

1252 M. 6

SÁROSPATAKI LAPOK.

A PROT. EGYHÁZI ÉS ISKOLAI ÉLET KÖRÉBŐL.

A

„SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR“ KÖZLÖNYE.

1901.

E. 36.

HUSZADIK ÉVFOLYAM.

Felelősszerkesztő :

Dr. Tüdös István.

Társszerkesztők :

Dr. Székely György.

Ellend József.

SÁROSPATAK.

NYOMTATTA STEINFELD JENŐ, AZ EV. REF. FŐISKOLA BETŰIVEL.

1901.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿՈՆՍՏԱՆԴՆՈՒԼԻ ՊԱՏԱՌԱՐԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿՈՆՍՏԱՆԴՆՈՒԼԻ ՊԱՏԱՌԱՐԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿՈՆՍՏԱՆԴՆՈՒԼԻ ՊԱՏԱՌԱՐԱՆ

1901

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿՈՆՍՏԱՆԴՆՈՒԼԻ ՊԱՏԱՌԱՐԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿՈՆՍՏԱՆԴՆՈՒԼԻ ՊԱՏԱՌԱՐԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿՈՆՍՏԱՆԴՆՈՒԼԻ ՊԱՏԱՌԱՐԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿՈՆՍՏԱՆԴՆՈՒԼԻ ՊԱՏԱՌԱՐԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿՈՆՍՏԱՆԴՆՈՒԼԻ ՊԱՏԱՌԱՐԱՆ

TARTALOM.

I. Vezércikk.

	Lap
Dr. Ballagi Géza. Marasztás	61
" " Az ev. ref. egyház központi hirlap tudósítója	336
Ellend József. Középiskolai oktatásunk jövője	180
" " Kormányképviselőnk az érettségi vizsgán	771
Hegedűs Sándor. Beszéd a Prot. Irodalmi Társaság miskolci gyűlésén	835
Hutka József. Esperesi székfoglaló beszéd	647
Dr. Illyefalvi Vitéz Géza. Mit hozhat az új század?	61
Komjáthy Béla. Egyházmegyei gyűlést megnyitó beszéd	333, 785
Kun Bertalan. Püspöki jelentés a tiszáninneni ev. ref. egyházke- rület 1900—1901. évi állapotáról	425
Meczner Béla. Egyházmegyei gyűlést megnyitó beszéd	723
Ifju Mitrovics Gyula. A sárospataki főiskola tanári karának fel- irata az új Vay-Mocsáry-alapítvány ügyé- ben	783
Mocsáry Lajos. Válasz	105
Molnár Ferencz. Megismeritek az igazságot	81
" " Elmélkedés a róm. kath. egyház hatalmi irány- zata felett	603
Orczy Gyula. Egy róm. kath. ember gondolatai az egyház és állam viszonyáról	217
" " Egy róm. kath. ember az idők jeleiről	401
Radácsi György. Konvent előtt	196, 241, 257
" " A Ludovika Akadémia zászlószentelő ünnepe	449
" " Dr. Heiszler József	895
" " A párbaj	1053
Réz László. Egy indítvány hazai reformációnk és tiszáninneni kerületünk történetének megírása érdekében	153
Sütő Kálmán. A tanító hiány a ref. népiskolákban	728, 752
" " A reformáció emléknappja legyen magyar nemzeti ünnepnap	897
" " A római kath. nagygyűlés pápásigazságai 998, 1015, 1035	
Dr. Székely György. Küzdelem az érzékiség ellen	687
" " Felekezeti irodalom	971
Ifj. Szilva István. Egyetemi prot. theol. fakultás	521
Tóth Béla. Az 1848. XX. t.-c. és a kongrua	623
Tóth Dániel. Lelkész-értekezleti beszéd	657
Dr. Tüdös István. Képek a múlt századból	1, 21
" " Verik félre a harangot	37
" " Vadnay Andor főispán és a felekezetesség	40
" " A spanyolországi antiklerikális mozgalom val- lások jelentősége	125
" " Visszhang Samassa böjti szózatára	177
" " Húsvét ünnepén	281
" " Tudomány és felekezetesség a magyar kir. budapesti tudomány-egyetemen és a protes- tánsok álláspontja	283
" " Kritikai megjegyzések egyetemes konventünk üléseire	361
" " Pünköszt ünnepén	469
" " A hazai r. kath.-ok önáltatása és világ ámi- tása a kozmopolitizmus kérdésében	471
" " Egy nagy kérdés bolygatása a hazai politi- kai hirlapokban	489

	Lap
Dr. Tüdös István. A tábori lelkészek ügye prot. szempontból a delegacionális tárgyalásokon	505
" " Bátor harcosok	541
" " Vizsgák után	557
" " A hazai felekezetközi helyzet, vonatkozással a „Magyar Szó” mozgalmára	581
" " Van-e szükség országos ev. ref. belmissiói egyesületre?	639
" " Szilágyi Dezső	655
" " Ne oldalogjunk az országos belmissiói egye- sület kérdésében	694
" " A Magyar Prot. Irodalmi Társaság miskolci gyűlése előtt	707
" " Tisza Kálmán s a protestáns autonomia	811
" " Az új képviselőház és a protestánsok	855
" " Széll Kálmán és az 1848. XX. t.-cikk	871
" " Mire irányuljon törekvésünk a zsinati előmun- kálatok alkalmával?	911
" " A felső-szabolcsi ev. ref. egyházmegye a kon- vent ellen	935
" " Hol az igazság?	951
" " A budapesti királyi tudomány egyetem hallga- tóinak legújabb botrányos cselekedetei	995
" " Előfizetési felhívás	1071, 1095
" " A karácsonyi csillag	1073
" " Számadás	1097
Vadász Pál. Lelkesi értekezleti beszéd	305, 690
Dr. Zsindely István. A jogi szakoktatás reformjáról	149

II. Iskolai ügy.

Balogh Kálmán. A magyar nyelv tanítása a népiskolában 452, 472, 491, 508	
Bokor József. Levél a középiskolai oktatás kérdésében	1054
Buza János. Az országos középiskolai tanáregyesület közgyűlése 606 Dicső Endre. Minő vallások ismeretek és hogyan taníttassanak sikeresen népiskolánk első osztályában	674
Domby László. Az iskolák túlszűfolttsága	345
Ellend József. Ev. ref. gimnáziumaink tanterv revíziója	127
" " Protestáns középiskoláink múlt tanéve 284, 309 339, 403 " " Utóhangok a tanuló ifjúság torna ünnepélyéhez	493
Dr. Illyefalvi Vitéz Géza. A vallás és közoktatásiügyi minisztérium 1901. évi költségvetése	157, 185
" " Vélemény a jogbölcselet eltörlését tar- talmazó rendeletről	754
Kötse István. Néhány szó a számtan tanításához fűtökintettel a népiskolákra	200, 222, 364
Ifj. Mitrovics Gyula. Vélemény a görög-pótló tanfolyam tárgyában	64
" " Vélemény a rajztanítás kérdésében	858, 875
Nagy Sándor. A történelem tanításának fontossága a népiskolá- ban, tekintettel az alkotmánytanra 900, 915, 938, 954	
Novák Lajos. Igazgatói év megnyitó beszéd	814
Péter Mihály. Tanítóegyesületi elnöki megnyitó beszéd	731
Radácsi György. Vélemény a görög-pótló tanfolyam tárgyában	86
" " Vélemény a prot. theol. fakultás kérdésében	554
Dr. Rácz Lajos. Az év záró vizsgáról	729, 755, 790, 817 839

Sütő Kálmán. A tanítói nyugdíjtörvény revisiójának kérdéséhez	Lap 525
Dr. Szabó Sándor. Kísérletezés	709
Dr. Székely György. Az 1899—900-ik évi középiskolai értesítők pedagógiai programm értekezéseiről	24, 42
„ „ Szülői értekezletek	219
„ „ Igazgatók és tanárok, mint érrettségi kormány- képviselők	261
Szombathy László. Tanítóképzésünk reformja	1074 1098
Tóth István. Az ev. ref. tanító viszonya az egyházhoz	644, 660
Tóth Pál. Észrevételek a felsőbb leányiskolák revideált tantervére	103
Dr. Tüdös István. Az 1900-ik év főbb tanügyi mozgalmai hazánkban	4
„ „ Öncélú intézetek-e a népiskolák vagy pedig elő- készítő szervek a felsőbb oktatási intézetekhez ?	244
„ „ Két nyílt kérdés a magy. k. vallás és közokt. Egy tervezet a református lelkészképzés cél- jából	929
„ „ miniszterhez	973
Dr. Zsindely István. Igazgatói jelentés	560, 582

III. Tárcza.

Apostol Bertalan. Vasárnapi ének	662
Csik Dániel. Ima a reformáció emlékünnepe	959
Csontos József. Alkalmi beszéd a reformáció 384-ik évfordulóján	976
1000. 1021, 1041	
Demeter Bertalan. Evolutió és kijelentés	586, 611, 627, 645
Ellend József. A villamosság lényege	69, 91, 112, 131
Fodor György. Emlékbeszéd id. Kapossy György felett	880
Gulyás Benő. Imádság lelkész értekezleten	662
György Lajos. Kazinczy Ferenc főkuratori beszéde	474
Kálmán Farkas. Ének-dallam	6
Kalassay Sándor. Tekla cselekedetei	1057
Lévay József. Templomi ének	6
„ „ Az apostolok	842
Dr. Mitrovics Gyula. Apácai, a hitvitázók és akadémikusok kora	406
432, 455	
Novák Lajos. Imádság évmegnyitáskor a sárospataki főiskolában	793
„ „ Imádság a reformáció emléknapiján	958
Dr. Pallaghy Gyula. Az emberi szellem fejlődése	978, 1002
Pósa Lajos. Gyászbeszéd a „Pósa-bácsi“ édes anyjának ko- porsója felett	884
Révész Kálmán. A borsodi és abauji traktus verses leírása 1798	917
„ „ Egy adat a dr. Heiszler József életéhez	975
„ „ I Rákócy György és a paróchiális könyvtárak	1003
Rohoska József. Erasmus és a reformáció Luther előtt 311, 341, 366, 405, 431, 454, 476, 497	
„ „ Baurismus és az újabb theológia	1100
Dr. Székely György. Izlés és kritika	495, 511, 528
Szinyel Gerzson. Lorántfy Zsuzsanna	203, 225
Szuhay Benedek. Az 1848. XX. t.-cz. történeti előzményei.	695, 712
820, 861	
Tóth Pál. Nyári reggel	676
„ „ Viharos nyár	676
Veres Ferencz. Megnyugvás	90
Dr. Versényi György. Tompa vallásos költészete 902, 919, 940, 955	
Id. Zeoldos Benő. A protestánsok magatartása és helyzete a bécsi absolut kormányval szemben 1859. szeptember 1-seje előtt	133 160
Tj. „ „ Az angol jog a házasság semmisségéről	6

IV. Nekrológ.

Hutka József. Dudás Lajos emlékezete	414
Kerekes József. Kun Ábrahám emlékezete	864
Ósváth Bertalan. Nagy Béla emlékezete	479
Péter Mihály. Hajzer Endre emlékezete	228
„ „ Tóth Lajos emlékezete	1102

Szuhay Benedek. Kökényesdy Pál emlékezete	546
Ujj József. Baskai János és Suhay Sándor emlékezete	207

V. Közéletünk.

Balogvölgyi. Templomavatás Uj-faluban	Lap 824
Benke István. Az abauji egyházmegye őszi közgyűlése és lelkési értekezlete	764
Buza János. A sárospataki főiskola igazgató-tanácsának téli ülése	141
Buzi Márton. A gömöri egyházmegye közgyűlése	390
Demeter Bertalan. A belmissió kérdéséhez	209
Dunamelléki. Tetemrehívás a belmissió kérdésében	480, 498
Ellend József. Az ev. ref. egyetemes tanügyi bizottság ülése 326, 348	
„ „ A sárospataki főiskola igazgató-tanácsának nyári ülése	588
„ „ A sárospataki főiskola igazgató-tanácsának szeptem- beri ülése	793
Fekete Gyula. Jelentés a békés-bánati egyházmegye konfirmációi káté pályázatáról	984
Dr. Finkey József. Az egri érsek bőjti főpásztori levele	187
Görömbey Péter. Válasz a secessió képre	1060
Halászy József. Bajaink főforrása és teendőink	714, 734, 772
Hézsér Emil. Az alsó-zempléni egyh. megye lelkési értekezlete	800
„ „ Elmétkedés az alsó-zemplénieknek szóló üzenet felett	865
Hodossy Béla. Még egyszer a közjáték	350
Homoki Antal. Az ungi egyh. megye tavaszi közgyűlése	354
Hutka József. A felső-zempléni ev. ref. egyh. megye tavaszi köz- gyűlése	287
Illyés János. Az alsó-borsodi egyh. megye tavaszi közgyűlése	408
Ivanka Zoltán. Az orgona közjátékok kérdése	461
„ „ Helyreigazítás és egy párszó az orgona közjáté- kokról	28
Jegyző. A tornai egyh. megye lelkészértekezlete	291
„ „ őszi gyűlése	707
Kalassay Sándor. Az amerikai magyar ev. ref. missionáriusok minősítése és pályázathatási képessége	9
Kálmán Farkas. Kell-e orgona közjáték ?	115
Komjáthy Gábor. Az ungvári ev. ref. polgári leányiskola szer- vezése	677
Korocz Dániel. Az abauji ev. ref. tanítók gyűlése	299, 697
Magyar Bertalan. Az ungi egyházmegye őszi közgyűlése	771
N. — Kongrua utalványozási eljárás	529
Németh Péter. A veskői templomavatási ünnepély	921
Papp Mihály. A felső-borsodi ev. ref. tanító egyesület közgyűlése.	679
Pataky Pál. Reform értekezlet Tiban	1106
Péter Mihály. A magyarországi tótajku református gyülekezetek sorsa	93
„ „ Válasz Réz Lászlónak a tótajku ref. gyülekezetek sorsa feletti eszmélkedésére	249, 263, 297
„ „ A felső-zempléni egyházmegye őszi közgyűlése	759
Quis. Reflexió a megdicsért róm. kath. plebánusokról szóló köz- leményre	1076 1104
Radácsi György. Az ó.-szövetségi revisió utolsó mozzanata	168
„ „ Énekes könyvünk javítása	246, 265
„ „ Az ev. ref. konventről	371
Rác Gyula. A nagy-kállói ev. ref. egyház örömmünnepe és a f.-szabolcsi lelkész-értekezlet	345
„ „ A f.-szabolcsi egyházmegye tavaszi közgyűlése	387
„ „ A tiszántúli egyházkerület tavaszi közgyűlése	513
„ „ A felső-szabolcsi egyházmegye őszi közgyűlése	887
„ „ Tiszántúli egyházkerület őszi gyűlése	1022
Dr. Rác Lajos. A tiszántúli ev. ref. tanár-egyesület közgyűlése	738
Révész Kálmán. Az abauji lelkészek kongruája	270
Réz László. Eszmélkedés a magyarországi tótajku ref. gyüleke- zetek sorsa felett	143, 170
Ruszkay Gyula. Lelkészerterkezleti megnyitó beszéd	435

	Lap
Ruttkay Menyhért. Felszólalás az új énekeskönyv dallamai ügyében	48
" " Az orgona közjátékok kérdése	458
Simon Mihály. Lelkész-értekezleti gyűlés Gömörben	410
Soos Lajos. Falusi levelek	72, 117, 229, 285
Szász János. Adjunk templomot a bukovinaiaknak	1108
Dr. Székely György. Az 1861-ben érettségi vizsgálatot tett sáros-Szűts Farkas. Felhívás a M. Prot. Irod. Társaságba való belépésre	283
Szuhay Benedek. Felső-borsodi lelkész-értekezleti közgyűlés	313
" " Zsinatunk legfontosabb teendői	316
" " A f.-borsodi egyházmegye tavaszi közgyűlése	384
" " " " Őszi " "	796
Szügyi József. Az orgona közjátékok kérdése	457
pataki diákok 40 éves találkozási ünnepélye	589
Tudósító. Az alsó-zempléni egyh. megye tavaszi közgyűlése	381
" " " " Őszi " "	736
Dr. Tüdös István. Házassági megegyezési statisztika a tiszáninneneni ev. ref. egyházkerületből 900-ról	248
" " A tiszáninneneni egyh. kerület tavaszi közgyűlése	437
" " " " Őszi " "	843
" " A miskolci kör lelkeszi értekezlete	629
" " Támadás a sárospataki főiskola ellen a jezsuiták részéről	648
" " Az a.-borsodi lelkeszek közös értekezlete	664
" " Kimutatás a lelkeszi javadalmak kiegészítéséről	531
" " Emődy Dániel sírkövének leleplezési ünnepélye	562
" " Évzáró napok a sárospataki főiskolában	564
" " A M. Prot. Irod. Társaság miskolci vándor gyűlése	825
Tisza Kálmán. Főgondnoki megnyitó-beszéd a dunántúli kerületi gyűlésen	822
Tiszaháti Secessiós kép a gyakorlati egyházi élet köréből	1004
Ujj József. Az abauji egyházmegye tavaszi közgyűlése	294
Dr. Vargha Gyuláné. Protestáns nők lapja	322
Vass Mihály Javaslat az országos közalap kezelése tárgyában	980

VI. Könyvismertetés.

Berecz Károly.	<i>Bán Lajos</i> Temetési énekgyűjteménye	185
Faludi Pál.	A mult évi egyházi irodalomból 300, 328, 356, 382. 416 463	
Patay Károly.	<i>Sz. Kúty Károly.</i> Bibliai képek. Rövid és népszerű bibliai magyarázatok	1062
Péter Mihály	<i>Kiss Áron.</i> Közönséges és alkalmi egyházi beszédek	271
Réz László.	<i>Péntek Ferencz.</i> Az elemi vallástanítás módszere s tananyaga	11, 32
Szabó József	Vélemény az új Énekgyűjteményről	1079
Dr. Tüdös István.	<i>Dr. Marton József.</i> Magyar Voltaire	548
" "	<i>Édesös Károly.</i> Utazás a Balaton körül. A ki örökké bujdosott. A két ördög vára	612, 630
" "	gróf Hoensbroech Das Papstum	1109

VII. Mufunk.

Benke István.	Egy adat a parochiális könyvtárak történetéhez .	1063
Czékus László.	Az abauj-szántói ev. ref. egyház régi anyakönyvéből	15, 30
Földváry László.	Adalékok a tiszáninneni ev. ref. egyházkerület történetéhez	533, 717, 924, 942, 961, 985
Péter Mihály.	Régi temetési énekek	1027

VIII. Külföld.

Dr. Károly Antalffy László. A 19 század szellemi haladása vallási téren	441, 500, 517, 550
Dr. Károly Párisi levél	18
Dr. Székely György. Egyház és állam Franciaországban . .	232
Dr. Tüdös István. Egy és más a bázeli külmisioi társaságról .	50
„ „ Külföldi protestáns teológiai tanrendek az 1901–1902. év téli semesterére. . .	1082, 1000

IX. Grodalom.

	Lap
Dezső Lajos. Előfizetési felhívás	1042
Dombay László. Beethy Zsolt. Vörösmarthy Mihály	8
" " Váró Ferenc. A középiskolai vallástanítás terve	99
Ellend József. Nagy Károly. Vasárnap	52
Jámor Lajos. Előfizetési felhívás költeményekre	963
Margocsy István. Nyilatkozat és egyéb is	1085
Mindszenti Imre. " prédikációkra	848
Dr. Mitrovics Gyula. Dr. Gyalui Farkas. Külföldi közkönyvtá- rakról	234
Papp József Előfizetési felhívás a Borsodi és Gómori traktus ekklésziának 1798-iki verses névsorára	904
Dr. Székely György. Sztinyai Elek. Ész és szív	52
" " Jánosy Béla. Az aesthetika története	98
" " Dr. Neményi Imre. Apácai Csere János	98
" " Dr. Alexander B. Diderot tanulmányok	97
Dr. Tüdös István. Molnár A. és Nagy Károly Mit tegyük ?	17
" " Giesebrecht. Die Geschichtlichkeit des Sinai- bundes	17
" " Walter. Die Propheten in ihrem socialen Berufen	17
" " Grüneisen. Die Ahnenkultus und die Urreligion Israels	17
" " Zoványi Jenő. Theologiai Ismeretek Tára 52, 1030	1030
" " Takács Gyula. Felső-szabolcsi jegyzőkönyv	52
" " Dr. Masznyik Endre. Pál apostol levelei 199, 234	234
" " Lukácsy Imre Története a baranya-viszlói ev. ref. egyháznak	190
" " S. Szabó József. Évkönyv a tiszántúli ev. ref. középiskolai tanáregyesület 1900/1901. évről	190
" " Szűcs Izsó. A rajzoktatás reformja	181
" " ifj Fővenyessy Bertalan. Dalos könyv	235
" " Donnergue. La Mort de Calvin et les Jesuites	323
" " Hodossy Béla. Énekek-dalok	330
" " Szolnok Gerzson. Hétköznapi imádságok	518
" " Ujj József. Abauji jegyzőkönyv	518, 944
" " Tóth Pál. Felolvasás a sárospataki ev. ref. növegyletben	518
" " Soos István. Isten kertje	258
" " F. Varga Lajos. Egyházi beszédek. II. kötet	518
" " Hézser Emil. Alsó-zempléni jegyzőkönyv 572, 987	987
" " Koroc József. Felső-szabolcsi jegyzőkönyv	572
" " Kiss Mózes. Véreim! Magyarok !	572
" " Madarász Imre. Templomi szócsek III. kötet	572
" " S. Szabó József. Tompa Mihály a költő pap	651
" " Hutka József. F.-zempléni jegyzőkönyv	651
" " Homoky Antal. Ungi jegyzőkönyv	651, 663
" " Sass Béla. Konventi jegyzőkönyv	652
" " Szalóczy Pál. Alsó-borsodi jegyzőkönyv 652, 945	945
" " Herman Ottó. A madarak hasznáról és káráról	652
" " Hoensbroech. Das Papsthum in seiner social- kulturellen Wirksamkeit	653
" " Radóci György. Tiszanáneni ev. ref. egyház- kerületi jegyzőkönyv	700
" " Ferency Ida. Fehér lilium	701
" " Dr. Halász Sándor. Beck V bárónó emléké- iratai az 1848—49. szabadságharcról	701
" " Rohoska József. Erasmus és a reformáció Luther előtt	847
" " Tóth Lajos. Az irva-olvasás új tanmódja	847
" " Mózes Imre. Borsodvármegyei földrajz-törté- nelmi írka	848
" " Dócy Imre. Szabályrendeletek	848
" " Lázár István. Jó és rossz napok	848
" " Fejes István. Gyűjtemény az új ev. ref. éne- kes könyvhöz	804

	Lap		Lap
Dr. Tüdös István. <i>Dr. Boros György.</i> A kolozsvári unitárius kollégium irásiban és képekben	940	Horváth János b.-csabai tanár	1039
" " <i>Dr. Varga Gyuláné.</i> Olajág	905	Kalocsa Róza debreceni ev. ref. f.-leányneveldei tanítónő	172
" " <i>Szinyei József.</i> Magyar írók élete és munkái	944, 104	Kapitány János nyugalmazott tanító	235
" " <i>Fülöpp József.</i> Bibliai ismertetés	944	id. Kapossy György. jablonci ev. ref. lelkész	442
" " <i>Szivós Béla.</i> Ocska történetek	944	Kasszonyi János mező-keresztesi ev. ref. lelkész	464
" " <i>Hermann.</i> Ethik	944	Keszi Hajdu Lajos, kisujszállási nyug. tanár	191
" " <i>Ieti Lőrincz.</i> Egyházi beszédek	945	Kolozsvári István, tolcsvai ev. ref. lelkész	483
" " <i>Szöts Farkas.</i> Protestáns Szemle	945	Komár Adolf, a homonnai prot. egyház gondnoka	235
" " <i>Borsos István.</i> A pápai főiskola könyvtárának katalógusa	962	Kökényesdy Pál, lászólófalusi ev. ref. lelkész	538
" " <i>S. Szabó József.</i> Debreceni Lelkészi Tár	962	Matusz József, mező-kövesdi kir. albiró	926
" " <i>Jancsó Sándor.</i> Egyházi beszédek	963	Meczner Ferencz	1086
" " <i>Mindszenty Imre.</i> Egyházi beszédek	764	Molnár Albert, a kolozsvári ev. ref. theol. fakultás tanára	274
" " <i>Eötvös Károly.</i> Magyar alakok — Emlékezések	986	Pédery Ferenc, hernád-szkarósi ev. ref. lelkész	213
" " <i>Péter Mihály.</i> Felsőzempléni jegyzőkönyv	1030	Pulszky Ágoston	802
" " <i>Papp Lajos.</i> Emlékkönyv	1042	Gróf Ráday Gedeon	1086
" " <i>Grosz Glaube.</i> Theologie und Kirche	1042	Róth Mária, Dezső Lajos sárospataki tanító-képezdei ig. neje	145
" " <i>Zaphlethal.</i> Der Totenismus	1065	Süteo Mária, Dr. Veres Sámuel, rimaszombati tanár neje	18
" " <i>Zimmermann.</i> Elohie	1065	Sylvester Domokos, szászvárosi ev. ref. lelkész	213
" " <i>Lachs.</i> Theologie der Pariser schüle	1065	Szabó Irma, Szivos Mihály sárospataki tanár neje	74
" " <i>Dongó Gy. Géza.</i> Zemplén naptára	1065	Szabó József sárospataki hittanhallgató	964
" " <i>Weiss.</i> Beichtgebott und Beichtmoral	1086	Szilágyi Dezső	667
F. Varga Lajos. Előfizetési felhívás predikációkra	532	Szuhay Sándor csobádi ev. ref. lelkész	191
		Tariska Dezső s.-a.-ujhelyi ev. ref. s.-lelkész	552
		Tóth Lajos tanító	1005
		Turányi Klára, özv. Rác Lajosné	74
		Tüdös István, Dr. Tüdös István sárospataki tanár fia	926
		Vass Sámuel, nagy-kőrösi ev. ref. tanár	701
		Vass Sándor, zsarnói tanító	35

X. Halálozások.

Apostol Borbála, özv. Futó Sámuelné	417
Ábrahám Gyula takta-kenézi ev. ref. lelkész	573
Babarék Dániel, nagy-harkányi ev. ref. lelkész	442
Bakó Erzsébet, Török István lácai ref. lelkész neje	99
Baly Janka, Dr. Öreg János debreceni ref. tanár neje	890
Baronyai Teréz, özv. Pásztor Sámuelné	252
Baskay János, pamlényi ev. ref. lelkész	191
Boronkay Mária, Kérészy Barna tiszánánai lelkész neje	483
Bódogh Kálmán, Bódogh Tamás lelkész fia	1931
Darvas Imre, kassai ev. ref. egyház főgondnoka	172
Flórián Jakab eperjesi tanár	1035
Gróf Gyürky Ábrahám	1086
Hajzer Endre, hardicsai lelkész, f.-zempléni esperes	74
Hanák Erzsébet, Vitányi Bertalan szerencsi ügyvéd s alsó-zempléni főjegyző neje	906
Dr. Heiszler József	905

XI. Öggyes közlemények.

Minden számban.

XII. Szerkesztői üzenetek,

10, 18, 30, 46.

XIII. Pályázatok.

1, 2, 3, 5, 6, 7, 13, 14, 21, 23, 23, 28, 30, 32, 34, 37, 39, 41 45, 50, 52.

XIV. Hirdetések.

2, 3, 5, 6, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel egész évre 10
korona, fél évre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrés
oldal 4 korona.

— MEGJELNIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: Demeter István. „Képek a múlt századból.” — O. „Az 1900. év főbb tanügyi mozgalmi hazánkban.” — „Templomi ének.” — ifj. Zsoldos Benő. „Az angoljog a házasság semmisségéről.” — Kalassay Sándor. „Az amerikai magyar ev. ref. missionáriusok minősítése és pályázathatási képessége.” — Réz László. „Könyvismertetés.” — Dr. Karó. „Párisi levelek.” — Czékus László. „Az abaúj-szántói ev. ref. egyház régi anyakönyvéből.” — „Irodalom.” — „Vegyes közlemények.” — „Pályázat.”

Képek a múlt századból.

Keresztyén és nem keresztyén egyaránt hálás érzelmek között temette el az ó-esztendőt s köszöntötte az újat, annnyival is inkább, mert amaz utolsó éve volt a „találmányok, a haladás, a gőz századának,” — emez pedig az emberi számítás szerint feltagolhatóan tartott idő-folyás egy újabb nagy részének a kezdetét jelöli. Mintegy önkénytelenül is rá gondolt az érző szívvel s felemelkedésre hajló lélekkel felruházott ember arra, hogy az év-vég és év-kezdet, a század-vég és a század-kezdet egy olyan pont, a melyen a szívnek fel kell melegednie, a léleknek magasabb tájakra kell szállania, hogy a gondviselés nagy munkáját illőképen s méltóan dicsőítse!

Nem hiszem, nem tudom elképzelni, hogy volna szív, annyira közönyös lélek, a melyre temetés és új élet kelés ne gyakorolna hatást! Nem, mert ha a műveltség a fásultságban, a haladás a közönyösségben nyilatkoznék: akkor csakugyan „megvénhedett az emberiség” és nincs jövője!

Ha vallásos érzéseinknek természetszerűleg szabad folyást engedtünk, mert kellett engednünk, hiszen a keresztyénség lelkének hatása épen ebben nyilatkozik meg minden időben, — ha hálaadással végeztük az ó-esztendőt s a múlt századot s kezdjük az új-évet és új-századot: a vallásos érzés kielégítése, a hálaadás méltó folytatása nem lehet más, mint a munkásság, mert *orando et laborando* az a jelszó, a melyben a lélek által hevített protestántizmus lényege általános alakban kifejezést nyer. Hálaadásunk, vallásos buzgólkodásunk után hadd álljon be a munkálkodás is, mint hálaadás, imádkozás által megszentelt élet-működés!

Az új század kezdetén folytatandó munkássághoz, úgy gondolom, a bekopogtató a *multra való visszaemlékezés* által történhetik meg a legtermészetesebben, azért képeket óhajtok felmutatni, még pedig az európai általános és a hazai specialis viszonyokról a múlt század folyamából! Ha nem teljes és kész képeket, hanem *tükör-darabkákat* adok esetleg: az olvasók elérték célzatomat ebben az esetben is, mert úgy a teljes- és befejezett képek, mint a *tükör-darabok* egyet céloznak: a múltak tanulságai alapján megítélni a jelent s a jövőt!

Harc és háború volt a XIX-ik század kezdete, — a mikor a francia forradalommal szemben akkor, a midőn annak eredményeként a *császárság*, napja ragyogott magasan, a *szent szövetség* lép előtérbe, hogy ennek működése is véres nyomokkal legyen megelőelve, ha közvetlenül nem is, de közvetve s messze terjedő hatásában igen... S a század vége?... Minek mutatnánk rá a szemünk előtt folyó dolgokra!? A *fegyveres béke*, a melynek *igaz békévé tételén a béke-liga tagjai hiába fáradoznak: nem béke, hanem fegyverkezés!*

A *szent szövetség* az emberi vallásos jogoknak elismerésével nyújtott zálogot, hogy a *szent* dolgot tiszteltben tartja s nyomában rögtön ott volt a *papismus restauracionális munkája*, a mely a vallásos jogokat nem ismerte el!... A század végén a *béke-liga* apostolaként a „*pax*” pápa akart szerepelni, a ki a békeség elengedhetlen feltételét, a *toleranciát* nem ismeri!

Forrongás volt a társadalmi életben a század kezdetén: a forrongást kicsoda nem érezte a század végén?

És közből a század derekán felmerült mozgalmak: a század végén vajjon nem azt az arcúlatot viselték-e? .... csak a szín, az alak volt más, de a *lényeg*: az maradt!

És mindenek fölött a *papismus* végig az egész századon nem egy és ugyanaz volt-e azóta, hogy a *politikai hatalmak a képtelenséget, az egyházi világi-hatalmat* olyan, a milyen alakban ismét életrevalónak nyilvánították?... A *letört*, de ismét erőre juttatott *papismus*: a XIX. század végére, kicsoda nem látja, *megcsúfolásául a liberalizmusnak*: számottevő tényező, holott „*se ország, se hazája*.”

Minket épen ez a pont érdekel a legjobban a lehunyott század élet-folyásából, mert a kép, a mely erről rajzolható: *szégyen foltot* vet az emberiség haladására!

Ne értsen félre senki! Az ellen nekem sem, másnak sem lehet semmi kifogásom, hogy a vallásos érzésű egyének maguknak *képviselőt* választanak, azt tisztelik, szeretettel veszik körül: de az ellen igen is van kifogásom, hogy a *vallás, a lelkiismeret politikai eszközzé* tétessék, a „*vallás-fő*” (a mi nem lehet!) *világi hatalmi tényező legyen*, — és mindenek fölött kifogást kell emelni az ellen, hogy olyan „*egyház-fő*” legyen, a mely *egyház* a haladást, a fejlődést nem ismeri s a ki, mint „*pápa*” maga tartozik lenni a *kerékkötő* a haladásban!...

Hiába hivatkozik előttem akárki arra, hogy íme a

tudományt is, a művészetet is művelteti az „*egyház*“: nincs köszönet abban a tudományban s művészetben, a mely csak *mankón járhat*, a mely a *meggyőződés szabadságával s függetlenségével nem rendelkezhetik!*

* * *

A század derékban lefolyt események, az 1840/70-ig terjedő időszakban történtek, a mikor egymásután támadtak a szabadság-harcok, mint az emberi jogok biztosítását célzó mozgalmak: a század képét nagygyá, fenségessé teszik. A „nagy idők” akkor uralkodtak a „nagy emberekkel,” a kik között lehetnek s voltak is „*araszszal mérhetők*”: ám az általános képet ebből az időszakból miért tenné homályossá egy-két torz-vonás?

Sajátos mozzanat aztán az, hogy éppen ennek a nagy időszaknak lett olyan visszahatása, a mely az *absolutizmust* eredményezi, — s még sajátosabb, hogy egy fél-századdal a nagy francia forradalom után, éppen az említettem *életre hívott papismussal szövetség-kötések létesülnek*, mintegy illusztrálásul annak, hogy a *politikai hatalmak nem őszinték elveikben* s inkább társulnak az emberi jogok csorbítására törekvő elemmel, mint a néppel, a melyet védeni, oltalmazni vannak (állítólag) hivatva!

Ám e „század-derék”-ban mégis bekövetkezik az a világtörténelmi mozzanat, a mely az *italiai szabadságharcnak* az érdeme, t. i., hogy a *pápaságot* éppen **központjában, Rómában** teszik semmivé s bár *fogságban* nincs Péter utódja, — bár „Krisztus földi helytartója” láncokat nem hord lábain: de az bizonyos, hogy állapota s helyzete mint a „*leány sorsa csupa kénytelenség*.” Megérdemli a *pápaság* is, a róm. kathólicizmus is ezt az állapotot, a melytől, hogy *szabadulni akar: természetes*, — de hogy *kiszabadítsák* belőle: ez természetellenes törekvés!

De kicsoda tudja megérteni aztán éppen az itáliai szabadság-harc eredménye után a XIX. század egyik legnagyobb „*politikusanak*,” az új német birodalom első és szinte utolérhetetlen, éppen azért „*vas kancellár*”-nak nevezett, *Bismarkjának* ama fordulatát, a mely a „*nem megyünk Kanossába*” jelszót csúfosan meghazudtolta?! ... És kicsoda mentheti azt az állapotot, a mely éppen a Bismark magatartása következtében a *protestáns állam gyanánt szereplő Németországban, a centrum párt* uralkodásában nyer kifejezést, annak a pártnak a grassálásában, a mely olykor-olykor san gene, egész leplezetlenül a pápaság érdekeit képviseli s a jezsuitizmust a rend hivatalos tagjainak a német birodalom területére becsempészésével akarja megvalósítani?

Valósággal az *ellentétes*, az egymással homlokegyenesen ellenkező felfogások, nézetek, törekvések s irányok összeegyeztetésének a képe tűnedezik elő ebből az időszakból, — sajnos, hogy nem abban a célban egyesülten, a mely az *általános humanizmust* foglalja magában!

* * *

Még csak egyetlen képet ebből az *általánosságból*, — olyan térről, a mely valóban *közös*, valóban *egyetemes*!

Erkölcsei- és irodalmi térről óhajtok még képet rajzolni, elhagyva a „*nemzeti*” aspirációkat, a melyekről megemlékezni, más irányú lapok feladata!

Általános a felfogás, hogy *dekadens*, azaz *hanyatlott*, több: *süjjejt* volt úgy az *erkölcs*, mint az *irodalom* a XIX. században, a melynek u. n. „*század-végi*” jelzője nagy általánossággal nem akart még a század tartama alatt egyebet jelenteni, mint azt, hogy az *erkölcs* is, az *irodalom* is valami olyanná lett, a melynek éppen *erkölcsi* s *irodalmi* jellege nincsen! ... Hogy ez így általánossággal nem igaz: természetes dolog. Az azonban tagad-

hatatlan, hogy főleg a *társadalmi forrongások* következtében, az *elégedetlenség* miatt az *erkölcsök lazultak* s ennek az lett a folyománya, hogy a *szellemi alkotások* egynemelyikén az az „*ismus*” ömlött el, a melynek éppen az *igazsághoz*, a *tisztasághoz*, a *természetességhez* egyáltalán nem volt köze. Erkölcsei tekintetben, ha lehet erősen szólni: mintha valósággal a Rousseau felfogása igazolódott volna, t. i. hogy a *természet elhagyása*, bár *műveltségi következmény* az, egy az *erkölcstelenséggel*, vagy a mint ő mondja: „A mi a természet kezéből kikerül, az mind jó, szép és nemes, az ember kezében pedig romlottá lesz.” — Hogy az irodalom ennek a hatását megérezte: tagadhatlan, — de hát vajjon nem voltak-e *izgató olvasmányok* az előtt is?!

* * *

Vallásos szempontból szóljak-e e helyen a XIX-ik századról, rajzoljak-e képet róla?

Valami sajátos dolog volna, ha itt e helyen kép-rajzolásra adnám fejemet s csak úgy rövidesen akarnék ezzel is végezni! Úgy gondolom, gondoskodik arról a Sárospataki Lapok szerkesztőse, hogy a *múlt század vallásos viszonyairól teljes kép készüljön*.* Azért nem is szólok ez irányban, csupán annyit jelzek, hogy mindezeknek a képeknek megfelelő ellen-képe található fel a tisztán vallásos területen!

Magyarország múlt századbeli történetéből a képeket ezzel a rövidséggel a következő számban igyekszem adni.

Demeter István.

ISKOLAI ÜGY.

Az 1900-ik év főbb tanügyi mozgalmai hazánkban.

— A népiskolai tanterv; polgári iskolai tanterv; iskolai képek; játék délutánok; középiskolai tanár-képzés; tanítóképző-intézeti rendtartás s tanközpontok; egyetemi dolgok; egyetemi prot. theol. fakultás stb. —

E lapok olvasói csak ismétlést fognak ugyan találni az alábbi sorokban a múlt évi hazai tanügyi dolgokról, ismétlést annyiban, a mennyiben összeállítom röviden azokat a főbb mozzanatokat, a melyek a múlt évben e téren bekövetkeztek s a melyekről e lap hűségesen beszámolt hol hosszabban, hol rövidebben, de összegyűjtésük szükséges abból a szempontból, hogy mintegy a fejlődés vagy a hanyatlás megállapítása, ha szükség lenne rá: könnyebben menjen végbe! Olyan felelevenítés féle ez, a melynek nincs más célja: *emlékeztetbe idézni a szükséges dolgokat!*

Ebből a szempontból véve fel a dolgot, első helyen arról kell megemlékeznünk, a mi — az újabb idők felfogása szerint — mintegy „*conditio sine qua non*”-ja az egész oktatásnak, t. i. arról, hogy a *tanterv kérdés minden vonalon, minden iskolára vonatkozólag megindult*, sőt egyik-másik ponton már sikerrel is járt, t. i. abból a szempontból, hogy a *tanterv elkészült s a keresztülvitelnél van már*.

Hogy e *tantervek* közül, a melyek részint készen vannak, részint készülődnek: melyik a fontosabb, melyiken nyugszik az *oktatás*, a *nevelés* nagy súlya, melyiken fordul meg maga az *egész iskola-fogalom*? ... ki tudná megmondani? Mert nagy elfogultság lenne azzal állani elő, hogy íme a *felsőbb oktatás* az, a mely a legfőbb, ha az jó; akkor nincs semmi baj, — az is elfogultság lenne, ha valaki az u. n. *közép-oktatást* állítaná előtérbe s annak rosszasságával akarná indokolni,

mindazt a *roszat*, a mely az iskoláztatás terén létezik, viszont az sem volna igaz, ha valaki a *népoktatást* olyannak akarná feltüntetni, a melyre *kizárólag* kell figyelemmel lenni, mert ily módon csak *nép-oktatás* lenne s nem lenne *tudományos képzés*!

Mégis meg kell azonban vallanom, hogy bizonyos tekintetben a népiskolai oktatásügy s *tanterv-kérdés* érdekelhet meggyőződéseim szerint mindnyájunkat legjobban, legközvetlenebbül. Tudom, hogy állításom is, és bizonyításom is, a mely az *építésre* való hivatkozásban áll, a melynél *alap, falak és tető* szerepelnek s azoknak megfelelőleg gondolkozom, régi felfogásnak hódolva, az *alsó, közép és felső* oktatásról is! igen ósdi — mégis merem állítani, s e bizonyítást használni: mert igaz! S valloim egyúttal azt is, hogy a *sikeres népiskolai tanítás* a legbiztosabb alap a nép- és világ-műveltséghez!

Hogy ebben az irányban sikeres-e aztán a próbálkozás a *tanterv* kérdésénél, hogy az *osztatlan és osztott népiskolák* részére külön-külön, vagy pedig együttesen közösen készített tanterv lesz-e jobb, megfelelőbb, célhoz vezetőbb: ez nagy kérdés! Am, mert a *kérdés* e körül forgott, a melyből szinte észrevehetni a nagy célra való törekvést: kedvező jelnek vesszük, hogy általános a felfogás: *a népoktatás szintája emelendő, az eredmény, a siker biztosabbá teendő, hogy a magyar általános kultúra a nyugatival összemérhetővé valjék* már egyszer, a melynek némi zálogát nyújtottuk a párisi világkiállításon, a melyen *népoktatásunk* a „nagy díjat” nyerte meg!

Ha a *népoktatás* ügye ilyen fontos: természetes, hogy a *tanító-képzés* ügye is éppoly fontos s mert e téren az intézkedés már megvan, a mennyiben a múlt év végén a *rendtartási s képesítési szabályzat* kiadatott: itt szerencsésnek mondhatni az elmúlt esztendőt!

A közép- és népiskolai oktatással közös ügy volt a *játék-délutánok rendszerezése*, a mely a miniszternek amaz elvére vall: *emelendő a gyermekek hangulatának s kedélyének a képzésére irányuló eljárásunk színvonala!*

Magas fokú érdeklődés kísérte az u. n. *iskolai képek* ügyét, t. i. hogy a *szemléltető oktatás eszközei* a *művészi nevelésnek* is eszközeivé váljanak, a mely célból *neves művészek* alkotnának *iskolai képeket*! . . . A mozgalomnak még nincs meg a kellő sikere: de mert felvetettett s *jó irányba* vezetve sikert érhet e terv: ez is helyes dolog volt a múlt évi hazai közoktatásügyben.

Az egyetemi dolgokról talán legjobb lesz mit sem szólni! . . . Ne érintsük a *középiskolai tanárképzést* sem, ez is „egyetemi ügy” lévén; legjobb aludnunk egyet arra, a mi *egyetemi tárgy*! Csupán annyit jegyez meg: az a *tudományos intézet, a mely hazafiatlan és nemzetellenes politikai célok szolgálatában áll*, mint a budapesti tudomány, a mely az ultramontanizmus szekerét akarja s *próbálja* tolni, ha egyszer szégyenfoltot kapott: nem érdemli meg a *tudományos nevet*! Mert vagy-vagy! Vagy *felekezeti* az az egyetem; vagy *nem*! Ha felekezeti: akkor nem országos, nem állami s így, ha van valami visszaélés: *szűkkörű és leszerelendő* az egész működése; ha *állami*: akkor el azokkal az *elemekkel*, a melyek hazaellenesnek is mutatkoznak!

A prot. fakultást sem tárgyalom, noha kecssegtető tárgy, — nem, mert itt *hivatalos véleményadás van* immár készülöben, s mert e lapokban már volt róla szó. A mi megemlítendő még: az a *Pálffy-féle alapítvány*, a mely *dicsőség* s a melyért elismerést kapott a nagy műveltségű s lelki alapító. O.

TÁRCA.

Templomi ének.*

Vallásosan.

Az angol jog a házasság semmisségéről.

— Nullity of marriage. —

A házasságnak, a mely a mi jogunk meghatározása szerint nem egyéb, mint egy férfinak és egy nőnek a jog által elismert- és szabályozott nemi-erkölcsi és jogi tartalommal bíró életközössége: — kletkezési és megszűnési módjait minden állam törvényhozása igyekszik részletesen szabályozni. Az angol jog, — specieliter az egyházjog, — melynek a házasság semmisségére (nullity of marriage) vonatkozó tételeivel fogunk az alábbiakban foglalkozni amaz összefoglaló kimutatást követve, melyet egy előkelő angol jogi folyóirat¹ hasábjain nem régiben tettek közzé, — az összes jogok közt talán a legnagyobb tekintettel van a házasság etikai alapjára. A fő okok, melyeket az angoljogi gyakorlat a nullity of marriage-re nézve szabatosabban előír, — egyáltalán nem ismeretlenek előttünk s általánosságban megegyezik azokkal az alapelvekkel, melyeket a mi törvényhozásunk a házasság érvénytelenségére nézve előír az 1894. XXXI. t.-c. 4. fejezetében.

Az angoljog szerint egy semmisségi perben a végből, hogy egy házasság semmisnek és érvénytelennek (null and void) legyen nyilvánítható: a házasság megkötése idejében fenn kell forognia a megegyezés hiányának vagy pld. a támadó fél örültségének (the insa-

* A szöveg Lévay Józsefé, a dallam egy a nevét titokban tartani kívánó zeneművészé. Az elfogadott dallamot lásd az 1900-ik évfolyam 658. lapján. Szerk.

¹ The Law Times, the Journal of the Law and the Lawyers. Vol. CIII. No. 2828.

nity of the petitioner;) vagy durvaságnak, erőszaknak, fenyegetéseknek avagy csalásnak a terhelt fél (respondent) részéről. A mi az örültséget, általában elmebeli defektust illeti, annak a házasságkötés ideje alatt kell fennállania. Mint Sir John Nicholl, a jeles angol jurista mondja egy ítéletében: a lélek épsége nélkül nincs törvényes megegyezés, — senkisémet köteleztetik jogilag, — az örültség megszentéstelenít minden emberi cselekményt.² Annak bebizonyítása, hogy a házasság fél valóban elmebeteg volt-e a házasság tartama alatt: az azt állító felet terheli s a bíróság dolga azt megállapítani, vajjon a terhelt fél képes volt-e a házasságra lépés jogi természetére s az az által keletkező kötelezettségekre és felelőségekre nézve kellő belátással rendelkezni s vajjon ment volt-e a dologra vonatkozólag holmi beteges csalódások befolyásától?

Egy másik alapul szolgál a házasság semmisségére nézve az »impotence«, melyet a mi jogunk a megtámadási okok sorában az error in qualitate esetei közé vesz fel, de nem a kánonjogi imp. akadályá gyanánt, — (legutóbb az 1894. XXXIV. t.-c. 54. §-ban) s a mely a kánonjog szerint is alapot képez a házasságnak semmissé és érvénytelenné nyilvánítására. De egy ily házasság csak érvényteleníthető volt s nem érvénytelen (voidable, not void), miután a fenforgó akadály kánoni. (Erre vonatkozik az angol bíróságnak egy 1868-ban és egy 1888-ban hozott végzése.) Az Erzsébet és I. Jakab uralkodásának kezdete óta egész hosszú sorozata van már az idevonatkozó angol jogeseteknek, melyek mind úgy tárgyalják és ismerik el az impotencet, mint fontos okot a házasság semmissé és érvénytelenné nyilvánítására. (Első eset az angol jog-élet múltjából a Bury féle ügy 1561-ben.) A kánonjog idevonatkozó technicus terminusai a férfiakra nézve: *maleficati*, vagy *frigidi*, a nőkre nézve: *nimis aretae*, mindkettőre nézve pedig: *inhabiles*. (Decretum, pars II, causa 33; Decretales, lib. IV., tit. 5). — Pusztá »incapability of conception« még nem elegendő ok, melyre egy semmisségi végzés alapítható lenne. Mint az elmebetegségnek, úgy ennek is a házasságkötés idején kell fennforognia és gyógyíthatatlannak kell lennie.³ A bizonyítás a támadó felet terheli, a ki bebizonyítani tartozik először is azt, hogy a házasság sohasem volt végrehajtva és másodszor azt, hogy a felek egyikének gyógyíthatatlan képтелensége (incurable incompetence) következtében eredménytelen volt.⁴ (1867-iki végzés.) Ez a körülmény tisztán személyes jellegű tény s egyedül a felek által állapítható meg a házasságra nézve, nem pedig harmadik személyek által (1868-iki végzés.)

Megjegyezhetjük e helyen, hogy az 1857-iki *Matrimonial Causes Act* előtt, a különélés mellett fennálló, vagy csalás és megtévesztés folytán létesített házasságok a parlament által voltak feloldhatók vagy semmisnek nyilváníthatók. (pld. 1851-iki végzés.)

A sorsnak semmifele egyenlőtlensége (disparity of fortune) vagy a személy lényeges tulajdonságaiban való tévedés (error in qualitate) nem fogja akadályozni a házassági vinculumot. Továbbá a törvényszéknek nincs hatalmában egy házassági semmisségi végzést kihirdetni, vagy pedig egy házasságot feloldani azért, mert csalás volt annak indító oka. Abban az esetben

a férj volt az oka annak, hogy a házassági tilalmak a feleség tudta nélkül hirdettek ki, — és eltitkolási szándékból ő, a férj, a valóságnak meg nem felelőleg terjesztette elő úgy a maga, mint a felesége tartózkodási helyét, életkorukat és feleségének keresztnévét. A törvényszék úgy találta, hogy a házasság jogérvényes volt, miután a feleség nem birt tudomással ennek szabálytalan voltáról.

A *fraus omnia vitiat* elve egyik jól ismert maximuma az angol jognak; és egy házassági szerződésnek, eltekintve itt a vallásos szertartástól, ugyanoly principiumok szerinti megítélés alá kell esnie, mint más természetű szerződéseknek és ugyanoly alapokon lehet megszűnnie is. Avagy, Butt-nak, egy jeles angol bírónak szavai szerint (1886-ki végzésében) a törvényszékek mindig vonakodtak kötelező szerződésekül elismerni az olyan szerződéseket, melyeknél az egyik fél beleegyezése csalásnak az eredménye volt, ... és egy házassági szerződés jogérvényességének szabatosan ugyanoly módon kell elbíráltatnia és megállapíttatnia, mint bármi más szerződésné.⁵ A mi magánjogunk felfogása ettől egészen eltérő. Zlinszky is azt mondja az általunk már fentebb idézett alapvető munkájában, hogy a házassági szerződést nem szabad úgy képzelni, mint bármely kötelmi jogi szerződést, hanem úgy kell fel-fogni, mint külön jogi szabályozás alá eső szerződést, mely a házasságot in concreto, különböző nemű két személy között megteremti, vagy legalább a házasság megkötéséhez feltétlenül szükséges.⁶

Egy, az u. n. férj (so called husband) által kezdeményezett házassági semmisségi perben, — egy *de facto* házasság lévén megállapítható: a törvényszéknek jogában áll tartást elrendelni *pendente lite*. (1895-iki végzés.) Az angol jognak emez elvével teljesen megegyezik a mi jogi gyakorlatunk ide vonatkozó álláspontja is, a mennyiben, a Reiner kommentárja szerint akár a felbontás, — illetőleg elválasztás iránti per keretében — az 1894: XXXI. t.-c. 102. §-a alapján — akár önállóan s esetleg a felbontás, vagy elválasztás iránti kereset indítása nélkül is követelt ideiglenes női tartás megítélésének alapját az képezi, hogy a tartásra köteles férj szakította meg, vagy volt oka a házassági együttélés megszakításának.

A mikor a semmisséget kérő nő az anyja által bíratott rá arra, hogy magát egy házassági szertartásnak (ceremony of marriage) alávesse abban a meggyőződésben, hogy ez egy pusztá eljegyzési forma volt s bebizonyított, hogy az anyja befolyást gyakorolt a támadó fél fölött, valamint hogy ez a terhelt féllal egyetértőleg járt el: abban az esetben a bíróság úgy találta, hogy a semmisséget kérő fél az anyja és a terhelt fél kényszerítő befolyásának eredményeképpen, tehát nem szabad akaratból cselekedett; ennél fogva meghozta a házasságot megsemmisítő határozatot (1896-iki végzés.) A mikor pedig egy feleség 7 évi házasság után nyújtott be egy semmisségi kérvényt: a törvényszék tartózkodott a kérvényt elutasítani az őszinteség hiánya (insincerty) alapján, csupán a kérvény benyújtása körül elkövetett mulasztásért, — és *nisi* dekrétumot hozott (1895-iki végzés.) Nálunk kimondja a házassági törvény, hogy a semmisségi pert a házasság

² Without soundness of mind there is no legal consent — none binding in law — insanity vitiates all acts. (Judgment of Sir John Nicholl in Portsmouth, 1. Hagg. E. R., at p. 359.) — The Law Times, Vol. CIII. No. 2828., 147. l.

³ és ⁴ Ez elvekkel teljesen megegyezik a mi jogunk álláspontja. V. ö.: Zlinszky — Reiner: A magyar magánjog mai érvényében. VII. kiad. 818. lap.

⁵ The courts of law have always refused to recognise contracts as binding contracts to which the consent of either party has been obtained by fraud . . . and the validity of a contract of marriage must be tested and determined in precisely the same manner as that of any other contract. — The Law Times, Vol. CIII.

⁶ Zlinszky-Reiner: Magyar magánjog. VII. kiad. 754. l.

⁷ Zlinszky-Reiner: Magyar magánjog VII. kiad. 936. l.

megszűnéséig *bármikor* meg lehet indítani (1894: XXXI. t.-c. 46. §.)

A semmisségre vonatkozó törvényes eljárás kezdeményezhető minden oly egyén által, kinek megfelelő érdeke fekszik a házasság megsemmisítésében, p. o. atya, vagy egy kis korúnak a gyámja által, — avagy az örökösödés szempontjából vagyoniilag érdekelt személyek által, mely örökösödés épen a kérdésben 'lévő házasság érvényességétől avagy érvénytelenségétől van függővé téve. (V. ö.: 1894 31. t.-c. 47. §.)

A házasság semmisségére vonatkozó decretum jogérvényességet nyer akkor is, ha az nincs is minden tekintetben a *lex loci contractus* kívánalmainak megfelelően kiállítva.

Befejezésül megjegyezhetjük még azt, hogy a házasság semmisségére irányuló kereset nem lehet érvényes egy oly bírói határozat után, mely a felek között. házasságtörés okánál fogva kimondott különválásra vonatkozik. Ugy szintén egy oly házasság, mely csupán érvényteleníthető, de nem ab initio érvénytelen: nem képezheti kérdés tárgyát akár a férj, akár a feleség halála után az angol-jog intézkedése szerint.

ijt. Zsoldos Benő.

KÖZÉLETÜNK.

Az amerikai magyar ev. ref. missionáriusok minősítése és pályázhatási képessége.

E becses Lapok, múlt évi szept. 10-én megjelent számában „O” jegy alatt egy valaki olyan kérdéseket feszeget, a mi bennünket amerikai ev. ref. missionáriusokat minősítésünk és pályázhatási képességünk tekintetében a legközelebbiről érdekelnek.

Legyen szabad azért nekünk, mint érdekelt feleknek ebben az ügyben egyet és mást elmondani.

Az 1897-ik évi konventi gyűlésen tárgyalattak az ide vonatkozó kérdések, annak a memorandumnak az alapján, a melyet az akkor ott működő magyar ev. ref. missionáriusok nevében e sorok írója készített. A memorandum írója s azok, a kik már ekkor Amerikában szolgálták a Krisztus anyaszentegyházának ügyét, jól tudták azt, hogy minősítési és pályázhatási képességük a magyarországi ev. ref. egyházban nincs rendezve. És épen ezt, valamint az özvegy-árva gyámtárhoz való viszonyukat akarták és szerették volna rendezve látni.

A konvent a memorandumot szíves érdeklődéssel fogadta, s a vita vége az lett, hogy szívesen küld esetéről-esetre a hazai ref. egyház Amerikába missionáriusokat, ha akadnak vállalkozók s a kintlevőkkel s a kimenendőkkel az összeköttetést testvériesen fentartja, haza jövetelük esetén — ha működésüket hitelesen igazolják — eltöltött hivatali éveiket beszámítja, de egyelőre sem a szervezkedéshez nem kíván segédkezet nyújtani, sem a gyámtárba való felvételt nem engedheti meg. Ha a szervezkedésen túllesznek s az olyannak fog mutatkozni, hogy a hazai ev. ref. egyházat a bensőbb viszony megkötésére hozhatja és ha ez a viszony az amerikai állami törvényekkel is kiegyeztethető lesz, abban az esetben a konvent a további lépésekre is kész lesz. (Sárospataki Lapok 1897. 15 sz. 236 lap.)

A minősítési és pályázhatási képesség kérdése e jelentés szerint tehát nem a missionáriusi állásra való képesítéstől függ, mint „O” gondolja, hanem attól, hogy a működő missionáriusok lelkesí jellege és szolgálati éveik igazoltassanak és pedig hiteles okmányokkal.

Ki lehet missionárius ma az egyesült államokbeli református egyház kebelében?

Az, a ki odahaza a lelkesí szolgálatra képesítve van s képesítését bizonyos okok és körülmények miatt el nem vesztette, s ha a hazai egyháztól elbocsátó levelet kapott. A missionáriusi állásra való képesítést az az egyház követelheti és követeli meg tőlünk, a mely bennünket alkalmaz, a mely olyan szépen valósítja meg az apostol parancsolatát: Tegyetek jól mindenekkel, kiváltképen pedig a mi hitünk cselédeivel.

En a konvent jegyzőkönyvét nem olvashatom, mert nincs birtokomban, — de azt hiszem, hogy a konventi jegyző úr, a ki ezt a pontot fogalmazta, — nem arra kívánta fektetni a fősúlyt, hogy a hazai egyház-missionáriusokat képesít, hanem arra, hogy azokat kvalifikálja úgy, hogy a missiói telepen teljesített szolgálatuk — honi egyházban pályázásuknál figyelembe és beszámítás alá esik: ha azt, mint az idéztem jelentés mondja, hitelesen igazolják.

Missionáriusi állásra minden lelkesí-jellegű egyén képesítve van, a kiben erre az állásra van hajlandóság. Azok az egyházak, a melyek Kinában, Japánban, Indiában s Ausztráliában, Áfrikában a pogányságnak a Kriszushoz való vezetésen fáradoznak ezt a jogot és képesítést elismerik.

Elismeri ezt a magyar ev. ref. egyház legfőbb kormányzó testülete, de nem ismeri el „O.” Az a baj csak, hogy egyházunk olyan kitűnőségeinek a véleménye mellett, mint szeretve tisztelt főgondnokunk s mások, — „O”-nak a véleménye a latban nem sokat nyom. Remélem, azt, hogy „O” sem vonja kétségbe lelkesí bizonyítványunk érvényességét azért, mert nem lettünk missionáriusoknak képesítve, s mégis mint ilyenek merjük szolgálni az Amerikába szakadt magyar reformátusok között az Isten országa előkészítésének szent ügyét.

Van egy pár kivétel, a melyek a hazai egyházba való pályázhatásnál figyelembe vehetők volnának. Az illetők képesítéséhez szó férhetne, — de hiszem, hogy ezek soha sem fognak előfordulni, mert az illetők, a kiknek képesítéséhez szó fér, a legnagyobb valószínűség szerint meg fognak elégedni amerikai állásaikkal. Ezek az esetek, hogy a mint „O” mondja egyik missionárius elbocsátó levél nélkül szolgál; a másik, a hol a missionáriusnak nincs meg csak az első bizonyítványa, s a harmadik, mikor itt az egyházi főhatóság, kellő cenzura után, egy tanítónak adta meg a jogot az igehirdetésre. Ezek mindenesetre olyan körülmények, a melyek az illetőket törvény szerint elütik a hazai egyházba való pályázhatási képességtől.

Ha ezekről szól vala „O” úr — úgy vele én is egyetértek. De az ellen, hogy a mi jogunk a hazai egyházba való pályázásra kétségbe vonassék, sőt ignoráltassék: a leghatározottabban tiltakozom. Mi, a kik nem kalandvágyból, hanem tanulmányozás, ismeretszerzés céljából s a Krisztus lelkétől üzetve jöttünk ide, hogy a szétszórt csontokat összeszedjük s megtartsuk a magyar haza s a magyar ref. egyház tagjainak, s kik nehéz küzdelmes munka után építgetjük ott az Istennek országát s tusakodásunk nagyon hatalmasokkal s a világ által elrabolt emberekkel: a magyar ev. ref. egyháznak épen olyan szolgálai vagyunk, mint „O” úr, s valószínűleg teszünk is azért annyit, mint ő, a kinek a véleménye szerint a mi pályázhatási képességünk nagy kérdés.

Ma, a mikor Hegedüs Loránt nagybecsű tanulmányában az ország közvéleményét ráterelte az amerikai kíváncsi kérdésének a tanulmányozására; midőn ő, a szemtanú sürgeti azt, hogy a mi egyházaink hozassanak kapcsolatotba a hazai egyházzal: nem igen időszerű dolog

a felvetett kérdésnek a fejtegetése s a hosszú szünet, a mely a kérdést követte s az a hallgatás, a mely magyarázatát kísérte, a mi javunkra róható.

A mi népünk ugyanis vándor nép. Ma itt, holnap oda haza és megfordítva... Mit gondol „O“ úr, hogy szocialista, istentől elrugaszkodott amerikai nem csinál-e egy perc alatt olyan felfordulást az ő gyülekezetében is, hogy egy egész élet nem elégséges annak helyrehozására?...

De ez a jellemző mi reánk nézve! Nem, hogy könnyíteni igyekeznénk azoknak a helyzetét a bátorítás, biztatás által, kik szent buzgósággal eltele, éjet-napot egygyé téve működnek az idegenben nemzetünk és egyházunk javáért: hanem keserűséget okozunk nekik azzal, hogy létező és elismert jogaikat kétségbe vonjuk... Azoknak az ifjaknak, a kik külföldi egyetemeket látogatnak, az évek kétszeresen számíttatnak, a miénk számítása meg egyszeresen is kérdésbe tétetik.

Mert ettől a számítástól függ *minőségünk* (de nem képesítésünk).

Képesítésünk meg van, — de nincs meg a minőségünk.

Ezt már elmondottam máskor is. Hogy ezt megszerezhessek, úgy vélem, hogy *az volna a legegyszerűbb út, ha mindnyájan annál az egyházkerületnél kérnék ezt, a melynek kebeléből kijöttünk és pedig annak az egyházmegyének útján, a melyhez kijövetelünk idején tartoztunk.*

Igy eleje volna véve annak is, hogy senki nem jöhetne ki elbocsátó bizonyítvány nélkül s egyszerre meg volna oldva a pályázhatási képességünk is s nem lenne tovább is nagy kérdés.

A gör. katolikusok — Széll Kálmán miniszterelnök nyilatkozata szerint, — nem sokára egy magyar nyelvű püspököt kapnak, mert mint mondják, a görög katolikusok magyarsága veszélyeztetve van, (Dehogy van! Hiszen az orthodox-egyház a nyert területeket is elveszti s a jámbor gör. katolikusok csak $\frac{1}{10}$ -részben magyarok) s nekünk árva magyar ref. missionariusoknak még elismert jogunkat is kétségbe vonják.

Hol itt az igazság? Ki tesz többet a magyarság érdekében mint mi és személyesen vezetett iskoláink?

Bridgeport.

Kalassay Sándor,
magyar ev. ref. missionarius.

KÖNYVISMERTETÉS.

Az elemi vallástanítás módszere és tananyaga, különös tekintettel a fővárosi iskolákra

Irta: Péntek Ferencz, ev. ref. lelkész. 1900. Ára 1 K. Szerző sajátja.

Péntek Ferencz budapesti hitoktató egy 40 lapnyi terjedelmű füzetkét bocsátott nyilvánosság elé a fenti cím alatt. Tárgyánál és őszinteségénél fogva egyaránt — érdekes és értékes füzetke ez. S bár rá van nyomtatva már a címlapjára, hogy „különös tekintettel a fővárosi iskolákra“ van írva: mindazonáltal egyetemes érdekű annak tartalma, a mennyiben oly dolgokkal foglalkozik, melyek érdeklődésünket megérdemlik, s melyeknek javítása egyetemlegesen szükséges. A következő címek alatt mondja el a szerző a maga mondani valót: Bevezetés, A vallástanítás célja és eszközei, Fegyelem, Módszer, Tananyag beosztás.

Ezek közül feltétlenül és szükségszerűleg megérdemlik a vele való foglalkozást: a Bevezetés, Tan-

anyag beosztás és Módszer című részek. A mit ugyanis e három cím alatt mond el a szerző, az égetően sürgetős kérdés egész magyar ref. egyházunkban; foglalkozniok kellene már végre-valahára e kérdéssel tanügyi hatóságainknak is. Mert csakugyan igazsága van Pénteknek, a mikor *Bevezetésében* tűrhetetlennek tünteti fel elemi iskolai vallástanításunk mai állapotát. úgy a tananyag-beosztásra, mint a módszerre nézve. Nemcsak Salamon Ferenc egyetemi tanár mondta ezt: „Megtiltom, hogy ennek a gyermeknek ezt (káté) a könyvet tanítsa;“ nemcsak Pósa Lajos gondolkozik így: „Önök sáros csizmával gázolják le a gondjaira bízott gyermek lelkivilágának legszebb virágait“: hanem így gondolkozik a *gondolkodó* szülők 99%-a s így gondolkozunk mi, vallástanítással foglalkozók is, kik a vallástanítást nem tekintjük foglalkozásunk ráadásának vagy napszamos munkának. Irja továbbá Péntek F. a Bevezetésben, hogy „nem volt képes megvédelmezni vallástanításunk tananyagát és módszerünket“ — sem Pósa L. előtt, sem később az iskolaszék előtt. Ezt elhiszszük Péntek F.-nek, mert nem is lehet. Mert csakugyan igaz az, „hogy a mai neveléstani elvek mellett sem tananyagunkkal, sem módszerünkkel az iskolában nem hogy sikerrel nem munkálkodhatunk, de ma holnap oda jutunk, hogy békességgel meg nem férhetünk.“ S ugyancsak itt a Bevezetésben „Több szabadságot kér az eszközök megválasztásánál“ a fővárosi hitoktatók számára, annál az oknál fogva, mert „kell különbséget tenni a lelkész-tanító és a lelkészi képesítéssel nem bíró tanító közt.“ E kérésére és indoklására csak majd e bírálatos ismertetésem végén teszek egy pár megjegyzést.

A Bevezetés után — melyben tetszik nekem a bajok feltárásában nyilvánuló őszinteség — legérdekesebbnek a Tananyag beosztása című részt tartom. Az elemi iskolai vallástanítás anyagának beosztásában oly irányelvet látok én abban, melynek alapja nem pusztán elmélet, hanem az elméleti tudással párosult gyakorlati tapasztalat. — De lássuk csak, hogy Péntek F. mit választ ki tananyagul az elemi iskolák számára s hogyan osztja azt be, s mily célokat kíván vele szolgálni?

Vallástanításának anyagát *öt osztályon keresztül* a Bibliából választja s *csak egy osztályban* a történelemből. Elemi iskolai vallástanításának anyagát tehát a keresztyén vallás egyedüli és ős forrásából meríti. S beosztja a következő módon, melyből mindjárt kiérezhető a célzat is:

I. osztály. Bevezetés a vallástanításhoz; imák 8—10 alkalmas bibliai történet.

II. osztály. Első félévben: 12 ó-testamentomi, második félévben: 15 új-testamentomi biblia-történet.

III. és IV. osztály. A Bibliának egyes részei, történetei oly célból, hogy hit- és erkölcsstani igazságokat vonjunk le belőlük. Nagyobb súlyt fektet az új-testamentomra,

V. osztály. Hegyi beszéd magyarázása és beemléztetése; apostolok életrajza; bibliaismertetés.

VI. osztály. Egyháztörténet, különös tekintettel a magyar prot. egyház történetére.

Az énektanítást (szöveg és dallam) végig vezeti a lehető mértékben és a legalkalmasabbnak kinálkozó módon az egész elemi iskolai vallás-oktatáson.

Tagadhatatlanul, az elemi iskola tananyagjának helyes megválasztásához és beosztásához ez itt közölt anyag és beosztás áll legközelebb. Némi módosítással és pótlással ez az anyag és beosztás volna felveendő a népiskolai vallástanítás módosítandó tantervébe. A

módosítás abban állana, hogy az V. osztály számára megjelölt anyagból elhagyható volna a Hegyi beszéd, *nem mint lényegtelen, de mint olyan, melynél az elemi iskola számára van lényegesebb anyag is; s e helyett az V. osztályba tétetnék át az Egyháztörténet, melynek bevezetéseül lehetne adni az apostolok életrajzát. A pótlás pedig abban állana, hogy a VI. osztály számára rendszeres hit- és erkölcsani anyag tűzetnék ki. Ezt a tantárgyat ugyanis én a magam részéről semmiesetre sem tartom az elemi iskolából sem kiküszöbölhetőnek. Egyházunk leendő tagjainak feltétlenül meg kell ösmerniök hitelveinket s erkölcsani nézeteinket. Én nem azt tartom végzetes hibának, hogy a Hit- és erkölcs tan mint rendszeres s rendes tárgy taníttatik az elemi iskolában: hanem azt, hogy ma nem alkalmas helyre van beosztva s rossz tankönyvből, rossz pedagógiával tanítjuk. De még ennél is végzetesebb hibának tartanám, ha teljesen kihagynók a népiskolából a rendszeres Hit- és erkölcsant. Mert az I—V. osztályokban az általános keresztyén célokat szolgáltuk vallásnevelésünkkel — hogy úgy mondjam — protestans világtásban; a VI. osztályban feltétlenül szükség van már speciális felekezeti vallásos képzésre is. És már ebben az osztályban *ügyes módszer mellett* nem is lesz „gyermek-kinzás” a Hit- és erkölcs tanítása, mert már tulajdonképpen új anyagot nem is fog tanulni a gyermek, hanem a már egyszer megismert anyagot csupán rendszerbe fogja szedni. A mit analysis útján már elsajátítottunk a gyermekkel, azt synthesis útján gyakorolhatjuk be. A bibliaismertetést külön anyagnak nem kívánám felvenni az elemi iskolában, úgy, hogy arra valamelyik osztályban a tantervben rendszeresen beosztott idő alatt foglaltatnék le. Ezt én a III—IV. osztályokban a történetek tanítása alkalmával kívánám mindenütt elvégezni, úgy, hogy a tanuló észre se vegye, hogy ő egy teljesen külön álló tananyagot tanul. Beviszem magát a Bibliát az iskolába, mint *taneszközt* már az első órán; és ezen az első órán csak a Bibliáról fogok tanítani, sőt még a második órán is ezzel fogok foglalkozni, ha tanítványaim talán gyengébbek. S ezt tenni — az alkalom is nagyon kínálkozik. Hisz’ azt tudtára kell adni a gyermeknek, hogy a Biblia történeteit fogjuk tanulni: mutassuk is fel hát neki a Bibliát s ismertessük meg a gyermekkel. Két év alatt mind a 4 félévben áldozhatok egy-egy órát erre. S annyi, a mennyi e 4—6 óra alatt adható, elég a Biblia ismertetésből a népiskolában.*

(Vége köv.)

Réz László.

KÜLFOLD.

Párisi levél.

(A francia prot. egyház jelen állapota, Schisma vagy separatio? Erős fegyverek: belmissió és hírlap irodalom.)

Tegnap szerencsém volt hosszabb időt tölthetni dr. Gout Sámuel ref. lelkész és a párisi kalvinista consistorium nagy műveltségű ékes szavú elnöke társaságában, aki mindenre kiterjedő figyelmével élénken kérdezősködött a magyar református egyház viszonyairól. Hadd mutassam be e férfit! Dr. Gout elnök valódi typusa a francia kalvinista papnak. Hatvan év körüli, magas, dőlceg ember, nagy lelkes szemekkel — borotvált ajka a kalvinista asketát demonstrálja, magas homloka nagy tudást sejtet; társalgási modora, könyvtára bizonyítja, hogy

míg lángoló, lelkes szeretettel csüng hivatalán, hitvallásán: ismeretei gazdagságát egy mély tudományú diplomata színpontjára tudja emelni.

Én elmondtam neki a róm. kath. egyháznak ellenünk indított kemény agitációját s panaszkodtam anyagi szegénységünkről s a látható, erősen érezhető közönytől, mely győzelmünket kétségessé teszi.

Az elnök erre csendes mosolylyal, de amiben nagyon sok szomorúság volt, azt jegyezte meg: Boldogok önök, hogy nyílt ellenséggel van dolguk, — de mit szólunk mi, akiknek ez az imádsága: ments meg uram barátaitól — az ellenséggel el bánok én. Ellenünk a katolikus egyház épen úgy agitál és propagál, bár aránylag nagyobb erővel — de e küzdelemből mi mindig diadallal kerülünk ki; de mi lesz velünk ha, az egyházunk kebelében támadt schisma, vagy külön válás — nem tudom minek nevezzem — nagyobb mérveket ölt?!

Szavának bővebb magyarázatát kérve, eképen folytató.

A francia ref. egyház szervezete, mint a magyar, a presbiteri alapon nyugszik, — csak hogy nincsen superintendense.

Az egyes helyi egyház élén áll a pap s öt-hat világi presbiter. Öt, legfeljebb tíz egyház képez egy Consistoriumot, melynek tagja valamennyi községi egyház összes lelkésze és minden egyháznak egy küldöttje és egy képviselője. A consistorium szabadon választja elnökét (mindég papot).

Valamennyi Consistorium minden harmadik évben delegál egy küldöttséget, egyenlő számban lelkészt s világi tagot a regionalis vagy provincialis zsinatba.

Öt-hat Consistorium képez egy zsinati kerületet. Ezen kerületek — összesen 21 — szintén minden három évben egy bizonyos számú küldöttséget meneszt a Synode generál — fő zsinatba.

Ez az egyház törvényhozó, törvényes foruma, ez ítél és oldja meg a Consistoriumokban, vagy az egyházakban felmerült nehézségeket, ez óvja és tartja fenn a liturgia tiszteletben tartását.

Ez idő szerint a francia református egyháznak csak officiosus zsinataik vannak, melyeket az állam nem ismer el, s amelyek előleges felhatalmazás nélkül ülnek össze.

Az egyház tagjainak kétharmada foglal állást ez officiosus zsinatok mellett — egy harmada azonban — vezérelve az úgy nevezett modern papok által, nem akarja nyilvánosan bevallani evangyeliomi hitét, s nem ismeri el a zsinatot.

Hát ha ez nem schisma, legalább is separatio. A zsinati és nem zsinati lelkészek közti különbség az, hogy az előbbiek a zsinati intézményt azon formában akarják feltartani, amint az a 16-ik századtól érvényben volt, míg az utóbbiak meg akarják fosztani minden doctrinalis auctoritástól, nem hagyva mást a kezében, mint az egyház megszervezését.

Azon hiszemben, hogy e szakadásos kérdés bővebb ismertetése nyilván érdekelni fogja a „Sárospataki Lapok” olvasóit, kérésre a Nagytiszteletű elnök egy hosszabb cikket helyezett kilátásba specialisan e lap számára, melyben körülményesen elfogja mondani *úgy* a separatio alap okait, mint azon intézkedéseket, melyeket az egyház, a baj elhárítása s tova terjedése, megakadályozása végett célba vett. Hiszem, hogy e cikket rövid napok alatt postára tehetem.

* * *

Azon kérdésemre, hogy miként védekezik a számban oly elenyészőleg kicsiny református egyház a

katholicusok egressiója ellen, a következő választ kaptam:

Igaz, hogy a reformátusok (kálvinisták) nagyon csekély számát teszik az ország népességének. Az az egyház, mely a Nantesi edictum visszavonása előtt két milliónál több lelket számlál, ma alig bir 700,000 hívőt; de ez a csekély szám daczol, sikerrel harczol az ellene intézett támadásokkal szemben. Van két hatalmas fegyvere: a seregek urának pártfogása s a hívők odaadó s csüggedetlen áldozatkészsége. Míg az első megadja a szellemi képességet, a másik segít azt érvényre juttatni. Mint intézmények ott vannak a missiók s a sajtó.

A francia prot. külmissió társaság bár nem bir sem specificus hitfelekezeti, sem nemzetiségi jelleggel — amennyiben annak tagjai feles számban protestánsok feleszámban lutheránusok s Franciaországban kívül Schweic és Hollandia is erősen képviselve van — eltagadhatatlan nevezetes eredményeket mutat fel a Haitii szigeteken, Senegalban, Congó, Zulu föld, Zambeg és Madagaskár területén. Különösen az utóbbi szigeten a jezsuiták minden erőlködése daczára nem csak képes a lakosok négy ötöd részét a protestáns vallásnak megőrizni, de napról-napra új és új tagokat nyer annak. E társaság évi egy millió frt költségvetéssel dolgozik, mely összeg önkéntes adakozásból gyűlik be.

A protestáns belmissió társaság már tisztán kálvinista s magát „Société Centralénak“ nevezi. Ez előtt ötvenöt évvel alakult, s ma már közadakozásból ötszáz-ezer frt évi költségvetéssel dolgozva, száz egynehány általa épített templomot, iskolát ugyanannyi lelkészt s tanítót tart fen, s fenállása óta közel tízezer r. katolicust nyert meg a protestáns egyház számára.

Másik hatalmas intézménye — erős fegyvere a hírlap irodalom. Közel hatvan specificus protestáns hírlap van tisztán egyházi és iskolai ügyekkel foglalkozva s hogy milyen viszonyok közt vegetálnak, azt jellemzi az egyik legkisebb „Le Huguenot de Cevenne,“ amely Gard megye kis székhelyén Andozeben jelenik meg — s minden száma *tizenkétezer* példányban nyomatik s kél el. (Megérjük-e ezt valaha kedves S. P. Lapom??) És a tudós világ a legnagyobb rokonszenvvel veszi körül irodalmukat és sokkal jobban felkarolja, mint a lutheránusokét, kik itt is, a németek felé húznak.

„Ismerem a magyar ref. egyház történetét — végzi a tudós lelkész — mint a magamét. Mind kettő történelmi egyház, mik mögött hatalmas, tanúságos nagy múlt áll, voltak kitűnő tudoraik, hősi martyrjaik, ékes-szólo predikátoraik. Kitörölhetlen nagy lapokat irtak a történelem könyvébe s forró imádságom, hogy bennök az ősi kálvinista szellem örökké éljen.“ Amen.

Dr. Káro.

MULTUNK.

Az abaúj-szántói ev. ref. egyház régi anyakönyvéből.

(Folytatás.)

1845-dik év Julius 24-kén u. n. nagy vak meleg levén, d. u. 4 óra tájban szörnyű zápor esett, melyre a hegyeken Czekeháza irányába a vízzel terhes fellegek összveszorulván, felhőszakadás lett, s abból iszonyú víz-ár jöven, a Marczinfalvát, Szántóvárosától

elválasztó köhídnál annyira megtolult a magával hozott sok gaz miatt, hogy a hid alatt el nem folyhatván a hid tetején nagy magassággal csapott el, és így városunk két utcáin végig jött, útjában mindent rombolva. A köhídnak felduzzadását mutatja az, hogy a Kazinczy úr hid melletti korcsmájának az ablakán fejlül folyt, mészárszékének pedig sindelyezéseig ért, és így 7 sukkal felül vala felül emelkedve a köhídon. Az utczában szélllyel lett terjedésében is oly mélységű volt, hogy a ref. paplak kapuja előtt térdig ért, és csak nehezen tartóztathattuk meg. hogy az udvarba be ne üssön. Czekeházán nagy pusztítást tett, a Patay Sámuel udvarkertinek új kőfalát kidöntötte, pinczejébe berontott, úgy hogy borait ki kellett hordatnia; több házakat lerombolt, házi bütort, fát magával ragadott, Szántón is több házakba betört, különösen Marczinfalva nyugoti részén, a Forráson mindenütt és a 13 háznál, itt is több házi butorokat ragadván magával, sőt az udvarokon és házak előtt levő vastag fiatal fákat is. Emberhalált kettőt okozott itt Szántón t. i. egy Csicskoviczki nevezetű falábu sánta koldus, a házába rontott vízbe bele fúlt senkisésem levén jelen segédelmére és egy özvegy asszony Szabó Istvánné nevezetű ágost, v.

Ezen évben az ócska parochialis ház teteje pünkösd másod napján leszakadván egészen újonnan építettett s cserép alá vétetett Patay Sámuel úr főgondnoksága alatt, Várady József pénztárnok ügyelvén fel az építésre; elkészült okt. elején.

Jegyzésbe tette Átányi József helyb. pap. 1846-dik évi junius 19-ke nagy gyászt, romlást, keservet és kárvallást hozza Szántó városára. Ezen napon ugyanis erős északi szél dühöngvén d. u. 2 s 3 óra között a Tek. Bárczay Ferenczné asszony marczinfalusi curiáján létező több épületek között egy Sidó lakta ház kigyuladván — mint a közhír mondja — leginkább vigyázatlanságból, — erről a szerfelett dühöngő északi szél segítségével, a szerfeletti szárazság miatt, nagy hirtelenséggel elharapózott a tűzvész. még pedig gátolhatatlanul, mert 10—20 ház is gyuladott egyszerre, úgy hogy senki másnak segédkezeket nem nyújthatván kiki csak a maga vagyona körül kén-tetett örködni. A tűz tartott délszakra, s útjában mindent elemésztett, különösen jött a nagy utca mindkét oldalán, de itt-ott a cseréppel fedett házak miatt gátoltatván, a keleti soron a Bartus ügyvéd úr házáig ment, hanem a nyugati soron a Grünfeld izraelita házától minden éghető épületeket elemésztett. Csakhamar kezdetben átharapódzván, az u. n. 3-dik sorra; — a keleti oldalon ugyan a Gönczi József házától, kivéve a Ns. Pótincza Mikály és Kerekes András házukat, a nyugoti oldalon pedig a Ns. Szóke István házától kivéven a ref. templomot, a mellettelevő cserépfedelű korcsmát, a Simko molnargazda házát, a malmot egészen a fürdő házig, minden hamuba döntetett. A középületek közül áldozatai lettek a borzasztó tűzvésznek: a Sidótemplom és a rabbi ház, az evang. luth. templom, paplak, iskola, a ref. paplak, melynek végébe szalmás fedélzetű levén az istálló, minthogy a tűzfal nem vala még közbe felépítve, az istállóról belől a padon végig futván a láng, a cserepes épületet belőlről felemésztette; ezenkívül mind a két iskola, a gör. kath. templom, harang, paplak, kántorlak. Az összes számítás szerint 218 — kétszáztizennyolcz ház égett le az aprólékos épületeken kívül. A mindenható Isten őrizzen, oltalmazzon mindenkit az ily borzasztó tűzi szerencsétlenségtől!!!

Emlékezetül írta Átányi József helyb. pap.

Ezen évben minden egyházi épületek helyre hoztattak, a paplak és gyermekek iskolaháza cserép alá vétettek, a főtiszt. egyházkerületi pénztárból 3000 ftok kölcsönöztetvén. A leányok iskolaháza ideiglenesen szalmával fedetett be, Patay Sámuel, Jászay József urak főgondnokságukban Perceptor levén Várady József.*

Jegyzette az, a ki feljebb.

(Vége köv.)

Közli: Czékus László.

IRODALOM.

* Molnár Albert és Nagy Károly kolozsvári, ev. ref. theol. fakultási tanároktól „Mit tegyünk?” cím alatt tájékoztató felhívás jelent meg az egyházközségek lelkeszeihez s előljáróságaihoz az „*egyházi élet fejlesztése*” tárgyában. A 8-oldalra terjedő füzet az egyházi élet fejlesztésére vonatkozólag a „mit tegyünk” cím alatt ezt a felvilágosítást adja: 1) rendezzünk egyházi felolvasó és társas estéket, 2) szeretet vendégséget, 3) ügyeljünk gondosan híveink vallás-erkölcsi életére, 4) örködjünk jogaink felett, 5) a vallásos-nevelést tartsuk szem előtt, 6) a felnőtt ifjúságra legyen gondunk, 7) alakítsunk egyházi énekkarokat, 8) szervezzünk olvasó-köröket, 9) legyen gondunk a szegényekre, 10) anyagi ügyeinket is gondoljuk, 11) az iparos tanoncok, cselédek is öröktessenek... Mind olyan dolog, a mi csakugyan „teendő.” — s a füzet azért értékes, mert ezeket összegezi, de értékes azért is, mert a **hogyan végzésről** is szól!! Ajánljuk átolvasásra, sőt tanulmányozásra is!... Kapható az „Erdélyi Protestáns Lap” szerkesztőségében Kolozsvárt.

* Giesebrecht: „*Die Geschichtlichkeit des Sinaibundes*” cím alatt azokat az adatokat állítja össze egy 80 alakú 65 lapra terjedő füzetben, a melyeket a szerző theológiai előadásain hozott elő. Érdekes füzet, a melynek 1-20 M. az ára. (1900. Königsberg.)

* Walter. *Die Propheten in ihrem socialen Beruf und das Wirtschaftsleben ihrer Zeit.* Ez a munka az u. n. „social-ethika” történetéhez tartalmaz adatokat még pedig, a mint a cím is elárulja, gazdasági, közelebbről gazdasági szempontból. Tartalmazza a zsidó nép gazdasági fejlődését a proféták koráig, jellemezvén azt főleg kereskedelmi s mezőgazdasági tekintetben, ez utóbbit amaz Dávid király alatt közvetve befolyásolva, Salamon idejében egész politikai színezettel kiszorítva. A kereskedelem kifejlődése nagy változást idézett elő, mert a föld s a termés: spekuláció tárgyává lett s lassanként a föld is, a pénz is néhány tőke-pénzes kezébe került, úgy, hogy lesz gazdagság, de lesz kétségbeejtő szegénység is ott, a hol addig általános kedvező megélhetés volt. Ebbe a keretbe vannak beillesztve a proféták, a kik az egész gazdasági-kereskedelmi életnek, torzskodásnak az erkölcsi oldalát veszik figyelembe, harcolván az igazságtalanság ellen s fáradován az emberek jobbításán, hirdetvén, hogy nem a gazdagság, nem a kereskedelem az istentelenség s erkölcstelenség, hanem az önzés, a haszonlesés!... Kicsoda nem veszi észre, hogy ez a munka mintha u. n. „agrár-politikai” tendenciájú lenne? Terjedelme a műnek: 280 oldal, — ára 3-20 Márka, — megjelent Freiburgban.

* Grüneisen: *Der Ahnenkultus und die Urreligion Israels.* Halle. Niemeyer 1900. (8° XV. 287 l.) 6 márka. A művet a külföldi prot. tudósok egyik legkiválóbbika: Bertholet úgy tekinti, mint a **képzettség magas fokát** föltüntető iratot, a melyben az érdekes, a hypothetikus kérdés ethnologiai, általános vallás-történeti és exegetikai szempontból van csaknem teljesen tisztázva. A mű a bevezetésen kívül három részből áll s az „ősök kultuszát” főleg az utolsóban tárgyalja... Nagybecsű mű, a melyet a vallás-történészek, az exegeták, biblia-theologia előadók figyelmébe ajánlani kötelességszerű dolog.

* Az előző közleményeket lásd a múlt évi 220., 241., 265. 1001. és 1044-ik lapokon.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— Olvasó közönségünknek örömmel hozom tudomására, hogy Irodalmi Körünk, mint lapunk kiadója, méltányolván fáradozást, de mindenek fölött arra lévén tekintettel, hogy a lap a beállott új esztendőben még jobban, még nagyobb erővel teljesítse kötelességét: jogot adott szerkesztő-társak választására, a kikkel a munka megosztás elve alapján szerkeszthessem a „Sárospataki Lapok” XX. évfolyamát. E joggal élve, felkértem szerkesztőtársakul: *Ellend József* és *Dr. Székely György* tanártársaimat, a kik engem lekötöző szívességből, az ügy iránt való szeretetből és lelkesedésből vállalkoztak támogatásomra s a következő számtól kezdve már velök együtt szerkesztve fog a lap megjelenni.

A mai viszonyok között mind több-több munkás erő felhasználására van szüksége hazai protestáns egyházunknak, a melynek még azokat is elő kell hívnia a nyílt munkatérre, a kik akár természetükből kifolyólag, akár körülményeiknél fogva eddig visszahúzódtak volt! Az erők tömörítésére van most nagy szükségünk, mert a *huszadik század szellemén*, a jelek után ítélve: a **harc-jegy**e van és lesz!

Ajánlom e lapokat, szerkesztő-társaimat s magamat olvasóink s pártfogóink szeretetébe.

Dr. Tüdös István.

— Halálozás. Dr. Veres Sámuel rimaszombati tanártársunkat súlyos kereszt-viselésre hívta el az isteni gondviselés, a midőn hű élettársát, gyermekeinek gyöngéden, odaadólag szerető édes anyját *Süteo Máriát* kiszakítá az élők seregéből. Tizenhat éves családi szövetséget bontott meg a halál s mi a felesége, a gyermekei édes anyja után sebzett szívvel bánkódó tisztárs fájdalomában őszinte részvéttel osztozunk, az elhunytanak pedig békés, csendes pihenést kívánunk síri ágyában, sírja felett viraszdon a hű emlékezet, míg nem a feltámadáskor találkozunk egymással az egymást szerető szívek: férj és nő, édes anya s gyermekek!

— A Sárospataki Irodalmi Kör egy népiskolai „Magyarország Története” című tankönyv elkészítésére pályázatot hirdet. A tankönyvnek a tiszáninneri egyházkerület tantervéhez kell alkalmazkodnia. Ez irányadó mind a tartalomra, mind a terjedelemre nézve. A pályamunka beadási határideje 1901. szeptember 1. A kézirat jellege alatt adandó be, olvashatóan, idegen kézzel leírva, lapszámozva. Az írói díj a Kör Alapszabályaiban meg van határozva. A kik pályázni óhajtanak, szándékukat január végéig az elnökségnél jellege alatt jelentsék be.

Az elnökség.

— A Bethlen Gábor erdélyi fejedelemnek Nagy-Enyeden felállítandó szobor alapja javára, országos gyűjtés útján, 1900. december hó 15-ig 22473 kor. 88 fillér gyűlt össze.

— A politikai pártok körében elhangzott új évi üdvözlő beszédek egyház-politikai szempontból újat nem tartalmaztak. A szabadság barátai a szabadságot hir-

dették; — a nép-barátok a szolgágot, mert a *katholikus egyház jogait emlegették*, a mely Magyarországon egy a szolgasággal!

— **Ultramontán csemegek.** A páderborni Bonifácium nyomdából nem régen került ki egy ily című munka, mint *Bonifácium röpirata: „Féljed az Istent és tiszteld őt papjaiban.”* Ebben a munkában a 354. lapon ilyen „csemege” olvasható: *„Minő megfoghatatlan befolyása van a papnak az Isten-fára, a ki leszáll az égből, ha a pap kívánja s a maga dicsőségét és fenségét egy kis darab kenyérbe rejti a misénél!”* . . . Persze ez így van: de hát ezzel így nem tisztességes dolog dicsekedni meg ott sem! . . . Ugyanabban a könyvben a 340. oldalon ez van: *„Luther Isten és Krisztus ellen való engesztelhetlen gyűlöletet hirdetett!”* . . . A papoknak a királyok felett való hatalmáról pedig így nyilatkozik a 353. oldalon: *„a császár, a király az egyszerű papban az ő égi Urát és parancsolóját tartozik látni, a ki egyetlen intéssel megsemmisítheti a világi hatalmiságot.”* . . . S vannak, a kik ezt elhiszik!!

— **„Bibliát a nép kezébe!”** Ez a jelszó legújabbban a r. kath. egyház körében, a hol a *biblia* eddig *tilos olvasmány* volt. Most már nem lesz *tilos*, csak akkor, ha „*Károlyi fordítás*”-ában olvassák. Tilos pedig a mi fordításunk olvasása azért, mert *„meghamisított fordítás.”* . . . Persze, persze! Csak ott a túlsó táborban vannak *tudósok, exegeták!* . . . Hja! a tudomány is *egyházi kizárólagosság!* . . . Különben nincs szavunk a jelszó ellen, de hogy az is hamisan lesz beváltva, arra merünk fogadni, mert *a bibliát nem mint bibliát fogják adni, hanem mint r. kath. olvasmányt!* . . . A „hamisságot” kicsoda nem ismeri meg?

— **Igaz-e, hogy az igazhítű r. katolikusoknak nem szabad a hitetlenekkel érintkezniük?** . . . Tagadni szokták a túlsó táborban, ámde *Miksa herceg*, a ki Németországban nagy karriert van hivatva csinálni, mint „pap” mert immár „*tanár*”-ságot fogadott el, legközelebb egy predikációt tartott a munkások előtt, a melyben ezt mondta volt: *„Ti hívők!” tartózkodjatok a hitetlenekkel való tartózkodástól, mert ha érintkeztök velök: erkölcsiségtek veszélyben forog.”* . . . És ezt a herceg-pap „*pastoratio*”-nak nevezi!

— **Statisztika a jezsuitákról.** Abból az alkalomból, hogy Németországba a centumpárt hamisan értelmezett „szabad vallás gyakorlat” ürügye alatt vissza akarja vitetni a jezsuitákat, *Zöckler* a következő statisztikát állítja össze e rendről, úgy a multa, mint a jelenre vonatkozólag: 1626-ban volt 15493 jezsuita 803 rend-házban; 1759-ben 2259 személy tartozott a rendhez; 1838-ban ismét életre hívás után: 3067 jezsuita volt; 1844-ben: 4133; 1861-ben: 7144; 1876-ban: 9546. — Hát nem igaz, hogy számuk: *legio, mint az ördögöké?*

— **Pénz-pénz-pénz!** Nemcsak a háborúhoz szükséges e „három dolog,” hanem, a mint már nem egyszer írtuk, — ahhoz is, hogy valaki „*szentté lehessen.*” Hogy mennyi *pénzt* emészt meg egy *szentté nyilvánítás*, arról érdekesen és sokat mondólag beszélnek a következő adatok: *Crescentia* franciskánusnő *szentté nyilvánítására* költött a rend: 60000 lírát, fizetve magáért a *Péter-templomért*, a hol a beatificatio ment végbe: 20 ezer lírát, a templom feldíszítésére 4390 lírát, — 4500 lírát az okmányért, — 3000 lírát a „*szent*” életrajza megírására s kinyomatására, — a *szent* „képeiért” 2500 lírát, — a pápa számára festett olajnyomású képért 10000 lírát, — külön a bibornokok, püspökök részére festett képért 1500 lírát!

— **Franciaországban** az u. n. *holt-kéz* vagyonáról, a kongregációk birtokának összegezése alkalmából a pénzügyminiszter a következő jelentést közölte a törvényhozás ama bizottságával, a mely abból a célból küldetett ki, hogy előkészítse a papi-javak saecularisatióját: *„a franciaországi ingatlan r. kath. javaknak a becsértéke ezer millió frank.”* . . . Ez a jelentés azonos azzal a tanulmánnyal, a melyet a *Revue de Revues*-ben Dumoulin írt a francia holt-kézről, a melyről a következő érdekes történelmi s mai *realis* adatokat adja az író: 1625-ben a holt-kéz az állam összes vagyonának egyharmadrésze volt s az évi jövedelem: 75 millió frank; 1789-ben 2100 millió frank értékű volt a holt-kéz vagyona, 70 millió frank évi jövedelme; a saecularisatio eszméje nem a forradalomban állt elő, hanem még XIV. Lajos ajánlotta ezt a fiának; 1792-ben a kongregációk feloszlattatván: vagyonuk államivá vált; de 1801-ben és 1810-ben a kongregációk ismét engedélyeztetvén: vagyonnal ismét rendelkezni kezdetek. Az újabb időben a következőleg állott a holt-kéz birtok: 1856-ban közel 7 ezer; 1859-ben 14660; 1865-ben 17342; 1880-ban 46520, — 1900-ban 48689 hektárnyi az a terület, a mely a kongregációk birtoka volt s birtoka! Az érték pedig? 1880-ban 712,538,980 frank volt; 29525390 frank évi jövedelemmel, — ma pedig a pénzügyminiszter szerint a *föld-érték* 1,060,530,630 frank! *Több egy milliárdnál!* . . . És ez: *papi szegénység!*

— **A „Magyar Szó” előfizetési felhívása.** Felesleges dolgot művelnénk, ha a „Magyar Szó”-t tüzetesen ösmertetni akaróknak a protestáns olvasó-közönség előtt. A „Magyar Szó” az egyetlen fővárosi napilap, mely a veszélyeztetett protestáns érdekek védelmét elvállalta s az elvállalt kötelességet lelkesen, becsületesen teljesítette. Mint a reakció minden nyílt és leplezett támadásának elszánt ellenlábasát látjuk a „Magyar Szó”-t tizenegy hónap óta nap-nap után küzdeni igazainkért, s a „Magyar Szó” az egyetlen politikai ujság, mely állandó rovatot nyitott a protestáns érdekek védelmére. Ha mindezekhez hozzávesszük, hogy a „Magyar Szó” tartalmának gazdagságával, értesüléseinek frissességével, társadalmi és művészeti közléseinek élénkségével jóval kiválik a többi lapok közül, úgy csak lelkiismereti kötelességet teljesítünk, midőn a „Magyar Szó”-t a legmelegebben ajánljuk olvasóink figyelmébe. Soha nagyobb szüksége nem volt a magyar protestantizmusnak olyan lapra, mint a „Magyar Szó”! A „Magyar Szó” előfizetési ára prot. lelkészeknek s tanfőfiaknak: Egész évre 20 kor. Fél évre 10 kor. Negyed évre 5 kor. Egy hónapra 1 kor. 70 fillér.

(3—3.)

— **A jelen számot mindazoknak megküldjük, a kik előfizetőink voltak a múlt évben; a következő számot azonban csak azok kapják, a kik előfizettek.** *A kiadóhivatal.*

P á l y á z a t.

Az alsó-zepléni egyházmegyébe kebelezett *badroghalászi* ev. ref. egyház lelkészi állomására. melynek javadalmá államsegéllyel 1200, illetve 1600 korona, pályázat hirdettetik.

Pályázati kérvények 1901. február 1-ső napjáig Keresztúry József espereshez (Semjén, u. p. Kis-Rozvagy) küldendők.

Miskolcz 1900. decz. 29.

Kun Bertalan,
ev. ref. püspök.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel egész évre 10
korona, félévre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrészes
oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: Demeter István. „Képek a múlt századból.” Székely György. „Az 1899—1900. középiskolai értesítők paedagógiai program-értekezéseiről.” — Ivánka Zoltán. „Helyreigazítás és egy pár szó az „Orgona-közjátékokról.” — Czékus László. „Az abaúj-szántói ev. ref. egyház régi anyakönyvéből.” — Réz László. „Könyvismertetés.” — „Vegyes közlemények.” — „Pályázat.” — „Hirdetés.”

Képek a múlt századból.

(Folytatás és vége.)

Ama röpke képeknek, a melyeket a múlt századnak minket protestánsokat érdeklő mozzanatairól bátor voltam rajzolni, olyan a milyen érdekességet kölcsönözhetett a visszapillantásból felénk sugárzó fény, a melyet észre kell vennie, a ki elfogulatlanul akar ítélkezni a képek egymásra halmozása felett. E képek rövidre szabott sorozatát, jobban mondva a kép-nagyolás munkáját, ezúttal a hazai múlt századbeli viszonyokra való visszatekintéssel akarom folytatni, hagyván a protestáns tudományos foglalkozásnak ama munkát, a mely mélyreható s mindenre kiterjedő, a mely az egyház-történelem, a theológia különböző szempontjai, az egyház-társadalmi élet fel-feltűnedező, mozgalmas jelenségei fölött tartott szemle nyomán állítja előtérbe a *tanulmányokat*. Ezúttal elég a *hangot megadni, a hírt csupán megütni*, hogy a *hangból s hír-hangzásból harmonia álljon elő*.

Magyar protestáns egyházunkra a lefolyt évszázad kezdete a *bizonytalanság* bélyegét nyomta rá, a mennyiben a 18-ik század végén történt törvényes intézkedés, a mely örök dicsősége a papismus zsarnok hatalma alól felszabadult szabad gondolkodású fejedelmeknek s róm. katólikus világi rendnek, a kik a protestánsokkal egyesülten küzdöttek a vallás- és lelkiismeret szabadság jogaiért, — nem tudott olyan állapotot teremteni, a melyet *biztosnak, határozottnak* lehetne nevezni!

A lelkek nagyot sóhajtottak s éledni kezdtek az 1790—91-iki XXVI. t.-cikk intézkedései nyomán: de csak *ébredés* volt a lélek munkája, mert a hatalmon ülőkkel nem lehetett megértetni azt, hogy a protestantismus alapelvei nem veszedelmesek az államra, csak nehezen lehetett megnyerni a kormányzókat annak az eszmének, hogy a *protestantismusnak valóban minden téren meg kell adni a teljes szabadságot*.

Hogy ez a *szabadság* valóban nem volt meg: ám nézzon utána bárki, vajjon a magyar kormány-férfiak működésében talál-e olyan mozzanatot a *karok és rendek esetleges indítványai* nyomán, a mely a protestánsoknak *teljes jogegyenlőségét biztosítja*?

Bizonytalanság volt tehát a múlt század kezdete!

De a *bizonytalanságot* talán a reformáció 300-ik évfordulója, — talán az emberi szellem sajátos természetében rejlő ős-erő, — talán az általános politikai viszonyok folyása s hatása, — talán mindez együttvéve: a század 30—40-es éveiben *hatalmas lépésekkel* igyekeztek *bizonyossággá* változtatni, a mikor is az ultramontanizmus ellen, a *gyászos emlékü* — fájdalom! gyászos eredményeivel ma is élő — *reversálisok ellen* olyan küzdelem fejlődött ki, a mely örök időkre dicsőséget szerzett a *Beőthyeknek* s a mikor az 1848-iki törvényhozás olyan intézkedést tett, a melylyel a magyar nemzet politikai érettségének az idők végtelenségéig szóló jelét adta!

A mai kor gyermeke talán meg sem tudja érteni, hogy miként lehetett *eszmékért* úgy lelkesedni, mint a múlt század magyar férfiai közül azok lelkesedtek, a kik magukat is, nemzetüket is a dicsőség fényével vonták be!... Mintha e haza földjén az eszmék fája teljes virágzásban lett volna és virágzás után gazdag gyümölcsözés korának kellett volna bekövetkeznie!

1848. XX. t.-cikk! Mi az?

Nem mondok sokat, csak ennyit: *magyar nemzeti életünknek ama feltételét foglalja magában, a mely nélkül egységes, a nemzetet nagygyá, hatalmassá tevő élet nem lehetséges!*

Gondolkozzék felette elfogulatlanul e hazának minden polgára, vajjon nem az 1848-iki XX. t.-cikk-e az, a mely a *róm. katholicismust* nem tekintvén többé *hazai egyetlen vallásos elemnek*, hanem a lelkiismereti szabadságot törvénynyé téve: ezzel az alapját teszi le annak, hogy a *felekezeti jogegyenlőség* magasztos elve létté legyen?!

Nekünk protestánsoknak ama törvény-alkotás, mint *honpolgároknak* a dicsekedésünk és biztosítékunk. Sajnos, hogy csak *papiroson*, csak *elben*!

Nem *jog-fosztás* az, hanem *jog-egyenlőség adás!* Nem *zsákmányolás*, de *birtoklás!* Mert azt nem bánja, nem bánhatja senkisé, egyetlen igaz protestáns sem, ha az uralkodónak épúgy, mint az alattvalónak, van *papja*, van *felekezete*, van *egyháza*: de azt igenis *perhorreskáljuk*, hogy az államfő úgynevezett alkotmányos joga az alattvalók vallás-egyenlőség jogát csorbíthatja,

— azt sohasem fogadhatjuk el, hogy állam-vallás és egyház lehetne a *honpolgárok jogainak, vallásos szabadságának sérelme nélkül!*

Epen a múlt század eme nagy nemzeti alkotásának képe rajzolásánál ki kell ezt mondanom, mert úgy látom, hogy az elmék meg vannak tévesztve!

* * *

Rajzoljak-e képet a *pátens korról*? Ismertessem-e azt a *nemzet-mentő munkát*, a melyet a protestánsok az absolutismus ellen végeztek? Rámutassak-e a protestánsok *sárospataki tüntetésére* a sárospataki főiskola 300-ados ünnepélye alkalmából?

Csábító tárgy, a melynek színezésével talán új életre keltést is végezhetnék, — de minek, mikor ez is, meg a 48-as esztendő is annyiszor volt e lapok hasábjain emlegetve! — Sajnos, hogy nem tudták, nem akarták megérteni az emlékezést!

* * *

Az absolutismus megtörésében nagy munkát végzett hazai protestantismus azt várhatta, hogy a *jog-folytonosság eszméjének* hangoztatásával inaugurált új időszakban a *felekezeti jogegyenlőség* a daliás idők alkotásának megfelelőleg fog érvényesülni!

Csalódott! A kiegyezés óta, 33 esztendő alatt az ultramontanismus sárkány foga nem tört ki, csak megkopott, aztán újra *élessé vált* s a XIX. század alkonyán bekövetkezett a *bizonytalanság*, mint volt a század hajnalán! Ma is van *reversális*! Ma is van állam-vallás, állam-egyház! Amazt nem tagadhatják, mert *törvényes intézkedésből foly*; emezt tagadják, pedig ég- és föld a bizonyoságtévő, hogy igaz!

Es sajátságos jelenség! A kiegyezés óta két ev. ref., egy ág. hitv. ev. zsinat is ülésezett: de *helyzetén nem segített egyik sem*. Rendezkedett az ev. ref. egyház is, az ág. hitv. evangélikus is: de arra egyik sem akart, egyik sem mert gondolni, hogy a *protestáns egyházakat lehet ugyan szervezni ügyesen alkotott törvényekkel, de életfentartásához a nervus rerum gerendarum biztosítása elengedhetlen eszköz! Mi magunk tartjuk fel magunkat! Honpolgári kötelességeink súlyos terhe mellett: egyházi nehéz ígát is hordunk, míg róm. kath. honfitársaink csak honpolgári terhet viselnek!*

Hát, hogy ez múlt századbeli életünknek szép képe lenne, hogy ez az *állam hatalomnak dicsősége volna*: azt higgye, a ki akarja, az én lelkem tiltakozik ellene!

* * *

Nem akarok képet rajzolni protestáns irodalmi működésünkről, mert ez a *szegénység miatt, ha dicsőséges volt is, de egyúttal szegényes is maradt!* A protestáns tudósok maguk voltak a *mécénások!* Ez mindent megmagyaráz!

Arról sem akarok szólni, hogy az 1889-ben megalkult *Irodalmi társaságunk csak tengődő életet él*. Valamint azt sem említem fel, hogy a politikai közvéleménynek ki vagyunk szolgáltatva s ez kénye-kedve szerint bán velünk; holott szellemi tőkénkkal a politikai hírlap-irodalomban is elsőek lehetnénk! Még a 70-es évek u. n. *modern protestáns mozgalma* sem hozott be e téren semmi átalakítást, holott pedig a központban, a fővárosban mennyit tehettek volna a vezetők! Időszaki sajtónk pedig: ugyan mi más, mint kicsúfolása a sajtónak, a részvétlenség miatt?!

* * *

De nem folytatom tovább a kép-rajzolást!

Bizonytalanság volt a helyzetünk az egész múlt századon át s a felderült XX. századba e jegy alatt léptünk!

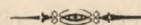
Ez a tagadhatatlanul szomorú helyzet tanítson mindnyájunkat *komoly munkára, jog védelemre*, a melyben a *prot. szellem érvényesüljön minden vonalon!*

A *bizonytalanságot* nem lehet sokáig túrnunk a mai szellemi s társadalmi alakulások között. *Ha élni akarunk*: szálljunk szembe az ellenünk törő áramlatokkal s ne alkudozzék közülünk senki, mert az ordító oroszán mindenütt ott van s elragadja a pásztort is, a nyáját is.

Szent elhatározások, komoly, férfias munkálkodások legyenek a jelek, a melyek életünket ékesítik.

Előre az új században az Atyának, a Fiúnak s a Szent Léleknek segedelmével!

D. I.

ISKOLAI ÜGY.

Az 1899—1900. középiskolai értesítők paedagógiai program-értekezéseiről.*

Sokan, nálam sokkal tehetősebb emberek is, kifejezték már azt az igazságot s én magam sem most mondom először, hogy *az iskolának a lelke tulajdonképpen a tanár egyénisége*, hogy a tantervek, utasítások, tankönyvek a tanári pályán kevesebb súlylyal bírnak, mint más pld. a bírói pályákon magok a törvények, mert azok a tanári működésnek és az iskolának csak külső keretét, rendjét adják meg; e keretet betölteni a tanár egyéniségének kell a maga tudásával, nevelői tehetségével, rátermettségével. Milyen legyen hát a tanár egyénisége? Terem és tárgyam nem engedi meg, hogy erre a saját gondolkozásmódom, hogy úgy mondjam a saját szájam ize szerint feleljek meg, e helyett egy jó nevű paedagógusunk értekezésére utalom az olvasót, Sztinyai Elek legújabbban megjelent „Ész és szív” c. könyvének „A tanítványok hálája” c. értekezésére. (37—43 lap) Ebben Sztinyai röviden kifejti, micsoda ható, alkotó elemekből kellene állania a tanár egyéniségének. A többiek között negyedik elemül hozza fel a *paedagógiai rátermettséget*. „Kettő van ebben — mondja Sztinyai: a *nevelés elveinek alapos ismerete* és azon vele született *habitus*, mely az embert a kathedrára képesíti.” Igazat adunk Sztinyainak abban is, hogy az iskolai nevelés művészet, melyhez a művészet szabályainak ismerete nem elegendő, vele születet tapintat, türelem, lelkesedés, az erkölcsi és szellemi erőnek imponáló hatalma és energiája kell hozzá. De egy-egy társadalomnak több tanárra van szüksége, mint művészre és kérjük, hogy hol teremnek azok a paedagógiai geniek, kik ösztönszerűleg megérzik és követik a szabályt előleges tanulás és a paedagógiába, mint tudományba való mélyebb és alaposabb elmerülés nélkül?! Bizony a legtöbben csak átlag emberek vagyunk, kiknek a paedagógiai művészetnek szabályait, a nevelői eljárásnak módjait egy részt a paedagógiai könyvekből, másrészt a saját magunkon vagy másokon tett tapasztalásunkból kell elsajátítanunk úgy, hogy aztán adandó alkalommal ezekről be is tudjunk számolni. Ez alkalommal azt a kérdést vetjük fel, az 1899/1900-iki

* Sajátságosan jellemzőnek tartjuk, hogy míg pld. philológiai tárgyú program-értekezéseink kellő ismertetésben és bírálatban részesülnek, ha másutt nem a Philol. Közlöny hasábjain, addig paedagógiai tárgyú értekezéseinkről nem igen szoktak szakpaedagógiai folyóiratainkban megemlékezni, vagy legfeljebb csak címüket közlik. E hiányt akartuk mi némileg pótolni jelen közleményünkkel. Sz. Gy.

értésítőkből megjelent paedagógiai program-értekezések körülbelül minő következtetést engednek meg nekünk az illető középiskolai tanárok elméleti és gyakorlati paedagógiai képzettségére nézve, miként számolnak be az illetők paedagógiai eljárásukról?!

Nem számítva az iskola-történeti cikkeket, 29 amaz értekezéseknek száma, melyek a paedagógia körébe váganak.* Mennyiségileg tehát van elég értekezés, de minőség tekintetében ezek kisebb mértékben sem elégíthetik ki igényeinket, mert a legtöbbnek tartalma az iskola- és család közötti viszony körül mozog, az iskolát igyekszik megvédeni a szülők részéről ért vagy érhető támadások ellen s a tanítás és nevelés sikertelenségének legfőbb okát a családban keresik, a családi élet sivárságában, helytelen berendezettségében. Ez a tárgya mintegy 13 értekezésnek, a melyekben természetesen bő ismételéseket találunk. Olvasva ezeket, mintegy önkénytelenül is kifakadunk, hogy én Istenem, hát középiskolai tanáraink már nem tudnak egyébről írni, mint folyton-folyvást, unos-untalan a családra panaszkodni, vagy csakugyan olyan általánosan elterjedt bajról van itt szó a mi édes magyar hazánkban, a mely egyenesen lehetetlenné teszi az iskolának sikeres működését? Ha még a fővárosiak panaszkodnának, ezt inkább érteném, de a vidéken, a kis városokban még sem egészen oly romlott a családi élet, a milyennek ezeknek az értekezéseknek az írói képzelik és rajzolják. Higgyék el tisztelt uraim, hogy ezeknek a panaszoknak, igen kevés realis hasznuk van. S érdekes, hogy e körbe vágó egyik értekezésnek derék írója Waldapfel János is épígy jellemzi az efajta programokat a gyakorló főgimnázium értesítőjében. „A közönséges cím, mely alatt e hagyományos théma évtizedek óta majd ebben, majd abban az értesítőben felmerül: „Család és iskola.“ A család panaszkodik az iskolára. Az iskola panaszkodik a családra. *S a legtöbb esetben egyiknek is, másiknak is jogosult a panasz. De e panaszok részletezésére semmi szükség nincs.* Ismeri őket mindenki. Egészben véve nagyon tipikus, nagyon egyforma jellegűek a panaszok. *Részletezésüknek gyakorlati értékük nincs.* — Aztán erkölcsi tekintetben is kissé sajátos, hogy tanáraink a hibát mindig másban: a családban és a társadalomban keresik, mintha már a magyar középiskola annyira tökéletes volna, hogy azon nem volna semmi javítani való?!

Azonban ne hogy félreértessünk! Van ezeknek az értekezéseknek tartalmában sok jó gondolat, néhány kétségbe vonhatatlan igazság, a melyet mi is helyeselünk, csak azt kívánunk a jövőben, hogy legyen elég e panaszokból s a paedagógia iránt kiváló előszeretettel viseltető tanárok vegyék az iskolai élet köréből, vagy az elméleti, vagy a gyakorlati paedagógiából thémáikat. Például helyes az az alapgondolat, hogy az iskolai és házi nevelésnek egymást kölcsönösen ki kell egészíteniök, mert sem a szülői háznak, sem az iskolának külön-külön sem eszközük, sem idejük nem elégséges arra, hogy megadják mindazt, a mire a fiatal léleknek szüksége van. „A mit az egyik nem végezhet, azt a másiknak kell pótolnia“ — mondja Karádi Győző a jászberényi gimnázium értesítőjében. Hogy aztán mit végezhet az iskola, mit és mennyit kívánhat a szülő és a társadalom az iskolától, mennyit kell a családnak magának végeznie különösen a jellem-fejlesztés terén, azt igyekszik megállapítani Dr. Zindl Béla a budapesti VI. kerületi gimnázium értesítőjében „Egy kis határigazítás család és iskola között“ címmel. Alapgondolata, hogy az is-

kola csak azon tanításért vállalhat a mai szervezetében felelősséget, a melynek célja a növendéket ön- és világméretre vezetni, de a jellem-fejlesztést csak kisebb mértékben szolgálhatja, azt nagyobb mértékben a családnak kell eszközölnie. Azonban a baj egy rész az, hogy a legtöbb iskola ilyen Zindl által kívánt kisebb mértékben sem fejleszti a jellemet, másrészt, hogy pld. igen sok vidéki collégiumban, középiskolában csak kevés növendék kerül ki helyből, a legtöbben vidékiek, kik hosszabb időre el levén zárva családjaiktól, a szülőknek nevelői befolyását a tanulási idő alatt nélkülözni kénytelenek. Ilyenekkel szemben nagyobb köteleességek hármlanak a tanárra, bizonyos nobile officiumok, melyeket Benka Gyula sorol fel a szarvasi ág. ev. főgimn. értesítőjében. „Ezen nobile officium legtöbbjére nem kötelez bennünket a hivatalos eskü — mondja ő — nem utasít arra a tanári rendtartás valamely szakasza. De a a fejlett nevelői érzék, a személyes felelősséggel bennünket terhelő éber lelkiismeret, s a becsület-érzés írja elő eme nobile officiumok lehető gyakorlását mindazoknak, kik nemcsak betöltik a tanári állást, de gondolkodnak is annak jelentőségéről. Az értelmi belátás tisztasága és az erkölcsi tökély mélysége kötelez aztán őszinte ember-szeretetre, mely nem engedi meg, hogy tanítványainkkal csak az iskola falain belül foglalkozzunk, de utasít arra, hogy a reánk bízott kis koruaknak egyéni alakulását, elágazó törekvéseit, bajait örömeit, fogyatkozásait s előnyeit figyelemmel kísérjük s tőlünk telhetőleg a legjobban irányítsuk.“ A sok nobile officium közül Benka csak néhányat emel ki pld. hogy a tanár a túlszerűnek, gyámoltalannak ha esetleg társai el akarják nyomni keljen védelmére, hogy azokat, kik családjuktól távol idegenbe szakadva élnek, magánlakásaikon látogassák meg, hogy különösen a tanulásban gyengéket megfigyeljék és kifürkészszék hanyagságuknak okait, melyek sokszor nem is jellemükben vannak, hanem a külső körülményekben stb. stb. A Benka Gyula igen derék, erős protestáns érzülettől is áthatott értekezésének részleteibe nem bocsátkozhatom, de nem lesz felesleges egy nobile officiumot nekem is kiemelni. „Ha magának a tanári testületnek hatáskörére gondolunk, akkor szintén ilyen nobile officium az is, hogy egyenként és összesen minden alkalmazott tanár készséggel szolgálja a kartársi jó szellemet. E kartársi jó szellem abban nyer kifejezést, hogy az egy célra törekvők egymás munkáját méltányolják, egymás egyéni előnyeit elismerik s türelmes jóakarral elnézik és hordozzák azon apró kellemetlenségeket, melyek a különböző fejlettségű s életnézetű tanárok egymással érintkezésénél netán fölmerülnek. Mennél inkább szaporodik a tanintézet tanszemélyzete, annál nehezebb feladat ezt a kartársi jó szellemet fentartani. De az is ép úgy igaz, hogy ez a nehézség épen nem old fel bennünket azon köteleesség alól, hogy annál több egyetértéssel és erős közakarattal kell azon dolgoznunk, hogy szigorú önfegyelmzés útján ezt a kartársi jó szellemet fentartsuk, sőt lehetőleg erősítsük, ha elérni akarjuk azt a célt, hogy iskoláink továbbra is nemcsak tanintézetek, de nevelőházak maradhassanak. Kevés tanár, csekély számú tanítvánnyal szemben jobban ápolhatta e kartársi szellemet a múltban. Ebben rejlik magyarázata annak, hogy néhány jobb szabású prot. iskolánk tanulósága elég szerencsésen alakult a tekintetben, hogy életnézetében, törekvéseiben, vallásosságában, jellemalakulásában több egyöntetűséget, határozottabb jelleget mutatott fel a múltban, mint napjainkban. Ma ezt a végeredményt nehezebben közelíthetni meg iskoláinkban, bár bizonyosan nem kizárólag csak azért, mert nagyobb feladat azok körében zavartalanul fentartani a tanári

* Az országos középiskolai tanár-egyleti közlöny 11. számában vannak ez értekezések szakok szerint csoportosítva. Sz. Gy.

testület együtt működésének jó szellemét, hanem azért is, mert iskoláink túltömöttek és sok elágazó felekezet s társadalmi osztály-érdek választja szét az ifjúságot.

Hogy a család és iskola nevelői működése között meg legyen az összhang, az egy célra szolgáló egyforma működés, Waldapfel pozitív javaslattal lép fel, a szülői értekezleteknek eszméjével. Az az hogy az iskola és a család időről-időre összejönnének közös érdekeik megbeszélésére azaz, hogy szülők és tanárok időről-időre, akár csak egyszer-kétszer évenként közös értekezleteket tartanának, a hol a tanárok paedagógiai kérdéseket fejtegetnének és ezekhez a szülők is hozzászólhatnának, sőt javaslatokat is tehetnének. Waldapfelnek intentiója tagadhatatlanul szép, elismerésre méltó, de ez a terve annyira ábrándos, annyira utópisztikus — mint maga is mondja, hogy valóban a legtöbb tanférfinak mosolyt fog csalni ajakára. Mert talán Budapesten lehet ilyesmire gondolni, a gyakorló iskola növendékeinek szülői annyira intelligens emberek, hogy ezeknek ilyesmire nincs is szükségök, de vidéken, a hol a legtöbb tanuló nem helybeli, ilyeneknek megvalósítására gondolni sem lehet. — Nézetem szerint a tanárnak van elég módja a szülőkkel érintkezni ilyen értekezletek nélkül is, csak legyen meg mindkettőben ehez az akarat és képesség. Ugyanezen véleménynek ad kifejezést Gaskó Gyula a pancsovai főgimn. értesítőjében.

A vidéki tanulók szállásának ügyével 4 értekezés foglalkozik. Jellemző, hogy ezek között 3 szegedi (Szegeden 2 gimnázium és 1 állami főreáliskola van) egy művásárhelyi amazoknak írói név szerint Hénaf Ferencz, Hegedűs Pál, Lippay György, ez utóbbinak írója a marosvásárhelyi róm. kath. főgimn. tanára: Hager József. A szállásadónak adott apró, cseprő tanácsokat mellőzve, említésre méltónak tartjuk, hogy Lippay az internatusok mellett tör lándzsát és sürgeti a kormányt, hogy oly helyeken, minő például Szeged, hol a tanulók 80%-ka vidéki, a középiskolákat internatusokkal lássa el. Hivatkozik a felekezeti középiskolákra, melyek már régen létesítettek benlakást az iskolákban „ilyenek vannak Budán, Kalocsán, Kassán, Nagyszombatban, Debrecenben. Sárospatakon, Gyulafehérvárott, a miből kitűnik, hogy a felekezetek ezen intézményt az iskolák létkérdésének tekintették.* Igazat adunk Lippaynak, hogy az internatusi nevelés határozottan felette áll a kosztadók nevelésének, mert:

1. Könnyítene a szülőkön, mivel olcsó áron rendszer ellátásban részesítik a tanulókat.
2. Internatusokban egy nagy családot képeznek a tanulók, hol a szabad és a tanításra szánt időt is együtt töltik helyes vezetés és ellenőrzés mellett.
3. A társas együttlét következtében a nevelés is egyöntetű és könnyen megtanulják azokat az elveket, melyeken az egész társadalom nyugszik: kölcsönös becsülés, tiszteltetés, egymás segítése.
4. Az akarat és jellemfejlesztés itt legkönnyebben vihető keresztül, mert ez folytonos munkát igényel, a mit csak folytonos vezetéssel lehet elérni.
5. Az internatusokban a tanulók testi gondozásával is törődnek, fürdéssel, tisztasággal és renddel.
6. Az oktatás szempontjából nagy előnnyel bír az internatus az otthoni munka elvégzésénél, mert egyesítheti ugyanazon osztály növendékeit és több tanuló között mindig akad olyan, a ki már az iskolában elsajátí-

* Sajnos, hogy nálunk Sárospatakon, ma már a helyiségek szűk és kevés volta miatt csak igen kevés diák lakhatik bent a kollégiumban. A szállásadók és diák-szobáik kellő ellenőrzés alatt állanak ugyan, de a diákoknak otthonukban való felkeresése és meglátogatása a tanárok részéről most nehezebb, mint ezelőtt, éppen a szétszórta élés miatt.

totta az anyagot és így egymást kölcsönösen támogatva haladnak. Az ilyen egyesítve elhelyezett növendékek mellett szokott egy felügyelő is lenni, a kit ha még tanár is ellenőriz munkájában, a tanulók könnyen elvégzik teendőiket és önbizalmuk érzetében örömmel dolgoznak, mert érzik, tudják, hogy fáradozásukat siker fogja koronázni.

Az internatusok fontosságát a magas kormány is méltányolja, mert nemcsak a felekezetek által felállítottakat segízei (így 120,000 frtot adott a kolozsvári unitárius collegium építkezéseire,) hanem maga is állít ilyeneket, így Erzsébet-városban az állami gimnasiumnál, Déván a reáliskolával kapcsolatban.

A mint láttuk, Lippay Sárospatakra is hivatkozik. Fájdalom azonban, nekünk ez idő szerint csak konviktusunk, de ilyenfajta internatusunk nincs. Előjáróságunk azonban már tervet is készített egy ilyennek megvalósítására. Szerény nézetem szerint is egy ilyen nagyobb-szabású internatusnak létesítése képezi a sárospataki főiskola előjáróságának és tanári karának legsürgősebb feladatát, ha alma materünk meg akar felelni azon fokozottabb igényeknek, melyeket szülők és társadalom, a közvélemény ma már az iskolaíránt támasztanak, ha lépést akar tartani a korról és ha sikerrel akar versenyezni a többi tanintézetek törekvéseivel. Hogy milyen legyen főiskolánknak ez az internatusa, azt más ilyennemű intézetek tanulmányozása és a helyi viszonyoknak tekintetbe vétele alapján nem lesz nehéz megállapítani, hogy milyen ne legyen?! Nézetem szerint ne legyen „uri“ ne szolgáljon egy társadalmi osztályt különösebben, hanem legyen általános, mindenki számára való.

(Folyt. köv.)

Székely György.

KÖZÉLETÜNK.

Helyreigazítás és egy pár szó az „Orgonaközjátékokról.”

A »Sárospataki Lapok« 52-ik számában »Orgonista« név alatt egy cikk jelent meg, melyben többek között csekély személyemre is történik hivatkozás a szerző állításainak mintegy igazolásául. Felhozza, hogy én is *közjátékkal* orgonázom. Mielőtt erre nézve is elmondanám röviden nézetemet, előbb kötelességemnek tartom Orgonista úrnak egy kifejezését helyreigazítani, vagy inkább helyesebb értelmezéssel kísélni. Orgonista úr ugyanis a többek közt azt írja, hogy Ivánka S. magára maradt újításával. Ha így beszél, akkor — bocsánat — de nem értette meg teljesen Ivánka S.-nek az »Óramutató« c. művében a közjátékokról való felfogását és elindul a Hodossy úr által a maga nézeteinek megfelelően idomított állításain. Mert igaz, hogy Ivánka S. »többekkel tartva . . .« stb. csak mint óhaját fejezi ki a közjátékok elhagyását, de tovább menve ezt írja: „a *fermátékat szabályosan ki kell tartani, vagy egyszerű átmenetet tenni; a fermáték kitartása, vagy egy pár accordszerű átmenet után elkezdheti minden szövevényes közjáték nélkül is az előadás alá eső dallami sort, így ez által azok egybefüggése semmiképp sem zavartatik meg*“ stb. Tehát hoz fel eseteket, a melyekben megengedhető s viszont a melyekben nem. Tudta ő azt nagyon jól, miért írta mindezeket. Nem azért, mintha a tisztességes, szabatos és a dallam jelleméhez ügyesen alkalmazott rövid közjátékot teljesen elítélné az egész vonalon, hanem 40 évi tapasztalata megtanította, hogy az oly közjátékok, minőket egynémely falusi orgo-

nista még ma is használ . . . azok csak maradjanak el végkép. Óramutatójában a rythmicus éneklés az irányadó, de valljuk meg őszintén, hol vagyunk még mi a rythmicus énekléstől? Hol vagyunk a külföldi, első sorban a schweizi reform, négy hangú énekléstől? A ki mindezeket már akkor felgondolta, az írhattott úgy, a hogy írt a közjátékokról, de ez még korántsem azt teszi, hogy ő teljesen pálcát tört volna felettük és mint újtó akart volna e téren fellépni; hiszen legjobban bizonyítja az ellenkezőt, hogy ő maga is használt játésszás közben közjátékot! Orgonista úr pedig annak bizonyítására, miszerint csakugyan magára maradt volna újításával, az én orgonázásomat is oda állítja bizonyítékul. Igaz, én közjátékkal orgonázom, de ne feledje, hogy ez nincs semmi összefüggésben Ivánka S.-nek az Óramutató-jában lefektetett elveivel s nézeteivel, mivel a közjátékok használatáról saját magamnak is megvannak specialis nézeteim.

Azonban szóljunk most már az orgona közjátékokról.

Részemről teljesen egyetértek Orgonista úrnak a közjátékokról elmondott nézeteivel, sőt meg sem lep, ha egy oly megjelenésű füzetet, mely org. kántorok számára is van írva, épen ebből a szempontból teszi bírálata tárgyává. Igenis a közjátékokra szükség van nemcsak gyakorlati szempontból, hanem az orgonázásnak művészi szempontjából is. Hiszen ez a zománca, éltető eleme s egyik művészi kelléke az egyházi énekek szép orgonázásának, mely nélkül az orgonista könnyen lesüllyedhet, akár egy automata nivójára. De nem épen azért szükséges, mert szép is, hanem azért is, mivel ez vezeti át az ének dallamai soraiban levő zenei gondolatot a másik sorba, melyet a fermáték megnyújtása sohasem pótolhatna, sőt azok túlságos megnyújtása még széjjelebb választja a lazán összefüggő sorokat is. Más oldalról pedig, a mit a szöveg értelmi összefüggése a dallam értelmével ki nem fejezhet, azt a közjáték van hivatva mintegy összekapcsolva kiegészíteni. Fontosabb okok ezek, mintsem a külföldi mesterekre való hivatkozása bárkinek is, mivel külföldi művekkel épúgy lehet ellene, mint mellette bizonyítani; mert azt én is felhozhatom a többek között, hogy a *Vilhelm Wedemann* »Praktisches Orgelmagazin«-ja közjátékokkal van állatva. Mit bizonyít ez? Azt, hogy a külföldön is a számba vehető s tisztán orgona-művek közjátékkal vannak ellátva! Külföldre azért nem tanácsos e részben hivatkozni, mivel tudva van, hogy ott a vegyes kari éneklés szépen ki van fejlődve, — hol az orgonázás az éneklés alatt csakis másod rendű szerepet játszik. De nálunk a gyülekezet helyes és ízléses vezetése az ügyes orgonistának 10 ujjától függ. Különben is a közjáték eljátszása annyi idő alatt megtörténhetik, míg a gyülekezet egy jókora lélekzetet vesz, vagy míg a következő szövegsort áttekinti és ez által nem lesz oly szakgatott az ének, mivel ez alatt az idő alatt az orgona egyik hivatását teljesítve, a közönség mintegy rávezettetik a következő dallami sor első hangjára. Én közjáték alatt olyan játékot értek, mely mentes mindenféle ízléstelen, oda nem illő, az ének jellegével össze nem függő cikornyázástól, mert a mily fenséges az orgona az ő komoly céljának megfelelően használva, ép oly triviális, ha az verkli szerűleg használtatik. Mindenesetre a szép *közjátékokkal* élni kell tudni, mivel az könnyen két élű fegyver lehet sok avatatlan kezében. Elég e részben is valamivel több, mint egy évtizedes tapasztalataimra hivatkozni; volt alkalmam hallani, de — sajnos — még mindig kevés jót mondhatok felőle.

Ily körülmények között egyházi énekirodalmunkra

nyereségebb volna olyan mű, mely a szép *összhangosítás* mellett új s meglepő *közjátékot* adna, mivel ebben elég szegény egyházi énekirodalmunk. A H. úr művéről már nem lehetvén szólanom: soraimat ezzel végzem: *nem feltétlen igen vagy nem mondás* itt a fő, *hanem a gyülekezeti érdek?* Ivánka Zoltán.

MULTUNK.

Az abaúj-szántói ev. ref. egyház régi anyakönyvéből.

(Folytatás és vége.)

1846-dik évben Tek. Hunyor István úr, Korlátan lakos testvére leányai által, kik azon időben Kassán tanultak, készítettett és ajándékozott a szántai ref. egyháznak egy igen szépen és gazdagon arany virágokkal, kalászokkal, szőlőgerézdekkel kivart és aranyrojtval szegélyezett veres bársony kendőt az Úr asztala terítékére. melyen ezen nevek vannak arany fonállal kivarva: „Hunyor Susanna és Klára 1846.“

Az 1850-dik évben Tek. Hunyor István úr, egyházunk tisztelt tagja, Isten dicsősége eszközlése iránti buzgóság tüzetől hevítetve, a szántai ref. ker. egyház temploma ujólag épült toldásába, egy egészen új ékes éneklőkart kifestve, kőoszlopokon állva, saját költségén építettett; az u. n. könyöklőt, mely vashoz készült, Molnár Pál kovácmester szinte egyházunk tagja ajándékozta, de az aranyozást reá tisztelt Hunyor István úr tétette.

Ugyanezen évben Tek. Hunyor István úr a hit-szónoki szék felibe tulajdon költségén egy díszes új koronát készítettett. A templom közepét, vagy piaczat faragott kövekkel, melyeket ön pénzen vásárolt, kirakatta. A kar festése is ez évben történt. A következőnek is egy része a múlt éven rakatott le, a más része pedig a folyó évben.

Egyházunk legkésőbb időbeni utódjainak is szolgáljon követendő például tisztelt hitrokonunk vallásos buzgalma, kegyes ajándéka. — Kövesse őt egyházunk jelen és jövő tagjainak hálás emlékezte!!! Adja Isten, hogy támadjanak, létezzenek egyházunkban mindig ily buzgó vallásos egyének.

Jegyzette Átányi József helyb. pap.

Az 1851-dik év nevezetes volt egyházunkra nézve, mert régóta szóban forogván, hogy a tornyunkban létező 2 harang hangja nem hallatszik jól el a város minden részére, azért is kívánatos lenne egy nagyobb harangot öntetni. Történt azonban, hogy míg egy nagy harang öntetése munkába vétetett, a meglevő nagyobb harang is meghasadt s használhatlanná lett. Ekkor nélkülözhetlen szükségké válván a harangöntés, Tek. Hunyor István úr városi hitrokonunk 1000 pengő értékű frtokat adott egy 11 mázsás nagy harangra, a többi össze gyűlt pénz pedig még két kisebb harang szerzésére fordítottatott, arra levén rendeltetve a meghasadt harang anyaga és a legkisebb, mintegy 80 frtos kis harang ára, mely a Czézei ref. egyháznak 36 forintokért eladattatott. Így felkészülve egyezkedés tétetett pesti harangöntő Staudt Andrással egy 11 mázsás nagy, 6 mázsás kisebb és 3 mázsás legkisebb 3 harangok öntése iránt, ki is 55 p. krajcárával az új anyag fontját, az elhasadt harang anyaga fontját 30 krajczárokért bevéve, a munkát elvállalta. El is készültek a 3 harangok, de a legnagyobb 11½ mázsás, a kisebb 6½, a legkisebb 3, és a mondott év jún.

21-kén egyházunk buzgó hive Tek. Bartus József úr felügyelete alatt egy szekéren. az id. Gutperl György szekeren Pestről haza szállítottak.

Jegyzette Átányi József helyb. pap.

1852. Ezen év advent 1-ső vasárnapján, mely nov. 28-kára esett, nagyszerű ünnepet ült a szántai helv. hitv. egyházgyülekezet. Templomunk felszentelése század éves fordulat napja lévén ugyanis e mondott napon, ezt hálával Istennek szentelni a helybeli egyházi előljáróság jó eleve elhatározta. Hogy pedig ezen emlékezetes nap az első templomszenteléshez illőleg megünnepeltessék s annak mintegy kisugárzása legyen, a szomszéd egyházak hívei ünnepélyesítésére, levél által meghivatottak. Ennél fogva a szomszéd egyházakból nagyszámu sokaság gyülekezett össze, úgy hogy a templomi összes népesség a helybeliakkal egybe körülbelől 2000, azaz kétezer emberre mehetett. Az itt megjelent külegyházakbeli hívek között kitűnőek valának: cs. kir. tanácsos Bárczay József, Báró Vay Miklós, Báró Vay Henrik, Báró Vay Ödön, Báró Vay József, Bárczay Miklós, Puky Pál, Gábrriel István, Gábrriel János, Szentimrey László, Szunyogh Rudolf, Nikházy András, Fáy János s. a. t. és sok több más úri rendűek. Az isteni tisztelet 10 óra tájban azon renddel kezdődött meg, hogy a lelkészlelkéről Abauji egyh. megyei helyettes esperes Ferenczy József vezénylete mellett helybeli lelkész Átányi József, Vitányi József megyasszói, Balla Gábor fonyi, Mészáros József f.-dobszai, Juhász Pál alpári, Bényei György golopi, Szóvátai Lajos kéri, Fodor Pál vilmányi, Nemes Lajos vizsolyi, Anti János tályai, Újj Ferencz korláti, Futó István baktai, Kertész József büdi rendes lelkészek, Süthő Károly szántai, Veres Sámuel kér.-gibárti lelkész segédek, a s.-pataki éneklőkar kíséretében a templom déli ajtaja előtt megállva, eléneklette az éneklő kar a 74-dik dicséret 1-ső versét, s ennek végződésével helyettes Esperes ur felnyitván a templom ajtaját, a sokaság abba begyülekezett. Ekkor a nép által a 84-dik zsoltár 1-ső verse elénekeltetett. Ezután a s. pataki éneklőkar zengedezte el az ünnepélyhez alkalmaztatott énekét, — melynek végeztével a helybeli lelkész az ünnepélyhez alkalmazkodva a 84 dik zsoltár 2-dik 3-dik versei szerint egyházi beszédet szónoklott. Az úri sz. vacsora körüli szertartási beszédet helyettes Esperes úr tartotta, a sz. kenyér kiosztásával; a helybeli lelkész a sz. bort osztván ki, ennek végeztével helyettes Esperes úr Kovács Dániel és Draskóczi Susanna szülék leánykáját keresztelte *Emilia* névre. Az úri sz. vacsorával élők száma közel 1000 — egyezer lélekre ment. A déleesti istenitiszteletet helybeli lelkészsegéd Süthő Károly végezte.

Emlékezetre méltó, hogy ezen nap estvéjén, az egyház javára tánczvigalom tartatott nagy sokaság jelenlétében. Tiszta jövedelem volt 160, mondd százhatvan pengő forint, a perselybe bejött a templomban mintegy negyvenöt—45—pengőforint. A táncvigalom helye elrendezésében, felkészítésében, valamint a templom belseje kidíszítésében is legnagyobb buzgalmat fejtett ki Óváry Pál orvostudor, főgondnok: Butykai János, Barthus József, Puky Ignác, Fáy József, Koczka János, Óváry István, Jászay József, Komjáthy Lajos, Komjáthy Sámuel, Verebélyi Péter s több más kegyes hívek közremunkálásuk mellett.

Az utódoknak emlékeztetésül ide jegyzette Szántón nov. 30. 1852. Átányi József akkori helyb. lelkész.

Az 1859-dik évben április 18-án Kupferschmied Susanna hajadon készítettett és ajándékozott a szántai ref. egyháznak az úrvacsorájához egy arany poharat,

mely 70 pengőforintokban került, ugyanazon időben testvére Kupferschmied Erzsébet hajadon az 1654-dik évben készült makkos és fedeles poharát a nevezett egyháznak, kicsinosította, a hol meg volt kopva, ki aranyoztatta, az ezüst tányért, melyről az úri sz. vacsorában a sz. kenyér osztogatattik, belőlről egészen, kívülről körül az aljáig igen szépen megaranyoztatta. Ezen keresztyén leányzók Kupferschmied Mihály és Kapossi Eszter leányaik. A pohár és tányér megaranyozása 10 ft

Az Isten dicsőségére tett mindezen vallásos buzgóságból tett ajándékozások legyenek emlékezetbe a jutalom szent Istenénél!!

1862-dik évi nov. 22-dik napján hitrokonunk Juhász János szabómester nejével Holmán Borbálával önnön költségeken Isten dicsőségére saját buzgóságuktól vezéreltetve az úr szent vacsora kiszolgáltatására egy csinos asztalt ajándékozott egy kék színű fekete rojtjal szegélyezett terítővel, melyek összesen összállításuk szerint 13 osztrák értékű forintokba kerültek. Az úri szent-vacsora ez asztalról a mondott év nov. 30-kán osztott ki először, az ajándékokra vonatkozva mind a szertartásos beszédben, mind a vallástevő imában. Isten szeretete, áldása legyen mind az Isten dicsőségét előmozdító buzgó adományozókon, mind az ajándékon, hogy arról a kegyelem javait idvességükre használhassák, mind pedig a jó példa látása által az Isten dicsősége melletti buzgólkodásra s az anyaszentegyház felvirágoztatására leendő nemes áldozattételekre, adakozásokra minél többen felindíttassanak.

Jegyzette Átányi József helybeli és ez időszerinti abauji egyházmegyei Esperes.

1864-dik év márc. 17-kén a városban kiűtött és igen sok kárt okozott tűzvész alkalmával toronyunk is romba dőlván, annak újolagos bádogg fedél alá vétele elhatároztatott, miután pedig Szász József ácsmester társaival, a toronyhoz szükséges famunkát bevégezte, és június 25-kén az árbocot is behelyeztette, másnap az az jún. 26-kán a dél-esti istenitisztelet után éneklés és ima mellett nagyszámu nép jelenlétében a toronygomb feltétetett. A gombfeltételt Spissák Lajos és Szász József teljesítették, s annak végeztével a házáért, nemzetért, a tiszáninnen egyházkerület superintendense, főgondnoka, az egyházmegye esperese, segédgondnoka, a szántai egyház közönsége, előljárói, tanítói, a városi különböző felekezet lelkészei, az egész város lakossága, a toronygombra ajándékokat tett hölgyek, s minden jelen volt vendégek egészségeért, életük terjedéseért áldomásoztak, végre a nép közé perccet szórtak.

Az ev. ref. egyház eredeti régi anyakönyvéből.
Czékus László.

KÖNYVISMERTETÉS.

Az elemi vallástanítás módszere és tananyaga. különös tekintettel a fővárosi iskolákra.

Irta: Péntek Ferenc, ev. ref. lelkész. 1900. ára 1 K. szerző sajátja.
(Folytatás és vége.)

A mit a *Módszer* cím alatt mond el szerző, az is megszívlelendő dolog. A *közlő tanalaknak* s az *analýsnek* híve a szerző a vallástanításnál mindenütt. Az általa felölelt tananyagnak nem is lehet más helyes módszere. Abban azonban nem értek egyet szerzővel, hogy az I—IV. osztályoknak nem ad tankönyvet a

gyermek kezébe, hanem csak Bibliát. Sokkal inkább célt ér a tanító ügyes *tankönyv* segítségével, mint a nélkül. A jó és ügyes tankönyv fél tanító. Nyilvános iskolákban a könyv nélkülözöttség nem lehet mellőzni, mert arra abszolút nincs idő, hogy a tanító maga gyakoroltassa be minden növendékkel a tananyagot. Túlzás némelyeknek az a kívánsága, hogy küszöböltessék ki teljesen a könyv nélkülözöttség az iskolákból. A könyv nélkülözöttségnek is megvannak a maga előnyei.

Most még — annak kiemelésével, hogy a vallástanítás célja és eszközei című részben ügyesen mond szerző ítéletet a dunáninneni, tiszáninneni és tiszántúli elemi iskolai tantervekre a vallástanítás szempontjából és a valóságnak megfelelően mutatja ki, hogy egyiknek alapján se lehet a népiskolában eredményesen és kívánatos sikerrel vallást tanítani; továbbá, hogy a Fegyelem című részben pedagógiai ügyességéről tesz biznyságot szerző, — áttérek a füzetke egy specialisabb állításainak vizsgálására. Így, mindjárt a már jelzett kérését és indokolását vegyük bonckés alá. „Több szabadságot kérek az eszközök megválasztásánál!... a fővárosi hitoktatók számára, mert „különbséget kell tenni a főváros és vidék között; különbséget kell tenni a lelkész-tanító és a lelkészi képesítéssel nem bíró tanító között.“ Itt három dologgal kell tisztába jönnünk: 1. Miben állhat a több szabadság? 2. A több szabadság megadásában lehet-e különbséget tennünk vallástanító és vallástanító közt? 3. Lehet-e, szabad-e különbséget tennünk a fővárosi és vidéki elemi iskolák között a vallástanítást illetőleg?

1. Miben állhat a több szabadság az eszközök megválasztásánál? Abból, hogy a szerző a templomi szószéket az iskolai katedrával állítja párhuzamba, azt következtethetjük, hogy az eszközök alatt a vallástanítókat anyagát érti. „Tegyen méltóvá (t. i. az egyházhatóság) arra is, hogy hasonlóképen járhatson el az iskolában is“ (mint t. i. a templomban az igehirdetésnél, melynél a lelkésznek a tárgy és anyag megválasztásánál teljes szabadsága van). Ilyen irányú szabadság adható-e a vallástanításban akármilyen képesítettségű vallástanítónak? Apodiktice felelek: nem! Ez a szabadság annyiféle vallástanítást eredményezne, a hány vallástanító volna. Ennek pedig sokféle és veszedelmes hátránya van. Vannak ma is iskolák (pl. polgári, kereskedelmi stb.), melyekben a vallástanításról nem intézkednek a tanügyi hatóságok, melyekben tehát teljes szabadsága van a hitoktatóknak. Tapasztalhatjuk ennek nagy hátrányát, a kik ösmerjük e tekintetben az állapotokat. Megesik, hogy egyik intézetből a másikba átlépő tanuló néha egész fokozatot nem tanul a vallástanból, épen a miatt, mert nincs megállapítva a tananyag iskolánként és osztályonként. Aztán meg kell lenni valaminő egységnek a hit- és erkölcsstani felfogás tekintetében a mi egyházunk tagjaiban is. Az egységet pedig az anyag teljesen szabad megválasztása mellett nem lehetne elérni. Mert ez a vallástanítókat az iskolákban is írásmagyarázókká tenné, pedig az iskolában nem szabad a vallástanítónak írásmagyarázónak lenni. Hanem igenis arra van szükség, hogy az egyházhatóság állapítsa meg osztályonként a tananyag körét, készítessen megfelelő, ügyes tankönyveket. A hitoktató pedig köteles legyen respektálni a felettes hatóság ez intézkedéseit. Ne abban keresse a hitoktató ambícióját, hogy mily ügyesen tudja összeválogatni az anyagot, hanem abban, hogy mily ügyesen tudja az elébe írt anyagot feldolgozni és feldolgoztatni. A tanításban nyilvánulhat tehát csupán a hitoktató szabadsága.

2. Lehet-e különbséget tennünk vallástanító és

vallástanító közt? Megint apodiktice felelek: nem! Olyant, a kiből nincs teljes bizalmunk, nem szabad e munkával megbiznunk. S ha megbiztuk, ez azt jelenti, hogy bizalmunkra érdemes is, mert a bizalom csak egyféle: teljes bizalom. Fél bizalom, nem bizalom. Ha pedig teljes bizalmunkat élvezi egy lelkész-képesítéssel nem bíró tanító: miért tennénk különbséget e közt és egy lelkész-tanító közt?! Hisz a munka egy, a cél is egy — akármilyen képesítettségű tanító tanít is! A tanítók munkájának eredménye közt van különbség csupán. Ez pedig nem ok arra, hogy egyik több jogot élvezzen, mint a másik. Mert a gyakorlat azt bizonyítja, hogy néha a nem lelkészi képesítésű vallástanító nagyobb és becsesebb eredményt ér el, mint a lelkész-tanító, a minek oka az, hogy — különösen a népiskolában — nem annyira széleskörű tárgyi ismeretre, mint inkább mentül nagyobb fokú pedagógiai ügyességre van szükség.

3. Lehet-e, szabad-e különbséget tenni végre — a vallástanítást illetőleg — a fővárosi és vidéki elemi iskolák között? Megint ez a feleletem: nem! Nagy elfogultság kell ahoz, hogy a fővárosi embert más természetű lénynek tekintse valaki, mint a vidékit; azt állítsa, hogy a fővárosi ember lelkének más, több és jobb táplálékra van szüksége, mint általában a vidéken lakónak. Hiszen a mi különbség van pl. Budapest és Kassa között, ugyanaz a különbség fennállhat pl. Kassa és Homonna, vagy pl. Homonna és Legenye között. Más-más az emberek életiránya az egyes városok és községek szerint. De ha ezeket a különböző életirányokat figyelembe akarnók venni, akkor — tudom is én hamarjában — hány kategóriára kellene egyházunkat osztani a vallástanítás szempontjából. De arra nincs szükség. A vallástanítás anyagának Legenyén is ugyan annak kell lennie, mint pl. Budapestben. Ha lehet a tanterv készítésével az iskolák közt különbséget tenni: úgy az iskolákat nem a szerint osztályozzuk, hogy ez fővárosi, amaz pedig vidéki: hanem a szerint, a mint azok között Dezső Lajos tett különbséget az általa készített tantervben, t. i. megkülönböztette az egy-, két- vagy több tanítóju iskolákat.

Szólhatnék még arról is, hogy nevezhetők-e a bibliai történetek *hitregéknek*, *meséknek*? — a bibliai történetek feldolgozásánál lehet-e a vallástanítónak a fantázia gyeplőjét annyira megereszteni, mint azt P. F. teszi? De ezek az eddig tárgyalt kérdések mellett nagyon is minutiák s oly kérdések, melyeket a tantervben és tankönyvekben kifejezésre juttatandó módszer fog megfajtatni. Ezekről tehát nem szölok. Hanem befejezésül ama nézetemnek adok kifejezést, hogy szerző az itt szóban levő füzetkének nyilvánosság elé bocsátásával hasznos szolgálatot teljesített több téves nézete dacára is. Mert hozzájárult a még mindig kevésre méltatott kérdés tisztázásához. Vajha mentől gyakrabban volna alkalmunk e kérdések tárgyalásával találkozni?! Hogy mentől hamarabb felrázhatnánk tanügyi hatóságainkat mélységes hallgatásukból. Mert bizony egyházunk jövője — ha nem nagyobb mértékben is, de oly mértékben mindenesetre — függ attól, hogy milyen érzés- és gondolat-világgal bocsátjuk szárnyaikra egyházunk tagjait, mint pl. az egyház-fegyelem vagy az u. n. belmissió kérdéséről.

A tanügyi bizottságoktól azt várnám (és pedig a tiszáninneni is!), hogy haladéktalanul venné elő mindenekelőtt az elemi iskolai vallástanítás tantervét és alakítaná át megfelelő módon. Aztán gondoskodnék az így újjáalakított tanterv alapján készítendő ügyes s jó

tankönyvekről. Nem illik hozzánk és multunkhoz éppen legbecesebb dolgunknál a közönyösség, a Pató Pál-féle természet.

Réz László.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozás.** A tornai ev. ref. egyházmegye tani-tói karának egy fiatal, 24 éves, hasznos tagja, az anyaszentegyház veteményes kertjének hű munkása hunyta le szeméit a halál álmára ez év 1-ső napján s ez *Vass Sándor*, zsarnói tanító. Öt évi boldog házassága után itt kellett hagynia fiatal nejét s ártatlan négy éves leánykáját! Temetése e hó 3-án volt, a midőn a koporsónál Arday Dániel helybeli lelkész tolmácsolta a vesztesség érzését, — míg a sirnál Csontos Endre komjátii tanító vett búcsút kartársai nevében az elhunyttól. — Keveset élt, de ezen idő alatt is hűnek bizonyult! Legyen álma csendes, zavartalan, legyen neki könnyű a föld hantja! Tamasz nélkül maradt özvegyének vérző sebére hintsen gyógybalzsamot az Úr s özvegyének s az ártatlan árván maradt 4 éves leánykának legyen gondviselője az árvák édes atyja! Tóth Kálmán.

— **Kongruális szűkkeblőség.** A miniszter úr a „törvény“ által adott jogánál fogva a *kongrua illetéket* az arra jogosítottaknak csak *halála órájáig*, vagy *helycseréje pillanatáig hajlandó adni*, holott a *jog, törvény és igazság szerint az esedékesség* a határozó s nem a miniszter úr szűkkeblősége, a mely eddigelé nem nyilatkozott még meg, mert a *kegyeleti évet is* kegyes volt figyelembe venni, — de úgy látszik, meg-sokalták ott fent az alantasoktól azt a néhány koronát!

A sósbeszerzés megkönnyítése. A magyar kormány ismét oly intézkedést tett, a mely nagy mértékben hasznára válik a kereskedelemnek és iparnak, valamint a nagyfogyasztó közönségnek is. Lukács László pénzügyminiszter ugyanis meggyőződve arról, hogy a sósbeszerzés terén ez idő szerint fenálló bonyodalmas és nehézkes viszonyok reformra szorúlnak, a Budapesten székelő Magyar kereskedelmi részvénytársaságot megbizta azzal, hogy a sóvásárló kereskedők gyors és előnyös kiszolgálásáról gondoskodik, valamint, hogy az iparsó beszerzését és mindenképen megkönnyítse. Az egész országban minden kereskedőnek sok baja volt eddig a sóvásárlással és azért kétségtelen, hogy általános örömmel kell üdvözölni a miniszternek ezt az igazán gyakorlatias intézkedését. (I—I.)

— **Bethlen Gábor fejedelem-szobra.** A Nagy-Enyeden felállítandó Bethlen-szobor-alap javára ujabban 1900. dec. 20-ig az alább felsorolt prot. egyház-községek, iskolák, lelkészek adományoztak és gyűjtöttek: Bethlen-koll. főgymn. ifj. gyűjt. 1005., kolozsvári ev. ref. koll. tanári kara és ifjusága gyűjt. 210 kor. 45 fill., kolozsvári ev. ref. koll. előjárósága adománya, nagy-szebeni ág. ev. egyház községe 100—100 kor., budapesti ev. ref. főgymn. tanári kara és ifj. gyűjt. 126 kor. 47 fill., n.-kőrösi ev. ref. főgymn. tan. kara és ifj. gyűjtőmánya 95 kor., Szász Károly ev. ref. püspök adom. és gyűjt. 78 kor., békéscsabai ág. ev. egyház közs., komáromi ev. ref. egyh. közs. 50—50 kor., hajdú-nánási ev. ref. egyh. közs. 44 kor., miskolci ev. ref. felsőbb leányiskola 30 kor., Schustes Fr. ág. ev. lelkész Zsiave 23 kor., Vigvári Mihály ev. ref. lelkész gyűjt. Nagy-Bereg 23 kor. 30 fill., kecskeméti ev. ref. egyh. közs., Szeit ág. hitv. ev. egyh. köz. 22—22 kor., kassai ev. ref. egyh. köz., szászvárosi ág. ev. egyh. köz., kolozsvári ág. ev. egyh. közs. 20—20 kor.; sajó-kesznyéteni ev. ref. egyh. közs. 20 kor. 28 fill.; magyar-szelőcei ev. ref. egyh. közs., szetit-ágota ág. ev. egyh. közs., kocsai ev. ref. egyh. közs., hajdú-nánási ev. ref. egyh. közs. 20—20 kor.; Székely István ev. ref. lelkész, Mike-Pércs 19 kor. 60 fill.; Ruskay Gyula jánosi ev. ref. lelkész gyűjtése 12 kor.; Nagy István harasztosi ev. ref. lelkész gyűjtése 18 kor.; szerdahelyi ev. ref. egyh. közs., holdtővényi ev. ref. egyh. közs., bicskei ev. ref. egyh. közs., Sándor István espe-

res. Miriszló, Joós Elek kis-borosnyói ev. ref. lelkész, dévai ev. ref. egyh. közs., lőcsei ág. ev. egyh. közs. 10—10 kor.; miriszlói er. ref. egyh. közs. 8 kor. 60 fill.; Dávidházi János kabai ev. ref. lelkész 8 kor.; pocsalyi ev. ref. egyh. közs. 7 kor.; Veres Bálint hencidai ev. ref. lelkész 7 kor. 20 fill.; homokszentgyörgyi ev. ref. egyh. közs. 6 kor. 76 fill.; Nemes Ferencz alsó-ilosvai ev. ref. lelkész 6 kor. 60 fill.; Ciáky Endre felső-dobszai ev. ref. lelkész 6 kor. 50 fill.; szásztót-pelsőci ág. ev. egyh. közs., Miklósi József szent-mihályfalvai ev. ref. lelkész, resicai ev. ref. egyh. közs. 6—6 kor.; sajó-ecsegi ev. ref. egyh. közs., szalardi ev. ref. egyh. közs., Péter Antal apa-nagyfalui ev. ref. lelkész, Kertész István szilágy-bagosi ev. ref. lelkész, Kovács László koroknai ev. ref. lelkész 5—5 kor.; udvari (Szatmármegye) 4 kor. 80 fill.; vilyi ev. ref. egyh. közs. 5 kor. 54 fill.; Édes Ábrahám sályi ev. ref. lelkész 4 kor. 36 fill.; Mihályi Károly kis-kapusi ág. ev. lelkész 4 kor. 30 fill.; Jáni Lajos k.-martonfalvai ev. ref. lelkész 4 kor. 90 fill.; ombodi ev. ref. egyház, Mikler Sámuel beszercebányai ág. ev. lelkész 4—4 kor.; zilizi ev. ref. egyház 3 kor. 34 fill.; damaki ev. ref. egyház 3 kor. 77 fill.; berettyó-szent-mártoni ev. ref. egyház, duna-szent-györgyi ev. ref. egyház 3—3 kor.; Keresztúri József ev. ref. lelkész 2 kor. 58 fill.; Székely Árpád szilágy-borzási ev. ref. lelkész, Szabó Mihály dobozi ev. ref. lelkész, Miskolc László gáborjani ev. ref. lelkész, Batta György gömör-simonyi ev. ref. lelkész, Barthalos Ödön sos-vertikei ev. ref. lelkész, Kocsi Péter n.-hodosi, Balla Endre csetényi ev. ref. lelkész 2—2 kor.; Molnár Ferencz orosi ev. ref. lelkész, Pap Károly tiszai ev. ref. lelkész 1—1 kor.; Gunesch János ág. ev. lelkész 1 kor. 60 fill.; Székely Imre kis-dobszai 1 kor. 80 fill.; Kovács Ferencz miszlai ev. ref. lelkész, Schuler János buzdi ág. ev. lelkész, Metz János nád-pataki ág. ev. lelkész 1—1 koronát adományoztak. — A kik e hazaifas szent célra gyűjteni akarnak s ivre van szükségük, forduljanak egy levelező-lappal *Bodrogi János* tanárhoz, az *országos szobor-bizottság titkárához*, Nagy-Enyedre, s ő készséggel fog küldeni mindenkinek.

— **A Württembergi biblia-társaság** 1899-ben 96881 darab bibliát, 110,873 új-szövetséget, 15,088 részlet bibliát, 157 vakok részére valót adott közre, tehát összesen 223,002 példányt. Fennállása óta 3.587,261 példányt bocsátott közre a társaság.

P á l y á z a t.

A tornai egyházmegyében levő barkai ev. ref. egyház lelkész-tanító állására pályázat hirdettetik. Fizetése, mint lelkésznek 1200, illetve 1600 korona, mint tanítónak, ha tanítói oklevele van, vagy annak megszerzésére magát kötelezi, a tandíjon felül 700 korona államségély.

Kik ezt az állomást elnyerni óhajtják, pályázati kérvényeiket az esperesi hivatalhoz (Szin) febr. 10. napjáig beküldeni sziveskedjenek.

Miskolc, 1901. jan. 6.

Kun Bertalan,
ev. ref. püspök.

Hirdetés.

A sárospataki ev. ref. főiskola tulajdonát képező, néhai Mudrány András szegi „Póklos“ szőlőjében termett 1889. évi Asszú borok palackonként áruba bocsátatnak.

Félliteres palack ára . . . . 3 korona.

Első rendű nehéz asszú félliter 4 korona.

Megrendelések: „A sárospataki fogyasztási és értékesítő szövetkezet“-hez, mint a főiskola bizományosához intézendők.

Debreceni Bertalan,

főiskolai jogigazgató.

Felelős szerkesztő: Dr. TUDÓS ISTVÁN. Szerkesztőtársak: ELLEND JÓZSEF, Dr. SZÉKELY GYÖRGY.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel egész évre 10
korona, fél évre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrészes
oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: T. „Verik félre a harangot.” — Dr. T. I. „Vadnay Andor főispán és a „felekezethűség.” — Székely György. „Az 1899—1900. középiskolai értesítők paedagógiai program-értekezéseiről.” — Rutkay Menyhért. „Felszólalás az új énekes-könyv dallamai ügyében.” — „Egy és más a bázeli kül-missiói társaságról.” — „Irodalom.” — „Vegyes közlemények.” — „Pályázat.” — „Hirdetés.”

Verik félre a harangot!

Hogy kik? ... hát az ultramontánok!

Hogy miért? ... azért, mert akadt magyar politikai lap, a mely a francia kormánynak a klerikálisok ellen megindított mozgalmát ismertető s fel-emlegetvén a magyarországi u. n. szerzetesi vagyont, mint megfelelő mását a franciaországinak: ezzel hogy *hogyan nem okot szolgáltatott arra, hogy a szekularizáció eszméje belevitessék a napi politikának legalább abba a részébe, a melyet kizárólag klerikálisok, egyes-egyedül ultramontánok űznek s folytatnak veszedelmére az emberi jogoknak, ártalmára a haza és nemzet eszméjének s szomorú bizonyosságára az emberi ész el-tévelyedésének!*

Verik félre a harangot az „egyetemes politikai napilap” és „idők tanúja” melléknevekkel, régi, 1867-ből és 1879-ből keletkezett pápai áldással dicsekvő „Magyar Állam” és „erős” versenytársa, az „Alkotmány” hasábjain!

Tehát csak egy gondolat, — csak egy csipetnyi célzás elegendő arra, hogy felfordulás álljon be ama „szent” körben, a melyet a mindenre képes „klérus” s az általa vezetett világiakból kikerülő ultramontán sereg alkot e haza területén!

A harangot akkor szokták félreverní, mikor tűz, árvíz, égi-háború s lázadás fenyeget!

E négy alkalom közül bizonyára ez utóbbi az, a mely miatt a harang félreverés munkáját végzik a magyar ultramontánok!

Lázadás!

Lásd, lásd: hát lázadás az, ha valakinek kedve támad applikációt végezni a külföldi események foly-tán a magyarországiakra? ... Lásd, lásd: *láza-dó* vagy, ha arra mersz gondolni, hogy a mint francia földön megrendszabályoztatnak az u. n. kongregációk, úgy Magyarországon is lehet rá eset, hogy a hazaellenes elemeket megrendszabályozzák! Lásd, lásd: ha arra mersz célozni, hogy a mint a hatalmas francia államnak szüksége van arra, hogy a „holt-kéz” megszorított körben éljen s dolgozzék, úgy a gyenge magyar államnak is szüksége lehet ilyen eljárásra: ezért a *láza-dás* bélyegét sütik homlokodra!

Rettenetes egy állapot! S ebben mi protestánsok

vagyunk benne nyakig, mert hiszen a „megáldott” „Magyar Állam” reánk mondja: észre kell téríteni a kapzsi protestánsokat!

Soh'se téritgessen minket észre a pápa „ő szent-sége” által megáldott „Magyar Állam,” a melynek épen a „magyar állam” iránt semmi érzéke, — eszün-kön vagyunk mi mindnyájan; hiszen mi csak azt követeljük, a mi jog, a mi törvény, a mi igazság: *ne legyen e haza földjén állam-vallás s állam-egyház, ne legyen köz-jogi méltóságokat s állásokat betöltő egyház, hanem igenis legyen honpolgár, egyenlő jogú állam-tag s senkinek se legyen előnye azért, mer ő ilyen, vagy olyan vallású!*

Hát van ebben kapzsiság?

És még meg is fenyegetnek bennünket a „Ma-gyar Állam” emberei! Ezt mondják: *el kellene ám venni a sárospataki, debreceni, enyedi stb. kollégiumok vagyonát is!* ... Hát soh'se fenyegetessenek bennünket! Mi, ha a haza érdeke úgy kívánja, *sokról, mindenről lemondunk*, mert a hazáért mindent adunk, a hazát pedig semmiért se adjuk, — hanem igenis vallják be a „Magyar Állam”-ék, hogy ők a hazát *csak úgy szeretik, a hogyan ma vannak*, t. i., *hogyan állam-javakban dúskálnak s ha ettől valaki csak gondolatban is merészli megfosztani: azt mindennek kikiáltják, csak becsületes honpolgárnak nem!* Hát az ilyen hazafiság s állam-egyházság nekünk nem imponál s az ilyen ha-talomtól jövő fenyegetésre fittyet hányunk.

Én, Isten látja lelkemet, radikális embernek tartom magamat, — de a szekularizációt, mint ilyet, nem hirdetem. Amde azt is tudom, hogy a magyar állam a maga hivatását, polgáraival szomben teljesi-tendő kötelességét, egész missióját másként nem tölt-heti be, csak úgy, ha nincs *lekötött állami vagyon* a területén! Ugyan hogy viszi keresztül az 1848. XX. t.-cikkben kimondott elvet, t. i. az egyházi és isko-lai szükségletekről való gondoskodást, ha az egyik vallásfelekezethez többet ad, mint a mennyire valóban *szüksége* van, — a többi vallásfelekezethez pedig any-nyira sem segíyezi, hogy annak hivei épen olyan szabadon lélekezzenek, min ta kiváltságos egyház tag-jai?! Radikális felfogásom sohasem tudott beletörődni a magyar közélet u. n. szereplő politikusaiknak amaz eljárásába, sohasem tudott megbarátkozni azoknak azzal a viselkedésével, a mely a *jogegyenlőséget* hir-

deté úton-útfélen, de a *jog-egyenlőséget* lépten-nyomon arcúl-ütő kiváltságos róm. katolikus egyháznak a többi egyházakkal egyenlővé tételét még csak meg sem kísérelték!

Irigységről itt szó sincsen, sőt nem is lehet! Ha a róm. kath. egyháznak vannak u. n. múlt időbeli érdemei: hát azok az *érdemek* nyilatkozzanak meg az elismerés folytán *valamelyes* alakban, — pld. a magyar róm. kath. egyház első püspöke, az esztergomi érsek, ám legyen törvényhozási tag, — de hogy maga az egész róm. kath. főpapság, mint ilyen, *állam-alkotó* elem gyanánt szerepelhessen s azzal szemben a múlt idők viharos napjaiban e hazát megmentő munkát végzett protestánsok ivadékaik csak *tűrtek, elnéztek* legyenek: hát ez *igazságnak* soha sem minősíthető s ha igazságként akarják feltüntetni, akkor az az égre kiált, de *igazságtalansága* miatt!

S lásd: a harangot verik félre!

Szükséges azonban, hogy a félre vert harangok hangját meghalljuk! Főleg egy dolog az, a mely a harang-félreverésből, mint „jó“ származik reánk nézve! S ez az, hogy a társadalmi életben, főleg egyházpolitikai s általános politikai életünkben olyan „fene gyerekkeskedést“ űző „néppárti“ egyházpolitikussaink ez alkalomból egész mezitелenségükben mutatkoznak be. Mindig tagadták, hogy ők kizárólag csak a r. kath. egyház érdekéért alakultak volna politikai párttá és ime most, a harang félreveréskor, oda áll a nagy közönség elé *Rakovszky István* országgyűlési képviselő s az „*Alkotmány*“ ez évi 12-ik számában egész határozottsággal kijelenti: *mikor a néppárt megalakult, már akkor hangoztattam, hogy ne áltassuk magunkat, mert nekünk az ellen kell állást foglalnunk, a mi nem más, mint szekularizáció!* Hogy aztán ez a párt minek tart minket, általában mint gondolkozik a „liberálisok“ felől, az nem tartozik ide, noha tudom, hogy csemege gyanánt szívesen vennék e lapok t. olvasói a *Rakovszky István* „kirohanásait.“

Ez a nyílt valóság: nekünk *igen jó!* Jó, mert csakugyan megcáfolhatatlan igazság az, hogy ime a klérus, az ultramontán sereg: *ott a törvényhozás házában is küzd a róm. kath. jogokért.*

De van egy sokkal fontosabb, egy sokkal „jobb“ tanúság is épen a néppárt nyilatkozata folytán a harang félreverésből s ez az, hogy *ráismerhetünk ismételten a pápai politikára, a mely ime a liberalizmus-sal szemben idejekorán oda állítja harcoló seregét*, hamis ugyan, de hangzatos cimekkel, félrevezető, de megnyerő célú szándékkal, hogy a jezsuitizmus itt is mutogassa hatalmát!

Azt aztán már nem szövöm bele a félrevert harangok hallgatásakor támadt gondolataim sorába, a mit a néppártiak, túlmenve a „Magyar Állam“ fenyegetésén, az *antiszemizmus* örve alatt a magán-jog ellen tervelnek. Ez irányban e helyen nincs jogunk szólani, — csupán annyit jegyzek meg, hogy *Rakovszky István* s társai a harang félreverésével *valóságos lázadást* akarnának létesíteni arra az esetre, ha a szekularizáció csakugyan bekövetkeznék! Hogy ez minő magas fokú *hazaszeretet* és *felebaráti kedvesség*: ezt egészen könnyű megállapítani!

Halljátok a félrevert harangok zúgását? Nincsenek a félreverésre és ime mégis teszük, keztyűs és keztyűtlen kezek egyformán kapaszkodnak bele a harangkötélbe, hogy szóljon, zúgjon az ére-nyelv.

Ugyan mire s mi ellen jó ez?!

Gondolkozzunk fölötte s tartsuk szárazon puska-porunkat!

Vadnay Andor főispán és a „felekezetesség.“

A „Budapesti Napló“ ez évi 1-ső számában az első helyet egy kálvinista embernek, *Vadnay Andornak*, a csongrádi főispánnak a cikke foglalta el, a ki „*Felekezetesség*“ cím alatt jónak látta egy bizonytalan célú, egy határozatlan irányú felszólalásban kiönteni lelke fájdmát a fölött, hogy e hazában „*felekezetesség*“ dúl, a melyet Ő „*krónikus*“ de „*romboló fekélynek*“ tart, mert a „*legmélyebben sebz*i nemzetünket.“

Szólani, véleményt nyilvánítani joga van egy főispánnak is, — nemcsak, sőt *kötelessége* is az arra hivatottnak, hogy a társadalomban tenyésző „*fekélyeket*“ megismertetvén, orvoslásukra módot s alkalmat nyújtson. Ebből a szempontból Vadnay Andor főispán úr véleménynyilvánítása is *jogosnak* minősítendő, — talán *jogosabbnak*, mint bárki más részéről, mert hát tudnivaló az, hogy Vadnay Andor úr annak idején nyakig benne volt a legádázabb „*felekezetesség*“ben, a mikor a törvényhozó testületben, mint „*ifjone*“ az Istóci-féle *antiszemita* pártnak volt „*agilis*“ tagja, tehát ő *kipróbált* e téren, a kinek „*joga*“ van szólani.

Csak egy a baj a főispán úr eljárásában! S ez az, hogy *hitsorsosait*, a *kálvinistákat* látszik okolni a magyarországi „*felekezetesség*“ért, odavetvén, mint konkrét esetről szóló emez állítását: „*református templomokban század óta versenyez (Vörösmarty) Szózata a legszebb szoltárokkal, ám a szoborra idáiglan református pap alig gyűjtött, vagy adott.*“ Es hogy ez a nem jellemezhető, de mindenesetre rossz indulatra vallónak látszó állítás kik ellen fordul csakugyan a maga egész élével, bizonyítja a következő mondat: „*Szerencse, hogy a kálvinista világi elem helyesebb érzése nem engedi az irodalmi kegyelet kérdését felekezettivé minősíteni.*“

Ugyan mi ez reánk nézve, *református lelkészek*? Dicséretnek kicsoda fogadja el közülünk? ... Azt hiszem *senki!* Hanem sokkal inkább úgy lesz a dolog, hogy a sorok közül mindnyájan ezt olvassuk ki: *a főispán úr minket református lelkészeket gondol, sőt állít a magyar felekezetesség okaiúl*, — a miért kétségkívül el kell végeznünk ő méltóságával szemben a felvilágosítás munkáját, kimutatván azt, hogy felfogása téves, sőt kárhóztos, — véleménynyilvánítása alaptalan, sőt a református lelkészeket kicégérező, a kiket, a konkrét esettel vádolván, úgy tüntet fel, mint esküdt ellenségeit azoknak, a kik a magyar nemzet történetében nagy alakok, de véletlenül római katolikusok!

Főispán úr! Ezt mi, református lelkészek nem érdemeltük, nem érdemeltük sem öntől, sem senkitől a föld kerektségén. Ilyen insinuáció csak politikai fogásból eredhet, a mely fogásnak az alap-oka, nem lehetetlen, hogy az ön csongrádmegyei viszonyaiban keresendő, ámbár cikke mást árul el, jöllehet nem tagadhatni, hogy a sorok között tág tere nyílik az ide is, oda is hajlásnak. Méltóságod ugyanis dicséri a *kálvinistákat*, a *világi népet*, a mely H.-Vásárhelyen már másod-izben róm. kath. országgyűlési képviselőt választott, Szentesen pedig egy olyan embert választott meg presbiternek „több ezer szavazattal“, a ki római kath. vallású: ez a dicséret, ha igaz akar lenni, *dicsérete* a „*kálvinista papnak*“ is, — ha pedig nem igaz: akkor vajjon mit akar Méltóságod ezzel a dicsérettel? Nép, a mely józan s nem józan vezetői vannak? Nép, a mely nem józan, pedig józan vezetőket vezetnek? Hol itt a határozott cél, a biztos irány a felszólalásban?

Főispán úr! Cikkének egész ténora azt árúlja el, hogy ön ezt a közmondást akarja megvalósítani: *fiamnak mondom, menyem értsen róla!* Am: Ön minket reformátusokat nevez meg s talán-talán az ultramontánokat akarja ily módon figyelmeztetni! Amde tudnia kell, hogy ma az allegória, a képes, a burkolt beszéd nem ér semmit. Ha Ön és Bartha Miklós összehasonlíthatók, mint a kik egy nyomon, egy csapáson látszanak, vagy hajlandók haladni: Bartha Miklós fölötté áll önnek, mert ő egész nyíltan zeng hosszánát, mond dics-himnust Samassának, az „üldözött” Ugronnak, a sanyargatott róm. katolicizmusnak, míg ön nem meri az ultramontánokat a felekezetséggért nyíltan megbélyegezni, hanem igenis a református lelkészeket cégezi ki, a kik a Vörösmarty-szoborra „alig gyűjtenek, vagy adnak.”

Ugyan mi indíthatta a főispán urat arra, hogy napról-napra figyelemmel kísérje a Vörösmarty-szoborra adakozók névsorát s az a névsor épen abból a szempontból érdekelje: adnak-e, gyűjtenek-e a ref. lelkészek? Nem lehetetlen, hogy tolla alá az is oda akart tolatkodni megjegyzésül: „*ha adnak is, vagy gyűjtenek: nem erőltetik meg magukat,*” mert az ilyen különös figyelem és érdeklődés még ebben az irányban is meg szokott nyilatkozni! Mi indíthatta, kérdezzük mi református lelkészek ismételtén, a főispán urat arra, hogy a figyelme s érdeklődése erre irányuljon? ... Nem találgtjuk az okot, mert eljárásából kiérzik ugyan, de mert nem *határozott* a célja: jobb mellőzni az indok-keresést!

Egy azonban bizonyos és ez az, hogy Vadnay főispán úr fegyvert ad azoknak a kezébe ellenünk, a kik különben is fegyveres kézzel érzékelnek velünk minden alkalommal. Hát hogy ez igazságos, jogos és indokolt eljárás volna: azt csak az hiheti el, a ki abban tetszeleg, hogy ő közéleti pályáján nagy tornászást végezvén s minden sikerülvén neki: az is sikerülni fog, hogy a magyar református lelkész kart tüntesse fel a „felekezetség” okául! Pedig hát ez: *hálátlan vállalkozás!* Az, mert nincs alap hozzá, — mert az igazságot nélkülözi!

Amde mi protestánsok sokat tanulhatunk ebből a főispáni megnyilatkozásból, — mindenek fölött pedig egyet mindnyájan feljegyezhetünk lelkünk tiszta lapjára: *a protestánsok maguk ássák meg a sírt magoknak e hazában az olyan nyilatkozatokkal, a minőket Vadnay Andor főispán tett.*

Jól kezdődik az új-év s az új-század!

És mi csak hallgassunk?! Csak tűrjünk?!

Nem! Ezerszer is nem! Sőt megerősítjük magunkat, még pedig az apostol szerint „beövedzzük derekunkat igazmondással, felöltöztvén az igazság mellvasába, lábainkat megsaruzván a békesség evangéliomának készületével, felvevén a hit paizsát is, hogy a Gonoszság tüzes nyilait elolthassuk,” nem félvén még attól sem, a mint az apostol sem félt, t. i. hogy „*gorombák vagyunk a beszédben,*” mert minket is vigasztal az a tudat, hogy „*nem vagyunk azok a tudományban.*” az igazság szeretetében.

Vadnay főispán úrral szemben is ezen az állásponton vagyunk s ha elitőlőleg beszéltünk róla s véleményéről, ez az igazság megnyilatkozása volt.

Dr. T. I.

ISKOLAI ÜGY.

Az 1899—1900. középiskolai értesítők paedagógiai program-értekezéseiről.

(Folytatás és vége.)

Az ifjúság testi nevelésének kérdésével csak két értekezés foglalkozik, még pedig a Sárkány Lajos kolozvári ev. ref. kollégium igazgatója évmegnyitó beszédének tartalma egészen a *testi nevelés* körül mozog, míg Mohácsi Pál, a zentai községi főgimnázium tanára, „*Idegesség és iskola*” c. értekezésében csak röviden említi e kérdést, mint az idegesség elleni egyik óvószert a többiek között. Ez utóbbi terjedelmesebb értekezés minden tekintetben felette áll a Sárkány amúgy is csak néhány lapnyi (13 l., amaz 32) beszédének. Sárkány beszél az atletikáról, a katonai nevelés előnyös és esetleg káros hatásáról, azután a tornaszás különböző neveiről, a szertornászásról és a rendgyakorlatokról; azután a testedzés egyéb neveiről, a korcsolyázásról, uszásról és biciklizésről (ez utóbbit igen melegen ajánlja az ifjúságnak) de olyan közönséges, mindenki által tudott dolgokat mond el, a nélkül, hogy a kérdés mélyébe hatolna, vagy valami újat is mondana, hogy értekezése csak a tanuló növendékeket érdekelhette. Bizonyosan szerző is ezeknek szánhatta ezt az évmegnyitó beszédet, azért nem is tartjuk szükségesnek, hogy azt, a mit mond, magasabb szempontból is mérlegeljük. Egyet azonban nem hallgathatunk el. Azt, hogy szerző a torna felfogásában bizonyos mértékben elmaradt a kortól, mikor azt még mindig úgy ajánlja, mint a szellemi elfoglaltságnak ellensúlyozóját, mint a kifáradásnak ellenszerét. Hogy a tornát nem így kell felfogni, hogy pld. helytelen a másnemű tanórák között beékelni a torna órát, annak a paedagógia és pszichológia terén újabb időben egész nagy irodalma keletkezett, — az olasz Mossotól kezdve egész a német Wagner Lajosig, de nálunk is akadtak olyanok, a kik elméletileg hangoztatták azt a felfogást, hogy a testgyakorlat ne mint a túlterhelés ellenmérge szerepeljen hanem mint a férfias erények fejlesztője. Így Alexander Bernát a taniügyi kongresszuson, Lázár Béla egy, a paedagógiai társaságban tartott rövid előadásában tiltakoztak a tornának Sárkány-féle felfogása ellen. (L. A tanórák közzé ékelt tornajáték káros hatásáról. Külön lenyomat a Nemzetből írta Lázár Béla Budapest 1897.) Különben Mohácsi Pál is egészen helyesen a modern tudományos kutatás eredményei szerint fogja fel a tornát s nem mint az idegességnek ellenszerét. Értekezésének 20. lapján így nyilatkozik: „A testi erők rendszeres fejlesztését célozzák a rendszeres tornaszások. Kezdetben ugyan a bravuroskodásba átmenő műtornaszás kapott lábra, az újabb törekvés azonban oda irányul, hogy csak oly gyakorlatok végzendők, melyek az összes testi erőket egyenletesen fejlesztik. Kiválóan alkalmasak erre a szabadban végzett testgyakorlatok. A szabadban végzett testgyakorlatok és tornajátékok nemcsak a testi erőket növelik, hanem a tanulók kedélyvilágát is élénkítik és a társulás ösztönét fejlesztik, mely mozzanat tanuló ifjúságunk kedélytelenségével szemben szintén figyelembe veendő.” (20 és 21. l.)

Arra az igazságra nézve, hogy a tornaórák egyáltalában nem, a játékorák is csak kis részben és mértékben üdítik fel, frissítik fel a szellemi munkában kifáradt, kimerült lelket, legyen szabad a többek között csak Dr. Wagner Lajosnak fáradtsági fokméréseken alapuló

értekezésére utalnom az olvasót, melynek címe: *Unter-richt und Ermüdung.* (megjelent mint a Schiller-Ziehen féle vállalat I. kötetének IV. füzeté 1898.) Wagner kísérleteinek, kutatásainak eredményeit 17 pontba foglalja össze, mi e helyen csak hármát idézünk:

1. A tornaórák fárasztó hatásukra nézve lényegben nem különböznek a többi tanulási óráktól és nem képesek *erőpótlólag* hatni.

2. Magok a játékorák sem képesek feltétlenül *erőpótlólag* hatni, sőt az energikusan játszó növendékek nagyon is kifáradnak; csak azoknál látszik *erőpótlás*, kik vagy éppen nem, vagy csak kis részben vettek részt a játékban.

3. Azért legcélszerűbb, ha a torna és játékorákat a tanítás végére vagy délutánra tesszük.

Nagyobb figyelmet érdemel már a Mohácsi Pál értekezése nemcsak aktuális tárgyánál, hanem gondolatának józan, okos voltánál is. Ez az értekezés teljesen a mai tudományos kutatás színvonalán áll, a miben a szerzőt jelentékenyen segítette Laufenauernek legújabbán megjelent műve: *»Előadások az idegélet világából,«* 1899., melyet minden középiskolai tanárnak tanulmányozni kellene, minden tételét megszívlelnie. Mohácsi értekezése készülhetett volna az idevágó külföldi irodalomnak terjedelmesebb felhasználásával is, úgy látszik Pelman jónevű orvos és psychologusnak „*Nervosität und Erziehung*“ (Bonn 1888.) c. művéből merített leginkább, de örvidenünk kell már azon is, hogy akadt legalább egy középiskolai tanár, ki korunk társadalmának e valóságos *rákfenéjére* törekszik felhívni a szülőknek és az ifjuságnak a figyelmét. Hisz naponként látjuk, olvassuk, mily sokan esnek az idegességnek áldozatul! *»Idegesség és örültség századunk végének bajai, s talán a jövő század fő bajai, melyek hogy terjedni fognak, úgy a történeti fejlődés, mint az átöröklés törvénye kétségtelenné teszik«* mondja helyesen Mohácsi. Azután kifejti, hogy miben áll az idegesség, *mik az előidéző okai és mik az ellenszerei.* Helyesen fejtegeti, hogy az idegesség egyik oka, maga a kultúra, mely sokszor olyan terheket rak az egyeseknek vállaira, különösen a szellemi munkásokéra, hogy azoknak ereje e terhet nem bírván meg, leroskadnak. Különben hibáztatja úgy az egyes embereket, mert helytelen életmódot folytatnak, mint a társadalmat és az iskolát egyaránt. De egész helyesen az idegesség egyik legfőbb okának úgy az egyeseknek, mint az egész társadalomnak erkölcsi sülyedtségét tartja. Mily megdöbbentően igaz az a kép, melyet Mohácsi korunk és társadalmunk erkölcsi hanyatlásáról és egyesek helytelen életmódjáról rajzol. „Az erkölcsi cél és az erkölcsi tartalom hiánya azon tényezők, — ha megvallani nem is akarjuk s ha a róluk való eszmecserét s elveik hangoztatását némelyek a műveltség alacsonyabb szintjének tartanak is, — melyek korunk művelődésének szilárdságát kétségessé teszik. Rang, gazdagság, kitüntetés, fényűzés, szereplés és élvezet. Ezek a mai intelligencia etikai rugói. Bármennyire takargassuk is életünk be nem vallott célját és erkölcsi tartalmát, más indító okokat nem fogunk találni. Pedig ezek még Herostrates tettének motivumával sem érnek fel. Mint az egyes vándorlás ösztönétől meglepett állatok tüskön-bokron, hegyen-vízen keresztül törnek előre: úgy az emberek is, még társaik eltiprásával is, törekszenek ama hiu célok elérésére, mintha azokat saját erejükbe assimilálnák és magukkal vinnék örök birtok gyanánt. *Élvezni* a modern jelszó. Ugy is rövid az élet, miért ne élveznénk. Valóban annyira törekszenek az emberek az élvezet után, hogy meg is rövidítik az élvezet idejét, melyet pedig

amúgy is szűk korlátok közzé szabottnak tartanak. Nap-pal a leglázásabb és sokoldalú tevékenységet folytat-jak; de nem azért, hogy éljenek, hanem hogy élvezze-nek. Éjjel színház s fáradt idegzetet fokozott tevékeny-ségre ingerlő más szórakozások és élvezetek. A pihenés éjjel előtti drága perceit eltékozzák. S a felkelő nap-nak életet lehellő, vért adó sugarai megint csak a fül-ledt szobában találnak bennünket. S kábultan, ki nem pihent idegrendszerrel újból folytatódik napról-napra a hajsza. Pedig ez által nemcsak idegrendszerünk, hanem szervezetünk egyéb részei is szenvednek. A vér nem marad rendes kémiai összetételű, a zsigerszervek mű-ködésében zavar áll be, mi ismét csak károsan hat vissza az idegrendszerre. Thea, kávé, cognac, bor, szivar az izgató szereink s még csak az opium hiány-zik. Amaz életmód folytán előálló bágyadtságot vagy valamely szerv rendetlen működését az említett izgató szerek által iparkodunk fokozott tevékenységre bírni és az ideg feszültséggel járó jobb érzetet előállítani. (13 és 14. lap.)

Az idegesség ellenszerei között M. szerint első hely illeti meg az iskolát. Amde a mai csak tanít és nem nevel eléggé. Az erkölcsi nevelésre kell nagyobb gondot fordítani iskoláinknak. *»Középiskoláinkban vagy nincs tulterhelés, vagy ha van, azt nem a tananyag sokasága, vagy az iskola egészségtelen volta idézi elő hanem egyesek sanyarú anyagi viszonya, az oda nem való nagy száma, a nagy óraszám, mit a tananyag leszállítása nélkül lehetne kevesebbíteni, továbbá a szabad természettől való elvonás.«* (27. l.)

Mohácsi különösen arra fektet nagy súlyt, hogy a középiskolából el kell távolítani az oda nem való elemeket. *»Azt nagyon természetesnek tartja mindenki, hogy minden ember nem alkalmas bármily mesterségre. A sánta ember nem lesz vasúti kalauz, hibás kezű nem lesz szabó, gyenge kis ember kőfaragó. Ugyanezen elvet kell átvinnünk a tanúttatásnál követendő eljárásra is. Lelkiismeretlenség a szülőktől, ha gyermekeiket oly pályára erőltetik, melyhez sem képességük, sem hajla-muk nincs. Az ilyen szülők súlyosan vétkeznek gyer-mekeik jövője ellen.«*

Végül Mohácsi összegezi fejtegetéseinek eredmé-nyét s az iskola által alkalmazható idegesség elleni szereket a következőkben sorolja fel:

1. Az iskola az idegesség fejlődésének útját áll-hatja a tanulók testi erejének fejlesztése által, mit rend-szeres tornaszás, kirándulások és egészségtani szabá-lyok előadása által érhet el.

2. A szellemi képességek egyenletes fejlesztése és a tulterhelés elkerülése által. A tanulók kedélyvilá-gának helyes irányban való vezetése, annak erősebb rázkódások és izgalmaktól való megóvása által.

3. Legfőképen az erkölcsi nevelés által, minek eredménye az erkölcsi meggyőződésen nyugvó jellem, mi megóvjá az élvezethajhászás, cím és rangkórság káros következményeitől.

Ime teljesen indokolt volt eljárásunk, hogy Mohácsi derék értekezésénél kissé tovább időztünk.

Az erkölcsi nevelés kérdésével három értekezés foglalkozik. A Dr. Csighy Antalé a beregszászi állami főgimnázium értesítőjében, az erkölcsi nevelés postu-latúmaról címmel; a Székely Ödöné a nagy-enyedi ev. ref. kollégiumában *»Neveljünk erkölcsi jellemet és gentlemaint«* címmel, csak általánosságban s egy kissé felszínesen is; míg a Mazúch Edeé az ungvári kir. kath. főgimn. értesítőjében mélyebben és a részletekbe is hatolva *»A középiskola feladatai az erkölcsi és hazafias nevelés szempontjából«* címmel. Különben teljes mérték-

ben megegyezem szerzőknek azon alapnézetével, hogy a középiskola nem lehet tisztán oktató intézet, hanem hogy a mai viszonyok között, éppen azért, mert a család és a társadalom e tekintetben nem teszik meg, vagy némely helyen nem tehetik kötelességüket, a nevelésnek nehezebb munkáját is elvégre vállára kell vennie. S én sem elégszem meg pusztán azzal, a részben Herbarttól kölcsönözött phrázissal, a melyet Zindl Béla és sok mások hangoztatnak, hogy hiszen elég az, a mit a mai iskola tesz, hogy t. i. *nevelve oktat*, hanem Mazuch Edével együtt bizonyos mértékben elkülönítendőnek tartom a jellemképzést az értelem művelésétől s annak mint külön területnek részben önálló és külön megmunkálását kívánám. Nem értek azonban egyet Csighy Antallal, ki a mai gymnasialis tantervvel s a reávonatkozó utasításokkal, sőt iskoláinkkal is ebből a szempontból teljesen meg van elégedve különben is úgy látom, hogy Csighy egészen Herbarthoz tapad s megelégszik az iskolának fent említett nevelő oktatásával. Egészen Herbart szólal meg Csighynek következő nyilatkozataiban: »Az erkölcsi képzés súlypontját tehát a szerzett ismeretek tiszta képzetek teszik. Ezért helyeznek oly nagy súlyt manapság az iskolák a szemléltető előadásokra: mert elengedhetlen főkövetelménye a jó tanításnak, a tiszta, világos képzetek gyűjtése, melyek szülő anyjává válnak a morális és művészi érzelmeknek.« (101.) »Az erkölcsi érzelmek keltésére, ápolására s fejlesztésére, főképen hat a folytonos vonatkoztatás (vagy központosítás) az iskola főtárgyára, mi az összpontosításban nyer kifejezést. Herbart inaugurálta először az összpontosítás elveit. Herbart paedagógiai elve nyert kifejezést régi tantervünkben s lett ünnepélyesen (?) bevezetve hazánk iskoláinak falai közzé, a mikor hazánk közoktatási tanácsa megvalósította az új tantervet, nagyobb tért engedve meg az iskolai tantárgyak között az erkölcsi érzületet hatalmasan előmozdító magyar nyelv és irodalom s hazai történelemnek.« (9. l.)

Bizony jobb lett volna, ha szerző a lelki élet két oldalának, az értelemnek és érzelemnek felfogása és fejlesztése tekintetében nagyobb figyelemre méltatja Kisfaludy Sándor versét, melyet értekezése végén közöl is:

Hogy holtodiglan boldog lehess,
Jót magaddal s mással tehess:
Gyűjts érzelmet szivednek,
Ismeretet lelkednek.

Több eredetiségre s önállóbb gondolkozásra mutat már a Székely Odön értekezése s szinte jól esik nekünk, hogy egy ősrégi prot. kollégium tanárának az ajkáról is hallhatjuk a jelszót: Neveljünk erkölcsi jellemet. Mily igazak azok a szavak, melyeket értekezése 7. lapján találunk: »Meg vagyok győződve, hogy a mit az ismeretek szervezésében növendékem mulaszt, azt az egyetemen a tanszabadság mellett is erős akarral pótolhatja, de a mit akarata fejlesztésében elmulasztottunk, ha jelleme alapját nem építettük elég szilárdnak, ha egyetemre menve hiányzanak azok a föltételek, melyeknek birtoklása esetén jellemes ember s a mellett *gentleman* válhatik belőle, ezeket a hiányokat az egyetemre menve, hol értelme talál irányítást, de sensibilitása és ethikai érzéke tekintetében egészen magára van hagyva, hol egész jövő élete attól a véletlenségtől függhet, hogy milyen társaságba és körbe kerül, hol ifjú duzzadó erejével belebocsátjuk az élet árába, melynek egy-egy veszélyes hulláma elsodorhatja s elmerülhet, mondom, ezeket a hiányokat szinte lehetetlen ott pótolnia.« Ilyen józan, egészséges alapelvek mellett szinte sajnálnunk kell, hogy szerző nem

fejti ki a jellemnevelés főbb módjait, hogy külön nem beszél az érzelem és az akarat fejlesztéséről, mert hisz ezek alkotó elemei a jellemnek. Az erkölcsi érzés és erkölcsi akarat meglevésétől és minőségétől függ az erkölcsi jellem.

A mit Székelynél nélkülözni vagyunk kénytelenek azt bőven megtaláljuk Mazuch Edénél, kinek dolgozata annyira kiválik a többiek közül, hogy azt többnek kell tartanunk egy program-értekezésnél, mert az tulajdonképen egy nagyobb irodalmi apparatussal megírt derék tanulmány (24 sűrűn nyomtatott lap.) Mazuch ép oly találóan rajzolja korunk erkölcsi súlyedségét, mint Mohácsi Pál. »Az egyéniségnek szinte aránytalan előtérbe tolásával a tiszta ideális felfogás helyébe a materialismus és opportunismus lépett, mely az anyagi jólét biztosítása végett minden elvvel megalkuszik s nem válogat az eszközökben« mondja találóan Mazuch. Nézetem szerint azonban nemcsak az erkölcsi jellemképzésnek helyesebb felfogása emeli Mazuch dolgozatát társai fölé, hanem az is, hogy részletesen felsorolja az érzelem, a szívképző elemeket a tanításban s általában azon eszközöket és eljárás módokat, melyek az iskolának is kisebb-nagyobb mértékben rendelkezésére állanak. »A jellemképző nevelésnek nemcsak a tanítás útján, hanem az egész iskolai élet folyamán, ennek minden mozzanatával hozzá kell járulnia a nemesebb erkölcsi jellemvonások fejlesztéséhez.« Azután elősorolja az egyes erkölcsi érzelmeket, mint jellemvonásokat, a vallásosságot, hazaszeretetet, önzetlenséget stb. érzelmeit s rámutat azon tényezőkre az iskolai életben, melylyel amaz érzelmeket felkelteni és fejleszteni lehetséges. Utal a többek között arra is, a minek fontosságát Benka Gyula is oly szépen fejtegette, hogy a tanártestületet, egységes közszellemnek és egységes világ nézetnek kellene áthatnia. »Fölötte kívánatos, hogy az intézet nevelő és tanító munkássága egyforma erkölcsi elveknek, ugyanazon világfelfogásnak szolgálatában álljon, melyet minden egyes tanárnak szeme előtt kell tartania. Csak így jöhet létre egészséges közszellem és helyes tradíció egy-egy intézet kebelében; ez pedig a jellemképző nevelésnek egyik alapfeltétele.« (30. l.) Azonban Mazuch egész helyesen számot vet a meglévő körülményekkel is. Azt mondja ugyanis derék munkájának a végén: »Bármilyen paedagógiai rátermettség, erkölcsi és értelmi kiválóságok mellett sem várható a tanár egyéni nevelő hatásának teljes eredménye, míg osztályaink oly népesek maradnak, mint a hogy sok intézetben most vannak. 60—68 tanulóból álló osztályokban a legjobb nevelő sem férhet annyira tanítványai lelkületéhez, a mint azt a jellemképző nevelés céljai megkívánják. Ez oly akadály, melyen a középiskola nevelő érdekei szempontjából minél előbb segíteni kell.

* * *

A mult tanévi értesítőkből egyike a legkitűnőbb paedagógiai értekezéseknek a Dr. Maczky Valér egri kath. főgimn. tanáraé »Paedagógiai casuistica« címmel. A stilus-tanítására nézve mondja el nézeteit s minta tanítást közöl azon célból, hogy köveket szolgáltasson egy önállóbb magyar tanítástannak felépítéséhez, miután előbb általános észrevételeket tett a paedagógiára, mint tudományra vonatkozólag. Igaza van, hogy erre volna nagy szüksége paedagógiai irodalmunknak s tényleg ilyen tanítás mintákat, a tanítási anyag egy-egy részletének módszeres feldolgozását hiába keressük értesítőinkben. Jó volna, ha középiskoláink tanárai közül minél többen követnék Maczky példáját, ki-ki a saját

szakmája körében, a helyett, hogy arról elmélkednének, hogy minőnek kellene lenni a viszonyoknak család és iskola között. A mit azonban az elméleti paedagógia bizonytalanságáról a bevezetésben mond, az áll a régi, orthodox, a metaphysikai rendszerekkel kapcsolatos paedagógiai elméletekre nézve, de nem a modern physiologiai és kísérleti lélektannal kapcsolatos paedagógiára nézve, melynek teljes kiépítése éppen napjainknak képezi egyik fontos feladatát.

S éppen ez a megjegyzés vezet át bennünket az utolsó értekezésre, melyet ismertetni akarunk, az egyetlekre, melynek tárgya tisztán az elméleti paedagógia köréből van véve, a Babiák Nándor aradi reáliskolai tanár értekezésére „A modern paedagógiai alapelvei” címmel. A cím után menve nagy érdeklődéssel vettem kezembe ez értekezést és végtelen csodálással tettem le kezemből. Nem tekintve azt, hogy e rövid elmefutatás csak hét lapnyi terjedelmű s e két lapocskára is hemzseg a meg nem emésztett, homályos, érthetetlen gondolatoktól, a cím sem felel meg a tartalom körének, mert hiszen szerző nem *alapelvekről* beszél, hanem csak a nevelésnek céljáról vagy helyesebben a *paedagógiának mint tudománynak alapelveiről*. Aztán én a modern jelzőtől indítva a mai physiologiai és kísérleti lélektannal kapcsolatos paedagógiára gondoltam, sajnosan kellett meggyőződnöm, hogy a modern szó alatt szerző mást ért, hogy benne Kármán Mórnak — kinek érdemeit különben legkevésbé jut eszembe tagadni vagy kicsinyelni — egy olyan önállótlan követőjével van dolgom, a ki még őt sem értette meg teljesen.

Hogy mi a paedagógiának mint tudománynak a feladata? Azt szerző elmélkedéséből bajosan tudjuk meg, mert úgy látszik magának sincs tiszta és világos képze a paedagógiáról. Egy helyen azt, a mit Kármán a középiskola céljául állapított meg alkalmazza a paedagógusra ilyenképen: „A paedagógusra most már az a feladat vár, hogy a tudomány és művészet maradandó alkotásait rögzítse s a jövő nemzedéknek átadja.” A nevelés ezen céljának megállapítása első sorban is szűk, mert ebből hiányzik a jellem-képzésnek eleme. Más helyt a hatodik lapon azt mondja szerző: „A paedagógia feladata most már amaz elemeket megismertetni, melyek segítségével a nemzet gazdasági és politikai életét öntudatosan fejtheti ki. Nem elég egyes ismereteket közölni, hanem meg kell mutatni, hogy az illető ismeret minő helyet foglal el az emberi tevékenység és művelődés nagy körében?” Most már e homályos phrásist értse meg, a ki tudja. Ennél a Karádi Győző meghatározása is jobb: a nevelés célja az, hogy erényeinket fokozva átörökötsük utódainkra, de hibáink nélkül (Jászberényi gimn. értejtőjében). Ebben legalább benne van az, a mit a magyar közmondás is ajánl, hogy t. i. légy különb ember apádnál. Aztán az sem lehet célja a paedagógusnak, hogy arról gondoskodjék, hogy a mit az emberi kutató elme egyszer földerített, az az emberiség számára biztosítva legyen. Hiszen erről egyrészt a természet gondoskodik az átöröklés által, mert hisz a szellemi világban is a kausalitás elvénél fogva nem vész el semmi. más részt pedig maga a társadalom.

Szerző tájékozatlanságánál talán csak merészsége nagyobb. Hisz ő el akarja a paedagógiát szakítani annak gyökerétől a psychológiától és azt önálló tudománynya tenni! Azt mondja az ötödik lapon: „Tagadhatatlan, hogy Herbart a modern paedagógia megalapítója, de mivel a nevelés elveit csak idegen elemek felhasználásával, a lélektan és ethika segítségével tudta

megállapítani, rendszeréből önálló paedagógiai tudomány nem fejlődhetett.” Valóban ez meglepőleg új állítás, mert a Herbarti paedagógiának ezt a fogyatkozását tudtommal eddig még senkisémlitei!

Ezekben kívántam ismertetni a mult tanévi középiskolai értejtőkben megjelent paedagógiai tárgyú értekezéseket. Micsoda tanulságot vonhatunk most már le általában tapasztalatainkból? Azt, hogy ezekben az értekezésekben találunk néhány jó észrevételt, igen sok jó megfigyelést, azaz az életnek, az iskola és a társadalom jelenségeinek éles és jobban is értékesíthető megfigyelését, de néhányat kivéve (némileg a Mohácsi, Mazuch, Maczki értekezéseit) a többiekben sajnosan nélkülözzük a mélyebb elméleti philosophiai belátást, a psychologiai gyökeret.

Ezekre az értekezésekre elmondhatjuk Buday Józseffel: „Szálltében cultivált paedagogiánk foglalkozik ugyan bőven egyes részletes kérdésekkel p. o. a gyakorlatjavítás föltételeivel, de általán elmondhatjuk, hogy paedagogiai irodalmunk nélkülözi az egységes világnézetből fakadt és különösen a lélektani fejtegetésekre támaszkodó bölcséleti alapelveket.” (Paedagogia 6—7—szám 423 lap.) Középiskolai tanáraink úgy látszik még nem igen vettek tudomást a modern physiologiai és kísérleti lélektan legújabb eredményeiről, rendkívüli fejlődéséről, a mely hivatva van a paedagógiát is egészen új alapokra fektetve átalakítani. Én legalább ennek nyomával csak Pallagi Gyula kisújszállási igazgató derék értekezésében találkoztam, melyet ő a Psychologia legközelebbi feladatai a paedagogiában kissé különös címmel a tiszántúli tanáregyesület 1897-iki közgyűlésén tartott. (Megjelent a Debr. protestáns lap 1898-iki évfolyamának 4, 5, 6 számban.) Szóval a magyar paedagógiának nincs iránya, nincs biztos vezére és az irány és cél nélkül hanyatlik ide-oda. De hát ezen nem csodálkozhatunk, mert nincs is, a ki néki irányt adna. Schneller úgy látom nem a physiologiai lélektan irányában mozgolódik, a budapesti egyetemen a paedagogiai katedra üres és várná a maga embe-
rét, de hát felekezeti és másnemű szempontok törek-
senek elfojtani az igazi tudományos érdeket. Valóban a tudományos paedagogia mai állapotának hazánkban meglehetősen sötét, vigasztalan képe van.

Székelgy György.

KÖZÉLETÜNK.

Felszólalás az új énekes könyv dallamai ügyében.

Az új énekes-könyv — mint értesültem — már nemsokára elkészül. Minden igaz magyar kálvinista bizonyára ünnepet ül azon a napon, a melyen ezt az örökbecsű művet kezébe veheti. Áldani fogja *Fejes Istvánt*, a költő-papot, a nagy mű lelkes megalkotóját, a ki lánglelkének legragyogóbb sugaraival világította be azt a sötét ösvényt, a melyen hivatott énekszerzőink is bizonytalan léptekkel haladtak. Ő volt eleitől fogva az útmutató, a vezérlő szellem. Az ő lelke ragyog a szent zsoltárok és hymnusok fölött, az ő lelkének ihletett szárnyain fog ég felé emelkedni századokon át minden kálvinista-lélek.

Kezdetől fogva a legnagyobb érdeklődéssel és élénk figyelemmel kísértem a munka előhaladásának minden mozzanatát. Örült a lelkem, ha a kiadott füzetekben a vallásos költészetnek egy-egy gyöngyszemére akadhattam.

Jó lélekkel mondhatom, hogy az eddig megjelent hat füzet sikerültebb részeiből az *Új énekeskönyv* szövege immár összeállítható.

Midőn e fölött a szép eredmény fölött örvendeztem, úgy gondolkoztam, hogy: no, most már a dallamok készítésének munkája következik és ebben a munkában szerény tehetségem szerint majd én is résztveszek.

Ámde ez a jó szándékom és igyekezetem alaposan befagyott. Mert íme arról értesültem, hogy már a dallamok is készen vannak!... Hogy hol vannak ezek a dallamok, azt mi apró népség és katonaság nem tudjuk. Azt csak az énekügyi bizottság zenetudós tagjai tudják. Annyira készen vannak azok a melódiák, hogy azokhoz új dallamokat már föl sem vesznek. Nem, még ha maga Szent Dávid király is írná azokat. Az énekügyi bizottság kereken kimondotta, hogy — miután a dallamok beadására kitűzött határidő elmúlt, új melódiák ezentúl figyelembe nem vétetnek. Éppen úgy tett a bizottság, mintha csak licitációról volna szó.

No de álljunk meg egy pillanatra ennél a határidőnél és gondolkodjunk a fölött, vajjon a letelt határidőig egyáltalában lehetett-e még dallamokat írni? Hogy lehetett, arra kézzelfogható bizonyosság az, hogy vannak már dallamok és vannak zeneszerzők, a kik azokat megírták. De hogy ezek a zeneszerző urak miféle kaptafára vagy szövegre irták dallamaikat, azt közönséges polgári észszel felfogni és megérteni nem lehet; miután még ekkor végérvényesen megállapított szöveg nincs! Ha pedig szöveg nincs, akkor azok az urak másként nem írhattak, mint szöveg nélkül, a hogy a tánc-zenét szokták írni. Már pedig mi, uraim, az urnak színe előtt nem táncolni akarunk, mint a régi pogányok, hanem énekelni. Az énekhez pedig szöveg kell.

Most hogyan állunk a dologgal? Megvan a szöveg külön, a mire dallamot kell írni. Megvan a dallam is külön, a mire meg szöveget kell írni. Lehet különben, hogy az énekügyi bizottság majd összepárosítja ezeket. A melyik szövegnek a mérete egyforma valamelyik dallamnak a méretével, azokat szépen összeházasítja, akár egyezik a szellemük és a természetük egymással, akár nem — és kész lesz az ének. De milyen?!...

Az ilyen munkát a miskolci csizmadia vásári munkának nevezi. Készen van a csizma, készen van a láb is. A csizma és a láb a nagy vásáron összekerülnek. A csizmát a lábra felpróbálják, ha jó, rendben van minden. Ha nem éppen jó, hát sámfa neki! Szó sincs róla, hogy az ilyen csizmát is el lehet hordani darab ideig, talán még tyúkszemot sem nevel; de az én szerény felfogásom szerint mégis csak az volna talán a helyes és rendes munka, ha a lábról vennők a mértéket s annak alakjához és természetéhez szabnók a csizmát.

Én az ilyen vásári munkába belemenni nem akartam. Azt hiszem, hogy vannak többen, a kik így gondolkoznak, a kik szentül meg vannak arról győződve, hogy mindaddig, a míg végérvényesen megállapított szövegünk nincs, dallamkészítésről még csak beszélni sem lehet.

Ne csináljunk Uraim, a jövő nemzedék számára fércmunkát. Ha az ének szövegének szelleme és hangulata annyira elűtő lesz dallamának szellemétől és hangulatától, a mint azt én egy már „elfogadott ének”-nél láttam; akkor biztosra vehetjük, hogy unokáink mosolyogni fognak a mi tudatlanságunk és jámbor együgyűségünk fölött és mi a mi énekeinkkel nem vallásos buzgóságot, hanem csak boszuságot fogunk lelkükből fölébreszteni.

Hogy ezt a veszedelmet elkerülhessük, arra kérem a nagytiszteletű énekügyi bizottságot, hogy attól a határidőtől tekintsen el. Készítse meg minél előbb az énekek szövegét, azokat a szövegeket, a melyeken változtatás többé már nem történik. A végérvényesen megállapított szövegeket azután tegye közhírré minél szélesebb körben, azzal a felhívással, hogy azokra dallamokat — mondjuk — egy évre terjedő határidőn belül elfogad.

Ha már tizenöt esztendeig vártunk az új énekeskönyv megjelenésére, akkor várhatunk még egy esztendővel tovább is. Az a kis idő már nem öl meg bennünket. Így legalább az énekügyi bizottság föl lesz mentve az alól a vád alól, hogy az új énekeskönyv dallamait kéz alatt, esetleg a munkálkodni kívánó zeneszerzők kizárásával csinálta meg.

Nagyon sajnálnám, ha valaki ebből a cikkből a mellőzött zeneszerző fájdalom-kiáltásának szavait olvasná ki. A világért sem! Sokkal kisebb pontnak érzem magam a zeneköltészet terén, semhogy nekem a mellőztetés csak legparányibb fájdalmat okozhatna. Nekem nem fáj és nem fog fájni az sem, ha beküldendő dallamaim egytől-egyig mind a papirkosárba kerülnek. Ha nem ütik meg a kellő mértéket, tessék eldobni. De a szent ügy érdekében — nem magamra, hanem más hivatottabb zeneszerzőkre való tekintetből — az az óhaj-tásom, hogy a munkálkodásnak a tere mindenki előtt nyitva legyen; attól elzárni senkit sem szabad.

Ruttkay Menyhért.

KÜLFÖLD.

Egy és más a bázeli kül-missiói társaságról.

A külföldi protestánsok, noha elegendő területük lenne „otthon” is az evangélium terjesztésére, „hívek”-nek megnyerésére, az ultramontanizmus megfékezésére és a többire, — valamely benső ellenállhatlan erő hatása folytán, — valamely valóban „isteni kéz” újj-mutatása következtében: a távol vidékek lakosainak a keresztyén-ség körébe vonásával is foglalkoznak, — áldozván e célra sok-sok pénzt, sok-sok lelki erőt, hogy mintegy megdicsőíttessék a „seregek Urának, Istenének neve!”

Külföldi hit-testvéreink ez irányú működéséről a legrégebb „kül-missiói társaság” ismertetése révén, hadd beszéljenek az alábbi sorok, a melyeket a „bázeli missiói-társaság” egyik vezetője küldött volt meg Lapunk részére amaz ígérettel, hogy időről-időre újabb és újabb ismertetést is fog küldeni.

* * *

A bázeli kül-missiói társaság 1816. aug. 26-ikán létesült s így 85 éves mult áll a háta megett.

Alapja a „német keresztyén társaság”-ban keresendő, a mely 1780 óta egységet, összeköttetést létesített a kis, szétszórta olyan egyletek között, a melyek Németországban s Sveicban nagy számban szerepeltek az egyes gyülekezetek körében.

Igy alakultak egyes leány-társaságok, pótolva a „Deutsche Christentumsgesellschaft”-ot, mint anya-társaságot, — ilyen első helyen épen a bázeli, mellette aztán a barmeni, berlini, lipcei stb., a melyek mind más-más területen dolgoznak, olykor-olykor azonban találkozási egy-egy földrészen, a mint erről az e lapokban közölt tudósítás tanúskodik.

A bázelinek u. n. missiói iskolája 1816. óta: 800

missionárius került ki, a kik Dél-Oroszország, Észak-Amerika s Ausztrália vidékeire kerültek lelkipásztoroknak.

Ma a *bázeli missiói iskolának* 90—100 növendéke van, a kik lehetőleg teljes *theologiai* oktatásban részesülnek, — van olyan is, a ki csak *elemi iskolát* végezve kerül az intézetbe, de az ilyen 6 teljes esztendeig jár a missiói iskolába. Főleg a *bibliát* tanulják a vállalkozók, továbbá annak a terület népének a nyelvét, a hová a társaság küldi őket, — de tanulják még a *latin, görög* s *héber* nyelvet is.

* * *

Ez az 1816-ban keletkezett társaság a missiói munkát a *Kaukázus* vidékén kezdte volt meg, de 1833-ban egy *cári ukáz* megsemmisíté a működést. A mostani működési körök legrégibbe az *aranypart vidéki*, Nyugat-Afrikában, a mely 1828-óta áll fenn. Hogy milyen nehéz volt itt boldogulni, igazolja ez: 8 missionárius veszett el az éghajlat miatt, s csak 1846-ban mutatkozott siker! Ma ez a missiói pont 18 ezer tagból áll 200 helyen! Itt van a legnagyobb növekedés, a miről legfényesebben tanúskodik az *Akem* vidéki állapot, a hol a lakosságnak már $\frac{1}{8}$ -a keresztyén. A fetisizmus napról napra gyöngül. Ezen a területen *Kumase* volt a legújabb hódítás, — de ez 1900. nyara óta elpusztult a közbejött kellemetlenség miatt, a melyet az *asantéiek* támasztottak.

* * *

India is működési tér, a hová 1834-ben ment az első három bázeli missionárius, köztük *Hebion Sámuel*, megalapítva a délnyugoti területen: a *mangaluri* központot.

Ezen a területen rendkívüli nagy munkásságot fejtett ki a társaság, a melyet itt Dr. *Gundert Hermann*, a biblia majáli nyelvre fordítója (meghalt 1893.) képviselt hosszú időn át. — Van 100 iskolája a társaságnak, hogy a pogányok taníttassanak világi s *theologiai* ismeretekre, főleg pedig a *bibliára*.

Van itt *orvos, betegápolónő*, a kik a szegényeket is gondozzák. Gondoskodnak munkáról is, mert a *megkezesztettek* elveszítik igen sokszor a munkát, a melyet addig teljesítettek; az ilyeneket is kötelességük támogatni a missionáriusoknak. Vannak azért ipartelepek, gazdasági területek stb.

Hogy az *ige-hirdetés* a legfőbb cél s munka: ez természetes dolog ott, a hol 100 ezer pogány él együtt, a kik között azonban az *éh-szükség* dacára is sikeres a fáradozás.

* * *

Kínába 1848. márciusában ment 2 bázeli missionárius, a kik *Hongkongban* telepedtek meg. Egyike volt e missionáriusoknak *Lechler Rudolf*, a ki 1899-ig volt aktív szolgálatban. 50 év alatt itt 13 állomás keletkezett, 6—7 ezer taggal. Az 1900-iki lázadási mozgalom sokat ártott a missiónak.

* * *

A *Kamerúnban* létesült missiói pont olyan volt kezdetben, mint *halálvidéki* próbahely. Az oda ment missionáriusok (4 volt) egyike 1886. decz. 23-án a megérkezéskor meghalt, — az ezután érkezett 8 közül pedig 3 halt meg az első évben. Itt óriási erőfeszítéssel kell dolgozni a nagy vállalkozóknak; de megnyugszik rajtuk az Ur kegyelme, mert az *Isten országát építik*.

IRODALOM.

* **Zoványi Jenő** „*Theológiai Ismeretek Tára*“ című vállalatából megjelent a XIV. füzet, a mely a III-ik kötet 3-ik füzeté, tartalmazván az S. betű alá eső cikkek végét s az Sz. betű alá esőket *Szilágyi István*-ig. Hazai protestáns irodalmi vállalatunk között, ismételtén hirdetjük, hézagpótló a Zoványi Jenőé, a kinek fáradozásait, költségeit koránt sem mélnyolhatja az a pár száz előfizető s megrendelő, a kinek „eszébe jutott“ a vállalatot támogatni. . . Szomorú jele ez a mi még mindig „pusztító“ nem bánomságunknak. — E füzet ára 1 kor. 50 fillér. — A már megjelent két kötet ára együtt 12 korona; a harmadikra 5 koronával fizethetni elő a szerzőnél: *Tisza-Földváron*. (D.)

* **Takács Gyula** aljegyző szerkesztésében jelent meg a *felső-szabolcsi ev. ref. egyházmegye* 1900. szept. 25—26. napjain *Kis-Várdán* tartott közgyűlésének jegyzőkönyve, a mely úgy a *gyűlési részekben*, mint a *mellékletekben* valósággal minta-jegyzőkönyvül tekinthető. A mellékletben az V. érdekel bennünket különösebben, a hol arról van szó, hogy *miként ünnepelték Dr. Heiszler József* dombrádi lelkész, volt sárospataki theol. tanárt, abból az alkalmából, hogy 50 évet töltött be közéleti működésében. Lehetetlen megindulás és meghatottság nélkül olvasni a 82 éves Heiszler József visszaemlékezéseit amaz időkre, a midőn Pápa és Sárospatakon hirdette a tudomány igazságait s lehetetlen dicsérő szóval nem szólani *Görömbey Péter* esperes ama beszédéről, a melyben Heiszler József szellemi képét rajzolta meg. — Figyelmet érdemel az a melléklet is, a melyben *Erdélyi Imre* ramocsaházai lelkész énekei vannak. (K.)

* **Vasárnap** címmel új egyházi heti lap indult meg Kolozsváron Nagy Károly, theol. akadémiai tanár szerkesztésében az erdélyi egyházkerület egyházi értekezletének kezdeményezésére és támogatásával. Az elmúlt év pünkösztje után u. i. egybegyűltek az egyház legjobbjai, hogy népünknek, anyaszentegyházunknak s tár: adalmunknak megszokasodott bajaira, sebeire orvosságot keressenek. Hogy tanakodjanak a felől, hogy miképen lehetne a családi életet bensőbbé és melegebbé tenni, közéletünket megjobbitani s oda telepíteni a sokaságot Jézusunk lábaihoz, hogy tápláltassanak általa az örök élet beszédével. Ezeknek a nagy kérdéseknek megoldására s ezeknek a nemes céloknak megvalósítására állandó jellegű egyházi értekezletté tömörültek a hívek vezetői s a Vasárnap, mint az értekezlet eszményeinek képviselője bontotta ki zászlaját. A mutatóvényszám élén Dr. Bartók György püspök s br. Bánffy Dezső, egyházkerületi főgondnok soraival, gazdag és változatos tartalommal jelent meg. Örömmel üdvözljük új laptársunkat a nemes eszmék és szent célok szolgálatában. Vele együtt mi is mélyen érezzük szükségét annak, hogy a keresztyénséget népünk szívében mélyebbé s lelkének valóságos táplálékává tennünk. +

* **Ész és szív** cím alatt gyűjtötte össze Szitnyai Elek budapesti állami középiskolai tanár egy könyvbe azon paedagogiai, lélektani és erkölcsbölcseleti értekezéseit, melyek koronként folyóiratok és értesítők lapjain már előbb megjelentek. Jól tette, hogy összegyűjtötte, mert ezek mélyebbreható gondolkozásnak és gazdag élettapasztalatoknak érett gyümölcsei. Könnyedén is vannak megírva úgy, hogy mindenki élvezettel és gyönyörűséggel olvashatja e könyvet, melyet a Franklin-társulat díszesen állított ki. Azért melegen ajánljuk azt lapunk olvasó közönségének is; lelkészeknek és tanítóknak egyaránt, mert ilyen szellemi csemegében a magyar embernek csak ritkán lehet része. Csupán azt hibáztat-

juk, hogy Szitnyai most felvette könyvébe azon aphorismákat is, melyek először a Magyar Nemzet napilap tanügyi mellékletén „Gondolatok a nevelés és tanítás világából” címen jelentek meg. Ott helyén valók voltak, de e könyvbe nem illenek már csak azért sem, mivel itt odavetett aphorismák formájában jórészt ismétli azon gondolatait, melyeket értekezéseiben már részletesebben és más kérdésekkel összefüggésükben világított meg. (sz.)

* **Előfizetési felhívás.** Egyházi beszédeim II-ik kötetét sajtó alá adtam. Tartalmazni fogja a következő egyházi beszédeket: I. Mit várhatunk az új évben? (Új évi.) II. Örüljtek az örülőkkel, sirjatok a sirókkal. (Téli.) III. A hazi békesség. (Farsangi.) IV. Uram könyörül rajtam! (Bűnbánati.) V. A boldog ember. (Urv. osztáskor bójtben.) VI. Ama bélpoklos. (Bőjti.) VII. Az alázatos király. (Virágvasárnap.) VIII. A nagypénteki igaz bánat. (Nagypénteki.) IX. A húsvéti diadalom. (Húsvét első napi.) X. A feltámadt Jézus kinek jelenik meg? (Húsvét után.) XI. Krisztussal és Krisztus nélkül. (Közönséges.) XII. A Jézust hasztalan keresők. (Áldozó előtti.) XIII. Krisztus vigasztalása. (Áldozói.) XIV. A szentlelket vett tanítványok tanúbizonysága. (Pünkösti.) XV. Apostoli áldás. (Pünköst utáni.) XVI. Az Urnak dicsősége rajtunk és a mi fiainkon. (Közönséges.) XVII. Hozsánna néked Urunk! (Nyári.) XVIII. A világ gyűlölete. (Közönséges.) XIX. Hová mégy? (Iskolai év végén.) XX. Az Uré a szabadság. (Közönséges.) XXI. Az Istennek kedves állapot. (Bűnbánati.) XXII. Egy falat kenyér. (Ujkenyéri urvacsorakor.) XXIII. Ne félj kicsiny sereg! (Közönséges; elő és utóimával.) XXIV. Harcoljunk és építkezzünk. (Közönséges.) XXV. Áldott az Isten! (Reformatió.) XXVI. Áldás és átok. (Őszi.) XXVII. Simon farizeus és vendégei. (Közönséges homília.) XXVIII. Jöjjön el a Te országod! (Adventi.) XXIX. A közelgő Jézus. (Adventi.) XXX. Jézus a szerető Isten megtestesülése. (Karácsonyi.) *Függelék:* 1. Lelkész iktató beszéd. 2. Az igazi, derék lelkipásztor. (Halotti beszéd Tabajdi Lajos felett.) A kötet ápril hó elejére fog megjelenni. Előfizetési ára 2 kor. 50 fillér leend, melyért portómentesen kapja kiki. Bizalommal kérem lelkész társaimat, hogy becses előfizetéseikkel e kötet közrebocsátásában is támogatni szíveskedjenek. Előfizetést, mely címemre (Majtis, u. p. Jánk) küldendő, január hó 31-ig fogadok el. Az egyházi beszédeim első kötetéből néhány példány még van rendelkezésem alatt; a kik ápril elsejéig 2 kor. 50 fillért hozzám küldenek (bolti ára 3 kor.), ezt a kötetet is készséggel megküldöm — míg a készlet tart belőle — portómentesen. Becses támogatásukat várva, magamat lelkésztársaim jó indulatu figyelmébe ajánlva, vagyok Majtis, 1901. január hó. F. Varga Lajos, ev. ref. lelkész.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Bethlen-ünnepélyünkről** vezércikkében nagy melegséggel emlékszik meg az Erdélyi Protestáns Lap egyik közelebbi száma Fogarasi Albertnek a Bethlen-collegium tanár-küldöttsége vezetőjének tollából. „Dicső, nagy ősök nevéhez, emlékezetéhez,” — mondja a cikkíró — „csak az ilyen ünnep, csak az ilyen lelkesedés méltó, a melyben nincsen semmi mondva csinált, semmi divatterű. A magyarnak ezer év küzdelmeiben fölavatott szentháromsága: Isten, Haza és Szabadság emelték fel a szíveket, gyűjtötték az áldozatok oltárához a

kicsinyeket és nagyokat. Az oltár lobogó lángjában mintha már láttuk volna az olvadó ércet, melyből a nagy fejedelem szobra megalakul; olyan tiszta, olyan teljes alakban nyilvánult a lelkesedés a főiskola falain belül és kívül. Minden azt mutatta, hogy itt megértették az ő nagyságát. — Patak ma is a régi. Példát adott, hogy miként kell a nagy ősök emlékezetét ünnepelni. Büszke lehet rá a protestáns Sion és egész Hungária.” (+)

— **A „Sárospataki Református Nőegylet”** legközelebb tartott választmányi ülésén elhatározta, hogy a népiskolából már kikerült leányok részére egyelőre a téli hónapokban teljesen ingyenes női kézimunka tanítást tart. A határozatot mihamar tett követte s ma már Rácz Lajosné és Gecsey Etelka vezetése mellett több intelligens nő közreműködésével 29 fiatal leány igyekszik nagy buzgalommal elsajátítani a horgolás és egyszerűbb hímzés mesterségét, melyet az első tanítás anyagául vettek fel. A nőegylet ezzel kettős célt óhajt elérni. Egyrészt azt, hogy a felnőtt leányok a téli napokat is képesek legyenek hasznos munkával tölteni el, másrészt pedig azt, hogy ezeket a leányokat időnként összegyűjtve, azoknak szívét és lelkét az együtt beszélgetés s esetleg felolvasások által is nemesítsék. Mi meg vagyunk győződve arról, hogy ha a vezetők buzgalma nem lankad, ez a kézimunka-iskola ev. ref. egyházunknak is hasznára fog válni.

— **Szerkesztő változás** történt a „*Debreceni Prot. Lap*”-nál, a melyet eddig *Sass Béla* theol. tanár adott ki és szerkesztett *Erős Lajos* társzerkesztősege mellett. A jelen évre a felelős szerkesztőséget *Erős Lajos* vette át, a kinek a reá nézve nem új vállalkozáshoz szerencsét kívánunk, hogy tehetségeit a nyilvánosság előtt fényesen mutogassa.

— **A kecskeméti ev. ref. jogakadémián** a beiratások a második félévre febr. hó 1—8-ig tartatnak. febr. 8—15-ig folyamodás útján a tanári kar, március 15-ig nyomós okból a jogakadémia igazgató-tanácsa adhat az utólagos felvételre engedélyt. Beiktatási díj 20 korona. Félévi tandíj 30 korona. Az alapvizsgálatok február 1—15-ig tartatnak. Alapvizsgálati díj 24 korona. A tanintézettel kapcsolatos tápintézetben a joghallgatók havonként 14 koronáért kaphatnak ellátást.

— **Budapesten** az ev. ref. egyházban az 1900. évben *kereszteltek* 1906 egyént; temettek 843-at; házasságot kötöttek, a mely megáldatott: 384-et, — *kitért* 101; *áttért* 65. — Tisztelettel kérdezzük és a *szeretet* hangján kérünk rá feleletet: vajon *a modern belmissió főfőorganumának*, a „*Prot. Egyh. és Iskolai Lap*”-nak, a melyből ez adatokat vettük: *nem tűnt-e fel*, hogy ez a *statisztika nem kielégítő*, mert *nem felel meg semmiképen annak a közérdekeltségnek*, a melylyel ma viseltetünk az e fajta dolgok iránt?

— **Az 1900-ik év** Debrecen ev. ref. vallású polgáira nézve a statisztikai kimutatás szerint a *születés* és *halálozás* szempontjából *kedvező* volt, a mennyiben született 1793, — meghalt 1482, vagyis e címen a *szaporodás 311*; ellenben az *át- és kitérésnél kedvezőtlen* állapot volt, mert *áttért* 16; *kitért* 25; tehát a *vesztesség* 9. — A házasságkötésnél 315 tiszta s 89 vegyes pár volt, a mint a „*Debr. Prot. Lap*” írja, de hogy a „*vegyes házasságok*” a *reversális* szempontjából mit tüntetnek fel? . . . erről nincs tudósítás! . . . Van a debreceni ev. ref. egyháznak 45223 tagja.

— **A „Sárospataki Hittanhallgatók Egylete”** 1901. február 2-ikán tanulmányutja javára zártkörű táncmulatságot rendez a városháza összes termeiben. Személyjegy 2 korona, családjegy 5 korona.

— **Egy tanfelügyelő, a ki senkinek sem kell.** Rill József mosonmegyei tanfelügyelőt a miniszter az alispánnal való összeütközése miatt áthelyezte Hontmegyébe. Most azt olvassuk, hogy Hontmegye közigazgatási bizottsága ez áthelyezés felett sajnálatának adott volna ki-

fejezést s állítólag kérni akarja a minisztert szándékának megváltoztatására. Ez egy kissé bizony különösnek és sajátágosnak tűnik fel. (sz.)

— **Ultramontán türelmesség.** Mostanában minduntalan emlegetik az ultramontánok azt, hogy a protestánsok a *megtévesztült türelmetlenség*, a mire nézve felhozzák, hogy mi a r. kath. *autonomiát* sem akarjuk (persze hogy nem azt, a melyet ők akarnak, t. i. hogy a r. kath. egyház s abban az ultramontánizmus legyen a *magyar állam!*), — aztán meg, hogy például Németországon a *jezsuitákat* nem akarják a protestánsok megtérni (persze hogy nem, mert a szabadság és türelem ellenségeinek szabadság és türelem soha sem adható!) stb. stb. Természetesen ez mind csak ultramontán fegyver: *hamisság* és semmi más! De az nem hamisság, a mit mi szoktunk fel-felhozni, mint bizonyosságot az ultramontán türelmességről, — mert például *most* csak egy ilyen esetet említünk fel: Budapestén az „Alkotmány” szerkesztőségében *csak r. kath. embernek van helye*, kivéve természetesen Bárány Kaas Ivort. Hogy ez így van: igazolja *Jakab Miklós* hírlapíró, a kinek sajtópöre volt tárgyalandó 1901. január 15-én s a ki az elnök kérdésére: *minő vallása*, — ezt a feleletet adta: *unitárius*. Az elnök szemére vetette *Jakab Miklósnak*, hogy a *vizsgáló* bíró előtt *r. kath.-nak vallotta magát*, — hát vajjon áttérés történt-e azóta? ... És *Jakab Miklós* ezt a választ adta: „*Mindig unitárius voltam, — a vizsgálóbíró előtt való kihallgatáskor azonban még tagja voltam az Alkotmány szerkesztőségének, azért kénytelen voltam r. kathólikusnak vallani magamat*” ... Ki tagadhatja ezt el?

— **Az új század kérdését** egyszerű és könnyen követ hető gondolat-menettel dönti el *Szily Kálmán* az akadémia tudós főtitkára a Természettudományi Közlöny legutóbbi számában. A következőkben adjuk érvelését, mert hiszszük, hogy ez mindnyájunk érdeklődését kielégíti, megnyugtató s a kérdést véglegesen eldönti: I. Menjünk vissza az időszámítás kezdetére s tegyük fel először, hogy ettől fogva még csak 10 óra múlt el. Ezt az időhosszat a mathematicus így írja le: *0 nap 10 óra*. Ellenben a chronologus, ki a datumot jelöli meg, így fogja írni: *az 1-ső napon reggel 10 órakor*. II. Tegyük fel másodszor, hogy az időszámítás kezdete óta már egy egész nap s ezen felül 10 óra múlt el; a mathematicus ez időhosszat így fogja írni: *1 nap 10 óra*. A chronologus ellenben: *2-ik nap reggel 10 órakor*. III. Tegyük fel harmadszor, hogy az időszámítás kezdete óta egy év, egy hónap, egy nap és ismét 10 óra múlt el; ezt az időhosszat a mathematicus így írja le: *1 év 1 hó 1 nap 10 óra*. A chronologus ellenben: *2-ik év, II. hónapjának 2-ik napján 10 órakor*. A chronologus tehát nem arra felel, hogy az időszámítás kezdete óta hány év folyt le, hanem arra, hogy azóta a *hányadik év* van folyamatban s így a lefolyt évek, hónapok, napok számát egy-egy-gyel megtoldja. Mikor tehát ezt írja: 1901. év I. hónap 1-ső napja, ezen azt

érti, hogy az időszámítás kezdete óta 1900 év 0 hónap és 0 nap múlt el. A nagy vita tehát onnan van, hogy nem egy malomban öröl a mathematicus és a chronologus. Eleink, igen helyesen, az esztendőket jelölésére rendszámneveket használtak általánosan s így e Lapok ez évi számainak élére ezt írták volna: *kelt az Úrnak egyezer kilencszázegyedik évében* stb. Mi a kényelem és a rövidség okából a rendszámnevekről áttértünk a tőszámnevekre s összeavartuk e kérdésben a chronologus és a mathematicus jelzési módjait. Innen van a confusió. (+)

P á l y á z a t.

A máramaros-ugocsi ev. ref. egyházmegyében levő *felekezeti pataki* negyed osztályú ev. ref. lelkészi állomásra pályázat hirdettetik.

Jövedelem: a hívek által naturaléban adott fizetés 985 korona 39 fillérre van értékelve.

A kongrua véglegesen 1200 koronáig 184 korona 68 fillérben van megállapítva.

Jelen állomást elnyerni óhajtó lelkészek, vagy lelkészjelöltek kellően felszerelt pályázati kérvényeket 1901. február 17-ig a máramaros-ugocsi egyházmegye espereséhez, Máramaros-Szigetre adják vagy küldjék be.

Debrecen, 1901. január 11.

Kiss Áron,
püspök.

Hirdetés.

A sárospataki ev. ref. főiskola tulajdonát képező, néhai *Mudrány András szegi „Poklos”* szőlőjében termelt *1889. évi Asszú borok* palackonként áruba bocsáttatnak.

Félliteres palack ára . . . . 3 korona.

Első rendű nehéz asszú félliter 4 korona.

Megrendelések: „A sárospataki fogyasztási és értékesítő szövetkezet”-hez, mint a főiskola bizományosához intézendők.

Debreceni Bertalan,
főiskolai jogigazgató.

1—3

Vasuti menetrend.

Sárospatakról indul:

Szerencs—Debrecen—Miskolc—Bánréve—Budapest-felé.	S.-a.-Ujhely—Kassa—Mező-Laborc—Máramaros-Sziget-felé.
Reggel gyorsvonat . 7 ⁴² órakor.	Reggel személyvonat 6 ¹⁰ órakor.
Délután személyvonat 12 ³¹ „	Délután gyorsvonat 12 ⁴³ „
„ gyorsvonat 4 ¹⁶ „	„ személyvonat 4 ²⁵ „
Estve gyorsvonat . 9 ³¹ „	Estve gyorsvonat . 8 ⁰² „

Sárospatakra érkezik:

Budapest—Bánréve—Miskolc—Debrecen—Szerencs-felől.	Máramaros-Sziget—M.-Laborc—Kassa—S.-a.-Ujhely-felől.
Reggel vegyesvonat 6 ¹⁸ órakor.	Reggel gyorsvonat . 7 ⁴¹ órakor.
Délután gyorsvonat 12 ⁴² „	Délután személyvonat 12 ³⁰ „
„ személyvonat 4 ³⁴ „	„ gyorsvonat 4 ¹⁵ „
Estve gyorsvonat . 8 ⁰¹ „	Estve vegyesvonat . 9 ³⁰ „

Felelős szerkesztő: Dr. TUDÓS ISTVÁN. Szerkesztőtársak: ELLEND JÓZSEF, Dr. SZÉKELY GYÖRGY.

Sárospatak. Nyomatta Steinfeld Jenő, az ev. ref. főiskola betűível.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szétküldéssel egész évre 10
korona, félévre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrés
oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: Ballagi Géza. „Marasztás.” — Dr. Illefalvy Géza. „Mit hozhat az új század?” — „A sárospataki főgimnázium tanári karának véleménye a görög-pótló tanfolyam tárgyában.” — Ellend József. „A villamosság lényege.” — Sós Lajos. „Falusi levelek.” — „Vegyes közlemények.”

Marasztás.

— Levél a szerkesztőhöz. —

Tisztelt barátom, arra szólított engem föl, hogy egy jelesünk epilógjára adjam meg a feleletet, illetőleg tolmácsoljam hazai összes protestáns hitfeleink abbéli őszinte óhaját, hogy az a hatalmas toll, mely annyi szolgálatot tett évtizedeken át a szabadelvűség s ezzel együtt a protestánsizmus ügyének s melynek ereje a korrallal nemcsak hogy nem hanyatlott, hanem a tapasztalatok tisztító tüzeiben megedződött, — folytassa tovább a munkát mindaddig, míg a természet rendje szerint nem hull ki a mindnyájunk által nagyrabecsült tehetség kezéből.

A feladat megoldása rám nézve annál nehezebbnek látszik, mert, habár az epilóg nagynevű szerzőjének kiváló tehetségét, hatalmas erudícióját, publicistai érdemeit nála alaposabban senki nem ismeri és teljesebb mértékben nem méltányolja: sem politikai pártállásával, sem az egyházpolitikai kérdésekben követett programjának minden részletével nem értek egyet. Az alapgondolat azonban, mely az ő egész publicistai működésén végigvonul, annyira megfelel a protestánsizmus eszményének, hogy nem fogja tőlem, mint jó kálvinistától, rossz néven venni, ha a mindnyájunkkal közös eszményre hivatkozva, itt a nyilvánosság előtt én kérem meg őt, ne hagyja el épp most, a válság perceiben, a kombattansoknak azt a táborát, melynek eddig egyik vezére volt s melynek soraiban ha egy-egy közlegény elestével vagy visszavonulásával hézag támad, ezt nem érezzük meg, de amely a tapasztalatokban gazdag vezérek kidőltével harc képességét veszítheti el.

Igen, nekünk van egy közös eszményünk. Ennek teljes megvalósításától még sokkal távolabb állunk, semhogy az arzenálba rakhatnánk fegyvereinket. De viszont arra sincs semmi okunk, hogy elkedvetlenedve az eddig végzett munka nem mindenben kielégítő eredményei miatt, rezignáljunk.

A protestánsok, a politikai, társadalmi aktuális kérdésekben szembenállhatnak egymással, követhetnek ilyen vagy amolyan taktikát elveik megvalósítása érdekében; de mindannyian a tiszta, hamisítatlan szabadelvűség szolgálatában állnak és soha meg nem szűnő lelkesedéssel és eréllyel igyekeznek a szabadelvűség követelményeit diadalra juttatni. Az elveknek, a törekvéseknek ez a közössége az, mely bennünket egybeforraszt. A liberálizmus és a protestáns világnézet egymást kiegészítik s a mint a protestáns egyház a legtisztább szabadelvűség alapján épült fel és tölti be világátalakító hivatását, úgy viszont a szabadelvű irány a protestánsizmusban találja fel legfőbb és leghűségesebb támaszát. A két tényezőnek ez az egyetértése és egymásrahatása képezi és képezte mindenkor az állam és társadalom fejlődésének, a politikai és kulturális haladásnak legfőbb feltételét és biztosítékát.

Hogy Magyarországon a protestánsok mennyire tisztában voltak mindig a szabadelvűség követelményeivel s mennyire alkalmazkodtak sokszor még saját egyházi érdekeik feláldozása árán is azokhoz, erre nézve a történelem, közelebről a letűnt század és a közelmúlt története szolgáltatja a mindnyájunk által ismert bizonyítékokat.

A liberálizmus eszményképét a nemzeti alapon szervezett állam képezi, mely elegendő erővel rendelkezik egyrészt az egyéni és polgári

szabadság, első sorban a lelkiismeret-szabadság megvalósítására, másrésről az emberszeretet erényének gyakorlására. Ezt az eszményképet a szabadelvű politika, nálunk a Széchenyi politikája tette valósággá. Széchenyi volt az, aki a társadalom széttagoltságára rámutatva, kiadta a jelszót az erők egyesítésére, koncentráció alatt nem csupán annak a válaszfalnak a ledöntését értvén, melyet a nyelv különbözősége húz az emberek közé, hanem mindenekfölött azoknak az intézményeknek a megszüntetését, melyek lehetetlenné tették, hogy a különböző társadalmi tényezők, osztályok és vallásfelekezetek a nemzeti aspirációkat megértsék s a nagy nemzeti célok megvalósítása végett erejüket összpontosítsák.

Attól a perctől, amint Széchenyi a nemzeti állam körvonalait megrajzolja: óvatosan hozzá is fog annak fölépítéséhez. Kossuth radikálizmusa kellett hozzá, hogy az épület hamarabb tető alá jusson, mint ahogy azt Széchenyi tervezte. Az épület belső berendezése azonban csak most van munkában és ha valamikor, ma van még igazán szükség az erők koncentrációjára, hogy a díszes falakon belől a berendezés hiányait lassan bár, de fokozatosan pótoljuk.

Ha az új államalkotás emez óriási munkája a liberálizmus diadala: akkor ebben a diadalban osztozódik a protestántizmus is, sőt nem egyéb az a protestáns világnézet diadalánál. Hiszen Luther, Kálvin, Zwingli, midőn az egyházi és világi rend közti egyenlőséget hirdetik, hogy a hierarchia hatalmát megtörik; midőn a középkori jogviszonyok felforgatásával a népfelség elvének szereznek érvényt; midőn a Corpus Juris Canonici helyett a bibliát, mint az igazság egyetlen kútforrását adják a nép kezébe, hogy emancipálják a népet a tekintély s az államot az egyház uralma alól: ily módon tulajdonképen ők koncipiálják a nemzeti állam eszméjét.

Igen, a reformáció épp úgy szülőanyja a szabadelvű nemzeti államnak, amint viszont az autokratikus és hűbéri államnak a katholicizmus szabja meg irányát s ez mindenkor a legfőbb támasza és szövetségese. Ebből sem Bossuet, sem más, aki hű és avatott tolmácsa a katolikus világnézetnek, titkot nem csinál. Maga IX. Pius pápa nyíltan hirdeti, hogy a pápaság soha sem békülhet ki a szabadelvűséggel, tehát azzal az állammal sem, a mely liberális alapon épült fel; arra nem is gondolván, hogy ezzel a nyilatkozatával — amint azt egy német író szellemesen jegyzi meg — akarata ellenére hűtlenné válik Krisztushoz, aki az egész világot magához ölelő emberszeretetével a legtisztább szabadelvűségnek volt szószólója.

Az autokratikus törekvéseket nálunk is a katholicizmus látta el fegyverekkel. Hogy megint

a letűnt század történetére hivatkozzam, a politikai reakciót Magyarországon hűségesen támogatja a katolikus egyház Metternich idejében éppen úgy, mint a konkordátum korában, Bach kormánya alatt, s ha egyszer-másszor szabadelvűnek látszik is, szabadelvűsége csak arra szolgál, hogy ez által saját hatalmi állását biztosítsa. Metternich például még a kuriával is hajba kap a vegyes házasságok kérdésében s azt kívánja, hogy a kormány egyáltalán ne avatkozzék a vegyes házasságok dolgába, hanem adjon e tekintetben szabad kezet úgy a katolikus, mint az akatholikus papságnak, jól tudván, hogy ennek épp az lenne a következménye, ami a Wurda győri kanonok által ugyanekkor indítványozott „szabad egyház szabad államban“-féle elv kimondásának, hogy t. i. — Szalay László kifejezése szerint — „a gyöngye megkötözve adatnék át a hatalmasnak.“

A Wurda szabadelvűsége ugyanaz, ami a Montalembert-é. Ez a nagyészű katolikus politikus is azt kívánja, hogy a katolikusok mondjanak le „a nekik kedvező“ abszolút monarchiáról, kiváltságokról, hűbériségről, mert ezek a haladás szellemével ellenkeznek. Ez is szószólója a „szabad egyház szabad államban“ jelszavának, olyan értelemben, hogy a földi javakkal bőségesen ellátott katolikus egyházzal az állam egyáltalán ne törődjék; mert tisztában van vele s nyíltan ki is fejezi, hogy „ez által a katholicizmus mindent nyerhet és semmit sem veszíthet.“

A protestáns és katolikus világnézet között az ellentétet senki nem tagadván, ha valaki, miként én, erre ismét és ismét rámutat, az illető ezért a felekezeti elfogultság vádjával józanul nem illethető.

A közismeretű tények konstatálásával nekem ezuttal egyéb célom nem volt, mint a Mocsáry Lajoshoz intézett kérésemet indokolni és rámutatni arra az igazságra, hogy közte és közöttünk, akik a protestántizmus lényegével és hivatásával tisztában vagyunk, olyan elvi különbség nem lehet, ami a mi részünkről bizalmatlanságra s az ő részéről elhidegedésre adhatna okot. Az, hogy egyikünk az offenzíva barátja, másikunk meglegszik a defenzívával; az, hogy érdekeinket nem mindig és nem mindenben ismerjük fel helyesen, — nem választhat el bennünket egymástól.

De igenis van egy nagy és döntő momentum, ami éppen Mocsáry részéről lehetetlenné teszi a pillanatnyi elkeseredés szülte elhatározáshoz való ragaszkodást s a harcosok soraiból való kilépést. A protestántizmus által képviselt nemzeti államnak egykoron megtámadott reputációját ugyanis éppen az ő ékesszólása segítette helyreállítani. Midőn báró Eötvös József a nemzeti államot egyenesen megtámadta, azzal az indokolással,

hogy egy ilyen állam célja egyéb nem lehet az uralkodásnál, ami szükségképen maga után vonja a gyöngébb nemzetiségek, illetőleg az egyén elnyomását: Mocsáry volt az, aki a nagy elmének ezt a nagy tévedését rektifikálta.

Azóta — bármelyik párt szemüvegén tekintsük is az eseményeket — el kell ismernünk, hogy sok történt a nemzeti állam továbbfejlesztése érdekében s minden lépéssel, melyet ebben az irányban tettünk, a protestántizmus erejét és tekintélyét is növeltük. Ha az állam, a kivívott sikerek fejében szövetséges-társát nem jutalmazta meg illendően, sőt talán hálátlanságot tanúsított iránta; ha az 1848:XX. törvénycikk végrehajtásával késlekedik: ezzel csak magának tesz kárt. De nekünk hitünk és meggyőződésünk, hogy ennek oka nem a rosszakarát vagy az állami érdekek helyes felfogásának hiányában, hanem a viszonyok kényszerítő hatalmában keresendő.

Igyekezzünk tehát egyesült erővel és lakadatlan harci kedvvel megváltoztatni a viszonyokat vagy ha erre nem volna kilátásunk, a kedvezőtlen szelek ellenére is bevinni hajónkat a révpartba. Ebben a törekvésünkben számítunk jövőre is Mocsáry Lajos kipróbált erejére; mert ha — az ő kifejezése szerint — „egy tüzetes és hatalmas polemia“ megindítása vált immár szükségessé, ebben őt csakugyan nem nélkülözhetjük. Erre — ha szabad így kifejezni magamat — őt multja egyenesen kötelezi.

Ballagi Géza.

Mit hozhat az új század?

Nem akarok próféta lenni s így próféciákat nem mondok, mert bár „próféták által szólt régen az Isten“, mégis most egy letűnt, annyi eseményben, eszmében gazdag, de eredményben, befejezett munkában, kétségbevonhatatlan, kiforrott általános érvényűeknek elfogadott eszmékben, főleg vallási kérdések végleges tisztázásában oly szegény század után, egy új század hajnalán ugyan kiesoda merne vállalkozni próféciára, ki tudná megjósolni, mit rejt méhében a jövő, ki látná a távolban s közelben megnyílt jövőndőt tisztán, határozottan?! Az emberi tudás csak a múlton épülhet fel, a jövőbe csak annyira pillant-hatunk be, a mennyire a mult tüköre megengedi s a jövőről csak olyan képet alkothatunk, a melyet „titkon érző szívünk óhajta sejt“ s meggyújtva a kutató emberi ész világító fáklyáját, a mult idők setét homályából felhozhatunk a napvilágra oly igazságokat, bizonyosság gyanánt elfogadhatunk oly bizonyságokat, melyeket az élet megszentelt, a tapasztalat igazolt, a józan ész, a kiművelt ember-fő okulására fordít.

Minden korszakot, az emberiség történetének minden nagyobb epocháját bizonyos általános eszmék jellemzik, közös vonások, hasonló törekvések s közös jelszavak különítik el egymástól. Vajjon a letűnt század ilyen volt-e, az egy befejezett egésznek, az emberiség egy külön, lényegileg, tartalmilag s irányel-

veit, nézeteit tekintve önálló korszakának tekinthető-e? Mert e szerint határozódik, ettől függ az új század jellege, iránya, hivatása.

A letűnt század egy előkép, egy praeludium az élet szinpadának egy új, nagy eszmékben gazdag felvonásához, egy nagy átalakulás kezdete, előjátéka, alapja egy új, egészen más társadalmi rendnek, talán egy jobb kor hajnala. Küzdelemre kél abban minden, a mi régi, elavult, tarthatatlan, az új eszmékkel, melyek azonban a régi helyébe biztos bázist nyújtani, általános érvényűt teremteni nem képesek; rombolnak a nélkül, hogy a ledöntött templomot egészében újra felépítenék; gyomlálnak a nélkül, hogy az új plántákat megtisztíthatnák teljesen a gyomtól, a konkolytól; temetnek a nélkül, hogy a múlt kísérteteit is eltemetnék s azok fel-fel ne járnának félig elhantolt sirjaikból. A francia forradalom által megteremtett népfelség s legitimitas, egyház és állam, köz és magánérdek, egyén és összeség, nemzeti érzés és kozmopolitismus, előjogok és egyenlőség, önzés és altruismus, szabad verseny s fehér rabszolgaság az anyagi függés, sőt a föld a maga productumaival, ingatlan vagyon és ingó tőke kelnek egymással elkeseredett, de eredménytelen küzdelemre. S legnagyobb a bizonytalanság, legkétségesebb a diadal, az igazság diadala a szellemi élet porondján. Ellentétes eszmék, homlokegyenest ellenkező, de ugyanazt célzó törekvések; kételkedők új eszmék bizonyossága hijján; régi hazát elhagyott vándorok Mózesek nélkül, kik nekik az ígért földét megmutathatnák; tagadás ott, hol az ellenkező még megfoghatatlanabb, kétségesebb. Nincs egységes törekvés, közös ideál, mely milliókat egy irányba vonna, hanem van vergődés, ezernyi kétség, bizonytalanság a számtalan irányzat, kiforratlan új eszme s ezernyi ellentétes érdek és törekvés között, hol egyedül, elhagyottan érzi magát a vakon hinni már nem tudó, mert hitében megingatott, de mással ki nem elégített emberi véges elme; van ellenben a ki nem békített szív vergődése s a tudást szomjúhozó ész kielégítetlensége. Hinni már nem tud, tudni még erőtelen; kételkedik a régiben s nem mer hinni az újban; látni akar s szemei gyengék, a káprázatos tarthatatlanságban még jobban elvakul; kivívja szabadságát, mint nemzet urala lesz önmagának és saját lelke bizonytalanságának rabszolgája lesz. Szabad milliók s másoktól függő egyesek; gondolat-szabadság s lélek szolgaság. Képzelt nagyság s törpe valóság. — Vakhit és teljes negatívó, nagy képű látszat és sivár realismus.

Hol itt a biztató, a felemelő jövő záloga? Mi adhatja meg a megnyugvást a kétségek között, hol az Ariadne-fonál, mely kivezet az eszmék labyrinthusából?

Sehol más és semmi más nem lehet, mint a mi az emberiséget maig fentartotta s haladásának biztos eszköze, vándor útjában kivezető útmutatója, igazságra vezérlő kalauza volt, a vallás.

A vallás? Hiszen éppen ez volt az, a miben többé az emberiség megnyugvást találni nem tudott, a mely helyébe új boldogító eszközt keresett s a melyet annyi fényes elme ledönteni akart, mint az emberi haladás, fejlődés kerékkötőjét, korlátját szétzúzni törekszik ma is! Az ellen keres éppen orvosságot a maga számára s a józan ész, a tudni vágyó emberi elme azt mondta, hirdette leginkább megfoghatatlannak s így az emberiség számára hasznavehetetlennek, kutatásai által megdöntötnék, hiábavalónak s így károsnak. — Ennek tanait, tételeit igyekezett majd minden mélyebben gondolkodó fő Cornelius százados

módjára megcáfolni, érthetetleneknek s így az emberi ész által kizártaknak kimutatni. S mi lett az eredmény? Az, hogy megtanították az ésszt kételkedni, a nélkül, hogy tudással pótolhatták volna az elvesztett hitet. Igen, mert nem azt döngették, nem azt igyekeztek feltárni az emberek lelke előtt, hogy mi nem egyezik meg a józan ésszel s így magával a vallással, a lelki élet egyik lényeges kellékével, hanem azt, a mi benne megdönthetetlen, mert mással nem pótolható, tudással nem helyettesíthető, emberi éssen felüli lelki szükséglet. Téves volt az irány, melyben munkálkodtak, célt-tévesztett a törekvés, mely kezükbe a boncoló kést adta, alkalmatlan az eszköz, melylyel népfelvilágosító munkájukat folytatták. Nem az időleget, a mulandót, az emberit, a külsőt, a látszatot, tehát hiába valót törekedtek kiirtani, de a mi benne örök, igaz s így megcáfolhatatlan, mással nem pótolható, mert az ellentétes állítás be nem igazolható. A helyett, hogy keresték volna az igazságot, megdönteni igyekeztek azt; a helyett, hogy megtisztítani igyekeztek volna az emberi vonatkozásoktól s egy tiszta, ésszerű s így szívet, lelket kielégítő hitet hirdettek volna, megrendítették az emberek hitét s ki nem elégítették tudását. Kerestek, kínáltak üdvöt ebben s abban s e mellett maguk sem tudtak üdvözülni.

Pedig meg volt nyitva előttük az út, melyen az emberiséget mind feljebb vezetve megnyithatták volna előtte a magasabb, szélesebb látókörű tájait az emberi tudásnak, hol tisztábban lát a szem, szabadabban lélegzik az odáig feljútott s tisztultabb érzésektől dobog az emberi szív; ki volt tűzve az irány, melyet követve jobban megközelíthették volna az ember célját, szívének s szellemének minél tökéletesebb kielégítését.

A reformatióban adva volt az eszköz, mely egyedül képes az embert biztos révpartra vinni, hitét meghagyva tudásvágyát is kielégíteni. A szeretet vallásának megtisztult alakban felújítása lehetett volna az egyetlen elv, melynek hirdetése nem engedte volna, hogy az ember önmagával meghasonlásba jutva, folytonos kétségek között hanyattassék, mint a fájától megfosztott levél ide s tova. Nem tudták felismerni, hogy ez az arany középút, melyen egyedül lehet biztosan járni a bolygó s önmagában elhagyatott embernek. E helyett küzdelemre kelt a vakhit s a megbízhatatlan, kérkedő emberelme. Együtt lehet látni a temetőt a fővényre épült várossal, letűnt századok újra életre törekvését s az örök tagadás megtévesztő inceselkedését.

Ezt látni az elmúlt század alatt.

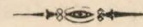
S mit remélhetünk ezek után az újtól?

Hitem s reményem az, hogy, ha ebben az emberiségre egy jobb, boldogabb, lelket megnyugtató jövő vár, annak eszköze nem lehet más, mint a protestantismus diadala, a lélekszabadság teljes győzelme a vakhitben vagy tévelygő bizonytalanságban vergődő lélek szolgásgáza felett, a tudás kielégülése, nem a vallás lerontásával, annak kiküszöbölésével, de tiszta felfogása mellett. Ez lesz az a biztos bázis, melyen mind magasabbra emelkedhetik a tudás temploma nemcsak, de egyszersmint tudásunk betetőzése, előrehaladásunk, fejlődésünk legbiztosabb eszköze ez lesz. Ha tudásunkat kielégíthetjük a nélkül, hogy hitünket kellene áldozatul dobunk, ha egyformán szerethetjük lelki életünk mindkét szülőjét, elménket és hitünket, csudálhatjuk a nagy természetet s annak bölcs alkotóját, szerethetjük egyaránt hazánkat és vallásunkat, államot és egyházat egyszerre s egyenlő mértékben.

Hogy ezt hozza-e az új század, vagy tovább tart a kibontakozás, bizonytalanság; kél-e a világosság, a hit saját árnyékával, a vakhittel újabb s még ádázabb küzdelemre; ellensége marad-e továbbra az ember boldogságának két nagy eszköze, ész és szív egymásnak: a jövő titka. De hogy végre győzni kell a legyőzhetetlennek s a lélek kettős kincsét békében élvezheti egykor, az bizonyos, ha az emberiség ugyan boldogságra teremtett.

A jövő Isten kezében van!

Dr. Illyefalvy Géza.

ISKOLAI ÜGY.

A sárospataki főgymnasium tanári karának véleménye a görög-pótló tanfolyam tárgyában.

Nagytiszteletű és tekintes Igazgató-tanács!

A köziskolai széklet a Nt. és tek. Igazgató-tanács annak a kérdésnek tanulmányozására hívta fel: nem volna-e cél- és időszzerű a görög-pótló tanfolyamot főiskolánk gimnáziumában felállítani. Köziskolai székünk a gimn. tanári kart bízván meg e kérdés tanulmányozásával, annak előterjesztése alapján a következőkben van szerencsénk véleményes jelentésünket teljes tisztelettel benyújtani.

Mielőtt a kérdés részletezésére rátérnénk, a dolog historikumából föl kell említenünk, hogy az 1890. XXX. t.-c.-et már egyszer tárgyalta a köziskolai szék s részletesen kifejtve véleményét, kimondotta, hogy a görög-pótló tanfolyam felállítását mellőzni kívánja, annyival is inkább, mivel meg van győződve a felől, hogy ennek a végetlenül fontos, egész oktatás ügyünket érdeklő kérdésnek végleges eldöntése csak egyetemes prot. egyházunk konventje vagy éppen zsinata által fog eszközöltetni. Miután azonban a konvent a lefolyt 10 éven át ezzel a kérdéssel nem foglalkozott, a magunk részéről is elérkezettnek látjuk az időt arra, hogy ezt az ügyet, legalább belkörűleg, újból döntés elé állítsuk. — A tanári kar akkori többségének álláspontja az 1891. jan. 15. benyújtott munkálatban nyert kifejezést. Ezzel szemben már akkor is jegyzőkönyvbe iktatta a köziskolai szék, hogy „annak részleteire nézve a tanári karnak minden tagja nincsen egy véleményben”; most pedig, mivel az azóta beállott személyváltozások következtében meggyőződése is megváltozott, és főleg mivel, legnagyobb részükben, tárgyalanná váltak azok az akadályok is, melyek 1891-ben irányították a tanári kar akkori többségének véleményét, 1891-ben elfoglalt álláspontját feladja.

Nem említve ugyanis a kérdés általános elvi hátterét, azt nevezetesen, hogy a középfokú oktatás terén továbbra is megmaradjon-e a klasszikus nyelveknek és irodalmaknak döntő befolyása, uralkodó szerepe, a görög-pótló tárgyak behozatala ellen szóló kifogások főleg két pont körül csoportosultak. Az egyik az volt, hogy sem tanári karunk, sem általában a szakavatott közönség nem tudta felismerni — s amennyiben felismerni vélte, azt az akkori közoktatásiügyi miniszter nyilatkozatai röktön megtagadták — egy öntudatos, előrelátó, újjáalakító, mondjuk: radicalis iskola-politikának alapvonalait; a másik, magukban a pótló intézkedésekben rejlő paedagogiai nehézségek.

Bátran mondhatjuk nagyl. és tek. igazgató-tanács, hogy a tanítás tervének legújabbban eszközölt módosi-

tásával az iskola-politikai kifogások is, a paedagogiai nehézségek is vagy mind eltűntek már, vagy a minimumra zsugorodtak össze. Igaz ugyan, hogy a görög nyelvnek facultativ tárggyá tételét nem követte az a másik lépés, a mit sokan vártunk és a mit sokan következetesnek tartottunk volna, nevezetesen annak teljes kiküszöbölése, de a középiskolai tanítás tervének foganatba vett revisiója mégis bebizonyította, hogy a közoktatásügyi kormánynak határozott célja van a görög-pótló tárgyak meghagyásával és pedig első sorban a gimn. és reáliskola közelebbhozatala, másodsorban pedig a művészi képzés elemeinek a középiskolába való bevitelére és állandósítására. »A négy felső osztályban a szabadkézi rajz összefüggő tanfolyamának szervezése — mondja a miniszter az új tanterv életbeléptetése tárgyában kiadott rendeletében — míg egyfelől igen jó szolgálatot tehet a gimnáziumi tanítás rendszerében eddigelé kevésbé felkarolt művészi és aesthetikai képzésnek, másfelől közelebb hozza annak az általánossághoz, de jelenleg a törvényes óraszám korlátosságánál fogva meg nem valósítható céljának elérését, hogy a szabadkézi rajz a gimnáziumban is általánosan képző, mindenkire egyaránt kötelező tárgyak sorában foglaljon helyet.« — A görög-pótló tárgyaknak új és az eddiginél szerencsésebb beosztása mellett főleg ez a hivatalos kijelentés győzött meg bennünket arról, hogy itt előre megfontolt culturalis politikáról van szó s a görög-pótló tárgyak egy nagyobb szabású reformnak magvát rejtik magukban. Tanári karunk pedig teljesen vallja egy ilyen reformnak a szükségét! Középkorunknak ugyanis erősen érzett s nemzeti művelődésünk, haladásunk szempontjából pótolhatatlan fogyatkozása volt idáig, hogy az ifjúság aesthetikai érzékét csak egyoldalúan, irodalmilag fejlesztette s a szépnak a képző művészetekben való megnyilatkozását teljesen parlagon és kiaknázatlanul hagyta. Pedig a képző művészet az emberi szellemnek ép oly fenséges megnyilatkozása, a nemzeti műveltségnek ép oly szerves alkotó része, az ifjú léleknek ép oly erős és ép oly nemes fejlesztője, mint az irodalom. Nekünk magyaroknak pedig, mivel a képzőművészeti alkotások terén nemcsak a külföldtől, de saját irodalmunktól is messze elmaradtunk, holott faji jellemünk ezen a téren is nagy hivatással kecsegtet, fejlődő művészetünk érdekében kétszeres szükségünk van arra, hogy a magyar közönség érdeklődését és szakértelmét ifjúságunk művészi érzékének fejlesztésével is növeljük és ezzel a magyar műpártoló és műélvező közönséget megteremtési és így a magyar képzőművészetet is előmozdítani segítsük.

Ezek után rátérve a részletekre, a mint a görög-pótló tárgyak az irodalmi olvasmányok és a szabadkézi rajz tanítása körül csoportosulnak, úgy a kifogások is két fő csoportra oszthatók a szerint, a mint az irodalmi olvasmányokra és az archeologiai tárgyakra, vagy a rajztanítás anyagára vonatkoznak. A legsúlyosabb kifogásokat éppen a magyar irodalmi oktatás körét szélesbbiteni kívánó tárgy ellen emelik. Eddig ugyanis úgy volt, hogy osztályonként három-három órán a görög régiségeket s fordításokban a görög irodalmat kellett ismertetni s ezen felül még magyar irodalmi olvasmányokkal is kellett foglalkozni. Az volt a panasz — és méltán — hogy a tárgy sok a heti 3 órára s a mellett olyan visszaállapotot teremt, hogy az osztály egy részének nagyobb lesz a tájékozottsága a magyar irodalomból, mint a másiknak. A tanítás új terve azonban ezeket a bajokat teljesen megszünteti. Az új tervezet ugyanis így osztja be a görög-pótló irodalom tanítás-anyagát.

• V. osztály 3 óra. Homeros és Herodotos, kap-

csolatos olvasmányokkal magyar epikusokból és történetírókból.

VI. o. 3 óra. Aischylosnak vagy Sophoklesnek egy tragoediája, görög lírai szemelvények, kapcsolatosan a magyar classikus költőiskolával.

VII. o. 3 óra. Thukydides és Demosthenes kapcsolatos olvasmányokkal magyar történetírókból és szónokokból. A görög irodalom korszakai és főképviselői.

VIII. o. 2 óra. Platon (pl. Apologia, Kriton, Phaidon.) A görög művészet remekeinek történeti ismertetése szemlélet alapján.

Mint méltóztatnak látni, az archeologia mindazokból az osztályokból elmaradt, a melyekben a görög írókkal kapcsolatban magyar irodalmi olvasmányok is szerepelnek. Ezzel aztán megszűnt az anyagnak méltán kifogásolt összehalmozása. És miután a magyar irodalom köréből vett olvasmányokat csak másodsorban említi a tervezet és csak mintegy a görög művek kiegészítéséül és a nemzeti szempontoknak máskülönbben is kívánatos érvényesítéséül: elesik az a másik kifogás is, melyet a növendékeknek a magyar irodalomból nyert kétféle képzettség miatt hangoztattak. Igaz ugyan, hogy a görög-pótló látogatói esetleg így is több olvasottságot s esetleg több szempontot szerezhetnek, mint a többiek, de ez oly elenyészően csekély különbségeket fog okozni, mely kikerülhetetlen ma is, tekintve, hogy a növendékek különböző figyelő és emlékező képessége, magán-szorgalma és az irányítás mellett is szétágazó házi olvasmánya, egyénenként ma is megteremti a legfeltűnőbb eltéréseket. És e mellett egy olyan gondolat megvalósítására sarkal, mely eddig is benne volt ugyan az utasításokban, de a mely sohasem volt megvalósítva; nevezetesen: a classikus és a magyar irodalom egymással kapcsolatban álló termékeinek párhuzamos fejtegetését, a vonatkozások felmutatását.

Az új tervezet segített azon a bajon is, hogy Thukydidest eddig korábban olvasták, mint kellett volna, amennyiben az V. o.-ból áttették a VII-be. Ha pedig még a VII-ben is magasnak találják a görög-pótló ellenségei, erre a megjegyzésre azt ajánljuk a nt. és tek. igazgató-tanács b. figyelmébe, hogy sem az ó-kori, sem a mai irodalomban nem akadnánk egy olyan íróra sem, a kinek műveiben ne találánánk olyan helyekre, melyek egy gimn. növendék kezébe vagy egyáltalában nem valók, vagy csak a tanár felvilágosító magyarázata mellett használhatók. De hiszen éppen ez tanár feladata; éppen az a közös oktatás, tanítás hivatása, hogy a növendék egy magánál bölcsőbb kalauz vezetése mellett szerencsével járhasse meg a tudomány oly helyeit is, melyeken maga vagy elsiklanék, vagy eltévedne. — A görög tárgyú olvasmányoknak és a görög archeológiának — a miből az új tervezet most már csak a szobrászat és műépítés történetét öleli fel — a gimnázium körébe való fölvétele ellen komoly érvül szokták azt is felhozni, hogy képtelenség a görög szellemi életéről s annak alkotásáról beszélni a növendékek előtt akkor, a mikor a lépten-nyomon előkerülő görög elnevezéseket és műkifejezéseket grammatikailag meg sem értik. Ha azonban a classikus oktatás barátainak ebben a pontban igazuk volna, akkor egy olyan nép életéről és történetéről sem lehetne beszélnünk a középiskolában, a melynek nyelvét nem tanítjuk; akkor a művelődés- és egyetemes-történelem sorompóit a németlakta területek határan egyszerűen le kellene eresztetni; akkor egy magyar tanulóra kárba veszttek a francia forradalom nagy tanulságokkal járó felséges küzdelmei, az olasz és németalföldi renaissance korszakalkotó vívmányai; akkor az angol alkotmány és művelt-

ség pompás épületét el kell előttük örökre takarni — mivel csak a classikus és a német grammatika sovány kenyerét van módunk megszegni előttük.

A pótló tárgyak ellen emelt kifogások második csoportját az szokta képezni, hogy, bár a tanulók terhén akarunk segíteni, mégis ép terhüket szaporítjuk vele, mert az irodalmi olvasmányokon felül még geometriai rajzzal is, az iskolai tárgyak egyik legnehezebbjével, szaporítjuk teendőiket s a kiket eddig csak egy tárgyból, a görögből, fenyegetett veszedelem, mos két tárgy nehézségeivel kell megküzdeniök. A tanítás új terve ezen is segített, mert a geometriai rajz teljesen kimaradt a görög-pótló tárgyak közül s helyét egyedül a szabadkézi rajz foglalta el.

A görög-pótló tárgyakat illető ezen részletes kérdések tárgyalása után legyen szabad még a nt. és tek. igazgató-tanács becses figyelmét egy pár általánosabb, elvi jelentőségű ellenvetésre felhívni. Az 1891-iki bizottsági munkát protestáns szempontból fontosnak tartja, hogy felekezeti intézeteink már csak azért is zárkozzanak el a görög-pótló tanfolyam elől, mert a protestantizmus éltető s felvirágzásra segítő elvei között ottvan az is, a mit Melancthon a schmalkaldi értekezés előtt mondott: »Mindenben az eredeti alapokra kell visszatérnünk.« Ez csakugyan változhatatlan elve a protestantizmusnak s köziskolai székünk ma sem akar szakítani vele; csak alkalmazásában térünk el a köziskolai szék akkori véleményétől, midőn azt állítjuk, hogy a görög irodalomnak, a görög szellemnek eredeti forrásából sokkal többet merített az, a ki megismerkedett a görög képzőművészettel és, bárcsak fordításban, a görög irodalom legkiválóbb termékeit, bő kivonatokban elolvasta, mint az, a ki örökös grammatikai szárazságok között évenként egy-két fejezeten átvergődött. Az ilyen úton szerzett ismereteket kicsinyelni ép oly túlzás volna, mint ha azt állítanók: ne olvassa a szentírást az, a ki héberül és görögül nem olvashatja, mert nem eredeti forrásból merítvén, megtagadja a protestantizmus alapelveit. Az ilyen, reductio ad absurdum-téle igazolás nt. és tek. igazgató-tanács! nagyon soványnya tenné a prózai és költői írásművek elméletének egyes fejezeteit, mert akkor egy Shakespere, egy Moiiére, egy Ariosto, egy Dante, egy Milton, egy Cervantes classikus alkotásait ejtenők ki kezeinkből az inductio eszközei közül s nagyon meg volnánk akadva, ha erre az elvre támaszkodva, Homeros- és Vergiliusnak csak azon énekeire hivatkozhatnánk az eposz fejtegetésnél, a melyeket eredeti alakjukban élveztek át növendékeink.

Mi az egyéni hajlamok és tehetségek különféleségét figyelembe véve, épen azt akarjuk, hogy a kiknek nem adatott meg a képesség, hogy eredeti nyelven élvezhessék ennek a népnek irodalmát — pedig vajmi sokan vannak ilyenek! — még azok se legyenek attól teljesen elzárva. A kiknek pedig tehetségük is, hajlamuk is van a görög nyelvhez, tanulmányaikban ne akadályozza nehéz kolonc gyanánt azoknak tömege, a kik komoly dolgot nem is tudnak, nem is akarnak csinálni a görög nyelv tanulásából. Hadd váljanak ők szét! mert csak ott lehet szó komoly munkáról, a hol komoly igyekezetet találunk. Abban is határozottan igazat adunk a közokt. miniszternek, hogy ha a nyelvtanításra gyengébb tehetséggel bíró ifjút megszabadítjuk egy új nyelv tanulásának terheitől, ezzel lehetővé tettük rá nézve a másik kettőnek, a latinak s németnek a megtanulását. A mellett a protestáns szabadelvűség is azt követeli, hogy adjunk módot mindkét úton a haladásra.

Gyakorlati szempontból egy igen fontos érdek meg határozottan ajánlja a görög-pótló tanfolyamnak létesítését. Most, a mikor minden irányban megindult a rekatholizáció és ennek egyik fontos eszköze: a lélekalászás, nekünk minden módot meg kell ragadni híveink összetartására, protestáns szellemmel való megtöltésére. Iskoláinkban is meg kell adni minden alkalmat, hogy minden társadalmi körből jövő, bármily elvektől érintett növendék is otthonra találjon iskolánk falai között. Ne bocsássuk el hát azokat sem, kik a görögöt tanulni nem akarják, ne annyival kevésbbé, mert ezek épen olyan családokból kerülhetnek ki, a melyek a multban is vezető szerepet vittek egyházi életünkben. Ne halasszuk hát tovább a görög-pótló tanfolyam berendezését, mert iskoláinknak semmiképen sem használhat, ha más intézetektől magát káros módon elszigeteli s ezzel útnak ereszt oly növendékeket, kikből családi hagyományaik okos felhasználásával esetleg oszlopos embe-
reket nevelhetnénk egyházunk számára. Már pedig nem egyébb makacs elzárkózásnál, ha 60 állami és állami kezelés alatt álló s 17 protestáns gimnáziummal szemben megmaradunk azon 27 gimnázium között, melyek görög pótlóra berendezkedni vagy nem tudnak, vagy nem akarnak.*

És ezzel eljutottunk a görög pótlóval járó egyetlen nehézséghez, mely az, hogy korán pálya-választás elé állítja az ifjakat. Ebből a szempontból azonban nekünk némileg könnyebb helyzetünk van, mint más intézetnek. A mi növendékeink ugyanis nagyobb részt már bejövételükkor úgy szólnak praedestinálva vannak jövődő pályájukra. Annak a szegény földműves fiúnak, kit atyja nagy nélkülözések árán hoz be Patakra, legmagasabb vágya, hogy pap lehessen; a nagy költség miatt másra nem is gondol. Ha pedig körülményei szerencsésen alakulnak s más, talán inkább kedve szerint való pályára is megnyílik az út előtte, feltéve, hogy idáig a papi pályára gondolt, semmi sem fogja gátolni szándéka megvalósítását. Attól pedig semmi esetre sem kell tartani, hogy e miatt csökkeni talál a teológusok száma, mert, ha nem tanulta is valaki a görögöt, egy év múlva, mint ideiglenesen fölvetett akadémiai hallgató, módjában áll a görögből pótló érettségi vizsgálatot tenni; első évben úgy sem kell még görög exegesisst hallgatnia.

* Teljesség kedvéért van szerencsénk közölni e végső eredményre vezető egyes részleteket:

15 állami gimnáziumból	2 nincs
11 kir. kath. "	— "
3 községi "	— "
31 kathólikus "	1 "
2 gör. kath. "	1 "
1 alapítványi "	1 "
3 magán jellegű "	— "
2 gör. kel. "	2 "
15 ág. ev. "	8 "
22 ref. "	12 "
1 unit. "	— "
106 gimnáziumból nincs	27 ben

Az államiak között nincs a budapesti gyakorló s a flumei főgimn.-ban.

A ref. főgimn.-ok közül nincs a következőkben: Budapesten, Kecskemét, Kolozsvár, Marosvásárhely, N.-Enyed, N.-Körös, Sárospatak, Sepsiszent-György, Szászváros, Szatmárnémeti, Székelyudvarhely, Zilah.

Van a következőkben (a zárójelben lévő számok a felső négy osztályba beiratkozott összes tanulók, a zárójelen kívüliek a görög pótlókat mutatók): Csurgó (104) 54, Debrecen (268) 91. Halas (171) 37, H.-M.-Vásárhely (137) 54, Kisujszállás (103) 39, M.-Sziget (201) 100, Mezőtúr (102) 47, Miskolc (155) 1, Pápa (208) 72 = (1443) 495. — Valószínűségi számítás szerint, ha mindenütt fel volna állítva ref. iskoláinkban, a növendékek 1/3 esnék a görög pótlóra. — Az összes hazai középiskola V—VIII. van 14090 növendék s ezek közül görög pótlós 4053.

Mindezek után eléggé megokolva érezvén véleményünk megváltoztatását, *nyugodt lélekkel ajánljuk a nt. és tek. igazgató-tanácsnak a görög-pótló tanfolyam berendezését.*

Csak még az anyagi kivitelre leszünk bátrak egy-két megjegyzést tenni. A görög pótló irodalom tanítása, ha már mind a négy osztályban szükség lesz rá, 11 órát köt le és így többet, mint egy tanárnak fele óraszámát. A szabadkézi rajznál pedig 8 órára lévén szükség, actualissá teendő a rajztanári székek állandósítását, illetőleg a tanítóképzőtől való függetlenítését, a mit különben a párhuzamos osztályok felállítása is eléggé sürgőssé tett.

Azonban még mindezeknél fontosabb a felszerelés kérdése. A tervezet határozottan megkívánja a VIII. o.-ban a görög művészettörténetnek a szemlélet alapján való tanítását; a szabadkézi rajznál a testek utáni rajzolás mellett az egyetemes művészettörténet jellemzőbb alkotásainak ismertetését az V—VII. osztályokban, a VIII. o.-ban pedig a magyar művészet bemutatását. *Mindez pedig természetesen, jól felszerelt gyűjtemény nélkül egyáltalában nem lehetséges.* Művészettörténet- és szabadkézi rajztanítás műtárgyak és plastikus rajzmin-ták nélkül képtelenség, valóságos »filius ante patrem« volna. Azért jelen előterjesztésünkben is bátrak vagyunk felhívni a nagytiszteletű és tekintetes igazgató-tanács nagyrabecsült figyelmét s mindenkor tapasztalt áldozatkészségét a rajzszertár, illetőleg rajzterem felszerelése tárgyában a júniusi ülésekre mély tisztelettel benyújtandó előterjesztésünkre.*

Ezek után a nagytiszteletű és tek. igazgató-tanács kegyes jó indulatába ajánlva magunkat maradtunk
Sárospatakon, 1901. január hó.

Ifj. Mitrovics Gyula, Maklár Pap Miklós,
mint előadó. *Dombó László,*
b. tagok.

TÁRCA.

A villamosság lényege.

Ha a különböző tudomány-ágak fejlődési folyamatát s e folyamat alatt az eddig elért maradandó értékű tudományos eredményeket, alkotásokat és vívmányokat elfogulatlanul megítéljük: az összehasonlítás és mérlegelés folyamán, arra az eredményre kell jutnunk, hogy a haladó és fejlődő tudományok alkotásai közt előkelő hely illeti meg azokat a hatalmas vívmányokat, a melyeket az emberi szellem a kísérleti physika terén csak az utóbb lefolyt néhány esztendő alatt is felmutatott. És ezeknek az alkotásoknak tudományos jelentősége s általános kulturális értéke megnő annak a meggondolásával, hogy ezek a vívmányok, miképen ennek a tudománynak minden nagyobb jelentőségű alkotása, nem pusztán egy-egy elvont elméleti igazságot, elvet, vagy törvényt állítanak eléünk, hanem természetüknél fogva arra is hivatva vannak, hogy a technikai és a köz-élet intézményeire is emelő és fejlesztő hatással legyenek.

A 18-dik század utolsó évtizede pld. a galvan-áramok felfedezésével nagy természeti erő forrását juttatta az emberiség birtokába. A 19-dik század hatalmasa alá hajtotta azt az ős-erőt. Ez az erőforrás aztán míg egyfelől a villamos erők tartományainak ha-

tárait kiszélesítette magában a villamosság tanában s vágyat és lelkesedést élesztett e terén a természet erőhatási törvényeinek közelebbi megismerésére, másfelől nagy jelentőségű technikai, közlekedési és érintkezési eszközökkel látta el az emberiséget.

A 19-dik század negyedik évtizedében a kísérleti physika ennél is hatalmasabb villamos erőnek, a gerjesztett (inducalt) elektromos áramoknak megnyilatkozási és életre hívási módjainak felfedezésére vezetett el. Hatalmas és a villamosságnak eladdig érintetlen területe nyílt meg a kutató elme előtt, a melyen a bűvárkodás fontos tudományos eredményei mellett olyan kimeríthetetlen erőforrás birtokába jutottunk, a melyből alkalmas módon elláthattuk gyárainkat, létesíthettük erő-átvitteles alkotásainkat s a villamos világitást is,

Ugyanannak a századnak utolsó éveit a villamosság történetében korszakot alkotó eredményekkel és felfedezésekkel dicsekedhetnek. Az a hypothesis u. i., mely a villamosságnak lényegét valamely, a nagy természetben mindenütt jelen lévő közegnek, az aethernek hullámszerű mozgásában gyanította, ma már — mondhatni — csaknem a maga teljességében valóságra vált. Azok a kísérletek és megfigyelések aztán, a melyek az elektromos rezgések előállítását s az aetherben való tovaterjedési módját kutatták, alapul szolgáltak egy-szersmind a Röntgen-féle photographálás, a Marconi-féle drótnélkül való távírás és a Tesla-áramok felfedezésére is.

Az itt felemlített példák közül, a melyek a kísérleti physika csak egyik ágának, a villamosság tanának egy századi történetéből vannak mintegy kiragadva, beláthatni, hogy ennek a tudományszaknak minden nagyobb jelentőségű s tudományos értékű vívmánya egyszersmind az általános emberi művelődés előbb haladását s a köz-élet egyik-másik intézményének fejlődését is jelenti.

Annak magyarázata, hogy a physika ilyen hatalmas eredményeket s az általános emberi művelődést oly nagy mértékben befolyásoló vívmányokat mutatott fel és hogy a tudományok társadalmában ma oly előkelő helyet foglal el, főképen ismeret-szerző s törvényt-alkotó módszerében van. Míg ez a tudomány az Aristotelesi philosophia hatása és irányítása alatt állott, a míg tehát kutatási eszköze a pusztá bölcsélet s az okoskodásnak a természeti tűneményekre való átvitele volt, addig a physika fejlődési folyamata nemcsak hogy elakadt, hanem még a köznapi tapasztalattal is ellenkezésben álló nézetek és elméletek jutottak be tanai közé. Galilei (1564—1642.) fellépése azonban a physika módszerében áldásos irányváltoztatást jelentett. Ismeret-szerző eszközül első sorban is a közvetlen megfigyelést és a kísérletet vezette be s így a physikai igazságok felfedezésére az egyedül helyes inductiót jelölte meg. Műveinek, főleg dynamikájának közzétételével alapot nyújtott a physika egész módszerének felépítéséhez s irányt adott ezzel a tudománnyal megegyező természetű és célú tudomány-ágak művelési módjaira is.

Bár a physika főfontosságú eszköze az inductio, a másik ismeret-szerző eszköz, a deductio is nagy szerepet játszik módszerében. A természetben önként jelentkező, vagy a laboratoriumok falai között mesterségesen előhívott tűnemények megfigyelését az elméletnek kell követni. Ezzel jutunk el u. i. a tűneményekben megnyilatkozó szabályszerűségeket felismeréséhez s ezzel formulázzuk a szabályszerűséget kifejező törvényt. És mert a természettani tűneményekben szereplő valamennyi elem a physika mérték-rendszerében közvetlenül vagy közvetve megmérhető mennyiség,

* A fent közölt dolgozatot a gimn. szék nagy többséggel magáévá tette, a közisk. szék azonban egy szavazattal visszavetette.

azért a mathesis a physikának jelentős és erős segéd-eszköze.

Az embernek kutató szelleme és vágyakozása a tudás hatalma után az említett két eszköz segélyül hívásával igyekszik a természet titkaiba hatolni. Keresi annak törvényeit, kutatja a tünetmenyek lényegét és vágyakozik annak a végoknak megtalálására, a mely az összes természeti tünetmenyeknek az alapja, vágyakozik ama kezdettől fogva meglévő, munkáló és alkotó erő megismerése után, a mely felette áll a változásoknak és maradandó a múló jelenségek között. Véges elmének hiában való vergődése a nagy végtelen után! És a mikor megfáradt a végső oknak keresésében, a modern eszközökkel kifürkészett örök-értvényű változási törvények és megváltozhatatlan természetudományi igazságok ígérete alatt megerősödik hite egy végére mehetetlen, kezdettől fogva munkáló nagy erő létezésében, az istenség gondolatában. Itt, a nagy problema határkövénel ölelkezik egybe a hit a tudománynyal.

Az emberi szellem kutató elméjének véges voltát mi sem bizonyítja kézzel foghatóbban, mint épen az a körülmény, hogy csak némely physikai tünetmeny-csoport belső mivoltának, lényegének megértése és megmagyarázása hosszú idő lefolyása alatt is lehetetlennek bizonyult. A mikor az egy csoportba tartozó tünetmenyek miben lételének kimutatására sem a tünetmenyek lefolyásából, sem a folyamatok törvényszerűségéből a belső tartalmat elfogadhatóan megmagyarázó alap-okra nem juthatunk el, valamely valószínű elméletet, u. n. hypothesisist állítunk fel. A hypothesis tehát csak a valószínűség határán álló olyan elmélet, melyet a physikában legtöbbször a tünetmenyek belső lényegének megmagyarázására olyan esetekben veszünk fel, a mikor sem közvetlen érzéki észrevételből, sem a megfigyelés adataiból, sem a már ismert törvényszerűségekből az alap-okra nem következtethetünk. Az így felállított hypotheticus elmélet physikai jogosultsága aztán annál erősebb, mennél több, ugyanabba a körbe tartozó jelenség, mennél egyszerűbben magyarázható ki belőle. Ilyen hypothesisissal kapcsolatos az a kérdés is, a melyet a fenti cím alatt ismertetni szándékozom.

Az elektromos hullámozásnak, mint az elektromosság lényegének elmélete ugyan nem épen a legújabb keletű, de jogosultságát csak az utóbbi esztendő ki-sérleti eredményei biztosították. És bárha ennek az elméletnek mai fejlettsége mellett sem vagyunk épen abban a helyzetben, hogy teljesen jogos véleményt alkothassunk magunknak az elektromosság lényege felől, de ezek az eredmények legalább is megjelölték a sikerre vezető kutatás útját. Annyi már ma is bizonyos, hogy az elektromosság az aetherben, miként a hang a levegőben, bizonyos körülmények között hullámokban terjed s így csak a teljes általánosítás feladata vár még megoldásra.

Ebben az irányban az eddig elért kísérleti eredmények nemcsak azért nagy értékűek, mert a villamosság tanainak hatalmas lépéssel való elébb haladását jelentik, hanem azért is, mert velők már ma is nagy jelentőségű gyakorlati alkotások kapcsolatosak. Sem szakközölönyeink, sem ismeretterjesztő folyóirataink ezt a kérdést egybefoglalóan még nem ismertették meg olvasó-közönségünkkel. Annál hálásabb lesz ennek fontosabb történeti előzményeivel kapcsolatos rövid egybefoglalása.

(Folyt. köv.)

Ellend József.

KÖZÉLETÜNK.

Falusi levelek.

Kedves Szerkesztő Úr!

Az ünnepségeken túlestünk, a téli mindennapi élet szürkeségébe. Nem történt semmiféle nevezetesség, ha csak arra nem gondolunk, a mi már általános figyelemreméltó esemény, hogy az ó-esztendővel a 19. századot is eltemettük, ritka egyértelműséggel ország-világ szerte.

Ha visszagondolunk az esztendővel ezelőtt szerte hangzott századvégi harcokra s a mostani egyértelműségre, szinte mosolyognunk kell saját emberi gyarlóságunk fölött. . . Ha nem jutott volna eszébe a ker. világ ez idő szerinti két hatalmasságának, hogy a számkör megdönthetetlen igazságát felfüggesztve, a helyett saját véleményök erejét tegyék, egy időre legalább, hát minden szó megjegyzés nélkül megmaradt volna a tizes számkör kezdetének az egy, végzetének a nulla, — mint a hogy ezen elemi igazság az értelem fenekén már fészket vert ősidőktől fogva.

No de kibékültünk, az időn sem esett semmi csorba s ama két hatalmasság elégtűlt mosolylyal szemlélheti sarkcsillagszerű mozdíthatlanságát.

Tehát átléptünk uj évvel az uj századba s a föld forgása és az örök végzet ragad tovább.

Az ünnepi buzgóság ellen nem lehet semmiféle kifogásunk. Mindenkor telve volt a templom figyelmes hallgatósággal, az uri szent vacsora elől sem szökdösött ki az ünnepi közönség, sőt látszólag teljes alázattal és buzgósággal vették a szent jegyeket. Különben meg is jegyzem itt, hogy én mindig figyelmeztetem a templomi közönséget ama nagy illetlenségre, ha az úrvacsorázás elől kimegy. Inkább ne jöjjön templomba. Aztán az is nagy illetlenség, ha az úrvacsorázás után kimegy a templomból és nem várja be a hálaadást. A templomi istentisztelet minden formájában csak úgy lehet egész, ha kezdettől végezetéig jelen van az egész közönség. Mikor Krisztus urunk osztotta utolsó vacsoráját, egyedül Judás hagyta el az asztalt, hogy mesterét elárulja, de a többi tanítvány az utolsó dicséretet is együtt énekelte el. Így kell nekünk is. Bezárjuk a templom ajtót s helyén marad mindenki az utolsó hálaadó imádság elhangzásáig. S hogy ne így történjék minden helyen, annak nincs és nem is lehet elfogadható komoly oka. Mert hát mit mondanánk saját szerény asztalunk mellett azon vendégre, ki nem várná be a házi asszony felállítását? S ha jómagunk megkövetelünk ily elemi illemt, bizonyára csak a könnyelmű megszokás indokolhatja a hivek távozását, a szent jegyek vétele után, azon biblia-ellenes véleményt is támasztván és ápolván önkénytelenül a hivekben, hogy az úrvacsora jegye magában a vétel által eszköze lehet az idvességnek s a ki már magához vette, elvégezte lelki dolgát.

Sok helyen tapasztaltam, hogy hiveink így cselekszenek és hihetőleg így gondolkoznak. Szegények és urak egyaránt. Sőt arra sem fordítanak gondot, hogy a templom-ajtót bezárják, a künn járók-kelők bámészkodhatnak be, a bentlívők meg ki, sőt a kóborló eb is beténfereg, teljes botrányul a szent szolgálatához. Jó az ilyenekre figyelmeztetni s lehetőleg oda hatnunk, hogy az istentisztelet minden formájában megtartassék a legnagyobb tisztelet és komolyság.

Tehát ünnepeltünk buzgóságban. Év utolsó vasárnapján elbucsuztattuk az ó-századot, megemlékezve hazánk kilencszázados keresztyénségéről. Szomorú emléke-

zés bizonyára. Általában és nagy átlagban, csak elvétve villan fel az az igaz világosság, mely a bethlehemi mezők fölött kigyúlt egykoron. A tények hosszú láncolata, inkább pogány és Krisztus nélküli. Az önzés és nagyra-vágyás vérpatakja zuhog szakadatlanul I. István kereszt-jétől, egész az utolsó év költséges és lakomás ünnepségekig, hol sok hiábavaló beszédekkel hangoztatták a kereszttyénség honmentő és fentartó erejét, de ezekben a beszédekben több volt az üres hivalkodás, az ilyen alkalmakkor szokásos puffogó frázis, mint a tényeknek megfelelő komoly tartalom. Krisztusunk bizonyára azt fel-lelte volna rá; nem ismerlek titeket, álnokságnak cselekvői!

Nem tudom, meddig haladunk még a cicomás színeskedésbe, de hogy ez a mult esztendő színes volt és tarka, itt nálunk is, Rómában is, Párisban is, ezzel meg lehetünk elégedve... úgy világ szerint. Elég mozgalmas az élet, mind az öt földrészen, habár nem nagyon illett szánkba a karácsonyi angyali ének: dicsőség a magasságban Istennek, a földön béke és az emberekhez jóakarát!... Már csak jobb szeretjük, ha mienk a dicsőség, vigye ez ördög a békét és jóakaratot!

Egyébiránt csak megvolnánk mi itt falun a régi borbén, csak a sok anyagi teher ne nyomná a munkás népet s a világi vezetők tisztább belátással és szívesebb részvétellel viseltetnének az igaz emberi ügyek iránt. Naponként növekszik mindenféle adóteher és sokszor oly szívtelen cinizmussal bánnak el a tudatlan néppel, mintha hozzájuk intézte volna a büszke császár lángoló bosszú parancsát: semmi kegyelem!

Például, mikor karácsony szombatján is foly az adóvégrehajtás, záloghordás, pereg a dob, zúg az átok és káromlás végig a falun s oly esetek megtörténnek, hogy erővel törik fel a ládát a pénzért, zavaros adóköveteléseket kitisztáznai nem engednek, egyik adóját a másik birtokára betáblázzák, aztán neki esnek a keservesen átkozódó embernek s ha kitör belőle a méltó keserűség, csendőrszurony közzé fogják...

Mi pedig hirdetjük az Isten kegyelmét, jóságát, csendességre, bűnbánatra intjük a népet, hogy a gonosz-nak ne álljanak ellen a gonosszal, hanem a Krisztus példája szerint, a rosszat is jóval győzzék le.

S a nép?!...

Gondol rá nagyokat s készül Amerikába.

Az urak meg vasárnaponként körvadászokat rendeznek s a templomba hívó harangszóra, visszhangként zúg a hajtók ordítóása a kert alól, aztán a fegyverek ropogása, mintha Búrországból volnánk.

Mi pedig hirdetjük az ígét.

S ha hiveink nem válnak mindjárt angyalokká??

Sőt inkább az a csoda, hogy ördögökké nem válnak!...

Nem igaz Szerkesztő úr!?

S mindezen bajok gyökere az egymás bolondítására spekuláló mutatós élet, mely a maga módja szerint, lent és fent úzi az embereket, kit a rabláshoz, kit a gyilkoláshoz, kit az öngyilkossághoz, ehez a zaklatott ideges élethez, mely minden lehet, csak kereszttyén élet nem.

Majd az új század talán észre téríti az embereket!

Mit gondol kedves Szerkesztő úr?

Áldja meg az Isten!

Soós Lajos.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozások.** Szabó Irma asszony, Szivos Mihály sárospataki főiskolai tanár neje, élete 55-ik, boldog házassága 36-ik évében január 24-ikén este 10 órakor szív-szélhűtésben hirtelen elhunyt. Hű és gondos élettársát veszté el az elhunytban a férj, — odaadó, szerető édes anyjukat s nagyanyjukat gyászolják a gyermekek s unokák és áldva emlegetik emlékét az elköltözöttnek mindazok, a kik ismerték őt. Könnyel áldozunk mi is az elhunyt nő emlékének s igaz részvétünkben, egybefonódva a megkeseredett szívüekkel: áldást kérünk a kihűlt porokra s vigasztalást a szomorkodókra! — *Turányi Mária*, néhai Rác Lajos mádi ev. ref. lelkész özvegye, Dr. Rác Lajos sárospataki főiskolai tanár édes anyja, élete 64-ik, gyászos özvegysége 17-ik évében január 24-ikén hosszas szenvedés után Madon elhunyt. Gyermekeit gondos nevelésben részesítette, betölté ama magasztos hivatást, a melyre a szüle természetes elkötelezést érez lelkében. Akkor is gondoskodott övéről, a mikor elköltözött mellőle ama férfit, a ki hű és igaz ember volt. A gondviselés kegyelme megnyugodott az öreg nőn, a ki gyermekeiben s unokáiban gyönyörködve, a mult idők emlékein való boldog merengéssel tölté utolsó éveit, a melyeket a jól végzett női hivatásból eredő boldog meglegedés dúsán meg-aranyozott. — *Hajzer Endre* hardiesai ev. ref. lelkész, a felső-zempléni egyházmegyének helyettes s december 1-én rendesül elváltatott esperese, rövid betegség után e hó 21-ikén elhunyt. Hű és igaz pásztor volt, — övéinek fáradszónak gondozója, gyülekezetének lelkes lelkésze, egyházmegyéjének köztisztviselőben álló vezére. — *Zsóka György*, a tornai egyházmegyének legidősebb világi tanácsbírája hosszas szenvedés után élete 52-ik évében Miskolcon elhunyt. Világi állása szerint ügyvéd volt, a hajdani Tornamegyének tiszti főügyésze s mindenütt lelkiismeretes munkás. Legyen áldott a kidőlt vezérek emléke. — Övéik, a csapást leginkább érzők, szívének fájdalmát orvosolja a kegyelem s vigasztalás Istene! (n.)

— **A budapesti magyar paedagogiai társaság** mult szombaton, folyó hó 19-én tartotta szokásos évi nagygyűlését. Ez alkalommal Dr. Erődi Béla, budapesti tankerületi főigazgató tartotta a megnyitó beszédet, melyben, mint a párizsi kiállításon a közoktatásügyi csoportnak felügyelője és rendezője beszámolt egyrészt a kiállítás által elért erkölcsi és oktatásügyi eredményekről, másrészt a saját tanügyi tapasztalatairól és az ezekből levonható tanulságokról. Igen érdekes párhuzamot vont statisztikai alapon egyrészt a magyar és francia, másrészt Páris és Budapest oktatásügye között s ezekből megállapította, hogy általában olyan nagyon mégsem vagyunk elmaradva a *grand nation* oktatásügyétől. A részletekben azonban iskoláink még nem érték utól a franciák szintjét nem egy tekintetben s több kívánni valót hagynak fel. Ezek a következők: 1. Nincsenek szakiskoláink, a melyek a középiskolába nem való elemek levezető csatornául szolgálnának s ezért középiskoláinkban ez a felesleges teher akadályozza a tanítás sikerét; 2. a mi középiskoláink nem nevelhetnek eléggé, mert nálunk egy-egy osztályban a növendékek maximum-létszáma hatvanhat, a franciáknál negyvenben van megállapítva s éppen most azon dolgoznak, hogy e létszámot harmincra szállítsák alá; 3. A bölcsészettnek, mint általános műveltségi tantárgynak tanítására, úgyszintén a kedélyképzésre nagyobb gondot fordítanak a franciák, mert ez utóbbi szolgáltatásban a négy alsóbb osztályban a *zene* kötelező tantárgy. Örülünk, hogy a mi nézetünk ezek tekintetében meg-egyezik az Erődiével, mert e három kíváncsi középiskoláinkkal szemben már mi is többször adtunk kifejezést. Erődi tartalmas és magvas megnyitó beszéde után dr. Békefy Remig cisztercita rendű budapesti egyetemi tanár tartott emlékbeszédet volt rend- és kartársa Inczedy Dénes pécsi gimn. igazgató felett, ki a társaságnak rendes tagja volt. Szép és virágos

nyelvű emlékezésében áldozott az iránta való kegyeletnek s beszédét igen sok cisztercita rendű tanár hallgatta Pécsről, Székesfehérvárról és Egerből. Hja! az egyes szerzetes-rendek és általában a r. katolikusok jobban tudják megbecsülni napjainkban a magok embereit, mint mi protestánsok, s jobban igekeznek az élők és holtak érdemeit kiemelni és a világ előtt bemutatni. Mi ismeretes szerénységünkénél fogva, melyet élhelhetetlenségnek és az összetartás hiányából származónak is tarthatunk, vagy véka alá rejtjük kiváló embereinket, vagy csak szűk körben ünnepeljük őket s nem vagyunk azon, hogy tért foglaljunk olyan tudományos társaságokban, minő a Paedagogiai. Eszünk ágába se volna a felekezeti szempontot bevinni egy tudós társaságba se, de azt szeretnők, ha az elnökön és a titkáron kívül is több protestáns ember foglalna abban helyet. Hisz vannak embereink, kik azt megérdemelnék a paedagogiában való jártasságuk és irodalmi működésük után. Most is Békefi Remigét és Dr. Schack Bélát, kereskedelmi iskolai főigazgatót, választották meg rendes tagoknak, kik máskülönben derék, tisztelteméltó férfiak, de a tudományos paedagogiával való foglalkozásuknak idáig igen kevés jelét adták. A társaságba kültagokul papok és tanítók is jelentkezhetnek Kovács János titkárnál (Németvölgy, Hantos-út) s két forintnyi tagsági díj fejében a Paedagogiának évi tíz füzetét kapják meg negyven ívnyi terjedelemben. A belépést ajánljuk a paedagogia iránt érdeklődőknek.

—k.—r.

— **A sárospataki főiskola igazgató-tanácsa** febr. 4-én kezdi meg tanácskozásait.

— **Elvi jelentőségű határozatok.** Az igazságügyi miniszter és a kuria két fontos döntést hozott. Előbbi a kultuszminiszter kérdésére az állami, vagy bármely más jellegű nyilvános iskola tanítóját közhivatalnoknak nyilvánította. A kuria az iskolában alkalmazott testi fenyték kérdésében döntött. Az első bíróság u. i. elítélte, a második azonban felmentette azt a tanítót, ki e minőségben testi fenytéssel büntetett. A kuria azzal az indoklással, hogy a tanító a kihívó és rakoncátlan gyermekkel szemben a testi fenyték alkalmazásakor fegyelmi jogával élt, felmentette.

(=)

— **A „Sárospataki Lapoknak”** cím alatt a „Felső Vidék” névre hallgató s *Abauj-Sáros-Zemplén* vármegyét boldogítani akaró, Kassán megjelenő laposkában az ez évi 2-ik számban a következő magas színvonalú irodalmi termék látott napvilágot:

Nem ismeretlen dolog, hogy a fentnevezett ujság egyik írója ellen a s.-a.-ujhelyi esküdtszéknél a közelmúltban ítékezés folyt s a tulnyomó részben zsidókból álló esküdtszék fölmentette. A védelemnek egy fölötte érdekes pontja van folyton eszemben. Így okoskodtak: nincs a cikkben sértő, hiszen a Religio—Vallás cz. kath. ujság, melylyel csereviszonyban áll a „Sárospataki Lapok,” nem ütközött meg rajta, nem szólt rá semmit. Én azt hiszem, hogy ez az ujság kerül még sajtóbírószág elé, mert bizonyos, hogy olyan rövidlátással, kérlelhetetlen gyűlölettel egy más lapot sem szerkesztenek az országban. Hogy a védelemnek ez a nagyszerű neme elessék tőlük, csakis azért írom e sorokat s rövidebb-hosszabb lére bocsájtva megjegyzésekkel fogom kísérni mindig az ő kirohanásaikat. Mult évi utolsó számában Egyháztörténelmi emlékezések vannak a r. kath. egyházra vonatkozólag a 19-ik század elmúlása alkalmából. A cikk írója előtt bizonyos, hogy a mit a papság a szószéken végez s a házasságkötéseknél a reverzálisok kieroszakolásával folytat, arra Rómából nyer impulzust. És miért? Mert földi hatalmat akar magának biztosítani Róma. Nem győzők eléggé csodálkozni azon, hogy akad még valaki, a ki anyagias gondolkodással vádoljon minket. Azért fárad a kath. papság, mert hisz eleven hittel remél egy szebb jövőt s szereti önzetlenül a népet. Azért nem fáradoznak úgy a ref. lelkészek, mert nem hisznek eleven hittel, mert — nem mesélek — fiatal lelkészek a szószékről agadják Krisztus istenségét, mert van egy ref. hittani

iskola, hol a tanárok maguk is alig hisznek valamit. E felett mért nem sópáncodnak s mért akarnak mindig csak minket ütöni? Kár a szertartásainkról is oly kicsinylőleg beszélni! Nem üresek azok egy kicsit sem. Van azokban lélek, épen legjobban bizonyítják a kálvinisták, kiket a szertartások édesítenek hozzánk! A mit azután a pápaság történetéből elmond hogy mikor s hogyan keletkezett, mind elferdítése az igazságnak, dajkamese. Osudálatos, hogy a protestánsok elhiszik s mint az altató mesén elalszik a gyermek, édes álomba szenderednek s az igazság ébresztő szavát, a józan ész hangos ítéletét nem hallják. Szabadjon Makulay-tól nekünk is ide másolni egy-két sort: „A róm. kath. egyház nagy és tekintélyes lehet még, midőn valamely uj-zelandi utazó a londoni híd ezen törött ívével szemben széles pusztá közepén fog megállani, hogy lerajzolja sz. Pál templomának romjait.” Aszisi sz. Ferenc idézett mondása nem hiszem, hogy ilyen értelemben fordul elő. Az egész cikk azt a benyomást kelti, mintha nem kath. ember írta volna, pedig úgy hirdetik. Vagy ha katolikusnak keresztelték, a szívében nem az s így írásának épen annyi ereje van, mintha kálvinista írta volna.

Erre a nagyszabású „rövidebb-hosszabb lére bocsájtva tett megjegyzés” re első sorban is köszönettel kell válaszolnunk, mert *jelzi, hogy a „Sárospataki Lapok” lesz még sajtóbírószág előtt.* Ez a jelzés, noha csak „hiszem”-mel van kifejezve, a mi meggyőződésünk szerint, akár biztos ténynek is vehető, mert az ilyen felszólalás arra enged következtetni, hogy vagy maga a „Felső Vidék,” vagy annak egyik-másik „messze-látású” embere s ez utóbbiak sorából talán a sárospataki u. n. szent-negyedesi magasra törő „valaki”: *a denunciáns szerepet* is szereti betölteni velünk szemben, — a mihez egyszerűen „jó étvágyat kívánunk.” De a második sorban is a köszönet szavának kell hangzania a „F. V.” szemben, s még inkább nagy látó-körü „Zempléni” tudósítójával szemben, mert lekötélzben dicsér bennünket, mint a kik páratlan „rövid látással s kérlelhetlen gyűlölettel” szerkesztjük a „Sárospataki Lapok”-at. Ezt mi *dicséretnek* vesszük, mert *ellenségtől igazán* dicsértetni: az a protestantizmus halálát jelentheti. A mint az isteni Mestert nem dicsérték a farizeusok, úgy a puritán s „nyakas” kálvinistát sem dicsérhetik a jezsuiták s az ő teremtményeik, az ultramontánok! A köszönettel aztán a kötelező udvariasságnak is vége van s az igazságot mint mindig, most is fejére olvasom a „Felső Vidék” minket szemmel tartó emberének, a mint következik: 1. A „Sárospataki Lapok” mult évi 53-ik számának vezércikkét akár hiszi, akár nem a „F. V.” embere: *valóban r. kath. világi ember írta*, a kinek neve nem árulandó el, mert *őreg, tisztességben megöszült egyén*, a kit nem szolgáltatathatunk ki a „Felső Vidék” „illet és ízléstani” professorának, a ki assisi Ferenc mondását is hajlandó lenne „nem r. kath. ember”-nek tulajdonítani, a mi azonban nem történhetvén meg, jezsuita módra azt olyannak veszi, mint a mely *nem abban az értelemben fordul elő.* Hát tessék a *valódi értelmét megmondani!* 2. A r. kath. plebánus és az ev. ref. lelkész között húzott párhuzam a „F. V.”-ben: átvétel a „Magyar Állam”-ból, a hol ugyanam nagy hangan tárgyalja „valaki” a reversális többlet okát a r. kath. egyház részére a plebánus urak gondoskodásából kifolyólag; csak hogy sem a „M. Á.”-nak, sem szolgálai utánzójának nincs igaza, mert a plebánus nem lelki atya, az ev. ref. lelkipásztor ellenben *pásztor*, a kinek azonban a magyar állam jószívűségéből nem *lelkek* felett kell *pásztorkodnia*, hanem a fölött, hogy *híveivel megéljen* valahogy, meglegyen a napi kenyér . . . 3) *Hit!* Nem a sárospataki hittani

iskoláról szól az ének? . . . És Ön: *mit hisz?* . . . Ha megmondja: *hogya mi az az alig, a mit mi hiszünk, én megmondom: Ön mit hisz!* . . . 4) Végül azt mondom a „F. V.”-nek is, némely „nagyra vivó szenvedelmekkel” meglátogatott írójának is: *terrorizálni nem fognak*, mert nevezzenek bár „rövidlátású”-nak, gyűlölködőnek, félkegyelműnek, tudófejűnek (à la Alkotmány!): *az igazságot kérlelhetlenül s leplezetlenül ki fogom mondani, mert az igazság az élet!* Dr. T. I.

— **A képezdek új rendtartási szabályzata.** Az állami képezdek igazgatására eddig érvényben lévő szabályzat idők folytán elmaradt a képezdek fejlődésétől. Részint az egyes képezdek helyi viszonyai, részint az általános kívánalmak szükségessé tették e szabályzat hiányainak pótlását. Ebből a szükség-érzetből, de meg a vezetés egységesítésének elvéből is, dolgozta ki a miniszter az 1868. évi XXXVIII. t.-cz. korlátain belül az új szabályzatot. Ez a szabályzat úgy a vezetésben, mint az intézetek egész szellemi életében különösképen hangsúlyozza az egyformasággá lehetőleg nem váló s a tanár egyéniségének érvényesítését meg nem akadályozó *egységet*. A képezdét ugyan szakiskolának tekint, de egyúttal *nevelőintézetnek is*, mely a családot választja mintaképül. Sürgeti a tanári értekezletek gyakori tartását, mint a nevelési és didaktikai kérdések megvitatása helyét. Az igazgató-tanácsok működését csak az anyagi, segélyezési és a nagyobb fegyelmi ügyekre szorítja. A vizsgálatok eddigi rendjét azonban lényegében alig változtatja meg. A szabályzat a jövő iskolai év kezdetével lép érvénybe.

(=)

— **A környörületesség nevében.** Megmozdult valahára az emberiség jobb érzése is láttára azoknak a nagy, száználmas és pusztító testi és lelki szenvedéseknek, a melyek szintúgy lerínak a társadalom nyomorultjainak éhes arcairól, fogyatékos rongyokban, lekívánczó öltözetéről. És ha nem láthatja is el mindnyájokat meleg ruházattal, legalább a mindennapi éhezés kínjaitól szeretné megszabadítani. A főváros dicséretre méltó mozgalma megérintette Erdély központjának, Kolozsvár társadalmának szívét is s a nemesen gondolkozók áldozat-készsége sok-sok szenvedőnek enyhíti ott is kínjait. Jól esik a környörületesség munkájának élni, a kenyér osztogatásában ott látnunk az erdélyi egyházkerület püspökét, Bartók Györgyöt. A templomi kenyér az ő kezéből hívó lelkünk szomjúságát oltogatja, a kenyér az ő kezéből az éhező sokaság sorai között a krisztusi szeretet örökkévalóságában való hitet élesztgeti föl.

(=)

— **Pázmány Pétert** jobbról is, balról is védelmezgetik most a magyar r. kath. hírlapok s mindazok, a kik az igazságot nem szeretik. Védelmezgetik pedig abból az alkalomból, hogy *Beöthy Ákos* a magyar nemzet politikai életéről egy hatalmas munkát írt s abban Pázmányt és társait alaposan „bemártja abba a nekik megfelelő festékbe,” a melyben az utókor előtt okvetlenül meg kell jelenniök, t. i. a *hazafiatlanság festékjébe!* . . . S ez ellen akarják az ultramontanok Pázmányt megvédeni! . . . Hiábavaló iparkodás. Hiába szól az öreg „*Religio*” is, hogy „*ki fog elégtételt szolgáltatni Pázmány Péternek a B. Ákostól jövő rettenetes rágalomért?*” . . . mert jó magyar, nemzeti politikai *ma* sem, épúgy mint akkor: nem védheti Pázmányt az ellen, hogy *hazáját nem szerette!*

— **Az erdélyi püspöki cím** kérdésében maga a vallás-és közoktatásügyi miniszter is a *mi álláspontunkon van*, t. i. hogy gróf Majláth Gusztáv nem „*erdélyi püspök*,” hanem „*erdélyi római katolikus püspök*,” — a mint erről bárki is meggyőződhetik a miniszter úrnak ama leiratából, a melyet „*rendelet*” gyanánt intézett a nevezett püspökhöz

abból az alkalomból, hogy az erdélyi ev. ref. püspök a törvény alkalmazását követelte a r. kath. iskolák igazgatóival szemben, a kik az ev. ref. növendékeknek az ev. ref. hittani órák látogatását nem engedték meg. A miniszter a „modern” Pázmányt, illetőleg, a mint Erdélyben hívják, a „zöld püspököt” a törvény megtartására hívta fel s e felhívás egyszersmind magyarázat az erdélyi püspöki cím kérdésében is. . . . Vajjon nem önként kérdezhetjük-e: *ugyan miért nem adja ki a miniszter úr a saját magyarázatát, mint elfogadhatót?* Nem való a politikai ingadozást érvényesíteni az ilyen „*kényes*”-nek nevezett ügyben! . . . Vagy talán azt célozza ez az eljárás, hogy az ev. ref. egyetemes konvent felíratára ezt válaszolhassa: „*én úgy értelmezem a rendeletet, a mint ti!*” . . . Igen ügyetlen válasz lesz az!

(n.)

— **Az „Alkotmány”** január 23 ik számának vezércikkében egy Kaufmann Géza nevű úri ember azt ajánlja hitsorsosainak, hogy az iparos és földműves osztályból kell felfrissíteni, szaporítani a kath. intelligenciát. E végből a katolikus középiskolák és egyetemek mellé internátusok felállítását sürgeti. „Hány zseniális tehetség csillámlik elő a szurtos műhelyekből és a daróc alól, de az egyház és a haza javára nem fejlődhetik, mert nincs a ki fizesse az iskolázatással járó költségeket.” Elszomorítónak tartja a cikkíró, hogy Magyarországon a protestánsoknál aránytalanul több az intelligens, tanult elem, mint a katolikusoknál, mert azok az olcsó ellátást kínáló konviktusok révén, a kinek csak pislogó esze van is — azt östökénél fogva húzzák a középiskolába s onnan önértéssel taszítják az életbe, hogy felekezete iránti háláját lerőjja. Hát ez mind derék dolog és nem elszomorító, de bizony kifejezéseiben túlz az cikkíró, mert mi sem fogunk senkit östökénél fogva és nem igen taszigáljuk ki az életbe. *L' stil e l'home.*

(sz.)

— **A nemzeti Szalon** című társaságban, mely a képzőművészeti társulattal egyetemben hivatva volna a magyar nemzeti képzőművészet ügyét és érdekeit szolgálni — a külföldi művészek munkáiból tervezett kiállítás alkalmából nagy viszály és forrongás ütött ki, mely alighanem szét fogja robbantani az egész társaságot. Az egyetlenség akkor kezdődött, mikor a társaság alelnöke László Fülöp lemondott s Szana Tamás régi jóhírű írónk azt vetette az elnök Hock János budapest-kőbányai plébános szemére, hogy a művészet való érdeke helyett a személyi kultusznak hódol. Erre csapott fel a szennyes piszkolódás árja. Hock úzérkedéssel vádolja Szanát, sokan kilépnek a társaságból és pro és contra foglalnak állást. Nem rég olvastuk két magyar írónak egy ilyen személyeskedő s a törvényszék előtt is lefolyó harcát, most a piktorok között tört ki az érdekháború. S ki vallja ennek legnagyobb kárát? A közélet erkölcsi tisztasága, a nemzeti irodalom és művészet ügye. De hát csak üssük egymást édes magyarom.

(sz.)

— **Különös papválasztás.** A gulácsi egyházközség a tiszántúli egyházkerületben fekszik s nevét megemlítésre méltóvá papválasztásával tette. A történet azzal kezdődik, hogy pályázatot hirdettek a megüresedett gulácsi lelkészi állomásra. Ez az állomás II.-od osztályú s nem csodálkozhatni, ha a gulácsi hívek többségének jelöltjén kívül még többen is pályáztak érte. Ez más egyházat boldoggá tette, mert hiszen sok pályázó között sok jó lehet s ők ezek közül a legjobbat választhatták volna. Gulácsot azonban ez a nagy bőség megszorította. Szomorúságuk akkor nőtt legnagyobbra, a mikor a hivatalos bizottság a gulácsiak jelöltjét a törvény értelmében mellőzte a választhatóságnál, mert papi képesítése csak a IV.-ik osztályú eklézsiáig ért. Mit tettek erre a gulácsiak? A legokosabbat. Instanciával já-

rútlak a felsőség elé, hogy a hivatalos pályázat ellenére egyházukat csak IV-ed osztályúnak minősítene. A felsőség engedett s a gulácsiak jelöltje, ki a lelkész-jelölő bizottság határozata szerint sem jogilag, sem formailag arra az állásra képesítve nem volt, papjukká lett, az arra jogosított pályázók érdekeinek megcsorbitásával. Üdvös és áldásos, ha a hívek szíve szerint való férfi lesz az ő lelki gondozójuk. Elvi megjegyzésünk általában csak az, hogy népünknek a sokféle választás csel-fogásai és intrikái által amúgy is megtévesztett és sok helyen megrontott gondolkozása elé hiba volt a gulácsi választás példáját oda állítani. (=)

— **A „Magyar Szó”** a protestáns egyetlen napi lapja. Hogy mily önzetlenül szolgálja a lap ennek érdekeit, arra nézve elég az általa elért eredményekre hivatkoznunk. A protestáns papság méltányolja ezt s impozáns számmal csoportosult a kibontott zászló köré. A teljes erkölcsi siker érdekében azonban feltétlenül szükséges, hogy ne csak lekipásztöraink támogassák a „Magyar Szó”-t, de hassanak oda, hogy híveik is tegyék azt. Ha minden egyházközségben az egyház érdekeit igazán szolgáló lekipásztör csak 2—3 esetben jár is el eredményesen, úgy hozzá járul ahhoz, hogy a „Magyar Szó” a teljes siker reményével folytathassa az ultramontánizmus ellen és a magyar sovinizmus érdekében megkezdett küzdelmét. A „Magyar Szó” előfizetési ára protestáns lelkészek és tanférfiak számára évi 20 korona, másoknak évi 28 korona. Szerkesztőség és kiadó-hivatal: Budapest, IV., Sarkantyús-utca 3.

— **Ő Felsége, a király** legmagasabb magán-pénztárából az elmúlt évben a következő segély-összegeket utalta ki: róm. kath. egyházaknak: 8050 koronát; g. kath.-nak: 2600-at; ev. ref.-nek: 1300-at; gör. keletinek: 600-at; ág. hitv. ev.-nak: 400 s az izráelitának: 300-at. E legmagasabb adományozásokról az utolsó hat évről a hivatalos lap a következő kimutatást közli:

	1895.	1896.	1897.	1898.	1899.	1900.
r. kath.	4,420	6,700	3,200	7,000	600	8,050
g. kath.	1,960	2,800	4,600	2,500	4,400	2,600
ev. ref.	960	400	1,600	800	1,600	1,300
g. keleti	600	200	—	200	1,000	600
ág. ev.	—	—	400	—	600	400
izraelita	—	—	—	200	—	300
unitárius	—	—	—	—	—	—

Tehát hat év alatt kaptak az egyes felekezetek. a r. kath. 29,970 koronát; gör. kath. 48,860-at; az ev. ref. 6,660-at; a gör. keleti 2,500-at; az ág. hitv. ev. 1,400-at; az izraelita 500 koronát. (n.)

— **Pápai rendjelek.** A világi hiúságok ellen olyan tüntetőleg viseltető s mégis a világi hiúságokon olyan tüntetőleg kapva-kapó r. kath. egyház körében nagy „rendjel-eső” volt az 1900-ik évben, mert hát „kitüntetések” vannak ott is, a hol egyébként minden kitűnő! A rendjel-eső alkalmából bizonyára érdekelné fogja a protestáns közönséget az, hogy miféle „rendjel”-eket oszto-

gathat a „hatalom nélküli világ-hatalom”? . . . Öt rendjel-osztálya van a pápa Ő Szentégének, u. m.: *Krisztus-rend, Pius-rend, Szilveszter-rend, Szent-Gergely-rend és Szent-Sír-rend.* Az első az első s jelvénye: széles vörös nyakszalagon hosszukás piros émaillé-kereszt hosszú belső kereszttel s csillag a bal mellen, egyúttal van gyémántos nagy csillag is-mellé, mint különös pápai elismerési jel, — megjegyez-vén, hogy e rend tagjai lovagoknak hivatnak, a kik piros frakkot viselnek fehér nadrággal, arany vállrojtjal, hord-ván kardot is és fehér tollas csákót, a mely két csücskű. A *Pius-rend* jóval fiatalabb az elsőnél, mert míg amaz 1318-ból való (persze világi eredettel, a portugalliai származás-sal), addig emez, t. i. a *Pius-rend* csak 1847-ben keletke-zett IX. Pius alatt, fejlődve, átalakítva, mert ma négy osztálya van már s jelvénye: a nyolc-sugarú sötét-kék csil-lag, a mely sötét-kék szalagon lóg s a szalagon két vörös sáv is van hosszában futva, hordván e rend tagjai megfelelő sötét-kék posztó-kabátot, arany-zsinóros fehér nadrágot, fehér tollas kalapot, a mely szintén két csücskű, nem maradván el a kard itt sem, a mely itt gyöngyház marko-latú! — A *Szilveszter-rend* régebb a Krisztus-rendnél is, mert ez az „Arany sarkantyú-rend” név alatt ismeretes rend „állítólag” (s ezt a r. kath. is vallják!!) még Nagy Kon-stantin s I. Szilveszter pápa idejéből való. A jelvény: fekete sávós vörös szalagra lógó nyolcas fehér kereszt, alapján csüngő arany sarkantyúval, hordják pedig ezt a piros frakkú, zöld gallérú, fehér nadrágú, kettős csücskű csákós, kardos tagok, kik vállról mellre lógó arany-láncot is viselnek. — A *Gergely-rend* igen közönséges, mert a leghasználtabb s csak 1831-ből való XVI. Gergelytől, sok alosztálytal, külön a katonáknak, s a „polgárok”-nak! Amazok vörös-keresztet, emezek zöld babér-koszorút viselnek, mint meg-különböztetést, viselvén, sötét zöld nyitott frakkot, fehér nadrágot, kardot s fekete tollas kettős csücskű csákót. — A *Szent-Sír-rend* négy osztályú s jelvénye a fekete szalagos ötös (jeruzsálemi) kereszt arany koszorúval, a melyet fehér posztó kabátban, fehér nadrágban viselnek a tagok, tollas csákóval s karddal . . . Ugyan mire jó ez? (n.)

— **A görög-pótló intézménynek** a sárospataki főis-kolába való behozataláról szóló munkálatot ajánljuk t. olvasóink különös figyelmébe ama körülménynél fogva, hogy azt a köziskolai szék nem fogadta el, a melynek többsége az 1891-iki álláspont fentartása mellett döntött. A többség véleményéről szóló jegyzőkönyvi határozatot a következő számban adjuk s ezzel a kettős felfogással, úgy gondoljuk, kedvező alkalmat adunk arra, hogy a görög-pótló intézmény, illetőleg az egész középiskolai okta-tás kérdése felett egy mélyreható vita induljon meg. (n.)

— **A szentté lehetést** a r. kath. egyházban, a mint már nem egyszer irtuk, ugyanaz az eszköz biztosítja, a melytől függ a háború viselés, t. i. a pénz. S jellemző, hogy a r. kath. naivság ezt is olyanul tünteti fel, mint emelő tényezőt a szentté avatás dolgában, mondván pél-dául az „Egyházi Közlöny” „nem olyan könnyű abba a listába (a szentekébe!) belekerülni,” — megelégedkezvén arról, hogy e felfogására igen könnyen mondhatjuk: de pénzzel ugy-e könnyű a szentek listájába belekerülni?! (n.)

Vasuti menetrend.

2—3

Sárospatakról indul:

Szerencs—Debrecen—Miskolc—Bánréve—Budapest-felé.	S.-a.-Ujhely—Kassa—Mező-Laborc—Máramaros-Sziget-felé.
Réggel gyorsvonat . 7 ⁴³ órákor.	Réggel személyvonat 6 ¹⁰ órákor.
Délután gyorsvonat 12 ³¹ „	Délután gyorsvonat 12 ⁴³ „
„ gyorsvonat 4 ¹⁶ „	„ személyvonat 4 ³⁵ „
Estve vegyesvonat . 9 ³¹ „	Estve gyorsvonat . 8 ⁰² „

Sárospatakra érkezik:

Budapest—Bánréve—Miskolc—Debrecen—Szerencs-felől.	Máramaros-Sziget—M.-Laborc—Kassa—S.-a.-Ujhely-felől.
Réggel vegyesvonat 6 ¹⁸ órákor.	Réggel gyorsvonat . 7 ⁴¹ órákor.
Délután gyorsvonat 12 ⁴³ „	Délután személyvonat 12 ³⁰ „
„ személyvonat 4 ²⁴ „	„ gyorsvonat 4 ¹⁵ „
Estve gyorsvonat . 8 ⁰¹ „	Estve vegyesvonat . 9 ³⁰ „

Felölös szerkesztő: Dr. TUDÓS ISTVÁN. Szerkesztőtársak: ELLEND JÓZSEF és Dr. SZÉKELY GYÖRGY.

Sárospatak. Nyomatatta Steinfeld Jenő, az ev. ref. főiskola betűivel.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel egész évre 10
korona, félévre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrés
oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: Molnár Ferencz. „Megismeritek az igazságot. . .” — „A sárospataki főiskola tanári karának véleménye a görögépítő tanfolyam tárgyában.” — Veres Ferencz. „Megnyugvás.” — Ellend József. „A villamosság lényege.” — Péter Mihály. „A magyarországi tótajkú református gyülekezetek sorsa.” — „Irodalom.” — „Vegyes közlemények.” — „Pályázat.” — „Hirdetés.”

Megismeritek az igazságot. . .

Az emberiség szellemi fejlődése egy felsőbb hatalom által megállapított örök törvény szerint, minden erkölestelen ellenhatás dacára folytonosan előbbre halad. Időről-időre találmányok jönnek létre, melyek az emberi életet szebbé, jobbá, kényelmesebbé teszik; új meg új eszmék támadnak, melyek az embert közelebb hozzák az emberhez, közös törekvéseket állítanak előtérbe, magas célokért lelkesítenek s mindjobban összeforrasztják egy társadalommá az egyéni különböző érdekek által széttagolt emberiséget. Az emberiség fejlődésének történetéből ez az igazság csalhatalanul kiolvasható. A barlanglakók korszaka után, melyben még a pusztaság nyers erő volt az egyetlen törvénytevő hatalom állatokkal és emberekkel szemben egyformán, a patriarchális családi élet következik, majd a különböző nomád törzsek egymáshoz való csatlakozása közös támadásra, közös védelemre s már ezen a ponton a későbbi fokozatosan fejlődő jogélet, a társadalmi erkölcsök alapvonalai világosan felismerhetők. Innen indul aztán ki a szerves társadalmaknak, a kisebb és nagyobb államoknak alakulása, egy közös célra szövetkezése, elsőben az államfőnek abszolút parancsoló akaratával, mint egyetlen szabályozó normával, majd mindinkább szigorúan körülírt, egyformán kötelező tételes jogrenddel; míg végre a keresztyénséggel a legmagasabb életelv: a szeretet lép be a világba.

Az eszméknek, az emberiség fejlődésének ez a szabályszerűen előretörő hullámváltozása, a közművelődés történetének ez a visszatükröződő képe az ember lényének szellemiségéből éppoly természetesen következik, mint pl. a természeti világban az, hogy a növénynek fejlődni, virágzani, gyümölcsözni kell s ebben a fokozatos szellemi haladásban maga a legfelsőbb isteni kijelentés nyilatkozik.

Ámde a fejlődés egyes, hogy úgy mondjuk, ízénkénti fázisai, momentumai, mint a természeti világban pusztaság szemmel nem érzékelhetők, úgy itt sem kisérelhetők nyomról nyomra s nem mutathatók ki és állapíthatók meg tisztán, határozottan. Lassan, észrevétlenül történnek azok, mint minden dolog és esemény, melynek mozdulása egy felsőbb hatalom ke-

zében van; mi gyarló eszközök már csak a bekövetkezett eredményekről veszünk tudomást. Ebben a szellemi haladásban az emberiség csak korszakonként, az idő folyamának egy-egy nagy darabján keresztülgázolva tehet egy lépést előre, olykor önmagával tusakodva, zavarba jön; máskor megrestülve, visszaesik a küzdelemben; az eszméket, melyeknek nyomán elindult, megtagadja s újakat választ magának, hogy aztán megint visszatérjen a régihez, a bálványozott-hoz, igen sokszor a pusztulás mezején, romokon hatolva keresztül; de a fejlődés vagy visszaesés menetét a saját gyarló eszével felérni, annál inkább széttagolt erejével szabályozni képtelen.

Az eszméknek, a fejlődés folyamának ez a bábeli zűrzavara, sötét, ijesztően fenyegető volta a társadalmi élet most egyik, majd másik terén időnként visszatér; néha egész váratlanul kiüti magát, mint a láng a betakart parázs alól. Most — a mint látjuk — a legveszedelmesebb, mert külső törvényekkel ellenőrizhetetlen s szabályozhatatlan téren, a vallás, a lelkiismeret terén indult meg bomlasztó, erkölestelen munkájával. Ilyen körülmények közt legcélszerűbb, a multak tanulságaira támaszkodva, nyugodtan, kellő higgadsággal fogadni az eseményeket; de másrésről, éppen e nyugodtságból kifolyólag, melynek tetetés nélkül sohasem lehet más az alapja, mint a szilárd igazságérzet: nem szabad bátoratlanul viselkedni az eszmék embereinek, sőt ellenkezőleg halogatás nélkül hozzá kell fogni az egymással szemben álló irányok boncolgatásához, izről-izre szedéséhez, alapelveknek és végcéljaiknak s ha van, történeteknek elfogulatlan megvizsgálásához, felderítéséhez, hogy így aztán a teljes igazság, melyen a haladás, a közboldogság, a jövő jóléte alapszik, napfényre jöjjön.

A napjainkban előállott helyzettel szemben ez az igazságkutatás részünkről, hogy nyomot ne tévesztünk s áligazságokkal, mellékkörülményekkel útvesztőbe ne csalattassunk, csupán két irányban történhetik. Az államhoz és a hivatalos r. kath. egyházhoz való viszonyunkat kell kizárólag vizsgálat alá vennünk s annak tisztázását, rendezését sürgetnünk; mert a harmadik tényező: az egyén, társadalom és annak meggyőződészerű lelkiismerete, a melyre pedig a helyzet alakulásánál olyan sokan szeretnek hivatkozni, fájdalom, úgy a mint van, a fenforgó körül-

mények közt, a kath. hit nagyobb dicsőségére, komoly igazságkereső előtt figyelembe egyáltalában nem vehető. Ezen a területen a fent és alant levők, mint az öntudatlan, bódult állapotban ténfergők az eszmék hullámvásáraitól teljesen érintetlenül maradnak s alapos vallásos műveltség hiányában az innen-onnan szélsőyesen feltámadó nagyhatalmi vagy érdekközösségi szelek irányát követik.

A hivatalos r. kath. egyházzal való viszonyunkat vévén már részletesebb vizsgálat alá, három főszempontból indulhatunk ki, három irányt követhetünk, a korszakban már teljes érettségre jutott, sőt törvényhozásilag szentesített eszmék világitása mellett. Az első, mely mint alapvető, legfontosabb: a hitelvi tételek súlyának, benső tartalmának megmérése, a keresztyén ideál, az igaz vallásos meggyőződés mérlegén; a második: az ezekből kinövő s ezekkel szerves összefüggésben álló egyházi rendszer, a legújabb társadalmi alakulások mozgató erejéhez, a szabadsághoz s annak követelményeihez való viszonyában és a harmadik: az egyháznak, mint vallásos társulatnak, a múlt idők avult szelleméből átesempesztett s az állami intézményekkel még ma is sikeresen dacoló, nagyhatalmi állása a jog, méltányosság és igazság szempontjából.

A közművelődés s ebben a vallásos eszmék fejlődésének történetét elfogulatlanul, önálló gondolkozással búvárló ember előtt megfelfedhetetlen talány gyanánt állhatott volna már több század óta a r. kath. egyház hitelvi erősege s napjainkban az emberiség szellemi életének ezt az elposványodását méltán nevezhetnénk az igazság szándékos nyomorékká tételének, ha nyomban ott nem lenne a magyarázat a fedezetül használt hierarchiai rendszerben s az ez által mesterségesen fentartott, megfélekezésre szolgáló nagyhatalmi állásban és szövetkezésben; ha két legfontosabb közreható tényezőt: a tudatlanságot a népnél s az alakoskodást a felsőbb körökben kifejejtenénk a számításból.

De éppen ezek a dolgok, tényezők azok, melyek az igazságkeresés útján kell, hogy nyílt, őszinte szó kimondására sürgetőleg ösztönözzenek bennünket és felhívjanak az igazság ellenállhatatlan erejével, minden elfogulatlan közjót szerető embert a társadalmi állapotoknak, különösen a kath. egyházzal való viszonyunknak korszerűbb, egészségesebb rendezésére; mert a mostani helyzet az eszmék egyedül jogos szempontjából tekintve immár tűrhetetlenné lett s veszélyt hordoz méhében.

A vallásos eszmék szentsége, az egyetemes igazságra törekvés tiszteletre méltó volta megköveteli, hogy mindenkinek vallásos meggyőződése mindenki által, tehát első sorban maguk a hit ápolására hivatott egyházi szervezetek által kellő tiszteletben tartassék, hangsúlyozván, hogy az a meggyőződés valóban az egyénnek benső meggyőződése legyen s nem pusztán kihasználási vagy megfélekezési eszköz a társadalom egyik osztályának kezében a másik ellen. Mi is hangsúlyozzuk, hogy a vallásos eszméket nem szabad és nem lehet a föld porába levinni s azzal a mértékkel mérni, a mivel a legközönségesebb emberi dolgokat; de nem azon célzattal tesszük ezt, a milyennel a hierarchia után induló kath. egyház, hanem egyedül azért, hogy a hit, ez a legszentebb tulajdon erkölcstelen s éppen vallás-ellenes célokra kihasználható ne legyen. Ebben van a különbség köztünk és a kath. egyház között s a vele való viszonyunkat ez helyezi kellő világitásba.

A prot. egyház nem esetlegesen, vagy valamely külső kényszer nyomása alatt, hanem egyenesen, mint alapelveinek szigorú követelményét ismeri el s gyakorolja minden felekezettel szemben a vallásszabadságot; míg ellenben a kath. egyház az eszmék fejlődése nyomán szükségszerűen előállott ezen törvényes jogrendet a kort mozgató eszmék hátravetésére, tehát elvellenesen használja ki a saját céljaira, rendszerével a társadalomban, nagyhatalmi állásával pedig a politikai eselszövények mezején nyomakodván a szabadelvű intézményekre. Ennek a két jogtalan tényezőnek birtokában az eszmék fejlődésével ma még határozottabb ellenmondásba jutott, mint volt régebben s az azok használatba vételéhez való görcsös ragaszkodás miatt a köztársadalmi élet szellemi hullámvásáiraival visszatérhetlenül ellentétes irányban halad. Ha hát az eszmék nagymérvű összezavarásának nem mindig természetes eredménye lenne a szellemi élet elbénulása, az erkölcsök alásüllyedése: akkor éppen napjainkban halaszthatatlanul előállana a szüksége annak, hogy a r. kath. egyház rendszere s nagyhatalmi állása magában az ébredő egyházatársadalomban, majd ennek támogatása mellett az állami élet terén leszereltesse. Ebredésre intő jelül szolgálhatna már csak az is, hogy nincs ma már sehol, semmi téren egyetlen intézmény, de még jelszó, mozgalom sem olyan, mely a korszaklelemmel annyira homlokegyenest ellenkeznék s több gyúanyag lenne felhalmozva benne a folyamatban levő szabadelvű békés haladás felrobbantására, mint ezek.

Az államhoz való viszonyunk részletesebb vizsgálatánál a legújabb egyházjogi fejlemény: a vallásszabadság kellő mérlegelésével két szempont lehet előttünk irányadó. Az egyik az, hogy azon magasabb erkölcsi célok, törekvések, a melyeket a prot. egyház kezdettől fogva maga elébe tűzött s a melyeknek megvalósításáért napról-napra küzd, összhangzanak-e a modern szabadelvű állam bevallott céljaival, törekvéseivel? Van-e valamely ellentét kiindulási pontjaiban és végcéljaikban s vajjon a vallásszabadság törvénybe íratása után érdekeik közösbekké lettek-e, avagy távolodtak egymástól? A másik szempont szerint a kérdés az, hogy azokat az erkölcsi célokat, törekvéseket, a melyeket az állam a prot. egyházakkal közöseknek ismer s fogad el, gyámolítja-e erkölcsi súlyával olyan arányban, a melyet a kort mozgató eszmék és a gyakorlati élet egészséges viszonya joggal megkövetelne, hogy így aztán szervezettebb viszony jöjjön létre állam és prot. egyház között?!

Igaz szabadelvű, demokratikus alapokon berendezkedett modern államnak már természeténél fogva is ugyanaz a célja, feladata, a mit a prot. egyház, mint szervezett népegység kezdettől fogva irányelvűl tűzött ki, t. i. a felvilágosodásnak mind nagyobb körre kiterjesztésével a jog- és szabadságérzet ápolása s ezek nyomán tiszta, kiforrott, minden irányban megbízható erkölcsi élet biztosítása; alapeszméje nem lehet más, mint a tulajdonképeni értelemben vett nép szellemi és anyagi érdekeinek előmozdítása s az ezt gátló régi rendi hatalmak és intézmények fokozatos letörése, leszerelése. Tehát a kiindulási pont a felvilágosodás s egy magasabb szellemi létállapot: a szabadság tovább fejlesztésével; a végcél: az állami rendnek szigorú erkölcsi alapon való biztosítása. Ebben a feladatban az állam elméletileg már jó idő óta közös területen munkálkodik a prot. egyházzal; törvényeinek szelleme egyenesen szabadelvű haladást jelez, sőt egyikben-másikban határozottan a prot. felfogás

tükröződik vissza; tényleg azonban semmit sem vesz kevesebbe, mint a saját demokratikus hivatását és semmit sem mozgat lanyhábban, mint a kort mozgató szabadság eszméinek intézményekben való megtestesítését. Mi ennek az oka? Az, hogy, ha olykor-olykor a legjobb, legtisztább szándéktól vezéreltetve próbál is tenni valamit, intézkedései azonnal megtörnek az ellentétes irányban mozgó kath. egyház külső erején, melyben a kiindulási pont: a demokráta állammal és prot. egyházzal szemben, felvilágosodás helyett a tudatlanság és alakoskodás, a fejlemény: szabadság helyett az uralomvágy és szolgálalkúság s a végeredmény: az erkölcsök meglazulása, meggyengülése. Világos bizonyossága ennek az, hogy íme ma, midőn a vallás-szabadság törvénybe íratása ismét közelebb hozza az államot a prot. szellemhez, törekvésekhez, a gyakorlati életben nincs törvény előtt kevesebbe vett egyéni jog, személyes tulajdon, mint az állam által látszólag pártfogásba vett, a valóságban azonban a kath. rendszer kapzsiságának kiszolgáltatott eredeti prot. elv: a vallásos meggyőződés. A helyzet ilyen alakulásával aztán az állam viszonya a prot. egyházzal egyszerre megváltozik; ferde és ellentétes jellegűvé lesz, midőn az prot. elvi alapon egyszerűen túlteszi magát mindenre s külső hatalommá válik; az eszméknek, erkölcsöknek és dolgoknak ilyen módon való irányítására, intézésére a kath. egyházzal kényszer szövetséget köt, vagy annak a hatalmi tényezők egymást vonzó természeténél fogva legalább is szabad kezet enged. A magasabb szellemi hivatásról való ezen nagymérvű megfélemezés, vagy könnyelmű lemondás idézte elő a közgondolkozásban azt az ijesztő fogalomzavart, mely már az erkölcsiesség határát is jóval túllépte; erőszakoskodásaival a demokratikus állami élet fejlődését visszazsorította s nekünk, az állam leghívebb, mert a szabadság erkölcsi alapján álló barátainak, a vallásos hitbirtok legőszintébb tisztelőinek háttérbe állításunkat eredményezte.

Ugyan mondhatnánk-e hát, hogy az állam, mint ilyen a prot. célokat, törekvéseket, melyek különben az ő érdekeivel is azonosak, tényleg gyámolítja? Nem! Ma még legfeljebb csak arról beszélhetünk, hogy mi lenne a kötelessége a mi egyházunkhoz való viszonyát illetőleg?

Mikor a prot. egyház, a demokratikus államformának a szabadság alapján álló ez a legbiztosabb erőssége, javító, erkölcsnemesítő munkájával egyik vagy másik irányban megmozdul, akkor az államnak, mint hű szövetséges-társnak a külső tekintély súlyával azonnal segítségére kellene sietnie, hogy a közös téren az összhang, az együttműködés sikere biztosítva legyen. Nem terjeszkedünk itt most ki részletesen azon esetekre, melyekben egyenes kötelessége volna az erkölcsi hatás sikerének biztosítása. Fájdalom, vannak dolgok, melyeket a prot. egyház erkölcsi visszaéléseknek bélyegez, az állam részéről pedig közönyösséggel, elnézéssel, vagy éppen rosszúl takargatott pártfogással találkoznak.

Csupán annak megjegyzésére szorítkozunk, félreértések kikerülése végett, hogy más ebben a tekintetben a dolog természeténél fogva a kath. egyház helyzete s államhoz való viszonya. Ott az egyház erősítésének munkájában az erkölcsök hiányát a használatba vett vallásos fék, a rendszer külső hatalmi eszközei is sok esetben sikeresen pótolják; sőt a kath. egyház tényleg kevesebbet gondol híveinek erkölcsi-ségével, mint a hitelvi fék, a rendszer-béklyó szigorú

és következetes alkalmazásával, a minek aztán tapasztalat szerint az a következtetése, hogy hitelveinek terjedésével fent és alant, mondhatni egész szabályszerűen jelentkeznek az erkölcsök bomlása. A prot. egyháznak erőssége pedig az erkölcsök tisztaságán alapszik s vele szemben minden igazi és tettetett jóakarat hiábavaló, jöjjön az akár az állam részéről, ha erre való törekvésében kellő gyámolításra nem talál. Utalunk, hogy a példák se hiányozzanak, mindenkit, a ki talán kételkednék állításunk igazságában, a pápa államára s azzal szemben a Kálvin által teremtetett állami élet erkölcsi tisztaságára.

Mi az eszmék mostani zűrzavaros állapotában az államhoz és a hivatalos kath. egyházzal való viszonyunkat illetőleg semmi egyebet nem keresünk, mint igazságot, hogy aztán a megtalált igazság a tökéletesedés felé vigye az emberiséget.

Eszre kell venni mindenkinek azt, hogy a barlang lakók korszaka s a keresztyén eszmék és az ezeken alapuló modern állami élet között ma már vallási téren is áthidalhatatlan a távolság s itt van az idő, a midőn a jognak és törvénynek egészen az egyetemes igazsághoz kell alkalmazkodnia.

Molnár Ferencz.

ISKOLAI ÜGY.

A sárospataki főiskola tanári karának véleménye a görög-pótló tanfolyam tárgyában.

(Köziskolai széki határozat.)

Köziskolai-szék a felolvasott bizottsági munkálattal beható tárgyalás alá vétén, annak sorsa felett — a fontos kérdéshez méltó vita után — szavazás által döntött, oly módon, hogy azt, jóllehet egészében véve gondos, szépen indokolt s tárgyyszeretettől áthatott dolgozatnak ismeri el s annak megkésztetéséért a kiküldött bizottságnak s különösebben a bizottsági előadónak köszönetet is szavaz: — mind a mellett a Nagytiszt, és Tekintetes Igazgató-Tanácsnak elfogadásra — tizenegy szavazattal tíz ellenében — nem ajánlhatja s az ellenvélemény megfogalmazására Radácsi Györgyöt kéri fel.

A köziskolai-szék többsége a görög-pótló intézmény behozatalát a következő okokból nem ajánlhatja:

1. A görög-pótló intézmény alkuszzerű jelensége a hazai gimnáziumi oktatás körében s annyi balszerencse járt vele karöltve mindjárt kisarjazása óta, hogy — ha visszavonásával nem szenvedett volna érzékeny vereséget némely nagyjaink leleményessége és hűsége: — már régen túl lehetne a hazai tanügyi közvélemény ennek mesterséges ápolgatásán.

A két közép-iskola számára tervezett arany-kapocs gyanánt dédelgették éveken át a hivatalosak s a helyett, hogy azzá lehetett volna, akadálylósá lett a gimnáziumi oktatás zavartalan folyásában s a nagyobb, gyökere-sebb reformok kifejlődésében. Tíz éves története bizonyítja, hogy sem a két közép-iskolát nem bírta egymáshoz testvéri közelségbe juttatni, sem az annyszor hangoztatott túlterhelésen nem tudott segíteni s kien-gesztelő, az ellentéteket kibékítő palást helyett divatos rongynak bizonyult s többé-kevésbé nevetséges helyzetet idézett elő tanárookra és tanulókra nézve egyaránt; amazokra, mert nem voltak képesek a görög-pótló intézmény ezer mesteri feladataival megküzdöni s azt a gimnáziumi oktatás eszméjében felolvasztani; emezekre pedig azért, mert a mélyebben látók előtt úgy tűntek fel,

mintha mentsvár után vágyakoztak volna, de a melynek alapja ingoványosnak, fedélzete pedig átlukgatottan igazolódott.

Tanú reá a hivatalos ellenőrzők egy igen nagy része, hogy a görög-pótló intézmény 10 éves sorsa megaláztatással végződött és hogy erre valóban reá is szolgált, bizonyága az is, hogy jelentékeny reformálását — magának az intézménynek nevetségessé tétele nélkül — nem lehetett immár tovább halogatni.

2. Nem ajánlhatja a köziskolai-szék többsége a görög-pótló intézményt még mostani, kétségtelenül jelentékenyen javított formájában sem; mert még *most is alkuszzerű jelenségnek tartja*, a mi — mint ilyen — nem egyeztethető össze a gimn. oktatás eddigi eszméjével s nem felelhet meg az oktatás eddigi eszményének sem.

A gimn. oktatás eszméjéből önként foly, hogy a mint csak egy lehet a jól megfontolt cél a gimn. oktatás előtt: úgy magának az eszmének és az eszményének bizonyos kára nélkül nem szakítható szét az oktatás egysége sem s a jól kitűzött célhoz csak ugyanazok lehetnek a jól megválasztott eszközök is. Az az ingadozás, az a kétlakiság, a mi a görög-pótlós gimnáziumban a görög nyelvi és irodalmi oktatásra nézve kétségtelenül megvan: kockára veti mintegy magát a gimn. oktatás eszméjét és eszményét is s gyanút tör a gondolkodó tanuló ifjú szívébe az oktatás eszményének komolysága és ez eszmény ápolóinak céltudatossága felől. És a mi ezzel egyenlő értékű megfontolni való: a görög-pótlós intézmény megosztja az egy cél felé haladók táborát s bírálat tárgyává teszi a látható és leplezett okokat, a melyek az intézményt létrehozták és fentartják s azt a hitet csepegteti a fejlődő ifjú lelkébe, hogy a legkomolyabb cél is lehet ilyen vagy amolyan és a legszentebb feladatnak is az egyén természetéhez kell alakulnia.

Az oktatás egysége szempontjából nemcsak helyteleníteni tudjuk a görög-pótló intézménynek a görög nyelvi és irodalmi oktatás mellett való fentartását, hanem bizonyos magasabb erkölcsi tekintetekből azt határozottan kárhóztatunk is kell. Van abban valami megalázó a gimnázium eszményére nézve, ha a gimn. oktatás körében külső behatások, szülei, vagy gyermeki gyöngeségek, rokon, vagy ellenszenvek támasztanak bizonyos változtatásokat s idéznek elő a felülkerekedett divat szerinti félreformokat s az ilyen kísérletezések által megrendítjük a közönség egy részének a gimn. oktatás határozottságába vetett hitét.

3. Nem fogadhatja el s illetőleg nem ajánlhatja a görög-pótló intézmény behozatalát a köz-iskolai szék többsége, mert az, mai módosított minőségében is többet ölel fel, mint a mennyivel a gimn. növendék a négy alsó osztályban szerzett ismeretei mellett megbirkózhatik.

Tetszetősnek mutatkozik ugyan, hogy Homeroszt, Herodotoszt az V-ik s Aischylosz vagy Sophoklész egy tragoediáját s a görög lyrai szemelvényeket a VI.; Thukydideszt, Demosthenészt s a görög irodalom korszakait és főképviseleket a VII., a görög művészet remekeinek történetét pedig a VIII. osztálybeli növendék kapcsolatos magyar olvasmányokkal és szemléltetés alapján fogja a görög-pótlóban megismerni; — de hol van a biztosíték arra, hogy ezeknek a nagy szellemeknek s ezek alkotásainak megértése, a növendékeknek ezek szellemébe való bevezetése csakugyan megtörténhetik? S elhíhető-e — a már megesezt nagy csalódás után is — hogy a mai gimn. tanuló — ha csupán a görög grammatika nyügei alól mentettük fel: — elég időt fog tudni rá fordítani lelkének, aesthetikai érzékének olyan fejlesztésére, hogy mint már VIII. o.-beli

növendék, a görög művészet remekeinek történetét, e remekeket tehát történeti fejlődésükben és általános művészi értékek szerint is méltányolni képes legyen?!

Tartunk tőle, hogy az a búbajos kép, melyet a görög-pótló intézmény barátai festenek, a tapasztalat tüzeiben hamuvá fog összeégni s cseppel sem viszi előbbre a görög nyelvtől irtózó növendékeket, mint vitte eddig a görög-pótló nélküli gimnázium; vagy pedig (a mi még rosszabb), bizonyos színes-mázos, felületes vagy éppen nagyzó műveltségnek válik melegágyává, a helyett, hogy a tudomány igazságaiért lángoló hadsereget, vagy — a mit a görög-pótló egyik céljának emlegetnek — magyar műpártoló s magyar képző-művészetet teremtő nemzedéket tudna felnevelni.

4. Nem ajánlhatja a köz-iskolai szék többsége a görög-pótló intézményt azért sem, mert a mi abban lényegnek s a gimn. oktatásra nézve jó eredményűnek tekinthető, — az a mai gimn. rendszer mellett is megvalósítható, a növendékek lelkébe átplántálható. Nemcsak, hanem rendes, egészséges viszonyok között, a gimn. oktatás szellemének az egész rendszert átható lüktetése mellett, — *ez az átplántálás, tehát a görög-pótló intézmény lényegének megvalósítása* a mai gimn.-ból nem is hiányozhatott volna soha és a mennyiben itt-ott talán hiányzott, azért magát a rendszert kárhóztatással sujtanunk nem lehet, sőt nem szabad.

A görög-pótló intézmény pedig — bármint széptjük is a dolgot — kétségbevonhatatlan ítélet a görög nyelv és irodalom, a magyar nyelv és irodalom s a hazai és világtörténelem mai oktatása ellen; noha ezek ezt a kárhóztatást — a legtöbb esetben — meg nem érdemlik.

Alig tehető fel, hogy akadna görög nyelv és irodalmi tanár, a ki száraz nyelv- és szófüzéstani szabályok beemléztetésével, vagy a felvett szövegnek rideg, lélek nélküli tordítgatásával akarná azt a célt elérni, a melyet a gimn. tanterv a görög nyelvi és irodalmi oktatás elé kitűzött. Szomorú még elgondolni is, hogy valaki megfelelő tárgyi magyarázatok nélkül, a felvett író rövid jellemzése, sajátosságainak feltűntetése nélkül, történeti, régiségtani, nép- és földrajzi stb. fejtegetések nélkül s a hol a szükség parancsolja a szemléltetés igénybevétele nélkül — akarja növendékeit a görög nyelv és irodalom kincseivel megismertetni. Éppen olyan lehetetlennek tetszik az is, hogy egy hivatását értő tanár meg ne ragadjon minden kínálkozó alkalmat annak megbizonyítására, hogy a görög szellem hódító ereje milyen példákban mutatkozik a magyar irodalomban, irodalmunk egyik-másik kiváló képviselőinek szellemi termékeiben.

Még kevésbbé tehető fel a magyar nyelv és irodalom tanáráról, hogy ez elszalaszssa az ó *»classicus és a magyar irodalom egymással kapcsolatban álló termékeinek párhuzamos fejtegetését s a vonatkozások felmutatását,* a mit a gimn. tanterv különben is határozottan megkövetel, a tanári eszélyesség s az eszmék, irányok történeti megértése pedig elengedhetetlenül parancsol. Lyrai, epikai s drámai irodalomról eddig sem lehetett komolyan szó a gimnáziumi oktatás körében — *a görög irodalomra való hivatkozás nélkül* s nem lehetne szó a görög-pótló intézmény behozatala után sem s hogy aztán ugyanazt a munkát miért kellene két tanárnak külön-külön végeznie s miért kellene talán egyiknek a másikat s a másiknak az egyiket cáfolgatnia, kiigazíthatnia vagy éppen a növendék fejében a tiszta igazság felől zavart támasztania: ez az, a mit az oktatás egységének hivei megérteni nem fognak soha.

Ha a görög nyelv és irodalom s a magyar nyelv és irodalom tanárai mellett a hazai és világ-történelem tanára is úgy teljesíti kötelességét, a mint a gimn.

tanterv és a történelmi oktatás eszméje megköveteli; ha az Görögországot nem csupán állami intézményeiben s háborúiban, hanem a béke nagy műveiben, művészi nagy alkotásaiban s irodalmának, művészetének a különböző nemzetekre gyakorolt roppant hatásában is bemutatja és méltányolja s ha nem elégszik meg ezek méltatásánál a szóbeli előadással, hanem a szemléltetés minden eszközét is meghasználja s növendékeit annak minden gyönyörűségével meg-megkínálja, sőt mintegy meg-megitatja: — ilyen körülmények között és feltételek mellett mi marad még el az u. n. görög-pótló feladataiból, a mit ezekben lényegesnek tekinthetünk és becsülhetünk?!

A görög képzőművészet története, annak tehát önálló tantárgyként való behozatala — szerintünk keményebb táplálék — bármilyen kecsgető és bármilyen sok élvezettel kínálkozik is — semhogy azt a gymn. növendék a mai rendszer keretében a cél nagyságához képest megbírhatná és igazi javára fordíthatná. — A szabad kézi rajz munka-asztalához pedig most is nyitva van az út a gymn. valamennyi növendéke előtt.

5. Nem javallhatja a köz-iskolai szék többsége a görög-pótló intézményt azért sem, mert arra, a mi azt leginkább ajánlani látszik, t. i. az ízlés nemesítésére s az u. n. *aesthetikai érzék fejlesztésére* a mai gimnázium — ha rendeltetésének igazán megfelel — a nélkül is kellő eszközökkel rendelkezik. A vallás s az ebben nyilvánkozó eszményiség, a történelem s ennek nagy tapasztalati igazságai s az általa feltűntetett küzdelmek; a népek, nemzetek jogos és jogtalan tusái, a féktelen szenvedélyek rombolásai s a humanismus engesztelő, boldogító alkotásai; a költészet, szónoklat szépségei s az egész irodalmi oktatás — mind a legnemesebben és legbizonyosabban ható eszközök az ízlés és *aesthetikai érzék* növelésére; sőt alig van gymn. tantárgy, a mely ez irányban jó hatást ne tudna és ne tudott volna eddig is gyakorolni a hivatott ember kezelése alatt. Az egész intézet jó szelleme s minden egyes tanárnak egész lénye, alkalmazkodása, minden szava, minden mozdulata és minden cselekedete — úgy szólván — az ízlés terjesztés és nemesítés szolgálatában áll.

Ujabban pedig már az I. gymn. osztálytól kezdve, ott vannak a képek a növendékek könyvében; ott a latin nyelvtanban, a földrajzban, a természetrajzi s természettani művekben s ott — a szükséghez képest — a tantermek falain s ott a *képző művészet remekeinek másolatai is a történelmi tankönyvek lapjain* vagy az azokhoz csatolt függelékekben s mindezekben felül pedig megtalálhatók az egyes tanintézetek gyűjteményeiben is: — nem tudjuk azért megérteni, hogy ebből a szempontból komoly szükség volna a görög-pótló intézmény behozatalára!!

6. Nem javasolhatja a köz-iskolai szék többsége a görög-pótló intézményt, mint olyan kísérletet sem, a minek reménylhető, de még meg nem bizonyosodott eredményei nincsenek egyenes arányban a reá fordítandó költségekkel.

A görög-pótló multja, mint említettük, kudarccal végződött; lehetetlennek látszik előttük, hogy épen a sárospataki főiskola, ez a negyedfél százados tanintézet, a mely az ó-classicai szellem ápolását az egész hazai tudományosság elismerése mellett dicsőséggel tudta gyakorolni: lehetetlennek látszik — ismételjük — hogy épen ez az iskola behozhasson a gimnáziumába egy kipróbáltatlan s multjában egyáltalán nem igazolt és nem kecsgető reformot, részben csak azért, mert azt már sok más intézet is behozta s mert ennek be-

tás szellemétől áthatott szüle rokonszenvét is elveszít-hetjük.

A görög-pótló barátainak ez utóbbi érvét kétségtelenül nagyon megszívlelendőnek kell tartanunk, de bizunk egyszersmind — az ilyen szülékkel szemben is abban, hogy a görög-pótló intézmény 10 éves vonag-lása őket is mérsékelni fogja a fél-reform iránt érzett vagy gondolt szeretetükben és hogy a prot. iskolákban nem a görög pótlót, hanem a prot. szellemet tartják igazán kívánatosnak.

Hogy aztán az ilyen fél-reform miként függ össze a prot. szabadelvűséggel és mi módon felelne meg az ilyen szabadelvűség szellemének, a köz-iskolai szék többsége ezt megérteni nem tudja.

Végezetre pedig, ha felsorolt érveink nem volnának eléggé nyomósak arra nézve, hogy a Nt. és Tek. Igazgató-tanácsot a görög-pótló intézmény szükségte-lensége és célszerűtlensége felől meggyőzzék: — akkor a legmélyebb tisztelettel arra kell kérnünk, hogy tartózkodjék a görög-pótlónak a főiskola gimnáziumába való behozatalától legalább addig, a míg ennek javított kiadása felől határozott tanügyi vélemény alakul; a míg valódi értéke megbizonyosodik s képviselőjére — a tapasztalat iskolájában — mesterek támadnak köz-zöttünk, a kiknek kezébe a most még bizonytalan értékű tegyvert föltétlen bizodalommal lehet majd átadnunk.

Addig pedig az oktatás egységes szelleme, a holt csontokat is meglevenítő, az ellentéteket is jótékony harmoniába olvasztó egy szív és egy lélek hassák át főiskolánk intézményeit!

Sárospatak, 1901. január 28.

Dr. Zsindely István,
akad. és közgazgató.

Radácsi György,
helyettes jegyző.

TÁRCA.

Megnyugvás.

Az Úr velem rendelkezik,
Szava parancsol nékem.
Ha szívemhez bú férkezik,
Keze letörli szépen.

Mikor lelkem elébe száll
S lehull a földi járom,
Ott fenn engem irgalma vár,
Sok bűnöm mind kitárom.

Mi bennem durva sáralak,
Az marad lenn a földbe
Feküdve ott a föld alatt,
Bú-, bajtól elgyötörve.

A bűnös test lenn porladoz
Egy árva sirgödörbe;
Nyugtot reá nagy álma hoz
Örökre, mindörökre!

De lelkem fényes álmait
S eszményeim világát
Hozzá viszi a tiszta hit
Felhőn és csillagon át.

S az égi fényes csarnokok
Előttem mind kinyílnak,
Zendülnek tündér szép dalok
Végén a földi kinnak.

A sok testvér, barát, rokon
Ott vár fehér ruhába',
Szelid mosolylyal karba fon
Az Úr szent csarnokába.

S az Úr szelíden rám tekint
Es omló könnyem látva,
Sok vétkemet letörli mind,
Sok bűnöm megbocsátja.

S mellette, a fényben állva
Jutok a szent seregbe,
Tisztultan, fehér ruhába'
Közéjük így megyek be.

Veres Ferenc.

A villamosság lényege.

(Folytatás.)

A villamosság tana egyike a legifjabb tudományoknak, noha gyökerei az ó-korba nyúlnak le. Az első physikus, ki a villamosság alaptüneményét a megdörzsölt borostyánkőnek a könnyű testekre gyakorolt vonzó hatásában felismerte, a hagyomány szerint a görögök első physikusa, a hét görög bölcs egyike: *Thales* (640—550. Kr. e.) volt. Aristoteles szerint *Thales* a mageses vaskő vonzó hatását is ismerte, de úgy ő, valamint a többi görög természet-bölcse a két fajta vonzási tünemény között lényegbeli összefüggést, vagy különbséget nem látott. Magának a villamosságnak görögös-latinságú neve: *electricitas* a borostyánkőnek görög nevéből származott. Ha ezek után még megemlítjük, hogy *Theophrastus* által lynkurionnak nevezett, de az ő leírása után fel nem ismerhető ásványon a borostyánkőéhez hasonló tulajdonságot megfigyelt, hogy *Plinius* a melegített karbunculusnak ehez hasonló sajátságát ismerte és végre hogy megfigyelték az ó-koriak a légköri villamosság köznapi jelenségeit is, a nélkül azonban, hogy a megdörzsölt borostyánkő vonzó hatása és ezek között a jelenségek között valami összefüggést felismerni képesek lettek volna, összefoglaltuk a classicus ó-kornak a tárgyra vonatkozó ismereteit.

Két ezer év mult el *Thales* felfedezése után a nélkül, hogy a villamosság terén a borostyánkőnek leirt tulajdonságán kívül valami egyéb, ebbe a körbe tartozó jelenség megragadta volna az emberiség figyelmét. A villamosság tanának, mint tudománynak megalapítása *William Gilbert* (1540—1603) angol orvos nevéhez fűződik. Ő az első, ki kísérletei útján rájött arra, hogy a borostyánkőön kívül még sok más test válhatik dörzsöléssel elektromossá. Ebből a szempontból két csoportba is osztotta a testeket: a dörzsölés útján villamossá válható és nem válható testek csoportjára. Valamennyi villamossá tehető testen azonban csak a vonzó hatást ismerte s nem egyszersmind a taszítás tüneményét is. A mageses és a villamos testek megkülönböztető tulajdonságát épen abban látta, hogy a villamosok csak vonzanak, de a magesesek taszítanak is.

Bár e munka keretében amaz elméletek közül, amelyek a villamosság lényegét igyekeztek megfejtetni, csak a fontosabbakra terjeszkedhetem ki; *Gilbert*nek a

közvetlen tapasztalat alapján álló, művészesen megalkotott nézete a villamosság lényegéről ezek mellett is figyelemünkre érdemes. Tapasztalati tény ugyanis az, hogy valamely folyadék a részecskéi között működő vonzó erők hatása alatt mindig a legkisebb felületet veszi fel. Két higany- vagy víz-csepp egymással érintkezve, egy cseppé olvad össze, mi által felületük kisebb lesz. A villamosságot *Gilbert* finom, láthatatlan folyadéknak fogta fel, a mely anyag a megdörzsölt borostyánkőből a felületre kerül s onnan minden irányban kiáramlik. Ha ekkor a borostyánkő közelében egy másik test van, e kettő között folyadék-szalagok képződnek s ha ez a második test elég könnyű és távolsága a borostyánkőtől nem nagy, a folyadék-szalagok összehúzódasakor az összehúzó erő folytán a borostyánkőhöz ragadtatik. Ez a vonzós tüneménye. *Gilbert* materialis feltevése a villamosság lényegéről kétségtelenül hibás, de a vonzás mechanizmusát a hibás hypothesis alapján is a folyadékok erőhatásainak helyes magyarázatával és elég egyszerűen fejtette meg.

Nagyban bővült a villamos tünemények köre *Magdeburg* hires polgármesterének, a physika más részeiben is nagy alkotásairól emlékeztet *Guericke Ottónak* (1602—1686) kísérleti eredményeivel. Hogy kísérleteit kényelmesebben végezhesse és hogy nagyobb electromos hatásokat érhesse el, tengely körül forgatható kengolyót készített. Ez volt az egyik dörzsölő szer, a másikat tenyerével helyettesítette. Ezzel, alapjában a dörzsölési villamos gépet megközelítő készülékével rájött a taszítás tüneményeire is. A villamos kengolyó magához ragadta s rövid érintkezés után eltaszította a könnyű testeket. E megfigyelései alapján jutott el a villamos vezetés fogalmára is. A megdörzsölt kengolyón aztán másnemű jelenségek is meglepték a figyelmét: sötétben fény övezte s halk sercegés volt rajta megfigyelhető. Bárha ezeknek a tüneményeknek magyarázatát nem annyira a golyó villamos állapotában, mint inkább a dörzsölés alatt fejlődő hő hatásában s a golyónak ezzel kapcsolatos kitágulásakor a kristályos részecskék egymáshoz való surlódásában kereste; mégis kétségtelen érdeme *Gilbert*nek a villamos taszítás és vezetés felfedezése.

A megdörzsölt testek elektromos állapotával kapcsolatos fény- és hangtünemények megmagyarázásához közelebb jutott *Hawksbee* (meghalt 1705.) angol physikus. Ebben az időben nagy szorgalommal kutatták u. i. a physikusok egy sajátságos tüneménynek, az u. n. *mercuri fénynek* okát, melyet bizonyos anyagok megmelegítésük vagy megvilágításuk után sötétbe kisugároznak. Ez a physikus is kereste. Mikor aztán egy alkalommal a *Gilbert* készülékével sötétben kísérletezett, megjelent itt is a golyó körül ez a fény, mely 10 láb távolra is elvilágított. Nemcsak, hanem ujjával hatalmas szikrákat is csalt ki a golyóból, melyeknek létre jöttét csattanás kísérte. Megállapíthatta tehát az említett tüneményeknek időbeli összefüggését.

A 18. század harmincas éveivel új korszaka kezdődik a villamosságnak. *Stephan Gray* a *Guericke* által végzett kísérletek megismétlése alatt arra a felfedezésre jutott, hogy a testek egy része vezeti az elektromosságot, miként a fémek a meleget, a másik része azonban mintegy megkötve tartja. A testek előbbi csoportját vezetőknak, az utóbbit elszigetelőknak nevezte el. Kísérletei szerint az emberi test is villamossá tehető. Mikor egy gyermeket elszigetelő zsámolyra állított fel s testét megdörzsölt üvegrúddal érintette meg, a gyermek teste könnyebb tárgyakat nagyobb távolságból is magához ragadott. A víz elektromossá tétele végett nem is volt szükség arra, hogy azt a villamos rúddal érintkezésbe

hozza. Felszine már nagyobb távolságban is kidomborodott. Villamos állapotba jutott villamos test hatása alatt. Gray jelölhető meg tehát a *helyzeti villamosság* (influenzia) első megfigyelőjének.

Kortárs *Dufay* (1658—1739.) a már megjelölt irányban tovább kutatván, azt találta, hogy az elszigetelő zsámolyra helyezett s megvillamosított gyermek testéből erős szikrák húzhatók ki. Legfontosabb kísérlete azonban az volt, a mely a két fajta villamosság felfedezésére vezette s a melylyel kétségtelenül megállapította a kétféle elektromosságnak a következőkben összefoglalt hatási törvényét: 1. Kétféle elektromosság van u. m. *üvegnemű és gyantanemű*. Az első fajta gerjed az üvegben, a természetes kristályokban, a nemes kövekben, az állatok szőrén, a második a gyantás testekben. 2. Az *egy-nemű villamosságok taszítják, a külön-neműek vonzzák egymást*.

Dufaynak kétségtelenül örök érvényű igazságai erős impulzust adtak a villamosság tünetjeinek további kutatására. Ezek hatása alatt a physikusok egy része a bolygók vonzásának magyarázatát is a különböző fajú elektromosságok egymásra hatásában keresték s *Nollet*, a franciák hírneves physikusa a villamos gyanták természetének értelmezésére felállított elméletében már annak a gondolatnak ad kifejezést, hogy a hő, a fény és az elektromosság anyagainak azonosoknak kell lenniök. A különböző alakban megnyilatkozó természeti erők *egységének* első gyanítása tehát már *Nollet* elméletében kifejezésre jut.

Ezeket, a villamosság tanában úgy gyakorlati, mint elméleti szempontból nagy értékű eredményeket egymásután követték a dörzsölési villamos gép tökéletes alakjának megtalálása, a villamosság megsűrítésére szolgáló leydeni palackok felfedezése, a villamosság kémiai hatásának felismerése és a kisebb mennyiségű elektromosságok kimutatására szolgáló elektroszkópok megszerkesztése. És bárha minden nagyobbocskára vívmánynál fel-felmerült a villamosság lényegének, miben létének kérdése is s a lényeget megmagyarázni törekedő, akkor többé-kevésbé valószínűnek tetsző elméletek keltek is életre; mindemezt elméletek mélyebb nyomat a tudomány történetében nem hagytak magok után.

Eljutottunk ezekkel a *Franklin* korszakához. Az eddig letűnt századok eredményei csak előmunkálatoknak tekinthetők. Előmunkálatoknak, a melyeknek a kezdet nagy nehézségével kellett megküzdieniök, de az alapokat szilárdul lerakták a további építéshez. Az erre következő időszak az alkotások korszaka. Az alkotásoké, a melyeknek mindegyikén visszatükröződik az emberi szellem isteni eredete.

(Folyt. köv.)

Ellend József.

KÖZÉLETÜNK.

A magyarországi

tótajkú református gyülekezetek sorsa.

A magyarországi reformátusoknak nagy bajuk volt mindig, hogy holmi más érdekéért igen sokszor áldozatul dobták oda a tiszta felekezeti érdeket. Számítatlan példával tudnám ezt igazolni az egyház történetéből. De csak két dolgot említek fel. Az egyik, melyet futólag érintek, az, hogy legközelebb is feladta az egyház az 1868 : 53. t. cikket, vagy legalább hozzájárult, hogy e hatalmas erőd lerombolható legyen. Miért? Mert úgy lett feltüntetve a világ előtt, hogy ennek

eltörlése a tiszta szabadelvűségből folyik. No hát, ha már ez így van: akkor a reformátusoknak kell elől menni. Emlékszem, ez volt akkor a hangulat. Kevesen hangoztatták s azoknak is szavuk kiáltó szó volt a pusztában, hogy ha ezt a szabadelvűség diktálja, de ugyanazon szabadelvűség diktálja azt is, hogy történjék az egyházak versenye, teljesen egyenlő létfeltételek mellett. Micsoda felfordult, a szabadelvűséggel homlokegyenest ellenkező állapot az, hogy az egyik egyháznak milliók vannak a kezén, főpapjai százazrekre menő évi jövedelemmel rendelkeznek, mint az uralkodó római katolikus, a másik pedig, miként a református egyház koldusabb a koldusnál. S mikor aztán egy néhány szerény publicista, de igazán szabadelvű publicista fel merete vetni azt a kérdést, hogy összeillik-e hát a jog és igazsággal ez a visszás helyzet: jaj, hogy felvonták a nagy politikusok a szemöldöküket, még a reformátusok közül valók is. Oh ezt ne bolygassatok, ezt a kérdést ne feszegetsetek, ez ne bánst virág, szélmalom harcot vívtok. Ez már nem volt szabadelvű követelmény. Meg aztán nem lesztek-e kielégítve, készül a kongruáról való törvény. Ne féljete, ezzel diadalmasan felvehetitek a harcot a siserahaddal. Többet mondok, akadtak olyanok is, a kik kiszámították, hogy a reformátusok tökéletesen ki lesznek elégítve a kongruával, mert oly összegnek lesznek birtokában, mely a kath. vagyonnal szemben őket arány szerint megilletheti. Igaz-e ez: valahol megcáfoltam még akkor, midőn pedig még a konvent által megállapított számok voltak szemeink előtt, igaz-e ez most, a kongrua törvény végrehajtása után: azt látjuk, tapasztaljuk. A Potemkin falvak eltűntek: a református lelkészek pedig jövőben is viskókban fognak lakni, száraz kenyeret fognak enni. A tiszta szabadelvűség megtermelte gyümölcseit. A klerus pedig oda állt a termő fa alá és rázza, szedi a gyümölcsöt. Az ország pénzéből hálókat csinál, felekezeti intézményeket alkot tömegesen, egyleteket létesít, százazrekre fordít hitértítésre. Ne féljete, mosolyognak egymás szemébe az augurok, ha valaha, most rekatholizáljuk Magyarországot! Megállíthatjuk-e ezt a törekvést? Isten tudja. Ha mindenik pap Arthur király kerek asztalának vitézei közül való volna, talán igen. De még akkor is bajos a mai pénz-imádó korban. Így szomorúan kell szemlélőnünk, mint veszítjük folyton a tért, mert a képzelt szabadelvűséget feljebb becsültük egyházunk érdekeinel.

Mindezt csak arra hoztam fel, hogy a református egyház, sokszor legelemibb érdekeivel sem törődik, csak hogy szabadelvűségét fitogtassa.

Ugyanezt bizonyítja, a mit címül írtam, a mit tárgyalni akarok.

A magyarországi ref. vallást szeretik magyar vallásnak nevezni. És ez igaz is, mert a ref. leginkább a magyar faj lakta vidékeken vert gyökeret, de ki ne tudná, hogy tótajku gyülekezeteink is vannak, ha mindjárt egy százalékban is. Én e gyülekezetek iránt ezelőtt nem édeklődtem, mert távolról ismertem őket, de mióta közelebről veszem ezeket szemügyre s alkalmam van belső életüket megfigyelni, állíthatom, hogy velők szemben az egyház intéző hatósága határozottan téves, rossz politikát folytat. Bizonyos magasabbnak látszó érdekekért kockára teszi, feláldozza e gyülekezeteinket. Ez a politika nem tegnapi keletű, nagyon régen keletkezett, de gyülekezeteink kárával történt. Ha valaki végig lapozza pl. a felső-zempléni egyházmegyére vonatkozó okmányokat, látni fogja, hogy itt is, ott is volt egy-egy gyülekezetünk, a hol pedig elvértve akad

egy-egy református. Kétségtelen, hogy e kipusztulásban tetemes része volt az üldözéseknek, a középosztály gyengülésének, fokozatos tér veszítésének, de nem hiszem, hogy az igazi protestáns felekezeti öntudat, hitélet valahol gyengébb lábon állana, mint ezekben a mi tót ecclesiáinkban. Ha ez a politika tovább folyik, az erős kath. invazió e ponton súlyos csapást fog ránk mérni. Megmaradnak tán azok az anyaegyházaink, melyekben a hívek tulnyomó többsége hitünket vallja, a hol a róm. katolikusoknak nincs hol lábaikat megvetni, mert nincs egy imaházuk, nincs iskolájuk, de szórványaink, fiókegyházaink lassan, de biztosan elfognak pusztulni.

De hát miben nyilvánul ez a politikai irány, kérde az olvasó. Abban, hogy ősidők óta s most pedig még kevésbé fordítunk oly gondot a gyülekezet nyelvére, mint a minőt megérdemel. Tettük és teszszük ezt oly szempontból, melynek indító oka kétségtelenül igen nemes, — de a felekezeti hitéletre a mai viszonyok között határozottan káros. Az indító ok a magyarosítás, azon felfogás, hogy ha lassanként elvonjuk e gyülekezetek anyanyelvének eszközeit, ezek hovatovább megmagyarosodnak. Meg ugyan meg nem magyarosodtak és nem is fognak ily módon megmagyarosodni, de hogy hovatovább gyengülni fog ez ecclesiákban a felekezeti szellem, az bizonyos.

Soroljunk fel néhányat e rosz intézkedésekből! Nálunk megtörténhetik, hogy tót egyházak élén állanak, tót területeken missionáriuskodhatnak olyanok, kik a tót nyelvről halvány sejtelemmel sem bírnak. Van-e ennél képtelenebb állapot?

Micsoda absurdum dolog volna az, ha egy angol missionárius elmenne a távol keletre és angol nyelven akarná megtéríteni a vad népeket? Hát mikép érülközik az ily lelkész a híveivel, mikép vesz részt örömlükben, bánatukban, mikép inti, vigasztalja őket, miképen gyakorol belmissiót? Ezt én nem tudom, de egyet gyanítok, azt, hogy mikor lelkésze meg nem érti: elmegy biz az a hívó ahoz a másik paphoz, a ki nyelvét megtanulta és őt meg is érti. Hogy ily módon könnyű hálót fenni, azt gondolhatjuk.

Ott van egy másik dolog: az istenitisztelek nyelve. A magyarosítás magas érdekében maga a kerület úgy intézkedett, hogy tót gyülekezeteinkben legalább minden harmadik vasárnap magyarul kell prédikálni. Nem tudom, hogy a legtótabb gyülekezetekben tényleg keresztülvitetik-e ez, de annyit tapasztaltam, hogy ha ez gyakorlatban volna: az a vasárnap elveszett a gyülekezetre. Tapasztalásból a legőszintébben állíthatom ezt. Több tót egyházban tartottan templomszentelési beszédet, tehát tudom. Soha rosszabbul nem éreztem magamat, mint szereplésem alatt. A szónok célja az, hogy a mit érez, azt másokkal is éreztesse, hogy a mit mond, azzal építsen. Istenem! és azok az arcok, azok a bámészkodások. Látták, hogy beszélek, fel is sóhajtottak, egy Isten, egy Jézus szóra, — de semmi nemesebb építést nem végeztem, erről meg voltam győződve. Ezt csak állításom igazolásául hoztam fel, nem azért, hogy még ily alkalommal is előnyt adnék a tótnak.

Ott van egy harmadik dolog. És kijelentem, hogy ezt tartom a legfontosabbnak. Mert legmagyarabb papunk is megtanúlja kevesével hívei nyelvét, hogy velük érülközhessék, ha mindjárt azon idő alatt sok érdek is van veszélyeztetve. Ámde tótajku hitsorsosaink kezében nincs semmi vallásos, léleképítő, lélektápláló mű, melyet megértenének.

A tót zsolttárok fogyatékán vannak, tót imaköny-

vek egyáltalában nincsenek tudtommal; oly könyvi melyből vallását megismerné, megszeretné, azt véde tudná, sehol sincs.

Ez végtelen nagy baj, nagyobb még annál is, ha lelkészével saját nyelvén nem érülközhethetné, nagyobb annál is, ha a magyar nyelven tartott istenitiszteleket meg nem értené, mert mindezek híján is, — legalább csendes óráiban, otthon áhitatos buzdulást, okulást tudna szerezni. Így? Így bizony a legtöbbször. legkivált a fiók egyházakban, a szórványokban züllés, pusztulás a mi híveink sorsa. Ott vannak a róm. kath. nyomtatványok, oly nyelven, mit a hívó megért. Hát mit tegyen az ilyen elhagyatott ref. ember, — üres óráiban hozzájuk folyamodik. Imádkozni akarna, imakönyve nincs. Ott vannak a róm. kath. imakönyvek, felveszi; felveszi talán épen róm. kath. feleségeét. Ugyebár, nincs az ilyen munkának jó eredménye. Nem rég F.-Zemplénben néhány lelkész mozgalmat akart indítani, hogy kéressék fel a kerület arra: adjon segélyt, már nem emlékszem rá világosan, a tót zsolttárok újra nyomtatására-e, vagy egy tótnyelvű s házi használatra szánt imakönyv kibocsátására. A kérelem fel sem mehetett a kerületre, de ha fel megy is, kérdés, adott volna-e a kerület ilyenre segélyt. Nem rendelkezte volna-e alá a tiszta felekezeti érdeket ama magasabb érdeknek, a magyarosítás eszméjének.

De hát czélt érünk-e e politikával, s hogy úgy mondjam passiv magyarosítással? A magyarosításnak ma egyik általánosan elfogadott eszközének az iskolákat tartják. Olyanok-e a mi tót gyülekezeteink iskolái, úgy folyik-e abban a tanítás, oly megmagyarosodott gyermekek kerülnek e ki azokból, hogy azok felnőve már nélkülözhetik a tótul írott vallásos könyveket és a tótul tartott istenitiszteleket? Nem hiszem. Inkább az ellenkezőről vagyok meggyőződve.

Úgy tapasztaltam, hogy tótajku egyházaink iskolái többnyire gyengébbek a magyarajkuakénál, nemcsak azért, mert midőn itt a nyelv akadályával is kell küzdeni, a mi amott nincs meg, — addig másfelől socialis. környezetbeli viszonyok folytán inkább is, a gyengébb tanítók menhelyei a tót ecclesiák. Azt a tervszerűséget, azt az okos, észszerű paedagogiai eljárást, a mit óhajtani kellene, igen-igen kevés helyen láttam én. A legtöbbször annyi az egész, hogy a gyermek a magyar tankönyvet bemagolja ugyan, de tökéletesen mindegy volna, ha francia lett légyen is az a szöveg, melyet betanult, úgy sem érti. Természetes, hogy bajos is megértenie, igen is nagy paedagogiai lángelmével kellene bírnia annak a tanítónak, ki azokat, még a magyar anyanyelvű gyermek előtt is nehézkes tankönyveinket a tót gyermekkel megértetné. Az eredmény hát a mai viszonyok között az iskolák által való magyarosításnál annyi, mint semmi. A gyermek fejében megmaradt egy-két útszéli kifejezés, nem több. Hogy építsen már most az ily alapokra az egyház, miképen folytassa a magyarosítást ott, a hol az jól el sem kezdetett?

De többet mondok. Tegyük fel, hogy az iskoláink útján való magyarosítás a legtökéletesebb volna, mely semmi kívánni valót nem hagyna maga után, tegyük fel, hogy a gyermek 6 év alatt tökéletesen megtanulná a magyar nyelvet, olyanok-e a felső vidék viszonyai, hogy e megszerzett ismeretet a gyermek megőrizhetné. Nem. A mi tót gyülekezeteink megmagyarosítása rövid időn megtörténhetné, ha csak ők magok volnának tótok, körülők magyar gyülekezetek volnának. De körülők egy nehezen vagy soha nem mozdítható, csökönyös szláv elem lakik, azzal vannak körülveve.

Kilép a gyermek az iskolából. Mit, ugyan mit hall az a gyermek, a ki az iskolában, hangsúlyozzuk a jól magyarsító iskolában, megtanulta a magyar szót. Egy szláv szél zúgását. A fák leveleit ez mozgatja. Az ipar, a kereskedés kereke ez. A földmives ezzel hajszolja a csákót. Minden, minden szláv körülte. Mit képzelünk, megmaradhat-e ő magyarnak? Nem maradhat. Pár év múlva, még ha az iskolából teljes nyelvismerettel jött is ki: ott van, a hol volt, mikor az iskolába bement. Én azért mindig bámulom azokat a politikusokat, a kik a felső-vidékre beállítanak egy-két minta állami iskolát s azt hiszik, ezzel óriási lökést adnak a magyarosításnak. Semmit vagy igen keveset. Az iskolázás végeztével elért *fényes* — mert az — eredményt úgy elnyeli a körülhullámzó szláv áradat, mintha soha sem lett volna. Az ősz ösztön hatalmasabb egy-két minta iskolánál. Ezt az ősz anyanyelvi ösztönt, csak közös, minden felekezet, a közgazdaság, az ipar, a kereskedés, a közélet közös, összetett, egyértelmű munkájával lehetne legyőzni.

Mig ez távol van, addig a mi mai irányunk mindig veszélyeztetni fogja felekezeti állásunkat.

De hát kérhetné valaki, mi ennek a cikknek a célja? Ennek a cikknek célja az, hogy eszméltesse azokat, a kik az egyház élén állanak, hogy a mikor mintegy mintát állítanak a tót egyházak által a világ elé, hogy ime nézzétek, mennyire szívünkön fekszik nekünk a magyarosítás, mert ime tót iratokat sem engedünk hiveink közé jutni, akkor tulajdonképpen a mai viszonyok között a magyarosítás ügyét nem mozdítják elő, a felekezeti ügynek pedig határozottan ártanak.

De hát tótosítsunk? Dehogy, Isten mentsen! Mi a hazát és egyházunkat. egyformán szeretjük. De úgy képzelt eredményekért nem is kell feláldoznunk felekezeti érdekeinket. Cikkem célja tehát eszméltetés azok részére, kik e kérdést, e viszonyokat nem ismerik, vagy elfogultak. Jégtörés, hogy ha tót egyházaink így kiáltoznának, a mint tényleg kiáltoznak is, — adjatok nekünk egy tót nyelvű imakönyvet, adjatok egy tót nyelvű zsoltárt, ha ilyen megírására valaki majd vállalkozik, akkor hallják és értsék meg ezt a szót: s ne állják útját, hogy e szegény halandók „csillapítsák lelki éhségüket és szomjúságukat.” Ne állják útját merő sovínismusból, mert e sorok írója is van oly magyar érzelmű, mint bárki a világon, de felekezetét is fölötte nagyon szereti.

Péter Mihály.

IRODALOM.

* **A philosophiai írók tára** című irodalmi vállalatból, melyet Alexander Bernát és Bánózy József szerkesztenek nem régen két kötet jelent meg; a Diderót 18. századbéli francia író válogatott philosophiai műveinek második kötete, melyet Alexander fordított és magyarázott és *Diderót tanulmányok* címmel magának Alexandernek Diderot egyéniségére és műveire vonatkozó eredeti kutatásai. Helyes és dicséretet érdemel, hogy Alexander egy önálló tanulmány keretében mutatja be Diderót, a melyet kiváló aesthetikusunknak Beöthy Zsoltnak ajánlott, csak az a baj, hogy mi Diderótban nem látjuk azt a nagy gondolkodót, mindent átölelő szellemet, a ki korára átalakító vagy vezérlő hatást gyakorolt volna, a kitől még ma is igen sokat tanulhatnánk. Alexander nagy előszeretettel tárgyalja egyéniségét és írói működését,

de magyar fejlődő philosophiánknak és közönségének nagyobb szüksége volna az olyan korszakalkotó első rendű gondolkozóknak műveire és szellemi világára, mint a minők pld. Spinoza, Locke, Leibnitz, Kant vagy Diderot kortársa Rousseau is voltak. — Diderot legfeljebb mint aesthetikus és drámaíró tört új utakat, de nem mint gondolkozó. Mi pedig a nagy gondolkozók szélesebb mindent átölelő uttörő munkásságával óhajtanánk megismerkedni. (Sz.)

* **Az akadémia könyvkiadó vállalatában** az 1900-iki illetményként a következő művek jelentek meg: 1. Pauler Gyula pályanyertes műve: A magyar nemzet története Szent Istvánig. Egy kötet. 2. Bodley: Franciaország II. befejező kötet. 3. Jánosi: Az aesthetikatörténete II. kötet. 4. Carlyle: Hősökről. Gyémánt Nyaklánc. Fordította: Végh Arthur, átnézte: Baráth Ferenc és Hegedűs István. — Ezek között legnagyobb figyelmet és érdeklődést érdemel Jánosi Béla budai gymn. tanárnak eredeti műve Az aesthetika történetének II. kötete, mely tudományos irodalmunknak valódi nyereségét képezi. E három kötetre tervezett mű az aesthetikai elméletnek történeti fejlődését mutatja be a magyar közönségnek. Azonban nemcsak az aesthetikának, hanem a művelődésnek, a bölcsészetnek, az irodalomnak, a képzőművészeteknek története: mind ölelkezik e műben és azt rendkívül érdekes, tanulságos és vonzó olvasmánynyá teszik. Az előttünk fekvő kötetben a középkort és az újkort tárgyalja Jánosi Baumgarten és Kant fellépéséig s műve két részre oszlik. Az első rész művelődéstörténet és a 16. század nagy költői, festői művészeti nézeteit tárgyalja, a második rész az aesthetikának bölcsészeti megállapításával foglalkozik s tárgyalja az angol Shaftesbury, Home, Hogarth, Burke és Webb nézeteit azután a francia Diderot és Rousseau aesthetikai felfogását. A németekre csak a következő kötetben kerül a sor. Szerző világos gondolatai s könnyű előadásánál fogva a könyvet melegen ajánljuk olvasó közönségünk figyelmébe. (Sz.)

* **Beöthy Zolt: Vörösmarty Mihály.** A Kisfaludy-Társaság szép ajándékkal lepte meg a magyar tanuló ifjúságot, midőn számára Vörösmarty életét e nagy költőnk születésének százados évfordulója alkalmából Beöthy Zsolttal, a magyar irodalomtörténet és műpróza e nagy mesterével megíratta s ajándékol leendő kiosztás végett az egyes tanintézeteknek megküldötte. A nagy költő életének, nemes jellemének, költészetének s az egész nemzeti és irodalmi életre gyakorolt rendkívüli hatásának nagy vonásokban és mégis teljesen, a költő iránti rajongó tisztelettel, lelkesen s egyszersmind lelkesítőleg megrajzolt képét adja e kis 32 oldalra terjedő füzet, a mely kicsiben ép oly mesteri alkotás, mint Gyulainak Vörösmartyról írt remeke, a melynek nyomdokain halad. A Kisfaludy-Társaság teljes mértékben elérte vele célját, mert bizonyára sok ifjú szívében lángra gyújtja a Vörösmarty halhatatlan költészete iránti lelkesedést. Épen azért a legnagyobb elismeréssel kell adoznunk a Kisfaludy-Társaságnak azért a rendkívül fontos nemzeti és irodalmi szolgálatért, a melyet Beöthy e művének kiadása és a tanuló ifjúság között ajándék gyanánt való terjesztése által teljesített s a melylyel bizonyára a legméltóbban a legmaradandóbb nyomokat hagyva ülte meg e halhatatlanunk születésének százados évfordulóját. d.

* **Apáczai Csere János** paedagógiai műveiből közül szemelvényeket Dr. Neményi Imre az Apáczai irodalom alapos ismerője. Apáczai némely megjegyzései elvesztették ugyan ma már actualitásukat, de eszméi és törekvései még ma is gondolkozásra serkentenek bennünket, eszményi, önzetlen lelkülete pedig kitűnő például szolgálhat a nemzeti kultúra mai harcosainak. — A kis munkácska Singer és Wolfnernél jelent meg és ára 1 korona. (Sz.)

* **A középiskolai vallástanítás terve.** Ez alatt a cím alatt jelent meg az a Váró Ferencz által készített szak-előadói javaslat, a mely mint készülöben levő új középiskolai tantervünknek kétségkívül legfontosabb szakasza az Egyetemes Tanügyi Bizottság albizottságában február 8-án fog tárgyalás alá kerülni. Örömmel vesszük tudomásul, hogy az 1899. évi előadói javaslat — a melyet gimnáziumi tanári karunk lapunkban is közölt előterjesztésében erős bírálat alá vett, lényeges változásokon ment keresztül s megtisztult attól a teljesen szétfolyó rendszertelenségtől, a melyet jogosan tüntettek föl legfőbb hibája gyanánt. Csak dicsérettel említhetjük föl, hogy e tanterv-javaslat egész vallástanításunk alapjává szentkönyvünket teszi s meg akarja valósítani régi óhajunkat: a bibliai olvasókönyvet, a tanulók bibliáját; továbbá, hogy az egész oktatás céljává a szívnek nemesítését, vallásos kedély és meggyőződés, egyházas érzület teremtését tűzi ki s e célból a tanulókat a lehető legkevesebb házi munkával terheli meg. Az is nagy előnye lesz az új tantervnek, hogy a vallástant a többi tantárgyak szerves egységébe illeszti be s a hol csak lehet, mindenütt keresi a többi tantárgyakkal való szerves kapcsolatot. Így midőn a többi tárgyakat is elősegíti, egyetemes elosztatja azt a kicsinylést is, a mely a tanulók részéről a vallástan fontosságáról nem egy helyen volt tapasztalható. Csak aztán azt nem tudjuk, miként létesítik majd e szerves kapcsolatot pl. a mi főgimnáziumunkban, a hol osztálynaplót nem vezetnek s a többi tantárgyak menetét éppen azért figyelemmel nem kísérik? Szint ily elismeréssel említhetjük föl azt is, hogy ez új javaslatból kimaradt a bibliának eredeti szövegében való olvastatása a vallástani órákon, a mi míg egyfelől csaknem elviselhetetlen terhet rótt volna a növendékekre, másfelől ellenszenvet támaszthatott volna bennök úgy a biblia, mint a vallástan iránt. A hittannak és erkölcstanak az alsóbb osztályokból — pl. a mostani tiszántúli és tiszáninneni tanterv szerint a III. és IV. osztályból, hol azok a növendékek értelmi fejlettségét messze túlhaladják — a VII. osztályba való helyezését is csak helyeselhetjük, valamint azt is, hogy az az új tanterv ott sem szorosan vett rendszertanítást kíván, hanem csak a lényegesek kidomborítását. Szóval új tantervünk teljesen alkalmas arra, hogy vallástanításunkat bensőbbé, megragadóbbá, szívet-lelket nemesítőbbé tegye, csak aztán minél előbb készülnének e szép elveket minél tökéletesbben megvalósító kézikönyvek s akkor feladatuk fontosságától áthatott vallástanáraink bizonyára igyekezni fognak, hogy e szép elveket egyházunk javára minél teljesebb mértékben megvalósítsák.

d.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozás.** Az a.-zempléni egyházmegyébe kebelezett lácai ev. ref. egyház agg lelkipásztorát, Török Istvánt súlyos csapás érte: hűséges gondviselőjét, a ki 33 éven át volt boldogító hitvestársá, berceli *Bakó Erzsébet* asszonyt, a ki Gyulaházán, Szabolcsmegyében, Bakó Mihály ev. ref. lelkész és Végh Mária szüléktől 1845. nov. 27. született: elszólította mellőle az Úr. A megboldogult igazi papné volt a szó legnemesebb értelmében. Fenkőlt lelkületű vallásos nő, gondos, takarékos, szorgalmatos házi asszony, önfeláldozó édes anya volt, a ki előtt mindig övének boldogulása volt a főcél. Lelkének nemes jóságát a férje gondjaira bízott hivek között is szüntelenül, áldásosan érezte. A test és a lélek fájdalmára mindig készen volt nála az enyítő balzsam s tőle a sze-

gény segedelem, a sorsüldözött vigasztalás nélkül soha el nem távozott. Különösen pedig kiváló és ritka példát mutatott ő egész életén át rendíthetlen hitével, mely valóságával, a melyet soha meg nem tört, meg nem gyengített a kimondhatatlan sok szenvedés, a melyeken át kellett mennie. Majdnem 3 évtizeden át hordozta testében a pusztító tövist, 1900. okt. 1-től a legsúlyosabbá vált betegsége, a mely ellen földi hatalom már nem talált gyógyszert. Végre 1901. január 23-án, d. u. 5 órakor, élete 53-ik, boldog házasságának 33-ik évében megkönyörült rajta az Úr. Elhunyt a felett agg férje, két fia és nagy számú rokonság kesereg. A nemes lelkű, sokat szenvedett hű nőnek hittetjes reményei váljanak valóra amaz örök hazában. A hálás kegyelet örökjék siri álma felett.

V. J.

— **Az internátus és az »Egyetértés«** A mult tanévi paedagogiai programmértekezések ismertetése kapcsán alkalmilag egy megjegyzést tettem a sárospataki főiskola jelenlegi állapotára is, felemlítettem, hogy iskolánk előjárósága egy a főiskolával szerves kapcsolatban álló internátus felállításának gondolatával foglalkozik. Az *internátus* szó azonban — úgy látszik — megütötte az »Egyetértés« tanügyi rovatvezetőjének fülét, ki cikkemről a január 27-iki számnak mellékletén megemlékezik — mert mindjárt a jezsuitáknak zárt internátusi rendszerére gondol s felszólít, hogy tisztázzam azt az elvi kérdést, mikép egyeztethető össze a jezsuitáknál dívott zárt internátusi rendszer a protestáns szabad nevelés rendszerével. Azonban az internátus szóra csak felületes vagy erőszakos képzettársítás útján gondolhatott a cikkíró a jezsuitáknak nevelési rendszerére, mert másféle internátus is létezhetik nemcsak olyan zárt rendszerű, minő a jezsuitáké volt. A protestánsoknak is volt kezdetül fogva internátusuk, csak hogy ezt *konviktusnak* hitták, s olcsó bennlakásból és élelmezésből állott. Azt hiszem ezt nem kell magyaráznom az »Egyetértés« tanügyi rovatvezetőjének ki bizonyára elég jól ismeri talán közvetlen tapasztalásból a protestáns iskolákat és azoknak multját. Lippay György is — ki a szegedi állami gimnázium felállítása mellett sürgeti az internátus felállítását programmértekezésében — helyesen hivatkozik a protestáns szellemre, mely az olcsó bentlakás és ellátás intézményét az iskolai szervezet és nevelés elengedhetetlen alkotó részének tekintette mindig. Én a Lippay értekezésének ismertetésével kapcsolatban csak azt akartam konstatálni, hogy Sárospataknak megvan ugyan még konviktusa, mely olcsó élelmezést biztosít növendékeinek, de konviktusi szobáinak száma alig egy néhány. Fináczy legújabb könyvében olvassuk, hogy Sárospatakon a József császár idejében (1786) elrendelt vagyoni összeírás 47 konviktusi kamara lételet bizonyította s a törekvés nemcsak Patakon, de mindenütt az, hogy a coetus tagjai magában az iskolában kapjanak lakást s tényleg a deákság legnagyobb része itt is lakott; addig jelenleg a kollégium épületében csak öt szoba van, a melyben csak 18 tanuló kaphat olcsó szállást. Ez az illető 18 tanulóra nagy jótétemény, mert évi 10 frtért fűtő anyaggal is ellátja őket az anyaiskola, míg a többiek elesnek e jótéteménytől, mert ők kűnt a városban tisztán lakásért évenként 25 frtot kénytelenek fizetni. Ez a körülmény Sárospatakon is újabb időben némileg megnehezítette sok szülőre nézve az iskoláztatást legalább a multhoz viszonyítva s éppen ebből a szempontból tartom szükségesnek azt, hogy egy új konviktusi épület emeltessek minél előbb, hogy a főiskola az alma-mater címet a szó szoros értelmében megérdemelje. Azt sem tartom kivihetetlennek és az egységes nevelés szempontjából hátrányosnak,

ha e felállítandó internatusban két osztályt szerveznek, egyiket a módosabb növendék, másikat a legszegényebbek számára. Természetes hogy ezek után az Egyetértés által felvetett elvi kérdés önmagától elesik. sz. gy.

— **Az Egyetemes Ev. Ref. Tanügyi Bizottság** még a múlt év május havában egy szűkebb körű bizottságot küldött ki, melynek elnöke Dóczy Imre, előadója Váró Ferenc, tagjai Molnár Sándor, Fejes István, Dr. Antal Géza, Radácsi György és Buza János lettek, a mely bizottságnak feladatául tűzött ki, hogy a konvent által az ev. ref. gimnáziumok részére kiadandó tantervet az egyes tanintézetek tanárkaraitól bekért vélemény alapján véglegesen megállapítva, a Tanügyi Bizottság ez év tavaszán tartandó ülése elé terjeszse. A nagy fontosságú ügy előmunkálatai természetesen hosszú időt vettek igénybe úgy, hogy a bizottságot Dóczy Imre elnök csak f. é. február hó 8-ára hívhatta össze Sárospatakra. Nagy érdeklődéssel nézünk e bizottság munkálatai elé s hiszszük, hogy a régen várt ev. ref. konventi tanterv ügyét úgy fogja megoldani, hogy az már a jövő 1901—2 iskolai évben életbe léptethető lesz. Már úgy is messze elmaradtunk az állami iskoláktól, a melyekben a vallás- és közoktatásügyi miniszter az új középiskolai tantervet az I. osztályban még az 1899—1900. évben, a most folyó iskolai évben már az I—III. osztályban s a jövő 1901—2. évben pedig az I—VI. osztályban életbe léptette. Így már most is két évvel később kezdetük meg az új tanterv fokozatos életbeléptetését. Igaz, hogy az új középiskolai állami tanterv fontosabb újításai jó részben a mi régi ev. ref. konventi tantervünkből vannak átvéve, s így az ahoz való alkalmazkodás a mi gimnáziumainkban könnyebben és talán gyorsabban is megy, mint az állami iskolákban, de azért új konventi tantervünk is — mely az előadói munkálatból láthatólag nagyon keveset fog különbözni az állami tantervtől — csak lassanként s fokozatosan lesz életbeléptethető. Épen ezért óhajtuk olyan melegen, hogy annak ügye e bizottság ülésein végleges megoldást nyerjen, mert az állami és olyan tanintézetekből, melyek már az állami tantervet elfogadták, hozzáánk jövő növendékekre már eddigelé is sok hátrány hármlott a kétféle tanterv szerinti tanításból s hármlik még ezután is legalább egy pár esztendőig, míg ev. ref. gimnáziumaink is minden fokon az új tantervekhez alkalmazkodhatnak. A kiküldött bizottság lelkes elnöke, tevékeny és buzgó előadója és tagjai bizonyára érzik a reájuk váró feladat fontosságát s teljes biztosítékot nyújtanak arra, hogy már a jövő iskolai évben a mi iskoláinkban is az új tanterv szerint indulhat meg a tanítás. Adjá Isten, úgy legyen! d—b.

— **Tanári jubileum.** A sepsiszentgyörgyi ref. Székely-Mikó-kollégium február hó 3-án ünnepli meg egyik tanárának: *Bodor Domokosnak* 25 éves jubileumát. Bodor Domokos legrégibb tanára ennek az intézetnek s tevékeny résztvevett azokban a nagy munkálatokban, a melyek ezt az intézetet előbb rendszeres algimnáziummá s utóbb főgimnáziummá emelték. Az ünnepélyen bizonyára megnyilatkozik az iskolának, az előjáróságnak s a hálás tanítványoknak igazi elismerése az ünnepelt nemes munkássága s érdemei iránt. Mi is őszinte szívvel csatlakozunk az ünneplők seregéhez. (=)

— **Az orsz. ref. lelkesi özvegy-árva-gyám-intézet végrehajtó-bizottsága** nevében tisztelettel kérem a nagytiszt. Esperes urakat, hogy az 1901. évi gyámintézeti kimutatás összeállításával sziveskedjenek várni, a míg az egyetemes konvent a kongrua-segélyek megadóztatása tárgyában határoz.

Petri Elek,
bizottság előadó.

— **Egy figyelemreméltó akcióról** tesz említést a „*Prot. Standard*” egyik decemberi száma. A művelt nemzetek körében gyakran hallani innen-onnan némi kezdeményező lépésekről, melyek a fiatal nemzedékeket a szeszitalok kártékony élvezetétől óhajtánák megóvni. Legközelebb a nevezett lap értesítése szerint *Newburg* város magisztrátusa udvarias és lelkes hangú felhívást intézett a kerület összes kereskedőihez és koresmárosaihoz, arra kérvén őket, hogy a 13 éven alóli gyermekeknek ne szolgáljanak ki részegítő italokat. A koresmárosok azonban vonakodnak eleget tenni ennek a fölöttébb udvarias és okos felhívásnak. Az angol törvény ugyanis megengedi nekik, hogy a serdülő kor kezdetén levő fiatalságot is kiszolgálják, s eként a hatóságok azt tűrni tartoznak a törvény erejénél fogva, jóllehet az csakis romlást hozhat a fejletlen gyermekekre. *Newburg* derék vezetői azonban a törvény dacára is tovább mennek egy lépéssel s abbéli nézetüknek adnak kifejezést, hogy a hiba csakis a *szülőkhöz* rejlik, kik a törvény engedékenységeinek palástja alatt szemet hunynak gyermekeik iszákossági hajlamai előtt. Mi, magyarok mindenesetre vigasztalódhatunk, hogy — a mint a példa is mutatja — épen nem állunk egyedül a hasonló sajnálatos jelenségek dolgában! (i. zs. b.)

— **Ultramontán becsülése a protestáns felfogásnak és a nem pápás íróknak.** Egy előkelő német prot. egyházi lap, a *Luthardt* alapította s az ő szellemében szerkesztett „*Allgemeine Ev. Luth. Kirchenzeitung*” kimerítően foglalkozván a pápa által kiadott s az 1900/91. évre szóló „*Index librorum prohibitorum*”-mal, természetesen elítélte azt az eljárást, a melynél fogva a német kiváló írók, bölcsezszerzők stb. minők: *Kant, Lessing, Schwegler, Heine* és a többiek, mind kiátkozottak gyanánt szerepelnek! Nos? ezt a mindenki szerint kétségkívül jogos elítélést az „*Egyházi Közlöny*” című magyar róm. kath. papi lap jogtalanának tartja, mert szerinte elátkozottnak kell lenniök ama felemlített német íróknak, sőt mindazoknak, a kik úgy vélekednek, mint *Kant* és társai, a menyiben „*ősapjuk. Kain is homlokán hordá a bélyeget!*”... Ugyan kérem: mi ez? minek minősítik a *türelmes protestánsok* ezt a *bélyeget*? *Kain bélyeg!*... Ám viselj el, a ki tudja, e megbecstelenítő kifejezést: mi nem, hanem visszaütésítjük minden erővel! (T. I.)

— **Bundala János dr.** a budapesti katolikus esperesi kerület jegyzője egy kath. egyetem felállítására vonatkozó javaslatát azzal indokolta, hogy a budapesti egyetemen nincs megfelelő számú jó kath. érzelmű professor és hogy e miatt nagyon megfogytak azoknak a tudományosan képzett embereknek száma, a kik a katolikus vallásért a modern áramlatokkal szemben sikeresebben küzdeni tudnának. Bundala panaszával teljesen rokon a Kaufmann Gézáé az Alkotmányban, a melyet lapunk múlt számában említettünk, hogy t. i. kevés számú a jó katolikus érzelmű intelligencia hazánkban. Lám Kaposy József a Magyar Szemle című katolikus szépirodalmi lap szerkesztője nem *panaszkozik*, hanem térít. Szaporítja a katolikus intelligenciát az izraelita vallásúak köréből. Mint jó forrásból értesülünk, a *Magyar Szemle* egyik munkatársa és színházi kritikusa *Hevesi Sándor* áttért a r. katolikus vallásra, különben nem maradhatott volna tovább a Szemle szerkesztőségében. Hát ne panaszkodjanak r. kath. honfitársaink, mert ez idő szerint panaszra nincs okuk és ne beszéljenek nekünk vallási türelemről, mert az náluk nincs meg. (Sz. Gy.)

— **Meghívó.** A sárospataki m. kir. állami tanítóképezdei tanuló-ifjúság saját „zene-egylete” javára február 9-én d. u. fél 3 órakor az intézeti zene-teremben *zene-történeti előadást* s ezt követőleg estve a város-házán táncmulatságot rendez, a melyre, előadásra és mulatságra a nagy

közönséget ez úton is meghívja az ifjúság. A belépti-díj az előadásra s táncmulatságra : együtt 3, illetőleg 5 korona, személyenként, illetőleg családonként ; csak az előadásra : személyjegy 1, családjegyet 2 korona, — csak a táncmulatságra : 2, illetőleg 4 kor.

— **Nyelvészek harca.** Az a régóta lappangó ellenszenv, mely az igeragozás tanításánál a budapesti gyakorló-főgimnázium által kezdeményezett actio-elmélet ellen sok tanár lelkében ott élt, végre a múlt évben nyíltan is kitört s a nyelvészek közt valóságos háborút idézett elő. A régi rendszer hívei közül először Bódiss Jusztin emelt szót az Országos-Középiskolai-Tanárs-Egyesület 1900. évi júliusi nagygyűlésén az „actiók taná”-ról tartott felolvasásával és az Egyetemes Philologiai Közlönyben egy pár ugyane tárgyról szóló programmérekezésről írott bírálatában. Ugyanezt a nézetet vallja Bodnár Zsigmond is a Magyar Pestalozzi című folyóiratban most megjelenő cikksorozatában. Azonban e hangok minden valószínűség szerint úgy tekinthetők, mint egy letűnőben levő rendszer végső nyilatkozatai. A gyakorló-főgimnázium által életbe léptetett inductio rendszer hívei, az egész ifjabb tanári generáció feltétlen és lelkes hívei az actio-elméletnek, a melynek alapján tanítható sikeresen meggyőződésük szerint úgy a classikus, mint a modern nyelvek igeragozása. A fent említett tanférfiak részéről az actio-elmélet ellen intézett támadásokat siettek is visszaverni közülök már eddigelé is többen, így Kőrösi Sándor a Paedagogiában és a Nemzeti Iskola ez évi 4. számában és Gyomlai Gyula a budapesti tanári körben tartott előadásában (l. Tanáregyesületi Közlöny 1900. 11. szám). Gyomlay különben ígéretet tett, hogy az egész kérdést nemcsak gyakorlati, hanem elméleti szempontból is ismertetni fogja egy külön tanulmányban, mely a kérdés történetét is fel fogja ölelni. Az így megindult nyelvtani harczból kétségkívül az actio-elmélet fog győztesen kikerülni, a minek bizonyága az is, hogy újabb nyelvtanaink, Bartal-Malmosi és Dr. Csengery latin nyelvtana, Dóczi Imre görög nyelvtana, a magyar nyelvtanok nagy része is — több kevesebb határozottsággal — ezt az elméletet követi, így a Simonyié, Szinnyeié, Gulyás Istváné (a leghatározottabban), Balassáé, Négyessyé, Maklár Pap Miklósa. A nyelvtani harcznak kétségkívül meglesz az a jó eredménye, hogy a kérdést teljesen tisztázza s így az actio-elmélet részére megnyeri azokat, is, e kik ettől eddig idegenkedtek. (d—b.)

— **Würzburgban,** ebben a németországi egyetemi városban a protestáns clem legujabban a lakosságnak egy ötödére emelkedett, holott ezelőtt 25—30 évvel alig voltak protestánsok a városban. Ma a 75497 lelket számláló városban 13758 protestáns van, szemben az 58733 róm. kathólikussal. (—n.—)

— **Szászországban** egy év alatt (1899. okt. 1-től 1900. szept. 30-ig) 57 néptanító lépett nyugalomba, átlagosan 58 éves korukban. Ugyanez alatt az idő alatt 112 néptanító halt meg, a kik közül 66 szolgálatban — a többi pedig nyugalomban volt. A meghalt 66 tanító átlagos életkora 44 év volt, — a nyugalmazott meghalt 56-é pedig 66 év. Ez utóbbiak átlagosan csak 3 év óta élvezték a nyugalmi állapotot. (n.)

P á l y á z a t.

Az ungi egyházmegyébe kebelezett bési ev. ref. egyház lelkészi állomására, melynek évi jövedelme államsegéllyel 1200, illetve 1600 korona, pályázat hirdetetik. A pályázati kérvények f. év febr. 24-ik napjáig Nagyt. Szabó Endre esperes urhoz (Csicsér, u. p. Nagy-Kapos) küldendők. A megválasztandó állomását 1901. április 21-én köteles elfoglalni s az ungi egyházmegyei lelkészi özvegy-árva-gyámintézetnek kötelezett tagja leendő. Miskolcz, 1901. január 29.

Kun Bertalan,
ev. ref. püspök.

Protestáns egyház-irodalmi újdonságok.

Közönséges, évfordulati és alkalmi egyházi beszédek I. kötet. Irta Kiss Aron, a tiszántúli ev. ref. egyházkerület püspöke. Ára 2 korona 50 fillér.

A magyar királyság, keresztyénség és reformatió. Egyházi beszéd. Irta: Szász Károly. Ára 40 fillér.

Krisztus az én életem. Egyházi beszédek. Irta: Zábrák Dénes soproni ev. lelkész. 2 kötet. Ára 4 korona 50 fillér.

Hodossy Béla, 50 Templomi ének. 1 kor. A pénz előleges beküldése esetén a könyvet bérmentve küldi meg:

Trócsányi B.

könyvkereskedése **Sárospatakon**, de megrendelhetők a könyvek évi számlára is.

Vasuti menetrend.

Sárospatakról indul:

Szerencs—Debrecen—Miskolc—Bánréve—Budapest-felé.	S.-a.-Ujhely—Kassa—Mező-Laborc—Máramaros-Sziget-felé.
Reggel gyorsvonat . 7 ⁴² órákor.	Reggel személyvonat 6 ¹⁹ órákor.
Délután személyvonat 12 ³¹ „	Délután gyorsvonat 12 ⁴⁸ „
„ gyorsvonat 4 ¹⁶ „	„ személyvonat 4 ²⁵ „
Estve vegyesvonat . 9 ³¹ „	Estve gyorsvonat . 8 ⁰² „

Sárospatakra érkezik:

Budapest—Bánréve—Miskolc—Debrecen—Szerencs-felől.	Máramaros-Sziget—M.-Laborc—Kassa—S.-a.-Ujhely-felől.
Reggel vegyesvonat 6 ¹⁸ órákor.	Reggel gyorsvonat . 7 ⁴¹ órákor.
Délután gyorsvonat 12 ⁴² „	Délután személyvonat 12 ³⁰ „
„ személyvonat 4 ²⁴ „	„ gyorsvonat 4 ¹⁵ „
Estve gyorsvonat . 8 ⁰¹ „	Estve vegyesvonat . 9 ²⁰ „

Felolós szerkesztő: **Dr. TUDÓS ISTVÁN.** Szerkesztőtársak: **ELLEND JÓZSEF** és **Dr. SZÉKELY GYÓRGY.**

Sárospatak. Nyomatatta Steinfeld Jenő, az ev. ref. főiskola betűivel.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postal
székküldéssel egész évre 10
korona, félévre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KOZSLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrés
oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: *Mocsáry Lajos* „Válaszúl.” — *Tóth Pál* „Az állami felsőbb leányiskolák revideált tantervére a tiszáninneni ev. ref. egyházkerület miskolci felsőbb leányiskolája tanári kara által tett észrevételek.” — *Ellend József* „A villamosság lényege.” — *Kálmán Farkas* „Kell-e orgona közjáték?” — *Soós Lajos* „Falusi levelek.” — „Vegyes közlemények.” — „Pályázat.” — „Hirdetés.”

V á l a s z ú l.

Tisztelt szerkesztő úr!

Ön felkérte Ballagi Gézá, hogy kapacitáljon. Hát minek? Ön becses lapjában derék és hasznos dolgot cselekszik, midőn fáradatlanul körmére ver annak a gonosz ellenségnek, de annak, hogy én, mint megírtam, elismételjem e lapok hasábjain a magam mondókáját teljesen minden eredmény nélkül, célja valóban nincs. Epilog című cikkemnek távolról se volt az az értelme, hogy én az ügynek akarok hátat fordítani s ha, mint Ballagi némileg kilátásba helyezi, hogy majd lesz alkalom, én ott leszek (már a mennyiben általában leszek); mindaddig azonban, míg egész közéletünkre a mostani lidérc-nyomás nehezedik, bármi csekély sikerű munkásságra e téren kilátásom nincs.

Nagyra veszem, hogy egy oly jeles férfiú, mint Ballagi Géza, annyi széppel és jóval halmozott el, bizonyos megnyugvással csatolom önbizalmam tőkéjéhez; nagyot vétenék az udvariasság ellen, ha nagyérdékű cikkére annyira-mennyire megfelelő reflexiók tételét meg nem kísérelném.

Nem találom legalább is eléggé szabatosnak a Ballagi által felállított azon tételt, hogy mi protestánsok mindnyájan „a szabadelvűség szolgálatában állunk.” Mi nem állunk szolgálatában senkinek; a protestánsizmus, mint a megtisztított keresztyénség, öncél; nekünk, mint egyháznak, feladatunk híveink lelki ügyeinek gondozása, ebből a körből kilépni, államokkal, melyekben élünk, bármiféle állami célok előmozdítására szövetkezni, az államnak bizonyos irányok és célok elérésében segítségünket és közreműködésünket felajánlani: nem feladatunk. A kinek társa van, annak ura van, mihelyt mi az állammal bármiféle különleges célok végett szövetséges viszonyba lépünk, mihelyt mi bármiféle politikai vagy társadalmi irányoknak szolgálatába állunk, veszélyeztetve van a tiszta munka s a szabadság, melyek nélkül saját rendeltetésünknek megfelelni képesek nem vagyunk. Mint egyháznak érintkezésben kell lennünk az állammal természetesen, mert hiszen egy téren dolgozunk, a vallás hívei az állam polgárai. A tényleges hatalom az állam kezében van, tőle függ annak meghatáro-

zása, miféle viszonyba lépjen velünk. Mi, történetesen, olyan vallást képviselünk, mely eredetileg, a keresztyénség alapításakor, az Isten előtti egyenlőséget, tehát az egyenlőséget proklamálta, mely második alapítása, a reformáció alkalmával a Róma hatalma alól való felszabadulást, tehát a szabadságot hirdette; mi arra tanítjuk az embereket, hogy ne alázzák meg magukat senki előtt, csak Isten előtt, nálunk nincs papi kaszt, melynek joga van kötni és oldani, a mi vallásunk a szabad szellemnek, a szabadságszeretnek iskolája. Az államnak tehát, ha „szabadelvű és nemzeti” állam akar lenni, nemcsak semmi oka nincs arra, hogy minket féltékeny vagy aggódó szemmel nézzen, de örömmel láthat minket, mint olyan tényezőket, melyekre saját céljainak előmozdításában biztosan támaszkodhatik, sőt odáig is mehet, kell is mennie ezen felfogásában, hogy minket mások ellen, kik nemzetünkre törnek, megvédelmezni is tartsa feladatának.

Elvileg sem tartom tehát korrektnek a Ballagi által felállított és pedig cardinalis és más sok bekövetkezett dolgokkal terhes tételt, maradjunk annál a formulánál, hogy a szabadság ügye nálunk mindenkor biztos támaszra talál, de ne mondjuk azt, hogy mi protestánsok a szabadelvűség, vagy, a mint Ballagi amplificálja, a szabadelvű nemzeti állam szolgálatában állunk. És, hogy a gyakorlati szempontokhoz közelébb jöjjenek, nem tartom helyesnek a tételt azért sem, mert vele minduntalan ellenmondásokba bonyolódunk. A szabadság tiszta fogalom, csak úgy, mint Isten vagy morál, a róluk írt tudós könyvek sem voltak képesek értelmüket elhomályosítani, ellenben mi mindent képes a világ a szabadelvűség fogalmának keretébe becsempészni! S vajjon tőlünk s nem nálunk befolyásosabb tényezőktől függ-e meghatározni, mit kell érteni a szabadelvűség alatt? Hát például ha mi tiltakozunk az ellen, hogy a katolikusoknak a mienkkel egyenlő autonómiát adjanak, mint a hogy már Ugron hangoztatta, nem fogják-e reánk sütni a szabadelvűség megtagadásának bélyegét? Vagy, ha mi most már siránkozunk a miatt, hogy a reversálisok törvényesítésébe beleegyeztünk; ha mi oltalmat kérünk az államtól vagy épen anyagi segílyt, nem mutathatnak-e ránk újjal és nagy plausibilitással, hogy a szabadelvűségnek sarkalatos elvét, a jogegyenlősé-

get tagadjuk meg? S mit csináljunk azután az eként támadt circulus vitiosusban; öngyilkosságot kövessünk el, dúlást vigyünk végbe saját realis érdekeinkben, vagy azt mentsük meg, hogy szabadelvűségi reputációnkhoz ne férjen semmi kétség?

Sajnos, az utóbbit választottuk az egyházpolitikai törvények tárgyalása alkalmával, és ennek szomorú tanúságai, úgy látszik, nem voltak elégségesek, azonmód haladunk ismételve annak a rettenetes infatuationnak útján. Hát miként fogunk megfelelni magának azon vállalkozásunknak, hogy a szabadelvűségnek tegyünk nagy szolgálatot, ha majd fogyunk, fogyunk s egy elkedvetlenedett, majd kétségbeeső jelentéktelen tényezővé zsugorodunk össze, mely mellett vállat vonva megy el a világ?

De szolgálatában állhatunk-e mi ennek a mostani szabadelvű nemzeti államnak? Azt mondja Ballagi, hogy a szabadelvű nemzeti állam benső berendezése munkájának csak most van az ideje, az új államalkotás ezen munkájában részesülnie kell a magyar protestantizmusnak. Tehát szabadelvű és nemzeti? Kérdezhetjük, mint kérdezte egy híres francia író, hogy a szent római Birodalom mennyiben szent és mennyiben római. A mi ennek a mostani országgyűlési többség és kormány által vezetett államnak szabadelvűségét illeti, tegye szívére kezét a tisztelt tanár úr, olyan-e az, hogy vele meg van elégedve? Miként foglalt és foglal most is állást a clericalis reactióval? Nem tudott elbánni az elkeresztelő papokkal; ebbeli zavara, gyámoltalansága folytán, de főleg azért, hogy az állami mindenhatóságot növelje, behozta a polgári házasságot, ennek árát azonban hű szövetségesének, a szabadelvűség szolgálatába állott protestantizmusnak kellett megfizetni a reverzálisok törvényesítésében s a felekezetenkívüliség becikkelyezésében. Vajjon nem a klerikálisoknak tett ez által az a szabadelvű állam megbecsülhetlen szolgálatot? Hát most mit tesz? Egész magatartása nem egyéb, mint egy általános paktálás a szabadelvűségnek esküdt ellenségeivel. A képviselőházban a miniszterelnök párszor szokott szónoki hevével nyilatkozott a néppárti támadásokkal szemben, tette ezt úgy, mint ellenzéki párttal szemben tenni szokás, de különben azt a tűzzel-vassal folyó hadjáratot, melyet a klerikálisok indítottak, se a képviselőházban, se azon kívül egyetlen szóval sem desavouálta. De a mi a legfőbb, a kormánytól jött az a jelszó, hogy a protestánsoktól a legtokéletesebb passiv magukviselethez várattik. És e jelszó mellett sikerült a kormánynak oly reklámozást csinálnia, mely pártkülönbség nélkül az összes közvéleménynek imponált. Igaz, hogy a passivitás álláspontja ellen nem reagáltak a kormánnyal szemben álló emberek sem; miért van ez így, részben bonyolódott, részben kényes kérdés, melynek ez alkalommal való szellőztetése messzire vezetne: de annyi bizonyos, hogy a protestánsok részéről hallgatni, tűrni, perinde ac cadaver tökéletes passivitásban maradni: egyenesen a jó kormánypártiság kritériumává lett. Ez az, a mi a mostani szabadelvű államot kiválóan jellemzi. No hát ily politikával a klerikalizmus szemben megállani nem lehet. Az állam csak úgy élhet meg a klerikalizmus ellenében, ha rá időről-időre nagyobb csapásokat mér, mint például most azt szándékozik tenni a demokratikus francia köztársaság. Az ultramontanizmus s a klerikalizmusnak világra szóló óriási szervezetével szemben nem lehet irányadónak tekinteni azt, hogy mint pusztul el a jog, a jogegyenlőség, a szabadelvűség, mert az állam-

nak az ultramontanizmusához való viszonya hadi állapot; mert az nem más, mint egy örökösen harekészületben álló támadó ellenség, mely nem akar kevesebbet, mint az államnak fölibe kerekedni s eszközeiben azt az elvet követni, hogy a cél szentesíti az eszközöket.

Igy viselkedik a mostani *szabadelvű* magyar állam; miként viselkedik a mostani *nemzeti* magyar állam? A „nemzeti állam” kifejezés ma egy nagy antiquitas. A nemzeti állam eszményképeül én nem fogadom el azt az álláspontot, hogy a közösügyi rendszer oltalma alatt a tűzhelytől s a tűz fölött függő húsos fazéktól az ország nem magyar ajkú polgárai tiszteletteljes távolságban tartassanak. Az én eszményem a független Magyarország. Ezt az eszményképet nem hogy megközelíteni törekednék a magyar államnak mostani vezetése, rohamosan haladunk lefelé azon a lejtőn, melyre államiségünk 1867-ben helyezve lett. Lehet-e ezt tagadni mindazok után, mik az utolsó három év alatt történtek s a szerint a mint az állam vezetősége ez idő szerint viseltetik, a mily intenciókat árul el többség és kormány e pilanatban is?

No hát ennek a szabadelvű és nemzeti államnak szolgálatában álljon a hazai protestantizmus?

Ballagi Géza ezen kötelezettség evidens voltáról annyira meg van győződve, hogy azt mondja, hogy az ezen szolgálatban való részvételre engem egyenesen saját múltam kötelez.

Talán nem is lehet jó protestáns, a ki ezen szolgálatban résztvenni nem hajlandó.

Nekem mégis úgy látszik, ismét megtörténik az, hogy az élet kineveti a logikát; nekem úgy látszik, mégis van valami, a mi Ballaginak saját tételeivel s azok logikai következményeivel szemben azt súgja: talán még se egészen jól van ez így. Tulajdonképen mi ösztönzi arra öt például, hogy engem marasztaljon? Cikkének vége rejtélyes dolgokat tartalmaz; azt mondja, hogy az állam részéről nem a jóakarat hiányában, csak a viszonyok kényszerítő hatalmában rejlik annak oka, hogy a mi szolgálataink eddig még nagyobb jutalomban nem részesültek... „igyekezzünk megváltoztatni e véleményeket s ha erre nem volna kilátásunk, a kedvezőtlen szelek ellenére is bevinni hajónkat a révpártba.” Adja Isten, hogy ezek a rejtélyek aként találjanak megfejtést, hogy a küzdőtéren jövőre ne mint ellenfelek, hanem mint fegyvertársak találkozassunk.

Mocsáry Lajos.

ISKOLAI ÜGY.

Az állami felsőbb leány-iskolák revideált tantervére a tiszáninneri ev. r. f. egyházkerület miskolci felsőbb leány-iskolájának tanári kara által tett észrevételek.

A mily nagy fontosságú a leánynevelés kérdése, a mily nagy fontosságú a felsőbb leányiskolák hivatása szeretett Magyarországnak, édes hazánkban nemzeti és általános művelődési szempontból: oly nagy fontosságú az a kérdés, hogy ezek az iskolák milyen tanterv alapján igyekeznek teljesíteni feladatukat, megoldani hivatásukat. A kik ezzel a nemzeti ügygyel foglalkoznak, kiknek élethivatásuk lett, hogy nemzetünk leányait neveljék, a fogékony női elmét és szívet a jó, az igaz, a szép

ismereteiben fejlesszék: mindnyájan hálás elismerésüket nyilváníthatják a nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi miniszter úr iránt első sorban, a ki magasztos hivatása magasztán ezzel a nemzeti ügygel, mint nemzeti kérdéssel oly buzgósággal, oly lelkiismeretességgel foglalkozván, a felsőbb leány-iskola tantervének revízióját elrendelte.

De köszönettel és elismeréssel viseltethetünk az országos közoktatási tanácsnak is, a melynek tagjai a tantervet revideálván, ily beható munkásság által képesítik az országos állami felekezeti, községi és magánjellegű felsőbb leány-iskoláink tantestületeit, hogy feladatukat sikeresen oldják meg.

Tiszáninneri ev. ref. egyházkerületünk miskolci felsőbb leány-iskolája tanári kara 1900. november hó 16 és következő napjain tartott értekezleteiben tárgyalván a revideált tantervet, azt általánosságban elfogadja, mivel szerintünk abban

a) a felsőbb leány-oktatás, s nevelés két főtenyezője: a vallás- és nemzeti szellem teljes kifejezésre jut;
b) mivel az egyes tudományszakok, ismeretkörök abban a megterheltetés kérdésre való tekintettel nyernek megoldást s nyújtanak általános műveltséget;

c) mivel a gyakorlati élet kívánalmainak megfelelő. Bátrak vagyunk azonban a részletekre nézve megtenni megjegyzéseinket a következőkben:

A magyar nyelv és irodalom tanításánál az I-ső osztályban, a költői olvasmánynál, a népdalokat és népballadákat mellőzendőnek tartjuk, mivel ezeknek a tárgya, — alig számbavehető kivétellel — nem a gyermek korához való. S habár ezek által a népdalok és népballadák által a népies, tősgyökeres magyar nyelv érzéke kifejezést nyerne is aesthetikai szempontból: a tanító és tanítvány között meglevő ideális viszony szenvedne, melynek mindig meg kell maradni. Elégnek tartjuk a népmeséket, a mint azokat Gyulay költő alakban megírta, — elégnek Petőfi népies, a gyermeki szeretet megnyilatkozását oly meghatóan feltüntető költeményeit. Felvetetni kívánjuk, illetőleg ajánljuk Pósa Lajos néhány kitűnő, igazi, zengzetes magyar nyelven írt meséit, az Anyám című kötetéből, vagy általában költeményéből néhány ide illő művet.

Bármennyire hangsúlyozzuk mi is a magyar nyelv tanításának intenzívebbé tételét, — 3 órát hetenként elégnek tartanánk az I-ső osztályban.

A II. osztályban kihagyandónak tartjuk a Csodaszarvas regéjét az olvasmányok közül, melynek végén a nőrablás, — mely általános szokás volt az ősmagyaroknál, — a mint ezt Feszty Árpád is felmutatta a Honfoglalás, illetve a magyarok bejövele című nagy körképén, — a leánygyermeknek képzelődésre különben is hajlandó természetét érinti. Igenis úgy, a mint azt Arany János Buda halálában csodálatos szépen megírta, elmondhatja a tanár tapintatosan, felolvasva Hunor és Magyar vadászatát, a fehér szarvas űzését addig, a hol a tündérek tanyájáig érnek. Feltűnetheti a két ifjú különböző jellemét: Hunorban a hódító, Magyarban az államalkotó őst.

Általában szerény észrevételünk az, hogy inkább a tanár olvassa fel az egyes osztályokban a nagyobb műveket, a melyekből egy-egy részletet kihagyhat s mindenütt történeti, széptani magyarázattal kísérheti azokat.

A II. osztályban is elégnek tartunk 4 órát.

A III., IV., V. és VI-ik osztályok tantervét helyesnek elismerjük, természetesen rendszeres iránytani és irodalomtörténeti kézikönyv alapján.

A német nyelv és irodalomnál, szaktanítónő véleménye szerint, a növendék csak akkor használhatna ily tartalmu olvasókönyvet már az I. felső osztályban, ha anyanyelve a német nyelv; midőn azonban a tősgyökeres magyar városban fennálló felsőbb leány-iskolákban az I. o.-ban még csak a betűket tanulja ismerni a növendék és hetekig tart, míg olvasni megtanul: adjunk neki könnyebben érthető olvasókönyvet, mert *mondák, föld- és néprajz* már tárgyuknál fogva nehéz értelműek. Az iskolaszobából kellene kiindulni az olvasókönyvnek, kiterjeszkedve a házra, családra, kertre stb., fokról-fokra vivén a növendék ismereteit, mivel csupán direkt tanmódszer szerint nem fogja az ismereteket teljesen magáévá tenni, főképp, ha az osztály túlnépes és egyesekre nem lehet sok időt fordítani.

Olyan olvasókönyveket kell írniok a szakférfiaknak, melyek legkönnyebb, leggyakorlatibb irányú olvasmányokat foglalnak magukban és egyszersmind az előírt és javasolt irodalmi szemelvényeket, szükséges nyelvtani ismereteket is nyújthatják. Akkor leszünk csak képesek az új tanterv követelményének megfelelően.

A több osztályokban fokenként szintén gyakorlatibb irányú módszert óhajtunk.

A francia nyelv tantervével egyet értünk, azzal az óhajjal, hogy ebben a szakban is olvasókönyvek legyenek, a melyekben könnyű irálylyal, dióhéjban mindazok a szemelvények előforduljanak, melyek a IV., V. és VI. osztályok tananyagába fel vannak véve.

Kíváncsú volna még, hogy minden iskolai olvasókönyvbe, a felsőbb osztályokban is, a francia olvasás szabályai is fel legyenek véve, (melyek most minden olvasókönyvből hiányzanak) hogy a növendék, ha tétovázik, hogyan kell ezt, vagy azt a szót elolvasni, az iskolai órán kívül is tudjon eligazodni és hibásan ne ejtse ki és ne tanulja be a szokat.

A történet tanításának valóságos új korszaka kezdődik az új tantervvel. Eddigi tantervünknek két nagy hibája volt. Az egyik az, hogy a magyar nemzet történetét nem vette föl az alsóbb osztályokban. A 4-ik osztályú elemi iskolákban sem lévén felvéve a magyar nemzet története rendszeresen, — előállott az a növénydekre nézve szerencsétlenségnek nevezhető körülmény, hogy a felsőbb iskola IV. osztályát már nem látogatta, épen a saját nemzeti története ismeretei nélkül hagyta el az iskolát, Melegen üdvözljük azért az új tantervben ezt a reformot.

A világtörténet tanítása e szerint a III. osztályban kezdődik. Igen helyesen. A fokozat is teljesen megvan tartva, hogy a növendék annak nagyobb jelentőségű, s fejlettebb értelmiséget kívánó tárgyra menjen át s azokat elsajátítsa. De a beosztás is célszerűbb. Eddig a II. osztályban nemcsak az ókort be kellett végezni, hanem a középkorból a népvándorlást, a húnok, a germánok történetét s ezeknek hivatását, az újabb állami és műveltségi alakulásokra is át kellett menni, hogy azután a III. osztályban az egész középkort s az egész újkort bevégezhessek. De sok hiábavaló munkája volt a tanárnak! De sok tanítvány tanult betűt-betűre, a legszebb, legfontosabb történeti események lényegének megértése nélkül! Vagy ha néhányan megérthették is, a nagy történeti anyagot, csak azért tanulták, hogy mihamarabb elfeledjék. Ez a rendszer, ez a tanterv eredményt nem mutathatott fel a legszebb, legfontosabb tantárgy egyikénél.

Ha most az ó-kor történetét a III-ik osztályban kezdi tanulni a növendék, miután már Magyarország történetét a II. osztályban bevégezte — ez az utóbbi körülmény és a növendék fejlettebb kora s ezzel járó

értelmisége képessé teszi, hogy a világtörténetben könnyebben haladjon, annyira, hogy a IV. o.-ban pld. a *másodrendű* felsőbb leány-iskoláknál az új-kort is bevégezheti.

A nemzeti érzés, a nemzeti szellem ébresztésére, fejlesztésére pedig határozottan nyereség az új tanterv, a mely a VI. osztály tananyagául tűzi ki ismét a magyar történelmet.

Még az ó-kor történetére, ennek tanítására, módszerére vagyunk bátrak megjegyezni, hogy az illető kézikönyvnek föl kellene ölelni a keleti népek történetét, mythológiáját bővebben; valamit a görögök csudaszép hitregéiből is idézni kellene a legszebbeket, mert a mennyire kerüljük a mesés, a legendás történeti részeket, — annyira megfosztjuk növendékeink lelki világát a tanórák, a tanítás eszményiségétől s oly kevésbé ébresztünk kedvet, érdeklődést, szeretetet a valódi történeti események iránt. Az irodalomtörténet ó-kori anyaga is sokkal gazdagabb és élvezetesebb volna, ha a keresztyén hittérítők a pogánykor mondai részét nem igyekeztek volna annyira kiirtani, hogy azokkal kiirtsák a pogánykor emlékeit is.

De történeti igazság, hogy a keleti népek műveltségén alapúl Görögország és Róma műveltsége, mint ezeken az európai mai nagy, művelt államoké. Azokat a keleti népeket oly felületesen tárgyalni nem lehet, nem szabad. Műveltségök alapját képző vallásukra, mythológiájukra ki kell terjeszkedni. — Görögország, Róma maga elég lenne a felsőbb leányiskolák egyik osztálya tananyagául, hogy a hellén nép csudás vallási és művészeti világát felmutassuk a tanulóknak; hogy fogékony lelkekben a szép iránt való érzéket fölébresztjük, neveljük s az istenségtől adatott szabadság eszméjére tanítsuk, melyre a görögök hősiek küzdelmek között tanítottak az emberiséget. Hát Róma világalma, műveltsége mennyi időt kíván a lelkiismeretes tanítótól.

Az új tanterv szerint egy évet lehet áldozni az ó-kor, egy évet a középkor és egy évet az új-kor tanítására. Bölcsesség, paedagógiai tiszteletreméltó tudás nyilatkozik ebben a rendszerben, a mely meghozza az eredményt, a biztos sikert. Gyümölcseről ismeritek meg a fát.

A *földrajz tantervére* nézve megjegyezzük, hogy a mint az eddigi tantervben előírt anyagot nagyon is soknak tartottuk az I. osztály számára: úgy most ellenkezőleg kevésnek tartjuk csupán Magyarország földrajzát és szerény véleményünk szerint még Ausztriát is föl lehetne venni.

A II. osztály tananyagával is könnyebben lehetne végezni, ha Ausztriát már az I. osztályban tanítanók; mert ennek az osztálynak tananyagát ismét soknak tartjuk, különösen azért, mivel Ázsia földrajza igen nehéz a gyermekeknek.

A *másodrendű, IV. osztályú felsőbb leány-iskolákban* szükséges volna, hogy a III. osztályban ismételjék el a növendékek Európa országainak földrajzát.

A matematikai és fizikai földrajzra nézve pedig kívánatosnak tartanánk, ha volna hozzá alkalmas kézikönyv és ne kellene csak élelőszóval előadni.

A *természetről, vegytan, egészségtan, természettan* tantervét szaktanár teljesen helyesli, rajta semmi változtatást szükségesnek nem tart.

A *számítanból* a szaktanár elegendőnek tart az I. osztályban három órát hetenként, de szükségesnek tartja a négy alapmivelletet a közönséges törtekkel is, annyival inkább, mivel a közönséges törteket manapság már minden valamire való elemi iskolában is tanulják és így azok már úgy sem egészen ismeretlenek az I-ső felső osztály növendékei előtt.

A geometriából és geometriai rajzból elegendőnek tartjuk az I-ső o.-ban az egyenes és görbe vonalú, sík disztimények rajzolását vonalzóval és körzővel, különös tekintettel a női munkákra. Szükséges azonban a mértani sík disztimények izléses kiszínezése, a színharmónia legegyszerűbb fogalmainak magyarázatával.

A második osztály tananyaga a számítanból ugyanaz legyen, a mi volt az I-ső osztályban, hogy a növendékeknek alkalmuk legyen a számítan alapjait lehetőleg jól begyakorolni. A geometriából a pont, vonal, lap és test fogalma, vonalak, szögek, kör és kerület ismeretése elegendő. Mindez röviden. Az idomok kerületének és területének kiszámítása szintén csak dióhélyban.

A harmadik osztályban a számítanból a számolási rövidítések, viszonyok és arányok, egyszerű hármasszabály megoldása arányok segítségével. Százalék- és kamatszámítás. A geometriából a harmadik osztályban a tanterv által előírtakat helyeseljük.

A negyedik osztályban a számítanból a lerovat és váltó leszámítolást, időhatár-számítást, társaság- és vegyítés szabályokat, a lánc-szabályt, a külföldi pénzek ismertetését és a kamatos kamatszámítást tartjuk szükségesnek. A geometriát a tanterv szerint tanítjuk a IV. osztályban.

Az V. o.-ban a számítanból az algebra a tanterv szerint. A geometriából az V. osztályban a távlatlan elemei és az árnyékolás szükségesek a leányoknak.

A VI. o.-ban a számítanból heti 2 óra elegendő. A geometriából a VI-ik osztályban a színharmónia részleteiben szükséges, különös tekintettel a női himzésre és a hölgyek toilettjére; röviden felveendő az építészeti stylus is.

A *szabadkézi rajz* tantervét a II—VI. osztályig helyeseljük azzal a megjegyzéssel, hogy az ironnal és krétákkal való alakrajzot jó minták után és az árnyékolást is föl kell venni a tantervbe.

A *széplírási, női kézi munka, ének testgyakorlás* tantervét általánosságban és részleteiben elfogadjuk, a melyet már eddig is alkalmaztunk IV. osztályú, egyházkerületi felsőbb leány-iskolánkban s ha Isten úgy akarja, alkalmazni fogunk a felállítandó V. és VI. osztályokban. melyeknek szervezését, a közel jövőben való felállítását nemcsak óhajtja a főtiszteletű Egyházkerület, de azok érdekében nagyobb, behatóbb mozgalmat indított meg s az egyes egyházmegyék munkálataikat már részint beadták, részint a tavaszi közgyűlésre be fogják terjeszteni.

Allami és felekezeti felsőbb leány-iskoláink ugyanazt az egy érdeket: a magyar haza, a magyar állam érdekét szolgálják.

Adja a Mindenható, hogy törekvésünk, buzgóságunk teremje meg a közjót, szeretett magyar hazánk szellemi, erkölcsi boldog életét, felvirulását.

Miskolc, 1900. dec. hó 19.

Torkos Etelka,
r. tanítónő, mint a tanári érte-
kezletek jegyzője.

Tóth Pál,
igazgató, mint a tanári értekez-
letek elnöke.

TÁRCA.

A villamosság lényege.

(Folytatás.)

E történeti előzmények felemlítése után, térjünk át a villamosság lényege kérdésének történeti alapon való megvilágítására.

Miként a hőt és a fényt hosszú idő lefolyása alatt anyagnak tekintették, úgy a villamosság lényegét is képzeleti anyagnak szintén képzelt tulajdonságaival s erőhatásaival igyekeztek megmagyarázni. A középkori physika hótana senki által soha nem észlelt hő anyagot vezetett be a hőtünemények láncolatába, mint okot és erőforrást. Ezzel a finom, súly nélkül való anyaggal képzelte kitöltve a testek köztereit s ezt sugározta le a nap, mint hősugarakat. Ez az anyag testről testre vándorolhatott, változtathatta a testek hőmérsékletét s a mi testünkbe jutva, bennünk a melegség érzetét ébreszti fel. Anyag volt előtte a fény is. Olyan súlytalan anyag, a melyet a nap a földre s a világító földi testek környezetükbe végtelen gyorsasággal sugározta ki.

A hő- és fénytünemények emez imponderabilis folyadékjai azonban a tudomány fejlődésével mind többet-többet veszítettek létezésük valószínűségéből. Tünemények jelentkeztek és figyeltettek meg, a melyek élesen ellenkeztek az imponderabiliák létezőségével s a melyek azokat lassanként leszorították a tudomány küzdőteréről. Ma már csak neves történeti multjok az, a mely azokat a modern physikus gondolkörébe visszahozza. De hát mi a fény? A nagy természet minden legkisebb részét egy anyag tölti ki egyenletesen: az *aether*. *Joung és Fresnel* óta tudjuk, hogy a fény a világító-testek legkisebb részeinek rezgő mozgása, a mely rezgések hullámokat vernek az *aether*ben, mint a vízbe hajított kő a víz felületén. Ezek a hullámok az *aether* útján szemeink pupillájához érnek el, s szemünkbe jutva közlik mozgásukat látó-idegeinkkel is. Ezek a mozgások aztán agyunkban a fény érzetét keltik fel. Ismerjük e hullámoknak u. n. mértani viszonyait: hosszúságukat, terjedési sebességüket s állapotjukat. Miképen *Hertz* mondja a fény hullámelméletének kérdésében kétely nem lehet s az emberileg beszélve, bizonyosság. "És a hő? Az szintén rezgő mozgás. A sugárzó hő az *aether* hullámzó mozgása, a test-meleg pedig az illető test legkisebb részeinek rezgő mozgása. Az absolut-hideg test molekulái absolut nyugalomban vannak s valamely test hőmérséke molekulái rezgő mozgásának eleven erejével arányos.

Epen úgy mint a fényt és a hőt, a villamosságot is sokáig anyagnak tekintették. Kezdetben két elmélet küzd egymással: a *Frankliné és a Symmeré*. Franklin szerint az egész testi természetben egy képzeleti anyag terjed ki s az az oka és lényege az összes villamos jelenségeknek. Ennek az anyagnak egyes részei taszítják ugyan egymást, de maga ez az anyag és valamely testnek anyaga kölcsönös vonzó hatást gyakorolnak egymásra. Ha valamely testben annyi van ebből a villamos anyagból, a mennyit csak befogadhat, akkor ez a villamos állapot tekintetében közömbös, ha több van benne, *positiv* és ha kevesebb, *negativ* elektromos állapotban van. A Franklin-féle elmélet nagy ügyességgel magyarázta meg az akkori ismert villamos tünemények legtöbbjét, de tehetetlenül állott az influentiával és a taszítás tüneményével szemben. És bárha Német- és Franciaországnak, mondhatni, összes physikusai erős állást foglaltak a tengeren túl való nagy physikus elmélete ellen, ez csak akkor dőlt meg egészen, mikor egy másik elmélet túl tehetette magát az említett nehézségeken.

Robert Symmer a Franklin-féle egy-folyadékos u. n. unitárius-elmélet megjelenése után nemsokára közre bocsátotta az ő két-folyadékos dualisticus elméletét. E szerint az elektromosságnak két folyadéka

van: egy positiv és egy negativ. Valamely test nem villamos, ha benne mind a két folyadékból egyenlő mennyiség foglaltatik, mert ekkor ezek egymás hatásait kölcsönösen lerontják; és positive vagy negative villamos a test, ha benne az előbbi, vagy az utóbbi folyadék van túlsúlyban. Dacára annak, hogy Symmer elmélete az akkori physika fejlettsége mellett is nem egy kérdést hagyott magyarázatlanul, nagy gyorsasággal lett népszerűvé. A franciák egészben s a német Franklin-pártiak is jó részben a Symmer híveivé váltak. Csak Anglia tartott ki még ezután is hosszasan Franklin elmélete mellett. A Symmer-féle imponderabilis folyadékokat erővel ruházta fel az akkori physika, mely erők hatásainak elterjedésére semmi idő sem kell. A mely pillanatban valamely test elektromossá vált, hatásai minden időbeli különbség nélkül a világ-ter más helyén azonnal megjelentek. Bár ez a felfogás nagyban hajlik a spiritizmus felé és sok helyen ellenkezik a természetes gondolkozással is, mégis egy századnál tovább tartotta fen magát. Ezt a hosszú életet különösen Coulomb ama felfedezésének köszönhette, a mellyel az elektromos testek egymásra való hatásainak törvényeit az égi testek Newton-féle vonzási törvényeire vezette. Ezek szerint az erő, mellyel két elektromos test, vagy molekula egymásra vonzólag, vagy taszítólag hat, *elektromos mennyiségekkel egyenes, távolságuk négyzetével fordított arányban van*. A közben eső tér tehát semmi jelentőséggel sem bír s a pusztá kölcsönös jelenlét elég a hatásra.

Míg a villamosság gerjesztésének csak a dörzsölés és az *influentia* voltak a forrásai, a villamos jelenségek megértésére az imponderabilis folyadékoknak a Coulomb-féle törvényt követő hatásai elégségesek voltak. 1789-ben azonban *Galvani* előleges kísérletei alapján *Volta* a villamosság egy új hatalmas forrásának felfedezésére jut, a mely által a villamos hatások mezeje rövid idő alatt kiszélesedik. Ez a villamosság a különmemű szilárd testek és folyadékok érintkezéséből s egymásra gyakorolt chemiai hatásából áll elő. A távolba hatások száma megsokszorozódott e felfedezéssel s bár az új erőforrás hatási törvényei bizonyos határig az imponderabiliák elméletével a Coulomb-féle alapon megmagyarázhatók, de amennyiben ezeknél a villamos áramoknál a mozgás és az idő is jelentékeny szerepet játszik, az imponderabilis folyadékok elméletének megváltoztatása nélkül, a hatási törvényt módosítani kellett. Ezek a súlytalan folyadékok és a velök kapcsolatos erők igen kényelmes módot adtak különben a villamos tünemények megmagyarázására, mert minden új megfigyelést és eredményt egyszerűen csak alájok kellett rendelni s magokat a folyadékokat egy-egy új tulajdonsággal felruházni.

És bárha 1820-ban *Oersted* felfedezi az áramnak a mágnesűre gyakorolt eltérítő hatását s 1823-ban *Ampère* rájön arra a gondolatra, hogy a mágneses és villamos jelenségek között belső vonatkozásnak kell lennie, az új felfedezések hatása alatt sem szakított a physika az imponderabiliák kényelmes elméletével.

Hatalmas lángésznek, a most letűnt század alkotásokban legnagyobb physikusai egyikének, a könyv-kötő segédéből a Royal Society elnökségére emelkedett *Faraday*-nak kellett megszületnie, hogy e kérdésben tévútra vetődött gondolkodás-módot egyenes irányban térítse. Fényes alkotásainak legnagyobbika a *villamos inductio* felfedezése. Valamely áram a szomszédos vezetőben mindannyiszor áramot gerjeszt, *valahányszor az záratik és nyitvatik, valahányszor kölcsönös távolságuk változik és valahányszor erősségében megváltozik*. Főleg ez a fel-

fedezés volt az indító arra, hogy elvesse az imponderabiliák tanát, mely csak az elvont gondolkodás szüleménye volt s a melyet nem erősített meg egyetlen kísérlete sem. Nem erősített meg, sőt ellenkezőleg arra vezette el mindenik, hogy a villamos fluidumok létezése s azoknak közvetlen távolba hatásai csak képzeleti dolgok és a villamos testeknek egymásra gyakorolt kölcsönhatásaiban döntő szerepet játszik a közbeső tér is.

Erős meggyőződése volt, hogy a villamos és a mágneses erők és hatásaik valamely, lényegére még ismeretlen közegnek: az *aethernek állapot-változásai*ból állanak elő. A közegnek eme változásai önálló erőként jelentek meg előtte s ő ezeket *erővonalaknak* nevezte, a melyek egymásra hatást gyakoroltak, egymást vonzották, taszították s pontról-pontra behálózták előtte az egész természetet. Miként a fény az ő fénylő s a hő az ő setét sugaraival, úgy terjedtek szét lelki szemei előtt a térben az elektromos és mágneses erők az ő erővonalaikban. Előadásában gyakran hangoztatta és hangsúlyozta azt a nézetét, hogy a hő, fény, az elektromosság és mágnesség ugyanannak a természeti erőnek megnyilatkozása. Kereste s részben meg is találta e tünemények belső vonatkozását, de ennek a munkájának befejezésében megakadályozta halála.

(Vége köv.)

Ellend József.

KÖZÉLETÜNK.

Kell-e orgona közjáték?

Engedje meg nekem a m. t. szerkesztőség, hogy így a nyilvánosság terén válaszolhassak arra a sok tudakozódásra, mely pár hét óta hozzám tolúl; sokan u. i. abban a balhiedelemben élnek, hogy a fentebbi kérdésre az énekügyi-bizottság kötelessége megfelelni s eldönteni, kell-e hát közjáték vagy nem?

Ez nem kötelessége, a mi reá tartozik azt tette és azt teszi, azonban nyilatkozhatik kiki saját tanulmánya, tapasztalata szerint szabadon, ámde az új énekes könyv, Isten segedelmével majd csak elkészül s bizonyosan lesznek a magyar ref. egyházban buzgó chorálisták (mint eddig is voltak: Maróthy, Szotyori, Szügyi, Borsay), kik új chorál könyvet irnak az új énekes mellé, tehát hadd feleljek itt én is a kérdésre.

Nem elég azonban itt röviden csak *igen* vagy *nem*-mel válaszolni, de alaposan indokolni is kell a választ.

Mikor ezelőtt vagy 30 évvel az énekügy hánytorgatása megkezdődött, a magyar ref. egyházban két irányzat állt egymással szemben, egyik a *Szotyori Nagy Károlyé*, melyet az ő chorál könyve képviselt; az azt mondta, hogy ének-dallamainkat a modern zeneszabályok szerint kell kidolgozni, s ezt tette is. Másik volt az *Ivánka Sámuelé*, ez azt mondta, hogy ének-dallamainkat azon scála szerint kell kidolgozni, a mely szerint készültek, az az a régi, u. n. görög scálák szerint. Én Szotyori mellett állottam, azonban:

Ivánka Sámuel akaráván cáfolni, természetesen erősen foglalkoznom kellett Szotyori könyvével, s midőn a 145-ik zsoltárt megvizsgáltam, elförmedtem! Hát ilyen szörnyeteget is lehet csinálni? (118 kereszt van benne kiírva, olvassa meg, a ki nem hiszi) Lehet, ... ha t. i. az eredeti scálát teljesen ignorálva, tiszta modern alakba akarjuk öltöztetni.

Nagy kétségben voltam; nézzük hát Ivánkát: látom a 30. zsoltárt s megint elförmedtem, de rá jöttem, hogy Ivánka is annyira belemerült a *Lorittus* féle pókhálós

rendszerbe, mint az egyszeri csillagász, ki folyton az eget nézvé, a lábai előtt levő gödörbe esett. Ő u. i. a görög scálák szerint, de ám az *alt* kulcson fejté meg a dallamokat, holott az első 1607-iki és a közénekesbe lett I-ső felvételi 1652-iki kiadásban a 30-ik zsoltár *tenor* kulcson van írva, (mely tisztán megfelel a mai *G* dúrnak). Ivánka kidolgozása szerint a 30-ik zsoltárban lenni kellő *fisz*-hang helyett *f* van véve, mely által a dallam egészen kiforgattatik.

Így okúlva és tapasztalva mondtam aztán, hogy ének-dallamainkat a modern zeneszabályok szerint ugyan, de tekintettel a régi görög scálákra kell kidolgozni, mit *Szügyi József* kitűnően fejtett meg, híven feltüntetvén mindenütt a félhang különbséget. Volt is nagy harc e miatt ezelőtt 14—15 évvel a budapesti egyházi lapban, de hát *Szügyi* nyerte el a pálmát.

Akkor, mikor én az említett két irányzattól úgy elförmedtem, ha jól emlékszem 1875-ben adtam kifejezést egy a Conventhez beadott memorandumban azon véleménynek, hogy a magyar ref. Énekes magyar alakzatú legyen. Ivánka — 16 évi harc után — azonnal mellém állott s munkálatait így alakította, Szotyori holtig megmaradt a maga *Auftakt*-os beosztása mellett.

Tehát középen lett az igazság; a két merev irányzat között megtaláltuk az expedienst, ének-dallamaink e szerint állapítottak meg s lesznek magyar alakzatúak.

Kell-e közjáték vagy nem, ez ismét két egymással homlokegyenest ellenkező *felállítás*, mely felett csakis áldatlan harcot lehet vívni, s kár az időért, mit rá vesztegetünk. De hát próbáljunk meg itt is valami expedienst találni.

A közjáték — a mint én tudom — háromféle: *chorális*, *melodikus* meg *figuráns*.

Ezelőtt 30—40 évvel volt a pesti ref. egyháznak egy organistája, az öreg *Nádor*-bácsi, ki olyan figuráns-nál figuránsabb közjátékokkal fűszerezte orgona-játékát, hogy végre Török püspök teljesen betiltotta a közjátékot; hallottam ezt is, bizony infámis az. Azután az lett, hogy nyujtsa meg hát az orgonán az utolsó hangot, mint a száraz kántorok szokták; hallottam ezt is, bizony még infámisabb ez, kivált mikor nagy gyülekezett van s szállnak a két s négy lábsípok, meg a mixtúra is.

Az expedienst tehát csak a *chorális* közjáték lehet. Nagyon igaza van *Szügyi Józsefnek*, midőn azt mondja a közjátékról; (Debreceni Prot. Lapok 4. sz.) „A közjátékok szükséges voltát azok rendeltetése igazolja s ez abban áll: 1., hogy a sorok (zenei tételek) közötti szünetet betöltsék; 2., hogy a sorzáró hangzatot a sorkezdő hangzattal összekössék; 3., hogy a gyülekezetet az új sor kezdő hangjára mintegy rávezessék.”

De a közjáték *chorális* legyen.

Hanem hát mégis mi az oka annak, hogy oly sokan ízetlenkednek a közjátékok miatt, nem annyira a zenészek, mint inkább azok, a kik nem is igen értenek a zenéhez. Én megmondom, még pedig tulajdon tapasztalásomból.

Azok, a kiknek — és talán méltán is — nem tetszik, még talán sohse hallottak jó közjátékot; mind Szotyori, mind Szügyi, mind Borsayban ott vannak a szép, jó, kellő chorális közjátékok, hanem a mi tisztelt organistáinknak nem tetszik azt betanulni s játszani úgy, a mint van, hanem azok helyet csinálnak magoktól közbe valami *mis-mást*, ezt aztán idők folytán megunja a fül, meg az érzés s azt mondják, hogy nem kell közjáték. Hadd mondjak még egyet saját tapasztalatomból. Mult tavaszon épen Sárospatak közelében voltam egy előkelő egyházunkban, természetesen elmentem könyörgésre, templom után megdicsértem a kántort, hogy gyöngyen

orgonál, s különösea, hogy a kőzjátékokat szépen, simán, chorál-szerűleg használja, mire ő azt mondá, hogy soha semmit se csinál magától közbe, de mindig csak azt, a mi a chorál-könyvben van; épen azért dicsérlek — mondék — mert majd le is pirongattalak volna, ha más egyébbel figuráskodol!

Azok a tisztelt lelkészársaim tehát, kik ellenségei a kőzjátéknak, vegyék tudomásul, hogy parancsoljanak rá a kántoraikra, hogy a kőzjátékokat tanulják be s játszsák úgy, a mint azok vannak Szotyoriban vagy Szügyiben, majd meglátják, hogy lesz az szép, jó, helyes.

Kálmán Farkas.

Falusi levelek.

Kedves Szerkesztő Úr!

Az ember, mégha pap is, sok bolondságot elkövet egyszer-másszor, a legjobb akarata mellett is.

Tudja Isten, mostanában oly sokat beszélnek, írnak a belmissióról, egyházfegyelemről, ezeknek üdvös, hasznos voltáról, hogy az ember lelke szinte kísértetbe esik s nekimegy a dolognak.

Itt a szomszédban az én Ruszkay Gyula barátom sokat motoszkált a községi hitelszövetkezettel, hát magam is neki fanyalodtam. Gondoltam, az emberi élet tényei mind egy központ körül forognak. Legalább így mondják az okosak, kik Isten törvényét a természet életében tanulmányozzák. Ha jó, hát legyen jó! . . . Próbáljuk. Meg is próbáltam s köszönő iratot is írtam Ruszkay Gyula barátomnak, hogy buzdított. Ez is egy szilárd kő az erkölcsi élet fundamentomához. Mert hát a mely atyánkfianak pénz kell, oda megy, a hol legkönnyebben kaphat. Bizony a mai gonosz világban, a szegény tudatlan ember, sok megrontásnak van kitéve. Vannak jólelkű embertársak, kik egy kis polgári haszonért szívesen segítenek a megszorult emberen, hanem aztán törölheti a szemét ökigyelme.

Csak a napokban történt, hogy eljött hozzám a főkurátorom és sok keserves kerülgetés után előhozakodik velem, hogy hát a beszédett pénzből néhány koronát elköltött saját szükségére, mert egy váltótartozása járt le a regálésnál s beperléssel fenyegette. Váltig kérte, bízatta, de nem volt mit tenni, mert vásár nincs, még ha eladója volna is a szegény gazdálkodó embernek. Ott volt nála az a néhány korona egyházi pénz s minthogy bepereljük, inkább abból segített magán, míg helyre pótolhatja, kért nagyon, hogy nézzem el a dolgot, míg mindent kiegyenlít.

Nos, bölcs belmissio, mi itt a teendő? . . . Hát persze, milyen jó kisegítő volt a községi hitelszövetkezet. Kurátor uram sem volt barátja, de most kapóra jött a dolog s a lett a vége, hogy a regálás váltója be lett váltva s kiegyenlítve minden, az én kurátorom hálálkodó nagy öröme.

Most egy gazda-kör és értékesítési szövetkezet szervezésén fáradozunk. Ez is belmissio. Nehezen megy, mondhatom. Nincs keményebb kő, mint az ember koponyája. Az agyvelő idegszájai, százszoros ércburokkal vannak elszigetelve a józan okosság behatásai elől. Mennyi beszéd, mennyi kapacitálás, Ur Isten! . . . Aztán vannak olyan okos emberek, hogy!! . . . Nagy csapás az, mikor valakinek több esze van, mint a mennyit kellő haszonnal gyümölcsöztethet. Némelyik atyánkfia mindenképen igyekszik kimutatni, hogy ő is tud a dologhoz, ujságot is olvas, ismeri a világ állását, őtet sem a gölya költé. Aztán, mint a folyamba dobott kő körül

örvény támad, úgy támad ő körül is a vélemények örvénye, mely az elvek körforgását eredményezi, minden előhaladás nélkül.

Nehéz állapot, tisztelt Szerkesztő Ur! . . .

Aztán most hozott az országgyűlés egy bölcs törvényt: a gazdasági munkások segélypénztáráról.

Ez is belmissio! . . .

Gondoltam, ezt ismertetni, nyélbe ütni, a polgári előjáróság kötelessége. Mit avatkozunk mi papok, az ilyen dologba! Meg is beszéltem Barta Mihály barátommal a miskolci heti vásáron. Beszéltem a jegyzővel is, a ki komám és jóbarátom, hogy kövessünk el mindent népünk érdekében, hogy minél többben iratkozzanak be. De a jegyző kereken kijelentette, hogy ő nem ér rá az ilyen dologra, mert neki van 57-féle rovatja, reggeltől estig ezeket kell töltögetnie, mert ha nem tölti, kész a rendbirság, tehát legfelebb kidoboltatja, hogy a ki belépni akar, jelentkezék! A szegény ember, persze, azt se tudta, mi isten csodája ez a szegénypénztár. Hát nekifogtam én, magyarázgattam, buzdítottam őket, hogy így, hogy úgy. Megértették, jóvá is hagyták, de azért nem nagy sikere lesz. Nincs most pénz. Aztán ez a jövőről való gondoskodás, a holnapi tuzoknak a mai verébnél többre becsülése, bizonyos humánus műveltséget föltételez. Nincs ebbe belenevelve a mi népünk. Majd lesz, a hogy lesz, gondolja magában. De fizetni nem fizet.

Nehéz dolog, tisztelt Szerkesztő úr, nehéz dolog!

Földből nőttünk, földhöz vagyunk kötve, még az úgynevezett magasabb osztálybeliek is, hát még a nép! A jövő, az ideális állapot. A közel jövő is, hát a távoli, a minél távolabbi, az a nagy jövő, hova a legerősebb látás is csak behunyt szemmel tud tekinteni! . . . Pedig enélkül csak a mai verebre dolgozunk. Erre a sovány verebre, mely csak csiripel, csiripel, borzasztó rikácsoló egyhangúsággal: szemet . . . szemet . . . töltelék . . . begyembe . . . begyembe . . .

Erről a töltelékről nem nagy az ugrás a kongruára. A szomszédom rámába tétette az érettségi bizonyítványát, hogy kéz alatt legyen, ha a fizetség fennakadna. Hát szó a mi szó, de a miniszterium sem káptalan. Igaz, hogy ő terjesztette föl a zsinati törvényeket megerősítés alá a királyhoz s ő ajánlotta a megerősítést is, és abban a nevelési szervezetben világosan olvasható, hogy református pap senki sem lehet érettségi bizonyítvány nélkül. De hát gyarló és feledékeny az ember, még ha miniszterium is! Én azon csodálkozom, ha valaki ezen csodálkozik!

Isten áldja meg kedves szerkesztő Ur!

Soós Lajos.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Lelkész-választás.** Az alsó-borsodi egyházmegegyében fekvő *tisza-tarjáni* egyház hivei *Füry Lajos* miskolci segéd-lelkészt választották meg lelkészökül.

— **Az országos közoktatási-tanács** állandó bizottsága a *népiskolai tanterv* ügyében a január 29-én tartott gyűlésen az *egységes tanterv* mellett döntött, mintául a teljes hat-osztályú osztott népiskola részére készített tantervet fogadván el.

— **Beöthy Zsolt és a „Magyar Állam.”** Hogy a r. katolikus felekezeti érdekek szolgálatában álló ultramontán sajtó napjainkban mennyire elvesztette lábait alól az objectiv kritika talaját, arra ékes bizonyosságot szolgáltat nekünk a Magyar Állam január 31-iki számá-

nak tárcája „Az ajándékló foga, avagy Beöthy Zsolt Vörösmarty tanulmánya.” Ebben Beöthy Vörösmartyjáról van szó, melyet mult számunkban mi érdeme szerint méltattunk. E tárca azonban, a mint címéből is következtethetjük, *pasquillus* akarna lenni, és annyira tajtékzik az egyéni féktelen gyűlöletből, a felekezeti fanatizmus ádáz és tehetetlen dühétől, hogy azt hiszem minden ép ízlésű és jó erkölcsű olvasó, protestáns és katolikus egyaránt a legnagyobb undorral és megvetéssel fogja azt kezéből letenni. Szinte azt olvassuk ki a sorokból: hogy mer egy protestáns ember — ha még az ország első műbölcsésze és irodalomtörténetírója is az, még ha legelső irodalmi társulatunknak, a Kisfaludy-társaságnak elnöke, tudományegyetemünk legkitűnőbb tanára is az — arra vállalkozni, hogy Vörösmartynek életét megírja az ifjúságnak, mikor Vörösmarty katolikus volt, mikor az ultramontán lapok őt maguknak akarják lefoglalni, mikor ezt a feladatot már előbb olyan kitűnő szerzetes-tanárok elvégezték, mint Dr. Kiss Ernő piarista tanár Nagy-Kanizsán; Czapáry László cisztercita tanár Székesfehérvárott! Kiss Ernő munkáját például, a mely Fischel Fülöp könyvkiadónál Nagy-Kanizsán 1 koronáért kapható, az Alkotmány az égisz magasztalja. Hogy mer a Kisfaludy-társaság elnöke, egy Beöthy Zsolt, a protestáns ezekkel a dicső férfakkal konkurrálni?! A „Magyar Állam” névtelen cikkének (állami tanár van aláírva) tartalmát e helyen nem reprodukálhatjuk, annyira tele van a legképtelenebb állításokkal, a legszemélyeskedőbb invektívákkal, a legelkeseredettebb gyűlölettel Beöthy, Gyulai, Szász és az egész protestáns íróvilág ellen. Jellemző a Magyar Államra, hogy ilyen banditaszerű támadásnak helyt adott. Egyikét legeredetibb s legönállóbb gondolkozóinknak ollózónak, az elfogulatlan kritikust hitetlen, semita szelleműnek, a legeszményibb lelkületű hazafit seftelő kozmopolitának stb. stb. nevezgeti az illető állami tanár. Mindnyájan, protestánsok és r. katolikusok tudjuk és ismerjük Beöthynek azon érdemeit melyeket a tanárság ügye körül magának szerzett s elvárnánk magoktól a szerzetes tanároktól s elvárjuk az országos középiskolai tanáregyesülettől, hogy az állami tanárnak ezen orvtámadásával szemben Beöthynek elégtételt szolgáltatnak. Az illető orvtámadót pedig nemcsak megbélyegezni, hanem boykottálni is kellene.

sz. gy.

— A katolikus sajtó napjainkban nemcsak a protestáns írókat igyekszik befeketíteni, megrágalmazni, hanem azon tudós, szabadelvű r. katolikusokat is, kik a tudomány terén nem hódolnak a r. katolikus felekezeti érdekeknek, hanem csak az igazságnak. Napról-napra vak gyűlölettel támadják Dr. Fináczy Ernő vallás- és közoktatásügyi miniszteri osztálytanácsost legújabb munkájának: „A közoktatás története Mária Thérézia korában” megjelenése alkalmából azért, mert elismeri a protestánsoknak a mult században az iskolaügy terén szerzett érdemeiket s nem hajlandó a jezsuita iskola ügyet a történeti igazság meghamisításával szebb színben tüntetni fel, mint minő az tényleg volt. Fináczy történelmi adatokra támaszkodva állít és bizonyít, r. katolikus bírálói nem hoznak fel ellentétes adatokat vele szemben, így nem bizonyíthatván, egyszerűen apodiktice vádolják őt irányzatossággal, önérdekhajhászással, stréberkedéssel stb. Az efféle bírálatnak legújabb díszpéldánya Olasz nevű r. kath. pedagógusé a „Katholikus Szemle” februári füzetében. Ebben nemcsak Fináczyt támadja, hanem a Protestáns Szemlét is. A Fináczy elleni támadásoknak más alapja is van. Ő a budapesti egyetem megüresedett pedagógiai tanszékének egyik komoly, érdemes jelöltje s a katolikus írók most minden erejüket megfeszítik, hogy a maguk emberét Acsay Antalt tolják be a katedrába.

Ilyen absurd törekvések, ilyen féktelenül gyűlölködő irányzatok jellemzik most a kath. sajtót, pedig annak képviselői is a szeretet vallása követőinek tartják magukat.

— A sárospataki ev. ref. főiskola akadémiajének tanrendje az 1900—1901. iskola év második felére. 1. **Radácsi György**, rendes tanár, ez évi szakelnök, előadja: 1. *Az ó-szövetségből a Zsoltárokat különös tekintettel a magyar zsoltár-fordítókra és magyarázókra (folytatva), hetenként 3 órán.* 2. *Az új-szövetségből a korinthusiakhoz írott első levelet (folytatva), hetenként 3 órán.* 3. *Az ó-szövetségi kánon történetét (Isagogika, folytatva), hetenként 3 órán.* 4. *Ó-szövetségi szemináriumot tart hetenként 1 órán.* 2. **Dr. Tüdös István**, rendes tanár előadja: 1. *A keresztyén erkölcsant, (elvi rész), heti 3 órán.* 2. *A keresztyén dogmatikát hetenként 3 órán.* 3. *A keresztyén dogmák történetét, hetenként 3 órán.* 4. *A bibliai vallástant (új-szövetségi rész), hetenként 3 órán.* 3. **Novák Lajos**, rendes tanár, a főiskola lelkésze, előadja: 1. *A liturgikát és katekhetikát, hetenként 3 órán.* 2. *Az egyházjogot (folytatva), hetenként 3 órán.* 3. *Gyakorlati theol. szemináriumot tart hetenként 2 órán.* 4. **Rohoska József**, h.-tanár előadja: 1. *A keresztyén egyház történelmet (a reformation kezdése) hetenként 4 órán.* 2. *A magyar prot. egyház történelmét hetenként 2 órán.* 3. *A vallásbölcsészetszet, hetenként 3 órán.* 4. *A róm. kath. egyház főbb tanait és intézményeit, (Polemikai special collegium) hetenként 1 órán.* 5. **Antalfy László**, theol. segédtanár és főiskolai alkönyvtárnok, tanítja: 1. *A héber nyelv elemeit heti 4 órán.* 2. *Az új-szövetségi görög nyelvet heti 2 órán.* 3. *Az új-szövetségi isagogikát (folytatva) hetenként 2 órán.* 6. **Pásztor Sámuel**, főiskolai ének- és zenetanár vezetése alatt, az egész theol. ifjúság részére: 1. *Gyakorlati éneklés hetenként 1 órán.* B) *A bölcsészeti szakon:* 1. **Szinyei Gerzson**, rendes tanár, főiskolai könyvtárnok, előadja: 1. *A XVI. század irodalom történetét főtekintettel a költészetre hetenként 4 órán.* 2. *A nerekéstant (különös rész), hetenként 2 órán.* 2. **Dr. Székely György**, rendes tanár előadja: 1. *A bölcsészeti történetét (Ujkor folytatva), hetenként 4 órán.* 2. *Az újkori művelődés történetét, hetenként 4 órán.* 3. *Az aesthetikát hetenként 2 órán.* 4. *A német nyelvet tanítja hetenként 2 órán.* 3. **Rohoska József**, theol. helyettes tanár tanítja: *Az angol nyelvet, hetenként 2 órán.* 4. **Dr. Rác Lajos**, gimn. rendes tanár, tanítja: *A francia nyelvet, hetenként 2 órán.* 5. **Dr. Kun Zoltán**, főiskolai orvos előadja: *A törvényszéki orvostant hetenként 2 órán.* 6. **Abonyi Károly**, m. kir. gazd. v. szaktanár, előadja: *A mezőgazdaságtant heti 2 órán.* C) *A jog- és államtudományi szakban:* 1. **Dr. Szánthó Gyula**, a jog- és államtudományok doktora, rendes jogtanár, előadja: 1. *A római jogot (folytatva), hetenként 8 órán.* 2. *Gajus institutióinak magyarázatát (special collegium), hetenként 2 órán.* 2. **Dr. Ballagi Géza**, a jog- és államtudományok doktora, a Magyar Tud. Akad. levelező tagja, rendes jogtanár, előadja: 1. *A magyar közjogot, hetenként 6 órán.* 2. *Az európai nemzetközi jogot, heti 3 órán.* 3. *A harczerjogot (special collegium) heti 1 órán.* 3. **Dr. Finkey József**, a jogtudományok doktora, ügyvéd, rendes jogtanár, ez évi prodékán, előadja: 1. *A peres és perenkívüli eljárást (folytatva) heti 5 órán.* 2. *A magyar csődeljárást (special collegium), heti 2 órán.* 3. *A telekkönyvi eljárás alapelveit (special coll.), heti 2 órán.* 4. **Dr. Zsindely István**, a jogtudományok doktora, rendes jogtanár, ez évi közigazgató, előadja: 1. *Az egyetemes európai jogtörténetet, heti 5 órán.* 2. *A ma-*

gyar törvényhozó hatalom fejlődését 1848-ig (special collegium), heti 1 órán. 5. **Dr. Finkey Ferencz**, a jogtudományok doktora, képesített egyetemi magántanár, ügyvéd, rendes jogtanár, előadja: 1. *A büntetőjogot*, (folytatva) heti 5 órán. 2. *A magyar büntető eljárást*, heti 3 órán. 3. *A mai börtönügyet Nyugat-Európában* (special collegium), heti 1 órán. 4. *Jogbölcseleti szemináriumot* tartott heti 1 órán. 5. *Büntetőjogi szemináriumot* tartott heti 1 órán. 6. **Dr. Meczer Sándor**, a jogtudományok doktora, ügyvéd, rendes jogtanár, ez évi dékán, előadja: 1. *A magyar magánjogot* (folytatva) heti 5 órán. 2. *A magyar örökösödési jogot* (special collegium) heti 2 órán. 3. *A magyar bányajogot* heti 2 órán. 7. **Dr. Ilyefalvi Vitéz Géza**, a jog- és államtudományok doktora, ügyvéd, rendes jogtanár előadja: 1. *Magyarország és Ausztria statisztikáját* heti 5 órán. 2. *Magyarország mezőgazdasági statisztikáját* (special coll.) heti 2 órán. 3. *A belügyi igazgatás főbb intézményeit* (spec. coll.) heti 3 órán. 8. **Dr. Szabó Sándor**, az államtudományok doktora, rendes jogtanár, előadja: 1. *A pénzügytant*, heti 4 órán. 2. *Az államszámviteltant* (special collegium) heti 3 órán. 3. *A gyakorlati közgazdaságtant* (special collegium), heti 2 órán. 4. *Szemelvények a pénzügyi jog köréből* (special collegium) heti 1 órán. 9. **Dr. Kun Zoltán**, az összes orvostudományok doktora, főiskolai orvos, előadja: *A törvény-széki orvostant*, heti 2 órán.

— **Alapítvány.** Az az értékében nagy, rendeltetési céljaiban nemes alapítvány, melyet Kövesdy János egyéb jótékonycélú alapítványain kívül végrendeletileg a debreczeni főiskolára hagyott, befizettetett a collegium pénztárába. Az alapító-levél értelmében az alapítvány a következő célokra fordítandó: 100,000 korona Kövesdy János egyetemi alapítványa címén a Debreczenben felállítandó egyetem egyik jogi tanszékére; 10,000 korona évi kamata évenként országos pályadíjúl tűzendő ki, még pedig az első évben világi ének, vagy dal, a második évben közönséges templomi ének írására és a harmadikban férfi énekkarra szerkesztendő temetési ének-dallam írására; 2000 korona évi kamataiból a pályaművek bírálói honorálatnak. 2000 korona évi kamatai a collégiumi énektanárát illetik, de az a jövedelem nem tudható be tanári fizetésbe. Végre 6000 korona évi jövedelme az énekkar tagjai közt osztassék ki, — a kik az alapító halálának évfordulóján sirja felett bánatos éneket fognak zengeni. Ez az utolsó 6000 koronás alapítványi részlet azonban még nem folyt be, mert a collégiumi gazdasági tanács az alapító-levél emez utolsó pontjára szükségesnek találta a főiskolai tanári kar véleményének kikérését s az alapító ennek az összegnek befizetését későbbi időre hagyta. (=)

— **Az iskolai fegyelmezés kérdéséhez.** Sok szó esett mostanában, főleg napi lapjainkban tanító- és tanár-egyesületeink gyűlésein az iskolai fegyelmezés eszközeiről és a testi fenyték alkalmazásáról. Geöcze Sarolta a Paedagogiai Társaságban tartott felolvasásában (Magyar Paedagogia 1 sz. 18-ik l.) behatóan foglalkozik a testi fenyték kérdésével, kimutatván, hogy a testi fenyték alkalmazása országos törvénnyel tiltva van minden európai államban, kivéve Angol-, Németország, Dániát s nem tartja azt semmi körülmények közt megengedhetőnek. A tanár-egyesületi Közlöny ez évi 15. és 16. számában Kovács Dániel székelyudvarhelyi tanár szintén egy hosszabb tanulmányt szentel az iskolai fegyelmezés eszközeinek alkalmazására vonatkozólag, de van egy olyan passzus is benne, a melyet lehetetlen hallgatással mellőznünk. S ez az, hogy — igaz, hogy ultima ratio gyanánt — cikkirő megengedhetőnek. sőt okvetlenül

megkísérlendőnek tartja a pálca alkalmazását, az „olyan rakoncátlan tanulók felcsapására, kiknél különbféle okok miatt más fegyelmi eszközök sikerteleneknek mutatkoztak.“ A ki valaha foglalkozott, különösen népesebb osztályok tanításával. kénytelen bevallani, hogy — népis-koláinkról nem is szólva — még középiskoláinkban is elég gyakran akadnak olyan rossz magaviseletű tanulók, kiknél eredménytelen marad a tanár minden fegyelmezési kísérlete. De mi legalább e szomorú, de tagadhatatlan tapasztalat mellett sem tartjuk semmi körülmények között, tehát még végső eszköz gyanánt sem megengedhetőnek a pálca alkalmazását, természetesen még kevésbé a kézzel való ütést. Nem akarunk itt bővebben kiterjeszkedni azokra az okokra, a melyek bennünket e nézetünkben megszilárdítanak, csupán csak azt akarjuk kiemelni, hogy a testi fenytéknek egy pár kivételesen előfordult alkalmazása eddigelé is végtelen sokat ártott úgy az iskola, mint a tanári kar reputációjának s nagyban hozzájárult annak a tanítás eredményére roppant hátrányos szokásnak a megcsontosodásához, hogy a szülék még mindig úgy rémítgetik gyermekeiket az iskolával, mint valami kínzó-helylyel. S épen ezért óhajtának, hogy országos törvény tiltsa meg — legalább a középiskolában feltétlenül — mindennemű pálcának vagy kézzel való ütésnek alkalmazását s az olyan tanulókra nézve, a kiknél semmi fegyelmezési eszköz nem használ, rendelje el az iskolából való kizárását s a javító-intézetekbe való küldését. Csakis így remélhetjük, hogy lassanként eloszlik a szüléknek az iskolák iránt táplált előítélete, s habár nehezen is, de mégis egészségesebb közvélemény érlelődik meg a szülék körében úgy, hogy aztán ők is igyekeznek a fegyelmezés kérdésében az iskoláknak segítségére lenni s megkönnyíteni a tanároknak és tanítóknak kétségekívül nehéz feladatát. Meglehet, hogy még így is soká jön el az az idő, de előbb-utóbb el kell jönnie. Addig is azonban, míg eljönne, véleményünk szerint legalább a tanároknak kell minden legkisebb dolgtól óvakodniok, a mi ennek a szebb jövőnek eljövetelét csak legkevésbé is késleltetné. Nem tartjuk itt érdektelennek fölemlíteni, hogy Brix Tódor „Was in dem Lande der Denker und Dichter passieren kann. Ein Wort über die Schulprügler und ihre Gönner“ című művében (Berlin 1899) szintén erősen kikél az „újabb porosz botó-zó paedagogia“ ellen, melyet „úgy tanítóit, mint sajtóbeli körökben elegenden kedvelnek s szívesen akarnának meghonosítani — a mint mondani szokták — a nemzeti fegyelem érdekében.“ Különösnek tetszik előttünk, pedig tény, hogy Poroszországban a sajtó egészen más-ként viselkedik, mint nálunk; nálunk az egy-két kivételesen előforduló esetet országos botránnyá fújja fel, míg Poroszországban teljesen a tanítók pártján áll. Az említett férfiú, ki mindemellett is fel mert szólalni a botó-zó paedagogia ellen, bátorságáért annál inkább megérdemli az elismerést és dicséretet. (l. Budapesti Szemle 1900. CIV. 467—469. l.) d.

— **A magyarországi szerzetesek vagyonáról** a következő kimutatást tették közzé a napilapok: 1) *A javadalmas rendek birtokában van: ingatlan:* 222,753 hold, 12,952,360 forint értékben, a melyből a *Benediktinusoké:* 66614 hold (3,796,740 frt. értékben); a *cisztercitáké:* 52690 hold (3,796,740 frt. értékben); a *prémonstreieké:* (Csomán és Jászón) 49,941 hold (2,499,720 frt. ért.) a *piaristák:* 26,927 hold (1,632,280 frt. ért.) s három *szerzetes rendé:* (l. t. i. a mólki benediktinusoké, a klosterneuburgi augusztinusoké s a neuklosteri cisztercitáké) 26.581 hold, a melynek pénzértéke megállapítatlan, de 2.000,000 frtot bizonyosan megér. Ugyancsak a *javadalmas rendek ingóságokban* 4.168,445 frtnyi

értékkel bírnak, a melyből a *benediktinusoké* 1.703,553 frt; *cisterciáké* 1.014,630 frt; a *premontreieké* 1.029,379 frt és a *piaristáké* 420,883 frt. Vagyis ingatlanban és ingóságban pénz-értékileg a *javadalmas szerzetes rendeknek* van Magyarországon 17.120,805 illetőleg 19 millió (a külföldit is véve!!) frtnyi vagyonuk! II. Az u. n. *nem javadalmas rendek birtokában* a következő vagyon van: a *jezsuitáknál* a kapornoki apátsággal együtt (a mely maga 200,110 frt értékű ingatlan!!) 296,420 frt értékű ingatlan, — (ingó nincs!); a *szervitáknál* 438,270 frt ingatlan; 27,970 frt; ingó: (összesen 565240); a *franciskánusoknál*: ingatlan: 579,320 frt; ingó: 720,935 frt; (együtt: 1,300,255frt); a *dominikánusoknál* ingatlan: 122,705 frt; ingó: 8,5800 frt, (együtt: 131285 frt;) a *kapuczinusoknál*: ingatlan vagyon 8,100 frt; ingó: 85,380 frt (összesen 93,480 frt;) a *karmelitáknál*: ingatlan 10,430 frt; ingó: 21,760 frt; (összesen: 32,190 frt; *minoritáknál*: ingatlan: 889,855 frt, s ingó: 68,670 frt; együtt: 958,555 frt); a *miserikordianusoknál*: ingatlan: 280,165 frt; ingó: 38,330 frt; (együtt: 318,495 frt); *vazulitáknál*: ingatlan: 130,070 frt; ingó: 5,950 frt; (összesen: 137,000 frt) és a *g. kath. zárdáknál*: ingatlan: 9775 frt; (ingó nincsen). Tehát a *nem javadalmas férfi rendeknél van: ingatlan*: 2.765,140 frt; ingó: 980,575 frt: összesen 3.745,715 frt. Vagyis e kettős kimutatás alapján van:

I.) a *javadalmasoknál*: 19 millió érték,

II.) a *nem javadalmasoknál*: 4 millió forint érték.

Hát a női zárdák, mint szintén *rendek*, hol vannak? Ezeknek a birtokát, csak úgy odavetőleg is, bátran tehetjük 200,000 frtra! És mindez mire szolgál? a *pápai hatalom* emelésére, a mely mellett „*nagy kegyesen*“ a haza iránt való kötelességet is teljesítik ugyan mondjuk, a *nagy többség*, de hogy az *idegen származású, idegen nyelven beszélő szerzetesek* miként nevelhetnek magyar nemzeti érzésű nemzedéket; ez *pápai titok*! . . .

— **Országos torna-verseny tartását** határozta el a vallás- és közoktatásügyi miniszter *május 26—27. napjaira Budapestre*. A torna-versenyek rendezésére kiküldött bizottság elnöke *Dr. Berzeviczy Albert*, alelnöke *Boncz Ödön* lesz. A versenyekre a középiskoláknak csak felső négy osztályú növendékei vehetnek részt, még pedig a vidékről legalább 12-en, legfőlebb 50-en; a fővárosból legfőlebb 80-an. Verseny-ítélő-bizottsági tagok csak fővárosiak lesznek.

— **Az ev. ref. egyetemes tanügyi-bizottság hetes albizottságának** tagjai közül *Dóczy Imre Váro Ferencz, Molnár Sándor, Rudácsi György és Buza János* febr. 8—9. napjain tárgyalták az ev. ref. középiskolai tanterv-javaslatot, a melyet *Váro Ferenc*, nagy-enyedi tanár szerkesztett. A lefolyt tanácskozásról jövő számban adunk részletes tudósítást.

— **A stockholmi királyi könyvtárban** van egy 400 ezer márkára becsült *biblia*, a mely 160 levélből áll s a levelek, hossza: 80; szélessége: 67 centiméter! A *szöveget* pompás miniatűr-képek ékesítik, a betűk: 1 cm. magasak. Az egész könyv táblával együtt 60 fontot nyom. (—n.—)

P á l y á z a t.

A *losonci ev. ref. egyháznál* egy kápláni állásra pályázat hirdettetik. Javadalmazása évi 1600 Kor. készpénz, mely az egyház pénztárából évnegyedenkénti részletekben előlegesen fizetetik ki; a lelkész-lakban levő, egy bebútorozott szobából álló lakás; két öl kemény

tüzifa, a káplán által teljesítendő szolgálatokért járó, kizárólag öt illető stóla.

Kötelessége az egyházi élet terén minden lelkesítő teendő teljesítése. Önként értetik, hogy étkezésről, világitásról, mosásról maga gondoskodik, valamint az, hogy a káplán nőtlen legyen.

Az állás azonnal elfoglalandó. Kölcsönös felmondási idő három hónap. A pályázatok az alulírott ev. ref. egyháztanács elnökségéhez intézendők a pályázathirdetés megjelenésétől számított 15 nap alatt, azaz f. évi február 25-ig.

Losonc, 1901 február 5.

A *losonci ev. ref. egyháztanács elnöksége*,

HIRDETÉS.

Protestáns egyház-irodalmi újdonságok.

Közönséges, évfordulati és alkalmi egyházi beszédek I. kötet. Irta Kiss Áron, a tiszántúli ev. ref. egyházkerület püspöke. Ára 2 korona 50 fillér.

A magyar királyság, keresztyénség és reformáció. Egyházi beszéd. Irta: Szász Károly. Ára 40 fillér.

Krisztus az én életem. Egyházi beszédek. Irta: Zábrák Dénes soproni ev. lelkész. 2 kötet. Egy-egy kötet ára 4 kor. 50 fillér.

Hodossy Béla, 50 Templomi ének. 1 kor. Temetési beszédek és imák. Irta: Hetes Viktor. Ára 3 korona.

A pénz előleges beküldése esetén a könyvet bérmentve küldi meg:

TRÓCSÁNYI B.

könyvkereskedése *Sárospatakon*, de megrendelhetők a könyvek évi számlára is.

Hirdetés.

A *sárospataki ev. ref. főiskola tulajdonát képező, néhai Mudrány András szegi „Poklos“* szőlőjében termett *1889. évi Asszú borok* palackonként áruba bocsáttatnak.

Félliteres palack ára . . . 3 korona.

Első rendű nehéz asszú félliter 4 korona.

Megrendelések: „A sárospataki fogyasztási és értékesítő szövetkezet“-hez, mint a főiskola bizományosához intézendők.

Debreceni Bertalan,

főiskolai jogigazgató.

Felelős szerkesztő: **Dr. TUDÓS ISTVÁN.** Szerkesztőtársak: **ELLEND JÓZSEF** és **Dr. SZÉKELY GYÖRGY.**

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szétküldéssel egész évre 10
korona, félévre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrés
oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: —8.— „A spanyolországi antiklerikális mozgalom vallásos jelentősége.” — E. J. „Ev. ref. gimnáziumaink tantervének revíziója.” — Ellend József. „A villamosság lényege.” — Zsoldos Benő. „A protestánsok magatartása és helyzete a bécsi abszolút kormányval szemben 1849. szeptember 1-seje előtt.” — B. J. „Az igazgató-tanács téli ülése.” — Réz László. „Eszmélkedés a magyarországi tót-ajkú ref. gyülekezetek sorsa fölött.” — „Vegyes közlemények.” — „Pályázatok.”

A spanyolországi antiklerikális mozgalom vallásos jelentősége.

Kicsoda meri tagadni, hogy a papismus s vele együtt a klerikalismus, azaz a pápai s a papi hatalom az emberiség művelődéstörténeti fejlődésének kétezredik évében is számottevő tényező? Kicsoda volna olyan vakmerő, hogy kétségbevonja a pápai hatalom érvényesülését, a papi befolyás eredményes működését itt és ott, mindenütt, a hol olyan, a milyen szabad talajt talál?

Sajnos, e két kérdés s vele együtt annyi sok más, a melyek mind összeköttetésben állanak a pápai s papi hatalommal: a huszadik században még mindig u. n. *napi renden levő*, mert a gondviselés akarata abban nyilatkozik meg e tekintetben, hogy a *fokozatos fejlődés, a kíváncsi haladás* ne legyen gát és akadály nélkül való, hanem hadd álljon útjába a nagyobb, a biztosabb cél elérhetése szempontjából olyan elem, olyan szervezet az emberi társadalomból, a melynek letiprásával, útból eltolásával a *tökéletesség felé való törekvés* mintegy mértőföldre szóló lépésekben haladjon előbbre! Ebből a szempontból, bár sajnálatos dolog, hogy egyáltalán még mindig számolni kell a papismussal s klerikalizmussal, hadd álljon fel a tovább haladásra unszolgatás céljából mindkettő, jó az, hol u. n. történelmi reminiscenciául, hol u. n. tanulságképen és mindenek fölött intő-jelül arra nézve, hogy a protestantismusnak soha sem szabad lemondania arról az elvről, hogy a *papismussal s klerikalizmussal végleszámolást kell végeznie nap-nap után!*

Ilyen állásponton s felfogás mellett a gondviselés újj-mutatását kell látnunk abban a világtörténelmi jelentőségre emelkedhető mozgalomban, a mely a régi dicsőség romjaiból élő, a régi nagyság omladékain táplálkozó spanyol nép körében csak az imént, néhány nappal ez előtt támadt, t. i. a *madridi antiklerikális mozgalomban*, a melynek jelszava ez: *éljen a szabadság, le a jezsuitákkal!*

A huszadik század hajnal hasadása óh beh keserves eseménynyel gazdagítja a papismus s klerikalismus évkönyveit! A szent év óh beh hamarosan megszenteltetlennítő mozgalomnak válik forrásává! Vajjon érzik-e ezt ott a vatikánban? Vajjon XIII. Leo

a béke olaj-ágának a hatásaként tekinti-e azt, hogy a pápai hatalom legvakmerőbb s legelszántabb vitézei, a jezsuiták futva-futnak, menedéket keresnek, hogy életüket megmentsék?!

Távol áll tőlem a szándék s még csak gondolatban sem irányul arra a figyelmem, hogy a *jeszuiták futását* elidézöket, mondjuk a felháborodottakat, *tettökért*, a mely bizony kődobásban is, meg fegyver használatban is megnyilatkozott: *megdicsérjem*. A protestáns ember csak sajnálkozni tud a fölött, ha az embernek az ő embertársa ellen kell fordúlnia. De hát nem is erről van szó, hanem igenis arról, hogy ime a *jeszuiták ott is tarthatatlanná tették helyzetüket, eltűrhetlenné önmagukat*, a hol igazán otthon vannak, a hol bölcsőjük ringott! Minő fordulat ez a római katolikus egyház történetében! Jelentve bukást, hanyatlást, ha ugyan nem: végenyészetet!

Ott, a hol a Loyola-utódok vak engedelmességet tudtak létesíteni a nép keblében a papság s pápaság iránt, — ott, a hol a kormányok, az uralkodók mind-mind csak úgy boldogultak, ha bábjai voltak a papoknak, — ott, a hol a vallásos érzést a fekete csuhások Istent kísértően a maguk részére foglalták le, nem hagyva a népnek egyebet, mint abszolutiókkal megtöltött üres szívet, s fásult lelket, — ott ma már nem lobog fenn a pap-uralom zászlója, — a szerzetesek tömör épületeit rendőrök, katonák veszik körül s a jámbor és istenfélő barátok összetett kezekkel imádkoznak életükért!

Mi ez, ha nem a gondviselés munkája abból a szempontból, hogy sokat, nagyon sokat megenged az ég, hogy megtörténjék a földön: de mindennek van határa, van még a spanyol föld fanatikus papjai tevékenységének is! Ott, a hol *ma sem szabad szabadon imádni az Istent, a hol protestáns imaház sem épülhet egykönnyen*: ime ma a szabadság ellenségei futnak, menekülnek, mert a szabadságától megfosztott, a vallásos érzéséből kivetkőztetett nép: fosztogatói ellen fordul s szabadságot követel a vallásos érzésnek!

Tiltakozom az ellen, hogy e sorok a spanyol mozgalom dicsőítésének tartassanak. Nem dicsőítés ez a lázadókra nézve: hanem igenis észrevevése ama titokteljes isteni munkásságnak, a mely a *büszkét ime megalázza*: Be kellett ennek következnie! Ennek a spanyol mozgalomnak nem lehetett elmaradnia akkor,

a midőn a grand nation meghúzta a lélekharangot a kongregációk felett!

Vegyünk tudomást erről a külföldi eseményről, a melynek vallásos jelentősége oly nagygyá lehet, a minő csak méltó nyitányát képezheti a XX-ik század vallásos mozgalmainak. A spanyol nép, úgy látszik, végre megértette azt, hogy romlása s bukása oka jó részben nem más, mint az egyház, az az egyház, a mely épen Spanyolországban nem kevesebb, mint 70,281 szerzetessel s apácával rendelkezik! S ez a had másat nem tesz, a mint a németországi tudósítások mondják, mint azt, hogy a nemzeti vagyont s hatalmat kezébe kaparítja, a kormány s királyi udvar neki hódol s mindkettőt sakkbán tartja a karlista mozgalom folytonos szításával s ébrentartásával; aztán kereskedik, üzérkedik, monopolizál dohányt, gőzhajózást s bank-alapítást.

Hát egy ilyen egyház ellen s egy ilyen papság ellen sikra szállani: nem lelkiismereti kötelesség-e? S mert a spanyol nép eljutott erre a térre, mert felismerte valóban ellenségeként a papságot: kinek ne jutna eszébe ez a gondolat: *Az Úr igaz! ítél kellő időben!*

Én fontosnak tartom a spanyolországi antiklerikális mozgalmat s sok, nagyon sok jót várok tőle épen hatásában! Csak egy a kíváncs! A protestáns szabadelvűségnek ne essék meg a szíve a spanyol- s franciaországi események folytán talán hontalanná vált fekete sereg tagjain, hanem mindig ébren legyen s a szabadságra nem születteknek ne adjon szabadságot!

—s.—

ISKOLAI ÜGY.

Ev. ref. gimnáziumaink tantervének revíziója.

Református gimnáziumainkban az 1884. évi konventi tanterv megváltoztatását sok belső szükség s egy erős külső kényszer is sürgette. Az idők folytán felmerült paedagógiai nehézségeket a meglévő tanterv keretein belől is orvosolni lehetett volna, de nem hagyhattuk figyelmen kívül a tanulóknak úgy a családi, mint a tanügyi körökben fennhangoztatott megterhelését s azt a kényszer-helyzetet teremtő körülményt, hogy a tanügyi kormány már bevégezte tanterv-revizióját.

A középiskolai tanulók túlterhelésének könnyítésére irányult általános, mondhatni, társadalmi mozgalom első sorban is mintegy kikényszerítette a görög-pótló tanfolyamok felállítását. De nem állott meg ezen a ponton, hanem belevitte a tanügyi kormányzatot az addigi tanterv kívánalmainak lejjebb szállításába s ezzel középiskoláink tanulmányi színvonalának sülyesztésébe. A jövő meg fogja mutatni, hogy ez a művelet nem jelenti-e a középiskolákból kikerült tanulók tudásának s általános ismereteinek is esését. Ha megküzdhetek volna is középiskoláink a tanulók könnyítését célzó áramlattal, de a hazai középiskolák egységének fontos elve tanügyi főhatóságunkat is tantervünk átalakítására s az államihoz való idomításra kényszerítette.

A kezdet nehézségein túl vagyunk. Egyetemes tanügyi-bizottságunk előtt már a múlt év április havában tartott ülésén kidolgozott tanterv-javaslat feküdt,

melyet ennek a bizottságnak gymn. szakelőadója a gimnáziumoknak idevonatkozó véleményei alapján szerkesztett meg. Ezt a javaslatot a tanügyi-bizottság véleményezés végett a tanári karoknak megküldötte, a beérkező vélemények összegezését a szakelőadóra bízta s ugyanekkor végleges tantervi javaslat készítésére hét tagból álló albizottságot küldött ki. Ez a bizottság, melynek tagjai *Dóczy Imre* elnöke alatt *Váró Ferenc, Molnár Sándor, Radácsi György* és *Buza János* voltak, folyó hó 8-án ült össze Sárospatakon s három napon át tartó beható tárgyalások után megállapította a tanterv-javaslatot.

Ez a tanterv-javaslat a maga lényegében az állami tantervtől alig különbözik. A bizottság főfeladatát abban látta, hogy az állami tantervet protestáns szelleművé tegye és hogy a középiskolában tanítandó tudomány-ágaknak vallásunkkal, ennek történetével s egyházi intézményeinkkel és alkotásainkkal való érintkezési pontjait megjelölje s a tanításban kidomborítsa. Attól a gondolatától vezéreltetve, hogy középiskoláinknak felekezeti jellegét épen a vallástannak és az egyházi énekek intenzív tanítása adja meg, különös súlyt helyez ezek tanítási rendszerére s anyagára. A bibliának mind a nyolc középiskolai osztályban való olvastatását az intézetek különös figyelmébe ajánlja s nagy gondot fordít arra, hogy növendékeink műveltségét s erkölcsiségét protestáns szellem hassa át s vallásunkról bibliai és történelmi alapon tisztult fogalmak jussanak birtokukba.

E nagy jelentőségű határozatai mellett fontosak a tanterv-javaslatnak amaz általános intézkedései is, a melyekkel a tanulóknak e tanterv mellett is beállható megterhelését lehetőleg kikerültetni törekszik. Lelkiismeretesen alkalmazandó elvként hangsúlyozza, hogy a közepes tanuló se terheltesse meg több házi teendővel, mint a mennyit az alsóbb osztályokban naponként 1, a középsőkben 1.5—2.5 és a felsőbbekben 3 órai munkával elvégezhet. Házi írásbeli dolgozatok készítését csak a magyar nyelv és irodalom körében tartja megengedhetőnek, a többi tantárgy körében egyáltalában nem. A tananyagnak tanítás alatt való feldolgozása és a tanulóknak a felhagyandó tananyagra való praeparálása oly irányban s akképen történjék, hogy az alsó, középső, illetőleg felső osztályosok, a tanítási órákat is beleszámítva, naponként legfeljebb 6—7—8 órai szellemi munkával foglaltassanak el. Könnyítést ígér az is, ha valamely osztályban a rokontárgyakat ugyanaz a tanár tanítja; az azonban nem ajánlatos, hogy ugyanaz a tanár a maga tantárgyaival végig vezesse ugyanazt az osztályt a gimnáziumi tanfolyamon.

Az alábbiakban részletesen bemutatjuk a javaslat tervezetét a vallástanra és az énekre vonatkozólag, a gimnázium többi tárgyra vonatkozólag azonban csak a revideált állami tantervtől való eltéréseiben.

1. *Vallástan. I g. o.* Bibliai vallástan. Mózes öt könyvéből: A teremtés. A vízözön. Ábrahám és mardékai. Mózes. A törvény. Ünnepek. Áldozatok. Az újszövetségből: A három főünnepre vonatkozó elbeszélések. Az énekes könyvből négy zsoltár, meg egy vasárnapi s három főünnepi ének válogatott szakaszai, megmagyarázva, könyv nélkül. Az ó-szövetségi kijelentés, főtekintettel a tíz-parancsolatra. — *II. g. o.* Biblia-olvasás. Józsué és a Bírák könyvéből: Kanaán elfoglalása Palestina földrajzával. A bírák. A synoptikusokból: Jézus élete. Az énekes könyvből: a tanultak ismétlése s még tíz zsoltár és dicséret válogatott szakaszai. Az új-szövetségi kijelentés, főtekin-

tettel a Miatyánkra. — *III. g. o.* Biblia-olvasás. Izrael története Sámuel könyvéből s a Királyok könyve 1—10 részeiből. Közben a történeteket megvilágosító szemelvények a Zsoltárokból, a Példabeszédekből. Az új-szövetségből: A Cselekedetek könyve 1—15 részeinek elbeszélései. Az egész biblia beosztásának ismertetése. Gyakorlás textusok megkeresésében. Bibliai földrajz kiegészítése. Az énekes könyvből az ismétlendők mellé még tíz dicséret és zsoltár. A hegyen mondott beszéd magyarázata. A keresztyén hittan elemei az apostoli hitforma alapján. A sakramentumok ismertetése. Szertartásaink. — *IV. g. o.* Biblia-olvasás. A Királyok, Krón. Ezra, Nehemiás és Eszter könyveiből: A meg hasonlítás és a próféták kora. A fogság és hazatérés. Az elbeszéléseket megvilágosító szemelvények a prófétákból, főleg a messiási jóslatok. Részletek Jób könyvéből kellő egybeszerkesztéssel. Az új-szövetségből: Jézus tanításai Istenországáról hasonlatok és példázatokban. Farkas András éneke a zsidó és a magyar nemzetről. Életrajzok az általános és a magyarországi reformáció történetéből, valamint Bethlen Kata és Bod Péter élete. Az énekes könyvből a már tanultak ismétlése mellett tizenkét, főleg alkalmi zsoltár és dicséret szakaszai, könyvnélkül. A keresztyén erkölcs tan elemei a hegyi beszéd alapján. Készület a confirmációra. — *V. g. o.* A Cselekedetek könyvének kiegészítő olvastatása. Válogatott egyházi beszédek olvastatása és elemzése. Az ókori nevezetesebb népek vallásos fogalmainak rövid áttekintése s a keresztyén egyház megalakulása és története a reformáció kezdetéig. — *VI. g. o.* A galatákhoz és a korintusiakhoz írt első levél olvasása. A magyar bibliai epika s vallásos lyra kiválóbb termékeinek olvasása. Az egyetemes keresztyén egyház története napjainkig. — *VII. g. o.* Szemelvények János evangéliumából és a rómaiakhoz írt levélből. Olvasmányok a Confessio Helvetikából: C, IX., X., XXII., XXIII. Hit- és erkölcs tan foglalatja. Symbolicus könyveink és énekes könyvünk rövid ismertetése. — *VIII. g. o.* Szemelvények olvasása a pásztori levelekből és a jelenések könyvéből. Olvasmányok: Kálvin Institutioi: L. IV. C. 4; a linczi béke; Az 1790—91-iki vallástörvény. A magyar protestáns egyház története s a magyar ref. egyház mai szervezete.

Mind a nyolc gimnáziumi osztályban a vallástani tanítására a javaslatban heti 2—2 óra van felvéve. Ez a terv aztán reformcsak ev. ref. gimnáziumaikban, hanem más, nem református középiskolákba járó ref. vallású növendékeink tanításában is követendő. Ennek módosítása, vagy az ettől való eltérés teljesen indokolt esetekben csak az illetékes egyházkerületi hatóság engedelmével történhetik.

2. *Énektanítás.* A., Elmélet és iskolázás. *I. g. o.* Vonalrendszer; egész, fél, negyed és nyolcad hangjegyek. Szünetjegyek. Violin hangkulcs. Hangközök; egész és félhangok. A kemény hangsor. Két, három és négy részű ütemnemek, a megfelelő hangsúlyozással. Ütemvesszők s más gyakoribb jegyek. Éneklés-szabályok. Éneklés öt hang körében; gyakorlatok a hangjegy olvasásban, hang eltalálásban. Énekek és dalok. — *II. g. o.* Hangsorok ismertetése. Egy és két keresztes és b-s kemény hangsorok. A helyreállító jegy. A hangköz kiszélesítése nyolc hangig. Egy szólamú olvasás-gyakorlatok. Énekek és dalok. — *III. g. o.* A tizenhatodik jegy. A több keresztes és b-s kemény s a könnyebb lágy hangsorok. Az összetett ütemnemekből a $\frac{3}{8}$, a legszokottabb hangsúlyozási és időmértéki jelzéssel. Egy és két szólamú hangjegy-olvasás. Gyakorlatok:

Dalok. — *IV. g. o.* A hangsorok mind. Hangközök és összhangok. Hangjegytani ismeretek kiegészítése. Két- és háromszólamú olvasás gyakorlatok. Valamennyi osztályban heti 1—1 órán. B., Egyházi énekek gyakorlása a megtanult elméletek ismétlésével. Heti 1—1 órán. C. Műzenei tanulása az iskolai nyilvános alkalmak és ünnepélyek kívánalmaihoz mérten az arra alkalmas I—VIII. osztályu tanulókból alakult énekkarban.

3. *Magyar nyelv és irodalom.* Ennek a tantárgynak a javaslat szerinti tervezete következőkben különbözik az állami tantervtől: Az I. osztályban olvasandó költők közé Garayt is felvette. A II. osztályban a tanító meséket főleg a Fáy Andráséi közül kell választani, s a verstan elemei már itt ismertetendők. A III. osztályban szemelvényes olvasmányokat a protestáns hitbajnokok történetéből is kell választani, verseket a zivataros századok költészetéből s Baksay Sándor (Jobb kezem) is felveendő az olvasandók közé. A stilisztikai tanulmányok előkészítéséül az egyrangu mondatok tárgyalásánál a parallelizmus s a körmondat szerkezetéből kiindulva a beszédarány szemléltetendő. IV. g. osztályban az olvasandók közé Bod Péter életrajzai és Eötvös Károly: „Utazás a Balaton körül“ is beveendő és a közéleti gyakoribb ügyiratok mintái is begyakorlandók. A VII. osztályban az addig tárgyalt összes magyar irodalmi olvasmányok csoportosítandók az irodalom fejlődésének, az írók fellépésének sora és a műnemek körei szerint 1820-ig. A VIII. osztályban az olvasottak szintén csoportosítandók s ismertetni kell a történetírást s a vallási és tudományos újabb irodalmat.

4. *Latin nyelv és irodalom.* Különbségek az állami tantervtől: A II. osztályban fő-súly fektetendő a szenvedő igealakokra, a deponensekre, a rendhagyó igékre s az actio-tövek képzésére. A IV-ik osztályban felveendő a főbb hadügyi régiségek s a prosodia elemi szabályainak ismertetése is, de kimarad Ovidius. Az V-ik osztályban ismertetendők a hitéleti régiségek. A VI-ik osztályban Livius helyett Sallustius egyik műve s Ciceró egyik beszéde olvasandó. Polgári és törvénykezési régiségek. A VII-ik osztály tananyaga a maga egészében eltér az állami tantervtől és a következő: Liviusból összefüggő részek. Horatius ódái és epodái. Lyrai metrumok. Állami és igazságszolgáltatási régiségek. Az addig szerzett régiségtani ismeretek összefoglalása. A VIII-ik osztályból e tanterv szerint Ciceró kimarad s a lyrai metrumok már a VII-ikben tanítandók.

5. *Görög nyelv és irodalom.* Különbségek: Az V. osztályban ó-szövetségi textusok is fordítandók s az elbeszélések a görög monda és történelem világából veendő. A VI-ikban gnomák és bibliai textusok is fordítandók. A VII-ik osztályban az Odyssea egész tartalma és szerkezete megismertetendő s az írásbeli fordításokat a classicus írók nem olvasott részeiből kell venni. A VIII-dikban a görög philosophiai irodalom röviden ismertetendő.

6. *Német nyelv és irodalom.* Az V—VI. osztályban Luther életéből s a német reformáció történetéből is veendő olvasmányok. A VII. és VIII. osztályban irodalomtörténeti szakaszok olvasandók Luther s a reformáció hatásáról a német nyelvre és irodalomra. Általában mindegyik osztályban nagy súlyt kell helyezni a beszédgyakorlás eredményeinek biztosítására s szó-bőség szerzésre.

7. *A történelem és politikai földrajz* tanterve csak annyiban különbözik az államtól, hogy a történeti térkép használata jobban hangsúlyoztatik. A VII. osztály egyetemes történetének tananyaga 1878-ig ter-

jed s a VIII-dikban a magyar történetírás kútfői megismertetendők.

A középiskolai *reál tárgyaknak*, valamint a szépírásnak és a tornászatnak tanítási tervei e javaslat szerint az állami tantervtől lényeges kérdésekben nem különböznek. A javaslat a tananyagnak itt-ott helyesebb beosztását, határozottabb megállapítását s néhol bővítését eszközli, de attól nagyobb eltéréseket nem mutat.

A *philosophiai propaedeutika* tanítását a VII. és VIII. osztályban heti 2—2 órában szabja meg s tervezetét az 1884. évi konventi tanterv mintája után veszi. Az eredeti előadói tervezet a VIII. osztályban a tárgy tanítására, heti 2 és a VII-ikben heti 1 órát vett fel. A bizottság azonban a VII. osztályban is 2 órát vett föl e tárgyra s hogy ez által ebben az osztályban óraszaporodás ne álljon be, itt a német nyelv heti óraszámát 3-ról 2-re szállította le.

E. J.

TÁRCA.

A villamosság lényege.

(Folytatás és vége.)

Faraday lelkében a fénytűnemények, valamint a villamos és a mágneses jelenségek egységes képe tisztán állott, de csak egy jelentősebb kísérlettel igazolhatta a fény és a mágnesség kölcsönös vonatkozását. Annak a gyanításának igazolása pedig, hogy a mágneses és a villamos erőknek tova terjedésükhöz időre van szükségük, hogy tehát közvetlen távolba hatás nincsen, egyáltalában nem sikerült.

Tanítványainak egyikétől — az angol *Maxwell*től — azonban 1862-ben egy munkát jelent meg, mely mennyiségtani alapon a fény elektro-mágneses elméletét tárgyalja s a fény, a mágnesség és a villamosság kölcsönhatásait ismerteti. Ezt a csodálatos elméletet — hogy Hertz szavaival éljünk, — nem tanulmányozhatjuk a nélkül, hogy ne éreznők azt a benyomást, hogy a benne levő formuláknak életök, értelmök van, hogy okosabbak nálunk, okosabbak feltevéseknél s többet mondanak, mint a mennyit felfedezőjük beléjük helyezett. Ismeretes volt már, hogy mágnesek elektromosságot s áramló elektromosság mágnességet gerjesztenek. Kohlrausch és Weber arra az eredményre is eljutottak, hogy a mágnes által gerjesztett villamos inductió terjedési sebessége a fény sebességével közel megegyezik. Maxwell, mint a Faraday tanítványa előtt mindezek nem lehettek pusztán esetlegességek. Nem, sőt épen erős bizonyítékai annak, hogy az az aether, a mely a fénynek közege, közege egyszersmind a villamos erőknek is. És ha a fény hullámokban terjed, hullámokban terjed a villamosság is, még pedig nem közvetlenül, hanem ugyancsak az aether közvetítésével. Mennyiségtani formulái azt is megmondták, hogy a villamos hullámok hossz-hullámok, a melyeknek sebessége tényleg a fényével egyenlő.

Bárha Maxwellnek e munkájában kifejtett tételei az elektro-mágnesség alapjait képezik, az akkori phisikusok az említett tűneményeknek tisztán mennyiségtanilag felállított kapcsolatát nem találták phisikailag valószínűnek. Maga az elmélet is néhol ellenmondó volt, a mennyiben a régi és a Faraday-féle felfogás között ingadozott s így történt, hogy hosszú időnek kellett lefolynia, a míg Maxwell nézetei elismerésre találtak. A phisikusok nagy része Maxwell munkálata után is kitartott a régi elméletek mellett s nem tért

el a villamos hatások Newton-féle alapjaitól és nem látta elérkezettnek az időt a Faraday-Maxwell-féle elmélethez való csatlakozásra.

1886-ban következett el a Faraday-Maxwell-féle elméleteknek győzelmi ünnepe. Ezzel az évvel kezdődőleg nyerne ugyanis fényes igazolást ezek az elméletek egy nagy phisikusnak korszakot alkotó kísérleteivel. Ez a phisikus *Hertz Heinrich Rudolf* volt, a kit, Helmholtz szavai szerint, a sors és a természet a logicus gondolkodásnak nagy erejével s tisztaságával áldott meg s kinek haláláról Planck, a berlini phisikai társulat elnöke 1894-ben ekképen emlékezik meg: „Eltemettük tudományunk vezérét s nemzetünk büszkeségét, reménységét.”

1879-ben a berlini tudományos akadémia ezt a pályakérdést tűzte ki: „Kísérleti alapon kimutatandó a vonatkozás az electrodynamicus erők és a szigetelő dielektricus polarisatioja között.” Ez a pályakérdés Helmholtz kezdeményezésére tűzetett ki, a ki a különböző villamossági elméletek megvizsgálása után arra az eredményre jutott, hogy a zárt vezetők áramai és hatásai a régebbi elméletek alapján könnyű szerrel megmagyarázhatók, de a nyitott vezetők tűneményei nem. Hertzet, ki ekkor a Helmholtz laboratoriumában tanulmányozott, felhívta a mester a kérdéssel való foglalkozásra és annak megfejtésére. Hertz munkához látott, de rövid idő alatt rájött, hogy a feladat megoldására szükséges kísérletek nem járnak a kívánt eredménnyel. A kérdés megoldatlan maradt, de becsvágyát igen sarkalta mestere felhívása. Közben Helmholtz kétségtelenül megállapította, hogy ha az elektromos erők terjedésében az üres és a levegővel telt tér egyenlő szerepet játszanak, az elektromos erőhatások törvényei a Maxwell-féle egyenletekből levezethetők. Ez a körülmény arra ösztönözte Hertzet, hogy kimutassa, hogy a mágneses és a villamos erők véges gyorsasággal terjednek és hogy ezek nem közvetlenül távolba ható erők, hanem olyanok, melyek pontról-pontra futják át a tért.

Egy véletlen körülmény: a gyors elektromos rezgések felfedezése megadta a lehetőséget Hertznek arra, hogy az akadémia pályázatát, bár utólagosan, megfejttesse. A karlsruhei műegyetemen tartott előadásai közben u. i. rájött arra a módra, a melylyel oly gyors elektromos rezgéseket lehet előállítani, a melyeknek tartama alig adja ki a másodpercenek száz milliommód részét. Ilyen gyors villamos rezgésekkel végzett kísérletei közben az a meglepő jelenség ragadta meg figyelmét, hogy még kisebb elektromos szikrák megjelenésekor is a szomszédos spirális alaku vezetőkben szintén szikrák, villamos hullámok tűntek fel. Bárha ezek alig voltak hosszabbak egy század milliméternél, de felvillanásukat sötét szobában szabad szemmel is megfigyelhette. Ha a zongora körül erős hanggal éneklünk, megszólalnak annak egyes húrjai; a mennydörgés robaja megrezegteti az ablak üveglapjait. Az éneklő hangja s a mennydörgés a levegő hullámai útján eljutnak, elvezettetnek a zongorához s az ablakhoz s annak húrjait, ennek meg lapjait szintén rezgő mozgásba hozzák. E tűnemény a hangtanban együttthangzásnak nevezeték. Ezt a tűneményt fedezte fel Hertz említett kísérleteivel a villamosság körében, a melyet itt elektromos együttthangzásnak (resonantia) nevezett el.

E tűnemény alapján világosan állott Hertz előtt, hogy a villamos tűnemények tovaterjedése, mint a hangé és a fényé, hullámokban történik és miként azok, úgy ezek sem közvetlen távolhatások, hanem a

vezető közeg egyes pontjainak rezgései által vezetettnek helyről-helyre tovább. Ha egy hangforrásból kiinduló hanghullámok erejét valamely resonátorral a hangforrás körül különböző helyeken megfigyeljük, különbözőnek találjuk; a szétágazó hullámok u. i. egymással találkoznak s egymás hatásait lerontják. Hertz az ő elektromos resonatorát a villamos rezgések kiinduló helyétől különböző távolságokba hozta s a resonator majd felvillant, majd sötétben maradt, a mint az illető helyen találkozó elektromos hullámok egymást hatásukban erősítették, vagy megsemmisítették. Világos bizonyossága mindez annak, hogy a villamos hullámok találkozása (interferentia) azokat a törvényeket követi, mint a fényé. Ez a kísérlet aztán pontos mérések útján alkalmat adott a villamos hullámok terjedési sebességének meghatározására is. Azoknak, az ugyanabban az egyenesben fekvő helyeknek egymástól való távolsága, a hol a felvillanás megszűnt, egy-egy hullámhosszúság, melynek ismerete egyszerű számolás után vezette el arra az eredményre, hogy a villamos hullámoknak terjedési sebessége a fény sebességével tényleg egyenlő.

Ezek után ebben a kérdésben nem volt egyéb hátra, minthogy kimutassa, hogy a villamos hullámok törése és visszaverődése is a fénytán megfelelő törvényeit követik. Egymást gyorsan követő fényes kísérleteivel ezek elérése is sikerült, úgy hogy rövid idő lefolyása alatt 1889-ben igazi önérettel jelenthette: „hogy a fény elektromos tűnemény, a nap fénye épen úgy, mint a gyertya fénye és a szentjánosbogár fénye. Ha kiragadjuk a világból az elektromosságot, kialszik a fény is; ha kiragadjuk a világból a fényt, a villamos és a mágneses erők nem járhatják át többé a tért.”

A fény, a sugárzó hő, a villamosság és a mágnesség tűneményei tehát mindannyian rezgő mozgások. Hullámzó mozgások, a melyeknek belső lényege ugyanaz s csak külső megjelenésük formájukban s érzékeinkre való hatásaikban térnek el egymástól. A mennyire ismerjük azonban mindeme hullámok geometriai viszonyait, annyira nem ismerjük tulajdonságait annak a hypotheticus közegnek, mely ezeknek a tűneményeknek hordozója: az aethernek. Légnemű test nem lehet, mert transversalis hullámok, a minőkben e tűnemények terjednek, gázokban lehetetlenek; csepfolyás sem lehet, mert az ilyen hullámok a csepfolyós testek tulajdonságaival éles ellentétben állanak; végre aztán szilárd sem lehet, mert megcáfolja ezt a gondolatot az égi testeknek pályájukon való akadálytalan futása.

Ellend József.

A protestánsok magatartása és helyzete a bécsi absolut kormányval szemben 1859. szeptember 1-seje előtt.

Viszontagságos múltunk mennél részletesebb és mennél több oldalról való megismerése reánk, protestánsokra nézve első rendű életszükség, mert ez segít bennünket a legbecsesebb, bár nem mindig a legkellemesebb tanulságra, az önismeretre.

Ebből a nagyfontosságú érdekből kívánok az alábbi sorokban múltunk megismertetéséhez néhány adat felmutatásával járulni. Ezek talán nem igen fognak önszeretettünknek kedvezni; de az igazi, részrehajlatlanul beszélő történelem nemcsak követésre méltó, hanem elretentő példákban is áll, s ez csak akkor lesz ránk nézve

igazán magistra vitae, lux veritatis, ha a fényes tanulságok lelkesítő hatása mellett a lehangoló példák tanulságait is szívünkbe vessük.

Közelebb a pátens korára vonatkozólag nagy érdekű okmány-gyűjtemény látott napvilágot.* Vele a múltunk iránt érdeklődő művelt közönséget nagy hálára kötelezték mindazok, a kik ennek megjelenését lehetővé tették.

A címbe megjelölt tárgyra nézve a fentebb említett érdekből ezen mű egy részletének figyelembe tartása mellett szándékozom egykori, eredeti okmányok alapján szólni. Fontosabb mozzanatoknál majd magukat a szereplőket fogom beszéltetni.

Az idézett műben, mindjárt a bevezetésben, az első és második lapon a következő sorok olvashatók:

„A legszerencsétlenebb gondolat volt az osztrák absolut kormánytól az 1859. évi szeptember 1 én kelt általánosan ismert pátenset s az azt kísérő miniszteri rendeletet különösen a fenforgott előzmények s a létezett időviszonyok között kibocsátani s azok által a magyar protestáns egyház történetileg kifejlődött törvényes alkotmányát mindenestől romba dönteni s annak helyébe, hatalom-szóval, egy gyökerestől újat állítani akarni.

„Előtte volt már a kormánynak az általa 1856. augusztus 21-én kibocsátott egyházszervezési törvényterv sorsa, a mely tervet, a szabad vélemény-nyilvánításra felhívott egyházkerületek mindjárt 1856. szeptember elejétől november elejéig, tehát mintegy két hónapi időköz alatt, törvényes gyűléseikben mindnyájan egyhangulag visszautasították s a szervezet megállapítása végett szabályszerű zsinatot kívántak. Ezt s az iskolák törvényes szabadságának visszaállítását kérte három egyházkerület részéről személyesen is egy küldöttség 1857. április 20-án Bécsben, a Felsőház előtt.

„Ha tehát 1856-ban s 1857-ben önként, szabadon és ünnepélyesen így nyilatkoztak a kerületek, ugyan miként lehetett azt még csak távolról is gondolni, hogy egy pár év múlva már, saját tényökről elfelejtkezve s önönmagukat rút következetlenséggel arcul verve, önként és csendesesen, úgy, a mint kívántatott, vagyis parancsoltatott, elfogadják a pátenset vagyis nyílt parancsolatot, a mely külső tekintélyre nézve nagyobb, imponálóbb volt ugyan ama miniszteri tervezetnél, de tartalmára és irányzatára nézve még veszesebb és sérelmesebb, mint az. Valóban arra, hogy a kerületek a pátensnek egyenesen ellene nyilatkozzanak és el ne fogadják azt, nem kívántatott semmi különös elszántság, csak egyszerű következetesség.”

Ezekben a sorokban a végső, döntő küzdelem egyik vezér-egyéniségének diadalkiáltása hangzik felénk. Mindenesetre nagyon örvendetes az, hogy a harc végső döntő jeleneteiben a protestánsok az ügy védelmében végre-valahára együtt voltak, s ezt a döntő harcot úgy vívták meg, mint a homéri hősök, hogy „váll vállat, pajzs pajzsot ért”; de, ha mi, késői utódok, az egész küzdelmet kezdettől fogva teljesen nyugodt pillantással, objectív felfogással tekintjük, sajnos, ki kell mondanunk, hogy a harc sikerének biztosítására annyira szükséges, sőt nélkülözhetetlen egyetértés, összetartás nálunk nem volt meg, s hogy a protestánsok magatartása, a mint mindjárt kezdettől fogva mutatkozott, valamint a végzetes súlylyal nehezédő múlt által teremtett helyzet a bécsi absolut kormányt egyenesen felbátorította arra, hogy megtegye mindazt, a mit cselekedett.

A leveretés gyászos napjai után nehéz idők következtek a nemzetre; azon súlyos áldozatok után, a melyeket a létért való küzdelem szükségkép megkövetelt, ezek

* Révész Imre munkái a pátens korából (1859—1860). Budapest, 1900.

a nehéz idők kemény megpróbáltatásokat, sok fájdalmat okozó veszteségeket hoztak s mindebből a protestánsok bőven kivették akkor a maguk részét; éppen ő reájok a csapások, érzékeny veszteségek hosszú sorozata következett úgy, hogy nem egyszer méltán jöhetett a szemlélő ajkára az, a mit Apostol Pál, superintendens egyik levelében¹ Vay Ábrahám halála alkalmából kérdezett: „Van-e elég könyei a magyarhoni protestánságnak ennyi veszteség megsiratására?”

Mindezek közt azonban a legijesztőbb és a leggyászosabb az volt, hogy a protestánsokat még ezen nehéz idők legsúlyosabb napjai sem tudták összehozni, hogy együtt érezzenek, egyet értsenek, egy akaratral cselekedjenek. Sajnos, nagyon is ránk illett a költő szava; „oldott kéve” voltunk. Talán soha sem hangzott oly gyakran, de bizonyosan soha sem méltóbban közöttünk az a szálló íge: „Perditio tua Izrael ex te.”

Ez a sajnos tünemény bizonyára nagyon meglepő lehet nemcsak azért, mivel a nehéz idők, a közös veszélyek az embereket természetesen nem elválasztani, hanem összehozni, egymással szoros csatlakozásra szokták bírni, hogy a fenyegető bajok, veszélyek elhárítását együttesen annál sikeresebben eszközölhessék, hanem azért is, mivel a protestánsok korábban, még csak nem is oly régen, nemcsak a közvetlen közelből fenyegető, hanem még a messze távolban mutatkozó veszedelmekkel szemben is gyakran sokkal érzékenyebbek voltak. Az 1822-ik év végén az a riasztó hír járta be protestáns körünket, hogy a róm. kath. klérus, mivel talán az időt alkalmasnak látja, lépéseket szándékozik tenni arra nézve, hogy az 1815: XXX. t.-cikk, a mely nekünk, protestánsoknak, annyi kárt, veszteséget okozott, de a mely utóbb törvényesen eltöröltetett, újra érvénybe helyeztessék. Az első vészkiáltás 1822. november 24-én hangzott el, s a magyarországi négy ref. egyházkerület küldöttei már 1823. január 5-én Pesten generalis conventben voltak a szándékolt lépések megghiúsítására s annak kimutatására, hogy a protestáns egyház bárholonnan fenyegető veszedelemmel szemben résen áll.

S íme ekkor a legnagyobb veszedelmek közepette szakítottak legnemesebb hagyományaikkal! Mintha azaz az aléltsággal, a mely a nemzetet a nagy küzdelem, nehéz tusa után erőt vett, belőlük az élet ösztöne is elszállt volna, akkor, „midőn a fejsze valóban a fának gyökerére vettetett.”

Eleinte úgy látszott, mintha a protestánsok ügye az együttérzés, egyetértés tekintetében kedvezőbben kezdene alakulni, de ez, sajnos, csakhamar a leggyászosabb fordulatot vette.

Hogy ez miképen történt meg, mindenekelőtt ezt fogom itt, a hol lehet, a fő szerepvivők szavainak idézésével, lehetőleg röviden előterjeszteni.²

Az ostromállapot szigorúságának némi enyhülésével, 1851-ben, az új év kezdetén a superintendensek, hogy kiemeljék az egyház hajóját abból az örvényből, a melybe ezt az 1850. február 10-iki Haynau-féle ren-

delet súlyesztette, szükségesnek látták, hogy egymással összeköttetésbe lépjenek. Erre a készség kezdetben, úgy látszik, mindnyájukban a legteljesebb mértékben megvolt. Mindjárt az 1851-ik év kezdetén (január 3-ikán) Szoboszlai Pap István az új év alkalmából üdvözlő levelet intéz superintendens-társaihoz, s ebben a többek között a következő nagy jelentőségű szavakat mondja:

„Tudom, osztják szeretett testvér-tisztársaim a gondokat, melyek az én elmémet éjjel és nappal feszítik, általában *egyetemes közügyünk* tekintetében. Osztják, tudom, legközelebből iskoláinkra, különösen főiskoláinkra vonatkozó aggodalmaimat is.

„Itt is tulajdonképp *közös az ügy, mert főiskoláink mindegyike az összes hitfelekezetnek sajátja*, ha szinte egy-egy főiskolának érdekét kell is külön-külön mind-egyikünknek közvetlenül védenünk, ápolnunk és minden lehető eszközöket felhasználva támogatnunk.

„Mit tegyünk? mihez kezdjünk? és mi úton induljunk el? ohajtanám ezekre nézve szeretve tisztelt Tisztársaimnak, ezek között Főtisztelendő Úrnak, közelében levő oszlop-férfiak nézeteit is befoglaló véleményét és gondolatait is tudni s ezek közléseért esedezem is.”

Ezután a jogakadémiák s általában „minden intézeteink” válságos helyzetéről szól. A jogakadémiákra nézve két nagy bajt lát, az egyik az, hogy egy évi határidő van szabva a nyilatkozattételre az iránt, hogy képesek leszünk-e az ezekre nézve kibocsátott szabályokat teljesíteni, a másik pedig az, hogy már a folyó iskolai évben joghallgatóink másutt köteleztetnek exament adni s érvényes bizonyítványt csak onnan és úgy nyerhetnek.

„Az első — úgy mond — csaknem lehetetlenséget kíván most, midőn kétségkívül minden intézetünk, — miként a mi főiskolánk is — tetemesen károsodtak s csak a kamatokat sem képesek behajtani. A másik megsemmisíti iskoláink tekintélyét és hitelességét.

„Mindenekelőtt tehát, — így folytatja, — e két pontra nézve ohajtanék legközelebb engedélyt nyerni. Tettem is e részben annyi lépést, miszerint egy jelenleg Bécsben tartózkodó tekintélyes hitrokonunkat megkértem ezeknek az illető legmagasb helyen való előterjesztésére; előadására egyszersmind annak is, hogy mi érvényesen nem is nyilatkozhatunk tulajdonképp addig, míg hitelveink szerint törvényes alakban gyűléseket nem tarthatunk külön-külön; alaposan pedig csak akkor nyilatkozhatunk, ha összesen gyűlhetünk egybe s így tanácskozhatunk a mindnyájunkat érdeklő közügyről.”

Ezeket a részleteket azért idézem itt egész terjedelmükben, mivel bennök érintve van röviden mindaz, a minek a megcselekvésére s a minek a sürgetésére a protestáns egyház kötelezve volt, hogy veszedelmes helyzetéből kimenekedhessék.

Az *egyetemes közügyben* a gondolatok egymással való közlése s az együttes eljárás iránti javaslat minden oldalról helyesléssel fogadtatott. Egyházi és iskolai ügyeinkben az eljárásra nézve határozott javaslatokkal Nagy Mihály lépett fel. Ezeket, valamint a reájok vonatkozó megjegyzéseit Szoboszlai Pap István Apostol Pálnak 1851. évi április 19-iki levelében adja elő.

„Levelét vettem, — úgy mond, — most közelebb Főt. Nagy Mihály urnak is, azt sürgetőt, hogy jelezek ki időt s helyet, midőn és hol mi superintendensek össze-jöjjünk tanácskozni és pedig néhány bizalmi férfiúval együtt, kikből aztán hozzánk kapcsolandó küldöttség alakuljon s induljon fel Bécsbe.”

„Válaszoltam, — mondja erre nézve alább, — hogy mi magunktól s magunkban, mintegy titkon össze-jöjjünk s tanácskozzunk, nem látom sem jónak, sem kivihetőnek.

¹ 1855. márczius 8-án Hegedüs László alsó-zempléni espereshez intézett levelében.

² Mivel itt az 1851-ik év első felében történt dolgok előadásával kezdem, megjegyzem, hogy mivel ekkor a nehéz viszonyok között az egyházi és iskolai ügyek intézésének gondja s a felelősség terhe majdnem kizárólag a superintendensek vállaira nehezedett, itt főképp ezek fognak szerepelni. Superintendensek voltak ekkor egyházkerületeinkben dunántúl: Nagy Mihály; dunáninnen: Polgár Mihály; tiszántúl: Szoboszlai Pap István; tiszáninnen Apostol Pál.

Ez annyit tenne, mint ügyünket rontani. Ez nem egyéb lenne, mint conventiculum, mely semmi érvényes lépést nem tehetne s az egész eljárása csak kárt fogna okozni, mint okoz kétségkívül (már eddigi positiv példák bizonyítása szerint is) minden oly tény, mely akár titkolódzásnak, akár pedig — és főképp — ellenszegülésnek színét ölti magára.

„A mi nézetünk tehát ez: Legnagyobb erő fekszik mi ránk nézve abban, ha minden egyházkerületben tartván tanácskozmány — olyan módon, mint most lehet — ezekből az terjesztetik fel, hogy mi az iskolák ügyében, ez életkérdésben, egyenkint és külön-külön nem nyilatkozhatunk; annál fogva kérjük megengedni egyrészt ugyan, hogy külön-külön is hitelveinkkel egyező törvényes alakban tarthassunk gyűléseket, másrésztől, hogy hitfelekezeti egyetemes gyűlést tarthassunk, s a felekezet nevében adhassunk nyilatkozatot az iskolák, — mint hitfelekezeti közvagyon — ügyében. Remélhető, hogy miután a magas kormány sürgeti az iskolák átalakítása iránti nyilatkozatot, akarván e cél, akarni fogja az eszközöket is és így megengedi azt, mi egyedül lehetővé teszi a nyilatkozat-adást. Ha aztán összejöhetendünk egyetemes gyűlésben, ekkor lehet hatályosan mind felírni, mind küldöttséget, egy testületnek, a felekezetnek megbízásával nevezni ki.

„Én ugyan, — folytatja alább — részemről, s mi itteniek, több súlyt helyezettünk mindig, többet helyezettünk most is, és most kívált, a feliratban, mint a küldöttségben. De mind a mellett, ha testvéreink, a többi egyházkerületek, a küldöttséget óhajtják, mi bele fogunk nyugodni és tényleg hozzá járulni, úgy hiszem.“

Itt tehát Szoboszlai Pap István superintendens tisztársának, Nagy Mihálynak javaslatával szemben az egyértelműleg felterjesztendő felirat eszméjét veti fel s ezt tartja a további eljárásra nézve alkalmas kiinduló pontnak, de azért bele nyugvását jelenti ki a küldöttség választásába is, ha ezt a többiek óhajtják. Ennyi áldozatra bizonyára kész is lehetett abból a roppant fontosságú köz-érdekből, hogy a nagy veszedelmek között a közös-ügy harcossai az ellenfél előtt megbonthatatlanok látszó zárt testületként álljanak. Hiszen még itt ő nála is áll az a tétel, hogy „mi az iskolák ügyében, ez életkérdésben, egyenként és külön-külön nem nyilatkozhatunk!“

De lássuk csak, miképpen fejlődtek tovább ügyeink.

Szoboszlai Pap István ugyanezen levélben mindjárt az elején azt említi, hogy ők két feliratot terjesztettek fel, úgymint: „a) a közügyre vonatkozót; b) foglyaink megkegyelmezése iránt.“ Az utóbbi feliratban foglalt kérelmet báró Geringer nem találta pártolandónak, az előbbire, t. i. „a közügyre nézve tudatta, hogy e részben további válaszrendeletre kell várni, addig az 1850. február 10-iki rendelet megtartandó levén.“

Említ itt még egy felterjesztést is, a melyet Szőnyi Pál, pestkerületi protestáns tanfelügyelő felszólítására nyújtott be a gymnasiumok átalakítása tárgyában. Ezt a levélhez mellékelve, hiteles másolatban, egész terjedelmében közli.

Midőn Szoboszlai Pap István superintendens ismételt „a közügyre vonatkozó“ feliratról szól, a fentebbi nyilatkozatok után bizonyára mindenki abban a meggyőződésben van, hogy benne „a hitfelekezeti közvagyonról,“ az egyetemes protestáns tanügyről, az összes protestáns iskolákról szól. Hogy azonban ez minő természetű volt, a következő, 1851. május 1-sei leveléből csakhamar kitűnik. Ezt következőleg adja elő:

„Ugyanakkor,¹ — ha nem csalódom, — említém azt is, hogy ugyanazon előterjesztésnek értelmében cs. k. ideiglenes helytartósági főnök, báró Geringer ő exjához is feliratot bocsátottam, különösen s közvetlenül a Debreceni Jogakadémia sürgető átalakítása ügyében s ebből alkalmat véve.“

Erre a felíratra a nevezett ideiglenes helytartósági főnöktől leírat érkezett. Megnyerte tehát Szoboszlai Pap István azt, a melyet a többi egyházkerületek superintendensei felírataikra hasztalan vártak. Az említett tárgyra vonatkozólag ezen leírat tartalmát ugyanezen levelében Szoboszlai Pap István a fentebb idézett sorok után folytatólag következőleg ismerteti:

„Épen e pillanatban valék szerencsés venni ő exjának ama felíratomra adott kegyes válaszát, melyben nyilvánítani méltóztatik, miszerint a kívánt átalakítás iránt általam elősorolt nehézségeket teljes mértékben méltányolván, a mindjárt akkor megkezdődő tárgyalás eredményéhez képest oda fogja gondját irányítani, hogy ama nehézségek minden oldalról teljes megnyugtatóssal elenyésztesse.“

Ez a leírat ügyeink fejlődésében fordulatot jelez. Hogy ez miképpen s minő irányban történt, azt maga, Szoboszlai Pap István egy újabb, május 25-iki levelében mondja el, ennek azon részében, a melyben ennek a br. Geringer-féle leíratnak a május 12—15-iki tanácskozmányban való tárgyalásáról s ezen tárgyalás eredményéről számot ad. A levélnek ez a fontos részlete a következő:

„Nem szükséges, úgy hiszem, sok szóval rajzolni: mi nehézzé lett helyzetünk annál fogva, hogy egyrésztől előttünk feküdt már helytartósági ideiglenes főnök, br. Geringer ő excjának biztató leírata, midőn más résztől testvéreinktől vettük a felszólítást; ez minden várakozásnak kizárásával haladéktalan tetteges fellépést, amaz pedig bizalmas várakozást igényelvén tőlünk.

„Aggasztólag hatott ránk a kötelességeknek ilyen összeütközése. Testvéreink szava saját kebleinknek szava lévén, az általuk kijelölt utat követni késztetett, nem lehetvén nekünk, nem levén szabad elválni tőlük e közös szent ügyben. De más résztől ez úton való elindulásunk azt jelenti vala ki, hogy semmibe vesszük a magas biztató szót, annak szavát, kinek befolyása oly igen hatályos, alkalmasint eldöntő; hogy semmibe vesszük azon nyilatkozatot, mely tudatja velünk, hogy az elősorolt nehézségeinket (melyekben sérelmeink lényegileg befoglalvák), teljesen méltányolván, már tárgyalásba vette az ügyet s oda fordítandja gondját, hogy ama nehézségek minden oldalról megnyugtatóssá a lehetőségig elenyésztesse. Ezt tenni, — így kérdeztük minmagunkat, — vajjon tanácsos, vajjon célra vezető, vajjon nem ellenkező lenne-e jelen helyzetünkben?

„Így szorongattatva a kettő között, szemünk előtt tartva azt is, hogy mi némely tekintetben más állásban vagyunk, mint a többi testvér-egyházkerületek, a mennyiben mi már mult évi szeptemberben esedező felirattal járultunk ő felségéhez,² s arra a további válasz bevárására utasító leíratot vettünk,³ közelebb pedig a minden

¹ T. i. a gymnasiumokra vonatkozó felterjesztéssel együtt küldött fentebbi levelében, április 19-ikén.

² Rossz ügynek silány védelme! Hát a többi egyházkerületek ugyanazon idő tájban nem járultak szintén ő felségéhez esedező feliratokkal, még pedig igazán „a közös érdeken“? S ezt főtiszteletű Szoboszlai Pap István úr nem tudta volna?

³ S ezt aztán főtiszteletű Szoboszlai Pap István úr, „testvér-tisztársai“ előtt, aligha „a közös szent ügy“ érdeké-

oldalról megnyugtató szót is megértettük: ezen tekintetből abban állapodtunk meg, hogy mellőzhetetlen kötelesség ránk nézve a biztató magas szózat kívánt eredményéről nem kételkedtünk, kételkednünk szabad nem levén, jelenleg várakozni.

Íme itt van előadva az a lépés, a melylyel Szoboszlai Pap István, superintendens, háta mögött a tiszántúli superintendenciával, többi testvéreit, a kiket pedig, persze a közös szent ügyben, éppen maga szólított fel a közös, vállvetett együtt működésre és egyetértő cselekvésre, rúttól cserben hagyta.

Mert ha a fentebb idézett részletekben az összetartásra, a mindnyájunk közös érdekében való egyetértő munkálkodásra serkentő kifejezések nem üres szóvirágok voltak, mint a hogy tényleg semmiképen sem azok, szabad volt-e arra a leíratra egész tisztelettel más megjegyzést tenni, mint azt, hogy mivel a magyarországi protestánsok összes iskolái „közös kincset” képeznek, a debreceni jogakadémiára vonatkozó kijelentés csak abban az esetben fogadható bizonyos megnyugvással, ha ez az összes protestáns tanintézetekre kivétel nélkül kiterjesztetik, mert azok a kíméletes eljárást érdemlő bajok, nehézségek mindenütt megvannak; teljesen megnyugtatónak pedig csak az tekinthető, ha ezek a nehézségek nem „lehetőleg” enyésztenek el, hanem a protestánsok jogaikba visszahelyeztetnek, hogy ügyeikben érvényesen intézkedhessenek s törvényeiknek megfelelőleg határozassanak; s hogy egyik egyházkerület sincs feljogosítva arra, hogy többi testvéreitől különválva abban, a mi az összesé, maga külön járjon el, s ha ezek őt felszólítják, tenni fogja azt, a mit az egész egyház közös érdeke parancsol, különben sem „lehetvén, nem levén szabad elválni tőlük a közös szent ügyben.”

A közös szent ügynek ez a rúttól cserben hagyása a többi testvér-egyházkerületekre kínos meglepetés gyanánt hatott. Mert tisztán látható volt, hogy a hatalom azzal, a mit tett, csak a maga *divide* szabályát igyekezett alkalmazni, s mint az abszolút hatalmaknak ez már annyiszor sikerült, most is szerencsésen. Valóban a tiszántúli egyházkerület akkori vezérférfiakra nézve nem nagyon hízog, hogy az abszolút hatalom ezt az eljárási elvét a siker legtöbb kilátásával éppen ő velők szemben látta alkalmazhatónak, s dicsőségökre éppen nem válik, hogy a mint ezt velők szemben alkalmazásba vették, a csapdába oly készségesen belementek.

A többi egyházkerületek vezérférfiai, köztük főképp Nagy Mihály, a dunántúli egyházkerület superintendense, megkísérlették, hogy ezen szerencsétlen lépés megváltoztatására Szoboszlai Pap Istvánt reá bírják. Hasztalan volt minden! Nagy Mihály az eredménytelen kísérletről s ezen lépés által teremtett helyzetről Apostol Pálnak 1851. július 12-iki levelében számol be.

Miután megemlíti, hogy június 16-ikán tanácskozmányt tartott, így folytatja: „Felíratot készített egyházkerületi tanácskozmányunk is, noha már előbb tudatta velem főtiszt. superintendens s nagys. királyi tanácsos Szoboszlai Pap István Úr, miképen ő egyházkerületével együtt visszalép az egyetértőleg felterjesztendő felirástól, a mire pedig maga hívott fel mindnyájunkat. Valamint én indítottam meg a legfelsőbb helyen való kérvényezés eszméjét; úgy annak ápolására újlag fölkerítettem főtiszt. Szoboszlai Pap István urat. Mind hiába! Kereken nyilvánítá, miképen teljes bizalmát helyezvén br. Geringer

ben, annak idején, egészen április 19-ikéig elhallgatta, sőt levelezéshez kezdett velők, a mely mindenre inkább volt alkalmas, mint arra, hogy ezek egyesülhessenek s helyzetök javítására vállvetve, egyesült erővel bármit is tehessenek.

Önagyméltóságának biztató nyilatkozatába, csak annak nem teljesülése esetén társuland a többi egyházkerületek kérvényező követségéhez. Meghiszem, hogy tisztelt superintendens urnak céljai jók, nézetei czélszerűek; azt sem kétlem, hogy meleg részvétet ápol egyházi s iskolai közügyeink iránt: mégis a nem várt elszakadás annál fájdalmasabb, minél világosabban mutatja az egyetértés, összefogó igyekezet hiányzását, s tán a mi folyamodásunk sikertelenségét is idézendő elő. Azért teljes őszinteséggel írtam tisztelt superintendens úrhoz, s fáj válaszából némi nehezedés nyomait látnom.”

Ezen levelében erre a kínos ügyre alább még egyszer visszatér, a midőn így szól: „Az volna már mostan a kérdés: mit leszünk teendők? miután a tiszántúli nagy, erős és népes egyházkerület tőlünk elszakadt. Sajnos e szakadás: de úgy hiszem, mindenik egyházkerület áll határozata mellett. Hitem s véleményem ez: ha csak lehet, járulnunk kell a trón zsámolyához, s erre letennünk kérelmünket. Azon, hogy csak ezt is megtehessük, engedélyért kell zörgetnünk Budán a nagyméltóságú helytartóságnál, hol mindeneknek előtte kéz alatt ki kell fürkészni a hangulatot, s akkor és ahoz képest kérni engedelmet arra, hogy követségünk Bécsbe mehessen. Mert összehívni a követség tagjait Pestre vagy akárhová, csak azért, mivel szándékunk van Bécsbe menni a nélkül, hogy előre tudnók, megengedtetik-e az indulás és el fog-e fogadtatni követségünk Bécsben, cél-ellenes fáradság s haszontalan költekezés lenne. Hogy nem könnyen nyerünk engedélyt, szabadságot, miután meghasonlottunk, nem alaptalan gyanításom, annál inkább, mert helytartósági főnök, br. Geringer ő nagyméltósága hat hétig — úgy hallom — fürdő használat végett távol lesz Budától.”

A gyanítás valóban nem volt alaplalan. A Bécsbe menetelből nem lett semmi. Báró Geringer, helytartósági főnök ő nagyméltósága, a ki pedig abban a bizonyos leírásban a protestánsok ügyében éppen megkezdődő tárgyalásokról szólt, re bene gesta üdülni ment.

Ennek a szétszakadásnak és meghasonlásnak, a melyet imé maguk adtak elő, a roppant súlyos következményei nem maradtak el. Először is, a mi egészen természetes, bizalmatlanság fészkelte be magát a szívekbe azok iránt, a kik a szoros viszony kötelékét a saját helyzetök pillanatnyi könnyebbítésének reményében szétszaggatták. Azután ennek következtében az érülközések ritkábbakká lettek s így a „közös szent ügy” magára maradt.

De történt még több is. Apostol Pál, superintendens egyik levelében,* a melyben a pataki iskolai tanügyi állapotok javítására vonatkozólag szól, a következő sorokat olvassuk: „Hogy Debrecenben, a mely ideálul akar előnkbe állíttatni, mi történt? tudomásomon kívül van. Vettem ugyan onnan néhány hetek előtt levelet, de abban az iskola egy szóval sincs érintve. Annyit hallottam, miként az ottani tanuló ifjúság előtt a múlt iskolai év végével lett szétbocsáttatása alkalmával kihirdtetett, hogy a jövő, az az tehát a folyó iskolai év kezdetén teljesen átalakított iskolába térend vissza. Így lett-e ez? nem tudom.”

Tehát íme odáig jutottak már, hogy a „közös kincs” egy értelemmel, vállvetett erővel való megmentésére, a fenyegető vészszel szemben való megoltalmazására, biztosítására közöttük már csak szó sem lehet többé, sőt a hatalom, hogy még jobban elválaszssa, egymás ellen kijátszodja őket.

* Zsarnay Lajos közigazgatóhoz Sárospatakra, 1852. január 20-án.

Ez főképp a különben physikailag is gyöngé, beteges Apostol Pált teljesen lesújtotta, végképen kétségbe ejtette. Ennek egyik igen feltűnő, sőt egyenesen megdöbbentő példáját jónak látom ide igtatni. A sárospataki főiskola tanári kara az abszolút kormány törekvéseivel szemben, nem nézve sem jobbra, sem balra, mindjárt kezdetben határozott állást foglalt el s ebben az állásában mindvégig rendületlenül meg is maradt. S Apostol Pál, a ki a protestáns közszellem hatalmas fellendülése idején, már élete alkonyán, ama nevezetes 1859 nov. 15-iki gyűlésen a lelkesedés lángját ezen szavaival fokozta: „Ha eddig Apostol Pál voltam, igyekszem ezután, hogy Pál apostol legyek”, — mondom, ez az Apostol Pál azon súlyos csapások, nagy szenvedések láttára, a melyeknek ez az előtte oly „kedves iskola” a kemény küzdelemben magára hagyatva napról-napra ki volt téve, a midőn alig vesz Patakról levelet, a mely „nem siralom könnyeibe mártott tollal volna írva,” ezt üzeni* a pataki tanári kar-nak: „Nyugodjanak meg, kérem a t. tanár urak az Úr akaratában, lépjenek le az elláthatatlan rosszakkal gyümölcösztető repugnantia teréről, adják meg magukat, úszszanak s úszszunk a folyó mentében, nehogy ennek ellenében akarván úszni, a hullámok martalékul ne ejtsenek bennünket.”

(Vége köv.)

Zsoldos Benő.

KÖZÉLETÜNK.

Az igazgató-tanács téli ülése.

A sárospataki ev. ref. főiskola igazgató-tanácsa f. hó 4—6-ik napjain tartotta meg szokásos téli gyűlését, melynek főtárgya az 1900. évi számadások átvizsgálása volt.

Fejes István, egyházi elnök az ülés megnyitása után szívélyes szavakkal üdvözölte Radácsi Györgyöt, a kit az egyházkerületi közgyűlés a gazdasági-választmány elnökévé választott. Üdvözölte azzal a jól eső reménnyel, hogy ő, a ki főiskolánkkal minden tekintetben szorosban össze van forrva, a nála mindenkor tapasztalt lelkiismeretes pontossággal fogja vezetni intézetünk gazdasági ügyeit is. Radácsi köszönő szavai s azon ígérete után, hogy minden erejével a főiskola érdekét fogja szolgálni, az igazgató-tanács a választmányi elnök eskü letételéről felvett s bemutatott jegyzőkönyvet az egyházkerületi közgyűlés elé terjesztetni határozta. Az új elnök szívélyes üdvözlése után az igazgató-tanács hálás szí-vel mondott köszönetet Debreczeni Bertalan jogigazgató-nak, a ki, mint helyettes-elnök, majdnem egy éven át vezette főiskolánk gazdasági ügyeit.

Ezek után az igazgató-tanács tagjai két külön bizottsággá alakulva, hozzákezdték a pénztári számadások, valamint a leltár és jogügyek megvizsgálásához. Az egész napon át tartott vizsgálat eredménye gyanánt jelentette a számvizsgáló-bizottság, hogy a pénztári számadást teljesen rendben találta s így Soltész Ferencz pénztárnok részére hű és pontos működésének elismerése mellett a bejegyzett tételekre nézve a felmentvényt megadni javasolja. A leltárt és jogügyeket vizsgáló bizottság is a pontos és rendes kezelést emelte ki jelentésében.

A pénztári számadások átvizsgálása alapján megállapított, hogy a főiskolai közpénztár 1900. évi bevétele 270,390 kor. és 46 fillér, a tápintézeti pénztáré pe-

dig 44,453 kor. 08 fillér volt s így a két pénztár összes bevétele 314,843 kor. 54 fillérre ment, kiadása pedig 305,133 kor. 30 fillérre rúgott. A pénztári maradvány tehát az év végén 9710 kor. 24 fillér volt.

A pénztári számadások átvizsgálásáról tett jelentések alkalmával sajnálattal értesült az Igazgató-tanács Soltész Ferencz pénztárnoknak arról az előszóval tett nyilatkozatáról, hogy a folyó év végén hivatalától megválni szándékozik. Szíves marasztása mellett készséggel teljesítette a veterán hivatalnoknak azt a kérését, hogy a folyó iskolai évre, személyi-pótlék címen az ő fizetése is 400 koronával javíttassék.

Debreceni Bertalan bemutatta a Mudrany-vagyon bevételeiről és kiadásáról összeállított számadást is, melyet igazgató-tanács átvizsgálás végett a gazdasági-választmánynak adott ki azzal az utasítással, hogy a „Poklos” szőlő további telepítésére költségvetést készítsen.

Az 1901. évi költségvetés megállapítása s a jövedelmező vagyon értékének összeállítása után a tanári fizetések rendezése felett tanácskozott az igazgató-tanács. Az egyházkerületi közgyűlés határozata értelmében, az 1901. év január 1-től számított felemelt törzsfizetéseket, beillesztette a folyó évi költségvetésbe. A bevételek közé is felvette a Vay-Mocsáry-alap jövedelmét oly összegben a minőben a gazdasági-választmány munkálatában ki van mutatva. Hogy pedig ezen összeg minden évben pontosan befolyhasson a főiskola pénztárába, óhajtja az igazgató-tanács, hogy az alapítvány szétkülönítése alkalmával az esetleg 5%-tel kamatozó tőkék a 200,000 koronás részletbe osztassanak be.

A tápintézet költségelőirányzatát is elkészítette az igazgató-tanács s azt azzal a kérelemmel fogja felterjesztetni az egyházkerületi közgyűléshez helybenhagyás végett, hogy a már megszavazott segélyt ez évre is tegye folyóvá a tápintézet részére, mert ha esetleg az élelmiszerek ára emelkedik, csak ennek teljes igénybevitelével lesz képes a pénztár a kiadásokat fedezni s a most már örvendetesen szaporodó theológusok számának megfelelő kedvezményt nyújtani.

A gazdasági-választmány és köziskolai-szék együttes előterjesztésére elfogadta az igazgató-tanács a tanári fizetések kiszolgáltatásának azt a módját, hogy az 1902. évtől kezdve nem évnegyedenként, hanem havonként kapják a tanárok illetményeiket s évnegyedenként előre csak a lakásbér tétessék folyóvá. Kimondotta az igazgató-tanács azt is, hogy minden tanár jogosult egy negyedévi fizetése erejéig előleget igénybe venni, melyet egy év alatt kell visszatéríteni.

A tanárok felemelt korpótlékát ez alkalommal még általánosan nem rendezhette az igazgató-tanács, mivel a szükséges összeg nem áll a főiskola rendelkezésére.

A gyűjtemények állásáról, az Irodalmi Kör működéséről, a levéltár rendezéséről, az ifjuság egészségi állapotáról s a könyvraktár értékéről szóló jelentéseket az igazgató-tanács megnyugvással veszi tudomásul. A tápintézeti felügyelő jelentéséből örömmel értesült arról, hogy a gazdasági választmány és köziskolai szék újabb intézkedései a tápintézetben a rendet fokozták s nagy mértékben előmozdították azt, hogy ez az intézet erkölcsi hivatását is kellőleg teljesíthesse. A folyó iskolai év első felében 334 tag iratott be a tápintézetbe, a kik közül 60 theológus, 20 joghallgató és 254 gimnáziumi növendék. Díjostály szerint 53 alapítványos, 22 ingyenes, 51 negyven koronát, 44 nyolcvan koronát és 164 százhusz koronát fizet.

Az akadémiai-szék jelentéséből örömmel értesült az igazgató-tanács arról, hogy a mezőgazdaságtant a hittan-hallgatók nagyobb számmal és szorgalmasan hallgatják,

* 1854 február 4-iki, Csoma Mihály közigazgatóhoz intézett levelében.

ellenben azt megütközéssel vette tudomásul, hogy az előnyelvek ingyenes tanulásában akadémiánk ifjai nem fejtenek ki kellő buzgalmat s épen azért megbizta az akadémiai igazgatót, hogy a hanyag hallgatókkal szemben a fegyelmi szabályokat alkalmazza.

A bemutatott tanrend jóváhagyatott s az akadémiai igazgatónak az a jelentése, hogy a boldogult Nagy Gusztáv tanszékéhez kötött tantárgyakat Tüdös István, Novák Lajos és Antalfy László adják elő, tudomásul vétetett.

Örömmel hallgatta igazgató-tanács Dr. Tüdös Istvánnak a közigazgatóhoz intézett levelét, a melyben ő és társai 10 évi találkozási ünnepélyük alkalmából 200 koronás alapítványt tettek a theologiai tanári nyugdíj-intézet javára, oly módon, hogy ezen összeg a sárospataki főiskolai theologiai nyugdíj-intézet javára szolgáljon mindaddig, míg ezen intézet egyházi hatóságunk körében áll fenn, ellenben, ha a theologiai tanári nyugdíj-intézet u. n. országos állami jelleget ölt magára, ez az alapítvány menjen át a főiskola közös ügyeinek ellátására szolgáló egyéb tőkék csoportjába.

Az akadémiai-széknak azt az egyhangu véleményét, hogy a Wurga Lajos halálával megürült egyháztörténeti tanszékre Zoványi Jenő hívassék meg rendes tanáru, a Nagy Gusztáv tanszéke pedig Rohoska Józseffel töltesék be, ha a kellő képesítést megszerzi, helyesléssel fogadta az igazgató-tanács s azt ajánlólag terjeszti fel a főtiszteletű egyházkerületi közgyűlés elé.

A tanító-képezdei vallástanári tanszékre vonatkozó borsodi indítvány véleményezés végett a theologiai tanári karnak adatott ki. A görög-pótló tanfolyam ügyében ez alkalommal nem tárgyalt az igazgató-tanács; ellenben a gyermek isteni tiszteletek felvetett kérdését eldöntötte, elfogadván a köziskolai-széknak azt a véleményét, hogy ilyenekre szükség nincs, hanem a főiskolai ifjak téiben úgy, mint az év más szakában a közös isteni tiszteletben vegyenek részt.

Ezekén kívül még számos, de a nagy közönséget kevésbé érdeklő ügyet intézett el az igazgató-tanács két és fél napig tartott ülésében.

B. J.

Eszmélkedés a magyarországi tótajkú ref. gyülekezetek sorsa fölött.

— Reflexio Péter Mihály ev. ref. lelkész hasonló című közleményére. —

Különösen érintett engem P. M. lelkéscsapatam sajtósága cikke, mert felekezeten kívüli mivoltában *magyarosítónak* vallja magát, egyes vidéki lapokban, felekezeti mivoltában pedig épen a „Sárospataki Lapok” hasábjain *tótosítónak*. Mert ám akármennyire magyarázgat is a cikke végén, kétséget kizárólag, kíváncsi mégis a tótosítás szolgálatában állanak. S hogy ez mennyire nem helyeselhető, majd alább fogom feltüntetni.

Péter Mihály világosan kifejti, hogy a f.-zempléni viszonyokból indul ki, a f.-zempléni állapotokat rajzolja. Minthogy f.-zempléni pap vagyok én is, sőt „tót területen” missionáriuskodom, amit különösen is kiemelt P. M. — feljogosítottnak érzem magam, hogy felszólaljak; sőt kötelességemnek tartom felszólalni, részint tót ajkú gyülekezeteink reputációja érdekében, részint különösen magyar nemzeti szempontból.

Ugymondja P. M. úr cikkének a végén — mi-
kor az eszmék tömkelegéből kibontakozni akar —
hogy cikkezésének „célja az, hogy eszméltesse.”
Ő ugyan az egyház „élén állókat” kívánja „eszmél-

tetni,“ de azért — azt hiszem — megengedi, hogy mi, az egyház élén állóknál kisebbek, is eszmélkedjünk.

Eszmélkedjünk tehát!

Azt állítja P. M. úr, hogy „a tót egyházakkal szemben az egyház intéző hatósága határozottan téves, rossz politikát folytat. Bizonyos magasabbnak látszó érdekekért kockára teszi, feláldozza e gyülekezeteinket.” S e politikának eredménye — folytatja tovább állításait — az, hogy az igazi prot. felekezeti öntudat, hitélet sehol sem áll gyengébb lábon, mint ezekben a mi (t. i. felső-zempléni) tót eklésiánkban. S kijelenti világosan azt is, hogy mi ez a rossz politikai irány. Az „hogy ősidők óta s most pedig még kevésbé fordítunk oly gondot a gyülekezet nyelvére, mint aminőt megérdemel.” „A rossz intézkedésekből” aztán fel is sorol néhányat. Ilyenek: 1. „hogy tót egyházak élén állanak, tót területeken missionáriuskodnak olyanok, kik a tót nyelvről halvány sejtélemmel sem bírnak.” 2. „A magyarosítás magas érdekében maga a kerület úgy intézkedett, hogy tót gyülekezeteinkben legalább minden harmadik vasárnap magyarul kell predikálni.” 3. Ninesenek tót zsolnárok, tót imakönyvek és sem az egyházmegye, sem az egyházkerület nem segíti az efféle törekvéseket. S végül kétségbe vonja, hogy a mai irányú magyarosítási törekvésekkel célt lehetne érni, belevonván az iskolák magyarosítási törekvését is a helytelenítésbe.

Ez a magva a szóban levő cikknek. Ami ezen kívül van benne, az ezeknek a magyarosításra, a mi egyébiránt tekinthető a cikkíró öngazolásának is önmaga előtt.

Legelőször jöjjünk csak tisztába azzal, hogy csakugyan olyan téves, rossz politika-e hát az, a mi a mi egyházi hatóságaink folytatnak a magyarosítást illetően a tót ajkú gyülekezetekben? Én nem találom annak. Sőt azt állítom, hogy *következetes* politikát folytatnak és a *Kálvin irányú reformációnak egyedül ez a politika felel meg*. Következetesnek tartom épen azért, a mit P. M. úr is kifejez, mert a magyarországi ref. vallást „szeretik” magyar vallásnak nevezni — és pedig (ezt már én teszem hozzá) felekezeti különbség nélkül. Ha tehát magyar vallás, — a minthogy az is — legyen nyelvében is magyar! Ez a következetes politika. *De máskülönben a kálvini irányú reformációnak egyik történeti fontossága az, hogy par excellence nemzeti egyházakat teremtett*. Tehát az egyházi életben az ideális irányt jelölte meg. És különösen ebben a mi magyar hazánkban ez a reformáció, épen érintett alap-sajtóságánál fogva, sok áldásos munkát végzett nemzeti szempontból. Nos tehát egyházi hatóságaink oly politikát folytatnak, mely a kálvini irányú reformáció alap lényegéből önként következik, ha t. i. a *nemzeti vallást nyelvében is nemzetivé igyekszik tenni*: azt téves és rossz politikának állítani nem lehet; továbbá: ebből azt a következtetést vonni le, hogy a prot. felekezeti öntudat és hitélet meggyöngyülése ennek a következménye, legalább is felületes „eszmélkedésre” vall. — *A magyarosítás és a felekezeti öntudatos hitélet ébrentartása két különböző cselekménynek két különböző eredménye*. S hogy mennyire így van ez, mutatja, hogy *vannak tótajkú gyülekezeteink, hol az ügybuzgó lelkipásztor magyarosít is és a felekezeti öntudat és hitélet is ébren van és erős*.

S hogy ne csak pusztán állítani látszassam, példát is hozok fel. Itt van egyházmegyénkben a bányóci tót egyház. Ott a lelkész magyarosít is s az

egyház fejlődik is. *Magyarosít*, mert ma már orgona kísérete mellett *magyar zsoltárból* énekelnek; *fejlődik az egyház*, mert templomát szépen izléssel rendbe hozta, bele orgonát állíttatott, vagyonkáját szaporította s tudtommal a lélekszám sem fogyott a jelenlegi lelkész úr ott működése óta. Ezekből pedig — úgy vélekedem — a prot. felekezeti öntudat és hitélet gyenge lábon állását nem lehet konstatálni? Vagy ott van példának okáért a mi egy pár tót ajkú gyülekezeteink közül még Lasztozómér, hogy Málcáról ne is szóljak. Jelenlegi agilis és gondos lelkésze idejében — ki tótul, tudtommal, nem *nagyon* tud — templomot építtetett s gyülekezetének tagjait *jó kálvinistáknak* ismerem, kik szívesen magyarosodnak s már tudnak is magyarul beszélni.

Denique én a magyarosítási törekvések *miatt* nem látok oly sötét képet s nem mondok egyházi hatóságainkkal szemben elítélő kritikát. Sőt ezt a törekvést a mai irányban és mértékben helyeslem. Helyeselnem kell — ha más pl. a fentebb érintett történeti jelentőségű okból nem is — már csak azért is, mert a megindult országos nemzeti politikai irány mellett és annak ellenére, ha mi dédelgetni akarnók a tót nyelvet, annak liturgiai használhatósága kedvéért, tót semináriumokat és tót praeparandiákat kellene felállítani, mert máskülönben nincs kilátásunk tótajkú praedikátorokra és kántorokra.

(Vége köv.)

Réz László.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozás.** *Roth Mária* asszony, Dezső Lajos sárospataki állami tanítóképezdei igazgató önfeláldozó hitvestársa, élte 51 ik, boldog házassága 27-ik évében egy heti szenvedés után e hó 13-án elhunyt. A súlyosan megpróbált férfit vesztésének nagyságát mi is érezzük; az édes anyjukat sirató 6 gyermeknek fájdalomában mi is résztveszünk s imádkozunk a kegyelem s vigasztalás Istenéhez: „Uram! lásd meg e bánatot s adj vigasztalást a bánatos szíveknek!” . . . Legyen a hű és igaz, a munkás és szorgalmas az övéért mindenre kész, mindent áldozó nőnek emléke örökre áldott!

— **Köszönet-nyilvánítás.** A közeli és távoli jó rokonoknak, hű barátoknak, szeretett kartársaimnak, a hálás tápintézeti ifjúságnak, szóval mindazoknak, kik a megrendítő csapás elviselését részvétőkkel könnyíteni, bánatos szívünket vigasztaló szavaikkal enyhíteni törekedtek, hálás szívvel mondok úgy a magam, mint árván maradt családom nevében is forró köszönetet. Isten áldása nyugodjék meg mindnyájokon! Sárospatak, 1901. febr. 4.*

Szivos Mihály,
gimn. tanár.

— **Pályázati határidő meghosszabbítás.** Az *ungri* ev. ref. egyházmegyébe kebelezett *beesi* egyház lelkészi állására *március 4-ig* fogadtatnak el a pályázati kérvények.

— **Székfoglalók.** A pápai főiskola két új tanára: *Rác Kálmán* gimnáziumi vallástanár és *Thuri Etele* teológiai tanár f. hó 12-én tartották meg tanári székfoglalójukat. Rác Kálmán iskolánknak egykori kiváló növendéke s későbbi theol. segéd-tanára a hegyi beszéd-ről tartott felolvasást. Thuri Etele pedig a felső duna-melléki reformáció történetét ismertette. Szívesen üdvözljük kartársainkat fontos élet-hivatásuk kezdetén! (d.)

— **Nyílt kérdés.** Nt. Szerkesztő úr! A dolog természete szerint sok oly dolgot tudhat Nt. Szerkesztő úr, a mit a központoktól távol élő falusi lelkész nem is sejt. Így pl. felvilágosítást adhat nekem azon kérdésre: mi történik ezzel a mi nyomorúlt congruánkkal? Kiutalta e a minisztérium a múlt évi dec. 15-én, a mint akkor a napi lapok írták, vagy nem? Ha nem utalta, mi az oka a késlekedésnek? Ha kiutalta, miért nem kapják meg a lelkészek? E kérdésre adandó b. felelete nagyon sok embert érdekel. *Egy ref. lelkész.*

— **Válasz a nyílt kérdésre.** Nemcsak *egy*, de *sok* református lelkésztől kaptam már hasonló tartalmú kérdést, de *hallgattam*, mert nem tudtam választ adni. Most azonban már nem hallgathatok, noha válaszolni *pozitív alakban* most sem tudok annál a körülménynél fogva, hogy *sehonnan semminemű hivatalos értesítést s épen a püspöki hivataltól ide tartozó tudósítást egyáltalán nem kap a „Sárospataki Lapok.”* Válaszom pedig ez: *nem hiszem, hogy ki lenne fizetve a tiszáninneni ev. ref. püspöki hivatalnak az esedékes s szóban levő kongrua, mert ez esetben önmagunkat kellene a vádlottak padjára helyezni, — hanem igenis hiszem, hogy a kuláns eljárást tanúsító minisztériumban van a hiba!* E hibát kell eltüntetni!!

Dr. T. I.

— **Keresztény és keresztény.** E két szó alkalmazásának s használatának kérdésében némelyek a fővárosi napi sajtót tartván illetékes bírónak, egyebek között a „*Magyar Hírlap*” is vállalkozott az ítélet mondásra s az ez évi 24-ik számban ezt üzenté a kérdezősködőnek: „*A keresztény írásmódot általánosan használják, míg a keresztény írásmódot a régi protestáns írók használták!*” Csak kuriózum kedvéért közöljük ezt az egészen téves üzenetet; de tanulságul is!! (n.)

— **Zenetörténeti előadás.** Ritka műélvezetben volt része városunk intelligens közönségének f. hó 9-én, a mikor is a helybeli állami tanítóképző-intézet ifjúsága tanári karával egyesülten egy tanúságos és élvezetes zenetörténeti előadást rendezett. Nem nevezték divatos nyelven „Koncert”-nek, nem is volt az: több volt annál. Nem nevezhetjük átlagos mulatságnak mi sem, mert az az élvezet, a melyben lelkünk ez előadás folyamán részesült: a dicséret és a köszönet egész skáláját diktálja tollunk alá. Nekünk patakiaknak olyan kevés alkalmunk van lelkünket igazi művészi élvezetben részesíteni, hogy nagyon meg kell becsülnünk azokat, kik fáradságos munka után számunkra ezt az élvezetet biztosítják. A f. hó 9-iki zenetörténeti előadás nagy sikerének főérdeme *Hodossy Bélát* a tanító-képezde kiváló zene-tanárát illeti, ki lelkes kis hadseregével fáradságtalanul gyakorolta be a XVII. és XVIII. század gyönyörű melódiáit. A hadverő, daliás hősök emlékezete szívünkbe szállt a dalok szárnyán s mintha tárogató hangja rezgett volna át a levegőn: megérintett bennünket az elmúlt szép idők melan-kóliája. Majd felvert álmódózkodásunkból a harci riadó tüzes zengése: a rajta-rajta dicsőséges dallama, a mely egykor fél Magyarországot borította lángba. Es élveztünk . . . és lélegzetünket is visszafojtva figyeltünk, hogy megismerhessük a XVIII. század magyar zenéjét is. S a mit hallottunk és megértettünk: a multak kódébe visszazsárolt lelkünk az elnyomatás korszakának a zenéjéből is azt a nagy tanúságot szerezte meg, hogy nem veszhet el az a nemzet, a melynek lelke így tud lelkesedni s a melynek a szíve így tud sirni és így tud tűrni — e fojtogató, nehéz átkok sulya alatt. (z.)

— **A harmadik egyetem kérdését** a mult héten ismét felszínre vetették, még pedig ezúttal a *szegediek*, a kik *Szeged* városát kívánták a miniszterrel kijelöltetni

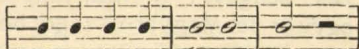
a *harmadik egyetem helyéül*. A küldöttség sok tekintetben jogos, vagy legalább is méltányolható alapon ajánlotta Szegedet a miniszter figyelmébe, a ki viszont joggal mutatott rá arra, hogy a *kérdés nem aktuális* s mert nem az, határozott s kötelező nyilatkozattételre sem angazsálta magát, mert mint mondá, *teljesen szabad kezdet akar magának hagyni s biztosítani*. Ez álláspont egészen helyes! De kár volt elmúlasztani a miniszternek annak a figyelembe ajánlását, hogy *Szeged* készítse elő s fokozza a maga kulturális jelentőségét pld. egy *jogakadémia* szervezésével, hiszen a tervben levő jogoktatási reform mintegy épen unszoló lehet Szegedre nézve! . . . Ámde úgy látszik *Szeged* is csak kérni tud. (n.)

— **Az új állami középiskolai tantervhez kiadandó „Útasítások”**-on nagyban dolgozik az Országos közoktatási tanács. Beöthy Zsolt elnöklete alatt, e hó 12-én tartott ülésében már a latin nyelvre vonatkozó utasításokat el is készítette. Minden kétségen felül áll, hogy a jövő iskolai évben már a revideált Utasítás teljesen készen fog a tanárok rendelkezésére állani. A kik ismerik a nyolcvanas években kiadott Utasítást és tudják, mennyire átalakította annak szelleme egész középiskolai oktatásunkat, bizonyára érdeklődéssel várják annak az új tantervhez alkalmazott, revideált kiadását, mint a legjobb, legbiztosabb kalauzt minden tanfőúr számára.

— **A debreceni egyház önálló egyházmegyévé alakulásának** nagy kérdése élénken foglalkoztatja a debreceni egyház vezető férfait és presbitériumát. A tiszántúli egyházkerület múlt évi őszi közgyűlése ugyanis tudvalevőleg felhívta a debreceni egyházat, hogy vagy vesse alá magát a debreceni egyházmegye adminisztratív jogkörének, vagy alakuljon önálló egyházmegyévé. A legközelebb e tárgyban tartott egyház-tanács ülésén többen nyilatkoztak az önálló egyházmegyévé alakulás mellett, így Komlóssy Arthur városi főjegyző, Balogh Ferencz és Dr. Ferenczy Gyula tanárok s a gyűlés egy bizottságot küldött ki a kérdés tanulmányozására. A megoldásnak — bármily nehéz is — hamarosan létre kell jönnie, mert ha az egyházkerület tavaszi közgyűléséig külön egyházmegyévé nem alakul a debreceni egyház, abban az esetben alá kell vetnie magát a debreceni egyházmegye adminisztratív jogkörének. (d.)

— **Lapunknak egy munka-társa keresi megvételre a „Protestáns Egyházi és Iskolai Lap” 1888. évi folyamát.** A ki eladná Lapunk olvasói közül, szíveskedjék az ar tudásával a szerkesztőséget értesíteni.

— **Az I. sz. megjelent ének-dallamról** egyik országos nevű szakemberünk így ír hozzá: Első sora „*E mulandó világban*” temetési énekünk első sorából van véve, egy szóval megtoldva, a 4-ik sor „*adja Isten hogy a magyart*” első sorával egyezik szóról-szóra, az első sor toldott hangját pláne negyedhetes összhanggal végezi, holott azt *hármás* vagy *legfeljebb* hatos összhanggal lehet csak végezni. De legnagyobb bruchus az, hogy a bukott szerelmi nóták *metriódjára* van az 1-ső sorban alkalmazva és két ütembe szorítva, a 2-ik sorért, holott azt kellett volna kiterjeszteni 3 ütemre így:

ebből látható, hogy az illető nem is ismeri a chorál mértéket. A 2-ik rész 1-ső ütemében: „*Hozzád vágyom*”-ra még csak rá sem hederít a mértékre, rövid hangra, hosszú szótagot használ, s megfordítva, holott világi dalnál is kerülni kell az ilyet, s inkább egyenlő értékű hangon kell énekelni. — A „*Hozzád vágyom*” szövege természet szerint *magas hangú* kifejezést igényel, s itt száll *legmélyebbre*. **Kálmán Farkas.**

— **Wlassics Gyula** a vallás- és közoktatásügyi miniszter ez évi költségvetésének országgyűlési tárgyalása alkalmával febr. 14-én a *jogi szakoktatás reformja* kérdésében a jogakadémiákról úgy nyilatkozott, hogy *minden jogakadémiai székhelyen sikerülni fog vizsgáló-bizottságot alakítani*. Ha ez a most *meglevőkre* vonatkozik, a minthogy logikailag csakis ezekre vonatkozhatik a nyilatkozat: *akkor immár nincs okunk aggódni a sárospataki ev. ref. jogakadémia jövője felett!* (n.).

Pályázatok.

A *debreceni* ev. ref. kollégium gimnáziumában a *mathematika és rajzoló geometria tanításával összekötött rendes tanári állásra* pályázat hirdettetik. Pályázhatnak olyan ev. ref. vallású egyének, kiknek a matematika és ábrázoló mértanból, vagy a matematika és physikából középiskolai tanári képesítésök van.

A tanszék évi javadalmazása 2400 kor. alapfizetés, 800 kor. lakbér, öt évenként öt ízben emelkedő 200 kor. korpótlék, melyre nézve a más tanintézetben töltött évek beszámíttatnak; később azonban az alapfizetés az 1897. évi 183. sz. egyházkerületi végzésnek a fizetési fokozatokra vonatkozó rendelkezései értelmében 2800 koronára, sőt a mennyiben a tanintézetben a tanári javadalmazásnak később megvalósítandó fokozatai is egyházkerületileg meg vannak állapítva, 3200, 3600 koronára, végül pedig az ötödéves korpótlék 400 koronára emelkedhetik.

A megválasztott tanár az országos tanári nyugdíjintézetnek jogos és kötelezett tagja.

A pályázni kívánók vallásukra, végzett tanulmányaikra, tanári képesítésükre és eddigi szolgálatukra s egészségi állapotukra vonatkozó okmányokkal felszerelt kérvényeiket 1901. évi március 10-ig a tiszántúli ev. ref. egyházkerület püspöki hivatalához adják be.

A megválasztott tanár tanszékét székfoglaló értekezés tartásával 1901. szept. 1-én tartozik elfoglalni.

Debrecen, 1901. február hó 9.

Kiss Áron,
püspök.

A dunántúli ev. ref. egyházkerület *pápai főiskolájának theol. akadémiájában* lemondás folytán üresedésbe jött *gyakorlati theol. tanszék*re, melynek évi javadalma 3000 korona törzsfizetés, 600 kor. lakbér, 200 kor. ötödéves korpótlék 5-ször, pályázat hirdettetik.

Felhivatnak azon ev. ref. vallású, magyar honoságú lelkészek, vagy tanárok, a kik az egyházi törvény által megállapított theol. akadémiái tanári minősítéssel bírnak s ez állást elnyerni óhajtják, hogy az *érettségi bizonyítvánnyal, a képesítettséget, nyelvismeretet*, eddigi szolgálatot, családi- és egészségi állapotot feltüntető okmányokkal felszerelt kérvényeiket *f. évi márcz. hó 20-ig adják be Antal Gábor püspök úrhoz Rév-Komáromba*.

A megválasztott köteles heti 11 órán a gyakorlati theológia körébe tartozó tárgyakat előadni, a tanszékekkel járó teendőket végezni s állomását *f. évi szeptember hó 1-én* szakmája körébe tartozó értekezéssel elfoglalni.

Ó-Szőny, 1901. február 14-én.

Dr. Darányi Ignác,
vil. főiskolai gondnok.

Czike Lajos,
egyh. főiskolai gondnok.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
széktüldéssel egész évre 10
korona, félévre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrés
oldal 4 korona.

— MEGJELNIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: Dr. Zsindely István. „A jogi szakoktatás reformjáról.” — Réz László. „Egy indítvány hazai reformációnk és tisztán-
innen kerületünk történetének megírása érdekében.” — Dr. Illyefalvi Géza. „A vallás- és közoktatásügyi ministerium
1901. évi költségvetése.” — Zsoldos Benő. „A protestánsok magatartása és helyzete a bécsi abszolút kormányval
szemben 1849 szeptember 1-seje előtt.” — ry. „Az ó-szövetségi revisió utolsó mozzanatai.” — Réz László. „Esz-
mékelkedés a magyarországi tót-ajkú ref. gyülekezetek sorsa fölött.” — „Vegyes közlemények.”

A jogi szakoktatás reformjáról.

A vallás és közoktatásügyi költségvetés tárgya-
lása alkalmával Wlassics Gyula vallás és közoktatás-
ügyi miniszter tartalmas és terjedelmes beszédben kör-
vonaloza a magyar kulturpolitika irányát és feladatait,
melyeknek megvalósítása lehetővé teszi a nemzeti állam
fokozatos kiépítését. Beszámolva a mult eredményéről
s munkaprogramot adva a jövőről, felölelte e beszéd
a közoktatási politika legnehezebb és legfontosabb
kérdéseit s mindazon reformokat, melyeknek helyes
megoldása biztosítani fogja közoktatásügyünk egész
színvonalának s az ifjú nemzedék szellemi kiképezteté-
sének folytonos emelkedését. Első pillanatra szembe-
tűnő, hogy míg a középiskolai oktatás terén a program
tartózkodó, mert a gyökeres reform kérdése ma még,
midőn e téren a külföldi államokban is a legkülönbö-
zőbb elvekkel és legellentétesebb nézetekkel találkozunk,
nehezen volna általános megnyugvásra és teljes ala-
possággal megoldható, addig a felső oktatás terén
egész sorozata áll előttünk a már munkába vett s
részben megoldandó reformoknak, melyek között ki-
váló jelentőséggel bír a jogi szakoktatás reformjának
már régóta szönyegen lévő kérdése, mely közelről
érdekl nemcsak a szoros tanügyi köröket, hanem az
egész hazai jogász-közvéleményt s a felekezeti jogi
tanintézetek fentartó és kormányzó hatóságait is.

A kérdés története általában ismeretes s mert
többször volt előadva és megvilágítva épen e lapok
hasábjain is,* ez alkalommal annak csak rövid össze-
foglalására szorítkozunk s jelezni kívánjuk az e tekin-
tetben beállott és reánk nézve örömdetes fordulatot.

Nyolcz éve már, hogy e kérdés állandóan felszí-
nen tartatik s a legkülönbözőbb szempontokból vitat-
tatott a sajtóban és irodalomban, a mi kétségtelenül
hasznos dolog volt, mert ily nagy jelentőségű organi-
záló törvény készítésénél kiváló szükség van az eszmék
harczára s a legellentétesebb érvek mérlegelésére. Az
1893. évi Gróf Csáky-féle javaslat visszavétele után a
jelenlegi vallás és közoktatásügyi miniszter 1898-ban
egy törvényjavaslat-tervezetet készítettett, mely véle-

ményadás céljából a hazai jogi tanintézeteknek s a
felekezeti főhatóságoknak megküldetett. Azon helyes
szempontból kiindulva, hogy a jogi oktatás a folyton
ingadozó miniszteri rendeletek helyett országos törvény
által rendeztessék, az előadói tervezet megjelölte a
reform alapelveit, a melyek szerint a jelenleg fennálló
rendszer teljes átalakítása keresztülvitelnék.

E tervezet szerint a kötelező doktoratus megszű-
nik, mindkét tudori fok tudományos jellegű fokká fog
átszerveztetni, a bifurcatio megszűnésével a két külön
államvizsgálat helyett egységes államvizsgálat szervez-
tetik, a quadriennium 7 félevere szállítatik le, az alap-
vizsgák helyére egy alapvető vizsgálat lép, kötelező
erőjű szemináriumok szerveztetnek s megállapíttatnak
azon követelmények, melyeknek megfelelő az egyes
jogakadémiák az államvizsgálat felvételére való joga-
sultságot megszerezhetik.

E javaslat alapelveivel és intentióival sok tekin-
tetben egyetértettünk s ha egyes kérdésekben (mint
a tanidő leszállításában, az alapvizsgálatok elejtésében,
az írásbeli vizsgálatok behozatalában) álláspontunk a
tervezetétől eltérő volt is, a bifurcatio elejtését s az
egységes államvizsgálat behozatalát szívesen üdvözlö-
tük, de másrészt kifejeztük azon aggodalmainkat „vaj-
jon figyelemben és méltánylásban fognak e részesített
azon szempontok, melyek a historiai alapnak megóvá-
sát s a tervezett reformnak nagyobb rázkódásokat
nélküli keresztülvitelét biztosítják?” A rendszerváltozá-
sok mindig felkeltik az aggodalom érzetét. Nemo est
tam fortis, quin rei novitate perturbetur. S a mi külö-
nösen reánk nézve az egész javaslat-tervezet értékét
illusoriussá tette, a tervezet azon pontja volt, mely a
vizsgálati bizottságok szervezését csupán a királyi
táblák székhelyein fennálló jogakadémiáknál helyezte
kilátásba. Ez volt reánk nézve a tervezet legveszedel-
mesebb része, mert ennek keresztülvitele egyértelmű
lett volna jogakadémiánk lassú elsorvadásával, a mi
idővel kétségtelenül főiskolánk egységének megbontá-
sát eredményezte volna, a melyre pedig mindenkor
féltékenyek vagyunk. Ez aggodalmainkat teljes mér-
tékben magáéva tette iskolafentartó hatóságunk, egy-
házkerületi közgyűlésünk is s bár e veszedelmet a többi

* L. a Sárospataki Lapok 1898. 14, 15, 16 és 48 számait.

* L. a sárospataki jogakadémia 1899. április 18. véleményes
előterjesztését.

felekezeti intézetek is látták, érezték, egyházkerületünk volt az első és egyetlen, mely ez irányban 1899. okt. 31-én a vallás és közoktatási minisztériumnál repraesentált s a tervezet e sérelmes pontjának megváltoztatását kérte a közoktatásügyi kormány vezetőjétől.

Csaknem két év telt el azóta s ma már jól eső örömmel konstatálhatjuk, hogy a tervezet e pontját nemcsak mi tartottuk sérelmesnek, hanem a beérkezett szakvélemények jó része is e kérdésben velünk egyetértett s még inkább örvendünk a miniszter úr azon kijelentésének, hogy a tervezet e pontját — mely szerinte sem volna helyes, mert a kihagyott jogakadémiáknak körülbelől megszüntét jelentené — elejtette s az egész javaslatot átdolgoztatta, s a vizsgálati bizottságok szervezését minden jogakadémia számára kilátásba helyezte, s a reformnak közmegnyugvásra való keresztültvitelét lehetővé tette. Hogyan és mily elvek alapján fog szerveztetni az államvizsgálati bizottság, azt még nem láthatjuk tisztán magunk előtt, lesz alkalmunk e kérdésben is — midőn a kidolgozott konkrét javaslat — a mint a miniszter úr kilátásba helyezte — elküldetik — nézetünket részletesen kifejezni. De az kétségtelen már ma is, hogy a vizsgálati bizottságoknak a jelenleg fennálló jogakadémiák körében való szervezése lehetővé fogja tenni a vidéki tanintézetek fellendülését, elő fogja mozdítani azoknak virágzását s a kötelező doktoratus megszüntetésével le fogja vezetni legalább részben a budapesti egyetem túlságos létszámát és népességét, a mi első sorban e legelső tudományos intézetünknek áll érdekében. Teljes megnyugvással üdvözöljük tehát a reformot, melynek keresztültvitelével a jogakadémiákra fel fog derülni egy boldogabb jövő. Szellemileg és anyagilag megerősödvé — kivált ha a kilátásba helyezett államsegély is megnyitja majd — erős verseny támad közöttük a tudomány előbbrevitelében s a jogi képzés hatályosabbá tételében; népességük megszorodván még inkább meg fognak felelni nagy missiójuknak s erős várai lesznek a nemzeti kulturának. A sárospataki jogakadémia egyházkerületünknek féltékenyen őrzött kincsét képezi s fentartó hatáságunk bizonyára örömmel s egyszersmind megnyugvással is veszi e biztató jeleket annak tudatában, hogy régi tanintézetének felvirágoztatására nem hiába hozta meg csak a legközelebb is a legmesszebb menő áldozatokat. Hű és következetes volt eszményeihez, tradícióihoz, mert érezte, hogy úgy a protestantismus, mint a hazai közművelődés szempontjából éppen ebben bírja a jövőnek egyik zálogát, a jelennek egyik erősségét.

De visszatérve a reform egyik alkatrészére, készséggel tesszük magunkévá a miniszter úrnak a bifurcatio kérdésében kifejtett álláspontját is, mert kétségtelen, hogy a két államvizsgálatnak elkülönítése szintén egyik oka jogi képzésünk eredménytelenségének. A felületesség, tájékozatlanság, fájdalom, jellemző vonása ifjaink jelentékeny részének, de ép oly bizonyos az is, hogy nemcsak a bifurcatio, hanem egyéb fontos okok is hatnak arra, hogy mint a miniszter úr mondja „ifjaink a jogi tudásnak még az alapjaiban is tántorognak.“ De nagy kérdés, lehet-e azért a felelősséget tisztán a rendszerre, vagy a tanári karra hárítani? Az ifjúságnak az a része, mely nemes ambícióból, saját jóvoltáért, saját boldogulásáért tanul, a jelenlegi rendszerrel is fog eredményt felmutatni, ha önszorgalom és önművelés által egészíti ki a jogi tanfolyamon szerzett alapvető ismereteit s a tapasztalat viszont azt igazolja, hogy a tehetségesebbek és szorgalmasabbak rendszerint mindkét államvizsgálatot megszerzik, néha már

évek múlva, midőn belátják ismereteik egyoldalúságát, jönnek vissza a hiányzó államvizsgálat letételére, az a másik rész pedig, mely tisztán a kényszerűség hatása alatt csak arra törekszik, hogy minél hamarabb háta megett tudja az iskola falait, melynél a szellemi tökéletesedés vágya hiányzik, az új rendszer mellett is csak úgy érhet el eredményt, ha gondoskodni fog további művelődéséről. Ugy hisszük, hogy az ifjúság niveaujára vonatkozó kijelentése után módosulni fog a jövőben is az előadói tervezetnek a quadriennium leszállítására vonatkozó részlete is. Mert azt éppen nem tudnánk megérteni, hogy lehetne a tanidőt ily körülmények közt egy félévvel megrövidíteni.

A felső oktatás terén igazság szerint éppen annyira nincs helye a kényszernek, mint a középoktatás terén a szabadságnak. S ha a jogi oktatás a jelenlegi rendszer mellett visszaélésekre vezetett — melyek kétségtelenül orvoslandók — ez csak azt bizonyítja, hogy a magyar ifjúság jórészen még nem érett a tanszabadságra. Mert az ifjúnak, ki az egyetemre megy, tisztában kell lennie azzal, hogy ezentúl ő lesz sorsának intézője, hogy saját munkája által kell megteremtenie jövő előhaladásának alapjait, tőle függ tehát egyedül, mennyi kincset visz utravalóul az élet számára s megszerzi-e a lelki szépséget, mely a görög költő szerint „a halandók és halhatatlanok királynője.“ A ki nincs áthatva a reá váró czélok nagy fontosságától, önmaga ellen követi el a legnagyobb vétséget, melyet a késői megbánással nagyon nehéz orvosolni. Jól tudjuk, hogy ez egy ideális álláspont, s hogy ifjúságunknak csak kis perczentje az, mely önmagától, belső hajlamaitól vezéreltetve, képes a tanszabadság nagy és magasztos elve mellett is boldogulni, de ha viszont a szomorú tapasztalatok azt mutatják, hogy a tanszabadság visszaélésekre vezetett, lehetővé kell tenni az ellenőrzést, a szigorú felügyeletet az egyetemen is s e szempontból elkerülhetlenül szükséges a tanerőknek kibővítése, legalább is megkétszerezése.

De a jogi oktatás hibáiért egyedül és kizárólag az egyetemet tenni felelőssé, hol a tanári kar a nagy létszám mellett sokoldalú és fáradtságos elfoglaltatásában az ellenőrzést nem is gyakorolhatja úgy, mint a kis népességű vidéki tanintézeteknél teszik, hol egyébiránt ily bajok nem is fordulnak elő, nézetünk szerint legalább is túlhajtott dolog, noha igaz, hogy a *tanár legyen első sorban!*

A baj kútforrása főképp az ifjúságban keresendő, melynek jórésznél fájdalom hiányzik a komoly törekvés, a hajthatatlan akaraterő, kihalóban van a nemes ambitio s az idealismus, melynek jó része csak a nagyvárosi élet ezer szórakozásai által vonzatra tömörül a központban, hol tudja, hogy könnyen vonhatja ki magát az ellenőrzés alól. De kérdés, nem terheli-e hiba a szülőket is, kik az ellenőrzést itt nem várhatják azon tanároktól, kiknek ezerekre menő tömegekkel kell bajlódniuk. A szülőknek, ki gyermekét a nagyvárosi élet zajába adja, nem kötelessége-e mindenekelőtt megvizsgálnia, vajjon gyermeke bír-e elegendő érettséggel, komolysággal, akaraterővel. testi és lelki képességgel, hogy önmagában is meg tud állni s megfelelni nehéz feladatának, lesz-e ereje ellenállani az ezerféle kísértéseknek, melyek a fogékony ifjú lélekre várokoznak. S ha ez iránti kétségei mellett is talán divatos jelszavak után indulva mégis a tanszabadság levegőjére küldi s a koronkénti ellenőrzést elmulasztja, van-e oka a panasza akkor, midőn ott voltak előtte azon vidéki intézetek, hol a hatályosabb felügyelet mellett a tanítás és nevelés egybekötötték s hol esetleg nem állottak

volna be a sajnálatos következmények. A gyenge és törékeny hajót nem kell a nagy vízre bocsátani, hola hullámok könnyen összetörhetik.

Bár sokat várunk az új jogi reformtól, de mindnyájan tudjuk, hogy minden rendszer relatív értékű s a legtökéletesebb rendszer is csak az egyéni erőben és törekvésben bírja fennállásának alapját és biztosítékát, mint a miniszter úr pár év előtt egyik beszédében Renan szép szavait kifejezte:

„Les hommes souvaient tous, les reglements sont rien.”
Dr. Zsindely István.

Egy indítvány

hazai reformációnk és tiszáninneri kerületünk történetének megírása érdekében.

Ha úgy végig futunk egy-egy — pl. német — könyvjegyzéket, már a pusztá könyvcímek olvasása is sóhajtásra indít. Mily irodalma van Németországban az Egyháztörténetnek! S különösen a reformáció történetét mily apró részletekig van feldolgozva? Talán nincs már egy betűcske se olyan — pl. Luthertől — melyet ne olvasott volna már a nagy közönség.

Hol vagyunk mi magyar protestánsok, a mi egyháztörténetünkkel ehhez képest?!

Avagy, hogy az összehasonlítás céljából ne menjek idegenbe példaért. vessünk egy futó pillantást hazai irodalmunknak pl. magyar történeti ágára. Azt láthatjuk, hogy az utolsó 10 év alatt e tekintetben rendkívül haladtunk. A magyar nemzet történetének szép irodalma van. Munkásainak száma tekintélyes. Már nemcsak az u. n. *egyetemes* magyar nemzet története van meg irodalmunkban több tekintélyes írótól, de a *részletekre* nézve is becses művek állnak rendelkezésünkre. Vannak kiváló egyének, kik idejüket, erejüket, rengeteg tudásukat fordítják hazai történetünk kutatására, mentől tökéletesebben való megírására. És tekintélyes egyletek, testületek mozdítják elő e fontos célt.

A magyar prot. egyház története pedig?... Alig haladt előre valamit. Mintha nem jelenék a történetben semmi erősítő, semmi tanulságos; mintha nem volna semmi szükségünk a történet fegyverére is: nem igyekszünk mindent megtenni történetünk megírására.

Ujjainkon számlálhatjuk ugyanis össze, kik az utolsó 60 év alatt a magyar prot. egyház történetével foglalkoztak és foglalkoznak. Egy néhány értekezésem, egy pár monographián kívül alig jelent meg e tekintetben ez idő alatt valami. Részletes, pragmatikus és *önálló* történetre hazai prot. egyházunknak, olyan, mely az egyház beléletére is kiterjeszkednék, olyan, aminőnek pl. Tóth Ferenc vagy Ribini tervezték a maguk történeti műveiket, nincs ma egy sem. *Pedig ide s tova meghozza Isten a reformáció négyszázados évfordulóját is.*

Történeti multunk részleteinek ismeretében pedig még szegényebbek vagyunk. Pl. a kerületek története csak ott van megírva, a hol a régiek olyan tört utat hagytak, melyeken nem haladni nem hiba, de bűn volna már. Szóljak-e kultuszunk, egyházfegyelmünk, alkotmányunk stb történetéről? Miért szólnék? Hiszen érezzük mindannyian, hogy mennyi tanulsággal járna, mai egyházvédelmi és egyházépítő munkánkat mennyire megkönnyítené, ha a multak küzdelmét, a multak történetét ismernők teljesen, részleteiben is.

Maga a hivatalos tiszáninneri egyházkerület is — azt hszem, nem privát kedvtelésből, de a szükség érzetének kényszerítő hatása alatt össze is gyűjtette a kebeli egyházakra vonatkozó történeti adatokat. Persze

azokhoz az adatokhoz, hogy értékes és tanulságos történeti művet lehessen írni, még nagyon sok adatra van szükség. Ezt merem állítani a nélkül is, hogy azokat az adatokat egy rakáson láttam volna. Az a sok adat pedig, a mire még szükség van, szerte-szét van: egyházkerületi, főiskolai, egyházmegyei levéltárakban, sőt az egyes egyházak levéltáraiban is, a mely helyek pedig terra incognita.

Denique magyar prot. egyháztörténeti irodalmunk nagyon, de nagyon szegény. Es ki is rí e szegénység a mai általános magyar irodalomból. Olyan, mintha egy régi nemesi kuriát ott felejténének valamelyik modern világváros közepén.

Hogy pedig magyar prot. egyháztörténeti irodalmunk nincs a kívánt fokon, annak én okát nem abban keresem, hogy munkások nincsenek, mert azok volnának. Hiszen minden egyházkerületben ki tudnék mutatni 3—4 egyént, kik előszeretettel, készséggel, mintegy hivatásszerűen foglalkoznak a magyar prot. egyház muljával. Hanem igenis abban és abban meg is találok ez okot, hogy a *feldolgozásra való anyag ez idő szerint csaknem hozzáférhetetlen. Levél- s irattáraink rendezetlenek, magunk — a gazdák — sem tudjuk jóformán, hogy mink van.* Azok pedig, kik történeti tanulmányokkal szívesen foglalkoznak, ahoz, hogy önmaguk, önköltségükön keressék fel a levéltárakat és kutassanak, éppen azért, mert magyar prot. írók, *szegények anyagilag.*

S hogy nekem igazam van, mikor így gondolkozom, bizonyítja a többek között az is, hogy — ha jól emlékszem — *Révész Kálmán*, ki már eddig is szép bizonyosságát adta prot. egyháztörténeti tudásának és munkaszeretetének, maga panaszkodik valahol, hogy a budai zsinat (1791) kimerítő pragmatikus történetét nem tudta megírni a 100. éves jubileumra, mert nem volt elegendő anyaga. Vagy *Szuhaý Benedek* legutóbb megjelent becses művének (Az egyházlátogatás) előszavában így panaszkodik: „Szerettem volna mind az öt egyházkerületből közölni rég mult időkre vonatkozó hiteles egyházlátogatási jegyzőkönyveket, de le kellett szándékomról mondanom, mert a poros levéltárakat egy jóakarató felszólításra az emberek nem szívesen bolygatják. Azt meg prot. író ma még nem teheti, hogy városról-városra, kerületről-kerületre utazzék... Ilyen *mostoha* viszonyok közt sajnálattal bár, de mégis meg kellett elégednem azzal, amit a különben nagybecsű f.-borsodi egyházmegye levéltárában találtam.”

A nagy Révész Imre kimondta már régen, hogy az anyagot kell összehordani. S az 50-es évek végén s a 60—70 es években sokat össze is hordtak a »Sárospataki Füzetek«-ben és a »Figyelmező«-ben: de e nagybecsű folyóiratok megszűntével az anyaggyűjtés is abban maradt éppen akkor, mikor a hazai tudományos kutatások teljes kedvvel és szaktudással megindultak. Igaz, hogy volna egy tudományos társaságunk ma is, melynek bevallott elsőrangú célja éppen az egyháztörténet kultiválása volna, de ez a társaság se méltányolja kellőképpen a történet tudomány alapját, az adatgyűjtést. A társaság folyóirata, a Szemle, nekem úgy tetszik, mintha ki is vetközött volna eredeti jellegeből. Több volt a történeti anyag az első évfolyamokban. Pedig míg az anyag nem lesz együtt és hozzáférhető, addig alapos, rendszeres, részletes, pragmatikus történetről nem is álmodhatunk.

* * *

Az anyag-gyűjtés és a hozzáférhetőség megkönnyítése tekintetében mindenik egyházkerületnek megvan

a maga tennivalója, sőt kötelessége. Erre két szempontból is kötelezve vannak a kerületek. A hazai reformáció egyetemes történetének megírhatása, meg a saját szűkebb történetük megírhatása szempontjából is. Mert akármennyire fejlesztették is a contralisatiót különösen a mi hazai ref. egyházunkban, egyházunk ereje a kerületekben van mégis: tehát *még a tudományos, a szellemi téren is a nagyobb és becsesebb eredményeket a kerületektől várhatjuk.* Ez a hazai reformáció alap-saját-ságából következik.

A tiszáninneni egyházkerületnek egy intézkedése is erre vall. Kérdőpontokat állíttatott ugyanis össze s e pontokat a feleletek megadása végett megküldte mindenkerületnek, hogy így beszerezze, összegyűjtse a kerület történetének megírásához szükséges anyagot. S — ha jól emlékszem — az így összehordott anyag is levéltárba tételre rendeltetett. Nincs is vele mást mit tenni. Mert az — ismétlem — kevés anyag a kerület történetének *kíváncs* megírásához.

De hát azzal, hogy az anyag így összeszedett és levéltárba tételre: mennyivel jutottunk előbbre akár hazai egyetemes, akár kerületünk történetének megírása szempontjából? Őszintén megmondom véleményemet: nagyon kevéssel. S addig nem is fog hazai protestáns egyháztörténeti irodalmunk feltűnőbben előbbre haladni, míg a kerületek nem lépnek a határozott cselekvés terére. Mindenkerületnek kötelessége volna a kebelbeli egyházakra vonatkozó, meg a birtokában levő összes történeti anyagot *könnyen hozzáférhetővé tenni. Folyóiratokat kellene indítani, melyeknek kizárólagos célja történeti adatok anyagközlése volna.*

Igy vélném a tiszáninneni egyházkerület kötelességének is, hogy indítana meg ily című folyóiratot: »Adalékok a tiszáninneni ev. ref. egyházkerület történetéhez.« Az egyházkerület levéltárába helyezett monographiák és Adalékok volnának e folyóiratban közrebocsátandók első-sorban; aztán az egyházkerület, főiskola, egyházmegyék és egyes egyházak levéltárainak becsesebb anyaga. Munkába veendő volna a kerületi, egyházmegyei levéltárak rendezése, sőt az egyes régibb egyházaké is. Az erre fordítandó kiadás is a közigazgatási kiadások költségvetésébe volna felveendő. S az eként rendezett levéltárak *tartalom-jegyzéke* is e folyóiratban volna közrebocsátandó. Végül, a már imittamott szétszórta megjelent s egyházkerületünkre vonatkozó adatok is legalább jelzendeők volnának e folyóiratban.

Ime: 8—10 év munkájának programja!

De aztán ennek elteltevel együtt volna mindaz az anyag, melyből össze volna állítható egyházkerületünk alapos, részletes, pragmatikus története; s nagyban hozzájárulnánk hazai reformációnk egyetemes történetének megírásához is. De másrésről e 8—10 év alatt e folyóirat teremtene igen szép monographia-irodalmat s nevelne lelkes egyháztörténészeket, kik egyházvédelmi fegyvertárunkat és egyházépítési munka-eszköz tárunkat igen becses darabokkal gazdagítanák.

* * *

Egy ily folyóirat létrejöhetségéhez pedig semmi más nem kell, csak — jóakarát. Megkísérlem egy ily folyóirat költségvetését összeállítani. Mielőtt ezt tenném, a következő megjegyzéseket kell előre bocsátanom: A folyóirat megjelenne július és augusztus kivételével havonként kétszer, tehát évenként 20 szám. Egy-egy szám 3 ívnyi terjedelemben. Évenként megjelenne tehát 60 ív. Egy-egy ívnek 800 példányban való kiállítása (szedés, nyomás, papír) 36 korona. Tehát:

I. Szükséglet.

1. Évi nyomdai kiadás 60 ív 800 pl.-ban à 36 kor.	2160 kor.
2. Szerkesztői évi tiszteletdíj	1200 "
3. Szerkesztői évi úti átalány	200 "
4. Expeditionális évi kiadás	80 "
5. Előre nem látható kiadások	200 "
Összes évi szükséglet	3840 kor.

II. Fedezet.

1. 360 tiszáninneni ev. ref. egyház előfizetése à 6 kor.	2160 kor.
2. 8. tiszáninneni ev. ref. egyházmegye előfizetése à 6 kor.	48 "
3. 11. prot. egyházkerület előfizetése à 6 kor.	66 "
4. 8 tiszáninneni egyházmegyei gondnok előfizetése à 6 kor.	48 "
5. 3 tiszáninneni magasabb iskola előfizetése à 6 kor.	18 "
6. Az 1—5 címekben nem foglalt előfizetőkön kívül 150 előfizető à 6 kor.	900 "
Összes évi fedezet	3240 kor.

Fedezetlenül maradna tehát 600 korona e költségvetés szerint. Azonban ez a hiány is csak esetleges. Mert a *szükséglet* minden tétele legmagasabbnak van felvéve és a valóságban valószínűleg lejjebb száll. Így pl. a szerkesztői útiátalány megtakarítható lesz esetleg, ha a szerkesztőnek a kormánytól kieszközöltetik a szabadjegy; vagy megtakarítható az esetben is, ha a folyóirat szerkesztése összeköttenék a »Sárospataki Lapok« szerkesztésével, mert e Lapok szerkesztőjének a keresk. miniszter már engedélyezte a szabadjegyet. De az előre nem látott kiadások címén is meg lesz takarítható valami. A *szükséglettel* szemben pedig a *fedezet* minden tétele a lehető legpessimistikusabban van felvéve. A valóságban e bevétel minden esetre több lesz, mert hiszen a 800 pl.-ból csak 540-nek eladását vettem fel a számításba, a többi az egyházkerület tulajdona marad az esetleg fedezetlenül maradható összeg ellenértéke gyanánt. Erre azonban, ismétlem, oly keretben, mint aminőt én terveztem, semmi esetre sem lesz szükség, mert azt nem tudom elhinni, hogy széles ez országban egy komoly, tudományos folyóiratra a *fedezet* 1—5 tételein kívül 150 előfizetőnél több ne jelentkezne. Én 150-et csak azért vettem fel, hogy a legpessimistikusabb költségvetést készítssem.

Egyébiránt a következőkben indokolom meg az általam készített költségvetés egyes tételeit.

I. *Szükséglet*: 1. pont: csak 800 példánynak a nyomtatását azért vettem fel, mert ennyit a szükséglet kielégítésére elégnek tartok. 2. pont: Szerkesztői tiszteletdíjra azért van szükség, mert egy ily folyóirat szerkesztése sok munkával és különösen sok utánjárással jár; a hűséges munkás pedig méltó a jutalomra. 3. pont: A szerkesztő részére úti-átalányról azért kell gondoskodni, mert a becses anyag összehordását csak úgy biztosíthatjuk, ha a szerkesztő az egyes levéltárakat (kerületit, megyeieket, egyháziakat) időnként maga is fel keresi; s egyedül így biztosíthatjuk egyszerűs mind azt is, hogy 8—10 év alatt mind együtt lesz az, a mi becsesebb anyag van kerületünkben. 4. és 5. pont: mind a két tétel felveendő; az utóbbi azonban nem valószínű, hogy a felvett összegben fogna felhasználtatni. II. *Fedezet*. 1. pont: Az egyházkerületben minden egyházat felvettem, mint előfize-

tót. Ezt arra alapítom, hogy ez ügyet a kerület veszi a kezébe és a megílenendő folyóirat megrendelését minden egyházra kötelezővé teszi, amennyiben egy ilyen folyóirat minden egyházat érdekelne, tartalmazván adatokat s rövid ismertetést minden egyházra vonatkozólag. 2. pont: Az egyházkerület felhívására minden egyházmegye megrendeli könyvtára vagy levéltára számára. 3. pont: Ugy gondolkozom, hogy a prot. kerületeknek segíteni kell egymást üdvös céljaikban. Azt hiszem tehát, nem is túlságos a kívánságom, mikor azt tervezem, hogy mindenik egyházkerület előfizet egy-egy példányra évenként. 4. pont: A kerületünkben levő 3 közép, illetve főiskolának az előfizetők közé sorolása, azt hiszem természetes. 5. pont: Valamint természetesen találok a 8 egyházmegyei gondnoknak számításba vételét is. 6. pont: Ezekén kívül csak 150 példányra való előfizetést veszek számításba. Azt hiszem, ez a legkisebb szám. Mert az roppant szomorú állapot volna, ha széles ez országban egy komoly, a tudományt szolgáló folyóirat részére 150 előfizetőnél többet — a 6 korona — nem lehetne kapni. Hiszen e 150-be számítom bele első sorban a lelkész értekezleteket, tanító- és tanár-egyleteket, a hazai prot. gimnáziumokat. És íme még mindig nem számítottam a lelkészi kart, egyházi hatóságaink világi tagjait, *ápostai hittestvéreinket* stb. Denique az a meggyőződés, hogy a legpessimistikusabb számot vettem fel, mikor 150-et írtam be a költségelőirányzatba.

* * *

Íme elmondtam gondolataimat egy »Adalékok a tiszáninneni ev. ref. egyházkerület történetéhez« című folyóiraatra vonatkozólag. Természetes, azért vettem magamnak fáradságot és időt ezeknek elmondására, mert egy ily folyóiratnak megjelenését feltétlen szükségesnek vélem. S mint előadtam, elő is állítható minden nagyobb nehézség és kockázat nélkül — *ha az egyházkerület*

1. az elvet elfogadja;
2. az ügyet pártfogásába veszi;
3. kimondja, hogy minden egyházra kötelezővé teszi a folyóirat megrendelését;
4. gondoskodik szerkesztőről;
5. ha az egyházmegyék is jóindulattal viseltetnek a vállalat iránt.

Elmondtam gondolataimat, hogy addig is, míg e tárgyban az egyházkerületen konkrét indítvány adatik be, foglalkozzék vele a közvélemény, hogy mentől teljesebben készíttessék elő az ügy. Réz László.

ISKOLAI ÜGY.

A vallás- és közoktatásügyi ministerium 1901. évi költségvetése.

Most, mikor a költségvetési vita alatt a cultus-minister expozéjának birtokában vagyunk jobban, a kormányzás irányelveinek, programjának megvilágítása mellett szólhatunk hozzá egy nagy múltú nemzet legdrágább kincsének, jövő nagysága alapján, a közoktatásnak költségeiről gondoskodó javaslatához, mérlegelve az áldozatot, melyet a nemzet ez évi költségvetésében hozni akar lelkének kiművelése, szellemének kiképzése érdekében, vizsgálva a célt, melyet ezen áldozatkészségével megvalósítani akar, hogy ez által jövőendő nagyságának legbiztosabb bázisát, szellem-erkölcsi alapját felépítse. S nagyobb joggal, az önzetlen munkatárs jogával széles e hazában talán senki sem szól-

hat az objectív kritika hangján e kérdéshez, mint mi protestánsok, a kiknek faj- és műveltség-szeretete, szabadelvűsége, őseinknek áldozatkészsége egy pár évtized óta újult életre kelt államunk ifjú, gyenge és sok teherrel túlságosan megrakott vállairól épen a cultura, a népműveltség és nevelés terén oly sok terhet vett és vesz le; senki sem érezheti magát jogosultabbnak a magyar nemzeti culturához hozzászólni, mint mi magyar protestánsok, a kiknek köszönhető, hogy százados küzdelmek árán ma beszélhetünk magyar culturáról, magyar népnevelésről, közoktatásról, magyar nyelvről; a kik vallásuk szabad szellemétől áthatva, attól vezettetve, legelső sorban megteremtői a népnevelésnek, képviselői annak az eszmének, hogy a kiművelt emberfő lehet legbiztosabb alapja egy nemzet nagyságának, a haza-, faj- és béke-szeretetnek s a szellemi tőke, egy nemzet szellemi vagyona lehet a leggyümölcsösebb, legáldásosabb az államra és egyesekre s a kik ma is ebben a legnemesebb, de egyszersmint leghasznosabb versenyben kivesszük a magunk részét erőnkön felül, anyagi helyzetünkhöz mérten túl nagy mértékben.

A jogosult bírálatot pedig megteesszük úgy, hogy előzetesen ismertetjük számszerűleg a költségvetési előirányzatot annak felosztási rendjében, hogy megdönthetlen bizonyosságokban, számokban lássuk a nemzet áldozatának nagyságát s a célokat, melyekre ez fordítatik a múlt év hasoncélú kiadásainak összegeivel összehasonlítva. Azután pedig ismertetésünk második részében összefoglaljuk az eredményeket, megteesszük megjegyzéseinket s képet alkotunk magunknak közoktatásunk állapotáról, fejlődési irányzatáról s annak helyességéről, a mint a számokból az ki lesz olvasható. Előleges tájékozódásul e helyütt annyit megjegyezhetünk, hogy egyik legtevékenyebb, legambiciózusabb ministerünk költségvetési tervezete, annak indokolása s immár elhangzott parlamenti beszéde kétségtől minden ízében magyar közoktatásügyi politikáról győzhet meg, melyből nem hiányzik — s ez egyik legörvendetesebb jó oldala — a vallás-erkölcsi tényező nevelés- és oktatásügyi fontosságának elismerése, sőt előtérbe helyezése, annak belátása és hangoztatása, hogy nem annyira képezni, mint *nevelni* kell a nemzet jövőjének zálogát. Örvedetes jelenség az is, hogy talán már végre lohadni fog a központi kormányzás vezetőinél a minden áron reformálni törekvés, az erővel való kísérletezés vágya s e helyett a meglevő rendszer benső fejlesztésével, javításával igyekeznek előbbre vinni a közoktatás ügyét s nem folytonos újítgatással, rendszer változtatással.

A vallás- és közokt. ministerium összes kiadása kitesz 41,795,660 koronát s így a múlt évi 40,051,788 koronát meghaladja 1,743,872 koronával.

Ez a 41,795,660 korona kiadás a következőképpen oszlik meg:

a) Rendes kiadásokra	35,394,810 K.	
a tavalyinál tehát		
több		2,221,434 Kval
b) Átmeneti kiadásokra	1,293,850 „	
a tavalyinál tehát		
több		57,994 Kval
c) Beruházásokra	5,107,000 „	
a tavalyinál tehát		
kevesebb		535,556 Kval
Kiadási főösszeg	4,795,660 „	
összes kiadási		
többlet		1,743,872 K.

A rendes kiadásokra előirányzott 35,394,710 kor.
megoszlik a következő címek közt:

1. Központi igazgatás	917,163 K.	
a tavalynál több		42,894 Kval
2. Országos közoktatási tanács	30,400 "	400 "
a tavalynál több		
I. Felsőbb tanintézetek	4,573,351 "	192,059 "
a tavalynál több		
II. Középiskolák	6,209,728 "	426,933 "
a tavalynál több		
III. Népinevelés	13,855,713 "	987,479 "
a tavalynál több		
IV. Szakiskolák	956,104 "	105,478 "
a tavalynál több		
V. Gyógy paedagogiai intézetek	408,002 "	20,250 "
a tavalynál több		
VI. Művészet	689,825 "	25,795 "
a tavalynál több		
VII. Múzeumok és emlékek	889,116 "	117,606 "
a tavalynál több		
VIII. Tudomány és irodalom	140,304 "	13,000 "
a tavalynál több		
IX. Ösztöndíjak	96,999 "	—
a tavalynál több		
X. Egyházak segélyezése	2,527,844 "	69,500 "
a tavalynál több		
XI. Nyugdíjak	1,000,000 "	4,000 "
a tavalynál több		
XII. A tartoz. terhelő kölcsönök	3,100,294 "	239,140 "
a tavalynál több		
Rendes kiadások összege	35,364,810 K.	
Többlet		2,221,434 K.

A rendkívüli átmeneti kiadásokra előirányzott 1,293,850 koronából esik:

1. cím. Központi igazgatás	77,380 K.
2. " Budapesti kir. egyetem	29,400 "
3. " Kolozsvári egyetem	71,000 "
4. " Budapesti középiskolai tanárképző-intézet, a vele kapcsolatos gyakorló főgymn. és a B. Eötvös József collégium	240 "
5. " József műegyetem	163,280 "
6. " Állami gymnasiumok	80,200 "
7. " Állami reáliskolák	11,630 "
8. " Felekezeti, törvényhatósági és közséki középiskolák segélyezése	214,500 "
9. " A középiskolai internátusok alumneumok és convictusok segélyezése	2,000 "
10. " Állami felsőbb leányiskolák	6,000 "
11. " Népinevelési tanfelügyelőségek	4,000 "
12. " Felső nép- és polgári iskolák	8,000 "
13. " Elemi tanítóképzők	12,280 "
14. " Elemi tanítónőképzők	1,900 "
15. " Balatonfüredi "Erzsébet" szerezettház	5,700 "
16. " Keleti kereskedelmi akadémia	1,500 "

17. cím. Bába-képezdek	25,000 K.
18. " Iparművészeti iskola	6,320 "
19. " Országos zeneakadémia	1,600 "
20. " A múzeumok és könyvtárak országos felügyelete és országos tanácsa	26,502 "
21. " Magyar nemzeti múzeum	48,000 "
22. " Országos képtár és magyar történelmi képcsarnok	197,720 "
23. " Egyházak segélyezése	300,000 "
Összesen: 1,293,850 K.	

A rendkívüli beruházási kiadásokra előirányzott 5,107,000 koronából esik:

1. cím. Budapesti kir. egyetemre	682,000 K.
2. " Kolozsvári egyetemre	800,000 "
3. " Állami gymnasiumokra	392,000 "
4. " Állami reáliskolákra	200,000 "
5. " Állami felsőbb leányiskolákra	134,000 "
6. " Állami elemi népiskolákra	400,000 "
7. " Felső nép- és polg. iskolákra	560,000 "
8. " Népinevelési intézetek közös szükségletére	50,000 "
9. " Polgári tanító és tanítónőképzőkre	300,000 "
10. " Elemi tanítóképzőkre	262,000 "
11. " Elemi tanítónőképzőkre	90,000 "
12. " Kisdédovóintézetek és menedékházakra	25,000 "
13. " Gyógypaedagogiai intézetekre	202,000 "
14. " Országos zeneakadémiára	400,000 "
15. " Országos képtár és magyar történelmi képcsarnokra	600,000 "
16. " Iparművészeti múzeumra	10,000 "
17. " Központi igazgatásra	—
18. " Kisdédovónók és menedékházvezetők képzésére	—
19. " Országos minta rajz iskola és rajztanár képzőre	—

Összesen: 5,107,000 kor.

(Vége köv.)

Dr. Illyefalvi Géza.

TÁRCA.

A protestánsok magatartása és helyzete a bécsi absolut kormányval szemben 1859. szeptember 1-seje előtt.

(Folytatás és vége.)

S a hatalom, sajnos, nagyon jól tudta, hogy most már nálunk alig látnak a vezetők egyéb teendőit, mint „úszni a folyam mentében,” vagyis a protestánsok magatartását az ő tetsz. sének, óhajításának mennél megfelelőbbé tenni; ennél fogva elhatározta, hogy a protestáns egyházat a rendszer szellemének megfelelőleg átalakítja. Lesznek ugyan gyűlési nyilatkozatok, feliratok, de azért ezek, egyes apróbb guerilla-csapatok csatározásait leszámítva, elvégre is engedelmeskedni fognak, mint a hogy tényleg engedelmeskedtek Haynau 1850-iki szabályrendeletének és az Albrecht főherceg által 1854-ben kibocsátott ideiglenes törvényeknek is.

Arra, hogy a protestánsok a trón számolyánál a saját ügyökben szót emeljenek, igaz, alkalom nyílt 1857-ben, akkor, a midőn az uralkodó-pár a monarchia népeit

meglátogatta. A protestánsok ezt meg is tették, még pedig azzal a hatással és eredménnyel, a mely a mi akkori intéző köreink lehangolt, bátoratlan magatartásának teljesen megfelelt. Ez Gyürki Pál vezérlete alatt 1857-ben május 4. 5. és 6. napjain történt meg, a mely napok közül az elsőn Budán az uralkodó pár bevonulása alkalmából köz-hódolat volt, a másodikon, 5-ikén minden rend, s így a papság is külön tette hódolatát, 6-án pedig az egyház, mint testület, külön nyert kihallgatást. S ezen nemcsak pusztán három, t. i. tiszántúli, dunán-inneni és dunántúli egyházkerület, hanem mind a négy ref. egyházkerület képviselte jelen volt. A tiszáninnyi ref. egyházkerület Zsarnay Lajos, egyházkerületi főjegyző, sárospataki ref. főiskolai teológiai tanár és akkori köz-igazgató* és Ferenczy József, kassai ref. lelkész és abauji esperes képviselték; a világiak részéről Pálóczy Horváth Simon és Kóczán József voltak jelen. A május 6-ki eseményekről a jelentés következőleg számol be: „A császári és kir. felség magyarul olvasá fel rövid legkegyelmesebb válaszáat Gyürki ő excellenciája hódoló beszédére, mely válaszában kegyelmesen elfogadva a hódoló tiszteletet, kijelenti, hogy az evangélika egyház ügyei atyai gondoskodásának tárgyai; ezután a küldöttség néhány tagjához intézett németül néhány kérdést s azzal felséges, valóban kellemdús nevével együtt *éljen* kiáltás között távozott. Innen szintén a várpalotában Albrecht kormányzó, ő cs. kir. fenség tiszteletére menénk, ki igen kedvesen látszott venni tiszteletünket; a küldöttség minden tagjához szólott; különösen tőlünk a pataki iskoláról bőven tudakozódott; nevezetesen bír-e nyilvánossággal? felküdénk-e folyamodványunkat a magas minisztériumhoz? mi akadályok vannak az ellen? E részben nyilvánítám, hogy egyik a német nyelv, mely most már tannyelvűl kívánatik, melyet mi még nem teljesíthetünk; mire azzal távozott, hogy es wird doch etwas geschehen.“

Ez a nyilatkozat sok tűnődés tárgya volt akkor, de a magyarázat nem sokáig váratott magára. A megállapított program szerint az uralkodó-pár előtt a körút alatt Tarcalon mutatta volna be hódolatát a pataki iskola tanári karának küldöttsége a közigazgató, Zsarnay Lajos vezetése alatt. Itt meg is jelent ez a küldöttség a kitűzött napra, május 29-ére az ifjusági énekkar 52 tagja kíséretében. Azonban, mint ez köztudomású, az uralkodó-pár kis leányának, Zsófia főhercegnőnek súlyos betegsége s e betegség aggasztó fordulata miatt kénytelen volt körútját hirtelen félbeszakítani és Budára nagy sietséggel visszatérni. Így a küldöttséget Tarcalon Albrecht főherczeg fogadta. Zsarnay Lajos közigazgató a tanári küldöttséggel az evangelische Geistlichkeit mellé sorakozott, a midőn Hegedűs László, esperes szolt annyit, hogy az alsó-zempléni egyházmegye és a sárospataki ref. collegium teszi legmélyebb hódolatát; erre ő fensége ezt tudakozta németül: ob Er auch ein Director des Collegium sey? Warum hat nicht die Schule publicität? A mire Hegedűs László, esperes ezt mondta: Mi kérjük azt. Erre ő fensége igen érthetőleg kijelentette, hogy den Gesetzen muss man folgen.*

Ebből a nyilatkozatból aztán mindenki előtt világossá lett, hogy mi fog majd történni. Ha a korábbi eseményekből talán nem lehetett egész bizonyossággal következtetni, most tisztán állt mindenki előtt, hogy a mi be fog következni, az nem más, mint a protestáns

egyház megrendszabályozása. S az absolut kormány ehhez az előkészítő lépéseket már igen korán meg is tette.

Nevezetesen gr. Thun Leó, bécsi kultusz és közoktatásügyi miniszter 1852-ben május havában a magyarországi négy ref. szuperintendenshez intézett leírataiban* azt kívánja, hogy a) az 1606. évi bécsi békekötés előtt és után alkotott kánonok szerkesztésének helyét, napját és évét jelöljék meg s ezen kánonok egy-egy példányát neki használatra a visszaküldés feltétele mellett küldjék meg s kívánja ezek között b) különösen azon kánonok kijelölését, a melyekre alkalmazható az 1791: XXVI. t. cz. bevezetésének ezen kitétele: *in quorum nempe actuali usu consistunt*.

Szuperintendenseink, a kiknek a vállaira nehezedett ezekben az időkben, úgy szólván, az összes teher s vele a felelősség egész súlya is, a többi „irányadó férfiakkal“ együtt nagyon különösen érezhették megukat. Mert világos volt előttük az, hogy midőn ez utóbbi kívánalomnak eleget akarnak tenni; nemcsak erre vonatkozólag kell határozottan nyilatkoznok, hanem egyszer mind még arra nézve is, hogy a magyarországi ref. egyház ma — 1822-ben — mely kánonok alapján áll. Itt volt azonban a nagy bökkenő: a budai kánonok, a melyek szentesítést soha nem nyertek. S midőn ezekre a kánonokra gondoltak, tudták, hogy ez alkalommal még azzal sem állhatnak elő, hogy ezek nincsennek szentesítve, de most ime, ezen alkalommal kéri, hogy a változott korviszonyoknak megfelelő zsinati revisió után az alapelvek megtartásával szentesíttessenek: mert ők tudták a legjobban s fájlalták is épen ezekben az időkben a legerősebben, hogy ezek alapjukban el vannak hibázva s így ezen kánonokról nem is szólhatnak, pedig látták, mennyire kedvező a protestáns egyház megrendszabályozására törekvő hatalom előtt a maga szempontjából és a saját céljai számára a budai kánonok által teremtett helyzet. A mi egyházkerületünkben, a tiszáninnyi-ben, ezek a kánonok alkalmazásban voltak ugyan, az az „hol alkalmazták őket, hol nem, a hogy jött,“ mégis épen Apostol Pál, szuperintendens egyenesen azt óhajtotta, hogy ezeket „a feledés örök homálya takarja el.“

Jellemzésökbe most itt nem bocsátkozom, még pedig azért, mivel alább ez majd sorára kerül, s ekkor el fogják mondani róla ítéletüket oly tanúk, a kik ezeket egyházi életünk körében gyakorlati alkalmazásukban is eléggé kiismerhették.

E helyett egy pillanatra azzal a kérdéssel kívánok foglalkozni, hogy mi okozta annak a mi budai zsinatunknak a későbbi időkre s épen erre a nehéz korszakra oly hátrányos helyzetet teremtő sajnos eredményét.

Hát a XVIII. század végső tizedének a lelkeket serkentő, sőt felvillanyozó hatalmas eszme-áramlatai épen mi nálunk, a mi vezérő embereinknél nem lettek volna képesek ébresztő hatást gyakorolni, még ha magukat, a protestantizmus irányt adó, helyes útra vezérő tiszta evangéliomi elveit nem tekintjük is? Az ok nem itt, hanem annak a tételnek az igazságában rejlik, a mely áll, úgy látszik, nem csak egyesekre, hanem egész testületekre nézve is, hogy a hol egy nagy szenvedély kerítette hatalmába a lelket, ott hiába az okos szó, a bölcs tanács. Az az ádáz tusa, a mely az egyházi igazgatásban való részvétel mértéke felett nálunk, főleg a tiszántúli egyházkerületben a XVIII. század végén s a XIX.

* Ezeket az adatokat épen Zsarnay Lajos 1857. május 10-én irt hivatalos jelentéséből meritem, a melyet ez küldött-társai megbízásából szerkesztett.

* Zsarnay Lajos hivatalos levele Apostol Pál, szuperintendenshez 1857. május 30-án.

* Az Apostol Pál, szuperintendenshez intézett német szövegű leirat 1852. május 10-én 254/M. C. sz. alatt kelt.

század elején világi és papi elemek közt folyt, megmérgezte a budai zsinat munkálkodásának az eredményét is s itt, a kánonok megállapításánál, sajnos, a papi elemek maradtak alul. Sajnosnak mondom ezt igen is, mint annak mondanám azt is, ha nem ezek, hanem a világi elemek maradtak volna alul. Mert káros ez a leveretés akár az egyik, akár másik félre, de ezeknek a kára össze sem hasonlítható azzal, a mely ezen leveretés folytán az összest, az egész egyházat éri. A főczél nem az, hogy akár az egyik, akár a másik uralkodjék, hanem az, hogy az egyház virágozzék; ez pedig csak úgy lehetséges, hogy ha mindenki, egyházi és világi különbség nélkül, az egyetemes papság nagy elvéből kifolyólag vállvetve munkálja ennek a javát s ha versengésről lehet szó, ez csak abban állhat, hogy „a szent nép, a királyi papság” minden tagja igyekszik egymást az egyház felvirágoztatására való törekvésben felülmúlni.

De térjünk át a további események előadására.

A szuperintendensek, hogy erre a leiratra, ha nem is teljesen azonos szöveggel, a mit nem is tartottak kívánatosnak, hanem egyező tartalmú feliratokban válaszolhassanak, elhatározták, hogy ebben a tárgyban Pesten június elején, néhány bizalmas emberüket is maguk mellé véve, tanácskozássra összejönnek. S ezt igen alkalmasan, minden feltűnés nélkül teheték, mivel ekkor az uralkodó Pesten megjelenvén, a végből, hogy előtte hódolatukat együttesen bemutassák, itt különben is összejöttek volna. Apostol Pál betegsége miatt kénytelen volt odahaza maradni. Így június 6-án többi három tisztársa ő nála nélkül tartotta meg a hódoló tisztelgés után a célba vett tanácskozmányt. Polgár Mihály dunáninneni szuperintendens Török Pál, pesti lelkészszel, a ki ezen az értekezésen jelen volt, a tárgyalás eredményét jegyzékbe foglaltatta s 1852. június 30-iki levele kíséretében Apostol Pálnak tájékoztatásul meg is küldte.

Érdekesnek tartom ezt az 1852. június 6-iki szuperintendensi tanácskozmány eredményét magában foglaló jegyzék tartalmát; azért jónak látom ezt közölni. De szükséges is ez azért, hogy lássuk, hogy ebben a nagyon fontos kérdésben körülbelül miképen kívántak az említett, Thun-féle májusi leirat két (a és b) pontjára megfelelni.

A jegyzék ebben a tárgyban következőleg szól:

Az egyháznak, mint olyannak, korunkban mindig megvolt a maga autonómia, a mely szerint a maga ügyei felett határozott, határozatait életbe léptette s ügyeit intézte. Hit dolgában, hitágazatok felett, az egyház alkotmánya s szerkezete felett, az összes egyházakat kötelező törvényeket illetőleg nem részenként, vidékek szerint, hanem csak zsinatilag rendelkezett.

Zsinatokat tartott egyházunk a XVI. században szakadatlan renddel s nagy számmal, a melyekben ügyeit intézte, magát szervezte, magának törvényeket alkotott, kezdve 1545. éven. A régi zsinatok actái azonban vagy feledékenységbe merültek, vagy kétséges kivitelűek úgy, hogy

ad primum:

A bécsi békekötés előtti időkből csak ezen kánonaink maradtak fenn:

a) Canones vagy Articuli Maiores, szám szerint 72. Létre jöttek a debreceni zsinaton, 1567-ben, február 24—26. napjain.

b) Canones vagy Articuli Minores, szám szerint 27., a melyek létre jöttek a nagyváradi közönséges zsinaton, 1577-ben febr. 6-án. (?)

c) Hercegszöllősi kánonok, a melyek létre jöttek a hercegszöllősi zsinaton, 1576-ban aug. 16—17-én. Ezek

szerint voltak igazgatva a túl a dunai egyházak s a baranyai szuperintendensia, a mely most a dunamelléki egyházkerület nevezetes részét teszi.

Ad secundum:

A bécsi békekötés után szereztettek:

a) Appendix Canonum Maiorum et Minorum, a mely 35. cikkből áll. A tasnádi zsinaton, 1633-ban (?) készült. Ezekkel éltek a tiszai és erdélyi egyházak Geleji Katona kánonainak publicáltatásáig.

b) Komjáti kánonok = Canones quinque classium. A komjáti zsinaton, 1626. szept. 13-án jött létre. Egyik kútfejek a hercegszöllősi kánon-gyűjtemény. Ez a komjáti zsinat a csalóközi, most túl a dunai szuperintendensiaiban tartatott, de kánonait magáévá tette a pesti szuperintendensia is 1642-ben.

c) Geleji Katona István püspök kánonai, a melyek a szathmári zsinaton rendeltettek 1646-ban jun. 10-én. Ezek az eddig alkotott kánonokból irattak össze. Felolvastattak a kolozsvári zsinaton 1646-ben, Gyulafehérvárott 1648-ban; 1649-ben Gyulafehérvárott *ex superabundanti* a fejedelem elé terjesztettek, negyedszer az m. vásárhelyi zsinaton 1649. június 12-én felolvastattak, kihirdetettek s az erdélyi fejedelem, I. Rákóczy György által helybenhagyattatván, megerősítettek 1649-ben.

A törvényesen érvényes *symbolicus könyveinkben* foglalt egyházkormányzati *elvek*, mint egyházi szerveztünk s törvényeink alapjai mellett ezen két utóbbi rendbeli kánonok, t. i. a komjáti és a Geleji katona-féle kánonok már azok, a melyekről szól az 1791. t. cikk: in quorum nempe actuali usu nunc exsistunt, mivel e két rendbeli egyházi törvények magukban foglalják az előbbi zsinatok által alkotott kánonokat s azokat mintegy elenyésztették úgy, hogy nem történik többé azokra hivatkozás.

Azonban mivel ezen kánonokat a XVII. század első felében alkották, közülök sok kiment az életből és gyakorlatból az 1791. évig, a melyben az országos törvény jött létre; — kiment a gyakorlatból sok olyan, a melyek azon kor kívánalmaihoz és szükségéhez voltak alkalmazva, a melyben szerkesztették; azonban az alap, az elv, az egyházi kormányforma megmaradt állandóan és azt egy szuperintendensia sem kívánta, vagy merte magában megváltoztatni, mert ezt mindenki közönséges zsinat tárgyának s jogának tartja. Egyházkerületeink praxisa szerint mind a két rendbeli kánon életben van, (előny adatván mind a mellett a komjáti kánonnak) mert a kettő egy tőből nőtt ki, egy alapon áll, egymást egészíti ki.

Végül e kánonokban a gyakorlat megkülönböztette mindig a lényegest és nem változtathatót az időszerektől; ennél fogva míg azt módosítani szabados és jogos dolognak nem tartottuk, egyszersmind másfelől minden egyházkerületnek vannak a saját helyi viszonyaihoz képest saját szabályai, statútumai is a kánonok mellett, a melyekkel él. Innen van, hogy 1791. óta alkotott szabályaink kötelező erejűek, mert közöttünk mindig élt az az elv, hogy minket, önmagunkat kötelező határozatokat mondhatnak ki az egyházak megbízott képviselői s ezek annyiival is inkább kötelezők, mivel ellenők, midőn e jegyzőkönyvek útján a helytartó tanácsnak be voltak mutatva, semmi észrevétel ennek részéről nem emeltett. Annál jobban kötelezők azok az intézkedések, a melyek időnként felmerült nehéz ügyekre nézve történtek, a négy egyházkerület conventje által voltak tárgyalva, vagy ő felsége meghatalmazott biztosainak befolyásával intéztettek el s felső helyen is megerősítettek, a minők

pld. a tiszántúli egyházkerület ügye, a mely 1821-ben, vagy a kecskeméti ref. egyházé, a mely 1814-ben forgott fenn.

Ennyi az, a mi a három szuperintendensnek bizalmi embereikkel együtt Pesten tartott értekezletének eredményeül a jegyzetek alapján a kánonok ügyében megállapítható. Apostol Pál, mint említettem, ebben az értekezletben nem vehetett részt, de azért ebben a tárgyban Nagy Mihály útján közölte nézeteit az értekezlettel.

Ezek lényegökben s legnagyobb részt egyeznek az értekezlet fentebb ismertetett megállapodásaival; csak egy igen érdekes pontban térnek el ezektől, nevezetesen ott, a hol a tiszáninneni egyházkerületben épen érvényben levő kánonokról szól. Mig az értekezlet, a mint láttuk, semmit sem szól a budai kánonokról, Apostol Pál, midőn ezeket a legélesebben elítéli, egyszersmind ki mondja, hogy ezek voltak nálunk, t. i. a tiszáninneni egyházkerületben leginkább érvényben megalkotásuk óta. Ugyanígy szól Zsarnay Lajos, egyházkerületi főjegyző is Apostol Pálhoz 1852. május 28-án írt levelében. Miután a többi kánonokat elősorolja s röviden, pár vonással ismerteti, így szól róluk: „A budai kánonok egészen más szelleműek és ámbár valóságos Schlachta-törvények, lengyelek után készültek, lengyel arisztokráciai szint viselnek, mégis tagadhatatlan, hogy ezek igen áthatották tiszáninneni egyházkerületünket. Secularis uraink azokat szerették és pártolták, nekünk, papoknak engedelmeskednünk kellett. Azoknak második §-a mindjárt rút következetlenséggel a papoknak csak kegyelemből enged befolyást az egyház-igazgatásban, midőn a patronus születésével örökli a consistorialisságot s gondnokságot, $\frac{2}{3}$ rész pártos nép a papot kiszavazhatja hivatalából.”

Maga, Apostol Pál ezekre a kánonokra vonatkozólag Nagy Mihályhoz intézett levelében szintén ilyen formán, de jóval keményebb szavakkal nyilatkozik. „Magamat illetőleg, — úgy mond, — a mennyiben egyházkerületünkben megszületésük óta a budai kánonok divatoztak, vagy inkább csak tengődtek, most érvényeseknek, majd érvényteleneknek, a mint jött, mondattak, véleményem nyilvánításában ezekre szorítkozván, őszintén ki mondom, miként ezek a lengyel minta szerint öntött, barbarus, igazságtalan, az egyházi személyeknek az egyház kormányzatában részt csak kegyelemből engedő, a legérdemesebb, legtisztább erkölcsű, idejét s erejét a maga hivatásának szentelő lelkész $\frac{2}{3}$ rész szavazattal elkergető s koldusbotra juttatható s a társaság céljának előmozdítását akadályozó stb. törvények valamint fejlődési megerősítést soha nem nyertek s nem is nyerhetek, úgy e korban még sokkal inkább méltók, hogy örök feledékenységnek adassanak át. Óhajtom, s kívánom én presbyterialis kormányzatunk fennmaradását, mert ez illő hozzánk, az első keresztyének utódaihoz, de óhajtom annak az idő folytán hozzá raggatott fattyú kinövésektől megtisztított alakban való fennmaradását.”

A tiszáninneni egyházkerület akkori két legelőkelőbb egyéniségének ezen nyilatkozatai a budai kánonokra nézve már magukban véve is igen fontosak, de az utóbbiak, Apostol Pálnak a szavai még ezen kívül különös jelentőséget nyernek az által, hogy ő ezeket az életből, gyakorlati alkalmazásukban igen hosszú időn keresztül, majdnem kezdettől fogva tanulta ismerni. S még ezen felül igen jól kiérezhető belőlük az a mély elkeseredés is, a mely magyar ref. egyházunk az ő korabeli papi nemzedékének keblét ezekkel a kánonokkal szemben eltöltötte.

Polgár Mihályon kívül még Nagy Mihály is támogatására kívánt lenni beteges tisztársának, Apostol Pál-

nak ebben a nehéz és kényes kérdésben. Ugyanazért egyik levelében, 1852. július 24-én, az értekezlet megállapodásairól ő is tudósítja, a midőn a fentebb ismertetett jegyzetekben itt-ott mutatkozó hézagokat kitölti, egyszersmind a tiszáninneni egyházkerületnek a budai kánonokhoz való viszonyára s az ennek folytán előállott ferde helyzetre is kiterjeszkedik s ebben a tárgyban tanácsokat ad.

Nagy Mihály levelének ide vonatkozó fontos részlete a következő:

„Igen természetes, hogy használatban levő egyházi törvénykönyvünket, mely nálam a komjáti canonicus könyv, fel kell jelenteni s küldeni oly hozzáadással, hogy mivel ez már régi, közönségesen érezve volt új egyházi törvénykönyv készítésének szüksége. Volt az iránt legfelső engedelmessel zsinat 1791-ben, de a mik abban megállapítottak, egyházi törvényekké nem lettek, mert a királyi felség által nem erősítették meg. Használtattak némileg a budai zsinat végzései is, a mennyiben az alapcanonokkal megegyezők voltak, vagy valamely tárgyat kimerítőbben, szabatosabban adtak elő. Sőt ugyan az eredeti s még most is használatban levő egyházi törvények alapján s azokkal összhangzólag hozattak a körülmények kívánata szerint évenként az egyházkerületi közgyűléseken úgynevezett statutumok, szabályozó rendeletek, annál inkább, mivel némely egyházi törvények, mint régiek, a kor s fejlődés szellemének meg nem felelők, gyakorlatból kimentek, elavultak: de a statutumok jegyzőkönyveinkbe bevezetettvén, minden évben felterjesztettek és azok iránt, ha elfogadhatóknak nem látszottak, észrevételt tett s rosszsalását kijelentette a magas kormány, ez esetben általunk is félretétettek; ha pedig a magas kormány által helytelenítő észrevétel nem tétetett ellenök, szabályozó egyházi rendeleteknek tartattak. De meg volt oly eset, a melyben, mint pld. a tiszántúli egyházkerületi villongás elintézésére maga a magas kormány az egyházkerületek kormányát hívta fel és a négy egyházkerület Debrecenben hozott rendeleteit megerősítvén, ezek azóta egyházi törvényekül szolgálnak. Ezekben közponosultak általános nézeteink, mert épen egyhangú szerkezetet készíteni nem is volna célszerű.

„Már az bajos, hogy a tiszamelléki egyházkerületben oly egyházi rendeletek voltak használatban, melyek egyházi törvényekké nem szentesítették. Általánosan ily rendeletet gyakorlatban létét kimondani annyi volna, mint azt nyilvánítani, hogy egyházi törvény nélkül kormányzott az egyházkerület. De meg ha — nem alaptalanul — kárhóztató itéletet nyilvánítandó Főtisztelendőség a budai zsinat rendeleteiről, melyek valóban sem a kor szellemét nem bírják, sem az egyházi igazgatás természetével össze nem hangzó: a magas kormány méltán kérdésbe teheti: mikép használhatta hát azokat, — mint nem is törvényeket, — az egyházkerület egyházi kormánya. Ám mondassék ki a budai zsinat rendeleteiről az érdemlett itélet: de bizonyos módosítással, miszerint ha használtattak is azok, annyiban használtattak, a mennyiben az eredeti egyházi törvénykönyv szabályaival összhangzásban voltak. Mert csak volt a főtiszt. egyházkerületnek egyházi törvénykönyve, már akár a komjáti, akár a Geleji. Azt sem hagyhatjuk érintetlenül, hogy óhajtható volna új egyházi törvénykönyvnek, az eddigiek alapján, célszerű, a kor s fejlődés szellemének megfelelő készítése. E tárgyban óhajtasunkat már ez előtt is kijelentettük és zsinat tarthatás iránti alázatteljes kérelmünket jobbagyi mély hódolattal felterjesztettük: de eredménytelenül.”

Eddig terjed a levélnek ide vágó része.

Mindezekből a kánonokra vonatkozó tárgyalásokból s az ezek alapján tett felterjesztésekből két sajnós dolog került nyilvánosságra.

Elsőben az, hogy a magyarországi ev. ref. egyháznak ez idő szerint az egyház alapelveinek, a kor kívánalmainak s a haladás szellemének megfelelő törvénykönyve nincs s hogy egy ily törvénykönyv megalkottassék, arra nézve az idők teljessége immár elérkezett.

Másodszor az, hogy a budai zsinat teljesen képtelennek bizonyult arra, hogy egyházát a fentebbi kívánalmaknak megfelelő törvénykönyvvvel ajándékozza meg.

Mindezek, de különösen az utóbbi, rendkívül bátorítólak hatottak az ellenséges szellemű s mindent a saját képére alakítani kívánó absolut kormányra; mert ez nála azt az erős meggyőződést érlelte meg, hogy mivel a magyarországi ref. egyház a kor szellemének megfelelő, a korviszonyok által követelt törvények nélkül él, s mivel, mint a legutóbbi zsinat eredményei mutatják, ez az egyház ily alkotásokra nem is képes, ezt a feladatot, természetesen a maga szellemében s intentiói szerint, egyedül ő oldhatja meg.

Ime ily helyzetet teremtett egyházunkra nézve ezen különben is igen nehéz időkben a budai zsinat. Az apák ették meg az egrest, a fiaknak vásott el benne a foguk.

Az 1859. szept. 1-sei császári nyílt parancs egészen határozottan útal a budai kánonokra s szabályrendelésének a törvényesség bizonyos mázát igyekszik azok segélyével megadni, a midőn ezt úgy igyekszik feltűntetni, mintha a budai kánonok ügyében ismételt/megindított tárgyalások eredménye volna.

* * *

Mindezek az adatok, a melyeket itt elősoroltam, nem igen vigasztaló képet nyújtanak a protestánsoknak a gyászos absolut korszakbeli magatartásáról és helyzetéről az 1859. szept. 1-seje előtti időből. Egyházunk és nemzetünk nagy szerencséjére 1859. szept. 1-én épen a köz-szellem hatalmas felpezsdülésekor, hirtelen oly kedvezőleg alakultak a viszonyok, hogy az egyetemes prot. egyház maga vehette kezébe a saját sorsának intézését s rövid heves küzdelem után a restitutio in integrum kivivatott. Nagyon természetes az, ha ezen utolsó időszaknak a küzdelmet fényes sikerrel koronázó eredményein legeltetjük szemeinket a legörömeztobb. Szükséges azonban már valahára azokra a sötét napokra is pillantást vetnünk, a melyek ezt az időszakot megelőzték. Mert vannak ezeknek is reánk nézve tanulságai, a melyeket a jelen és jövő érdekében okvetetlenül fel kell jegyeznünk. Ezen sötét napok után, azzal a bizonyos „köz-kincscsel“ való mostoha elbánás eredményeként mutatkozik elsőben egészen sajátságosan, miután a prot. egyház per excellentiam tanító egyház, hogy az iskolai autonomia az egyházi autonomiától, vagyis, a mi végeredményben nálunk egyre megy, ez iskola az egyháztól egészen elkülönül. Az a processus, a mely ennek folytán megindult, még nincs befejezve s a minden szenvedélyes vitát túlkiabáló döntő fontosságú eredmények még nem harsogják tele a füleket, így a pro et contra nyilatkozó szenvedélyek harca között merőben meddő volna annak a vitatása, vajjon közművelődésünkre általában üdvös volt-e vagy kárhozatos ennek a processusnak a megindulása, vagy hogy ez több hasznot hajtott-e a köznek, mint a mennyi kárt ennek folytán a protestáns egyház vallott; de a pártszenvédelek forrongásától elfordulva, egyet egész határozottsággal megállapíthat az, a ki a protestáns egyház virágzását nemzeti közművelődésünk egészséges fejlődésével szoros összefüggésben állónak gondolja s ez az, hogy mivel, a mint említettem, a protestáns egyház per excellentiam tanító

egyház, az iskolának az egyháztól való legkisebb elhidegülése vagy elidegenülése ezt az egyházat gyökerében támadja s ez a tünetény ennek a körében decomposition, destructióra vezet; nemzetünk történetének beható vizsgálása pedig azt a komolyan intő tanulságot szolgáltatja, hogy mind az a kár, a mely a protestantismust éri, kihat egyszersmind a nemzetre is, sőt az egyenesen s közvetlenül ezt sujtja. Azért nagyon jó lesz azoknak a napoknak az eseményeivel s tanulságaival mennél behatóbban foglalkozni, hogy annál tisztábban láthassunk, ha majd egyszer, előbb vagy utóbb, a kiábrándulás órája ütni fog.

Zsoldos Benő.

KÖZÉLETÜNK.

Az ó-szövetségi revisio utolsó mozzanatai.

A „Sárospataki Lapok“ olvasó közönségének éveken át volt alkalmá figyelemmel kísérni annak a csendes, jól meggondolt munkának minden mozzanatát, a mely munka *Biblia-revisio* címen lesz feljegyezve a hazai protestáns egyházak történetében.

Még bizonyára vannak, a kik emlékeznek a volt szerkesztőnek meg-megújuló noszogatásaira, a mikkel érdeklődést próbált támasztani a közös ügy iránt s egy némely mutatóványa sincs talán végképen elfeledve, a melylyel kihívni törekedett a kritikát mindannyiszor, valahányszor egy-egy előre tett lépésről beszámolhatott.

Néha eltitkolhatatlan keserűséggel, szinte támadólag unszolta a hivatott olvasókat a felszólalásra, a kifogásoknak, kívánságoknak nyílt kimondására, vagy legalább azoknak az érdekelt munkásokkal való közlésére s nem egyszer a prot. sajtó ellen is panaszra fakadt a miatt, hogy nem segít és nem bír általánosabb és mélyebb érdeklődést kelteni a *Biblia-revisio* munkája körül.

Mikor — sok váratlan közbevetetés s újabb és újabb akadályok legyőzése után — a munka 1898-ban elkészült, ugyancsak a „Sárospataki Lapok“ első sorban sietett e fontos eseményről a közönségét értesíteni s összehasonlító mutatóványokkal igazolta azt, hogy a revisorok felett nem folyt el egy évtized haszontalanul; de ugyanakkor a revisio egy némely kifogásolható eredményét is érintve, sürgette a munka újabb átnézését s egyelőre legalább a boszantó sajtóhibák kiigazítását. Ugyanezt tette a „*Protestáns Szemlé*“-ben (1898. évf. 9., 10. füzetében) is s nyughatatlankodásának jogos voltát elismerte minden hivatott tényező s a revisionális bizottság elnöke felhívta a revisorokat munkáik átnézésére és a javítandók kijavítására. Ez már a legnagyobb csendben történt, annyira, hogy a nagyközönségnek alig-alig volt arról tudomása.

A revisorok aztán gyorsan elkészültek feladataikkal s a Hornyánszky nyomdája még gyorsabban kinyomatta az összeállított sajtóhibákat, a biblia-terjesztő-társaság pedig hozzá-kötötte azokat az újabb kötetű bibliákhoz, voltaképen csak az ó-szövetségi részhez, melléjük vetvén „*Családi krónika*“ cím alatt négy levélnyi rovatot papirost csinos keretbezással.

Mire ez a pótló munka elvégződött, az történt közben, hogy Új-Sóve tudós lelkipásztor, *Venetianer Sándor* tisztelet parancsoló odaadással, teljes nyelvészeti képzettségével neki vetette magát a revidált Ó-szövetségnek és a Septuaginta, Vulgata s a Luther, Meyer, de Wette, van Ess, Kautsch német bibliák, továbbá az angolok új bibliájának, s a Segond-féle francziának és a hollandinak s a mi Károlink, Kámorink és a r. kath. Tárkányi-féle bibliának felhasználásával egy összehasonlító tanulmányt

tett közzé (kár, hogy Komáromy Csipkés György kikerülte a figyelmét!!...) „Az Új Ó-szövetség” cím alatt.¹

Örvend e 110 lapra terjedő művében, hogy a Károli bibliájának nincsenek immár uszályai hogy ósdi köntöse eltűnt s hogy most már az előkelők ajkain sem támadhat gunyosoly, ha a bibliát nekik olvasmány gyanánt ajánlja valaki; — de örömet megzavarja, gyönyörködését meglohasztja az a tapasztalat, hogy az új ó-szövetség nem bír viszhangot kelteni a közönség lelkében s még lelkészársai között is csak egy-kettő akad, a kinek arról tudomása van. . . . Panaszszal említi, hogy a *Radácsi* bemutatónak értekezése (Prot. Szemle 1898. évf.) sem tudott érdeklődést gerjeszteni s „nyilvános üléseken is megelégedtek egy-egy bókkal a nagyilelkű kiadó s a tudós munkások iránt.”

E szomorú tünemény okát keresvén, arra a feltevésre jut, hogy a revisionális bizottság talán maga sem kívánta az egyház érdeklődését a nagy feladatra ráirányozni s nem akarta mintegy zavartatni magát a kívülről jöhető ellenvetések vagy helyreigazítások által.

Kemény vád, de mindjárt elvész a súlya, ha azt a panaszát is megolvassuk a buzgó felszólalónak, a mely szerint a revideáló-bizottság elmulasztott bizonyos részleteket bemutatni a revideált bibliából s nem tartotta szükségesnek a maga revisionális elveit sem kifejezteni a nyilvánosság előtt.

A „Sárospataki Lapok” olvasó közönsége tudhatja, ha senki nem mondja is neki, hogy ennek a panasznak nincsen semmi alapja. Tudnia kell, hogy a revisionális bizottság elébb a Mózes első könyvét, majd *Mutatványok az Ó-testamentum költői és prófétái könyveiből* cím alatt (1890) egy 99 lapra terjedő füzetet adott ki,² a melyben Jób könyvéből, a Zsoltárokból, Ézsaiásból voltak bemutatott részletek, Jól és Amós próféták művei pedig egészen voltak kinyomtatva — éppen abból a célból, hogy mennél többen, még a szöveg végleges megállapítása előtt, hozzászólhassanak a revisorok törekvéseihez. A „Sárospataki Lapok” olvasó közönségének tudnia lehet azt is, hogy a revisionális bizottság ennél még többet is cselekedett, a mennyiben 1896-ban egy újabb füzetet ismét tájékoztatni kívánta a közönséget, ily cím alatt: „Mózes öt könyve és Józsué könyve (Hexateuch) fordította Károli Gáspár. Újonnan átnézett kiadás.”³

Az új-sóvei lelkész ma már maga is jól tudja említett panaszának alaptalan voltát (több éven át volt távol hazánktól s nem kísérhette figyelemmel az itthon történeteket); de nem is az képezi az ő művének lényegét, hanem az az összehasonlító kimutatás, a melylyel ő a revisorokat s általában a biblia-forgató egyéneket az általa kifogásolt részletekre figyelmezteti. Célja ezzel sem a kritika, mert elismeri ismételt is, hogy a *revisorok kiváló munkával ajándékozták meg az egyházat az új ó-szövetségben, de óhajtaná, szeretné, ha tökéletesebb, ha kifogástalanabb volna, hogy az egész világ előtt dicsekedhetnének vele.*

Kifogásait „Hiányok,” „Feleslegek” és „Hibák” címek alatt csoportosítja s itt-ott tekintettel van már a hazai izraelitáknak Thora-fordítására is.⁴

¹ Megjelent Szegeden 1900-ban, az Engel Lajos könyvnyomdájában.

² Lásd a „Sárospataki Lapok” 1900. évf. 404, 560, 589, 608, 623, 641. lapjait. Ugyanott a 826-ik lapon olvasható a biblia-revisió tárgyában Sárospatakon 1900. szept. 12-én tartott értekezlet jegyzőkönyve a revisio elveinek felsorolásával.

³ Lásd a „Sárospataki Lapok” 1896. évf. 9. lapját, a hol az újított szöveggel együtt olvashatók — éppen az összehasonlítás kedvéért — a Károli, Káldy, Komáromy Cs. György és a Kármory fordításának bizonyos részletei is.

⁴ Azóta már a 2-dik részlete is megjelent e műnek s rövid idő alatt igyekszünk ezt is bemutatni.

E munka a Biblia-terjesztő Társaságnak is megküldetvén, ott az a kívánság támadt, hogy miután a biblia-fordítás lehető tökéletességét mindnyájunknak óhajtanunk kell — egy szűkebb körű bizottság — Szász Károly püspök elnöklete alatt s az új-sóvei lelkész bevonásával — nézze át a kifogásolt helyeket s a szükséghez képest módosítsa.

Igy ült össze f. hó 12-én Budapesten a meghívottak kicsiny serege. Nem a Szász K. elnöklete alatt (a kit megfárasztott a temérdek munka és a lelkét ostromló fájdalma sokasága), hanem az ő megbízottjának, *Petri Elek* budapesti theol. tanárnak elnöklete alatt. Előbb a theol. akadémia épületében, a tanári pihenő szobában, majd a Lónyay-utcai gimnázium elnöki termében (s illetőleg régészeti muzeumban) végezte ez a kicsiny sereg az ó-szövetség újabb superrevisióját. — Jelenvoltak a helyettes elnökön kívül: Dicsőfy József, Hamar István, Kecskeméthy István, Radácsi György és Vene-tianer Sándor.

Négy napig tartó 7—8 órás ülés után jól esett meggyőződnie a bizottságnak a felől, hogy az újított ó-szövetségben azok a hiányok sem mind hiányosak, azok a hibák sem mind hibák, a miket a nevezett mű olyanok gyanánt tüntetett fel. Kölcsönös felvilágosítás után érthetővé, világossá vált több olyan hely is, a mely felett — némelyek szerint — homály ült s a feleslegek sem bizonyultak általában feleslegeknek.

Végig tárgyalta a bizottság a Thórában mutatkozó hibákat, hiányokat, feleslegeket; ugyanezt tette Ézsaiással, Ezékiellel s részben a Zsoltárokkal és Jóbbal is. A főbb dolgokra nézve egyetértés támadván, a többi iratokra vonatkozólag abban egyeztek meg a tagok, hogy kiki nézze, tanulja át még egyszer a maga által kiválasztott részleteket s úgy tegye meg a módosításokat, hogy közölje azokat elébb a bizottság egy-két tagjával s csak azután jegyezze be a szövegbe, a melyet — ha a szükség úgy parancsolná — még egyszer közösen fognak majd megállapítani.

Nagy küzdelemben volt a bizottság a Jehova ismeretes jelzője, a „boszúálló” miatt. Tény az, hogy ez a jelző az újabb írásmagyarázat szerint nem felel meg a Jehova jellemének s az újabb fordítók ezt így végképen nem is használják. Hanem hát mi helyettesítse a megszokott s fülünknek már egészen jól eső kifejezést?! *Buzgó, féltékeny, buzgóságos, nagy szerelmű . . .* vagy mi egyéb?! A vége pedig az lett, hogy *féltőn szerető*. Csak ez az egyetlen kifejezés volt talán, a mi nem tudott közös megnyugvást támasztani. Egyebekben az Istennek lelke úgy kötözte egybe az elméket és szíveket — ott abban a kicsiny seregben — hogy mindenkinek ékesen és szép renddel folytak le.

Juliusra a még hátralevő munka elkészül s akkor aztán megnyílik a megegyengetett út az új-szövetségi revisio számára is. — „Szerencse fel!” ry.

Eszmélkedés a magyarországi tótajkú ref. gyülekezetek sorsa fölött.

— Reflexio Péter Mihály ev. ref. lelkész hasonló című közleményére. —
(Folytatás és vége.)

Annyival különösebben érintett engem a P. M. lelkészársam cikke, mert köztudomású dolog, hogy éppen napjainkban törekvése a magyarországi g. kath. egyháznak a magyar nyelvű liturgia megalapítása; tapasztalat továbbá, hogy r. kath. atyánkfiai sokat tesznek a magyarosítás érdekében. Ide fent pl. Homonna

vidéken magyar ének hangzik r. kath. templomokban; a pár évtizeddel ez előtt csak tótul beszélő nép mamár magyarul is beszél; vannak r. kath. iskolák, melyekben a magyarosítást tüntetőleg szolgálják és eredménnyel törnek a cél felé. És mi ezeket tudva, dédelgessük a tót nyelvet?? Nesze neked par excellence magyar vallás!

De hát mi lesz a prot. felekezeti öntudattal és hitélettel, mely oly gyenge lábon áll a f.-zempléni ev. ref. egyházmegye tót eklésiáiban?! Vagy talán nem látja senki?! — Valószínűleg így sóhajt fel P. M. úr.

Dehogy nem! Látjuk, tudjuk, hogy a prot. felekezeti öntudat és hitélet gyenge lábon áll itt a mi egyházmegyénkben — is: de azt nem látjuk, hogy csak a tót eklésiákban. Sőt azt látjuk, hogy a prot. felekezeti öntudat és hitélet a magyar gyülekezetekben (tisztelet a kivételeknek) még gyengébb lábon áll.

Mi ennek az oka? A magyarosítás? Avagy az, hogy állítólag a tót ajkú gyülekezetek élén tótul nem tudó papok állnak? Vagy, hogy a missiói egyházban (mert F.-Zemplénben csak egy van!) magyar anyanyelvű pap van? — Hiszen az a tapasztalat, hogy átlagosan a magyar gyülekezetek rosszabb ábon állnak! Hiszen missiói egyházunk tagjai kizárólag magyar ajkúak!

Ne, ne toljunk előtérbe nemzeti szent törekvéseket gyülekezeti bajaink okaiúl! Ha hajt, készlet a lélek bennünket a bajok okait kutatni, ott keressük, a hol azok egyedül találhatók meg.

Én rámutatok ezekre az okokra, röviden, csak érintve most az okokat.

Gyülekezeteink bajainak okait két osztályba sorozom. Vannak közvetett és közvetlen okok.

Közvetett okok: 1. A megindult országos politikai irány kiforratlansága, mely szerint megindult egy ideális szabadelvű irány, de az nem végeztetett be még; olyan mint egy felépített ház tető nélkül, a ki benne kíván lakni, el kell készülnie lennie, hogy nyakába hull az eső is. 2. A kor szellem, mely túlságos reális irányánál fogva megteremtette a vallás iránti közönyösséget és az egyháziatlanságot. 3. A kedvezőtlen közgazdasági állapotok, melyek a kíváncsú és szükséges prot. áldozatkészségnek nem igen kedveznek.

Közvetlen okok: 1. Hazai ev. ref. egyházegyetemünk működésében vajmi kevés az egyöntetűség. 2. Az országos átalakulások készülétként találták egyházunkat s itt-ott észlelhető a hazai protestantizmus életében, hogy elkésve cselekszik sok fontos dologban; a régi pátriarchális életből nem tud kizökkenni, nem tudja magát beletalálni a XX. század modern, villanyos erővel mozgó életébe. 3. Liturgiánk elavult. 4. De a legfontosabb közvetlen ok, ne szépítsük a dolgot — és ez F.-Zemplénre is szól — magokban a lelkipásztorokban van. Az egyik lelkipásztor nem jól sáfárkodik, a másik nem lelkipásztori módon él, a harmadikat modora teszi alkalmatlanná a lelkipásztorokodásra. S ezekhez járul a nagy szegénység is, a mely aztán e közvetlen okból származó gyülekezeti bajokat még növeli. A milyen a pásztor, olyan a nyája. Ez az igazság. A jó pásztor pásztori gondjával és bölcsességével még a közvetett okok által előidézett bajokat is enyhíti. A rossz pásztor alatt még a jó legelőn is lesóványodik a nyáj.

Ne bántsuk hát a magyarosítási törekvéseket. Ne keressük ebben a bajok okait, mikor máshol vannak ez okok. Gyülekezeteink nem e miatt pusztulnak. Péter apostolt minden nemzetbeli megérti és követi. Pál

apostol bölcsesége és ügybuzgalma a hitetlenben is hitet ébreszt.

Az „ismerd meg magad“ elvét szemünk elől soha nem tévesztve, dolgozzunk a jobb jövő reményében és legyünk következetes és igazi magyar *kálvinista lelki pásztorok!*

Réz László.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozások.** Kalocsa Róza, a debreceni ev. ref. felsőbb leányiskola lelkes és buzgó tanárnője, a felsőbb leányiskolával kapcsolatos internatus igazgatója c. hó 17-én három hónapi súlyos szenvedés után elhunyt. Az elhunyt nő egyike volt a református nőnevelés leglelkesebb szószólóinak, leghivatottabb munkásainak, ki hosszú, viszontagságos életét ennek a szentügynek áldozta. Nemcsak előszóval igyekezett tanítványainak — kik mindig a legrajongóbb szeretettel ragaszkodtak hozzá — lelkére hatni, hanem az ifjúsági irodalomnak is szorgalmas munkása volt. E nemű művei között ismeretesebbek: Válogatott elbeszélések, Nagymama regéi, Tündénkert, Igaz történetek és mesék stb. — Teme-tése nagy részvét mellett e hó 19-én ment végbe. — Darvas Imre, a kassai ev. ref. egyház főgondnoka, Abauj-Torna vármegye főispánja, élete 80-ik évében február 16-ikán elhunyt. Legyen áldott emlékezte!

— **Ev. ref. egyetemes konventünk** tagjait az elnökség április 16-ikára hívta össze Budapestre.

— **A kongrua ügyben** közölt nyílt kérdésre a püspöki hivataltól a következő határozott választ kaptuk: „A legközelebb megjelent „Sárospataki Lapok“ 7-ik számából az tűnik ki, hogy a lelkészek közül többen kérdezősködnek a felől, mi az oka annak, hogy lelkéseink meg nem kapták még mindnyájan a kongruákat, — hogy ki utalta-e a miniszterium azt számukra, mert a napi lapok azt írták, hogy a múlt évi december 15-én megtörtént a kiutalás, — mi az oka ez esetben a késlekedésnek? . . . E kérdésekből a gyanúsításnak bizonyos neme kandikál ki, mintha a kiutalványozott kongruát talán valahol, pl. a püspöki hivatalnál rejtegetnék. . . Felvilágosításul s megnyugtatóul szolgáljon ez a tudósítás: a kik kongruákat két évre, 1899-re és 1900-ra még meg nem kapták, azok részére még az nincs utalványozva, nincs pedig utalványozva azért, mivel kongruájok rectificatiojáért későn, december 15-én túl folyamodtak és így kimaradtak azon lelkészek sorából, kiknek részére december 15-ikén a kongrua utalványoztatott. Így bizonyos tekintetben a folyamodványokkal késedelmező lelkészek magok okai annak, hogy eddig kongruájokhoz nem juthattak, annyival is inkább, mert némelyiket kétszer is fel kellett hivatalosan szólítani arra, hogy a kongrua végleges megállapításához szükséges okmányokat adják be. Legyenek az ily módon rövidséget szenvedők igazságosak s saját hibájuk eredményét ne keressék másban, mint önmagukban. De legyenek egyúttal nyugodtak is, kongrua illetményöket megkapják, míhelyt utalványozva lesz. . . E hivatalos felvilágosítás szolgáljon tudomásul minden érdekelt lelkész-társunknak, főleg abból a szempontból, a melyre ez a hivatalos értesítés a súlyt fekteti, hogy. i. a kiutalványozott összeget az illetékesek minden késedelem nélkül megkapják, mert, a mint a nekünk szóló értesítés egy másik pontja mondja, — a püspöki hivatalnál 48 óráig sem marad a kongrua, ha ezekre menő összeg utalványoztatik is.

Dr. T. I.

— **Az Ev. Ref. Egyetemes Tanügyi Bizottságot** az elnökség f. é. ápril hó 12-re Sárospatakra fogja összehívni. A Tanügyi Bizottságnak ez az ülése fogja végleg megállapítani az ev. ref. középiskolai konventi tantervet annak a bizottsági javaslatnak az alapján, a melyet a 7-es bizottság Sárospatakon február hó 8-án tartott ülésének tárgyalásai alapján Váró Ferenc bizottsági előadó fog készíteni. Reméljük, hogy ez az előadói

munkálat mielőbb elkészül s oly időben fog megjelenni, hogy arra az egyes gimnáziumok tanári karai esetleges megjegyzéseiket még megtehetik s így a készülő új tanterv minél célszerűbbé és megfelelőbbé tételéhez hozzájárulhatnak. Tehát a jövő iskolai évben már — az állami középiskolákhoz képest kétévi késéssel ugyan de — valahára mégis megkezdhetik a mi iskolánk is az új tanterv életbeléptetését. Az ebből középiskolai oktatásunkra háramló hasznat nem szabad kicsinyelnünk, mert igaz ugyan, a mit épen a napokban hangzatosított a nagyhirű Boissier, hogy a jó tanártól függ minden, mert az még a rossz tanterv hibáit is elenyészeti, hiányait is kipótolja, de az is kétségtelen, hogy a jó tanterv is egyik főbiztosítéka a tanítás eredményes voltának.

— **A sárospataki főiskola** javára megindított „mustár mag” mozgalomnak nagy idő múltával ismét akadt támogatója, még pedig onnan a messze földről, az Oceánon túlról: *Kalassay Sándor amerikai ev. ref. missionárius* személyében, a ki évi 20 koronát ajánl fel az „alma máter”-nek azért az általa is, mások is által is élvezett s bizony soha vissza nem fizethető jókért, a melyekkel a főiskola őt, másokat is elhalmozta volt. — A tett: önmaga a teljes dicséret.

— **Lelkész-választás.** A gömöri egyházmegyében fekvő *szűtori* gyülekezet hívei február 17-én meghívás útján *Jósvay Dénes* hanvai s.-lelkészt választották meg *Simon Mihály* utódjául, a ki a *gömör-székárosi* egyházba költözik át. A szűtori egyházat szerencsésnek tartjuk, mert most is egyet hívott azok közül, a kik *hivatásból vállalkoztak* az Úr szolgálatára! A megválasztott ifjú lelkészt pedig üdvözljük azért, hogy mint volt sárospataki senior nem „*restelli*” elvállalni a kis egyház vezetését. Nyugodjék meg a gondviselés kegyelme a gyülekezeten is, az ifjú lelképásztoron is! (—n.)

— **A debreceni ev. ref. főiskola akadémiai szakain** az 1900—1901-ik iskolai év II. felében 5 *theologiai*, 8 *jogi* és 2 *bölcsészeti* tanár ad elő, tehát összesen 15, a kikhez veendő a főiskolai orvos és az énektanár, a kikkel együtt 17 előadó foglalkoztatja az ifjúságot. A *theologiai* tanárok közül 2, t. i. *Balogh Ferenc* és *Dr. Erdős József* nem csupán a saját, hanem az u. n. bölcsészeti szakon is ad elő. Egyébként a beosztás a következő: 1. *Balogh Ferenc* tart a *theologiai* szakon az egyetemes egyháztörténelemből heti 6, prot. egyháztörténelemből heti 3, a dogmatörténetből heti 3, összesen heti 12 órán; a bölcsészeti szakon angol nyelvet tanít heti 3 órán, tehát összes heti óraszámja 15. 2. *Csiky Lajos* 5 részben tantárgyból, részben szemináriumból tart heti 12 órát; 3. *Dr. Erdős József* a theol. szakon tart 3 tárgyból heti 8 órát; a bölcsészeti szakon egy tárgyból heti 2 órát ad s így összes heti óraszámja 10; 4. *Sass Béla* 4 tárgyból heti 11 órán tart előadásokat; 5. *Eröss Lajos* két tantárgya (dogmatika s vallásbölcsészeti) heti 8 órát foglal le. A jogi szakon 1. *Kovács Sándor* a római jogból heti 8 órát tart; 2. *Dr. Karsa István* 3 tárgyból heti 8 órán ad elő; 3. *Dr. Bacsonyi Lajos* 3 tárgya heti 10 órás kollégium; 4. *Dr. Ozory István* heti 10 órán adja elő 3 tantárgyat; 5. *Dr. Bartha Béla* részben tantárgyból, részben szemináriumból álló ötös munka-köre heti 10 órát foglal el; 6. *Dr. Kérészy Zoltán* 2 tárgya heti 6 órá; 7. *Dr. Helle Károly* heti 9 órán adja elő 3 tantárgyat; 8. *Dr. Haendel Vilmos* 3 tárgyat ad elő heti 10 órán. A bölcsészeti szakon az említett 2 *theologiai* tanáron kívül előadnak: 1. *Dr. Öreg János*, a ki 6 tantárgyból heti 15 órát tanít (egyik tantárgy a francia nyelv, a mely 2 csoportu hallgatóké

külön 2—2 órával hetenkint); 2. *Dr. Ferenczy Gyula* (könyvtár-igazgató) 6 órán adja elő 2 tantárgyat; 3. *Dr. Tüdös Kálmán* orvos 2 tantárgya heti 4 órán; 4. *Mácsay Sándor* ének órája hetenkint 2-szer. A részletes kimutatát szerint debreceni főiskolánk akadémiaján a 17 előadó összesen: 53 tantárgyat heti 155 órán ad elő.

(n.)

— **A kongrua utalványozására és kezelésére vonatkozó szabály-tervezeti konventi bizottság** febr. 4-iki ülésének lefolyásáról nyújt tájékoztatót az a jegyzőkönyvi kivonat, a melyet püspöki hivatalunk az esperesekkel közölt. E jegyzőkönyvi részlet csupán egy ügyről szól, t. i. a kápláni kongruáról s arra vonatkozólag, közli a hivatalos felfogást, a mely a konventi elnökséghez intézett következő miniszteri leiratban foglaltatik. „Az 1898. évi XIV. t.-cikk és az 1898. évi okt. 24-én 4433. eln. sz. a. kiadott rendelet szellemének felel meg, ha figyelembe vétetnek azon segéd-lelkészi alkalmazások is, midőn betegség vagy más okból munkaképtelen lelkészek mellé kell az ok megszűntéig, segédlelkészeket az illetékes egyházhatóságnak intézményszerűleg alkalmazni, valamint a hol a lelkész a javadalom egy részének élvezetével nyugdíjaztatván, az új lelkész a nyugdíjazott haláláig nem jut a teljes javadalom élvezetéhez, végre ha figyelembe vétetik azon körülmény is, hogy lelkészi özvegyek az u. n. kegyelmi időre saját költségükön kötelesek a helyettes, illetőleg segédlelkészről gondoskodni. Múltánolva az e részben számos oldalról felhozott és valóban a törvény szellemének teljesen megfelelő kívánásokat, hajlandó vagyok az 1898. XIV. t.-cikkkel és az idézett 1898. 4433. sz. eln. rendelettel összhangban álló alakban a következő intézkedéseket tenni. Ugyanis viszonyítva a jövedelem kiegészítésére jogosult lelkészi állások számához s figyelembe véve a még felmerülhető szűkséget is, a jelzett célra 46 segédlelkészi állás legmagasabb állami javadalmának megfelelő évi huszonháromezer (23,000) korona átalányösszeget bocsátok a hely. hitv. ev. egyház rendelkezésére, mely összeget az egyetemes konvent lesz hivatva az egyes egyházkerületek közt felosztani. Ezen átalányösszeg csak az 1898. XIV. t.-cikk szerint jövedelem kiegészítésére jogosult lelkészi állásoknál használható fel és pedig csak az egyház-községben állandóan szervezett segédlelkészi állomáson, továbbá betegség, vagy más okból munkaképtelen lelkészek mellé, valamint a lelkészi özvegyek által tartandó segédlelkészek díjazására és oly lelkészek kárpótlására fordítható, kik az egész lelkészi javadalmat azért nem élvezhetik, mivel elődjük a javadalom egy részére való jogosultsággal szabályszerűen nyugdíjaztatott. Egy-egy segédlelkészre, illetőleg lelkészre évi (500) koronánál, illetőleg annak a megfelelő időszakra eső részénél több fel nem számítható. Ezen átalányösszegekről hozzám minden év végével okmányolt számadás mutatóba, az esetleges maradványösszeg pedig ugyanezen célra a jövő évre átvihető. Minthogy pedig ezen átalányösszeget a másodlatban idezárt rendelettemmel a budapesti IX. ker. m. kir. állampénztárnál a f. 1900. évre egyidejűleg utalványoztam, a folyó évben e címen felmerült szükséglet ezen átalányösszegeből fedezendő: a múlt 1899. évben pedig az ideiglenes jövedelmi kiegészítés során e címen már kifizetett összegeket hajlandó vagyok az illetők nyugtájával elszámoltaknak tekinteni. E leirat kapcsán pedig a bizottságnak a következő határozatát adja a jegyzőkönyvi kivonat: „A bizottság maga részéről helyesli és osztja a min. leirat azon intentióját és kiindulási pontját, hogy az 1898. 14. t.-cikk szellemének felel meg, ha a törvényben előírt díjazás adatik azon segédlelkészi állások után is, hol betegség, munkaképtelenség, a

lelkész elhalálozása vagy nyugdíjazása okából lett segéd- vagy helyettes-lelkész alkalmazása a felsőbb egyházi hatóság által elrendelve; ennek folyamán addig is, míg erre vonatkozólag a f. és m. konvent érdemlegesen és az 1898. 14. t.-cikk 17-ik szakaszában jelzett megállapodás alkalmával véglegesen fog intézkedni, feladatának tekinti már ezen alkalommal a min. leirat keretében megtenni azon előintézkedéseket, melyek alapján a megjelölt célra kiutalt összeg a konvent által a jogosultak között a törvénynek megfelelőleg szétosztható leendő." Es e határozatból kifolyólag felhívtak az esperesek az 1900-ik évben káplántartó kongruás helyek s az alkalmazottak névszerinti kimutatására és egyéb e kérdéssel összefüggő kimutatás elkészítésére, a mely kimutatás ez év április 1-ig beküldendő Dókus Ernőhöz Budapestre.

— **Ujabb plágium.** Az irodalmi tisztesség ellen elkövetett vétséggel s mások szellemi értékeinek eltulajdonításával vádolja Balog Mór, budapesti tanár a Középiskai Tanáregyesületi Közlöny legutóbbi számában dr. Gerevich Emil, kassai főreáliskolai igazgatót és Bóbíta Endre, ottani tanárt. Ezek a szerzők ugyanis a múlt év folyamán kísérleti fizikát írtak a középiskolák VII. és VIII. osztályai számára, melyet úgy a hivatalos bíráló, mint a szakközönség nagy méltánnyal és elismeréssel fogadott. A munkának tényleg sok jó tulajdonsága van, s a hivatalos bíráló szerint is sikerrel alkalmazható a physikának középiskolai tanításában. Előáll azonban Balog Mór s nyíltan hirdeti, hogy a szerzők munkájuk előszavában felemlített német írókat nem egyszerűen kútfőként használják, hanem tankönyvük legnagyobb részének összeállításában azok hasonló célú tankönyveiből vagy szó szerint fordítanak, vagy kivonatolnak. E mellett aztán a hivatalos bírálattal szemben, mely egyik jó nevű paedagogusunk tollából való, a tankönyvnek több tárgyi hibáját s tökéletlenségét említi fel. Balog utóbbi kifogásaival, melyeknek egyik része különben sem jelentős a tankönyv belső értékére, könnyen leszámolhat a közvélemény, mert elvégre is olyan munkát írni, a mely a bírálók szemében minden tévedéstől s tökéletlenségtől mentes volna, alig lehet s a tanárnak különben is módjában áll a tankönyv hiányait pótolni és tévedéseit megjavítani. De ezek után is fenmarad az erős vád, a plagizálás vádjá. Balog a szerzők tankönyvének 100-nál több önálló részletéről, paragrafusáról mondja ki, hogy plágiumok, hivatkozva a német írók műveinek megfelelő részeire. Hangsúlyozni kívántuk, hogy kimondja, mert csak akkor lenne a vád bebizonyítva, ha módunkban állna a vád kapcsán az idézett részeket össze is hasonlítani. Míg ez nem történik meg, fel kell függesztenünk ítéletünket úgy a vádlottakra, mint esetleg a vádlóra vonatkozólag is. (=)

— **A dunántúli ev. ref. egyházkerület** kongruajogusult lelkészei febr. 18-ikától 24-éig az 1901-ik év első negyedére szóló kiegészítési összegeket veszik kézhez. (Dunántúli Prot. Lap.)

— **Javítandók** csúsztak be Mocsáry Lajos „Válaszút” című e lapok 6-ik számában megjelent közleményébe. A 106-ik hasábon a kikezdes utolsó előtti sorában a „nemzetünkre” helyett: **vesztünkre** olvasandó, — ezután három sorral alább a „más” helyett **már**, — a 107-ik hasábon az utolsó előtti sorban e helyett: „mint pusztul el” **mit pestulál**; s 108-ik hasábon a 10. sorban (felülről) az „antiquitás” helyett **ambiguitás** olvasandó; a 21-ik sorban a „viseltetik” helyett **viselkedik**; a cikk végső részében pedig az idézetben levő „véleményeket” helyett: **körülményeket** kell olvasni.

— **A muzeumok és könyvtárak főfelügyelősége.** Kulturális jelentőségében fontos intézménynek szabályrendeletét dolgozta ki s közli a közoktatásügyi miniszter a hivatalos közlöny legutóbbi számában. Ez az intézmény a muzeumok és könyvtárak országos főfelügyelősége, melynek szervezésével főcélja az, hogy a hazai e fajta gyűjtemények között a rendszeres gyarapítás, a tudományos alapra helyezett egyöntetű be-

rendezés és a csereviszony szabályozása révén szoros összeköttetés létesüljön s ezeknek a gyűjteményeknek anyaga a tudomány és művészet közös kincsévé s a művelődés forrásává legyen. E végre gondoskodik ezeknek a gyűjteményeknek célzerű elhelyezéséről, gyarapításáról, ilyeneknek felállításáról, segélyezéséről s általában mindarról, a mi azokat értékessé, hozzáférhetővé s a tudás forrásává teheti. A felekezeti könyvtárak és muzeumok is beléphetnek e szervezet kötelékébe, élvezhetik az állam támogatását és pénzbeli segítségét is, de a szabályrendelet értelmében a főfelügyelőség az ilyen gyűjtemények állapotát, működését s az államsegély felhasználási módját ellenőrizheti. (=)

— **Nyilvános nyugta és számadás.** A Bethlen-ünnepély alkalmából a szobor-alap javára felülfizettek még: Vadászy Pál alsó-borsodi esperes 3 koronát, Kulcsár Ferencz, kir. telegkönyvvezető, Ujvidék 2 koronát. Mídon a szíves adakozóknak adományaikért e helyen hálás köszönetet mondunk, egyszersmind tudatni kívánjuk az érdeklődő közönséggel, hogy a Bethlen ünnepély adoigi összes bevétele: 2155 kor. 70 fillér; kiadás: 529 kor. 81 fillér; tiszta jövedelem tehát: 1625 kor. 89 fill. Ez összegből f. év és hó 13-án leküldtünk N. Enyedre 1620 koronát. A megmaradt, valamint az ifjuságnál még kint levő összeget 1—2 hónap múlva fogjuk rendeltési helyére juttatni s ezzel együtt a végleges leszámolást megejteni. Sárospatak, 1901 febr. 14

Baksy István,
senior, a B. ü. r. biz. elnöke.

— **Szaktanítás az elemi iskolában.** Ez a csodabogar napjaink szülötte s a józan paedagogia bizonyára gondoskodni fog róla, hogy olyan rövid életű legyen, mint a tiszavirág. Nem is méltánok figyelemre sem, ha azt nem kellene olvasnunk, hogy a magyar tanítók kaszinója e hó 21-én vita-ülést tartott, s a vitaközlés tárgya az **elemi iskolai szaktanítás** volt. Annál feltűnőbb, hogy budapesti tanítók e kérdést még csak vitaközlésre méltónak is tartják, mert napjainkban mind sűrűbben hangzik a panasz, hogy a túlságba vitt szakrendszer még a gimnáziumok alsó osztályaiban is nagyon hátrányos következményekkel járt a tanításra is, de főleg a nevelésre s tanférfaink körében csaknem általánossá vált az az ohajtás, hogy a gimnázium alsóbb osztályaiban is, hacsak lehet, minél kevesebb tanár tanítson. S ha a gimnázium alsóbb osztályaiban sem bizonyult célszerűnek a szakrendszer szerinti tanítás, ugyau mit várhatunk tőle az elemi iskolában? El sem tudják képzelni, mit fog csinálni az a szegény 6—10 éves gyermek a kinek most ez, majd ama tanuló tart bizonyára előadást a maga szakjából. Hová lesz akkor a tanító egyéniségének nevelő értéke és hatása? Pedig az elemi iskola talán mégis csak nevel első sorban, s csak másod sorban tanít?!

— **Nyilvános nyugta és köszönet.** A f. hó 2-án tanulmányút javára rendezett theol. bálón felülfizetni szívesek voltak: Dr. Kun Zoltán 10 kor., Radácsi György, Brozórád Rezsóné, Borger és Zitrin cég 5—5 kor., Dr. Tüdös István, Vadászy Pál, Novák Lajos Baksy István 3—3 kor., Trstyánszky Károly, Móré Elek, Feldmesser Herman, Bóna Lajos, Szébenyi Karolna, ifj. Feldmesser Herman, Ölbey János 2—2 kor., Grosz Mór, Turián Gábor, Puky Árpád, Harstein Lajos 1—1 kor., Almássy Lajos 40 fill., Csorba Ferencz 20 fill. Fogadják a theol. egylet nevében, e helyről is szíves köszönetünket. Sárospatak, 1901. február 15. Farkas István, pénztárnok, Beke András, ellenőr.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postal
székküldéssel egész évre 10
korona, félévre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrés
oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: Dr. T. I. „Viszhang Samassa bőjti szózatára.” — *Ellend József.* „Középiskolai oktatásunk jövője.” — Dr. *Illyefalvi Géza.* „A vallás- és közoktatásügyi ministerium 1901. évi költségvetése.” — Dr. *Finkei József.* „Az egri érsek bőjti főpásztori levele.” — *Berecz Károly.* „Temetési énekek gyűjteménye református vallást követő hívek részére.” — „Irodalom.” — „Vegyes közlemények.” — „Hirdetés.”

Viszhang Samassa bőjti szózatára.

Ott, a hol a római katolicizmus a hagyományok, az alkotmányos berendezkedések alapján még mindig szerepet vivő és játszó; ott, a hol az ecclesia militans harcosainak anyagi ellátásáról túlonként történik gondoskodás még mindig, nem tekintve azt, hogy a szegénység érdemszerző voltának erejét épen a harcoló egyház vezéreinek kellene mutogatniok, hogy tiszta vizet prédikálva: bortivással ne vádoltassanak a főpapok; ott, a hol egyenesen érvényesül a politikai befolyás és hatalom a r. kath. egyház részéről, hiszen csak a közel múltra kell visszatekintnünk, a mikor az állami érdekek olyan törvények eszmei fogadását sürgették, sőt követelték, a melyeknek már régóta megvalósulttan kellett volna a nemzeti egészséges életfejlődést előmozdítaniok s akkor a kerékkötő szerepét milyen erővel s hatalommal tudta betölteni az „agyontaposott” egyház; ott, a hol a XX-ik században is uralkodó egyház a római pápa vezetése alatt álló szervezet, uralkodó, mert állam-hatalmi tényező, mert született törvényhozási faktor: igazán nehéz az embernek nem kacagnia a fölött, ha a r. kath. egyháznagyok sopánkodnak, panaszkodnak, sőt jajgatnak!

Hogy a magyar r. kath. egyházzal s annak vezetőiről van szó: kicsoda nem tudja? Erről a csodálatos úton-módon erejét még mindig teljes mérvben érvényesítő szervezetről, a mely olyan állami, politikai s társadalmi eszméket dajkál s hirdet, a melyek a fejlődésre hivatott s haladásra kötelezett emberiség előtt nem bírhatnak súlylyal, vagy ha igen: akkor jóelőre le kell mondani a lélek természetes jogáról s követeléséről, a mely a „sursum”-ot s az „excelsior”-t hangoztatja.

A legújabb panasz, sopánkodás, sőt jajgatás az egri érseki aulából hangzott el, — onnan, a honnan annyi megszívlelhető eszmét röpített már világgá az a férfiú, a kinek *egyéni* meggyőződése előtt tisztelettel hajlunk meg mi is, de a kinek a hivatalos római katolikus egyház tanaihoz való merev ragaszkodása semmi esetre sem olyan, hogy arra épen most, legközelebbi pásztor-levele alkalmából ne lehetne s ne kellene olyan visszhangot adnunk, a mely korántsem fog tetszeni sem magának az érsek úrnak, sem pedig

különösen azoknak, a kik az „igazság sugarait” látják ragyogni ebben a szózatban s a kik nagy örvezzéssel köszöntik Eger egyházfejedelmét, hogy immár ő is a néppárt elveinek hirdetői közé állott.

Távol áll tőlem minden olyan szándék, a mely az egri „egyháznagyot” személyében sérteni akarná. „Az öreg ember előtt felkelj s az ő orcáját megbecsüljed.” E bibliai intelem igazságát tartva szem előtt, akarok visszhangot adni a bőjti szózatra, a mely az elmúlt két hét napjaiban sokszorosan foglalkoztatta a lelkeket, jelezvén némely politikai lapok azt, hogy protestáns részről bizonyára lesz válasz Samassa levelére, a mely kül- és belföldi események áttekintésével sorakoztatja az igazságokat a r. kath. egyház érdekében. Hadd legyen itt is egy válasz!

Az ész és akarat egymáshoz való viszonya alapján állapítja meg Samassa annak okát, hogy ma a hit igazságaitól elfordulva él az emberiség s csak az a tan érvényesül „majdnem” az emberek körében, a mely a jog-forrást az állam-hatalomba helyezi!

A kiindulási pont lélek és élettani alapjának helyességével vagy helytelenségével nem foglalkozom, noha itt is rámutathatnék arra az elfogultságra, a mely a szózat írójánál teljesen megnyilatkozik, t. i. hogy csak akkor józan az ész s csak akkor jó az akarat, ha mindkettő kizárólag a róm. kath. egyház igazságai szerint működik, holott pedig túl van már az emberiség s talán maga Eger főpapja is azon, hogy az ész és akarat kizárólagos foglalkoztatója s irányzójaként a r. kath. egyház volna tekinthető. mert más különben nem érthetné az ember magát Samassát sem főpaptársaival ellentétben hosszú időn át tanúsított ellenzékieskedésében, a melynek r. kath. igazságát, esetleges igazságtalanságát, úgy gondolom, maga a r. kath. egyház látható feje sem állapíthatná meg. Nem foglalkozom az észnek és akaratnak thomistikus elv szerint megállapított egymásra hatásával, noha szinte csábító az alkalom arra, hogy a szabad fel fogás s a középkori iskolai rendszer összemérje erejét; csupán annyit jegyzek meg e ponton, hogy az ész józan útra térése s az akarat makacskodása épen a r. kath. egyház álláspontján nem igazolható abból a szempontból, hogy a megigazult s megszentelődött *egyén* ilyen ingadozásnak lehetne kitéve. Szólanom kell ellenben az ellen, hogy az állam-hatalom jogforrását Samassa

nem ismeri el. bizonyosságul annak, a mit mi is annyiszor, mások, arra hivatottabbak még többször hangsúlyoztak, t. i. hogy a *r. kath. egyház soha semmi körülmények között nem ismeri, nem ismerheti el az államhatalmat, legfőleg csak eltűri s eltűrheti*, de minden kedvező alkalmat megragad arra, hogy letiporja a neki nem tetsző, vele versenyre kelő ellenfelet s letiporván visszaállítsa a Gergelyek és Incék korát, azt az időt széles e föld kerektségén, a mikor a *pap szabott törvényt, még a természeti jogok gyakorlásában is*, tehát beleavatkozva magának az istenségnek a működésébe is s ezzel épen azt a *természetes rendet* zavarva meg, a melynek *szükségszerű létele*t maga a *r. kath. egyház* is hangoztatja. Hát az ilyen jog-elv s törvény-alak semmiképen sem jogosult épen annak az egyháznak a részéről, a mely kétségbevonhatlanul a *természetes jogot* hangsúlyozta nem is olyan régen épen e hazában s megtévesztette még a Szilágyi Dezsőket is s olyan törvény-alkotásra csábította a „gyermekesek válásáról“ szóló törvényben, a melyet másnak, mint a *r. kath. egyház jogkörének* épségben tartására irányuló törekvés sankeiojának bizony nem tarthatni akkor, a mikor egymás ellen vannak bocsátva a bárány és a farkas és a farkas szabad jól táplált, a bárány gyenge s karámja szines, a melyben meghúzhatná magát teljes biztonsággal.

Lejárt s hitelét vesztett állítás az a *róm. kath. egyház* részéről, hogy ő követi ama krisztusi intelmet: „Add meg a császárnak, a mi a császáré s az Istennek, a mi az Istené.“ Lejárt s hitelét vesztett állítás ez még Samassánál, az egri egyháznagynál is, a ki pedig mint *egyéni* állítása igazságának elhívését követelhetné, — de hát nem követelheti, mert a *r. kath. egyház*, mint ilyen *azonosítja magát a császárral is és az Istennel is* és ily módon nincs kötelezettsége sem egyik, sem másik irányban, nem tartozik adni sem annak, sem ennek, mert *önmagának ad mindent!* És minő jellemző tünet! Eger egyházfejedelme protestáns álláspontra helyezkedik a császárnak és Istennek való tartozás fejtegetése közben, a midőn a léleknek, tehát az *egyéni*nek benső, személyi nyugalmaról, hitéről beszél, — természetesen olyan modorban aztán, a mely az *egyéni hitet s vallásos meggyőződést az egyház birtokába bocsátja s mint ilyen tulajdont tekint* szemben az állammal!

De hát feledi e azt Samassa érsek, hogy épen a *r. kath. egyháznak* van legkevesebb joga arra, hogy mint *egyház* érvényesüljön? Annak a szervezetnek, mely lépten nyomon beleköt a *természet rendjéből való* (saját kifejezése!) állam-törvényekbe, — a mely épen a saját tagjai részére megkövetelt vallás szabadságot, minden más állam-polgártól megtagadja s mindent elkövet, hogy a papizmusnak való hódolás legyen a legfőbb vallásos érzület, a mely mindenütt érvényesül, a hol az erkölcsi személy megköötöttese megy végbe, maga lévén a legfőbb erkölcsi kényszerítő: annak a szervezetnek nincs joga arra, hogy érvényesüljön.

Szálnalmas helyzetben levőnek látom Eger főpapját, a mikor esetlenül utasítja vissza azt a vádat, a mely a *r. kath. egyházat* szerintünk méltán éri, t. i. hogy *betör az állami jogkörbe s csorbítani akarja az állami hatalmat*. E vád jogosult is és sajnos! igazolt is! Ellenben az az állítása Samassa érsek úrnak, hogy az állami hatalom akár itt e hazában, akár a „művelt“ külföldön az „egyház“ hatalmának megtörésére törekszik: egyáltalán nem igazolható. Nem, mert ha a *r. kath. egyház természetfölöttinek vallja magát, akkor az anyagiaknak, mint természeteseknek, elvé-*

tele az egyháztól, egyáltalán nem egyházellenes, sőt egyházi érdekű. Mert vagy-vagy! Vagy csakugyan *természetfölötti a r. kath. egyház s akkor a földiekkel, az anyagiakkal nem kell, nem szabad törődnie s így nincs helye panasznak a franciaországi kongregationalisták földbirtoka és pénz-vagyona elvétele miatt, — vagy természetes, akkor pedig a természetes jogkörű állammal nem szabad ellentétes elveket vallania s jogokat követelnie.* Nem *r. kath. egyház-ellenes a magyar államhatalom!* Sőt inkább határozottan annak a *r. kath. egyháznak az érdekét szolgálja még mindig, a mely ellene mindent elkövet.* Mert ne gondolja Samassa érsek úr azt, hogy az igazság elhomályosításával az igazságot eltemetheti. Mindaddig, míg a magyar állam-hatalom a magyar *r. kath. egyház kiváltságos helyzetét* meghagyja: nincs ok a *róm. kath. egyház* részéről a panaszra. Mi őszintén kívánjuk, hogy *legyen ok minél előbb a panaszra*, hadd legyen teljes vallás-egyenlőség e haza földjén.

És mennyire félreismeri a társadalmi életet, a mikor a *mai kort pogánynak* mondja, — csak azért, mert *nem pápás irányú!* Ismét az elfogultság és egyoldalúság! Vajjon a tudomány, a művészet csak akkor és ott virágozhatik, a mikor és a hol a pápai tekintély uralkodik? A hit és igazság csak a tiarás pápa hatalmának területén hevítheti s hevíti a lelkeket?! . . . Szánni való felfogás!

Szánni való állapot, hogy a fölvilágosultnak hirdetett és ismert Samassa a *testvér-harc* igéit prédikálja a szent idő tartamára. Azt a *testvér-harcot*, a mely a honpolgárt a honpolgár ellen állítja csatasorba, utasításul adván „lelkészkedő hiveinek“ azt, hogy „*megbonthatatlan összetartás*“-t létesítsenek, mert erre *sohasem volt nagyobb szükség, mint ma; hogy egyesült erővel álljanak szembe a különböző csoportok támadásával!* . . .

Félre van vezetve érsek úr! A magyar *r. kath. egyházat a természetes jogkörben senki sem bántja, senki sem támadja.* Ha van támadás: az csak ama túlkapások ellen irányul, a melyek *visszaélések* voltak a múltban, azok a jelenben s azok lesznek mindaddig, míg lehetőségük meg van adva! Ugyan kiesoda háborgatja önt érsek úr az egri aulában? Vajjon jövedelme csökkent-e? Vajjon papjai nem dolgoznak-e titkon és nyíltan épügy, mint ennek előtte? És vajjon nem azt mondja-e Ön érsek úr annyi nem installált papjának most is, a mit ezelőtt 10—15 esz-dendővel mondott: „*mutasd meg fiam az érdemeidet, — a visszatérítettek seregét?*!“ Ez az érdem-szerzési munka ma még könnyebb s *sikeresebb*, hiszen a reverzális arany betűkkel van felírva oda, a hol ránk nézve annyi gyászos emlékű eseményt örökítettek meg épen az „üldözött“ *r. kath. egyház* vakbuzgó harcosai!

Azt gondolom, hogy az 1901-ik évi egri főpapi böjti szózat egyáltalán nem alkalmas arra, hogy *igazságot teremtsen*, — csak egyet idézhet elő: a *néppárti politikai harcosok ügyének jobbra fordulását*, ez pedig a *haza sorsának balra fordulása* lesz. Vajjon ezt akarja-e?

Dr. T. I.

Középiskolai oktatásunk jövője.

A vallás- és közoktatásügyi minster, tárcája költségvetésének tárgyalása előtt, egyebek között, nagy általánosságban a középiskolai oktatás egyik-másik részletére vonatkozólag is jelentőség-teljes kijelentéseket tett. A kik távolabb állanak a mai középiskola belső

életétől, tán jelentőség nélkül valóknak látják a kijelentéseket s elsiklanak felettük; a kik pedig annak sodrában élnek, talán közönyből, tán kényelemből, de egykedvűen megnyugszanak a meg nem változtathatónak látszó középiskolai programmon s még tekintélyesebb tanügyi lapjaink, köreink, vagy tanférfaik részéről is csak nagy-néha emelkedik fel egy-egy kifogás, egy-egy sima megjegyzés ennek a programmnak valamelyik részlete ellen. Pedig mindnyájunknak, a kik a mai középiskolák ügyeinek szolgálatában állunk, kicsinyeknek és nagyoknak egyaránt éreznünk és tudnunk kellene, hogy minden, bármilyen kicsinynek látszó intézkedés, a mely középiskolai tanügyünk kérdéseibe vág, annak nagy segítsége, erős támasza s sikereinek biztosítója, de végzetes megrontója is lehet.

Éreznünk és tudnunk kellene, — és pedig első sorban mi nekünk, a kikkel a gondviselés aképen rendelkezett, hogy a mai középiskolai élet ütő-erén tart-suk kezeinket — hogy munkánk sikere nem akadémikus diszkussziók megállapodásaitól, pompás elméletek alkalmazásától, vagy hivatali intézkedések automatikus végrehajtásától függ, hanem igenis ama bontakozni kezdő szellemi élet kívánságainak, szükségének s követeléseinek megértésétől és megismerésétől a mely tanóránként megelevenedik a középiskolák padjai felett s a melynek szárnyaira béklyókat vetünk sablonok alkalmazásával. Tudnunk és éreznünk kellene s kell is, ha csak elhivatásunknak hív sáfárai s hazánk tanügyének igaz szolgálói vagyunk, hogy nemzeti ifjúságunk igen tekintélyes részének szellemi élete, tudásának mértéke s érzelmeinek és vágyainak magassága van a mi kezeink közé téve s függ munkásságunk értékétől.

Ha nem oly magas helyről: a ministeri székéből és ha nem az ország színe előtt: a parlamentben történtek volna azok a kijelentések, a melyekre megjegyzéseket tennem tanügyi kötelességemnek ismerem, nem is tulajdonítanék azoknak oly nagy jelentőséget. A költségvetési vitát megelőző ministeri beszédnek azonban a középiskolai oktatásra vonatkozó minden nagyobb tétele gyökerén érinti középiskolai oktatásunk mai rendszerét s nem átalom őszintén bevallani, hogy az ott érintett elvek és gondolatok teljes megvalósításában sülyedését látom nemcsak a középiskolai tanulók tudásának, hanem a középiskolai tanárok mai egyetemi képzési fokának is. Hitem szerint semmi sem esik távolabb a politika fázisaitól s befolyásától, mint éppen középiskolai oktatásunk élete s így nyugodt lélekkel elmondhatom rövid észrevételeimet a minister programjára, a nélkül, hogy magam a politizálás vétségébe esném, avagy illetéktelen helyen emelném fel szavamat.

A középiskolai *tanterv-reform* nagy eredményekkel és reményességekkel nem kecsegtethet sokakat. A tanuló ezentúl kétségtelenül könnyebben megtanulhatja s jobban eldeklamálhatja a megnyirbált, megpuhított s több helyen lazábbá formált tananyagot, de kidobtunk ezzel a középiskolák eddigi tanterveiből igen sok értékes kincset, a melyeknek megtanítása s megtanulása éppen a tanítványok tudásának *fajsúlyát* növelte eddig is. Könnyítettünk a családban, a társas életben az ő nagy megterhelése miatt szüntelenül zúgolódó ifjúság terhein, de megfoszthattuk ezzel a könnyítéssel lelkének műveltségét s tudásának erejét sok-sok tartalomtól. Pedig, hátha az történt, hogy a magyar tanuló ifjúság szorgalmának s a tudásért való lelkesedésének hanyatlása miatt a tantervet okoltuk? Hátha az történt, hogy egyszerűen a középiskolai tudásnak s a tantervek kívánalmainak mértékét szállítottuk alább, a helyett, hogy képzettségének és képességének fejletlenségei miatt a

középiskolai tanulásra képtelen ifjakat a közművelődés egyéb intézetei felé irányítottuk volna?

Megtörnek hát nemsokára, a revideált tanterv teljes életbe lépésével, középiskolai ifjúságunk előtt a könnyű szerrel való boldogulás akadályai. Felállítjuk lassanként a görög pótló intézményt is minden vonalon, sőt újabban ennek szintáját is lejebb nyomtuk. És valjon rövidesen nem érkezik-e el ideje annak is, hogy itt-ott inkább csak az iskolai bizonyítványért s nem a tiszta tudásért lángoló közvélemény újabb pótló-tanfolyamok életbe léptetéseért zaklat? A revideált tanterv még csak életbe sem lépett teljesen s már egy-egy hang újból fel-emelkedik az újabb könnyítések érdekében.

Egy dolgot azonban komoly figyelmébe ajánlunk mindazoknak, a kiket illet. Nemzeti műveltségünknek s a magyar tudományosságunk alapjait középiskoláink rakják le s erősítik meg. A középiskolai tanítás anyagának redukálásában s megkönnyítésében ezeket a nagy nemzeti és faji érdekeket látjuk több oldalról is veszélyeztetve a tantervi reform által. És kétség támad fel bennem, hogy nemzetközi tudományos tekintélyünket s helyzetünket a fejlődő és haladó tudományok terén ilyen előjelek alatt megtarthatjuk-e jövőre is?

A középiskolák eddigi szervezetének átalakítására vonatkozik a ministeri programmnak az a tétele is, a mely a *középiskolai* tanárképzés eddigi rendszerének megváltoztatását sürgeti s a tanár-vizsgálati szabályzat revideálásának szükségét hirdeti. Az előzetes munkálatok ebben az irányban már folyamatban is vannak. Soknak látszik ugyanis a vizsgálatok száma s ezek kevesbédése kívánatos, mert különben a tanárjelölt nem mélyedhet el tanulmányaiba.

Ha ez a kijelentés csak azt célozná, hogy a tanár-vizsgáló bizottság tagjainak nagy elfoglaltságára való tekintetből csak a vizsgák száma redukáltatik, de azok studium-köre és színvonala megmarad; a reform nem jelentene nagyobb tanügyi átalakulást. A bizottságnak u. i. ebben az esetben egyszerűen hosszabb vizsgálati idő bocsáttatnék rendelkezésére, hogy a tanári oklevél elnyerésére törekvő ifjú ember tudásának értékét és tartalmát lelkiismeretesen megítélhesse. Ha azonban e célba vett reform a tanárvizsgálati követelmény tudománykörét is akképen érinti, hogy azt alacsonyabb fokra szállítani törekszik; nem egy szempontból sajnálnók e reform törekvés célzatát.

A mai középiskolai tanári oklevelet éppen az a körülmény tette tudományos értékűvé, az emelte ki a köznapi kenyér-kereset szabadság-leveleinek sorából és az adta meg annak Európa-szerte elismert tekintélyét, hogy elnyeréséhez évek hosszú során át lankadatlan szorgalom s alapos szaktudás dokumentálása kívántatott meg. Az eddigi szabályzatnak ilyen célzatú megváltoztatását különben sem indokolja semmi féle fontos érv, vagy tudományos érdek. A tanári közvélemény sohase zúgolódott a tanárvizsgálati követelmény magassága ellen. Az egyetemek bölcsészeti szakai a mai szabályzat mellett is, mondhatni, tán túlbőven is elvannak látva jelöltekkel. Nincs ok tehát arra, hogy kisebb munka ígérgetésével csalogassuk az ifjúságot a tanári pálya küszöbéhez. Csak egy komoly kifogás emelhető mai tanárvizsgálati szabályzatunk ellen s ez az, hogy nincs elég határozottan precizirozva az egyes tudomány-szakokból az a kör, a melyen belől a jelölt ismereteiről számot adni tartozik. Ilyen körülmények között ki van ő téve nem egyszer a vizsgálók esetleges önkényének, szeszélyének s hangulatának.

Ha a tanárvizsgálati követelmények leszállítását éppen a középiskolai ismeretek nivójának a tantervi

reformmal kapcsolatos esése vonta maga után, többszörösen is fájlnak azt a reformot. Mert ha széjjel nézünk a mai magyar tudományosság képviselőinek sorai között, ha átfutjuk a magyar tudományos akadémia tagjainak névsorát, ha átlapozzuk tudományos folyóirataink füzetait, tiszta fogalmat alkothatunk magunknak a felől, hogy minő részt vesz ki magának a mai és a volt középiskolai tanárság a tudományágak művelésében, előbbrevitelében és fejlesztésében. És ha ennek az összehasonlításnak révén eljutunk arra a gondolatra, hogy ennek a testületnek a vállain tudományosságunk erős oszlopai pihennek, ne szomorodjunk-e el látásán annak, hogy tervezett reform tán épen a tudományoknak épen ama a gyökérszálaikat vagdossa ki a vizsgálat követelményei közül, a melyek az ifjú tanügyi munkást szorosabban kötnék tudományához s a melyek annak közelebbi megismeréséhez s ennek alapján annak művelésére elvezetnék.

De ha nem is tekintünk ilyen magasabb szempontokra és ha elismerjük is annak a gondolatnak jogosultságát, hogy a középiskolai tanárnak első sorban is kiváló iskolamesternek kell lennie, a ki ne a tudományoknak, hanem az ifjú léleknek mélységeit és változatait ismerje közlőül, még sem vitatható el, hogy az igazságnak és a tudásnak magasabb régióba vezető ösvényeket ismerő tanár jobb kalauz lehet a tapogatózó előtt.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter költségvetési előbeszéde egyéb kijelentéseinek nem igen tulajdonítunk ez alkalommal nagyobb jelentőséget.

A középiskolák *túlzsúfoltságának* nagy veszedelmét a tanítás sikerére nézve szomorúan ismeri ugyan el, a nélkül azonban, hogy e veszedelem ellen a radikális kura módjainak és eszközeinek közelebbi felkeresésére gondolna.

Kísérleteket kíván tenni a szülők és a tanárok között létesítendő *bizalmas purparlék* rendezésére. Felesleges fárasztása és zaklatása ez is a lelkiismeretes tanárnak. Az értekezletek eredményét előre látjuk. Utánuk egy rakás keserűséggel több lesz a tanároknak is és a szülőknek is szívében.

Az *egységes jogosítású középiskolák* eszméje vajdó középiskolai intézményeink között idő előtt való gondolat. Az egységes, az egységes képesítésű és az egységes jogosítású középiskolák még intelligens közönségünk előtt is nem eléggé tisztán álló fogalmak.

Ellend József.

ISKOLAI ÜGY.

A vallás- és közoktatásügyi miniszterium 1901. évi költségvetése.

(Folytatás és vége.)

Mult számunkban számszerűleg ismertettük a közoktatás és vallásügy céljaira szánt költségelőirányzatát a magyar államnak. Most mérlegeljük az egyes célok megvalósítására szolgáló kiadásokat s az egész költségvetés érdemét, a mennyire terünk engedi.

Legörvendetesebb jelenség közoktatási költségvetésünk szemlélésénél az, hogy a nemzet áldozatkész-sége lelki szükségleteinek kielégítése iránt évről-évre kisebb-nagyobb arányban, de állandóan emelkedik. Lássuk ezt a számokban. Az 1868: XXVIII. t.-c. által 1868. évre megszavazott 291,036.600 kor. 80 fillér kiadásból a vallás- és közoktatásügyi miniszterium

szükséglete 2,148,000 koronában, vagyis a költségvetési összeg 0,726%-ában állapított meg, addig folytonos emelkedés mellett 1892-ben 16,466,000 koronával, vagy is 2,51%-al, 1899-ben 35,919,000 koronával, vagyis 4,55%-al szerepel a közoktatás a költségvetésben, végül 1900-ban a 40,051,788 kor. az összes kiadások 4,7%-át, a jelen évre előirányzott 47,795,660 kor. teljes 5%-át teszi ki az állami kiadásoknak. Az ország lakosságából esett egy főre kulturális kiadás 1868-ban 16 fillér, 1892-ben 1 kor. 1 fill. s a jelen költségvetés szerint a kiszámított népesség után jut 2 kor. 26 fillér, vagyis ma tizenöt-ször annyi áldozattal járúlnak a honpolgárok művelődésük eszközeinek létesítéséhez és fentartásához, mint rövid három évtizeddel ezelőtt.

Már ez a körülmény, hogy az állam mind nagyobb gondot fordít s több áldozatot hoz kulturális célokra, magában véve dicsérendő tulajdonsága költségvetésünknek. Ha pedig nézzük azokat a változatos célokat, melyeket a javaslat a „cultus“ neve alatt megvalósítani akar, nem tagadhatjuk meg elismerésünket az azt benyújtó minisztertől, a ki a nemzeti művelődés különböző fokozatú intézményei s eszközeire kiterjeszti gondoskodását s lehetőleg gyamolítani igyekszik mindent, a mi az ország műveltségét, a nemzet szellemi erejének minél teljesebb és sokoldalúbb kifejlődését előbbre viheti. S a műveltség épületének, az ismeretek tárházának alapját igyekszik lehetőleg szélesíteni s szilárdítani. A népnevelésre évről-évre nagyobb gond fordítatik úgy az épületek, és taneszközök, mint a képzett tanerők tekintetében. A népnevelésre a javaslat majd egy millióval (987,476 kor.) többet irányoz elő a tavalyinál és pedig a rendes kiadások között. Nevezetesen tanfelügyelőségekre 957.213 (tavalyinál több 33,635 kor.-val) állami elemi iskolákra 5,181,828 kor. (760,000 kor.) községi, felekezeti és magán-népiskolák segélyezésére 2,220,000 kor. (több 10,000 kor.-val) a népnevelési intézetek közös szükségleteire 828,984 kor. (több 22,600 kor.-val). Már ezekből a számokból láthatjuk, hogy a népnevelési intézetek gyarapítása és fejlesztése kormányunknak folyton fokozódó gondoskodását képezi. Ezek között a tételek között a miniszter által az 1899. évi költségvetés alkalmával tervbe vett s öt év alatt felállítandó ezer állami elemi iskolából a jelen évre 200 új állami iskola felállítása vétetik tervbe 160,000 kor. szervezési költséggel. Helyeselnünk kell az állami népiskolák mind nagyobb számban való felállításának tervét s nemzetiségek és sok részben a nemzetiségekkel egybeeső felekezetek által széttepett hazánkban annak indokolt voltát be kell látnunk, csak a keresztülvitel módjával nem érthetünk egyet, hogy nevezetesen a miniszter nemzetiségi, tiszta magyar s vegyes lakosságú vidékeken állítja fel a népiskolákat, holott azokat nézetünk szerint helyesen csaknem kizárólag nemzetiségi, a magyarság által lakott vidékeknél úgy is jóval szegényebb sorsú, művelteletlenebb, conservativebb gondolkodású lakossággal bíró vidékeken kellene felállítani, hiszen úgy is a magyar, román, káth. és protestáns lakosságú vidékeken maguk a felekezetek s jobb módú községek eléggé gondoskodnak a népnevelésről szemben amazokkal. Itt inkább alsó fokú gazdasági iskolákat volna célszerű nagyobb számban felállítani, a mint azok fokozatos felállítása tényleg tervbe is vétetett. 1410 ily iskola mellett 500 néptanító gazdasági kiképzéséről történik gondoskodás jelenleg. E mellett nem találjuk elegendőnek a tervbe vett új iskolák számát, noha ebben — a miniszter bevallása szerint — főleg financialis aka-

di-vok működnek, mert hiszen a rendelkezésünkre álló 1899-iki adatok szerint a 19,658 népiskola között csak 1458 vagyis 9.59% volt állami s ezek között is az elemi iskolákban csak 67.54% volt 5—6. osztály. Erős még a tanítóhiány is s bár a javaslat 50 új tanító állás szervezését veszi előirányzatba a már működésbe levő állami népiskoláknál, maga a miniszter beismeri, hogy ezzel csak a legégetőbb bajon segít, mivel az iskolák fejlődése nagyobb arányú fejlesztést igényelne úgy hogy pld. 1899-ben egy tanítóra állami iskolában 70 tanuló esik, mi a népiskolai törvény szándékával ellenkezik. Az állami tanítók majd kivétel nélkül oklevelesek, 2,800 között csak nyolcanak nem volt oklevele. Tanító képző intézetekre 1,007,071, beruházásokra 262,000, elemi tanítónő-képzőkre 542,955, beruházásokra 90,000 kor. irányoztatik elő. A felekezeti képezdei tanárok illetményeinek kiegészítésére 13,000 koronát szán a miniszter, 5000 koronával többet a tavalyinál, a mi által ezen iskolák versenyképességét fokozza.

A népnevelés egyéb intézményeiről, a különbözőféle szakiskolákról s az u. n. gyógypaedagógiai intézetekről megfelelő s viszonylag elég tekintélyes összeggel gondoskodik a javaslat. A miniszter dédelgett gyermeket képező művészi képzés, művészeti intézetek s intézmények majd 700,000 koronával szerepelnek; a múzeumokra, műemlékekre circa 900,000, a tudomány és irodalom céljaira 140,000 koronát szándékozik fordítani a tervezet. Az ösztöndíjak összegét, mely egyenlő a tavalyival, kevésnek tartjuk, mérlegelve azt a célt, melyet az állam a tanárképzés körül az által jobban megvalósíthat, a szélesebb látkörű, közvetlen tapasztalatokat szerzett tanárok alkalmaztatását. Az egyházak, mint elsőrangú szellem-erkölcsi tényezők segélyösszege 69,500 kor. többlettel szerepel a tavalyival szemben s kerek harmadfél millió koronát tesz ki. Elég tekintélyes összeg így egészben, de ha a népnevelés körül oly elévülhetetlen érdemeket szerzett s ma is hatalmas tényezőként szereplő protestáns egyházaink részét nézzük, édes-keves még most is a középiskolák költségeloirányzata 6.209,728 kor., a tavalyinál 426,933 koronával több. Ebből az állami gimnáziumokra esik rendes kiadás 2.016,310 korona, rendkívüli 80,200 kor., beruházásokra 392,000 kor., összesen 2.498,310 kor., vagyis esik egy állami gimnázium fentartási költségeire 65,745 kor. A kiadási többletekből 179,169 kor. személyi járandóságokra esik, a mit a tanárok számának 390-ről 413-ra emelkedése s a tanároknak az egyes fizetési osztályok és fokozatokba való arányos elosztása, tehát méltánylandó ok idézett elő. Az eredményesen bevált játék-délutánok dologi kiadásai 500 koronával szerepelnek. Az állami szakiskolák költségei 1.855,287 koronában irányoztatnak elő, egy iskolára jut 77,304 kor. A felekezeti, községi és törvényhatósági középiskolák közül 83 kap a javaslat szerint rendes vagy rendkívüli államsegélyt.

A segélyek együttvéve 1.720,000 koronát képviselnek s jó részt építkezésekre s a tanárok fizetéseinek az államiakéval egyenlővé tételére utalványoztatnak. Az internátusok, alumneumok és konviktusok segélyezésére 55,000 koronát szán a miniszter.

A felsőbb tanintézetekre előirányzott 4.837,271 korona rendes és rendkívüli átmeneti kiadásokból magára a budapesti egyetemre 2.493,740 korona esik 65,928 kor. többlettel a múlt évvel szemben. A többletből személyi járandóságokra, fizetésekre, lakberekre és pótlékokra 33,928 kor. jut és pedig egy új nyilv. rendk. orvoskari tanszékre, két adjunctusi, egy tanársegédi és három gyakornoki állásra, a bölcsészeti ka-

ron egy új nyilv. rendes tanszékre. Ennyi az egyetemen mindössze a tanerők szaporítása. A jogi fakultáson új állás nem kreáltatik. Pedig egyetemi oktatásunk misériáinak, főleg a jogi karon, egyik fő-fő oka a tanerők csekély száma, a nagy számú hallgatósággal szemben teljes elégtelensége. Erről s más hasonló, az egyetemi élettel összefüggő kérdésekről más alkalommal lesz módunk részletesebben szólni, most csak annyit jegyzünk meg, hogy a külfölddel szemben úgy is csekély számú egyetemeinken, kivált midőn az egyik népeség tekintetében annyira hátramaradt a túlnépes budapesti mellett, több tanerőt kellene alkalmazni, illetve több tanszéket felállítani a tudományágak belterjesebb művelhetése, a tanítás s tanulás nagyobb lehetősége szempontjából is, de meg azért, hogy pl. a jogakadémiák tanerői számával, mint előlépési fokozatok az egyetemi katedrák arányban legyenek, a mi a vidéki felső tanintézetek színvonalát is emelné, nagyobb irodalmi munkásságra s önképzésre készítetné azok tanárait, elég kedvező s könnyen elérhető kilátások lévén az előmenetelre, de ez egy-szersmind a magasabb tudományos pályát élethivatásul választó egyetemi m.-tanárok számát s ezzel a magyar tudományos élet s magának az egyetemnek színvonalát is emelné. Ugyanezen szempontból tartjuk felette csekélynek azt a mindössze 12,000 kor. többletet mutató 24,000 kor. összeget, mely érdemes egyetemi m. tanárok jutalmazására kéretik, noha magát a szándékot, az összeg ezen emelését épen ezen okból csak helyeselnünk lehet.

A kolozsvári egyetem 64,370 kor.-val, a budapesti József-műegyetem 44,625 kor.-val kap többet a folyó évre a tavalyinál. Ezenkívül kisebb-nagyobb összeggel szerepelnek még a javaslatban a különböző célu tudományos intézetek.

Ezekben ismertettük meglehetősen kivonatossan s röviden az 1901. cultus budget előirányzati kiadásait, a kiadások célját, rendeltetését. Sok megjegyzésünk lehetne még úgy az egyes tételekre, azok nagyságára, valamint az egész költségvetési előirányzatra, de azt térszűke miatt s annál is inkább mellőzzük, mert az egyes fontosabb kérdésekre, a melyek megoldása épen a kiadásokkal céloztatik, lesz még módunk alkalomadtán részletesebben foglalkozni. Most csak annak a kijelentésére szorítkozunk, hogy bár úgy a költségvetés, mint általában közoktatási intézményeink, viszonyaink sok kívánni, javítani valót mutatnak, de maga az a tény, hogy cultus budgetünk évről-évre emelkedik s mind több irányú művelődési szükségleteink fedezéséről igyekszik gondoskodni, magában véve örvendetes jelenség. Örvendetes jelenség, hogy a már-már elviselhetetlen terhet képező s évről-évre több áldozatot követelő, anyagi s munkaerőt elnyelő védrendszerünk mellett az államnak eddig mostoha, de mindig legszebb reményre jogosító s leghálásabb gyermeke mégis folytonosan fokozódó figyelemben s gondoskodásban részesül anyja, az állam részéről s a fejlődés törvénye alapján alapos lehet a remény, hogy ezután az általános műveltség fokozódásával még nagyobb gondoskodásban fog részesülni s az „inter arma silent musae“ nem sokáig lesz — anyagi szempontból — gátolója közművelődésünk gyorsabb s erőteljesebb előrehaladásának. Az állam márez irányban megindult, az pedig halad, a ki megindult.

E költségvetést különben már elfogadta a képviselő-ház a február közepén túl megindult s tartott tanácskozásokon.

Dr. Illyefalvi Géza.

KÖZÉLETÜNK.

Az egri érsek bőjti főpásztori levele.

Eger főpásztora pásztorlevelet bocsátott papjaihoz, a melyben panaszodik a megromlott közszellem ellen; elmondja, hogy a világ fiai okosabbak a világosság fiainál, álnokságuk és erőszakosságuk sikert ér el; felhívja papjait, hogy egyesült erővel szálljanak síkra a támadások ellen, hogy munkásságuk teljes és gazdag sikerének elérése végett jámbor és fegyelmezett életmódot éljenek.

Hogy a nagy bőjt előtt papjait inti és figyelmezteti a főpásztor, ahoz teljes joga van és ez ellen semmi szavunk; de azok az elvek, a miket fejteget, veszedelmesek, azok az okok, a miket a romlottság alapjaitól felmutat, nem helyesek.

Panaszodik az egyház elnyomtatása miatt. Az emberiséget fenyegető, elszomorító válságos helyzet onnan származik, hogy az egyház tekintélyének mindenfelől való aláadásával üdvös hatásának kifejtésében akadályozva van. Lelkileg visszaszál a multba és a két kard elmélete alapján támadja a világi, az állami hatalmat, a szabadelvűséget. Míg az egyenlőség és hazaszeretet díszes ürügye alatt a nem katolikus intézeteket és egyéneket bőségesen támogatják, addig a katolikus egyház üdvös hatásának megbénítására mindent kigondolnak és megcselekszenek.

Míg a nem katolikus felekezeteknek kedveznek, addig gyűlölködő hangot forralnak a szerzetes rendek és még a legmagasabb állásban levő egyháziak, sőt az egyház védelmében kitűnő világi férfiak ellen is, kiket ultramontán, jezsuita elnevezéssel gúnyolnak.

De legnagyobb panasz mégis az, hogy majdnem egyedül azon tan bír csak érvénnyel, mely minden jognak forrását az állami hatalomba helyezi és ennek mindenhatósága alá veti magát az egyházat.

De nem folytatom tovább. Két oka van az emberséget fenyegető bajnak. Első az állami hatalom felsége és függetlensége; a második pedig az, hogy az állam a nem katolikus állampolgárokkal szemben is teljesíti a maga kötelességét. Nincs tehát uralkodó egyház. Még az egyetemen sem rendelték el a kereszt kifüggesztését, hogy a nem keresztyén, nem katolikus tanárok és hallgatók a kereszt alatt tanítsanak és tanuljanak.

És a két kard?

Meg kell adni az Istennek, a mi az Istené, a császárnak, a mi a császáré.

De mi a császáré?

Az, a mit az egyház neki ad és több semmi!

Ez a baj épen, hogy az állam és egyház hatáskörének elkülönítésénél az egyház felsőbbségét követelik, még világi dolgokban is.

Hát a türelmetlenség a nem katolikusokkal szemben? Mi mindent kapunk, őket elnyomják és üldözik.

Fel tehát a harcra, azon csoportok ellen, melyek szabaddkőmivesség, vagy bármi más nevet viselnek, de egységes testté forradva támadnak az egyház ellen!

A közeledő képviselő választások jelszava ez. Néppárti zászlóbontás! Legyünk nyugodtak. A józan katolikuság ilyen tanítások ellenére is tudja, érzi, mi a krisztusi szeretet és cselekszik annak parancsolata szerint.

Másat szerettünk volna azonban olvasni abból a főpásztori levélből, nem az állami legfőbb hatalom megtámadását és nem türelmetlenséget a nem katolikusok és szabad gondolkozású katolikusokkal szemben. Sajnálatos, hogy rég megdöntött elvekkkel, ócska fegyverekkel küzdenek a világosság ellen.

A művelődés, a szabad vizsgálódás útját többé eltorlaszolni nem lehet. A társadalmi bajoknak más az orvossága, de erről nem szólok, mert ez már politikai kérdés.

Dr. Finkey József.

KÖNYVISMERTETÉS.

Temetési énekek gyűjteménye református vallást követő hívek részére.

Összeállította és szerkesztette Bán Lajos nyiregyházi ev. ref. orgonista-kántor-tanító.

Hézagot kíván pótolni e művecske, mint Előszavában mondja a gyűjtő-szerkesztő. De kénytelen vagyok kétségbe vonni ez állítást, mert a mint alább igazolom, semmi tekintetben sem *hézag-pótló* e mű, sőt több szempontból *határozottan fejlődést gátló és visszaesést jelentő*, különösen ha épen az e nemben a mult év folyamán Sárospatakon megjelent Novák Lajos-féle Temetési énektárral egybevetem, a melynek e munkácska talán nyomon kísérője próbálna *s akarna* lenni, de még csak nyomába sem hághat sem itt, sem ott, sem szerkesztés, sem gyűjtés tekintetében. Hogy ez az állításom nem túlzott, hadd szóljak részletesen a műről.

Első bizonyosság e tekintetben az, hogy Bán egyáltalán nem jár a maga lábán, hanem mások után ballag, sántikál. Az elvi álláspontokon nem eredeti; sem az izlésben, sem a beosztásban nem viseli magán az önállóság bélyegét. A tartalmi beosztás teljesen utánzata annak a „Temetési énektár“-nak, a melyet Novák Lajos szerkesztett.

Pedig szinte magas hangon mondja, hogy kiváló figyelemmel volt arra, hogy az *énekszövegek tartalom tekintetében a kor kívánalmainak megfelelőjenek*.

Ezt a célját egyáltalán nem érte el, mert a neve alatt megjelent 14 ének semmi *eredetit* nem *nyújt*, s amit ad, *hogy adja?* Példák:

„Egy család fejlődő virága,
Dőlt a halál karjába“ (22. l.)

Azt tudjuk, hogy a cserfa „dől“, de a virág hullani *szokott* tán?

„Gyászos igazság, megvalljuk zokogva,
Látván egy atya szemeit lecsukva . . .
Ki ne sírna *dőlten* ily nagy fának? stb.“ (38. l.)

Itt már helyesen: a fa dől, de a *nagy gyászos igazságot* a kapufélet támasztó jámbor gyászoló fél ítéletnapig sem találja ki. Én sejtem mi lehet, de Bán L. a nép számára irt, a ki a találós mesék iránt nem fogékony.

„Szíveteket formáljátok oszlopnak,
Melynek betűi soha le nem kopnak.“ (38. l.)

Ez már csakugyan nagy feladat. Hiszen: bár egyiptomi gúlákat alakíthatnánk sziveinkből, akkor a hála szemléltetésének ezen új hatalmas eszközét megbámulni talán Pestalozzi is hamarabb feltámadna!

„Letűnik az élet, mint lenge pára,
Melyet a nap sugára összeéget.“ (39. l.)

A hő a vizet párává változtatja, de hogy aztán ezt a párat hogy égeti, hogy süti meg? Ezt magyarázza meg a szerkesztő-gyűjtő!

„Az élet csak nyíló virág,
Mert gyökerén a halál rág,
És szétzuzza, mit pusztított,
Mint zord szél a hervadt lombot.“ (56. l.)

... Ti nép-versírók! Nincs többé jogotok verselni! Borzalom: túlszárnyaltak benneteket!!

Folytassuk tovább? Nem, az égre nem!

A szegény falusi nép, kinek a B. úr könyve íródott, ebből mit sem ért, de van iskolázott ember is, aki nem érti. „Az urak csinálták, hát jónak köll lenni“ mondja a köznép. De, hogy az irodalmi „maszlagos redősirom“ nagyon el ne terjedjen, arra ügyeljenek az urak, mert a föld népe, a ki olvas is: néha az ilyen maszlagos redősirom hatása alatt úgy beszél, hogy elborzad az ember annak hallattára.

Tekintsünk versei külformájára.

A magyar verselés bizonyos tekintetben nem nehéz dolog; bizonyosága az, hogy annyi poétája a föld kerekén tán egy nemzetnek sincs, mint a magyaroknak. Lássunk egy pár rythmusos sort Bán Lajos könyvéből:

„A midőn itt e szent házban
Megállunk e | lőttem gyászban.“ (5. l.)

„Vigasztalás | nak Istene!
Kegyelemmel óh! tekints le.“ u. o.

Hogy nem örök | re válnak el. (6. l.)

Hogy a hangsúly, metszet hova essék, ahöz érzék is elég, nem szükséges azt a magyar nyelvben nagyon keresni. Hanem úgy látszik, a könyv végig hemzseg az ilyenektől.

Nézzük a rimelést: Istene, tekints le, öltöztökre, kedvese; éltét, koporsóba tért. (6. l.) írva; példa. (9. l.)

Egy hézagpótló, talán századok használatára írott műnek költői tartalmáról és formájáról minden nagyobb utána járás nélkül adtam egy pár vonást.

Es ebben a „hézag-pótló“ műben 14 ének az, amit B. L. magának vall; 40-et vall másokénak, miket ő, engedelemmel, átdolgozott. Amde itt egész joggal kérdezem: mit keres az ő könyvében két énekem, melynek átvételéhez az én engedelmem nélkül jutnia nem volt szabad?

Ilyen a 13. lapon „Élet s halál fejedelme“ kezdetű, mely az én „Te szent hely, im! fogadd el itt...“ című sirdalomnak elrontása és a 31. lapon: „Gyászoljatok, zokogjatok mi velünk“ kezdetű főénekem, melyeket én Nt. Novák Lajos úr temetési énekétára részére engedtem át, és a melyet Novák L. úr, — no! s meg ez utóbbit Gérecz Károly neye alatt — hogy miért engedhetett át: tudni óhajtom. Én ezeket a búdalokat csak kizárólag nekie engedtem meg felhasználni, átdolgozni; másutt felhasználva, ez énekeimet elidegenítetteknek tekintem, és felelőssé teszem először is Nt. Novák Lajos urat, azért, mert az én alkotásomat, mit ő dajkált tovább, az apa tudta, engedelme nélkül idegen kézbe nem bocsáthatta! Azután B. L. szerkesztő gyűjtőt, kivel szemben majd ítélni a sajtóbíróság!

De van ott egy más ének: „Csak buborék földi életünk.“ Ezt sem Bán L. dolgozta át a Dunántúli Énekes könyvből, hanem Novák L., mert az Novák-

nál is épen úgy van; Novák pedig nem dolgozott Bán után s nem is dolgozhatott, mert a Novák könyve előbb jelent meg és mert Nováknak nincs szüksége Bánra; mert aki nem hiszi, hasonlítsa össze a szóban forgó éneket a Dunántúli énekes eredetijével, megláthatja, hogy N, az átdolgozó, Bán pedig csak átvevő, azért feleljen érte, ha tud.

A „Gyász-ének szől, figyelmeztet“ (51—52. l.) és „Temessük el az elroncsolt“ (63. l.) kezdetű énekről az van mondva, hogy Ivánka után. Igen, de ez előbbinek 2—4 versén a Novák L. keze munkája van az utóbbin pedig egészen. Furesa átdolgozó az, a ki szóról-szóra úgy dolgozik át valamit, mint a hogy azt egy már előtte járt ember átdolgozta. Ezek a Novákéból való, de miért mondja hát, hogy az Ivánka Énektárából?! Igen, mert a nagy bujdosónak — Berecz—Gérecz; Novák—Ivánk'-féle bozótira volt szüksége, hogy és hol művét a kíváncsi szemek elől rejtve — megcsinálhassa.

A saját 14 éneke tehetséget árul ugyan el, de még kiforratlant. Énekében itt-ott van lendület s jó igyekezete kivívja a méltánylatunkat. De még folytatnia kell tanulmányait; sok-sok dolgozatot kell még a tűzbe dobni, hogy egy minden tekintetben kifogástalan művet állíthasson elő. Főleg pedig el kell szoknia az elidegenítési eljárástól!

Berecz Károly.

IRODALOM.

* Dr. Masznyik Endre pozsonyi ág. hitv. ev. theol. tanár s igazgató Pál apostol levelei című vállalatából megjelent az u. n. 37, 38. füzet, a mely kimaradt volt. Tartalmazza ez a rómaiakhoz írott levél fordításának s magyarázásának végét. Nem sokára megjelenik az egész vállalatot befejező 41., 42. füzet is, a melyben a filippibeliekhez írott levél fordítása s magyarázata fog helyet foglalni az egész munkára vonatkozó tárgymutatatóval egyetemben. De lesz még egy pótkötet is azok részére, a kik a vállalat teljes árát befizették. — Ajánljuk az egész vállalatot!

* Lukácsy Imre baranya-viszlói ev. ref. lelkész, megírta egyháza történetét abból az alkalomból, hogy a templom 100 éves lett s abba orgonát, szószéket s úrasztalát állított a hithuzgó hívek serege a mult esztendő október 14-ik napján. Lelkesen és egyúttal körültekintően megírt alkalmi munka, a melyet alkalmasnak tarthatni főleg arra a célra, hogy az érdekelt gyülekezet tagjainak lelkét mozgásba hozza, a ragaszkodást az egyházhoz növelje s erősítse. Szerzőnek van érzéke ahhoz, hogy a száraz adatokat megelevenítse s a lelkek fogékonyságát megérintse, a kellő eredményt biztosítsa. Megszívlelendők különösen a Függelékben a viszlói nép szaporodási eseteiről közölt adatok, a melyek egy szomorú jövő képét tárják fel, ha az egy vagy két gyermek-rendszer tovább is tart. Ára 1 kor.

* S. Szabó Józseftől mint a tiszántúli ev. ref. középiskolai tanáregyesület jegyzőjétől megjelent a nevezett egyesület 1900—1901-ik évi Évkönyve, tartalmazva a mező-túri közgyűlés jegyzőkönyvét, a gyűlésen elhangzott beszédeket s felolvasásokat, valamint a vallás tanári értekezlet jegyzőkönyvét. Azzal a jól eső érzéssel olvastuk végig ezt az Évkönyvet, a mely azon az alapon fakad, hogy szellemi tőkénk drága kincsét rejt magában, csak az a partikuláris elfogultság ne semmisítené meg közöttünk a többből-többre haladhatás feltételeit. Ugyan mi az akadá-

lya annak, hogy ebben a tiszántúli ev. ref. tanár-egyesületben nincs benne minden ev. ref. tanár? A tiszántúliaikon múlik, vagy rajtunk nem tiszántúliaikon? . . . . Az egyetemes tanügyi bizottságnak de felhasználható szerve lehetne az egyes tanintézetek mellett ez a tanár-egyesület! Hogy eme gondolatok feltámadnak lelkünkben, az igazolja az Évkönyv érdekességét s figyelemreméltó voltát! (n.)

* **Szűcs Izsótól** a Lampel Róbert-féle könyvkiadó vállalatban egy érdekes röpirat jelent meg *A rajzoktatás reformja* (A műizlés nevelése) cím alatt, a mely *Kadocsá Lippich Ede* miniszteri osztálytanácsos ama mozgalmának akar mintegy visszhangja lenni, a melyet a *műizlés fejlesztése céljából* indított volt meg. Ez az 1 korona áru, 55 oldalra terjedő röpirat a *rajzoktatással* egészen behatóan foglalkozik, még pedig a *párisi világkiállításon* szerzett benyomások és szerző többirányú tapasztalatai alapján. A szakemberek nagy érdeklődéssel forgathatják, de mások is haszonnal olvashatják az élvezetes modorban írt művecskét. (n.)

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozások.** *Keszi Hajdú Lajos* volt kisujszálasi ev. ref. gimn. tanár és igazgató élete 88-ik évében febr. 24-ikén Kisujszálláson meghalt. Hú és igaz hazafi, buzgó s áldozatkész egyháztag volt, a ki hazájáért a nagy idők multával rabláncot is viselt, a ki egyházának nevelés-oktatásügyét szabaddá levése után 36 éven át áldásos sikerrel szolgálta. Legyen áldott emlékezete. — *Baskai János* pamlényi (abauji egyházm.) ev. ref. lelkész élete 75 ik, lelképásztori működése 42-ik évében január végén elhunyt. — *Szuhay Sándor* csobádi (abauji egyházm.) ev. ref. lelkész 78 éves korában febr. 14-én meghalt. 57 évig volt az Urnak szolgálja. Legyen áldott emlékezete!

— **Tompa Mihály életrajza.** Örömmel olvastuk a Kisfaludy-Társaság legutóbbi üléséről azt a hirt, hogy Dingha Sándor gimn. tanár benyújtotta a társaságnak Tompa Mihály mintegy 800 lapra terjedő életrajzát, a melyet a társaság Lévy József Tompa egyik legalaposabb ismerőjének, legmeghittebb barátjának adott ki bírálatra. Lévy ezen a gyűlésen jelentette a társaságnak, hogy az életrajz elég jó és kiadható, csak a Tompa betegségére vonatkozó adatai hibásak. Azért még Szász Károlyt is felkérték annak átnézésére s csak az ő bírálata után fogja a társaság a művet felvenni kiadványai közzé. Bizony kívánatos volna, hogy Tompának megbízható életrajza mielőbb napvilágot lásson. (sz.)

— **Magyar Filozófiai Társaság.** Ez a szép célú s irodalmunkra és közéletünkre a jövőben bizonyára jótékony hatást gyakorló társaság — a mint örömmel látjuk — immár a megalakulás stadiumában van. Esméje legelőször Dr. Kőrösy György eperjesi főgimn. igazgató lelkében fogant meg annak a könyvismertetésnek az alapján, a melyet Jánosi Béla: „Az aesthetika története” című művének I. kötetéről a Budapesti Szemle 1900. évi február havi számában lapunk egyik társszerkesztője írt, erősen hangoztatván benne filozófiai irodalmunk pangását. Kőrösy és a Magyar kritika aztán nagy lelkesedéssel igyekezett a filozófiai társaság eszméjének minél szélesebb körben propagandát csinálni és pedig eredménnyel, a mennyiben Bokor József egyetemi magántanár az *előkészítő-bizottság* nevében a filozófiát kedvelő szakferfiakhoz és az egész művelt nagyközönséghez már felhívást is bocsátott ki a társaságba leendő belépésre vonatkozólag. E felhívásból közüljük

a következőket: „A magyar filozófiai társaság azt tűzi célul, hogy a filozófiai tudományok kedvelőit s munkásait hazánkban egyesíti és a filozófiai igazságok exakt kutatásában mind erkölcsileg, mind anyagilag támogatja; vizsgálja a magyar filozofálás történeti nyomait, egybegyűjti és kiadja irodalmi emlékeit; a filozófia problémáit a művelt nagy közönség elé viszi s az elméket foglalkoztatni soha meg nem szűnő nagy elvi kérdéseket nyilvános ülésein felolvasásokkal megvilágosítja; folyóiratában és egyéb kiadványaiban medret váj a tudományos alapokon nyugvó meggyőződésnek, a társadalmi és állami rend és haladás kezességének kialakulására, ekként a magyar közéletet tartalmassá, a művelődést egyetemessé tenni törekszik. Ilyen munkálkodás szándékával fordul a fent említett előkészítő bizottság a művelt nagy közönséghez, midőn a magyar filozófiai társaságba való belépését kéri. A társaság tagjai: tiszteletbeliek, alapítók és rendesek. Az *alapítók* egyszersmindenkora 200 koronát, a *rendes tagok évenként 6 koronát* fizetnek a társaság pénztárába, mely szolgáltatásért, a társulati jogok gyakorlása mellett, ingyen kapják a társulat folyóiratát, egyéb kiadványait pedig mérsékelt áron. A társaság székhelye: Budapest. A tagsági bejelentések alulírotthoz (Budapest, IX. ker. Ferenc-körút 1. sz.) vagy Kun Sámuel úrhoz (Budapest, Athenaeum nyomdai r.-t.) intézendők. — Kelt Budapest, az előkészítő-bizottság 1901 január 14-én tartott értekezleti üléséből. Az előkészítő-bizottság nevében: Dr. Bokor József, tud. egyetemi m. tanár és a „Pallas Nagy Lexikona” szerkesztője. d.

— **A sárospataki református nő-egylet** március 10-én d. u. a főiskola imatermében felolvasási ünnepélyt rendez, a melyen *Tóth Pál*, a miskolci ref. főleánynővelde igazgatója fog felolvasást tartani.

— **A kecskeméti ev. ref. jogakadémián** az 1900—1901-ik iskolai év II. felében 8 rendes és 8 magán tanár tart előadásokat összesen 25 tantárgyból heti 86 órán.

— **Az új középiskolai állami tantervet** a vallás és közoktatásügyi miniszter a napokban kibocsátott 862. sz. körrendeletével a jövő 1901/2-ik tanévben már a IV. V. és VI. osztályokban is életbelépteti.

— **Wlassics miniszter a budapesti egyetem kereszt-kérdése** ügyében a képviselőház február 23-iki ülésében a következőleg nyilatkozott: *A budapesti egyetem állami jellegű intézmény, a melyen a keresztnek minden tanteremben való elhelyezése az egyetem katolikus jellegének elismerése és szentesítése lenne. Ha a kereszt akár azt a célt szolgálja, hogy az egyetem katolikus jellege mellett egy erős érv legyen; akár azt a célt szolgálja, a mit az egyetemi ifjúság akar, hogy a keresztcsontkitások megtorlásául egy ellendemonstráció történjék a kereszt kifüggesztésére: mindkét esetben mellékcél szolgálatában áll és a földre esik, a napi politikai küzdelmek porondjába vettetik, a melyhez nem nyújtok segédkezet! . . . Ez az egészen liberális, nem: teljesen vallásos érzésű beszéd nem tetszett a néppártiaknak s nem tetszett . . . Bartha Miklós ev. ref. vallású képviselőnek, a ki a „Magyarország” febr. 24-iki számában, ugyanam dicsoítja a néppárti keresztet. Elismeréssel adózunk Wlassicsnak ama komoly intelmeért, a melyet Rakovszky István néppárti képviselőhöz intézett, t. i. hogy a keresztet ne izgassa az ifjúságot, — valamint dicséretünk kell ama nyilatkozatot is, a melylyel szomorúnak jelezte azt, ha csak a néppártiak volnának jó katolikusok! . . . Ámde mindezek a józan beszédek, nyilatkozatok, intelmek, tanácsok aligha fognak a néppárti kereszt-vitében s azok satellesein, a kik Szilágyi Dezső nyilatkozata szerint merő felekezeti ségben utaznak! (n.)*

— **Helyreigazítás.** A „Sárospataki Lapok“ legközelebbi számában „A jogi szakoktatás reformjáról“ című közleményemben, hol a kérdés történetét csak futólag érintettem, az egyetemes egyház állásfoglalásáról nem tettem említést. A történeti igazság kedvéért és félreértések elkerülése végett az elmondottakat azzal kell kiegészítenem, hogy a konvent már 1898-ban (áprilisi ülés 57. jkvi pont) kérte a vallás és közoktatásügyi minisztériumot, közölné a javaslattervezetet a konventi elnökség útján az egyetemes tanügyi bizottsággal. Ez meg is történt, s a tanügyi bizottság a ref. jogakadémiák véleményének kikérése után részletes előterjesztést készített, mely a convent által elfogadott s az 1899. konventi jegyzőkönyv bizonyossága szerint a miniszterhez intézendő felirat a júniusi rendkívüli gyűlésen bemutatván a minisztériumhoz elküldetett. Az egyetemes egyház állásfoglalása tehát korábban történt, mint a tiszáninneni ev. ref. egyházkerület küldöttségi repraesentatioja. Cikembe továbbá egy dőlt betűvel szedett mondatrészt került, („noha igaz, hogy a tanár legyen első sorban“)* mely nem tőlem származott, s mert a közölt összetételben az egyetemre vonatkozatható félreértésekre vezethet, holott e tekintetben az egyetemet épen védeni volt törekvésem. Dr. Zsindely István.

— **A nagy-enyedi Bethlen-szoborra** ez év febr. 15-ig 28,333 kor. 87 fillér gyűlt össze, a melyből a sárospataki főiskola ifjúsága 1868 kor. 25 fillért adományozott részint gyűjtés, részint a múlt év december 8-án tartott ünnepély útján. Ajánljuk e szobor mozgalmat továbbra is a közönség nagy becsű figyelmébe s támogatásába.

— **A hazai főiskolákra az 1900/1901. tanév első felére beírt hallgatóknak száma** a Hivatalos Közlöny egyik számában közölt kimutatás szerint a következő volt: 1) a *budapesti tudomány egyetemen*: hittan-hallgató 87, joghallgató 3814, orvostanhallgató 618, bölcsészettanhallgató 1021, gyógyszerész 121; összesen: 5661; 2) a *kolozsvári egyetemen*: a jogi karon 960, az orvosi karon 98, a bölcsészeti karon 220, a math. és term. tud. karon 91, gyógyszerész 34; összesen: 1403; 3) a *műegyetemen*: a mérnöki szakosztályon 774, a gépészmérnöki szakosztályon 842, az építészin 138, a vegyészin 45, az egyetemesen 8, rendkívüli hallgató 18; összesen: 1825. A *jogakadémiákon*: Pozsony 242, Nagyvárad 203, Kassa 183, Eger 95, Pécs 141, Máramaros-Sziget 137, Debrecen 244, Kecskemét 109, Sárospatak 89, Eperjes 201.

— **Botrány! . . . pedig igazság** — Az osztrák parlamentben a „Los von Rom“ hívei, alkalom nyílván rá, kötelességüknek ismerték rámutatni azokra a szokásokra, a melyek a róm. kath. egyházban a gyónás „szentsége“ körül némely morál-theológusok felfogása folytán divatban vannak s azokra a kérdésekre, a melyekkel a „*lelki vizsgáló bírónak*“ ki kell kutatnia a gyónó személy lelkiismeretét. Ezt a kötelességet február 22-én teljesítették *Liguori Alfonz* morál-theológiájának a bemutatásával. S lett nagy hece! A tisztetség, a becsület, a vallásos érzés, a „szent“ gyónás és a többi nagyot jelentő szavakat ugyanám hangoztatták a „moral“ hívők s *botránynak minősítették az eljárást, a mely az igazságnak a bemutatása volt* . . . . Szinte tajtékostak némely róm. kath. hírlapok, e rettenetes botrány miatt, — pedig hát az *igazság igazság!* Mi már tettünk egy alkalommal ajánlatot a róm. kath. hírlapoknak, hogy gondoskodjanak az elkobzás elhárításáról, a kiadás költségeiről: *tükröt fogunk bemutatni a jezsuita moralisták felfogásáról!* Visszaautasítottak bennünket azzal, hogy sem Gury, sem senki más nem

azért irták műveiket, hogy *mi* olvassuk! . . . Most, a mikor *botránynak minősítik az igazság bemutatását*, ismét ajánlkozunk r. kath. atyáinkfiainak arra, hogy a mondott feltételek mellett a róm. kath. erkölcsi felfogást *hitelesen bemutatjuk s az igazságot a botrányval szemben igazoljuk!* (—n.—)

— **Jótekonycélú műkedvelő színelőadás Rozsnyón.** A rozsnyói kath. főgimnázium ifjúsága f. évi február hó 9-én, szombaton Rozsnyón, a városi tanácsház nagyszobájában táncmulatsággal egybekötött jótekonycélú műkedvelői előadást rendezett. *Komoróczy Miklós* főgimn. tanár vezetése alatt színre került: „*Vörösmarty emlékezete*“ költemény egy felvonásban. Írta Makai Emil. Ez a híreke, a melyet egy vidéki lapból vettünk át, nem kerülte ki az „*Alkotmány*“ figyelmét sem s azonnal készen volt, hogy a rozsnyói kath. gimnázium műkedvelőit megrója, hogy a kath. ifjak hogyan vállalkozhatnak egy zsidó költő darabjának előadására, mikor annak a darabnak előadását a Nemzeti színházban is betiltották. Ha már egy zsidó elkövette azt a merényletet, hogy Vörösmartyról költeményt irt, a magyar kath. közönség ne vegyen róla tudomást. Fátyolt reá, az éj legsűrűbb fátyolát! Még inkább megróttá az *Alkotmány* a tanárokat, a kik ezt megengedték. Reméljük azonban, az illető tanárok könnyű szívvvel viselik el e megrovást s nem lesz semmi bántódásuk. sz.

— **Lubrich Ágostnak**, a budapesti tudomány-egyetemen a neveléstan volt tanárának „*Neveléstudomány*“ című nagy munkája új kiadásban fog megjelenni. Nagy tudással, nagy szorgalommal megírt munka ez, de mind e mellett sem tekinthetjük újból leendő kiadását valami nagy nyereségnek. Nem, mert az új tudomány mai állásától kissé elmaradt mű, a mely az újabb psychophysikai és modern psychologiai kutatásokat — a melyeken kell pedig kétségtelenül alapulnia egy a mai kor színvonalán álló tudományos neveléstanak — figyelmen kívül hagyja. Pedig alig van égetőbb szükség főként a vizsgákra készülő tanárjelöltekre nézve egy ilyen teljesen modern színvonalon álló tudományos neveléstan mielőbbi megjelenésénél. Nagy, de igazán hálás feladatra vállalkozik, a ki erre szánja tudását és ambícióját. Vajha mielőbb hozzáfogna valaki az erre igazán hivatottak közül, hogy neveléstan irodalmunk e nagy hiányát betöltsse! Mert jelenleg se ilyen neveléstanunk, se módszertanaink nincsenek s az egyetemet végzett tanárjelölt — ugyszólván teljesen tájékozatlanul áll, midőn a tanítás nagy munkájába kezd. Még szerencse, hogy az állami tantervhez kiadott, kétségkívül kitűnő „*Utasítások*“ legalább a főbb irányelvekre nézve sok jó tanácsot adnak számára s pótolják legalább némileg a magokra ki tudja még meddig várható tudományos neveléstan és módszertanok hiányát! (d.)

— **Nyilvános nyugta és köszönet.** A szőlős-ardói ev. ref. egyház temploma építésére kegyes adományt küldtek: királyi Ő Felsége 200 kor., sályi egyház az a.-borsodi egyh.-megyéből 60 fillért, salamoni gyülekezet 15 kor. 66 fillért, Szini gyülekezet 16 kor 75 fillért, mely összeghez járult ngs Gedeon Jenő r. kath. hitbuzgó földbirtokos 10 kor.. Heőpapi gyülekezet 26 kor. 80 fill., mely kegyes adományokért nyilvánosan mondok köszönetet egyházam nevében. Péter József.

— **Jezsuiták Kolozsváron.** Mint az Egyetértés febr. 20-iki számából olvastuk, a jezsuiták gróf Majláth püspök védelme alatt Kolozsváron is megkezdtek „*térítői munkájokat*“ s különösen a református gyermekeket akarják a maguk vallása tanaira oktatni. Egy köztudomásra jutott esetből kifolyólag Dr. Bartók püspök jelentésté-

* Tőlünk került a cikk szövegébe, megjegyzésül szánva! Szerk.

telre hívta fel Herepei Gergely kolozsvári lelkészt. Egyházunk őrállói vigyázzatok és legyetek éberek!

— **Egy megjegyzés a görög-pótló tanfolyamra.** Debreceni protestáns laptársunk multkori számában megemlékezik a sárospataki tanári kar köziskolai széki véleményéről a görög-pótló intézményére nézve s egyet-értve e vélemény alapgondolatával, csak annak indokolását tartja hézagosnak. E közleményét a r. kath. Magyar Állam is átveszi s miután ő is helyteleníti a nevezett intézményt, azt kérdi aztán a kultusz-minisztertől, hogy kinek szánta hát a reformot, mikor sem a protestánsoknak, sem a katolikusoknak nem kell az? (sz.)

— **Egy-e a római katolicizmus és a jezsuitizmus?** Ezt a kérdést sokszor halljuk felvetni s tárgyalni még protestáns részről is, holott pedig a protestánsoknak nagyon jól kell tudniok, hogy a jezsuitizmus a valódi, v. n. hivatalos r. katolicizmus, illetőleg, hogy az v. n. pápai r. katolicizmus kizárólag a jezsuitizmusban nyilvánul meg a maga valódiságában. Azok a protestánsok, a kik ezt nem merték s talán nem is merik még most sem hinni s hirdetni, olvassák el azt a nyilatkozatot, a melyet a magyar hivatalos r. katolicizmus egyik nagy jelentőségű — mert papi!! — lapjában február 15-én írtak: „Mi... katolikusok addig örüljünk, míg a jezsuitákat szidják, ütik. Addig legyünk mi nyugodtan, míg a jezsuitákat üldözik, addig él és virágzik a katolicizmus!” Olvasható pedig ez a Budapesti megjelenő „Egyházi Közlöny” említett számában. Ehez a nyilatkozathoz felesleges értelmezést fűzni. (—n.)

— **Általánosan elismerik** úgy nálunk, mint külföldön, hogy a Mauthner-féle gazdasági és kerti magvak gyakran háromszor akkora termést adnak, mint sok másféle magvak. Különösen impregnált csillagjegyű répamagjai ritkítják párjukat és össze nem tévesztendők más utánzott hasonló védjegyű, de nem impregnált répamagokkal. A Mauthner-féle magok tehát felülmulthatatlanok és gazdáink csak helyesen cselekszenek, ha magszükségletüket mindig Mauthner-féle magvakkal fedezik. 1—8

— **A latin nyelvet** a „Magyar Állam” a magyarosítás legjobb s legszerencésebb eszközének tartja s egyenesen kinyilatkoztatja, hogy Magyarország nyelvviszonyai között *valóságos szerencse, hogy a róm. kath. egyház liturgikus nyelve a latin nyelv!*... Ugyan ki-csoda hiszi ezt el a „Magyar Államon” kívül? (n.)

— **Igaz mondást** kockáztat meg a „Magyar Állam,” a mikor ezt hangoztatja Gróf Apponyi Albert után: „a magyar katolicizmusnak kurucnak, azaz nemzetinek kell lennie.”... Ugy van! Legyen magyar nemzeti a magyar r. kath. egyház!... De akkor:

meg is szűnt r. kath. lenni, mert a *nemzeti elem* és a *papizmus* nem fér össze egymással! (—n.)

— **Nyilvános nyugtázás.** A felső-szabolcsi ev. ref. egyházmegye, Nyiregyházán felállítandó *leányinternátusának alapjára*, ujabban adakoztak: Hegyi Mihályné úrnő, Debrecen, 400 kor. Solti ev. ref. egyházmegye 20 kor. Kunszentmiklósi ev. ref. egyház 10 kor. Baksay Sándor solti ev. ref. esperes 4 kor. Nyiregyházai statusquo izr. hitközség 100 kor. Rohodi ev. ref. egyház 6 kor. Hideg József t. pálcza lelkész 2 kor. Boschan Jakab budapesti lakos 40 kor. Ibrányi ev. ref. egyház 6 kor. Felső-szabolcsi ev. ref. egyházmegye lelkészi gyámintézete 400 kor. Bács feketehelyi ev. ref. egyház 4 kor. Téglási ev. ref. egyház 16 kor. Márkus Károly ügyvéd, Nyiregyháza, 10 kor. Görömbei Péter esperes 60 kor. Rákospalotai ev. ref. egyház 4 kor. Nyiregyházi takarékpénztár-egyesület 60 kor. Az adományok végösszege, a már előbb nyugtázottakkal 24995 kor. 65 fill. Fogadják a szíves adakozók, egyházmegyénk nevében hálás köszönetünket! Görömbei Péter esperes, Vas Mihály gyám-pénztáros.

— **Kedvezmény a lelkészi és tanítói karnak.** Az 53-ik évfolyamában megjelenő „Gazdasági Lapok” szerkesztőség megkönnyíteni akarván a földműveléssel gyakorlatilag is foglalkozó lelkészi és tanítói karnak azt, hogy a mezőgazdasági ismereteket minél jobban elsajátítsák, s a haladó kor kívánalmaival és vívmányaival is megismerkedve, a modern gazdasági iránnyal lépést tarthassanak, azon kedvezményt ajánlja fel a Nagytiszteletű lelkészkezdő és a t. tanítói karnak, hogy lapját, a Gazdasági Lapokat évi 8 korona, tehát a rendes előfizetési ár feléért expedálja. Mutatv ny számot kívánatra készségesen küld a Gazdasági Lapok kiadóhivatala. Budapest, IV., Múzeum-körút 7.

A sárospataki ev. ref. főiskola tulajdonát képző, néhai Mudrány András szegi „Poklos” szőlőjében termett 1889. évi Asszú borok palackonként áruba bocsáttatnak.

Félliteres palack ára . . . 3 korona.
Első rendű nehéz asszú félliter 4 korona.

Megrendelések: „A sárospataki fogyasztási és értékesítő szövetkezet”-hez, mint a főiskola bizományosához intézendők.

Debreceni Bertalan,
főiskolai jogigazgató.

Vasuti menetrend.

Sárospatakról indul:

Szerencs—Debrecen—Miskolc—Bánréve—Budapest-félf.	S.-a.-Ujhely—Kassa—Mező-Laborc—Máramaros-Sziget-félf.
Reggel gyorsvonat . 7 ⁴² órakor.	Reggel személyvonat 6 ¹⁹ órakor.
Délután személyvonat 12 ³¹ „	Délután gyorsvonat 12 ⁴³ „
„ gyorsvonat 4 ¹⁶ „	„ személyvonat 4 ²⁵ „
Estve vegyesvonat . 9 ³¹ „	Estve gyorsvonat . 8 ⁰² „

Sárospatakra érkezik:

Budapest—Bánréve—Miskolc—Debrecen—Szerencs-félf.	Máramaros-Sziget—M.-Laborc—Kassa—S.-a.-Ujhely-félf.
Reggel vegyesvonat 6 ¹⁸ órakor.	Reggel gyorsvonat . 7 ⁴¹ órakor.
Délután gyorsvonat 12 ⁴² „	Délután személyvonat 12 ⁵⁰ „
„ személyvonat 4 ²⁴ „	„ gyorsvonat 4 ¹⁵ „
Estve gyorsvonat . 8 ⁰¹ „	Estve vegyesvonat . 9 ³⁰ „

Felelős szerkesztő: Dr. TUDÓS ISTVÁN. Szerkesztőtársak: ELLEND JÓZSEF és Dr. SZÉKELY GYÖRGY.

Nyomtatta Sárospatak. Steinfeld Jenő az ev. ref. főiskola betűivel.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postal
székküldéssel egész évre 10
korona, félévre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KOZSLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrés
oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: *Notárius.* „Konvent előtt” — *Kötsz István.* „Néhány szó a számtan-tanításhoz, főtekintettel a népiskolákra.” — *Szinyei Gerzson.* „Lorántfy Zsuzsánna.” — *Ujj József.* „Baskai János pamlényi- és Szuhay Sándor csobádi lelkészek emlékezete.” — *Demeter Bertalan.* „A belmissió kérdéséhez.” — „Vegyes közlemények.” — „Szerkesztői üzenetek.”

Konvent előtt.

I.

Az ev. ref. konvent tagjait Budapestre hívta össze az elnökség az április 16-odikával kezdődő ülésére. Mindig vágyódással, reménykedéssel, sőt édes számításokkal néztünk egy-egy ilyen kálvinista csoportosulás elé; ma, — a mutatkozó jelek láttára — annál is inkább.

Anyaszentegyházunk hajóját hullámok ostromolják, örvények csalogatják veszedelmes karjaik közé. Ellenünk van a divat, a melynek bolondjai úszni szeretnek az áradattal; ellenünk a hajdan erős közép-osztálynak anyagi és erkölcsi erőiben való meghanyagatlása; ellenünk az idő léha lelke, a mely sokakat alkuvásra vagy meghunyászkodásra kész; ellenünk lett a törvény, a miből sokan fegyvert reménylettek az igaz szabadelvűség védelmezésére; ellenünk a világ üzerkedő szelleme, a mely Istent, hitet, örök üdvösséget áruba bocsát a gyomor jogának s a hiúság ördögének kielégítéseért. S még megannyi más!...

Ilyen körülmények között kit ne érdekelne köztünk mélyebben az ev. ref. konvent összeülése, azé a konventé, a melynek az a feladat is sorsává lett, hogy előkészítse a legközelebb összehívandó zsinatot.

Első dolga lesz a szervezkedés. E közben lehetetlen majd nem éreznie, hogy régi oszlopos tagjai közül néhány kidőlt, néhány roskadozik az élet és a munka terhei alatt. A nyomukba lépők visznek-e szívökben rendithetetlen hitet a hazai ref. egyház szent igazságai iránt és lángoló lelkesedést és apostoli bátorságot ez igazságok védelmezésére és a mi meg-sokasodott ellenségünkkel való viaskodásra?!... Módosul-e valamennyire a konvent képe? Támad-e, alakul-e valamelyes kiesiny sereg, a mely kívánni meri a mi teljes igazságunk kielégíttetését és nem hajlandó megelégedni — Lázár módjára — a dúsgazdagok asztaláról aláhúlló morzsálékokkal? Kérdések, a melyek visszatarthatatlanul tolnak ajkainkra és tollunk alá; mert a konvent történetére visszatekintve, úgy tetszik nekünk, mintha mostanában nagyon sokat alkudoztunk volna és egészen állig beöltöztünk volna az opportunismus széles köpenyegébe!!

Valami különösnek s a szervezkedés dolgával kapcsolatban szintén valami alkuszerűnek és érthetetlennek látszott az előttünk mindig s annak látszik az most is, hogy p. o. a konvent — nem minden ellenzés nélkül — megállapította (s illetőleg megállapította maga a zsinat!), hogy e mi legfőbb egyetemes szervünknek a székhelye Budapest;... azután pedig személyes tekintetekért vagy mi egyébért, legott bele-nyugodott abba, hogy a levéltár helye Debrecen legyen!... Féljük talán Budapesten? Vagy nincs szükségük a konvent tagjainak a konvent levéltárára?... A 49-es idők árnyékai kísértének talán, vagy a kálvinista Róma tekintélye parancsol velünk ilyen irányban?! Igazán csodálkoznunk kell azon a nem-bánomságon, vagy helyi jellegű egyházpolitikán s talán közigazgatási bölcseségen, a mi az ev. ref. konvent levéltárát magától a konventtől külön szakította és külön szakadt minőségében éveken át elviselte. Milyen érdekes lenne p. o. az országgyűlés a maga levéltára nélkül Budapesten?! Hiszen ha az az egy pár szekrény iromány segítene valamit Debrecen kálvinista egyházán és megmenthetné azt a benne mutatkozó viszálykodástól, vagy megerősíthetné az ellenséggel való mérkőzésében: óh akkor gonosz lélek lenne az, a ki megütköznék ezen a visszasságon; de így, a mikor annak a levéltárnak Debrecenben létezéséről ott is csak alig-alig tud valamit valaki; a mikor tehát annak semmi, de semmi jelentősége nincs a mostani esetleges helyén: lehetetlen meg nem ütközni azon, hogy az ev. ref. konvent el tud lenni — s éveken át el tudott lenni Budapesten — a saját levéltára nélkül!!...

Mert hát ez a különlegesség okozójává válik aztán egy másik különlegességné is, a mi megint szoros összefüggésben van a konvent küszöb előtt álló szervezkedésével. Ma ez a különlegesség, a személyes tekintetek nélkül felemlíthető, épen azért, mert az összeülő konventnek nincs még se feje, se keze, se lába. Az pedig ez a különlegesség, hogy a konvent vezető jegyzőjének — a Debrecenben marasztalt levéltár miatt — debreceni egyénnek kell lenni!! A logika valami olyasmit követelne, hogy az elnökei pedig budapestiek legyenek, stb. stb.

Részünkről ellenei vagyunk minden szükségtelen, vagy erőszakolt centralisationnak s nem tartjuk

az ilyet egyházunk szellemével sem összeegyeztethetőnek; de ott, a hol a centralisatióban a veszélynék még árnyéka sem fedezhető fel s a hol a gyakorlati szükség azt egyenesen követeli is, sőt a hol az okvetetlenkedő decentralisatioval képtelen és nevetséges helyzetbe juthatunk: ott kívánnunk kell az okos, helyes és egyedül célravezető centralisatiót. A Tóth Sámuel emlékezete pedig legyen áldott! Talán az ő kedves egyénisége, mindenkit szeretetre kötelező modora, kifogyhatatlan szolgálatkészsége volt annak az oka és nem valamelyes hiányos felfogás, hogy a Budapesten székelő ev. ref. konvent levéltára Debrecenben maradt, s csak a debreceni tagok számára volt idáig hozzáférhető.

De a szervezkedés kérdése egészen csekély jelentőségű azokhoz a nagy feladatokhoz képest, a melyeknek megoldása a mostani konventre vár.

Az egyházkerületekből felhangzó jajkiáltások elől semmi esetre sem takarhatja el füleit és nem páncélozhatja be a szívét.

Erdély, a magyarság egykori megmentője veszedelemben van. Menjünk segítségére bátorsággal s ha kell: anyagi erővel is. A konvent netaláni féltékenysége, tartózkodása lankasztólag hatna egész anyaszentegyházunkra; az *erdélyi püspöki cím* kérdésében tehát rendíthetetlenül kell tanúsítania.

Sérelmeink száma naponként nő. Vakmerő ellenfeink keresztül gázolnak minden jogot, minden törvényt, minden igazságot. E mi sérelmeinket csomóba kell kötnünk és odavinnünk, a hol a sebek kiáltanak és a honnan az egész ország megismerheti azokat. Nincs okunk többé a békességért a mi ellenfeleinket kimélnünk és szertelenkedéseiket a szeretet és a bizó hit balzsamaival takargatnunk a világ előtt!! Valami eltérhetetlen képtelenség az pld., hogy zárdákba, katólikus nép-, polgári, felsőbb leány-iskolákba, gimnáziumokba járó gyermekeink előtt napról-napra megaláztassunk. Vagy törvény az állami törvény, vagy nem; vagy van erejük a kormány-rendeleteknek, vagy nincs és ha van, akkor ki merészelhet annak ellenszegülni — büntetlenül?! Elnézzük, hogy milyen nemes emberszeretettel, a törvénynek milyen tiszteletével nyitják meg a ref. iskolák előljárói a tantermet, a tanári szobákat a római katólikus, a görög katólikus s az izraelita katekheták előtt, . . . és hallanunk kell, hogy előkelő egyházainkban miféle durva visszautasításban részesülnek időnként a mi katekhetáink és hogy milyen vaskapcsok között tartják a zárdákban a mi gyermekeinket, a kik vallás-oktatás végett a mi katekhetáinkhoz kíváncznak s törvény szerint is ezek alá tartoznak!! S.-a.-Ujhely, Miskolc, Eger stb. — hogy csak a magunk területén maradjunk — égbe kiáltó példákat szolgáltatnak a róm. kath. iskolák előljáróságának törvény-tírásaikról s a felekezeti viszonyosság felsemvevéséről.

Nagy ára lehet annak, ha mi ez irányban nem tudunk magunknak méltó elégtételt szerezni s ha a — békesség hamis ürügye alatt — továbbra is mi fogjuk fedezetni ellenfeleink vakmerőségeit!!

Fel kell világosítania a konventnek az alkotmányos magyar kormányt, hogy itt az elhatalmasodott pápista egyház a maga hierarchikus nagy hatalmi iörekvésével ma is a középkorban él és a Regnum Marianum építésében nem ismer maga előtt semmi akadályt. Meg kell tudnia a konventnek, mint egyetemes egyházunk sorsa felett intézkedő legfőbb testületnek, hogy milyen támogatásra számíthatunk mi a mai viszonyok között a mi megbátorodott, sőt szí-

lajodni kezdő ellenfeleinkkel szemben és hogy meddig tarthat reájok nézve a törvény alóli kivétel állapota és van-e bátorsága az alkotmányos kormánynak a vallás-egyenlőség és felekezeti egyenjogúság törvényének tiszteletben tartása végett a szükséges lépéseket megtenni?!

Mert biblia revisióval, énekes könyvünk javításával s egyetemes tanügyi bizottságunk buzgó munkálkodásával — csupán ezekkel s néhány egyháznak juttatandó tökésségilylyel s néhány lelkesnek megszavazott néhány koronával anyaszentegyházunk mostani sorsán gyökeresen nem javíthatunk; pedig a gyökeres javítás ideje megérkezett!

(Folyt. köv.)

Notárius.

ISKOLAI ÜGY.

Néhány szó a számtan tanításához, tekintettel a népiskolákra.

I. Az eredménytelenség s okai általában.

A különböző fokozatú iskolákban tanított számtalan tantárgy közt alig van egy is, melyhez oly sokan és oly sokszor hozzászóltak volna, mint a számtanhoz, s annak tanításához. Hogy e hozzászólások számát én is szaporítani akarom, annak természetes okát adhatom ama tényben, hogy ép e tárgy tanításánál találhatjuk a legtöbb hiányt, hibát s ide vonatkozó sok oly kérdés van még, a mely tisztázásra vár.

Szinte azt hihetné az ember, hogy épen e sok hozzászólás, az abban ajánlott sok és egymással sokszor homlokegyenest ellenkező módszer és tanítási eljárás zavarta össze a kérdést s eredményezte ama teljes joggal kimondható tapasztalatot, hogy a legtöbb iskolában épen a számtan az, melyből a tanító vagy tanár a legkevesebb eredményt képes felmutatni.

E szomorú tapasztalat még különösebbnek tesz az amaz általánosan elfogadott nézet mellett, hogy az összes tárgyak között épen a számtan az, mely a tiszta józan ész, a logikus gondolkodás természetes eredményei képen mutatja a törvényeket s az egyes műveletek végzésére vonatkozó szabályokat s így egyike azon tantárgyaknak, mely úgy tanítását, mint különösen tanulását illetőleg a legkönnyebb.

Csak felületes gondolkodás s elfogult nézet mondathatja egyesekkel a számtant nehéz tárgynak s e nyilatkozat csakis úgy magyarázható, hogy a számtan tanításánál elért eredményt (illetőleg itt épen az eredménytelenséget) az okok tüzetesebb vizsgálása nélkül magára a tárgyra vezették vissza.

E felületesen s mondjuk ki igaz nevén: könynyelműen kimondott s még ma is (sajnos, nemcsak laikusok által) elég gyakran hangoztatott nyilatkozat ártott legtöbbet a számtan-tanítás eredményének.

E balfelfogás hozta és hozza létre egy részről a tanár amaz eljárását, hogy nem ismervén, vagy nem akarván felismerni tanítása hibáit, a dolog könnyebb végét választván, nem igyekezik jobb tanítási eljárásra, hanem magával is elhíti, hogy a tárgy nehézsége miatt nem tud eredményt elérni.

Hát még a növendékek részére milyen kapóra jön ezen „nehéz tárgy“ elmélet! Alsóbb foku iskoláinkban alig találunk egy-egy növendéket, a ki teljes ambícióval végezné munkáját, tanulna jövője érdekében. A legtöbb tanúl, hogy úgy mondjuk a ta-

nárnak, tanul a kalkulusért s szívesen felhasznál minden képzelt és elfogadható okot, hogy a munka alól kibujhassék. Mily szívesen kapaszkodnak ezek ama képzelt okba: „a számtan úgy is igen nehéz, én úgy sem értem, úgy sem tudnám megtanulni, mi haszna is foglalkoznom tehát vele.” Ha e gondolkodást aztán még a tanár is — ha csak hallgatólag is — elfogadja, eredménye lesz az eredménytelenség!

E „nehéz tárgy” elmélet hozta létre a „külön tehetség” elméletet, azon felfogást, hogy a számtan tanulása csak egyesek külön képessége, mely talán az illetőkkel épen vele születik. Nem is szólva ez elméletnek pszichológiailag tarthatatlan voltáról, elég csak a tapasztalatokra hivatkozni, mely szerint a számtan iskolai tananyagának felfogására és megtanulására minden természetes, józan észszel és szorgalommal bíró növendék egyaránt képes; különbség legfeljebb csak a felfogás gyorsasága és a begyakorlás idejében tapasztalható.

A fentiek alapján kétségbe vonván a számtan tanítás sikertelenségére nézve felhozni szokott okok elfogadhatóságát, kötelességemnek tartom a tényleges állapotnak megfelelően konstatálni, hogy sok helyen és sok esetben mégis sikertelenség tapasztalható; oka tehát más lehet.

E sikertelenség okaira vonatkozó nézetemet, valamint — egyelőre csak általánosságban — ennek megszüntetésére általam helyesnek vélt eljárási módot akarom röviden elmondani.

A sikertelenség okát legtöbbször megtalálhatjuk a logikai hiányban. E hiány pedig létrejön vagy az által, hogy a tanító, vagy tanár az ismeretek közlésében nem tartja meg ama természetes sorrendet, mely röviden előzmény és következmény formában fejezhető ki; tehát ha tanít oly anyagrészleteket oly időben, midőn még az annak megértéséhez szükséges előzményt a növendék nem ismeri.

Ha meggondoljuk a számtan összes anyagában feltalálható ama természetes logikai összefüggést, mely szerint e részletek egymással összekapcsolódnak s minden következő részlet az előtte levőből mintegy magától következik s a legegyszerűbb logikai művelet szerint előállítható: lehetetlen be nem látunk ez eljárás hibás voltát.

Míg más tárgyaknál az egyes részletek közt levő logikai kapcsolat sokszor csak erőltetve hozható létre, tehát egyik részlet minden nagyobb hiba nélkül bátran tanítható az előtte levők ismerete nélkül is, mint pld. a történelemben, Mátyásról taníthatunk a nélkül, hogy I. Istvánt ismernék növendékeink: addig a számtan tanításánál e logikai hiány hozhatja létre a legtöbbször a sikertelenséget.

Ki kell azonban itt mindjárt jelentenem, hogy a logikai hiány mint általános és állandó hiba a legritkább esetben fordul elő s így az annak következtében az összes növendékekre kiterjedő általános sikertelenség is csak igen szórványos.

Szintén a logikai hiánynak tudható azonban be a legtöbbször az egyes növendékeknél mutatkozó sikertelenség is s származik oly módon, hogy az illető növendékek valamely anyagrészletet, mely egy későbbinek alapul szolgál, legtöbbször mulasztásuk miatt nem értettek meg s nem gyakoroltak be. Ennek eredménye az egyesnél mutatkozó sikertelenség s oka joggal a növendékben keresendő s elhárít a tanárról minden felelősséget az esetben, ha ez ok felkeresésére

s annak káros következménye elhárítására idejében megtesz minden tőle telhetőt.

Ha az anyagrészletekben mutatkozó eme logikai hiány eredménytelenséget szül, még nagyobb hiba az, ha az egyes anyagrészleteknél hiányzik a logika. Ez az ugynevezett és sajnos igen gyakori „gépies” tanítás az, mely legtöbbször, különösen alsóbb fokon a számtan tanítás általános célját is veszélyezteti; e nélkül teljesen lehetetlen a növendéket a közéletben előforduló feladatok megfejtésére képesíteni.

Elérhetjük ily módon, hogy egyes műveleteket, ugynevezett tiszta számokkal hiba nélkül el tudjanak végezni a növendékek, sőt még azt is, hogy esetleg erre vonatkozó alkalmazott feladatokat meg tudjanak oldani gépies módon, anélkül, hogy értenék az illető feladat logikai elemzését, fel tudnák ismerni és ki tudnák keresni a feladatban előforduló mennyiségek közt levő számtani összefüggést és ennek alapján az alkalmazandó műveletet; de ha ily tanítás mellett pl. egy műveletnek hosszabb gyakorlása után egy más, már tanult művelet szerint megoldandó alkalmazott feladatot adunk fel kidolgozásra, a növendék a legtermészetesebben, a logikai elemzés hiánya miatt rá fogja mondani minden okoskodás nélkül, hogy az illető feladatot megoldjuk az épen gyakorolt művelettel.

Ha így tisztában vagyunk a sikertelenség okával, azt hiszem nem nehéz megtalálni a módokat, annak elhárítására.

Kerüljük általában a logikai hiányt úgy a sorrendben, mint az egyes anyagrészleteknél. Hogy ez utóbbinál miben áll a helyes eljárás, miután ez már a részletekre tartozik, külön fogok róla szólni.

Meg akarok azonban még röviden emlékeztetni a számtani tankönyvekről.

Jelenleg csak minden részletezés nélkül kifogásolom a használatban levő tankönyvek legnagyobb részét azért, hogy nem fordítanak kellő gondot a szabályok rövid, értelmes és szabatos fogalmazására, a legtöbbször nem tartalmazznak a begyakorlásra alkalmas kellő számú alkalmazott feladatot, sőt többnél a csekély számban felvett példa közt is hibás, értelmetlen és rossz is található; s végre hogy túlságosan is terjedelmesen foglalkoznak a műveletek és szabályok megértésére vonatkozó azon elméleti levezetésekkel és bizonyításokkal, melyek tisztán a szóbeli magyarázat és tanítás dolgai, mely részleteknek a gyermekek a legtöbbször semmi hasznát nem veszik. A tankönyvek ezen hiányaira, a belőle származó hibákra még részletesen ki fogok terjeszkedni, itt pusztán csak általánosságban konstatálni kívánom, hogy a számtanítás sikertelenségének oka sok esetben a tankönyv is.

Röviden összefoglalva az elmondottakat, erős meggyőződése, hogy a számtan egyike a legkönnyebb tantárgyaknak, tanítása sikertelenségének oka nem a tárgy természetében, hanem a legtöbbször a tanítóban s a tanítási eljárásban rejlik.

Igyekezzenek a tanító ez okot minden elfogultságtól menten magában feltalálni, igyekezzenek a felismert ok megszüntetésére tőle telhetőleg mindent elkövetni s az elért eredményben fáradozásáért bőven kárpótást fog nyerni!

(Folyt. köv.)

Kötse István.

TÁRCA.

Lorántfy Zsuzsánna

Lorántfy Zsuzsánnának szellemi arcképét kívánom bemutatni úgy, amint azt hiteles történeti adatok alapján megrajzolhattam. Jól tudom, hogy a kép egyáltalában nem felel meg a művészet igényeinek, de erre nem is törekedtem. Főcélom az volt, hogy rajzom, ha szép nem is, de vonásaiban hű és igaz legyen.

Született ez az áldott emlékezetű nő, 1600 körül. Édes atyja volt Lorántfy Mihály, kit az egykorúak egész a fősvénységig takarékos embernek mondanak, a ki igen értett a vagyonszerzés módjához; más oldalról egyértelműleg azt vallják róla, hogy hazáját és egyházát forrón szerető úr volt. Udvari papja Szepsi Lackó Mátyás azt írja róla, hogy „halála után a község igen szánta, mert olyan volt, mint az édes atyja.” Medgyesi Pál 1640-ben így emlékezik meg róla: „Az idvezült Lorántfy Mihály házasszeretetének és az isteni igaz tiszteletben való jóvoltának boldog emlékezetében ma is él az istenfélők közt.”

Édes anyja Zeleméri Kamarás Borbála, az egri hős Anna nevű nővérének, Zeleméri Kamarás Jánostól származott unokája volt, kiről csak annyit tudunk, hogy férjével együtt a sárospataki akkor ref., most római kath. templom sírboltjában aluszsa örök álmát.

A szerető szülők Zsuzsánnát, testvérével Máriával együtt, gondos nevelésben részesítették. A prot. főurak abban az időben udvari papjaikra bízta gyermekeik nevelését. Valószínű, hogy Zsuzsánnát Szepsi Lackó Mátyás tanította a szükséges tudományokra, melyek közt a vallásban, a szentírás olvasásával és magyarázásával a főfő helyet foglalta el. A két leány korán árvaságra jutott, anyjukat 1609. nov. 22-én, atyjukat 1614. nov. 26-án elveszítvén. Az árvák gyámja Osgyáni Bakos Gábor, a Lorántfy Mihály nagynénjének Lorántfy Orsolyának a férje volt. Zsuzsánna, mint alig felerdült leány 1616. ápr. 18-án Rákócy Györgyhöz ment férjhez, ki akkor még csak 23 éves ifjú, de már borsodmegyei főispán és ónodi kapitány volt. Máriát pedig a György testvére Zsigmond vette el 1620. ápr. 27-én. Így a Lorántfy gazdag örökségen, két testvér után, két testvér osztozott. Azonban Zsigmond még azon év dec. 26-án és utána felesége Mária is nem sokára elhalálozván: Zsuzsánna egymaga lett a fejedelmi nagy birtok örököse. Egyike volt ő az akkori előkelő világ legszebb és leggazdagabb hölgyeinek. Hozománya, testvérének Máriának halála után, a Lorántfy, Zeleméri és Dobó-féle nagy kiterjedésű uradalmakból állott. E gazdag hozománynál még többet értek lelkének és szívének drága kincsei, azok a ritka női erények, melyek őt mint feleséget és házi asszonyt, mint anyát és honleányt, a magyar asszonyok mintaképévé avatták.

Mint feleség hű szeretettel és odaadással csüngött a férjén, kinek engedelmeskedni, „igaz szívvél szolgálni” édes kötelességének tartotta. Levelezések, kedves ösztönözéssel, a közvetlenség vonzó erejével tükrözi vissza a köztük levő példányszerű házassági viszonyt, mely a mai sivár korban, a családiasság jótékony melegével, a rég eltűnt idők csendéleti varázssával hat reánk. A férjét ősi szokás szerint „magázta,” „kegyelmednek,” „édes uramnak” hívta; a férje „szerelmes urának” mondta magát, „édesemnek” szólította és „tegezte” őt, de a leggyöngédebb bánásmódban részesítette. Ha távol voltak is egymástól, a mi gyakran előfordult, keresték az alkalmat, hogy valamivel kedveskedjenek, vagy meglepetést szerezzenek egymásnak. A kölcsönös gyöngéd figyelem jele rendszeren egy-egy nemes vad, valami ritkább hal, vagy

jó fajta gyümölcs volt. Valahányszor levelet váltottak egymással, buzgó szívvél hálát adtak istennek, hogy egészségben megtartotta őket és egyúttal a hívő lélek törhetetlen bizodalmaival továbbra is isten gondviselő kegyelmébe ajánlották egymást. A férj tábori élete s az azzal járó veszélyek kemény próbára tették a szerető feleséget, de ez épen e nehéz napokban mutatta ki lelki erejét, feláldozó szeretetét, midőn éjjeleit meglöpve, gyötrő aggodalmak és könnyek közt is teljesítette a reá váró kötelességeket. „A gondot pedig,” írja táborban levő férjének, „valamire isten segít, jó szívvél viselem, csak cselekedhessem az isten akaróját és a kegyelmed parancsolatját.” Ha távollevő és gyakran betegeskedő férje miatt búsulásnak adta magát és ez esdekelve kérte őt, hogy hagyjon fel azzal, mert „ha nyavalyád leszen a miatt, mi haszna akkor az én életemnek.” akkor ő férje magasztos hivatására gondolva ilyen választ adott: „Busulással akadályt nem szerzek kegyelmednek. Ha én halállommal próbálná is isten kegyelmedet, mégis nem kellene kegyelmednek az isten tisztelete mellett való szolgálatban megállani.” A feleség szíve ugyanazon eszményekért dobogott, melyek fejedelmi férjét lelkesítették. Ő is csak istenének, nemzetének, hazájának kívánt szolgálni. Minden gond, minden fáradtság könnyű volt neki a férje becsületeért, semmi áldozat nem nagy a Rákócy dicsőségeért.

E hitvesi hűséget és odaadó szerelmet Rákóczy is viszonzta a jó férj gyöngédségével, előzékenységével és figyelmével. Mint Bethlen Gábor hadainak fővezére szabadságot kér, hogy szüléshez közel levő feleségét meglátogathassa. Majd mint fejedeleme, az utakat, hol felesége járt, megcsináltatja, a hegyi sziklákat elhordatja, csakhogy a szeretett és féltett asszony kényelmesen eljuthasson a kirándulás helyére. Midőn a nagyszombathi jezsuiták a „Mózes és próféták” c. szemelvényre, melyet felesége írt össze, egy aljas gunyirattal feleltek, a szerető férj szíven találva érzi magát és felháborodásában fejedelmi egész tekintélyét latba veti, hogy annak szerzőjét kipuhatolja s a példányokat elkoboztatja, hogy valahogy az akkor betegeskedő asszony tudomást ne szerezzen a gunyiratról. Ha szigorúságát mindenki érezte is, feleségével szemben kiméletes és engedékeny volt. Ha hirtelen fellobbanó tüzeben haragra lobbant is, a szelid jóságú asszony engesztelő szavára lecsillapodott, igazságos és méltányos tudott lenni. Valóban a ridegnek tartott ember varázsa alatt állott annak a csendes hatalomnak, melyet e ritka asszony igaz nőiessége képviselt, szelid jóságával, okosságával, családias érzésével, gyöngéd tapintatával, mely tulajdonok által a gyöngébb nem mindég meg tudta hódítani az erősebb férfit, mióta a világ fenáll. Neje iránti hódolatát fejezi ki végrendeletében is, midőn 32 esztendei boldog házassági élete után így szól: „Bizonyosságot teszek isten és az ő szent angyalai előtt, hogy náladnál szebbet, okosabbat, gazdagabbat s akármilyen dicsőre méltóbb személyt nem láttam s hozzád igaz, tökéletes szeretettel voltam.”

E mivelt lelkű, férjét megértő s egész a feláldozásig szerető nő, egyszersmind kitűnő gazdasszony is volt, ki egyszerű, házas és családias modorában, fejedelemtől léte is, épen oly kedvteliséssel és gondos takarékos-sággal vezette a háztartás ügyeit, mint akármelyik arra temett középosztálybeli úrnő abban az időben. Udvarházaiban rendszeren fonatott és szövött, mint a jobb házak asszonyai még a múlt század elején is. Az uradalmak majorsági állományát számon tartotta; tejből, vajból sajtából és szárnyas állatokból gazdag jövedelmi forrást csinált, s a maga részéről is gyarapította a jövedelmet, mely aranyban és ezüstben a helybeli vár verestornyában gyémánt szemű bivaly bőrében volt összegyűjtve.

Nagy kedve telt a kertészkedésben is. Mindenütt, a hol huzamosabb ideig tartózkodott, a gyümölcsös és zöldséges kert mellett rácsos kis kertje is volt, melyben dísnövények mellett, kedvenc virágai, a teljes tulipánok és nárcisok sem hiányozhattak. Férjével megosztotta a külső gazdaság vezetésének gondjaiban is. A tisztek gazdasági jelentéseiket hozzájuk adták be s együtt állapították meg, hogy a terménynyel mi történjék, mennyi menjen abból és melyik vár felszerelésére, a tisztviselőknél, a cselédeknek, s mennyi kerüljön eladásra. Midőn férje háborúban volt és közvetlenül nem avatkozhatott a gazdaságba: ő a „gazdasszony“ vezette azt, intézkedett a vetésről, aratásról és a szüretéről. Időnként megtekintette a vetéseket, a szőlőket, tisztjeit rendre útasította. Munkácsról azt írja egyszer férjének: „a mire isten segít, édes uram, én is azon leszek, hogy meglátszanék, hogy itthon vagyon a gazdasszony.“ E mellett a hadviselés terheit is segítette hordozni. Felügyelt a várakra, őrséggel megrakván azokat. Sereget fogadott, felszerelt, salétromot, port, ágyugolyót és pénzt küldött férje után. Megnyugtatóul többször ír így férjének: „Az itt künn levő gondot, valamire én érkezem, isten segítségével velem levén, sem nyughatatlanságomat, sem költséget nem szánok a kegyelmed becsülete mellett.“ Rákóczi boldog megelégedéssel írhatta neki: „Gondviselésedben és vigyázásodban meg vagyok nyugodva édesem.“

Nemcsak szerető hű feleség és jó gazdasszony, hanem áldott jóságú, gondos és okos édes anyja is volt. Őt fiok közül csak kettő György és Zsigmond ért emberként. Ezek mindaddig, míg tanulásra nem fogták őket, közvetlen az ő szerető gondjai alatt növekedtek, ő ápolta, szoktatta és fegyelmezte őket. Korán szívökbé oltotta azt a mély vallásos érzést, azt a boldogító hitet, mely neki és férjének egész életükön át vezérfényűl világított, mely szerint egyedül istentől várták a kegyelmet, az áldást és előmenetelt. Később is, midőn itt Sárospatakon az iskolába, majd Gyulaférváron az udvari iskolába jártak a fiuk, sőt azután is életele fogytáig tanácsolta, intette s a mikor szükség volt, megdorgálta és sohasem kényeztette őket. Midőn egyszer meghallotta férjétől, hogy György fia, mint 14 éves gyermek „vállba vágott mentéjében megsokallotta a templom hidegét,“ azt írja vissza: „szégyelje magát, hogy ifjú legény lévén, megfázott az isten házában.“ Mindkét gyermekben mély hódolat élt szüleik iránt, de mégis anyjukat szerették inkább, ő előtte nyíltak meg egész őszinteséggel. Ha valami óhajtuk volt, azt előbb édes anyjokkal közölték, hogy közbenjárójok legyen a szigorúbb apa előtt. A szalontai csata idején, a kis hercegek látni akarván a magyar és török tábornokot, anyjukat kérték meg, ki azonnal írt férjének: „Azt akarom kegyelmednek jelenteni édes uram, tudja azt, hogy immár isten kegyelme által abban a korban vannak a gyermekek, hogy a mit látnak megemlékeznek róla, azért, ha kegyelmednek tetszenék és akadályára nem lenne kegyelmednek, talán nem ártana, ha elvinné őket, csak egy hálásra is, mégis látnák meg mind a két tábornokot.“ És a fiuk megkapták az atyjok beleegyezését. Ha a fiúk valami hibát követtek el és apjuk neheztelését magokra vonták: ő édes anyai szeretetével, a feleség szelid gyöngédségével mindig közbe lépett, megmentette, takargatta ugyan hibáikat, de azért ő maga sohasem mulasztotta el komoly dorgálásait. Különösen szükség volt erre Györgynél, ki könnyelműbb lévén, mint Zsigmond, a zajos mulatságokat nagyon kedvelte és víg poharazás közt gyakran meg is feledkezett magáról. Azt írja neki már mint váradi kapitánynak: „Ha jól meggondolád, a miről intettünk, ha megfogadtad, nem volt káromkodás és a kit most mondok is, ha most nem tetszik is,

de ezután eszedbe veszed.“ „Ha egy atya vagy anyja jót várhat gyermekeitől, mi is megvárhatjuk tőletek.“ Majd mint fejedelemnek is ilyen szemrehányást tesz neki: „Fiúi engedelmisségedet hányod. Ugy vagyon, egy anyának sincsen gonosz gyermeke, magadat sem tartalak annak, csak hogy engedelmisségedet többet kívánhattam volna s kívánhatnám is. Azért én az én istenemtől áldást kívánok rád, hogy az isten engedelmesebb fiúval áldjon meg, hogy sem mint magad voltál.“ De bármily sok keserűséget és aggodalmat okozott is neki György: midőn ez vakmerő lengyelországi hadjáratával mindent kockára tett és fejedelemségét is veszélyeztette: ő volt az, a ki a sokféle csapás által megtörve, de istenben bízó hitében meg nem rendülve, az édes anyai szeretet mindent feláldozó tevékenységével siet fiát a veszedelem örvényéből kiragadni. „Nem drágább nekem, a mim vagyon, így ír menyének, mint a fiam. Eszébe vehette az én fiam, hogy jó anyja voltam. Most is isten segítségével megmutatom, valamibe módot ad az isten.“¹ Levelet ír a királynak, a nádornak, felszólítja a család felsőmagyarországi embezeit. „Nekem sokféle keresztet van,“ írja egyszer, „de bízom az én istenemben, megsegít bennünket.“ Sürgeti menyét is, hogy mint ő, osztaoson zászlókat és fogadjon hadakat. „Nekem is, a miben módot ad az isten, el nem mulatom az istenért, a fiamért és a hazáért.“

A fenkölt lelkű asszony méltán vehette ajakára a fenti szavakat, mert ő isten után, nemcsak családjának élt, hanem a hazának is s mint honleány is a mindenkori magyar asszonyok példányképe. Nemesen érző szíve magas állásában, a világi jólét ölen sem zárkózott el a társadalmi bajok és nyomorok elől. Jól esett lelkének, ha letörölte az árvák és szegények könyeit, ha pártfogásába vehette az ügyefogyottakat és szerencsétleneket. Boldognak érezte magát, ha szigorúbb felfogású férjét, egyben és másban engedékenységre, nagyobb méltánylatra és részvételre bírhatta. A politikai ügyek intézésébe nem kívánt avatkozni, de ama befolyásnál fogva, melyet férjére gyakorolt, nagy része volt mindazon tervekben és alkotásokban, melyek a két haza jóléte és műveltsége körül, a férje nevéhez fűződnek. Azok a tetemes kiadások, melyekkel I. Rákóczy György évenként az egyház és iskola, a tudomány és irodalom oltárán áldozott, sokszor a fejedelemasszony ösztönzésére, de mindenkor a férj és feleség kölcsönös megegyezésével, ugyanazon eszményekért hevülő lelkők egyező hitvallása szerint történt. Ő is, mint férje, mély hálával élve eltelve isten iránt, ki őt választottai seregében igaz ismeretere vezérelte és földi javakkal bőven megáldotta: szent tartozásnak tekintette a jótékonyág gyakorlását, szegényházak állítását, az egyházak és iskolák dajkálását és az irodalom ápolását. Bár sokat, igen sokat áldozott jótékony célokra: töredelmes szívvel vallotta, hogy csak azt cselekedte, a mivel tartozott. Mély vallásosságánál és egyháziasságánál fogva, isten beszédének nem csak templomi hallgatásában, hanem olvasásában is gyönyörködött. Innen van, hogy mindennek felett becsülte és szerette a vilálos szolgáit, az iskola és irodalom embezeit, a tudósokat. Ezeket sokszor szívesen látta asztalánál, a hol örömeit hallgatta azoknak leginkább vallásos tárgyú vitatkozásait, sőt egyik s másik kérdéshez maga is hozzá szólott. A szentírásban oly nagy jártassága volt, hogy azzal sokszor tudósait is bámulatba ejtette. Nyilvánvaló bizonyossága ennek „Mózes és a próféták“ c. szemelvénye, melyben a ref. egyház igazsága mellett bizonyító szentírásbeli helyeket gyűjtötte össze és 1640-ben ki is adta.

(Vége köv.)

Szinyei Gerzson.

NEKROLÓG.

Baskai János pamlényi- és Szuhay Sándor csobádi lelkész emlékezete.

Még alig léptünk be e gyorsan haladó évbe, az abauji egyházmegye lelkészi kara, már két pályatársának állt meg ravatala felett, két szerető lelkész-társat kísért ki az örök nyugalom helyére. Az egyik Baskai János pamlényi, ki január 22-én a másik Szuhay Sándor csobádi lelkész, ki február 14-én hunyta le szemeit az örök álmra.

Közös volt a sorsuk az életben, rövid egymásután követték egymást a halálban! Nagy tettek emberei nem voltak, de mindkettő azon a téren, melyre elhivatott, a kötelességteljesítésben, mely elibök szabotott, hű volt mindhalálig.

A közös sors ott kezdődik, hogy mint e téren annyi sokan mások — a szülei szegény háztól, anyagi javak hián, csak a szülei, talán pártfogói tanácsot, jóakarató figyelmeztetést s a jó tanulásra, engedelmes-ségre intést vitték magokkal első útravalóul, abba az alma máterbe, hová lelkők úgy vonzódtak, hol a kezdet nehézségeivel erősen küzdve, szorgalommal, igyekezettel maguk építették és teremtték meg az alapot a további előmenetelökhöz, a mások tanítgatása s nevelősködés által könnyítve a pályán haladást. Így tanúlva, munkálkodva érték el a célt, mely felé törekedtek; a célt, mely nekik oly ragyogó, oly fényes, oly fenséges volt, eltelve a szent, a magasztos hivatás érzetével, felvértezve férfias akarat-erővel, mindenikök egy Pál apostol.

Száll az ige mindkettőnek ajkáról abban a kicsiny gyülekezetben, hová a gondviselés állította; a lelkipásztor munkált, hatott, gondozója, volt hivei lelki életének, vigasztalója a bánatnak. Szeretetteljes lelki atyja mindkettő. Ez után ítélve, azt mondhatnánk, hogy a kitűzött cél teljesen elérve, azok az eszményi képek megvalósulva lettek.

De jött az élet! s az élet hogy csúfolta meg a szép reményeket, hogy tette tönkre az eszményi képeket; mint [szárnya-szegett sas hullott le a magasból a földre, a mindennapi köznapi életbe, hol annyi a szemet, annyi a por, melyben gázolnia kell, mely belepi az ünneplő ruhát. Jött az élet küzdemeivel, terheivel, a megélhetés nehézségeivel.

Itt is közös a sorsok. A szép, de nagy felelősséggel járó, magasztos, de nehéz s még is becsületesen végzett munkáért való kevés jutalom, egy-egy darab száraz kenyér, az emberektől félreértés, sokszor rossz akarat. Majd midőn megtalálta mindkettő szíve választottját, boldog családi kört alapítva, a növekedő gyermekek neveltetése s taníttatása méginkább érezteté velők a pálya szegénységét; de attól sem riadtak vissza, sok nélkülözések dacára is, mintszülék megtették kötelességüket s élők utolsó idejében, a betegség fájdalma, az öregség gyengesége és tehetetlensége közt a jól nevelt és halás gyermekek jutalmazták a vett nevelést a hűséges ápolással és gondoskodással.

Egyéniségüket szelidség, jóság, puritán egyszerűség, embertársaikkal való érintkezésnél szeretet, becsülés, őszinte szíves ragaszkodás jellemzők, épenazért bírták ők is embertársaik becsülését és szeretetét.

Éltek hanyatló korában ment el mindkettő, hogy elvegye az életnek ama koronáját, melyet ígért az úr a benne igazán hívőknek.

Rövid életrajzuk a következő:

Baskai János pamlényi lelkész 1826 január 29-én születet Szepsiben Abaujvármegyében, szegény, de becsületes kézműves szüléktől. Iskolai pályáját szülővárosában kezdvén, ott végezte az algináziumot s 1843. évben a sárospataki főiskola VI. osztályába az akkori elnevezés szerint retoricába vétetett fel, 1846. évben subscribált, de az 1848-ik események őt is a többi társaival együtt a haza védelmébe szölytötták s az abauji önkéntes nemzet-örök közzé sorakozott, e nemű 8 hónapi szolgálati ideje alatt két ütközetben vett részt, a keresztúri és hidas-németiben.

A sárospataki iskolába az 1849. év végével tért vissza s a theológiát bevégezvén 1853. év január havában Pelsőcre ment három éves tanítónak. A megbízatás 1856. évben letelvén, Lovass Samuel tornai esperes Szinbe rendelte segéd-lelkészül, hol két évet töltve, 1858. év őszén Almásra rendeltetett, 9 hónapi itteni időzése után kapta a pamlényi egyháztól a meghívást s 1859. év tavaszán rendes lelkészül megerősített. Itt működött buzgón, lelkiismeretesen, több nélkülözés, mint anyagi jólét, több bánat, mint öröm között élte végéig, ez év január 25-ig, tehát 42 esztendeig.

Szini segéd-lelkészi korában vette nőül Kojnizs Rózsát, rimaszombati polgárszülék lányát, kitől 1887. év okt. 15-én választotta el a halál. Házasságokat hat gyermekkel áldotta meg az ég, kik közül 2 kis korában, 2 férfi és 1 nő a költséges neveltetés után a pálya kezdetén, vagy midőn az özvegyen maradt öreg atyának gondozóra volt szüksége, halt el. Egyetlen élő lánya, Dienes János volt baktai lelkész özvegye viselte gondját a már másfél év óta magával is tehetetlen jó atya és lelkésznek. Sirja ott domborodik a pamlényi sírkertben, azok között a néma hantok között, melyeknek lakóit 42 év óta ő kísérgette ki, porait ő áldotta meg. Nyugodjék békén! Pihenjen csendesesen!

Szuhay Sándor csobádi lelkész születet Őrladányban Szabolcsmegyében 1822. évben, gazdálkodó nemes rendű szüléktől. Az elemi iskolákat ott elvégezvén, az eleven észjárású s élénk kedélyű gyermek, az ünnepre kiküldött diákoktól hallotta a sárospataki főiskola híret, s vágyva-vágyott oda eljuthatni, a mi — tekintve szülei szegénységét — nehezen bár, de végre is sikerült. A gimnáziumi osztályokat sok nélkülözések közt, de panasza nélkül végezte; a felsőbb tudományok s a theológia végzésével már könnyebbült sorsa, mert nevelői álláshoz jutott. E réven került Abauj-vármegyébe Zsujta községbe Rátkai József úri házához, hol egyfolytában 7 évet töltött. Élte ezen idejére mindig szeretetteljesen gondolt és emlékezett vissza, mert ez úri család bizalommal, sőt szülei szeretettel volt irányában.

1849. évben Gönczön tartott tavaszi egyh.-megyei gyűlés előtt letette a kápláni vizsgát, előbb a tornyos-németii, később az abaujvári egyházban káplánoskodott 3 évig, még egy évig F.-Méran volt helyettes lelkész, honnan 1854. évben Rásonyba választottat el rendes lelkészül. Ily minőségben 3, a léh-berencsiben 6 évet szolgált, midőn az 1863-ik évben a csobádi egyházba hivatott el; itt hirdette az isten ígését alkalmas és alkalmatlan időben, tudással és ügyszeretettel 38 évig hivei s a község más felekezeti lakosai szeretetétől is környezve.

Abaujvári segéd-lelkészkedése idejében ismerkedett meg az ottani lelkész Halmy István szelid lelkű s kedves leányával Zsófiával, kivel rásonyi lelkészkedése idejében 1855. évben kötött házasságot, mely házasság 45 év után csak a mult 1900. év május 19-én

a hű nő halálával bontatott fel. Valóban bámulatra és tiszteltreméltó volt az a ragaszkodás és szeretet, mely az évek haladtával mind inkább-inkább növekedett és fokozódott; a férj gyöngédséggel neje iránt; a nő, az áldott lelkű nő, ki nemcsak a község, de a vidék jóltevője volt, szeretetével, nemes lelkűségével, oszlatta a férj homlokáról, az olykor-olykor jelentkező bánat felhőit. Az ő életök, egyéniségök igazi mintaképe volt a protestáns papi családoknak.

E boldog házasságból született, most már mind nagy korú és önálló 4 gyermek szeretetteljes nevelésben részesült, csak jót és szépet tanulhatott a szülei háznál. A hű nő elvesztése érzékeny sebet ejtett a szerető férj szívére, melyet még gondos gyermeki ápolás — melyben leánya — néhai Szabó Kálmán szurdoki lelkész özvegye részesítette, sem bírta enyhíteni; nem sokáig váratott maga után, 9 hónap múlva követte a szerető nőt az örökké tartó ölelkezésre, elaludt csendesen örökre. Az általános szeretet nyilvánult a temetési részvételben; nemcsak a család, nemcsak hívei, lelkészársai, hanem a község és vidék lakosai is eljöttek utolsó Istenhozzádott mondani, egy őszinte könnyet ejteni a szerető szüle, lelkész és emberbarát koporsója felett. Az áldó emlékezet viraszson sirja felett!

Ujj József.

KOZÉLETÜNK.

A belmissió kérdéséhez.

Az, a ki magyar reformált egyházi életünk utóbbi éveinek szívverését figyelemmel kísérte, eleddig szokatlan elevenség jeleit tapasztalhatta. Vezérek és közkatonák egyaránt érzik, hogy az egyház nagy és komoly feladatok megoldása előtt áll.

Mindenfelől hallatszik a tárogató hangja; de még sem paizs, sem kopja nem láttatik kezeinkben; még mindig nem akarunk táborba szállani. Csánki Benjámin is — a Krisztus hadseregében egyike a legdaliásabb, legjobb fegyverzetű leventéknek — megfújta kürtjét ott Tisza-Füreden; hatalmas érchangja végigzúgott a rónákon, s im fölhatolt ide is, a borsodi hegyek közé.

Az ő mélyenjáró, sok gondolatot és információt tartalmazó cikke a Debreceni Prot. Lap hasábjain (Belmissió és még valami) készített e sorok írására. Eszméi általában oly szépek, egyes gondolatai oly ragyogók, hogy azok előtt minden őszinte ember meg fog hajolni. Minden állítását azonban, bármily erős meggyőződés sugalta is azokat, nem tehetem magamévá. Ertsük meg egymást. Mindkettőnk a szent ügy iránti lelkesedés vezet, célunk közös, csak a cél megvalósítására vonatkozó eszméink különböznek. „Eszméinkben pedig nem mi uralkodunk, hanem ők uralkodnak mi rajtunk. Parancsolnak velünk s az arénába menni kényszerítenek, hol gladiátorokként, küzdenünk kell érettek.” (Heine.)

Tisza-Füred buzgó fiatal papja mély meggyőződéssel hirdeti, pregnáns logikával fejti ki, hogy a belmissió alapja a magyarázatos biblia. Hiszi, hogy ha a magyarázatos biblia kezeink között lesz, az minden munkát el fog végezni, minden feladatot meg fog oldani, s megfogja valósítani a belmissió segítségével az Úr Jézus Krisztus országát, a melyben nincs hatalma bűnnek, halálnak, szenvedésnek. Mint bárkinek hite, meggyőződése, az övé is tiszteletet érdemel; de

nekem úgy tetszik, hogy ragyogó elméletét a valóság nem igazolná, s kénytelen vagyok bevallani, hogy midőn cikkének a belmissió alapjára vonatkozó fejtegetéseit olvastam, Cicerónak Catóról mondott szavai jutottak eszembe: „úgy beszél, mintha a Plato köztársaságának lenne a polgára.”

Én is hiszem, hogy a magyarázatos biblia szükség van, hogy annak hatása áldásos lesz s kétségtelen, hogy ha meg fog jelenni: mindnyájan lelkesedéssel fogjuk azt üdvözölni. De másrészt nem tudom elhinni, hogy a magyarázatos biblia lenne szülőanyja minden megújulásnak, s annak az intenzív egyházi életnek, mely a Krisztus országát megvalósíthatná. A mely egyház és társadalom tagjait és intézményeit a biblia jelenlegi alakjában nem képes inspirálni. A magyarázatos biblia sem lesz képes. Hogy Hamletet Shakespeare, a Divina Comediát Dante írta, nem bizonyosabb, minthogy a bibliát a próféták, apostolok, evangelisták kezeivel Isten írta. S minthogy Isten előtt minden gyermeke egyenlő értékkel bír: következtetésképpen az életnek ezt a könyvét minden gyermeke számára írta. Föl kell tételeznünk Istenről, a világosság atyjáról, hogy egy világos, érthető könyvet adott az emberiségnek, hogy legegyszerűbb gyermeke is megérthesse, felfoghassa azt és én szentül hiszem, hogy a valódi Jézust és a valódi keresztyén vallást úgy is meg lehet ismerni a bibliából, a mint van.

Szerintem a belmissió célja és feladata, in ultima analisi, teljesen azonos az egyház céljával és feladatával, ez pedig nem más, mint az Isten országának megalapítása. Az Isten országa pedig a Jézus tanain épül fel. A társadalom minden tagja őt ismeri el szellemileg és lelkileg uralkodójának. Mindenki hisz Istenben, mint gondviselő, igazságos édes atyában; cselekszi az igazságot; irtózik a bűntől; az emberek testvérökül tekintik egymást: a gazdag könyörül a szegényen, a szegény nem irigykedik a gazdagra; az erős védi a gyöngét; a tudomány embere nem bizakodik el, szóval a Krisztus követői segítik, védik, tanítják, nevelik egymást. Az Isten országától még nagyon messze vagyunk. Az egyháznak valami benső, vagy rajta kívül álló ok miatt, nem sikerült eddig célját, feladatát megvalósítania. Ha föl merjük emelni a leplet, lesújtó látvány fog elénk tárulni. A civilizált nemzetek leghatalmasbjai engesztelhetlen ellenségek. A politika és a nemzetközi viszony tendenciái a morált és a vallást teljesen figyelmen kívül hagyják. A jog és egyenlőség evangéliomának helyét, ha a hitvallásokban nem is; de az emberek cselekedeteiben a Darwin Nietzsche-féle „struggle for life” evangélioma foglalta el. A civilizálatlan nemzetek über-mensch prédája, martaléka. A gazdag mindennapon vígan lakik, kapujában pedig ott van ma is Lázár: sebeit nyalják az ebek és éhen hal. Voltaire szavai ma is igazsággal mondhatók el: „Az emberiség nagy tömege ma is oly tudatlan, mint 4000 évvel ezelőtt.” Jól tudom, hogy fény is van, hogy a világ világossága is ragyog; mert ha nem így lenne, nem is láthatnók az árnyékok.

Ebből a fényből született a belmissió eszméje is. Egyes nemzetek kebelében az egyház virágokat hozott. A legjobb férfiak és a legjobb nők, kik teljesen meghódoltak a Krisztusnak és annak az erkölcsi ideálnak, mely csak ő benne található fel, szent munkára egyesültek, hogy a mester nyomdokain haladva, széjjel járjanak és jót tegyenek. Így történt ez hazánkban is. Buzgó ker. férfiak és nők egyesültek, hogy a szegényeken, tehetetleneken segítsenek. Itt azonban bevallom, hogy teljesen osztom Cs. B. úr nézetét, mi-

dön azt mondja: „Naivság azt hinni, hogy a belmisszióra csak azoknak a gyanús, rongyos, didergő férfi alakoknak, elbukott nőknek, szegény iskolás gyermekeknek, szociálista névre hallgató munkásoknak van szükségük.“ Én is vallom ő vele, hogy a belmisszióra nemzetünk minden osztályának szüksége van.

Kétségtelen, hogy Istennek tetsző, emberek előtt dicséretes munkát végeznek azok, kik felkarolják a szegények, nyomorútlak ügyét; de ennyivel megelégednünk nem szabad. Ezért mondtam fentebb, hogy a tulajdonképeni belmisszió célja és feladata teljesen azonos az egyház céljával, feladatával, a mi nem más, mint az Isten országának megalapítása. Hogy az egyház e küldetésének csak részben is megfelelhessen, erre nem elég a magyarázatos biblia; nem tudom elhinni, hogy ebből minden önként következne. E nagy és egyedüli küldetés megvalósításának alapja: *szakadatlan, lankadást, kétséget nem ismerő, apostoli buzgalommal folytatott, keresztyén munkásság.* És e szakadatlan, apostoli munkában r szt kell vennie az egyház minden tagjának. Wesley János, a hatalmas methodista, egyház megteremtője röviden ugyanezt fejezi ki, midőn az egyháznak ezt a parancsolatot adja: „All at it and always at it!“ (Mindnyájan rajta és szakadatlanul rajta!) Azt hiszem, nem tévedek, midőn azt állítom, hogy ebből a munkából a magyarázatos biblia is következik. Természetes, hogy első sorban nekünk lelkészeknek kötelességünk hittal és apostoli buzgósággal munkálkodnunk. Emerson halhatatlan esszéinek egyikében ezt mondja: „egy lelkésznek, ha sikert akar elérni hivatása körében, teljesen át kell annak magát adnia és épen annyit kell dolgoznia, mint egy földművesnek, orvosnak, vagy ügyvédnek.“ Ki vonhatná kétségbe e mondás igazságát? Az igazságot szívesen ismerjük el, ennél fogva azt is, hogy egyetemes egyházunkban vannak valóságos apostoli buzgóságú papok. Ösmerjük is őket; lehetnek olyanok is, kiket nem ösmerünk; mert csendben munkálkodnak. De másrészt az is igaz, hogy annak, hogy a közvélemény a papi hivatalt kényelmesnek tartja, igen nagy oka van. A Pál apostol papságát, ki az evangéliomért szakadatlanul izzadt, fáradott, hajótörést, börtönt s végül halált szenvedett, senki sem merte volna kényelmesnek mondani.

Semmi sem hozható fel mentségünkre. Sokan talán az elmúlt század tendenciáira vetnek, melyek a vallásnak nem kedveztek. De hiszen, ha az egyház megfelelt hivatásának, annak kellett volna a századot vezetni, interpretálni és ihletni. A nehéz idők, a szegénység sem hozhatók fel mentségül. Papságunk helyzete a multban soha nem volt kedvezőbb, mint ma. Nem az anyagiakban, hanem a hitben fogyatkoztunk meg. Az ifjak nem vágyakoznak a szent hivatalra; kevés kivétellel a legtöbben már a theológián egy elnyerendő parókia kényelméről álmodoznak. E téves felfogás rettentő károkat okoz egyházunknak. Hiszen az igazi, testet, lelket, elmét teljesen igénybevevő munka akkor kezdődik, midőn tanulmányaink befejezése után az életbe lépünk. A tudomány hatalom; de a tudomány embereivel azt kellett volna elhitetnünk, hogy a hit még nagyobb hatalom. Az embereket erőssé, buzgóvá, lankadatlaná, hőssé teszi. Bámulattal és megindulással olvastam a methodista denominatio keletkezésének történetét. Micsoda csodálatos emberek voltak azok, kik a prot. keresztyénség ezt az egyik leghatalmasabb felekezetét megteremtették! A hiten kívül semmijök sem volt; de apostoli hitük és buzgóságuk megrázta a világot. Wesley János

hivatásának teljesítése közben egyszer így kiált fel: „Óh! Milyen jó az Isten, hogy ezt az 'epret teremtette az útfélen; ha ez nem volna, csaknem éhen halnánk!“ Downs a kimerülés és éhség miatt meghal prédikálás közben.

Wesley 40,000 beszédet mondott, 280 ezer mérföldet utazott és élete végén így nyilatkozott. „82 éves vagyok; de az utolsó 11 év alatt semmi fáradságot nem éreztem.“

Mikor meghalt, 150,000 követőt hagyott maga után és nem egészen 10 font sterlinget. Követőinek lelkesedése a methodista egyházat, a prot. keresztyénség egyik legerősebb felekezetévé tette. Ma ez a felekezet — mint Talmage mondja — „az Isten hadseregének röpdülő tüzér-hadteste.“ Óh mennyi tennivalónk van nekünk! Egy dicsőséges renaissance-ra van szükségünk. Ennek alapföltételei szerény véleményem szerint a következők: Egyházunk főiskolaiban sokkal több súlyt fektetni a vallás-tanításra s a vallásos nevelésre, mint akármelyik más tantárgyra, hogy ifjaink mint a keresztyén vallás nagy igazságait teljesen értő és a Megváltó fenséges tanainak teljesen meghódolt ifjak kerüljenek ki az életbe. Ha ez gyakorlatba lép: nem fogják kétségbevonni a vallástanárnak az igazgatói szék betöltésére való teljes jogosultságát. Az Egyesült Államokban mennyi sok egyetem és college élén áll lelkész! A princeton egyetem elnöke Dr. Patton, lelkész; a clevelandi egyetem elnöke Dr. Thwing, lelkész stb.

Mindent el kell továbbá követnie az egyháznak, hogy a letehetségesebb, a legbrilliansabb és legellenálthatatlanabb ifjak a lelkészi pályán maradjanak. Egyetlen professiora sem vár oly magasztos, de egyszerűs mind oly óriási és nehéz feladat, mint erre. Kíváncs, tehát, hogy minden nemzet fiai közül a leg ragyogóbb elmék, a csodálatot keltő egyéniségek ott legyenek a legnagyobb és legnehezebb feladat megoldásánál! A hívekkel való személyes érintkezés, a cura pastoralis ez idő szerint még csak szálló íge. Szerintem a legerősebb szükség az, hogy egyetemes egyházunk törvény által kényszerítsen bennünket a hívek látogatására. Ennél hatalmasabb eszköz nem áll rendelkezésünkre. Ezeken kívül nagyon sok feladat várakozik még reánk, többek között a népiskoláknak szüntelen való figyelemmel tartása, s az iskolából kikerültek szellemi és lelki gondozása. Szomorú tény, hogy városi, nagy, u. n. fényes egyházaink kevés lelkésszel rendelkeznek. Egy bizonyos, hogy az íg hirdetéstől várunk mindent nem megnyugtató. Addig is, míg 10 - 20 - 30,000 lelket számláló gyülekezeteink számára elegendő lelkészi állások szerveztetnének, van arra mód, hogy az egyház segítsen magán. Az u. n. „lay-colleges“, világiak kollégiuma által Egy ilyen lay-collegeben komoly és buzgó ker. férfiaknak a keresztyén munka több formája megtaníttatnék, kik aztan segítséget nyújtának a lelkészeknek a hívek látogatásában. azok lelki gondozásában. Elmennének a város minden részébe, hogy a szomorodott szívűeknek elvigyék a Jézus vigasztalását, hogy a bűn mélységeinek omladozó partjáról visszavezessék az eltévedteket.

A szentlélek segítségével mindez könnyen megvalósítható, csak buzgóság és apostoli munkára való hajlam legyen bennünk. Ez a munka az egész protestáns társadalom tiszteletét és támogatását fogja maga után vonni. A keresztyén munka nagyobb vonzerővel fog birni, mint a színház, kaszinó és klub astrációja. El fog tűnni a társadalomból a közömbös ember, melynek örök typusa Gallio, az achaiai proconsul, ki ab-

lakából nézte az igazságtalan útcái küzdelmet; de mint az apostoli cselekedetekről írott könyv mondja: „Galio azzal semmit nem törődik vala.” Én az ultramon-tánizmustól egy cseppet sem félek, csak apostoli buzgalommal fogjunk a munkához. Tisza Kálmánnak nagy igaza van, midőn azt mondja, hogy ne azon vitatko-zunk, mi az a belmisszió, hanem léptessük életbe. Száll-junk táborba; mert a csillagok az ő helyekből nem fognak érettünk harcolni, mint egykor Sisera ellen.

Demeter Bertalan.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozások.** Őszinte részvételt vettük a gyász-hírt, hogy *Pédery Ferencz* h.-szkárosi ev. ref. lelkész folyó év február 25-én jobblétre szenderült. A bol-dogult 1832. jan. 21-én született Péderben (Tornam.). Elemi iskoláit itt kijárván, a sárospataki főiskolába került, hol szegénységgel küzdve, kitűnő eredmén-yel végezte el a gimnáziumot és az akadémiai tan-folyamot. 1858-ban Czigándra ment három éves tanító-nak. Aztán sokáig káplánoskodott, míg végre 1868-ban a csekély jövedelmű h.-szkárosi egyház választotta meg lelkészeül. Azóta haláláig folyvást itt élt csendes elvonultságban, egyedül híveinek és család-jának boldogítására. Temetése febr. 27-én ment végbe nagy közönség részvéte mellett. Halotti beszédet ifj. Kiss Lajos g.-bogdányi lelkész tartott felette. Halálát hívein és nagyszámú rokonságán kívül, özvegye Zsarnay Terézia és egyetlen fia Bertalan törvénszéki jegyző gyászolják. Áldott legyen a hű pásztor emlé-kezete! (Sz. G.) Az erdélyi ev. ref. egyházkerület egyik legkiválóbb lelkipásztora hunyt el e hó 4-én: *Sylvester Domokos*, szászvárosi első lelkészben, a ki 57 éves terjedő életpályájának tartama alatt úgyis, mint az u. n. Kun-collegium tiszteletbeli tanára és tevékeny előjárója, úgyis, mint a székely-udvarhelyi, majd a vizaknai egyházak lelki gondozója, úgyis, mint a n.-szebeni egyházmegyének volt esperese, s mint az erdélyi egyházkerületi értekezlet alelnöke, főleg pedig mint utolsó állomás-helye nagy buzgóságú, elragadó lelkesedésű s minden tekintetben kiváló lelkipásztora, nyomot vágott erdélyi hittestvéreink közéletében. El-hunytat özvegyén s hat gyermekén kívül nagy rokon-ság gyászolja, közöttte Nagy Károly kolozsvári ev. ref. theol. fakultási tanár, a ki a megboldogultnak veje volt. . . Legyen áldott a hű és igaz munkás emlékezete! (n.)

— **Az ev. ref. egyetemes énekügyi bizottság** elnöke, *Fejes István* március 12-ikére tanácskozássra hívta össze az u. n. *biráló-bizottság* tagjait. A tanácskozást Budapesten tartják meg.

— **Egyházmegyei gyűlések.** Az *abauji* ev. ref. egyházmegye március 26-ikán tartja ez évi tavaszi közgyűlését Kassán, a *gömöri* egyházmegye pedig április 10-én Putnokon.

— **A magyar protestáns irodalmi társaság** vá-lasztmánya március 12-ikén d. u. 6 órakor gyűlést tart Budapesten. A gyűlés tárgyai: jelentés az 1900. évi számadásokról, költségvetés az 1901. évre, az 1901. évi kiadványok, az 1901 évi nagy gyűlés elő-készítése; titkári előterjesztés és esetleges indítványok.

— **Igazolásul.** „Református Temetési Énektár”-am darabjai közé Berecz Károly úrtól is felvettem két éneket, akként dolgozván át mind a kettőt, hogy abba Berecz K. úr is belenyugodott. Ezt a két éneket Bán

Lajos úr, némi változtatással, az egyiket azonban Berecz K. úr nevének felcserélésével is, a Berecz K. úr tudta s beleegyezése nélkül kinyomatta a maga „Temetési Énekek Gyűjteménye” című füzetében. S most Berecz K. úr azt kérdezi tőlem, hogy miért en-gedtem én át az ő énekeit Bán Lajos úrnak? Felele-tem elsőbbsen is az, hogy nekem jogom lett volna át-adni Bán L. úrnak mind a két éneket, ha Bán L. úr kérte volna azokat; hiszen az a két ének az átdolgo-zás révén a sajátommá lett s aztán az énektáramra is ki van nyomtatva, hogy „Minden jog fentartva.” Csakhogy *Bán L. úr nem kért tőlem engedélyt e két ének kinyomtatására.* Tőlem három éneket kért át mind-össze, az „Óh örök Isten,” „Zengő vigasz” és „Taníts meg Uram” kezdetűeket. Ezeket én szívesen átadtam, de világosan kikötöttem, hogy se a szövegeket. se a dallamokat ne változtassa meg. *Feltételeimet azonban nem tartotta meg,* mert a „Zengő vigasz” című ének-nek mind a szövegét, mind a dallamát megváltoztatta. De még több szabadságot is vett magának, átvevén elsőbbsen is a Berecz K. úr két énekét s azokon kívül még hármat, u. m. a „Csak buborék földi életünk”, „Temessük el a holtakat” címűeket s az „Egy égből jött múltjon szóra” kezdetűnek 2—4 verseit és pedig úgy, hogy bár mind a hármat az én átdolgozásomban vette át, forrásul még se engemet, nem is az énektáramat nevezte meg, hanem az általam használt forrásokat, t. i. a Dunántúli énekest és Ivánka énektárát. . . Ennyi az én igazolásom Berecz K. úr előtt. A többbit, a mit már most nem csak Berecz K. úrnak, hanem nekem is, az irodalmi tisztességnak is, meg a jognak is el lehet várnunk, talán el fogja mondani Bán Lajos úr.

Novák Lajos.

— **Helyreigazításul** kaptuk a következő felvilá-gosítást: a *nagy-enyedi Bethlen-szoborra* történt ado-mányozások között a sárospataki főiskola „ifjúsága” részéről adott 1868 kor. 25 fillér úgy volt feltüntetve, mint a mely részint a Bethlen-ünnepély, részint az eszközölt külön gyűjtés eredményeként állott elő. Ez utóbbi, t. i. a *gyűjtés*, kizárólag a *gimnáziumi ifjú-ságra* értendő, a mely összesen 248 kor. 25 fillérrel járult a szobor-alaphoz.

— **Március 15-ikét** a sárospataki főiskola ifjúsága ez évben is megünnepli. Az ünnepi beszédet *Rohoska József* theol. h.-tanár fogja tartani.

— **A sárospataki „Polgári Olvasókör”** március 3-án felolvasást tartott. A szép közönség, a mely hall-gatószágot összegyűlekezett, élvezettel hallgatta *Szinyei* Gerzson akad. tanár szépen megírt felolvasását, mely Lorántfy Zsuzsannát, a XVII. századbéli prot Magyar-ország védő asszonyát állította oda példányképül min-den igazán magyar asszony elé. A tudós tanár elő-adását lapunk jelen száma kezdi közölni. A felolvasás többi pontjai méltóan sorakoztak a Lorántfy Zsuzsanna áldott emlékét dicsőítő előadás mellé s Baksy István széuior szavalata a multakon merengő lelkék áhítatát csak fokozta; a Rohoska József, Hodossy Béla és Finkey Ferencz által előadott több szebbnél-szebb régi magyar nóta édesen ringatta lelkünket; az egy-házi vegyeskar pedig dalai és énekei által hatott. Foly-tatása vagy felelevenítése volt ez a sárospataki pol-gári kaszinó által már tartott a „Szabad Lyceum”-ra emlékeztető előadásoknak. (z.—n.)

— **A testi fenyíték** alkalmazásának kérdését illetőleg a középiskolai tanár-egyesületi Közlönyben megindult vita a tanár-egyesületet megbontó követ-kezményekkel járhat. Azt jóelőre láttuk, hogy ebben a kérdésben a magyar tanárság egésze ahoz a fel-

fogáshoz fog csatlakozni, a melyet lapunk 6-ik számában kifejtettünk s tiltakozni fog nemcsak jobb érzésével, de pedagogiai belátásával is a pálcának s általában bármilyen testi büntetésnek alkalmazása ellen. Volt azonban a vita megindítójának, a ki a testi fenyíték alkalmazása mellett szállt síkra, ilyen megjegyzése is: „A testi fenyíték különböző neveinek feltalálásában különösen a középkori iskolázás volt rendkívüli leleményes. És ma is a zárdai és szerzetes iskolákban lehetne ezekből szép gyűjteményt összeállítani.“ Ez az észrevétel visszatetszést keltett a szerzetes-tanárok között s támadni kezdték a cikkírónak ezt a megjegyzését. Miután pedig a cikkírónak értekezése s a támadásokra tett megjegyzése az egyesületi Közlönyben a szerkesztő minden megjegyzése nélkül jelent meg, a szerzetes-tanárok azt követelték, hogy az az egyesület elnökségének s vezetéségének is a véleménye s a testületből kivonulni akarnak. Minket ennek a kérdésnek tárgyalás azért is érdekel, mert az egyik vitázó ennek folyamán a pataki iskoláról is megemlékezik, írván eképen: „Olyantúl tudom, a ki Patakon tanult, hogy mi az a plága.“ Konstatálnunk kell: 1. Ez a megjegyzés semmiképen sem érv arra, hogy a szerzetesek nem használnak testi büntetést. 2. Az informáló ezt az adatát a mult idők történetéből merithette, mikor még a pálcát a tanítás hathatós segédeszközének tartották.

— **Magbeszerzés.** Kűszöbön a tavasz. Itt az idő, hogy a gazdálkodó és kertészkedő közönség a szükséges magvakat már beszeresse. De honnan? Vidéki közönségünk rendszeren az utazó magházalókat szokta bevárni, kiktől aztán régi csiraképtelen magot vesz, vagy pedig olyant, melyből egészen más növény kel ki, mint a minőt várt. Így a káposzta magból rendszeren vad-repcze, sárgarépából vadmurók lesz, a legszebb és legkedveltebb virágok, u. m. viola, őszi rózsza stb. között alig akad egy-egy szebb példány, többnyire mind üresek, a takarmányrépamag többnyire akkor kezd csírázni, mikor a Mauthner-féle csillag jegyű répamagból kikelt növény már kapa alá fejlődött ki. Mindezeket tekintve véve, jó szolgálatot vélünk tenni t. olvasóinknak, mikor figyelmüket Mauthner Ödön budapesti udvari magkereskedő czégre, mint általánosan elismert legmegbízhatóbb magbeszerzési forrásra felhívjuk és annak igénybe vételét részünkről a legmelegebben ajánljuk, mert onnan feltétlenül csiraképes és olyan fajú magot kapnak, mint a minőt rendelnek. (1—1)

— **Apróságok a „Magyar Állam“ hasábjairól.** Az 53-ik számban ez van: „A magyar állam-gépezet régóta tisztán protestáns szellemben működik.“ — Ugyanott: „mindig mi (t. i. a r. kathólikusok!) voltunk és vagyunk ma is a feltétlenül megbízható állam fentartó hazafias, mindenkor dinasztikus elem.“ (Az az, de csak

ez utóbbi, még akkor is, mikor a dinasztia nem *állam feltartóként szerepelt a magyar nemzettel szemben* s a mikor éppen a „Bochkay“ személye volt az állam fentartó elem. a ki ellen s a kinek szelleme örökösei ellen hiába hivatkozik a „quod attinet“ 27. §-ra s még haszontalanabbul állítja, hogy mi, némely híres kollegiumban a lázadást tartjuk igazságnak. Ez a jezsuita érv hitelét veszített már a józan közvélemény előtt!)

— **Művészet a népiskolában.** Wlassics Gyula valóság- és közoktatásügyi miniszter, ki a művészi érzék felébresztése és ápolása érdekében a középiskolákban eddig is rendkívül sokat tett, most a népiskolába akarja a művészi kivitelű szemléltető képeket bevinni egyfelől a művészi érzék felkeltése, másfelől a hazaszeretet szent érzetének erősítése céljából. A miniszter megbízásából az Országos közoktatási Tanács már meg is állapította a képek lajstromát, a melyeket a miniszter hazai jelesebb festőinkkel fog elkészíttetni, s ezt a tervezetet festőink is legnagyobb helyesléssel fogadták. A történeti képek közül nevezetesebbek lesznek: Árpád paizsra emelése, Lovagjáték Nagy Lajos udvarában, Mátyás király Gömörben, Zrinyi Ilona Munkács várában, Kossuth Lajos az országgyűlésen. Az irodalomtörténeti képek közül: Tinódy, a mint lantjával buzdítja a várnépet; Vörösmarty, a mint szavalja a Főthi dalt; Petőfi, a mint szavalja a „Talpra magyar“-t. A földrajziak közül: Alföld, Tiszai kép, Dunai kép, Pozsony, Aldunai kép, Balaton, Magyar tengerpart, Dombos vidék, Közép-hegység, Selmecbánya, Magas Tátra, Budapest, Nagy alföldi város, Alföldi kisebb város, Hegyvidéki város, Tanya, Pusztasb. Hogy ezeknek a szemléltető képeknek úgy a tanítás eredményére, mint a szép iránti érzék felkeltésére és a hazaszeretet erősítésére meglesz a jótékony hatása, senki sem tagadhatja. Bár mi is minél előbb bevihetnők őket előbb közép-, s aztán népiskoláinkba s ne állana ott, mint annyi sok hasznos és szép intézménynek, ennek is utjában hagyományos szegénységünk! (d.)

SZERKESZTŐI ÜZENETEK.

P. M. A tót-ajkú ref. gyülekezetek sorsa ügyében írott cikkedet most még nem adhattam. Nem sürgős. A következő számban azonban, ha csak lehet, megkezdem a közlést. A lap terjedelme kicsiny, pedig mindig melléklettel próbáljuk meggyorsítani. Sajnos, hogy a „pártolás“ hiányát a f.-z. egyházmegye részéről különösen is érezzük. — Soós L. Mind a két levél megjött. Az első már ki is van szedve, de bizony nem bírtam beszorítani ebbe a számba. Talán a következőben! — U. J. A levelező-lapot megkaptam köszönöm az értesítést. — Többeknek. A névtár a nyomda lassúsága miatt késik. Az igaz, hogy febr. közepe felé is kaptam adatokat, de ez nem okozott volna nagyobb késedelmet. 15-ikére, úgy gondolom, készen lesz a nyomda s akkor 5 nap alatt az expedálás is végebe megy.

Vasuti menetrend.

2—3

Sárospatakról indul:

Szerencs—Debrecen—Miskolc—Bánréve—Budapest-felé.	S.-a.-Ujhely—Kassa—Mező-Laborc—Máramaros-Sziget-felé.
Reggel gyorsvonat . 7 ⁴² órákor.	Reggel személyvonat 6 ¹⁹ órákor.
Délután gyorsvonat 12 ³¹ „	Délután gyorsvonat 12 ⁴⁸ „
„ gyorsvonat 4 ¹⁶ „	„ személyvonat 4 ³⁶ „
Estve gyorsvonat . 9 ³¹ „	Estve gyorsvonat . 8 ⁰² „

Sárospatakra érkezik:

Budapest—Bánréve—Miskolc—Debrecen—Szerencs-felől.	Máramaros-Sziget—M.-Laborc—Kassa—S.-a.-Ujhely-felől.
Reggel vegyesvonat 6 ¹⁸ órákor.	Reggel gyorsvonat . 7 ⁴¹ órákor.
Délután gyorsvonat 12 ⁴² „	Délután személyvonat 12 ³⁰ „
„ személyvonat 4 ²⁴ „	„ gyorsvonat 4 ¹⁵ „
Estve gyorsvonat . 8 ⁰¹ „	Estve vegyesvonat . 9 ³⁰ „

Felelős szerkesztő: Dr. TUDÓS ISTVÁN. Szerkesztőtársak: ELLEND JÓZSEF és Dr. SZÉKELY GYÖRGY.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szétküldéssel egész évre 10
korona, fél évre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrés
oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: Egy katolikus ember gondolatai az egyház és alkalmi viszonyairól. — Székely György. „Szülei értekezletek.” — Kötse István. „Néhány szó a számtan-tanításhoz, főtekintettel a népiskolákra.” — Szinyei Gerzson. „Lorántfy Zsuzsánna.” — Péter Mihály. „Hajzer Endre.” — Soós Lajos. „Falusi levelek.” — sz. „Külföld.” — „Irodalom.” — „Vegyes közlemények.”

Egy r. katolikus ember gondolatai az egyház és állam viszonyáról.

Yves Guyot a „le Sicle” főszerkesztője, volt francia miniszter, egy érdekes közleményt írt a „Pesti Napló”-ban az egyház és állam viszonyáról Franciaországban. Bevezető közleményében így nyilatkozik: „Franciaország, mint minden katolikus állam, kényes probléma előtt áll. Az a nagy kérdés, hogyan egyeztessünk össze szabadelvű intézményeket egy vallási szervezettel? mely a föltétlen és korlátlan tekintély elveire van alapítva”; továbbá azt mondja: „e tekintetben igen kedvező Magyarország helyzete, ahol önöknek nemzeti papságuk van.” Ugy látszik e nyilatkozatból, hogy a jeles francia publicista nincs egészen helyesen tájékozva a magyar viszonyokról; mert nyilvánvaló, hogy Magyarország a katolika egyházban nemzeti papsággal nem bír, nem is bírhat a katolika egyház hierarkikus szervezeténél fogva.

Nemzeti papsággal Magyarországon csak a protestáns református egyház bír, a maga törvény által biztosított önkormányzatában.

A katolika egyház nálunk — habár voltak is egyes egyházi főpapjaink, kik a történelem tanúsága szerint jó hazafiak voltak s erősebb ragaszkodással bírtak alkotmányos intézményeink iránt, nem egy alkalommal védelmére keltak a római pápai udvar és hatalom túlkapásaival szemben — egészben véve mégis, hasonlóan a francia papsághoz, szorosan Rómától függött; s a legkorlátlanabb engedelmességgel van lekötvén ma is a pápai hatalom betolyásának.

Nemcsak általában a papság vallja nálunk ezt az elvet, de reakcióra hajló nagyúri körünk is nyilván hangoztatják: hogy előbb kell római katolikusoknak lennünk, és csak azután lehetünk magyar hazafiak; ez az elfogult és nyilván az igazságot sértő nézet a papi nevelésnek róható föl; hatása azon befolyásnak, melyet az egyház az iskolára gyakorol.

Kétségenkívül a katolika egyháznak a föltétlen és korlátlan tekintélyre fektetett alapelve és annak internacionális szervezete, mely szerint az egész világon elterjedt katolikus híveket feloldhatlan engedelmességgel köti Rómához, és így egy nagy családba központosítja, melynek egyedüli feje a pápa; s veze-

tői mindenütt a papság: okai annak, hogy a világi elem szoros függésben áll a papsághoz, és így az egyház az állami élet nyilvánulásaira is nem egy esetben döntő befolyást gyakorol.

Ez a viszony teszi annyira nehézé a haladást, a liberális iránybani fejlődést; és végre teszi majdnem lehetetlenné a megalkuvást az egyház és állam között. A föltett kérdésnek a megoldása tehát a jövő feladata, de ezt a jövőt előkészíteni az államnak kötelessége; s annak egyedüli eszköze az iskola. Az államnak tehát fokozatosan kezébe kell venni a tanítást és így államosítania kell az iskolát. *Az egyháznak e téren nem maradhat más feladata, mint amit annak alkotója Krisztus tanítványai előtt kijelölt: hogy erkölceiben nevelje és nemesítse az emberiséget.*

Szét kell tehát választani egymástól az egyház és állam hivatását és kötelességeit.

A magyar r. k. főpapságnál gazdagabban dotálva ma nincs az egyházban sehol a föld kerektségén a papság. Nincs ugyan egyenlően megosztva közöttük a vagyon, mert míg a kalocsai érseknek meghaladja az egy millió koronát évi jövedelme: addig a roznyói püspök szerény 50 ezer koronával is megelégszik. Ugy látszik, hogy az alapítók egykor az ország déli vidékén látták el gazdagabb javadalmazással az egyházi méltóságokat. Miképen Yves Guyot mondja: Franciaországban az egyházi társulatok mérhetetlen vagyonnal rendelkeznek: így a jezsuiták alig egy század alatt 48,825,000 frank forgalmi értékű ingatlant szereztek össze; míg abból csak 100,000 frank értékű ingatlant vallanak be adó alá. Így a dominikánusok 3.829,000 frank értékű ingatlanból csak 87,000 frank érték után fizetnek adót.

Brisson az 1881. évi költségvetésről szóló jelentésében az egyházi kongregációk birtokát több, mint 46,000 hektár terjedelembre teszi és 700 millió frank forgalmi értékre becsüli. Erre az óriási vagyonra a szegénységi fogadalom dacára jutottak el a különböző szerzetek, és hogy minő lelkiismeretességgel teljesítik az állam iránti kötelességeiket: megítélhetni azon adóbevallásokból, melyeket, mint láttuk a jezsuiták és dominikánusok tettek; pedig Krisztus kötelességévé tette tanítványainak: hogy adják meg a császárnak is azt, ami megilleti.

De vajjon Jézus nem a szegénységet prédikálta-e tanítványainak? s nem a gazdagokat fedette-e meg kapzsiságukért? s íme, hogy ferdítik el az ő tanításait az ő úgynevezett követői?

És ezt a vagyon szerzést az egyházi kongregációk gyakran tiltott utakon és a törvény ellenére is cselekszik. Miként Yves Guyot idézi, már XV. Lajos 152 évvel ezelőtt írt alá egy rendeletet, mely azon elvet mondja ki, hogy a nem engedélyezett egyesületek javai, gazdátlan javak, következésképp az államra szállnak vissza.

A magyar főpapságot királyaink az állami javakból nagy birtokokkal látták el, de ezek a gazdag dotációk bizonyos célra szolgáltak nagy állami és társadalmi kötelemek jártak azokkal. Szolgálniok kellett a kulturát, miután azon időkben a tudományok birtokában az egyházi rend volt, gondoskodniok kellett az iskolákról általában, de kötelességük kiterjedt honvédelmi irányban is, az egyházi főpapok saját bandériumaik élén tartoztak minden hadjárat alkalmával király és ország szolgálatára állani. Így volt az Mohácsnál, midőn Tomory a kalocsai érsek volt a királyi hadsereg fővezére s ott esett el a harc mezején püspök társaival, — de ma kinek jutna eszébe a kalocsai vagy egri érseket lóra ültetni?

Nagyot fordult a világ! teljesen átalakultak a régi viszonyok. Ma már elégtelen arra a főpapság, hogy iskolákat tartson fel. Ezt az államnak kell megtennie, mert csak nagy állami hozzájárulással terjeszthető a kultúra, teljesen átalakult honvédelmi rendszerünk, állandó hadsereg tartja fel a békét s örködik az állam biztonsága fölött. És habár a magyar főpapság nem tiltott utakon jutott óriási vagyonához, de miután megszűnt az alkalom, hogy az ahoz kötött föltételeknek megfelelhessen, nincs értelme annak, hogy amaz alapítványoknak birtokában maradjon. Vissza kell azoknak szállniok eredeti tulajdonosokra az államra.

Az államnak nem lehet érdeke az, hogy oly kezelés alatt hagyjon óriási összeget, a mely kezelésben amaz értékek nem az állam céljára szolgálnak, sőt tekintettel az egyház szervezetére, a mely értékek gyakran egy idegen, az ország határán kívül álló hatalom titkos céljaira is fordíthatók.

Yves Guyot ugyan mint mondja, nem táplál reményt arra nézve, hogy a francia parlament mai állapotában megszavazzon olyan törvényt, mely korlátokat vetne Franciaországban a szerzetesi fogadalmon alapuló egyesületek terjeszkedésének, a mi elég szomorú világot vet a francia köztársasági belállapotokra. Mi sem hiszszük azt, hogy Magyarországon már ma keresztül lehetne vinni törvényhozási úton a papi javak secularizációját, de nem esünk kétségbe, hogy meg érnek arra a viszonyok. Semmi sem tarthatja fel magát örökké, az idő hatalma mindent átalakít; elvek és intézmények, az emberi közgondolkodás engedve a fejlődés örök törvényeinek, folyton módosulnak és átalakulnak. Egy katolikus.

ISKOLAI ÜGY.

Szülői értekezletek.

Vallás- és közoktatási miniszterünk tárczája költségvetésének tárgyalását megelőző program beszédeben azt a kijelentést tette, hogy a budapesti u. n.

mintagimnásiumban kísérletet tesz a szülői konferenciákkal, „azon új eszmének megvalósításával, a melyet nem tárt rosznak, hogy t. i. a szülőket a tanárok — mondjuk havonként egyszer — érintkeznek és megbeszélnek gyermekeik dolgait és nevelési kérdésekkel foglalkoznak.“ És a tudósítások szerint a miniszter urnak a kijelentését sűrű helyeslés kísérte a jobb és baloldalon egyaránt. Sőt akadtak Budapesten egyes tanító testületek, melyek valószínűleg a miniszter e nyilatkozatára azonnal megkezdték az ilyen szülői értekezleteknek a tartását s a mint a lapokból olvashatjuk, ezek már is pozitív eredménnyel jártak, a mennyiben megszavaztatták a szülőket a házi feladatok készítésére vonatkozólag s ennek hatására és eredményeül kimondták nagy egyértelműséggel, hogy eltörlik a házi feladatokat. Iskoláinknak boldogabb jövője íme elkövetkezik, tanulók és tanárok többé nem lesznek túlterhelve, azoknak nem kell dolgozatokat otthon készíteniök, ezek megszabadulnak a dolgozatjavításnak kellemetlen terhes munkájától. A mint egyik lap gúnyolódik: „A föladat ne zavarja ezután se a gyereket, se a tanítót otthoni nyugalmát. Játshassanak mindketten zavartalanul, ha nincsennek iskolában. Az egyik golyósdit, a másik alsóst.“

Azonban mellőzve a tréfát, a tervezett s itt-ott már életbe is léptetett, szülői értekezletekre vonatkozólag nekünk is komoly aggodalmaink vannak legalább abban a formájában, a mint azt kezdik életbe léptetni. Kéteyleinknek különben már kifejezést is adtunk lapunk ez idei második számában, megemlékezve Waldapfel János a minta gimnázium egyik tanárának „Szülői értekezletek“ című programértekezéséről. Itt kimondtuk, hogy ezeket a legtöbb helyen megvalósíthatatlanoknak tartjuk, hogy nézetünk szerint nálunk ilyenekre szükség sincs, mert a tanárnak van elég módja a szülőkkel érintkezni ilyen értekezletek nélkül is, azonban itt elvi kifogásainkat nem fejthettük ki s egyszerűen csatlakoztunk Gaskó Gyula pancsovai tanárnak a Waldapfelével ellentétes nézetéhez. Gaskó így nyilatkozik programértékezésében: „Mondják, hogy az úgynevezett „Eltern Abendek“-re volna nálunk is szükség, mint Németországban, hol a hétnek egyik estélyén együtt van az egész tanári kar s a szülő kéznél találja mindegyiket s azzal beszélhet, a kivel akar. De hát a mi szükséges sőt nélkülözhetetlen Berlinben, Lipcsében s Németország nagy városaiban, az nagyási hóbort volna Pancsován. Nálunk épen semmi értelme sem volna az Eltern Abendeknek. Szülők és iskola azok nélkül mindig megtalálhatják az alkalmat az érülközésre, csak akarniok kell.“ (12. lap).

A szülői értekezletnek, ennek a német növénynek hazai kulturánk talajába való átültetésének egyik akadályát, veszedelmes voltát abban látom, hogy a magyar társadalom, a magyar tanügyi közvélemény egészen más, mint a német. A német szülék talán természetüknél, tudományos multjuknál, hagyományaiknál fogva bizonyos tudós hajlamokkal birnak, a szellem munkását, köztük a tanítót, mindig jobban megbecsülték, maguk a tanítók, mint testület, nagyobb szolidaritásban vannak egymással s így adandó alkalmal nagyobb súlylyal és tekintélylyel is léphetnek fel. „A gondolkodók és költők hazájában“ a mint Németországot nevezni szokták az ilyen szülői értekezletek igen gyümölcsözők lehetnek, mert azokon valóban a tanítók és tanárok érvényesülhetnek, mint irányítók, mint vezetők, míg a szülék nagyobbrészt passív hallgatókként szerepelnek. Nálunk azonban

úgy látszik megfordítva akarnák csinálni. A szülőknek adnak nagyobb szerepet, azokat szavaztatják meg egyes tanügyi kérdéseket illetőleg s nekik illeténel nagyobb szerepet látszanak biztosítani a kérdések vitatásában és eldöntésében, a mit határozottnak károsnak kell tartanunk úgy a tanári tekintélyre, mint kulturánk színvonalára nézve egyaránt. Ilyen módon ez értekezletek igen alkalmasak arra, hogy mind kettőt, úgy a tanári tekintélyt, mint a tanítás színvonalát lejjebb szállítsák. A szülők, különösen az anyák, ha résztvesznek az ilyen értekezleteken, mindig azon fogják eszüket törni, azon fognak mesterkedni, hogy miként könnyíthessenek gyermekeiknek szellemi terhein, hogy édes magzataiknak minél kevesebb tanulni valójuk legyen és minél kevesebb munka árán juthassanak bizonyos diplomáknak birtokába. Nem akarunk lovagiatlanok lenni a nőkkel szemben, de nekünk a magyar anyák paedagógiai felfogására nézve igen keserű tapasztalataink vannak. Igen előkelő és magas társadalmi állásban lévő szülők gyermeke mellett voltam nevelő s a fiut önállóan kellett a negyedik gimnáziumra előkészíteni. Az apa mit sem törődött gyermekei nevelésével, az anya igen, de ebben meg nem volt köszönet. Ha némi pausákkal megszakítva délelőtt 2 és fél óráig foglalkoztattam a fiut, ideges félelemmel rontott reánk, hogy kiméljem gyermekét s meg ne öljem a sok tanulással. Azt óhajtotta volna, hogy gyermeke minél kevesebb fáradsággal jusson az osztálybizonyítvány birtokába; azt óhajtotta volna, hogy én valami nürnbergi tölcserfélével töltssem az ismeretet a fiú fejébe; nem arról kérdezősködött, ha a fiú tud-e valamit, hanem hogy átmegy-e a vizsgán és szentül meg volt győződve, hogy a tanulásnak kisebb quantuma is alássa a fiú egészségét, gyengíti erejét és ellenálló képességét. „Mit töröd magad annyira, megélsz te a nélkül is,” ez volt kedvelt szavajárása. És én azt hiszem a legtöbb szülő, vagy legalább a legtöbb anya, ilyen. Isten őrizzen attól, hogy az anyáknak döntő befolyást biztosítsunk annak megállapításában, mennyi legyen a tanítandó tananyag, legyen-e házi feladat vagy nem, mert akkor csakhamar odajutnánk, hogy a tanítandó tananyagot a minimumra kellene redukálni s a szülők biztosan mindenütt a házi feladat ellen szavaznának.

Azután ne ringassuk magunkat illúzióban. A mi társadalmunk nem érzi az ilyen szülői értekezletek szükségét s azért nem is igen fogja azokat Budapesten sem látogatni. Azt tartja, hogy a tanítók, tanárok arra valók, hogy maguk állapítsák meg és döntsék el a tanügyi kérdéseket. Közönségünket előbb nevelnünk kell, hogy ilyenfajta szükségletek támadjanak lelkében, akkor a szülői értekezletek is látogatottak és eredményesek lesznek. De közönségünk az ilyenekre ma még nincs megérve. Látjuk ezt a Szabad Lyceum intézményénél is. Budapesten is, a hol igen sok az intelligens elem, a tudományos előadásokat nagyon kevesen látogatják. Pedig itt tanügyi kérdéseket is tárgyalnak, paedagógiai előadásokat is szoktak tartani.

Mindezeknél fogva én a szülői értekezleteket ma még nálunk koraiaknak, utópisztikusoknak és bizonyos szempontból határozottan károsaknak tartom.

Károsoknak tartom azért, mert a szülőknek eszközt adunk kezükbe arra, hogy nyomást gyakoroljanak az iskolára, hogy az iskola aztán ennek hatása alatt minél lejjebb szállítsa a tananyagot és a követelményeket. Pedig az ifjú nemzedéknek legalább is

annyi tudással, képességgel, hazaszeretettel kell bírnia, mint azon nemzedék bírt, melynek helyét betölteni, melyet pótolni van hivatva. A nemzetre, a hazára legnagyobb szerencsétlenség az, ha az új nemzedék elmarad a természet körfolyása szerint a kidőlt régi erők mellett. Minthogy Tompa mondja a Pusztuló erdő című költeményében:

Ha dús sarjban nincs ifjúlása,
Elvész az erdő, bárki lássa!

Székely György.

Néhány szó a számtan tanításhoz, fő tekintettel a népiskolákra.

(Folytatás.)

II. A számtani tankönyvekről.

Hozzászólásom első részében a számtan-tanítás sikertelenségének okai közé soroztam a számtani tankönyvek fogyatkozásait is. Ott csak általános megjegyzéseket tevén, most akarok a számtani tankönyvekről részletesen írni.

Előre bocsátom, hogy e sorokban nem *bírálatot* írok egyes tankönyvekről, megjegyzéseim nem egy meghatározott könyvre vonatkoznak, hanem a különböző tankönyvek ama hibáira akarok rámutatni, melyek szerintem a részleges sikertelenséget okozzák.

Mint legtermészetesebb kérdés merül fel mindennek előtt annak sokat vitatott eldöntése, hogy egyáltalában van-e szükség a számtan-tanításnál tankönyvekre?

A kérdés egy részére, a népiskolák szempontjából épen a tiszáninneri ev. ref. egyházkerület tudomásom szerint *nemmel* felelt, hivatalos határozatban kimondván, hogy az iskoláiban eddig használt számtani tankönyvet újból nem nyomattatja ki, annak elfogyása után a számtant tankönyv használata nélkül kívánja taníttatni.

Hogy mi lesz e határozat tényleges eredménye, azt a jövő fogja megmutatni. Magam részéről a multak tapasztalatainak ismerete és elméleti következtetés alapján jót nem várhatok. A tankönyv megkönnyítette mind a tanító, mind a tanítvány munkáját s mégis eddig is hallhattunk panaszokat a számtan-tanítására vonatkozólag. Tankönyv használata nélkül a számtan-tanítás előbb vagy utóbb teljesen gépiessé fog válni s veszélyeztetjük ily módon e tárgy tanításának úgy anyagi, mint különösen alaki célját.

Próbáljuk csak elemezni az ilyen tankönyv nélkül való tanítást s vizsgáljuk annak eredményeit.

Tegyük fel a legjobb esetet, hogy a tanító a leghelyesebb módszert követve, tanításánál az egyes anyag-részleteket tanítványaiival megérteti, a megértetés alapján a szabályt is elvonatja, hogyan fog történni a szabály megtanítása. állandósítása és különösen hogy fog történni a begyakorlás?

Ugyanaz a felesleges idővesztegetés fog bekövetkezni a begyakorlásra szolgáló alkalmazott feladatok feliktálásánál még azon legjobb esetben is, ha a tanító a legjobb esetet véve, ezeket a példákat előre összeválogatja is. Csendes foglalkozásul adandó alkalmazott feladatok megoldása pedig ily rendszer mellett csaknem lehetetlen.

Fentiek alapján bátran ki merem mondani a felleve-tett kérdésre az *igent*. Szükség van már a népiskolában is a tanítvány kezébe adandó számtani tankönyvre.

Majdnem hasonló okok miatt szintén, sőt még inkább szükséges a tankönyv a középfokú iskolákban is. Ez utóbbi meggyőződésemet már tapasztalatból merítet-

tem, tanítván a képezdében első időben tankönyv nélkül s ujabban tankönyvet használva.

A tankönyv szükségessége hozza magával a tankönyv iránt támasztott igényeinket. A mint nehéz, sőt lehetetlen tankönyv nélkül alapos és eredményes tanítást végeznünk a rossz vagy csak hibás tankönyv is épen úgy árthat a tanítás eredményének, különösen, ha a tanítás alapul szolgál a közép- vagy épen magasabb fokú tanításnak.

S itt ismét néhány tapasztalatra hivatkozhatom. Képezdei tanításom ideje alatt több esetben győződtem meg arról, hogy egyes növendékeim tankönyvből tanult hibás vagy értelmetlen, sőt rossz szabályokat hoztak magukkal, mint alapismeretet, melyre aztán tovább kellett építeni. S ez még eddig csak hagyján volt, mert hiszen az I. osztályban úgy is előlről kezdtük a számtani anyagot s legfeljebb a kifogásolhatók leszoktatása okozta a nehézséget.

Nagyobb lesz azonban e baj akkor, ha a képezdek részére készült tantervjavaslatnak idevonatkozó ama rendelkezése lép életbe, hogy az I. osztályban a tanult ismeretekre támaszkodva, azok minden számbavétele, rendezése nélkül egyenesen a továbbképzésre megyünk át.

Rátérve már a tankönyveknek multkor általánoságban kifogásolt hibái részletezésére s ez alapon a jó tankönyv kellékeire, erre vonatkozólag a következőket tartom szükségesnek elmondani:

1. Legnagyobb hibának tartom, hogy sok számtani tankönyvben hibás, értelmetlen, sőt sokszor rossz szabály fordul elő.

A tanuló megtanulván e szabályokat, az értelmetleneket megtanúlja gépiesen, alkalmazza őket ugyanoly módon, a hibás vagy rossz szabályokat alkalmazván, azok alapján természetesen rossz eredményeket kap, mit igen sokszor magától belátván, elveszti önbizalmát s képzelt okot talál azon hitben, hogy a számtant nehézsége miatt nem érti.

E hibák leginkább népiskolai könyvekben fordulván elő, szomorú eredményeik leginkább azon növendékeknél mutatkoznak, kik magasabb iskolában nem menván s nem lévén alkalmuk hibás vagy rossz ismereteik kiigazítására, magukkal viszik e hibákat egész életükre és sokszor a maguk kárán fogják csak belátni e hibák következményeit. Hogy a középfokú iskolák szempontjából mint ítéendőek meg e hibák, arról már fentebb szóltam.

2. Nagy hibának tartom számtani tankönyveinknél az egyöntetűség és egyezés hiányát oly részleteknél, melyeknél a különböző tankönyvekben nem volna szabad eltérésnek mutatkoznia. Ily egyező dolgok a számtanban a helyes elnevezések, jelölések, rövidítések, melyeknek nagy része hivatalosan is meg van állapítva s ennek dacára mégis egyes tankönyvek sokszor igen eltérően tartalmazzák e részleteket. Ily különböző tanítás mellett aztán ismét csak a magasabb fokú iskola tanárának lesz a feladata az e szempontból szükséges egységesítés.

A tankönyveknek ezen hibái még szembetűnőbbek s eredményüket tekintve még nagyobb bajt okozhatnak azon esetben, ha ugyanazon tankönyvben fordulnak elő mint a hogy tényleg ismerék ilyen könyveket. Ha már most a gyermek az ilyen könyvekben az ugyanazon fogalmat egyszer egy, máskor más elnevezéssel találja, ha ugyanazon dolog rövidítését egy helyen így, más helyen amúgy látja: nagyon természetes következmény lesz, hogy azokat meg nem érti, összezavarja s hogy ezen ismeretei a közélet szempontjából épen nem lesznek gyümölcsözők!

E ponttal kapcsolatosan külön is meg kell emlékezni egy igen szembetűnő formai eltérésről, mely a szám-értékek megjelölésében nyilvánul.

Tankönyveink egy része a szám-értékek osztályozó megjelölésénél a milliomos után teszi a pontot, az ezres után a vonást; a másik rész épen megfordítva. S a mi a legsajátságosabb, mindkét résznek van bizonyos igaza! Az első mód követői a számtannál is érvényesítik a helyesírás szabályát s a nagyobb (hatos) csoport után a nagyobb szünet jelét, a pontot s a kisebb (hármás) csoport után a vonást használják. A második mód követői az e mód használatát elrendelő miniszteri rendeletre támaszkodnak. Hogy e kétféle eljárás nem helyes, az kétségtelen! S hogy e második, minden alapot nélkülöző mód elejtésével egyedül az első alkalmazandó, azt hiszem mindenki könnyen beláthatja.

Ez egységeség szempontjából mindenestre a tankönyv engedélyezéseknél kellene körültekintőbben eljárni s ennek keresztülvitelére kívánatos volna minden ilyen szükséges egyöntetűség hivatalos megállapítása és publikálása.

3) Sok számtani könyvnek hibája a feladatokban rejlik. Felesleges itt bővebben fejtegetni, hogy a számtan, mint kiválóan gyakorlati tantárgy, csak minél több példa megoldása által sajátítható el kellőképen. Hibája e szempontból sok tankönyvnek, hogy nincs benne elegendő számú alkalmas feladat, mely a megértett és megtanult szabály begyakorlására szolgálja.

Ilyen esetben aztán vagy elmarad az alkalmazott feladatok megoldása által való begyakorlási fok, mint a tanításnak leglényegesebb része, vagy a tanítónak, vagy fátaladsággal és idővesztegetéssel külön könyvekből kell kikeresni az alkalmas feladatokat s még így is azok feliktálása által a tanítás idejét rövidíteni.

Sajnos, elég gyakori következménye e hiánynak, hogy a példákat a tanító nem keresvén előre össze s a tanítási fokozatokat mégis meg akarván tartani: maga mond rögtönözve ily feladatokat. Az ily feladatok aztán a legtöbbször két lényeges hibával bírnak. Mig ugyanis egy részről nem alkalmasak az illető anyagrészletre, (pld. maradék nélkül való osztásra magasabb számkörben nem hiszem, hogy sikerüljenek e rögtönzések) addig másrészt a közéleti viszonyoknak sem felelhetnek meg.

Ha kifogásolható a feladatok hiánya, vagy csekély volta, még nagyobb hiba, ha a tankönyv hibás vagy rossz feladatokat tartalmaz, mintha csak a tanító maga rögtönözné azt a tanításnál.

Sajnos, enemű hibákkal is gyakran találkozunk. A tankönyv szerzők úgy látszik a nélkül veszik fel a példákat, hogy azokat maguk kidolgoznák. Legszenbetűnőbbek e hibák akkor, ha a feladat eredménye meg nem osztható, tört részekben ki nem fejezhető mennyiség s az érték a feladat mennyiségei miatt mégis ilyen.

Előfordulnak oly fajta hibás feladatok is, melyekről a rögtönzött példánál már szóltam.

4. Bár a tanítás sikerére nincs befolyással, mégis fel kell említenem különösen a középfokú iskolák számtani tankönyveinek az egyes részletek megtanítására vonatkozó elméleti lévezetéseit. Ezek szerintem bátran elhagyhatók; ha a növendék a szóbeli magyarázaskor az illető részletet meg nem értené, a tankönyvből, a maga erején e hiányt úgy sem pótolhatja. Ezek helyett sokkal jobb szolgálatot tesz egy-egy részletesen kidolgozott, elemezett minta-példa.

Összegezve az elmondottakat, meggyőződéseim szerint minden fokozatú iskolában szükség van számtani tankönyvekre. A fentiekből egyszersmind kitűnik az is, hogy milyennek képzelem én a jó tankönyvet. Tartal-

mazza egyöntetűen az elnevezéseket, értelmezéseket, jelöléseket; foglalja magában értelmesen, helyesen és lehetőleg röviden a gyermekek által megtanulandó szabályokat; legyen benne részletes elemzéssel kidolgozott minta-példa az anyag minden egységénél, minden műveltnél és végül tartalmazzon minél több alkalmazott feladatot úgy megválogatva, mint ezt fentebb elmondtam.

Az ilyen tankönyv már maga fél eredmény.

(Vége köv.)

Kötse István.

TÁRCA.

Lorántfy Zsuzsánna

(Folytatás és vége.)

Jótekonyságának és a közmívelődés ügye iránti lelkes buzgóságának legnagyobb bizonyágát adta a sárospataki főiskola bőkezű pártfogásával. Férje halála után Zsigmond fiával együtt ide tévén át lakását, özvegysege napjaiban, még kedves fia halála után is, legfőbb vigasztalását abban találta, hogy ez intézet szellemi és anyagi jólétét előmozdítsa, hogy abban a muzsafiak kényelmesen és boldogan lakozhassanak. Számos intézkedései tanuskodnak erről. Comeniust, a nagy morva tudóst, a ki egészen új oktatási és nevelési rendszerével, európai hírre tett szert, nagy költséggel ide hozatta és részére oly fizetést rendelt, melynél nagyobb csak Klobusicky András, minden jószágainak főigazgatója, kapott udvarában. A férje által megállapított tanári, papi, és kántori fizetéseket, valamint a tanuló ifjúság élelmezésére szolgáló 40 köből búzát, négy hordó bort és négy hizott sertést pontosan kiszolgáltatta. A Comenius által felállított négy gymn. osztály számára külön-külön tantermeket építtetett, a tanítókat évenként fizette. A tanítás sikerének biztosítása és az iskolai tudományos élet fellendítése céljából itt Sárospatakon 1650-ben nyomdát állított, hol Comenius új tankönyvei s kiválóbb tudósok művei, jobbra az ő költségén láttak napvilágot. Hogy jóra való tanároknak fogyatkozást ne szenvedjen az iskola, férje példáját követve, évenként több ifjút neveltetett külföldön. Azt a 12 darab szőlőt, melyet az iskola az erdőbényei, sárospataki és az erdőhorváthi hegyeken bírt, az ifjúság kérésére 1659-ben két rendbeli szabadalom-leveleiben, a dézsma és mindenféle terhek alól örökre felmentette. Ezek a szőlők voltak Erdőbényén: a Mogyóros, Messzelátó, a másik Messzelátó, Bencsik, Vetőmály, Kövérszőlő, Fejérföldű; Sárospatakon: a Nagy-Király, Kis-Király, Forrókut és a megyeri Koncszölő; Erdőhorváthiban az a szőlő, melyet Palóczy Horváth György adományozott az iskolának. Végredeletében, mely 1659. október 30-án kelt, a király-helmeci és dobóruszkai uradalmakat fiának és mindkét ágon levő utódainak kihalása esetére a sárospataki főiskolára hagyta, úgy intézkedvén, hogy az a Zemplén-, Abauj-, Ung-, Szatmár- és Szabolcsmegyék ref. nemességének és paposságának ellenőrzése mellett, egy arra való becsületes ref. nemesember által kezeltessek és jövedelméből évenként 20 szegény nemes ifjú ingyen kapjon asztalt a sárospataki főiskolában. A jövedelem fenmaradó része az akad. és gymn. tanárok fizetésének emelésére és külföldön tanuló ifjak gyámolítására fordíttassék. Meghagyta fiának és maradékainak, hogy ezt a jószágot sem egészben, sem részben el nem adhatják, sem el nem zálogosíthatják. Mit ha mégis megtennének, felhatalmazza a fentemlített bármelyik megye alispánját, hogy szolgabíró és

esküdttet véve magához, az eladott vagy elzálogosított jószágot a sárospataki iskola számára lefoglalhassa. Szívére köti fiának és maradékainak, hogy a jószágabeli egyházakat, iskolákat, különösen pedig a sárospatakit, azon rendben és állapotban tartsák, melyben azok halálának idején voltak. A papoknak, tanítóknak, diákoknak eddig élvezett jótéteményeiket, fogyatkozás nélkül megadják. Legyen a sárospataki iskolában mindenkor annyi akad. és gymn. tanár, mennyit a szükség kíván és az előljáróság rendel. Ha pedig fia vagy maradéki a pataki tanárok megszabott fizetését, akármi okból is megadni nem akarnák: akkor az említett vármegyék úri és egyházi rendei, a király-helmeci és dobóruszkai jószágot, a sárospataki iskola számára azonnal lefoglalhassák. Meghagyja végre, hogy fia vagy maradékai évenként két ifjút tartsanak külföldön, hogy az iskola tanároknak hiányt ne szenvedjen. *„Lelki üdvösségére kényszeríti fiát, hogy tiszta keresztyén vallásában legyen buzgó s állhatatos s gyermekeit is abban neveltesse. Az igaz ker. vallás követőit, szeretőit, előmozdítóit szeresse becsülje s abban segítse,“* mondván *„hogy mások is példát vévén rólad, annál nagyobb szorgalmatossággal építsék az Istennek anyaszentegyházát.“* *„Végy példát, mondja, édes apádról s én rólam édes anyádról. Semminék mi nem köszönhetjük Isten irgalmassága után e világi jókban való előmenetelünket, hanem egyedül csak annak, hogy az Istennek tiszteletét, igaz ker. vallásunkat, a mi erőnk s tehetségünk szerint előmozdítani és azt oltalmazni igyekeztünk.“*

Végredeletének megtétele után már csak néhány hónapig élt. Életének utolsó éveiben kemény megpróbáltatásoknak volt kitéve a bánatos özvegy, melyek közt csak Istenben bízó erős vallásos hite mellett tarthatta fel lelke egyensúlyát. Nem elég, hogy kedveseit, férjét, menyét és fiát Zsigmondot, kit végredeletében *„az ő szerelmes és kedvét kereső fiának“* nevezett, négy év alatt egymás után elveszítette: azt is meg kellett érnie, hogy egyetlenegy fia, György fejedelem, lengyelországi hadjáratával kockára tette minden vagyonát, életét és a család egész jövődjét. Mennyi álmatlan éjszakát tölthetett ő el e miatt gyötrő aggodalmak és keserves könyhullatások közt! Hányszor fohászkodhatott fel Istenhez a hívő lélek bizodalmaival és reménységével, várva a segítséget, a szabadulást.

Sok keserűséget okoztak neki felekezetének papjai közül azok, kik az egyházkormányzat dolgában is makacsul ragaszkodván a fenálló rendhez, rossz néven vették tőle, hogy a szatmár-németi-i zsinat által elítélt Tolnai D. Jánost és társait, a presbiteri rendszer híveit, pártfogásába vette. A ref. egyház tanainak hivatalos védői annyira ragadtatták magokat elfogultságukban, hogy legnagyobb jóltevőjüket képesek voltak rágalmazni, vallásújítónak csúfolni, egyházi gyűléseket tartani ellene, bevádolni a polgári megye előtt, sőt az egyházi fegyelmet is éreztetni vele, a mennyiben egy husvét alkalommal az úrvacsorája felvétele nélkül volt kénytelen elhagyni az istenházát. E méltatlan sérelmek szenvedései közt olykor-olykor így panaszkodott: *„ugyan keresve keresik ama papok, érte Verécsi Ferenczet és Miskolczi Istvánt, a mi bosszúságunkat és bánulásunkat, talán koporsónkban is azon volnának, hogy bosszúság szenvedésünkkel bocsájtjanának.“* Majd megnyugtatta magát azal, hogy *„Isten ostroma ez, melyet békével kell szenvednünk.“*

Még nagyobb fájdalmat okozott neki végnapjaiban, az általa anyailag szeretett és dédelgetett tanuló ifjúság rakoncátlan magaviselete, fellázadása az előljáróság és a törvények ellen, az iskola korcsmája miatt. A sárospataki főiskola igazgató tanára akkorában, minden birto-

kostól, a kinek a sárospataki hegyeken szőlője volt, egy-egy köből bort kapott dézsmaképen és hogy borát értékesíthesse, meg volt az az ősi joga is, hogy annak egy részét az iskola korcsmájában mérhette el. A tanuló ifjúság ebben az iskola jövedelmének csokulását látva, az úgy vélt visszaélés és jogbitorlás ellen tiltakozást adott be és követelte a gyakorlat megszüntetését. A vitás ügy a legfőbb kormányzó hatóság, az egyházmegyei közgyűlés elé került, hol a régi gyakorlat erősített meg, a mi Lorántfy Zsuzsánna helybehagyásával is találkozott. E határozatba kénytelen-kelletlen már belé nyugodott volna az ifjúság, de az előjáróság épen ebből az alkalomból, hogy az ifjúság szigorúbb korlátok közé szoríttassék, jónak látta régi a törvény átnézését s annak újabb pontokkal való toldását. Midőn az új törvény 1660. január havában felolvastatván, kihirdtetett: a szilaj ifjúság nagy zajongások közt ellene mondott annak és szerzőjét Medgyesi Pált, a ki a hivatalos formaságokat, a kihirdetésnél elmellőzte, rágalommal, "szidalmakkal" illetve magát a törvényt gúnyos megjegyzéseivel neveltségessé tenni igyekezett. A felháborodott ifjúság lecsendesítése végett 1660. február havában egyházmegyei gyűlés hivattott össze, de a nagy számmal összegyűlt egyházi és világi atyáknak nem sikerült kibékíteni a felbőszült ifjúságot, a mely inkább, mintsem hogy alávesse magát az új törvényeknek, bosszúságában elhagyta az iskolát, egy része Tállyán, más része Göncön telepedvén le.

Az ifjúságnak ezen meggondolatlan és vakmerő fellépése, mondhatni hálátlansága, mélyen sértette a fejedelemasszonyt, a ki már ekkor különben is nehéz betegen feküdt ágyában és egy hónappal azután jobblétre szenderült 1660. április 18-án, épen azon a napon, melyen azelőtt 44 évvel lakodalmi ünnepét tartotta. Tarczai Pál, zempléni esperes és akkori iskolai gondnok a fejedelemasszony halálát összeköttetésbe hozza a diákok zavargásával. Azt állítja, hogy Zákány András, udvari tanácsos, midőn a fejedelemasszony koporsójára a fedelet sajátkezűleg szegezte, „sűrű könyhullási orcáján és vén szakállán aláfolván,” ily szavakban tört ki: „Oh átkozott diákok, ti fosztátok meg az szegény magyar nemzetet e drága kincsétől.” Ugyancsak ő hagyta emlékezten, hogy midőn őt, mintegy 6 nappal halála előtt magához hivatta a fejedelemasszony és mintegy 2 óráig beszélgetett vele, „ottan-ottan sírva fakadva” így szólt neki: „Idvezült urammal ifjúságomtól fogva istenesen éltem, de sem ennek, sem édes kedves fiamnak Rákóczy Zsigmondnak halálán annyit nem sírtam, nem keseregtem, mint az ifjúságnak ez rajtam esett méltatlan cselekedetén. Te látod Isten, mint az édes anya magzatát, az dajka az ő kicsinydedét, úgy igyekeztem nevelni Istennek és szegény hazánknak szolgálatjára, de sok dajkálkodási-mat im mivel fizetik.”

Temetése körülményeiről csak annyit tudunk, hogy hűlt tetemeit, ezüst kapsokkal kivert koporsóban, a várbeli, akkor ref. most róm. kath. templomba helyezték édes atyja és édes anyja mellé. Koporsóját kegyeletlen kezek feldúlták, ékességét elrabolták, de áldott emlékezetét, dicső szellemét meg nem semmisíthették. Elete és példája egy eszményképpé magasztosult, hogy örökké ragyogjon a magyar nők előtt, buzdítva, intve őket az egyszerűség, háziasság, családiasság, vallásosság, jótékonyosság és a hazaszeretet erényeire!!

(Vége köv.)

Szinyei Gerzson.

NEKROLÓG.

Hajzer Endre.

1831. nov. 3.—1901. jan. 21.

A f.-zempléni egyházmegye sok megpróbáltatáson ment keresztül az utóbbi időben. Rövid 7 év alatt immár negyedízben kellend esperest választani. Hét évvel ezelőtt Kálniczky János esperes elhunytával, határtalan lelkesedéssel Fejes István kezeibe adatott a kormány-pálca; de sajnos, az ő kormányzásának csak négy évig örülhetett az egyházmegyénk; azon vezéri pálcát, melylyel oly sok üdítő, életadó forrást fakasztott F.-Zemplén területén: letette kezéből — más téren akarván érvényesíteni nagy tehetségeit. Lemondása után a hozzá sok tekintetben méltó Sárkány Imre választott meg, az ő kezéből meg rövid 2 év után a halál vette ki a vezéri botot. Halálával Hajzer Endre, hardicsai lelkész, legidősebb tanácsbíróra esett a választás a mult év december 13-án, s a jelen év jan. 21-én pedig kiköltözött az élők sorából. Neki tehát, alig hogy kezébe vette az ügyek vezetését, esperesi székének ünnepélyes elfoglalása előtt kellett távoznia. Senki sem várta ezt emberi számítás szerint; de hát nem az erősöke a futas. Mikor halála megdöbbenő hírért vettem: egy kép jutott eszembe az Iliásból. Akhillesnek fegyvert készít Hefaistos, hogy azzal vezessen és harchozjon. A fegyverzetre gyönyörű jeleneteket remekelt az isteni művész. Az egyik kép szerint férfiak szántanak egy fekete ugart. Az ugar barázdái feketültek, s bár aranyból volt, olyan vala, mintha földi barázda volna. Majd erre vetett gabonát, s azt a munkások sarlókkal arattak. Gyermekek hordják a markokat; azokat erős férfiak kékébe kötik. Azt hiszem, ilyen jeleneteket rajzol mindenik esperes, az ő fegyverzetére, melyet vállaira helyez a közbizalom. Ilyen jeleneteket képzelt ő is maga elé. Egy mezőn látott lelki szemeivel. Rajta a vetők és aratók szorgalmas csoportja az anyaszentegyház munkásai, kik vetik az evangélium magvait, aratják a megért gabonát, s az aratóknak ő a vezetőjük. Sajnos! csak szemeivel látta ezt a mezőt, maga be nem mehetett oda, mert felette is elhangzott az Ur szava: nem mégy be arra a földre, melyet mutatok neked.

Mindenesetre a sors egy megdöbbenő nyilvánulása. Most már az ő szelid arca, melyről a római munkát vehetett volna, hogy azt felhelyezze a béke templomára, nincs az élők között. De ha mint esperes, csak ily rövid ideig szolgálhatta is egyházmegyéjét, nem kisebb az ő érdeme, melyet mint közkatoná, évek hosszú sorozata alatt valódi papi jellemével és szolgálatával kivívott. Hajzer Endre nem tartozott az u. n. nagy tehetségek közé; de valódi reformatus pap volt; életével például szolgált arra, hogy nehéz körülményeink között miképp forgolódjék egy pap az Ur oltára körül, egyházában, családjában és a társadalomban. mely méltán elvárja a paptól, hogy itt is az evangéliumi világító mécses szerepét méltóan betöltse. Ezen jeles papi tulajdonai előtt hajolt meg az egyházmegye is, midőn őt, mint legidősebb tanácsbíró a mult év decz. 13-án esperesévé választotta.

* * *

Hajzer Endre életrajzi adatai rövid vonásokban a következők:

Született 1831. nov. 3-án Kemecsen, Szabolcsmegyében, Hajzer András és Márton Lva szüléktől.

Iskoláit ugyanott kezdte, majd Sárospatakon folytatta és végezte. De közben kitörvén az 1848-iki szabadságharc, mint fiatal suhanc ő is csatásorba állott, s több kemény csatában vett részt, mint tizedes.

1856. febr. 14-től, 1858. szept. 6-ig ladmóczy tanító volt s e közben 1857 aug. 20-án kápláni vizsgát tett. 1858. szept. 7-én a szalóki (Ungmegye) közgyűlésen mint nagy-dobronyi s.-lelkész beerősített az egyházmegyébe. E hivatalát 1859. január 8-ig folytatta, midőn S.-A.-Ujhelyre jött, mint segédlelkész, mely állására még nagy-dobronyi káplán korában 1858. dec. 26-án választott meg. Itt a híres Vályi Pál oldala mellett működött, mint segéd 1864. márc. 1-ig; s.-lelkészi éve alatt papi vizsgát tevén 1862-ben Sárospatakon. Ujhely mindig igen jó hatással volt a fiatal káplánok kifejlődésére, így az ő kifejlődésére, saját bevallása szerint nem egy tekintetben volt kiváló eredménnyel, hogy Vályi Pált mondhatta főnökének, a kinek nagy eszéről, gyújtó és elragadó templomi és forradalmi szónoklatairól, — ez utóbbinak a következményeiről, fogásáról, sajátos egyéniségéről mindig bámúlattal beszélt. Vályi Pál halála után helyettes lelkésze lett S.-A.-Ujhelynek; e hivatalát rövid pár hónapig viselve. Ez idő alatt lépett házasságra 1865. febr. 27-én S.-A.-Ujhelyben, Mitrovics Otiliával. Ugyanebben az évben Rimaszombaton felszenteltetett. Mint rendes lelkész, bodrogszöllősi hivatalát 1865-ben foglalta el. Itt hivataloskodott 1874-ig, midőn a hardicsaiak ajándékoztak meg bizalmukkal. 1894-ben egyházmegyénk tanácsbírájává választotta.

Sok esztendőre terjedő hivataloskodása alatt minden tekintetben példányszerű életet élt. Mint pap szorgalmas, tisztét híven betöltő, — híveinek előhaladásáról gondoskodó, — velők békében élő, mely békét soha semmi sem zavarta meg, — pedig nem egyszer tette próbára az Ur, — mert hiszen egyházának temploma s épületei hardicsai lelkészkedése alatt három ízben égtek le. De ő igazi papként, bár maga nyögött legjobban a teher alatt, hivatát mindig arra oktatta: „megpróbálja az Ur, a kiket szeret.”

Mint családfő megtestesülése volt az igazi férjnek és apáknak. Megható volt a szeretet, melylyel nejlén, a művelt lelkű Mitrovics Otilián, 2 leány gyermekén csüngött, s a melylyel viszont ezek ő rajta csüngtek. Ez a szeretet volt bizony sokszor paizsuk, melylyel az élet küzdelmei között magokat felővedzték.

Mint a társadalomnak is tagja, a szívjóságnak, a becsületnek, az igazi barátságnak volt tipikus képviselője. A ki Hajzer Endrét ismerte, bizonyosan szeretete. Mivel sokan ismerték, sokak szeretete kísérte utolsó útjára. — Legyen emlékezete áldott!

Péter Mihály.

KÖZÉLETÜNK.

Falusi levelek.

Kedves Szerkesztő úr!

Locs-pocs idő van. Ilyenkor az ember idege is megereszkedik, mint a hegedűhúr és alkalmatlan a tiszta, produktív munkára. Annál alkalmasabb a kritikára. Már híjába, de úgy van, hogy minél zavarosabb a hangulat, annál inkább fölfedezi a hibát, ott is, a hol nincs.

Van okom, hogy így kezdjem e levelet. Legközelebb írtam, hogy mi mindennel próbálkozom. De miként

a napsugár nehezen hatol a zavaros, sűrű pocsolyába, úgy az érzelmek világa a vastag koponyába. Azt mondták régen, hogy a legerősebb várba is behatolhat egy arannyal terhelt számár, — no hát ilyen erős vár a fej is.

Nehogy valaki gonosz célzást olvasson mindezekben! . . .

Szóval, igen jó hangulattal kezdtem a görögpótló javaslat olvasását e lap egyik számában. Pompás logika. Meggyőző érvelések. Tempora mutantur et nos mutamur in illis! . . . Mikor aztán a végére értem, a csillagos megjegyzéshez, akkor — felébredtem.

Es most ébren gondolkodom. Elég keresztyén szívem van arra, hogy mindeneket eltűrjek és mindent úgy vegyek, a hogy van. Az ember fejében úgy is csak vélemények vannak; szívében vágyak és gyanúsítások. A valóság? . . . az istené! Nem vitázom senkivel azon fontos kérdés fölött, melyik út vezet rövidebb és biztosabb nyomokon a valósághoz: a görögnyelv-e, vagy a görögpótló tananyag? Inkább szeretném meginterjúholni a néhai boldogemlékű Sokráteszt, azt a „nagyfülű, rezgő halforma jovialis vén bácsit,” vagy még inkább kitűnő tanítványát, a kívül-belől egyaránt csiszolt taláros tudóst, Platont, hogy mit szólnak ők e dologhoz? Nem adnám az összes kongrua illetményért, ha egy juniusi délután az iskolakert illatos fái alatt sétálgatva, egyszerű emberi nyelven megtársalognánk, körülvéve tudós tanárok és leendő tudósabb tanítványok körétől, az új század új utai felől a tudományos képzést illetőleg.

Kedves öregeink, kik az örök ifjúság fényözönében fürödtek pár ezred óta, s a színigazság édes mézében bujálkodtok a sejtett Lakomában, beszéljétek nekünk a látszat és valóság igaz eszközeiről! . . . így szólitanám meg a két görögöt . . . S megindulna egy isteni torna, a legmagasabb szellem villámszikrái röpkednének agyból-agyba s az igazság égi dallamának szent hármóniája hullámané szívből-szívbe.

De ők nyugosznak csendes hant alatt,
Nem bántja lelkök földi gondolat!

Az élet folyama folyik. Két szélén nádas, zsombékos süppedékes mocsár, vagy örvénylő forgatag. Középen, biztos ágyában, nyugodt egyirányban halad a való élet. Ez az igaz emberi élettartalom, melyet a ki elér, megoldhatja földadatát. De át kell gázolnia ama süppedékes, vagy örvénylő zátonyon. Ti fogjátok az ifju kezét, lelkét, nemes tanító-mesterek, kik jártok a habokon, mint Jézusunk a süjdedő Péter felé. A ti erőtok, a ti biztonságtok, a ti tiszta látástok: az út, élet és igazság! . . .

Es most beszéljünk egyszerű nyelven.

Az tény, hogy a gimnáziumok ifjúságának számokban ki nem fejezhető kevés percentje sajátítja el a görög, vagy latin nyelvet. Csak annyira sem, hogy egyszerűen megértse az eredeti olvasmányt.

Az tény, hogy a nyelv megtanulása nem cél, csak eszköz, mint a drót a táviráshoz, vagy távbeszéléshez.

Az tény, hogy minden tanításnak, tanulásnak, nevelésnek, kezdettől fogva csak azon célja lehet, hogy tájékoztasson a rajtuk kívül levő élethalakok és jelenségek között s az egyetemes életáramlatban az egyén igaz helyét kimutassa.

Az tény, hogy az ember viszonyban van dolgokkal és egyékekkel, szegény ember csak kis körben, a nagyobbak nagyobb körben s e viszony folytán állandó kölcsönhatás létezik s e kölcsönhatást megérteni, megismerni mindenkinek szükséges, hogy aztán megismerhesse a tevékenység legjobb eszközeit, melyekkel munkálhat úgy a maga, mint környezete javára.

E tények közt miként helyezkedik el a nyelvtanítás?

En nem tudok erre felelni, kedves Szerkesztő úr, megvallom egész őszintén. Érezni érzem, hogy szeretnék sok-sok nyelven beszélni, hogy beszélhetnék azon kiváló szellemekkel, a kik időben és térben távol lagnak tőlem, de tápláló szellemök, mint a harmatos hajnali fuvalom, életet és színt ad. Ugy érzem, hogy a világszellem parányokra van oszolva a mindenségben, de e parányok emberi lelkekben helyezkednek el s úgy nyernek alakot — a tudás különböző alakjait — s mintegy lelki táplálékká válva, a szellemi élet vásár-piacára kerülnek, erősen zárt edényekben. Ezen edény: a nyelv. Vagy mint a dallam változatos zöngéje, mind egy fuvalom, egy rezdülés eredménye, de a fuvalmat fölfogó, vagy rezgő anyag, meg az egyén idegszállai között alkalmas átmeneti közegnek kell lenni s ezt képezni, készíttetni kell, különben sohasem élvezhetjük az összhang isteni gyönyörét. Ezen átmeneti közeg: a nyelv.

A görög szellem megbecsülhetetlen drága termékeit, a görögnyelv tudása nélkül, ki tarthatta volna, ki szerzhette volna meg?!

Előnye-e, vagy gyalázata fajunknak, hogy a görög szellem ma is útmutatója a való tudásnak? . . . Hogy még ma is folyvást hátra kacsingatunk, hátra megyünk s a villam korában csihilással és dörzsöléssel gyújtjuk meg az értelem tűzét! . . . Hát a tudomány mérhetlen gömbjének központjában még mindig a görög szellem helyezkedik s ez szórja fényét a tudás mélységeire és magasságaira s középiskolai oktatásunk mécsvilága innen szerzi a tápláló olaját? Hát minden haladásunk csak részleges, a keréknek csak küllője, tengelye pedig a görög tudás!

„Valamennyi könyv között egyedül Plátont illeti meg Omár rajongó dicsérete a koránra: „égessetek meg minden könyvtárt, összes értékek ez egy könyvben van!” Ezek a kijelentések foglalják magukba a nemzetek művelődését; ezek az iskolák szegletkövei; ezek az irodalmak kútforrása. Benne van a logika, aritmetika, ízlés, összhang, költészet, nyelvtan, ékesszólás, metafizika, morál, vagy gyakorlati bölcselkedés teljes tanfolyama. Sohasem létezett a gondolkodás ily rendszere. Plátótól ered mindaz, a miről gondolkodó emberek még írnak, és vitatkoznak. Nagy pusztítást visz véghez eredetiségünk között. Ez az a nagy hegy, melyről mind e sok faltörmelék lehámlott. A tudósok bibliája huszonkétszáz év óta; mindazok a tüzes fiatalok, a kik egymás után értékes dolgokat mondtak az ellenszegülő nemzedékeknek, mind a Plátó olvasói, kik az ő jó dolgait ügyesen fordítják a maguk honi nyelvére, mint: Boethius, Rabelais, Erazmus, Bruno, Locke, Rousseau, Alfieri, Coleridge. Plátó a bölcsészlet — és a bölcsészlet Plátó.”

Igy lángol egy nagy tudós a görög szellem tűzénél és tűzétől!

Nos, ha így van, a tény tény marad, s nekünk nincs más hátra, mint hasznot vonni e tényből. Ha már ez az az általános mankó, mely nélkül egyenesen és biztosan járni ma sem lehet, hát ileszszük jól a hónunk alá s próbáljuk a járást.

De az istenért! . . . Plátóval csak a maga nyelvén beszélhetek? Nincs más hangszer, mely amaz égi dallam összhangját szívemen átvigye, mint a Pán sípja? Hát mindnyájunknak önmagunknak kell faragcsálnunk eme sípocskákat s nyegegetnünk a hamis hangokat? . . .

Bocsáss meg nekem régi tisztos mesterem, Soltész Ferenc, a ki annyit vesződött velünk a szent nyelv miatt, oly kevés eredménynyel! Bizony mi voltunk az okai egyedül! Dehát tehet arról a repülni vágyó ifjú, ha rossz taligás ló lenni nem akar, bármily türelmes, tapintatos,

bölcs legyen is a vezetője? Isten bocsássa meg a mi vétünkét! Bolond, kemény fejünk volt, az bizonyos, hogy minden katedrai ékesszólás dacára sem tudtuk elhinni, hogy grammatika, szintakszis, stilisztika stb. a legbölcsebb dolgok a világon s e nélkül nem lehet senki okos és számbavehető ember a társadalomban! Szamarak maradtunk, azok is vagyunk, kenyér-evők és számszaporítók! A mi jó öreg Soltész Ferencünk is, aorisztusok helyett a kollégium gazdasági ügyeit tartja rendben s havi nyugtákat számítol le. Így hullonganak el magasba segítő szárnytollaink, s mi mégis élünk, élni tudunk, élni elég merészek vagyunk s agyunkban néminemű gondolatok is kóvályognak azon dolgokról, melyekről Ádám óta gondolkodtak emberek s kifejezték gondolataikat honi nyelvükön. Mert hát a dolgok mindig ugyanazok, a dolgokat észretevő agyidegek is mindig ugyanazok; változó csak a dialektus, a mi a dolgokon éppen semmit sem változtat. Legalább a falusi ember így okoskodik, a mi különben bolondság is lehet.

Ilyen a locs-pocs idő hangulata falun, kedves Szerkesztő úr!

Folytatni is lehetne, mert nagy dolog ez a nyelv-kérdés a gimnáziumban! . . .

De legyen elég mára . . .

Aldja meg az Isten!

Soós Lajos.

KÜLFÖLD.

Egyház és állam Franciaországban.

Ezen címmel igen érdekes és tanulságos vezércikket írt a Pesti Napló február 24, 26 és 28-ik számaiban a liberalis érzelmű, felvilágosodott és széles látókörű volt francia miniszter Yves Guyot jelenleg a »Le Siècle« főszerkesztője. Ezekben a jelenlegi francia miniszterelnök, Waldeck Rousseau törvényjavaslat tervezetere nézve nyújt érdekes magyarázatot, a mely tudvalevőleg a Franciaországban rendkívül felszaporodott és meggazdagodott, a Vatikánnak alárendelt, de állami törvényhozás által el nem ismert egyházi társulatok u. n. kongregációk ellen irányul. Yves Guyot rámutat arra, hogy Franciaországban a kath. papság mindig a reakciót szolgálta s 1870 óta is minden a köztársaság ellen támadt mozgalomban ott találjuk a papság kezét. »Mac-Mahon marsallt 1877. május 16-án elkövetett államcsínyére a püspökök birták rá IX. Pius pápa egy rendelete alapján. Ha a konkordátum sora-koztatta, szervezte a papságot, az csak a Vatikánnak vált hasznára. Szervezte az ő hierarkiáját: mindezeknek élén 17 érseket, 67 püspököt, kik után 3451 elmozdíthatlan plebános következik, 31,000 káplánból és 7000 vikáriusból álló proletáriatussal.« A 43 millió franknyi egyházi költségvetésből a katolikus papságra jut 41 millió, a mely az ájtatos lelkeknek rendelkezésére ad anyagi eszközöket, a melyekkel javadalmazhatjuk a kongregációkat. Ezek a kongregációk aztán ujabbban Franciaországban rendkívül megszorodtak és meggazdagodtak, a rájuk vonatkozó megszorító régebbi törvények dacára is. A most megtartott vizsgálat megállapította, hogy kongregáció vagy más egyházi közösség neve alatt megadóztatott javak forgalmi értéke 463 millió 715,000 frank, más adófizető neve alatt 608,060,000 frank, tehát összesen 1,071,775,000 frank forgalmi érték.

»Ez az egyenes adók becslése — jegyzi meg Guyot — de azok, a kik ezeket a javakat birtokolják,

az egészből csak 486.423,000 franknak megfelelőt val-lottak be. Igaz, hogy hiszen szegénységi fogadalmat is tettek. De a bevallásban való eme hazugság a legcsekélyebb része annak a komédiának, melyet a kongregációk szemérmetlenül játszanak. Vajjon nem nyilvánvaló bizonyossága az anarkiának az, hogy a fiktív személyeket (jogi) a közigazgatás hivatalosan birtokosokul elismeri? Természetes, hogy ez az állapot kedvükre van a kongregációknak, melyek úgy élnek ebben a törvénytelen anarkiában, mint halak a vízben. Barátok, jezsuiták és mindenfajta kongregacionalisták tiltakoznak a törvény ellen, melynek még nem is ismerjük végleges szövegét. Teszik ezt csak azért, mert törvény lesz, holt eddig és most is engedélyezett és nem engedélyezett kongregációk a legteljesebb anarkiában éltek: és ebben a törvény nem rendezte állapotban igen jól érzik magukat.*

Ezekután Guyot historíailag világítja meg a Waldeck-Rousseau törvényjavaslat-tervezetét és kimutatja, hogy ez nem más, mint *Aguesseau* kancellár és XV. Lajos igazságügyminiszterének egyik deklarációjának felújítása, melyet ő 1749-ben adott ki 152 évvel ezelőtt, s melyet XV. Lajos írt alá. »Az ingatlan javak, melyek a holtkéz embereinek kezére kerülnek, egyszerűsmindenkorra megszűnnek a forgalom, a kereskedelem számára. Királyságunk anyagi alapjának egy igen nagy része jelenleg azok birtokában van, a kiknek javai nem csökkentetvén eladás által, épp ellenkezőleg folyton új szerzeményekkel növekednek.«

Aguesseau kancellárnak az az ediktuma, melyben e sorok foglaltatnak, kötelezővé teszi minden holtkézi intézmény létesítésénél az előzetes engedélyt: »káptalanok, kollégiumok, szemináriumok, egyházi házak vagy zár-dák, hospiciumok, kongregációk, szerzetházak, kórházak, vagy más testületek és községek, akár világiak vagy szerzetbeliek, akármilyen minőségűek: csak előzetes engedéllyel létesülhetnek.«

Ezt az engedélyt nem szabad előbb megadni, csak miután a kormányhatalom pontosan értesülést szerzett a tervezett intézmény tárgyaról, céljáról, hasznosságáról, alkalmas, vagy alkalmatlan voltáról egy vizsgálat által, melyet a parlament, vagy a legfelsőbb tanács küldött biztosai végeztek.

Egyébként ez intézményeknek nem szabad vagyont szerezniök, sem birtokolniök engedélyokmány nélkül és végrendelet útján való ingatlan ajándékot többé nem kaphatnak. Végül *Aguesseau* a következő rendelkezéseket tesz:

»Az el nem ismert társulatok javai visszaszállanak az adományozók gyermekeire, vagy prezuntív örököseikre. Ezeknek hiányában a társulat öröksége a legtöbbet ígérőnek el fog adatni és ára átadatik az államnak, hogy az kórházakra, vagy bármely egyéb közjótékonyági intézmény céljaira fordítsa.«

Waldeck Rousseau, a köztársaság minisztere, a kit átokkal sujtanak a monarkisztikus tradíció állítólagos képviselői, nem tesz egyebet, mint másol, utánoz egy rendeletet, melyet XV. Lajos írt alá 152 évvel ezelőtt. Ez a rendelet kimondja azt az elvet, hogy a nem engedélyezett egyesületek javai gazdátlan javak, következképp az államra szállanak vissza. Mi protestánsok pedig örülhetünk azon, hogy Franciaország jelenlegi vezetőjének kinyílt a szemé s teljes sikert kívánunk neki hazafias törekvéséhez. Bárcsak a tervezet minél előbb törvényt válna s Franciaország a többi államoknak is jó példát mutatna. (sz.)

IRODALOM.

* **Gyalui Farkas dr.** *Külföldi közönyvtárakról. Tanulmány Németország, Svájc, Franciaország, Anglia, Hollandia, Belgium és Ausztria nevezetesebb közönyvtárairól I. kötet, 8 táblával és 7 könyvkezelési eredeti nyomtatvány-mintával. Kolozsvár, Ajtai K. Albert Magyar Polgár könyvnyomdája 1900. 8° IX. ív XVI+ 123 lap.* Ez a kis munka, melynek befejező második füzetét szerző a legközelebbi időre ígéri, egy tanulmányút eredménye, melyet Wlassics miniszter megbízásából tett Gyalui a tudomány nevezetesebb középpontjain. Ezért hálából művét a miniszternek ajánlja. A kezünk alatt lévő első füzetben a müncheni udvari és állami, és az egyetemi, a strassburgi egyetemi, a kölni városi, a bonni egyetemi, a majna-frankfurti városi, a lipcei egyetemi, a hallei egyetemi és magyar könyvtárt, a berlini királyi és egyetemi, a drezdai királyi, a zürichi városi és muzeumegyleti, a luzerni kanton-könyvtárt s végül a bazeli egyetemi könyvtárt ismerteti s ez utóbbi minden tekintetben mintaszerű könyvtárnak homlokzatát és alaprajzát képmen is bemutatja. Ily rövid műben természetesen nem mondhat el szerző minden könyvtárról minden érdekes dolgot; nagyjából azonban mégis mindenikkel megismerteti olvasóját és, mint maga is könyvtári tisztviselő, éles szemmel kiválasztja azokat a kiváló intézkedéseket, újításokat, melyeket egyik-másik könyvtár életbe léptetett építkezéseinel, a könyvek elraktározásánál, kezelésénél stb. figyelme kiterjed a könyves polcok szerkezetére s leginkább ajánlja a strassburgit és a baselit, melyek legjobban biztosítják a tér lehető legteljesebb és legcélszerűbb kihasználását; kiterjed a könyvek elhelyezésére, beraktározására, lajstromozására, kölcsönzésre. Ismerteti az olvasó-termeket, a fűtést, világítást, a könyvtár szervezetét, a tisztviselők teendőit és számarányát s természetesen a könyvtárak gazdagságát, gyarapodását, költségvetését és történetét. A könyvtár-kezelés mai fejlett tudománya mellett is rendkívül tanulságos és hasznos munkát végzett Gyalui, mert nemcsak a könyv megbecsülésére és lelkes szeretetere serkent, hanem hazai könyvtáraink kezelésére is fontos útmutatásokat nyújt. Ha ugyanis összehasonlítjuk a külföldi könyvtárak használatát a közönség javára rendkívül szabadelvűen szabályozó rendeleteket az itthoniak vas- kalapos kezelésmódjával, meggyőződünk róla, hogy a külföldiek sokkal jobban teljesítik kulturális hivatásukat, mint a mieink, melyek inkább csak muzeális becsesl bírnak. Azzal is szolgálatot tett a szerző, hogy mellékeli a tipikusabb kölcsönkérő íveket, mert azoknak összeszerkesztésével alkalma nyílik bármelyik vidéki könyvtárnoknak is megszerkeszteni a legcélszerűbb kölcsönkérő lapot és ezzel rendezni a könyv kikölcsönzésnek kényes és nagy felelősséggel járó ügyét. Sok helyt szentelt ismertetésében a katalógus szakokra osztásának kérdésére, a melyben mi, könyvtáraink személyzetének csekélyisége és avatatlansága miatt szintén nagyon sehogysem vagyunk — természetesen egy pár állami intézetet a kivételek közzé sorozván. De nem folytatjuk ez összehasonlítást, mert azok felpasználására nálunk úgy is hiányzik a nervus rerum omnium gerendarum.

Ij. Mitrovics Gy.

* **Dr. Masznyik Endre**, „Pál apostol levelei“ című nagy vállalatának megjelnt a „befejező sorozat“ 41—42-ik füzeté, a melyben a *philippibeli*ekhez írott levél fordításának s magyarázatának a vége s a tárgymutató fog-

laltatik. Ez utóbbi a levelek magyarázatában előforduló bibliai theologiai fogalmakra vonatkozik *abc* rendben. (n.)

* **Ifj. Fövenyessy Bertalan** szikszói ev. ref. orgonistától megjelent „*Dalokkönyv*” című gyűjtemény, amely »közsegi és ifjúsági dalárdák« használatára 102 négy-szólamra kidolgozott darabot tartalmaz különböző genréből. A terjedelmes és sokat magában foglaló műnek, amely mellett külön szövegkönyvecske is van, ára 1 kor. Kapható a szerzőnél. Ajánljuk az érdeklődők figyelmébe s támogatásába. (n.)

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozások.** *Kapitány János*, sárospataki áll. tanítóképezdei gyakorló iskolai nyugalmazott tanító élete 60-ik évében március 14-én rövid szenvedés után elhunyt. Munkás életet élt, a rábizottakban híven szolgált. Övéi s tisztelői mélységes bánata s részvéte kísérte sírjába. Legyen áldott emlékezete! — A honnani ev. ref. missiói egyházat nagy veszteség érte, egyik gondnokának: *Komár Adolfnak* az elhunytával, aki a magyarságnak s vele együtt a protestantizmusnak tántoríthatatlan harcosaként működött, mindig benső odaadással, igaz szeretettel, nem láttatva, de a belső ember igazsága szerint cselekedve. Legyen síri pihenése csendes, álma zavartalan, emléke áldott!

— **Lelkész választás.** A *bodrog-halászi* ev. ref. egyház tagjai március 10-én négy pályázó közül: *Kertész István*, szilágy-bagosi lelkészt választották meg egyhangúlag lelkipásztorokul.

— **Március 15-ikét** a sárospataki főiskola tanári kara s ifjúsága szokott lelkesedéssel s ünnepi érzések között ünnepelte meg részint a városi templomban tartott istentisztelettel, amelyen *Baksy István* főiskolai szénior imádkozott bensőségteljesen, részint a főiskolai imateremben tartott előadásokkal s estve a városháza termeiben lefolyt tánc-mulatsággal. A délutáni ünnepélyre most is, mint egyébkor, úgy Sárospatak intelligens közönsége, valamint a közelebbi és távolabbi vidék érdeklődői nagy számban sereglettek egybe, hogy az „örök ifjúság”-gal lelkesedve áldozzanak a nagy idők emlékének. Az ünnepélyt a főiskolai énekkar előadása nyitotta meg a „Párisi ifjúság” című műdarab elzengésével, amely után *Rohoska József*, theol. h. tanár tartotta meg alkalmi beszédét, amelyben ifjúi lelkének magasan szárnyaló lelkesedésével dicsőítette márciusi idusát, amelynek a magyar nemzet újabb kori történetében való jelentőségét semminemű eljárások nem csökkenthetik. Az ünneplő közönség érzelmeit híven tolmácsoló beszéd nagy hatást tett, amely a beszéd elvégzése után felhangzott viharos éljenzésben nyilatkozott meg. Ezután *G. Nagy Béla* theológus ifjú szavalt el *Novák Sándor* főiskolai gimn. tanár alkalmi költeményét. A költői lelkületű tanár sikerült költeményét az ünneplő közönség általános elismeréssel fogadta. Dicsőretre méltólag szerepelt az ifjúsági zeneegylet a francia nemzeti dal s több népdal előadásával, nemkülönben az énekkar *Lányi Ernő* „Régi nótá híres nótá” s *Méder Mihály* „Kuruc dalok” című műveinek kifogástalan elzengésével. *Molnár István* és *Batta Miklós* theologus ifjak szavallata fokozta az ünnepély sikerét. Az ünnepélyt a zeneegylet zárta be a „Rákóczy induló”-val. Az estveli tánemulatságon nagy és díszes közönség volt jelen. (n.)

— **A magyar protestáns irodalmi társaság vá-**

lasztmánya márc. 12-én *Hegedűs Sándor* és *Gyurácz Ferencz* elnöklete alatt tartott ülésében a társaság 1900. évi számadásait felülvizsgálta, illetőleg jóváhagyta addig is, míg a közgyűlés ugyanígy határozna s egyúttal az 1901. évre szóló költségvetést is megállapította. A múlt évben bevétel volt 13742 kor. 63 fill. Kiadás 11211 kor. 63 fill. Fölösleg 2500 kor. 99 fill. A társaság vagyonhelyezete 1900. dec. 31-én a következő: I. *Tőkéek általánossága* 104308 kor. 33 fill. II. *Károlyi-alap* 4886 kor. 39 fill. III. *Herczeg-szöllősi kánonok-alapja*: 851 kor. 80 fill. IV. *Bibliai lexikon*: 108 kor. 16 fill. V. *Szász Domokos-alap*: 2217 kor. 40 fill. és VI. *A pénztári maradvány*: 2500 kor. 99 fill. Összes vagyon: 144874 kor. 07. Az 1901. évre a költségvetés szükségletül: 13025 kor. 44 fill.-t; fedezetül: 14149 kor. tüntet fel s így fölöslegül: 1123 kor. 56 fill. mutatkozik. Van a társaságnak összesen 1310 tagja, akik közül pártfogó: 34, alapító: 310; rendes: 211; pártoló: 455. (A mi bizony édes-keves s egyáltalán nem mutat sem érdeklődésre, sem protestáns áldozatkészségre!... Kérdésbe tehető egész határozottsággal: a 6 kor. pártoló tagsági díjat sajnálják a protestánsok önmaguktól? Csak beszélünk: de nem teszünk!!) Az anyagi ügyek elintézése után a társaság kiadványaira került a sor s a *Szemlén* és a *Koszorún* kívül (ez utóbbit ismét Dr. Kecskeméthy István szerkesztésében) ez évben nem monografia, de általában kiadvány cím alatt meg fog jelenni *Kálvin* Intitutiójának fordítása s a mellett *Luthernek* legalább két munkája, hogy a reformatorok alapvető munkái együtt kerüljenek a közönség kezébe magyar fordításban. Az u. n. házi kincstárban pedig *Ridger Haggordnak* egy szép regénye fog közreadni, amelyet *Varga Gyuláné* fordít magyarrá. E kiadványokkal kapcsolatban érdekes felszólalások történtek, amelyek arra irányultak, hogy a társaság, mint eddig, úgy ezután is a *fősúlyt a hazai munkásokra s tárgyakra* fektesse s ne fordításokkal halmozza el tagjait, amely felfogással szemben kifejezést nyert az a nézet is, hogy a művelt külfölddel való szellemi összeköttetés okvetlenül feltartandó, talán még nagyobb mérvben, mint eddig, az az összeköttetés, amely a szellemi gazdagodást segíti elő. Az előbbi felszólalásnak meg lett az az eredménye, hogy a titkár megbízást nyert olyan irányban tenni lépéseket, a mint *Fejes István* gondolta. A gyűlés utolsó tárgya a jelen évi közgyűlés volt, amelyre vonatkozólag a választmány a következőket határozta: a közgyűlés tisztújítással lesz egybekötve, választás alá kerülve az egész tisztí kar és a választmánynak egy része; a közgyűlés két részből fog állani, t. i. a tulajdonképeni közgyűlésből, amelyen a leszámolás fog végbemenni a választásokkal s esetleg egy felolvasással, amely tudományos jellegű lenne és a diszgyűlésből, amelyen az elnökök szólnának, az üdvözlések mennének végbe, a titkár rövid beszámolója tartatnék meg s egy a nagy közönség szívéhez férkőző felolvasás történnék. A dísz-gyűlést megelőzőleg volna az istentisztelet. A tervezetnek ily módon való keresztülvitelével az elnökséget s a titkárt bízza meg a választmány, amelynek láthatólag jól esett a *tiszáninneni ev. ref. egyházkerület s a miskolci ág. hitv. ev. és a miskolci ev. ref. egyház* részéről jövő meghívás az ez évi gyűlésnek *Miskolcon* leendő tartására nézve. A választmány nagy számban megjelent tagjainak további buzgóságát kérve, oszlatta fel a gyűlést *Hegedűs Sándor* világi elnök, aki fél 6-tól fél 8-ig ott elnökölt közöttünk, példát adva arra, hogyan kell a protestáns közügyet úgy is szolgálni! (n.)

— **Konvent előtt** című cikk-sorozatunkat közbejött akadályok miatt csak a 12-ik számban folytatjuk.

— **A konfirmációk** alkalmából kedvezményes árú *Uj-Testamentumokat* bocsát áruba a *Skót-Biblia, Társulat* budapesti képviselője, *Dr. Moodi András*. (Budapest. V. K. Rudolf-rakpart 8. sz.)

— **Az énekeskönyv revíziója** egy nagy lépéssel ismét előre haladt. A szöveg bírálatára kiküldött bizottságot f. hó 12-re hívta össze az énekügyi bizottság nagy buzgóságú elnöke *Fejes István*, az időközben összegyűlt s átválogatott énekek felül-bírálatára. A „Pannónia” 17. számú szobájában Baksay Sándor, Balogh Ferencz, Czike Lajos, Léway József, Radácsi György és Váró Ferencz 3 napig tartó, délelőtti és délutáni gyűlésezés közben összeállították a *Próbá-énekeskönyv* darabjait s megbízták az elnököt a kiválogatott anyagnak sajtó alá készítésével. A fontos ügyről legközelebb részletes tudósítást közlünk.

— **A Baldácsy-alapról szóló 1900-ik évi ügyvivői jelentés** szerint ez a hatalmas alapítvány az 1900-ik évben bevételt 193,658 kor. 29 fillérben, kiadást 75,162 kor. 11 fillérben mutatott fel, a melyhez képest a 11 protestáns kerület 88,000 koronát kapott az alapítványból s 1900 dec. 31-én a készpénz-maradvány 30,496 korona 18 fillérrel szaporította a vagyont. Az 1901-ik évre szóló költségvetés szerint a Bevétel az 1900. évi maradvánnyal 186,325 kor. 52 fillér, a Kiadás 61,505 kor. 75 fillér lenne, a melyek mellett azonban az u. n. rendes Bevétel és Kiadás összegeit, a melyeknek megállapításától függ a kerületek osztaléka, a költségvetés: 146,626 kor. 44 fillérben, illetőleg 35,914 kor. 95 fillérben irányozza elő s így a tiszta jövedelem 1901-re: 110,711 kor. 49 fillér, a melynek hova fordítására vonatkozólag az ügyvivő a következő javaslatokat teszi: 1. a kerületek kapjanak ismét 8—8 ezer koronát; 2. a tiszta jövedelem 5%-re kikerekítve a tartaléktőkéhez csatoltassék. A javaslat felett a bizottság fog dönteni, — a mely bizonyára elfogadja azt a javaslatot és az ügyvivőt is, hogy az *alapítvány létesülésének negyedszázados fordulója okt. 19-én lesz, a mikor is illendő lenne, úgymond, ha ünnepélyes közgyűlés tartatnék a tulajdonos kerületek képviselői által*, a mely gyűlés kizárólag báró Baldácsy Antal emlékének volna szentelve!... Akkorra pedig — úgy gondoljuk, — az ügyvivő: *Staud Lajos*, az alapítványi bizottság határozata szerint elkészíthetné azt a jelentést, a melyben ki volna mutatva az alap fejlődése, növekedése s aztán azok a segélyek, a melyeket 25 év alatt adott volt a magyar protestáns egyház-egyetemnek. Az alapító-levél eredeti szövegének közreadásával s az annak megfelelő intézkedések feltüntetésével a 25 éves emlékezés egészen sikerülté lesz tehető. (n.)

— **Jubilálnak** ott a túlsó táborban az *elkeresztelési* rendelet emlékére, a mely 10 esztendővel ezelőtt forrásává vált az egyházpolitikai törvényeknek, a melyek épen az *ellenzőknek* használtak, mert a *reversálist* törvényesítették... Vajjon Szilágyi Dezső és társai nem tartják-e méltónak elgondolkozni a fölött, hogy mégis csak nagyot vétettek a magyar nemzet s a magyar protestánsok ellen, mikor olyan törvényt alkottak, a mely az ellenségnek szolgált okot az újjongásra?! (n.)

— **Általánosan elismerik** úgy nálunk, mint külföldön, hogy a Mauthner-féle gazdasági és kerti magvak gyakran háromszor akkora termést adnak, mint sok másféle magvak. Különösen impregnált csillagjegyű répamagjai ritkítják párjukat és össze nem tévesztendő más utánzott hasonló védjegyű, de nem impregnált répamagokkal. A Mauthner-féle magok tehát felülmulthatatlanok és gazdáink csak helyesen cselekszenek,

ha magszükségletüket mindig Mauthner-féle magvakkal fedezik.

2—8

— **A sárospataki ev. ref. nő-egylet** márc. 10-én tartotta második felolvasási ünnepélyét a főiskola imatermében a *szegények számára* való persely-adományozással összekötve. Nagy érdeklődés mutatkozott és nyilvánult a felolvasás iránt, a melyre a nő-egylet vezetőségének nem kisebb egyént, mint a tisztánimnői ev. ref. egyházkerület miskolci főleány-növeldeje igazgatóját, *Tóth Pált* sikerült felolvasóul megnyerni, a ki úgy is, mint költő, úgy is, mint előadó s úgy is, mint a női lélek működésének megfigyelésével s irányításával foglalkozó fáradhatatlan munkása közéletünknek, sokszorosan rászolgált a közelismerésre s dicséretre. A diszes nagy közönség nem csalódott ez úttal sem, mert a felolvasással *Tóth Pál* rabúl ejtette hallgatói lelkét s szívét, *Tompa Virág* regéinek erkölcsi vonatkozásait tárta fel olyan szívesen és hatásosan, hogy a hallgató közönség minden egyes tagja szinte ösztönyszerűleg mondott „igen”-t minden vonatkoztatásra. A felolvasási ünnepély többi pontjai is hozzájárultak az ünnepély sikeréhez.

— **Nyugta és felhívás.** A múlt évben Korláton egy sírkő leleplezés alkalmával indítványozták, hogy néhai Nagyt. Fodor Pál nyugalmazott abauji esperes nyughelye megjelöltessék. Ennek alapján én a múlt évi tavaszi egyházmegyei gyűléskor gyűjtő-ívet bocsájtottam ki s e gyűjtő-ívre jegyezték s befizettek 115 kor. 60 fillért. Minthogy ez összeg a jelzett célra nem elég, tisztelettel hívom fel mind azokat, a kik Fodor Pál úr emlékét kegyelettel őrzik s a kik egy ev. ref. esperes jeltelen nyughelyét jó szívvel nem nézhetik, hogy adományait e célra hozzám küldeni szíveskedjenek. Az adakozásokról, az adományozók neveinek felsorolásával, az emlék felállítását után e lapok hasábjain fogok a nyilvánosság előtt elszámolni. *Hörsik Lajos* ev. ref. lelkész.

— **Pusztulunk, veszünk.** A napokban jelent meg s küldetett szét a vallás- és közoktatásügyi miniszternek 1899. évi működéséről szóló jelentése külön lenyomatban. Ez a jelentés 1896—99-ig elszomorító perspektívában tárja eléink felekezetközi viszonyunkat és helyzetünket. Minden számadata egy-egy fájdalmas érzést kelt fel bennünk. Ide igtatjuk ezeket a szomorú számokat a többi felekezetekre vonatkozó megfelelő adatokkal való összehasonlításban, hogy ismét és ismét felhívassuk az órállók figyelmét, éberségét és gondoskodását arra a nagy veszedelemre, mely sorainkat irtóztató mértékben pusztítja. Hazánkban 1896-ban és 97-ben más vallásra tért át 2191 református egyén, 1898-ban 1654 és 99-ben 1770, összesen tehát 5615 lélek. Áttért ez alatt az idő alatt a mi hitünkre 3457 s így veszteségünk 2158 lélek. A helyzet elszomorító képét növeli az a gondolat, hogy dacára kis lélekszámunknak, a mi vallásunkról való áttérések száma volt a legnagyobb, úgy 96-ban, mint 97-ben. Az előbbi évben u. i. más vallásra tért át 1654 református, 914 r. kath., 1052 gör. kath., 993 gör. keleti, 625 ágostai vallású egyén és 1899-ben 1770 református, 915 r. kath., 890 gör. kath., 941 gör. keleti, 699 ágostai vallású egyén. A szóban forgó négy év mindenike alatt vesztítettünk mi is, ágostai testvéreink is. Ilyen komor a felekezetekből kilépettek statisztikája is mi reánk, mert itt is a mi kevés lélek számmal bíró egyházunk szerepel a legnagyobb százalék-számmal. 1899-ben a felekezetekből kilépettek 33.21 százalékát reformátusok képezik, míg a r. kath. egyházra 15.72, a gör. kath.-ra 2.13, a gör. keletire 32.77, az ágostaira 14.84, az uni-

táriusra 0.15 és az izraelitára 1.18 százalék esik. A miniszteri jelentés a felekezetből való kilépés valószínű okát is kutatja s arra az eredményre jut, hogy az egyházi adók terhei miatt a mi felekezetünkben lépnek ki a legtöbben. Bizony pusztulunk, veszünk.

— **Van-e még dekretalis eskü-forma Magyarországon?** Erre a kérdésre már máskor is vártunk feleletet épen e Lapok hasábjain, ha jól emlékszünk a 80-as évek vége felé, talán épen *Szülágyi Dezső* miniszterre kineveztetése alkalmából! Ámde akkor sem kaptunk felvilágosítást, mert hát ez a dolog *kényes természetű*, — meg kellett elégednünk azzal, hogy a *dekretalis miniszteri esküforma létét senki sem vonta kétségbe*. Nem régen a koronaőr választása alkalmával az az eskü-forma volt közölve, a melyet *gróf Széchenyi Béla* tett volt le, a mely főbb részeiben így hangzik: „*En Magyarország szent koronájának őre, ő szent Felségének előleges kijelölése mellett az ország által rendesen megválasztván és ő szent Felsége legkegyelmesebb urunk által legkegyelmesebben megerősítettven: esküszöm az élő Istenre, a boldogságos Szűz Máriára és Istennek minden Szentekre és választottaira, hogy... a szent koronát... hűségesen megőrzendém... Isten engem úgy, segéljen a boldogságos Szűz Mária és minden Szentek!*” Kérdés: a Tisza Kálmán veje, a másik kornaőr ugyanilyen esküt tett-e?... S ha igen: mivel tudja indokolni ág. hitv. ev. vallásának a *szentek és boldogságos Szűz Mária segélyül hívását tiltó pontjára elkövetett erőszakot?*... És vajjon ez a kérdés nem érdemelne-e meg a törvényhozás figyelmét.

— **A magyar római katolikus autonomia ügyében** a kongresszus albizottsága tagjai megkapták a kormány álláspontjáról szóló „*hiteles feljegyzést*,” a mely dicséretére legyen mondva az államvezetőknek, alaposan kiábrándította az ultramontanokat abból a feltevésükből, hogy *ők most már az autonomia keretén belül mozoghatnak majd úgy, mint állam-jogot szabályozók*. Ugron *arcúl csapás*-nak minősítette a hivatalos véleményt, a melyet az ő s társai ultramontan törekvéseinek s céljainak útját vágja!... Vajjon állni fog-e Wlassics s a kormány e mellett az „*arcúl csapás*” vélemény mellett?! Tartunk tőle, hogy a *kle-rus szép szeme megbabonázta a liberalisokat!* (—n.)

— **Darwin és a keresztyénség.** Dr. Charles Darwin az evolutio tanának minden időkben legtekintélyesebb szószólója fog maradni. Bár nem kizárólag ő a feltalálója ennek a nevezetes dogmának, de ő ennek a fő-fő kifejtője. Szem előtt kell tartanunk azonban, — jegyzi meg a *Prot. Standard*, — hogy a midőn az ő élettani alapelvei mind romba fognak is dőlni, tanai között egy mindig túl fogja élni azokat. Ez egy alatt pedig értendő az ő híres vendikója a missióknak a pogányokra nézve tapasztalt nagy becséről. Eltekintve attól, a mit maga Darwin tapasztalt az evangélium hatalmáról Terra del

Fuegs és Patagonia benszülöttei között. — kiemeljük itt a természettudós azon szavait, melyeket egy alkalommal mondott azoknak, kik a külföldi missziók értékét nagyon is szigorúan bírálgatták: „*Ők feledik, vagy nem akarják eszökben tartani, hogy az emberáldozat és egy bálvány imádó papság hatalma, — továbbá az elvetemedettségnek egy rendszere, melynek párja nincsen a világ bármely részében sem; — gyermek-gyilkosság, mely e rendszernek természetes következménye; — véres háborúk, melyekben a győzelmet-aratók nem kimélik sem az asszonyokat, sem a gyermekeket; mindezek a dolgok megszűntek és hogy becsstelenség, mértéktelenség és kicsapongás mind nagy mértékben csökkentek a keresztyénség behozatala és terjesztése által!*” — Ime, ez egy oly tekintélyes bizonyosság, melyet állandóan szem előtt kellene tartani. Látszik ebből is, hogy mily tiszteletreméltó és fényes volt a Darwin szelleme, ki világ körüli útja bevégzésével teljesen családjának és a tudományoknak élt. (i. zs. b.)

— **Beszámoló a tanítójelöltek mulatságáról.** 1901.

febr. 9-én megtartott mulatságunknak hátra van még a nyilvános beszámolója. Hogy mennyire sikerült anyagilag, azt a jövedelem mutatja; hogy milyen az erkölcsi sikere, azt semmi jobban meg nem világosíthatja, mint az a tény, hogy — figyelembe véve az akkori kurucz időt — a III-ik négyest is 30 pár tánczolta s a rózsaszíni hajnali napsugár még a ropogós csárdásnál találta a tánczoló párokat!... Mielőtt a felülfizetők névsorát s a felülfizetéseket itt adnók, az egész ifjúság nevében, ez úton is köszönetet mondunk mindazoknak, a kik mulatságunkat becses pártfogással támogatni szívesek voltak! A rendezőség. Felülfizettek: Debreczeni Bertalan 5, Dezső Lajos 5, Bottka Lajosné 3, Katona Györgyné 2, Goldblatt N. 1, Finkey Ferencz, Vohl Áronné 1, Soltész Róza 6, Markon Mariska 1, Zboray Károly 1, Rohoska József 1, Hartmann A. k.-a. 1, Oroszy Jánosné 1, Danyi József 1, Lácay László 8, Maklár P. Miklós 1, Puza Sándor 1, Gagyai Károly 1, Kraft József 2, Gálóczi Barna 2, Szabó Zsigmond 1, Vitt József 2, dr. Kiss Sándor 2, Molnár János 10, Mészáros K. 1, Eperjessy József 2, Cserniczky István 2, Szinyei Gerzson 5, Koleszár Mátyásné 1, Tok Tivadar 2 koronát. — Jegyeiket megváltották: Mélt. Molnár István főispán 10, Staudt József 3, özv. Doktor Gáborné 3, Zombori Emőd 4, Abonyi Károly 4, Toka Károly 3, dr. Kun Zoltán 10, Szakácsi Ede 2, Kötse István 2 koronával.

— **Nyugtázás.** A február hó 2-án, tanulmány útjára rendezett theol. balon, a felülfizetők névsorából tévedésből kimaradtak: Abonyi Károly 5 kor., Dr. Székely György 2 kor., Antalfy László 2 kor. Fogadják a theol. egylet nevében e helyről is, szíves köszönetünket. Sárospatak, 1901. február 24. *Farkas István*, pénztárnok. *Beke András*, ellenőr.

Vasuti menetrend.

Sárospatakról indul:

Szerencs—Debrecen—Miskolc—Bánréve—Budapest-felé.	S.-a.-Ujhely—Kassa—Mező-Laborc—Máramaros-Sziget-felé.
Reggel gyorsvonat . 7 ⁴² órakor.	Reggel személyvonat 6 ¹⁰ órakor.
Délután személyvonat 12 ³¹ „	Délután gyorsvonat 12 ⁴³ „
„ gyorsvonat 4 ¹⁶ „	„ személyvonat 4 ²⁵ „
Estve vegyesvonat . 9 ³¹ „	Estve gyorsvonat . 8 ⁰² „

Sárospatakra érkezik:

Budapest—Bánréve—Miskolc—Debrecen—Szerencs-felől.	Máramaros-Sziget—M.-Laborc—Kassa—S.-a.-Ujhely-felől.
Reggel vegyesvonat 6 ¹⁸ órakor.	Reggel gyorsvonat . 7 ⁴¹ órakor.
Délután gyorsvonat 12 ⁴² „	Délután személyvonat 12 ³⁰ „
„ személyvonat 4 ²⁴ „	„ gyorsvonat 4 ¹⁵ „
Estve gyorsvonat . 8 ⁰¹ „	Estve vegyesvonat . 9 ³⁰ „

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postal
székküldéssel egész évre 10
korona, félévre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrés
oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: Notárius „Konvent előtt.” — Tóbiás Károly. „Öncélú intézetek-e a népiskolák, vagy pedig előkészítő szervek a felsőbb oktatási intézetekhez?” — ry. „Énekes könyvünk javítása.” — „Statisztikai kimutatás a tiszáninneni ev. ref. egyházkerületben az 1900-ik évben a gyermekek vallására vonatkozólag létrejött megegyezésekről.” — Péter Mihály. „A magyarországi tótajkú református gyülekezetek sorsa.” — „Vegyes közlemények.” — „Hirdetés.”

Konvent előtt.

II.

A jelzett gyökeres javítás egyetlen biztos módja az volna, ha a konvent vissza tudná adni ev. ref. anyaszentegyházunkat önmagának.

A „Sárospataki Lapok” mindjárt megindulásától kezdve, folyvást aggodalommal látta a meg-megújuló fájdalommal nézte, hogy ősi kincsünket, autonómiánkat miként vitték közülünk sokan a vásár piacára s boldog nagy hittel miként köszöntötték némelyek mosolyogva a kerítéseinken benyomuló modern államot . . . Szentül meg voltak győződve a legtöbben, hogy a modern állammal való mennél teljesebb szövetségünk csak jót hozhat reánk s csak könnyítheti anyaszentegyházunknak egyre súlyosabbá váló helyzetét.

És egymás után támadtak az ország különböző pontjain a községi, állami népiskolák s fogyni indultak a mi veteményes kertjeink, a melyekkel pedig — hejh mennyi nehéz idő viharát kibírtuk! . . . A kik tiltakozni mertünk az ilyen haladás ellen, nevetségessé lettünk; a modern lovagok gunyjárá, elmaradt, ősi szegényes felfogásuakká . . . Mikor felajdultunk és bizonyígtattuk, hogy a reformatio és a népiskola ikertestvérek s ezt a testvériséget megbontani annyi, mint saját magunk alatt vágni a fát: a hitetlenek egész raja csóválta a fejét velünk szemben és szánnalommal látta, hogy miként fut el felettünk a rohanó idő s mint gázol bennünket kerekei alá.

És aztán úgy lett; az állami, községi népiskolák egyre jobban szaporodtak s a községi és állami tanítók egyre jobban eltávolodtak — előbb csak a lelkésztől, azután pedig az anyaszentegyháztól is és az a vékony szál, a mi az ilyeneket még hozzánk kötötte, alig volt értékesebb a semminél. Egy pók-szállá vékonyult az, a mely a templomtól vagy annak csupán a kántori pulpitisától az iskoláig futott. Közösség, benső, hitbeli, élő közösség a lelkész és tanító között fehér hollóként mutatkozott a modern idő szele által átfútt egyházunkban.

Megújultunk nagyon, de ősi erőnkben meg is fogyatkoztunk s innen-onnan a szent békeség is kiköltözött falaink közül a modern légáramlat betódu-

lása miatt. A Tiszteletes lelkész és a Tekintetes tanító nem illettek össze édes testvérekül s ezt a felemás szövetséget az egyház szellemének kellett megfizetni. Hejh drágán, igen drágán!! . . . S az a baj, hogy ezért a bajért csak édes magunkat okolhatjuk s legkevésbé azokat a tanítókat, a kiket nem birtunk s talán nem is igen igyekeztünk anyaszentegyházunk iránt hódolatra gerjeszteni s a szent ígának gyönyörűségét rájuk nézve kíváncsisá tenni!

A lejtő mutatói aztán megszorodtak. Népiskoláink után kinyitottuk a modern állam előtt középiskoláink kapuit is s hitegettük magunkat, hogy ezzel is jót cselekedtünk s az édes hazának tettünk örök időkre szóló jó szolgálatot. A „Sárospataki Lapok” e miatt is meg-megajdult, de káltozó szóvá lett a pusztában s édes bortól részegültek tartották némelyek, a kiknek illatos volt az új levegő; s fényes, bűvös az új világ a régi, ódon, mohos környezet helyett.

Csak az egyesek nyeresége volt a fő, de hogy mit veszít az anyaszentegyház, ha fájának egy jó részét elveszíti s ha azok, a kik hívek lehettek volna, beburkolóznak a közönyösség szürke köpenyegébe: ezt elfeledtük jól megfontolni s szinte illetlennek is tartottuk ezt mérlegelni, mert úgy tudtunk bízni az új szövetséges-társ rendíthetetlen testvériségében és tekintélyében, hatalmának ellenállhatatlan voltában!

Tanító-képezdék egy részét eladtuk, mielőtt még gondoskodtunk volna arról, hogy egyházunk igazait kik által, milyen képzésű hivatalosok által fogjuk majd ápoltatni, terjeszteni s a kicsinyek lelkében erősíteni. Tanár-képezdére nem is gondoltunk, vagy legfeljebb ha rá gondoltunk, de létesítéseért nem próbáltunk tenni csak egyetlen határozott lépést sem. Bízunk, hogy theologiai akadémiáinkból elég szellem fog kiáradni arra a végre, hogy a szikkadó mezők megtermékenyüljenek s íme az idő, a melynek lelkével szövetségre léptünk, csúfságunkra lett, mert elvonta a növendékeket a theol. akadémiáktól, elkülönösen a kiválóbbakat, a magasabbra törőket; és mire oda jutottunk, hogy Istentől ihletett katekhetákra lett volna szükségünk, a kik nem csak a válás vigaszát csepegtessék az egyház testéről leszakadt intézetek növendékeibe, hanem a kik a kerítéseink körül ólálkodó farkasokkal is tusára keljenek: — akkor éreznünk kellett, hogy megszegényedtünk s hogy

számításainkban vagy inkább csak reménységünkben megcsalódtunk s mintegy játék-labdáivá lettünk a nálunknál óvatosabb, vigyázóbb s hagyományaira féltékenyebb s azokhoz szilárdul ragaszkodó elleneinknek.

A modern állammal folytatott ölelkezéseink között elfeledtük kellő figyelemre méltatni, hogy mit cselekszik a mi ősi ellenfelünk s hogy miként gyűjtögeti az eleven szentet a mi fejünkre s hogy a látzólag javunkra szolgáló eszközöket is miként használja fel a mi kárunkra, sőt a modern állam vívmányait is mint zsákmányolja ki a mi megrontásunkra! Valami édes gondatlanság vett rajtunk erőt, a mézes hetek bohó könnyelműsége.

Néha-néha mintha már ébredezni próbáltunk volna, de ilyenkor befogta ajkunkat a szégyenérzet, az ál-szemérem; magunknak is resteltük bevallani, hogy megcsalódtunk, s hogy zsák-útcába jutottunk. Kiáltásunk felhatott már nem egyszer a konventig is, de ott rendesen készen volt a böles oktatás a legnagyobbak részéről, hogy *csak vigyázzatok, csak álljatok őrt; csak használjátok a pásztor-botot s legyetek okosak mint a kígyók és szelídek, mint a galambok! . . . Csak a szeretet lelkével, az ige erejével, az evangéliummal harcoljatok és ne féljete!* . . . S közben megkapták a mi anyaszentegyházunk őrállói a 600 frtig terjedő fizetés-kiegészítést és a biztatást, hogy 800 frtra is bízvást számítsanak!

Községi, állami népiskolák, államsegélyes gimnáziumok, kongruás evangelisták és lelki pásztorok s mindezekhez az adminisztráció terheivel agyongyötört esperesek az egyházmegyék élén s főrendiházi püspökök az egyházkerületek hajójának kormányán . . . ezekkel ajándékozott meg bennünket a modern állam, a melylyel való testvéri szövetségünkben napról-napra éreznünk kell, hogy miképen fogyunk számban s miképen hanyatlik egyházunk befolyása a magasabb tereken és miként zúdúl reánk a törvényileg kitiltott jezsuitizmus egész fődor táborra.

Főtiszteleltű és méltóságos konvent! Nincs-e még itt az ideje, hogy a gyökeres javítás munkáját megkezdjük és — ha lehet — visszaadjuk anyaszentegyházunkat önmagának? . . .

Vagy ez már végképen lehetetlen?! Ábrándnak is merész talán, hogy mi mint anyaszentegyház valaha még az édes magunké legyünk!? A mit mi magunk tettünk görbévé, az tibat már meg nem egyenesíthető? E szomorú bizonyossággal szemben megint csak a „Sárospataki Lapok“-ra felebbezünk.

Emlékezhettek reá sokan, hogy mikor egyes kiváló férfiak — az egyház anyagi helyzetére való tekintettel — kikerülhetetlenül szükségesnek és egyúttal okos politikának bizonyították a mi népiskoláinknak az állam részére való átengedését: — a „Sárospataki Lapok“ vezetőinek az volt a nézetük, hogy csak abban az esetben mondjunk el népiskoláinkról, ha a modern állam elég erős és elég módos arra, hogy a népiskolai oktatást az összes felekezetektől átveheti és mindenkire egyformán kötelező állami oktatássá változtathatja. Az egyházközségeket, az egyházmegyéket és kerületeket felszabadítottuk a részleges alkudozásra; a tiltakozó szó hiábavalóvá lett, megüresedett. Ma talán már belátják azok a nagyhitűek is, a kik korábban boszantó aggatolózást és viszketőséget láttak a tiltakozásban, hogy jó lett volna a hazai ev. ref. egyháznak, mint egyetemességnek alkut kezdeni a modern állammal és úgy érvényesíteni akkor még erősebb befolyását, a mint

a „Sárospataki Lapok“ igénytelen vezetői szerették volna.

Ma sines más út a békeségre s a mutatkozó pusztulás megakadályozására. Oda kell hatnunk minden erőnkkel, minden Isten-adta tehetségünkkel, hogy a modern magyar állam, ha igazán modern akar maradni és nem akarja elnézni, hogy miként esnek itt a bárányok a farkasok áldozataivá, vegye át a népiskolai oktatást az összes felekezetektől, vagyis hajtsa végre a nagy idők nagy szellemei által megalkotott 1848. XX. t.-cikket egyelőre legalább a népiskolákra nézve.

Felekezeti békeséget, nemzeti egységet, állandó testvériséget itt más úton és módon nem támaszthatunk. Pál apostolnak azt az elvét: „Nincsen köztetek sem zsidó, sem görög,“ itt csak egy hatalmas és minden felekezetet egyenlőnek néző, egyenlően méltányló és pártfogoló igazi modern állam érvényesítheti — ha akarja!! . . . Az egyetemes ev. ref. konvent minden tagjának tudni kell azt, hogy az apácák által vezetett leányiskolák, a pápista kisdédóvók, lelenházak, bölcsházák árasztják itt szét a felekezeti gyűlölséget s a nagy vagyon hatalma igézi itt le a felnőttek seregét és semmi egyéb: kötelessége azért mindent elkövetni, hogy itt a felekezetek között elvalahára igazi egyenlőség és egyenjogúság legyen. Fillérekkel innen, milliókkal amonnan és a világ hatalmának minden ígézetével: ilyen versenyre nem szabad kiállítania egy modern államnak a történeti ellenfeleket s illetőleg az ilyen boldogtalan versenyt nem szabad beavatkozás nélkül eltűntie.

A gyökeres javítás ideje bizony elérkezett!

(Vége köv.)

Notárius.

ISKOLAI ÜGY.

Öncélú intézetek-e a népiskolák, vagy pedig előkészítő szervek a felsőbb oktatási intézetekhez?

A mint a magyar közoktatás-ügyi viszonyok javúlnak, évről-évre előbb-előbb haladnak, sajátos módon mind jobban előtérbe nyomódnak olyan kérdések, a melyeknek már talán réges-régen elintéztetteknek, eldöntötteknek kellene lenniök annál az egyszerű körülménynél fogva, hogy oktatás volt eddig is úgy az alsó, mint a felső fokon, tehát az u. n. életbevágó kérdéseknek eddigelé is megfejtetteknek kellett lenniök.

Kell-e arra utalnunk, hogy csak az imént járt le az a sokat vitatott tétel: *kell-e más tanterv az osztott és osztatlan népiskolában?* Lejárt pedig úgy, a mint azt a Lapok is hangoztatták, t. i. *egységes tanterv szerint kell vezetni a népiskolai növendékeket, mert egy az anyag, a mely megtanulandó s tanítandó!*

Most egy másik kérdés, — az igaz, hogy nem csupán mostanában felvetve! — foglalkoztatja erősen a lelkeket, az t. i. vajjon *öncélú-e a népiskola, vagy pedig csakis kizárólagos előkészítő szerepe van a felsőbb tanintézetekhez?*

Ha jól tudom, csaknem kibékíthetlenségnek látszó ellenfelek állanak egymással szemben e kérdés tárgyalásánál s ugyanam erősen harcolnak pro et contra, alig hagyva egymáson becsületet, mintha bizony az ilyen eljárás az igazságot magát elfogadhatóvá s döntő erejűvé tehetné!

Nem volnánk hívek protestáns felfogásunkhoz s állásunkhoz, ha erről az újabban mind jobban-jobban előtérbe nyomuló vitás kérdésről nem vennénk tudomást s nem adnánk kifejezést annak a meggyőződésünknek, hogy a két ellentétes tábor hívei *túlzásukban elfeledik azt, hogy középben van az igazság!*

Távol áll tőlem az a gondolat, mintha én csak ugyan hivatott volnék arra, hogy ezt a kérdést infallibiliter eldöntsem, — de azt érzem, hogy a mikor a középben rejlő igazságra gondolok, sok embernek a véleményét juttatom kifejezésre, a kik igazat adnak nekem abban, hogy *öncélúaknak ismerendők el a népiskolák, de egyúttal előkészítőeknek is minden magasabb tanintézethez!*

Mintha hallanám az észrevételt: *ehez nem kellett nagy bölcsesség!* Én pedig veszem a dolgot úgy, a mint van épen az én felfogásomnak megfelelőleg; a mely kissé Kolumbus tojásszerű ugyan, de igazságáról meg vagyok győződve.

Felfogásom indoklásaul a következőket tartom szükségesnek elmondani:

1) a hol a népiskola kezdet és vég, vagyis ott, a hol a tanuló gyermek az összes megszerzendő ismereteket kizárólag a népiskola körében szerzi meg: ott a népiskola már a dolog természete szerint is *öncélú intézmény*, mert körén túl nem megy, a körébe tartozó a ki ott végez, a hol kezdett!

2) ott, a hol a népiskola csak a kezdet nehézségeivel birkózik, a hol csak arról van szó, hogy 3, legfőlebb négy évig vagy mondjunk hát igen sokat: öt évig foglalkoztassa a növendékeket, azután pedig *átszolgáltatassa* a felsőbb tanintézetnek: ott tagadhatlanul az *előkészítés jellegét* viseli magán s szerepe az úttörésben nyilatkozik meg!

3) Ott, a hol a népiskola, mint a legtöbb helyen sőt általában mindenütt: részint kezdet és vég a tanulókra nézve, részint pedig csak 3—4, legfőlebb 5 évig foglalkoztató szervezet a magasabb intézetekbe készülőeknek: bizony *öncélú* is és *előkészítő* is megint csak a dolog természetéből s rendjéből folyólag!

Másképen, úgy gondolom, nem is lehet!

Öncélú is tehát és *előkészítő jellegű* is egy ugyanazon időben! Bármilyen különös legyen is ez némelyek előtt, de ez tény, a legkézzelfoghatóbb valóság! Bármilyen *furcsának* tetszhetik is ez a »magasabb paedagogia« hívei előtt: az igazság ebben a tapasztalati tényben rejlik.

Volna azért nekem egy olyan természetű indítványom azok részére, a kik a népiskolának *öncélját* hangsúlyozzák, a miben én is teljesen egyetértek, mert meggyőződésem az, hogy a *népiskolákon fordul meg az egész oktatási ügy* s az indítvány az, hogy csak a teljes *népiskolai tanfolyam bevégezése után* következze a magasabb intézetbe való belépés. Ha ezt általában és egyenként is keresztülvizsgáljuk: akkor a középiskolák s más fajta felsőbb intézetek sem fognak panaszkodni azért, hogy *használhatlan s mit sem érő anyag kerül körükbe!*

Tudom ugyan, hogy a mai *élni siető* korban ez az indítvány nem rokonszenves s főként a gyermekek után korán hasznót húzni akaró szüléknek egy cseppet sem tetszhetik: de hát ha valóban arról van szó, hogy az oktatás a maga magasságában és mélységében *érvényesüljön*: akkor a *mélyreható s egyéni érdekeket sértő indítványokat kell életbeléptetni*. Nem az a fő, hogy 18 éves korában érettségét tegyen valaki s 22—23 éves korában célhoz jutott ember legyen, hanem az, hogy a *közműveltség* igaz s alapos *műveltség* legyen, az általános oktatási ügy pedig *magas lendületet nyerjen!*

Tóbiás Károly.

KÖZÉLETÜNK.

Énekes könyvünk javítása.

Énekes könyvünk javítása a múlt tavasz óta gyors és biztos lépésekkel halad előre. A miket akkor Budapesten március 6—7 napjain a teljes bizottság a kiküldött al-bizottságok teendői gyanánt megszabott, azok egy év lefolyása alatt legnagyobb részben teljesítve vannak.

A *dallamozó-bizottság* — tudvalevőleg — S.-a.-Ujhelyben ülésezett s már 1890. máj. 9—10. napjain elvégezte a reá bízottakat; t. i. a meglévő és fentartásra ítélt dallamok rythmusát meghatározta s minden egyes dallam érzelmi hatását s a hozzávaló szöveg ütem- és rímképletét műkritikai szabatossággal megjelölte s ilyen módon a szöveg-készítők és szöveg-javítók számára irányt jelölt s a homályos ösvényekre világító fényt vetített.

A szöveg-készítők s illetőleg szöveg-javítók munkája most már nagyobb határozottsággal indulhatott meg vagy folytatható tovább, a mi hogy csakugyan így történt, bizonyítja az, hogy a *szöveg-átnézésre kiküldött albizottság* e folyó hó 12-én szintén összeülhetett, hogy a maga feladatát a lehetőségig elvégezhesse.

Egy garmada írott és nyomtatott könyv és füzet és egy rakás félvekre szabdalt papíros s az elnök „Isten hozottja“ várta s fogadta a szöveg-bíráló albizottság tagjait a Pannonia szálló 17. sz. szobájában. A jobb hírű német, francia, angol, holland énekes könyvek mind együtt voltak, hogy a szükséghez képest bizonyosságul szolgáljanak hol az átdolgozók, hol Szenci Molnár Albert mellett vagy ellen. Ott voltak a magyarországi és erdélyi énekes könyvek s az újabb Szenci Molnárok kísérletei: kié kötve, kié kötellen, kié nagyobb, kié kisebb terjedelemben, a mint kinek-kinek adta az ő Istene.

Itt komoly munka lesz — gondolta magában a belépő és tünődve tekintett szét a munka anyagán és zsoldáros hangulatba esve, felvetette lelkében a kérdést: „Miglen felejtessz itt engem, ó Uram?!“

Az elnök szívélyesen köszöntvén a megjelent tagokat, néhány szóban tiszta képet rajzolt a bizottság teendői felől és a feldolgozásra váró anyag minőségéről. Az 1900. márciusi jkkönyvnek a szövegbíráló bizottságra vonatkozó pontjai is felolvastatván, a munka azonnal megindult.

A nagy közönség előtt ismeretese az u. n. *Előmunkálatok* I—VI. füzetei, a melyeket a sajtó nyíltan s egyesek az elnökséghez küldött dolgozatokkal is kellőképen megbíráltak. Ezekre nézve jelentette az elnök, hogy a megtarthatóknak, vagy javíthatóknak ítélt darabok mindenik füzetből újra simítás alá vétettek, s ezeken felül számos új átdolgozás is érkezett hozzá különböző szerzőktől és javítóktól, a kik közül egy egyén az egész zsoldár-gyűjteményt, másik annak egy jelentékeny részét, ismét mások egyes kiválóbb darabjait dolgozták át vagy javították s ő valamennyit teljes figyelmére méltatta, a szöveg-javítókkal a javítás szempontjából levelezett s a nagyobb terjedelmű dolgozatokat a bizottság egyes tagjai által is átnézte, hogy a bizottság közös munkája ez által is könnyebbé legyen. Alig van az összes darabok közt csak egy is, a melyen a hangoztatott és megszívlelhető kívánságok szerint valami jobbítás ne történt volna. Egyik rövidebbé lett, a másik a dallam törvényeinek engedelmeskedett; itt egy kép, ott egy hasonlat alakult szebbé vagy egy világias izű kifejezés vált egyházasabbá, a vallásos lélek szükségéhez alkalmasabbá. Mindenik zsoldár és dicséret átnézésénél fő-

tekintettel volt arra, hogy azok egy alapeszmén épüljenek s a részek az alappal szerves összeköttetésben álljanak; nemkülönben, hogy az egyes énekek (zsoltárok, de kivált a dicséretes) két első verse a többitől elvontan is értelmes egész legyen s így az igehirdetés előkészítésére teljesen alkalmatossá; viszont pedig az utolsó vers bezáró ének gyanánt legyen használható és pedig úgy, hogy holmi összekötő szócskák ne háborítsák meg abban a jobb izlésű éneklőt, egyszersmind pedig, hogy az utolsó versben az egész ének essentiája is benn foglaltassék.

A bizottság tagjai nagy lelki örömmel halgatták az elnök tájékoztató szavait s közöttük azok is, a kik Tamásokként jöttek a Pannoniába, bizni, hinni kezdtek énekes könyvünk jövődjében.

Ilyen bevezetés után került a sor a nagy gyűjtemény számára kiválogatott énekekre, első sorban a zsoltárokra; azokra t. i. a melyeket a korábbi megállapodások megtarthatóknak s átdolgozásra érdemeseknek nyilvánítottak.

Másfél napig foglkozott a bizottság a zsoltárokkal, a mi közben bő alkalma volt megismerkednie a különböző vidékeknek némely zsoltárok iránt ápolt szeretetéről, a szeretetében nyilvánuló izléséről, a százados megszokás legyőzhetetlen hatalmáról, a kántorok, tanítók sajátos hajlamairól s arról is, hogy a hosszú időn át mi mindenféle gondolatok fűződtek a mi népünk agyában és lelkében egy-egy zsidó személy- vagy hely-névhez és milyen csudálatos írásmagyarázást végzett egy-egy gyülekezet, egy-egy zsidó-nemzeti költeményen, a míg azt a saját lelkének kielégítő táplálékává változtatta át!! Az idő és szokás eme nagy hatalmának a bizottság is hódolt akkor, a mikor egyes tagjainak óhajlására s bizonyos vidékek hajlandóságára való tekintettel egy-két kihagyott zsoltárt részint szövegében, részint dallamában a meghagyandók sorába visszahelyezett.

A másfél napi buzgó, lankadatlan munka eredménye a zsoltárokra nézve a következő:

Az 1-ső zsoltárnak a 119. zsoltár dallamára átirott szövege elfogadtatott, a 3, 5, 6 az eddigi dallammal, a javított szöveggel, a 8-dik saját dallamára két szövegben, a 9-dik a 135-dik dallamára, a 15, 16-dik saját dallamával, a 17-dik a 138. dallamára, a 19-dik a saját dallamával, tetemesen megjavított szöveggel vétetik fel a próba-énekeskönyvbe.

A 20-dik zsoltár a 128-dik zsoltár dallamára iratott át; a bizottság azonban óhajtja, hogy az a saját dallamával együtt maradjon meg s szövege e kívánsághoz képest módosíttassék. Némelyek ezt a mi himnuszunk dallamára szeretnék énekelni, mint király-zsoltárt.

A 21-dik zsoltárt a bizottság — a korábbi megállapodásokkal szemben — dallamostól együtt kihagyandónak tartja.

A 22-dik zsoltár a 74-dik dallamára módosított; a bizottság a régi dallam meghagyása mellett foglalt állást és megbizta elnökét, hogy a dallamozó bizottsággal rhythmisáltassa ennek dallamát s a szöveget ahoz képest módosíttassa.

A 23-dik zsoltár a saját dallamával két szövegben vétetik fel, hogy a közönségnek alkalma legyen a választásra. A 24, 25, 26. zsoltárok javított szövege némi módosítással szintén felvétetik. A 27-dik a 46-dik zsoltár dallamára írott szöveggel, a 28-dik, 30-dik a saját dallamával, a 31-dik a 6-dik dallamára írott szöveggel, a 32-dik a saját dallamával.

(Vége köv.)

Statisztikai kimutatás a tiszáninneni ev. ref. egyházkerületben az 1900-ik évben a gyermekek vallására vonatkozólag létrejött megegyezésekről.

A vegyes házasságok alkalmával a születendő gyermekek vallására vonatkozólag létesíthető megegyezés a tiszáninneni ev. ref. egyházkerületben az 1900. évben a következő adatokban mutatkozik:

I. Abaujban	javunkra:	kárunkra
1. Felső-Dobsza	I	—
2. Gibárt	—	I
3. Göncz	—	I
4. Kassa	I	9
5. Kázmárk	2	—
6. Nádasd	—	I
7. Szántó	—	I
8. Szepsi	I	I
9. Szina	—	I
	(5)	(25)

II. Alsó-Borsodban:

1. Cserépfalu	2	—
2. Eger	6	I
3. Felső-Ábrány	I	—
4. Heő-Csaba	I	I
5. Igricz	—	I
6. Ládháza	—	I
7. Mező-Csáth	3	—
8. Miskolcz	19	16
9. Noszvaj	I	I
10. Sály	—	I
11. Szirma	—	I
12. Tisza-Keszi	—	I
13. Zsércz	I	—
	(34)	(24)

III. Alsó-Zemplénben:

1. Czigánd	2	I
2. Csobaj	I	—
3. Erdő-Bénye	I	2
4. Hernád-Kak	I	—
5. Hernád-Németi	I	I
6. Karcsa	2	—
7. Sárospatak	6	I
8. Szerencs	I	6
9. Tisza-Tokaj	—	I
10. Vámosujfalu	—	I
11. Viss	—	I
	(15)	(14)

IV. Felső-Borsodban:

1. Boldva	—	I
2. Edelény	—	I
3. Felső-Nyárad	—	2
4. Parasznya	3	—
5. Sajó-Szentpéter	2	I
6. Varbó	I	I
	(6)	(6)

V. Felső-Zemplénben:

1. Gálszécs	—	I
2. Kis-Ráska	—	I
3. Sátoralja-Ujhely	I	3
4. Szöllőske	I	—
5. Tussa	—	3
	(2)	(8)

VI. Gömörben:	javunkra:	kárunkra:
1. Hanva	1	—
2. Horka	1	—
3. Martonfalva	1	—
4. Rimaszécs	1	—
5. Szalóc	1	—
6. Tornallya	2	—
	(7)	(—)

VII. Tornában:		
1. Szin-Petri	2	—
2. Zsarnó	1	—
	(3)	(—)

VIII. Ungban:		
1. Bajánháza	—	2
2. Beés	1	—
3. Jenke	1	—
4. Minaj	1	—
5. Nagy-Szelmecz	—	2
6. Pályin	—	2
7. Pinkócz	—	1
8. Vaján	1	—
	(4)	(7)

E kimutatás szerint tehát a tiszáninneri ev. ref. egyházkerület területén az 1900-ik évben volt összesen 150 megegyezés, a melyek közül 76 esetben *javunkra*, 74 esetben *pedig kárunkra* létesült . . . . . E statisztika hitelességeért a lelkes urak *felelnek*, a kik a kerületi *névtárhoz* évről-évre beszolgáltatják a szükséges adatokat.

A magyarországi tótajkú református gyülekezetek sorsa.

(Válasz Réz Lászlónak
az ily című cikk felett tartott eszmélkedésére.)

Motto: Justitia in sese virtutes Con-
tinet Omnes. (Hesiodos).

Werbőczinek a Tripartitumhoz írt előszavában olvastam a következőket: „Aegesilaus, midőn tőle azt kérdezték, melyik jobb, a vitézség-e vagy az igazság? Ha mindnyájan igazságosak volnánk — úgymond — a vitézségre semmi szükségünk nem volna. Mert minden emberi dolognak az a természete, hogy sokáig egyik sem állandó. Egyedül az igazság az, mely önmagában következetes marad, mely nem változik, hanem mindig ugyanaz, és hihetetlen szilárdságot hord önmagában.“ Ha Réz László, — a ki indítatva érezte magát felvenni a fenti tárgyban a vitatkozás fegyverét, — ezt figyelembe veszi: világos, hogy nem fogja könnyedén odavetni cikke elején, hogy én kétféle politikát folytatok, egy helyen ugyanis magyarosítónak vallo magam, mint némely vidéki lapokban, — más helyen, pedig s épen a „Sárospataki Lapok“-ban tótosítónak; mert így könnyű szerrel odavetve, de be nem bizonyítva egyszerűval sem, — nem egyéb ez vitézkedésnél, merészségnél. Mennyire szebb lett volna, ha nemcsak mondja, hogy „cikkem célja kétségtelenül a tótosítás szolgálatában áll,“ hanem ezt komoly argumentumokkal rám is bizonyítja. De felhoz-e csak egyetlenegy adatot is ez állítása mellett? Nem. A mit én annak rendjén igazolni fogok; a mikor aztán így is kétségtelenné válik Aegesilaus szava, hogy e vitézkedés csak múlt, de az igazság örök. De erről, mondom, majd később.

Előbb azon elvből kiindulva, hogy a milyen az adjon Isten, olyan a fogadj Isten is, — megkérdem R. L.-tól, a ki engemet mintha gyanúsítani akart s kétszí-

nűséggel, kétkulacsossággal vádolt volna, megkérdem nem vitézségtől, hanem az igazság érzetétől ösztönözött-e: melyik R. L. írta ezt az eszmélkedést? Mert én ezek szerint *valóban* két Réz Lászlót ismerek. Az egyik R. L. megírja a homonnai reformáció történetét s mivel művéhez egyetlen pozitív adatot sem talál, hiszen maga mondja ezt könyvében, iratait elnevezi *kritikai combination* alapulónak. A másik R. L. az, a ki most az eszmélkedést írja. Itt már elég bőséges argumentummal állott szemben, de azokat kényelmesen mellőzi.

A styl, az írásmód lévén az ember, világos, hogy itt egy második R. L.-val van dolgunk. Minek nevezzük e második írásmódját? Ha az első R. L. *kritikai combination*nal dolgozik s e második annak ép a fordítottjával, — nevezzük ezt *combinationi kritikával* dolgozó R. L.-nak, úgy sincs értelme egyiknek sem. Folytassuk. Tavaly R. L. cikket írt a „Sárospataki Lapok“-ba ily címen: „egy episod, a gyakorlati lelkeszet köréből és a hozzáfűződő kérdések.“

E cikket azon alkalmából írta, hogy az utolsó protestáns mert temetni József-völgyére. E cikkében épen azért ilyen passzusokkal találkozunk: „Mit érek én hitemmel, prot. egyházam iránti meleg szeretetemmel, ha nincsenek, ha nem lesznek hiveim. A prot. pap az *igének*, az *eszmének* hirdetője s boldogságának egyedüli titka az, ha az *ajkáról elszállt ige fogékony keblekre* talál és ime *pusztulunk, veszünk*. Mint az oldott kéve, lassanként széthullunk.“ Tovább ezt mondja: „De hogy a prot. öntudat és a protestantizmus felől táplált egészséges vélemény és felfogás kiveszett onnan is, a hol ez még pár évtized előtt is megvolt, az bizonyos. Ez nem túlzott aggodalmaskodás.“ Ez ismét az egyik R. L. A másik R. L. az, a ki eszmélkedésében ezeket mondja: „kötelességemnek tartom felszólalni, részint tótajkú gyülekezeteink reputációjá érdekében, részint magyar nemzeti szempontból.“ És eszmélkedésében arra a conclusiora jut, hogy itt elég jól van minden, magyar nép lakta vidékeken még gyengébb lábon áll a református hitélet. Ez hát a második R. L. Higye meg R. L. úr, hogy ha vitatkozása elején megtartja a kellő nyugodtságot és objektivitást, — mindezt szemére nem vetem, mert loyális vagyok a vitatkozásban, de adós sem szoktam maradni. Még egyet közbevetőleg, mielőtt tárgyamra rátérnék. Én cikkemet, a mint címe is mutatja a magyarországi tótajkú gyülekezetek sorsáról írtam általában. Igaz, hogy első sorban F.-Zemplénre hivatkoztam, mert ezt ismerem legjobban, hivatkoztam, pedig egyedül azért, mert ennek történetéből ismerem leginkább a fokozatos térvésztestést a hosszú századok folyamán; bár cikkem megírása alkalmával nemcsak F.-Zemplén lebegett előttem. De a hol a missiókról emlékezem, mikép gondolja ezt R. L. magára vonatkozóan, mikor önmaga vallja be, cikke második részében, hogy „missiói egyházának a tagjai kizárólag magyarok.“ Ha magyarok, miért érzi magát sértve, — mert kétségtelen, hogy cikkén a nemes önértet tenorja vonul keresztül, — mikor én az ellen szólok egész cikkem folyamán, ha valaki oly nyelven beszél, melyet a hívó teljességgel meg nem ért.

Rámenve most már a köztünk fenforgó dolgokra, kifejezem elsőben is, hogy cikkemmel valóban célt értem, mert ha első közleményem végén így kiáltok fel: „e cikk célja eszméltetés azok részére, kik e kérdés, és viszonyokat nem ismerik, vagy elfogultak.“ Nos eszmélkedő valóban akadt és még mellé azok részéről, a kiket az iménti szavakkal jellemeztem. Megbocsásson ugyanis R. L. ha kijelentem, hogy első-

ben is, cikkemet teljesen félreértette, megérteni nem akarta; de félreértette a kálvini irányu reformatiot is, melylyel pedig ugyanam „tisztába akar jönni,” s végül pedig, téves a cikke azért is, mert egy *képzelt viszonyból* indul ki, a tényleges állapotok előtt azonban, vagy készakarva, vagy mert nem ismeri azokat, szemet huny. Ezeket fogom cikkemben bebizonyítani.

Lássuk tehát elsőben is engemet illető félreértéseit; s erre nézve legelőbb is azt, hogy ha én magyarosítónak vallom magamat egyebütt, tótosító vagyok-e itt, e célt szolgálom-e azon cikkemmel? Mi annak a cikknek az eszmemenete és veleje? Ez. A tótajkú gyülekezetekben a felekezeti hitélet gyenge lábón állásának egyik, de mindenesetre lényeges okaúl azt hoztam fel, hogy a gyülekezetek nyelvére nem fordítunk olyan gondot, milyet az megérdemel. Felhoztam, hogy megesik, hogy egy tót gyülekezet oly lelkész vezetése alatt áll, a ki hivei nyelvét meg nem érti, felhoztam, hogy az istenitisztelet gyakran oly nyelven tartatik, mely a gyülekezet előtt ismeretlen; mindkettőnek hátrányát elég bőven fejtegettem; de azért e kettőt nem tartottam igen nagy bajnak, mert kifejeztem, hogy az a lelkész utóvégre is megtanul tótul ráveszi a szükség; a lelkipásztori prudentia; de igenis a legnagyobb bajnak azt tartottam, hogy szórványainkban a lelkésztől távol élő, a másfelekezetek közé ékelt a más felekezeti befolyásoknak kitett hivek számára, nincs egy saját nyelvökön írott imakönyv legalább. Ennek is szerfelett hátrányos oldalát festettem elég bőven is kinyilvánítottam, hogy ezeknek kezébe egy ily könyvet legalább kellene adni s ha valaki ilyet írna, azt támogatni, elősegíteni kellene. Kijelentém, hogy ezt csak azért kívánom, mert a hiveink nem tudnak még magyarul. Az iskolában folytatott magyarosítás igen gyarló; ha elég jó volna is, a családban tótul folyik a beszéd, a felvidék köznépének társadalmi nyelve *kizárólag tót*; így a gyermek elfelejti az iskolában hallott magyar szót. Figyelmeztettem tehát azokat, a kik e viszonyokról ferdén vannak informálva, hogy teljesen figyelmen kívül hagyva hiveink nyelvét, nem gondoskodva még arról sem, hogy bárcsak egy imádságos könyvünk legyen, kiteszszük őket azon veszélynek, hogy más felekezet könyvéből fog imádkozni, a mi mindenesetre hitének a gyengülésére vezetend. Hát ez csak természetes és világos kívánság és azt hiszem, elég hiven reprodukáltam az ott elmondottakat. Már most mit kellett volna R. L.-nak tenni, ha *jogosan* rákarta volna sütni a *tótosítás* vádját. Kimutatni, hogy nem áll az, a mit én beszélek, hogy a mi *tótajkú hiveink tótok*, csak voltak tótok. Ki kellett volna mutatnia, igenis, hogy az iskolában a gyermek teljesen megtanul magyarul, otthon a család tagjai magyarul beszélnek; a köznép társadalmi nyelve már magyar. A presbyteriumokban, a községházán, a gyűlésekben már magyarul folyik a tárgyalás; ki kellett volna mutatnia, hogy a magyar szónoklatok iránt már kezd kevés érdeklődés mutatkozni s holmi magyar iratokat és könyveket is kezébe veszi olykor a tótajkú hívó. De hát vajjon csak egyetlen egy példával is bebizonyította ezeket. Nem. Mert a mit beszél, arról, hogy itt-ott már tüntetnek még a más felekezetűek a magyarosítással iskolájukban, templomukban és náluk is szép eredményeket látunk e téren stb., ezt majd ott fogom elővenni, a hol a viszonyok nem ismerését fogom R. László úrra rábizonyítani. Legyünk hát tisztában a fogalmakkal. Mit tesz ez a szó tótosítani. Ugyebár ezt. Egy már *magyarrá* lett gyülekezetben *ismét* felvenni a tót szó elejtett fonálát, a magyar könyveket és iratokat

olvasó nép közé tót iratokat csempészni. Így van-e ez? Mondhatja-e hát komolyan R. László, hogy én tótosítok? Ezt már a dolog természete szerint sem mondhatja.

De nem igazolja ezt cikkemből sem, annak egyes kifejezéseiből sem, sőt inkább azt láthatja abból, hogy nekem a magyarosítás szívemen fekszik. Cikkemben ugyanis ilyen passzusokra akadhatott volna, ha azzal komolyan foglalkozik. „Ősidők óta s most pedig még kevésbé fordítanunk oly gondot a gyülekezet nyelvére, mint a minőt megérdemel. Tettük és tesszük ezt oly szempontból, melynek *indító oka kétségtelenül igen nemes*, de e felekezeti hitéletre a mai viszonyok között határozottan káros, továbbá: „a gyermek fejében (t. i. az iskolából kikerült gyermek fejében megmaradt egy két utszéli kifejezés, nem több. *Hogy építsen már most az egyház az ily alapokra, mikép folytassa a magyarosítást ott, a hol az jól el sem kezdett.*

(Folyt. köv.)

Péter Mihály.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozás.** Özv. Pásztor Sámuelné, szül. *Baronyai Terézia* asszony, élete 74-ik évében jobb létre szenderült. Az elhunyt nő amaz igazi papnék közül való volt, a kik lelkük sok szép tulajdonaikkal övéik és a gyülekezetbeliek gondozását nagy lelki örömmel végezték, — mert a régi jó időknek egyik legszebb jelensége volt az, hogy a »tiszteletes asszony« nem állított maga és mások, különösen pedig az istenadta szegény nép közzé világokat, hanem a mint a »tiszteletes tudós lelkipásztor« együtt élt hiveivel, úgy a »papné« is együtt élt, együtt fáradott. A gacsályi gyülekezet »régi embercinek« utódai még ma is emlegetik amaz időket... Szép életét szép halállal, csendes elszenderedéssel végezte be az »ékes koronával« felékesített nő, a kinek temetése márc. 19-én ment végbe. Gyászoló kedveseinek, Pásztor Sámuel főiskolai tanárnak és testvére, Novák Lajos főiskolai lelkész nejenek, Pásztor Izának mint az elhunyt édes gyermekeinek s a hozzájuk tartozóknak keservét enyhítse a vigasztalás atyja, az elhunytnek sirja felett pedig viraszszon a hálás emlékezet!

— **A mustár mag ügyében** vettük s adjuk a következő sorokat: Nagytiszteletű Szerkesztő úr! Kedves Barátom! A f. hó 14-én Ungváron tartott lelkészi értekezletünk alkalmával *Szabó Endre* minaji lelkész negyven (40) koronát adott at nekem a következő szavak kíséretében: »Hálátlan volnék az Alma máter iránt, ha siket maradnék azon felhívó szózatra, melyet a múlt év nyarán a 89-ben végzett theológusok tettek közé a főiskola függetlensége érdekében. Annyi sok ezek között engem is az Alma máter táplált, nekem is Ő adta kezembe a kenyérnek botját; felhívástok nekem is szóla, azért imhol e csekély összeg, mint a múlt és f. évre eső részlete azon kettőszáz (200) koronának, melyet az általatok elhintett mustármag növelésére 1900-tól számítva 10 év alatt be kívánok fizetni a főiskola pénztárába. Vajha azok a sok ezek, a kik közül én csak egy és legkisebb vagyok, szintén megmozdulnának!« Édes Barátom! Küldöm a 40 koronát. Légy szíves rendeltetési helyére juttatni. A Szabó Endre kartársam cselekedetét pedig ne dicsérd, mert ha őt dicséred, a sok mozdulatlan ezeket gyalázod; már pedig a mi részünkről, a kik a mustármagot vetettük,

gyalázat ne érjen senkit; inkább minket sújtson a gáncs, hogy ilyen kicsinyes, — a mint mondják — pipogya eszközökkel remélünk egy nagy célt megvalósítani; hogy nem számolva a kor kalmár szellemével, mertünk hinni a lelkesedés csodateremtő hatalmában. Legyen szabad mégis ezeknek a gáncsoskodóknak két megjegyzést tennünk. Először is, mi eljárásunkat nem az általunk ajánlott eszköz nagyszerűségére, hanem a háladatos szívre s a cél nemességére építettük. A kinek nem ízlik a mi pipogya eszközünk, az mutathat fel más eszközöket, követheti a Horváth Máriák, a Mudrányok példáját. A kinek sem ez, sem az nem tetszik, az a célt sem akarja s megelégedezik a vett jótéteménnyel. Másodszor, mi tudjuk, hogy az általunk ajánlott eszköz csakugyan mustármag; de azt is tudjuk, hogy ez a mustármag lassan ugyan, de mégis terebélyes fává fejlődik, a melynek ágain fészket raknak maguknak az ég madarai, az Alma máter fiai, azok is, a kiknek porladozó ösztöneik ott voltak a magvetésnél, azok is, a kiknek porladozó ösztöneik megvetették a kicsinyke mustármagot. Ung-Tarnóc, 1901. március 20. szerető barátod

Pataki Pál.

— **A tiszántúli ev. ref. középiskolai tanár-egyesület** ez évi közgyűlése *Karczagon* lesz máj. 28—29-ik napjain.

— **Nyilatkozat.** Azon bírálatban, melyet Berecz Károly úr e lapok f. évi 9-ik számában az általam szerkesztett: „*Temetési énekek gyűjteménye*“ című munkámról írt, a sárospataki főiskola egyik köztiszteltben és becsülésben álló tanára, nagytiszt. Novák Lajos úr, is érintve van, akit ő — az én hibámért — felelősségre von. Berecz Károly úrnak ezen hírlapi kihívására nagytiszt. Novák Lajos úr a következő számban „*Igazolásul*“ cím alatt megadta a kért elégtételt, felvilágosítván őt a valódi tényállásról. Mivel pedig a nagytiszt. Novák Lajos úr által megírt sorok engem érdekelnek legjobban, erkölcsi köteletségemnek ismerem, ezek után — az alábbiakban nyilatkozni. Nagytiszt. Novák Lajos úrnak teljesen igaza van. Hiába mentegetőzném, a miket ő megírt, — az való tény. Bizony-bizony beleestem én abba a hibába, a mit nagytiszt. Novák Lajos úr elmond: 1. hogy az általa kitűzött feltételeket nem tartottam meg; 2. hogy az ő tudta és engedelmével nélkül vettem át *Énektárából* több éneket, s hogy ez énekek alatt nem őt neveztem meg forrásul, hanem az általa használt forrásokat. Munkám kiadásával használni akartam valamit az énekgyűjteménynek s elértem vele egyrészt azt, hogy másoknak — nálamnál sokkal érdemesebbeknek — szerzői jogát sértettem meg, másrészt pedig azt, hogy önmagamnak is bajt szereztem. *Mentségemül nem tudok más egyebet felhozni, mint a könyvkiadás, illetve szerkesztés terén járatlanságomat, tapasztalatlanságomat.* Át olvastam én, sőt meg is magyaráztattam magamnak a szerzői jogról szóló 1884. évi XVI. t.-cikk 9. §-ának pontjait. Ugy látszik azonban, hogy én is, meg a magyarázók is rosszul értelmeztük azokat. Hibámat jóvátenni másképp már nem tudom, minthogy ez úton kérek bocsánatot Novák Lajos és Berecz Károly uraktól, kérve őket, hogy elkövetett hibáimért legyenek elnézők. Ne tulajdonítsák rosszakaratnak, hanem csak — mint ezt már említettem — tapasztalatlanságom és járatlanságomnak. Ha gyűjteményem kinyomatása előtt annyit tudtam volna, mint tudok ma, úgy e lényeges hibákat bizonyára nem követtem volna el. Azon reményben teszem közre a „Sárospataki Lapok“-ban e szerény nyilatkozatomat, hogy nevezett szerző urak ezt elegendőnek találják s ezzel e reám nézve

oly kényes ügyet befejezettnek tekintik. Béke mindnyájunkkal!

Bán Lajos.

— **Sajtóhiba** csúszott be az előző szám Nekrológ rovatába, a melyben a második kikezdés második sora végén levő „*munka*“ szó helyett „*mintá*“ olvasandó.

Péter Mihály.

— **A Magyar Prot. Irodalmi Társaság** nyílt pályázatot hirdet *tíz füzet* népies vallásos iratkára. A füzetek az evangéliumi keresztyén nép hitének és erkölcsének védelmére, szilárdítására és nemesítésére vannak szárv. Tartalmi főkéllékek a szilárd evangéliomi lélek és erő, nyelvezet tekintetében pedig a zamatos, népies magyar nyelv. Műfajra nézve lehetnek elbeszélések, életrajzok, rajzok, életképek, párbeszédek versben vagy prózában. Terjedelmök: egy vagy legfőlebb másfél nyomtatott ív, kis nyolcadrében. — A mértéket megütő dolgozat a Magyar Protestáns Irodalmi Társaság tulajdona lesz, a „*Koszorú*“ című kiadványsorozat 1901. évi folyamában jelenik meg és kis nyomtatott ívként 40—50 korona tiszteletdíjban részesül. Beadási határidő f. évi július 1. A kéziratok dr. *Kecskeméthy István* theol. tanárhoz, a „*Koszorú*“-füzetek szerkesztőjéhez, Kolozsvárra küldendők. Budapest, 1901. március havában, *Szöts Farkas*, a M. P. I. T. titkára.

— **Ultramontán szellemesség a reversálisok folytán szenvedett protestáns veszteség felett.** Homola István kassai ág. hitv. ev. lelkész kiváló szolgálatot teljesít a hazai protestánsok érdekében, a midőn esetről-esetre statisztikai kimutatásokban számol be a *reversális törvény* hatásáról. Ilyen fontos munkát teljesített legközelebb is és természetesen alkalmat vett arra is, hogy az ultramontánizmust illő módon jellemezze. Ez a jellemzés a „Magyar Állam“-ot szellemeskedésre bírta s a *reversális törvény* ellen nem lévén kifogása, azt védelmezi, csak a többi szidalmazza s hogy a protestánsok a szellemeskedést megértsék, ilyen magas színvonalú adomában csillogtatja fensőbbiségét: „olyanok a protestánsok, mint az egyszeri cigányok, a kik egymás után jót húztak az előttük ismeretlen tartalmú üvegből s mikor az utolsó vette észre, hogy felhígított suvíksztot itattak velők, azt kérdezte a primástól: *more nem ennének-e meg erre az itálra egy kefé?*“ És ezt fűzi hozzá: „Hát csak egyik meg a kefé is a liberális politika nagy szószólói!... Azt persze nem tudják a Magyar Állam-nál, hogy a protestánsok képviselőiben pld. Szász Károly annak idején óvást emelt a reversális ellen! És azt sem tudják, hogy mi mindig kárhoztattuk a *megegyezési* pontot, mert azt sem a természetes joggal, sem a magyar felekezet közti viszonyokkal nem tartottuk összeegyeztethetőnek... Különben mi a *kefé* is igen szívesen megeszszük a hazáért, de az a kefe legyen teljes *vallás-egyenlőség* s az érsek és a püspök urak, ott túl csak olyan szolgák legyenek, mint itt a mi lelkészeink!... Tetszik ez a kefe-evés? (n.)

— **Felszámolást** követett a „Magyar Állam“ a budapesti egyetemen oly módon, hogy a hosszú időn keresztül „*nem katolikus oktatási célokra használt épületek és alapok után*“ kárpótlás adassék... Vajjon nem sokkal inkább követelhetné a *magyar állam* a magyar r. kath. főpapoktól az *elszámolást* azokról a javakról, a melyek *bandérium* kiállítása, katonaság tartása s más címeken voltak adva haszon élvezetre, most pedig — annyi idő óta! — eltekintve a kulturális célokra adott *aránylag* kevés összegekről, mind, de mind proselitáskodási célokra fordíttatnak s több olyan irányban költetnek el, a melyek semmiképen sem egyeznek meg a *vallással és erkölcsiséggel*, hanem a *politikának* és egyébként tesznek szolgálatot. (n.)

— **Dr. Szabó Sándor** sárospataki jogtanár, a mint lapzáráskor értesülünk, a kolozsvári tudomány-egyetem jogi fakultásán egyetemi magántanári képesítést nyert. Gratulálunk!

— **Szemelvények egy felolvasásból.** A budapesti róm. kath. központi papnővelde febr. 17-én Pázmány-ünnepélyt tartott, a melyen *Pálfi Károly* ily címen tanulmányt olvasott fel: „Pázmány Péter befolyása kulturánkra.“ E felolvasásban több olyan pont van, a mely megérdemli, hogy például felemlítsük arra nézve: miként szoktak rólunk, protestánsokról ama túlsó táborban „tudományos“ modorban szólni. . . . „Az idegenből hozott új tan gyökeresen magyar műveltséget nevelt időjárástól a cégérül használt nemzeti szellemmel“ a protestánsok által. . . . Persze a reformáció eszméi idegen tanok voltak, — mintha bizony annak idején maga a kereszténység is nem idegen volt volna a magyar nemzeti szellemmel szemben! . . . „Az új kultúra . . . nem nyújtott garanciát sem a fenmaradásra, sem a haladásra, mert az új tanok a korlátlan szabadságot és a törvényesített féktelenséget hordták zászlóikon. . . .“ Hogy ne! a reformáció eszméi haladást nem képviselnek, — az igazság szabadságát nem élvezhetik s csak féktelenséget tartalmaznak, mintha bizony, az nem féktelenség volna, ha valaki a szellemet lekötli!

— **Hazafiasság és ultramontánizmus a magyar ipar érdekében.** A „Magyar állam“ is „Alkotmány“ című „par nobile fratrum“ ultramontán lapok rendesen a mellöket verik, hogy ők ilyen, meg olyan magyarok, hazafiak és a többi! Egy, az apró-cseprő dolgokra is figyelő olvasónk, érdekes bizonyosságot szolgáltat erre a magyar ipar szempontjából, felhíván figyelmünket arra, hogy a „Magyar Állam“ 53-ik száma mellett „külön hirdetés“-ként az „Ernst Krickl und Schweiger“ becsi cég képes reklámja van természetszerűleg „ékes német“ nyelven róm. kath. papi öltözetekről s szentségi eszközökről. Az „Alkotmány“ pedig oltárok, műfaragványok stb. árjegyzékét s minta-könyvét adta ugyancsak mellékletül s az is „Külföldi“ termékeket ajánl, t. i. a „Gröden Tirol“-ban székelő „J. B. Purger“ cég munkáit s természetesen ez is német nyelvű, de — e mellett nagy kegyesen: ott van a magyar szöveg is. Különben ezt a „szombathelyi egyházmegyei“ nyomda nyomta bizonyosan a külföldi megrendelés hasznáért (n.)

— **Harag és düh** honol az ultramontánok között azért, hogy az angol király esküjében az igazság puritán módon nyer kifejezést, a mikor így hangzik: „... Én . . . Isten kegyelméből Anglia stb. királya . . . hiszem és vallom, hogy az oltári szentségben a kenyér és bor nem lényegül át az Úr Jézus testévé és vérévé sem az átváltozás alatt, sem azután, bármintő seemély által mondassék is az. Úgy szintén a boldogságos Szűz, meg a szentek tisztelgetését a szent misével együtt úgy, a mint a római egyházban gyakorlatban van, bálványozásnak tartom.“ . . . E pontokat barbarizmusnak, neveletlenségnek, szentségtörésnek, türelmetlenségnek nevezik az angol királyi esküben a róm. katolikusok! . . . Persze az meg nem jut az eszökbe, hogy az Isten nevében csalatkozhatatlanul (író s) beszélő XIII. Leó pápa csak most nem régen adott jelszót az „eretnekség kiirtására“, sőt imádkozást rendelt el arra a célra, — és ugyancsak Ő „szentsége“ nevezte el az 1900. aug. 19. iratában a protestantizmust „ama méregnek, a mely tévedést és felsevevést támaszt.“ S ez minket ugy-e bizony nem sérthet? . . . Hja! mi az igazat mondjuk — ott pedig: „mendacem esse oportet“ a jelszó. (n.)

— **Kereszt-botrányt** rendeztek a budapesti m. kir. tudomány-egyetem „keresztény“ hallgatói március 18-án, a mikor is „fél méter“ nagyságú feszület keresztet szegtek ki az előadási tantermekben s a „nő-hallgatók“ „külön termé“-ben. A jelvényt ilyen módon tüntetés eszköze s botrány okává tették, a melyet az egyetemi rektor hivatalosan eltávolított mindazokról a helyekről, a melyeken kifüggesztették az eltévelyedettek, a klerikálisok által félrevezetett ifjak! . . . Napról-napra bizonyosodik az, hogy a „regnum Marianum“-ot forszírozza az ultramontán had nyilvános dolgokban is! S akadnak meggondolatlan protestánsok, a kik tolják a jezsuiták szekerét! Bizony bizony önmagunk ássuk meg a sirunkat! Mi nyujtsunk kezét a jezsuitáknak? . . . Soha! Mi idézzük elő a jezsuitákkal az antiszemitizmust? . . . Soha! Dehát ez persze túlzó protestáns álláspont. A kereszt-botrány jezsuita munka! Ezt józan protestáns nem helyeselheti! (N.)

— **Általánosan elismerik** úgy nálunk, mint külföldön, hogy a Mauthner-féle gazdasági és kerti magvak gyakran háromszor akkora termést adnak, mint sok másféle magvak. Különösen impregnált csillagjegyű répamagjai ritkítják párjukat és össze nem tévesztendők más utánzótt hasonló védjegyű, de nem impregnált répamagokkal. A Mauthner-féle magok tehát felülmulthatatlanok és gazdáink csak helyesen cselekszenek, ha magszükségletüket mindig Mauthner féle magokkal fedezik. 3—8

— **Magyarország népessége** a legközelebbi népszámlálás szerint magán a Magyarországi területén (Fiumével együtt!) 16792399 lélek, — Horvátországgal együtt pedig: 19303531 — a melyben a katonaság ez utóbbinál: 114811 — az előbbinél: 100928.

Badaesonyi borvidéki saját termésű hegyi bor

kölesön hordókban kapható

Raksányi Károly

ev. ref. lelkésznél

Balaton-Űenyén, (u. p. Köves-Kállya.)

1900-ik évi termés (erős, édeskés; főként nőknek ajánlatos, akik tisztán víznélkül szeretik a bort) Hl. 52 korona.

1899-ik évi (savanykás; azoknak válik be legjobban, a kik vízzel isszák a bort) Hl. 50 korona.

1900-ik évi Vörös bor. Hl. 60 kor.

Van eladó **törköly-pálinka**, egy éves Hl. 120 korona.

Szőlő-vesszőt, hazait s gyökerest ezrenként 16 koronáért,

Simavesszőt: 6 koronával szállítok.

1—1

Felelős szerkesztő: **Dr. TUDÓS ISTVÁN.** Szerkesztőtársak: **ELLEND JÓZSEF** és **Dr. SZÉKELY GYÖRGY.**

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel egész évre 10
korona, fél évre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrés
oldal 4 korona.

— MEGJELNIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: *Notárius.* „Konvent előtt.” — *kr.* „Igazgatók és tanárok, mint érettségi kormány-képviselők.” — „Felhívás a „Magyar Protestáns Irodalmi Társaság” tagjai sorába való jelentkezésre.” — *ry.* „Énekes könyvünk javítása.” — *Péter Mihály.* „A magyarországi tótajkú református gyülekezetek sorsa.” — *Révész Kálmán.* „Az abauji lelkészek kongruája.” — *Péter Mihály.* „Könyvismertetés.” — „Vegyes közlemények.” „Pályázatok.” — „Hirdetés.”

Konvent előtt.

III.

Első rendű feladata a Konventnek úgy rendezni az állammal és felekezetekkel való viszonyainkat, hogy itt a felekezetekre nézve az egymás fölé és alárendeltségnek még a látszata is lehetetlenné legyen.

A „Sárospataki Lapok” igen sokszor rámutatott már azokra a kiáltozó ellentétekre is, a melyek e hazában a prot. egyházak alárendeltségéről napról-napra tanuskodnak.

Az ezredévi ünnepélyek, az országgyűlési „Te Deum” ok, a r. kath. ünnepeknek hivatali munkaszünetekké emelése, vagy ilyenek gyanánt való fentartása, a róm. kath. theol. fakultás az egyetemen, a pápista kultuszminiszter, a főrendiházban előlülő esztergomi érsek, a király-koronázás pápista szertartása, a hadsereg vallásos parádéi, a nagy bazilikáknak államköltséggel való restaurálása, az apácáknak a gyógyító intézetekben s a jezsuita-rendnek az egész országban való rohamos terjeszkedése s maga a r. kath. autonómia is abban a formában, a melyben az most napirenden van s mindezek felett pedig a r. kath. egyháznak vagyoniilag megkülönböztetett helyzete: — a felszezeti egyenlőtlenség s fölé és alárendeltség beszélő bizonyosságai.

Hogy mindezeknek a túldoldali előnyöknek miféle pusztító hatása lehet: azt most, a róm. kath. papság mozgósított állapotában, napról-napra érezhetjük és sajnálhatjuk. Erdély, Dunántúl már érzi a pápista hatalom nyomását; érzik azt egyebütt is többé-kevésbbé s ha még nem igen jajgat a szorongatott protestántizmus, az inkább csak azért történik, mert magának is restelli itt-ott bevallani, hogy híveinek egy részét a növekedő szegénység, másik részét a földi előnyök lidérc-fénye megrendítette ősi hitében, vagy jobban mondva rákényszerítette a világ lelkeivel való ölekezésre.

A Konventnek az egész ev. ref. egyházat képviselő tagjai mind igen bölcsen tudják mindezt. Főgondnokok, püspökök, esperesek, egyházmegyei gondnokok ülnek a Konvent zöld asztala mellett, a kik előtt az efféle bajok a magok színes valóságában ismeretesek. Miért hát az a nagy csendesség, az a nagy békesség?! Nem akarjuk mi kezdeni a kultur-harcot s a látszatát

is kerülni szeretnők az ellenségeskedésnek?!... De hát mi kezdenők e a kultur-harcot s az önvédelem vajjon ellenségeskedés-e?!... Nem vagyunk-e már benne a kulturharcban régen?! A mikor a mi katekhetáinknak a pápista leánynevelő-intézet és középiskolák vezetői ajtót nyitottak; a mikor a mi híveinket pénzzel, szóval, nagy ígéretekkel csábítani kezdték a pápista káplánok — a kiknek nincsen veszteni valójuk s a kik csak nyerhetnek az ilyen katonáskodással: — hát nem megkezdődött-e már akkor a kultur-harc s nem foly-e nappal és éjjel csaknem szemeink láttára?! A mikor a tudomány sóvárgó budapesti egyetemi ifjúság elkezd cégereskedni a Krisztus keresztyével és azt a pápista jelvényt beakarja erőszakolni az ország első tudományos intézetének tantermeibe és mer dacolni az egyetem törvényeivel és elég pogány felmondani minden testvériséget a más hitűekkel szemben: — hát ez nem kulturharc s a kultur-harcnak nem olyan jele e, a melyre a köveknek is kiáltaniok kell?!... Hát a néppárt a maga felekezeti programjával az országgyűlésen; hát az aristokrata családok tagjainak bevonulása a püspöki székekbe s nevőknek, vagyonuknak felhasználása a nem r. kath. nemzettestvérek megszedésére?! — Hát ennyi jelre is még mindig némán viselkedjünk; a Konvent még a maga új ülésszakában is a régi, a krisztusi türelemmel felővedezett s az ellenségért imádkozó testület maradjon?!

Főtiszt. és Mélt. Konvent! Az állammal és felekezetekkel való viszonyunk tisztázásának és az egyenlőség és egyenjogúság elve szerint való rendezésének ideje megérkezett!

Megérkezett az ideje annak is, hogy — a mi a mutatkozó veszedelem egyik forrása nálunk — az egyházi adózás kérdését is vigyük mielőbb dűlőre. A konvent az ez oldalról fenyegető bajt már régóta érzi s próbált is valamit e tekintetben; de a nagy sebre a fillérnyi tapasz elégtelennek bizonyult. Nincs más mód, mint az 1848. XX. t.-c.-nek — ha nem betűjéhez, legalább szelleméhez tapadni és kérni az államot, hogy a tehernek azt a részét, a mely híveinkre elbírhatatlan, sőt egyházunkhoz való hűségükre nézve is megtántorító — hogy ezt a részt vegye le az állam az államsegélynek felemelése által.

Valami képtelenségnek tetszik az egy közönségesebb lélek előtt különösen, legkivált pedig a mai

gondolkozás mellett, hogy ugyanabban az egy közösségben a protestáns hívő roskadozzék az egyházi teher alatt, a róm. katolikus pedig ingyen élvezze a fényes segédlettel végzett istentiszteleteket, a zenés miséket, a bűnöktől való feloldozást s legfőleg csak az utolsó kenet utóízére való rá gondolás tegye kellemetlenné reá nézve az egyedül idvezítő egyházzal való egybeköttetését. Az Amerikába járó-kelő, kívánczó ember, a kinek Istenévé lett a pénz, a vagyon, bizony nehezen tudja s tudhatja kibírni ezt a nagy különbséget — megszédülés nélkül.

Hogy mennyire volna szüksége a magyar ev. ref. egyháznak a nevezett célra, — azt kiszámítani nem nehéz. Az 1848. XX. t.-c.-nek mind szelleme, mind betűje kitűnő segítség lehet az efajta számvetésben; csak ne tartózkodjunk segítségül hívni!

Megérkezett az ideje annak is, hogy a Konvent új gazdálkodást kezdjen a maga vagyonával. A Jordán alapítvánnyal együtt — mondja az 1900. évi konventi jegyzőkönyv — az összes vagyon 2,233,710 kor. 16 fillér. Lehetne ugyan sokkal több is, ha a Lónyay Menyhérték számítása beválhatott volna; de így is elég szép összeg arra, hogy valami nagyobbbat is lehessen vele megpróbálni.

A nagy erdők a százados fákkal ékesek s az okos erdőbirtokos dédelgetni szokta az ilyen százados tanúkat. Nemcsak ékességül, de egyebért is. A törzseikbe vésett nevek történeteket regélnek, a miktől felbuzdul a késő unokák szíve és szent elhatározásokra hevül. Vannak nekünk is — hála Istennek — ilyen makkfáink. Sajnos, hogy a számukat a kezünk ujjain is meghatározhatjuk!! Ezeket az ős makk-fákat, anyaszentegyházunk százados főiskoláit kellene a Konventnek megmentenie attól, hogy ezek is a többi iskolák és a lelkészek egy részének sorsára jussanak! Autonomiánkban volt a múlt századokban minden erőnk. Ebből a tiszta forrásból táplálkozott az elnyomott nemzeti szabadság és ennek vizétől hajtott új hajtásokat. Nem kettős kötelességünk-e hát, hogy ebben a mi megritkított s megcsönkázott nagy erdőnkben azt az egy-két makk-fát a maga épségében megőrizzük s tanulságul s mintául talán a jövődőség számára a maga teljességében fentartsuk?!

Egy lelkesült, eszményekért hevülő debreceni theol. tanár egy ünnepélyes alkalommal, a hallgatóság köztetszése között fejtegette azt, hogy a magyar államnak, ha a hazai ev. ref. egyház szolgálatait igazán akarná méltányolni, — a református főiskolákat külön kellene segélyeznie a legkissebb vizontszolgálat kikötése nélkül, jogszerzés nélkül. A mai modern államtól, a mely nem bír a róm. kath. egyház elkényeztetett s elhatalmasodott nagyjával sem s eddig még csak a papíron tudta keresztül vinni a felekezeti egyenlőséget: ettől az államtól ilyesmit nem várhatunk s kivételességet attól, a kinek az egyenjogúságot kellene megvalósítania, nem is kérhetünk. De az ev. ref. Konvent nem a magyar állam s jobban tartozik érezni és tudni az ev. ref. főiskolák jelentőségét, mint a legszabadelvbűbb kultuszminiszter. A Konvent tehát tekintettel lehet a ref. százados főiskolákra és hozzájárulhat azok autonómiájának megmentéséhez s azok régi dicsőségének fentartásához. A 2 millionyi vagyon ma a földhitelintézet kezelése alatt áll. Pontos, hű kezelés alatt — az bizonyos. De e nagy összeg egy része éppen olyan pontos és hű kezelés alatt lehetne az egyes főiskolák pénztáraiban is, a melyek képesítve vannak — köztudomás szerint — a rájuk bízott vagy nekik kikölcsönzött vagyon teljes biztosítására is.

Ugy tudjuk s tudja minden érdeklődő, hogy a Tiszáninneni egyházkerület a felügyelete alatt álló sárospataki főiskola autonómiájának és versenyképességének lehető fentartása szempontjából bizonyos nagyobb összeg kikölcsönzésére kéri az ev. ref. konventet s kész a kölcsönösszegre a legteljesebb biztosítékot nyújtani. Az lesz tehát a kérdés, hogy pld. egy félmilliónyi korona a földhitelintézetnek kamatozzék-e vagy valamelyik autonómikus főiskolának? E kérdés-sel együtt eldől majd az autonómia értéke is. Szeretjük hinni, hogy lesznek, a kik emlékezni fognak a sárospataki főiskola 300-os fenállásának emlékűnnepére és mindarra a sok jóra, a mi ebből a magyar nemzetre és a prot. egyházakra elkövetkezett. A múlt és a jelen egyformán beszélni fognak a Tiszáninneni egyházkerület kérvénye mellett és a mellett, hogy a konvent új pénzügyi politikájára az idő teljessége megérkezett.

Megérkezett az ideje annak is, hogy a lelkészi hivatal s ezzel kapcsolatban a vallástanítói intézményt is siessen a Konvent mennél kívánatosabbá tenni. Mire a 600 forintos kiegészítés véget ér a kongruás lelkészekre nézve, az alatt az idő úgy megnöveszti az egyesek és a családok szükségletét, hogy a 800 frtos kiegészítés csak épen ideig-óráig tartó balzsam leend. A hívek itt is-ott is megfogynak, az adóterhet viselni megunják s a lelkészi fizetés még kiegészítve sem lesz elég a megszorított szükségletekhez és kívánságokhoz képest. A theol. akadémiákon mutatkozik ugyan valami számbeli többség a leendő lelkészek seregében, de semmi biztosítékunk sincs arra, hogy ez a szaporodás megmarad, vagy épen — a mint kellene — még fokozódni is fog. El kell tehát követnie a Konventnek mindent, hogy a lelkészi hivatal, részint a választási törvények módosítása által, részint az özvegy-árva gyámintézetnek erősödése, — végső esetben pedig a lelkészi nyugdíjintézet felállítása által is kívánatossá és egyre vonzóbbá, csalogatóbbá legyen. Részünkről sokkal inkább óhajtanók a papi fizetések kedvező rendezését s az özvegyek és árvák sorsának mennél nagyobb biztosítását, mint a nyugdíjintézetet. Ennek is megvannak ugyan bizonyos esetekben — a maga kétségtelen előnyei; de — tudja Isten?! — mintha vele járna valami szeretetlenség, sőt irigykedés is; mintha valami kínos muszajság, valami versenykedés és élelmes-messég is kezdene az efféléhez hozzátapadni — az idő folyamán.

A vallástanítói állásoknál első dolog az állás tisztességének fentartása olyan helyeken különösen, a hol a felekezetek egymással erősen szemben állanak. Olyasmi megszegyenítést — a mi megessett már nem egyszer — hogy a mi kateketáink olcsóbbak legyenek az állam előtt, mint a róm. és gör. katolikusok: ilyesmit nem szabad a prot. egyháznak elviselniük, mert a mi képviselőinknek ez az erkölcsi megkisebbitése visszahat az anyaszentegyházra s az így támadt csorbát az egyes ember lelkében alig akadhat módunk és alkalmunk kiköszörölni.

Megérkezett az ideje annak is, hogy leányaink neveléseért is vesse mérlegbe a Konvent a maga egész tekintélyét s a hol lehet egyenes segélylyel, a hol lehet az állam segítségével igyekezzék a felsőbb leányiskolákat erősekké, bevehetlenekké tenni, a számukat pedig — lehetőleg szaporítani. A nő-egyleteknek egész légióját állította fel ellenünk a mi ügyes, élelmes smerésszégben utolérhetetlen ellenfelünk. Addig, míg a modern állam be nem látja azt, hogy a mi sajátos nemzeti viszonyaink között a leánynevelést ki kell vennie a felekezetek kezéből: addig egyházunk és hazánk ér-

deke egyaránt parancsolja, hogy leányaink nevelésére kiváló gondot fordítsunk s őket egyházunk szellemével megítassuk s lelkeket a mi igazaink iránt való hűségben megacélozzuk. A Konvent tehetné azt legjobban, hogy figyelmeztesse azokat a könnyelmű protestánsokat, a kik leányaikat a zárdákba küldözik, figyelmeztesse arra a lelki veszedelemre, a mely őket ezen az úton fenyegeti és fenyegeti általok egész ev. ref. anyaszentegyházunkat.

Ha aztán az egyetemes tanügyi bizottság által több egyháziasságot tud a Konvent szétárasztani az ev. ref. nép- és középiskolákban, sőt a felsőbbekben is s ha úgy tudja előkészíteni a nem sokára összeülő zsinatot, hogy már a jelek magok is édes biztatással töltsék el az egyházunk sorsáért aggódók szívét és mind többeket-többeket vonjanak a mi küzdő egyházunk hajójának vezetői közé: — akkor legyen munkáján teljes Isten-áldás s térjen nevére minden tisztesség!

Notárius.

ISKOLAI ÜGY.

Igazgatók és tanárok,
mint érettségi kormány-képviselők.

A középiskolai tanár-egyesületi közlöny márc. 17. számában Makay István pápai tanár a fentebbi címmel azt indítványozza, hogy miután az utóbbi években az érettségi kormány-képviselői megbízatásuktól az egyetemi tanárok húzódoznak s azért a miniszter e fontos kiküldetéssel jog- és theológiai akadémiai tanárokat bíz meg s ezek közül is némelyeket két tanintézethez is szokott küldeni, mi egy kicsit terhes, — bizon meg a miniszter a jövőben több gimn. igazgatót és tanárt a maga képviselétével, mert hiszen ezeknek szaktárgyai egyszerűsmind a középiskolának is tantárgyai, míg a jogi és theológiai akadémiai tanárok oly „tárgyban szakemberek (jog, bölcsészet, szentírás-olvasás, dogmatika, egyháztörténet), melyek egyike sem érettségi tárgy, sőt a középiskolákban nem is tanítatik.“ Ebből és a kormány-képviselői utasítások ide vágó paragrafusaiából azt a következtetést kell aztán az olvasónak levonni, hogy a középiskolai igazgatók és tanárok még alkalmasabbak volnának érettségi biztosoknak, mint az akadémiaiak.

Mi ennek az utóbbi kérdésnek feszegetésébe nem bocsátkozunk, mert mindkettőt, úgy az akadémiai, mint a gimnáziumi tanárt egyaránt alkalmasnak tartjuk a kormány képviselői teendőik végzésére, mintahogy eddig is az utasítás 1. pontja szerint (a kormány-képviselők rendszerint a felsőbb iskolák tanárai, vagy más *kiváló szakférfiak* köréből vétetnek) a középiskolai tanárok is szerepeltek a biztosok között. E tekintetben mi azt tartjuk, hogy *egyéne válogatja, azaz az egyéniségen fordul meg legtöbbször a dolog, nem azon, hogy az illető akadémiai vagy gimnáziumi tanár-e!*

Makay elismeri, hogy ez intézmény kitünően bevált s erről 15 évi tapasztalat meggyőző minden tanfőfiút, de féltetni látszik ez intézményt az akadémiai tanároktól, kik szerinte ma már nem lehetnek polyhistorok, hanem olyan szakemberek, kiknek szakmája igen messze esik a középiskola szaktárgyaitól. De azt csak megengedi nekem Makay és minden elfogulatlan paedagogus, hogy az akadémiai tanárnak sokkal több mód és alkalom kínálkozik arra, hogy a polyhistorokhoz közelebb jusson, hogy ne zárkózzék el mereven szaktudománya sáncai közé, hanem hogy a többi tudományokra és a gyakor-

lati intézményekre is figyelmet fordítson. Ezt megköveteli saját szaktudománya is, ha abban alaposra akar szert tenni, mert a tudományok körei általában érintkeznek egymással s minden egyes tudománynak több segéd-tudománya van. Azután ne túlozzuk és ne fujjuk fel annyira sem a középiskoláknak, sem pedig azok tanárainak szakszerűségét, mert a középiskola nem a szaktudományokat művelő intézet, mint az akadémia vagy az egyetem, a tanároknak legtöbbször az a bajuk, hogy eléggé szakképzettek ugyan, de nincs elég általános, hogy úgy mondjam, bölcsészeti műveltségük s így sokszor egyetemes és általános szempontokra nem tudnak felemelkedni. Előnyösnek és örvendetesnek tartom tudományos műveltségünkre nézve azt, hogy középiskolai tanárságunk körében annyi sok a kiváló szakember, de hivatásuknak teljesítéséhez, a tanítás és nevelés eszményi céljainak megvalósításához még egyéb ismeretek is kellenek. Ezért aztán én a kormánybiztosok kiválasztásánál a középiskolai tanárok köréből is nem annyira a szakszerűségekre fektetném a főszűrt, mert hiszen azt én nem tételezem fel egy középiskolai tanárról sem, hogy egy kis utánnézés után az érettségi vizsgálaton bármely tárgyból ne tudna alapos kérdéseket intézni a vizsgálóhoz, a mit pedig Makay az akadémiai tanárról feltételezni látszik, — hanem arra, hogy foglalkozott-e az illető általános bölcsészeti paedagógiával, nemcsak gimnasialis, hanem főiskolai paedagógiával is, tehát olyan *egyén-e minden tekintetben, a ki nemcsak ellenőriz, hanem a kintől esetleg a vizsgáló-bizottság többi tagjai tanulhatnak is.* Nem szaktudományt, de gyakorlati megfigyelésen alapuló tapasztalatokat, elméleti belátást és általános eszméket kívánunk mi a kormánybiztosoktól.

Továbbá egy igen fontos szerepe, jelentősége van az eddigi kormánybiztosi intézménynek, a melyet Makay figyelmen kívül hagyott. Az, hogy az az egyetlen kapocs, a mely a főiskolákat a középiskolákkal ez idő szerint összeköti, végtelenül fontos az az egyetemi, vagy akadémiai tanár nézve, ha gyakorlatból tudja, hogy milyen színvonalon áll a középiskolák oktatása, mennyi előkészítést hoznak a növendékek magukkal a főiskolába, hol kell neki felvenni az elejtett fonalat, hogy előadásiban vagy tulságos magaslatokon ne járjon, a hová hallgatói őt képtelenek követni, vagy olyanokat ne ismételjen, a miket már növendékei a középiskolákból magukkal hoztak. Hisz a középiskola nemcsak nevelő, hanem a főiskolai tanulmányokra előkészítő oktatási intézet is egyúttal. Ne lazítsuk tehát az egyes iskolaneveknek egymással való kapcsolatát, hanem legyünk azon, hogy minél több ilyen kapcsolatokat teremtsünk. Mi sokkal becsesebbnek, fontosabbnak tartjuk, ha alkalmat adunk arra, hogy a különböző iskola-nemek tanárai egymással érintkezhessenek, megismerkedhessenek, tapasztalataikat egymással cicserélhessék s hogy ne legyenek egymástól mereven elszigetelve.

Azután még egy másik szempontot ajánlok a Makay figyelmébe. Az érettségit tett fiatal embert átveszi a legtöbbször az akadémia vagy az egyetem. Miután az akadémiai vagy egyetemi tanár jobban tudja azt, milyen terheket, mennyi munkát fognak az ifjú vállaira rakni a főiskolákon, jobban megállapíthatja azt is, legalább valószínűleg, hogy meg fogja-e az illető ezt a munkát bírni. értelme, intelligenciája elég erős-e ehhez. Tehát nem is annyira a szakismeret bírálendő az érettségi vizsgálaton, mint inkább az értelemnek és a többi lelki képességeknek erudíciója, a gyakorlat útján szerzett fejlettsége. Azután nem akarok ugyan gyanúsítani, de mindnyájan emberek vagyunk, a középiskolai tanár kormányképviselőt esetleg, ha a flu protekció útján való

átbocsátásáról van szó, nézetem szerint könnyebben levehetik lábáról saját kollegái, mint a főiskolait. De a főiskolainak az is eszébe jut, ha áteresztem, nekem vagy kollegáimnak gyűlik meg vele a baja. De a gimn. tanároknak biztosul való kiküldetése nagyobb gyakorlati nehézségekbe is ütközik. A középiskolai tanárt ugyanis az év végén saját tanintézete kevésbé nélkülözheti, mint a főiskolait. Ekkor vannak ugyanis saját iskolájában is a vizsgálatok, osztályozások, vagy a vizsgálatokra való közvetlen előkészületek.

Végül csak azt jegyzem meg meg, hogy mint az egyetemi, úgy az akadémiai tanárok között is sokan vannak olyanok, kik a gimnáziumban tanítottak megelőzőleg több vagy kevesebb ideig. Sárospatakon a theológián hárman vannak, kik középiskolai tanárok voltak megelőzőleg, kettőnek oklevele van, ezeken kívül egynek doktoratusa van a bölcsészettől. Debrecenben és másutt is vannak ilyenek. Hogy egy embert két helyre is küldenek, az tavaly például csak egyetlen esetben történt, a hol a növendékek létszáma igen csekély volt. Azért ne fájjon a feje Makainak az akadémiai tanárok miatt. Elég „szakemberek” ezek ahoz, hogy ha lelkiismeretesen fogják fel kormánybiztosi működésüket — elég *alapos kérdéseket* intézhessenek a növendékekhez s a szigorú és igazságos ellenőrzésnek jogát gyakorolhassák; tapasztalataikat pedig ne rejtsek a véka alá, hanem hogy kellőleg gyümölcsöztessék középiskolai oktatásügyünk, mint általában nemzeti közműveltségünk javára.

k.—r.

KÖZÉLETÜNK.

Felhívás

a „Magyar Protestáns Irodalmi Társaság” tagjai sorába való jelentkezésre.*

Tisztelt Tagtárs Ur!

A magyar protestantizmust belső és külső ellenések szorongatják. Bent számos egyházi bajok: számos tagjának hitközönye, terjeszkedő erejének megcsökkenése és az össze nem tartás emésztő férgel őrlik, sorvasztják. Kivülről a napról-napra terjeszkedő ultramontan izgatás, a szekták és a hitetlenség egyesült seregei ostromolják a magyar protestáns Siont.

Védekeznünk, tömörölnünk, szervezkednünk kell, ha elgyengülni nem akarunk. S e védekezésnek a Krisztus szelleméhez méltólag szelleminek és erkölcsi-nek kell lenni. A protestantizmus a jézusi tiszta kegyességnek, az evangéliumi tudományosságnak és a lelki szabadságnak égi jegyében született és ebben nőtt nagyra a mai világot vezető népfajok körében. Hazánkban is a józan kegyesség, a szabad tudomány és a tiszta evangéliumi erkölcs jelében kell győznie!

E jelben született és élte le gyermekkorát az évről-évre erősödő *M. P. I. Társaság* is, mely a magyar protestantizmusnak már is egyik hathatós irodalmi tömörülése. Művelő és népszerűsítő az egyházi tudományokat, különösen a magyar prot. egyháztörténelmet. Erre a *Protestáns Szemle* című havi folyóirata és az évenkénti *könyvkiadványai* szolgálnak, a melyekből immár 12—12 kötet jelent meg. Evangéliumi hitelesítő és hitvédő olvasmányokat bocsát közre, melyekből a

Házi Kincstár inkább a művelt nagyközönség, a *Koszorú* cz. füzetsorozat (eddig már 70) inkább a nép lelki szükségzeit tartja szem előtt.

E tudománynépszerűsítő és hittudaterősítő munkásságával már is nagy szolgálatot tett Társaságunk a magyar protestantizmusnak. De a mostani nehéz viszonyok között még inkább kellene fokoznunk a működését és meg kellene kedveltetni és népszerűsíteni társaságunkat a protestáns társadalom minden rétegében.

A M. P. Irodalmi Társaságnak tagja lehet bármely magyar férfi és nő, a ki az evangéliumi protestáns eszmék és élet terjedését szíven viseli; valamint az ily szellemben működő egyházi, iskolai és társadalmi testületek is. A *pártoló tagság* évi díja 6 korona, a *rendes tagságé* 12 korona, az *alapító tagok* egyszer s mindenkorra 200 korona, a *pártfogó tagok* szintén egyszer s mindenkorra 1000 korona alapítványt fizetnek (vagy szabályszerű kötvénnyel biztosítanak) a Társaságnak; megjegyzendő, hogy az egyházi és iskolai testületek szabályszerű kötvény kiállítása mellett csak az alapítványi 5%-os kamat fizetésére vannak kötelezve, a tőke befizetését tőlük a Társaság nem kívánja. Eme tagdíjak ellenében a pártoló tagok kapják a *Protestáns Szemle* c. folyóiratot évenként 40—45 ív terjedelemben, a rendes tagok a folyóiratot és a könyvkiadványt (monográfia); az alapító tagok illetménye a folyóirat; a könyvkiadvány és a *Koszorú*; a pártfogó tagok az összes társulati kiadványokra jogot szereznek. A belépés bármikor megkezdhető a titkárnál való bejelentés által s a kiadványok a belépési év elejétől küldetnek az új tagoknak.

Társaságunknak jelenleg 34 pártfogó, 310 alapító, 511 rendes és 499 pártoló, összesen tehát 1310 tagja van: évi bevétele mintegy 12—13 ezer korona, tőkepénze (beleértve a kötvényileg biztosított alapítványokat is) 106 ezer korona. Évi kiadványa körülbelül 80—85 nyomtatott ív.

Ám, hogy e nagyra hivatott társulat kitűzött szép céljához közelebb juthasson, nemcsak kívánatos, de nagyon szükséges volna, hogy a magyar protestáns egyházi irodalomnak minden egyes ágát még nagyobb kiterjedésben művelhesse és népszerűsítse. Szükséges volna, hogy lelkészeinket a szükséges tudományos theologiai munkákkal, művelt világi urainkat, művelt női közönségünket, ifjúságunkat, népünket és gyermekeinket hitvédő és hitszilárdító olyan jó prot. olvasmányokkal s áhítatossági művekkel lássuk el, a minőket az angol, német és francia vallásos irod. társaságok nyújtanak a maguk közönségének.

E végből a mi Társaságunknak még sokat kellene nőnie és erősödnie. S egyesült erővel, vállvetett munkával ez az erősödés el is érhető.

Ebből a célból bizalommal fordulunk a t. Tagtárs Urhoz is. Hitrokonni tisztelettel és bizalommal kérjük arra, hogy M. Pr. Ir. Társaságunkat akár az esperességi gyűlésen, akár canonica visitatio alkalmával, akár külön körlevél kíséretében úgy egyes hitfeleinknek, mint az egyházközösségeknek munkás szerzetetébe hathatósan ajánlani szíveskedjék. Buzdító ajánlatukkal és jó példájukkal a lelkész urak is sokat tehetnek társulatunk erősítésére és népies kiadványaink terjesztésére.

Tisztelt Tagtárs Ur! Ne vonja meg becses közreműködését és támogatását szent ügyünkötől. Az idők gonoszak. Minden erőnket össze kell szednünk, minden tehetségünket ki kell fejtenünk, hogy Krisztus magyar egyházát irodalmilag is erősítsük. A mi fegyvereink nem testiek, hanem lelkiek, s a hol ezeket célszerűen for-

* A felhívás a már tagokhoz van intézve, hogy tagokat gyűjtsenek!

gatják, ott a protestantismus mindenütt diadalmasan nyomul előre. Mi most háttérbe vagyunk szorítva; de ha megembereljük magunkat, ha evangéliumi hittel, magyar lelkesedéssel és protestáns szívóssággal karoljuk föl a szent ügyet, akkor az Igazság Istene ismét visszahozza azt a dicső időt, a mikor a protestantismus szellemileg első, irodalmilag irányadó volt a magyar hazában.

Mi hiszünk, mi bízunk e jobb jövőben, s kérve-kérjük hitfeleinket: csatlakozzanak hozzánk imájukban és munkájukban a magyar protestantismus felvirágoztatására.

Hitrokoni és hazafias üdvözléssel

Budapest, 1901. márc. havában.

Hegedüs Sándor, Gyurácz Ferenc,

k. min., a M. P. I. T. v. elnöke. püspök, a M. P. I. T. I. elnöke.

Szöts Farkas,

a M. P. I. T. titkára (Kálvin-tér 7.)

Énekes könyvünk javítása.

(Folytatás és vége).

Ennyire haladt a bizottság egy fél nap alatt. Most a dallam, majd a szöveg, most egy ujdонат új szó, majd egy szokatlan kép vagy ismételt kifejezés vagy rim akasztotta meg. Most énekelnie kellett, hogy a szöveg módosításának szükségét elismerhesse, majd vitázni volt kénytelen s egy-egy megszokott, vérünkbe vált kifejezésért kellett alkudoznia, vagy egy kimaradt zsoltárért aggodalmaskodnia. De gyönyörűsége is volt! Az átdolgozott zsoltárok egy-egy kiválóbb darabja az újított köntösben is a régi zsoltár erejével fogta meg a bizottság lelkét s bizonyosságot tett az átdolgozó szívének indulatáról.

A második fél nap munkája sem volt gyorsabb, mert a dolog természete szerint nem is lehetett. A 33—51. zsoltárokon haladt végig a bizottság és pedig úgy, hogy a 33-dikat 2 szövegben, a saját dallamával, a 34, 35-diket saját dallamával, a 37-diket az 50-dik zsoltár dallamára átirottan, a 38-dikat két szövegben a saját dallamával, a 39-diket a 30-dik dallamára átirottan nyomatja ki, a 40-dik dallamát meghagyandónak véli s a szöveget ehez a dallamhoz kívánja átjavíttatni; a 42, 43. bemutatott szövegét részben rövidített, részben módosított óhajta, mielőtt a gyűjteménybe felvételnek, a 46-ikat saját dallamával két szövegben mutatja be, a 47, 50-dik maradnak saját dallamukkal a javított szövegben; az 51-diket, a mely a 137-dik zsoltár dallamára volt átirva, saját dallamával együtt véli megtartandónak s az elnököt megbizta a dallam rythmisálásának eszközzésével.

A második nap első felében a munka gyorsabban haladt s a bizottság az összes zsoltárokkal végezhetett.

Az 57-iket a 137-ik dallamára, az 59-iket a 146-ik dallamára, a 61, 62-öt a saját dallamára, a 63-at a 42. dallamára, a 65, 66, 67-ik zsoltárokat saját dallamukra, a 71-et a 6-ik dallamára, a 72-öt (két szövegben) a saját, a 75-iket a 135-ik dallamára átirottan hallgatta meg és fogadta el, úgy azonban, hogy az utóbbi kihagyását dallamostól együtt kívánatosnak tartja. A 77-et (két szövegben), a 80, 81-et saját dallamaikkal, a 84-et (három szövegben), a 86, 89, 90, 91, 92, 95-ik zsoltárokat saját dallamaikkal a javított szövegben, a 96-iknak a 38-ik dallamára átirott szövege helyett a régi szöveget a régi dallamra átjavítva, a 98-ikat saját dallamával a javított szövegben kívánja felvenni, a 99-iket pedig dallamostól

együtt kihagyandónak véli s ugyanígy a 100-ikat is, a mely a bemutatott szövegben a 134-ik zsoltár dallamára van átirva. A 102, 103-ik saját dallamukkal, a 104-ik a 148-ik dallamára átirottan, a 105 a saját, a 108 a 30-ik dallamára, a 111 a saját, a 112 a 128-ik, a 113 a 21-ik, 116 a 74-ik, a 118 a 66-ik dallamára átirottan, a 119 saját dallamával (derekasan megrövidítve), a 122 a saját, a 125 a 65-ik, a 126 a 35-ik dallamára átirva vétetnek fel a nagy gyűjteménybe; óhajtaná azonban a szöveg-bíráló-bizottság, bizonyos történeti visszaemlékezések miatt, a 126-ik zsoltár dallamának meghagyását is. A 128 a saját, a 130 a 38-ik dallamára s egy másik szövegben az „Uram a töredelmes“ kezdő ének dallamára, a 134, 135, 136, 137, 138 (két szövegben) a 139 (szintén két szövegben), a 140. saját dallamaikra javítottan, a 141 a 116 zsoltár, a 143, 146, 148, 150 szintén saját dallamaikra átirottan fogadtattak el, a 144 zsoltár dallamát (a mely kihagyatott) visszavétetni, rythmisaltatni, szövegét a szükséghez képest javíttatni kívánja a bizottság.

Délután került a sor a *programmon kívüli zsoltárookra*, vagyis egyeseknek arra az óhajására, hogy alkalmatos szövegekben olyan zsoltárok is tartatnának meg — (ha nem ének gyanánt, legalább az egyszerűbb hívek lelki táplálékául, tehát olvasmányok gyanánt) — a melyek előbb kihagyandónak ítéltettek. A bizottság ezt a szempontot is méltányolni kívánta s ilyen módon a bemutatott zsoltárok közül felveendőknak ítélte még a 2, 4, 7, 14, 29, 36, 41, 55, 60, 69, 73, 79 (két szövegben), 94, 109, 121. zsoltárok javított szövegeit is. A nagy közönség és a sajtó feladata lesz majd azoknak értéke felett s így meg-, vagy meg nem tartása felett döntő véleményt mondani.

A dicséreték közül első helyen — énekes könyvünk beosztása szerint — a *kezdő énekek* kerültek rostára és pedig előbb a magyarországiak, azután az erdélyiek, miután e tekintetben az unión még mindig *innen* vagyunk.

A magyarországi *kezdő énekek* közül részint a maguk eddigi teljességében, részint bizonyos változtatásokkal megmaradnak a következők:

a) *Vasárnapiak*: 1. Szent Isten noha néked; 2. Óh mely boldog ember az; 3. Úr Jézus mely igen drága; 4. Óh Úr Jézus légy közöttünk.

b) *Köznapiak*: 1. Úr Isten mi sok szükségét; 2. Ez új reggel arra serkent; 3. Uram a töredelmes; 4. E szent házban megállottunk; 5. Úr Isten téged; 6. Jövel óh áldott szentlélek — kezdetűek.

Az erdélyi *kezdő énekek* közül marad az 1, 11, 15, 18 változatlanul, a 6-ik némi változtatással, a többi a 12. kivételével (a mely szövegében és dallamában egyformán gyöngé) ugyanaz a magyarországiával.

A *dicséretre* vonatkozólag előre bocsátotta az elnök, hogy azok átalakításánál a gyakorlati cél lebegett az illetők szemei előtt s az volt az ő főtörekvése is, hogy dicséreteink legnagyobb része egészen véve énekelhető legyen s azok mintegy imádságyszerű kisebb egységeket képezzenek s mostani terjengős minőségükből, terpedt formájukból a templomi szükségnek s az isteni tisztelet egységének kívánságaihoz képest módosíttassanak.

A bizottság helyeslően a vezérelvet s örömmel vévén tudomásul, hogy a meghagyandónak ítélt dicséretre a jelzett vezérelv szerint *kivétel nélkül* átdolgoztattak, legott hozzáfogott az egyes dicséretre felülvizsgálásához s lelki gyönyörűséggel győződött meg az átdolgozók munkájának fáradságos voltáról és sikere felől. A legkényesebb természetű dicséretre volt a bizottság különösebb tekintettel és azokra az egyes darabokra, a

melyek országszerte becsesek s úgy szólván minden betűjökben ott élnek a nép vallásos érzületében. Voltak dicséretesek, a melyeknek újabb simítását s az eredetihez való közelebb vitelét, egy némely versszakainak teljes régiségökben való helyreállítását mondotta ki a bizottság még abban az esetben is, ha a dallam rythmusának a szöveg nem egészen felelne is meg; de viszont szép számmal akadtak olyan átdolgozott dicséretesek is, a melyek egyszeri hallásra megvették a bizottság szívét s voltak olyan mesteri rövidítések is, a melyek újabb köntösükben százszorosan meghaladják az eredeti költemény becsét.

A dolog summája pedig az lett, hogy a magyarországi énekes könyvből átdolgozott dicséreteseket (egyesekeket némi javítás után) általában felveendőknak mondotta ki a bizottság abban a számban, a mint azt a korábbi előmunkálatok már meghatározták.

Az erdélyi énekes könyvből pedig (a melyre az átdolgozás még jóval, igen sokkal kívánatosabbnak bizonyult, mint a magyarországi) a következőket vélte a próba énekes-könyvbe kinyomatandóknak: „A 16-ikat, 17, 18, 28, 29, 30, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 45, 52, 57, 60, 66, 73, 96-ot a bemutatott és jelentékenyen javított szöveggel; a 101-iket — noha azt az erdélyiek iavalják — csak feltételesen, mintegy a további bírálat tárgyául kívánja kinyomatni. A 149-et a javított szövegben; továbbá a confirmatói alkalmakra írottak közül a 169 a, 169 b, 170, 171-iket s a különösebb alkalmakra szólók közül a 202, 210, 212, 214-iket s programmon kívül a 178-ik számú 6-év utoljára mondandó s Erdélyben kedveltségnek örvendő dicséretet.

Ennek a munkának egy jórésze már a 3-ik napra esett s ugyancsak ekkor vette a bizottság bírálat alá a bemutatott új énekeket is. A nagy mennyiségű e fajta ének között 90 darabot talált az elnök olyat, a mely a további fáradságra érdemes s a nagy gyűjteménybe felvehető. Ha egy részét a közönség és sajtó nem találná is alkalmasnak az énekes könyvbe leendő beiktatásra, de hihetőleg sokan találhatják azokat alkalmasoknak a vallásos kedély tápláló eledel gyanánt s mint ilyenek talán tankönyvekben, talán ima-könyvekben felhasználhatókká lesznek s így gyümölcsöt teremhetnek: egyik 30, a másik 60 vagy 100 annyit. Az új énekek között némelyek hazai, mások idegen költők után való átdolgozások s némelyek olyan kivételes alkalmakra szólók, a melyenekre az eddigi énekes könyvünk nem volt tekintettel (reformatioi emlék-ünnepre stb.)

A bizottság ezeket az énekeket is átnézte s jól esett megtudnia, hogy ezek legnagyobb részét a benső ember diktálta s mint ilyenek egy vagy más tekintetben csakugyan meghasználhatók lehetnek. Van ezek között néhány kezdő ének, jobbra azok (némi javítással), a melyek az „Előmunkálatok“ VI. füzetében olvashatók; vannak nagy ünnepekre, vasárnapokra, hétfőre, szombatára, egyéb köznapokra, adventre, böjtre, bűnbánati alkalmakra szóló énekek. Itt van a gályarabok éneke is, a melynek szövegét azonban nem tartja a bizottság istentiszteleti alkalomra valónak s így nem is tudja elképzelni, hogy az a mi énekes könyvünkben mostani szövegében megállhasson. Dallamát felvendőnek véli.

A nagy gyűjteménybe felvehető énekek átnézése után figyelemmel volt a bizottság azok munkájára is, a kik nagyobb terjedelmű gyűjteményeket küldtek be az énekügyi bizottság elnökségéhez s azokból is meghallgatott egyes darabokat, leginkább olyanokat, a melyek nyomán — az egyes átnézők véleménye szerint — az egészről lehető hű képet lehet alkotni. A mi csak meg-

tarthatónak mutatkozott, ezekből is válogatott a bizottság a nagy gyűjtemény számára a további bírálat anyagául s figyelemmel az egyesek kiváló buzgóságára is.

A 3-dik nap is rá alkonyodott már, a mikor munkájával elkészülhetett s a munka eredményén végig gondolhatott. Csak úgy zsongott a feje minden egyes bizottsági tagnak a keleti képektől, az ó-szövetségi dalnokok panaszeitól s a francia dallamok csendes, méltóságos hangjaitól, a babiloni vizek zúgásától, a Libanon cédrusainak suhogásától; de jutalmazva látta fáradságát abban az édes reménységben, hogy a javított énekes könyv nem sokára készen lesz és nemcsak az erdélyi testvérekkel való uniónak lesz pecsétjévé, hanem a szomszédhoz híveknek is csillapító italává s az éhezőknek tápláló eledelévé.

A bizottság elnöke iránt való tiszteletet és elismerést a legilletékesebbek egyike, *Lévay József* fejezte ki, szinte csodálattal emlékezve arról a rendithetetlen kitartásról és olthatatlan buzgóságról, a melylyel *Fejes István* az énekes-könyv reformja körül forgolódott és folyvást forgolódik, a melynek csak az lehet igazi jutalma, ha az énekes könyv mielőbb elkészülhet és a családokban és templomokban felhangzanak a javított zsoltárok és dicséretesek — az átdolgozók nevének dicsőségére s az anyaszentegyház nagyjainak és kicsinyjeinek gyönyörűségére.

A bizottság meleg szívvel osztván a kiváló tolmács elismerését, megbízta az elnököt, hogy a még szükséges javítások elvégzése után, állítsa össze a *próba-énekes könyvet* és azt mielőbb nyomassa ki és küldözze szét a tavalyi megállapodás szerint.

A sajtó és az egyes hivatottak dolga lesz aztán, hogy a próba énekes könyvből mielőbb mennél tökéletesebb templomi énekes könyvünk legyen.

ry.

A magyarországi tótajkú református gyülekezetek sorsa.

(Folytatás.)

De hogy ha R. L. úr félreértett engemet, e kicsiny személyt, hogyne értené félre a kálvini irányú reformatio alapgondolatát? Érvelhetett volna ellenem R. L. mindennel. Elmondhatta volna, hogy a tótokat magyarokká tenni igenis hazafias politika, mert kevesen vagyunk magyarok, az egységes magyar nemzeti állam megteremtése igenis fenszóval sürgeti a magyarosítást; ha én ezeket kétségbe vontam volna, de hogy a kálvini irányú reformatio eszméjének felvételével vitassa azt, hogy más nyelven beszéljünk, mint a mit a gyülekezet megért, azt R. Lászlótól nem vártam volna. Azt hiszem, el fogja ismerni R. L., hogy a kálvini irányú reformatio elveinek leghivatottabb magyar-rajója maga Kálvin. Mit mond ő a köztünk fenforgó kérdésre nézve Institutiojában: „Innét az nyilván megtetszik, hogy nem görög nyelven kelljen az Deakoknál, sem deák nyelven az franciáknál, vagy angliaiaknál, hanem köztartományi szóval és az egész néptől megérthető nyelven kelljen az közönséges könyörgésnek lenni, mivel-hogy az egész anyaszentegyháznak épületire kell annak nézni, mely az idegen szóval és nem érthető nyelven semmikepen meg nem jobbítottatik. Az kik pedig sem az szeretnek, sem az természetnek törvényével nem gondolnak, azoknak az Szent Pál méltósága által kellene csak valamennyire is megindulniok. az melynek szavai ez iránt semmikepen nem homályosak. Midőn te lélekben hálákat adsz, az tudatlan paraszt ember mit mond-

hat amiatt a te hálaadásodra, mivelhogy nem érti az, mit mondasz? Mert jóllehet, te jó móddal adsz hálát, de abból más nem épül. (Kálvin Institutio III. könyv 20. r. 33. v. Szency Molnár A. fordítása.)

Kálvin tehát úgy gondolkozik és igen helyesen, hogy mindenkinek azon a nyelven predikáljunk, melyet megért, franciának franciául, németnek németül. Ez oly radikális elve volt a reformationnak, mint akár a hit által üdvözülés tana. Népet nevelni a reformationnak nem lehetett parancs szóval, csak az ige fegyvereivel, úgy, hogy a nép tulajdon szemeivel lássa a különbségeket a két vallás közt. Ez aztán természetesen egyuttal nemzeti politika is volt, a mennyiben a nemzet, a nép nyelvén kellően szólni, egy rakás nemzeti író teremtett, kik a nép lelkét hullámozásba hozták, e hullámozás pedig felszínre hozta az eddig elrejtett drága gyöngyöket.

Ilyen értelemben kell venni a reformationnak nemzeti hatását. Tessék csak végig pillantani a világirodalom történetén, vagy legalább azon korszakokon, melyek a reformatort megelőzik. Az irodalomban mindenütt pangás, a nemzeti eszmékről szó is alig lehet. Németországban pl. a reformatort megelőző korszakot az irodalomtörténet is hanyatlás korának ismerteti. De megszületik Luther fordított bibliája, német nyelvre fordított bibliája és ez lett, mint ezt utjabban mind többen és méltán hangoztatják, a német reformatio és a nemzeti állam alapvetője.

A reformatorok ezen elvét mindenütt elismerték s igazságként üdvözölték, Német alföldön, Angliában, Franciaországban, még a szomorú sorsra jutott Spanyolországban is. Mindenütt irodalmi dekadencia a reformatio előtti kor ismertető vonása, de mindenütt emelkedés támad a reformatioval irodalomban, s nemzeti érzésben, mert mindenütt első szükségnek tekintik a nép lelkéhez, az általa megértett szóval való hozzáférhetést. De minek menjünk messzire példakért, ez különösen nálunk bizonyult be, Károli biblia fordításával, Szency Molnár Albert zsoldaival, a reformatorok magyar irataival. Ha ezek latinul adatnak ki, ugyan mi célt érnek vele. Érti-e a nép, megszereti-e a reformatort, támad-e így hegyeket mozdító hit, szabadság vágy, nemzeti érzés, meggazdagszik-e a nemzeti irodalom. De így igen. Mert a Kalvini vallást követve, magyarok lévén: természetesen ezen nyelven kellett azt hirdetni. De vajjon, ha a szlávokat magyar nyelven akarták volna annak megnyerni: sikerült volna-e ez? Később is a kálvinizmusnak magyar vallás nevezete, nemzet fentartó ereje, nem abban nyilvánult, hogy az idegen nyelvűeket megmagyarosította volna, mert hiszen látjuk, hogy idestova 400 év óta a tótok mégis csak tótok maradtak, hanem igenis abban, hogy következetesen hirdette a magyarnak a magyar szót; és míg körülte a magyarság sok része elnemzetlenedett, mert istenitisztelete is idegen nyelven volt, addig ő megmaradt e következetes reformatioi és kálvini iránya mellett magyarnak.

Most ígéreteink szerint azt kell bebizonyítani, hogy R. L. ur nemcsak engemet, nemcsak Kálvint értette félre, hanem a közelfekvő példákat sem ismeri igen alaposan. Megakarván dönteni azon álláspontomat, hogy a tótul beszélő hívek kezébe adjunk valami áhitatosságra ébresztő könyvet, mert így a hitélet nagyon meg fog gyengülni; két fő érvet hoz fel ellenem. Az egyik az, hogy ne csak állítani látszassék, hogy hivatkozik Bánócra, Lasztomérre, Málczára, mint a hol magyarosítás folyik, mégis virágzó a hitélet. Hát igaz,

hogy mindhárom helyen virágzó a hitélet, csak hogy mindegyik lelkész minden istenitiszteleti cselekvényt azon a nyelven végez, melyet a hívő megért, vagyis tótul. Még a lasztoméri is, a ki pedig Réz László ur szerint nem nagyon tud tótul; kivéve, hogy a kimutatott harmadik vasárnapon magyarul szólnak; de erre vonatkozólag egyszer a bánóci lelkész előttem úgy nyilatkozott, hogy ezen vasárnapon mindig kevesebben látogatják a templomot. Már ha beszélnének és értenének azok a hívek magyarul, a hogy R. L. állítja, csak inkább könnyebb volna azoknak a lelkészeknek, a kik született magyarok, magyarul végezni, mint tótul. De ők látván azt, hogy ha a magyarosítás oly kevésbé haladt még, hogy a legegyszerűbb közbeszédben, presbytériumban magokat magyar nyelven megértetni nem tudják, kivéve talán a málcait, hol a presbytérium jobbára intelligensebb emberekből áll, mikép szóljanak ott az Isten házában, a lelkek épületére szánt helyen, a hol a testnél kissé magasabb dolgokról van szó, oly nyelven, melyet a hívő még a legközönségesebb vonatkozásaiban sem ért. Hogy aztán mikép énekelnek a bánóci tótok, a kik a magyar beszédet nem értik, azt már én nem értem. Látszik tehát, hogy R. L. ur a fenti argumentumra vonatkozólag példáját nem igen jól választotta meg.

(Folyt. köv.)

Péter Mihály.

Az abauji lelkészek kongruája.

(Részlet az esperesi jelentésből.)

A most zárult 1900/1. egyházi évnek uralkodó planetája, épen úgy, mint az előbbi kettőnek, a kongrua volt. Most azonban már, nem kis könyebbulésünkre és vigasztalásunkra elmondhatjuk, hogy „elvégeztetett.” Bármint óhajtottam volna is ez alkalommal a kongrua-ügy 3 éves történetét, egy rendszeres képen, teljes elfogulatlansággal felmutatni, jelen körülmények közt erről le kell mondanom s meg kell elégednem pusztán és egyedül a végeredmény felmutatásával.

Egyházmegyénkből 70 lelkészi állomás részére kértünk államsegélyt és 68 állomás részére immár meg van állapítva és ki is utaltatott. Az elmaradt 2 egyház, Fügöd és Vizsoly, még ezután fog elintéztetést nyerni, a mennyiben ezeknél, mint régen szünetelő állomásoknál, némi speciális kívánalmak merültek fel.

A 68 lelkészi állomás részére

A) 1200 koronáig.

Saját felszámításunk szerint volt	
szükséges	30,957 kor. 51 fill.
Ezzel szemben a minisztérium meg-	
állapított	29,009 „ 16 „
kevesebbet	1,948 kor. 35 fill.

B) 1600 koronáig.

Saját felszámításunk szerint volt	
szükséges	57,456 kor. 91 fl.
Ezzel szemben a minisztérium meg-	
állapított	55,508 „ 12 „
kevesebbet	1,948 kor. 79 fill.

Figyelembe véve most már csakis az 1600 koronáig való kiegészítést, a számok kérelmelhetetlen és csálhatatlan bizonyosságával állíthatjuk a következőket:

1. Egyházmegyénk 68 lelkészi állomása részére évi 55,508 kor. 12 fill. államsegény lett biztosítva, a mi, 5%-es jövedelmet számítva, 1.110,162 kor. 40 fill. tőkének felel meg;

2. Saját magunk felszámítása és a minisztérium megállapítása között csupán 3. 4% különbség van, a mi, átlagban, egy lelkészi állomásnál 28 kor. 65 fillért jelent;

3. Tagadhatatlan, hogy néhány lelkészi állomásnál, a kétféle felvétel közt 200—300 korona különbség van és pedig az egyházi felszámítás hátrányára; azonban ennek okát legtöbbször abban találjuk meg, hogy maga az illető lelkész nem volt kellőleg tájékozva, vagy nem járt el kellő körültekintéssel a bizonyítványok beszerzésénél és az adatok beszolgáltatásánál.

Viszont azt sem szabad elhallgatnunk, hogy 10 lelkészi állomásunknál, a minisztérium az államsegélyt nagyobb összegben állapította meg annál, a mit saját magunk feltüntettünk.

Most legyen elég ennyi a kongruáról. Később, ha módomban lesz, bővebben is vissza fogok térni e tárgyra, melyre nézve az elfogulatlan bírálat hangját még alig volt alkalmam hallani vagy olvasni.

Révész Kálmán.

KÖNYVISMERTETÉS.

Közönséges évfordulati és alkalmi egyházi beszédek.

Irta: Kiss Áron, ezelőtt porcsalmai, most debreceni ev. ref. lelkész, a tiszántúli ev. ref. egyházkerület püspöke. Budapest, kiadja Kókai Lajos, 1901. Ára 2 kor. 50 fill.

Nincs szomorúbb dolog, mint az, ha leél valaki egy életet és semmi örökség sem marad utána, sem anyagi, sem erkölcsi örökség. Nyilvános jele ez a munkátlanságnak. A fiak keresnek, kutatnak s az apa után semmi, de semmi nem maradt hátra. A lelkészek különösen ki vannak téve e szomorúságnak; de csak egy oldalról, az anyagi kincsek terén; szellemi örökséget, ha életök nem telik el hivatkozásban, annál bővebben hagyhatnak. Kiss Áron debreceni lelkész és tiszántúli püspök még élő ember, de már azon a ponton, hogy örökségét alig szaporíthatja, így a mit eddig gyűjtött, méltán elő lehetett keresni s összeszámlálni.

Kiss Áron munkás életét, mely annyi becses termelt az egyházi történelem terén, jól ismerjük; Kiss Áront, a prédikátort, az egyházi beszéd íróit nem ismerte a magyar ref. egyház. Fia, a nagy-kőrösi tanító-képezdei igazgató érdeme, hogy utána nézett édes apja e nemű munkálkodásának és e téren sem találván életét hasztalanul eltöltöttnek: elhatározta, hogy apja egyházi beszédeit közre bocsátja. Maga a fiú így jellemzi ezeket a beszédeket, melyeknek jelenleg első kötetét adta közre, különben pedig az egész mű négy kötetre fog terjedni: „Ne várjon senki és ne keressen e beszédekben demoszthenesi és cicerói szónoklatokat, ne keresse a XIX. század uralkodó eszméinek fejtegetését, ne keresse a világ, vagy hazai irodalom úgynevezett szép prózájának termékeit, vagy egy Török Pál, Székács József, Szoboszlai Pap István, Dobos János predikációival versenyző műalkotásokat, mert itt csak egy értelmes lakosokból álló magyar falu református predikátora áll az olvasó előtt, de a ki katedrájának becsületére vált, híveinek lelki szükségéért írt és beszélt, írt legnagyobb részben rögtönözve és predikált szíveket indítólag.”

A fiúnál apja iránt megengedhető volna az elfogultság is és Kiss Kálmán a fiú mégis híven és igazán jellemezte Kiss Áront, az apát.

Végig lapoztam e kötetet, sőt a hatás kipuhatólása szempontjából most már nehányat a szószéken is fölhasználtam e beszédekből és mondhatom, hogy Kiss Kálmán jól tette, hogy e beszédeket nem hagyta tovább sárgulni az íróasztal fiókjában s a többieket is közreadja, mert ezzel szolgálatot tesz a magyar beszédiradalomnak. Tökéletesen igaz, hogy Kiss Áron nem az úgynevezett legnagyobb szónokok közül való, nem éri el azoknak magaslatait sem a gondolatok gazdagsága, sem a stílus szépsége tekintetében, mert Kiss Áron ezeket talán, úgy sejtjük, követni sem akarta: ő életének javarészt falusi gyülekezetben töltötte el. Mit használt volna itt a fenszárnyaló stílus, a mélységeket és magasságokat járó gondolat. De hogy a falusi lelkész mint írjon, hogy beszéljen, hogy működése ne legyen füst és pára, — abban Kiss Áron követendő példa. Népünk bibliai, legalább olyannak szeretjük feltüntetni, amely szereti a bibliát. Hát csak papja üssön el tőle? Hát csak az ő beszédei s az azokból kiáradó szellem járjon attól oly messze, mint Makó vitéz Jeruzsálemtől. Pedig sok mostani predikátor eszejárása ma annyira van tőle! Népünk szereti egyszerű, világos beszédet. Hát csak a papja beszéljen homályosan? Népünk a gondolatok külső szerkezetében is szereti a világosságot, hát csak a papja vesse meg azokat? Én még sohasem tapasztaltam, hogy még a szóvirágok nélkül való legegyszerűbb beszéd is, ha van rajta bibliai szín és zamat, logika és világosság a szerkezetben s kellő összefüggés, a hallgatóságot untatta volna. Kiss Áron szónoklatai ezek közül valók. Beszédei szerkezetileg a műalkotás szabályainak figyelembe vételével készültek, e szerkezetbe pedig annyi bibliai színt és zamatot öntött, népét oly értelemmel s az élet s hallgatói szükségletének oly nagy ismeretével tanította, hogy ezek a beszédek igazán egész élvezetes szószéki „tanítások”.

Állításunk igazolásául bemutatjuk e beszédeket egyenként és röviden. A kötet 15 közönséges s 10 évfordulati és alkalmi egyházi beszédet tartalmaz. A legtöbb beszédhez tárgyszerű elő- és utóima van csatolva.

A 1. beszéd a Lukács XV. r. 11—30. verse alapján *Istennek az emberiség boldogításában kimutatott atyai szeretetéről* szól. Párhuzamba állítja a tékozló fiút velünk, atyját Istenünkkel azon lépések szerint, melyek a tékozló fiú történetében oly szépen vannak felállítva a nagyravágyás, az elbukás és megalázás az azt követő megtérés és megbocsátás által. Teljesen szöveg szerinti beszéd.

2. b. Préd. VII:16. verse szerint *szól a túlzásról az igazság közlésében*. Első részében a hitbéli, második részében a gyakorlati téren való túlságait az igazságnak teszi eszmékedése tárgyává. Nemcsak szövegszerű, de igazi evangéliumi szellemű beszéd. Meghallgathatnák különösen az első részt a felekezeti esküdők minden táborban.

3. 1. Kor. IX:11., 12., 13., 14., versek alapján tárgyalja azon főgondolatot, hogy *a kik az evangéliumot prédikálják, az evangéliumból éljenek*. A belső hivatalnokok fizetését hanyagúl kiszolgáltatókat ostromozza. A régi predikációi táraiban sokszor tétetett ez a kérdés elmékedés tárgyává, most is igen alkalomszerű. Jó, okos beszéd.

4. Zsid. XII. 16. 17. alapján az Isten ajándékival való rossz gazdálkodásról elmékedik. Első részben a testi, másodikban a lelki ajándékokkal való rossz gazdálkodást ecseteli. Szövegszerű, értelmes, jó beszéd.

5. Zsolt. 63:24. *Az Isten élet-tanácsa*. Két részre osztja a szöveget. Az elsőben szól arról, hogy az Isten élet-tanácsával miként igazgat bennünket az életben, 2 s mikép eszközli, hogy ez által égi dicsőségbe jussunk. Kifogástalan minden tekintetben.

6. 17. Zsolt. 5. 6. *A világ útja, Isten útja*. Beszél a világ könnyebb, de kárhozatosabb, az Isten szorosabb, de dicsőségteljesebb útjáról. Ezen beszédet akkor mondotta el, midőn 1850-ben az egyház ügyeivel foglalkozó miniszteri konferenciára hivatott és készült.

7. Jer. III. r. 26. A béketűrésről, melyet tanácsol a józan ész szava, a világ változandóságának tapasztalása, az Istenben való hit. Irta 1849-ben, gondolhatjuk, mily célzattal.

8. Máté X: 14. alapján az okossággal párosult jószívűséget tűzi ki főtételül. Ennek folytán beszél az okosságról, majd a galamb-szelidségről. Targyszerű, világos, megindító beszéd.

9. V. Móz. 18: 10. A babona ellen irányuló. Első részében arról szól, hogy a babonának s a babonáskodásnak nem kell hinni, 2. a babonáskodást Isten megbünteti. Mint látszik, ez is a szöveghez alkalmazkodik. De megjegyzem e beszédre, hogy ma még a legfélreesebb gyülekezeteinkben is alig volna elmondható, a nélkül, hogy mosolyt ne keltene. A babonáskodásnak oly neveit ostromozza ugyanis, melyek nem hiszem, hogy legképzettebb gyülekezeteink lelkében is élének többé, legalább én, a ki meglehetősen ismerem népünk gondolkodását, nem tartom azt ily elmaradottnak. Ez is mutatja, mily sokat haladt 50 év óta a népműveltség. Leszámítva nem aktualis voltát, egyébiránt jó beszéd.

10. Szép és kimerítő beszéd ez is, mely ezen főtételt viseli: „Milyen legyen isteni szolgálatunk?” (Róm. 7: 16.) Így felel meg rá: „legyen 1. lelki, 2. okos, 3. gyönyörűség.”

11. Filipp. II: 4. A közhasznosságról szól felosztás nélkül.

12. Lukács 24: 30—39. alapján arról beszél, hogy a halottak lelki megjelenésének ellene mond 1. Jézus, 2. az okosság, 3. a tapasztalat. Magában véve igen jó és tervszerű beszéd, de, tudja Isten, erről is azt tartom, a mit a 9. számúról. Nem volna ma már csak igen elmaradott gyülekezetünkben actualis. Vagy a spiritismus tanaira tetszik gondolni? Hát az igaz, No lám, milyen furcsa a világ!

13. Istennek kell inkább engedni, mint az embereknek. (Ap. Csel. IV. 5. és 19.) Történeti bizonyítékokkal, felosztás nélkül fejtegeti ez igazságot. A pátens korában iratott. Lelkesítő beszéd.

11. Főtétel: Örüljete az örülőkkel (Róm. XII: 15.).

1. Mert az öröm életünket meghosszabbítja, szívünket nemesíti, nagyobbszerű nemes vállalatra képesít. 2. De csak akkor, ha az Istenben való lesz. Az Istenben való örömet pedig megismerjük az első részben felsorolt jellemvonásairól. Kifogástalan, sikerrel használható munka.

15. A 15. Zsoltár alapján a tökéletes ember jellemvonásait rajzolja meg. Szövegszerinti és hiánytalan rajza ez a tökéletes embernek.

Következnek az évfordulati és alkalmi beszédek:

1. Téli. (Jób 37: 5., 6.). Mire indít a tél bennünket. Így felel rá: 1. Az Isten jóságának meggondolására, 2. Nyugalomra, de mely nem a hivatkozásban, de az Istenbe vetett nyugalomban áll. Sikerrel használható téli beszéd.

2. Talán az összes beszédek közt a legjobb és legszebb ezen tavaszi. (Jób XII: 8.). Beszélj a földdel és megtanít. Kimerítően festi a tavaszt, mikor 1. minden imádja Istenét, tehát nekünk is imádnunk kell. 2. Mikor minden örül, nekünk is örülnünk kell. 3. Minden szeret, nekünk sem kell irigyeknek lennünk. 4. Minden tiszta, mi se legyünk bűnösök.

3. Nyári. I. Kor. III: 6. Isten adja az előmenetelt. Felosztás: 1. Hasztalan minden emberi igyekezet, mert Isten ad erőt, tért és alkalmas időt. 2. Ezért áldásait hálásan kell fogadnunk. E részben bővebben fejtegeti a valódi hálát. Mint látható a textus főgondolataitól el nem térő beszéd.

4. Őszi úrvacsora-osztás előtti vasárnapon tartott Jerém. VI: 16. alapján. Főtétel: igaz és gonosz út. Rései: Járjatok Isten útján, mert ott van a testnek és léleknek nyugalma. 2. Járjatok a felebaráti szeretet ösvényén. 3. Készüljete a síron túli életre. Debreczenben, 1892-ben iratott. A megaggott ember kedves borongó hangulata ömlik el a beszédén.

5. Árvíz idején. (Máté VIII: 25.). A főtétel nincs ki-tűzve. Az első részben arról szól, hogy az elbizakodást követi

a kétségbeesés. 2. A vészben csak a hit tarthat meg. A szövegen jól felépített beszéd ez is.

6. Mostoha időben. (Jób. 2: 10.). Miként tűrje a hívó ember a nyomorúságot. Felosztás: 1. Gondolja meg, hogy kitől és miért szenved. 2. Ezért táplálkozik lelke az Istenbe vetett okos bizodalom kútjéből. Szerkezetileg és tartalmilag igen sikerült beszéd.

7. Aratás. (Gal. VI: 7., 8. alapján). Valamit az ember vetend, azt aratja. Felosztja magát a textust 2 részre. Mert a ki a testnek vet, a testből veszedelmet. 2. A ki a léleknek, a lélekből arat örök életet. Bizonyosan tudom, hogy e témáról van legalább is ezer predikációnk, de azért nem lehet el-koptatni.

8. (IV. Móz. 18: 20.). Emlékezés a 25 éves lelkészi pályára. Kiss Áron ugyanis ezt az időpontot is felhasználta egy predikáció megírására és elmondására. Szép cselekedet, mert melegséget és szeretetet lehet vele önteni a szívekbe a lelkész iránt, a ki ezen a ponton megemlékezik, hogy az Isten volt eddig vele, reméli, hogy ő lesz mellette a jövőben is. Ezért hálás lesz iránta parancsolatainak betöltése által.

9. 10. Az első I. Sámuel 3: 12., 13. alapján a gyermekek erkölcsi, az utóbbi Zsid. 2: 13., szerint a gyermekek testi neveléséről elmélkedik. Mindkét beszéd igaz, mindig érvényes neveléstani elveket fejtegetnek. Építőleg használhatók.

Mint látszik, Kiss Áron, mint lelképásztor, egyike volt azoknak, a kik életüket jól töltötték. Élesszemű és gondos predikátor is, a ki nem ötletszerűleg dolgozik, s nem arról ír és beszél, a mi épen eszébe ötlük, hanem keresi a bajt és hibát, együtt érez gyülekezetével. Csak az ily munkából származhatik áldás. Csak az ily lelképásztor építhet és pedig sikerrel. A további beszédek is kíváncsian várjuk. Ezeket pedig ajánljuk lelképásztorainknak. Sok tanulság meríthető belőlök.

Péter Mihály.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— Halálozás. A kolozsvári ev. ref. theol. fakultást nagy csapás érte márc. 23-án, a mikor is Molnár Albert, a gyakorlati theol. tanára élete 52-ik évében rövid betegség után meghalt. Mi személy szerint nem ismertük, de lelkét beszédeiből s írtaiból, úgy gondoljuk, jól ismerünk meg. Az Úr igéjének hű és igaz hirdetője volt, a gondjaira bizott nyájnak s ifjúságnak fáradhatatlan legeltetője és vezetője, a ki magasan nyárnyaló lelkének tüzeit s mély tudását akadályt nem ismerőleg igyekezett érvényre emelni, hogy az evangéliom ereje hassa át a gyülekezetet is, a melyben szolgált volt, az ifjúságot is, a melyet az Ur sáfárságára oktatgatott. Megállapodott gondolkodás, józan ítélet, tiszta jellem s igaz emberbaráti érzés jellemezték, a melyeknek vonásai kiolvashatók valának beszédeiből s írtaiból, a melyeken a szelídség és szeretet lelkének fátyola vonult keresztül. Az Ur által meglátogatott intézetnek veszteségét mélyen fáljaljuk, az elhunynak özvegyen maradt hitves társának szív sebére gyógylást kérünk a gondviseléstől, az elköltözöttnek emlékére áldást! (n.)

— Egyházmegyei gyűlések. Az alsó-borsodi egyházmegye Dorogmán tartja közgyűlését ápril. 23—24. napjain, az alsó-zempléni Sárospatakon ápril. 22—23-án, a felső-borsodi ápril. 17-én, ugyanakkor a tornai is.

— A felső-szabolcsi ev. ref. lelkész-egyesület Andrassy Kálmán elnöklete alatt ápril. 10-én tartja ez évi tavaszi gyűlését Nagy-Kállóban, a melynek főtárgya a parókhiális könyvtárak felett való tanácskozás leendő.

— **A nagy-kállói ev. ref. gyülekezet tagjainak szép napjaul ígérkezik** ápril. 10-ike, a mikor meg fognak emlékezni köztisztületben s szeretetben álló s közöttük immár 25 év óta működő buzgó lelkipásztorokról: *Görömbei Péter* esperesről. A megemlékezést, a tisztelt és szeretet nyilvánulását emelni fogja az egyházmegyei lelkész-egyesület, a mely ápril. 10-én éppen ez alkalomból Nagy-Kállóban fogja gyűlését tartani.

— **Tanár-választás.** A pápai ev. ref. theol. akadémia gyakorlati theol. tanszékére, a mely Kiss Józsefnek pápai lelkészszé választásával üresedett meg, *Csizmadia Lajos*, lepsényi lelkészt választotta meg a dunántúli egyházkerületi közgyűlése. Az állásra 6 pályázó jelentkezett volt.

— **Főigazgatói látogatás.** *Géresi Kálmán*, debreceni tankerületi főigazgató, mint a közoktatásügyi miniszter képviselője a sárospataki főiskolában márc. hó 25—28. napjain tartotta meg hivatalos tanügyi szemlét. Meghallgatta a tanításokat, a tanulók feleletét, átnézte a tanítványok dolgozatait s az iskola tanulmányi állapotának minden fontos mozzanatáról közvetlen információkat szerzett. Látogatása után megfigyeléseinek és tapasztalatainak eredményét a tanári karral tartott közös értekezleten adta elő. Ezek szerint főgimnáziumunk tanulmányi színvonalát minden tekintetben olyannak találta, a milyent csak a legjobb középiskoláktól várhatni, a tanítási eredmény minden tantárgyban dicséretes magas fokon áll s a tanári kar olyan munkásságot fejt ki, mely protestáns s nemzeti kulturánknak tisztességére és dicséretére válik. Örömmel értesült a tanárok fizetésének megkezdett rendezéséről is, mert szerinte is az anyagiakban való megelégedés fokozza a munkakedvet. (=)

— **A filozófiai-társaság** előkészítő bizottsága Dr. Bokor József elnöklete alatt e héten ülést tartott. Megállapította, hogy az eddig jelentkező tagok száma meghaladja a százat, (a mit ugyan mi nem soknak tartunk) s megállapította azt is, hogy a végleges alakuló gyűlést a pünkössti ünnepek alkalmával fogják megtartani. Ismételten felszólítjuk lapunk olvasóközönségét, hogy szíveskedjenek belépni e nemes célú társaságba s ne sajnálják e csekély áldozatot megadni a magyar kultúra emez egyik készülő oltárára. Az évi tagsági díj csupán 6 korona, melyért kiki kapja a társaság folyóiratát és kiadványait. Tagsági jelentkezések Dr. Bokor Józsefhez az „Egyetértés” szerkesztőségébe küldendők. (sz.)

— **Az első szülői értekezlet** a budapesti tanárképző-intézet gyakorló főgimnáziumában e hó 26-án megtartott. Ezen az értekezleten a közéletnek több tagja jelent meg, kiknek gyermekei a nevezett intézetben tanulnak. Az intézeti igazgató megnyitó beszéde után dr. Waldapfel János értekezett az iskolai és a családi nevelés nagy feladatairól, melyhez a jelenlévő szülék egy része hozzá is szólott. Az egyik megerőltetőnek s elviselhetetlennek látja a tanulásra nézve az iskolák mai feladatát s a munkát, a mely ezzel jár; a másik ezzel ellentétben csak helyeselni tudja a mai középiskola tanulmányi rendszerét, a melylyel úgy előkészíti a tanuló ifjat következő órai munkájára, hogy házi készülgetésre alig is van szükség; a legtöbb azonban csak gyermeke érdekében kívánt a kérdéshez hozzá szólni. Az első szülői értekezlet lefolyása is csak megerősít abban a hitünkben, hogy az új intézmény sok szempontból célja-tévesztett Budapesten is, s annnyival inkább az a vidéken. Tanügyi kérdések és problémák eldöntése nem szülői értekezletek, hanem első sorban is pedagógiai körök és társaságok

feladata, az értekezlet lefolyásának ama részéről különben, mely a szülők részéről a gyermekeik érdekében való hazabeszélésben áll, annak idejében elmondottuk véleményeinket s azokban az első kísérlet csak megerősített. (=)

— **A legérdekesebb magyar napilap**, az „Egyetértés”, melynek szerkesztősége nem kimél sem költséget, sem fáradságot, hogy olvasó közönségét részletes tudósításokkal lássa el. De különösen ki kell emelnünk az „Egyetértés” politikai és szépirodalmi rovatát. Vezércikkeiben az „Egyetértés” mindig a politikai és társadalmi nagy kérdéseket vitatja meg s programjához híven a szabad eszmékért és függetlenségi elvekért küzd. Szépirodalmi része az „Egyetértés”-nek eddig is igen becses volt, mert a legkitűnőbb írók tárczáit és regényeit évek hosszú során át ebben a lapban olvashatja a magyar közönség. Ma meg különösen nagybecsű e különben is kitűnő rovat, mert *Eötvös Károly*, a legmagyarabb író, az „Egyetértés” hasábjain írja meg páratlan érdekességű tárczáit. A *Gróf Károlyi Gábor főljegyzései*, az *Utazás a Balaton körül*, az *Eötvös Károly adomái* és egyéb kisebb művek egész sorozata máris országszerte nagy feltűnést keltettek, a mi nem is csoda, ha tekintetbe vesszük, hogy szépirodalmunk mai kozmopolitikus irányzata közben szinte fellélegzik a magyar ember, ha olyan igazán minden sorában tiszta magyar tárgyú s hangú remekművekhez jut, mint az *Eötvös Károly*éi. Az április 1-én kezdődő évnegyedben az „Egyetértés” Eötvös Károly tárczasorozatán kívül kitűnő regényt is közöl.

— **Új tudori cím.** Ő felsége, a király a vallás- és közoktatásügyi miniszter előterjesztésére megengedte, hogy a budapesti műegyetemen a műszaki doktori cím megszerezhető legyen és hogy ez a főiskola műszaki doktorokat avathasson fel. Az új tudori cím csak azoknak a végzett műegyetemi hallgatóknak adható meg, kik a megfelelő műegyetemi oklevél birtokában vannak s arra egy külön leteendő szigorlattal magokat érdemeiknek mutatták be. Az új tudori cím tisztán tudományos jellegű képesítés lesz, de közszolgálatra s magán-gyakorlatra ezentúl is csak a műegyetem mostani oklevelei fognak képesíteni. Ez az új tanügyi intézmény kétség nélkül sok feltörekvő s ambiciózus ifjú embert fog sarkalni a reál-studiumok egyik másik részletébe való elmélyedése s így ebből is nemzeti művelődésünk előbbvitelét várjuk. (=)

— **Általánosan elismerik** úgy nálunk, mint külföldön, hogy a Mauthner-féle gazdasági és kerti magvak gyakran háromszor akkora termést adnak, mint sok másféle magvak. Különösen impregnált csillagjegyű répamagjai ritkítják párjukat és össze nem tévesztendőek más utánzott hasonló védjegyű, de nem impregnált répamagokkal. A Mauthner-féle magok tehát felülmúlhatatlanok és gazdáink csak helyesen cselekszenek, ha magszükségletüket mindig Mauthner féle magvakkal fedezik. 4—8

— **A budapesti Lorántfy Zsuzsánna-egyesület**, a mely Herczeg Odescalchi Gyuláné védnöksége, Szilassy Aladárné elnöklete alatt azzal a céllal működik a világvárosság felé rohamosan közeledő Budapesten, hogy „a keresztyén könyörülő szeretetet gyakorolja s a ker. erkölcsi életet felvirágoztassa főleg a nők között” az 1900. évben is sikerrel végezte feladatát, a mint erről a *kiadott évkönyv* tanúskodik, 370, illetőleg a budai fiókot is számítva 398 tagjával annyi, de annyi jót tett, hogy dicsérni tiltja a jó érzés, oly sok könyvet törölt le, hogy ha a könyvek záporán át csak néhány lélekbe is bevilágított s maradandó hatást ért el a szeretet fényesu-

gára: boldog munkára gondolhatnak vissza az egyesület vezetői s tagjai. Van az együletnek: 46338 kor. 62 fillér vagyon; bevétele volt: 20089 kor. 04 fillér; kiadása: 17023 kor. 02 fillér. Ajánljuk az Évkönyv elolvasását az érdeklődőknek. (n.)

— **Poroszországban** a mult év utolsó hónapjában Dr. Studt kultuszminiszter egy királyi rendeletet tett közzé, a melyben arról volt szó, hogy az uralkodó elrendeli, hogy az 1892-iki felsőbb iskolai reform a következőleg folytatandó tovább: I) a gymnasium, reál-gymnasium és főreáliskola, mint az általános műveltség tényezői, egyenjogúaknak tekintendők s épen ez alapon a reál-iskolák jobban látogatandók s a reál-ismeretek s tudományok általánosítandók; II) a három főiskola egyenjogúságának kimondása megszünteti egyiknek a másik fölött való előnyét. A latin-nyelv erősítendő, — az angol-nyelv beviendő, — a föld-isme kiterjesztendő; III) a siker biztosítandó s ezért a „direktorok arra ügyeljenek, hogy a „multum non multa“ elv érvényesüljön.“ A görög-nyelvnel a főcél az legyen, hogy a szépirodalmi oldal mellett a viszony állapíttassék meg az antik kor s a jelen idő között! A modern nyelv tanításában a beszéd és az irodalmi művek olvasása a főcél. A történelem oktatásánál a régi kor kiemelkedő eseményei kellőleg méltatandók s főleg az új-kori történelem eseményei által lelkesítendő az ifjak. A földrajz szak-emberek kezében legyen. A természettudományokban a kísérletek s kirándulások érvényesüljenek. A fizikánál, kémiánál az u. n. technikai elem is előtérbe jusson. A testgyakorlatnál az egészség ápolása legyen a főcél; IV) a vizsgák egyelőre maradnak, de jövőre ezek is meg fognak változtatni. (n.)

— **Mi az ultramontán?** Dr. Clasen volt müncheni lelkész a következő feleletet adta: „Az ultramontán a róm. katolikusok között az az egyén, a ki hízélgésre és fenyegetésre hajlandó reakcionárius, a ki képmutató a legszélsőbb határig, a ki a vallásos dologban nemtelen szenvedélylyel dolgozik s politikát és vallást egymás ellen játszik ki úgy azonban, hogy sok embert ellenségévé tesz saját vallásának, a ki egyébként hasznos, munkás tagja lenne saját egyházának... Aláírhatni ezt a fogalmi meghatározást, mert a mit tartalmaz, az igaz! (n.)

— **Imádságos levelező-lapok.** Szabolcsmegye fővárosának, Nyíregyházának »jámbor« lakosait, a mint a »Nyír Vidék« írja, a következő tartalmú levelező-lapokkal háborgatják valláskülönbség nélkül: „Ima! Óh Jézus Krisztus! Hozzád könyörgünk. Oh nagy Isten könyörülj rajtam és a szegény emberiségen, tisztíts minket a bűntől és szentséges szent neved által most és mindörökké Amen. A ki ezen imát megkapja tartozik kilenc személynek elküldeni és kilenc nap egymás után elimádkozni. A ki nem teszi, nagy szerencsétlenség érheti. A ki megteszi, szerencsés lesz és egy kérése beteljesül... Hát nem világcsalás-e ez? Nem a lelkeknek megtevesztése-e? ... De hát ez ma már „divat“ s ha az ilyen divat ellen megérdemelt erős hangot használna a józan okosság: az türelmetlenség és sok egyéb! (n.)

— **Az abodi ev. ref. egyház templom renoválás és iskolaépítés céljára adakoztak:** Kónya Lajos körj. 100, Rimaszombat, Czinke 25, Sajó-Ecség ev. ref. egyház hívei 2048, Vizsoly ev. ref. egyh. hívei 17. Sz.-ládi ev. ref. hívek 1110, Gyarmathy József diósgyőri vasgyárban gyűjtése 1050, Nekésen ev. ref. egyh. hiv. 9, borsodi ev. ref. hiv. 756, rásonyi ev. ref. hiv. 730, ruszkai ev. ref. hiv. 7, kis-géresi ev. ref. egyh. 6, bőcsi hit. szöv. 5, B.-bőcsi egyh. hiv. 460, Zitás István lelkész küldése 4, fonyi ev. ref. hiv. 383, szend-szalai egyh. 340, kéri

ev. ref. hiv. 336, zilizi ref. egyh. 334, kolbásai ev. ref. egyh. 3, göncz-ruszkai 235, A varbói ev. ref. iskolás gyermekek adománya. 224, Kóhen Vladimírné, Ondi ref. egyh., Varbói ref. egyház, Meczner N. és Téglásy N., Bakó Péter, Pilszniczky Hermann 2—2, Schwarcz Miksa Abod, Ujj János lelkész, Horovitz Ede, Homolya Dániel, Mezei János, Nagy Sámuel, id. Kozma János, Labancz Magdi, Almási Károly, Szegedi Sándor, Simon József, Szikora József, Szunyogh F., Kis. Gáborné, Z. F., Taisz András, Fényes Erzsébet, Rill Anna, F. E., 1—1. T.-Tarjáni 680 koronát. Eddigi adakozás főösszege 241396 korona. Mídon e nemes célra tett adakozást a leghálásabban köszönjük, egyszersmind alázattal kérjük mindazon Nagytiszteletű lelkész urakat, kik szívesek voltak kérésünk elfogadni, egyház-híveink között némi gyűjtést eszközölni (az ív elhordatása által) s az esetleg begyűlt adományokat hozzánk eljuttatni kegyesen méltóztatassanak.

Remenyik Lajos,
előkönyörgő.

— **Nyugtázás és köszönet.** A sárospataki ev. ref. egyházi énekkar 1901. február 16-án tartott, felolvasással s ének előadással összekötött jótékonycélú táncmulatságán fölülfizetni szívesek voltak: Philipp Károly 10 kor., Katona György, Molnár János 5—5 kor., Buza János 3 kor., Jónás Kálmán, Bálint Dezső, Csicsery József, Jendrek Józsefné, Radácsi György 2—2 kor., Zlatnyiczki József, Danyi János, Danyi József, Molnár János (fazekas), Kecskés Zsuzsanna, Szinyei Gerzson, Szőke Györgyné, Szathmáry Juliska, Vitkay Bertalané, Bartus Imre, Ardey Barna, Szabó Imre, Boldizsár István, Székely István 1—1 kor. Dobozy István, Klein Mór 60—60 fillér, Amrucski 40 fillér, Mészáros András, Beregi András 20—20 fillér. A nemes szívű adakozók fogadják az énekkar hálás köszönetét. Csizsár János, pénztárnok. Kardos János. Farkas Ferenc, ellenőrök.

— **Bécsben.** az ág. hitv. ev. egyház az 1899/1900. egyházi évben áttérés folytán nem kevesebb, mint 1107. egyént nyert, köztünk 937, római katolikus, 107 izraelitát! (—n.—)

— **Spanyolországban,** a hol az antiklerikális mozgalom olyan nagy mérvet öltött, van ez idő szerint egyházi szolgálatra álló: 154 ezer személy, a kik között 66 ezer a plebános és a káplán, 38 ezer a szerzetes, 22 ezer az apáca, 180 a püspök s így tovább. (n.)

— **Adakozások a Bethlen Gábor fejedelem szobrára.** A Bethlen-szobor-alap javára a múlt év dec. 21-től f. év febr. 5-ig a következő egyházak, iskolák és lelkészek adakoztak és gyűjtöttek: A sárospataki Bethlen-ünnepély-jövedelme 1620 kor., a sárospataki főgimn. ifjúsága gyűjtése 248 kor. 25 fil., dr. Bartók György ev. ref. püspök, Kolozsvár, 200 kor., Kun Bertalan ev. ref. püspök 144 kor. Zilahy ev. ref. főgimn. tanári kara és ifjúsága 81 kor., a mezőtúri ev. ref. főgimn. tanári kara és ifjúsága 74 kor. 94 fil., Bartha Lajos ev. ref. lelkész, Aranyos-Gyéres 65 kor., a gyönki ev. ref. gimn. tanári kara és ifjúsága 52 kor., a felvinci ev. ref. egyház 50 kor., a tiszántúli ev. ref. tanár-egyesület, Debrecen 50 kor., a miskolci ev. ref. főgimn. tanári kara és ifjúsága 44 kor. 20 fil., Révai Pál ev. ref. lelkész Seps-Szt-György 34 kor., Páncél Károly ev. ref. lelkész, Fogaras 32 kor., Fejes István ev. ref. lelkész, S.-a.-Ujhely 30 kor., Manehen György ág. ev. lelkész, Gyula-Fehérvár 29 kor., hajdú hadházi ev. ref. egyház 27 kor., szászvárosi ev. ref. egyház 25 kor., Magyarosi István ev. ref. lelkész, Zilah 22 kor., Borsos Sándor ev. ref. lelkész, Kolozs 20 kor. 40 fil., Ferenc József unit. püspök, Kolozsvár 20 kor., Kócsi Dániel ev. ref. lelkész Vaja 20 kor., szászsebesi ág. ev. főgimn. 20 kor., Zitás Bertalan ev. ref. lelkész, Pthügy 20 kor., Veres József ev. ref. esperes, Orosháza 18 kor. 20 fil., Csulak Zsigmond ev. ref. lelkész, Kobor 16 kor. 40 fil., Rákosi György ev. ref. lelkész, Nyárad-Szt-Anna 16 kor. 16 fil., Zöld

Mihály ev. ref. lelkész, Végvár 16 kor., hajdubagosi ev. ref. egyház 14 kor. 50 fill., Kelemen János ev. ref. lelkész, N.-Galambfalva 13 kor. 60 fill., Kutylalvi ev. ref. egyház 13 kor. 20 fill., Pósa Lajos ev. ref. lelkész, Radnóth 12 kor., Szathmáry Sándor tanár, Halas 12 kor., Benedek Árpád ev. ref. lelkész 11 kor. 60 fill., Benkő Ferenc ev. ref. lelkész, A.-Rákos 11 kor. 20 fill., Gönczy Sámuel ev. ref. lelkész, Kelemenfalva, Budapesti unit. egyház, Franzfeldi ág. ev. egyház, Balogh Sándor ev. ref. lelkész, M.-Bodon, Sziget-sz.-miklósi ev. ref. lelkész, egyház 10—10 kor., Gömör Péter ev. ref. lelkész, Selyk 9 kor. 50 fill., Görgely János ev. ref. lelkész, Nagy-Ida, Lőrincz János ev. ref. lelkész, B.-Váralja 9—9 kor., Péter Sándor unit. lelkész H.-Városhalva 8 kor. 40 fill., Gyárfás Albert ev. ref. lelkész Bethlen, Bányai Géza ev. ref. lelkész Tápió-Szele 8—8 kor., Szentkirályi Károly ev. ref. lelkész, Kolyó 7 kor. 70 fill., Zoltáni Elek ev. ref. lelkész, Lécfalva 7 kor. 60 fill., Kálmán Sándor ev. ref. lelkész 7 kor. 50 fill., Schuller György ág. ev. lelkész, Apold, Lénát József ev. ref. lelkész, Magyaró 6—6 kor., Muzsnai Miklós ev. ref. lelkész 5 kor. 6 fill., Somogyi Lajos ev. ref. lelkész, Sámson 5 kor. 30 fill., Pál Balázs ev. ref. lelkész, Kőrispatak, Kató Béla ev. ref. lelkész, Amae, Bartók Béla ev. ref. lelkész, Bonchida, Kis Károly ev. ref. lelkész, Angyalfalu, Széll Kálmán ev. ref. esperes Nagy-Szalonta, Kovács Károly ev. ref. lelkész Tisza-Palkonya, Molnár Pál ev. r. lelkész, Petrozsényi ág. ev. egyház, Kovács János ev. r. lelkész, Hadad, Fábian Mihály ev. r. lelkész T.-Ireg 5—5 kor., Tunyogfalvi Béla ev. r. lelkész, Kemény János ev. r. lelkész, Szász-Nádasi ág. ev. egyház 4—4 kor., Däy József ev. r. lelkész Kisbajom 3 kor. 80 fill., Báthory István ev. r. lelkész, Hosszú-Pályin, Kiss Lajos ev. r. lelkész Abaujvár 3—3 kor., Dusza Lajos ev. r. lelkész Zádorfalva 2 kor. 20 fill., Antalffy László ev. ref. lelkész A.-Vadászi, Jakab Mózsza ev. r. lelkész Algyógy, Nagy Sándor ev. r. lelkész Csököly, Mező-Berényi ev. r. egyház, Sárkeresztúri ev. r. egyház, Kovács János ev. r. lelkész, M.-Hermány, Lőrinczy József ev. r. lelkész, Tarcád 2—2 kor., Tiszalaki ev. ref. egyház 1 kor. A gyűjtések és adakozások eddigi eredménye 28383 kor. 87 fillér.

— **A magyar nyelv** hódításáról mindaddig igen nehéz beszélni e szép hazában, míg vannak tanítók, a kik nem tudnak magyarul, a kik tehát zengzetes magyar nyelvünket nem is képesek tanítani! Hogy hány ilyen tanító van? . . . sok! nagyon sok! *Római kath.* 288, *g. kath.* 298, *g. keleti* 732, *ág. ev.* 372, *izraelita* 1, *magán* 1, *egyesületi* 1, *községi* 168, összesen: 1861. Hogy ev. ref. tanító nincs olyan, a ki ne tudna magyarul: az természetes dolog, — de fáj is ez az ultramontanoknak, a kik megbotránkoztak azon is, hogy maga a miniszter is elismeréssel szólt rólunk! Hja! nem lehet gyanúsítani, legfőlebb azzal vádolnak, hogy a „haza függetlenségét“ kívánjuk! (n).

— Azokat, a kiknek előfizetésük március 31-ikén lejárt, tisztelettel kérjük, hogy az előfizetést szíveskedjenek megújítani, mert a 14-ik számot csak az előfizetők fogják kapni.

A kiadóhivatal.

Pályázatok.

Pályázatot hirdetek rendes kápláni állásra. Jövedelme teljes ellátással 500 korona. Kötelessége majdnem mindennap lelkészi teendő végzése. Állását ápril 24-én tartozik elfoglalni.

Pelsőc, 1901. márczius. 26.

Szentpéteri Sámuel,
ev. ref. lelkész.

1—2

A rimaszombati ev. ref. káplánságra pályázatot hirdetek. Javadalmazása évi 800 korona készpénz, negyed évi részletekben előre fizetve. Külön lakás és koszt. Mosatásról maga gondoskodik.

Kötelessége a s. lelkészi teendőkön kívül a vallástani is az elemi iskolában és a polgári leányiskolában. (Szeptembertől kezdve az elemi I—II. osztályban a vallás-tanítást a kántor veszi át.)

Az állás ápril 24-én foglalandó el.

Levélbeli megkeresésre szívesen szolgállok bővebb tájékoztatással.

Rimaszomat, 1901. március 26.

Czinke István,
ev. ref. lelkész.

Pályázhatni segéd-lelkészi állásra a makói ev. ref. egyházban. Fizetés: készpénzben évenként 1200 korona, egy szobából álló lakás a paróchián. Az állami és községi tanintézetekben a vallás-tanításért járó díjazás fele része egyenlően megosztva a másik segéd-lelkésszel, fél öl kemény tüzi fa, minden halott anyakönyv bejegyzéseért 28 fillér.

Kötelessége a segéd-lelkésznek a templomi és temetési szolgálatot hetenként a rendes-lelkésszel felváltva végezni, irodai munkákat vett utasításra teljesíteni, a rendes-lelkész betegsége, vagy elfoglaltsága esetén a szolgálati héten kívül is minden lelkészi szolgálatot teljesíteni, a rendes-lelkész, mint főnök, minden utasításának eleget tenni. A választás 3 évről 3 évre érvényes 3 havi kölcsönös felmondás mellett. Pályázati kérvények f. év ápril. 20-ig alólirott elnökséghez küldendők.

A makói (csanádmegye)
ev. ref. egyháztanács elnöksége.

Konfirmációi és ünnepi ajándékul

alkalmasak a következő művek:

B. Barkóczy. Az én imáim. Imák és elmélkedések protestáns lányok számára diszkötésben 2.—, 3.—, 4.—, 8.—, 12.— korona.

Fördös Lajos. Buzgóság szárnyai. Imakönyv. Kötve 80 fillér.

H. Kiss Kálmán. Élő reménység. Imakönyv. Kötve 60 fillér.

Sántha Károly. Órangyal. Imakönyv protestáns ifjak s leányok, különösen konfirmáltak részére. Kötve 2 korona.

Tóth Pál. Gyöngyvirágok. 4.—, 6.—, 8.—, 12.— korona.

Énekes könyv. 1 koronától 7 koronáig.

Új testamentom. 25 és 32 fill. és 40 fillér.

Konfirmációi emléklap. Csinos kivitelben darabja 4 fillér.

Kaphatók:

Trócsányi B.

könyvkereskedésében, Sárospatakon.

1—3

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel egész évre 10
korona, fél évre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrés
oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: — „Húsvét ünnepén.” — Dr. T. I. „Tudomány és felekezethűség a magyar királyi budapesti tudomány-egyetemen és a protestánsok álláspontja.” — Ellend József. „Protestáns középiskoláink múlt tanéve.” — Soós Lajos. „Falusi levelek.” — Hutka József. „A felső-zempléni ev. ref. egyházmegye tavaszi közgyűlése.” — Jegyző. „A tornai ev. ref. egyházmegye lelkesíti értekezlete.” — Ujj József. „Az abauji ev. ref. egyházmegye tavaszi közgyűlése.” — Péter Mihály. „A magyarországi tótajkú református gyülekezetek sorsa.” — Korocz Dániel. „Az abauji ev. ref. tanítók gyűlése.” — Faludi „Könyvismertetés.” — „Vegyes közlemények.” — „Pályázatok.” — „Hirdetés.”

Húsvét ünnepén.

„Elnyeletett a halál egész a diadalomig!” Óh mily boldogító hit, — óh mily felemelő tudat ez a természet törvénye alá vettetett emberre nézve, a ki *halandó* és mégis *halál ellen mentes*, a ki sírba térésre van kárhoztatva és porrá lételre és a halálnak még sincs rajta hatalma!

Halandó vagyok és mégis halhatatlan?! A koporsó lesz lakásom és mégis a feltámadás örök dicsősége örök tulajdonom?!

Kérdések és ellentétek, a melyek az Idvezítő feltámadása emlékűnnepén ismét és ismét előállanak a nyughatatlan emberi lélekben, mintha a kérdések s az ellentétek felvetése és szembeállításuk alkalmas volna arra, hogy a nyugtalanság megszűnjék a biztosság után sóvárgó lélekben!

De hát nyugalom száll-e a lélekbe épen ma, a feltámadás emlékűnnepén? Vajjon körülünk szelleme, iránya, felfogása nem olyan-e, mint a mely talán kiéhezteti a lelkeket, miután megtöltötte volt a tékozló fiú módjára az élvek gyönyörével? Vajjon a kiéhezett léleknek lehet-e fogékonysága ama magasabb, amaz isteni gyönyörök iránt, a melyek a feltámadás, a halhatatlanság eszméjében gyökereznek, a melyeket Jézus dicsőséges feltámadása mint valóságokat mutatott be és adott és ad mindazoknak, a kik hitték és hiszik, hogy Ő feltámadott?!

„Ha a Krisztus fel nem támadott, hiábavaló a mi prédikálásunk” mondja az apostol; ha az igazságot csak némi részben is nélkülözi az Idvezítő ama nyilatkozata: „*En vagyok a feltámadás és az élet!*”: ha e két fontos evangyéliumi tételnek nincs alapja ott a lelkek mélyén, nincs gyökere ott az emberi szívben, ne áltassuk magunkat: a feltámadás, a halhatatlanság hite s tudata nincs tulajdonunkban!

Sem a természet, sem a történelem nem hoz fel bizonyságokat a feltámadás, az élet megújulás, az eszmék igazságainak örök élete ellen! Sőt inkább a természet is és a történelem is mindig azt hirdeti, hogy új élet támad a régiek nyomán, az ő embert új ember váltja fel, az eszmék igazságai pedig új erővel hatják át a bemohosodott elméket, új érzésekkel töltik meg a kialudt szíveket!

És ha a természet és történelem így tesz bizonytságot a feltámadásról, az örök életről, a halhatatlanságról: a természet és történelem urának, a mindenség teremtményének, a szívek és vesék vizsgálójának, magának az istenségnek nem lehet *önbizonyoságtévése* ugyanarról?!

Nagy tévedés volt az minden időben, a midőn az istenséget magát kevesebbre becsülték, mint a végtelen isteni munkásságnak egy-egy mozzanatát, egy-egy jelenségét és még nagyobb tévedés, hogy az emberi lelket és szívet a feltámadás kérdésében legjobban megnyerő és leginkább megnyugtató isteni *önbizonyoságot* alárendelték önkényes felvételeknek, holott, ha „*a Krisztus fel nem támadott,*” hiábavaló minden, nincs élet, nincs igazság, nincs munkásság, csak halál és enyészet, csak kárhozat és rémes sötétség!

Óh édes és boldogító húsvéti igazság! Óh édes és felemelő feltámadás: lebegj, lebegj lelkünk felett s áldd meg a gondviselés által a mi mostani húsvét ünnepünket is!

Tudomány és felekezetesség a magyar királyi budapesti tudomány-egyetemen és a protestánsok álláspontja.

Soha sem tagadtuk meg, sőt mindig büszkén vallottuk *protestáns voltunkat*. Nem is tagadhatja meg protestáns voltát senki sem, a ki tisztában van a protestantizmus lényegével s jellemével, a ki tudja a reformáció amaz ábécéjét, a mely nem áll másban, mint abban, hogy mindazt ellensúlyozni és lehetetlenné kell tenni, a mit a *papismus* a maga léte érdekében sürget és követel!

Soha sem tagadtuk meg *magyar voltunkat*, sőt éppen azt tartjuk magunkra nézve boldogságnak, hogy magyaroknak születünk, magyarokul élünk s részesei vagyunk annak a „szentelt fájdalomnak“, a mely e magyar hazának s nemzetnek a gondviselés akaratából örökségül jutott.

Protestáns és magyar voltunkra büszkéek vagyunk, mert e kettő egyetlen örökségünk s dicsekedésünk. E kettőnek birtokában élet-halál harcra vagyunk készek mindannyiszor, valahányszor akár a protestantizmus, akár a magyarság ellen látunk ellenséget felkelni s még inkább akkor, a midőn *mindkettőt* együttesen szorongatják, együttesen akarják halálra szítani s halálba kergetni azok, a kiknek a protestantizmus, mint a reformáció szülötte „*méreg*“ és „*téveszme*“, a kiknek a „magyarság“ és „honpolgárság“ a hierarchiában és a pápai hatalom érdekeiben nyer kifejezést.

Éppen ez a felfogás ragadtat velem tollat, hogy e helyen is tiltakozzam az ellen az áramlat ellen, a mely a budapesti magyar királyi tudomány-egyetemen napról-napra kísért, a hol tanár és tanítvány (tisztelet a kivételeknek!) a napi lapok tudósítása szerint minden alkalmat megragad annak a bizonyítására, hogy ő a „Kereszt“ lovagja, Krisztus vitéze s ebben a jelben, ezzel a névvel fog és akar a magyar nemzetre új életet deríteni, új vért önteni a dechristianizált társadalomba.

Az ellen, hogy a r. katolikusok saját tanintézetekben, saját körükben, saját családi tűzhelyük mellett sajnálatra méltó módon belelovalják magukat mindannak a megsemmisítésére való törekvésbe, a mi nem r. katolikus: természetesen nem szólhatunk, nem tehetünk, annyival is inkább, mert föltétlenül áll az, hogy „quod uni iustum, alteri aequum“, ha mi protestánsok urak vagyunk a sajátunkban, akkor ellenségeink is urak lehetnek a magukéban, nem szólván ezúttal arról, vajjon jogos vagy jogtalan birtok-e az, a melyet ellenségeink a magukénak tartanak. Az ellen sincs, nem is lehet szavunk, hogy ellenségünk a maga körében úgy, a mint a közmondás mondja, „sunyi módon s jezsuitásan“ kirohanásokkal tetszeleg s mutogatja „erejét“, hiszen ez az emberi természetnek közös gyarlósága s ha ott a túloldalon e gyarlóság a legfelsőbb fokra emelkedik, ezt oda írhatjuk az ellenség számlájára akár mint „követel“-t, akár mint „tartozik“-ot.

Az ellen azonban, hogy a magyar nemzet cége alatt szereplő tanintézetekben a tudomány „bajnokai“ és „búvárai“ a felekezetesség „lovagjaivá“ ütessenek, a tanítványok pedig „kereszt vitézek“-ként tanulják a türelmetlenséget, a tudomány kisajátíttassék a r. katolicizmus tulajdonává, sőt a tudomány egy legyen a felekezetességgel: igenis tiltakozunk, tiltakoznunk kell és a tudomány-egyetem ama mélyen tisztelt tanár-tagjait, a kik ezt az eljárást tisztességesnek, megengedhetőnek, jogosútnak, sőt kölelességszerűnek tartják, mi protestánsok nyilvánosan felszólítjuk arra, hogy feleljenek e kérdésre: *a magyar nemzetet ma is olyanak tekintik-e, a mely csak papuralom alatt végezheti hivatását s a történelem bizonyosságait meghamisítva: a vallás egyenlőség eszméjét csak a r. katolicizmus képviselheti-e?*

Mielőttünk, mert protestánsok vagyunk, az *egyéni meggyőződés* tiszteletre méltó, de csak akkor, ha annak van joga-

sútsága, ha az igaz! Ámde ama mélyen tisztelt egyetemi professor urak, a kiknek, meglehet, nem vagyunk méltók még a sarujok szíjját sem megoldani, sem egyéni meggyőződésünkkel, sem a valóság bizonyítékaival nem képesek igazolni azt, hogy a budapesti magyar királyi tudomány-egyetem r. kath. intézet. Ha pedig nem r. kath. az az intézet: akkor nincs jogosultsága annak, hogy ott a tudomány r. kath. felekezeti legyen, nincs megengedve az, hogy ott az ifjúság részére „salvus conductus“ adassék utazni „felekezeti ügyekben“, nincs megengedve az, hogy a felekezetek egymásra uszítottassanak s még kevésbé van megengedve az, hogy a legnagyobb magyar elmék egyikének nevezett (de bizonyára csak „gúnyból“!) tanár, Bodnár Zsigmond úr a modern erkölcsiség címe alatt „minden mozgalmat jogosútnak“ hirdessen, mert ha a „kereszt védői“-nek kereszt elhelyezési mozgalma jogosult, akkor jogosult lesz a fejek és oldalbordák beverési mozgalma is!

Nekünk protestánsoknak a leghatározottabban arra az álláspontra kell helyezkednünk, hogy a magyar királyi címet viselő nemzeti, állami tudományos intézetek *nemzetiek legyenek és ne felekezeti*, hogy az igazság nem felekezetiesen, hanem igazság szerint hirdettessék. Azért minden olyan áramlat, minden olyan szervezet, a mely ezt a célt, a nemzeti s állami általános igazság hirdetését nem szolgálja, megszüntetendő, ha azt akarjuk hogy ez a nemzet a tudományos életben számot tegyen.

Nem habozom kijelenteni, hogy igenis a magyar királyi budapesti tudomány-egyetem ma sok részben inkább *felekezeti*, mint *tudományos* intézet. Hogy pedig ez éppen nemzeti s aztán tudományos szempontból áldásos volna: ezt a nevezett egyetem jog és igazság érzésű jogi tanárai sem bizonyíthatják be.

Ilyen körülmények között itt az ideje annak, hogy mi protestánsok a nemzeti, az állami s a tudományos érdekek védelmi munkáját a leghatározottabban kezdjük meg s urbi et orbi sürgezzük, tartsuk napirenden, hogy *ez a nemzet önmaga ellen nevel fiakat akkor, a midőn a maga intézeteiben az ultramontanizmus bajnokait képezteti*. Ezt az állapotot tovább túrni: nemzetellenes; nekünk protestánsoknak öngyilkosság!

Se hideg, se meleg állásponton nem lehetünk. Ha a tudományt felekezeti érdekeknek rendelik alá a legelső magyar tudományos tanintézetben: akkor nincs habozásnak, nincs tévovázásnak helye, mert az út egyenes: *a tudomány visszaadandó önmagának*.

Dr. T. I.

ISKOLAI ÜGY.

Protestáns középiskoláink mult tanéve.

A „Sárospataki Lapok“ folyvást figyelemmel kísérni igyekszik egyházi és tanügyi intézményeink állapotát, fejlődését, mert elhivatásának közeli feladatául tekinti, hogy buzdító s ha kell, lelkesítő szóval álljon a nagy és nemes eszmék és célok szolgálatára s ha a követelmények s meggyőződése úgy parancsolják, aggodalmait, vagy éppen kifogásoló megjegyzéseit is a nagy közönség ítélete elé terjeszti. E felfogás alapján hivatásának s egyenesen a multból folyó köteletségének ismeri most is, hogy — egyéb, szintén fontos teendői által e kérdés tárgyalásában kissé hátrább vettétvén, — ez alkalommal éppen ezért a szokottnál ugyan rövidebben, de az iskolai értesítők gondos átnézése után megközelítő képét adja protestáns gimnáziumaink mult iskolai évi működésének.

Jó előre látjuk, hogy az itt megrajzolandó kép, ha lelkiünkben az értesítők átolvasása után keletkezett benyomásokat hiven adhatjuk elő, sokakban nem keltheti fel a teljes megnyugvás érzetét. Találja meg azonban az érdeklődő ennek magyarázatát abban is, hogy egyfelől a rendelkezésünkre álló tér szűke, de másfelől és főleg ennek az ismertetésnek kissé késői megjelenése miatt inkább a

gimnáziumok életében megjegyzésekre szoruló és indító tanügyi jelenségek felemlítésére szorítkoznak és nem kívánunk a megnyugtató s biztató eredmények és sikerek felett, a melyeknek elérése külföldben is az előjáróságok és tanári karok legszentebb kötelessége, különösebb dícséreteket zengeni. Jelezni kívánjuk e helyen azt is, hogy ismertetésünk mértékét nem szabtuk valamely eszményi középiskola kívánalmait után, hanem csak az adott körülmények és viszonyok között élő, feladatának azonban tökéletes megvalósítására törekvő középiskola színvonalát tartottuk szemünk előtt.

Ev. ref. gimnáziumaink összes száma 27, ehhez kell azonban vennünk a most református, majd evangélikus egyházi felügyelet alatt álló, rimaszombati államsegélyes egyesült protestáns főgimnáziumot is, melyet a két protestáns felekezet közösen tart fenn. Ezek között négy osztályú kettő van: a győnkői és a kun-szent-miklósi, hat osztályú négy, u. m.: a békési, bősörményi, nánási és karczagi. Valamennyinek főhatósága, az egyes egyházkerületek vagy egyházmegyék és egyházak felügyelete alatt az ev. ref. egyház egyeteme. Hármát: a debrecenit, a nagy-enyedit és a sárospatakit kivéve, melyek ősi alapítványaikból tartják fel magukat, valamennyi államsegélyes, mely segély az országos költségvetésben megállapított rendes kiadási tételek körébe van felvéve. Hárommal: a k.-szent-miklósi-val, a halasival és a bősörményivel az államsegélyre vonatkozó szerződés forma szerint végleg még nincsen megkötve s e miatt ezek az intézetek csak a közoktatásügyi költségvetésbe beiktatott átalány-összegeből láttatnak el segélylyel. A bősörményi gimnázium csak legújabbán a folyó 1901-ik évre kapta meg ebből az összegből az államsegélyt.

Ebben a 28 középiskolában összesen 224 osztály volt felállítva, mely szám a múlt évihez képest kettővel emelkedett, egy új osztály a maros-vásárhelyi és egy a nagyenyedi gimnáziumban szerveztetvén. Az egyes gimnáziumok tanulóira vonatkozó statisztikai tájékoztatást az összeállított táblázat mutatja be, melynek rovatai rendre a beírt és vizsgázott tanulók számára, vallására, a református vallású tanulók perzentjére, tanulási előmenetelére s magukviselésére vonatkoznak. Középiskolai értesítőink megelőző évi ismertetőjével együtt én sem igen álthatom magamat azzal a reménységgel, hogy ezek az adatok valamennyien az utolsó vonásig megbízhatók volnának. Megnehezíti az értesítőknél ugyanabból a szempontból való áttekintését már csak az a körülmény is, hogy nincsenek ugyanazon elvek szerint szerkesztve. A magántanulók pl. egyikben számszerint fel vannak tüntetve, a másikkban nincsenek; egyikben bele vannak számítva a tanulók általános létszámaiba, másikkban kihagyják őket; az osztályzatok nem is egy iskolában használatban nem lévő gyűjtő jelző szavak alatt vannak csoportosítva úgy az előmenetelre, mint a magaviseletre; a mulasztott tanórák száma több iskola értesítőjében nincs feltüntetve s még az is megtörténik, hogy néhol a végösszegek sem vágnak egybe.

(Folyt. köv.)

Ellend József.

KÖZÉLETÜNK.

Falusi levelek.

Kedves Szerkesztő úr!

Tavaszi szelek fujdogálnak. Bontakozik a föld bilincse s már szintén kukucskál az élet a göröngyökön keresztül.

Az ember, a falusi ember szíve is bontakozik s szintén erködik a szabadulás felé.

Ki a tiszta levegőbe, az őrvenylő szabad élet középebe! . . . Felgyürkőzve, tele tüdővel, tele szívvel, magasba törő lélekkel, csatasorba állani mintegy azon nemes ható erővel, melyek a milliárd alakra törő élet születé-

sét munkálják, fejlesztik, elősegélik. Beállítani ama nagy műhelybe, melynek központjában intézkedik a *mezőnek ura*, mely központból sugárzik szét az életteremtő erő s mely központban őrvenylő újra vissza, örökös élő és éltető körforgásban.

Szóval, megdobbant a szívem, — nemcsak a tavasz lehelletére, hanem a sárospataki theológusok tanrendjének olvasására is.

Csak tessék nyugodtan kihallgatni, összeköttetésben van a kettő. Tudniillik, nemcsak a tavasz és theológusok — ez is szép összeköttetés ám! — *hanem a tavasz és theológusok gazdasági tanfolyama.*

A sárospataki papnövendékek mezőgazdaságot tanulnak! . . . Meglehet, hogy egyik-másik buzgó atyánkfia kicsinylőleg, vagy némi szent borzalommal biggyesztette ajakát a hírre. En azonban, talán mert szintén *csak* rusztikus falusi pap vagyok, így szólanék az én leendő falusi paptársaimhoz: kedves ifjú barátim! nagyot dobant az én szívem, igazi benső örömtől dobant nagyot, olvasván az ujságból, hogy ti egész 28-an gazdálkodni is tanultok. Mutassa meg az Úr az ő orcáját tinétek, abban a porszemben, melyből támad a puha kenyér, a tápláló hús, az ízes gyümölcs és az erősítő szívvidámító ital! Beszélgetsetek a földdel, mély kutató lélekkel, türelmes odaadással, mert a *földből származik a szabadítás és az erő!* A földben van minden igaz tudomány, a mit csak kerestek minden idők nagy emberei s a mit csak megtalálhattak, mind innen vették. A legigazibb történet az Anteüs története.

Különösen egy papnak, a ki bevilágító fénynek készül az erkölcsi, szellemi élet rejtélyeibe, — világító toronynak az élet hullámverései között küzdő s biztos kikötőt kereső élethajósok előtt és számára, — egy papnak nem lehet szentebb hivatása, áldásosabb tudása, mint a nagy természet életében keresni és megtalálni az istenség nyomait!

Igy szólanék az én ifjú barátaimhoz, kedves szerkesztő úr!

Becsülöm én a tudományt, a mely mintegy átszűrődött emberi szíveken és agyvelőkön s leülepedett könyvekben és könyvtárakban! Lélek, mely a betűkben él, az én lelkemhez is szól, vezet, világosít, buzdít. De sok bolond, lelketlen könyvet írtak emberek és írnak ma is, és beszélnek ma is, mely könyvek és beszédek elzárják mintegy a közvetlen élő és éltető összeköttetést az ember lelke és Isten lelke között. „A fekete ördög is fényes angyalként árulja magát” — mondja az írás, igazán. A sok szürke, ködös elmélet helyett, a nagy természet tiszta italt önt a tudás poharába!

Szóval, tiszta örömmel örülök azon, hogy leendő ev. ref. papjaink mezőgazdaságot tanulnak s e tudásukkal anyagilag, erkölcsileg, szellemileg készítetik egy jobb jövő útját, úgy önmaguk, mint a rájuk bízottak számára.

Tény, hogy lelkészeink javadalmazásánál, még mindig legfőbb tényező, a földbirtok. A ki okosan bánik a földdel, tápláló édes anyára talál benne. És az okos mezőgazdálkodás nem egyéb, mint a növény- és állat-élet törvényének ismerete. Ehez jön, már a termények értékesítésénél, a társadalmi berendezkedés megismerése. Szóval, az életjelenségek egymásra hatása. Az a nagy élettörvény, melyet a ki figyelmen kívül hagy, csak bukásból az élet utában.

Őszintén megvallom, én nem becsülöm túlsokra az élet anyagi oldalát. De kenyér nélkül Herkules is meghal. Kenyérrel is meghal, de a mig él, élni kell. S kelemesebb dolog kenyérrel élni, mint kenyér nélkül nyavalyogni. S nincs szánalmasabb az életteretlen embernél. A kinek paplanja is van, dunnája is van, de nem tud betakarózni s szánalmasan didereg, mert a takarója félre

csúszott. Az a kis papi föld, okosan használva, ezer gyönyör fundamentuma. Aztán példaadás kedvéért is. A mi egyszerű népünk, még most is ott van. a hol a mádi zsidó. Erre is tanítani kell, mert megeszi a mádi zsidó. S ha híveink elkoldusodnak, bizony nem ment meg a kongrua. S az anyagi szegénységbe beleesik az erkölcsi féreg. Oktatni kell őket, hogy ők is megszerezzék a mindennapi kenyeret. De, ha vak vezeti a világtalant, mindketten a verembe esnek. Ezért is jó, ha papjaink tudnak a gazdálkodáshoz, magokért is, híveikért is.

De most jön a java: *az életnek erkölcsi oldala*. A papi hivatal, mint tükör, mindig ezen oldalt mutatja nekünk. „Az én országom nem e világból való” — mondá Idvezítőnk.

Hogyan egyeztetjük ki a föld szerelmét az istenországa szerelmével? ! . . .

Nagyon könnyen és nagyon szépen!

Az erkölcsi törvény nem egyéb, mint a nagy egyetemes élettörvény. Emberben is, állatban is, porszemben is. Szorosabb értelemben véve, az embernek emberhez való viszonya. A szeretet nagy törvénye. Szeretni pedig nem egyéb, mint segíteni embertársainkat nemes céljaik kivitelében. Ezt a Krisztustól tanuljuk mindannyian. Az utolsó ítéletnél is ez a nemes segítő munkásság ad jogot az idvességre. Ez és semmi más! Az éhezőt jól tartani, a ruházatlant felruházni, a szomjuhozót felüdíteni, a foglyot kiváltani, — és a többi: mind tényleges segítő munkák. És a ki maga is segítségre szorúl, bizony nem lehet az irgalmas samaritanus!

Tehát csak tanuljatok, szeretett ifjú barátaim, ti leendő papok, mezőgazdaságtant, meglássátok, mennyire emelni fogja erkölcsiségeteket! Lássátok, Krisztus urunk is a szabad természetben kereste és találta a mennyei atyával való összeköttetését. Legszebb és legtanulságosabb példázatai a természethez vezetnek s bizony csak akkor értjük valójában a természet életéből vett hasonlatok és példázatok mély erkölcsi jelentőségét, ha alapos tanulmányozás útján, mintegy felpattan előttünk a természet titkainak zára.

Aztán a szellemi gyönyör.

Ne kicsinyeljük a természet által nyújtott szellemi gyönyört.

A miket érzékeink útján felfoghatunk és élvezhetünk: a látás, a hallás, a szaglás, az ízelés nyújtotta gyönyörök, — mind a természetben kínálkoznak tiszta minőségben. Összehatásukban az istenországnak édes-ségét nyújtják a léleknek. Valóban egy új paradicsomot — a kígyó nélkül.

Minden igazi nagy ember, a természetben kereste a szellemi élet kibékítő nagy gondolatát.

Tehát csak tanuljatok, ifjú barátim, a mezőgazdaságot! Papi tudomány ez, még pedig a legjavából való. Professzoraitok elválnak tőletek az utolsó vizsgák alkalmával; de a nagy természet, ez örökigaz professzor, a síron is átvezet s ha bölcsességét eltanultátok és alkalmaztatok, viszi értetek a pálmát a rátok váró fejedelem elé! . . .

Isten áldja meg kedves Szerkesztő Úr!

Soós Lajos.

A felső-zempléni ev. ref. egyházmegye tavaszi közgyűlése.

A felső-zempléni ev. ref. egyházmegye tavaszi gyűléseinek rendes helyén S.-a.-Ujhelyben tartotta meg márc. 27-én tavaszi közgyűlését Ujj István h.-esperes és Bernáth Elemér egyházmegyei gondnok elnökleite alatt.

A gyűlés iránt szokatlan érdeklődés nyilvánult. A pap-ság majdnem teljes számmal s a gyűlés többi tagjai is majdnem kivétel nélkül ott voltak s ezenkívül nagy számú érdeklődő közönség.

Gyűlést megelőzőleg istenitisztelet volt, a midőn is Tariska Dezső sátoralja-ujhelyi segédlelkész imádkozott. Intenitisztelet után Bernáth Elemér gondnok a gyűlést rövid beszédben megnyitván, mindenekelőtt fájdalmas szívvel emlékezett meg azon ismételt csapásról, mely egyházmegyénket Hajzer Endre megválasztott esperes halálával érte, indítványozta azért, hogy az elhunyt érdemei jegyzőkönyvileg örökíttessenek meg s a gyászoló családnak részvétíratot küldjön az egyházmegye. Ugyancsak megemlékezett Dudás Lajos kazsui lelkész és egyházmegyei tanácsbíró haláláról is s az ő érdemeit is jegyzőkönyvileg indítványozta megörökíteni. Mindkét indítvány elfogadtatott. Ezekután elhatározta az egyházmegye, hogy az üresedésben lévő esperesi hivatalra s egy papi tanácsbírói állásra a szavazatok Ujj István h.-espereshez június hó 1-sejéig adassanak be, ha abszolút többséget senki sem nyerne, az új szavazatok beadásának határidejéül aug. 1-seje tűzetett ki. A szavazatszedő bizottság tagjaiul kinevezettek a h. esperes elnökleite alatt: Fejes István tb. esperes, Dókus Gyula vil. tanácsbíró és Bernát Aladár világi aljegyző.

Az esperesi jelentés olvastatván fel ezután, az jegyzőkönyvbe ígattatni rendeltetett. Ennek nevezetesebb pontjai a következők: a miglészi egyház lelkész-lakot készülni építeni legnagyobb részben a hívek áldozatából. Ez áldozatok között a legnagyobbak Bessenyei István főgondnok 1400 koronás és nemeslelkű nővére Bessenyei Erzsébet úrnő 1000 koronás adománya. Szép és nagy adományukért jegyzőkönyvi elismerésben részesültek! Özv. gróf Forgách Sándorné 40 szekér követ adományozott ezen paplak építéséhez. Ezen adományért jegyzőkönyvi köszönet nyilvánított. A ladmóci egyház tantermét megújította, a m.-jesztrebi is elhatározta iskola-építési szép tervét megvalósítani, a kolbásai tanító lakását lakhatóvá tenni, a mihályi paplak és templom-építéséhez a pénzt lassan gyűjtögeti. A mácai díszes tantermet készülni építeni. A lasztoméri egyház új templomába orgonát készülni venni. Két indítványa is volt az esperesi jelentésnek. Az egyik ez: a lelkészhiányon aként óhajtana segíteni, hogy megkerestetnék a főiskola akadémiai igazgatósága, valamint annak felügyelő hatósága a főtiszteletű egyházkerület, hogy bocsátánának ki hozzánk negyedéves theologusokat püspöki exmissióval ellátva a lelkészek nélkül levő helyek lelkészi ellátása s gondozása végett, fentartván a köz-kormányzati dolgok vezetése szempontjából ezeknek felügyelő lelkészek alá helyezését. Ezek mint kinevezett segédlelkészek működven, jogcimet nyernének a kilátásba helyezett 500 korona kápláni kongrua megnyeréséhez is oly helyeken, a melyek egyházmegyei határozat alapján lettek időközileg káplántartó helyeknek kijelölve. Ezen indítványt az egyházmegye, habár sajnosan érzi a hiányt, a lelkészképzés magasabb szempontjából és a fenforgó egyéb körülményekre való tekintetből el nem fogadta. A kápláni kongrua felett pedig akkor határoz az egyházmegye, ha az 1901. évre az egyházkerület fog foglalkozni ez ügygel.

A másik indítvány pedig ez: A tanítóhiányon akként akar segíteni, hogy ott hol tanítói állomásaink férfi pályázók hiányában be nem tölthetők, női tanerők is alkalmaztassanak s az ily helyeken az iskola fentartó egyházak oda utasíttassanak, hogy templomaikat harmóniummal szereljék fel. Ez az indítvány elfogadtatott.

Jelentékeny tárgya volt a közgyűlésnek az egyházi tőkepénzek biztosítása, s kimondatott, hogy 100 koronán aluli összegek jelzálogi biztosítás nélkül is kiadhatók, de a presbiterium jóállása a kötvényekre vezetendő rá. 100 koronán felüli összeg pedig csakis jelzálogi biztosíték mellett kölcsönözhető ki. A multa nézve ugyanily eljárás követendő s ezért a 100 koronán felüli összegek összeírására a vizitáció bízott meg, a jegyzék az egyházmegyei ügyészhez fog áttétetni, ki a jelzálogi biztosításokat végre fogja hajtani.

A miskolci leánynevelő intézet egységes 6 osztályú felsőbb leányiskolává leendő fejlesztése s ugyan-ezzel kapcsolatban a tanítónőképző intézet felállítására tárgyában az egyházmegyékhez letett emlékirat és indítvány egy bizottságnak adatván ki véleménynyilvánítás végett, ezen bizottság indítványát lelkes indokolás kíséretében a következőkben terjesztette be: Elvben elfogadhatónak véleményezik mind a jelenlegi négy osztályú leánynevelő intézetnek internátussal egybekötött 6 osztályúvá, vagyis felsőbb nőnevelő intézetté leendő átalakítását, fejlesztését, mind pedig a tanítónő-intézet kapcsolatos felállítását. Azonban figyelembe véve az ily nagyszabású intézmények keresztúlvitelére megkívántató tetemes költséget, egyelőre csakis a felsőbb leányiskola 5-ik és 6-ik osztályának szervezését s az internátus megfelelő kibővítését tartják megvalósítandónak; a tanítónőképző-intézet létesítését pedig csak akkor, midőn majd erre a célra a kívánt költség az egyházkerületnek rendelkezésére fog állani.

A mi már a mostani leánynevelő-intézetnek a közel jövőben hat osztályú felsőbb leánynevelő iskolává leendő emelésére vonatkozó tervet és költségvetést illeti, erre nézve az emlékiratban feltüntetett tervezetet s költségvetést elfogadhatónak véleményezik, s a hiány fedezésére nézve következő javaslatokat tették:

a) A felső-borsodi egyházmegye tervezetét, hogy t. i. minden kebelbeli egyházmegye kivétel nélkül tegyen legalább 2000 koronás alapítványt, vagy ennek kifizetéséig vállalon magára évi 5% kamat fizetést, a bizottság elfogadhatónak véleményezi. Az évi 100 korona kamat kifizetését az évenkénti államsegélyből teljesítené az egyházmegye.

b) A hívek áldozatkészségének igénybevételét elkerülhetlennek tartja a bizottság, azért az egyházkerület összes egyházaiban leginkább aratás után a miskolci felsőbb leánynevelő-intézet javára gyűjtés eszközöltetnék.

c) A konvent domesztikai segélyezésre, az egyházkerület megfelelő segély nyújtására okvetlen felhívandó, valamint fölkérendő Miskolc városa, hogy a cél megvalósításához alapítvánnyal járuljon.

d) Szükségesnek véleményezi a bizottság az állami segélyért való kérvényezést, de azt már csak akkor, midőn mind a 6 osztályú felsőbb leányiskolára, mind a tanítónőképző-intézetre vonatkozó költségvetés meg lesz állapítva s ha már az egyházkerület s benne mindenik egyházunk, gyülekezetünk önkéntesen adakozott, tehát mikor már e tekintetben minden további erőfeszítés hiábavaló lenne.

Az államtól ebben az esetben a költségvetésben mutakozó hiány teljes kipótlását kell kérni az egyházkerületnek.

e) Végre a fontos cél érdekében a buzgólkodást, a tevékenységet, alapítványok szerzését, pénzbeli adományok gyűjtését — általában a legszélesebb körű mozgalom megindítását a bizottság is óhajtja s az erre való lelkes felhívást a nagytiszteletű egyházmegyének is becses figyelmébe ajánlja.

Egyházmegyei közgyűlés a bizottság javaslatában foglalt szép eszmét jóllehet örömmel üdvözli, mindazonáltal a javaslatot el nem fogadhatja, mert keresztúlviteléhez nagyon sok pénz kell s az sem gyűjtés, sem államsegély útján nem szerezhető be. Mindazonáltal az egyházmegye a gyűjtést nem ellenzi, de sőt a maga körében azt szívesen megkezdi s ez ügyet támogatni fogja.

Rác József hardicsai s.-lelkész egyházmegyénkbe bekebeleztetett s tekintettel arra, hogy minden papi gondozás vállain fog nyugodni, a helyettes lelkészi cím adatott meg neki. Kendecsy Pál abarai tanítóvá választatván meg, szintén bekebeleztetett az egyházmegyébe. Hardicsa már most káplántartási helyül kitűzetett s az 500 korona évi káplántartási díjra ajánlatot. Néhai Dudás Lajos volt kazsui lelkész a kazsui egyházra vonatkozólag egy emlékiratot terjesztett be az egyházmegyéhez, melyben az elhunyt lelkésznek többnemű kérelme foglaltatik. Mivel az üresedésben lévő kazsui egyház sorsa felett is kellend majd határozni, affiliáltak-e Hardicsához s ha igen, minő viszonyban legyen ezzel szemben? az egyházmegye tehát úgy határozott, hogy mind az emlékiratban foglaltak, mind ezen ügyek megvizsgálására és jelentés tételre Dókus Gyula és Kádár János tanácsbírókból álló küldöttség a helyszínére kiküldetett.

Kálnicky János felső-reviscei lelkész, ki még a múlt évben választott meg miglészi lelkésznek, jóllehet őszi gyűlésünk előtt maga kérvényezett az iránt, hogy állását ez évi ápril hó 24-én elfoglalhassa, a miglészi lelkészi állásról lemondott, ezért az ellene való fegyelmi eljárás megindítására hivatott fel az esperesi hivatal.

Péter Mihály gálszécsi lelkészszé megválasztatván, beerősített. Lukács Mihály vásárhelyi tanító öregkora és betegsége miatt a tanítói hivatal teendőire képtelen lévén, hivatalból való nyugdíjaztatása elrendeltetett s ezért felkérte a kir. tanfelügyelő, hogy a nyugdíjaztatás iránt való lépéseket tegye meg.

A miglészi egyház paplak építésre 6316 kor. 92 fillér rendkívüli egyházi adót vetvén ki, az jóváhagyatott. Ugyancsak jóváhagyatott ezen paplak céljaira özv. Bessenyei Bertalannétől 4200 koronáért megvett ingatlan adásvételi szerződése, valamint a paplak építés terve és 7505 kor. 20 fillér előirányzatú költségvetése.

A közgyűlési ügyek elintézése után Ujj István h. esperes és Dókus Gyula világi tanácsbíró elnöklete alatt a közigazgatási bíróság ülésezett s itélkezett több rendbeli ügyben. Így a többek között Nyiszki András volt tussai lakos 100 frt hagyatéka tárgyában akként ítélte a bíróság: hogy Elek Sándor volt tussai lelkész 147 korona 25 fillér tőkét és ennek 5% kamatait ápril. 20-ig tartozik a gondnoknak kifizetni s a gondnok pedig 108 kor. 80 fillért köteles Ujlaki Jánosnak visszafizetni Elek Sándor haszonbéréből, s végül Doró János hagyományos 123 kor. 20 fillért tartozik a tussai egyháznak kifizetni.

Illés János volt n.-ráskai tanítónak a n.-ráskai egyház presbiteriuma ellen 12 pontban beadott panasza, mint alaptalan elutasított. A neje a n.-ráskai templom javítása címén kivetett 34 koroná rendkívüli egyházi adó megerősített s kifizetése elrendeltetett.

A gyűlés napján délben a Bock vendéglőben közebed volt, hol több felköszöntő hangzott el.

S ha már gyűlési tudósítást írok, a mit legelőbb kellett volna felemlítenem, most emlitem fel, hogy gyűlést megelőzőleg márc. hó 25-én lelkészértekezleti gyűlés volt Ujj István elnök vezetése alatt. A lelkészértekeztet a felső-borsodi egyházmegye egyházfegyelmi

szabályzatát el nem fogadta, mert mindenkre alkalmazható egyházfegyelmi szabályzatot nem lehet alkotni, de még a zsinati törvények szerint is lehet kellő körültekintéssel fegyelmezni hiveinket.

Azon indítvány, kell-e a magyar irodalmi egyháztörténet érdekében külön folyóirat visszatartott, mert az értekezlet ez ügyet még nem tartotta kellőleg megérettnek.

Elhatározta végül az értekezlet, hogy az elhunyt lelkészek életrajzát e célra ajánlkozó, vagy kirendelt lelkész írja le s az életrajz, egy e célra rendelt könyvbe beírassék. Továbbá elhatározta az értekezlet, hogy a lelkész elhunytá alkalmával, ha a család önmaga nem intézkedik a temetés iránt, az esperes intézkedjék; ha pedig esperes hal meg, a legidősebb tanácsbíró, mint esperes helyettes intézkedjék.

Ime ezekben számoltam be gyűlésünk lefolyásáról s ha kissé hosszú voltam, mentsen ki a tárgyak fontossága.

Hutka József.

A tornai ev. ref. egyházmegye lelkészi értekezlete.

A tornai ev. ref. egyh.-megye lelkészei tavaszi értekezletüket márczius hó 27-én Tornán tartották meg, hol a beteg Ragályi Géza értekezleti elnök helyett Lükő Béla görög lelkész elnökölt.

Az értekezlet főtárgyait a Barna Antal volt körtvélyesi lelkész felett megtartandó emlékbeszéd, — a f. zempléni egyh.-megye vagyongazdálkodási s a borsodi egyh.-megye fegyelmi szabályzata képezte.

Az emlékbeszédet Péter József sz. ardói lelkész s egyh.-m. tanácsbíró tartotta; a f.-zempléni egyh.-megye vagyongazdálkodási szabályzatát Arday J. Dániel zsarnói lelkész s egyh.-megyei dékán méltatta s a f.-borsodi egyh.-megye fegyelmi szabályzatát Nagy János sziliczei lelkész ismertette.

Péter József emlékbeszédében három sikerült képen ismertette az elköltöztet; mint családtagot s jó barátot, hű pásztort és szabadsághóst, ki övéi iránt ernyedetlen szeretetet a sírig megőrzi, kinek hűségét, szeretetteljes ragaszkodását bizonyítják ama levelek, melyeket a sír széléről irogatott kedves nejének. Mint barát nem restelli, — hogy egyik tisztára számára, mikor annak mindene a lángok martaléka lőn, — könyöradományokat gyűjtőn házról-házra járva s mikor egy szekérenyi élelem, ruházat, könyv egybegyűl a könyöröletes szívektől, minden érzélgés nélkül e szavakkal adja át: «barátom fogadd ezeket ismerőseidtól szívesen».

Mint pásztor híveivel 47 évig teljes, soha meg nem zavart békességben él. Tanít, fedd, int, de mindig a szeretet szavával. Mikor paplak, templom, iskola, romokban hever, nem lak, nem templom, nem iskola többé, csak füstös omladék s a fedél nélkül, vagyon nélkül maradt nyáj ajakán felhangzik a kétségbeesés szava, hová hajtsuk le fejünket? a Jákób csüggedetlen hitével kiált: „*Velünk van az Ur!*” Lelkesít, kér, fárad s a füstös romlادékokból paplak, templom, iskola új alakban megszépülve áll elő. S hogy a szegénységgel küzdő nyáj terhén könnyítve legyen, mindkét egyházában megtárt létesít s a lelkész és tanító fizetését ma már ezen magtárak fedezik.

Mint honfi ama kevesek közül való volt, kik még a mesés korból, a daliás időkből dicsfénytől övezett árnyak gyanánt ma közöttünk járnak. Mint ifju, mint sa-

rospataki diák hallja meg a «Talpra magyar»-t, s látja, hogy veszélyben a haza. Fegyvert fog ő is, küzd, hogy rabok ne legyünk s aztán reményét, boldogságát, az elveszett szabadságot a többivel együtt ő is megsíratja Világosnál. Futva menekül a vértuszomjazó hiénák elől Gömörbe a csendes apai hajlék alá, hogy fáradsággal, verejtékkal munkálja a földet, melyért vérért oly önként hullatá. S míg kint a mezőn munkálkodik, a hiénák helyette édes atyját fogják el s hurczolják a bíróság elé. A fiu hallja ártatlan atyjának elhurczoltatását s fáradságos munkája után meg sem pihenve siet Pelsőczre s ott a bíróságnál önként jelentkezik. Az apa szabad. De a fiu rab lett. Bilincsre verve Munkácson várja remény s kétség közt, mi lett megírva sorsa könyvében? Élet vagy halál?

Pár hónapi súlyos rabság után végre szabadságot nyer.

Mindenkitől tisztelve, szeretve éri utól az aggkor. Erős fájdalmakat okozó szervi bajától szabadulni óhajtva, hittől, reménnyel hagyja itt szeretteit, egyházát s a fővárosba utazik, hogy most már harmadízben hajtassa végre magán azon orvosi műtétet, mely bajaitól, súlyos szenvedéseitől megszabadítja. De a 73 éves agg ereje nem a régi többé s a ki annyiszor szemébe nézett a halálnak, most vele küzdeni többé nem bír. Távol szeretteitől, barátaitól, tisztársaitól s nyájától borul reá a halotti szemfedél s mi koporsójára virágot se küldhetünk. Lerakjuk azért az emlékezés hervadhatlan virágait sírjára. Legyen a hazai föld könnyű testének. Lelke, emlékezete hassa át tisztársai keblét, hogy jutalmat nem várva, csak a családnak, egyháznak s hazának éljenek.

Ezután Arday J. Dániel zsarnói lelkész egyházmegyei dékán méltatta a f.-zempléni egyh.-megye vagyongazdálkodási szabályzatát. E méltatás szerint e szabályzat, mint igen sikerült, elismerést érdemlő munka oly helyeken, hol az egyházi közigazgatás keretébe tartozó ily nemű intézkedések még be nem hozattak, haladéktalanul életbe léptetendő; de a hol, bár egyszerűbb alakban, mint pl. a tornai egyh.-megyében a gondnoki számadási mintáknál ez életbe van léptetve, eme sokkal complicáltabb vagyongazdálkodási mintát szükségesnek nem tartja. Nem pedig azért, mert a tervezet lényege a mi számadási mintánkban is megvan, még pedig könnyebben érthető s falusi népünk által könnyebben elsajátítható alakban. A mely egyszerűség azért is fontos, mert hiszen egyházi gondnokaink nagyobb része a pénztári naplót is alig tudja vezetni, annyival kevésbbé lehet kívánni, hogy az az egyszerű falusi gazdából lett gondnok hat féle könyvet vezessen. A vagyonszámadásra a teherlappal mindenütt szükség van. De hiszen az nálunk is megvan a levéltárban s a gondnoki számadás vagyon kimutatásában, a hol az évenkénti költségvetés is helyet foglal. Terményről szóló számadásunk is könnyebben áttekinthető. Adó naplónk u. n. kivétési lajstromunk is e minták szerinti vagyongazdálkodás nálunk nagyon bevállott. Épen azért értekezletünknek a szervezet illetve szabályrendelet életbeléptetését nem ajánlja.

E méltatás után értekezletünk a f.-zempléni vagyongazdálkodási szabályrendeletnek mint teljesen sikerült műnek elismerésével adózik, hanem azon véleményben van, hogy eme complicált számvitel zavarossá tenné az egyházak számadásait s miután egyh.-megyénkben azon gondnoki számadási minta, mely 1895-ben elfogadtatott s a Főtiszt. Egyh. Kerületre föl is terjesztett a Zsinati tnyk. 242., 244. §. követelményeinek teljesen megfelel

egyházmegyénkre nézve a szabályrendelet III. IV. Va és Vb. s VI. számú mintáit teljesen feleslegessékné tartja. Ellenben egy vagyonskönyv készítését s a 2. sz. minta szerint, az évi szükségletek kimutatását, egyházmegyénk minden gyülekezetére nézve szükségesnek véleményezi s eme véleményét a Nt. egyházmegyei gyűlés elé terjeszti, kérve annak el fogadását.

Végre Nagy János sziliczei lelkész ismertette a f.-borsodi egyházközségi fegyelmi szabályzatot. Ezzemenete az ismertetésnek az, hogy miután a mi vallásunknak első és utolsó törvénye a szeretet, ezen kell épülnie minden javaslatnak, hogy az céljának megfelelhessen. A f.-borsodi fegyelmi szabályzat is a szeretetet fogadja el alapul, de mintha a szeretet törvényével ellentétes álláspontra helyezkednék, mikor az egyh. fegyelem eszközei közzé a 2. §. d. és f. pontját is felveszi: a feddő ítélet kihirdetését a templomban s esperesi közhirre tételt az egyh.-megyében. Ez a két pont már nem a javítást, hanem a büntetést célozza s ellenkezik a nagy Mester tanításával „*ha vétkesek a te atyádfia, menj el és dorgáld meg őket csak te közötted és ő közöttte, ha pedig szótát nem fogadja, végy melléd még egy vagy két embert, hogy két vagy három bizonyosságának szájából az egész dolog bizonyosabb legyen!*“

A fegyelmezésnek e két fajtát elfogadni halálos veszedelem volna akkor, midőn oly országos ténnyel állunk szemben, mely megengedi azt, hogy a szabályt, törvényt, kötelezettséget nem tisztelő, kiléphetnek a felekezetenkívüliek mindjobban-jobban szaporodó táborába. De meg Pál apostol egész életében, megtérésétől kezdve egész haláláig a szeretetteljes intés, figyelmeztetés s végül a szeliden alkalmazott dorgálás határát nem lépi át. Mi sem jobb, sem bölcsőbbek nem vagyunk, mint Pál. Viszonyaink sem engedik, hogy elbizakodva, magunkban a Kálvinéhoz hasonló erélyt, soha nem tántorodó bölcsességet képzelve, a genfihez hasonló purificatiót hozzunk be egyházainkba.

Lelkészi értekezletünk elismerését nyilvánítja felolvasónak munkájáért s a midőn az abban hangoztatott eszméket magáévé teszi, a nt. egyh. megyei gyűlés elé elfogadás végett beterjeszti azon véleményét, hogy mondaná ki a nt. egyh.-megyei közgyűlés, i. hogy a maga részéről elégségesnek tartja azon fegyelmi eszközöket, melyek az újszövetségben az első keresztyének között Jézus, később Pál apostol által ajánlottak s alkalmaztatnak s minthogy pedig azon fegyelmi szabályok t. i. a figyelmeztetés, intés s feddés, a szent írásban megvannak s azokat lelkészeink eddig is alkalmazták, újabb fegyelmi szabályok hozatalának nem látja szükségét. Nem pedig azért, mert az egyháznak nem lehet célja a büntetés, hanem a szeretetteljes javítás. Már pedig a fegyelmi szabályzatnak d. és f. pontja a szeretet törvényével meg nem egyeztethető s az emberi lélek gyengeségeit, természeti gyarlóságainkat csak kevéssé is ismerve bizvást mondhatjuk, hogy a hercze-hurcza, a templomtól kezdve az egész egyházmegyeiben meghurcoltatása inkább elkeserítene, mint megjavítaná a lelkeket s a felekezetenkívüliség kényelmes táborába hajtaná. De eme pontokat nem tartjuk elfogadhatónak azért sem, mert nagyon tömjén füst szagúak, aligha lenne az más, mint a középkorban dívott excommunicatio minor; (evitandi); a fegyelmi szabályzat ékes köpenyege alá rejtett papuralmi törekvés, a megcsontosodott vaskalaposság, hogy féljenek és remegjenek a mi hiveink, nehogy meghurcoljuk őket egész egyh.-megyén keresztül. De nem tartjuk elfogadhatónak e fegyelmi szabályt azért sem, mert az egyház gyülekezete az elválasztottnak, meghívottaknak és hívóknak, a kiket Isten az

ige és a szentlélek által a bűn állapotából a kegyelem állapotába és örök dicsőségre hív és egymás közötti szerves egységre. (Heppe 489. Heisler) Tehát nem büntetés, nem fegyelmi szabályok, hanem az ige és Szentlélek által hívogatja a bűn állapotából a kegyelem állapotába.

De nem véljük elfogadhatónak azért, mert az egész fegyelmi szabályzatok gyártását sötétségben való tapogatózásnak tartjuk, meg lévén győződve arról, hogy a létező bajok orvoslására, amennyiben t. i. egyáltalában orvosolhatók, szükséges:

1. a valláserkölcsei nevelésnek szigorú, lelkiismeretes keresztülvitele s fejlesztése a népiskolától a felsőbb tanintézetekig s e végből tanintézeteinknek megtartása;

2. a thologiai tanszakon az Újszövetségnek s az Apostolok életének, az első keresztyén gyülekezetek vallásos életének s szervezetének intensivebb tanítása;

3. a lelkészek részéről teljesen tiszta, feddhetetlen élt a családi életben, erős, tántoríthatlan jellem a polgári élet mezején. Gyakori, folytonos érintkezés a hívőkkel. Így gondolnánk, hogy a Cura pastoralis terén eredményeket mutathatnánk fel s talán többet, mint az elriasztó s többet rontó, mint javító szabályzatokkal.

Több kisebb fontosságú dolog letárgyalása után az értekezlet befejeztetett.

Jegyző.

Az abauji ev. ref. egyházmegye tavaszi közgyűlése.

Márczius 26—27-ik napjain tartotta meg tavaszi közgyűlését az abauji egyházmegye állandó gyűlés tartási helyén Kassán, nagy érdeklődés és részvétel mellett, mert nemcsak a hivatalnoki kar jelent meg teljes egészében, de egyes egyházak világi képviselői mellett a lelkészek közül is $\frac{2}{3}$ -ánál több volt jelen, az elmaradtak nagyjából részét is öregség, betegség vagy hivatalos elfoglaltság tartotta távol. A templomi isteni tisztelet után a vármegyeház nagytermébe testületileg felvonult közönség előtt, Révész Kálmán esperes buzgó imában kérte Isten megáldó s megszentelő kegyelmét anyaszentegyházunkra, közelebb tanácskozásunkra; majd Meczner József gondnok tartá meg egyházi életünk főbb mozzanataira kiterjedő, egyházmegyénk gondozását, előmenetelét célzó, minden szavaiban ügy-szeretetről tanúskodó beszédét.

A gyűlés megalakulása után az esperes évi jelentését terjeszti elő, melyből nemcsak arról vettünk tudomást, hogy az erkölcsi élet, vallásosság híveinknél az isteni tisztelet látogatása, a templom szeretete, a szent sacramentumokban való élés mellett, a szent célokra való adakozásokban is nyilvánul, mint azt az 19585 korona 42 fillér mutatja; hanem arról is, hogy külsőleg is építtetik az anyaszentegyház, a mire nézve tanúbizonyság azon 26096 K. összeg, mely építkezésre fordított. 166374 K. 60 fil. bevétellel szemben 133473 kor. 29 fil. kiadás; 292581 kor. 55 fillér tőkével szemben 49816 korona 48 fillér adósság mutatkozik; a számok kedvező képet mutatnak.

A népmozgalmi adatokat, a már kéznél levő névkönyv tünteti fel, itt csak annyit, hogy a népesség száma még nem mindenütt van a népszámlálás alapján feltüntetve.

Minden esetre közérdekű az esperes jelentésének azon része, mely a kongruáról szól, abban a következő számok beszélnek: egyházmegyénk 70 lelkészi állomás részére kért állam segélyt, abból 68 részére már megállapított és ki is utalványoztatott; a mi felszá-

mitásaink szerint szükség volt 30957 korona 51 fillére, a miniszterium megállapított 29009 korona 16 fillért, tehát kevesebbet 1948 korona 35 fillérrel. Ha a ki-egészítést 1600 koronára vesszük, 68 lelkési állomás részére 55508 korona 12 fillér államsegély lett biztosítva, a mi 5% jövedelmet számítva 1,110,162 koronára 40 fillér tőkének felel meg. A mi felszámításunk és a miniszterium megállapodása közt csupán 3'05% a különbség, a mi átlag egy lelkési állomáson 28 korona 65 fillért jelent; van néhány lelkési állomás, hol a felvétel között 200—300 korona különbség is van, még pedig az egyházi felvétel hátrányára, de van tíz, hol az államsegély a kértnél nagyobb összegben állapított meg.

Az egy évtized óta nagy változáson átment egyházi életünk nagy szükségét látna a zsinat tartásának: de alig valami mozgolódás...! megtartására semmi készülődés...! az aggodalmaskodó lelkekkel együtt kérdésbe teszi az esperesi jelentés: vajjon a késedelmeskedés nem hoz-e veszedelmet egyházunkra?

Az esperesi nagymérvű munkálkodás és elfoglaltság mellett a következő adatok szólnak. A kerületi gyűléseken, értekezleteken, több egyházmegyei bizottsági üléseken jelenléte; hat körlevél kibocsátása 68—80 példányban; iktató könyve 708 számot tartalmaz, postakönyve 1578 darab levél és csomag elküldését bizonyítja.

Kegyelettel emlékszik meg az egyházi év folyamán elhalt öt, névszerint Körösy István krasznik-vajdai, Karla Gábor radványi, Baskai János pamlényi, Szuhay Sándor csobádi és Péderly Ferencz székelyi, éltek hanyatló idejében elköltözött lelkész haláláról. Hú munkások voltak, emlékek jegyzőkönyvünkben megörökítették; valamint kegyelettel jegyezzük be Bárczay József és Darvas Imre kassai főgondnokok emlékét is.

E szomorú jelentés után örömmel üdvözöltük egyházmegyénk tudományos képzettségű tanácsbíráját Csoma József urat azon alkalommal, hogy őt a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjává megválasztotta.

A tanító-hiány mellett, öt lelkész elhunytával beállott a lelkész-hiány is indította az esperest annak az indítványnak megtételére, melyet egyházmegyei közgyűlésünk is elfogadott, mely szerint: „Tekintettel a mindinkább növekedő lelkészhiányra s egyes egyház-községek különleges viszonyaira, melyekben kívánatos lenne helyben alkalmazni embert az egyház szent érdekeinek szolgálatára, felkérendő a főtisztelendő egyházkerület annak kimondására, hogy — mint a többi egyházkerületekben gyakorlatban van, — a sárospataki theologia IV. éves hallgatói szükség estén bocsátásának ki papoló káplánokul, hogy az így felszabadult segédlelkészek helyettes lelkészekként legyenek alkalmazhatók.”

Tárgyalás folyamán első között került elő az egyházkerület által véleményadás végett kiadott két indítvány, „Az egyházközségi fegyelmi szabályzat”-ra az észrevételeink a következők: a szabályzat 1. §-a, mely egyházfegyelem célját adja elő, véleményünk szerint hiányos, mivel az a fegyelmezés legszükségesebb célját, a rossz, a bűn irtásának kifejezését a fegyelmi célok megnevezésével mellőzi, pedig ezt, az 1. §-ban felsorolt célok között véleményünk szerint első hely illeti meg azért, mert a ref. öntudat ébrentartása, az egyháziasság fokozása, a vallás-erkölcsi élet emelése sikeresen, csak a létező rossznak irtása mellett eszközölhető.

A második §-t, melyben az egyházfegyelem eszközei soroltatnak fel, egyházmegyénk egészben mellőzni kívánja, mivel e § tartalma a 4. §-sal, melyben a fegyelmi büntetés fokozatai állapítottak meg, teljesen azonos; már pedig fegyelmi eszközökül fegyelmi büntetéseket megnevezni és elfogadni nem lehet.

A 4. § a., b., c. és d. pontjait, mint evangéliumi alapon létesített büntetési fokozatokat, melyek alkalmat adnak arra, hogy a fegyelem gyakorlásakor, a szeretet kiengesztelő és javító lelke is megszólalhasson s bevitessék az egyházközségi élet vallás-erkölcsi állapotait javító fontos munkába, helyesléssel fogadjuk, megtartani kívánjuk, mindössze annyi eltéréssel, hogy a d. pontot így kívánnánk kitoldani: „hivataltól, vagy szolgálatától és egyházi joggyakorlattól való megfosztás”. Mellőzni kívánjuk e § e. pontját, mint a melyben oly kemény, sokszor az egyházközségre keserű eredményeket szülő, szinte a bosszúállás határáig menő intézkedéseket látunk, melytől javító, építő eredményt nem várhatunk.

E javítások figyelembe vétele mellett fogadjuk el egyházmegyénk a fegyelmi javaslatot. Gyakorlati alkalmazásánál nem tudja eléggé hangsúlyozni a keresztényi szelidség és az evangéliumi szeretet elveit.

A felső-zempléni egyházmegye által felterjesztett „az egyházközségek háztartására és vagyonkezelésére” vonatkozó javaslatra egyházmegyénk véleménye a következő: ama részében, melyek az E. F. 241—244 §-i értelmében különben is kötelezők: életbe léptetendőknek tartja, annyival is inkább, mivel egyházmegyénk a nevezett munkálatnak megfelelő, bár nem oly részletes számvitelt a közelmúltban szintén dolgozott ki s annak követését kötelezővé tette; a mennyiben az a gyakorlatban kipróbálva jónak bizonyult, nem jár annyi bonyolalommal s könnyebben kezelhető, annak mintáját a főtisztelendő egyházkerületre felterjeszti. A számvevőség felállítását szükségesnek nem tartja, hanem a számvitelt továbbra is az egyházlátogatás tisztái közé sorolja.

Lelkési beerősítés egy volt, Simon Andor barkai lelkész erősített meg a bózsvai lelkési állomáson; tanítókul Komjáthy Mihály Fonyba, Maklár József G.-Bátorba, Szécsényi István Buzitára, Gergely Gyula F.-Dobszára, ez utóbbi oklevél-szerzés kötelezettsége mellett, megerősítették.

Egyházmegyénk anyagi kezelője — a felülvizsgáló számvevőség jelentésében — adnak számot egy évi sáfarkodásokról; örömdetes jelenség a tőkepénzek szaporodása, elismerést érdemel a hűség, pontos, lelkiismeretes kezelés. A segélypénzek elosztására azon határozat hozott, hogy az eddigi elforgácsolási rendszer helyett inkább kevesebb egyháznak, de nagyobb összegben nyújtassék segély, nem zárja ki azonban a kisebb segélyezést sem oly egyházaknál, hol azoknak az életfenntartási alapját képezi; a lelkészek csak véletlen csapás, szerencsétlenség avagy betegség által sújtva tarthatnak igényt segélyre.

Az évi közalap 2829 kor. 78 fillérben állapítottat meg, mely a multhoz képest 19 korona 20 fillér emelkedést mutat, a múlt évi járulék kevés híján befizetett, híveink kezdik magukat az évi fizettség kötelezettsége alól az évi járulék huszszorosának lefizetésével megváltani.

A tanügyi bizottság, a tanügyi állapotokról kedvező jelentést terjeszt be, mert bár leszámítva a más egyházmegyében is érezhető tanító-hínyt, mely miatt 4 egyház iskolájában szünetelt a tanítás, az iskolakötelesek — elenyésző csekély szám kivételével — mind

jártak az iskolába. 86 iskola közül a taneredmény 32-ben kitűnő, 40-ben dícséretes, 14 kielégítő. Tantermeink s az iskola felszerelése még mindig kívánni valót hagy fenn, de ez a szegénységgel együttjár. Államsegélyt kapott 39 tanító 14,726 koronát s 47 tanító 4700 korona korpótlekban részesült. A tanítói egyesület azon indítványa, hogy a Pál napi vizsgák töröltessenek el, elfogadtatott, de az egyházlátogatás az iskolák szellemi állásáról, a szerzett tapasztalatok alapján az egyházmegyének beszámolni tartozik.

Az egyházmegye területén létező műemlékekről jegyzék készítettett. Több építkezni akaró egyháznak az építkezésre az engedély megadatott. Egyházkerületi képviselőkül az elnökségen kívül Ujj János, Kovács Béla papi, Csoma József, Dobozy Pál, Naményi Gyula világi tanácsbírák, Ujj József főjegyző küldettek ki. A közhirdetésre ajánlott egyházak felterjesztése mellett, még azon indítványt is teszi a főtiszteletű egyházkerületre, hogy a segélyezendő egyházak száma ne a megyék, hanem az egyházmegyék gyülekezeti száma és vagyonságára tekintettel lehetőleg kevés számban állapíttassék meg.

Ezek azok, melyek inkább közérdekűek; a 7. sorszámot tevő tárgymutatóban több oly tárgy foglaltatott, melyek egyházmegyénk házi ügyeire tartozván, közlését szükségtelennek látom. Csak azt jegyzem meg, hogy az ügydarabok előleges kiosztása és tanulmányozása tette lehetővé a dolgok oly gyors elintézését, hogy másnapra csak a jegyzőkönyv hitelesítése maradt.

Ujj József,
e. m. főjegyző.

A magyarországi tótajkú református gyülekezetek sorsa.

(Folytatás és vége).

A másik érve R. L. urnak, hogy hiszen a magyar gyülekezetekben még gyengébb lábon áll a hitélet, szintén tájékoztatlanságra vall. Nem akarom én a tót ecclesiákat desavualni, de a közérdek szempontjából el kell mondanom, hogy ha én öntudatos felekezeti hitéletéről beszélek, nem értek az alatt annyit, hogy a hívő, ha temploma beomlik, azt kijavíttatja, mert ebben a tekintetben a tót ecclesiák semmivel sem állanak hátrább a magyar gyülekezeteknél. Hanem öntudatos felekezeti szellem és hitélet alatt szeretem érteni azt, hogy az a hívő tudja, hogy ő miért kálvinista, mi különbözteti meg a többi vallásfelekezetektől stb. mert a mai idők támadásai közt mikép áll meg egy hívő, ha ezeket nem tudja. Már most sehol annyi babonát, pápistas szokást nem tapasztaltam, mint a tót kálvinistáknál. A sírok kivilágításáról, a búcsúkon való részvételről nem szólok, mert ezt sok szerencsétlen magyar, tudatlan kálvinista is követi — sajnos, de azt sohasem tapasztaltam magyarok körében, hogy megüljék — a kath. ünnepeket, kereszt előtt kalapot emeljenek, mint ezt sok tót kálvinistánál láttam. Bizonyos előszeretettel a külsőségek iránt, a vallásunk lényegének, tartalmának nem ismerése, ezek jellemző tulajdonságaik. Igazi hitéletre, erős felekezeti életre mutat ez, nem hiszem? S mi ennek az oka? Az, hogy míg én részemről el sem tudok képzelni egy oly magyar kálvinista családot, melyben egy biblia, egy imakönyv nem volna, a minek hatása a magyart jellemző felekezeti öntudatban nyilatkozik, addig hol találunk, melyik tót családban, csak egyetlen kálvinista színezetű imakönyvet.

Egy imakönyvben is kidomborodik a felekezeti szellem, különösen a szórványban lakó, templomba

nem járható tót kálvinista ugyan honnan merítsen hát átitatott, ezek híján A bánóci lelkész beszélte egyszer nekem, hogy az ő hívei luth. imakönyvet használnak. Még szerencse, de ily körülmények közt kezökbe vehetik a kathólikust is. Barmilyen szemes, éber, buzgó legyen is az a lelkész, bizony jól mondja R. L. ur e viszonyok közt lesóványodik, elszíntelenedik a nyája. E helyzetben nem csoda, ha most ez, majd az ad reversalist a homonnai missióban, épügy mint másutt. És nem csoda, ha én e részben ennek is tulajdonítom a felsővidéken a protestantismus óriási térvesztését az idők folyamán. Már csak, mióta nem üldöznek bennünket, hova lettek a csak 30—40 évvel ezelőtt erősebb filiáink, melyekben most alig létezik 1—2 lélek. Elolvadtak, mint a hó. Arról nem is szólok, hogy anyagyházaink egész sorozata pusztult ki a múlt századokban, mert ezeket valaki az üldözés rovására is írhatná. Menjünk tovább. Engedjük meg R. L. -nak azon állítást, hogy egyáltalában sehol sem állunk hát jó lábon. De a magyar községek felvirágoztatására nézve, legalább kerestük az eszközöket. Kezdjük felkarolni a belmissiót, hasznos iratokat terjesztünk, felolvasások tartását üdvöseknek tartunk stb. stb. Egyszer a reformatio eszközeit, még egyszer hasznalatba kezdjük venni. Hát talán így magyar gyülekezeteink Sionja felépíthető is lesz. De miképen építi fel, vagy véli felépíthetőnek a tót Sion leomlás szélén álló várait R. L. ur, ha annyira perhorrescálja oly iratok, vagy csak egy imakönyv kiadását is, melyet a nép megért és haszonnal forgatna. Perhorrescálja, mert tótosítást lát benne. Hát persze így tótosító volt b. e. Sárkány Imre is a ki látva, hogy a gyermek kellő nyelvismeret nélkül jó ki az iskolából — a magyar confirmatiói kátét nem érti, így rá nézve elvész — s egy ily művet lefordított. Vagy a többiek is tótosítók voltak, a kik a zsoltárt a tót nyelvre lefordították, hogy abból a tót nyelvű hívő buzgóságot merítsen. R. L. ur tehát megenged, nem ismeri a viszonyokat sem. S hogy ez mennyire így van, felhozok rá még egy igen jellemző példát. Valamelyik évben, mint egyházlátogató, egy oly egyházban voltam, mely egész helyzetünket méltán jelképezi. A község nyelve merő tót. A mi egyházunk csak levitassággal rendelkezik. Valami kibeszélhetetlen közönyösség, fel sem vevés, hidegség volt ott tapasztalható az egyházi életben. Kerestük a baj okát, nem tudtunk rájönni. A levita elég buzgón végzi hivatalát. Dolgunk végeztével bemutunk a templomba is, hogy ott egy újonnan készített urasztali terítőnek a feliratát lemásoljuk. Az alkalom voltából folyt, hogy a presbyteriumnak ott is figyelmébe ajánljuk a templomlátogatást, s az arra való szigorú felügyelést. Egy-egy sohaj tört ki a keblekből. Ekkor mondták aztán el, a mi régóta a szívökön feküdt bizonyosan, hogy hát járnának ők a templomba, de mit ér, magyarul nem értenek, a tanító ur pedig, a ki tud tótul, nem akar nekik tótul még imádkozni sem. E miatt aztán hull a fergese, sokan a pedig g. kath. templomba járnak. Mit tettünk mi akkor? Azt tettük, a mit R. L. most tesz. Beszéltünk a magyarosításról, de éreztük, hogy a kérdés másik fele megoldatlan marad. És az én szívemben akkor ütközött meg, mint egy keletről és nyugatról támadt forgószél, elsőben két hatalmas érzés: sovínismus és a felekezetem szeretetének érzelme. Melyiket szeretem jobban? Mindkettőt egyformán, de ha már arról van szó, hogy gyülekezeteink egy eminens baj miatt, minő az, hogy a magok nyelvén áhítatra ébredni, erőt gyűjteni nem tudnak, meggyengüljenek, elsorvadjanak: tudja Isten én inkább választom azt, hogy ők kálvinisták maradjanak, ha tótul is fognak még imádkozni addig, míg magyarul

megtanulhatnak, mert ha kipusztulunk, mely felvidéki protestantismus nevében és reputatioja érdekében fogja majd R. L. szavát felemelhetni.

Ugyanezen csoportba veszem R. L. ur azon érvét is, hogy ha a többi felekezetek *magyarosítanak*, mi álljuk-e csak útját a magyarosításnak és az arra való hivatkozását, hogy a g. katolikusok körében pedig éppen mozgalom is indult meg a magyar nyelvű liturgia érdekében. Habár itt is, mint mindenütt rossz a praemissa és az érv már ezért is eleshetnék, mert mi nem a magyarosítást támadtuk, mint ezt kimutattuk, hanem csak azt, hogy a magyarosítás jelszava alatt hiveink kezébe nem adunk oly vallásos könyvet, melyet megértenének; de ha már felvettették a kérdés, megfelelek rá. Nem vonom kétségbe az ő magyarosítási törekvéseit, de ők látva azt, hogy mily kevés eredményt érnek el ezzel, elvonják-e a vallásos könyveket a néptől, magyarúl szónokolnak-e ott, a hol népök azt nem érti. Ime ezért járnak ők el bölcsebben, mint mi.

S éppen ebben rejlik ránk nézve a veszély. A mi pedig a liturgialis mozgalmat illeti: ne tessék félni; sok víz lefoly még addig a Tiszán, míg a magyar nyelvű liturgiát Róma engedélyezi.

Ezzel befejeztem válaszomat. De szóljunk még valamit mintegy rövid összefoglalásul az egésznek. A magyarosítás ám folyjon, de igazán ám, nem úgy, mint most. Botor ember az, a ki azt bántaná; a közvéleménnyel jönne összeütközésbe az ilyen; de ne felülről kezdjük el, hanem alulról az iskolákban és mindenik felekezet és minden tényező s nem csupán a jelszó kedvéért, hanem magáért a célért. És addig míg ez oly eredményeket nem produkál, hogy a magyar nyelvet hiveinknek többsége meg nem érti: gondoskodjunk ám lelki szükségleteik kielégítéséről is. Ezzel nem fogunk *tótosítani*, mert a felvidék népe, kivált a kálvinista, ha *tót* is, nyelvében, lelkében magyar érzelmű és mihelyt annyira terjedt a magyarosodás, hogy megérti a magyar iratot, ne féljenek, önként fogja letenni a tót szöveget.

Addig azonban felekezeti érdekeink vannak veszélyeztetve. Ezeket mondtam el s most már bővebben, mint az első cikkben. Ime ez az én álláspontom. Mi különbség van hát kettőnk közt. Ennyi. Ő a magyarság nevében támad engemet, melyben én kárt nem tettem, de nem tud megfelelni arra, hogy mi lesz hát hiveinkkel az elsorolt körülmények közt.

Végül még egyet. Ne osztályozzuk mi az egyház bajait *közvetlen* és *közvetett* okokból származókra. Mert kétségtelen, hogy vannak *közvetlen* okok is, de én úgy látom, hogy azok is *közvetett* okokból származnak legtöbbszörre.

Péter Mihály.

Az abauji ev. ref. tanítók gyűlése.

Az abauji ev. ref. tanító-testület f. évi március hó 25-én tartotta meg rendes közgyűlését Kassán, a megyeház nagy termében.

A szőnyegre került tárgyak közül fontosabbak a következők: felülvizsgáltatott a gyám- és segély-egylet 1900. évi számadása. Mindnyájunkat örömmel töltött el, hogy immár 17,258 koronára szaporodott a fillérenként összerakott alap, melyből a múlt évben 27 özvegy tanítóné és 3 nyugdíjas tanító kapott segélyt a mellett, hogy a tőkéhez 600 korona csatoltatott.

A körök múlt évi működéséről szóló jelentésből kitűnt, hogy az állandó választmány kezdeményezésére a sárospataki tankönyvekkel is foglalkoztak s azokra megtették észrevételeiket.

A jelentést tevő főjegyző indítványára egy bizottságot küldött ki a közgyűlés, melynek feladata lesz a körök által tett észrevételek felülvizsgálása után az érdemleges kifogások összefoglalása s az elnökség útján az Irodalmi Körhöz juttatása.

Az ev. ref. tanítók országos egyesületének miskolci gyűléséről részletes ismertetést olvasott fel egy jelen volt, a melyben élénken ecseteli azokat a nehézségeket, melyekkel az ügybuzgó vezetőknek lépten-nyomon küzdeni kell és a mely nehézségek onnan származnak, hogy az ev. ref. tanítószág a legnagyobb, mondhatni botrányos közönnnyel viseltetik az Orsz. Egyesület iránt, úgy, hogy a 3000 ev. ref. tanító közül alig 500-an pártolják. E jelentésre határozatba ment, hogy 50—50 fillérig megadóztatjuk magunkat s belépünk az Orsz. Egyesületbe. Igaz, hogy ez a határozat csak egy év múlva fog testet öltetni, mert nálunk az egyh. látogatás szedi be a tagsági díjakat és pedig utólagosan: de azért még is olyan példát adtunk ez által, hogy ha a ref. tanító-egyesületek mindnyájan követik, pár év múlva anyagi bajokkal nem fog küzdeni az Országos Egyesület.

A hivatalos lap ügye is szóba került, pártolásra ajánlva lett, s ha most nem lesz sikere, ismételni fogjuk az ajánlatot mindaddig, míg eredménye nem lesz.

„A testi nevelés helyes módszere” című pályamunka kedvezőtlen elbírálása után a félévi vizsgák eltörlése iránt tett indítványt elfogadta a közgyűlés, fel is terjesztette az egyházmegyei közgyűléshez, a hol szintén elfogadtatott. Kértük azt is, hogy indítványunk a nt. egyházmegye által támogatva terjesztessék az egyházkerületi közgyűlés elé, hogy ott is elfogadtatván, az egész kerületre kimondassék a félévi vizsga eltörlése; de ez a kérésünk nem teljesített.

Ezután a magyar nyelvtan tanításának kérdése idézett elő nagyobb vitát, kapcsolatban a múlt évi egyházkerületi közgyűlés azon határozatával, mely kimondja, hogy a nyelvtan tanításánál tankönyvre nincs szükség. E fontos kérdés kiadott tanulmányozás végett a köröknek azzal, hogy a jövő gyűlésre tegyenek jelentést az eredményről.

Pénztári számadás, jegyző választás, néhány helyi ügy elintézése után a gyűlés véget ért.

Koroc Dániel,
t. e. főjegyző.

KÖNYVISMERTETÉS.

A múlt évi egyházi irodalomból.

A szerkesztőség várva-párt jeladása után rövidre fogva csinálom meg most már ezt az irodalmi záró számadást. Az idő előrehaladt s maholnap újabb irodalmi termékekről kell beszámolnunk ezen a helyen. A hozzám juttatott művek együttes mérlege ez: se nyereség, se veszteség; megmaradtunk a színvonalon. Ebben az eredményben megvan a jutalom azok számára, a kik egyházi irodalmunk tisztességeért megfáradtak és megvan az irodalomtörténész számára is, mert legalább ebben az egy ágban panaszra nincs oka. A kezem alatt levő munkák értékéről pedig a következőkben számolok be.

I.

Keresztelő János és Krisztus. (Máté evangélioma 3-ik részének magyarázata.) Irta: *Diószegi Mihály*, ev. ref. lelkész. Balassa-Gyarmat, 1900. Nagy 8-ad rét, 1—32. l. Ára 1 korona. — Ugy tudom, hogy Diószegi már mint segédlelkész írt egy predikációs könyvet s hogy azt a kritika némi előismeréssel fogadta. Mostani füzetében, mint írásmagyarázó mutatkozik be, a predikátorhoz hasonló eredménnyel. Felhasznált forrásai:

Starke, Eberhard, Saurin, Rosenmüller, Iselin, Angus, Farkas József és Erdős József. Tisztes, de túlnyomóan régi források, a melyeket tanácsos lett volna egy-két újabb írásmagyarázóval is megszorítani. Így p. o. Sommernek (Das Evangelium Matthäi praktisch ausgelegt) jó hasznát vehette volna mind szellemében, mind anyagában. Azt azonban így is nyilvánvalóvá tette, hogy az írást, sőt annak egyetlenegy fejezetét sem lehet alapos tanulmányozás és segédforrások nélkül magyarázni. A felvett részt különben két szövegescsoportra osztva magyarázza u. m. az 1—12 verset Keresztelő János (I), a 13—17 verset Krisztus megkeresztelkedése (II) gyűjtő cím alatt. Az első csoportban általános bevezetés után a következő írás magyarázatok vannak; 1. Ker. János tana, (1—3 v.), 2. Ker. János életmódja (4 v.) 3. Ker. János működése közelebből (5—12 v.) és pedig: a., A bűnvallók keresztelése (5—6 v.). b., Magatartás a hamis bűnösökkel szemben (7—10 v.). c., Prófétai jóvendülés Krisztusra (11—12 v.). A II. csoportban ugyancsak általános bevezetés után: 1. Kr. megkeresztelkedésének előzményei (13—15 v.). 2. Kr. megkeresztelkedésének következményei (16—17 v.). Tehát összesen hét írásmagyarázat.

Magyarázatait a bevezetés szerint, a törvényszerűség, az evolúció alapjára támasztaná, de tényleg az írás és a dogmatica alapján halad. Igazán kíváncsiak lehettünk volna azokra az evolúciós elméleten evező írás magyarázatokra! Kivált Kr. megkeresztelkedésének és az azt követő csudának a kimagyarázásánál! Magyarázatai különben eléggé körülményeskedők, tudakoskodók, szörszálhasogatók és tulságosan dogmatizálók is; ezek helyett szívesebben olvasnók a megtérés, a bűnbevallás, a hit, az isteni igazság és kegyelem, az újjászületés, az „Istennek bekövetkezendő haragja“ „a fejsze a fák gyökerére vetetett“ stb. stb. bővebb kifejtését és alkalmazását. Ker. János életmódjáról (4. v.) pedig csak valami Istenáldotta írásmagyarázó tudna egy egész és mégis kövér írásmagyarázatot adni. A szerkesztő eléggé kerekded s alkalmazásainál fogva van bennök némi szónoki elem. Írálya azonban sok helyt nehézkes és magyartalan is. A füzetet segédeszközüll igen, de „szőröstől-bőröstől“ való használatra nem ajánlhatom.

(Folyt. köv.)

Faludi.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Az új tanterv-javaslat.** Reformatus középiskolai tantervünk átnézésére s a megváltozott viszonyok és körülmények folytán szükségessé vált változtatások megtevésére kiküldött hét tagú tanügyi albizottság *tanterv-javaslat* Váró Ferenc gimnázium-ügyi szakelőadó szerkesztésében nyomtatásban is megjelent. A javaslatot tájékoztató történeti jelentés vezeti be s minden egyes tantárgy tanítás-tervi részletét értékes utasító megjegyzések követik. Egyetemes tanügyi bizottságunk az albizottságnak ezt a javaslatát f. hó 12-en kezdődő ülésében fogja tárgyalás alá venni Sárospatakon. Az ülés lefolyását annak idején részletesen fogjuk ismertetni. (=)

— **A tanulók szellemi kifáradása a tanulás és tanítás alatt.** Dr. Wagner a Griesbach tanár által feltalált mérő-módszer segítségével értékes s figyelmünkre érdemes vizsgálati eredményeket talált a tanulók szellemi kifáradására a darmstadti gimnázium tanulóin. A tanulók egy része a megelőző napi munka után nem jött kipihent állapotban

az iskolába. Az idegesebbek az első s második óra alatt frisebbek ugyan, de később erős fáradtság lepi meg őket, mely képtelenné teszi őket az okos figyelmezésre. A különben egészséges tanulók, ha hosszabb útát tesznek az iskoláig s így nagyobb testmozgást végeznek, fáradtan érkezve meg, felüldülnek ugyan az első tanóra alatt, de ez a körülmény a figyelem s a tanulásban való részvétel rovására esik. E szerint megdőlt az az elmélet, hogy a tanítási órák közé ékelt torna-óra frissítőleg hat a szellemre. Azt is kimutatta Wagner, hogy az írásbeli munkák után a fáradtság jelei inkább megsokszorozódnak, mint a rendes tanítási órák után. Éppen ezért azt ajánlja, hogy írásbeli dolgozat naponta csak egy s ez is az első óra alatt adassék fel. Két írásbeli dolgozat, különösen ha azok egymásra következő két órában adatnak fel, annyira fárasztó, hogy a tanuló a következő szünetek alatt sem üdülhet fel. Mindezeket az elveket, a melyek a modern vizsgálódás eredményei, minden komolyan gondolkozó iskolának komoly figyelmébe kellene vennie. (=)

— **Új szerkesztő.** Molnár Albert, kolozsvári theol. tanár halálával az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye: az Erdélyi Protestáns Lap szerkesztő nélkül maradt. Bartók György püspök ennek folytán az erdélyi egyházkerület igazgató tanácsának a szerkesztőségre vonatkozó intézkedéséig is, Nagy Károly kolozsvári theol. tanárt kérte fel a szerkesztői teendők végzésére. (=)

— **Helyreigazítás Tompa Mihály élet-adatai ügyében.** A „Protestáns Szemle“ ez évi 3. füzetében S. Szabó Józsefnek Tompa Mihályról írt, inkább „népies“ mint tudományos színezetű közleményében több olyan hiba s tévedés kísért, a melyek közül legalább a kiáltóbbakat okvetlenül ki kell javítanunk. Ilyen a „Szentirmay“ család szerepeltetése „Szent Imrey“ helyett; Pásztor Dániel Miskolczon tanárkodása 1846-47-ben, a mikor ő egyáltalán nem volt még Miskolczon, annál az egyszerű körülménynél fogva, hogy a miskolczi gimnáziumban akkor Papp János volt a „rector professor“, a ki mellett Vágó József és Kovács Gábor voltak u. n. professorok. Pásztor Dániel Papp Jánosnak, a ki 1841-től 1850 június 3-ig volt a miskolczi gymn. rector professor, 1850. július 21-én nyerte el az örökét . . . A többi hibákra és tévedésekre is rátérünk. (—d.—)

— **Egyházi gyűlések.** Az ungi egyházmegye ápril 10-ikén, a tornai ápril 11-ikén tartja tavaszi közgyűlését, ez utóbbi Eggerszögön, az előbbi Ungváron.

— **Verseny templom és kápolna között.** A párisi világ-hírű „Figaro“ hasábjain J. Cornélytól egy érdekes cik-kecske jelent meg, a melyben azt írja le, hogy miként versenyez egymással a templom és a kápolna, illetőleg a szerzetes és a világi-pap éppen a világvárosban, Párisban. Az érdekes közleményke röviden a következő: „Nem messze a lakásomtól, itt Párisban van egy népes róm kath. plebánia, a melynek lelkésze bizonyára csak arról álmodozhatott s most még inkább azon töprenghet, hogy miként lehetne egy szép és monumentális templommal látni el a gyülekezetet. Ugyanis az utcában szerzetes rendbeliek telepedtek le, a kiknek az volt az első dolguk, hogy egy gót stílusú elegáns kis kápolnát építettek, a melybe Pádai Antalnak sok színű márvány-szobrát állították be, a mely szobor a maga rózsaszínű fejével, kezeivel s lábaival mintha élő lény volna. A szobor mögötti részen a falba egy villamos lámpa van beállítva a melynek fénye a szobor alakot hatásosabbá teszi. A szentnek lábaihoz egy perselyt helyeztek a szerzetesek s a perselyből hetenként, a mint maguk a szerzetbeliek megvallották, 5000 frank kerül ki, a mit a szegény szentnek ad a seregestől tóduló nép, a mely a templomot kerül, mert ott nincs Pádai Antal! Érdemes és tanulságos jelenség! (n.)=

Igazgatói értekezletek. Új, de sikereiben s a középiskolai oktatásra és nevelésre való eredményes kihatásában külföldön már kipróbált intézmény életbe léptetésének kérdése foglalkoztatja újabban a tanügyi köröket: az igazgatói értekezők kérdése. Ez az állandó jellegű és szervezett testület a gimnáziumok igazgatóiból s az egyes tanári karok képviselőiből állítatnék össze s főfeladata az lenne, hogy az iskolai évek tapasztalataiból levonja a tanulságokat s ezek alapján a miniszternél, mint kezdeményező, a szükségesnek látszó reform-javaslatokat indítványozza. Munkakörét az iskolák fegyelműi, adminisztratív és tanulmányi kérdései képeznék. A mennyiben azonban e kérdésekben a kezdeményezés és a javaslattevés ez idő szerint a közoktatási tanácsot illetik, az új intézmény életbe léptetése maga után vonja a tanács feloszlását, vagy legalább is munkakörének szűkítését. Az igazgatói értekezletektől sok jót és hasznosat várhatunk középiskolai állapotaink fokozatos és egységes fejlődésében. (=)

— **A Gerevich-Bobita-féle plágium kérdése.** Mint lapunk egyik közelebbi számában jelentettük, *Balog Mór* fővárosi középiskolai tanár a Gerevich Emil és Bobita Endre főreáliskolai tanárok által írt középiskolai fizikát, a miként kiderült, több merészséggel, mint igazság-érzettel német szerzők megfelelő műveiből összeállított kompilációnak nevezte. A tanári és irodalmi reputációjukban mélyen sértett szerzők a vád értékének tárgyilagos megállapítása végett három középiskolai, a fizika tanítására képesített tanárt szólítottak fel, hogy munkájukat a vádló által idézett idegen könyvekkel hasonlítsák össze s nyilatkozzanak, a plágium kérdésben. E tanárok nyilatkozata szerint, mely a magyar középiskolai tanárság közlönyében jelent meg, a 107 fejezetre terjedő vádból 85 mint alap nélkül való esik, a felmaradó 22 eset is olyan, melyekben vagy szigorú mennyiségtan dedukciókról van szó, a melyek a legtöbb fizikai tankönyvben azonos tartalmúak és menetűek, vagy olyanok, a hol konstruktív ábrák magyaráztatnak, a mely magyarázatok aztán ugyanazon ábrák és betűk használata mellett nagyobb eltéréseket alig mutathatnak. A bizonyoságképpen egymás mellé állított s Balog által kifogásolt szövegrészek tényleg olyan nagy különbségeket tüntetnek fel, hogy azokból a plágium esetét következtetni csak erős képzelődéssel lehet. (=)

— **Általánosan elismerik** úgy nálunk, mint külföldön, hogy a Mauthner-féle gazdasági és kerti magvak gyakran háromszor akkora termést adnak, mint sok másféle magvak. Különösen impregnált csillagjegyű répamagjai ritkítják párjukat és össze nem tévesztendőek más utánzott hasonló védjegyű, de nem impregnált répamagokkal. A Mauthner-féle magok tehát felülmúlhatatlanok és gazdáink csak helyesen cselekszenek, ha magszükségletüket mindig Mauthner-féle magvakkal fedezik. 5—8

— **A párizsi philantropus társaság** az 1900. esztendőben 1,074.076 frankot adott ki a szegények segélyére. (n.)

— **Bécsben** a protestánsok száma a múlt században tetemesen megnövekedett, a mennyiben a 19-ik század elején az alig számbavehető protestáns egyháznak a század végére 45 ezer hívője lett. A múlt évben magában 1107 áttérőt nyert. (n.)

Pályázatok.

A gömöri egyházmegyében lévő *imolai* IV-ed osztályú lelkészi állomásra, melynek évi jövedelme a congruális kiegészítéssel 1200 korona, pályázat hirdettetik.

A pályázatok május 15-ik napjáig Nagy Pál gömöri espereshez Tornallyára küldendőek be.

Miskolc, 1901. ápril. 3-án.

Kun Bertalan,
ev. ref. püspök.

Pályázatot hirdetek rendes kápláni állásra. Jövedelme teljes ellátással 500 korona. Kötelessége majdnem mindennap lelkészi teendő végzése. Állását ápril. 24-én tartozik elfoglalni.

Pelsőc, 1901. márczius. 26.

Szentpéteri Sámuel,
ev. ref. lelkész.

2—2

A rimaszombati ev. ref. kántorságra pályázatot hirdetek. Javadalma: 1200 korona készpénz, az egyházpénztárából évnegyedenként előre fizetve. Temetési stóla, mintegy 300 kor. és lakás.

Ez a jövedelem a nyugalmazott (83 éves) kántor halála esetén még mintegy 100 koronával emelkedni fog.

Kötelessége a rendes kántori teendőkhöz és az énekkar vezetésén kívül, elemi iskolákban és a gimnáziumban az egyházi éneket, az elemi I-ső és II-ik osztályban pedig a vallást tanítani.

Az állomás lehetőleg azonnal, de legkésőbb az iskolai év végén elfoglalandó.

Próbaéneklésre és orgonázásra meghívottak úti költségét az egyház megtéríti. Pályázati határidő május 1.

Rimaszombat, 1901 április 4.

Czinke István,
ev. ref. lelkész.

Konfirmációi és ünnepi ajándékul

alkalmasak a következő művek:

B. Barkóczyné. Az én imám. Imák és elmélkedések protestáns lányok számára diszkötésben 2.—, 3.—, 4.—, 8.—, 12.— korona.

Fördös Lajos. Buzgóság szárnyai. Imakönyv. Kötve 80 fillér.

H. Kiss Kálmán. Élő reménység. Imakönyv. Kötve 60 fillér.

Sántha Károly. Őrangyal. Imakönyv protestáns ifjak s leányok, különösen konfirmáltak részére. Kötve 2 korona.

Tóth Pál. Gyöngyvirágok. 4.—, 6.—, 8.—, 12.— korona.

Énekes könyv. 1 koronától 7 koronáig.

Új testamentum. 25 és 32 fill. és 40 fillér.

Konfirmációi emléklap. Csinos kivitelben darabja 4 fillér.

Kaphatók:

Trócsányi B.

könyvkereskedésében, Sárospatakon.

2—3

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szétküldéssel egész évre 10
korona, félévre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrés
oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: *Vadász Pál.* „Lelkész-értekezleti gyűlést megnyitó beszéd” — *Ellend József.* „Református középiskolánk múlt tan-
éve.” — *Rohoska József.* „Erasmus és a reformáció Luther előtt.” — *Szuhaý Benedek.* „Lelkész-értekezleti közgyű-
lés.” — *Szuhaý Benedek.* „Zsinatunk legfontosabb teendői.” — *Vargha Gyuláné.* „Protestáns nők lapja.” — *E. J.*
„Az ev. ref. egyetemes tanügyi-bizottság ülése.” — *Faludi.* „Könyvismertetés.” — „Vegyes közlemények.” — „Hirdetés.”

Lelkész-értekezleti gyűlést megnyitó beszéd.

Tisztelt értekezleti közgyűlés!

Ha komolyan fontolóra vesszük e pillanat jelen-
tőségét, melyben most itt egymást kölcsönösen üdvö-
zöljük: nekem úgy tetszik, mintha ez fontosabb, ünne-
pélyesebb volna a szokottnál, még pedig azért, mert
egy új század bölcsője felett állunk, melyet 19 század
sirja felett mutat fel előttünk a titkos, de bölcs célok
szerint munkálkodó isteni kéz, mely a 20-dik század
titkait, fájdalmait, örömeit rejtve magában, önkényte-
lenül is forrásává lesz többek között azon felsóhajtás-
nak: „Istenem! mit hoz reánk ez új század, hazánkra,
nemzetünkre, egyházi és iskolai életünkre!” Vajjon ennek
utolsó éveiben zöldelleni fog-e mar a protestantismus
fája, vagy egyáltalában lesz-e még hazánkban protes-
táns egyház, vagy pedig majd ott fog pihenni tépett
zászlóival, tönkrement szép reményeivel egy nagy
sírban, melyre már ráborult a feledés fatyola és a nagy
nemzeti szolgálatokért, melyeket az őseitől öröklött s
a liberálisismus emlőiből szívott hazaszeretetet törhetlen
hűségével s lelkesedésének egész melegével teljesített,
vajjon kapna-e a részrehajlatlan történelemtől multja
némi méltánylásául, elismeréseül egy hozzá illő síratot,
melyben a szabadelvűség, a kulturális haladás génusza
kesereg leghűbb, legkipróbáltabb zászlóvivője sirja
felett, vagy pedig a meghamisított történelem feleke-
zeti érdekek szerint fogja már akkor még jobban, mint
most, az érdemkoszorúját osztogatni?! Valóban szo-
morú idöket élünk! Politikai, társadalmi és egyházi
tekintetben bizonyos lethargikus álom zsibbasztó nyo-
mása ülepedett terhes setét felhőként a lelkekre. Csak
a klerikalismus nem pihen, sőt jobban lobogtatja fekete
zászlóját, mint valaha, fékevesztett tüntetése, fenhéjazás-
ban tetszelgő vakbuzgósága mintha azt mutatná, hogy
„ardet Uccalegon.” Minden téren megüjtelt hajszája,
lélekvásárlási kísérletei, mintegy törvénytípró visel-
kedése más vallásfelekezetek előtt oly tarthatatlan
helyzetet teremtett, melynek kihívó gögös hangjára —
ha az önmérséklet prudenciája nem vezetne bennünket
— hasonló eljárás és modor lenne a legtermészetesebb
felelet. De mi talán meg túlságosan is loyálisak vagyunk,
bár ezért annyi figyelemben sem részesülünk a támo-
gatásunkra hivatott állam részéről, mint a klerikális

tábor fékevesztett üzelmeiért; az ő jutalma gazdagság,
jólet s a minden téren lefoglalt előny, a miénk a sze-
génység és a józan önmérséklettel párosult törvény-
tisztelet folyamanyaként keblünkben jelentkező meg-
nyugtató öntudat.

Igen! ily helyzettel állunk szemben t. értekez-
let! Felettünk és körülöttünk ott zúg az ultramontánismus
dúló fergetege, meg-megrázva életfánk szétágazott
lombjait és mi a nyugalom megszibadt közönyével
nézzük e már majdnem viharra nőtt szél csapkodásait,
pedig nekünk nem a zsibbadtságban vagy rideg közö-
nyösségben, hanem a nyugalmas munkásságban, önvé-
delemben nyilatkozó egységre, s az ennek emlőin
táplálkozó prot. közszellemre van legelső sorban szük-
ségünk! És mégis csudálatos, hogy a r. katholicismus,
illetve az ultramontánismus a maga elmaradt népneve-
lési elveivel, azoknak a gyakorlatba átvitt alkalmazá-
sával, betű-értelmen alapuló dogmatikus hitével több
vallásos buzgóságot, nagyobb mérvű templomgyakorlást
képes hívei életében előidézni, mint mi a szentírás
hódító erejével, annak tiszta szellemű hirdetésével, nép-
nevelési rendszerünkbe az egyetemes papság nagy
elveit is felölelő tan módszerünkkel. Igaz, hogy a látszat
csal és nem minden ima ér fel az égig, bár útja arra
vezet; igaz az is, a mit a r. kathol. Nazzianzi Szent
Gergely mond, hogy „a külső tekintély, a pompa vala-
mely egyház hatalma, azoknak sokasága, a kik tagjainak
vallják magukat, nem bizonyít annak igaza mellett” (Or.
33.): de az is áll, hogy a tömeg sokasága egy cél
felé egyesülésének, a kultussal együttjáró fény, pompa
csillogó látványosságainak nagy csábító hatása van a
szemre, a külsőségek iránt fogékony nép érzékeire,
míg a mi fény nélküli templomainkban a kultus egysze-
rűségében — a külső hatásra számítás mellőzésével —
a belső építés nagy és szent munkájában nyilatkozó
belmissio a főcél, a mi sok lélekre nézve sokszor egy-
hangú és unalmas is. Ezért kellene már e tekintetben
is egy kis reform mozgalmat indítani.

De nem azt akarom én az itt felhozottakkal mon-
dani, hogy ez a mi számbeli fogyásunk közvetlen oka,
hanem csak jelezni akartam a két egyház cultusa
közötti különbség feltüntetése mellett a reájok hatás-
sal lévő előnyt és hátrányt. Ez a körülmény csak
részleges oka a mi fogyásunknak, pusztulásunknak, a
főok a szegénység, az egyházi terhek nagysága, azok
igazságtalan kivetése és az a minden téren megindult

vakbuzgó lázas tevékenység, az a társadalmi és egyéni előnyök felhasználásával működő édesgetés, melyet a reactio néppárti lovagok, a különböző férfi és nő szervezetek, a pietismusba burkolt többféle vallásos egyletek, társulatok útján kifejtének. Ezek ellen kell nekünk küzdenünk minden tisztességes eszközökkel, bár sokszor nagy önuralomra van szükségünk, hogy hozzájuk hasonlóan ne járjunk el az önvédelem eszközeinek megválasztásában. A fent említett szegénység és igazságtalan adózási teher tehát legfőbb oka a protestáns, legközelebb pedig ref. egyházaink pusztulásának, a mennyiben sok vagy elhagyja hitét, vagy elhagyja hazáját és Amerikába megy, hogy terheitől szabadulva vágyai, reményei számára új otthont keressen. Az adózási rendszer helyesebb alapon leendő rendezésével, mint legelső egyháztársadalmi kötelességünk megoldásával kapcsolatos azon félelem is, hogy nem ütközik-e ez ismét oly előre nem is sejthető akadályokba, melyeket talán éppen azok fognak legjobban hangoztatni, kik — tisztelet a kivételeknek — a multon akarnák a jövőt itt is felépíteni. Bármiként legyen is a dolog, e régen vajdó ügyet rendeznünk kell. Számítva nagyjaink intellectuális erejére, ügybuzgóságára, egyházunk iránti szeretetök kimutatására, mert valljuk meg őszintén, hogy az e rendezéssel járó calamitás elhárítása legfőképpen az ő egyházas érzületüktől, vallásos buzgóságuktól függ, mert az ő példájok szabályozó zsinórmértékül fog szolgálni a nép alsóbb rétegeiben is, habár ezen ügyben állítandó törvény reájok is kötelező lenne. Vagyis követelni kell az 1848. XX. t.-cz. végrehajtását, a minek azonban már hangoztatása, sürgetése is kiment divatból, legalább a kultusz-budget tárgyalásánál felhozva sem lett. Ugy látszik, mintha a congruával egészen felszabadultnak érezné magát az államkormány azon erkölcsi kötelezettségek terhe alól, melyekkel a nem cath. lelkészek érdekeinek tartozott és nyugodtan fogja egy darab ideig ismét tűrni azt az igazságtalan és már a múlt század által is kigúnyolt abnormis helyzetet, hogy egy és ugyanazon nemzet fiai közül a nagyobb rész gögös önhittséggel, a világi gazdagság képzelt fölényével kérkedve várja az egyházi terhek-től is majdnem egészen mentesen a jövőt; a másik pedig százados szegénységgel küzdve, mint valami mostoha gyermek hordozza nehéz létfenntartási küzdelmeinek elkésérítő tudatában is az állami és kulturális haladással együtt járó terhek nehéz és ki tudja meddig tartó igáját?!

Valóban magunkra vagyunk hagyatva, de ez bizonyos fokig nem is árt, mert van mi bennünk erkölcsi erő, van képesség, mely imponálni is tud, ha kell, mint hatalom, de nincs elég fellépési bátorságunk; az opportunitást annyira visszszük, hogy azok elveinek alkalmazásával mindig elkésünk. Igen! mert halasztgatunk mindent az egység hiánya miatt. Egyik egyházkerület, sőt egyházmegye is ellenzi sokszor, mit a másik jónak, időszerűnek tart s e miatt a legéletpesebb eszme is megbukik. Vagyis hiányzik bennünk az egységesen működő szellem, nincs köztünk egyöntetűség még a cultus dolgaiban sem. Egyik lelkész vasárnap délután katechetizál, másik csak imát mond, a harmadik praedikál; egyik minden halottat kikísér, a másik csak azt, a kinek eltemetésére felhivatott. Egyik most is háromszor hirdeti a házaseleket, a mi a házasság ethikai értékének fentartása céljából egyházi tekintetben indokoltabb is, a másik csak egyszer, s így a sok eljárási különbözőség mindig az intézmény tekintélyének rovására megy, a mennyiben annak végrehajtás tekintetében facultativ jelleget ad. Ohaj-

tandó volna, hogy ha már az egység megteremtése hazai egyházegyetemünk kebelében jelenleg ki nem vihető: legalább egy-egy tractus járna el minden egyházi funkcióban egyöntetűen, hogy egy egyháztagra nézve sem lenne újság vagy szokatlan egy másik lelkész esetleg helyettesítő szereplése. Szóval mindent meg kell tennünk, hogy úgy magunkhoz, mint erkölcsi testülethez, mint általában egyházi életünkhöz közelebb hozzuk a szent és kegyeletes dolgoktól elfordult kincskereső világot; ezért magunknak kell jó példával elől mennünk, hogy működésünk vonzó hatású legyen, közelebb kell hozni egyházunk testéhez — tisztelet a kivételeknek — a meglazult viszony szálaival még hozzánk fűződő tanítókat, kik közül némelyek, mintha talán szegyenlenék a felekezeti kenyeret, egész rajongással tekintgetnek az állami conditiók után, azon téves hitben élven, hogy ott a boldogság Kanahánja van. Eddig még csak az egyházak kertészei voltak; eszükbe sem jutott más érdek szolgálata, mint az egyházé, most pedig ez — habár a végecélnak egyesülnek is — az egyház és állam között oszlik meg, a miből a felügyeleti jog gyakorlása szempontjából az a sajátos helyzet állott elő hogy a felekezeti megsejtett tanító az állam képviselőjénél keres orvoslást és vizont. E visszás helyzet megteremtése lett folyománya azon áramlatnak, mely az autonomia sáncainak lassú rombolásait megengedhetőnek tartotta, azon igézetes elv biztató hatása alatt állva, hogy a szabadelvű kormány liberális musáldásaiban egyformán fogja a különböző vallásfelekezetek jogos érdekeit részesíteni a jövőben is. De nekem úgy tetszik, mintha a multunkkal kiérdemelt ezen áldás fokozatos élvezése nem állana arányban reményeinkkel. A jelen helyzet képe, — melyet hazánk politikai magatartásáról alkothatunk — nem eléggé biztató, kecsgető reánk nézve. Ugy tetszik, mintha az ultramontanizmus sötét árnya ráborúlna az államkormányzat gépezetére is és az annak mozgására hivatott erőknél is mintegy félelmetes kerékkötője volna. Az erő kifejtésre, munkára hivatott kormánykéz. mintha meg volna működésében kötve, nem meri szabadon végezni a haza, de főleg egyházunk javára irányuló dolgait, bizonyos respectussal tekint a sötét reakció arckifejezéseire minden szabadabb alkotásainál és ha az túl lép a törvényszabta határon, nincs elég erélye, bátorsága a megfékezésre. Ez állítástomat igazolja a legújabbban lejátszódott egyetemi keresztbotrány, mely ellen a parlamentben még hang sem emelkedett, dacára annak, hogy ott a mi érdekeink is képviselve volnának.

Ily körülmények közt nem bízhatunk másban, csak Istenben és magunkban. Mint a csiga a maga héjában — szűk volta dacára is — képes oly munkakört alkotni, mely az ő életszükségletének megfelel: úgy mi is tegyünk meg saját szűk hatáskörünkben mindent, mi a tőlünk elfordulni látszó világ arcát ismét felénk fordítaná, rokonszenves tekintetével, biztató szemsugáiraival. Fődolog az, hogy egység legyen köztünk s a multunkat, jelenünket átható szabadság ne fájuljon szabadossággá, hol mindenki a saját akaratának érvényesítésére törekszik. Jusson eszünkbe minden tetteinknél azon régi, de még ma is szent igazság, hogy „concordia res parvae crescunt, discordia maximae dilabuntur.“ A belviszály az ellenség sikerének félbiztosítója, mi egészszé is nagyon könnyen kinőheti magát. Ne adjunk tehát elleneink kezébe ily fegyvert, sőt inkább összeszedve erőnket, egyesüljünk a hit, remény és szeretet élő Istenének nevében, kinek megszentelő, megsegítő és megáldó kegyelme legyen

minden munkáinkban, hogy megmutathassuk életünkkel, beszédünkkel és minden tetteinkkel, hogy mi igaz kereszténynek, Krisztus igaz követői, ev. szent vallásunknak Istentől elhívott apostolai vagyunk s azok is akarunk maradni szívünk utolsó dobbanásáig.

Ezek elmondása után magamat a mélyen tisztelt értekezleti közgyűlés szíves jó indulatába ajánlva, figyelmüket a tanácskozás tárgyaira előre is kérve, a gyűlést ezennel megnyitom.

Vadászy Pál.

ISKOLAI ÜGY.

Református középiskoláink mult tanéve.

(Folytatás.)

Az iskola neve	A tanulóknak száma		Vallása				A ref. %e	O s z t á l y z a t a						Magaviselete			Anyanyelve	
	Beiratott	Vizsgázott	ref.	ág.	róm. kath.	Más		1	2	3	Egy 4	Két 4	Több 4	1	2	3	Magy.	Ideg.
Gyöngy	88	86	31	23	20	12	36.0	6	12	53	9	—	6	85	4	—	71	15
K.-Sztmiklós	93	89	52	1	17	19	58.4	6	21	56	5	1	—	76	11	—	86	3
Békés	153	138	67	5	41	30	48.6	31	62	3	22	17	—	—	—	—	134	4
H.-Böszörmény	186	181	137	3	17	24	75.7	9	38	78	24	18	14	121	25	—	181	—
H.-Nánás	117	112	92	3	8	9	82.1	9	25	66	6	6	—	98	14	—	112	—
Karcag	190	178	99	1	32	46	55.6	5	32	94	20	15	12	102	68	1	178	—
Budapest	628	550	269	40	134	107	48.9	34	71	279	75	35	56	395	127	12	534	16
Csurgó	294	291	118	19	128	26	40.5	18	51	162	32	18	10	219	62	5	287	4
Debrecen	797	737	662	18	25	32	89.8	81	172	340	34	46	64	600	114	5	732	5
H.-M.-Vásárhely	297	284	148	9	60	67	52.1	20	45	132	43	25	19	198	85	1	260	24
Kecskemét	285	262	184	18	29	31	70.2	12	34	146	22	15	33	207	46	6	250	12
Kisújszállás	216	207	113	—	32	62	54.6	17	30	109	14	22	15	175	29	2	207	—
Kolozsvár	358	355	253	23	28	51	71.3	27	64	211	24	12	17	298	48	—	349	6
Halas	375	—	157	35	105	77	41.9	28	199	—	—	121	—	—	—	—	313	62
M.-Sziget	338	306	116	12	57	121	37.9	9	32	166	36	40	23	202	90	3	258	48
M.-Vásárhely	367	352	241	14	20	77	68.4	22	77	128	43	54	—	308	42	1	330	22
Mezőtúr	293	272	179	3	45	45	65.8	5	38	155	19	35	20	204	59	6	270	2
Miskolc	413	373	135	27	63	148	36.2	22	48	192	49	35	27	264	99	1	367	6
N.-Kőrös	393	382	270	2	52	58	70.7	41	68	212	26	10	25	331	41	4	380	2
N.-Enyed	426	397	291	13	46	47	73.3	25	43	248	48	19	14	330	63	—	375	22
Pápa	519	495	286	43	59	107	57.7	47	87	278	44	27	12	414	68	4	495	—
Rimaszombat	366	347	124	95	79	70	35.7	37	71	154	39	27	19	251	79	2	318	48
Sárospatak	544	492	410	10	37	35	83.3	52	79	212	67	39	43	449	35	5	492	—
S.-Szt.-György	297	290	211	22	27	30	72.7	24	69	123	32	19	23	238	44	7	277	13
Szászváros	313	280	91	17	62	110	32.5	12	49	111	34	25	49	169	102	8	190	90
Szatmár	310	298	221	5	10	62	74.2	18	54	156	20	20	30	217	67	4	298	—
Székeljudvarhely	237	230	184	13	6	27	80.0	31	52	104	20	20	3	177	49	3	216	10
Zilah	286	270	158	4	56	52	58.5	14	59	137	34	16	10	202	56	2	250	20

Hogy fenti megjegyzéseimet a táblázat egybe állítása után pár példával igazolhassam, hivatkozhatom a békési gimnázium értesítőjére, a melyben először is a tanulóknak magaviseleti érdemjegyei nincsenek táblázatilag csoportosítva, mint a hogy nincsenek a halasiban. Bárha mindkét értesítő a tanulók általános névsorában közli is a reájuk vonatkozó magaviseleti jegyeket, de az ilyes hiányok az értesítők áttekintését mégis ok nélkül megnehezítik. Aztán a békési értesítőben a jeles és jó osztályzatú, a halasiban pedig a jó és elégséges, valamint a különböző fajta elégtelen osztályzatú tanulók tanulási érdemjegyei, nem tudni mi célból, aképen vannak csoportosítva, hogy az egy fajta osztályzatok száma könnyű szerrel nem állapítható meg. Békésen 138 tanuló tett vizsgálatot, de vallási statisztikájuk szerint 143 jó ki. Ép így nem vág a halasi tanulók száma a vallásuk szerinti táblázat eredményével. A rimaszombati értesítőben sem a vallás, sem a nyelvismeret szerinti statisztikák végösszegei nem egyeznek a tanulók számával. Aztán, mondhatni, valamennyi értesítőben a tanulási

eredmény megállapításánál nem az érettségi vizsgálaton alkalmazott osztályozó érdemjegyek használatnak.

E táblázat adatai szerint legnépesebb volt a debreceni s utána a budapesti és a sárospataki főgimnázium, míg a tanulók száma a kisújszállási főgimnáziumban volt a legkisebb. Az iskolák látogatottságát különben igen sok körülmény befolyásolja. Hogy a kezdet nehézségeivel küzdő ifjú főgimnáziumok, minden jóságuk mellett is, néptelenebbek, annak egészen természetes okai vannak, a miképen egészen természetszerű az is, hogy a nagy multú, hagyományokban gazdag és a tanítás terén már a multban érdemeket szerzett gimnáziumok nagyobb vonzó erővel bírnak. Némely kisebb gimnázium e miatt csaknem feltűnő módon igyekszik magafelé hajlítani a szülők és a tanulók hajlamait, csak hogy megteljenek a tantermek padosorai. A h.-nánási gimnázium mult iskola évi értesítőjében is ékes dicsérete foglaltatnak a kis városi gimnáziumoknak.

Gimnáziumainkban a mult iskolai év végén a vizsgálatokra állott tanulók összes száma 8629 volt, melyből

5229 református, a többi más vallású. A reformatus tanulók az összes tanulók számának csak 60·2%-át tették s ez a számarány is, úgy látszik, fogyó félben van, mert csak a megelőző iskolai évben is 60·9 volt. Közel fekvő, vagy legalább is valószínű oka ennek az apadásnak az lehet, hogy az újonnan megnyíló és tovább-tovább fejlesztett állami gimnáziumokba vonul be a reformatus tanulóknak egy bizonyos hányada. Gimnáziumaink között a debreceniben, aztán a sárospatakiban és a nánásiban volt legnagyobb a ref. tanulók számléka, legkisebb pedig a miskolciban, rimaszombatiban és a szászvárosiban. Miskolcon az izraeliták száma, Rimaszombaton a katolikusok és az izraeliták, Szászvároson pedig a katolikusok és a görög-keletiek egyesített száma tekintélyesen felülmúlja a ref. tanulók számát. Mikor aztán ezekből azt látjuk, hogy egyik-másik gimnáziumunkban a más vallású tanulók száma meghaladja a mi tanulóinkét s az összes tanulók 40%-a nem a mi felekezetünkben való, iskoláink joggal tarthatnának számot nemcsak az állam, hanem a felekezetek támogatására is.

A mi a táblázatnak a tanulók osztályzatára vonatkozó részét illeti, az a tanulók által felmutatott eredményre, így külsőleg, nem mondható valami megnyugtatónak. Valamennyi gimnáziumban a jeles és jó tanulóknak egyesített száma igen alul marad az elégségesek és az elégtelenek számán. Hogy a tanításban általánosan mutakozó s itt-ott többszörösen is felpanaszolt eredménytelenségnek mi az oka, e kérdésnek latolgatása ebből az alkalomból nem lehet feladatunk. De hiúságosnak s elhamarkodottnak tartanók azt az ítéletet is, mely a sok jó osztályzatú növendékkel dicsekedő iskolát kitűnőnek s a sok gyenge osztályzatú által meglepett rosznak mondaná. A jó osztályzatú tanulók nagy száma nemcsak az iskola kiválóságát, hanem a bírálatban alkalmazott mérték alacsonyabb fokát is jelentheti, a minthogy a gyenge tanulók nagy száma nemcsak az iskola roszaságát, hanem a követelmények magasabb színvonalát is. Epen azért óvakodunk az értesítőknél ide vonatkozó rideg számadataiból az elért eredményre vonni határozott következtetést.

A tanulók magaviselete sem mondható egészben kielégítőnek. Igen nagy a szabályszerű osztályzatok száma. Ha azonban meggondoljuk, hogy rendtartásaink értelmében tanítványaink óra-mulasztásai, gyerekes és könnyelmű rendetlenkedéseik s olyan félrelépéseik miatt is igen könnyen megkaphatják a szabályszerű magaviseleti osztályzatot, mely erkölcsi életük tisztaságát legkevésbé sem érinti, nincs miért elszomorodnunk a másodrendű magaviseleti osztályzatok nagy száma felett. Különben is a kilenced-fél ezer számú tanuló seregéből csak három akadt olyan, a kinek magaviseleti osztályzatát rosznak minősítették.

(Folyt. köv.)

Ellend József.

TÁRCA.

Erasmus és a reformáció Luther előtt.

Bevezetés.

A 15. századbeli általános szellemi megújulás, melynek idejét a történelem a renaissance vagy ujjászületés korának nevezte el, magával hozta a vallásos és erkölcsi életnek a megújodását is. Az emberi szellem felszabadulásával, ujjászületésével, a tudományos kutatás

fellendülésével, a politikai és társadalmi élet átalakulásával, egész természetesen együttjárt a vallásos és erkölcsi élet átalakulása is, mely mint különálló és mondhatni a legnagyobb hullámokat felvert mozgalom, a 16. századbeli vallásos és egyházi reformációban jutott kifejezésre. A renaissance tudósai, ezek közt különösen azok, a kik az ó-kori klasszikus irodalmat, az akkori felsőbb szellemi műveltség egyedüli forrását kultiválták, az ő élénk irodalmi munkásságukkal, az emberi szellem felvilágosítását célzó törekvéseikkel részben közvetve, részben közvetlenül is, lehet, hogy öntudatlanul, de tudatosan is előkészítői voltak a 16. század vallásos és egyházi reformációjának.

A római katolicizmus, a protestantizmusnak emez örök ellensége, a maga sohasem objectív és sohasem pragmatikus hisztóriájában még manapság sem tudja másképp kimagyarázni magának a reformációt, csak úgy, mint egy istentelen, szakadár pártnak bűnös úzelmeit, a miket egy tehetséges, de kárhozatos eretnek agitátor kezdett volt meg; manapság sem tudja megérteni, hogy az nem egy vagy két embernek, nem egyes egyéneknek a munkája, hanem egy egész világ szellemi átalakulásának feltarthatatlan következménye; annak a szükségnek a betöltése, a mely szükségét a római egyház önromlottsága miatt épen maga érezett s juttatott jobbjai által elég sokszor és elég érthetően kifejezésre. Egész sereg azoknak az emelkedett szellemeknek a száma, a kiknek kiáltása a közfelfogás és közóhaj tolmácsolásaképen végig hangzik az egész 15-ik századon keresztül, egy részről az egyház romlottsága ellen, más részről egy reformáció érdekében. Csak néhányat említek meg, a kiknél az egyházjavítás szükségérzete elég érthetően jut kifejezésre.

Conecte Tamás, flandriai karmelita szerzetes († 1432.) állítja, hogy a legnagyobb gonoszságok Rómában történnek; az egyháznak reformációra van szüksége s mindaddig, míg valaki az Istennek szolgálatában áll, nem szabad a pápai átoktól félnie.¹ *András*, krajnai bíbornok érsek, "a ki az első közt volt a bázeli közzsínat összehívásának sürgetésében, így nyilatkozott: „Az egész egyház alapjában meg van rendülve a sok szakadás, bűn, erkölcsitelenség, igazságtalanság, tévelygés és tömérék visszasság miatt úgy, hogy azon a ponton áll, hogy a romlottság feneketlen fertőjébe süjdedjen. Ezért kérünk mi egy egyetemes zsinatot a katolikus hit reformálására és az erkölcsök tisztítására.”² *Institoris*, az inquisitor ezeket a nevezetes szavakat mondotta: „Az egész világ zsinatot kíván; de nincs emberi hatalom, a mely az egyházat zsinattal reformálni képes legyen. Majd talál a mindenható más eszközöket arra, hogy az egyházat eredeti állapotába visszahelyezze; azok az eszközök ugyan még ismeretlenek előttünk, de talán már a küszöbön állanak.”³ Ez a nyilatkozat, egy inquisitor szájából, valóban találó igazolása a reformációnak. Nem is említve *Savonarolát*, a híres *Lailliert*, az erfurti *Weset Jánost*, a „világ-világossága” névvel megtsisztelt *Wessel Jánost*, *Goch Jánost*; számtalan tudós és nagytekintélyű férfiú épen a római egyház kebeléből emelte fel hangját az egyház reformációjának sürgetésére.

Minél inkább közeledett a reformáció, annál inkább szaporodtak ezek a hangok. Róma pedig kiket állított ki harcába ellenök? Néhány tudatlan és műveletlen szer-

¹ Közli Merube d' Antigné Histoire de la reformation du 16-e siècle. Hollandi fordítása van Puttentől, Rotterdam 1857. 51. lap.

² U. o.

³ Hottinger: Historia ecclesiastica saeculi XV. 413. 1.

zetest, a kik bizony nem lehettek képesek arra, hogy az idők ama rohanó szellemi árjának útját állják.

Sokat megmenthetett volna, ha együtt halad a kor megújódott szellemi műveltségével; de a világralom felett való folytonos álmodozás közben elkábult, makacsul ellene szegült minden előhaladó törekvésnek s ezért jutott abba a helyzetbe, a hol dermedten és bénán állott a renaissance és reformáció világ átalakító fordulatával szemben. Az egyes emberek által szított forradalom elnyomására lett volna ereje is, fegyvere is, ámde ott, a hol az istenség vezető keze működik, a földi hatalom megsemmisül.

Itália volt az az ország, a hol az új szellemi világosság legelső sugárai felragyogtak. Itt mindig élénken élt a multaknak egy-egy emléke, a melyek a középkor végén teljes frissességben felelevenedtek, hogy új lökést adjanak az emberi előhaladásnak. Már a 14-ik században *Dante* és *Petrarca* rámutattak az ó-kori latin költészetre s ugyanakkor az előbbeni a leghatalmasabb pápának a „Pokol“-ban adott helyet, az utóbbi pedig erősen és bátran hangsúlyozta az egyház ősi intézményeinek a helyreállítását. A XV. század elején *Ravennai János* nagy sikerrel tanította a latin irodalmat Páduában és Florenzben; *Chrysoloras* pedig a görög klaszszikusokat magyarázta Florenzben és Páviában. Midőn 1453-ban Mohamed fanatismusa sok kiváló tudóst űzött el Konstantinápolyból, azok Itáliába menekültek s magukkal vitték oda Hellás tudományát és műveltségét. *Frebisonda*, *Argyropolas*, *Bessarion*, *Lascaus*, *Chalcondilas* és mások lelkesedéssel terjesztették a görög klasszicizmust Itáliában; itt pedig viszont sokakat tüzelt a hazaszeretet s a régi dicsőség arra, hogy saját ó-kori latin klasszikusaikat felelevenítsék. Kiváltak ezek közül *Gasparino*, *Aurispa*, *Aretino*, *Valla* és mások. Az így megindult szellemi mozgalom gyorsan terjedt s áthatott az Alpokon. A német *Dalberg*, *Langen*, *Spiegelberg* magukkal hozták Itáliából Németországba az ó-kori klasszikus tudományt és nyelvészetet, a melyeknek nem sok idő múlva olyan kiváló művelői támadtak, mint egy *Agricola*, *Reuchlin* és *Erasmus*.

(Folyt. köv.)

Rohoska József.

KÖZÉLETÜNK.

Lelkészs-értekezleti közgyűlés.

A f.-borsodi ev. ref. egyházmegye lelkészs-értekezleti közgyűlését folyó évi ápril hó 2-án Sajószentpéteren tartotta meg, hol Bartha Mihály vámosi lelkész elnöklete alatt 34 tag és 4 tanító vendég jelent meg, hogy az iskola nagy termében alkalmi ének és Kerekes János f.-barczikai lelkész buzgóság teljes imája elmondása után meghallgassuk az üdvözlétet és az elnöki megnyitót, melyet lapunk más helyén egész terjedelmében lehet olvasni.

Sajnálkozással vettük tudomásul, hogy elnökünk hivatalos elfoglaltsága miatt közöttünk nem lehetett, de az alelnök tapintatos eljárása a tárgysorozat változatos tartalma, a tagok élénk érdeklődése, magas színvonalon álló vitatkozása e napot a legeredményesebb napjaink sorába emelik értekezletünk 5 évre terjedő életében.

Elnök azon elszomorító kijelentésére, hogy a feladott pálya-kérdésekre pályamunka egy sem adatott, értekezletünk azt határozza, hogy a fontos kérdések újból kitűzethetnek azon megjegyzéssel, hogy az irandó imák nem együttesen lesznek kitűzve, hanem ha valaki

egy imát is írja, bátran beadhatja pálymunka gyanánt, s ha jó lesz, jutalomra is számíthat, mert nekünk nem az a célunk, hogy a tagsági díjakból vagyout gyűjtünk, hanem hogy jutalmazzuk szellemi munkásainkat.

Majd *Balogh István* tartott emlékbeszédet néhai *Szalkai József* bódvai elhunyt lelkésztársunk felett. Ez emlékbeszéd nagy hűséggel rajzolta le a megboldogult pályatárs életét a bölcsőtől a koporsóig. Valódi jellemrajzát adta az igaz, szelid lelkületű református papnak, ki mindig a kötelességteljesítésben lelte legfőbb örömét. Lelkünk az emlékezet világánál el-elmerengve áldást kívánt az elhagyott gyülekezetre, az árván maradt családra s egy szívvel lélekkel mondtunk: legyen áldott a kidőlt jeles emlékezete! Szerző — köszönet szavazás mellett — fölkérte, hogy írja be e beszédet az „Emlékkönyvbe“, hogy idővel is álljon előttünk a kötelességtudó lelkipásztor szellemi képe!

Ezután *Elek József* mint bizottsági előadó olvasta fel észrevételeit a f.-zempléni egyházmegye háztartási és vagyonkezelési szabályrendeletére. E szerint a vagyonkezelési szabályrendelet 8 mellékelt táblázatával jelen alakjában használhatatlan, tehát el sem fogadható. Tagadhatatlan, hogy célja nemes, de keresztülvihetetlen. Bonyodalmas és zavaros az egység és világosság rovására. Elfogadható: a *leltár vagy vagyonkönyv*, mely magában foglalja a vagyon mérleget is. Továbbá jó a *költség előirányzat*. Jó: a *gondnoki vagy zárszámadás* és a *pénztári páros napló*. De már az egyházi adófőkönyv, adónapló, közpénztári-főkönyv mellőztessék s maradjon azon időre, mikor mindenféle egyházi adókimutatás, papi és tanítói fizetés pénztárakra lesz változtatva s közvetlenül az egyház pénztárába foly be, a honnan fogjuk kapni évnegyedenként fizetésünket. Ez az idő pedig még messze van: lehet a mai nemzedék akkor már nem is él! Értekezletünk a bizottság véleményét azon módosítással elfogadja, hogy a költségelőirányzatból mint átfutó tételek töröltessenek a papi—tanítói fizetések, mivel ezeknél biztos összeget megállapítani nem is lehet s ez összeg nem az egyház tulajdona, de a belhivatalnokoké. A bizottságnak (*Vladár József*, *Bárdos István*, *Botos József*, *Szuhay Benedek*, *Elek József* biz. előadó) köszönet szavaztatott s a munkát megfelelő eljárás végett felterjesztett az egyházmegyei közgyűlés elé, mint az értekezlet véleménye.

Csontó Károly gyakorlati indítványai kerültek azután tárgyalás alá. Közérdekű indítványai így hangzanak: I. Gyűjtessék össze igen röviden tárgymutató gyanánt a lelkészi hivatalt érdeklő országgyűlési törvények, miniszteri rendeletek, egyházkerületi és egyházmegyei elvi fontosságú és közérdekű határozatoknak a margón széljegyzetekkel ellátott kimutatása. II. A presbyteri jegyzőkönyvekben ezentúl „margó“ hagyandó, a melyre széljegyzettel minden lapon jegyeztessék fel egy pár szóval az a tárgy, melyre az azon lapon foglalt határozat vonatkozik. III. Ugy az egyházkerületi, mint az egyházmegyei jegyzőkönyvek 5 évenként egy-egy kötetbe köttessenek be. IV. Minden lelkész írja meg saját egyháza számára saját egyházának történetét, széljegyzetekkel ellátva és azt a presbyteri jegyzőkönyvek alapján a fontosabb eseményeknek kivonatos feljegyzésével évről-évre folytassa.

Mondanom sem kell, hogy e közérdekű gyakorlati indítványok köztetszéssel találkoztak s a törvény és határozat kivonatok összegyűjtésével indítványozó és a főjegyző bizatott meg.

Hosszasabb vitát eredményezett a gömöri lelkészs-értekezlet azon átírat, mely csatlakozásra szólít minket is azon üdvös cél megvalósítása érdekében, hogy éven-

ként legalább 10 évig 2—2 forintot fizessünk kötelezőleg a sárospataki főiskola közszükségei fedezésére, hogy legyen az a mi több százados főiskolánk időtlen időközön át a maga függetlenségével s autonómiájával a hamisítatlan protestáns szellemnek letéteményese, hű őre, a józan tudomány és felvilágosodás meleg ágya és az igaz hazafiúi érzés istápolója! Értekezletünk bár elismeréssel adóz a gömöri lelkeszi értekezők áldozatkészsége iránt, de tekintve sok szükséggel küzdő szegényes állapotunk, napról-napra növekedő évi kiadásainkat s tekintve azt, hogy pár év múlva a lelkeszi nyugdíjintézetbe való tetemes fizettség is vállainkra fog nehezedni, következésképp ily értelemben nem határozhat de reméli, hogy tehetősebb felsőborsodi lelkeszeink a sárospataki főiskolától nem vonják meg szíves adományaikat.

Mindszenti Imre két indítványt olvastat. Az első így szól: mondja ki értekezletünk, hogy ezután minden gyűlésen értekezést is olvastat, melynek tárgyát vállalkozó a theol. tudományok egész mezejéről választhatja, mindenki ott munkálkodván, ahol legjobban szeret és ahol magát legerősebbnek érzi. Értekezletünk ez indítványt elfogadja, mivel ránk lelkeszre nézve az önképzést, a szellemi előhaladást, az elvont eszmékkel való foglalkozást a mindennapi életnek sokszor nehéz küzdelmei és gondjai között is nélkülözhetetlenek tartja.

De már a kerületben megindítandó *«Néplap»* eszméje ily kedvező fogadtatásra nem talált. A kezdeményező lépés tetszett ugyan, de a kivitel, a módozat, az anyagi siker, a lap megélhetése, mind nehéz akadály gyanánt áll utunkba. Célját értekezletünk helyesli, de az anyagi és erkölcsi örök szétforgácsolásának nem barátja. Hanem ha indítványozó társak segítségével gondolja ennek megvalósítását s az anyagi biztosítékot reméli összehozhatni, értekezletünk anyagi és erkölcsi támogatását soha meg nem vonja.

Ezek letárgyalása után olvasta fel *Szuhay Benedek* főjegyző „Zsinatunk legfontosabb teendői” című munkáját, mely az egyházi törvények keretében a mai megváltozott viszonyokból kiindulva 15 pontban sorolja fel teendőinket, kívánalmainkat, melyeknek egységes megvalósítása megteremtené hazánkban a református közszellemet, meggyógyítaná bajainkat. mert mi évről-évre csak tervezgetünk, a nagy beteg felett consiliumot tartunk.

Közgyűlés élénk figyelemmel hallgatta meg e nagyon is időszerű fejtegetéseket. Egyhangulag, minden bírálat nélkül felterjeszti az Alacskán tartandó egyházmegyei közgyűléshez azon kéréssel, hogy az egyházi életünkre kiható üdvös kérdéseket elfogadás esetén nyomassa ki a közgyűlés, amikor megküldetné az összes hazai ev. ref. egyházmegyéinkhez, hogy ott mindenik letárgyalván, az 1902-ben összüleendő zsinat elé olyan előkészítő javaslatok kerüljenek, melyeknek megvalósítása által örök emléket emelne magának az Atyák bölcsesége. Egyértelműleg határozott az is, hogy azon esetben, ha közgyűlésünk magáévá nem tenné a munkálatban lefektetett elveket, kijelentéseket: értekezletünk saját költségén még azon esetben is kinyomatja a munkát s megküldi tárgyalás végett az illető hatóságoknak.

Végül a Bartha Mihály elnök indítványára határozott, hogy egyházmegyei közgyűlésünk útján felír értekezletünk a kerületre, hogy amennyiben az egyházmegyei lelkeszértekezők kerületünkben immáron megerősödtek: állítsa fel a főt. egyházkerületi közgyűlés a kerületi egyházi értekezletet is, hogy szereplő világi embereink más kerületek példájára áldozzanak szellemi

termékeikből — esetleg egy-egy felolvasás által — anyaszentegyházunk oltárán. Azt akarjuk, hogy a világi elem értékesítse tehetségeit ilyen felolvasások által is, hogy a társadalom éber figyelme felénk forduljon s eszméinket, melyek a hazaszeretethez és vallásosságunkhoz szent eszméit is egyszersmind, bevigyük a családok szentélyébe, a társadalomnak minden rétegébe.

Zárma után 2 órakor 5 órai tanácskozás után a nagyvendéglőbe gyülekezett a vendégcsereg, hová megérkezett már szeretve tisztelt esperesünk is, sürgőnyleg szólítatván fel az időszaki tanácsban való megjelenésre.

Itt először *Szuhay Benedek* a francia gárdáról vett hasonlattal a jó pap szellemi képét megrajzolva élteti a lelkes gárdák még lelkesebb elnökeit, kívánva hogy éljenek addig, míg ezzel a gárda csapattal be nem veszik hazánkban a teljes valláseggyenlőség és valláseggyenjogúság ma még elérhetetlennek látszó várát. *Bartha* a közkatonákért. *Csontó* *Szuhayért*, *Vadászy* a jelen volt világiakért ivott s örömét fejezi ki a felett, hogy a világiak ily tömegesen vannak közöttünk. Erre *Vadnay István* főszolgabíró éltette a közlegényeket, a kálvinista papságot, mert ha a védelmi harcokban a református papok lelkesedéssel szolgálják egyházuk ügyét, akkor a veszedelmes idő elmúlik s újra ragyog hazánkra és egyházunkra a jólét napja. Itt tudtuk meg azon öröm hírt is, hogy egy ismeretlenül maradni óhajtó róm. kath. gróf és grófnő, a meszesi sok szegénységgel küzdő egyház templom építésére 4000 koronát küldött *Beregszászy Ferencz* lelkesz kezeihez, kinek boldogabb ember közöttünk senki sem volt.

A szervezkedésre itt van az idő. Hadd mozduljon meg a tó felszíne. Vihar közelget, sőt már zápor zuhog le reánk. Ezt tudjuk mindnyájan. De Isten kegyelmével a nagy harcot talán végig harcoljuk s küzdünk is a teljes diadalomig. Ugy legyen!

Szuhay Benedek.

Zsinatunk legfontosabb teendői.

— Felolvastatott a f. borsodi ev. ref. egyházmegye lelkeszértekezleti közgyűlésen, Szentpéteren, 1901. ápril 2-án. —

Oly időket élünk, melyben az anyag kezd uralkodni a szellem felett. Oly időket élünk, melyben a szabadság és felvilágosodottság zászlóját sárba akarja tiporni a sötétség átkos szelleme. Pártok küzdenek egymással, de nem az igazságért, hanem önértékért. Felekezetek állanak egymással szemközt s hangzik is régóta a „rajta” kiáltás. És az egyik fél támad nagy erővel, a másik védekedik szerényen. Amannak katonasága elszánt és vakmerő: emezé szerény és alázatos, mint Krisztus vitézeihez illik. Amannak fegyvere a hatalom, a pénz, a türelmetlenségnek: ennek a jog, törvény és igazság. Amaz képelt erejében és hatalmában megsemmisítéssel fenyeget mindenkit, ez a lelkiismereti szabadság és felvilágosodottság, — ez örök emberi jogok diadalát hirdeti utolsó csepp véreig! E százados küzdelemben csattognak a fegyverek, de föltétlenül hiszszük, hogy azé lesz a diadal, a ki a Krisztus vallása örök evangéliomából a legtöbbet tudja megvalósítani úgy az egyéni, mint a társadalmi életben.

Mi, mint evangéliom szerint reformált anyaszentegyházunknak lelkipásztorai fájó szívvel látjuk e küzdelmet. S ha összejövünk, lelkesedésünk tüzet kap, s gondolatainkat egymással kicserélve, keressük is a mentő orvosságot, hogy ennek a „magyar vallásnak” jövője és diadala biztosíttassék. De nekünk úgy tet-

szik, mintha hazai ref. egyházunkban ma nem volna meg az az őserő, mely megvolt a hitújításkor, mely fentartotta egyházunkat vész és vihar között s ezzel együtt megmentette hazánk alkotmányát és szabadságát is. Ugy tetszik, mintha az egyházzal és vallással nem törődés útát találta híveink szívéhez. Ugy tetszik, mintha az ellenség részéről nagy erővel megindított küzdelemben mi húznánk a rövidebbet, mivel a külső és a belső sorvadás jelei mutatkoznak mi rajtunk.

Pedig nekünk lekipásztoroknak esküvel fogadott szent köteleességünk azt parancsolja, hogy még e veszedelmes időben is megálljunk anyaszentegyházunk védőfalain! Sőt mennél nagyobb a közelgő veszedelem: annál nagyobb lelkesedésre, bátorságra és kitartásra kell indíttatnunk!

Hogy hazai reformált anyaszentegyházunk és vallásunk ma válságos időket él, azt tudja mindenki s mi lekipásztorok érezzük legjobban. Egyházmegyék és kerületek, most lelkesedéssel, majd töprengve tanácskoznak hogy rámutassanak a komoly veszedelemre, hogy megmentsenek minden talpalatnyi tért, minden lelket úgy a vallásnak, mint a hazának. Innen is, onnan is hangzik a jajkiáltás. A baj elhárítására a hány a kezelő orvos, annyiféle a tanács, az orvosság. Ma még csak tervezgetünk. De már az erélyesebb felszólításra, a vérrel kivívott szent jogok és törvények tiszteletben tartására, követelésére: bennünk sem elegendő erő és bátorság, sem kellő egyetértés és összetartás nincsen!

Pedig ha azt akarjuk, hogy az a harc, melybe belesodortattunk a sötétség lovagjai által, reánk nézve s a haza szabadságára nézve győzelemmel végződjék: akkor a régi hitbuzgóságot és tiszta erkölcsiséget eredeti fényében kell visszaállítani híveink szívében, a mit pedig csak kellő összetartás, egyetértés és egyetemes felbuzdulás által tehetünk.

Végtelen nagy baja egyetemes hazai reformált egyházunknak az, hogy szerves egészsze ötödfél század lefolyása alatt sem tudott fejlődni soha! Egyházunk kül- és beléletében közigazgatásunkban, istenitizsületünkben, sőt tankönyveinkben sincs meg az egységes szellem, az egyformaság, az egyöntetűség. Dacára a zsinati törvényeknek: erős kőfallal veszik körül magukat nemcsak a kerületek, de sokszor az egyházmegyék is. És e százados megszokás, az ósdi rendszerhez való csökönyös ragaszkodás sokszor és sok helyen erősebb a törvénynél! De meg a zsinat intézői is sok oly jogot hagytak meg a kerületnél, melyeknek a törvény szellemében való életbeléptetése, gyakorlati megvalósítása, hogy miként történjék: egészen rájuk bízott. Így a legtöbb helyen a szokás-jog lett uralkodóvá, a mi csak árthatott az egységes szellemnek, a törvény erejének, az egyetemes föllendülésnek!

De ha eddig helyes egyházpolitika volt is az, hogy az elválasztó falakat akarva, nem akarva meg kellett tűrni kerületek és egyházmegyék között, szabad elhatározásokra bízván ezeknek a törvény keretében való eljárás, intézkedés a szokás-jog előtérbe szorításával: ma a veszedelem oly nagy, hogy nézetünk szerint csak együttműködő egyetértő szellemmel és szigorú intézkedésekkel lehet a bajok felett győzedelmeskedni! Ma minden téren az erők összevonása, tömörítése a főcél. Ha mi mégis széttagoltságban élünk, ha egyházi és iskolai intézményeinkben, sőt közigazgatásunkban sincs meg az egységes szervezet s a törvény intézkedései legfontosabb dolgainkban jámbor óhajások inkább, mint annak végrehajtását is követelő tételes

törvények a kevés anyagi és szellemi erő nem képes nagy dolgok véghezvitelére s a jól szervezett, hatalmi erejében bízó ellenség könnyen elbánik mivelünk. Ha pedig minden erőnket összehozzuk, vállvetett közreműködéssel, egyetértő szellemmel, Isten segítségével ez a kevés protestántizmus érezve önbecsét még mindig képes lesz az anyaszentegyházat, a múltból öröklött drága kincseivel együtt idejekorán megmenteni.

Forgatva a zsinati törvények lapjait, látva a mai elszomorító felekezeti helyzetet úgy a papiroson, mint a valóságban s tudva azt, hogy ref. anyaszentegyházunk hajója közel 3 millió magyar híveivel komoly veszedelemben van; de másrésről bízva az örök evangélium erejében, bízva a szabadság és felvilágosodottság diadalában is: anyaszentegyházunk érdekében a közelgő zsinat elé egy némely megoldandó kérdést teszünk, — mely kérdések mint indítványok lennének tárgyalandók első sorban a felső-borsodi egyházmegye közgyűlésén — mely közgyűlés ha ez indítványokat elfogadná, kinyomtatná, megküldené az összes hazai ref. egyházmegyéknek tárgyalás végett, hogy ha a zsinat 1902-ben összeül — ez indítványok elfogadása, életbeléptetése által — nézetem szerint — a ref. egyházak életére kiható, maradandó alkotásokat tenne, miáltal örök emléket emelne magának.

Ez indítványoknak alapelve: *az evangélium szerinti egységes református közszellem megvalósítása, melyre hazánkban föltétlenül szükség van.*

Célja: *a védelmi eszközökről való egyöntetű gondoskodás, melynek törvényszerű fogantatásával újra meg fog erősödni a már meggyengült egyháziasság úgy a szellemi, mint az anyagi téren.*

Ez indítványok pontonként így következnek:

1. Mondja ki a legközelebb összeülendő ref. zsinat, hogy összes hazai ev. ref. népiskoláinkban, a mint egy a biblia és énekeskönyv, úgy egy legyen minden használandó népiskolai kézikönyv. A tankönyvek válogattassanak ki a meglevő legjobbak közül. Legyen egy konfirmatói kis káté. Képezdénk, középiskoláink s theol. akadémiánk növendékei, mint leendő vezetői anyaszentegyházunknak, képeztessenek erősebb vallásos szellemben mint eddig. Leendő tanítóink és papjaink különösen képeztessenek inkább a gyakorlati életre, hogy az élet nehéz harcát erős hittel felővezze, még az ellenséggel is sikerrel megharcolhassák. Vallásosság és honszerelm legyen éltető eleme összes iskoláinknak, hogy a jövőnek hitbuzgó reformátusokat és hazát szerető polgárokat tudjunk nevelni.

2. Összes hazai ev. ref. templomainkban legyen egyforma a közistenitizsület. Ennek módja, lefolyása a mai viszonyoknak megfelelő módon egyöntetűleg szabályoztassék. Külsőleg és belsőleg vonzóbbá kell tennünk istenitizsületünket. Templomaink tisztaságára, külső és belső csinosítására kiváló gondot kell fordítani. Legyen egyforma a használandó úrvacsorai agenda. S a temetési szertartást ne a kerületek, de a zsinat törvényhozásilag szabályozza. Legyen egy a használandó „Temetési énektár“. Ugy a felavatás, mint a beiktatás egyöntetűleg törvényhozásilag állapíttassék meg. A zsinati papi ruha ne csak óhajítás, de a legszigorúbb követelmény legyen. Legyen olyan nélkülözhetlen, mint a fekete palást. A mi országszerte használt sokféle öltözékünk lerontja tekintélyünket, különösen uraink és a nép szemében.

3. Összes hazai ev. ref. egyházaink kebelében kötelezőleg állíttassék fel a parochialis könyvtár. Köteleztessenek a lelkészek arra, hogy egyházuk múltjára

vonatkozó minden érdekes történeti adatot írjanak össze s hitelesen másoljanak le. Rendeztessék minden egyházmegye és kerület levéltára. 10 év alatt irattassék meg minden kerület története.

4. A vallásos hit ápolására és ébrentartására nézve a vallásos tartalmu „koszorú füzetek“ a nép között ingyen osztandók ki legalább addig, míg a nép az ő hitben való megerősödése után szívesen áldoz e fontos célra. Költségeit fedezze a közalap. A Prot. Irodalmi társaság megerősödése csak akkor érhető el, ha a parokhialis könyvtárak felállítása által minden egyház kötelezett tagja lesz az irodalmi társaságnak!

5. Köteleztessék minden lelkész a belmisszió megkezdésére s minden presbytérium arra, hogy az egyházfegyelmet gyakorolja s erre nézve állapítsassék meg egyöntetű egyházfegyelmi szabályrendelet. Nem különben mondja ki a zsinat, hogy minden egyházmegye kebelében fel kell állítani a lelkészi, vagy egyházi értekezleteket.

6. Kerestessék meg az országgyűlés, hogy a korcsmákat vasárnap és ünnepnapokon — mint ez a legtöbb művelt országban szokásban van — mindenütt zárassa be s iktassa törvénybe, hogy a hivatalnokoknak e napokon dolgozni nem szabad, hogy a ki vasárnap és ünnepnapokon mezei munkát végez, vagy mással végeztet: a legszigorúbban megbüntettessék. Igaz hogy e törvény életbeléptetése által kevesebb lesz az állam jövedelme, de az erkölcsi nyereség, mit nyer az állam honpolgáraiban, bőven kárpótolja az anyagi veszteségeikért.

7. Mondja ki a zsinat, hogy úgy a rendes, mint a rendkívüli egyházi adó, a méltányosságot és egyházunk jövőjét tartva szem előtt, felerészben állami egyenesadó után, felerészben családfők után vetendő ki. A nagybirtokosoknak 200 koronánál több egyházi adójuk nem lehet. A belhivatalnokok mindennemű fizetése a földbirtokon kívül készpénzben vetendő ki. A jobbagyság régen el van törölve, de a református papnak még mindig vannak jobbagyai — a miben nincs köszönet. A fizetést szedje a gondnok és presbyter. A hivatalnokok évnegyedenként kapják fizetésüket. Bár a törvény elrendeli, hogy közvetlen fizetést nem szedhetünk híveinktől: ez csak írott malaszt, a minek ez időszerint alig van valami gyakorlati értéke. A törvény szigorú végrehajtása és alkalmazása évszázados bajokat szüntetne meg! A mai rendszert *okvetlen meg* kell változtatni, mert ez a mai igazságtalan és lealázó fizetési rendszer jórészen akadály a egyházi életünk fejlődésének s előmozdítója a legtöbb helyen a hívek pusztulásának és fogyásának.

8. Mivel a lelkészválasztási törvények különösen a megüresedett jövedelmezőbb lelkészi állások betöltésénél, hol a meghívás nem sikerült a legtöbbször zavart, elégtelenséget s felebbezéseket s megsemmisítéseket eredményezett, a mi által az egyház belbékéje és nyugalma hosszú időre felzavartatott: gondoskodni kell a zsinatnak a meghívás mellett olyan választási törvényekről is, hogy úgy a választó egyház békéje, mint a lelkipásztor nyugalma biztosíttassék. Például: ha a tanítót törvény szerint választja a presbytérium s vizálgodásra, perpatvarkodásra jóformán soha sincs ok: a lelkipásztort miért ne választhatná az az erkölcsi testület, mely mégis a gyülekezet értelmesebb és tisztességesebb tagjaiból van választva? A mai választási rendszernél, mely paphallgatással van összekötve, hol bő alkalom nyílik a korteskedésre, jobb volna még a kinevezési rendszer is úgy az egyház, mint a lelkipásztor részére!

9. Állíttassék fel az országos ev. ref. nyugdíj-intézet, mert a mai feles nyugdíjrendszer az anyagi és erkölcsi romlás szélére juttatja a legtöbb egyházat. Az összeg fele részét fizessék a lelkipásztorok, fele részét a lelkészttartó egyházak. De a lelkészek tekintet nélkül arra, hogy milyen jövedelmező állomáson vannak, fizessenek egyformán. kivált akkor, ha egyformán állapíttatnék meg a nyugdíj-összeg is!

10. Az országos tanítói nyugdíjra nézve kerestesség meg az országgyűlés, hogy a kántori fizetés fele részben legalább vétessék nyugdíjalapúl. Mert a mi ev. ref. tanítóink 90%-ban, egyszersmint kántorok is. A nyugdíj törvény revízióval mondassék ki, hogy nem annyira a tőke szaporítás és nevelés a fődolog, mint inkább a tanítók nyugdíjának a lehetőségig való felemelése. A 30 filléres tanítói nyugdíj-fizetés pedig töröltessék.

11. Az országos közalap tőke természetű pénze ne a földhitelintézetnél legyen elhelyezve 4% kamatra, de igénybe venni akaró egyházkerületek, egyházmegyék és egyházaknál. Az egyházak kiadnák aztán 7 vagy 8% kamatra, miáltal a legtöbb egyház teremthetne tartalék alapot s szegényebb egyházaink úgynevezett tartalék alaphoz jutnának. Ugyancsak mondja ki a zsinat, hogy az egyházmegyékben előírt összeg fele részben mindig az illetékes egyházmegyéknek hagyaték, oly kikötéssel, hogy az egyházmegyék intézkedjenek a segély hováfordítása iránt. De az eddigi elforgácsolási rendszer itt is haladéktalanul beszüntetendő. Ha valamely egyházmegye hátralékot mutat: e hátralék mindig az egyházmegye terhére irandó s az előírt összeg fele része készpénzben a központnak mindig beszolgáltatandó.

12. Addig is, míg az 1848. XX. t.-c. a maga betűszerinti értelmében hazánkban megvalósíttatnék: kerestessék meg az országgyűlés, hogy a református egyházaknak adandó évi államsegélyt egyházfenntartási célokra hathatósan, sürgősen emelje fel, hogy a segélyből a kerületek részint a szegény egyházakat, részint a szegény egyháztagokat segítse, a kik állami adót alig, vagy nem is fizetnek s mégis köteleztetnek egyházi adójuk kifizetésére. És ez legfontosabb teendője a zsinatnak, hogy államsegély igénybevételével e vagyontalanokat mentse fel a fizetési kötelezettség alól, hogy mielőbb megvalósuljon a konvent azon óhajtása, hogy az állami adók 50%-nál nagyobb egyházi adóval senki meg nem róható. Mert ha itt nem segít az állam, a már kilépett 10000 felekezetnélküliek számát újabb kilépettek fogják szaporítani. Hogy pedig református egyházaink el ne sorvadjanak, el ne pusztuljanak: ez egyenes állami érdek, mert valamint a múltban, úgy a jövőben is a református egyházak a törhetlen magyarság és tiszta hazafiság védőbástyái!

13. Állapítsa meg a zsinat, az egyházlátogatás (Canonica visitatio) jog és hatáskörét szabályozó törvénnyel a canonica visitatio felteendő hivatalos kérdéseit, hogy mindenütt egyöntetű legyen s ez lehetőleg ölelje fel úgy az egyházak hit és erkölcsi életét, mint az iskolai és egyházvagyoni ügyeket.

14. Rendezze a zsinat az amerikai ref. magyar egyházakkal való jogviszonyt, hogy sem innen oda, sem onnan ide elbocsátó szolgálati bizonyítvány nélkül senki ne mehessen. Az ottan szolgáló lelkészek mint testvérek vétessenek fel úgy a lelkészi özvegy-árvatárba, mint a tervezett nyugdíjintézetbe, az előírt fizetési kötelezettségek teljesítése mellett.

15. Kerestessék meg az országgyűlés az ágostai evangélikus testvérekkel együtt, hogy a közös had-

seregnél a lélekszám arányában megfelelő és elegendő tábori protestáns lelkészi állás állíttassék fel s a prot. tábori lelkészek ne a róm. kath. tábori püspök fennhatósága alá tartozzanak, hanem az egyenjogúság törvényét tartva szem előtt a protestánsok részére külön tábori prot. püspöki állás szerveztessék.

* * *

Ime nagy vonásokban — az én hitem szerint — ezek volnának az összeülendő zsinatnak legfontosabb teendői, melyeknek a gyakorlati életben való megvalósítása által a hagyományos református közszellem egészen összeölelkőznék a szabadság és felvilágosodottság zászlóvivőinek lelkével hogy ebben a hazában csakugyan a jog, a törvény és igazság uralkodjék De hát a mai nehéz viszonyok között olyan-e az idők jele, hogy a zsinat minden nagyobb nehézség nélkül tanácsosnak látná tárgyalni és megoldani a fentebbi nagy és fontos teendőket? Kérdés: valamely megalkuvó egyházpolitika nem fogja-e lenyűgözni a lelkeket, hogy mi megint hagyjuk ezeknek megvalósítását boldogabb időkre? Az én hitem szerint, e vallásunkat megmentő intézkedéseknek előbb vagy utóbb, de múlhatatlanul meg kell történni! Igaz, hogy a jövő mindig kétséges. De a mint én látom a mai felekezeti viszonyokat, a megsemmisítésünkre, kiirtásunkra megindított élethalál harcot: a zsinatnak e nagy és legfontosabb érdekeinket tárgyzó kérdések elől kitérni most már nem lehet, ha azt akarja, hogy apáink vallása az ő híveinek összességében éljen és virágozzék. Lenni, vagy nem lenni: ma ez a jelszó. Az élethez még ma van jogunk, a megsemmisülésre még nem szolgáltunk rá. Ha erő, kitartás és bátorság nyilvánul úgy a jó törvények meghozatalában, mint a végrehajtó közegek munkálkodásában: akkor egységes szervezet mellett még lehet nagy, lehet erős, lehet ledönthetetlen hazánkban a református vallás! Ha pedig megalkusunk a viszonyokkal, ha a jó békeség kedvéért eltérjük még azt is, hogy lábbal tiporják roszakaróink, meg sokszor mi is a törvényeket, ha egyetértés helyett a pártoskodás átkos szelleme fészkel be magát a szívekbe: akkor felettünk és intézményeink felett aligha nem megkondul a lélekarhang is, — hívogatván a győzelmében újjongó ellenséget a temetésre!

E tételek között új egy sincs. A legközelebbi 20 esztendő alatt e kérdések fel voltak vetve, úgy a lapok hasábjain, mint a közgyűléseken. S ha testet nem öltöttek, oka csak az, mert az emberek nálunk sokféleképen gondolkoznak s a legtöbb egyházmegye csak akkor boldog, ha saját védősáncai között élhet. Pedig e védősáncokat már nagyon is megrongálta az idő és az ellenség, meg az új egyházpolitikai törvény is! Nálunk még az egyetemes cél felé való törekvés ábránd volt eddig, a minek megvalósítása mindenütt képzelt akadályokba ütközött. Itt a féltékenység, ott a jogfeladás réme kísértett s a két zsinat a mi jót alkotott is: a végrehajtó közegek elnézésén, az őrtállók bátortalanágán s a hívek csökkönyösségén oh milyen sokszor hajótörést szenvedett!

Én úgy tudom, hogy egyetemes felbuzdulás, az erők és tehetségek összehozása nélkül ma nagy eredményeket elérni nem lehet. Ugy tudom, hogy a hol a reformáció lábát megvetette, ha egyetértő szellem nem hevítette a szíveket, önmagával is meghasonlott. De a hol minden hívő át volt hatva a kötelességek tudatától, a hol az egységes szervezet értelmében minden tag az egyház nem földi, de isteni örök céljával azonosította magát és erejét, ott a protestántizmus világra

szóló hódításokat tett, sőt megjelölte azt az utat is, melyen az emberiségnek haladni kell.

Nekünk hazai szegény reformátusoknak ilyen mérész almaink nincsenek! De azon már teljes erővel munkálkodni kell, hogy a mai divatos korszellem és régi ellenségünknek térfoglalása valahogy elő ne idézze (ne legyen képes előidézni) végromlásunkat! Önbizalmunknak, felbuzdulásunknak már szemmel látható jelei, sőt eredményei vannak. Csakhogy mit ér az itt-ott látható lelkesedés és kitartás, ha a nagy többség még mindig bizalmatlan és aggodalmaskodó! Nálunk minden hívő, minden tag oly szerves része az egésznek, hogy egészséges fejlődés csak akkor képzelhető, ha mindenki át van hatva az evangéliumi és szívébe írt törvények erejétől és megtette fontos kötelességét.

A pontonként felsorolt kérdéseket, indítványokat indokolni nem tartom szükségesnek. Nem! Mert úgy vagyok meggyőződve, hogy mindazok, a kik élénk figyelemmel kísérik mai egyházi állapotainkat s tevékeny részt akarnak venni a megindított küzdelemben, ha át vannak hatva az egységes szellem erejétől s belátják azt, hogy nagy eredményeket az erkölcsi és anyagi világban csak nagy és válogatott eszközökkel lehet elérni, akkor indoklás nélkül is helyeselni tudják ez álláspontot s minden tőlük telhetőt elkövetnek, hogy az előkészített törvényjavaslatok alapján a zsinat valóban nagy alkotásokat teheszen.

Ha értekezletek és egyházmegyék meghányják-vetik a felsorolt teendőket s ha alólról megindítjuk ez üdvösnek látszó országos mozgalmat nem magunkért, de az egyetemes református egyház boldogabb jövőjéért, akkor a zsinati atyák, sőt maga az országgyűlés is látni fogja, hogy e mozgalom semmi egyebet nem akar elérni, mint hogy anyaszentegyházunk megerősödjék s az igazi szabadelvűség diadala hazánkban egyszersmindenkora biztosíttassék.

Igaz, hogy a protestantizmus ereje nem fent a zsinatban, de ott lent egyházközségeinkben van. S ha mégis a zsinattól várjuk a védekezési legjobb eszközök törvénybe iktatását, ezt parancsolja azon törvénytisztelet, melyet a legfelsőbb hatóság iránt érezünk, de a széttagoltság, elszigeteltség nem lehet többé feladatunk, mert ebben eddig is nagy veszedelem rejtlett.

Bár jól tudom, hogy a magyar ember a kötelező parancsszót nem szereti. Azt is tudom, hogy ez indítványok keresztülvitele a valóságban sok nehézségekbe ütköznék, sok hagyományos felfogást és ósdi intézkedést ledöntene, de ha meg magára hagyjuk anyaszentegyházainkat sajátos felfogásaikkal, késedelmes intézkedésekkel, akkor nem lévén közös védekezési eszközünk, hiányozni fog munkálkodásunkból az egyesült erő és akarat s az eredmény megint alig lesz több a semminél. Ne feledjük, a ki a célt akarja, annak akarnia kell az eszközöket is!

De hozzon reánk bármit a jövő, bizzunk feltétlenül édes Idvezítőnk eme mondasában: „Kérjétek és megadatik, zörgessetek és megnyitják tőletek!”

Szuhay Benedek.

Protestáns nők lapja.

Az evangélizáció szent ügye kezdi szárnyát bontogatni édes hazánkban. Mintha a Szentléleknek fuvalma rezdülne át a szíveken, mintha hallani kezdenők ama szélnek zúgását, melyről nem tudjuk, honnét jó és hová megyen, de melyről érezzük, hogy ellenállhatatlan s a kit az egyszer megragadott, azt viszi magával

amaz igaz Világosság felé «mely megvilágosít minden e világra született embert». (Ján. I. 9.) De a Lélek még nem ragadott meg mindenkit, még sokan vannak, a kik a sötétben tévelyegnek. Sokan vannak még, a kik csak e világnak élnek, a lelkek a röghöz tapad, szenvedéseik földi szenvedések, melyekben nincs fölemelő vigasztalás, örömeik földi örömek, érzéki örömek, melyeknek külső csilogása alatt nincs lelkinyugalom, szívbeli megelégedettség. Lehetnek ezek közt olyanok is, a kik elkövetik ama legnagyobb bűnt, az egyetlent, melyre Jézus azt mondta, hogy az soha meg nem bocsátatik, vétkeznek a Szentlélek ellen, nem akarják megérteni annak hívását, nem akarnak megigazulni. De bizonyára vannak sokan, óh, hiszem és remélem, hogy sokkal többen amazoknál, a kiket még nem érintett meg a Léleknek fuvalma, a kik ama néphez tartoznak, melyet az órállók trombitájának kell figyelmeztetnie a veszélyre, melyben lelke üdvössége forog, ha arra idejében gondolni elmulasztja. S a nagy kérdés itt az, megteszi-e minden órálló a maga kötelességét, hangzik-e mindenfelé a figyelmeztető trombitaszó, s itt ez a másik kérdés merül fel: Kik amaz órállók? Órálló mindenki, a ki amaz isteni kijelentésnek, az evangéliomnak megváltó hatalmáról meggyőződött s a ki érzi magában, hogy Isten feladatául tűzte ki neki, hogy e meggyőződését mások előtt is hirdesse, kisebb avagy nagyobb körben, szóval avagy cselekedettel, a mint azt reá bízta az Ur. S Isten, kinek irgalma és bölcsessége kifogyhatatlan, bizonyára gondoskodott elég órállóról s oda állította mindeniket a maga helyére, csak ismerje fel mindegyik a maga kötelességét, fújja a trombitát, mert a veszély nagy s ha az órálló mulasztása miatt vész el egy lélek «az ő vérét annak az órállónak kezéből kívánom meg mondja az Ur». S itt vagyunk ismét az első kérdésnél: megteszi-e minden órálló a maga kötelességét? A pap a hivek, a tanító a maga tanítványai előtt hirdeti-e úgy beszédeiben, mint egész életének példájával az evangéliomnak erősítő és megszentelő hatalmát? Tehát a papok és a tanítók az órállók? hangozhatik föl ismét a kérdés. Nekik első sorban is azoknak kell lenniök s ez állítással nem czáfolom meg előbbi szavaimat, mert hivatását és kötelességet igazán betöltő pap csak az lehet, a ki az evangéliomnak megváltó hatalmáról meggyőződött s a ki feladatának érzi, hogy ezt a meggyőződését mások előtt is hirdesse. De feladatának érezheti ezt más is s én itt most azokról a nőkről akarok szólni, a kik megismervén a megváltó Krisztusban vetett hitnek egyedül üdvözítő hatalmát, erőt és bátorságot éreznek magukban, hogy erről vallást tegyenek.

A Lorántffy Zsuzsánna-egyesületről szólok, mely kicsiny kezdetből indulva ki, tolvást nevedőben van s kezdi felismerni nagy hivatását. Oh, bizonyára órállónak van kiszemelve ez az egyesület s kötelességei félreismerhetetlenek. Kiket bízott volna az Ur első sorban is az órálló asszonyokra, ha nem a többi asszonyokat és pedig az órálló magyar asszonyokra a többi magyar asszonyokat? A Lorántffy Zsuzsánna-egyesület munkája eddig kicsiny körben haladt, kevesen voltak s annak a kevésnek is mennyi küzdelme a maga gyöngességével, a maga gyaroltságával! De az Ur ereje nagy és mi az Ő kezét fogjuk, az Ő biztató szavát halljuk. S most, hogy az Ur kegyelméből már számban, erőben gyarapodott az egyesület, nem kötelessége-e buzdító szavát messzebbre is hangoztatni, hogy meghallja a figyelmeztető trombita fúvását minden magyar nő s fölébredjen a közönynek álmából, mely lelkét fogva tartja. A közönyösség a legszörnyűbb ellensége minden

előhaladásnak, minden fejlődésnek. Közönyösség a haza és az egyház iránt — óh vallja meg minden elfogulatlan szemlélő, — nem ez az érzés vagyis inkább érzéstelenség-e az, mely a legtöbb magyar nő lelkét eltölti és pedig fájdalom, a magyar protestáns nőkét is, vagy talán szinte félek ezt a szót kimondani, — azokét még leginkább! Nem ebben a közönyösségben neveltetnek-e lányaink, nem halljuk-e akárhányszor a szót, hogy hiszen a vallás az nem fontos, csak a többi tantárgyakból legyen a kis lánynak jó bizonyítványa, tudjon jól francziául beszélni, zongorázni, táncolni; hogy mennyire ismeri a maga vallásának legfontosabb hitelveit, az mellesleg kérdés, arra nem lesz szüksége a társaságban, a hol az ilyenekről nincs is szó. Bizony fájdalom, nincs is szó s ez éppen a legborzasztóbb baj, ez a legfájdalmasabb és halálos seb a mi társadalmunknak testében, hogy a gyermek, még ha megtanulja is az iskolában a kátét s kitűnő bizonyítványt kap hitoktatójától, de azt is csak olyanak tekinti, mint a többi tantárgyat, melyet annak idejében meg kell tanulni s aztán elfelejteni és pedig sokkal hamarabb és sokkal alaposabban, mint a többi, mert hiszen ez a tudomány, a melynek legkevesebb hasznát veheti az életben, mert erről nem is igen beszélnek az emberek, különösen leányok és asszonyok éppen nem, mert hiszen azokból nem lehetnek papok vagy theologiai tanárok. Azért lehet a nő vallásos is, hiszen ez csak abból áll, hogy néha elmenjünk a templomba, kezünkben az imakönyvvel, melyből a szépen megírt imádságokat könnyű leolvasni s ezek tökéletesen meg is felelnek a célnak, hisz az asszonyoktól csak nem lehet, hogy gondolataikat oly szépen tudják kifejezni, mint a hogy azt a papok az imádságos könyvekben leírták. Hogy az ilyen vallásosság tulajdonképpen semmi s hogy létezik olyan hit, mely él, növekszik és munkálkodik az emberi lélekben s hogy erre a hitre minden egyes léleknek szüksége van, hogy tulajdonképpen ez az egyetlen igazán szükséges dolog, arról a legtöbb nőnek még fogalma sincs, hiszen nem is mondta meg neki senki s maga körül sem látja élni, munkálkodni ezt a hitet. De hát miért nem? Elfordult-e tőlünk Istennek kegyelme, mely fölébresztsze ezt a hitet a mi népünknek szívében is, mint a hogy fölébresztette más idegen népek szívében, a hol az él, hat, munkálkodik, terjed és csodálatos eredményeket ér el. Oh nem! a jóságos Isten mi rólunk sem feledkezett meg, kegyelmének napja mireánk is sűt. De a mi társadalmunk nagy beteg, érzéketlen álomba van merülve már sok év óta s oly nehezen bír felébredni, hogy meglássa a világosságot, megérezze a kegyelem napjának melegét. De mégis mintha ébredezni kezdene, mert a nap mindig erősebben sűt. az isteni kegyelem a maga egész erejében és hatalmában árad ki fölöttük s kezdi megmozgatni az egyeseknek lelkét. És a ki megérezte a kegyelmet, a ki felébredt a közönynek álmából, a ki megragadta a Krisztus mentő kezét, a ki bizonyos a maga üdvösségéről ama szeplő nélkül való Bárány vérének árán, az megtanult imádkozni más lelkeért is s az imádságot meghallgatja az Ur s megmutatja a hozzá fohászzkodóknak az utat is, melyen haladniok kell, hogy munkálkodhassanak, cselekedhessenek is embertársaink lelkének megmentéséért. Velök van az Ur a Lorántffy Zsuzsánna-egyesület hívó asszonyaival is, megsegítette őket, hogy a főváros területén már sok szép munkát végezhettek, könyörülő szeretetnek cselekedeteit s a lelkeknek az Ur Jézushoz való hívogatását. De nem csendül-e most már feljük ez a szózat: Többre bízlak ezután! Nem kell-e szívükben megérezni a mélységes fájdalmat a fölött, hogy még sok nő van széles e hazában, a kinek szívét nem

ragadták meg az evangéliumnak szent igazságai, a ki még sejtelmével sem bír annak, hogy a széles út, melyen jár, a kárhozatba viszen. Igen a fájdalom égeti a hívők szívét, de gyógyító balzsam gyanánt hull reá az Ur kegyelmének biztató szava: «Ti pedig választott nemzetség, királyi papság, szent nép vagytok és oly nép, melyet Isten sajátjának tart, hogy annak hatalmas dolgait hirdessétek, a ki titeket a sötétségből az ő csudálatos világosságára hívott». (II. Péter II. 9.) A Lorántffy Zsuzsánna-egyesület szólni akar, hirdetni az Istennek hatalmas és csudálatos dolgait, hirdetni nők által a nőknek. Eddigi kis hivatalos közlönye a «Keresztyén Hiradó», mely az egyesület körében történt dolgokról értesít s inkább csak az egyesület tagjait érdekli, nem elég erőteljes eszköz arra, hogy szélesebb körben is felkeltse a lelkekben a vágyat, hogy közeledjenek az Istenhez. E lapot meg kell nagyobbítani, még egyszer olyan terjedelművé tenni, hogy helyet találjanak benne az egyesület összejöveteleire szóló meghívók, vagy a már megtörtént összejövetelekről szóló tudósításokon kívül oly hitébresztő, nevelő és erősítő közlemények, melyek megtalálják az utat sok oly nő szívéhez is, a kinek belső ítéllete még nagyon kezdetleges, ingadozó, a ki a biblia olvasásától visszariad, de a ki talán szívesen a kezébe venne valamely határozott evangéliumi szellemben, de könnyebb nyelven irt kis elbeszélést, vallásos elmélkedést, vagy egy az áhitat szárnyain ég felé szálló költeményt. Ilyenféle olvasmányt akar a Lorántffy Zsuzsánna-egyesület a magyar nők kezébe adni, a kiknek olvasottsága többnyire nem terjed túl a divatlapok s a még rosszabb divatregények körén. Ki tudja hány lélek fog akadni, a ki talán elzárkózik egy-egy komoly, erőteljes prédikáció hatása elől, de a ki felbuzdul egy-egy az életből ellésett példa olvasásán, mely éppen az ő lelkének hurokait hozza rezgésbe. Mert nemcsak költött történetekkel fogjuk a lapocskát megtölteni, van elég a hitre és szeretetre buzdító való történet is, mely érdekességben fölér a költői fantázia legmesteribb műveivel is. Adatok egy-egy nemeslelkű keresztyén nő életéből, példák a más országokban, pl. Angliában, Svájcban, Németországban folyó keresztyén munkából, a hol a nők annyi jót és szépet végeznek; majd egy-egy biblia résznek könnyed, mindenki által megérthető magyarázása, követendő példák a legszebb életből, a Jézus életéből. Ime nagyjából ez a tervrajza a nők számára írott evangéliumi lapnak, melyet a Lorántffy Zsuzsánna-egyesülete az ősszel akar megindítani, a «Keresztyén Hiradó» helyett. Terjedelme és előfizetési ára mégegyszer akkora lesz, mint volt ezé, tehát nyolcadrét alakban 16 oldal, címe «Olajág», előfizetési ára 2 korona évenként; megjelenése, mint eddig is, havonként egyszer. Ismerjük a nehézségeket, melyekkel szembeszállunk: első sorban a közöny, mely ellen küzdeni akarunk s mely legfőbb akadály gyanánt látszik előttünk állni, mindjárt az első lépésnél. Akad-e az új lap elég pártolásra, lesznek-e olyanok, a kik esetleg némi anyagi áldozattal megkönnyítsék a lap megindulását. Aggasztó kérdések, de mégsem olyanok, melyek, ha felelet nélkül maradnak is, visszarettenhetnének. Avagy nem az élő Istenbe vetett erős hittel akarunk-e munkálkodni s megcsalhat-e bennünket a Krisztusnak ígérete, melylyel elbocsátja az ő tanítványait, hogy tanítsanak minden népeket: «Ime én veletek vagyok minden napon e világ végezetéig». Velünk lesz Ő bizonyára vezérelni és segíteni fog. Erősen hiszem, hogy e felszólalás is, mely egy, az Urnak kegyelme által új életre ébredt szívnek mélyéből fakadt, nem fog eredménytelenül elhangozni. Lesz-

nek, a kik hozzánk csatlakoznak, a kik fölkarolják az eszmét és egyengetni fogják a megindítandó lapnak útját, igyekezve annak már előre is megnyerni a szívét, hogy e kis lap, a maga határozott evangéliumi hangjával, hatalmas eszközzé válhassék az Urnak kezében, hogy megnyerje majd a szívket — a Krisztusnak.

Vargha Gyuláné.

Az ev. ref. egyetemes tanügyi-bizottság ülése.

Első nap.

Egyetemes tanügyi-bizottságunk e hó 12-én kezdte meg konvent előtti ülésezését Sárospatakon, hogy a munkakörébe utalt egyetemes tanügyi kérdéseket megoldja, illetőleg a konvent következő heti üléseire előkészítse. A gyűlésre Antal Gábor dunántúli egyházkerületi püspök elnöklété alatt megjelentek: dr. Bartók György erdélyi egyházkerületi püspök, Fejes István sátoralja-újhegyi lelkész, főiskolánk egyházi algonodnoka, Dóczi Imre tiszántúli középiskolai felügyelő, Váró Ferenc nagy-enyedi gimn. tanár, Sass Béla debreceni theol. tanár, Petri Elek budapesti theol. tanár, Buza János sárospataki gimn. tanár, Szekeres Mihály pápai egyházmegyei esperes, Molnár Sándor budapesti gimn. igazgató, Radácsi György sárospataki theol. tanár, Adam Kálmán kecskeméti esperes, Czike Lajos tatai esperes, dr. Ballagi Géza sárospataki jogtanár, dr. Bacsoni Lajos debreceni jogtanár, dr. Antal Géza pápai theol. tanár, Futó Mihály hódmezővásárhelyi és Bedőházy János marosvásárhelyi gimn. igazgatók.

A tulajdonképeni ülést megelőzőleg a bizottság tagjai testületileg jelentek meg a reggeli templomi istentiszteleten, mely után a főiskola tanácstermébe vonult fel a bizottság, hogy megkezdje fontos munkáját. Az ülést Antal Gábor, elnöklő püspök leendő ülése és hatásos szavakban nyitotta meg. A közönségnek megfelelőleg Patakra hívta össze, úgy mond, a bizottságnak ezt az ülést, arra a helyre, mely századokon át egyik legfénylőbb pontja volt, a magyar protestáns tudományosságának, hogy itt az ősek példájából lelkesedést s buzgalmat merithessen az egyházért s iskolájáért munkálkodni vágyakozó lélek és hogy ennek az intézetnek szellemét, a mely mindig az igaz, magyar nemzeti közszellem volt ez által is élénken tartani, erősíteni s tanügyi intézményeinkbe is bevinni segítse. Bárha az államnak iskolaügyi rendelkezései s törvényei mind-mind szűkebb térre szorítják is az iskolákat fenntartó testületek munkakörét, mindazonáltal a tanügyi bizottságnak hivatása oda hatni, hogy tanintézeteink ne csak munkatársai, de versenytársai is lehessenek az államiaknak, valamint az is, hogy a szabad protestáns szellem ilyen körülmények között is érvényesülhessen iskolai életünkben. Vázolva ezek után tanintézeteink mai tanügyi helyzetét s a bizottság munkájára isten megsegítő kegyelmét kérve, az ülést megnyitja.

Fejes István főiskolánk algonodnoka ilyen minőségében a főiskola nevében mond ezután köszönetet a bizottságnak Patakon való megjelenéséért, mit az intézet igaz öröme és büszkesége tart. Antal Gábor erre adott válaszában amaz erős meggyőződésének ad kifejezést, hogy vallásunknak ilyen hagyományokban gazdag helyeire kell vissza-visszatérni, hogy miképen Anteus a föld megérintésétől új

erőt s lelkesedést nyerhessünk hitünkért. Ezután *Zsindely István*, főiskolánk közigazgatója a tanári kar élén annak nevében üdvözlö a bizottságot, mely mindenkor s legutóbb a jogakadémiáknak ma is még megoldatlan kérdésében oly melegen mutatta ki iskolánk iránt való szeretetét. Antal Gábor az iskola tanári karának érdeméül tekinti a tanügyi-bizottság szervezésének eszméjét s ezt a testületet, mint ez ősrégi protestáns szellem örökösét viszont üdvözlö, kívánja, hogy a nagy elődök méltó utódja maradjon. A megnyitás emez ünnepélyes mozzanatai után a bizottság formai megalakulása következett. Megállapították, hogy a bizottság 20 tagja közül 18 megjelent, két tag elmaradásának késői bejelentése miatt póttag nem hívhatván be s így az elnök a bizottságot határozatképesnek jelentette ki.

Az első napi gyűlésnek legfontosabb tárgya volt a konvent elé terjesztendő gimn. tantervi javaslat végleges szövegezése. Az annak idején kiküldött hetes albizottság az ő tantervi javaslatát azoknak a fontos vallásügyi, tanügyi s didaktikai elveknek szemelött tartásával, melyeket Lapunk február 18-iki számában részletesen ismertettünk, kidolgozta, kinyomatta s úgy a tanügyi bizottság tagjainak mint a tanártestületnek megküldötte. A bizottság ennek a munkálatnak alapján indította meg az eszmecserét és pedig először is ref. gimnáziumaink egyik igen fontos tárgyán: a vallástanon kezdve. Az albizottságnak az e tantárgyban tanítandók anyagára és sorrendjére nézve adott véleménye elfogadhatónak látszott ugyan, de a részletek kérdések több helyen is különböző nézetek, elvek és kívánságok merültek fel s így a tanügyi bizottság a felhozott megjegyzések és felszólalások tartalmának tekintetbe vételével a vallástanra vonatkozólag egy új tervezet készítésének szükségét látta. Miért is Bartók György püspök elnökle alatt Radácsi György, Antal Géza, Petri Elek és Váró Ferencz tagokból álló bizottságot küldött ki a vallástan tervezetének ezen az alapon a következő napi gyűlésre való megállapítása végett.

Az éneknek és a gimnázium többi tantárgyainak tantervi szövegezése már jóval könnyebben és gyorsabban folyt le. A tanügyi-bizottság az ő albizottságának javaslatát is, — itt-ott némi stílári változtatással, egyes részleteknek a tantervnek követelményi részeiből való törlésével, de az utasításokba való fölvételével, — a maga egész lényegében elfogadta, annyival is inkább, mert az éneken kívül a többi gimn. tantárgynak a javaslat szerinti tanterve az állami tantervtől lényegbe vágó eltéréseket nem mutat. Az így megállapított új tanterv aztán elfogadás végett a konventhez terjesztetik fel a tanügyi-bizottság ama javaslataival, melyek annak életbe léptetésére vonatkoznak.

Ezek után *Váró Ferenc*, gymn. ügyi szakelőadó tette meg jelentését. A gymnasiumok vagyoni állapotát illető érdemleges jelentését nem terjesztheti elő, az ide vonatkozó adatoknak félreértésből történt be nem érkezése miatt.

Az erdélyi egyházkerület előterjesztése alapján a bizottság elfogadta a szakelőadónak azt a javaslatát, hogy a gymn. alsóbb osztályai számára szervezendő játék-délutánok ügyéről való gondoskodásra szólítsanak fel az egyházkerületek. Az adattári és alapítványkimutatási anyag beküldésével késedelmes iskolák ismételt felhivatnak a kívánt adatok elkészítésére. A következő gymnasiumok államsegélyeinek folyóvá tévése vétetett tudomásul: Karczag 6000,

Szászváros 24000, Békés 12000, M.-Tur 16000, Bpest 32000, Kecskemét 14000, Kisujszállás 28000, N.-Kőrös 18000, Szatmár 26000, Székelyudvarhely 20000, Gyöngy 5000, K.-Szentmiklós 2000, H.-nánás 6000, Kolozsvár 16000, Halas 4000, M.-Sziget 20000, Zilah 30000 k. A székelyudvarhelyi kollégium építési és felszerelési államsegélyért folyamodott a vallás- és közoktatási miniszterhez. Folyamodását pártolólág terjeszti fel a konventhez a bizottság.

Dr. *Ballagi Géza* jogügyi szakelőadó véleményezése alapján a tanügyi bizottság egyértelműen határozottan ellenzi egy protestáns politikai napi lap megindítását, mely megalapja lenne annak az általunk kárhóztatott iránynak, a mely a politikai kérdéseket felekezeti szempontból bírálja s dönti el és az állami fejlődést vallási motivumok előtérbe tolásával zavarja. Emellett aztán a kivihetőség és a célszerűség szempontjából sem tartja lehetőnek egy ilyen lap megvalósítását. Ezzel szemben azonban nagy szolgálatot tehetne egyházunknak egy olyan központi organum, a mely a napi lapokat egyházi ügyeink felől megbízható és tárgyilagos tudósításokkal látná el. Ez az organum egy központi hírlaptudósítói állás lenne, a melynek szervezésére a bizottság a konventhez javaslatot tesz.* A vallás- és közoktatásügyi miniszter a legközelebbi budget-tárgyalás alkalmával kinyilatkoztatta, hogy a jogi szakoktatás reformja tárgyában újonnan átdolgozott előadói tervezetben a vizsgáló bizottságok összeállítását úgy tervezi, hogy azok minden jogakadémia székhelyén szerveztessenek s e mellett azt is kilátásba helyezte, hogy az ilyen értelemben átdolgozott javaslat az egyetemekkel és a jogakadémiákkal véleményadás végett közölni fog. Ezek alapján tanügyi bizottságunk, a jogügyi előadó véleményére, javasolja a konventnek, hogy a püspökök útján szólítsa fel a jogakadémiákat, hogy a hozzájuk érkező fent említett javaslatra vonatkozó megjegyzéseiket a jogi szakelőadóval közöljék, ki is, ha szükség mutatkoznék rá, az észrevételeket közölni fogja a tanügyi-bizottsággal, mely testület felhatalmaztatik, hogy szükség esetén, feliratot intézzon a miniszterhez.

E. J.

(Vége következik).

KÖNYVISMERTETÉS.

A múlt évi egyházi irodalomból.

II.

Beszédek ifjúsági istenitisztelekre. Irták s a debreceni ev. ref. főiskola oratoriumában elmondták: S. Szabó József, Kecskeméthy M. Lajos és Sáfrány Lajos főiskolai tanárok. II. füzet. Debrecen, 1900. Kis 8-adrét. 1—25 l. Ára 20 fill.

A divat országútja mindig ellenkező irányban halad az okosság, a kötelesség, az elvek keskeny ösvényével. Elébe állani, helyes nyomra vezérelni, egyelőre hiábavaló fáradság. Divat, hát divat, tehát követni kell, mert különben világtól elmaradottá, különccé válik az ember. A vallásos életnek szintén megvannak a divatai s ezek még követelőbbek, még tóladóbbak a többi divatoknál. Ilyen divat mostanában a gyermek- és ifjúsági istenitisztelek tartása, nyilván szembeszökő vallásos céllal, de egyszersmind sarkalatos elvek megkövetelésével.

A Helv. Hitv. (XVIII. R.) kétféle istenitiszteleket ösmer, a házi és a gyülekezeti istenitiszteleket. Melyikhez tartozik az

* A javaslatot az egész előadói előterjesztéssel együtt lapunk következő számában adjuk. Szerk.

ifjúsági istenítisztelet? Gyülekezeti nem lehet, mert a gyülekezet nem ifjabból áll csupán s e mellett a gyülekezeti istenítiszteletnek mulhatatlan tartozéka az úrvacsorázás is. Ezt az új divat is elősmeri, tiszteletben tartja, mert az ifjúságnak nem osztat külön úrvacsorát, ha csak ezután nem fog még . . . Így hát az ifjúsági istenítisztelet házi istenítisztelet számba mehet csak és mint ilyen látszólag jogosult is lenne, ha össze nem ütköznék részint a konfirmációban ünnepélyesen és teljes joghatálylyal kijelentett és kiterjesztett önálló egyháztagsági joggal, részint meg a katekumenátussal. Mert az ifjú keresztyén vagy meg van konfirmálva, vagy nincs, tehát vagy önjogú gyülekezeti tag, vagy katekumén. Előbbi esetben, mint önjogú egyháztagnak joga is, kötelessége is a gyülekezeti istenítiszteletben való részvétel; utóbbi esetben, vagyis mint katekumenának kötelessége az; mindenképp pedig nekünk, a felnőtteknek kötelességünk, hogy ezek a katekumenának a katekumenátusban sajátítsák el a ker. vallás igazságait, a hamisítatlan ref. vallásos szellemet. Ref. hitelvi alapon tehát sem a gyermekek, sem az ifjak el nem szakíthatók a gyülekezeti istenítisztelettől, velők külön istenítiszteletek nem tarthatók, vagy ha ilyenek tartatnak, azok már részint a felmelegített pietizmus, részint a zugoskodó szektáskodás, sőt részben a pápista iskolák (adhortatio) fattyuhajtásai a ref. egyházban; azt pedig, a mit ezekkel a gyermek- és ifjúsági-istenítiszteletekkel céloznak, nálunk a katekumenátusban, vagyis a gyermekek és ifjak vallásos oktatása közben, a rendes vallástani órákon s általában a vallásos iskolai nevelés által kell elérni. Az efajta istenítiszteletek többnyire csak csillogó léptek az elhanyagolt iskolai vallástanítás és vallásos nevelés ijesztően lesóványodott tagjain. Az egyházas szellemnek pedig kipótolhatatlan nevelőintézete a gyülekezeti istenítisztelet.

Debreceni tanáraink kézalatti beszédei mutatják, hogy íróik jó református tanárok; de éppenezért várhatnók meg tőlök, hogy a gondjaikra bízott ifjak vallásos nevelését, a ref. egyház hitelvei és intézményei szerint, az iskolában munkáltnak teljes erővel és igyekezettel s hogy hagyjának békét a külsőségeken kapó s azokkal tüntető divatnak. Vagy ha úgy gondolják, hogy a régi jó szokáson alapuló kollégiumi isteni tiszteletet illendő is, czélszerű is, üdvös is fenntartani, fejleszteni: akkor meg azon legyenek, hogy a kollégium gyülekezetté alakuljon s állandosított és intézményesített istenítisztelein a kollégiumnak apraja, nagyja, tanárok és tanítványok, mint gyülekezet vegyen részt állandóan.

A füzetben különben négy beszéd van. Kettő S. Szabó Józseftől, egy-egy pedig Kecskeméty M. Lajostól és Sáfrány Lajostól. A két első főleg a kerek szerkezet, a két utolsót szíves katekhetai hang bélyegzi, de egyúttal valamennyi tanubizonyosság is arról, hogy pedagógiai, tehát katekumenusi és nem gyülekezeti istenítiszteleti színvonalon állók. De éppen azért, mert szellemök is, irányok is, modoruk is jó, kíváncsok, hogy az ifjuság egy esztendőben ne csak négyszer, hanem állandóan fürödjék azokban általában is, de különösen a vallástani órák alatt, a melyek mind meg annyi alkalmavá tendők az iskolai, a katekumenátusba illő istenítiszteleteknek.

(Folyt. köv.)

Faludi.

IRODALOM.

* **Donmergue**: *Une poignée de faux. La mort de Calvin et les Jésuites. Lausanne Bridet.* 1900. (128 oldal. 12°). Ára 1 frt. Ez a munka azt a határozott célt szolgálja, hogy tönkretégye, megsemmisítse azokat, a kik Kálvin János haláláról gyalázatos legendákat terjesztenek, a kik galád módon olyan betegségben, megholtanak tartják Kálvint, a mely betegség a maga utálatosságával imponál a hir terjesztésében fárado-

zóknak, a „Jézus-társaságbeliek“-nek, a kik Luther öngyilkosságához a Kálvin förtelmes betegségét költik „ad majorem Dei glóriam.“ Franciaországban röpiratok, újságcikkek útján terjesztik a „hazugság istenes emberei“ gyalázatos feltevésüket, a mely ellen Donmergue alapos eljárással készült munkája olyan támadás, hogy szédelegve vonulnak vissza a „botrány hősök“ legalább egy időre. A tudomány esődös Brunetiére is a botrány hősök egyike pápai áldással glorifikálva! Az igazság azonban, mely a D. művében életet nyer: a baglyokat eltemeti! (n.)

* **Hodossy Béla** sárospataki áll. tanítóképző ének és zene tanár „Énekek, Dalok“ cím alatt Bálint Dezső sárospataki ev. ref. lelkésznek ajánlottan egy esinos kiállítású gyűjteményt bocsátott közre „ev. ref. egyházi énekkarok“ részére. A 93 oldalra terjedő füzetben 86 darabot ad a gyűjtő a következő csoportosításokkal: 1. Hazafias énekek (5 darab), 2. ünnepi énekek (12 alcsoportban összesen 24 darab). 3. Historiai énekek a XVI. századból (6 darab.) 4. Kuruedalok (6 db.); 5. temetési énekek (3 alcsoportban 30 darab); 6. népdal (15 db.). A művet a pesti könyvnyomda részvénytársaság adta ki. Ára?

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Egyházkerületi közgyűlés.** A tiszáninneni ev. ref. egyházkerület tavaszi közgyűlését május 7—8—9. napjaira hívta össze az elnökség Miskolc városába.

— **Az országos tornaversenyek programja,** melyek pünkösztör Budapestten tartatnak meg, végleg meg van állapítva. A vidékről résztvevő tanintézetek tanulói lehetőleg a terézvárosi és az erzsébetvárosi tanintézetekben szállásoltatnak el. A verseny programja a következő: *Első nap*: 1. Fölvonulás oszlopokban. 2. Himnusz eléneklése. 3. Közös szabadgyakorlatok. 4. Csapattornázás szereken. 5. Vidéki iskolák szabadgyakorlati. 6. Tetszés szerinti, de lehetőleg magyar játékok bemutatása. Ugyanekkor intézetek versenye. 7. Egyéni versenyek, futás, 8. Oszlopokba fölállás. 9. Szózat, 10. Elvonulás. *Második nap*: 1. Fölvonulás. 2. Himnusz. 3. Közös szabadgyakorlatok. 4. Játékverseny (kótya, füleslabda, csalogató). 5. Egyéni versenyek, mászás, függeszkedés. 6. Oszlopokba fölállás. 7. Szózat. 8. A versenyeredmények kihirdetése. 9. Elvonulás. Főgimnáziumunk ifjúsága is részt szándékszik venni a versenyekben. (=)

— **Vallásos áldozatkészség.** Az ongai ev. ref. egyház templomának tornyát felépítik s abba egy új harangot öntetnek vallásos buzgóságuknak tetteiben való megmutatására: *Kócán Szilassy Etelka* úrnő és *Kócán György.* A mai anyagiasság gondolkodású s érzelmű korban az ilyen tettek úgy tűnnek fel, mint hangosan beszélő példák a lelkekhez. (— o.)

— **Budapest ev. református lakosságának létszáma.** A legközelebbi népszámlálás adatai szerint, a melyeket dr. Thirring Gusztáv fővárosi statisztikai aligazgató állított egybe, Budapestnek 703,448 lélekből álló lakosságának 8⁹/₁₀-át alkotják az ev. reformátusok, a kik tehát összesen 62837 lelket számlálnak, még pedig kerületenként a következő számokban: I. kerületben 4267, II-ban 3031, III-ban 2368, IV-ben 2339, V-ben 3751, VI-ban 9214, VII-ben 12555, VIII-ban 18725, IX-ben 8049, X-ben 3538. Nevezetes dolog, hogy az 1891-ik évi létszámhoz (36113) viszonyítva

hítsorsosaink a legmagasabb fokú emelkedést mutatják, t. i. a szaporodás egyenesen 74%-nak felel meg . . . Felemlítendő, hogy templomunk s imaházunk van 8, a mely vajmi kevés arra, hogy befogadjon a híveket. Még kevesebb aránylag a lelkipásztorok száma, pedig hivatalosoknak és választottaknak ugyanam sokszoros munkásságára van szükség, hogy a mai reakciós szellemű világban megálljunk a küzdelemben! (n.)

— **Jezsuita fogás.** A „Religio” ez évi I. 27-ik számában ez olvasható: „Ez sem tréfa! 600 korona pályadíjat tűzött ki nem régen a bemriedi plebanus Bajorországban annak, ki bémizonyítja, hogy a mit Grossmann röpirata Liguori Sz. Altom tanítására ráfog, az az ő könyveiből csakugyan bebizonyítható. Bírálatra a pályatételt kihirdető plebános a müncheni egyetem jogtudományi karát kérte fel. . . . Mi ezt jezsuita fogásnak minősítjük annál az egyszerű oknál fogva, hogy a napnál is világosabb igazságok igazolását kívánja ama plebános úr, de annál a körülménynél fogva is, hogy Grassmann idézeteit Nippold jénai tanár és egyik bajor törvényszék már régebben igazságnak nyilvánították, tehát szó sincs arról, hogy komoly legyen a plebános úr pályakérdése. De hát az is fogás, hogy az igazság meghaljon! (n.)

— **Budapest vallásfelekezeti statisztikája 1870—1901-ben.** A legközelebbi népszámlálás adatait összevetve az 1870., 1881. és 1891-ben végbement népszámlálás adataival, fő- és székesfővárosunk vallásfelekezeti statisztikáját a következőkben mutatjuk be:

	r. kath.	ág. ev.	ev. ref.	izraelita	más vall.
1870-ben:	195624	14316	13008	44890	2638
1881-ben:	239723	19716	21655	70227	4361
1891-ben:	314835	27224	36112	102377	6123
1901-ben:	427113	37270	62837	166198	10131

— **Általánosan elismerik** úgy nálunk, mint külföldön, hogy a Mauthner-féle gazdasági és kerti magvak gyakran háromszor akkora termést adnak, mint sok másféle magvak. Különösen impregnált csillagjegyű répamagjai ritkítják párjukat és össze nem tévesztendők más utánzott hasonló védjegyű, de nem impregnált répamagokkal. A Mauthner-féle magok tehát felülmúlhatatlanok és gazdáink csak helyesen cselekszenek, ha magszükségletüket mindig Mauthner féle magvakkal fedezik. 6-8

— **Egy belügyminiszteri rendelet a reversálisok ügyében.** A politikai lapok húsvét szombatján egy belügyminiszteri rendeletről emlékeztek meg, a melyben a következők foglaltatnak, mint általános figyelmet érdemlők. A miniszter — írják a lapok — előfordult eset alkalmából a következő határozatot hozta: „az anyakönyvvezetőnek a gyermekek vallása dolgában kötött egyezséget a hivatalból közölt jegyzőkönyv vagy közokirat alapján akkor is be kell írni a házassági anyakönyvbe, ha a felek az egyezséget nem mutatják fel neki. Ha az egyezséget kivételesen hivatalból nem közölték és az arra vonatkozó okiratot sem mutatták be: az esetben az anyakönyvvezető az egyezségre vonatkozó megjegyzést egy harmadik személy (pl. lelkész) kérésére nem iktatja be”. . . . Ez a miniszteri rendelet valósággal csak arra való, hogy a nyílt reversálist titkossá s alattomosá tegye akkor, a midőn tért enged s szabadságot nyújt arra, hogy a megegyezés bejelentése elmaradhat. Vajjon a r. katolikus egyház az elkeresztelések alkalmával nem alattomos volt-e s vajjon a reversális dolgában nem az lesz-e azután a főtörekvése, hogy titkos legyen az

eljárása, hiszen ez illik egész természetéhez annak a klérusnak, a mely a sötétben jár, hogy megejtse a lelkeket?! Ezután tehát már a reversális statisztika el fog maradni! . . . Az állami statisztikai hivatal kénytelen volt egy bizonyos idő multával ismét adni reversális statisztikát, mert sürgettük és követeltük, ezután már nem fog adhatni, mert „az egyezséget kivételesen hivatalból nem közlik” az anyakönyvvezetővel. Ugyan, hát mi is akar ez az eljárás lenni? S a lelkész, mint harmadik személy, olyan megbízhatatlan?! . . . Igazán az igazság arcúl-esapásának, vagy legalább is eltitkolásának a megkísérlése ez! (n.)

— **Az ev. ref. egyetemes konvent** ülései április 16-ikán kezdődnek Budapesten a Lónyay-utcai főgimnázium tanácstermében. (n.)

A sárospataki ev. ref. főiskola tulajdonát képző, néhai Mudrány András szegi „Poklos” szőlőjében termett 1889. évi Asszú borok palackonként áruba bocsáttatnak.

Félliteres palack ára . . . 3 korona.
Első rendű nehéz asszú félliter 4 korona.

Megrendelések: „A sárospataki fogyasztási és értékesítő szövetkezet”-hez, mint a főiskola bizományosához intézendők.

Debreceni Bertalan,
főiskolai jogigazgató.

Konfirmációi és ünnepi ajándékul

alkalmasak a következő művek:

B. Barkóczy. Az én imám. Imák és elmélkedések protestáns lányok számára diszkötésben 2.—, 3.—, 4.—, 8.—, 12.— korona.

Fördös Lajos. Buzgóság szárnyai. Imakönyv. Kötve 80 fillér.

H. Kiss Kálmán. Élő reménység. Imakönyv. Kötve 60 fillér.

Sántha Károly. Órangyal. Imakönyv protestáns ifjak s leányok, különösen konfirmáltak részére. Kötve 2 korona.

Tóth Pál. Gyöngyvirágok. 4.—, 6.—, 8.—, 12.— korona.

Enekes könyv. 1 koronától 7 koronáig.

Új testamentum. 25 és 32 fill. és 40 fillér.

Konfirmációi emléklap. Csinos kivitelben darabja 4 fillér.

Kaphatók:

Trócsányi B.

könyvkereskedésében, Sárospatakon.

3-3

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel egész évre 10
korona, félévre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KOZLÓNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrészes
oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: „Komjáthy Béla ungi egyházmegyei gondnok gyűlést megnyitó beszéde” — „Az ev. ref. egyház központi hírlaptól dósítója.” — *Ellend József.* „Református középiskolánk múlt tanéve.” — *Rohoska József.* „Erasmus és a reformáció Luther előtt.” — *Rác Gyula.* „A nagy-kállói ev. ref. egyház örömnépe és a f.-szabolcsi lelkész-értekezlet.” — *E. J.* „Az ev. ref. egyetemes tanügyi-bizottság ülése.” — *Hodossy Béla.* „Még egyszer a közjáték.” — *H.* „Az ungi ev. ref. egyházmegye tavaszi közgyűlése.” — *Faludi.* „Könyvismertetés.” — „Vegyes közlemények.” — „Hirdetések”

Komjáthy Béla ungi egyházmegyei gondnok gyűlést megnyitó-beszéde.

Nagytisztelendő egyházmegyei közgyűlés!

„Segíts magadon az Isten is megsegít.”

Ez a közmondás minden gondolkozót rávezet azon alapigazságra: csak a munka igényelheti az Isten segédelmét. A jólétet, a boldogságot munkával kell megszereznünk. A teremtető, midőn megalkotta az embert, rendelkezésére bocsátotta ugyan az eszközöket és anyagokat, a melyek nemcsak a lét fentartására, de a megelégedett életre, tehát a boldogság megszerzésére szükségesek, de egyúttal, nagyon bölcsen, ráutalta az embert, hogy csak önerejével és munkájával használhassa fel azokat.

Az ember élete tehát a folytonos munka és küzdelem, a melyek nélkül nincs lét, nincs boldogság. Életünket ingyen kapjuk ugyan, de csak munkával és küzdelemmel vagyunk képesek annak terhet boldogsággá átváltoztatni. Az emberek semmit sem becsülnek többre, mint az életet és mégis semmit sem használnak fel roszabbul, mint azt.

A teremtetés elég erőt és tehetséget adott minden teremtménynek arra, hogy létfentartásának eszközeit megtalálja, akadályait elháríthassa. Az emberrel szemben sokkal bőkezűbb volt. A küzdelemben, mely minden teremtménynek osztályrésze, szövetnekül adta számára az ésszt. Igaz, hogy egy áthághatlan korláttal fogta körül az embert. Ezen körön belül azonban hatalmat és szabadságot adott neki. E korláton belül urává tette önsorsának. Az a külön adománya a teremtetésnek, kötelességévé tette az embernek és beleoltotta a vágyat és képességet, hogy ne csak a létfentartásra, de a megelégedett életre, tehát a boldogságra törekedjék.

Minden ember keresi a boldogságot. Ha csak a létfentartás eszközeit találja fel: élete csak teher. A boldogságra való vágy űzi és hajtja az embert tovább-tovább s míg azt meg nem találja, az élete csak gyötrelem.

Sokat gondolkoztam azon, mi az oka, hogy oly kevesen találják meg a keresett boldogságot. Az oka az, hogy bizonyára vagy árutakon keresik azt, vagy

olyanban keresik a boldogságot, melyben az fel nem található. Előmbé tolult akkor az a kérdés is: mi hát a boldogság?! Mi az, mire úgy vágyunk, úgy törekszünk?

Mert sajátságos az, hogy mindannyian vágyunk boldogok lenni és alig van ember, ki annak fogalmát már meg tudja határozni. Legtöbbször a gazdagságban keresik azt. A gazdagság igenis lehet eszköze, előmozdítója a boldogságnak, de önmagában még nem ez. Sőt a gazdagság gyakran válhat eszközévé a boldogtalanságnak. Ki a gazdagságban keresi a boldogságot, midőn annak megszerzésében fárad és küzd, legtöbbször az igazi gyönyörök mellett elhaladva vesztegeti el életét. Jobb, és többet ér a ma, mint a holnap, mert az mindig bizonytalan. A megszerzett gazdagság gondja sokszor terhesebb a szegénység szükségénél. Ki czélul csak a gazdaságot tűzi ki, észre sem veszi, hogy czéljához való közeledés, sokszor csak mások boldogságának romjain lehetséges. Ki ennek tudatára ébred, lelki nyugalomát veszti el, s boldogtalanná lesz. A vágy, mely hajtja az embert a gazdagság megszerzésére, mindig kevesli a létezőt, és ez által az, a mi másnál a boldogság eszköze lenne, nála elégedetlenséget szül.

A boldogság fogalmát bár nehéznek látszik meghatározni, én még is azt hiszem, egy szó elég arra. A boldogság a *megelégedés*. Nagyon igaz, nagyon bölcs mondás: „a megelégedés a legszebb ima.” A megelégedés azt mutatja, hogy hivatásunknak megfeleltünk — teremtőnk, önmagunk, és embertársainkkal szemben. A megelégedés azt mutatja, nincs lelkünkben űr, nincs önvád, hogy kötelességeinket nem teljesítettük. Mindannyian törekszünk a megelégedett életre, a boldogságra. Miért van az, hogy oly sokan nem képesek azt elérni. Azért van ez így, mert vagy nem tudják, vagy nem akarják elhárítani annak akadályait. A megelégedett életnek, tehát a boldogságnak akadályait feltalálhatók önmagunkban és embertársainkban. Ezeket kell leküzdenünk. Az emberi természetben rejlik: mindig többre vágyunk. A vágy mindig nélkülözést tételez fel.

A mennyivel nagyobb az aránytalanság erőink és vágyaink között, annyival nagyobb a mi elégedetlenségünk. Oda kell tehát törekednünk, hogy vágyaink és erőink mindig arányban maradjanak. Boldog csak az lehet, ki vágyait korlátozni tudja. Nem a dolgok nél-

külöztése, hanem az a szükség, a mit a vágy által érzünk — alapja elégedetlenségünknek, tehát boldogtalanságunknak.

Vágyaink korlátja azonban ne csak erőink mérve legyen. Legyen korlátja vágyainknak embertársaink nyugalma és boldogsága. Mindaz, a mit mások rovására elérni akarunk, bűn. Ellentétben áll Istenünk akaratával, mert ő mindannyiunkat boldogságra teremtett. Az Isten az embert embertársának segítőjéül, nem ellenségeül teremtette. A ki a saját boldogsága okából embertársai boldogulásának útjában áll, eltévelyedett bűnös ember. Éreznie kell a bünsúlyának nyomását és ez által végeredményében magát teszi boldogtalanná. Csak az az ember lehet boldog, ki szeret, kit szeretnek. Önmagunkban kell tehát leküzdenünk minden vágyakat, törekvéseket és szenvedélyeket, melyek a természet által belénk oltott szeretettel ellentétben állanak.

A szeretetet a természet oltotta belénk. Az a rend, az az összhang, melyet a természet törvényeiben látunk, mind-mind a szeretetet mutatja. Csak a szeretet alkothatta meg úgy, a mint vannak azok.

Azokban nincsen igazságtalanság. Ha látjuk, hogy minden alkotás, a mi a világon van — szükséges és nélkülözhetetlen, ha tapasztaljuk, hogy minden a mi létezik eszköze boldogulásunknak: akkor éreznünk kell, hogy a teremtés műve: a szeretet műve.

Nekünk teremtményeknek nem szabad azzal elmentés irányban érezni és tenni. Kinek lelkét a szeretet tölti be, annak lelkében nem üthet tanyát a rossz, a gonosz, az igazságtalanság. A szeretet a lemondást, a nélkülözést, a fáradságot mind-mind élvezetté, a boldogság részévé változtatja. Az anya nyugalmanak feláldozása és lemondása a boldogságnak szülő oka. A hazaszeretet által előidéztet szenvedések boldogítanak.

A szeretet akár mint tett, akár mint lemondás, már önmagában boldogít. Mások cselekménye sincs rá befolyással, mert nem számít és nem vár hálára. A szeretet az irigységnek, mely annyi bűnnek vált már kútfejévé, a haragnak, mely annyi rombolást idézett elő, az igazságtalanságnak, mely annyi nyugalmat tett semmivé, nem ad tért soha.

A szeretetet kell tehát önmagunkban felköltetni. Csak a szeretet ad nekünk erőt korlátozni szenvedélyeinket és vágyainkat. Szeretetet pedig egyedül és kizárólag a vallás képes mindenkor ébrenlétben tartani.

A keresztyén vallás mutatja a szeretet legfenségesebb példáját, midőn azt tanítja: az Isten fiaszeretettel áldozza fel érettünk magát.

Ha tehát boldogok akarunk lenni, első sorban vallásosoknak kell lennünk. A mi gyülekezetünk minden tagja erre törekedjék, mert azzal önmaguk és mások boldogságát mozdítják elő. A vallástalan lelkében űr van, mely őt boldogtalanná teszi. A vallástalan ember munkája nem igényelheti az Isten segédelmét, mert a ki nem szeretetből cselekszik, rosszúl cselekszik. A boldogság egy másik akadályát embertársunkban találjuk meg.

Az ó-kor egy nagy bölcsé mondotta: a bűnt önmagunkról is megtanulhatjuk, de az erénynek tanítója van szüksége. Embertársainkba be kell oltanunk az erény szeretetét. Oda kell törekednünk, hogy megszeressék a jót, a szépet, a nemeset.

Ezt csak példaadással és tanítással érhetjük el. Minél műveltebbek embertársaink, annál inkább eszközeivé válnak önnön és a mi boldogságunknak. Mig a tudatlanság rombol, addig az értelem épít.

Embertársaink szellem ereje magára hagyva útját állhatja a boldogulásunknak. Öntudatra keltve egyengeti az arra vezető utat. Meg kell tanítanunk embertársainkat, hogy minden jó a vallásból és az erényből származik.

Saját boldogulásunkra szóló törekvés, elválasztáhatatlan a nevelés ügyétől. Minden áldozat, minden fáradság, mit e célra hozunk és teszünk, alapzattá válik, melyre saját és embertársaink boldogságát felépíthetjük.

„Segíts magadon és az Isten megsegít.”

Munkánkban a szeretet legyen vezérlője, értelmünk pedig a biztosítója. Vágyainkat korlátozza valóságunk, tetteinket pedig hatásossá tegye embertársaink felvilágosodottsága.

Egyházi életünk mint a múltban, úgy a jövőben is két alapzaton nyugodjék. A szeretet és felvilágosodottság képezzék az alapzatokat. Azokat meg lehet támadni, de megdönteni soha.

A magyar protestantizmus szelleme a szeretet, ténye a felvilágosodottságra való kitartó munkásság.

Abban a tudatban, hogy ily irányú egyházi életünk méltán igényelheti az Isten segédelmét s abban e reményben, hogy gyülekezetünk minden tagja ily irányban keresi a boldogságot, az egyházmegyei közgyűlést ezennel megnyitom.

Az ev. ref. egyház központi hirlaptudósítója.

— Ballagi Géza előadói javaslata. —

Az ev. ref. egyetemes tanügyi bizottság folyó évi április 12-én tartott ülésében, mint már múlt számunkban említettük, tárgyalás alá került a prot. politikai napilap eszméjével kapcsolatban a tiszántúli egyházkerület amaz indítványa, mely szerint a két protestáns egyházkerület Budapesten sajtóirodát állítson fel. Erre vonatkozólag, ígéretünkhöz képest, ime közöljük Ballagi Géza jogi szakelőadó véleményét s a tanügyi bizottság határozatát.

A jogi szakelőadó véleménye a következő:

A protestáns egyház érdekeinek előmozdítása céljából természetesen mindannyian szükségesnek tartjuk a sajtó nagyobb mérvű felhasználását. E tekintetben véleményeltérés nincsen közöttünk. A mi vita tárgyát képezheti, az a sajtó igénybevételenek módja és formája. Ennek meghatározása, szerintem, attól függ, mit akarunk a sajtó útján elérni: saját körünkben, a belső missiót akarjuk-e fejleszteni, vagy a nagyközönséggel, az egész nemzettel szemben az egyház érdekeit propagálni. Ugy az egyik, mint a másik cél elérésére alkalmasabb eszköz a sajtónál alig található; de csak akkor, ha felhasználásában céltudatosan járunk el.

A hitélet fejlesztésére, a vallási öntudat ébrentartására szolgálnak egyrészt a néplapok, a népies iratok, tudományos folyóiratok és kiadványok, másrészt az egyházi és iskolai ügyekkel foglalkozó szaklapok. Ezeknek támogatása, terjesztése tehát nemcsak egyeseknek, de magának a hivatalos egyháznak is kötelessége. A mennyiben pedig népies és tudományos iratok kiadásával a Magyar Prot. Irodalmi Társaság foglalkozik s ennek kiadványai minden tekintetben megbízhatók és irodalmi színvonalon állnak: az egyes egyházkerületek a Főtiszt. és Mélt. egyetemes konvent által felhívandók, hogy az egyházakat a társaságba való belépésre szólítsák fel, a szegényebb egyházakért pedig a tagsági díjat fizessék ki. Ugyancsak

az egyházkerületek pártfogásába ajánlandók az egyházi és iskolai szaklapok is, melyek közül legalább egyet minden egyháznak okvetetlenül járatnia kellene, hogy a lelkészek és tanítók az egyház belső életében történekről kellő útbaigazítást és tájékoztatást szerezvén maguknak, aktiv és öntudatos tényezőivé váljanak a protestáns közvéleménynek s a kontaktust egymás közt és az egyetemes egyházzal fenntartsák. A protestáns népies és szakirodalom illetően támogatása által azt is elérnők, hogy lassankint létrejönnének a tiszáninneri egyházkerület által már életbeléptetett parókhiális könyvtárak.

Egyházi érdekeinknek a nagyközönséggel szemben való propagálása céljából egy protestáns politikai napilap megindítását elvileg határozottan ellenzem és pedig azon oknál fogva, mert egy ilyen organum valószínűleg melegegya lenne annak az általunk mindig kárhóztatott iránynak, mely a politika és a vallás, az állam és az egyház közti természetsszerű határvonalak semmibevételével, a politikai kérdéseket felekezeti szempontból bírálja és dönti el s az államfejlődést a vallási motívumok folytonos előtérbe tolása által zavarja. A protestáns egyháznak ettől az iránytól annyival inkább távol kell magát tartania, mert szervezeténél és alapelveinél fogva nemcsak hogy nem ellensége, de természetsszerű szövetségese a vallási, nemzetsségi és egyéb társadalmi ellentétek megszüntetésére törekvő, demokratikus alapon szervezett nemzetsségi államnak, úgy hogy amint ezt a szövetséget meglazítja vagy felbontja, ezzel saját létalapját támadja meg.

Ezen magasabb elvi szemponton kívül, a kivethetőség és célszerűség szempontjából sem tehetem magamévá a prot. politikai napilap eszméjét.

Egy ilyen lap ugyanis csupán magánvállalkozás útján lenne megindítható, ugyde még ha akadna is köztünk olyan ember, aki egy napilap fenntartásával járó óriási tőkebefektetést megbirná vagy elő tudná teremteni, olyan semmiesetre sem akadna, aki minden párt-tekinteten felülemelkedve, teljes tárgyilagossággal lenne képes a lapot szerkeszteni, már pedig ha a lap egy politikai pártnak kedvébe járna, egy másik ellen meg csak a legkisebb ellenszenvet is tanusítaná: éppen ellenkezőjét érnénk el vele annak, amit el akarunk érni, t. i. megbontani segitenénk az egyházi közvélemény egységét. Ezen kívül figyelembe veendő az is, hogy egy bevallott felekezeti irányú hirlap vagy egyáltalán nem számíthat más-vallású olvasóra vagy ha ilyenek mégis akadnának: hatással épp oly kevésbé lenne rájuk, mint ahogy az ellenkező tábor lapjai, egyoldalúságuk és elfogultságuknál fogva, viszont mi ránk nem gyakorolnak semmi befolyást. Arra nézve pedig, hogy a protestáns közvélemény egy vagy más kérdésben megnyilatkozzék s úgy a törvényhozással és kormányssal, mint a társadalommal szemben kellő súlylyal képviseltessek, egy különben is saját felelősségére dolgozó lapra nincs szükségünk, miután az egyetemes egyháznak van hivatalos képviselője s ezen kívül minden egyes egyházi gyülekezet teljes joggal közreműködhet és közre is működik a közvélemény megteremtésében s annak tolmácsolására is mindenkor jogosult.

Amennyire célszerűtlen, sőt fölösleges azonban a fennebbi indokoknál fogva egy, a protestáns érdekek szolgálatában álló politikai napilap: épp oly hasznos lehet egyházunkra nézve egy olyan központi organum, mely egyházi ügyeinket illetőleg teljesen megbízható és tárgyilagoss tudósításokkal látja el a hirlapokat. Nálunk a napi sajtó legtekintélyesebb organumai

mindenkor hűségesen résztvettek a szabadelvű és demokratikus alapon konstruált nemzetsségi állam építésének munkájában s éppen ezért határozott rokonszenvet tanusítottak a magyar nemzetsségi állam eszméjével teljesen összhangban álló protestáns egyházi törekvések iránt is. Ez a tény míg egyrészt a protestáns politikai napilap fölösleges voltát bizonyítja: másrészt a tiszántúli egyházkerület által kontemplált központi organum szervezését teszi szükségessé. A napi sajtó érdeklődése ugyanis ügyeink iránt bármily nagymérvű is: nem áll arányban tájékozottságával, aminek következtében nap-nap mellett tapasztalunk kell, hogy a protestáns ügyekről közlött hirlapi tudósítások telve vannak tudatlanság szülte tévedésekkel és hibákkal. Ehhez járul még az is, hogy az ügyünkbe kellőképpen be nem avatott hirlapok, közleményeikben nem képesek megkülönböztetni a lényegest a lényegtelenről, a szükségesest a fölöslegesestől s általában nélkülözik azt az alaposságot, mely az általuk teljesített hirsolgálatot igazán értékesse tehetné ránk nézve.

Mindezeknél fogva szükségesnek tartom, hogy a saját ügyeinkre vonatkozó hirsolgálatról magunk gondoskodjunk. El végből a Főt. és Mált. egyetemes konvent elnöksége fölhatalmazandó lenne, hogy Budapestben egy szakavatott egyént bízson meg az ev. ref. egyház ügyeinek a hirlapokban való állandó, rendszeres, tervszerű és minden esetben tárgyilagoss ismertetésével, az olvasó közönségre bízván, hogy figyelemmel kísérje és pártfogásában részesítse azokat a hirlapokat, melyek az ev. ref. hirlaptudósítónak a protestáns egyházi és iskolai ügyekre vonatkozó közleményeit készséggel elfogadják s a melyek éppen ezért a pártfogást méltán megérdemlik. Hangsúlyoznom kell, hogy az illető hirlaptudósító kizárólag az ev. ref. egyház alkalmazottja lenne; mert a milyen szükségesnek tartom a közös prot. érdekek hathatós képviseltetése szempontjából a két testvér felekezet együttműködését, épp oly fölöslegesnek látszik előttem a hirsolgálat, együttes szervezése. Hangsúlyoznom kell más részről azt is, hogy az ev. ref. egyház központi hirlaptudósítója semmiféle hivataloss jelleggel nem ruházandó fel, tehát a tiszántúli egyházkerület által sajtóirodának nevezett hivataloss sem vezetné, hanem mint az ev. ref. egyház bizalmi embere végezné teendőit. Ily minőségben a mellett, hogy sokkal szabadabban mozoghatna: esetleges tévedéseiről a felelősség is őt magát és nem a hivataloss egyházat terhelné. Hogy pedig kötelességének pontosan eleget tehessen, el végből az egyes püspökök időnként körlevélben figyelmeztetnék az illetékes egyházi organumokat és személyeket, hogy a központi hirlaptudósítóval az összeköttetést állandóan tartsák fenn s őt minden fontosabb ügyről és eseményről tudósítsák.

Midőn a fennebbiekben röviden előadtam a tiszántúli egyházkerület indítványára vonatkozó véleményemet: kérem a bizottságot, méltóztassék azt magáévá tenni s hozzájárulás végett a Főt. és Mált. egyetemes konventtel közleni.

* * *

Az egyetemes tanügyi bizottság a jogi szakelőadó véleménye alapján a következő határozatot hozta:

„Egyetemes tanügyi bizottságunk a jogi szakelőadó véleményét magáévá teszi s a Főt. és Mált. egyetemes konventhez fordul azzal a kéréssel, hogy a Magyar Prot. Irodalmi Társaságba való belépésre az egyházkerületek útján az egyes egyházakat szó-

lítsa fel; az egyházi és iskolai szaklapokat az egyes egyházkerületek pártfogásába ajánlja; továbbá, hogy a kérdéses előadói javaslatot közölve az egyházkerületekkel, abban az esetben, ha azok a protestáns politikai napilap eszméjének elejtésével az előadó által javaslatba hozott központi hirlaptudósítói állás szervezését szintén célszerűnek tartanák, a Főt. és Mélt. egyetemes konvent elnöksége bizassék meg, hogy a központi hirlaptudósítónak, mint kizárólag az ev. ref. egyház hivatalos jelleggel fel nem ruházott bizalmi emberének alkalmazásáról mielőbb gondoskodják, az ezen állással járó költségeket az egyetemes egyház viselvéen.

ISKOLAI ÜGY.

Református középiskoláink mult tanéve.

(Folytatás.)

Középiskoláink tanulóinak lapunk legutóbbi számában közölt statisztikája után az alábbi táblázatban a tanárok statisztikai adatait állítottam össze. Azt a megjegyzésem, hogy középiskolai értesítőink adatai nem minden helyen alkalmasok ilyen összegező táblázatok készítésére, itt is ismételhetem. Egységes szolgálati pragmatikánk hiányának tudhatni be azt a nagy különbséget, a mely szerint iskoláink az ő rendes tanáraikat nevezik. A rendes tanáron és a vallás tanáron kívül van nekik helyettes, segéd, alkalmazott, óraadó, óradíjas, bejáró etc. tanáruk. És segéd tanár egyik helyen az, a ki másutt helyettes, alkalmazott itt az, ki amott óradíjas és így tovább. Egyik intézet a vallás-tanárt a rendes tanárok csoportjába sorozza, a másik nem. Mert tanárjainknak ily nemű minősítésében nincsen egységes nomenklaturánk, az alábbi táblázat nem adhatja ugyan teljesen híven a tényleges állapotot, de hogy lehetőleg megközelítse, azokat a nem rendes tanárokat, kiknek minősítésében eltérések mutatkoznak, a táblázat negyedik rovatában szám szerint csoportosítottam egybe, a vallástanárokat a rendes tanárok csoportjába számítva.

A középiskolai rendes tanárok összes száma 269, a helyettesekké 56. Középiskolai törvényünk szerint az igazgatón kívül annyi rendes tanárt kell alkalmazni, a hány középiskolai osztály van. Összes középiskoláink osztályainak száma 224. Ha most a rendes tanárok számából kivesszük a 28 igazgatót és a 18 vallástanárt a kik általában nem alkalmaztatnak osztályvezetőkül, az így nyert szám 223, a mely a törvény kívánságát igen közel kielégíti. Ez azonban csak gimnáziumaink egyetemére áll és nem áll minden egyes középiskolánkra, mert ezeknek csak épen fele tesz eleget a középiskolai törvény említett kívánságának.

Iskoláink nagy hiányának s az ifjúság lelki és vallásos gondozása szempontjából pedig épen mulasztásnak kell tartanunk, bármi is az oka annak, hogy rendszeresített vallástani tanszékekkel maig sincsen 11 középiskola ellátva. Ha felekezetünkbeli gimnáziumaink tantervéből kiragadjuk a vallástant, nyelvünkön kívül a mi gimnáziumaink alig különböznek valamiben Európa más gimnáziumától s az államiaktól semmiben. Ide juthatunk igen könnyen akkor is, ha ezt az elsőrendű fontos tantárgyat a többi tantárgyak között nem emeljük a maga megérdemelt és jelentős magaslátára s ha ellátásáról s tanításáról a mi gimnáziumainkban nem gondoskodunk legalább is oly mértékben,

A intézet neve	Rendes	Helyettes	Más	Hitoktató
Gyöng	2	3	2	3
K.-Sz.-Miklós	4	1	1	2
Békés	7	—	3	4
Böszörmény	6	2	1	3
Nánás	7	2	3	1
Karcag	7	1	2	4
Budapest	13	1	8	7
Csurgó	12	1	2	4
Debreczen	15	2	4	4
H.-M.-Vásárhely	14	—	4	4
Kecskemét	8	3	4	3
Kisujszállás	7	7	2	2
Kolozsvár	10	3	4	5
Halas	9	4	2	2
M.-Sziget	10	1	2	4
M. Vásárhely	8	6	6	1
M.-Túr	12	—	4	2
Miskolcz	13	1	3	3
N.-Kőrös	10	3	3	3
N.-Enyed	13	1	6	6
Pápa	11	1	5	5
Rimaszombat	13	2	5	2
Sárospatak	11	2	3	3
S.-Szentgyörgy	12	—	5	4
Szászváros	9	5	2	4
Szatmár	12	—	1	2
Székeludvarhely	10	2	2	5
Zilah	11	12	3	5

mint a többi tantárgyakéról. Az ifjú tanuló ítélő tehetőségének és értelmének módszeres fejlesztése mellett, felekezetünk szempontjából, iskoláinknak ezzel egyenlő fontosságú az a feladata is, hogy a tanítványok vallásos buzgóságát éleszséék és ébrentartsák s hitét erősítsék, hogy így már zsenge korokban felruházván lelküket egyházunkhoz való tartozásuk érzetével, később egyházi és iskolai életünknek lélek szerint való, buzgó munkásai legyenek. Ily szempontok szerint ítélve meg a vallástant s a vallástanárr szerepét felekezeti iskoláink tanulmányi rendszerében, egyáltalában nem közönyös dolog, hogy a vallástannak tanítását s általában tanítványainknak a lelkeikben való vezetését kire bizzuk

Mult tanévi értesítőink is tanuskodnak a mellett, hogy a mi középiskolánk tanárai is kiveszik részüket abból a feladatból, mely a tudományok ápolása és művelése szempontjából rájuk várakozik. A tisztán tudományos munkásság mellett, a társadalom érdekeit is szolgálták többféle bizottsági működésükkel s tudományos és népszerű ünnepélyi felolvasásokkal. Egyáltalán nem tarthatjuk feleslegesnek s nem tekinthetjük hivatkozásnak, ha értesítőink közlik a tanárok irodalmi és közéleti munkásságát. Mert csak ez tájékoztathat minket a felől, hogy a középiskolai tanárok, iskolai munkásságuk mellett, mennyire teljesítik a tudományok és a társadalom iránt való feladataikat. Ehez azonban elég az ilyen munkásságnak egyszerű megemlézése és czélszerűtlen, a minthogy igazságtalan is lehet, a működés eredményének megbírálása.

A mult idők hagyománya középiskoláinknak ma is divó az a szokása, hogy új tanáraiktól székfoglaló értekezést kívánnak. Mikor még nem az országos tanárvizsgáló bizottságok bírálták meg a leendő középiskolai tanárnak szaktárgyaiban való jártasságát, hanem az

iskola fentartó testületek magok választották ki nagy körültekintéssel a magok neveltjeik közül a megüresedett tanszékre alkalmas tanférfit, a székfoglaló értekezés bizonyíték volt a jelölt ismeretei mellett. Ma már a székfoglalóknak ilyen célból való tartása idejét multa dolog. Nehéz helyzetbe is hozzák az új tanárt. Székfoglalójának hallgatósága nem szaktestület. Ha székfoglalójának tárgya olyan népszerű kérdés, mely hallgatósága mindenik tagját érdekli, az értekezés nem lehet tudományos értékű. Ha pedig a székfoglaló tárgyat irodalmi színvonalon tartja, az az ő hallgatóságát nem érdekelheti. A tudományok mai színvonalán álló székfoglaló tartását azonban ilyen körülmények között sem tartjuk hiábavalóságnak. Egy-egy tartalmas munkával gazdagodhatik irodalmunk ezeknek a révén is. Ilyen, többnyire a népszerűnél magasabban álló értekezés tizenegy van iskoláink mult évi értesítőiben. Tanárvaltozás azonban mintegy negyven fordult elő.

(Folyt. köv.)

Ellend József.

TÁRCA.

Erasmus és a reformáció Luther előtt.

(Folytatás.)

Az új szellem-világnak eme tudósai, a kik magukat *humanistáknak* nevezték, tudományos munkálkodásuk közben kiváló figyelmet fordítottak az egyházra s az egyházi tanra is s a tudomány és irodalom reformálásával már a vallás és az egyház reformációjának az útját is egyengették. Határozottan kijelentették ugyan, hogy az ő tanulmányaik egyáltalában nem állanak ellentétben az egyházi hittel és tannal, mindazáltal már ekkor erős támadásokat intéztek az uralkodó theologiai irány, a scholasticizmus ellen. Némelyek tovább is mentek, a midőn már tiszta evangéliumi tanokat kezdetek hirdetni s érzékenyen érintették Rómának épen a leggyöngébb oldalát. A scholastica támadására szolgáló fegyver s az új theologiai irány felé való kiindulási pont nem lehetett más, mint a *szentírás*. Így mindenekelőtt szükséges volt új életre kelteni a keresztyénségben a héber és görög nyelvek tanulmányozását. Élénk bibliai munkásság indult meg. A rég elhanyagolt és elfeledett szentírás az ujdonságnak ugyanazon ingerével vonzotta magához a humanistákat, akárcsak *Hellas* és *Itália* klasszikusai.

Mint par excellence nyelvészek és a görög-római klasszikusok művelői, eleintén Róma részéről nagyobb ellenzéssel nem találkozott, sőt egy időpontban, épen a reformáció küszöbén még pártfogásban is részesültek. X. Leo pápa, a tudományok és művészetek barátja nem tudván felfedezni azt a Rómára nézve fenyegető veszélyt, a mit ez a humanista munkásság rejtett magában, a világosság ama fainak élénk működését jó szemmel nézte. Ez természetesen nem sokáig tarthatott. A szerzetesek és scholastikusok elkecseregetett támadásokban törtek ki amaz ellenzéki „ifjú párt” ellen s a tekintélyesebb főiskolák is kiüldözték a magok kebeléből az új világosság barátait. Így volt kénytelen a híres *Rhagius* elhagyni Kölnit; így menekült el *Celtes* is Lipcséből és sok más híres tudós a Sorbonne-ból, a leuveni egyetemről stb. Ez azonban mind csak hasznára vált az új mozgalomnak, a mennyiben ezek a menekülő és helyről-helyre vándorló humanisták rövid idő alatt egész Európában szétplántálták a magok eszméit és elveit. A nagyobb központokban iskolákat, társulatokat szerveztek, a melyek

mind egy-egy gócpontjává váltak a szabadelvű ellenzék irányának s már nevelték is az új generációt a reformáció számára.

A humanizmusnak legkimagaslóbb alakja, a reformációt közvetlenül megelőző korszaknak legelőkelőbb tudósa, a szellemvilágnak vezére volt *Rotterdami Erasmus*, a ki az ő rendkívül széles kiterjedésű irodalmi munkásságával, különösen az egyházjavítás érdekében kifejtett nagy arányú működésével a legkiválóbb helyet foglalja el nemcsak a reformációt előkészítő humanista mozgalomban, hanem általában az előreformáció történetében. Ő már a szoros értelemben vett humanista munkásság köréből kilépett, s fényes eredménynyel, nagy hatással művelte az új nyomokon haladó theológiát. Míg a többi humanisták csak közvetve érintették a vallást és egyházat, addig Erasmus közvetlenül a munkakörébe vonta azokat. Részeit tanulmányai, részeit tapasztalatai révén belátván az egyháznak sok ferdeségét, visszaéléseit és tarthatatlan intézményeit, kiméletlenül leleplezi s a leg-erősebb és legcsípősebb hangon támadja meg azokat. Kimutatva az általános romlottságot, erős meggyőződéssel hangsúlyozza, hogy a keresztyén egyháznak javításra, reformációra van szüksége. A midőn ezt teszi, ő maga minden tehetségével és tudásával munkássá vá szegődik a reformációnak. Előveszi az elfeledett, régi evangéliumi szellemű írókat, a nevezetesebb görög és latin nyelvű egyházi atyákat; a görögöket lefordítja latinra; mindkettőt helyesbített, javított szöveggel kiadja, magyarázza. *Chrysostomos*, *Oriyenes*, *Basilius*, *Cyprianus*, *Athanasius*, *Ambrosius*, *Augustinus* és a többi mind az ő gondos kezei alá kerülnek. Kiadja magát az új szövetséget is javított szöveggel, készít hozzá latin fordítást, magyarázatokat, paraphrasisokat. Az ő szövetség egyes részeiről is ír kommentárokat, magyarázatokat. Szóval Erasmus rendkívül sok munkával fáradozott a theologiai tudomány javításán, a valláserkölcsei élet tisztításán, emelésén.

A mi az Erasmus egyházjavítási nézeteit, elveit illeti, ő azokkal igen sok pontban találkozik a későbbi nagy reformátorokkal. Egy tiszta, evangéliumi keresztyénség lebeg az ő szemei előtt is; tiszta, bibliai alapon álló theologia az ő célja is és a mi a keresztyén életet és erkölcsöket illeti, az ő óhajta szerint is egyszerűeknek, puritánoknak kell azoknak lenniök. S midőn emez elveinek megfelelőleg dolgozott, már jóval a Luther föllépte előtt: sok olyan jellemvonást tüntetett fel, a melyekből az első, tulajdonképeni reformátorra lehetett következtetni. Jelleme, hajlamai és életviszonyai azonban útját állották benne a nagy reformátor kialakulásának s a nagy férfit, a kire az egész Európa várán-várva tekintett; ő a tudományos és szellemi világnak középponti egyénisége, az egyszerű, igénytelen barátcsuha elől a háttérbe szorult.

Igen sokan foglalkoztak már az Erasmus alakjával és sokkal többen a régi, mint az újabb időkben; de — lehet mondani — a hányan csak szóltak és írtak róla, annyiféle véleményt és ítéletet alkottak felőle.⁴ Némelyek az egekig magasztalják, mások minden érdemétől megfosztják; némelyek a nagy reformátorok közé sorozzák, mások a reformációra gyakorolt minden hatását elvitatják tőle; a protestánsok közül sokan a pápai udvar hűséges szolgájának, a reformáció ellenségének tekintik, a római katolikusok pedig majd mindnyájan exkommunikálják, mint eretneket. Mind csupa túlzás, az igazi tárgyilagosságnak komolysága nélkül. Az ellentétes néze-

⁴ L. Chlebus: Erasmus und Luther. Zeitschrift für historische Theologie. 1845.

tek eme szélsőségekbe csapásának oka az Erasmus sajátos egyéniségén kívül az, hogy az ő életének és munkásságának tárgyalásánál főszólyt fektetnek a Luther fellépte utáni életszakára, a Luther előtti Erasmus felett pedig a legtöbbször csak elsiklanak; pedig, ha hősünket a reformációra gyakorolt hatás szempontjából vizsgáljuk, határozottan életének első, a reformáció előtti szakára kell a főfigyelmet fordítanunk.

Jelen értekezésnek a célja már épen az, hogy bemutassa a Luther fellépte előtti Erasmus alakját az ő életének fejlődésében, előreformatori munkásságában és pedig azokban a támadásokban, a miket a római egyház és papság ellen intézett, az ő sajátos reformatori irányában és abban a nagyszabású bibliai munkásságban, a melynek legnagyobb hatása volt a reformációra.

1. Erasmus élete Luther felléptéig.

Erasmus születési idejére nézve mondhatjuk, hogy általában megegyeznek a történetírók s 1467. október 28-at tartják a leghelyesebb dátumnak, jöllehet itt is találkozunk ellentétes meghatározásokkal.¹ A szülőhely kérdése azonban még ma sincs teljesen tisztázva s ha nem verseng is „hét város“ a nagy ember illetősége felett — Rotterdamon kívül *Gouda*, *Zevenbergen* és *Tergow* hollandi városok is erős igényekkel lépnek föl egymás ellen a dicsőségért, a mely igények még az Erasmus szüleinek hovátartozandóságára is kiterjednek. Így Gouda az apát, Rotterdam és Zevenbergen az anyát igyekszik magának lefoglalni, a Rotterdammal szomszédos kis Tergow pedig mind a kettőt. Sőt a jó tergoviak már annyira mentek, hogy midőn Rotterdammal szemben az Erasmus születésére felhozott bizonyítékaikkal kisebbségben maradtak, a *conceptio* tényét vitatták a magukénak. Legyen itt döntő az a körülmény, hogy Erasmus magát mindig „Des. Erasmus Rotterodamusnak“ nevezi. Az e kérdés körül létező bizonytalanságnak és homálynak oka kétségtől az Erasmus törvénytelen származása.

Élt a 15. század közepén *Gouda* városában, nem messze Oudewatertől egy tekintélyes és jó módú család,² a mely Gerhart nevű fiát, tíz gyermek közt a legifjabbat a szerzetesi életre szánta. Ez kénytelen lévén engedni a szülei rákényszerítésnek, csakugyan kolostorba lépett, de nemsokára odahagyta azt a kedélyével s hajlamaival ellenkező életmódot, kilépett újra a nagy világba s beleszeretett egy rotterdami orvosnak Margit nevű leányába. Házasságkötésre azonban gondolni sem lehetett a Gerhartra bosszus szülék ellenzése miatt, a viszony azonban tovább is fenállott, a melynek köszönhető a művelődéstörténet egyik kimagasló alakja: *Erasmus*. Ez a név a *Gerhart* latin fordítása, a melyet, valamint az ezzel egyenlő jelentésű *Desiderius* nevet maga vett fel az ifjú „Gerhart Gerhartssohn“ a későbbi időkben is megmaradt humanista szokás szerint. Az apa Gerhart nem érte meg hazájában a gyermek megszületését, mert a családja részéről nyilvánuló ellenszenv és üldözés miatt, a mi a legnagyobb valószínűség szerint a kitagadásig fokozódott, Rómába menekült s újra a zárdai életre adta magát.

Nem sok idő múlva a gyermek születése után értesítést kapott hazájáról, a szüleitől, hogy Margit meghalt. Bánatában most már hivatalosan is belépett a papi

rendbe s felfogadta, hogy egész életét az Istennek szolgálatára szenteli. Majd visszatért hazájába és — Margitot életben találta. Mivel most meg már a papi minőség volt az egybekelés akadályá s az, hogy Gerhart fogadalmához hív akart maradni — a viszony törvényesítése ily módon vétképen elmaradt. De most már nyugodtan éltek együtt s gyermekek nevelését is együtt folytatták kiváló gondadal, szeretettel.³

Ebből az előadásból is az látszik, hogy a goudai nagyszülők voltak okai az Erasmus törvénytelségének, a mi miatt a már nagy hírű és előkelő tudós későbbi éveiben is sok méltatlan meghurczoltatást kellett szenvednie.

Első oktatását Erasmus egy *Winkel Péter* nevű tanító mestertől nyerte, a kinek Goudában egy kis magán iskolája volt. Ide adta őt anyja 1472-ben, tehát még 5 éves korában. Más adat szerint már 4 éves korában megkezdették vele elemi tanulmányait.⁴

A Winkel iskolájában egy évet töltött. 1473-ban már *Utrechtben* találjuk, a hol az akkori szokás szerint, mint templomi karénekes fiú, saját erején kereste meg a szegény tanuló legszükségesebb betevő falatját. Majd 3 év múlva *Deventerbe* vitte anyja s bejáratta a „közös élet testvéreinek“ iskolájába. Ezt az intézetet még a 14. század végén alapította a híres vándor prédikátor, Groot Gellert a papi pályára készülő ifjak előiskolájául. Magának az intézetnek s növendékeinek fentartása abból az összegből fedeztetett, a mit kéziratok másolásával az iskola tagjai magok kerestek meg. Itt tanult Erasmus 1479-ig, 12 éves koráig. Bár még akkor fiatal fiú volt, de ritka tehetsége, szorgalma és ügyessége bizonyára képesítették őt is a közös munkára, a mit ő nemcsak úgy végezett, mint valami közönséges, gépies másoló, hanem a különböző értékes kéziratok kincseiből bőven táplálta szellemét, gyarapította tudását. Hiszen épen egyik deventeri tanítója *Sinthemius* volt az, a ki egy alkalommal elragadtatva a gyermek zseniálitása és korához képest feltűnő képzettsége által, karjaiba zárta Erasmus s mintegy prófétai lelkesültséggel így kiáltott fel: „Ez a gyermek a tudományosság legmagasabb fokára fog emelkedni!“ Hát mikor *Agricola Rudolf*, a nagy hírű tudós, első német humanista látogatta meg a deventeri iskolát! Feltűnt neki a kitűnő gyermek; megszólította, beszédbe bocsátkozott vele, majd így búcsuzott el tőle: „Nos elmehetsz, egykor még nagy ember lesz belőled!“ Mindkét jóslat fényesen betölt.

Erasmus maga nem nagy dicséréttel emlékezik meg a közös élet testvéreinek deventeri iskolájáról, sőt egy ízben oda nyilatkozott, hogy az ott töltött idő reá nézve teljesen haszon nélküli és kárba vészett volt.⁵ Ezt a nyilatkozatot azonban, valamint Erasmusnak sok más, ehhez hasonló kifakadását kellő értékére kell leszállítanunk. Nem egyéb ez kényeskedő kifogásnál és gyorsan tűnő zsörtölődésnél, a miknek hangjait a nagy férfiú egész életén át lépten-nyomon hallatja. Ha valami az ő kényes és nagyon is egyéni izlését ki nem elégíti: e miatt már ő érzékeny és kesernyész panaszokban tör ki, a miknek az alapja sokszor igazán lényegtelen kicsiség. Sokszor úgy elkesereg, oly ríktó színekkel festi a sok „szenvédést és üldöztetést“, a mit itt vagy ott ki kellett állania, hogy valósággal részvétet és szánalmat kelt önmaga iránt.

¹ *Scriverius*, Magni Erasmi Vita. Lugd. Bat. 1642. Itt Erasmus életrajzában Boisard a születés évét 1465-re teszi.

² E családnak a nevét felderíteni mindeztideig nem sikerült. *Scriverius*-nál (i. m. 1. l.) az atya Heliasnak, az anya Katalinnak említetik. „Uterque pervenit ad extremam senectutem, Catharina pene ad nonagesimum quintum annum.“

³ Merle d' Aubigné, i. m. 68. l.

⁴ M. d' Aubigné szerint.

⁵ Erasmus: *Epistola ad Grunnum*. Közli *Scriverius* i. m.-ben.

Egészen „haszon nélkül való és kárba veszett” nem lehetett a deventeri iskolázás ideje már csak azért sem, mert épen az Erasmus idejében működött ottan két nagy hírű tudós professor, a kik mindenestre nagy befolyással lehettek a fogékony lelkiületű és koránfejlett gyermekekre; s a kikről Erasmus későbbben hálával emlékezik meg. Az egyik a már említett *Sinthemius János* (másképen *Sintius* vagy *Delden* János), a ki élénk érdeklődéssel viseltetett a gyermek iránt, a másik pedig *Hegius Sándor*, *Agricola* és *Gansfort* bizalmas barátja, a deventeri iskolának 33 éven át kiváló rektora.

(Folyt. köv.)

Rohoska József.

KÖZÉLETÜNK.

A nagy-kállói ev. ref. egyház örömnépe és a f.-szabolesi lelkész-ertekezlet.

Jelentőségében, vagy eredményében szokatlan egyházi ünnepély folyt le az 1901. évi ápril. 10-én a nagy-kállói ev. ref. anyaszentegyházban. Akkor tartotta meg a szeretett egyház, szeretett lelkipásztorának, *Görömbey Péternek* körében eltöltött áldásos életének és munkálkodásának 25 éves jubiláris ünnepélyét. Már 9-én a vidék minden részéről özönlött a tisztelők serege az ünnepély helyére, hol az egyház híveinek lakásairól, a középületekről lecsüngő nemzetiszínű zászlók is hirdették már, hogy az egyháznak igazi örömnépe van. A tisztelők serege azonban az ünnepély napján özönlött igazán ama hely felé, hol egy zajtalanul, de szívvel-lélekkel munkálkodó lelkipásztornak adták meg a tisztelet és elismerés igazán megérdemelt jutalmát. Igazán öröm töltötte el a szíveket, midőn látták a ragaszkodásnak, a tiszteletnek és szeretetnek amaz önként való megnyilatkozását, mely az ünnepelt iránt nyilvánult, látták, hogy miként zárándokolt a megye, egyházi és világi része az ünnepelt felé, hogy kifejezze a tiszteletét, elismerését és ragaszkodását annak a református lelkipásztornak, a ki minden feltűnést kerülve, egyedül a kötelesség lelke által ösztönözten dolgozott megszűnés nélkül, jutalomra nem számítva, erejét, idejét, minden tehetségét arra áldozva fel, hogy munkálja a közjót, az anyaszentegyház építését, előhaladását, virágzását, hogy legyenek hívei, igazi tagjai a Krisztus anyaszentegyházának, rendületlen oszlopoi evangéliomi szent hitűeknek, ápolói s megbecsülői az igazi hazaszeretnek. Öröm töltötte el a híveket, midőn látták, hogy egy becsületes munkálkodásban eltöltött negyedszázadnak áldásos eredményét felismerve, megbecsülve és méltányolva, nemes keblű gyülekezete igazi örömnappá tette amaz évfordulót, mely az ő lelkipásztorukat 25 évvel ezelőtt nekik adta, hogy vele és általa legyenek igazán vallásosakká, hitőkben erősökké és hívekké minden reájok bízottakban. Öröm töltötte el a szíveket, mert az elismerésnek, a ragaszkodásnak, a megbecsültetésnek olyan példáját és eredményét láttuk, a mely csak keveseknek adatik meg azok közül, kik szolgálai a Krisztus nemes ügyének.

Az ünnepély a meghívóban jelzett időben, d. e. 10 órakor vette kezdetét a református templomban. A harangozás alatt begyűlt vendégek sokasága már ott találta, helyeiket elfoglalva az úr asztala körül, azokat a helyi presbitereket, kik a díszgyűlést tartották meg. Ott foglaltak helyet az örömnépekre érkezett magas vendégek *Kiss Áron* agg főpásztorunk, *Gróf Dégenfeld József* egyházkerületünk nagyérdemű főgondnoka, *Genczy Albert*

egyházmegyei gondnok és *Báró Feilitsch Berthold* Szabolcsvármegye főispánja.

Midőn a résztvevők elhelyezkedtek, felállott *Beretőy János*, a n.-kállói egyház fáradhatatlan buzgalmú főgondnoka s megnyitva a díszgyűlést, előadta, hogy egyházuk elhatározta azt, hogy szeretett lelkipásztoruknak nt. *Görömbey Péter* urnak, közöttük való áldásos működésének 25 éves évfordulóját megünnepeli s iránta való tiszteletének, elismerésének és ragaszkodásának ez által kifejezést kíván adni s annak megtartása idejét a mostani időre tűzte ki. Felkért a presbiterek közül egy 5 tagból álló küldöttséget, hogy az ünnepelt esperes-lelkész hívják meg.

A küldöttség vezetése alatt érkezett meg az ünnepelt esperes-lelkész s kezdetét vette a valódi ünnepély. A 37. dicséret első versét énekelte fennállva orgona kísérete mellett a gyülekezet. Azután a XC. Zsolt. 1, és 2. v. énekeltek igazi áhitattal és buzgósággal.

Ezután a szószékre lépett az ünnepelt lelkész és hálaimát mondott a segedelemistenéhez s kérte továbbra is az ő áldását magára, a gyülekezetre és a házára.

Az imádság elhangzása után *Beretőy János* főgondnok üdvözölte igaz szívbeli melegséggel a jubilánst, körülbelől a következőket mondva: „Midőn a n.-kállói ev. ref. egyház szeretett lelkipásztorának *Görömbey Péter* urnak, közöttünk való 25 éves áldásos és közhasznú munkásságának jubiláris ünnepet szentel, teszi azért, mert arra őt igazán érdemesnek itéli. Hogy melyek azok az érdemek, azt hosszas volna elősorolni s csak némelyeket említ fel. A díszes templom, a megújított torony, az orgona, tanítói lakásnak két telek és egy tagos birtoknak megvétele neki köszönhető. A megye és a haza érdekében hogy mit tett talán az egész haza emlegeti, mint hazafiét. Mi büszkéek vagyunk, hogy őt bírjuk, ki esperessé lett megválasztása után kijelentette a mi igaz örömnépekre, hogy közöttünk kíván élni és meghalni. Erdemeit egyháza méltólag nem képes megjutalmazni, azért mint valódi református lelkészhez méltó, tiszteletük jeléül s a hála némi jutalmául felajánlja az ő- és újszövetségi szent biblia (arany biblia) diszpéldányát s Istenáldása kívánásával zárta be üdvözlő szavait.

Ezután a jubiláns általánosságban a következőket mondotta: Midőn meghallotta, hogy gyülekezete mit akar, magába szállt, önvizsgálatot tartott s arra a meggyőződésre jutott, hogy ő semmi kitüntetést nem érdemel, hiszen ő szolga volt, de nem világi, hanem az Istennek és a Jézus evangéliomának szolgálója, s azon igyekezett, hogy hivatalát tőle telhetőleg vezesse, a gyülekezetet megtartsa. Ha kötelességét teljesítette, tette azt, a mivel tartozott, korántsem számítva elismerésre vagy hálára. Ösztönözte őt szíve, lelke, a szolgálat, a melyre elhivatott, de kitüntetésre, dicséretre nem vágyott. Tudta, hogyha Isten törvénye és parancsolata szerint jár, vele van az Isten; ha pedig ő van velünk, ki lehet ellenünk. A főgondnok, presbiterek, tanítók és a gyülekezet szeretetében, jóakarató támogatásában találta munkája eredményét. Köszöni a szíves kitüntetést, kéri további pártfogásukat. A mint itt lelkész lett, számot vetett magával, hogy itt egy értelmes munkás nép javát kell munkálni, hol is 1552. évben már szervezve volt az egyház s egy 6 osztályú gimnáziumot is tartott fel. Valahányszor lábai a földet taposták, eszébe jutott, hogy itt *Bocskay István* s a *Rákócyak*, a szabadság bajnokai jártak s *II. Rákócy Ferencz* 1703-ban hetekig volt e városban. E helyen a XV. századtól fogva már iparilag fejlett nép lakott. De ösztönözte őt a munkára az is, hogy már elődei is olyanok voltak, kik egyházunk hazánk érdekében kiváló érdemeket szereztek, kiknek poraik is itt nyugsznak.

Érezte, hogy ha azokat meg nem közelíti is, de nyomdokaikat követnie kell. Mikor lelkészi állását elfoglalta, a nagy Révész Imre, mint e város szülötte, itten lakó testvérével ezt üzenté neki: „Fel a zászlót magasra Tiszteletes úr az egyház jövője érdekében.” Ezek mind buzditották őt arra, hogy kötelességeinek éljen s hogy eredményt érhetett el s itt munkálkodhatott, azt a presbitériumnak, gondnokoknak, tanítóknak köszönheti. Megköszönve jóakarutakat, ígéretet tett, hogy a mi idő még rendelkezésére áll, azt gyülekezete jövőjének szenteli. Kérte, hogy tartsák meg tovább jóindulatukban és szeretetökbe. Élete egy fontos pontján áll s érzi, hogy ki kellene mutatnia egyháza iránti haláját. Miután pedig sem aranya, sem ezüstje nincsen sok, a református helyi szegény alapra 50 korona adományt tett.

A főgondnok megköszönve a tett adományt, a díszgyűlés jegyzőkönyvét ünnepeltnek átadta.

Ezután a jelenvolt több mint 50 lelkésztestvér állott ki az úr szent asztala elé, a kiknek élén Andrássy Kálmán lelkész-egyesületi elnök üdvözölte, a tőle megszokott szónoki hévvel, igazi bensőséggel, a szív melegségével a jubiláns testvért. Nem adhatunk neked úgymond becsesebbet, mint a mi szívünket, mert a ki szívét adja oda, oda adja mindenét stb. A válasz méltó volt az üdvözléshez, szívből jött és szívhez szólott mindenik s bizonyosága volt a testvéri szeretetnek, ragaszkodásnak.

Következett az egyházmegyei tanítói-egyesület üdvözlése. A megjelent 14 tanító élén Horváth István nyíregyházai tanító, egyesületi elnök tartotta az üdvözlő beszédet, kifejezést adva annak, hogy tisztelettel és hálával kívánják ők is üdvözölni az érdemekben gazdag lelkész-esperest, az általános öröm alkalmából s áldások kívánásával zárta be beszédét.

Jubiláns megköszönve hogy megemlékeztek róla, buzditotta őket nemes munkálkodásra az egyház és haza érdekében. Ugyanekkor hálás szívvel mondott köszönetet a püspök, a főgondnok, egyházmegyei gondnok s főispán uraknak, a lelkészársaknak, tanítóknak a gyülekezet tagjainak s a jelen volt előkelő s fényes közönségnek, ezzel a díszgyűlést bezárta.

Azután a lelkészlakon gyülekeztek össze a különböző küldöttségek a tisztelgésre. Legelsőben a helyben lakó nők tisztelgését fogadta, kik egy faragott karos széket smirna behuzattal, — a mely saját kézi munkájuk volt s mindenki dolgozott benne — nyújtottak át. Egyházmegye, Szabolcsmegye, N.-Kálló község, nyíregyházai ref. egyház, róm. kath., gör. kath. egyházak, izr. hitközség, a család, Bercel, mint szülőhely, Ujfehértó község, gimn. tanári-kar, szolgabíróság, kaszinó, gimn. segély-egylet, takarékpénztár, polgári dalárda, önkéntes tűzoltó-egylet, ref. olvasó egylet, ref. ifjúsági-egylet, ipartestület, Keresztési Deák János családi-alapítvány igazgatóság, volt káplánjai, N.-Kálló s vidéke szerkesztősége, jelenlegi káplánok.

A tisztelgések hosszú sora után 2 órakor a nagyvendéglőben volt több, mint kétszáz résztvevővel rendezett közebed, melyen a szokásos köszöntések egész hosszú sora következett és pedig a király Ő felségéért, a jubilánsért, a jubiláló egyházért, az agg főpásztorért, az egyházkerületi főgondnokért, a vármegyei főispánért stb. Ezzel ért véget a szép ünnepély, melyről minden jelenlevő az igazi elismerés hangján nyilatkozott és a mely mindenkinek várákozását teljesen kielégítette.

Megemlítem, hogy az nap reggel 9 órakor tartott a f.-szabolcsi ref. lelkész-egyesület is gyűlést, Andrássy Kálmán elnök efnöklete alatt. Elsőben is a jubiláns esperes-lelkész mikénti üdvözlése állapított meg. Azután Nagymáté Albert egyházmegyei főjegyző, a lelkészi könyv-

tárak felállítására vonatkozó, nagy gonddal szerkesztett munkáját olvasta fel, melyet egyhangúlag tett magáévá az értekezlet s elfogadás végett az egyházmegyei közgyűlésre felterjeszteni határozta. Végre Erdélyi Imre, ramocsaházai lelkész s egyleti jegyző olvasott fel zsol-tár átírásokat és saját szerzeményű vallásos költeményeket, melyek a mily mértékben lekötötték a jelenvoltak figyelmét, ép oly mértékben felhívták a hallgatókat az elismerésre a felolvasó iránt.

Ráczy Gyula,
ev. ref. lelkész.

Az ev. ref. egyetemes tanügyi-bizottság ülése.

Második nap.

(Folytatás és vége).

Egyetemes tanügyi-bizottságunk második napi, április 13-án tartott ülésén először is a népiskolai és képző-intézeti ügyek tárgyalattak le *Buza János* népoktatásügyi előadó javaslataival. Az ide tartozó kérdéseknek, úgyszólván, mindegyike ezeknek az iskoláknak a fejlődésben egy-egy lépéssel való elébb törekvését jelzik, a minthogy a bizottságnak reájok vonatkozó határozatai is előre törekvésük jóakarátu segítségét mutatják.

A tanügyi-bizottság már a múlt évi ápril. hóban letárgyalt Emlékiratnak, — mely a népiskolai törvény revíziójára vonatkozik — kellő alakba való hozására bizottságot küldött ki. Ez a bizottság megbízatásának eleget tett s bemutatja a megjavított Emlékirat szövegét. A tanügyi-bizottság ennek az előterjesztésnek, közelebbi tanulmányozhatás céljából való, kinyomtatását határozza el. Hogy aztán kinyomtatása előtt a még kíváncsatos, vagy szükségesnek látszó változtatások megtéssenek rajta, ugyanannak a bizottságnak adja ki, melynek elnökségére ez úttal Fejes Istvánt kéri fel. Egyszersmind felhatalmazást kér a konventtől arra, hogy — ha esetleg szüksége mutatkoznék idő közben is összehívásuk a tanügyi-bizottság ennek a fontos kérdésnek tárgyalására. — A vallás- és közoktatásügyi miniszter már kiadta a népiskolai tanítók és tanítónők képesítésére vonatkozó vizsgálati szabályzatot, a melyhez — már csak az egységesítés szempontjából is — alkalmazkodnunk kell. Az új szabályzat nem sokban tér el a régittől s attól sem, a mely a H. Kiss Kálmán szövegezésében már megfordult a tanügyi-bizottság előtt. A kérdés szakelőadója a szükséges módosításokat megtette rajta s bemutatván az így átdolgozott tervezetet, a tanügyi-bizottság véleményezés céljából, ama kerületekhez való megküldését kéri a konventtől, a melyekben képezdék vannak.

Az erdélyi egyházkerület igazgató-tanácsa jelentést tett amaz intézkedéseinek tervezetéről, melyek a nagy-enyedi tanítóképezde színvonalának emelésére s növendékei helyzetének javítására vonatkoznak. A tanügyi-bizottság a jelentést azzal a megjegyzéssel ajánlja tudomásvételre a konventnek, hogy az említett intézet részéről a tervezetek életbeléptetéséről s eredményeiről jelentés tétessék. — A tiszántúli egyházkerület múlt évi közgyűléséből, a tanítók nehéz megélhetési viszonyaira való tekintettel, meleg pártfogással terjeszti fel az alsó-szabolcs-hajdúvidéki egyházmegyének azt a kérelmét, hogy a tanítók fizetésének 1000 koronára való kiegészítése végett tegyen a konvent a tanügyi kormánytól lépéseket. A tanügyi-bizottság maga is érzi a kérés teljesítésének sürgős voltát s a kérelmet a maga részéről is meleg ajánlással terjeszti a konvent elé. — A közoktatásügyi miniszter a konventhez intézet leírátában azt kívánja, hogy az erdélyi egyházkerület kebe-

leben lévő négy osztályú népiskolák hat osztályúakká fejlesztessenek. Ha ez a kibővítés tanerő-szaporítást kívánna és a felekezet helyzete igazolja, hajlandó azokat államsegélyvel látni el. A tanügyi-bizottság e kívánalmat tudomásvételre s az érdekelt kerülettel való közlésre ajánlja. — Ugyanez a miniszter tudatja a konventtel, hogy az országos nyugdíj- és gyám-intézetbe felveszi mindazokat a vallástanítókat, akiknek a kívánt képesítések megvan, ha nem működő lelkészek is egyszerűs mind. Ezt a miniszteri határozatot is a konventnek tudomásvételre s a kerületekkel való közlésre ajánlja a tanügyi-bizottság. Az erdélyi egyházkerület igazgatótanácsának azt a jelentését, hogy az állami képezdek számára a közoktatásügyi-tanács által készített tantervjavaslatot véleményezés végett kiadta a nagy-enyedi képezde tanári karának, tudomásul vette. A mennyiben pedig a tanítók képesítésének egységesítése szempontjából a miniszter azt az óhajtását fejezi ki, hogy felekezetünk képezdeké ez a javaslatot fogadják el, a tanügyi-bizottság javasolja a konventnek, hogy az véleményadás végett küldessék meg a kerületeknek.

A népoktatásügyi szakelőadó további jelentéseiből örömmel értesült a tanügyi-bizottság tanító- és tanítónő-képző-intézeteink s felsőbb leány-iskoláink szép fejlődéséről s fokozatos haladásáról. Felsőbb leányiskolánk egyikének-másikának az a törekvése azonban, hogy lassanként és fokozatosan átalakulni, vagy kibővíteni kívánnak tanítónő-képző-intézetekké, nem maradt minden megjegyzés nélkül. *Fejes István* általános helyesléssel fogadott felszólalásában fejtette ki, hogy most, a mikor az eddig végzett tanító-nőket sem képesek az iskolák álláshoz juttatni, első sorban is célszerűtlen dolog az állás nélkül való tanítónők nagy számának szaporodását új képezdek megnyitásával is elősegíteni. Inkább a jól szervezett s alkalmas módon berendezett leány-iskolai internátusok lennének azok az eszközök, melyekkel leányainknak nemcsak szellemi oktatását, hanem vallásos nevelését is biztosíthatjuk. Bárha a tanügyi-bizottság a *Fejes* által felvetett kérdés tárgyalásába ebből az alkalomból nem bocsátkozott is, az eszmét emlékeztetőnek, figyelmeztetőnek s gondolkodásra méltónak tartja azokra a tanügyi körökre nézve, a melyeket illet.

A dunántúli és a tiszáninneni egyházkerületek előterjesztik s a magyarországi tanítók országos bizottsága is — más úton — orvosolni kéri a kántor-tanítóknak azt a sérelmét, hogy kántori fizetésük a maga egészében nem számíttatik be nyugdíj-jogos fizetésökbe, miáltal nyugdíj-igényeikben nagy károsodást szenvednek. A tanügyi-bizottság a sérelem orvoslását a konvent figyelmébe ajánlja.

Végezetül szakelőadó melegen s az elismerés szavaival emlékezik meg *Dóczi Gedeon*, debreceni felsőbb leányiskolai és képezdei igazgatónak 40 éves tanári s 25 éves igazgatói, továbbá *H. Kiss Kálmán*, kőrösi tanítóképző-intézeti igazgatónak 25 éves igazgatói és *Futó Mihály*, hódmező-vásárhelyi gimn. igazgatónak 40 éves tanári szolgálata alatt a tanügy terén szerzett érdemeiről. Bizottság a kiváló tanügyi munkások nagy érdemeit jegyzőkönyvébe iktatta.

Radácsi György, teológiai szakelőadó referálásában a teológiai ügyeket tárgyalta le ezután a bizottság. A konvent annak idejében véleményadásra hívta fel a kerületeket egy a budapesti tudomány-egyetemmel kapcsolatban létesítendő protestáns theol. fakultás kérdésében. A kerületek közül azonban csak az erdélyi adott részletesen kidolgozott, kimerítő munkát. Míg a többi kerületekből nem érkezik be hasonló dolgo-

zat, a tanügyi-bizottság nem megy bele a kérdés eldöntésébe. — A konvent felkérte már a közoktatásügyi minisztert a theol. tanároknak az országos tanári nyugdíj-intézetbe való felvételére, de még ez ideig a miniszter nem határozott. Mert az egyes theol. akadémiákat a tanároknak és özvegyeiknek nyugdíjjal s gyermekeiknek segélydíjjal való ellátása már is megbírhatlan terhekkel sújtja, a tanügyi-bizottság a miniszternek újból való sürgős megkeresését javasolja. Örömmel értesült a tanügyi-bizottság az előadó részletes jelentése alapján a theol. akadémiák állapotáról, fejlődéséről, tanulói létszámuk emelkedéséről s az elhunyt tanárok érdemeit és emlékeztétét kegyelettel megörökítette. A népiskolai szemléltető képek és az akadémiákra vonatkozó statisztikai táblázatok készítése ügyében javaslatait a konvent elé terjeszti.

Antal Géza dr. mint a megelőző napon a vallás-tan tantervének újból való szövegezésére kiküldött öt tagú bizottság előadója előterjesztette a kívánt tervezetet. Az ötös bizottság tervezete az albizottság által készített vallástani tantervet lényegében s a felső 4 gimn. osztályra nézve tartalmilag is alig változtatja meg. A változtatások egy része inkább csak könnyítés számba megy, másik része pedig azt célozza, hogy a vallástani olvasmányok szoros vonatkozásban álljanak a tulajdonképeni tananyaggal s azt nyomon kövessék. A tanügyi bizottság elfogadta küldöttségének tervezetét s az előadót megbízta az utasító megjegyzések megkészítésével is.

Ezután már csak néhány kérdés tárgyalása várt a bizottságra. A szatmári, kolozvári és marosvásárhelyi főgimnáziumok kérvényei állami segítség megnyerése céljából pártolólággal terjesztetnek a konvent elé. Megnyugtató tudomásul szolgált, hogy a miskolci és sárospataki főgimnáziumok vallástani tanszékei állandó és rendes tanárokkal vannak betöltve. Megütöközést keltettek azok a jelentések, hogy némely állami és más fajta tanintézet nem engedélyezi felekezetünkbeli tanítványainak a heti 2 vallástani órát; hogy a református hitoktatók díjazása az állami intézetekben kisebb, mint a más felekezetűeké és hogy némely kath. iskolába nem bocsátják be hitoktatóinkat. Ezeket a sérelmeket aképen gondolja tanügyi-bizottságunk orvosolhatni, ha minden egyes esetben azonnal sürgős felirattal kerestetik meg a közoktatási miniszter. Végezetül aztán *Ballagi Géza* dr. indítványára a tanügyi-bizottság egyértelműen kéri fel a konvent elnökségét a felekezeti tanárok vasúti kedvezményének kieszközölésére, mert ez a tanároknak nemcsak személyi, hanem kulturális érdeke is. Rámutatott arra az anomáliára, hogy az államsegélyes gimnáziumokban a miniszter által kinevezett tanárok részesülnek ebben a kedvezményben, míg a többiek nem s a nyugdíjazott felekezeti tanár is megkapja ezt a kedvezményt, míg a tényleg működő nem részesül abban.

A tanácskozások bevezetésével az elnökség a tanügyi-bizottság tagjainak élénk érdeklődésükért s buzgalmukért köszönetet mond. Köszönetet mondván a sárospataki főiskolának is, mely keblére fogadta a tanügy munkásait, a gyűlést berekesztette.

E. J.

Még egyszer a közjáték.

Ama vita után, mely e lapokban az „50 Templomi Ének” ismertetésével kapcsolatosan főként a hangterjelelem és közjáték ügyében folyt: vártam mostanáig, hogy mások is mondják el az ügy érdekében vélemény-

nyöket. De most már elérkezettnek látom az időt, hogy újból tollat fogjak a közjátékokkal szemben kifejtett álláspontom védelmére annnyival is inkább, mert a vita eleddig nagyobbára tekintélyek körül forgott, vagyis azt számlálgattuk, kik használnak vagy nem használnak közjátékot. Ha csakugyan annyi volna közöttünk a zeneértő, mint a mennyi ilyen gyanánt a mellét verdesi: elég volna a tekintélyek közül Bachra kivakozni, arra a Bachra, kiről Beethoven így nyilatkozott: „Haydn megvan Mozartban; Mozart meg van bennem (már t. i. Beethovenben) és mi mindnyájan megtalálhatók vagyunk Bachban.“ Hasonlóan a legkomolyabb figyelmet érdemli a *dunántúli ág. hitv. ev. egyházkerületnek* néhány évvel ezelőtt a *közjátékok ellen hozott határozata*; ág. testvéreink egyházi zenéje ugyanis jóval fejlettebb a mienknél s náluk több az alapos zenész. Lám, Kálmán Farkas mily könnyen kimondja: a lelkészek parancsoljanak rá az organistákra, hogy tanulják meg a közjátékokat; oda át pedig egy egyházkerület tiltakozik a közjátékok ellen. Valóban nagyon tanulságos.

Először is Ivánka Zoltán fölszólalásához van néhány szavam; a „Spataki Lapok“ jelen évfolyamának 28-ik lapján azt állítja, hogy én Ivánka Sámuelnek a közjátékokról való fölfogását a magam nézetéhez idomítottam. Hát Ivánka Zoltán azt hiszi, hogy az „Óramutató“ csak kettőnké van meg? Bár Ivánka Sámuel megmondja azt is: milyen legyen a közjáték „hol ezt okkal-móddal sem lehetséges kiszorítani,“ de ám üsse fel az olvasó az idézett mű 253-ik és 297-ik lapját, meggyőződhetik arról, hogy Ivánka Sámuel vajjon a közjáték mellett, vagy ellen nyilatkozik-e? De meggyőződhetik aztán az érdeklődő arról is, hogy Ivánka Zoltán nem híven idéz az édes apja könyvéből, mert Ivánka Sámuel nem ezt mondja: „többekkel tartva . . .“ hanem: „Mi a többséggel tartva . . .“ Mert jelentékeny különbség ám, ha ezt mondom: a zenészek közül *többen* elítélik a közjátékot; vagy: a zenészek *többsége* elítéli a közjátékot. Ivánka Z. Úr! Kettőnk közül valamelyikünk kétségkívül hibásan idéz, de az nem én vagyok.

Kálmán Farkas is a közjáték mellett nyilatkozik, de véleményének indokolásával adós marad. Mert gondolom, maga sem kívánja valami súlyos argumentum gyanánt fogadtatni azt, hogy ő *Spatak közelében, templom után a kántort megdicsérte*. Valamint pehely-könnyűséggel esik a mérlegbe az az állítása is, hogy a közjátékok miatt nem annyira a zenészek, mint inkább azok izetlenkednek, a kik nem is igen értenek a zenéhez. Eszembe jutnak az őrségi gyermekek! Játszottak a patak partján; egyik elkiáltja magát: „fiúk, míg 15 ig számlálok, nézzünk mereven a sebesen folyó patak vizébe, a ki szédülés nélkül kibírja, nem törvényes fia az apjának!“ Egy se bírta ki, mind elszédült, hogy törvényes voltát bizonyítsa. Kántorok, organisták, zenekedvelők gyertek, nyilatkozzatok a közjáték mellett, hogy zeneértőknek találtassatok!

Kálmán Farkas szerint „a közjáték háromféle: choralis, melodicus és figurans“ (figuralis!) Ő a *choralis* mellett tör lándsát, de az indokolást már Szűgyitől veszi, ez tehát kettőjük véleménye, mely hangzik e képen: „A közjátékok szükséges voltát azok rendeltetése igazolja s ez abban áll: 1. hogy a sorok (zenei tételek) közötti szünetet betöltsék; 2. hogy a sorzáró hangzatot a sorkezdő hangzattal összekössék; 3. hogy a gyülekezetet az új sor kezdő hangjára mintegy rávezessék.“

Az első pont elesik, mert az énekek sorai (zenei tételek) közt szünetek nincsenek; a fermate a hang kitartását, nyújtását s a tétel bevezését jelenti, nem szünetelést; ha pedig szünet nincs, fölösleges azt kitölteni

akarni. A második pont szintén értéktelen, mert a sorvégző és kezdő hangzatokat közjáték nélkül is egy accorddal össze lehetne kötni, ha erre egyáltalán szükség volna; úgy de milyen ének az, melynek sorai közt még *összekötő hangok*, s milyen összhangosítás az, melynek accordjai közt még külön *összekötő accordok* is szükségesek?? A közjátéknak már a neve is mutatja, hogy szerepe nem az összekapcsolás. Hogy a közjáték teljesen önálló jellegű, mutatja az a fontosság is, melyet annak hívei tulajdonítani szeretnek. Hátra van még a 3-ik pont: *a gyülekezetnek a sorkezdő hangra való rávezetése*. De hisz az orgona közjáték nélkül is adja a sorkezdő hangot s azok az intervallumok, melyek közt az interludium van, nemcsak a tételek utolsó és első hangja közt, hanem a tételek közepén is számtalanszor megtalálhatók, tehát e szerint a tételek folyamán is kellenének közjátékok? Aztán meg nagyon sokszor megtörténik, hogy egy-egy sor ugyanazon a hangon végződik, melyen a következő kezdődik, Szotyory és Szűgyi mégis 6—9 hang terjedelmű kitérést tesznek, talán a rávezetés kedvéért? Csakis a közjáték kedvéért! Ime:

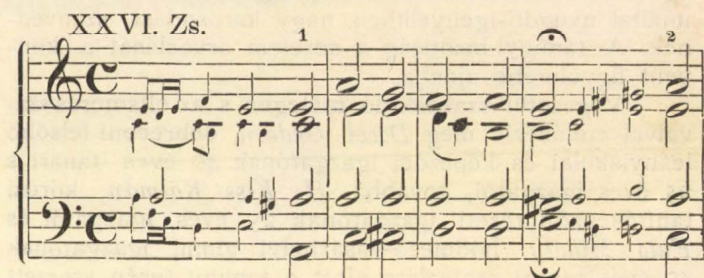
Szűgyi:
XXXV. Zs. 7. és
8-ik tétele között.

Szotyory:
XXXII. Zs. 2. és
3-ik tétele között.

Ilyen és ehhez hasonló mindkettőjüké fölösen található.

Hogy azonban a közjáték dolga világosabban állon az olvasó előtt: találok kiírok egy éneket Szűgyi-ből.

Ezekből és a fönnebbiekből kiviláglik az is, hogy a chorálok és közjátékok között *tartalmi egység sincs*; e tekintetben is messzebb vannak egymástól, mint Makó Jeruzsálemtől. A közjátékok olyan intervallumokat (pl. szűkített ötöd), oly törtaccord-szerű futamokat tartalmaznak s oly motivumokból (pl. triola) alakultak, melyek a chorálban nincsenek, nem lehetségesek. Azt kértem tehát most már, hol van a közjátékok *chorálszerű volta*? Seholy, csak Kálmán Farkas, meg Szügyi állításában.

A lelkészek parancsoljanak rá az orgonistákra, hogy a közjátékokat tanulják be, mondja Kálmán Farkas. Parancsolni, azt lehet; de a közjátékokat művészi aesthetikai szempontból igazolni soha.

Hodossy Béla.

Az ungi ev. ref. egyházmegye tavaszi közgyűlése.

Az ungi ev. ref. egyházmegye f. hó 10—11-ik napjain tartotta meg tavaszi közgyűlését szokott helyén az ungvári egyházban Szabó Endre esperes és Komjáthy Béla gondnok elnöklete alatt s úgy az egyházi, mint a világi elem, eddig alig tapasztalt érdeklődése mellett. Ez utóbbinak okát aligha nem abban kell keresnünk, hogy az országosan megnyilatkozott és tervszerűen felidézett ellenséges áramlat megérintette a lelkeket.

Jól is van így. Mert az evangyéliomi eszmék védelmében nemcsak a lelkészek, de az egyház minden tagja részt tartozik venni.

Részt még akkor is, ha egyes kisebb körű intézkedések nem vetnek felszínre világmozgató eszméket, de a részek küzdelmei folytán válnak és tisztulnak meg azok az igazi eredmények, melyek a közgondolkodást azon helyes cél felé irányítják, melyen mint szilárdalapon evangyéliommon felépült anyaszentegyházunk, rendületlenül védheti mindazon igaz eszméket, melyek az emberiség közkincsét képezik a krisztusi szeretet alapján.

Ezt láttuk megnyilatkozni, egyházi gondnokunk nagyszabású gyűlést megnyitó-beszédében is, melyben rámutat arra a biztos alapra, melyen az emberiség boldogsága nyugszik.

A mit mi szívvel lélekkel hiszünk és vallunk, nemcsak hanem hirdetünk is alkalmas és alkalmatlan időben, de fájdalom meggyőződünk róla, hogy azoknak,

Első tekintetre is föltűnik, hogy a chorál és közjáték hangjainak jegyei idő-értékre nagyon is különböznek egymástól; már ebből is világos, hogy a *chorál és interludium között nincs metricai és rhythmicai, tehát nincs alaki egység*. Sőt egy-egy ének közjátékai magukban sem egységesek, ezzel sem Szotyori, sem Szügyi nem törődött; a fölveti ének 6 közjátéka közül pl. 5 teljesen különböző, csak a 3-ik és 5-ik mutatnak egymásközt alaki egységekre. Orgonista-Szügyi mégis a művészet szent nevében óhajt a közjátékokról beszélni, akkor, mikor bennük a művésztinek legelemibb kelléke, az alaki egység sem található. Bizony-bizony, a Művészet ilyenkor arcát eltakarja és keservesen sir!

De legyen szabad még néhány közjátékot bemutatnom.

Szotyory 119. lap.

kiknél az evangéliom világa a vezér, azok meg is találják az ez uton keresett boldogságot, szívnyugalmat; de a kik előtt évezredes homály borítja az üdv útját, azoknak szívéhez nem férhetünk, mert a mit itt-ott felszédnek a lelki világosságából, ott teremnek azok, kiknek eleme a sötétség, hogy lelkekből kioltás a derengő fényszikrákat.

Erre mutat rá nagyérdemű esperesünk nagy gond-
dal összeállított beszédében, melyben a lefolyt félév
eseményeit, mint igazi vezér, egy képbe csoportosítva
a legkisebb részletekig összeállítva, teljes áttekintést
nyújt egyházmegyénk szellemi és anyagi állapotáról,
mely biztos adatokból merítve, örvendetesnek mond-
ható, mert azok ez országszerte felmerült kellemetlensé-
gek, mint itt-ott anyaszentegyházunk jövőjét fenyegetni
látszanak, egyházmegyénket alig-alig érintették, bár
ezekkel szemben esperesünk csudálkozásának adta jelét
a mennyiben százados ellenségünk, más országokban
folyton tért veszít, józan magyar népünk, nem képes
ellenállani a csábításnak.

Ennek dacára, miután mi eddig békésen építhettük
anyaszentegyházunkat, a kerület által hozzászólás vé-
gett egyházmegyénkhez letett »Egyházfegyelmi rend-
szabály«-t nem fogadtuk el, nem látván ezt egyeteme-
sen alkalmazhatónak és nem is várunk nagyobb ered-
ményt tőle, azért egyházmegyénk, egy általunk célhoz
vezetőbbnek látszó fegyelmi szabályt terjeszt fel, a
melynek intézkedései a jelen viszonyok közt a mi fel-
fogásunk szerint nagyobb eredménnyel alkalmazhatók.
Sajnálattal vettük tudomásul Köröskényi István bési
lelkész távozását körünkől, ki egyházmegyénk lelkési
karának törekvő tagja volt.

Nagy baj, hogy tanítói állomásainkat nem okle-
veles tanítókkal kell betöltenünk. kik egy pár évig mi-
lyen-olyan eredménnyel működnek, aztán tovább men-
nek tanügyünk nagy kárára. Így kellett betölteni a
vajáni és szalókai egyház tanítói állomását, előbbi
Zolnai Gergely, utóbbi Burai István képezdészekkel,
két évi idő adatván az oklevél szerzésére.

Mint elismerésre méltó tényt nem hagyhatom
figyelman kívül Halász Mihály záhonyi lakos azon szép
cselekedetét, hogy az egyháznak 1000 korona alapít-
ványt tett, a mire és még igen sokra szüksége van a
záhonyi egyháznak, a mely épen a szükség nyomása alatt
felekezeti iskoláját allamosítani akarja, mit egyházme-
gyénk nem szívesen, de mégis megenged, mivel más út
nincs, hogy az iskola követelte terhektől menekülhessen.

Szinte örendetes jelenségnek látszik, hogy Kereszt,
Szentés, Porosztó tótajkú fiók-egyházaink templom-épi-
tésre engedélyt kérnek, melynek megvizsgálására és a
jenkei anyaegyházzal szemben rendezendő viszony meg-
állapítására egy négy tagú bizottság küldetett ki.

A nagy-dobronyi egyház II-ik tanítói állomást
szervez és így már 3 tanítói állomása lesz a mennyi-
ben régebben szervezett községi iskolája is van, a mi
igen is szükséges egy háromezer lélek lakosságú köz-
ségben.

Nem hagyhatom említés nélkül azon lélekemelő
áldozatkésztséget, melyet az ungi papság tanúsított még
pedig egyhangúlag, midőn egy a közeljövőben felállít-
tandó polgári leány-iskola céljára négy éven át, de ha
a szükség úgy hozná magával, tovább is évenként fize-
tendő évi 1000 azaz egy ezer korona fizetésére köte-
lezte magát, egyszersmind elhatározta az egyházakat
is felszólítani ily összeg fizetésére, hasonló időtartamra.
Adja Isten, hogy ezen áldozatkésztség meghozza egy-
házunk javára a maga áldásos eredményét.

Sok kisebb háziügy elintézése után volt egy fe-

gyelmi ügy is, a mi felmentéssel végződött; persze,
hogy el nem maradhatott a kálvinista szokásból eredő
nehány templomi székper, melyeket szintén elintéztünk,
részt a felek melegegésére, részt boszúságára, a
mint lehetett, de mindenestre igazságosan.

Ezekben előadtam röviden a két napon át tartott
gyűlés mozzanatait; de nem feledkezhetem meg a
szellemi munkásság után következett vendégségről, hol
egy körünkben időző róm. vallásu országos képviselő,
ki gyakran megjelenvén körünkben odanyilatkozott,
hogy szebb egyetértést és igazabb hazafias értelmet
sehol nem látott megnyilatkozni, mint a ref. papság
körében, mert bármily politikai meggyőződése legyen
valakinek, az tiszteletben részesül a tisztársak ré-
széről, de a haza szeretetben mindnyáján egyek kivétel
nélkül.

Adja Isten hogy úgy legyen e haza földén min-
denütt. H.

KÖNYVISMERTETÉS.

A mult évi egyházi irodalomból.

(Folytatás.)

III.

Beköszöntő egyházi beszéd és imák. Irta . . . s
elmondta: Nagy Károly, a makói ev. ref. egyház egyik
rendes lelkésze, Gyulán, 1900. 8-adrét, 1—17 l. ára
40 fillér. A tiszta jövedelem jótékony célra fordítottatik.

Ez a beszéd tuczatbeszéd s a már megszokott
húrok pengetése lenne, ha néhány részlete és egy pár
mondása ki nem zökkentené a rendes kerékvágásból.
Alapjául II. Tim. II. 15. szolgál. Ebből a szövegből
lehetne is jó beköszöntő beszédet szőni, csak hogy
másféle bordában. Szerzőnk azonban mindjárt a beve-
zetésbe, — bizonyára a pillangóság kedvéért, —
valami vértanúskodással kaczerkódó színeket vegyít,
(6. l. „De úgy érzem stb.“) a melyek a makói „nagy
és buzgó gyülekezet“-hez (5. l.), hol „Az új pásztor s
reménykedő nyáj, a bajoknak gyásza múltán víg esz-
tendőt, boldog jövőt vár“, (Előima, 3 ik versszak) nem
illenek. Hibás a tárgy kitérés is, mert ha a szövegben
„a prot. lelkész egyházi működésének irányelveit látja
kifejezve“ (7. l.) s ha a záradékot is így kezdi: „Ezek-
ben kívántam felmutatni s megértetni a prot. lelkész
működésének irányelveit“ (13. l.), akkor kár volt ettől
a tárgytól eltérni s tárgyalásul ezt az egészen másként
hangzó főtételt tűzni ki, hogy a „prot. lelkész miképen
tesz eleget az apostoli figyelmeztetésnek?“ (7. l.)
Felosztása szövegszerű. magát a szöveget osztván e
három részre: I. Igyekszik Isten előtt kedves lenni.
II. Oly munkás, ki nem szégyenli a munkát. III. Igazán
hasogatja az igazság beszédét. Tárgyalása mind a
három részben a tétel körül járó, de nem mindig
kimerítő. Aránylag még legjobb lenne az 1. R., ha
ebben ez a mondat is ott nem lenne: „nem a világ
előtti kedvesség szabja meg tetteink irányát, nem a
romlott szív és véges ész ítélletéhez alkalmazkodik, hanem
Isten törvényeinek megtartása mellett — a lelkiismeret,
eszélyesség parancsolatához“. (9. l.) Mert, hogy mi
különbség, micsoda ellentét van az ész „ítélete“ meg
az „eszélyesség“ között? — azt lehetetlen belátni és
kimagyarázni. A II. R. tárgyalásánál a lelkész temp-
lomon kívüli munkájának kifejtését, az erre tartozó
irányelveket várnók s ezek helyett a makói nazarénusok
kapnak ki, a többek közt ezzel a hajmeresztő mon-

dattal: „a vallásos eszmék őrzőjei indus-táncot folytatnak a műveltség ravatala körül“ (10. l.) s ezekkel szembe „büszkén vallja magát reformált, kálvinista vallásunk *áldozó papjának*“ (11. l.), tehát pápista papnak, ő, a makói reformált, kálvinista pap és pedig a beköszöntése alkalmával! Sőt a záradék utolsó bekezdésében megteszi magát makói pápának is, szólván ekképen: „*His te Isten! a ki fölkenettél, hogy viselném földön képedet*“. Pedig a makói reform. egyház egyik rendes lelkipásztorának legalább is annyira kell járni a római pápától, mint a mennyire esik Makó Jeruzsálemtől! Aztán az is egy nevezetes dolog még, hogy ugyanezt a Vörösmarty-idézetet az utóimában a királyra alkalmazza: „*Jóvoltodat áraszd a királyra, Ki viseli e földön képedet*“ (17. l.). Most már fogas egy kérdés az, hogy kicsoda viseli hát e földön az Isten képét? A római pápa-e? A magyar király-e? A makói egyik rendes lelkész-e? . . . Hahó Makó! Mert ha a jó makóiak bele nem szólnak az efféle felség-igényekbe, bele talál szólni a királyi ügyész. Tehát vigyázat! . . . A III. R.-nek az a hibája, hogy adós marad az apostoli képes kifejezésnek, az igazság hasogatásának értelmezésével. Ezekről eltekintve a beszéd tuczatszámába elmehet. A két imádságban az a nevezetes, hogy verses, sőt rímes imádság. Az első zűrzavaros tartalmilag, alakilag egyaránt; a második már sokkal egységesebb, hangsúlyosabb és szinte szép lenne, ha az imádságnak okvetetlenül versnek kellene lennie. Az Ur Jézus Krisztus versek, rímek nélkül imádkozott és nekünk is azt parancsolta, hogy úgy imádkozunk. Az ezzel ellenkező viselkedetet ideje lenne már törvényhozásilag ki-gyógyítani.

IV—V.

Templomi beszéd elő- és utóimádsággal. A magyar kereszttyénég és királyság 900 éves fennállásának hála-ünnepére. Irta: *Fülöp József* körmendi ev. ref. lelkész. Körmend, 1900. 8-adrét. 1—14 l. Ára 50 fillér. És

A magyar királyság, kereszttyénég és reformáció. Egyházi beszéd. Egyházkerületi határozat alapján Budapest, 1900. decz. 30-án tartotta *Szász Károly*. Budapest, 1901. 8-adrét, 1—23 l.

A múlt esztendő u. n. jubileumi esztendeje volt a római egyháznak világszerte. A nemzetek azonban mint nemzetek, sehohse ünnepelték meg azt, még minálunk se, a hol állítólag a magyar királyság 900 éves fennállása is összeesett ezzel az alkalommal. Nálunk a kath. egyház ünnepelt csak s aztán mozgolódott egy-két ref. egyházkerület, de szerencsére nagyobb hullámvérések nélkül. Mondvacsinált alkalom volt ez mindenképpen, a melyhez se az evangéliumi vallásnak, se a nemzeti közérzésnek nem volt semmi köze. És a mieink itt-ott mégis részt követeltek magoknak ebből a tisztán pápista és ultramontán ünneplésből. A körmendi lelkész íme, jóelőre megirta rá az alkalmi prédikációját s áruba bocsátotta a gyengébbek kedvéért. Szász Károly pedig „*egyházkerületi határozat alapján*“ — majd úgy hangzik, hogy parancsolatára — mondta el a kezünk alatti beszédet. Sajnos, de ki kell mondanunk, hogy egyik beszédben se telhetik örömünk. Élelméskedésnek, kényszerítésnek ritkán van jó eredménye. Jó prédikációt, evangéliumi nemzeti ünnepre való jó prédikációt nemzeti nagy igazságok nélkül legkitünőbb prédikátoraink se írhatnak. Nyugodjanak hát ezek a beszédek is, a mondvacsinált alkalommal együtt békében!

(Folyt. köv.)

Faludi.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Az ev. ref. egyetemes énekügyi-bizottság** zenei albizottsága ápril. 26—27. napjain Sárospatakon fog tanácskozni, el akarván végezni az u. n. *próba-énekeskönyv* kiadása előtt még szükségesnek tartott munkálatokat. n.

— **Az ev. ref. egyetemes konvent ülései.** Addig is, míg részletes s kimerítő tudósításban számolhatunk be konventünk ez évi tárgyalásairól, röviden jelezzük azokat a tárgyakat, a melyek felett tanácskozott ez a *legfőbb testület*. Tárgyalták a megalakulás formaságai után *április 17-én* a domestikai ügyeket s a lelkesítő özvegy-árva gyámtárról szóló jelentést, *18-án* a sárospataki főiskola 600,000 koronás kölcsönkérését, a mely nem teljesítettett, — a kongrua kezelés alapszabály tervezetét, — *19-én* az *erdélyi püspöki* cím kérdését, a melynél Szilágyi Dezsőnek ezt a javaslatát fogadták el: „*A kultuszminiszteri leíratot semmi tekintetben sem tartja a konvent kielégítőnek, de ez alkalommal semmi-nemű lépést nem tesz s a miniszteri leíratot tudomásul veszi.*“ (Valaki, a ki a régi nyakas kálvinistaságra most is sokat ad, ezt a szót mondta, mint méltó jellemzést erre a határozatra: »Pfuj!«) (n.)

— **Az a.-zsolcai ev. ref. egyháznak** régtől fogva kegyes jóttevője az egész Vay-család s nemzedékről nemzedékre megnyilatkozik részéről az áldozatkészség az alsó-borsodi egyházmegye emez egyháza iránt. Legközelebb is, e hó 8-án Báró Vay Béla ő kegyelmessége, mint az egyház főgondnoka, 2000 koronát adományozott az iskolának megújítására. (v.—n)

— **A kereszt-mozgalom kísértése a protestánsok körében.** Attól ugyan távol áll a magyar protestáns közönség nagy tömege, hogy belevonassék ama botrányos hajszába, a melyet a néppárti kereszties vitézek nyakra-főre forsíroznak, de egy kellemetlen körülmény mégis bánthat mindnyájunkat s ez az, hogy akadnak meggondolatlan egyének, a kik *protestánsoknak* nevezik magukat s mégis felülnek a kereszthecceseknek, Ám, ha bosszantó is ez a jelenség, túl kell az ilyeneken is esni s nem lehetetlen, hogy még az is meg fog történni, hogy protestánsra fognak a heccmesterek némelyeket tenni, a kik aztán, mint utazó ügynökök fognak esetleg propagandát csinálni a botrány hősöknek. Ez az esetleges körülmény abból az alkalomból jut eszünkbe, hogy egy *Brázovay Kálmán* nevű úr „*Kereszt*“ című röpiratot bocsátott közre a »Szent István-társaság« által s ez az »író« úr »ev. ref. vallású«-nak mondja magát s mégis néppárti hajszára részes! Az ilyen jelenségek nem valami felemelők s másoknak, mint *kisértéseknek* nem minősíthetők. (n.)

— **Theologiai konferencia** volt e hó 15-16-17. napjain a *brandenburgi* protestánsok részére Kaftán és Soden egyetemi tanárok előadása mellett, a kik közül az első a Pál apostol felfogását ismertette Krisztus keresztjéről, az utóbbi pedig az új szövetség és szövegéről értekezett. (n.)

— **A róm. kath. egyház kongruája.** Még nincs megállapítva, sem kiutalva, de azért írhatunk róla, hogy az ultramontánok miként gondolkoznak felőle. A „*Magyar Állam*“ világosan ír: míg nem volt róm. kath. kongrua: addig jó volt az a felvétel, hogy a róm. kath. kongrua terhelje a vallásalapot, a nagyobb javadalmakat s csak ha ezek nem elegendők: legyen állam-segítség; ma már csakis *állami segítség*ből adandó a r. kath. kongrua még pedig oly módon, hogy a vallás-alapok s a nagyobb javadalmak meglevő terheit is

viselje az állam s e mellett adja a teljes kongruát is! . . . Azaz jókedvű magyar állam, add oda mindenedet a r. kath. klérusnak s azonfelül még ajándékot is adj neki, hogy aztán miből fogsz élni: arról gondoskodik a pápa Ó szentsége, meg a Zichy-család, amely az államot fogja alkotni! (n.)

— Általánosan elismerik úgy nálunk, mint külföldön, hogy a Mauthner-féle gazdasági és kerti magvak gyakran háromszor akkora termést adnak, mint sok másféle magvak. Különösen impregnált csillagjegyű répamagjai ritkítják párjukat és össze nem tévesztendőek más utánzott hasonló védjegyű, de nem impregnált répamagokkal. A Mauthner-féle magok tehát felülmúlhatatlanok és gazdáink csak helyesen cselekszenek, ha magszükségletüket mindig Mauthner féle magvakkal fedezik.

6—8
— A templom foglalások tagadása. A „Magyar Állam” 86-ik számának tárczacikkében Sz. J. a leghatározottabban állítja, hogy a kálvinistáktól a római katolikusok templomokat soha el nem vettek, hanem mindig csak visszavettek, a melyeket a kálvinisták a r. katolikusoktól jogtalanul, erőszakosan, minden igazság feifordításával elfoglaltak . . . Hogy ez az állítás vakmerő megtagadása az igazságnak, azt nem kell bizonyítani, a mint azt sem kell tárgyalni, hogy III. Károly s Mária

Terézia rendeletei, r. kath. befolyás eredményei voltak, a mit a nevezett tárczacikk író kétségbe von, azt azonban meg kell jegyeznünk, hogy a történelmi igazságoknak meghamisítása még pápai áldás mellett sem jogosult. Az igazság szentségének megsértésére nem ad jogot a pápai szentség! (n.)

A sárospataki ev. ref. főiskola tulajdonát képző, néhai Mudrány András szegi „Poklos” szőlőjében termett 1889. évi Asszú borok palackonként áruba bocsáttatnak.

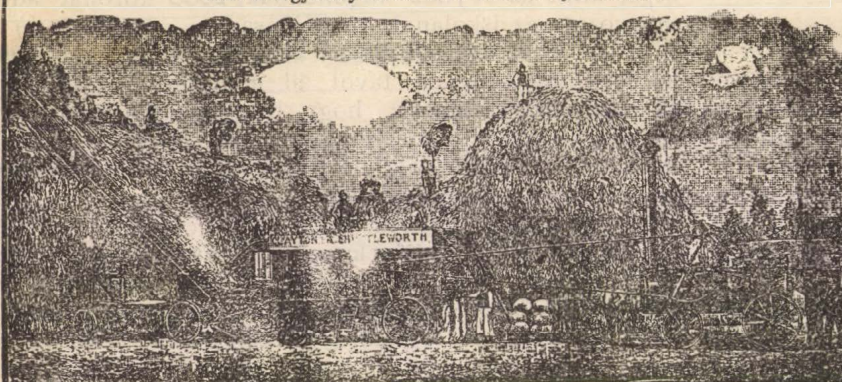
Félliteres palack ára . . . 3 korona.
Első rendű nehéz asszú félliter 4 korona.

Megrendelések: „A sárospataki fogyasztási és értékesítő szövetkezet”-hez, mint a főiskola bizományosához intézendők.

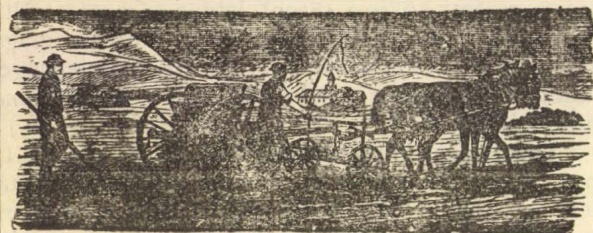
Debreceni Bertalan,
főiskolai jogigazgató.

Clayton & Shuttleworth

mezőgazdasági gépgyárosok © Budapest Váci-körút 63. sz.
által a legutányosabb árak mellett ajánlatnak:

Locomobil és gőzeséplő gép-készletek 2 1/2 egész 12 lóerőig, szalmakazalozók, továbbá járgány-eséplőgépek, lóheré-eséplők, tisztító-rosták, konkolózóók, kaszáló- és aratógépek, szénagyűjtők, boronák.

2- és 3-vasú ekék és minden egyéb gazdasági gépek.

Részletes árjegyzékek kívá-
natra ingyen és bérmentve
küldetnek.

Lincolni törzsgyárunk a világ legnagyobb
locomobil- és cséplőgép-gyára.

„Columbia-Drill”

legjobb sorvetőgépek,
szecskavágók, répavágók,
kukorica-herzsolók,
darálók, őrlő-malmok,
egyetemes acél-ekék,

Gróf Schönborn-Buchheim Ervin
beregmegyei uradalmából.

Szolyvai gyógyforrás.

Dr. Kélli, dr. Bókai, dr. Widerhoffer tanár urak és számos orvosi tekintélyek nyilatkozatai alapján kitűnő sikerrel ajánlatik: köszvény, hólyag s vizeleti szervek bajainál; csukorbetegség, hughomok, epekő; a torok és tüdőszervek bántalmainál, étvágytalanság és gyomormegbetegedéseknél.

Kitűnő ízű ital, igen üdítő víz.

Gyomor bajok elleni specificum

a Luhi Erzsébet gyógyforrás.

A gyomorrendetlen működésénél, gyomorsavtúláságos képződésénél, gyomorégés, bőfőgés, a gyomor elnyálkásodása, a gyomor és bél krónikus hurutja alkalmával kitűnően beválik; a torok, gége és hörgők idült hurutos állapotaiban sikeresen alkalmaztatik.

Elsőrangú üdítő- és asztali ital.

Poleneai gyógyforrás.

Elsőrendű diätetikus víz, legüdítőbb asztali víz, borral vegyítve kitűnő, tejjel vegyítve a legjobb nyálkaoldó-szer.

Kapható minden fűszerkereskedésben és az uradalmi ásványvizek bérletiségénél

Szolyván (Bereg vármegye.) 1—6

— Prospektus kíváratra ingyen és bérmentve. —

Felelős szerkesztő: Dr. TUDÓS ISTVÁN. Szerkesztőtársak: ELLEND JÓZSEF és Dr. SZÉKELY GYÖRGY.

Sárospatak. Nyomtatta Steinfeld Jenő az ev. ref. főiskola betűivel.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szétküldéssel egész évre 10
korona, félévre 5 korona.
Egyes szám: ára 20 fillér.

A protestáns egyház és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrés
oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: Dr. Tüdös István. „Kritikai megjegyzések egyetemes konventünk üléseire.” — Kötse István „Néhány szó a szám-
tan tanításhoz, főtekintettel a népiskolákra.” Rohoska József. „Erasmus és a reformáció Luther előtt.” — ry. „Az ev.
ref. konventről.” — Tudósító. „Az alsó-zempléni ev. ref. egyházmegye tavaszi közgyűlése.” — Szuhay Benedek.
„A felső-borsodi ev. ref. egyházmegye közgyűlése.” — Rácz Gyula. „A f.-szabolcsi ev. ref. egyházmegye tavaszi
közgyűlése.” — B. „A gömöri ev. ref. egyházmegye tavaszi közgyűlése.” — Faludi „Könyvismertetés.” — „Vegyes
közlemények.” — „Hirdetések.”

Kritikai megjegyzések egyetemes konventünk üléseire.

E lapok hasábjain a leghivatottabbak egyike kifejezést adott mindazoknak a gondolatoknak s vára-
kozásoknak, a melyek a konvent ülésezéséhez, új
alakulásához fűződhettek. Megrajzolta ama szebb
jövőknek a képét is, a mely bekövetkezhetik, ha a kon-
vent tagjai tudatára ébrednek ama nagy kötelesség-
nek, a melynek teljesítését az egyetemes ev. ref. egy-
ház rájuk bízta s megrajzolta azt a komor képet is,
mint valóságot, a mely megőrökíti a jómagával is,
az egyetemes ev. ref. egyházzal is tehetetlen konvent-
nek a működését, hogy a későbbi nemzedékek is
hadd emlegessék: volt olyan időszak, a mikor a ma-
gyar kálvinistáknak „legfőbb” közigazgatási testülete
csak tehetetlenségével adott életjelt magáról.

Fájdalom, nagy lelki fájdalom az nekünk mind-
nyájunknak, hogy a két megrajzolt kép közül az
utóbbi lett most is valósággá, még pedig — szomorú
dolog! — sokkalta komorabb színek, durvább ecet-
vonások okozta árnyalások mellett, mint a minőre
csak következtethetni is lehetett volna annak a sötét
elszomorító képnak az elgondolásakor, a melylyel
csak intést akart adni ama „legfőbb” testületnek egyik
legmunkásabb tagja, a ki előre érezte azt, hogy a
konvent a régi nyomokon fog haladni s abból a kátyú-
ból, a melybe fogantatása után nem sokára belekerült
a tiszántúliak és erdélyiek révén, aligha fog kiver-
gődni, sőt a vendégmarasztó sárral vetélkedő politikai
befolyás hatása alatt az is bekövetkezhetik, hogy ott
reked a kátyúban az egész magyar ev. ref. egyház.

Hát ott rekedt a méltóságos s főtiszteletű kon-
vent a politikai kátyúban, soha meg nem bocsátható
módon belevonva önmagával legalább egyelőre az
egyetemes ev. ref. egyházat is, mint a melynek kép-
viselésében működik törvényeink intézkedése szerint.
Egy időre, mert van reménységem hozzá, hogy a
kerületek, közöttük a tiszáninneni, ez a multjára olyan
büszke, szabadságára olyan féltékeny, a honpolgári
egyenlőség eszméjeért annyira buzgó, azért annyira
lelkesező kerület: nem fognak csak úgy egyszerűen
napi rendre térni az erdélyi püspöki cím ügyének olyan

hozzánk méltatlan, protestáns voltunkat sértő elinté-
zése felett, hanem az ügyet kiválóan propagáló erdélyi
kerület vezetése alatt, a mely mintha érezné, hogy
megmozdult lábai alatt a föld s a vallásszabadság
megszentelt menhelye a vallás üldözés harcterévé
változik át s mintha az erdélyi dicső fejedelmek szel-
lemének érintése vonult volna végig minden erdélyi
protestáns embernek a lelkén, most elhagyva az al-
kalmazkodási politikát, az igazság győzedelmét keresi:
minden kerület a saját körében fog alkalmat keresni
arra, hogy kifejezést adjon annak, hogy a méltó-
ságos és főtiszteletű konvent eljárásával nincs meg-
elégedve.

Nem habozom kijelenteni, hogy az elégedetlenség-
nek, a bizalmatlanságnak a megnyilatkozása s tudtul
adása a kerületeknek önmaguk iránt való kötelességük,
mert az az eljárás, a melyet a felekezeti egyenjogu-
ság durva megsértése alkalmából az államhatalom-
mal szemben jónak látott a konvent többsége tanu-
sítani: nem a kálvinista egyház, mint ilyen tekinté-
lyéhez való!

Ám taglalja bárki a Szilágyi-féle határozati
javaslatot ebben az ominosus ügyben, vajjon nem
szembeszökő-e annak minden szavában a meghuny-
nyászkodás, a meglapulás s az alkalmazkodás? A
kinek van érzéke az iránt, a mit egy magas testü-
letnek lehet is, szabad is, kötelessége is tenni: az
tiszta van vele, hogy azt a határozatot csak a
magas politika szent nevében lehetett hozni, de a
melyre nekünk soha sem volt, nincs is semmi szük-
ségünk.

Én úgy érzem, hogy a konvent a mikor az er-
délyi püspöki cím kérdésében azt a határozatot hozta,
saját protestáns voltát tagadta meg! Protestálni minden
ellen, a mi szabadság, a lelkiismeret joga, az embe-
riség jogai ellen irányul! Ugy-e bizony ez a protes-
tántizmus lényege? Nos: hát a főtiszteletű s méltó-
ságos konvent ezt tagadta meg akkor, a midőn ki-
mondotta, hogy nincs megelégedve a miniszter úrral, de
megnyugszik az intézkedésében! Ha ez nem megtagadása
saját elvünknek, ha ez nem lomtárba dobása multunk-
nak: akkor minden lehetséges a nap alatt.

És vajjon érdemet szerzett-e ama „legfőbb”
közigazgatási testület akkor, a midőn a szatmári, nagy-
szebeni, pécsi és a többi zárdákról volt szó, a melyek-

ből az ev. ref. vallású növendékek vallás-oktatásra ki nem bocsáttatnak, hozzájuk a vallás-tanítót be nem eresztik? Vajjon hozott-e olyan határozatot, a mely méltó visszavágás lenne magára a közoktatási kormányra, a mely nem tud érvényt szerezni saját rendeletének, vagy nem akarja a vallás-oktatást végbevitetni? . . . Dehogyan hozott! A Szilágyi Dezső főgondnok úr által Bánffy Dezsővel szemben olyan gúnyosan alkalmazott „szelíd felterjesztés” küldése ment határozatba, a melynek hogy mi lesz az eredménye, majd meglátja a méltóságos konvent is, a mely megkérdézheti akár a szabadságáról híres Zemplénnvármegyét is a miniszter elnök útján, hogy a sátorlajajhelyi kegyesrendi kir. „kath.” főgimnázium igazgatója adott-e az „eretnekek”-nek vallás-oktatásra tantermet, vagy pedig még mindig az ev. ref. egyháznak kell gondoskodnia erről; akár a Palócy s Szemere Borsod megyéjét, vajjon a József érsek zárdája lát-e már eretnek hitoktatót?

Legyünk őszinték! Világi embereink nagy többségének épen most nem akar érzéke lenni a felekezeti sérelem iránt, épen most, a mikor a tulsó tábor forrong, háborog s mindent elkövet, hogy a maga régi állását, állam-vallási s állam-egyházi jellegét visszaszeresse, arcúl akarván ütni a haladást, a felvilágosodást, az emberi szabadságot s jogokat! Megengedem, hogy a magasabb politikának a cége alatt mutatják az érzéketlenséget: de vajjon nem politikátlan eljárás-e az, a mikor a magyar ev. ref. egyház szegénypadra van ültetve, a melylyel lenézően bánik egy-egy kir. „kath.” főgimnáziumi igazgatócska, egy-egy „tisztelendő soror” és még mindenki, a kinek szerencséje van apáca-főnöknőnek lenni?! Sohasem tapasztalta még azt sem a debreceni gróf úr, sem a dunamelléki, sem a dunántúli főgondnok, hogy a mi embereinknek a miséken bármi okból s alkalomból való megjelenése a r. kath. egyház tekintélyének az elismerése, a r. kath. egyéneknek a mi istentiszteleteinktől való távolmaradása a prot. egyház lenézése? S hogy ez a nagy ellentét kiegyenlítsessék: vajjon nem az-e a magunk iránt való kötelesség, hogy a mennyiben r. kath. honfitársaink kerülnek a mi templomainkat, mi se tüntessünk az övékének a felkeresésével! Vajjon akár Tisza Kálmán, akár Szilágyi Dezső, akár Darányi Ignác miniszteri állása megrendült volna-e s ingadoznék-e, ha távol maradtak volna a „misé”-től, ha távol maradna attól a szertartástól, a melyet nem az uralkodó személyes jelenlétében tartanak? . . . A lelkiismeret jogát kétségbevonni, korlátok közé szorítani nincs hatalma senkinek sem! A ki pedig állásáért mond le lelkiismerete jogainak gyakorlásáról, az protestáns embernek nem tartható.

Nem kárhoztatás ez, hanem az igazság leplezetlen, őszinte, tartózkodás nélküli kimondása, a melytől nem irtozom, mert az igazságot szolgálni maga az élet!

Hadd szóljak arról is, a mi minket, tisztáninnieket különösen érdekel a méltóságos s főtiszteletű konvent intézkedései közül! Am vegye fontolóra bárki is azokat a nyilatkozatokat, a melyeket gróf Dégenfeld József, gróf Tisza István és Tisza Kálmán ő kegyelmessége tettek a sárospataki főiskola 600,000 koronás költsón kérvénye ügyében, a melyet mereven, sajátosságosan feltűnő közéleti tevékenységre valló s pénzügyi jártasságot eláruló főúri fölénnyel és kéztördelések kíséretében utasítottak el, vajjon nem azt olvassa-e ki azokból a nyilatkozatokból mindenki, hogy a debreceni gróf úr is, Tisza István is a sárospatakiak, a tisztáninniek ellen érzett ellenszenv

vezette őket nyilatkozataikban, a kiknek ugyanam zokon esik, hogy mernek a konventen is, egyebütt is szabad szót szólani a tisztáninniek s a kik egy-egy kegyes mosolyért, egy-egy vállveregetésért nem hajlandók, a mint mondják, a szólás jogukat skartba tenni! Nagy hiba ez! 600,000 koronába került ezúttal, máskor egyébbe, ezentúl ki tudja, hogy mibe?!

Hogy milyen igazság az, a mit ebben a kérdésben a föld-hitelintézet érdekében vallottak, arra nézve csak arra utalok, hogy *saját magunknak van pénzünk s mi másoktól tartozunk költsönt kérni, hogy a föld-hitelintézet zálog-levelei biztosabbak, mint a tisztáninneni kerület s a sárospataki főiskola együttesen!* Lehet ez is magasabb politikának a következménye, de hogy igazolható volna, arról fogalmam sincs!

Hát a protestáns érdekek hirlapi szolgálatának elaltatása javára irandó-e a „legfőbb” testületnek? . . . Ne bántsuk, mert a „félhivatalosok” úgyis adnak hiteles értesítést nemcsak a politikai, hanem a protestáns egyházi ügyekről is, okolván a protestantismust mint elvet, a szegénységért, a néptelenségért és még sok másért, a mint erről a múlt évi „Magyar Nemzet”-nek „nagy port” vert cikkei tanúskodnak!

Nem teszem bővebb megbeszélés tárgyává a kérdést, csak annyit jegyzek meg erre, meg az egész konventi gyűlésezésre, kritikái észrevételeim bevégezéseül: *a kik maguk ássák alá életüket, azoknak nem lehet joguk panaszra!* A konvent az igaz, hogy soha sem panaszkodik, de hát a főmagasságuk akkor sem forogtak nagy veszedelemben, a mikor a gályák s a verpadok uralmát létesítette a r. katholicizmus s az abszolút uralom! A kerületek, mint ilyenek, az egyházmegyék, mint közvetlen ér-ütést szemlélők: talán szintén úgy vélekednek, mint a konvent?! Ha igen, úgy adjanak teljes elismerést a konventnek s magasztalják egész az évig! Ha nem: akkor nyilatkozzanak meg s adják tudtára a „legfőbb” testületnek *hivatalosan* is azt, a minek mi itt adunk kifejezést, hogy nem érti s nem akarja érteni a konvent azt a helyzetet, a melyben a magyar ev. ref. egyház van, a mely helyzet állandósítása gyalázata lesz az országnak, a kormánynak és mindenek fölött *önmagunkat fog megbélyegezni!*

Dr. Tüdös István.

ISKOLAI ÜGY.

Néhány szó a számtan tanításhoz, főtekintettel a népiskolákra.

III. A tanítás helyes módja.*

(Folytatás és vége.)

Az előző közleményekben a számtani tankönyvek hibáiról szólva, rámutattam, hogy sok esetben ezek okai a tanítás sikertelenségének, tehát a jó tankönyv már maga fél siker.

Jó tankönyv mellett is kiváló fontosságú tényező azonban a helyes tanítási eljárás. E szempontból az első közleményben, a tanítás sikertelenségének okait vizsgálva, elkezdtem rámutatni az itt előforduló hibákra s általánosságban, a hibákból folyólag, követendő eljárásul a logikus tanítást ajánlottam.

Hogy miben áll a logikus tanítás, azt akarom most végezetül röviden elmondani. Tudom, hogy sokszor hallott dolgokat fogok ismétetni, de mint épen a bevezető részben mondtam, ez nem árt s talán egyesek hasznát vehetik.

A két első közleményt lásd a „S. L.” 10. és 11. számában.

A számtan tanítás módszerének általános elveiből kell első sorban a legfőbbre rámutatnom, melyet mindenki ismer, de sajnos sokan nem követnek.

Régen belátták, hogy a számtan, mint elvont tudomány csak úgy lesz sikeresen tanítható s a pusztá számfogalmak csak úgy vésődnek be a kis gyermek elméjébe, ha azokat konkrét tárgyakon érzékeli s arról vonja el. Szóval szemlélet lehet csak a számtan tanítás helyes kiindulási pontja nemcsak a népiskolában, de még a középiskolákban is. Az alsó fokon e szemlélet tárgyszemléltetés, felsőbb fokon azonban sokszor elég a nevezett szám is. Nem terjeszkedem most itt ki a szemléltetés helyes módszerének ismertetésére, a szemléltető készülékre, hanem tovább menve, ismét mint ismert dolgot hozom fel, hogy a helyes tanítási eljárás szerint a szemlélet után következő fok a tiszta szám fokozata, azaz a szemléltetett tárgyakkal vagy nevezett számokkal előállított számviszonyok, műveletek gyakorlása elvont számokkal.

A szemléltetés, a megértetés, a tiszta számokkal való számolás a gépies begyakorlás szolgálatában áll.

A számtanítás általános célja szerint azonban a harmadik fok, az alkalmazott feladatok szolgálják leginkább a mindennapi élet szempontjából a tulajdonképeni begyakorlási fokot.

Az alkalmazott feladatok általános kellékeiről már szólván, itt különösen a megoldásuk módját, az itt követendő elemzést akarom elmondani. E helyes módszer lényege abban áll, hogy az alkalmazott feladatok megoldási módját természetszerűleg kínáló hármas alfokozatra osztsuk s e fokozatokat mindaddig szigorú következetességgel keresztül is vigyük, míg az a gyermek vérebe nem ment; az először hosszadalmasnak és nehéznek tetsző eljárás később mind rövidebb és könnyebb lesz s bőven kárpótol a ráfordított időért.

Az alkalmazott feladatok megoldásának e hármas fokozata a *paedagogiai*, *logikai* és *számtani* fok.

Az első, vagyis paedagogiai fok nem más, mint a tanító által elmondott alkalmazott feladatnak a gyermek által való ismételése. Általánosan tudott dolog, hogy a kérdéseket, tehát a feladatokat is az egész osztályhoz kell intézni s csak azután szólítani fel egyeseket a felelésre, itt a feladat megoldására. Miután a feladatok a dolog természete szerint a legtöbbször nem bírnak a kérdés ama kellékével, hogy minél rövidebbek, egyszerűbbek és világosabbak legyenek, mert hiszen sokszor hosszabb, esetleg mesterségesen is bonyolult és kevésbé világos feladatokat is kell adnunk: lehetetlen addig a megoldáshoz fognunk, míg arról nem szereztünk meggyőződést, hogy a tanuló a feladatot megértette-e. Ha e fokát a példa megoldásának nem tartjuk meg, a bekövetkező azon eredmény, hogy a tanuló a feladatot nem tudja megoldani, az eseteknek legalább felében azon fokra vezethető vissza, hogy a feladatot, legtöbbször figyelmetlenség miatt nem értette meg, ha megértés mellett ezt tudná is s így a kiszámítást sem végezheti el, bárhogya tudja is a műveletek végzésének gépies módját.

Ha meggyőződünk arról, hogy a tanuló a feladatot megértette, térhetünk át a második fokra, a logikai elemzésre a feladatnak hogy úgy mondjuk elméleti megoldására, az abban előforduló számviszonyok kifejtésére, az alkalmazandó műveletek kikerestetésére. Követeljük meg e fokon a tanulótól, hogy a feladatban foglalt kérdésre az elemzés után feleletet adjon, mondja meg az eredményt a példa mennyiségei és a köztük levő számviszonyok alapján kifejezve. Természetszerűleg egyszerűbb alkalmazott feladatokat vévén fel előbb, kiváló gondot kell fordítanunk arra, hogy már ezeknél hozzászoktassuk növendékeinket az eredmények ily módon való kifejezésére; ne engedjük meg, hogy a példa könnyűsége miatt mindjárt az eredmény számértékét mondják meg, mert akkor az összetettebb és oly feladatoknál, hol ezt azonnal nem tudják megtenni, önbizalmukat veszítik s az elemzésnek elhanyagolása miatt a megoldásra sem lesznek képesek.

Magának a logikai elemzésnek következetes keresztülvitelére leghelyesebbnek tartom egy feladaton azt az

általam helyesnek tartott módon bemutatni. Megoldandó volna pl. ez a feladat: Mennyibe kerül 58 q. búza, ha 7 q. ára 112 K.?

E feladatnak elemzése ez volna: 58 q. ára az 1 q. árának 58-szorosa; a feladatban azonban csak 7 q. ára van közvetlenül megadva, ebből kell előbb az 1 q. árát kiszámítani; 1 q. ára a 7 q. árának, vagyis 112 K.-nak a 7-ed része; 58 q. árát kaptam tehát, ha a 112 K. 7-ed részének szorzatát veszem.

Egyszerűbb, csak egy művelettel megoldható feladatoknál természetesen ezen elemzés is egyszerűbb.

Ha az elemzést végrehajtottuk, az eredményt a műveletek szerint kifejeztük, akkor következik a feladat tulajdonképeni megoldása, a kikeresett műveletek végrehajtása.

E hármas fokozat megtartása mellett az alkalmazott feladatok sikeres megoldásának feltétele maguknak a fokozatoknak feltétele.

Első kellék tehát a növendék figyelme; második a következetesen és még a legegyszerűbb feladatoknál is szigorúan keresztülvendő elemzés szempontjából a természetes ítélőképesség; harmadik, a tulajdonképeni megoldás szempontjából a műveletek gépies végzésének minél nagyobb tudása.

A figyelem biztosításának módszere itt sem más, mint egyéb tárgyaknál, változatosság a példákban és a gyermek érdeklő feladatok felvétele.

A logikai elemzéshez szükséges természetes ítélő- és következtető képesség bizonyos mértékben már meglevő tulajdona a tanulónak; a tanuló kötelessége ennek csak a tovább fejlesztése folytonos gyakorlás által. A műveletek gépies végzésének minél nagyobb fokú tudása pedig a számtanítás középső fokának, a tiszta számokkal való számolásnak lehető bő gyakorlásával érhető el.

Befejezem már is hosszúra nyúlt hozzászólásomat. Célom az volt, hogy a sokak által ismert, de kevesek által követett elveket felújítva, kinek-kinek figyelmét ezekre s ezek követésére irányítsam. Nem várok e soroktól mélyreható változást, de erős a reményem, hogy teljesen sikertelenül sem írtam meg.

Csak az ügy érdekében kívánom, hogy e siker minél nagyobb legyen!

Kötse István.

TÁRCA.

Erasmus és a reformáció Luther előtt.

(Folytatás.)

1479 ben nagy pestis járvány dühöngött Deventerben, a melynek Erasmus anyja is áldozatul esett. Az udvarukbeli összes lakók kihaltak, egyedül csak a gyermek menekült meg a haláltól. Ebben a szomorú helyzetben nem tudott mást tenni, mint visszatérni Goudába, az atyjához. A véletlen szerencsétlenség azonban úgy hozta magával, hogy néhány nap múlva az is meghalt, valószínűleg az oda is elhurczolt járványban. Most már teljesen egyedül állott a világban, vagy — a mi még rosszabb — kapzsi gyámoknak a gondnoksága alatt, a kik az ő és testvére⁶ csekély kis apai örökségében kényök-kedvök szerint gazdálkodva, legokosabbnak tartották, ha gyámoltjukat az „Istennek szolgálatára” ajánlják s bedugják valami sötét zárda biztos falai közé.

A gyámok ama céljához képest Erasmusnak Her-togenboschba kellett mennie, hogy egy ottani barátiskolában készüljön elő a szerzetesi életre. Soha erre a pályára, általában a papi pályára semmi kedve nem

⁶ Erasmus leveleiben nehányszor említést tesz egy testvéréről is, máskülönbén mit se tudunk róla.

volt Valami legyőzhetetlen ellenszenvet érzett már gyermekkorában, ép úgy, mint későbbi éveiben is minden iránt, a mi zárdai és a sors szeszélyeképen épen a gyűlölt életmódot kellett folytatnia ifjúságának legszebb évein keresztül. Nem a zárdai szigor, nem a csöndes magány riasztották őt vissza, hanem a zárdai feslettség és a csöndes tunyaság, a mely környezetének kizárólagos életelemét képezte. A zárda belsejének Erasmus által vázolt, nem minden pontjában elfogulatlan, de mintegy természet után fölvetett rajza más helyen lesz bemutatva, itt csak annyit említsünk meg, hogy a hertogenboschi barátoknak is az volt egyik fő-fő paedagógiai elvök, hogy „ha valamely élénk természetű és kora értelmű fiú került kezeik közé, e tulajdonságokat rossz bánásmóddal, korholásokkal, fenyegetésekkel igyekeztek belőle kioltani és fokozatos butítással a kolostori életre alkalmassá puhítani.”⁷ Ebben a szörnyű iskolában töltött Erasmus 2 esztendő, mindazáltal tanító mesterei nem tudták annyira vinni vele, hogy a Hegius professor által lelkében elhittett magvakat terméketlenné tegyék s a Sinthemius és Agricola jóslatait szegyenben hagyják. Hiába volt minden marasztalás, kecsegtetés a barátok részéről, hiába a rábeszélés, majd fenyegetés a gyámok részéről, Erasmus tovább maradni nem bírt, odahagyta Hertogenboscht s hazament Goudába. Állítólag onnan is a pestis miatt kellett elmennie. De bizony más dögghalál volt az, a mitől ő futott, menekült!!

Itthon természetesen nem lehetett nyugodt maradása. Egyik gyámja, az ő legelső iskola-mestere, *Winkel Péter* minden erejét s az ifjúra gyakorolható minden befolyását arra igyekezett fordítani, hogy rábírja azt a barátsuha felvételére s valamely kolostorban a szerzetesi fogadalmak letételére. Az ekkor már 15 éves ifjúnak megvoltak a maga tervei tanulmányainak tovább folytatására vonatkozólag. Pénzzé tenni a kis ingatlant s az összegből valamely egyetemre menni, ez volt a kívánsága. Minden erejét összeszedte tehát, hogy a Winkel befolyása alól meneküljön s rendelkezéseinek ellenesze-güljön. Egyelőre azonban maradt minden a régiben. Otthon nem maradhatván s pazarolni idejét sem akarván a *Delft* melletti *Sion* nevű kolostorba ment, a hol nagy buzgalommal feküdt neki az ő kedvencz tanulmányainak, különösen a görög és latin klasszikusoknak.

Meddig maradt Sionban, nem lehet pontosan tudni. 1486-ban belépett a Gouda határában levő *Emmaus* nevű zárdába s itt érte utól sorsa, a mit bizony ő sem kerülhetett ki. A mitől mindig vonakodott; a mi iránt a legnagyobb ellenszenvvel viseltetett, az ime kikerülhetetlen volt rá nézve: szerzetessé lett. Eddigi élete, igazán a bölcsőtől kezdve, oly sok hányattatáson ment már keresztül, hogy szinte belefáradva a küzdelembe s nyugodt élet után vágyva, engedett a minden oldalról meg-megújuló rábeszéléseknek s letette a szerzetesi fogadalmat. E rábeszélésekből különösen egy ujonnan került barátját, valami Cantelius nevű illeti a legtevékenyebb rész. Kecsegtetésének magvát az képezte, a mi után Erasmusunk nagyon vágyott: nyugalom és könyvek.

Az Emmausbeli kolostori élet eleinte nagyon jól és kedve szerint folyt, a bánásmód ellen sem volt panasza, tanulmányainak szentelhetette, úgy szólván minden idejét. — Tanulmányainak főtárgyait most is a görög és római remekírók képezték, a melyeknek elegáns, szép stílusát korán elsajátította. Szép sikerrel művelte a latin költészetet. Verseiből derült kedély, ragyogó értelem és már akkor is csipős elmeél világlik ki. *Epigrammata*,

Carmina varia, *Carmen de senectutis incommodis* fennmaradt műveinek egy részét ebben az időben írta. A zárdai életnek régi ismerete, a szerzetesi feslettségnek, romlottságnak közvetlen szemlélése már korán a vallásos és egyházi visszaélések bírálgatására vezették. Legelső műveinek egyike, a mit 20 éves korában írt: *De contemptu mundi*, a világ megvetéséről. Ezt az értekezést tulajdonképen egy *Dirk* nevű haarlemi embernek a felszólítására írta, a ki Jodocus Jónás nevű unoka-öccsét a szerzetesi életre akarta adni. Magának a dolognak természetéből, a szerző feladatának megfelelőleg is az következett, hogy egyáltalában ne hallgassa el saját véleményét és ne titkolja el gondolatait a zárdákat és a zárdai életet illetőleg. Így lett aztán a megrendelt munkából, — a melynek czélja és feladata a világ megvetése és a szerzetesi élet dicsőítése lett volna, — a kolostoroknak, az azokban folyó életnek s az ott tartózkodóknak részrehajlatlan, szigorú bírálata. Elismerte az ifjú Erasmus ebben a munkájában és pedig ékes szavakkal, a magányosságnak előnyeit a fiatal emberre nézve s szembe állította ezekkel azokat a veszedelmeket, a melyeknek ki van téve a nagy világban; ajánlotta, javasolta is a kolostori életet; de csak olyan kolostorban, a hol az erény otthon van s az istenfélelem uralkodik, ha pedig ilyet nem lehet találni, van jó és becsületes ember elég a világon, — az azokkal való érintkezést kell keresni a fiatal emberek számára. Ez értekezés folyamán lesz még alkalmunk Erasmus ez ifjúkori műveiből egyet-mást megismertetni, ott a hol a római egyház ellen intézett támadásokról lesz szó; most ennyi is elég annak a bizonyosságául, hogy Erasmus jókor ellen tétbe helyezkedett a római rendszernek egyik fontos és lényeges intézményével, a szerzetességgel, a melynek feladata volt a pápai székhez való föltétlen engedelmes-ség alapján a pápai korlátlan hatalomnak mindenütt a világon érvényt szerezni.

5 évet töltött Erasmus az Emmaus kolostorban. Szabadság után epedő lelke azonban kifelé vágyott, a nagy világba, ki, valamely őt megillető körbe, a mit itt a sötét, középkori tudatlanság és szellemi tunyaság hajlékában föl nem találhatott. 1491-ben *de Bergues* cambrayi püspöktől meghívást nyervén, hogy lakjék nála, kész szívvel költözött oda s menekült a sötét falak közül. A püspök feloldotta kolostori kötelmei alól; ő azonban ezzel nem elégedett meg, hanem saját püspökétől s felettes hatóságaitól is kikérte a felmentést. Nisard⁸ ebben a tényben s különösen abban, hogy távozása után is megtartotta a kolostori egyenruhát, már a félénk és gyöngye karaktert látja. Igaz, hogy Erasmus félénk és olykor igen is alkalmazkodó természet volt, de azért nem lehet minden tényének kútfejiül a félénkséget tekinteni. Ő rendes, pontos és pedans ember is volt s az említett tényeket talán inkább ebből a tulajdonságából lehetne következtetni. Elvégre ő betartotta pontosan a szabályokat s ha meg, a mint Nisard is megengedi nem volt többé kötelező reá nézve a csuha-viseles, akkor egyáltalán nem is lett volna mitől félennie.

1492-ben pappá szenteltetett, 1496-ban pedig engedélyt nyert arra, hogy theologiai tanulmányok végett Párisba utazzék. A cambrayi püspök rezidenciájában töltött 5 év után tehát beiratkozott a *Standonée János* rektorsága alatt álló Montaigu-kollégiumba, a mely az Erasmus által látogatott eddigi intézetek között talán a legnyomorultabb volt ellátás tekintetében; a mi pedig a theológiát illeti, nem volt az egyéb a legvaskosabb scholasticánál. Ezért is, de meg mivel attól félt, hogy ha

⁷ Nisard: Tanulmányok a renaissance és a reformáció korából.

⁸ I. m. 19. lapon.

belemerül a theológiába, valami olyat követ el, a mit eretnekségnek minősítenének, nagyobbára kerülte az előadásokat, a mik különben is Duns Scotus szellemű vitatkozásokból állottak.⁹

Igazán azt kellene hinnünk, hogy valami kegyetlen balvéggzet üldözte a szegény ifjút kellemetlenebbnél kellemetlenebb helyzetekbe, ha nem tudnók azt, hogy a már eddig vázolt iskolai nyomorúságok tulajdonképen az a korbéli iskolázás karakteréhez tartoznak. Itt bizony Erasmus nagy nyomorúságban volt, de azért folytonosan, fáradhatatlanul dolgozott. Szorgalmasan tanult s ezen kívül másokat is tanított.

Ha egy kis pénzhez jutott, azon első sorban görög munkákat vett, aztán ruhaneműt szerzett be. Gyakran be-bekopogtatott a jóakaróknak ajtaján is, de bizony nem sokra ment, mert jóakarata nál egyebet nem igen kapott. A cambrayi püspök is megfedkezett róla, holott ettől igen sokat remélt, egy másik u. n. pártfogója De Weere marquisné, a ki pedig maga ajánlkozott a jeles ifjú anyagi támogatására, szintén nem felelt meg a hozzáfűzött várakozásnak. Talán épen az ilyenek miatt találta későbbi éveiben főgyönyörűségének, ha szorgalmas, de szegénysorsú tanulókon tehetségéhez képest segíthetett.

Párisi időzése alatt már igen szép hírnévnek örvendett, művei általános tetszéssel, sőt bámulattal találkoztak. Több kiváló kortársával közelebbi ismeretségbe jutott, tiszteletet, becslést vívott ki magának, míg ellenben a szerzetesek esküdt ellenségeivé váltak azokért az éles és csípős megjegyzésekért, a mikkel alkalom adtán kikikelt ellenök.

Megunván a collegiumot, ott hagyta azt s egy angolnak a szállására költözködött, a ki bizonyos *Montjoie* előkelő angol lordnak a párisi collegiumba járó két fiával lakott ott. Ennek az ismeretségnek sokat köszönhetett. Az angolok ugyanis nagyon csalatkoztak a párisi kollégiumban, mint a melynek nincs egyetlen tanára sem, a ki nevelni vagy tanítani tudna, visszatértek hazájukba s kevéssel azután meghívták Erasmust Angliába. Ő elfogadta a meghívást s odahagyta Párist. Ettől kezdve felváltva utazgatott Angliába, Franciaországba, Hollandiába, Olaszországba. Első angliai tartózkodása rövid idejű volt, de elég ahoz, hogy közelebbi ismeretségbe jusson *Henrik* herczeggel, a későbbi VIII. *Henrik* királlyal, *Morus Tamás* lordkancellárral, *Warham Vilmos* canterburyi érsekkel, *Colet Jánossal*, a szent Pál templom dékánjával s más előkelő egyéniségekkel. Alig egy év múlva visszatért Franciaországba, majd Hollandiába s készült egy régóta táplált vágyának, — egy olaszországi utazásnak — a teljesítésére.

1506-ban indult útnak Ekkor már, mint európai hírvű tudóst üdvözölték mindenütt. Meglátogatta Bolognát, Paduát; volt Turinban, a hol a theológiai tudori címet felajánlották neki; Velenczében, a hol kiadta „*Adagiáit*” a híres *Aldus Manutius* nyomtató műhelyében. És volt Rómában. Mint a későbbi nagy reformátor Luther, úgy ábrándult ki most Erasmus a „szent városból,” különösen annak papságából. Ez a római út megerősítette őt abban a korábbi meggyőződésében, hogy az egyház és a papság tele van romlottsággal, vallástalansággal, erkölcsstelenséggel. Itt már bő adatokat gyűjthetett, ama később megirandó műve (*Morias enkomion*) számára, a melyben korának vallásos és egyházi ferdeségeit, hibáit, visszaéléseit oly keserű gúnnyal ostromozta. Látta, hogy

a papság szörnyű tudatlanságban és erkölcsi feslettségben van; közvetlen közelből, saját szemével látta, hogy Krisztusnak u. n. földi helytartója, a pápa, nem a híveinek lelki üdvét munkáló jó pásztor többé, hanem a saját önző érdekeiért harczoló nyers katona, a ki a béke munkái helyett többre becsüli a vér engeszt s az alázatosság széke helyett saját „szentséges” lábaival sarkantyúzott ménen feszelegve bámulatja magát az általa elbutított népek ezreitől.¹⁰ Erasmust Rómában is mindennütt a legnagyobb előzékenységgel fogadták. Megismerkedett *Medici Jánossal*, a nagy Medici Lőrincz legifjabb fiával, a későbbi X. Leó római pápával, számos bíbornokkal s más előkelő állású egyékekkel. Szívesen marasztották, díszes állásokkal kínálták, de ő angolszászi barátainak és Maecenásainak, különösen VIII. *Henrik* királynak a sürgető meghívására inkább a szigetországot választotta. A réthi alpokon keresztül, Constanzt felé Hollandiának tartott s miután Antwerpenben és Leuweenben rövid időt töltött, útnak indult Angliába. Utazgatásai közben is folytonosan dolgozott, lóháton is elmélkedett, rendezgette eszméit s a mint a legközelebbi állomásra ért, a fejben kidolgozott részt papírra vetette. Így folytatta pl. ez angliai utazása alatt azt a munkáját, a melyet Rómában kezdett volt meg.¹¹

Anglia partjaira érve, ment egyenesen Londonba régi barátaihoz. Ezek ujra kísérletet tettek arra nézve, hogy a kiváló tudóst ott marasztalják. *Warham*, a canterburyi érsek, a ki előbb pénzzel is segítette, megkínálta az aldingtoni papsággal, de ezt Erasmus nem fogadta el. Nem neki való volt ez az állás, a melyben éjjel-nappal az alárendelt néppel kellett vesződnie.¹² Majd *Morus* hívta meg a cambridgei egyetemre, a görög nyelv tanárának. Ezt az állást elfogadta ugyan, de csak rövid ideig tartotta meg. Szabadság kellett neki, a legteljesebb szabadság, hogy kedve szerint dolgozhassék s kizárólag az ő kedvencz tanulmányainak éljen; nem is engedte lekötetni magát semmiféle hivatal nyűge által.

Az 1509. évben, épen a *Morus Tamás*nál való tartózkodása alatt fejezte be „*Morias enkomion*” vagy *Stultitiae laus* című híres munkáját, a mely megjelenésekor óriási feltűnést keltett. Rövid idő alatt számos nyelvre lefordították; még Erasmus életében 27 kiadást ért, melyeknek egyikét a híres *Holbein* csípős gúnyképekkel illusztrálta. Fejedelmek, magas állású papok olvasták s állítólag magának a pápának is a kezébe került. Alig volt irodalmi termék abban az időben, a mely az egyházi ellenzéket jobban feltűzelte volna, mint ez. A népszerű mű azonban felszította szerzője ellen a papság gyűlöletét. Bizonyos *Stunica* nevű, a ki hevesen kikelt Erasmus ellen, azt mondja, hogy „ezt a munkát — úgy látszik — az ördög diktálta tollba.” Maró gúnnyal, találóan festi az a papok és szerzetesek tudatlanságát, erkölcsstelenségét, mialatt hangosan panaszkodik a felett, hogy a keresztyénséget már szinte elborítja a sok külsőség, szertartás és egyházi pompa. Kilátszik az egész munkából, hogy Erasmus teljesen tisztában volt már azzal, hogy a keresztyénség őseredeti tisztaságából csaknem mindent elveszített; hogy a keresztyén élet is el van fájulva, meg van mértelyezve; s meg volt győződve a felől, hogy mindazokon a bajokon, a melyekben az

⁹ *Beatus Rhenanus*: Epistola ad Caes. Carolum V. Anno 1540. „Erasmus scotista factus est” . . . egyáltalán nem abban az értelemben veendő, mintha ő Scotus hívévé lett volna. Scotistának nevezték a Montaigu collegium hallgatóit általában.

¹⁰ II. Gyula, a harczias pápa, az egyházi államra vágyó francia királyon és német császáron fényes győzelmet vett s ép az Erasmus ott tartózkodása alatt ünnepelte imperatori diadalát, 1509.

¹¹ Merle d' Aubigné i. m. 63. l.

¹² „. . . pastor, qui diu, noctuque subjectum plebem institueret . . .” *Beatus Rhenanus*. i. m. 37. lap.

egész egyház szenved, már csak egy gyökeres reformáció segíthet.

Erasmus nem sokkal e művének befejezése után odahagyta Angliát, visszaútazott hazájába s miután rövid ideig Brüsszelben tartózkodott, majd ismét különböző utazásokat tett: 1516-ban hosszabb s majdan állandó tartózkodásra *Baselbe* költözött. Itt érte őt a Luther fellépése, innen gyönyörködött ő először a lelkiismereti szabadság nagy hőisének bátor föllépésében; s később is innen nézte félelemmel és aggodalommal az új áramlat által felkorbácsolt hullámokat, amint azok hömpölyögve ragadják magokkal a velők szemben úszni nem tudókat. Ő csak nézte mindezt, de szólni már nem tudott. Fölemelte olykor-olykor gyöngeszavát, de túlkiáltotta azt a merész kormányos mennydörgő hangjával. Itt már az első Erasmus letűnt, a második Erasmus meg nem tudott ura lenni annak, a mit amaz elkezdett. A papíron, az elméletben ő volt a vezéregyéniség, a ki a tudomány világító fáklyájával bevilágított a sötét helyekre, be az évszázadok óta bemo hosodott sirboltokba is, de gyöngye keze már nem bírta forgatni a fegyvert, hogy a tettek mezején harcoljon is aztán a sötétségnek ama fölriasztott rémeivel. „Világosságot gyűjtani! így a sötétség magától eloszlik,” ez volt az ő jelszava az egyházi reformációban. Hogy ez így nem vált volna be, mutatják az oly sokszor meghiusult reformkísérletek; de hogy Erasmus ama jelszavának megfelelő munkásságával rendkívüli fontosságú szolgálatokat tett a reformációnak, az kétségen felül áll.

(Folyt. köv.)

Rohoska József.

KÖZÉLETÜNK.

Az ev. ref. konventről.

A három évre újra alakult konvent első bemutatkozása megtörtént f. hó 17—20 napjain Budapesten, a Lónyay-utcai főgimnázium dísztermében. A napi sajtó több-kevesebb elfogultsággal s kisebb-nagyobb szakértelemmel szétröpítette már, hogy miket és miként végzett az újított testület s a nagy közönség már tájékozva van a felől, hogy óvatosság, körültekintés, galamb-szelidség és kigyó-okosság dolgában méltó folytatása ez a konvent az előbbinek. „A ki téged jobb felől arcúl ütend, fordítsd annak a másik oldalát is” — mondotta a mi nagy mesterünk s „a felsőbb hatalmasságoknak minden lélek engedelmes legyen” — mondotta a mi nagy apostolunk s ez örök szép elvek alkalmazásában az újított konvent felül tudta múlni elődeit is. Javunkra-e, kárunkra-e? Ki tudná azt megmondani?!

Az ülések sora 17-én d. e. 10 órakor kezdődött. Egy-egy új alak tűnt fel a sűrűsödő gyülekezetben itt is-ott is. Szerettek volna némelyek a lelkekbe látni azonnal. Ki vagy, mi vagy, mit várhat tőled az anyaszentegyház libegő hajójának népe? A nagy sokaság azonban a régiekből állott, a kik ismerősökként köszöntötték egymást s az otthon maradtakról és nem a tenni valókról kérdezősködtek... „Békesség ti nektek!” — mintha ez a szózat járt volna szét a sorok között alkonyi szellő módjára és mire az elnökség elfoglalta megszokott helyét és megcsendítette a csendre hívogató csengetyút: lőn nagy csendesség és nagy békesség!

Kun Bertalan püspök mindig szép imádságaiból elrebbent egy, a legszebbek közül, az örök világosság

és az örök bölcsesség Istenéhez s úgy tetszett, mintha a hírlapírók ajkai is mozogtak volna. Edes áhitattól megtelten leste aztán mindenki, hogy mi mondani valója van a világi püspöknek — ebben a forrongó, keresztűző és kereszt-aggató világban?! A hallgatóság számára fentartott helyeken ott várakozott az arany fiatalság, talán egyetemi hallgatók is közöttük s velők néhány új próféta a próféta-fiak között, a kik kijelentések után sóvárogtak, a melyekből biztatást meríthessenek a további küzdelemre s bátorítást a nemes harcra... És *Tisza Kálmán* üdvözölvén a konvent egybesereglett tagjait, csak annak igazolására kívánt szorítkozni, hogy nincs igazuk azoknak az irkáló kálvinista atyafiaknak, a kik azt hirdetik, hogy a zsinattartás ideje megérkezett, mert a történelem tanúsága szerint az országgyűlések összehívásánál is az előző gyűlések bezárási ideje volt az irányadó és nem azok kezdete. Ezután ideiglenes jegyzőül felkérte *Sass Bélát* és *Molnár Bélát* s a konvent üléseit ilyen módon megnyitotta.

Mielőtt a közönség érzelmei megnyilatkozhattak volna, felállott *Kun Bertalan* és szólt melegen. Üdvözölte ő is a konventet, de mindenekfelett elnöktársát, *Tisza Kálmánt*, a kinek megengedte Isten, hogy boldog családi körben megülhette a múlt év decemberének 16. napján születésének 70-ik évfordulóját. A konvent éljenzett, az üdvözölt meghajította ősz fejét s megkezdődött az alakulás.

Sass Béla jegyző felolvassa, hogy kiket választottak meg a kerületek a konvent rendes és póttagjává és kik jelentek meg a választottak közül. Dunamellékről Dr. Nagy Dezső, Tiszántúlról Dóczy Imre, Erdélyből Sándor János, Pokoli József, Váró Ferenc nevei hangzottak újak gyanánt, a többiek — egykét tag kivételével mind a régiek. Legott megindultak a választások is. Jegyzőkre, bírósági tagokra készen állottak már a nyomtatott nevekké bejegyzett lapok (gr. Dégenfeld József mester ezekben!): az egyeseknek gondolkozniok sem kellett, csak szavazniok. Így szokás ez a mai világban általában, miért ne volna hát így a konventen is?!... A legszebb pedig a dologban az, hogy a kiszemelték — csupa kényelemből — szavaznak önmagukra is s ilyen módon a szavazatok teljes számával jutnak nagy bizalmi állásokhoz és az állásokkal járó tisztességhez. Falusi ész jár mai napság olyan alantasan, hogy ne tudja érezni a saját becset...!

Jegyzőkké lettek: *Sass Béla*, *Radácsi György* papi, *Molnár Béla*, Dr. Nagy Dezső világi részről. Új csak ez az utóbbi, a ki György Endrét lesz hivatva helyettesíteni. A rendes bíróság tagjai: Antal Gábor, Dr. Bánffy Dezső, Bernáth Elemér, Gr. Dégenfeld József, Fejes István, Horthy István, Mezey Albert, Molnár Béla, Sándor János, Szabó János Szász Károly, Szilágyi Dezső. A rendkívüli bíróság tagjai: Antal Gábor, Baksay Sándor, Br. Bánffy Dezső, Dr. Bartók György, Bernáth Elemér, Dr. Darányi Ignác, Gróf Dégenfeld József, Fejes István, György Endre, Horthy István, Kiss Aron, Mezey Albert, Molnár Béla, Jámor János, *Sass Béla*, Simó Lajos, Szabó János, Széll Kálmán, Szász Károly, Szilágyi Aron, Szilágyi Dezső, Br. Vay Béla és Dr. Vécsey Tamás. Tisztes, tekintélyes névsorozat, a mi azonban senkit sem gátolhat meg abban, hogy Karap Ferencz, Szilassy Aladár, Cziike Lajos és Bartha Lajosnak kimaradt neveit sóhajttással ne említse!... Hogy épen Cziike Lajosnak, a pápai főiskola gondnokának, a tatai egyházmegye kiváló esperesének miért kellett a bírák sorából, mint konventi

rendes tagnak, kimaradnia, — azt a sorozat összeállításának lelke tudhatja csak. A bíróság új tagjai felesküdték.

Es kezdődött az egy teljes nyomtatott ívre terjedő tárgysorozat lemorzsolása, miután előbb felhívta az elnökség a tagokat a bizottságokba való beiratkozásra s a bizottságok forma szerinti megalakulására.

Először is köszönettel vette tudomásul a konvent, hogy az ev. ref. egyház egyeteme 1900-ra a 200,000 kor. államsegélyt megkapta. (Némelyik napilapban ez az összeg 300,000-re növekedett, hogy annál nagyobb legyen a felekezeti egyenlőség — a papíron!) Jött aztán a közalapi bizottság terjedelmes, mindig gondos és érdekes jelentése, de a mit rendszerint nem szokott a Konvent figyelemmel hallgatni, mert nincsen hozzá előkészülve úgy, hogy igazán tudna iránta érdeklődni. Csak egyes kényesebb tételeknél, vagy a helyi érdekeket erősebben érintő pontoknál szokott e jelentés körül némi élénkség mutatkozni. Pl. hogy mennyi összeget ajánlottak meg az egyházak 1900-ra s mennyi ebből a hátrálék a különböző kerületekben? ... Azt már alig hallja valaki — mert rendes dolog! — hogy a tiszáninneri egyházkerület most is elől jár a pontosságban, a csekély hátrálék törlesztésében, az aránylag nagy évi járulék befizetésében; pedig jelent az valamit felfelé és lefelé, a nagyokra és kicsinyekre egyaránt, hogy Erdélynek több, mint 4 ezer, Tiszántúlnak több, mint 21 ezer, Dunamelléknek több, mint 6 ezer s Dunántúlnak több, mint másfél ezer koronányi hátrálékával szemben Tiszáninnen összes hátráléka nem éri fel a 200 koronát. A Konvent egykedvűleg tudomásul vette mindezt, mind pedig azt, hogy a közalap összes vagyona a Jordán-alapítvánnyal együtt 2.463,910 kor. 16 fillér, (tavaly 2.233,710 kor. 16 fill.) volt 1900-ban s tekintettel erre az eredményre, a bizottságnak következő költségvetési tervezetét is elfogadta: 1. Tőkésítésre fordítandó 64,890 kor. 09 fil (tavaly 58,283 kor. 30 fil.); 2. Missiói segélyre 40,541 kor. 28 fil. (tavaly 36,124 kor. 52 fil.); 3. Özvegy-árva gyámintézetre 25,956 kor. 01 fil., (tavaly 23,313 kor. 34 fil.); 4. Egyszersmindenkori segélyekre 17,934 kor. 52 fil., (tavaly 23,073 kor. 66 fil.); 5. Tőkesegélyekre 87,270 kor. 82 fil., (tavaly 70,647 kor. 32 fil.); 6. Egyh. adóterhek csökkentésére 14,000 kor., (tavaly 14,000 kor.); 7. Kigyenlítésekre 19,908 korona 61 fillér, (tavaly 20,256 kor. 83 fil.). Összesen: 270,501 korona 43 fillér, (tavaly 245,699 korona 06 fillér).

A földhitelintézetet, mint a vagyon hűséges kezelőjét, felmentésre ajánlotta a bizottság, a mit a konvent elismeréssel pótolta meg s a költségvetési tervezetet is elfogadta. A nyugtákról szóló jelentéssel kapcsolatban Dunamelléknek a többi kerületek példájának követését ajánlotta s csak azután fogott a segélykérvények tárgyalásához.

Itt mutatkozott némi éberség a jelentés körül. 475 kérvény érkezett s az egyházak kértek összesen 249,000 korona segélyt, az egyházmegyék ajánlották a kérelmezőket 110,000 koronára, az egyházkerületek pedig 53,000-re. A lelkészek kértek 29,000-et, az egyházmegyék ajánlották őket 16,000-re, az egyházkerületek pedig csak 5000-re (kerek számokat véve). Erdély már nem ajánlott egyetlen lelkészt sem, miután az államsegély a lelkészek szükségét legalább annyira megszüntette, hogy alamizsnára nem szorulnak. A közalapi bizottság a segélykérők kinyomatott névsorába a lelkészeket szintén nem vette be, mert azok többé szerinte sem segélyezhetők, legfőlebb ha rend-

kívüli esetekben. De kivételek mégis akadtak. A slavoniai lelkészek ugyanis nem kapnak kongruát s azért a végből folyamodtak, hogy a közalap segítsen rajtuk. A bizottság elismerte ezek helyzetét rendkívüli esetnek s őket segélyre ajánlotta.

A vitát Fejes I. kezdte, a ki kifogásolta a lelkészek névsorának a segélykérvényezőik sorából való kihagyását s indokolni kívánná még a visszautasításukat is, mert rendkívüli esetek mindig lehetnek s ezek figyelmen kívül nem hagyhatók. Kenessey B. mint előadó indokolta a bizottság véleményét, a mely szerint ideje már, hogy a kolduló lelkészek iskolája bezárassék és ne bocsáttassanak az élelmesek újabb tanfolyamra. Hibáztatta az egyházmegyéket és kerületeket is, a miatt, hogy rendszerint igen atyafiságosak a segélykérők iránt s még az indokolásaik is bizonyos megszokott kifejezések sorozata, a mire komolyan építeni nem lehet. Antal G. szerint a törvény nem szegény, de csekély-díjazású lelkészekről szól, ilyenek most már nincsenek, tehát a bizottság eljárása helyes, a slavoniai lelkészeket azonban kivételeknek és segélyezendőknek tartja, mert ezek véletlenségből maradtak ki a segélyre jogosultak közül is, tényleg csekély díjazásuak is. Gr. Degenfeld J. hasonló felszólalása után Br. Bánffy Dezső, a volt kormány-elnök a felől világosította fel Antal G-t, hogy a Horvát-Szlavon tartományok ref. lelkészei azért maradtak ki a kongruából, mert ez az 1867. 30. t.-cikk miatt, (a mely Horvát-Szlavonországoknak kultusz-autonomiát biztosít) másképp nem történhetett. Szilágyi Dezső azonban szükségesnek tartotta megjegyezni — a még nagyobb világosság kedvéért — hogy kimondhatta volna biz azt a törvény, hogy a magyarországi 5 kerület határa Horvát-Szlavonországra is kiterjed, — de ez elmaradt. A segélyezés tehát most már a mi kötelességünk és a mi terhünk.

Az elnökség aztán kijelentette, hogy a bizottság eljárása helyes, javaslata elfogadtatik s megbízta egyúttal a bizottságot, hogy másnapra adjon javaslatot a segélyezésekre nézve. Egyúttal felhívatnak a kerületek, hogy ezentúl csak igazán rendkívüli esetekben fogadják el az egyes lelkészek segélykérvényeit s azokat tüzetes indokolással terjeszszék fel.

A bizottsági jelentés ismertette az erdélyi, dunántúli és tiszáninneri kerületek ama felterjesztéseit is, a melyeket ezek a közalapi bevételek növelése, a kezelés és a járulékok behajtása körül követendő törvényes intézkedések tárgyában (a mult évi jegyzőkönyv 8-ik pontjának megfelelően) készítettek. Altlában jóknak tartják a közalapi törvényeket, csak a kiadás és ellenőrzés körül látnak hiányokat. A tiszáninneri vélemény különösen is megnyerte a bizottság tetszését s a mellett, hogy az összes felterjesztések a zsinat-előkészítő-bizottsághoz utasítottak, a közalap célját, eszközeit, fontosságát a „Koszorú“-vállalat füzeteihez hasonló füzetekben is ismertetni kívánja a konvent (úgy a mint Tiszáninnen javasolta) s erre az Irod. Társaságot kéri fel. Azt hisszük, hogy a nyomtatás költségeiről is gondoskodni fog.

A Teleki-hagyaték okmányait eddig Darányi Ignác őrizte, a ki azonban az okmányokat most a közalapi-bizottsághoz tette át további megőrzés végett; ez pedig az előadónak adta, a ki hivatalos Wertheim szekrényben fogja őrizni a többi okmányokkal együtt. Az okmányokról — Radácsi György indítványára értelmében, a mit Szilágyi Dezső is magáévá tett — a hivatalos leltár a végrehajtó-bizottság útján időről-időre bemutatandó.

Majd a segélyösszegek megállapításának másnapra halasztásával az özvegy-árva-gyámintézet ügyeire került a sor a *Petri Elek* előadó felterjesztése nyomán. A hátrálék itt is tetemes s kívánatos a törvénynek és alapszabálynak szigorú alkalmazása, a szükséghez képest a polgári végrehajtás igénybevétele. A folyó számla átlag 5,000 koronával volt kevesebb az első félévben a tavalyinál, a mi azonban a 2-ik félévben jelentékenyen alászállott, de a tavalyi 162 ezer koronával szemben az összes bevétel így is csak 160000 volt kerek számban; a tőke-alap összes bevétele pedig a tavalyi 232,000 koronával szemben csak 220,000 korona! . . . A szükséglet rohamosan nő s nincs arányban az alap szaporodásával. 3—4 év múlva az összes jövedelem sem lesz képes a köteles kiadásokat fedezni. A Magyar Földhitelintézetnek e címen is szívesen szavazott a Konvent elismerést s a kongrua-segély megadóztatását (a mit sokan nem akarnak elfogadni és megérteni) szintén kimondta a Konvent s ez irányban a kerületeket az egyházmegyéék utasítására felhívta.

Nevezetes tétel volt a jelentésben a *lelkészi nyugdíjintézet*, a mire nézve az egyházkerületektől kért a Konvent javaslatot. Három kerület már teljesítette a Konvent kívánságát. A dunántúli szerint 160,000, a dunamelléki szerint 400,000, a tiszántúli szerint 470,000 korona volna e címen az évi szükséglet. Utóbbiak egybe kívánnák olvasztani az özvegy-árva-gyámintézetet s így jutottak fel ilyen nagy összegig. A dunamelléki egyházkerület — noha a nyugdíjintézet felállítása égetően sürgős, — az anyagi erő fogyatékossága miatt egyelőre csak a tőkegyűjtés körüli szorgalmatoskodást ajánlja. A konvent bevárja az erdélyi és tiszáninneni véleményt s csak azután fog e nagy kérdésben határozni.

Az özvegy-árva gyámintézetből Csabay Pál és Kerekes János tiszáninneni lelkészek jogosultságot kértek saját ág. ev. feleségeiknek, mint a kikkel a gyámintézeti szabály keletkezése előtt keltek össze. Rövid vita után (a melyben Gróf Degenfeld, Széll Kálmán ellenzőleg, Bernáth Elemér, Antal Gábor pártolólágot vettek részt), Tisza Kálmán a kölcsönösség elvét említette fel s kérdéssé tette, hogy hát azokkal mi történnék, ha kérelmeznének, a kiknek — esetleg — r. kath. feleségök van?! Valaki közbekiáltott, hogy olyan csak nincsen?! Egy más valaki pedig, hogy azok nem mernének a kérelmekkel előállni. *Szilágyi Dezső*, szintén a kölcsönösség elvéből kiindulva, indítványozza, hogy tétessék át a kérdés a közös prot. ügyekben alakított bizottsághoz s annak javaslata alapján döntsön majd a konvent a kérvények felett. A konvent így határozott. — A csapi lelkész díjlevelét helyesbítette a konvent, a b. e. tárkányi lelkész leányának kérvényét azonban, a ki atyja ápolása címén óhajtott volna bizonyos segélyhez jutni, valamint *Idrányi Ferencz* bűdi lelkésznek azt az írásbeli indítványát, a mely szerint a kongrua-segélyek után esedékes gyámintézeti járulékok megállapításánál egyaránt 1200 korona lelkészi fizetés vétessék fel alapul — a konvent teljesíthetetleneknek találta s ugyanilyennek azt a dunántúli felterjesztést is, a mely azt javasolta, hogy a gyámintézeti járulékok kivételének alapja jövedőre a lelkészi fizetések kultusz-miniszteri értékelése legyen.

A bizottságok megalakulásának bejelentése után az első napi ülés véget ért. Délután a bizottságok elnököket választottak és tárgyalták a hozzájuk utalt kérdéseket.

A 2-ik napi ülés a jegyzőkönyv hitelesítése után a bizottságok elnökeinek s jegyzőinek bejelentésével kezdődött, mire Kenessey Béla jelentette a segélyezendő egyházak névsorát. Dunamellékről 9 egyház kapott 1200, Dunántúlról 27 egyház 3220, Tiszáninnenről 47 egyház 4720, Tiszántúlról 69 egyház 6200, Erdélyből 97 egyház 7680 koronát. Jövőre a konvent — egyes tagok többszöri tiltakozása s ujabban a tiszáninneni egyházkerület indítványa következtében el fog térni az eddigi szétforgácsolási rendszertől a segélyezésre nézve s e változásnak megfelelőleg megállapított hat 1200 koronás, öt 1000 koronás, öt 600 és hat 500 koronás segély-összeget.

Ezután következett a tiszáninneni egyházkerület kérvénye. A sárospataki főiskolai tanári fizetések további rendezése s az ős tanintézet versenyképességének s egyúttal autonómiájának megtarthatása végett 600,000 korona kölcsönt kért a legteljesebb biztosíték mellett. A bizottság röviden akart elbánni a kérvénnyel, de a tiszáninneniek kívánták annak egész terjedelmében való felolvasását. Módja volt tehát a konvent minden egyes tagjának hallani azt, hogy a tiszáninneni egyházkerület milyen áldozatokat hozott már a maga főiskolájáért, a mely egykor a hazai reformátusok egyik főiskolája volt s hallotta mindenki azt is, hogy ki van zárva minden kockázat a segély megadása esetén, mert a főiskola vagyona jóval nagyobb összegre is kitűnő fedezetnek tekinthető. A bizottság a kölcsön megtagadását javasolta, mert már más kérvényezőket is visszautasított a konvent és mert nem tanácsos a közalap vagyonát az egységes kezelés alól kivonni. A legtöbben érezték, hogy ez az év. ref. egyetemes egyház valódi szellemének s az egyház és iskola századok által megszentelt egybeköttetésének. *Fejes István* lelkesen érvelt a kérvény mellett. Hivatkozott a konvent korábbi gondolkodására, a mely nem tartotta lehetetlennek az ilyen segélyek kiutalását, feltűntette, hogy a tőkesegélyek útján már eddig is veszteséget okozott az egyetemes ev. ref. egyház a sárospataki főiskolának, mert tőkesegély címén ennek tőkéiből már 80,000 frtot osztott ki a tiszáninneni egyházkerület s elosztott minden felmerülhető nehézséget, de gróf Degenfeld, gr. Tisza István s Tisza Kálmán a bizottság álláspontjára helyezkedtek s hiábavalóvá lett az Antal Gábor jóakarató felszólalása s a Radácsi György figyelmeztetése ama szempontra, a melyből ez a kérdés elbírálandó volna: — a konvent a segélyt megtagadta. A földhitel-intézet kívánatosabb lett a többség előtt a sárospataki főiskola autonómiájánál s autonómikus fenmaradásánál! . . . Pedig a mik régenten történtek, a mi tanulságunkra történtek meg! . . .

Dókus Ernő, a múlt évben alakított kongrua-bizottság nevében jelentette aztán, hogy a miniszterrel való érüklözés, a kongrua-segély hová utalása, felvétele, nyugtázása szempontjából egy szabályjavaslatot készített a bizottság s ez a következő:

1. §. A lelkészi jövedelem kiegészítésére szolgáló összegek az ev. ref. egyházban, az egyes egyházkerületekben levő összes kiegészítésre igényvel bíró lelkészek részére az egyházkerületi elnökség kezeihez utaltatnak ki és pedig a dunamelléki egyházkerület részére a *budapesti*, a dunántúli egyházkerület részére a *pápai*, a tiszáninneni kerület részére a *miskolci*, a tiszántúli egyházkerület részére a *debreceni* és az erdélyi egyházkerület részére a *kolozsvári* adóhivatalnál.

2. §. Az illető m. kir. adóhivatal az egyházkerületek

részére utalványozott összegeket a kerület püspöke és főgondnoka együttes aláírásával ellátott bélyegtelen hivatalos nyugták ellenében fogja számadás kötelezettsége mellett kifizetni.

3. §. Az utalványozás félévi részletekben előre és pedig január és július hó folyamán fog történni.

4. §. Az utalványozással egyidejűleg: a) a lelkészség székhelyét; b) az igényjogosult lelkész nevét; c) a lelkészt megillető kiegészítő összeget feltüntető jegyzék fog a miniszteriumból a pénzfelvételre jogosult egyházi főhatóságnak megküldetni.

5. §. Az egyházi főhatóság az egyes lelkészeknek a jegyzékben feltüntetett összegeket a lelkész által kiállítandó és szabályszerűen bélyegelt nyugta ellenében fizeti ki.

6. §. A lelkész által kiállítandó nyugta szövegében kifejezésre juttatandó azon körülmény, hogy a felvett összeg az 1898. XIV. t.-cikk értelmében járó jövedelem kiegészítésére szolgál.

7. §. A jövedelem-kiegészítési összeg a lelkészeket csak azon naptól kezdve, a melyen állomásukat elfoglalták, azon napig illeti meg, a melyen állomásukról távoztak. Elhalálozás esetében azonban, ha az elhaltak özvegye, vagy kiskorú gyermekei maradtak, ezeket illeti meg a legközelebbi féléves fizetési határidőig esedékes jövedelem és így ha ez addig ki nem szolgáltatott volna részükre, minden külön intézkedés nélkül kiadható, vagy ha már a lelkész életében kiadatott, tőlük az elhalálozási idő utánra esedékes összeg vissza nem követelhető.

8. §. Az egyházi főhatóság részére megküldendő jegyzékben számjelzett összeg a lelkész részére teljes összegben fizetendő ki. Kivételt képeznek az országos gyámintézeti, az egyházmegyei gyámintézeti, az egyházkerületi gyámintézeti járulékok, melyek az egyházi főhatóságok által visszatartottak és közvetlenül rendelkezési helyekre juttathatók, de csakis azon összegben, mely ily címen megállapítva lett, megjegyeztetvén, hogy a jövedelemkiegészítési összegek kifizetésekor az említett járulékösszegek csak az illető utalványozási félévre esedékes részletösszegek tarthatók vissza.

9. §. A lelkészek részére kifizetett összegről szóló nyugták az egyházi főhatóság szabályszerű számadása kíséretében egyszerre és legkésőbb a megtörtént utalványozást követő három hónap alatt lesznek a miniszteriumhoz felterjesztendőek.

10. §. Az 1900. évi december hó 20-án 35,722. szám alatt kelt külön intézkedés hatása érvényben marad azon mértékig, a mely az ott érintett tárgyakban meg fog állapíttatni.

Szilágyi Dezső a javaslatban az egyházkerületekre nézve jogcsorbítást fedezett fel s úgy óhajtaná, ha a kerületektől nyerte volna a Konvent a megbízást az ilyen szabályjavaslat készítésére s aggódik a miatt, ha a Konvent maga szélesítgeti a saját hatáskörét. Ez a felfogás szólásra bírta az előadót, Antal Gábort, Gr. Tisza Istvánt, Br. Bánffy Dezsőt s érdekes birkózás fejlődött ki a törvény egyes pontjainak értelmezése s a Konvent és a kerületek jogainak határai felett. A többség az előadói javaslat mellett döntött, a mely — megfelelő kérvény kíséretében — most már a minisztériumhoz fog felterjesztetni.

Ugyancsak Dókus Ernő olvasta a vallás- és közoktatásügyi miniszternek azt a leiratát, a melylyel 46 segédlelkészi állás javadalmazásához 23,000 kor. átalányösszeget utalt ki. A kongrua-bizottság javaslata szerint ez összegből Dunamellék 3096 kor. 84 fil., Dupaántúl 2319 kor. 62 fil., Tiszáninnen 2144 kor. 37 fil., Tiszántúl 1716 kor. 83 fillért, Erdély 6172 kor. 09 fillért kapott; a felmaradt összeg (7550 kor.

25 fillér) az időközi kamatokkal együtt a folyó évi káplántartási-díj alapja javára tételtett félre. Vannak tehát kongruás segédlelkészeink is.

A 3-dik napi üléstől várták némelyek a konvent lelkének megnyilatkozását. A közjogi-bizottság tárgysorozatában ott volt „az erdélyi püspök”-cím kérdése, ott néhány vallásszérelmi ügy a kerületek felterjesztésében, ott a tiszáninneri kerület felhívása az ultramontán túlkapások ellen s hátra volt még a közigazgatási, misszióügyi, tőkesegélyosztó- és tanügyi-bizottságok összes jelentése.

Jegyzőkönyv-hitelesítés után, a napi rend előtt helyesbíteni kívánta Dókus Ernő némely napi lapnak azt a híresztelést, mintha a kongrua jövőre nem a kerülethez, hanem a konventhez lenne küldendő, holott csak arról van szó, hogy a konvent vagy a kerületek jogosultak-e tárgyalni a kultuszminiszterrel az iránt, hogy a kongrua mily részletekben és mely adóhivataloknál utalandó ki? A konvent elnöksége óhajtotta, hogy legalább az egyházi lapokban jelenjen meg a határozatnak megfelelő tudósítás, a miről a szükséghez képest, Dókus Ernő fog gondoskodni.

Tárgysorozat rendjén az a kérdés merült fel: képezheti-e a kongrua bírói foglalat tárgyat úgy, a mint ez Tiszántúl történt a tassi lelkész kongruájával? A vitában Sass Béla mint indítványozó, Bernáth Elemér, Nagy Dezső, Antal Gábor és Tisza Kálmán vettek részt. A tassi eset törvénysértés, a mi ellen azonban benne van az orvoslás a törvényben s baj, ha a tudatlanságból vagy ügyetlenségből elkövetett sérelem ellen nem képes a lelkész önmagát megvédelmezni. A debreceni királyi tábla eljárását dicsőrével vette tudomásul a konvent s olyan értelmű körlevél kiadására kérte fel a vallás- és közoktatásügyi minisztert, a milyennel a debreceni kir. tábla tiltotta el a kongrua lefoglalását. A kerületek dolga lesz most már figyelmeztetni a lelkészeket, hogy a jogtalan foglalat ellen a törvény védelméhez folyamodjanak.

A miniszter nem számította le — mint Dókus Ernő jelentette — a lelkészek közalapi járulékait a kongrua kiutalásánál. E miatt feliratot javasol. Közül felmerült, hogy a lelkészek nagyobb része nem is járul a közalap gyarapításához semmivel, a mi általános feltűnést, sőt visszatetszést szült. Fejes I., Antal G. ellene, Gr. Tisza I. pedig mellette szolt a javaslatnak s a konvent a felírást elhatározta. Ugyancsak felirat által fogja kérni azt is, hogy az erdélyi egyházkerületben alkalmazott helyettes lelkészek, mint a kik a legkényesebb nemzetiségi vidékeken nagy missiót teljesítenek, szintén kongraban részesíttessenek. Az erdélyi kerületnek nagy érdeke az, hogy sokképen zaklatott helyzetében gyülekezeteinek őrei megkaphassák a mindennapi kenyeret. A magyar állam érdeke is ez.

Majd bejelentette az elnökség a kongrua-bizottság megalakulását. Tagjai a tavalyiak maradtak, előadójául pedig eddigi működésének általános méltánylása és megköszönése mellett Dókus Ernő kéretett fel.

Váró Ferencz, mint a tanügyi bizottság előadója referált ezután. Kötelességei haza parancsolják, tehát soron kívül került a sorba. A gimn. tanterv revisiora vonatkozó javaslaton módosított a konvent csupán, egyebekre nézve pedig egyetértett az egyetemes tanügyi bizottsággal (Lásd a Sárospataki Lapok két előbbi számában!) Itt Tisza Kálmán fogta el az autonómikus aggódás s az egyházi törvények 473. §-a nyomán kívánta, hogy a konvent ne hozzon — mert nem is

hozhat — kötelező határozatot. Az aggodásnak a kenvent helyt adott, óhajtja azonban, hogy a: írmagúl fénmaradt autonómikus főgimnáziumok lehetőleg egyöntetűen járjanak el s a most ajánlott tantervhez alkalmazkodjanak.

Rövid szünet után, a mi alatt az adóügyi-bizottság szervezkedett, a közigazgatási-bizottság javaslatai kerültek elő (a tanügyi dolgok megszakításával). Pokoli J. referálására kimondta a Konvent, hogy az újított és egyetemesített *geresdi egyesség* életbeléptetési határideje a f. évi junius elseje; a baptista áramlattal szemben, a mely ellen a Tiszántúl keresett a Konventnél menedéket, törvényes intézkedések nem alkalmazhatók, de annál inkább útját állhatja annak a lelkeszek ébersége, buzgósága, lelkesedése. Egyik kerületünk sürgetvén a zsinat idejének kitűzését, a konvent egy zsinatelőkészítő-bizottság alakítását mondta ki, a mely előre megvitassa a felterjesztendő tárgyakat, kérdéseket s azokra a kerületek véleményét is kikérje. A következő napon ezt a bizottságot meg is választotta. Elnöksége a konvent rendes elnöksége, jegyzője pedig Zsigmond Sándor böszörményi lelkes s tiszántuli főjegyző, a kihez a feldolgozandó anyag küldendő. A tiszáninneni kerületből Fejes I. és Bernáth E. lesznek tagjai. Az 1902-iki konvent már foglalkozni akar a felterjesztendővel s ekkor következik majd be a zsinat idejének kitűzése is.

Jött végre az „erdélyi püspök“ cím kérdése. A közjogi bizottság a melynek elnöke Szilágyi D., előadója Molnár B. rövidesen elbánt a kerületek kívánságával s egyszerűen azt javasolta, hogy — noha a második miniszteri leirat sem kielégítő — álljon el a konvent a további lépésektől s térjen a kérdés fellett további napirendre. Ez lett volna a Tisza K. kívánsága is, a ki szerette volna, ha e tárgyban vita nélkül hozhat a konvent határozatot; de nem lehetett. Erdély igazait védelmébe vette Pokoli és br. Bánffy s az egyhangú határozat lehetetlenné lett. Tisza K. próbálta így is, úgy is a tüzelődő hangulat lecsendesítését, gr. Tisza István segített volna az egyhangú határozat létrejövetelén s kész volt azért attól is elállani, de Erdély állott és megállott s a vitának folyni kellett. Bernát Elemér segítségökre ment az erdélyieknek — bizonyos fentartásokkal. — Dr. Bartók püspök élénken színezte az erdélyi hangulatot e kérdésben, Bánffy többször is nyilatkozott; de végre is erőt vett a konvent többségén is a Szilágyi Dezső dialektikája s belement a többség egy ellenmondásos határozat kimondásába s a fegyvert csupa óvatosságból, vagy gavallériából, némelyek szerint a gyümölcsre való kilátás hiányában — lerakta. Többet mondott ugyan, mint a közjogi-bizottság, az „erdélyi püspök“ cím sérelmességéről, de végre is *ezúttal* nem akart a miniszteri leiratnak sértő jelleget tulajdonítani, mert hiszen a miniszter (a közoktatásügyi!) annyszor bizonyította be már irántunk való jóakarátát. Tehát a jóakarát biztosításaért elnézte a jog elmagyarázását. A vita nem ölthetett méltó arányokat, mert az elnökség kimerítve látván a tárgyat, a vitát bezárta, bárha egyesek még szólni szerettek volna!! A bizottságban — úgy halljuk — keményebb csatát vívtak némelyek az opportunismus páncélos lovagjaival.

Az idő előre haladván a közjogi-bizottság hátralevő előterjesztései s a többi fennebb nevezett bizottságok jelentései a következő napra maradtak el. Egyesek türelme már fogyni kezdett, azért előre jelezte az elnökség, hogy a holnapi üléssel a tárgysorozat letárgyalandó.

A negyedik nap első főbb tárgya a *közigazgatási államsegély* volt. Tiszántúl — bár határozott e tárgyban — felterjesztését nem küldte fel s e hiány miatt a bizottság a tárgyalás elhalasztását javasolta. De előkerült a Tiszántúl jegyzőkönyvi véleménye s a tárgyalás megindult. Antal G. kívánta a segély kérelmezését, legalább a közigazgatási célokra szólót. Fejes I. nem látván a dolgot eléggé előkészítettnek, visszatétetni szeretné a kerületek felterjesztéseit a bizottsághoz érdemleges javaslat készítése végett; különben sem sürgős a dolog, mert előbb szükségünk vannak, a melyekre államsegélyt kell eszközölnünk, ha kaphatunk. Ilyen különösen az adóreform ügye. Molnár, Bartók Gy., Szilágyi D. és Gr. Dégenfeld felszólalásai után a Fejes indítványát fogadta el a konvent a Szilágyi D. módosításával, a mely szerint a közjogi bizottság — ha szükséges — a bővebb adatok beszerzése végett a kerületekkel egyenesen is érintkezheessen.

Következtek az apróbb vallássérelmi ügyek. A szathmári zárdába — mint egyebüvé (Pécs stb.) — nem eresztik be a prot. katekhetát, sőt a prot. leányokat sem bocsátják ki vallásoktatásra. Ez és az efféle sérelem a közjogi bizottság véleménye szerint polgári úton volna orvoslandó s a konventnek csak akkor kellene az ilyenekbe beavatkozni, ha a polgári eljárás sikerre nem vezetne. A kedélyek izgatódni kezdtek, a felszólalók (Bernáth Elemér, Bartók György, Szilágyi Dezső, Antal Gábor, Molnár Béla Tisza K.) egymásután pattantották ki, hogy itt ez az egy kérelem 100 sérelmet is képvisel. Bizonyossá lett, hogy nemcsak zárdák, de főgimnáziumok is bezárják kapuikat az *eretnek* katekheták előtt. Előkerült Majláth, az erdélyi püspök, az ő furfangjaival, a veszprémi püspök, a ki kitiltja inkább a prot. növendékeket is a zárdából, semhogy onnan azokat vallásoktatásra kibocsátssa, vagy a prot. katekhetát a szentelt falak közé beereszssze s előkerült volna még sok sebünk felmutatása is, de az idő sürgette az elnökséget s a vitát bezárta. Felir a konvent a miniszterhez, hogy korábbi rendeletének szerezzon érvényt a pápista hatalmaszkodással szemben, az ev. ref. anyaszentegyház híveit pedig figyelmezteti, hogy ne vigyék gyermekeiket a törvény és szeretet-tíró ellenség karmai közé, mert ezzel anyaszentegyházunk tisztességét is megkisebbitik. A kerületek, megyék s presbyteriumok bizony éberebbek lehetnének a kisértések és erőszakoskodásokkal szemben, — ezt is kimondta a konvent, ha nem jegyzőkönyvezte is ilyen formában.

A bábák — a dunamelléki kerület panasza szerint — szintén az egyedüli üdvözítő egyház malára hajtogatják a vizet, az által, hogy az ev. ref. beteg csecsemőket is megkeresztelik. A konvent felkéri a kormányt, hogy a bábák esküformáját változtassa meg s illetőleg tudassa velök, hogy ők nekünk kálvinistáknak papjainkká nem lehetnek.

A tiszáninneni indítvány a néppárt üzelmei ellen kedvetlen fogadtatásra talált s a szerzett tapasztalatok nyomán az érdekelt kerület képviselői sem tették ki magukat az újabb formás leszavaztatásnak. A bizottságban ezt az indítványt némelyek okvetlenkedésnek bélyegezték, a kik pedig nagyon érzik otthon a néppárti izű hatalom súlyát és jókora tehetlenséget tanusítanak a növekedő ellenséggel szemben.

Apróbb sérelmek elintézése, vagy elutasítása után, letárgyalta a konvent a tanügyi-bizottság hátralevő javaslatait a Sass Béla és Radácsi György je-

lentése nyomán s azok közül csak a sajtó-iroda felállítására vonatkozót nem fogadta el (lásd a Sárosp. Lapok előbbi számában), félvén attól, hogy ez bizonyos okozójává válik a békételenségnek s a veszedésnek (Tisza K. véleménye.)

Kenessey Béla az adóügyi-bizottság nevében a tavaly felvett 14,000 koronának s az ideai hasonló összegnek hováfordítása felől ad véleményt, a mely szerint a nevezett összegek tökécsítendőek a további intézkedésig. Gr. Degenfeld, az adóreform elsőrendű harcosa, már most meg akarná kezdeni a segélyezést, de belenyugszik abba is, ha e tekintetben a jövő évi konvent fog érdemileg határozni. Bánffy nem kívánja az ilyen segélyezés megkezdését, mert fél a beláthatatlan veszedelmektől s gr. Tisza I. felszólalása után a bizottsági javaslat elfogadtatott.

A missiói bizottságra is sor került végre. Szabó János előadó tűntette fel a felhasználható segélyösszegeket s a segélyezendő egyházakat s a missió állását. Elégge öröndetes képet rajzolt, csak az a baj, hogy pénz-hiány miatt újabb missiók nem alkothatók.

Délután 2 óra volt már, mikor neki fáradtan s részben megfogyatkozottan a konvent az ez évi üléseit bezárhatta. Antal Gábor püspök az elnökség érdemeit méltányolta, Tisza Kálmán a konvent tagjainak buzgóságát, Kun Bertalan pedig imádkozott anynyi áhitattal, annyi bensőséggel, hogy majdnem éljenre hangolta a megfáradt gyűlés-tagokat, a kik búcsuzkodás közben is gyönyörűséggel emlegették az agg püspök lelki erejének romolhatatlanságát.

A jegyzőkönyv hitelesítésére kinevezett bizottság vasárnap délelőtt 10 órától a „Pannonia“ szálló 69-dik számú szobájában ütötte rá a pecsétet a konvent évi működésére. Az anyaszentegyház géniusza ráüti-e szintén? Ki tudná azt megmondani.

Rosz időket élünk, rosz csillagok járnak; de az erkölcsi világrend örök törvényei mellettünk bizonyítanak; azért ne félj kicsiny sereg!

ry.

Az alsó-zempléni ev. ref. egyházmegye tavaszi közgyűlése.

Sárospatakon a főiskola u. n. küldöttségi szállás helyiségei fogadták magukba az alsó-zempléni traktus egyházi és világi képviselőit az április 23-ára összehívott közgyűlés alkalmából most is épen úgy, mint egyébkor. S az egyházmegye öreg és ifjú tagjai egyformán otthonosan érezték magukat a régi helyen, a mely közös tulajdonuk a magyarországi reformátusoknak, de a kik közül épen az alsó zempléniek tarthatnak legtöbb jogcímet a tulajdonjoghoz a közvetlen birtoklás címe alatt. Hogy tartanak-e, nem-e, hogy a főiskolaiak maguk is érezték-e az a.-zempléni traktushoz való olyan, a milyen tartozóságukat, ezt most nem lehet eldönteni, pedig érdekes tétel s méltó eszmefuttatási tárgy annál az egyszerű kérdésnél fogva, hogy pld. a főiskolai theol. tanárok, mint »papi« jellegűek hová tartoznak? Az alsó-zempléni traktushoz nem, máshoz sem, a kerülethez, mint ilyenhez, nem, mert akkor... akkor gondoskodni kellene sok dologról, a melyek ma tűrhetetlenek... No de hát ez nem gyűlési tárgy, nem is tudósítási feladat, noha csiklandós téma, mert szóba került, hogy a theol. tanárok nem »papok,« mert nem tagjai semmiféle lelkészi gyámintézetnek!... Ime milyen okon fordítanak meg némelyek a theol. tanárok lelkész-jellegét, pedig hát egyik-másik tagja a kerületi

papi özvegy-árva-tárnak.* Jele ez is a modern felfogásnak, a mely a társulási ösztönnek zárkózottságot ad, hogy az általános jog szűkkörű legyen a testvérek között is.

Egyébképen az alsó-zempléni traktus gyűlése a rendes mederben folyt le, t. i. esperesi megnyitó imádsággal, esperesi jelentéssel, a gyűlési tagok igazolásával, lelkész-választások megerősítésével, tanító feleskésztésével, nagy számú »skontró«-val, a melynek egy része továbbra is »skontró« marad, mint pld. a lelkész-értekezletek ügye, a mádi szegényház dolga, a melyet a róm. kath. egyház akar lefoglalni, a megyaszói lelkész- és tanító-chartanak az ügye, a melynél a javításnak hivatalos formába öntésével késlekednek azzal az indokolással, hogy az új eljárást az adózásnál meg kell szoktatni a néppel, hogy az aztán a megszokottat, mint valóságot, kötelességet tekintse, a minthogy a presbyterium valóban intézkedett is már, — egyházmegyei látogatási jegyzőkönyvek intézkedést igénylő részeinek felolvasásával s azokra határozatok hozásával, stb. stb. a mint erről a 69. tételt magában foglaló tárgysorozat tanúskodik.

Valami lagymatagság, eleveenség s élénkség-hiány uralkodott a különben nagyszámú közgyűlésen, a melynek közvetlen oka talán abban is keresendő, hogy az egyházmegyének osztatlan s páratlan szeretettel környezett gondnoka *Mecner Béla* betegsége miatt nem volt jelen s mintha ez a távollét, dacára a kedvező hírnek, a mely a gondnok sikerült operálásáról érkezett, lidércnyomásként nehezedett volna a jelenlevőkre. A szeretetnek s ragaszkodásnak ebben az alakban való megnyilatkozása bizonyára olyan jel, a melynek forrása csak a szívek igaz érzésében keresendő. Az erről szóló jegyzőkönyv bizony igaz szeretetnek a tolmácsolója lesz a gondnok úr előtt.

A gondnoki tisztet a gyűlésen *Szinyei Gerzson* főiskolai tanár, mint legidősebb tanácsbíró teljesítette, a kinek e minőségben való szereplésével teljesen megelégedtek, főleg a haza igyekezők, mert gyors tárgyalás ígérkezett, a mi a jegyzők előre készülésétől ezúttal egész természetesen meg történt.

Az említett tárgyakon kívül külön kell megemlékezni a tudósításnak a szerencsi iskola ügyéről, a kerületi képviselők választásáról s az esperesi jelentésről.

A szerencsi presbyteriumnak előbb a teljes egésze, majd a nagy többsége az iskola államosítását monddotta ki, illetőleg óhajtott, — a gyülekezet tagjai közül ellenben aláírás útján nem kevesebben, mint 160-an ellene nyilatkoztak az államosításnak. Az egyházmegye az államosítást ellenzők mellett foglalt állást, igen helyesen, mert az állammal kötendő szerződés semmi olyan előnyt nem biztosított volna, a mely akár az egyháznak, mint ilyennek, akár a gyülekezeti tagoknak, mint teherviselőknek javukra szolgálhatott volna.

Titkos szavazás útján választattak meg most is a kerületi gyűlésre küldendő képviselők. E szavazást mi mindig érdekesnek s jellemzőnek találtuk, mert a gyűlésen s az egyházmegyében szerepelni szokottak eljárása felett mondott kritikának is tartják épen maguk a választók. Ez úttal ilyen kritika volt-e az a választás, vagy nem, azt nem tudhatjuk, de hallottunk megjegyzést, hogy »azok a bodroglóziak mintha most is mind egyformán szavaztak volna.« Hogy a bodroglóziak és a harangodiak között fehér és piros rózsza közötti harc volna, arról nem tud a nagy világ, de az a.-zempléni szűkebb világban erről a tagadhatatlanul antagonistikus

* Igen! Ez idő szerint kettő.

állapotról halihatni eleget. Megválasztattak pedig lelkesi képviselőkül szavazat-többségi sorrend szerint: Páricsy József, Bálint Dezső és Kónya Andras, a világiak közül: Kócán Miklós, Mccner András és Miklós Béla.

Az esperesi-jelentés, a mely egész terjedelmében jegyzőkönyvbe vétetett, a következő pontokon ragadta meg a figyelmet s hívta fel az érdeklődést.

Nem találja meg az esperes a lelkesi-testület körében azt az „életelebenséget, a bizalom és atyafiságos együvértartozandóság azon felemelő érzetet, a melyet óhajtana, a mi mintha elszomorító lenne, mert valószínűleg nem túl magas, nem elérhetlen az esperes óhajtása, hanem a való világban van annak alapja.

Ugy találja az esperes, hogy „a vallásügyi törvények rossz hatása nem látszik még eddig gyülekezeteink körében. Schonnan sem értesültem — úgymond — arról, hogy hitőkben ingadozók találatnának vagy alapostolok mutatkoztak volna. Nagy kérdés ez, a melynek elbírálásába egy tudósítás keretében nem mehetünk bele. De annyit meg kell jegyeznünk, hogy az országos állapotok, a melyek tarthatatlanok s az alsó-zempléni reversális adatok egyáltalán nem allanak egymástól távol!

Örvendtes részlet volt a jelentésben, hogy a hitek eleget tesznek egyházi tartozásaiknak, de azért 6 ízben igénybe kellett venni a polgári hatóságot.

Vallásos buzgóságáért külön elismeréssel adózott az esperesi jelentés is és a közgyűlés is *Kócán Miklósné*, szül. *Nagyréti Darvas Róza* urnőnek, a ki a gesztelyi egyháznak 1000 koronát adott az orgona-alapra. Hálás elismerésen és köszöneten kívül egyébbel nem hálálhatja meg a prot. egyház a vallásos buzgóságot, de ez az elismerés őszinte s szívből fakadó, épen azért többet érő, mint bármely más hódolat vagy világ szerint való köszönet.

Kegyecs adomány begyűlt az 1900. évben: 22896 kor. 76 fillér, (csaknem felényi, mint a múlt évi, a minnek az oka az, hogy a múlt évben gróf Andrássy Dénes egy maga adott 20 ezer koronát a megyaszói egyháznak, a mely most már épített is a templomot!)

Építkezés történt 47505 kor. 14 fillér erejéig, tehát 11707 kor. 14 fill. rel több, mint a múlt évben. Tőkepenzök van az egyházaknak az alapítványokkal együtt: 203754 kor. 34 fillér, a mely 28752 kor. 64 fillér szaporodást jelent a múlt évihez képest. Közalapra fizetett a közalap-kezelő: 3010 kor. 58 fillért, a mi mintha nem volna arányban a lélekszámmal!

Megemlékezett az esperesi jelentés a kongrua ügyről is, szólván e képen: „A lelkesi fizetés kiegészítés céljából régen megindított munkálatnak még ma sincs vége. Az a minuciákig menő sokféle követelés, melynek csak egyetlen lelkésztség érdekében is meg kell felelni, leírhatatlan. Ma ennyiben vagy annyiban van megállapítva a kiegészítési összeg s néhány nap múltán kevesebből szól a leírás és harmadszor sem jól van. Ma kap a lelkész vagy özvegy bizonyos összeget s keves idő múlva vissza kell fizettetni, mert majd 1—2 év elteltével vagy sohasem fog annyit kapni... Még több lelkész kongruája nincs végleg megállapítva s a káplán-tartási díj felett teljes sötétség uralkodik... Kiosztatott az 1899—1900. évre 24932 kor., az 1901. év I. negyedére 3012 kor. 89 fill. 35 lelkésznek. Ennél az egyszerű jelentésnél elítélőbb kritikát a kongrua körül tanúsított eljárásra, a melyet pedig a miniszter úr, ha jól emlékszem, kulánsnak nevezett, bizony nem mondhat a leghevesebb kongrua ellenes ember

sem, pedig még hozzá az alsó-zempléni esperes, ha jól tudom, meleg barátja volt a kongruának!

Ha megemléjtük még azt is, hogy az egyházmegye kegyelettel áldozott néhai Bartha János sajó-keszényeteni tanító emlékének, a ki hűséggel szolgálta egyházát s egyházmegyéjét, — továbbá szólunk arról, hogy a kerületi tanügyi-bizottságba Gerec Károly küldetett ki, az egyházmegyei tanítói képviselői állásra pedig Kovács Ferencet választották meg, — ha azt is felemlítem, hogy a tolcsvai egyház lelkesével szemben, a ki munkaképtelenné vált, az egyházmegye az irgalom és igazság útjának követésére van immár kényszerítve, valamint arról is említést teszek, hogy a tanügyi-bizottság részletes, mindenre kiterjedő jelentése elfogadtatott: mindenről beszámoltam, a mi az alsó-zempléni egyházmegye ez évi tavaszi közgyűlésen történt, a melynek mint dicsérendő negatív mozzanata említendő meg, hogy tárgysorozaton *birósági* ügye nem volt!

A „Vadász Kürt”-ben végbement együttes ebéd-ülésen a lelkek nem voltak hangolva, a miről a tósztok kevés száma tesz bizonyosságot; mindössze 4 hangzott el, — de az első a főjegyzői verses tószt volt! Talán a költsézet berkeinek emlegetése tartotta vissza a jókivánatokat?!
Tudósító.

A felső-borsodi ev. ref. egyházmegye közgyűlése.

Egyházmegyénk szokásos évi tavaszi rendes közgyűlését ápril. 17., 18. napjain tartotta meg, hol Nt. *Vadász Pál* esperes és *Ragályi Béla* egyházm. gondnok elnöklete alatt úgy az egyházi, mint a világi tanácsbírói kar megjelent. S dacára a papok gyűlését jellemző locs-pocs időnek sok lelkész, tanító s egyház küldöttei oly nagy számban jelentek meg, a minő számra régen emlékezünk.

Alkalmi ének és *Szentmártoni Dániel* martonyii be-erősített lelkész áhitatra keltő imája után a zsúfolásig megtelt nagy templomban az esperes segély-kérő imája következett, mire Ragályi Béla megnyitó beszédében rövid pillantást vetve a mai elszomorító felekezeti viszonyokra, kiemelve a klerikalizmus térfoglalását s békebontó törekvéseit — ez áradattal szemben éberségre, összetartásra híván fel a közfigyelmet: a közgyűlést megnyitotta.

Első tárgy a nagy gonddal és szakértelemmel összeállított esperesi évi jelentés felolvasása és meghallgatása volt, melyet őszinte elismeréssel és köszönettel fogadott közgyűlésünk, mivel ez híven megrajzolt képe és megnyugtató rajza volt egyházmegyénk múlt évi élettörténetének. Első részében megható vonásokkal ecsetelte a protestantizmus haza- és egyházszeretét a múltban, elszomorító felekezeti helyzetét a jelenben, kinos bizonytalanságát a jövőben. Majd az összetartásra, bátorságra, hitbuzgóságra és áldozatkészségre való felhívás után az egyházlátogatási jegyzőkönyvek alapján a következő kiemelkedőbb vonásokat tünteti fel egyházmegyénk történetében:

Az önkéntes adakozások értéke volt: 10394 kor. 62 fill., összes építkezési költség 37251 kor. 60 fill., egyházaink összes tőkepenze 113529 kor. 26 fill., összes adóssága 84613 kor. 74 fill., tőkéssegélyt kaptak Martonyi 2000 kor., Meszes 2000 kor., Szakácsi 4000 kor., Lak 2000 kor., Sajó-Vámos 8000 kor., Az egyházmegye összes egyházainak évi bevétele volt 75620 kor. 35 fill., kiadása volt 62894 kor. 95 fill., pénztári maradványa 12725 kor. 40 fill., lelkészi-alap van 45903 kor.

55 fill., tanítói-alap 17658 kor. 84 fill., iskolai-alap 4439 kor. 82 fillér, domesztikai válság-alap Sajó-Ecsegen 1538 kor. 76 fillér.

Kitűnő iskolánk van 23, dícséretes 26, kielégítő 10. Énekkar van 16 helyen. A jelen évi domesztikai bevallási íveken feltüntetett összeg 2192 kor. 80 fill., a múlt évinél 7 kor. 80 fill.-rel több. A múlt évi domesztikai összeg, mint fenállása óta mindig. úgy most is az utolsó fillérig befolyt s rendeltetési helyére elküldetett.

Beerősítettek mint lelkészek: Szentmártoni Dániel Martonyiba, Nagy Barna Rakaca-Szendre. Mint tanítók Gaál György Kápolnára, Révay Miksa F.-Kelecsénybe, ez utóbbi ideiglenes minőségben.

Gaál György, Abaházy Endre, Kovács Gusztáv, Orosz Lajos tanítók az esküt ünnepélyesen letették s áldáskívánással bocsáttattak terhes, de gyönyörűséges pályájuk küzdelmeinek megharcolására.

Majd a lelkész-értekezleti jegyzőkönyv pontjai fellett indult meg a tanúságos eszmecsere. A f. zempléni háztartási és vagyonkezelési szabályrendeletnek csak 4 első mintázata fogadtatott el, a többi hagyatott azon időre, midőn minden egyház belhivatalnoka az egyház pénztárából fogja kapni fizetését évnegyedes részletekben. A Csontó gyakorlati indítványainak életbeléptetését elhatározta közgyűlésünk a felső-borsodi egyházmegye területén, a kerületre föl nem terjeszti, mert indítványozás nélkül is életbeléptetik ott, a hol szükségét látják. Az egyházlátogatás régi elavult kérdései átdolgozására, illetve a pályanyertes munka javaslatának megbírlására: Bartha Mihály, Botos József, Bárcay László, Molnár László és Szuhay Benedek tagokból álló bizottság választott. Munkálatukat az őszi egyházmegyei közgyűlésre kell betérjeszteni. Az értekezleti felolvasást, mely a zsinat legfontosabb teendőivel foglalkozik, az abban lefektetett elveket, kijelentéseket, minden vita nélkül magáévá tette a f. borsodi egyházmegye közgyűlése s egyben elhatározta, hogy a felolvasást 200 példányban kinyomatja s megküldi úgy az összes egyházkerületeknek, mint a testvéregyházmegyéknek. hogy a legközelebb összeülendő zsinatig a f. borsodi emlékiratot gyűléseiken tárgyalják, hogy a zsinati atyák már egyházmegyéik véleményeivel menjenek az összeülendő zsinatra, hogy alkotmányos uton nyilatkozzék meg nemcsak a szabad vélemény, de félig-meddig biztosítsák a siker s az eredmény is legfontosabb kérdéseinkben, a mit ma sajnálattal kell nélkülöznünk az alkalmazkodás politikája miatt. A kerületi egyházi-értekezlet felállítására nézve köriratban kérdeztenek meg a kebelbeli egyházmegyék, hogy szükségét és idejét látják-e már a kerületi egyházi-értekezletek felállításának? Midőn az életbevágó kérdéseket egyházmegyénk lelkesedéssel tárgyalta s elveit magáévá tette az egyházi adózás kérdéseivel együtt, akkor csak az ősök hagyományait becsülte meg, tehát csak kötelességét teljesítette. De ma a bátor kötelességteljesítés *esemény számba* megy s ne vegye tőlem hízkeledésnek, — a mihez se kedvem, se természetem nincs — ha mint tollvivő egyházmegyénknek e szabadelvű felfogásért a legmélyebb tisztelettel adózom!

Azután felolvastattak és tárgyalattak a különböző bizottságok azon jegyzőkönyvei, melyek a számvevőszéken, a segélyosztó-bizottságban s gyámtári választmányülésében vették fel. Tehát azok, melyek anyagi oldalát mutatják be egyházmegyénknek. A bizottsági jegyzőkönyveket tudomásul vette s határozattá emelte közgyűlésünk. Ugy a közigazgatási pénztár és gyűléstársítási alap, mint a lelkészi özvegy-árva-tár szépen gyarapodik s Svingor József dékánunknak, a ki 153 ezer korona

különböző természeti pénzt kezel, a felmentvény a szokásos fentartással megadatott s a lelkiismeres pénzkezelésért köszönet szavaztatott. És mivel 10 év alatt egy 200 koronás tőkénk elveszett s per útján sem volt behajtható, mivel az egyik előttemező nem mert megesküdni arra, hogy az egyik fizetéképes jótálló sajátkezüleg írta-e nevét a kötelezvényre, a jótálló pedig megesküdött, hogy ő nem írta, kimondta közgyűlésünk, hogy jövőben minden kötelezvény lelkész és gondnok előttemezésével állíttassék ki, az ellenőrzés a legszigorúbban gyakoroltassék, nehogy egyetlen fillér is elveszzen a közös kincsből.

Ózd templomot, Sajó-Ecseg tornyot, Barcika iskolát szándékozával építtetni, e bejelentés tudomásul vétetett s az építkezésre a jóváhagyás megadatott. Felemlítendő, hogy Ecseg önkéntes adakozás útján egy óra alatt 7600 koronát hozott össze temploma és tornya javítására, illetve ujjaépítésére.

A Miskolczon május 7-én tartandó kerületi gyűlésre elnökségen kívül mint képviselők kiküldettek: Svingor József, Botos József, Szuhay Benedek papi, Vladár Ervin, Zsóry Gusztáv, Bárcay László világi részről.

Több mint 80 tárgy került még tárgyalás alá, melyek azonban inkább helyi érdekűek lévén, azokat elhallgatom.

S ha még megemlítem a leánynövelde érdekében tett ismeretes felterjesztésünket s azt, hogy a több tanítóval bíró iskolák növendékei ezután is nemek és nem osztályok szerint osztassanak be, rátérhetek úgy a közigazgatási, mint a fegyelmi bíróság határozataira illetve ítélkezéseire, melyek részben örvendetes, részben elszomorító eredménnyel végződtek az illető személyekre nézve.

A felebbezéssel megtámadott bódvai lelkész-választás megerősített, a sajó-vamosi és kondói tanító pedig hivataltól való elmozdításra ítéltetett.

Délben 80 terítékű közébed volt. Itt először főjegyző éltette az elnökséget. Majd Miklós Ödön beszélt elragadó ékesszólással a multról és jövőről s azon reményének adott kifejezést, hogy bízik a protestánsok kitartásában, egyetértő szeretetében s ha minden világi s minden egyházi megteszi fontos kötelességét széles e hazában, az ultramontanok minden törekvése hajótörést szenved, mert a világot, az emberiség fejlődését hátra vinni nem lehet. A protestantizmus eszmei tartalma: a haladás és felvilágosodottság s míg mi e zászló alatt küzdünk, míg a haza és egyházszertet hevíti szívünket, a győzelemre mindig lehet kilátásunk. Erre Barta Mihály adta meg a választ, kiemelve azon gondolatot, hogy a fejünk felett levő felhők még sötétebbek ma, mint voltak évekkel ezelőtt s a jajgatásra, a panaszkodásra nekünk nagy okunk van. Bizik a világi elem fellángolásában. Pohárköszöntőt mondtak még Barna Gyula, Fejes Albert.

Mielőtt gyűlési rövid tudósítasomat befejezném, egyházmegyéim nevében köszönetet mondok Kőrössy István alacskai lelkésznek, ki fáradhatatlan felelősségével s a felszolgáló hölgyekkel mindent elkövetett arra nézve, hogy a közgyűlés minden tagja jól érezze magát s kedves emlékekkel távozzék körükből. Mert a szíves házi gazda s az alacskai új szőlőnek termése bizony-bizony jó kedvre hangolták a közönség jó részét.

Jövő őszi közgyűlésünk helye Lak lesz.

Szuhay Benedek,
papi főjegyző.

A f.-szabolcsi ev. ref. egyházmegye tavaszi közgyűlése.

A f.-szabolcsi ev. ref. egyházmegye tavaszi közgyűlését április 16—17-ik napjain a szokásos helyen, Nyíregyházán tartotta meg. Már 15-én előértekezlet volt, mely a tárgyalás menetét gyorsabbá tette.

A gyűlés reggelén 9 órakor a helybeli templomban gyülekeztek össze a tagok s néhány városi egyháztág, hol gyülekezeti ének és az egyházi dalárda szép éneke után Görömbey Péter esperes tartotta meg gyönyörű imáját, mely a jegyzőkönyv lapjain örökítették meg. Az isteni tisztelet végeztével felkérte a jelenvoltakat, hogy a gyűlés megkezdése végett a vármegyeház nagytermébe jöjjenek fel.

Esperes a gyűlést megnyitva, sajnálattal jelenti be, hogy Gencsy Albert egyházmegyei gondnokunk jelen gyűlésen jelen nem lehet. Felkérte Ujfalussy Béla egyházmegyei tanácsbíró az elnöki szék elfoglalására. Ezek után esperes, főbb vonásaiban a következő nagyszabású megnyitó beszédet mondotta el:

Az elmúlt század határdombján s a XX-ik század küszöbén üdvözlő a megjelenteket. Nem teheti, hogy a múlt századra vissza ne tekintsen, de az idő drága s így csak a múlt század utolsó eseményeire mutat rá, midőn sok zaklatás után eljutottunk a francia forradalom idejére, midőn a vallást el akarták törölni s az Istent az égből letenni.

Ha szétnézünk, látjuk, hogy a mi napjainkban is van ok a panaszra, de azt mondani, hogy az elmúlt idők jobbak voltak, nem lehet, mert nem bölcsességből származnék ez. Egyházmegyénk történetének lapjait olvasva, látjuk, hogy 1809 ben e megye lelkészei összeállva alapították az özevgy-árva pénztárt. Megtartatott a generális konvent s egyházmegyénk megcsonkított s így áll ma is 90 anyaegyházával.

A 20-as és 30-as években szabad szellem uralta a szíveket és lelkeket, ez pedig s a tudomány a mi egyházi életünkre kedvező volt. Jött az 1848. XX. t.czikk, mely a vallásegyenlőséget állította fel. Jött a pápens, de a mit a hatalom elérni akart, ép az ellenkezőjét érte el; s megtörténvén nemzet és uralkodó között a békeség, több, reánk nézve jótékony törvények hozattak. Zsinattartás engedélyeztetett s az egyházi életre nézve fontos törvények hozattak. Ezek alkották meg a közalapot és missziói alapot, a tőkesegélyt, az országos özv.-árva gyámintézetet, a tanítók fizetése javított, korpótlékot nyertek. Az egyházpolitikai törvények legalább papíron kimondták a vallásegyenlőséget. Ezzel kezdet vette az állam és egyház egymástól való távolodása. Azután jött a lelkészi fizetés kiegészítése. Habár mindig az idealismusként volt barátja, örül szíve, hogy a XX-ik század elején kijelentheti, hogy nem hitte, hogy ennyire haladhat a vallás és egyházi élet, mint a mennyire haladt.

Arra hívja fel a közgyűlés, különösen lelkészek és tanítók figyelmét, hogy ha sokat haladtunk is, de az idők nehezek ma is. De ha a mi őseink hitökért, a vallásegyenlőségért, a lelkiismereti szabadságért készek voltak életüket is feláldozni, úgy mi is tekintsük azt olyan drága kincsnek, bár tőlünk nem kívántatik véráldozat, azért mindkét kézzel feküdjének neki a munkának, e kincsnek érdekében. Ezzel az óhajással nyitja meg a gyűlést.

Ezután Mezössy Béla egyházmegyei világi jegyző, a tőle megszokott ékesszólással s igaz melegséggel üdvözölte esperest azon alkalomból, hogy ő 25 éve a nagy-

kállói egyházban híven és igazán munkálkodott. Örül szíve, hogy ott lehetett azon az ünnepélyen, melyet egyháza rendezett, s arra a meggyőződésre jutott, hogy a jó nép megbecsüli a jó papot. Örült, hogy ez a tény szélesebb körre terjedt ki s az a megtiszteltetés, a mely neki szólt, szólt a kálvinista papnak, az ő felekezete papjának. Kérte reá Istennek áldó segedelmét. Esperes megköszönve az iránta nyilvánuló elismerésnek szavait, kérte az egyházmegye további támogatását.

Vas Mihály lelkész-egyleti alelnök átnyújtotta az egyesület gyűlésében felvett üdvözlő iratot az ünnepelt esperesnek, a ki azt átvéve, igérte, hogy legkedvesebb emlékei gyanánt őrzi meg.

A beszédek jegyzőkönyvünkben örökítették meg, a nyíregyházi egyházi énekkarnak pedig a templomban tett közreműködéséért elismerő köszönet szavaztatott.

Sajnálattal s igazi fájdalommal vétetett tudomásul, Takács Gyula aljegyzőnek betegsége miatt való lemondása. Az állás betöltése július 1-ére való határidővel kimondatott.

Közgyűlés Kiss Áron püspököt, gróf Dégenfeld József főgondnokot jegyzőkönyvi kivonatban üdvözlö azért, hogy a nagykállói ünnepélyen megjelentek s hódoló tiszteletének ez által is kifejezést kíván adni.

A nyíregyházi státusquo izraelita hitközségnek köszönetet szavazott a leányinternátusra tett 100 koronás adományért.

Egyházmegyénkben 70 lelkész 25,943 korona segélyt nyert fizetés kiegészítéséül az államtól. Egyházkerületünk nagyérdemű főgondnoka a kongruaügy körül kifejtett ügybuzgalmáért feliratban üdvözöltetik.

Pál Gyula karászi rendes lelkészül megerősített.

A püspök úrnak azon leiratára, hogy sok egyház iskolájában a tanítói állás sürgősen töltessék be, kimondatott, hogy az egyházak ez irányban utasíttatnak; miután pedig nem az egyházak okai annak, hogy iskolájuk tanító nélkül van, hanem a fizetés csekélysége és a tanítóhiány; felkérlik az egyházi felsőbb hatóságot, hogy a tanítói fizetésnek 1000 koronára való emeltetése iránt intézkedni méltóztassék.

A nagy-szebeni egyházmegye átirata, a reformáció emlékünnepeinek megtartásáról tudomásul vétetett s mert egyházi törvényünk által el van rendelve, külön intézkedést tenni nem tartja szükségesnek.

Mint tett indítvány elfogadtatott, hogy az egyházi adórendezés; országosan használandó liturgia megállapítása, lelkészválasztási törvények módosítása, az állami egyetemeken létesítendő prot. theol. fakultás szervezése, magasabb államsegély kieszközlése, belmisszió szervezése, a sajnosan tapasztalt lelkész és tanítóhiány megszüntetése, a nagy egyházak parochiális körökké szervezése céljából a legközelebbi jövőben zsinat tartassék, s az iránt a szükséges lépések megtéssenek.

Hálás köszönettel s elismeréssel adózott közgyűlés az egyházkerületnek, hogy a lelkészi nyugdíjintézet létesítése céljából bizottságot küldött ki s munkáját tárgyalás végett az egyházmegyékhez leküldte. Elvileg a bizottság munkálata elfogadtatott, de a hozzájárulás aránya nem. Mert az, hogy a lelkész jövedelmének $\frac{1}{3}$ -át fizesse belépési járulék gyanánt, a belépéstől számítva 4% kamattal s évenként 2%, az egyházak szintén 2%-ot, ez oly terhet róna a lelkészekre és egyházakra, a melyet el nem bírának. Miután a kiszámítási táblázat sem állott rendelkezésre, a részletekbe nem bocsátkozott közgyűlés, annyit azonban kijelentett, hogy a nagy hozzájárulást el nem fogadja, s az egyházakat is legfőlebb 1% fizetésére tartja kötelezhetőnek, kívánja, hogy a nyugdíjazás a belépéstől számítva kezdődjék s ne legyen időhöz kö-

tött; teljes munkaképtelenség esetén a lelkész saját kérelmére történjék. Miután pedig a református lelkészi kar a haza érdekében mindig hiven munkálkodott, kéri a felsőbb hatóságokat, hogy e célra nagyobb összegű államsegélyt eszközöljenek ki.

Az egyházi teher könnyítésére vonatkozó kerületi határozat elfogadtatott, kifejezve azon óhajást, hogy a segélyezés már ez évben megkezdessék a tökesegéllyel; s az a legtöbb egyházi adót fizetők könnyítésére fordíttassék.

A lelkész-egylet alapszabályjavaslata, a lelkészi könyvtárak felállítására nézve, az ügyrendi szabályzat értelmében megkööröztetni s az egyházakhoz véleményadás végett beküldetni határozottat s a beérkezett véleményekből fog a megfelelő szabályzat megalkottatni az arra választott bizottság által.

A leányinternátusi bizottság jelentéséből kitűnt, hogy Nyíregyháza város az épület számára ingyen alkalmas telket adományozott; az államkormányánál tett személyes kérvényezés alkalmából kilátásba helyeztetett, hogy a faanyag és vasneműek mérsékelt árban adatnak. Miután pedig az építkezést megkezdni kell, de elegendő összeg nem áll rendelkezésre, mert a terv nagyobb szabású lett. Utasított a bizottság, hogy az építkezést csak oly mérvben kezdje meg, a mint a költség megengedi s a tervet vonja össze, egyszersmind az építkezés megkezdése előtt erre nézve tegyen jelentést az egyházmegyei közgyűléshez. Mezőssy Bélát a bizottságba új tagul beválasztotta.

Államsegélyben 13 egyház, 15 lelkész és 16 tanító részesítettik 30—40 koronával. Az egyházak új osztályozása, a kongrua életbelépése folytán szükségeltetvén, annak kivitelével a számvévőszék bízott meg.

Főtiszteletű püspök úr felhívása folytán a népiszkolai vezérkönyveknek, a kerület kiadványaiból, leendő beszerzésre, az iskolafentartó egyházak, az 1902-ik év végéig terjedő határidővel köteleztetnek.

Sajnálattal értesült közgyűlés, hogy lelkészi karának egyik kimagasló alakja, a nagytudományú és bölcsességű férfiú, az országos hírvű tudós, a mi nesztorunk, dr. Heiszler József dombrádi lelkész, agg korára való hivatkozással nyugdíjaztatását kérte oly feltétellel, hogy az összes lelkészi javadalomból 100 hold föld használatára adassék nekíe élete tartamaig s annak haszonbéri értéke halála évében teljes összegében adassék ki annak, a ki őt élete utolsó idejében gondozza és ápolja. A nyugdíjazás 1902-ik év január 1-én kezdődjek és hogy ezen túl a díjlevél szerint őt illető többi fizetés a megválasztandó rendes lelkészt illesse. A kérelem teljes egészében megadatott s esperes a dombrádi lelkészi állomásnak még ez év folyamán leendő betöltésével megbízott. A pihenni vágyó hű lelképásztor élvezze még sokáig a békés nyugalmat a földön.

A thassi egyház lelkésze és algondnoka ellen törvényellenes eljárás gyanúja merülvén fel, a fegyelmi eljárás és vizsgálat elrendeltetett.

A szakolyi egyháznak ez év július 1-ig a lelkészválasztásra a halasztás megadatott.

A piricsei egyház, templom és lelkészlak építése céljából 200 korona tökesegélyre ajánltatott.

Örömmel vétetett tudomásul az ibrányi egyház azon jelentése, hogy építkezésre felvett 20,000 korona kölcsönét kifizette.

A 69 számból álló tárgysorozat többi pontjai az egyházak anyagi ügyeire vonatkoztak s helyi tárgyuak voltak. Bírósági ügy 4 volt, de fegyelmi nem volt közöttük.

16-án délbén a Korona vendéglőben tartatott meg a szokásos közebéd, szép részvétel mellett, hol a köszöntőkben — mondanom sem kell — hogy nem volt hiány.

Ráczy Gyula.

A gömöri ev. ref. egyházmegye tavaszi közgyűlése.

A gömöri ev. ref. egyházmegye tavaszi közgyűlését ápr. 10-én tartotta meg a putnoki egyházban Nagy Pál esperes és Farkas Ábrahám egyházmegyei gondnok elnöklete alatt.

A gyűlést megelőző istenitiszteleten Jósavay Dénes elválasztott szűtori lelkész buzgóságát teljes imájának szárnyain szállottunk az egek urához s kértük áldó kegyelmét és segedelmét végzendő fontos, az anyaszentegyház külső és belső építését célzó nagy munkánkra.

Istenitisztelet után a Putnok városának valóban díszét és méltó dicsekvését képező városháza tanácstermébe gyülekezett a gyűlésre megjelent papság és hivatalnokai kar majdnem teljes számmal, sok tanító és szép számú érdeklődő közönség, kik előtt a Nagy Pál esperes gyűlést megnyitó imája után, — az alakulás formáságain átesve — elsőben is a mindenre kiterjedő nagy gonddal és körültekintéssel megírt esperesi jelentés olvastatott fel, mely egész terjedelmében jegyzőkönyvbe vétetett és a melynek általános részében míg egy részről szívünk fájdalommal áldoztunk a kegyelet oltárán két jeles kartársunk: Abloncy Pál keleméri és Nagy Béla g.-szkárosi lelkészek emlékezetének, kiknek élete jegyzőkönyvünkben is megörökítettett; másrésztől örömezzet fogott el annak hallatára, hogy nálunk az erkölcsi élet tisztasága mellett a hívek kebelében él a vallásos buzgóság és áldozatkészség, mely most is meghozta gyümölcsét. Erről tanúskodnak azok a több, kisebb-nagyobb pénzben, természetben és úrasztali felszerelésben tett kegyes adományok, a melyek közül csak a nevezetesebbeket kívánom itt megemlíteni. Hámos Gyula 4800 koronát hagyományozott a szalóci egyházra; a néh. Sárközy Gyula örökösei 2000 koronás alapítványt tettek a megyei tanügyi felvirágoztatására; Pelsőc város és örökkező társulata a 3 ik iskolához a régi magtárépületet s a szükséges épületi fát adományozták; Szentpétery Sámuel pelsőci lelkész és neje pedig ugyan e célra 100 koronát adtak. De erről tanúskodik az is, hogy egyházaink, a magok és híveik szegénysége mellett is, egymásután vetkőztetik ki rongyos köntöseikből épületeiket és öltöztetik azokat újba, díszesebbe, mint U.-Panyit, Ragály, Runya, Pelsőc, Pálfala, melyek templomot, tornyot, paplakot, iskolát építettek, javítottak tetemes költséggel.

Az esperesi jelentés felolvasása után a megválasztott lelkészek és tanítók erősítették be hivatalaikba. Simon Mihály szűtori lelkész G.-Szkárosra, Jósavay Dénes Szűtorba, Abloncy Pál az apa örökébe, Kelemérbe. A tanítói változásokat nem sorolom elő, mert ez most is sok volt, mint mostanában évről-évre már. Pedig azt lehetett volna hinni, hogy az államsegély által megszüntetett nagy jövedelem különbség után meg fog szűnni e nagy hullámozás is. De hát a mit az megszüntetett, életben tartja azt még mindig a nagy hiány.

Hiszem pedig, hogy ha ezen változási mozgolódás kisebb méretű volna, még ékeesebb lenne a népiszkolai választmányi elnök jelentése, mely az elenyésző csekély kielégítő és gyenge mellett 40 iskolát mond a 64 közül kitűnőnek, mert az állandóság mellett, köze-

lebből ismervén meg egymást tanító és tanítvány. sikerebben is haladhatnának az ismeretek közlése és szerzésében céljok felé

A népiskolai választmányt eddig Gömörmegyében az iskolai körlátogatók alkották. Ilyen alakjában ez a rozsnyói gyűlésen életbeléptetett új alapszabály által megszüntettetett s helyébe a „népiskolai tanügyi bizottság” lépett, melynek Czinke István rimaszombati lelkész és Józsa Antal kir. tanfelügyelő, mint elnökökön kívül tagjaivá megválasztottak: Búzi Márton, Pósa Lajos papi, Dr. Veress Samu, Diószeghy Dezső világi és Csizi Béla, Mares János tanítói részről.

Az egyházkerület által az egyházmegyékhöz véleményezés végett letett javaslatok és indítványok kerültek aztán tárgyalásra; a lelkészi értekezletnek az előző estén tartott közgyűlése jegyzőkönyvével együtt azért, mivel ama javaslatok és indítványok az értekezlet rostáján már keresztülmenvén, az azokról felvett jegyzőkönyvekből könnyebben tájékozódhatott maga az egyházmegye is azok előnyei és fogyatkozásai felől.

A miskolczi 4 osztályú leánynevelő-intézetnek 6 osztályú, vagyis felsőbb leányiskolává fejlesztését — internátussal egybekötve — elfogadhatónak véli az egyházmegye, de már a tanítónőképző létesítését teljességgel nem óhajtja. Minek is volna ez, mikor már e nélkül is túl sok az állás nélkül levő tanítónők száma.

S e helyett bizony sokkal kíváncsiabb, hogy megvalósuljon az értekezletnek az egyházmegye által melegen pártolt az az indítványa, hogy a vidéki nagyobb városokban (mint S.-a.-Ujhely, Kassa, Rimaszombat, Ungvár) szervezzék a kerület az ott levő állami polgári leányiskolákba járó leánygyermek részére ev. ref. leányinternátusokat, a melyekben kellő felügyelet alatt magokba szívassák ezek is az ev. ref. egyházhoz tartozás magasztos érzetét.

A f.-borsodi „egyházfegyelmi szabályzatot” az egyházmegye nem tartja célravezetőnek, mivel olyan fegyelmezési eszközöket és büntetésnemeket is ajánl, a melyek inkább rontanak, mint javítanak s az egyháztól való elszakadás útjára kergethetik a megtévedt lelket a templomban való kihirdetéssel és esperesi közhírre tétellel.

A f.-zempléni „háztartási és vagyonkezelési szabályzat” szintén nem fogadható el, túl sok táblázata és rovata miatt, melyeknek tömkelegében nagyon könnyen eltévelyedhetik az egyszerű falusi kurátor, meg presbyter. Ezeknek bizony egyszerűbb és világosabb kell!

Elfogadta az egyházmegye az abauji egyházmegyének a több tanítóval bíró népiskolákban a növendékeknek osztályok szerint való elkülönítését célzó és a f.-borsodinak a népiskolai tanterv revideálását sürgető indítványát. Ez utóbbit azon kiegészítéssel, hogy előbb a sárospataki irodalmi kör kéresek meg a népiskolai vallástani kézikönyveknek könnyebb, a gyermekek értelem fejlettségéhez szabott modorban való átalakítására.

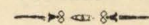
A rozsnyói leányegyház több rendbeli kérvénye foglalkoztatta még gyűlésünket, melyek közül egyben azt kéri a rozsnyói hívek, hogy régóta táplált forró vágyuk, a templom építésének mielőbbi megvalósíthatása céljából küldjön ki egy jeles szónokot az egyházmegye lelkészei közül országos segélygyűjtés végett. De hát e kérelemnek — bármennyire szíven hordozza is az egyházmegye sorsukat — bajos eleget tenni, mert ha akadna is erre vállalkozó lelkész, kér-

dés, megengedné-e gyülekezete, hogy 2—3 hónapig távol legyen egyházától?

A kultusz minisztériumhoz intézett kérvényökben azt kéri, hogy Rozsnyóra az 5 állami elemi népiskolai tanító közül egyet mindig ev. ref. vallását nevezzen ki a nagym. miniszter, a ki aztán ott az ev. ref. kántori teendőket látná el; továbbá, hogy a dobsinai állami polgári iskolai tanárok közül egy szintén mindig református legyen, a ki a Dobsinán tanuló ev. ref. vallású növendékek vallásoktatását végezné és hogy ezen teendővel a most éppen ott működő Szombathi László, jeles polgári iskolai tanár bízzassék meg, természetesen a más állami iskolákban alkalmazott vallás-tanítókat megillető dotációival.

Igen fontos az a kérésök is, hogy Rozsnyó missiói központtá tétessék, s mint ilyen nyerjen a közalapból 1000 kor. segélyt. Hogy Rozsnyón, ebben a kath. püspöki városban egy 1000 koronával díjazott lelkész méltóképen képviselhetné az ev. ref. egyházat, csakugyan nem hihető s azért itt egyetemes egyházunknak is meg kell hozni áldozatát s mint missiói lelkésséget kell szervezni a rozsnyói lelkésséget, mert itt a lelkésznek valóban missiói munkát kell végeznie is.

Ezek voltak a közérdekű tárgyak azon 50 számot tartalmazó tárgysorozatból, a melyet egyházmegyéink a gyűlés folyamán egészen letárgyalt, de a melynek jó részét inkább saját házi ügyeink képezvén, ezekről is beszámolni nem tartom szükségesnek. B.

KÖNYVISMERTETÉS.

A mult évi egyházi irodalomból.

(Folytatás.)

V.

Gyászbeszédek. Imák. Sírbeszédek. Irta: Hevessy Viktor. Zombor, 1900. 8-adrét, 1—136+I—III. I. Ára 3 korona.

Hevessy Viktornak tisztes múltja és neve van már egyházi irodalmunkban, a melyet leginkább francia prédikációk átültetése és imádságai révén szerzett magának. Jelenlegi kötete már a 13-as számot viseli művei sorában. Ez a mennyiség tehát már is elég alapot nyújtana az ő egyh. irodalmi munkásságának méltatásához is, írói jellemzéséhez is. Remélem azonban, hogy ennél az ominózus számnál nem fog még megállapodni és így korai dolog lenne vele, mint irodalomtörténeti alakokkal foglalkozni.

Ez a kötet, miként a címe mutatja, temetési dolgokat foglal magába, a czímbe megnevezett sorrendben. Gyászbeszédei közt 40 eredeti, 16 francziából átdolgozott; imádság 23, sírbeszéd 31; tehát a könyv terjedelméhez képest nagyon is bő tárház lenne ez, a minek nyitjára ezennel rátérek. Evégből a rövid „Előszót” teljesen ideírom: „Hogy ezek a háznál elmondott Gyászbeszédek könnyen használhatók legyenek prédikációknak is, választottam hozzájuk textusokat is. A halotti beszédeknek általában rövideknek kell lenniök. Pár csepp enyhítő balzsam a sebzett szívekre s néhány figyelmeztető szó a közönséghez. Az isteni kegyelem cselekedje, hogy ezt a két czélt áldással szolgálja ezen könyvem.” Ennyi az egész.

Hát valami elvi álláspontfélének, úgy általánosságban, még elmehetne ez; de czélunk a kettő se teszen ki egyet, mert az általa kitűzött czélok tu-

lajdonképen eszközök, ha úgy tetszik, az az út és mód, a melyen az író, mint temető lelkész, a temetési istenítisztelet céljához eljutni igyekszik. Az igazi cél pedig általánosságban is nagyobb, magasabb, semhogy a jelzett úton-módon mindig elérhetők; ha meg különös szempontból, a fennforgó, vagy fennforogható esetekben viszonyítva tekintjük e két utat és módot, nagyon is elégtelenek. Pár csepp balzsam s néhány figyelmeztető szó, — ebben eszközei se merülnek ki a temetkezési istenítiszteletnek, célja még kevésbbé érhető el. Mert mi a célja a temetési istenítiszteletnek? A temetkező ker. gyülekezet vallásos lelkének alkalmi kiömlését istenítiszteleti (liturgiai) formában. A cél tehát mindig egy, az más és több nem is lehet; hanem az eszközök, az utak és módok, — eltekintve a hivatalosan megállapított liturgiai formáktól, — nagyon sokfélék, éppen az esetek, az alkalmak sokféleségénél fogva, melyek sohasem változatosabbak, mint a temetési istenítisztelet körében. A temető gyülekezet beleviszi a temetési istenítiszteletbe a vallásos érzelmeket éneklés és imádkozás formájában, a többé-kevésbbé kötött liturgiai formákban; a temetőlelkész pedig beleviszi az alkalmi igazságokat, az isten ígéjének vigasztaló, megnyugtató, felemelő, intő, oktató, megható, feddő, megrendítő, meggyőző, stb. stb. igazságait az igehirdetés szóközi formájában (prófétai, apostoli, igehirdetői, tehát egyéni vagy szabad formában), vagyis halotti beszéd, akár gyászbeszéd, akár prédikáció alakjában. Ha aztán beszéde még alkalmi jellemzést, ember- és életismertetést sző be, annál jobban kimeríti a maga részéről, de a gyülekezet részére az alkalmat s annál elérhetőbbé teszi a gyülekezetre nézve az alkalmi istenítisztelet célját. Az a „pár csepp enyhítő balzsam” s az a „néhány figyelmeztető szó a közönséghez (?)” tehát nagyon szűkösen eszközei még a temető lelkész igehirdetői feladatának is.

Ez a pár cseppre leparolt elmélet persze sovány gyakorlatnak lett szülőanyjává Hevessy Viktornál; elért vele annyit, hogy a beszédei általában rövidek és vigasztalásra törekvők, a vallásos érzelmek szolgálatában állók; de elkerülve, sőt kizárva az isten ígéjének a lélek, a jellem, az élet, a halál, a bűn, az erény, a jutalom, a büntetés, az ítélet, az örök élet stb. stb. vallásos fogalomkörébe vágó nagy tanulságait. Az Isten titkaival való sáfarkodást szűk körre szorította. És összezsugorította a műalkotási követelményeket is annyira, hogy e miatt szónoknak nem nevezhető. 40 eredeti gyászbeszéde között csak 16-nak van valamelyes tárgya, igazi tárgy pedig ezeknek is alig a negyedrésznél (5. 7. 10). Francziából átdolgozott beszédeinél már mindenütt jelezve van a tárgy; mért nem követte hát e jó szokást az eredeti beszédekénél is? A hol tárgy nincs, az a beszéd nem lehet tárgyszerű, se egységes, se szerves, se formás, hanem csupán ezeknek ellenkezője. Legtöbb beszédének az első fele valami bevezetésszerű általánosság, az utolsó fele pedig alkalmazás; vagyis van bennök kezdet és vég, másként: fej és végtag, de a közép, a test, a törzs igen gyakran hiányzik. Szerkezet tekintetében a legjobbak az 5. 7. 10. 28 és 29-ik beszédek, mert ezeket a tárgy tartja össze, attól nyernek egységet, összefüggést, rendet; valamelyes szerkezet érezhető még ki a 13. 22. 25—27. 30. 31. 35 és 36-ik beszédekben, a többi alakatlan. Legkerekebb, legsikerültebb gyászbeszédnek a 25 és 29-iket tartom.

Az előszóban azt mondja az író, hogy gyászbeszédeirehöz textusokat is választott (utólagosan), hogy

így könnyen használhatók legyenek prédikációknak is. Csakhogy ezek a textusok a mellett, hogy sokszor tévesen citálvák, sehogy, vagy csak alig függenek össze a beszéd tartalmával; a beszédekből legfeljebb valami bevezetés vagy záradékfelét lehetne hozzájuk meríteni, de kicsoda adja meg hozzájuk a tárgyat, a berendezést, a tárgyalást s általában az anyagot, a testet? . . . . A dolog summája tehát az, hogy a gyászbeszédek csakugyan rövidek, bibliai, vigasztaló tartalmúak; általában vallásos érzelmek körben mozgó, de nem szóközi művek, tehát nem igazi értelemben vett gyászbeszédek, és legkevésbbé prédikációk. A francziából átdolgozottak már inkább lehetnek prédikáció számba, csakhogy alkalmi, temetési és kidolgozási szempontból ezek ellen is sok kifogás lenne támasztható. A 4-dik „A jövőendő városa” e mellett még methodista ízü. Az új Jeruzsálem szentjei mindenestre örülnének neki.

Imádságai már több elismerésre méltók s az író elméletének inkább megfelelőek: rövidek, vigaszt keresők. Ezeket szinte kivétel nélkül felhasználhatják lelkésztársaink. A siri beszédekben először is az a nevezetes, hogy majd mindegyiknek van tárgya, ha nem éppen alkalmi és nem éppen alkalmas is; aztán az, hogy a legtöbbje az író elmélete szerinti gyászbeszéd inkább, mint siri beszéd; ilyenek az 1. 3. 7. 9. 13—19. 22. 23. 27. 28 és 31-ik számúak. Legjobbak a 6-ik és 12-ik, a többiek közepesek. A 2-ik számú vers lenne: de kár volt vele versenyre kelni Börzöli Gáborral. — A kötetet imádságaiért szívesen, — beszédeiért a kényszerítő szükség fedezése czimén, — szóközi iskolájáért, helyesebben iskolátlanságáért azonban egyáltalában nem tudom ajánlani.

(Folyt. köv.)

Faludi.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— Segélyt nyertek az ev. ref. közalapból 1901-te:

I. Dunamelléki egyházkerület.

Sepse 150, Nagy-Harsány 150, Soós-Vertike 60, Szava 60, Mészla 80, Alapszentiván 100, Fejérvár-Acsa 100, Etyek 250, összesen 8 egyház: 1050 koronát kapott.

II. Dunántúli egyházkerület.

Szodó 150, Bajka 80, Ághó 160, Baracska 200, Tőhöl 80, Kisasszond 120, Somogy-Hatvan 120, Kis-Kovácsi 80, Tótszentgyörgy 120, Nagy-Maros 120, Komárom-Szent-Péter 120, Szap Nyárad 80, Jókai 60, Izsap 80, Kisujfalu 120, Bodajk 80, Nádasd-Ladány 80, Magyar-Almás 150, Nagy-Rákos 80, Padrag 100, Mezőlak 100, Ajka 150, Tarján 150, Ászár-Kisbér-Hánta 100, Héregyh 100, Naszály 120, Balaton-Udvari 80, Tihany 140, Vilonya 100, Mező-Komárom 200, összesen 30 egyház 3220 koronát kapott.

III. Tiszáninneni egyházkerület.

Alsó-Hutka 70, A.-Kemencze 70, F.-Láncz 70, Fony 70, Fuló-Kéres 120, Pető-Szinye 120, Abauj-Szemere 70, Szeszta 80, Tornyos-Németi 60, Tibold-Daróc 120, Kápolna 120, Abod 120, Meszes 120, Disznós-Horvát 80, Kondó 120, Bábony 100, Sajó-Velezd 60, Bátka 120, Harmacz 100, Rakottás 100, Szuhafő 120, Zsip 120, Zubogy 120, Ág-Csernyő 150, Bodrog-Keresztúr 100, B.-Olaszi 100, Erdő-Horváti 80, Golop 80, H.-Kak 80, Kenézlő 120, K.-Tárkány 120, M.-Zombor 100, Monok 80, N.-Rozvány 120, Szomotor-Vécs 100, Vajdácika 120, Ladmóc 120, Mihályi 120, Szalók 100, Hardicsa 120, Szőlős-Ardó 150, Nyarád 80, Kis-Gejőcz 150, Vajkócz-Mátyócz 60, Záhony 60, Viszoka 80, összesen 46 egyház 4720 koronát kapott.

IV. Tiszántúli egyházkerület.

Buda-Ábrány 100, Földeák 80, Füzes 100, Kunágota 90, N.-Szredistye 60, Ref. Dombegyháza 120, Sz.-Heléna 80, Szkulya 60, Barkaszo 90, Bereg-Som 90, B.-V.-Ardó 80, Csaroda 70, Csetfalva 100, Csonka Papi 70, Fornos 70, Gece 70, Gelénes 70, Gút (Nagy és Kis) 90, Harangláb 70, Maecola 70, Surány 70, Hegyköz-Száldobágy 60, Pelbárhida 130, Puszt-Ujlak 110, F.-A.-Józsa 160, Monos-Petri 110, Ér-Adony 100, Báka 70, Beszterez 70, Ibrony 70, Geszteréd 80, Mogyorós 70, Ó-Fehértó 70, Szakoly 70, Vaja 80, Fegyvernek 100, T.-Nagy-Rév 60, T.-Sas 60, Fertős-Almás 140, Tivadar 80, Verbőcz 60, Aranyos 70, Batiz 100, Egri 70, Magosliget 90, Méhtelek 100, Nagy-Hodos 70, Tisza-Berek 70, Dengeleg 70, Hebe 80, Iriny 70, Jármí 80, Kraszna-Szent-Miklós 90, Mező-Petri 120, Nagy-Dobos 70, Papos 80, Parasznia 80, Belényes-Tárkány 150, Kisháza 200, Cs.-Ujfalu 80, Jánk 100, Kis-Szekeres 90, Komlódtótfalu 200, Penyige 90, Sima 90, Szamos-Becs 110, Szamos-Dob 130, Ura 130, összesen 60 egyház 6200 koronát kapott.

V. Erdélyi egyházkerület.

Bácsi 50, Rákosd 100, Vajda-Hunyad 60, Alvincz 100, Magyar-Sárd 50, Krakkó 150, Zalathna 60, Bágyon 50, Istvánháza 50, Lőrinczháza 120, Maros-Geze 150, Maros-Gombás 60, Mező-Nagy-Csán 100, Ózd 100, Alsó-Jára 80, Kóród 60, Györgyfalva 50, Vista 50, Méra 100, M.-Győrő-Vásárhely 50, Magyarókereke 50, Középlak 50, Nyárszó 50, Sárvásár 50, Völcsek 120, Lecsmer 100, M.-Goroszló 60, Girólt 50, Magyar-Köbls 80, Vicze 50, Somkerek 100, Abafája 100, Gernyeszeg 100, Kis-Ilye 80, Köbölkút 60, Magyar-Fülpös 100, Maros-Jára 100, Mező-Ujlak 150, Radnottfája 80, Sárpaták 60, Száltelek 50, Csej 60, Maros-Szentkirály 100, Kis-Görgény 50, Göcs 80, Koronka 100, Sep: öd, Ny.-Szt.-Imre, Bere-Keresztúr, Kebele-Szent-Iván, Csikfalva-Sz.-Márton, M.-Szabéd, Fintaháza, Tompa, Jedd, M.-Keresztúr, Gyalakuta, Vadasd, Szász-Dányán, Szőkefalva, Balázsfalva, Asszonynepe, Parajd, Bikafalva, Héjasfalva, Ége, Tarczád, Patakfalva, Nagy-Ajta, Bibarczfalva, Bardócz, Erősd, Nyény, Arapatak, Fel-Doboly 50 N.-Adorján, Tompa, Dobó, Papólez, Márkosfalva 80—80, Hagymás-Bodon, Ny.-Gálfalva, Baeska-Madaras, Maja, Galambod, M.-Péterfalva, Kórispatak, Komolló 100—100, Bere-Keresztúr, Szt.-Gericze, Kis-Solymos, Magyarós, Magyar-Hidegkút, Hodgya, Miklósvár 150—150, Magyar-Lapád 120, Baróth 120, összesen 97 egyház 7680 koronát kapott. — Az öt egyházkerületben összesen 249 egyház 22,820 koronát kapott.

— **Ref. középiskoláink mult tanéve** című tanügyi közleményünk befejezését — helyszűke miatt — csak a jövő számban adhatjuk.

— **Dr. Szabó Sándor** sárospataki jogtanárnak a kolozsvári kir. tudomány egyetemen szerzett egyetemi magántanári képesítését, a pénzügyi jogból, jóváhagyta s megerősítette a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter. (n.)

— **A középiskolai tanulók országos versenyének a földija.** A pünköshti ünnepek alatt Budapesten tartandó országos torna-versenynek a földija egy *selyem zászló* lesz, a melylyel azt az intézetet fogják megjutalmazni, a melyik az összes intézetek két napos együttes versenyéből mint győztes fog kikerülni. A zászló értékes himzéssel lesz ellátva, a mely a magyar címet adja s ezt a jelszót: „Ember küzdj és bizva bízzál.” A zászló a nyertes ifjúság birtokában 5 évig lesz, a mikor aztán újra díj lesz az akkor tartandó országos versenyen. (n.)

— **Bodnár Zsigmond egyetemi tanár és a kereszt kérdés.** A budapesti egyetemi kereszt-botrány alkalmából az „egyetemes törvény” felfedezője, Bodnár Zsigmond úr, az antisemita ifjak szarvainak növelésére, szenvedélyességök fokozására, keresztényietlen eljárások

tovább folytatásának rábírása céljából a következő „magas erkölcsi” oktatásokat adta ezelőtt egy hónappal: „Az ifjúság mozgalma az ideális törekvések egyik tünete, a mely jogosult, mert minden mozgalom, a mely a világban történik, törvényszerű, szükségképeni, tehát jogosult.” (Például az a mozgalom is jogosult volna e szerint, a mely arra irányulna, hogy a tanár urat ne engedjék szóhoz jutni az antiklerikálisok, mert hiszen ez is világban történő dolog volna! Vajjon törvényszerűnek tartaná-e ezt a nagyságos kollega úr? . . . Szerk.) *Ma a nagy tettek kora van* (s ehhez az első lépés ugy-e bizony mérsáros legények suhangjaival választatni meg a klerikális ifjút a budapesti m. kir. tudomány-egyetem olvasó köre elnökének, fejbövésekkel tarkázva! . . . Szerk.) *A mai ifjúság a nagy társadalmi harc-térén, esetleg a valóságos harctéren fog szerepelni.* (Persze új keresztes hadjárat keretében!) . . . Mi a tudós kollega úrnak az egész szereplését olyan fajta beugratásnak minősítjük, a melyet a jókedvű vagy elkese-redett ifjúság úgy vélt igaza diadalra juttatása érdekében még a tanárral szemben is megengedhetőnek tart. (n.)

— **Két év. ref. egyházi évkönyv.** A miskolci és homonnai egyházak évkönyve jutott kezünkbe legközelebb s mindkettőről kötelességünk beszámolni. A miskolci még az 1899-ik évről szól, a homonnai pedig az 1901-ik évről. Amabban részletes beszámolás olvasható a legutóbbi, ha jól emlékszünk 1885 ben kiadott évkönyv óta történt tisztí változásokról, valamint az egyház anyagi és szellemi fejlődését feltűntető mozzanatokról, a melyeknek mozgóatója, első harcosa, az egyház ügyeinek a kor követelte színvonalra emelésében a fáradhatlan munkás, a kinek keze nyoma mindenütt meglátszik s valóságos regenerátorként tekinthető: a főgondnok *Mikulecky István*, — emebben a lelkesítés, buzdítás, szavai hangzanak a missiói hívekhez, a kik mint szétszórt csontok élnek nagy messziségben egymástól, de magyar s kálvinista voltak érzete összehozza őket s a homonnai év. ref. templom csillagának ragyogását látva, boldogoknak érezhetik magukat az idegen vallású s nyelvű népek között is, mert egy hely, az Istennek temploma, az ő elsajátíthatlan tulajdonuk. A miskolci egyház hegyen épült város, legnagyobb, legnépesebb, legtekintélyesebb, a melynek elsőségét kerületünk is elismeri s méltányolja, — a homonnai egyház a mustár-mag, a melynek fejlődésére magunk is tehetünk valamit, de az isteni gondviselés teszi a legtöbbet. A részletesebb adatokról nem szólnunk, elég ha talán ennyit említünk meg mindkét évkönyvről, hogy az egyházi teher-viselők száma Miskolcon 2087, Homonnán 203, ez utóbbi helyen természetesen az ág. hitv. ev.-kal együttesen. (n.)

— **Az országos torna-versenyre** április 20-kaig 930 iskola jelentkezett 3900 tanulóval. A vidékről 2800 tanuló jelentkezett 223 kísérő tanárral. (n.)

— **Előfizetési felhívást** bocsátott közre Rohoska József sárospataki theol. h. tanár, lapunkban közlés alatt levő „Erasmus és a reformáció Luther előtt” című tanulmányának könyv alakban való kiadására. Az előfizetési ár az 5—5½ ivre terjedő munkára 1 korona 20 fillér, a mely május 10-ikéig küldendő a szerzőhöz Sárospatakra. Ajánljuk olvasóink figyelmébe. (—n.)

— **Hamis hir.** Az „Alkotmány” az egyetemi kereszt-botrány ügyéből kitolyólag napról-napra beszámol arról, hogy kik csatlakoznak a kereszt-védőkhöz s így a botrány támogatóihoz. A hívek között nagy garral hirdeti, hogy *protestáns theológus ifjak is csatlakoztak a botrányt okozókhoz.* Mi ezt egyenesen *hamis hírnek* tartjuk, mert a protestáns theológus ifjakat sokkal komolyabbnak, a jeleket sokkal jobban értőknek tartjuk, sem minthogy

az izgatóknak felülnének és megfedekeznének amaz in-telemről, a mely a Máté szerinti evangyéliom 7. fejezet 6. versében van! (—n.)

— **A kálvinistaság, mint a magyarság terjesztője, államilag korlátozandó.** Ezt az igazságot hirdeti az „Alkotmány” abból az alkalmából, hogy a horvátországi lapoknak nem esik jól a *szerepműködési kálvinisták magyarsító munkája*... De azért az Alkotmány is, meg a néppárt is tüntet a hazafisággal!

— **Nemzetközi katolikus távirati irodát** fognak szervezni a papizmus hívei, mert a semita s protestáns távirati irodák hazug hír terjesztői. Milyen szép is lesz az, ha lesz pápista távirógép, zsidó telefon s protestáns levelező-lap! Mert leghatalmasabb az első s a második, mi pedig csak szerény levelező lapos tudósításokból fogunk élni! (—n.)

— **Az osztrák császári trónörökös a klerikálisok élén.** Ausztriában immár két hét óta nagy felfordulás van a politikai pártok között, *Ferencz Ferdinánd* főherczeg, trónörökös ama ténye folytán, hogy az „Österreichische Schulvereine”-nak, ennek a „durch und durch” ultramontán egyesületnek a vezetőségét elvállalta s olyan beszédet tartott, a mely becsületére vált volna egy udvari gyóntató-papnak is. Az osztrák politikai pártok most napról-napra botrányos jelenetek keretében foglalkoznak a trónörökös szereplésével s vállalkozásával, mert a klerikálisok védik az új, hatalmas védnököt, mint a ki által a jövő az övék, a liberálisok pedig aggodalmaiknak adnak kifejezést s támadják az egész Schulvereint s vezetőségét... Szomorú idők jele a trónörökös vállalkozása. (—n.)

— **A szószerk paragrafus köti-e az ultramontánokat?**... Mindenki emlékszik azokra az ádáz kirohanásokra, a melyekkel az országgyűlési néppárt a lelki ismereti szabadság s a magyar római katolikus egyház nevében azt a törvényjavaslatot illette, a melynek az volt a célja, hogy a plebánus urak a kegy-szereket ne használhassák fel politikai eszközökül. Most, a mikor a törvény megvan s a közeledő képviselő-választásokra készülődik a néppárt, a szószerk paragrafus kötelező erejének a nem létéről beszélnek a néppárti urak. Tehát nyilvánvaló, hogy az országos törvény ellenére akarják a plebánusokat a politikai mozgalmakba beugratni. Erről szól *Páder Rezső* néppárti képviselőnek az „Alkotmány” 92—93. számaiban „Papok korteskedése” cím alatt megjelent cikke, a melynek a végén egész határozottan kijelenti, hogy a szószerk paragrafus „nem akadályoz senkit a politizálásban, csak óvatosságra int annak módjait illetőleg. Nem jogosít, de nem is kényszerít senkit a közömbös visszavonulásra, a passivitásra, csak azt teszi szükségessé, hogy magunkat a külső szereplésben mérsékeljük.”... Vajjon nem veszi-e észre minden józan politikus a jezsuita eljárást a maga egész mivoltában? Annak idején a hegyeket is megmozdították, hogy a papság ellen hozandó törvényt megakadályozzák, most maguk mondják, hogy az a törvény nem is tartalmaz egyebet, mint *mérséklést a külső szereplésben!*... S még akadnak, a kik a néppárti urak jezsuitaskodásában kételkednek! (—n.)

— **Ultramontán igazság!** A „zöld püspök” szócsöve, a gyulafehérvári „Közművelődés” ugyanam lehurrogja a „Kronstädter Zeitung” című lapot azért, hogy az a r. kath. vallásról az ág. ev. vallásra áttérőknek a nevét közli... Persze, az igazság az, hogy ha az „Alkotmány” országvilágnak kürtöli azt, hogy ime *Béres Jóska* „szolgalegény” visszatért az egyedül idvezítő egyházba, a melynek különben soha nem volt tagja, Andor Pirocska „varró kisasszony” pedig ünnepélyesen

felvétetett a reggeli mise alkalmával a „Krisztus egyházába,” miután az eretnek vallást ott hagyta és így tovább... a protestánsok ne szóljanak arról, hogy ez vagy az a család megértette az igazságot s a világosság országának lett a polgára!... Megérjük még azt is, hogy megparancsolják: mit írjunk! Írjuk pedig ki, ha tudósítanak róla, mindazt az esetet, a mely a világosság országába jutást jelenti. (n.)

— **Általánosan elismerik** úgy nálunk, mint külföldön, hogy a Mauthner-féle gazdasági és kerti magvak gyakran háromszor akkora termést adnak, mint sok másféle magvak. Különösen impregnált csillagjegyű répamagjai ritkítják párjukat és össze nem tévesztendő más utánzótt hasonló védjegyű, de nem impregnált répamagokkal. A Mauthner-féle magok tehát felülmulthatatlanok és gazdáink csak helyesen cselekszenek, ha magszükségletüket mindig Mauthner féle magvakkal fedezik. 7—8

— **Római katolikus polemika.** Egy „Vera Roma” nevezetű újság a következő kifakadásokat intézte a protestantizmus ellen: „Ugyan micsoda különbség van a protesánsok és a törökök, Luther és Mahomed között? A tények a mellett szólnak, hogy a kettő egy és ugyanaz. A mohamedánizmus ezt tanítja: élvezd az életet, szórakozzál s engedj szabad folyást minden szenvedélyednek, még a legalacsonyabbnak is. Gyűlöld és üldözd, még pedig akár tegyverrel is, mindazt, a ki nem hitsorsorosod s légy erősen meggyőződve arról, hogy az élvezetes háremi-élet után, paradicsomi élet vár rád, mely örökké fog tartani... A protestantizmus is ugyanerre tanítja a maga híveit, tudniillik rajta! vétkezettek egész bátran s szabadon, hiszen ha szabad folyást engedtek is minden szenvedélyeknek, akkor is gondoskodik Jézus számotokra paradicsomról csak higgyetek ő benne. Egyébre nincs is szükség. Sőt minél több-több bűnt követtek el, annál jobban részesülhetnek, mint Luther mondja, a Krisztus érdemében. Ezért van az a nagy politikai romlottság a protestánsok között. Ezért van a nagy gyűlölet a róm. kath. ellen... A két vallás-felekezett: protestáns és török tehát egész bátran folytathatják életútjukat kart-karba öltve, mert par nobile fratrum... Hogy ez „igaz” római beszéd s szemenszedett „igazság”-ellenes előadás, ahhoz bizony szó sem férhet! (n.)

— **Ausztria r. katolikus egyházának és rendjeinek a vagyona.** Ha van r. kath. jellegű állam s terület a föld színén, akkor Ausztria ez a pár excellence klerikális ország még a „Los von Rom” jelszó alatt indult mozgalom mellett is. Hogy egy ilyen államban a „holt kéz” nem kevés birtokkal s vagyonnal rendelkezik, az könnyen elképzelhető. Az alábbi adatok ez irányban adnak felvilágosítást, a következőleg: 1859—1895-ig a 638 rend-ház a maga 10762 lakójáról 1135 kolostorra s azoknak 24146 tagjára emelkedett, a mely emelkedési számban férfi-zárda csak 42-vel szerepel 2066 szerzetessel, a többi mind apáca zárda s jellemző tünet, hogy ez utóbbi rendnek a növekedése s szaporodása épen a liberális idősakra esik legnagyobb részben, t. i. 1870—75. s 1880—1885. A vagyon 1865-ben, 145 millió korona értékű volt pusztán a rendek birtokában s e vagyon 1890-ben 174 millióra, 1895-ben 239 millió korona értékre emelkedett, körülbelül 13 millió korona évi bevétellel. E mellett a róm. kath. egyháznak külön birtoka is van 580 millió korona értékben s 43 millió korona évi jövedelemmel, úgy hogy az ausztriai r. kath. egyháznak csaknem 820 millió korona értékű vagyon van 56—58 millió korona évi jövedelemmel. A „szegénység” érdemszerző volta ez a gazdagságban! (n.)

ÉRTESÍTÉS.

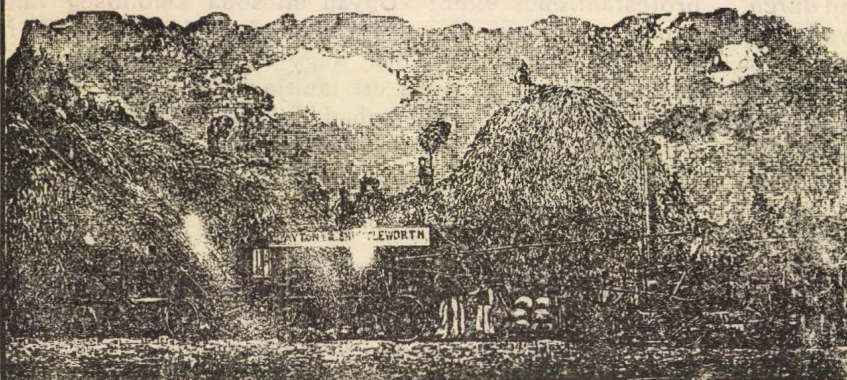
Ezennel értesítjük a biztosító magyar közönséget, hogy Budapesten „**Magyar Biztosítási Iroda**” cím alatt egy oly intézményt létesítettünk, mely a külföldi hasonló nagy vállalatok mintájára, hivatva lesz a biztosítási ügyekben utbaigazítással szolgálni, teljesen díjmentesen tanácsot adni a közönség érdekeit a biztosító vállalatok előtt képviselni. Irodánk elvállalja az új biztosítások felvételét, a legnagyobb kölcsönöket eszközli ki, eljár károk és perek esetén, nem megfelelő kötvényeket megfelelőkkel kicserél. Szóval mind azon ügyekben a közönség szolgálatára áll, a hol a bonyolult biztosítási ügyekben tanácsos, utmutatással szolgálhat. Tekintve, hogy irodánk semminemű ügynökséggel összeköttetésben nem áll, (nem is téveszthető össze ügynökséggel) mindazon kedvezményeket és jutalmakat, melyeket biztosítások közvetítésénél társaságok az ügynököknek fizetni szoktak, mi a feleknek átengedjük. Semminemű jutalékot vagy költséget fel nem számítunk. Mindazok, akik valamely társaság képviselőtét előnyös feltételek mellett óhajtják elvállalni, bizalommal forduljanak hozzánk. Budapest, 1901. április hó 25-én. **Magyar Biztosítási Iroda**, Budapest, VII. ker., Rózsa-utca 25 szám I. em. 15.

I-4

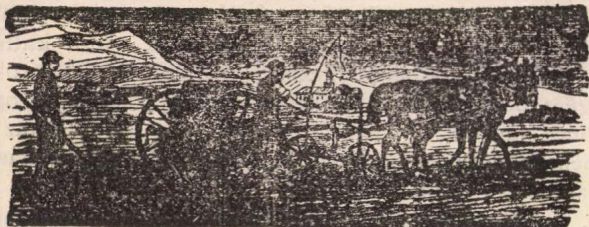
Clayton & Shuttleworth

mezőgazdasági gépgyárosok Budapest Váci-körút 63. sz.

által a legjutányosabb árak mellett ajánlatnak:

Locomobil és gőzcséplő gép-készletek 2 1/2 egész 12 lóerőig, szalmakazalozók, továbbá járgány-cséplőgépek, lóhere-cséplők, tisztító-rosták, konkolyozók, kaszáló- és aratógépek, szénagyűjtők, boronák.

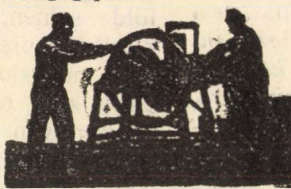
„Columbia-Drill”

legjobb sorvetőgépek, szecskavágók, répvágók, kukorica-morzsolók, darálók, őrő-malmok, egyetemes aszál-ekék,

2- és 3-vasú ekék és minden egyéb gazdasági gépek.

Részletes árjegyzékek kérésre ingyen és bérmentve küldetnek.

Lincolni törzsgyárunk a világ legnagyobb locomobil- és cséplőgép-gyára.

Gróf Schönborn-Buchheim Ervin
beregmegyei uradalmából.

Szolyvai gyógyforrás.

Dr. Kélli, dr. Bókai, dr. Widerhoffer tanár urak és számos orvosi tekintélyek nyilatkozatai alapján kitűnő sikerrel ajánlatik: köszvény, hólyag s vizeleti szervek bajainál; cukorbetegség, hughyomok, epekő; a torok és tüdőszervek bántalmainál, étvágytalanság és gyomormegbetegedéseknél.

Kitűnő ízű ital, igen üdítő víz.

Gyomorbajok elleni specificum

a Luhi Erzsébet gyógyforrás.

A gyomor rendetlen működésénél, gyomorsav tulságos képződésénél, gyomorégés, bőfőgés, a gyomor elnyálkásodása, a gyomor és bél krónikus hurutja alkalmával kitűnően beválik; a torok, gége és hörgők idült hurutos állapotában sikeresen alkalmaztatik.

Elsőrangú üdítő- és asztali ital.

Polenai gyógyforrás.

Elsőrendű diätetikus víz, legüdítőbb asztali víz, borral vegyítve kitűnő, tejjel vegyítve a legjobb nyálkaoldó-szer.

Kapható minden fűszerkereskedésben és az uradalmi ásványvizek bérleténél

Szolyván (Beregvármegye.) 2-6

— Prospektus kérésre ingyen és bérmentve. —

Vasuti menetrend.

1-3

Sárospatakról indul:

Szerencs—Debrecen—Miskolc—Bánréve—Budapest-felé.	S.-a.-Ujhely—Kassa—Mező-Laborc—Máramaros-Sziget-felé.
Reggel gyorsvonat . 7 ⁴² órákor.	Reggel személyvonat 6 ¹⁹ órákor.
Délután személyvonat 12 ³¹ „	Délután gyorsvonat 12 ⁴³ „
„ gyorsvonat 4 ¹⁶ „	„ személyvonat 4 ²⁵ „
Estve vegyesvonat . 9 ³¹ „	Estve gyorsvonat . 8 ⁰² „

Sárospatakra érkezik:

Budapest—Bánréve—Miskolc—Debrecen—Szerencs-felől.	Máramaros-Sziget—M.-Laborc—Kassa—S.-a.-Ujhely-felől.
Reggel vegyesvonat 6 ¹⁸ órákor.	Reggel gyorsvonat . 7 ⁴¹ órákor.
Délután gyorsvonat 12 ⁴² „	Délután személyvonat 12 ³⁰ „
„ személyvonat 4 ²⁴ „	„ gyorsvonat 4 ¹⁶ „
Estve gyorsvonat . 8 ⁰¹ „	Estve vegyesvonat . 9 ³⁰ „

Felelős szerkesztő: Dr. TUDÓS ISTVÁN. Szerkesztőtársak: ELLEND JÓZSEF és Dr. SZÉKELY GYÖRGY.

Sárospatak. Nyomtatta Steinfeld Jenő az ev. ref. főiskola betűivel.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel egész évre 10
korona, félévre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrés
oldal 4 korona.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: *Egy katolikus.* „Egy róm. kath. ember az idők jeleiről.” — *Ellend József.* „Református középiskoláink mult tanéve.” — *Rohoska József.* „Erasmus és a reformáció Luther előtt.” — *ifj. Mitrovics Gyula.* „Apácai, a hitvitázók és akademikusok kora.” — *(s. s.)* „Az alsó-borsodi egyházmegye tavaszi közgyűlése.” — *(s. m.)* „Lelkész-értekezleti közgyűlés Gömörben.” — *Hutka József.* „Dudás Lajos 1821–1900.” — *Faludi.* „Könyvismertetés.” — „Vegyes közlemények.” — „Szerkesztői üzenetek.” „Hirdetések.”

Egy r. kath. ember az idők jeleiről.

Spanyolországban, Madridban legközelebb antiklerikális népgyűlés tartatott, a melyen feltűnő nagy számban nők is voltak jelen. A szónokok beszédeikben hadat üzentek a klerikálizmusnak s a tömeg az egyháznak az államtól való elválasztását és a tanügynek az egyháztól való függetlenítését követelte. A szónokok a klerikálizmust tették felelőssé Spanyolország hanyatlásáért és végül az egyházi kongregációk ellen foglaltak állást.

Tehát Spanyolországban is fölébredt a közszellem és reá jöttek a köznyomorúság forrásaira. Kétségen kívül a latinfaj-népek érzik legjobban, több mint egy ezredév óta, a klerikálizmusnak káros nyomását egész társadalmi közéletükre, a papi hatalomnak zsibbasztó befolyása mellett sülyedt le egész erkölcsi életük és az egyházi kongregációk szipolyozása alatt jutottak anyagilag a tönk szélére, midőn a klerikálizmus a népek jólétén élösködött s emelte nagyra a maga gazdagságát.

A latin népek között, a papi hatalom által táplált buta babonaság alatt, a reformáció nem tudott magának talajt hódítani, hogy világot gyújtott volna a sötétség eloszlatására; a klerikálizmus sokkal vastagabb sötétséggel vette körül a népek közgondolkodását, hogy azon valamely világosság általhatni tudott volna.

Egy század előtt a nagy francia forradalom alatt bizonyos öntudatra ébredt ugyan a nép s a nagy császár uralkodása korlátok között tartotta a klerikálizmus befolyását; de a nagy reakció bekövetkezése után a pápai hatalom visszahódította régi befolyását s a klerikálizmus az egyházi kongregációk új életre kelt segítségével beült régi hatalmába s uralkodott tovább a nép gondolkodása fölött. A mai köztársasági kormányzat azonban tudatára jött azon veszedelem-

nek, mely a népek szabadságát a klerikálizmus részéről fenyegeti mindabban a mozgalomban, mely a köztársaság ellen irányult, ott találván a klerikálizmusnak alattomban működő befolyását is. Azért nyúlt törvényhozási úton oly intézkedéshez, mely gátat vetne az egyházi kongregációk terjedésének és visszaéléseinek.

Nagyobb csapást mért a pápai hatalomra fél-század előtt az olasz nép fölébredése; majd később, midőn nagy küzdelem árán megteremtette az olasz egységet s Olaszországot a nagy államok közé emelvén, Rómát tette az állam központjává és fővárosává — megfosztván így a pápát régi világi uralkodásától — s oly szabad egyházi intézményeket hozott be, melyek a klerikálizmusnak régi hatalmát s befolyását a nép családi életére megbénították.

A pápai hatalom nem adta ugyan fel a küzdelmet ezen újítások ellen, azért nyílt és alattomos ellensége úgy Olaszországnak, mint az uralkodó háznak. Midőn arra törekszik, hogy Rómát s ezzel világi uralmát újra visszahódítsa, ezen küzdelemben kész szövetségese az anarkhizmusnak is, mert minden eszköz jó, mely célra vezethet. Innét indulnak ki a merényletek az állami közrend, a népek jogos szabadsága ellen.

Ezen látható nagy mozgalmak közepette különös hatással lepte meg a világot Ferencz Ferdinánd ausztriai főherczegnek a megnyilatkozása, a melyben a bécsi *Schulferen* protektorságát elfogadta, sőt ezen iskolai egyesületnek a támogatását is megígérte. Nyilvános tehát, hogy az az egylet a klerikális törekvéseknek szolgálatában áll, de elárulják ezt azon üdvriadalmak is, melylyekkel azon táborból a fenséges főherczegi nyilatkozatot fogadták.

Habár a főherczegi nyilatkozat minket magyarokat közelebből nem érintett, miután az inkább Ausztria beléletére tartozik: mindazáltal meglepte az a nagy közönséget, miután a nyilatkozat a leendő

trónutódtól jött s mintegy világot vetett a korona várományosának benső gondolkozására. És nekünk azt csak sajnálnunk lehet.

Mert nagy szerencsétlenségnek tartanók azt az egész monarchiára, ha valaha a klerikális szellem befolyása a trón közelében utat nyerne. Nemcsak a belbékét zavarná fel, de azon irányzatnak, mely már is a Rómától való elszakadást írja zászlójára, új lökést adna; és csak idő kérdésévé válnék az, hogy az a jelszó a népek közös akaratában valóvá is váljék. Azt hisszük, hogy ennek bekövetkezésétől másoknak több okuk van félni mint nekünk, azért nyugodtan várjuk a jövőt.

Egy katolikus.

ISKOLAI ÜGY.

Református középiskoláink mult tanéve.

(Folytatás és vége).

Középiskoláinknak az eddigiekben ismertetett adatai után végezetül az érettségi vizsgák eredményét foglalom egybe az alábbi táblázatban s néhány általános megjegyzést kívánok azután tenni azoknak némely belső, inkább tanulmányi ügyeire.

Az iskola neve	E r e d m é n y					
	1	2	3	2 hó	1 év	Jelentkezett
Budapest . . .	3	8	13	5	2	33
Csurgó . . .	4	3	18	2	—	27
Debrecen . . .	5	16	25	9	13	70
H.-M.-Vásárh.	4	9	10	4	6	33
Kecskemét . .	1	4	6	4	2	17
Kisujszállás . .	1	4	6	2	—	13
Kolozsvár . . .	4	6	13	2	—	25
Halas . . .	1	4	21	1	—	27
M.-Sziget . . .	—	8	19	13	8	48
M.-Vásárhely . .	3	7	7	9	3	29
Mezőtur . . .	2	5	7	4	—	18
Miskolc . . .	3	4	16	5	3	32
N.-Kőrös . . .	4	3	20	5	4	38
N.-Enyed . . .	4	2	12	3	—	21
Pápa . . .	3	11	19	5	—	38
Rimaszombat . .	7	8	20	6	3	44
Sárospatak . . .	3	8	23	3	6	44
S.-Szt.-György .	3	7	11	3	—	24
Szászváros . . .	5	6	10	2	2	25
Szatmár . . .	4	7	13	—	—	24
Sz.-Udvarhely . .	2	6	5	2	—	16
Zilah . . .	4	2	11	2	—	19

Tájékozásul kívánom megjegyezni, hogy e táblázat harmadik rovata a javító érettségi vizsgálatra s negyedik rovata az érettségi vizsgálat megismétlésére utasított növendékek számát adja. Ertesítőinknek emez adatai szerint összesen 665 gimnáziumi tanuló jelentkezett a mult iskolai évben érettségi vizsgálatra, a kik közül jelesen csak 70, a jelentkezőknek 10.5%-je tette le a vizsgálatot s kétszer annyi: 143, a jelentkezőknek 21.5%-je, tehát ötödénél több bukott el ezen. Akár az első, akár a második százalék-számot tekintjük, bizony legkevésbé sem lehetünk megelégedve az érettségi

vizsgálatok eredményével. Pedig a megbukottak százalékaránya még súlyosabb lesz, ha hozzá vesszük azt az öt tanuló, kiknek részére — csekély számuk miatt — a táblázatban külön rovatot nem készítettem, a kik végleg elutasítottak az érettségi vizsgálatoktól. Ezek a szomorú számok vajjon nem kényszerítő felhívások-e az érettségi vizsgák mai rendszerének reformálására, vagy legalább is idejüknek alkalmasabb módon való megválasztására?

Nem volt, de nem is lehetett gimnáziumainknak olyan mostoha sorsban részesített tantárgya, mint az ének s különösen az egyházi ének, a melynek tanítási módjában annyi változat s oly sok önkényszerűség mutatkozik. Ha tanügyi s egyházi köreink a vallásnak rendszeresebb tanítását s minden iskolában szakavatott kezekbe helyezését sürgetik, e tantárgy miként való tanításában a sürgetésnél tovább kell menniök. Konventi tantervünk, a mely e két tantárgy tanításában az államsegélyes és nem államsegélyes gimnáziumainkra egyaránt kötelező, expressis verbis megkívánja az egyházi ének tanítását fel a nyolcadik osztályig. De azért azt látjuk, hogy ezt a tantárgyat a kolozsvári gimnáziumban csak a 2-ik, a kecskeméti a 3-dik, a halasi, sepsiszentgyörgyi, szászvárosi, székelyudvarhelyi gimnáziumokban a 4-dik, a pápai, a zilahi gimnáziumokban csak a 6-dik osztályig tanítják. A kunszentmiklósi gimnázium pedig még csak meg sem említi, hogy vajjon mit is tanítanak ottan ebből a tantárgyból. Hisszük azonban, hogy az új gimnáziumi tanterv életbe léptetése után az ellenőrző előjáróságok részéről is nagyobb gondoskodásban részesül ennek a tantárgynak tanítási módja, a mely nemcsak a növendékek zenei érzékének finomítását, hanem vallásos buzgóságuk ébren tartását is szolgálja.

Nem világlik ki az értesítők adataiból, hogy a tanári karok sikeres működésének éltető lelke: a módszeres tanári tanácskozások gyakoroltattak-e mindenütt. Mindössze csak négy középiskola értesítője számol be hosszabban-rövidebben ezekről, a tanári munkásság eredményességét biztosító értekezletek tartásáról s anyagáról. Pedig ezeknek az értekezleteknek rendszeres megtartása egyik erős segítő eszköz arra, hogy az egyes tanári karok működésében meglegyen a megkívántató egyöntetűség az összhang, az egység. Ezek biztosítanák a különböző tantárgyak tanításában azok egymásra való hatásának sikerét, elkerülhetővé tehetnék a könnyítések után még ma is hangoztatott megterhelhetettség a tanítványoknak s megjavíthatnák még a tantervnek a helyi viszonyokból erdő esetleges hiányait és hibáit is. Érdekes s tartalmas eszmecserére alkalmat adó témái voltak az ilyen módszeres tanácskozásoknak a vallás-erkölcsi nevelés kérdése, nyelvtani műszók terminológiája, a jó olvasmányok egybeállítása a tanítványok részére, az elégtelen osztályzatok statisztikája, stb. Ezekről a tanácskozásokról s ezek eredményeiről hiányzik legtöbb helyről az értesítés, mit annival inkább sajnálunk, mert ezekből sok tanulságot lehetne levonni.

A görög-pótló tanfolyamot ama 26 középiskola közül, melyek bevezethették volna, még eddig csak 10 állította föl. A három, államsegély nélküli gimnázium közül ezt a tanfolyamot csak a debreceni szervezte. Az államsegélyes gimnáziumok azonban idő folytán, mielőtt az államsegélyre vonatkozó szerződésük a maga teljességében érvényre jut, a mikor tehát a szerződésben megállapított teljes államsegély folyósítva lesz, valamennyien életbe fogják léptetni a görög-pótlót. A görög-pótlós gimnáziumoknak idevonatkozó statisztikai adataiból a görög-pótló tanfolyam értékére nézve valami

általános következtetést vonni ez idő szerint még alig lehet. A görög-pótlós gimnáziumok ama tanulóinak száma, kik annak tanulására jogosítva voltak, 1447 volt. Tanulta pedig a görög-pótlót 560, tehát azoknak 40·7 százaléka. Ha azonban a görög-pótlóból és a görögből elbukott tanulók százalékát tekintjük, a görög-pótló tanfolyam, úgy látszik, a tanulók terhein könnyítést csakugyan ígér. A 887 görögöt tanuló gimn. növendék közül u. i. összesen 40, vagyis 4·5%, míg a görög-pótlót tanulók közül csak 19, azaz 3·5% bukott el.

Ellend József.

TÁRCA.

Erasmus és a reformáció Luther előtt.

(Folytatás.)

2. Erasmus bibliai munkássága.

Erasmus bibliai munkásságában két irányt különböztetünk meg. Az egyik a *szöveg-kritikai*, a melylyel a szentírás, különösen az új szövetség szövegének a javítását eszközölte; a másik az *exegetikai*, a melylyel a bibliai tudományokat, a biblia értelmezését általában, helyes útra terelni igyekezett.

Erasmus nézete szerint, ha a szükséges egyházjavítás alapját és kiindulási pontját a szentírásnak kell képezni, akkor mindenek előtt annak helyes szövegét kell megállapítani s megtisztítani attól a sok hibától, a mit a scholastica theologia ragasztott reá. E nemű kísérletek tétettek már Erasmus előtt is, de egyáltalában nem érték el az óhajtott eredményt.

Ximenes Ferencz, toledói érsek, a humanismus pártfogója belátván azt, hogy a papoknak nagy szükségök van a biblia alapos ismeretére, egy nagy biblia ki dolgozását tűzte ki célul. Számos keresztyén és zsidó tudóst egyesített 1502-ben, a kik közösen dolgozták ki a nagy bibliát, melynek címe: „*Biblia hebraica, chald. graeca et latina. De Mandato Fr. Ximenes de Cisneros. In complutensi universitate. 1514—17.*” Ez a hires complutumi polyglott biblia, a mely azonban a pápai jóváhagyás késése miatt csak 1523-ban jelenhetett meg, de így sem sok haszonnal járt, mert terjedelmes és drága volta miatt csak kevesek által volt megszerezhető. A Bomberg Dániel ó-szövetsége, a Faber Stapulensis Jakab egyes szentirati részletei már korábban munkába vétettek, de míg az előbbi csak későn (1518.) jelenhetett meg, az utóbbi töredékes volta miatt nem sok haszonnal járt. Erasmus volt az, a ki mindezeknek elibevágott s teljes, javított új testamentumát, mint bibliai szöveg tanulmányainak az eredményét kiadta Baselben, 1516-ban. Korszakalkotó ez a munka a keresztyén theologia történetében s ha Erasmus semmi egyebet nem tesz is, már ezzel az egy munkájával halhatatlan nevet vív ki magának. Első, teljes címe e munkának a következő: „*Novum instrumentum omne diligenter ab Erasmo Roterodamo recognitum et emendatum, non solum ad graecam veritatem, verum etiam ad multorum, utriusque linguae codicum eorumque veterum simul et emendatorum fidem, postremo ad probatissimorum autorum citationem, emendationem et interpretationem, praecipue Origenis, Chrysostomi, Cyrilli, Vulgarii, Hieronymi, Cypriani, Ambrosii, Hilarii, Augustini unacum annotationibus, quae lectorem*

doceant, quid, qua ratione mutatum sit. Quisquis igitur amat veram theologiam, lege, cognosce et deinde judica, neque statim offendere, si quid mutatum offenderis, sed expende, num in melius mutatum sit. Apud inclytam Germaniae Basileam, cum privil. etc. . . .”

Ezt az Új Testamentomot Erasmus X. Leo római pápának ajánlotta, a ki azt nemcsak tetszéssel fogadta, hanem előre megadta jóváhagyását az esetleg szükséges második kiadáshoz is. Pápai jóváhagyás egy új és komoly, tudományos kritikán alapú új testamentomra! Micsoda önmegfeledezése a szent congregációnak! Vagy talán inkább föltétlen bizalma a nagy tudós grata personája iránt, a kinek legtöbb tollvonását megszokta már jó tetszéssel fogadni. Akármint legyen is a dolog, de már csak ezért is nevetséges a katholicismusnak a protestantismus ellen intézni szokott amaz ismeretes vádja, hogy bibliája meg van hamisítva. Hát ime: *kritikailag elfogadott szövegünknek egyik legtekintélyesebb alapvető műve 1516-ban a római szent szék által approbáltatott!* Az olvasóhoz intézett előszavában (Paraclesis ad lectorem) azt bizonyítja Erasmus, hogy a keresztyén tant a szentírásból kell megismerni, nem pedig a scholastikusok lélek és szellem nélkül való betűiből. Majd mintegy munkája védelméül azt hangsúlyozza, hogy mennyire szükséges volt már a régi, megromlott fordítást kijavítani s a helyett egy újat állítani elő; továbbá, hogy mily nagy fontossága van az igaz és éles kritikának sőt az interpunctiónak is arra nézve, hogy a szentírás helyesen megérthető legyen. Rövid idő alatt számos kiadást ért az Erasmus Új-Testamentoma és pedig 1519-ben, 1522-ben, a mely harmadik kiadást Belgiumban rendezett sajtó alá; 1527-ben, a mely negyedik kiadásban az Erasmus latin fordítása mellett a Hieronymus Vulgatája is befoglaltatik.* Kiadták ezenkívül még az Erasmus életében, 1535-ben.

(Folyt. köv)

Rohoska József.

Apacai, a hitvitázók és akadémikusok kora.¹

Apáczai.

A mint láttuk, idáig is jelentek már meg magyar nyelven oly művek, melyek a philosophiai szemlélődés, vagy legalább az erre való törekvés nyomait mutatják, azonban mégis Apácai Cseri János volt az, a ki legszorosabb értelemben vett bölcséleti tudományok összes foglaló ismertetését hazai, magyar nyelven először kísérelte meg, sok más nemzetet s köztük a németet is megelőzve.

Mint filosofusnak dicsőségét némelyek kétségbe vonták, azt mondván, hogy „a mint nem nyelvész, a ki nyelvtant ír iskolai használatra, úgy nem filosofus, ki azért, mert a philosophiát is tanulták, ennek alapvonalait is nyújtja iskolai könyvében.”² Azonban a történeti szempontoknak figyelmen kívül hagyása nélkül ezt állítani nem lehet, mert az a körülmény, hogy valaki a bölcséleti gondolkodás terjesztését első sorban az iskolák útján akarja, senkit sem foszthat meg a filosofus névtől és érdemektől. Az pedig, hogy a bölcséleti tudományok alapvonalait hazai nyelven ismertette s a külföldi gondolkodók közül helyes érzékkel tudta épen a legna-

* Tischendorf, Novum Testamentum graece. Lipsiae 1873. Prolegomena. IX. lap.

¹ Mutatvány szerző sajtó alatt lévő munkájából, mely Függelék gyanánt Schwegler bölcslettörténetének magyar fordítását fogja a magyar philosophiai irodalom vázlatával kiegészíteni.

² Kvaacsala János „Egy félszázad a magyarországi philosophia történetéből.” Budapesti Szemle LXVII. 181. l.

¹ V. ö. Cave, Historia litteraria. Genf. 1594. Saec. XV.—XVI.

gyobbat, a legigazabbat kiválasztani, a kinek pedig sok helyen még az említése is bűn volt: a magyar philosophiai gondolkodás történetében határozottan korszakalkotóvá s nemzeti büszkeséggé tette. Mint bölcséleti író azért helyesen, bár egyoldalúan jellemzi *Bód Péter* „Nagy részin a deákul nem tudó olvasó, vagy ha deákul tud is, de a felsőbb tudományokban épülete nincsen, nem érti, a mit olvas magyarul. Mert sok magyar szótát újonnan csinált és mintegy elsőben jeget akart törni a tudományok megértésekre. De azután mások nem követék szüntelen való nyomorúságban lévén ez az ország.“³

Apácai Bód Péter szerint ha nehezen, vagy sok helyt épen nem érhető is új kifejezései, vagy a régieknek a philosophiai fogalmakra való újszerű alkalmazása miatt, azonban magyarsága mégis mindig kifogástalan. Ez igen sokat jelent oly időben, mikor arról van szó, hogy idegen nyelven és szellemben nőtt tudományt ültessen át valaki a hazai földre. Ezért kísérletével sikerült megmutatnia, hogy hogyan kell keresni bölcséleti gondolatok helyes magyar kifejezésének a módját és hogyan kell az idegen gondolatokat mintegy a magyar észjárás tükrében mutatni be. Kísérlete természetesen csak kísérlet maradt és kortársai sem méltányolták; mi azonban, a magyar tudományos műnyelv egy szerencsésebb korának gyermekei, nemcsak hálával, de az ígérkező hasznos tanulságok kedvéért is, kötelesek vagyunk emlékével és műveivel részletesebben is foglalkozni.

Apácai Cseri János szül. 1625. jun. 10. Apácán a Bárcaságban (Erdély). Jobbágy szülék gyermeke volt s csak 17 éves korában mehetett be Kolozsvárra tanulni. Innen Gyulafehérvárra ment. Itt, szegénysége miatt kétszer is félben hagyta pályáját, míg végre Geleji Katona István felismervén nagy tehetségét és roppant szorgalmát, külföldi stipendiummal látta el. 1648. Franekerbe és Leidába, 1650. Utrechtbe, 1651. Harderwijkbe ment, hol ápril. 26 a theologia doktorává avatták. Megtanulta a latin, görög, holland, francia, káld szir és arab nyelveket s mint maga említi, értette a rabbinusi és a talmud nyelvét; 1651. nőül vette van der Maet Adélt. 1652. Csulai György püspök haza hívja, de csak a következő év. aug. 29-re ér Gyulafehérvárra, hol reá, mint rectorra a mai gimnáziumnak megfelelő osztályok közül a másodikat bízták. Állását „*de studio sapientiae*“ című értekezésével foglalta el. Az egész iskolai rendszer felett pácát törve ebben a beszédében, nem a legjobb vért keltette vele maga iránt. Mivel meggyőződéséből ezentúl sem csinált soha sem titkot és mivel fellépése gyakran azt a látszatot keltette, hogy csak fitogtatni akarja nagy készségét, sem tanítói, sem irodalmi érdemei nem szerezték meg neki kortársai kellő elismerését, noha tanítványai valósággal rajongtak érte. Basire Izsák, Bisterfeld utóda a fehérvári tanári székben és a meggyilkolt I. Károly angol király egykori udvari papja, independentissmussal vádolván, a fejedelem, (1654. szeptember 24.) Apácát egy könnyelműen elejtett nyilatkozata alapján (a mely szerint Basire érvei oly gyalgók, hogy bármely kezdő presbitérianus is könnyű szerrel megcáfolhatja) vitára kényszeríté. A vitában a készületlen Apácai húzta a rövidebbet. A felingerült fejedelem keményen megfeddette „Mást ne tanítson — úgymond, a prezsbiterianizmusra célozva — mert Isten engem úgy segéljen, valaki mást tanít, a Marosba vettetem, vagy a toronyból hánnyatom le.“ Miután sem papságot nem vállalt, sem Basiret meg nem kérte, sem reversalist nem adott, kevés idő múlva egy kisebb iskolába, Kolozsvárra tették át, hol 656 nov. 20-án tartotta székfoglalóját „*de summa scho-*

larum necessitate“ címmel. Fehérvári tanítványai csapattal követték Kolozsvárra lelkes tanárukat. Apácai buzgalma új állomásán sem szűnt meg: a kolozsvári iskolát a virágzás magas fokára emelte; Barcsay fejedelemhez emlékiratot nyújtott be „egy akadémia felállításának módja és formája“ tárgyában, de a bekövetkezett zavaros idők miatt eredménytelenül; theologiai vitát állott egy kath. pappal. A szakadatlan munka és a sok zgalmak azonban csakhamar fölemésztették a gyöngéi egészségu ember erejét: meghalt tüdősorvadásban 1659. december 31-én.

(Folyt. köv.)

Ifj. Mitrovics Gyula.

KÖZÉLETÜNK.

Az alsó-borsodi egyházmegye tavaszi közgyűlése.

Az alsó-borsodi egyházmegye Dorogmán tartotta meg tavaszi közgyűlését, április 23—24. napjain. A gyűlés nem volt olyan népes, mint szokott lenni, aminek oka nem annyira az egyházi ügyek iránti közöny, mint inkább a kellemetlen időjárás, a gyűléstartó egyháznak mindenünnen való nagy távolságasatavaszi áradások miatt csaknem megközelíthetetlenlensége volt bizonyára.

Nélkülöznünk kellett egyházmegyénk szeretett gondnokát, báró Vay Elemér borsodi főispánt is, a ki helyett Pappszász Lajos, — mint a jelenlévő világi tanácsbírák legidősebbike — foglalta el a társelnöki széket.

A gyűlést Tóth Dániel esperes buzgó imával, a világi elnök rövid üdvözléssel nyitotta meg, s elsőbben is a nagy gonddal készített s az egyházmegyei élet minden mozzanatára kiterjedő „*Esperesi jelentés*“ olvasgatott fel, melyből örömmel győződünk meg, hogy egyházmegyénkben mindenek egyenes és szép rendben folynak. Nemcsak hogy a vallás-erkölcsi élet és egyházhoz való ragaszkodás nem hanyatlanak, hanem különösen jól eső érzést szült mindnyájunkban az Isten dicsőségére való önkéntes adományok nagy száma, mint a mely a hívek buzgóságának, egyházszeretetének, áldozatkészségének legékeesebb bizonyítéka.

Id. Maklár Károly tanácsbíró, hivatkozva hanyatló korára és változó egészségére, a közgyűléshez intézett levelében a tanácsbírói hivatalról való lemondását jelentette be. Közgyűlésünk méltányolva azokat az érdemeket, melyeket Maklár Károly 30 éven keresztül egyházmegyei hivatalos működésével szerzett, — nem akarván még az ő bölcsességét nélkülözni tanácskozássainknál — lemondását nem fogadta el, hanem elhatározta, hogy kéressék fel tanácsbírói hivatalának továbbra is megtartására.

Ezután a beerősítések következtek. Ifjú Maklár Károly megerősítettett a ládházai lelkészi állomáson. Tanítókül pedig Szentpétery Pál Maklárra; Sennovitz Gyula Gesztre; Bandár Miklós Poroszlóra; Greifenstein Henrik Tisza Oszlárira.

Az egyházmegyei egyetemes lelkészi értekezletre nézve kimondotta a közgyűlés, hogy azt ezentúl nem az őszi egyházmegyei gyűléssel kapcsolatban tartja meg, hanem külön, önállólag július hónapban, mert az őszi gyűlés alkalmával a gyűlési tárgysorozat is annyira igénybe veszi az időt, hogy az egyes értekezleti körök által felterjesztett ügyek megvitatására soha sem jutott elegendő idő. Az értekezleti körök pedig ehez alkalmazottan június havában tartoznak megtartani üléseiket.

Néhai Kody Bénéjmin, volt ládházai lelkész, a ládházai egyház nevére kiállított takarékpénztári könyvbe,

³ *Bód Péter* „Magyar Athenas“ 1766. 12. 1.

saját maga megtakarított filléreiből — pedig sokszor volt módja a nélkülözésekben is — mintegy 1480 koronát rakosgatott be apródonként szeretett egyháza részére. Minthogy végrendeletileg nem intézkedett ezen berakosgatott pénz céljáról: egyházmegyénk elhatározta, hogy ezen összegből a Kody Bénéjámint nevével viselő, soha el nem költendő alapítványt létesít, kizárólag a ládházai egyház részére, melynek csak kamatai használhatók fel az egyház céljaira. Sőt a kamatok eleinte növelendők addig, míg abból a Kody Bénéjámint sírja felé, egy legalább 200 korona értékű síremlék nem emeltetik.

A sárospataki főiskola tápintézetében egyházmegyénknek lévén egy alapítványa, arra a jövő iskolai évre Somodi Józsefet, Somodi János bábai lelkész-társunk fiát ajánlja ismét felvétetni. A miskolci leány-növeldeben lévő kedvezményes helyre pedig Bódogh Tamás emődi lelkész Margit nevű leányát hozza a felvételre javaslatba.

A felső-borsodi egyházmegyének „Egyházközségi fegyelmi szabályzat”-át közgyűlésünk nem ajánlja elfogadásra. Részint azért, mert az egyházi törvények keretén belül is a papi prudentia szemelött tartásával — lehet a fegyelmezést gyakorolni; részint pedig azért, mert olyan fegyelmi szabályzatot, — a mely a fegyelmezendő egyének és esetek végtelen különbözősége miatt mindenkire alkalmazható lenne — készíteni lehetetlen.

Szintén nem fogadja el és nem véleményezi megvalósításra a felső-zempléni egyházmegye „Vagyonkezelési szabályrendelet”-ét sem. Elismeri ugyan egyházmegyénk, hogy ez a szabályrendelet-tervezet egy minden tekintetben kitűnő munka, a mely nagy körültekintéssel és könyvviteli tudással készült, csak hogy a gyakorlati életben — a mi viszonyaink között — megvalósítani nem lehet. A mi egyházi törvényeink szerint a számadásokat a gondnokok vezetik, ők kezelik az egyháznak mindennemű vagyonát s ezek a gondnokok legtöbbszörre az egyszerű falusi földmivesek közül kerülnek, a kik minden természetes értelmességük és jóakarattal mellett is eltévednének a rubrikák tömkelegében, — mint az idegen ember a végtelen rengetegben. Ez a nagy vagyonkezelési szabályzat olyan gondnokok kezébe való, a kik felső kereskedelmi iskolát végeztek és könyvviteltant tanultak. Ilyen pedig nem sok lehet. Még ha a lelkészek beletanulnának is annak a vezetésébe s az ő útmutatásuk szerint vezetnék annak rovatait a gondnokok . . . akkor sem érnénk azzal célra, mert a legtöbb gondnok nem vállalna felelősséget olyan számadásért, a melynek szövevényei között magát kiismerni nem tudja. Egyházmegyénk ugyan mélyen érzi, hogy a vagyonkezelésnél egyöntetűsége — az ellenőrzés szempontjából is — szükség van és ha a most beterjesztett szabályrendeletnél egy sokkal egyszerűbb, áttekinthetőbb készítenék, azt a maga részéről örömmel fogja üdvözölni.

A lőrinczfalvai egyházba zavaros számadásainak megvizsgálására és pénzügyi dolgainak rendezésére egy küldöttség neveztetett ki. Ugy szintén Emődre is, hogy az egyház telekvételének ügyét s néhány apróbb ingatlannak eladási javaslatát, ott a hely színén elbírálja s az egyházmegyénél véleményezze.

A heő-papi egyház — jelenlegi tanítójával — oly nemű egységre lépett, hogy az eddig tandíjúl fizetett zab helyett, a tanítató szülék gabonát fognak fizetni. Egyházmegyei közgyűlés azonban a fizetésnek ilyenemű megjavítását nem engedte meg, mégpedig azon elvből, hogy a tandíjat emelni és így a gyermekekkel bíró

szülék terheit nagyobbítani, sem nem méltányos, sem nem észszerű. Hanem, ha a presbyterium és közgyűlés kötelező ígéretet tett tanítója fizetésének a megjavítására: akkor azt a fenti elv megsértése nélkül cselekedje; vagy az egyház pénztárából fedezze azt a különbözetet, a mely a zab és gabona értéke között van; vagy pedig, ha az nem bírja meg — birtok aránylagos kivetésből elégíttessék ki tanítójának jogos követelése.

Közigazgatási bírósági ügy kettő volt; egyik esetben egy tanító tagadta meg az őt khártailag kötelezett adó fizetését, másik esetben pedig egy szegény beteg tanító szabadságolása idejére esedékes fizetése miatt támadt konfliktus tárgyában kellett döntenie a bíróságnak.

Volt ezenkívül még több apró ügy, melyeknek felsorolása nem érdekelheti a nagy közönséget.(s.—s.)

Lelkész-értekezeti közgyűlés Gömörben.

A gömőri ev. ref. egyházmegye lelkészeit április hó 9-ének d. u. 4 órájára hívta meg Csabay Pál ért. elnök az egyházmegyei közgyűlés helyére Putnokra, hol a városháza tanácstermében tartatott meg a tagok nagy száma s élénk részvétele mellett a lelkész-értekezeti közgyűlés. — A gyűlés tárgysorozatának, mint ezelőtt, úgy mostan is egyik legkimagaslóbb részét képezte az elnöki megnyitó-beszéd, mely a következő:

Tisztelt értekezleti közgyűlés!

Azon tényezők közt, melyek az emberiség erkölcsi nevelésére hatással voltak, elsőrangú nevelő volt a vallás minden időben. Korszakonként látni lehet, hogy a mint le tudta foglalni magának az ember szívét, úgy nőtt ki abból az ember erkölcsi nagysága s zsendült fel körülte az igaz emberi élet. Idők hosszú során átfutva, valahol csak az emberi nagyság egy-egy fényes alakjával találkozunk, azoknak szívéből, lelkéből a vallásos erő melegsége sugárzik reánk.

Csak az lett a baj, hogy Istennek ezt az írását, ezt a joglevelét darabokra tépte az emberiség. A legtöbb beleírta a sorok közzé a maga egyéni vagy rendi érdekeit is s így a helyett, hogy egyesítette volna, részekre osztotta az emberiséget. Melegíteni, éltetni, termésre indítani kellett volna mindenkit, mindenütt, a hová csak egy kis sugára elérte, de nagyon sokszor gyújtó kanócot vett kezébe, lángra lobbantva boldog szívek csendes nyugalomát.

Csak az lett a baj, hogy mikor a vallás szent folyója átlátszó, tiszta volt, akkor elkezdtek különféle rothadékokat szórni bele, mely undorral töltve el az embert, szomszágában elhalt inkább, mintsem hogy merített volna belőle.

Csak az volt a baj, hogy mikor oltárait földi kincscsel, hideg fénynyel rakta körül, megkápráztatta az ég szelíd derűjéhez szokott ember szemét s ezzel a meghomályosított szemmel nem bírt többé az égre nézni fel.

Ma is az a baj, hogy a vallás nevében a vallás ellen kelnek harcra s az önhittség túltengésében némelyek azt hiszik, hogy egy szemfényvesztő cultus oltáraival tele építhetik a lélekben imálandó Istenszent-egyházait. Ezért téved meg, ezért roskad meg sokaknak járása, azoké, kik szívesen bíznák magokat egy lelket megáldó vallás vezetésére. Ezért kell megvédeni nekünk is elfoglalt állásunkat s oda állani azok elé, kik nagy hatalmi szóval hirdetik, hogy az Istennek írása, az örök evangéliom, csak az ő kezébe tétetett

s nem engedni, hogy az Istennek szent neve folytonosan s következetesen megcsúfoltassék. Ma inkább, mint valaha, ki vagyunk hívva a harcra, melyben el kell dőlni, hogy lélekben kell-e imádni az Istent, vagy a babonáság dűledező oltárain? S ha ki vagyunk hívva, kiállunk nyugodtan, mert érezzük, hogy az ember szellemét a szélsőségek tévedéseitől meg kell mentenünk s mert meg vagyunk arról is győződve, hogy az emberiség élethajóját csak a Krisztusból fakadt szellemi vallás tiszta s csendes vizein lehet biztos révbe vezérelni. És ennek a meggyőződésnek lábra kell állítani a bénult erőket is s a tőlünk elszedett fegyvereket visszavenni minden áron. minden módon. A túlsó tabor, az ultramontanok hosszú kezű serege leszerelni akar minket, amink még van azért oda ne adjuk s a mit elvettek, oda ne hagyjuk.

A tudomány, az emberi műveltség terjesztése volt eddig legerősebb fegyverünk. Mióta a római egyház polip karjaiból kimenekültünk, ezzel a fegyverrel hódígtattuk a világot. Mienk volt templom és iskola. Védelmünk, erős bástyánk mind a kettő. Most az egyik testvért idegenbe küldözzük, nem is gondolva, hogy ott a maga ékeesebb ruhájában tetszelegve, szíve könnyen elfordulhat tőlünk.

Nyíltan mondom azért, hogy ezt a mi erős fegyverünket, az iskolákat soha schol sem adnám ki kezeink közül. Nem pedig azért, mert nem akarom magamat elleneinknek kiszolgáltatni.

A római egyház erős akarattal s egyező értelemmel azon van most, hogy biztosítsa magának az iskolákat. És ezt nem azért teszi, hogy különösen a népiskolákban az egyetemes művelődés nagy érdekeit szolgálja, hanem teszi azért, hogy a fanatizmus beoltása által a maga fundamentomait erősítse.

Nálunk az iskolának nem ez a missiója van. Mi az embert-alkotó erőket harmonikusan fejlesztgettük mindig; mi való igaz embert, jó keresztyént s lelkes honfiakat neveltünk. Ez volt eddig a magyar ref. egyháznak hivatása is, dicsősége is s mi sem egyikről, sem másikról megaláztatás nélkül le nem mondhatunk.

S ha le nem mondhatunk, arról is gondoskodni kell, hogy egyházas szellemű, kálvini jellemű, hiterős emberek állittassanak iskoláink élére. Mert a hogy most vagyunk, nem jól vagyunk! Az ifjú Pestalozzik sok hasznos ismeretekkel felkészülve jönnek az iskolába, de az egyházhoz való ragaszkodás érzetét sokban nem találjuk meg. S a ki a maga szívében idegenkedik tőlünk, miként fog az lelkes egyháztagokat nevelni? Minél több felekezeti tanító-képzőket állítani azért, hogy a kik onnan kikerülnek, egész szívökkel a mieink legyenek.

Pontos missiót teljesítenének leány-nevelő intézeteink is. Csakhogy itt nem állapodnám meg addig, míg oly fényes, a legkövetelőbb igényeket is kielégítő intézeteket nem állítanánk, legalább háromnegyedet, hova főuraink is beadják leányaikat minden scrupulus nélkül, hogy ezeknek szívét-lelkét is a magunk képre formálhatnánk; megtanítanánk ezeket is énekelni, hogy ha majd lelkök oda-oda viszi a mi templomainkba, részt tudjanak venni a buzgóságos éneklésben s ez által is közelebb jöjjenek hozzánk s ne csak a sima parketteken, hanem az Isten szeretetének göröngyös útain is megtanuljanak járni s az ő fényes, lelkesítő példájok oda gyűjtse az Urnak tornácaiba az imádságos szívüket.

Azután valahogy közelebb kellene férni a családok szívéhez; erősíteni ezt az alapot gondos, munkás kézzel; megkedveltetni velök a házi isteni

tiszteleteket, hogy különösen a munka által le nem foglalt téli napokban ne térjen nyugovóra egy ház nép sem, míg bibliát nem olvasott, nem énekelt, nem imádkozott. Ebben a levegőben lombosodnék meg a vallásos élet fája, itt növekednének meg a fiak és leányok, kiket aztán sem a terhelő egyházi adózás, sem a római egyház csábíttatása meg nem tántorítanának s el se szakítanák a mi egyházunk szerelmétől. A titkon behajtott ajtókon belől olyan bensőséges, vallásos élet fakadna, melyen aztán az egész egyház hiterejének templomköveit nyugodt s biztos kézzel lerakhatnánk.

Tisztelt értekezlet! Sokat mondhatnék még, a melyeket egyházunk erősítése és biztosítására munkába kellene vennünk, de a mit eddig mondtam sem új dolog senki előtt, mintegy élő lelkiismeret ott van ez mindnyájunk lelkében, vádolva, kényszerítve, hogy ha eddig aluszékonyak voltunk, halljuk meg a harci riadót, legyünk ébren, mert »Hannibal ad portas.«

Nagyon megáldott minket a Gondviselés, hogy az emberiség erkölcsi vallásos életének ápolására kiválasztott. Becsüljük meg azért elhivatásunkat s olyan igaz és hű munkások legyünk, hogy vádolás senkit ne érhesen közülünk.

* * *

E nagy figyelemmel és élénk érdeklődéssel hallgatott szép és tartalmas elnöki megnyitó-beszéd után Osváth Bertalan szalóci lelkész olvasta fel néh. Nagy Béla g.-szkárosi lelkész társunk felett írt emlékbeszédét. Egy igaz, hű és nemes lélekről emlékezett, a ki a kevésen is megelégedve, zúgolódás nélkül teljesítette a gömöri ev. ref. egyházmegye vég helyén őrállói tisztét, lelkipásztori teendőit. Míg élt örömmel és benső megelégedéssel tekintettük magunkénak; szép lelki tehetségei, minden nagyért, nemesért és magasztosért hön dobogó szívének szerelme: a legszebb reményekre jogosítottak bennünket s elvesztettük éppen most, midőn a kipróbált erőkre a legnagyobb szükség van, midőn lelkének szárnyait bontogatva az elismerés és méltánylás verőfényében, lankadást nem ismerő szorgalmának, önzetlen munkáságának és tudományos készülttségének méltó jutalmát találta volna fel. Ha tekintjük 12 évre terjedő papságának idejét s azt a testet és lelket egyaránt súlyos próbára tevő nehéz küzdelmet, melyet ez idő alatt a sorssal szemben az életért s szereteteinek létfeltételeiért nemes elszántsággal folytatott, ha felidézzük emlékezetünkbe fiatalságát, életének utolsó évében napról-napra súlyosabbá váló betegségét s bekövetkezett halálát, mely feleségét özvegységre, 4 kis gyermekét árvaságra juttatá s éppen akkor, midőn a sors mosolygó arcúlatát fordította volna már a család felé: mindezeknek elgondolásával, lehetetlen, hogy meg ne döbbenjünk lélekben s fájó könyeket ne hullasunk az életnek ezen legfájóbb s leggyászosabb tragikumára felett, melynek képviselője, szomorú hőse meghalt tisztársunk vala. Hitünk szerint a híven harcolónak jutalma nem marad el, megnyerte azt ő is minden bizonynyal! Közöttünk pedig legyen áldott emlékezete!

Az emlékbeszéd felolvasása után elhatározta értekezleti közgyűlés, hogy a beszédet emlékkönyvébe iratja, jegyzőjét pedig utasította, miszerint közlés végett a »Sárospataki Lapok«-ba küldje be, miután b. e. tisztársunk nekrológja még sehol meg nem jelent.

Ezután azon bizottságok véleményes jelentései olvastattak fel, melyeknek az volt feladatuk, hogy tegyék tanulmányozás és bírálat tárgyává a felső-borsodi fegyelmi szabályjavaslatot, a miskolci leánynevelő intézetre vonatkozó indítványt s a f.-zemléni egyházmegye

által az egyházkerületi közgyűlésre beterjesztett s az egyházmegyékhez véleményezés céljából leküldött vagyongazdálkodási szabályzatot.

A bizottsági jelentések változatlanul elfogadtattak s az egyházmegyei közgyűléshez pártolólág felterjesztetni határozattak. Ezek szerint a f. borsodi egyházfegyelmi szabályjavaslat elfogadásra nem ajánlatik azért, mert a mi jó van benne, az nem új, amennyiben az az egyházi törvénykönyvben is olvasható, a mi pedig új van benne, az igénybe nem vehető (szószékről való kihirdetés, esperesi körlevél útján való közhírré tétel), mert gyakorlati alkalmazásában több kárt, mint hasznót eredményezne. Azonban tekintettel arra, hogy a szabályjavaslat indokolásában több oly figyelemre méltó dolog fordul elő, mely ezt értékesé s esetleg felhasználhatóvá teszi, bizottságnak az a véleményes indítványa, miszerint úgy a f. borsodi, mint a gömöri szabályjavaslat a jövő zsinat figyelmébe ajánltassék, mint előkészítő munkát azon egyházfegyelmi törvényhez, melynek megalkotását bizottság most már a zsinattól várja s erre azt felkérni javasolja.

A miskolci leánynevelő-intézetre vonatkozó indítványt sem ajánlja az e célra kiküldött bizottság elfogadásra, de nem azért, mintha azt a javasolt formában jónak és helyesnek nem látná, hanem mivel ennek fenntartása, illetve kibővítése újabb terheket kíván, melyeket elvállalni tilt általánosan ismert anyagi helyzetünk.

A f. zempléni vagyongazdálkodási szabályjavaslatot azért nem fogadjuk el, mert a gömöri egyházmegyének oly szabályzata van, mely egyszerűségénél s könnyen kezelhetőségénél fogva gyakorlatilag célszerűbb, mint az említett javaslat. Azonban, hogy ezen véleményünkről mások is meggyőződést szerezhessenek, nyomtatásban is meglevő szabályzatunk egy példányát, egyházmegye útján az egyházkerületi közgyűléshez is felterjeszteni kéri értekezlet.

A bizottsági véleményes jelentések felolvasása s elfogadása után a szakaszi értekezletek jegyzőkönyveinek tárgyalása következett s ezeknek alapján több fontos és figyelemre méltó dolog került megvitatás alá. Ilyenek voltak közelebről, miszerint azok a vagyontalan emberek, kik a reájuk eső egyházi adót csakis a legnagyobb erő megfeszítésével, vagy megfizetni épen nem is tudják, mindenütt irassanak össze s mentessenek fel az egyházi adó fizetésének kötelezettsége alól, azonban, hogy ez által a lelkésznek díjlevélszerinti jövedelme rövidséget ne szenvedjen, kéressék fel a vallás- és közoktatásügyi miniszter, hogy a hlányt minden helyen államsegélylyel pótolja. Indítványozza továbbá értekezlet, hogy az iskolák államosítása felekezetiünk jól felfogott érdekében — többé ne engedélyeztessék; az egyházkerület által nyert államsegély más célra, mint a melyre rendelkezve van, egyáltalán fel ne használtassék;* a vallástani kézikönyvek sürgősen kijavíttassanak s különösen a „Hit és erkölcsan“ revideálása mulhatatlanul munkába vésésék, mert a használatban levőnek irányja olyan, hogy a népiskolákban eredményesen nem használható.

Bár ezen indítványok is kivétel nélkül méltók a figyelemre, de érdeklődésünknek kiváló tárgya mégis az a két indítvány volt, mely esperesünk jubileumára s Harsányi Móricz István emlékének megörökítésére vonatkozott. Az elsőre az alkalmat az szolgáltatta, hogy egyházmegyénknél gondviselés szerű, érdemekben gazdag, hivatalos működésében kifogástalan őrállója, feje, vezére ezen évben tölti be életének 70-ik. egyházmegyei közigazgatási hivataloskodásának 40-ik és esperes-

ségének 20-ik évét. Egyenként is méltó tárgyai az örömeinek, együttvéve pedig oly életmozzanat, mely ritkaság s épen azért emlékezésre, ünneplésre méltó. A jubileum határidejét szept. 1-re javasolta kitűzni értekezlet, ezt ajánlotta az egyházmegyei közgyűlésnek is s felkérte, hogy a jubileum rendezéséről a ritka alkalomhoz méltóképen intézkedni sziveskedjék. A másik indítvány tárgyát elfogadásra korunk felekezeti állapota, a hithűség és egyháziasság ébrentartása, felvirágoztatása teszi érthetővé és ajánlatossá s az, hogy úgy elleneinknek, mint barátainknak hozzuk tudomására, miszerint múltunk oly gazdag magasztos és lélekemelő példákban, hogy annak vizsgálata s érzékelhetővé tétele által igazainkban erősítetünk, az ellenünk folytatott harcban csüggedetlen bátorságot nyerünk s ha múltunkhoz hívek leszünk, mienk lesz a jövő, csak nagyjainkat ne feledjük, nyomdokainkon járni ne restelkedjünk. Minthogy az indítvány megalkotása, mely *Ruszkay Gyula* jánosi lelkész s rimavölgyi szakasz értekezleti elnök megnyitó-beszédében foglaltatik oly szívet és lelket megragadó s oly eszmei gazdagsággal bír, hogy arról e lap olvasó közönségének tudomást nem venni, veszteség volna, ugyanazért elhatározta értekezlet, hogy a beszédet az indítvány közkedvelté tétele s minél szélesebb körben való elterjedése végett e lapban közölni fogja* s jegyzőkönyvében is megörökíti.

Ezen lelket emelő két indítvány után még számos tárgy felett hozott érdemleges határozatot az értekezlet, melyeket azonban, miután a nyilvánosság előtt értékök nincsen, e helyen fel sem említünk. Estve jó későn volt már, midőn az értekezleti közgyűlés a pénztári jelentés tudomásulvétele s a jegyzőkönyvet hitelesítők kijelölése után véget ért.

(s. — m.)

NEKROLÓG.

Dudás Lajos 1821—1900.

Még a múlt év okt. 16-án hunyta le szemét az örök álmra; 79 éves aggkoránál fogva különben is megért gabona volt már az élet mezején s ehez hozzájárult még azon év tavaszán influenzából keletkezett szivbaja, ez végkép megtörte roskadozó testét s kioltotta földi életének világát.

Hogy mikép harcolta meg a harcot s mikép futotta meg a pályát, beszéljenek alábbi életrajzi adatai.

Dudás Lajos született S.-a.-ujhelyben az 1821-ik évben Dudás Péter és Szegedi Borbála szülektől. Atyja kerékgyártó mester volt. Elemi iskolai tanulmányait szülővárosában végezte. Az elemi iskolát kijárván, szülei a sárospataki főiskolába vitték, a hol is 1829 szeptember 6-án Somosy János rektor által konjugistának iratott be. A IV-ik humán classis elvégzése után az iskolai törvényeknek Samodi Ferencz szeniorsága alatt 1837 július 14-én írt alá. Öt évig volt tógátus diák s ez idő alatt a theologiai tanulmányoknak jó sikerrel való elvégzése után, mint IV-ik éves tógátus diák, 1842 január hó 30-án távozott el Patakról és S.-a.-ujhelyben rektori és orgonistai hivatalt foglalt el; ezen hivatalt egész 1844 április 14-ig folytatta. A pataki iskolában Orbán József és Soltész Ferencz voltak iskolatársai. Már Sárospatakon kitűnt élezei és érdekesen előadott adomái s elbeszélései által. A dalnak és zenének, miként pataki diák korában, úgy egész életén keresztül nagy kedvelője és művelője volt s mint ilyen diákkorában tagja volt a

kantusnak; mint dal- és zenekedvelő zongorázni és orgonázni is tudott.

1844 ápril hó 11-től egész 1848 február hó 20-ig segédlelkész volt Vályi Pál sátoralja-ujhelyi lelkész mellett s miként tanítói, akként kápláni állásában is, a mint bizonyítványa szól: „hivatásának teljesen megfelelő pontos kötelességismerete, erkölcsi jó magaviselete s népszerű, kedves társasága által mindenkinek méltánylását és közszeretét megnyerte.” A papi hivatal folytatására megkívántató tudományokból „a csieseri parochián tartott consistorium színe előtt megvizsgáltatott s adott feleleteiből a hivatal folytatására méltónak ítéltetett a főtiszteletű Superintendens úr által adott felhatalmazásnál fogva, a papi hivatal minden részeinek gyakorlására, addig is, míg a felszentelésre felszólíttatna” Jászay Mihály esperes által 1844 ápril 11-én kibocsátatott.

1848 február 23-án Kis-Rácska választotta meg papjául s ugyanazon év szeptember 24-én Ungvár városában tartott egyházkerületi gyűlés alkalmával felszenteltetett Apostol Pál püspök idejében. A kisrácskai egyházban érte meg az 1848–49-ik évi szabadságharcot s harcias beszédei miatt ő is bajba keveredvén, a kassai katonai parancsnokság elé vitétt s ott a munkácsi várban elszenvendő fogságra ítéltetett. Egy és fél évet töltvén el a munkácsi várban, amnesztiát kapott. Innen emlékül egy kis ágyugolyót hozott el magával, a mely szobája ablakpárkányán volt elhelyezve. Munkácsi fogságát elszenvendhetővé tették a jólelkű várparancsnok és Németh Imre putkahelmeci pap jóbarátja.

Munkácsról hazakerülvén, kis-rácskai egyháza Tóth Ferenc által be volt töltve s ő szomorú szívvel látta, hogy hely nélkül maradt. De alig volt hely nélkül egy fél évig, meghalt Bagosi, a kazsui lelkész s ő meghivatott az ő helyére, a hol aztán egész halála napjáig az egyház jó és balsorsában hűen munkálkodott az Ur szőlőjében.

Mint jókedélyű ember, kinek az élet gondjai, a családi bajok nem vették el jó kedvét — családot ugyanis sohasem alapított — a fiatal nemzedéknek rajongásig szeretett „Lajos bácsija”, barátja, tanácsadója s pártfogója volt, mintha ő maga is megifjodott volna s élvezelt, folyton tréfált, de sohasem sértett. Hívei szerették, úri hallgatói, különösen pedig a nemeslelkű Pilissy Zsigmond és úri családja, barátjuknak, testvérüknek tekintették, beavatták s tanácsát kérték még családi ügyekben is.

Hosszú ideig volt egyházmegyei tanácsbíró és egyházmegyei tanügyi választmányi elnök s ezen hivatalaiban is böles és igazságos előjárónak bizonyult.

Utolsó éveiben szem betegsége okozott neki nagy szomorúságot, úgy, hogy operáltatnia kellett szemét, de azt a mondást, hogy „a jó pap holtig tanul” akkor sem cáfolta meg, mert azért folyton olvasta a napilapokat s megszerezte az egyházi irodalom legújabb termékeit is. Egész halála napjáig a tudományos készülettség nivóján állott.

Bántotta az is, hogy régi úri hívei, kikkel oly sok jó napokat töltött, mind kihaltak, de még közrendű hívei is megfogytak s mondhatni, ő maga volt olykor-olykor pap és minden. De azért nem csüggedt el, hanem híven teljesítette kötelességét mindvégig.

Legyen áldott emlékezete!

Hutka József.

KÖNYVISMERTETÉS.

A mult évi egyházi irodalomból.

VI.

Vasárnapi imádságok. Templomi használatra írta Csécsi Miklós makói ref. lelkész. Makó, 1900. 121 lap. Ára kötve 2 korona, Kapható a szerzőnél.

Csécsi Miklós igen tiszteletreméltó, bibliás kegyességű s erős hitvallási alapon álló lelkész, de gyenge imádságíró. Hétköznapi könyörgései után ez a mostani könyve is azt bizonyítja. Ha imádságíróinknak bürokrata osztálya lenne, ő mindenetre odataroznék. Pontosan, lelkiismeretesen, „tishti illem”-mel végzi az imádságírás munkáját, összeállítja, megszerkeszti az imádságait; de alkotni, de teremteni nem tud. Imádságaiban megvan a bibliai, a dogmatikai, a hitvallási elem, a liturgiai forma, vagyis mindaz, a mi a hivatalos kívánalmaknak megfelel; de annál kevesebb azokban az összeolvasztó erő, a feltalálás képessége, a mély és nagy érzelem, az emelkedettség és szárnyalás, a nyelv eredetisége, tüze, az előterjesztés hatalma, varázsa; meg vannak azok csinálva, de nincsenek megteremtve; itt-ott, vagy hát tegyük fel, a legtöbbször kielégítenek, de megadni, felemelni nem tudnak; vasárnapi nevük mellett is hétköznapiak. Ugy kell lenni, hogy mint imádkozó igen ritkán kerül egy-egy nagy érzelem, vagy gondolat, egy-egy hatalmas tárgy vagy alkalom gerjesztő hatása alá; vagy ha talán odakerül is: imádságos érzelmeit közvetítő eszközökön szűri át; nem bírja, vagy elszalasztja a lélek erős izzását, a mennyei hőt; eszközei nem az erős vallásosságú szív és a saját nyelv, szóval nem az eredetiség, hanem a biblia, a dogmatika s ezeknek nyelve, tehát a tudás, az emlékezet. Hite, érzése ezeken a hangszereken játszik.

Hogy ezt a könyvét közrebocsátotta, annak — az előszó szerint — két oka van. Az egyik az, hogy olyan imádságaink is legyenek, a melyek bármely (?) predikációhoz alkalmazhatók; a másik az, hogy segítsen részt a kezdőkön, a kik még nem tudnak, részint az idősebbeken, a kik már nem tudnak könyv nélkül szabadon imádkozni... Könyve tehát szerinte is, az általánosság jegyében fogantatott és szürkességben neveltetett és így nem csuda, ha hű is marad mind eredetéhez, mind neveltetéséhez.

A könyvben különben 48 vasárnapi imádság van; e. beszéd előtti 24, e. beszéd utáni szintén 24. A két csoport közül az utóbbi a jobb, még pedig éppen azért, mert az e. beszéd utáni imádság inkább mozoghat általánosságban, mint az e. beszéd előtti. Az előbbieket között legsikrúltebb szerkesztés a 6-ik; az utóbbiak közt a 22-dik; mind a kettő Révész modorában. És ugyancsak itt figyelemre méltó még a 24-dik, mint tartalomban és alakban is legegyszerűbbnek látszó imádság. A többi, ismétlem, szürke általánosság és dogmatikus vezeklés az Isten nagyságának, dicsőségének, szentségének s ezzel szemben az ember kicsiségének, alacsonyságának és mindenek felett, bűnösségének gondolatai körül. Pótlékul van a könyvben még a reformáció emlékünnepeére való egy e. beszéd előtti és utáni, egy iskolai évet megnyitó és bezáró és öt betegekért való imádság. A könyv jó öreg betűkkel van nyomtatva, sajtóhiba kevés benne, tehát könnyen olvasható s a vasárnapdélutáni isteniszteletekre, jobb hiányában, használható.

(Vége köv.)

Faludi.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozás.** *Apostol Borbála*, néhai Futó Sámuel bőszi ev. ref. lelkész özvegye, élete 67-ik, özvegysége 8-ik évében május 1-ő napján hosszas szenvedés után Miskolcon jobblétre szenderült. Boldogságot munkált, szeretetet érzett egész életén át s szeretet és boldogság volt jutalma, a mely az agg kornak gyöngeségei által megkörnyékezett napjaiban is élteté, erősíté lelkét. Egyetlen leánya, Futó Ilona s ennek férje Nagy Ignác ev. ref. lelkész, családja körében megelégedetten tölté élete utolsó éveit s napjait s a nagyanyaság ékes koronájának fényében boldogan érezte magát, mert szeretet ölelte át minden felől. Legyen áldott emlékezete, övének bánatos szívét enyhítse a vigasztalás Atyja!

— **Rohoska József** sárospataki theol. h.-tanár ápril 27-ikén magán-tanári szóbeli vizsgát tett a tiszáninneri ev. ref. egyházkerület küldöttsége előtt az egyetemes ker. egyháztörténelemből és az új-szövetségi írásmagyar-azat tudomány-csoportból. Május 2-ikén a próbaelőadást tartotta meg, hogy a konventi szabályzat követelményeinek mindenben eleget tegyen s ez alkalommal a főiskolai előjáróság, tanári kar és az akadémiai ifjúság jelenlétében a *galátiai gyülekezetek* kérdését tárgyalta nagy tudományos készültséggel. A sárospataki theol. akadémián ez volt a negyedik magántanári képesítés s az új kollegát nagy örömmel köszöntjük!

— **A tiszántúli ev. ref. egyházkerület** tavaszi közgyűlését május 29-ik s következő napjaira hívta össze az elnökség Debrecen városába.

— **Hivatalos jelentés** az ev. ref. közalaphból segélyt nyert tiszáninneri egyházakról.*

Alsó-Hutka 80, A.-Kemencze 70, F.-Láncz 70, Fony 70, Fuló-Kérés 120, Pető-Szinye 120, Abauj-Szemere 80, Szeszta 90, Tornó-Németi 60, Tibold-Daróc 120, Kápolna 120, Abod 120, Meszes 120, Disznós-Horvát 80, Kondó 120, Sajó-Velezd 60, Harmacz 100, Rakottyás 120, Szuhafő 120, Zsíp 120, Zubogy 120, Ágcsernyő 150, Bodrog-Keresztúr 100, Mád 80, Bodrog-Olaszi 120, Erdő-Horváti 80, Golop 80, H.-Kak 80, Kenézlő 130, K.-Tárkány 130, M.-Zombor 120, Monok 80, N.-Rozvágy 130, Szomotor-Vécs 100, Vajdácska 120, Ladmóc 150, Mihályi 140, Szalók 100, Hardicsa 120, Szőlős-Ardó 170, Nyarád 80, Kis-Gejőcz 150, Vajkócz-Mátyócz 70, Záhony 70, Viszoka 90, összesen 45 egyház 4710 koronát kapott.

— **Szünnidei tanfolyamok.** Ilyen, többnyire tudományos értékű tanfolyamokat, melyek a középiskolai tanárok érdekeit kívánják szolgálni, a következő német egyetemek rendeznek a nagy szünnidő folyamán. *Jéna*, a hol ez a kurzus augusztus 5—24-ig van tervezve, a középiskolai tanárok és theologusok részére tudományos jellegű előadásokat tart theologiai előadásokkal és diskussziókkal kapcsolatosan. A *greifswaldi* egyetemen a július 15-től augusztus 3-áig tartandó szünnidei tanfolyamokon a német irodalmi előadásokra lesz nagy súly fektetve. *Kiel*, hol e tanfolyamok július 8—27-ig tartatnak meg, szintén a középiskolai tanárok részére rendezve azokat. (E.)

— **Templomjavítás.** A megyasszói ev. ref. templom renoválására az engedély hivatalosan is megadatott. Ez a XVII-ik század elején újjá épített templom nemcsak régiségénél, hanem műtörténelmi értékénél fogva is becses ereklyénk s mint ilyen a műemlékek országos bizottságának tervezete szerint

alakítják át. Mai mennyezetének tisztán magyar motívumos festményei ma is épek. A templomot két oldal-szárnynyal megnagyobbítják, hajóját egy méterrel magasabbra emelik, modern mennyezettel látják el s tornyát is 2 méterrel magasabbra építik. Az átalakítások költsége a 40 ezer koronát meghaladja. (E.)

— **A nagy-enyedi Bethlen szoborra** ez év ápril havának 15-ikéig: 32245 kor. 40 fillér gyűlt egybe. Ajánljuk a szobor emelés eszméjének anyagi pártfogását a közönség figyelmébe.

— **A magyar prot. Irod. Társaságba 1901. évben belépett új tagok.** a) Alapító tagok: Cseh Ervin miniszter, Budapest. Méhelyi Sándor, Baranya-Szt-Lőrincz. Márm. Szigeti ev. ref. főgimnázium. Barkassy Géza min. tanácsos, Budapest. b) Rendes tagok: Dömötör László körjegyző, Szeremle. Kovács Kálmán jegyző, R. Hidvég Somlyódi István járásbíró, Tiszalök. Vendvidéki ág. h. ev. lelkész kör. Hódos. Sztelhló Gerő ág. h. ev. lelkész, Besztercebánya, Ifj. Péter Károly ev. ref. lelkész, Alsó-Sófalva. Brád ev. ref. egyházközség. Kónya Dénes ev. ref. lelkész, Brád. Borsos Endre ev. ref. főtanító, Soponya. Dr. Mráz Gusztáv főg. tanár, Pancsova, Dr. Miskolczy Gábor ügyvéd, Szerencs. Varga Márton ág. h. ev. lelkész, Tokaj. Udvardi Szundi Károly, a „Magyar Szó” szerkesztőségének tagja, Budapest. Nagyvárad ev. ref. leánynevelő-intézet. Haligató János ev. ref. lelkész, F.-Méra. Dr. Rayner Gyula ügyvéd, Budapest. Beck Vilmos anyakönyvvezető, Pozsony. c) Pártoló tagok: Bögös Lajos ev. ref. lelkész, Csökmő. Balázs József ev. ref. lelkész, Besztercze. Patáky János ev. ref. s.-lelkész, Bánfalva. Kapy Gyula ev. tanítóképz. igazgató, Sopron. Gaskó Gyula gimnáziumi tanár, Pancsova. Tenkei József betegs. pénzt. titkár, Nagy-Várad. Dr. Lakos Béla ref. főiskolai tanár, Pápa. Imre Lajos gimn. tanár, H.-Mező-Vásárhely. Földváry Jenő ev. ref. lelkész, Daruvár. Nyárády László theologus, Debrecen, Dr. Szabó Sándor jogtanár, Sárospatak. Budapest, 1901 ápril 30-án, Bendl Henrik, társ. pénztáros.

— **A Lorántffy Zsuzsánna-egyesület** legutóbbi választmányi ülésén elhatározta, hogy eddigi kis közlönye, a *Keresztény Híradó* helyett egy nagyobb terjedelmű lapot fog kiadni *Olajág* cím alatt. Az *Olajág* célja felbreszteni az evangéliumi hitéletet a nők körében. Közölni fog mindenféle oly cikkeket, melyek alkalmasak arra, hogy Isten segédelmével megszeretessék a magyar nőkkel is az evangéliumot s buzdítsák őket az e szeretetből fakadó keresztyén életre és munkára. Együttal minden számban közöl, rendszeresen egymás után következő, rövid bibliamagyarázatokat, melyek vezérfonalul szolgálhatnak olyanoknak, a kik már foglalkoznak vasárnapi iskolákban való tanítással. Az *Olajág* a folyó év októbertől kezdve, havonként fog megjelenni nyolcadrés alakban, 16 oldalnyi terjedelemben, csinos kiállításban. Előfizetési ára évenként 2 korona. A Lorántffy Zsuzsánna-egyesület ez úton is kéri mindazokat, a kik az Isten országának terjesztését szívükön viselik, különösen a protestáns lelkészeket és egyházi férfiakat, igyekezzenek a megindítandó női lap iránt felbreszteni a protestáns nők érdeklődését és őket előfizetőknek megnyerni, valamint a lap megindításának elősegítésére minél többeket adakozásra felhívni. Minden a lap kiállításának költségeiből esetleg felmaradó összeg, mely a lap részére beérkezik, a Lorántffy Zsuzsánna-egyesület egyéb céljaira fordítatik. Az előfizetési pénzek, valamint az adományok mostantól kezdve, lehetőleg szeptember 15-ikéig a szerkesztő címére, *Vargha Gyuláné Budapest IX. Kálvintér 7. szám*, küldendők.

— **A nagy-enyedi Bethlen-szobor bizottság** nagy elismeréssel s köszönettel nyugtazza az *alsó-borsodi* ev. ref. egyházmegyének a Bethlen szoborra gyűjtött 432 kor. 95 fillérnyi adományát, mint a hazafiság s áldozatkészség kitünő példáját. (n.)

* E kimutatást szükségesnek tartjuk közölni minden félreértés elkerülése céljából. Szerk.

— **A trónörökös ultramontánsága.** Annak a védnök-ségnek, a melyet Ferencz Ferdinánd az osztrák iskolai-egyletben elfogadott, semmi sem bizonyítja annyira a jelentőségét, mint az ultramontán lapok nyilatkozata, általában a klerikális felfogás, a melynek nem utolsójaként vehetni a „Magyar Állam“ következő pont-jait a 85-ik számból: „magas fokát kellett elérni a kath. elleni támadásoknak, vakmerő rakoncátlan-kodásoknak és szentelen csúfondároskodásoknak, a melyek azok ellen intéztetnek, a kik hisznek. . . . On de minő biztató és lelkesedést keltő megnyugvást nyújthat mindnyájunknak szeretett kir. hercegünknek állásfoglalása, a ki nemcsak a katolicizmus védőjéül tüntette fel magát, hanem azt is igazolta, hogy bátran szembe fog szállani ellenségeinkkel és nemcsak most, hanem leendő hatalmi állásánál fogva is mindent el-követ és el fog követni, hogy a katolicizmus győzel-mét biztosíthassa.“ . . . Nem egyéni vallásos meg-győződésről van szó, hanem politikáról az ultramon-tánok javára. Mit hozhat hát a jövő? . . . II. Ferdi-nánd és I. Lipót kora fog ismétlődni?! Isten óvja magyar hazánkat az újabb csapástól! (n.)

— **Az ev. theologusok száma** a németországi egyetemeken a múlt téli félévben 2326 volt. Legtöb-ben a hallei egyetemen tanultak, hol a theologusok száma 380 volt. Ezután következett Berlin 366, Lipcse 296, Tübinga 261, Erlangen 171, Greifswald 142, Göttinga 110, Königsberg 92, Strassburg 83, Mar-burg 82, Bonn 68, Breslau 65, Giessen 61, Kiel 46, Jéna 35, Rostock 33 és Heidelberg 32 theologussal. (E.)

— **Európa lakossága hitvallás szerint r. kath. statisztikai kimutatásban.** Az új század beköszönése alkalmából az ultramontánok, hogy a r. katolicizmus terjeszkedését igazolják, a következő hitvallási statisztikát állították össze: róm. kath. 183 millió, gör. keleti 100 millió, protestáns 89 millió, gör. kath. 6 millió, zsidó 8 millió, mohamedán 8 millió, pogány 1 millió, összes keresztyén 378 millió, összes nem keresztyén 17 millió, összes európai lakosság 495 millió. (n.)

— **Lehet-e a szerzeteseknek a szenteket meg-büntetni?** Hogy az „élő“ szenteket nem, hanem a „szent“ rangra emelteteket lehet-e megbüntetni, a kérdésnek ilyen iránya természetesen veendő, a mint az is ter-mészetesen tartandó, hogy a felelet *igenlő*, a mint erről kétségbevonhatlanul tanuskodik az a levél, a melyet egy szerzetes írt nem régen az „Echo des grottes de sanie kantonie de Padone“-hez. A levél ilyen tartalmú: „Legközelebb utazni mentem s hogy-hogy nem breviáriumomnak egy részét elvesztettem. Tűvé tettem érte mindent, de nem tudtam megtalálni s így az elveszett rész nélkül kellett a kolostor-házba visszatérnem. Amde gondoltam egyet: szent Antalt és a többieket segítségül hívom, hátha segítenek s meg-találom az elveszett breviáriumos részt! Ugy tettem, segítségül hívtam Szent Antalt s a többi kegyes lelke-
ket, . . . de nem segítettek s épen Szent Antal hatá-rozottan siket maradt kérésemre. Kétségbe voltam esve a veszteség miatt is és a szenteknek viselkedése miatt is. Ekkor az az eszmém támadt, hogy *saját módszerem szerint megbüntettem Szent Antalt*. A szentnek egy álló szobrocskája volt asztalomon. A szobrot most a fal felé fordítottam arccal s ha valaki jött és kérdezte miért áll a szobor úgy: elbeszéltem neki, hogy a szentet most büntetem . . . De ez sem használt, pedig egyenesen arról volt szó, hogy Szent Antal ily módon kénysze-ritve érezze magát régi jó hírnevét visszaszerezni. Nem értett meg s így ez a büntetés nem vezetett sikerre, holott egy teljes heti határidőt szabtam ki arra, hogy

válaszoljon, hol van az elveszett breviárium rész? . . . Idő múltán és türelmem is fogyván: ultimátumot ad-tam a jó szentnek és megfenyegettem, hogy ha új-esztendő első napjára nem ad felvilágosítást az elve-szett birtokomról: nyilvános dementit fogok róla adni saját lapjában, kijelentvén, hogy hiába való az a nagy bizodalom, a melylyel én is, más is viseltettem Szent Antal iránt, mert ő arra érdemetlen ezért, meg ezért! Hogy ki huzta a rövidebbet? . . . hát én, még pe-dig a következő csodálatos módon. Mikor az ultimátumos idő pont már-már lejárt, betért hozzám egyik kollegám, a ki e büntetési folyamat alatt sokszor meglátogatott s most is, mint máskor apró-cseprő dolgokról társalgott velem. Én társalkodás közben neki is ajánlottam, hogy ezentúl ne legyen bizalmas Szent Antalhoz, mert az a szent, a ki cserben hagyja saját magát s híveit, nem érdemli meg, hogy bizalommal viseltessünk iránta. Erre az én szerzetes társam mintegy álomból felriadva így kiáltott: Miről is van szó? Te egy breviárium részletet keressz? . . . Menj fel a felső terembe s annak egyik sarkában ott van egy breviárium-részlet, pedig tudod, hogy abba a terembe nem szoktunk járni! Meglepetve hallgattam s nem mertem magam felmenni a terembe, mert éreztem, hogy a szentet megbántottam, a tisztársam hozta le a breviáriumot, a mely kétség-bevonhatatlanul az elveszett volt! . . . Ugy-e, hogy segített az ultimátum? Szent Antal szaporította dia-dalai számát s én az álló szobrocskát ismét kifelé fordít-am arccal a világosság irányában“ . . . Kinek nem jut eszébe ezeket olvasva, a pogány szokás, a mely sze-rint a nem tetsző s nem engedelmeskedő isteneket meg szokták verni?! Hogy a kettő között nincsen ha-sonlóság: nem mernénk állítani! (n.)

— **Bethlen Gábor fejedelem szobra.** A Nagy-Enye-der állítandó Bethlen-szobor alapja javára országszerte igen szépen folynak az adakozások és gyűjtések. Tár-sadalmunk minden rétege — felekezeti, sőt nemzeti-ségi különbség nélkül — hozza meg áldozatát a szent és hazafias célra. Mint nagy örömmel értesülünk a sárospataki és debreczeni ifjúságot vagy még a mos-tani, vagy a jövő iskolai évben — több protestáns és állami középiskola ifjúsága fogja követni a szobor-alap javára, rendezendő Bethlen ünnepélyek megtartásával. Május 11-én épen a kolozsvári ev. ref. theol. fakultás ifjúsága 16 án pedig a sepsi szentgyörgyi Mikó-kollé-gium ifjúsága, rendeznek Bethlen-ünnepélyeket. Ujabban 1901. ápril. 20-ig a következő prot. egyházak, egyházi személyek és iskolák járultak hozzá adakozásokkal vagy gyűjtésekkel, a nemes cél megvalósításához: Az alsó-borsodi ev. ref. egyházmegye gyűjtése 432 kor. 95 fill. A Bethlen koll. ifj. 1901. márcziusi diákestélye jövedel. 375 kor. A kecskeméti ev. ref. főgimn. ifj. és tanári kara. 60 kor. Csécsi Miklós ev. ref. lelkész, Makó 55 kor. 20 fill. A szathmári ev. ref. főgimn. ifj. és ta-nári kara 45 kor. 2 fill. A békés-csabai ág. ev. főgimn. ifj. tanári kara 42 kor. 19 fill. Zayzon János ev. ref. lelkész, Erzsébetváros 41 kor. Bodor János ev. ref. lelk. Zágon 34 kor. A halasi ev. ref. főgimn. 26 kor. 94 fill. A kolozsvári unit. főgimn. 26 kor. 40 fill. A kunszent-miklósi ev. ref. főgimn. 24 kor. 86 fill. A békési ev. ref. főgimn. 24 kor. 28 fillér. Dénes József ev. ref. lelkész, Bölkényes 22 kor. 28 fill. Szilágyi Farkas ev. ref. lelkész, Nagy-Enyed 20 kor. A hajdúböszörményi ev. ref. egyház 20 kor. A székesfehérvári ev. ref. egy-ház 18 kor. A szathmári ev. ref. felsőbb leányiskola 15 kor. Gruzda János ev. ref. lelkész, Tövis 12 kor. A gölmöczi ág. ev. egyház 10 kor. A rákospalotai ág. ev. egyház 10 kor. A cservenkai ág. ev. egyház 10 kor.

Balogh István ev. ref. tanító, Nagy-Kikinda 7 kor. 44 fill. Az aszú-besztercei ág. hit. egyházközség. 7 kor. 20 fill. Tóth Gábor ev. ref. lelkész, Bábon 6 kor. 40 fill. Kontra János ev. ref. lelkész, Csúza 5 kor. 42 fill. A hajdúszoboszlói ev. ref. egyház 5 kor. Szikszai Ödön ev. ref. lelkész, Somogy-Udvarhely 3 kor. 70 fillér. Csizmadia Jenő ev. ref. lelkész, Bánhorváth 3 kor. 62 fillér. Vincze Domokos ev. ref. lelkész, Csekelaka 3 kor. 20 fillér. A pécsi ev. ref. egyház. A nagyvárad evang. egyház. Schmidt Jakab ev. ref. lelkész, Fiume 3—3 korona. A hétúri ág. egyházközség 2 kor. 60 fill. Gál Péter ev. ref. lelkész, Sárköz 2 kor. A méhteleti ev. ref. egyház 1 kor. 80 fill. A bodrogeresztúri ev. ref. egyház 1 kor. 22 fill. — Bethlen-Szobor végrehajto bizottsága.

— **Sajtóhiba igazítás.** Az előző számban a „Könyvismertetés” rovatban *Hetessy Viktor* halotti beszédeiről volt szó, azonban a sajtó-hibák szelleme a szerző nevét *Hevessy*-nek travasztálta, a melyet ezennel *Hetessy*-re változtatunk, a mit, úgy gondoljuk, az érdeklődők maguktól is megtették már.

— **Általánosan elismerik** úgy nálunk, mint külföldön, hogy a Mauthner-féle gazdasági és kerti magvak gyakran háromszor akkora termést adnak, mint sok másféle magvak. Különösen impregnált csillagjegyű répamagjai ritkítják párjukat és össze nem tévesztendőek más utánzott hasonló védjegyű, de nem impregnált répamagokkal. A Mauthner-féle magok tehát felülmúlhatatlanok és gazdáink csak helyesen cselekszenek, ha magszükségletüket mindig Mauthner féle magvakkal fedezik.

8—8

— **Kedveskedések egy ultramontán lap részéről.** Van Budapesten a VII. kerületben, a Csömöri-út 32. szám alatt egy „Szerkesztőség és Kiadóhivatal”, a melyben a magyar ultramontánizmusnak csömörletes dolgai szoktak napvilágra kerülni az ott összetákolat „Katholikus Hitvédelmi Folyóirat” hasábjain, a melyeknek összerovásán T. Pelikán Krizsó, Keményffy K. Dániel szerkesztők és Fülöpp István főmunkatárs fáradoznak hónapról-hónapra (mert a világosság eme fátylaja csak egyszer világol egy-egy hónapban), nem egyszer oly módon, hogy az összerovott cikkek különlenyomatai a naponként világlo fátylának, az égi malasztal megtelet „Alkotmány”-nak. Ezt a szóbanforgó Hitvédelmi Folyóiratot körülbelül egy év óta ismerem s ha lykor-olykor elkomorodik lelkem, ha néha-néha csemege után vágyakozom a keményebb szellemi eledetek mellett, főleg pedig ha kacagni óhajtok, elő-előveszem e fátylát, akarom mondani Hitvédelmi Folyóiratot s ennek ragyogó fénye s igazsága mellett olyan jóízűen elmulatom, hogy utána megüjult erővel s lelkesedéssel folytatnom köteleseim teljesítését s erőt nyerek rá, hogy, a mint némelyek finom célzással suttojják, az „ecclesia militans” szerepét tisztességgel betöltsen. Eddigelé csak magamnak tartogattam ezt az élvezetet, t. i. a Hitvédelmi Folyóirat fátyla-fényénél éledegni, de annyira soknak találtam a gyöngy-termékek élvezetét, a csemeget, hogy elhatároztam, ezentul e lapok t. olvasóinak is juttatok néha-néha egy süteményt annak a boszorkánykonyhának a készítményeiből, a hol a süto mesteri tisztet a nem saját véréből táplálkozó T. Pelikán teljesíti, ugyanam kemény legényével, Keményffel s a pilisieket boldogító, de nem Nagy Sándor atyjaként, tehát nem is macedoni király gyanánt szereplő Fülöpp István úr nagyszabású segédletével. Kedveskedéseknek minősítem s mint ilyeneket ajánlom a Katholikus Hitvédelmi Folyóiratnak bemutatandó részleteit, a melyekkel szemben az elnéző kritikus szerepének betöltésére kérem t. olvasóinkat, mert a fátyla bizony csak pislog, a csemege bizony éretlen, vagy sületlen, a szerint, a mint gyümölcsnek, vagy süteménynek akarjuk venni, az eredmény úgy is egy, t. i. élvezhetlen! Ámde azért *kedveskedés*, mert hát ajándék gyanánt adja, fensőbbsege érzetében ama triumviratus, a mely még sokra viheti a magyar hazában! . . . Az áprilisi számban olvashatók ezek: *A református konvent csodabogarai* cím alatt írják hogy sok okos ember, buzgó kálvinista gyülekezett egybe, hogy hasanak, alkossanak, hogy az a roskadozó eklészia valahogy idő előtt össze ne dőljön. Az egyházpolitikai törvények úgyis megcsinálták már a magyar vallásnak csúfolt kálvinista szekta fejfáját, az ideiglenes aether-injectiók csak agóniáját húzzák bizonytalan időközé. . . . Szó esett a konvent ülésein az erdélyi püspöki cím ügyében is, a melyet annyira abajgattak az atyafiak. Egyelőre azt határozták, hogy „meg kell elégedni a helyzettel s a kormány felfogásával” azaz savanyú a szölo. Hej hogy kópték a markukat, hogy így, meg úgy, majd megmutatják ok Wlassicsnak, Majláth püspöknek és az egész katólikus frekvenciának; csak hogy épen azt nem mondták, hogy vér fog folyni ei nascebatur ridiculus mus. Ez az u. n. atyafi hősiesség. Wlassics úgy látszik, imponál nekik. . . . A szathmári, pécsi apáca-zárdák

bennlakó református növendékei érdekében irt fel a konventhez két kerület. A gyülekezetben Bernáth tiszteletes (persze a királyi táblai elnök! Dr. T. I.) erre megjegyezte, hogy a sérelem . . . megszűnik, ha a református szülők nem küldik gyermekeiket zárdaiskolába. Ez a tiszteletes okosan beszélt, szinte csodáljuk, hogy ennyi elfogulatlansággal a konvent tanácskozásaira tévedt . . . (Abból, hogy az apácaiskolákba viszik ref. szülők a leányaikat, ez) következik: 1. hogy a módosabb ref. szülők belátják, hogy leánykaik az apáca-kolostorokban jobb, erkölcsösebb, vallásosabb nevelésben részesülnek, mint a kálvinista leánynevelőkben; . . . hogy az apácák megkövetelhetik, hogy a reájuk bízott növendékeknek illetéktelen bejárók békét hagyjanak, hogy ki nem bocsátják, az is természetes, mert a tisztelendő apácák nem fogják kálvinista hittanra elkísérni növendékeiket, sem másra bízni nem fogják, miután lelkük-testükért egyaránt Isten és szülők előtt felelősek . . . Antal „püspök” (persze föltétlenül macska köröm között! Dr. T. I.) azt indítványozta, hogy a miniszter *utasítsa* a r. kath. püspököket. Oh Antalok Antalja! hogy mer így beszélni! Nagy úr Wlassics, nagyobb, mint Antal „püspök”, de ő is legfőjebb tisztelettel átirhat . . . *Protestáns Szemle* cím alatt főleg a Sárospataki Lapok szerkesztője-s az „Egy-katólikus” van kikészítve olyan megbecsüléssel, hogy bizony nem marad rajtuk egy csepp tisztesség sem, sőt mindkettőt olyan helyre akarja zárni, a hová Pilisi úrnak elsőbbségi jogát készséggel elismerjük. E rovat alatt, a melynek szemelyünkre vonatkozó részleteit az Idvezítő ama fenséges nyilatkozatával utasítjuk vissza: „Uram! bocsásd meg neki, mert nem tudja, hogy mit cselekszik!” s a melyeket illetőleg Pilisinek szíves figyelmébe ajánljuk a Máté ev. 5 fej. 22. versét, e rovat alatt *Pilisi* ezt is írja az egyetemi kereszt-ügygyel kapcsolatban: „ezen lelkes ifjaknak mozgalmá feledtetni velünk azt az időt, a midőn az ev. ref. neveléselmé a kereszt jelvényét összetörte. máglyára hurcolta és lófarkára kötötte.” . . . Hát ezt a csemeget honnan veszi Pilisi? Mikor történt ez az igazság? Különben annak a gárdától a tagjától minek várunk feleletet s igazságot, a mely hazugságok költésében meríti ki erejét s a történelem meghamisításában excellál, a mint ezt akár Luther, akár Kálvin halálának körülményeiről szóló irataik fényesen igazolják. Ugyancsak e rovat alatt ilyen is olvasható, persze megint csak a Sárospataki Lapok ellen, a mely mint a multban, úgy most is megszelleztette a decretalis esküt: „a kik a Szent István napját egyszerű napra degradálják, de azért a hazaírságot hangoztatják, a kik a szenteket kiküszöbölik, de azért saját nagyságaikat a szentek zománcával övezik, a kik a boldogságos Szűzet ócsárolják, de Luther tintatartóját ereklyeként tisztelik, Luther oldalbordáját, Kati nénit, a megugrott szerzetes nőt oltárra teszik . . .” . . . stb. stb. vajjon ezek a dolgok nem inycsiklandoztató csemegek-e? . . . Végül midőn ezen kedveskedések bemutatását beárjuk, csak annyit jegyzünk meg, hogy t. olvasóink vegyenek róla tudomást, hogy a Csömöri-úti s Pilisi hitvédelmezők szerint, mi ragadó nyavalyában szenvedők vagyunk, a kinek nyavalyásságával szemben Pilisi úr „felebaráti szeretetből” sajnálkozást s részvétet mutat. . . . Vajjon Sámbar Mátyásnak nem csapna-e fel Pilisi úr? Ha igen, szívesen meginvítom Sárospatakra, a hol Sámbar Mátyás sorsára könnyen eljuttathatjuk, a kiről úgy szól a legenda, hogy „a fogait hagyta itt a páter.” Várom a szellemi tisztességu tornára! Dr. T. I.

— **Szekularizáció Portugáliában.** A mult hónap 20-ikán dekretum jelent meg Lisszabonban, a mely szerint 6 hónap leforgása alatt tartoznak a szerzetesek a világi hatóság előtt igazolni vajjon a jötekonyságnak, tan- és nevelésügynek a munkásai-e vagy pedig nem s vajjon hitterítők-e a gyarmatokon, vagy nem? A sem jötekonysággal, sem neveléssel, sem hitterjesztéssel nem foglalkozók vagyona állami birtokká válik, mert heréket nem tűrhet az állam a maga területén. A szekularizáció eszméjének megfelelőleg kimondja a dekretum azt is, hogy a nem portugáll tanító, nevelő s jötekonyság gyakorlásával foglalkozó szerzetesek működése is megszűnik s ilyen módon a jezsuiták, a francziskánusok és benediktinusok rendházai mind bezáratnak, mert ezek *nem honfiak!* . . . Helyes! Az idők jele ez! (—n.)

SZERKESZTŐI ÜZENETEK.

R. M. A közjáték ügyében irt cikk megjött, de most nem közölhettem. Élőszóval egyebet is. R. L. A terminust tartom! S. M. A tudositást mint láthatod közlöm, — a R. beszédét a következő számban adom, — a nekrológot későbbre osztottam be. Az említett gyűlési mozzanatról többet is írhatnál. Ismétlem, hogy boldog emberek a g. lelkészársak, a kiknek nincs egyéb bajuk s dolguk, mint gyanusitást, vádat insinualni egy megérteni nem akart, pedig egészen nyílt s határozott célzásért, a melynek egyetlen oka az az elbizakodottság, hogy némely volt első követelődznek, pedig az életben utolsókká váltak! Különben gondolom, hogy honnan fú a szé! T. B. A kerületi gyűlésen találkozunk?

ÉRTESÍTÉS.

Ezennel értesítjük a biztosító magyar közönséget, hogy Budapesten „**Magyar Biztosítási Iroda**” czim alatt egy oly intézményt létesítettünk, mely a külföldi hasonló nagy vállalatok mintájára, hivatva lesz a biztosítási ügyekben utbaigazítással szolgálni, teljesen díjmentesen tanácsot adni s a közönség érdekeit a biztosító vállalatok előtt képviselni. Irodánk elvállalja az új biztosítások felvételét, a legnagyobb kölcsönöket eszközli ki, eljár károk és perek esetén, nem megfelelő kötvényeket megfelelőekkel kicserél. Szóval mind azon ügyekben a közönség szolgálatára áll, a hol a bonyolult biztosítási ügyekben tanácsos, utmutatással szolgálhat. Tekintve, hogy irodánk semminemű ügynökséggel összeköttetésben nem áll, (nem is téveszthető össze ügynökséggel) mindazon kedvezményeket és jutalmakat, melyeket biztosítások közvetítésénél társaságok az ügynököknek fizetni szoktak, mi a feleknek átengedjük. Semminemű jutalékot vagy költséget fel nem számítunk. Mindazok, akik valamely társaság képviselőtét előnyös feltételek mellett óhajtják elvállalni, bizalommal forduljanak hozzánk. Budapest, 1901. április hó 25-én. **Magyar Biztosítási Iroda**, Budapest, VII. ker., Rózsa-utca 25. szám I. em. 15.

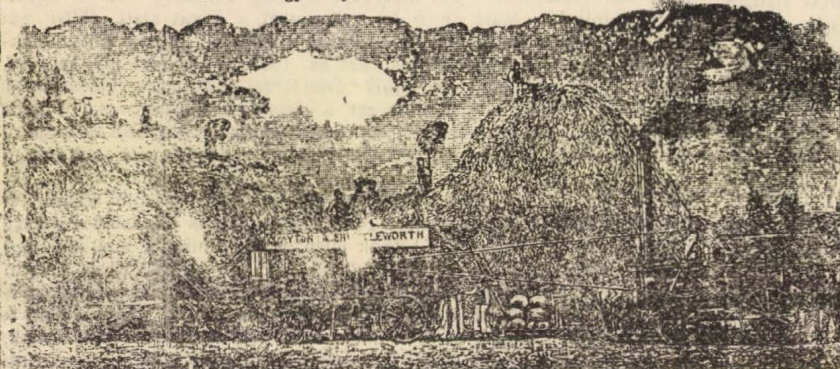
2-4

Clayton & Shuttleworth

mezőgazdasági gépgyárosok

Budapest Váci-körút 68. sz.

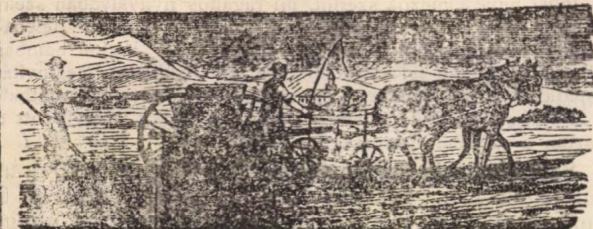
által a legjutányosabb árak mellett ajánlatnak:

Locomobil és gőzeséplő gép-készletek

továbbá járgány-eséplőgépek, löheré-eséplők, tisztító-rosták, konkolyozók, kaszáló- és aratógépek, szénagyűjtők, boronák.

2 1/2 egész 12 lóerőig, szalmakaszalozók, konkolyozók, kaszáló- és aratógépek, szénagyűjtők, boronák.

„Columbia-Drill”

legjobb sorvetőgépek, szeeszkavágók, répavágók, kukorica-horoszolók, darálók, őrő-malmok, egyetemes acél-ekék,

2- és 3-vasú ekék és minden egyéb gazdasági gépek.

Részletes árajánlatok kinyomtatva ingyen és bérmentve küldetnek.

Lincolni törzsgyárunk a világ legnagyobb

locomobil- és cséplőgép-gyára.

Gróf Schönborn-Buchheim Ervin beregmegyei uradalmából.

Szolyvai gyógyforrás.

Dr. Kélli, dr. Bókai, dr. Widerhoffer tanár urak és számos orvosi tekintélyek nyilatkozatai alapján kitűnő sikerrel ajánlatik: köszvény, hólyag s vizeleti szervek bajainál; cukorbetegség, huyghomok, epekő; a torok és tüdőszervek bántalmainál, étvágytalanság és gyomormegbetegedéseknél.

Kitűnő ízű ital, igen üdítő víz.

Gyomor bajok elleni specificum

a Luhi Erzsébet gyógyforrás.

A gyomor rendetlen működésénél, gyomorsav tulságos képződésénél, gyomorégés, bőfőgés, a gyomor elnyálkásodása, a gyomor és bél krónikus hurutja alkalmával kitűnően beválik; a torok, gége és hörgők idült hurutos állapotában sikeresen alkalmaztatik.

Elsőrangú üdítő- és asztali ital.

Polenai gyógyforrás.

Elsőrendű diätetikus víz, legüditőbb asztali víz, borral vegyítve kitűnő, tejjel vegyítve a legjobb nyálkaoldó-szer.

Kapható minden fűszerkereskedésben és az uradalmi ásványvizek bérletőségénél

Szolyván (Bereg vármegye.)

3-6

— Prospektus kívánatra ingyen és bérmentve. —

Vasuti menetrend.

2-3

Sárospatakról indul:

Szerencs—Debrecen—Miskolc—Bánréve—Budapest-félf.

Reggel gyorsvonat . 7⁴² órakor.Délután személyvonat 12³¹ „„ gyorsvonat 4¹⁶ „Estve vegyesvonat . 9³¹ „

S.-a.-Ujhely—Kassa—Mező-Laborc—Máramaros-Sziget-félf.

Reggel személyvonat 6¹⁹ órakor.Délután gyorsvonat 12⁴³ „„ személyvonat 4²⁵ „Estve gyorsvonat . 8⁰² „

Sárospatakra érkezik:

Budapest—Bánréve—Miskolc—Debrecen—Szerencs-félf.

Reggel vegyesvonat 6¹⁸ órakor.Délután gyorsvonat 12⁴² „„ személyvonat 4²⁴ „Estve gyorsvonat . 8⁰¹ „

Máramaros-Sziget—M.-Laborc—Kassa—S.-a.-Ujhely-félf.

Reggel gyorsvonat . 7⁴¹ órakor.Délután személyvonat 12³⁰ „„ gyorsvonat 4¹⁵ „Estve vegyesvonat . 9³⁰ „

Felelős szerkesztő: Dr. TUDÓS ISTVÁN. Szerkesztőtársak: ELLEND JÓZSEF és Dr. SZÉKELY GYÖRGY.

Sárospatak. Nyomtatta Steinfeld Jenő az ev. ref. főiskola betűivel.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postal
székküldéssel egész évre 10
korona, félévre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona. fél
oldal 8 korona, negyedrés
oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: „Kun Bertalan püspöki jelentése a tiszáninneni ev. ref. egyházkerület 1900—1901. évi állapotáról.” — *Rohoska József.*
„Erasmus és a reformáció Luther előtt.” — *ifj. Mitrovics Gyula.* „Apácai, a hitvitázók és akademikusok kora.” —
Ruszkay Gyula. „Lelkész értekezleti elnöki megnyitó-beszéd.” — „A tiszáninneni ev. ref. egyházkerület tavaszi köz-
gyűlése.” — *Antalfy László.* „A 19-ik század szellemi haladása vallási téren.” — „Vegyes közlemények.” — „Hirdetések.”

Kun Bertalan püspöki jelentése a tiszáninneni ev. ref. egyházkerület 1900—1901-ik évi állapotáról.

Főtiszteletű egyházkerületi gyűlés!

A hivatalos évi jelentéseknek az a céljuk, hogy azokból tájékozást szerezzen magának azon testület, vagy közönség, melynek viselt dolgairól s melynek érdekében a jelentések tételnek. Ki kell az ily jelentéseknek terjedniök az erkölcsi testületnek úgy szellemi, mint anyagi ügyeire: mivel tudjuk, hogy a szellemi s erkölcsi dolgok fejlődése, virágzása anyagi dolgokhoz van kötve. Én is azért évi jelentésemben egyházkerületünk szellemi és anyagi ügyeinek állásáról, azoknak haladásáról, fejlődésükről, s azok körül szerzett egy évi tapasztalataimról kívánok szólni. A jelentésnek tehát, melyet előterjesztendek, két kútforrása van, az esperes urak által velem közlött adatok és saját tapasztalásom.

Az esperes urak által beadott, saját megyékben összegyűjtött adatok, valamint az én egyéni tapasztalataim is azt bizonyítják, hogy egyházaink legnagyobb részében kellő vallásos buzgóság, jó részt béke uralkodik; a hívek az isteni tiszteletet gyakorolják, a vallásos szertartásokat kellő tiszteletben tartják, azokkal élnek, Isten dicsőségére, az egyház közszükségeire, tehetségek szerint, készséggel adakoznak: szóval úgy én, mint velem esperes társaim, arról tehetünk bizonyosságot, hogy a jó és hű pásztorok gondjai alatt hitben, buzgóságban, szeretetben erős a nyáj; ellenben, hol nincs meg a hű pásztori gondozás és munkásság, ott elszéled és tévedez a nyáj s áldástalan az egyházi élet. Arra kell azért törekedni, minden hivatását érző lelkipásztornak, hogy élő erős hitet, Isten dicsősége iránti buzgóságot gerjeszzen híveiben, felebaráti szeretetet egymás iránt, hogy a megcsodott életgondok, a kor anyagiasság iránta se legyenek képesek szívökből az úrháza és anyaszentegyháza iránti szerelmet kioltani.

Arra, hogy a lelkész ily irányban munkálkodjék, s teljesítse kötelességét, sok mód, alkalom és eszköz kínálkozik s áll rendelkezésére. Ott van közelében a hivatalos gondjai alatt álló iskola; használja fel az alkalmat s neveljen abban gyülekezetének buzgó, val-

lásos, jó erkölcsű tagokat, kikből az egyháznak, istenfélő, igazságot szerető előjárói legyenek. Ott az iskolának közvetlen vezetője a tanító, vele a közcélban, a munkásságban összeölelkezve tegyék az iskolát veteményes kertjévé mindazon erényeknek, nemes tulajdonoknak, hasznos munkásságnak, melyek boldoggá, virágzóvá teszik az egyházi, községi életet.

De más módja is van a lelkésznek mai napság, magát hű pásztorrá művelni, tökéletesíteni: nyitva állnak előtte a tanítói, lelkészi értekezletek, melyekben éppen azon módok felett tanácskoznak, hogy kell a népet okosan, az életben legszükségesebb ismeretekre eljuttatni, munkás s vallásos néppé nevelni, hogy kell az egyházat bölcsen kormányozni. „Ezen értekezletek feladata, mint egy egyházi írónk mondja, a fokozottabb élettevékenységhez szükséges új szerveket egymással és egyházi működésünk többi szerveivel szoros, egymástól el nem választható kapcsolatba hozni, hogy az egyéni nézetek, felfogások magasabb egységbe forrva tüzzenek célt és jelöljenek utat a biztosabb előhaladásra.” Példát, lelkesedést meríthet a lelkész a protestáns irodalmi társaság tanácskozmányaiból s az általa kiadni szokott tudományos értekezésekből. Olvasó köröket, a Lorántfy Zsuzsánna egyesületekhez hasonló jótékony köröket alkothatnak, alkotnak is vidékenként, melyekben ev. ref. egyházunk úgy szellemi, mint erkölcsi s anyagi fejlődését eszközölhetik s eszközlik ki.

Meg kell ugyan vallanunk, hogy mindezen, egyházaink felvirágoztatására irányzott törekvéseknek nagy hátrányukra van, úgy a tanítók, mint a lelkészek hiánya. Nagy azon rendes lelkészi és tanítói állomások száma, melyek nincsenek betöltve s e miatt két-három egyház áll egy lelkész gondozása alatt s nagyon kétes, hogy a lelkészi fizetéseknek a congrua általi emelkedése nevelni fogja-e hittanhallgatóinknak számát s lehetséges lesz-e, hogy ez által a mindinkább terhessé vált bajon segíthessünk? Ily bajjal küzdünk a népiskolai tanítók hiánya miatt is. Tanítóink hiánya miatt sok helyen elszökik a nép gyermekeinek iskoláztatásától; segítsünk azért ezen a bajon, egyrésztől nőtanítók alkalmazásával, hajtsuk végre egyházkerületünk azon határozatát, mely utasítja egyházainkat, hogy nőtanítókat is alkalmazzanak: más részről sürgetjük bajaink orvoslását azon a helyen, hol azon segíthetnek, kérjük, követeljük az államtól, jogainkra hivatkozva, hogy tanítóink, lelkészeink fizetését emelje oly fokra, hogy

abból tisztességesen megélhessenek; így ne idegenkedjék a serdülő nemzedék ezen életpályákra való lépéstől.

Egyébiránt örömmel jelenthetem, hogy mindazon egyházakban, hol tanító és lelkész van és ezek karöltve s feladatuk fontosságától áthatva munkálkodnak, s hol őket a presbiteriumok is gyámolítják, ott virágzó az egyház, népesek az iskolák, áldozatkészek a hívek, a gyülekezetek méltán énekelhetik templomaikban: *Oh mely nagy jó, mely nagy gyönyörűség, az atyafiak közt az egyesség?* Ott az egyházból kitérések ritkán történhetnek; a reversálisok adása is ritkább.

Ezeknek igazolására szolgálnak az ezekre vonatkozó statisztikai adatok és az egyházakból bejelentett adakozások.

A folyó polgári évben történt országos népszámlálás szerint, tiszáninnen egyházkerületünkben, hitsorsainknak száma 257,123. Házasság kötött 2490 esetben tiszta házasság 1917, vegyes 573. *Javunkra történt egyesség a házasfelek közt 76, kárunkra 64 esetben.* Javunkra mutat a népiskoláztatás ügye is, a mint az esperesi jelentéseket végig néztem; a kitünő és jó iskolák száma feltűnően nagyobb, mint a gyengébbeké. Az iskolakötelesek száma 29,875 volt a végéhez közelgető iskolai évben; 24,967 iskolázott saját iskoláinkban, mintegy másfélezer más iskolákban: nem járt iskolába mintegy 1753 gyermek. A vallásos buzgóságra mutat népoktatási ügyünk állapota is.

Erre mutatnak az egyházakból bejelentett adakozások is. Ezerekre megy az esperesi jelentések szerint azoknak száma, kiknek szívök megnyílt és készséggel adakoztak Isten dicsőségére. Itt csak a nagyobb összegeket adakozók nevét említem fel; fel lesznek azonban jegyezve jegyzőkönyvünkben a szegények fillérei is, melyek szinte kedvesek Isten előtt.

Az *abauji* egyházmegyében. *Kovácsvágáson* a közbirtokosság 560 koronával járult a közadakozáshoz és 356 kor. értékű épületfával. A *kassai* egyházban a templom újítására 1534. koronát adtak a hívek. A *Bárczy József* úr fiai atyjuk emlékére a 800 koronás alapítványt kétezer (2000) koronára emelték. *Mecner József* úr *Korláton* 400, *Szekulicsné Horváth Katinka* 250, *Göncön Nagy Istvánné* 228, *Tóth János* 200 koronás alapítványt tettek. Építkezésre a *Mérai* egyház 1256, *Pusztafalu* 2800, *Komlós* 1139 koronát fordított. *Abauji* egyházmegyénkben a készpénzbeli adakozás összege 19,585 korona 42 fillér. Az építkezési összeg 26,096 korona 20 fillér.

A *gömöri* egyházmegyében *Pelsőcön* szép iskolaház építettett közadakozásból. Begyűlt erre 12,000 korona, melyhez 2000-rel az egyház a faipar-gyár 800 kor.-val járult. *Néhai Hámos Gyula* földbirtokos a *Szalóci* egyházra 4800 koronát hagyományozott. *Runyában* a paplak építése körül a hívek 1600 kor. értékű szekeres és kézimunkát végeztek. 4400 kor. készpénzt adtak *Uzapanyiton* az egyház hívei, az egyház 6400 korona adósságának évenként 1000 koronával leendő törlesztésére vállalkoztak. *Szuhafrón* toronyépítésre 832 kor. fordított. *Rimaszécsben* díszes orgona épült 2600 koronából. *Rimaszombat* 4110 koronával bérházat, *Ragály* 3331 korona költséggel szép paplakot építettett. A *gömöri* egyházmegyében a készpénz adakozás 12,560 kor. 28 fl. Az építkezési költség 52,228 kor. 44 fillér.

Ungi egyházmegyében a készpénzbeli adakozás s építkezésbe való befektetés 8279 kor. 99 fillér.

Felső-zempléni egyházmegyében az adakozások összege 7631 kor. 30 fillér, melyből Zemplénmegye közmívelődési egyesülete 300 koronát adott iskolaépítésre. A *Zemplén* községi Amerikában élő hívek

259 koronát küldtek. A *lasztoméri* templomszentelés alkalmával 605 kor. 72 fillér perselypénz gyűlt össze. Ezenkívül a *lasztoméri* egyháznak Amerikában élő tagjai 1800 koronát küldöttek orgona-alapra, mely még e nyáron be fog állíttatni a templomba.

Tornai egyházmegyéből az összes adakozás és építkezésre kiadás 18,028 kor. 52 fillér. Kimagaslanak itt az adakozásban a *szőlős-ardói* és *szini* egyházak *Hadik János* gróf, mint más valláson levő buzgó adakozó.

Alsó-Borsodi egyházmegyében a közadakozás 9017 korona. Építkezési kiadás 31,924 kor. 57 fillér. Kitűnnek az építkezésben *Átány, Ároktó*; új iskolát építtett *M.-Csáth*.

Felső-Borsodi egyházmegyében az önkéntes adakozás 10,394 kor. 62 fillér. Az építkezési költség 37,251 kor. 60 fillér. Az adakozáshoz gyűlt összeghez maga *Herceg Odeschalchy Gyuláné* ő kegyelmessége különböző címeken, még a szegény iskolás gyermekek tandíjáról sem feledkezvén meg — 3738 koronával járult — mely áldozatkészsége jegyzőkönyvünkben megörökítendő. Más nevezetes adomány a *f.-borsodi* egyházmegyében a gróf *Andrássy Dénesé*, ki főúri bőkezűségének ismét fényes bizonyágát adta, midőn a meszei egyháznak templom építésre 4000 koronát adott.

Az *alsó-zempléni* egyházmegyében a kegyes adományok összege 22,896 kor. 76 fillér. Építkezés történt 47,505 korona erejéig.

Összeadván már most és 8 egyházmegyében tett építkezési költségeket s a kegyes adományokat, kitesz összesen 303,404 kor. 66 fillért.

Ime, főtiszt. egyházkerületi közgyűlés, kézzel fogható igazolása ez azon állításomnak, hogy a hívek buzgó adakozásuk által is igazolták azt, hogy egyházunknak hív, áldozatkész tagjai.

De kifejezést adtak ennek az által is, hogy közalapi és az egyetemes papi özvegy-árva-tár iránti tartozásaikat is pontosan befizették az egyházak s mondhatom legpontosabban minden egyházkerületeink közt. E tekintetben valamint az egyházi közigazgatás terén teljesítendő köteleességek más terén is, elismerés illeti az egyházmegyék élén álló vezérférfiainkat. Bölcs kormányzásuk alatt mindenütt pontosan megtartattak a lelkészi, tanítói értekezletek, egyházlátogatások, intéztettek el sok oly dolgok általuk, melyeknek orvosoltatása halaszthatatlan volt. Egy pár fegyelmi, lelkészválasztási ügy van, a mi az egyházmegyében befejezést nem nyerhetett s felebbeztetett az egyházkerületi bíróságok elé.

A mi az egyházkerületi közigazgatás körében előfordult dolgokat illeti, elnök társammal s a segítségünkre álló bizottságokkal igyekeztünk azokat úgy egyházi, mint iskolai, téren törvényeink és szabályaink szerint elintézni. A melyek hatáskörünket átlépték, azokat kerületi gyűlésünk előre terjesztettük. 1937. ügy darab volt az, a mi hivatalom körében elintézést igényelt s melyek el is intéztettek; ezek közt egy eset volt, midőn az időszaki tanácsot össze kellett hívnom, a *nyékládházi lelkészválasztás*, a mely ügyben hozott határozatot jelen gyűlésünknek elő fogom terjesztetni. Részt vettem ezen egyházi év lefolyása alatt középiskoláink vizsgáin, figyelemmel kísértem azokban a tanítás folyását s azokat érdeklő változásokat; képviseltem egyházkerületünket a közoktatási kormány előtt minden előfordult ügyben, különösen a congruai ügyekben, melyekről alább tüzetesen fogok szólni; résztvettem két templom-, s egy papszentelésen s kétszer a *Tátrai* egyesült protestáns templom a most épülő *Lomniczi* imaház ügyeit intéző közös bizottság ülésé-

ben. A legközelebb Bpsten tartott Convent üléseiben melyeknek jegyzőkönyvét még nem bírván, tüzetes jelentést az azokban foglalt határozatokról nem tehetek; legfőleg az egyházkerületünket közvetlen érintőkről tehetek említést.

Először is megemlítem, hogy a 3. éves conventi ciklus most újra kezdődött, a tagok közt kevés változás van, többnyire a régiek foglalták el helyeiket; bizottságokban, bíróságoknál kevés változás van. A tárgyalási mód és rendszer is a régi volt, a bizottságok előkészítették a tárgyakat, csekély változtatással azok véleménye vált határozottá. A közalapi bevételek növelésére, behajtására adott vélemények közt kerületünk véleménye különösen tetszést aratott, a segélyösszegekből egyházkerületünk 47 egyháza 4720 kor. összegben részesült. Tőke segély 8 egyháznak adatott 1640 korona kamat értékkel; melynek tőkéjének a domesztikai pénztárbóli kiadását sikertelenül kértük; ez ismét egyházkerületünk terhe lesz.

A lelkészek domesztikai segélyezése megszűnt. Jövőben csak rendkívüli csapások esetén lesz ez igénybe vehető. Az egyetemes özvegy árva gyámintézetnél a szükséglet rohamosan nevedik, ennél az intézménynél sok a hátralék; egyházkerületünk itt is kivétel, pontosabban fizet a többinél. Azon felterjesztésünk, hogy lelkészeink más hitvalláson levő nejeik is vétesenek fel özvegyi díjazásra, függőben hagyatott. A csapi lelkész díjlevele helyesbítettett. Sárospataki főiskolánk részére, a tanári fizetések rendezése céljából kért 600,000 korona kölcsön nem adatott meg.

A congrua kiosztására nézve a Convent szabályjavaslatot készített, mely a minisztériumhoz lesz felterjesztendő. E szerint a congruai összegek a püspökhöz utalványoztatnak, a főgondnok és püspök aláírásával ellátott nyugtán adatnak ki, félévenként január és július hóban, előleges részletekben. Ez a fizetés a lelkészeket csak hivatalba lépésük napjától, abból való kilépésük napjáig illeti. Ez a szabályrendelet 10 pontból áll, s a minister úr elfogadása és megerősítése után köröztetni fog és életbe lép. Szükségesnek tartom felemlítését annak is, hogy a Vallás és közoktatási minister úr a segédlelkészi állomások javadalmazásáról is gondoskodott, 46 segédlelkészi állást vett fel az 5 egyházkerületre nézve s ezek részére 23,000 korona általánösszeget utalványozott, melyből egyházkerületünknek 2144 kor. 37 fillér adatott 1900-ik évre, mely kiosztásra vár. A congruai összeg bírói lefoglalás tárgyát nem képezheti. Az államsegélynek közigazgatási célokra való felemelése és az egyházi adózás ügyében érdemleges határozat nem hozatott. Indítványunk a néppárt üzelméi ellen nem talált szíves fogadtatásra; egyébiránt a Convent a ministerhez felír s kéri, hogy korábbi rendeletének szerezzen érvényt elleneink hatalmaskodásai ellen. Ennyi az, mit szükségesnek véltem elmondani a conventi határozatok köréből addig is, míg ezeket a conventi jegyzőkönyv bővebben előnkbetárja.

Felemlítem egyházkerületi közigazgatásunk köréből azt, hogy múlt évben a rendes egyházkerületi segélyek, hat címen osztattak ki. Kiosztatott:

1. Az államsegély időközi kamatjával	15,813 K.	48 f.
2. A Baldácsy-alapítvány	8,031	" 38 "
3. A Nagy Gedeon-alapítvány	2,400	" — "
4. A hollandi tár rendes kiadása	1,280	" — "
5. A szükösi tár rendes kiadása	640	" — "
6. Kiadatott a Szondy-Kenessey alap	400	" — "
7. Missiói pénzekben és célokra	6,400	" — "
8. Szegény hivatalnokok részére	47	" 20 "

Összesen: 35,012 K. 06 f.

Ezeket kívül kiosztattak előttünk ismeretes összegekben a domesztikai rendes segélyek és tőketörlesztési segélyek.

A lelkészi és tanítói hiányból származó bajainkat nevelték a lefolyt évben a gyakori halálozások.

Az abaúji egyházmegyéből elhaltak Baskay János pamlényi, Szuhay Sándor csobádi. Péderly Ferenc szkárosi lelkészek, mind hárman sok időn át híven munkálkodott tagjai voltak lelkészi karunknak.

Alsó-Borsodból 2 nyugalmazott tanító hűnyt el. Némethy József nánai és Átányi Tóth József mezőkeresztesi volt nyug. tanító.

Gömörből. Abloncy Pál keleméri és Nagy Béla gömör-szkárosi lelkészek haltak el, az első hajlott életkorban, a második legszebb férfikorban hűnyt el. Mindkettő hű munkás volt hivatása körében.

Felsőzempléni egyházmegyében Hajzer Endre volt esperes halt el hirtelen, alig kezdvén meg esperesi hivatalát a buzgó férfiú. Ugyancsak Dudás Lajos kazsui lelkész, ki az egész szabadságharcot végig szolgálta s e miatt várfogságot is szenvedett. Butykay István tanító 22 éves korában vált meg az élettől.

Tornából: Barna Antal körtvélyesi volt lelkész 73 éves korában elhalt Bpsten, hol gyógyulást keresett. Zsóka György volt buzgó világi tanács bíró, legszebb férfi korában itt Miskolcra halt el, hol szinte gyógyulást keresett. 10 lelkésszel fogyott a lefolyt egyházi évben; lelkészeink száma 4-nek halála már őszi gyűlésünk alkalmával bejelentetett. A most felemlítetteknek mostani jknyvünkben mondunk áldást hamvaikra. Nyugodjanak békében mindnyájan!

És ezen jókívánással befejezhetném Ft. Egyházkerületi Közgyűlés évi jelentésemet, ha be nem kellene váltanom fentebb tett ígéretemet, a lelkészek fizetését kiegészítő Congruára nézve.

Két éve annak Ft. Egyházkerületi Közgyűlés, hogy az 1898-ik évi XIV. t.-cz. alapján, a lelkészi fizetések államsegély általi kiegészítése kezdetét vette, és azóta folytonos vajúdasok és változások közt egyik legterhebb feladatát képezte, úgy a vallásügyi minisztériumnak, mint az egyházi főhatóságoknak, míg annak végleges tisztába hozatala a Nmilságu minisztérium által, a lelkészi fizetéseknek conventunk általi összeírása és kimutatása ellen támasztott nehézségeinek tömkelegéből, most már hála Istennek, kibontakozott. Alig volt bevallási ív, melynek tartalmát a minisztérium, úgy a mint hozzá felterjesztetett, elfogadta volna. Kétszeri, sőt háromszori átigazításra ment át s legtöbb ív, így ugyanannyiszor változott a megállapított congruai mennyiség is; kiosztottuk az utalványozott mennyiségekets ismét visszavettük. Elmondhatom Ft. Egyházkerületi gyűlés! főpásztori 35 évi hivataloskodásom óta ez a két év volt legterhebb, legnagyobb felelősséggel járó reám nézve, a mikor munkám megküszereződött. Titkárommal együtt megfeszített erővel kellett dolgozunk, hogy a Congruai ügy elintézésében kibocsátott közel 1000 számra nőtt miniszteri rendeleteknek megfeleljünk. Sokat, mondhatni egyik oroszánrészt a teher elviselésében Mélt. Dókus Ernő úr viselte, ki személyes befolyásával, felvilágosításaival, úgy fent a minisztériumnál, mint lelkésztársainkkal folytatott levelezései által nagyban befolyt arra, hogy ma már az egyházkerületünket illető Congruai ügygyel tisztában vagyunk, s tudjuk azt, hogy 296 lelkészünk, úgy 1200 mint 1600 korona fizetés után mennyi pótlékra számíthat évenként.

Tisztelettel indítványozom azért Ft. Egyházkerületi gyűlés, hogy Mélt. Dókus Ernő úrnak jegyzőköny-

vileg szavazzunk elismerést azon ernyedetlen munkás-ságáért, melyet a Congrua rendbehozatalánál tanúsítani szíves volt. Titkáromnak pedig, ki valóban szintén nagy munkát végzett két év lefolyása alatt a Congrua körül, 100 korona jutalomdíjat hozok javaslatba, azon összegből, mely a harmad ízben utalványozott s párhónapig a takarékpénztárban volt összeg kamatából állott elő. Ezenkívül nyomtatványokra, és egy oly-olykor alkalmazott irnok díjazására kiadtam 40 koronát. Az ezen felül megmaradt összeg, szintén a Congrua kezelésénél felmerülő költségekre fog fordíthatni.

Ezeknek jelentése után magamat a Ft. Egyházkerületi gyűlés kedvezéseibe ajánlom.

TÁRCA.

Erasmus és a reformáció Luther előtt.

(Folytatás.)

Hogy micsoda *codex*eket használt Erasmus az ő Uj-Testamentomához, pontosan megállapítani nem lehet. Ő maga erről nem számol be. Az első kiadás címírátában ugyan, a mint láttuk „*sok codexet*“ említ és kilencz egyházi atyát sorol fel, de valószínű, hogy egy-két kéziratnál több nem volt a kezében. *Holzmann* szerint két bázeli *codex*et használt csak, a melyek egyike (az evangeliumok) a 15. században, a másika (az apostoli levelek) a 13. vagy 14. században keletkezett régi *codex*-javítás. A Jelenések könyvének kritikájánál a *Codex Reuchlini* használta.³ Ez egy 13. századbeli kézirat, a melyhez az *Andreas-féle kommentár* volt csatolva, Erasmus erről egy másolatot vett, a melyet helyenként kijavíttatott, minthogy azonban a kézirat a XXII. r. 16. v.-nél megszakad, a hiányzó részt a Vulgátából egészítette ki. *Tischendorf*⁴ azt gyanítja, hogy a János-féle 1-ső levélnél a *Codex Montfortianus* használta. Ugyanis az új szövetség 1-ső és 2-ik kiadásában hiányzik az 1. Ján. 5, 7 k. részlet, a melyet már a 3. és következő kiadásokba bevett elleneinek zúgolódása miatt, vagy talán, mert ekkor a nevezett *codex*et használta.

Erasmus új testamentoma — bár a szövegkritika föllendülésével és az újabb *codex*ek felfedezésével megjelenő későbbi jobb és tökéletesebb szövegek által túlszárnyaltatott, tekintélyét mindvégig megtartotta és mint alapvető munka a complutumi bibliával együtt *editio princeps* terminussal tiszteltetett meg a szövegtörténészek által. Sok erős bírálat és gáncs érte kétségkívül. Újabb időben *Holzmann* nem sokat tart az Erasmus munkájáról. Szavaiából azt lehet kivenni, mintha csak az ügyes üzletembernek, *Froben* bázeli nyomdásznak lett volna kompanistája az új-szövetséggel folytatott üzleti spekulációiban. Felteszi róla, hogy az Apokalypsiszt csak azért másoltatta le a Reuchlin-féle *codex*ről, mert nem adhatta úgy közvetlenül a nyomdába, amiatt, hogy az egy kommentárral volt egybekapcsolva, a másolásnál pedig önkényes változtatásokat tett a szövegen.

Kétségkívül gyorsan dolgozott Erasmus, hiszen máskülönben oly rendkívül termékeny irodalmi munkásságra még az övénel jóval hosszabb emberélet is rövid lett volna; gyorsan végzett az új testamentom szövegé-

vel is, a mit ő maga is őszintén elismer.⁵ Nyomdászával együtt különösen igyekezniök kellett azon, hogy a már munkában levő Ximenes-féle bibliát megelőzzék; ámde eme sürgető ok mellett, a mitől talán jó anyagi hasznót is remélhetett, az idők sürgetése is siettette őt munkájában, a mivel meg százaknak, ezreknek hozott nagy hasznót és szellemi nyereséget. A későbbi nagy reformátorok mindnyájan ezt az új szövetséget használták. Így *Luther* az 1519-iki második kiadásból dolgozott, ugyancsak *Kálvin* is, a ki írásmagyarázataiban Erasmus szövegét vette alapul.

Nevezetes segítő társa volt Erasmusnak az új szövetség kiadásában *Oekolampadius*, a kit ép' az időtájban hívtak meg a bázeli székesegyház prédikátorának. Nem tudni, mily terjedelemben vette ki részét ebből a munkából a későbbi hírneves reformátor; dolgozott-e át önállóan egyes részeket, avagy a technikai munkában segédkezett? annyi azonban bizonyos, hogy a nagy tudós társaságában alkalma volt mélyebben belemerülni a szentírás tanulmányozásába. Barátságuk azonban nem sokáig tartott, mert *Oekolampadius* is mindinkább az Erasmus által veszedelmesnek tartott irány felé kezdett hajolni, míg végre utaik teljesen különváltak.

A mi az Erasmus bibliai munkásságának második irányát t. i. az *exegetikai* illeti, az sokkal korábbi keletű, jóval szélesebb kiterjedésű és bár jórésztben az is az új-szövetségi részt öleli fel, kiterjed egyes ő-szövetségi iratokra is. E nembeli első munkája nem az ő saját önálló dolgozata. 1504-ben egy Brüsszel melletti kolostor könyvtárában megtalálta a *Valla Lőrincz* magyarázatait az új-szövetséghez s a következő évben, Párisban kiadta e cím alatt: „*L. Vallae annotationes in Novum Testamentum*.“ E munkát *Fischer*, apostoli protonotáriusnak ajánlotta. Rendkívül érdekes, ajánló levelének a tartalma, a melyet *Fischer*hez intézett s a mely a könyv előszavát képezi. Nyíltan kimondja és bizonyítja, hogy a Vulgátának számos részlete alapos javítást igényel és nemcsak megengedhető, hanem szükséges is azzal a fordítással szemben egészséges, éles kritikát gyakorolni. Erre nézve felemlíti azt, hogy Hieronymus is kijavította a biblia latin fordítását. Ha Hieronymusnak megengedhető volt, miért lenne az már ezután másnak tilos? „Azt mondják, hogy a bibliát nem szabad javíthatni. Jól van, igazságuk van; de a romlástól csak meg kell talán óvni.“ Ez az őszinte és bátor nyilatkozat kétségkívül szokatlan és új volt az a'korbéli teológusok legnagyobb része előtt és sejtetni engedte, hogy e tekintetben mit lehet várni ama szabadelvű tudóstól, a kinek philologiai ismerete határozottan túlszárnyalta a Valláét, kritikai látása meg szintén sokkal tisztább és erősebb volt.

(Folyt. köv.)

Rohoska József.

Apácai, a hitvitázók és akadémikusok kora.

(Folytatás.)

Bölcséleti tárgyú művei: *Magyar encyclopaedia* avagy minden eddig feltalált igaz és hasznos bölcsességnek szép rendben foglalása és magyar nyelven világra bocsátása Apáczai Tere János által. Ultrajecti. Ex officina Foannis a Waesberge 1653 (de csak 1655 ben jelent meg). Oratio de studio sapientiae. Gyulafehérvár 1653. (II. kiadása 1655. az encyclopaediával egy kötetben) Magyar logikácska, melyet a kicsindegdek számára írt

³ Holzmann, i. m. 55. 1.

⁴ I. m. 10. lap. „Verba illa in tertiam (sc. editionem) propter adversariorum clamores recepit licet, si verum quaeris non hauserit ex codice Montfortiano, cujus se sequi auctoritatem professus est.

⁵ Berger, La bible au XVI-e siècle. Paris. 1879. 55. Erasmusnak egy Pirkheimerhez intézett levele idevonatkozó passusáról tesz említést: „Novum testamentum praecipitatum fuit verius, quam editum.“

Apácai János egy a tudomány dolgában megkívántatott tanácscsal egyetemben. Gyulafehérvár 1654. Disputatio philosoph, de mente humana Varadini. 1653. Philosophia naturalis. 1660. (Kézirat; előadásaihoz készített jegyzetek). Apáczai bölcs. dolgozatait meglehetősen önkényes válogatással kiadta *Horváth Cyrill*: A. Cs. F. bölcsészeti dolgozatai. A Magyar Tud. Akad. rendeletéből. Pest, 1867. L. még: A Cs. J. paedagógiai munkái. Összegyűjtötte, a latin beszédek fordította, jegyzetekkel ellátta *Hegedüs István* Budapest, 1899.; *Szilágyi Sándor* A. Cs. J. és kortársai (Magy. Tud. Akad. Értesítő 1860); *Gyalui Farkas*: A. Cs. J. életrajzához és műveinek bibliographiájához (Erdélyi Múzeum 1862); *Neményi Imre*: A. Cs. J., mint paedagógus. Budapest. 1892.; *Strompf László*: A. Cs. J. mint paedagógus. Budapest, 1898.; *Bánóczy József*: A. Cs. J.-ről szóló tanulmánya az Atheneum 1892. *Erdélyi J.*: A bölcsészlet Magyarországon. Budapest, 1885. Második könyv, első fejezett; U. a. A Cs. J. ismertetése (Sárospataki füzetek 1859.); *Szinyei Gerzson*. Adalék A. Cs. J. életéhez. (Révész: Figyelmező 1875.).

Apáczait főleg két önálló műve avatja a magyar bölcsélet irodalmának korszakalkotó alakjává, u. m. *Logikácskája és Encyclopaediája*. Ez utóbbinak írásához és nyomtatásához fogott először. Ő maga úgy ismerteti e műnek keletkezését, hogy mivel Csulai erdélyi ref. püspök hívására nem foglalhatta el állását azonnal, a mint ez kötelessége lett volna, egy könyv közrebocsátásával akarta pártfogói iránti háláját és erős kötelességérzetét bemutatni. Azonban az 1653. elkezdett nyomtatás csak 1655. fejeződött be. Így az 1654. kiadott Logikácska még előbb jelent meg. A Logikácskát, mint láttuk, a „kicsindedek” számára írta, tehát ez is iskolai compedium. Bevezető soraiban az ifjú Rákóczy Ferencnek, a II. György fiának ajánlja. A meghatározáson és felosztáson kezdi. Az, a mi az embert bölcsé teszi „áll a dolognak és némely nyelveknek tudásában.” „A dolgoknak tudásokban bölcsességnek álló (mely most philosophiának hivatik) némely része közönséges, melynek tudása szükségesképpen megkívántatik a többire, s ilyen a *logika*; némely része pedig nem oly közönséges.” Ezután sorra veszi a fölvetett fogalmak — „tekintet,” argumentumok — magyarázását és meghatározását: beszél a „meghasonló tekintetek”-ről, azaz azokról, „a melyek a dologtól különböznek;” majd „az egyes tekintetek”-kel végezve „az egyben vetett tekintetek”-ről beszél, u. m. az egyarányúakról (paria), nem egyarányúakról (imparia), majd ezek alosztályairól (maiora, minora, similia, dissimilia). „Ezek a magukon valamit jegyző tekintetek (argumentumok) — teszi hozzá Apáczai — Immár következnek azok, a melyek az idefelvalóktól vesznek erőt a valamit jegyzésre” — vagyis a megmagyarázás (notatio), elosztás (distributio) és meghatározás (definitio). A Logikácska második része „a tekintetek egybefoglalása”-ról, vagyis az ítéletekről, az axiomákról és a syllogismusokról beszél. E kis műhöz van csatolva egy párbeszédese intellem, vagy tanács „melyet Joachimus Fortius ad Apáczai János által egy tanuláshoz elcsüggedt ifjúnak.” Az egy századdal előbb élt Fortius „De ratione studii” című művének rövid kivonata ez. Különbözik az eredetit már előbb Comenius Sárospatakon egész szövegében és kivonatban is kiadta volt.

A logikában egészen Ramust* követi.

Az Encyclopaedia tizenegy fejezetre oszlik, melyek-

nek tartalma I. metaphysika; II—III. logika; IV. aritmetika; V. geometria; VI. astronomia; VII. geographia, physika, természetrajz, orvostudomány; VIII. architectura, mezőgazdaság, naptár; IX. történelem; X. erkölcsstudomány, jog, politika; XI. theológia. A könyv végéhez csatolja a „De studio sapientiae” híres székfoglalóját és tanulótársaihoz intézett négy latin nyelvű, theologia tárgyú levelét. Forrásairól maga számol be latinul irt előszavában. Vallomása szerint a tulajdonképeni bölcséleti tárgyakban *Ramus* és *Descartes* a vezetői, különösen ez utóbbi. Bölcséletének alapelveit egészen tőle kölcsönözte. Hogy mennyire hű marad mesteréhez, leginkább mutatják következő részletei: „Mivel gyermeki állapotban születettünk és a megéreztető dolgokról sokféle ítéleteket tettünk, mindenekelőtte a mi okosságunkkal egészen élnénk, a sok eleve való ítéletekkel félen fordítottunk az igaznak megismeréséről. Melyektől meg nem szabadulhatunk semmiképen, hanem ha egyszer életünkben minden tudománybéli dolgokról igyekezzünk kételkedni, valamelyeknek bizonytalanságok felől csak kevésbé gyanakodhatunk is. Kételkedhetünk azért, mivel tapasztalván megtapasztaltuk, hogy az érzékenységek gyakorta megcsalnak, okosság pedig soha annak felette nem hinni, a ki minket, avagy csak egyszer megtérfált. 2. Mert számtalant láttunk álmunkban érzeni, vagy képzeni, a melybe semmi sincs; nincsen is az ilyen formán kételkedőnek semmi bizonyos jele, melylyel álmát imettétől bizonyosan megkülönböztethetné” (Encycl. I. Rész. 1. V. ö. Cartesius Princip. Phil. P. I. N. 4.) „Így kételkedvén azért, egy először könnyen feltehetjük, hogy se Isten, se ég, se föld, se semmi test ne legyen és hogy magunknak is se kezünk, se lábunk, se semminemű tagunk ne legyen: mindazonáltal, hogy mi magunk, a kik úgy gondolkodunk és kételkedünk, semmik ne volnánk, azt semmiképen meg nem engedhetjük, mivel magával ellenkeznék, ha azt vélnők, hogy a mi gondolkodik, azonban hogy gondolkodik, ne legyen.” (Encycl. I. R. 2. V. ö. Cartesius: De Meth. p. 28.) „Minekokaért — így folytatja Apáczai — ez: *En gondolkodom, azért vagyok; minden megtudható dolgok között legelsőbb és legbizonyosabb*” (U. o. V. ö. Cartesius: Princ. Phil. P. I. N. I.) Mindezek Descartes-tal csaknem szó-ról-szóra megegyeznek. De, mint említettük, Apáczai nem is csinál belőle titkot. A de studio sapientieban bölcselőnkre rendkívül jellemző lelkességgel tesz tanubizonyosságot mesterei iránti hűségéről: „Mi legalább — mondja Apáczai — a mi Encyclopaediánkban arra törekedtünk, hogy ha *Ramus* halottaiból feltámadna, ezt a többiek felett magának ismerné el és nekünk köszönetet mondana, hogy végre általunk nemcsak óhajta válsólt, de ő, a ki a magyar nyelvet nem ismeré, általunk a magyaroknak magyar nyelven bölcselkedik. De mivel nem egy ember, nem egy század tulajdona a philosophiai bölcsességet tökélyre vinni, nem akarta a mindenható isten, hogy a mi korunk nélkülözze az ő jószágának tanujelét, hanem a világnak e késő vén korában támasztotta az előző századok irigységét keltve föl Des Cartes

1561. Beza megnyervén őt a kálvinizmusnak, Párisból menekülnie kellett, de nem sokára ide ismét visszatért; azonban csakhamar megint távoznia kellett. Ismételtén visszatérve, a Sz. Bertalan-éjen őt is meggyilkolták. *Ramus* Bacon és *Descartes*ot is megelőzte *Aristoteles* tekintélyének megtámadásával a logika újja alakítására törekedett. Ámbár ezen a téren pozitív alkotásai nem állandó értékűek, mégis nagy érdeme a tudomány egyszerűsítése és buzgalma, melylyel sürgette a logika reformját. Az egész európai tudósvilágra nagy hatása volt; így mi nálunk is, mit az is mutat, hogy halála előtt kevéssel Erdélybe hívták. Számos munkát hagyott hátra a legkülönbözőbb tudományok köréből.

1 Ezt s a kőv. parallel helyeket lásd. *Horváth Cyrill* bevezető értekezésében 20 és kőv. I. (A. Cs. J. bölcsészeti dolgozatai.)

Ramus (De la Ramée) Péter (1515—1572). Nemes, de szegény család sarja. 1513. kiadott két műve, egy dialectika és egy *Aristoteles* ellen készített vitairat, nagy felűnést keltett. Az egyetem elítélte ezekért, I. Ferencz pedig elűjtötte a bölcsélet tanításától. De II. Henrik külön katétrát adott neki 1551. a collége de France-on

Renét, az egész bölcsészet ujja teremőjét, korunknak páratlan ékességét és díszét, az úgy származás és ősök, valamint műveltség, erények tekintetében legelőkelőbb férfiút. Ez, midőn látta, hogy a bölcsészek körében csupa versengés, civódás és asszonyos feleselés uralkodik, az a gondolata támad, vajon nem lehetne-e valami módon a bölcsészeti igazságokat a bizonyossáig fokozni? Nem csüggedt el; mindent kétkedés tárgyává tesz, a hol csak a legkisebb oka volt a kétkedésre s midőn ily módon a saját eszének, mint gondolkodó valónak létezését kétségbe nem vonhatta, azon következtetésre jut, hogy lehetetlen annak nem léteznie.² Választása, mely a philosophiai gondolkodás e két nagy, habár nem épen egyforma jelentőségű reformátorára esett, erősen jellemzik őt, mint szenvedélyes újítót, mint a philosophiai és paedagógiai modern eszmék törhetetlen bajnokát. Ez a választása pályájának további irányát is már jó előre kiszabja. A független gondolkozásáért üldöztetést, majd martyrságot szenvedett Ramust követi, mert tiltakozik Aristotelesnek a gondolkodást lenyűgöző, mindenható tekintélye ellen; és Descartesot, mert a kétkedés elvével, mellőzve a bölcslet eddigi principiumait, mindent előről kezd egészen, aztán a „cogito, ergo sum” tétellel teljesen újból rakja le a philosophia alapjait.

(Folyt. köv.)

Ifj. Mitrovics Gyula.

KÖZÉLETÜNK.

Lelkész-értekezleti elnöki megnyitó-beszéd.

— Elmondott a rimavölgyi szakasz lelkesi értekezletén, Serkében, 1901 márczius 25-én. —

Tisztelt értekezlet!

Ha egyházi életünk jelen állapotját az evangéliom valamelyik történeti mozzanatával egybe hasonlítjuk, talán meglepőbb hasonlóságot egyikben sem fedezhetünk fel, mint az emmausi tanítványok lelki állapota s a magyar ref. egyház papjainak jelen hangulata között. Körültünk is esteli szürkület van, aggasztó szürkület, melynek nyomában ott lappang ama sötétség, mely el akarja tüntetni örökre a keresztyénség egéről azt a világosságot, mit a reformáció három század alatt létrehozott. A sötét reactio lovagjai a Krisztus nevében élesztgetik a felekezeti gyűlöletet és szögezgetik fel erősen a tudomány-egyetem falaira a feszületet, nem gondolva meg, hogy ezzel csak Jézust feszítik újra keresztfára és minden szög, melyet a falba vernek, annak a Jézusnak a lelkét lyukasztja át, a ki egyrésztől a szelídség, jóság, türelem, másrésztől az igazság, szabadság és világosság példányképe volt. Hozsánnát kiáltanak Jézusnak, de ezt a hozsánnát a felekezeti türelmetlenség mérges tajtékja *feszítsd meg gé* alakítja át.

Mi protestánsok látjuk a tülekedést, halljuk a zűrzavaros hangokat s ezek láttára és hallattára elsötétül körülünk a láthatár, mint a tanítványok körül, érezzük, hogy emmausi uton vagyunk s minden előjövő alkalommal, a hol csak apostoltársainkkal találkozunk, töprengünk, tusakodunk, hogy vajjon nem tévedtünk-e a Jézusról s az üdvösség útja, módja felől alkotott felfogásunkban? ... Ime a római egyház belevegystette a maga isteni tiszteletébe a zsidó és pogány cultus minden felhasználható elemét, oly irányba terelte a keresztyénség fejlődését, a melylyel az evangé-

liom útját egészen keresztezi; papjai hátat fordítanak a számárháton Jerászálemba igyekező alázatos Jézusnak s fény és pompától körülveve indulnak az örök város felé hogy ott a pápa lábainál milliókra menő péter-filléreikben, szolgai meghunyászkodásukban, de egy-szersmind viláгурalmat visszatükröző bibor köntöseikben letagadják a Krisztus vallomását, hogy az ő országa nem e világból való. Szóval érezzük, hogy a keresztyénség római alakja egyenesen visszája a keresztyén vallásnak s mégis úgy látszik, hogy ez a forma olyan szilárd, olyan vonzó, felszívó és megtartó erővel rendelkezik, hogy a kultura magaslatára jutott emberiség erre esküszik s hangosan kiáltja bele a világba: itt az igazi Krisztus, ide jertek hozzám! És a nép szent tisztelettel tolong az arany borjú körül, magával ragadja a körön kívül állókat is és lenézéssel, sajnálkozással tekint azokra, kik nem ugrándoznak az ő bálványaik körül! ... Amott látom a ref. egyházat, mely nem akar tudni semmi egyebet, mint a megfeszített és feltámadott Jézust; mely herosi erővel törekszik a szószékről és azonkívül beleégetni a hívők lelkébe az evangéliomot — és ime minden fáradsága kárba vész, a nép lelkét gyógyítani nem vagyunk képesek, a hivek szétfutottak, mint a tanítványok a gyászos emlékü Nagy-Pénteken, csak mi, lelkészek ballagunk búsan a kor vallásos közönyössége sötét szürkületében Emmaus felé és töprengünk a felől, hogy miért mindez? Talán tévedtünk volna az igazi Krisztust illetőleg, talán nem jó úton mutogatjuk az idvesség magasztos célját? ... Uram maradj velünk, mert íme besötétedett és a nap aláhanyatlott!

Tisztelt lelkesi értekezlet! Azt súgja nekem az én lelkem, hogy mi nem tévedtünk az ő személyét és életelvét illetőleg, hogy ő most is csak az, a ki volt s mindörökké is ugyanaz leszen! Azt súgja nekem az én lelkem, hogy ezeket is szenvednie kell a Jézusnak, mert ez az ő megváltói tisztéhez tartozik. Hiába szállnak tova a századok, a farizeusi mūdüh, félreértés nem hal meg soha, ezeknek kitöréseit Jézusnak, a szeretet fejedelmének újból át kell szenvednie és csak úgy mehet be az ő igazi dicsőségébe!

Ettől a hittől, a mit Jézus súg nekem, megvilágosodnak az én szemeim és egy szebb jövőben bízva, keresztyéni megnyugvással töröm meg az aggodalmak, töprengések kenyerét s jól esik tudnom, hogy ennél a kenyértörésnél Jézus is jelen van és segít hordozni az aggodalmak keresztyét.

Tisztelt értekezlet! Ebben a szürkületben, a mely körülvesz bennünket, az a legcsökebb pont, hogy ez a viláгурalmi fényben és hatalomban tündöklő római sereg jajgatva panaszolja, hogy a liberalismus s ennek czége alatt a protestantizmus sebeket ütött rajta, megcsúfolta, megrágalmazta s szabad fejlődésében megakadályozta őt s ezért fordul aztán ádáz dühvel a világosság és szabadság minden nyilvánulása ellen.

Ne hallgassuk némán azt az útálatos hazugságot, hanem kiáltunk oda nekik: *azok az igazi sebek, a miket mi viselünk tőletek*, mert ezeket Jézus a magáénak fogja elismerni mindenkor, mig ellenben a ti sebeket csak mondva csinált seb, vagy ha nem az, akkor magatok ütöttétek magatokon, mert a sötétbe botorkázva, hol ide, hol oda ütöttétek fejeteket: de hát jőjjetek ki a napfényre, itt ti is meggyógyultok.

Igen mutassuk meg a mi igazi sebeinket *ott a gályarabokon*, értessük meg velők, értessük meg hiveinkkel, hogy ezek a sebek nekünk most is fájnak s ha a római egyház képzelt sebekkel áll a világ elé, mi az igazi sebeket mutassuk fel, a mik mindig égneek, a

² Hegedűs J. fordítása. L. Z. m. 63. 1.

miket begyógyítani nem lehet, mert testvér-sebek, mert Kain-kéz ütötte rajtunk.

A feltámadás ünnepe ajtónk előtt áll, mi Emmaus felé ballagunk, törjük át azt a sötét ködöt, a mely körülvesz bennünket, emeljük ki sírjából az igazi Krisztust s a Krisztusnak igazi utódait, a mi gályarabjainkat emeljük ki a feledés homályából, hogy a nép, mely sötétségben jár, lásson világosságot s ittasúljon meg a ref. egyház múltjának dicsőségétől. Ha valamikor, úgy most van ideje annak, hogy keressünk fel minden nyomot, a mely a mi magyar ref. martyrjaink emlékéhez vezet, jelöljük meg azokat a helyeket, a hol szenvedtek s a melyeket munkálkodásukkal felszenteltek.

A gömöri ref. egyházmegye nagy százalékkal szolgált a vértanúsághoz, talán egyik sem annyival, mint a mienk. A kor, a melyben élünk, sürgősen követeli tőlünk, hogy emeljük ki őket a feledés homályából, hogy minden egyház, melynek gályarab papja vagy tanítója volt, gondoskodjék alkalmas módon azok emlékének megörökítéséről, a gályarabok legkimagaslóbb alakja, Harsányi Mórész István azonban legyen ne csak Rimaszombaté, hanem az egész egyházmegyéé, sőt az egész magyarországi ref. egyházé. Indítványozom, hogy míg a hierarchia fondorkodása a protestántizmust le nem törli jó részben Magyarország történetének táblájáról, addig örökössük meg hithőseink emlékezetét, különösen a Harsányi-szoborra rendezzünk országos gyűjtést! Szent meggyőződése, hogy egy Harsányi-emlék lökést fog adni a Rimaszombat és vidéke ref. gyülekezeti egyházas érzületének. Midőn az indítványt szíves jóakarattal ajánlom, a gyűlést ezennel megnyitóm.

Ruszkay Gyula.

A tiszáninneri ev. ref. egyházkerület tavaszi közgyűlése.

Borsodvármegye központi helye, Miskolc városa volt most is a tiszáninneri reformátusok tavaszi gyűlésének színhelye május 7—8. napjain, a mikor is a kerületi egyházi és világi hivatalos és kiküldött személyek nagy buzgósággal építgették anyaszentegházunk épületét. Vajha a munkálkodás sikere meglátszanék s hozna a vetés sokszoros gyümölcsöt!

A gyűlés a főleánynövelde torna-csarnokában folyt le, a hol ezután a tavaszi gyűlések állandóan fognak tartatni, mint alkalmas helyiségben, nem zavartatva s nem okozva semmiféle zavart. A célszerűbb elhelyezkedés is majd megjön a tapasztalt hiányok révén s a mostaninál sikerültebben fog az emelvény elhelyezése végbemenni.

Elnökök Kun Bertalan püspök és báró Vay Béla főgondnok, — az első volt az első szó, a mely a gondviseléshez szóló imádság volt annyi buzgósággal, áhitattal, vallásossággal, a mennyinél többre s nagyobbra a szív mintha képes sem volna; a második volt a második szó, a mely lassan-lassan elnöki megnyitóvá kerekedett ki s egy-egy olyan hang is megcsendült benne, a melynek hatása mélyebben is észrevétetett, mint például azé a nyilatkozaté, hogy a *mostani felekezeti viszonyok között mégis mozoghatunk, végezhetjük teendőinket*. Egyházmegyék, kerületek és Konvent gyűlésezhetnek, zsinathoz készülődhetünk, mert „*törvényes jóindulat*” van irántunk a vallás- és közoktatásügyek országos vezetőjében, a mely nyilatkozat vehető bizalomnak is, természetesen az országos kormány iránt, de vehető úgy is, mint a melylyel a főgondnok úr igen

helyesen jelezni kívánta azt a szomorú állapotot, a melyben még mindig vagyunk. t. i. hogy a *törvény által biztosított jogok körén belül lehet csak személyi s vagyonbiztonságunk*, azontúl pedig az egyenlőtlenségből fakadó viszonyok eltemetnek bennünket!

Az első szó, a melyben áldás és kegyelemkérés hangzott el: hadd legyen meghallgatva az Istentől, — a második szónak igaz jelentősége felett pedig gondolkozzanak az arra hivatottak s gondolkozásuk eredményéhez képes állapítsák meg, hogy miért is szólt a főgondnok úr, a hogyan szólott?!

Miután a képviselők, illetőleg a kerületi gyűlést alkotó tagok névsorát a főjegyző felolvasta, következett a püspöki jelentés, a mely egész terjedelmében Lapunk más helyén olvasható.

A ki figyelemmel kíséri e jelentés különböző részeit, az rájön arra, hogy a kerület erkölcsi, szellemi s anyagi állapotáról kedvező, sőt színes kép van bemutatva a hivatalos jelentések alapján! Mintha csakugyan sehol semmi baj nem volna e 8 egyházmegye területén, — mintha mi itt távol esnénk mindattól, a mi csapásként nehezedik az ultramontanizmus részéről a protestántizmusra, — mintha mi „kiváltságos” egyének volnánk s „immunis” talajban élénk! Pedig hát a bajt, a fenyegető veszedelmet mi sem tagadhatjuk el! S épen a püspöki jelentés révén, miután az egészében elfogadtatott s Bernáth Elemér indítványára hálás elismeréssel adózott az egész közgyűlés a fáradhatlanul munkálkodó agg-korú püspöknek, Czinke István egy olyan kérdést érintett, a mely aztán csinos kis vitát idézett elő. Volt pedig ez a *reverzális statisztika hitelessége!*

Reverzális statisztika! . . Bizony jó gondolat volt kérdéssé tenni s bizony kár volt többet nem határozni, mint egyszerűen azt, hogy *elvárják a lelkesztőt, hogy buzgón teljesíti ezt a kötelességet!* Ennél a dolog lényegére tartozóbb határozat is lett volna hozható, a minthogy tudom is, hogy egy év múlva, ha ismét *valószínűtlen* lesz a statisztika, majd jobb s megfelelőbb határozat fog létesülni! A keletkezett vitában Bernáth Elemér, Fejes István, Meczner József, Zombori Gedő vettek részt, de a kellő sikert ígérő határozat előidézése nélkül.

A hátrálékos pontok letárgyalása előtt Fejes István ama levele olvastatott fel, a melyben jelzi, hogy a főiskolai algondnokságot elvállalja s annak terheit továbbra is vinni fogja. Lelkesedéssel fogadta a közgyűlés e levél tartalmát, a melynek íróját úgy összeforrottnak ismeri a főiskolával, hogy a kettőt szinte el sem tudja egymástól választani.

A skontróból a következő pontok a figyelmet érdemlők: a sárospataki tanítóképezdei vallás-tanárság s a prot. theol. fakultás kérdése az ősi gyűlésen került érdemleges tanácskozás alá. Az egyháztörténeti Adalékok csaknem valamennyien elkészülvén már, azok a még hiányzó bevételei mellett, a sárospataki theol. akadémia tanári karának adattak ki, — a paróchiális könyvtári-bizottság jelentése nyomán a Warga Vajos ker. egyháztörténelmének új kiadásával a theol. tanári kar megbízott, — a *rozsnnyóiak* részére egy kerületi missiói egyház jellegű anyaegyház létesített, miután a kongrua a lelkesztői hivatal részére 1153 koronában megállapított, a melyhez a kerület 1000 kor. segélyt ad s az így szervezett egyházban a lelkesztői missiói egyházakra vonatkozó lelkesztői választási szabályzat szerint fog beállítatni; a f.-borsodi fegyelmi szabályzat nem fogadtatott el, hanem egy bizottság abból a célból küldetett ki, hogy olyan javaslatot készítsen, a mely *esetleg* zsinati tárgyalási alapul szolgálhasson; a miskolci leány-növelde tovább fejlesztése elvben ki-

mondatott s az e célra Jakab János és Fodor György tornai lelkészek s az abauji egyházmegye részéről tett alapítványok köszönettel fogadása után, az egész leánynevelési ügy a *zsinati* tárgyak sorába iktatásra határozottatott, hogy főleg a domestikai segélyek ilyen irányú használása próbáltassék meg; a Warga Lajos és P. Nagy Gusztáv boldog emlékü sárospataki theol. tanárok helyének betöltése a theol. tanárok és az igazgatótanács javaslata értelmében történt meg, t. i. a biblica theol. tanszékre *Rohoska József*, az egyháztörténelmire pedig *Zoványi Jenő* választattak meg ritka egyértelműséggel, úgy, hogy egyetlen hang sem hangzott fel, holott pedig a titkos suttogások szerint némelyeknek lett volna szándékuk valamelyes ellenmozgalom hatását előidézni, — hogy milyen céllal? ... bizony kíváncsi lett volna rá az a kerületi gyűlés, a mely ime ilyen páratlan egyértelműséggel járt el egyszerre két theológiai tanszék betöltésénél! Legyen ez a választás szerencsés a főiskolára s anyaszentegyházunkra, hogy az új erők az évről-évre kimenő új erőkkel új vért öntsének a régiekkel együtt ama szent vallás követőibe s vallóiba, a melyre olyan büszkék, a melynek birtokában olyan boldogok vagyunk! ... A hátrálékos ügyek során fordult elő *Lévay József* jelentése a székesfehérvári Vörösmarty-ünnepélyről, a hol a költő a kerület képviselőjében volt jelen s az erről szóló jelentést köszönettel vette a közgyűlés, a mely a skontró révén kimondotta még a *páskaházai* leányegyház anyásítását s a *konfirmációi káté* ügyének újból való elkezdését, t. i. hogy miután a 20 év óta húzódozó ügy nem tud sikerre vezetni: *új pályázat* hirdettessék az irodalmi kör által, a mi meg is fog történni; végül a felső-zempléni vagyonkezelési szabályzat a beérkezett véleményekkel együtt egy külön szakértő bizottságnak adatott ki esetleg újabb szabályzat készítése céljából. Ezzel a hátrálékos tárgyak elintéztettek s sorra kerültek a folyó ügyek, a mint következnek:

A sárospataki főiskola számadása s költségvetése jóváhagyatott; az igazgató-tanács tagjai teljes elismeréssel eddigi működésükért, ismét mindnyájan megválasztattak közfelkiáltással, úgy szintén a gazdasági választmány tagjai is, valamint ennek elnöke: *Radácsi György* az imént (1900. október 1 én) nyert megbízatást a kerület egyhangú bizalmából most már 6 évre kapta meg. A főiskolai tanári kar is felhívást nyert, hogy képviselőit úgy az igazgató-tanácsba, mint a gazdasági választmányba válaszsza meg. A Vay-Mocsáry-alap kettéválasztásának s kezelésének az ügye, a melyre vonatkozólag *Debreceni Bertalan* egy alapos javaslattal állt elő az igazgató-tanács útján, a kerületi pénzügyi választmányhoz tétetett át, miután előbb egy kis parázs összetűzés ment végbe a kerületi ügyész merev felfogása s a főiskolai jogigazgató méltányos nézete között, a melyeknek kiegyenlítéseül hozott a jelzett határozat. A főiskolai helyettes tanárok korpótlékanak kérdésében, dacára amaz egészen lojális álláspontnak, a melyet az egész tanári kar elfoglalt volt, t. i. hogy e kérdés a főiskola megterhelése nélkül ez idő szerint csak *elvéleg* döntessék el, anyagilag pedig akkor kerüljön beváltásra, a mikor a fedezet elegendő leend s dacára annak az egészen plausibilis indokolásnak, hogy a fizetés rendezés a helyettes tanárokkal működöttre nézve egyáltalán nem következett be, hanem a jövődöbéli helyettesekre nézve foglal magában kedvezményt, a mi pedig semmi képen sem indokolt a már a főiskolában működött munkásokkal szemben: dacára e két igen komoly

érvnek, a helyettes tanárok korpótléka kérdésében az lőn a határozat, hogy a korpótlék a volt helyetteseknek nem adatik meg. Egyébiránt az volt a felfogás e tekintetben, noha kifejezést nem nyert, hogy a helyettes tanárok alkalmazásának a kérdése talán nem is úgy értelmezettett a főiskolában eddig, mint a hogyan ezt akár az országos, akár az egyházi törvények tartalmazzák, t. i. *helyettes tanár tulajdonképen csak az lehet, a kinek oklevele van s az ilyen okleveles egyénnek helyettesi minőségben töltött évei már beszámítandók, mert az országos törvény ezt mondja: „a rendes tanár helyettesi minőségben töltött évei beszámíttatnak.”* Jövőre bizonyára körültekintőbben fognak a cím-adásban eljárni tanárok és előjárók egyaránt, annyival is inkább, mivel éppen a helyettes tanári minőségben töltött évek beszámításánál nem egyenlő mérték érvényesült mindenkor s mindenkivel szemben. E kérdésben feltűnt a kérdésnek azzal való bemutatása, hogy az egyes tanárok ügye most már az egész tanári karé, a mi mintha szembeállítás követelne tisztárs és tisztárs között, holott pedig éppen ennek olyan kérdésben, a hol az *irigységet* igen könnyen lobbanthatják egymás szemére a munkatársak, bizony nem szabad helyet engedni s a főiskolai tanároknak egymást iránt tanusított jóakarata ebből a szempontból bírálendő el. A főiskolai jelentések során tudomásul vétetett az 1890-ben végzett hittanhallgatók 200 koronás alapítványa, valamint a *Maklár Pap Miklós* részére nyugalomba készülés címe alatt szabályszerűen folyósított 2000 koronás korpótlék ügye.

Az egyházkerületi főleány-növelde felügyelő bizottságának jelentése, valamint a kerületi pénzügyi választmányának a kerületi pénztár állásáról szóló jegyzőkönyve a számadásokkal együtt tudomásul vétetett.

Élénk vita fejlődött ki a tót-nyelvű zsoldár kiadásának kérdésében *Dókus Gyula*, *Bernáth Elemér*, *Fejes István*, *Mecner József*, *Szent-Imrey Gyula*, *Radácsi György* és *Kónya András* felszólalásai nyomán, a vége pedig az lőn, hogy nem nyomtatnak a főiskolai nyomdában tót-nyelvű zsoldárt. A vallásos érzés és a nemzeti nyelv ily módon való összehozása bizony-bizony szerencsétlen dolog s vajjon egyáltalán indokolt-e magának az államnak példátlan közönyössége s eléggé nem roszalható eljárása folytán támadt nem magyarosodásunkat a vallásos érzés megtagadásával olyan módon ellensúlyozni, a mely sem nemzet, sem vallásos tekintetben nem idéz elő kellő sikert? Ugyan kicsoda meri azt állítani, hogy a vallásos tót könyvvél rendelkező tót vagy más nyelvű hitsorsosaink valóban magyarul fognak beszélni nolle-velle? Vajjon nem az lesz-e az eredmény, hogy akár a római kath., akár a g. kath. egyházba térve ki, elvesznek úgy a protestáns egyházra, mint a magyar nemzetre nézve, mert hiszen az említett két egyházban a kormány indokolatlan s érthetetlen eljárása folytán a magyarosodás a jövő zenéje?! ... A határozat éppen nemzeti szempontból *föltétlenül* helyes, de hát aláassuk-e a vallásos érületnek tett szolgálattal a nemzeti érdeket? *Föltétlenül igenlő* választ, úgy gondolom, senki sem mer adni!

A felterjesztett lelkészi s tanítói díjlevelek, valamint adás-vételi szerződések megerősítettettek az ittott szükségessé vált pótlások elrendelése mellett. A *Baldácsy*-alapítványról szóló jelentés tudomásul vétetett, — a tátra-lomnici protestáns templom ügye a régi bizottságra bízottat további eljárás céljából; a záhonyi iskola államosítása kemény harc után kimondatott, e ponton a szegénység és az autonomia birkózott egymással s az első lett a győztes! A gömöri felterjesztések rész-

ben elfogadtattak, részben mellőztettek. Az egri vallás-szérelmi ügy a régi methodus szerint nyert elintéztetést, t. i. a törvényes útra útasították a lelkész. Ez a legkönnyebb! A kongruáról szóló püspöki jelentés tudomásul vétetett.

Bírósági ügy több volt, de fegyelmi csak egy. A tiszta-tarjáni lelkész-választás megerősítettetett s így Fűry Lajos miskolci s. lelkész foglalja el néhai Édes Vincze örökét, — a nagy-bózsvai ügy ismét visszaadatott az abauji egyházmegyének.

Az első napon a főgondnok látta vendégeiül a gyűlés tagjait s a „Korona” nagy termében, most is ékes pohár köszöntők hangzottak el Bárány Vay Béla, Szalay László, Bernáth Elemér, Dókusz Ernő, Bornemisza István, Szabó Endre, Fejes István, Molnár Bertalan, Czinke István ajkairól. De mintha valami lagymatagság lett volna észlelhető az egész társaságon, mintha a konventről hallott hírek olyan hatást idéztek volna elő, a mely a depressziót árulta el.

K Ü L F Ö L D.

A 19-ik század szellemi haladása vallási téren.*

1. A keleti egyház.

A görögországi orthodox egyházra nézve legfontosabb jelenségek voltak a 19-ik században a görög egyház függetlenségének kimondása 1833-ban és a zsinatnak, mint egyházkormányzó hatóságnak szervezése ugyanazon évben. Görögország kivívta politikai függetlenségét a török uralom alól és természetesen a keleti egyházak régi szokását követve, egyházzal is függetlenné kellett lennie. Bold. Pharmakidis, (nagy műveltségű theológus és egyszersmind a haladás embere) épenséggel nem ellenmondás nélkül munkálkodott a gondolat keresztülvitelén és Ökonomoszsza (konzervatív és a nyugati tudományosság iránt ellenséges érzületű theológus) s ennek minden újítást ellenző pártjával keserű harcot kellett megküzdenie. Az athéni egyetem alapításával 1837 papságának képzésére theológiai főiskolája is lett a görög egyháznak.

Törökországban legjelentősebb esemény volt a pátriárchatusi rendszernek az 1856-ban kiadott híres hattihumájun („második fontos államokirat”) által megkezdett újjárendezése, mely a legszorosabban összefüggött az ugyanakkor kiadott „új egyházi rendeletek”-kel. A „gerontes” (öreg) addig fennálló zsinata beszünttetett, új, 12 metropolitából álló zsinat szervezetet a pátriárcha mellé és egy „vegyes nép-tanács” alapítottatott az u. n. vegyes ügyek (házassági, végrendeleti és záradék-ügyek, az egyház vagyoni állapota) számára. A püspököktől megvonták bírósági jogukat és Konstantinápolyban és a tartományokban u. n. „vegyes törvényszékek”-re ruházták.

A török uralkodók magatartása, kik az egyetemes pátriárchától minden régi jogokat elszedtek, súlyos harcokat támasztott, melyekben az egyetemes pátriárchák, különösen III. Joakim, bátran felléptek egyházuk érdekében. E harcok végre V. Dionysius alatt 1890-ben a templomok bezárására vezettek, miáltal Törökországban nyilvános forrongásra került a dolog. Ez arra kényszerítette a portát, hogy legalább részben engedjen. De hogy mily kevésbé tisztelték a törökök a keresztények jogait s mily kevésbé becsülték életüket is, azt mutatja az örmények-

nek általok végvezvitt borzasztó mészárlása 1895-ben, a mely a Libanonban és Batokban csak ismételése volt a gedei vérfürdőnek. Eltekintve egyéb politikai érdekektől, a mohammedánok e zsarnokoskodása volt oka, mint ismeretes, az orosz-török háborúknak 1809., 1829., 1854. és 1877-ben.

E harcok eredménye volt a görög királyság megalapításán kívül az oláhok, Szerbia, Montenegro és Bulgária politikai szabadsága, a mivel meg volt adva az oláh, szerb és bolgár egyház függetlensége és ezekben egyházzal független zsinatok szervezése is.

Mindez egyházak egész békében önállókká lettek, csak a bolgárok engedtek meg magoknak jogosulatlan igényeket. Ők azt kívánták, hogy a bolgár egyház ne csak a bolgár fejedelemségre maradjon szorítva, hanem meg legyen az a joga, hogy egész európai Törökországra kiterjedjen, még pedig Konstantinápoly központtal. Ezzel egyenjogúnak kívánta magát állítani a görög egyház mellé és előidézte a bolgár szakadást, miután a VI. Anthimos pátriárcha alatti nagy zsinat 1872-ben követőit szakadároknak nyilvánította.

A papság képzése végett Törökországban 1884-ben Chalkisban és 1883-ban Jeruzsálemben theológiai iskolát alapítottak. Az oláhok Bukarestben és Jassyban, a szerbek Belgrádban és a bolgárok Sófíában alapítottak ilyen iskolát. Az ausztriai orthodox szlávok és oláhok függetlensége, kiknek papsága Csernovic, Karlovic és Zárában nyeri kiképzését, 1884-ben IV. Joakim alatt ismertettet el hivatalosan.

Az orosz egyházban fontosabb egyházi jelenségek voltak a 19-ik század elején az egyesült keleti egyházhoz tartozó litvánok és kisoroszkoknak az orthodox egyházba való térése (1839), a keleti tenger provinciáiban sok protestáns lakosnak átlépése az orthodox hitre (1841), négy theológiai akadémia és számtalan alsóbb egyházi iskolák felállítása az alsóbb papság képzésére és több missziói társulatnak alapítása az orthodox kereszténységnek Ázsiában való terjesztése végett.

(Folyt. köv.)

Antalfy László.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozások.** Babarék Dániel nagy-ráskai ev. ref. lelkész élete 70-ik, lelkipásztori működése 46-ik évében e hó 2-án elhunyt. Legyen áldott a hű és igaz munkás emlékezete. — *Idb.* Kapossy György jabloncai ev. ref. lelkész 72 éves korában jobblétre szenderült. Megváltás volt reá nézve a halál, a mely sok-sok esztendő lelki kínjainak vetett véget. Legyen áldott a hűség lelkipásztor emlékezete.

— **Lelkész-választás.** A miglészi (f. zempléni egyházm.) ev. ref. egyház tagjai meghívás útján Sütő Kálmán nádasdi lelkészt választották meg lelkipásztorjukul.

— **Egy ünnepélyről** szóltak a politikai lapok nagy magasztalással s dicsőítéssel. Az az ünnepély a *Ludoviceum* zászló-szentelése volt május 8-ikán. Katonai ünnep volt a király jelenlétében s *r. kath. ünnep volt a klérus szereplésével.* Mintha tüntetés számba is ment volna az a zászló-szentelés, a melynek reánk protestánsokra gyakorolt hatását a legközelebbi alkalommal tesszük szóvá s bírálat tárgyává! (—n.)

— **Az iskolai rövidlátásról** igen tartalmas értekezést közöl az erdélyi múzeum-egylet orvos-természettudományi legutóbbi értesítője Hoor Károly egyetemi tanár tollából, ki kétségsbe vonja azt az általánosan elfogadott nézetet, hogy a rövidlátást legnagyobb részben, sőt némelyek szerint kizárólag az iskola okozza és hogy ez a baj a haladó műveltségnek és az iskola fokozódó követeléseinek kifolyása. Részint a maga, részint más neves kutatók megfigyeléseiből arra az ered-

* E cikk eredetileg Küriakos athéni theol. tanár tollából egy athéni lapban jelent meg a f. év elején. Német fordítása, mely után a miénk készült, a „Der Protestant” 12-ik számában olvasható. Célja, hogy a 19-ik századnak vallásos tekintetben oly magzalmos életét főbb vonásaiban röviden bemutassa. Ford.

ményre jut, hogy az u. n. iskolai rövidlátás a valóságban nem létezik s hogy az öröklékenység s a veleszületett hajlandóság azok a források, a melyekből a rövidlátás okai származnak. Azoknak a tanulóknak szeme tehát, kik az iskolákban rövidlátókká lesznek, abnormisok már kezdetben, még mielőtt rövidlátókká lettek s éppen ezért lesznek ilyenekké, mert szemeik abnormisok. (e)

— A sárospataki ev. ref. főiskolában az 1900—1901-ik iskolai évet befejező vizsgálatok a következő rendben tartatnak meg: **I. A gymnasiumban:** 1. Május 13, 14 és 15-ikén, a VIII. osztály vizsgálata. 2. Május 17, 18, 20, 21 és 22-ikén, írásbeli érettségi vizsgálat. 3. Junius 19-ikén, délelőtt 8 órakor a rajz- és szépirászati dolgozatok megvizsgálása és a jutalmak megállapítása a rajzteremben; délután 3 órakor: a) Az V—VIII-ik osztály vizsgálata az énekből a főiskolai imateremben. b) A zenét magánuton tanuló ifjak vizsgálata a zeneteremben. c) Ennek bevégezése után az I—VIII-ik osztály vizsgálata a tornaszatból. a tornacsarnok előtti téren, délután 5 órakor. 4. Junius 20, 21 és 22-ikén, délután, szóbeli érettségi vizsgálat. 5. Junius 24, 25, 26 és 27-ikén az I—VII. osztály vizsgálata. 6. Junius 28-én, délelőtt 8 órakor lesz a vizsgálat a francia nyelvből, az V. osztály tantermében. Ennek bevégezése után a vizsgálatok eredménye állapittatik meg s az érdemjegyek a névkönyvekbe beiratnak. 7. Junius 30-ikán délelőtt a magán tanulók írásbeli dolgozatot készítenek. Ugyanezen a napon, délután 2 órakor lesz a magán tanulók szóbeli vizsgálata. **II. Az akadémiában:** 1. A colloquiumok a rendes előadási órákon és tantermekben lesznek, és pedig mindegyik szakban junius 1—30-ig. 2. Junius 23-ikán, délelőtt istenitisztelet a városi templomban. Ennek végeztével a főiskolai imateremben az akadémiai igazgató évi jelentése, az akadémiai pályázatokon nyertes művek megjutalmazása s a szorgalmi díjak kiadása. Délután ugyanott ének- és szavalati előadások. 3. Junius 24-ikén, délelőtt 11 órakor lesz az Emődy-sírkő-émlék leleplezése a református temetőben. Éppen ezért a vizsgálatok e napon reggel 7 órakor kezdődnek.

— **Bőség a tanítónőkben.** Míg a felekezeti, községi, sőt az állami népiskolák is a tanítókból való nagy hiányban szűkölködnek, addig az okleveles és állást kereső s a minisztériumban kineveztetésökért kopogtató tanítónőkben a kívánnál, sőt a természetnél is nagyobb bőség van. Ilyenkor, a tanév vége felé nagy halmazban érkeznek a tanítónői állásokra beadott folyamodások a minisztériumba. De hát itt is sok az eszkimó s kevés a foka. A tanügyi körök is kezdenek már érdeklődni az orvoslásra váró kérdés iránt. Tanügyi bizottságunk legközelebbi gyűlésén is komoly hangok emelkedtek ref. tanítónőképző-intézeteink szaporítása ellen. Az állás nélküli tanítónőknek kenyérkereseti forráshoz való segítségét némelyek akképen gondolják kivihetőnek, hogy a tanító-nőket a fiúiskolákban is alkalmaztatni kívánják. Csakhogy a tanítónők a fiúk vezetésében nem felelnek meg minden követelménynek. Jövőre pedig a tanítónő-képzők túltermelését az által tartanak megszüntethetőnek, ha azokba csak meghatározott számban vétetnének fel a jelentkezők. Az égető baj orvoslása, a mint látszik, mindenek felett rövid idő alatt kívánatos. — Ilyen körülmények közé jutunk különben, a mint jó előre látjuk, a középiskolai tanárok hasonló kérdésében is. A 83-diki középiskolai törvények megkésztése előtt ilyen túlbőség jelentkezett az okleveles tanárok számában is, kik az akkori körülménynek kényszere alatt képesítésüktől elütő

pályákon, hivatalokban és polgári iskolákban kerestek alkalmazást. Erre természetesen is a visszaesés, a tanárhány ideje következett be, mikor maga az állam is odakényszerült, hogy helyettes tanárokkal töltsse be a gimnáziumok rendes tanszékeit. Ma még a tanárhány idejét éljük, de a mikor azt látjuk, hogy a két egyetemen a tanárjelöltek száma meghaladja az 1100-at, minden jósló-tehetség nélkül előre jelenthetjük, hogy néhány év múlva a tanárbőség ideje ismét beáll. (e.)

— **A vizsgák sorrendje a sárospataki állami tanítóképezdében az 1900—1901. iskolai év végén.** 1901. Jun. 1-én. A IV. éves növendékek osztály-vizsgálata; 3-án és 4-én írásbeli képesítő-vizsga; 15-én d. u. 5 órakor tornavizsga az I—IV. oszt.; 16-án d. u. 4 órakor zárünnepély; 17-én d. e. vizsga a vallástannál és egyházi énekből az I—III. osztályokban; 17-én d. u. vizsga a rajz-, szépirás-, házi ipar- és kertészettől; 18-án d. e. és d. u. a III. éves növ. gyakorlati tanításai; 19-én d. e. vizsga a neveléstudományokból I—III. oszt.; 19-én d. u. vizsga a magyarból I—III. oszt.; 20-án d. e. vizsga a németből I—III. osztály; 20-án d. u. vizsga a földrajz- és történetből I—III. oszt.; 21-én d. e. vizsga a számtan- és mértanból I—III. oszt.; 21-én d. u. vizsga a természetrajz- és természettanból. I—III. oszt.; 22-én d. e. vizsga az ének- és zenéből; 22-én d. u. osztályozó gyűlés; 24-én d. e. előleges tanácskozás az írásbeli dolgozatok eredménye fölött; 24-én d. u. képesítő vizsga a vallástannál és kántorképesítő; 25-én tanítási gyakorlatok; 26-án és 27-én szóbeli képesítő; 28-án a gyakorlóiskola vizsgálata. Ezen vizsgákra a t. közönségnek a népnevelés ügy iránt érdeklődő részét tisztelettel meghívja Az igazgatóság.

— **Dr. Fináczy Ernő** vallás és közoktatásügyi miniszteri osztálytanácsost (mint olvassuk a Budapesti Hírlapban) a budapesti egyetem meghívta a Lubrich halálával megüresedett paedagógiai tanszékre. Mi protestánsok némi megnyugvással vesszük tudomásul az ország legelső főiskolája paedagogia tanszékének Fináczyval való betöltését nemcsak azért, mivel ismerjük az ő kiváló személyes tulajdonságait, ernyedetlen szorgalmát, fáradhatatlan munkaszeretét, eddigi értékes irodalmi működését s a tanügyi közélet terén eddig kifejtett pártatlan és elfogulatlan tevékenységét, a melynél fogva biztosra vesszük, hogy nemcsak a közoktatásügy történetében, hanem az elméleti paedagogia terén is csakhamar otthonossá lesz; hanem azért is kiváltképpen, mert az ő egyénisége, objectív tudományos gondolkodás módja garanciát nyújthatnak nekünk arra, hogy nem viszi be a tudományba az egyoldalú felekezeti szempontot s a tudományos meggyőződés terén is ahoz a bölcsészeti irányhoz fog csatlakozni, mely korunk szellemének leginkább megfelelő egyaránt ment úgy a rideg materializmusnak, mint a középkori spiritualizmusnak végleteitől és egyoldalúságaitól. (sz.)

— **A Pikler-ügye** e héten a Wlassics Gyula közoktatási miniszter válaszával, melyet a néppárti Zichy János interpellációjára tett — valószínűleg végleges befejezést nyert. Elvártuk amugy is Wlassicstól, hogy a megtámadott tanszabadságnak védelmére fog kelni s ebben a reményünkben nem is csalatkoztunk, csak azt nem értjük, miért akarja törölni a jogbölcsészetet a vizsgálat tárgyai közül, hisz annak a tekintélyét inkább emelni kellene különösen nálunk, hol annyira fázna az emberek mindenféle bölcsészettől. Ez a bölcsészettelenes álláspont meglepő egy olyan miniszternél, ki eddig helyesen ismerte fel a magyar kultúrának szükségleteit, a

ki kitudta választani a megerősítésre szoruló oszlopokat. Meglepő egy olyan embernél, ki azelőtt a büntetőjognak volt egyetemi professzora. Vagy talán ez a nyilatkozat csak a vita hevében pattant el miniszterünk ajkairól? Kíváncsinos volna, hogy ezt a kérdést még további megfontolás tárgyává tegye a miniszter!

— **Az országos ifjúsági tornaversenyre** megtörténtek s befejeződtek a bejelentések. Összesen mintegy 3500 tanuló fog részt venni a versenyeken, a kik közül körülbelül 2500 lesz vidéki s 63 gimnáziumot, 16 reáliskolát és 7 polgári s kereskedelmi iskolát fognak képviselni. Szabadgyakorlatot 48, játékokat 41 s játékversenyt 68 intézet fog bemutatni. A mint az előjelekből látszik, a versenyeken egy pár száz tanulóval kevesebb fog részt venni mint a millenáris esztendőben, de a versenykedv a jelentkező intézetek nagy számából kitetszőleg, azóta fokozódott. (e).

— **Szegény naiv katolikusok!** Így nevezi hitsorsosait *Tomor Ferencz* úr az „Alkotmány”-ban a Lubrich Agostról írott érzélgős cikkei során a 100 ik számban, szólván illetéken: „Nekünk (r. katolikusoknak) mindegy akár zsidó, akár cigány tesz jó szolgálatokat a hazának, mindenki elismerjük az érdemet és nem nézzük sanda szemmel előmenetelét vagy kitüntetését.” (A mi persze nem igaz! Szerk.) . . . Ezt tette Lubrich is azzal a *katolikus naivsággal*, a mely annál nagyobb, mennél katolikusabb valaki, a mely naivságból egy részünk még akkor sem gyógyul ki, mikor csupa felekezeti alakulásokat lát maga körül. . . Még a kath. paptól is megkövetelik, hogy szabadelvű és liberális legyen. Szabadelvű annyiban, hogy elismeri a kálvinista felsőséget jobbján a zsidóval, balján a lutheránusokkal, esetleg unitáriussal, maga pedig a háttérben meghúzza magát és soha semmiféle előjáróságra nem számít. *Liberális* (bőkezű, adakozó, nagy lelkű), pedig annyiban, hogy ha zsiros kanoniára vagy még zsirosabb püspökségre jut, a törvény, vagy egyesület, vagy kör alaptőkéjét mentől tisztességesebb összeggel gyarapítja. A katolikus különben akár világi, akár pap szabadelvű egyesületben, társaságban vagy bármi néven nevezendő körben rendesen csak arra való, hogy fizessen, hogy a *nem katolikus* tisztí kart legyen miből fizetni s jó esztendőben még külön jutalomban is részesíteni.” . . . Bizony naiv öreg úr *Tomor Ferencz* úr! De egyúttal jezsuitaságba oltott naivság is az öregség nála.

— **Kalap le nem vevés mint bűnügyi alap.** Ausztriában sok minden történik a nap alatt. S hogy épen az ultramontanizmus garázdálkodásaiból túlontúl sok megy végbe a földön, ezt egészen természetesnek tarthatjuk. Legközvetebb a kalap le nem vevés lett a földi igazságszolgáltatás alapja ott, a hol a protestánsok valamelyes módon még élni merészelnék, sőt számban szaporodnak is, mert a „Los von Rom” jelszó, bármint tagadják, mégis hat, még pedig nagy erővel! Nos hát a kalap le nem vevés bűnügyi alappá vált Troppauban, a hol két fiatal kereskedő ember 14 napi áristomot kapott azért, mert az utca más oldalán *ostya-vitelkor*, nem vették le 300 lépésnyire kalapjukat, — egy protestáns vallású iparos pedig, a ki abban a tudatban, hogy neki nem kötelessége, mint protestánsnak a remonstrácia előtt kalapot emelni, szintén ilyen bünt követett el s kapott érte egy heti fogházat. Jellemző különben, hogy egy *zsidó házaló* csak azért nem részesült ilyen megtiszteltetésben, akarom mondani büntetésben, mert a bíróság megállapította, hogy *olyan távol volt, hogy nem hallhatta meg* a pap kalap-levételre szóló felszólítását! Különben, hogy teljes legyen a kép, Magyarországból is szolgálunk ilyen tünettel, magának a paksi plebános

úrnak a nyilatkozatából, a ki a processió alkalmával hivatalába siető protestáns embert, a ki a kalapját nem vette le, „ezzel a tiszteletteljes kérdéssel vonta kérdőre: „Hol tanult az úr tiszteletet?” . . . Persze, persze! De hát vajjon az *ostya-imádás* ott az egyedül idéző egyházban: tartozik-e reám is *eretnekre*? Vajjon a *kör-járat* és *búcsújárás* Isten rendelése-e s mulhatlanul szükséges-e az üdve nekem is, a ki ahoz az egyházhoz, a mely ezeket rendezi, s tartja, egyáltalán nem tartozom?!

— **Pályázati hirdetés.** A sárospataki állami tanítóképezdénél az 190^{1/2} tanévben az első osztályban 30 jótétteményes hely töltendő be és pedig reggeli, ebédből, vacsora- és lakásból álló teljes jótétteményes hely 4; 70 koronát fizető 12 és 140 koronát fizető 14. Az 50 kros bélyeggel ellátott folyamodványok a nagyméltóságú vallás- és közokt. m. kir. minisztériumhoz címezve folyó évi május hó 30-ig küldendőek be alólírott hivatalhoz a következő mellékletekkel: a) születési bizonyítvány a 15. év betöltésének igazolásául; b) tisztí orvosi bizonyítvány arról, hogy a folyamodó semmi olyan testi fogyatkozásban nem szenved, mely őt a tanítói foglalkozásban akadályozná; c) iskolai bizonyítvány a múlt iskolai évről; d) évharmadi értesítő a jelen iskolai évről, mely június 30-ig az ezen iskolai évről nyerendő bizonyítvánnyal egészítendő ki; e) hiteles bizonyítvány a családtagok számáról, azok életkoráról s arról, hogy hány van a családfő közvetlen gondozása alatt, hány van a szülei háztól távol, hány és mily mérvű neveltetési költséggel terheli a családfentartót; f) hiteles községi bizonyítvány a szülők polgári állásáról, vagyoni állapotáról, ingatlan birtok-, üzlet-, ipar-, hivatal- vagy más forrásból származó jövedelemről esetleg arról, hogy a növendéknek van-e magán vagyona s hová fordítatik annak jövedelme. Szegénységi bizonyítvány csatolása esetén a folyamodvány és mellékletei bélyegmentesek. Azon folyamodók, kik négy középiskolai osztály végzéséről szóló bizonyítvány hiányában felvételi vizsgára köteleztetnek, külön fognak értesítettetni a felvételi vizsga napjáról. Sárospatak, 1901. május 5-én.

Dezső Lajos,
tanító-képezdei igazgató.

HIRDETÉSEK.

Most jelentek meg

és kaphatók:

TRÓCSÁNYI B.

könyvkereskedésében Sárospatakon.

Erasmus és a reformáció Luther előtt. Tanulmány a reformáció történetéből. Irta Rohoska József theol. tanár. Ára bérmentes szétküldéssel 1 korona 60 fillér.

Hétköznapi imádságok, templomi használatra. Irta Szolnoky Gerzson, a hajduböszörményi ev. ref. egyház egyik rendes lelkipásztora. Ára bérmentes küldéssel 2 korona 50 fillér.

Temetési imák. Irta Szolnoky Gerzson. Ára 2 korona

ÉRTESÍTÉS.

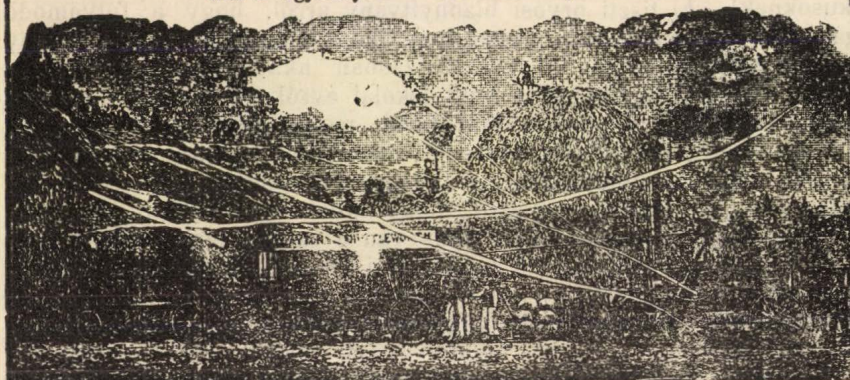
Ezennel értesítjük a biztosító magyar közönséget, hogy Budapesten „**Magyar Biztosítási Iroda**” czim alatt egy oly intézményt létesítettünk, mely a külföldi hasonló nagy vállalatok mintájára, hivatva lesz a biztosítási ügyekben utbaigazítással szolgálni, teljesen díjmentesen tanácsot adni s a közönség érdekeit a biztosító vállalatok előtt képviselni. Irodánk elvállalja az új biztosítások felvételét, a legnagyobb kölcsönöket eszközli ki, eljár károk és perek esetén, nem megfelelő kötvényeket megfelelőekkel kicserél. Szóval mind azon ügyekben a közönség szolgálatára áll, a hol a bonyolult biztosítási ügyekben tanácsos, utmutatással szolgálhat. Tekintve, hogy irodánk semminemű ügynökséggel összeköttetésben nem áll, (nem is téveszthető össze ügynökséggel) mindazon kedvezményeket és jutalmakat, melyeket biztosítások közvetítésénél társaságok az ügynöknek fizetni szoktak, mi a feleknek atengedjük. Semminemű jutalékot vagy költséget fel nem számítunk. Mindazok, akik valamely társaság képviselőtét előnyös feltételek mellett óhajtják elvállalni, bizalommal forduljanak hozzánk. Budapest, 1901. április hó 25-én. **Magyar Biztosítási Iroda**, Budapest, VII. ker., Rózsa-utca 25. szám I. em. 15.

3-4

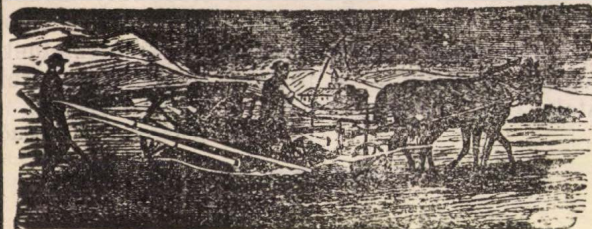
Clayton & Shuttleworth

mezőgazdasági gépgyárosok Budapest Vácsi-körút 63. sz.

által a legjutányosabb árak mellett ajánlatnak:

Locomobil és gőzeséplő ip-készletek 2 1/2 egész 12 lóerőig, továbbá járgány-cséplőgépek, lóhere-cséplők, tisztító-rosták, szalmakazalozók, konkolyozók, kaszáló- és aratógépek, szénagyűjtők, boronák.

„Columbia-Drill”

legjobb sorvetőgépek, szecskavágók, répvágók, kukorleza-morzsolók, darálók, őrlő-malmok, egyetemes acél-ekék.

2- és 3-vasú ekék és minden egyéb gazdasági gépek.

Részletes árjegyzékek kérésre ingyen és bérmentve küldetnek.

Lincolni törzsgyárunk a világ legnagyobb locomobil- és cséplőgép-gyára.

Gróf Schönborn-Buchheim Ervin beregmegyei uradalmából.

Szolyvai gyógyforrás.

Dr. Kélli, dr. Bókai, dr. Widenhoffer tanár urak és számos orvosi tekintélyek nyilatkozatai alapján kitűnő sikerrel ajánlatik: köszvény, hólyag s vizeleti szervek bajainál; cukorbetegség, húgyhomok, epekő; a torok és tüdőszervek bántalmainál, étvágytalanság és gyomormegbetegedéseknél.

Kitűnő ízű ital, igen üdítő víz.

Gyomorbajok elleni specificum

a Luhi Erzsébet gyógyforrás.

A gyomor rendellen működésénél, gyomorsav túlságos képződésénél, gyomorégés, bőfőgés, a gyomor elnyálkásodása, a gyomor és bél krónikus hurutja alkalmával kitűnően beválik; a torok, gége és hörgők idült hurutos állapotában sikeresen alkalmaztatik.

Elsőrangú üdítő- és asztali ital.

Polenai gyógyforrás.

Elsőrendű diätetikus víz, legüdítőbb asztali víz, borral vegyítve kitűnő, tejjel vegyítve a legjobb nyálkaoldó-szer.

Kapható minden fűszerkereskedésben és az uradalmi ásványvizek bérleténél

Szolyván (Beregvármegye.)

4-6

— Prospektus kívánatra ingyen és bérmentve. —

Vasúti menetrend.

3-3

Sárospatakról indul:

Szerencs—Debrecen—Miskolc—Bánréve—Budapest-felé.	S.-a.-Ujhely—Kassa—Mező-Lőrinc—Máramaros-Sziget-felé.
Réggel gyorsvonat. 7 ⁴² órákor.	Réggel személyvonat. 6 ¹⁹ órákor.
Délután személyvonat 12 ³¹ „	Délután gyorsvonat 12 ⁴⁸ „
„ gyorsvonat 4 ¹⁶ „	„ személyvonat 4 ²⁵ „
Estve vegyesvonat. 9 ³¹ „	Estve gyorsvonat. 8 ⁰² „

Sárospatakra érkezik:

Budapest—Bánréve—Miskolc—Debrecen—Szerencs-felől.	Máramaros-Sziget—M.-Labore—Kassa—S.-a.-Ujhely-felől.
Réggel vegyesvonat 6 ¹⁸ órákor.	Réggel gyorsvonat. 7 ⁴¹ órákor.
Délután gyorsvonat 12 ⁴² „	Délután személyvonat 12 ³⁰ „
„ személyvonat 4 ²⁴ „	„ gyorsvonat 4 ¹⁵ „
Estve gyorsvonat. 8 ⁰¹ „	Estve vegyesvonat. 9 ³⁰ „

Felölös szerkesztő: Dr. TUDÓS ISTVÁN. Szerkesztőtársak: ELLEND JÓZSEF és Dr. SZÉKELY GYÖRGY.

Sárospatak. Nyomtatta Steinfeld Jenő az ev. ref. főiskola betűivel.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel egész évre 10
korona, félévre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrés
oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: *Notarius.* „A Ludovika Akadémia zászlószentelő ünnepe.” — *Balogh Kálmán.* „A magyar nyelv tanítása a népis-
kolában.” — *Rohoska József.* „Erasmus és a reformáció Luther előtt.” — *ifj. Mitrovics Gyula.* „Apácai, a hitvitá-
zók és akadémikusok kora.” — *Szűgyi József, Ruttkay Menyhért, Ivánka Zoltán.* „Az orgona közjátékok kérdése.”
— *Faludi Pál.* „Könyvismertetés.” — „Vegyes közlemények.” — „Hirdetések.”

A Ludovika Akadémia zászlószentelő ünnepe.

E f. év május hó 8-án történt. A napi sajtó s ennek révén az egész nemzet a daliás időkre emlé-
keztető lelkesedéssel várta, hogy miképen is lesz az,
a mikor a magyarok koronás királya, a legfőbb hadur
nemzeti színű csipkéekkel szegélyezett zászlót ajándé-
koz annak a tanintézetnek, a melyben a leendő hon-
véd-tiszteket oktatják a hadi tudományokra s az édes
magyar haza szeretetére?

Aztán közölték a napi lapok e fényesnek és
nemzeti eseménynek ígérkező ünnepély programját
s százezerek szíve ittasodott meg a kiengesztelődés-
nek attól a nagy ünnepi bizonyosságától, a mely a
programm minden sorából, olyan biztatóan mosoly-
gott s a szívárvány színeivel ragyogott az olvasó felé.

Csak mi nem tudtunk igazán és fájdalom nél-
kül lelkesedni!

Végig betűztük a szorgos körültekintéssel össze-
állított programot újra, meg újra és utoljára is csak
úgy voltunk vele, mint Noénak az a galambja, a mely
olajág nélkül tért vissza a bárka ablakához.

Mikor pedig a nagy ünnepély az egész or-
szág méltó érdeklődése között lezajlott — Isten
bocsássa meg nekünk! — úgy éreztük, mintha csorba
esett volna a mi háromszázados becsületünkön, — a
protestáns egyház becsületén!!

Önkéntelenül is eszünkbe jutottak a *Bocskay- és
Bethlen-szobrok*, a melyek Ó Felsége kegyelméből ott
fognak majd állani a székes főváros egyik legszebb
utczáján . . . Milyen jó, hogy nincsenek még fel-
állítva, mert nagyon kellett volna szegyenkezniök —
a leendő honvéd-tisztek zászlóaljának felavatásakor —
s talán egy némely egyetemi keresztes vitéztől nyil-
vános megcsúfoltatásban is kellett volna részesedniök!

Olvassuk csak az ünnep történetét! Ott volt ő
császári és apostoli királyi felsége; ott Augustza
Mária Lujza főherceg asszony cs. és kir. felsége,
mint zászlóánya, ott az uralkodó ház több felséges
tagja, ott a magyar kormány elnöke, a hadügyminisz-
ter, ott a hercegprímás, Hornig veszprémi püspök,
mint megkülönböztetett zászló-szentelő; ott a kato-
nai és polgári méltóságok egész díszes, fényes se-
rege; ott a Ludovika Akadémia növendék-zászlóalja

az akadémiai tisztikarral, a 32. sz. gyalog ezred egy
százada, az 1. sz. honvéd gyalogezrednek, a 16. sz.
cs. és kir. huszárezrednek és az 1. sz. honvéd-husár-
ezrednek egy-egy százada s a Terézia-akadémia, a
műszaki katona-akadémia, a honvéd főreáliskola, a
honvéd hadapród iskolák s a budapesti cs. kir. had-
apród iskola *növendék küldöttségei* s egy tűzér üteg is
ott volt a díszlövésekhez. Mindezen felül az ünneplő,
az örvendező, a kíváncsi közönség egész díszes tá-
bora, a mint ez az alkalom természetéből szükség-
szerűleg következik.

És ezelőtt a párját ritkító közönség előtt lett
bizonyossá a szentelési ünnepély folyamán az, hogy
nagy Magyarországon csak egy udvar-képes feleke-
zet van *még mindig* s a honvédségnek is csak egy fele-
kezet szertartásai szerint lehet a királyok királyához
— az egy örök Istenhez imádkoznia — hivatalosan.

Tudjuk, kemény, súlyos példákból is tudjuk,
hogy a magyar király csak r. kath. vallású lehet —
a fenálló törvények értelmében is; azt is tudjuk, hogy
a legfőbb hadúrnak szinte isteni hatalma van a had-
sereg felett . . . dehát a *felekezetek egyenjogúsága is
királyilag van immár szentesítve* s a hadsereg, sőt talán
a Ludovika Akadémia növendék-zászlóalja sem áll
tisztán róm. kath. vallású szülők gyermekeiből!?

De olvassuk csak a zászlószentelés történetét
tovább.

A hódoló bemutatkozások végén megkezdődött
a *tábori mise*, a melyet a veszprémi püspök pontifi-
kált, majd az előírt dísztüzelések, tisztelgések és
kürtjelek után a felséges zászlóánya felkötötte a
zászlóra az ajándékkul adott nagy értékű szalagot
(„Istennel, királyért és hazáért” felirattal), mire újabb
szertartások mellett a növendék-zászlóalj négyszögbe
sorakozott és a püspök elmondta a zászló-szentelő
beszédjét s megindult a szokásos szögbeverés. Az
első három szöveget a püspök (a veszprémi) verte be
Isten dicsőségére; egyet a király, egyet a zászlóánya,
egy-et egyet a legmagasabb uralkodóház tagjai, majd
a hercegprímás, a katonai, udvari, kormányi és más
polgári közönségek s végül az akadémia kijelölt tanárai
és növendékei is vertek egyet-egyet.

Aztán egymásután következtek a lelkesítő és
hódoló beszédek a növendék-zászlóaljhoz és a király-
hoz s megzendült a nép-hymnusz és a jelenlévők

lelke megteljesedett szent örömmel, hazafias boldog érzésekkel és csaknem közhitté lőn, hogy a magyar nemzetnek régen volt olyan igézetes hapja, mint a május, 8-diki.

És mi mégsem tudtunk szívünk szerint lelkesedni! Mi csorba esett volna — kérdeztük magunkban és magunktól — ha a már elmaradhatatlan tábori mise után a szent beszédet nem a miséző püspök mondja, hanem egy görögkatholikus vagy protestáns püspök?! Mi folt esett volna az ünnepély fényén s mivel lett volna a felzendülő hozsánna kevesebb ben-sőséges, ha a veszprémi püspök által az Isten nevében bevert 3 szög közül kettőt nem a róm. kath. egyház püspöke ver be, hanem az egyenjogusított többi felekezetek képviselői, a melyeknek szintén vannak püspökeik és pedig szentesített törvények által elismert tekintélyvel és méltósággal? Szent István koronájának avagy megmozdult volna-e valamelyik drága köve, ha a *katonai, udvari, kormányi és más polgári kitüntetések* közé bejuttattak volna az ünnepély programjának készítői egy-két nem róm. kath. vallású notabilitást is, a kik aztán a többiekkel együtt a nemzeti szent egységet ékeesebben igazolták volna a világ minden diszlövésénél...

Parányi férgek vagyunk s tehetetlenek arra, hogy a legmagasabb titkok fátyola alatt működő erőket és hatalmakat ismerhetnők vagy érdemileg mérlegelhetnők; tudjuk azt is, hogy Ő Felsége, szeretett királyunk, az uralkodó ház hagyománya szerint is — buzgó r. katholikus; — mindemellett is erős és édes meggyőződésünk, hogy az a koronás böles, a ki a *Bocskay István* és *Bethlen Gábor* emlékét érc-szoborral bírta megtisztelni és a ki a felekezeti egyenjogúság újabb biztosítékaiul szolgáló törvényeket aláírásával szentesítette: tudjuk, hogy ez a jóságos király s ennek felséges atyai szíve semmit sem tud arról, hogy az ő nemzete egy részére a Ludovika akadémia zászló-szentelő ünnepélyének édességéből is keserűség háramolhatik.

Pedig az háramlott!! És pedig nagyon alkalmatlan időben.

Még szánkon az íze annak a sok ízetlenségnek, a mit a vallás nevében a budapesti egyetemi ifjúság nagyobb fele művel. Még nem feledtük el, hogy az egyetem rektora ajkán miként változott át a dorgáló szó dicséretté, buzditássá. Még fülünkbe hangzik egyes elfogulatlan napi lapok kiáltása, a kik a felekezeti békeség felforgatását a mi rendszabályilag bevallott ellenségünknek, a *jezsuitáknak* tulajdonítják. Naponként látjuk, hogy a „jog, törvény, igazság“ időszakában ez a mi ellenségünk miként emelgeti a fejét mind magasabbra s miként hódít a maga kígyó-ügyességével fent és alant és miként lesz merészebbé és vakmerőbbé esz-közeiben!!... Még nyilallik a szívünkbe ma is attól a fenséges ajkáról elrebbent nyilatkozattól, a mely a jezsuiták gyűlöletétől izzó lelkét harcra tüzeli az egyedül üdvözítő egyház dicsőségeért! Hát ilyen jelek között nagyon roszkor jött nekünk a Ludovika Akadémia zászló szentelése és az ebben országra szóló felekezeti kizárólagosság.

A settenkedők, a mindenből hasznot kovácsolók szemében az a különben nemzeti jelentőségű nagy ünnep — mért tagadnók — hatalmas pecsét az ő leve-lükön, az ő képzelt igazságukon!!...

Mintha csak a Pázmány korát élők, mintha minden ellenünk szegődnék, a mi hatalom, erő, igézet.

Quo usque tandem?! Kihez is folyamodjunk, kit is okoljunk az események ilyen ellenséges fejlődéseért!?

Csodálatos érzéketlenség ülte meg a nagyok és legnagyobbak lelkét és agyát közöttünk s szinte or-szágszerte is! A Ludovika akadémia zászló-szentelő ünnepélye után csak az öröm szava hangzott minden-felé. Valami nemzeti nagy vívmányként kürtölte a sajtó, hogy ez az ünnep megtartatott és úgy folyt le, a mint lefolyt. A magyar szó édes zenéje a honvéd tisztek s a honvéd zászlóaljok előtt a király ajkán, a zászló-anya ajkán, a József főherceg ajkán s a mi ezeknél is büvölőbb — magának az akadémia pa-rancsnokának ajkán: — oh ez több cukor egyszerre, semhogy valami keserűségnek még helye akadhatna!! És nem is támadt! Nem tudjuk, hogy napi lapjaink kö-zül akadt volna csak egy is, a mely csak a sorok között is elárulta volna, hogy mai napság a katonaságnál sincs már helyén a Regnum Marianum mutogatása és hogy ha jó a különböző felekezeti polgárok adója az ágyúkra, a puskákra, a diszfelvonulásokra s a pará-dés gyakorlatok költségeinek fedezésére, a katonai nyugdíjra stb. stb.: — akkor volna talán ezeknek némi joguk ahhoz is, hogy hivatalos képviselőik vala-mennyien egyformán megbecsültesse nek s egyiknek a másik fölébe emelése s tüntető megdicsőíttetése ne váljék árnyékká, keserűséggé és kiszámíthatatlan veszteséggé a félretoltakra nézve!...

Kihez is folyamodjunk, a mikor így gyűlik az eleven szén a fejünkre? Hol vannak a mi szent igaz-ságunk bátor szószólói s meddig kell még rosztól értelmezett kimélethez vagy loyaltásból elhallgatnunk sérelmeinket ott, a hol orvoslásra is találhatunk?! Mi rendületlenül hiszszük, hogy ha egyszer a mi népeit szerető böles királyunkat egy bátor kormány a meg-változott felekezeti viszonyokból folyó felekezeti jogok felől felvilágosítaná s illetőleg, ha e jogok — ez alvó jogok — érdekében a legmagasabb helyen szót emelne: a Bocskay és Bethlen szobrok építtetője azonnal bevinné a felekezeti egyenlőséget az utcák-ról és a törvény betűiből az intézményekbe, be még a honvédzászló szentelési ünnepélyére is.

„Vajh támad-e hős, oly bátor, erős?!“ A „jog, törvény és igazság“ jelszavai vajjon mikor lesznek immár valósággá?!

Jövel, jövel nemzeti nagy pünköszt a te egyesítő szent lelkeddel! Notárius.

ISKOLAI ÜGY.

A magyar nyelv tanítása a népiskolában.

Általános a panasz, hogy a népiskolák a magyar nyelvnek sem szóbeli, sem írásbeli helyes használatára nem képesítik növendékeiket. Bizonyos, hogy sem a helyesírás- sem a fogalmazásban nem nyújtanak annyi készséget, amennyi a legegyszerűbb életviszonyok kö-zött is, feltétlenül szükséges. Ezen sok tekintetben jo-gosult panasz megszüntetésére számos gondolkodó fő szállott már a szó- és tollharcz terére; tanítókörök, tanítóegyesületek, tanügyi congressusok állandóan napi-renden tartották e fontos kérdés tisztázását s vitáik eredményei nemcsak elvi jelentőségű határozatokban nyilvánultak, hanem módszertani utasításokat is tartal-maztak. Hogy ezen szakemberek által jól megfontolt határozatok egyes körökben még manapság sem talál-nak visszhangra, sőt göröcsösen ragaszkodnak a régi rendszer helytelen, a népiskolai tanításnak semmiképen meg nem felelő álláspontjához, mindenesetre csudálandó,

sőt amennyiben elfogultságra vall, egyenesen helytelenítendő, annyival inkább is, mert az eredménytelenség constatalása egyértelmű, általános. Ha az eredménytelenség okait fürkészszük, kutatjuk. több szempontot kell figyelembe vennünk, a szerint, amint több tényezője működik közre a tanítás céljának elérésére. Így figyelembe kell vennünk:

1. A népiskolai nyelvtanítás célját.
2. A tanítás anyagát.
3. A tanítás módját és mikéntjét.
4. A tanítót magát.

Mielőtt azonban e pontok tárgyalásába bocsátkoznánk, a dolog jobb megvilágítása céljából pillantunk vissza a múltba s annak hű képet mutató tükörébe nézzük meg, miként fejlődött a népiskolai nyelvtanítás a ma elfogadott fokra, s a múlt történetének világításánál keressük azon utat, melyen haladnunk kell, hogy a célt elérhessük.

A tanítástörténet tanúsága szerint, a XVIII-ik század végéig a magyarnyelv tanításáról, a latin nyelv rabbilincsei miatt, a népiskolában szó sem volt, vagy ahol tanítottak is, latin nyelven tették azt. A „Ratió Educátióis-nak az anyanyelv tanítása iránt tett intézkedése folytán jelentek meg e nemből a legelső kézikönyvek, melyek a latin nyelvtanok tudományos beosztásának uralma alatt, nem véve figyelembe a népiskolának a középiskolától minden tekintetben elütő voltát, szintén tudományos rendszerben szerkesztettek. Előbb adták ugyanis a szabályt s csak azok, tudása után világították meg példákkal. A tananyag beosztásánál a syntheticus módszert követték

Belátva a gyakorlat emberei e tanmód helytelen voltát, áttértek azon helyesebb módra, hogy előbb több példát megvizsgálták, s a közös nyelvtények felismerése után vonták el a szabályt; de alkalmas begyakorlásról, a szabályoknak a közéletbe való átviteléről, alkalmazásáról nem gondoskodtak.

A mindig kutató, a jobb, a tökéletesebb után vágyó emberi elme, itt nem állapodhatott meg, hanem a gyermek alanyiségének megfelelőbb módot igyekezett keresni, s a syntheticus eljárás helyett az analyticus syntheticust alkalmazták. vagyis a mondatból, mint gondolati egészből indultak ki, s azt bontották szókra, majd hangokra stb.

E rendszereknek legnagyobb hibájuk az, hogy a mondva csinált mondatok gyártásával egészen a póriasságba süllyesztették a nyelvtan tanítást; nyelvünk remek szóalakjai, a népies irodalom gyönyörű termékei nem érvényesülhettek, a sablonszerűen gyártott mondatok miatt. Továbbá nem a nyelv helyes használatára való vezérlést szolgálták, hanem lélek nélküli szabályokat tanítottak, anélkül, hogy a gyakorlati életben alkalmazni tudták volna a növendékek azokat. A helyesírást sem tudták keresztül vinni, a fogalmazás tanítása pedig teljességgel parlagon hevert. Hozzá járult e rendszer sikertelen alkalmazásához azon leverő körülmény is, hogy magok az iskolafelügyelők a vizsgálaton a legújabb időig egyebet sem kívántak, mint a nyelvtani szabályok reprodukálását s e tekintetben annyira mentek, hogy ha a tanító a nyelvtanítás egyedül helyes álláspontjára helyezkedve nem annyira a szabályt mint inkább a szabályoknak a gyakorlati életben való alkalmazását kísérelte meg, kimondatott reá az ítélet: a nyelvtant nem tanítja kellő eredménnyel.

(Folyt. köv.)

Balogh Kálmán.

TÁRCA.

Erasmus és a reformáció Luther előtt.

(Folytatás.)

Az általa javított és kiadott görög új testamentomhoz és a hozzácsatolt új latin fordításhoz magyarázatokat készített Erasmus „*Annotationes in novum Testamentum*” cím alatt. Ez a munka először külön kiadásban jelent meg Baselben 1516-ban; később az új-szövetség újabb kiadásával kapcsolatosan. Magyarázva védelmezi saját új fordítását; megmondja, hogy hol és miért látta szükségesnek eltérni a Vulgátától. Általában új és illetőleg rég eltemetett elveket és igazságokat hoz napfényre, magyarázva, felvilágosítva, tanítva. Mindenütt kitészik belőle a szabadon vizsgálódó és gondolkozó theologus-elme, a kinek az ó-kori klasszikusokban, az egyházi atyák alapos ismeretében nagy bőségben állottak szolgálatára a legjobb eszközök. A reformátorok előtt ily nagy tudással alig szolt hozzá valaki az új szövetséghez.

Erasmus magyarázatai óriási feltűnést keltettek, nagy sikert arattak, sok dicséretet nyertek; olyan munkának tekintettek, mint a mely a keresztyén egyház fejlődésében a legnagyobb horderejű tényezők közé tartozik. Azonban sok gáncsnak és ócsárlásnak is voltak kitéve az annotatiók. Sokaknál visszatetszést szült az a szabadelvűség, a melylyel Erasmus a szentiratokat tárgyalta; az a bátorság, a mivel véleményét kimondotta; a scholastika rendszerének lerombolása a conservatív theologusokat, a papság és szerzetesség szűnet nélküli ostromozása pedig az utóbbiakat ingerelte elkeseredett gyűlöletre a magyarázatok szerzője ellen. Innen származik az a sok gyanúsítás, vádaskodás, a melyek szerint Erasmus a Vulgátát megrontja, szentségtelen kezekkel kiküszöbölni akarja s egyúttal kárhuzatos eretnek elveket és tanokat hoz be az egyházba. A munka aztán 1559-ben csakugyan az *indexre* került, a mely körülmény, míg egyfelől világos bizonyosága az általa keltett nagy hatásnak, másfelől egyik leghathatósabb dicsérete az emelkedett gondolkozású szerző reformirányának. A munka, a mely a Luther fellépte előtt egy évvel látott napvilágot, rövid idő alatt Európaszerte ismertté lett, a keresztyén hit és igazságnak új és tiszta forrását nyitotta meg s a németországi és schweizi reformátoroknak hatalmas fegyverül szolgált a Róma elleni nagy küzdelemben.

Ugyancsak a Luther fellépte előtti időszakban látott napvilágot Erasmus egy másik hatalmas munkájának a kezdete. A teljes mű: az új-testamentom körülírása, *Paraphrasis Novi Testamenti*, a melyben ama kívánságához képest, hogy a szentírást mindenki megérthesse, egy népszerű, építő, minden rendű és rangú ember számára való magyarázatát adja az új-szövetségnek. Legelsőben jelent meg a rómaiakhoz írott levél *paraphrasisa* 1517-ben, a mely még ez évben két kiadást ért; oly nagy volt azonban a kelete, hogy a következő esztendőben még újra két kiadás jelent meg belőle. Az 1517-iki két kiadás egyike *Antwerpenben*, másika *Leuvenben*, az 1518-iki mind a kettő Baselben nyomtatott.

Erasmus bibliai munkássága csaknem kizárólag az új-szövetség körében mozgott; az, a mit e nemből az ó-szövetségi szakban dolgozott, nagyon kevésnek mondható. Az ó tanulmányainak tárgya kiváltképen a görög nyelv s így a mi a bibliát illeti, annak a görög

nyelvű része volt. Mindazáltal foglalkozott ő az ó-szövegséggel is s ennek egyes részei felett már korán készített magyarázatokat. Így 1510-ben lefordította a *Basiliusnak* tulajdonított *Ezsaiás-kommentárnak* egy részét s azt a rochesteri püspöknek ajánlotta. Valószínűleg átvette volna az egész művet, ha kételyei nem támadtak volna annak igazeredetősége felől. 1515-ben kiadta az *I. Zsoltár magyarázatát*. (Enarratio Psalmi I.) Életének második szakában ezen a téren nagyobb szabású munkásságot fejtett ki. Több zsoltárhoz irt hasonló *enarratio*-kat, a mely munkásság azt bizonyítja, hogy Erasmus, dacára a reformáció részéről őtet ért sok keserűségnek, mindvégig fáradhatatlanul buzgólkodott azon, hogy a szentírás tanulmányozása és helyes ismerete minél szélesebb kiterjedést vegyen.

Erasmusnak bibliai munkásságában előforduló minden ténye egy-egy nagy esemény volt, a mit azokban a napokban különös érdeklődéssel és lelkes tudvágygyal fogadott a megújult világ. Új-Testamentoma, mint valami korszakos felfedezés, oly erőt, hatást gyakorolt a keresztyén világra. Minden egyes tollvonása valami új, eddig nem hallott volt. Mohón elkapkodták s lázasan olvasták üde evangéliumi gondolatait a tudományos világ ama nagy vezérének, a ki az evangélium fátylájával kezében vezette korát a felvilágosodottság új ösvényein. Mind a mai napig becses magyarázatai teljesen áthatották a lelkeket s előkészítették a keresztyénséget ama „nagy dolgokra.” Valamint a régi *alexandriai iskola* egyengette az utat a keresztyénséghez: úgy készítette elő a *humanismus* s ennek vezetője Erasmus a visszavezető utat ama tiszta, bibliai keresztyénséghez. Jobban mondva megmutatta az irányt, a mely felé haladni kell, mert az igaz, hogy ő maga nem nagyon messzire haladt abban az irányban. Gyakran hasonlítja magát Erasmus azokhoz a régi római Merkúr-oszlopokhoz, a melyek a kereszttúton állva jelölik az utat az utasoknak, maguk pedig mozdulatlanul egy helyben maradnak. A hasonlat nem teljes, mert ő maga elindult s haladt is egy darabig, de midőn észrevette a távolban az akadályokat, a melyek mindinkább közeledtek felé, óvatosan visszahúzódt. Ez a ténye az, a miért a történelemben már oly sokszor pálczáat törtek felette.

(Folyt. köv.)

Rohoska József.

Apácai, a hitvitázók és akadémikusok kora.

(Folytatás és vége.)

Az idézett részletek jelzik leghatározottabban Apácai bölcséleti álláspontját s egyszersmind ezek a magyar philosophiai gondolkodásnak a Kant bölcsellete körül megkezdett vitáig, a legkiemelkedőbb, legfényesebb pontjai. A többi, a mi ezek után következik az Encyclopaedia bölcselétről szóló részeiben, csupa meghatározás, csupa osztályozás. Pontos a szószálhasogatásig; részletes egész a scholastikusok módjára és sok helyt teljesen érthetetlen annyira, hogy ha a latin elnevezések közül nem volnának, nem tudnók, hogy miről akar beszélni. Csak a X. részben válik újra érdekessé, a hol istenhez való viszonyunkról és erkölcsi kötelességeinkről beszél (13—30). Műszavai közül nevezetesebbek: *elme*, azon (idem) ok, ítélet, megfogás (*conceptus*), által (*substantia*) képzés, (képzet) nézés; továbbá: *materia*: mindaz, a miből valami leszen; *accidens*: megesett, megtörtént dolog; *effectus*: megleltel; *substratus*: alája terítés; *objectum*: előben tetetett dolog; *attributum*: hozzáadottsági tekintet, *adiunctum*: hozzáadott dolog; *relatum*: barátságosan ellenkező; *adversum*: haragosan ellenkező; ab-

stractum: maga erején való; *concretum*: amattól (az abstracttól) függő; *simplex*: maga színént való stb.

Apácinak szorosabb értelemben vett bölcséleti iratánál talán még fontosabb szerepe volt a közgondolkodás irányításában, a nemzet átalakításában, a tudományok megkedveltetésében, mint vakmerő bátorsággal előre törő agitatornak, mint valóságos szellemi „forradalmár”-nak, a ki elsőben sürgette az örökös jobbágyság eltörlését, egy magyar akadémia felállítását és a tudomány demokratikus irányú önzetlen szeretetét. Hogy a nyugati műveltség életadó nedvét átömlessze a nemzet testébe, műveltjeinket felrázza a tudományok iránti közömbösségükből, hogy tanulóinkban fölkeltse a tudásvágyat, tanárokat s előljárókat a tudományok látszólagos kedvelése és becslése helyett azok igazi szeretetére s kötelességeik lélekszerinti teljesítésére kényszerítse: a legelszántabb harcot kezdi minden ellen, a mi a nemzet művelődésének útjában áll s kritikájának elevegen sértő ostorcsapásaival vagdossa mindazokat, kik tudatlanságukkal, a tanárokat, tudósokat s magát a szellemi munkát kicsinylő gőgjükkal, szűk látókörükkel, csökönősségükkel, elmaradottságukkal és lelki tunyaságukkal megnehezítik a magyar tudományosság megteremtését, előbvitelét, a külfölddel lépést tartó haladását. Iskolai beszédekben sürgeti a tudományok felkarolását, mindenütt előtérbe állítva s hangsúlyozva a nemzeti műveltség mélyítése érdekében a bölcsélet tanulmányozását. Az iskolák szükségéről tartott beszédében sorra veszi akkori kulturális bajainknak főforrásait s leplezetlen őszinteséggel, tartózkodás nélküli szigorúsággal leckézteti meg mindazokat, kik tényezői hátramaradásunknak, bizonyára mit sem sejtve arról, hogy szavai sok részükben maig megtartandják actualitásukat. „Ezen kűtfők elsejének forrásai — úgymond — az iskolák polgárai és tanulói. De hogyan, figyeljétek meg! Legnagyobb része azoknak, kik e név alatt mutogattnak, de mégis úgy látszik, nem mindnyájan, inkább teherhordásra és szántásra szüllettek, mint a tudományokra és művészetekre.” Majd, miután a jobbágyságtól való megszabadulás vágyát mondja a hivatlanok iskolába tódulásának legfőbb okául, így folytatja: „És a mit még inkább kell fájlnunk, látván, hogy a papi szöszékeket ezen szörnyeteg emberek foglalják el, a jobb módúak papi szolgálatra szentelni magukat vonakodnak és úgy vélekednek, hogy csak azoknak kell komolyan tanulniok, kik a papi fizetés nélkül egyáltalában nem képesek élni. Ez által a papi hivatalra mily gyalázat, mily megvetetés és utálat belyege süttetik, bárki megítélheti.” „Az iskolák nyomorúságának harmadik forrása”-ul „az egyházi férfiakat” nevezvén meg, állítását így igazolja: „Én, a mennyire csak erőm engedi, fenszóval hirdetem, hogy ezt hallja meg a magyar nép: a theológia nagyon hasonló a sashoz, melynek jobb szárnya a philologia, balszárnya pedig a philosophia. Metszd el az egyiket, nem fog a légből magasan emelkedni, ha mindkettőt lementszed, csak a földön vesztegel; ha mindkettőt ép, a legmagasabb egekbe tör. De térjünk vissza a sebhez. Mihielyt ugyanis a kurátorok közreműködését kérjük ez iskola külső, vagy belső javítására: hogy az ily törekvés felesleges, az iskolák eddig is el voltak a nélkül és mégis a tudós férfiak ilyen meg olyan nagy számát szolgáltatták, végre is jobb mindenben a régiek nyomán járni, mint az újak tanácsaira bármennyire is hallgatni, kopasz fővel; szűnes-szüntelen ezt verik és fájdalom! nem eredmény nélkül a tapasztalatlanabbak fejébe! Egyébiránt mindenki előtt nyilvánvaló dolog, hogy az iskolamesterek előttük a legnagyobb megvetésben és lenézésben részesülnek, hiszen a kéz reátétel (felszentelés) után (mely szertar-

tás Kálvin szerint a közönbösek — adiaphora — közé tartozik) úgy felfuvalkodnak tudományuk és szentségük véleményében, hogy a tudós tanítókat, második szüleit, megvetik és az isteni és emberi törvények ellenére magukat eleikbe helyezik! Szomorú példát nyújt nekünk erre Salánki István, a pataki iskolának tíz évig, vagy talán tovább is tanítója . . . Ha ezek (t. i. az iskolamesterek) a legkisebb dologban is őket (t. i. a papokat) megsértenék, inkább akarnák, hogy egész iskola fölzártassék és szétoszoljék, belőle a jó tanítók kiűzessenek és elbocsáttassanak, mintsem magukat vagy haragjokat legkevésbé is mérsékeljék . . . Ilyen forrásokból kedves hallgatóim, ki várna jó ízű kútfőt? De újból, meg újból ismétlem, hogy nem minden pap sorozható ezekkel együvé . . . Következik, kedves hallgatóim, hogy nyomorúságaink *negyedik* kútfejéhez vezesselek, mely három, a felügyelők és kurátorok részéről származó forrásból fakad. Ezek közül az első az egész Magyar- és Erdélyországban közönséges tudatlanság, melynél fogva a legtöbb kúrátor a grammatika elemein túl alig ment. Itt is némelyeket ki akarok venni. „És — teszi hozzá szokott éles látásával és az erős meggyőződés hangján — csak addig állanak szilárdan az egyházak és nem tovább, míg a jól rendezett iskolákat első helyre teszik; ha ezek ingadoznak és pusztulnak, szükségkép gyengülnek az egyházak is.“*

Apácai, mint ez idézetekből láthatjuk, bár a tudomány és az iskola, tartózkodás nélküli szeretetében nem számol a körülményekkel és az emberi gyarlósággal és azért némelykor túlzásokra ragadtatja magát, egészben véve mégis mindig helyes nyomokon jár kulturális bajaink megítélésében; hiszen saját életéből merithette tapasztalatait

Ifj. Mitrovics Gyula.

KÖZÉLETÜNK.

Az orgona közjátékok kérdése.

I.

E becses lapok 16. számában Hodossy úr a közjátékok újratárgyalásának folyamán ostrom alá veszi azon három pontot is, melyekben én a „Debr. Prot. Lap“ ez évi 4. számában a közjátékok rendeltetését lehetőleg röviden meghatározni igyekeztem, jónak látja azután megkritizálni közjátékaimat is.

A cikk elolvasása után Hodossy úrhoz semmi szavam, mert

a ki azt kívánja, hogy a dallamsorok közt ne legyen szünet, hanem hogy minden vers megszakítás nélkül énekeltesse végig, nem tudva, hogy ez által a forma semmisülne meg, mely nélkül pedig sem vers, sem dallam el nem képzelhető,

a ki elítéli a közjátékot, mégis meg akarja szabni annak kellékeit,

a ki azt kívánja a közjátéktól, hogy a chorállal metrikailag egyező legyen, holott a közjátéknak szabályszerint és természetszerűleg legalább is kétszer olyan gyors mozgásúnak kell lenni, minő a chorál,

a ki a chorál és közjáték között ritmikai egységet követel, holott choráljainkban és choráléneklésünkben

nincs ritmus, a közjátéknak pedig okvetlen ritmikusnak kell lenni,

a ki azt kívánja a közjátékoktól, hogy ritmikailag egymás között is egységesek, vagyis egyszabásúak legyenek, holott épen az ellenkező kívántatik, nevezetesen hogy a kimért időn, például egy ütenyen belől minél változatosabbak legyenek ritmikailag,

a ki nem látja, vagy nem akarja látni, hogy a Szotyori és Szügyi-féle közjátékok alakilag egységesek, mert hiszen mindannyian egy ütenyre terjednek; vagy a ki, talán azért, mert nagyot akar mondani, olyan alakú egységet kíván a közjátékoktól, a minők a több tételből álló, szélesebb szerkezetű daloknál szoktak megköveteltetni,

a ki a közjáték *chorálszerűsége* alatt nem azt érti, hogy annak *jellege templomi, egyházi* legyen, hanem azt akarja, hogy a közjáték a chorál motívumaiból és intervallumaiból alakíttassék, mit eddigelé soha senkisé kívánt, kívánni nem is lehet,

a ki előbb („Deb. Prot. Lap“ ez évi első számában) azon álláspontra helyezkedve küzdött a közjátékok ellen, mert azok a choráljelleggel össze nem egyeztethetők (tehát ha összeegyeztethetők volnának, akkor megmaradhatnának!), most pedig azért veti el őket, mert szünet nem lévén, nincs semmi helyük a choráléneklésben,

a ki Bachnak „371 vierstimmige chorálgesänge“ című művét *orgonára* írott műnek tartja, holott annak kidolgozásából (hangfekvés, harmonizálás, szólamok mozgása) azonnal meg lehet állapítani, még ha a címlap nem jelezné is, hogy az egy kizárólag *karéneklésre* írott négy szólamú mű, melyet a német protestánsok sem használnak orgonakiséret gyanánt,

a ki magas trónon képzelve magát, hamisabbnál hamisabb tanításait a csálhatatlanság kijelentésszerű hangján hirdeti a világnak:

ahoz én, protestáns énekügyünknek szerény munkása, nem szólhatok.

Azt az egyet azonban — a nagyérdemű közönséghez szólva — mégis kijelentem, hogy a 16. számában közzétett Hodossy-féle cikknek megjelenése után nemcsak a Művészetnek, hanem a Zenetudománynak, a Logikának, főleg pedig Hodossy úr tanítványainak nagyon is méltó okuk van a keserves sirásra.

Szügyi József.

II.

Régóta folyik a vita e fölött a kérdés fölött a „Sárospataki Lapok“ hasábjain. Ebbe a vitába nem akartam beleszólni.

Nem akartam beleszólni először azért, mert nem szívesen sorakozom a Hodossy Béla »őrségi gyermekei« közé, kik minden igaz ok nélkül »beleszédültek a sebesen folyó patak vizébe.« Nekem nem ámbiczióm, hogy mindenáron *zeneértőnek* találtassam.

Nem akartam beleszólni másodszor azért, mert a vitatkozó többsége, valamint az ev. ref. egyházi chorál-könyvek írói: Szotyori Nagy Károly és Szügyi József a *közjátékok használata mellett* foglaltak állást. Én is erre az álláspontra helyezkedem. Miért támogatam volna tehát az erősebb, a hatalmasabb táborat a gyengébb ellen?

Nem akartam beleszólni harmadszor azért, mert az egész vitát meddőnek tartom. Épen olyan ez, mintha a fölött vitatkoznánk: ki hogyan szereti a káposztát? Egyik töltelékkel, a másik töltelék nélkül. Már mi csak jobban szeretjük a töltött káposztát. De

* Mindez idézetek a „de summa scholarum necessitate“ c. kolozsvári székkfoglalójából, Hegedűs J. fordításában vannak átvéve, noha már Erdélyi is, szintén idézvé említett munkájában, lefordította.

azert a világért sem csodálkozunk azon, hogy Hodossy Béla töltelék nélkül is megeszi. Mert hát »de gustibus non est disputandum.«

Ma azonban kénytelen vagyok én is föltenni a tollat, mert Hodossy Béla legutóbbi cikkében olyan dolgot állított, melyet szó nélkül nem hagyhatok.

Azt állítja Hodossy Béla, hogy »az énekek sorai közt szünetek nincsenek, a fermáta a hang kitartását, nyújtását s a tétel bevezetését jelenti, nem szünetelést; ha pedig szünet nincs, fölösleges azt kitölteni.«

No kérem, ezt csak olyan ember állíthatja a ki életében sohasem hallott gyülekezeti éneklést. Igaz, hogy a fermáta a hang kitartását jelenti; de a gyülekezet, a mikor azt a fermátát a sor végén becsületesen kitartotta, a következő sor kezdő hangjáig hosszú lélekzetet vesz. Egy ilyen hosszú lélekzetvétel *szünetelés* nélkül fizikailag el sem képzelhető. És ez nagyon természetes. Maga H. úr mondja, hogy a fermáta a zenei tétel *bevezetését* is jelenti. Ha ez igaz, akkor az is igaz, hogy a bevezetés után *szünetet kell tartanunk*; mert az ember, a mikor valamit bevégez, rendszerint többé-kevésbé meg szokott pihenni. El sem tudom képzelni, milyen lenne a gyülekezeti éneklés H. úr recipéje szerint; a mikor egy nagy közönség minden legkisebb szünet és megszakítás nélkül órák hosszáig úgy öntené magából a hangot, mint a gőzmozdony kéménye a füstöt. Ez aztán olyan zenei monstrum lenne, a melynek hallatára »a művészet arczát eltakarná és keservesen sírna.«

A mi egyszerű kávinista népünk nem veszi be a Hodossy úr recipéjét. Ez a nép úgy énekel, a mint szíve, lelke diktálja. A sor végén, akár írnak neki szünetjegyet, akár nem, ő bizony meg áll, *szünetet tart* és csak hosszú lélekzetvétel után fohászkodik neki a következő sornak.

És mi jámbor orgonisták, a népnek azt az egyszerű zenei izlését teljes mértékben respektáljuk és akceptáljuk! mert bár nem tartjuk magunkat nagy zenei kapacitásoknak, de a zenetudománynak egy k-másik kézikönyve a mi kezünkben is megforog, és ezek valamelyikéből azt olvastuk, hogy »a nép érzéséből fakadó izlés és felfogás olyan természetű, hogy az abból merített törvényeket még a művészet legfelső fokán is meg kell tartani.« Mi megtartjuk ezt és a sor végén, a mikor gyülekezet szünetet tart, *közjátékot használunk*.

Higye el Hodossy úr, hogy a gyülekezeti ének csak úgy szép, csak úgy lesz istennek tetsző, ha abban a nép hamisítatlan izlése a művészet követelményeivel párosul. Azt, hogy a nép hamisítatlan izlése a sor végén szünetet követel, úgy gondolom, elég érthetően bebizonyítottam. Most lassuk, mit követel a zenei tudomány, a művészi, az esztetikai érzék?

Nem tudom, tudja-e Hodossy úr, hogy a zenei esztetika honnan meríti a maga törvényeit? Lehet, hogy tudja. Lehet, hogy nem tudja. Ha tudja, jó. Ha nem tudja, megmondom én. A zenei esztetika a nép egészséges izléséből, mint a legtisztább forrásból meríti a maga törvényeit. Én legalább valahány zene-esztetikát átolvastam, mindenikben azt találtam, hogy ha valamely zenemű nekünk tetszik, azt a szép utáni vágy velünk született törvényének kielégítése okozza. »Hogy miért hordjuk magunkban e törvény alapképét, azt megfejtteni lehetetlen; de tény, hogy létezik az az emberben kezdettől fogva s hogy csak is erre rakhatta le a művészet is szépségét szabályainak alapelveit.«

Ezt olvashatjuk minden zene-esztetikában. És ebből önként következik, hogy a mit az általános közizlés szépnak tart, az az esztetika törvényeivel ellen-

tétbe nem jöhet. Az egyházi éneknél az orgona-közjátékot az egész művelt világ közizlése szépnak és szükségesnek tartja; lehet-e tehát alaposan azt állítani, hogy »a közjátékot művészi, esztetikai szempontból igazolni nem lehet«?

Én azt hiszem, hogy az egész föld kerekiségén ezt egyedül csak Hodossy úr állítja, a ki arra a merész szerepre vállalkozott, hogy ő egy maga az egész világ józan közizlésével szembe száll. Hát tegye, ha kedve van hozzá; de vigyázzon ám, mert a századok folyamán kifejlődött, józan közfelfogás áramlatát ő föl nem tartóztathatja, sőt ellenkezőleg, ez az áramlat őt sodorja majd el.

Hiszen volt vita meg lesz is a közjátékok fölött. Nagy elmék, világzsénik harcoltak annak *reformálása* érdekében. De ez a vita mindig akkor és olyan időben indult meg, a mikor nagyképű sarlatánok, rakoncátlan szédelgők műérzékét sértő rémjátékukkal valóságos torzalakká változtatták a közjátékokat. Nagyon természetes, hogy az efféle fattyúhajtásokat, kóros kinövéseket le kellett nyesni a zeneművészet szentséges testéről.

Azt azonban, hogy zenei lánghelmék kardoskodtak volna valaha a közjátékok *halálra ítéltetése és kivégeztetése* mellett, nem hiszem el, bárki mondja is; mert a közjátékoknak kiküszöbölése merő abszurdum, merő keptelenség.

A gyülekezeti éneklésnél vagy kell orgonakiséret vagy nem kell. Ha kell, akkor az orgonakiséretet *teljes műformájában* kell alkalmaznunk. Már pedig az orgonakiséretnek műformájához legalább a mai közfelfogás szerint — a közjáték éppen olyan szorosan hozzátartozik, mint az elő és utójáték. Vagy tessék kiküszöbölni mind a hármat vagy egyiket sem.

Ha pedig nem kell orgonakiséret, akkor dobjuk ki az orgonát a templomból.

Nem tudom megérteni: miért haragszik úgy Hodossy úr éppen a közjátékokra, mikor ez nálunk kávinistáknál sokkal szükségesebb, mint az elő és utójáték? Nálunk sok helyen oly lassú tempóban énekelnek, hogy egy szótag éneklése két-három másodpercig is eltart. Már most, ha a sor végső hangját vagyis a fermátát tovább legalább négy másodpercig kitartja s az után rendes szokás szerint ugyanilyen hosszú szünetet tart a gyülekezet; kérdem: mit csináljon az alatt a négy másodpercnyi szünet alatt az orgonista? A lábát lögázza? Vagy a fogát piszkálja? . . . Hát bizony egyiket sem cselekszi, hanem megcsinálja a *közjátékot*. Ez olyan világos, hogy ezt nemcsak zenész, de minden jó izlésű és természetes érzékű ember megérti és belátja.

El kell ismernünk, hogy jó közjátékot játszani nem könnyű dolog. Annak legelső sorban is úgy alak mint tartalom tekintetében teljesen hozzá kell idomulnia az énekdallam hangulatához és szelleméhez, hogy emezzel egészen összeolvadjon. Másodsorban pedig a fentebb mondott négy másodpercnyi időnél tovább tartania nem szabad. Az ekként készített közjátéknak létjogosultságát csak az vonhatja kétségbe, a ki a köz-éneklés lényegének és formai szabályszerűségének felfogásához ép érzékkel nem bír.

No, most talán egy kissé gorombán elszóltam magam. Az ember a maga véges eszével keresi ugyan az igazságot, de sohasem tudja, hogy feltalálta-e. Ki tudja, hátha nem a világ mai felfogásában, hanem a Hodossy úr felfogásában van az igazság? . . . Schumann a nagy zeneköltő azt mondta a többek között, hogy »a géniust csak a géniuszt értheti meg s foghatja fel.« Nagy kérdés tehát, vajjon van-e mi közöttünk olyan

génia, a ki Hodossy Bélát ma megérteni és felfogni tudná? Bach Sebestyént sem értették meg az ő kortársai. Halála után száz esztendőnek kellett elfolyni, a míg a penészes iratok közül örökbecsű műalkotásai napvilágra kerültek. Így járt Beethoven is. Vajjon nem fog-e így járni Hodossy Béla is, a kinek közjátékíró reform törekvéseit ez a mai alacsony kor nem képes megérteni? Ki tudja, vajjon az utókor majd úgy száz esztendő múlva nem neki ad-e igazságot? . . .

Addig azonban mi, vígan játszuk a *közjátékokat*.

Ruttkay Menyhért.

III.

A már nyugodni látszó *közjátékok ügye* ismét kezd felszínre kerülni, még pedig Hodossy úr által a *közjátékok szükséges volta mellett bizonyítók* állításainak megczáfolni akarásával; Csekélységgemmel is foglalkozik és egy, a Lapok korábbi számában tett fel-szólalásom keretében az *Óramutató*-ból idézett rész egy szavának tévesen lett használatát, illetve más szóval lett helyettesítését, az ő vélt igazságának mintegy igazolásául hozza fel. Ez azonban az *Óramutató*-ban lefektetett elvek s nézetek felől alkotott meggyőződéssem értékéből, — azt gondolom — sem sokat von le. Legyen úgy, miként kiigazítá: tévedni emberi dolog. Hadd legyen e szóban teljes igazsága! Ha ezzel megelégszik ám fogadja el a kijelentésemet!

Én is kissé szorosabban ragaszkodván a szóhoz van még a cikkében jelzett 297-ik lapról tett megjegyzéseinek, — mondjuk — argumentációjának folytatása is, melyet nagy kegyesen elhallgat; talán azért, mert ez már inkább az én malmomra hajtja a vizet? Nevezett lapon még az is ott van a *»végek»* kima-radnak után, hogy *vagy igen mérsékeltek lesznek*. Mik? A közjátékok. Tehát a ki teljesen elveti a közjátékok használatát, mit akar az akkor *mérsékelni*? Ezt már nem hibásan idéztem.

Ha figyelemmel elolvasom, most is csak az előző cikkemben írott meggyőződésemben erősít meg — noha nem óhajtok a családokozhatatlan ítélő bíró szerepére vállalkozni — hogy Ivánka S. nem veti el még sem végkép a közjátékot; helyesebben szólva: bizonyos tért enged a közjátéknak valamely formában, vagy talán inkább kifejezésében való használatának, mivel ő is érezte s tudta, hogy a dallami sorok után — tekintet nélkül azok össze, vagy össze nem függésére — van annyi, vagy legalább is orgona kíséret mellett kell annyi időnek lenni, hogyha hosszas közjáték nem is — mit komoly zenész elítél — de valami zenei hang megfér. Vagyha az *Óramutató*-ból akarunk szavakat keresni *»igen mérsékeltek lesznek»*, tehát lehetnek. Mik? *Ismét csak a közjátékok*.

Ha nem mint Ivánka S. fia volnék más nézetem és meggyőződésen a Hodossy úr által mintegy önként is felhívó s egyenesen reám vonatkozó soraival, talán végezhetnénk is ezzel az ügygyel. Azonban hadd indokoljam Hodossy úr előtt azt is, miért irtam én azt, hogy a maga nézetének megfelelően idomítja az *Óramutató*-ban nem helyeselt közjátékot? Nem óhajtom meggyőződését megváltoztatni, csak azt jelzem, hogy én valamely dolognak megértéséhez sőt helyes magyarázásához nemcsak a holt betűt, de az egész könyv szellemét, intencióját veszem irányadóul, dacára annak hogy bár Ivánka S. ezt írja ugyancsak a 297. lapon *»hogy ekkor az elő, — utó — és közjátékok, mint különben is nem reform. isteni tisztelethez illők, végkép kimaradnak, vagy igen mérsékeltek lesznek.»* Erős, kálvini

felfogás. Hiszen ő még az orgonát sem tűrte meg a templomban! . . . Tehát *»ekkor.»* Vagy máskor igen? Eldöntendő kérdések. Irtam előző cikkemben, hogy mi, magyar reformátusok, még igen messze vagyunk az igazi helyes és szép gyülekezeti énekléstől. Gyarol-ságunkat orgonával takargatjuk, az a segítő eszköz éneklésünkben. Hát még a négy hangú énekléstől? Vajjon Ivánka S. nem erre célzott-e a maga által felállított elveivel s nézeteivel? Lehet, s én úgy értem, hogy igen. Már nincs, ki bizonyítaná is tudná.

A mily szépen emlékezett meg Hodossy úr Ivánka S.-ről, feltételezem, hogy művét, az *Óramutatót* — melyből talán legjobban megismerte az egész embert — elolvasta, de már abból, mint látszik csak annyit tartott fenn a maga számára, hogy a *közjátékok végkép elhagyandók*. Hodossy úr azoknak használatát végkép elítéli, tehát az *Óramutató*-val nem lehet bizonyítani állításainak helyességét, miután az *Óramutató* még a közjáték mérséklését is megengedi bizonyos esetekben. Elolvassa e könyvet nem értette meg szellemét! Mindezeket egy olyan író művéből olvasva, ki maga is teljes életében közjátékokkal orgonázott, azt hiszem bárki is a sorok közé gondolhatja, hogy egy némelyik orgonista által avatatlanul használt cikornyázásokról lehet inkább szó s hiszem erre gondolt az író is! Nem pedig komoly s az ének jellemének megfelelő bármely szűkkörű közjátékokra. Sőt azt is megértheti soraiból, miszerint Ivánka S. annyira súlyt kívánt fektetni gyülekezetünk négy hangú éneklésére, hogy az illető karvezetőnek mintegy útasításul adja, hogy közjáték nem használandó, mivel annak használatával a még sok nehézségekkel küzdő énekkarokat talán zavarhatná is: tehát ily esetben leghelyesebb azokat elhagyni. Van is benne valami. Ő tehát — mint látszik — nem fektetett nagy súlyt a közjátékokra, azonban az adott körülmények szerint, mint már használatban levő dologgal szemben, megengedhetőnek vélte legalább — *mérséklését*. Ő írhatott s beszélhetett így!

Hodossy B. úr azonban azok használatát teljesen elítéli bármilyen alakjában, sőt közjátékról absolute tudni sem akar. És itt van már a nagy és áthidalhatlan űr közte s azok között, kik a közjáték használatát helyeslik. Ezek közé tartozom én is. Ennyiben és pedig nem másban érzem magamat jogosítva, hogy a közjáték ügyének felszínre hozásával e tárggyal még egyszer s talán utóljára foglalkozzam.

A hibásan használt idézés folytán föl vagyok rá mintegy hiva, de a cikk folyamán azok is, kik a közjáték használata mellett érveltek s bizonyítottak. Ám az illetők teleljenek. Ez az ő dolguk. Ezuttal azonban — miután a t. szerkesztő úr szívesen átengedte a tért b. lapjában a közjáték kérdésének tisztázásához — egy, ezzel szoros kapcsolatban levő dologgal óhajtanék tisztába jönni, mivel a koczka — mint látszik — el van vetve.

Hodossy úr végkép elítéli a közjátékok használatát. Ez idáig helyes, tisztelem meggyőződését. Őszinteségében nincs okom távolról sem kételkedni. Előbb azonban vessünk egy kis világosságot a közjáték használatának ügyével kapcsolatos dologra. Ma még org. kántoraink használják a közjátékot, mivel nálunk az egyh. felsőbbbség e részben semmiféle intézkedést nem tett s míg nem tesz: szükséges azokat használni is, különben is egyh. énekeink közjátékkal ellátva vannak orgonára átírva. Ha pedig használják, akkor bizonyosan tanítják is azt minden képezdében, még Spatakon is és így ott a képezdészek szintén közjátékkal orgonáznak, legalább ezt kell hinnem.

Miután pedig Hódosy úr — jöllehet nem meggyőződése ellen cselekedett — ki merte mondani hogy a közbjátékok használatát elítéli; félek — hogy akkor a közbjáték kérdésével savanyú szőlőbe harapott. S nem is lehet — megvallom — annak tanításával kellemesen foglalkozni olyan embernek, ki maga is elítéli a közbjátékok használatát. Pedig hiszem, hogy foglalkozik vele. Így hát Damokles kardjaként függ feje felett a közbjátékok felszínre való hozása. Maga akarta.

Szegény automata képezdészek, leendő orgonista kántorok! sajnállak benneteket. De sajnálom az ilyenekkel megnyomorított ev. ref. gyülekezetet is. Nem itt van-e vajjon az Achilles sarka a dolognak?!

Mielőtt a nyilvánosság előtt végkép tisztázva lenne a közbjáték kérdése, szükséges, hogy ebben a tekintetben is tisztán lássunk, mivel minden dolognak a nyitját kell keresnünk, hogy e valóban fontos kérdés hamarabb megoldódjék s majd akkor lehet eldönteni: vajjon a magy. ref. egyetemesség zöme Bach S.-t kövesse-e hát, vagy egyszerűen megelégszik azzal, hogy egyh. felsőbbségünk kiadjon egy olyanféle rendeletet, milyent a dunántúli lutheránusok? Ezekre felelni, azt hiszem, legilletékesebb egy szaktanár, ki maga is szakszerűen foglalkozik a közbjátékok tanításával. Így aztán majd eldől, hogy kettőnk közül melyikünk értelmezi hívebben az *Óramutatónak* a közbjátékokról tett megjegyzéseit, nézeteit s ebből kifolyólag jogosan követem e vagy sem Ivánka Sámuel, ha úgy néha napjában mellé ülök az orgonának?!

Ivánka Zoltán.

KÖNYVISMERTETÉS.

A mult évi egyházi irodalomból.

(Folytatás és vége).

VII.

Halotti imádságok. Irta Szolnok György Gerzson, a hajdú-böszörményi ev. ref. egyház egyik rendes lelképásztora. Hajdú-Böszörmény, 1900. C-adrét, 208 + III. lap. Ára (fűzve) 2 korona. Kapható a szerzőnél.

Ha a Szolnok György Gerzson név csak szűkebb körben volt eddigelé ismeretes: hisszük, hogy e könyvnek révén nem sokára általánosan ismertté lesz az. A hozám juttatott s eddig ismeretlen múlt évi termékek között ez a legértékesebb, a legértékesebb, az irodalmi színvonal legerőteljesebb fenntartója s méltó arra, hogy könyves polcunkon és a koporsóknál máris a Szász Károly „Halotti imái” mellett juttassunk neki helyet. Sokat nem, csak eleget mondok ezzel s a ki ajánlatomra megszerzi és átolvassa, hiszem, igazat fog nekem adni elméletileg és gyakorlatilag.

Szolnok György Gerzsont én nem ismerem. Könyve kisebb részben fiatalnak, nagyobb részben azonban kiforrott és erett lelkű férfinak mutatja őt; az imádságainak tartalma és formája egyiránt bizonyítja ezt. A halotti imádságok a legalkalmasabb imádságok és Szolnoki Gerzson

* E három közleménnyel, úgy gondoljuk, bátran be is fejezhetjük a közbjátékok kérdésének tárgyalását, a melyet H. B. úr hozott volt ismét felszínre. A gyakorlat és elmélet embereinek nyilatkozatai külön-külön is érdekesek, együttesen pedig a kérdést megoldáshoz juttatók, legalább a mi meggyőződésünk szerint, a kik abban a nézetben vagyunk a közbjátékok nélküli orgonázás sárospataki élvezői között, hogy ez az eljárás semmiképen sem emeli a templomi s általában az istentiszteleti komolyságot, a melynek az orgonázásban való nyakra-főre sietés egyenesen világi jellegű kölcsönöz, arról nem is szólva, hogy a hívek, még a műveltek is, bosszúsággal elteltlen gondolnak az ilyen módon megszépített istentiszteleti részletre. Szerk.

mindig meg tudja találni, mi által válhatik egészen alkalmivá. Itt érzelmességével, naivságával, ott gondolatbőségével, férfiaságával; itt a természetből és életből, ott a bibliából, de mindenkor vallásos forrásból s ihletesen merített vizeivel; most egyszerű, keresetlen szavakkal, majd színes, ékes, fordultatos előadással, de mindig választékosan; egyszer keseregve, másszor vigasztalva, egyszer igazságért, másszor bocsánatért esedezve, a legtöbbször pedig mindezeket összeleplezve termékenyíti meg az adott alkalmakat, nemcsak a maga, hanem a temetkező gyülekezet számára. A koporsó sohasem fedl el előtte az eget; a halálban mindig megtalálja az életet és a veszteség düledékein is hiszi, reméli, várja a nyereséget; lelke felfelé száll s gyülekezetét is felvezeti a mennyei atyához. Nála többnyire ez a váltás, a halhatatlanság, az idvesség, az örökölet, nem pedig a dogmatikai fogalmak unottá vált ismételtetése. Könyve nem annyira felekezeti, mint inkább evangéliumi; református is, de még inkább keresztyén.

Aztán nem is olyan gazdag tárház még ez, mint a Szász Károlyé. Hatvan imádság, meg egy pár elő- és utóimádság az egész; azonban nemcsak szám szerint, hanem valósággal is hatvan, mert mindegyik más meg más, sohasem ugyanaz, nem, még akkor sem, ha az alkalom ugyanaz. A feltalálás, az egyformaságnak, az ismétlésnek ez az elkerülése az, a mi nem mindig sikerül a halotti imádkozóknak. Neki sikerül a legtöbbször. Ismétlődő gondolatai, hasonlatai, idézetei, „szójárásai” neki is vannak és számba lehetne venni a kedvenc formáit is, a melyeknek összeállításán észrevehető a Révész, Fördös és Szász Károly mesterektől tanult izlés, szóval az iskolázottság; egészben véve azonban eredeti és változatos a könyv tartalmilag és alakilag egyaránt. Nyelvezetéről, már mondtam, hogy ékes; előadásáról megjegyzem még, hogy áradó is. Szereti a jelzőket s a hol lehet, örömmel alkalmazza azokat; szereti, ha imádságait két, három helyről induló szálak egyesítésével szöheti meg; az egységet, a kerekedséget azonban ilyenkor is többnyire eléri. Azt meg én szeretném, ha a félmúlt idő használatával, a gyakori nagyításokkal, a túlerős színezéssel felhagyna; ha az Isten átkát, haragját ritkábban szerepeltetné s ha a túlvilágra irányuló reménykedésnek hangjai kihívóbban és tisztábban csendülnének meg ajkain!

Még csak a könyv beosztásáról és kiállításáról valamit. Beosztása ez: I. Gyermek és ifjak fölött: 1—13. II. Ifjú családapák és anyák fölött: 14—20. (7). III. Középkorú férfiak és nők fölött: 21—38 (18). IV. Öregek fölött: 39—60 (22). Előimádság 4; utóimádság 8, s végül az úrimádság. Kiállítása — finom, fehér pap.rosa, szép ciceró betűk, vörös keretes lapjai, tiszta nyomása folytán — igazán díszes; becsületére válik a Szabó Ferenc böszörményi könyvnyomdájának. Nehány sajtóhibát azonban örömet elengednénk. Faludi Pál.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— Halálozás. Kaszonyi János, mező-keresztesi ev. ref. lelkész élete 46-ik, lelképásztori működése 12-ik évében május 15-én meghalt. . . Megrendítő hirtelenséggel kaptuk e gyász hírt, mert csak az imént, a kerületi gyűlés alkalmával találkoztunk vele ismerősei, jó barátai a kiknek közeli látogatást is ígért ide az alma materbe, a hol közel 20 éve nem töltött hosszabb időt. S ime az Ur kezének intésére a halál oda ült ágya mellé s elragadja a kenyér keresőt a 77 éves öreg édes anyától, a két, anyját már elvesztett gyermektől s a nőtől, a ki csak

röviddel ez előtt lett hitvestársa . . . Uram! Isten! megné-mül a mi szánk s hallgatunk!

— **A lelkesi vizsgák** Sárospatakon a következő rendben fognak megtartatni: 1. Írásbeli dolgozatokat készítenek az első vizsgázók június 18-án délelőtt és délután; a második vizsgázók június 20-án délelőtt. 2. A szóbeli vizsgát az első csoportbeliek június 19-én kezdik s annak bevégezése után nyomban következik a második csoportbeliek vizsgája. Sárospatak, 1901 május 18.

Radácsi György,
egyházker. főjegyző.

— **Új egyetemi magántanár.** Dr. Zsindely István, főiskolánk jogakadémiájának kiváló tanára „Magyar alkotmány az Anjouk és Zsigmond alatt” című műve alapján a budapesti tud. egyetem jogi karának e hó 14-én tartott kari gyűlésén a magyar jogtörténetből egyetemi magántanári vizsgálatot tett igen szép eredményvel. A magántanári előadást a kar, tekintettel a vizsga sikerére s az ő hosszabb idejű tényleges tanári működésére, nem kívánta meg. Őszinte szívvel üdvözljük kartársunkat ebből az alkalomból azzal a jó kívánsággal, hogy tudományos pályáján való tovább haladása hozzon az ő számára újabb-újabb babérokat, a mi főiskolánknak is dicsekedése leszen.

— **Pályázat.** Az Irodalmi Kör pályázatot hirdet: a) „Konfirmationalis Káté”-ra. b) Népiskolai „Földrajz”-ra. A pályázni szándékozók jun. 15-ig jelentkezzenek, vagy jellege alatt, vagy levélben a másodelnökségnél. A pályázati feltételeket a jelentkezés után közzé tesszük. Az elnökség.

— **Kormányképviselők az ev. ref. főgimnáziumok érettségi vizsgáin.** A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter az ev. református gimnáziumok ez évi rendes érettségi vizsgálataihoz az 1883. évi XXX. t.-cz. 23. §-ából kifolyólag a következő kormányképviselőket küldötte ki: A dunamelléki ev. ref. egyházkerületben: a budapesti ev. ref. főgimnáziumhoz dr. Illosvay Lajos budapesti műegyetemi ny. r. tanárt, a műegyetem e. i. rektorát; — a halasi főgimnáziumhoz dr. Fröhlich Izidor budapesti egyetemi ny. r. tanárt; — a kecskeméti főgimnáziumhoz dr. Székely György sárospataki ev. ref. főiskolai tanárt; a nagykovácsi főgimnáziumhoz dr. Öreg János debreczeni ev. ref. főiskolai tanárt. A dunántúli ev. ref. egyházkerületben: a pápai főgimnáziumhoz dr. Kovács Pál kecskeméti ev. ref. jogakadémiai igazgatót s a csurgói főgimnáziumhoz dr. Csiky Lajos debreczeni ev. ref. főiskolai tanárt. A tiszáninneni ev. ref. egyházkerületben: a sárospataki és a miskolci főgimnáziumokhoz dr. Szádeczky Lajos kolozsvári egyetemi ny. r. tanárt; — a rimaszombati egyesült protestáns főgimnáziumhoz Nagy Gyula országos levéltárnokot, a magyar tudományos akadémia tagját; A tiszántúli ev. ref. egyházkerületben: a debreczeni főgimnáziumhoz dr. Szádeczky Gyula kolozsvári egyetemi nyilvános rend. tanárt; — a máramarosszigeti főgimnáziumhoz dr. Feren-czi Zoltánt, a budapesti egyetemi könyvtár igazgatóját; a hódmezővásárhelyi főgimnáziumhoz dr. Schilling Lajos kolozsvári egyetemi ny. r. tanárt; — a szatmári főgimnáziumhoz Kenessey Béla kolozsvári ev. ref. főiskolai igazgatót; — a kisujszállási főgimnáziumhoz Géresi Kálmán debreczeni tankerületi kir. főigazgatót; — a mezőtúri főgimnáziumhoz Farkas József budapesti ev. ref. főiskolai tanárt. Az erdélyrészi ev. ref. egyházkerületben: a zilahi főgimnáziumhoz dr. Pap Tibor máramaros-szigeti ev. ref. jogakadémiai igazgatót; — a kolozsvári főgimnáziumhoz dr. Erdélyi Pált, a kolozsvári egyetemi könyvtár igazgatóját; — a marosvásárhelyi főgimnáziumhoz dr. Bacsoni Lajos debreczeni

evang. református főiskolai tanárt; — a szászvárosi főgimnáziumhoz dr. Bartha Béla debreczeni ev. ref. jogakadémiai igazgatót; — a székelyudvarhelyi főgimnáziumhoz Szóts Farkas budapesti ev. ref. főiskolai tanárt; — a sepsi-szentgyörgyi főgimnáziumhoz dr. Ballagi Aladár budapesti egyetemi ny. r. tanárt és a nagyenyedi főgimnáziumhoz dr. Antal Géza pápai evang. ref. főiskolai igazgatót.

— **Osztály-vizsgák.** A sárospataki ev. ref. főgimnáziumban a VIII. osztály vizsgálata e hó 13—15. napjain tartatott meg Szinyei Gerzson és Bálint Dezső igazgató-tanácsosok elnöklete alatt. Összesen 31, VIII. o. tanuló állott vizsgára, kik közül 3 nyert jeles osztályzatú bizonyítványt, 3 kapott 1—2 tantárgyból elégtelen tanjegyet s 2 utasított osztályismétlésre. Az írásbeli érettségi vizsgálat 17-én vette kezdetét s tart 5 napig. A szóbeli érettségi, melyre 28, VIII. o. végzett tanuló jelentkezett, jun. hó 20-án kezdődik. (e.)

— **Reflexiók a szabadkal és makói eset alkalmából.** Az iskolai év vége felé és bezárása után majdnem mindenik lapban olvashatunk egy-egy kemény cikket a tanárok „túlszigorúságáról” vagy épen „kegyetlenségéről.” Napi lapjaink mostanában is két esetet tettek szóvá. Az egyik Szabadkán történt, a hol egy VII. osztályú tanuló: Kovács Gyula a kicsapástól való féltében öngyilkos lett. Önkénytelenül meg kell döbbernünk, ha azt látjuk, hogy egy 17 éves ifjú, ki átküzdötte magát a terhes gimnáziumi pályán, eldobja magát az életet s első pillanatra mi is beállunk azok közé, kik a tényállás ismerete, vagy legalább is annak alapos ismerete nélkül hajlandók könnyedén palczát törni a „túlszigorú” tanárok felett, a kik kisebb fegyelmi vétség miatt is egyszerre 22 tanulóknak a viseletét minősítették „kevésbé szabályszerűnek.” És ez onnan ered, mert már szinte belénk rögzött a hagyományosan átpátálódó nézet, hogy a tanárok a rájuk bízott növendékeket játékszernek tekintik, kiken szabadon tölthetik bosszújukat s a kik felett szinte örömmel gyakorolják büntető hatalmukat. Ki tudná megmondani, mily óriási hátrányos befolyása van ennek a csaknem kiiríthatatlannak látszó nézetnek iskolai tanításukra és fegyelmezésükre nézve egyiránt? Hiszen ez a feltevés, a melyet a szülők úgy szólván már kisdor korában sietnek belecsepegtetni gyermekeikbe, előre lehetetlenné teszi azt a bizalmat, ragaszkodást és szeretetet, a mely a tanuláshoz és fegyelemhez egyetlen biztos alapja. A növendék így aztán félreérti tanáraitak legjobb szándékát, mindenütt és mindenben csak hatalmaskodást, túlszigorúságot lát, ha szinte a tanárt növendékeknek érdeke, jövődjük biztosítása iránt a legnemesebb szándék vezérelte is. Ennek a következménye aztán a hirtelen elkeseredés a legkisebb büntetés alkalmával is és az újra meg újra ismétlődő öngyilkosság. Nem akarunk e konkrét esetben a tényállás alapos ismerete nélkül könnyelműen ítéletet formálni, a hivatalos vizsgálat majd ki fogja deríteni, csakugyan túlszigorúan jártak-e el a szabadkai gimnázium tanárai, vagy nem? Egy azonban bizonyos dolog előttünk, t. i. az, hogy még ha túlszigorúak voltak is, akkor is növendékeik jól felfogott érdeke lebegett bizonyára szemeik előtt. S ha ezt a növendékek megértették s állandóan szemeik előtt tartánák, a fentebbihez hasonló szomorú esetek nem ismétlődhetnének, mert a növendékek nem keresnének mindjárt kegyetlenséget, hatalmaskodást tanáraiknál, hanem még a büntetésben is azt az atyai szigorúságot látnák meg, a melynek egyetlen célja az ő jövőjük, az ő javuk. Vajha azért e szomorú eset is figyelmeztetné a szülőket, hogy a tanuló és tanár közötti viszonyt ne elhidegíteni, hanem bensőbbé, szeretetteljesebbé igyekeznének tenni s a tanulókkal megértetni, hogy tanáraiknak minden tettét az irántuk való szeretet, az ő javukra irányított legszentebb törekvés vezérelti. Míg ez így nem lesz, míg a növendék tanárában nem atyai szeretetet keres és tételez föl, bizony addig sem tanításnak, sem a fegyelmezésnek igazi eredményét nem várhatjuk. A másik eset, a melylyel napi lapjaink szintén sokat foglalkoztak, az hogy Makón a városi tanács tagjai panaszt emeltek az ellen, hogy az ottani főgimnázium tanárai „örömmel osztogatják növendékeiknek a szekundát.” Ez a vád a fentebbi áldatlan nézetből fakadt, mert ugyan mi öröme telhetnék bármelyik tanárnak is abban, hogy tanítványainak elégtelen osztályzatot adjon; hiszen az ő célja az, hogy tantárgyát mennél jobban és többen tudják s öröme az, ha e célját minél inkább eléri vagy megközelíti. Sajnos azonban, hogy mivel a megkívánt tananyag napjainkban igen sok, a tanár kezébe kerülő növendékek értelmi színvonala pedig köztapasztalat szerint igen alacsony és évről-évre lejjebb száll, s mivel az osztályok túlszűfolttsága miatt a tanítás módszere sem lehet olyan, a minőnek lenni kellene, e körülmények miatt bizony elég sok tanuló akad, a kiknek a tanár elégtelen osztályzatot kénytelen adni. Ne tessék azonban azt képzelni, hogy ő ebben örömet leli, mert ugyan ki érezhetne örömet, midőn munkáját eredménytelennek látja? Valamint azt sem szabad gondolnunk, hogy az a jó iskola, a hol igen kevés a bukottak száma. Alaposabb vizsgálat

talán éppen az ellenkezőt bizonyítaná s az a tanár, ki szigorú mértéket alkalmazva, más pályára tereli a gimnáziumba nem való ifjakat mindenesetre helyesebben cselekszik a közjó érdekében, mint a ki a mértéket leszállítva a tehetségteleneket is engedi felmenni, míg aztán vagy a felsőbb osztályokban, vagy az élet nagy iskolájában beáll az ilyenekre az elkerülhetetlen bukás s nő velük már ügyis túlságosan felfzaporodott proletárjaink száma. Nem is tudunk tehát a magunk részéről el sem képzelni valami képtelenebb dolgot, mint hogy a tanulók osztályzatának megállapításába a tanáron kívül más is beleszólhasson, befolyhasson. Az a tanár, a ki egész éven foglalkozott növendékeivel, lehet egyedül illetékes annak megítélésében,

hogy növendékei közül ez vagy amaz a kiszabott tananyagot elsajátította-e vagy nem. S aki nem sajátította el, ám hadd menjen más pályára, a melyen a társadalomnak hasznosabb tagjává lehet. Ugyis nagy bajunk nekünk magyaroknak, hogy közülünk mindenki csak tudományos pályán szeretne haladni.

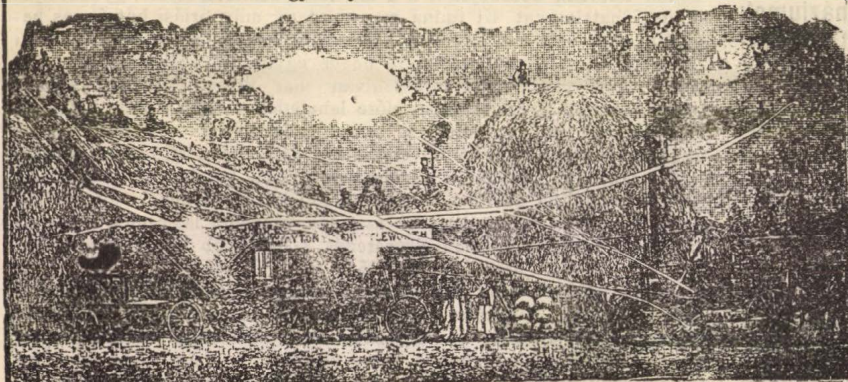
D.L.

— A németországi református szövetség ez évi nagygyűlése augusztus 27—29. napjain lesz *Elberfeldben*. A legfőbb tárgy, a melyet aug. 28-án fognak tárgyalni, a "konfirmáció kérdése" lesz, melyet *Beelitz* hallei lelkes fog előadni. (n.)

ÉRTESÍTÉS.

Ezennel értesítjük a biztosító magyar közönséget, hogy Budapesten „*Magyar Biztosítási Iroda*” czim alatt egy oly intézményt létesítettünk, mely a külföldi hasonló nagy vállalatok mintájára, hivatva lesz a biztosítási ügyekben utbaigazítással szolgálni, teljesen díjmentesen tanácsot adni s a közönség érdekeit a biztosító vállalatok előtt képviselni. Irodánk elvállalja az új biztosítások felvételét, a legnagyobb kölcsönöket eszközli ki, eljár károk és perek esetén, nem megfelelő kötvényeket megfelelőekkel kicserél. Szóval mind azon ügyekben a közönség szolgálatára áll, a hol a bonyolult biztosítási ügyekben tanácsot, utmutatással szolgálhat. Tekintve, hogy irodánk semminemű ügynökséggel összeköttetésben nem áll, (nem is téveszthető össze ügynökséggel) mindazon kedvezményeket és jutalmakat, melyeket biztosítások közvetítésénél társaságok az ügynöknek fizetni szoktak, mi a feleknek átengedjük. Semminemű jutalékot, vagy költséget fel nem számítunk. Mindazok, akik valamely társaság képviselőtét előnyös feltételek mellett óhajtják elvállalni, bizalommal forduljanak hozzánk. Budapest, 1901. április hó 25-én. *Magyar Biztosítási Iroda*, Budapest, VII. ker., Rózsa-utca 35. szám I. em. 15. 4—4

Clayton & Shuttleworth
mezőgazdasági gépgyárosok © Budapest Váci-körút 63. sz.
által a legjutányosabb árak mellett ajánlatnak:

Locomobil és gőzcséplő gép-készletek 2%, egész 122 lóerőig, szalma- és szőlő-
továbbá járgány-cséplőgépek, lóhere-cséplők, tisztító-rosták, konkolyozók, kaszáló-
aratógépek, szénagyűjtők, boronák.

2- és 3-vasú ekék és minden egyéb gazdasági gépek.

Részletes árajegyzék kívá-
natra ingyen és bérmentve
küldetnek.

**Lincolni törzsgyárunk a világ legnagyobb
locomobil- és cséplőgép-gyára.**

„Columbia-Drill”

legjobb sorvetőgépek;
szecskavágók, répvágók,
kukoricza-morzsolók,
darálók, őrlő-malmok,
egyetemes acél-ekék.

*Gróf Schönborn-Buchheim Ervin-
beregmegyei uradalmából.*

Szolyvai gyógyforrás.

Dr. Kélli, dr. Bókai, dr. Widenhoffer tanár urak és számos orvosi tekintélyek nyilatkozatai alapján kitűnő sikerrel ajánlatik: köszvény, hólyag s vizeleti szervek bajainál; cukorbetegség, húgyhomok, epekő; a torok és tüdőszervek bántalmainál, élvágytalanság és gyomor-egbetegedéseknél.

Kitűnő ízű ital, igen üdítő víz.

Gyomorbajok elleni specificum

a Lubi Erzsébet gyógyforrás.

A gyomor rendellen működésénél, gyomor-sav túlságos képződésénél, gyomorfégés, böfögés, a gyomor elnyálkásodása, a gyomor és bél krónikus hurutja a kalmával kitűnően beválik; a torok, gége és hörgők idült hurutos állapotában sikeresen alkalmaztatik.

Elsőrangú üdítő- és asztali ital.

Polenai gyógyforrás.

Elsőrendű diätetikus víz, legüdítőbb asztali víz, borral vegyítve kitűnő, tejjel vegyítve a legjobb nyálkaoldó-szer.

Kapható minden fűszerkereskedésben és az uradalmi ásványvizek bérleténél

Szolyván (Beregvármegye.)

5—6

— Prospektus kíváratra ingyen és bérmentve. —

Felelős szerkesztő: Dr. TUDOS ISTVAN. Szerkesztőtársak: ELLEND JÓZSEF és Dr. SZÉKELY GYÖRGY.

Sárospatak. Nyomtatta Steinfeld Jenő az ev. ref. főiskola betűivel.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postal
székküldéssel egész évre 10
korona, félévre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrés
oldal 4 korona.

— MEGJELNIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: „Pünköszt ünnepén.” — „A hazai róm. kathólikusok önáltatása s világámitása a kosmopolitismus kérdésében.” — Balogh Kálmán. „A magyar nyelv tanítása a népiskolában.” — György Lajos. „Kazincy Ferenc fő-curatori beszéde 1814-ből.” — Rohoska József. „Erasmus és a reformáció Luther előtt.” — Osváth Bertalan. „Nagy Béla emlékezete.” — Dunamelléki. „Tetemrehívás a belmissió kérdésében.” — „Vegyes közlemények.” — „Pályázat.” — „Hirdetések.”

Pünköszt ünnepén.

Tavaszi virág-illat, balzsamos levegő veszi körül az ember fiát a természet templomában. Pünköszt zsolozsma hangzik az ajkakon, a csodás történet magyarázásának hatása látszik az arcokon az Istennek szentelt imádási helyeken.

Vajha mint a tavaszi virág-illat után a gyümölcsös nyár, érlelő ős s csendes nyugalmat adó tél következik a természet-templomában: úgy az Isten imádására szentelt helyen szerzett istenes benyomások se tűnnének el hirtelen, mint a lehellet, hanem megerősödve, bátorsággá izmosulva; az érzelmi és cselekvési keresztyénség összhangjának nagy munkájával dicsőítenék a pünköszt szent lélek erejét!

Óh minő felséges történet az az első pünköszt történet! Óh minő megragadó jelenet az az első prédikálás, a mely foglyúl ejti a szíveket s megalakúl az előbb csüggedő, de most már halálra kész, az előbb ingatag, de most már jézusi meggyőződésű apostolok vezérlete alatt az Istennek amaz anyaszentegyháza, a melyen a pokol kapui sem vehetnek diadalmat mindaddig, míg abban az igazság lelke uralkodik!

Csodás első pünköszt történet! olvasásodkor átszellemülten oda megyünk lélekben ama szent helyre, a hol a kis sereg várta a vigasztalót, a bátorítót, az igazság lelkét! Óh mert szükségünk van nekünk is a vigasztalásra, a bátorításra és az igazság lelkére! Óh te megragadó első pünköszt prédikálás: hangjaid szívünk mélyére hatnak s szent lelkesedés heve járja át egész valónkat, óh mert a lélek érzi, hogy a lelkesedés tüze nélkül, mint akkor, úgy ma sem állhat fenn az anyaszentegyház, a mely a lélek országa!

Atyámfiai, a kik mindnyájan prédikáljátok s hallgatjátok az első pünköszt történetét, a kik mindnyájan várjátok a Szent Lelket: nem érzitek-e, hogy a csüggedés, a bátortalanság állapotában valóban nagy szükségünk van a Szent Lélekre? Nem veszitek-e észre, hogy a lelkesedésnek szent tüze van szükségünk, hogy a világnak lelket fojtogató erejét ellensúlyozzuk s az ellenség hatalmát, a melylyel ellenünk tör, megtörjük?

Óh vegyetek Szent Lelket mindnyájan! Ama kettős tüzes nyelvek érintsék meg lelketeket, szíveteket, nyelveteket! Ama sebesen zúgó szélnek zendülése hozza mozgásba egész belső világotokat s az erősek, a hatalmasok, a félelmesek és igazak erejével mutassátok meg, hogy vettétek a Szent Lelket!

Óh Szent Lélek Isten szállj reánk, hogy igazságod ereje hasson át mindnyájunkat, mert a lélek és igazság ünnepén a te lelked erejét kell kérnünk, hogy ünneplésünk igaz legyen!

Hívők! a kiknek ajkáról ének és imádság emelkedik ama magasság felé, a hol fényben és dicsőségben, az örökkévalóság véghetetlenségében trónol az istenség: esedeztetek a pünköszt lélekért, a tűzért, a mely olthatatlan lángjával az igazságot diadalra juttatja, óh mert a világ és annak minden kísértője feltámadt immár az igazság ellen s a Krisztus keresztsége botrány kővé lett a lélek ellenére. A pünköszt lelket és tüzet kérjétek, óh mert a lélek és tűz-keresztség ideje ismét közeleg, a mikor az evangéliom igazságait a hagyományok kísértő szellemével szemben kell megvédelmeznünk a Krisztus igaz követőinek.

Mindnyájan, a kik az evangéliom alapján állunk s attól a fundamentomtól, a mely egyszer vettett s a mely a Jézus Krisztus, nem tértünk el, mert az elevenítő szellemet követjük s nem a betűnek megölt erejét fogadtuk el: kérjük a pünköszt lelket és tüzet, hogy az igazság, a mely van a Krisztus tudományában, meg ne csúfoltassék a világ által.

Jövel, óh jövel áldott Szent Lélek, szentelj meg és áldj meg mindnyájunkat!

Lapunk jelen számához 1/4 iv melléklet van csatolva.

A hazai római katolikusok önáltatása s világ- ámítása a kozmopolitizmus kérdésében.

Lassan-lassan medrébe tér az abból kiszorított közvélemény-folyam a budapesti kir. tudomány egyetemen, az u. n. Pikler-eset alkalmából. Lassan-lassan lehiggadnak az elmék s a józan ész átveszi az őt megillető uralmat, noha e tekintetben tartósságra, állandóságra egyáltalán nem számíthatunk, legfőleg a cirpelő tücsököknek a családi körben való rövid szereplésével összeeső időtartamra, de mégis kialsuszzák, reménylünk valamennyien, a kik szeretjük a jobbat hinni, a „kereszt védő keresztény ifjak“ azt a mámort, a melynek beszámíthatlanságát szívesen koncedálja az ifjaknak mindenki, annál jobban fölrójja azonban természetesen az értelmi szerzőknek, mint konkoly hintőknek s felelősségre is vonja őket Isten és ember előtt botrányos cselekedetükért.

Dacára azonban annak, hogy az egyetemi Pikler-eset fölött immár napi rendre térhetünk, protestáns álláspontunk megköveteli, hogy egy mozzanatot semmiképen se hagyjunk fölemlítés, sőt nyilvántartás nélkül, azt, t. i. a melyben a jezsuitizmus egész arcátlanságában jelentkezett, a mikor a római katolicizmust a jogbölcsezetben mint elvet hangoztatott kozmopolitizmussal szemben úgy tüntette fel, mint a melyhez annak semmi köze, mert a kozmopolitizmust a r. katolicizmus nem ismeri, nem pártolja, sőt azt üldözi.

Ezt az önámítást s világ-csalást szó nélkül épen a magyar protestánsok semmiképen sem hagyhatják, a kiknek keserves tapasztalataik vannak a magyar római katolikus egyház, mint a kozmopolitizmus kiváló propagálója részéről.

A magyar ultramontanokat mindig előnti az epe s legalább is mü-dühökben táncolnak is a harag miatt, ha arról van szó, hogy a protestánsoké valóban ez a föld; ez a hazai föld a bölcsőjük is, a sírjuk is, a kik ide vannak forrva minden érzésükkel, minden csepp véréükkel.

Honnan a harag, a tombolás az ultramontanok részéről, midőn a protestánsok hazafisága, nemzeti ereje, honvédelme ilyen bizonyos, ilyen határozott, ilyen kétségbevonhatlan? Miért a sápadt irigység, a midőn kormányon ülők, államférfiak s tudósok a magyar protestánsok kiválóan magyar voltát hirdetik?

Azt csak az együgyű mondhatja, hogy onnan s azért van a boszankodás, a harag, az irigység, mert émelgyős, mert öndicsekvő, mert önmagasztaló a protestánsok eljárása, hiszen a nem protestánsokról megnyilatkozó elismerés csak nem a mi hibánk s a mi dicsekvésünk nem világ szerint való, hanem a hazafiság érzetének a szívekben örökké élő voltát biztosítani akaró?!

Hol keresendő tehát az igazi ok?

Sehol és semmiben másban, mint ott s abban, hogy a római katolicizmus önmaga tudja s érzi legjobban kozmopolitikus voltát, a melynek tudatában s érzetében mindig fel-fel kell sziszszennie, valahányszor az eretnekeknek kétségbevonhatlan igazsága fényesen ragyog s a ragyogás az egyedül idvezítő egyház árnyoldalát teljesen fölfedezi a világ előtt.

Azt állítja a magyar r. katolicizmus, hogy az egyedül idvezítőnek nevezett egyház nem kozmopolita?

Nem lehetetlen, sőt biztosra veendő, hogy a jezsuita felfogás szerint igaz ez az állítás, mert hiszen az elmé-

leti kozmopolitizmust hazaárulásnak nevezte a Pikler-esetben, a *gyakorlati* kozmopolitizmus pedig, a melyben tetőtől-talpig benne van a r. katolikus egyház, egyáltalán nem hazaellenes dolog!

Az igazságnak ilyen szemmel látható félremagyarázása semmiképen sem engedhető meg s bármennyire zokon esik is tisztelt ellenfeleinknek az igazság, ki kell mondanom, hogy a kozmopolitaság tagadásával önmagukat ámitják, a világot pedig csalják. Rövid érvelésem, a mely csak közismeretű tényekre szorítkozik, hogy tisztelt ellenfeleinknek ne nyújtsak alkalmat jezsuitáskodásra, a következő:

Kozmopolita a r. kath. egyház a pápa személyében, — az egyház szervezetében, céljában, tanításában, nevelésében, — tagjainak, mint honpolgároknak a jogai körülírásában, kötelességei megállapításában, az állammal szemben tanúsítandó magatartásuk körvonalozásában, a klérusnak, mint az egyházat igazán alkotó elemnek olyan irányú jogosításában, a melynél fogva az állami általános érdekek csak a római katolikus egyház javára való érvényesülésük esetén támogathatók, ellenkező esetben minden esetben meghiúsítandók.

Ha egy római katolikus ember elgondolkodik a fölött, hogy neki első sorban a *római pápáért* kell még a közönséges pohár-köszöntőt is elmondania s csak azután a *magyar királyért*, a nagyobb dolgokban pedig föltétlenül a pápa ő szentsége az első, a felkent magyar király pedig csak az után következik, ha ugyan egyáltalán következik: akkor rá kell jönnie, hogy ő tulajdonképpen nem *magyar ember*, hanem *nemzetközi katona* a pápai hadseregben s ha eme kétségbevonhatlan kozmopolitasága mellett is *magyarnak* vallja magát: az csak *önámítás*!

Ha egy római katolikus ember komolyan gondolkodik a fölött, hogy ő neki föltétlenül kötelessége mindazokban a mozgalmakban résztvenni, a melyeket a *nemzetközi papizmus* indít s e kötelessége mellett s dacára is állítja azt, hogy ő nem kozmopolita, önámítása egyúttal *világ-csalás* is!

Jöjjenek már egyszer tisztába tisztelt ellenfeleink azzal a gondolattal, hogy a papizmusnak szolgálni s hazafiúnak lenni nem lehet egyszerre! Ezt lehetetlenné teszi egyházi szervezetök, külföldi központiságuk s ennek minden járuléka!

Kozmopolita ellenfeleink: ne áltassátok magatokat s ne ámítsátok a világot! Öntetek tiszta bort a pohárba! Legyetek *magyarok*!

ISKOLAI ÜGY.

A magyar nyelv tanítása a népiskolában.

(Folytatás.)

A helyesírás és fogalmazás elhanyagolása arra indította a gyakorlati pedagógusokat, hogy a nyelvtan tanítását az olvasással, az olvasókönyvvel hozzák kapcsolatba, mint a nyelvtanítás egyik ágával. Így egyes olvasmányok tárgyalása közben igyekeztek a nyelvtörvényeket felismertetni, úgy, hogy a nyelvtani óra egyúttal olvasmánytárgyalási óra is lett. Oly nagy lett az ellenszenv a nyelvgyakorló könyvek ellen, hogy nyelvtant egyáltalában nem is kívántak tanítani, hanem a szükséges helyesírási és fogalmazási ismereteket olvasás és másolás útján igyekeztek megszerezni.

Végre belátták a módszerészek, hogy a nyelvtanítás keretében az olvasmány tárgyi kezelése zavarossá teszi a tanítást; másrésről az összefüggő olvasmányi darabokban nem lehet a nyelvtanítást, s annak fokozatait keresztülvinni, amennyiben ott a legkülönbözőbb nyelvalakzatok fordulhatnak elő, melyek zavarólag hatnak az észszerű, logicus tanításra; ennél fogva kimondották, hogy a nyelvtörvényeket példány-mondatokon kell kifejteni és megértetni, mely példány-mondatok a magyar nyelv kincseiből, példabeszédekből, közmondásokból választandók és soha sem lehetnek gyártott mondatok, a begyakorlás pedig minden körülmények között alkalmas, e célra készült olvasmányokon történjék, melyek már előzőleg olvasási órán letárgyaltatván, teljes világításban álljanak a gyermek előtt.

Íme a történelem tanúlsága idáig vezette a tanítással komolyan foglalkozó embereket a nyelvtan tanításában. Nem a vakeset szüleménye, nem agyrém az elfogadott álláspont, hanem a történeti igazság által megteremtett, s a gyakorlati élet által szentesített leghelyesebb módszer.

Ezek elmondása után térjünk át a fentebb megállapított pontok taglalására s lássuk:

1-ször. Mi a népiskolai nyelvtanítás célja?

A magyar nyelv tanításának a népiskolában minden időben egyetlen célja lehetett, ugyanaz a célja ma is, s annak kell lennie a jövőben is; mely nem lehet más mint: az édes anyai nyelv törvényeinek megismerése, ennek alapján annak szó- és írásbeli bírása és alkalmazni tudása a közönséges emberi életviszonyok között; a népies nyelvkincs megismerése által a népies irodalomba való bevezetés s ennek alapján a hazafias öntudat felébresztése és ápolása. Hogy mindenkor ezen célt szolgálta-e valósággal a népiskolai nyelvtanítás, annak megvilágítására elegendő, ha az első nemzeti nyelven írt nyelvtanokat megnézzük. Ugy de ezekben egyáltalában nem látunk egyébre törekvést, mint a magyar nyelv rendszerének hideg, rideg, életnélküli szabályokban való adását, mely legfőleg a népiskolai nyelvtanítás első kívánalmának, a nyelvtörvények megismerésére vezérelhetett, de még ez a cél sem volt elérhető a helytelenül felfogott tanítási módok miatt, mert a nyelv helyes használata elveszett a szabályok tömkelegében.

Majd a tisztán-pusztán olvasás és másolás által tervbe vett helyes-írás és fogalmazástanítás hívei megfellebbeztek a nyelvtörvények megértéséről, melyek megismerése pedig szintén egyik cél s pusztán gyakorlat által kívántak elérni annyit, a mennyi a népiskola keretén belül szerintök elegendő. Világosan látható, hogy a nyelvtanítás célja ismét el volt tévesztve, minek következtében felhagytak ezen eljárással is, s újabb módokat kerestek, hogy ezen sok próbálgatáson, kísérleten keresztülment tantárgy, végre találja meg az illő helyet és formát a népiskolai tanítás keretében.

Végre belátták a módszerészek, hogy a kifizűtött célt azért nem képesek elérni, mert a nyelvtant elkülönítették a nyelvtanítás többi ágaitól, az olvasástól és fogalmazástól. Belátták, hogy a teljes célt csak úgy érhetik el, ha az elkülönítet, de tulajdonképen együtvé tartozó tantárgyak között a szerves kapcsolatot létre hozzák, s egyiket a másiktól nem elkülönítve tanítják, hanem egyiknek megvilágítására, kiegészítésére a másikat hívják segélyül. Belátták, hogy úgy a helyesírás, mint a fogalmazás, valamint a népies nyelvkincs elsajátítása csak ezek kapcsolatban tanításával valósíthatók

meg. Természetesen ez fölősléggessé tette a külön nyelvtani kézikönyvek használatát s teljesen elegendőnek bizonyult az e célra szerkesztett olvasókönyv. Világos, hogy a nyelvtanítás teljes céljának megvalósítására ez utóbbi álláspont az egyedül helyes.

(Folyt. köv.)

Balogh Kálmán.

TÁRCA.

Kaziney Ferenc

fő-curátori beszéde 1814-ből.

Azt hiszem, kedves dolgot cselekszem a „Sárospataki Lapok“ művelt lelkű olvasó közönségének, ha 1769-től egész 1779-ig alma mater-ükben tanult, igaz vallásos és hazafias szellemben nevelkedett, fenkölt gondolkodású és európai műveltségű nagy irodalom-reformátorunknak saját kezűleg írt „pandectá“-iből a sátoralja-ujhelyi reform. templomban 1814. febr. 6-án elmondott szép ünnepi beszédét az eredeti orthographia hű megtartásával közzé teszem.

Becsessé teszi e beszédet már pusztán az a körülmény is, hogy idáig nyomtatásban még nem jelent meg; de különösen, hogy létezéséről igen keveseknek volt tudomásuk. Dr. Szily Kálmán akad. főtitkár urnak köszönhetem magam is, hogy megismertem s a Magy. Tud. Akadémia kéziratárában lévő, fenn említett 6 testes kötetet kitevő, két rétbbe hajtott összevarratlan fél-félíves diósgyőri papíroson följegyzett — Kazineytól az „én pandectám“-nak nevezett — ezerfelét magában foglaló érdekes gyűjteményből lemásolhattam s közölhetem.

Valóságos kincses bánya, bő irodalom-történeti adalékok tárháza ez a gyűjtemény. Ama néhány félíven is, melyről beszédünket másoltam, előzőleg igen érdekes följegyzést találtam Somogyi Gedeon, a „Mondolat“ kiadója jelleméről s Mitterpacher József-ről, a tudós jezsuitáról, ki előbb a bécsi Theresianumban hittant, természetrajzot és bölcészetet, később pedig a budai, majd pesti egyetemen mezőgazdaságtant és technológiát tanított, elsorolván felőle, hogy Beregszászi Nagy Pálnak, mikor ez az erlangeni egyetemen a keleti nyelvek tanára volt, „tizenkét souverain d'or-ral együtt küldé fel a Res Rustica Manuscriptumát, hogy azt a munkát az akkor értő legalkalmasabb Tudóssal tekintesse meg s ez a pénzt tartsa meg fáradsága jutalmául“ stb. stb.

De most veszem csak észre, hogy kelleténél messzebb magával ragadt az érdekesnél-érdekesbb adatok felsorolása, a helyett, hogy főtárgyamat állítottam volna előtérbe, a mely im a következő:

Beszéd

az Újhelyi Reform. Templomban Febr. 6. d. 1814.

midőn a Fő-Curátori hivatalba beléptem.

Tek. Nemes Ecclesiái Gyűlekezet!

Tisztelettel vettem én a' T. N. Ecclesiának hozzám tétetett barátságos izenetét melyben engemet Curátori hivatalának felvállalására meghívni méltóztatott. Eleinte idegen valék annak magamat alája adni, mert nem értettem mint felelhetnék — meg ezen nekem hízelkedő bizodalomnak, — én, a' ki helyben nem lakom, 's az Ecclesia' tagjait csak igen kis részben, azt az eggyességet pedig és különözést, mely magát a' gondolkodás' és indulatok' hasonló vagy hasonlatlan volta szerint minden nagyobb

társaságokban szokta éreztetni, és a' melly annyi jót és annyi rosszat szül, teljességgel nem ismerem. Ide járult hogy azon függetlenségem melly az én életemnek irigylést érdemlő szerencsáját teszi, megszakasztani nem akarom; és végre az, hogy, ha azt dolgainak nagyítások nélkül mondanom szabad, éreztem, hogy magamat új foglalatossággal nem terhelhetem, mert egyéb dolgaik erre időt nem igen hagynak. De minekutána Tek. Dókus László és Tiszt. György József Urak meggyőztek a felől hogy szolgálatom az Ecclesia' dolgainak hasznokra lehet, egyszerre elmúlt tartózkodásom, 's az ajánlást elfogadtam. Itten vagyok, Tek. N. Eccl., 's kész vagyok teljesíteni a' mi erőmtől, ha mi van, kitelik. Fényt, elsőséget, hasznót nem keresek; azt ez a' hivatal nem ad: azt az eggyet keresem, hogy a' Tek. N. Ecclesiának szolgálhassak; azt óhajtom, hogy érdemesnek találathassam azon bizodalomra mellyel magamat megtiszteltetni látom. Azok szerint a' mellyeket a' két Követ Urak előmbé adtak, úgy hiszem hogy ha helyben nem lakom is, tehetek jót. A' mely pillanatban látni fogom hogy ez a' hitem megcsalt, vissza fogom vonni magamat; mert csak névvel lenni az, a' kinek cselekedettel kellene lennem, arra kevély vagyok.

Nagy örömmre vagyon látni, hogy a' T. N. Ecclesia a' Coadjutor Curatori hivatalt egy oly férjfiára bízta, a' kinek szebb és jobb gondolkodását én is ismerem, és a' ki a' viselt Vgyei* szolgálatban megszerzette magának azt a' közhivatalt viselőnek igen szükséges tulajdont hogy a' dolgokat serényen és sikeresen tudja végre hajtani. A' hol az eggyütt-szolgálók szeretik egymást, becsülik önmagukat, és a' hol egyedül a' köz jót keresik nem a' magok érdemeiknek fitogtatásokat, ott minden jól, ott minden csendesen megyen.

Epen oly örömmre vagyon hogy Predikátorainkban két igen érdemes férjfiakat tisztel az Ecclesia. Az idősebb (Kecskeméti János ur) sok esztendőket olta lakik közöttünk, 's tiszteletessé tette magát hivatalának értelmes és hív viselete, Paphoz illő jámborsága 's valóban példás erkölcei 's számos gyermekeinek gondos nevelések által. Az ifjabb (György József ur) ezen fényes és más felekezetűek által is lakott helyen fényt vont magára és reánk, látván kellemetes társalkodása által hogy valaha már kiszabadítottuk magunkat azon setét vad idők' lánczaiból, a' midőn a' Kálvin atyánk követője még a' Luther' tanítványaitól is, kikkel mi azon eggy test' tagjai vagyunk, és a' kiktől inkább csak név és némelly ceremóniák által különbözünk, idegenkedett. Gyönyörű azt látni hogy Predikátorunkkal a' Római Hit' Papjai barátságosan társalkodnak, hogy annak érdemes hitvese** a' Luther' felekezetéből való, és hogy Predikatori házukban Catholicus, Görög és még Zsidó szülők' gyermekei is vesznek leckéket.

T. N. Ecclesia! Ujhely a Magyar-országi Protestáns Ecclesiák' történetében és számában fő helyt áll. A' megújított tudomány itten vert legelőbb gyökeret, innen sugárzott ki ennek világa az országnak minden egyéb tájaira. A' Luther' és Melancton' tanítványa Dévai Bíró Mátyás itt gyűjte legelőbb Ecclesiát, megkedveltetvén Drágfi Gáspárral azt a' tudományt melyet ő Wittenbergből hozott haza, 's a' maga felekezetére hajtván a' szép Hegyalját szintén Tokajig. Itten szolgálta mint Predikátor Batizi András, kit a' Nemzet magyar nyelven írt munkájáért és mivel Literatúránkat nyomtatott könyvek által kelésbe hozta, áldva emleget. Bár ennek a' két férjfiának emlékezete arra buzdíthatna bennünket, hogy ezen fényes helyben hol az Országnak egy nagy Vármegyéje tartja Gyűléseit, egy nevezetes Iskolát állíthatnánk, és ennek nem a' szerént adhatnánk alkotást a' mint a' más helyek' iskolájakat látjuk alkotva, hanem a' szerént a' hogy' azt a' Haza' jövendőbeli polgárainak javok 's a' Vallás és a' Haza boldogsága kívánják. Az elmúlt idők azt nevezték kegyesnek, a' ki Templomok' cifrítására adakozott. Nekünk tágas, nekünk csinos, nekünk új templomunk vagyon; e' rész-

ben nincs min gondoskodnunk, hanemha belő egy orgonát hozathatnánk melly által az éktelen éneklés megszelídíttessék. Ha valahol, azt itt kellene, itt illene tenni. De mindenek felett, azon kellene igyekeznünk hogy az Istennek elő (sic!) Templomot építsünk; az az hogy oly iskolát nyissunk meg, mellyben gyermekeink mind azt tanulhassák a' mi őket jó emberekké 's alkalmas és hasznos polgárokká teheti, és a' mellyben egy igazabb szebb gondolkodású 's érzésű maradék neveltethessék.

Engemet e' hivatal' felvállalására az a' szép remény bírt, hogy ezt teljesedve láthatom — meg.

Bocsásson áldást Isten arra a' mit ma kezdünk, 's tegye azt nekünk idvességessé, a' Vallásnak és Hazának hasznossá, 's ezt a' szép Gyülekezetet tartsa — meg örök idődig.

Én magamat ajánlom a' T. N. Ecclesiának szíves jóvoltába, 's mindnyájoknak az Uraknak barátságos indúlatjaikba.

György Lajos.

Erasmus és a reformáció Luther előtt.

(Folytatás.)

Vélemények Erasmusról. Befejezés.

Nem lehet mellőzni azokat a sok helyen érdekes véleményeket, a melyeket a különböző pártok nyilvánítottak Erasmusról. Mind a római, mind a protestáns pártban ott találhatók a kedvező és kedvezőtlen bírálatok egyaránt, a melyek elseje a maga részén igyekszik megtartani a nagy férfit, utóbbika pedig tudni sem akar róla s átengedi azt a másik részre.

Lássuk elsőben is, mit tartottak róla a római katolikusok? Maga V. Károly császár igen kedvező véleménynyel volt Erasmusról. Szerinte ő volt az a férfiú, a ki által megnyerte az egyház azt, a mit a császárok, pápák, fejedelmek, főiskolák által nem tudott megnyerni. 1688-ban jelent meg egy munka Kölnben, névtelenül,¹ a mint azonban biztosan lehet következtetni, római szerzőtől, a mely nem kevesebbet akart bebizonyítani, mint azt, hogy Erasmus mindenben teljesen egyértelműleg gondolkozott a római egyház tanaival. 1713-ban Marsollier, párisi abbé adott ki egy *Apologiat* Erasmus mellett „*Apologie ou justification d' Erasme*” cím alatt, a mely munka tulajdonképen az Erasmusról elhangzott kedvező bírálatoknak az alapján készült. Burigny, Erasmusnak egyik legtekintélyesebb életírója egész művében azt a nézetét fejtegeti, hogy Erasmus mindvégig hű maradt a római katolikus egyházhoz. Leplezetlenül vallja az Erasmus kétszínűségét, vagyis, a mint ő mondja „kifejezéseiben való vigyázatlanságát” s az Erasmus római katolikus elleneinek ezzel is tápot ad arra, hogy eretnek-üzelmekkel vádolják.

Sokkal nagyobb azoknak a római katolikusoknak száma, a kik őt a római egyház ellenségének minősítik. Maga a Sorbonne tanainak nagy részére kárhóztató ítéletet mondott s őt a kárhóztatos és veszedelmes eretnek közt Lutherrel s a többivel egy sorba helyezi. Bellarmín, a híres bíbornok arianismust vet a szemére, s az a megjegyzése, hogy Erasmus csak félkeresztény volt. Általában véve az egész római katolikus egyház Erasmus ellen nyilatkozott, nem feledhetve azokat az éles hangú támadásokat, a miket a nagy humanista ellene intézett. A tridenti közssinat tanainak nagy részét eretnekségnek bélyegezte s számos munkája került Erasmusnak a tiltott könyvek jegyzékébe. Mindenesetre fon-

* Vármegyei.

** Osterlamm Krisztina, Oszterlamm Keresztély lőcsei ev. pap leánya.

¹ „Sentimens d' Erasme de Rotterdam conformes à ceux l'eglise catholique sur tous les points controverses” cím alatt.

tosabb okok szólnak azok mellett a bírálatok mellett, a melyek Erasmust a római egyházzal való ellentétes állásban tüntetik fel; mert bár nem szakított ugyan azzal az egyházzal, sőt saját nyilatkozatai szerint odaadó híve volt annak mindvégig: mindazáltal tanai és elvei legnagyobb részben Róma-elleneseknek látszanak. Más oldalról azonban a római párt részéről sem érdemel annyira elítélő kritikát, mert az már csakugyan bizonyos, hogy a fenálló egyházi formának és a hierarchiának mindenkor lelkes védelmezője volt.

Valamint a római katolikusok, úgy a *protestánsok* sem nyílvánítottak egybehangzó véleményeket Erasmus felett. Ezek között is némelyek nagyon felmagasztalják, mások meg túlságosan lebírálják őt.

Magok a *reformátorok* teljes elismeréssel viseltettek eltagadhatatlan érdemei iránt. *Luther* maga is bámulta az Erasmus rendkívüli képzettségét s nagy tehetségét. *Laski János* egy Bullingerhez írott levelében azt mondja, hogy őt Erasmus tanította először az igaz vallásra az ő műveiben.² *Grotius Hugo* szintén a legkedvezőbb bírálatot mondja nagy honfitársára. Azt mondja a többek közt, hogy az Erasmus napja hintette a legelső sugarakat a nyolcz évszázadon át sötétségbe merült világra; a theológiát ő tisztította meg amaz erőszakos csűrész-szavarástól s ő szabadította ki a sophisták bilincseiből; ő nyitotta meg az igazság útját stb.³ Természetesen, a legmagasztalóbb kritikákat a hollandiaknál találjuk, a kik közül meg már sokan túlmennek a határon is nagy honfitársuknak dicsőítésében. *Ypey* Erasmust *Luther* fölé helyezi sőt egyenesen a legnagyobb reformátornak mondja.⁴ *Van Heyningen* *Ypey*vel teljesen egybehangzólag szól Erasmusról s alig ismer el valami hibát vagy fogyatkozást a nagy férfiúban. Vannak azonban a protestánsok között is, a kik egész más véleményben vannak Erasmusról. A híres *Voetius* rendesen ariánusnak, pelagianusnak, socinianusnak és scepticusnak nevezte.⁵ *Turretin* sem nyilatkozik róla kedvezőbben, a midőn hősünket félelnek, gyávának nevezi és oly anyagias gondolkodásának tartja, hogy benne az igazság teljesen el van nyomva. *Gieseler* sem nagy dicsérettel emlékezik Erasmusról. Szerinte Erasmus buzgón és érdeklél kezdte meg a reformáció munkáját, de később nagyon is arra gondolt, hogy az események valamiképen meg ne zavarják az ő csendes nyugodalmát. Midőn a reformáció már nagyobb hullámokat vert fel s a worms-i edictum is megszületett, Erasmus mindent szépen visszavont. Saját meggyőződése szerint a reformáció pártjához tartozott, de félelme és egyéni érdekei az ő egyházhoz kötötték. Ez által a két párt közt olyan terhatatlan helyzetbe jutott, a melyen határozottan kétszínűnek tűnik fel.⁶ *Hagenbach* (Das Wesen u. die Geschichte der Reformation) szintén nem sok érdemét ismeri el Erasmusról a reformáció munkájában; őt *Aeneas Sylviussal* egy kategóriába sorozza. Ez is erős kritika. Erasmusban már még sincsenek meg azok a nagy ellentmondások, a minők pld. *Aeneas Sylvius*ban az „*Aeneas Sylvius*” és a „*II. Pius*” között. *Merle d' Aubigné* (i. m.) már teljes méltánylással van a nagy humanista érdemei iránt s őt a „reformáció hidjának” nevezi, a mely hídon az

evangelium barátai áthaladnak s áthaladva a legbuzgóbb híveivé lesznek a reformációnak. Szerinte Erasmus nem igen lett volna alkalmas a reformáció művének végrehajtására. Erasmusban és Lutherben két hatalmas reformeszmének, két nagy reformpártnak képviselőit látja. Erasmus a túlságosan elővigyázatoskodóknak az élén állott, a kik azt hitték, hogy a theologiai tudományok művelése minden szakadás nélkül előidézheti az egyház reformációját; *Luther* pedig a merész vállalkozás és a gyakorlati kivitel embereinek élén, a kik meg voltak győződve arról, hogy semmi javítás nem eszközölhető mindaddig, míg először az egész egyház alkotmánya meg nem változik. Nagy érdemül tudja be Erasmusról M. d' Aubigné a szentírás tanulmányozásának előmozdítását s őt általán véve rationalistának tartja. *Müller Adolf* elismeréssel nyilatkozik Erasmus tudományosságáról, a mely azonban szerinte csak az irodalmat és nyelvészetet illetőleg jöhet tekintetbe. Theologiai tudományossága amannak jóval alatta áll. Igazi kegyességet és vallásos érzést nem tud Erasmusban fölfedezni. Paraphrasisaiban semmi gyakorlati érzék nem nyilatkozik s nem egyebek azok, mint a rideg ész okoskodásai.⁷ *Ter Haar*, utrechti tanár már ismét kedvezőbb véleményben van Erasmus felől. Nem tudja eldönteni azt, hogy Erasmus avagy *Luther* használt-e többet a reformációnak, mindazáltal tartózkodik attól, hogy Erasmust *Luther* felé emelje. *Luther*ben erősebb hitet és nagyobb bátorságot lát, Erasmusban pedig több tehetséget, ragyogóbb tudományos elmét.⁸ *Glasius*, tekintélyes, már idézett művében Erasmust, mint németalföldi reformátort mutatja be. Tárgyilagosan igyekszik írni és sokszor kárhóztatja honfitársainak Erasmus iránt való elfogultságát, mindazáltal ő nála is érzik lépten-nyomon némi kis elfogultság s gyakran nem minden erőszakolás nélkül viszi keresztül egy-egy tételét. *Stichart*, az Erasmus műveiből összeszedett s idézett részletekben mutatja be Erasmus viszonyát az egyházhoz s korának egyházi mozgalmaihoz. Maga szerző nagyon kevés véleményt nyílvánít, munkája unalmas, száraz, de az ügyes tárgyi csoportosítás által elég jó és hű képét adja a nagy humanista-reformátoroknak. *Nisard* (magyar fordításban is megjelent művében) a rég letűnt és elfeledett nagy tudós emlékét akarja felidézni s úgy méltatja Erasmust, mint a keresztyén bölcsészeti reformátort. Kellemes előadásával valóban fel tudja kelteni a figyelmet a nagy humanista-tudós iránt s tiszteletet is tud szerezni nagy érdemeinek, de hiányzik tanulmányából az alaposság és mélység; ítéleteit könnyedén formulázza, de kelletténél is többet foglalkozik és pedig olykor csipősen a privát ember házi dolgaival; az életrajzi adatokat könnyen átveszi s olykor téved. Célját különben, a melynek kitűzésénél nem nagy igényeket támaszt mindenesetre eléri.

Magyar nyelven egyedül ez a *Nisard*-fordítás képviseli az Erasmus irodalmat és még ezenkívül Erasmus két művének a fordítása, u. m. az *Enchiridion militis christiani*, *Salánki Györgytől* 1627-ből és az „*Erkölcsek tisztességes volta*” egy debreczeni kiadásban 1591-ből. Ugy Erasmus, mint általában a renaissance és a humanismus nálunk alig akadt még művelésre; a mi e téren felmutatható, az a renaissancet tárgyaló néhány kiválóbb külföldi, leginkább francia munkának magyarra áültetése.

(Vége köv.)

Rohoska József.

² Gerdesius, Scrinium antiquarium. 1752. IV. köt. 448. lapon ez áll: „Ille (sc. Erasmus) primus me in vera religione instituere coepit . . .”

³ Grotius, De eruditione . . . Liber III.

⁴ Ypey — Dermout, Geschiedenis der nederl. hervormde kerk. I. 37. l.

⁵ Voetius, Politica ecclesiastica. III. k. 567. l.

⁶ Gieseler, Kirchengeschichte, III. k. 1. rész 175 s. köv. 1.

⁷ Müller, Das Leben des Erasmus von Rotterdam. Hamburg. 1828. 2. l.

⁸ Ter Haar, Geschiedenis der Kerkhervorming in tafereelen. Amsterdam. 1854. 126—28. l.

NEKROLÓG.

Nagy Béla.

1860—1900.

Nagy Béla született Zemplénmegye Legyes-Bénye községében 1860. június 29-én, hol édes atyja szintén mint lelkész hirdeti máig is az Isten ígését. Az erkölcsös s erényes életű szülők körében első nagy neve: a példa volt.

A vallásos buzgóságot, szelidséget, nyájasságot, szép jellemet, erkölcsösséget és finom modort, hogy úgy mondjam, még az anya-tejjel szívta magába s e tekintetben reá illenek nagy költőnk Tompának, eme szavai: „A bölcsőnél kezdődik a nevelés, az anya-tejjel kell beszívni a szülöttnek a kifejlődés, idomulás ama finom elemeit, melyek a leendő alak magasságára, szépsége és jellemére döntőleg folynak be.”

Elemi iskoláit Legyes-Bényén bevégezvén, az 1870—71-iki iskolai évben az I-ső gymn. osztályt Miskolcon, a többi osztályokat Sárospatakon végezte, hol már mint felgimnázista feltűnt gyönyörű szónoki képességével, mit igazol az, hogy ifjúsági önképző társulatunkban, melynek tanár-elnöke akkor Radácsi György volt, mint kitűnő szavaló, Tompa Mihálynak: „Az özvegy és fiai;” Gyulay Pálnak: „Pókainé” című költeményével a legjobb szavaló részére kitűzött pályadíjakat több ízben elnyerte, de szeretett ő elmulatni a költészet herkében is, több sikerült, élvezhető költeménye jelent meg a megyei lapokban.

Az érettségi vizsgát az 1879. évi június havában Sárospatakon sikeresen letevén, a következő iskolai évben a hittani szakra lépett. Az 1884-ik év június 26-án tette le a kápláni vizsgát Sárospatakon kellő eredménnyel s egy évig atyja mellett Legyes-Bényén volt s.-lelkész, honnan az 1885-ik évben Jánosiba a br. Nyári Sándor úr leányai: Ilona és Róza úrnők mellé hivatott meg nevelőnek, hol egyszersmind s.-lelkész is volt Ruszkay Gyula jánosii lelkésztársunk mellett.

Itt tűnt fel Nagy Béla finom modor, kedvesség és jó kedély tekintetében, ezen szép tulajdonai által nyerte meg a jánosiak, a papi család, közelebbről a nemes bárói család becsülését, tanítványai szeretetét, mit igazol az is, hogy midőn gyógykezeltetés végett először volt Budapesten, a bárói család nemes szívű nő tagjai: Ilona és Róza, ez utóbbi férjezett gr. Csáky Árpádné, mint egykori tanítványai felkeresték őt a klinikán s megmentették minden anyagi kiadástól.

A papi vizsgát az 1886-ik év június 25-én Sárospatakon sikeresen letevén, már az 1887-ik év október havában, a Török József halála után, mint időtöltő lelkészt Balogon találjuk őt, hol hivatását átérezve, a hívek szeretetét megnyerve, ifjui lelkesedéssel s apostoli buzgalommal végezte a reá bízott feladatot. Az 1888-ik év április 24-én lett g.-szkárosi lelkész, hol haláláig a hívek osztatlan szeretete mellett, hivatását becsülettel, tisztességesen betöltötte; egyháza szellemi és anyagi előmenetelét minden igyekezetével munkálta. Jellemének legszebb vonásait: az ember-szeretetet, nyájasságot és finom modort szüleitől: Nagy Károly lelkész és Szkáróssy Teréziától örökölte. Én, ki hosszabbban időztem egykori tanuló társam Nagy Béla szülei házában, ha kicsiségemnek szabad, elmondhatom én is a legyes-bényei papi házról: „Én szebb házat nem ismerek. Ily háznál nem lehet a gyermekeknek jókká nem neveltetni. Látnak és hallanak.” Nemes kedélye-

nek gazdagsága az őszinte barátság és családi körben tűnt ki leginkább. Nincs közöttünk azt hiszem senki sem, ki vissza ne emlékeznék a Nagy Béla őszinte barátságára, nyájasságára, szavainak kedves, szelid hangjaira, megnyerő személyiségére, mely jótékony befolyást gyakorolt mindenkire, kik vele érintkeztek.

Az 1891-ik év május 5-én lépett házasságra, szíve választotta, a szép női erényekkel ékeskedő Béký Katalinnal, Béký Pál kis-azari földbirtokos leányával. Kilenc évre terjedő boldog házasságokat Isten 4 gyermekkel áldotta meg: Béla, Margit, Zoltán és Sándorral.

Betegsége, mely az orvosok egybehangzó véleménye szerint több éves lehetett, a kedves modorú fiatal lelkészt mély bánatba ejtő — bár sorvadt — sorvadt egykor szépen viruló életfája, még sem adta alá magát az operationnak, míg ereje engedte s talán ki is bírta volna; s midőn már az orvosai által constátált veszedelem mind nagyobb-nagyobb mérvben terjedt, a lelki s testi fájdalom végképen kimerítették, erejétől megfosztva, hozzátartozói, jóakarói kívánságára, érzékeny búcsút véve szeretteitől, gyülekezetétől, özv. Osváth Istvánné, Nagy Erzsébet testvérével Budapestre utazott, hol alávetette magát a kinos és bizonytalan operationnak.

Augusztus 23 án a kereskedelmi kórházban operáltatt — de fájdalom — sikertelenül, mert aug. 24-én éjjel 3 óra tájban megváltotta a halál iszonyú kínjaitól, kilehelte minden szép és nemes iránt fogékony ifjui lelkét.

Halálát illetőleg így sóhajthatunk fel a költővel:

„Ne ily halált adj Istenem;
Ne ily halált adj én nekem!”

Születési helyén óhajtván örök álmát aludni, végkívánsága szerint fájdalomtól megtört édes atyja, porrészeit 1900. aug. 26-án Legyes-Bényére szállíttatta s ott távol működési terétől szerető nagymamája sírja mellett aluszsa örök álmát ama nagy napig. Temetése augusztus 26-án ment végbe. Ravatalára korán özvegyesre jutott ifjú hitvese, a szeretett apát vesztett 4 árva, a nagy megpróbáltatásokon keresztülment szülők, testvérek, nagyszámu rokonság, jó barátok, lélekben a gömöri ref. egyházmegye lelkészi és tanítói testülete is hűlatták fájó könnyeiket. Koporsója felett a háznál Zitás István szadai lelkész tolmácsolta a végtelen csapást, a sírnál pedig Sággy Sándor bejei lelkésztársunk, mint egyházmegyénk kiküldötté mondott felette szép búcsú beszédet, mely könnyekig meghatotta az igen nagy számban jelen volt közönséget.

Korán elköltözött lelkésztársunk, szerető jó barátunk! Sok szenvedéseid után találj csendes pihenést sírodban a rokon porok mellett!

Árvaságra maradt családnak legyen helyetted Isten szerető édes atyja.

Béke veled! Isten veled!

Osváth Bertalan.

KÖZÉLETÜNK.

Tetemrehivas a belmissó kérdésében.

E címen, egyik egyházi lap nem régen megrázó cikket közölt. Engem nemcsak megrázott, hanem meg is döbentett. Egy ifjú élet tragikumából indul ki. Egy szép tehetség, költői lélek elzüllesztését siratja és Arany balladájának inspirációja alatt, a kiszenvedett tetemhez, melynek keblében még ott nyugszik beszúrva a része-

geskedés töre, oda hívja isten-ítéletre a „társadalmat, az államot, az egyházat, a jó barátok s tanítóinak seregét mind.“ Vádolja őket, hogy a végzetes törtézetek ezek adták kezébe.

Megvádolja az államot, bizonyítja az egyház és végre a társadalom bűnösségét is. Ellenben kihagyja a főtételben említett jó barátokat, kik közé ő maga is oda tartozott, valamint a tanítók seregét mind, a kik között ő is helyet foglalt.

Igaz, nem mondja meg, hogy a szerencsétlen milyen hivatalba lépett, „mert azt kibeszélni nem szabad.“ De hát néhány lappal hátrább olvashatja a töprengő olvasó, hogy egy „kiváló tehetségű, ragyogó nyelvű és tollú, nemesen érző szívű, nagyraihivatott“ *lelkész* volt ez, „egy rettenetes szenvedély gyászos áldozata.“

A vezércikket a belmissiónak egy — a legjobb értelemben vett — fanatikus apostola írja, a kinek e nemű tevékenységében a meggyőződés ellenállhatatlan ereje s világot boldogítani, átalakítani törekvő vágya a fanatismusig menő apostoli buzgalmában nyilvánul, s még a vele egyet nem értőknél is iránta tiszteletet parancsol. — Igazán csodálom, hogy a bűnösök megvadásában hirtelen megállott s kihagyta a szerencsétlen betegnek jó barátait, tanítóit.

Én hát, miután a Szerkesztő 12 lappal hátrább az idézett jellemzéssel a gyász rovatban a szerencsétlent, mint a lelkészi kar tagját megnevezte (ki, a mint tudom, halála előtt állásáról lemondott) oda lépek a tetemhez, melynek keblében még ott van a megnevezett rettenetes tör s felveszem a vádló elejtett fonálát s a helyett, hogy a bécsi kongresszussal terelném el a tárgyról a figyelmet, megvádolom a híres *belmissiót*, a jó barátokat s tanítóinak seregét mind.

Mert az a 34 éves korban elenyészett tehetség a budapesti theologia emlőin növekedett fel s a 80-as évek végén a belmissios tejen táplálkozott s jó barátai, tanítói szeme láttára tért a végzetes útra, s maradt meg azon.

Egyszer láttam életemben, mint hitoktatót, a kávéházban, hol a pincérek hada tekintetét leste, s a cigányprímás, úgy szólván, félálára állt előtte.

Abban az időben ült a Gamalielek lábainál, mikor a belmissios égen egymásután tűntek fel a *fehér* és *kék* (nem csillagok, kérem, hanem) *keresztek*, melyeken titokzatos fényben ragyogtak az „*en tout le monde*“ jelszavak; a mikor az ifjúság vasárnapi iskolákat vezetett, vallásos estélyeket tartott, bibliát magyarázott stb., a mikor nekünk, a népünk vallásos közönyt megtörni óhajtó, sokat tapasztalt és csalódott papoknak érezhető gúnnyal vágta szemünkbe a csaknem kizárólag pietista irányt cultiváló lap: „a belmissio a menekülés egyedüli útja. Alakítsatok fehér és kék kereszt egyleteket, vasárnapi iskolákat, konfirmáltak egyesületét, vallásos estélyeket; imádkozzatok előre meghatározott imaheteken, előre kijelölt tárgyban, olvassátok a biblia előre kijelölt részeit sőt naponként is a „Lelki harmat“ rosariuma alapján.“ Nem így mondta, de ezt sürgette. És felsugárzott a „Hajnal“, hangzott a sok szép szó, erőteljes elmélkedés, hangzik ma is a szinte erőszakossáig menő sürgetés. Ezt zengi a vezércikk, erről szól a tárca, ezek foglalták el a lap legnagyobb terét. Azok a magokban véve, derék és hasznos egyesületek, melyek a közérkölc örei, a nyomor istápjai között szorgoskodnak s a melyek jelentékeny részben a református papság jóindulatával, meleg pártfogásával találkoztak és találkoznak, itt adják világ elé a nagy igyekezetükkel szemben aránytalanul kis eredményeiket;

itt kérik és nyerik a vidéki közönség erkölcsi és még némi anyagi támogatását is. A közönség erkölcsi pártfogása ellen, tehát az apostolok aligha emelhetnének panaszt.

A mi egyháztársadalmunk — Istennek hála — hit és erkölcs tekintetében még nem oly züllött, (eltekinthetve a nagy városok elmaradhatlan salakjától) mint a művelt külföldön a nép alsóbb osztálya. Merném mondani, hogy az idegen földről beültetett növénynek még nem elég korhadt — szerencsére a mi talajunk, hogy itt megfoganhasson. Bár, megengedem, Budapesten megeredhetett s gyümölcsözhetett volna. Hanem csak volna. S itt a bökkenő. Itt vagyok bátor tetemre hívni a *tanítókat*.

Minket, falusi papokat, örökös korholás ért, hogy miért nem vallásos-estélyezünk (holott népünk gyakorolja a templomot) miért nem alkotnak a konfirmáltak Lorántfy Zs. kék-, fehér s ki tudja mi *kereszt* egyletet, szeretet- és árvaházakat (holott 2—4 gyermekből egyletet alkotni, varrni azokra, kik maguk is megteszik, *kereszt*-re feszíteni azt a jó kálvinistát, ki azt még *jelvényül* sem fogadja el, menházakat állítani fel, mikor azokra szükség nincs, holott az árva táplálót, pártfogót, nevelést talál s a szegények sem vesznek el közöttünk soha stb.) Mindig a vidék és csak a vidék. Hát ott a nagy Babylonban, hadd kérdjük meg egyszer, ott a 62,000 reformátust számláló Budapesten mi történik. Hát nem ott kellene-e felemelkedni a messze világító toronynak, mely a vidéknek mutassa az irányt? Hát ott van-e konfirmáltak egyesülete? Nagy dolog-e egy-egy (meglehetős gyéren tartott) vallásos estélyre 2—3000 halgatót összegyűjteni, s évtizedes kitartó munkásságnak valami rendkívüli eredménye-e az, ha az áldásos Lorántffy Zs. egyletnek annyi ezer, vagyonos és művelt református közül csak 400 tagja van, s úgy az, mint a „Nagy pénteki Társaság“ a vidéktől várja felvirulását?

Évtizedes belmissziózás, a budapesti egyházi sajtó megnyerése, a lelkészeket képző intézet tanári karának odaadó támogatása mellett, nem várhatta-e jogosan az annyit ösztökélt vidék, hogy Budapesten fellebban a fálya és a sokat emlegetett „Timotheusok“ kiszállanak mint egy-egy Barnabás, egy-egy Apollós, mint egy-egy csillag az új reformáció egén, egy-egy apostola a magyar prot. egyházat újra lábra állító *belmisszió*nak? Sőt várta is. Örömmel olvastuk, hogy a theologus ifjak vasárnap iskoláznak, hogy imáznak, hogy belmisszióznak.

Várjunk csak, — gondoltuk — hadd jöjjenek ki a mi Timotheusaink, majd eltanuljuk tőlök a belmissziót, ha már Szabó Aladár úr a körösi lelkész által felajánlt meghívást nem fogadta el. Megtanítanak majd a Timotheusok. Hát hiszen meg is tanítottak. Volt egyszer vagy hat ilyen a mi egyházmegyénkben. Való igaz, hogy mindig *szélllyel* jártak, *káplán*-egyletet is alakítottak, de ennek székhelye sem templom, sem parochia nem volt. Csináltak *káplán*-hangversenyt, *káplán*-bált, *káplán*-majálist etc. de hogy egy felolvasást tartottak, egy egyházi egyesületet alkottak volna, vagy hogy a fehér- akár kék-keresztnek tagja lett volna (nemhogy apostola) csak egy is, azt ellenségeik se mernék állítani.

Most meg itt van az a szerencsétlen, kit halála után ér az arcul csapó gyalázat, a ki pedig talán számon is kérhetné a maga életét?! Szigorú fegyelem, atyai felügyelet kell a pezsgő vérű ifjúságnak és ez a jól szervezett internatus mellett nem lehetetlen. Vajjon meg volt-e ez? Önként tolul előnkbe ez a kérdés. Nem szokhatják-e meg az éjjeli dőzsölést, mulatozást? Olyan-e

a felügyelet, hogy azt ki ne lehessen játszani? S ha rossz útra tért az ifjú, volt-e a cikkhezön kívül a ki megdorgálta, sőt megfenyegette és súlyosan meg is fegyelmezte volna? Lám — Molnár A. nekrológiájából (ha bár éppen nem örömmel) olvasom — addig volt a szenvedély rabja, míg sokat, mindent elnéztek neki, de mikor állásától megfosztották, észre tért.

Nincs-e fegyelmi hatósága a hitoktatóknak, nincsenek-e volt tanárai, barátjai, felebbvalói, kik az éj-éj után dorbézolót figyelmeztessék arra, hogy ez lelkesítő jellegével össze nem fér, s hivatalát kockáztatja viselkedésével? Lám a keresztyen-egylet ezeknél mit sem ér. Oda nem mennek el, kigúnyolják, lecsufolják, hanem az atyai dorgálást és fegyelmi fenytéket bizonyára nem vennék könnyedén, s talán egy élet válnék hasznossá egyházi életünk javára.

(Vége köv.)

Dunamelléki.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozások.** Boronkay Mária, Kérészy Barna tiszánánai ev. ref. lelkész neje, élete 42-ik boldog házassága 13-ik évében hosszas, súlyos betegség után május 19-én jobblétre szenderült. A megboldogult nő magas műveltségével, gyöngéd lelkületével, férjét s gyermekeit odaadó szeretetével tündökölt, mint érneivel, a kinek sírja felett a halás szeretet s a kegyetes emlékezés virágai fognak illatozni övéi lelkében. Legyen áldott emlékezete! — Kolozsváry István, a tolcsvai ev. ref. egyház sokat gyötrődött, sok nehéz megpróbáltatáson keresztülment lelkipásztora, miután már lelki világa előbb elborult volt, folyó hó 22-ikén a halálban keresett szabadulást s menekülést az élet kínzó fájdalmai elől. Legyen csendes síri nyugalma, az örök bíró kegyelme irgalmasságot cselekedjék vele!

— **Nyilatkozat.*** Nagytiszteletű Szerkesztő ur! E lapok 16-ik számában a közjátékokat főként *alak és tartalom* szempontjából tettem bírálat tárgyává. A 20-ik számban erre adott feleletek azonban ezt a szempontot megkerülve a helyett, hogy érvek ellen érvekkel állanak elő éppen a jelzett irányban, — nem kutatom mi okból — nékem úgy tetszik nemcsak személyem, hanem tanítványaim s a mi a dologban legsajnálatosabb, az állandóan legjobb hírnévnek örvendő sárospataki képezde reputációját is ki akarják kezdeni, mert Szűgyi többek közt ezt mondja: „Hodossy úr tanítványainak nagyon is méltó okuk van a keserves sirásra.“ Ivánka Z. pedig azt feszegetvén, hogy vajjon tanítom-e én a közjátékokat vagy nem, izlik-e a közjáték nekem vagy sem így nyilatkozik: „Szegény automata képezdészek, leendő orgonista kántorok! sajnállak benneteket. De sajnálom az ilyenekkel megnyomorított ev. ref. gyülekezetet is.“ Résszembről ugyanily fegyverekkel élni nem kívánok, mert az ily állítások s ezekhez hasonlóak sem a közjátékkal, mint szakkérdéssel összefüggésben nincsenek, sem az azokban érintett dolgokhoz válaszoló uraknak ilyen alakban semmi közük. Biztosíthatom úgy az illetőket, mint az olvasót arról, hogy éppen az ev. ref. egyházak nemcsak „megnyomorítás“nak nem tartják, hanem ellenkezőleg, kész örömmel alkalmazzák a sárospataki képez-

dében végzett tanítókat, kiknek zenei képzettségök s éppen az egyházi zene terén való buzgalmuk is, egy hajszálnyival sincs hátrább bármelyik felekezeti képezdénkben végzett tanítók képzettségénél s buzgalmánál. Hogy pedig éppen a jelen évben végző tanítványaim, különösen az orgonista-kántorságra is aspirálók, az orgonálásban, tehát még az interludiumok játszásában is (hiszen technica dolga!) milyen jártassággal bírnak: az az év végén megtartatni szokott osztály vizsgákon fog kitűnni. Miután e vizsgálatra az érdeklődő közönség már is meghívott, a IV. éves jelölteknek a f. é. jun. 1-én tartandó zenevizsgájára Rutkay, Ivánka és Szűgyi urakat ezenel külön is meghívom. Nagytiszteletű Szerkesztő úr alázatos szolgája Spatak, 1901. május 21. Hodossy Béla.

— **Figyelmeztetésül.** Két év előtt e helyen már fölkerült a „*Protestáns Szemle*“ szerkesztőjét, hogy intse egy kis mérsékletre a külföldi irodalom szapora ismertetőjét s ne engedje meg, hogy egy és ugyanazon munkáról két ismertetést is írjon. Elég, ha 2—3 folyóiratban kell egy-egy műről, az illető bíráló tollából, egymástól alig-alig eltérő ismertetéseket olvasnunk, — legalább egy helyen ne ismertessen egy munkát kétszer. Kérésünknek fogamatja is lett, mert e 2 év alatt újabb ilyen eset nem fordult elő; de most, a „*Protestáns Szemle*“ legújabb füzetében a külföldi ismertető megint elveti a súlykot s egy teljes lapon, vagyis 40 petitsorban Paulsen berlini tanárnak 2 oly értekezését ismerteti, melyek közül az egyik két és fél évvel ezelőtt szöszterinti fordításban jelent meg a „*Protestáns Szemle*ben“ (Római álláspont és modern philosophia, 1898. évf., 9, 10-ik szám), s a másik is terjedelméhez képest eléggé bő ismertetésben részesült ugyanott (1899. évf., 66—67. lap). Akár figyelmetlenség, akár úzérkedés ez a bíráló részéről, mindenesetre nem nagy tiszteletet mutat a „*Protestáns Szemle*“ olvasóközönsége iránt s ideje lenne, hogy egyszer vége szakadjon már. (r.)

— **A vallástanári képesítés** ügyét szerencsésen oldja meg Poroszország. Ott a középiskolai tanárjelöltek által választható 17-féle szaktárgy között ott van a keresztyén vallás és a héber is. S miután mindkinek három tárgyból kell képesíttetnie magát, éppen ez a két tárgy, harmadikul véve a görögöt, egymást a vallásoktatás céljából szerencsésen egészíti ki. Ezenfelül természetesen a jelöltnak paedagogiai képzettségéről s gyakorlati jártasságáról is csak oly módon és fokon kell tanúságot tennie, mint más szakok választóinak, így tehát az iskola és tanítás szempontjából a vallástanári oklevél náluk minden tekintetben megfelel az iskola követelményeinek s az egyenlőség szempontjainak. Miután nálunk még mindig kísért az államvallás fantómja, bizonyos nehézségekkel járna a kérdés illetén megoldása; de hogy azért lényegében valami ehhez hasonló módus vivendit — mely prot. érdekeinket se sértse — lehetne találni, erős meggyőződésünk. Érdekesnek találjuk még azt is kiemelni, hogy a jelöltet az ú. n. általános vizsgálaton saját vallásának tudományából is kikerdezik, bármily szakon legyen is. (m.)

— **Szünidei tanfolyam.** A középiskolai tanárok számára eddig rendezett szünidei tanfolyamok sikere arra készítette a közoktatásügyi minisztert, hogy a következő nagy szünidőben, július 1—23. napjain magyar művelődéstörténelmi tanfolyamot rendezzen, a mely a tudomány és a magyar közoktatás történetét, fogja felölelni. Ebben a tanfolyamban azok a középiskolai tanárok vehetnek részt, a kik a történelemből, a magyar nyelv- és irodalomból vannak képesítve. A miniszter 20 vidéki tanárnak a tanfolyamon való részvételére személyenként 100 korona segélyt nyújt. A

* E „Nyilatkozat“ közreadásába csak azért megyünk bele, mert H. B. úr a saját s a sárospataki állami tanítóképző intézet reputációját akarja megvédelmezni, a mi elől, bár ezt a védelmet nem tartjuk szükségesnek, nem kívántunk elzárkózni, éppen a nyilatkozat céljándól fogva.
Szerk.

tanfolyam vezetésével Békefi Remig dr. egyetemi tanár van megbízva. (e).

— **Torna-ünnepély és verseny.** Áldozó-csüdtörtök délutánján a főiskolai tornatérén szép ünnepély és figyelmet keltő torna-verseny folyt le az akadémiai ifjúság torna egylete által rendezve. Az érdeklődő közönség előtt évről-évre bemutatja az egylet ügyességét, erejét, a mely fokozatosan emelkedik s gyarapodik az évek során át. A változatos műsort ügyes kivitelben bemutató ifjú bajnokok merész mutatványaikkal lelkes tapsokra ragadták a nézőket s méltóknak mutatták magukat a közönség érdeklődésére s elismerésére. A minden tekintetben szépen sikerült ünnepély befejezése után az egylet tanár elnöke intézett rövid beszédet az edzett ifjúsághoz, különösen kiemelve azt a lelkiismeretes, szakértelemmel párosult buzgóságot, melyet az egylet elnöke, Imre István az egész év folyamán kifejtett. Az érdekes verseny egyes pontjainak győztesei, a kik pénz és ennél sokkal értékesebb díjakkal, női kezekkel font koszorúkkal jutalmaztattak a következő ifjak: Sulydobásban I. Kiss László jh., ki jobb és bal kézzel összesen 18 m. 11 cm.-t dobott, II. Keresztessi Lajos jh. 17 m. 05 cm.-rel. Rudugrásban I. Keresztessi Lajos jh. (290 cm.), II. Kőrössy Sámuel (270 cm.). A korlát és nyújtó egyesített versenyen I. Keresztessi Lajos jh., II. Bartha László th. és Győry György jh. Távolugrásban I. Batta Miklós th. (530 cm.), II. Kubovich Zoltán jh. (521 cm.). A futásban I. Nyiry Dániel jh., ki az ezerméteres pályát 2 percz, II. Batta Miklós, a ki 2.05 percz alatt futotta meg. Ezen kívül az ifjúság külön díjával jutalmaztattak, mint általában legügyesebb tornászok Keresztessy Lajos és Bartha László, végül csinos mutatványaiért Sípos Lajos részesült díjazásban s koszorúban. Szolgáljanak a kiosztott jutalmak és koszorúk, a közönség szíves érdeklődése az ifjúság magasba vivő szénvedelmének s tökélyre vágyó lelkének buzdításul. (i. g.)

— **Közgyűlés.** Az erdélyi egyházkerület „Egyházi értekezletének” első évi közgyűlése e hó 30—31. napjain tartatik meg Székely-Udvarhelyen. A program szerint a közgyűlés nemcsak a kerület egyházi értekezletének, hanem azoknak a vidékeknek is ünnepélyre lépzen, a melyeken az értekezlet tagjai a gyűlés színhelyére utaznak, valamint annak a városnak is, mely falai közé fogadja a gyűlésen megjelenőket. Az értekezlet tagjait a megyék alispánjai, a községek előljárói, országgyűlési képviselő, polgármester stb. üdvözlnek az egyes vasúti állomásokon. Az első napi gyűlésen az adminisztratív ügyek tárgyaltnak le, a második napi gyűlésnek tárgyait pedig egyháztársadalmi kérdések megvitatása fogja képezni. Bárha kálvinista egyházunk puritanismusával nem igen egyeznek össze az üdvözlő beszédekben s zajos ovációkban pompázó ünnepségek, az erdélyi kerület egyházi értekezletének ilyen irányú mozgalmát, mely által a nagy közönségnek s közelebből egyházunk hiveinek felhívja figyelmét az egyházi élet belső kérdéseire s érdeklődést kelt bennök azok iránt, a belmissió egyik sikerre vezető eszközének kell tekintenünk. (e).

— **A pelsőczy új iskoláról** forgalomba jött téves adatokat a következőleg javítjuk ki: 1. A helyiséget a rajta levő magtári épülettel két részben a város, mint communitás; egy részben a 119 tagból álló örökvevők társulata ajándékozta 2000 koronányi értékben. 2. A város által ajándékozott épületi fa 500, a nép munkája szintén 500 koronára tehető. 3. A hely-

beli faipar gyár 40 garádicsot ajándékozott körülbelül 800 korona értékben. 4. Kézpénzü a lelkész 100, Nagy János 20 koronát ajándékozott. A mi ezen felül van, a vizparton levő egyenlőtlen nagy terület rendezése és az új iskola épülete, berendezése kereksszám 14000 koronába került, melyet egészen az egyház közpénztára fedezett. (Sz. S.)

— **Lapunk zártakor** értesültünk, hogy a gömőri egyházmegye lelkészei által az 1900. szept. 24-én tartott lelkészi-értekezleten tett szép és nemes adomány a sárospataki főiskola számára, a mely szerint az egyházmegye minden lelkésze 10 éven át évenként 4 koronát fog fizetni a főiskola szükségére, hogy az századokon át a hamisíthatatlan protestáns szellemek hű őre maradjon: immár valóra vált. Az első alkalommal begyűlt összeget 166 koronát Csabay Pál lelkész-értekezleti elnök s egyházmegyei dékán már beküldötte. A szép adománnyal lapunk következő számában részletesen fogunk foglalkozni. (zs.)

— **Helyreigazításul.** S. Szabó Józsefnek a „Prot. Szemlé”-ben megjelenő Tompa Mihályába ismét egy hiba csúszott be. Mivel az életrajz érdekes s Tompa nekünk becses: kíváncsok, hogy minden ez életrajzba becsúszott tévedés kiigazíttassék. Ugy látom ugyanis, hogy már nem egyszerű sajtóhiba, midőn S. Szabó József úr *Toronya* helyett következetesen és több ízben *Tornyát* emlegeti. Tehát: Szemere Miklósnak nem Tornyán, de Toronyán volt azon borháza, melyet Tompa kritikai háznak keresztelt el. Ezt pedig csak azért igazítom ki, hogy az utókort megkíméljem egy nagy irodalmi pertől. Hátha elkallódnak valaha Szemere összes költeményei, a hol ő nem egyszer említi „a sátorhegyre néző kőlnáját” s a toronyai szüretéről szóló verse sem lesz meg; megmarad csak S. Szabó József úr Tompa Mihály életrajza, e följegyzés kapcsán nem fogja-e tőlünk elvitatni Toronyát, mint az már megesett a toronyai zsinat kérdésével, melyet a messze eső *Tornyán* szeretek volna látni. Ha pedig csak egyszerű sajtóhiba: úgy S. Szabó Józseffel is megesett, a mi Szemere Miklóssal, melyet ő Arany Jánosnak így ír le: „Van rám az impertinens sorsnak szörnyű gondja, Irjam én *bús*, teszi ő *hús*, irjam én *váz*, ő *máz* S ha írom *merengnek*, mit tesz helyébe: *kerengnek* S e helyett „*hol a bölcsők rengnek, hol a bölcsők lengnek*.” De ha így van is, akkor is kiigazítandó.

P. M.

— **Az abodi ev. ref. egyház s iskola javára adakoztak:** T. luczi ev. ref. hívek 248, Szuhogy ev. ref. hívei 10, Bárczay László 20, Damaki ev. ref. hívek 20, Szendrő város erkölcsi testülete 20, Szirma ev. ref. hívei 17-24, Bábonyon a lelkész s hívek 28, S.-Keresztúr ev. ref. hívei 12-52, Karád ev. ref. hívei 8, Novaj-Idrány ev. ref. hívei 5-77, Csicsér ev. ref. hívei 6, Vámosi István főgondnok Selyebről 4-94, F.-Méra ev. ref. hívei 4-40, idb. Kiss Lajos lelkész 4, Pthügy ev. ref. hívei 5, Martonyi ev. ref. hívek 4-16, Klein Lipót Abodon 2-90, Hallgató János lelkész, szikszói ref. hívek, Matusz Lajos, Bárczai ref. egyház, Tóth Bertalan s. lelkész, Tóth József Palcsó Károly lelkész. Vadas József 2—2, Vadna ev. ref. hívei 1-40, F.-dobsza ev. ref. hívei, Lovász János, Rózsa János méhészt. t., Tóth János 1—1, Demeter Bertalan h.-lelkész 1-20 koronát, Szabó József 80, Gyarmathi Ferenczné, Özv. Kálosy Sámuelné 60—60, Kovács József, özv. Pásztor Istvánné, Fazekas István, N. N., Görgy János, Kovács Ferenczné, Pethő Ferencz, Kovács Miklós, Kovács Gábor Podhorday Gyula 40—40, Szálkai Elek, Apostol Pál, Kis-Dobrony ev. ref. hívei 30—30, Kis Andrásné, Pap András, Szombathy János, Pap János, Pap Sándor, Károly Dániel,

Csorba Dánielné, Varga Dániel, Szombathy István, Feesur János, Novák József, Pál Lajosné, özv. Fodor Károlyné, Csuka Imre, Rácz Jánosné, Kovács Károly, Csutor József, Kovács Mihály, Kertész Juliánna 20—20, Kádas Józsefné 10 fillért. Az eddigi adakozás főösszege 2653 kor. 39 fil. Az abodi ev. ref. egyháztanács megbízásából *Remenyik Lajos* előkönyörgő.

Pályázat.

A tiszáninneri ev. ref. egyházkerület miskolci négyosztályú felsőbb leányiskolájának felügyelő bizottsága pályázatot hirdet két tanítónői állásra.

Az egyik *rendes kézimunka-tanítónői állás*: tehát szükséges, hogy a pályázónak *ipartanítónői oklevele* legyen. Ennek a tanítónőnek feladata a kézimunka és a szépirás tanítása mind a négy osztályban. Továbbá 10—12 növendékre való felügyelet az internátusban.

Javadalmazása egyelőre 600 korona, mely később 800 koronára emelkedhetik és teljes ellátás, külön szobával az internátusban. A megválasztandó az országos

tanítói nyugdíjintézet rendes tagja lesz és igényt tarthat ötödéves korpótlékre.

A másik is *rendes tanítónői*, illetve *nevelőnői állás*. Feladata, hogy tanítsa a II., III. és IV. osztályban a francia nyelvet elméletileg és gyakorlatilag; esetleg a tornát is mind a négy osztályban. Szükséges tehát, hogy *nevelőnői oklevele* legyen; előnyben részesülnek azok a pályázók, kik a tornatanításra is képesítve vannak. Mint bentlakó tanítónőnek gondoznia kell 12—15 bentlakó növendéket.

Fizetése egyelőre 600 korona, mely később emelkedhetik. Továbbá teljes ellátás az internátusban, külön szobával, ötödéves korpótlék és nyugdíjigény.

Feltétel, hogy mindkét tanítónő *protestáns* legyen, még pedig első sorban *református* s a német nyelvet bírja.

A folyamodványok keresztlevéllel, oklevéllel, esetleg működési bizonyítvánnyal ellátva *Kun Bertalan* ev. ref. püspökhöz Miskolcra küldendők.

Pályázati határidő 1901. június 30.

Miskolcz, 1901 május 22.

Kun Bertalan,
ev. ref. püspök.

Clayton & Shuttloworth

mezőgazdasági gépgyárosok © Budapest Václav-körút 68. sz.

által a legjutányosabb árak mellett ajánlatnak:

Locomobil és gőzesépl. p-készletek

továbbá járgány-eséplőgépek, lóhere-cséplők, tisztító-rosták, konkolyozók, kaszáló- és aratógépek, szénagyújtók, boronák.

2 1/2 egész 12 lóerőig, szalmakazalozók, konkolyozók, kaszáló- és aratógépek, szénagyújtók, boronák.

„Columbia-Drill“

legjobb sorvetőgépek, szecskavágók, répvágók, kukoriceza-morzsolók, darálók, őrő-malmok, egyetemes acél-ekék,

2- és 3-vasú ekék és minden egyéb gazdasági gépek.

Résletes árjegyzék kívá-
natra ingyen és bérmentve
küldetnek.

Lincolni törzsgyárunk a világ legnagyobb

locomobil- és cséplőgép-gyára.

Gróf Schönborn-Buchheim Ervin
beregmegyei uradalmából.

Szolyvai gyógyforrás.

Dr. Kélli, dr. Bókai, dr. Widcrhoffer tanár urak és számos orvosi tekintélyek nyilatkozatai alapján kitűnő sikerrel ajánlatik: köszvény, hólyag s vizeleti szervek bajainál; cukorbetegség, huyghomok, epekő; a torok és tüdőszervek bántalmainál, étvágytalanság és gyomormegbetegedéseknél.

Kitűnő ízű ital, igen üdítő víz.

Gyomorbajok elleni specificum

a Luhi Erzsébet gyógyforrás.

A gyomor rendetlen működésénél, gyomorsav tulságos képződésénél, gyomorégés, bőfőgés, a gyomor elnyálkásodása, a gyomor és bél krónikus hurutja alkalmával kitűnően beválik; a torok, gége és hörgők idült hurutos állapotában sikeresen alkalmaztatik.

Elsőrangú üdítő- és asztali ital.

Polenai gyógyforrás.

Elsőrendű diätetikus víz, legüditőbb asztali víz, borral vegyítve kitűnő, tejjel vegyítve a legjobb nyálkaoldó-szer.

Kapható minden fűszerkereskedésben és az uradalmi ásványvizek bérleténél

Szolyván (Beregvármegye.)

6—6

— Prospektus kíváratra ingyen és bérmentve. —

Felelős szerkesztő: **Dr. TUDÓS ISTVÁN.** Szerkesztőtársak: **ELLEND JÓZSEF** és **Dr. SZÉKELY GYÖRGY.**

Sárospatak. Nyomtatta Steinfeld Jenő az ev. ref. főiskola betűivel.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel egész évre 10
korona, félévre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrés
oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: Vidéki. „Egy nagy kérdés bolygatása a hazai politikai hírlapokban.” — Balogh Kálmán. „A magyar nyelv tanítása a népiskolában.” — Ellend József. „Utóhangok a tanuló ifjuság torna-ünnepélyéhez.” — Székely György. „Izlés és kritika.” — Rohoska József. „Erasmus és a reformáció Luther előtt.” — Dunamelléki. „Tetemrehívás a belmissió kérdésében.” — Antalffy László. „Külföld.” — Vegyes közlemények. — „Hirdetés.”

Egy nagy kérdés bolygatása a hazai politikai hírlapokban.

— Levél a szerkesztőhöz. —

A „Sárospataki Lapok”-nak lehetetlen tudomást nem vennie arról a körülményről, hogy a legközelebbi pünköshti ünnepek alkalmából akadt egy budapesti politikai napi lap, a mely a hazai felekezeti viszonyok kardinális törvényét, az 1848. XX-ik törvénycikket tette beszéd tárgyává, még pedig olyan értelemben, a mely ellen józan felfogású, elfogulatlan gondolkodású egyén széles e világon s kerek e hazában semminemű kifogást nem emelhet.

Megnevezni nem fogom s nem is akarom az illető lapot, mert igen könnyen azt mondhatnák a mai gyanúsító világban, hogy reklám a felszólalásom célja, holott pedig csupán azt a tényt óhajtom e Lapok mélyen tisztelt olvasói előtt konstatálni, hogy immár derül, a hazai tarthatatlan felekezeti viszonyok éjjeli sötétsége oszladozni kezd, mert derűnek a sötétség oszladozásnak a jele az, ha már a rettentetlen gyermek, a sajtó is merészel olyan kérdést tárgyalni, a melynek eleddig csak mi, reménynélküli protestánsok voltunk felszínén tartói s támogatói.

Saját szempontomból úgy veszem az 1848. XX-ik törvénycikknek a politikai hírlapirodalomba való bevonulását, mint oki s logikai következményét az általános politikai élet-hullámszásnak, a melynek hullámvérődései a vallásos, az egyházi és iskolai ügyeket föltétlenül érinteni tartoznak, mert az állampolgároknak vallásos, egyházi élete semmiképen sem vonúlhat ki az állami élet köréből, sőt inkább az állami életet a vallásos érzés szenteli meg.

Tovább menve, úgy is tekintem az 1848. XX-ik törvénycikk kérdésének a politikai lapok hasábjain való helyfoglalását, mint bizonyos tekintetben a magyar állampolgárok vallásos érzéseinek tiszteletben tartását, a melyre a műveltség, a felvilágosodás, a folyton-folyvást való előhaladás folytán okvetlenül el kellett jutnia a mi magyar nemzetünknek is, dacára annak a sokszor hangoztatott érvnek, hogy a magyar faj vallásos tekintetben konzervatív, holott pedig a tény az, hogy a magyar nép józan is, türelmes is, szabadelvű is, a mely alapján véve épen az ultramontanizmussal semmi

módon sem rokonszenvez, csak a húrnak a végsőig feszítésekor vesztí el a fejét, a mikor a fanatizmus olaját önti a reakció a lelkek tüzére.

Aztán úgy is veszem a legnagyobb egyházpolitikai kérdésnek a politikai hírlapirodalomban való tárgyalását, mint a vallásos érzés mellett annak is elismerését, hogy immár megérett a magyar társadalom arra, hogy polgárai egyenlő teherviselés mellett teljesítsék állami, egyházi és családi kötelességeiket, mert úgy gondolom, hogy bár e ponton csaknem a legmagasabb politikai légkörbe jut az ember, mégis e ponton is az erkölcsi érzés az irány adó, a mely soha semmi körülmények között sem engedheti meg azt, hogy vallásos felfogásaért bárki is háttérbe szorúljon, rövidséget szenvedjen vagy kár és romlás legyen az osztályrésze.

A keresztyéniséget általában s a nem keresztyéniséget szokták egymással szembeállítani ez utóbbi mozzanat felvetésével főleg azok, a kik a keresztyéniséget kizárólagosságnak veszik, holott pedig a vallásos érzés nemességében, tisztaságában maga az az abszolút-ság tündöklök teljes universalitásával, a mely az istenség tulajdona. Sőt a keresztyéniséget aztán épen ezen a ponton egyesegyedül a római katolicizmusra értelmezik igen sokan, a mely teljesen absorbeálja a keresztyén jellemvonásokat s minden állami, egyházi és családi kötelesség-teljesítést csak annyiban fogad el erkölcsi tartalmúnak, a mennyiben római katolikus jellemű, — ezért van az, hogy a tisztán állami intézményeket, pedig azok is erkölcsi célzatúak, annál az egyszerű oknál fogva, hogy erkölcsi lényre tartozók, erkölcsi lények által létesítettek stb. stb. egyenesen olyanoknak tünteti fel, mint erkölcssteleneket, a mire nem kell nyilvánvalóbb bizonyosság annál, hogy a polgári házasság-kötés folytán létesülő házasságot concubinitusságnak nyilvánítja s hogy a protestáns házasságokról sem volt a róm. kath. egyház jobb felfogással, arról nem kell szólnom.

Ilyen körülmények között szinte úgy veszem az 1848. XX. t.-c.-nek most már a felszínén tartását, mint a melylyel a polgári jogegyenlőség kérdését fogjuk az egyházi s iskolai ügyek révén elintézni, dűlőre juttatni. S mi protestánsok kétségbevonhatlanul az illető Lapnak hírlapírói gárdáját csak üdvözölni tartozunk, hogy a legnagyobb egyházpolitikai kérdést volt bátorsága felvetni, nemcsak, hanem egyúttal a kérdés lényegére

nézve is olyan álláspontot foglalni el, a mely a felekezeti helyzetnek tisztázását eredményezheti, mert tagadhatlan tény, hogy az egyházi adónak elviselhetlen volt a protestánsok körében: s az egyházi adónak csaknem ismeretlen volt a róm. katolikusoknál: olyan ellentét, a melyek eltüntetése magának az államnak becsületbeli s így egyenesen erkölcsi kötelessége!

Tisztelt szerkesztő Úr! E sorok célja nem más, mint tudomásul adni a t. olvasóknak, hogy virrad! Püünkösti emlékek ez is több a semminél! Vidéki.

ISKOLAI ÜGY.

A magyar nyelv tanítása a népiskolában.

(Folytatás.)

2-szor. *Mi lehet, és minek kell lenni a népiskolai nyelvtanítás anyagának?*

A népiskola célját illetőleg még ma napság is igen eltérők a vélemények. Sokan vannak, a kik a népiskolákban nem látnak mást, mint a középiskolák előkészítő iskoláit. A kis nebulókban matematikusokat, nyelvészeket, természettudósokat, történeszeket keresnek; mások nemzet-gazdászokat, mű-kertészeket, csillagászokat vélnek feltalálni a 6—12 éves gyermekben, s ha nem találják, kész az elitelő nyilatkozat: a népiskolák nem állanak hivatásuk magaslatán! Nem tagadható ugyan, hogy e tárgyak mindegyikét szükséges, sőt kell a népiskolában tanítani, mint a melyek az általános emberi képzéshez elengedhetlenül szükségesek; sőt az is kívánatos, hogy a helyi körülmények figyelembe vételével egyik-másik tárgy bővebben tárgyalassék mint talán egy harmadik, de azt erősen hangsúlyozzuk, hogy a tanításnak mindig a gyakorlati életre képzőnek kell lenni, s nem elmélettel, s tudomány-rendszerrel kell foglalkoznia; mert a népiskola nem szak-iskola, mely egy specialis pályára készít elő növendékeit, hanem egy általánosan képző tanintézet, melyben a különböző rendű és rangú családok gyermekeinek egyféle táplálékot kell nyújtani, mely táplálékra egyformán szüksége van úgy az egyszerű földmívelőnek, mint az iparosnak, kereskedőnek, stb., mely táplálékból a magyar nemzeti műveltséget előmozdító tiszta, hamisítatlan vér támadjon, a mely egyúttal az élet szövevényes útjain is biztos támpontul szolgáljon.

A népiskolának ezen általánosan képző volta mutatja meg azt is, hogy az egyes tárgyakból mit és mily mértékben tanítsunk, vagyis ez jelöli ki, mi és mily terjedelmű legyen a tananyag. Így ismerve a népiskola feladatát, s szorosan tárgyunknál maradva, a magyar nyelvnek a népiskolában elérendő célját, minden megerőltetés nélkül világosan állhat előttünk, hogy ez iskolában nem a nyelv rendszeréről kell tanítanunk, hanem sokkal inkább gondot kell fordítanunk, a lépten-nyomon előforduló nyelvtörvények szó- és írásbeli gyakorlati alkalmazására, s a fogalmazásra.

Láttuk, a történeti visszapillantás keretében, hogy a nyelvtanítás anyaga, a különböző fejlődési fokokon nagyon is eltérő volt. Több évtizeden keresztül gyártott mondatok képezték úgy a megértetés mint a begyakorlás anyagát, mely azonban sivár volta miatt pozitív eredményre nem vezetett. Majd olvasmányi darabok kezelése közben igyekeztek a szabályt megértetni, melyet ismét gyártott mondatokon gyakoroltak be; de az eredmény ekkor sem volt kielégítő. Ma már

példabeszédeket, közmondásokat, szállóigéket használnak az eredményre számítók a nyelvtörvény kifejtésére, melyekben mint Dezső Lajos, a negyedik osztály számára szerkesztett Olvasó könyv-ének előszavában idézetesen mondja: „A tartalom mellett a külső alak is oly tisztult, mint a tűzben próbált arany, melyből minden salak kiégett” melyek nem üres szövegekkel, köznap beszéddel tartják a gyermeket mint a gyártott mondatok hanem: „a nemzeti szellem édes tejével” erősítik annak lelkét! Begyakorlásul az olvasó könyv alkalmas darabjai szolgálnak.

Túlerőltetésnek, hiú divatnak kell tekinteni azt a sokak által támogatott irányt, mely a népiskolába mindenáron be akarja vinni a magyar nyelv úgynevezett „vívmányait,” melyek az ige-ragozás és határozók tanával oly mértékben emelnék a gyakorlatiasságból a tudományos rendszerbe a nyelvtanítást, hogy lehetetlenség volna bárminemű eredményt is felmutatni. A mit tanult, okos emberek sem képesek, saját vallomásuk szerint megérteni, hogy miképpen érthető meg 8—10—12 éves gyerekekkel, fel nem fogható! Egy tudományos, szak-iskolában talán helyen való, de a népiskolába bevinni, igazán céltévesztett dolog. Igen, pedagógiai kíváncsi, hogy a tanításnak korszerűnek is kell lenni. Megkívánja ezt a természetszerű fejlődés. Az uralkodó eszmék elől teljesen elzárkózni, nem tanácsos, de nagyon helyesen mondja Dezső Lajos: — „hol azonban a divat, a korszerű, a természetszerűséggel összeütközik, ott annak enged, emennek a javára. (Oktatástan).

Hogy mit és mennyit tanítsunk a népiskolában a magyar nyelvtanból, az az eddig elmondottakból is nyilvánvaló, épen azért nem tartom szükségesnek a részletes felsorolást; hivatkozom az egyházkerületi „Tanterv”-re, melyben széles pedagógiai ismerettel, és körültekintéssel összeállítva olvashatja az ügy iránt érdeklődő.

3. *Miképpen tanítsuk a magyar nyelvet a népiskolában.*

Bármily gondosan legyen is az anyag megválasztva, az csak a keret, a határvonal, melyen belül a nyers anyag feldolgozásra vár. „Sok út vezet Rómába!” Hogy melyiket válasszuk a sok közül, azt a népiskola sajátos volta s növendékeinek egyedisége határozza meg. Ismereteink nagyobb részét érzékelés szemléltetés által szerezzük. Ez utat kell választanunk a nyelvtan tanításában is. A nyelvtant a legújabb időkig, azt lehet mondani, a szabály betanulásával s annak életnélküli elhadarásával bevégeztnek tekintettük. Ahol a szabály megértetéshez helyes utat kerestek, sőt helyesebb módot alkalmaztak is, a végére megint ott is a nyelvtörvények reprodukálásában tükröződött vissza. Ennek oka nem lehetett más, mint az, hogy külön e célra készített kézi könyvet adtak a gyermek kezébe, mely mondva-csinált példák és szabályokból állott, s elszigetelve tanították a nyelvtanítás többi ágaitól; szóval a nyelvtanulásból is egy „tant” formáltak, úgy mint a beszéd- és értelem-gyakorlatokból. Elfelejték, hogy a nyelvtanítás az összes tárgyakkal, de különösen annak feltétlen rokon tárgyaival karöltve tanítva vezet eredményre. S ma, midőn nem csak a dolog érdemére vonatkozó tévedéseket, hanem a célhoz vezető utat és módokat megtalálták a hivatottak, csudálkozva tapasztaljuk, hogy nem hajlandók az emberek a téves útról az egyenes, sima útra térni. Ime a rossz szokás is természetté vált.

Hogy a régi rendszer hova vitte magokat az oktatókat, egy velem megtörtént esetet bátorodom el-

mondani. X-i tanító koromban bejön hozzám egy tekintélyes ügyvéd ember s kér, hogy fiát, ki a francia és magyar nyelvből elégtelen osztályzatot kapott s holnapután javítóra kell mennie, készítsen elő a vizsgára. Megvallom, nagyot néztem s önkéntelenül a Lipótmező jutott eszembe. De az ügyvéd nyomon beszélt, s meg kellett győződnöm, hogy gondolataim nem a helyes irányban kalandoztak. Ezt látva kijelentettem előtte, hogy kivánságát nem teljesíthetem; először: mert én magam sem birom a francia nyelvet, másodszor: mert holnaputánig lehetetlen magából a magyar nyelvből is annyi ismeretet szép reményű fiával felszívni, melylyel elégtelen osztályzatát kijavíthassa. Végre miután nem vállaltam felelősséget ily föltételek mellett magamra, arra kért, egyetlen összetett mondatra tanítsam meg a könyvből elemezni. Megtettem. A fiú harmadnapra kijavította elégtelen osztályzatát azzal az egy gépiesen bevágott mondattal. Pedig mondhatom, ha egy más mondatból kérdezik a legelemibb részt, semmit nem tud.

Hogy miképen történik a nyelvtannak, az olvasókönyvvel és fogalmazással egybekapcsolása, a következőkben igyekezem röviden és vázlatosan elmondani. A gyermek 6 éves korában jó az iskolába. Beszélni már tud, képzeletileg meglehetősen számmal vannak; de azok rendezetlenek s gyakran megesik, hogy nem tudja formába önteni. Az iskola feladata, hogy e rendezetlenséget tisztázza, rendbe hozza, sőt újabb ismeretekkel gyarapítsa a már meglevőket. E rendezésnek első útja, módja a szoktatás, mely arra törekszik, hogy a gyermek tisztán, logikusan, helyes magyarsággal, lehetőleg rövid mondatokban beszéljen. Ezen szoktatási gyakorlatokkal kapcsolatban megkezdjük az írásvás tanítását is; ennek keretében, az előgyakorlatok tanításánál felmutatunk egy tárgyat, azt röviden szemléltetjük, nevét és tulajdonságait rövid, világos mondatokba foglaljuk; vagy elbeszélünk egy rövid mesét, történetkét, melyből a tanulságot szintén rövid mondatokba foglaltatjuk. A mondatokat szavakra, a szavakat szótagokra, majd ezeket hangokra bontjuk. A betűk ismerete után szokat, mondatokat másoltatunk, melyekbe szemlélet, megfigyelés által szó-alakokat vésünk a gyermek emlékezetébe. Figyelmeztetjük őket a pontra, vesszőre, kérdő és felkiáltó jelre s azokat az olvasásban is érvényesítjük. Az összefüggő olvasásnál elbeszéltetjük a tárgyalt mesét, történetkét, verseket tanítunk be neki stb. Vajon kicsoda nem látja itt a magyar nyelv, helyes-írás, fogalmazás csiráit? Ime, mindjárt itt az első fokon karöltve jár az írás, olvasás, nyelvtan, helyesírás, fogalmazás nélkül, hogy szembeötlőleg külön czélt szolgálnának.

(Folyt. köv.)

Balogh Kálmán.

Utóhangok

a tanuló ifjúság torna-ünnepélyéhez.

A pünkössti ünnepek alatt Budapesten megtartott ifjúsági tornaverseny, mely erre a két napra frissességet és üdéséget, színt és eleveniséget vitt a főváros életébe, a rendezés minden fogyatékosága s az ifjúság türelmét és erejét kimerítő intézkedései mellett is, fényesebben sikerült, mint azt előre csak remélni is mertük volna. Szemeink jól eső örömmel gyönyörködtek a versenyző ifjaknak nagy ügyességén, eleven mozgékonyaságán s teljes szabadsággal végzett gyakorlatain. Lelkünk édes érzésekkel telt meg látásán

annak a nagy és hatalmas erőnek, mely ott duzzadozott az edzett karokon s a mely a lábak dobhantásai alatt meg-megreszkettette a küzdő teret is. És mindezek látása és szemlélése alatt hitünk s reménységünk egy szebb jövő után megújult és megsokszorozódott.

Mindnyájan: versenyzők és vezetők, ítélkezők és gyönyörködők ünnepi hangulattal vettük körül a versenyekre felvonult ifjúságot. Csak egyedül a főváros, a melynek gyönyörűségére rendeztük volna ezt a fényes olimpiai játékot, maradt meg az ő közönységeben. A rendezőség megtett ugyan minden lehetőt, hogy a versenyekre induló ifjúság ő hozzá és a fővároshoz is méltóan fogadtassék, hogy legalább a felvonulás irányában fekvő utcák épületein lengjenek az ünnepet jelző lobogók, de hát a főváros ezek után is a nemzet ifjúságának, a nemzet virágos kertjének pompázása ideje alatt is közetkezetes maradt ő magához. Közönyös, lelkesedés és lélek nélkül való maradt egészen a végeletekig!

*

A verseny második napján fáradtnak, kimerültnek s szintúgy kedvetlennek látszott az ifjúság. A rendgyakorlatok szabatoságából hiányzott valami: az erő; a mozdulatok már nem voltak időhöz kötöttek, késedelmesség és némi lassúság a fogások keresztülvitelében s a játékokban bizonyos kedvtelenség jellemezte a második napi versenyt. A biztatgatás s a főhercegi vendégek megjelenése sem igen villanyozta fel az ifjúságot.

A rendezőség felelősségére és terhére esnek mindezek a hiányok. Az oda utazás fáradságát könnyen kipihente ugyan az ifjúság, de az első ünnep délelőttjén megtartott próbák alatt meglankadt. Így aztán legalább is céltalanság volt már d. u. 1 órára a szűk, a naptól forrón izzó, kisterületű Hunyadi-térre zsúfolni össze a négyezernyi tömeget, hogy aztán egy óra hosszáig tartó állás, nyugtalankodás és izzadás után — a budapesti közönség pünkössti mulattatására, a mely, úgy láttuk, csak látványosságot keresett — az Andrassy-úton át vonuljon egy órai gyaloglás után tikkadtan, a versenyterre. És ezt a fárasztó és kínzó felvonultatást megismételtették a második napon is.

Ennek a meggyötörtetésnek voltak aztán következményei a második napi szabálytalanságok. Innen volt, hogy a mentőknek nem egyszer kellett az ifjak segélyére sietniök.

Nemzetünk tanuló ifjúságát ilyen módon, a katonaság fáradságait is elérő gyöttrődéseknek tenni ki s e mellett még a verseny előtt, a nagy város közönségének ünnepi mulattatására használni fel, méltatlanság és igazságtalanság is.

*

A verseny-pályát a budapesti sport-egyletek díjtalanul adták át az ünnepély céljaira. A rendezőség azonban bérbe adta az ünnepélyt az arra vállalkozónak. Ez aztán azt a közönséget, a melyben igen sok versenyző ifjú szüleje is volt, csak pénzért váltott s az árfolyam esélyeinek alá vetett jeggyel bocsátotta ifjaink mutatványainak látásához. — A legszebb célokat is meglepi már az üzérkedés szelleme.

A számító élelmességnek sem köznapi neme nyilatkozott meg abban, hogy egyik másik ifjú, a hosszú rendezkedés és felvonulás fáradságait elkerülendő, kocsin, vagy villamoson jött a verseny tere. Pedig hát csak az egyenlő feltételek és esélyek mellett kivívott győzelemnek lehet meg a maga igazi öröme.

*

Mindeme megjegyzések és hiányok azonban legkevésbé sem kissebbítik meg a torna-ünnepély érde-

*

mét, jelentőségét és fényét. Inkább csak jóakarátú s ha annak idejében, egy következő ünnepély rendezésekor tekintetbe vétetnek, czélra vezető figyelmeztetések lehetnek.

Nagy lelki örömmel s jól eső meglepéssel voltunk mindvégig tanúi az ifjúság testi erejének, rugékonyságának, ügyességének s az utóbbi versenyek óta e téren tett haladásának.

Ellend József.

TÁRCA.

Izlés és kritika.

Nem egyszer megesis, hogy kritikusok, — talán, mert kifogytak már ítéletük bizonyítgatásában az érvekből, vagy azért, hogy felmentsék magukat a bővebb fejtegetés kötelezettsége alól — hivatkoznak az ő egyéni ízlésükre, mint legfelsőbb fórumra. Amde akadnak aztán viszont olyanok, a kik az egyéni ízlést — mivel az nagyon is különböző lehet az embereknél — nem igen hajlandók respektálni, nem igen sorolják azt a bírálat objectív elvei közé, sőt tulságba menve azt kívánják, hogy tisztán az ész segítségével dolgozzék a kritikus s tagadja meg egészen a maga egyéni ízlését, azt a hatást, melyet a mű az ő egyéni ízlésére, lelkületére gyakorolt s amely hatásnak eredményéül fakadt lelkében az az érzés, a melyet az aesthetikai tetszés, vagy gyönyör érzésének szoktak nevezni. Sem az egyik félnek, sem a másinak nincs egészen igaza s bizony lépten-nyomon tapasztaljuk a mi irodalmunkban is, hogy igen sokan nincsenek egészen tisztában az ízlés fogalmával, az erről való fogalmuk vagy nagyon homályos, zavaros, vagy legalább is egyoldalú. Azért nem lesz talán felesleges, ha e két egymással összefüggő fogalomnak, az ízlés és kritika fogalmainak tisztázásához, megvilágításához néhány történelmi adalékkal és észrevétellel járulunk.

Az ízlés fogalmát, mely tulajdonképpen az aesthetikának és kritikának egyik sarktétele, a mi irodalmunkban is igen szépen fejtegette Greguss Ágost. Ő elméleti felfogásához hiven, mely az aesthetikát az ethika egyik ágának, az aesthetikai fogalmakat átvitt ethikai fogalmaknak tekintette, az ízlést ép olyan érzésnek, érzéknek tekintette a művészet jelenségeivel szemben, mint a milyen a logikai érzék az igazság nyilvánulásával, a lelkiismeret az erkölcsi cselekedetekkel szemben. Vagyis a mint lelkiismeretünk megszűja nekünk, melyik a helyes, vagy helytelen cselekvésmód, a mint igazság iránt való érzékünkkel fogva megtudjuk különböztetni az igazságot a tévedéstől, épúgy ízlésünkkel fogva is különbséget tudunk tenni a szép és rút között. Gregussunk moralizáló aesthetikai rendszerének gyökérszála Herbarton át egész a XVIII. századi angol aesthetikáig nyúlnak vissza Shaftesbury- és Hutchesonig, ennek »Inquiry of the origin of our ideas of beauty and virtue London 1720.« (A szép és az erény eszméinek keletkezésére vonatkozó vizsgálódás; németül is 1762-ben Mainzban) című művéig, azért érdekes lesz Hutcheson nézetével némileg megismernünk.

Shaftesbury és Hutcheson az ízlésre vonatkozó felfogásukban is közvetlen elődjükkel, Lockeal szállnak síkra, a ki határozottan tagadott mindennemű velünk születettséget, az eszméket épúgy, mint a természeti hajlamok és tehetségeket. Ők nem állítják vele szemben azt, hogy eszmék, gondolatok készen születnének velünk, de igenis bizonyos hajlamok, tehetségek

a jó, a szép, az igaz irányában, mert csak ezek alapján fejlődhetnek ki amaz eszmék, hozhatnak gyümölcsöt a művészetek, a társadalom és a tudomány terén. Mióta Locke a nevelés befolyására figyelmeztetett, az emberek mindent a nevelésre és szokásra igyekeztek visszavinni s ez által magyarázni. Hutcheson Locke követőinek ezen túlzása ellen fordul. Ő az embert akarja megismerni, a milyen az természeténél fogva s a szépnak érzését, az ízlést az ember természetének lényeges tulajdonságául fogja fel. (V. ö. Stein: Die Entstehung der neueren Aesthetik. 188. lap.)

Hutcheson, mikor az ízlésről való fogalmát meg akarja alapítani, tényleg magából az ízből, az ízlésnek és szaglásnak alacsonyabb érzékeiből indul ki, a mely érzékeknek illetettségait kellemeseknek szoktuk nevezni. Az embernek veleszületett természetét nem lehet megváltoztatni, nem lehet vele elhitetni, hogy a mi keserű, az édes, a mi fekete, az fehér. Míg pld. a halálfélelem az embert arra indíthatja, hogy egy keserű orvosságot vegyen be, nem kényszerítheti arra, hogy a keserű italt édesnek találja. Ép ily önkénytelen a szépnak gyönyöre is, sőt az erkölcsi cselekedetekben való gyönyör is. »Az emberek szépségi érzése és a cselekvéseknek morális alapelvei nem egészen az oktatásnak és nevelésnek tulajdonítandók, miután ép oly könnyen felfoghatjuk, hogy egy jellem, vagy gondolkozásmód mihelyt észrevétetik — a természettől a gyönyör szükségyszerű okául, vagy a tetszés tárgyául rendeltetik, mint egy szag, vagy egy hang; habár ezek szemléltünknek előbb kiálkoznak, mint az előbbie.« »Szokás, nevelés, vagy példák sohasem kelhetnek bennünk érzéseket, melyek különböznek azoktól, melyeket az érzékek segítségével szereztünk.« Ime két, Rousseura emlékeztető gondolat válik ki eme fejtegetésekből: a szépnak, jónak magvait a természet hinti el lelkünkben s a nevelés kinél-kinél csakis ezen természeti hajlamoknak, képességeknek kifejlesztésére irányulhat.

A mint a szokás, nevelés és semmiféle hatalom nem másíthatja, változtathatja meg természetes érzésünket, köztük a szép és rút érzését, épúgy nem változtathatja azt meg a haszonra való gondolás sem. »Semmiféle szándék a mi részünkről, valamely előnynek, vagy hátránnak előrelátása sem képes egy tárgynak a szépségén, vagy rútságán változtatni. Mert miként az alsóbb érzéknél sem valamely haszonnak, vagy kárnak előrelátása tesz valamely tárgyat kellemessé, vagy kellemetlenné, ép oly kevéssé képes a legnagyobb fenyegető rossz bennünket arra bírni, hogy egy rút tárgyat helyeseljünk, vagy egy szépet ne helyeseljünk.«

Hutcheson a szépnak és ízlésnek ezen függetlenségében annyira megy, hogy bár ő egyébként és másutt a szépnak magasabb fajait elválaszthatatlannak tartja az erkölcsi tartalomtól, műve egy helyén mégis következőleg nyilatkozik: »A mi nekünk valamely arc alkatában tetszik, ezek az erkölcsi képességeknek jelei. De ha a hosszas tapasztalás teljesen meggyőzne is bennünket egy személynek legjobb erkölcsi képességeiről, a kinek arcalkatát mi rútnek tartjuk, úgy ez mégsem akadályozna bennünket, hogy annak alakja közvetlen visszatetszést ne keltsen, vagy hogy más alakok ne tessenek jobban.«

Azonban azt tapasztaljuk, hogy ha az emberek ízlésükre nézve sok tekintetben megegyeznek, ép annyi tekintetben különbözhetnek is. Hutcheson is érzi, hogy ha az ízlést, az aesthetikait és moralist egyaránt a természetből keletkezettnek fogjuk fel, ebből az következéské, hogy ízlésükre nézve az embereknek egyenlőknek kellene lenniök. Honnan az ízlés különfélesége? Hut-

chesonnak erre könnyű volna felelni azzal, hogy a természet nem egyformán osztja ki az ízlésbeli adományokat az emberek között, azután a nevelés, a tanulás, a tapasztalat és körülmények is befolyással lehetnek az ízlés kifejlődésére, de ő ezen közelfekvő magyarázatot mellőzi és más megoldási módot keres. Az ízlésnek különféleségét két okra vezeti vissza. Az egyik az, hogy a tárgyakhoz — bár a fennebbiek szerint nem kellene — mégis különféle képzetek, érzések csatlakozhatnak associatio útján, a melyek lerontják az illető tárgy szépségi hatását és a melyek kívül esnek a szép körén. Például egy gazdag színváltozatú, vagy szép színű gomba, kigyó, rovar némely embernél utálatot gerjeszt, mivel ahoz a mérgeességnek, veszedelemnek képzei kapcsolódnak. Ugyanazt mondja itt Hutcheson, a mit később Fechner fejtett ki bővebben.

(Folyt. köv.)

Székely György.

Erasmus és a reformáció Luther előtt.

(Folytatás és vége.)

Jelen értekezés Erasmust a protestantizmust legközelebből érdeklő munkakörében, az előreformációban igyekezett bemutatni, a melynek végső határa a nagy reformátornak, Luthernek a föllépte. Ezen az idői határon túl már úgyszólván semmi nagyobb reformatori jelentősége nincs; marad azonban mindvégig a minden oldalról tisztelt tudós, a tudománynak s a humanizmusnak királya, a ki, ha az egyházi reformok útján nem halad is együtt a wittenbergi vagy a zürichi reformációval, — a mint azt az európai közvélemény tőle várta volna — mindazáltal a tudományok szabad szellemű művelésével továbbra is vezéregyénisége marad a művelődésnek, előhaladásnak. A gyöngye testalkatu, szalonias külsejű öreg úr, finom metszésű hegyes orrával, keskeny ajkú, szorosan zárt szájjal, félig hunyt mosolygós szemével, a mint a híres *Holbein metszeteiben* reánk maradt — bázeli, majd freiburgi visszavonultságában is központja maradt a tudós világnak, a kihez seregestől zarándokolnak a tudomány munkásai, írók, művészek, tanítók, tanulók egyaránt. És ebben az ő maga által teremtett körben jól érzi magát. Itt vigasztalást lel minden fájdalmára, gyógyulást talál minden sebére. A tudomány az ő életeleme, a melyben „van, él és mozog.” A mint a későbbi időben Zinzendorf elmondta magáról azt, hogy neki csak egy szenvedélye van és ez a Krisztus, úgy egy kis változtatással Erasmusról is elmondhatjuk, hogy csak egy szenvedélye volt s ez a tudomány, az újra éledt tudomány. Valami bámulatra méltó szorgalom az, a mit ez a beteges szervezetű ember kifejt. Van neki ideje mindenre. Fogadja a tömegesen hozzátóduló látogatókat, velök tárgyal, értekezik, tervel; rendkívül széles kiterjedésű levelezést folytat s minden hozzáforduló számára van felelete; e mellett egymás után hagyják el munkái a sajtót s Frobennek alig van már betű a nyomdájában, hogy lépést tartson vele. Hát még ha azt vesszük tekintetbe, hogy mennyi, minden oldalról jövő zaklatást kellett kiállania! Az ellenei részéről meg-megújuló támadások, az anyagi gondok, lelki nyugtalanság, testi betegség, általában folytonos izgatottság között oly rendkívüli szellemi munkásságot végezni — valóban bámulatra méltó. És ez így tartott az ő egész hosszú életén keresztül mind haláláig, a mely 1536. július 11-én, épen a Frobenhez való utazása alatt következett be. Erasmus általános felfogás szerint a reformációnak nem rokonszenves alakja. Annyira reátapadt a kétszínűség s jellemgyöngöség vádjá, hogy abból kitisztázni magában

véve nagy feladat volna. Pedig az a felfogás inkább hagyományos, mint jogosult s eredetét a Luther-párt elfogultságában találja, a mely hatalmas vezérét olykor bálványként tisztelte s minden ellene emelkedett hangot szentségtörésnek tartott. Az a hagyományos felfogás, — a melyet a protestáns generációk úgyszólván egymástól örökölték — az Erasmus életében legkiemelkedőbb mozzanatnak látja a Lutherrel folytatott irodalmi polemikáját s még ma is abban a sarokban véli látni a nagy humanista reformátort, a melybe őt Luther Márton beszorította. Ha hősrünk életében kiemelkedő pontot akarunk keresni, úgy menjünk vissza pár évvel s alighanem ott fogjuk azt megtalálni abban a csendes szobában, azon a foliánsokkal megrakott íróasztalon, a melyen ép' az utolsó korrektúra-jegyet teszi rá az új testamentom javított szövegének utolsó lapjára. Igen! Erasmusé a csendes és békés irodalmi munkásság s ebben a munkásságban kell őt szemügyre vennünk és megbírálnunk. Azok a klasszikusok, a melyeket ő új életre keltett, nem voltak hálátlanok vele szemben: belelehelték szép lelküket s áthatották egész valóját; az így megtestesült klasszicizmus aztán mindig visszaborzadt ama nyers és legtöbbször meddő disputációktól. Ama Lutherrel folytatott disputációjába meg valósággal belekényszerítették; így hát, ha tárgyilagosak vagyunk, *sehogy sem szabad Erasmusra épen egy kényszermunkájából következtetést vonnunk*. Ott, a hol szabadon szárnyalhatott nagy lelke; abban az időben, a midőn gyönyörrel szemlélte eszméinek hódítását s még nem kellett remegnie a kitört vihar rémeitől, ott a legnagyobb az ő alakja, akkor a legragyogóbb az ő vonzó egyénisége: *az előreformációban*. Ott vizsgálja meg őt minden elfogulatlan bíráló, úgy mindenestre kedvezőbb színben fogja maga előtt látni, mint a milyenben az a hagyományos kritika feltűnteti.

Sok, nagy gyöngéi voltak, — az igaz; de hát melyik földi ember ment a gyöngeségektől, gyarlóságoktól? Egyik sem! A nagyoknak meg épen árnyékaik is nagyobbaknak látszanak. Felelevenítsük-e emlékezetünkben ennek bizonyására a Luther és Kálvin óriás-alakjainak árnyoldalait? Ne tegyük, csak arra vigyázzunk, hogy az ő dicsőségek fényétől ne engedjük szemeinket annyira elkápráztatni, hogy másfelé tisztán látni ne tudjunk. Adjuk meg Erasmusnak is azt, a mit ő nagyon megérdemel: a protestáns utókor tiszteletét és elismerését.

Rohoska József.

KÖZÉLETÜNK.

Tetemrehívás a belmissó kérdésében.

(Folytatás és vége.)

Hát, én kimerem mondani, hogy ezek a tények, s az, hogy a belmissió apostolainak keze alól kikerült újabb nemzedék, onnan magával nem csak lelkesedést nem hoz ki, hanem annyit sem tud e kérdéshez, mint az ócsárlott falusi pap — mivel ez legalább elolvassa a róla irt ugyanam sok és bő magasztalást, búzdítást — nem jelent egyebet, mint a belmissiózás pietizmussal kevert s formalizmusban felolvadt s így vagy szektáskodásra vagy képmutató, külső kegyeskedésre vezető tanának a bukását itt a magyar földön, nálunk magyar reformátusoknál.

Nincs arra nálunk semmi szükség. Az egyletek ott maradnak épen hatástalanok, hol legnagyobb szükség volna rájuk, az egyeseknél, kikre hatáskörük csak

az illető akaratával terjeszthető ki. Budapesten jó, s áldásos hatása lehet, ha intensívebb lesz a működés, ha Szabó A. magához hasonló lelkes apostolokat kaphatna bőven. De még ott sem fogadom el egyetemes orvosszerűl. A belmisszió szerepe nem lehet több, mint a mentőké. Felveszi s rendes orvos kezéhez, kórházba, vagy itt a lelkészhez, a templomba, az egyházba vezeti a szerencsétlent. Ezt egyet nélkül is lehet tenni s megtették buzgó ősapáink is.

Allítsuk csak vissza a régi magyar kálvinizmus tiszta kegyességét, jámbor erkölcsiségét, változtassuk meg csak az idők szellemét, de nem kegyes sóhajtsókkal, hanem puritán kálvinista szigorúsággal, jó példával és cselekedetekkel, majd meglátjuk, mint olvad fel egyszerre a közöny jege.

De ha a részeges theológust csak szőrmentén figyelmeztetjük a helyett, hogy atyai fegyelmet gyakorolnánk felette; ha a helyett, hogy egy nagy szemöldökű vaskalapos atya mellé rendelnők, s figyelmeztetnők, hogy hibás magaviseletével állását kockáztatja, ha mondom, e helyett, egy falusi pap álmai közé tartozó zsiros fizetéssel oda dobjuk a nagyvárosi élet élvezet forgatagába, hol tetteiért kérdőre nem vonjuk s elzúllik teljesen: akkor legalább ne terítsük ki holttestét a „hús palotán” s hagyjuk a sebben a gyilkos tört, hogy vádoló vér ne buggyanjon ki belőle.

Ha elnézzük, hogy papjaink leányaikat apáczákkal, apácza erkölcsökben neveltetik; vagy azt, hogy kántor-tanítóinknak róm. kath. feleségeik s leányaik legyenek, s tiszta református község verejtékkel emelt egyházi épületében megjelenjék a kereszt (ez már *fekete*) s felhangozhassák a „circum dederunt me”; ha nincs annyi bátorságunk, hogy a templom hanyagolást a presbyter részéről — itt és Budapesten — kanoni vétségnek deklaráljuk s fegyelmileg büntessük; ha még az egyházi hivatalok viselői részéről sem tartjuk kárhoytatandónak, ha gyermekeik a házasságkötésnél kárunkra reversalist adnak s így családjukat ránk nézve elvesztetté teszik; ha az állam és közigazgatás tisztviselői mit sem adnak a vallásosságra s az isteni tisztelet gyakorlására példát nem mutatnak; ha a jóra figyelmeztetésért bennünket vádolnak s bíróság elé hurcolnak; szóval, ha mindenütt, mindent elnézünk, elhallgatunk a hazug békeség kedvéért: akkor állapotaink szanálására az egyletezéssel, a felolvasásokkal és imáformulákkal vallási és erkölcsi nyomorúságainkon épen úgy nem segítünk, mint a hogy a theológiáról, a sok szép felolvasás daczára, erkölcsiileg beteg szerencsétlenek kerültek ki s a halál vagy legalább is erkölcsi elzúllás *fekete* keresztjét hozták onnan magukkal, vagy legalább is ráalkudnak, rákorteskednek a több jóvedelmű eklésiára, itt engednek, ott adnak a nélkül, hogy lelkük erkölcsi érzéke még csak a legkisebb tartózkodást, annál kevésbé megrázódást tüntetné fel.

Azért, mindenek felett, tanár urak ott a a theológián alkossanak olyan tiszta erkölcsi társulatot, mely önmaga dobja ki magából a tisztátalant s külső mint belső erőteljes. *erkölcsi növeléssel* bocsása az életútjára azokat, kik a világ savaivá lenni hivatvák el.

A belmisszió legszebb, legközvetlenebb s legkézenfekvőbb tere a theológia, a kik ezt tartják az egyház csálthatatlan organumának, ám neveljenek egy buzgó nemzedéket mely ideálért lelkesülve, fáradságot nem ismerő buzgalommal veti kezét az eke szarvára s a vidéken is hintse szét az új fényt (ha valóban az); a példa a leghathatósabb tanító, ebben eddig szűkölködtünk, vagy a mit látunk, inkább visszariaszt, mintsem követésre buzdít.

Talán inkább a régi, használatból kiment erőket vennők elő, melyek a magyar kálvinista öntudat talajában termettek, díszlettek. Itthon is dicsekedésünk volt, külföld előtt sem vált szégyenünkre. En azt hiszem idegen orvosságra nincs szükségünk. Erősebb volt a mi belmisszióink akármikor, mint a külföldi egyletezés, mert áthatotta az egész egyháztársadalom egyéneinek lelkét a jótétel, a kegyesség feltétlen köteleességérzete. Itte közös vállalkozásból nem vonhatta ki magát senki sem. Így lesz az jövőre is, azt hiszem. Legyen is úgy, szívemből kívánom. „Dunamelléki.

KÜLFÖLD.

A 19-ik század szellemi haladása vallási téren.

2. A római katolikus egyház.

(Folytatás.)

A 19-ik század első fontos eseménye volt itt a XV. Kelemen által felosztatott jezsuitarend visszaállítása. Ez 1814-ben történt VII. Pius által. A jezsuitáknak, a felvilágosodás és mindenféle haladás e nyílt ellenségeinek újraéledése volt a jeladás a francia forradalom és a Voltaire-Rousseau s az encyklopédisták eszméi által megingatott papizmus újból való megerősítésére. Ez a reakcionárius áramlat, melynek vezetői de Maistre és Bonald valának, rövid idő alatt az egész római katolikus egyházban uralkodóvá lett és theologiai téren minden szabad mozgalmat, mely a romlott egyházi viszonyok javítását, valamint a keresztyénségnek az újkor haladásával való kibékítését célozta, csakhamar elfojtott. Az egész mozgalomnak betetőzője volt a vatikáni zsinat (1870), melyen a IX. Pius által már 1854-ben kihirdetett szeplőtlen fogantatás dogmáját, XVI. Gergely és IX. Pius hirhedt encyklikáját és utóbbinak azt a syllabusát, a melyben az újkor népeinek szabadsága, valamint az újkori fejlődés minden vívmánya elátkoztattak, ünnepélyesen szentesítették és a pápai csálthatatlanságot kimondták. A csálthatatlanság kimondása a pápai akarat előtt vak meghódolásra kényszeríti az egész róm. kath. világot, mivel minden ellenmondás útja el van vágva és vitatás, vagy tudományos vizsgálódás lehetetlenné van téve. A csálthatatlanság kihirdetését követte még ugyanazon évben, a német-francia háború alatt Rómának bevétele az olaszok által és a papság világi hatalmának megszüntetése. A 19-ik század összes pápai, VII. Pius, XII. Leo, VIII. Pius, XVI. Gergely IX. Pius és XIII. Leo a jezsuiták hathatós segítsége mellett a legbuzgóbb előmozdítói voltak e reakcionárius mozgalomnak.

Franciaország liberális katolikusainak (Lamenais és Lacordaire) és a többi katolikus államoknak küzdelme a jezsuita szellem uralma ellen hiábavaló volt. Hasonló sors érte a németországi, franciaországi és más államok legelőkelőbb katolikus theologusainak (Döllinger, Hyacinthe) a vatikáni zsinat határozatai és a csálthatatlanság ellen irtézt protestációját. Különváltak azért a katolikus egyháztól és alkották az ó-katolikus egyházat, melynek alapját képezik az első 6 századi keresztyénség és a hét egyetemes közssinat határozatai. Minek folytán ez úgy tekinthető, mint a nyugati katholicizmusnak felújítása, illetőleg visszatérése a nagy szakadás előtti időre.

Ez új pápai dogmák és e minden szellemi haladás elleni küzdelem, a melyek a 19-század római katolikus szellemi munkásságának tartalmát képezték, az egész művelt tudományos világot kihívták, de, sajnos, küzdelmük hiábavaló volt. A papismus vitámetlen arroganciája, t. i. hogy felette áll az államoknak és joga van a tudomány és népművelés minden kérdésébe beavatkozni, valamint önhatalmulag határozni a házassági és válási ügyekben: különböző államok kormányait arra birta, hogy a jezsuitákat és más szerzetrendeket, melyek a nép-

oktatást magokhoz ragadták, országaikból kiutasítsák. Továbbá törvényhozás útján bevezették a polgári házasságot és a papságot kizárták a népoktatásból. De ezzel sem értek el semmi eredményt.

Mert a pápák mindenkor fentartották „non possumus“ elvüket és nem tértek le régi útjokról. Így napról-napra nagyobb lett a szakadás a pápai egyház és az újkor között. A katolikus népek mindenütt két táborra váltak, egyik oldalon állanak a tudatlan és műveletlen néptömegek az asszonyokkal, a jezsuiták fanatikus követői és a jezsuita szellemben nevelt és sötét babonába süllyedt kath. papság; másik oldalon a művelt világ, mely a katolikus vallástól napról-napra mindjobban elidegenedik.

A 19-ik század pápái, hogy máshol legalább részben visszanyerjék azt a területet, a mit Európában elvesztettek, teljes buzgalommal indították meg a katolicizmus terjesztését kelet orthodox népei között, Ázsiában, Afrikában és Amerikában. Különösen XIII. Leo dolgozik nagy kitartással e téren, a nélkül azonban, hogy, mint ismeretes, csak valami eredményt is el tudna érni az orthodox keletnek kathólizálásában.

(Folyt. köv.)

Antalfy László.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Felhívás.** Mindazokat a szüléket és gyámokat, kiknek fiai a sárospataki főiskolában tanulnak, tisztelettel felhívom, hogy abban az esetben, ha a jövő 1901/1902. iskolai évre fiaikat a főiskolai tápintézetbe felvétetni akarják, a Nagytiszteletű s Tekintetes Igazgató-tanáchoz címzett és kellőleg felszerelt folyamodványaikat legkésőbb folyó év június hó 20. napjáig hozzám, mint a tápintézet felügyelőjéhez nyújtásuk be. Ez a nap végső határnapja azon folyamodványok benyújtásának is, melyekben a főiskolai lakószobákba való felvétel kérelmeztek. Nem látom feleslegesnek megjegyezni itt, hogy célszerű e két külön kérelmet, két külön folyamodványon nyújtani be, mivel máskülönben a legéberebb figyelem mellett is könnyen tévedés származhatik. A tápintézeti folyamodványok felszereléséről a tápintézeti alapszabályok 9. § a így intézkedik: „A jótétéményért folyamodók, folyamodványaikat tanulmányi bizonyítvánnyal és hitelesített adókönyvi kivonattal szerelik fel. A folyamodványban a folyamodó élő testvéreinek száma, kora, állása és helyzete is feltüntetendő.“ Azon folyamodványhoz, mely a már élvezett jótétémény megtartásaért nyújtatik be, semmiféle melléklet nem szükséges. Megjegyzem, hogy a sárospataki főgimnáziumban tanuló ifjak folyamodványához nem kell bizonyítvány.

Sárospatak, 1901. június 1.

Szivos Mihály,
t. felügyelő.

— **A sárospataki állami tanítóképezde tanári kara és ifjúsága** 1901. évi június hó 8-án a széphalmi mauzóleumban tartja azon ünnepélyt, a melyen az Akadémia által adományozott szorgalmi díj a jutalmazandó ifjúnak kiadatik. Az ünnepély d. e. 9 órakor kezdődik. Az ünnepi beszédet Hodossy Béla képezdei tanár tartja.

— **A szülői értekezletekről** a Pesti Napló egészen a mi felfogásunknak megfelelőleg a következőleg ír: „Felnőttek az iskolában“ címmel: „Egy fővárosi középiskola, a minta-gimnázium, hova a legelőkelőbb budapesti gyermekek járnak, fölkerlte a szülőket, hogy olykor látogassanak el abba az intézetbe, melybe gyermekeiket mindennap elküldik s mondjanak véleményt a gyermekeik neveléséről és tanításáról. Nem is olyan rossz gondolat ez, ha végrehajtását okosan intézik. Hisz az iskola és család neveli és műveli a gyermeket, van

értelme és haszna tehát annak, hogy ez a két világ érintkezzék egymással. Ugy látszik azonban. nálunk ez a két tényező nem egyenrangú: a család, a szülők nem igen értik meg az iskolát s oly módon szeretnének vele közreműködni, hogy munkáját minél inkább gyöngítsék. Csodálatos dolgokat olvastam például a most lefolyt szülői konferenciákról. Legelső sorban a régi jó túlterhelésről szavaltak a papák és zokogtak a mamák. Hogy nálunk túlterhelésről szó sincs, hogy ellenkezőleg a mi iskoláinkban nem tanulunk eleget, azt mindenki, aki nem a gyermekkori szekundák kiverhetlen emlékei alapján ítél, elismeri. Ellenkezőleg, a francia-angol vagy német iskolákhoz képest a mi iskoláink lanya, bágyadt intézmények. Persze nem szabad az iskolát mulatságként felfogui, nem szabad azt a nagy tényt ignorálni, hogy az iskola a kultúra első és leg-hatalmasabb eszköze, s így lényegében nem annak a kínos kényszerűségnek az éreztetése, mely a vad emberről nélkülözések, szenvedések, szabadságkorlátozás árán a megélhetés érdekében kultur-embert fejlesztett. Ezért nem lehet az iskola kellemes, vidám hely. A létért való harc kimerülhetlensége és gyötrelme jelenik már meg itt is és hat az életre készülő gyermek lelkére. Ép ezért minél többet kell tanulni. A szünidők alatt is folytatni kell a tanulást. Nagy tévedés és oktalanság a szülők ama heves ellenkezése, mely a gyermekeik szünidei tanultatása ellen irányul. A nagy szünidőt egyáltalán nem szabad a természeti életbe való teljes visszahanyatlásnak tekinteni. Hiszen az iskolának feladata, hogy ebből a gyermekket kiemelje, tehát a szünidők csak egy immár elért magaslaton való megállást jelenthetnek, ami pedig folytonos ismétléssel érhető el... Jó volt ezt most a vizsgák és nagy vakációk előtt elmondani. Nem olyan szimpatikus beszéd ez, mint a túlterhelés ellen s tanulás nélküli vakáció mellett beszélni, de a társadalom érdeke, hogy az iskolában a gyermekek tanuljanak s ne csak a felnőttek konferenciázzanak.

— **A Magyar Filozófiai Társaság** pünköszt szombatján délelőtt alakult meg a fővárosban. A társaság célja a filozófiai felfogásnak, a tudományoknak művelése és terjesztése, a filozófiai felfogásnak a tudományok más köreiből is meghonosítása, az etikai érzék ébrentartása és fokozása és a közéletben felmerülő elvi kérdéseknek filozófiai szempontból való tárgyalása. Az alakuló közgyűlést, melyre az eszme hívei szép számmal jelentek meg, dr. Bokor József nyitotta meg hosszabb beszéddel, melyben azon töprengött, miképpen lehetne a filozófia iránt teljesen elfásult közönséget a bölcsélet tudományához visszahódítani. Erre — egy lángelméjű filozófus híján — a tömörülést tartja legcélravezetőbbnek. Nyomós érvekkel veszi védelmébe azután a filozófia létjogosultságát s végül üdvözölve a megjelenteket, az alakuló közgyűlést megnyitja. Az alapszabálytervezetet a közgyűlés csekély módosításokkal elfogadván, Bokor indítványára elnöknek egyhangúlag Emmer Kornél udvari tanácsos, országgyűlési képviselőt választotta meg. (Sz.)

— **Szemléltető történelmi képek a népiszkolák számára.** Lapunk egyik régebbi számában örömmel emlékeztünk meg arról, hogy Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter a népiszkolai tanulók számára a történelmi és a művészeti érzék fejlesztése és a hazafiúi érzelmek állandó ébrentartása céljából hazai legjelesebb művészeink által történelmi, földrajzi és irodalomtörténeti szemléltető képeket akar készíttetni. Örömmel üdvözlöttük e kezdeményezést, mint olyat, melytől úgy a tanítás, mint nemzeti érdekeink szem-

pontjából a legüdvösebb eredményt várjuk. Most e szép kezdeményezés immár a megvalósulás küszöbén áll, a mennyiben a vallás- és közoktatásügyi miniszter 29477. sz. rendeletével már ki is hirdette egyelőre a következő 7 képre a pályázatot: 1. Árpád pajzsra emelése; 2. A honfoglaló magyarok átlépik az ország határát; 3. Asztrik átadja a koronát Szent Istvánnak; 4. Szent László megszabadítja a fogoly leányt; 5. Könyves Kálmán a meghódított magyar Tengerpartvidék hódolatát fogadja és megerősíti a dalmát városok kiváltságait; 6. IV. Béla és a Tatárjárás; 7. A morvamezei csata. A pályázati hirdetés részletesen előírja a képek művészi megoldásában követendő elveket, a melyek főleg a könnyű áttekinthetőséget és a hangsúlyt világosságát tartják főkélléknek. A vázlatok benyújtásának határideje 1901. dec. 31. Egy-egy festmény tiszteletdíja 2000 korona. Ugy ez a szép tiszteletdíj, mint a nemes cél: a fejlődő nemzedéknek nemzeti és művészeti szellemben leendő nevelésére egy-egy hathatós eszközt teremteni — bizonyára lelkesíteni fogja történeti festőinket, hogy a lehető legjobb, legcélravezetőbb művek megalkotásában közreműködjenek. (d)

— **A sárospataki iskola tornászainak győzelme.** A pünkössti ünnepek alatt Budapesten lefolyt országos ifjúsági tornaversenyről a sárospataki gimnázium ifjai is győzelmi kitüntetésekkel tértek haza. Ötön, névszerint Dávid Károly V. o., Böszörményi Elek, László Sándor, Terhes Lajos, Várady József VI. o. tanulók ezüst-érmet és Sassy Csaba, VI. o. tanuló bronz-érmet nyertek. — A selmecbányai országos diák-kongresszussal kapcsolatosan tartott tornaversenyen pedig Keresztessy Lajos, akadémiai hallgató rúdugrásban első díjat, korláton második díjat s nyújtón harmadik díjat nyert. (e.)

— **A sárospataki Irodalmi Kör** pályázatot hirdet ily című népiskolai tankönyvre: „Egyetemes Történet.”

A munka készítésénél irányadó a népiskolai Tanterv. Beadási határidő 1901. okt. 1. A pályamunka idegen kézzel, jól olvashatóan leírva, lapszámozva, jelige alatt adandó be az Irodalmi kör elnökségéhez.

— **Házasságok 1901. január havában.** A Statisztikai Havi Közlemények tanúsága szerint 1901. január havában a „Magyar birodalomban 19,040 házasságot kötöttek. (E számból Horváth-Szlavon országokra 2259 házasság esik.) Csupán a magyar anyaországban kötött 16781 házasságot véve szemügyre, első sorban konstatálható, hogy 1901. évi január hónapja kedvezőbb volt a házasság kötésekre, mint az 1900-ik év ugyan-e hónapja, a mely 15.988 párt egyesített. A 16.781 házasságkötésből aránylagosan a legnagyobb rész a Dunántúlra esik, a legkisebb Erdélyre. A vármegyék közül aránylag Somogy vármegyében kötöttek a legtöbb házasságot, a legkevesebbet Fogarásban. Városaink közül a házasságkötések számáránya tekintetében Szegedé az első, a hol 175 házasságot kötöttek, míg az utolsó helyet 9 házasságkötéssel Fiume foglalja el. Magyarországon januárban 1383 vegyes házasságot kötöttek. A keresztyén-zsidó házasságok száma 29, mely számból 16 esetben keresztyén nőlegény vett el zsidó-leányt, 13 esetben pedig keresztyén leány lépett zsidó nőlegénnyel házasságra. A Magyarországon kötött 1383 vegyes házasság 23.28%-ában, 322 esetben jött létre megegyezés a születendő gyermek vallása tekintetében, még pedig 144 esetben az apa, 178 esetben az anya vallása javára. A legtöbb megegyezés, számszerint 194 a róm. kath. vallásnak kedvez; a református fél javára 77, az ágostaiéra 34, a gör. katolikusokéra 12, a gör. keletiére 4 megegyezés létesült. A 29 keresztyén-zsidó házasság közül 5 esetben jött létre megegyezés, 4 esetben a keresztyén, s 1 esetben az izraelita vallás javára. (1901. évi B. K. 4 szám.) (Sz. S.)

7-12

Clayton & Shuttleworth

mezőgazdasági gépgyárak © Budapest Váci-körút 68. sz.

által a legújanyosabb árak mellett ajánlatnak:

Locomobil és gőzcseplő-p-készletek 2 1/2 egész 12 lóerős, szalmaszárazók, konkolóozók, kaszáló-avatógépek, szénázó-utatók, boronák.

„Columbia-Drill”

legjobb sorvetőgépek, szecskavágók, répvágók, kukoricza-morzsolók, daráló, őrlő-malmok, egyetemes acél-ekék.

2- és 3-vasú ekék és minden egyéb gazdasági gépek.

Részletes árjegyzék kiad. minden igény és bérmentes kísérletnek.

Lincolni törzsgyárunk a világ legnagyobb locomobil- és cséplőgép-gyára.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel egész évre 10
korona, félévre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrés
oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: *Pataki Lajos*, „A tábori lelkészek ügye protestáns szempontból a delegacionális tárgyalásokon.” — *Balogh Kálmán*, „A magyar nyelv tanítása a népiskolában.” — *Székelgy György*, „Ízlés és kritika.” — *Rácz Gyula*, „A tiszántúli ev. ref. egyházkerület tavaszi közgyűlése.” — *Antalfy László*, „Külföld.” — „Irodalom.” — „Vegyes közlemények.” — „Pályázat” — „Hirdetés.”

A tábori lelkészlet ügye protestáns szempontból a delegacionális tárgyalásokon.

Ha jól emlékszem, a „Sárospataki Lapok” volt az a nyilvánossági organum, a mely még 1897-ben szóvá tette a tábori lelkészletet minket, protestánsokat érdeklő szempontból, kimutatván a hivatalos adatok alapján, hogy az egyenjogúság semmiképpen sincs keresztülvive, sőt a köteles szám-arány sincs megtartva a protestáns népességhez s katonasághoz illően. Azóta ez a kérdés folytonosan felszínen volt tartva részint egyházi közlönyeink, részint némely politikai lapok alkalom szerint való cikkei, részint s mindennek fölött maga által a delegáció által, a mely a legközelebbi két esztendőben szinte tüntetőleg foglalkozott az ide tartozó dolgokkal, miután a delegáció hadügyi albizottságának protestáns tagjai maguk is érezték, hogy az állapot tarthatatlan.

Sőt, hogy fokozva legyen a kérdés fontossága, mi, reformátusok még az egyetemes konventet, ezt a lassan mozgó, alkalmazkodni kíválóan tudó testületet is belevontuk a kérdésbe, annak felszínen tartásába, hiszen a dunántúli kerület főjegyzője, Körmeny Sándor egy egészen tartalmas, a kérdést minden oldalról tárgyaló emlékiratot készített, a mely a konvent elé került s ott elfogadtatván, — legalább a teendők végzésének elismerése s hangoztatása mellett! — ilyen módon legmagasabb közigazgatási testületünk is beleszólt abba a kérdésbe, a mely réges-régen, eleitől fogva szégyen bélyeget tartalmaz reánk protestánsokra nézve! Mert hogy a *tábori-mise*, mint ilyen ne volna a vallásos érzés szempontjából sérelem a protestánsokra nézve, hogy a protestáns lelkészeknek a r. kath. tábori lelkészek alá való rendelése ne volna megaláztatása a prot. felekezeteknek, hogy a protestáns katonák lelki gondozásának csekély mérve épen a kevés számú prot. katonai lelkész miatt ne volna szégyenletes állapot: ezt csak az ultramontánok állítják, a kik semmit, de semmit sem hajlandók nekünk megadni sem az egyenjogúság, sem a méltányosság, sem a szám-arány tekintetében.

E sérelmes állapot megváltoztatására bizonyos ígéreteket is tett a közös hadügyminiszter, a ki azon-

ban ígéreteit nem igen váltotta be, bármiként állítja is Ugron Gábor abban a delegacionális albizottsági beszédében, a melyben hangsúlyozza, hogy „a hadügyminiszter igyekezett megfelelni a delegáció határozatának.” Épen egy ellenzéki politikusnak ilyen *elismerő nyilatkozata* indít arra, hogy figyelemmel kísérjük, illetőleg megjegyzések tárgyává tegyük a delegacionális tanácskozásokat, a melyek e kérdés körül lefolytak, mert semmi esetre sem érdektelen dolog az, hogy egy delegacionális tárgyaláson előkerüljön e kérdés, s az ellenzéki Ugron Gábor ama nyilatkozatot tette, megpótolva ezzel: a felekezeti kérdések eléggé megtépték már Magyarországot, nincs ok rá, hogy ezeket a kérdéseket bevigyék a hadseregbe!

Ez a telfogás miért nyert kifejezést? Nem másért, mint azért, hogy Pulszky Ágoston a hadügyminisztertől elvárta azt, hogy a protestáns tábori lelkészek teljesen parifikká tessenek! Tehát a protestáns férfiú nyilatkozatával szemben a r. kath. egyéné, a ki a vallás-kérdés elintézését egyáltalán nem tartja jogosultnak! Azaz, hogy jogosultnak tartja, mert kijelentette Ugron Gábor, hogy „helyes, hogy kellő számmal alkalmazzanak prot. lelkészeket, de egyoldalú katolikus vagy protestáns szempontokból intézkedéseket tenni nem tartanák helyesnek,” de ez a *jogosultság* rögtön megszűnik, ha pld. a hadapród iskolákban véletlenül prot. lelkész nyer alkalmazást s nem róm. katolikus, míg az *jogosult* volt, hogy eleddig *kizárólag* r. kath. hitoktató tanított.

A számbeli arány nem változott meg, mert Pulszky Ágoston kijelentette, hogy a protestáns tábori lelkészek számának növekedéséről nincsen szó, csupán egy ígéret nyert beváltást s ez az, hogy a prot. tábori lelkészek nincsenek többé az apostoli tábori vicarius alá rendelve, hanem közvetlenül a hadügyminiszter rendelkezése alatt állanak. Azaz: körülbelül egy fél decennium alatt annyit értünk el, hogy a protestáns tábori-lelkészeknek nem fennhatóságuk a tábori vicarius? . . . S azért nem kell tovább nyugtalankodni! Pedig hát a folytonos tiltakozás, ime rövid idő alatt legalább ennyit eredményezett. Bizony-bizony megtagadása jogkövetelési jogunknak az, ha nem prédáljuk még a háztetőről is jogsérelmeinket! Néma gyermeknek anyja sem érti szavát!

Ámde volt a protestáns tábori-lelkészlet kérdésével kapcsolatban egy olyan mozzanat is, a melyről maga-

sabb elvi szempontból egyáltalán nem szabad megfelelkezünk s ez az, hogy a katonai iskoláknál működő lelkészek taníthatnak egyéb tantárgyat is, főleg ha képe-sítettségük van, de történelmet semmi esetre sem.

Szomorú megállapodás! Az igazság hirdetői nem alkalmasak a történelmi igazságok előadására! A kik az igazságra esküsznek fel: nem arra valók, hogy az igazságot hirdessék!

S kiknek tulajdoníthatni ezt a szomorú eredményt? Kik azok, a kik előidézték ezt az állapotot?

Pulszky Ágoston ez a protestáns ember adott kifejezést ez irányú gondolatának s csatlakoztak hozzá a r. kath. Hieronimi és Gajári, a kik mind a hárman a protestáns Münnich Aurél előadó ama kérdése folytán vetették fel ama gondolatot, hogy vajjon csak a r. kath. vallástanárok fognak-e alkalmaztatni más tantárgyak tanítására is?

Hogy maga ez a kérdés egy egész világot tár fel előttünk szomorú bizonyosága az ultramontanizmus hatásának! Ime tehát az állapotok odáig jutottak az ultramontan történettánnak révén, hogy egyenesen tiltakozni kell a pap történet-tanárok alkalmazása ellen, sőt egyenesen azt is hangoztatnia kell Pulszky Ágostonnak, hogy szerzetesek semmi képen se foglaljanak helyet a katonai oktatási szervezetben!

Vajjon nem tartják-e tisztelt r. kath. atyánkfia becsületbe vágónak ezt a megállapodást magukra nézve? Mert hát a katonai hegemonia feltétlenül támasza volt annak a hatalomnak, a melyet élveztek s élveznek ma is a polgári társadalomban! s ime a katonai szolgálatban, tehát ott, a hol a becsület, a megbízhatóság az első feltétel a kötelesség teljesítésben, a hol az igaz viselkedésen fordul meg az egész nagy fontosságú állami védelem-művelet: ott ma a r. kath. pap történelem tanításra nem alkalmas, mert a történelmi igazságokat felekezeti színezettel, tehát az igazság meghamisításával hirdeti! Ha ez nem arcucsapás, akkor nem tudom, hogy minek kell erősebben megnyilatkoznia!

E kérdést olyannak tartjuk, hogy arról alkalomadtán még külön is meg fogunk emlékezni, mert valóban nevezetes jelenség az, hogy a lovagiasság, a becsület és tisztesség kritériumát alkotó, vagy annak tekintett hadsereg körében szállt le a r. kath. papi tekintély az igazság hirdetése dolgában! A klerikális történetírás és tanítás gyümölcse ime ilyen szellemben is megnyilatkozik!

Ugy tekintem az egész delegációnális tárgyalást a tábori lelkészlet protestáns volta szempontjából, mint a melyből nyilván kitetszik, hogy mi protestánsok egy pillanatig sem pihenhetünk ebben a tekintetben sem, hanem valósággal itt is a deresre kell hurcolnunk az ellenfelet, hogy körmére ütven, befolyása mind jobban jobban gyengüljön, hogy aztán végkép megszűnjék, illetőleg csak olyan mértékben érvényesüljön, mint a többi vallás-felekezetekéi.

A protestáns érdekek érvényesülése a tábori lelkészlet körében olyan feladat, a melynek keresztülvitelében semminemű akadálytól nem kell félnünk, hanem szembe kell szállanunk még a katonai felfogással is!

Pataki Lajos.

ISKOLAI ÜGY.

A magyar nyelv tanítása a népiskolában.

(Folytatás és vége).

A második osztályban már nyelvtant is tanítunk a főmondat körében. A népiskolai tanításnak minden fokon kerek egészet kell képezni. Épen ezen követelménynél fogva a hangtan és a szótan nem külön fejezetként dolgoztatik fel, hanem mindegyikből annyi, a mennyit a tanítási kör épen megkíván; a helyesírásból és fogalmazásból is a tanítási kör által megkívánt mennyiséget vesszük fel. Ezen módon tanítjuk a harmadik és negyedik osztályban is a nyelvtant azzal a különbséggel, hogy itt a bővített, a negyedik osztályban pedig az összetett mondat köre lép előtérbe.

A nyelvtan tanításánál a következőképen járunk el: A tanító a fekete táblára felírja az olvasókönyvben felvett, olvasási órán már tárgyi szempontból letárgyalt példabeszédbeli mondatokat, melyek úgy vannak összeállítva, hogy a gyermek előtt, csak a tanítandó nyelvtény az ismeretlen, a többi előforduló mind ismert, már tanult. A tanító a felírt példákat elemzetteti, melynek célja egyrészt a már ismert mondatok, nyelvtények felismertetése által a tanultak ismétlése és az új, tanítandó nyelvténynek ismerethez kötése; másrészt az ismeretlen nyelvtények kijelölése mondatonként. Az ismeretlent feltüntetésül vízszintes vonallal aláhúzzuk. A közös nyelvtényeket egymással összehasonlítjuk, a közös vonások alapján, az összehasonlítás után, ismétlési kérdésekkel a nyelvtörvényt felállítjuk s vizsgálati kérdéssel azt megszilárdítjuk; előbb karban, majd egyenkénti elmondattal begyakoroljuk. A példánymondatok alakjára mindenik gyerekkel legalább egy-egy mondatot mondattunk. A tanító által a fekete táblára felírt, a második osztályban ismétlési, a többi osztályokban vizsgálati kérdésekre előbb palatáblán, majd a nyelvgyakorlófüzetben írásban is megfeleltetünk. Végül csendes foglalkozásul, az olvasókönyvnek e célra kiszemelt darabjaiból a gyermekek kijelölik a tanult nyelvtényeket magukban foglaltó szokat. Ezen eljárás mellett, mivel a gyermekek kezében év végén az egész évi tananyag saját kezökkel leírva megvan, a külön kézi könyv teljesen felesleges, sőt egyenesen káros és költséges. Ha mégis az aggályoskodók szabályokat kívánnak, azoknak az olvasókönyvben van a helyök, mint a honnan a tanítás kiindul s mint a hová az visszatér. Így nem lesznek szétdaraboltva a nyelvtanítás ágai, ellenkezőleg egymással szerves kapcsolatban taníttatván, a siker el nem maradhat.

A fogalmazás tanítása régen kísértő szelleme a népiskolának. Régi óhaj, hogy a népiskola polgárai papíron is ki tudják fejezni az egy tárgyról, eseményről, életkörülményről, dologról szerzett gondolataikat! Fogalmazás! Hát igen szép! nagyon szép dolog az, midőn egy egyszerű polgár ember papírra tudja vetni gondolatait! Szép?! Nem! Feltétlenül szükséges! E szükséges dologban azonban ez ideig édes kevés a haladás, melynek okát abban látom, hogy a kisded népiskolai nebulóknak úgy akartunk fogalmazást tanítani, mint egy középiskolai tanulóknak. Feladták nekik, írják le: a tavaszt, a szüretet, a karácsonyt stb. s hogy jobban meg tudják csinálni, meg is „magyarázták!” Várták az eredményt. Nézték a kész fogalmazványt. Az eredmény rettenetes! Idétlen mondatcsoportok,

megesonkított gondolatok stb. stb.! Ugy tettek igen sokan, mint az az ember, a ki a buzát egyenesen kenyér gyanánt akarta megenni. Pedig hát köztudomású dolog, hogy meg kell bizt az előbb örölni, szitálni, majd kovászt tenni, megdagasztani, megsütni s csak azután lehet karajokat szelni. Sokan a fogalmazás tanítását egyenesen a karajok szelésén akarták kezdeni! Pedig bizony sok torturán kell annak keresztülmenni az élvezhetőségig. Mit kell hát tennünk? Először is soha se magyarázzunk a népiskolában! Nem tanpredikáció kell a gyerekeknek, hanem igenis minél több tárgy helyes és okos ismerete, mit körültekintő, tapintatos, logicus szemlélettel érhetünk el, vagyis értelmesszünk. (öröls.) A szerzett szemléletekből alkossunk képzeteket. (szitálás.) A képzeteket emeljük annak rendje és módja szerint fogalomig. (kovásztolás, dagasztás.) A fogalmakból leszen ítélet, majd következtetés (sütés, kész kenyér.) Csak ekkor illeszthetjük a kész karajszelésre. Hogy honnan vegyük e célra az anyagot, e kérdésre egyszerű és rövid lehet a felelet: az olvasókönyvből. Igen, mert egy jó olvasókönyvnek tartalmaznia kell mindazon anyagot, mely a fogalmazás-tanulás átgyúrásához és végleges elsajátításához szükséges.

Milyen módon tanítsuk a fogalmazást? A népis-kolai olvasókönyv darabjai, az élet mindenféle kíváncsainak megfelelően különféle és így eljárásunk is különböző. Így: az elbeszélő tartalmúakat a gyermek értelméhez mért nyelvezettel és iránylyal a tanító elbeszéli, azután olvastatja a könyvből szó- és tárgyértelmezést adva. Előbb kisegítő kérdésekkel, majd azok nélkül elbeszéli a gyermek. Azután olvassák karban. A tanító az ismétlési kérdéseket felírja a fekete táblára, melyre a gyermekek palatábláikon, majd fogalmazási füzetekbe megfelelnek *írásban*. A második osztályban a táblára írt ismétlési kérdések lehetőleg elaprózva, rövid kérdésekben adandók. (Lásd: Dezső Lajos II. o. olvasókönyvében: „Verebek a sapka alatt.” „A sovány étel” című olvasmányokat) mert a gyermek gondolat köre még szűk. A harmadik, negyedik osztályban már tágabb körű általánosabb kérdések is elegendők. (Lásd D. L. III.—IV. o. olvasókönyvében: „Igazság és Hamisság” 50-ik olv. „Az Isten kardja” 69. olv. stb. című olvasmányt), hogy a gyermek saját maga rendezze a gondolatokat; sőt egyes olvasmányok tartalmát önállóan, kérdések nélkül is ki kell dolgoztatnunk. (Lásd D. L. III.—IV. o. olvasókönyvében, „Kívánságok” 63-ik olv. „Kevház” 68-ik c. olvasmányokat.) A reál tárgyú olvasmányokat szemléltetés közben kifejtjük. Olvastatjuk egyenként szó- és tárgyértelmezést adva. Elbeszéltetjük kisegítő kérdésekkel. Olvastatjuk karban. A táblára felírt kérdésekre megfelelnek a gyermekek *írásban*. (Lásd Dezső Lajos II. o. olvasókönyvében: „A ló,” „A lúd,” „Köd, harmat, eső, hó” című olvasmányokat. A harmadik, negyedik osztály olvasókönyvében: „Vándormadarainkról” 119 olv. „A szőlőtő” 130 olv. „A Tisza” 110 olv. „A hőmérő” 140 olv. című olvasmányokat.) Majd betanult verseket iratunk le emlékezetből, prózában. Nyelvi átváltoztatásokat is végeztetünk.

Ime a fogalmazás is az olvasókönyv alapján történhetik a legcélszerűbben.

Szándékosan hagytam a helyesírás tanítását legutoljára, mert a tartalom a fő; az alak sem mellékes ugyan, de a tartalom mellett mégis csak másodrangú kérdés. De meg a nyelvtan és fogalmazás tanításának elmondása után, úgy gondolom, egész világosan áll

előttünk, mit kell tennünk a helyesírás elsajátítása érdekében. Ugyanis: minden fogalmazást, minden bevezetett nyelvtani szabályt a tanító pontosan átnéz, vörös tintával kijavít, hogy a gyermek a hibát látva, annak elkövetésétől tartózkodjék. Végül a tanító diktálás, mondatolás által erősíti meg a gyermekekben a helyesírást.

A helyesírás sem szakítható tehát el az olvasókönyvtől.

4. Mit tehet a tanító a magyar nyelv tanítása érdekében.

A tanítók eddig a tankönyvírók által annyira meg voltak kötve, hogy azt és úgy kellett tanítaniok, amint a forma és anyag meg volt adva a kézi könyvben. Ha egyik-másik látva a rendszer miatti sikertelenséget, más úton-módon igyekezett a célhoz jutni, saját reputációjával játszott. Ma azonban, midőn a nyelvtanításhoz megtalálták az egyedül helyes utat, nincs más teendőjük, mint ez utat megismerve azon tovább haladni s megtenni mindent, közművelődésünk e fontos ágának felvirágoztatására.

Hogy a népiskolához közel álló közvélemény is új utakat keres a nyelvtan tanítás eredményesebbé tételére, mutatja az, hogy a Főtt. egyházkerületi közgyűlés a múlt év tavaszán felhívta a kebelbeli egyházmegyéket, adjanak feleletet arra, hogy a nyelvtan kézi könyvből taníttassék-e vagy nem. E kérdésre az egyházmegyék nagyobb fele, nyolc közül öt, azt a feleletet adta: miszerint a nyelvtan olvasókönyv alapján óhajtja taníttatni. Az egyházkerületi tanügyi bizottság 1900. szept. 29 én tartott ülésén az egyházmegyék beadott véleményével foglalkozván, a következő határozatot hozta: „Tanügyi bizottságunk az egyházmegyék és tanügyi bizottsági tagok többségének véleménye alapján kimondandónak véleményezi, hogy a *nyelvtan olvasó könyvből taníttassék*, a most használatban levő olvasókönyvek jelenlegi alakjukban maradjanak meg. Egy szakbizottság véleményét adjon arra nézve, hogy a nyelvtani anyag tanítására egy „*Nyelvkönyv*” vagy egy, a mostaninál rövidebb *nyelvtan* készíttessék vagy az olvasókönyvvel csatoltassék e egybe?”

Nem akarom a mélyen tisztelt tanügyi bizottság határozatát boncolgatni, sem annak érdemére vonatkozó mélyebb tárgyalásba bocsátkozni, csupán annyit bátorkodom megjegyezni, hogy a határozat első részével annak utolsó része, véleményem szerint erős ellentmondásban van. Míg ugyanis az első részben a nyelvtan tanítását határozottan az olvasókönyvből véleményezi taníttatni, addig a második részben „*Nyelvkönyv*”-ről s a mainál kisebb kaliberű nyelvtanról beszél. Én e határozatban bizonytalanságot, bizonyos erőmegfeszítést látok, mely célhoz nem vezethet. Tévedek-e? Sajtóhiba-e ez? Bizony nem tudhatom!

Az elmondottak után, végeredményül a következőkbe fogalom álláspontomat:

1. A nyelvtan a népiskolában olvasókönyvből taníttassék, melynek anyaga ide veendő fel.

2. Nyelvtani kézi könyv teljesen mellőztessék.

3. A népiskola céljának megfelelő tananyag dolgoztassék fel, a tudományos rendszerbe tartozó részek elhagyandók.

Balogh Kálmán.

TÁRCA.

Izlés és kritika.

(Folytatás.)

Van aztán az utálatnak egy neme — mondja továbbá Hutcheson — bizonyos tárgyak iránt, a mely egyes egyedül a saját magunkra irányuló félelemnek, vagy a másokra irányuló szánalomnak hatásából származik. Mert azt találjuk, hogy sokan ezen tárgyak közül, a melyek az első pillanatra ijedséget keltenek, ha a tapasztalás és ész ezt elűzte, alkalmúl szolgálnak a gyönyörre, mint egy ragadozó állat, zordon tenger, meredek mélység, vagy sötét árnyékos völgy.

Hutchesonnak erre a megjegyzésére például szolgálhat a híres francia festő, Horace Verne esete, ki egy tengeri vihar alkalmával az árbochoz köttette magát, hogy a félelem el ne űzze a nagyszerű látvány szemléletétől.

Másik oka az izlés különféleségének az, hogy az embereknek a szép magasabb fajainál más és más erkölcsi tulajdonságok tetszenek inkább. »Az ember lelke akként van ugyan alkotva, hogy a jóakaratot, az erényt és a szépet nagyra becsülje: mégis ezeknek egy bizonyos fajában nyilvánuló erkölcsi és művészi képességeket különösebben is becsülheti, mint másokat. A katonák a bátorságot jobban csodálhatják, mint más erényeket; csekély bátorságú emberek a csendes, idylli kedélyállapotot; a gondolkozó emberek, kiknek meszebbre ható terveik vannak, éppen ezen tulajdonságokat csodálhatják másokban. A mint az emberek különböző gondolkozásmódjuknál fogva másoknak más és más gondolkozásmódjában gyönyörködnek: úgy a szépségbeli ízlésükre is — miután az azokat a különféle tulajdonságokat jelöli, a melyek nekik a legkellemesebbek — különbözőeknek kell lenniök.

Bizonyos országokban a duzzadt ajkak, rövid orrot, kis szemeket valószínűleg úgy csodálják, mint erkölcsi tulajdonságoknak feltételezett jeleit, mivel ez utóbbiak nálunk is bizonyos arcok iránt való vonzódásnak vagy utálatnak képezik alapját. Oly arcvonásoknál, melyeket alakjuknál fogva természettől kellemetleneknek tartunk, tudjuk, hogy ezen okból származó utálat oly gyöngye, hogy erkölcsi tulajdonságok gyakran tetszést idézhetnek elő oly személyek arcánál is, kik ezen szabálytalanság mellett nem érzéketlen szívűek. Viszont ha durva alaktalanság nincs az arcban, mi az, a mit nem helyeslünk? A büszkeség, dölyf, boszús természet, kedvetlenség, ostobaság, könnyelműség az, melyet bizonyos arcvonalak azon a módon, mint fennebb említettük, elárúlnak. Ha Homér Heléna karakterében a külső szépség képzetét a legmagasabb fokra emelte volna is, mégis nagyon nevetséges lett volna, ha honfitársai háboruba bonyolódna egy olyan Helénaért, a minőt Vergil rajzolt.

Érdekesnek tartottuk Hutchesonnak nézetét az izlésre vonatkozólag egész terjedelmében megismertetni. Azonban első pillanatra is szemünkbe tűnik, hogy bár igazat kell neki adnunk abban, hogy az izlés, mint a szép iránt való hajlam, a szép és művészet iránti fogékonyság képessége velünk születik, mint lelkünknek egy, a többitől független tulajdonsága s az fejleszthető is, mégsem emelte ki annak lényeges tulajdonságát, azt hogy annál fogva képesek vagyunk a szépben és a művészetekben megnyilatkozó törvényeket vagy ösztön-

szerűleg, vagy öntudatosan megérezni, felfogni. Igaza van, hogy némi izlésbeli különbségek jogosultak lehetnek az emberek között, melyek az emberek természetének, individualitásának különbségéből, a kor viszonyaiból, vagy a megszokásból származván arra vonatkoznak, hogy az egyiknek nagyobb gyönyörűsége lehet a harciasban, a másiknak az idylliben, a fenségesben, vagy kellemben, a tragikumban, vagy a komikumban, az egyiknek a classikus művészetben, másiknak a romantikusban stb. De ezen különbségek csak fokbeliek, megvan a határuk s nem terjedhetnek odáig, hogy például én egyéni ízlésemre hivatkozva rutnak nyilatkoztassam azt, mit az egész világ, vagy az egész kor szépnek tart. Valóban a szép kettőt tételez fel, egy természeti, vagy művészeti tárgyat, mely képes aesthetikai érzést, gyönyört kelteni és egy lelket, melyben ily érzelmek fakadhatnak. Lehetnek olyan érzéketlen, mostoha lelkek, kiknek absolute semmi ízlésük, fogékonyságuk a szép iránt nincs s viszont a szép függetlenül is létezik az én egyéni ízlésemről. A mint a szépnek megvannak objectív törvényei, tárgyi feltételei, épúgy ezek a törvények az izlésre nézve is mértékadók. Tulajdonképen ezen törvények összessége alkotja a jó, a helyes ízlést. Különben Hutcheson is utal erre egy helyen, a hol azt mondja: még a mesék sem elégítik ki a gyermekek ízlését, ha nincs bennük egység, egyöntetűség. Itt is úgy vagyunk, mint az erkölcsiség terén. A mint itt beszélhetünk tágabb, vagy szűkebb lelkiismeretről, helyes, vagy helytelen, vagy pervers morális érzésről, épúgy beszélhetünk helyesebb, vagy kevésbé helyes ízlésről. A mint ott kodifikáljuk a multban történt azon cselekedeteket, a melyekben leginkább nyilvánulni tapasztaltuk az önzéstelenséget, mint az erkölcsiség legfőbb kritériumát, épúgy kodifikáljuk itt azon művészi termékeket melyekben leginkább látjuk megvalósulni a szépet, melyek leginkább képesek a legtöbb ember lelkében a szép érzését kelteni. Ezek a műtermékek nemcsak korokban, nemzetekre gyakorolták a szép hatását, hanem azt gyakorolják a későbbi korokra és más nemzetségekbeliekre is egyaránt. Az ilyen művekből vonjuk el a szabályt, az aesthetikai törvényeket melyek az egyéni izlésre nézve is mérvadók. Izlésünk aztán, épúgy, mint lelkiismeretünk lehet passiv, vagy aktiv. A mint lelkiismeretünkkel nemcsak a cselekedeteket ítéljük meg erkölcsileg, hanem egyuttal buzdítottunk is ilyen cselekedetekre, akként aesthetikai ízlésünk nemcsak a szép élvezésére és megítélésére képesít bennünket, hanem egyuttal annak valóítására is. Éppen abban van a művészi tehetség, a genie ismérve hogy az ösztönyszerűleg megérzi és megvalósítja azokat a törvényeket, melyeken a szép hatása alapul. Ilyenek az egység törvénye, a compositio törvénye, a kiváló tartalom követelménye, stb. stb. Igazat kell adnunk Gregussnak, ki találóan mondja, hogy »az, a mit mi szépnek, igaznak és jónak tartunk, talán az ellenkező is lehet, de a lélek éppen saját mivoltánál fogva tart valamit szépnek, jónak és igaznak, valamint ezek ellenkezőinek, teszi pedig ezt bizonyos szabályok szerint, a melyeket saját lelkünkben fedezünk fel s éppen e szabályok összege rendszeresül az aesthetikában, etikában és logikában. A skeptikusokkal szemben megengedhetjük, hogy az említett tudományokban foglalt szabályok talán nem is a szép, a jó és igaz szabályai; de azt az egyet nem vonhatják kétségbe, hogy azok valóban a mi lelkünk szabályai mindezen eszmék irányában.« (Greguss Széptan 35. lap.) Az izléssel kapcsolatban még egy más tényre is akarunk utalni. Arra, hogy korunk írói tulságosan hajhászszák a szokatlant, az újat, a meg-

lepőt, az eredetit, s ezzel sok tekintetben összeütközésbe jönnek a közízléssel s tetszés helyett a legtöbb esetben visszatetszést keltenek. Igaz, hogy a mint sokszor nagyon szeretjük azt, ha valami újat tanulhatunk, ha tudásunk tartalmát gazdagíthatjuk, épügy jól esik, ha valami újat, eredetit élvezhetünk a művészetekben, mert hiszen az újságnak megvan a maga sajátos ingere, bája a művészetekben is, de íróink feledni látszanak, hogy az újnak, a szokatlannak mindig a régiből, a megszokottból kell kihajtania s a minden áron való újításnak, eredetieskedésnek megvannak a maga örvényei. Sokszor feledni látszanak, hogy az új, a váratlan, a meglepő a komikusnak képezi egyik forrását. A mi izlésünkkel nem fér össze az, a mit nagyon is eltérőnek találunk megszokott látási vagy hallási képzeleteinktől, benyomásainktól; az, mivel nem fogjuk fel, vagy hidegen hagy bennünket vagy a nevetséges benyomását kelti lelkünkben. Nem fogjuk fel, mert ez olyan igényeket támaszt lelkünk befogadási, assimiláló erejével, képességével szemben, a melyet csak legfeljebb nagy nehezen, erőnk megfeszítésével vagyunk képesek kielégíteni. Innen van az, hogy kiváló művészek, írók tárgyaikra nézve sokszor nem keresik az újat, régi ismeretes tárgyakat dolgoznak fel, alakítanak át, a nélkül, hogy ismétlésről, utánzásról volna jogunk beszélni. Egyes műfajok meg, mint például az eposz, egyenesen feltételezik a hagyományt. Az íróknak, művészeknek nemcsak a kor lelkét kell kifejezniök, hanem koruk izlését is s bizonyos mértékben conservativeknek kell lenniök.

És nemcsak a tárgyakat ismételhetik a költők azon elvnel fogva, hogy a szép nem annyira a tárgyban van, mint abban, a mit a költő a maga gondolat- és érzés-világából abba belevisz, hanem érzéseket, indulatokat, szenvedélyeket is. Ezek is nem tekintve egyéniesülésüket, bizonyos mértékben állandóak, soha egészen újak és eredetiek nem lehetnek, mert az emberi szív és elme ma is alapjában ugyanaz, a mi évszázadok vagy évezredek előtt volt s az emberi szívnek is megvannak a maga örök törvényei, melyek a költőre és művészre nézve egyaránt kötelezők.

(Vége köv.)

Székely György.

KÖZÉLETÜNK.

A tiszántuli ev. ref. egyházkerület tavaszi közgyűlése.

A tiszántuli ev. reform. egyházkerület ez évi tavaszi közgyűlését, május 29—31 napjain Debrecenbe tartotta meg, Kiss Áron püspök és gróf Dégenfeld József főgondnok kettős elnöklése alatt.

Már reggel 9 óra előtt gyülekeztek a tagok a collégium disztermébe, hol a jelzett időben, a szép számmal egybegyűlt gyűlési tagokkal együtt, buzgó imában kérte az elnöklő püspök az Istennek megszentelő, megáldó kegyelmét és segédelmét a megkezdendő tanácskozás folyamára.

Ezek után a következő beszéddel nyitotta meg Püspök ur a közgyűlést: Ebben az új században először van alkalmam üdvözölni a megjelenteket, ő a ki az elmúlt századot majdnem végig élte, üdvözli a régi ismerős tagjait a kerületi közgyűlésnek. Utolsó találkozásunk óta a halál megkímélt bennünket s nem ragadott el közülünk senkit. A mily örömmel jelentheti ezt, ép oly örömmel emlékezik meg a kerület két munkás és mindenekben gazdag esperesének ünnepeltetésé-

ről; egyik Szél Kálmán n.-szalontai; másik Görömbey Péter f.-szabolcsi esperes. Az elsőt csak levélben üdvözölhette, az utóbbinak öröm ünnepében ott volt elnöktársával együtt, személyesen vett részt, s osztozott a szerető szívű egyháztagok lelkes örömeiben. Sajnálattal fejezi ki a felett, hogy a lelkész felavatást már régebbi idő óta meg nem tarthatta, pedig sok lelkész szolgál már eskü nélkül a kerületben, de reméli, hogy a nagy kegyelmű Isten megengedi nékie azt, hogy azt az őszi gyűlés alkalmával elvégezhesse.

A megjelent gyűlési tagok igazolása s a meg nem jelentek bejelentése után olvastatott Szeremley Sámuel h.-m.-vásárhelyi lelkésznek, az egyházkerületi tanácsbíróaságról lemondó levele. Ugyazintén Elek Lajos gimn. vallástanárnak, ki ez év szept. elsejétől nyugdíjaztatott, — a 18 évig viselt kerületi aljegyzőségről lemondó levele. A lemondások elismerő köszönet szavazása mellett elfogadtattak s az így megüresedett állások betöltésére határnapúl aug. 15-ike kitézetett.

Egyházkerületi főgondnok azon szóbeli indítványa, hogy a nem méltóképen javadalmazott püspöki hivatalnak jövedelme a Baldácsy-alap terhére felemeltessék s az már a folyó évre is folyóvá tétessék — elfogadtatott s megbízott a kerületi költségvetést készítő bizottság javaslatának ez irányban való készítésére és beterjesztésére — melynek folytán az összeg 2000 koronában lett megszavazva.

A kerületi költségvetést készítő bizottság jelentése az 1900. évi számadás megvizsgálásáról helyben hagyott; úgy szintén a Fonciére biztosító intézet számadása. Gergely Károly alapítványra, a népiskolai kézikönyvek pénztára terhére 300, az emlékre 100 korona szavaztatott meg.

Az esperesi kar figyelme felhívott, hogy olyan egyházakból, hol a lelkészi hivatal kongruát nyer, a hivatal megüresedése esetén, nyolc nap alatt tegyenek jelentést a kongrua bizottságnál.

Birtha József és Csépe András külföldi egyetemen levő ösztöndíjasokról beterjesztett azon jelentés, hogy önképzésüket szorgalommal teljesítik, örömmel vétették tudomásul.

A szentleányfalvai, petneházai, élesdi és zápszonyi szegény egyházak iskoláinak államosítására az engedély, az 1900. évi májusi gyűlésen hozott határozatnak megfelelő előkészítés mellett megadatott.

A beregi egyházmegye azon jelentése, hogy a beregszászi, a nagy-beregi, a gáti és a tarpai egyházak, iskoláik államosításáról lemondottak s annak egyházunkra nézve veszélyes voltát belátták, az államosítási láz elmúlt, örömmel vétették tudomásul s a helyes útra visszatérés munkájában résztvevő Uray Imre gondnok, Sütő Kálmán esperes, Kallós Tivadar, Vigváry s Bánóczy lelkészeknek stb., közgyűlés elismerő köszönetet szavazott, másrésről elfogadta azon indítványát az egyházmegyének, hogy valami olyan iskolai alapról kell gondoskodni már most mielőbb, a mely alapról az oly egyházak segélyezendőik, a melyek iskoláikat önerejükből fentartani képtelenek s utasította az egyházmegyéket, hogy ez irányban tett javaslataikat már az őszi közgyűlésre terjeszszék be.

A lelkészi országos nyugdíj-intézet tárgyában tett felterjesztései az egyházmegyéknek a konventi előkészítő bizottsághoz lesznek felküldendőik.

A beregi egyházmegye, a m.-tarpai egyház részére, két szavazat megállapítását kérte, melyre nézve csak akkor fog intézkedés tétetni, ha a népszámlálás hiteles adatai közzétételnek, vagyis nyilvánosságra

hozatnak, s egyúttal megbízott a kerületi főjegyző, hogy az összes egyházak szavazataira nézve annak idején javaslatot tegyen a gyűlés színe elé.

A paróchiális könyvtárakra vonatkozólag kimondatott, hogy miután minden egyházmegye még véleményét be nem terjesztette, ez ügyben való döntés az őszi közgyűlésig függőben hagyatik. A bihari egyházmegye, mint már régebben a mi felső-szabolcsi egyházmegyénk, kötelezőleg kimondotta, hogy a prot. irodalmi társaságnak minden egyház tagja legyen s annak kiadványai fognak alapjául szolgálni a tervezett könyvtárnak.

Hosszabb vitát s tanulságos eszmecserét keltett fel ismét a debreceni ref. egyház felebbezése, hogy a múlt év őszén azon határozata a gyűlésnek, hogy a debreczeni egyház eddigi különleges állásából kilépve, vagy önálló egyházmegyévé alakuljon, vagy a debreczeni egyházmegye kötelékébe tartozását ismerje el. Az egyházmegye a kerületi végzés értelmében a mi Rómánk feletti felügyelet gyakorlását kimondotta, az egyház látogatással az Esperest megbízta, a mely határozatot, mint sérelmet a debreceni egyház szintén megfelebbezte.

Balogh Ferenc hittanár vezette be a vitát egy hosszú történelmi vonatkozású beszéddel, s azt bizonyította, hogy a debreceni egyháznak, már a 16-ik században, a midőn sok egyházmegye még meg sem született, már különleges állása volt, s a múlt évi ker. gyűlés e történelmi jogától akarja megfosztani az egyházat. Miután pedig az egyház az 1884-ik évben írásbeli paktumot kötött az egyházmegyével, — mely ugyan a kerület által soha meg nem erősítettett — ne zavarják ezzel az egyház tagokat, kik közül eddig is sokan vannak megtévesztve, legyen a következő zsinatig egy kis türelem, s várják meg az egyház véleményét is, hogy e kérdés megoldható legyen.

Kiss Albert hivatkozik arra, hogy a kolozsvári egyház nem régen, alapelveiben épen az ő 1884-iki szabályait fogadta el, illetőleg léptette életbe, s a mi a törvény szerint annak lehető, miért ne lenne az szabad Debrecennek is.

Papp Imre felszólalása után, ki az előadói javaslatot fogadta el, felszólalt:

Tisza Kálmán s a beszédét a következőleg kezdte: Lehet, hogy engemet is a debreczeni egyház ellenségei közé számítanak; de hát sokat fognak már én reám olyat, a mit sohasem tettem, egygyel több vagy kevesebb, az már mindegy. Sok helyesléssel kísért beszédben cáfolta az előtte szólókat, s midőn az előadó azon véleményéhez csatlakozott, hogy a felebbezésnek hely ne adassék, felkéri a debreceni egyházat, hogy ne adjon rossz példát azzal, hogy a határozatnak magát alávetni nem akarja.

K. Tóth Kálmán, Elek Lajos, Simonfy Imre felszólalása után Uray Imre kijelenti, hogy Debrecen részére az önálló egyházmegyévé való alakulást kívánja. Kijelenti azt is, hogy a törvény végrehajtását illetőleg mulasztás történt, mert az egyházi törvény erre vonatkozó szakaszát már 10, sőt 18 évvel előbb alkalmazni kellett s hogy csak a múlt évben tétetett meg erre nézve az indítvány, azt az elnökség részéről mulasztásnak tartja. Szele György és Nadányi Miklós felszólalásai után a felebbezés nagy többséggel elvetetett s utasított a debreceni egyház a múlt őszi közgyűlés határozatához való alkalmazkodásra.

A tűzvész által, a gyűlés előtti napokban, az újonnan épített papi lakásától, az iskolája és tanítói

lakásától megfosztatott, mándoki egyháznak a rendkívüli államsegélyből megszavaztatott 400 kor. segély. A lelkésznek 100, a tanítóknak 50—50 korona.

A főiskola igazgató-tanácsának előterjesztései közül kiemelendők.

Márk Endre és neje, egy közigazgatási tanszék alapjára 20000 kor. alapítványt tettek, mely mindaddig kamatoztatandó, míg az adomány kamata a tanszék költségét nem fedezi.

Az akadémiai tanárok fizetését, mint a főgyimn. s tanítóképezdei tanárokat is a f. évi július 1-től 300 koronával felemelni kéri, mely elfogadott.

A tanárválasztásra jogosított nyolc küldöttségi tag megválasztása után a matematika és rajzoló geometria tanszékre hirdetett pályázat eredménye olvastatott fel. Több pályázó közül választásra ajánlatott a következő sorrend szerint, 1-ső helyen: Zalányi János, 2. Németh Béla, 3. Bihari Ferenc. Küldöttség a debreceni egyház nyolcz küldöttével a választás végett visszavonult s a gyűlés ez időre felfüggesztetett. A választás eredménye lett, hogy Zalányi János kapott 8 szavazatot, Németh Béla ugyanannyit s így elnöki döntéssel Zalányi János választott meg. Ugyanezen tanár választó-küldöttség bizatott meg azzal is, hogy még ez év őszéig betöltendő latin-, görög- és latin-magyar, tehát két tanszékre hirdetendő pályázat után, a választást idejében ejtse meg.

S. Szabó József tanárnak, az Elek Lajos nyugdíjaztatásával megüresedett vallás tanári tanszékre való áthelyezése iránti kérelme megadatott s az így megüresedett matematikai és geometriai tanszékre fog pályázat kiírni.

Az oratóriumi új orgona, egy év lefolyása alatt az építető pénztár terhére elkészítendő.

A főiskolai könyvtárból kivett és régebben kint levő könyvek elvívőire nézve szigorúan kimondatott, hogy ha a könyveket két hó alatt vissza nem adják, a főiskola ügyésze útján tétetnek meg a lépések azok visszaadására nézve.

A kerületi tanügyi-bizottság fontosabb előterjesztései voltak ezek:

A békési gimnáziumban a VIII. osztály felállítására nézve kimondatott, hogy ha nevezett egyház a szükséges anyagi eszközöket kimutatja s arról az elnökségnek idejében jelentést tesz, a nevezett osztály felállítására az engedélyt az elnökség megadhatja, a kerületi gyűlés utólagos jóváhagyása mellett.

Ugyanazon bizottsági jelentésből kitűnt, hogy a róm. kath. középiskolákban tanuló hitfelekezetünkhöz tartozó növendékek a reformáció emlékűnnepén sem bocsátanak templomaikba s az ilyen irányú ünnepélyekre. Felkéretni határozatott a konvent, hogy a vallás- és közoktatásügyi minisztertől oly rendelet kibocsátását kérje, hogy a más felekezetű iskolában tanuló fiaink az ily ünnepélyekre kibocsátásának, s ezt rendeletileg szabályozza.

Az Ivánka Zoltán h.-m.-vásárhelyi főgymnáziumi énektanár által kiadott karéneket megbíráltatván, mint arra igazán érdemes munka a legmelegebben ajánlatik a kerületi főgymnáziumokban leendő használatra.

A szathmári egyházmegye indítványa, hogy a a temetési énekes könyvünk, mely régi használatból kivéssék s míg ebben intézkedés nem tétetik, a Novák-féle temetési énekeskönyv használtassék, aként módosított, hogy utasította a népiskolai tanügyi-bizottságot a temetési énekeskönyv revideálására, addig külön intézkedést tenni nem kíván.

A f.-szabolcsi és szatmári egyházmegyék zsinat-

tartási indítványai — miután abban a konvent már intézkedett — mellőztettek; úgyszintén a reformatio emléknapijához tartozó indítványok is, miután az a zsinat hatáskörébe tartozik.

Az Andaházy Szilágyi intézetbe felvétettek: Csapó Pál, Tömöri Ferencz, Szepesi Zoltán, mint rokonok és Kovács Károly jó bizonyítványai alapján.

Sok adás-vétel, csere, fizetés-változások iránt tett felterjesztések s néhány bírósági-ügy elintézése volt még tárgya a közgyűlésnek.

Rácz Gyula.

KÜLFÖLD.

A 19-ik század szellemi haladása vallási téren.

(Folytatás.)

3. A protestáns egyházak.

A 19-ik században, mint az előző századokban, a protestántizmus főfészke Németország volt és a németországi theologiai és egyházi mozgalmak példányképpül és vezetőül szolgálnak minden más ország protestánsainak is. De épen a 19-ik században volt különösen élénk a mozgalom vallási téren Németországban. A német nép szabadságharca Napoleon ellen a század elején felébresztette a nép vallásos érzületét és megtörte a vallási közönyt, mely az előző században Németországban lábrakapott.

Németországban e hatalmas vallási fellendülésnek első jele volt a theológia tanulmányok felvirágzása, mely az egész századon át tartott. A theológia e virágkorát *Schleiermacher*, ez a nagy theológus nyitotta meg. Egyidejűleg nagy bölcsesek (Kant, Fichte, Schelling, Hegel), nyelvészek, történet- és természettudósok fellépése által a többi tudományok virágkora is megkezdődött. A német nép szellemi fellendülésének bizonyítékát nyújtja a csodálatraméltó német költészet (Göthe, Schiller, Lessing).

A német theológusok eleitől fogva három irányzatra oszlottak: szabadelvűek, pozitivisták és közvetítő theológusok.

A szabadelvű theológusok arra törekedtek, hogy a keresztyénséget továbbfejlesztés és az emberi szellem fejlődésével egybehangzó kialakítása által összhangba hozzák az új kor haladásával. Ép oly kevéssé feledték szem előtt tartani az újabb tudomány minden irányú biztos eredményeit és a keresztyénséget s általában a vallást minden alakulatában, a mint az az emberiség különböző vallásaiban megjelent, tisztán tudományos módszerrel vizsgálták. E szabadszellemű kritikai kutatást Baur és az u. n. *tübingai theológusok*, a kikhez *Strauss* is tartozik, a legmagasabb fokig vitték. Ez utóbbi „Jézus élete” és más művei által nagy zajt idézett föl. Őt követte a franciák között *Renán*. Sok más szabadelvű theológusnál tudományos szempontból még fejlettebb rendszerre akadunk (Hase, De Wette és mások).

E szabadelvű theológusoknak leghevesebb ellenfelei a pozitív (orthodox) theológusok voltak, kik semmit sem akartak tudni az újkor haladásának figyelembevételéről és a keresztyénségnek a mai tudomány követelményeivel való kiegyeztetése iránt közönyösen viselkedtek; ellenben az ó lutheránizmus befolyását és hatalmát igyekeztek ismét visszaállítani. A legfanatikusabb *Hengstenberg*, a legjelentékenyebb *Hofmann* volt közöttük.

Ezzel szemben a közvetítő theológusok középúton maradtak és a szabadelvű s orthodox nézeteket kiegyeztetni törekedtek. Ez irányzat fejei *Tholuck*, *Neander* és *Ritschl* voltak. Ezek köréből kerültek ki ama férfiak, a kik Poroszországban és Németország többi részeiben a lutheránusok és kálvinisták únióját létrehozni segítettek (1817).

A Németországban a 19-ik század alatt fellendült vallási élet egy másik jelét azokban a nagy vallási és theologiai egyesületekben látjuk, melyek között a legjelentékenyebbek a Gusztáv-Adolf egyesület a protestánsoknak katolikus országokban való támogatása céljából; továbbá az evangélikus szövetség, mely a protestántizmust fenyegető papizmus leküzdése végett alakult; végre a protestáns egyesület a szabadelvű theológia védelmezésére.

Harmadik jelét azokban a sok missziói társulatokban látjuk, melyek az egész világon a keresztyénség terjesztésén működnek és azokban a számtalan belmissziói társulatokban, a melyek az emberiség sokszoros nyomorán igyekeznek enyhíteni.

Németország e vallási és theologiai fejlődését aztán más országok protestánsai is híven követték. Különösen angolok és amerikaiak tűntek ki a keresztyénség és a szentírás terjesztése körül való élénk buzgalomuk által; e célú kiadványaik sok millióra rúgnak.

(Folyt. köv.)

Antalfy László.

IRODALOM.

* **Szolnoky Gerzson** hajdú-böszörményi ev. ref. lelkésztől megjelent „*Hétköznap* imádságok” című templomi használatra való imádságos könyv, a melyben reggeli imádság van 4 hétre, esteli 3 hétre, bűnbánati reggeli és esteli egy-egy hétre való s ezenkívül több alkalmi imádság. Ára: 2 kor. 50 fill. Bővebb ismertetéséről gondoskodunk.

* **Jegyzőkönyv.** Az abauji ev. ref. egyházmegye ez évi tavaszi közgyűlésének jegyzőkönyve már régebben megjelent *Új József* főjegyző szerkesztésében. Tartalmából érdekelt bennünket a gondnoki megnyitó beszéd, a mely tömörségével s ebben mégis mindenre kiterjedő voltával köti le a figyelmet s az esperesi jelentés, a mely minden irányú élet-mozgalomról híven beszámol az egyházmegyében.

* **Tóth Pál** miskolci ev. ref. főleány-növeldei igazgató-tanárnak azt a felolvasását, melyet a sárospataki reformatus nő-egylet 1901. március 10-iki ünnepélyén tartott, a nevezett egylet, mint kiadványainak II-ik füzetét közrebocsátotta s 20 fillérért árusítja. A felolvasás Tompa két virág-regéjének, a „Szarkaláb”-nak és a „Havasi Rózsá”-nak a magyarázatát tartalmazza olyan erkölcsi irányban, a mely ellen kifogást csak olyanok emelhetnek, a kik az „Uram! Uram!” kiáltozást tartják üdvre vezetőnek. Mi a magunk részéről az egész embert látjuk nevelni a Tóth Pál magyarázataival, a melyek az erkölcsi lényt a maga hivatására az élet minden mozzanatánál emlékeztetik! A füzet közvetítését e Lapok szerkesztőse is készséggel végezi.

* **Isten kertje** cím alatt *Soós István* „karmelita atya” egy füzetes vállalat boldogítja a hiszékeny lelkeket s gazdagítja a r. kath. irodalmat. Eddigél 8 füzet jelent meg a következő virágokat ismertetvén az „Isten kertjéből. 1. *A tövisek között virágzó lilium*. (Mária, a kiről a „Közművelődés” ezt írja: „mindenesetre a legszebb virág az Isten kertjében” méltó tehát, hogy a vállalat ezzel induljon meg!), 2. *József* (virág neve?), 3. *Anna* (virág neve?), 4. *Terézia* (virág neve?), 5. *Assisi Ferenc* (virág neve?), 6. *Páli Vince* (virág neve?), 7. *Alajos* (virág neve?) és 8. *A rózsá virág* (Magyar Erzsébet!) . . . Persze ez a kert függő kert, de a „Közművelődés” szerint erény-virágoktól illatos fényes kert! . . . Beh kár az ilyen dolgokra a nyomda-festék! (n.)

* **F. Waga Lajos**-tól megjelent „Egyházi Beszéd” vállalatának II. kötete a felhívásban jelzett tartal-

lommal, t. i. 30 részben közönséges, részben ünnepi egyházi beszédet adva és a függelékben egy lelkész-iktatási és egy halotti beszédet közölve. A 231 oldalra terjedő munka ára 3 kor. 60 fillér. Részletes ismertetéséről gondoskodunk, addig is ajánljuk az érdeklődők figyelmébe.

(n)

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Felhívás.** Mindazokat a szüléket és gyámokat, kiknek fiai a sárospataki főiskolában tanulnak, tisztelettel felhívom, hogy abban az esetben, ha a jövő 1901/1902. iskolai évre fiaikat a főiskolai tápintézetbe felvétetni akarják, a Nagytiszteletű s Tekintetes Igazgató-tanácshoz címzett és kellőleg felszerelt folyamódványaikat legkésőbb folyó év június hó 20. napjáig hozzám, mint a tápintézet felügyelőjéhez nyújtsák be. Ez a nap végső határnapja azon folyamódványok benyújtásának is, melyekben a főiskolai lakószobákba való felvétel kérelmeztek. Nem látom feleslegesnek megjegyezni itt, hogy célszerű e két külön kérelmet, két külön folyamódványon nyújtani be, mivel máskülönben a legéberebb figyelem mellett is könnyen tévedés származhatik. A tápintézeti folyamódványok felszereléséről a tápintézeti alapszabályok 9. § a így intézkedik: „A jótéteményért folyamodók, folyamódványaikat tanulmányi bizonyítvánnyal és hitelesített adókönyvi kivonattal szerelik fel. A folyamódványban a folyamodó élő testvéreinek száma, kora, állása és helyzete is feltüntetendő.” Azon folyamódványhoz, mely a már élvezett jótétemény megtartásaért nyújtatik be, semmiféle melléklet nem szükséges. Megjegyzem, hogy a sárospataki főgimnáziumban tanuló ifjak folyamódványához nem kell bizonyítvány.

Sárospatak, 1901. június 1.

Szivos Mihály,
t. felügyelő.

— **Esperes-választás.** A felső-zempléni ev. ref. egyházmegye esperesévé 29 szavazat közül 17-tel *Hutka József* bányóci lelkész, egyházmegyei főjegyző választott meg.

— **A selmebányai diák-kongresszus és az ultramontanok.** A magyar ifjúság szellemi versenyzése a pünköshti ünnepek alatt az ultramontanok teljes visszaverésével végződött, a melyben az oroszán-részt a sárospataki, a kolozsvári és a kecskeméti küldöttek vetették ki, a kik a leghatározottabban kijelentették, hogy a *keresztes-vitézeknek* semmi közük az ifjúsághoz s az ifjak, a kik a budapesti egyetemen keresztes-bajnokokul szerepelnek, sajnálatos félrevezetetés áldozatai. Hogy valóban vereséget szenvedett a reakció, elegendő bizonyosság a „Magyar Állam” eme nyilatkozata: „*Sok reményt fűztünk a kongresszushoz, keveset valósított meg.*” Ez a vallomás mindent megmagyaráz!

— **Adomány a vajkóc-mátyóci ev. ref. egyház részére.** *Vályi Kálmán* mátyóci birtokos a vajkóc-mátyóci egyházat becses ajándékkal lepte meg a pünköshti ünnepek alkalmából, a mikor is az általa Egri Ferencnél készíttetett *harang* ünnepélyesen átadatott a közhasználatnak. A gyülekezet tagjai az áldozatkészségért hálás köszönettel adóznak e helyen is Vályi Kálmán urnak, kérvén a gondviselést, hogy áldja meg az ajándékozót lelki-testi áldásaival. Nagy Géza ev. ref. lelkész.

Pályázat.

A *debreceni* ev. ref. collégium főgimnáziumában két rendes tanári állásra, melyek közül az egyik a *latin-görög*, másik a *latin-magyar* nyelv tanításával van összekötve, pályázat hirdettetik. Pályázhatnak olyan ev. ref. vallásu egyének, kiknek a latin-görögből, illetve a latin magyarból középiskolai tanári képesítésük van.

A tanszék évi javadalmazása 2400 korona alapfizetés, 800 korona lakbér, öt évenként öt ízben emelkedő 200 korona korpótlék, melyre nézve a más tantézetben töltött évek beszámíttatnak; később azonban az alapfizetés 2800. 3200 és 3600 koronára, végül pedig az 1897. évi 183. sz. egyházkerületi végzés teljes végrehajtása esetén az ötödéves korpótlék is 400 koronára emelkedhetik.

A megválasztott tanár az országos tanári nyugdíjintézetnek jogos és kötelezett tagja.

A pályázni kívánók vallásukra, végzett tanulmányaikra, tanári képesítésükre és eddigi szolgálatukra s egészségi állapotukra vonatkozó okmányokkal felszerelt kérvényeiket 1901. június 22-ig a tiszántúli ev. ref. egyházkerület püspöki hivatalához adják be.

A megválasztott tanár e tanszékét székfoglaló értekezés-tartásával 1901. szept. 1-én tartozik elfoglalni. Debrecen, 1901. május 31.

Kiss Áron,
püspök.

HIRDETÉS.

Sok kitüntető okirat.

Állandó minta-harang
Ungváron.

Magyarország legrégibb harangöntődéje,

Kis-Gedőzben (Ungmegye). — Alapított 1795-ben.

Alulírott tisztelettel hozom a mélyen tisztelt közönség b. tudomására, hogy bárminő súlyú harangok készítését avagy régi harangok átöntését elvállalom, harangesoportozatokat teljes összhangban vagy egyes harangokat az előre meghatározott hangnem szerint.

Különösen felhívom a mélyen tisztelt közönség figyelmét arra, hogy harangjaim nemes fehér ércből készülnek, erős és kellemes moll hangjukkal a közönség tetszését mindenütt a legnagyobb mértékben kiérdemelték és a millenniumi kiállítás is a szép összhang és kitűnő anyagért nyert kitüntető harangöntődémmel. Továbbá ajánlom új modern saját szabadalmam szerint készült vas harangfelszereléseimet, valamint régi harangoknak vaskoronával való átszerelését és teljes vasállványokat. A legolcsóbb ár és legmesszebb menő jótállás mellett.

Kiváló tisztelettel

Baktai Egrý Ferencz.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szótküldéssel egész évre 10
korona, félévre 5 korona.
Egyen szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrés
oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: *ifj. Szilva István.* „Egyetemi protestáns teológiai fakultás.” — *Sütő Kálmán.* „A tanítói nyugdíj-törvény revisiojának kérdéséhez.” — *Székely György.* „Izlés és kritika.” — „Kongrua utaltványozási eljárás.” — „Kimutatás a lelkesítő javadalmak kiegészítéséről a tiszáninneni ev. ref. egyházkerületben.” — „Vegyes közlemények.” — „Hirdetés.”

Egyetemi protestáns teológiai fakultás.*

Nem tudom hirtelenében: mit is mondjak bevezetésül? Úgy elfog a keserűség, mikor arról olvasok, hogy a pesti egyetem vagy a kolozsvári mellé a prot. teológiai fakultás felállításán fáradoznak a nyughatatlan lelkek.

Szegény prot. Sion!

Átok alatt születnek ma már jobbaid, vagy legalább is nem anya-tejen nőnek, dajka-tejen nevelik őket, azért néznek kancsal szemekkel festett ekekre! Nem, nem az ellenség, — önfiaid vágja sebed. Öntudatlanul masiroztatnak kifelé önkormányzatod magad berendezte otthonából. Ma a bal lábra, holnap a jobbra komandíroznak egy lépést, azaz ma már egy egész halálugrást; és te prot. nép, csak andalogsz, csak bódorogsz. S vannak, akik talán örülnek is titkon, hogy a kommandó szót önválasztottaid magyarul kiáltják feléd.

Alszol talán, prot. öntudat!? Nem veszed észre, hogy ellenségeinknek már-már kényelmesebb nem bántani minket, csupán hagyni, hogy kimenjünk a világból önvesztünk útján, s legfőlebb kinevetni majd, ha egyszer tudatára ébredünk — későn, hogy nyomorulttá lettünk!?

Nem tehetek róla, ha így irok. De meg-megremeg, nem egyszer megrendül a lelkem, érezvén, hogy a protestánsizmus végdiadalában hinne többé nem lehet, nem szabad!

Húll a virágról a himpor, génuszunk méltóságát homályba borítani, királyi köntösét rongyokban lógni látom: kételkednem kell néha, ha csak pillanatra is, hogy lesz még egyszer ünnep a világon a mi számunkra is!

Avagy nem a gyalázat útjára léptünk-e, midőn elfogadtuk a kongruát mostani alakjában? Méltányos igényünk kielégítését követelni nem volt elég méltóságunk; alázattal rimázkodtunk, s mondjuk meg nyíltan, nem az egyház, hanem a magunk javára. S kaptunk alamizsnát, míg az egyház közterheinek könnyítése csak skontrolóban van. Ahelyett, hogy békétűrő nyájunk lenne, vannak gyapjújokat hányó juhaink, a kik a megelégedett pásztorra irigykedve néznek, mert ha annak tarisznyájában zsírosabb is, mint volt, a falat: az ő legelőjük nem lett kövérebb, azon csak sárgul és zörög a haraszt.

Hát aztán azoknak a congrua-bevallási íveknek miniszteri elbírálása? Teremtő Isten, hová súlydunk! Nem igaz, a mit én szavamra mondok, nevem aláírásával annak vallok; nem

parolás ember egyházi felsőbbségünk fel a Konventig, még úgysem, ha a polgári közegek jó erkölcsi bizonyítványt adnak mellette. Mindenikünknel bölcsőbb s becsületesebb az az egyetlen miniszteri osztálytanácsos, vagy mi a manó, a ki valamennyiünket felülbírá! És mi ez alá a szegényfa alá oda állottunk! S ha jól haladunk, oda állunk majd a másik, a nagyobb fa alá is, a melyen talán a hóhér kötele is ott fog lógni?! Igen is oda állunk, ha megérjük a végzetes napot, a melyen megnyílik az egyetemi prot. teológiai fakultás államköltségén!

Azon már nincs mit vitatkoznunk, hogy ez a születendő valami, fából csinált vaskarika csepűből levén, — a mi állami, nem prot., és a mi prot., nem állami, még prot. államban is. Az idők méhében megfogant magzatot megkeresztelték annak rendje és módja szerint. De azzal igenis tisztába kell jönnünk, hogy miféle jámbor czélt óhajtunk elérni és mi lehet majd a pozitív eredmény? S ez már a kérdés komoly oldala.

Azt hiszi, a ki hiszi, hogy annak az egyetemi prot. theol. fakultásnak a felállítása közelebb juttat a vallásegénylőséghez és szabadsághoz?

Soha!

Az egyenlőség az anyagi és szellemi javak, jogok és kötelességek egy ugyanazon mértékben való élvezhetettségében és használhatóságában határozódik.

S vajjon lehet-e egyenlőségről szólni csúfolkodás nélkül, midőn mi a koldustarisznyát is magunk varrjuk magunknak, s a kath., jobban mondva pápas egyházaknak még a bíborpalást árát is jó előre kiizzadja e nemzet, mondjuk a haza teste? Dominiumok itt, úrbéres telkekből eldarabolt porciók ott. Anyagi egyenlőséget ne keressetek!

Szellemi egyenlőség? Ehez hála Istennek, semmi köze a felekezeteknek; legfőlebb annyiban, a mennyiben a ki anyagiilag felül áll, szellemileg is inkább bírja a többrejutathatás esz közeit. A szellemi javak bírhatása nem tartozik szorosan a vallási egyenlőséghez.

Kötelességek egy mérték szerinti viselése? Nekünk a gondviselés bölcsessége adott elég fogékonyságot a jó honpolgársághoz, Nemzeti alkotmány, nemzeti nyelv biztos oltalmunkba fogadva; testünk-lelkünk erői, ereink vércseppjei a honéi. Nincs bálványunk, csak nemzeti Istenünk! A pápas egyháznál a liturgiai nyelv idegennel vegyes; a nemzeti Isten a bálvány hátamegett áll: a pápa árnyékában van a hadúr; a pápai lobogóra esküsznek előbb, a nemzeti zászlóra csak azután. . . Ne firtassuk! Ebből a forrásból csak keserűség fakad!

* E cikk már régen beküldetett, de előbb nem közölhetők. A kérdés azonban olyan, a melyet felszínen kell tartanunk. Szerk.

Jogok egyenlő bírása!? Beh szép álom! Reánk mosolyog-e valaha utána a valóság hajnalpírja?! Ezt se kérdezzük! Szomorú a felelet! Királyi koronánk fényéhez nem méltó a prot. hit; a vallás- és közoktatásügyet prot. kézre bízni nem lehet, nem merik; a főrendiház elnöke újabban csak pápista lehet; püspökeink csak korlátozott számban főrendiek, és így tovább. Lejjebb már nem megyek! Világ szerint úgyis az a bolond divat, hogy a kisebb emberek joga kevesebbet is ér!

Ne tévelyegjen hát, a ki azt hiszi, hogy a prot. theol. fakultásnak az egyetemen felállításával közelebb jutunk a vallás egyenlőséghez. Az államnak kulturális feladatai vannak, kultuszbeliek nincsenek. A papképzés pedig mégis csak a kultusz dolga, mondhatjuk forrása. Egyenlősíteni ebben a dologban nem akkor lehet, ha mindenik felekezetnek állítunk az egyetem mellett theol. fakultást; hanem akkor, ha azét is eltöröljük mellőle, a melyeknek van.

Azt is hiheti, a ki hiszi, hogy az egyetemi prot. theol. fakultás felállítása tudósabb tanárok kezébe tenné le a papképzést, illetőleg a kéznél levő segédeszközök (könyvtárak, gyűjtemények, más fakultásokon való hallgatás) által bölcsebb szélesebb látókörű papjaink lennének.

Hát arra nem gondolunk, hogy eddig is kimentünk már a kerekvágásból s nem a magunk ösvényén haladunk? Akárki mit mondjon, én a mellett maradok, hogy nem egyetemesebb képesítést, hanem igenis bensőségteljesebb papnevelést kell meghonosítanunk, bizonyos mértékig dogmatikusabbat is az eddiginél, annál, a melyből én is részesültem. Jó volt, kellett az egyetemesebb tudás, a mikor papjaink alsóbb és felsőbb fokon mesterek, tanítók voltak, s minden tudományág ő belőlük kisugárzó fénytől világosodott; de ma, midőn a tudomány szerföltött tagolva lett, annak egyes szakjai egyáltalán nem tartoznak rá, mert semmiféle érülködésben nincsenek a vallás világgával (orvos, mérnök etc.); midőn a jogi oktatás, melynek az egyház- és házasságjogban van érülködési pontja a gyakorlati lelkeszkedéssel, már-már bizonytalan kezeink között, sőt a népnevelésnek tőlünk elvétele is erősen érik az új idők fáján: ma ne mondjuk, ne hivatkozunk vele, hogy azt a papot a tudomány minden mezején meg akarjuk hordozni. Nem három nyomásos válto-gazdaság a lelkeszkedés, hogy a tarlón, ugaron, meg a csutkaföldön egyaránt lekötve legyen a pap figyelme; de igenis szőlőmívelés, az Úr szőlőjének mívelése; a jó szőlőmunkásnak pedig csak jó szőlőmunkásnak kell lennie. A ki jó bort akar szűrni, szőlőtől legyen a szeme!

Nem több tudásra, hanem erősebb hitre, az evangéliom fokozottabb szerelmére van szükségünk, mert félő, hogyha ellenségeink reánk törnének, nem lenne annyi hitvallónk s vértanúnk, mint volt a régiben; nem zendülne annyi ajakról a valóság: „a Krisztusnak evangélioma Istennek hatalma minden hívőnek idvességére!”

S ha valaki azt vetné ellenem, hogy prot. theol. akadémiáinkra nem mindig nyerhetjük meg tanárokat a legjobb erőket, — az anyagiak hiánya miatt, — míg az állam-kormány keze nem volna e tekintetben megkötve, vegye eszébe, hogy a tudomány vásárán alknak nincs helye, s nincs vétkesebb s butább dolog, mint a legodaválóbb embereket csak azért nem ültethetni tanári katedrára, mert lelkészi állásuk többet jövedelmez, mint a professorság; egyik tanszék után pedig nem járhat nagyobb fizetés, mint a másik után. Dehogy is nem! A kitől többet veszek, annak több bért adok, mint a kinél kevesebb az eladni való! Egyik ember pedig utóvégre is több, mint a másik. Az az egyenlő fizetés ostoba kényszer-ág, melybe a legnagyobb embernek is bele kell férnie és a melyet a legkisebb embernek is be kell töltenie! Utóvégre is az az igazság, hogy az egyháznak, ha semmire nincs is pénze, a papnevelésre kell lenni. Másként nem egyház, csak egy tökéletlen szervezet.

Azt is mondhatja, a kinek kellene az a prot. theológiai fakultás, hogy azon az úton megsaporodnék a theol. ifjak

száma. Nem úgy, urak! Csak azoké szaporodnék, a kik a talán olcsóbb theol. pályát átmenetül használnák más pályához, épen azért, mert a kenyérkereset, vagy a tudomány másik mesgyéje oly közel esnék; de épen ezért pályát változtatna sok olyan ifjú is, a kinek a csendesebb, elkülönített theol. akadémián lelkéhez nőve maradna a papi pálya szerelme. Gyarló az ember, s ha faluról Pestre kerül, sok mindent megkíván, a mi a kirakatban van.

És ugyan mi történnék, ha lenne egy államilag instituált központi prot. papnevelő-intézet és lennének külön ev. ref. és ág. ev. theológiák? A most csak kétféle, illetőleg az unitáriusokat is számítva (mert talán azok is protestánsok) háromféle papképzéshez jönne a negyedik, a legszintelenebb, a legsemmitmondóbb, mert vajjon lenne-e oly nagyerejű és tudományú haladó, a ki összhangba hozná egy katedrán, egy tanár agyában és szívében a háromféle prot. dogmatikát? Vagy talán lenne az egy prot. fakultáson három különféle dogmatikai tanszék? Annyira nem lenne bőkezű az állam, de nem is lehetne, mert hiszen a külön dogmatikának külön hittan, lyurgia stb. felel meg s mindnek külön tanszék. Végére is nem férhetnénk meg egy kalap alatt! Oldalba kellene rúgnunk azt a bizonyos állami prot. papnevelő-intézetet s üresen maradna. Vagy ha nem, ha mindennek úgy elrendezhetők volnának, mint a hívők gondolják, meg kellene történnie az ellenkezőnek: a felekezetek által fenntartott theol. akadémiák üresen maradásának. De a kettő egymás mellett — egy célnak — nem szolgálhatna.

Vagy talán nem egészen ötvenöt ref. theol. ifjú nem fér meg egy theol. akadémián? Emiatt ugyan nem kell új bokor után néznünk.

Egy dolog van még, a mi kísértheti az egyetemi prot. theol. fakultás híveit: a prot. unió szép álma.

Mert bizony csak álom az s az is marad. Nekem is édes vágyam fűződik hozzá, de hinni benne nem tudok. Nem különösen azóta, mióta a prot. irodalmi társaság debreczeni nagy gyűlésén megmondotta Gyurátz Ferencz, hogy dogmatikus unióról szó sem lehet. Hogy fehér asztalnál mondotta, nem vigasztalás! És ugyan dogmatikai ellentétben épülhetne-e fel kívánatos unió? Soha és semmilyen. A szétszakadozottság látásán érzett fájdalomra jó csak az unió eszméje szentelt vízzel. Mert bizony gyógyereje az ellen síncs.

Ne ringassuk magunkat ebben a szép álomban, legalább ne annyira, hogy még a legnagyobb baklövésre, saját életünk elmetszésére is készek legyünk benne!

Ha nem lenne a magyar közéletben annyi hajlam, mint a mennyi van, az ultamontánizmusra s a klerikalizmusra s ha e hajlam valósulása ellen mindörökké biztos óvszerünk lenne: akkor is a vétekre csábulás netovábbja lenne kiadni kezünkől a papképzés irányítását. Az állam ingyen nem adhatná az anyagiakat, a lelkiekből kellene elvennie viszonzását. A támogatás ára egy darab lenne a szabadságból. És az a szabadság a mi szabadságunk.

A szabadságban pedig megmaradatok! És ha nincs — a jelen helyzetben — anyagi erőnk, könnyítsünk magunkon a jogi, sőt, ha meg kell lennie, a népoktatás átengedésével, mint a melyeknek passzusát az átvételre már-már úgyis megírta az állam-kormány. De a theol. oktatás önkormányzatunk legsarkalatosabb attribútuma, minden fegyvereink között, melyeket kiadunk, vagy erővel kivesznek kezeinkből, maradjon a legutolsó. Nekünk a szabadság szívében, agyban egyetlen jelünk, a melyben még győzhetünk. Ne vegyünk magunkra lánczot, még ha aranyból kovácsolnák is.* Ifj. Szilva István.

* Ebben a kérdésben a sárospataki ev. ref. főiskola theológiai tanári karának hivatalos véleményét a következő számban fogjuk közölni Tisztelt munkatársunk nézete s a mi saját felfogásunk között nagy az ellentét, pedig az igazságban megegyezünk, t. i. ha van r. kath. fakultás, legyen prot. is, ha ez utóbbi nem lehet: ne legyen az első sem! Színezése erős!

ISKOLAI ÜGY.

A tanítói nyugdíj-törvény revíziójának kérdéséhez.

Régóta vita tárgyát képezi az orsz. tanítói nyugdíj-törvény revíziójának kérdése s a sajtóban, értekezleteken, gyűléseken óhajok, kívánságok és vélemények jutnak kifejezésre annak mennél szerencsésebb megoldása érdekében.

A kérdésnek ily húzamos és széles körben mozgó tárgyalása, vitatása, egészen érthető és természetes. Nagy és fontos, a szó szoros értelmében életbevágó kérdés ez hazánk tanítóira nézve. Méltó valamennyiünk érdeklődésére, hiszen a haza, nemzet, felvilágosodás, közművelődés s a legtöbb esetben a vallaserkölc-siség e nagy eszmék szolgálatában száraz kenyéren megfutott, küzdelmes életpályának jól kiérdemelt nyugalomát van hivatva, — a mennyire a viszonyokhoz képest legjobban lehet — tűrhetővé, elviselhetővé — s bár úgy volna?! — gondtól menté tenni, megédesíteni.

A kérdés helyes és szerencsés megoldását azonban megnehezíti egy körülmény s ez az, hogy ezt a nyugalmas életalkonyt, vagy tűrhető nem szeretem napokat, szóval a *pálya végén is elégséges kenyeret* biztosító törvényt úgy kell ujja alkotni, hogy a tényleges szolgálatban levő és nyugalomba vonuló tanítók érdekei kellő összhangzásba hozassanak, azaz a tanító jelen és jövő jogosult érdeke az igazság és méltányosság elve szerint megóvassék, biztosíttassék. S épen ebből a szempontból kívánom e tárgyban szerény nézetemet elmondani annyival is inkább, mivel úgy vagyok meggyőződve, hogy e kérdésnek igazságos megoldása szoros kapcsolatban áll egyházunk érdekeivel.

Általánosan el van ismervé, hogy a mai tanítói nyugdíj-törvény határozott sérelmet és igazságtalanságot foglal magában a felekezeti tanítókra nézve, a kik t. i. a legtöbb esetben kántorok is. E szerint ugyanis nemcsak a tanítói, de egyszersmind a kántori fizetés is fel van számítva a nyugdíj alapjául; és mégis, ha a nép-nevelés eszköze kihull kezeinkből s a megroskadt test és kifaradt lélek nyugalomra térni kényszerül: verejtékes pályafutásuknak az a jutalma, hogy nem azon összeg után kapnak nyugdíjat, a mely után fizettek, hanem csak a tanítói fizetés után. A felekezeti tanítónak ez nyilvánvaló sérelme, mely ellentétben áll nemcsak az abszolút igazsággal, de a relatív igazsággal is, mert íme az állami tanító, ha kántor is, szintén nem kap ugyan kántori fizetése után nyugdíjat, *de nem is fizet utána*. Nos hát ez az állapot tovább így nem maradhat. S az új tanítói nyugdíj-törvénynek az lesz épen egyik legszebb feladata, hogy ezt az igazság- és rendellenes állapotot megszüntesse s ez által a felekezeti tanítók jelen és jövő jogos érdekeit megóvja; megóvja a tényleges működés idejére s a nyugalom napjaira.

De hát miképen volna ez keresztülvihető? Hogy e kérdésre megadhassuk a feleletet, látszólag legelsőbbben is arra nézve kell állást foglalnunk, hogy a tanítók mint kántorok is felvéttessenek-e a nyugdíj-törvény kötelekeibe? En azonban e tekintetben az állásfoglalást nem tartom az adandó válasz *»conditio sine qua non«*-jának.

Szerintem ugyanis úgy áll a dolog, hogy ha felvételnek a tanítók, mint kántorok is, vagy a tisztán csak kántorok az orsz. tanítói nyugdíj-törvény, vagy nyugdíj-intézet kötelekeibe: akkor természetesen az összfizetés után tartoznak nyugdíj-járulékok fizetni és

nyugdíjat kapni. Ha csak mint taní ók vétetnek fel, mint ilyenekre terjesztetik ki a törvény hatálya, akkor csakis a tanítói fizetés után fizessenek nyugdíjat s csak az után kapjanak. Ez a logika és ez az igazság. És pedig a hol külön van választva a tanítói és kántori jövedelem, ott ez alapon állapíttassék meg a nyugdíj-jaradék; a hol nincs elkülönítve, választassék külön a végzett munka arányában.

A tanítók dolga s a miniszteriumé, hogy melyiket válasszák e kettő közül. De hogy a nyugdíj-törvény a kántorokra is kiterjesztessék s tanítóink mint kántorok is tagjai lehessenek az orsz. tanítói nyugdíj-intézetnek: én ezt keresztülvihetőnek, mindenesetre pedig helyesnek tartom. Vajjon hát mi történnék ez által egyéb, mint egy kis formai logikátlanság? Es vajjon nálunk reformátusoknál az orsz. papi özvegy-árva gyám-intézetbe nincsenek-e felvéve tagokul theol. tanárok is? És logikai disharmonia miatt vajjon megrendül-e az azt befogadó alkotmány?! Vajjon nem lehetne-e ezt a formai logikátlanságot kiküszöbölni az orsz. tanítói nyugdíj-törvényből, ha már annyira a formalismus emberei vagyunk? Nem lehetne-e az orsz. kántor-tanítói nyugdíj-törvényt megalkotni, mely sáncaiba fogadná a hazai bevett vallásfelekezetek tanítóit, mint kántorokat is, úgy, mint a tisztán csak kántorokat is?! Hisz a legtöbbben úgyis kántorok is egyúttal még az állami tanítók is és ily minőségükben vajjon kizárólag az egyházat szolgálhatják-e? Vajjon a vallásos érzésnek, a lélek nemesítésnek e munkakörben való apolása, fejlesztése egyházi érdeke-e csupán s nem nyilvánul-e annak áldásos hatása az állampolgáraiban is, az az úton is fejlesztett lélek-nemesség szülte erkölcsiség munkáiban?! És vajjon nem érdeke-e az államnak, hogy azok, a kik a népnevelés u. n. második honfoglalási munkája mellett szünet nélkül rakosgatják, építgetik ama fundamentumot, vagy legalább annak építgetésében közreműködnek: annyival nagyobb odaadással tegyék ezt, a mennyivel biztatóbb, gondtalanabb pálya-véget ígérőbb rájuk nézve a jövő, a melyben fáradaik után nyugalomba térhetnek?! Ha az állam elismeri a lelkeszi hivatal fontosságát, mely mindenek felett a lélek élete körül forog s anyagilag is méltányolja egyeben kívül az által, hogy az orsz. lelkeszi özvegy-árva gyám-intézeti tartozásunknak, habár csak egy részét is fedezi: a lelki élet ama másik művelője a kántor, mint ilyen nem érdemelne meg annyit, hogy az orsz. tanítói nyugdíj-törvény ő reá is kiterjesztessék, főleg, a mikor tanítóink elenyésző csekély kivétellel kántorok is egyúttal?!.

Könnyen megeshetik azonban, sőt csaknem bizonyosak lehetünk benne, hogy úgy lesz, hogy az állam ezt az eszmét teljesen figyelmen kívül hagyja, elveti. Kár volna azért a kántori nyugdíj-intézetéről lemondani. Alapítsanak ekkor maguk között orsz. kántori nyugdíj intézetet, vagy ha ez nagy nehézséggel jarna s csak az eszme távoli jövőbe való elodázására látszanék alkalmasnak: akár felekezetit, — vagy még szűkebb körűt, mint pld. kerületit, a mely azonban ne szorítkoznék oly szűk körre, mely annak életképességét veszélyeztetné — s a melybe kántori jövedelmük után oly $\frac{1}{2}$ -ot fizetnének, a minőt fizettek eddig az orsz. tanítói nyugdíj-intézetbe a nélkül, hogy nyugdíj-igényük lett volna az után. A fődolog azonban az, hogy a tanítók, mint kántorok ne kényszerüljenek többé nyugdíjat fizetni kántori fizetésük után aként, hogy annak hasznában ne részesülhessenek. És ha már fizetnek: lehessen is utána nyugdíj-igényük, részesülhessenek annak hasznában.

S most vizsgáljuk meg azt az eshetőséget, hogy ha az állam a tanítókat, mint kántorokat, szóval a kántorokat az orsz. tanítói nyugdíj-intézetbe felvenni vonakodnék, s a nyugdíj-törvényt rájuk kiterjeszteni nem akarná: miésoda indokolással teheti ezt? Vagy azzal, hogy az orsz. tanítói nyugdíj-intézet fogalmából következik, hogy annak csupán tanítók lehetnek tagjai, nem pedig kántorok is; vagy azzal, hogy a kántorok specifice felekezeti hivatást teljesítenek s így a nyugdíjaktól való gondoskodás az állam feladatát nem képezheti. — Nem akarok ily kicsi, bár az egyesekre nézve fontos kívánságnál, mint a kántori nyugdíj-igény mindjárt az 1848. XX. t.-c. 3. §-ára hivatkozni, bár tehetném. Nem akarom megismételni azt sem, hogy jóakarat mellett a tanítói nyugdíj-intézetet miért ne lehetne kántor-tanítói nyugdíjintézetté változtatni s a törvény hatályát a kántorokra is kiterjeszteni?! Csak a következtetéseket vonom le ebből az érvelésből.

Ha az orsz. tanítói nyugdíj-intézet tanítói lesz tisztán ezután is, mint eddig volt s a nyugdíj-törvény csak a tanítókra terjesztetik ki s a kántorokra nem: akkor ennek az első következtetése az az igazság álláspontján, a mint már előbb is említettem, hogy a tanító csakis a kántortól különválasztott, vagy igazságosan különválasztandó, tisztán tanítói fizetése után fizessen nyugdíj-járadékot. Ha az állam a kántort egészen közömbös személynek, vagy hivatalnoknak tekinti és nyugdíjban nem részesíti, akkor fizetését se vonja nyugdíj alá.

A másik következtetés pedig az lesz, hogy ha az állam oly közömbös tisztviselőnek tekinti a kántort, hogy még a nyugdíj-törvényt is csak a tanítóra terjeszti ki; akkor a tanítói fizetés államsegély alapjául való legközelebbi megállapításánál, felvételénél, jog és igazság és minden logika szerint a 400 frintos fizetés kiegészítés megállapítása alapjául csakis a tanítói fizetés vehető fel s nem a kántori is egyszersmind s így az államsegélyes tanítóknak, köztük azoknak, a kik egyszersmind kántorok is, 400 frt is az eddiginél jóval nagyobb államsegélyben kell részesülniök, hogy a rajtok eddig elkövetett igazságtalanság legalább ezutánra szüntessék meg.

Ezt a következtetést csakis amaz indoklás kapcsán állapítottam ugyan itt meg, a melylyel a tanítóknak mint kántoroknak a nyugdíj-törvény kereteibe való be nem fogadását gondolom, de megáll az azon esetre is, ha a nyugdíj-törvény ő rájuk is kiterjesztetnék. Mert habár e tény által az dokumentáltatnék is, hogy az államra nézve a kántor nem közömbös hivatalnok, de bizonyos, hogy az állam csakis a tanítók, mint ilyenek fizetését egészíti ki, vagy is azért a munkáért részesíti őket államsegélyben, a melyet, mint tanítók és nem egyszersmind mint kántorok is végeznek. Ezt bizonyítja maga a tanítói fizetés rendezéséről szóló törvény, mely a tanítói fizetést és nem a kántor-tanítóit rendezi és így ezt emeli 400 frtra; és azon körülmény, hogy maga az állam választotta külön egy és ugyanazon személyben a kántort a tanítótól, a midőn a nyugdíj-járadékot tőle, mint kántortól is bevette ugyan, de nyugdíjban csak a tanítót részesítette.

Fennebb csak bizonyítottam, hogy az orsz. tanítói nyugdíj-törvénynek a kántorokra is kiterjesztése semmi különösebb akadályokba nem ütközik, sőt csekély jóakarattal könnyen lehetséges. Most pedig azt is kinyilatkoztatom, hogy én ennek az eszmének határozottan híve vagyok s kántor-tanítóink, valamint egyházunk érdekében állónak látom, ha amazok erélyesen megmozdulnának e tekintetben, egyetemes konventünk

pedig közbenjárna a miniszternél oly irányban, hogy a tanítói nyugdíj-törvény a tanítókra mint kántorokra is és a tisztán csak kántorokra is kiterjesztessék; tanítói államsegélyük pedig tisztán csak a tanítói fizetés alapján, a kántortól külön választva, állapíttassék meg. Így aztán ezen igazságos és méltányos eljárást követve a mai szegényes tanítói fizetés mellett is tisztességesebb jövedelem volna biztosítva a pályafutónak, édesebb nyugalom, biztatóbb életalkony a nyugalomba térőnek. Meg vagyok győződve, hogy e két út-mód hathatós eszközévé válnék a nálunk tapasztalható tanítóhiány csökkentésének, tanítóink szaporodásának s az egyházi élet fellendülésének is.

Sütő Kálmán.

TÁRCA.

Izlés és kritika.

(Folytatás és vége).

Ezek után könnyű megállapítanunk, mire van szüksége egy jó kritikuskak, mik a valóban objectiv kritikának alapelvei és feltételei?! Mindenekelőtt izlésre, hogy ne csak megérezze a műrészetekben nyilvánuló ama törvényeket, hanem átértse azokat úgy, hogy számot is tudjon adni róluk. Izlésének, érzésének kell őt ösztönöznie, de aztán elméjének, belátásának vezetnie. Képesnek kell lennie arra, hogy egészen objectiv álláspont-ra emelkedjék, sokszor még egyéni izlése fölé is a nélkül, hogy azt egészen megtagadná. Hisz ez utóbbi eset azt jelentené, hogy teljesen érzéketlen maradt a szép mű hatása iránt, mely kívül esik az ő speciális izlésének körén. A jó kritikus egyrészt beszámol arról a hatásról, a melyet a mű az ő egyéni lelkére gyakorolt, másrészt pedig a kritika és aesthetika általános elveinek magaslátára emelkedik s ezekhez nézi az illető szép művet. Az egyik eljárás ép annyira szükséges, mint a másik. Ha a kritikus tisztán egyéni izlésére támaszkodik, könnyen tévedhet. Különösen ha egy, az övétől eltérő izlésű művész munkáját bírálja. A költészet története is hemzseg efféle tévedésektől. Például Toldy Ferenc, ki a Vörösmarty iskola izlésében növekedett fel, nem tudott eléggé méltányos és igazságos lenni a Petőfi népies költészete iránt, a klasszikai izlésű Schiller és Kölcsey a Bürger és Berzsenyi költészete iránt stb. Pedig ők kiváló férfiak voltak. kiknek jóhiszeműségéhez a gyanunak árnyéka sem férhet.

Viszont ha az érzést mellőzve a kritikus tisztán eszének utmutatásaira támaszkodik, nem lehet jó közvetítő a szép mű és a közönség között. A kritikus nem úgy elemez, nem úgy boncol, mint az orvos, nem úgy vágja ki a férges részt az egészségesből, mint a sebész. Míg az orvos, vagy sebész keze biztonságának, nyugodtságának árthat az a felindulás, a mely az operálandó érzelmeivel való részvétből származik, a kritikusknak éppen kötelessége, hogy beleélje magát a mű alkotójának érzelmeibe, intentionaiba, gondolataiba és ezen az alapon alkossa meg a műről való ítéletét. S erre nézve ismét találunk analogiát az erkölcsi megítélés körében. Valamint egy ember jellemének és cselekedeteinek megítélésénél nemcsak magukat a külső cselekvéseket kell figyelembe venni, hanem úgy a cselekvőnek érületét, mint azt, a mit akart és a mire törekedett, de a mit talán a körülmények mostohasága miatt meg nem valósíthatott,

vége nem hajthatott: így a kritikus is csak akkor lesz igazságos a művésszel szemben, ha mindezen szempontokat figyelembe veszi. A ki nem képes magát a művész lelkébe, intentióiba s a művében kifejezésre jutott gondolatok és érzelmek világába beleélni, az ne vegye kezébe a kritikai tollat.

Ezekből a fejtegetésekből könnyen megalkothatjuk magunknak az objectív, igazságos kritika követelményeit. Az ilyen kritika igen fontos, mert egy-egy irodalom felvirágzásának emeltyűje, fellendülésének egyik eszköze. A mi irodalmunk pangásának, alacsonyabb niveaujának egyik mutatója éppen az, hogy nálunk az objectív, részrehajlatlan és elfogulatlan kritika ritka, mint a fehér holló. Avagy nem tapasztaljuk-e lépten-nyomon, hogy egyes írók és újságok a kiadók szolgálatába szegődnek s az illető könyvkiadó vállalat, könyveit az éig magasztalják sokszor a nélkül is, hogy azokat elolvasták volna?! Nem tapasztaljuk-e, hogy a kritikus tollat nem az igazság elfogulatlan, őszinte szeretete vezeti, hanem vagy a pajtáskodásból folyó szeretet, vagy a versenytárstól való félelem és az iránta táplált irigység, vagy az irodalmi tekintélyeknek való hizelkedés, kedveskedés, a kiktől az illető előmenetet, protekciót várhat. Szinte komikus látni, miként sietnek egyes fiatal kritikusok, ha egy-egy irodalmi tekintély műve megjelenik, hogy azt agyon dicsérjék és felmagasztalják. Míg a kezdő, de becsületes törekvő író, ki nem tudott magának jónevű fővárosi kiadót fogni, vagy a lerántás, kicsinylés, vagy az agyonhallgatás sorsában részesül. Vagy mit szólnunk ahhoz, mikor kritikusainkat nem egyszer az a szempont is vezeti a mű megítélésénél, hogy szerzője fővárosi-e, vagy vidéki?! Vagy mit szólnunk ahhoz, mikor azt látjuk, hogy egyes jó izlésű és széles ismeretkörű írók, kik hívatva volnának az objectív kritika terén jó példával előljárni, az Istentől nekik adott tehetséget és tollat idegen eszméknek, vagy a saját egyéni érdeküknek, pártoknak, klikeknek szolgálatába szegődtenek?! Példákat nem volna nehéz találni!

Bizony fejlődő irodalmunknak nem kívánhatunk jobbat, mint őszinte, objectív kritikát s ennek gyakorlatában jobb erkölcsöket! Székely György.

KÖZÉLETÜNK.

Kongrua utalványozási eljárás.

Az 1898. évi XIV. t.-cz. alapján járó jövedelem kiegészítési összegekre vonatkozólag.

1.

A jövedelem-kiegészítési összegek az egyházi főhatóságok kezeihez fognak kiutalványoztatni és pedig az ág. hitv. ev. és az ev. ref. az egyes egyházkerület, az unitáriusoknál az egyház, a gör. kel. szerb és románoknál az egyes egyházmegye, összes lelkészei számára egy összegben az illető főhatóság székhelyén levő m. kir. adóhivatalnál.

2.

Az illető m. kir. adóhivatal az ág. hitv. ev. és az ev. ref. egyházkerületek, valamint az unitárius egyház részére utalványozott összegeket a püspök és világi felügyelője, illetőleg püspök és főgondnoka, együttes aláírásával ellátott, a gör. kel. és gör. kel. román egyházmegye részére utalványozott összegeket a püspök és

az egyházmegye pénztárnoka és ellenőre együttes aláírásával ellátott bélyegtelen hivatalos nyugták ellenében fogja számadás kötelezettsége mellett kifizetni.

3.

Az utalványozás előleges félelvi részletekben és pedig január és július hó folyamán fog megtörténni.

4.

Az utalványozással egyidejűleg a) a lelkészség székhelyét; b) az igényjogosult lelkészek nevét; c) a lelkész megillető kiegészítési összeget feltüntető jegyzék fog a pénzfelvitelére jogosult egyházi főhatóságnak megküldetni.

5.

Az egyházi főhatóság az egyes lelkészeknek a jegyzékben feltüntetett összegeket a lelkész által kiállítandó és szabályszerűen bélyegelt nyugta ellenében fizeti ki.

6.

A lelkész által kiállítandó nyugta szövegében kifejezésre juttatandó azon körülmény, hogy a felvett összeg az 1898. évi XIV. t.-cz. értelmében járó jövedelem kiegészítésére szolgál.

7.

A jövedelem-kiegészítési összeg a lelkészeket csak azon naptól kezdve, melyen állomásukat elfoglalták — azon napig illeti meg, melyen állomásukról eltávoztak. A lelkész elhalálozása esetében azonban a részére még életében kifizetett jövedelem-kiegészítési összeg a lelkész özvegyétől, illetőleg kiskorú gyermekeitől vissza nem fog követelteni.

8.

Az egyházi főhatóság részére megküldendő jegyzékben számjelzett összeg a lelkész részére teljes összegben fizetendő ki.

9.

Megengedem azonban, hogy az országos gyámintézeti, az egyházkerületi gyámintézeti, az egyházmegyei gyámintézeti járulékot, valamint a görög keleti román egyházban a püspöki sidoxiát és esperesi bért az egyházi hatóságok visszatartsák, illetőleg közvetlenül juttassák rendeltetési helyükre, de csakis azon összegben, a melyet ily címeken megállapítottam, megjegyezvén azt is, hogy a jövedelem kiegészítési összegek kifizetésekor az említett járulék-összegekből csak az illető utalványozási félre esedékes részlet-összegek tarthatók vissza.

10.

A lelkészek részére kifizetett összegekről szóló nyugták az egyházi főhatóság szabályszerű számadása kíséretében egyszerre és legkésőbb a megtörtént utalványozást követő három hó alatt lesznek hozzámelterjesztendők.

11.

Az 1900 évi deczember hó 20-án 95,722/900. szám alatt kelt külön intézkedés hatálya érintetlen marad.

12.

Míg az izraelita vallásnak az államhoz való viszonya véglegesen szabályozva nem lesz, addig ezen vallásfelekezet rabbijai részére megállapított jövedelem kiegészítési összegeket az illetékes m. kir. adóhivatal fogja az illető rabbinak szabályszerűen bélyegelt és a járási főszolgabíró által láttamozott nyugtai ellenében kifizetni. Kelt Budapesten, 1901 május hó 25.

M. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter.

Kimutatas
a lelkészi javadalmak kiegészítéséről.

I. Abauj	Végrehajtó-bizottság		Miniszter	
	1200 K.-ig	1600 K.-ig	1200 K.-ig	1600 K.-ig
Abaujvár . . .	—	287 09	—	280 73
Aszaló . . .	—	210	—	181 71
Bakta . . .	519 71	919 71	612 40	1012 40
Bárca . . .	594 67	994 67	582 62	982 62
Beret . . .	604 81	104 82	595 39	995 39
Beszter . . .	794 33	1194 33	665 42	1065 42
Bööd . . .	183 19	583 19	160 52	560 52
Csany . . .	719 28	1119 28	686 44	1086 44
Csenyété . . .	551 42	951 42	534 07	941 07
Csécs . . .	658 84	1058 84	664 26	1064 26
Csobád . . .	625 07	1025 07	623 03	1023 03
Czéce . . .	373 78	773 78	361 08	761 08
F.-Dobsza . . .	410 54	810 54	430 62	830 60
F.-Méra . . .	403 74	803 74	451 68	851 68
F.-Regmec . . .	446 17	346 17	430 24	830 24
Fony . . .	588 06	988 06	503 07	903 07
Fuló-Kéres . . .	672 24	1072 24	642 46	1042 46
Fügöd . . .	204 24	604 24	139 55	539 55
Gagy-Bátor . . .	318 16	718 16	295 48	695 48
G.-Bogdány . . .	873 73	1273 73	824 38	1224 38
Gönc . . .	33 92	433 92	21 58	421 58
„ Ruzska . . .	477 89	877 89	470 82	870 82
Györke . . .	626 32	1026 32	577 60	977 60
Hejce . . .	682 29	1082 29	667 09	1067 09
H.-Büd . . .	737 86	1137 86	735 21	1135 21
Kajata . . .	625 79	1025 79	619 30	1019 30
Kázsmárk . . .	508 52	908 52	492 39	892 39
Kér . . .	664 06	1064 06	530 25	930 25
K.-Kinizs . . .	605 32	1005 32	603 00	1003 00
Korlát . . .	401 71	801 71	478 62	878 62
K.-Vágás . . .	248 97	648 97	214 28	614 28
Kupa . . .	392 07	792 07	355 93	755 93
Lánc . . .	763 77	1163 77	776 36	1176 36
N.-Bózsza . . .	665	1065	652 21	1052 21
N.-Ida . . .	663 42	1063 42	376 96	776 96
N.-Kinizs . . .	463 02	863 02	103 32	503 32
N.-Szaláncz . . .	654 51	1054 51	597 00	997 00
Nádasd . . .	595 82	995 82	557 75	957 75
Novaj . . .	671 32	1071 32	664 68	1064 68
Nyiri . . .	456 71	856 71	538 28	938 28
Onga . . .	—	308 58	—	295 79
Pamlény . . .	582 20	982 20	538 33	938 33
Pető-Szinye . . .	457 51	857 51	246 69	646 69
Péder . . .	222 36	622 36	201 39	601 39
Pusztafalu . . .	520 80	920 80	365 21	765 21
Radvány . . .	588 68	988 68	586 55	986 55
Rásony . . .	289 19	689 19	249 77	649 77
Selyeb . . .	547 91	947 91	512	912
Szala . . .	143 87	543 87	238 46	638 46
Szántó . . .	66 36	466 36	15 95	415 95
Szászfá . . .	349 80	749 80	323 15	723 15
Szemere . . .	487 89	887 89	587 80	987 80
Sz.-András . . .	433 07	833 07	388 53	788 53
Sz.-István . . .	—	—	—	—
Baksa . . .	420 47	820 47	657 44	1057 44
Szepsi . . .	—	407 64	—	398 44
Szeszta . . .	215 92	615 92	252 90	652 90
Szikszó I. . .	—	275 96	—	228 90
Szikszó II. . .	—	263 12	—	215 34

I. Abauj	Végrehajtó-bizottság		Miniszter	
	1200 K.-ig	1600 K.-ig	1200 K.-ig	1600 K.-ig
Szina . . .	235 61	635 61	214 56	914 56
Szkaros . . .	549 08	949 08	522 52	922 52
Szurdok . . .	440 02	840 02	429 18	829 18
Telkibánya . . .	142 96	542 96	235 48	635 48
Tomor . . .	319 59	719 59	571 49	971 40
T.-Németi . . .	240 98	640 98	81 35	481 35
Vajkóc . . .	334 10	734 10	329 59	729 59
Vilmány . . .	293 71	693 71	274 46	674 46
Vily . . .	541 57	841 57	529	929 00
Vizsoly . . .	759 68	1159 68	—	—
Zsadány . . .	496 44	896 44	459 75	859 75
Zsujta . . .	799 56	1199 56	713 17	1113 17
Összesen : . . .	31647 39	58311 99	28760 06	55560 97

II. A. Borsod	Végrehajtó-bizottság		Miniszter	
	1200 K.-ig	1600 K.-ig	1200 K.-ig	1600 K.-ig
Aranyos . . .	256 87	656 87	216 67	616 67
Eger . . .	62 94	462 94	—	143 75
Emőd . . .	124 35	524 35	89 11	489 11
F.-Ábrány . . .	478 58	878 58	407 51	807 51
Harsány . . .	—	380 00	—	333 00
Heő-Bába . . .	351 90	751 90	345 64	745 64
Heő-Csaba . . .	131 98	531 98	33 08	433 08
Heő-Papi . . .	—	235 60	—	223 74
Heő-Szalonta . . .	366 65	766 65	354 75	754 75
Heves . . .	522 74	922 74	496 42	896 42
Kis-Győr . . .	—	336 80	—	299 59
Kis-Tokaj . . .	—	218 14	—	194 03
Ládháza . . .	255 64	655 64	26 68	426 68
Lőrincfalva . . .	606 40	1006 40	533 00	933 00
Maklár . . .	470 42	370 42	267 13	667 13
Nemes-Bikk . . .	7 34	407 34	—	378 07
Ónod . . .	117 94	517 94	109 92	509 92
Sály . . .	—	231 71	—	—
Tisza-Oszlár . . .	368 46	768 46	344 76	744 76
T.-Palkonya . . .	—	174 09	—	153 93
Tisza-Valk . . .	—	356 21	—	328 38
Zsérc . . .	—	368 80	37 66	437 66
Összesen : . . .	3919 27	12023 56	3262 33	10516 82

III. A. Zemplén	Végrehajtó-bizottság		Miniszter	
	1200 K.-ig	1600 K.-ig	1200 K.-ig	1600 K.-ig
Agárd . . .	349 35	749 35	406 48	806 48
A.-Berecki . . .	416 00	916 00	561 88	961 88
Bacska . . .	534 38	934 38	435 55	835 55
Báj . . .	72 00	572 00	42 86	442 86
Berzék . . .	503 08	903 08	505 12	905 12
B.-Halász . . .	219 13	619 13	147 54	547 54
B.-Keresztúr . . .	247 22	647 22	243 93	643 93
B.-Olaszi . . .	572 42	972 42	500 30	900 30
B.-Szentés . . .	—	448 61	—	238 18
Csanálos . . .	—	265 51	—	255 13
Csobaj . . .	177 66	577 66	137 81	537 81
E.-Bénye . . .	—	333 24	—	326 85
E.-Horváti . . .	394 28	794 28	579 07	979 07
Gesztely . . .	—	162 30	—	150 16
Golop . . .	479 88	879 88	524 14	924 14

III. A.-Zemplén	Végrehajtó-bizottság		Miniszter	
	1200 K.-ig	1600 K.-ig	1200 K.-ig	1600 K.-ig
Hernád-Kak.	401.13	801.13	401.13	801.13
Karcsa . .	724.99	1124.99	509.81	909.81
Kenézli . .	878.38	1278.38	838.80	1238.80
K.-Helmec .	277.85	677.85	268.55	668.54
Kis-Dobsza	293.83	693.83	106.15	506.15
Kis-Géres .	106.48	506.48	335.92	735.92
Kis-Kövesd	230.12	630.12	225.76	625.76
K.-Tárkány	221.63	621.63	179.83	579.83
L.-Bénye .	413.24	873.24	413.15	813.15
Luka . . .	561.50	961.50	507.36	907.36
M.-Hotyka .	543.40	943.40	770.80	1170.80
Mád	105.02	505.02	104.14	504.14
M.-Zombor	744.34	1134.34	634.99	1034.99
Monok . . .	511.80	911.80	568.56	968.56
Nagy-Géres	196.40	596.40	178.30	578.30
N.-Kövesd .	332.46	732.46	285.02	685.02
N. Rozvány	37.78	437.78	9.12	409.12
Olasz-Liszka	84.00	484.00	76.06	476.06
Ond	57.19	457.19	189.18	589.18
Örös	93.20	493.20	108.87	508.87
Perbenyik .	483.44	883.44	651.00	1051.00
Pthügy . . .	—	334.01	—	332.78
Ricse	—	126.90	—	106.63
S.-Kesznyéten	—	268.65	—	—
Semjén . . .	235.81	635.81	231.65	631.65
Szerencs . .	—	396.10	1.30	401.30
Szomotor . .	145.54	545.54	571.58	971.58
T.-Harkány	—	317.07	—	—
T.-Kenéz . .	156.31	556.31	153.91	553.91
T.-Szada . .	—	362.58	—	354.92
Tarcal . . .	—	352.34	—	—
Tállya . . .	84.87	484.87	82.00	482.00
T.-Ladány .	18.68	418.68	—	350.00
T.-Tokaj . .	—	347.74	—	340.10
Tolcsa . . .	229.78	629.78	195.90	595.90
Vajdacska .	177.06	577.06	208.17	608.17
V. Ujfalu . .	415.61	815.61	358.90	758.90
Viss	755.14	1155.14	815.24	1215.24
Összesen :	11759.46	33593.43	14065.83	38565.66

IV. F.-Borsod	Végrehajtó-bizottság		Miniszter	
	1200 K.-ig	1600 K.-ig	1200 L.-ig	1600 K.-ig
Lak	198.92	598.92	130.60	530.60
Ládbessenyő .	534.77	934.77	459.35	859.35
Lászlófalva .	350.48	750.48	284.83	684.83
Martonyi . .	482.87	882.87	470.53	870.53
Mályinka . .	220.36	620.36	112.36	512.36
Meszes . . .	854.02	1224.02	843.14	1243.14
N. Barca . .	242.11	642.11	163.75	563.75
Nekézseny .	391.89	791.89	341.95	741.90
Ózd	465.76	865.76	349.32	749.32
Rakaca-Szend	1016.76	1416.79	768.97	1168.97
Rudóbánya .	482.47	882.47	465.07	865.07
Sajó-Ecség .	—	316.09	—	262.90
Sajó-Ivánka .	457.76	857.76	386.73	786.73
Sajó-Kaza . .	—	248.68	—	167.10
Sajó-Velezd .	—	272.17	—	204.66
Szakácsi . .	473.98	873.98	404.66	804.66
Szalonna . .	124.26	524.26	159.50	559.50
Szendró . .	—	188.66	—	85.23
Szendró-Lád .	9.92	409.92	—	381.72
Szilvás . . .	328.61	728.61	119.31	519.31
Tardona . . .	355.21	755.21	183.51	583.51
Vadna	409.96	809.96	407.86	807.86
Visnyó . . .	—	299.28	—	186.02
Ziliz	250.06	650.06	244.48	644.48
Összesen :	10532.96	26266.15	9014.32	23411.22

V. F.-Zemplén	Végrehajtó-bizottság		Miniszter	
	1200 K.-ig	1600 K.-ig	1200 K.-ig	1600 K.-ig
Abara	132.90	532.90	144.34	544.34
Bánóc	889.95	1289.95	923.25	1323.25
Bodzás-Ujlak	155.66	555.66	343.52	743.52
Csernahó . .	283.92	683.92	369.95	769.95
Deregnő . . .	—	177.68	—	213.04
Gálszécs . .	414.23	814.23	271.30	671.30
Gercsely . . .	412.33	812.33	699.38	1099.38
Hardicsa . .	469.24	869.24	418.66	818.66
Homonna . . .	325.90	725.90	322.45	722.45
Kazsu	226.47	626.47	148.69	548.69
Kis-Azar . . .	545.74	945.74	469.08	869.08
Kis-Bári . . .	477.60	877.60	496.62	896.62
Kis-Ráska . .	599.73	999.73	590.62	990.62
Kolbása . . .	669.06	1069.06	619.63	1019.63
Ladomér . . .	421.78	821.78	376.66	776.66
Lászlóomér .	580.54	986.54	742.53	1142.53
Lasz	361.84	761.84	458.84	858.84
Legenye . . .	707.56	1107.56	706.56	1106.56
M.-Izsép . . .	638.22	1038.22	613.98	1013.98
M.-Jesztreb .	646.02	1046.02	445.14	845.14
Málca	—	338.65	334.60	734.60
Miglész . . .	429.78	829.78	352.92	752.92
Mihályi . . .	574.92	974.92	578.27	978.27
N.-Ráska . . .	569.16	969.16	561.26	961.26
N.-Toronya .	730.34	1130.34	696.60	1096.60
Szöllőske . .	345.00	745.00	407.55	807.55
Tussa	231.38	631.38	379.11	779.11
Zemplén . . .	629.88	1029.88	617.81	1017.81
Összesen :	12269.14	23185.47	13089.32	24102.36

IV. F.-Borsod	Végrehajtó-bizottság		Miniszter	
	1200 K.-ig	1600 K.-ig	1200 K.-ig	1600 K.-ig
Alacska . . .	138.60	538.60	98.00	498.00
Balajt	263.56	663.56	174.27	574.27
Bábony . . .	—	248.27	—	252.69
Bánfalva . .	30.09	430.09	—	355.34
Bánhorvát .	26.39	429.39	—	316.92
Berente . . .	374.55	774.55	—	136.97
Borsod	206.82	606.82	224.00	624.00
Damak	237.45	637.45	183.98	583.98
Dédes	—	82.56	—	138.85
D.-Horvát . .	—	416.76	—	308.50
Edelény . . .	586.33	986.33	537.95	1037.95
F.-Barcika .	416.98	816.98	331.64	731.64
F.-Kelecsény	158.84	558.84	149.05	549.05
F.-Nyárad . .	201.02	601.02	190.77	590.77
Hangács . . .	—	360.72	36.17	436.17
Hegymeg . . .	515.86	915.86	576.92	976.92
Kondó	226.50	626.50	215.65	615.65

VI. Gömör	Végrehajtó-bizottság		Miniszter	
	1200 K.-ig	1300 K.-ig	1200 K.-ig	1300 K.-ig
Aggtelek . . .	556.94	956.94	536.94	936.94
Bátka . . .	450.84	850.84	421.34	821.34
Beretke . . .	735.18	1135.18	635.18	1035.18
Berzété . . .	292.14	692.14	286.13	686.13
Beje . . .	673.93	1073.93	649.61	1049.61
Gicze . . .	750.36	1150.36	654.88	1054.88
Harmacz . . .	304.98	704.98	184.06	584.06
Héth . . .	482.39	882.39	462.49	862.49
Horka . . .	590.06	990.06	548.69	948.69
Hubó . . .	162.36	562.36	172.96	572.96
Imola . . .	392.22	792.22	379.88	779.88
Kálosa . . .	545.64	945.64	517.18	917.18
Kelemér . . .	36.15	436.15	—	399.08
Keszi . . .	588.02	988.02	572.96	972.96
Kisfalud . . .	379.68	779.68	391.33	791.33
Kövecses . . .	635.40	1035.40	591.56	991.56
Martonfala . . .	605.86	1005.86	595.82	995.82
Náprágy . . .	173.07	574.07	180.32	580.32
Páskaháza . . .	—	—	848.00	1248.00
Putnok . . .	—	385.25	—	153.80
Radnót . . .	282.48	682.48	379.68	779.68
Ragály . . .	31.61	431.61	23.02	423.02
Rimaszécs . . .	434.30	834.30	354.15	754.15
Rozsnyó . . .	—	—	1139.35	1539.35
Runya . . .	583.48	983.48	564.03	964.03
Simonyi . . .	401.96	801.96	277.14	677.14
Szalóc . . .	170.66	570.66	240.40	640.40
Szkaros . . .	658.76	1058.76	788.16	1188.16
Szuha . . .	125.49	525.49	111.19	511.19
Szuhafő . . .	244.62	644.62	228.92	628.92
Szutor . . .	320.85	720.85	189.56	589.56
Tornallya . . .	—	372.77	—	397.48
Uzapanyit . . .	409.40	809.40	465.29	865.29
Zádorfalva . . .	66.93	466.93	54.12	454.12
Zeherje . . .	—	262.74	—	245.92
Zubogy . . .	185.18	585.18	451.38	851.38
Zsip . . .	475.84	875.84	461.59	861.59
Vály . . .	201.95	601.95	189.21	589.21
Összesen . . .	12416.50	27169.50	14546.52	29342.80

VIII. Ung	Végrehajtó-bizottság		Miniszter	
	1200 K.-ig	1600 K.-ig	1200 K.-ig	1600 K.-ig
Ágtelek . . .	221.97	621.97	189.11	581.11
Bajánháza . . .	492.89	892.80	474.47	874.47
Bátfa . . .	511.11	911.11	627.46	1027.46
Bés . . .	514.68	914.68	534.08	904.08
Bező . . .	104.30	504.30	91.26	491.26
Csap . . .	131.20	531.20	103.90	503.90
Cseppely . . .	786.96	1186.96	740.32	1140.32
Csicser . . .	37.00	437.00	156.45	556.45
Csomor . . .	—	178.23	—	151.70
F. Revisce . . .	389.54	789.54	466.07	866.07
Gálóc . . .	707.61	1107.61	727.03	1127.03
Iske . . .	255.65	655.62	226.77	626.77
Jenke . . .	717.38	1117.38	306.00	706.00
K. Dobrony . . .	160.72	560.72	143.98	543.98
Kis-Gejőcz . . .	501.06	901.06	492.14	892.14
Kis-Ráth . . .	636.83	1036.83	612.26	1012.26
Lucska . . .	359.46	759.46	294.14	694.14
Minaj . . .	607.62	1007.62	426.53	826.53
Mokcsa . . .	572.71	972.71	552.78	952.78
N. Gejőcz . . .	547.43	947.43	550.34	950.34
N. Kapos . . .	323.97	723.97	285.61	685.61
N. Szelmencz . . .	225.70	625.70	264.10	664.10
N. Szeretva . . .	477.63	877.63	436.35	836.35
Nyarád . . .	456.70	856.70	414.71	814.71
Palágy . . .	503.55	703.55	246.96	646.96
Pályin . . .	511.77	911.77	416.79	816.79
Pinkőcz . . .	513.58	913.58	488.25	888.25
P. Helme . . .	801.38	1201.38	703.26	1103.26
Salamon . . .	262.23	662.23	226.90	626.90
Szalóka . . .	—	342.11	—	—
Szürthe . . .	325.71	725.71	285.71	685.71
U. Tarnóc . . .	809.18	1209.18	701.18	1101.18
Vaján . . .	365.50	765.50	386.13	786.13
Vajkőcz . . .	770.21	1170.21	731.65	1131.65
Záhony . . .	—	350.74	304.63	704.63
Összesen . . .	16348.31	27674.31	13577.32	26929.02

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozás.** *Kökényesdy Pál*, a felső borsodi egyházmegyéhez tartozó lászlófalusi gyülekezet lelkipásztora, élete 77-ik, lelkiismeretes működésének 50-dik évében e hó 9-én elhunyt. Legyen áldott emlékezete!

— **Szentpétery Sámuel** a pelsőci ev. ref. egyház nagynevű, vallásos buzgóságáról, áldozatkészségéről széles körben ismeretes lelkipásztora, az egyházi és iskolai ügyeink intézésében tevékeny résztvevő férfiú legközelebb királyi kitüntetésben részesült, a mennyiben a Ferencz József-rend lovagkeresztjét adományozta neki a király Ő Felsége. Ha e kitüntetés megárazozza a kegyelem esztendeit élő öreg lelkipásztor élet alkonyát, a ki puritánságával méltó dicsekedésünk volt mindenkor, szívesen üdvözljük kitüntetésének alkalmából. Ad multos annos!

— **Wlassics miniszter a protestáns vallásra áttérést nem engedi meg a r. kath. klérus tagjainak!** Hogy ez az állításunk nem légből kapott, hadd igazolja az eset, a melyből állításunkat merítjük. *D. J.* volt r. kath. kis-pap, sőt *áldozár*, tehát a r. kath. theologiai tanfolyamot teljesen elvégzett egyén,

VII. Torna	Végrehajtó-bizottság		Miniszter	
	1200 K.-ig	1600 K.-ig	1200 K.-ig	1600 K.-ig
Barka . . .	451.84	851.84	341.60	741.60
B. Lenke . . .	498.20	898.20	421.77	821.77
B. Vendégi . . .	583.20	983.20	638.63	1038.63
Égerszög . . .	311.58	711.58	313.99	713.99
Görgő . . .	167.05	567.05	259.16	659.16
Jabloneza . . .	627.82	1027.82	600.15	1000.15
Jósvafő . . .	148.96	548.96	80.96	480.96
Komjáthi . . .	619.37	1019.37	467.66	867.66
Körtvélyes . . .	342.00	742.00	387.08	787.08
Perkupa . . .	197.09	597.09	160.59	560.59
Szadellő . . .	614.75	1014.75	589.50	989.50
Szín . . .	421.75	821.75	315.70	715.70
Szinpetri . . .	137.20	537.20	60.95	460.95
Szöllős-Ardó . . .	393.15	793.15	386.89	786.89
Zsarnó . . .	621.04	1021.04	476.00	876.00
Összesen . . .	6135.00	12035.00	5505.63	11505.63

1894-ben ev. ref. vallásúvá lett s mert mi közöttünk is lelkész akart lenni, a lelkész-képesítési vizsgát letette nálunk, a dunántúli egyházkerület lelkész-képesítési vizsgálobizottsága előtt s mint segéd-lelkész szolgált a múlt év végéig. Ez évben az erdélyi ev. ref. egyházkerületben rendes lelkészi állást nyervén, a mely kongruára van jogosítva: *a miniszter úr a kongruát nem adja meg neki, hanem ezt határozza: a theol. tanfolyamot nem az illető felekezetenél végezvén, magasabb képesítésű lelkésznek nem tekinthető, ha ilyen akar lenni s kongruában is részesülni óhajt: iratkozzék be a ref. theológiára s végezzen ott 3 évet!* . . . Vajjon nem a r. kath. klérus érdekét képviseli e a miniszter úr ezzel a határozattal? . . . Az nekünk nem imponál, hogy *magasabb képesítettséget* emleget, mert ezt mi a r. kath. papi képzéssel szemben úgy is tudjuk, itt egy felekezeti érdekről van szó az áttérésnél, a melyet még miniszter sem sérthet meg!! (n.)

— **Kazinczy-ünnepély.** Folyó hó 9 én zarándokolt ki a sárospataki tanuló ifjuság egy része (87 ifju) Széphalomra s megtartotta szokásos ünnepélyét. A Hymnus elénekése után Csontos József tanár tartott buzdító beszédet, főleg azt fejtegetve, hogy mi képezi a Kazinczy működésének maradandó értékét. Beszéde végén kiosztotta a Magyar Tud. Akadémia ösztöndíjait. Az akadémiai hallgatók közül Marton János II. é. th. kapott 10, a gimnáziumi tanulók közül pedig 5 aranyat megosztva Lengyel László és Benda Kálmán VIII-ik o. tanulók, mint a kik magyar irodalomban legtöbb jártasságra tettek szert. A beszéd elhangzása után a Szózatot énekelte el a társaság. Az egyszerű, de lélek-emelő ünnepély után Kazinczy Gyula, kassai kir. közjegyző úr megvendégelte a sárospataki kirándulókat, miért e helyen is fogadja halás köszönetünket. (cs.)

— **A Magyar Prot. Irodalmi Társaság** ez évi gyűlése, a mint a „Prot. Egyh. és Iskolai Lap”ból olvastuk, Miskolcon szept. 19—20. napján fog végbemenni, még pedig oly módon, hogy az első napon lesz a választmányi gyűlés és közgyűlés az ág. hitv. ev. egyház tanácsstermében; a másodikon istentisztelet az avasi ev. ref. templomban, a hol Kun Bertalan imádkozik, Zelenka Pál prédikál; a diszgyűlés? . . .

— **Protestáns Történelmi Irka** cím alatt Dobó Sándor hajdú-böszörményi ev. ref. tanító egy eléggé nem dicsérhető, a pártfogásba eléggé nem ajánlható vállalkozáshoz fogott, t. i. elemi iskolai irkákat tervezett s készített, a melyeknek boríték-lapjain a magyar prot. egyház múltjának s jelenének egyes mozzanatait, kiemelkedő egyéniségeit ismerteti s mutatja be, ezen kívül imádságok is helyet foglalnak, hogy a gyermeki lélek mintegy beleszokjék a napi áhitatoskodásba. A nekünk küldött példányokat csak dicsérni s ajánlani tudjuk. Ára tanítóknak s egyházaknak 100 darabonként 1 kor. 40 fillér.

— **A „Sárospataki Református Nőegylet”** folyó hó 9-én tartotta félévi rendes közgyűlését, melyen a választmány jelentést tett az egylet félévi működéséről. A jelentést örömmel vette tudomásul a közgyűlés, mert meggyőződött, hogy az egylet vezetősége mindent megtett, a mit a szerény anyagi viszonyok között megtehetett. Segélyezett november 1-től május végéig összesen 16 egyént s ezek részére részint állandó havi segélyképen, részint gyógyszerekben kiosztott 224 koronát. Az állandó havi pénzsegélyen kívül 3 öreg, munkaképtelen nőt naponkénti étellel is ellátott s a lefolyt 7 hónap alatt részökre kiszolgáltattott 636 adag ételt, az egylet fennállása óta pedig 1236 adagot. A tél kezdetén a legszükségesebb ruha-

neműekkel ellátott 32 iskolás gyermeket. Erre a célra fordított az egylet 111 korona 42 fillért. Azoknak az egyleti tagoknak, a kik élelemmel és ruhaneműekkel járultak a szegények segélyezéséhez, a választmány köszönetet mondott. A gyülekezeten kívül élő ev. ref. vallású gyermekek részére vásárolt az egylet a „Református kis káté” című könyvből 50 példányt. Az iparos tanulók közt kiosztott 18 darab Énekeskönyv. Az egylet népkönyvtárából, mely jelenleg 86 kötetből áll s a melyből hetenként egyszer mindenki kaphat ingyen olvasni valót, 74 egyén 289 kötet könyvet vett ki. Az iskolából kikerült leányok számára egy 3 hónapig tartott ingyenes kézimunka tanítást rendezett, melyen 32 szegényebb sorsú leány a horgolást és egyszerűbb himzést nagy szorgalommal tanulta s abban a legtöbbben olyan szép eredményt értek el, hogy bemutatott munkáikban a választmány igazi örömet talált s közülök a szorgalmasabbak már a tanulás idő alatt is néhány koronát kerestek. A közgyűlés azoknak, a kik a leányok tanításánál fáradoztak, szívesen mondott köszönetet. Köszönetet mondott Danyi József s. lelkésznek is, a ki a tanfolyam alatt több alkalommal tartott a fogékony szívű leánykáknak vallásos tárgyú felolvasásokat s igyekezett hitelveinknek emlékükből való felújításával s egyházunk nevezetesebb eseményeinek megismertetésével ev. ref. egyházunkhoz való ragaszkodásukat erősíteni. Halás köszönetét nyilváníttotta Tóth Pál, miskolci ev. ref. felsőbb leány-iskolai igazgatónak, a ki az egylet iránt érzett szíves jóindulatát azzal is kimutatta, hogy az egylet második nyilvános felolvasó ünnepélyén felolvasást tartott s a „Szarkaláb” és a „Havasi rózsza” magyarázatát az egylet céljaira volt szíves átengedni. Az egylet félévi tényleges bevétele volt 643 kor. 99 fillér. tényleges kiadása pedig 531 kor. 11 fillér. Vagyona 1211 kor. 16 fillér. Kint levő követelésekben 146 korona. Az egylet tagjainak száma jelenleg 122. (B.)

— **Útját kell állani a budapesti egyetemi botrányoknak,** a melyek a jelen iskolai évvel nem záródnak le, semmiképen sem végződnek el, a miről szomorúan tanúskodik az „Alkotmány” által ugyanam kiadásért következő felhívás: „Felkérem elvtársaimat, kik a jövő 1901—1902. tanévben a budapesti tudomány egyetem polgárai lesznek s hajlandók hozzájárulni egy oly akcióhoz, mely egyetemünkön a keresztény jelleg kidomborítását, társainkban pedig a ker. erkölcsöknek és a tudománynak nagyobb szeretettel való ápolását célozza, hogy címöket velem közölni szíveskedjenek: Bernolák Nándor.” Hogy ez az előre szervezkedés, nem szólva a jezsuita cél kitűzéséről, a botrányok forszírozása, naponkénti tüntetések előfutárja: ez több, mint bizonyos! . . . Méltóságos és nagyságos professor urak! nem gondoljátok, hogy valamit tennetek kell?!

— **Tilos és illetlen a tisztelgés protestáns részről a bérma-úton levő r. kath. püspöknél.** Ezt a sententiát a „Magyar Állam” mondotta ki s ha van egy kis önértékünk: hát megszívlelhetjük a benne rejlő igazságot, mert a nevezett lap így apostrofál bennünket: „(A protestánsok részéről megnyilatkozó) tisztelgés . . . rendesen nem a püspököt illeti, hanem az illetők akarják magukat megtiszteltetni a püspökkel . . .” Persze nem föltétlenül hivatkozunk e kérdésnél az önértetre, annál az egyszerű oknál fogva, mert a tisztességet semmi esetre sem a „M. Á.” szabja meg nekünk. Azt azonban el kell ismernünk, hogy a *túlzó alkalmazkodásnak* nincs helye!

— **Miniszteri utasítás az állami elemi iskolák felügyelete tárgyában.** Wlassics Gyula vallás és közok-

tatásügyi miniszter 22055 sz. a. egy rendeletet adott ki, a melylyel az 1876-ik évi gondnoksági utasítást változtatja meg. Az új utasításnak a lényege az, hogy kiváló gondot fordít a társadalom, a szülei ház s az iskola közötti kapocs ápolására még pedig úgy a mindennapos, mint az ismétlő iskolák javára. Kötelessége a gondnokságnak az új utasítás szerint az iskolák anyagi ügyeit is ellátni, a rendtartást ellenőrizni, a mely mellett a tanító a szellemi ügyek vezetője. Epen ez a beosztás, illetőleg elkülönítés a munka-körben az utasítás haladást tartalmazó pontja, — de van egyéb is, a minő a gondnokságnak a főispán által való kinevezése, — a községi orvosnak a gondnokságban helyt foglalása, stb. stb. Az utasítás az állami elemi iskola célját így körvonalozza: „hazafias, vallásos, erkölcsi és értelmes polgárokat nevelni és e tekintetben a más jellegű népközpontoknak követendő példaképpül szolgálni.”

— **A Szabad Egyetem alapszabályai.** Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter legközelebb megállapította a szabad egyetem alapszabályait, a melyeknek lényegesebb pontjai: van központi bizottság, a mely céltudatosan megállapított előadásokat rendeztet, a melyek rendes 6 órás körben végeztenek; ez előadásoknak valamely megfelelő alakban közrebocsátása, hogy a hatás és siker biztosítva s állandósítva legyen. Budapesten a Szabad Liceum-egyesület a központi hatóság, a melynek négy tagja s a tudomány- és műegyetem négy-négy tanára s a miniszter által kinevezett szintén négy tag a végrehajtó-bizottság, a melynek tagjai 4 évig viselik a megbízatást a miniszter által kinevezett elnök s titkár vezetésé alatt. — Ha a Szabad Egyetem célt akar elérni, az csak oly módon fog sikerülni, ha a nép-egyetem eszméjének is tért enged s mindenekfölött ha az elemi iskoláztatás kifogástalanná válik, mindaddig, míg vannak

olvasni és írni nem tudók, az ilyen vállalkozás szinte luxus és így felesleges is!

— **A Szent-István társulat tagjainak száma.** A Szent-István társulat a magyar r. katolikusok egyik legagilisabb, legéletrevalóbb szövetkezete, a mely ma már az irodalomnak minden ágában dolgozik, hogy szellemi fensőbbiséget teremtsen. S a r. katolikusok megértették a törekvést is, a célt is. Nem kevesebb, mint 4835 tagja van! S e mellett mennyi sok együletnek mennyi sok tagja van még! . . . Protestánsok! Az irodalmi tarsaságot, nem gondoljátok, hogy csak azért is támogatnunk kell?!

— **Könyv adomány.** Kármán Pál torzsási ev. ref. lelkész a sárospataki hitanhallgatók részére több példányt adott ajándékba „Szellem és anyag” című munkájából, a melyért fogadja e helyen is az ifjúság nevében hálás köszönetünket. Dr. Tüdös István, theol. tanár.

— **A francia egyesületi törvény és a kongregacionálisták.** Hogy a jezsuiták befolyása mennyire át, meg ajarta a róm. kath. egyház egész szervezetét, világosan bizonyítja az a körülmény, a mely szerint a franciaországi egyesületi törvény dacára is lesznek kongregacionálisták, mert ezek a magas erkölcsiségű jó urak maguk mondják a „Patrie” című lapban: „mi továbbra is üzni fogjuk munkánkat, de ezentúl más egyesületekben, azokban, a melyeknek élet-erét nem bántják.” . . . Radikális eljárást kell világszerte alkalmazni s a veszedelmes egyleteket örök időre lehetetlenné tenni!

— **Meghívó.** A sárospataki főiskola június 24-ikén d. e. 11 órakor sűrű leleplezési ünnepélyt tart boldogemlékű Emödy Dániel sírhalmán. A nagy közönséget ez úton is meghívja a kegyeletes ünnepélyre a főiskolai igazgatóság.

8-12

Clayton & Shuttleworth

mezőgazdasági gépgyárosok
által a legjutányosabb árak mellett ajánlatuk:

Budapest
Váci-körút
93. sz.

Locomobil és gőzcséplő-készletek
továbbá járgány-cséplőgépek, lőherezéplők, tisztító-rosták, aratógépek, szénagyújtók, boronák.

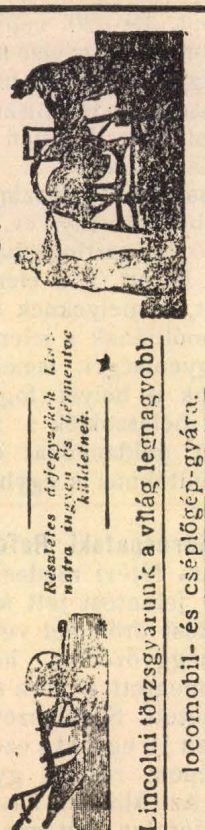
2 1/2 és 3-vasúti ekkék és minden egyéb csatlakozó gépek.

„Columbia-Drill”
legjobb sorvetőgépek, szecskavágók, répvágók, kukoricza- és aratók, darálók, őrlő-malmok, egyetemes aczélek.

Részletes árajegyzék kint a falon és bementek kint.

2- és 3-vasúti ekkék és minden egyéb csatlakozó gépek.

Lincolni törzsgyáruik a világ legnagyobb locomobil- és cséplőgépgyára.

Felölös szerkesztő: Dr. TÜDÖS ISTVÁN. Szerkesztőtársak: ELLEND JÓZSEF és Dr. SZÉKELY GYÖRGY.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szétküldéssel egész évre 10
korona, félévre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrészes
oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: Dr. Tüdös István. „Bátor harcosok” — „A sárospataki theol. tanári kar véleménye a prot. theol. fakultás kérdésében.” — D. „Az iskolák túlsúlyossága.” — Szuhay Benedek. „Kökényesdi Pál emlékezete.” — Dr. Ligeti Károly. „Magyar Voltaire, Magyar Encyklopédisták.” — Antalfy László. „A 19-ik század szellemi haladása.” — „Vegyes közlemények.” — „Hirdetések.”

Bátor harcosok.

Csak az imént, alig pár héttel ezelőtt adott örömeink kifejezést a „Sárospataki Lapok” a fölött, hogy a politikai lapok egy nagy kérdés bolygatását kezdték meg, t. i. az 1848. XX. t. cikk tartalmának az életbe léptetésére vonatkozó intézkedések megtételét sürgették, a mit olyan jelenségnek kell nyilvánítanunk, a melynek jelentőségét semmiképen sem rontja le sem a politikai párt állás, sem az olvasó közönség számaránya; nem, mert a haladás szelleme és a törvényes intézkedésekben jelentkezni tartozó igazság föltétlenül megköveteli, hogy a szabadság és jogegyenlőség földjén a vallásos felfogások ne legyenek választó falak honpolgárok és honpolgárok között.

A mit nem régen csupán öröm szóval üdvözlünk, azt ma már komolyan is vehetjük, mert a névvel meg nem nevezett Lap írói gárdája, immáron elérkezettnek látja az időt arra, hogy ne csupán megpendítsen egy eszmét, ne csupán olyanul szerepeltesse a nagy idők nagy embereinek egyik alkotását, mint a melyet illik olykor-olykor emlegetni: hanem igenis egyenesen „Nyílt levelet” intéz minden magyar emberhez, minden az igazság és becsület iránt fogékony emberhez, hogy az 1848. XX. törvénycikkre vonatkozólag mondja el véleményét, vajjon be van-e az váltva csak valamennyire is, ha igen, mennyiben s milyen jelentőséggel, — ha nem, miként kell előkészíteni a törvény életbeléptetését, vagy egyáltalán olyan-e még ma is ama nagy idők alkotása, a melyet be kell vinni az életbe, testbe kell öltöztetni, vagy pedig csak, mint boldog idők boldog emlékezetű dolgát csupán emlegetni a kötelességünk, de az igazságot nem szükség követelnünk!

Am gondoljon bárki bármit. — ám szólaljon meg bárkiben akár politikai meggyőződése, a mely ellen e helyen különben sem szólhatunk, mint illetéktelenek, akár vallásos érzülete, a mit egész méltán várhatunk s ám állítsa előtérbe bárki is a vallásos érzést, mint illet, szemben az anyagiassággal, a melyre tagadhatatlanul hivatkozás van az 1848. XX. t.-cikk tartalmában akkor, a midőn a teljes egyenjogúság és viszonyosság a 3. §. értelme szerint nem csupán eszmeileg van kimondva, hanem az egyházi és iskolai szükségletek

állami költségek által való fedeztetésének hangsúlyozásával *anyagilag* is. — ám adjunk kifejezést a mint-hogy kifejezést is kell adnunk, autonómikus felfogásunknak, sőt önkormányzati jogaink védelmezésében kövessük azt az utat, a melyen haladva a protestáns szabadság védelme és óvása e ponton is hon és nemzet védelem és óvás lehessen minden bekövetkező esélyek s veszélyek idején, — ám hadd hangozzanak az érvek jobbról is, balról is: egyet azonban bizonyosan el fog ismerni minden elfogulatlan magyar ember, azt t. i. hogy *bátor harcosok* az írói tollnak ama forgatói, a kik ime, most már egész határozottsággal olyan gyanánt tekintik a kérdést, mint a melynek tárgyalása hozzátartozik a napi politika vallás- és közoktatásügyi részéhez, a melytől nem is lehet, nem is szabad távol maradnia senkinek azok közül, a kik a jog, törvény és igazság szellemét és jelszavát értik, hirdetik és követik!

Bátor harcosok, a kiknél sem politikai fogást, sem reklám hajhászást nem tudok feltenni annál az egyszerű oknál fogva, hogy politikai beugratást ma már józan eszű emberek nem végeznek s nem végeztetnek ezen a magyar földön, a hol a vallásos közvéleménynek egész határozottsággal két iránya tartozik lenni s van is, t. i. 1848. XX. törvénycikken álló és azt tagadó. Nos: a bátor harcosok az előbbi mellett törnek lándzsát s a mikor meggyőződésüknek kifejezést adnak: politikai fogást végeznek? Akkor a néppárt ellenkező álláspontja is csak politikai fogás! Már pedig ezt komolyan senki sem állíthatja, mert az ultramontanizmusnak magyar lovagjai tetőtől-talpig olyan egyének, a kiknek a vallás-egyenlőség és viszonyosság eszméje vörös posztó! Az ellen pedig, hogy reklamirozók lennének az általunk bátor harcosoknak nevezett egyének írói gárdának tagjai: tiltakozik erkölcsi érzetünk, jó izlésünk, a mely nem akarja bevenni azt a modern felfogást hogy ma már minden csak üzlet!

Távol áll tőlem az a gondolat, hogy a bátor harcosokat pártfogásba, támogatásba ajánljam, akkor magammal jönnék ellentétbe épen az imént mondottak révén: azt azonban igen is hangoztatom, hogy a kérdés felvetéseért elismeréssel kell adoznunk a „Magyar Szó” iránt, mert az 1848. XX. t.-cikkhez tartozó összes vonatkozású dolgokat mind bevonja a tárgyalás keretébe s a magyar társadalom minden tagjának tér enged arra, hogy véleményét kifejtse, álláspontját kör

vonalozza! Épen ez a szabad tér engedés s ennek kapcsán magának az egész kérdésnek az igazság körülbelül birósága előtt való elintézése az az alap, a melyen még csak hirlapírói politikai fogásnak sem tudom minősíteni a „bátor harcosok“ eljárását, hiszen egészen kiszolgáltatják magukat a közvéleménynek, szinte a tűzzel játszanak, már pedig ezt komoly egyéneknek fogásnak senki sem minősítheti.

Annak igazolásául, hogy komoly, ugyanám komoly dolog ez az ügy a bátor harcosok között, hadd álljanak itt ama pontozatok, a melyeknek tárgyalását tekintik olyannak, mint a mely által a kérdés tisztázása végbe mehet, mondván a felhívás ezeket:

„Kérdéseink a következők:

I. Az 1848. XX. t.-c. 2. §-a mennyiben nincsen végrehajtva az ott megállapított teljes viszonyosság és tökéletes egyenjogúság tekintetében? . . . Nevezetesen mi a protestánsokon a sérelem a felekezeteknek egymással szemben való tényleges helyzetét s az egyes felekezeteknek az államhatalomhoz való viszonyát illetőleg?

II. Az 1868. LIII. t.-c. bevezetésének e szavai: „addig, míg a vallásfelekezetek egyenjogúsága törvény útján általánosan szabályoztatnék“, az 1848. t.-c.-ben kimondott elvek gyakorlati megvalósítása törvényhozási intézkedésekre kétségtelenül kötelező ígéretet foglalnak magukban, azért kérdés: *tétettek-e ennek beváltására 1868 óta a törvényhozást vezető kormányok által valamely lépések? Az 1898. XIV. t.-c. elfogadható-e úgy, mint az állam jogrendjében való felekezeti egyenjogúságnak részletes szabályozása és megvalósítása?*

III. Melyek azok az intézkedések, melyek a felekezetek közjogi helyzetének tényleges parifikálása céljából mulhatatlannul szükségesek?

IV. *Hogyan értendő az 1848. XX. t.-c. 3. §-nak az a rendelkezése, hogy minden bevett vallásfelekezetek egyházi és iskolai szükségai közálladalmi költségek által fedeztetnek? Mennyiben feleltek meg ennek az eddigi kormányok a prot.-okat s a kath.-sokat illetőleg? Az annak idején a kath. egyházi javak jogi természetének megvizsgálására kiküldött országgyűlési bizottságok kiküldetése állott e és milyen kapcsolatban ennek a kérdésnek megoldásával. Mit végeztek e bizottságok?*

V. Az 1848. XX. t.-c. 1. §. szerint annak az elvnek a megvalósítására, hogy az összes felekezetek egyházi és iskolai szükségai közálladalmi költségekből fedeztetnek, a törvényhozás elé kimerítő törvényjavaslat terjesztendő. *Történt-e eddig ebben a tekintetben egyéb, mint az 1898. XIV. t.-c. alkotása? Megfelel-e ez az utóbbi törvény a prot. egyházak törvényen alapuló igényeinek és tényleges szükségleteinek? Megvalósítja-e az 1848. XX. t.-c. intencióját, a mely szerint az összes bevett vallásfelekezetek (tehát a róm. kath. felekezet is ide értendő!) egyházi és iskolai szükségleteinek ugyanazon az alapon és ugyanazon mérték szerint az állam által kell fedeztetniök?*

VI. *Mennyi az egyházi adó-teher a protestánsoknál?*

VII. *Mennyi a r. kath.-ok egyházi terhe?*

VIII. *Mi lehetséges és szükséges arra nézve, hogy az egyházak arányos állami dotációja megvalósíttassék?*

IX. *Tétetett-e épen ez irányban az egyházpolitikai törvények tárgyalásakor a kormány által határozott ígéret?*

X. *Tekintve az egyházpolitikai törvények által teremtetett új helyzetet, főleg azt, hogy e törvények következményeképpen a kath. autonomia megvalósítása is küszöbön áll: nem égetően szükséges-e annak sürgetése, hogy az 1848. XX. t.-c. végre csakugyan, teljesen és tökéletesen, a maga betű és intenciói értelmében, végrehajtsák!*

Ime azok a kérdések, a melyeknek keretében a bátor harcosok az egyházpolitikai törvények betöltésének munkáját végezni akarják. Fontosak, lényegesek, minket protestánsokat mindenek fölött érdeklők, a melyeknek tárgyalása elől semmi képen sem zárkózhatunk el.

Hogy a többi politikai lapok mit szólnak a kérdéshez, beszámolunk vele. Tartunk tőle, hogy maguk a politikai pártok tisztán alkalmazkodásból, félelemből, a jó békeség kedvéért, (no meg talán a paktum-ért is!) agyon hallgatják. Talán még az a párt is agyon hallgatja, a melynek pedig elengedhetlen szent kötelessége az 1848. XX. t.-c. minden pontját épügy védelmezni, mint az 1848. év minden más alkotását. Már láttunk erre nézve nyilatkozatot akkor, a mikor Mocsáry Lajos az „Egyetértés“-ben a prot. állapotokról írta remek cikkeit s azokra a nevezett lap szerkesztője olyan értelműleg tett megjegyzést, a melyből a kérdés elodázása nyilván kitetszett! Vajjon úgy lesz-e most is? Szomorúan vennők tudomásul!

Most pedig a bátor harcosoknak üdvözlét s biztatás: *előre a seregek Urának és Istenének nevében, hogy az igazság meggyőzze a világot!* Dr. Tüdös István.

ISKOLAI ÜGY.

A sárospataki theol. tanári kar véleménye a prot. theol. fakultás kérdésében.

— Kivonat a sárospataki theol. tanári kar 1901. május 3-ikán tartott gyűlése jegyzőkönyvéből. —

13. p. A főtiszt. egyházkerületi közgyűlés 1900. évi tavaszi gyűlésének 32-dik pontjában az egyetemes ev. ref. konventnek a Budapesten felállítandó prot. theol. fakultásra vonatkozó kívánságát tárgyalván, a nagy kérdés minden irányú tanulmányozására a sárospataki theol. tanári kart kérte fel, azzal a megjegyzéssel, hogy véleményes javaslatát a főiskolai igazgatótanács útján, a jövő évi tavaszi közgyűlésre terjeszse fel.

* * *

A theol. tanári kar többszörös megbeszélés és komoly megfontolás tárgyává tévén a budapesti prot. theol. facultás kérdését, végeredményül abban állapodott meg, hogy ev. ref. egyházunk a jogegyenlőség nagy törvényének parancsolata szerint elvitázhatatlanul kötelezve van arra, hogy a prot. theol. facultás felállítását törvényhozásilag sürgesse és a mennyiben erre a fakultásra első sorban a jogegyenlőség külső bizonyítéka gyanánt van egyházunknak, sőt országunknak is szüksége: ennek helye csak az ország fővárosa lehet és csak ugyanaz az egyetem, a melyen a r. kath. egyház theol. facultása állami fentartásban részesül. A prot. theol. facultásnak másutt való felállítása provincialis jelleget kölcsönözne a felekezeti jogegyenlőség követelte intézménynek s épen azért célját tévesztené.

A felállítandó facultásnak a prot. egyházhoz s külön-külön az ág. evangelikus és ev. ref. egyházakhoz való viszonyára nézve ugyan azok a jogok és kötelezettségek volnának kikötendőek, a melyeket r. kath. facultással szemben a r. kath. egyház élvez s illetőleg teljesít. A jogegyenlőség szigorú fentartása ezt követeli.

Hogy aztán a budapesti prot. theol. facultás milyen viszonyban legyen az egyházkerületek által

fentartott és jövőre is fentartandó theol. akadémiákkal, ez a kérdés, több más kapcsolatos kérdéssel együtt akkor vethető fel komolyan, ha a hazai prot. egyházaknak sikerült kieszközölniök az államkormánytól és törvényhozástól a budapesti prot. theol. facultás elvi elfogadását.

A sárospataki theol. tanári kar tisztelettel javasolja azért a főiskolai Igazgató-tanács útján a főtiszt. egyházkerületnek, hogy kérje fel az egyetemes konventet annak kieszközölésére, hogy a Budapesten létesítendő prot. theol. facultás szervezését fogadja el az államkormány s illetőleg az országos törvényhozás a felekezeti jogegyenlőség szükségszerű folyománynak s az elv elfogadása után a facultás miként leendő szervezése végett szólítsa fel a prot. egyházakat véleményeik felterjesztésére. Addig pedig, míg e fontos kérdésben az államkormány s illetőleg a törvényhozás határozott állást nem foglal, a részletes tervek és véleményes jelentések készítésére nézve hozott konventi és egyházkerületi határozatok felfüggesztendők.

Az iskolák túlszűfolttsága.

Középiskolai oktatásunknak ezt a kétségkívül legnagyobb baját: az iskolák túlszűfolttságát, a melyről már oly sokszor panaszkodtunk, tette szóvá ismételtén s a nehéz kérdést legalább egy nagy lépéssel közelebb vitte a megoldáshoz Balogh Péter az Országos középiskolai Tanáregyesület május 16-iki választmányi ülésén tartott előadásában.

Feltárta a bajt, mely a túlszűfolttságból a tanítás eredményére háramlik, egész nagyságában, utalva arra, hogy az egyes osztályok létszámának maximuma Európa egyetlen művelt államában sincs oly magas számban — 60-ban — megállapítva, mint nálunk. Svájcban pl. csak 30 tanuló lehet egy-egy osztályban; Franciaországban a törvényes maximum 40, de ezt is 30-ra akarják leszállítani; Poroszországban az alsóbb osztályok legmagasabb létszáma 50-ben van megállapítva, de az erős mozgalom, mely ennek a leszállítását sürgeti, kétségkívül nem sokára el fogja érni célját. Nálunk pedig nemcsak hogy ijesztően nagyban — 60-ban — van az egyes osztályok létszámának maximuma megállapítva, hanem a jelentkező tanulók nagy száma miatt a 60-at is minduntalan át kell lépniük egyáltalán nem tartoznak a ritkaságok közé a 70, vagy még ennél több növendékszámú osztályok. Hogy ily népes osztályokat vezetni, vagy legalább sikeresen vezetni csaknem lehetetlenség, mindenki tudja, a ki csak valaha tanítással foglalkozott. És mégis még napjainkban is halljuk, hogy egyesek a régi állapotokra hivatkoznak, a mikor egy-egy osztályban 100—120 növendék is volt és mégis sikerrel tanítottak. Ám, a kik ezt teszik, nem veszik figyelembe, hogy csak pár évtizeddel ezelőtt is, egészen más volt a tanítás anyaga, más annak módszere is. A tanítás anyaga a gyakorlati élet követelményeinek hatása alatt tetemesen megnövekedett s ehhez képest meg kellett változni a tanítás módszerének is; a régi betanítási módszer helyére, a mely a növendékeknek főleg csak az emlékező tehetőségét vette igénybe, olyan tanítási módnak kellett lépni, a mely a tanítást a tanár és növendék közös munkájává teszi, a melyben a tanuló nem csak elfogad valamely ismeretet, hanem kellő rávezetés mellett maga találja azt ki, s így aztán lelkének mélyebb, igazibb tulajdonává is teszi. A jelentékenyen megszorított tananyagot csakis ily tanítási módszer mellett sajátíthatja el a növendék, mert így a tananyagnak legalább túlnyomó részét már a tanítási órákon bevési lelkébe, s mivel az saját gondolkodó képességének eredménye, biztosabban is megtartja. De ezt a módszert 70 tanulóval bíró osztályban alig alkalmazhatjuk, mert ennyi növendéknek értelmét egy szerre foglalkoztatni csaknem teljes lehetetlenség. Épp ezért kell sürgetnünk az osztályok létszámának leszállítását, s a szüléket és az egész nagy közönséget meggyőzni a felől, hogy míg ez meg nem történik, addig igazi sikeres tanításról szó sem lehet. S épp ez a

célja Balogh Péter felolvasásának: meggyőzni a közönséget a túlszűfolttság káros következményeiről s ily módon arra bírni, hogy erős társadalmi actió induljon meg arra nézve, hogy az országgyűlés ezen a bajon, bármily nagy áldozatokkal járjon is, minél előbb segítsen. Tudjuk, hogy ez a társadalmi actió egyhamar nem éri el célját, de másfelől azt is kétségtelennek tartjuk, hogy a kérdést mégis, ha csak egy lépéssel is, de előbbre viszi.

Bennünket közelebbről annyiban is érdekel e kérdés, mert itt is, ott is hallunk olyasféle nyilatkozatokat, hogy sárospataki főgimnáziumunkban is felesleges volt a párhuzamos szakaszok felállítása, a mennyiben a folyó iskolai évben is a II. és III. osztály két-két szakaszában alig ment az összes növendékek száma 75—75-re, ennyit pedig egy osztályban is „kényelmesen” el lehetne tanítani. Sőt olyasfélét is hallottunk, hogy a jövő iskolai évben nemcsak hogy a IV. osztály mellé nem állítanak fel párhuzamos szakaszt, hanem még a mostani párhuzamos szakaszok közül is legalább egyet beszüntetnek. S az eféléket annyival inkább el kell hinnünk, mert még semmiféle hivatalos lépés nem történt a IV. osztály mellett felállítandó párhuzamos szakasszal együttjáró tanügyi dolgok tárgyában. Szeretjük remélni, hogy e késedelmezés nem annak a jele akar lenni, hogy a párhuzamos szakaszok kiépítésében meg akar állni vagy éppen visszafelé lépni előjárásunk. Az eddigi eredményeknek mindenkit meg kellett győzni arról a nagy haszonról, a melyet a párhuzamos osztályok felállítása a tanítás sikerére nézve eredményezett, s arra bírni mindenkit, hogy valamiképp meg ne álljunk, hanem igyekezzünk mielőbb a többi osztályok mellett is párhuzamos szakaszokat szervezni. Az ebből iskolánkra háramló kiadás kétségkívül nagy ugyan, de hasonlíthatatlanul nagyobb lesz az a haszon, a mely abból a tanítás eredménye tekintetében származik. D.

NEKROLÓG.

Kökényesdi Pál.

1824—1901.

A felső-borsodi ev. ref. egyházmegyébe kebeleztetett lászlófalvi egyházra és annak igénytelen paróchiájára — melyben a halhatatlan *Egressy Gábor* kitünő drámai színész látott napvilágot a múlt század elején — folyó hó 9-én szokatlan mély gyász borult, midőn a kis egyház lelkipásztorát, néhai Kökényesdi Pált élete 77-ik, lelkipásztori működésének 50-ik esztendejében szolgált el az Ur az ő szőlőjéből.

Született a megboldogult 1824. szept. hó 18-ik napján Borsodmegye Heő-Papi helységében Kökényesdy József heő papi lelkész és Járdánházi Zsuzsanna szüléktől. Iskolai pályáját a miskolci gimnáziumban kezdte meg s Patakon végezte be. 1847-ben Aszalóra vitetett 3 éves rectornak, majd a nagyságos Kóczán József királyi tanácsos s ügyvéd gyermekei mellé hivatott meg s egy évig tanította az ő gyermekeit a tudományokban. Egy évi ott lét után 1851-ben Szakal László f.-borsodi esperes oldala mellé került S.-Vámosra mint papi segéd, majd Alacskára, mint helyettes lelkész, míg nem az 1853-ik évben, a Mályinkan tartott egyházmegyei gyűlésen — a lászlófalvi egyházba nyert meghívás alapján — beerősített mint rendes lelkész. 1854-ben nőül vette Véglő Dániel sályi lelkész leányát Johannát, de ezen szerencsétlen szövetségnek valóper lett a vége, melynek befejeztével 1858. augusztus 10-én újra örök hűséget esküdött Botos Amáliának, a Botos Mihály volt palkonyai lelkész leányának, a kivel zavartalan boldog házasságban élt 43 esztendeig, mint lászlófalvi lelkipásztor. Házasságából született 4 gyermek: Pál, Barna, Amália és József. Az első három már régen célt ért; a legkisebb pedig, 8-ik gimnáziumi tanuló

korában halt el szüleinek örök bánatára. Megtakargatott vagyonaúl készpénzben 12.000 korona maradt.

Ennyi rövid életrása. De élet és jellemrajzához ez adatok föltétlenül szükségesek, ha tudjuk még azt is, hogy ő egy fillérnyi vagyont sem örökölt, évi fizetése 1000 koronánál többre nem ment, mindig feltűnő tisztességgel öltözködött s több könyvet és ujságot senki nem rendelt és nem olvasott, mint ő.

Széles körű tudást, sok elméleti és gyakorlati ismeretet, higgadt bölcsességet, szigorú pontosságot, nagymérvű kötelesség szeretetet s lángoló lelkesedést hozott ő magával a lelkes pályára, gondolván, hogy majd az élet e sok jó tulajdonságot megérdemlett jutalomban is fogja részesíteni. De bizony e kiváló tulajdonságokat az élet elfeledte megjutalmazni s maradt félreeső kis egyházában mindhalálig, mindenkitől tisztelve, sokaktól félreértve. Elt családjának, mely melegeztette, élt egyházának, mely táplalta, élt könyveinek, melyekből lelki eledelét vevé. Ez utóbbiak valának az ő legjobb barátai, melyekben soha sem csalódott!

Mint férj és családapa, övéinek hűséges gondviselője volt, ki szeretettel ölelte kebelére azokat, kik szívéhez oly közel valának. Rend, szigorúság, munkaszeretet; de ezek mellett bizalmat keltő gyöngéd bánásmód jellemezte őt a boldog családi körben. A kevésből is tisztességesen megélni, a fiakat kitaníttatni s e mellett a világtól sem maradni el: volt életének főhivatása akkor, midőn a családi gondok fejére nehezedtek. Ezt természetesen nem érthette el másképen, mint úgy, ha szigorú takarékosagra szorítkozott, miben kiváló segítő társa volt felesége, ki a régi papnék azon kiváló erényeivel dicsekedhetett, hogy egyszerűségben és a munkában lelte legfőbb gyönyörűségét. Így lehetett csak megőrizni a maga anyagi függetlenségét, fenntartani családját, kineveltetni szép számú gyermekeit s el is tenni valamit a »nem szeretem napokra!«

Mint lelkipásztor: ékes szavú, kötelesség szerető, szigorú pontosságú és törvény tisztelő volt, ki a folytonos tanulmányozás által öregbítette ismereteit. Egyszerű katedróját többre becsülte mindennél s 50 éves lelkipásztorkodása alatt sohasem végzett helyette senki, kivéven az utolsó hónapokat, a mikor a hatalmas természetű férfit összetörte a kínos betegség s a test felmondta a szolgálatot. Isten ígését hirdette lelkesen, a bibliát ismerte alaposan; egyházi beszédei építők és meggyőző erejűek voltak mindenkor. Egyháza szegénységét és a hívek létszámát tekintve, a kor színvonalán megállott; a hívek vallásosak, istentfélők, templomszeretők. A törvény volt legerősebb védpaizsa, ha újításokat, indítványokat pendített meg gyülekezetében: ezek azonban ritkán vezettek a kívánt eredményre, mivel az emberekkel kellőleg bánni nem tudott, a mi sok kellemetlenséget és keserűséget okozott neki különösen későbbi éveiben. Szókimondó, egyenes jellemű, törhetlen erejű volt mint lelkipásztor. Utálta a kétszínű, alakoskodó, a köpenyeg forgató embereket. Szívét tenyerén hordozta; de bizalmára kevés embert méltatott; a miért kevesen szerették.

Az élet politikai és társadalmi kapcsaitól magát mindenkor visszatartotta. Olesó babérokra soha nem vágyott. Így ha a dicsőségben nem; de a szűró tövisekben sem volt része. Felrevonult, majdnem zárkózott életet élt. Előtte nem egyszer mondta: »Utálom azt a lelketlen harcot, érdek hajhászatot, felületességet, köpönyeg forgatást: a mi a mai kort és társadalmat jellemzi. Az ilyen társadalom csak léha embereket nevel, a kik a kevés munkáért csak sok fizetést követelnek s mégis csálnak, lopnak, sikkasztanak s utol-

jára vagy főbe lövik magokat, vagy kivitorláznak Amerikába!« S ebben teljes igaza volt. És mert utálta az ilyen életet: bele merült könyveibe; élt hivatásának s az képezte legfőbb gyönyörűségét, ha jó könyvet olvashatott. Ezek voltak az ő legjobb barátai. Régebbi éveiben nevével sokszor találkozunk az egyházi lapok hasábjain. Itt is magasztos célokért, sokszor ábrándokért küzdött, lelkesített, így a diktálási rendszer ellen, a mely ma sincs kiküszöbölve templomainkból. Sok indítványa közül mindössze az *egyházi adókönyv* fogadtatott el s valószínűsített meg. S dacára hogy nagyon szerény évi jövedelme volt, 1 napi lapot, „*Vasárnapi Ujság*“-ot, „*Sárospataki Lapok*“-at keletkezése óta s huzamosabb ideig a pesti Prot. Egyh. és Isk. Lapot is hordatta s ezek mellett az egyházi irodalomnak biztos pártfogója volt. Több mint 80 kötet különböző szerzőktől való predikációs könyvet ajándékozott már régebben a felső-borsodi papi könyvtárnak. Ezek ugyan nem nagy érdemek; sőt az ujság olvasás ma kötelesség, ha versenyt akarunk haladni a korral; de mégis jellemző azok előtt, a kik őt félreértve, róla sokszor kicsinylőleg nyilatkoztak.

Temetésére folyó hó 11-én nagyszámú közönség gyűlt össze; mondhatni ott volt az egész „*Pitypalaty völgy*“ színe-java. Megjelent 12 lelkészárs palástosan s megjelent 12 tanító. A 12 lelkész láttára mondta egy más egyházmegyebeli tanító ez emlékezetes szavakat: „*Kiesett a könyv szememből, midőn láttam, hogy 12 palástos lelkész van itt a koporsó körül; pedig a megboldogult milyen félre vonult életet élt!*“ A helybeli énekkar megható éneke után, mely Szabó Gyula fiatal tanító ügyességét és szakavatottságát dicséri, a koporsó felett nt. *Vadászy Pál* f.-borsodi esperes ur beszélt és imádkozott, kitűnő rajzát adván az öreg lelkipásztor hosszú életpályájának. A sírnál pedig *Szuhay Benedek* egyházmegyei főjegyző mondott utolsó Isten hozzádot a családnak, a gyülekezet és a tisztársak nevében.

Most már az árnyas fák alatt nyugodtan alhatod hosszú álmodat kiszenvedett öreg lelkészársunk. Árván maradt családod és pásztor nélküli nyajad felett őrköd-jék az Isten gondviselő kegyelme. Mi pedig életemből tanuljunk lelkesedést, kötelesség szeretetet, mértékletességet és pontosságot, hogy a kevéssel is megelégedve törhetlen kitartással s meg nem tántorítható jellem szilárdsággal harcoljunk anyaszentegyházunk és hitvallásunk jövődő boldogságaért — mindhalálig.

Legyen áldott közöttünk is a hív munkás emlékezte!

Szuhay Benedek.

KÖNYVISMERTETÉS.

Magyar Voltaira, Magyar Encyklopédisták.

— Irodalomtörténeti korrajz. Irta Marton János főgymn. tanár. Szerző tulajdona. Nagy-Szombat 190. . nagy 8° (VII+251 l.) Ára 4 kor. —

A 18. század egyik legjellemzőbb egyéniségének, Voltaire-nek a magyar hatását kutatni, tanulmányozni s megállapítani a hatás eredményeit: ez a munka célja. A szerző tisztában van azonban azzal, hogy a magyar voltaireizmus csak nagyon gyenge visszhangja a franciaországinak, tulajdonképen a magyar encyklopédisták nem is mérhető össze a franciákkal, de mégis olyan ez a tárgy, a melylyel méltó is, szükséges is foglalkozniok a magyar irodalomtörténet művelőinek, a kiknek egyike hivatásuk legszebb ágainak az idegen áramlatok hatásának kutatása s tiszta világításba helyezése.

Marton János nagyszombati főgimn. tanár célját ilyen módon csak helyeselni tudjuk s ha a voltaireismus magyar hatásának nyomait keresve itt-ott hibát követ is el, a jóakarátú törekvést nem tagadhatni meg, mert a „remekbe készült művek“ nem mindennapi dolgok s bizony a nagyoknak is vannak alkotásaik, a melyek a kritika rostáján vagy keresztül-esnek, mint lihák, vagy ott maradnak a rosta felvágáskor a felületen, mint ocsúk.

A munka beosztása a következő: egy rövid előszó után, a melyben munkája célját s irányát jelöli meg, forrásainak a felemlítésével, a melyek között az „eretnek“ Beöthy Zsolt, Ballagi Aladár és Géza, Závodszy (Szécsi) Károly, Kazinczy Ferencz stb. művei is helyet foglalnak, mint olyanok, a melyek ellen a pápai „indicies librorum prohibitorum congregatio“ még eddigelé nem hozott határozatot, a *Bevezetés* következik, mint az I-ső résznek bekopogtatója, a melyben Voltairet és társait jellemzi céljukban, s hatásukban; majd a Mária Terézia udvarát rajzolja, hogy a magyar testőrség keletkezésének okait s majdan irodalmi szereplését mintegy előlegezetten mutassa be. Ennek folyománya a következő fejezet, a melyben már Besenyei s társai működése van feltüntetve, főszílyt éppen a Besenyei működésére fektetve, a melyről szól a következő III-ik fejezet is, hogy aztán a következőkben az irodalmi műfajok szerint való munkálkodásról szóljon. E ponton első sorban a *drámát* ismerteti, két főhibát találva Voltairénál is és Besenyeinél is, t. i. az irányzatosságot és a rhetori hangot. Hogy e két hibának igazolása sem akkor nem történhetett meg, sem most nem történhetik meg u. n. általános alapon, az természetes dolog, hiszen éppen a kor-szellemnek irányzatossága tagadhatatlan, sőt szükségszerű a saját mivoltában, a rhetori hang pedig éppen a drámai alkotásoknak elengedhetlen kelléke, mert a kothurnusban járó hősök az árus asszonyok nyelvén nem beszélhetnek. Hogy a túlzás úgy ott, mint itt: hiba, az bizonyos, — de csak úgy általánosságban ítélni el mindkettőt, kissé merész vállalkozás. Az éposz, bölcselő-tanköltemény irodalomfajról szóló részletben bő tárgyalást ad az írókról, nem különben a regényben dolgozókról is, a kik között azonban azok is helyet foglalnak, a kik röpirat-gyártást űztek. Hogy ez az irodalmi műfaj összehozás mily alapon megy végbe, nehéz eltalálni, — ám az eszmetársítás szabadsága ezt is megengedi s az író ilyen módon rázhatja le magáról a felelősséget. Rövidre szabottan szól az I. rész utolsó (7-ik) fejezetében a bölcséleti történetirásról, a minthogy e címen bizony nehéz is a kellő tárgyat kijelölni is, feldolgozni is.

A II-ik rész a munka további 8—12 fejezeteit, — tehát összesen 5-öt — foglalja magában. Itt első sorban a bölcséleti nézetek rokonságáról s a metaphysikáról szól olyan tételek, eszmék s igazságok kapcsán, a melyeknek ide tartozása kétségbevonhatlan. Sokoldalúan, de az író róm. kath. felfogását teljesen visszatükrözően tárgyalja a következő két fejezet a vallás és erkölcs állapotát, illetőleg a vallásra és erkölcsre gyakorolt enciklopédista hatást. E két ponton, úgy tetszik, mintha az íróban az a gondolat vette volna át a vezérszerepet: itt ki kell mutatnom igaz hitűségemet! Nem hajlandó elismerni a viharok, az égháborúk hatásához hasonlatosságát a romlottságnak, a vallástalanságnak, — nem hajlandó elismerni, hogy maga a felvilágosultság egyáltalán nem oka a vallástalanságnak s erkölcztelenségnek. Az ellen pedig, a mit a *természet*-ről szól az etikai részben a 217. lapon, t. i. hogy *mindennek a természet az oka, akár jól, akár rosszul cselekszem s ez a felfogás csak a kálvinizmus továbbfejlesztéséből s az új filozofia elfajulásából származhatott*: egész határozottsággal tiltakozunk, mint a kálvinizmus rosszul értelmezett felfogása ellen. Úgy-szintén a 202-ik lapon található amaz általános megjegyzés, hogy a *vallás csak jócselekedetekből áll*: az író kizárólagos r. kath. vallásos felfogásának az eredménye, a melynek maga Augustinus is ellenemond, pedig a tradíció hívei Augustinust igen sokra becsülik.

A 11-ik fejezet a sociológiát és politikát tárgyalja az enciklopaedisták jogtana, társadalmi felfogása nyomán s behatóan foglalkozik a „kalapos“ király reformjaival, itt is elárulván hitfelekezeti álláspontját, hiszen a josephinizmus ma is kísértő réme annak az egyháznak, a mely soha sem tudja elfeledni, hogy József volt az, a kinek befolyása következtében a jezsuita-rendet Mária Terézia eltörölte s József volt az, a ki a szerzetesek uralmát megtörte.

Az utolsó fejezet II. Lipótról és a felvilágosodottságról szól. E ponton is szem elé állítja szerző az irodalmi dolgokat, körülményeket s a Martinovics-féle összeesküvés jelentőségét ebből a szempontból is méltatja, — ámde lehetetlen rá nem mutatni arra, hogy talán sehol sem jelentkezik a műfolyamán a *történelem irodalom és irodalom-történet* egybefoglalása oly mértékben, mint itt, ennél a kérdésnél. A kellő válasz-falat mintha nem bírná megvonni, mintha összefolyónak előtte a különböző folyamok, a melyeknek hatásuk lehet egy, de hogy természetük nem azonos, az bizonyos.

A műnek utolsó fejezetében jelentkezik az utolsó pár sorban az egész magyar voltaireizmus jellemzése, a melyet, mert abban igaza van a szerzőnek s mert tanulmányja, illetőleg „korrajza“ egész lényegét abban juttatja kifejezésre, ide írok: „(a magyar encyklopédistáknak) céljuk azonos az encyklopédistákéval, de eszméik fenköltebbek, eszközeik nevezetesebbek. Túlzásaikat, tévedéseiket mestereik erős utánzásának, igénytelen szerepüket a mostoha viszonyoknak kell tulajdonítanunk. Pályájuk nem ragyogó, de dicsőséges; működésük nem zajos, de üdvös. Föllépésük mozgalmat keltett, mely haladtában annyi életre való eszmét vetett felszínre s annyi avült nézetet temetett el. Munkásságuk a legszentebb ügyet, a szellemi megvilágosodást és a nemzeti függetlenséget célozta, s ezért a halandó emberiség legméltóbb hálájára érdemesek.“

Az igaz, hogy ez a nyilatkozat a Martinovicsék, tehát a magyar jakobinusok szereplésével van összeköttetésben, de vonatkozása a francia szellemű hatást tartalmazza. S ha aztán e nyilatkozatban többet is akarunk látni: úgy vesszük észre, hogy éppen a Martinovics-féle mozgalom vérbe-fojtásánál látja a szerző az eszme hatalmát, a mely még a sírok sötét éjjelén is diadalmasan áll!

Csak még egyet.

Dr. Dudek János a művet a „Kathólikus Szemle“ ez évi áprilisi füzetében ismertette, az ellen annyi kifogást hozott fel, a mennyi után szinte képtelenség ezt az irodalmi terméket „igazi korrajz“-nak elismerni. Mi nem vagyunk egy véleményen Dr. Dudek urral, E munka célját: az enciklopédisták magyar hatását kutatni: a szerző elérte. Ám legyen, hogy *fél uton* álló író a szerző, de a fél út az egész helyett áll!

Ajánlom a művet az érdeklődők figyelmébe.

Dr. Ligeti Károly.

K Ü L F Ö L D.

A 19-ik század szellemi haladása vallási téren.

(Folytatás és vége.)

4. A keresztyén világ általában.

Ha nem Görögországot vagy a keletet tekintjük specialiter, hanem az egész *ker. világot* általában, a 19-ik század keresztyéniségéről következőleg ítélkezhetünk. A keresztyéniség e század alatt roppant erőt fejtett ki és nem jelentéktelen befolyást gyakorolt a lelkekre. A külső vallási formulákhoz való hajlam csekélyebb volt ugyan, mint más századokban, de a keresztyén világnézet és annak erkölcsi elvei hatalmasabb befolyást gyakoroltak a népek életére, mint valaha. Ezt bizonyítják a következők:

a) A számos belmissiói társulatok és hihetetlen

számú keresztyén szeretetintézmények, melyek Európa és Amerika minden nagyobb városában találhatók, bizonyítják annak, hogy a ker. felebaráti szeretet még nem halt ki az emberi szívekből. E tekintetben a megelőző századok egyike sem hasonlítható a 19-ik századhoz. Soha nem igyekeztek még a nép nyomorán annyi áldozattal segíteni a keresztyénségen belül, mint ebben a században. Ez általános emberszeretet egyik bizonyossága a rabszolgakereskedés betiltása a ker. államok részéről, továbbá a rabszolgaságnak, sőt rabszolgasághoz hasonló viszonyoknak beszüntetése Európában és Amerikában.

b) A theologiai szellemi munkásság nagy felvirágzása. A theologiai tanulmányoknak, mint láttuk, Németország volt ugyan a főfészke, de más keresztyén országokban is, úgy protestáns, mint nem protestáns országokban, teljes buzgalommal ápolattak azok. Soha azelőtt nem állott még oly magas színvonalon a protestáns, valamint a katolikus papság képzettsége, mint a 19-ik században. A görög egyház — sajnos — a viszonyok kedvezőtlen-sége miatt nem tarthatott lépést teljesen a theologiai fel-lejövőben. A szentiratokat soha nem tanulmányozták még oly alaposan, soha előbb nem búvároltak oly behatóan az egyháztörténet; a ker. dogmák, a ker. erkölcstan, a kultúra, az alkotmány és általában a vallás sokféle alakulataiban, soha nem találtak még oly mélyre-ható vizsgálódásra.

c) A külmiszió. A keresztyénségnek a pogányok között való terjesztését az előtt sem hagyták figyelmen kívül a ker. egyházak. De összehasonlítva a 19-ik század pogány misisójának óriási és csodálatraméltó kiterjedésével, munkájuk csaknem semmi. A 19-ik században e célra számos missziói társulatok szerveztettek protestánsok, és katolikusok között és másodsorban az orthodoxok (oroszok) között is. A különböző konfessziók missioná-riusainak ezrei példátlan önmegtagadással működnek min-denik földrészen, Ázsiában, Afrikában, Ausztráliában és Amerikában. Milliőkat fordítottak évről-évre a pogányok megtérítésére, dacára annak, hogy mindez áldozatok ere-dményei csak csekélyek valának. Mert a barbár és műve-letlen népek fel nem fogták a keresztyénség magasztos-ságát és csak ellenszenvvel fogadták az evangéliom prédikálását. Elébe tették a ker. vallásnak a maguk érzéki és szellemi fejlődésük alacsony fokával egybehangzó val-lásukat, mely telve van babonával és előítélettel. A po-gányok azt föl nem fogják, hogy Isten lélek és létezik lé-lekben való istenimádás külső áldozatok nélkül, ők sem-mit sem értenek a szeretetből, az egész emberiség testvé-riségéről és egyenlőségéről, a mik nem tűnnek rabszolgaságot és a nőt egyenlő értékűnek állítják a férfi mellé, a mik kizárják a soknejűséget s általában semmit sem érte-nek azokról a szellemi javokról, a miket a keresztyénség a jövő életre ígér. A pogányoknak szemmel látható és kézzelfogható Isten, külsőleges áldozatokkal járó istenimá-dás, rabszolgaság, soknejűség és anyagi paradicsom kell. Mindamellett Indiában, Chinában, Japánban, Afriká-ban, Ausztráliában milliők térítettettek a keresztyénségre. A 19-ik század keresztyénségének dicősségére válik e missziói tevékenység.

d) A békés és barátságos viszony a különböző hit-vallású keresztyének között. Valaha mely gyűlölet választotta szét a különböző konfessziójú egyházakat, a keresztyének ellenmondásban állottak az evangéliom tanával, mely türelmességet és békességet prédikál, egymással fanatikusan szembeszálltak és a vallásháborúk, a melyekben a keresztyén vér patakokként ontatott, elpusztítottak az országokat. A 19-ik század haladott kulturájával felfogta az evangéliom szellemét, a mely csak türelmességet, békességet és kölcsönös szeretetet ismer; most megszüntek a keresztyének kölcsönös fanatizmusa s vallásharcai és különböző konfessziók közötti viszony barátságosabb és békésebb lett.

Az egyetlen kivételt az ítélet alól a római egyház képezi, a melynek vezetője hagyományos uralom — és dicsvágygyal az egész keresztyénséget máig is minden módon elnyomni törekszik. De a többi hitvallású keresztyének barátságos közeledésre és kölcsönös egyesülésre

igyekeznek. Ez elv főleg a görög orthodox, az anglikán és az ó katolikus egyházban uralkodik, a melyek kö-zött buzgó tárgyalások folynak az egyesülés végett. A különböző hitvallások közötti kölcsönös szeretet e tiszta keresztyén érzelmé is dicősségére szolgál a 19-ik század keresztyénségének.

Ezekben adtuk elő a keresztyén vallás hatalmát a 19-ik század keresztyén népei között.

* * *

E hatalmat a keresztyénség ellenségei a legkülönbö-zőbb pontokon igyekeztek meggyengíteni.

Ily ellenségek a kommunisták és szociáldemokra-ták, a kik a fennálló viszonyokat a ker. vallással együtt felforgatni törekednek. Erőszakos szétrombolásán mun-kálnak, hogy azok romjain az ő fantasztikus álmodozásaik szerint jobb állapotok támadnának az emberiségre nézve.

A keresztyénséggel szemben természetbúvárok is léptek fel ellenséges célzattal, kik állítólag őszinte vizs-gálódás tudományos eredményeinek alapján szándéko-san istentagadásra tévelyedtek és csak a világot tekintik s hirdetik egyedüli realitásnak. E harc, különösen Német-országban, bizonyos tudományos jelleget öltött. Képviselői Häckel, Vogt, Moleschott s mindenekelőtt Büchner; maté-rialisztikus eszméik támogatásául hivatkoznak Darwin tanára is. Ellenségei még a keresztyén világnézetnek oly bölcsészek is, mint Schopenhauer, Hartmann és Nietzsche, Franciaországban Comte és Littré s Angolországban részben Spenczer és Mill.

De mindez ellenséges támadások sem ingathatták meg a keresztyén népek vallási világnézetét, ellenkezőleg, rúgólul szolgáltak jelentékeny védelmi irodalom megte-remtésére, a mely meggyőző módon bizonyította be, hogy a kommunisták eszméi tarthatatlanok és kivihetetlenek és hogy a természettudomány s az arra támaszkodó filozofi rendszerek nem képesek arra, hogy a vallási és meto-fizikai kérdéseket megoldják a világra nézve. Virchow és Du Boys-Reymond természetesen csak a maguk tuda-mánya alapján bizonyították azt az értéket és azokat a nagy áldásokat, melyeket a keresztyénség vallási és er-kölcsi tekintetben az emberiségre árasztott. A vallás nél-külözhetetlen szükséglete az emberi léleknek, mint a mely ebben bírja legmélyebb életgyökerét. A keresztyénség pedig végérvényes kielégítése e vallási ösztönnel.

Az ember, mint eszes lény, bír erkölcsi eszmékkel és bizonyos érző tehetséggel a jó iránt, épenúgy, mint vallási ösztönnel és vallási szükségérzettel, a melyek az ész-t és szívet Istenhez emelik és őt a legfőbb lény imádására készítetik, hogy nála engesztelődést, vigaszt és erőt talál-jon. A keresztyénség maga a vallás, abszolút értelemben, maga a vallás legteljesebb kialakulásában, e vallási szükségérzet kielégítésére. Ezzel szemben minden táma-dás a keresztyénség ellen csak annak a szükségyszerűségét igazolta, hogy a keresztyénség tanait — természet-e-sen a nélkül, hogy lényege és szelleme változnék — az újkor haladásával és az újabb tudomány igaz eredményei-vel összhangzólag formulázni és az elévült s a tudomány szerint hamisoknak bizonyult eszméktől megtisztítani kell.

Ime nagy vonásokban a 19-ik század vallási fej-lődése.

„Der Protestant“ után

Antalfy László.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— Halálozás. Tariska Dezső sátorlaj-ujhelyi ev. ref. s.-lelkész, élete 24 ik évében e hó 21-ikén vérmérgezés következtében hirtelen elhunyt. Egy ifjú élet hirtelen ki-alvása az Ur hatalmát mutatja. Leborúlunk ama hatal-mas előtt s imádkozunk: Mi Istenünk, Te légy velünk! . . . Legyen csendes síri nyugalma az elhunyt szolgál-társnak.

— **A nagy-geresdi egyezség és ág. hitv. ev. testvéreink.** Annak idején, a mikor a nagy-geresdi egyezséget a tiszáninnenai kerület is tudomásul vette a Konvent intézkedése nyomán, kifejezést adtunk volt annak a meggyőződésnek, hogy úgy a közös protestáns ügyeket el-
látó bizottság, mint különösen a Konvent igen helytelenül járt el akkor, a midőn a nagy-geresdi egyezség javaslatát mintegy a közvélemény meghallgatása nélkül s a bírálatok mellőzésével létesítette s erősítette meg. Azóta már panasz is volt emelve ev. ref. részről az egyezség helytelen megállapodásai miatt. Ám mi ev. ref. csak hallgatunk, mert ránk nyomakodik a „nagyok súlya,” a kiknek *politika bölcsessége s hatalma* (sajnos, hogy mindig csak ez s nem vallásos és egyházi nagyságuk, buzgóságok s áldozatkészségük!) ellenállhatlan! Ezzel szemben, dicsérettel említjük fel. ág. hitv. ev. testvéreink magatartását, a kik a pozsony-vidéki lelkész értekezleten elhatározták Hollerung Károly indítványára, hogy „*interpellációt intéznek a püspökhöz, hogy azt a fontos ügyet a rendes, szokásos és törvényes út mellőzésével, az egyházi közvélemény meghallgatása nélkül intézte el az egyetem.*” Mi szívből üdvözljük a pozsony-vidéki testvérek nyílt és határozott állásfoglalását s úgy gondoljuk, hogy az alsó-borsodi ev. ref. lelkészi értekezletek is követik e példát, mint a kiknek köréből konkrét panasz is hangzott már az egyezség ellen! (n.)

— **A miskolci ev. ref. főleánynevelő évfárá vizsgálatai** a következő rendben tartatnak: június 25-ikén az I-ső; 26-ikén a II-ik; 27-ikén a III-ik, 28-án a IV. osztály vizsgálata. A vizsgálatok tartama alatt a kézimunka kiállítás szemlélhető meg az intézeti IV-ik számú tanteremben.

— **Az ág. hitv. ev. középiskolai vallástanítás kérdésében** a pozsony-vidéki lelkészek a következő álláspontot foglalják el, teljesen elvetvén az egyetemes tanügyi bizottság megállapodását: 1) a vallás-oktatás úgy szervezendő, hogy az fokozatos haladást, de a haladásban egységet visszatükröző legyen; 2) a vallás-oktatásban a gerinc az üdvtörténet legyen a Jézus életével, mint központtal; 3) az ó-szövetségi anyag az új szövetségnek valóban előkészítője legyen; 4) a káté tanítás a vallás-oktatás tetőzete legyen; 5) a bibliaismertetés tankönyvei gyökeresen átalakítandók; 6) vallás-történetre nincs szükség; 7) az egész vallás-oktatásnál érvényesüljön a krisztusi eszmény, a keresztyén erkölcsi életelv, a keresztyén jellemképzés... »Az egész vallás-oktatás legyen vallásos nevelés a Krisztusban.« ... Vajjon melyik ev. ref. lelkész-értekezlet vetette szemét a mi vallás-oktatási kérdésünkre a javaslat alkalmával? (n.)

— **A tiszántúli ev. ref. tanár-egyesület** ez évi rendes közgyűlése a következő rendben fog megtartatni Meczó-Túron: augusztus hó 26-án, hétfőn. Érkezés. Elszállásolás. Ismerkedés este 8 órakor a kaszinóban. Augusztus hó 27-en, kedden. D. e. 1/28 órakor a nagy választmány ülése a gymn. tanári tanácstermében. Tárgyai: 1. A közgyűlés célterjesztendő jelentések bemutatása. 2. Írásban benyújtott indítványok tárgyalása. 3. Folyó ügyek, d. e. 1/29 órakor istentisztelet. Imát tart Fazekas Gyula. Istentisztelet után közgyűlés a gymn. tornacsarnokában. Tárgysorozat: 1. Elnöki megnyitó beszéd. 2. Üdvözlések. 3. Jegyzői jelentés. 4. Pénztárnoki jelentés. 5. Emlékbeszéd Imre Sándor felett. Tartja Dr. Gulyás István. 6. Szolgálati pragmatika. Felolvasás Horváth Ferencről. 7. Az Edison-féle phonograph legújabb alakját bemutatja Karai Sándor. D. u. 1 órakor közebed a nagy vendéglőben. Ebéd után a gymn. s a város egyéb látnivalóinak megtekintése. D. u. 5 óra-

kor közös értekezlet a gymn. tornacsarnokban. Tárgy: 1. A revideált konventi tanterv végrehajtása s az államsegélyes gymn.-nak e tantervhez való viszonya. 2. Fontosabb indítványok (pl. orsz. ref. tanáregyesület, a tanári fizetési fokozatok eltörlése, kiadandó tankönyvek) előzetes megbeszélése. Augusztus 28-án. D. e. 9 órakor a közgyűlés folytatása. Tárgysorozat: 1. A közvizsgálatokról. Felolvasás Dr. Rác Lajostól. A természetrajzi gyakorlati paedagógia fontossága. Felolvasás Hemző Lajostól. 3. Előterjesztés tanulmányi kirándulások ügyében. Elek Lajostól. 4. Tisztujtás. 5. Jelentés a pályakérdésekről. 6. Indítványok tárgyalása. 7. Közgyűlés berekesztése.

— **A vizsgák a sárospataki főiskolában** szerdán, e hó 19-én kezdődtek meg s 27-éig fognak tartani. 19-én d. e. 8 órától a magán-rajzot tanulók vizsgálata folyt le az igazgató-tanács kiküldötteinek vezetése alatt s a szépírási verseny-jutalmak nyertesei választottak ki a pályázók sorából. Ugy a rajzvizsgálat, mint a szépírási verseny szép eredményt mutatott fel, mely a megelőző évek eredményét nemcsak hogy elérte, de azokon felül is emelkedett. A magánrajzban különösen Bálint József és Dienes János V. o. tanulóknak határozott tehetségre valló rajzdolgozatai tűntek fel, a kiket a vizsgáló bizottság első jutalomra tartott érdemesnek. Délután 3 órakor az V—VII. o. tanulók énekvizsgálata vette kezdetét püspökünk s az igazgató-tanács több tagjának jelenlétében. A betanított egyházi énekek és világi dalok szabatos s lelkes előadása jól eső örömet keltett a jelenlevőkben, melynek kifejezést is adott püspökünk, mikor a vizsgálatot befejező szép beszédeben, a hallottak után megelégedését fejezte ki úgy a vezető tanár munkássága, mint a vizsgázó tanuló sereg eredménye felett. A zongorát magán-úton tanulók vizsgálata után d. u. 5 órakor a látványos tornavizsga következett nagy és előkelő közönség jelenlétében. A szépen és katonai pontossággal végzett rend- és szabad-gyakorlatok után az egyéni versenyek tartattak meg nagy s némely részeiben az országos tornaverseny eredményeit is felülmúló sikerrel. A szép ünnepélyt a vizsgálati elnökség záró beszéde rekesztette be, melyben úgy a vezető tanár, mint a vizsgázó ifjúság megkapta a bemutatott eredményért erkölcsi jutalmát. (e.)

— **A hol a klérus hatalmaskodik, ott a tudatlanság uralkodik.** Ezt az igazságot fényesen hirdeti a mai Olaszország is, a hol 45%-a a házasságoknak nem tudja a nevét leírni. Érdekes, hogy míg Közép-Olaszországban 77% az analfabét; addig Sweichban csak 11%.

— **A „Sárospataki Lapok”** ellen kifogást emel a Középiskolai Tanár-egyesületi Közlöny ez idei 33. számában Makay István pápai ev. ref. tanár azért, mert azt a választát, a melyet k. r.-nek az érettségi kormánybiztosság kérdésében írott cikkére küldött volt be, nem adtuk ki. Kifogását így formulázza Lapunk ellen: »(k. r. állításainak essentiai) kellő világítása helyezésétől úgy megijedt a S. L. is, hogy a szabad véleménynyilvánítás nagy dicsőségére válaszmot nem vette fel... Ez után az apostrofálás után nyíltan felhívom M.I. tisztárs urat, vajjon nem hajlandó-e arra, hogy az igazságot úgy írja meg, a mint van? Hozzá e kérdésben írt levelemben vajjon nem felszólítottam-e arra, hogy legyenek szíves az egész kérdést alaposan tárgyaló cikkekkel felkeresni? Kifogásainkat cikke ellen, a melyet nem »vettünk fel,« nem őszintén és nyíltan elmondottuk-e? Az igazság érdekében ezt tudtára kell adnunk M. I. tisztárs úrnak! Dr. Tüdös István.

— **Szemelvény egy lourdesi búcsúi prédikációból.** A legutóbbi lourdesi búcsú alkalmával, a melyet francia-

államférfiak, katona tisztok, nők és munkások rendeztek, mintegy 60 ezeren, (mint a búcsú-lapok írják!) *Combé* jezsuita páter tartott prédikációt, még pedig a szabad ég alatt s a következőket mondotta, amelyekhez mindig odacsatlakozott a tömeg nyilatkozata is: „A szép Francia földön csak a hitetlenek és a gonosztevők legyenek szabadok?” (Tömeg: nem! nem!) „Eltűrik a franciák, hogy az ő Páris ne a katolikusoké legyen?” (Tömeg: nem! nem!) „Vajjon nem igaz-e, hogy tarthatatlan az állapot?” (Tömeg: igaz! igaz!) „Hát még mindig tűrjük?” (nem! soha többé!) „Hát nem érzitek, hogy e helyen a szabadság szele lengedez?” (Tömeg: igen, igen! érezzük!)... „Keztekben van az eszköz, hogy elválasszátok a jót a gonosztól! A vallás kötelez is benneteket, hogy a gonoszt irtátok ki! Csak kezdjétek el! Két egyén között fog a francia nép választani: Krisztus és Barabbás között! Krisztus a pápás egyház feje! Barabbás az antiklerikálisok, a szabad köművesek, a forradalmárok, az anarchisták, a socialisták feje! Melyikhez csatlakoztok? Talán Barabbáshoz?” (Tömeg: nem! soha!)... Jellemző, hogy ennél a beszédnél jelen volt Schoepfer püspök is, a ki megkísérelte a páter elhalgattatását s a beszéd agyon hallgattatását is, (ez utóbbit úgy, hogy nem engedte a páternek közreadni!) de nem sikerült, mert a páter tűzbe jöven, a püspöki figyelmeztetést nem hallgatta meg s mert a „Figaro”-nak egy embere véletlenül ott volt a gyülekezet mellett, az legyorsírta a beszédet s ma jót mulatnak a lourdesi búcsú-prédikáción mindazok, a kiknek megvan a józan ítélő képességük!

— A 30-éves háborút kik idézték elő? Az igazság szerint, a melyet mindenki elfogad, a ki elfogulatlan, a kérdésre ezt a feleletet adjuk, hogy a jezsuiták által vezetett és befolyásolt r. kathólikus egyház türelmetlen tagjai, a minek igazolására elegendő a háború kitörésének előzményeire rámutatni. Ezzel az általános igazsággal szemben a történet meghamisításán fáradozók között Tomor Ferenc az „Alkotmány” ez évi 141-ik számában egész határozottan kijelenti, hogy a 30 éves háborút nem a r. kath. idézték elő! Azaz, hogy a tisztelt történelmet hamisító úr így szól: „nem mi r. kath. kezdtük el a háborút.” Ugy-e bár, hogy ez tiszta jezsuitaság?!

HIRDETÉSEK.

A sárospataki ev. ref. főiskola tulajdonát képező, néhai Mudrány András szegi „Poklos” szőlőjében termett 1889. évi Asszú borok palackonként áruba bocsáttatnak.

Félliteres palack ára . . . 3 korona.

Első rendű nehéz asszú félliter 4 korona.

Megrendelések: „A sárospataki fogyasztási és értékesítő szövetkezet”-hez, mint a főiskola bizományosához intézendők.

Debreceni Bertalan,
főiskolai jogigazgató.

Sok kitüntető okirat.

Állandó minta-harang
Ungváron.

Magyarország legrégibb harangöntődéje,

Kis-Gecőben (Ungmegye). — Alapított 1795-ben.

Alulírott tisztelettel hozom a mélyen tisztelt közönség b. tudomására, hogy bárminő súlyú harangok készítését avagy régi harangok átöntését elvállalom, harangsoportozatokat teljes összhangban vagy egyes harangokat az előre meghatározott hangnem szerint.

Különösen felhívom a mélyen tisztelt közönség figyelmét arra, hogy harangjaim nemes fehér ércből készülnek, erős és kellemes moll hangjukkal a közönség tetszését mindenütt a legnagyobb mértékben kiérdemelték és a millenniumi kiállításon is a szép összhang és kitűnő anyagért nyert kitüntetést harangöntődéim. Továbbá ajánlom új modern saját szabadalmam szerint készült vas harangfelszereléseimet, valamint régi harangoknak vaskoronával való átszerelését és teljes vasállványokat. A legolcsóbb ár és legmesszebb menő jótállás mellett.

15—2

Kiváló tisztelettel

Baktai Egrý Ferencz.

Költők albuma.

52-ik évfolyam.

„Pesti Napló”

Főszerkesztő: IFJ. ÁBRÁNYI KORNÉL. Főmunkatárs: SURÁNYI JÓZSEF.

A „PESTI NAPLÓ”, az utóbbi években az előfizetőinek adott értékes diszmű ajándékok révén az egész művelt magyar társadalom elismerését vívta ki magának, az idén az eddiginél is pompásabb, gazdagabb album formájában, gyönyörű diszkötésben a művésziesen illusztrált

Költők albumát

szánta előfizetőinek karácsonyi ajándékkul, melynek eddigi kiadása a Wodianer F. és fia cégénél ötvenhat koronába kerül, a „Pesti Napló” még bővített tartalommal új, kvárt-kiadásban teljesen ingyen karácsonyi ajándékkul adja minden előfizetőjének. — Megkaphatja a diszművet díjtalanul minden ujonnan belépő előfizető is, aki karácsonyig megszakitás nélkül — akár havonként is — előfizet a Pesti Naplóra.

Azok az új előfizetők, akik a Pesti Napló félévi előfizetési díjat (14 koronát) egyszerre beküldik, az illusztrált díszes HIMFY-ALBUMOT, míg a készlet tart, forduló postával megkapják, de ezek csakis újabb 6 havi előfizetés után tarthatnak igényt a Költők albumára.

1—1

Felelős szerkesztő: Dr. TUDÓS ISTVÁN. Szerkesztőtársak: ELLEND JÓZSEF és Dr. SZÉKELY GYÖRGY.

Sárospatak. Nyomtatta Steinfeld Jenő az ev. ref. főiskola betűivel.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel egész évre 10
korona, félévre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrés
oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: Soos Károly. „Vizsgák után.” — „Részlet dr. Zsindely István sárospataki akadémiai és közigazgató 1900/1901. évi jelentéséből.” — Emődi Dániel sírkövének leleplezési ünnepélye. — „Évzáró napok a sárospataki főiskolában.” — „Irodalom.” — „Vegyes közlemények.” — „Pályázat.” — „Hirdetés.”

Vizsgák után.

Egy iskolai esztendővel gazdagabb lett az egyetemes művelődés történelme s abban minden egyes nemzetnek közműveltségi fejlődési menete is erősbödött, gazdagodott, mert az általános nézet s felfogás épen az iskoláztatás fogalmából kiindulva, nem más, mint az, hogy az iskolák folytonosan előbbretörnek s előbbreviszik az emberiséget, a mennyiben újabb, meg újabb ismeretek közlésével szélesítik a látkört, növelik az értelmet s fejlesztik a tehetséget.

Hogy a mi magyar nemzeti művelődésünk az előbbre haladás s fejlődés szempontjából a lefolyt egy iskolai esztendő alatt kiállja-e a versenyt a nyugat-európai eredményekkel; hogy közoktatásügyünknek egy évi gazdagodása olyan-e, a mely mellett a fokozatos előbbremenetel s feljebbtörés szinte elmaradhatlan: ma még nem állapíthatni meg s sajnos csakis egy-egy nagyobb idő múltával érezhetni meg azt, a mit fejlődésnek nevezhetni. Ugy vagyunk ezzel, hogy a süjjesedés, a leszállás mintegy szemmel látható, az emelkedés csak akkor tűnik fel, ha már oszlop magasságú s nem földön elterülő.

Nem is tudom elképzelni, hogy egyáltalán mi alapon is követelhetnők mi magyarok azt, hogy minden egyes iskolai esztendő mintegy *számottevőleg* emelje közművelődési viszonyainkat. sőt általános műveltségi állapotainkat versenyképesekké változtassa a művelt külföldéivel? Hiszen legyen bár a legnagyobb elfogultság az irányadó, legyen bár a túlzó önszeretet ama mérték, a melylyel közművelődési intézményeink felett az ítéletet kimondjuk, az tagadhatlan tény, hogy azt az aránylag immár elég nagy időt, a melyet a politikusok szerint nemzeti konsolidációnkra fordítottunk, semmiképen sem használtuk fel közoktatásügyünk megfelelő fejlesztésére, erősbítésére, mert a főcél a *külső* s nem a *belső* építés volt.

Azt hiszem, hogy senki sem fog félreérteni ebben a nyilatkozatomban. a melylyel egyszerűen arra a tényre utalok, a mely sivárságával itt is, ott is leköti a figyelmet s valódiságával mintegy folytonosan arra int: a belsőnek elhanyagolása miatt a külső siker is el fog maradni, mert a Potemkin-falvak csak ideig-óráig állanak fel.

Érzem, hogy keserű ez a nyilatkozat, de azt is érzem, hogy jogosult. Mert ám vizsgálódjunk a kérdés felett, a melyről szó van!

A kiegyezés óta a magyar kulturális életnek a fejlődését kell szem elé állítani. Azt kell megállapítanunk, vajjon viszonyaink épen e tekintetben rendezettek-e, véglegesek-e, a reformokra, a melyekre szükség lehet időnként és koronként, elég érettek-e?

Am legyünk elfogultak s állítsuk, hogy a lefolyt 33 esztendő alatt *sokat* haladtunk! De kérдем az elfogulatlan vizsgálódótól: vajjon *eleget is* haladtunk-e ahhoz, hogy a mellünket verve az utcára kiálljunk s hirdessük: mi versenyképesek vagyunk immáron a művelt külfölddel?!... Bizonyára azt feleljük: nem!

Igen, mert az általános emberies mellett, a melynek művelésében tagadhatlanul sokat tettünk, nem tettük meg azt, a mit a *nemzeti nevelés és oktatás* szempontjából épen a nemzeti konsolidációi munka alatt meg kellett s meg lehetett tennünk. Nem akarok én épen talán arra hivatkozni, a mi a legutolsó ponton tartozik jelentkezni, t. i. hogy a magyar nemzeti műveltség ott legyen, a hol a diplomáciai csúcs pontra emelkedett francia nemzeti műveltség, hanem épen arra az első lépésre irányítom a figyelmet, a mely nélkül nemzeti közoktatásügy, nemzeti közműveltség egyáltalán nem lehet, arra, a mit a *magyar nyelv* e haza minden területén való érvényesülésének nevezünk.

Mi evangéliumi alapon álló magyar reformátusok soha, de soha sem bocsáthatjuk meg a nemzeti érdekeink ellen elkövetett ama politikai sérelmeket, a melyeknek folytán még mindig van *más nyelvű iskola*, még pedig *népiskola*, a mely melegágya a nemzetietlen törekvéseknek, az állam-ellenes áramlatoknak, a hazaárulási elveteműltségeknek. Sajátos dolog ez, de érthető. Sajátos dolog, hogy mi reformátusok *nép-egyház* vagyunk s a nép-nyelv ellen küzdünk iskoláink kérdésében, de érthető, hogy a *nép-nyelv* ellen való küzdelem tulajdonképen a *magyar nyelv teljes jogának az érvényesítésére irányuló törekvés!*

En úgy vagyok meggyőződve, hogy épen most, a mikor egy új századnak az első évi közoktatásügyi fejlődését avagy hanyatlását akarjuk megállapítani, épen ezen a ponton kell nekünk protestánsoknak olyan mértéket felállítani. a mely irányadó legyen

minden későbbi időkre. S e mérték nem lehet más, mint a magyar nemzeti nyelvnek minden vonalon való érvényesülése közoktatási és közművelődési szempontból. Ne legyen népiskola e haza területén, a melyben a magyar nyelv ritka, mint a fehér holló. Mert mindaddig, míg az alap nincsen egész biztossággal lerakva a nemzeti műveltséghez, nem is beszélhetni fejlődésről avagy haladásról.

Nos és épen ezen sarkallik a további fejtegetés is. A felsőbb iskoláknál is, ide értve természetesen az u. n. középiskolákat is, valamint a szak-intézeteket, főleg aztán bizonyos szempontból ráfordítván a figyelmet a r. kath. papnöveldekre: a magyar nyelv kizárólagos használatának kell érvényesülnie, a mely nélkül egyáltalán nem beszélhetni nemzeti műveltségről. Vajjon nem megrontása-e a nemzeti nyelv használati jogának a budapesti tudomány-egyetem teológiai fakultásán alkalmazott latin nyelv s vajjon nem a nemzeti irányzat néminemű ellensúlyozását vehetni-e észre a semináriumok általános latinokodásában s vajjon használ-e a magyar közműveltségnek az, ha látjuk, hogy van *nemzetiségi gimnázium*?

Sokszor és sokat töprengtem már a fölött, hogy mi lehet az oka annak, hogy a mi magyar nyelvünk semmiképen sem érvényesül úgy, a mint kellene, — azt a külföldre menő százsz atyafiak, román honfitársak egyáltalán nem beszélik, el sem is árulják annak tudását? Es az okot mindig csak abban találtam, hogy az illető nemzetiségeknek csupán jó tetszésükre van bízva az, hogy a magyar nyelvet megtanulják-e vagy nem! Tehát mi magyar nemzet adjuk ki a kezünkben a jogot, a melylyel nemzeti erőnket növelhetnők, műveltségünket emelhetnők. Soha sem fogom elfelejteni azt a jelenetet, a mely a törvény határai között mozogva játszódtott le a kolozsvári tudomány egyetem bölcseleti szakán, a hol egy százsz tanár-jelölt szakvizsgázott latinból és görögből német és latin nyelven a magyar nyelv teljes mellőzésével. A jelölt kifogástalanul beszélt németül s folyékonyan latinul, a vizsgáló bizottsági elnök s tanár pedig a magyar közműveltségi s közoktatási ügy dicsőségére rossz németiséggel volt kénytelen a német anyanyelvű jelölt úrtól kérdezősködni.

Nem arról van itt szó, hogy lehet-e, szabad-e ilyen helyzetnek s jelenetnek előállani, hanem igenis arról, hogy vajjon beszélhetünk-e mindaddig magyar nemzeti műveltségről s oktatásügyről, míg a kísérletek légiónyi számmal szerepelnek, míg lépten-nyomon magunk adunk fegyvert azoknak a kezébe ellenünk, a kik különben is ellenségeink.

A legmagasabb politikai felfogások jogosultságát megértem, de a nemzeti közműveltség alapköveinek lerakásánál a magyar nyelv háttérbe szoríthatásának a lehetőségét soha sem tudom megérteni s nem is tudom megengedni! Ne áltassuk magunkat! A magyar műveltség csak magyar alapokon nyugodhatik! Más alapon, más nyelven: magyar műveltség soha nem áll elő.

Hát azt felemlítsem-e, hogy épen a közoktatási ügyi munkásokkal szemben még mindig nagy az elfogultság, sőt ellenszenv magában a társadalomban? Vajjon nem tapasztalja-e minden tanügyi munkás azt, hogy a közönségnek óriási követelményei vannak minden irányban a tanárokkal, a közművelődés embereivel szemben, de a mikor a műveltség személyi tényezőinek az élete fenntartásáról van szó: az előbb követelődző közönség visszavonul s hallani sem

akar a szellemi munkások jobb létbe helyezéséről. Nem akarok rég ismert s sokszor felhozott dolgokat ismételni, de azt kénytelen vagyok épen most, a mikor egy iskolai esztendő végén állunk, mintegy megállapítani, hogy a magyar társadalomnak szinte ingerültsége érezhető mindannyiszor, valahányszor a magyar nemzeti közművelődés első rendű tényezőinek az ügyeiről van szó. Vajjon a nép-tanítók anyagi ellátását megfelelőnek tartja-e bárki is széles e hazában? Ugy-e bizony van! Nos és ha arról van szó, hogy akár a felekezeti, akár az állami néptanító sorsa jobbra forduljon: szinte végig zúg e hazán Kárpátoktól Adriáig: már megint nyugtalanoknak a „mesterek.” Vajjon az u. n. professorok fizetését nem elegendőnek tartja-e, hogy csak a saját körünkben maradjunk, minden lelkipásztor? Pedig hát, úgy-e bizony a mindennapi megélhetést biztosító fizetés még nem elegendő egyúttal arra is, hogy a tudomány, a közművelődés oltárán is áldozatokkal áldozzék? Mert a napi kenyér és a tudományos bűvárlat talán csak nem egy?

E sorok írójának az a tapasztalati meggyőződése, hogy a magyar nemzeti közoktatás és közműveltség ügye mindaddig nem mutathat fel a művelt külfölddel versenyre kelhető általános eredményeket, míg a *nemzeti jellem nincs teljesen érvényesítve* s míg a *szellemi erők nincsenek megbecsülve*. Mihelyt e kettőben elértük a kellő fokot, mihelyt nincsen okunk félni a nem magyar nyelvű magyarországi iskoláktól s nincs okunk szőgyelni saját szellemi erőinket: azonnal rendben leszünk, addig azonban bizony csak nádszálakhoz hasonlóan ingadozunk.

Ime ilyen gondolatok érlelődtek meg a 20-ik század első iskolai esztendejének a végén lelkemben s bizony-bizony nincsen semmi gyönyörűségem bennök, de hát az igazságot nem lehet megtagadni.

Soos Károly.

ISKOLAI ÜGY.

Részlet Dr. Zsindely István sárospataki akad. és közigazgató ¹⁹⁰⁰/1901 évi jelentéséből.

Főtiszteletű elöljáróság! Mélyen tisztelt közönség!

A régi történetíróknak ismeretes hasonlatát, mely az egyes nemzetek történetét a világtengerbe ömlő folyamok képében tüntette fel, találóan lehet alkalmazni a kulturális intézetek történetére is. Mert ezek élete valóban hasonló ama folyamokéhoz, melyek csendesen, a régi és megszokott mederben végzik útjokat és futásukat, melyek beömlenek a hazai, illetőleg az egyetemes művelődés tengerébe. Míg az egyének élete gyors fejlődést, változatos haladást mutat, hol a vágyak, érzelmek és törekvések átalakulása új, meg új célokat s ezekhez képest új meg új eredményeket, olykor meglepő fordulatokat hoz létre, az állandóság jellegével bíró intézmények lassan, fokozatosan haladnak céljaik felé, a megállapodott alapelvekhez való ragaszkodás a fejlődésben is bizonyos következetességet hoz létre s a haladás irányát mintegy előre jelöli meg.

S midőn a letűnő tanév utolsó perceiben felidézzük lelkünkben a múltnak eseményeit, hogy bemutassuk főiskolánk múlt évi történetét, céljaink és törekvéseink irányát s az elért eredményeket: nyugodt lélekkel mondhatjuk el, hogy a régi mederben, csend-

ben, nagyobb rázkódások nélkül folyt le főiskolánk mult évi élete. s alma materünk régi jó hírnevéhez méltóan töltötte be magasztos hivatását, melyet immár több, mint negyedfélszázad óta híven teljesít a hazai művelődés előmozdítására s a ref. anyaszentegyház dicsőségének öregbítésére. A régi és kipróbált intézmények keretében a régi szellem által vezéreltetve s annak hű ápolására törekedve végeztük munkásságunkat s bár az intézmények mozgatóinak és éltetőinek mindig az egyének tekinthetők, de a megszilárdult és jónak bizonyult intézmények szelleme mint mindenütt, úgy főiskolánkban is jótékony befolyást gyakorolnak az alkotó tényezők cselekvésére és munkásságának irányára. A sárospataki főiskola a multnak drága hagyományaiban s az innen felfakadó szabad szellemben s annak hű megőrzésében bírja jövőjének zálogát, a multból merítettünk erőt a jelen küzdelmeihez s bátran elmondhatjuk ma is, hogy az alapelvek, melyek törekvéseinket jellemzik, a czélok, melyekért küzdünk, ma sem változtak, ma is azok, melyeket századokkal ezelőtt tűztek ki a nagy alapítók a jövő nemzedékének vezérlő csillagául.

S egy futó pillantást vetve ez alapelvekre s főiskolánknak e tradíciókból fakadó szellemére, lelkünk előtt megelevenedik a mult csodás fényével és ragyogásával, szenvedésével és dicsőségével s úgy érezzük, hogy annak varázsa fogva tartja elménket és szívünket. Lelkünk előtt látjuk a nagynevű ösöket, a fejedelmi alapítókat, az ő egy céltól áthatott munkásságukkal, a mint ápolják, védik és erősítik a gyenge csemetét, a mint elhalmozzák kegyeikkel, gazdag adományaikkal a féltett főiskolát, hogy legyen az Comeniussal szólva „az elmék köszörűköve, a humanitás valódi műhelye, a bölcsesség aranybányája.” Századok zivatarai múltak el azóta felettünk, s mintha ma is éreznénk lelkünknek tüztét, szívöknek melegét, az ő emlékezetük ad erőt nekünk ma is, ha lankadunk a küzdelemben s lelkünkben örök hála kél az ő áldásos munkásságukért, a jövőbe látó gondoskodásukért, örök hála a nagy fejedelem, I. Rákóczy György s az ő hitvese, az iránt a művelt lelkű és nemes szívű nő iránt, kinek vallásosságtól és honszerelemtől, lelkesedéstől és önmegtagadástól áthatott élete káprázatos fényével úgy tűnik föl előttünk, mint a drágakövek közt a gyémántnak ragyogása. Ily emlékeknek a hatása alatt, ily fényes multra tekintve áthatja lelkünket az a gondolat, hogy a tiszta és hamisíthatatlan szabadelvű szellemi irány ápolása legelső és legfontosabb kötelességünk. Ezt követeli tőlünk a mult, ezt a református egyház, melynek mindenkor hű gyermekei voltunk s mely elhalmozva áldozatkészséggel, méltán megvárhatta, hogy midőn a tőle kapott erőket és jótéteményeket hasznosítjuk, minél áldásosabb és gyümölcsözőbb munkásságot fejtsünk ki egyházunk felvirágoztatásában. A ref. anyaszentegyház buzgó tagjainak támogatása tette lehetővé, hogy iskolái a nemzet erős kulturális tényezőivé fejlődtek s hogy míg egyrészt mindig kitűntek intézményeik sajátossága és szabadabb gondolkozásuk által, másrészt nem maradtak el a kornak színvonalától s mindig megfelelhettek az egyre fokozódó követelményeknek. Szívósságukkal, ellenállási képességükkel túlélték a szenvedések viharait s megállottak a XVII. és XVIII. században, abban a szomorú időben is, midőn a r. katolicizmus karjain haladó világi hatalom megnyirbálta intézményeit, megbénította fejlődésüket, elzárta a segélyezés forrásait s még a külföldi eszmék beszívargásának is útját állotta. Nemcsak tanították, hanem

egyszersmind nevelték is a gondjaikra bízott növendékeket, arra törekedve, hogy egy hazáját szerető, egyházához hű és tudományosan képzett ifjuság legyen majd a haza előhaladásának legfőbb biztosítója. Universalis képzést adtak az ifjúnak s e szempontból igaza van egyik tanügyi írónknak, Fináczy Ernőnek, midőn igazi ref. egyetemeknek nevezi a debreceni és sárospataki főiskolákat, a szellemi hatáskörnek rendkívüli nagyságával, az ország jelentékeny területére kiható befolyással, anyaiskoláknak, melyeknek „mehéből az ősi szellemtől ihletett nemzedékek megszámlálhatatlan tagjai rajzottak széjjel országszerte.”

(Folyt. köv.)

KÖZÉLETÜNK.

Emődý Dániel sírkövének leleplezési ünnepélye.

A sárospataki főiskolának méltó büszkesége s dicsekedése volt, míg életben volt: *Emődý Dániel*, a Kossúth, Petőfi, Jókai, Irinyi és a többiek barátja.

A büszkeséget s dicsekedést nem szüntette meg a halál sem, a mely *Emődý Dánielre* nézve a földi életben való működési tért megsemmisítette, sőt épen a haló poraiban nyugónak adja meg a főiskola a halhatatlanságot akkor, a midőn előjárósága, tanári kara, tanuló ifjusága, a volt halás tanítványok, a tisztelők, serege által emlékünnepelet rendezett ott, a halottak országában, leleplezván ama gránitkövet, a melyet a tisztelők s tanítványok halás kegyelethől fakadó adománya létesített volt. Június 24-ikén Kun Bertalan püspök, Fejes István algonodnok, Tóth Dániel esperes, Kérészy Barna kerületi tanácsbíró, a főiskolai tanári kar s az akadémiai ifjuság együtt vonult ki a temetőbe ama helyhez, a hol boldog emlékü *Emődý Dániel* porrészei nyugosznak, körülvéve a sirt a most emelt fekete vasrács s a sír szája fölé odaállítva már a 2'70 méter magas szürke gránit-kő.

A kegyeletes érzelmek között megjelentek a tisztelők sorában az elhunynak gyermekei, Emődý Béla kassai kir. táblai bíró, özv. báró Hübl Hilmárné, született Emődý Tini, Emődý Etelka és Emődý László királyhelmecei albíró, a kiknek szemeit a köny árja lepte el most is, mint akkor, a midőn a temetés volt, de most azt is jelentették a könyek, hogy a halás érzésből fakadt kegyeletes cselekedet megnyugvást támaszt a vérszerintiek lelkében, a kiknek az elhunyt nagy ember édes atya emléke így még kedvesebb, még áldottabb.

Midőn a kegyeletes ünnepélyre egybesereglett közönség félkörben megállott az Emődý Dániel sírja mellett: a főiskolai énekkar gyászdalt zendített, énekelvén a „Forró sóhajtások...” című éneket, a mely mély hatást gyakorolva ringatta el a lelkeket az emlékezés édes-bús érzelmeibe. Majd a jogi szak ez idő szerinti elnöke, az Emődý Dániel katedrájának örököse, Dr. Meczner Sándor állt meg a sírkő előtt s hogy az elhunynak emlékét egy pár meleg szóval, érzéssel telt szívvel megújítsa, hogy a kegyeletes kötelességet teljesítettekkel szemben a köteles elismerésnek kifejezést adjon, hogy áldást kívánjon az elhunynak emlékére, a kinek a neve a főiskola történetébe fénylő betűkkel van felírva, a következő beszédet mondotta:

Mélyen tisztelt ünneplő közönség!

Egy kegyeletes ténynek csendes megünneplésére gyűltünk itt össze; ünnepünk csendes, de lelkünk mélyeséges érzelmei, melyek ide vonzottak, annál magasztosabbá teszik azt. S ünnepünk a maga egyszerűségében méltó a férfihoz, kinek nevét most ajkunkon viseljük, a ki a fenségest mindig az egyszerűségben kereste.

Az a kegyeletes cselekedet, a mely ide gyűjtött bennünket, az, hogy Emődy Dánielnek tanítványai és tisztelői sírkövet emeltettek. Hogy ki volt Emődy Dániel? Felelek rá, amennyire gyöngé szavamtól telik. Férfi a szó legnemesebb értelmében; hű fia hazájának, egyházának, melyet annyira szeretett; hű munkása annak az intézetnek, mely az ő utolsó leheletéig 28 éven át méltó büszkeséggel vallotta Emődy Dánielt magáénak. Odaadó szolgálja volt tudományának; igaz barátja embertársainak, hű hitvese hitvestársának, szerető, gondos atyja gyermekeinek és nem kevésbé annak az ifjúságnak, melynek tudományos és erkölcsi nevelésében része volt. Maga az élő tudás és mégis a megtestesült szerénység, a legszigorúbb önmagához, de mégis elnéző mások gyengesége iránt. Nyilván úgy gondolkodott, hogy benne két ember egyesül, a közönséges átlag ember, a ki olyan mint más; a kiváló másik, de ennek a kiválósága nem az ő érdeme. E szerint mérte magát, e szerint mérte embertársait. Ez volt Emődy Dániel.

Midőn 1863-ban ez ősi főiskola akkori előjárósága Emődy Dánielt tanszékére meghívta, bölcsebben nem választhatott. Tudnia kellett, hogy az a tudomány, melynek terjesztését Emődy Dánielre bízni akarja, az akkori időben hazánk politikai viszonyaiban és alkotmányában történt változások következtében maga is rendkívül jelentékeny átalakuláson menvén keresztül, ebben a tudományban s rejtekeiben a tudásra vágyó tanuló ifjúságot helyesen vezetni nem kis feladat tudnia kellett, hogy ehhez tisztán látó, élesen gondolkodó, megállapodott elme kell és mindenekfölött nagy tudás. De tudnia kellett azt is, hogy az az Emődy, a ki korának jelesei közt, hogy többet ne említsek, egy Kossuth Lajost tisztelhetett barátjaként, más nem lehet, mint kristály-jellem, fenkölt szellem, a ki az ifjúsággal nemcsak végtelen tudását, hanem a szívét is meg fogja osztani. S csakugyan e ritka tulajdonságokkal felékesítve jött a sárospataki főiskolába Emődy Dániel, 28 esztendei fáradhatatlan munkájával nevét a főiskola kitűnőségei sorában megörökítvén. Hozott magával elmét, melynek fénye most is világít, midőn az az elme, mint a letűnt nap, már rég nem ragyog, s hozott magával szívet, a melynek melegét még most is érezzük, mikor az a szív már rég kihűlt.

Tudományáról egy nemzedék tannskodik, melynek jelesei közül nem egynek Emődy Dániel hirdette "a földi igazságot. Szívéből, mely oly nemes lelket zárt magába, itt áll előttünk a bizonyosság. Itt áll ez az emlék, hogy hirdesse az utókornak azt a meleg, gyújtó szeretetet, a melylyel Emődy Dániel tanítani, nevelni, barátaival érintkezni tudott; hogy hirdesse azt a nagyrabecsülést és hálát, melyet tanítványai és tisztelői részéről szíve nemességével maga iránt kelteni tudott; hirdesse, hogy a hol a lelkeket egymáshoz kötő kapocs ily, aranyból is nemesebb anyagból való, azt a kapcsolatot az anyázet rozsdája sem képes elpusztítani.

Az emlék itt állhatna már régen, hiszen Emődy Dánielnek övéi akartak sírjára jelt állítani, de útját állotta ennek az a rajongó szeretet, melytől indítatva a hálás tanítványok és tisztelők fillért és aranyat összetéve, ezt a maguk kegyeletes adóját szívük szerint leróni kívánták. S midőn a mester és barát iránti igaz érzelmeiknek e jelképét ide állították, érezték, hogy magukat tisztelik meg az által, hogy a mit Isten embernek adhatott, a legbecsebbel, a legszebbel fizetik meg ezt az adójukat: a hálá szent érzésével. Csak ez lehetett méltó viszonzása annak, amit ők Emődy Dánieltől kaptak.

Kegyeletes érzelmekkel nézzük e beszélő követ. A gyász metsző fájdalomát a megvigasztalódás balzsama immár csillapította és még megnyugtatóbb az enyészet

gondolata mellett is, hogy az Úr a földre szeretetet is küldött s hálás emlékezést, hogy ne haljanak meg emléküinkben azok soha, a kiket szerettünk.

A hálás emlékezés, a tiszteletteljes szeretet és nagyrabecsülés igénytelen jelvénye gyanánt teszem ezt a koszorút e körbe, nemcsak főiskolánk tanári kara, hanem mindazok nevében is, a kik Emődy Dánielt e kedves sírban is szeretik.

Ti gyászoló gyermekek és családtagok, fogadjátok szívesen ezt az emléket azoktól, a kik ezt állították. Legyen így még becsesebb előttek, mintha magatok tetétek volna oda, mert azt az édes tudatot erősíti meg bennetek, hogy a ki nektek a legdrágább volt, azt mindenki szerette és tisztelte.

Ti tanuló ifjak, tanúlatok e kötől szeretni és becsülni tanáraitokat; mi tanárok tanuljunk e kötől tanítványainknak nemcsak tudást adni, hanem önmagunk iránt becsülésüket és szeretetüket, ezt a legszebb jutalmunkat megszerezni.

Búcsúzzunk e kedves sírtól azzal a fohászszal, hogy: Uram, jőjjön el a Te országod, a szeretet országa!

*

E beszéd után, a melynek melegsége elől nem zárkozhatott el a jelenlevő közönség, a szónok díszes koszorút helyezett a sír-szoborra, mint a kegyeletes érzések más alakban való nyilatkozatát.

Minekutána a főiskolai ifjúsági énekhar elzengte a „Hol nyugszik az én kedvesem . . .“ gyász-éneket, a melynek ez alkalomhoz teljesen illő szövege, mintegy frappánsan szomorú, akkord volt a gyász-ünnepélyhez, az ünneplő közönség Emődy Dániel emlékének szentelt pillanatok hatásával eltelten oszlott szét.

Legyen áldott az Emődy Dániel emlékezete. Legyenek áldottak, a kik a hálátartozást ilyen kegyeletes módon is tudják is, akarják is teljesíteni!

Évzáró napok a sárospataki főiskolában.

— június 18—20. —

„Ismét egyik esztendeje, Istentől kimért ideje: Telék el a mulandóságnak.“ Ezek a dicséret sorok jutottak az eszébe egy vidéki lelkipásztornak, a ki jelen volt a sárospataki főiskola 1900—1901. évének a bezárási ünnepélyén. S bizony-bizony nincs mit szólani felfogása ellen, ha az iskolák életében is ép úgy, mint a polgári társadalomban, a mulandóság vonásait látja előretörni s érvényesülni, úgy azonban mégis, hogy a közművelődés tényezőinek mulandó vonásaiban a tökéletesedés felé vezető útnak a széleit is észreveszi az ember, mert az iskolák ép úgy, mint az egyházak, szellemi tartalmuknál fogva az örökkévalóság, a halhatatlanság képviselői, legalább így tekintjük azokat, még ha kifogásaink vannak is azok ellen.

Tehát ismét egy esztendővel gazdagodott a sárospataki főiskola, a magyarországi helvét hitvallásának ez a ma is méltó büszkeséggel emlegetett iskolája, a melyet nem rontott meg az idők szelleme, a melyet nem befolyásolt a kornak divatja, az a divat, a melyről úgy beszélünk, mint az erkölcsök megvesztegetőjéről, noha sajnosan kell látnunk, hogy magában a tanuló ifjúságban mintha megvolna a hajlandóság arra, hogy a budapesti egyetemi polgárság nyavalyait magába vegye, de hát ez lehet egy hullámverődés, egy széláramlat, a melynek néminemű oka talán magában a családi, az otthoni életben keresendő, a hol az édes szüle a gyermeket, a fiút már az iskolában kenyérkeresőnek gondolja, vagy pedig egyéni szabadsága korlátlan élvezetére jogosítja, Természetesen e hullám-

verődést el kell simítani a békés haladás érdekében, különben az lesz az eredmény, hogy az ősi, a puritán iskola is divatos fészekké válik, a melyben a műsafiak sem az iskolának, sem az életnek, sem önmaguknak nem tanulnak. Pedig hat annak a tanulásnak mégis csak meg kell valaki vagy valami érdekében történnie, mert ha nem történik, akkor nincs értelme az iskolának!

De ne bántuk ezt a tárgyat. A rekrimináció soh'sem kellemes. Többet ér a sürgősen alkalmazott gyógyszer! Ezt pedig úgy gondolom, az ősi iskola professzorai eltalálják a megtalálják.

* * *

Az évzáró napok június 3-ikától a hónap végéig tartottak, hiszen az akadémiai növendékek már rendesen colloquálhattak, a középiskolaiak pedig az ismétlésnek, a tudományok emez anyjának tették a szépet, avagy a rútát, a szerint a mint a kalkulus jó, vagy nem jó lett.

Szorosabb értelemben a lelkész-képesítési vizsgálatra jelentkeztettek zárthelyi írásbeli dolgozat-készítésével kezdődött az évzáró napok sorozata. A négy évi theológiai tanfolyamot bevégzett ifjak immár az életbe vivő út előtt állva várták a főtisztelendő kerületi bizottság döntését, vajjon alkalmasak-e hát arra, hogy az ígét hirdessék, a szent sákramentumokat kiszolgáltassák, házassági megáldást, temetést végezzenek. Be nagy dolog is az: életre valóság, élet-hivatottság felett ítélni! Bizony maguknak az élet-hivatásra s élet-pályára elszántaknak kellene olyanokul megjelenni a képesítési vizsgálatokon, hogy előéletük, képzettségük, arra valóságuk már eleve olyan ítélet kimondását feltételezze, a mely csakis kedvező lehet! Bizony szomorú dolog az, ha egy lelképásztori pályára jelentkezővel szemben a kegyelem szavának kell megnyilatkoznia, hogy az élet-útra kibocsáttassék.

De nem azért mondom ezeket, mintha a most végzett s segéd-lelkészekül kibocsátottak ellen a felvont szemöldökű bírálóknak a hangját kellene hallatnom, hanem csupán azért, hogy egy ilyen tudósítás írójának is, tehát egyszerűen a napi krónikásnak is van megjegyezni valója. Nem a föltétlen elítélés, a teljes kárhoztatás szavának használata vezet, mert, hiszen tudom, hogy jó és rossz, kedvező és kedvezőtlen esztendőket váltogatva következnek egymás után, — aztán meg az első vizsgások közül is, a kik 8-an voltak, 25% jeles képesítést nyert, 25% jót, 38% kielégítőt, — 12%-ot pedig az az egyetlen jelentkező képvisel, a ki egy tantárgyból egy év múlva teendő javító-vizsgálatra utasított. E vizsgálat az írásbeli után június 19—20. napjain tartatott meg s a kerület nevében működő bizottság, a melyben Kun Bertalan elnökölt, az állandóan távol maradó főgondnokot helyettesítő Ragályi Béla felső-borsodi gondnokkal, a kik mindketten mindvégig a legnagyobb figyelemmel s érdeklődéssel vezették a vizsgálatot, szép reményekkel képesítette a helyüket megállottakat, főként a jelesen vizsgázott *Tóth Istvánt* és *Nagy Istvánt*.

Ennek az első lelkész-képesítési vizsgálatnak a folytatása volt a második, a szigorúbb értelemben vett papi-vizsgálat, a melyre 7 gyakorló segéd-lelkész jelentkezett. Ez iránt a vizsgálat iránt maga a nagy közönség is nagyobb érdeklődést szokott tanúsítani kint a vidéken is, mert ez a vizsgálat talán bizonyossága is már magának az életnek, a melynek iskolájában dolgozva kell az ifjú lelképásztoroknak munkálkodásukról bizonyosságot tenniök. S mindig nagy az öröm mindenütt, ha ugyanazoknak az egyéneknek a második lelkési

vizsgálatjuk jobban sikerült, mint az első, mert ez jele annak, hogy a komoly munka iránt való érdeklődés, sőt maga a munka-szeretet föltámadt lelkekben s a tökéletesedés vágya unszolja őket! Az igaz, hogy sokan általában könnyebbnek tartják ezt a II-ikat, mint az elsőt, de hát az a körülmény, hogy itt is van „buktatás,” (például a múlt évben egyet minden tárgyból visszavetett a bizottság! S ez évben: dicséretére legyen mondva az illetőnek, olyan sikeres vizsgát tett, a melylyel nincsen oka restelkedni az első sikertelensége mellett!) itt is van az első vizsga eredményéhez képest leszállás, és ez is: a mellett szól, hogy bizony nem könnyű ez a vizsgálat sem, sőt a gyakorlati élet sokféle kusaival összefüggésben álló tudományok szinte útvesszők is lehetnek a nem biztosan járóra nézve.

Ezt a második vizsgálatot egészen sikeres eredményűnek ismerte el a bizottság, a mely a jelentkezett 7 segéd-lelkész közül hármat jelesnek nyilvánított, t. i. *Bakcsy István* főiskolai szénior s gimn. s. tanárt, *Bartha Gyula* sajtó-kesznyéti s *Melko István* cigándi s.-lelkészeket, a többiek közül 2 jó, 2 kielégítő bizonyítványt kapott, vagyis 42% jeles, 29—29% jó, illetőleg kielégítő képesítést nyert. Olyan eredmény ez, a mely fölött nem lehet okunk szomorkodnunk. Az elnökök mellett a bizottság többi tagjai is meglelégedéssel vették a sikeres készületnek sikeres következményét s úgy az u. n. vidéki tagok, t. i. Révész Kálmán abauji esperes, Csabay Pál balogi s Komjáthy Gábor ungvári lelkészek, mint a theol. tanárok örömmel látták az első vizsgájuk óta immár megkomolyodott ifjakat, a mint tudatosan s határozottan válaszoltak a feltett kérdésekre. Csak egy volt, a mi ellen e helyen is szót kell emelni a tiszteletesek eljárásánál s ez az, hogy a vizsgára egyáltalán nem tartották szükségesnek a jelentkezést, holott pedig már az érettségi vizsgánál is ismernek jelentkezést. Jövőre nem lesz talán szükség az ilyen figyelmeztetésre!

* * *

A lelkész-képesítési szóbeli vizsgálatok első napján, jun. 19-én volt, a mint már erről hoztunk egy rövid tudósítást, a gimnázium magán rajz-tanulók dolgozatainak a megvizsgálása s egyúttal a jutalomra méltóknak kijelölése, a kiknek aztán az évzáró-ünnepeken osztották ki a jutalom-összegeket.

Ugyancsak e napon d. u. volt, a mint már ezt is jeleztük volt, a gimnázium 4 felső osztályának az ének-vizsgálata, a melyen az igazgató-tanács kiküldöttjén kívül megjelent Kun Bertalan püspök is és ő adott kifejezést meglelégedésének a fölött az eredmény fölött, a melyet részint az unisónos, részint a polyphon ének-tanítás útján ért el Pásztor Sámuel főiskolai ének- és zene-tanár. Az agg főpásztor lelkes szavakkal buzdította az ifjakat az ének-szeretetére s gyakorlására, mint a mely hozzátartozik az emberi műveltséghez.

Az ének-vizsga után a magán zene-tanulók zongora-játékát hallgatta végig Ellend József igazgató-tanácsos s Miklár Pap Miklós gimn. tanár, tapasztalatuknak azzal adván kifejezést, hogy a művészi játékokra legkevésbé sem alkalmas zongorák a kellő készségűek meglepő csinosan mutatták be gyakorlottságukat.

E napnak a záradéka a gimn. ifjúság tornászata volt a városi érdeklődő közönség s az előjáróság több tagjának a jelenlétében. Hogy a katonai szabad gyakorlatok, a szer-mutatványok, a játékok s aztán meg a versenyek egyáltalán nem voltak csak olyan immel-ámmal végzetek, hanem szépségükkel, sikerült voltukkal méltán részesültek elismerésben s dicséretben, azt

szinte fölösleges dolog is említenünk azok előtt, a kik ismerik főiskolánk szaktanárának, Kiss Eleknek nagy ügyességét, kiváló buzgóságát. Az a körülmény, hogy az u. n. országos torna-verseny éppen ebben az évben nem hozott dicsőséget ifjainknak, arra vezetendő vissza, hogy csak V—VI. osztályú növendékek vettek részt a versenyen, a kik természetesen szóba sem jöhettek a 20—22 esztendőes kereskedelmi s polgariskolai tanulókkal mellett, valamint a győztes szabadkaiakkal sem voltak összemérhetők, a kik között hogy-hogy nem, a mint a fáma mondja, egyesek úgy szerepeltek, mint „a kurátus athleták,” — persze, hogy ily módon aztán nem csoda, ha az összmértéket nem üthették meg a mieink.

A versenyek, a melyek lefolytak a mostani torna-vizsgán a következők voltak a győztesek megnevezésével s a jutalmak összegével: I-ső osztályból futásért nyertek: Sebők István és Balogh János 3—3 koronát. Czövek Ernő és Matrai Dezső 2—2 kor. II. osztályból rúd-mászásért Tóth János és Bodnár Jenő 4—4 kor., Kovács Bertalan és Hódy János 2—2 kor. III. oszt. kúszásért kötélén: Illési Pál és Bíró László 4—4 kor., Tamaska Lóricz és Lábos Elemér 2—2 koronát. IV. osztályban futásért Harsányi Péter 5 koronát, Grencher Gusztáv 2 koronát. V. osztályban távolugrásért Tarpay Lajos 516 cméterrel 5 koronát, Tóth Elek 500 cméterrel 5 kor. VI. osztályban magasugrásért Szilágyi László 167 cméterrel 6 kor., Bornemissza István 167 cméterrel 6 kor. VII. osztályban hosszú magasugrásért Helmeccy Antal 153 cméter 8 kor., Mátrai Sándor 148 cméter 4 kor. VIII. osztályban rúdugrásért Tóth Ernő 10 kor., Farkas Sándor 5 kor. A VII. és VIII. gimnazista tanulók tornakörének jutalmait súlydobásért nyerte: Szabó László VIII. o. t. 1465 cm. 10 kor., Rácz Jenő VIII. o. t. 1430 cm. 6 kor. Függőszkedésért: Panka Károly VIII. o. t. 10 kor., László Kalmán VII. o. t. 6 kor.

* * *

Junius 20-ikán kezdődött a gimnázumi tanulókra s velök minden szülőre a mi sajátos középiskolai oktatásunk között egyenesen rémületet gyakorló *szóbeli érettségi vizsgálat* Fejes István elnöke alatt, dr. Szádeczky Lajos kormány-képviselő jelenlétében, a szaktanarak s Tóth Dániel és Csoma József szavazóbizottsági tagok közreműködésével. Az egész vizsgálatról a következő értesítést, illetőleg kimutatást adjuk: Érettségire jelentkezett 29, VIII. osztályt végzett tanuló. Írásbeli alapján 1 tanuló *végleg* elzárattott a vizsgálatról. Szóbeli alapján *jelenen* érettt 3 tanuló, névszerint: Lengyel László, Szakácsi István, Tóth Endre; *jól* érettt 6 tanuló, névszerint: Benda Kálmán, Eördög Béla, Lerner Sándor, Nagy Sándor, Szabó László, Terhes Tivadar. Egyszerűen érettt 12. Egy tárgyból szeptemberre javítóvizsgára utasított 6 tanuló. Egy évre visszavettett 1 tanuló.

A szóbeli érettségi vizsgálat eredménye százalékban kifejezve tehát a következő: *jelenen* lett érettt 10%; *jól* 21%; *egyszerűen* 43%; *javítóra utasítva* 21%; *egy évre visszavetve* 5%.

* * *

Junius 22-ikén délután egy eddig ismeretlen vizsgálatra hívta meg az akadémiái igazgató a püspököt, a lelkész vizsgálati-bizottság jelenlévő tagjait, theol. tanárokat t. i. a *hitthallgatók nyilvános énekvizsgájára*. Két évvel ezelőtt valamelyes okból merült fel ez az indítvány közvetlenül az igazgató-tanács körében, de tanár részéről, hogy a gyakorlati ének tanulására kötelezett theol.

ifjak adjanak számot tanulásukról. Most volt az első alkalom az indítvány gyakorlati értékének. a megállapítására. Távol áll e sorok írójától az a felfogás, hogy a nyilvános vizsgának ellensége legyen, sőt inkább éppen a protestáns közvéleménynek az iskolai ügyekben minél többször való megnyilatkozását óhajtja, hozzátéve még azt is, hogy előjáróinktól szinte hajlandó megkövetelni azt, hogy időközönként szerencsétlenség a tanárokat a tanítási s előadási órákon. Magát a nyilvános vizsgát sem perhorreskalja e sorok írója, hiszen a nagy közönség előtt lefolyó egész egyházi s iskolai életünk. Az ellen azonban már lehet szó, hogy az akadémiái tanrendszernek egy olyan áttörése megy így végbe, a melynek igazolhatása semmiképen sem történhetik meg. Mert vagy olyan tárgy az a gyakorlati ének a theologus ifjakra nézve, a melynek *siker*es tanulása megkövetelendő egyenként, személyenként ép úgy, mint a többi tárgyakra nézve, — vagy nem; — az első esetben az akadémiái tanrendszernek megfelelő kolloquium tartandó ebből a tárgyból is, — az utóbbi esetben pedig nincsen helye magának a tantárgynak a tantervben. Vagy talán éppen ezt az utóbbit akarjuk elsimítani? . . . No hát ez meg nem illik hozzánk.

Ez a rövid megjegyzés nem magát ezt az első próbát illeti, a melyről magáról annyit kell elmondanunk, hogy a püspök úr teljes meglepődésére folyt az le, főleg abból az okból, hogy egy pár theologus ifjú solo éneklést is végzett. Ha arról van szó, hogy a theologus ifjak *tartoznak tudni énekelni*, akkor ez a próba nem eszköz a *tudás* megállapítására, — ha pedig arról van szó, hogy *énekelnek-e* az ifjak, akkor meg nincs szükség reá, mert köztudomásu dolog, hogy *énekelnek*, ha nem mindnyájan is.

* * *

Az évzáró ünnepély következett ezután a sorban június 23-iki kelettel az eddig szokásos beosztással, t. i. istentisztelettel a városi templomban, akadémiái s közigazgatói jelentéssel a főiskolai ima-teremben s ifjúsági ének zene és szavalati előadásokkal ugyancsak a főiskolai imateremben, természetesen a két első déli előtt, az utóbbi pedig délután.

A hálaadó istentisztelet a városi templomban a Pásztor Sámuel orgona játékaival vezetett gyülekezeti éneklésből, a főiskolai énekkar osztatlan elismerésben részesült ének-betétjéből s Novák Lajos főiskolai lelkész theol. tanár prédikálásából állott. A prédikálást, a gyakorlati lelkészre tartozó tudományokat tanító egyéntől, bátran mondhatni, hogy évről-évre egy-egy remekbe készült munkát vár a közönség, a melynek igényei valósággal, felcsigázottak, túlkövetelődzők s ha aztán ottan-ottan némienemü nem tetszés is megnyilatkozik némelyek részéről: szinte lehetetlen az illetőnek a közkívánságot teljesítenie. Jellemző körülmény ez reánk protestánsokra! Mintha ember fölötti követelhetnének mindenkitől, mintha arra volna pd. a gyakorlati lelkész tanára teremtvé, hogy mindenkinek szája-íze szerint terveljen, tárgyaljon s előadjon! Csak azért mondom ezeket, mert azzal a prédikációval s előadással, a melyet Novák Lajostól lúttott s hallott az a nagy közönség június 23-ikán a városi templomban, semmiképen sem lehetett senki sem elégedetlen, sőt a nehézkes ifjúról szóló evangéliumi történetnek a mai egyházi s polgári társadalomra való vonatkoztatását s annak hangsúlyozását, hogy csak egy mustár-magnyi hittel is hegyeket mozdíthatunk el helyükből, olyannak kell nyilvánítanunk, a melynél szerencsésebbet és a gyülekezet lelkét megfogóbbat nem adhatni.

A hit után sóvárgó közönség megértvén, hogy a

hit nem egyéb, mint Istenben s Istennel való élés, edes megnyugvással oszlott szét, beszélve arról, hogy bizony-bizony ama tehetetlenségnek a melyet az apostolok emlegettek, hogy ők nem tudnak gyógyítani, nem egyéb az oka, mint a hitetlenség.

Főiskolánk s akadémiai közigazgatója, dr. Zsindely István most már másod ízben tett jelentést alma materünk életéről. Most is, mint a múlt évben, széles látókörrel tanuskodó felfogással tárta fel hivatásunkat, szerepünket, egész életünket. Szinte nyomról-nyomra vonultatta el az 1900—1901. év mozzanatait, mindehhez fűzve éles megfigyelésről tanuskodó megjegyzéseket, mint leszűrt igazságokat a tapasztalat és életiskola dolgaiból.

Az akadémia s közigazgató jelentésének egyik legfontosabb s legérdekesebb részlete szokott lenni az, a mely az akadémiai pályakérdésekre s az ösztöndíjakra vonatkozik. Most is élénk figyelemmel fordultunk a jelentés e részlete felé, de fájdalmas tapasztalat lett az osztályrészünk, a mennyiben a 150—160 főnyi akadémiai ifjúság a kitűzött pályakérdésekkel szemben olyan negligenciát — s talán indolenciát is! — követett el, a melynek egyáltalán nincs és nem is lehet mentsége. A mi közel 20 esztendő alatt, a mennyi e sorok írója vissza tud emlékezni, talán soha sem történt meg: magára a prédikáció pályatételre: egy, mondd egy munka érkezett, a többi theologiai kérdésre egyáltalán nem jött munka; a Kazinczyi kérdés és a Madách halhatatlan becsű művének a tárgyalására vonatkozó tétel kapott egy-egy vállalkozót, a mint az előbbiről már volt szó a széphalmi ünnepélyről adott tudósításban. A jogi szakon kitűzött kérdések közül is csak egy vonzotta a versenyre az erőket. Ez a jelentés elítélendőnek tüntette fel az ifjakat, a kiknek úgy látszik az önképzés, önművelés a szellemi verseny terén való szereplés nincs nyíltukra! Pedig hát mindenáron önképzőködni, egyleteskedni! Sőtbecsület-bíráskodást is akarnak!... Első a kötelesség teljesítés! Annak a tanulmányozásnak az eredménye, a melyet a tanár vezetése alatt végeznek, a pályázati versenyeken mutatkozik. Nos? hát ezt az eredményt semmiképen sem akarják talán bemutatni? Szomorú dolog!

A prédikáció versenyre érkezett egyetlen munkát a szakbíráló s a theol. kar, valamint az akadémiai szék jutalmazandónak ítélte, még pedig a kettős díj elnyerésére, mintegy figyelmeztetésül a negligenciákkal szemben, hogy ize a hű munkás jutalma a viszonyok szerint a legnagyobb mértékű lehet. A kitűnő ifjú: *Farkas István* III. éves theologus, a ki ily módon a theologus ifjak becsületének a megmentője lett. A Madách „Ember tragédiájá”-ról szóló pályatétel megfektői, 42 koronát nyertek s a két író: *Nemes Béla* I. éves joghallgatót és *Böszörményi Sándor* I. éves theol. szívesen üdvözölte a közönség. A jogtörténeti pályakérdés sikeres megfektője: *Szánthó Elek* II. éves joghallgató volt, a kit lelkesen megéljenzett az ifjúság mellett a közönség is.

Bizonyos hüvösség volt érezhető e jelenet tartama alatt az ifjúsággal szemben főleg a tanári kar részéről, a mely ize szomorúan volt kénytelen tapasztalni azt, hogy a mag, a melynek vetését olyan odaadással végzi Istenbe vetett hittel s boldog reménységgel, mennyire ki van téve az elpusztulásnak. Vegye észre a tanuló ifjúság ezt a hüvösséget s ne adjon okot annak ismétlődésére!

Kellemesebb pillanatok voltak az ösztöndíjak kiosztásánál lefolyók, mert egymás után jöttek a szorgalmas, jó erkölcsű ifjak s gyermekek, a kiket az

igazság alapján a tanári kar megjutalmazandóknak ítelt. Szép jelenet az, a mikor a jóra való ifjú kitüntetésben részesül! Vajha megértenék mindnyájan!

Ösztöndíjúl 911 kor. 81 fillér állapítottatott meg, a mely összeg a következő ifjak között osztatott ki a tanári kar és igazgató tanács megállapodása szerint. A *hittanhallgatók* közül kapott: *Tóth István* IV. éves (25 kor. 20 fill.), *Farkas István* III. (25.20), *Hubay Bertalan* III. (15.), *Pásztor István* III. (15.). *Marton János* II. (23.25), *Pósa Péter* II. (25), *Tóth Kálmán* II. (25), *Szabó József* II. (15), *Simon József* I. (15), *Kun Zoltán* I. (15) és *Hubay Kálmán* II. éves. mint szegényebb sorsú gömöri lelkész jó erkölcsű tanuló fia a Csider alapítvány 16 kor. kamatját; a *joghallgatók* közül: *Szánthó Gyula* III. (80 kor.), mint a Ballagi Géza alapítványának első élvezője, a köziskolai szék titkos szavazata folytán) *Balázs József* III. (20), *Mizsák József* II. (20). *Regéczy Nagy József* II. (24), *Szánthó Elek* II. (25.85), *Kocsis Géza* I. (20), *Keresztesy Lajos* I. (20); a *gimnáziumi növendékek* közül: *Benda Kálmán* VIII. o. (80); mint a Hubay Miksa alapítvány első élvezője kitűnő matematikai pályamunkájáért), *Lengyel László* VIII. (40); mint a Dókus Spillenberg Zsófia alapítvány élvezője, a magyar irodalomból legjobb érettségi vizsgát tevén), *Tóth Endre* VIII. (20), *Szakácsi István* VIII. (20), *Mizsák András* VII. (40); mint a Dr. Novotny Lajos alapítványának kitüntetettje, melyet az a gimnáziumi tanuló nyer el, ki jó magaviseletű, szorgalmas és szegény sorsú s legalább közepes osztályzatú), *Veres Károly* VII. (20), *Buza László* VI. (20), *Papp József* VI. (20), *Veszprémi Zoltán* VI. (20), *Dezső Dénes* V. (20), *Trócsányi Zoltán* V. (20), *Hézsér Aurél* IV. (15), *Tóth János* IV. (15) *Trenke György* IV. (20), *Nagy Sándor* III. (14), *Trócsányi Dezső* III. (20), *Körödy Andor* III. (15), *Kürthy László* II. (15). *Tóth József* II. (16), *Kiss Árpád* II. (15), *Rozgonyi Sándor* II. (16), *Csillik Bertalan* I. (15), *Katona György* I. (16), *Bakó Péter* I. (15), *Vas Lajos* I. (16) koronát.

A rajz és szépírási jutalomdíjait a következő tanulóknak ítélte oda a vizsgálati bizottság: *Bálint József* V. o. tanuló (12 kor.), *Dienes János* V. o. (8); *Kovács Gyula* VII. o. (3), *Buza László* VI. o. (3), *Tóth Miklós* IV. o. (3); *Trócsányi Dezső* III. o. (3), *Csete György* III. o. (2), *Kérészy István* II. o. (3), *Kiss Árpád* II. o. (3) rajzokért; *Kürthy László* II. o. (3), *Tóth József* II. o. (2), *Lovász Bertalan* I. o. (3) szépírási dolgozataikért.

Az ösztöndíjak s rajz-jutalmak kiosztása után az igazgató kérvén az előjáróság további pártfogását s jóindulatát a főiskola iránt, *Kun Bertalan* püspök pedig megköszönvén a főiskola minden tényezőjének a lefolyt iskolai évben teljesített munkálkodását: a hivatalos évzáró-ünnepélynek vége lett.

* * *

A hivatalos évzáró-ünnepély után a küldöttségi szállás éttermében közös asztalhoz ült előjáróság és tanári kar, megszorodva egy-két vendéggel, a kiknek a főiskola iránt való szeretetüket olyan jól esik látniok mindazoknak, a kik tudatában vannak annak, hogy ez az ősi tanintézet csak addig áll fön, míg a szeretet érzelme heviti iránta a protestáns lelkeket! Több-kevesebb, kisebb-nagyobb szeretet: de mégis szeretet: ez az, a mely élteti e főiskolát!

Szeretetről volt aztán szó azokban a pohárköszöntőkben is, a melyeket az akadémiai s közigazgató az előjáróságra, *Dókus Gyula* algonodnak a

tanári karra, Novák Lajos a Dókus-családra, Radácsi György Benda Kálmán ügyvédre, Kovács Béla Szinyei Gerzsonra, Finkey József, Benda Kálmán, Csabai Pál dr. Lengyel Endre stb. stb. mondtak. Van abban valami, hogy a fehér-asztal összehozza a sziveket s lelkeket. Mintha a szívek együtt dobogását hallani is lehetett volna, a mikor például az alma materért rajongó Benda Kálmánra szólott a köszöntő s mintha a szívek együttes érzését jutatta volna kifejezésre Benda Kálmán akkor, a midőn az alma mater iránt tanusítandó kötelességekről szólott!

* * *

Ifjuságunk szépművészeti hajlamának, ügyességének s gyakorlottságának a próbatétele az évszázadi ünnepély u. n. délutáni része, a melyen az énekkar dalol, a zenekar játszik, a jó szavalók szavalnak. Most is így volt. Az énekkar 3 szám alatt szerepelt a programmon s mindhárom szereplésével gazdagította babérjait. A zene-egylet két ízben játszott s bár meglátszott, hogy ebben az egyesületben mostanában valami hanyatlás vagy nem tudom én mi más dolog következett be, az előadott magyar nótáknak tagadhatatlanul megvolt a kellő hatásuk. A szavaló ifjak ezek voltak: Batta Miklós I-ső, G. Nagy Béla II-od, Nyitray Lajos III-ad éves theológusok, a kik mindhárman komoly szavalatokkal gyönyörködtették a közönséget; Imre István II. éves joghallgató, a kinek vig előadása jóízűen megkacagtatta az egész érdeklődő közönséget s Szabó Lajos VIII. oszt. tanuló, a ki szintén komoly szavalattal adta jelét tehetségének. Hogy a szavalatoknak minő hatása volt, azt legjobban bizonyítja az a körülmény, hogy rögtönös gyűjtést rendeztek egy-páran, a két legjobb sikerű szavaló megjutalmazására s a begyűlt 26 koronát Imre István és G. Nagy Béla között osztotta meg Kun Bertalan püspök úr, a ki hálás köszönettel adózott az érdeklődő közönség megjelenéseért s lelkesítette, buzdította az ifjuságot a további képzésre mindabban, a mi szépművészetekhez tartozik. Az egybegyűlt összeget a következő egyének adták össze: Kun Bertalan, Tóth Dániel, Szalay Károly budapesti ev. ref. főgimnáziumi tanár, Szinyei Gerzson, Hubay József, Finkey Ferenc, Bálint Dezső, Csabay Pál, Hidegkővy Elek, Horváth Zs. s.-a.-ujhelyi magánzó, Dr. Zsindely, N. N. N. N.

* * *

Junius 24-én reggel 7 órakor a gimn. I—VII. osztályainak a vizsgálatai kezdődtek meg s tartottak jun. 28-áig, dolgot, elfoglaltatást adva tanítóknak, tanulóknak s előjáróknak egyaránt, mert bizony nem kis dolog reggel 9—12, d. u. 3—7-ig folytonosan feszült figyelemmel kísérni a nebulókat s érettségi felé törekvő ifjakat!

Az első napon némi megszakítás volt a vizsgálatban, a mennyiben közben a boldog emlékeztető Emődy Dániel sir-émlékének leleplezési ünnepélyére gyűlt össze a sarkertben a főiskola előjárósága, tanári kara s ifjusága s ezek körében az elhunytak néhány volt tanítványa, a kik közül egy messze földről, Hontmegyéből zárandokolt el a volt professzora sirjához s az alma máter megtekintésére. Kádár Kálmán ügyvéd volt az a hú tanítvány, a kinek szíve ilyen melegen érez a haló poraiban is áldott Emődy Dániel iránt.

* * *

A gimnáziumi vizsgák eredményének megállapítása után az igazgató-tanács ülésezett elvégezvén a reá tartozó s váró teendőket, döntvén a családi ösztöndíjak s a konviktusba való felvétel felett. Mindkettőről részletes tudósítást adunk majd a hivatalos adatok alapján, itt csupán arról emlékezünk meg, hogy az igazgató-tanács megköszönte a volt akadémiai s közigazgató dr. Zsindely István két évi működését, az új igazgatót: Novák Lajost beállította hivatalába, a volt dékánoknak: Radácsi Györgynek, dr. Mecner Sándornak elismerést szavazott. az új dékánokat: dr. Tüdös Istvánt, s dr. Szabó Sándort szívesen üdvözölte állásukban; a régi szénior: Baksy Istvánt áldás kívánással bocsátotta útjára, az újat: Tóth Istvánt feleskette s megerősítette hivatalában s mindezeknek elvégzése után áldás kívánások mellett szétosztott az előjáróság és tanári kar, hogy két hónap múlva aztán ismét találkozzunk az alma mater ölen s építsük azzal a buzgósággal magyar ref. Sionunkat, a mely illik azokhoz, a kik lélek szerint hivattak el munkálkodni.

A kegyelem Istene áldja és szentelje meg a sárospataki főiskolát!

IRODALOM.

* **Az alsó-zepléni ev. ref. egyházmegye** ez év tavaszi közgyűlésünk jegyzőkönyve *Hézszer Emil* főjegyző szerkesztésében megjelent. Átolvasva e jegyzőkönyvet, annak a benyomásnak adunk kifejezést, hogy feltűnőnek találtuk a skontrót. Mintha ebben a tekintetben javítani s intézni való lenne az egyházmegyében.

* **Korocz József** szerkesztésében jelent meg a *felső-szabolcsi ev. ref. egyházmegye* ez év tavaszi közgyűlésének jegyzőkönyve, a mely az egyházmegye vezetésének s az egyes egyházak ügyének állapotáról kimerítő s megnyugtató képet tár fel. Felemlítendő, hogy e nagy egyházmegyében a tavaszi rendes gyűlés alkalmával csupán 4 közigazgatási bírósági ügy volt. E csekély szám sokat jelent, sajnos, hogy az adó-ügy valamennyi, a minek a jelentőségét nem lehet tagadni.

* **Szentkúti Kiss Károly** n.-igmandi ev. ref. lelkész „*Bibliai képek*” cím alatt egy 15 ívnyi füzetet szándékozik kiadni, a melyben 65—70 rövid népszerű írásmagyarázat fog helyet foglalni. Előfizetéseket 3 kor. 20 fill.-jével szept. 1-ig fogad el. Ajánljuk az érdeklődők figyelmébe.

* **Kiss Mózes:** „*Véreim! Magyarok!*” cím alatt „magyar Sybilla” könyvet írt nagy 8°-ben 184 lapon, a melyben a magyar nép múltját és jelenét a *nép számára* olyan érdekesen állította össze, át meg átszöve mindenféle vonatkozásokkal, a melyek a legmesszebb menő írói szabadság bizonyítékai, hogy az az értelmes földmives vagy iparos, a ki kezébe veszi, haszonnal olvashatja. Nem tudományos összeállítású munka, de egy a nép szája íze szerint összerótt gyűjtemény, a melynek vannak hibái a magasabb kritika szempontjából, de vannak előnyei is a népre való hatás tekintetében. Egy nagyobb munkának próbaképpen részben való kiadása ez, a melylyel a szerző a népnek hon-szeretetre oktatását sikerrel végezi.

* **Madarász Imre** karcagi ev. ref. lelkész „*Templomi Szószék*” című egyházi-beszéd kiadványának III-ik kötetét bocsátotta közre „*Különböbb alkalmi egyházi beszédek*” cím alatt, a melyben XV egyházi-beszéd foglaltatik. Ara 2 kor. 10 fillér. Ismertetéséről gondoskodunk.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozás.** *Abrahám Gyula*, a takta-harkányi (alsó-zeplényi egyházmegye) ev. ref. gyülekezet lelkipásztora, élete 63-ik, lelkészkedése 35-ik évében, hosszú szenvedés után e hónap 23-ik napján elhunyt. A betegség évek hosszú sora óta tehetetlenné tette a megboldogultat s az a lelki erő, a melylyel szolgálni képes lett volna anyaszentegyháza ügyét, lekötözöttten rejtőzködött, nem bírván a test kínjai miatt megnyilatkozni. Megpróbálta az Ur a test töviseivel: legyen síri nyugalma édes, álma zavartalan!

— **Kongrua-ügy.** A káplántartási díjak kezelésével megbízott konventi hetes bizottság f. hó 25-én Budapesten ülést tartott s a folyó év első negyedére kiutalt összesen 5000 korona 46 fillért. És pedig a dunamelléki egyházkerületnek 761 kor. 66 fillért; a dunántúlinak 1038 korona 88 fillért; a tiszáninneninek 1565 kor. 71 fillért; a tiszántúlinak 1189 kor. 56 fillért s az erdélyinek 1344 kor. 65 fillért. A tiszáninneninek egyházkerület következő egyházaiban lakó lelkészek, illetőleg lelkész özvegyek részesülnek káplántartási díjban: Abaujvár, Bánfalva, Bánhorvát, Bodrog-Halász, Hardicsa, Kelemér, Kis-Győr, Pamlény, Semjén, Takta-Harkány, Tussa.

— **Az országos középiskolai tanáregyesület** ez évi közgyűlése ma, július 1-ső napján kezdődik a következő tárgysorozattal: első nap: ismerkedési estély; második nap: választmányi gyűlés, a melyet az egyesület közgyűlése követ a Tudományos Akadémia heti ülés termében a következő programmal: Hofer Károly elnöki megnyitója; titkári, pénztári, segélyző alapi s számvizsgáló bizottsági jelentés; költségelőirányzat 1901—902-re; előadások. Rombauer Emiltől a középiskolák felügyeletéről és vezetéséről; Jónás Jánostól: a szabad egyetemről és a középiskolai tanárságról. Társasbéd; a magyar mechanikai és elektrotechnikai vállalat tanszer gyáranak megtekintése; harmadik nap: közgyűlés folytatása a következő előadásokkal: Balogh Pétertől: az iskolai helyes írás kérdése; Valtér Bélától: Az ifjúság erkölcsi óvása; Makay Istvántól: A felekezeti tanárok bajai. Indítványok, még pedig 2 tiszteleti tag választása iránt; egyéb bejelentett tárgyak; közgyűlés berekesztése. Társasbéd. A tárgysorozatban van egy pár magasabb érdekű kérdés, a melyeknek szerencsés megfejtése csak haszonnal járhat középiskolai oktatásunk ügyében.

— **Tanácsbíró választás.** A dunamelléki ev. ref. egyházkerület egyik papi tanácsbírói állására *Szöts Farkas* theologiai tanárt hívták el a gyülekezetek nagy többsége.

— **Mi vár arra a róm. kath. papra, a ki szabadgondolkodó?** . . . Föltétlen hivatalvesztés, átok alá vetetés, vagy állásában való meghagyás, de örök hallgatásra kárhoztatva. Igazolja a dr. Schell esete s igazolja legújabbán dr. Müller müncheni plébánusé, a ki az u. n. „reform katolicizmus“ híve s egy „Renaissance“ című lap szerkesztője éppen célja elérése végett. Azonban ügye, illetőleg foglalkozása immár ott van a püspöki szék előtt s legalább is örök hallgatásra kényszerítettetés vár rá! . . . S ezt szabadságnak merik nevezni ott a túlsó táborban.

— **Az erdélyi püspöki cím kérdése az országgyűlésen.** A képviselőház kérvényi-bizottsága június 21-én foglalkozott az erdélyi ev. ref. egyházkerület ama felterjesztésével, a melyen az erdélyi püspöki cím kérdésében intézett a törvényhozáshoz. A kérvényi-bizottságban *Feszy Béla* előadó a kérvénynek egyszerűen a miniszter részére való kiadását azzal az indokolással

ajánlotta, hogy az egyetemes konvent már határozott s mert az nem tartja szükségesnek a kérdés felszínén tartását, kár volna a képviselőháznak ellenkezőleg cselekedni. Jellemző, hogy a kérvényi-bizottságnak egyetlen tagja sem szólalt fel, hanem a bizottságon kívüli képviselő Sándor József birta Wlassicsot nyilatkozatra!

— **Tomor Ferencz, a magyar tudományos akadémia és a kálvinisták.** Tomor Ferencz az „Alkotmány“ cikk-írója „kiérdemesült“ tan-férfi, a ki nyugalma esztendeit azzal tölti, hogy Lubrich Agost volt egyetemi tanárt dicsőíti mindannak a rovására, a mi nem róm. kath., a mi nem ultramontán. Ilyen réven kerülnek össze a Lubrichról írt visszaemlékezésekben Tomor úr, a magyar tudományos akadémia és mi kálvinisták. Az akadémia Tomor úr nem szereti, sőt gyűlöli. Hogy azért nem szereti. mert *nem tudományos*, azt nem meri állítani, — e helyett sokkal célszerűbbnek tartja a gyűlölet okát a kálvinistákban keresni, a kik miatt az akadémia csak gyűlöletes intézmény! Szerinte nem is egyéb az akadémia, mint a mit a régi közmondás tart: „collegium calvinistarum, in quo lutherani ex gratia peculiari recipiuntur, catholici ex misericordia tolerantur,“ a melyet Tomor úr azonban jónak lát így módosítani: „academia, pecunia catholicorum erecta, est collegium calvinistarum, ubi lutherani ex gratia recipiuntur, catholici ex misericordia tolerantur.“ Szegény Tomor úr! A pápista pénzen épült s szervezett akadémiaiban milyen kevés hitsorsosát látja tagúl szerepelni azóta, hogy a pápás voltát nem néző gróf Széchenyi István életre hívta volt, a ki mellett kálvinista Tomor úr szerint bizonyára nem is volt adakozó! . . . Szegény Tomor úr! Hát a mai szervezetű akadémia sem lát előlülöket s rendes tagokat hitsorsosai sorából elegendő számban? . . . Persze, persze: rosszul látni, recte: mendacem esse, olyan kényelmes dolog a Lubrich „érdemei“ méltatása közben . . . De jó is az, hogy a Tomor-féle szellemességek csak az „Alkotmány“-ban hangzanak, mert ha elfogadható helyről szólna, talán még meg is téveszthetné a lelkeket! (n.)

— **Büntetésnek az állami népiskolákban.** Abban az útasításban, a melyet Wlassics Gyula vallás és közoktatásügyi miniszter az állami elemi népiskolák részére legközelebb kiadott, a következő fegyelmi büntetések szerepelnek: 1. Szeretettel és komolysággal intés magánosan, azután nyilvánosan. — 2. Megpirongatás magánosan, azután nyilvánosan. — 3. Padból kiállítás (térdeletetés nélkül). — 4. Tanítási óra után bennmarasztás éheztetés nélkül. — 5. Tanítási óra után bennmarasztás éheztetéssel (megjegyezvén, hogy a bennmarasztás csak nappali órákra terjedhet és mindenkor csak felügyelet mellett történhetik.) — 6. A tanítói testület vagy gondnokság előtt való megintés. — 7. A szülőknek szó vagy írásbeli értesítése. — 8. Bejelentés a gondnokságnak, illetőleg tantestületnek végintézkedés végett.

— **Házasságok 1901. február havában.** A „Statistikai Havi Közlemények“ szerint 1901. február havában a Magyar birodalomban 32,502 házasságot kötöttek. (E számból Horvát-Szlavonia-országokra 4,350 házasság esik.) Csupán a magyar anya-országban kötött 28,152 házasságot véve szemügyre, elsősorban konstatalható, hogy az 1901. évi február hónapja nem volt oly kedvező a házasságkötésekre, mint az 1900. év ugyan-e hónapja, a mely 33,200 párt egyesített. A 28,152 házasságkötésből aránylagosan a legnagyobb rész Erdélyre esik, a legkisebb rész a Duna-Tiszaköze. A vármegyek közül aránylag Besztercze-Naszód vármegyében kötötték a legtöbb házasságot, legkeve-

sebbet Békés vármegyében. Városaink közül a házasságkötések számaránya tekintetében Szegedé az első, a hol 203 házasságot kötöttek, míg az utolsó helyen 22 házasságkötéssel Fiume foglalja el. Magyarországon februárban 2,662 vegyes házasságot kötöttek. A keresztyén-zsidó házasságok száma 29, mely számból 14 esetben keresztyén vőlegény vett el zsidó leányt, 15 esetben pedig keresztyén leány lépett zsidó vőlegénynyel házasságra. A Magyarországon kötött 2662 vegyesházasság 18,48%-ában 492 esetben jött létre megegyezés a születendő gyermek vallása tekintetében, még pedig 243 esetben az apa, 249 esetben az anya vallása javára. A legtöbb megegyezés, szám szerint 299 a róm. kath. vallásnak kedvez; a református fél javára 99, az ágostaiéra 44, gör. katolikuséra 20, a gör. keletiére 24 megegyezés létesült. A 29 keresztyén-zsidó házasság közül 12 esetben jött létre megegyezés, 9 esetben a keresztyén s 3 esetben az izraelita vallás javára. (1901. évi B. K. 6. szám.)

— „A Magyar Szó” Egy lap, amely független kormánytól, pártoktól s a nagy pénzvállalatoktól, egyformán. Vezeti: a lelkesedés az igazságért, a szabadelvűségért, a mugyarságért. Ezeket a szempontokat mindenek fölébe helyezi, ezeknek a szempontoknak mindent alárendel. Élénken, temperamentumosan, mellékérdekkel által le nem nyűgött bátorsággal harcol a maga eszményért, mely nem más, mint a szabadelvű magyar nemzeti állam. Támad mindent, a mi ezzel szemben áll. Felkarol mindent, ami ezt az eszményt a megvalósuláshoz közelebb viszi. Ezért visel körlehetetlen harcot nemcsak a klerikális-feudális reakció, hanem az ellen az opportunizmus ellen is, a mely magát szabadelvűnek nevezve az ellenséget csak azért keresi föl, hogy kibéküljön vele. Minden ízében magyar s minden ízében szabadelvű ez a *Magyar Szó*. Napisajtónkban mindenestire eredeti, önálló, külön publicisztikai egyéniség. Emellett, mint hírlap is a legelső sorban áll. Friss, eleven, változatos. Hírszolgálatát kitűnő, s olvasóját gyorsan, pontosan, megbízhatóan tájékoztatja mindenről, ami az országban s a külföldön a magyar közönséget érdeklő dolog történik. Szpecialitása, mely többi hírlapjainktól zsurnalisztikai szempontból is megkülönbözteti, *protestáns rovata*, mely szinte bámulatos tökéletességgel számol be a protestáns egyházak közéletének minden eseményéről. A *Magyar Szó* úgy jelenik meg, hogy azt az ország minden részében már reggel kézhez kaphatja a közönség. Tehát új, nemcsak szellemének frissességénél, gyökeresen magyar és szabadelvű voltánál fogva, hanem új azért is, mert leggyorsabban, legteljesebben juttatja a nap eseményeit a közönség tudomására. A *Magyar Szó* előfizetési ára prot. lelkeseknek és tanfőfiaknak egy évre 20 kor., félévre 10 kor., negyedévre 5 kor., egy óra 1 kor. 70 fillér. Az előfizetéseket a *Magyar Szó* kiadóhivatalába (Budapest IV., Sarkantyús-utca 3. szám) küldendők. Ajánljuk az elmés, fürge, sovíniszta magyar és intranzigens protestáns irányú lapot közönségünk figyelmébe.

— A Szent István-társulatról az Alkotmány azt állítja, hogy senkisé megfoghatja rá igazán, hogy hecc-kápláni, vagy antiszemita működést fejtené ki. Sokszor hallottunk már a tisztelt ellenfelektől vakmerő állítást, a mely az igazsággal homlokegyenest ellenkezett: de ehhez foghatót még sem sokat hallottunk! Tehát mindaz a sok-sok kiadvány, a mely az eretnekek ellen szól, meg a zsidók ellen, az egyáltalán nem pápai dolog? „... Mendacem esse oportet”-ott a túlsó táborban!

— Az ultramontán befolyást semmi sem bizonyítja annyira a tanuló ifjúság körében az ausztriai iskolák életében, mint az, hogy gomba módra megsaporodott azoknak az egyesületeknek a száma, a melyek nyíltan „Klerikalen Burschenschaften” címet viselnek. A bécsi egyetemen nem kevesebb, mint 8 klerikális diák-egylet szerepel, t. i. az „Ausztiria,” a „Norika” a „Rudolfina”, a „Kürnberg”, a „Nordgan”, a „Leo Verein”, az „Uniono Academica Catholika Italina” és a „Danica.” ... Szép kilátás nyílik Ausztiria jövő életére!

— Közelednek a választások, országszerte teljes erővel megindultak a választási mozgalmak, melyek ez alkalommal különösen felébresztik a közönség figyelmét, mert úgy látszik, hogy ezek a választások döntő erővel fognak birni hazánk jólétére. Magyarország gazdasági önállósága immár megszűnt a függetlenségi part lobogójára irt pusztá jelszó lenni s maga a kormánypárt sem zárkozhatik el többé ridegen ez eszme igazsága elől. Ennek az eszmének az igazságáért küzd három évtized óta az *Egyetértés* s ma, mikor ez

az igazság diadalmasan utat tör magának mindenütt, kötszerez értékel birnak az Egyetértés hiteles és részletes tudósításai a választási mozgalmakról, melyek gyorsaságban felülmúlnak minden más e nemű vállalkozást, mert e nemű tudósításaiban az Egyetértést támogatják nemcsak az ország minden részében levő kipróbált tudósítói, hanem az orsz. függetlenségi és 48-as párt is, mely *hivatalos híreit kiadóról az Egyetértés hasábjain közli*. Iparunknak és kereskedelemünknek s általában gazdasági életünknek évek óta tartó pangása is kiváló gondját képezi az Egyetértésnek, mely évtizedes hagyományai alapján, most különös figyelmet szentel ennek a kérdésnek s a bajok orvoslása érdekében figyelemreméltó cikksorozatát kezdett. Az Egyetértés nagynevű vezére: *Eötvös Károly* most közli e lapban „Gróf Károlyi Gábor följegyzései” című szennázéziós művét az ő ismert remek stílusában. Nemcsak az egész magyar, de a külföldi sajtó is páratlan lelkesedéssel fogadja Eötvös Károly műveit és olyan elragadtatással foglalkoznak munkáival, hogy ezeket már ma a kötetek megjelenése előtt megismerni, a legnagyobb mértékben ajánlható. A most megjelenő memoirszerű műnek már első kötete is országszerte a legnagyobb érdeklődést keltette, de a legújabb korral foglalkozó II. kötet, mely az elsőtől teljesen független, önálló egészet képez, a meglepetések egész sorozatát tartogatja. Ugyancsak Eötvös Károlytól még e negyedév folyamán újabb, remek szépségű művek közlése várható. Az Egyetértés egyéb tartalma is méltó marad a lap régi hagyományaihoz. Tudósításai gyorsak, megbízhatóak és részletesek. Tartalma élvezetes és változatos és kiterjed mindenre, ami az olvasóra nézve csak érdekel birhat. Aki igazán jó lapot akar olvasni, az fizessen elő az Egyetértésre, melynek előfizetési ára egy negyed évre 10 kor. Mutatványszámmal szívesen szolgál a kiadóhivatal, Budapest, IV., Papnövelde-utca 3.

— **Tomor úr és a magyar protestánsok fészkelődései.** Abban a visszaemlékezésben, a mely az „Alkotmány”-ban március 18-tól folyt Lubrich Ágostról a Tomor Ferenc tollából, a mi helyzetünket a következő „régic” (persze r. kath.!) mondással apostrofálja: „volunt protestantes (talán inkább: haeretici!) primum tolerari, dein aequiparari, denique dominari.” S ezt Tomor úr természetellenesnek tartja?! Hja! csak a r. kath. embernek élni s uralkodni: lehet tomorizmus, de istentől rendelt dolog semmi esetre sem! (n.)

— A **Katholikus Hitvédelmi Folyóirat** Pilisi-je a nevezett lap-tákolmányban a májusi füzetet arra használta fel, hogy hazudozásait, mint csemegéket tovább üzze-fűzze s a *reformátusok kereszt-ellenes magatartását* abból az időből igazolja, a mikor a Karlstadt-féle mozgalom volt! ... Nagy fejbéli defectust kell konstatálnunk a tisztelt úrnál, a ki az *időket* csak úgy derűborúra emlegeti s mig nagyobb szellemi defectus, hogy a *reformációt*, mint illet azzal vádolja, hogy „*Dr. Márton* (már t. i. Luthert!!) ... ugy-e, hogy szellemes Pilisi úr?!) *kedves élete párjával együtt nyilvánosan kanonizálta*,” hiszen maga a *kanonizálás egyedül jog* a Pilisi úrék táborában, — hiszen Pilisi úr is, meg sok más reverendás társa, bizony még külön címmel is kitünteteti nem mint Luther az ő törvényes hitvestársát „hajnal csillag” címmel, hanem u. n. „herzlichen und herzlichsten Engel”-jeit, a kikhez való viszonya nem a Kirchen und Hetzerhistorie-ben, hanem igenis abban a történetben örökített meg, a mely a demonstrálizációt tartalmazza s ha e tekintetben az *egyedül idvezítő egyház is szennyet kap, köszönje önmagának s Pilisieknek*.

— **Házasságok 1901. március havában.** A „Statistikai Havi Közlemények” legújabb füzete szerint 1901. március havában a Magyar birodalomban 4884 házasságot kötöttek. (E számból Horvát-Szlavonia-országokra csak 66 házasság esik.) Csupán az anya-országban kötött 4818 házasságot véve szemügyre, elsősorban konstatálható, hogy az 1901. évi március hónapja nem volt oly kedvező a házasságkötésekre, mint az 1900-ik év ugyane hónapja, a mely 6031 párt egyesített. A 4818 házasságkötésből aránylagosan a legnagyobb rész a Tisza balpartjára esik, a legkisebb a Dunán innenre. A vármegyék közül aránylag Hajdú-vármegyében kötöttek a legtöbb házasságot, a legkevesebbet Arva-vármegyében. Városaink közül a házasságkötések

számaránya tekintetében Hódmező-Vásárhely és Debrecen városoké az első, a hol 49. illetőleg 59 házasságot kötöttek, míg az utolsó helyet 2 házasságkötéssel Zombor foglalja el. Magyarországon márciusban 745 vegyesházasságot kötöttek. A keresztyén-zsidó házasságok száma 26, mely számból 13 esetben keresztyén vőlegény vett el zsidó leányt, szintén 13 esetben keresztyén leány lépett zsidó vőlegénnyel házasságra. Ezenkívül egy esetben izr. vőlegény felekezeten kívüli menyasszonnyal lépett házasságra. A Magyarországon kötött 745 vegyesházasság 16'91%-ában 126 esetben jött létre megegyezés a születendő gyermek vallása tekintetében, még pedig 66 esetben az apa, 60 esetben az anya vallása javára. A legtöbb egyezés, számszerint 54 a református vallásnak kedvez, a róm. kath. fél javára 53, az ágostaiéra 14, a gör. kath. 5 megegyezés létesült. A 26 keresztyén-zsidó házasság közül 2 esetben jött létre megegyezés, mindkét esetben a keresztyén vallás javára. (1901. évi B. K. 7. szám.)

— **Római katolikus kongrua.** Hogy ilyen is van, dacára annak, hogy törvényileg nincs megállapítva, ez is azok közé a dolgok közé tartozik, a melyek a mi magyar hazánkban „ad gloriam religioae egalitatis” szolgálnak. Ámde ezzel a törvényesen meg nem állapított s így törvénytelenül kapott kongruával sincsenek megelégedve a r. kath. plebánus urak, a kiknek egyike a „Magyar Állam” ez évi 142-ik számában egész határozottan kikél az egész állami kongrua ellen, a legeggyenesebben kijelentvén, hogy arra semmi szükség sincsen, mert a r. kath. egyház meg tud s meg bír élni a maga emberiségéből is! Sőt többet is mond az illető plebánus ur. A kongrua előkészítési munkálatokat is bírálván ezt mondja: „... ha az összeírás nem a szerencsétlenül összeirozott bevallás, a hitelt érdemlő és nem érdemlő bizonylatok alapján történik, hanem paróchiánként idegen, komoly egyházi és világi férfiak által valószínűsít meg, a szükséglet jóval kisebbnek mutatkoznék.” ... Ajánljuk ezt a nyilatkozatot a vallás és közoktatásügyi miniszter, az egész miniszterium figyelmébe az alkotandó r. kath. papi fizetések kiegészítéséről szóló törvénnyel.

— **Mivel foglalkoznak a franciaországi kongregációk?** ... E kérdésre a franciaországi kereskedelmi miniszter ad megbízható választ, a midőn kimutatja, hogy a meglevő 449 kongregációnak van 155 úri ruha készítője, a kik mind kongregácionalisták; 184 helyen van droguistaüzlete; 42 mosóüzlete, 95 gyógyszerháza, — sok hamis gyöngyöt, aranyozott zsinórt készítő műhelye, 4 sörmérő, 8 nyílt boltja, 10 gazdálkodó udvara, 5 nagy borkereskedése, 5 likörüzlete, 7 likör-destillátora, a mely egyenes szabaddalmi vállalat, 14 vendéglője stb. stb. ... Ugy-e, hogy szép foglalkozások s mulatságok körében foglalatosskodnak a tisztelt vallásos testvérek?

Regény-gyűjtemény. A „Magyar Hírlap” előfizetői karácsonykor gyönyörű ajándékban részesülnek. Annai kötet regényt kapnak u. i. teljesen díjtalanul, ahány hónapig karácsonyig az előfizetők sorában voltak. Ez ajándéknak első kötetét, mataványként, már szétküldtük előfizetőinknek. Az új eredeti regény címe: A királytigis, szerzője: Bársony István, irodalmunk e kitűnője. E regényt összes előfizetőink megkapták. Július hó folyamán küldjük szét valamennyi előfizetőinknek a karácsonyi ajándékul ígért regények közül a másodikat. Ezt a regényt Abonyi Árpád kiváló írónk írta. Címe: A pavlinói csoda. Ujjonnan belépő előfizetőink úgy a Bársony István, mint az Abonyi Árpád regényét szintén megkapják A „Magyar Hírlap” nagy- és feledhetetlen emlékü alapítójának, Horváth Gyulának a testvérhúga, Horváth Janka, a jeles író és a magyarországi, de kivált az erdélyreszi magyar úri osztály alapos ismerője, „Küzdelem a névért” címmel érdekes regényt írt lapunk számára, a melynek kezdő száma az az is megkapják, a kik időközben fizetnek elő. A „Magyar Gênio” című szépirodalmi illusztrált folyóiratot a Magyar Hírlappal együtt féláron, évnegyedre kilenc koronaért kapják az előfizetők. Kedvezményes áron, negyedévenként egy korona és 50 fillérért jutnak egyszersmind a remék Francia Divatlaphoz és a Képes Gyer-

meklaphoz, negyedévenként 1 koronaért. A szerkesztői rovatában a Magyar Hírlap minden előfizetőjének készséggel és ingyen válaszol közérdekű kérdésekre. Előfizetési árak: A „Magyar Hírlap” előfizetési ára félévre 14 kor., negyedévre 7 kor., egy hónapra 2 kor. 40 fillér. Előfizetni lehet a kiadóhivatalban, Budapest, V. Honvéd-útca 10 szám.

A „Magyar Hírlap” kiadóhivatala.

— **Értesítés.** A nagyváradai ev. ref. leány-internátusban a jövő 1901—902-iki isk. év folyamára leendő elhelyezés iránt a születési, iskolai, orvosi és újraoltási bizonyítvánnyal szabályszerűen ellátott kérvények az intézet igazgatója címén a f. 1901. évi augusztus hó 1-ig nyújtandók be. A szervezeti szabályzat értelmében felvehetők azon növendékek, a kik tanulmányaikat vagy a községi polgári leány-iskolában, vagy a róm. kath. tanítónő és ovónő képző-intézetben végezni akarják. Az évnegyedes vagy igazgató-bizottsági engedéllyel havi részletekben fizetendő ellátási díj a tiszántúli ev. református egyházkerületben lakó lelkészek és tanítók gyermekei részére 300, más társadalmi állású vagy más egyházkerületben lakó ev. ref. és ág. hitv. gyermekeknek 400, s egyéb hitfelekezetűeknek pedig 500 kor., a melyhez kötelezett járulék gyanánt, orvosi tiszteletdíj és mosatási költség fejében 30 kor. számítandó. A nyelv és zeneoktatás külön díjazást igényel. Megjegyeztetik, hogy a fentebb kitett határidőn túl történő jelentkezések csak abban az esetben vehetők figyelembe, ha a kellő létszám még el nem éretett. Megkeresésekre az igazgató készséggel ad felvilágosítást. Nagyváradon, 1901. évi június hó 27-én. Az igazgató bizottság.

— **Házasságok 1901. április havában.** A „Statisztikai Havi Közlemények” legújabb füzeté szerint — 1901. április havában a Magyar birodalomban 9260 házasságot kötöttek. (E számból Horvát-Szlavonországra csak 835 házasság esik.) Csupán a magyar anyaországban kötött 8,425 házasságot véve szemügyre, első sorban konstatalható, hogy az 1901. év április hónapja kedvezőbb volt házasságkötésekre, mint az 1900. év ugyane hónapja, mely 6353 párt egyesített. A 8425 házasságkötésből aránylagosan a legnagyobb rész a Duna-Tisza közére esik, a legkisebb Erdélyre. A vármegyék közül aránylag Turóc-vármegyében kötöttek a legtöbb házasságot, a legkevesebbet Máramaros vármegyében. Városaink közül a házasságkötések számaránya tekintetében Soproné az első, a hol 30 házasságot kötöttek, míg az utolsó helyet 1 házasságkötéssel Baja foglalja el. Magyarországon áprilisban 1.086 vegyes házasságot kötöttek. A keresztyén-zsidó házasságok száma 32, mely számból 12 esetben keresztyén vőlegény vett el zsidó leányt, 20 esetben pedig keresztyén lépett zsidó vőlegénnyel házasságra. Ezenkívül egy esetben zsidó vőlegény felekezeten kívüli menyasszonnyal s szintén egy esetben felekezeten kívüli vőlegény zsidó menyasszonnyal lépett házasságra. A Magyarországon kötött 1086 vegyes házasság 18'97%-ban 206 esetben jött létre megegyezés a születendő gyermek vallása tekintetében, még pedig 102 esetben az apa, 104 esetben az anya vallása javára. A legtöbb megegyezés számszerint 139 a róm. kath. vallásnak kedvez; a református fél javára 34, az ágostaiéra 24, a gör. kath.-éra s a gör. keletiére 4—4 s az unitáriuséra 1 megegyezés létesült. A 32 keresztyén-zsidó házasság közül 4 esetben jött létre megegyezés mind a négy esetben a keresztyén vallás javára.

— **A külföldi holt-kéz** Stolberg Monica grófnő-től a ki 23 éves korában apácaságra szánta magát, tetemes vagyont kapott r. katolikus kórházra, kikötvén, hogy a vagyonból felállítandó kórház egyúttal lélekképzőszakkal is foglalkozzék. (n.)

— **Nyomdászati remeklés a biblia kiállításában.**

A lipcsei Töpschel és Trepte-féle nyomda német nyelvű zseb-bibliát nyomtatott legközelebb, mint a brit és külföldi bibliaterjesztő-társaság kiadványát, a mely valószínűleg modern nyomdai termék. Ugyanis az egész biblia 1000 oldalból áll, de nem vastagabb, mint a közönséges kiállítású új-szövetség, t. i. a vastagsága mindössze $1\frac{1}{2}$ cm, a melynek megfelel a magasság is, $15\frac{1}{2}$ cm, a szélesség is $8\frac{1}{2}$ cm. A betűk u. n. latin betűk (Perlschrift), egészen olvasható nyomásban. Az árát a kiadó-társaság így állapította meg: közönséges papirosra u. n. kalikókiadás, puha táblával, márvány széllal 1 márká; puha bőrben, vörös széllal 1'60 M; indiai papirosra, puha bőrben vörös széllal 2 M; puha bőr arany széllal 3 M; borju szattyán puha bőrben, vörös arany metszéssel vagy kapcsokkal 5 M.

Pályázat lelkészi állásra.

Az alsó-borsodi ev. ref. egyházmegyébe kebelezett *mező-keresztési*, halál által megüresedett lelkészi állomásra pályázat hirdettetik.

A lelkészi javadalom értéke készpénzben, terményekben és földben 28'3 kor 40 fillér.

Pályázati határidő: 1901. július 21.

A pályázati kkrvények Tóth Dániel alsó-borsodi espereshez Miskolcra küldendők.

Kun Bertalan,
ev. ref. püspök.

A sárospataki ev. ref. főiskola tulajdonát képző, néhai Mudrany András szegi „Poklos” szőlőjében termett 1889. évi Asszú borok palackonként áruba bocsáttatnak.

Félliteres palack ára . . . 3 korona.
Első rendű nehéz asszú félliter 4 korona.

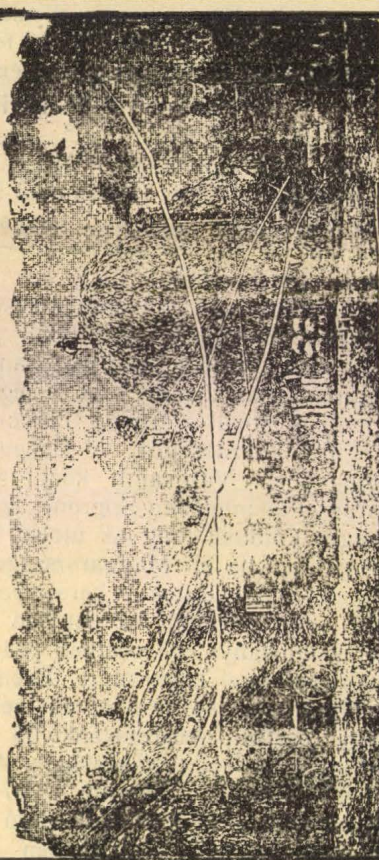
Megrendelések: „A sárospataki fogyasztási és értékesítő szövetkezet”-hez, mint a főiskola bizományosához intézendők.

Debreceni Bertalan,
főiskolai jogigazgató.

Clayton & Shuttleworth
mezőgazdasági gépgyártók Bidepest Váci-körút 63. sz.

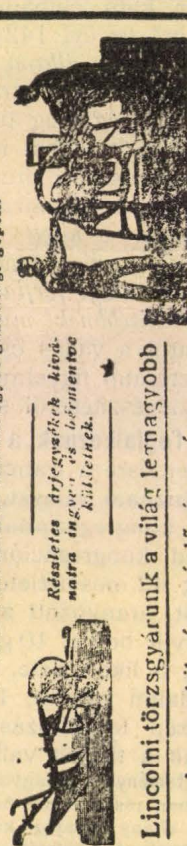
által a legjutányosabb árak mellett ajánljának:

Locomobil és gőzesépl p-készletek
továbbá járgány-csészlógépek, lóheres-csészlógépek, tisztító-rostátok, aratógépek, szénagyújtók, boronák.

2- és 3-vasú ekék és minden egyéb gazdasági gépek.

Részletes árjegyzék kiadásra ingyen és bérmentve küldetnek.

Lincolni törzsgyárunk a világ legnagyobb locomobil- és csészlógépgyára.

Vasuti menetrend.

1—1

Sárospatakról indul:

Szerencs—Debrecen—Miskolc—Bánréve—Budapest-félf.

Reggel gyorsvonat . 7⁴² órákor.
Délután személyvonat 12³¹ „
„ gyorsvonat 4¹⁶ „
Estve vegyesvonat . 9³¹ „

S.-a.-Ujhely—Kassa—Mező-Laborc—Máramaros-Sziget-félf.

Reggel személyvonat 6¹⁹ órákor.
Délután gyorsvonat 12⁴³ „
„ személyvonat 4²⁵ „
Estve gyorsvonat . 8⁰² „

Sárospatakra érkezik:

Budapest—Bánréve—Miskolc—Debrecen—Szerencs-félf.

Reggel vegyesvonat 6¹⁸ órákor.
Délután gyorsvonat 12⁴² „
„ személyvonat 4²⁴ „
Estve gyorsvonat . 8⁰¹ „

Máramaros-Sziget—M.-Laborc—Kassa—S.-a.-Ujhely-félf.

Reggel gyorsvonat . 7⁴¹ órákor.
Délután személyvonat 12³⁰ „
„ gyorsvonat . 4¹⁵ „
Estve vegyesvonat . 9³⁰ „

Felélős szerkesztő: Dr. TUDÓS ISTVÁN. Szerkesztőtársak: ELLEND JÓZSEF és Dr. SZÉKELY GYÖRGY.

Sárospatak. Nyomtatta Steinfeld Jenő az ev. ref. főiskola betűivel.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel egész évre 10
korona, félévre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrészes
oldal 4 korona.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: *Egy vidéki lelkész.* „A hazai felekezeti közti helyzet, vonatkozással a „Magyar Szó“ mozgalmára” — „Részlet dr. Zsindely István sárospataki akadémiai és közigazgató 1900/1901. évi jelentéséből.” — *Demeter Bertalan.* „Evolúció és kijelentés.” — *E. J.* „A főiskolai igazgató-tanács nyári ülése.” — „Az 1861-ben érettségi vizsgálatot tett sárospataki diákok 40 éves találkozási ünnepélye.” — „Vegyes közlemények.”

A hazai felekezeti közti helyzet, vonatkozással a „Magyar Szó” mozgalmára.

Az u. n. protestáns központokról, a minőknek szoktuk tartani ág. ev. részről Eperjest, Pozsonyt, Sopront, Pápát, ev. ref. részről Debreczent, Kolozs-várt, Sárospatakot, Pápát stb. stb. mi távol élő lelkészek tagadhatlanul abban a meggyőződésben élünk, hogy az 1848. XX. törvényekre irányuló minden mozgólódás és felszólalás tulajdonképpen semmi más nem akar lenni a részükről, mint ennek az elvnek szigazságnak érvényesítése: *vallásos meggyőződés ne legyen akadály a honpolgári jogok élvezete s kötelességek gyakorlása tekintetében a szabadságával méltán dicsekedő magyar nemzet életében.*

Tehát mi vidéki lelképásztorok arra a magas álláspontra helyezkedve ítélünk az 1848. XX. t.-cz. értéke, jelentősége s életbeléptetése felől, a melyen maga az eszme áll abban a fenségben, tisztaságban s ragyogásban, a mely az igazságnak elidegeníthetlen tulajdona. Ezt a magas álláspontot nem is vagyunk hajlandók semmi áron sem elhagyni, az ahoz való hűtlenségnek még csak a gondolata sem kísérti lelkünket annál az egyszerű, de minden tekintetben indokolt s elfogadható körülménynél fogva, hogy az igazságnak lehetnek ideig-óráig ellenségei, de a diadal előbb vagy utóbb mégis föltétlenül az igazság eszméjét fogja illetni, a mint a krisztusi vallás győzedelmeskedett a világon s a mint a reformáció hódító ereje előtt nem állhat meg embernek fia!

Amde akkor, a midőn ebben a meggyőződésben vagyunk s ilyen magas eszmei álláspontot foglalunk el mi vidéki protestáns lelképásztorok, egyúttal számolni tartozunk a meglevő helyzettel is, a fennforgó körülményeknek minden kedvező s kedvezőtlen mozzanatával, a melyek együttvéve valamennyien előidézik azt, hogy az eszme, az 1848. XX. t.-cz. tartalma nincs az életbe belevíve, a valóságban intézményileg életre kelte.

Epen erről óhajtanék a t. szerkesztőség szíves engedélye folytán egyet s mást elmondani, annyival is inkább, mivel a „Sárospataki Lapok” csak örven-dezni tud a „Magyar Szó” mozgolódásán s mivel magam is úgy gondolkozom, hogy bizony itt az

utolsó időpont, a mikor a lépéseket meg kell tenni az eszme diadalra juttatása érdekében, mert ha a mostanában nagy erőre kapott, élőt és holtat, ha eretnek, e haza földjéről kitessékelő ultramontanizmusnak a fogait nőni hagyjuk: akkor befellegzett a magyar protestantizmusnak jó időre s kitudja nem köszönhetjük e egymást a kuruc-köszöntéssel: „jó éjszakát kurucok,” „jó éjszakát Ocskay!” ...

A jelenlegi felekezeti közti helyzet e magyar földön olyan, hogy arról másként, mint szomorúsággal, búsulással, elkeseredéssel semmiképpen sem beszélhetünk. Mert nem csupán arról van itt szó, hogy üldöztetnek-e tűzzel vagy vassal a protestánsok, s a zsidók; nem is arról, hogy engednek-e bennünket élni, mozogni, munkálkodni; sőt még csak arról sincs szó, hogy mi protestánsokul szerepelhetünk-e vagy pedig nem: hanem igenis szó van arról, hogy e haza polgárai között dacára a törvénynek, dacára a fennhangoztatott szabadelvűségnek, dacára világszerte dicsért s elismert vallásos felvilágosodottságunknak s türelmességünknek: a teljes egyenlőség egyáltalán nincsen meg, hanem olyan részekre, pártokra, felekezetekre szakgatott a honpolgárság a maga egészében, a melynek nem lehet más következménye, mint az, hogy maga a politikai fejlődés sem egészséges, a társadalmi élet egyenesen romlott, a vallásos és erkölcsi élet-feltételek pedig azon a ponton állanak, a hol életet semmi esetre sem eredményezhetnek.

Igenis a felekezet-közi helyzet olyan ebben a hazában, a melynek nincs s nem is lehet más következménye, mint az, hogy pusztúl, vesz maga a nemzet, az ország egész teste s így a romlás következik be a maga teljes rettenetességében.

Vajjon rámutassak-e arra, a miben leginkább kidomborodik a mai felekezeti közti helyzetnek tarthatatlansága, igazságtalan volta? Vajjon épen az 1848. XX. t.-c.-re való hivatkozásnál rá kell-e mutatnom arra, hogy minden u. n. felekezeti egyenlőtlenségnek az oka abban keresendő, minden surlódásnak a közéletben az az alapja, hogy az anyagi ellátást a magyar állam olyan igazságtalanul adja honpolgárnak és honpolgárnak, felekezetnek és felekezetnek, a melyhez fogható szabad állam szabad és egyenjogú polgárai között sehol e földkerekségén nincsen.

Ugy-e bizony az a természetes, az a jogos és

Lapunk jelen számához 1/2 iv melléklet van csatolva.

igazságos állapot, hogy a ki magyar honpolgár, annak van joga s van kötelessége? Nos hát mi protestánsok kétségkívül joggal is élünk, kötelességet is teljesítünk: ámde e jog és kötelesség olyan arányban állanak egymással, a melyet semmiképen sem tarthat józan eszű ember s igazságos gondolkozású hazafi egybevágónak s megfelelőnek. Mert hogyan is áll a dolog. Így: jogunk van iskolát fenntartani, egyházat szervezni, lelkészt, tanítót beállítani: de mindezt a magunk költségén, a magunk véres verejtékén, keserves filléreinken tartozunk jogunkból kifolyólag végezni!

Vajjon ugyanilyen-e a jog ott, abban a táborban, a melyet róm. kath.-nak neveznek? Semmiképen sem! Mert az iskolák fenntartási költsége, az egyháznak szervezése, lelkészek s tanítók beállítása a magyar állam kötelessége magyar nemzeti teherviselési alapon!

Igaz, hogy azt mondják ellenfeleink: hát ne tartsatok fenn iskolákat, ne legyenek egyházaitok, se lelképásztoraitok, se tanítóitok, ha nem bírjátok azokat ellátni, nem tudtok azoknak életéről gondoskodni s talán a hivatalos magyar állam némely kormányfőfiainak a fejében is motoszkálhat e fajta gondolat. De ezzel a felfogással szemben elég a jogra utalni, a melyet a magyar állam nem értelmezhet a róm. kath. honpolgár javára s a protestáns honfi hátrányára!

Sőt épen ellenünk talán a legnagyobb üdö-kártya ellenfeleink kezében az, hogy mi is tegyünk úgy, ha már csakugyan, olyan rettenetes nehéz a jogból folyó jog gyakorlás, mint az izraelita vallású polgártársak, a kik egyetlen közép- és felsőbb iskolát sem tartanak fel e hazában s ime mégis vezérszerepet játszanak a magyar politikai, társadalmi s tudományos életben.

Ezt az érvet mi protestánsok sokszor latolgattuk már, mert tagadhatatlanul onnan az életből van véve, a hol minden kérdés el szokott dölni. De bár mennyire tetszetős is, első pillanatra bármily nagyon elfogadható is, az egész ellenvetés megtörik akkor, a midőn magyar nemzeti s nem csupán felekezeti oktatásról van szó épen az iskolák kérdésében. Távol áll tőlem épen politikai érvre hivatkozni s így illetéktelen területre csapni át e ponton, a hol a kérdés akár egész szenvedélyességgel tárgyalható, míg itt csupán a vallás-erkölcsi étellel való vonatkozásában kell azt figyelemmel venni, de azt ki kell mondanom, hogy a zsidóságnak a példájára való utalás olyan képtelenség velünk szemben, a melyet csak azok követhetnek el, a kik a vallásos állapotok törvényben foglalt feltételeit nem ismerik Vajjon lehetett-e a zsidóknak iskolákat szervezni s fenntartani? Vajjon az egyházi életük s az ezzel kapcsolatos minden dolog olyan volt-e a legújabb időkig, a melyben csakugyan a jog nyilatkozhatott meg? ... Ugy-e: bizony nem? Nos hát számoljunk le egyszer s mindenkorra ezzel az érveléssel s még ma sem hivatkozunk rá, nem hogy a multa vonatkozólag tulajdonítsunk ennek az érvelésnek jelentőségét!

Ámde annyi bizonyos, hogy épen az 1848. XX. t.-c.-re való hivatkozásnál a zsidóság lesz az az elem, a melyet a róm. kath. egyház olyannak fog tekinteni, a melynek semmiképen sincs joga ama nagy törvényre hivatkozni!

Hát én nem mondom, hogy a róm. kath. egyház vezetői, elfogultjai ne indokolhatnák antisemita voltukat, hiszen Bodnár Zsigmond szerint minden féle mozgalom s felfogás jogos és indokolt, s azt sem állítom, hogy esetleg protestáns is nem fog akadni, a ki merő elfogultságból antisemita elveket vall és

hirdet: de azt igenis merem állítani, hogy a mint volt 1848-ban nemesi előjogokról való lemondás: épúgy fog kellenni lennie időnek, a melyben a keresztyénség bevonja sáncaiba a judaizmust e magyar földön, hogy az antik és az új szellem, az ó és az új szövetség hadd keljen hát egymással birokra! Mert a keresztyénségnek nem szolgál az dicsőségére, hogy elnyomott valláson uralkodik! A mint a római katolicizmusnak sem válik előnyére, dicsőségére s ereje nagyságát sem igazolja az, hogy hatalommal, vagyoni fölényvel, kiváltságokkal rendelkezve játszsza az első szerepet!

A lehető legmagasabb szempontból veszem tehát a mai felekezetközi helyzetet épen a „Magyar Szó“ által indított mozgalomra való vonatkozásban, abból a szempontból, hogy a magyar nemzeti eszmének a keresztyénség magasztos eszméjével összelelkézése legyen az az alap, a melyen e haza minden polgára egyenlő jog élvezője és egyenlő kötelesség teljesítőjeként éljen és munkálkodjék.

E sorok hadd legyenek kifejezői a vidéki protestáns lelkészek felfogásának, a kik nagy érdeklődéssel kísérik mindazt, a mi 1848. XX. t.-c. szellemének megvalósítása érdekében történik ott a szellemi központokon.

Egy vidéki lelkész.

ISKOLAI ÜGY.

Részlet Dr. Zsindely István sárospataki akad. és közigazgató ^{1900/1901} évi jelentéséből.

(Folytatás és vége.)

A nemzet legnagyobb hellenistája, midőn egyik legújabb művében érdekesen írja le a református iskolák nevelési eszközeit és intézményeit, a nevelési rendszer jellemző vonásait abban találja, hogy „itt párosult a legnagyobb önállóság a legszigorúbb fegyelemmel.“ Valóban nemcsak a multban volt ez így, de így van ez ma is. Az egyszerű szokások, a szigorú erkölcsök világa ez, mely nem kedvező a divatos áramlatok befogadásának, mely azonban akaraterőnek, a jellemzilárdságnak fejlesztésével jótékony és üdvös befolyást gyakorol az ifjak értelmi és lelki világára. S ez üdvös nevelési rendszernek lehet tulajdonítani, hogy főiskolánkban, hol a tanároknak a tanulóakra való közvetlen felügyelete tudományos és erkölcsi előhaladásukat fokozza és biztosítja, hol ifjaink úgy-szólván naponként adnak számot végzett munkájuk és magaviseletük eredményéről, boldogan mondhatjuk el, hogy ifjuságunk megőrizte és megtartotta ma is azt a romlatlan és egészséges szellemet, melyet ha valaha, úgy most kell különösen megbecsülnünk, midőn fájdalom, szomoruan kell tapasztalnunk, hogy az ország szívében élő ifjuságunk felekezeti szempontok szerint csoportosul s egy része komoly munka helyett folytonos mozgalmával vonja magára az ország figyelmét. Ez ősi falak között a régi jó szellem uralkodik ma is, az a szabadelvű gondolkodás, mely a hithűséget nem zavarja össze a felekezeti türelmetlenséggel, s mely a multból folyó emlékek alapján ideális törekvéseket eredményez s a mai kor reactionarius irányzatát nem engedi érvényesülni.

S a lefolyt tanév történetének egyik jellemző vonásául épen azt kell kiemelnünk, hogy a régi szel-

lem megőrzésére, az autonomikus jogállás intact fentartásának lehetővé tételére régóta nem mutatkozott akkora egyértelműség és lelkesedés, mint azt a legközelebbi időben tapasztaltuk. Megnyilatkozott ez nem egy alkalommal nemcsak azon áldozatkészségben, melyet a főiskola egykori növendékei s egyházi életünk egyes vezető tagjai tanúsítottak, midőn szeretetüknek s az alma mater iránt érzett hálájuknak és forró ragaszkodásuknak fényes bizonyosságát nyújtották az ő adományaik által, de megnyilatkozott különösen azon nevezetes kérdésben, melynek megoldása örökké emlékezetes lesz főiskolánk mult évi történetében, a tanári fizetések rendezése alkalmával.

E fontos kérdéssel részletesen kell foglalkoznunk.

Felszínre került ez már a mult iskolai évben, midőn az 1900 május 16—18-ikán Miskolcon tartott egyházkerületi gyűlés az akadémiai tanároknak javadalmazását a zsinati törvények által megkívánt minimumra felemelni határozta; egyben megbízván az igazgató-tanácsot, hogy a gimnáziumi tanárok fizetésének rendezéséhez is megkívántató összeget a főiskola jövő évi költségvetésébe illeszse be, illetőleg az egész fizetésrendezésre készítsen javaslatot. Igazgató-tanácsunk 1900 június 28 és 29-én tartott ülésében fogott a nagy kérdés megoldásához, elhatározván, hogy a fizetésrendezés ügyét az említett egyházkerületi intézkedésekre való tekintettel s a konvent által eszközölt felhívásnak megfelelőleg, de legfőképen a főiskola jövő előhaladásának lehetővé tétele s a dús forrásból táplálkozó állami tanintézetekkel való versenyképesség biztosítása szempontjából egész terjedelmében felöleli s egyben felhívta a Köziskolai széket, hogy a többi hazai tanintézetekre, főképen az állami iskolákra vagy más felekezeti iskolákra való tekintettel dolgozzon ki részletes terveket arra nézve, mily módon és mily elvek szerint volnának rendezendők a fizetések úgy az akadémiában, mint a gimnáziumban, s hogy mily mértékűek lennének a fizetésemelések. Köziskolai szék e felhívásnak igyekezett legjobb meggyőződése szerint mielőbb megfelelni. Az aratási szünet alatt nagyobb bizottságot küldött ki a kérdés tanulmányozására, mely mindekelelt egybegyűjtötte s összeállította a különböző hazai tanintézeteknél fennálló s a javadalmazásra vonatkozó adatokat, majd több ülésében vizsgálat alá vette a kérdést minden oldaláról, s egy részletes munkálatot készített, melyben kimutatta, hogyan lehetne e kérdést úgy rendezni, hogy az hosszú időre állandó megnyugvásul szolgáljon s melynek legnevezetesebb momentumát az képezte, hogy eltérőleg az állami s egyes felekezeti intézetek rendszerétől, a fizetési fokozatok elejtését hozta javaslatba s e helyett a korpótlékok arányos növekedésével óhajtotta a régebbi idő óta szolgáló tanárok munkásságát jutalmazni.

E munkálat, mely a törzsfizetésnek a gimnáziumban 1200, az akadémiában 2000 frtban, s a lakbérnek 300 frtban való megállapítását s az első korpótléknak 100, a második és harmadiknak 200, a negyedik és ötödiknek 300-300 frtra való felemelését hozta javaslatba. Köziskolai Szék által egész terjedelmében elfogadtatott. A munkálat külön kiadásban is megjelent s az Igazgató tanács 1900 szeptemberi ülésének jegyzőkönyvébe is egész terjedelmében beillesztetett. Igazgató-tanácsunk jelen iskolai év elején, szeptember 10-ikén tartott ülésében vette a nagyfontosságú kérdést részletes tárgyalás alá, s elismeréssel nyilatkozva a Köziskolai Széknek említett kiemelt munkálatáról, az abban feltüntetett elveket

általában elfogadta s kimondotta, hogy az akadémiai tanárok törzsfizetése 3400, a gimnáziumiaké 2400 koronában, a lakbér mindkét intézeti ágra 600 koronában állapíttassék meg, s a főiskola minden rendes tanára számára öt korpótlék biztosíttassék, s ezek közül az első 200, a második, harmadik és negyedik 400-400 koronában, az ötödik pedig 600 koronában állapíttassék meg, egyben megállapítván azon elveket is, melyek a helyettes tanárok korpótlékára a máshol töltött szolgálati évekre s a theologiai tanárrá választandó lelkészek korpótlékaira lesznek alkalmazandók. Igazgató-tanácsunknak előrelátó bölcsesége, főiskolánk s tanári karunk iránt mindenkor tanúsított nagybecsű jóindulata és kegyes támogatása által az említett határozatok folytán a kérdések elvi része teljesen tisztázott és megállapított; hátra volt már most, hogy kimutattassanak azon jövedelmi források, melyek az ily módon előállandó kiadási többletek fedezésére fognak szolgálni. A kibontakozás és a megoldás módjait igazgató tanácsunk érdemes elnökségének becses indítványa alapján oldotta meg. Kiindulva azon alaptól, hogy a sárospataki főiskolának százados hagyományai, történeti multjából folyó autonom jogállásának megőrzése, épen sajátos szellemének megóvása, de a ref. anyaszentegyház iránti legelső és legfontosabb kötelességünk s hogy ezt veszélyeztetni vagy áldozatul hozni semmiféle érdekért nem volna helyeselhető, azon álláspontra helyezkedett: a fizetésrendezésre szükséges jövedelmi forrásokat önjövedelméből kell főiskolánknak előteremtenie.

Igazgató-tanácsunk egyházi algonddnok úr említett indítványa alapján e célra a Vay-Mocsáry-alap convertálását, a közalapból nyerendő nagyobb kölcsönt, a pár év mulva visszakerülő királyhegyi s a most telepítés alatt álló „Aranyos” szőlőt, illetve ezeknek jövedelmét jelölte meg s megbízta Gazdasági Választmányt, hogy e jövedelmek hozzávetőleges kiszámításáról készítsen a fizetések életbeléptetésére részletes munkálatot. Gazdasági Választmányunk élén helyettes elnökével, Debreczeni Bertalan főiskolai jogigazgatóval rövid idő alatt megtette az erre vonatkozó számításokat s elkészült munkálatával, mely nyomtatásban külön is kiadatott s a tanári kar fentebb említett munkálatával együtt egyházkerületünk tagjainak s a főiskolánk iránt érdeklődőknek megküldetett.

E munkálatában a Gazdasági Választmány első sorban a törzsfizetések rendezését javasolta s az erre szükséges fedezetre nézve maga részéről is egyházi algonddnok úr azon tervében látta a megoldást, hogy a Vay-Mocsáry alapítványból 200,000 korona kiszakítván, ez összeg kamatos-kamataival mindaddig tőkésíttessék, míg magát megkészszerzi, a midőn bizonyos idő múlva 200,000 korona kamatai ismét megnyithatók lesznek a főiskola szükségleteire, míg ez alapítvány a kiszakított 200,000 koronán kívüli tőkéjének kamatai már most a tanári javadalmazások tervbe vett rendezésére fordíttassanak. A korpótlékok rendezésére szükséges összeget a Gazdasági Választmány is a közalapból felveendő törlesztési kölcsönben illetőleg az ennek felhasználásából elérendő jövedelem többletben jelölte meg, kívánatosnak tartva, hogy e korpótlékrendezés elsősorban az idősebb és nyugalomba készülő tanárok számára biztosíttassék, illetve fogantatosíttassék.

Ily előkészítés után a részletes számítások kidolgozásával került a kérdés az 1900 október 1-én és 2-án tartott egyházkerületi közgyűlés, illetőleg az

ezt megelőző napon tartott rendkívüli Igazgató-tanács elé, mely utóbbi a Gazdasági Választmány munkálatát s az abban foglalt számításokat elfogadván, a fizetésrendezésnek ily módon való megoldását ajánlotta a főtiszteletű egyházkerületi közgyűlés figyelmébe.

Egyházkerületünk a nagy kérdéshez méltó hosszúság és kimerítő tárgyalás alapján határozott hosszú időre a sárospataki főiskola sorsa és jövője felett. Felolvastatván a Vay-Mocsáry alapítvány szép alapító-levele az abban foglalt magasztos eszmék és ezélok mély hatást gyakoroltak a lelkekre, s az a két gondolat, hogy a főiskola a többi tanintézetek mellett, mint versenyképes intézet mindenkor megállhasson, s hogy autonómiáját, teljes függetlenségét mindenkor megőrizhesse, melyet a nagynevű és halhatatlan alapítók egy századdal ezelőtt tűztek ki a jövő számára, magával ragadta a közgyűlés tagjait, a szívek és lelkek egyesültek annak tudatában, *hogy nincs oly áldozat, melyet meg ne hoznának a főiskola autonómiájáért s nincsenek oly anyagi előnyök, oly biztató kilátások, a melyekért e feltétlenül kincsünket kormányzati hatóságunk egyelőre legalább feláldozni hajlandó volna.* A fizetésrendezés kérdése az Igazgató-tanács és Gazdasági Választmány javaslatainak elfogadásával bodvai egyházkerületi gyűlésünk 13. jegyzőkönyvi pontban foglalt határozatával megoldatván: a felemelt törzsfizetések 1901. január 1-től kezdődőleg a tanári kar számára folyóvá tétettek. S nem hagyhatom említés nélkül, hogy midőn a hazai tanügyi körök e fizetésrendezési módokat megállapítását s főként a fizetési fokozatok elejtését ismertetés és bírálat tárgyává tették, a legnagyobb elismeréssel nyilatkoztak előjáráságunknak és tanári karunknak a viszonyok helyes ismeretén alapuló munkásságáról és törekvéséről, a miről a napi sajtóban megjelent cikkek is tesznek bizonyosságot. A törzsfizetések rendezése után kormányzó hatóságunk a korpótlékok rendezése illetve életbeléptetésére is megtette az intézkedéseket. Igazgató-tanácsunk, midőn a Vay Mocsáry-alap megnyitása által nyert összeget már a jelen évi költségvetésbe beillesztette, 1901. február 4—6. tartott ülésében 95. jkv. pont alatt kimondotta, hogy az egyházkerület által újabban megállapított korpótlékok 1901. jan. 1-től számított öt év múlva a most alkalmazásban levő tanárok számára biztosítottak, addig pedig csak az idősebb tanároknak adatik meg, kik szolgálati éveik vagy munkaképtelenségük alapján kéri nyugdíjaztatásukat.

E határozat, mely 5 év múlva a felemelt korpótlékok élvezetét helyezi kilátásba, megnyugtató hatással volt egész tanári karunkra s különösen méltányosnak mutatkozott ez a gimn. tanári kar irányában, melynek tagjai a fizetési fokozatok elejtésével éppen a felemelt korpótlékokban fognak szolgálati éveik arányában a fokozatok helyett recompensáltatni. S előjáráságunk, hogy e korpótlék rendezés megoldását minél előbb valósíthassa, legfőbb adminisztratív hatóságunknál megtette a lépéseket arra nézve, hogy a közalapról már említett 600,000 korona törlesztési költsön egyházkerületünknek a sárospataki főiskola céljaira kiutaltassék. Sajnosan kellett azonban tapasztalnunk, hogy egyetemes conventünk folyó évi április havában tartott ülésében mereven elzárkózott e méltányos kérelem megadása elől, pedig erős meggyőződésünk szerint a sárospataki főiskola autonómiájának megőrzése nemcsak egyházkerületünknek érdeke, de érdeke az egész hazai református egyete-

mes egyháznak is, melynek mint egyházi törvényeink idevonatkozó szakasza is bizonyítja törekedni kell újabb és újabb segélyforrásokról gondoskodni, hogy iskoláink, egyházunk eme veteményes kertjei, ne csak megállhassanak a nehéz küzdelemben, hanem erőiket fejlesztve a jövőben is egyre erősebb és hatalmasabb védelmezői lehessenek a ref. anyaszentegyház érdekeinek. S bár e kölcsöntervezetnek ily hajótörést kellett is szenvednie megnyugtató hatással van reánk annak tudata, hogy kormányzó hatóságunk bölcsesége s nagybecsű jóindulata itt is megjelölte már a kibontakozás útait s mint említettük csak rövid idő kérdése már, hogy tanári kar élvezni fogja a felemelt korpótlékokat is. A fizetés rendezés kérdésének ily megoldása egy nagy lépés volt a főiskola jövőbeli haladására és fejlődésének biztosítására s nem fejezhetném be a kérdésről szóló rövid ismertetést azon őszinte hálaérzet kijelentése nélkül, mely mindazok szívében él, kik e főiskolát mint a szabad szellem és szabadelvű haladás ápolóját a jövőben is nagy hírnevéhez méltó magas színvonalán óhajtják megtartani.

TÁRCA.

Evolúció és kijelentés.

Vadabb és kérlelhetlenebb ellenséggel sohasem mérkőzött még a kijelentett vallás, mint ma: a modern tudománnyal

A régi ellenség: a kétely, pessimismus vesztett csatáiról csak a történet beszél. Eltemetett, „*megsíratlanul*,” mint a Scott Walter embere. Kinek a lelkében keltenek még visszhangot ezek az ígék: „Jobb meghalni, mint élni és legjobb volna egyáltalán nem születni?”

A modern bibliai kritikusok közül még azok sem árthattak a kijelentett vallásnak, a kik nem a legszenvedőbb motivumokból nyúltak a szent könyv documentumaihoz; a kik megtagadták azok természetfölötti jellemét és isteni tekintélyét. Strauss, Colenso, Renan nincsenek többé; a bibliai kritika minden oldalról reactionarius áramlatot tüntet fel; dr. Harnack nyomában a vezeklő kritikusok egész serege látható, kezükben a fehér zászlóval.

Conservatív lelkekre nézve, nagy megnyugtatóul szolgálhat Harnack kijelentése: „Volt idő, midőn az emberek kénytelenek voltak úgy tekinteni a legrégibb keresztyén irodalmat, mint hamisítványok gyűjteményét. Ez az idő elmúlt. A tudományra nézve ez az időszak volt ez, mely alatt sokat tanult, s a mely után sokat kell felednie. Az egyház legrégibb irodalma, irodalom történeti szempontból, valódi és megbízható. Az egész új-testamentomban talán csak egy irat tekinthető álnév alattinak: a Péter második levele. Kétségtelen, hogy irányt változtattunk, a hagyomány felé; mert a chronológiai rendszer, melyben a hagyomány a documentumokat Pál leveleitől le Irenaeusig elhelyezte: minden fontosabb kérdést illetőleg helyes.”

Az archaeológus ásója nagyon sok olyan bizonyítékot hozott napfényre, melyek az ó-testamentomi szent könyvek történelmi hűsége és megbízhatósága mellett tanuszkodnak. A József történetét valószínűtlennek mondotta ki a kritika, az éhség hét esztendejét regének. De a tudományos kutatások beigazolták, hogy ez a

történet igaz és teljesen egyiptomi. Egy köemléken talált följegyzés a nagy király szomorúságáról beszél, melyet az okozott, hogy a Nilus hét éven át nem öntött ki, s e miatt éhség támadt az országban. Egy újabb példa azt igazolja, hogy Kr. u. 1064 től 1071-ig ismét nem öntött ki a folyó. Számtalan sok példát lehetne felhozni arra, hogy Isten ezer veszély közt is csodálatosan megőrizte a bizonyítékokat, hogy azok évezredek után is igazolják kijelentett szavát.

Különb is, a bibliai kritika nem egyéb, mint pontos és szigorú kutatása olyan tényeknek, melyek kétségbevonhatatlanul bizonyítják az egyes könyvek szerzőjét, célját és szerzetési idejét. S bármilyen conclusiókra jussanak is a tudósok pl. a Pentateuchust Ezsaiás próféciáját, vagy a János evangéliomát illetőleg: ezek, e könyvek Istentől ihletett voltát nem veszélyeztethetik.

Hanem a tudományos bűvülatok nagy eredményei — csodálatos, de igaz — romboló hatást gyakoroltak a hitre, s ezeket és ezeket sodornak ma is a legdurvább materialismus karjaiba, a kínos bizonytalanság és tehetetlen kétségbeesés örvényeibe. Nagy részők van ebben magunknak a tudomány képviselőinek; mert csekély kivétellel, mindnyájan elfogultak; a kijelentett vallás nagy dogmáit elvetik, s oly tanokat hirdetnek, melyeknek megalkotására, tisztán egyoldalú, tudományos kutatásaik, még nem jogosítják fel őket.

Lehet-e sajnálatraméltóbb embert képzelni, mint azt, ki ezeket követve maga is eltévedt, a ki csak a tudomány ígét tartja kijelentésnek? Isten nincs, csak egy causa, egy ismeretlen misterium. A lélek csak egy üres név: az agy-funkciók összegének gyűjtőneve. Halhatatlanság nincs. A testtel együtt elpusztul a lélek is, s így a halállal minden bevégeződik. „La farce est jouée.”

Mert ez eszmék a tudomány legtöbb képviselője által hirdettetnek. Ez alább, egy nagy biologus legutóbb megjelent művének rövid szemelvényeiből is ki fog tűnni.

Az az ember, ki ezeket vallja apostolainak: egy sajkában ül a viharos tengeren. Évező, vitorla, iránytű nélkül van, s nem tehet egyebet, mint hogy kétségbeesetten bámul a végzet czápájának szeméi közé, mely a csónakot kíséri.

Hát olyanok mennyien vannak, kik nem adtak ugyan fel minden reményt; de ingadoznak és így szólnak Renan zsidójával: „Az ember teszi azt, a mit kell, s hiszi azt, a mit lehet.”

Mindjárt itt egész nyugodtan kimondhatjuk, hogy semmi okunk sincs félni a tudományok előhaladásától. S mentől bátrabban nézünk szemébe annak: annál bizonyosabb, hogy nem maradunk árbocz és iránytű nélkül a viharban.

Ki nem érezte soha a léleknek azt a legyőzhetetlen vágyát, mely tudni akarja a titkok titkát, mely az arany álmoknak egész világát odaadná egy maroknyi valóságért?

Tennyson egyik költeményében bámulatos szépen fejezi ki az emberi léleknek ezt a legmagasabb, végső vágyát, a mely nem más, mint: „keresztül pillantani mindazon, a mit az ember valaha érzett és látott; kifürkészni az élet rugóit, a borzalom mélységeit s olvasni a törvényt a törvényen belül.”

„To search through all I felt or saw
The springs of life, the depths of awe,
And read the law within the law.”

Annyi bizonyos, hogy a tudománynak nem sike-

rült eddig ezt a törvényt megtalálni. Brunetiére szemére is lobbantotta ezt néhány évvel ezelőtt.

De más részt el kell ismernünk, hogy a tudomány önmagában nem veszélyes a kijelentett vallás érdekeire. Sőt inkább: nagybecsű szolgálatokat tesz. Épen ezért, a kijelentett vallás ellenséggel szemben használnunk kell magának a tudománynak fegyvereit is. S ha a tudomány fátyla világánál bejártuk a világegyetem és az emberi lélek rejtelmes helyeit, s napfényre hoztuk a letűnt saeculumok tanúságtételeit: mindezek Isten és a kijelentés valódisága mellett fognak bizonyítani.

(Folyt. köv.)

Demeter Bertalan.

KÖZÉLETÜNK.

A főiskolai igazgató-tanács nyári ülése.

A sárospataki főiskola igazgató-tanácsának hat évre terjedő megbízatása a most folyó év elején lejárt.

Ez a testület éber figyelemmel s féltő gondnal örkődött megbízatásának utóbbi ciklusa alatt is százados főiskolánk anyagi és tanulmányi ügyei felett. Pedig hát épen a közel mult esztendő volt az, melyek egyfelől erős próbára tették főiskolánk anyagi erejét s másfelől megsokszorozták előjáróságának gondjait. Különösen középoktatásunk, mint rohamosan fejlődő szervezet, mind több-több kíváncsival, sőt mondhatni követeléssel állott azok elé, kik kormányát irányítani valának hivatva.

Tanterve elavult, nehézkes s a közhangulat szerint terhelő volt a tanuló ifjúságra. Helyébe új, a modern irányú tanügyi fejlődés biztosítékait magában foglaló tantervet kellett állítani.

Középiskoláinknak, közöttük épen a miénknek is, különösen alsóbb osztályaiban a tanulóknak nagy számban való összeverődése bénítólag hatott a tanítás sikerességére. Meg kellett azért szüntetni a tanügy jól felfogott érdekéből, párhuzamos osztályok felállítása által, azt a régi állapotot, hogy 60—80—100 tanuló is lehessen egyazon osztályban.

Az anyagi gondok, a megélhetés feltételeiért való küzködés aggodalmi is bénítgatni kezdték a tanügyi munkások szellemi erejét s veszélyeztették függetlenségüket. Kétszeres gondnal sujtotta az a mi főiskolánkat. Előjáróságunk egyfelől nem zarkózhatott el a méltányos kívánságok elől, másfelől azonban féltetni kellett százados főiskolánk önrendelkezési jogát.

Jogakadémiánk életét is fenyegette veszedelem. A közoktatásügyi miniszternek a jogi szakoktatás reformjára vonatkozó törvény-tervezete, megvalósulása esetén, végveszéllyel fenyegette a mi jogakadémiánkat is. A veszedelmet épen a mi főiskolánk algondnokának kezdeményezése hárította el.

Emez eredményekre s kétség nélküli érdemekre való tekintettel tavaszi egyházkerületi közgyűlésünk, melynek kezébe a lejárt mandátumú igazgató-tanács megbízatását letette, nemcsak örömmel, hanem a hála és az elismerés kifejezéseivel is, adta újból vissza az igazgató-tanácsi kiüntést és terheket a régi igazgató-tanácsnak. Ez a tagjaiban régi, de újabb és újabb nagy feladatok előtt álló igazgató-tanács, kibővülve a főiskolai tanári kar és gazdasági választmány küldötteivel s a hivatalok képviselőivel mult hó 28 és 29. napjain tartotta meg tanév-végi rendes ülését Sárospatakon. Ennek az ülésnek munkásságáról röviden a következőkben számolunk be.

Az ülés formai megalakulása után, — mely alatt új igazgató-tanácsi jegyző választatott s a régi jegyzőnek munkásságáért és buzgalmaért elismerés szavaztatott, — a főiskolai jogigazgatónak, mint az iskola képviselőjének a sárospataki vashíd kérdésében követett eljárása helyesséssel vétegetett tudomásul.

A Bethlen-szobor bizottságának és Antal Gábor egyetemes tanügyi-bizottsági elnöknek köszönetei örömmel fogadtatnak. Előbbi a főiskolánkban lefolyt Bethlen-

ünnepély nagy erkölcsi és anyagi eredményeért, Antal Gábor püspök pedig azért a fogadtatásért mond köszönetet, melyben a tanügyi-bizottság tagjai körünkben részesültek s a mely által lehetővé tétetett nekik, hogy „intézetünket, annak vezetőit, tényezőit s viszonyait közvetlen érintkezésből megismerhették s százados emlékeinek megsemlélésével anyaszentegyházunkhoz való szeretetöknek s ragaszkodásuknak tüztét éleszthették.”

Novák Sándor, gimn. helyettes-tanár, önkéntesi kötelezettségének céljából a következő iskolai évre szabadságoltatott. Az ő tanszékének ez idő alatt való ellátásával kapcsolatosan felmerült az alsóbb gimnáziumi osztályok mellett fennálló párhuzamos szakaszok tovább fejlesztésének kérdése is. Igazgató-tanács, az iskola anyagi helyzetére való tekintettel, e kérdésben abban állapodott meg, hogy a két alsó gimn. osztály mellett a párhuzamos szakaszok megtartandók, a harmadik és negyedik gimn. osztály mellé azonban csak abban az esetben szervezendők, ha a tanulók száma a törvényes maximumot: a 65-öt meghaladja.

Iskolánk idősebb tanárai lassan-lassan nyugalomba óhajtanak vonulni, hogy kipihenjék hosszú tanári szolgálatuk fáradsalmait. Legutóbb Szinyei Gerzson akadémiai tanár jelentette be az igazgató tanácsnak, hogy a jövő év szeptemberében 40 éves tanári működése után megválni kíván tanszékétől. Igazgató-tanács a nagyérdemű tanár emez elhatározását őszinte fájdalommal vette tudomásul s tanári korpótlékára a rendszabályilag megállapított intézkedést fogantatosította.

A tankerületi főigazgató, mint kormányképviselő jelentése, mely szerint gimnáziumunk ma is a legjobb hazai középiskolák színvonalán áll, továbbá az érettségi vizsgáló bizottság elnökségének s az osztály-vizsgálatok vezetőinek jelentései a vizsgálatok lefolyásáról s az azok szép eredményeiről jóleső örömmel vétettek tudomásul. Az élő nyelvek — német, francia, angol — előadónak ama jelentései, mely szerint ifjúságunk a tovább fejlődés és tudományos búvárkodás emez eszközeinek elsajátításában szép számmal és jó eredménnyel foglalkodik, szintén meglelégedéssel töltötte el előljáróságunkat.

A főiskolai orvos jelentéséből kitűnt, hogy ifjúságunk mult tanévi egészségi viszonyai a legjobbak voltak, a gazdasági szaktanár jelentéséből az, hogy a theologus ifjúság helyes érzelme fel tudja fogni a gazdaságtannak reá nézve is nagy jelentőségét s a levéltárnok előterjesztéséből meggyőződhetünk, hogy a főiskolai és egyházkerületi levéltár rendezése mily nagy pontossággal és lelkiismeretességgel halad előbb-előbb.

Ezek voltak az igazgató-tanács első napi tanácskozásainak általánosabb érdekű tárgyai. A második napi ülésen, a mely a tanári karral közösen tartatott meg, hivatalába igttatott Novák Lajos az új közigazgató s Tóth István, az ujonnan választott főiskolai szénior. Betöltettek a konviktusi helyek s kiosztattak az ösztöndíjak. Igazgató-tanácsunk köszönetét fejezte ki az iskola hivatalnokainak működésükért, köszönetét, méltánylását és elismerését a tanári karnak egy évi fáradságos és sikeres munkásságáért. A tanári kar viszont hálájával adózott az igazgató-tanácsnak, a mely testület a lefolyt tanév alatt is atyai gondnal örködött az ifjúság, a tanári kar s az egész iskola sorsa felett.

E. J.

Az 1861-ben érettségi vizsgálatot tett sárospataki diákok 40 éves találkozósi ünnepélye.

Igazán megható, lélekemelő ünnepélyt rendeztek f. hó 3-án a sárospataki főiskolának azon volt növendékei, kik negyven évvel ezelőtt érettségit tétel, most összegyülekeztek, nemcsak hogy felujítsák ifjú koruk baráti és tanulói élményeit, hanem hogy az elmúlt negyven évnek eseményeit és élményeit, sorsuk hanyatlatásait is elbeszéljék egymásnak. Igazán érdekes volt

látnunk ezeket az öszülő, deresedő hajú, ifjú ideális-mustól s a főiskola által táplál szerettől lángoló szívű férfiakat, egy régibb s már-már letűnő félben levő nemzedéknek tagjait, ezeket a többszörös apákat és nagyapákat, kiknek nem egy fia és unokája szíjja épen most magába a tudomány ígét s a hamisíthatatlan protestáns és hazafias szellemet a pataki iskolának padjain. Ki tudná előszámlálni, hány nemzedék került ki azóta a pataki iskolából az élet országútjára, mióta ők érettségit tettek. Ime a tanári kar is többször változott már azóta s itt is nem egy nemzedék váltotta fel a másikat. De volt tanáraik között mégis maradt még egy, egy tiszteletreméltó, mindenkitől szeretett, jó egészséggel és erővel örvendő, fehér hajú férfiú, Soltész Ferenc, a latin és görög nyelv nyugalmazott tanára, jelenleg a főiskolának mindenki által szeretett pénztárnoka, kedvelt Feri bácsija. A tanulótársak közül egy pataki professor is volt nem is olyan régen, dicsekedése a főiskolának Mitrovics Gyula, jelenleg debreceni lelkész, kit azonban — mindnyájunk nagy fájdalmára — betegsége akadályozott abban, hogy ezen a szép baráti összeülékezésen jelen lehessen. Azon sokféle fájó és édes érzelmek között, melyek a találkozókat szívét eltöltötték, bizonyára ott volt nemcsak az ő iránta való részvét, hanem egyúttal azon forró kívánság is, hogy adja vissza neki a Mindenható teljes mértékben egészségét, hogy a tíz év múlva bekövetkezendő 50 éves találkozóon őt is viszont láthassuk Sárospatakon.

A találkozás és ünnepély előkészítésének és létrejöttének nagy érdeme Kórody Sándor mármaros-szigeti jogtanárt és ügyvédet illeti meg, ki fáradságtalanul és ifjú lelkesedéssel kutatta fel a még élő tanulótársak lakóhelyeit s készítette el a meghaltaknak rövid életrajzát. Hatvanan tettek érettségit s ezek közül körülbelől 23-an nincsennek már az élők sorában.

Julius 2-ikán mintegy huszan érkeztek Sárospatakra egyházi és világi pályán lévők egyaránt. A megjelentek névsora a következő. Antalffy László lelkész Alsó Vadászról, Bacskay Sámuel csapi lelkész, Csizsár Imre zsuri lelkész, Fülep Benjámín áll. tanító Rimaszombat, Gecse István tanító Sajó-Szederkény, Katona Zsigmond földbirtokos, ügyvéd Sárospatak, Király Pál áll. paedagogiumi tanár Budapest, Kórody Sándor Mármaros-Sziget, Kupay Dénes Felső-Vály, Lácay László ügyvéd, földbirtokos Sárospatak, Lengyel László ny. lelkész Uza-Panyit, Márton Ferencz ügyvéd Sarkad, Nagy Ignác lelkész Miskolcz, Nagy Sándor műegyetemi könyvtárór Budapest, Naményi Gyula árvaszéki elnök Kassa, Prágay Gyula ügyvéd Mező-Csáth, Székárosy Gusztáv lelkész Horka, Szöllősy Gyula lelkész Cseppely és Urbán Mihály lelkész Záhony.

Julius 3-ikán reggel fél 9 órakor gyülekeztek a megjelentek a főiskola tanácskozó termében, hol a jelenlegi tanári kar várakozott reájuk. Előbb Antalffy László üdvözölte a tanári kart, a többek között ezeket mondva:

Most, midőn az isteni gondviselés e szép és ritka alkalmat megérnünk engedé, most megsokszorozva hatja át lelkünket annak a hálának érzete, melylyel e főiskola iránt viseltetünk. Igen! örök hálára érezzük mi magunkat kötelezve ez ősi intézet, ez alma-mater iránt, mely dajkáló kebelén nevelt és képesekké tett bennünket arra, hogy kint az életben a nekünk kijelölt munkatérre szolgálatot telessünk a hazának, az anyaszentegyháznak, a közművelődésnek. Kedves kötelességünknek ismerjük e hálaérzetnek kifejezést adni a N. igazgatóság és a n. é. tanári kar előtt. E célból van

szerencsénk itt most megjelenni. Fogadja azért a Nt. igazgatóság és n. é. tanári kar tőlünk e tiszteletnyilvánítást, — fogadja, kérjük, — úgy, mint bizonyítékát az ős intézet iránt való elévülhetlen hűségünknek és a szellem, a tudomány munkásai iránt való nagyrabecsülésünknek. Mi, míg csak az isteni kegyelem bennünket éltet, ezután is mindvégig hívek maradunk e főiskolához, hívek ahoz a szellemhez, melyet ennek kebelén, mint anyatejet beszívtunk és szeretni fogjuk alma materünket végpillanatunkig. E szeretettől megteljesedett szívvel kívánjuk azt is, egyszerű, de őszinte szavakkal, hogy az isteni gondviselés ez intézetet óvja, védje kegyelmesen, tartsa meg és virágoztassa az idők végtelenségig; áldja meg ebben az ismeretek fátylavívőit, a tanárokat lelki és testi áldásaival, hogy örömmel és megelégedéssel forgolódhassanak nehéz, de magaslatos hivatalukban s nevelhessék itt az ifjúságot tudományban és erényben, hazaszeretetben és hitbuzgóságban.

Isten áldása e főiskolán, Isten áldása ennek tanárain!

* * *

E beszédre Novák Lajos jelenleg akadémiai és közigazgató válaszott, kifejtve, hogy egy oktatásügyi intézetnek és tanári karának legszebb jutalma egyrészt a tanítványok hálája, másrészt az, ha a tanítványok az életben is megállva helyüket, terjesztik azt a szellemet, melylyel az iskola megajándékozta őket.

Ezután a tiszteletreméltó kis sereg a főiskola imatermébe vonult, hol a „Jövel szent lélek Uristen” egy versszakának elénekzése után Nagy Ignác imádkozott a szív bensőségével következőleg:

Jóságos és szerető mennyei Atyánk! ki kézen hordozod a kicsiny, magával tehetetlen gyermeket, vezérel a vágyak és remények szárnyain gyakran túlmerész ifjat, erővel, kitartással övezed fel az élet kemény harcában küzdő férfit, nyugodt öntudattal s a híven megfutott pályára való édes emlékezéssel erősítgeted a halál csendes nyugalomához közeledő aggot, . . . ime e kicsiny sereg, melynek minden tagja az élet délpontját már jóval túlhaladta, hozzád emelkedik lelkének szárnyain e helyen, ifjúkora itt lefolyt idejének felszentelt helyén, melynek kedves emlékeit 40 hosszú év viszontagsága sem volt képes kioltani, . . . hozzád emelkedik, hogy halálával és alázattal borúljon le a te megtartó és gondviselő hatalmad előtt.

Te voltál az Uram! ki az itt számban megfogyatkozott sereget 40 évvel ezelőtt láttad, mint lángot, hogy azzal a kincscsel, az értelem és szív műveltségének kincsével, melyet ez ősi főiskolának, e századok éve dacára folyvást erőteljesebben duzzadó és áldást árasztó édes anyának kebelén nyert, híven sáfárkodjék azon a téren és pályán, melyet jóságod kinek-kinek számára kijelölt és elrendelt.

Vajha az a szent vágyódás, melyet akkor a te lelked ihletett, mindnyájunknál bevált volna! Vajha az a nemes eszményiség, melyet innen magunkkal vittünk, az élet köznapi munkájában mindnyájunkat megszentelt volna!

Mint jó fiak, anyjuk kebelére jöttünk e helyre. S visszagondolva arra az időre, melyet — több, mint egy emberöltő — azóta eltöltöttünk, alázattal hajlunk meg előtted Uram! és beismerjük, hogy a te kegyelmed tartotta a mi életünket akkor, midőn ama sereghől, mint ifjú jóbarátokból, mellőlünk jobbra és balra, ki a pálya kezdetén, sok a pályán; egy alig fogva a munkához, más munkája közben, mindannyi bevége-

zetlen munkákkal, megoldatlan feladatokkal . . . elhűltek, kidőltek. És mi ime munkánkban nagyobb részét bevégezve, pályánk nagyobb felén túl, annak végéhez közelebb . . . élünk s hálát adunk neked, hogy megérnünk engeded e napot, a melyet ifjú kedves emlékeinknek szentelhetünk s a melyen ez emlékek hatása alatt, magunkat s 40 évnek munkáját a te atyai szeretettel néző és ítélő szemeid elé állíthatjuk.

Nem dicsekszünk Atyánk! mert nem dicsekedhetünk a mi munkánkkal. Ha munkánk sikeres volt, ha különböző életfeladatunk megoldásához itt és ott közelebb jutottunk: az nem a mi érdemünk . . . mert te adtad ahoz nekünk az időt, hogy munkálkodjunk, míg nappal van . . . az erőt, hogy futásunkban meg ne lankadjunk s le ne törjünk . . . az eszközöket, hogy azokkal hasznosan éljünk . . . az alkalmakat, hogy azokat bölcsen kihasználjuk. . . Nem, nem a mienk az érdem, hanem a tied óh Atyánk! A miért szálljon a te nevedre tőlünk áldás és dicsőség.

És ha a te segedelmed mellett is, munkánk sikere talán nem felelt meg annak, a mint mi óhajtottuk és te is vártad tőlünk . . . Atyánk! ne rövid fel azt nekünk. A lélek kész volt bennünk, de a test erőtelen; . . . tiszta volt a szándék; de sok a gátló akadály, a melyeket leküzdeni gyengék valánk. De jól esik hinned, hogy te, ki a szíveket és veséket vizsgálod s nem azt nézed, ki mennyit, hanem ki miként végezte a több-kevesebb munkát, hogy te a kevesen hű munkást is jutalomban részesítettél . . . kegyelmes szemmel tekintesz a mi életünk munkájára, valamint azokéra is, kik föléd közölünk, munkájuk közben borúlt, különböző helyeken a kora sírhalom

A hála és alázat érzéseitől így áthatva, kérünk Uram! áldd meg a mi mostani összejövetelünket. Cselekedd, hogy midőn egymásnak örvendünk, s ifjú kedves emlékeinkkel foglalkozunk, lelkünk, kedélyünk megújuljon és felfrissüljön s a mit, mint legbecsesebb útra-valót már annyi ezrek vittek magukkal innen el, vigyük el mi is újlag a te benned vetett hitet, bizalmat, hogy ennek birtokában, a mint ígérted, „erőnk megújuljon és szárnyainkkal magasra repüljünk, mint a saskeselyűk, fussunk és ne fáradjunk el, járjunk és ne lankadjunk meg,” (Es. 40, 31.) hogy így az a munka, melyet a te segedelmed mellett, életünk alkonyra hanyatló idején még végezzünk, a te dicsőségedre, pályánk díszére és szereteteink javára szolgáljon.

És ha közülünk többnek e földön ez lenne utolsó találkozásunk, a mint bizonyos is, hogy az . . . mert mindnyáján már jóval kevesebb évet számlálhatunk, mint a mennyit eddig számláltunk s ez a kevés is oly rohamosan fogy és röppen el tőlünk . . . engedd Atyánk! hogy az a baráti kézszorítás, az a baráti csók, melyet búcsúzóul váltunk, a haldios ágyon, szereteteink áldó imája s hálás könyei között is, hadd melegítse meg a halál fagyától meghidegült kezét, hadd ragyogjon a verejtékező homlokokon, mint drága emlék arról az útról, melynek vége csak hozzád vezet, hozzád, kiben mindnyáján egyek, s kinél mindnyáján együtt leszünk. Ámen.

* * *

E mélyen megindító ima után BacsKay Sámuel a következő beszédet mondotta:

Kedves barátaim!

A baráti és testvéri szeretet édes érzelmeivel, szívem és lelkem örömeivel üdvözöllek titeket, kik megjelentetek e helyen, hogy a 10 év előtt tett ígéretet beteljesíthessük.

Ime mi, a kik életben maradtunk és egészségben érhattük meg ez örömnép napját itt vagyunk, ismét láthatjuk egymást és az Isten iránti hála, a viszontlátás örömei s a visszaemlékezés hatása alatt szívben és lélekben megifjúlva tekintünk által azon a 40 éven, mely örömeivel és fájdalmaival keresztül vonúlva rajtunk, — megőszített, megtört — ifjából immár öregekké tett bennünket, sok társunkat pedig a néma sírba fektetett, a kiknek már csak emléke él szívünkben.

Midőn elvesztett társainkra gondolunk, lehetetlen hogy az Isten iránti hálaérzelem fel ne ébredjen szívünkben, hogy ha bár életünkben az örömünket olykor fájdalmak válták is fel, e napot elérnünk megengedte, ismét láthatjuk egymást, megoszthatjuk örömeinket s bánatinkat és talán utolszor, mert ki tudja, hogy láthatjuk-e még valaha egymást ez életben, mert minden korban ugyan, de a mi korunkban még inkább készen kell lennünk mindennap arra a hirre, hogy egyik vagy másik társunk nincs többé az élők között.

Használjuk fel tehát ez alkalmat, melyet Isten kegyelme elérnünk megengedett, élvezzük a viszontlátás édes örömeit. Emlékezzünk vissza életünk ama legszebb, legboldogabb korára, arra a 18—20 éves korra, midőn egy célért, jövőnk boldogságáért, az ifjú szív reményével küzdöttünk mindnyájan, midőn a mindennapi együttlét összeforrasztotta szíveinket annyira, hogy egyikünk öröme mindnyájunk öröme, egyikünk fájdalma mindnyájunk fájdalma volt, midőn oly kevésre volt még szükségünk, hogy megelégedés, boldogság töltse be szívünket. A barátság édes szavai, egy szíves fogadtatás kielégíté vágyainkat, egy szép jövő reménye erőt adott a szép, jó, nemesért való küzdelemre. Nem ismertük azokat a válaszfalakat, melyek kint az életben elválasztják az embereket egymástól, szerettük egymást, mint jó barátok, mint testvérek, mint egy szerető édes anyának, e főiskolának gyermekei. Nem csoda tehát, ha 40 év után is, sőt életünk utolsó pillanatáig édesen emlékezzünk vissza ama boldog ifjú korra!

És midőn a barátság és testvéri szeretet felejtetlen érzelmeivel van telve szívünk és lelkünk, megfedelkezhetnénk-e azokról, kik egész lelkők erejével, a szükség szerint szigorral és szeretettel intettek, tanácsoltak, hogy ha kilépünk az életbe, az általunk választott pályán el ne tévedjünk, hogy bátran haladhasunk előre, híven betölthessük kötelességeinket. Nem, óh nem feledkezünk meg azok szeretetéről s gondoskodásukról sem, kik már nyugosznak fáradaik után, emléküket hálás kegyelettel őrizzük meg szíveinkben. Nem feledkezünk meg arról az egyénről sem, kinek Isten kegyelme mindezideig oly egészségben és erőben tartotta meg életet, hogy most 40 évi örömnépelyünkben is részt vehet. Ez az egyetlen meg életben levő tanárunk Soltész Ferenc, kit a megérdemelt tisztelet és szeretet érzelmeivel üdvözlünk s köszönnük az ő szeretetét s boldogságunkért fáradozását annival inkább, mert megtanultuk az életben, hogy az egyedül általa mindenkitől részrehajlatlan szigorral megkövetelt kötelesség teljesítése szerezhet mindenkinek megelégedést, lelki nyugalmat, másoktól tiszteletet és szeretetet. Eltesse őt Isten még sokáig egészségben, erőben, hogy fáradozásainak eredményében örveghessen.

Ne feledkezzünk meg kedves barátaim a mi szeretve nevelő s gondoskodó édes anyánk a főiskola iránt tartozó hálánk és kötelességünk teljesítéséről sem, mert szorgalmunk, igyekezetünk, munkánk után ugyan,

de neki, az ő szeretetének s gondoskodásának köszönhetjük, a mik vagyunk, neki köszönhetjük kenyerünket és ha ez édes anya szeretettel nevelt bennünket, szeressük őt mi is, mutassuk meg szeretetünket és hálánkat iránta, ne csak azzal, hogy itt az ő lábainál mutatjuk be Isten jóságának hálánkat, hogy eddig megtartá életünket s egészségünket, s hogy itt élvezzük a viszontlátás édes örömeit, hogy itt emlékezzünk meg arról a felejthetetlen boldogságról, melyet itt éreztünk ifjú korunkban, hanem mutassuk meg szeretetünket iránta tehetségünk szerint tettel is, s ha egy darabkát letörünk kenyerünkéből s hálából iránta neki nyújtjuk, lelki örömet szerzünk magunknak is, mert adományunkat nem tékozolja el, hanem gyermekei nevelésére fordítja, hogy legyenek minél több hű fiai anyaszentegyházunknak s szeretett hazánknak. Oszlassa a tudatlanság setéségét a lelkekben.

Még egyszer üdvözlök titeket kedves barátaim, kik a barátság érzelmeit szívetekben hordozva itt megjelentetek, élvezzük a viszontlátás örömeit, éljünk a multak emlékeinek!

Fogadjátok szívélyes köszönetünket fáradozástokért ti is kedves barátaink, kik lehetővé tettétek nekünk e felejthetetlen helyen való megjelenést.

Köszönnük a tisztelt tanári karnak, a mi édes anyánk e főiskola képviselőinek, hogy örömnépünkön való megjelenésük által beigazolják előttünk azt, hogy szeretett édes anyánk kedvesen veszi tőlünk az ő szeretetéért való hálás megemlékezésünket. Segélje az Isten kegyelme mindnyájokat, hogy nevelhessenek minél több szerető, hálás gyermeket ez édes anyának, emelje ennek tekintélyét, hogy éljen, virágozzék mindenkor.

* * *

Errre Kóródy Sándor nagy hatással, sűrű tapsoktól kísérve szavalta el a következő szép ódáját:

Negyven év múltán.

*Kétes, rögös, tüskés e földi pálya,
Ösvénye gyakran sivatagba vész;
Eltéved, a ki azt bolyongva járja,
Ha nem segíti hű baráti kéz.
Szétvált utunkat futjuk elhagyottan,
Verejtékünk hull, vérzik a sebünk;
Megujulunk, ha ekkor fáradoztan,
A sivatagban zöld oázst lelünk.*

*Egy ily oázunk, mentsvárunk minékünk
— Műzsák berke — ez alma mater itt.
Fáradt vándorként kebelére térünk,
Pihenni multunk fáradaimait.
Mint Anteus a földtől, hű anyánknak
Érintésétől új erőt nyerünk.
Hűs habjaitól Castal forrásának,
Heged, begyógyul vérező sebünk.*

*Hozott az Isten régi jó barátok!
Látásokat megiffjít, felemel:
Lázás szivemből arcotok derüje
Négy évtized borját üzi el.
Mámorba fürdő lelkünk szárnyat öltve,
Ifjak leszünk egy rövid perc alatt;
Erző szíveknek benső rejtekébe
Csodát teremt egy ilyen pillanat.*

*Öleljetek meg. Szívünk melegétől
Tünik, felolvad ősz fejünk dere;
Az ifju kornak édes emlékeitől
Megifjult szívünk csordultig tele.
Legyünk ma vigan. Mámor lepte lelkünk
A tünde multba varázsoljon át.*

*Vérünk pezseget, vidám dalra keljünk,
Élvezzük a percz édes mámorát.*

*Most negyven éve épp így ünnepeltünk. —
Feledhetetlen szép dicső napok!
Midőn a nemzet újraébredésén
Fogékony lelki szikrákat kapott;
Nagy eszmék fénye ragyogá be lelkünk
S mi futva mentünk a csillám után.
Egygyé olvadt az ábránd a valóval
Az ifjúságnak rózsás hajnalán.*

*Ez eszmekörben edződött szülárddá,
Itt domborult ki férfi jellemünk;
Ez oltáron nőtt olthatatlan lánggá
Izzó jog és szabadságérzetünk.
Ez volt vezérünk életutainkon,
S lehetett hozzánk a sors mostoha,
Küzdelmünkben megtörhetett az élet:
De meggörnyedni nem tudtunk soha.*

*S most itt vagyunk erőbe, számba foggyva,
Dérlepte fővel, vésztől tépve bár,
De szellemünk bilincsek nem szorítják
Lelkünk szabad, miként a vad madár.
Nem áhítunk babérba, kincsre, fényre;
Az öntudat a legszebb pályabér.
Szerető szívek összedobbanása
Kincsnél, vagyonnál sokkal többet ér.*

*Ez a mi kincsünk; drága szent ereklye
Megtelve véle szívünk és agyunk,
Ez lelkesít s mi szívben, érzelemben
Tar fővel is ma még ifjak vagyunk.
Örömmámortól lelkünk lánggra lobban,
Vérünk pezseg, keblünk feszül, dagad;
Egy hosszú élet bánatát, keservét
Temetjük el egy röpke percz alatt.*

*Neked köszönjük mind e lelki kincset
Agg iskolánk, hű alma materünk;
Te tanítád repülni szellemünket,
Tudás világát meggyújtád nekünk
Muzsák berkében itten járva-keelve,
Ismerősünk itt minden falevél;
Rákóczy vára félig romba dőlve
Még mostan is szabadságról beszél.*

*Virulj tovább szabadság ősi fészke,
Mindnyájunk édesanyja, iskolánk!
Áradjon rólad a szellemnek fénye
Hazánkra, hosszú nemzedéken át!
S végig harsogva időtlen időken
A szent szabadság buzdító szava:
Míg nemzet áll, míg ember él e földön
Éljen, viruljon a magyar haza!*

* * *

Erre Kupai Dénes gyűjtotta meg a kegyelet fátyláját, az elhunyt iskolatársakról emlékezvén a következő beszédben:

Azért gyülekeztünk 40 év múltán össze itt az alma mater falai között, hogy végigtekintve azon a hosszú időn, mely 1861-től — midőn itt érettségi vizsgát tettünk — eltelt: hálateljes szívvel köszönjük meg sorsunk intézőjének, a jóságos Istennek velünk közlött testi és lelki áldásait . . . s ha még kedves előtte életünk, kérjük őt, hogy hátralévő napjainkban is ne tagadja meg tőlünk jóvoltát s mint ifjúságunk verőfényes idejétől mind máig éreztette velünk kegyelmének erejét, továbbra is, életünk immár alkonyra hajló napjaiban, legyen velünk, örködjék felettünk és ha úgy tetszik neki, ha érdekelnék, ne tagadja meg tőlünk ama kegyelmi éveket sem, melyekben a vénség ékes

koronája ékesíti azoknak homlokát, kik a zsoltár író által megígért legmagasabb élet időt, a 70 vagy 80 évet megérni szerencsések.

Összegyülekeztünk azért is, hogy visszaemlékezve azokra a derűs, verőfényes napokra, melyekben egymástól elváltunk, most midőn fejünkön az életősz dere szürkél: kibeszéljük magunkat, elmondjuk egymásnak 40 év örömet, 40 év bánatot . . . elmondjuk vajjon azok a drága és szent eszmények, melyek 40 év előtt szívünket dobogtatták, lelkünket fénnyel, bűbájjal ragyogták körül: beteljesültek e, vagy kicsúfolta azokat az élet? vagy szétfoslottak, mint a köd s eltűntek, mint a tündöklő szívárvány ragyogó pompája, ha a nap fénylő sugarai nem törnek meg a levegőben uszó esőcseppekben?

Összegyülekeztünk még azért, hogy egymással kezét szorítva, a még hátralévő napokra áldás, boldogságot kívánjunk egymásnak és eltűnődjünk a felett, vajjon 10 év múlva megint találkozhatunk e? Itt leszünk-e akkor ennyien, mint most, vagy talán már akkorra sirunk is begyepesedik és emlékeztünk is elenyészik azok felett a halmok felett, melyeknek hantjai alatt nem fáj semmi . . . nem bánt senki? Ki tudna a lelkek eme tűnődő kérdéseire, tépelődő aggodalmaira biztos feleletet adni? De jól is van az, nagy szerencse ránk halandókra, hogy előre nem tudhatjuk, mikor kondul meg végóránk ütése felettünk; nagy szerencse hogy nem tudhatjuk előre hol? mikor? ássák meg a sírt számunkra? Elég annyit tudnunk, hogy egykor bizonynyal megérkezik végóránk és ha az életben minden törődés és munka dacára semmit nem bírtunk is szerezni, vagy összegyűjteni magunknak és a mieinknek, egy örökségünk bizonyos: *a sír!* Ez az öröksége megvan, meglesz mindenkinek, ezt az élet el nem perelheti, senki el nem veheti, a halál pedig egyenesen behelyez birtoklásába.

A hálaadás Istenhez emelkedő érzéseiben immár áradozott szívünk; az emlékezet szelid fénye is felgyúlt mindnyájunk lelkében és midőn tegnap kezét szorítottunk egymással, ha el nem mondhattuk is egész összegében olyan darab időnek, mint 40 év, minden eseményét, mely egyikünk- vagy másikunkon átviharzott, vagy talán szeliden vonúlt el fejünk felett, mint csendes esti szellő a kert virágai és az illatos mező színpompával kihímezett kebelén: de egymással szemben, a viszontlátás édes hatása alatt, átörültük újra, átszenvedtük újra multunk örömeit, lefolyt életidőnk fájdalmait. A keserűséget feledve, még a szenvedés töviseinek szurását sem érezzük többé . . . most csak az az öröm áradozik szívünkben, melylyel az élet egyikünket, másikunkat boldogította; most az életnek az a napja, mely 40 évvel ezelőtt hajnali pírban sugárzott felettünk, reménnyel kecsegtetve, magasztos ideálok tündöklésével szórta fényes fényét szívünkre, lelkünkre, most képzeletünkben újra felsüt egünkön . . . igaz most nem hajnali fénnel, de az alkony szelid sugárzásával és most is ott van abban a fényben, abban a sugárzásban a remény, az ideálok örök igazsága, örök szépsége — én legalább így érzem, lelkem azt sugja nekem. A mit nem váltott be nekünk az élet, majd beváltja másoknak, egy más nemzedéknek, egy olyannak talán mely hervadozó reménységgel, nem oly fényes, ragyogó eszményekkel indult útjára, mint mi. Hiszem, a multak tapasztalásai igazolják, beteljesül egykor a költő próféciaja: *lesz még egyszer ünnep a világon!* Ily gondolatok közt ölelkezik most én bennem, a kezdődő öregség az elmúlt ifjúsággal: azért látom én most alkonyra hajló napnak szelid fényében mindazt,

a mit 40 év előtt annak hajnali tündöklése lelkünkbe, szívünkbe, képzeletünkbe oda festett!

De jaj „*elhanyatlott a nap és meghosszabbodtak az estvéli árnyékok; az öröm keserűsége fordul és nevetés közben is fáj az ember szíve; jaj mert még a fehér lilomnak is fekete az árnyéka!*” Igen, igen még eddig a jelent összefűzve a multtal, ezeknek emlékein merengett lelkem; én inkább az örömet láttam és éreztem csak oda tekintettem honnan fény ragyog, bűbáj mosolyog. A fájó emlékekről egészen elfelejtkeztem, a mit a bánat takar, fekete felhő borít, onnan elvontam figyelmeteket, meg sem említve, mi a célja az én felolvasásomnak. Bocsássatok meg, hogy megbízatásomat szemem elől tévesztve csak most jelzem, mi e 40 év utáni találkozón az én feladatam.

Az én feladatam azokról, kiket a halál 40 év alatt sorainkból kiragadott, kik különböző temetőekben, különböző helyeken aluszszák a halál álmát — bánatosan megemlékezni . . . s felolvassván előttetek az elhunytak névsorát, ez által előtökbe idézván még egyszer képöket, a halál érintésétől elhalványult orcájakat: áldást kívánni a kihűlt szívekre . . . csendes nyugodalmat és pihenést kérni az összeomlott porokra!

* * *

Kedves iskolatársak! Szenteljünk azért pár percet bánatos lélekkel azoknak emlékezetére, kik közzülünk hiányzanak, kiknek homlokára a halál ütötte hideg pecsétjét . . . kik nincsenek többé az élőknek földjén! Gyujtsuk meg az emlékezet fáklyáját, szelid fényénél tekintsünk végig az elmúlt 40 éven, képzeletünkkel idézzük vissza lelkiszemünk elé azoknak orcáját, az ifjúság derűjében sugárzó képét, kikkel mint iskolatársak végeztük 1861-ben a VIII. osztályt. Engedjük át most magunkat — néhány percre — a bánatos hangulatnak; merüljön be lelkünk a szívet elbúsító fájdalmas érzésekbe; fakadjon egy-egy fájó könnyesepp szemeinkben az élet harcát megharcolt, a temetők álmát alvó iskolatársak haláláról való megemlékezés hatása alatt!

Ha visszanézünk az emlékezet szelid fénye mellett, 40 évvel ez előtt 60 an voltunk, most pedig csak 37-et tüntet fel az a kimutatás, melyet 3 barátunk az előkről összeállított, tehát 40 év alatt 23-an lettek a halál martalékai, 23-an hagyták itt azt a tért, melyen még ma is munkálkodniok kellene. Nagy szám! Hangosan hirdeti az élet bizonytalanságát, törékeny voltát, hirdeti az írás szavait: „*mi csak tegnapiak vagyunk és a mi életünk, mint az árnyék a földön;*” hirdeti, hogy az „*élet olyan mint a pára, mely egy kevés ideig tetszik, azután semmivé lesz.*”

Olvassuk fel azért az elhunytak névsorát:

1. Egei Ignác † 1882 június 2.
2. Halmi Gusztáv káplán majd vasúti munkás † Kassán a kórházban.
3. Jármi Barnabás † Nagyfaluban (Szabolcs) 1864.
4. Kalicky Kálmán † ifjan Mádon.
5. Kassai Ambrus † Csécsén (Szatmár) mint 3 éves tanító.
6. Kecskeméthy János † 1862. mint első éves jogász Bejében. (Gömör)
7. Kis József † Miskolcon mint dijak 1890 körül.
8. Kozma Ferenc † szomatori pap korában.
9. Nagy Vince földbirtokos † Kis-Dobronyban. (Bereg)
10. Nemes Frigyes † Szabolcsmegyében.
11. Oláh Sándor körjegyző † Nagy-Beregen. 1879.
12. Pál Gedeon † ifjan.
13. Pápai Lajos † mint mezővárosi pap. (Bihar)

14. Pesti József † hajléktalanul

15. Szűcs József † mint s.-lelkész ifjan N.-Dobronyban.

16. Vattai József † ifjan.

1891 óta elhaltak:

17. Asztalos Ferenc † mint heő-papii lelkész. (Borsod)
18. Kolumbán Sándor † Szatmár-Hegyesen mint tanító.
19. Nagy Lajos † 1897 körül Encsencsen. Levété magát a toronyból. családot hagyott maga után.
20. Pásztor Lajos † 1898 M.-Szigeten, családot hagyott.
21. Szutor Endre † mint kölcei pap 1891 körül, családot hagyott.
22. Tárci Károly † mint vencesellői pap.
23. Terhes Pál † 1895 jan. 18. mint rimaszombati pap. Családot hagyva hátra.

Kedves iskolatársak! Hallva a névsort, lehetetlen, hogy bánat ne borúljon lelkünkbe; lehetetlen, hogy könny ne lopódzzék szemeinkbe; lehetetlen, hogy fájdalmas érzés ne nehezdedjék kebelünkbe; lehetetlen, hogy a múlandóság hervasztó szelének hideg érintését ne érezzük és a halál angyalának életet oltó, fagyhaló lehellete meg ne borzogassa szívünket!

Huszonhárom koporsó felett bánkodik ma lelkünk, melyeknek sötét fedele alatt annyi derék iskolatársunk alussza örök álmát! És ha e koporsókon végig nézünk, mit látunk? Azt, hogy bizonytalan az élet! Kedves az ifjú kor derült napjaiban, midőn édes remények, tündér álmok, ragyogó, fényes eszmények aranyozzák meg és teszik kívánatossá az életet s ekkor mentek el pihenni; ilyen korán húzták meg számukra a temetők éjszakájának örök nyugalomra hívó harangját. Eszményeik, álmaik korán szétfoszlottak, szívök, orcáik virágai idő előtt elhervadtak. Valóban ezek, kiknek ilyen kora hervadás jutott osztályrészül, nem csoda, ha hidegülő ajakkal ezt rebegték: „*... hervadó virágok, dult szívemben hamvadt érzélem! Nincs idő mely éltet adna rájuk: szende napfény, boldog szerelem.*”

Többi elhunyt társaink a férfiúi kor kezdetén, néhányan a férfiúi kor vége felé — 30—55 év között — hunytak le szemöket a temetők nyugalmanak álmára akkor, midőn az élet szerelme ilyen szókat adott ajkukra: „*én Uram, Istenem, ne vigy el engemet az én napjaimnak felén!*” Néhányan családot nem alapítva néhányan pedig a szerető család, jó gyermekek, a kedves feleség karjai közzül szakasztattak ki, olyan korban, midőn a családfő, a férj, az apa életére nagy szüksége volt a jó nőnek és a gyermekeknek.

Egy pár társunkat a nyomor igazta porba; egyik hajléktalanul, másik kórházból, mint napszámos temettetett el. Ezeknek reményeit, ábrándjait kiesufolta az élet; tanulmányaiknak annyi hasznát sem vették, hogy szellemi munkával foglalkozva élhettek volna, mint napszámosok keresték kenyeröket, nem volt egy gyalutalan festetlen koporsóra való költségök sem. Önhibájuk, vagy az élet sajátságos véletlen esélyei nyomták-e le a földnek porába? Ne keressük most! Szánakozva gyászos sorsunkon, ne mondjunk kárhozható ítéletet felettök!

Egy társunk önmaga vetett véget — bizonyynyal küzdelmes — életének, melynek terheit viselni nem bírta. Ne dobjunk követ sirjára, mert ki tudná azt megmondani keblében micsoda háborgás, a nyomorúság vizeinek micsoda zúdulása mehetett végbe? Bizonyára mielőtt szörnyű tettét végre hajtotta volna, mint Istennek szolgája, így rebeghetett: „*sebeségi árvízvednek és a nagy, zúgó habok én rajtam összeülköznek*” és ezek a habok, midőn őt elsodorták, mély gyászba borították az elárvult családot is.

Tovább nem beszélek! Röviden, bánatos szívvel megemlékeztem ifjúi korunk elhunyt társairól! Nyugodjatok csendesen kihűlt szívek, porladozó tetemek! Nektek, kik szerető családot, hű nőt s jó gyermekeket hagytatok magatok után: kegyelettel van ápolva sírotok! Nektek, kik ifjan haltatok el, míg szülőitek éltek, vagy még élnek: porotok nyugvó helyét szintén virággal díszíti a szeretet. Nektek pedig, kik az élet harcában elesve, összetörve senkitek sem maradt... a ti nyugvó helyetek sincs elhagyatva, bevonta azt is zöld pázsittal a természet s a dalosmadár egy-egy virágmagot ejt sírhalmotokra, az ott kikel s tavasz jöttével enyhe szellő fuvalmára, meleg eső csókjára virágot hoz és illatot áraszt porotok felett! Míg azoknak sírján, kik után szerető szívek maradtak, olykor-olykor a vesztett keblek zokogása hangzik, a ti sírotok felett is, kiknek senkitek, semmitek nem maradt sincs örök némaság, mert a temetőért csalogánya csendes tavaszi éjjeiken elzengi ott panasztát s esti szellő suttog altató dalt poraitok felett!

Isten veletek elhunyt barátaink, ifjúi napjaink temetőben nyugvó társai! Mi, kik most bánatos lélekkel emlékeztünk meg halálotokról, csendes pihenést kívánunk nektek; vigasztalást küldünk sóhajtsáink szárnyain gyászoló kedveseiteknek... lelkünk áldást rebeg utánatok! Kívánjuk egyen-egyen, sírjaitok felett, melyek különböző helyeken domborodnak: vir szszon áldó emlékezet!!

A mi sajkánk is ott úszik az élet tengerén, messzebb az innenső, közelebb a tulsó parthoz. Az enyészetnek egy rohamos szele, ki tudja mily gyorsasággal sodor a tulsó partokra; de ne jöjjön bár szélvihar, ma vagy holnap ki kell kötnünk ama túlvilági partokon, hol 23 társunk vár reánk. Megyünk, a mikor Isten akarja és nem válunk el soha örökké!!

* * *

Ezután még elénekelték a „Te benned bízunk eleitől fogva“ kezdetű Zsoltár egy versszakát s a megható ünnepély véget ért. Délelőtt még a főiskola műgyűjteményeit tekintették meg s a délt és a délutánt a legkedélyesebb hangulatban töltötték. Másnap búcsúztak el a bodrogszati Athénból, megfogadva, hogy tíz év múlva ismét találkoznak azok, a kik életben maradnak.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Lelkész-választás.** A tornai egyházmegyében fekvő *jabloncai* egyház hívei az idősb Kapossy György elhunytával megüresedett lelkészi állásra *Bogdányi József* varbói helyettes lelkészt hívták meg.

— **Az Alkotmány az 1848. XX. t. c. végrehajtásáról.** A magyar ultramontán közlönynek, az Alkotmánynak semmiképen sem tetszik a „Magyar Szó“ által felvetett kérdés, a mely az 1848. XX. t. cikk végrehajtásával foglalkozik. Erről ír a 153-ik számban a következőleg: A reformátusok egy részének régóta szálla a szemében a magyarországi katolikus egyház állítólagos gazdagsága. Hogy ebből az állítólagos gazdagságból ők is kivegyék a részüket, arra eszközül szeretnék fölhasználni a törvényt, melynek ama rendelkezését, hogy a felekezetek szükségletei álladalmi költségen fedeztessenek, úgy magyarázzák, hogy abban vagy a szekularizáció, vagy a református egyházaknak bőséges állami dotációja foglalatik. Hogy a magyarországi katolikus egyház állítólagos gazdagsága csak látszat, azt tudja minden elfogulatlan ember. Hiszen iskoláink s egyéb közmívelődési katolikus

intézeteink fentartására ez a gazdagság nagyon is elégtelen. És ha a magyarországi katolikusok lélekszámahoz viszonyítjuk a magyarországi katolikus egyházi vagyont, éppenséggel összeomlik a katolikus egyház gazdagságáról szóló mese Mindettől eltekintve, szíveskedjenek az illető református urak a következőket tudomásul venni: Először is azok az alapítványok és adományok, melyek a magyarországi katolikus egyház vagyonát képezik, az illető püspökségeknek, apátságoknak, káptalanoknak stb. mint jogi személyeknek adattak tulajdonul s így azokat illetik kizárólag. A protestánsok szecessziója nem állapít meg részükre jogigényt az osztozkodásra, valamint nincs egyesület a világon, mely, ha tagjainak nem kisebbik, de — tegyük föl — nagyobbik részét elvesztené, köteles volna egyesületi vagyonának is egy aránylagos részét kiadni Másodszor pedig tessék tudomásul venni, hogy Magyarország lakosságának legalább is a fele még mindig katolikus és nem hajlandó az adójával, melyet az államnak fizet, a református felekezeti célokat szolgálni... Hogy a tisztelt Alkotmány egész nyilatkozata csak „mese“, az igazság elferditése s eltagadása, tovább menve a jognak és törvénynek olyan magyarázata, mely okos és józan fejtől nem származhatik, az kétséghonhatatlanul áll. *Jogi személyekké* teszi a vagyon miatt még ma is az erkölcsi testületeket s prot. jogi személyeket nem ismer! O quanta species!...

— Az 1901/2 iskolai évre a főiskola tápintézetébe következő ifjak vétettek fel:

I. Alapítványokra.

Gr. Pallavicini alapítványra: Szabó József VII. o. **Prinsterer alapítványra:** Fóris Ferenc VIII. o. **Dr. Szabó János alapítványra:** Máthé Miklós VI. o. **Bártfai Szabó Károly alapítványra:** Szabó Lajos IV. o., B. Szabó Gábor II. o. **Kócán alapítványra:** Csorba Ferenc II. é. th. **Ragályi-Kubinyi alapítványra:** Deme László II. o. **Vecsei-Oláh Károly alapítványra:** Komjáthi István I. é. th. **Horváth Mária alapítványra:** Pap István III. é. th., Sípos Lajos I. é. th., Bálint János I. é. th., Farkas István III. é. th., Marton János II. é. th., Pásztor István III. é. th., Pósa Péter II. é. th., Doktor Dezső II. o., Nagy Ferenc II. o., Szabó József II. é. th., Nagy Sándor III. o., Verebélyi Dezső II. o., Tóth Kálmán II. é. th., Zajdó László II. é. th., Kovács Bertalan II. o., Bálint János V. o., Ujlaki Sándor I. é. th., Mízsák András VII. o., Szombathy István V. o., Sallay István II. o. **Zsarnai-emlék alapítványra:** Gergely Béla V. o. **Ferenci alapítványra:** Horváth Endre IV. oszt., A második hely nem töltetett be. **Pelsüci magtár alapítványra:** Simon Ernő VII. o. **Lónyai Gábor alapítványra:** Panka Károly VIII. o. **Pogány Istvánné alapítványra:** Magyar Miklós I. o., Szép László III. é. jh. **Ragályi György alapítványra:** Tóth Bertalan II. o. **Vay-Geymüller alapítványra:** Vass István VIII. o., Réthy László III. o. **Kovács Károly alapítványra:** Kovács Béla VI. o. **Rácz Ádám alapítványra:** Mikola Gyula VIII. o. **Gyulai alapítványra:** Komjáthi Lajos VII. o., Topa József IV. o., Nagy Lajos IV. o., Tóth Endre VIII. o., Bodnár Jenő II. o., Séra Lajos III. o. **Jóny Tivadar alapítványra:** Pálócy Barnabás I. o., Trenko György IV. o. **Sárkány alapítványra:** Besztercei István I. o. **Jászai alapítványra:** Szűcs Ferenc VII. o. **Bernáth Zsigmond alapítványra:** Enyedí Andor III. o. **Kun püspök jubileumi alapítványra:** Hézser Aurél IV. o. **Br. Vay Béla alapítványra:** Román Ernő I. é. th. **Comenius alapítványra:** (csak cseh-

országi ifjú részére.) **Balla Athanáz alapítványra:** (csak román nemzetiségű ifjú részére.) **Alsó-borsodi egyházmegye alapítványra:** Somodi József VIII. o.

II. Ingyeneseknek:

Vay-Szathmári-Szilassy alapítványra: Gonda Béla IV. o. **Töltési-Magyar-Darvas alapítványra:** Matusz István III. o., Papp József VI. o. **Sándor-Andor-Bolyos alapítványra:** Tóth János IV. o., **Beleznay alapítványra:** Hörcsik András I. o., Hegedűs József I. o., Sinka Gyula I. é. th. Szinyéri György I. o. **Klobusiczky-Szepessy alapítványra:** Radácsi Béla I. o., Göcz Lajos II. o. **Katona-Babocsay-Mocsáry-Csemniczky alapítványra:** Kun Zoltán I. th. **Szepessy-Kapuvári alapítványra:** Keresztessi Ferenc VI. o. **Vízolyi-Kacsándi-Ónodi alapítványra:** Millen András VIII. o. Csillik Balázs V. o. Berec Antal IV. o. Farkas Elek V. o. Arday Pál IV. o. Balla József III. o.

III. 40 koronát fizetők osztályába:

Törös Kálmán VIII. o. Koroc Béla VI. o. Győri György IV. é. jh. Pajkos Dezső IV. o. Prágai István I. é. jh. Keresztessi Lajos I. é. jh. Csabai János VIII. o. Fekesházi Endre VII. o. Szabó László VIII. o. Éles István VI. o. Simon József VII. o. Rádely Dezső VI. o. Tariska Sándor I. é. th. Háda Sándor VI. o. Kocsis Béla II. o. Balogh Miklós II. o. Karászi Benő VII. o. Rozgonyi Sándor II. o. Ujj Lajos VIII. o. Batta Miklós I. é. th. Kocsis Jenő I. é. th. Liptai László I. é. th. Bakó Károly I. é. th. Horváth Pál I. é. th. Szepessy Pál I. o. Buday István II. o. Tariska Gábor I. o. Székely Gyula I. é. jh. Reho Gyula V. o. Almásy Lajos I. é. th. Kőszeghy János I. é. th. Kovács Lajos I. o. Takács Mihály V. o. Tóth Sándor V. o. Balázs József III. é. jh. Nemes Aladár I. é. jh. Páhi József III. o. Tóth Dezső I. é. jh. Nyitrai Lajos III. é. th. Kertész Antal II. o. Kóródy Lajos III. é. th. Hubay Kálmán II. é. th. Csabay Pál II. é. th. Kőrössi Sámuel II. é. th. Kiss Ferenc II. é. th. Vajthó Lajos II. é. th. Moravec Imre I. o. Radácsi István II. é. th. Sallay Gyula III. é. th. Láng István I. é. th.

IV. 80 koronát fizetők osztályába:

Futó Béla VI. o. Barcsa Endre VII. o. Lányi Kálmán VII. o. Soós Ferenc I. o. Szendrei József VII. o. Kürthy László II. o. Deák István V. o. Csillik Bertalan I. o. Tariska Lajos VI. o. Kása Ferdinánd II. o. Csontos József I. o. Mokcsay Dezső IV. o. Gombos Ferenc III. o. Túróci Miklós I. o. Deák József II. o. Ujlaki Ferenc I. o. Vass Lajos I. o. Debreceni János I. é. jh. Tamaska Lőrinc III. o. Nagy Béla I. o. Nyitrai

György I. o. Sarkadi Nagy Antal I. é. th. Kása Ödön II. o. Soltész Tamás II. o. Sutka István VII. o. Lányi Elemér V. o. Szendrei Pál V. o. Végh Dezső II. o. Kocsis Kálmán I. o. Magyar Bertalan I. o. Fekete Lajos II. o. Szilva Ferenc I. o. Bodnár Ernő IV. o. Hegyi Lajos VIII. o. Veres Károly VII. o. Lovász Bertalan II. o. Tóth László IV. o. Adorján Bálint IV. o.

— Az 1901/2 iskolai évre a főiskolai lakószobákba következő ifjak vétettek fel: XXV. sz. szobába: G. Nagy Béla I. é. th. G. Nagy Ferenc II. o. Nagy Sándor III. o. Nagy Béla I. o. XXVI. sz. szobába: Tóth Kálmán II. é. th. Csorba Dezső III. o. Magyar Miklós I. o. Szinyéri György I. o. XXVII. sz. szobába: Keresztessy Lajos I. é. jh. Keresztessy Sándor II. é. th. Keresztessy Ferenc VI. o. Keresztessy László III. o. XXVIII. sz. szobába: Tóth Endre VIII. o. Tóth János IV. o. Tóth József II. o. XXIX. sz. szobába: Somodi József VIII. o. Háda Sándor VI. o. Sallai István II. o.

Sok kitüntető okirat. Állandó minta-harang Ungváron.

Magyarország legrégibb harangöntődéje,

Kis-Gecőben (Ungmege). — Alapított 1795-ben.

Alulírott tisztelettel hozom a mélyen tisztelt közönség b. tudomására, hogy bárminő súlyú harangok készítését avagy régi harangok átöntését elvállalom, harangsoportozatokat teljes összhangban vagy egyes harangokat az előre meghatározott hangnem szerint.

Különösen felhívom a mélyen tisztelt közönség figyelmét arra, hogy harangjaim nemes fehér érből készülnek, erős és kellemes moll hangjukkal a közönség tetszését mindenütt a legnagyobb mértékben kiérdemelték és a millenniumi kiállításon is a szép összhang és kitűnő anyagért nyert kitüntetést harangöntődémmel. Továbbá ajánlom új modern saját szabadalmam szerint készült vas harangfelszereléseimet, valamint régi harangoknak vaskoronával való átszerelését és teljes vasállványokat. A legolcsóbb ár és legmesszebb menő jótállás mellett.

Kiváló tisztelettel

Baktai Egry Ferencz.

15—3

Vasuti menetrend.

1—2

Sárospatakról indul:

Szerencs—Debrecen—Miskolc—Bánréve—Budapest-felé.	S.-a.-Ujhely—Kassa—Mező-Laborc—Máramaros-Sziget-felé.
Reggel gyorsvonat . 7 ⁴² órákor.	Reggel személyvonat 6 ¹⁰ órákor.
Délután személyvonat 12 ³¹ „	Délután gyorsvonat 12 ⁴⁸ „
„ gyorsvonat 4 ¹⁶ „	„ személyvonat 4 ²⁵ „
Estve vegyesvonat . 9 ³¹ „	Estve gyorsvonat . 8 ⁰² „

Sárospatakra érkezik:

Budapest—Bánréve—Miskolc—Debrecen—Szerencs-felől.	Máramaros-Sziget—M.-Laborc—Kassa—S.-a.-Ujhely-felől.
Reggel vegyesvonat 6 ¹⁸ órákor.	Reggel gyorsvonat . 7 ⁴¹ órákor.
Délután gyorsvonat 12 ⁴² „	Délután személyvonat 12 ³⁰ „
„ személyvonat 4 ²⁴ „	„ gyorsvonat 4 ¹⁵ „
Estve gyorsvonat . 8 ⁰¹ „	Estve vegyesvonat . 9 ³⁰ „

Felölös szerkesztő: Dr. TUDÓS ISTVÁN. Szerkesztőtársak: ELLEND JÓZSEF és Dr. SZÉKELY GYÖRGY.

Sárospatak. Nyomtatta Steinfeld Jenő az ev. ref. főiskola betűivel.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel egész évre 10
korona, félévre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrés
oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: Molnár Ferencz. „Elmélkedés a róm. kath. egyház hatalmi irányzata felett.” — Buza János. „Az Országos Középiskolai Tanáregyesület közgyűlése.” — Demeter Bertalan. „Evolutio és kijelentés.” — „Eötvös Károly: Utazás a Balaton körül I—II. k.” — „Vegyes közlemények.” — „Pályázatok.” — „Hirdetés.”

Elmélkedés a róm. kath. egyház hatalmi irányzata felett.

Isten! a mindenségen felülálló, abban mégis benne élő s azt szakadatlanul éltető, legmagasabb okfő, egyetlen abszolút valóság.

A világegyetem középpontja, az emberiség imádásának a szellemélet különböző fokain örök tárgya, nekünk a Jézusban szerető édes Atyánk.

Ez a keresztyén hit lényege.

Mind szorosabban egyesülni ő vele ez életben, hogy végleg és elválaszthatatlanul egyesülhessünk majd a halál után: ez a keresztyén vallás-erkölcsi élet egyedüli célja.

Átlátszó lényeg, tiszta, világos cél, melynek ismeretére s elérésére kezdettől fogva mind fokozottabb mérvben törekszik a keresztyénség jobb, felvilágosodottabb része s mindaz, a mi ezzel ellentétes irányban halad: a lélek, a vallás ellensúlya gyanánt esik, Isten-ellenes és a keresztyén vallás-erkölcsi élet igaz célját félreismerő.

A lélek szükségleteinek kielégítésére a vallásban egyedül lényeges az Isten-hit s a közös cél: az örök élet.

A hit általános érvényű örök igazság, isteni ható és átalakító erő; a hitnek módozatai: hittételek s nyilvánulásai: a kultuszok, csupán erőtlen visszfényei, gyarló útmutatói annak az igazságnak Isten felé; de sokszor az ellen az igazság ellen . . . . Isten ellen.

A lényegnek ellenében áll a mód; a célt a hagyományok, a kultusz zavaró sötétsége zárja el az emberi szemek elől. Istent lélek nélkül, a megszabott módok szerint imádni s azt hinni, hogy a kultusz igénybe vételével a legmagasabb cél már biztosítva van: ez a vallástalanságnak egy válfaja, mely rontó hatását tekintve bátran azonosítható a hitetlenséggel.

A vakhitű ember a hit mérlegén egy grammal sem nyom többet, mint a hitetlen; nem vallásosabb, nem erkölcsösebb, az életre vonatkozó dolgaiban nem megbízhatóbb s célja elérésében sem biztosabb, mert a hitet másodkézből megnyerni nem lehet, annak csak előkészítésére s növelésére vannak adva az egyházban az utak és módok. A hit dolgaiban mindenki

önmagának áll, vagy esik. Itt senki, még a legelső sem mondhatja ezt: általam, hanem csak azt, hogy velem.

S voltaképen a hit lényegére tartozó dolgokban hitetlen ember nincsen is, hanem lehet egy időre emberi gyarlóságból megtévedett, a ki javulását önméltóság által a saját útján is képes elősegíteni. Ha ehhez a javításhoz, jobb útra térítéshez az egyház ráhatása is hozzájárul, az az egyháznak természetesen csak előnyére válik, de ha e nélkül történt az átalakulás, bizonyosan az sem szolgál hátrányára.

Az egyház isteni intézmény, de nem mint szervezet ilyen, hanem egyes tagjaiban, az azokat átható keresztyén szellem által s mivel ez sokszor hiányzik, nem mindig az igazságot, Istent és az örök életet szolgálja, hanem önmagát és a saját gyarló földi érdekeit. Elerőtlenedik, megcsontosodik intézményeiben, igazi hússá és vérré lesz, ilyen állapotában aztán a gyarlóságok egész tömegét, a visszaélések száma nélküli sorozatát zúditja az emberiségre. Uralkodik és kiszolgáltatja magát, ennyivel gondolja kimerítettnek a saját állítólagos isteni hivatását, a melyhez, mint hamis axiómához merev kizárólagossággal ragaszkodik még akkor is, mikor annak előfeltételei már mind hiányzanak s közéleti erkölestelen nyilvánulásai nagyon is beszembeszökök.

Hiányozván az alap, az erkölcsi erő, megkezdődik az oktalan gyanúsítás, könnyelmű vádaskodás egyik-másik társadalmi intézmény ellen a bajok miatt; majd az áldatlan verseny a túlsúly biztosításáért az egyházi és világi hatalom között, mely küzdelemben az isteni igazság látszólagos hirdetője, a békeség saruinak jóakaró készítője a hamisságok, villongások kimeríthetetlen okforrásává lesz, nagyobb nyomaték kedvéért folyton hangoztatva s mintegy kioroszakolva a diestelen győzelmet azzal, hogy ő isteni intézmény. Hol van itt az igazság, a vallás, a lélek, az Isten, a keresztyén hit célja, még ha egyszer annyi embernek szemét sikerült is bekötnie s lelkét a maga nagyhatalmi érdekhálózatába bevonnia?!

Szinte harsogva hirdeti, hogy ő isteni intézmény s vele szemben minden egyéb csak emberi alárendelt jelentőségű vagy éppen nélkülözhető; dehát, ha ezek a legtöbb esetben tisztábbak, átlátszóbbak, erkölcsösebbek, a köztudatban mélyebben gyökerezők, a köz-

célt hatékonyabban szolgálók, hová lesz akkor az isteni?! Hiszen tulajdonképpen isteni intézmény minden, a mi az emberek közt Isten által társadalmi úton időről-időre létrejön s a mai tisztultabb felfogás szerint az egyház is csak ebben az értelemben lehet isteni eredetű, bár fokozottabb mérvben azon magas szellem hatása alatt, mely az egyháznak életet adott, a lelkeket átnemesíti az intézményeknek tartalmát, jelentőséget ad s a forduló pontokon új meg új társadalmi alakulásokat teremt. A szellem az ok, az intézmény az okozat; az hozza létre emezeket; ámde az intézmény az idők folyamán erőszakosan jogaiba lép szülő-anyjának, sőt tovább fejlesztvén önmagát, uralkodásba csap át, a mit a szellem szabadsága, mint tisztán isteni eredetű, meg nem ismer s meg nem tűr. Innen van az, hogy a szellem örök, az intézmények pedig, mint az emberek, lassan-lassan megvénülnek, elavúlnak s mikor már tűrhetetlenül beleszorították az emberiséget a haladást gyártó kötelekbe, akkor a szellem újra szétszakgatja azokat, mert gyámkodás alá vetett korlátoltságban állandóan meg nem maradhat.

A krisztusi szellem szülte a keresztyénséget, az egyháznak hivatása az lenne, hogy ápolja ezt a szellemet; ha nem így cselekszik, akkor az intézmény, az emberi, a szellemnek, az isteninek támad ellene. Nem az intézmény a fő, hanem a szellem; nem az egyház, hanem a keresztyénség.

Ha az egyház azt érzi a maga igazi hivatásának, hogy megkösse a szellemet, a szabadságot, a haladást, ezzel az ember a maga alacsony és sötét érdekhálózatába vonja az Istent s beleszorítja a lelki életnek minden hasonlithatatlan s eltulajdoníthatlan nagy érdekeit. Ekkor már a belső hitélet a teljes felbomlás stádiumába jutott, a lelkek agóniája menthetetlenül bekövetkezett. All ugyan még az intézmény, de korhadtan, vége felé közelget s átveszi örök szerepét a szellem, hogy újabbat, megfelelőt, erőteljesebbet alkosson. A szellem birodalmában uralkodni képtelenség; itt az uralkodó önmagának szolgálja, míg ferde helyzetének tudatára nem jutott és a ki szolgál, önmagának ura, mihelyt a lélek szabadságának magasabb világába belépett.

Az egyház, míg krisztusi szellem élte, nem tűzhet össze senkivel, semmi néven nevezendő társadalmi tényezővel; intézményeit nem szabad kiterjeszteni egy másik társ-intézmény megrövidítésére, sőt ellenkezőleg, magához emelvén, át kell azt nemesítenie; mert az ő szerepe nem szétbontó, ellentéteket kiélesítő, hanem összefoglaló, kiegyeztető szerep s neki tulajdonképpen nincsenek saját kizárólagos érdekei, hanem csak mások iránt való elmulaszthatatlan kötelességei.

A krisztusi eszmény az emberi jog fogalmán felül, az eszmék régióiban a legmagasabban áll; mert annak alapja, lényege és nyilvánulása a szeretetből folyó kötelesség szükségszerű teljesítése. Annak jogkörét — ha mégis úgy nevezzük — egy másik jogkör már elméletben sem érintheti, azt megsérteni nem lehet, hanem érte szenvedni, ha kell meghalni s vele nemes emberbaráti kötelességet teljesíteni minden körülmények között. Az a szellem a legnemesebb, legyőzhetetlen fegyverrel, a szeretettel küzd, mely sebet nem ejt, hanem sebet gyógyít s nem mások ellen, hanem másokért, nem önmagáért, hanem önmegtagadással az egész emberiségért. A ki annak hatalmi, vagy bármilyen más érdekből ellene munkálko-

dik, az önmagát sebezte meg s a keresztyénség lényege és célja: Isten, lélek, vallás, igazság, örök élet ellen vitte magát a küzdelembe.

A r. kath. egyház hatalmi irányzata a keresztyén szellem negációjának megtestesülése.

Molnár Ferencz.

ISKOLAI ÜGY.

Az Országos Középiskolai Tanáregyesület közgyűlése.

Az Országos Középiskolai Tanáregyesület folyó hó 2. és 3. napján Budapesten tartotta meg XXXV. évi rendes közgyűlését, melyre ev. ref. középiskoláink tanárai is szép számmal gyűltek össze. Tiszáninnyi egyházkerületünkől Baksay István, Bodor István rimaszombati, Kiss Lajos miskolci, Buza János, Maklár Pap Miklós sárospataki tanárok voltak jelen a két napig tartó közgyűlésen. Ott láttuk a debreczeni főiskolából Nagy Zsigmondot, Kulcsár Endrét, Török Pétert, Kecskeméti Lajost, Békésről Osváth Ferencz igazgatót; az erdélyi egyházkerületből Váró Ferenczet; a dunántúli kerületből Bodola Lászlót Csurgóról; Kiss Ernőt, Borsost, Kőrös Endrét, Makayt, Győryt Pápáról. A dunamelléki kerületekből tudunkkal még a helybeli budapesti ev. ref. főgymnasiunból sem volt egy tanár sem jelen, a mi méltán keltett feltűnést a vidékről feljött tagok között.

Az előre szétküldött program szerint július 1-én ismerkedő estére kellett volna összegyűlni a városliget egyik látogatottabb vendéglőjében; de bizony az ismerkedés után óhajtozók száma aránylag csekély volt s a rendezésnél történt félreértés miatt még azok sem találkozhattak mind egymással, a kik valóban ismerkedni szerettek volna. Úgy látszik, hogy az ilyen fajta összejövetelek rendezéséhez a főváros nem eléggé alkalmas.

Július 2-án, reggeli 9 órakor, a közgyűlés előtt a Magyar Tudományos Akadémia heti üléstermének egyik mellékhelyiségében a választmány tartotta meg ülését, melyen különösen a közgyűlés elé terjesztendő indítványok tárgyaltak. A közgyűlést 10 órakor a heti ülésteremben nyitotta meg Hofer Károly alelnök, a ki ez alkalommal az egyesületnek általánosan tisztelt és szeretett elnökét: Beöthy Zsoltot helyettesítette. Rövid megnyitó beszédében sajnálkozását fejezte ki a felett, hogy Beöthy megrongált egészségének helyreállítása végett Olaszországba és Egyiptomba volt kénytelen utazni. A megjelent tagoknak, kik az üléstermet teljesen betöltötték, szíves bizalmát és támogatását kérve, meleg szavakkal emlékezett meg Wlassics közoktatásiügyi miniszterről, a ki a tanárság sorsát igazán szíven viseli s ha a tanárokért mindent meg nem tehet, a mit megtenni óhajtana, az nem rajta, hanem a le nem küzdhető akadályokon mulik. Nagy elismeréssel szólt Erődy Béla főigazgatóról is, a ki, mint miniszteri biztos, a párisi világkiállításon középiskolai tanügyünk fokozatos fejlődésének tanulságos bemutatásáért a középiskolai tanárok háliját is méltán megérdemli. Aztán a tagok figyelmébe ajánlván a közgyűlés nagyfontosságú tárgyait, tisztelettel üdvözölte Boncz Ödön miniszteri osztálytanácsost, a ki a sürgős teendői miatt meg nem jelenhetett közoktatási minisztert képviselte.

Boncz Ödön úgy a maga, mint megbízója nevében szívesen üdvözölte a közgyűlést s meleg, elismerő szavakkal emlékezett meg a középiskolai tanárok működéséről, melylyel szép feladatukat megfejteni igyekeznek. Nagy elismeréssel szólt az Országos Középiskolai Tanáregyesület munkásságáról is s örömmel jelentette, hogy Wlassics vallás és közoktatási miniszter az egyesületnek, nagyfontosságú működése teljes elismerése

mellett, 2000 korona segélyt utalványozott ki. A miniszteri megbízott szavait nagy éljenzéssel fogadta a közgyűlés; de talán még lelkesebb volt az éljenzés, midőn a Beöthy Zsolt üdvözlő táviratát, melyet Hofer alelnökhöz Olaszországból intézett, felolvasták.

Az éljenzések lecsillapodta után *Négyessy László* főtitkár olvasta fel az egyesület múlt évi működéséről szóló jelentését. Jelentése szerint az elmúlt év az egyesület csendesebb éveinek közé számítható, mert a tanárság anyagi kérdéseivel, amelyek az egyesület egyes éveit igazán zivatárosá tették, aránylag kevés kör foglalkozott s a legtöbb kör fontosabb szakkérdések tanulmányozását és megvitatását tűzte ki főcéljául. Így p. o. szép vitát folytattak a körök az akciók tana felett; megvitaták a középiskolák felügyeleti kérdését s tanácskoztak az ifjúság erkölcsi megóvására alkalmasnak látszó módok felett stb. A választmány is megtett mindent a középiskolai tanárság érdekében s a vidéki tanárok alapos panaszainak méltányos elintézésére kérte a vallás és közoktatási minisztert. Előterjesztése folytán megkezdett a tanári, illetőleg az igazgatói létszámnak a fizetési osztályok közt való megfelelése. Lépéseket tett az ötödéves pótlékok megkettőzése végett; a soronkívüli előléptetésekből különösen a vidéki tanároknak hátrányos megszüntetésére s a drágább városokban a helyi pótlékoknak ismét behozatalára. A választmány megbízásából egyik választmányi tag elkészítette a szolgálati pragmatika tervezetét stb. A titkári jelentést a közgyűlés nagy figyelemmel hallgatta, de egy, olykor-olykor hallatszott sajátságos hangból következtetni lehetett arra, hogy a közgyűlés tagjai között akad olyan, aki a titkári jelentéssel nincs megelégedve s a ki hivatva lesz azt a mennydörgést és zivatart előidézni, melyet egyik-másik fővárosi lap, mint valami időjós, előre megérzett és a gyűlés előtti napon olvasóinak be is jelentett.

A titkári jelentés felolvasása után csakugyan kitört a vihar, a mely azonban nagyobb hullámokat nem volt képes támasztani. Hegedűs Pál szegedi tanár vállalkozott a villámokat szóró Jupiter szerepére; ugyanaz a Hegedűs, a ki annak idején Fejes Istvánt is dörgedelmes cikkben támadta meg Miskolcon tett nyilatkozatáért. A titkár jelentését nem volt hajlandó elfogadni, mert az az egyesület múlt évét a csendes évek közé sorozta, pedig csendesnek éppen nem tekinthető, mivel ők, mintegy háromszázan, Szegeden nagy gyűlést tartottak, melyen hangosan tiltakoznak az 1893-ban összeállított rangsor ellen, valamint a fővárosiaknak a vidékiek fölé helyezése ellen is. Fájta a felszólalónak, hogy erről a gyűlésről nem volt szó a titkári jelentésben, sőt az egyet hivatalos közlönyében kicsinylésnek, sértegetésnek volt kitéve ő, a ki a rangsor-sérelem miatt folytonosan küzd. Felelőtte aztán, hogy a választmány újabb időben nagyot fordított a köpenyegen s részleteket olvas fel a közlöny új szerkesztőjének egy cikkéből, melyben szerinte beismeri, hogy eddig, a vidéki tanárok rovására mindenkor a fővárosiakat dédelgették. A választmány nagy fordulatának egyedüli okául azt tartja, hogy a fővárosi tanárok részére újabban a pótlékot hozták szóba. Hosszasan olvas aztán egész cikk részleteket a hírlapokból, melyekkel a közgyűlés türelmét annyira kimerítette, hogy hangos közbeszólásokkal már igenis partikularis ügyekkel foglalkozó beszédnek abba hagyására kényszerítették. Igen valószínű, hogy ha a felszólaló más hangon és más módon adja elő mondani valóját, felszólalásával némi eredményt elérhetett volna; de így igazán csak egy pohár vízben tudott zivatart támasztani. *Négyessy László*, válaszában jelentésének azt a részét olvasta fel újól, mely a szegedi gyűlés ügyeivel is foglalkozik. Kijelenti, hogy a választmány álláspontja semmit sem változott, mert most is úgy óhajtja a rangsor helytelen vezetésének megváltoztatását, mint régebben; de az első rangsor összeállításában törvényellenességet nem lehet kimutatni, mivel a miniszternek jogában áll azt nevezni ki, a kit akar és soron kívül is azt léptetheti elő, akit akar. *Balogh Péter*, *Nagy Zsig-*

mond és *Váro Ferenc* felszólalása után a közgyűlés a titkári jelentést tudomásul vette.

Hegedűs felszólalásával, illetőleg a hírlapi cikkek olvasásával annyi időt vett el a közgyűléstől, hogy az első napra kitűzött felolvasásokból egyet sem lehetett megtartani s csak is *Müller József* pénztárnok tett jelentést az egyet vagyoni állapotáról s évi bevételeiről és kiadásairól s *Tiber Ákos* számolt be a segélyző alapról. Megemlítjük, hogy az egyesület múlt évi bevétele 14681 kor. 62 fillérre, kiadása pedig 14532 korona 74 fillérre ment, tehát pénztári maradványa csak is 148 korona 88 fillér. A hetenként megjelenő Egyesületi Közöny költségei 7953 korona 57 fillérre rúgtak. Érdekes, de a tanárokat nem jó színben feltüntető adat az is, hogy a tagdíjhátralék 8100 korona.

Az első napi közgyűlés bezárása után az *István főherceg* szállodában közeled volt, melyet a budapesti tagok rendeztek vidéki társaik tiszteletére. Ebéd után pedig a magyar mechanikai és electrotechnikai vállalat physikai és kémiai tanszergyárát és üvegtechnikai intézetét, mely a „Felső erdősor“-on van elhelyezve, tekintették meg a közgyűlés tagjai s örömmel tapasztalták, hogy ennek a vállalatnak csak hazafias pártolásra van szüksége, hogy az eddig, külföldről hozott physikai és kémiai eszközöket teljesen kiszoríthassa a hazai középiskolákból.

A közgyűlés második napján az első felolvasást *Rombauer Emil*, brassói realiskolai igazgató tartotta, a középiskolák felügyeletéről és vezetéséről. Mint egyik, igenis nemzetiségi vidéken levő középiskola vezetője, a nemzet számára újra meghódítandó területek visszafoglalásánál a középiskolákat a legfontosabb tényezőknek tartja, ha azoknak vezetése és felügyelete jó kezekbe van letéve s a felügyelők és vezetők közt megvan a kellő egyetértés. Érdekesen rajzolta aztán meg egy jó igazgató képét, a melyben sok szép tulajdonságnak kell egyesülni. Mindenek felett tisztességes embernek s igaz magyar hazafinak kell lennie, a ki zsarnokoskodni nem, de okosan parancsolni tudjon. Sokat lásson, de keveset vegyen észre s a hibákat baráti jóindulattal igyekezzék tanártársainál javítani. Böven fejtegette az igazgató teendőit a társadalommal szemben, valamint az igazgató és a felsőbbség között levő egészséges viszonyt is. Elengedhetetlennek tartja azt, hogy ha az igazgatót tekintik felelősnek az iskoláért, akkor adjanak neki kellő befolyást a tanári kar szervezetében. Igazgatónak a felsőbbség mindig az arra való embert válassza ki, ne pedig azt állítsa az intézet élére, a ki esetleg különböző mellékes úton képes a maga részére a sok feliséggel járó állást kijárni s a befolyásosabb egyének tetszését kiérdemelni. A törekvő tanár igaz érdemeit fel kell ismerni a felsőbbségnek s azt nem külső czimek adományozásával, hanem valami más módon kell jutalmazni, a mi az illetőre buzdítólag hasson. Így p. o. buzdításnak tartaná azt, hogy az évi értesítőben megjelenő értekezések közül évenként kettőt, hármat kitüntetne a vallás- és közoktatásügyi miniszter. Az érdekes és tanulságos felolvasást a közgyűlés megköszönte és az egyesület közlönyében kinyomatni határozta.

A következő felolvasó, illetőleg előadó *Jónás János*, a pozsonyi kereskedelmi akadémia igazgatója volt, a ki „a szabad egyetem és a középiskolai tanárság“ című értekezésével igazán lekötötte a hallgatók figyelmét. Ismertetvén a Szabad egyetemek felállításának célját és külföldi szervezetét, öröndetes dolgoknak tartja, hogy *Wlassics* közoktatási miniszter egyik rendeletével a Budapesti Szabad Egyetem alapszabályait megállapította. Szükségesnek tartja azonban, hogy Szabad Egyetemek a vidéken is létesíttessenek, valamint azt is, hogy azokon az arra hivatott középiskolai tanárok is tarthassanak előadásokat, természetesen a központi bizottság által jóváhagyott terv alapján. Határozati javaslatát, melyet 6 pontban terjesztett elő, a közgyűlés általában helyeseknek találta s az egész értekezés kinyomását elhatározta és azt megvitatás céljából a körök figyelmébe ajánlotta.

Balogh Péter egy nagy vitatkozásra alkalmas kérdést, az iskolai helyesírás kérdését hozta a közgyűlés elé, melylyel most Európa több művelt államának közoktatási minisztere foglalkozik. Mindenütt érzik azt, hogy az iskolának egyöntetű, egyszerű és könnyű helyesírásra van szüksége, mert az a zűrzavar és határozatlanság, a mi jelenleg a mi középiskoláinkban e tekintetben tapasztalható, megrendíti a tanuló hitét a közlöttek igazságában, midőn azt látja, hogy ugyanazon intézet két tanára teljesen ellentétes szabályokat állít elő. Ajánlja, hogy az iskola az akadémia helyesírását azokkal a módosításokkal fogadja el, melyeket az akadémia nyelvtudományi szakosztálya ajánlott, de az összes ülésen keresztül vinni nem tudott. Indítványozza, hogy kéressék fel az igazgatóság, hogy a vallás és közoktatási minisztert az iskolai helyesírás egyöntetűségét szabályozó rendelet kibocsátására kérje fel. A közgyűlés köszönetet mondott a felolvasónak s kimondta, hogy óhajtanának és szükségesnek tartja az iskolai helyesírás egyöntetűségét, de azt miniszteri rendelettel szabályozni már csak azért sem tartja célravezetőnek, mert azt a rendeletet egyes intézetek magukra nézve kötelezőnek valószínűleg nem tartanák; de meg ha a tanár az akadémiának nem engedelmeskedik, nem fog esetleg a miniszteri rendeletnek sem engedelmeskedni. Többek hozzá szólása után ez a kérdés is a köröknek adatott ki megvitatás végett.

Ez után Walther Béla lőcsei tanár tartott felolvasást „az ifjúság erkölcsi óvásáról.” Abból a szomorú tapasztalatból indulva ki, hogy a túlérzékiség fokozatos fejlődése nagy veszéllyel fenyegeti a közérkölciséget, sőt a faj pusztulása által az állam fennállását is megátadja, szükségesnek tartja, hogy ez ellen a ragályosnak mondható kór ellen a szülőkkel az iskola és a társadalom közösen kezdjék meg a védekezést, még pedig úgy a testi, mint a szellem-erkölcsi nevelés útján. Az első úton a testgyakorlás és az iskolai játékok segítségével már megindult a küzdelem a fiúiskolákban; de szükséges, hogy megkezdődjék a leányiskolákban is. A szellem-erkölcsi nevelés terén, mint biztosabbnak látszó védő eszközöket megjelöli a vallásosság és erkölcsiség ápolását; a szülék által való felügyeletet és tapintatos felvilágosítást; az akarat erő fejlesztését, a jó példaadást és a rossz példa eltávolítását; az erkölcstelen cselédek szemmel tartását; az olvasmányok megválogatását; a frivol színelőadások hallgatásának és az érzékiségre ható fényképek árulásának megtiltását s a leányoknál a fényűző és a fiúk érzékiségét ingerlő öltözködés megszüntetését. A felolvasáshoz többen hozzászólottak s egyesek a saját tanintézetükben jónak tapasztalt eszközöket sorolták elő. Rozsnyay K. szolnoki ny. igazgató igen óhajtaná, ha a középiskolában a vallástanárt mindenik tanár támogatná az ő munkájában és sehol sem történnék meg az, a mi már több helyen megtörtént, hogy a vallástanárt által hirdetett eszméket egyes tanárok nevetségossé igyekeznek tenni tanítványaik előtt. A közgyűlés szíves köszönettel adózott Walther felolvasónak.

Ezután következett az utolsó felolvasás, melyet Makay István pápai ev. ref. főgymnasiunai tanár tartott „A felekezeti tanárok bajairól,” melyek a rangsor megállapításánál, a nyugdíjazásnál, a helyettesítésnél és a fegyelmi eljárásoknál következnek be. A rangsorba osztás a felekezeti iskolákban is behozatván, valóságos békesség-zavaróvá lett a tanári karok körében, mert 10—12 tanárt rangosztályba sorozni s az előléptetéseket a felügyelő hatóság tagjainak titkos szavazatával eszközölni, mint ez a felekezeti iskolákban történik, alig lehet egyes tanárok sérelme nélkül. Szerinte az előléptetésnél nem a tanári érdemet jutalmazták, hanem a hatalmon levő egyházi és világi férfiak kegyének keresését s privát érdekeiknek előmozdítását. Azokat, a kik a vezetők előtt tétérteket nem hajtanak, mellőzik, sőt üldözik. Megtörténik ez államsegélyes iskoláknál is, pedig ezekben a miniszterrel kötött szerződés szabályozza a eljárást, de a kormány sem fordít elég gondot a szerződés megtartására. Panaszolja, hogy a

felekezeti iskolákban 2—3 hónapi betegeskedés után nyugalomba vonulásra kényszerítik a tanárt, a 30 évi szolgálat letelte előtt, a minek főoka az, hogy a helyettesítés kérdése megoldatlan s a betegeskedő tanár saját fizetéséből köteles a helyettesítés díját fedezni; továbbá az is, hogy ideiglenes nyugdíjazásról ezekben az intézetekben szó sincs. Felemlíti, hogy a fegyelmi eljárás az igen rugalmas egyházi törvényeken nyugszik. Ilyennek tartja p. o. az egyházias viselkedést, melyet mindenik felügyelő-hatóság más módon, a maga gondolkodása szerint értelmezhet és esetleg értelmez is. Például hoz fel erre nézve egy esetet, melyben a gymnasium felügyelő lelkésze egyik tanárt fegyelmi eljárással fenyegetett meg azért, mert sárga cipőben járt. Az intézetek megnevezése nélkül példákat sorol fel arra, hogy az ilyenféle eljárással, miképen némitják el a szabad meggyőződést és véleménynyilvánítást s veszik üldözőbe azokat, a kik meggyőződésüket nem hajlandók feladni. A felekezeti tanároknak bajait azért tüntette fel a közgyűlés előtt, hogy azoknak megszüntetésére az Országos Tanáregyesület is tegyen lépéseket.

Makay felolvasásához először Rombauer Emil szólott, kijelentvén, hogy véleménye szerint nem volna helyes beleavatkozni a felekezetek autonómikus jogaiba. A felekezetek fegyelmi eljárását, mint állami tanár, irigylésre méltónak tartja, mert míg a felekezeteknél 2—3 forum itél a tanár fegyelmi ügyében, addig az állami tanár ügyében csak is egy kiküldött bizottság. Ajánlja Makaynak, hogy ha a felekezeti iskola viszonyával nincs megegyezve, menjen át állami iskolába s ő előre is biztosítja, hogy ismét vissza fog vágyani régi helyére.

Ezután Buza János sárospataki tanár, mint felekezeti tanár tiltakozott a Makay felolvasása ellen. Nem tartja helyesnek már magát a felolvasás címét sem, mert felekezeti tanárok nemcsak a református vallásúak, hanem a róm. kath. szerzetes rendek tanárai is, a kik pedig bizonyára nem köztölték esetleges bajaikat a felolvasóval. Nem tartja helyesnek Makay felolvasását még abban az esetben sem, ha panaszai pusztán az ev. ref. középiskolákra vonatkoznak, mert ő, mint egyik református iskola tanára, az általa felsorolt bajokról semmit sem tud. Sárospatakon éppen a tanári kar ajánlatára az igazgató-tanács és az egyházkerület a fizetések rendezésénél a rangfokozatokat mellőzte s a ranglépcsőket a fokozatos korpótlék-emelkedéssel helyettesítette. Arról sem tud semmit, hogy 2—3 hónapi betegeskedés miatt valakit nyugalomba vonulásra kényszerítettek volna, mert annak a tanintézetnek előjárósága, melyben ő szerencsés szolgálni, egy-két évig is helyettesíti a betegeskedő tanárt a nélkül, hogy az illetőtől a helyettesítés díját követelnék. Nem tartja helyesnek a felolvasást, mert annak alapjául csak itt-ott előfordult esetek és sokszor esetleg csak képzelt személyes sérelmek szolgálhattak. Nem tartja helyesnek azt sem, hogy egyházi szentesített törvényeinket a felolvasó ezen a helyen bírálat tárgyává tette, mert hiszen, ha azoknak egyik, vagy másik pontja célszerűtlennek bizonyul, annak megváltoztatását, annak idején, a zsinattól kérni lehet, és ha ezeknek helytelen magyarázatával bármely tanár ellen igazságtalanul jár el az egyházkerületi felekiudott bíróság, a felebbezés útja még mindig nyitva áll a konvienti bírósághoz. Nagy Zsigmond debreceni tanár szintén tiltakozott a Makay felolvasása ellen, kijelentvén, hogy hite szerint az ország összes tanárai között az ev. ref. iskolákban működők a legfüggetlenebb állásúak s olyan jogokkal vannak felruházva, a minőket állami iskolai tanár nem élvez és élvezni nem is fog. Hiszen tőlük még azt is megkérdezik, hogy kit óhajtanak püspöknek! Vajon kérdezik-e az állami iskolák tanáraitól azt, hogy kit óhajtanak és szavazatukkal kit segítenek a vallás és közoktatási székbe? Olyan becses autonómiai jogokat tesz a felolvasó közkára, hogy ő ezt meg nem engedheti. Kéri a közgyűlést, hogy a felolvasás felett térjen egyszerűen napirendre.

Négyessy László főtitkár véleménye szerint az országos tanáregyesület nemcsak a kormányhoz, hanem más, felekezeti

iskolák fenntartóihoz is fordulhat kéressel, ha azt szükségesnek látja. A jelen esetben azonban, minthogy illetékes egyének nem tartják olyan sötétnek az állapotokat, a minőnek azt a felolvasó rajzolta, azt ajánlja, hogy a felolvasást egyszerűen tudomásul vegyék. A főtítkár indítványát a közgyűlés elfogadta.

Ezután a választmány ajánlatára az egyesület tiszteletbeli tagjává választott gróf Pálffy János a nagy alapító és Takács Menyhért jászói prépost. Arra nézve, hogy a „Közlöny” hetenkint vagy havonként jelenjék-e meg, a vidéki köröket kérdezik meg. Szintén a köröknek adatott ki tanulmányozás végett a debreceni körnek az az indítványa, hogy a középiskolába nem a IV., hanem a VI. elemi osztály elvégzése után léphessenek be a tanulók.

Több indítvány tárgyalása után az elnök életésével a gyűlés eloszlott, abban a jó reménységben, hogy a jövő évben, Szabadkán, mint a város vendégei, a mostaninál még nagyobb számmal fognak az egyesület tagjai megjelenni.

Buza János.

TÁRCA.

Evolúció és kijelentés.

(Polytatis.)

Isten két könyvben jelentette ki magát: a természetben és a szentkönyvben. Heckel Ernő tanár, Németország legnagyobb biologusa, a természet magyarázásával foglalkozik. Egész életén át hűséges hirdetője volt annak az elméletnek, melynek neve evolúció, s melynek a multban fáklya-hordói Huxley, Darwin voltak, jelenben Spencer Herbert. E tudósok elméletei között csak árnyalati különbségek vannak. Közös vallják, hogy teremtés nem volt, csak evolúció. Minden az anyagból származik.

Ez az anyag kezdetben egy óriási kiterjedésű világga volt, mely elkezdett vajúdni és forogni s az időnek hosszú periodusai után hűlni. Majd egyes részein ez a mindent betöltő anyag kezdett tömörülni, darabokra szakadt s így lettek az égi testek. Korszakok elteltével ezek ismét jobban-jobban kihűltek, míg egyik égi test pl. a mi földünk alkalmassá lett a növényi és állati életnek tenyésztése. A növényi és állati életnek minden formája, ideértve az embert is fokozatosan fejlődött ki a legegyszerűbb szervezetekből (Spencer: Social Statistics). Az emberi elme csirájában megvolt már az anyagnak legelső formájában, a ködszerű gázban, bölcsészeti rendszereivel, költészetével és művészetével.

Evolúcióról beszélvén, talán ez elmélet legkiválóbb képviselőjével, Spencerről kellett volna foglalkoznunk, mert az evolúció elméletének teljes philosophiai conceptióját neki köszönhetjük. Ő azonban, pályájának végén olyan kijelentéseket tett, hogy azok után nem tekinthetjük őt a tudomány romboló hatású képviselőjének.

A „First Principles” első része az új kiadásban egy jelentékeny post scriptumot foglal magában, melyben sajnálatát fejezi ki a fölött, hogy eddig nem tett különbséget a megismerhető és a megismerhetetlen között. Félreértés elkerülése végett kimondja, hogy az evolúció elmélete teljesen érintetlenül hagyja a theológiát és metafizikát. Rendszere nem akar más lenni, mint a dolgok átalakulásának előadása, a tények felsorolása. Hosszabban és szépen fejezi ki Spencer, hogy rendszere az olvasó hitét, legyen az atheista, pantheista, vagy deista, sem támogatni, sem lerombolni nem fogja.

Beismeri, hogy philosophiaja dualisztikus és hogy nem sikerült neki a világegyetem rejtélyét megfejteni. „Lehetetlenség. — mondja — hogy midőn a tünemények világát vizsgáljuk: kizárjuk annak a valóságnak gondolatát, mely e tüneményekben nyilatkozik! de midőn az emberi elme fogalmat akar alkotni erről a valóságról: mindig kudarcot vall. A rejtély tehát megfejtetlen marad, s a mi a tudományt és bölcsészetet illeti, meg kell elégednünk azzal a tudattal, hogy a valóság létezik, jóllehet lehetetlenség megismernünk annak természetét, vagy a tüneményekhez való exact viszonyát.” Szerinte az evolúció elméletének vallása mellett hihet az ember Istenben is.

Felfogása e tekintetben nagyon eltér a Heckelétől és a monistákétól. Heckel legutóbb megjelent művében adja tanulmányainak eredményét. Címe: Die Welträthsel. (A világ rejtélye). Ő csak egy substantciát ismer el, mely egyben Isten és természet, test és lélek. E kettőt egymástól elválaszthatatlannak tartja. A vallást, etikai oldalától eltekintve, babonának tartja. Azt mondja hogy: »az a tan, mely teremtésről, személyes Istenről, a világ isteni kormányzásáról, a lélek halhatatlanságáról, s az akarat szabadságáról tanít: teljesen összezáratott a modern tudomány és azoknak az „örök vas törvények”-nek a felfedezése által, melyek a természetben nyilvánulnak.“ Először az emberi test evolúcióját azután az élet-funkciók természetét tárgyalja. Több felhozott érv alapján elveti a lélek halhatatlanságát. Szerinte a physiologia bebizonyította, hogy az emberi lélek nem egy független, anyag nélküli substantcia, hanem mint a magasabb rendű állatok lelke, csak az agy-funkciók összegének gyűjtőneve. A tapasztalat azt bizonyítja, hogy a lélek különböző funkciói az agy bizonyos részeinek munkássága folytán történnek, s csak az esetben lehetségesek, ha az agynak e részei normális állapotban vannak. A pathologia érve igazolja a physiologiaét. Midőn az agynak bizonyos részei (látás, hallás központja) betegség által megtámadtatnak, azok munkássága megszűnik. E szerint a természet maga végzi a döntő physiologiai kísérletet. »Röviden — fejezi be Heckel — a halhatatlanság eszméje reménytelen ellenmondásban áll a tapasztalati tudomány legszilárdabb igazságaival.«

(Polyt. köv.)

Demeter Bertalan.

KÖNYVISMERTETÉS.

Eötvös Károly: Utazás a Balaton körül I—II k.

A ki örökléké bújdosott és egyéb elbeszélések 1 k. A két ördög vára és egyéb elbeszélések 1 k. Bolti ára egyes kötetnek fűzve 4; diszkötésben 6 korona Budapest 1911 Révai Testvérek

Ne tünjék fel e lapok t. olvasói előtt az, hogy e sorokban u. n. szépirodalmi alkotású ismertetését veszik, a mi mintegy kívül látszik esni azon a körön, a melyben a »Sárospataki Lapok« működése mozog, noha egész határozottsággal megállapíthatni, hogy a protestáns egyházi és iskolai élet, a melyet a »Sárospataki Lapok« s a sárospataki irodalmi kör becsülettel s tisztességgel szolgál, egyáltalán nem zárja ki a szépirodalmat, semmiképen sem lehet ellensége annak, sőt ha jól vizsgáljuk az egész nagy célt: akkor meg szinte meg is követelhetjük, hogy úgy e lapok, mint az irodalmi kör szolgálja a protestáns egyházi és iskolai életet úgy is, mint a melynek a szépirodalom föltétlenül egyik alkotórésze. Nem is igen szól e felvétel ellen egyetlen olvasó sem, legfőlebb azt mondja, hogy már régebben is jó

néven vettem volna, ha a magasabb irányból, a melyet úgy neveznek, hogy *elvi*, kissé közelebb férköztek volna minden időben az emberi szívhez s olykor-olykor adtak volna *pihenőt* is a fáradhatlan léleknek.

Ugy-e, hogy így van? S ha így van, akkor az Eötvös Károly munkáiról egész bátran írhatunk ismeretést a *Sárospataki Lapok*-ban.

Sőt *kell* írunk az Eötvös Károly munkáiról, mert van immáron u. n. *felekezeti szépirodalom* is s mert Eötvös Károly ellen ki van adva az útasítás a felekezeti szépirodalmat bírálók körében, hogy az ő műveit ne olvassák!

Az u. n. *felekezeti szépirodalom* annak az emberi séget folyton-folyvást megszegyenítő papuralmi szervezetnek, azt szolgáló ultramontanizmusnak a találmánya, a mely nem lát túl az orrán, mert elfogult, mert rajongó, mert ellensége annak, a mi nem viseli a kereszt-bélyeget, de mégis országot, világot felforgatni törekvő annál az oknál fogva, hogy csend, örök csend honoljon az alkotásra teremtetett emberi lélekben, olyan csend, a mely azonos a nirvánával!

Hogy felekezeti szépirodalom lehet-e? ma már ezt nem kérdezhajjuk, mert tényleg van! Arra azonban, hogy milyen? . . . válaszolhatunk s a felelet egész határozottan ez: olyan, hogy undorral fordul el tőle maga a klerus is! Mert más az u. n. *vallásos költészet*, s más a szépirodalmat kereszttel, tömjénnel, Ave Máriával, a végtelen szentekkel s több e félével megtölteni! Irányregényt, kor-eposzt ismerek, de hogy maga az *egész szépirodalom*, mint ilyen mindvégig, a csicsergő madár daltól a dithiramb kitéréseig a szentelt víz cseppjeivel legyen megöntözve: ezt nem veszi, nem veheti be az egészséges emberi lélek.

S mert Eötvös Károly *nem felekezeti* célzattal írott szépirodalmi alkotásokkal gyönyörködött akkor, amidőn vallásos meggyőződésére ráismerünk munkáiban: annál inkább wegundorodunk a *felekezeti szépirodalom*-tól, a mely a költészet berkeit is a compelle intrare elv alacsony eszközeivé teszi.

Irni *kell* az Eötvös Károly munkáiról azért is, mert, a mint le lapokban a mult évi 53 ik számban említettem, dr. Récsy Viktor az Alkotmány 303-ik számában felhívta „a miniszter, a kaszinók s békés polgárok figyelmét arra, hogy az Eötvös Károly munkáit ki kellene zárni minden iskolai könyvtárból minden békés kaszinóból és egyéb bármily jellegű szolid olvasó-körből.” Az ultramontanizmus szellemének ilyen eseten s otromba megnyilatkozásával szemben egyenesen kötelességünk Eötvös Károlyt magunk előtt úgy mutatni be, a mint van, nem hallgatva az elfogultak csacsogására, nem figyelve azokra s azoknak rossz akaratú megjegyzéseire, a kik mindent megvetnek és lenéznek, a mi nem r. kath. forrásból való, megvetik a lutheránus Petőfit, a kálvinista Aranyt, a kinek halálakor oly sok helyen tört ki a megbotránkozás felvilágosult r. kath. egyének részéről, épúgy mint Kossuth elhunytakor, a miért, hogy még csak harangozást sem voltak hajlandók némely plebánus urak végeztetni a nemzeti gyász bekövetkezésekor. S ezt a szellemet ők jogosultnak tartják, mert hát *ők vannak csak e hazában, e világon*, minden más csak *eretnek*, mintegy pária, a kinek egy levegőt sem lehet s szabad színia a magas „klerus”-hoz tartozókkal! Beh el is feledkeznek ezek a jó urak arról, hogy az idvezítő ezt mondá: „a ki magát felmagasztalja, az megaláztatik.”

De nem az az én kötelességem, hogy polémiát vagy apologiát írjak az ultramontanok ellen s a pro-

testánsok mellett! . . . Nem is folytatom hát ezt a hangot, noha olyan csiklandozó ez a tárgy, mikor a felekezeti szépirodalom hívei támadnak a nem felekezeti szép-író ellen, a ki ev. ref. kollégiumi növendék volt, ev. ref. vallású s ev. ref. kerületi tanácsbíró! Olyan csiklandozó a tárgy dr. Récsy úr s mindazok ellen szólni, a kik hebehurgya módon „comburantur”-t kiáltanak Eötvösre és munkáira. Eleven szentet szeretnék gyűjteni a mi ellenségeink fejére az ő vallásukhoz tartozó kitűnő egyének méltatásával, ellentétül az ő eljárásuknak, a kik mindent ócsárolnak s gyaláznak a mi protestáns. De hát ezt ők úgy sem értenék meg, mert az elfogultság úgy megszállta lelköket, hogy az az igazságot sem ismeri immár.

Az igazságot! Azt, amely olyan ellenállhatlan erővel jelentkezik Eötvös Károly munkáiban, a melyek mintha egyen-egyen és valamennyien együtt véve nem volnának egyebek, mint tűzhányó, a melyből ime süstörögve, szikrázva és vakító fényt lövelve áradnak ki az emberi lélek isteni adományának ama drága árai, a melyek költői eret, alkotó képességet, bűbajos előadást, elragadó alakot tartalmaznak!

Az igazságot! Azt az igazságot, hogy akkor a mikor valaki, mint Eötvös Károly, megette kenyere javát, kidolgozta magát az ügyvédség idegrontó, szellemet tipró bajlakodásaiban, kifárasztotta magát a napi politika embert emésztő küzdelmeiben, meghurcoltatva sokféleképen, meggyanúsítottva minden oldalról, barát-tól és ellenségtől egyaránt, szerzett magának olyan amilyen biztos létet, a hol megpihenhetne s akár Mátyás király restjeinek modern példáját szolgáltatná írók és művészek tárgyául: nem haboz egy pillanatig sem az édes, a bűbajos magyar nyelv oltárán áldozati lángot gyújtani, sőt unszolja a régi idők drága kincseit lelkökből hordozókat, hogy ne temessék el azokat, hanem rakják fel az oltárra, a mely a magyar nemzet nyelvének, irodalmának az oltára!

(Vége köv.)

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Lelkész értekezleti gyűlést** fognak tartani a miskolci-körhöz tartozó ev. ref. lelképásztörök július 17-én id. Súlyom Gyula heő-csabai lelkész elnöklete alatt. A gyűlés tárgyai gyakorlati kérdések s az 1848. XX. t.-cz.-ről szóló felolvasás lesznek.

— **Tanár választás.** A debreczeni ev. ref. főiskola gimnáziumába új tanárokkul választattak meg: Dr Szerelemley Béla és dr. Csűrös Ferencz.

— **Pályakérdések a sárospataki theol. és jogakadémán az 1901—1902-ik évre.** 1. A Vay kettős díjra (az 1899—1900-ik évről fenmaradt 50 kor. 40 fill. díjjal is megtoldva, tehát két 50 kor. 40 fill. és egy 30 kor. 60 filléres díj): Egyházi beszéd irandó Máté V. 8. felett: Boldogok a tiszta szívűek, mert ők az Istent meglátták. 2. A Vay-féle nagyobb díj (67 kor. 20 fill. az 1899—1900-ik évről): „A keresztyén inspiratio-tan fejlődése, kialakulása s jelentősége a különböző vallásfelekezetek körében.” 3. A Vay-féle nagyobb díj (67 kor. 20 fill. az 1900—1901. évről): „Jellemezze a pályázó Varga Istvánt, Sebestyén Istvánt és Dr. Ballagi Mórt, mint isagogusokat.” 4. A Vay-féle nagyobb díj (67 kor. 20 fill. ez évi, t. i. 1901—1902-re szóló): „A Baur-féle történeti kritikai irány jelentősége a protestáns theologia történetében.” 5. A Tóth-Fischer díj

(60 kor. az 1899—1900-ik évről): »A magyar protestantismus helyzete és működése a Rákóczy Ferencz szabadságharca idején.« 6. *A Tóth-Fischer díj* (60 kor. ez évi): »Usmertesse és bírálja meg a pályázó Tóth Mihály és Mitrovics Gyula »Egyházsónoklattan«-át.« 7. *Pécely díj* (84 kor.): »A reformatio hatása a közművelődésre.« 8. *Kazinczy díj* (10 arany): »Adassék elő Kazinczy Ferenc nyelvújítása, különös tekintettel arra, hogy szükséges és jogosult volt-e a nyelvújítás és minő befolyással volt a nemzeti életre?« 9. *Pécely díj* (42 kor. az 1900—1901-ik évi Pécely díj fele): »Tompá allegorikus költészetének aesthetikai és történeti méltatása.« 9. *A Kövy-Okolicsányi díjra* (mult évi 48 korona): »Fejtse ki pályázó a progressiv adóztatás jogalapját, kapcsolatosan a személyes jövedelmi adóval.« 10. *A Tóth-Fischer díjra* (1900/901-iki 60 korona): »A köteles rész intézménye a magyar magánjogban tekintettel egyszersmind a magyar általános polgári törvénykönyv tervezetére.« 11. *A Kövy-Okolicsányi díjra* (ez évi 48 korona): »Kivántatik az 1843-iki magyar büntető-javaslatok, az 1878-iki magyar, az 1889-iki olasz büntető törvénykönyvek és az 1896-iki svájci és norvégiai büntető-javaslat rendszerével összehasonlító ismeretése és bírálata.«

— **A népiskolai ifjusági könyvtárak** ügyében július 4-én szaktanácskozmányt tartott Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter. A tanácskozmányon jelen voltak: Zsilinszky Mihály, Halász Ferencz, Neményi Imre Kőrösi Henrik, Heinrich Gusztáv, Hegedüs István, Bokor József, Marcali Henrik, Badics Béla, Ujváry Béla, Földes Géza, Nagy László, Kovács János, Kenedi Géza, Schiller Henrik, Tábori Róbert, Waldapfel János, Hoffmann Alfréd, Rauschburg Viktor, Benkő Gyula, Révai Mór, — tehát mindazokból a társadalmi rétegekből voltak, a melyek érdekeltnek veendő a kérdés által. A miniszter a tanácskozást tervének a vázolásával nyitotta meg, t. i. hogy a népiskolai ifjusági könyvtárak miként volnának szervezendők az állam részéről, hogy aztán a többi iskolafentartók is követhetnék a példát. Halász Ferencz előadott ismertetvén a kérdés múltját s fontosságát, felolvassván az új szervezethez való utasítási tervezetet, bemutatván a könyvjegyzékeket: a miniszter által kitűzött kérdések tárgyalását ajánlotta a tanácskozásra meghívottak figyelmébe. A kérdések ezek voltak: 1. helyes volna-e az ifj. könyvtárakba felveendő olvasmányok megbírálását és engedélyezését a tankönyvbírálati rendszer mintájára szabályozni? a melyre Marcali, Kenedi, Hegedüs, Földes, Ujváry, Rauschberg felszólalásai nyomán az lőn a megállapodás, hogy a *bírálatra szükség van*, annak végzésére egy nagyobb tanács, annak élén 5—6 tagú vezetőség volna szervezendő s a bírálatot egy-két tag végezné minden munkát illetőleg, akik aztán a vezetőség előtt referáljanak. — E kérdésnél Rauschburg Viktornak az az indítványa volt külön tárgy, hogy a *bírálat egyenesen ajánlja a jobb s kitünőbb műveket, a melyek ilyen módon versenyt létesítenének*, de az indítvány ellen magának a miniszternek is voltak ngályai az engedélyezés és ajánlás szempontjának esetleges ellentétes voltánál fogva (?) II. kérdés volt: Elegendő biztosíték-e a jövőre nézve, ha a bírálat a következő szempontokból ejtetik meg: 1. értékes-e az ifj. irat tartalma? 2. nem esik-e kifogás alá hazafiság, magyar nemzeti érzület tekintetében? 3. nincs-e benne felekezet elleni izgatás? 4. nem tartalmaz-e vallás- erkölcsi nevelés szellemébe ütköző tanokat, részleteket, vagy kifejezéseket? 5. nyelv és stílus tekintetében nem esik-e kifogás alá? 6. minő koru és képzettségű ifjak kezébe való? 7. megfelel-e a kiállítás és ár szempontjából a követelményeknek? E kérdés pontjai általános helyesléssel találkoztak, de Bokor József és Waldapfel a stílus és gondosság érdekében az elismert klasszikus könyvek átdolgozását hangsúlyozták főképen. III. kérdés volt a bírálatok közzétételének dolga, a miben az volt a megállapodás,

hogy a közzététel mellőzendő, de a kiadóval mégis közlendő. IV. kérdés volt a bírálati díjak megállapítása s e tekintetben a könyv bolti árát vették irányadónak, úgy, hogy a kiadók konkrét javaslatot nyújtanak be tervezeti felhasználásul. Az utolsó kérdés az volt: mi történjék a mostani ifj. irodalommal? Hegedüs és Wlassics ellentétes felfogása küzdött egymással, t. i. úgy, hogy a kidolgozott jegyzéket adja ki a miniszter s ahhoz képest fejlődjék az irodalom a megállapított elvek mellett s az, hogy a kiadók a meglevő könyveket vetik alá a bírálati rendszernek. A megállapodás az lőn, hogy a meglevő könyvtárak revideáltatnak s selejtezés alá kerülnek.

— **Néhány tanügyi vélemény mint koriosum.** Az idén az érettségi vizsgálatok, a kiszivárgott statisztikai adatokból következtetve, nem a legjobban sikerültek középiskoláinkban. Ezt az alkalmat néhány férfiú megragadja arra nézve, hogy magát az intézményt, az érettségi vizsgálatokat támadja s annak mai formájában elvetését indítványozza, mint például debreceni laptársunk tisztelt szerkesztője Eröss Lajos; mások aztán azokat az egyéneket is kezdik támadni, a kiket a kormány az érettségi vizsgálatokra biztosként szokott kiküldeni, mint például tanügyi laptársunk a Nemzeti Iskola. Eröss — úgy látszik — egy követ fúj Margalits Edével, kinek „Magyar tudományosság“ című műve némi feltűnést keltett. Margalitsnak vannak elég jó gondolatai is az érettségi reformjára vonatkozólag s mielőtt úgy az ő, mint az Eröss Lajos cikkét érdemileg méltatnók, most csak egy pár kuriosumot emlíünk fel Margalits könyvéből. Például azt mondja Margalits, hogy a főigazgatókra épűgy nincs szükség, mint a törvényszéki elnökökre; az érettségi vizsgálat reformjának útjában állanak azok a befolyásos egyetemi és akadémiái tanárok, kik az érettségi elestével elesnének *busás* (?) napidíjaiktól. Ez utóbbi állításra nézve meg-egyezik vele a Nemzeti Iskola is s meglehetősen elhajítva a sulykot, egyik vezércikkében azt írja, hogy június hónapban keresztül-kasúl száguldják az országot a mindenféle tanügyi biztosok csak azért, hogy fölvegyék zsiros napidíjaikat s legyen miből fürdőzniök. Hogy a Nemzeti Iskola napidíjakra gondol, azon nem csodálkozhatunk, mert tényleg a magas kormánynak legalább is jól kellene honorálni a maga kiküldötteit, hogy a terhes munka után valamicske juthatna nekik üdülésre is. De hogy Margalits hogyan gondolhat busás napidíjakra, mikor ő többször volt kormánybiztos az érettségi vizsgálatokon, azt alig értjük. Vagy elfelejtette már, hogy a kormány napi 10 órai erős munkáért 16 koronát s az írásbeli dolgozatok átnézéséért végtelen csekélyiséget ad a maga biztosainak; (25 tanuló összes dolgozatainak, tehát 125 dolgozatnak az átnézéséért számíthat a biztos magának egy napidíjat) vagy talán ő másként számított annak idején, nagyobb számlát nyújtva be, mint a többi biztosok szoktak. Most nem szólunk arról, hogy egyik, vagy másik biztos miként szokta teljesíteni feladatát, csak azt adjuk tudtára Margalitsnak és a Nemzeti Iskolának, hogy a legtöbb érettségi kormánybiztos költség-számlája még a hol aránylag 45—60 növendék is van, alig rűg többre 130—160 koronánál az útjegyvet is beleértve, úgy hogy az utóbbit leszámítva és beletudva azt is, hogy igen sok helyen ellátják a kormány kiküldöttjét, még a legkedvezőbb esetben is e csekély összegből legfeljebb 70, 80 korona esik, mint keresmény a biztos javára. Azt hiszem mindenki belátja, hogy ezt az a biztos nagyon is megérdemli, sőt többet érdemelne s hogy ebből bizony nem igen mehet fürdőzni, mint a Nemzeti Iskola hiszi. Az meg igazán nevetséges állítás, a mit Margalits könyvében találunk, hogy ezek a biztosok állanak legjobban útját a mostani érettségi eltörlésének, tisztán azért, nehogy elessenek a napidíjaiktól. En úgy

tudom, hogy az a néhány egyetemi (kik kezdenek már visszahúzódní) s a többi akadémiai tanárt a magyar kultúra iránt való érdeklődés és önzetlen lelkesedés bírja rá, hogy elfogadják a kormány e nemű megbízatását, nem az anyagi haszon reménye. (Sz.)

— **Esdő szó.** Uram tarts meg minket, mert elveszünk! Ezen fohással emelem Isten és emberbaráti szeretet nevében esdő szómat a jótékonyágban és könyörületességben meg nem fásult szívekhez szánakozó segedelemért. Tekintsétek meg és lássátok, van-e olyan bánat, mint a mienk, mely rajtunk esik, mert keserűséggel illetett minket az Úr! Igy zokogja szíve fájdalmát, lelke keserűségét 153 család, mert *Tapolcafi* községben a június 26 án d. u. 2 órakor kiütött óriási tűzvésznek áldozatul esett s legnagyobb részben a kormos falak közt nem talál annyi helyet, hová fejét lehajthassa, nincs egy falat kenyere, a mivel magát és éhező gyermekeit megelégtse. Óh bizony! Megnehezedtek felettünk az Úrnak látogató kezei és a nyomorúságok mint az árvizek elborítottak minket. A veszedelmes elem a község észak-nyugati végén, éppen a legszélső házánál tört ki s korbácsolva a neki kedvező szél által, tengerhullámként borította lángba a fűtőcsa mindkét házsort s rövid egy pár óra alatt végigseperre s füstölő romhalmazzá változtatta az egész községet. A tűz által okozott hőség oly rendkívüli volt, hogy az utcán és kertekben levő gyümölcsfák is nagy részben szénné égtek. A tüzet csak a falu végén összesereglett nagy számú vidéki tűzoltóságnak sikerült lokalizálni s mintegy 15 házat megmenteni. Emberélet ugyan nem esett áldozatul, de számosan a mentési munkálatok közt súlyos sérüléseket szenvedtek. Az összes kár ingatlanok és ingóságban 171,970 korona. Egyházunk is tetemes kárt szenvedett, a lelkész és tanító összes gazdasági épületei is megsemmisültek. Tudjuk, hogy a legnagyobb szerencsétlenségben sem szabad a ker. embernek kétségbeesni, mert Istennél van a szabadításra való erő, ő mondotta: „hívj engemet segítségül a te nyomorúságodnak idején és én megszabadítalak téged!” De ha a szabadítás Istennél, úgy bizonyára a részvét és segedelem az embereknek van, Óh nemes szívek, kik éreztétek a benső örömet, mikor az éhezőknek egy falatot, a szomjuhozónak egy italt, a ruhátlanoknak egy darab öltönyt adtatok, melyért az Idvezítő örök üdvöséget ígért: nyújtsátok ki felénk karjaitokat, segítsetek bennünket a porból és hamuból felemelni, mert mi most nagyon siralmasan megvalljuk, jobb adni, mint kérni! Az Isten, ki a szívek indulatát, mint a vizeknek a folyását szabad tetszés szerint hajtja ide s tova, indítsa résztvevő szeretetre a szánakozó szíveket, hogy az, mit az ellenséges elem ártott, rontott, pusztított, ha kárpótolni nem is, de legalább jótékonyágukkal enyhíteni siessenek segedelmünkre. Minden könyöradományt a tapolcafi ev. ref. egyház részére hálás szívvel fogad s áldást kér a kegyes szívű adakozókra *Vikár Vincze* tapolcafi lelkész.

— **A budapesti bölcsészethallgatók a szülőkhöz.** A budapesti Bölcsészethallgatók Segítő Egyesülete közvetít nevelői, tanári, korrepetitori, irodai, másolói, rajzolói, fordítói, zeneoktatói állomásokat, úgy helyben, mint vidékre. Ez eljárása által főképp segélyt kíván nyújtani az arra érdemes és tehetséges egyesületi tagoknak; másfelől alkalmat igyekszik nyújtani az ország művelt családjainak arra, hogy ily módon gyermekeik mellé nevelőül képzett és megbízható ifjakat nyerjenek. S midőn e körülményre felhívjuk a hazai tanintézetek és a nagyközönség figyelmét, egyuttal tájékoztatás végett megjegyezzük a következőket: 1. A közvetítés a bejelentőkre nézve díjmentes. 2. A bejelentett állomásokra először bölcsészethallgatókat, kívánatra azonban okleveles tanárokat, vagy más karon levő hallgatókat is ajánlunk. 3. Ki a nagyközönség köréből egyesületünket igénybe venni óhajtja, ebbeli szándékát személyesen vagy levélben („A Bölcsészethallgatók Segítő Egyesülete II. titkári hivatalának, Budapestben, központi egyetem, bölcsészeti-kar” czímmel ellátva) tudatni sziveskedjék, közölve az állomás időtartamát s az állomást nyereséghez kötött igényeket s javadalmazási feltételeket. Estleges kelemetlenségek kikerülése végett a bejelentők csakis azokat fogadják el, kik a titkárságunk által hivatalosan kiállított ajánló levéllel jelentkeznek. E felhívást a nagy közönség figyelmébe azért ajánlja az

egyesület, mert ezen ügykör az elmúlt év folyamán rohamosan emelkedett. A múlt tanév folyamán ugyanis betöltött 122 helybeli és 84 vidéki állomást. A helybeliek között volt: 82 óraadó, 15 nevelői, 3 német társalgói, 4 német fordítói, 2 magyar társalgói, 2 irnoki s 1—1 keresk. isk. tanári, középisk. h. tanári, olasz fordítói, fogalmazói, francia fordítói, magyar filozófia-értekezői, német levelezői, másolói, román társalgói, nevelő intézeti felügyelői, német stílárius javítói és tengerészeti tudományokban való jártasságot kívánó állomás. Az óraadási és nevelői állomásoknál előnybe részesítette a németül beszélőket 28, a latin nyelvészeket 15, a franciában jártasokat 13, a matematikusokat 11, a görög szakosokat 8, a magyar irodalmi szakosokat 4, a physicusokat 5, az angol nyelvben jártasokat 3 esetben s 1—1 esetben a történet-, földrajz szakos, héber nyelven beszélő olaszul- és zongorázni tudó, botanikus, psychophilosophus, francia műszaki fordító, zeneértő, román nemzetiségű és Fehér-templomon végzett bölcsészethallgatókat Vallás tekintetében kívántak: 26 esetben keresztényt, 7 esetben lat. szert. róm. ka.h.-t, 1 esetben gör. szert. róm. kath.-t, 2 esetben ágostai evangélikust és 13 esetben izraelitát. A 122 ajánlásnál egy esetben hölgy hallgató is eredményesen ajánlatott. A helybeli állomások díjazásának minimuma 3) korona, maximuma 200 korona volt havonként. A 84 vidéki állomás a következőképp oszlott meg: 59 nevelői (2 külföldi); 7 óraadó, 12 tanári, 1—1 görög fordító, ügyvédjelölti, francia társalgói, külföldi utazói és papnövendéki állomás. — Itt előnyben részesítették 17 esetben a németül beszélőt, 10 esetben a zongorázni tudót; 6 esetben a matematikust, 5 esetben a francziául beszélőt, 4 esetben a physicust; 3—3 esetben a hegedülni tudót, a latin nyelvész-, a görög nyelvész, magyar irodalom és földrajz szakos bölcsészt; 2—2 esetben a természetrajzszakost és zeneértő hallgatót. — Vallás szerint kívántak: keresztényt 24, r. kath.-t 12, protestáns 5, ágost ev.-t 4, izr. hallgatót 10 esetben (Vajjon nem feltűnő-e, hogy ev. ref. vallásút egyetlen esetben sem kértek egész hangsúlyozással, sem a fővárosiak sem a vidékiek? . . . Talán az egyesület nem közvetít ez irányban? vagy a közönségnek nincs ilyen szüksége? Szerk.). A vidéki állomások javadalma: teljes ellátás és 40—120 közt váltakozott.

— **Tomor Ferenc úr újabb kirohanásai ellenünk.** A Lubrich Ágoston emlékét megőrkítő Tomor úr az Alkotmány hasábjain a 156-ik számban a következő elszólásokat követte el ellenünk: „(a reformációt) az okos német szerencsétlenségnek tartja, egy magyar miniszter, katolikus, ellenben nem restelte az országgyűlésen szerencsének nyilvánítani. Iszonyu vakág, vagy csak képmutatás! Akkor mérhetlen ostobaság, — nem: kimondhatatlan gonoszság! . . . „A kálvinisták csak kithünök, de nem érdemesek.“ „A mi kálvinistáink a magyar jellemmel alig összeegyeztethető ravaszsággal törtek és törnek még maig is a katolikusok vesztére, a kik mindazon forradalmi harcokban már csak többségüknek fogva is nagyobb részt vettek, mint a protestánsok, a mely harcotak rendesen holmi alkotmányos sérelem ürügye alatt ők kezdetek és azoknak előnyeit mindig újabb meg újabb követelésekkel zsákmányoltak ki. Keveset törődve aztán az alkotmány sérelmek orvoslásával. Primum tolerári, deinde aequi parari deum dominári. Ez a jelszavuk!“ . . . „Lubrich Lutherben és Kálvinban semmit sem talált, a mi az emberiség szellemi, erkölcsi, tudományos haladására jelentékeny befolyást gyakorolt volna“ . . . „Minden katolikus tudóst nem kitüntetni, hanem eltüntetni, el-sikkasztani kell. Hisz a sikkasztások korát éljük! És ha még csak azt élnék! És ez mind, mind a szabadelvű protestánság, vagy protestáns szabadelvűség gyümölcse.“ Ám olvassa el bárki ezt a hebehurgyaságot, amit Tomor úr a maga jámbor hitfeleinek feltálat, vajjon nem az a meggyőződés érlelődik meg lelkében, hogy Tomor úr rágalmozó, hazudozó, aki egyuttal becsületesnek is tünteti fel a kálvinistákat? . . . Természetesen távol állunk attól a gondolattól, hogy Tomor urat sajtó, vagy becsület-bíróság elé állíttassuk annál az egyszerű oknál fogva, hogy aki másokat nem becsül meg, az maga sem becsüli önmagát. Tomor Ferenc úr a sikkasztások, a becsütelenségek, a társadalmi romlások és a többiek okául a protestáns szabadelvűséget említi, hát azt nem tudja, hogy a pápák is voltak sikkasztók, a plebánus urak is voltak defraudátorok, sőt a pápák öszentségeik akkor is üzték orgyilkosságot, mikor a protestánsok liberalismusának a

gyümölcsét Tomor úr sem állapíthatta meg?!... Csak tovább Tomor úr! Érdekes rágalmazó egyén ön!

— **Értesítés.** A sárospataki főiskolában családi és helyhez kötött alapítványokra az 1901/2-ik iskolai évre a következő ifjak vétettek fel: *Jármay-alapítványra* Szűk Ödön VII. és G. Nagy Ferencz II. o. t., *Láczay Szabó József-alapítványra* Tatár Lajos VIII. o. *Láczay Szabó Dániel-alapítványra* Katona Géza joghallgató, *Csabay Nagy András-alapítványra* Balajthy Béla joghallgató, *Tóth-Pápai-alapítványra* Vass Zoltán VI. o., *Ragályi-alapítványra* Liptay László hittanhallgató, *Halász-Balogh* alapítványra a beregi esperes kinevezése alapján Tariska Sándor, *Horváth Mária-alapítványra* Horváth Béla IV. o. és Korláth Endre joghallgató, *Rácz Ádám-alapítványra* a mult évben felvett Szívós Béla V. o., *Csicsery-Mokcsay-alapítványra* Mokcsay Dezső IV. o., *Balla Athanásius-alapítványra* Zavisits Milorád joghallgató, *Gulácsy-alapítványra* Szutka István VII. és Tamaska Lőrincz III. o., *Mesko-alapítványra* Simon József hittanhallgató és Terhes Tivadar VIII. o. t., *Németh tábornok-alapítványra* Kiss Árpád II. o. és Szívós Géza V. o., *Csoma Erzsébet-alapítványra* Kun Dániel V. o. tanuló. Buza János.

— **Értesítés.** A tiszai. ág. hitv. evang. egyházkerület eperjesi Collegiumának jogakadémiáján az 1901—1902. tanévre a beiratások f. évi szeptember 1-étől 12-éig eszközöltetnek; az előadások pedig szeptember 16-án veszik kezdetüket. Utótagos felvételnek szept. 13—15-ik napjain dékáni, azután pedig tanári-kari engedéllyel lehet helye. Azok az egyéves önkéntesek, a kik tényleges katonai szolgálatukat f. évi szeptember hó végén fejezik be, október 1—8. napjain iratkozhatnak be. A vizsgálatok határideje szeptember 1-étől 15-éig terjed.

A jogakadémia igazgatósága.

— **Egyházi adományozás.** Bartha Pál, kupai földbirtokos e napokban szép jelét adta egyháza iránt való szeretetének és áldozatkészségének. Egy 220 koronába került harangot adományozott egyházi czélra, ezzel a felirattal: „a kupai ev. ref. egyház részére öntette Bartha Pál. 1901.” A jótett magában hordja dicséretét. Bár csak e szép példa is szüntetné korunk gyászos betegségét, a vallásos téren mutatkozó közönyösséget és lángra gyújtáná a szívekben a megcsappant áldozatkészséget. P. J.

Pályázatok.

A dunántúli ev. reform. egyházkerület Pápán a folyó 1901-ik év szeptemberében a már meglevő leány-internátussal kapcsolatban *felsőbb leányiskolát* állít fel s azt a négy alsó osztálylyal megnyitja. Ennek folytán az intézet igazgató-tanácsa az 1901—1902. tanévre, egy évi ideiglenes alkalmazással pályázatot hirdet:

- 1 mennyiségtan-természettudományi,
- 2 3 nyelv-történettudományi,
- 3 1 francia tanítónői, illetve nyelvmesternői,
- 4 1 nevelőnői,

tehát összesen 5 tanítónői s egy nevelőnői állásra.

Az a) b) c) alatti állásokra oly ev. reform. vallású okleveles polgári iskolai tanítónők pályázhatnak, a kik a mennyiségtan-természettudományi s illetve a nyelv-történettudományi szakcsoportra vannak képesítve. A c) alatti állás elnyeréséhez feltétlenül szükséges a francia nyelv teljes bírása és e nyelv elméleti oktatására (a II.—IV. osztályokban való) képesítés. A nevelőnői állásnál elengedhetlen feltétel a német nyelv bírása. Egyéb-ként mindegyik állás betöltésénél előnyben részesülnek azok, kik a német nyelvet beszélnek s azonkívül a torna,

kézimunka vagy rajz tanítására képesítve birnak. Egyéb modern nyelveknek, így a francia, angol és olasz nyelvnek bírása szintén előnyül szolgál.

A fentebbi állásokra alkalmazott tanító és nevelőnők kötelesek a felsőbb leányiskola négy osztályában a tantárgybeosztás szerint rájuk eső tárgyakat heti 20 maximális óraszámmal tanítani s az internátusban a bentlakó növendékekre a szervezeti szabályzat által megállapított módon felügyelni.

A tanítónői állásoknak ideértve a francia nyelvit is — *javadalma* lakás és teljes ellátás az intézet internátusában és 1000 korona évi fizetés, melyet az intézet pénztára havi előleges részletekben szolgáltat ki; a nevelőnőnek a fizetése 600 korona, lakás és teljes ellátás. Ez állások betöltése a főiskolai gondnokság által egy évre ideiglenesen történik; az alkalmazott tanerők és nevelőnői állandósítására nézve az egyházkerületi közgyűlés fog a próba év leteltével határozni. Az összes állások szeptember 1-én elfoglalandók.

A képesítést, nyelvismeretet, esetleg tanítónői vagy nevelőnői működést igazoló okmányokkal és keresztlevéllel felszerelt pályázati kérvények a főiskolai gondnoksághoz czimzendők s Dr. Horváth József felsőbb leányiskolai és növeldei felügyelőhöz Pápara küldendők.

A pályázat határideje 1901. augusztus hó 4.

Dr. Darányi Ignác,

vil. gondnok.

Czike Lajos,

egyh. gondnok.

Pályázat.

I.

a tiszáninneni ev. ref. egyházkerület által a budapesti kir. József-műegyetemen, Pálóczy Horváth Mária és Simon nevére alapított, — egy 600 koronás — ösztöndíjra.

1 Ezen ösztöndíj elnyerhetéseért azon szegénysorsú, magyarhonon születésű, ev. ref. vallású ifjak folyamodhatnak, kik a gimnáziumi tanfolyamot a sárospataki főgimnáziumban jeles eredménnyel bevégezván a kir. József-műegyetem hallgatói sorába lépni szándékoznak.

2. Az ösztöndíjas az elnyert ösztöndíj élvezetében marad mindaddig, míg a műegyetemi tanfolyamot szabályszerűen be nem végezte; tartozik azonban előmeneteli bizonyítványait a főiskolai igazgató-tanácsához fél-évenként: betérjeszteni; ki nem elégitő eredmény esetén ösztöndíját elveszítvén.

3. Az ösztöndíjat a főiskolai pénztári hivatal fél-évenként két egyenlő részletben, a főiskolai igazgató-tanács utalványára teszi folyóvá.

4. Az ösztöndíjat, a sárospataki gimnáziumi széknek és a főiskolai igazgató-tanácsnak ajánlatára, az egyházkerületi közgyűlés adományozza.

Felhívtnak tehát mindazok, kik ezen ösztöndíjat elnyerni óhajtják, hogy szegénységi és iskolai bizonyítványokkal felszerelt s az egyházkerületi közgyűléshez címzett folyamodványukat augusztus hó 20. napjáig a főgimnáziumi igazgatósághoz Sárospatakon adják be.

II.

A sárospataki ev. ref. főiskolánál a „Horváth Mária alapítvány” két, egyenként 100—100 koronás helyére.

Erre a két helyre, az 1901—1902-ik iskolai év tartamára, Ung- és Szabolcsvármegyei jól tanuló, szegény nemes ifjak pályázhatnak.

Felhívatnak tehát mindazok, kik ezt az alapítványi két helyet elnyerni óhajtják, hogy Ung- és Szabolcsvármegyei illetőségüket, nemesi származásukat, szegénységüket és iskolai előhaladásukat igazoló okmányaikkal felszerelt s a főiskolai igazgatótanácshoz címzett folyamodásukat augusztus hó 20-ig a közigazgatói hivatalhoz Sárospatakon adják be.

Sárospatak, 1901. július 10.

Novák Lajos
közigazgató.

A máramaros-ugocsi ev. ref. egyházmegyében, a következő lelkési állomásokra hirdettetik pályázat.

1. *Fancsika*. Ezen állomás évi javadalmazása, mely áll 32 köblös földből, 4-öl fából, szolgalmányokból, több nemű természetmennyekből, legeltetési jogból, s részint az egyház pénztára, részint a közalapi tőkeképző segélyből adott készpénzből: 645 korona 74 fillérre van értékelve, s kongruája 506 korona 06 fillérben véglegesen megállapítva. A községben állami iskola van, honnan a vallásitanításért megfelelő díjazásban részesül a lelkész.

2. *Feketepatak*. Itt a javadalmazás áll 9 hold földből, s minden hívő által adott különböző természetmennyekből, melyek felsőbb egyházhatóságilag 935 korona 39 fillérre vannak értékelve. A véglegesen megállapított congrua 184 kor. 68 fillér.

3. *Nevetlenfalv-Akli* (körlelkész-tanítóság.) Ezen állomás évi fizetése áll: 10 hold 969 négyszög öl földből, többféle természetmennyekből (buza, bor, fa,) s a tanköteles gyermekek által fizetendő tandíjból. Ezek értékelve 838 korona 66 fillérre vannak, melyhez jön a véglegesen megállapított congrua 341 korona 40 fill.

Ezen állomások mindenike a választás jogerőre emelkedése után azonnal elfoglalandó.

A kellőleg felszerelt pályázati kérvények folyó évi augusztus hó 1-ig *Szikszay Zoltán* espereshez Máramaros-Szigetre küldendők.

Debrecen 1901. július hó 11.

püspök helyett
Zsigmond Sándor,
egy. ker. főjegyző.

8-12

Clayton & Shucroorth

mezőgazdasági gépgyárosok O Eucarest Váci-körút 63. sz.

altal a legújanyosabb árak mellett ajánljuk:

Locomobil és gőzcséplő p-készletek
2 1/2 egész 12 lóerőig, szarmatázalozók, konkolozók, kaszáló- és torábbá járgány-csépőgépek, lőheré-csépők, tisztító-rosták, arató-repek, szénagyújtók, boronák.

"Columbia-Drill"
legjobb sorvetőgépek, szecskavágók, repavágók, kulcsorleza-mozsolók, darálók, örlő-malmok, egyetemes aczélek.

2- és 3-vasú ekék és minden egyéb gazdasági gépek.

Részletes árjegyzékek kinyomtatva ingyen és bérmentve küldetnek.

Lincolni törzsgyárunk a világ legnagyobb locomobil- és cséplőgép-gyára.

Vasuti menetrend.

3-3

Sárospatakról indul:

Szerencs—Debrecen—Miskolc—Bánréve—Budapest-félf.	S.-a.-Ujhely—Kassa—Mező-Laborc—Máramaros-Sziget-félf.
Reggel gyorsvonat . 7 ⁴² órákor.	Reggel személyvonat 6 ¹⁹ órákor.
Délután személyvonat 12 ³¹ "	Délután gyorsvonat 12 ⁴³ "
" gyorsvonat 4 ¹⁶ "	" személyvonat 4 ²⁵ "
Estve gyorsvonat . 9 ³¹ "	Estve gyorsvonat . 8 ⁰² "

Sárospatakra érkezik:

Budapest—Bánréve—Miskolc—Debrecen—Szerencs-félf.	Máramaros-Sziget—M.-Laborc—Kassa—S.-a.-Ujhely-f. löl.
Reggel vegyesvonat 6 ¹⁸ órákor.	Reggel gyorsvonat . 7 ⁴¹ órákor.
Délután gyorsvonat 12 ⁴² "	Délután személyvonat 12 ³⁰ "
" személyvonat 4 ²⁴ "	" gyorsvonat 4 ¹⁵ "
Estve gyorsvonat . 8 ⁰¹ "	Estve vegyesvonat . 9 ³⁰ "

Felelős szerkesztő: Dr. TUDÓS ISTVÁN. Szerkesztőtársak: ELLEND JÓZSEF és Dr. SZÉKELY GYÖRGY.

Sárospatak. Nyomtatta Steinfeld Jenő az ev. ref. főiskola betűivel.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postal
székküldéssel egész évre 10
korona, félévre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrés
oldal 4 korona.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: Tóth Béla. „Az 1848. évi XX. t.-c. és a kongrua.” — Demeter Bertalan. „Evolutio és kijelentés.” — „A miskolci ev. ref. lelkészi értekezleti kö. gyűlése.” — Dr. T. I. „Könyvismertetés.” — Földváry László. „Adalékok a tiszán-inneni egyházkerület történetéhez.” — „Vegyes közlemények.” — „Hirdetések.”

Az 1848-ik évi XX. t.-cz. és a kongrua.*

Tisztelt Értekezlet!

Hogy nekünk, református lelkipásztoroknak mily állást kell elfoglalnunk a legújabb törvények által teremtett felekezeti-közi viszonyokkal szemben, arra nekünk legbiztosabb irányt mutat, alkotmányunk delejtűje, mely ha a társadalmi, socialis, vallási s bármiféle fölvetődő kérdések égtájékát akarjuk ismerni, mindig egész bizonyossággal mutat rá az 1848-ik évre s annak csodás, nagy alkotásaira.

Ritka, egy évezredes múlttal dicsekvő nemzet életében egyetlen év az, melyben osztályharcz és önérdék, felekezeti s társadalmi villongás elült, hogy egyszer helyet adjon a tiszta igazságnak s az igazság ereje valóban fölségesen nyilvánult, midőn izzó tűzében, mint kohóban az ércz, megtisztulva, párt-szenvedélytől s az anyagiság salakjától, kiformálódtak azok az alaptörvények, melyekre, mint megannyi erős fundamentomra, épül jelenlegi alkotmányunk minden egyes épülete. S az alap erősségét semmi sem mutatja jobban, mint az, hogy a nagy építők kontár utódai sem tudtak oly rozsz falakat rárakni, hogy elég szilárdan meg ne állanának!

De nem akarok politikát űzni; még csak egyház politikát sem akarok űzni. Csak egyre akarok utalni; arra a nagy különbségre t. i., mely a 48 előtti és utáni idők református lelkipásztorainak külső és belső, anyagi és szellemi életének helyzetében volt.

Azok a sok irányú támadások, melyek az „útlatos eretnekek kiirtását” czélozták, a református híveknek eleitől fogva igénybe vették egész erejét s az emberfeletti küzdelemben, a mikoron a fegyver az ő karokból soha ki nem szakadt; — azokban a dicsőségteljes, de építő munkára alkalmatlan időkben, melyekben véren s tűzön át kellett hordozniok az evang. prédikátorainak a szent könyvet; — majd ismét később azokban a sokkal szomorúbb, a sanyarúságnak kopár mezőivel élénk tűnő időkben, melyekben a dicsőségnek még csak egy vérvirága sem nyílt, melyekben jezsuita furfanggal, nyílt erőszakról tartózkodó, alattomosan, de annál bizonyosabb s végzetesebb erővel végzett munka által politikai és egyházi váraink sáncai már-már aláaknáztattak s felrobbantattak; — majd ismét a nagy ébredés hosszú tizedei alatt, mikor ama nyugoti nagy nemzet világreszkettető hangon kiáltá el az elnyo-

mott népek megváltásának szózatát, s e szózat előtt lassan megnyíltak a fülek a mi hazánkban is: ezekben az időkben még mindig nem volt egyéb teendője a mi hitünk cselédeknek, egyházi és világi papjainak, hanem csak az, hogy miként Nehémiás próféta idejében Istennek népe, ki-ki egyik kezével az Úr sátorát építse, másik kezében pedig a fegyvert tartsa vala.

S megépíté egyik kezével anyaszentegyházunk épületeit; Istent dicsőítő szentegyházait, melyeknek templomai nem pompázó fényben, de a lélek tisztaságával hangzó buzgóságos zsolozmákban visszhangozták a sokat szenvedett magyar prot. Sion siralmát és Isten jóságában bízó, megtartó erejében reménykedő szent hitét. Nagy, magasztos nemzeti czélokat szolgáló intézményeket létesítettek az anyaszentegyház veteményes kertjeiben, a holott a hitnek virága édes gyümölcsseit érlelé; — nyomdákat, a lelki szabadságnak megannyi kővérait létesíté; s midőn egyik kezének egész ereje így hasznos munkában kifáradott, a másikat nem használhatá arra, mire méltán kellett volna használnia, hogy a jövődönnek építsen mentes várakat, a hová a netán következő vihar elől menekülhessen, hordjon össze nagy hegyeket s benépesítse azt az egészségnek, erőnek fáival, hová a posvány elől futhasson, hogy tágult tüdővel szívja az életadó léget.

Azok az óriási terhek, melyeket a jelenért, a jelennek megtartásáért vállalkra vettek, elégtelenek voltak arra, hogy az egyik kéz úgy gyümölcsöztesse, hogy a jövődönnek is hozzon kamatokat. S e terhek idő folytával inkább növekedtek, mint fogytak, okszerű következeképp a letűnt századok nehéz szenvedéseinek. Ama másik kéznek pedig a fegyveren kellett nyugodnia.

Hogyan lettek volna ők képesek oly alapot teremteni, melynek áldásait a jövődön érezze, mikor a jelen terhének szótlan hordozása is szinte erejükön felüliek voltak?

S így az anyagi erőiben folyton növekedő r. kath. egyház mellett az elnyomott protestantismus minden teendője a máról-holnapra való megélhetés sulyos gondja volt.

Az anyagi gondoknak óriási súlylyal rájuk nehezédő terhe miatt, bár eleitől fogva zászlójukra volt írva jelszó gyanánt, a lelki szabadságnak, a szabadság, egyenlőség, testvériség szentháromsága megtestesülésének sem lehettek oly hatékony apostolai mint a milyen volt e tekintetben buzgóság sziveikben.

Anyag és szellem vagyunk; ha az anyag szabadon nem mozog, a lélek, a szellem is bilincsekben nyög. Még most is ennek az igazságnak átkos súlya nehezedik reánk. Meny nyivel inkább akkor, mikor az emberek még csak félni mer-tek, félni attól a rettenetes tüztől, mely iszonyú erejével lidérc-ként ült egész Európa mellén, Rómától.

* Felolvasztatott az alsó-borsodi egyházmegye miskolczi körének értekezleti gyűlésén. Szerk.

Ez volt az oka annak, hogy a nagy békekötések, sőt még az edictum tolerantiale, az 1791-ik évi XXVI. t.-cz., az 1844. évi III. t.-cz. is a teljes jogegyenlőség elvét még csak annyira sem mondják ki, hogy beléjük lehetne magyarázni. A *vallás békés gyakorlása*: ennyi az egész. A mi akkor nagy dolog volt; de az evangéliumi szabadságnak csak bevezető része. S ezen törvények erejében sem volt védelem. Magunknak kellett védekeznünk.

De hová-tovább annak a fénynek, mely a mindent átható szeretetnek sugáiraiból alakult, át kellett hatolnia azon a rémséges, mély éjszakán, melynek sötétje tervszerűleg vonatott az embers ember közé mester kezek által. A protestantizmusnak az evangéliumban kifejezett alapelvei át meg áthatották az embert; fényénél, mely más világosság, mint a szolgaság sötétjéből mesterként fényforrásoktól áradó világosság, az értelem tisztult, az akarat fölmagasztosult, az igaz, a hamisítatlan, kristálytisza érzélem felbuzogott s a szabadság, egyenlőség, testvériség jegyében, a *bevett vallásfelekezetekre nézve különbség nélkül*, megszületett hazánkban is, a *tökéletes egyenlőség és viszonyosság* (1848. évi XX. t.-cz. 2. §.)

Hogy e törvényt én oly nagyra becsülöm, hogy politikai tekintetben is oly alaptörvénynek tudom és hiszem, a melyben kifejezett elv alapján kell nyugodnia hazánk egész alkotmányának, annak egyik oka az én *magyarságom*, a másik oka *kalvinistaságom*. E két ok azonban erősen össze van lelkemben növe, úgy, hogy nem tudnám sem azt mondani: magyarnak születtem s csak azután lettem kalvinista, sem ennek az ellenkezőjét. Helyesebben azt akartam mondani, hogy szerettem, különösen a kalvinista lelkészben, a kettőt kell uralnia minden, de minden érzésnek, gondolatnak, szónak vagy cselekedetnek. E kettő az az ő forrás, melyből ágaznak szét az élet folyamai. Nem hogy magamat mások fölé állítsam, hanem azért mondom pedig ezeket, mert ilyeneknek ismert hitbuzgó elődeinket legalább halvány utánzatban, erre nézve is, sőt legfőképpen erre nézve követni akarom.

T. Értekezlet! Az 1848-iki alaptörvényben tehát ki van mondva minden fentartás nélkül a nagy elv, a felekezetek egyenjogúsága. E nagy törvény alkotói ezt úgy vélték megvalósíthatni, ha az összes egyházi és iskolai szükségletek közálladalmi költségek által fedeztetnek. Ez ki is mondatik a törvény 3-ik §-ában; a kivételét úgy véli legcélszerűbb formában elérhetni, hogy „ez elvnek részletes alkalmazásával, a minisztérium, az *illető hitfelekezetek meghallgatásával*, a közelebbi törvényhozás elébe kimerítő törvényjavaslatot fog előterjeszteni.”

S most íme itt vagyunk a kongruánál.

Szegények voltunk, jobban mondva: *vagyunk*. Erős, sőt kiméletlen kifakadásokat kellett agyon hallgatnom, midőn egyszer már, egy adott esetből kifolyólag, a kongruáról szólni bátorkodám, úgy hogy nem merem többé *koldus alamizsnának* nevezni azt, a mivel az államkormány, mint az 1848. XX. t.-c megvalósításának első részletével, enyhíteni szegénységünk égető sebtét, felruházni mezítelenségünket, segélyünkre jött.

Mert így volt. Egy lelkésznek közülünk nem volt betevő falatja, nem volt ruhája s íme . . . napi lapokban indítottak gyűjtést számára. Volna ugyan domestikánk, melyet az a mi roppant teher alatt roskadozó népünk, verejtékes filléreiből adott össze; de nem régi az intézmény, elkéstünk az alapításával; abból nem telik segítségre. Kerületeinknek folyton abban fő a fejük, miből tartásuk fel magukat. Iskoláink egy-kettőnek a kivételével már csak névleg a mieink; mert a folyton fokozódó korigények sok-sok ezer forinttal növelték a kiadások számláját; alap pedig nincs reá. Ez utóbbi bajból kisegített az állam; nem mondom, hogy *alamizsnát* adott; világért sem merésznék ilyet állítani. Csak annyit mondom, hogy jó vásárt csinált. Mi neveltünk a hazának fiakat; fiakat, a kik mindig hű gyermekei voltak a hazának . . . egy-egy iskolánk évszázadok verejtékes munkájának gyümölcse; anyaszentegyházunk egész életének minden kincse ez intézetekben

fekszik s most . . . még csak meg se választhatjuk tanárainkat, hanem nagy részben a miniszter nevezi ki, a kinek joga van arra is, hogy szolgálati érdekből esetleg áthelyezze a nálunk egészen bevált tanárt! Nem, nem mondom ez adás-vévesi ügyletet, velünk szemben szegényletesnek, csak a hatalomra nézve jó vásárnak.

Hát mi velünk mi léssen? S ez az 48. XX. t.-c. egy részének megvalósítása?

Soh'se szegélyeljük, hiszen szegények vagyunk!

S ez a 48. XX. t.-c. egy részének megvalósítása!

Hát mi velünk mi léssen!?

Ugy-e bár, ama törvény szelleme értelmében nem volna más teendő, mint a *secularisatio keresztülvitele*? Ám erre már kimondotta annak idején az illetékes miniszter, hogy „abban az esetben minden felekezet birtokát be kellene vonni, a mi aztán az autonómiának végképeni megsemmisítése volna.”

De hát minek is secularizálni?

Ha engemet, mint felekezetet megkérdeznének e dolog felől, bizonynyal így szólanék:

„Uram, miniszter úr, nem azt kérem én, hogy mástól elvedd a mi az övé, csak azt, hogy *egyenlővé* tégy engem vele. Nem engem pedig, szegény lelképástort, hanem az én anyaszentegyházamat; vannak az én egyházamban hitel bővőkődő, tanácsos erő, igazságos férfiak, majd tudják ők, hogy hol fáj, mi fáj? stb. stb.”

A helyett azonban, hogy anyaszentegyházunkat segítse volna fel az állam, nekünk lelkészeknek adott segítséget. Előbb mondom, hogy nem merem többé *alamizsnának* mondaní; hogy annak tartom-e, a felől sem akarok nyilatkozni.

Sőt egy kis fatalizmussal bele is lehet nyugodni, így szólván: „Minden úgy van jól, a hogy van!” Sőt még hozzá állok lassanként azokhoz is, a kik álmélkodással csodálják az emberi gondviselés véghetetlenségét, szólván: „Óh kongrua, minden szegény prot. lelkész teljes boldogítója, jövel!”

Hiszen nem is oly sokat adtunk érte. Csak egy kicsi kis csorba esett az önkormányzati jogunkon. Igaz, hogy a miniszter néha néha zaklat 67 éves embereket, 40 éves lelkészeket *érlettségi bizonyítványért* . . .

De hát ez csak Hekuba!

Kíván tőlünk, lelkészektől, lelkészképesítési bizonylatot is . . .

Ah! hisz ezen csak fel nem akadunk, kicsiség az egész. Nem veszi semmibe a mi zsinati törvényeinket.

No, erre nézve igazán vigasztalhatjuk magunkat azzal, hogy: „Hát a bécsi, nikolsburgi, linzi békekötések, a soproni etc. törvények? talán azokat respektálták valaha?”

Hát nem jól van ez így t. Értekezlet!

Nekünk prot. lelkészeknek a legnagyobb erővel követelnünk kell az 1848. évi XX. t.-cz. teljes megvalósítását.

Követelnünk kell, hogy addig a pár évig, a mennyi egy oly korszakalkotó törvény létrehozására, tekintetbe véve, hogy az összes bevett vallás-felekezetek véleménye kikérendő, okvetlenül szükséges, prot. egyházaink elnökségéhez egy oly összeg utalványoztassék, melyből a lelkészek szegénysége istápoltassék.

Az *illető hitfelekezetek meghallgatása* esetén követelnünk kell továbbá, összes egyházi és iskolai szükségleteink közálladalmi költségek által fedeztessenek, oly képen hogy a papi és tanítói létminimum egész összege kerületeink elnökségéhez oly összegben utalványoztassék ki, a mely összegből a hívek elviselhetetlenné vált terhén is könnyítve leend.”

Toth Béla,
borsod-hársányi kongruás lelkész.

* Ma, a kongrua-láz csillapulta után, a mikor kezdenek az emberek meggyőződni arról, hogy az ev. ref. egyház semmiképen sem érdemelte meg az 1898. XIV. törvénycikl létesítését: nagy megelégedéssel s örömmel közöljük e cikket, mint annak a jelét, hogy a mi álláspontunk e szerint a tanulmány szerint is helyes s igazságos volt!

Szerk.

TÁRCA.

Evolúció és kijelentés.

(Folytatás.)

„A modern embernek, kinek van tudománya és művészete, következőképp: vallása, nincsszüksége külön, egyházra: a térnek szűk, elhatárolt részeire. Mert bár-hová tekint a szabad természetben, a világegyetemre, vagy annak csak egy részére; igaz, mindenütt szemlélni fogja a létért való ádáz küzdelmet; de mindenütt látni fogja a jót, az igazat, a szépet is egyszersmind.”

Ismerjük-e valamennyire a világ substancijának természetét? Nem, mondja Heckel. „Megvalljuk, hogy a természet legbensőbb jellemét ép oly kevéssé ismerjük ma, mint Anaximander és Empedocles 2400, Spinoza és Newton 200, Kant és Goethe 100 évvel ezelőtt.

Sőt be kell vallanunk, hogy ez a substantia annál titokzatosabbá és rejtelmesebbé válik előttünk, minél mélyebben hatoltunk be attributumainak ismeretébe. Nem ismerjük a »Dring-an-sich«-et, mely a megismerhetetlen tünemények mögött rejtetik. De miért is töprengnénk ezen a rejtélyes »Ding-an-sich«-en, mikor a megfejtéséhez szükséges eszközeink hiányzanak, mikor azt sem tudjuk biztosan, létezik-e vagy sem?

Heckelt nézetei után, batran lehet azoknak a tudósoknak típusául tekintenünk, kiknek munkássága a vallásos hitre határozottan romboló hatása.

Minden ember, ki nem együgyű, szűk látkörü, vagy elfogult: tisztelni fogja a tudományt. Egyik fő és nemes célja, mint Bacon gyönyörűen mondja a De Augmentisben: »Commodis humanis inservire.« Célja megismerni ez emberi elme és érzékek tüneményeit; az anyag és mozgás törvényeit; a törvény és rend principiumait. A tüneményeket összeköti egymással; okaikhoz viszonyítja őket és megállapítja törvényeiket. Szoros értelemben tudomány alatt értjük azt, mely a világgal, a véggel foglalkozik. Ágai: az élettan, lélektan, csillagászat, természet, geologia stb. De megjegyezzük, hogy az a tudós, ki csupán e tudományokkal foglalkozik és a lét titkát akarja kutatásai eredményeiből megfejteni: átlépte a határt s a »tilos«-ban jár. Ezt csak a theologia teheti meg, mely, felhasználva minden tudomány-ág kétségtelenül megállapított igazságait is céljaira: Istennek másik kijelentésével, a szent könyvvel foglalkozik. A theologia felül áll a tudományon, mert ez a végtelennel. Istennel foglalkozik. Ha csupán tudomány lenne: Istent sem lehetne másnak tekinteni, mint egy tüneménynek. Soha egyetlen tudomány se fogja megfejteni a »Ding an sich«-et Istent; mert — még egyszer használva Spencer szavait — „midőn az emberi elme fogalmat akar alkotni erről a valóságról: mindig kudarcot vall.“ Pedig Spencernek minden tudomány rendelkezésére állott; mert minden tudomány provinciája. Heckel is nagyot tévedt akkor, midőn egyedül a tudományra támaszkodva, levonta merész conclusioit.

Ha elfogadjuk is valaki az evolúció-elméletet: hihet Istent és a kijelentésben. Az isteni eljárás problémája kitanulhatatlan; lehet, hogy Istennek a természetben csakugyan evolúció által tetszett magát kijelenteni. De a kétféle kijelentésnek nem szabad egymást megcáfolnia; mert mindkettőnek egy szerzője van: Isten.

S valóban, ha a tudósoknak a világ előállítására vonatkozó elméletét összehasonlítjuk a teremtésről való

könyv előadásával: bámulatos összhangot fogunk tapasztalni. A teremtésről való könyv előadása szilárd tényeket tüntet fel. A kik támadják a Mózes I. könyvének első fejezetét, vagy nem értik azt, vagy rosszakaratúlag félremagyarázzák. Hasonlítsuk össze a tudományos kutatások eredményeit a szent könyv előadásával. A geologia szerint a teremtés kezdete oly távoli időre esik, hogy az az embernek képzelmet is felülhaladja. Szembetűnő, hogy a teremtés kezdetének időpontját a biblia nem említi.

A kezdet meghatározatlan, a teremtés napjai korszakokat jelentenek.

Mind az geológia, mind az astronomia említi a teremtés »kezdet«-ét. A biblia 3000 évvel előbb mondtotta ki e szót: »Kezdetben.« A tudomány végelegesen megállapodott abban, hogy a világtestek létrejövetele bizonyos sorrendben történt. Mózes évezredekkel ezelőtt tudta ezt.

A tudomány megállapodása szerint az első, mindent betöltő villódzó gőz hosszú korszakokon át forgott és gomolygott. A biblia szebben fejezi ezt ki: »A föld pedig vala ékesség nélkül való és pusztá.« A tudomány azt mondja, hogy a villódzó gőzből mindent betöltő fény lett. A szent könyv szerint mondá az Isten: »Legyen világosság és lett világosság.« A tudomány állítása szerint ez a fénytömeg a hűlésnek mérhetlen hosszú korszakai után földgolyókra és égitestekre szakadt. A biblia így szól: »Szerze az Isten két nagy világ testet, hogy vezérei lennének a napnak és az éjszakának és csillagokat is.«

A tudomány azt tanítja, hogy az anyag következő formája víz volt. A szent könyvben ezt olvassuk: »És az Úrnak lelke lebegett a vizek színén.« A tudomány állítása szerint az elválasztott vizekben alsóbb rendű állatok kezdtek tenyészni. A szent könyv ezt mondja: »Hozzanak a vizek úszó élő állatokat.« A tudomány szerint ezután lettek a szárazföld, a növények és állatok. A szent könyvben ugyanezt olvassuk.

A tudósok is azt állítják, a mit a biblia: hogy az ember legutoljára teremtett. Múltán kérhetjük: honnan tudta mindezt Mózes, mikor a tudósok csak 3000 évvel később tudták megállapítani e tényeket? Valakitől hallania kellett, a ki tudta mindezeket és ez nem lehetett más, mint Isten. A teremtésről szóló első fejezet múltán lehet hitünknek egyik oszlopává.

Ha elfogadjuk is az evolúció elméletét a természeti világ előállítására vonatkozólag, nem szűnünk meg hinni Istent, a ki teremtette a világot, különös gondviselést gyakorol teremtményei fölött, s bennünket erkölcsi természettel és halhatatlan lélekkel ruházott fel. Mindent az evolúciónak tulajdonítanunk nem lehet. Önkéntelenül is fölmerül a kérdés: ki adta az első impulzust a chaosnak, hogy abból egy világrendszer alakuljon? Ki indította meg a fajok kiválásának folyamatát? Aztán nincs bebizonyítva az sem, hogy az életlétből valaha élő lény származott volna. Öntudattal és szabad akarattal rendelkezünk, mely az anyagból nem származhatott. Ezeket attól kellett nyernünk, kinek ezek attributumai.

Nézzük meg most az Isteni kijelentésnek más tanúbizonyságait.

Utóbbi időben az orvosi tudomány különös figyelmet tanúsít a test vére iránt. Ha ez nem tiszta, vagy beteg: ennek orvoslása a legfőbb teendő. A természet maga óriási munkát végez, hogy minden 3 perczben eszközölje a vér körforgását a szervezetben, hogy a tüdőt megszabadítsa a káros elemektől, s életet vigyen abba az oxygén. Mózesnél ezt olvassuk: »A testnek

élete a vérben vagyon.« (III. 18. II.) Az ihletett bölcsesség e nyilatkozatát csodálnunk kell.

Csak nem rég fedezték föl, hogy a levegő mérhető. A levegő és víz összetett gázakból állanak, melyek súly szerint egyesíttetnek. A tudomány méltán dicsekedhetik fölfedezésével; de a pusztá dicső pátriárkájának, Jóbnak, kinek könyve egyike a világ legrégebb könyveinek, több oka van a dicsekedésre; mert ő tudta ezt, midőn így szólt Istenről: »A levegőégnek nehezségét megmérte és a vizeket mértékkel mérte.« (Jób. 18. 25.) A tudomány emberének is el kell bámulnia ezen.

(Vége köv.)

Demeter Bertalan.

KÖZÉLETÜNK.

A miskolci ev. ref. lelkeszi értekezleti kör gyűlése.

Az alsó-borsodi egyházmegye lelkeszei, hogy értekezleteken annál könnyebben összejöhessenek, igen helyesen három kört alakítottak, a melyeknek területéről inkább egybegyűlhetnek, mintha nagyobb köröket alakítva, távolabb eső helyekről kellene gyűlésre összejönniök. Természetesen általános értekezlet is van aztán, a mely az új alapszabályok szerint ezentúl nem kizárólag Miskolczon fog megtartatni, hanem az egyházmegye más helyein is.

Ennek a három körnek egyike: a miskolci július 17-én tartotta ez évi gyűlését id. Solyom Gyula heő-csabai lelkesz elnöklete alatt s a körhöz tartozó lelkeszek nagy többségének jelenlétében, (távol maradtak: Kun Bertalan, Apostol Bertalan, Fekete Gyula s Solyom Lajos), a kiknek számát a miskolci segédlelkeszek s a miskolci főgimnázium egyik nyugalmazott tanára: Porcs János szaporították.

A gyűlés a miskolci egyház tanácstermében folyt le a következőleg: első sorban az elnök üdvözölte a megjelenteket s kifejezte előttük köszönetét azért, hogy a múlt évi gyűlésen a kötelesség teljesítésben elfáradt id. Maklár Károly helyére őt hívták el, hogy aztán a kötelességet ő is majdan másra ruhazza át, mert a mi ev. ref. egyházunkban ez a helyes eljárás. Szólt egyuttal arról is, hogy a lelkeszi értekezleteket szükségesnek tartja, mert minden irányban olyan jelenségek mutatkoznak, amelyekkel szemben kötelességük a prot. lelkeszeknek állást foglalniok azért is, hogy jelt adjanak magukról, azért is, hogy építsék az Istenországát, azért is, hogy kívánságaiknak, óhajaiknak kifejezést adjanak, a mely utóbbiak bizony nagy számuk még mindig, pedig most már dicsekedni is szeretnek némelyek, holott a kiegészített fizetés sem elegendő arra, hogy az ev. ref. lelkeszek megelégedettek legyenek. Kifejezést adott egyuttal annak is, hogy az 1868. 53. t.-c. eltörlése által életbe léptetett reversalis hajsza lélek-halászatát is vissza kell hajtani oda, a hol az megfogamzott s tennie, munkálkodnia kell minden prot. embernek, bármit állítsanak is az esperesi s püspöki jelentések a felekezetközi helyzetről. Felhátrni épen ezekről a dolgokról a lelkekben támadt gondolatokat, közölni a véleményeket, hogy a bajok miként szüntethetők meg, a jogok követelése miként vihető keresztül: ez az értekezletek feladata s munka köre!

A helyesléssel fogadott elnöki beszéd után tárgyalás alá került a nagy-szebeni egyházmegyének az az indítványa, hogy a reformatio évfordulójának napja általánosan kötelező ünnep legyen úrvacsora osztással egybekötve. Értekezlet Tóth Dániel, Nagy Ignác, id. Maklár Károly s Bódogh Tamás felszólalása alapján azt mondá ki, hogy a konvetnek az az intézkedése, a mely október utolsó vasárnapját jelölte ki a reformációra való emlékezés idejéül s az az újabb megállapodása, hogy az iskolákban maga a reformáció napja legyen a megemlékezés ideje: teljesen elegendő mind magának a vallásos érzésnek,

mind a nevelés-oktatásnak, mind a történelmi emlékezésnek a szempontjából. Magának az úrvacsora osztásnak a reformáció emlék-napjához való fűzése mélyebb vallásos alapra nem helyezhető.

Tárgyaltatott a gömőri egyházmegye lelkesz-értekezletének ama közönségesen ismert indítványa, hogy minden egyházmegye lelkeszei évenként egy bizonyos ideig legalább 4 koronát fizessenek a sárospataki főiskola javára, a mint ezt az 1889-ben végzett teológus ifjak 1900. évi találkozásjukon elhatározták volt!

A miskolci kör jelenlevő lelkeszei magát azt a gondolatot, hogy a sárospataki főiskola javára adakozzanak, semmi képen sem utasítják vissza, a minek legnagyobb bizonyosága az, hogy nem most, hanem már 1895-ben, a mikor a supplikáció megváltása történt, az alsó-borsodi lelkeszek az egyházakon könnyítendő: 1 koronától 5 kor.-ig menő összeg fizetésére vállalkoztak s ezt az összeget fizeti is azóta mindenki állandóan és jó szívvvel a főiskola javára, még pedig példaképen, mert más egyházmegyék lelkeszei ez irányban nem adóztatták meg magukat. Most is készséggel hajlandók épen ama nagy célt szolgálni, hogy a sárospataki főiskola szabadsága, függetlensége s verseny-képessége megóvassék s fenntartassék s ezt úgy gondolják elérni, hogy az egyházkerületbeli lelkeszek és világiak közösen adakozzanak részint egy-szer s mindenkori, részint bizonyos időre szabad tetszés szerinti összegekkel a nevezett célra, a mely hogy elérjék: egy új Vay-Mocsáry alapítvány volna létesítendő a főiskolánál annak mintegy emlékére, hogy a mint a mai nemzedék a Vay-Mocsáry alap konvertálásával tudta biztosítani a főiskola szabadságát és versenyképességét: úgy alkotni is tud olyan alapot, amely a jövőben hasonló célt szolgáljon. Ezzel a formulázott indítvánnyal, amelyet Tóth Dániel és Nagy Ignác lelkeszek tettek, az általános lelkesz-értekezleti gyűlést is megnyerni óhajtja a miskolci kör a sárospataki főiskola javára való adakozás eszméjeinek.

Gyakorlati kérdésként felvetetett: vajjon kihirdetendők-e s megeskethetők-e azok a házasságra lépett egyének, akik reversalist az ev. ref. egyház s vallás kárára kötöttek? . . . Az egyhangú megállapodás már a tapasztalat tényei alapján sem lehetett más, mint a tagadó válasz, amely kétségkívül felköltheti a budapesti ev. ref. lelkeszek figyelmét, akik másodrendű megáldást is szoktak végezni, a mint ez a „Prot. Szemle“ ez évi 6-ik füzetének egyik könyvismertetéséből nyilván kitetszik.

Az értekezlet utolsó pontja Tóth Béla harsányi lelkesz s köri jegyző felolvasása volt az 1848. XX. t.-c.-ről és a kongruáról. E felolvasást, mint kongruás lelkesz felfogását, az értekezlet a „Sárospataki Lapok-ban“ való közzétételre ajánlotta s egyuttal elhatározta azt is, hogy magának az 1848. XX. t.-c. megvalósításának a kérdését az egyetemes lelkeszi értekezleten is tárgyalatni kéri, hadd foglalkozzanak a lelkeszek a vallásegyenlőség nagy eszméjét magában foglaló törvény-cikknek a tartalmával s életbeléptethetésének a feltételeivel.

KÖNYVISMERTETÉS.

Eötvös Károly: Utazás a Balaton körül I-II k.

A ki örökké büdösött és egyéb elbeszélések 1 k. A két ördög vára s egyéb elbeszélések 1 k. Bolti ára egyes kötetnek fűzve 4; diszkrét. tésben 6 korona Budapest 19)1. Révai Testvérek.

(Folytatás és vége).

Az igazságot! Azt az igazságot, hogy Eötvös Károly lehet mint ember ilyen. vagy olyan, mint bárát hű és igaz, vagy harcász és kellemetlen, mint ügyvéd magas taksájú, de megbízható s ellenállhatlan erejű, mint politikus volt deák-párti. most szabadelvű 48-as, (a miért történt, a mint ezt tudja mindenki, az

ultramontán 48-asok részéről az ő és társai kivonultatása a nem nekik való s hozzájuk nem illő helyről, a hol a „Sárospataki Lapok“ által többször tárgyalt Ugron-Bartha irányzat dominált!) de mint író, bármit mondjon is Gyulai Pál „úr“ (a mint E. a nagy kritikust nevezi) olyan, a kiről azt mondja az olvasó (s ez az olvasó a nagy magyar közönség, beleszámlítva már Récsey urékat is!) *bizony az Isten kegyelméből való író*, a kinek ajakáról, mint szin-méz édességű valami csurog a mult idők édes-kedves emléke, a kinek tolla alatt meglevenedik a rajzolt alak egész személyisége s ott járnak kelnek koruk megfelelő divatjában, gondolkozásában!

Mondja bár Gyulai Pál „úr“, ha ugyan mondja, a mit azok a fránya újságok újságoltak, hogy Eötvös csak vénasszony módjára mesél, pletykál, nem úgy, mint a régi Eötvös s kortársai: az igazság az, hogy az a mese, a melyben a magyar lélek ereje jelentkezik s a magyar nemzet történeti multjának dicsősége sugárzik, többet ér a magyar szépirodalom, az egész magyar irodalom emelése, megkedveltetése, népszerűvé tétele szempontjából, mint minden olyan alkotás, a melyben a magyar szellem ismeretlen, a magyar lélek nem érezhető. S bár volna Gyulai Pál „úr“ is olyan „pletykázó“ mint Eötvös Károly: akkor a mi irodalmunk egészen véve, olyan magas színvonalúvá válnék a memoirek által, a minővel egyetlen más nemzet sem dicsekednék.

Nekem úgy tetszik, hogy az Eötvös Károly szépirodalmi alkotásai, a melyeket nem is tudtak, nem is bírtak eddigél u. n. irodalmi ághoz beosztani, tulajdonképen az *emlék-iratok sorába* helyezendők, de nem a naplós, nem a krónikás emlék-iratok közé, hanem azok közül valók. a melyekben az alanyi érzelmek, megfigyelések, gondolatok teljesen átjárják a tárgyat, a történelmet s az író költői erejének olyan gazdag zománcza fonódik a tartalom köré, hogy a zománcz és a tartalom egygyé válik, a ruha és a sujtás elválaszthatlan egymástól.

A magyar szépirodalmi emlékiratoknak a genrjét teremti meg Eötvös Károly a maga eddig megjelent munkáival s adott a magyar olvasó közönségnek olvasmányt, a mely a lélekhez szól, a szívet mozgásba hozza, a megszólított lelket rajongóvá teszi s a mozgásba hozott szívnek minden dobbanása a hazának, a nemzetnek. a múltnak szól.

Azt gondolom, hogy nemcsak én, hanem más is úgy van vele, hogy a mikor egy élvezetes a lelket s szívet megérintő olvasmányt olvas: a szívének valamelyes elszorulását érzi, a mely a gyönyörtől, a szellemi élvezettől származik. Az Eötvös Károly munkái olvasásakor ez a szív-szorongás, mint a legmagasabb szellemi élvezet bizonyossága, állandó, mindaddig tartó, míg az esemény előadása véget nem ér. Ugy éreztem a mikor e négy kötetet átolvastam, hogy együtt utaztam Eötvösökkel s mindabban a dicsőségben, mindabban a rajongásban, mindabban a szeretetben, a mely művéből rá van rakva kedveltjeire, szereteteire: az én dicsőséget osztogató érzületem, az én rajongásom s szeretetem is ott lett volna, ott is volt! Magyarokat jellemez, magyar módon, magyarosan, magyar szívvvel s észszel: ez pedig mindnyájunké!

A Balaton körül való utazás azoknak az emlékeknek az összefoglalása, a melyek ahoz az utazáshoz fűződnek, a melyet Eötvös Károly Nagy Miklóssal, Salamon Ferenczczel, Szilágyi Sándorral s Gyulai Pál „úr“-ral tett volt a magyar földnek ezen a világ-csoda számba menő részén, a melyről ezt írja az utazás lelke: „A Balaton ábránd és költészet, történelem és hagyo-

mány, édes-bús mesék gyűjteménye, különös magyar emberek ősi fészke, büszkeség a multból s ragyogó reménység a jövőre.“ Kicsoda nem veszi észre e néhány szóban a földhöz, a magyar földhöz való ragaszkodást, — nem, többet: az az iránt való rajongást?

Leírása ez a két kötet a Balaton vidékének, de nem természetrajzi, nem földtani, nem néprajzi szempontból, hanem igenis mindazoknak az elemeknek érvényesítésével a miket a Balatonról mondott a fentebb idézett sorokban. Leírás a Balatonról ábrándozva, elmerengve a régi dicső multon, — leírás költőileg azzal a színezéssel, a mely a tollnak a szívárvány színeit teszi tulajdonaivá, — leírása történelmileg mindannak a főlemlítésével, a mi a Balatont egy szépirodalmi emlékezésben megilleteti és hagyományosan úgy, hogy a magyar ember egész természetét látjuk az íróban megjeleni, — édes-bús mesék gyűjteményét szolgáltatva olyan gazdagságban, a melylyel föl nem ér egész ifjúsági mese-irodalmunk, pedig hát e téren már mentünk valamennyire; ősi fészket ismertette a különös magyar emberre nézve, a ki típus, a ki remeke az alkotásnak; odátűzve a Balatonra, az a körül való utazás minden mozzanatára a multnak büszkeségét, ragyogását s pillantást, biztató, reményteljes biztatást merítve magából a Balatonból a magyar nemzet jövőjére!

Nem lehetetlen, hogy ezt csak parafrásisnak fogják némelyek mondani. Nem tehetek róla. Az ismertető is, a kritikus is egyet tartozik írni: az igazságot, a mely a munkából lelkében támadt! Ha én ezt az igazságot látom lelkemben: szívesen viselem a parafrázis vádját is, mert igazságom megnyugtató.

Ebben a két első kötetben láttak az utramontánok megégetésre való dolgokat, főleg akkor, a mikor bemutatja Eötvös az általa nagyon becsült plébánosokat, püspököket s mikor szól az általa nem becsültekről. Épen ez utóbbiért van a hajsza ellene. Mintha bizony Eötvös Károlynak kötelessége lenne minden plébános urat becsülni még akkor is, midőn azt nem tudja, s minden püspök urat tisztelni, mikor nem lehet. A protestáns író szabadsága épen abban nyilatkozik meg, hogy szabadon írhat, meggyőződése szerint szól, a mi az utramontánoknak nincs megengedve önmagukkal, a hozzájuk tartozókkal szemben. A klerus tagjait a rom. kath. író, ha *valóban r. kath.* nem becsülheti kevésre. Ha pedig becsülheti kevésre, — mert igen szívesen felteszem ezt a lehetőséget!! — akkor Eötvös Károly ellen miért a műharag?

Ha megkérdenének, hogy mindabból a sok-sok elragadó szépségű, a lelket elbájoló mozaikdarabból, a melyekből áll az első két kötet, melyik részt tartom legszebbnek, a nagy közvéleményhez csatlakozva azt mondanám: azt, a mely Kisfaludy Sándor és Szegedy Róza szerelméről szól. Hogy miért? . . . Miért tetszik a rózsza? Miért a hajnal pír? Miért édes maga a szerelem?

Vajjon nem vették-e észre Récsey urék, hogy Eötvös Károlyt a Himfy szerelme költőjének r. kath. volta egy cseppet sem gátolta meg a magasztalásban?

Vagy talán nem tetszik Récsey uréknak, hogy a balatonfüredi színház megnyitásakor tartott nemzeti ünnep egyik részletének a kalvinista papot, Perey urat tünteti fel az író szerzőjével?

Vagy talán az alsó-örsi halászkok esetéről szóló szívet megindító, könyet fakasztó történetnek kalvinista emberekre vonatkozása nem tetszik az utramontánoknak? Vagy a remete-barlangról írott megjegyzések bosszantják? . . .

De minek kérdezősködjem mindezek után? Hiába-

való dolgot nem művelek, csak annyit mondok, hogy ti kálvinista magyarok olvassátok el ezt az utazást a Balaton körül, ha magyar voltotokban erősködni akartok, ha vallásos érzésekben nemesülni akartok egy szépirodalmi alkotás révén. Sem nemzeti, sem vallásos érzésed nem fog csorbát szenvedni, ha e műveket olvasod, sőt mindkettő tisztul, nemesül, a mi az írónak dicsőségére valik.

A III. és IV. kötetben foglalt elbeszélések közül az *Utolsó Palásty* és a *Nemzetes Bőthök uram szerencséje* címűek emelkednek ki, mint olyanok, a melyekben az író összes kvalitásai jelentkeznek.

Nem azt szeretem Eötvösben, hogy rá lehet ismerni egész vallásos meggyőződésére s felfogására, amit csaknem természetesen tartok olyan irányú alkotásoknál, a minők az ő művei, hanem azt, hogy a *zengzetes magyar nyelvnek, a sokféleképen megtámadott nemzeti érzésnek* gyújtott oltártűzet! Numerozus nyelvezete egymaga elegendő arra, hogy nevét a feledéstől megóvja!

Jó lelkiismerettel ajánljuk a műveket, a melyeknek kiadói, a Révai Testvérek nagyban hozzájárultak a magyar irodalom fellendítéséhez s a mi most a legnagyobb: pártoláshoz!

Dr. T. I.

MULTUNK.

Adalékok a tiszánineni egyházkerület történetéhez.

I.

Teljes bizodalommal való

Drága nagy jó uramnak az Úrnak!

El nem mulaszthatom, hogy ezen szegény ungvári traktusunknak keserves sebeit meg ne írjam. Az elmúlt szombaton, éjszakának idején, Ungvári plébános úr a pálóczi plébánossal — a mint a *csicseriek* az elmúlt vasárnap itt előttem detegáltak — lopva muskatéros öt katonákkal, a kiket az unghvári várban levő commendással kért ki, és sok parasztokkal, a kiket Eörből, Darmáról hajtottak ki, a *csicseri* templomunkat (elsőben lakatossal felnyitvatván s úgy bemenvén, ottan misét szolgáltak, azt elvégezvén, az ajtó pléhét levették s azzal a templomnak ajtaján levő reteszére maguk lakatjukat verették fel s úgy bepecsételték elvették).^{*} Felviradván, a lakosok is megtudván ezen dolgot, azonnal összegyűltek és rajta menvén a templomnak ajtaján a pecsétet leszakgatták, a lakatot leverték és templomba harangoztak; a harangozás alatt a képeket a mise-mondó papnak ruháival vagyis öltözeteivel együtt kivitték és a templom szomszédságában lakozó Orosz Gáspár úr (a ki ez Ns. vármegyének ord. notáriusa) deszkás nagy kapuja alá rakták; s azzal a nép a templomba bement és a szokott cultust véghez vitték, s azóta is continuálják, és a templomnak ajtajára maguk lakatját zárják.

Ezen casust Felső Asszonyunknak repraesentálni azt tartom kellett; elhittem magammal, hogy az udvar rescruáltni fogja ezen cselekedeteket és parancsolattal az ilyen formán levő templomoknak-szedésétől őket inhibeálni fogja.

^{*} A csicseri egyház ellopását még körülményesebben beszél el levelükben Mokcsay János csepelyi földesúr és Ns. csicseri Csicsery András (Dunam. egyházker. levéltára C. c. község 120. 225. sz. a. Ugyanazon községre s a fentebbi tárgyra vonatkozó okmányok vannak 177—179. és 185—189. sz. a.)

Ezzel midőn a megirt dolgoknak előmozdításában, hogy az úr Isten az urat segítse, tiszta szívem szerint óhajtanám, magamat ismert favoriba ajánlom s maradok Pinkócson 7-ma Septembris 1762. alázatos szolgája Palóci Horváth György m. pr.

II.

Tekintetes Nemes Vármegye,
nekünk nagy jó kegyes Úraink s Atyáink!

Mi Felső Asszonyunkhoz templomunk elfoglalása iránt^{*} valóságos szívbeli fájdalommal benyújtott alázatos Instanciánkra, és arra költ Felső Helytartó Magyar Tanácsnak kegyes parancsolatjára, midőn méltó panaszunknak kívánt végét reménylettük volna: Tisztelendő kassai plébános és esperes uramnak tegnapi napon a Tettes Ns. vármegye előtt beadott Instantiájára s Collateralis Inquisitójára (melynek authenticatióját egész bizodalommal reménylettük vala) dolgunknak reménylett jó kimenetelét nem kevésbé tartóztatni láttatik; mivel hogy azon Inquisitio, mely még ezelőtt vala, még megholt kassai plébános uram idejében készült, de világosságra nem jöven, miből állott? nem tudtuk — nem mindeneket fedezett fel, a melyek a mi mentségünkre és ártatlanságunknak kinyilatkoztatására szolgáltattanak volna, a melyek következnek e szerint:

1. Nyilvánvaló dolog az, hogy a templom kulcsát mi tőlünk Inspectorné asszonyom oly szín alatt kérte ki, mintha a templomban tartott életjét onnan ki akarta volna vitetni, holott midőn a kulcsot visszakértük volna, azt felelte, hogy azt nem tőle, hanem a földesúrtól kell kérni; amint hogy

2. A templomra fegyveres kézzel, puskákkal, baltával menvén, nálunk pedig semmi afféle akkor nem lévén, innen által lássuk templomunknak elvételére való szándékjukat; és így

3. Ámbár a Főtisztelendő Plébános uram által beadott Inquisitiból értjük is, mintha mi a regete-ruszkai plébános uram által bevitt pohárt, abroszt, zsojtárt és gyertyatartót (mivel ott egyéb nem is volt) illetlenül vittük volna ki a templomból: mindazáltal világos az, hogy azon sz. eszközök templomunkból minden illendőséggel kivittetek és sehol le nem tétettek, hanem azonnal átadattak Tóth Jánosné nevű orosz vallású asszonynak a végre, hogy azokat vigye szinte a pápista templom tornácába és magunk is oda kísértük, hogy valami illetlen helyen ne hagyja. Továbbá

4. A sem vétetik fel a Tiszt. Plébános úr Inquisitójában, hogy egy embert, nevezetesen Varga Andrást regete-ruszkai plébános uram baltával főbe ütven, erősen megsebesített. Az sem

5-ször Hogy a rendelt új Predikátort a Mgs. Földesuraság előtt bemutatták. Az sem

6-ször Hogy a Mgs. uraságnak beadott két rendbeli Instantiánk a szerint indorsálatott legyen, a mint az Instantiánkban exponáltuk és Tts Ns. vármegyének in Originali benyújtottuk. Az sem

7-szer Hogy ember emlékeztetől fogvást mind a templomunknak, mind szokott istentiszteletünknek birodalmában és gyakorlásában voltunk; sőt atyáinkul is úgy hallottuk, hogy tudtukra mindenkor azon állapotban voltak minden háborgatás nélkül. Aminthogy

8-szor Még ma is gazda és adófizető lakos pápista a mi helységünkben nem találhatik, hanem egy luteránus Breznay András nevű és egy orosz Tót János nevű; ezeken kívül csak az udvari szolgák.

^{*} A szaláncai predikátort valami pletyka folytán gróf Klobusiczki István 1760 november 9-én elcsukatta; de az megszökvén, Zemplén megyében a rokonainál húzta meg magát. Az alatt, míg az egyház predikátort nélkül volt, az alispán a fatemplomot lepecsételte: pár évvel később pedig el is vettette.

És így mivel ezek, a melyeket itt punktumonként fel-tettünk, Tiszt. Plebánus uram Inquisitiójából kihagyattak, — a dolognak pedig nemcsak félszerint, hanem egészen való tudása szükséges a Felséges udvar előtt; azon mi adófizető szegény emberek alázatosan esedezőnk a Tts Ns vármegyének méltóztassák ezen punktuminkat is nagyobb világosságnak okáért — ha a Tts Ns. vármegye abban meg nem nyugodna — investigálni, és a Felséges Udvarhoz küldendő leveléhez mindezen alázatos Instantiánkat, mind az investigatiót hozzá-tenni, s ezek által bennünket Ő Felsége kegyelmességébe hat-atosan ajánlani.

Mely atyai grátiáját a Tts Ns vármegyének közönsége-sen meghálálni el nem mulasztjuk, alázatos szegény szolgálai, nagy-szalánczi helv. Conf. lakosok. (Tárgyaltatott Abaujvár-megyének Kassán 1770. jun. 25-én tartott közgyűlésében. Dunam. egyházak. levéltára. S. Sz. a. jegyű köteg 180—185. sz. a. okmányok).

Közi: *Földváry László.*

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Lelkészválasztás.** A békésbánati egyházmegyébe kebelezett *fűzesgyarmati* ev. ref. népes és virágzó egy-házban f. év jul. 13-án történt meg a lelkészválasztás, mely a legnagyobb munkaidő daczára is, nagy érdeklő-dés közt a legelismerésreméltóbb rendben folyt le. A választást Futó Zoltán egyházmegyei főjegyző és Fekete Márton vil. tanácsbíró urak, mint esperesi kiküldöttek vezették. Leadatott 803 szavazat s a 13 jelölt közül ebből Kovács Károly egri lelkész 422, Kovács Gusztáv ökörítói lelkész 381 szavazatot kapott. Így 41 szótöbbséggel *Kovács Károly* lett fűzesgyarmati lelkészszé meg választva. (L.)

— **Panasz r. kath. részről a protestánsok ellen a lélekvásárlás miatt.** Az „Alkotmány” római tudósítója a julius 17-iki számban ugyancsak panaszkodik a pro-
testánsokra, hogy a szent városban „*egész arcátlanul üzik a lélekvásárlást. Megbízható hír szerint egy millió dollárt adtak össze oly célból az anglikánok, hogy vallá-suknak a keresztyénség középpontjában propagandát csi-náljanak s a pápa közvetlen közelében levő római hiveket a kath. vallás elhagyására bírják.*” . . . Ugy-e bár furcsa ez a panaszkodás főként mielőttünk magyar protestánsok előtt, a kiknek sorait a pápai hadsereg vitézei minden tisztességtelen eszköz felhasználásával ritkitgatják? Hja! ott a hamissággal dolgozók csak azt a jogot ismerik, a mely őket teszi elsőkké s mindenre feljogosítja őket! A quod uni iustum, alteri aequum elvet ott nem ismerik! S még ők panaszkodnak!!

— **Az élcelődő „Alkotmány.”** Jókedvvel fogadhatja minden protestáns ember az „Alkotmány”-nak az élce-lődését, a melyet „az új erdélyi püspök” cím felett foly-tat, a midőn *gyerekeskedésnek* nevezi az ev. ref. püspök-nek „erdélyi püspök” címmel való jogos nevezését. S ez sem elég az élcre, hanem még ezt is mondja: „még megérjük, hogy az evangéliumi egyszerűség legközelebb kitalálja az ev. ref. hercegprimás címet is. S ez nagyon megható lenne . . .” S milyen megható lenne, ha az apos-toli szegénység helyet foglalna a primási palotában s milyen igazság lenne, ha a nővérek s barátok tisztas viszonyt élének, ha a házassággal élének!

— **Nyilvános számadás és köszönet.** A gönczvidéki ev. ref. lelkészek köre által a f. évi julius hó 4-én, a kékeddi táncmulatságon volt

Bevétel . . . 342 kor.

Kiadás . . . 141 kor. 50 fill.

Tiszta jövedelem 200 kor. 50 fill., mely ösz-

szeg a Fodor-émlék felállítására gyűlt összeggel kiegé-szítve az emlék felállítására fog fordíttatni. *Jegyeiket meg-váltották:* Kiss József (Kassa) 10, Kozák Mátvás, Wid-der Lajos 5—5, Csoma István, Demjén István, Medve Pál 4—4, Bíró János, Császár Kálmán, id. Fejes József, Halykó Mihály, Lénárd Domokos, Szabó Sándor, Szent-Imrey Gyula 2—2 koronával. *Felülfizettek:* Özv. Föve-nyessy Pálné 10, Gócs Gábor 7, Kovács Béla 5, Lipták Bertalanné, Tóth Gusztáv 3—3; Benke István, Dienes István, Dobzsis Mihály, Farkas Gyula, Farkas György, Idrányi István, Kádár István, Kádár János, Kardos Mór, Kerekes Gábor, Kiss József (Hejcz), Dr. Nagy Béla. Onody László, Sárkány József, Sipos Bertalan 2—2; Beregszászy István, Born Bruno, Buza Miklós Fazekas Ferenc, Fűzy János, Gönczy Gábor, Hörsik Lajos, Id-rányi Barna, Idrányi Ferenc, Janka Károly, Kalas Sámuel, Kiss János, Pál Ferenc, Pédery Bertalan, Schwarc Mihály, ifj. Tóth István, id. Tóth István, Ujj József, Vasady Lajos, Vita Károly 1—1 koronát. Kik ekként, részint jegyeik megváltásával, részint felülfizetéseikkel a a jótékony célt előmozdítani kegyesek voltak, fogadják a rendezőség hálás köszönetét. Köszönettel és hálával adózunk báró Melczér Malvina és Georgine ömértóságai-
nak is a terem és pár lakószoba díjtalan átengedéseért; Schwarcz Mihály uradalmi tisztartó úrnak sok irányú, előzékeny szolgálataiért.

Fűzy János,
elnök.

BacsKay Sándor,
pénztárnok.

Kiss Gyula,
ellenőr.

Janka Károly,
jegyző.

— **Az angol király új eskümintája.** Emlékezhettek rá t. olvasóink, hogy az új angol király, VII. Edvárd trónra lépte alkalmából, a r. kath.-ok minő nagy elkese-redéssel szóltak arról, hogy Angliában olyan királyi eskü van, a mely a r. kath. egyházat gyalázza. Közöltük is azt a kárhoztatott eskümintát, megjegyezvén, hogy a magyar királyság területén minden állami hivatal olyan, a melynek eskümintája még mindig szentekről, boldog-ságos szűzről, stb.-ről szél, a kikre pl. protestáns ember semmiképen sem esküdhetik. Az angol protestánsok engedtek a r. katolikusok kérésének s legközelebb a kirá-lyi eskü-szöveget így állapították meg a felsőház által ki-küldött bizottság tagjai: En VII. Edvárd, isten kegyel-méből Nagy Brittanía és Írland királya, a hit védője, vallom, kijelentem és kinyilatkoztatom ünnepiesen az Úr színe előtt, hogy hiszem, hogy az oltári szentségnél a kenyér és bor nem változik át Krisztus testévé és vé-révé és hiszem, hogy Szűz Mária és a többi szentek imádása épen úgy, mint a miseáldozat, a mint a római egyházban szokásban vannak, mind olyan ceremóniák, a melyek ellenkeznek a protestáns vallással: vallom, kijelentem és kinyilvánítom ünnepiesen az Úr színe előtt, hogy ezt a nyilatkozatomat minden részében, minden föntartás nélkül teszem.

— **Egy különös felfogás az „erdélyi püspöki” cím kérdését illetőleg.** A dunántúli ev. ref. egyházkerület csurgó-vidéki lelkészi köre június 25-ikén gyűlést tartván, azon a *szigetvár-vidéki* lelkészi kör átiratát, hogy beszél-jék meg s tárgyalják az erdélyi püspöki cím kérdését, a következő véleménynyel vették le a napirendről: „*érte-keztünk az ügyet nem tárgyalja, mint már különben is tárgyalanná váltat. Ha millenniumi felvonulásunkkor érelenségnek tartottuk Szerbia részéről a nagy neheztlést azért a mültra mutató szerb zészlóért, mi ott lobogott a Magyarbirodalom lobogói között: az erdélyi püspöke elne-vezés feletti neheztlésünkért ép úgy ítélhet el bennünket a történeti emlékeket tisztelő művelt közönség is. Különben a lelkészi köröknek ideje nem lehet történeti kérdésekkel s*

dologi ügyekkel foglalkozni, mert azokhoz világi feleinknek is kiváló köze van, azok ott a gazdák s nélkülük érdemlegesen nem is érinthetők. A lelkészi köröknek célja a lelkészi életet vezérlő és mozgató eszméket felvetni s megbeszélni, mik míg határozottabb alakot nem ölthetnek, nem is tartoznak a nyilvánosság elé" . . . Kiss József, a „Dunántúli Prot. Lap” szerkesztője ezt a véleményt „igazán unicum”-nak nevezi. Mi nagyobb jelentőséget tulajdonítunk ennek a köri felfogásnak éppen ellenfeleink támadásai miatt s megbélyegzőnek és megszégyenítőnek tartjuk magunkra nézve, akik az erdélyi püspöki cím kérdésében ily módon történelmi valótlanúság hirdetőiként vagyunk bemutatva. Ez egy kicsit sok!

— **Zemplénvármegye ünnepe.** Abban az ünnepben, a melyet Zemplénvármegye közönsége jul. 16-án, mint új főispánja hivatala elfoglalásának napján, rendezett volt: résztvett a sárospataki főiskola is, a mely a közigazgató vezetése alatt 9 tagú küldöttséggel tisztelt a megye új vezetőjénél: gróf Hadik Béla főispánnál. A küldöttség szónokának, Novák Lajos akad. és közigazgató beszédére kijelentette a főispán, hogy teljesen méltányolja a sárospataki főiskola nagy multját s abban kifejtett országos jelentőségű működését, a melyre a jövőben is számít, mint a magyar közművelődés egyik legfontosabb tényezőjére. — A főispán székfoglaló beszédéből örömmel vette ki e nagy megyének közönsége azt, hogy a hamisítatlan s tiszta szabadelvűség törhetlen hive lesz! Úgy legyen.

— **Tájékoztató.** A hajdu-böszörményi ev. ref. egyház 1901. szept. 1. napján megnyitja 4 osztályú polgári leányiskoláját. Az évi tandíj 50, azaz ötven korona, mely két részletben: szeptember 1—5 napjain és február 1—5 napjain fizetendő be. Ezen tandíjon kívül fizet minden növendék egy évre 4 kor. 50 fillért, melyben a bizonyítvány díja s az országos nyugdíjárulék is bent foglaltatik. Ez összegből 2 korona 30 fillér és az első fél év kezdetén, 2 korona 20 fillér, a második félév kezdetén fizetendő. *Felvételi feltételek az 1901/2. iskolai évre:* Az első osztályba felvétetnek, akik a négy vagy öt elemi osztályt jó eredménnyel elvégezték s erről bizonyítványt mutatnak fel. A II-ik osztályba felvétetnek azok, kik a népiskola hat osztályát elvégezték, vagy az I-ső polgári osztály elvégzéséről bizonyítványt mutatnak. Ezen első évben felvétetnek a II-ik osztályba azok is, kik öt elemi osztályt végeztek, de ezek felvételi vizsgát tartoznak letenni. A III-ik osztályba felvétetnek, kik a II-ik osztály elvégzéséről bizonyítványt mutatnak fel. Ezen első évben felvétetnek azok is, kik hat elemi osztályt végeztek, de ezek felvételi vizsgát tartoznak letenni. A IV-ik osztályba felvétetnek, kik a III-ik osztály elvégzéséről bizonyítványt mutatnak. Magán tanulók, az évi rendes 50 korona tandíj és 4 korona 50 fillér járulékon kívül vizsgadíj címén 20 koronát fizetnek. Bővebb felvilágosítást ad alólírott. Vidékiek tisztes családoknál, mérsékelt díjért teljes ellátásban részesülnek. Hajdu-Böszörmény, 1901. június 24. *Zsigmond Sándor* lelkész, a vezető bizottság elnöke.

— **A „Los von Rom” mozgalom eredménye Ausztriában.** Hivatalos statisztikai adatok állanak immár rendelkezésünkre az evangélicumi mozgalom ausztriai hatásáról, még pedig az 1899. és 1900. évekről. Ezek szerint 1899-ben 6385, 1900-ban 5058 egyén lett a világosság országának polgárává, a kiknek számát csak Bécsben ennek az esztendőnek első negyedében 282 egyén szaporította áttérésével.

— **Értesítés.** Miután a „Bibliai képek” cz. népszerű írásmagyarázataimra nem előfizetést kívántam a kibocsátott felhívásban; hanem csupán jelentkezést megrendelés végett s többen mégis előfizettek, beküldvén a 3 kor. 20 fill. kérem az érdeklődőket, hogy csupán megrendelésre jelentkezni szíveskedjenek, Nagyigmánd 1901. július 9. Szentkúti Kiss Károly.

— **A szász-országi biblia-terjesztő társaság,** a mely fennállásának 80-ik évét tölté be, ez alatt az idő alatt 911391 egész bibliát, 272655 uj-szövetséget, 6635 zsoltárt s 325 rész-bibliát adott ki, tehát összesen: 119:560 bibliát! A mult évben 43624 szent-írást bocsátott közre.

Sok kitüntető okirat. Állandó minta-harang
Ungváron.

Magyarország legrégibb harangöntődéje,

Kis-Gecőzben (Ungmegye). — Alapított 1795-ben.

Alulírott tisztelettel hozom a mélyen tisztelt közönség b. tudomására, hogy bárminő súlyú harangok készítését avagy régi harangok átöntését elvállalom, harangesoportozatokat teljes összhangban vagy egyes harangokat az előre meghatározott hangnem szerint.

Különösen felhívom a mélyen tisztelt közönség figyelmét arra, hogy harangjaim nemes fehér ércből készülnek, erős és kellemes moll hangjukkal a közönség tetszését mindenütt a legnagyobb mértékben kiérdemelték és a millenniumi kiállításon is a szép összhang és kitűnő anyagért nyert kitüntetést harangöntődémm. Továbbá ajánlom új modern saját szabadalmam szerint készült vas harangfelszereléseimet, valamint régi harangoknak vaskoronával való átszerelését és teljes vasállványokat. *A legolcsóbb ár és legmesszebb menő jótállás mellett.*

Kiváló tisztelettel

15—4

Baktai Egry Ferencz.

A sárospataki ev. ref. főiskola tulajdonát képező, néhai Mudrány András szegi „Poklos” szőlőjében termett 1889. évi Asszú borok palackonként áruba bocsátatnak.

Félliteres palack ára . . . 3 korona.
Első rendű nehéz asszú félliter 4 korona.

Megrendelések: „A sárospataki fogyasztási és értékesítő szövetkezet”-hez, mint a főiskola bizományosához intézendők.

Debreceni Bertalan,
főiskolai jogigazgató.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel egész évre 10
korona, félévre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrés
oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: *Sajóparti.* „Van-e szükség országos ev. ref. belmissiói egyesületre.” — *Tóth István.* „Az ev. ref. tanító viszonya az egyházhoz; hivatása az egyházban; joga és kötelessége a szülékkel és egyházi hatósággal szemben.” — *Demeter Bertalan.* „Evolutio és kijelentés.” — *Dr. Tüdös István.* „Támadás a sárospataki főiskola ellen a jezsuiták részéről.” — „Irodalom.” — „Vegyes közlemények.” — „Pályázat.”

Van-e szükség országos ev. ref. belmissiói egyesületre?

E lapok t. olvasói is, emlékeznek arra, hogy a magyar protestáns irodalmi társaság pozsonyi gyűlése alkalmával az u. n. belmissió hívei egy értekezletet tartottak mindazokkal, a kik részint tudva és szántsándékkal, részint kíváncsiságból összegyűltek volt az értekezletre kitűzött időben és helyre. Arról is van e lapok t. olvasóinak tudomásuk, hogy az a pozsonyi belmissiói értekezlet nem érte el a kitűzött célt, t. i., hogy egy országos ev. ref. belmissiói egyesület alakult volna, hanem igenis megállapodás történt arra nézve, hogy a belmissió egyesületi szervezése kérdésében a hivatalos egyház véleménye is kikérendő s csak miután ez végbement, lehet és lesz szó az egyesületté alakulásról, talán éppen a protestáns irodalmi társaság legközelebbi gyűlésén, a mely a tiszáninni ev. ref. s a tiszai ág. hitv. evangélikus egyházkerületek egyik legelőkelőbb gyűlekezete körében Miskolcon fog megtartatni nem is olyan nagy idő múltával.

Részint magának az egész kérdésnek, ha már egyszer felvetett, az egyetemes ev. ref. egyházat érintő voltánál fogva, részint az egész ügynek a nagy nyilvánosság elé állítása alapján, részint a talán nem sokára bekövetkező végleges szervezkedésre vonatkozó feltételeknek megbírálása szükségénél fogva: mint egy kötelelességszerűnek tartom ezt az egész nagy mozgolódással, nagy odaadással, sok biztató kilátás kecsegtető jelszavával s a Bethesda álló tavának hullámszázba hozásával egybekötöttnek állított ügyet toll-hegyre venni s elmondani arról mindazt, a mit jónak, avagy rosznak tartok s aztán határozottan állást foglalni abban a tekintetben: *van-e hát szükség egy országos ev. ref. belmissiói egyesületre, vagy nincs?* — magától értetődően, hogy ha ezt akár így, akár úgy állapítom meg, egy, talán protestáns általános névvel nevezett belmissiói egyesület alakításának a kérdésében is kifejezésre juttattam felfogásomat.

Távol áll tőlem, a mikor a kérdést tárgyalom, minden ellen, vagy rokonszenven akár a belmissió hívei, akár annak ellenségei iránt. Egyszerűen magát az ügyet, a kérdést akarom legjobb meggyőződéseim,

tudásom szerint s a magyar ev. ref. egyház boldog jelenén s jövőjén aggódó lelkem minden gondolatával olyan világításba helyezni, hogy barát s ellenség, rajongó és megvető, érdeklődő és közönyös azzal a gondolattal, szándékkal, elhatározással s meggyőződéssel döntsön, a mikor döntenie kell, hogy Isten országát a döntéssel biztosan építi s terjeszti e földön, e mi magyar hazánkban.

Pedig talán már lehetetlen is az animóztatás nélkül való fejtegetés, hiszen e lapok is állást foglalt ez ügyben, teljes határozottsággal abban a véleményben lévén, hogy az egész belmissióskodás „autonómikus temetésben” fog részesülni a hivatalos egyház részéről s éppen ez a felfogás szolgált alapul arra a vitára, a mely a „Prot. Egyh. és Iskolai Lap” s az „Ev. Egyház és Iskola” hasábjain Raffay Sándor pozsonyi ág. hitv. ev., Hamar István budapesti ev. ref. és Mayer Endre eperjesi ág. hitv. ev. teológiai tanárok között folyt volt le, az első arra az álláspontra helyezkedve, hogy a hivatalos egyház nem járulhat hozzá a saját erejének részekre való bontásához éppen akkor, a mikor minden vonalon tömörülést, egyesülést sürgetünk, — az utóbbi kettő pedig egész rajongással hevülve a belmissiói egyesületért, mint a mely egy új reformációt van hivatva létesíteni.

Aztán meg vajjon nem köztudomásszerű-e az, hogy e lapok hasábjain is igen sokszor hallatszott az elitelés hangja ama pietisztikus mozgalmakkal szemben, a melyekről hírt hallottunk Budapestről, Kolozsvárról, hogy ima-órák, kék- és fehér kereszt-egyletek, bibliai lókusok kifüggesztése stb. stb. estveli összejövetelek, a melyeket az ellenfél kálvinista miséknek nevezett el: azok az eszközök, utak és módok, a melyek által a Bethesda-tava hullámszázba jön, a beteg protestántizmus vért kap és a melyekre ez volt s ez a válaszuk ma is: pápisták dolgok ezek egyen-egyen és mindnyájan, a melyeket nem kívánatos és nem is szükséges meghonosítani?

Legyen bár így a dolog, t. i., hogy a kérdésnek már tárgyalási módjára is múlt áll a hátunk mögött s a lényegre nézve is történetek nyilatkozatok, még pedig nem a pietista belmissió híveinek javára s előnyére: a kötelelesség kötelelesség s ez föltétlenül megköveteli a véleménynyilvánítást éppen a döntés előtt. Hát én egész határozottsággal annak vagyok a

hive, hogy egyesületi, országos jellegű szervezettel ellátott egyesületi belmissióskodásra nincs és nem is lehet szükségünk annál az oknál fogva, hogy magát a szervezett egyházat működése körében szűkebb térre szorítani, hűveire való hatásában erejét gyöngíteni, egyáltalán hivatását, működését, jótékony befolyását mintegy átruházni más testületre, más szervekre: az egyház ellen elkövetett sértés, a melynek nagy, igen nagy s minden tekintetben elfogadható okának kell lenni, ha csakugyan megengedjük az egyesületnek a létesítését!

Mi a célja a szervezett egyesületben munkálkodni akaró belmissiónak? Nem más, mint magának az egyháznak. Mik lesznek az eszközei a leendő szervezett belmissiói egyesületnek? Ugyanazok, a melyek az egyházéi. Kik lesznek a tagjai? . . . . A kik az egyházéi. Én legalább nem tudom elképzelni, hogy más célt tűznének ki épen azok, a kik az evangyeliomért hevülnek; más eszközt vennének használatba azok, a kik a szent írással kelnek és fekszenek s más tagokkal akarnának együtt működni, mint a kik nyíltan, őszintén és határozottan úgy az ev. ref., mint az általános prot. egyháznak a tagjai, a kik büszkén vallják magukat protestánsoknak, azaz mindazok ellen tiltakozóknak, a melyek a szentírással s a józan észszel ellenkeznek s a papismus dicsőségére szolgálnak.

A cél is egy, az eszközök is azonosak, a tagok is ugyanazok! Tehát egy másik egyházat az egyházban? És ezzel a másik egyházzal, talán a fiók egyházzal reformálni akarni a holt hivatalos egyházat? A belmissiói egyesület tagjaiban inkább felköltetni a vallásos buzgóságot, hithűséget, egyháziasságot, mint az egyház tagjaiban?

Én ebbe nem tudok s nem is akarok belemenni, mert azt az egyleteskedést, a mely a mi magyar protestáns egyházunkat, a melynek úgy, a mint van, történelmi dicsőség köríti mintegy a homlokát, a melynek önállóságán tört meg már annyiszor a lelkiismeret szabadsága ellen támadók ereje, túl akarja szárnyalni azonos céllal, eszközzel s tagokkal, nem tartom jogosúlnak, igazoltnak s célravezetőnek, mert azt meg lehet érteni, ha egy s más célt az egyház maga bíz valamely testületére, tagjainak valamely gyülekezetére, de hogy maga a teljes cél ki legyen dobva mintegy az egyház köréből, azt nem tudom s nem is akarom megengedni azzal az egy szavazattal, a melylyel rendelkezem, mint az ügy iránt érdeklődő, az egyházat szívvel-lélekkel szerető protestáns ember.

De hát mit is nem teljesít a hivatalos egyház, a mely miatt szükség van u. n. belmissiói egyesületre?

Régi dolog az már nagyon és egyúttal közkeletű felfogás is, a melynek a „Sárospataki Lapok” is hive, t. i., hogy a *hivatalos egyház* mint ilyen talán egy kicsit alkalmazkodó, talán egy kicsit ebben, vagy abban lélek nélküli, talán egy kicsit itt és ott az evangyeliom igazságainak hirdetésében nem elég készséges, talán a hűveknek az egyházhoz való ragaszkodása kifejtésében egy kicsit lassú s talán-talán, hogy az u. n. politikával olykor-olykor kacérkodó!

Ugy-e bár ezek azok a panaszok, a melyekkel illetni szoktuk a *hivatalos egyházat*, a melyre épen e panaszok eltüntetése céljából kívánnánk valamennyien hatni?

De hát meggondolták-e és egyáltalán meggondoltuk-e azt, hogy mindezek a panaszok tulajdonképen nem az *egyház*, mint ilyen, ellen tartoznak irányulni. hanem igenis az azt alkotó tagok, az azt vezető egyének ellen, a kik ellen, mert *mi magunk* is tagjai vagyunk, mert mi is, közülünk sokan oda tar-

toznak e vezetők közé, bizony nem akarunk állást foglalni annál az oknál fogva, mert sokkal kényelmesebb az elvontat támadni, mint a személyekkel jönni összeütközésbe.

Talán határozatlan, homályos ez a célzásom? Szívesen beszélek nyíltan és egész világosan!

Ugy-e, hogy panaszolkodunk, hogy nincs ilyen élet, nincs olyan mozgalom, nem tesszük ezt, nem végezzük azt! Kire panaszolkodunk? az *egyházra*. Hát az egyház végzi s nem a tagok s vezetők azt, a mit végeznek s az egyház mulasztja el azt, a mit tagjai s vezetői elmulasztanak?! Ugy áll a dolog, hogy a mikor a mulasztásnak, az egyesek, a vezetők mulasztásának eredményei mutatkoznak: akkor az egészet állítjuk bünbaknak s azt akarjuk mellőzni, holott az egyesek javításáról lehet szó csakis!

De talán épen ezen a ponton fognak meg az ellenkező véleményűek, a kik az *egyesek javítását* célozzák a belmissióval!

Nem térek ki ez elől sem! Hiszen az általános célban ott kell lennie az egyedinek is, a mely többet magával az általánost alkotja.

A kérdés tehát ez: a *belmissió az egyeseket akarja megjavítani!* Megjavítani a vallásos érzés felköltésével, a hit-buzgóság öregbítésével stb. stb.-vel.

Hát jól van! De hát kik fogják ezt a munkát végezni? . . . . Nem a mostani elhivottak? Nem a mostani ige-hirdetők? . . . Ha ők? akkor a hivatalos egyházban miért nem tudják végezni azt, a mit azon kívül el fognak végezni, hiszen azt még sem foghatja senki sem az egyházra, hogy utját állja a vallásos érzés nemesedésének, a hitbuzgóság erősödésének?! . . . S ha nem ők, nem a mostani lelkészek, hát kik?

Épen ez az a pont az, úgy gondolom, a melyen sarkallik az országos belmissiói egyesület egész szervezete, célja s működése, egész jelentősége s fontossága és a mely miatt kell az egyesülés rajongó hűveinek a legnagyobb támadással megküzdenniök, a mennyiben a belmissiói cél érdekében épen az országos egyesület u. n. *utazó missionáriusokat* akar tartani, a kiknek természetesen nem lehet más feladatuk, mint a talán itt is alkalmazható kifejezés szerint „gyöngye népet s romlott erkölcsiséget” gyógyítani, javítani, emelni!

Ugyan, kérem, kik lesznek ezek az *utazó missionáriusok*? Kik és mi alapon fogják azokat minősíteni? Micsoda feltételek lesznek azok, a melyek teljesítése esetén a minősítés megkapható?

Vagy talán mindez majd kiörlődik az idők folyamán? Vagy az az utazó titkár, a kiről szó lehet, Isten kegyelmének különös letéteményese tartozik lenni?

S aztán ezek az utazó atyafiak bárhol, bármikor előállhatnak, felolvashatnak? Mi különbség lesz köztök és a szektáskodó atyafiak utazói között?

Vajjon nem gondolták-e meg a belmissiói egyesület országos szervezésének a kezdeményezői, hogy épen az u. n. pietisztikus, a magyar józan gondolkodáshoz nem illő eljárást nem hajlandó a nagy közönség sankcionálni? . . . Pedig ezt forszírozzák!

Hát döntsük el ezt a kérdést is azzal a szavazattal, a melyet mi is adhatunk: a vallásos érzésnek, hit-buzgóságnak olyan nyilatkozatai, a minőkkel a budapesti testvérek szoktak előljárni, nem az egyetlen, nem a kizárólagos jelei s bizonyosságai! Bűntudatom lelkem benső titka s érzete s azért, mert azt én ama templomba menő s mellét verő farizeus módjára nem árulom el, hanem csendesen, magamba szállva adok hálát Istennek, — azért, mert az én

hajlékom nincs szent — írásbeli helyekkel díszítve, hanem az egyszerűség és tisztaság az ékessége, — azért mert én nem vádoló a világot unos-untalan nem vetem a szemeire, hogy te ilyen romlott, te olyan bűnös vagy; azért, mert az evangéliumi szabadságnak vagyok a híve, a melynél fogva (akár tetszik, akár nem a budapesti testvéreknek s akár hogyan hívatkoznak is a dogmatikus álláspontra!) hiszem és vallom: *kiki magának áll és esik*, saját keblében élő Istenének áldozva vallásos buzgósággal: hát mindezért én magamat roszaabbnak, vallástalanabbnak nem engedem senki által tekintetni. Vallásos érzésem az enyím, hitbuzgóságom is az enyím, tisztességem, becsülete is az enyím! S a tisztesség, a becsület a belmissziótól fog függni? A vallásosság a belmissziónak lesz eredménye?

Ne áltassuk magunkat! Azért, mert a mai világnak erős szerekre van szüksége talán a vallásos élet terén is, — azért, mert aether-injekciókkal próbálja a róm. kath. egyház a maga elhott testét élővé tenni: mi ne legyünk igazságtalanok magunkkal szemben! A csendes, de biztos s állandó vallásos érzés ápolása a fő kötelesség és nem az a tüntető, az a sipoló, doboló vallásosság kíváncsánálunk. a mely a róm. kath. egyházban uralkodik, a hol a külsőség, a szertartásoskodás a fő, a bensőségről soha senki számot nem ad s nem vesz. Igaz, őszinte, benső vallásosság és nem külső, nem látványos, nem nagy hangú: ez a mienk! Az egyháziatlanság és üres templomok kérdésében is ezt a pontot kell vitatnunk s nem egyebet!

De hiszen, mondják a budapestiek: mi is ezt akarjuk! Ha igen, akkor miért nem tudunk találkozni?! Mi megmondjuk az okot, a mely minket távol tart a budapestiektől s ez az ok: az egyházi, a vallásos társulati élet-közösségnek a megszűntetése, a mely a templomok helyett az összejöveteleket sürgeti s a szektáskodásra alkalmat szolgáltat, hiszen evangyélisátakat is képeztek s képeznek talán még ma is, a kik a bűntudatot, a bűnromlottságot hirdetik a híveknek! S a budapestiek tőlünk való tartózkodásának oka? Minket mindnyájunkat meg nem térteknek, meg nem igazultaknak, belső tisztuláson át nem menteknek tartanak ugy-e bár? Vajjon ez a felfogás nem azt árulja-e el, hogy a hit-dolgában a budapestiek ítélő-bírák gyanánt szerepelnek? Ehez pedig ugyan mi alapon nyertek jogot?

Hanem hát minek szóljak többet? Egy bizonyos, az t. i. hogy a Krisztus evangéliomának hirdetését akarjuk hatásossá tenni! A belmisszió hívei egy külön társulat által akarják ezt elérni, mi az egyház minden tagja által az egyház körében. A belmisszió hívei kívülről akarnak életet önteni az egyházba, mi az egyház bensejét akarjuk kohóvá tenni a maga tagjainak erejével, a mely a kötelesség teljesítésében nyilatkozik meg. Ha a külső társulattal tudom s akarom támogatni az egyházat: magával az egyházzal nem tudom s nem akarom az egyházat gyámolítani? Ez olyan ellentét, a melynek megfejtésénél az igazság kétségbevonhatatlanul a mi részünkön van. Ha! a belmissziói társaságban a tagsági díjjal egyházi célt szolgálók: miért vonakodom az egyházi adó fizetésével az egyház körében ugyanazt a célt szolgálni? A budapesti egyház is csak teng: a belmissziói társulatok a tagsági díjak által virágzanak?...

Nincs szükség az országos ev. ref. belmisszió-egyesületre!

Sajóparti.

ISKOLAI ÜGY.

Az ev. ref. tanító viszonya az egyházhoz; hívatása az egyházban; joga és kötelessége a szülékkel és egyházi hatóságokkal szemben.

Ha meg akarjuk a tanítónak az egyházhoz való viszonyát határozni, szükséges rövid visszapillantást vetni az egyház és abban az iskola intézménye kifejlődésének történetére, mert csak akkor lehet azt helyesen és alaposan megállapítani.

Az ókor művelt népei, a melyek épen szellemi fensőbbbségöknek köszönhatték anyagi felsőbbbségüket az „ügynevezett „barbár“ népek felett, a gyermekek és ifjak nevelésére igen nagy súlyt fektettek, s tudjuk, hogy úgy Lykurgos, mint Sólón államfenntartó törvényeinek legfontosabb intézkedései épen a gyermekek neveltetésére irányultak.

Ha végig tekintünk az ókori, hatalmas államokat alkotó népek történetén, a nevelés, a műveltség szükséges voltának átérzését mindenütt megtaláljuk. Megtaláljuk azt az indek, perzsák, arabok, egyiptomiak, de legkivált a zsidók történetében. A biblia a könyvek között a legszebb, legszentebb, legértelmesebb könyv nem egyéb célra íratott, mint hogy az igazság, erény, jóság, bölcsesség nemes eszméi, miket Isten egyes nagyszellemű „isten-ember“ által kinyilatkoztatott: a nép előtt mindenkor világító fáklya gyanánt tündökölhessenek, s e könyvben is mily sok útastást, buzdítást lehet találni, a melyek mind a nép és gyermekek tanítására irányulnak. — Avagy nem ezt mondja-e Dávid, mikor imádságában jól nevelt fiakért és leányokért könyörög Istenhez; vagy nem arra ínt-e a biblia e helye: „Tanítsátok a ti gyermekeiteket a bölcsességben és az Úr beszédének intésében.“

A próféták sem voltak egyebek, mint néptanítók; a keresztyén egyház isteni alapítója, a Jézus magát tanítónak, „mesternek“ vallja. A keresztyén egyház első szervezetébe is be volt helyezve a tanító; mert hisz az apostolok, az ő utódaik semmi egyebek nem voltak, mint a Jézus által hirdetett igazságok hirdetői, a népnek minden téren való oktatói. Abban az időben, mikor még az egyháznak kevés számú tagjai valának, az ígét hirdető pap tanító is volt egy személyben; de a tagok szaporultával, szaporodott a munka is; az egyház gondozása, az ige hirdetés, az erkölcs-érzet nemesítése lekötötte a lelkeszt és így az értelmi és anyagi felvilágosultság terjesztése egy más egyén vállaira tétetett át. Így vált külön a papi és tanítói hivatal. Midőn pedig a papi hierarchia megerősödése folytán a meggazdagodás felé törekvés miatt a papok elfeledkeztek a nép erkölcsi és értelmi felvilágosodásának szükségéről, a nép állati tengéleti fokra süllyedt, a tanítói hivatal is csaknem egészen megszűnt; csak akkor kezdett virágozni, s azóta emelkedett az arra a magaslatra, melyen ma van, midőn Luther, Zvingli, Kálvin, Melancthon valóra váltották ismét: „nem azért gyűjtjük meg a gyertyát, hogy a véka alá rejtsek, hanem hogy mindenkinek világítson.“ A reformátorok első gondja iskolák állítása és népies kiadványok szerkesztése volt: mert belátták azt, hogy értelmetlen, tudatlan ember nem képes a hit-igazságokat helyesen felfogni; a ki pedig a hit igazságokat nem képes

megérteni, nem képes az az anyagi érdekeken felül emelkedni; a ki pedig az anyagi érdekeken felül emelkedni nem képes, nem tudja megismerni az Istent; a ki az Istent nem ismeri, nem is képes az ő munkáit, intézkedéseinek helyes voltát belátni; aki erre nem képes, nem szeretheti őt, s mint ilyen, nem lehet jó keresztyén.

Ezek alapján már meghatározható a tanító viszonya az egyházhoz. A tanító az egyház veteményes kertjének gondozója, mint ilyen történeti multját tekintve, az egyház szervezetének egyik igen fontos alkotó eleme, nem cseléd, nem alárendelt hívatlanok, de számottevő, csaknem alapelemet képező szegletkő, a kinek munkája nélkül az egyház más intézői sem alkotni, sem építeni nem képesek. A tanító veti meg alapját az ismeretek nagy épületének; ő nyújtja az első rendszeresebb értelmi, érzelmi és vallás erkölcsi ismereteket; természetesen pedig, hogy ezen fontos munkája alapján a tanító az egyház többi hívatlanokaival egyenlő számot tevő hívatlanok, a kivel szemben a lelkész csak „primus inter pares.” Ilyen magához hasonló kivatlanoknak tekinti minden józan gondolkozású lelki tanító az iskolatanítót; ilyen szükséges, nélkülözhetlen egyénnek tekinti, ami felvilágosultságot terjesztő anyaszentegyházunk is.

A viszony tehát az egyház és tanító között olyan, mint a növény és napsugár között. A növény az egyháztagok gyermekei; a napsugár a tanító tudása, értelmi és kedélyvilága, mely minél közvetlenebb, minél bizalmasabb, annál áldásosabb.

Olyan is a viszony, mint a magvető és a talaj közt. A magvető a tanító: a talaj a gyermeki fogékony kebel. — És miként a magvető munkája csak akkor valóban sikeres, ha a talajt, az időt s a maghintésnek módját helyesen megválasztani képes, úgy a tanító munkája is akkor lesz valóban sikeres, ha minden egyes gyermeknél, minden egyes egyháztagnál kipuhította a lelkivilág sajátságát, gondolkozási módját.

Olyan is a viszony, mint a jó gyermek és szüle között, kik egymásnak segítségére, támogatására lenni, soha meg nem szűnnek.

Olyan is, mint a jól köszörült tükör, mely minden egyes vonást híven vet vissza. A tükör az egyház; a visszavetett kép a tanító munkájának a gyümölcse; minél helyesebben járt el a tanító, annál szebb és maradandóbb a kép, mit egyházának lelki élete mutat.

Tóth István tanító.

(Vége köv.)

TÁRCA.

Evolúció és kijelentés.

(Folytatás és vége).

Bebizonyított tény, hogy, ha valaki nem ért valamihez, tudatlanságát leghamarább kérdéseivel fogja elárulni. A tudomány bármely ágában a legszélesebb körű és legpontosabb tudásra van szükségünk, ha nehézség és megfeszíthetetlen kérdéseket akarunk feltenni abból.

Olvaszuk el Mitchell nyomán Istennek Jóhhoz intézett kérdéseit. Egyen is csodálkoznunk kell, itt pedig egész sorozatot találunk.

A 38. rész elején Isten beszél Jóhhoz a forgószélből, s így szól:

„No most, mint egy vitéz férfiú, övezd fel a te derekad és a mit tőled kérdek, felelj meg nekem arra!” (3. v.)

„Hol voltál, mikor a földet fundáltam? mondd meg ezt, ha tudsz valamiértelmet!” (4. v.)

„Ki rendelte el a földnek mértékeit? mondd meg, ha te bölcs vagy! vagy kicsoda mérte meg azt mérő zsinórral?” (5. v.)

„Avagy az ő alsó fundamentumai micsodán állanak? Avagy ki vette fel annak szegzeletkövét?” (6. v.)

E kérdések ma is megfeszíthetetlenek.

„Avagy kicsoda zárta be a tengert ajtókkal, holtlét kifojta, mint a gyermek az ő anyjának méhéből?” (8. v.) „En veték reá reteszt és ajtókat, ezt mondtam néki: Csak eddig jöjj ki s tovább ne menj: itt a part ellene áll büszke hajaidnak.” (10. 11.) A tudósok azt mondják, hogy a tenger tényleg be van zárva a nehézségi erő és a földforgás gyorsaságának exact elrendezése, a levegő sulya és a hold befolyása által. A hold korszakokon át közeledett a földhöz; de a csillagászok észrevették, hogy pályája ellipszisből körbe tér el, majd századok mulva ismét vissza ellipszisbe. Ennek törvénye van és ez egyik retesze az oceánnak.

„Avagy a te születésed napjától fogva parancsoltál-e a reggelnek? Avagy a hajnalnak helyét megmondhatod-e?” (12. v.) Ez azt jelenti, hogy a nap mindig pontosan azon a helyen van, a hol lennie kell. Sohasem siet és sohasem késik. Ez annál csodálatosabb, mert tudvalevőleg a föld pályája változik. A hold és minden más égi test változtatja sebességét. De 3000 év megfigyelése a mellett tanuskodik, hogy a föld tengelye körüli forgásának sebessége soha egy másodpercet sem változott. A nap tetszése szerint forog; de a föld pontos. Miért! Ha sebessége változnék, a föld pusztává lenne, A tengerek, melyek az egyenlítőnél fel vannak halmazva, mérőföldekkel vannak magasabban a sarkak színe felett. Ezt a centrifugális mozgás okozza. Ha ez lassúbb lenne: a tengerek a kontinenseket egytől négy mérőföld magasságyra elborítanák.

Ezért mondja Jób: „Isten határok közé szorította a vizeket míg a napok és éjszakák meg nem szűnnek.” (26. r. 10.) Ki tanította mindezt Jóbnak? Valaki, a ki tudta.

„Észlelted-e a földnek szélességét?” (Jób. 38. r. 18. v.) Nem az egyenlítő körüli hossza kérdeztetik, hanem szélessége a sarkakig. Még maig sem sikerült ezt megtudnunk.

A kigőzölgés és eső valamint a folyamáramok törvényeit csak nem rég állapította meg a tudomány. De Salamon ismerte ezeket, midőn így szólt: „A folyamok mind a tengerbe sietnek és a tenger még sem telik meg; a folyóvizek ismét visszatérnek arra a helyre a honnan jönnek.” (Préd. I. r. 7. v.)

Maury kapitány physikai földrajzában a légáramlatokra vonatkozólag azt mondja, hogy azok az egyenlítőnél indulnak; a sarkak felé haladnak és vissza.

A sarkaknál óriási forgást visznek végbe, s pillanatra sem nyugosznak meg. Egy bibliai bölcs 2800 évvel ezelőtt megmondotta ezt. „A szél siet délre és megfordulván észak felé megyen; szakadatlanul forog és kerengése szerint visszatér ismét.” (Préd. I. r. 6. v.)

Jóbnál ezt olvassuk: „Isten a földet mint a semmint úgy függesztette fel.” (Jób. 26. r. 7. v.) Honnan tudták e bibliai bölcsök mindezt, ha Isten nem mondotta nekik?

A természet titkaiba való legmélyebb bepillantásnak talán az nevezhető, mely meglátta a világegyetem központját. A csillagászok régóta tudják,

hogy az égi testek folytonos mozgásban, kerengésben vannak, s sokáig kutatták, melyik égi test lehet az, a mely körül ez az örök kerengés végbe megy.

Megfigyeléseik után azt állítják, hogy ez a mozgás a fias-tyúknak egyik csillaga, mint a központ, körül történik. Ha ez igaz, nagy jelentőségűek e szavak:

„Megakadályozhatod-e a Fias-tyúknak gyönyörűséges hatását?” (Jób. 38. 31. v.)

Utóbbi időben a tudomány is elismerte azt, a mit a biblia tanít, hogy az ember test-, lélek-, és szellemből áll.

Csak elfogultság és tájékozatlanság kicsinyelheti ezt a drága könyvet, a bibliát. Egyenlő tisztelettel viseltetünk Istennek mindkét kijelentése iránt, s jogosan remélhetjük, hogy minél előhaladottabb lesz a tudomány, annál kevesebb ellentét lesz közte és a szent könyv között. Egyes tudósoknak azt a képtelen felfogását, hogy e világ önmagától állott elő, s Isten és a világ egy: nem fogadhatjuk el.

E világot ugyanaz a hatalom teremtette, a ki a szent könyv lapjain szól hozzánk. Jelenlétét tapasztaljuk a természetben miudenütt. Az ő hatalmának nyilvánulása az az erő, mely szigeteket sülyeszt el és kontinenseket vet föl. Bölcsesége nyilvánvaló. Ő mért ki mindent pontosan, hogy a világűrben szédítő sebességgel kerengő égitestek össze ne ütközzenek. Bölcsességét mutatja az a czélszerűség, melynek folytán a teremtetett lények e világban elfoglalt helyük exigenciáihoz alkalmazkodhatnak.

Az erkölcsi világban még inkább tapasztalhatjuk Isten jelenlétét. Folytonosan beszél hozzánk, mit szabad és kell tennünk és mit nem szabad. De kényszerrel nem alkalmaz soha. Van egy tulajdonunk, mely az anyagból nem származhatott, s a mely nem áll az anyag és erő törvényeinek hatalma alatt. Ez a szabad akarat. Csodálatos, hogy nagy elmék is kétségbe vonták nem egyszer az akarat szabadságát. Pedig, mit tapasztalunk? Az embernek önmagának kell választania a jó és rossz között. Ha az erkölcsi törvény természeti törvény lenne, épp oly kérlelhetlenül uralkodnék az emberen, mint a nehézségi erő, vagy a villamosság törvénye; de éppen ellenkezőleg áll a dolog.

Abban a pillanatban, melyben a léleknek legfőbb érdekei forognak kockán; midőn a lélek sorsának el kell dölnie, az a hatalom, mely életünk közönséges viszonyaiban kérlelhetlenül uralkodik rajtunk: visszavonul és teljesen ránk bizza a döntést.

Visszavonul, hogy vigyázzon, figyeljen bennünket. Bizonyára mindnyájan tanúságot tehetünk erről. Az isteni kijelentés valóságát csak úgy tagadhatjuk, ha a legszembeeszköbbsé tények előtt szemet húnunk.

Természetes, hogy mi, véges lények, Istent, a végtelent, meg nem ismerhetjük. Tulajdonképeni lényegét meg nem fejthetjük.

Ez felülhaladja értelmünket. Van valami meg nem fejthető az életnek legalacsonyabb formájában is, hát a legfölségesebben hogyan lenne! Gyönyörűen ad ennek kifejezést Tennyson „A virág” című költeményében.

„Flower in the crannied wall,
I pluck you out of the crannies,
I hold you here, root and all, in my hand,
Little flower — but if I could understand
What you are, root and all and all in all,
I should know what God and man is.”

(„Falrepedés kis virága, kiteplek és itt tartlak kezemben, gyököstől, mindenestül. Kicsiny virág! csak azt tudnám, mi vagy te, gyököstől, mindenestül: azt is tudnám, mi az Isten és mi az ember.”)

De tehetetlenségünknek segítségére jön a kije-

lentes. Minden tudományos elméletet a legvalószerűbb tények alapján szoktunk konstruálni. A theologia terén hasonló eljárást kell tanusítanunk. A valószínűség pedig arra nézve, hogy a legnagyobb igazságokat Jézus mondotta ki, oly nagy, hogy nagyobb már is nem is lehet.

Istenre vonatkozó eszméinket tehát az ő tanai után kell megalkotnunk. S ezek a tanok teljesen ki is elégítik úgy az elmét, mint a szív vágyait.

Demeter Bertalan.

KÖZÉLETÜNK.

Támadás a sárospataki főiskola ellen a jezsuiták részéről.

Az „Alkotmány” 175-ik számában a következő cikk olvasható:

„A sárospataki főiskolában piszkos üzelmek folynak. A hajdan nagynevű tanárainak katedráiba kerítők ültek, akik a szegény, védtelen diákok lelkiismeretére lesnek zsákmányul.

Evek óta megbotránkozással látja már Sárospatak katolikus közönsége, hogy egy-egy katolikus diák, a ki nyolc éven át mindig szorgalmas volt a vallás tanulásában és buzgó a templomlátogatásban, a mint 18 éves lett, egyszerre csak hirtelen meggondolással áttér a református vallásra. Az áttéréseknél rendszerint két főiskolai tanár szerepel, az áttérés után pedig következik a kalkulus javítás, ingyenes hely a tápintézetben és az ösztöndíj. Ki lesz oly naiv, hogy mindezek összetelálozódását a véletlennek tulajdonítsa, s ne lássa a dolgok okozati összefüggését. A szegény, katolikus fiút, a ki elhagyatottsága, vagy szülőinek szegénysége miatt aggódva néz a jövő elé, hogy mint lesz képes föntartani magát egyetemi tanulmányai alatt, körülveszik a kerítők és „igaz humanizmustól”, „valódi keresztényi szeretettől” indítva biztosítják az aggódó fiút, hogy gondoskodni fognak róla, de csak úgy, ha áttér a református hitre. Ime, így néz ki az a morál, a melyet a sárospataki főiskolában gyakorolnak! És a szegény diák, a ki szorult helyzetében csak a reá várakozó nyomort és az ígért segítséget látja, lépése becstelenségéről pedig megelégedezik: enged a presszióknak és a csábításnak, elfogadva két tanárának segédkezését, sápadt arccal, földre süttöt szemekkel megjelenik a katolikus plebánián, önmagát meghazudtoló, reszkető hangon elkezd a *betanított formát*: Kérem, én meggyőződésemet követve áttérek a református hitre...

A kerítők pedig összenéznek, mint ama bizonyos augurok, a kikről Kátó beszél és magukban egy jót nevetnek rajta.

Hát biz ez szép apostolkodás! Eléggé mutatja, micsoda fogalmuk van ezeknek az embereknek lelkiismeretről, meggyőződésről s miképen értelmezik ők a valódi, „keresztyén szeretetet.”

De nehogy azt mondják, hogy vádatam tényekkel nem tudom igazolni, ime egy pár példa a legközelebbi multból. Csak a két legutolsó áttérési esetet fogom elmondani.

Mikola Gyula r. k. VIII. o. t. az osztályvizsgán egy elégtelent kapott. A kihirdetés megtörtént. A flú — úgy látszik — tisztában volt a helyzettel és másnap áttérésre jelentkezett. És ime, hogy-hogy nem, még ugyanaz nap tudtára adja az igazgató, hogy az elégtelen, hogy-hogy nem, véletlenül jutott kalkulusai közé és legott ki

is javította azt elégségesre. Ez a pusztta tény, a melyhez — azt hiszem — fölösleges kommentárt írni.

A másik eset most történt, a nagy szünidő alatt s brutalitásával mély fölháborodást keltett mindenfelé. Folyó hó 9-én éjjel tűz ütött ki városunkban. Földig égett a többi közt egy szegény özvegyaszony viskója is s a szegény özvegy maga is bentégett kisebb gyermekével. A nagyobbik fiú, Sebeczky Lajos, a ki most érettségizett, megmenekült ugyan, de földönfutó lett, mert nem maradt egyebe annál a darab fehérruhánál, a melyben kiugrott az égő házból. A fiú katolikus volt. Es még el se temették az áldozatokat, még ott zokogott a szerencsétlen fiú anyja és kis testvére összeégett holtteste mellett, mikor a kerítők már körülvették és egy 300 forintos Horváth Mária-féle ösztöndíjat ígértek neki, *ha áttér a református hitre*. A szegény fiú, kinek az ijedség és a fájdalom szinte esztét vették, csak hallgatta kábultan a csábító szavakat. Oh, a kerítők ügyes rábeszélők! Eléje állítják a nyomort, mely áldozatul várja, az elhagyatottságot, melyet a katolikusok részéről tapasztalni fog. Ime, hisz látod, nem ők jönnek segíteni rajtad, mi vagyunk itt, hogy biztosítsuk jövődet, *de csak úgy, ha nekünk adod magad*. Pedig a fiú hitoktatója tán épp ekkor írta már a fölhívást egy gyűjtőív rovatai fölé. És a szerencsétlen áldozat másnap már beállított a katolikus plebániára két főiskolai tanár kíséretében és sápadt arccal, lesütött szemekkel, önmagát meghazudtoló, reszkető hanggal elkezdte a *betanított formát*: Kérem, én meggyőződésemet követve áttérek a református hitre . . .

És az augurok? Összenéztek és egy jót nevettek rajta. No hát uraim, ez nem hittérítés, ez vallási kerítés!

És most kérдем a sárospataki főiskola igazgatóságát: összeegyeztethetőnek tartja-e az ilyen kerítést a tanári katedra tisztességével? Mert ha egynémely főiskolai tanárnak oly alacsony fogalmai vannak a tanári állás méltóságáról, hogy az ilyesmit megengedhetőnek véli, úgy az igazgatóságnak volna kötelessége figyelmeztetni az illetőket arra az erkölcsi tisztességre, mely a tanár és tanítvány közötti belső viszonynak és a tanuló szorult helyzetének ilyen piszkos felhasználásától undorral fordul el.

És ne csodálkozzanak rajta, ha ilyen dolgok halatára a nagy közönség is undorral fordul el attól a főiskolától, a melynek jelene dicső multjának gyalázata kezd lenni. Tavaly bemutatta, hogy van egy kényszer-zubbonyba való moralistája*, a kinek a szája tajtékzik a dühtől, mikor a katolikusok iránt tartozó, valódi keresztényi szeretetről és türelemről beszél; most bemutatta, hogy vannak kerítői, a kik arra lesnek, a mi az emberben legtisztéletreméltóbb: a szeplőtelen, tiszta lelkiismeretre. Micsoda arccal mernek aztán az ilyen tanárok a katedráról erkölcsiséget, meggyőződést, elvekhez való szilárd ragaszkodást hirdetni, mikor tetteleg meg arra tanítják diákjaikat, hogy mikép kell a legmagasabb elvek megtagadásából jövedelmező üzletet csinálni?

Sajnálatra méltó illusztrációk ezek egy hajdan híres főiskola dekadenciájához, de sajnálatra méltó illusztráció a sárospataki főiskola katolikus diákjainak állapotához is, a kiknek nem elég, hogy napról-napra gyalázni hallják a katedrákról a katolicizmust, de még a vallási kerítők ármánykodásainak is ki vannak téve.

Hanem én azt mondom nektek, katolikus diákjai a sárospataki főiskolának, hogy ha valamely tanárotok azzal a szándékkal közeledik hozzátok, hogy akár kalkulusz-javitással, akár ösztöndíj ígéréseivel eltérítsen ben-

neteket ősi hitetektől: üssetek büszkén a melletekre és vágjátok oda: Nem vagyunk eladók!

Matuszka Mihály.

A jézsuita szellemnek ezt a körmönfont furfangossággal megírt támadását érdemileg senki sem fogja komolyan venni széles e hazában, a kinek van olyan a milyen tudomása a sárospataki főiskolának nemcsak multjáról, hanem *jelenéről* is, a mely a maga erős protestáns jellemével s tántoríthatlan magyarságával multjának megfelelőleg tündöklök a magyar nemzeti közművelődési intézmények között. Ez a támadás nem egyéb, mint egy rosztul sikerült kocka-dobás azok részéről, a kiknek nincs semmi veszteni valójuk; sem vallásuk nem veszíthető el, mert az nem egyéni, sem nemzeti jellemők, mert azt a papismus nem engedi érvényesülni. Ámde a támadás önmagában véve mégis *támadás*, a melyre a válasz ez: *a becsület és tisztesség dolgában intézményt és annak embereit támadja M. M. úr s az „Alkotmány”, a melyhez csak azoknak van joguk és alapjuk, a kiknek becsületök és tisztességök minden kétségen felül áll.*

Hogy ezzel a joggal és alappal rendelkezik-e akár az „Alkotmány”, akár a támadás írója, *Matuszka Mihály*, a ki sárospataki származású s jelenben, a mint hírlík, jászberényi hitoktató, a ki ilyen úton és módon próbálkozik a Pázmány utódja lenni, kétdvén nagyratörő munkáját annak a főiskolának, határozottan okvetetlenkedésre valló s bizony-bizony a lelki élet szabálytalanságát eláruló becsúrlésével, a mely főiskolát egykor földönfutóvá tették a vallási türelem esküdt ellenségei, a kiknek nyomdokaitól az „egyedül idvezítő egyház” katonái soha egy lépéssel sem távoztak el: hogy ilyen joggal rendelkezik-e, ismétlem akár az „Alkotmány”, akár Matuszka Mihály úr, azt ítélje meg minden józan gondolkozású ember széles e világon ebből a kis közleményből, a melyet az „Alkotmány” a *Sebeczky Lajos* dolgában ugyanakkor, a mikor a támadás megjelent, jónak látott közreadni. A közlemény ez:

— (*Egy fiatal emberről.*) *Sebeczky Lajos* a neve a szóban forgó fiatal embernek, ki legutóbb tűz következtében elvesztette édesanyját, öcscsét és minden anyagi készségeit, melyből megélhetett volna. Protestáns gimnáziumban végezte tanulmányait, ahol tovább is segítették volna pályáját, ha — amint nekünk hitelt érdemlően írják — megtagadta volna katolikus vallását és protestánsná lett volna. A csábítás dacára, mikor a legnagyobb inségben volt, hű maradt vallásához és sikerült feljönnie Budapestre, ahol a jogi pályára szeretne készülni. De miután a világon senkije sincsen, se keresete, se támasza, lapunk útján arra kéri mindazokat, akik esetleg valami munkát adhatnának neki, — főleg katolikus ügyvédek — ezt tudomásunkra adni szíveskedjenek.

Ám olvassa ezt el bárki is, vajjon nem maga teszi-e tönkre az Alkotmány és Matuszka úr a Sebeczky-féle áttérési esetet? Áttért az illető? Ugy-e bár nem? Át akart térni? . . . Arról kicsoda tehet? S mégis támadnak a jézsuiták! Reájok vall az egész eljárás!

Ha olyan egyénnel volna dolgunk, a kinek adatai a maguk *igaz* mivoltukban állanának a közönség előtt. és nem jézsuita *hamisságba* öltöztetve, rámutathatnánk a két konkrét esetnek *valódi* mozzanataira, hogy meggyőzzük Matuszka urat, hogy nem *íaz igazat* írta. De mert falra borsót nem akarunk hányni, egyszerűen azt mondjuk: *nem igazán írta meg M. M. úr a konkrét dolgokat!* A logika örök törvénye megöli az igazság ellen-támadót, a ki hamissággal akarja a világot meggyőzni.

Jó éjszakát Matuszka úr!

Dr. Tüdös István.

* Köszönöm a dicséretet! Gyaláztatni M. M. úr által dicséret. Dr. T. I.

IRODALOM.

* **S. Szabó József** debreczeni kollégiumi tanártól megjelent a „Protestáns Szemle” után különnyomatként: „*Tompa Mihály, a költő pap*” című tanulmány, amelyben adja a halhatatlan költő életrajzát s a Tompára vonatkozó irodalom repertoriumát. Ha az a célja az írónak, hogy a mi dicsekedésünkről minél többet olvassunk, mert nem olvashatunk róla eleget és elégszer; ha arra törekedett, hogy a mi büszkeségünk iránt való szeretetünket a maga rajongásával fokozza; ha azt tartja szükségesnek, hogy a mai nemzedék előtt mind jobban-jobban feltáruljon az a költőiség, amely Tompánál tagadhatlanul megvolt, dacára sokszoros megtámadtatásának, amelyet azok intéztek ellene, mint költő ellen, akiknek nem adatott ugyanannyi abból a vénából, amely nélkül költőnek senki sem tartható s végül ha azt is szem előtt tartotta, hogy néminemű táplálékot nyújtson talán a népnek is, a melynek a kezében bátran foroghat ez a könyv: akkor a szerző célt ért, jó munkát végzett, a melynél az itt-ott található tévedéseket nem tudjuk be nagy hibának. Ámde ha nagyobb jelentőséget akarunk e tanulmánynak tulajdonítani, a melyben például a prédikátor Tompának a jellemzése kifogástalan, vagy legalább is *alapos* legyen: akkor az író czélt nem ért, törekvése nem sikeres, mert az az egy-pár odavetett vonás még nem jellemrajz. Ezt azonban nem a mű becsének lerántása céljából mondjuk, mert a munka a Tompa-kultusznak alkalmas eszköze s az író Tompa iránt való tiszteletreméltó szeretetének olyan bizonyossága, a mely előtt szívesen emelünk kalapot. Ára a nagy nyolcad-rét alakú s 115 oldalra terjedő munkának: 2 korona. Ajánljuk az érdeklődők s Tompa tisztelői pártfogásába. (s.)

* **Hutka József** egyházmegyei papi főjegyző szerkesztésében jelent meg a *f.-zempléni* ev. ref. egyházmegye ez évi tavaszi közgyűlésének jegyzőkönyve, a mely ügyesen van egybeállítva s tartalmával arról tanúskodik, hogy ez az u. n. „szegény vidékű” egyházmegye minden irányban eleget igyekszik tenni a maga hivatásának.

* **Homoki Antal** főjegyző szerkesztette az *ungyi* egyházmegye tavaszi közgyűlésének *jegyzőkönyvét*, a melynek jelentős részlete az esperesi jelentés, az egyh. megye anyagi és szellemi életére vonatkozó kimerítő adataival, a melyek között azonban feltűnő a statisztika ellen irányozott oldal-vágás. Helyes kimutatás, illetőleg beszámolás van a 36-ik pontban a tanügyi elnöktől s még helyesebb a határozat, a mely a sárospataki népiszkolai kiadványok használatát sürgeti. Az egyházmegyei lelkeszség áldozatkészségének fényes bizonyosságát foglalja magában a 45-ik pont, a melyben a Horváth Mária alapnak a lelkeszetek illető segélyéből 4 éven át ezer-ezer korona ajánlatik meg az ungvári állandó leánynőveldére. Természetesen az áldozatkészséget azoknál keressük, a kik valóban igényjogosultaknak érzik magukat a segélyre s ime azt az őket gyámolítandó segélyt oda adják a közcélra. A jegyzőkönyvben levő egyetlen bírósági ügy méltán felhívhatja a közfigyelmet, mert felekezeti közti helyzetünknek érdekes példáját mutatja, t. i. a ref. édes anyja leány gyermekeinek görög kath. vallás-órára való kötelezését! Ugyanis a gör. kath. lelkész bevádolta az ev. ref. tanítót, hogy hivatalos hatalommal való visszaélést követett el, midőn a fent említett leány gyermekeket nem engedte g. kath. vallás-órára, mikor azokat a kath. atya gör. kath. vallásban kívánja neveltetni. Az

ítélet természetesen felmentő volt a tisztét jól s lelkiismeretesen teljesítő tanítóra nézve.

* **Sass Béla** konventi jegyzőtől megjelent egyetemes konventünk ez évi üléseinek jegyzőkönyve. A hozott határozatokat már ismerjük, itt legfőleg a formulázás hívja fel figyelmünket. Így pld. a sárospataki főiskola kölcsön-kérésénél ez a rövid szavú határozat olvasható: „egyetemes konventünk, régebbi elvi határozataira való hivatkozással, a kölcsön megadását ez esetben is megtagadja.” Vagy a tiszáninneri kerületnek a tőke-segély ügyében tett indítványát a konvent bölcsessége így dönti el: „már korábbi határozataihoz képest elvi szempontból nem helyeselve azt, hogy a közalap tőkevagyonra kölcsönökbe fektetessék: e felhívásnak nem tehet eleget” . . . Milyen szép ragaszkodás ez a *régi határozatokhoz*! S mindenütt az *elv* van hangsúlyozva! Az erdélyi püspöki cím kérdése ügyében pedig ez az az ominózus határozat, a mely semmiképen sem árulja el azt, hogy kálvinista szabad testületben hozatott: „ám-bár a miniszteri rendelkezés a második leírat után sem egyez meg teljesen a bevett ker. egyházak jogegyenlőségét és egymás közötti viszonyait biztosító törvények alapelveivel és szellemével, tekintve azonban azt, hogy a vall. és közokt. miniszter úr az erdélyi püspöki cím kötelező használatára vonatkozó rendeletét megváltoztatta és kijelentette, hogy az erdélyi római kath. püspök cím használata törvényes és jogos és a hatóságok által is ép úgy alkalmazásba vehető, továbbá, miután kijelentette azt is, hogy az erdélyi püspök (!) cím megengedett használatát a vallás-egyenlőséget, a többi egyházak törvényes paritását és püspökeiknek törvényes állását semmi tekintetben nem érinti . . . a leírat tudomásul szolgál”. A jegyzőkönyv jól és helyesen szerkesztett munka.

* **Szalóczy Pál** az alsó-borsodi egyházmegye főjegyzője szerkesztésében jelent meg a nevezett egyh. megye ez évi tavaszi közgyűlésének jegyzőkönyve, a melyben szembevetünk a közgyűlés kevéssé látogatottsága a dorogmai egyház távolléte s az alkalmatlan időjárás miatt; a 7 bírósági ügy a kissé nagy szám miatt; de a figyelmet is felhívja igen sok mozzanat. Nevezetesen az esperesi jelentés, a mely az egyh. m. félévi életéről minden irányban beszámol, be a Bethlen szoborra történt adakozásról, mint olyan jelenségről, a melyben a népnek a nagy fejedelem és hithős emléke iránt való kegyeletos érzése nyert kifejezést, adván gazdag és szegény a nagy-enyedi szoborra együttesen 443 kor. 55 fillért. a melylyel hatalmas lökést kapott az egész mozgalom.* Az Isten dicsőségére való adakozás is jelentékeny: 8583 kor. 45 fillér, — aztán a lelkészi értekezletek tartásának új alapszabálya, stb., stb. A jegyzőkönyv jól és pontosan szerkesztett munka. (J)

* **Herman Ottó**, a magyar természetrajzi tudománynak nagy dicsekedése, Darányi Ignác földművelésügyi miniszter felhívására, Csörgő Titusz festő közreműködésével, a ki 100 madár-képet készített a munkához: „*4 madarak hasznáról és káráról*” című remek munkát készített, a melynek 1 korona az ára, de *lelkészek és tanítók ingyen* is megkapják, ha a földművelésügyi miniszterium VI-ik főosztályától e könyvet nem restelnek kéri. A magyar föld iránt való szeretet, a magyar népnek a föld szárnyasai iránt való viselkedésének módja van ebben a munkában érvényre emelve s a ki olvassa,

* Felemlítendő, hogy ezt a szép adakozást a „Prot. Egyh. és Iskolai Lap” annak idején, bizonyára *sajtó-hibából*, a felső-borsodi egyházmegye neve alatt közölte. E helyreigazítást ismertető szükségességek látja. (J)

az megérti, hogy Herman Ottó mennyire magyar s a magyar földet menyire kell szeretni.

* **Hoensbroech**: *Das Papstthum in seiner social-kulturellen Wirkksamkeit*. I. k. Leipzig, 1900. Ára 12 M. Ez a nagy port vert munka e lapok hasábjain nem volt még bemutatva, de szólni kell róla, mert a külföldi protestánsok között is eltérő vélemény van felőle forgalomban. Épen egy előkelő német prot. kritikai lap véleményét, a „Theol. Litteratur Zeitung“-ét (11. szám) közöljük e részben, hogy addig is, míg az egész munkát bemutatathatjuk, tájékozva legyen közönségünk. A nevezett kritikai lapban *Tschackert* göttingai tanár a következőket írja: A munka szenvedélyes harci riadó s had-üzenet a papizmus híveinek, a melyben a szerző a jezsuita polémiát fordítja protestáns álláspontból volt jezsuita társai ellen, még pedig egyenesen azzal a célzattal, hogy a pápaság erkölcsi hitelét tönkretegye. Ez ellen a törekvés ellen *Tschackert* mindenek fölött az erős hangot kárhoztatja s főleg azt nem tartja jogosultnak, hogy a szeretet munkáinak gyakorlásánál a papismust félreismerjük. E ponton az a nagy tévedés áll előtérben, hogy a szeretet műveit látja T. kizárólag, holott a jezsuita cél uralkodik azokban is s nem az önzetlen s tiszta szeretet. Erősnek találja T. Hoensbroech amaz állítását, hogy a pápaságot a világtörténelem legnagyobb hazugságának tartja. Am elismeri azonban, hogy ezt a hazugságot olyan magas erkölcsi fegyverzettel védi, a melyen a hazug tárgyról semmi piszok sem marad a támadó harc után. A munka most a II-ik kiadást érte meg, pedig óriási nagyságu, 693 oldalra terjedő s bár az ausztriaiak nem olvashatják: lelke ott van mindenütt a „Los von Rom“ jelszavával harcolókkal. T. úrnak az a kívánsága, hogy a fél sikert, a mely a támadásban rejlik, a megnyerés teljes sikere tetőzze bel

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Dr. Halász Sándor**t a miskolci ev. ref. főleánynövelde buzgó tanárát a m. kir. vall. és közoktatásügyi miniszter a *fiumei* állami felsőbb leányiskolához nevezte ki tanárnak.

— **Egyetemes ev. ref. lelkész-értekezletek.** Az alsó-borsodi egyházmegye lelkészei e hónap utolsó napján tartják ez évi egyetemes értekezleti gyűlésüket Miskolcson, a következő tárgysorozattal: istentisztelet az avasi templomban, imádkozik: *Gulyás Benő* mező-esáthi lelkész; az értekezleti gyűlés megnyitása *Tóth Danieltől* az egyh.-tanács termében; a kör értekezletek jegyzőkönyveinek bemutatása s felolvasása, az azokon tárgyalt kérdésekben való döntés; előterjesztés *Szalóczy Pál* és *Plyés János* részéről az országos belmissiói egyesület ügyében. A felső-borsodi lelkészek egyetemes értekezlete aug. 5-én lesz *Edelényben*, a legfőbb tárgy az 1848. XX. t.-c. kérdésében való tanácskozás.

— **Tanáregyesületi közgyűlés.** A tiszántúli ref. középiskolai tanáregyesület ez idei közgyűlését Karcagon augusztus hó 27—28. napjain fogja megtartani, mint az a már, lapunkban is közölt meghívóból ismeretes. Ez a közgyűlés talán még az előbbeni évek látogatott közgyűléseinél is népesebb lesz, a mennyiben a karcagiakon kívül már idáig is felül van a jelentkezők száma a negyvenötön, pedig a kerületi gymnasiumok nagy része még csak ezután fog jelentkezni. Az egye-

sület központi választmánya ez úton is tudatja mindazokkal, kik a fontos gyűlés iránt érdeklődnek, hogy a gyűlésre utazók számára már megérkeztek a kedvezményes jegyekre jogosító vasúti igazolványok; a ki tehát a gyűlésen részt akar venni, de még nem jelenekezett, mennél előbb jelentkezék a központi választmánynál (Debrecen, Hajó-utca 8.), hogy elszállásolásáról a választmány gondoskodhassék s számára a vasúti igazolványt idejében expedíálhassa. Kiemeljük, hogy a gyűlésen ez évben is nagy számmal vesznek részt a többi egyházkerületek középiskoláinak tanárai is. G. I.

— **A Magyar Protestáns Irodalmi Társaság** miskolci gyűlésére a helyi rendező-bizottság az előleges tájékoztatót már közrebocsátotta s a *jelentkezési lapok* aug. 20-ig való beküldését kéri a gyűlésre elmenőktől. A tájékoztató szerint az elnökség szeptember 19-én d. e. 11 órakor érkezik meg; a közgyűlés e napon d. u. lesz az ág. hitv. ev. egyház tanács termében; az ismerkedési estély is e napon leend a korona-vendéglőben; szept. 20-án d. e. 9 órakor istentisztelet az avasi ev. ref. templomban; diszközgyűlés ezután az ág. hitv. ev. templomban; később 10 órakor a koronán; ezután kirándulások Tapolcára, Diós-Győrbe a vasgyárhoz s a hámorba. A központi iroda, hová az esetleges kérdezősködésekkel fordulhatni, az ág. hitv. ev. egyház paróchiája.

— **Szemelvények az Alkotmány tanügyi cikkeiből.** Az ultramontanok magyar közlönyében, az Alkotmányban az iskolai értesítők ismertetése közben a következő szellemes, keresztyénies és emberies, valamint a protestánsokat dicsőítő megjegyzések találhatók a 175-ik számban: a *kalocsai érseki főgimnázium tanulói közé is befurakodott 4 keresztyény (!) ezek mi kálvinisták, lutheránusok vagyunk (!)* és 22 zsidó . . . A pannonhalmi Szent-Benedek rend soproni főgimnáziumában a tankönyvek között „még Mangold és Beöthy is járja,“ a tanulók között: „zsidó csak 9. Hála Istennek! elég tiszta gimnázium!“ — a jászóvári prémontrei kanonokrend nagyváradi főgimnáziumában: *Névy, Varga, Horváth Cirill* (az apostata könyvei járják). „Az Eötvös Önképzőkör működésében nem találunk kath. vonatkozást“ A tanulók között: „zsidó összesen 101 darab! Borzasztó! Az ifjúságnak negyedrésze zsidó gyerek: Hát ezekkel kell verszödniök a prémontrei kanonokoknak!“ — A ciszterciek egri főgimnáziumában: „a tankönyvek közül Névy, Horváth Cirill kiküszöbölendők. Apostaták nem valók kath. és szerzetesi iskolákba. Aztán Szitányinál nem jobb-e Hajdú és Zoltvány? . . . Az Új Időknél többet ér a Magyar-Szemle. Tanulók közt 24 darab zsidó. — A kegyesrendi nagybecskereki községi főgimn.-ban „a tankönyvek elég jók. Varga Ottó még mindig szerepel“ — A keszthelyi kath. főgimnáziumban: „a tankönyvek közt ott találjuk már a Sz.-István társulat kath. könyveit. Csak még Vargát kell kiszorítani. Tanulók közt: zsidó 80, sok a zsidó ott is, abban a szép balatonmelléki városban.“

Pályázat.

A marosligeti ev. ref. egyház elaggott lelkésze mellé segédlelkészt keres. Kötelessége: minden lelkészi teendők végzése. Fizetése: teljes ellátás és 500 korona készpénz. Az állomás azonnal elfoglalható. Pályázatok Marosligetre (Szatmármegye. U. p. Tisza-Ujlak) a lelkészi hivatalhoz küldendők.

Felölös szerkesztő: **Dr. TUDÓS ISTVÁN.** Szerkesztőtársak: **ELLEND JÓZSEF** és **Dr. SZÉKELY GYÖRGY.**

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szótküldéssel egész évre 10
korona, félévre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrés
oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: Dr. Tüdös István. „Szilágyi Dezső.” — Tóth Dániel. „Lelkészértekezleti megnyitó-beszéd.” — Tóth István. „Az ev. ref. tanító viszonya az egyházhoz; hivatása az egyházban; joga és kötelessége a szülékkel és egyházi hatósá-
gokkal szemben” — Apostol Bertalan. „Vasárnapi ének” — Gulyás Benő. Imádság lelkészértekezlet alkalmával.”
— n. „Az alsó-borsodi ev. ref. lelkészek közös értekezleti gyűlése.” — „Vegyes közlemények.” — „Hirdetések.”

Szilágyi Dezső.

1840—1901.

„Minden embernek meg kell halni”, mondja az élet-könyvének írója. Meg kell halnia a testben és lélekben egyaránt nagyoknak, a közönséges, az átlag embert szédítően túlszárnyaló erősnek, a bölcsnek, a hatalmasnak, a megvesztegethetetlennek, a becsületesnek, az igaznak is, a minőnek állítják, hirdetik barát és ellenség most halála után Szilágyi Dezsőt, édes magyar hazánk volt igazságügyi őrét, a magyar törvényhozás egyik házának volt elnökét és minden időben méltó dicsekedését, a tudomány munkását, a munka tisztelő-jét s mindannak gyámolítóját, a mi az embert emberré teszi.

Meghalt Szilágyi Dezső, az akaratnak, az erőnek, a szókimondásnak, az igazságnak rettenthetlen képviselője, a ki előtt alacsony és magas állás sohasem volt ok meggyőződése elhallgatására, igaznak tartott elvei elhagyására, a kit maga a koronás király tartott vele szemben „csalást soha el nem követett” államférfiúnak.

Meghalt Szilágyi Dezső, a bölcs, a nagy, a ki „a beszédet okosan forgatta”, a kinek „beszédei hathatóságok” voltak, a ki megvalósította a szent könyv mondását: „az igaz bölcsesség igaz becsület”.

Elhunyt föltött gyászba öltözött kesereg széles e hazában mindenki, a ki a bölcseséget, a tudományt, az igazságot és az erőt becsülni tudja akkor, a mikor azokra nagy szükség van a haza, az emberiség érdekében. a mikor az evangéliumi szabadságot, a lélekismeret jogegyenlőségét, a vallás igazságának érvényesülését akarja megakadályozni a bölcseségnek a tudománynak és igazságnak ellensége, az erőt kizárólag a tömegszámba s anyagi fölénybe helyező eltévelyített sereg.

S abban a gyászba öltözött kesergő nagyszámú honfi társaságban mi, hitsorsosi a megboldogultnak, egy vallást vallók ő vele: az első sorban gyászolunk és keseregünk, őszintén, szívünk mélyét szakgató fájdalommal, mert ott ült a vének között, itéletet tartva, vezérkedve, kikutathatlan, beláthatlan okok forgatásával szólva így. téve úgy, de mindig meggyőződészerűleg, szíve sugallata szerint.

Hosszú időt, egy negyedszázad esztendő t szentelt a mi evangéliom szerint reformált anyaszent-egyházunknak, mint a most főgondnokát sirató dunamelléki egyházkerületnek 1876—1898-ig főjegyzője, 1885—1898-ig egyik egyházmegyei gondnoka, közben zsinati, konventi tag s az utolsó harmadfélében át, mint főgondnok. Ismerte helyzetünket. tudta, hol fáj, hol beteg testünk: s mert tudta: tagadhatlanul alapos gyógyulást szerző orvosságot akart készíteni, amelyhez időre volt szükség, a mely időt alkalmassá akart tenni, hogy a gyógyszer hasson, gyógyítson! Töprengése, húzódozása, az általa elismert igazság megsértése nélkül való alkalmazkodás, a melyben bátorságának nem gyöngülése, hanem okossága nyilatkozhatott meg: lehet, hogy drága gyümölcsöket termett volna! Egy azonban bizonyos s ez az: az ultramontanizmusnak kérlelhetlen ellenfele volt, a melyet letiporni, tönkretenni ő lett volna egyik leghivatottabb magyar emberünk, a ki előtt nem állhatott meg a hazugság, nem volt helye a vakmerősködésnek.

Úgy is veszem észre, hogy a nagy halott temetési kíséretében az ellenfél részéről nem a tisztelet nyilatkozik meg, hanem valamelyes megnyugtató érzés, hogy ime egy félelmes viadonnal kevesebb bajnoka van a szabadelvűségnek s azzal együtt a protestantizmusnak! Ez még mélyebbé, még őszintébbé teszi szívünk fájdalmát!

De legyen bár halott a Szilágyi Dezső porhüvelyé, — legyen bár mulandó s romlandó ő benne is, mi romlandó s mulandó: amaz eszmének ereje, a melyet ő is szolgált, a melyért ő is küzdött, az emberi szabadság nem halhat meg soha s ha e szabadság ellen csatára kél az ellenség: Szilágyi Dezső emléke ott fog lebegni a szabadságért küzdők felett s a diadal reményét biztosabbá teendő!

Nem haltál meg meggyőződés embere: Szilágyi Dezső! Halhatatlanság köszöntött sirod éjjelén halhatatlanság sugároz felénk sirhalmodról.

Haló porodban is légy áldott, légy áldott mindörökké!

Tóth Dániel alsó-borsodi esperes lelkész-
értekezleti megnyitó beszéde.*

Mélyen tisztelt értekező!

Nemcsak az anyagiakban vagyunk szegények, hanem még szegényebbek vagyunk a hitben, a vallásos buzgóságban: úgy hallik a szó mindenfelé, úgy irnak egyházi lapjaink, úgy beszélnek azok, a kik tagadhatatlanul őszinte szeretettel viseltetnek egyházunk iránt, féltik s féltő gondossággal őrzik azt minden veszélytől, mely jön, egymásután jön reánk kívülről; de — a mi sokkal nagyobb baj! — itt van, itt tenyészik az bent, közöttünk, egyházunk kebelében is a vallástalanság, egyháziatlanság, buzgóság-hiány képében s ez aztán a legnagyobb veszély, — mondják — a mely halálhozó is lehet egyházunkra! Erre kell orvosságot keresni, s gyógyulást és szabadulást vinni idejekorán egyházunk, híveink számára: hangzik a felhívás.

Ki volna közöttünk, a ki ne gondolkodott volna már ezek felett a dolgok felett? S ha egyikünk, másikunk nem látja is oly sötétnek egyházunk jelen állapotát s oly aggasztónak annak jövőjét, mint azok, a kik hozzá is fogtak már és pedig a mi eddig gyakorlatban levő vallásos szokásainktól, hiterősítő, erkölcsnemesítő munkálkodásainktól talán sok részben eltérő úton és módon a gyógyításhoz és szabadításhoz: ki volna különösen mi közöttünk, lelkészek között, a ki egész figyelemmel ne kísérné s úgyszólván: félelem és remény között ne nézné ezt az életmentő munkát? Ki volna, a ki ereje és tehetsége szerint a legjobb akarattal részt ne kívánna venni abban?

Én, — mélyen tisztelt lelkész-értekező! — úgy hiszem, hogy a célra nézve mindnyájan egyet értünk e tekintetben, mi, a kik itt vagyunk s lelkészársaink s hitbuzgó világi férfaink a távolban s csak az eszközökre nézve vannak közöttünk különbségek. De az én meggyőződésem szerint nem is egyforma eszközökkel lehet és kell ahoz a célhoz törekednünk s oda eljutnunk, a hová eljutni annyira vágyakozunk, hogy elmondhassuk majdan mi, vagy elmondhassák legalább utódaink, a magyar kálvinista Sionban széttekintvén, ezt: *immár meggyógyultunk, többé ne vétkezzünk, hoyy rosszabbul ne legyünk dolgunk.*

De hát ez az óhajtott idő még távol van s ha talán a veszély nagyságára nézve megoszlának is közöttünk a vélemények s habár én részemről azokkal tartok is, a kik nem látják

oly sötétnek, mondhatni: kétségbeejtőnek állapotainkat, vagy egyesek épen reménytelennek még jövőnket is: egy dolgot mindenesetre konstátálhatunk, azt t. i., hogy — a mint ezt a reversálisok s kitérések nyilván bizonyítják, — a magyar kálvinista nép nem ragaszkodik olyan erős kitartással, olyan törhetlen és tántoríthatlan szeretettel s hűséggel kálvinista hitéhez s vallásához, mint ragaszkodtak vala egykor ősei!

Hát e felett sokat gondolkodván, megérlelődött én bennem az a meggyőződés, a melyet imé kinyilvánítok, *hogy ennek, ha nem egyedüli, de egyik legfőbb oka bizonyára az, hogy egyházunk hívei a kálvinista hitvallást nem ismerik úgy, mint ismerték ősei;* sőt kimondom ezt, ki kell mondanom, még ha sokak előtt merésznek látszik is, hogy egyházunk híveinek igen nagy része, fent és alant álló, nemcsak nem ismeri hitvallását, de talán hírét sem hallotta, hogy mi az a „*Helvetica Confessio Posterior*“, az a „*Heidelbergi Catechismus*“, a melynek egytől-egyig a szent bibliában gyökeredző tanításai által megerősítve s felvértezve mentek a mi papjaink a gályákra, mondtak le a mi előkelő férfaink a világi tisztiségekről, méltóságokról s lettek a mi szegény hitfeleink bujdosókká saját hazájukban, de hitöket, meggyőződésüket meg nem tagadták soha!

Hogy pedig annak a, mondhatni, különös állapotnak, hogy a mi magyar kálvinista egyházunk saját hitvallási könyveinek tanítását, híveivel való közlését elhanyagolta, a mely dolognak most már meglátszanak a szomorú következményei, hogy ennek az állapotnak az okát megtaláljuk, néhány évtizedre kell csak a múltakba visszamennünk. Nekem e tekintetben nincs szükségem írásra, csak emlékezésre, mert hiszen megértem, egyházunk szolgálatában töltöttem már azt az időt, s bizony megérintett, mondhatom: erősen megérintett engem is annak a hatása; annál jobban el tudom tehát gondolni, mily hatással lehetett az azokra, a kik épen akkor szerezték, talán mondhatom úgy is, hogy a kiknek épen akkor kellett volna megszerezniök vallásos ismereteiket, hitbeli meggyőződésüket. A 60-as és 70-es évekről van szó, arról a korról, a melyhez tartozik a mai embernyom legnagyobb része.

Hát most is azt mondom, hogy szép kor volt az sok tekintetben. A visszatérő alkotmányos étellel visszavetette mintegy sugarait reánk az 1848-adiki idő. Leomlani látszott közünk újra minden felekezeti különbség Csoda-e, ha ily körülmények között épen a mi egyházunk, a mi egyházi s világi férfaink legjelesebbjeitől kiindulva, átment a köztudatba, hogy — úgyszólván — nincs is már nekünk valami nagy szükségünk

* Elmondott Miskolczon 1901. július 31-ikén.

a hitvallási könyvekre, teljesen elég a biblia, mert hiszen ennek a szavaira, szeretettel teljes ígéire hallgatva, Tompa óhajta szerint: mindnyájan együtt, római, ágostai, vagy genevai kezet fogva fogunk már ezután munkálkodni az erkölcsi élet terjesztésén, isten országa építésén s ennek az édes hazának a szeretetében igyekezünk csak egymást felülmúlni.

Most már kimondhatjuk, hogy csalódtunk. Nem a felekezetiességen felülemelkedő igaz evangéliumi szeretet vonta össze, vagy jobban mondva, látszott összevonni a szíveket s ledönteni a felekezeti válaszfalakat, a mint a mi vezetőink hitték s utánok mi is hittük; nem volt az más a másik részről, mint időleges alkalmazkodás annak a kornak a szelleméhez. Most mindnyájan tudjuk hogy állunk! Szaporodnak naponként országunkban a szerzetes és apácza rendek; itt járnak közöttünk a hazánkba törvénytelenül bejött jezsuiták, akna-munkájok eredményét nem szükség előszámlálnom, látja, ismeri azt mindenki.

Nekünk is elő kell tehát venni fegyvereinket, nem, újra mondom, hogy: *nem támadásra, hanem védelemre*, hogy megtartsuk azokat, a kik a mieink s hogy azokat úgy tanítsuk, úgy vezessük, hogy például szolgáljanak másoknak is a hitben, erkölcsiségben, az igaz felvilágosodásban és hazaszeretetségben s ezek által hódítsanak egyházunk számára!

Ilyen fegyvernek tartom én legelső sorban a mi hitvallási könyveinket s közelebb: a heidelbergi katechismust, a melyet ismert, tanult s tudott ezelőtt közöttünk mindenki, az u. n. intelligencia épen úgy, mint a nép egyszerű fia. Én részemről újabban is áttanulmányoztam azt s teljes meggyőződéssel mondom, hogy benne is van abban minden, a mit a kálvinista embernek a hit és erkölcs dolgában tudnia és ismernie kell, de, — hozzáteszem, — hogy ha azt nem tudja s nem ismeri, a mi abban van: akkor nem ismeri a kálvinista hitvallást.

Felkérem ennél fogva a mélyen tisztelt értekezletet, tisztelendő lelkész-társaimat: méltóztassanak — amennyiben alapszabályaink értelmében erre a közös értekezletünkre is lehet indítványt beadni — elfogadni és majd a sorrendben tárgyalás alá venni azt az indítványomat, *hogy kéressék fel egyházmegyei közgyűlésünk, hogy a főtiszteletű egyházkerületi közgyűlést keresse meg a végett, hogy a heidelbergi katechismus, mint ev. ref. egyházunk közönségesen elismert hitvallási könyve: nép és ismétlő, valamint középiskoláinkban megismerttessék és taníttattassék.*

ISKOLAI ÜGY.

Az ev. ref. tanító viszonya az egyházhoz; hivatása az egyházban; joga és kötelessége a szüléssel és egyházi hatóságokkal szemben.

(Folytatás és vége).

Természetes folyamánya ezen viszonyoknak az jog és kötelesség, melyek az egyházat, mint tanítót illetik és kötelezik, Ami a tanítónak joga, az az egyháznak kötelessége és megfordítva. — A tanító az egyházzal szemben szerződéses viszonyban áll; jogait azok a vállalmányok határozzák meg, miket választása, — és nem fogadása — alkalmával az egyház magára vállalt. Az egyház jogát pedig azon kötelességek teljesítését megkívánni akarás teszi, miket ugyancsak a tanító választása alkalmával vele szemben megállapítani szükségesnek, az egyház beléletére vonatkozva feltétlenül teljesítendőnek, jónak látott. Ezen szerződés alapján jogszerint megkívánhatja a tanítótól kötelességének hű és pontos teljesítését.

Jogát képezi a tanítónak az anyagiakon kívül azon kívánság, mely szerint, úgy a szülők, mint az egyház hivatalnokai mindenben segítségére legyenek nemes és nehéz munkájában; joga annak megkívánhatása is, hogy őt olybá tekintsék, mint a ki nélkülözhetetlen, s mint ilyen senki által nem ignorálható; s a kellő tisztelet részére mindenkor megadandó. Igaz, hogy ez utóbbi dolgot csupán egyéni sajátságaival, egyéni felsőbbségének — nem fitogtatásával, de önkéntelenül ható erejével — vívhatja ki. Ha tehát ezen jogát csonkíthatatlanul fentartani akarja, úgy feltétlenül szükséges, hogy úgy a szüléssel, mint az egyház tagjaival szemben férfiasan és nemesen viselje magát. — Ne akarja tőlük a tiszteletet kicsikarni, megkövetelni azért, mert ő tanító; de adja ő meg mindenkinek a tiszteletet; végezze munkáját rendesen, lelkiismeretesen s annak eredménye bizonyosan meg fogja számára teremni azt a sokat hánytorgatott tekintélyt; sőt többet ennél: a szeretetet. Munkája által hasson oda, hogy róla másként, mint jól, ne is beszélhessenek.

Joga, hogy akár szellemi, akár anyagi érdekében határoznak, ne alkalmazzák a „rólunk, nélkülünk” jogesonkító elvet; de véleményét kimondhassa. Ezen jog alapján az egyháztanácsnak hivatalból tagja, — választott jegyzője is lehet — de nem választott tagja; minden ülésre meghivandó. Az egyház-szervezet felsőbb fórumain is képviselői által képviselhetős és kell is, hogy a tanítói testület kebeléből választott tag — legalább 4 — minden ily helyen képviselje a tanítóságot.

Kötelessége pedig elsősorban a tanítás. Tanítói hivatása pedig két terű, u. m. iskolán belüli és iskolán kívüli. Az iskolán belül kötelessége a keze alá adott gyermekek értelmének megnyitása, kiszélesítése; gondolkodni tudásra való megtanítás; érzelmi világának fejlesztése; érzelmi „én”-jének felébresztése; szíve lángjának felszítása, azt alkalmassá tenni a vallás-erkölcsi dolgok, igazságok felfogására; a lélek tehetségeinek kifejlesztése. Szép és nemes munkakör, de a melyen csak az mutathat fel látható eredményeket, kinék értelmi látköre elég

tág; ki ugyan nem tudós, de aki mindentől tud annyit, a mennyi szükséges a gyermek látó képességének, tudványának helyes irányba terelésére. Fel-tétlenül szükséges, hogy a mit tud, azt alaposan tudja. Tudjon szeretni. Csak a szeretet az, mely melegével képes a szívet borító fagyburkot elolvasztani; csak a bizalom képes bizalmat szűlni; csak a szív tisztasága képes megnyitni a gyermeki szívet, melyben a jó, a szép, az igaz drága gyöngyei — bár csiszolatlanul — elzárva vannak. Csak a meleg kedély képes bizalmat keltetni maga iránt. Csak a kedélyes, meleg, lelkesedett, de egyszerű beszéd képes a gyermeket szó-lásra bírni. Tehát a tanítónak e tulajdonok a legfőbb kellékei; ezek elsajátítása elengedhetetlen kötelessége. A lelket kiművelni, hogy annak szárnyait az anyagi érdekek ne nyűgözzék le a föld rögéhez; hogy ne bénítsák, ne tépjék, szakgassák meg a bajok, az élet vészei, viharai, hogy a szenvedés ne hajtsa a kétségbe-esés örvényei felé, hogy az élet csábjai, örömei melyek ingerlőbbnél-ingerlőbb képek által csábítják, ne legye-nek képesek felette diadalt aratni, csak olyan egyén képes, ki maga is felül tud emelkedni az élet anyagi érdekei felett, aki maga is nemes. Kötelessége tehát a tanítónak lelkét kiművelni, indulatainak minden pillanatban parancsolni tudni, tehát nemesnek kell lennie. Ha ilyen, úgy kötelességeinek iskolán kívüli terén is sikerrel munkálhat.

Ha valóban helyesen fogja fel kötelességét, úgy a szülőkkel szemben is elkövet mindent, mivel nekik hasznos örömet szerezhet. Legyen a szülőkkel szemben előzékeny, egy szíves „jó nap“ nagy horderejű lehet következményeiben. Legyen nekik tanácsadójuk örömeikben résztvevő. s ha ilyen, kötelességét a szü-léssel szemben helyesen fogta fel. De ne legyen soha czimborájuk, pajtásuk, mert így meg lehet, oly hely-zetbe sodortatja magát, melylyel kötelességeit megszegi.

Kötelessége továbbá, minden olyan helyen meg-jeleni, hol a nép szívét, lelkét nemesítik. Ilyen hely a templom és a temetés. Nagyon helytelenül fogja fel hivatását azon tanító, ki nem tartja kötelességé-nek a templomi és temetési istentiszteleteken való részvételt, csak ha azért megfizetnek. Helytelen ez azért, mivel ugyanakkor, midőn a más lelki szükség-letét kielégíteni segít, saját lelki szükségletét is kielé-gheti. Vagy tán a tanítónak nincs szüksége Istenre, az Istenhez való emelkedésre, ő tán nem gyarló em-ber? ! Hiszen ha azt bevallani nem áttallaná valaki, az a valaki nem volna érdemes arra, hogy embernek tartassék, arra pedig, hogy tanítónak hívassék, még-kevésbé, mert tanítónak nemes ember kell. Hogy nevelhetne az erkölcsös gyermeket, ki nem az; hogy vezethet az mást Istenhez, ki maga sem igyekszik megismerni az Istent; hogy nevelhet vallásosan az, ki maga vallástalan? „Az isteni külső tiszteletnek a benső nélkül nincs érdeme“ — de azért a külső istentisztelet gyakorlása is kötelesség. Aki nem lelki szükségnek tartja az istentiszteleteken való meg-jelenést, az ne legyen reformatus tanító, mivel köte-lességének, mit az egyház, mint egyik szerződő fél, joggal megkívánhat, nem tud eleget tenni, mint ilyen nem kívánhatja, hogy az ő jogait is tiszteletben tartsák.

Kötelessége még a tanítónak minden ember-baráti intézmény létrehozása, annak fenntartása érde-kében az azt vezető elemekkel a vállaltat való mun-kálódás. Semmi olyan helyről, hol népének, s különö-sen ennek a sokat szenvedett, sokat üldözött, oly sok nemes vér árán fenntartott reformatus egyházunk-

nak, mely oly nagy terhet emel, hogy iskoláit föl-tarthassa, csak egy szemernyi hasznót tehet, elma-radni, az őt megillető részt ki nem venni, nem sza-bad. Egy olyan kötelesség, mely egyszersmind jog is, melytől magát, mint embernek, mint tanítónak, mint egyháztagnak felmentetnie, megfosztatnia hagyni nem szabad, nem illik.

Felettes egyházhatósággal szemben pedig jogai és kötelességei az egyházi törvényekben vannak letéve, ha azokhoz alkalmazkodik, nyugodt lehet, senki sem fogja őt sem helyéből kitudni, sem oly kötelességek végzésére kényszeríteni, melyek hivatásával és em-beriségével ellenkezének. Így őrizheti meg magát minden kellemetlenségtől, így szerezheti meg azt a sokat emlegetett „tekintélyt“, így vívhat ki magának tiszteletet, szeretetet nem csak hivei részéről, de felettes hatóságaival szemben is. Így lehet megtör-téntté tenni a lelkészek és tanítók között Pál apos-tolnak ezen intését, mely oly igen megszívelendő volna: „Egyenlő értelemmel legyetek.“

Ime a magyar ev. ref. tanító hivatás- és munka-köre, joga és kötelessége. a melyről nyíltan szólni ma, a mikor panasz szó hangzik ellenünk, bizony-bizony kell is, szükséges is megemlékeznünk!

Tóth István.

TÁRCA.

Vasárnapi ének.

Dallam : LXXXIV. Zsoltár.

Az Úr házába jöttem el,
Hol a hit ég felé emel,
Érzem, hogy itt révparton állok;
Ha csolnakom szélylyel törött
Vészes habok, sziklák között:
E szent helyen nyugtot találok,
A gond, a szenvedés pihen
A templomnak szentélyiben.

Az ének, a fentszárnyaló,
Elszáll az Örökkévaló
Felséges, fényes zsámolyához.
És míg fohász kel ajkamon:
Az áhitat magasba von;
Hitem galambja mit alához:
Szívem sebére zöld levél,
Meggyógyul, hisz, szeret s remél.

Lelkem szárnyát kibontva száll,
Mint légi könnyű kis madár,
Országa Istennek kitárul;
Az ige elhat s hallatik
Mind a velők oszlásaig.
A szív az élet balzsamául
Örök eszmét, vigaszt vizl el:
Hogy az Isten gondot visel!

Apostol Bertalan.

Imádság

lelkészi értekezlet alkalmával.

Tökéletes bölcseségű s kibeszélhetetlen jóságú Isten, édes Atyánk! Dicsőítésedre, neved magasztalására gyűl-tünk össze szent házában e reggeli órában s előtted

térdre borúlva mondunk neked hálát, azért a Te hozzáunk való nagy kegyelmességű gondviselésedért.

Óh Feléd száll Uram e reggelen szívünk első dobbanása s gondolatunk nyugvó pontja csak Te vagy egyedül; Te, a ki bölcsőnk első álmától mult éji álmunkig, mind mostanáig felénk nyújtott jobb kezeddél óvtál, gondoztál s balkezéd ártalmait távol tartád mi tőlünk.

Kié lenne hát szívünkben a hála ma is; kiben találna megnyugovást, támaszt kereső lelkünk, hanem ha Te benned, hiszen minden emberi erő gyarló s még a ki el nem esik is, tőled veszi erejét?! A mi ajkaink magasztaló éneke azért a buzgóság szárnyain hozzád emelkedik, óh minden jónak forrása s töredezett, rebegő hangokon önti elődbe szívünk érzelmeit, vágyait, óhajításait.

Óh mert vannak vágyai, óhajításai az ember-szívnek, vannak; napkeltétől napestéig támadnak és enyésznek azok s mindenik Benned keresi megvalósulását; mert mennyen, földön egyedül Te vagy az erős és nagy, Te vagy a jó, kiben nem csalatkozik meg a hozzád folyamodó.

Keresünk Téged most is óh örök világosságban lakozó Isten, Atyánk a Jézusban s magunkat megalázva esedezünk előtted, hogy a Te mennyei világosságodból áradjon mi reánk, miként egykor Saulusra, hogy miképen ő, mi is mind jobban-jobban megismervén Téged, a szeretet szálaival legyünk erősen hozzád kötözve és szent Fiaddal miképha egyek volnánk, hogy így, ha a sötétség nagy erővel felkelne is ellenünk, hatalmat akaráván venni minden szíven s uralkodni mindeneken: hajnal-fénynél nagyobb világosságot szóró igédvel, a szent Fiad által hirdetett evangéliom erejével, hajtsuk szégyenbe azokat, kik támadnak ellenünk!

Óh imádkozva kérünk Atyánk, mindenható segédem! hogy a Te erődet közöld velünk, kiket órállóként rendtél s légy segítségül a mi emberi gyarló erőtlenségünknek, gyöngeségünknek, mert ha eltávazol mi tőlünk: álom nehezedik reánk, csüggettség álma s nem leszünk fölfegyverkezve ama tábor ellen, mely anyaszentegyházadat, a világosság országát ostromolja. Légio azoknak száma Uram, mi pedig kevesen vagyunk s még azonkívül semmik Te nélkül; Te erősítsd meg hát a mi lelkünket s bölcseséged sugarát áraszd reánk, hogy evangéliomszerű világosság támadván bennünk: igaz meggyőződéssel, tántorithatatlan lélekkel munkálhassunk anyaszentegyházad megszilárdításán, annak fejlesztésén, csak azért a néhány szóért: „Jól vagyon jó és hiv szolgám!”

De míg fáradunk Atyánk ez égi szózat hallásaért: „Te vagy az én szerelmes fiam,” míg szent orczádat, melynek dicsősége örökkévaló, közelebből, színről-szinre láthatnánk, addig Atyánk! viselj gondot földi életünkről is, mely nem több, mint a bölcső és koporsó között elterülő arasznyi idő; a Te örökös gondviselésed legyen velünk mindnyájunkkal, mivelhogy a Te gyermekeid vagyunk mindnyájan. Koronázd meg munkánkat sikerrel, nemes igyekezetünket szent tetszéssel s ki a Téged szeretőknek javukra vagy: szeress minket is, miképen mi is szeretünk tégedet; szeresd a te evangéliom szerint reformált anyaszentegyházadat, hogy segédmeddel felvirágozzék, megerősödjék az, s nyugalmat találjon keblén a megfáradott, kit az élet kereszttel rakott meg.

Óh Uram! tarts meg minden időben minket az igaz hitben, a teljes boldogságban. Amen.

Gulyás Benő.

KÖZÉLETÜNK.

Az alsó-borsodi ev. ref. lelkeszek közös értekezleti gyűlése.

A múlt hónap utolsó napján gyűltek egybe az alsó-borsodi lelkeszek Miskolcon, hogy énekléssel s imádkozással megkezdve, szent lelkesedéssel tanácskozzanak különböző tárgyak és kérdések felett, építeni akarván Istennek országát, a melyet e földön szakadatlanul építgetnie s terjesztenie kell a hívő keresztyének. Szép és a közönségest feledtető jelenet az, mikor a lelkipásztorok, hol a hivatalos gyűléseket keresik fel, hogy az egyházi élet általános és különös nyilvánulásait megismerve, saját őrizetükre rendelt híveik javát s boldogságát munkálják, hol a szűkebb körben tartott értekezleteken mintegy a barátságos beszélgetés alakjában tárják fel a sebeket, a melyek gyógyulásra szorúlnak s egymást oktatgatva, felvilágosítva adnak egymásnak erőt a teendő végzésére, hol u. n. általános, magasabb szintájú együttes gyűlésen adnak fel fogásuknak, meggyőződésüknek kifejezést mindazok felett a kérdések felett, a melyek a felszínen mozognak s ott tartatnak a közvélemény által. Ilyen alkalmakkor mindig, önkénytelenül is, az jut eszébe a szemlélőnek, hogy valóban igaz: nem csak kenyérrel él az ember! Nemcsak a mát szorítjuk keblünkhöz, hanem a holnapért is munkálkodunk, nem magunkért, mert hiszen miért jönnénk ellentétbe a krisztusi nyilatkozattal: ne gondolj a holnapi nappal, — hanem igenis a krisztusi élet-elvnek, a tökéletesedésnek megvalósulásáért, annak biztos jövő-jeért! Nemes igyekezet, elismerésre méltó fáradozás, méltó azokhoz, a kik az „Úr szolgálja” nevet viselik. S boldog és szerencsés alsó-borsodiak, a kiknek belső embereik önmaguk mellett a világiak is, a kik nem foglalkoznak hivatásszerűleg papi dolgokkal, mégis ott vannak a tanácskozáson nemcsak az egyházmegyei gyűlések s bizottsági ülések alkalmával, hanem íme most is, az értekezleti összejövetelen is, a mely az ősi avasi templomban d. e. 9 órától délután $\frac{3}{4}$ 1 óráig tartott volt. Ott voltak a következő világiak: Molnár Bertalan, Mikuleczky István és Fodor Pál egyházmegyei tanácsbírók, Halmy Gyula főimn. tanár s helyettes igazgató, a kiknek mindenike hivatalos ügyeinek felfüggesztése mellett jelent meg a „lelkési gyűlésen.”

Kezdődött pedig ez a „lelkési gyűlés” énekléssel, a 37-ik dicséret 2 első versének az elzengedezésével, a mely után Gulyás Benő mező-csáthi lelkész imádkozott buzgósággal, bensőséggel, áldást és sikert könyörögve az istenségtől az Isten-országa építésében fáradozók munkájára. A szép imádságot egész terjedelmében közöljük lapunk más helyén. Imádkozás után még egy ének-vers eléneklése következett s aztán a gyűlés megnyitása a hivatalból elnök, Tóth Dániel esperes által az említett világi tagokon kívül a következő jelenlevők előtt: Kun Bertalan, id. Maklár Károly, Nagy Ignác, id. Solyom Gyula, Bodolay István, Gulyás Benő, Illyés János, Szabó Bertalan, Tóth Béla, Szabó József, Novák Sándor, Marsalko Endre, Vattai István, Somodi János, Szabó Károly, Bársony György, Thúry Sándor, Szabó András, Czecz András, Halászi József, ifj. Maklár Károly, Apostol Bertalan, Béki János, Fekete Gyula és Tokaji Nagy Lajos lelkeszek; Csiky Béla, Filep József tanítók; Zarándy Bertalan, ifj. Solyom Gyula, Cseh Pál és Baksy István segéd-lelkeszek; Tóth Ferenc és Ruttkay Menyhért miskolczi énekezők előtt, a kikhez csatlakozott, mint vendég dr. Tüdős István sárospataki theologiai tanár is.

A gyűlést az esperes-elnök azzal a beszéddel nyitotta meg, a melyet olvasóink lapunk más helyén olvashatnak. E beszéd a maga tartalmi igazságával, mintegy korképet rejtegető rajzával s a magyar kálvinizmus erő-csökkenése egyik leg-

főbb okának a feltüntetésével tülemkedett a rendszerint való megnyitókön s van benne valami olyan elem, a mely az ősi hitnek, buzgóságnak, meggyőződésnek a visszatérésére biztos utat mutat, noha ezt az utat orthodoxnak, konzervativnak nevezhetik azok, a kik a nép-élettel nem akarnak törődni, hanem nagy általánoságokkal iparkodnak a protestantizmust kifejezésre juttatni, a minek ékes bizonyossága éppen egy alsó-borsodi lelkésznek ez a szürke mondása: a protestantizmus elv és nem dogma, megfelelkezvén arról, hogy az az elv semmi, ha nem élet is egyúttal!

A megnyitás után, miután jegyzőként Szabó Bertalan és Tóth Béla körí-jegyzők hivattak fel, a nagy-szebeni egyházmegye indítványát vették tárgyalás alá, felolvastatván a mező-keresztesi és miskolci körök véleménye is. A tárgyalásban Kun Bertalan, Halászi József, Illyés János, Gulyás Benő és Tóth Béla vettek részt s kimondatott, hogy az indítványt nem pártolja az értekezlet, hanem október utolsó vasárnapját tekintti olyannak, mint a melyen meg kell emlékezni a reformációról, ünnep-kreálásra nincs szükség.

Hosszas és érdekes vitára adott alkalmat a gömöri lelkészek értekezletének a sárospataki főiskola javára való adakozást indítványozó javaslata, a melyhez Illyés János, Gulyás Benő, Bodolay István, id. Solyom Gyula, Kun Bertalan és Halászi József szólottak, főleg a körül forogván a véleménynyilvánítás: vajjon önkéntes vagy kötelező legyen-e a főiskola javára való adakozás, a mely egész határozottsággal egy új Vay-Mocsáry-alapítvány létesítésének az eszméjével kötendő össze. Az elnöklő esperes és dr. Tüdös felvilágosításai után, a melyekre azért volt szükség, mert az is zavarta a tárgyalást, hogy a Vay-Mocsáry-alap nyújtotta segítséget ezidőszent is elégtelennek nyilvánították némelyek s ezzel mintegy az adakozás illusziusságát akarták elárulni, a mely úgy sem képes a szükségletet fedezni: kimondatott, hogy az alsó-borsodi lelkészek a sárospataki főiskola javára való adakozást akár egyszersmindenkori, akár évenkénti adomány-nyújtásával elvárják mind önmaguktól, mind más lelkésztestvéreiktől, mind a világiaktól, mind mindazoktól, a kik a sárospataki alma matert szeretik. azt becsülik s szabadsága és versenyképessége fenntartása és fokozása érdekében áldozni is készek, — felhíván az egyházmegyei közgyűlés útján magát az egyházkerületet, hogy az tegye ezt a mozgalmat élővé, a melynek eredménye nem lehet kétes, mert ha az lesz, akkor a magyar protestantizmusnak a tettek mezején befellegzett. Hangzott elítélő nyilatkozat a gömöri indítványnak a fölött a része felett, a mely minden lelkészt egyenlő adomány-adóval ró meg, holott a lelkész állás is, az egyéni körülmény is határoz e tekintetben. Volt pozitív indítvány is az alsó-borsodi lelkészek kötelező megadóztatásánál, t. i. hogy 2, 4, 6 és 8 koronát fizessenek a paróchiák osztályainak megfelelőleg. — De elállottak ettől is, nem akarván a szeretetet adózás kényszerűségébe öltöztetni, noha sajnos tapasztalat, hogy ma már a szívnek megindulása nem elég őszinte s nem is árul el mélységes szeretetet intézmények s egyebek iránt akkor, midőn adakozásról van szó. Az alsó-borsodi gondolkozása példányszerű s reméljük, hogy az ajánlások hamarosan megkezdődnek s az őszi kerületi gyűlés mint egy ember fogja elfogadni az alsó borsodi javaslatot!

Egy gyakorlati kérdés is vetett nagyobb hullámot az értekezleti tanácskozás folyamán, az t. i. hogy a r. kath. egyház javára reversalist adott ev. ref. egyéneket kihirdessük s megessük-e vagy nem? Az érdekes és tanulságos eszmecserében az *igennel* felelők részéről részint a lelkipásztori prudentia, részint a „legalább stóla fizetés“, részint a szeretet elvének hangoztatása játszta a főszerepet; míg a *nemmel* válaszolók a r. kath. és prot. szertartás egyenjogúságának, a stóla csekélységének, a papi prudentia ilyen esetekben r. kath. ízü megnyilatkozásának a hangoztatását tartották szükségesnek, állítván, hogy éppen a r. kath. egyház javára reversalist adott egyének-

nek hozzánk fordulása vagy azért történik, mert itt *olcsóbban* esketnek, mint amott s ez esetben nem tisztességes dolog magunknak értékelni kevésre a házasság-kötési szertartást, vagy azért, mert ott, bár reversális is adatott, valamely kánon-jogi dolog miatt nem szolgáltatják ki a házassági szentséget s ez esetben nálunk *esketni*: saját vallomásunk, hogy mi tiszteljük a kánon-jogot, sőt saját bizonyosságunk, hogy ismételtén nincs olyan értéke nálunk a megáldásnak, mint ott a sekrestyebeli copulationak. Végre is a pastoralis prudentia lett a remedium! Pedig hát a pastoralis prudentia vetette fel a kérdést is!

A mezőcsáthi kör jegyzőkönyvéből feltűnt a *konventtel* szemben indítványozott *elégedetlenség kifejezésének javaslata*; megfontolásra adott alkalmat *Halászi József* dorgomai lelkész felolvasása bajaink főforrásairól s teendőinkről, úgy hogy ez a felolvasás a másik két körhöz is áttétetik s jövőre a közös értekezlet fogja véglegesen tárgyalni, miután a „Sárospataki Lapok“ is közölte a dolgozatot. Ezen a ponton az 1845. XX. t.-cz. is szóba jött s annak megvalósítását sürgető határozatot hoztak.

Az országos belmissziói egyesület kérdésében *Illyés János* a következő véleményt adta be:

1. Olyan belmisszióra, a melyet a budapesti pietista theologusok hangsúlyoznak, hogy t. i. vallásos estélyek tartása, kék és fehér + egyletek alakítása, ima-órák tartása által mozgósítsuk elő a hívek vallásos buzgóságát, egyházhoz való ragaszkodását — szükség nincs, mert a kívánt czélt az ősektől kipróbált cura pastoralis által meg lehet valósítani. A cura pastoralis, karöltve a papi prudentiával, kell hogy mindenütt megtalálja a tisztességes és alkalmas eszközt a kívánt czél elérésére. 2. S minthogy mi a cura pastoralisra fektetjük a főszűrt, természetes, hogy az „Országos belmissziói egyesület“ alakítását sem látjuk szükségesnek, mert ennek vagy az a czélja és kötelessége, a mi a hivatatos egyháznak, vagy nem az; ha az a czélja és rendeltetése, akkor felesleges, ha nem, akkor, meg veszedelmes, mert sectáskodásra vezet. 3. Ezen országos belmissziói egyesületnek csak ugyanazok volnának a tagjai, a kik a hivatatos egyháznak. Ezeknek pedig ilyen egyesület nélkül is kötelességük megtenni mindent a hívek buzgóságának és protestáns öntudatának a megerősítésére. 4. Tagsági díjakkal tervezett egyesület a vallás terén: halva született idea. Hiszen annyi napjainkban a humanisztikus és kulturális egyesület, a mely a hívek zsebére és pénzére pályázik, hogy a meglévőktől is borzadozunk; nem hogy még újabbakba tömegesen beállani volnánk hajlandók, Nem fizetési egyesületre, hanem a lelki pásztorok és presbiteriumok nagyobb tevékenységére és buzgóságára van nálunk szükség. 5. Az utazó titkárok a protestáns egyházi utazók rendjét alakítaná meg; a mely nemcsak, hogy a sektáskodó atyafiak rendszerét honosítaná meg egyházunkban, hanem bizonyára sértené annak a lelkipásztorok is az önértékét, a kinek az egyházába elmenne annak a mulasztását korrigálni. Ez azt hiszem még a nép szemében is nagy mértékben rontaná az ő lelkészenek tekintélyét. Ilyen indokok alapján a kérdéses országos missziói Egyesület megalakítását szükségesnek nem látom, s attól egyházi életünknek fellendülését nem várom.

Ehez csatlakozott elnöklő esperesnek ez a véleménye, mint amazzal együtt elfogadott nyilatkozat, a mely Szilassy Aladár úrhoz lesz felküldve: 1. Már az csak bizonyos dolog, hogy egyh. megyei és kerületi egyházi és világi tisztviselőkül olyanokat válasszunk, a kiknek vallásos buzgóságát ismerjük. Hát ezek, úgy mondják, csak adminisztrálnak, de a belmisszió tárgyát képező benső lelki élet s vallásosság felélesztését és előbbvitelét nem tartják kötelességüknek, vagy elfoglaltatásaik miatt nem is tehetik. Én úgy hiszem, hogy ha a tervezet szerint külön testületként alakulna meg a belmissziói egyesület: akkor mintegy felmentetnék a — mondják — hivatalos egyház attól, hogy ne csak adminisztráljon: pedig mégis csak a lelkészek s az egyházi ügyekkel foglalkozó világiak tudják, is-

merik legjobban egyházunk azon bajait, a melyeken a belmisszió segíteni akar. 2. Templomaink arra a célra épültek, azért állanak fenn, hogy azokban az Isten igéje hirdetessék. Panaszkodnak sokan, hogy nem látogatják azokat olyan buzgósággal a hívek, mint kellene. De hát az u. n. vallásos felolvasások s összejövetelek által a helyett, hogy megkedveltetnénk templomainkat: nem tesszük-e azokat még inkább mintegy szükségtelenné azok előtt is, a kik eddig ott a templomban keresték a lelki eledelt s vágyakoztak oda, mint a szarvas a szép híves patakhoz? 3. Aggódom a felől, hogy ezek a belmissziói társulatok, vallásos felolvasások s összejövetelek nem lesznek-e — céljuk s akaratok ellenére — mintegy útmutató a különféle szekták előállítására s nem fogják-e a már meglevő szekták mintegy igazolni magokat magok előtt és azok előtt, a kiket magukhoz igyekeznek csábítani azzal, hogy: ime a protestáns egyház maga is átlátta már, hogy a lelkészek, presbiterok, diakonusok s egyházi tisztviselők mellett szükség van egészen külön prófétákra s apostolokra! Mindezeknél fogva az én véleményem az, hogy a külön belmissziói egyet alakítása szükségtelen s esetleg egyházunk egységének megbontására is vezethetne; hanem igenis karolják fel egyházunk összes tagjai, karolják fel különösen is azok a vallásos buzgósággal megáldott férfiak, a kik egy külön belmissziói egyet alakítását tervezik s kik előtt mi is mély tisztelettel hajlunk meg, — karolják fel lelkészeinkkel, egyházi tisztviselőinkkel, presbitereinkkel egyetemben s létesítsék a helyi viszonyokhoz legalkalmasabb módon mindazokat az üdvös célokat, eszközöket, melyek a vallásos buzgóság, az igaz ker. élet ápolására szükségesek. Maradjon azonban ez a munkásság, ez a törekvés egyházunk jelenlegi szervezetének keretén belül; ne csak a belmissziói egyet tagjainak joga s kötelessége legyen ez, hanem mindnyájunké, kik a magyar kálvinista egyháznak tagjai vagyunk.

Végül egyhangúlag elfogadták az elnöki megnyitó beszédben tett javaslatot, a melynek a középiskolákra vonatkozó részét már az ev. ref. egyet. tanügyi-bizottság is jogosnak ismerte el akkor, mikor az új-tanterv szerint a 7-ik osztályba a szimbolikus könyvek ismertetését felvette. Csak hogy *tanítani is kellene* ám azt! A népes gyűlés egy jól végzett munka édes érzetével oszlott szét.

— n.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Szilági Dezsőnek**, a budapesti m. kir. tudomány egyetem volt tanárának s a dunamelléki ev. ref. egyházkerület főgondnokának halála közelebről is érinti a mi lelkünket s egész bensőnköt, mert protestáns is volt s mert a nemzeti közművelődésnek is napszamosaként működött a neki kijelölt téren. Ama fényes és fényével messze tündöklő pálya, a melyet megfutott a július 30-ikán hirtelen bekövetkezett haláláig: bizonyossága a lelki erő érvényesülésének, a protestáns szellem hatalmának, a melyről kénytelenek az ellenfelek is elismerni azt, hogy uralkodott a mai törvényhozási testület felett. Nevezzük bár ezt „politikai művészet”-nek, tartsák bár csak a körülmények alakulása folytán bekövetkezett ténynek, azt senki sem tagadhatja: a nagyváradi kálvinista ügyvédnek kálvinista ügyvéd fia a protestáns szellemnek dicsőséges képviselője volt. Lehetett, volt is tévedése: de hát protestáns ember lehet-e csalatkozhatatlan? Áldott legyen emlékezete!

— **A sárospataki főiskola ellen intézett támadás ügye.** Az a, hogy is mondjuk csak, miből: nemes felháborodásból, igazságszeretetből, a sárospataki főiskola régi dicső multjairól való rajongásból, de egyúttal jezsuita alaphoz származott nyilatkozat, a melyet Matuszka Mihály ur írt volt az Alkotmányban, immár termi a gyümölcsöt.

ket, miután a főiskola tanári kara egy rövid nyilatkozatban visszautasította a „szeretetteljes” támadást, Steinfeld Jenő főiskolai nyomdász rápirított M. M. úrra, a ki azt állította, hogy a főiskolai tanárok vallás-kerítők, holott Steinfeld Jenőt 8 év óta senki sem kerítgeti! E két nyilatkozat s a mi rövid megjegyzésünk M. urat újabb irodalmi „stiklire” csábította s most már csak egyes tanárokat nevez kerítőknek. Vele csaknem egyidejűleg nyilatkozik Mikola Gyula, a ki M. urat hazugságba hajtja, mert még csak nem is a kerítő tanárok voltak a tanui! . . . Ugy gondoljuk, hogy tovább is fejlődik még ez az ügy s M. M. urral, mint egyes tanárokat rágalmozóval, gyanúsítóval, de a hazugság fertőjében is nyakig evickélővel, még egyszer szóba fog kelleni állanunk, hogy az ügyet, a kerítés ügyét, a mely bárki részéről emeltetés is vád gyanánt, mégis *becsületbe vágó dolog*: végleg tisztázzuk, mert hiszen most már névvel is meg kell neveznie azokat a sárospataki tanárokat, a kik *kerítők*! A teljesen kifejtett ügyről majd beszámolunk s M. úr, úgy gondoljuk, gazdag és édes tapasztalatokkal megrakodva térhet vissza nyaralásából az oltárhoz! (s.)

— **Értesítés.** A sárospataki ev. ref. főiskolában a jövő 1901/1902-ik iskolai év szeptember 3-án kezdődik. A főgymnasiumban, (mely három párhuzamos osztálylyal van el látva), a beiratkozások szeptember 5, 6, 7-én fognak végbemenni, a theol.- és jogakadémián pedig az előadásokra való jelentkezés határideje szeptember 7- és 9-ike. Az ujonnan jöttek az akadémiába szeptember 1—9-ig, a katonaságtól jövők október 8-ig vétetnek fel. Az előadások szeptember 11-én kezdődnek. Beiratási díj új tanulók részére a gymnasiumban 4 korona, a theol.- és jogakadémián 8 korona. Tandíj és egyéb címeken a gymnasiumi tanulók közül az I—II-ik osztályú prot. vallásúak egész évre 50 koronát, nem protestánsok 66 koronát, a III—VIII. osztályúak, ha protestánsok 48 koronát, ha nem protestánsok 64 koronát fizetnek. A theol. akadémián a tandíj egész évre 18 korona. A jogakadémián a prot. vallásúak egész évre tandíj és egyéb címeken 64 koronát, a nem protestánsok 86 koronát fizetnek. A theol. akadémia hallgatói s a prot. vallású joghallgatók az ünnepi követség (legatio) kedvezményét élvezik. A joghallgatók s gimn. tanulók tandíj elengedésben részesülhetnek s az erre vonatkozó kérvények aug. 25-éig a főiskolai igazgatósághoz nyújtandók be. Szorgalmas és jó előmenetelű tanulók szorgalmi díjakban és tápintézeti jótéteményben (ingyenes, 40 és 80 koronás helyek) részesülnek. A 120 koronás tápintézeti helyekre csak korlátolt számban vehetők fel a tanulók. A városban a főiskolai igazgatóság által engedélyezett helyeken szállás és ételmezés olcsó áron, átlag havi 24—75 koronáig kapható. Tudakozódásokra készséggel ad felvilágosítást úgy a főgimn., mint az akad. igazgatói hivatal.

A sárospataki ev. ref. főiskola igazgatósága.

— **Tájékoztatás.** Az ungi ev. ref. egyházmegye Ungváron 4 osztályú polg. leányiskolát állít fel s annak első osztályát folyó évi szept. 1-ső napján megnyitja. Az évi tandíj 40, azaz negyven korona, mely két részletben: szept. 1—8. napjain és febr. 1—8. napjain fizetendő be. Szegény sorsú, jó magaviseletű s kitűnő előmenetelű tanulók $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{4}$, $\frac{3}{4}$ tandíj elengedésben részesíthetők. Az ez iránti kérvények a beiratás alkalmával szept. 1—8-ig az intéző-bizottság elnökéhez intézendők. Ezen tandíjon kívül fizet minden növendék 1 évre 4 kor. 50 fillért, melyben a beiratás, a bizonyítvány díja s az országos nyugdíj-járulék is befoglaltatik. Ez összegből 2 kor. 30 fillér az első félév kezdetén, 2 kor. 20 fillér a második félév kezdetén fizetendő. Az intézet első osztályába felvétetnek, a kik a négy elemi osztályt kielégítő eredménnyel elvégezték s erről bizonyítványt mutatnak fel. Bővebb felvilágosítást az intéző-bizottság elnöke, Komjáthy Gábor ungvári lelkész ad. Komjáthy Gábor, biz. elnök.

HIRDETÉSEK.

Sok kitüntető okirat.

Állandó minta-harang
Ungváron.

Magyarország legrégibb harangöntődéje,

Kis-Gedőben (Ung megye). — Alapított 1795-ben.

Alulírott tisztelettel hozom a mélyen tisztelt közönség b. tudomására, hogy bárminő súlyú harangok készítését avagy régi harangok átöntését elvállalom, harangsoportozatokat teljes összhangban vagy egyes harangokat az előre meghatározott hangnem szerint.

Különösen felhívom a mélyen tisztelt közönség figyelmét arra, hogy harangjaim nemes fehér ércből készülnek, erős és kellemes moll hangjukkal a közönség tetszését mindenütt a legnagyobb mértékben kiérdemelték és a millenniumi kiállításon is a szép összhang és kitűnő anyagért nyert kitüntetést harangöntődéim. Továbbá ajánlom új modern saját szabadalmam szerint készült vas harangfelszereléseimet, valamint régi harangoknak vaskoronával való átszerelését és teljes vasállványokat. A legolcsóbb ár és legmesszebb menő jótállás mellett.

15—5

Kiváló tisztelettel

Baktai Egry Ferencz.

Árú-minták ingyen!

Első rendű úri ruha szabóság
készen és mérték szerint

Szántó Mór és társa Miskolczon

a m. kir. földmívelésügyi minisztérium szerződött szállítóinál. Legnagyobb mérték szerint s divatosan készítő osztály. Polgári és egyenruhákra külön szakavatott mester. Mindenemű papi ruhák készítése a főtiszteletű papság részére.

Olcsó árak! Kifogástalan és becsületes kiszolgálás! Üzleti elvünk: a ki készpénzért vásárol, nem fizeti túl az árakat!

Divatkép bérmentve! 22—1

Lövy József fia [László Adolf]

könyvkereskedése, zenemű készlete, papir- és írószer raktára **Miskolczon.**

Ajánlja jól felszerelt raktárát a **Sárospataki Irodalmi Kör** összes népiskolai kiadványaiból. **Egyházi és iskolai nyomtatványok**, a Kogutovicz-féle magyar földrajzi intézet összes fali abroszait, debreczeni és budapesti Zsol-tárok minden kötésben; a közoktatásügyi kormány által előírt népiskolai tantervek állandó készlete. Könyvjegyzékek szíves megkeresésre ingyen és bérmentve. 22—1

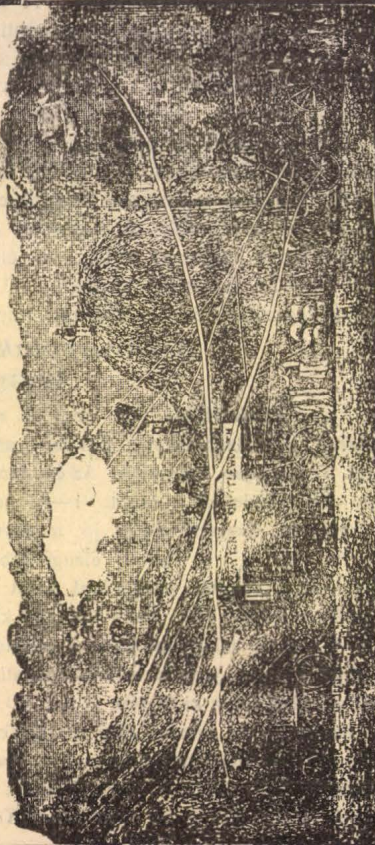
10—12

Clayton & Shuttleworth

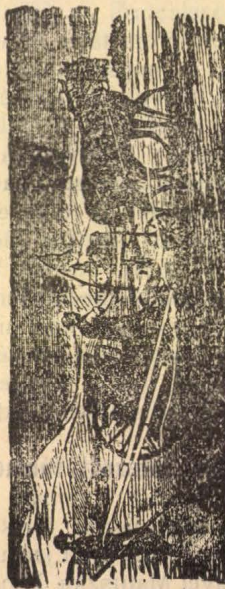
mezőgazdasági gépgyárosok

Vágyi-körút
63. sz.

Budapest
által a legújanyosabb árak mellett ajánltanak:

Locomobil és gőzcsepők p-készletek
továbbá járgány-csépítőgépek, lóhere-csépők, tisztító-rosták, aratógépek, szénagyújtók, boronák.

„Columbia-Drill”

legjobb sorvetőgépek,
szekavágók, répvágók,
kukoricza-morzsolók,
daráló, őrlő-malmok,
egyetemes aczélek.

2- és 3-vasú ekék és minden egyéb gazdasági gépek.

Részletes árjegyzékek kint
vatra ingyen és bérmentve
küldetnek.

**Lincolni törzsgyárunk a világ legnagyobb
locomobil- és csépítőgép-gyára.**

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel egész évre 10
korona, félévre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrés
oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: e. j. „Kormányképvisletünk az érettségi vizsgán.” — *Dicső Endre.* „Minő vallásos ismeretek és hogyan taníttassanak sikeresen népiskoláink I-ső osztályában.” — *Tóth Pál.* „Nyári reggel.” — *Tóth Pál.* „Viharos nyár.” — *Komjáthy Gábor.* „Visszapillantás az Ungváron folyó évi szept. 1-én megnyitandó ev. ref. polgári leányiskola történetére.” — *Papp Mihály.* „A felső-borsodi ev. ref. tanítói-egylet közgyűlése.” „Vegyes közlemények.” — „Pályázat.” „Hirdetések.”

Kormányképvisletünk az érettségi vizsgán.

Középiskolai oktatásügyünknek egyik-másik lényeges kérdését folyvást felszínen kellene tartanunk, hogy a javítást szorgalmazó megbírálás tüzenek sugarai által a vezetésre hivatottak szeméi előtt megvilágíttassanak az ilyen kérdéseknek előttük igen gyakran ismeretlen oldalai is. Felszínen kellene tartanunk közoktatásunknak különösen ama kérdéseit, a melyektől középiskoláink fejlődésének megkívántató nyugalma s tanulmányi színvonalának fejlődése nagy mértékben függ.

Ilyen kérdésnek kell tartanunk, másfél évtizedi tapasztalat után, a felekezeti középiskolák érettségi vizsgai kormányképvisletét, a mely ez idő szerinti alakjában, vagy mondjuk, hivatásának mai gyakorlatában, az illetékes tanári testületek és vizsgálati bizottságok véleménye szerint is, nem szolgálhatja és nem is szolgálja a maga ideális céljait úgy, a mint azt az ide vonatkozó törvények és útastítások lelke, szelleme hozná magával.

Az érettségi vizsgai kormányképviselő, a középiskolákról szóló 1883. évi XXX. t.-cz. 23. és 24. §-ainak értelme szerint, ezeken a vizsgálatokon az államhatalomnak minden rendelkezési jog nélkül való megszemélyesítője. Mint ilyen felügyelője és őre a a vizsgálati törvények és szabályok megtartásának, a melyek által megadatott neki az a jog is, hogy a tanulókhöz kérdéseket intézzon. Ezek a törvények a maguk keletkezési idejében, akkor, a mikor e hazában velünk együtt élő román, szerb, tót, szász nemzetiségek középiskolái daczolni próbálkoztak, sőt merészkedtek is az egységes magyar nemzeti eszme ellen, rendőri jellegűknél fogva is, valóságos áldást-hozók valának. De ettől eltekintve, rendeltetésüknek való célja szerint azok volnának mai is. Egyfelől a kormányképviselő útján biztosítanak az érettségi vizsgáknak s az azokon megnyilatkozó tudásnak megkívántató színvonalát, másfelől ugyancsak vele és általa érintkező pontokat adnának a különböző felekezeti középiskolák között, a melyek útján elérhetővé lenne a nemzeti és tudományos irányú nevelés és tanítás egysége az irányban, a mértékben, a szellemben.

De hát évről-évre azt kell tapasztalnunk, hogy más a törvény lelke szerint való kormányképviselő és más az, ki mint ilyen, kezében a törvények és útastítások halmazával, lelkében azonban azok szelleme nélkül lép ítélő bíróként az érettségi vizsgát tevő ifjúság elé. Amaz arról a piedestálról, mely tanügyi intézményeink között őt megilleti, a törvény, az igazság és a méltányosság szempontjai szerint ítélkezik az ifjú tanuló tudása felett; emez, midőn ismeretkörébe eső dolgokról foly a szó, leszáll ama magaslatról, összeráncolt szemöldökkel az ifjú elé áll, kérdést-kérdésre halmaz fel neki s zaklatja miglen elakad. És a dolog nem minden komikum nélkül való, láttára annak, hogy az egyik tantárgyban rémes ekzekutor a másik folyama alatt emlékeibe mélyed el, avagy ujságot olvas. Az érettségi vizsgálatokon a különböző tantárgyakból kapott elégtelen tanjegyek arányából tán még arra is következtethetnénk, hogy a kormányképviselő mely tantárgyakban otthonos.

Tapasztalata után annak, hogy az érettségi vizsgálatokon a kormányképviselő szerint most ez, majd amaz a tantárgy a vezető s most ennek, majd amannak adatik nagyobb nyomaték az eredményre: kételkedve kérdezzük, hogy ilyen körülmények között miben is rejlik a középiskolai tanításnak annyira hangzatosított harmoniája s annyira megkívánt egysége!?

Az ismeretek és lelki tehetségek egybehangzó fejlesztésének okából nyolc iskolai éven át hangoztatjuk az ifjúság előtt a gimnáziumi tantárgyak értéki és szellemi egyenlőségét s ezek dacára ugyanazon ifjúság előtt romba döntetnek a mi tanaink az érettségi vizsgálatok alatt. És újból kételkedve kérdezzük, hogy ezek után mi által erősíthető meg a tanuló ifjúságnak a tudományok igazi értékében való hite s mi által biztosítható tantárgya révén is a tanár iskolai tekintélye!?

Nagy hibája, de ezzel kapcsolatban nagy hiánya is az érettségi vizsgálati szabályzatnak az, hogy nem jelöli meg egész határozottsággal a vizsgálat anyagát szolgáló, vagy vehető ismeretköröket. Egész általánosságban csak annyit mond, hogy a vizsgálat anyagát csakis az egyes gimnáziumi tantárgyak főtanaiban való jártasság s a köztük lévő összefüggés képezik. Elég rugalmas megjelölése a tananyagnak arra, hogy bárkinek egyéni becslése és ítélkezése sze-

rint aránytalanul kiterjesztessék a vizsgálat köre. Innen ered aztán az a káros rendszertelenség is, hogy az egyik kormányképviselő a nyelvekben például a grammatizálást, a másik a fordítást, a harmadik pedig az irodalom-történeti részek ismeretét tartja a fontosabb dolgoknak; a mennyiségtanban az egyik az elméletet, a másik pedig a gyakorlati jártasságot, a fizikában az egyik annak általános tanait, a másik pedig a technikai és gyakorlati életre való alkalmazási módjait hangsúlyozza és sürgeti nagy határozottsággal. És így tovább. Rendszertelen állapot és feje nélkül való kapkodás. Veszélyére van a tervszerű tanítás sikerébe helyezett bizodalomnak. Ok és igazság nélkül zaklatja s kedvetleníti a munkájában önérzetes tanárt.

Teremtett aztán a mai kormányképviseleti rendszer egy felettébb visszás állapotot is.

A tudásnak a legjobb igyekezettel és gondossággal elhintett magvai sem találhatnak mindig jól termő talajra. A családi és társadalmi élet megnyilatkozásai a középiskolai oktatás egyes intézménye, egyik-másik tantárgyának tanítási módja, vagy mértéke ellen s a tanuló ifjúság körében itt-ott nagyobb arányban fellépő nem-törődőtség tanulói kötelességekkel szemben, gyakorta a köznapinál, az átlagosnál is gyengébb tanulási eredményre juttatják az ifjúságot. Ebből, a tanárra és iskolára egyaránt szomorú körülményből azt következtetni ki, hogy a tanárok munkássága felületes s az iskola maga gyöngye, vagy a sikertelenségért nem a tanulót, hanem épen a tanárt okolni, legalább is méltánytalanság. Pedig nem egyszer állhatunk szemben a kormányképviselőknek ilyeneket jelentő, vagy épen nyíltan kimondó ítéletével, nem vévén komoly fontolóra, hogy a termés eredménye és minősége nem épen és nem kizárólag a szántó-vető munkájától, hanem a termő talaj minőségétől s az érlelést befolyásoló helyi, alkalmi és légköri körülményektől is függ.

Még szerencse s jól esik tudnunk, hogy az itt felemlített jelenségek nem épen általános jellegűek. De már nem is sporadikus természetűek. A veszély onnan fenyeget, hogy rendszerré nőhetnek. Az egyetemeknek bölcsészeti s az akadémiáknak nevelés-tant és filozófiát művelő tanárai, kiknek állásuknál fogva mintegy tanügyi kötelességük lenne a kormányképviselés, hivatásuknak eme természetű teréről megkezdették a visszavonulást. Helyükbe új, a középiskolai oktatásügytől távolabb eső férfiak léptek, kiknek tudományos érdemeikből nem vonok le, ha kijelentem, hogy nem ismerhetik, mert hát közelebből nem is foglalkoztak vele, a középiskolai ifjúság lélektanát, a középiskolai oktatás formai és tartalmi sikerének rugóit. Innen van, hogy az érettségi vizsgálatra álló ifjú tanulótól, ettől a lelkeleg és szellemileg még kiforratlan egyéniségtől, túlkövetelőleg, még a tudások egész rendszerét is megkivánhatják.

Középiskolai oktatásunk szánsalmasan vergődő állapotban leledzik ez idő szerint csaknem minden vonalon. Az állami intézetekben ép úgy, mint a felekezetiekben. Küzködik az új tanterv életbe léptetésének nehézségeivel. Kisértgeti egy fantom, az egységes középiskola szelleme. Nincs kipróbált adminisztrációja, nincs tanári szolgálati pragmatikája. Fejlődésének ezek által is eléggé megzavart nyugalmát, a felekezeteitől, még az érettségi vizsgái kormányképviselet rendszertelensége is háborgatja.

Ideje lenne az ide tartozó szabályokat és utasításokat átnézni s az érettségi vizsgái kormányképviseletre valami egységes s a kormányképviselő szubjektív befolyását mérséklő szabályzatot és utasítást állapítani meg.

(e. j.)

ISKOLAI ÜGY.

Minő vallásos ismeretek és hogyan taníttassanak sikeresen népiskoláink I-ső osztályában?*

A czimben foglalt kérdésre megfelelni könnyűnek látszik, de meggondolás után mégis nehéz leendő az.

Könnyűnek látszik, mert az I-ső osztályban valódi vallástanításról szó sem lehet. Nehéznek állítom pedig azért, mert vallásos ismeret mégis csak adni kell, mely igenis nehéz a különféle nevelési és szokású családokból egy iskolai családdá tömörült, fejletlen, a vallásos nevelésben többnyire elhanyagolt, vagy rosszul kezelt I-ső osztályu gyermekeknél.

Hogy mennyire nehéz a vallásos kérdések megfejtése, eléggé igazolja az, hogy a vallásos ismeretek közlését még a hitújítás előtt kezdték s ma a XX. század küszöbén sem vagyunk tisztában a vallástanítás anyaga, mennyisége és mi-kéntjére nézve.

A hitújítás előtt a vallásos képzés egészen a szülők kezében volt addig, míg a pogány és zsidó iskolák ellensúlyozásául keresztyén iskolák keletkeztek, hol a kathekismusok csak annyi vallásos ismeretet adtak, mennyi felébresztette a több iránti tudásvágyat. A növendék szellemi erejének fejlődése folytán tanították meg a ker. vallás főbb igazságai, úri ima, hit forma.

A reformáció korában már némi változás állott be a vallás tanításra, nézve, mert különféle iskolák, különböző tantárgyakkal keletkeztek. A központ azonban a vallás volt annyira, hogy az ABC-ék és olvasókönyvek vallásos anyaggal voltak tele. Mig a plébániai iskolák a vallás elemeit közölték, addig a felsőbb iskolákban a vallás igazságait vallásos történetekkel; az eddigi imákat több imák és a tizparancs magyarázatával bővítették ki. Az eddigi vallás-oktatás egészen gépies volt s még inkább azzá tétetett az a káté könyv nélkülözhetése által.

1711-ben jelent meg Franckénak: „Oktatás a gyermekek neveléséről“ czimű könyve, melylyel irányt és alapot adott a vallás tanításának a nevelés által.

Francke után többen írtak, de leghelyesebben gondolkozott Tóthpapai Mihály, mert ő a vallástanítást erkölcsi elbeszélésekkel, példákkal kívánta megelőzni. Azt óhajtotta, hogy előbb tanuljon a gyermek önmagáról, a körülötte levő világról s azután emelkedjék az égi atyához.

A vallástanítás történetének rövid elmondása után ne kívánjuk a vallásoktatásról szóló mai véleményeket, mert ezzel egy labirintbe jutnánk Ariadne fonala nélkül, hanem mindannyian tegyük magunkévá azon igazságot, hogy a mai rablások, sikkasztások, öngyilkosságok s más erkölcstelenség, könnyelműségből származó bűnök és társadalmi bajok mind onnan erednek, mert a mai emberek nagyrésze nem elég vallásos. A vallásosan nevelt ember daczól az élet baja és viharaiival; s nem tér le könnyelműen az erény útjáról; nem csügged és nem dobja el magától az életet.

A vallás tehát ép oly fontos a szellemi emberre, mint a kenyér a testi emberre, sőt lényegesebb, mert vallás nélkül csak állat létezik. Ha ennyire fő szerepe van a vallásnak az

* Pályadíjjal jutalmazott értekezés az ungi ev. ref. tanítóegyletben.

emberre és társadalmi életre nézve, lehet-e főbb teendője a tanítónak, mint a legfogékonyabb lelkű I-ső osztályu növendékekbe a vallásos ismereteket beoltani, hogy a II-ik osztályban kihajtsanak s a többi osztályokban egész a nagykorúságig fejlesztessék, alakíttassék.

A „Sárospataki Irodalmi kör“ megbízásából készült tantervünk szerint a vallás az I. és II. osztályban együtt tanítandó a Bibliai történetek című kézikönyv ének és imák alapján. Szerintem ez nem helyes, mert az I-ső osztály sem figyelni, sem gondolkodni nem tud még akkor, mikor a II-ik osztály vallástanítása kezdődik. A bibliai történetek című kézikönyvben tantervünk szerint jelölt darabok különben is oly értelmi fejlettséget kívánnak, mely a II. osztályban is alig található fel.

Szerintem az I-ső osztály vallás anyaga a II-tól elkülönítve tárgyalatnék és csak akkor venné kezdetét, mikor már a gyermek az iskolai életéhez megszokott, megtanult figyelni és gondolkodni.

Campe és Salzmann a XVIII. században már belátták, hogy a vallástanítást nem lehet bibliai történetekkel kezdeni, mert az ott előjövő nevek, szokások, erkölcsök, égalji viszonyok mind ismeretlenek s s gyermek felfogó, megértő képességét túlhaladják.

Valamint megölnök a csecsemőt idő előtti kemény eledel adásával, úgy öljük meg az I-ső osztálybeli növendék vallásos érzékét, fejlődését az általa nem értett bibliai történetekkel. Megszokja az érzéketlen, gépies vallásosságot, de vallásos érzéke, kedélye, jelleme sohasem leend.

Az I-ső osztály vallásoktatásánál, valamint más tárgynál szálljunk le a gyermek nyelvéhez, értelméhez és életéhez. Onnan vegyük a vallásos erkölcsnemesítő példázatokot; rövid elbeszéléseket, melyeknek erkölcsi tanulságai rövid versekben foglaltassanak össze. Ezek által a gyermek gondolköre és értelme kibővítettik annyira, hogy április hóban már meg fogja érteni, hogy az embernél még hatalmasabb, felségesebb, mindenható stb. lény is létezik, (itt taníttatnék egy néhány alkalmas ének vers) a kinek mi hálával tartozunk, melyet Ő iránta imával, erkölcsös életünkkel stb. fejezünk ki. Május hónaptól jönnének a tantervben megnevezett imák. Inkább később tanuljanak imádkozni értelemmel és érzelemmel, mint korán szajkó módra, gépiesen. A tapasztalat igazolja hogy a szülők által előre megtanított imát értelemmel és érzelemmel megtanítani alig lehet.

Az itt elmondottak alapján az I-ső osztály vallásanyagát a tanító részére készítendő kézikönyvben a következő czimekkel lehetne szerkeszteni:

1. A szüle iránti tisztelet. 2. A testvér és tanuló társ iránti szeretet. 3. A pajkos gyermek. 4. A jószívű. 5. Az illemtudó. 6. A csufoló. 7. Az állatkinzó. 8. Gyermek és koldus. 9. Ne bánts a másét. 10. A kis rágalmazó. 11. A szorgalmas és a rest. 12. Az engedelmes és engedetlen. 13. Az igazmondás. 14. Tiszteld az öreget. 15. Az átkozódó és káromkodó. 16. A virág és gyümölcs. 17. Eső és hó. 18. Égi testek. 19. Isten. 20. Imák.

Ha ezek vagy ezekhez hasonló tételek rövid történet módjára, a tanulságot magába foglaló rövid verssel dolgoztatnának fel, melyeket a tanító teljesen átérezne, gyermeki nyelven elbeszélne, a minden helységben található az elbeszélő történetekhez alkalmas példákra rámutatva, a történetekből kikérdezés útján az alap gondolatot kifejtene, esetleg elbeszélte, a verset beemlégtetné, a tanító egész élete és magaviseletével a tanított történeteket példázná, bizonyára sikeres lenne az I-ső osztály tanítása s a következő év vallásanyagához erkölcsileg előkészítve lenne a növendék lelke, értelme és elbeszélő képessége.

Az I-ső osztály vallástanítása történjék hát vallásos beszéd- és értelemgyakorlat alapján. A tanító munkája, ha

nehezebb is valamit a fenti módon az I-ső osztályban, de általa könnyebbül a II-ban és vigasztalhat azon tudat, hogy édes egyházunk, hazánk vallásossága, tiszta erkölce, mint a létezésük alapjának érdekében teljesítettük ily módon kötelességeinket.

Dicső Endre.

TÁRCA.

Nyári reggel.

*Tiszta, derült a nyári ég,
A gyermekek alusznak még;
Álmodnak a mennyországról,
Égi, tiszta boldogságról.*

*Áludjatok, álmodjatok!
Gondot visel az rólatok,
Ki adja a derült eget,
Az éjt, a fényt, az új reggelt.*

*Én már régen ébren vagyok,
Az ég, a mely reám ragyog,
Hittel tölti meg lelkemet
S imádkozom ti értetek.*

*Jó Istenünk, édes Atyánk,
Viselj ma is gondot reánk!
Adj nekünk jó egészséget,
Vidámságot, békességet!*

*Áldott legyen a te neved!
Adj munkánkhoz erőt, kedvet!
Mint a felleg a napfénytől,
Oszlik a gond a kedélytől.*

*Nem kértünk mi gazdagságot,
Csak elégült boldogságot;
Nem kértünk mi sok, nagy telket,
Csak elégült, nyugodt lelket.*

*Megadtad azt, amit kértünk:
Van egy kicsi szőlőskertünk,
Kicsi kunyhó a mi házunk,
Melyben boldogan tanyázunk.*

*Kunyhó felett szép gyümölcsfák,
Ránk hajlik a leveles ág;
Lombok között a kék égnek
Angyalai reánk néznek.*

*Ébredjetek, ébredjetek!
A reggelnek örüljetek!
Mondjatok dalt, imádságot:
Az Úr neve legyen áldott!*

Tóth Pál.

Viharos nyár.

Szent természet, meddig lessz arcod
Ilyen borús, rideg, setét!?
Meddig látjuk e szörnyű harcot,
A villamos ég fellegét?

Jóságodat imádva, látom,
Hogy haragod épen ily nagy:
Ezer virágot nyitsz a fákon,
De a gyümölcs lehull, elfagy.

Fejlik már a szőlő gerezdje,
A tőke rakva gazdagon;
Arany kalász hordva keresztbe,
Gyönyörködünk sok osztagon.

De csak egy nap, egy éj elmúltán
Jég veri el a gerezdet,
Eső, árvíz — reményünk hulltán, —
Eláztatja a keresztet.

A nap, ez a mindent éltető
Erőforrás, lánghevével,
Tüzesőként mostan égető
S harcot ví a földdel, éggel.

A tengerek vizét felissza
S alkot villámos felleget,
Zúgó záporban adja vissza,
Megrázva a földet, eget.

Hatalmadat óh szent természet
Bámúlva nézem, csudáлом;
Te tőled jön a zord enyészet
S a hajnali gyermekálom.

A virágnak illatot te adsz,
A rengetegnek koronát;
Altalad van virágos tavasz
Te hozod a nyár viharát.

Óh szünjék meg, szünjék haragod!
Hadd pihenjek a kebleden.
Derüljön rám kék eged; napod
Ragyogjon enyhe melegen!

A viharok villámos láncát
Törd szét hatalmas kezeddél!
Miért szent vágygyal jöttem hozzád:
Szabadságomat ne vedd el!

Tóth Pál.

KÖZÉLETÜNK.

Visszapillantás az Ungváron folyó évi
szept. 1-én megnyitandó ev. ref. polgári
leányiskola történetére.

Az ungi ev. ref. egyházmegye a P. Horváth Mária kegyeletes alapítványának, — melyet az 1901. márczius 25-én megejtett pénztári vizsgálat, az ungvári nagy utcái ház értékével együtt, 212,625 korona 92 fillér összegben tüntet fel, — becsületes sáfára, lelkiismeretes kezelője, hűséges gondozójaként mutatja be magát a nyilvánosság előtt. Ugyanis nemcsak jelentékeny évi segélyben részesítette az ungi egyházmegye az alapítvány keletkezése óta szerényebb jövedelmű lelkészeit, tanítóit, egyházait, — ez utóbbiak közül egy építkezőnek évenként külön 2000 kor. segélyt adván — de az alapítványi összeget bölcs előre látással, gondos kezeléssel megkészszerelte! Így vált lehetővé rá nézve, hogy a Horváth Mária dicső emlékét a jótékony segélyek kiapadhatatlan forrásán kívül, egy újabb üdvös és a nagy alapító nemes intencióinak annyira megfelelő intézményben, egy polgári leányiskola felállításában örökítse meg.

Ez az eszme, mint vágy, mint forró óhajlás régóta élt ugyan a nőnevelés fontosságát felfogni tudó egyének lelkében, de megvalósításához az első lépés csak az 1890-ik évben történt meg, midőn a szept. 9-én Ágteleken tartott egyházmegyei közgyűlés Németh Péter tarnóci,

jelenleg csomonyai lelkész indítványára kimondotta, hogy a b. e. Horváth Mária által adományozott ungvári ház jövedelmét, ha és amennyiben a végrendelet szellemével nem ellenkezik, az Ungváron felállítandó leányiskola céljaira fordíttatni engedélyezi s egyszersmind a leánynevelde felállítása ügyében szükséges munkálatok mielőbbi megkésztése és beterjesztésére Bernáth Dezső elnöklete alatt Szabó József, Bernáth Zoltán, Horváth Dezső, Patay Gyula, Ábrahám István, Virág József tanácsbírák és Németh Péter küldettek ki.

A fent nevezett bizottság a következő 1891. év aug. 25-én Nagy-Szeretván tartott egyházmegyei közgyűlésre be is terjesztette indítványképen, hogy:

1) az esperes és egyházmegyei gondnok bizassék meg az állítandó leánynevelde érdekében segélygyűjtő ívek kibocsátásával;

2) a főtiszt. egyházkerülethez, conventhez és a nagym. vall. és közoktatásügyi minister úrhoz segélyt kérő folyamodványok küldessenek.

Ugyanezen gyűlésen jelentette be Szabó Endre esperes, hogy a már említett ágteleki egyházmegyei közgyűlés határozatából kifolyólag, az egyházak presbyteriuma elé, véleményadás végett terjesztett azon javaslatához: hogy a „Horváth Mária-ház“ jövedelméből évente 800 forint bocsáttassék a leányiskola céljára, harmincnyolc anyaegyház közül huszonöt, tehát a többség szavazatával hozzájárult.

Az elsorolt egyházmegyei határozatoknak azonban egyelőre semmi gyakorlati hasznuk nem lett; a mennyiben úgy a felsőbb egyházi hatóságok, mint a ministeriumhoz küldött folyamodványok kedvezőtlen elintéztést nyertek, a segély gyűjtések abban maradtak, sőt még az egyházak által megszavazott évi 800 frt. sem fordíttatott a megjelölt célra; egyszóval az egész mozgalom lassanként elaludt egészen. Hanem azért a leányzó nem halt meg; hét év múlva ismét életjelt adott magáról.

E sorok írója ugyanis, kinek magánúton tudomására jutott, hogy az 1897. év őszén egyházmegyei gondnokká választott Komjáthy Béla országgyűlési képviselő hivatalába való beiktatása alkalmával 2000 korona alapítványt szándékozik tenni az egyházmegye részére, fölkerlte Szabó Lajos egyházmegyei tanácsbíró, hogy a vele régi benső baráti viszonyban levő egyházmegyei gondnokot beszélje rá, elszánt kegyes alapítványának az Ungváron felállítandó ev. ref. leányiskola javára leendő felajánlására, mely óhajításunknak Komjáthy Béla készséggel engedvén az 1898. évi tavaszi egyházmegyei gyűlésen történt székfoglalója alkalmával a 2000 koronát csakugyan a leányiskola céljára ajánlotta fel.

Az 1899. évben Szalókan tartott őszi egyházmegyei közgyűlésen e sorok írója indítványt tett, hogy az egyházmegye ajánlja fel a tulajdonát képező Horváth Mária-féle házat polg. leánynevelő intézet helyiségeül oly formán, hogy az intézet tanerőit az állam nevezné ki s azok fizetéséről is az gondoskodnék.

A közgyűlés ezen indítványra vonatkozó határozatában hangsúlyozta, hogy épen úgy, mint az indítványozó, a nőnevelés felkarolásában látja a protestantismus megszilárdításának egyik főtényezőjét és minden módjában levő eszközt megragad ezen egyetemes egyházunkat mélyen érintő eszme kivételére; de mivel az indítványozó részletes tervezetet nem adott be az ügy kereszttüvelére nézve, annak tanulmányozására az esperes és egyházmegyei gondnok elnöklete alatt bizottságot küldött ki oly utasítással, hogy javaslatát a legközelebbi egyházmegyei gyűlésre terjessze be.

A bizottság több ízben tanácskozáva a kivitel módzatai fölött, lassankint arra a meggyőződésre jutott, hogy ha biztosan célt akar érni, egyelőre minden idegen segítségtől eltekintve, az egyházmegyének egyedül a saját erejére kell támaszkodnia. Így érlelődött meg az 1901. márcz. 14-én tartott egyetemes lelkési értekezleten az az életre való eszme: hogy az ungmegyei lelkészek, tanítók

és egyházak a Horváth Mária alaptól őket illető segélyből ajánljának fel négy éven át évi 1000—1000 koronát a leányiskola létesítésére. Ezt az indítványt a folyó évi tavaszi egyházmegyei közgyűlés a lelkészekre nézve kötelező határozattal emelte, egyszersmind felkérte esperesét, hogy úgy a tanítói testületet, mint az egyházak presbyteriumait hasonló határozat hozatalára körlevélben hívja fel. Időközben a javaslatot az egyházak presbyteriumai is elfogadták s annak elfogadása a tanítói testület részéről is biztosítva van.

Ily kedvező előzmények idézték elő azt a lelkes hangulatot, mely a folyó évi július 9-én Ungváron tartott egyetemes lelkészi értekezlet tagjai részéről azon közóhajtásban nyilatkozott meg: hogy Szabó Endre esperes saját felelősségére az egyházmegye jóváhagyása reményében mondja ki, hogy az ungvári ev. ref. polgári leányiskola első osztályát folyó év szept. elsején megnyitja, mely általános óhajtnak esperesünk készséggel engedve, a leányiskola ügyeinek előzetes intézésére Komjáthy Gábor ungvári lelkész elnöklete alatt bizottságot nevezett ki, melynek tagjai: Szabó Endre minaji, Pataki Pál tarnóci lelkészek; Szabó Lajos, Minay István egyházmegyei tanácsbírák, Hegyi György egyházmegyei ügyész.

A bizottság folyó évi július 18-án tartott ülésében az első osztály felállításának részletes tervét kidolgozva, javaslat alakjában az esperesi hivatalhoz beterjesztette, melyet az esperesi kivatal megerősítvén, annak alapján a tanítató szülők s általában a nagy közönség tájékoztatására kibocsátotta. Most már a nagy közönségen a sor, hogy az áldozatkészséggel létesített intézetet vegye hathatós pártfogásába és támogatásába.

Komjáthy Gábor.

A felső-borsodi ev. ref. tanító-egylet közgyűlése.

„A f.-borsodi ev. ref. tanító-egylet“, f. hó 1-én Sajó-Szentpéteren tartotta XXXIX-ik évi rendes közgyűlését. Botos József lelkészi, és Nagy Sándor tanítói elnök kettős elnöklete alatt megjelent 31 rendes tag. Mint kedves vendégeink, jelen voltak: Hidvégi Benő, kir. tanfelügyelő, Vadász Pál esperes, Szuhay Benedek e. m. papi főjegyző s a lelkészi kar tagjai közül még négyen. Sajnálattal láttuk távol maradni egyeletünk érdemes világi elnökét, Szekrényesy Árpád urat.

A Fövenyessy Béla velezdi tanító orgonázása mellett elhangzott egyh. közéneklés után lelk. elnök úr kérte buzgó imában az ég áldását munkálkodásunkra. Majd Nagy Sándor tanítói elnök szép és tartalmas beszédében az Isten és haza iránti kötelességeink hű teljesítésére buzdítva a tagokat és kedves vendégeinket szívesen üdvözölve: a gyűlést megnyitotta. Ezután Papp Mihály olvasta fel terjedelmes és gondolat egybeállított főjegyzői jelentését az egyelet múlt évi működéséről. A szellemi és anyagi ügyekről szólva megemlékezett az „Ev. ref. tanítók orsz. egyesületének“ 1900. évi aug. 13—14. napján Miskolcson tartott közgyűléséről; beszámolt a nyugdíj-helyesbítés tárgyában kiküldött s emlékirat szerkesztésével megbízott bizottság működéséről; jelentést tett a járáskörök működéséről s azt jó irányban haladónak jelzé, mivel 60 tagból jelen volt a körü értekezleteken 44 tag, felolvasást tartott 3 tag; gyakorlati tanítást 5 tag 8 tantárgyból. Az anyagi ügyeket illetőleg jelenté: miszerint gyámügyi alap és pótlék, könyvtári alap és illeték, régi tartozás, birság, címén kivetett 409 koronából befolyt 301 korona. Özvegyi segély címén kiadatott 160 kor.; pályadíjra 20 kor. Lapokra 20 kor. A tisztikar díjtalanul szolgál, csak a 2 jegyző nyer összesen 10 kor. tiszteletdíjat. Köny-

vekre 60 korona adatott ki. Az egyelet vagyona: 4600 kor. tőkepénz, amely összeg takarékpénztárban kamatozik. A nt. e. m. pénztára 200 kor. 7%-es kamatját adja az e. m. közgyűlésekre menő tan. elnöknek s egy kiküldöttnek.

Főjegyző ezen jelentése helyeslőleg vétetett tudomásul s neki jkvi köszönetét fejezte ki a közgyűlés.

Ezután Bagossy Géza és Papp Mihály olvasták fel értekezésüket az ig. vál. által kitűzött „Magyar slöjd“ cz. tételről. Szóoltak annak fogalmáról, fejlődéséről, czéljáról, fontosságáról, eszközeiről. Első felolvasó inkább házi ipart kíván tanítani, mint rendszeres slöjdt, — második felolvasó pedig a minden járásban felállítandó 2—3 gazd. ismétlő iskolák szaktanítóira kívánja bizni a gazd. élet kívánalmaihoz alkalmazkodó slöjd oktatást! Miután sok tag előtt ismeretlen volt maga a fogalom is, a slöjd iskola is, a kir. tanfelügyelő ur volt szíves beszélni a slöjd iskolákról; kifejté, miszerint az inkább városi iskolákban járhat nagyobb eredménnyel, míg hazánkban inkább a vidékekhez alkalmazkodó házi ipari oktatást kellene jobban felkarolni s e tekintetben a tanítók sokat tehetnének s kívánja, hogy tegyenek is. — Közgyűlés úgy a felolvasóknak, mint a szakszerű felvilágosítással szolgáló kir. tanfelügyelő urnak elismerését, illetőleg köszönetét fejezte ki.

Következett a bírálatok felolvasása a beérkezett 3 drb. „Az írásbeli dolgozatok fontossága a népiskolában“ című pályaműről. Általánosan feltűnt és igen sok tekintetben visszatetszést szült a Bagossy Géza rendkívül erős és kiméletlen bírálata. Ő csak a II-ik számú műről tudott egy kis jót mondani, de a pályadíjat szerinte egy mű sem érdemlé meg. Nem ezen a véleményen volt a másik két bíráló: Mészáros Bálint és Körössy Antal. Ők ugyanis a III. számú „Hass, alkoss, gyarapíts“ stb. és „Ujjából tudományt egy ember sem szopott“ kettős jelgégű művet elismerésben részesítve, a 20 kor. pályadíjat az I. II. sz. művek szerzői között olyanképen kívánják megosztani, miszerint a II-ik sz. „Az irály az ember“ (francia eredetiben) jelgégű mű írója kitüntető elismerés mellett — az I. sz. mű írója pedig egyszerűen, 10—10 kor. díjban részesítendő.

A jelgés levelek felbontása után lelk. elnök a javasolt módon osztá meg a 20 korona díjat a II. sz. mű írója Nagy Sándor elnök s az I. sz. mű írója Papp Mihály főjegyző között.

Ezek után házi ügyek következtek.

Az indítványok tömegéből kedvező elintézés nyert az „Egyleti Tanítói Enekkar“ felállítására vonatkozó indítvány, mivel a közgyűlés saját kebelében lelkesedéssel alakította meg a „f.-borsodi ev. ref. Tanító Egylet Enekkar“-t. — Egyszersmind „Alapszabályok“ készítésére 8 tagu bizottságot küldött ki. Ugyazintén eleget tett azon kérésnek, illetőleg indítványnak, miszerint egyesületünk, mint ilyen, lépjen be az érdekeinkért már is szép sikerrel s elismeréssel küzdő „ev. ref. Tanítók Orsz. Egyesületé“-be s fizesse minden tagja után az évi alapszabályszerű tagsági díjat.

Miután a d. e. fél 10 órától d. u. fél 2 óráig tartott közgyűlés ügyrendjét ezekben kimerítette, lelk. elnök megköszönve a tagok és vendégek szíves közreműködését és érdeklődését, a közgyűlést bezárta.

Közgyűlés után 25 terítékű közebedre gyűltünk össze, ahol felköszöntőkben nem volt hiány s a kedélyes összejövételnek csak a késő este vetett véget.

Papp Mihály.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Lelkipásztori örömnepély.** *Gecsei Péter* tarcali ev. ref. lelkész augusztus 2-án üneplte lelkészi működése 30-ik évfordulóját, a melynek alkalmából gyülekezete, városa, egyházmegyéje s tisztelői serge őszinte szeretettel üdvözölte az ünneplő férfit, a ki gyülekezetének boldogságán fáradhatlanul munkálkodik s mindenütt teljesíti kötelességét, hová a közbizalom elhívja. Legyen megáldva jubileuma alkalmából! (—ó n.—)

— **A Magyar Protestáns Irodalmi Társaság miskolci gyűlésének programja.** I. *Közgyűlés szept. 19-én* d. u. 5 órakor az ág. hitv. ev. egyház tanácstermében a következő tárgysorozattal: 1. jelentés az 1900. évi számvizsgálatról. 2. Az 1901. évi költségvetés megállapítása. 3. Jelentés a „Koszorú” népies vállalatról. 4. Javaslat alapszabály módosítás ügyében. 5. Tiszti- és a választmány összes tagjai felének választása. 6. Esetleges indítványok. Közgyűlést megelőzőleg 3 órakor választmányi gyűlés. II. *Istentisztelet szept. 20-án az avasi ev. ref. templomban* d. e. 9 órakor. Indulás az ág. hitv. ev. templom udvaráról; imádkozik az istentiszteleten *Sárkány Sámuel* bányakerületi ág. hitv. ev. püspök, predikál *Novák Lajos* sarospataki ev. ref. theol. tanár. (Adakozás a Károlyi-alap javára!) III. *Diszgyűlés* az istentisztelet után d. e. 10¹/₂ órakor az ág. hitv. ev. templomban a következő rendben: 1. *Gyurácz Ferencz* elnöki megnyitót mond. 2. *Báró Vay Béla* és *Zelenka Pál* üdvözlők a társaságot. 3. *Hegedűs Sándor* válaszol az üdvözésre. 4. *Szöts Farkas* titkári jelentést olvas. 5. *Báró Prónay Dezső* alkalmi beszédet tart. 6. *Lévay József* alkalmi költeményt olvas fel. 7. *Hegedűs Sándor* bezárja a diszgyűlést. — Szeptember 19-én este fél 8 órakor ismerkedés a „Korona” vendéglőben, 20-án délután 1 órakor közös ebéd a „Korona” — az erre szóló jegyek szept. 19-éig fognak átadatni a rendező-bizottsági irodában. Kirándulásokra szept. 19-ének estéjeig lehet jelentkezni.

— **A tiszáninneni ev. ref. egyházkerület** miskolci felsőbb leányiskolája internátusába, a jövő 1901/1902-ik iskolai évre, az 1901. július 20-án és aug. 4-én tartott felügyelő-bizottsági ülésben a következő növendékek vétettek fel: Bódogh Erzsébet (Emőd, Borsodm.), Buzinkay Margit (Csicsér, Ungm.), Csók Katica, (Puszt-Bogárd, Veszprém.), Ferency Katalin (Szabad-szállás, Pestm.), Fodor Juliska (Perkupa, A.-Tornam.), Fodor Irén, Fodor Margit (Borsod-Szendró), Fülep Erzsike (Kótaj, Szabolcsm.) Geyer Erzsike (Torna), György Vilma (Zsip, Gömörm.), Gyurkó Ida (Lasztóc, Zemplénm.), Hunyady Erzsike (Vitka, Szatmárm.), Hutka Ilon (Bánóc, Zemplénm.), Járdán Apollonia (Kövecses, Gömörm.), Joó-Dömötör Ilona, Joó-Dömötör Mariska Duna-Szentgyörgy, (Tolna), Kántor Ilona (Rice, Zemplénm.), Kolonay Margit (Bánóc, Zemplénm.), Kondor Piroska (Kupa, A.-Tornam.), Kovács Ida (Turkeve, Jász-Nagy-Kun-Szolnokm.), Kőrösy Margit (Vily, Zemplénm.), Laczkó Lujza (Liptó-Szentmiklós), Lenkey Irma (Szilice, Gömörm.), Meskó Jolán (Pályin, Ungm.), Mészáros Malvin (Perkupa, A.-Tornam.), Molnár Jolán, (Oros, Szabolcsm.), Molnár Irén (Böcs, Borsodm.), Paál Flóra, (Szabadszállás, Pestm.), Rozgonyi Jolán, (Gibárt, A.-Tornam.), Sőregi Mariska (N. Cigánd, Zemplénm.), Schütz Irma (Gölnicbánya, Szepes.), Stadler Ilona, (Poprád, Szepes.), Szabó Erzsike (Jászkiser), Szabó Anikó (N.-Halász, Szabolcsm.), Szakal Jolánka

(Boldva, Borsodm.), Szalócy Anna, (Tisza-Valk, Borsodm.), Szöllősy Izabella (E.-Bénye, Zemplénm.), Szűs Sarolta (Salamon, Ungm.), Tóth Jolán (Nagy-Barca, Borsodm.), Ujj Anna (Kázmárk, A.-Tornam.), Vaizer Katalin (Kanyár, Szabolcsm.).

— **Az „Egyetértés” és az 1848. XX. t.-c.** Nem régen arról emlékeztünk meg, hogy volt idő, mikor még az „Egyetértés” és bizonyos tekintetben nem tartotta időszerűnek is poliukusnak az 1848. XX. t.-c. felszínre vetését. Örömmel tudatjuk, hogy az augusztus 7-iki számban (Sz.) jegy alatt a protestánsok önvédelmi harcáról egy olyan tartalmú cikk jelent meg, a mely minden tekintetben megnyerte megelégedésünket s bátran úgy tekinthetjük azt, mint az országos függetlenségi és 48-as párt állásfoglalását a nagy kérdésben . . . Hadd említsük meg egy füst alatt azt is, hogy az országos szabadelvű párt egyik kiváló tagja, gróf Károlyi Sándor a gönci választó kerülethez intézett felhívásában olyan elveket hirdet, a melyekre ezt írta az „Alkotmány”: nem lehet néppárti, a ki a gróf felhívását betű szerint alá nem írja. Az idők jele! (n.)

— **Nyílt kérdés Máthé Miklós** zemplénmegyei gör. kath. lelkész úrhoz. A „Magyar Állam” ez évi 165-ik száma későn kerülve kezembe, csak most nyílik alkalmam arra, hogy úgy is mint theol. tanár, úgy is mint a nyilvánosság egyik organumának a vezetője, azt a kérdést intézem önhöz: *mi alapon írta Ön a nevezett lap jelzett számában ezeket: „a kálvinista diákok agyonkoldulják a megyét s ünnepek idején szabadon kóborolnak meggyezerte”? Ön lelkész is, művelt ember is, a ki csak úgy hebe-hurgyán nem ír valótlanságokat! Mi alapon írta tehát ezeket, a miket írt? Mert a kálvinista diákok legathója nem koldulás s az istentisztelet végzésére királyilag szentesített törvény alapján való feljogosítás s e jog szerint a gyülekezetek felkeresése nem kóborlás!* Lelkész úr! Ön az igazságot arcúl csapta, ugyan mi alapon tette ezt, mint művelt ember? Dr. Tüdös István.

— **Bűnös r. kath. középiskolák.** Az „Alkotmány”-ból csak az imént közzeltünk szemelvényeket az Értesítő ismertetésből. Most a következőket kell köztudomásra hoznunk: a 176-ik számban a máramaros-szigeti kegyes tanító-rendi algimnázium értesítőjéről ezt mondja az illető bíráló: *a tanári kar névsorában a kegyes-rendi tanárokkal egy rovatban találjuk a ref. vallástanárt, sőt még a zsidó hitoktatót is. Sőt úgy látszik, ezen vallású növendékek még hittanukat is magában a kath. intézetben tanul-ták, legalább ezt mutatja az a megjegyzés, hogy protestáns tanulók hittani vizsgálatán a técsői esperes volt jelen. „Katholikus tanintézetben pedig mindennek nincs helye.”* Tehát bűnös, nagy bűnös az a máramaros-szigeti algimnázium s az a miskolci minorita algimnázium is, a melybe, a mint tudjuk, bejár Hronyecz József ág. hitv. ev. vallástanár. Vajjon mivel lesznek alábbvalók ezek a bűnös intézetek ezzel a bűnnel az emberiség művelése terén, mint azok az *érdemesek*, a melyek még államsegélyes voltak dacára is, minő pld. a sátoraljaújhelyi, nem adnak tantermet sem az „eretnek” vallástanárnak a tanórák megtarthatására? S mi azért csak engedjük be a jezsuitákat ugy-e bizony a mi intézeteinkbe? Igen, mert ha nem engedjük, akkor a *krisztusi szeretetet sértjük meg!* Pedig hát azt a szeretetet, a mely dorgált, a mely az *igazságot* juttatta diadalra: soha sem szegényítjük meg, ha *igazsággal igazságot* állítunk sorba s ha olyan mértékkel mérünk másoknak, a minővel minekünk mérnek! Igaz-e ez? (Egy vidéki lelkész).

— **Hogyan ír rólunk a „Magyar Állam”?** Olvassa el az érdeklődő a „Magyar Állam” 163. számát s ott gyönyörködhetik a minket megtisztelő elnevezésekben, a

melyek így hangzanak rövidre összevonva: „protestáns ő kelmék” — „protestáns cégér új felekezet alapításra pénz célért,” — „megvénhedt, erkölcsi erejében megkes-
hedt protestantizmus,” — állami járomba hajtják fejüket a biztos takarmányért, hogy elkérődzve a régi dicsősé-
gen, várják a napot” . . . „*Fej nélkül gondolkoznak:*”
„*naiv együgyűségben élnek*” . . . Ugy-e, hogy szép??

— **A kecskeméti ev. ref. jogakadémián** a beíratá-
sok szeptember hó 1—8-ig tartanak; szeptember 8—15-ig
nyomós okból a jogakadémia igazgató-tanácsa adhat az
utólagos felvételre engedélyt. Beiktatási díj 20 korona.
Félévi tandíj 30 korona. Az alapvizsgálatok szeptember
1—15-ig tartatnak. Alapvizsgálati díj 24 korona. A táp-
intézetben a joghallgatók havonként 15 koronáért kap-
hatnak ellátást.

— **Protestáns helmissioi értekezetlet.** A magyar
prot. irodalmi társaság miskolci gyűlése alkalmából
szept. 20-ikán d. u. 5 órakor az ev. ref. főgimn. tanács-
termében az országos helmissioi egyesület alakítása érdeké-
ben értekezetlet fog tartatni, a melyet megelőzőleg Szilassy
Aladár előadást tart az amerikai tanulmányi útja alatt
a helmissio körül szerzett tapasztalatairól.

— **Egy életrevaló s meg is valósítandó indítvány.**
A tiszántúli ev. ref. középiskolai tanár-egyesületet ország-
os ev. ref. tanári egyesületté akarják tenni mindazok,
a kik immár ismét elérkezettnek látják az időt arra, hogy
az ev. ref. tanárok nemcsak ilyenek, hanem testvérek is
legyenek a hazai tanügy érdekében mint egy test s egy
lélek munkálkodjanak. A mozgalom Pápáról indult meg,
a honnan Dr. Antal Géza theol. tanár bocsátott ki egy
lelkos felhívást a theol. és jogtanárokhoz. Hiszszük, hogy
lesz sikere. De legyen is!

— **A „Magyar Állam” és Zelenka Pál.** Abból az al-
kalomból, hogy a „Magyar Szó” politikai napi lap, igen
helyesen, felszínre hozta s felszínen tartja az 1848. XX.
t.-c. végrehajtásának kérdését, az ultramontán lapok a
leggyorsabb cikkezők s levernek mindenkit, a kinek
elegendő bátorsága van a magyar kormány figyelmét
felhívni a protestánsoknak követelésére. A legrégibb
ultramontán lap, a „Magyar Állam” főként Zelenka Pál
„supperintendes” (?) úrra utazik, a ki tudvalevőleg a leg-
tevékenyebb szerepet játszott már régebben is az ilyen
kérdések intézésében. Az utazás a 168. számban jutott
tökéletességre, a melyben ilyen című magas szárnyalású
cikk jelent meg: „Zelenka a páczban” s ebben úgy van
bemutatva Zelenka, mint a kit „az egyesület zsidó-pro-
testáns politika akciónak a főbrigadérosa” gyanánt kell
tekinteni, de a kit „ujabb vitézkedése közben az a malőr
érte, hogy Wekerle Sándor nyíltan meghazudtolta” . . .
Hát bizony ez a „keztűs kézzel” írt jellemzés s így tör-
tént bemutatás maga viseli magán a hazugság bélyegét,
mert tudnia kellene a M. Á.-nak, ha igazat akarna tudni
írni, hogy Zelenka Pált Wekerle nem hazudtolta meg,
sőt inkább azt, a mit Tisza Kálmán kért Wekerlétől s
Tiszával együtt más protestáns ember is, köztük talán
Zelenka is, t. i. a nemzetiségi vidékeken a protestánsok
nagyobb arányú segélyezését, azt Wekerle teljesíthetőnek
nyilvánította . . . Ime a M. Á. igazmondása!

— **Mondva csinált protestáns sérelmek.** Ez alatt a
cím alatt a „Magyar Állam” a 161. számban ugyanam
gúnyos hangon emlékezik meg mindazokról a felszólá-
sokról, a melyek az 1848. XX. t.-c. végrehajtásának
sürgetése céljából történtek. Sérelmekül emlegeti, hogy
mi ilyenekért sürgetjük az 1848. XX. t.-c. cikket: a fő-
ispáni beiktatások alkalmával az ünnepi misét; az állami
gimnáziumok tanulóinak a kath. templomba való veze-

tését; a katonai hadapród iskolákból a prot. aktiv lelké-
szek távolléte s a protestáns katonai seniornak alábbvaló
állása a tábori vicariusnál. „Ezek volnának a nagy sé-
relmek” úgy mond „a melyekben az állam kath. jellege
domborodik ki” a protestánsok szerint! S mikor ezeket
így megállapította, sorra veszi valamennyit s kijelenti,
hogy igen szívesen átengedi a főispáni installacionalis
istentiszteleteket s előre is biztosít, hogy a r. kath. ebből
nem csinálnak vallássérelmet! . . . Az állami iskolába
járó tanulók r. kath. templomba vezetésére ezt mondja:
csak a katolikusokat vezetik el a kath. templomba.
Hát vezessék el a protestánsok is a maguk templomaiba
az ő ifjuságait! . . . A katonai lelkészekre pedig ezt
mondja: „a prot. katonai lelkészeknek száma valószínű-
leg azért kevesebb s a legfőbb előjáró is azért marad
katonai rangban alatta a tábori vikáriusnak, mert
a protestánsok száma is sokkal kevesebb. Ezért
nem alkalmazhatnak külön prot. katonai lelkészt a
hitoktatásra a katonai nevelő-intézetekben. Ám kérjék
fel a protestánsok a közös hadügyminisztert és a hon-
védelmi minisztert, hogy a protestáns növendékeket egy
hadapród iskolába összeponosítsa s akkor sikerül a
hadsergbe is bevinni a külön protestáns szellemet. Kü-
lönben is az osztrák hadseregben Haynau, Hentzi és
Benedek protestáns létükre elég nevezetes szerepet vittek,
ha dicsekedni akarnak velük a protestánsok, ám tessék!”
Hát tessék mindezeket a magas műveltséggel s utólér-
hetlen igazmondással egybeszerkesztett állításokat a pro-
testánsoknak megbírálni s ítéletet mondani! Vajjon nem
az a meggyőződés támad-e ezeknek olvasásakor, hogy
a túlsó tábor annyira elvakult, elfogult, hogy még gú-
nyolódik is, neveltség tárgyává is teszi a sérelmeket,
nemcsak, hanem az esetlegest, a véletlent is oda írja a
protestánsok gyalázatára az osztrák hadsereg történeté-
ből! No hát az ilyen igazságtalan eljárásra nem lehet
megbélyegző jelzöt nem használni s ha az igazsággal
homlokegyenest ellenkezőt hirdetőknak mondjuk t. ellen-
felünket, ezzel csak az igazságnak teszünk eleget.

— **Kimutatás a tapolca-fői ev. ref. egyház javára
tett adományokról.** A tiszáninneni egyházkerületből
kegyes adományt adtak a nagy tűzvészt átélte egyház
javára: Szentpéteri Sámuel szehőci ev. ref. lelkész 10
kor., Füzi Erzsébet Gönczről 4 kor., Farkas Lajos
Egerből 4 kor. — Vikár Vincze ev. ref. lelkész.

— **A „Magyar állam” és az 1848. XX. t.-c. cikk.**
Dacára annak, hogy a „Magyar Állam”, mint az „idők
tanuja”, szerkesztőjében, a felelősben, t. i. Szemrec
Emilben, függetlenségi és 48-as elveket képvisel, mégis
vörös posztót lát minden 48-as hivatkozásban, követel-
ésben. Sőt nemcsak vörös posztó az 1848. év nagy
jogegyenlőségi alkotása, hanem hazugsági forrásul is
használja azt, a mint ez nyilván kitetszik a 166. szám-
ból, a hol az 1848. XX. t.-c.-ről, miután azt egészen
lenyomatta, a következőket írja: az 1. §. az unitáriu-
sok recepciója végrehajtatott, számukra még a főrendi-
ház is biztosított; 2. §. tökéletes egyenlőség és viszo-
nosság megvan, az áttérésekre ugyanegy feltételek állanak,
senkinek lelkiismereti szabadságát nem bántja az állam,
— csak a r. kath.-ra kényszerítették rá a protestáns
házasság-jogot; hasonló sérelemtől a protestánsok nem
panaszkozhatnak. 3. §. A felekezetek egyházi és isko-
lai szükségleteinek közálladalmi költségekből való fede-
zése az egyetlen végre nem hajtott s végre nem hajtha-
tó szakasza a törvénynek; ezt elismerjük és szívesen
készek vagyunk felvenni a vitát annak bizonyítására,
hogy e szakasz végre sem hajtható; 4. §. Az iskolába
járás nemcsak megengedtetik, de a népiskolákra nézve
kötelezővé is tétetett; 5. §. A tábori lelkészségek a prot.

számára felállítottak. Seberiny János (így tótosan írja a nevét) széniorása alatt 8 aktív és 30 tartalékos prot. tábori lelkész van alkalmazva s ezeknek sincs semmi dolguk, a mint azt a protestánsok is tudhatják. E kérdést különben legközelebb külön is megtárgyaljuk; 6. §. az 1844. III. t.-c. az áttéréseket szabályozza. Ennél sokkal szabadabb intézkedéseket tesz az állam az 1868. 53. t.-c. s a vallás szabad gyakorlatáról hozott utolsó törvényével. Mi panaszuk lehet tehát a protestánsoknak az 1848. XX. t.-c. alapján? Semmi! És még egyszer semmi! Mert hogy a főispáni beiktatásoknál nem mennek el az ő templomaikba, az nem a törvény által tiltott, tehát nem is törvénnyel helyrehozható cselekedet. Tesék hasonló alkalmakkor meghívni a hatóságokat, ha úgy tetszik, de ne verjék félre a harangokat oly dolgokért, melyek semmiféle törvénnyel nem rendeltetnek. Alakítsák át szertartási rendjüket a hasonló ünnepekre és hívják meg az ünnepelni vágyókat, — de országos sérelmet ily lappaliakból ne csináljanak! . . . Felhívunk minden józan protestáns embert, hogy nyilatkozzék: vajjon nem jezsuita szellemmel megirt hazugságok-e ezek, a melyek alkalmasak lehetnek a gyenge protestánsok megtévesztésére, de semmiképen sem egyebek, mint az igazsággal ellenkező dolgoknak állításai. Mi nem akarjuk a magunk véleményét e „magyar államos“ pontozatokra előre elmondani, felkérjük azokat, a kik tudják méltányolni a „Magyar Állam“ nézetét, közöljék velünk, hogy inkább magunk között, egyházi lapban, mint politikai lap hasábjain győzzük meg egymást! Szükségesnek tartjuk ezt a kérést megköszönni azért, mert mintha sűgés-bűgés volna, hogy sok, több, legtöbb protestáns nem helyesli az 1848. XX. t.-c. felszínén tartását, tehát a „Magyar Állam“-nak ad igazat. Lássuk hát, kik azok, a kik a „Magyar Állam“-mal tartanak? Bartha Miklós úr nézetét nem kérjük, mert az a „Magyar Állam“-énál is jobban megtapodja az igazságot! (n.)

Pályázat lelkészi állásra.

A beretkei ev. ref. lelkész-tanítói állásra ezennel pályázat hirdettetik.

Javadalma készpénzben, életneműben, szántó-

föld és rétben 1200 koronára értékeltetett. ezenfelül congruális államsegély illetménye 635 korona és 18 fillér.

Ezen állomásra s. lelkészek is pályázhatnak, ezek azonban a congruát nem kaphatják, csupán az 1200 koronára becsült chártális fizetést.

A pályázati kérvények folyó év szeptember 1-ig Nagy Pál esperes úrhoz (Tornallya, u. p. ugyanott) küldendők be.

Miskolcz, 1901. augusztus hó 9.

Kun Bertalan,
ev. ref. püspök.

Lóvy József fia [László Adolf]

könyvkereskedése, zenemű készlete, papir- és
írószer raktára **Miskolczon.**

Ajánlja jól felszerelt raktárát a **Sárospataki Irodalmi Kör** összes népiskolai kiadványaiból.

Egyházi és iskolai nyomtatványok

a Kogutovicz-féle magyar földrajzi intézet
összes fali abroszait, debreczeni és budapesti
Zsolttárok minden kötésben; a közoktatásügyi
kormány által előírt **népiskolai tantervek** állandó készlete. Könyvjegyzékek szíves megkeresésre ingyen és bérmentve.

22—2

Árú-minták ingyen!

Első rendű úri ruha szabóság

készen és mérték szerint

Szántó Mór és társa Miskolczon

a m. kir. földmívelésügyi minisztérium szerződött szállítóinál.

Legnagyobb mérték szerint s divatosan készítő osztály. Polgári és egyenruhákra külön szakavatott mester. Mindennemű papi ruhák készítése a főtiszteletű papság részére.

Olcsó árak! Kifogástalan és becsületes kiszolgálás! Üzleti elvünk: a ki készpénzért vásárol, nem fizeti túl az árakat!

22—2

Divatkép bérmentve!

Felelős szerkesztő: **Dr. TUDÓS ISTVÁN.** Szerkesztőtársak: **ELLEND JÓZSEF** és **Dr. SZÉKELY GYÖRGY.**

Sárospatak. Nyomtatta Steinfeld Jenő az ev. ref. főiskola betűivel.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postal
székküldéssel egész évre 10
korona, félévre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrészes
oldal 4 korona.

— MEGJELNIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: Dr. Székely György. „Küzdelem az érzékiség ellen.” — Vadász Pál. „Lelkész-értekezleti megnyitó beszéd.” — Egy lelkész. „Ne oldalogjunk az országos belmissiói egyesület kérdésében.” — Szuhay Benedek. „Az 1848. XX. t. cz történeti előzményei.” — Szuhay Benedek. „Lelkész-értekezleti közgyűlés Felső-Borsodban.” — „Irodalom.” — „Vegyes Közlemények.” — „Hirdetések.”

Küzdelem az érzékiség ellen.

Kemény Ferencz budapesti reáliskolai igazgató a középiskolai tanárság körében egy szellemi mozgalmat indított meg, melynek jelszava: küzdjünk mi tanárok egyrészt az iskolában a növendékek korai érzékisége, másrészt az egész társadalom érzékisége ellen. Mik volnának aztán e küzdelem fegyverei?! A témát ilyenformán felállítva, leküldték az egyes vidéki tanárkörökhöz megvitatás és a módokhoz megállapítása végett, sőt az országos tanáregyesület idei budapesti közgyűlésén Walter Béla löcsei reáliskolai tanár felolvasást is tartott róla. Mi e mozgalmat elejétől fogva a legnagyobb örömmel láttuk keletkezni és fejlődni, bizonyos elismerést is érezünk az eszme megpendítője iránt s hogy most mi is hozzá szólunk, annak oka nemcsak az, hogy a felvetett kérdés korántsem lett az illető tanférfiak részéről kellően megvilágítva, bár a küzdelemhez alkalmas eszközök feltalálásában elég leleményesek voltak, hanem az is, hogy e kérdés olyan nagy horderejű, a mozgalom oly messzeható, hogy a kérdés iránt érdeklődni, a felett elmélkedni és a mozgalomban, a küzdelemben résztvenni magának az egyháznak, annak felkent bajnokainak, a papságnak is nemcsak illik, hanem egyenesen kötelessége is.

A felvetett eszme a nyugati kultúrában különösen Francia- és Németországban nem egészen új keletű. Igen, mert a veszedelem itt sokkal nagyobb mérveket öltött, sőt Franciaországban sokak véleménye szerint egyenesen a francia nemzet létét fenyegeti már — mint hála Istennek — minálunk. Csakhogy ezt a kérdést Németországban *lex Heinze*-nek keresztelték el s a művészetek erotikus hatásával hozták kapcsolatba, amennyiben a fajtalan érzékiséget terjesztő és szító képek és iratok ellen akartak újabb törvényeket hozni, újabb rendőri intézkedéseket tenni; míg Franciaországban e kérdést a házasság és a családi élet kérdéseivel és intézményeivel hozták kapcsolatba s ebből folyólag különösen a népesség szaporodásának igen fontos és messze kiható kérdésével s aztán új nevet is adtak annak: terméketlenség, Zola Emil „la Fécondité” (termékenység) című regénye alapján. Lapunk tere nem engedi meg, hogy a kérdést minden oldalról megvilágítsuk, azért csak néhány gondolattal akarunk

hozzájárulni annak elméleti tisztázásához különösen azért, hogy a kérdésnek rendkívül nagy jelentőségét társadalmi, erkölcsi, nevelési sőt állami szempontból kiemelve, arra felhívjuk lapunk olvasó-közönségének is a figyelmét.

Mi ellen kell tehát a tanítóknak, papoknak, stb. a küzdelmet felvenni? Az érzékiség ellen. Az érzékiségnek egy tágabb és egy szűkebb körű jelentése van. Itt alatta nem értekeinket értjük, nem öt érzékünket, melyeknek segítségével a külső világnak benyomásait fogjuk fel, hanem azokat az ösztönöket, vágyakat, melyeket a testi életfolyamatok a physiologiai jelenségek: táplálkozás, szaporodás, teremtenek, tehát egyrészt a táplálkozási, — másrészt a nemi ösztönt, a melyek egyrészt az egyénnek, másrészt a fajnak fentartását célozzák s az embert bizonyos cselekvésekre sarkalják. Kemény Ferencz az érzékiséget szűkebb értelmében veszi s alatta tisztán az érzéki szerelmet értette: mi mindkét fajta érzékiségre kiterjesztjük elmékedésünket.

Korunk társadalmának legnagyobb betegsége éppen e kétféle érzékiségnek elharapódzása, az ezek alapjául szolgáló ösztönöknek, az önfentartási vagy táplálkozási és a fajfentartási ösztönnek természetellenes elfajulása. Az emberek hajhászva az érzéki örömeket és ezekben látva egyedül az élet boldogságát, telhetetlenekké váltak s a rövid élet folyamata alatt annyi érzéki élvezetet akarnának megszerezni, a mennyit testi szervezetük, esetleg aztán anyagi erejük meg nem bír. A dobzódásnak, ételek és italokban való dúlakodásnak, a nemi kicsapongásoknak aztán anyagi és testi romlás, teljes tönkremenés a következménye.

Korunk u. n. naturalista írói művészetük elé társadalmi célokat tűznek s a társadalom betegségeinek orvosai, gyógyítói akarnának lenni. Az orvosnál pedig fő a diagnosis megállapítása. A naturalista írók fejének, Zolának tagadhatatlan érdeme, hogy a modern társadalom két nagy betegségét felismerte, s egy-egy regényben ábrázolta azoknak vészes, áldástalan következményeit. A két betegség: az egyik az iszákosság, a másik a nemi kicsapongási; e két regény a pálinka (assomoir) és a termékenység. (v. ö. a föld és Nana című regényeit is).

Azt mondhatja azonban az olvasó, hogy a magyar társadalom még nem egészen olyan beteg, mint a

francia, sem egyik, sem másik tekintetben, tehát minek nekünk a nem létező ellen küzdenünk?! Azonban ez az ellenvetés csak igen csekély részben állhat meg, mert a mi társadalmunkban is kezd e két betegség, az érzékiség elharapódzni. Mindenesetre ha talán a nemi ösztönrel való visszaélés nálunk nem is öltött még olyan nagy mérveket, mint Franciaországban, a másik betegség tekintetében talán még előrehaladottabb stádiumban vagyunk, mint a többi európai társadalmak. Avagy nem tapasztaljuk-e lépten-nyomon, hogy mily óriási mérveket öltött a luxus az ételekben és italokban? Hogy még a szegényebb polgári családoknál is mennyi rengeteget költenek a konyhára?! Mily nagy mértékben járják a drága italok, az asszu és a pezsgó! És ezt a jelenséget nemcsak a hagyományos magyar vendégszeretetre, a szokásra kell visszavezetnünk, hanem arra is, hogy *érzéki élvezőhászók* vagyunk. Avagy nem tapasztaljuk-e, hogy népünk körében is nagy mértékben el van terjedve és pusztít a pálinkaivás? Hány derék, erős szervezetű munkabíró magyar embert tett már tönkre anyagilag és physikailag a pálinkának, általában a szesz italoknak mértéktelen élvezete?!

Azonban társadalmunkban a másik betegségnek, a fajfentartási ösztönrel való visszaélésnek tünetei is kezdenek mutatkozni. Bár hozzánk, legalább népünk-höz még nem hatottak el a modern socializmusnak erre vonatkozó tanai, mely a szabad szerelmet dicsóítja s a szabad szerelmen alapuló házassághoz, vagy helyesebben összekeléshez szükségtelennek tartja nemcsak az egyházi megáldást, hanem még az állam által megszabott köteléket is, az állami sanctiót; mégis kérdés, vajjon újabban nem szaporodtak-e az u. n. vadházasságok? Aztán nem látjuk-e hogy napról-napra szaporodnak a gyermekgyilkosságok és a törvénytelenül született gyermekek?! Ez utóbbiaknak megmentésére, ápolására és felnevelésére az állam nálunk is kezd u. n. gyermekmenhelyeket felállítani s az erre vonatkozó törvényeket csak nem rég alkotta meg képviselő-házunk. De kérdés, hogyan fog ez az intézmény nálunk beválni?! Vajjon a mit megnyerünk a réven, nem veszítjük-e el azt a vámon? A mennyit nyerünk ember anyagban, nem veszítünk-e annyit a jó erkölcsben? Vagyis ha a leány, kinek törvénytelen gyermeke születik, megszabadul egyrészt a felnevelés gondjaitól, másrészt a *szégyentől*, mert gyermekét beadva a menhelyre, még nevét sem kell elárulnia s így ballépését, bűnét jórészt sikerül titokban tartania, vajjon nem szaporítjuk-e ez által a törvénytelenek számát, egy erős *tartaléket* semmisítve meg, mely képes volt némely esetekben az illetőket a ballépéstől visszatartani? Vajjon művelt és műveletlen ifjúságunk nem hódol-e túlságosan a Venus vulgivágának?

Némelyek épen ez utóbbi körülménynek tulajdonítják azt, hogy mai napság oly kevés az igazán boldog házasságok száma. Az ifjak kiéltek, idegbetegek már akkor, mikor házasságra lépnek. A nők túlságosan felvilágosodottak, luxustűzők, nagy igényűek. Ezt a kérdést tárgyalja a nagy orosz író és apostol Tolstói Leo „Kreutzersonata” című regényében és egyéb elméleti műveiben.

Nem akarom tovább fűzni fejtegetéseimet, mert köteteket lehetne e témáról írni, sem azt előadni, hogyan akarják némelyek a bajt orvosolni. Például Tolstói a házasság előtti teljes megtartóztatást ajánlja stb. Tény az, hogy a baj nálunk is megvan s sokkal nagyobb horderejű, semmint első pillanatra látszik. Azért ne tegyük össze kezünket, hanem elmélkedjünk és cselekedjünk. Küzdjünk válvetve az érzékiség ellen.

Mi lelkészek, tanárok, tanítók, nemcsak a lelkeknek vagyunk nevelői, őriző pásztorai általában, hanem az erkölcsöknek is. Figyelmeztessük népünket, növendékeinket a bajra. lássuk el őket józan életbölcsessel s ne csak tanítsuk őket, hanem neveljük tisztességes, becsületes életre. Ez nemcsak hazafiui, hanem államfentartó kötelességünk mindnyájunknak.

Dr. Székely György.

Vadászy Pál lelkészertekezleti megnyitó beszéde.*

Tisztelt értekezleti közgyűlés!

A kartársi szeretet melegével üdvözlöm mindnyájukat ez ünnepélyes pillanatban, melyben itt, e szent helyen, e szent falak között összegyülekeztünk, hogy egymást kölcsönösen üdvözölve ne csak a viszontlátás örömeit élvezzük, hanem komolyan gondolkozzunk, eszméket cseréljünk azon önként előnkbe toluló nagy kérdések felett, melyek elől — ha csak jövőnkről le nem mondunk — kitérni nem lehet; melyek tárgyalását szoros kötelességünk teszi nemcsak az őseinktől szepültlenül átörökölt tisztos mult iránti kegyelet, hanem azon nagy felelősség is, melynek terhei hordozására evangy. szent szolgálatba lépésünkkel egyidejűleg vállalkoztunk. És én azt hiszem, hogy ezt mindnyájan kedves kötelességünknek is tekintjük, mert mindnyájan egy nagy közös cél munkásai lévén, tudatával birunk azon ambíciókat emelő missiónak, mely nemcsak szorosan vett egyházi, hanem polgári, hazafias téren teljesítendő munkásságunk kifejtésében határozódik.

Igen! ez a mi feladatunk, kötelességünk. Ezért alkultak meg a lelkészi értekezletek, hogy ne csak ébren tartsák és erősítsék a prot. és hazafiui öntudatot, ne csak a belmissió terén folytassák az evangelisatió nagyszerű munkáját, hanem tetteire buzdítani is tudják a híveket ott és akkor, a hol és mikor a vallás, az anyaszentegyház, a haza szent érdekei azt megkívánják. Az az idő pedig, a mely e tetteire buzdulást megkívánja, a jelen idő. Egy ismert régi nagy ellenségünk hordozza szét hazánkban a felekezeti villongás fegyverét, hogy a krisztusi szertetet örve alatt azzal hódítsa, a hol az nem használ, vásárolja a lelkeket. E lelkiismeretlen hajszára rámutatni, a védekezés eszközeit felismerni, s azok okos felhasználási módját megvitatni, egymást lelkesíteni, buzdítani s egymásnak segélyére lenni . . . ez most a mi értekezleti feladatunk. Férfiúi bátorsággal, egyházunk, nemzetünk iránt lángoló szeretetünk egész melegével kell a munkához fogunk. Ne legyünk már oly sokáig lidércz nyomás alatt. Szóljalon meg lelkészi értekezleteinken a protestáns egyházakat feltartó szabad szellem ereje. Ne sűtkörészünk őseink nimbusának fényénél, ne álmodozunk őseink dicsőségéről, hanem tegyünk mi is valamit. Mert az ellenség már döngeti Jerikó falait, a csatakiáltás zaját egyformán hallják kunyhók és paloták lakói, azt várják, azt nézik, hogy ébren vagyunk-e mi, Krisztus nyájának pásztorai? Nem az a mi feladatunk, hogy támadjunk, hanem hogy okosan védekezzünk s megtartsuk anyaszentegyházunk és hazánk javára, boldogítására a lelkeket. Ha mindig csak jajgatunk, panaszkodunk; a baj megszüntetése érdekében semmi activ szerepre nem vállalkozunk: akkor csak zengő ére és pengő cimbalom a mi prot. egyházi életünk, mely nem veszi észre a derengő hajnal fuvalmát, vagy legalább is összetéveszti ennek lebbenéseit az oportunitas szellőjével. Pedig ha volt idő valaha, midőn a lelkészi karnak egységre kellett törekednie, most van ez, midőn elmondhatjuk a zsoltárral: „óh mely sokan vannak, a kik háborgatnak.”

De épen ez ellenség nagy száma és ereje növelje kebelünkben az egyetértést és munkakedvet, bátorságot, hogy híven megálljunk munkásságunk minden terein.

* Elmondta Edelényben 1901. augusztus 5-én.

Igen! mert sok az önként kínálkozó munkatér, még több a baj, mely munkára hívogat, — úgy, hogy azok előnkbe tödult tömkelegében alig mozoghatunk. Most az állam s annak végrehajtó factorai ellen panaszkodunk, majd a minden ellenségeink közt excelláló ultramontanizmus törvénytípró cselfogásai miatt jajgatunk, kesergünk így egymás között és nyilvánosan a sajtó útján is. És az fáj nekünk, és a miatt sir mintegy keblünkben az érzés, hogy ez országszerte felhangzó panaszaink, sérelmeink hangoztatására, vagy elutasítás, vagy még jobban elkeserítő némaság a felelet. Hasztalan hivatkozunk országosan elismert, szentesített törvényeinkre, s ezek által biztosított helyzetünkre, kéréseinket elfűjja napi rendről az opportunus szele, vagy a hideg közöny, vagy a felekezeti elfogultság, mely a haza jövőjének legbiztosabb garanciáját a katholicizmusban s annak internacionális elveiben látja, nem akarván megnyitni lelki szemeit azon nagy nemzeti szolgálatok előtt, melyeket egykor dicső őseink nemcsak a haza, hanem az annak haladásával mindig együttjáró protestantizmus érdekében is végrehajtottak. Igen! a klerikális tábor azon történelmi falsumra hivatkozik, hogy az ő egyedül idevezítő vallásuk az állam legbiztosabb alapja, pedig éppen ellenkezőt látnak azon világhatalmi terjeszkedésben, melynek célja nem más, mint a pápai hatalom erősítése, növelése, nemcsak hazánkban, hanem mindenütt az egész világon. és a szabadság meglegyaként szereplő protestantizmus kirtása, vagy legalább elnyomása. És miért teszi ezt? Azért, mert a protestantizmus a felvilágosodás mellett küzdve, a népek, a nemzetek lelki függetlenségét sürgeti, nyíltan hirdetvén, hogy az egyetemes papság nagy elvénél fogva mindenki önmagának papja, tehát éppen ellenkezőjét hirdeti azon elveknek, melyeket a katholicizmus vall századok óta tartó stagnációjával, hogy a nép csak gép, a klerus a mozgató erő, bevonva a szentség palástjával, vagyis a nép van a klerusért, nem a klerus a népért, holott a papságnak, mint a Krisztus képviselőinek azt kellene hirdetnie, a mit Krisztus hirdetett, midőn ezt mondja: „a jó pásztor életét adja az ő juhaiért.“ Igen! azért szállka a protestantizmus az ő szemében, mert mer nemcsak élni, hanem meggyőződésének hangot is adni. Meri követelni az emberiségnek vele született ősjogát, a szabadságot, az önállót, szabad lélek független megnyilatkozását.

És ez a pont az, a hol összeolvad a haza polgári szabadságával. A tiszta keblű hazafiság tehát a protestantizmus szent érdekeit szolgálja és viszont, mert a kettő egy anyának gyermeke, a kettő egymástól elváhatatlan, mint a napban a fény a melegségtől. A magyar nemzetnek s államnak tehát az teszi a legnagyobb szolgálatot, ki a protestantizmus érdekeit szolgálva, annak megerősítésén fáradozik, nem pedig az, ki a klerikalizmusban látva a nemzet jövőjét, e rendszerré fejlődött lelki absolutizmus vak eszközüvé lesz, mert nem a sötétségnek, hanem a világosságnak van jövője! a mint a szent írás mondja: „az éjszaka elmúlt, a nap elközelített, ébredjétek fel azért az álomból és megvilágosodik nektek a Krisztus.“ A protestantizmus úgy dicső multjában, mint jelenében a népek jólétét biztosító liberalizmus szolgája, és egyszersmind a szabad eszmék védvára, a klerikalizmus pedig a lelki vakság, sötétség ápolója, mely a jogot monopolisálva, az emberekben, mint az eszmék hordozóiban, mint az Isten képmásaiban, csak eszközt lát az egyház önző céljainak elérésére.

A magyar államnak önmaga iránti kötelessége a magyar faj és nemzeti szellem fentartása, ezen nagy célokat pedig oly egyházzal, melynek papságára egy rendszer sulya nehezül „melynek hazája széles e világ“ el nem érheti. Ezt csak a liberalizmussal érheti el, melynek zászlóvivője a protestantizmus, mely szorosan vett fogalom szerinti hazát ismer, melyért élni és halni kész, melynek rögéhez nőtt egész multja, jelene és ott fejlődik ki, annak kebelén egész jövője is, mely a tiszta hazafiság nagy gondolatait a multakon lelkesedve tudja manifestálni és tud azokért igazán lelkesedni is. Igen! mert

míg a róm kath. egyházat leköti a dogmák századokon át egyformán nyugózó ereje, mely száraz merevségben tartja álló tő gyanánt a szellemet: addig a prot. egyház méltán dicsekedhetik dicső multja nagy alakjaival, kikben a hazafiság, mint szent cselekmény, mint példánykép domborodik ki és eszmévé magasztosul. Ilyen egész életét hazájának szentelő egyház a prot. egyház, mégis hasonlít helyzete a bibliai Lázár helyzetéhez, ki csak a gazdag asztaláról lehulló morzsákból kap valamit. Igen tisztelt közgyűlés! ez a mi helyzetünk képe. Mintha nem is egy haza gyermekei volnánk: e 3 millió Lázár csak a hulladékból kap valamit, és babár ami őseink is lelkesen védelmezték e közös édes anyját: a hazát, azért érdem szerinti jutalomban éppen úgy nem részesíték őket a multban, mint nem részesít minket a jelenben sem. De álljunk elő igazságunk teljes tudatával, meggyőző erejével, hogy legyen elég már a morzsáék eddigi mértéke! Vegye tekintetbe egész multunkat s jelenünket jellemző szegénységünket az állam kormánya és segítsen rajtunk. Nem szégyeneljük mi e szegénységet, mert ebben élni 384 évig és még haladni is előre: nem kis dolog, úgy, hogy ez nekünk egyik dicsőségünk. De tovább nem bírhajjuk a terheket, melyeket a haladó idő, a culturalis érdekek szolgálata, saját existenciánk parancsoló szava rak vállainkra. Hiszen nagy terheket hordoztunk mi eddig is, hordozunk még most is, melyeket — helyettünk — az államnak kellett volna hordoznia. Hassunk tehát oda közt erővel, hogy e nagy terheket az állam segítsen már emelni, hordozni, vagyis kérjük az 1848. XX. t.-cz. életbeléptetését.

Valóban megdöbben gondolat, hogy annyira lezállt a törvénytisztelet hazánk vezérfaiban, hogy 53 év mulva is csak úgy kerülgetik e nagy idő classicus alkotását, midőn végre kellene hajtaniok. Vagy valami ideges nyomás zsibbasztó erejét, jeleit veszik észre Róma, vagy Bécs felől, s e miatt lettek a költő halgatag ajkú csüggedt madaraivá? Vagy azt akarják, hogy bölcsőjéből egyenesen koporsóba szálljon? Hiszen e nagy kérdés születésétől fogva mindig felszínen van. Ennek szelleme ott mozgott már az 1863. évi 53. t.-cz. megalkotásánál; az alapok és alaptványok jogi természetének megvizsgálására kiküldött bizottság munkálataiban; ez szólalt meg a nagy Eötvös és Deák ajkain, midőn amaz a kath. autonomia és a prot. theol. facultás ügyében felszólalt, ez utóbbi pedig 1873-ik évi nagy beszédében az 1848. XX. t.-cz. végrehajtását köti a nemzet s annak vezérei szívére. E körülmény azt mutatja, hogy ennek végrehajtása nem egy felekezeti érdeke, hanem a nemzet becsületbeli kötelessége, mire a törvény iránti köteles tisztelet kényszeríti, s a mit a jogrend fogalma is egyenesen megkövetel, hogy t. i. a törvény nemcsak papíron levő holt betű legyen, hanem éltető és mozgató erő, méltó születésideje nagy alakjaihoz s azok nagy szelleméhez.

De a valósuláshoz vezető országos nagy munkában valóban bűnös reakciót fejt ki a klerikalizmus roskarata, mely irányzatosan csinálja a zavart a közvélemény megteremtésére, midőn azt mondja, hogy az 1848. XX. t.-cz. szerinti teljes viszonyosság és egyenlőség megvan a felekezetek között valósítva. De hát van-e ebben valami igazság? Hiszen ez az állítás úgy az anyagi kérdések, mint az egyenjogúság tekintetében merő valótlanosság. Míg a kath. főpapok kezében 22.895,908 korona törzstőke és 742,812 hold föld birtok van, minek megtartásáért a mi őseink vére is hullott: addig a mi prot. püspökeink alig tudják az állásukhoz mért kiadásokat fedezni; míg a kath. hívek alig fizetnek egyházi adót, mert fedezi azt a nemzeti közvagyon: addig a mi egyházaink roskadoznak terheik alatt, melyeket culturalis szempontból az államért hordoznak; a miért tehát viszonyosságból is kárpótlást nyújthatna, nemcsak a törvény iránti köteles tiszteletből is. Vagy megvan-e az egyenjogúság az állami ünnepeken, hol szellemi képesítettségünk mellett sem szólalhat meg prot. lelkész ajakán zengzetes anyanyelvünkön az égbe szálló ima? Megvan-e a tábori lelkészeknél, hol 140 katolikus és 8 protestans lelkész van; az állami

tanintézeteknél, hol, míg a róm. kath. vallásanár rendesen díjaztatik, addig a prot. vallásanár alig kap valamit, vagy a régi anyakönyvek kiigazításánál, a mit ott a püspök, nálunk a miniszter végez? Vagy az ünnepek megtartásánál az előny szinte nem az övék-e? Vagy az egyház pol. törvények nem az ő javukra vannak-e, melyek aegise alatt egész programszerűen újízik a lélekhalászatot, és ez által a helyett, hogy egységet, békét hoznának létre, viszályt, egyenetlenséget teremtenek a családban, az egyházi és polgári életben; ez pedig nem lehet sem a papság, sem a törvény hivatása, rendeltetése. Igaz, hogy az 1898. évi 14. t.-cz. a kongruában némi segínyt nyújt a nem kath. lelkészeknek, de ez csak személyi jellegű dotatio, minek az egyházak csak közvetve, az által veszik hasznát, hogy lelkészt könnyebben kaphatnak s így az egyházak gondozása ez oldalról biztosítva van. Egy nemzetnek saját önbecsérzetéből folyó kötelessége, hogy a képviselője által hozott törvényt híven megtartsa mindaddig, míg a törvény marad.

Elég volt már a prot. egyházaknak a roszból, hadd jusson már nekik is valami a jóból is, mit számukra e törvény biztosított. Vagy retrograd irányban akar a nemzet haladni, vagy csak azt akarja elfogadni a szentesített törvényből, a mi a katolicismus, vagyis a nemzet testéből kiszakított egy felekezet érdekeinek megfelel?; A többiek, mint lenézett felekezetek csak arra valók, hogy terheket hordozzanak egyházi és polgári téren? A teherviselés, a kötelesség-teljesítés közös legyen az állampolgárok között, jogokat pedig eminenter egy egyház élvezzen kiváltságaival? Nincs oly logika, mely ezt helyeselné, nincs oly természeti törvény, mely e khaotikus helyzetben a protestáns egyháznak — ha részrehajlatlanul ítél — igazat ne adna. De meg az élet számtalan viszonyai, körülményei által approbált igazság is az volna, hogy mindig a gyengébbet kell támogatni, nem az erősebbet, mely a maga lábán is erősen megáll; mert félt, hogy e hatalmi terjeszkedés demagogiává emelkedik, mi aztán nemcsak a gyengébbet nyomja el, hanem még a pártfogó életműködését is megzavarja.

Legyünk tehát ébren ev. ref. egyházunk érdekei védelmezésében, mert ha ezeket védelmezzük: hazánknak is jó szolgálatot teszünk, mert a kettő egymással szorosan összefügg, mind a kettő egy anyának lévén gyermeke. Hangoztassuk igazságos kérésünket, az 1848. XX. t.-cz. végrehajtását, mi annyira méltányos alapon nyugszik, hogy ha nem volna még meg, meg kellene alkotni; ha pedig már megalkottatott, bátran követelhetjük annak végrehajtását, mert törvényes alapon állnak. Egyházi és iskolai szükségleteink fedezése kérdésével autonomiánk kérdése szorosan összefügg, s ha bár azon nagy részt ütött is már az állami beavatkozás, de kérésünk az legyen, hogy ezen jogunk épségben tartásával oldassék meg e kérdés, még pedig vagy egyszerre, vagy pedig facultative, először az iskolai, azután az egyházi terhek fedezésével. Igaz, hogy e két célra ad most is segínyt az állam: de ez csak arra van hivatva, hogy egy-két könnyet letöröljön, nem pedig arra, hogy egyházaink köznyomorán enyhíteni képes legyen. Ne hangolja le lelkesedésünket a majdnem egészen klerikális pressió alá került napi sajtó magatartása. A közvéleménynek ez organumai csak hangulatkeltésre valók, a mi kérésünket pedig csak komoly meggyőződésen alapuló önelhatározás teljesítheti párosulva törvénytisztetéssel és szabadelvűséggel. A mint az államnak a jogrend alapkövetelménye szerinti minden jogai érvényesítendőek és tiszteletben tartandók: úgy áll ez az axioma az egyes polgárookra és egyes felekezetekre nézve is. Nagy igazságtalanság tehát, hogy míg egyik egyháznak, mely csak úgy büszkélkedik, fürdik a világi javakban, jogait elismeri az állam: addig a másikat nyomorban hagyja s azt sem adja meg, a mihez törvényadta joga van.

Várjuk el tehát az államtól, hogy mennyire tud törvénytisztelő lenni, mennyire tudja magát az aulikus pressió alól emancipálni? Legyen ereje, erkölcsi bátorsága, emelkedjék fel azon magaslatra, a hol a 48-iki nagy

szellemek állottak e törvény megalkotásakor, hiszem, hogy egy nagy lépéssel vinnék előbb a szabadelvűség szent ügyét! Egyéb iránt Istenre bizzuk magunkat, legyen úgy, a mint ő akarja. Az ülést ezennel megnyitom.

Ne oldalogjunk az országos belmissiói egyesület kérdésében.

— Ajánlva az egyházmegyéék s lelkészi értekezletek figyelmébe. —

Rendkívül meglepett mindnyájunkat, a kik a belmissió kérdésével szívből foglalkozunk, az a tudósítás, a mely a *felső-borsodi* ev. ref. lelkészi értekezletről a politikai lapok hasábjain látott napvilágot. Meglepett pedig azért, mert azt olvashatjuk ki belőle, hogy nem a *kérdéssel* foglalkoztak, hanem egy olyan tárgy felett folytattak eszme cserét, a mely tárgynak immár talán a belmissió leglelkesebb hívei is mintegy a valóra válását szemlélhetik, a mennyiben a lekipásztori gondoskodás, a hívekkel való nagyobb gondolás, sűrűbb, gyakoribb érintkezés immár megvan, legfőleg arról lehet szó, hogy az *egyén*, a melyet a protestáns lelkészben *nem szabad* megölni, miként símuljon a legszerencsésebb módon a többi *egyéhez*! Azaz: ma már nem beszélünk, a mint hogy soha sem is beszélünk arról, *kell-e belmissió, mert mindig kellett*, hanem igenis szólni kell, határozni kell arról, hogy *mindazt*, a mit főleg a budapestiek végeznek, mint belmissioi munkát, *elfogadjuk-e s oda meggyen-e a magyar protestáns egyház, hogy lesz egy u. n. adminisztráló egyház és egy u. n. belmissiói egyház?*

Mert a kérdés ez! Hiszen teljesen tisztán, nyíltan s határozottan tesz fel a kérdést a budapestiek és társaik: *kell-e országos evangéliumi belmissiói egyesület?* s erre a kérdésre várnak kedvező feleletet, a melynek következtében: aztán valóban létesülni fog egy országos evangéliumi belmissiói egyesület azzal az alapszabálylyal, lényegében bizonyára azzal, a melyet körvonalozva most tárgyalhatnak lelkész társaim.

Hát épen azért, mert a *kérdés ez és nem az*, a mi fölött a *felső-borsodi* lelkésztársak nagy és nemes szenvedelemmel vitáztak, fel kell hívnom a még ezután tartandó gyűlések figyelmét, hogy a *feltett kérdésre* adjanak választ s ne a fölött a már sokszor eldöntött tárgy felett beszéljenek s határozzanak, *kell-e belmissió!*

Ne vegyék rosz néven lelkész-társaim, de nyíltan ki kell mondanom, hogy a *feltett kérdés* kerülése s a belmissiónak ajánlgatása, nem őszinte eljárás a részünkről, mert ha mi a fölött vitatkozunk s abban döntünk nagy lelkesedéssel, hogy *kell, ugyanám kell belmissió*, akkor olyan furcsán nézünk ki, ha aztán a budapestiek ellen határozunk. Talán nem elég világos ez a nyilat-

kozzatom? Megmagyarázom, mert arról van szó, hogy *miként kell a belmissiót végezni?* Szerintem nem országos szervezettel, hanem helyi körülmények, viszonyok, érdekek szerint s a gyülekezeti lelki szükségletek szem előtt tartásával. Ez már válasz a nyílt kérdésre. De ha én azt mondom, hogy milyen nagyszerű az a belmissió mi mindent meg kell annak az érdekében tenni, milyen áldozatot kell hozni, hogy létesüljön, milyen sok egylettel kell azt fenntartani, mert csak így lehet annak sikere és akkor és ezután mondani, hogy talán azért még sem kell országos egyesület: ez az eljárás oldalgás s bizonyos tekintetben határozatlanságra mutat.

Természetesen nem tudhatom, hogy a *hivatalos tudósítás* milyen lesz e tárgyban,* de a politikai lapok által közölt tudósítás tartalma ellen szólanom kell, mert a *kérdés* megkerülése nem használhat magának az ügynek sem.

Nem volna szerencsés dolog, ha valóban az lenne a *hivatalos* egyház nagy többségének véleménye, hogy a magyar protestáns egyház, úgy a mint van, egy értéktelen valami, a mely épen a lélek dolgaiban nem jár el kellő sikerrel, hanem szüksége van egy olyan országos szervezetre, a melynek hivatalnokai többet érnek a lélek dolgaiban, mint az *elhívott lelki pásztorkok!* Ha ez nem desavválása a protestáns lelkész karnak, akkor nincs szegénységi bizonyítvány!

Azért jól fontolják meg lelkész társaim, hogy mikor a fölött határozunk, *kell-e országos belmissiói egyesület*, ne a belmissiót tárgyalják, hanem a *kérdést* s a választ a kérdésre adják meg teljes határozottsággal s pontossággal.

Egy lelkész.

TÁRCA.

Az 1848. XX. t.-cz. történeti előzményei.*

Felolvastatott a f.-borsodi ev. ref. egyházmegye lelkész-értekezleti közgyűlésén Edélényben 1901 augusztus 5-én.

Nem hiszem, hogy volna Magyarországon igazi szabadelvű egyén és a szabadság, egyenlőség, testvériség felséges eszméjét igazán szíven viselő magyar ember csak egy is, ki a legnagyobb örömmel ne üdvözlőlné a „Magyar Szó” politikai napi lapot főleg azért, hogy a veszélyben levő igazi szabadelvűség és a magyarság megmentésére épen a 12-ik órában sikra szállott. És hogy reményei megvalósításában, céljai elérésében, a hazai protestántizmusra is támaszkodik: ezt csak helyeselni tudják mindazok, a kik a hazai protestántizmus multját nem elferdítve, de tárgyilagos

szemüvegen nézik. Hogy pedig az 1848. XX. t.-cikk nagy lelkesedéssel megteremtett, de a gyakorlati életben keresztlül nem vitt, de soha el sem törölt elveit, kijelentéseitől előhozta s az elv megvalósításáért a törvény végrehajtásáért küzdeni, harcolni fontos kötelességének ismeri, — sőt így állítja e törvényt oda, mint a magyar közjog legnagyobb alkotását: a hazai protestántizmus elismerésére, hálájára különösebben is számíthat.

De mert e kérdés nagy horderejű voltánál fogva sokoldalú megvitatást igényel és mivel vannak sokan minden felekezet kebelében, a kik e kérdés megvitatását és megoldását még csak elképzelni sem tudják anélkül, hogy az alapok és alapítványok jogi természetét, kérdését ne érintenék: én a fent idézett törvénycikk végrehajtását sürgetve és követelve: e törvény történeti előzményének egy nevezetes mozzanatát akarom ezúttal bemutatni, a mint az tárgyalatott az 1844. évi országgyűlésén a Karok és Rendek által Pozsonyban, a valójában nagy idők nagy emberei által.

S mivel azon szerencsés helyzetben vagyok, hogy az 1844-ik országgyűlés csongrádmezei irnokát, a későbbi csongrádmezei nagynevű alispánt és országgyűlési képviselőt Kovács Ferenczet, a 40-es évek országgyűlési határozatainak legalaposabb ismerőjét, az akadémia tiszteletbeli tagját és a nagynevű tiszántúli ev. ref. egyházkerületi tanácsbíró és értekezleti elnököt személyesen is ismertem s 1895-ben tátrafüredi tartózkodása alatt, mint szem- és fültanútól rendkívül sokat hallottam és jegyeztem az 1844-iki országgyűlésről, — sőt az 1844-ik évi országgyűlési tárgyalások naplójával — a mit saját költségén adott ki — meg is ajándékoztam: e nagybecsű munka alapján legyen szabad foglalkozni a *papi javak* kérdésével, a pro és contra elhangzott beszédekkel, — annyiival inkább, mivel e kérdés megoldva, rendezve máig sincs; az idő pedig tölünk oly messze van, hogy szereplő személyeit csak mint történeti nagyságokat ismerjük.

Történeti tény, hogy Borsodvármegye 1841. évi Kisasszonyhava 8-án Miskolcon tartott közgyűlésében elfogadta s valamennyi törvényhatóságnak megküldötte azon r. kath. állami hivatalban levő jeles úr indítványát, hogy: „— Borsodvármegye a jövő országgyűlésen követeli által indítványba vétendi azt, hogy a papi jószágok jövedelmeiből kiszakítván előre azon meghatározandó összeg, mi az isteni tisztelet s ennek díszes fentartására úgy kívántatik, hogy az legkisebb fogyatkozást sem szenvedjen, — a papi személyek állásukhoz és hivataluk fontosságához mérsékelt, illendő és meghatározott fizetést nyerjenek, — az ezektől felmaradó jövedelem pedig részint a szükséges iskolák felállítására s a meglevők czélszerű elrendezésére, részint a tanítók képzésére s azok illendő fizetésére, nem különben országosan meghatározandó más közhasznú célokra fordíttassanak!”

A borsodi körlevél, melynek csak „*verbum regense*” a fent idézett pár sor: széles e hazában nagy mozgást okozott. A vármegyei gyűlések közül egyik lelkesedéssel, másik kedvetlenül, sőt bosszantólag tárgyalta. Bár a r. kath. papság mindent elkövetett annak megbuktatására, mégis a körlevélben foglalt indítvány a törvényhatóságok jó részének a pártolása mellett került az országgyűlés elébe, — benyújtván azt Borsodmegye nagy tekintélyű s örökre halhatatlan emléké két követő: Palóczy László és Szemere Bertalan. Az indítvány kiadatott azon országos választmánynak, a mely a sérelmek és kívánatok tárgyában véleményadással volt megbízva.

A kerületi ülés Pozsonyban három nap (július 31.

* Ebben a számban jön.

Szerk.

* E tanulmányt egyenesen a felső-borsodi lelkész értekezlet kérésére közöljük, a melynek eleget óhajtottunk tenni, dacára annak, hogy a „Magyar Szó” politikai Lapban már megjelent ez a cikk. Szerk.

aug. 1—2-án) tárgyalta az országos választmány véleményét, mely a borsodi indítványról ezt mondja: „Az országos választmány a jelen kivonatolt törvényes jogokkal ellenkezőnek állítván, nem találta pártolásra méltónak.”

E fontos kérdésben elsőnek emelt szót Borsodmegye követe, az ősz kerületi jegyző: *Palóczy László*. Széles tudással, tüzes lelkesedéssel, büszke magyar nemzeti önérzettel száll síkra a borsodi körirat védelmére s az igazság meggyőző ereje szinte lüktet beszédében. Számos törvényt idéz, melyek szerint az országos rendek a papi jövedelmek hovaforrásáról századokon keresztül rendelkeztek, melyek eléggé tanúsítják a nemzetnek e tekintetben kétségre nem vonható jogát. Kimondja bátran: „Törvényeink nyilván tanúsítják, hogy a Status az egyházi javakkal több alkalommal rendelkezett a nevelés tekintetében. Ezen joga a törvényhozásnak most is fenn áll, és nem ismerék törvényt, mely ezen jogot eltemette volna. Nemzeti jog ez, melylyel más nemzetek is éltek és élnek.” — „Jól tudom azonban — folytatja — hogy a Tiszteleturak azt szokták mondani, hogy javait a clerus a világiakkal egyenlő tulajdonjoggal bírja. Hogy azonban ezek egyenlő természetű jóságok volnának: elég legyen ezt ország-világ előtt megtagadni! Mert az nem így van. nemes embernek joga van jóságait eladni, elcserélni; de szabad-e a clerusnak azokból csak egy mákszemnyit is elidegenítenie? Nem! Mert jóságait ő tulajdonjoggal nem bírja!” Elitéli a választmány eljárását, mely a borsodi indítványt törvényellenesnek bélyegezte, mert ez a Karok és Rendek joga. Végül a clerushoz fordulva így szól: „Arra szólítom fel a főt. clerust, ne örüljön, ha borsodi indítvány még a jelen s tan a jövő diétán is célt nem ér: megmarad a borsodi körlevél a törvényhatóságok levéltáraiban s az országgyűlési iratok között; kinőnek annak egykor mind gyökerei, mind ágai, mert hiszen nincs abban semmi új sem mondva, sem kívánva; gondolkozott arról ezelőtt is s gondolkozni fog ezután is — a haza. Az igazság elébb-utóbb kitör sírjából s eget kér!”

Ily értelemben szól *Nagy Károly* gömöri, *Gróf Ráday Gedeon* pesti, *Bánhidý Albert* csanádi és *Vukovics Szabás* temesmegyei követ. Ez utóbbi többek között az igazságot is kimondja: „E rendelkezési joggal már csak azért is érdekében áll élni a statusnak, hogy a sok vagyon által rendkívül erős testületet gyöngébbé tegye s hogy a teljes viszonyosságot valóban megállapíthassa; mert hiszen most a kath. clerus daczol minden közhatalommal, minden köztörvénynyel. Miért? Azért mert nagy birtokaiban elbizzá magát. A világban tek. R. K. ! minden pénz által vitetik ki és kérdem: a közelebbi években a sok zavart bátorkodtak volna-e élesztetni és táplálni a papok, ha őrjási birtokaikban elbizakodva oly hatalmasok nem lettek volna. És kijelentem, hogy míg az egyik vallás papja úr, a másik valódi szolgálja az egyháznak, addig örök panasz lesz; ellenben a két szolga bátran versenyezhet egymással. S így meg lesz a viszonyosság.” *Szuhay Benedek*.

(Folyt. köv.)

KÖZÉLETÜNK.

Lelkész értekezleti közgyűlés Felső-Borsodban.

A f.-borsodi ev. ref. egyházmegye 1901. év aug. 5-én az edelényi ódon ref. templomban tartá rendes lelkészértekezleti közgyűlését, hol *Vadászy Pál* esperes

elnöklete alatt több, mint 30 lelkész jelent meg, hogy az idők jeleire figyelve, erőt, kitartást és lelkesedést merítsenek a további küzdelemre, hogy az összetartás és kölcsönös szeretet szent érzelmeit ápolva sikerrel végezhessek a lekipásztori hivatal nagy és fontos teendőit. Jól eső örömmel vettük, hogy *Ragályi Béla* egyh. m. gondnok, *Zsóry Gusztáv*, *Terhes Lajos*, dr. *Sáfrán Dezső* a világi részről, nemcsak felkerestek bennünket tanácskozásunk helyén, de még vitáinkban is részt vettek. minek folytán azon édes reménység is támadhat keblünkben, hogy nagyon közel azon idő, midőn egyháziak és világiak kart karba téve a multból öröklött drága kincseket igyekeznek nemcsak megmenteni, de a jövőre biztosítani is.

A 37. dicséret elnéklése után *Dakó Lajos* borsodi lelkész imádkozott sok áhitattal, igazi bensőséggel s ragadta lelkünket Istenhez, mire *Vadászy Pál* esperes elnök megnyitó beszéde következett, melyben ev. ref. egyházunk nehéz helyzetét nagy tudomány, széles körtekintéssel, ékes szóloán vázolja s melyben mint orvosságot, egyfelől a prot. öntudatnak, az egyháziasságnak és igaz vallásosságnak emelését, másfelől az anyagi bajoknak az állam által való orvoslását s e végből az 1848. XX. t.-cz. végrehajtását óhajtja. Köszönet kifejezés mellett elhatároltatott, hogy e beszéde „Sárospataki Lapok”-nak is megküldetik, meglévén győződve arról, hogy azt mások is élvezettel és haszonnal fogják olvasni.

Indítvány folytán közgyűlésünk a *Szilágyi Dezső* halálával ért veszteséget, mely az igazi szabadelvűség és a protestantismus legnagyobb veszteségének mondható, halhatatlan érdemeinek méltatása mellett jegyzőkönyvünk lapjain is megörökíti.

Erre *Szuhay Benedek*nek az ért. jegyzőségről való lemondó levele olvastatott, hivatkozván gyakori szemfájására. Miután az iránta nyilvánuló bizalom e lemondást nem fogadta el s reméli, hogy a baj muló jellegű, kéri továbbra is, hogy ez állásban maradjon meg s vezesse a jegyzői tollat, mint eddig vezette.

Ezután *Szuhay Benedek* olvasta fel: „Az 1848. XX. t.-cz. történelmi előzményei” című értekezését, melyben részletesen ismerteti az 1844. évi pozsonyi országgyűlés tárgyalásait, Borsodvármegyének 1841-ben hozott azon indítványa felett, hogy a papi javak felesleges része az állam közhasznu céljaira, különösen népnevelésre fordíttassék. Ez időszerű és nagy mértékben tájékoztató felolvasásáért közgyűlésünk felolvasónak, midőn legmelegebb köszönetét kifejezi, a szabadon választott tárgyú értekezés, az 1896-ban hozott határozat alapján, 20 kor. pályadíjjal jutalmazza és kifejezi azon óhaját, hogy miután az értekezésnek minél szélesebb körben leendő ismertetése felette kívánatos, azt úgy a lapokban, mint esetleg külön kinyomatás útján közzétenni czélszerű lenne. Ugy ezen felolvasásnak, mint elnöklő esperes megnyitójának hatása alatt értekezletünk az 1848. XX. t.-cz. végrehajtása mellett állást foglalva kimondja, hogy ev. ref. egyházunk szomorú helyzetén addig igazán segítve nem lesz, a felekezetek közötti egyenlőség és viszonyosság be nem következik, míg a nagy idők ama legnagyobb alkotása: az 1848. XX. t.-c. végre nem hajtatik. Kimondja, hogy annak a végrehajtását sürzősnek tartja, s mikor ezen meggyőződését nyilvánítja, felkéri a felettes egyházi hatóságokat, illetve a f.-borsodi ev. ref. egyházmegyét, hogy a végrehajtás sürgetésére s mielőbbi megvalósítására minden tőlük telhetőt megtegyenek.

E lelkesedéssel s minden vita nélkül meghozott

határozat után a szelid emlékezés és tisztvársi kötelesség oltára köré szólított bennünket *Botos József* parasznyi lelkész, emlékbeszédet olvasván néhai Kökényesdy Pál lászólófalvi kidölt öreg lelkész társunk felett. Megrajzolja a nagytudományú és tehetségű lelkészek közel 50 évre terjedő lelkészi pályáját, megrajzolja meleg szeretettel s míg egyrésztől koszorút helyez az elfáradt vándor sirhalmára, addig másrésztől buzdít mindnyájunkat, hogy hivatalos kötelességeink teljesítésében munkálkodjunk lelkesedéssel, kitartással s őrizzük meg a zajtalan munkás emlékezetét. Értekezletünk felolvasónak köszönetet mond s meghagyja, hogy a legközelebbi értekezletig a két be nem írt emlékbeszéddel együtt beírassék, a jegyzőknek pedig kötelességökké teszi, hogy az emlékkönyvnek idejében való kézhez juttatásáról úgy most, mint a jövőben mindig gondoskodjanak.

Miután sokan vannak, kik az ért. gyűlés jegyzőkönyvét egész terjedelmében olvasni szeretnék — indítványoztatik — hogy az jövőben nyomassék ki. Értekezletünk ez indítvány folytán felkéri az egyh. m. közgyűlést, hogy az értekezletnek egyébként sem terjedelmes jegyzőkönyvét, maga jegyzőkönyvének végén függelék gyanánt kinyomatni sziveskedjék.

Svingor József e. m. dékán fölveti azon kérdést, hogy a kongruás lelkészek a konvent határozata értelmében, miután 3 évre visszamenőleg úgy a belépési díjjal, mint az évi fizetési kötelezettséggel sújtatnak az orsz. özv. árva gyámpénztár részére: vajjon az egyh. m. gyámtárt illetőleg ugyanilyen kulcsot alkalmazzon-e a kivetéseknél vagy pedig egészen mellőzze, kéri ennek megvitatását és a határozat hozatalt. — *Balog István*, *Vadász Pál*, *Bartha Mihály*, *Barna Gyula* és *Szuhay Benedek* hozzászólásai után kimondja értekezletünk, hogy a jog, a törvény és a méltányosság szempontjából kebelbeli gyámtárunk részére is fizetésre kötelezi a kongruás lelkészeket illetményök alapján, de nem 3 évre visszamenőleg, hanem csak egy évre, mert elvitázhatatlan tény az, hogy a kongruával a jövedelem, ha nem sokkal is, de mégis csak emelkedett. Ily értelmű felterjesztés megy az egyh. megére.

Hosszantartó, de mindvégig tanúságos vitát eredményezett az a kérdés: *van-e szükség belmissióra?* E vitában legjobb szónokaink vettek részt és tárgyalták e kérdést sok ismerettel és úgyszeretettel, annyival inkább, mivel e kérdés manapság annyira felszínre van vetve, és a Miskolczon tartandó prot. irod. társ. közgyűlése is fog e kérdéssel foglalkozni, hogy időszerűnek tartottuk e kérdésben a határozott állásfoglalást. Véleményünk következő: a belmissió a lelképásztori gondozásnak minden névvel nevezhető munkálkodásának összefoglalása s paragrafusokba alig foglalható működése. Mióta egyház van, belmissió volt is, van is, lesz is. Csak a neve rossz: se nem magyar, se nem latin, hanem e kettőnek keveréke; innen a tőle való idegenkedés. De annyit tudunk és érezünk mindnyájan, hogy ha a hivel való bánásmódot, az ő lelki és anyagi szükségleteikről való gondoskodást elhanyagoljuk: akkor pusztán a szószéki igehirdetés nem lesz képes megmenteni a hitben meggyengült, sőt elerőtlenedett híveket a veszedelemmel szemben, mely körülünk van, sőt szedi áldozatait hivel köréből, minden oldalon. — Olyan ez a kérdés: van-e szükség belmissióra, mintha azt kérdeznék, van-e a testnek szüksége mindennapi kenyérre és üdítő forrásvizre. Miután tehát e kérdés czélszerű és fontos voltát hangsúlyozzuk s lelkészeinket egyetemes felbuzdulásra kérjük, hogy különösen a vegyes házasságok kötésénél észlelt

fogyás megszűnjék, vagy éppen javunkra legyen: kifejezést adunk azon véleményünknek, hogy az egész vonalon e fontos működés mielőbb vegye kezdetét, mert ettől függ leginkább szaporodásunk vagy fogyásunk. Azt azonban értekezletünk is kimondja, hogy e hathatós működés, a mit mi nem szeretünk külön egyesületnek, kék vagy fehér kereszt egyesületnek sem nevezni, ne egyházat formáljon az egyházban, hanem világi jobbajainkkal és hitbuzgóbb hivelinkkel karöltve szent lelkesedéssel munkálkodjunk azon, hogy a hitelenség, a közöny, a bűn, az erkölcstelenség minél előbb megtörjék, miáltal a ref. öntudat, a régi hitbuzgóság, a tiszta erkölcsiség is meg fog szilárdulni. De mivel nagy különbség van egyház és egyház között, éppen azért minden lelki pásztor oda irányítsa működésének legjavát, összes tehetségét a hová kell és a melyek az ő és hivel sajátos viszonyaihoz leginkább illenek, s ott leginkább beválnak.

Több, inkább minket érdeklő kérdések felvetése és megvitatása után, délután 2 órakor a kifáradt tagok közös asztalhoz gyülekeztek, hol vidám hangulat között *Szuhay* az elnökségért, *Vadász* a nagy számmal jelen volt világiakért *Bartha* a testületi szellem fejlesztéseért, *Terhes* Lajos humoros felköszöntőben az espereért, *Vadász* Szuhayért, *Szuhay* a „Magyar Szó“ üdvözlő sürgönyével kezében, e kiváló és érdekeinket híven képviselő napilap szerkesztősegeért üritett poharat s az értekezlet egyhangú lelkesedéssel indítványára, itt is az illetet tartva szem előtt a következő sürgönyt küldte a „Magyar Szó“ szerkesztősegeinek viszonzásul: „Távirati megkeresésükre szívükből kívánjuk, hogy a „Magyar Szó“ a protestantismus érdekében megindított küzdelmét továbbra is sikerrel, elismeréssel és teljes dicsőséggel folytassa, mert az egyértelmű a haza szabad- elvű felfogásának és ebben a magyarság megerősödésének szent küzdelmével.“

Adja Isten, hogy méltó siker és egyetemes felbuzdulás koronázza nemes munkálkodásunkat!

Szuhay Benedek.

IRODALOM.

* **Radácsi György** egyházkerületi papi főjegyző szerkesztette a *tiszáninneni ev. ref. egyházkerület ez évi tavaszi közgyűlésének jegyzőkönyvét*, a mely nagy 8° alakban 158 oldalt tartalmaz. A püspöki jelentés öröndetes képet nyújt, a mint tudjuk, a kerület anyagi és szellemi állapotáról, noha a fel-felhangzó panaszok arról tanúskodnak, hogy még sincsen olyan nagyon öröndetes állapot mindenfelé. Az egyes jelentések, minők a kongrua-üggyről, a paróchiális könyvtárakról stb. stb. szőlők lekötik a figyelmet s érdeklődést, a mely azonban egyúttal azt is megállapíthatja, a tudósításokkal összevetve a jegyzőkönyvi pontokat, hogy valamelyes tévedés csúszott be például az 5-ik pont fogalmazásába, a melyben az át- és kitérések említettnek, holott az első papi aljegyző a *reversálisok* statisztikája ellen szólalt fel, mint a mely megbízhatatlan s a valósággal ellenkező; aztán a 13 és 23. pontok alatt említett javaslatokra annak idején külön-külön bizottság említettett s javasoltatott. Fel- tűnőnek találjuk a 118. pont fejét, a mely így hangzik! „felemlítettén, hogy egyházkerületünk a lelkész nyugaldíj-intézet kérdésében a konvent előtt még nem nyilatkozott.“ Ez egy, a nagy nyilvánosság előtt működő testület jegyzőkönyvében, kissé patriárhális eljárásra mutató jegyzőkönyv-felvétel, a mely helyett a meg-

felelő eljárás az volna, hogy az illető *felemlítőnek*, mint indítványozónak a neve említették meg. Egyébként a jegyzőkönyv a szokott körültekintéssel s szakavatottsággal van megszerkesztve. —(ó.—)

* **Fehér lilium** cím alatt írói emléke megörökítése céljából adta ki *Verő J.* miskolci könyvkereskedő néh. *Ferency Ida* asszonynak, Horváth Bertalan tiszaszederkényi ev. ref. lelkész nejének vallásos elmélkedéseit s imádságait, a melyeket a megboldogult írónő édes gyermekeinek szellemi örökségül hagyott. Gyöngéd női lélek, vallásos érzület, az istenség iránt való mélységes félelem és szeretet beszél hozzánk a kis könyvecskeből s ha olvasói lelkét ég felé vezeti, szívét mozgásba hozza: az írói cél el lesz érve. Legyen az édes anyának gyermekei jövőjéről való ilyen gondoskodása is boldogító s szerencsét hozó, hogy a megdicsőült lélek a földön élő gyermekek boldogságát érezze az édes anyai szív soha meg nem szűnő érzéseivel. —(ó.—)

* **Dr. Halász Sándor** miskolci ev. ref. főleánynöveldei tanár fordításában megjelent Beck Vilma bárónő visszaemlékezése a magyar 1848—49-iki szabadság harcról ez alatt a cím alatt: *„Egy hölgy emlékirata az 1848—49-iki magyar szabadság harczról.”* Minden alkotás, a mely annak a nagy időnek nyílt és titkos dolgait köztudatba hozza; minden termék, a mely arra alkalmas, hogy az utókor lelkét lángolóvá tegye a nagy kor iránt; minden adat, a mely hozzájárul a dicsőséges mult iránt való szeretet s becsület felkeltéséhez: csak elismerésre méltó s így vagyunk a kéz alatti 277 oldalas nagy 8° alakú könyvvel is, a mely a női lélek szellemességével, leleményességével, rajongó honszerelmével fokozza bámulatunkat a régi dicsőség nagyjai iránt. A szak-kritika elismeréssel fogadta a munkát, a melyet mi is melegen ajánlunk. Ara 3 korona.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozás.** *Vass Sámuel*, a nagykorösi főgimnáziumnak egyik kiváló tanára folyó hó 8 án hosszas szenvedés után meghalt. A megboldogult a sárospataki főiskolának volt kitűnő növendéke s mint végzett hit-tanhallgatót és nevelőt hitták meg annak idején Nagy-Körösre s élete végeig hálásan emlékezett az alma materre. Bár a görög és latin nyelvet tanította, azok közé tartozott, kik a vallás-erkölcsi szempontot igyekeznek az egész tanításban is érvényesíteni s egyéniségük szeretetreméltóságával is nagy hatást tesznek növendékeikre. Neje és több gyermeke gyászolja. Csendes legyen nyugalma annak, ki oly sokat szenvedett testileg s legyen áldott közöttünk emlékezete. (sz.)

— **Kitüntetés.** A debreceni ev. ref. theol. akadémia gyakorlati theol. tanárát, *Csiky Lajost* 6 felsége a király a Ferencz József-rend lovag keresztjével tüntette ki. Viselje a kitüntetett kartárs jó egészségben sokáig a magas helyről nyert keresztet, a melynek értékénél legyen jóval nagyobb az értéke annak a már eddig is nagy buzgósággal teljesített munkának, a melyet Istenországa építésében fejt ki.

— **Egyházmegyei közgyűlések.** A felső-borsodi egyházmegye őszi közgyűlése szeptember 5—6. napjain lesz *Lakon*; az alsó-borsodi egyházmegye szept. 5-én Miskolcon; az alsó-zempléni pedig augusztus 27—28. napjain Sárospatakon gyűlésezik.

— **Gecse Lajos**, főiskolánk volt kitűnő növendékét és széniorát a tolcsvai ref. egyház lelkészének

bívtta meg. Gratulálunk úgy az ifju lelkésznek, mint az egyháznak a szerencsés választáshoz.

— **Jogi szakoktatási részlet-reform.** A fenálló jogi szakoktatási vizsgálati rendszeren legközelebb császármetszést végzett a vall. és közokt. ügyi miniszter, a mennyiben a II. alapvizsgálat tárgyai közül a *jogbölcsészetet* törölte. A kérdést bővebben is fogjuk tárgyalni.

— **Házasságok 1901. május havában.** A »Statistikai Havi Közlemények« legújabb füzeté szerint 1901. május havában a Magyar birodalomban 17,976 házasságot kötöttek. (E számból Horvát-Szlavonországra 1669 házasság esik). Csupán az anyaországban kötött 16,307 házasságot véve szemügyre, első sorban konstatálható, hogy az 1901. év május hónapja kedvezőbb volt a házasságkötésekre, mint az 1900. év ugyan e hónapja, mely 13,641 párt egyesített. A 16,307 házasságkötésből aránylagosan a legnagyobb rész a Tiszán innenre esik, a legkisebb Erdélyre. A vármegyék közül aránylag Abauj-Torna vármegyében kötötték a legtöbb házasságot, legkevesebbet Beszterce-Naszód vármegyében. Városaink közül a házasságkötések számaránya tekintetében Pozsony az elsőség, hol 70 házasságot kötöttek, míg az utolsó helyet 16—16 házasságkötéssel Fiume és Zombor foglalja el. Magyarországon májusban 1774 vegyes házasságot kötöttek. A keresztyén zsidó házasságok száma 36, mely számból 24 esetben keresztyén vőlegény vett el zsidó leányt, 12 esetben pedig keresztyén leány lépett zsidó vőlegénnyel házasságra. Ezenkívül 3 esetben izraelita vőlegény felekezeten kívüli menyasszonnyal s egy esetben felekezeten kívüli vőlegény izr. menyasszonnyal lépett házasságra. Magyarországon kötött 1774 vegyes házasság 21.03%-ában 373 esetben jött létre megegyezés a születendő gyermek vallása tekintetében, még pedig 173 esetben az apa- 200 esetben az anya vallása javára. A legtöbb megegyezés, számszerint 205 a rom. kath. vallásnak kedvez; a református fél javára 97; az ágostaiéra 42; a görög katolikuséra 15; a görög keletiéra 13; s az izraelitaéra egy megegyezés létesült. A 36 keresztyén-zsidó házasság közül 10 esetben jött létre megegyezés, még pedig 9 esetben a keresztyén s egy esetben az izraelita vallás javára.

— **Csemegék a Kath. Hitvédelmi Folyóirat 7-ik számából.** Megigértük volt, hogy ebből az ultramontán folyóirat-tákolmányból koronként adunk egy kis izelítőt t. olvasóinknak, a kiknek nincs módjukban klerikális csemegét élvezni. Most a juliusi számból adunk, a melyben főleg Nadányi Miklós debreczeni egyh. m. gondnokkal foglalkozik, a ki tartalmas felolvasást tartott a prot.-ról és klerikalizmusról. E felolvasás révén írja „Pilisi” ur: „Nadányi úr úgy látszik, némelykor búcsuzni szokott a józan észről...”, — „a reformatio... anyagi haszonleséssel kezdte és folytatta (életpályáját) és ez rugója minden cselekedetének még a jelenben is”, — „azt hiszi Nadányi gondnok úr, hogy a józan észszel felruházott, gondolkozni tudó s akaró ember elhiszi azon hülyeségeket, melyeket a kath. Egyház rovására kitalál? „szánalomra méltó protestans ész, mely oly kiválóan díszíti N. uramat, „a reformatio biztatta a piszkos csapatokat a biborosok, püspökök, papok gyilkolására...”. — „Hülyeség és nagy szellemi szegénységre valló bárgyuság állítani azt, hogy a protestánsok fegyvert csak önvédelemből vettek kezükbe...”. — „Nadányi uram bizonyára átaluszsza életének nagyobb részét...”. — Pilisi úr különben minket sem hagy ki a sorból, szemünkre veti, hogy Luther Márton nejének a protestánsok által való kanonizálására, a keresztnak a prot. által lófarkra

kötésére irányult vádját s állítását mi történelmi adatokkal nem ellensúlyoztuk. Pilisinek természetesen bizonyítás kellene. De hát kell-e bizonyítani azt, hogy a prot. egyház, mint ilyen, nem egy s nem azonos azokkal, a kik a prot. elveket megcsufolják s a prot. egyház sohasem adta jóváhagyását a rajongók és beszámíthatlanok tetteihez, nem úgy, mint a r. kath. egyház, a melynek szentséges pápája a Bertalan-éji mészárlást, közíudomás szerint ezzel hagyta jóvá: „Dicsértessék az Ur Jézus Krisztus“, nem úgy, mint a r. kath. egyház, a mely a jezsuiták ördögi erkölcsanát jóváhagyásával látja el, sőt akad pápa olyan is, a ki egy-egy jezsuita moralistának a Zola naturalismusát is meghaladó érzéki dolgokról szóló tanítását átolvastván, ezt írja rá kritikául: „summa cum voluptate perlegi.“ Aztán a Bora Katalin kanonizálásának állítását hogyan bizonyítsuk hazugságnak, mikor minden okos és művelt ember igen jól tudja, hogy nálunk nincsen kanonizálás, mint van a r. kath. egyházban boldognak nyilvánítás és szentté avatás jó drága pénzen, úgy 50—60 ezer lirán! . . . S még a r. kath. plébánus urak privilégiumát is nekünk akarja adni Pilisi úr, szólván: „Ön a herclichen und herclibsten Engelekkel bajmólódó tiszteletes úr.“ Nem oda Buda, mondom én is, mint Pilisi úr! A földi kedves és gyönyörű angyalokkal való bajlakodás törvényen kívüli állapotban az önök joga, miután a törvényes házasság tisztességes s becsületes viszonyaiban nem élnek! Vagy talán ezt is bizonyítsuk?! Ha módunkban allana Pilisi úr plébániájának területére elmenni, talán ott is hallanánk „kaland“ és „unoka nővér“ híreket! . . . S hogy elhiggyem „hogy a kanonizálás privilégiumát az ev. ref. atyafiak is igénybe veszik, amínthogy igénybe vették és hogy a piszkot takarják, a szentség glóriájával övezték körül alapítójukat akkor, midőn az . . . az áruló Judás példáját követte“ s hogy „ezt a piszkot sem Tüdös dékán úr, sem az ev. ref. tábor összesége lemosni nem tudja,“ ezt már nem teszem, bármiként erősítgeti is ezeket ezekkel a szellemes esküszókkal: „Ugy ám, Domine Tüdös,“ — nem teszem, mert az igazsággal hadi lábón álló urnak, ha mindjárt eltörölhetlen jelleggel van is felruházva, amint állítják a boldog egyilgyüséggel megvert klérus alsóbb és felsőbb rendű tagjai, az állítása nem hihető el; annak, aki a próféta szerint: *a hazugságot választja oltalmul* (Esaiás 28. r. 15. v.) nem szoktak hinni! . . . Hát nem izletes csemegézés ez így nyár végén?

— Kun Bertalan tiszáninnyi ev. ref. püspökről a következőleg ír a „Kath. Hitvédelmi Folyóirat“ abból az alkalomból, hogy az 1848. XX. t.-c.-re vonatkozó-

lag egy fővárosi politikai napilapban nyilatkozott: „Kesereg de nagyon kesereg Kun tiszántuli (? ez a nagy tudás ott a tulsó táborban!!) ev. ref. „püspök“ — kesereg pedig, hogy reformátusok még mindig nem élvezik a kath.-kal való egyenjoguságot, különösen az anyagi téren . . . Üdüljön inkább Kun Bertalan „püspök“ ur és vessen ki ilyen bántó gondolatokat gondterhes fejéből.“ Ugy-e hogy ez sima beszéd? Hja! a jezsuiták így szoktak s nem úgy, mint a protestánsok, akik úgy irnak, amint tudnak! Ők tudnak durván is és simán is írni!

— A németországi evangyeliomi szövetség pályakérdései. Az a nagy fontosságú s célzatú társadalmi s irodalmi szövetség, a melyet „Ev. Bund“ név alatt ismer a protestáns világ a nagy német birodalom területéről, a hol az egyházpolitikai harcok eredményeként létesült centrum-párt viselkedése folytán a protestantismusnak ugyan ám résen kell lennie, hogy a papismus teljesen lábra ne kapjon s erőre ne jusson: legközelebb a következő pályakérdéseket tűzi ki: 1. *Németország r. kath. sajtója a 19-ik században.* Kiváncsítatik a mai németországi r. kath. napi hírlapirodalomnak s időszi sajtónak alapítását, fejlődését s jelenlegi állapotát feltüntető tanulmány, a melynek az legyen a célja, hogy Németország egyházi és politikai összfejlődésének a kritikájához kifogástalan anyagot szolgáltatasson. Díja: 1200 márka, pályázati idő 1903. dec. 31. 2. *A 19-ik században történt pápai boldognak nyilvánítások és szentté emelések.* Előadandó történeti-kritikai alakban az egyes boldognak nyilvánítások s szentté emelések előtörténete, lefolyása s egyuttal alapja is. Díja 500 márka; határidő 1902. dec. 31. 3. *Áttérések a r. kath. egyházból a 19-ik században Németországban.* Cél: nem statisztikai kimutatást adni az áttérésekről, hanem azoknak a személyeknek áttéréséről az adatokat összegyűjteni s feldolgozni, a kik az ő élet-hívásuk, szereplésük, működésük s mindennemű eljárásuk által általános érdeklődést keltettek. Legyen a munka mintegy ellen irta a Rosenthal-féle „Konver ikabilder aus dem 19. Jahrhundert“ című műre. Díja: 500 márka; határidő 1902. dec. 31. — 4. *Írandó egy röpirat, a mely az „Ev. Bund“-ot ismertesse, keletkezését, fejlődését adja elő, működését mutassa be s ilyen módon a szövetségnek híveket, pártfogókat szerezzen.* Terjedelme 2½ nyomtatott ív lehet. Díja: 150 márka, határidő 1902. apr. 1. — Ezek a kérdések arról tanuskodnak, hogy a nagy német birodalomban a papismus ellen ugyanám kell küzdeni. S nekünk, magyar protestánsoknak lehet lagymatagon viselkednünk? (n.l)

Árú-minták ingyen!

Első rendű úri ruha szabóság

készen és mérték szerint

Szántó Mór és társa Miskolczon

a m. kir. földmivelésügyi minisztérium szerződött szállítóinál.

Legnagyobb mérték szerint s divatosan készítő osztály. Polgári és egyenruhákra külön szakavatott mester. Mindennemű papi ruhák készítése a főtiszteletű papság részére.

Olcsó árak! Kifogástalan és becsületes kiszolgálát! Üzleti elvünk: a ki készpénzért vásárol, nem fizeti túl az árakat!

22—3

Divatkép bérmentve!

HIRDETÉSEK.

Lövy József fia [László Adolf]

könyvkereskedése, zenemű készlete, papir- és
írószer raktára **Miskolczon.**

Ajánlja jól felszerelt raktárát a **Sárospataki
Irodalmi Kör** összes népiskolai kiadványaiból.

Egyházi és iskolai nyomtatványok

a Kogutovicz-féle magyar földrajzi intézet
összes fali abroszeit, debreczeni és budapesti
Zsoltárok minden kötésben; a közoktatásügyi
kormány által előírt népiskolai tantervek al-
landó készlete. Könyvjegyzékek szíves meg-
keresésre ingyen és bérmentve.

22—3

Sok kitüntető okirat.

Állandó minta-harang
Ungváron.

Magyarország legrégibb harangöntődjéje,

Kis-Gecszben (Ungmegye). — Alapított 1795-ben.

Alulírott tisztelettel hozom a mélyen tisztelt
közönség b. tudomására, hogy bárminő súlyú
harangok készítését avagy régi harangok át-
öntését elvállalom, harangsoportozatokat teljes
összhangban vagy egyes harangokat az előre
meghatározott hangnem szerint.

Különösen felhívom a mélyen tisztelt közön-
ség figyelmét arra, hogy harangjaim nemes fehér
érből készülnek, erős és kellemes moll hangjuk-
kal a közönség tetszését mindenütt a legnagyobb
mértékben kiérdemelték és a millenniumi kiállítá-
son is a szép összhang és kitűnő anyagért nyert
kitüntetést harangöntődjém. Továbbá ajánlom új
modern saját szabadalmam szerint készült vas
harangfelszereléseimet, valamint régi harangok-
nak vaskoronával való átszerelését és teljes vas-
állványokat. A legolcsóbb ár és legmészebb menő
jótállás mellett.

Kiváló tisztelettel

15—6

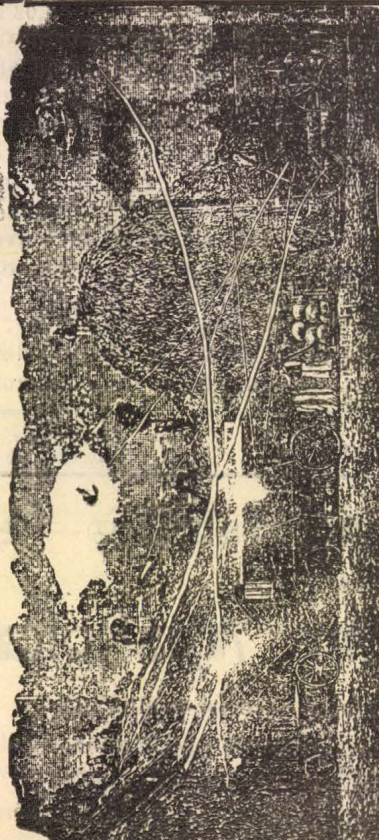
Baktai Egry Ferencz.

10—12

Clayton & Shuttleworth

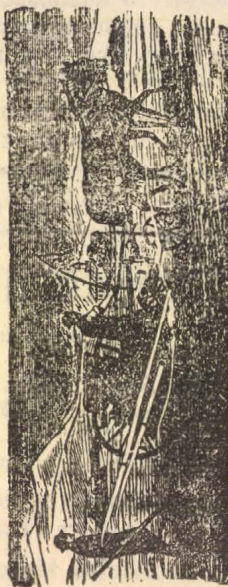
mezőgazdasági gépgyárosok
Budapest Váci-körút
63. sz.

által a legjutányosabb árak mellett ajánlatunk:

Locomobil és gőzcsepők p-készletek
továbbá járgány-esőplőgépek, löheres-csépők, tisztító-rosták,
aratógépek, szénagyújtók, boronák.

"Columbia-Drill"

legjobb sorvetőgépek,
szecskavágók, répvágók,
kukorica-morzsolók,
darálók, őrlő-malmok,
egyetemes acél-ekék,

2- és 3-vasúti ekék és minden egyéb gazdasági gépek.

Részletek árjegyzékek kint-
vára ingyen és bérmentve
küldetnek.

Lincolni törzsgyárunk a világ legnagyobb
locomobil- és cséplőgépgyára.

Felelős szerkesztő: Dr. TUDÓS ISTVÁN. Szerkesztőtársak: ELLEND JÓZSEF és Dr. SZÉKELY GYÖRGY.

Sárospatak. Nyomtatta Steinfeld Jenő az ev. ref. főiskola betűivel.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szétküldéssel egész évre 10
korona, félévre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrés
oldal 4 korona.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: *Sajóparti.* „A magyar protestáns irodalmi társaság miskolci gyűlése előtt.” — *Dr. Szabó Sándor.* „Kisérletezés.” — *Szuhaý Benedek.* „Az 1848. XX. t.-cz. történeti előzményei.” — *Halász József.* „Bajaink főforrása és teendőink.” — „Multunk.” — „Vegyes Közlemények.” — „Hirdetések.”

A Magyar Protestáns Irodalmi Társaság miskolci gyűlése előtt.

Ötödik lesz immáron a sorban egyetlen nagyobb társadalmi s irodalmi egyesületünknek Miskolcon tartandó közgyűlése. Pápa, mint Gyurácz Ferencz egyházi elnök lakhelye, kezdte, Kolozsvár, mint Hegedűs Sándor városa, folytatta, Debrecen és Pozsony híressé tették s most Miskolcon el kell dőlnie annak, vajjon képesek vagyunk-e arra, hogy minden réteget áthasunk magunk között ezzel a társasággal, a melyben egygyé lehetünk mindnyájan, a kik protestánsoknak szeretjük magunkat nevezni s egygyé levén, ellenállhatlanerőtt fejthetünk ki azzal az immár mindenki által észrevehető támadással szemben, a melyet ellenfeleink részéről tapasztalunk.

Ezt a miskolci gyűlést mi tiszáninneniek, miután házigazdákul is szerepelünk, nemcsak benső örömmel és szeretettel köszöntjük már most, hanem egyúttal úgy is üdvözljük, mint a melynek forduló pontot kell előidéznie irodalmi s társadalmi életünkben!

Ne higgye azt senki, hogy én a mi magyar prot. irodalmi társaságunkat az ellenség ellen folytatandó önvédelmi harc tüzhelyévé akarom tenni, — noha erre is gondolhatnék úgy a külföldi prot. irodalmi társaságok, mint a hazai r. kath. Szent István-társaság működése folytán: hanem azt igen is óhajtanám, hogy ez a társaság gyűjtse össze az erőket, egyesítse az embereket, a kiknek a tudományos munkálkodás révén olyan hatásuk lehet, a melynek következtében a régi dicső múlt emlékeit összeszedni igyekezzvén mindenki, e közben olthatatlan vágy támad keblében: élni s halni a Krisztus magyar anyaszentegyházáért!

Azaz: lehetetlen nem óhajtanunk azt, hogy ebben a mi irodalmi társaságunkban minden tudományos erő együtt legyen, — ezt a tudományos erőt mindenki támogassa!

Távol áll tőlem a multtal való elégedetlenkedés, a mikor a tudományos erők tömörüléséről beszélek, hiszen ott volt a társaságban, szíve sugallatából, eddig is mindenki, a ki alkotni vágyott: hanem igenis kívánom azt, hogy ezután ne csak úgy kényre-kedvre történjék az erők együttes működése, hanem a közös szükségérzet parancsoljon a szíveknek, s a lelkek

érezzék meg, hogy e haza földjén szegényletes jelenségeként kezd mutatkozni túlszárnyaltatásunk az irodalomban, a többek között annál az érthetetlen oknál fogva, mert tudományos, irodalmi erőink távollétükkel tűndökölnék!

Ha én azzal dicsekedhetném, hogy íme a mi irodalmi társaságunkban ott van közülünk, protestánsok közül mindenki, a ki toll-forgató ember, a kiből az isteni erő megvan, hogy gondolatokat, eszméket termeljen s azokat a stilus által közkinccsá tegye: ez az irodalmi erő mintegy a maga összességében valóban számottevőleg mutathatná be a magyar protestánsizmust és én hiszem is, hogy úgy mutatná be: akkor az ellenség egy oly ponton találna bennünk legyőzhetetlen ellenfélre, megtámadott, de meghódolathatlan harc-félre, a hol nincs alkudozás, nincs átutalás, nincs megvesztegethetőség! Vajjon, ha a protestáns vallású költők egyen-egyen és mindnyájan ott volnának társaságunkban, nem azért, hogy protestáns vallásos költeményeikkel tűndököljenek, hogy felekezetivé tegyék a költészetet, a mit a művelt lélek szent borzalommal fogad, mert célzatosságot, még pedig alantass célzatosságot kellene észrevennie a költői ér csodás erejének működésében, hanem igenis azért, hogy a költők, mint költők is mutassák nevökkel, hogy ez a mi társaságunk megvan, él, virágzik, hat, alkot a magyar nemzeti műveltség érdekében, a közművelődés előhaladásáért: vajjon, ha ez így volna, nem dicsekedhetnénk-e s dicsekedvén, vajjon nem venné-e észre ellenfelünk, hogy a protestánsok ereje nem csökkent, sőt az idő folyamán növekedett?

Míg az ellenfél minden erőt egybegyűjt, minden kitűnőségét összehozza, hogy ország-világ előtt ne csak dicsekedjék, hanem egyúttal nagyságát is bizonyítsa: addig mi a mi nagyjainkkal, irodalmi kitűnőségeink legtöbbjével úgy vagyunk, hogy azokat még csak társaságbelieknek sem tudjuk, nemhogy erőnk-ről tennénk általuk bizonyosságot!

A miskolci gyűlés ebben az irányban tartozik forduló pont lenni, t. i. hogy a magyar protestáns irodalmi erőket egyesíti. És én hiszem, hogy egy *Lévay József*, a ki a miskolci gyűlésen az ő költői nagyságát fogja ragyogtatni, elegendő példa lesz egy maga arra, hogy kövessék mindazok, a kik a tollat forgatják, a kik az irodalom művelői. Lelkészek, tanárok, világiak, mindnyájan, a kik a tiszáninnen

kerület vidékén vagytok: seregeltetek egybe s írói gárdátok, mint áttörhetlen falánx álljon szemben az ellenfél íróinak seregével! Különben sem volt annak soha semmi jogosult alapja, hogy távol voltak a társaságból a protestáns írók közül sokan, — igen sokan! Ez a társaság a maga szellemi arculatán nem visel felekezeti vonásokat! De, ha azt viselne is: vajjon van-e szégyelni való azon, hogy valaki protestáns vallású?

Ha az írói sereg lelkészek, tanárok s világiakból egybeállott, ha elmondhatjuk: most már mindnyájan együtt vagyunk, a kiknek van olyan, a milyen erőnk arra, hogy a tollal szolgáljuk a protestántizmust, — ha ez a gárda a maga erejét fennen mutogatja: nyomban ott lesz mellette a másik sereg is, a támogatók, a gyámolítók serege!

Nekem úgy tetszik, hogy ha együtt vagyunk mindnyájan, a kik protestáns íróknak tartatunk: akkor ott lesznek mellettünk mindazok is, a kik az irodalom pártolói!

A miskolci gyűlés ebben az irányban is fordulót tartozik létesíteni, ha van a mi irodalmi társaságunknak igazi lét-alapja! Fordulót különösen úgy, ha az alapszabályokban olyan változást eszközölünk, a mely által kevesebb befizetett tőkével is lehetővé tesszük az *állandó tagságot a pártoló tagoknál*, a kik most az évenkénti fizetéssel bizony-bizony a világiak sorából vajmi kevesen vannak. Ezen a ponton egy bizonyos számítás volna teendő, vajjon pl. 100 koronás tőke befizetéssel nem lehetne-e a pártoló tagok számának szaporítását keresztülvinni s vajjon nem ez-e valóban az a feltétel, a mely mellett a világiak bevonása legjobban megtörténhetnék?

E sorok írója boldog és édes reménységgel van eltelve a miskolci gyűlés felől, hogy az valóra váltja azokat a vágyakat, a melyek ehez a mi irodalmi társaságunkhoz fűződnek. Nem hiszem, hogy mi tisztáninneniek, a kik szeretjük szegénységünkben is ápolni, pártolni az irodalmat: ne volnánk valamenynyien olyan vendégfogadók, hogy mind egy szálig, a kik protestánsok vagyunk: valóban a társaság tagjaként ne fogadjuk tagtársainkat? Kun Bertalan és Zelenka Pál püspökeinktől elvárhatjuk, hogy az irodalmi társaság gyűlésén annyi új tagot fognak bejelenteni, a mennyit csak adhat ez a mi tisztáninneniek kerületünk! Mert a vezetőktől e részben sok, sőt minden függ! Ha e sorok írójának sikerül olykor-olykor 4—5 új tagot gyűjtenie: első embereinknek egy olyan gyűlés alkalmával, a minő a miskolci leendő, semmi fáradságba sem kerülend száz, meg száz új tagnak az összehozása.

Igy gondolkozunk mi a miskolci prot. irodalmi társasági gyűlésről! Szeretettel köszöntjük jó előre, édes reménységgel is üdvözljük s áldást is kérünk működésére! Emberelje meg magát közülünk mindenki s a magyar prot. irodalmi társaságot igyekezzünk mindnyájan fénylő büszkeséggé tenni! **Sajóparti.**

ISKOLAI ÜGY.

Kisérletezés.

Ez a cím illeti meg vallás- és közoktatásügyi miniszterünk egész tevékenységét minden téren, minden vonalon. Csak nem rég ébresztették fel a köz-

véleményt, mely már a kérdés megoldásának sürgetésében mintegy elbágyadt s annak megoldásának lehetőségéről le is mondott, — az „elméleti államvizsgák“ reformjáról szóló miniszteri törvényjavaslat-tervezettel; az érdekelt tényezők ismét fellelegzettek, sőt a legnagyobb lelkiismeretességgel igyekeztek kivenni a maguk részét a munkából, ismét kezdetek remélni s örömeiben az egész közvélemény üdvözölte a tevékenynek, s akaraterősnek ígérkező nagyméltóságú Wlassics Gyula m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter urat. Azóta ez az öröm meglehetősen lelohadt s a bizalom nagy mérvben megcsökkent, mert a komoly és productivnak mutakozó tevékenység a hangulatkeltés politikájának bizonyult. De a legkisebb hit és remény is elszállott keblünkől most, midőn olvassuk azon magas rendeletet, mely a *jogbölcészetszet* a jog- és államtudományi karokon tartandó második alapvizsgálat tárgyai közül törli; nem azon ütközünk most meg, hogy a jogbölcészetszetet törölték a vizsga tárgyai közül, — mert hiszen ez a törekvés benne volt a már fent említett miniszteri törvényjavaslat-tervezetben is, s a melyre vonatkozólag annak idején jog- és államtudományi karunk a kérdésre adott „véleményes előterjesztésében“ nyilatkozott is, — hanem azon, hogy a nagyszerűnek ígérkező „elméleti államvizsgák reformjából“ hogy lett egy . . . és a törvény helyett egy sok tekintetben erős kifogás alá eső *miniszteri rendeletcske*.

A miniszter úr intézkedését nem értjük, mert intézkedésének *sürgősségét* és szükségét nem indokolja a közvélemény, csak sejtetheti a tett intézkedésnek indító okát; abból csak azt érthetjük meg és magyarázhatjuk ki, hogy az „elméleti államvizsgák reformjáról“ szóló miniszteri törvényjavaslat-tervezet is felvette a „néhai“ nevet, mert más különben nem omlott volna össze a világ, de meg a jogi szakoktatásnak sem lett volna nagy ártalmára, ha a jogbölcészetszet kérdése együtt, egyszerre a többi sokkal fontosabb kérdésekkel törvényhozásilag oldatik meg; addig pedig marad minden a régi állapotban; de úgy látszik, hogy maga a miniszter úr sem hisz a dolog komolyságában, azt még a beláthatatlan messze jövőnek feladai közé sorolja és bízza majd egy utánna jövő olyan miniszterre, a ki nemcsak akar, de tesz is és a kinek a jogi szakoktatás reformjának évtizedek óta húzódó kérdése igazán komoly feladata közzé fog tartozni.

A miniszteri rendeletet, mely még rongyosabbá teszi jogi szakoktatásunk ruházatát, itt közöljük egész terjedelmében azért, hogy olvasóink képet alkossanak maguknak a nagy alkotásokról és nagyszerű közoktatásügyi politikánkról, de meg közöljük azért is, mert ez által új rend lép életbe f. évi szeptember 1-től jogakadémiánkon is, a mennyiben nálunk sem fog a jogbölcészetszet a második alapvizsga tárgyai között szerepelni a miniszteri rendelet értelmében, de annál nagyobb súly fog helyeztetni a tantárgy fontosságánál fogva az időközi kolóquiumra; vajjon észre vette-e a miniszter úr, hogy rendelete által ismét csak jogi szakoktatásunknak ártott nagyon; hogy ez által a jogakadémiák elnéptelenedését idézi elő ismét, mert az egyetemeken sikerült a jogbölcészetszet teljesen kiküszöbölnie, mert ott csak hallgatni, — sőt még csak hallgatni sem, hanem csak beírni kell; a jogakadémiákon azonban azt ezután is nemcsak hallgatni, de tanulni s a tanulás eredményéről számot adni is kell.

Sokat, nagyon sokat írhatnánk jogi szakoktatásunk türethetetlen állapotáról, de hagyjuk ezt most, úgyis minden kiáltásunk a pusztába elhangzó szó,

minek következménye, hogy a közvélemény már kezd érzéketlenné válni e kérdéssel szemben.

A jelzett 54339.1901. számú miniszteri rendelet egész terjedelmében így szól:

Ő Császári és Apostoli királyi Felsége Ischlben, folyó évi július hó 27-én kelt legfelsőbb elhatározásával legkegyelmesebben megengedni méltóztatott, hogy a jog- és államtudományi karokon tartandó második alapvizsgálaton a jogbölcseészet mindazon jelölteknek, a kik negyedik szabályszerű jogi félévüket az 1900/1 tanév után hallgatják, a vizsgálati tárgyak közül kihagyassék, illetőleg a m. kir. tudományegyetemek és jogakadémiák tanulmányi és vizsgálati rendjére vonatkozó, Ő Császári és Apostoli királyi Felségének 1883. évi augusztus hó 20-án kelt legfelsőbb elhatározásával jóváhagyott szabályzat 3. §-a ily értelemben módosíttassék.

Ő Császári és Apostoli királyi Felsége ezen legfelsőbb elhatározásának megfelelőleg ezennel elrendelem, hogy mindazon jelöltektől, a kik negyedik szabályszerű jogi félévüket az 1900/1 tanév után hallgatják, a jogbölcseészet a második alapvizsgálaton ne kérdeztessék s az idézett tanulmányi és vizsgálati szabályzat módosított 3. §-ának megfelelőképen az illető jelölteknek a második alapvizsgálat tárgyait a jövőben csak a magyar közjog és a nemzetgazdaságtan a pénzügytannal képezik. Mindazon jelöltektől azonban, a kik a második alapvizsgálatra bocsátásra jogosító negyedik szabályszerű jogi félévüket még az 1900/1 tanévben, illetőleg ezen tanévig bezárólag hallgatták, a jogbölcseészet a második alapvizsgálaton ezután is kérdezendő lesz.

Az egyetemi jog- és államtudományi karoknál tartandó tudorsági szigorlatok tárgyában kiadott és Ő Császári és Apostoli királyi Felségének 1883. évi augusztus hó 20-án kelt legfelsőbb elhatározásával jóváhagyott szabályzat egyelőre egész terjedelmében érvényben maradván, a jogbölcseészet a történeti részzel és a nemzetközi joggal az első jogtudományi, valamint az első államtudományi szigorlatnak továbbra is tárgya marad.

A mi már most a második alapvizsgálat tárgyait Ő Császári és Apostoli királyi Felsége legfelsőbb elhatározása kapcsán előállott új csoportosításukban illeti, különös nyomatékmal utalok arra, hogy úgy a magyar közjog, nemzeti létünknek emez ősi és hatalmas jogi alapzata, mint másfelől a nemzet gazdasági erőinek helyes felhasználására oktató nemzetgazdaságtan a pénzügytannal együtt, a második alapvizsgálaton, nemcsak fontosságukra, de arra való tekintettel is, hogy a vizsgatárgyak új csoportosítása folytán a jelölteknek is több idejük jutand e szakokból elkészíthetni, különösen beható vizsgálás tárgyait képezzék.

Szükségesnek tartom azonban itt egyúttal utalni arra is, hogy a jogbölcseészetnek a szóban forgó második alapvizsgálat tárgyai közül történt kihagyása sem az egyetemi és jogakadémiai tanítás, sem a tanulás szempontjából nem jelentheti e fontos szaknak bármily csekély mérvben leendő háttérbe szorítását; sőt inkább teljes mértékben kell értékelnünk a bölcseészeti tudománynak a jog minden disciplinára kiváló nagy fontosságát, egészen kétségen kívül állván, hogy a jog igazi filozófiájának bármily csekély elhanyagolása is a bizonyos bölcseészeti képzettséget, és ezzel kapcsolatban az abstract gondolkodásban való készsültséget igénylő, mélyebb jogi tudományosságnak igen nagy kárára válhatnék. Különös sulyt

kell arra helyezni, hogy a jogi fogalmaknak bölcseészeti alapjai az egész jogtudományi oktatás során, tehát minden jogi disciplina területén kellő figyelemben részesíttessenek, annál is inkább, mert a jogbölcseészetnek immár csupán a szigorlati tárgyak közé való utalása is főleg arra tekintettel történt, hogy e vizsgálatoknál a jelöltek az ezen szakban való kellő készsültséghez szükséges jogász iskolázottsága, érettebb jogász gondolkodás módja az akkor már befejezett összes jogi tanulmányok nyomán inkább feltételezhető.

Szükségesnek tartom másfelől kiemelni azon tény, miszerint a jogbölcseészeti tanulmányok a jogot tanuló ifjúságnak igazán nagy hasznára épen az által válhatnak, hogy a hallgatók a jogi eszmék elmélete körül már sok évszázadok óta az emberiség legnagyobb elméi által megalkotott különböző rendszereket megismerhetik és egybevetethetik.

Erre való tekintettel óhajtom, hogy a fősúly a szigorlatoknál való kérdések feltevése során az u. n. történeti részre, az eddig felmerült s most már a jogbölcseészet történetének nagy kincstárába tartozó különböző elméletek és rendszerek érdemére és azok irodalmára fektetessék.

A jogbölcseészettel a szigorlatokon kérdezendő nemzetközi jog tananyagára vonatkozólag nem mulaszthatom el az igazgatóság figyelmét arra különösen felhívni, mily hasznos a nevezett jogi szaknak hazai tételes részét, mely a nemzetközi szerződésekben stb. jut kifejezésre, az egyetemi előadások körében is minél behatóbb művelés tárgyává tenni, mert rendkívüli gyakorlati fontossággal bír azon jogelvek tudományos feldolgozása és megismertetése, melyek tételes nemzetközi jogunkban már eddig is kifejezést nyertek. Nincs kétségem, hogy erre eddig is a legnagyobb figyelem fordított, csak azért emelem ki, hogy a tételes nemzetközi jognak fontosságát és horderejét az összes jogi disciplinák, a közjog, a magánjog, a büntetőjog, közigazgatási jog területén kiemeljem — és az igazgatóság figyelmébe ajánljam.

Ez a rendelet az, a mely a régen kezdett jogi reform útját egyengeti! . . . Bizony nem sokat ér, sőt határozottan kevésre becsülendő!

Dr. Szabó Sándor.

TÁRCA.

Az 1848. XX. t.-ez. történeti előzményei.*

(Folytatás.)

A borsodi indítvány ellen szóltak az első ülésen: Fogarassy Mihály nagyváradi, Medgyessy váci és Bezzeredy Miklós veszprémi káptalani követek. Az indítvány pártolónak érveit igyekeztek gyöngíteni s Fogarassy Pálóczyval polemizálva többek között így szól: „Borsod követe mondá, hogy a clerus anyagi hatalmára támaszkodván emelkedik felül a törvényeken, holott épen ezen jószágai csatolják őt e hazához, ébresztik a törvény tiszteletére, és kötelességeiknek teljesítésére. Vegyék el tőlünk e jószágokat és mi szabadabbak lenni meg nem szűnünk, anyagi erőszak szellemünket el nem nyomja: az erkölcsi összetartásban megvihatlan erő foglaltatik!”

E felhangzó beszédekre Tomcsányi József Békés-megye és Pázmándy Dénes Komárommegye követe adták meg a választ; ez utóbbi különösen részletesen

foglalkozik a papi javak jogi természetével s azon következtetésre jut, hogy akár királyi adományozás, akár magánadományozás, akár szerzeményképen bírja a papság roppant vagyonát: a status a papi jószágok felett mindhárom esetben rendelkezhetik. Fejtegeti az adományozás célját; sorra cáfolja a káptalan követéinek beszédjét s a záradékban még ily szókra is fakad: „Azt mondá a veszprémi káptalan követe, hogy egyik privilégialis osztálynak gyöngítése a másik privilégialis osztály megsemmisítését fogja maga után huzni. Most világos előttem, mi okból szegül a clérus ellene minden újításnak miért nem akar adózni, ez állításából látom át okát annak, miért költ a clérus évenként százakat és ezreket tiszt- és követválasztásoknál gyűlésekben minden haladási kérdések ledorongolására.“ Szemére veti a veszprémi káptalan követének, hogy egyenlenség, magvát az ellenségeskedés üszkét ne akarja a követek közé dobni, kik külömbféle vallásfelekezeteknek békés tagjai, de az elvnek pártolói. „Az elvrokonságon alapult barátságot s egyetértést ily gyöngédtelen karok nem szétomlasztani, de erősíteni fogják“ — mondja ő. Különbben ott van Spanyolország. Nem kellett ott a kath. clérusnak század óta küzdeni a protestantizmussal, a clérus kormányozta a clérus igazgatta, a clérus vezette, a clérus nevelte a népet — s több mint egy évtizede már, hogy a legborzasztóbb forradalom dülje a hazát, miveletlen földek, véres göröngyök, elnyomorodott sápadt nép élő tanúi s következei a clérus bölcs kormányzásának s fáradságos nevelésének. Igen t. R. K.! elvezette a clérus, karonfogva vezette a spanyol népet, hol protestantizmussal küzdeni nem kellett, a veszély örvényéhez; de most elpuhult karjai visszatartani a butának nevelt népet s megmenteni a hazát nem bírják!“

A második napon (aug. 1.) tartott kerületi ülésben *Kruplanicz Simon* Esztergom és *Balogh Kornél* Győrmegeye követe szoltak az indítvány ellen azt fejtegetve, hogy a clérus hasonló joggal bírja a maga jószágait, mint bármely világi.

Kiss András (Krassó) kerületi elnök figyelmeztetése után, hogy a vitatkozás meddő teréről leszállani sziveskedjenek a K. K., *Perczel Mór* tolnai, *Ragályi Miksa* gömöri, *Beöthy* (dön) bihari követek újból meggyőző érvekkel mutatták ki azon soha kétségbe nem is vont jogát a statusnak, hogy az alapok és alapítványok felett csakis a status, mint tulajdonos rendelkezhetik jogosan. *Palóczy* még egyszer nemes hévvel, lelkesedéssel veszi védelmébe az indítványt s a káptalanok követéinek beszédjére célozva mondja: „Mondatott továbbá, hogy ha nem is kell a cath. clérusnak most pogányokat téríteni, de óvni kell a híveket a protestánsok folytonos működésétől; tehát ezen állítás szerint a catholicus és protestáns testvérek úgy állítatnak egymás ellenébe, mint a hienák és bárányok! Nem szórja e a kath. clérus ez által a békés hon polgárai közé a szeretetlenség üszkét?“ „Nem akarja a törvényhozás — mondja *Beöthy* — hogy az egyház szolgálja inséggel küzködjék, csak azt akarja, hogy azon aránytalanság, mely így is legnagyobb mértékben létezik, egyenlítették ki s a jótékonyság minden egyház szolgálira egyaránt árasztassék. A hol nincs anyagi vagyon: vajjon kevesebb buzgalom fejlőd-e ki az isteni tisztelet iránt? mert ezüst gyertyatartóik nincsenek: ha ezt hiszed, akkor elmondhatjuk az Idvezítővel: „Uram bocsásd meg nékik mert nem tudják, mit cselekedeznek!“ Addig isteni vallás, míg a maga egyszerűségében áll; mihelyt azt külső fénynyel akarjuk emelni, az nem vallás többé. Ruházzon bár mindenféle vádat a pro-

testánsokra a clérus, de azt ne, hogy a protestánsok hatalma ellen kelljen védeni a római egyházat, mindent inkább el fogok hinni, de azt nem, mert Uraim! azon felekezet, mely régi védelmi állapotjában van, a ki tudja, hogy mily határtalan önkénynek van alávetve: az volna ellensége a római egyháznak s az támadná meg azért, hogy az ő szívedői olyanok, melyek a római egyház gondolkodásával nem férnek össze?! Tegyük szíveikre kezeiket a főt. urak símondják el mea culpa, mea culpa, mea maxima culpa, — mi nem voltunk irántok azon kimélettel, melyre Krisztus tanított: „Szeresd felebarátodat, mint tenmagadat s másnak ne kívánd, mit magadnak nem akarsz!“

Végül *Majláth György* baranyai követ cáfolja a fenti állításokat: az egyházi javakat a clérus tulajdonának tartja akár fejedelmök kezéből, akár magánosok adományozásából kapta. S nyugodt hangon így érvel: „Midőn a fejedelem alkotmányos jogánál fogva magánosoknak adományoz, fentartja világosan a magvaszakadás vagy hitelenség esetében tulajdoni jogát; az egyháznak szentelt adománylevelekben másként áll a dolog; ott a tulajdoni jog világosan fentartva nincs, sőt néhol az ellenkező határozottan kifejezve s többnyire azon feltételek kitűzve, melyek alatt adományoztattak e javak p. o. a kath. vallás és isteni tisztelet fentartása; míg tehát e feltételek állanak sértetlenül kell állni a fejedelem által a közállomány nevében tett adománynak is! A magán adományozás még világosabb s abban sarkallik: volt-e az egyik félnek joga ajándékozni; a másik fél képes volt-e az ajándékot elfogadni? S ha igen: akkor törvényhozás útján más célra vonni jogszerűen legalább nem lehet!“

A váci káptalan követének beszédje után nagy izgatottság között szavazást sürgettek a K. R. A választmányi véleményt — miszerint a borsodi előadás törvényes jogokkal ellenkezik pártolta 22 megye; elismerte az állam szabad rendelkezési jogát 25 megye. Névszerint: Abauj, Zemplén, Szabolcs, Gömör, Borsod, Bereg, Ugocsa, Bihar, Csongrád, Békés, Csanád, Arad, Temes, Torontál, Nógrád, Zala, Liptó, Komárom, Bars, Somogy, Hont, Zólyom, Pest, Tolna, Verőce = 25.

A borsodi indítvány szerint a papi javakra nézve tüstént intézkedni kívánt: Borsod, Csongrád, Békés, Csanád, Nógrád, Bars, Zólyom, Pest, Tolna, összesen 9 megye. Hogy az indítvány csak azért halasztassék el mivel még nem látják idejét tárgyalni: kimondatni óhajtja 22 megye; ellenkezőleg 23 megye ez ellen is ellene szavazott. Szuhay Benedek.

(Folyt köv.)

KÖZÉLETÜNK.

Bajaink fő forrása és teendőink.*

Tisztelt Értekezlet!

Egyházi közéletünk mozgalmi mindnyájunk előtt ismeretese, mindnyájan látjuk ama fenyegető fellegek tornyosulását, melyeknek öble pusztító zivatar ontásával fenyegeti egyházi, erkölcsi magvetéseinket, alamosni igyekszik egyházunk életfájának gyökereit. A vésztijszó hang régebben hangzik; sőt itt és ott már a pusztító-elem megjelentet hirdető vészharang kongása is hallatszik: „Pusztulunk, veszünk, mint oldott kéve széthull felekezetünk!“

* Felolvasatott a mező-csáthi ev. ref. lelkész-értekezleten.

Egyházi lapjaink, folyóirataink egyébről sem beszélnek annyit, mint a magyar protestáns Sion pusztulásáról. Keresik a gyógyszeres egyháztársadalmi életünk fájó sebére, tanacsolnak utakat, módokat a veszély elhárítására. Egyik ajánlja a belső missziót, a maga pietista túlkapásaival, másik a lelkész-képzés magasabb színvonalra emelésétől várja az eredményt, harmadik az iskolai vallás-erkölcsi nevelés és konfirmációi oktatás lelkiismeretes munkájától reményli a bajok megszűnését. Vannak olyan utópisták is, kik a trójai faló behozatalát, az egyház-politikai törvények életbeléptetését teszik felelőssé a bajért. Sőt némelyek a lelkész-kedő papságot is vádolják, azok közönbösségét, a nép lelkigondozásának elhanyagolását tekintik a baj okául. Hát elismerem, hogy e vélemények mindegyikében rejlik egy-egy szemernyi igazság; de csakis egy szemernyi. A legfőbb oka bajainknak, hogy szegények vagyunk, szükségünk pedig sok. Szegények vagyunk az anyagiakban, de még szegényebbek az áldozatkészségben és legszegényebbek jogaink védelméért sikrasszállani kész vezetőfőfőinkben. Vezetőfőfőink, protestáns főuraink sem az áldozatkészségben, sem jogaink követelésében — tisztelet néhány kivételeknek — nem vezetnek. Sőt jelszavokká vált: a körülményekkel való megalkuvás. Fel-feljajdul egyháza javáért itt és ott egy-egy aggódo lélek, méltányosságokra, jogokra hivatkozva életfentartó morzsálékért kiált a gazdagokhoz, az államhatalomhoz. De a kiáltásra a helyeslés jóváhagyó szava helyett viszhangul Pató Pálként felel a magas konvent: „Ejh! rá érünk erre még!”

Ellenség künt, ellenség bent. Néppárt, római kath. klerus tulhajtott követelései, csalogató vagy fenyegető áttérítések, szocialista mozgalom, egyházi-teherviselésünk egyenlőtlen feloszlása mind megannyi ellenség, a mely kívülről és belülről hadat üzen az egyháznak, gátat vet a lelkési működés érvényesülhetésének és egyháztársadalmi életünk szerencsés kifejlődhetésének. A hódító útját megkezdett katolikus egyház minden ponton ott áll töméntelen gazdagságával; emel leány-növeldéket, szervez legény és nőegyleteket, állít kath. olvasóköroket, fogyasztási szövetkezeteket; sőt saskörmeit belemélyesztí az egyetemi ifjúság szívébe is. Iger és ad anyagi előnyöket a tőlünk át csalogatottaknak. Nem is szólva arról, hogy az egyházi adó, templom-, iskolaépítési-terhek, különösen a protestánsokkal közösen lakta helyeken, ismeretlen dolgok többnyire a r. kath. hívek előtt. Míg nálunk minden a saját zsebeinkből telik ki és még hozzá a legtöbb esetben egyenlőtlen teherviselési kulcs alapján vettetik szét, a lelkész és tanítói fizetéssel egyetemben. A mi aztán ismét a saját szegényebb sorsú híveinket hajtja a szocialismus, vagy felekezetenélküliség karjaiba. Vagy ha ide nem is mindenkor, de a legtöbb esetben fel-dúlja a gyülekezeti békét.

Mindezekkel szemben védtelenül állunk. Ellenségeinkkel győzedelmesen meg nem harcolhatunk jelzett hármias szegénységünk miatt.

Igaz, hogy anyagi szegénységünk nem újabb keletű, a 16-ik, 17-ik, 18-ik századbéli reformátusság talán még szegényebb volt anyagi javakban; de ott voltak a pátronatusi jogokat a szó legnemesebb értelmében gyakorló főuraink; iskolákat emelve, papot, tanítót saját jövedelmeikből fizetve sokszor. Élet-halál harcra keltek a prot. egyház védelméért a róm. kath. klérussal, sőt ha kellett, az államhatalommal is. Különösen a III-ik Ferdinánd, I-só Leopold és Mária-Terézia fele időkben. Példájokkal föllelkesítették, áldozatkész-

ségre serkentették az egyformán „földnélküli” jobbágy, vagy zsellérnek nevezett egyszerű hitsorsosokat. Kik is aztán az evangyeliom felvirágoztatása és lelki-boldogságuk megszerezhetése végett, nehéz terhek viselését vették vállaikra, a legtöbb esetben zsellér és jobbágy egyenlő egyházi-teher viselésére kötelezvé magát; sőt sokszor még ezenfelül a róm. kath. plébánus rájuk kényszerített párberét is fizették. De e boldog idők rég lezajlottak, csak emléköket őrizi magyar prot. egyházunk történelme és itt ott egyházi levelesládánk penészes okmánya. A melyeket újabban a „Kálvinista kenyér” és „Kányai Martirok” című korszorú füzetek lapjain szóaltattak meg Szentkúthi és Forgách lelkész-társaink. Ma már minden téren az anyagiasság elve dominál, az áldozatkészség szegénynél, gazdagnál stagnál, főuraink nagy része nem jogokért harcol, de kegyért kunyorál.

1848 szentesítette a népjogokat, a szabadság sok nemű áldásos vívmányai között kimondotta az állami teherviselés egyenlőségét, teljes vallásszabadság mellett a XX. t. cikk 3-ik §-ában törvénynyé emelte a felekezetek egyházi, iskolai szükségleteinek állampénztárból leendő fedezését. Az állam a maga javára életbe is léptette az egyenlő teherviselést, rendezte államhivatalnokainak, a birói karnak, községi jegyzőinek fizetését, javított aközigazgatásának gépezetét és nagygyá fejlődött a letűnt félszázad alatt. A róm. kath. egyház, ha a szabadság áramától telített légkörben elvesztette is egyidőre a maga zsarnoki hatalmát; de nem szűnt meg szervezkedni, Leány-növeldéket alapított, különféle nevű és irányú vallásos-társulatokat szervezett, fegyvereket kovácsolt a felekezeti béke megromlására, saját tekintélyi-hatalmának féktelen kiterjesztésére.

Ezekkel szemben evang. ref. egyházunk a minden ízében való szervezkedésre keveset tett a letűnt félszázad alatt. Törvény biztosította jogainak birtokbavételére a komoly lépést meg sem kísérelte. Bár 1881-ben és 1891-ben törvényhozó zsinatokat tartott, de azért az egyházfentartás alapját képező adózási-rendszert mindkét alkalommal a régi alapokon hagyta, az 1848. évi XX. t. cikk életbeléptetését nem sürgette. Díjleveleink ma is a legnagyobb részben a 16 és 17-ik századbéli alakjaikban vannak. Főiskoláink, nő-növeldéink, tanítóképző-intézeteink a szegénység miatt nem szaporodhattak. Sőt sokhelyütt a meglévőket is állami befolyás alá kellett bocsátani, mert nem volt elegendő anyagi erőnk a feltartásokra. És hogy még annál jobban kiszolgáltatassuk magunkat a torzsalkodó r. kath. egyház lélekaláadásának: 1894-ben önkezeinkkel romboltuk, nagyjaink vezérlete alatt, a protestáns Trója falait. Örömrivalgások között vonszoltuk falaink közzé a felekezetenélküliség és a gyermekek vallása feletti szabad egyezkedés lappangó ellenséggel telített faló-vait, akarom mondani törvényeit. Elvakultsággal enged-tük törölni az 1868-ik évi LIII. t. cikk 12-ik §-át.

És bár általánosan érezhető a baj, évről-évre nehezebben viselhető szegénységünk; évről-évre fogyatkozik számunk, mint ezt a statisztika adatai igazolják: mégis tétlenül állunk. A rendelkezésünkre álló eszközöket sem akarjuk teljes erővel elfoglalni, mint utolsó ments-várunkat. Értem az 1848. évi XX. t. cikk életbeléptetését és ezzel kapcsolatosan egyházi adozási viszonyaink rendezését, a melyek hivatva volnának szegénységünket és ebből származó bajainkat orvosolni.

(Vége köv.)

Halászy József.

MULTUNK.

Adalékok a tiszáninneri egyházkerület történetéhez.

(Folytatás.)

Tekintetes Úr, érdemünk felett való kegyes Atyánk!

Nagy szívünk keserűségével kívánjuk méltó és igen igaz panaszunkat a Ttes úr kegyes atyai kebelébe önteni, mert kinek is tudnánk Istenünk után elébb és egyenesebben panaszolkodni Ttes uron kívül? micsoda erőszaktelek történtek rajtunk. Ugyanis:

A mult hónapnak 18-ik napján Földesuraságnak széki tartatván közöttünk Poroszlón, melyben Praeses volt. Mgs egri nagy-Praepost gróf Battyán Ignác, membrumok pedig báró Örczy eő nga részéről Tisztartó Nagy Antal úr, gróf Károlyi Antal eő excellentiája részéről Tisztartó, itt lakos Szombathelyi János úr, convocatus a Nms vármegyéből Tts Watarits substitutus Judlium esküttjével együtt. Ez a sedes Dominalis inter cetera azt cselekedte, a mi nekünk felette sérelmes.

1. Hogy a Tts Ns Captalan Exactorát a Ns vármegye fenn nevezett esküttjével minden mi hírünk nélkül küldötte a Parochiánkra kocsival, — előfogván az úton hites curátorunkat az eklézsia ládájáért; és mikor keményen kényszerítették volna az említett személyek a Parochián Curátorunkat, hogy adja ki és tegye fel a kocsira az eklézsia ládáját, estveli könyörgésre levén akkor Tiszt. Predikátor Szentessi Sámuel uram, hogy a Curátorunk protestált eő Felségére és ezt mondotta: „Az eklézsia ládáját ha itt kiomlik is a vérem, addig ki nem adom, míg Tiszteletes úr ki nem jó a templomból és a bírának hirt nem adok” — ezekért a szókért az említett sedes Dominalis jó hűségű Curátorunkat lánczra tétette, egy éjszaka és fél nap azon tartotta rabul, azután 24 pálczára sententiázta, mely alul magát 25 Rhnes forintokkal váltotta meg stante pede. Ezzel meg nem elégedvén, a város ládáját a helység házából erőszakkal elvitette, abból 900 frtokkul álló Contraktusokat elvett, a Curátornak számadó laistromát is elvette és magával a nagy Praepost elvitte. Az eklézsia marháit — mely szép számból álló többnyire testamentum — mind inventáltatta, melyet mi a télen az eklézsia pénzén vett eleséggel teleltünk ki, a más télen pedig még árendás földből maradott takarmánynyal. Megparancsolta, hogy szent-Ivány napig mind eladjuk, mert ha akkor valamit talál benne, mind confiscáltatja és az árából 100 Rhnes forintokat, hogy e portióba tegyünk le azt parancsolta a tartásért. Curátorunkat az esküdtsegből is levetette.

2. A Felséges Locumtenentiale Consilium harmadéve azt kívánván a helységektől, hogy megírnánk: „Van-e Predikátor, Mester, Plebánus, Cántor? s ha van, mi a fizetésük? és hogy lehetne az iskolákat megjobbitani:” mi a Plebánus és Kántor részéről azt írtuk, hogy a Mgs Földesuraság urbarialiter felosztván határunkat, kiszakasztott a Communitás számára 4 egész sessiót, s aztán ide Plebanust illocálván, ugyan a Mgs Földesuraság minden calcaturában a javát a földnek és a rétnek felét elszakasztotta a Plebánus, templom és a kántor számára, ebből és a stolából vagyon subsistentiájuk. De ezzel a felelettel tisztelendő itt való Plebanus uram meg nem eléged-

vén, azt kívánta, hogy még azt írjuk utána „Úgy lehetne jobb subsistentiája a pápista Cantornak, ha a kálvinisták a Communitás földjébe annyit vetnének számára, mint a maguk Mestereknek”. Hogy mi ezt az ellenünk való fegyvert oda nem irattuk, beadván panaszát a plebánus az úriszékre, ez akkori jó bíránkat *Pala Andrást*, a ki urbériális egy sessiót bíró jó tehetségű s olyan törzsökös gazda volt közöttünk, hogy eleivel együtt majd 200 esztendőkre felmegyen, mióta hűséges engedelmes adófizető ember Poroszlón, proscibálta irrevocabiler, megparancsolván, hogy most jövő Szent György-napig tavaly nagy költséggel épített *kő-keményes* új hazából kitakarodjon és földjeit is megszántani ne merészelje. Eleget instáltuk érte, hogy ő nem oka annak, hanem mi az egész poroszlai tanács nem engedték azt az illetlen kívánságot oda írni, de szólni sem hagyott, mindenkor vallásunkat mooskolta a földig.¹

3. A templomunkat sokat kérte, most is kéri mindenik földes úr a tisztjei által; ígér követ, fát eleget, helyet is új templom építésére s azt is, hogy mindjárt szent lesz a békeesség közöttünk. Igen meg is csüggedtünk a Felséges resolutió iránt, kijött-e? hol vagyon? Agens urunk semmiben sem informál felőle, hasztalan irkálunk. Mindezekből eklézsiánk elpusztulását bizonyosan praesagiálván, ügyünket kegyes atyai szívére kötjük a Tekintetes úrnak s opinióját kikérvén és ezen expressusunk által elvárván, maradunk Poroszlón 13. március 1774 a Tts úrnak alázatos kész szolgálai Balog János poroszlói főbíró és az egész tanács.² (Poroszlóra vonatkozó okmányok a Dunam. egyház. levéltárában P. jegyű köteg 233—241. sz. a.)

Közlí:

Földvári László.

(Folyt. köv.)

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Egyházmegyei gyűlés.** Az *unqi* ev. ref. egyházmegye őszi közgyűlése augusztus 27-én lesz *Felső-Reviscsén*.

— **Az orvosok és természetvizsgálók vándorgyűlésének** természettudományi szakosztálya elnökökül gróf Eszterházy Kálmánt, az eddigi muzeumegylet elnökét és Buza János sárospataki ev. ref. főgymnasiunai tanárt választotta meg.

— **Pótlás a Máthé Miklós g. kath. ielkész urhoz intézett kérdéshez.** Nagytiszteletű Szerkesztő ur! Engedje meg, hogy Máthé Miklós lasztoméri g. kath. lelkész ur kirohanására, melyről a lap mult számában méltóztatott értesítést hozni, pár percig foglalkozzam. Nem tudom, Máthé ur e pár sort mivel összefüggőleg írta

¹ A poroszlóiak egyetemlegesen és ismételve kértek kegyelmet Pala Andrásnak. de nem nyertek. 1774. márc. 6-án kelt folyamodványukra ez határozatott: „Ritka úri familia az, a mely dicsekedhetne, hogy 200 esztendeig szolgálta volna eő Felségét; de ezt félre vevén, akármely régi legyen is nemzetsége, a mely úgyis haszontalan büszkeség, csak menjen ki a helységből; — ne is gondolják a lakosok, hogy az ő tekintetekért megmáskoltassék az igazságos sententia, sőt tudják meg azt, hogy éppen nem jó néven veszem, hogy rossz ember mellett mernek felállani. A többi, a mit említenek, nem az instánsok dolga, — mikor tőlök tanácsot kérni fogok, akkor adgyanak. Eger 7-ma martii 1774. gr. Batthyáni Ignác egri nagy Praepost. m. pr.

² E panaszos levél Szathmári Király Györgyhöz volt írva, a ki aztán — a mint vetegetem — Vay generalisnak ajánlotta őket, megemlítvén levelében, hogy gróf Batthyáni a Cáptalan több helységeivel is itt Borsodmegyében, nevezetesen Galgóc és Bábolnával is oly rendelést tett, hogy azokból a Protestánsoknak egészen el kell pusztulni.

a »Magyar Állam«-ba, de azon nyilatkozatával, hogy a kálvinista diákok ünnepek alatt szanaszét barangolnak, agyonkoldulják a megyét, nemcsak azon ifjúságot sértette meg, nemcsak a sárospataki főiskolát dobálta meg sárral, hanem magát a zemplénmegyei papságot is compromittálni akarta; mert ha a legatioba kibocsátott ifjak szerte kóborolnának s agyonkoldulnának a megyét, kiadhatnánk e mi jó lélekkel számukra oly bizonyítványt, hogy ők magokat tisztességesen viselték? Pedig nem hiszem, hogy valamelyik lelkész kényszerülve lett volna arra, hogy a hozzá küldött legatus *zaklatásáról és koldulásáról* tett volna jelentést a sárospataki főiskolának. Hadd mondjunk el azért egyet-mást Máthé urnak nagyobb okulására, hogy ha máskor is bántani fogja az írói viselkedés tollat vesz kezébe, előbb gondolja meg, hogy mit ír, mert igaz, hogy sajtó szabadságot élvezünk, írhat bárki bármit, de az is igaz ám, hogy e szabadsággal való visszaélés azt boszúlja meg, a ki azzal visszaélni merészelt. Azt írja Máthé ur a »Magyar Állam«-ban, hogy a kálvinista diákok összevissza kóborolnak ünnepek alatt és agyonkoldulják a megyét. Ez más szóval azt teszi, hogy Zemplénvármegye ki van téve a kálvinista diákok zaklatásának, a kik szanaszét *koldulnak*. Már most gondolkozzunk! A megyében tulnyomó községben vannak a r. kath. és görög kath.-ok. Önnek tehát Máthé ur, ha azon állítását, hogy a kálvinista diákok a megyét agyonkoldulják, — be akarja bizonyítani, — ki kell mutatni, hogy azon ifjak a megyét alkotó r. és különösen g. kath. hívek-nél is koldulnak, mert e nélkül ön, Máthé ur egy rút bűnt fog magán, mint lelkészen száradni hagyni. És ezt bebizonyítani bizonynyal nem fogja tudni, mert a kálvinista diákok, az ünnepek alatt még saját hitsorsosaiknál is, csak előzetes meghívás, az illető lelkész-nél való bejelentés után szoktak látogatást tenni. A kálvinista legatus még prot. emberhez sem megy el előzetes engedelem nélkül. Ha ez így van, a minthogy erről kétségtelenül meggyőződhetett volna, ha cikkét alaposabb körültekintés, lelkiismeretes megfontolás után írja, mi köze egy g. kath. papnak a prot. egyház belső ügyéhez? E rendszer ellen, ha az idejét múlta volna, csak azon prot. egyháznak, vagy embernek van joga szavát felemelni, a kinek, vagy a melynek ez érdekeit érinti. De ők nem szólnak, sőt édes örömet áldoznak azokért az ifjakért; mert tudják, hogy jobb, ha azok hitsorsosai pénzről neveltetnek, mintha *oros*z rubeleket vesznek igénybe; édes örömmel várják körükbe az ünnepi legatust, mert tudják, hogy azok a szabadság és hazaszeretet szent tüzét hordják széjjel a haza tájékain és bizony jó volna, ha azok az ifjak hazaszeretetők oltárának Veszta tüzéből önök közül sokaknak a házába is bevinnének egy szentet, mert a protestáns egyház jól tudja, hogy ezen legatiók emeltek fel sokakat alacsony sorsból nemzetiünk dicsekedésévé. Vagy ön Máthé ur nem tudná azt, hogy Kossuth, Jókai, Arany, Petőfi, Kerkápoly, Szász és annyi meg annyi ezer európai hírű tudós, államférfi, világhírű író és költő, bámult tanár egykor ilyen *kolduló* diákok voltak. Látja Máthé g. kath. pap úr, ön nemcsak keresztyéntelenül gondolkozik, — midőn nem ad, de még a más ajándékát is sajnálja, — hanem hazafiatlanul is cselekszik és felettébb szűklátókörű. Most lássuk az érem másik oldalát. Az önök felvidéki hitsorsosai rendkívül szegények, ön is jól tudja. Ha a krumplics termés be nem üt, mindjárt adakozási akciót kell indítani számukra. Az önök egyházai sem gazdagok, templomra, toronyra minden éven öt-hat csoport kéregető ember jár Zemlénben. Minden évben bejárja Felső-Zemplén tereit, az önök

kötéllel átkötött barátja valahonnan Homonna tájékaról. Már ezek igazi kéregetők, felekezeti különbség nélkül mindenki segítségét kéri. Azért kinek jutna eszébe, hogy lármát csapjon, kirohanjon, a Magyar Államhoz levelet írjon, hogy az oroszok *agyonkoldulják* a megyét, vagy kinek jutna eszébe, megkérdezni az ajtónk előtt álldogáló koldusoknak származását, vallását, a kiknek pedig sajnos 98% g. kath. A szeretet nevében kérnek, a szeretet nevében megnyitjuk számukra erszényünket, éléstárunkat. És bizonyos, hogy most sem említjük ezt fel, — mert tudjuk az evangéliom mondását: »Ne tudja a te balkezed, mit cselekszik a jobb«. — ha az ön türelmetlensége minket arra nem kényszerít. Ön pedig Máthé úr a más ajándékát is meg akarná tagadni. Látja hova viszi önt lelkésztárs ur a türelmetlenség. Mily képtelen állapot, hogy egy pápai áldással dicsekvő lapban, nem az apostolt követik, a ki ezt mondta: »Nincsen közöttünk sem zsidó, sem görög, sem szolga, sem szabados, hanem mindnyájan egyek vagyunk a Jézus Krisztusban«, — hanem folyton egymásra írgyünkünk és egymást kisebbitjük, ad majorem Dei gloriam.

Péter Mihály

ev. ref. lelkész.

— Az orvosok és természetvizsgálók gyűlése és a felvidéki protestáns iskolák. Dr. Berzeviczy Albert, a magyar orvosok és természetvizsgálók Bártfán tartott XXXI. nagygyűlésének diszelnőke, nagyszabású megnyitó beszédében hosszasan ismertette a felvidéki protestáns iskolák működését, kiterjeszkedvén azokra a küzdelmekre, melyeket fennmaradásukért folytatniok kellett. A nagy közönség folytonos feszült figyelemmel halgatta Bártfa, Eperjes, Kassa és Sárospatak iskoláinak a hazai közművelődés érdekében folytatott munkáját s azokat a zaklatásokat, melyeket ezek az intézetek a múltban, a r. katolikusok meg-megújuló zaklatásai miatt szenvedtek. Megnyitó beszédében felhívta az orvosok és természetvizsgálók figyelmét arra is, hogy a tudománynak és a vallásnak, illetőleg egyháznak egymás mellett kell haladni, úgy hogy a közös cél érdekében mindenik használja a maga eszközeit, nem zavarván egymásnak nemes törekvéseit. (b.)

— A gesztelyi ev. ref. egyház örömnempe. Szeptember 8-ik napján az alsó-zempléni ev. ref. egyház-megyéhez tartozó *gesztelyi* gyülekezet híveinek boldog ünnepük lesz. Ugyanis ekkor fogják ünnepélyes szertartás mellett használatba venni újonnan épített templomukat. Az előre is szépnek ígérkező ünnepélyen jelen lesz Kun Bertalan püspök is. Az alkalmi szónoklatot Zita István takta-szadai lelkész fogja tartani.

— Nyílt kérdést intéz hozzánk a »Kath. Hitvédelmi Folyóirat« ez évi 7. számában valaki, hogy mit szólnak ahhoz, hogy a cinkotai iskolai járás ág. ev. lelkészi kara július 11-én *papi gyónást* tartott Sárkány Béla úrnál? ... Mit szólnak? azt, hogy az ev. ref. egyház *symbolikus* könyvei a gyónást *pápista babonának* tartják! Én is annak tartom. — Dr. Tüdös István.

— A pápa infallibilitása ellen nyilatkozik a »Magyar Állam«, a mikor 182-ik számában ezt írja Strossmájer Józsefről: „... hamis céggel hizelegte be magát Rómában, vitte keresztül a glogolit misét.“ Tehát a Krisztus földi helytartójának tartott pápát az ügyes csalóként feltüntetett Strossmájer úr *vallási* dologban megcsalta? ... S még vannak, a kik tudják a »Magyar Állam«-ban is védeni a pápát!

Pályázatok.

A tiszáninneni, ev. ref. egyházkerület felügyelete alatt álló, miskolci, négy osztályú felsőbb leányiskolánál a számtan és a természettudományok tanári széke megüresedett. Erre a tanszékre az iskola felügyelő-bizottsága pályázatot hirdet.

Pályázhatnak középiskolai, okleveles, református vallású tanárok.

A tanszék javadalma, — miután a törzsfizetés és a korpótlék épen most van rendezés alatt, — egyelőre 2000 kor., 400 kor. lakkör. Ha a megválasztandó esetleg a szabadkézi rajzot is képes tanítani, azért külön 400 kor.-al díjaztatik.

A megválasztandó a felekezeti tanárok országos nyugdíjintézetnek kötelezett tagja, megfelelő korpótlék igényével.

Pályázók vallásukat, életkorukat, végzett tanulmányaik, tanári képesítésüket, esetleg eddigi szolgálatukat igazoló okmányaikkal fölszerelt folyamódásukat hozzám legkésőbb szeptember 10-dik napjáig nyújtásuk be.

A felügyelő-bizottság által megválasztandó tanárt egy próbaév sikeres eltöltése után, a főt. egyházkerületi közgyűlés fogja megerősíteni állásában.

Miskolcz, 1901 augusztus hó 16.

Kun Bertalan,
püspök.

Segéd-lelkészt keresek. Évi fizetés 500 kor. és teljes ellátás. Ajánlkozást kérem czimemre küldeni!

Fábiánháza (Szatmármegye), 1901 augusztus 19.

Asztalos Kálmán,
ev. ref. lelkész.

Alólirott, annál a megbizatásnál fogva, melyet az egyesült-államokbeli Református egyház belmissiói bizottságának titkárától, Dr. T. J. Barkleytól nyertem, a *johnstouni* és *phoenixvillei* magyar ref. egyházak lelkészi állásaira pályázatot hirdetek. Az egyes állások javadalma részint missiói segélyből, részint az egyház fizetéséből 600 dollár és lakás; stóla jövedelem s az egyházakhoz tartozó missiói egyházak s szórványok híveinek a lelkész látogatásakor adott önkéntes adományai. A kik ezeket a lelkészi állásokat elnyerni óhajtják, kellőképen felszerelt kérvényeiket hozzám szeptember hó 15-ig küldjék be.

Bridgeport, Conn. 1901. augusztus 5.

227 Pinne Street.

Kalassay Sándor,
magyar ev. ref. missionárius.

A sárospataki ev. ref. főiskola tulajdonát képező, néhai Mudrány András szegi „Poklos” szőlőjében termett 1889. évi Asszú borok palackonként áruba bocsátatnak.

Félliteres palack ára . . . 3 korona.

Első rendű nehéz asszú félliter 4 korona.

Megrendelések: „A sárospataki fogyasztási és értékesítő szövetkezet”-hez, mint a főiskola bizományosához intézendők.

Debreceni Bertalan,
főiskolai jogigazgató.

Lővy József fia [László Adolf]

könyvkereskedése, zenemű készlete, papir- és
írószer raktára **Miskolczon.**

Ajánlja jól felszerelt raktárát a **Sárospataki Irodalmi Kör** összes népiskolai kiadványaiból.

Egyházi és iskolai nyomtatványok

a Kogutovicz-féle magyar földrajzi intézet
összes fali abroszeit, debreczeni és budapesti
Zsoltárok minden kötésben; a közoktatásügyi
kormány által előírt **népiskolai tantervek** állandó készlete. Könyvjegyzékek szíves megkeresésre ingyen és bérmentve.

22—4

Árú-minták ingyen!

Első rendű úri ruha szabóság

készen és mérték szerint

Szántó Mór és társa Miskolczon

a m. kir. földmivelésügyi minisztérium szerződött szállítóinál.

Legnagyobb mérték szerint s divatosan készítő osztály. Polgári és egyenruhákra külön szakavatott mester. Mindennemű papi ruhák készítése a főtiszteletű papság részére.

Olcsó árak! Kifogástalan és becsületes kiszolgálat! Üzleti elvünk: a ki készpénzért vásárol, nem fizeti túl az árakat!

22—4

Divatkép bérmentve!

Felelős szerkesztő: **Dr. TUDÓS ISTVÁN.** Szerkesztőtársak: **ELLEND JÓZSEF** és **Dr. SZÉKELY GYÖRGY.**

Sárospatak. Nyomtatta Steinfeld Jenő az ev. ref. főiskola betűivel.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel egész évre 10
korona, félévre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrés
oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: „Mecner Béla alsó-zempléni egyházmegyei gondnok gyűlést megnyitó beszéde.” — *Sütő Kálmán.* „A tanítóhiány a ref. népiskolákban.” — *Dr. Rácz Lajos.* „Az évzáró vizsgálatokról.” — „Péter Mihály felső-zempléni ev. ref. tanító-egyesületi elnök székfoglaló beszéde.” — *Halász József.* „Bajaik fő forrása és teendőink.” — *Tudósi István.* „Az alsó-zempléni ev. ref. egyházmegye őszi közgyűlése.” — *R.—s.* „A tiszántúli ref. tanáregyesület közgyűlése.” — „Vegyes közlemények.” — „Hirdetések.”

Mecner Béla alsó-zempléni egyházmegyei gondnok gyűlést megnyitó beszéde.

Nagytisztelendő egyházmegyei közgyűlés!

Tavaszi egyházmegyei közgyűlésünkön kinos betegségem miatt nem jelenhettem meg. távol lévén boldog családi tűzhelyemtől is, a budapesti veres kereszt kórházban. Legnagyobb fájdalomaim közepette kaptam az egyházmegyei gyűlés táviratát, melyben részvétük kifejezése mellett javulást és teljes egészséget kértek a Gondviselőtől. Hogy szíves megemlékezésük, szívből fakadt részvétük minő örömmel töltötték el szívemet, azt itt elmondani képes nem vagyok. A szeretetnek és rokonszenveknek meleg hangja, mely az egész táviraton előmlött, az én szívem húrjait a legkellemesebben érintette s azon elhatározást érlelte meg bennem, hogy egészségem helyreálltával szeretetőknek és rokonszenveknek kinyilvánítását: egyházmegyénk javára törekvő szeretetem, munkálkodásom, tevékenységem megkétszerezésével igyekezem meghálálni. Fogadja itt e helyen az egyházmegye közönsége szíves jóindulatáért és rokonszenveért szívből jövő köszönetemet. A szeretetnek és az összetartásnak láncza kössön egybe mindnyájunkat ezután is!

Nagytisztelendő egyházmegyei közgyűlés! Miután tavaszi egyházmegyei közgyűlésünkön nem jelenhettem meg, s ez alkalommal a szokottnál is hosszasan óhajtok beszélni, tisztelettel kérem, legyenek szívesek nyugodtan és türelemmel meghallgatni.

Az egyházak közötti felebaráti szeretet, egyetértés és bizalom ezen évben is csak rosszabbodott. Míg a protestáns egyházak a klerikalizmus fejlődését aggódva nézik, addig annak egyes túlzó apostolai a r. kath. egyházat az áldozat színében tüntetik fel, mintha az az állam közegei által háttérbe szorítottatnék. A néppárti képviselők részéről napról-napra felszínre kerülnek oly panaszok, melyekkel egyházuk mellőzését hangoztatják s ugyanakkor felekezetük érdekét minden egyes kérdésben, mely voltaképpen az egyházra egyáltalán nem is tartozik, előtérbe tolják.

Miután egyik gondolat a másikat nyomon szokta követni, s egyik tény a másiknak kiegészítője szokott

lenni, a sok kesergés, feljajdulás oly következményeket szült, melyek a haza összes lakosait nagyon kinosan érintették. Lehet, hogy az én ítéletem csalódáson alapul, de nekem erős meggyőződése, hogy annak a sok keserűségnek, azoknak az erős kifakadásoknak, melyeket a néppárti képviselők az országgyűlésen hangoztattak a r. kath. egyház képzelet sérelmei felett, mintegy eredményeképp állott elő az a tüntetés, mely a budapesti egyetemen pár hóval ezelőtt lejátszódott. Az egyetemi r. kath. ifjúság napról-napra hallva ezen feljajdulásokat, a r. kath. egyház symbolumának, a keresztnak az egyetem falaira való feltűzése által remélte a vélt sérelmeket legalább részben orvosolni.

Bíráljuk el az egyetemi ifjúságnak ezen erőszakos tényét tárgyilagosan, minden elfogultság nélkül. Minden egyháznak meg van a maga joga, hogy saját épületein egyháza jelvényeit kitűzheti. De egyházi jelvényeket állami épületekre illeszteni törvényellenes és meg nem engedhető már csak azon indokból sem, mert ez a többi vallás-felekezetekre sérelmet képez. A budapesti egyetem állami épület, az ország vagyona. Ezt az összes magyarországi adófizetők fillérei tartják fel. Ott csakis egy jelvényt szabad használni: Magyarország czímerét. Ha a budapesti egyetemen a r. kath. egyház jelvényének, a keresztnak kifüggesztését az állam megengedte volna, vajjon nem azon consequentiát lehetne-e abból levonni, hogy a keresztet az összes állami és középületeken is joggal használhatják? — mintegy fennen hirdetve a magyar haza r. kath. jellegét.

De nem foglalkozom többé e tárggyal. A magyar kormány rögtön intézkedett ez ügyben s a keresztnak az egyetem falairól való levétele által elejét vette egy messze kiható s az ország békéjére nagy veszedelemmel járó mozgalomnak. Szóval megtette azt, a mit a jog, törvény és igazság parancsol.

Nézzünk szét más területen! Mindenki tapasztalhatta azt, hogy az egyházpolitikai törvények életbe léptetése óta, a túl-buzgó katolikusok ezeket a törvényeket egyházuk szempontjából minő sötét színben bírálják el. Az országgyűlésen a néppárt a r. kath. egyház érdekében az egyházpolitikai törvények revízióját tűzte ki célul, s ezzel összefüggőleg azonban, fájdalom, a protestáns vallás-felekezetek fejlődését, egészséges működését igyekszik megbénítani. Erre mintegy válasz-

képen a múlt évben az országban azon hír terjedt el, hogy a protestáns vallás-felekezetek szerepvivői a r. kath. jellegű néppárt példájára, hasonló párt szervezésén fáradoznak. Múlt évi tavaszi egyházmegyei közgyűlésünkön e kérdéssel már tüzetesebben foglalkoztam, s bizonyára többen vissza fognak emlékezni beszédem ama részére, midőn nyíltan és világosan kimondottam, hogy ily pártnak szervezése a protestáns szellemmel teljesen ellenkezik, végeredményében semmi praktikus haszonnal nem járna, sőt egyházunknak csak ártalmára lehetne.

Hála a Gondviselésnek ezen mozgalom egyáltalában nem is mutatkozott s mai napon legtöbben abban a véleményben vannak, hogy ezen hírt a protestánsok ellenségei terjesztették azon célból, hogy a protestánsok békés türelmét harcias hangulattá változtassák át. Most ezen kérdés, habár szelidített kiadásban ismét előtérbe lépett.

A politikai lapok hasábjain ugyanis több ízben olvashattuk, hogy az ország egyes vidékén a protestánsok egyházi érdekeink istápolása céljából bizonyos mozgalmat indítottak meg. Ezen mozgalom abban összpontosult, hogy a jövő képviselő választáson a protestánsok csak oly képviselőket pártfogolnának, kik a protestáns érdekeknek harcosává szegődnének. Programjukat a napi lapokban több pontba foglalva olvastuk. Megvallom őszintén, ma sem vagyok tisztában, mely vidéken és mily számban vannak azon protestánsok, kik ezen mozgalmat kezdeményezték? — mert már hetek óta hallgat róluk a krónika s valószínű, hogy ezen mozgalom is teljesen el fog aludni. De ha tényleg a protestánsok ily módon akarják érdekeinket megvédelmezni, akkor állíthatom egész határozottan, nagyon helytelen és kicsinyes eljárást kíséreltek meg.

Megmondom, hogy miért? A protestántizmus hazánkban keletkezése óta hitbuzgóságunk, tevékenységünk, áldozatkészségünk és összetartásunk által tartotta és tartja fel magát századokon keresztül. Anyagi bajainkat és szegénységünket a protestánsok áldozatkészsége és tevékenysége minden időben orvosolta; ez oly bizonyított tény, melyet mindenkinek tisztelettel kell elismerni. Összetartásunk, tevékenységünk, anyagi áldozataink és diadalmas csatáink, melyeket a múltban a létért való küzdelem végett sikerrel vívtunk meg, mindazt bizonyítják, hogy a protestánsok az erőt, a támaszt más segítségéből soha sem merítették, soha sem keresték. Mi mindig csak öserőnkben bízunk, jelszavunk ma is ez: „Segíts magadon, az Isten is megsegít!” A mi egyházunk megalakulása óta az egyenlőség, a testvériség és az egymás iránti szeretet alapelvein nyugszik. Saját egyházunk felemelését a többi egyházak kárával, mellőzésével szilárdítani soha sem akartuk, mert nem tartottuk volna igazságosnak s a protestántizmus eszméivel összeegyeztethetőnek, ha az a többi egyházak felett a legkisebb előnyben is részesült volna.

A protestánsok fő jellemvonása a magyar haza iránti szeretet, ragaszkodás és törvényei iránti tisztelet. Legnagyobb bizonyítékul felhozhatom néhány évvel ezelőtt a protestánsok viselkedését az egyházpolitikai törvényekkel szemben. A protestánsok fájó szívvel látták, hogy az egyházpolitikai javaslatok törvénynyé emeltetése valószínűleg az igazság és méltányosság alapját, az 1868. 53-ik t.-cikk eltörlését fogja maga után vonni. S mindannak dacára nem álltuk útját ezen törvénynek azon egyetlen indokból, mert meg voltunk felőle győződve, hogy ezen törvény

életbeléptetése a magyar haza erejét megszilárdítja s a nemzet tekintélyét emelni fogja.

Ismerve egyházunknak ezen alapelveit s megemlékezve a múltnak dicső nagy tetteiről; ma kell-e nekünk egyházunk védekezéseiért kicsinyes dolgokhoz folyamodni? Igaz, szemben a klerikalizmus terjedésével nagyon elővigyázóknak kell lennünk, de ennek megakadályozását nem az erőszak, hanem az igazság fegyverével kell eszközölnünk.

De nézzük a dolog praktikus oldalát. Vajjon az ily erőszakos retorsiókkal minő eredményt érhetnénk el? A néppárt, mely mai napon a protestántizmusra nézve legveszedelmesebbnek látszik, a kath. intelligenciának egy csekély kis töredékét képezi, s habár vannak többen, kik e párttal rokonszenveznek, mai napon rokonszenzőket magokba zárják s a néppárti mozgalmaktól teljesen távol maradnak. A liberális katolikusok pedig ezzel szemben nyíltan állást foglalnak s a pártnak vallásos türelmetlenségét határozottan elítélik. Ha mi protestánsok hasonló fegyvereket akarnánk egyházunk érdekében alkalmazni, a kath. néppárti képviselők példája szerint az ország házába bevinnők az egyházi vitákat s ez még jobban meggyengítené egyházunkat. Mert elsőben is a liberális katolikusok, kiknek mai napon bizalmukat bírjuk, egyházunknak hátat fordítanak, azon r. katolikusokat pedig, kik a néppárti mozgalmakkal rokonszenveznek, de a kiket ez ideig is a protestánsok higgadt, türelmes viselkedése tartott vissza a néppárthoz való csatlakozástól, a protestánsok által retorsióképpen alkalmazott eljárás egyenesen a néppárt karjaiba kergetné.

És vajjon lehetséges-e a protestántizmust elnyomni, vagy csak meggyengíteni is? A történelem lapjai bizonyítják, hogy a magyar nemzet létkérdése a protestántizmus megalapítása óta azzal elválaszthatatlanul össze van kapcsolva. Eltekintve azon szolgálatoktól, melyeket a protestántizmus régi időtől fogva a magyar haza érdekében teljesített, nézzük csak a jelent. A református egyház hazánkban teljesen magyar elemekből áll, a mint azt elnevezése is (magyar kálvinista egyház) mutatja. Az ország védőbástyája gyanánt tekintetett rég idők óta fogva, szemben a nemzetiségi izgatásokkal. Nézzük testvérünket az ágostai egyházat. A pánszlavizmus terjedésével szemben nem egy nagy, egy nemes missiót teljesítenek-e? miként az eredmény is bizonyítja, kellő sikerrel igyekeznek azt megoldani. S vajjon Erdély minő képet nyújtana ma, ha a magyar kálvinista egyház éreszlikaként nem állna a nemzetiségi mozgalmak elé? Nem, Nagyt. egyházmegyei közgyűlés, a protestántizmust magyar hazánkban meggyengíteni nem lehet, mert ennek elnyomása, meggyengítése egyenlő volna a gyilkossággal s olybá tünnek fel, mintha valaki a nemzet életerét, melyből a magyar haza erejét és egészséges fejlődését, hatalmát és nagyságát merítette, akarná keresztül metszeni.

Mindezen általánosan elmondottak dacára, *legyenek t. uraim meggyőződve a felől, hogy ha a viszonyok más-kép alakulnának, s a klerikalizmus terjedése veszedelmesebb alakot öltene, egyházunk veszedelmét bizonyára nem fogjuk összetett kezekkel nézni.* Jelenleg minden intézkedésünk ebben összpontosúljon: a legnagyobb ellenőrzés egyházunk, a legnagyobb lelki gondozás hiveinkkel szemben.

E nézetem mellett engedjék meg nekem, különösen egyházmegyém lelkészei, hogy még egy őszinte

szót intézzek e helyről hozzájuk. Ámbár készen vagyok arra, hogy beszédemnek ezen része egyesek előtt visszatetsző lesz, de azt is hiszem, hogy ha higgadtan fogják szavaim mérlegelni, azoknak igazságát nagy általánosságban elfogják ismerni.

Azzal már tisztában vagyunk, hogy az 1868. évi 53. t.-cikk eltörlése óta a vegyes házasságok minő szomorú statisztikai adatokat tártak szemeink elé, — azonban nyíltan és őszintén kimondom, úgy a magam, mint többek véleményeként is, hogy ezen veszteségeknek jó részben a protestáns lelkészek, tisztviselők is okozói. Napról-napra több oldalról hallani azon panaszt, hogy a mi lelkészeink nem fordítanak annyi fáradságot híveik lelki gondozására, mint a minőt a mai viszonyok megkívánának. Elismerem, hogy hivatalos funkciójukat egyházi törvényeink értelmében pontosan végérik, de azon nemes missiót, mely mai napon reájuk hárul, nagyon sokan — tisztelet a kivételeknek — teljesen figyelmen kívül hagyják. Nagyon sokszor hallottam — kimondom nyíltan még e teremben is, — midőn lelkészi szolgálatokról volt szó, az illető lelkész ridegen a díjlevélre hivatkozott. Elismerem Nagytiszteletű egyházmegyei közgyűlés azt is, hogy a múltban a családfenntartás, a létért való küzdelem, sőt több helyen a nyomor miatt is annyira elváltak csigázva sokan, hogy lelkészi hivatásuknak nemesebb, magasztosabb teendőit teljesíteni nem voltak képesek. Ma, midőn az állami segélyezés által, ha nem is kényelmes helyzet lett előállítva, de legalább a megélhetés biztosítva lett, mai napon minden egyes lelkészünknek szent kötelessége hivatása magaslatára emelkedni s az ellenőrzést, a hívek lelki gondozását a legnagyobb lelkiismereti pontossággal végrehajtani; a ki ezt nem teszi, ezen szép elnevezést: „magyar kálvinista pap,“ méltatlannul fogja viselni. En abban a meggyőződésben vagyok, hogy az alsó-zempléni egyházmegye lelkészei szavainak értékét, nemes intenciójának őszinteségét átérzik, annyival inkább nem fogják szavaimatsértésnek venni, mert mai napon még nem vád, csak figyelmeztetés rejlik szavaimban. Azt szeretném, ha ezen szavaimat, melyben sok s egyházát hön szerető prot. ember véleménye szólal meg, — az összes magyar kálvinista lelkészek meghallanák és szíveikbe vésnék.

Nagytiszteletű egyházmegyei közgyűlés! Mielőtt egyházmegyei gyűlésünket megnyitnám, még egy fájdalmas, nagy veszteségről kell megemlékeznem, mely nem csak a magyar ref. egyházat, de a magyar hazát is a legnagyobb mértékben sújtotta.

Oly kevesen vagyunk mi protestánsok, hogy minden egyes tevékeny, egyházunkat híven szerető férfinak elhunyt a lehető legfájdalmasabban érint. Hát még ha egyházunk vezérét, kimagasló alakját, ki a nagyok közt is a legnagyobb volt, veszítjük el, miként viseljük el ezen veszteségünk nagyságát, honnan merítsünk enyhítő irt vérző sebünkre? Ilyen nagy veszteség érte egyházunkat Szilágyi Dezső halála által. Puritán becsületessége, nagyratörő lelke, szilárd jelleme, mely akadályokat nem ismert és nem tűrt maga előtt, munkás tevékenysége, mely úgy a magyar hazának, mint a magyar protestántizmusnak hosszú éveken keresztül a legnagyobb szolgálatokat tette, kipótolhatatlan s betölthetetlen űrt hagyott maga után.

Mielőtt fájdalmunkat jegyzőkönyvbe foglalnánk, engedjék meg, hogy én, a ki Szilágyi Dezsőt személyesen ismertem, kinek nagy lelki tehetségét a legőszintébb tisztelettel és rokonszenvvel kísérttem, itt

az egyházmegye színe előtt kifejezést adjak hazánk és egyházunk vesztesége iránt érzett nagy fájdalmunknak. Szilágyi Dezsőt emlékét vessük szíveinkbe s öröksük meg az által, hogy vállvetve, összetett erővel minden tehetségünket hazánknak, egyházunknak áldozva igyekezzünk e nagy veszteséget ez által, — ha ugyan lehetséges, — legalább részben enyhíteni. Ez lesz az ő nagy nevének legméltóbb megörökítése.

Most Nagytiszteletű egyházmegyei közgyűlés szívesen üdvözlöm a közgyűlés jelenlévő tagjait, s midőn arra kérem a menyei Gondviselőt, hogy az egyetértés, egymás iránti bizalom és szeretet vezessen minket mai napon át is tanácskozásainkban, a gyűlést megnyitottnak jelentem ki.

A tanítóhiány a ref. népiskolákban.

Most, amikor az iskolai év megnyitásának ideje immár itt van, időszerűnek, sőt szükségesnek látom, hogy ezt a mi nagy bajunkat a nyilvánosság előtt szóvá tegyem. Időszerűnek, mert az idő int, hogy a súlyos következményeket méhében hordozó körülménnyel komolyan foglalkozzunk, szükségesnek, mert népnevelés-ügyünk anyaszentegyházunk legszentebb érdekeivel áll szoros összefüggésben.

Általánosan elismert igazság, hogy nekünk protestánsoknak fő-fő erősségünk mindenkor iskoláinkban volt. A szülei háznál kisarjadzott s a szülei szeretet melegével és fényével ápolt gyermeki hit, istenfélelem, ott az iskolában, a második szüle, a tanító gondos ápolása alatt indult hathatósabb növekedésnek; ott, hol az értelem fejlesztésével egyenlő súly helyezettett a szív, a lélek, az érzelem és kedély világának a józan vallásosság, krisztusi eszmék, egyházas és hazafias érzület által való megnevelésére; ott, hol nemcsak értelmes emberekké, de jó keresztyénekké, öntudatos egyháztagokká, s a hazának hű és becsületes polgáraiva nevelték növendékeiket hivatásuk magaslatára emelkedett tanítóink. Így volt ez nálunk csaknem egészen mindaddig. Most azonban — sajnos, — másképpen kezd lenni!

Nem a tanítóknak megcsökkenő vallásosságára s egyháziasságára célok. Mert ha e téren a kor szelleme által érintett ifjabb tanítóink egy része talán hagy is fenn kívánni valót: de künn az életben, egy őt munkatársául tekintő lelkész hatása alatt, s az élet iskolájában szilárd prot. jellemüekké edződött kartársaival, gyűléseken, értekezleteken, társadalmilag való érüklözései folytán, úgyszintén élethivatásának átalakító befolyása alatt mennél hamarabb átformálódó lelke lángot kap, hitre és egyházszertetetre hevül, s egyházas jellemmé izmosul.

Hanem igenis arra a szomorú körülményre vonatkoznak szavaim, hogy számos iskolánk hiába várja Jézus kicsinyeit, hogy őket kebelére fogadja: ajtai meg nem nyílnak az egész iskolai év folyamán, nem azért pedig, mintha nem volnának itt is, ott is a tudás forrásához és Jézus kebelére vezérlendő kicsinyeink, de mert sok helyen nincsenek apostolok, akik által amaz áldásos forrásokból meríthetnének. Pedig ha régen fő-fő erősségünk az iskola volt: úgy kell azt tekintenünk ma is, mint fő-fő erősséget, mert mint régen, úgy ma is az iskola van hivatva nemcsak a gyermeki értelem kifejlesztésére, a növendéknek sokféle ismeretekkel való ellátására, hanem egyszersmind a lélek nemesség eszközzésére, a hitnek, egyháziasságnak, hazafiúi érzelmeknek a gyermeki szívekben való kifejlesztésére is. Mi természetesebb tehát, mint az, hogy ha nekünk az

iskola ily drága kincsünk, ily nagy erősségünk; ha hozzá ily fontos érdekeink fűződnek: annak minden egyes helyen való zavartalan és állandó működését biztosítsuk, s esetleges gátló körülményeit elhárítani igyekezzünk. Egy ily nagy gátló akadály pedig már a tanítóhiány, melynek elhárítására hogy melyek volnának a célravezető eszközök: azt legyen szabad az alábbiakban előadnom.

A tanítóhiány megszüntetésének egyik eszköze volna nézetem szerint a tanítói fizetés felemelése.

Könnyen át lehet látni, hogy oly pálya, melyen a kor kívánalmainak megfelelő tisztességes megélhetés biztosítva nincs, az ifjúságra nézve nem lehet kívánatos. Világ szerint az a közfelfogás, hogy valamely állás fontosságának ismérve épen az azzal járó fizetés mennyisége. A fontosabb állást természetszerűleg jobban kell, vagy kellene jutalmazni, a kevésbé fontosat kevésbé. S ha már most valamely állás minden más ész-munkás és diplomához kötött állás között a legkisebb javadalmazással díjaztatik: joggal gondolja a világ fia, hogy az az állás az ész-munkások állásai között a legalacsonyabb, a legcsekélyebb fontosságú, mert hisz — gondolja ő — a végzett munka fontosságának minden igazság szerint arányban kell állania a hozzáköthet jutalommal. S amely munkát minden szellemi munkás munkája között a legkevesebb fizetéssel jutalmaznak; annak bizonyára a legkisebb fontosságúnak, állásának a legalantasabbnak, diplomájának a legcsekélyebb értékűnek kell lennie minden más pályán lévő szellemi munkásokéi között. Es valóban épen a tanító csekély javadalmazása eredményezte főképp azt, hogy hivatalát kevésre becsülik. Legjobban bizonyítja ezt azon körülmény, hogy mióta fizetésük államilag rendezve van, s nagyobb darab kenyérhez jutottak: azóta már a világ fiai által is kezdenek számba vétetni, állásukat kezdik megbecsülni, viselőjüket, főleg ha arra egyénileg is rászolgálnak, a megillető tiszteletben részesíteni.

(Folyt. köv.)

Sütő Kálmán.

ISKOLAI ÜGY.

Az évfárá vizsgálatokról.*

Mélyen tisztelt közgyűlés!

Felolvasásom címe nagyon általános, azért egy kissé szűkebb körre kell azt határolnom, — kijelentem tehát, hogy csakis *ev. ref. gymnasiumaink* évfárá vizsgálatairól óhajtok ez alkalommal szólni és pedig az *érettségi vizsgálat* mellőzésével. Az előbbi kijelentésre azért van szükség, hogy így előre kizárjuk tárgyalásunk keretéből az akadémiákat, melyeknél tulajdonképeni évfárá vizsgálatokról különben se nagyon lehet szó, ki továbbá a tanítóképző-intézeteket, a melyek, mint szakiskolák nem tartoznak a szorosabb értelemben vett középiskolai tanügy körébe; saját hitfelekezeti tanintézeteink körében azért óhajtok maradni, mert minket első sorban saját tanügyi kérdéseink megbeszélése érdekel s mert az évfárá vizsgálatok ügyének rendezése itt legelső sorban sürgős, a mennyiben — mint lesz szerencsém bemutatni — intézeteinknél e tekintetben nemcsak a legnagyobb eltérés, összevisszaság uralkodik, hanem, a mi ennél nagyobb baj, e

vizsgálati módok közt több olyannal találkozunk, mely korunk paedagogiai eszméivel, fejlettebb felfogásával erősen ellenkezik s mint egy rég elmúlt kornak maradványa meredez a modern felfogások és intézmények közepette. Az érettségi vizsgálatot azért kellett mellőznöm, mert az egészen más mező s egymaga is elegendő tárgy lenne a megbeszélésre; az *qualificációt* nyújt, míg az egyes osztályvizsgálatok az iskolai év befejező részletei s csak *promotiót* képeznek; ott állami törvény állapítja meg és szabályozza a vizsgálat módját és föltételeit s így ott lehetőleg egyöntetűen folynak le a vizsgálatok, míg az osztályvizsgálatok rendezése és vezetése tanintézeteink autonóm hatáskörébe tartozik.

Ev. ref. középiskoláink évfárá vizsgálatait a *konvent*, 1884-ben kiadott *szervezeti szabályzatában*, következőleg állapítja meg: „Minden tanév végén, minden osztályban nyilvános évfárá vizsga tartatik az igazgató-tanács küldöttének, vagy küldöttének elnökelete alatt, az illető osztályban tanító tanárok részvételével. Ezen vizsga után ugyanezek a vizsga eredménye és az évi tapasztalat alapján állapítják meg minden egyes tanulónak az egész éven át tanúsított magaviseletére s az egyes tantárgyakban való előmenetelére bizonyítványa jegyét.” Ez a hivatalos szabályzat, mely nagyjában az akkor uralkodott állapotokat és fölfogásokat tükrözi vissza. E szabályzat keletkezése óta 17 év telt el s azt hiszem, ma aligha mondhatjuk el, hogy az teljes érvényben áll fenn intézeteinknél, sőt ellenkezőleg, bizvást kimondhatjuk, hogy alig 1—2 intézetünk követi azt évfárá vizsgálatainál. A régi nagyobb részben elvesztette érvényét, az új nem alakult még ki határozottan: ez az oka, hogy intézeteink annyira eltérő eljárásmodot követnek az évfárá vizsgálatoknál. Van intézet, hol a hét gymn. osztály vizsgálatát — a mennyiben a VIII-ik már májusban állott vizsgálatot — a melléktantárgyak (ének, zene, torna, rajz, szépirás, francia) vizsgálatát nem számítva, 9 napig tart (pld. Kolozsvárt), s van, a hol csak 2 napig tart (pld. H.-M.-Vásárhelyen); a kettő közötti átmenetet képviseli Csurgó, S.-Szentgyörgy 7, Budapest, Kecskemét, Székelyudvarhely 6—6, Miskolc 5, Debrecen, Sárospatak, Halas, N.-Kőrös, Pápa 4—4, M.-Sziget, Nánás, H.-Böszörmény 3—3 napig tartó vizsgálatával. Van intézet, hogy 1 osztály vizsgálatát egyfolytában, egy d. e. vagy d. u. megy végbe (Debrecen, Halas, Csurgó, N.-Kőrös, Nánás, H.-M.-Vásárhely, Gyöngy, H.-Böszörmény), másutt viszont 1—1 fél napon csak 2—3—4—5 tárgy van fölvéve, de viszont 2—3 osztály vizsgálatát folyik egyszerre (Pápa, Miskolc, M.-Sziget, Kolozsvár, Kecskemét, S.-Szentgyörgy); a harmadik módozatot Sárospatak mutatja, hol 1—1 fél nap csak 1 tantárgy kerül vizsga alá, de ugyanakkor mind a hét, vagy a párhuzamos osztályokat számítva, mind a 10 osztály áll vizsgálatot. Éppily erős eltéréseket találunk a vizsgálat *terjedelmét és súlyát* illetőleg: Sárospatakon, Kolozsvárt, Sepsiszentgyörgyön minden tanulón minden tantárgyból felel a vizsgálaton s e vizsgálati felelet beszámításával állapítatik meg érdemjegye, illetőleg bizonyítványa, tehát úgy, a mint a konventi szabályzat rendel. Intézeteinknek körülbelül nagyobb része ellenben e tekintetben az 1890-ben kiadott *állami rendtartást* követi, mely a vizsgálatról következőleg intézkedik:

* Felolvasatott a tiszántúli ev. ref. középiskolai tanár-egyesület közgyűlésén, Karcagon, 1901. augusztus 28-án.

* Theológiai akadémia, középiskolák stb. szervezete és tanterve. Debrecen, 1884. 30. §.

„A nyilvános vizsgálatok előtt minden tanári testület tanácskozást tart, melyen minden tanulónak magaviselete és előmeneteli érdemjegyei ideiglenesen megállapíttatnak, de le nem záratnak. Itt történik az elégtelen és kétes előmeneteli tanulók kijelölése (40. §.). A vizsgálaton minden tanuló felel, de nem okvetlenül minden tantárgyból; azonban az elégtelen és kétes előmeneteliük (a kiknek érdemjegye jeles és jó, vagy jó és elégséges, vagy elégséges és elégtelen között ingadozik) mindenesetre felhivandók az illető tantárgyból, mivel a vizsgálati felelet befolyással van az eredmény megállapítására (39. §.).“ Ezzel lényegében megegyezik a *tiszántúli egyházkerületben a gymn. igazgatók számára kiadott utasítás* tervezete, mely a 6. §. d) pontjában azt mondja: „Utolsó osztályozó tanácskozását a tanári kar a nyilvános évvizsgálatok előtt tartja meg s ez alkalommal a tanulók osztályzatait csak ideiglenesen állapítja meg, e mellett kijelöli az elégtelen és kétes előmeneteli tanulókat, hogy esetleg a nyilvános vizsgálaton is megszólíttassanak. Az osztályzatok véglegesen a nyilvános vizsgálatok után — feltűnőbb eltérések esetén e vizsgálaton adott feleleteknek is beszámításával — állapíttatnak meg.“ Harmadik eljárási mód az, hogy a nyilvános évvizsgálatnak semmi befolyása nincs az osztályzat megállapítására, mert ez utóbbi — főként a gyöngye és kétes előmeneteliükre nézve — az évvizsgálatot megelőző héten tartott zártkörű promotionális vizsgálat alkalmával történt meg; ezzel a kettős, vagyis zártkörű (promotionális) és nyilvános évvizsgálattal M.-Vásárhelyen és H.-M.-Vásárhelyen találkozunk. Eltérést találunk végül a *vizsgálat bizottságokra* vonatkozólag is; néhol a vizsgálat ugyanis az igazgató vagy más tanár vezetése alatt megy végbe (Kolozsvár, Zilah, N.-Enyed, S.-Szentgyörgy), néhol egy hármas tanári vizsg. bizottság működik (M.-Vásárhely), sok helyt pedig az iskolai előjáróság, az igazgató-tanács elnöke vagy küldötte, tehát nem szoros értelemben vett szakember elnököl s vezeti a vizsgálatot (Sárospatak, Pápa, Debrecen.)

(Folyt. köv.)

Dr. Rácz Lajos.

Péter Mihály felső-zempléni ev. ref. tanító-egyesületi elnök székfoglaló beszéde.

— Elmondott Gálszécsen 1901. aug. 23-án. —

*Tekintetes Egyesületi Közgyűlés!
Tisztelt Uram!*

Nagyon köszönöm azon bizalmat, melylyel engemet megajándékoztak, midőn a felső-zempléni ev. ref. egyházmegye általános tanító-egyesülete által lelkészi elnökké választattam. Érzem uraim, hogy oly érdemeim, melyekkel e kitüntetésre magamat érdemessé tettem volna, egyáltalában nincsenek. Ha mégis bizalmuk felém irányult, ezt szabad legyen tisztelt uraim, talán annak tulajdonítanom, hogy miként Önök is tudják, a munkától nem irtózom; továbbá, hogy miként Önök is észrevették eddigi csekély működésemből, meleg érdeklődéssel viseltetem a tanítóság sorsa és a tanítás ügye iránt, melyet első rangú nemzeti ügynek tekintettem mindig és tekintem most is. Legyenek meggyőződve tisztelt uraim, hogy e kitüntető bizalmukat azzal fogom meghálálni, hogy önökkel együtt válllvetve fogok dolgozni a tanítóság és a tanítás ügy boldogabb jövőjeért, melyet nemcsak a haza, de az egyház is méltán megvár tőlünk. Mielőtt pedig elfoglalnám e díszes elnöki-

széket s áttérhetnék a folyó ügyek tárgyalására: engedjék meg nekem, igen tisztelt uraim, hogy elmondjak azok közül a gondolatok s érzelmek közül egyet-mást, melyek urajkát e percben elmémet és szívemet.

Ne várják azonban tőlem, hogy fényes szavakat, nagyszabású eszméket vetek felszínre: ne várjanak tőlem egyebet igénytelen szavaknál, néhány alkalmi gondolatnál, de a melyektől mégis azt várom, hogy egyesületi életünket biztosabb alapra vethetik, felső-zempléni egyházmegyénkben a tanítás és nevelés ügyét egy lépéssel előbbre viszik, mert azt mindenki beismérheti tisztelt uraim, hogy megállani, stagnálni semmiféle intézménynek nem szabad, sőt mindenütt keresni kell az utakat, a módokat, melyek által azon intézmény, az az ügy fokozatosan előbbre megy. Nagyon is áll ez, igen tisztelt uraim, a néptanítás és nevelés ügyére, a tanítói karra és annak egyesületeire nézve.

Az újkor szelleme, a haladás törvénye, kivált korunkban a rohamos haladás, mind több és több követelményekkel lép fel az egyes emberrel szemben „Mehr Licht,“ mint a haldokló Goethe mondta. Több ismeret és tudomány. De az ismeretek alapjai tisztelt uraim a népiskolában vettettek meg. Nem csoda azért, ha a művelt világ mind nagyobb és nagyobb érdeklődéssel fordul korunkban a népiskolák felé. Búvárkodó szellemek, kutató elmék szeretik a biztosabb módszereket, a könnyebb és helyesebb eljárást, hogy a gyermek könnyen tehessen szert nagy ismeret halmazra.

Mindenesetre tisztelt uraim, ez helyes eljárás, mert az írás szerint, a mely nép tudomány nélkül van, elvész az és ezen kíváncsi elől, mi ev. ref. közelebről felső-zempléni tanítók sem zárkozhatunk el.

Ennek pedig uraim egyedüli eszköze a folytonos önművelés, lelki tehetségeinknek gazdagítása, részeit az elméleti, részint a gyakorlati ismeretek köréből, úgy otthonunkban, mint iskoláinkban és egyesületünkben, mert e nélkül nemcsak hogy nem leszünk képesek gyermekeinket sikerrel oktatni, hanem nem haladván a világgal, a világ is könnyen napirendre tér felettünk. De ezt, azt hiszem, az ev. ref. tanítói kar, mely a többiek előtt mindig dicsérendő példával járt elől, nem akarja, nem akarhatja.

Különösen tisztelt uraim, az egyesületi élet az, mely az önművelésnek nemcsak próbája, hanem eszköze is. Próbája, mert az egyesületekben tűnik ki, ki érti és tölti be hivatását; itt az elméleti és gyakorlati művelés mezején szerzett ismereteit ki-ki szabadon, minden korlátozás nélkül előadhatja, kifejtheti. De eszköze is ez az önművelésnek, nemcsak azért, mert a különben kevésbé tevékeny tagok látköre is tágul a szerzett ismeretek következtében, hanem a vita, az eszmék surlódása folytán rendszerint kifejlődnek, az egészséges elvek, a gyakorlatban is hasznos hajtó nézetek és felfogások.

Ezért engedjék meg tisztelt uraim, ha kijelentem, hogy én az önök segítségével, ily nagy fontosságúnak tekintvén az egyesületeket, kiváló gondot óhajtanék fordítani erre a mienkre is. Szeretnék azért az egyesületbe több életet, elevenséget bevinni; szeretném, ha ez intenzívebb működést folytatna; szeretném, ha ebben minden tag foglalkoznék. Szeretném, ha azon nagyfontosságú kérdések, melyek a nevelés ügy terén, a paedagogiai irodalomban időnként felvettettek, tárgyalatnak, az elméket foglalkoztatják: itt e mi egyesületünkben is megbeszélés tárgyát képeznék. Szeretném, ha álláspontunkat, felfogásunkat mások is megismernék, megismernék a nyilvánosság legbiztosabb organuma, a sajtó útján. Így esetleg helyesebb felfo-

gásunkkal másokra hatnánk, mindenesetre pedig állandó érintkezésbe lépünk ez által a hasoncélú egyesületekkel.

E végből t. uraim, nem tudom, nem kell-e majd gondolkoznunk a felett nekünk is, a min a tanítóság jó része már is gondolkozik, hogy nem kell e szervezünket kissé reformálni a haladó időhöz képest kissé átalakítani, hogy abban pezsgő vér és elevenesség lüktessen. Hiszem, hogy ezt idővel meg is fogjuk cselekedni, mintául választván egy oly egyesület szervezését, mely legcélszerűbb viszonyainknak legmegfelelőbb és legáltalában működik. Eddig az önművelésről, és az ismeretek közléséről szóltam.

De uraim el ne felejtkezzünk a dolog másik oldaláról, melyet nekem, mint lelkeszi elnöknek különösen kell hangsúlyoznom. Arról, hogy a világ az újabb időben a mily mohó vágygyal törekedett az ismeret és tudomány megszerzése után, épen oly gyorsan tért le a vallás és erkölcs talajáról. Mennél több ismeret volt a jelszó s e lázas törekvésben megelégedtek a lelki élet eme másik oldalról, sőt némelyek hangosan merték hirdetni, hogy a tudomány és a hit egymással meg nem férhetnek. E helytelen felfogásnak mi lett a következménye? Szemmel látható bomlási processus, tisztelt uraim, a társadalomban. Nagy elégedetlenség a lelkekben, boldogtalanság a szívekben, nagy ellentét és gyűlölség az osztályok között, melytől még saját egyházunk tagjai sem voltak mentesek. És ez nagyon is természetes tisztelt uraim. Mert a pusztai ismeret, az egyoldalú nevelés, a materialisztikus irányba tereli a lelkeket, holott pedig, mi jól tudjuk, senki sem vethet más fundamentumot, mely egyszer vettett, mely a Jézus Krisztus. És tisztelt uraim, tudomány és hit, különösen evangéliumi protestáns hit nem ellenkezik, sőt igen szépen megférnek egymással. A mit azért keres a gondolkozók serege, hogy a tudomány és vallás összekötő, de félig lerombolt hídjait felépítse; a mit kiadott, mint nemes jelszót a közoktatásügyi kormány jelenlegi feje, hogy t. i. az iskolai nevelésben a vallás erkölcsi képzésre kiváló gondot fordítsunk, azt mi felső-zepléni ev. ref. tanítók, a kik protestáns elveinkből kifolyólag ős időktől fogva valljuk, hogy az iskolák az egyház veteményes kertjei, a lehetőségig valósítsuk meg. Minden tárgyat a vallás-erkölcsi nevelés csatornáján vigyünk a gyermek lelkébe, életünk is legyen e tekintetben tükör és példa. Így nemcsak egyházunknak, melynek bithű tanítókra és egyháztagokra ma kiváltképen nagy szüksége van. tesszünk szolgálót, hanem a hazának is, melynek éltető elemei a mi egyházunkéival azonosok. Így a tudomány aranybabér lesz, az irás szerint, nyakunkon és a hit korona fejünkön.

Sőt tovább megyek tisztelt uraim, tekintetes egyesületi közgyűlés, ha e kettőnek teljes mértékében birtokában leszünk, méltóztassanak meghinni, hogy a kettő önként fogja megoldani, azon sajnos, még mindig fájó kérdést, melyet én úgy ismerek, mint Önök, mert én is éltem a tanítók kenyeréből, — a jobb lét kérdését. Mert az állam és a társadalom be fogja látni, hogy a tanítóknak, sokkal jobb és tisztesebb existenciára van szükségük, mint a minővel ma is bírnak, hogy magasabb hivatásuknak gond nélkül megfelelhessenek. Inter arma silent musae. A háborúkban hallgatnak a költők. Más szóval a tépő gondok lekötik, megzsibbasztják a léleknek nemesebb erőit.

Legyenek meggyőződve azért tisztelt uraim, hogy én is, csekély tehetségem szerint, a mint Isten tudnom engedte, vállvetve Önökkel, küzdeni fogok a tanítói kar jobb anyagi jövője eléréseért.

Fejleszteni kívánom e mellett a lelkeszi és tanítói kar között a személyes viszonyt, hogy mint testvérek s ugyanazon ügy munkatársai tekintsük egymást, mert az összetartás által a kis dolgok is nőnek, az egyetlenség által a nagy ügyek is elbuknak.

Végül ügyelni fogok a tárgyalások higgadt menetére. S kérem önöket tisztelt uraim, hogy a mily szeretettel közeledtem én ide, oly szeretettel fogadjanak engemet, nézzék el fiatal koromból származó esetleges tévedéseimet. Kérem elnöktársaimnak, a tisztikarnak, az egyesület minden tagjának becses támogatását. Magamat jóindulatukba ajánlom, az egyesületre Isten áldásait kérem.

KÖZÉLETÜNK.

Bajaink fő forrása és teendőink.

(Folytatás.)

Tisztelt Értekezlet! a napokban olvastam Sienkiewicz lengyel írónak a „Tenger Legendája” című kis tárcáját. Méltóztassék megengedni, hogy az abban foglaltakat egyházunk hajójára vonatkoztassam.

Az író beszél itt egy vihar által legyőzhetetlen hajóról, a mely minden tengeri vihart, szikla-zátonyt sértetlenül keresztül gazolt. Mignem a szerencsésen végzett utazások elbizakodottá, tétlenné tették a vezető legénységet. Elpusztíthatlannak híven a hajót, senki sem vevé észre a fenék-eresztékeibe, hatolt sósvíz rombolását, az árbocok dűledezését. És a midőn bekövetkezett az igazi, a nagy vihar, a meglazult hajó-eresztékeken beszivárgó víz, az elbizakodottság dacára elnyeléssel fenyegette a hajót és népét. A legénység, a helyett, hogy a hajó-eresztékeket javítaná, ágyuit a felkorbácsolt hullámokra sűtögeté, nem a hajót akarta megmenteni, hanem a hullámokat igyekezett elpusztítani. Mignem a végső erő kódás és kétségbeesés között a hullámok zúgását túlharogó, láthatatlan helyről jövő hangok figyelmeztették: „Öb ti elvakultak! nem a vihar ellen kell ágyuitokat irányoznotok, hanem hajótokat kell kijavítanotok! Menjetek a hajófenékre, ott van dolgotok!” És a felhívás következtében alapos munkával kijavított hajó és népe megmenekült a megsemmisüléstől.

Nézetem szerint e hasonlat teljesen találó a mi ev. ref. egyházunk életére is. A mi egyházunk hajója is győzedelmeskedett viharokon, zátonyokon az elmúlt századokban. Sem üldözés, sem szegénység nem bírta megtörni, feltartani győzedelmes útjában. Csakhogy az elpusztíthatlanság-bíte, a vakbizalom elpuhította, küzdelemhez nem edzette évek hosszú sora alatt a hajó vezetésére hivatott nagyjainkat is. Nem vették észre az idő vasfogának, vagy ha úgy tetszik, a kor áramlatának bomlasztó, lassu munkáját. A győzhetetlenek hitt hajónk eresztékei közé egy oldalról a felsőbb körök vallásos-közönye, egyház-iskolai célra hozandó áldozatoktól visszahúzóódása, más oldalról a szocialistikus eszmékkel telített alsóbb néposztálynak az egyenlőtlenül felosztott egyházi teherviselés elleni zugolódása és sok helyütt állásfoglalása, végre legfelső egyházi hatóságunknak az adózási viszonyainknak gyökeres rendezésétől való tartózkodása, mint bomlasztó folyamat hatolt be. A vihar is megérkezett, itt van, pusztulással fenyegetve a győzhetlenség hírében álló hajót. Kicsinylés, erőszakoskodás, túlzott követelések alakjában

zúdítja ellenünk felekezeti dühének tajtékzó hullámaait a róm. kath. papság. Maszlagolja híveinket, csalogatja — teherviselés alóli felmentés árán is — egyedül idvezítőnek hirdetett aklába. Felekezetnélküliség, szocializmus, mind-mind a mi hajónkra tör a legnagyobb erővel. És nagyjaink, vezetőink a győzhetlenség hitében ringatják magokat ma is. Nemcsak a bomlasztó elem beszívargása ellen nem tettek a multban úgyszólván semmit, hanem még most is az államhatalom kegyének keresésével, a klérus tulzott követelései előtt való meghunnyázkodással, pietisztikus irányú belmissió szervezéssel, vagy legfőlebb az alsóbb papságot a lelkigondozás elhanyagolásával vádoló puffogatásokkal akarják a nyakunkon levő vihart legyőzni. A helyett, hogy a hajófenék kijavítására sietnének, követelnék az 1848. évi XX. t.-cikk életbe léptetését és ezzel kapcsolatosan alapjában rendeznék egyházi adózáti viszonyainkat: merengenek, mint az Olajfák hegyén magokra maradt tanítványok.

Az 1900. évi konvent a testvér ágostai evangélikus egyháznak az 1848. évi XX. t.-cikk életbeléptetését sürgető javaslatára jönnek láttá kimondani: a kérelmet nem tartja időszerűnek és a felett napirendre tér. Az 1901. évi konvent a tiszáninneni egyházkerület által a sárospataki főiskola felekezeti önállósága és versenyképessége fenttarthatása végett kért kölcsönt, minden mélyebb megfontolás és igazán elfogadható indoklás nélkül megtagadja. A tőkéssegélyek fedezésére már pénzalappal nem rendelkező, ezen egyházkerületet arra kényszeríti, hogy — ha szegény egyházain segíteni akar — eddig 6—8%-kal gyümölcsöt tetett tőkéit 5%-kal fordítsa tőkéssegélyre, holott a közalap 4%-ot hozó tőkéi minden kockázat és kamatvesztés nélkül volnának e célra felhasználhatók. Ugyancsak ez évi konvent az erdélyi püspöki-cím kérdésében kapitulál, térdet-fejet hajtva, veszi tudomásul a sérelmes miniszteri döntést. Hogy aztán az ily magatartással annál jobban felbátorítsa az ecclesia militans ellenünk küzdő lovagjait.

Lám a klérus és a róm. kath. egyház autonómiáját előkészítő-bizottság nem kevesebbet követel, mint az apostoli király felség-jogairól való lemondást, az egyetem róm. katolikus jellegűnek való deklarálását, az alapítványok állami ellenőrzés nélküli kezelését, az egyház-politikai törvények törlését, a nélkül, hogy erre jogalapja, jogcíme volna! És ezzel szemben mi, a már törvényben szentesített jogainkért is gyávák vagyunk síkra szállani!

Mindezek a dolgok szükségessé teszik, hogy lelkészi értekezletünk foglaljon állást, fejezze ki elégedetlenségét a konventnek a fontosabb egyházi-érdekeinket érintő megalkuvó politikájával szemben. Az egyházmegye útján kérje fel a főtiszt. tiszáninneni egyházkerületet: hasson oda, hogy az 1903-ban összeülőndő zsinat vegye tárgyai közé az 1848. évi XX. t.-cikk életbeléptetésének, mint már szentesített törvénynek, követelését és ezzel kapcsolatosan osztályba sorozás útján rendezze egyházi-adózáti viszonyainkat. Kötelezőleg és ne feltételelesen, mint azt a legközelebbi zsinati törvényünk 245 és 246 §-ában teszi. vagy a mint a konvent a stóllak megváltására vonatkozólag intézkedik. Mert úgy a törvény az osztályba sorozást, mint a konventi határozat a stóllaváltságot csak engedi, de nem kötelezi. Ha a gyülekezet ezeket önmaga rendezi: nem kifogásolja. Hát ilyen rendezést a mi gyülekezeteink 90%-ától nem várhatunk. Az ily értelmű indítvány már a presbyteriumban elbukik a legtöbb

esetben s a közgyűlés elé terjeszthető határozati javaslat sem válhatik belőle.

De, ha a zsinat kötelező erővel életbeléptette és életbeléptethette is a közalap terheinek osztályba-sorozás útján való viselését: miért ne tehetné ezt az egyházi-adózárra vonatkozólag is?! Csak a 245 §. törlésével a 246 §-t kell kötelező erejűvé tenni.

(Vége. köv.)

Halászy József.

Az alsó-zempléni ev. ref. egyházmegye őszi közgyűlése.

— Sárospatak, augusztus 27. —

Tagadhatatlanul nagy érdeklődéssel fordulunk mostanában az egyházi közgyűlések felé, akár egyházmegyei, akár kerületi jellegűek legyenek azok. Nagy érdeklődéssel, mert lehetetlennek tartjuk, hogy a fennforgó fontos kérdések, a melyek egyenesen életbe vágók, tárgyalás alá ne kerüljenek. Hiszen a zsinathoz való készülődés, legalább az előmunkálatok megtétele által: egymaga is fontos tárgy. De ott van aztán az 1848. XX. t.cz. kérdése; ott van az ultramontanizmus forma szerinti hadjárata a képviselő választások előjátékaul, — ott van a jezsuita rendnek s egyéb szervezeteknek nyugatról hazánkba való beözönlése s egyebek között az u. n. iskola testvérek rendjének immár teljes letelepedése úgy, hogy annak tagjai működésüket is megkezdik; ott van egyházi adózásunknak a kérdése, a melynek évről-évre való elhalasztása egy-egy fél generáció lelki nyugalmának a megbolygatását eredményezi, mert a teher viselés elvének igazságtalanul való alkalmazása még a vallásos érzést is megháborítja; ott van . . . de minek említem ezt is, azt is, mikor úgy is köztudomású valamennyi?!

Ezeket pedig csak azért említettem fel, hogy indokoljam a közérdeklődés teljes voltát, a melylyel közgyűléseink felé fordulhatunk s igazoljuk azt, hogy az alsó-zempléni ev. ref. egyházmegye mindezeket semmiképen sem méltatta figyelmére, csupán annyit tett, hogy az előző gyűlésekről maradt hátralékokat elintézte!

De nem! Mégis tett valamit. Tette azt, hogy végig hallgatta s meghallgatás után jegyzőkönyvbe iktatni határozta azt a beszédet, a melylyel Meczner Béla a gyűlést megnyitotta volt.

A Meczner Béla gyűlést megnyitó beszédei rendesen olyan tartalmuak, hogy a napi kérdésekbe markolnak, azokra vonatkoznak s így azt a hatást czélozzák, a mely egyrészt épen napi vonatkozásánál fogva könnyű, másrészt épen a napi jellegnél fogva igen nehéz, mert egy általánosan vitatott kérdésben újat, hatást keltőt mondani; minden esetre nehéz, igen nehéz dolog. Meczner Béla gondnok e tekintetben szerencsés ember, mert *nyíltan, őszintén, tettetés nélkül beszél*, a kinek nincs leplezni valója, hanem a ki bátran megmondja egyházmegyéje lelkészeinek azt is, hogy ti bennetek vagyon a fogyasztás!

A beszédet lapunk első helyén közöljük, mint nyílt vallomástevést a napi kérdésekről. Hogy egy és más ponton, a hol a protestáns önmérséklet, türelem és nyugalom dicsérete hangzik és egyuttal ezeket ajánlja továbbra is a türelmet nem ismerő ellenfelekkel szemben védelmi fegyverül; a hol részben a lelkészeket okolja a reversálisoknál beállott veszteségeikért, megfélekedve arról, hogy a világiaknak hitszilárdsága nélkül a lelkipásztorok munkája hiábavaló dolog; hogy ezeken a pontokon nem osztjuk a gondnok úr felfo-

gását s hogy különösen azt nem fogadjuk el, hogy a szeretetet nem ismerő ellenfelekkel szemben keztyűs kézzel harcoljunk: ez a beszéd értékét nem csökkenti. Ez utóbbi különben is olyan kívánság, a melyet maga a gondnok ur sem valósít meg, hiszen annyira elítéli, — joggal és méltán! — a klerikálisokat, hogy ez az elítélés maga a legerősebb fegyver!

A gyűlés egyéb tárgyai közül megemlítenők a következők: a tanítótestületi képviselőkre történt szavazás nem vezetett eredményre: (a szavazatbontás a gyűlés színe előtt történt!) a kerületi gyűlésre képviselők választottak titkos szavazással (a felbontás ennél is a nyílt ülésen ment végbe!) és kiküldettek: Gecsei Péter (25 szavazattal), Tóth Lajos (20), Bálint Dezső (19), Mecner András (29), Kócán Miklós (22) és dr. Kovács Gábor (15.) A közgyűlés választotta titkos szavazással a tárgysorozat 5-ik pontja szerint az időszaki bíróság tagjait, nem véve figyelembe az egyházi törvények 283-ik §-át, a mely szerint az egyházmegyei bíróság az egyházi közérdekből halasztást nem tűrő ügyek elintézésére . . . időszaki tanácsot alkot. Megválasztottak így közgyűlésileg 2 világi és 1 egyházi rendes; 2 egyházi és 1 világi pót-tagot. Bejelentetett a tárgysorozat 6 pontja szerint Kolozsvár István tolcsvai és Ábrahám Gyula takta-harkányi lelkészek elhalálózása, valamint a 7-ik pont szerint a tolcsvai lelkész-választás megtörténte is, a mely *Gecse Lajos* tarczai segéd-lelkész juttatta a tolcsvai egyház lelkészi állásába. A megerősített lelkészt Mecner Béla gondnok üdvözölte s kérte a gondviselést, hogy adjon az ifjú lekipásztornak elegendő erőt a nagy beteg tolcsvai gyülekezet életre hívására. Bejelentetett Abloncy László karádi és Szilva János tályai tanítók nyugalmomba vonulása. Mindkettőjükkel szemben a hálás elismerést hangoztatta s iktatta jegyzőkönyvbe a közgyűlés. Szélesebb körű tárgyalást igényelt a Dr. Kovács Gábor által előadott *mádi szegény-ház* ügy, a melynél felekezeti sérelem forog fenn. A nevezett szegény-házat a múlt század elején az ev. ref. és a r. k. egyház közösen létesítették s ez idő szerint van egy 3000 kor. értékű háza és 4800 kor. készpénze az alapnak, a melyet a város kezel, úgy azonban, hogy az utalványozást a referens közbelépéséig csak a r. kath. plebános végezte, s 15 esztendő óta *csak r. kath. vallású szegények élvezik a jótékonyt*, miután az ev. ref. vallásúak nem mennek a szegény-házba, mert ott *r. kath. vallásos gyakorlatok végzésére kényszerítettnek!* Az ügyet egy bizottság fogja elintézni, a melynek tagjai Gecsei Péter, Dr. Kovács Gábor és az érdekelt lelkész, Pálóczy József. Az előadónak, mint eljárónak, az eljárását helyesléssel fogadta a gyűlés, mert a plebánus úr kizárólagos utalványozási jogát már is megszüntette s bizonyára gondoskodni fog arról is, hogy a közös vagyon közös volta érvényesüljön!

A többi tárgyak rövidesen intéztettek el. a meny nyiben részint hátrálékul hagyattak, részint a lelkész-értekezlethez útasítottak. Bírósági ügy két darab volt jelezve, de az egyik, a t. harkányi segéd-lelkésznek az ottani tanító ellen emelt vádja, miután felreértésből történt a sértés s az jóvá tétetett: idejekorán visszavonott. Helyes dolog az ilyen békés elintézés, mert ok nélkül bíraskodni sem a fel-, sem az alperesnek nem szolgál előnyére. A tévedést korán felismerni s az a miatt okozott sértést visszavonni, becsületes eljárás. A másik bírósági ügy az ondi tanító fegyelmi ügye volt. — A „Vadászkürt“-ben tartott közebeden pohárköszöntőket mondtak Szinyei Ger-

zson (3-szor) Hézszer Emil, Ölbey János, Beregszászi István kir. tanfelügyelő és Hubay József

Megemlítenők, hogy az egyh. megyei közgyűlést megelőzőleg közös lelkészi értekezlet lett volna, de annak nem volt mit tárgyalnia, mert rendes elnöke, az esperes valamelyes körülménynél fogva nem gondoskodott a gyűlés megtarthatasáról, úgy, hogy a megjelentek kénytelenek voltak azt határozni, hogy az esperes szeptemberben a kerületi gyűlést megelőzőleg kellő időben gondoskodjék a közös lelkészi értekezlet egybehívásáról s megtartásáról . . . Mintha fáznának a bodrogeköziek és harangodiak, a közös lelkészi értekezlettől! Az egyházmegyei gyűlésen csak összebarátkoznak, de már a közös lelkészértekezletre nem tudnak összegyűlni! . . . Pedig hát semmi, de semmi okuk sincs az al- és felföld lakóinak az egymással torzsalkodás látszatát mutatni a nagy világ előtt!

Tudósító.

A tiszántúli ref. tanáregyesület közgyűlése.

A tiszántúli ev. ref. középiskolai tanáregyesület aug. 27—28. napjain Karcagon tartotta meg XVIII-i rendes közgyűlését. E közgyűlésnek kiváló fontosságot kölcsönzött a bejelentett oktatásügyi előadásokon s tárgyalásokon kívül az a körülmény, hogy erre volt kitűzve az egyesületnek országos ref. tanáregyesületté való átalakítása, illetőleg kifejlesztése, a mi úgy az egyesület tagjainak, mint az egyesület körén kívül álló s magasabb prot. tanügyi poliikáról és magasabb prot. kulturáról álmodozó tanügyi férfainknak régi óhajta, régi törekvése volt és több ízben már kísérletezések tárgyát is képezte, de kisebb-nagyobb félreértések s eltérő felfogások miatt mindeddig nem tudott létesülni. E körülmény, e nagyfontosságú tervnek megvalósítása mind a Tiszántúlról, mind a többi egyházkerületekből elég szép számmal hozta össze a ref. tanárokat Karcagra, habár az aratási szünidő, melyet a tanárok részint üdülési, részint tanulmányi utakra szeretnek felhasználni, éreztette is némileg hatását. A közgyűlésen, a karcagiakat nem számítva, 62 tanár jelent meg, közülök 7 Pápáról, 2 a Dunamellék, 3 a Tiszáninnen s 4 Erdély ref. tanintézetéből; részt vett továbbá a gyűlésen Gerecsi Kálmán tankerületi főigazgató, Horthy István és Dorogi Lajos, a heves-nagykunsági egyházmegye gondnoka, illetőleg esperese, Lippich Gusztáv Jásznagykunszolnok vármegye főispánja, dr. Lenk Gusztáv megyei főorvos, Madarász Imre és Pap Elek orsz. képviselők, mint a karcagi ref. egyház lelkészi és világi elnökei, végül Karcag város intelligentiája.

A vasúti állomásnál az érkező vendégeket aug. 26-án d. u. 6 órakor Pap Sándor kir. közjegyző, mint a vendégfogadó-bizottság elnöke fogadta szíves *Isten hozott*-tal. Az elszállásolás s a szép, tiszta, haladó város megtekintése után ismerkedési estélyre a városi kaszinóba mentünk, mint a kaszinó szívesen látott vendégei. Jó bor mellett, cigány mellett a felköszöntők árjával párhuzamosan haladt az ismerkedés; a jó hangulatot különösen erősen fokozta a *tárogató* régi, édes-bús magyar nótáival; e tárogatót a kaszinó szerezte be s a zenekar egyik tagja remekül fújta, — szinte visszaképzeltük magunkat a régi daliás időkbe, Rákócy vitézeinek korszakába!

A közgyűlés 27-én reggel 1/2 9 órakor istenitisztetéssel kezdődött a városi templomban, hol *Fazekas Gyula* gymn. vallásánár emelte föl buzgó, szép imájával lelkünket az egek urához. Istentisztelet után a gymnasium — a 90-es évek közepén épült emeletes épület szép,

világos tantermekkel s beüvegezett és történelmi képekkel díszített folyosókkal — tágas tornacsarnokba vonultunk, mint tanácskozásaink színhelyére. Itt *Dóczi Imre* középiskolai felügyelő, egyesületi elnök, hosszabb beszéddel nyitotta meg a közgyűlést, melyben míg egyfelől lelkes szavakkal emelte magasra a szabadelvűség zászlaját, másfelől feltűntette az egyesület célját és törekvéseit. „A ref. iskolának a századok hagyományai által megszilárdított számos olyan jellemvonása van, úgymond, melyek a hazai közoktatásra és nemzeti közéletre mindenkor te mékenyítőleg hatottak. E jellemvonások közül, melyek a kálvinista nevelésnek mintegy történelmi karakterét képezik, csak egyet akarok ezúttal kiemelni, mint a ref. iskolai szellemnek legsajátosabb jellegét s ez az iskola *liberalismusa*, a *tanítás szabadelvűsége*. A liberalizmus a protestantizmus édes testvére. Egy forrásból támadt mind a kettő: a gondolat, a lelkiismeret és vizsgálódás szabadságából. A magyar ref. iskolának a liberalizmus mindig élető levegője volt; a felekezeti elfogultság vagy a hatalom által üldözött igazságok és jogok tanári kathedráinkon mindig szoszólóra találtak, a felvilágosodottság eszméi pedig, bárhol születtek is, tantermeinkben mindig otthonra találtak. A szabadelvűségnek az iskola a bölcsője: ezért kell egyesülnünk mindnyájunknak, kiknek e nevelési irány ősi hagyományunk, hogy a ref. iskolai szellem terjesztésével a nemzeti közszellemet erősítsük. Iskoláink nemcsak a ref. tanügy fénykorában adtak lendületet a hazai közoktatásnak, hanem szabadelvű nevelési irányukkal kelesztő kovászai lehetnek ma is a nemzeti köznevelésnek. Nemzeti iskola, nemzeti nevelés hangzik ma követelményül Európaszerte. Az iskolának tehát, ha a nemzeti élet talaján akar állani, nem lehet más szelleme, mint az, a melytől nemzetünk erősödését várjuk, a liberalizmus. Ez irányban közreműködni s a ref. tanügy ápolásával a nemzeti köznevelés fejlesztésén munkálni, a magyar ref. tanárságnak őseitől öröklött kötelessége, nemzeti feladata. De hogy ezt sikerrel teheszük, egy testté, egy léleké kell olvadnunk. Örömmel üdvözlöm azt a törekvést, mely tanár-egyesületünket a magyar ref. tanárság országos egyesületévé igyekszik fejleszteni.“ A lelkes éljenzés, melylyel úgy a tanárok, mint a nagy közönség az elnöki megnyitót fogadták, mutatta, hogy mindnyájunk lelkéből szólt, mindnyájunk érzelmeinek és gondolatainak adott ékes szavakban kifejezést s hogy mindnyájan szívesen óhajtottunk haladni az ő vezetése alatt, az általa kijelölt irányban!

A közgyűlés megnyitása után az elnök az egyesület hálás köszönetét fejezte ki a karcagi ref. igazgató- és egyháztanácsnak a szíves meghívásért, üdvözölte az egyház és a város előljáróságát, a hevesnagykunsági egyházmegye gondnokát és esperesét. Ez üdvözlőtekre az egyház nevében *Madarász Imre* lelkész, az egyházmegye nevében *Dorogi Lajos* esperes mondott köszönetet, üdvözölte viszont a közgyűlést s kívánt áldást tanácskozásaira.

Ezután *S. Szabó József* egyesületi jegyző olvasta fel az egyesület múlt évi történetét, illetőleg ismertette a központi választmányának a múlt tanévben kifejtett működését. A pénztárnoki jelentés felolvasása, tudomásul vétele s jóváhagyása után *Dr. Antal Géza* pápai tanár állott föl szólásra s ismertette az egyesület országos jellegűvé való fejlesztése érdekében általa megindított mozgalom jelen állását. Nekünk, úgymond, vannak speciális bajaink, óhajtsáink, igényeink, a melyeket nem lehet se az állami, se a szerzetesrendi tanárokkal együtt megbeszélteni. A nagy tanügyi kérdések nagyon jól helyén vannak az országos tanáregyesületben; nekünk a vallásos

oktatás a legfőbb kérdésünk, e körül akarunk mindent csoportosítani, míg az országos tanáregyesület nem veheti föl a vallásos oktatást. 127 jelentkező tanár nevében kéri a közgyűlést, hogy mondja ki az egyesületnek országos ref. tanáregyesületté való átalakulását s a dunántúli püspök megbízásából bejelenti, hogy a dunántúli egyházkerület az új egyesület alapító tagjai közé lép. *Dr. Nagy Zsigmond* örömmel üdvözli az országos egyesülés eszméjét, köszönetet szavaz Antal Gézának lelkes munkásságáért s kéri a megalakulás elvi kimondását. Erre az elnök a jelenlevők lelkes éljenzései között határozatilag kimondja, hogy tiszántúli ref. középiskolai tanáregyesület országos ref. tanáregyesületté alakul át.

Most *Dr. Gulyás István* debreceni kollégiumi tanár lépett az előadói asztalhoz s emlékbeszédet olvasott fel néhai *Imre Sándor* debreceni főiskolai és kolozsvári egyetemi tanárról, a Kisfaludy-társaság s a M. Tud. Akadémia tagjáról, a jeles nyelvészről, irodalomtörténeti íróról és aesthetikusról, — mint az egyesület tiszteletbeli tagjáról. Gulyás részletesen ismertette a jeles férfiú minden irányú munkálkodását; bemutatta és jellemezte őt mint paedagógust, mint tanárt, mint magyar nyelvészt, mint aesthetikust, mint családapát. Gondos, mélyreható tanulmány ez az emlékbeszéd s egy-egy részlete becses tudományos fejtegetés, mint pl. a nyelvújítási harc jellemzése s szerzője méltán részesült érette kiváló elismerésben a közgyűlés tagjai részéről.

Miután az elnök üdvözölte Jász-Nagy-Kun-Szolnok vármegye időközben megérkezett főispánját és főorvosát, *Horváth Ferenc* karcagi igazgató-tanár tartott „Szolgálati pragmatika“ címen felolvasást. Ebben kívánja, hogy készíttessék a tanári jogokat és kötelességeket feltűntető szolgálati szabályzat, e végből gyűjtessenek össze az idevonatkozó intézkedések és rendelet az egyházi törvényekből, konventi és egyházkerületi szabályzatokból, igazgatói utasításból s végül kéressék fel a legközelebb tartandó zsinat, hogy a közigazgatási és fegyelmi bíróságokba tanári tagok is választassanak a tanárok fölött hozandó ítéletek alkalmával. A közgyűlés az előadónak a tanári köröket rendkívül érdeklő kérdés felszínre hozataláért köszönetet mondott s megbizta a központi választmányt, hogy a kérdést tanulmányozza s a jövő évi közgyűlésre részletes javaslatot terjesszen elő annak megoldására nézve.

A tárgysorozat utolsó pontja volt az az élvezetes előadás, melyet *Karai Sándor* debreceni főiskolai tanár az Edison-féle phonographról és annak legújabb, legtökéletesebb alakjáról tartott, előadását a debreceni főiskolai physikai gyűjtemény 400 frtos phonographján illusztrálva.

A közgyűlés végeztével a városi nagyvendéglőben díszebéd volt, melyen természetesen nem hiányoztak a lelkes felkészítők, melyek részint az egyesület vezérét, előadóit, jövő felvirágzását, részint a vendéglátó egyházat, iskolát, várost, megyét stb. illették.

Délután 5 órakor értekezletre gyűltek össze az egyesület tagjai, melyen 3 fontos kérdés került megvitatás és előkészítés alá. Elsőben *Dóczi Imre* ismertette a revideált konventi tantervet, felsorolva a fontosabb eltéréseket a régi és az állami tantervtől. A magyar olvasmányoknál megemlíti, hogy az államsegélyes gymnasiumok tanárainak nagy súlyt kell fektetni a prot. szellemű olvasmányokra, hogy így a nagy közönség körében felmerülhet minden aggodalomnak elejét vegyék. Ő jó lélekkel mondhatja, hogy az egyházkerületben levő államsegélyes gymnasiumoknál a prot. szellem egy csöppel

se áll hátrább, mint a nem államsegélyes intézeteknél. Sorban ismerteti az egyes tantárgyak tananyag-beosztását, a régiről az új tantervre való átmenetelt, az új tankönyvek ügyét s mindenütt kiemeli a prot. szempont miként leendő érvényesítését. Javaslatait az értekezlet magáévá tette s kimondotta a prot. szellemű tankönyvek (magyar olvasókönyv, irodalomtörténet, hazai történet, német olvasókönyv, földrajz) készítésének szükségét s megbízta a központi bizottságot, hogy a megalakuló országos tanáregyesület elé ez iránt konkrét javaslattal lépjen.

A második tárgy az országos ref. tanáregyesülettel való átalakulás módozatainak megállapítása volt. Erre vonatkozólag az értekezlet a központi választmányt bízta meg, hogy magához véve mindenik egyházkerület tanári karából 3—4 tagot, velök együtt dolgozza át az alapszabályokat, s ezek alapján aztán a jövő év tavaszán Debrecenben tartandó közgyűlésen fog az újjá-alakulás végbemenni. A tiszáninneri egyházkerület részéről az alapszabály-átdolgozó bizottságba Sárospatakról Radácsi György, Ballagi Géza, Rácz Lajos és Miskolcra Kovács Gábor jelöltettek ki.

Harmadik tárgy volt a m.-szigeti lyceum tanári karának előterjesztése a tanári fizetési fokozatok megszüntetése s annak a kétszeres (200 frtos) korpótlékkal való helyettesítése tárgyában. E kérdés hosszabb vitát keltett; általános volt az a meggyőződés, hogy a mostani fizetési fokozat sem nem célszerű, sem nem igazságos, de a kérdés nagy fontosságára való tekintettel e kérdésben az értekezlet most nem hozott határozatot, hanem azt bővebb megfontolás és tanulmányozás végett áttette a jövő évi közgyűlésre.

A másnap, augusztus 28-án délelőtt tartott közgyűlés tárgysorozatának első pontja Rácz Lajos sárospataki tanár „Az évváró vizsgálatokról” című felolvasása volt; e felolvasást, valamint a nyomában kifejtett vitát e lapok más helyén fogja megtalálni az olvasó. Ezt követte Hemző Lajos karcagi tanár felolvasása „A természetrajzi gyakorlatok paedagogiai fontosságáról,” melyben a természetrajzi gyakorlatok szükségét fejtegette. Harmadik pont lett volna Elek Lajos volt debreceni vallásnánának, jelenleg járádvölgyi lelkésznek előadása „a tanulói kirándulásokról,” de mint-hogy ő a közgyűlésen meg nem jelenhetett, helyette az elnök terjesztette elő, hogy Elek Lajos jelenlegi állásában és lakóhelyén továbbra is szolgálatot akar tenni az egyesületnek s a magyar közoktatás ügyének oly módon, hogy elő akarja készíteni s részben már meg is nyerte Erdély politikai és egyházi hatóságainál, hogy a magyar alföld középiskolai ifjúságának Erdély nevezetességeinek megtekintése végett kiránduló részét ott minden figyelemben részesítsék, e tanulmányutakat nekik a hatóságok minden módon megkönnyítsék. E törekvésén tovább fog munkálni s akár a központi választmányt, akár a jövő évi közgyűlést értesíteni fogja az elért eredményről.

Miután a jegyző felolvasta az előző esti értekezlet megállapodásait, illetőleg javaslatait s azokat a közgyűlés szó nélkül elfogadta, ugyszintén elfogadta a nagy választmányának a pályakérdések ügyében beterjesztett javaslatát — következett a m.-szigeti lyceum tanári karának előterjesztése a 2 elégtelen tanjegyet nyert tanuló vizsgálati folyamodványainak elintézése tárgyában. A közgyűlés hosszas vita után elhatározta, hogy fölír a tiszántúli egyházkerület főt. püspökéhez s fölkeri, hogy miután a törvény a 2 elégtelen tanjegyet nyert tanulóknak a javító vizsgálatot csak mint kivételes, rendkívüli kegyelmet engedi meg, legyen szives jövőben az ily folyamodókra

nézve kikérni az illetékes tanárkarok véleményét s „kevesebb szabályszerű” tanjegyet tanulóknak egyáltalában ne adjon engedélyt a javításra.

A közgyűlés délben ért véget köszönettel az elnök részéről az egyház, a város és az egyházmegye előjárói iránt s igen szíves *Istenhozzád*-dal a nevezett előjárók részéről. A hivatalos köszönet mellett testületileg elvonultak a közgyűlés tagjai Horváth Ferenc gymn. igazgatóhoz, Madarász Imre lelkészhez és Pap Elek főgondnokhoz s ott is megköszönték a közgyűlés rendezése körül kifejtett szíves fáradozásukat, tanúsított szíves vendégszeretetüket.

Azán ott hagytuk a földjéhez szívósan ragaszkodó jászkun lakosság egykori székhelyét s azzal a tudattal széledtünk szét, hogy ha mi is oly erősen ragaszkodunk eszméink és eszményeink megvalósításához: első sorban az országos ref. tanáregyesület megalakításához, másodszorban a prot. tanügy felvirágoztatásához: rajtunk sem vehet erőt a török és tatár, s előbb-utóbb okvetlenül győzedelmeskedni fogunk!

R.—s.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Lelkész-választások.** Az alsó-borsodi ev. ref. egyházmegyéhez tartozó *mező-keresztesi* egyház hívei augusztus 25-én választottak a Kaszonyi János elhunytá folytán megüresedett lelkészi állásra lekipásztort. A többség bizalma 9 pályázó közül *Tóth Béla* borsodharsányi lelkészt hívta el a lekipásztori teendők végzésére. — *A takta-harkányi* ev. ref. gyülekezet tagjai Ábrahám Gyula utódjául *Székely Imre* kis-dobszai lelkészt választották megmeghívás útján.

— **Egyházkerületi közgyűlés.** A tiszáninneri ev. ref. egyházkerület őszi közgyűlése *Sárospatakon* lesz szeptember 24—25 napjain.

— **A felső-zempléni ev. ref. egyházmegyei tanítóegyesület** f. hó 23-án Gálszécsen tartotta meg tisztújítással egybekötött évi rendes közgyűlését. A tisztikar következőleg alakított meg: Lelkeszi elnök lett *Péter Mihály* gálszécsi lelkész, világi elnök *Dókus László*, tanítói alelnök *Várady Pál* deregnyói, főjegyző *Ónody Miklós* málcái, aljegyző *Kendecsy Pál* abarai, pénztárnok *Molnár István* b.-ujlaki; választmányi tag *Mizsák Péter* gálszécsi és *Sallay Simon* lasztóci tanítók. Lelkeszi elnök megnyitó beszédében különösen a tanítók önművelését, az egyesületben való buzgó munkálkodást, az egyleti élet felvirágoztatását, az egylet alapszabályainak korszerű módosítását, továbbá az ismeretek mellett az egyháziasságot s a valláserkölcsi nevelést hangsúlyozta. A közgyűlés tanácskozásának legfontosabb része volt a nyugdíjrevisio ügyében való állásfoglalás. Kimondotta az egyesület, hogy a kántori fizetésnek, — melyért terhes szolgálatot teljesítenek, — a tanítói jövedelembe való beszámítása a nyugdíjnál az ev. ref. tanítókra sérelmes. Lépéseket tesznek, hogy a kántortanítói fizetéstől a kántori teljesen különíttessék el; a kántori vonassék az egyház rendelkezése alá, az így megmaradt tanítói fizetés az állam által egészíttessék ki a törvényes minimumra s ezen fizetés vetessék számításba a nyugdíj-alapnál. A tagsági díjak fizetése tekintetében, melynek hanyag teljesítése gátolja az egyesületet a haladásban, kimondatott, hogy a hátrálékok dec. végéig befizetendők, ellenkező esetben megbízatott az elnökség, hogy a legerélyesebb lépéseket tegye meg. (—l.—)

— **Egy könyv-jegyzékről.** Véletlenül került a kezembe a magyar „Szent-István társulat kiadványainak és nála bizományban levő könyveknek és tanszereknek jegyzéke,“ a mely a „Stephaneum nyomása.“ Ha valaki közülünk azzal szeret dicsekedni, hogy irodalmi téren elsők voltunk: most nagy fájdalommal tapasztalhatja, hogy ezen a téren is előnkbe került régi ellenfelünk, a mely a maga „Stephaneum“-ával valósággal verseny-társat létesített még a Franklin-társulattal szemben is, a mi a nyomdászat terén nagy szó e hazában! S aztán tessék csak végig olvasni azt a tudósítást, a mely e jegyzék első lapján foglal helyet magáról a társaság épületéről, berendezéséről, nyomdájáról és a többiről! . . . A mi buzgólkodásunk semmi, sokkal nagyobb a közöny, a nem törődömség a Prot. Irodalmi Társaság iránt, semminthogy buzgóságról szólni lehetne! Nem habozom kimondani: a szegény pír futotta el arcomat, mikor a Stephaneumot mint nyomdát és más irányú vállalatot összehasonlítotam a mi nyomorúságos helyzetünkkel! . . . S az iskolák tanárai? . . . egyenlő körülmények között a *r. kath. írók* könyveit vehetik s használhatják! . . . Bizony csoda, hogy így is vagyunk, a hogy vagyunk! (—n. lelkész.—)

— A „Magyar Hirlap“ éppen tizenegyedik esztendeje szolgálja már a magyar közönség érdekeit s e hosszú pályafutása alatt mindenkor ugyanaz volt elvhűsége, következetessége, önzetlensége, mint első napon. Az igazi, hamisítatlan szabadelvűség ennek a lapnak a talpköve s a demokratikus eszmékért való lelkesedésben találja megdönthetetlen oszlopait. Semmiféle pártkötélkéhez nem tartozva szabad szót biztosit magának mindig és mindenben a „Magyar Hirlap“. Csak a közérdek az, a mit urál elösmér, s a miért folyvást fáradhatatlanul küzd. Politikája nemzeti, magyar, demokratikus és liberális. Egyebekben pedig a tiszta erkölcsnek a támasza, harcosa, soha nem pihenő agitátora. A „Magyar Hirlap“ szerkesztősége csupán kiváló írókból áll, a kik mindegyikének van valami eredetisége, specialitása s ezzel válik különösen becsessé a lapnak Irodalmi része a „Magyar Hirlap“-nak elsőrangú. Tárcái csupa hírneves írók tollából valók. Regényei nagy feltűnést keltő kiválóságok. Hírszolgálatát páratlanul gyors és megbízható. A „Magyar Hirlap“ egy sereg kedvezményt ad előfizetőinek teljesen ingyen, minden díj nélkül.

Ezek között a legnagyobb szerűbb az az ingyen könyvtár, a mit az állandó előfizetők kapnak karácsonykor. Tizenkét kötet gyönyörű regényt ad a „Magyar Hirlap“ minden előfizetőjének, a ki megszokás nélkül egész éven át előfizet a lapra. Különben pedig minden előfizető annyi regényt kap, a hány hónap óta egy folytában előfizetője karácsonykor a „Magyar Hirlap“-nak. Az eredeti regények szerzői közt van Jókai Mór, Bródy Sándor, Bárony István, Abonyi Árpád, Molnár Ferenc stb. A szerkesztői üzenetekben minden előfizető, a ki komoly kérdéssel fordul a laphoz, teljesen megbízható választ kap szintén díjtalanul. A Magyar Génius cz. pompás havi folyóiratot kedvezményes áron kapják az előfizetők, negyedévre 2 koronáért. Kedvezményes áron negyedévenként 75 krajczárért (1 kor. 50 fill.) jutnak egyszersmind a „Francia Divatlaphoz“ és a „Képes Gyermeklaphoz“ negyedévenként 50 kr.-ért (1 korona), A lap előfizetési ára félévre 7 frt (4 kor.) negyedévre 3 frt 50 kr. (7 kor.), egy hónapra 1 frt 20 kr. (2 kor. 40 fill.) A „Magyar Hirlap“ kiadóhivatala Budapest, 5., Honvéd-utca 10 sz. a. van.

HIRDETÉSEK.

A sárospataki ev. ref. főiskola tulajdonát képező, néhai Mudrány András szegi „Poklos“ szőlőjében termett 1889. évi Aszú borok palackonként áruba bocsáttatnak.

Félliteres palack ára . . . 3 korona.
Első rendű nehéz aszú félliter 4 korona.

Megrendelések: „A sárospataki fogyasztási és értékesítő szövetkezet“-hez, mint a főiskola bizományosához intézendők.

Debreceni Bertalan,
főiskolai jogigazgató.

Árú-minták ingyen!

Első rendű úri ruha szabóság

készen és mérték szerint

Szántó Mór és társa Miskolczon

a m. kir. földmívelésügyi minisztérium szerződött szállítóinál.

Legnagyobb mérték szerint s divatosan készítő osztály. Polgári és egyenruhákra külön szakavatott mester. Mindennemű papi ruhák készítése a főtiszteletű papság részére.

Olcsó árak! Kifogástalan és becsületes kiszolgálat! Üzleti elvünk: a ki készpénzért vásárol, nem fizeti túl az árakat!

22—5

Divatkép bérmentve!

Vasuti menetrend.

1—3

Sárospatakról indul:

Sárospatakra érkezik:

Szerencs—Debrecen—Miskolc—
Bánréve—Budapest-felé.

S.-a.-Ujhely—Kassa—Mező-Laborc—
Máramaros-Sziget-felé.

Budapest—Bánréve—Miskolc—
Debrecen—Szerencs-felől.

Máramaros-Sziget—M.-Laborc—
Kassa—S.-a.-Ujhely-felől.

Reggel gyorsvonat . 7⁴² órakor.

Reggel személyvonat 6¹⁰ órakor.

Reggel vegyesvonat 6¹⁸ órakor.

Reggel gyorsvonat . 7⁴¹ órakor.

Délután személyvonat 12³¹ „

Délután gyorsvonat 12⁴³ „

Délután gyorsvonat 12⁴² „

Délután személyvonat 12³⁰ „

„ gyorsvonat 4¹⁶ „

„ személyvonat 4²⁵ „

„ gyorsvonat 4²⁴ „

„ gyorsvonat 4¹⁵ „

Estve vegyesvonat . 9³¹ „

Estve gyorsvonat . 8⁰² „

Estve gyorsvonat . 8⁰¹ „

Estve vegyesvonat . 9³⁰ „

Sok kitüntető okirat.

Állandó minta-harang
Ungváron.

Magyarország legrégibb harangöntődjé,

Kis-Geöczben (Ungmegye). — Alapított 1795-ben.

Alulírott tisztelettel hozom a mélyen tisztelt közönség b. tudomására, hogy bárminő súlyú harangok készítését avagy régi harangok átöntését elvállalom, harangsoportozatokat teljes összhangban vagy egyes harangokat az előre meghatározott hangnem szerint.

Különösen felhívom a mélyen tisztelt közönség figyelmét arra, hogy harangjaim nemes fehér ércből készülnek, erős és kellemes moll hangjukkal a közönség tetszését mindenütt a legnagyobb mértékben kiérdemelték és a millenniumi kiállításon is a szép összhang és kitűnő anyagért nyert kitüntetést harangöntődjém. Továbbá ajánlom új modern saját szabadalmam szerint készült vas harangfelszereléseimet, valamint régi harangoknak vaskoronával való átszerelését és teljes vasállványokat. A legolcsóbb ár és legmesszebb menő jótállás mellett.

15—7

Kiváló tisztelettel

Baktai Egry Ferencz.

Lövy József fia |László Adolf|

könyvkereskedése, zenemű készlete, papir- és

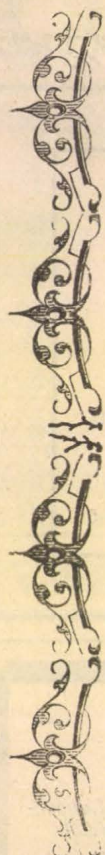
írószer raktára **Miskolczon.**

Ajánlja jól felszerelt raktárát a **Sárospataki Irodalmi Kör** összes népiskolai kiadványaiból.

Egyházi és iskolai nyomtatványok

a Kogutovicz-féle magyar földrajzi intézet összes fali abroszait, debreczeni és budapesti Zsoltarok minden kötésben; a közoktatásügyi kormány által előírt népiskolai tantervek állandó készlete. Könyvjegyzékek szíves megkeresésre ingyen és bérmentve.

22—5

Lincolni törzsgyárunk a világ legnagyobb
locomobil- és cséplőgép-gyára.

Részletes árjegyzékek kérésre ingyen és bérmentve küldetnek.

2- és 3-vasúti okék és minden egyéb gazdasági gépek.

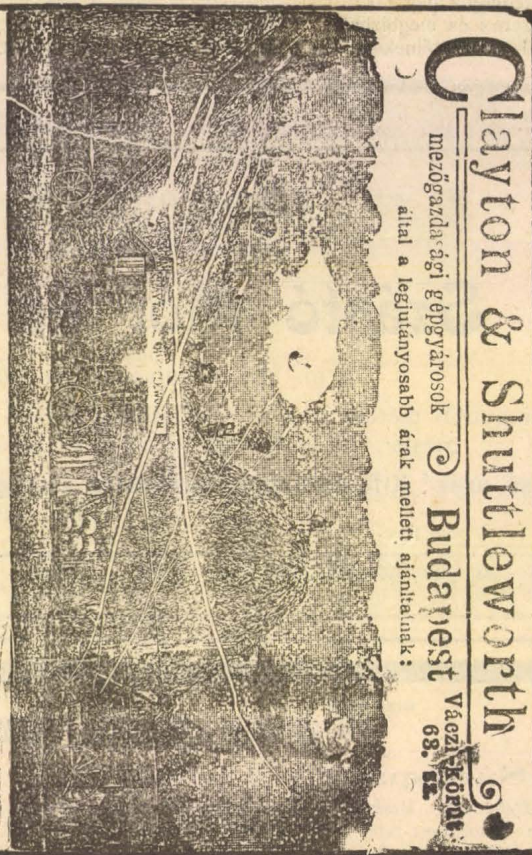
"Columbia-Drill"

legjobb szorítógépek,
szekesvágók, rézvágók,
kukorica- és szőlő-
darálók, gránát-
malomok,
egyedemes acél-
okék.

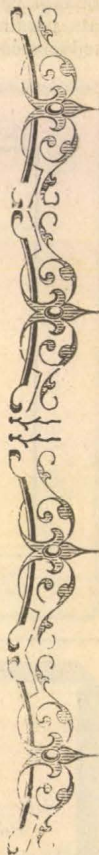

Locomobil és gőzcséplő-pé-készletek
továbbá járgány-cséplőgépek, jöher-cséplők, tisztító-
aratógépek, szénagyutak, boronák.

2 1/2 és 3-
szárnyas,
komoly,
kasszák.

Clayton & Shuttleworth
mezőgazdaági gépgyárosok
Budapest Váci körút 68. sz.

Felelős szerkesztő: Dr. TUDÓS ISTVÁN. Szerkesztőtársak: ELLEND JÓZSEF és Dr. SZÉKELY GYÖRGY.

Sárospatak. Nyomtatta Steinfeld Jenő az ott. ref. iskola betéttel.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postal
székküldéssel egész évre 10
korona, félévre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrés
oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: „Hutka József felső-zempléni ev. ref. esperes székfoglaló beszéde.” — *Sütő Kálmán*. „A tanítóhiány a ref. népiskolákban.” — „A sárospataki jogakadémia véleménye a jogbölcészetre vonatkozólag kiadott miniszteri rendeletről.” — *Dr. Rácz Lajos*. „Az évzáró vizsgálatokról.” — *Péter Mihály*. „A felső-zempléni ev. ref. egyházmegye őszi közgyűlése.” — *Sz. B. J.* „Az abauji ev. ref. egyházmegye őszi közgyűlése.” — *Jegyző*. „A tornai ev. ref. egyházmegye őszi közgyűlése.” — *Magyar Bertalan*. „Az ungi ev. ref. egyházmegye őszi közgyűlése.” — *Halász József*. „Bajaink fő forrása és teendőink.” — „Vegyes közlemények.” — „Hirdetések.”

Hutka József felső-zempléni ev. ref. esperes, székfoglaló beszéde.

*Nagytszeteletű Egyházmegyei Közgyűlés!
Tisztelt Gyülekezet!*

„Kegyelem néktek és békesség az Istentől a mi atyánktól és az Ur Jézus Krisztustól!”

Pál apostolnak emez üdvözlő szavaival köszöntelek titeket Istennek népe! nagytszeteletű egyházmegyei közgyűlés, mélyen tisztelt közönség, itt e szent helyről, mint díszes szolgálatomra immár esküvel is lekötöleztet pásztor a ez egyházmegyének!

A másik szó, mely szívemből jöve utat keres: a hála és köszönet szava lelkész társaimhoz, a nemes és szent egyházakhoz azon kitüntető bizalomért, hogy engemet, egyet a legkisebbek közül, méltóztattak egyházmegyénk, szeretett szülőföldem, díszes esperesi székebe ültetni. Ha e kitüntetésnek okát keresem, azt nem a multban szerzett érdemeimben, mint inkább jövődöbeli működésemhez fűzött jó reménységben találok fel.

S ha tekintem egyfelől e reménységet, tekintem másfelől hivatalomnak fontos és magasztos voltát, terheit és nehézségeit, az egyházmegyénk tanácsszékében ülő érdemes nagynevű férfiakat: a megtisztelésből eredő öröm érzése mellett nem titkolhatom el lelkem mély megilletődését sem! S megvallom, sokáig tusakodtam magammal, vajjon elfogadjam-e ezen nagy felelősséggel járó hivatalt? Mert ha Mózes is, midőn az Ur által Egyiptomba küldetvén, így szólott magát vonogatva: „Kérlek uram! ne küldj engemet oda, mert nem vagyok ékesen szóló!” mennyivel inkább szólhattam én így, kinek — érezve erőm elégtelenségét — annyi-val inkább fontolgatnom kellett, vajjon gyenge szavam-mal meg fogom-e tudni jelölni az irányt, melyen egyházmegyénk hajójának a zátonyok és szirtek kikerülésével csendes és biztos kikötőbe kell jutnia?! És csak akkor mondhatnám azt, hogy vállalkozom e hivatatra, midőn nekem is, miként Mózesnek, így szólott az Ur: „menj el, én leszek a te száddal és megtanítlak téged mit szólj!” (2. Mózes 4. 12.).

Csak akkor mondhatnám, hogy vállalkozom e hivatatra, midőn biztatólag hangzanak hozzám is Mózes-

nek ama, Józsuéhoz intézett, szavai: „légy erős és bátorítsd meg magadat, az Ur, ki előtted mégyen, lészen te veled, el nem hagy tégedet s el nem marad tőled, ne félj és ne rettegj!” (5 Móz. 31. 7. 8.).

Hallván ez isteni és prófétai biztató szózatokat, igyekszem tehát engedelmeskedni és bizodalommal lépek új térre azért is, mert hiszem azt, hogy a nagytszeteletű egyházmegye jövőre is — miként multamban — meg méltóztatik engemet jóindulatával és szeretetével ajándékozni, ha azokra érdemessé fogom magamat tenni!

Midőn tehát elfoglalom esperesi széke-met, kötelességemnek tartom megjelölni az irányt és utat, melyen Isten kegyelme által haladni akarok.

Nagytszeteletű Egyházmegyei közgyűlés! Tisztelt közönség! Pál apostolnak a korinthusbeliekhez írt I. levele III. rész II versében ez vagyon megírva, „más fundamentumot senki nem vethet azon kívül, mely egyszer vettetett, az pedig a Jézus-Krisztus!”

Én, akire ez időszerint ez egyházmegyében rá van bízva a tudomány és nyáj, ezeket a szavakat ismerem el magamra nézve útmutatóknak, ezek lesznek az én vezércsillagaim, ezek szerint akarok én az én hatáskörömben Isten országának építője lenni, úgy, a miként azt az evangyéliomi szent tudomány és forrón szeretett ev. ref. egyházam vallástétele előadja! Arra fogok törekedni, hogy anyaszentegyházunk felvirágozzék, az ev. ref. egyházi élet minél magasabb fokra emel-tessék.

Hogy e czél eléressék, szükséges, hogy első sorban bennünk, lelkészekben legyen meg a pünköshti munkás, tevékeny, bölcs és szeretetteljes lélek! A jó pásztor életét adja a maga juhaiért! „Simon Jónának fia! szeretsz-e engemet!? Legeltesd az én juhaimat!” Ma méginkább kérdez, ma még inkább kér így Jézus, mert ma sokkal inkább nagyobb és több az aratás anyaszentegyházunkban, mint volt valaha! Az idő méhében rejlő különféle okok, főképp pedig korunk anyagias iránya miatt erősen elterjedt a vallástalanság és egyháziatlanság s ezért templomaink sok helyütt megüre-sedtek s a jótékonyság forásai bedugultak! Hiveink nagy része, mert nem ismeri az evangyéliomi eszméket, nem is lelkesedik többé érettök, sőt nem egyszer ki-gúnyolja, megveti azokat! Látjuk, tudjuk mindnyá-

jan, hogy belőlről báránybőrbe öltözött farkasok pusztítják nyájunkat! Látjuk, tudjuk mindnyájan, s ezt különösen egyházpolitikai viszonyaink megváltozása óta tapasztaljuk, — hogy az ev. ref. hit nem drága kincse többé sok hitfelünknek s óh mily sokan bocsátják könnyelműen áruba — miként amaz evangyéliomi tékozló fiú — apáiktól öröklött hitöket, könnyel és vérrel megszerzett vallásukat!

Kivülről erős harcot indítottak ellenünk ellenségeink s keményen ostromolják kőfalainkat! Ezen okból is tehát kétszeresen kell figyelemmel vennünk Pál apostolnak a korinthusi gyülekezethez intézett ama komoly intését. »A sáfárban pedig az kívántatik meg, hogy mindenben hívnek találtassék!« Csak akkor, ha mi lelkeszek mindnyájan felemelkedünk nagy hivatásunk magaslataira s ennek érzetében mint hű munkások fogunk fáradozni az Ur szőlőjében, csak akkor haladhatunk mi előre! Hirdessük tehát mindenekelőtt szóval, alkalmas és alkalmatlan időben, a Jézus tudományát, amint lelkünkben és életünkben a maga isteni erejét megmutatta. Hirdessük, hogy »Krisztus az út, igazság és élet, senki sem mehet az Atyához, hanem csak ő általa!«

Legyünk tükrökre a gyülekezetnek magán, családi és nyilvános életünkben; jusson el szívünkig a híveknek kérése, mind testi, mind lelki szükségükben! Legyünk híveinkkel a szószéken kívül bizalmas, lelki atyai viszonyban s viseljünk gondot nemcsak az egészre, hanem egyes tagjaira is; keressük fel őket azért hajlékaikban s az élet változó körülményei között szóljunk itt is szívből is szívhez; lássák azt híveink hogy minket érdekel első sorban a valláserkölcsei élet, az ő lelki, testi boldogságok; lássák, hogy teszünk fáradságért s nekünk is meglesz az a nyereségünk, hogy közvetlen tapasztalásból fogjuk tudni »hol kell hintegetni az evangyéliomi sót, hol kell bort és olajat önteni a sebekbe!«

Mutassuk meg példánkkal, hogy az evangyéliom »lélek és élet!« »Istennek hatalma!« mely megmutatja az idvességre vezető utát! Szeretettel karoljuk fel azért a szegények, elhagyottak, árvák és közintézetek ügyét, mert Jézus is nemcsak tanított, hanem a szeretetet gyakorolta főképen. »Ha embereknek vagy angyaloknak nyelvén szólnék is, ha szeretet nincs bennem, olyllyá lettem, mint a zengő érc és a pengő cimbalom!«

Vegyük fel azért hát a gyönyörűséges ígát, hordozzuk azt örömmel, legyünk hűek a tudományhoz, úgy a miként azt Jézus Krisztus és drága kincsünk, ev. ref. hitvallásunk tanítja!

A lelkes azonban bármennyire buzgó, erélyes, sokoldalú és fáradhatatlan: mindez nem hozhatja meg a kívánt eredményt, ha a többi rendelkezésre álló tényezők nem segítik munkájában! Ős protestáns elv az, nagytiszteletű egyházmegyei közgyűlés! mélyen tisztelt közönség! hogy az iskolák az egyház veteményes kertjei. Egyházunk sorsa ezekkel elválhatatlanul van összekötve, ezekkel áll, vagy esik az egyház! Megdönthetlen igazság az. »amilyen a nevelés, olyan az ember!« s akié az ifjú nemzedék, azé a jövő, s amilyen az ifjúság, olyan a jövő! Az iskoláknak hivatásuk, hogy az egyházaknak hithű és áldozatkész tagokat neveljenek! Azért mindenekelőtt iskoláinkat nagyobb áldozatok árán is tartsuk meg kezünkben s törekedjünk arra, hogy miként a múltban, aként a jelenben is a vallásos, t. i. ev. ref. keresztyén szellemű nevelés legyen a központ, a mely körül a tanítás mozogjon. Egyházunk élet, érdeke kívánja tehát, hogy kiváló figyelemmel kísérjem, hogy iskoláink

mily mértékben teljesítik a vallás-erkölcsi oktatást s mily mértékben fejlesztik a vallásunkhoz és egyházunkhoz való ragaszkodást? Figyelemmel fogom kísérni azt is, hogy tanítóink ne csak tudják, hanem érezzék is a hit és erkölcs tanítását s életökkel s példájukkal is megmutassák, hogy ők igaz szolgálói a Jézus-Krisztusnak s a mi ev. ref. egyházunknak! A lelkes működése és az iskolák mellett azon ő evangyéliomi elvnel fogva, hogy minden keresztyén jogosítva s minden keresztyénnek kell valamit tenni az Isten országa terjesztésére: ev. ref. egyházunkban kiváló szerep jutott a világi elemeknek! Azt hiszem, senki sem kételkedik abban, hogy egyházunkat arra a magaslatra emelni, a melyen állnia kell, a világi elem hathatós közreműködése nélkül nem lehet! A történelem s a mindennapi élet bizonyosságait tagadnám meg, ha azt állítanám, hogy a világiak eddig is nem működtek közre egyházunk felvirágoztatásán! El kell ismernünk, hogy áldozatkészégüknek lángja nem aludt ki soha s miként a múltban adakoztak, úgy adakoznak most is; hű tagjai voltak egyházunknak, a jelenben is azok s dicséretes buzgalommal vettek és vesznek részt egyházi közigazgatásunkban! De ez most már nem elég! mert odáig jutottunk, hogy egyházi szervezetünkre valóban ráillik, miként egyik egyházi irónk mondja: hogy t. i. »előfa helyett gépezetté vált!« A világiaknak tehát nemcsak az adakozásra és kormányzásra kell szorítkoznunk, hanem egyházunk világi papsága elvénél fogva, a benső keresztyén ev. ref. hitélet erősítése érdekében, az evangyéliomi szellem ápolásának és terjesztésének az ige-hirdetés és az iskola által megkezdett munkáját folytatni kell a családban és a társadalomban.

Ha az apa, vagy anya, kezében a szentírással, maga köré gyűjti időnként családját s annak örök igazságait a gyakorlati élet szempontjából megmagyarázza; ha az apa vagy anya kezébe veszi a prot. egyház történetét, s felmutatja küzdelmeit és szenvedéseit; ha a művelt világiak jó példát mutatnak a templomba járásra, ha szóval, ha példával, tettel igazolják azt, ami: a lelkes hirdet. akkor egyházi életünk fáján sok szép virág fog nyilni, sok jó gyümölcs fog teremni; akkor, ha mindnyájan megteszszük kötelességünket, gerjeszthetünk oly erős hitet, mint volt az első keresztyéneké, kik a római császárok legrettenetesebb üldözései között sem tántorodtak el hitöktől, vagy mint volt édes magyar hazánkban a mi hitelődeinkké, kik a vérpadok és gályák emberi erőt meghaladó szenvedései között sem tagadták meg hitöket! Ha ekként vállvetett erővel hatalmunkba ejtjük a szíveket és lelkeket, ezekből oly erős várát építhetjük fel anyaszentegyházunknak, a melyen a pokol kapui sem vehetnek diadalt!

Azonban anyaszentegyházunk az elébe tűzött vallás-erkölcsi célokat csak akkor valósíthatja meg, ha a cél megvalósításához szükséges anyagi eszközökkel rendelkezik! Az anyagi kérdés külső eszköze, hogy úgy mondjam, teste az egyházaknak! Régi igazság az, hogy »csak ép testben lakozik ép lélek!« Ha a test gyenge, a lélek is szenved. Eként ev. ref. egyházunk is nem kelhet szellemi versenyre, ha a szegénység miatt sorvadoznak tagjai. Annakokáért én nemcsak az egyes egyházak anyagi ügyeinek rendbentartására, hanem egyetemes egyházunk külső megszilárdítására is fogok törekedni. A melynek megvalósítására ez időszerint a legbiztosabb útnak mutatkozik a nagy idők alkotásának, az 1848. 20. ik t.-cikk gyakorlati alkalmazása.

És minthogy vallo és hiszem azt, hogy a szabadság, testvériség és egyenlőség fogalmánál fogva anyaszentegyházunk kormányzásának a hívek egyetem:

a szilárd talpköve, autonómiánkat, ezen erős várunkat a multban, szilárd fundamentumát egyházunknak a jelenben s erős pajzsunkat a jövőben: mindenkor tiszteletben fogom tartani.

Más hitvalláson álló embertársainkkal szemben, miután a mi egyházunk a szeretet egyháza, alkalmazkodni fogok Pál apostolnak ama intéséhez: »minden emberekkel békességesen éljete!» (Róm. XII. 18.) Saját vallásunkhoz való hűségemnek megőrzése mellett törekedni fogok a felekezeti közti testvéries viszonyra, mert »a szeretet a tökéletességnek kötele!» és »a parancsolatnak vége.« Sőt még a türelmetlenséggel szemben is a szeretet fegyverével akarok védekezni, azt kívánja tőlünk a Krisztus szelleme, azt kívánja tőlünk hazánk boldogsága és felvirágzása; mert nincs nagyobb átok egy nemzetre nézve, mint mikor a különböző felekezetek, mint ellenségek, állanak egymással szemben!

Végül köteletségemnek tartom megemlékezni a szeretet hazánk iránt való kötelességeiről is! A magyar ev. ref. egyháznak hitelvei, céljai, törekvései, intézményei: a haza törvényeivel, céljaival, törekvéseivel, intézményeivel eleitől fogva mindig egyek és azonosak voltak.

Egyházunk — melynek hívei a magyarság zömét képezték és képezik — mindig védő bástyája volt a szabadságnak és alkotmányos életnek s mindig híven teljesítette a haza iránti köteletségét. Mi itt ez egyházmegyében jövőre is hű gyermekei leszünk hazánknak; nekünk e haza határain kívül nincs keresni valónk, nekünk itt élnünk, halnunk kell; de másfelől hiszem azt is, hogy a haza sem lesz haláttalan irántunk, elismeri egyházunk fontos szerepét s támogatni fog erkölcsi céljainak megvalósításában s jogainak kivívásában!

Ime. Nagytiszteletű Egyházmegyei Közgyűlés! Ezeket akartam ez alkalommal részletesen elmondani, hogy mit, mikor és miképp kell még esperesi állásomban tennem, azt az idő, alkalom és körülmények határozzák meg. Annyit azonban kijelentek, hogy működésemben mindenkor a közjó fog vezetni s a szeretetet és méltányosságot sohasem fogom szem elől téveszteni!

És most első sorban is tisztelettel fordulok az egyházmegyei gondnok úr Öméltóságához és bizalommal kérem: kegyeskedjék engemet nemes szívével, jóindulatával, bölcsességével és gazdag tapasztalataival ezután is támogatni; valamint a nagytiszt. papi tanácsbírói kart, a méltóságos világi tanácsbíró urakat, a többi tisztelt papi és világi tisztviselőket, lelkésztársaimat, a tanító urakat, az egyházak presbyteriumait s egyházmegyénk minden rangú és rendű egyháztagját: méltóztassanak engem szeretetökkel megajándékozni s a közjót előmozdító munkásságukkal támogatni s nekem, ha működéssel sikerülend jóindulatukat kinyernem, ez lesz az én legszebb jutalmam és lelkemnek legnagyobb öröme!

Te pedig kegyelemmel gazdag Isten, mennyei Atyám, ki nagy vagy a nagyokban, bölcs vagy a kicsinyekben, oh küldd alá a te áldott szent lelkedet reám, egyre a te erőtlén szolgálta közül, hogy a nagy célt, melyet elém tűztél s a melyben gyenge vállaimra vezető szerepet juttattál, anyaszentegyházunk felvirágozását, mely a te dicsőség, elérhessük; hogy az legyen erős vára a szabadságnak, kútforrása az evangéliumi világosságnak, szilárd támasza a hazának!

Adj áldást a mi dicsőségesen uralkodó felső királyunkra, hogy bölcs uralkodása alatt egyházunk a fejlődés fokain előbb-előbb mehessen; áldd meg szeretett

hazánkat, ebben a mi ev. ref. egyházunkat, közelebb-ről pedig itt e helyre telepített felső-templéni egyházmegyénket, ennek minden rendű és rangú tagját, hasznos intézményeit s áldj meg minden embereket, a kik a te dicsőségre munkálkodnak s lebegjen szent lelked az itt jelenlévő gyülekezet felett. Amen.

A tanítóhiány a ref. népiskolákban.

(Folytatás és vége).

Igy is kell annak lenni! Meg kell becsülni a világnak a tanügy munkásait, kik, bár az alsó fokon, de egész nemzeti létünkre kiható fontos munkát végeznek; kik az egyénnél kifejlésre segítik az isten-adta, de szunnyadó lelki tehetségeket, mint jövődől boldogulásuk eszközeit, s a haza és egyház jövőjének rakosgatnak napról-napra szilárd fundamentumot. Meg kell becsülnünk őket nemcsak társadalmilag fontos állásukhoz, nemcsak egyéniségükhöz mélt becsüléssel, de azal is, hogy az állásuk fontosságához mért tisztes megélhetés eszközeit kezükbe adjuk, mentől gond nélkül valóbb életet biztosítsunk számukra, hogy szívvel-lellekkel szolgálhassák a haza boldogságát, a nemzet jövőjét, az egyház javát és felvirágzását, az egyéni és közboldogságot, s hogy állásuk fontosságának, tisztességének elismerése iránt a közfelfogást ez úton is gyökeresen megváltoztatni segítsünk. Több elismerés, nagyobb darab kenyér: bizonyára elősegítené a kívánt eredményt, egyik hathatós eszközévé válnék a tanítóhiány megszüntetésének. Csak örömmel üdvözölhetjük hát az ez évi egyetemes konvent ama határozatát, melynél fogva megkeresést intéz a vall. és közt. miniszterhez a tanítói fizetésnek 1000 koronáig leendő felemelése iránt.

A másik eszköze volna a tanítóhiány megszüntetésének: a nyugdíjügy méltányosabb rendezése. Érttem ez alatt, hogy a tanítók, kik a legnagyobb részt kántorok is, ne csupán fizessenek évjáradékot a kántori fizetés után is a tanítói nyugdíjintézetbe, hanem annak idején azután is kapjanak. A felekezeti tanítóságtól épen az a körülmény riaszt el sokakat, hogy bár a legtöbb felekezeti tanítói állomás az állami tanítóval diadalmasan állja ki a versenyt a fizetés tekintetében (a felekezeti tanítói t. i. föld képezi a tanítói fizetés fő részét, melynek csak a kat. tiszta jövedelme vétetik alapul az államsegély megállapítására irányuló fizetésfelvételnél), de a munkaképtelenség idejére már nincs oly mértékben gondoskodva róluk, mint az államiakról. Az állami tanítóknak ugyanis tisztán tanítói fizetésük a törvényes minimumon nem maradhat alul, tehát nyugdíjra is legalább is annyi után számíthatnak. Ellenben az államsegélyben részesülő legtöbb felekezeti tanító, miután ezeknek tanítói fizetése a kántori fizetés hozzáadásával egészítették ki a törvényes minimumig, a kántori fizetés után pedig nyugdíj nem jár; a törvényes minimumnál jóval kevesebb alapfizetés után kap nyugdíjat és pedig annyival kevesebb összeg után, amennyit tesz ki a kántori jövedelem. A jövőbe is tekintő s főleg a gyermeke existenciáját biztosítani óhajtó szüle az életbelépésnél ezt ugyanam számba veszi és bizony sok ref. felekezeti tanító apa tanácsolta már fiának az állami iskolai tanítóságot, csakis épen a nagyobb nyugdíj jogosultságra való tekintettel és hivatkozással.

Egy másik módja volna ismét a tanítóhiány megszüntetésének az, hogy tisztán csak a tanítói fizetés

emeltessék fel a törvényes létminimumig, a kántori fizetés teljes figyelmenkívül hagyásával. A felekezeti rendes tanítónak csak úgy diplomásnak kell lenni, mint az államnak, különben nem is kapna állámsegélyt; s ha ez ugyanazon képesítés birtokában, ugyanazon kultúrát szolgálva legkevesebb 800 korona alapfizetést kap tanítói működéseért: kapjon a népnevelésügynek a felekezeti iskolában szolgáló tanító is tisztán az ő tanítói munkásságáért ugyancsak 800 kor.-ig, illetve a törvényes alapfizetésig eső állami fizetésekiegészítést, a kántori jövedelem teljes figyelmenkívül hagyásával, mely különben is külön szolgálatért járuló jövedelem. Jogos és méltányos kívánság ez. Ref. népiskoláink tanítói szaporodásának pedig egyik hathatós eszköze.

Jól tudom én, hogy mindezen üdvös intézkedések megvalósítása sem szüntetné meg rögtönösen a felekezetünkönél tapasztalható tanítóhiányt s hogy annak áldásos hatása csak idő múltán lenne nyilvánvalóvá. De épenezért addig, míg a viszonyok javulnak, az orvoslásnak oly eszközét kell alkalmazásba vennünk, mely e nagy bajunkon rögtönösen segít; ez pedig az adott viszonyok közt nem lehet más, mint hogy alkalmazzunk tanítónőket minden oly helyen, valahol többszöri kísérlet után sem lehetett férfitanítót kapni, mert ily helyeken nem is lehet remény ahoz, hogy rövid időn belől állandó férfitanítót kaphatnának.

Szakítanunk kell azzal a felfogással, hogy a nőtanító nem képes gyermekekkel szemben oly fegyelmet tartani, mint a férfitanító. Ha így volna is: inkább részesüljenek a gyermekek valamelyes oktatásban, mint semmilyenben. A lelkes-tanítóságok fenntartásaért való folyamodásunknál is ez volt egyik indokunk. Elvégre ha másként nem segíthetünk e bajon, miért ne akar-nánk eképen segíteni? Avagy ki vállalja el a felelősséget egyes egyházközségek egész nemzedékeinek ily szellemi megnyomorításáért, melynélfogva azok éveken át oktatásban nem részesülnek? A templomi énekezőségeket pedig vállalja el a lelkes, ha másként nem lehet a dolgot elintézni. Legtöbb helyen azonban vannak jó énekes férfiak, szívesen elvállalják az ének vezetését. Miért legyen a pap tanító is, ha van mód a tanítói állomást szakavatott és tisztán arra hivatott erővel betölteni? Az énektanítást pedig a tanítónő is végezheti az iskolában.

Igen! Ekként segítsünk a bajon az ily helyeken! De csak azért, mert férfitanítókat nem kaphatunk, iskoláinkat az államnak át ne adjuk. Ilyen hang is emelkedett már. Azért emelem fel tiltakozó szavamat e felfogás ellen. Ha egyébként fel bírjuk tartani iskoláinkat s csupán az a baj, hogy tanítónk nincs: ebből nem az következik, hogy adjuk át az államnak, hanem az, hogy azon legyünk, hogy legyenek tanítóink. A tanítónők különben is számosan hely nélkül vannak. Ha ezt sem kaphatnánk: vezesse az iskolát a lelkes addig, míg a viszonyok javulnak, az egyetemes egyház pedig teljes erővel igyekezzék a jobb jövőt az előadott módokon is előkészíteni. Mert egy dolog bizonyos. És ez az, hogy amelyik iskolát egyszer átadtuk az államnak, az többé a miénk nem lesz soha. Pedig ahány iskolát átadunk, ugyanannyi erősséget adunk ki kezünk-ből. Ha majd aztán a viszonyok javultával tanítóink száma megszorodik: késő lesz a megbánás, annak pedig szomorú a vége! Az állami iskolai vallástanítás-tól ne várjunk hitükért élni-halni kész protestánsokat, mert nem várhatunk. Aki próbált állami iskolában tanítani, az tudja, mit lehet ott elérni! Ne várjunk még akkor sem, ha református az állami tanító; — hatása állami iskolában nem képes hithűsöket nevelni.

Ime ezekben adtam elő a tanítóhiány megszüntetésének általam célravezetőnek tartott módjait. Nagy érdekei parancsolják a népnevelésnek, nem kisebb érdekei egyházunknak, hogy e módokat megvalósíttatni igyekezzünk. Járjon elől az egyetemes egyház képviselte tanítóink helyzetének az előadott módokon való javítása érdekében; s ha ezt sikerül elérnie: biztos szaporodni fog a tanítói pályára lépők száma, s a tanítóhiány előbb-utóbb megszűnik. Míg azonban eljönne ez az idő: addig a férfitanítókkal be nem tölthető helyeken alkalmazzunk nőtanítókat s hogy ez iránt a szükséges lépések megtéssenek, arra az egyházi főhatóságnak legyen kiváltképen való gondja.

Igy tartsuk meg iskoláinkat ott is, hol nem kaphatunk férfitanítót; így biztosítsuk az iskolázás zavartalan menetét, Jézus kicsinyeinek hitben, egyháziasságban és hazaszereteiben ott a mi édes magunk tűzhelyénél való nevelését, hogy be ne teljesedjék rajtunk az írásnak azon szava: »Elvész a nép, mely tudomány nélkül való« — sem az a másik: »Te magad vesztetted el magadat óh Izráél!« hanem inkább hirdesse iskola és templom egyaránt: »Én élek és ti is éltok.«

Sütő Kálmán.

ISKOLAI ÜGY.

A sárospataki ev. ref. jogakadémia véleménye a jogbölcseletnek, mint II-ik alapvizsgálati tárgynak törlése ügyében kiadott miniszteri rendeletről.

A sárospataki főiskola jog- és államtudományi kara folyó év szept. hó 2-án tartott gyűléséből közöljük azt a határozatot, a melyet a *jogbölcseletnek* a II-ik alapvizsgálat tárgyai közül való törlése tárgyában kiadott miniszteri rendelet alkalmából hozott. E határozatból megismerheti olvasó közönségünk jogi tanáraink álláspontját, felfogását ama részletreformmal szemben, a melyet a miniszteri rendelet véghez vitt.

A jogi tanárikar jegyzőkönyvi kivonata a következő:

10. Elnök bemutatja, a nagym. kultuszminiszter úr püspök úr ő méltósága útján leküldött 54339. számú rendeletét, melylyel a jogbölcseletet a II. alapvizsgálat tárgyai közül törölte. E rendeletet dékán a fontos miniszteri rendeletek közé elhelyezte.

A jog és államtud. kar a miniszter úr rendeletét tudomásul veszi, de azon véleményének s meggyőződésének e helytt is kifejezést óhajt adni, hogy a részleges kísérletező reformokat más téren sem, de különösen nem helyesli az ember egész életét, pályáját elhatározó közoktatás terén; nem tarthatja tehát célravezetőnek, egészségesnek, az aprólékosságig ötletszerű, esetenkénti reformálást épen a közoktatás legmagasabb, az életre közvetlenül előkészítő s a tudományos képzést s annak rendszerét betetőző fokozatán; nem tartja ennél fogva ezen miniszteri rendelkezést sem indokoltnak s kívánatosnak csupán az egész jogi oktatás s vizsgarendszer teljes reformját. — a miniszter régóta hangoztatott tervét — tartaná. Különösen indokolatlannak s a teljes reform nélkül célszerűtlennek tekinti épen a jogbölcselet egyszerű törlését a II. alapvizsgálat tárgyai közül, miután a társadalmi tudományok körében s a jogász képzésnél nélkülözhetetlennek tartja a philosophiai műveltséget s

arra nagy súlyt kíván helyezni. Éppen ezen okból, minthogy az a II. alapvizsgálati tárgyak köréből töröltetett, az eddigienél is kiválóbb gondot kíván fordítani a jogbölcsezésre, a társadalmi tudományok alapvető-, valóságos analysisét képező ismeretkörére s a colloquiумokat ezen felette fontos tárgyból szigorítani határozza.

Ezen jegyzőkönyvi pontot kivonat alakjában az akadémiai szék útján a nagytiszteletű és tekintetes Igazgató-Tanácshoz felterjeszti.

Dr. Szabó Sándor
e. i. dékán.

Dr. Illyefalvi Vitéz Géza
kari jegyző.

Az évváró vizsgálatokról.

(Folytatás.)

Ha az évváró vizsgálataink menetére, lefolyásmódjára vonatkozólag itt felsorolt eltéréseket megtekintjük, legfontosabbnak kétségtől a vizsgálat *terjedelmére és súlyára* valamint a *vizsgáló bizottságra* vonatkozó eltéréseket fogjuk találni. Legyen szabad azért az ez irányban fennálló vizsgálati eljárás módokat, gyakorlatokat behatóbban ismertetnem, tüzetesebben feltüntetve azok előnyeit és hátrányait.

A konvent szervezeti szabályzatában körvonalozott, nem oly nagy multú s nem valami előkelő eredetű¹ osztályozó vizsgálat, mely, mint említém, Sárospatakon teljes érvényében áll fenn, azon a gondolatlan alapul, mely szerint a vizsgálat egyfelől arra való, hogy a növendéknek alkalma legyen tudását, haladását bemutatni, magát kitüntetni, a gyöngéknek évi sikertelen feleleteiket helyreütni, másfelől arra való, hogy az előjáróság a tanár évi munkásságát ellenőrizze, működésének eredményes vagy eredménytelen voltát constatalja s harmadszor arra való, hogy a növendéket a tanár túlszigora, egyoldalúsága vagy részrehajlása ellen megvédelmezze. E fölfogás szerint a vizsgálat alapján lehet megtudni, hogy milyen lelki-ismeretesen tanított a tanár, milyen a tanításbeli ügyessége, — s a vizsgálat alapján lehet megállapítani, hogy milyen tanjegyet érdemel a növendék, s ennek megállapításában a vizsgáló bizottsági elnököt, az igazgató-tanács tagját elsőrangú befolyás illeti meg,² vagyis az osztályzat megállapítása oly ember kezébe tétetik le, ki a növendéket soha nem látta, vele nem érintkezett, lelkét nem tanulmányozta, ki nem ismeri a tanterv által az egyes osztályok számára az egyes tantárgyakból kitűzött célt, s ki 2—3—5 pernyi felelet alapján dönt egy egész év eredménye fölött. Kérdem, várható-e az ilyen ellenőrzésből, az ilyen megítélésből áldás? Lehet-e helyes bírása a tanárnak az a férfiú, ki azt a szakot tudomá-

nyosan nem ismeri, ki a tanár évközi munkásságát nem látva, csak a látszat, a külső eredmény után ítél, ki a tanárt nem tanítani, hanem csak kérdezni látja? Hiszen mindnyájan tudjuk, hogy a vizsgálat nem mindig az a hely, hol a növendék a legkedvezőbb oldalról mutatja be magát;³ s másfelől azt is tudjuk, hogy a vizsgálaton csak az jut érvényre, a mi külsőleges, a mi kikérdezhető, — a kikérdezésre pedig tételek, meghatározások, szabályok, tények és dátumok, szóval a külső, megtanulható, felmondható alkalmas; az már kevésbbé alkalmas erre, a mit valaki gondol, ítél és érez. A vizsgálati kérdések szükségképpen inkább az emlékező tehetséget, mint az ítélő erőt veszik igénybe, már csak azért is, mert a vizsgázó sohase ura oly kevésbé saját gondolkodásának, mint épen a vizsgánál. Ennek folytán aztán e külsőségek oly jelentőségre tesznek szert, a minővel magokban nem bírnak s a vizsgálatra való előkészület ezek bevésésére irányul; s nem is szenved kétséget, hogy a ki szorgalmas magolás által e külső ismeretek nagy halmazát elsajátította, a nélkül, hogy a dologhoz sokat értene, kedvezőbb kilátásokkal indul a vizsgálatnak, mint az, a ki az eszmék, gondolatok iránt érdeklődve, magára nézve kiváló nyereséggel olvasta s tanulmányozta a nagy írókat, de ama kérdéses dolgokat elhanyagolta!⁴ Ha a vizsgálaton adott feleletek szerint ítéljük meg a tanárt akkor könnyen fölkelthetjük a tanároknak a vizsgálatra való kikészítés, a külső sikerre való dolgozás vágyát s akkor aztán nem a nevelés és az oktatás általános célja s feladata fog a tanár szeme előtt lebegni, hanem a pillanatnyi siker, s az iskolai élet csak *látszaton*, nem *igazságon* fog fölépülni.

Ha a vizsg. bizottsági elnököknek az érdemjegyek megállapításánál követett eljárását megtekintjük, azt látjuk, hogy az elnökök általában véve hajlandók a kegyeskedésre, az elnézésre, a tanáradta érdemjegy fölemelésére, a gyöngéb tanulók átusztatására. S erre nemcsak a barátság, rokonság, kollegialitás ösztönzi őket — bár sajnos, ez is gyakran szerepel, — nem is csupán emberbaráti szívek, hanem az a természetes körülmény, hogy nagyobb részt sem magával a tantárggyal vagy tananyaggal, sem annak az egyes osztályok szerinti mértékével nem lévén ismerősek, őket bármily egyszerű felelet kielégíti; mit tudják ők azt, hogy ilyenfokú tudás, ilyen fokú készség egy, esetleg két évfolyammal alább szerepel a kívánalmak közt! mit törődnek ők azzal, hogy ha ily felelettel is beérik, a növendék a markába nevet, a tanár igyekezetének jelentékeny része pedig kárba vész, s a jövő éven csak felényi sikert fog felmutatni, mert a növendékek azt mondják: a censor kevesebbel is beéri! De a gyöngékkal s a hanyagokkal szemben tanúsított protekciója erkölcsileg káros visszahatást gyakorol a szorgalmas, becsületes igyekezetű növendékekre is; minek igyekezzenek ők, ha felényi sőt kevesebb készséggel és tudással is át lehet menni a vizsgálaton! Általában, ha a vizsgálati felelet döntőleg esik a mérlegbe s nem az egész év készség és magatartás határoz, akkor a vizsgálat könnyen *szerencse-játékká* teszi a tudomány ügyét,⁵ a

¹ Dr. Tóth Kálmán „Iskolai vizsgálatok” című értekezésében (a budapesti ág. ev. főgymnasium értesítője az 1895—96. évről) kimutatja, hogy a nyilvános osztályozó vizsgálat 1860 után lépett életbe s az 1849-iki „Organisations-Entwurf” kétféle (áthelyező és nyilvános) vizsgálatából állott elő; azelőtt nyilvános vizsga volt osztályozás nélkül. 31, 34, 37. lap.

² A sárospataki főiskola igazgató-tanácsa 1900 jun. 28—29-én tartott ülésében, 38. jk. sz. alatt kimondotta, „hogy minden olyan esetben, midőn valamely növendék évvégi osztályzatának megállapításánál a vizsga elnöke és az illető tanár közt feltűnő véleményeltérés van, jogában áll a vizsga elnökének a kérdéses növendék osztályzatának megállapítása végett az osztályban működő összes tanárokat szavazásra hívni fel s azon esetben, ha a szavazat eredményével sem volna megelégedve, jogában áll az illető tanuló osztályozását *felfüggeszteni* s ez esetről az igazgató-tanács elnökségének jelentést tenni.” 1901. febr. 4—6-án, a tanári kar előterjesztésére, e határozatát akként módosította, hogy az osztályozás felfüggesztését kihagyta a vizsgáló-bizottsági elnök jogai közül (110. jk. p.).

³ Fr. Paulsen, Prüfungen (Encyklopaedisches Handbuch der Paedagogik, herausg. von W. Rein, Jena. Bd. V. 2. S. 572).

⁴ Fr. Paulsen, u. o. S. 570—71.

⁵ Barcsa János, A vizsgákról (Debreczeni Prot. Lap. 1901 évf. 28 sz.) s Balogh Péter előadása a budapesti tanári körben 1899 szept.

menyiben alkalmat ad a bukandóknak arra, hogy az utolsó napokon szedjék össze minden erejüket s próbáljanak szerencsét; miért ne tennék, hisz úgy se veszhetnek semmit! Helyes dolog-e az? helyes dolog-e arra ösztönözni növendégeinket, hogy a 12-ik órában próbálják pótolni, a mit 11 óra alatt elmulasztottak? nem ebből ered-e, hogy sok tanuló az iskolai év első felében hanyagol s csak kevéssel az osztályozó vizsgálat előtt kezd nagy erővel e vizsgálatra tanulni? Lehet-e az ily tanulásnak erkölcsi becsét tulajdonítanunk? lehet-e annak tudományos értéke, midőn a legkisebb biztosítékot sem nyújtja az *ad hoc* megtanult tananyag szilárd és tartós elsajátítására nézve? Nekünk meg kell a tanulóknak gyökereztetnünk azt a felfogást, hogy csak az egész évi becsületes munka lehet a főbbvitelnek teljes biztosítéka!¹ Sőt egy német szakfőnök *Wehrmann* azt mondja, hogy: „a növendék főbbvitelénél nemcsak az fontolandó meg, vajjon megszerezte-e a tudásnak az ő osztályában elérhető s a felsőbb osztályba való lépésre jogosító mértékét, hanem az is, vajjon elérte-e a *szellemi és erkölcsi erőnek* a magasabb fokon megkívántató mértékét? Ajánlatos továbbá a növendék erkölcsi lényére is tekintettel lenni, mivel csak erkölcsileg megbízható, rendszeretben, hű szorgalomban, igazlelkűségben és más erényekben kipróbált tanulótól várhatjuk bizalommal, hogy a magasabb osztály nehezebb követelményeinek is eleget fog tenni. Különösen hézagossá tudás esetén sokat kell adni az erkölcsi jellemre és a szellemi erőre.”² Kérdelem, lehet-e a futólagos vizsgálati felelet alapján mind ennek megítéléséről, számbavételéről szó? s mit kell tartanunk azon rendszerről, mely mégis e felelet alapján dönt egy ifjú jövője, tudományos készsége, szellemi és erkölcsi képessége fölött, s mindezekre vonatkozólag egy nem szakembert ruház fel a legfőbb bírói tiszttel?

Még egyet kell e vizsgálati rendszer hátrányául megemlítenem, azt, hogy sokban hozzájárul ahhoz, hogy ifjuságunk egyre *idegesebbé váljék*; e rendszer egyfelől meggyötri, elesigázza a növendéket a tanulni valóval, minthogy az egész évi tananyagot be kell szednie s készen kell fejében tartania, s másfelől a vizsgálatra, mint a végítélet napjára, annak döntő voltára való hivatkozással — midőn a *véletlen* a jobb tanulónak is ellene fordulhat s egész évi komoly munkájának eredményét összedőléssel fenyegeti — idegessé teszi őket, úgy hogy szinte félnek a vizsgálatról s rettegetve lépik át e napon a tanterem küszöbét. Hogy az örökös könyvnélkülözés miatt az ismétlés se felelhet meg igazi céljának — a főbb pontok mélyítő, vonatkoztató összefoglalásának, — hanem minden megtanulhatónak újra való bemagolásából s elfúvásából áll, minek folytán aztán az ismétlési időszak tanárra, növendékre egyaránt szárazzá, lélektelenné, unalmassá válik.³ — az e rendszer természetes következménye. Ez megjárhatta egy századdal ezelőtt, midőn a latin-görög nyelvnek s a régi auctoroknak betanítása, emlékeztetbe vésése volt a fődolog, a mi annyira sikerült is, hogy még a 60—70 éves aggok is el tudták mondani Curtius és Cicero egyik-másik szónoklatát, Vergilius és Horatius egyik-másik énekét, illetőleg ódáját s jó Szemere Miklós így énekelte egy híres pataki diákról:

„Ismertem Koczogot, az eszes diákot,
Ki Virgilt s Horáczt
Szóvétek nélkül mondotta!”

De ma, midőn a nevelés és oktatás céljául mást is tekintünk, mint az emlékezet megtömését, midőn fődolog előttünk az értelem, a gondolkodó és ítélő képesség kifejlesztése, az érzelmek ápolása és nemesítése, az erkölcsi jellem kialakítása és erősítése, midőn férfiakat s nem gépeket akarunk nevelni, midőn tudjuk, hogy a beemlézett anyag holt kincs, mely minden számbavehetőbb haszon nélkül előbb-utóbb úgyis a feledés tengerébe merül s annak mérhetetlenül fölötte áll az önálló értelem, a nemes szív, a szilárd akarat: ma az ilyen rendszer uralmáról nem lehet másként, mint elítélőleg nyilatkoznunk.

E vizsgálati rendszerrel szemben, mélyen tisztelt közgyűlés! azt hiszem, egyértelműleg ki fogjuk mondani, hogy az nem felel meg a paedagogiai követelményeknek; egyértelműleg ki fogjuk mondani, hogy az évvizsga vizsgálatnak nem lehet feladata a tanár ellenőrzése, a tanár évközben kifejtett szorgalmának, továbbá szakképzettségének és előadásbeli ügyességének megítélése, mert erre más, ennél sokkal hatályosabb eszközök állanak minden intézet előjáróságának rendelkezésére; egyértelműleg ki fogjuk mondani, hogy az osztályozás az intézet, illetőleg a tanári kar *belkörü* feladata, melybe kívül álló tényezőknek semmi beleszólásuk nincs:¹ a tanáré a munka, egyedül övé a felelősség, — tehát egyedül őt illeti meg a növendék megítélésének, osztályozásának joga is, — a belső illetékességről nem is szólva; egyértelműleg ki fogjuk mondani, hogy nem szakember egy pár percnyi felelet hallása után egyáltalában nem igényelheti azt a jogot, hogy a növendékek képzettsége, előhaladása felett döntő ítéletet mondjon, hanem a mennyiben akár a szaktanár aggodalmának eloszlatása, akár a szülők megnyugtatója szempontjából szükségesnek mutatkozik, hogy a tanár által adni szándékolt érdemjegy jogosultságát más is ellenőrizze, erre csak az intézet munkájával ismerős szakember lehet illetékes; egyértelműleg ki fogjuk mondani, hogy a vizsg. bizotts. elnökök azon eljárása, mely szerint a hanyag vagy gyenge előhaladású növendékeket a bukásból lehetőleg kiemelni igyekeznek, nem vezethet másra, mint az intézet tudományos színvonalának alábbszállítására.² a felsőbb osztályoknak oda nem való elemekkel megtöltésére, kedvezőtlen érettségi vizsgálatra s mindezek folytán a tanár munkakedvének csökkentésére; egyértelműleg ki fogjuk mondani, hogy a növendék előhaladása, illetőleg promotiója sokkal fontosabb dolog, semhogy azt a nyilván. vizsgálatnál igen gyakran nagy szerepet játszó *véletlentől* lehetne függővé tenni; egyértelműleg ki fogjuk mondani, hogy az egész évi tananyagnak magoltató ismétlése a mint egyrésztől nem fér össze az ismétlés valódi céljával, úgy másrészt elesigázza a növendékeket s kapcsolatban a vizsgálatról való aggodalommal, idegessé teszi őket.

(Polyt. köv.)

Dr. Rác Lajos.

¹ W. Rein, Encyklopaedisches Handbuch der Paedagogik. Bd. VII. 1. S. 415.

² K. Schmid, Encyklopaedie des gesamten Erziehungs- und Unterrichtswesens. II. Aufl. Leipzig, O. Reissland, 1897. Bd. IX. S. 714.

³ K. Schmid, Encyklopaedie etc. Bd. X. S. 325.

¹ K. Schmid, Encyklopaedie etc, Bd. VIII. S. 171.

² Heinrich Gusztáv egyetemi tanár, mint érettségi vizsgálati kormányképviselő pár év előtt nálunk úgy nyilatkozott, hogy a sárospataki tanárok — látja — jól tanítanak, de nagyon enyhén osztályoznak.

KÖZÉLETÜNK.

A felső-zempléni ev. ref. egyházmegye őszi közgyűlése.

A felső-zempléni egyházmegye őszi közgyűlését augusztus 29-én *Lasztoméron* tartotta meg, Bernáth Elemér gondnok és Hutka József esperes kettős elnöklése alatt. E közgyűlés nemcsak azért nevezetes, hogy ezen iktattatott be az új esperes hivatalába, hanem azért is, mert egyházkerületünkben ez volt az első esperesi beiktatás, mely a kerület által hozott új szabályrendelet értelmében történt és folyt le. Ennélfogva — mielőtt röviden előadnám a gyűlésen történeteket — le fogom írni az egész beiktatás lefolyását.

A szép számmal egybegyűlt közönség 8 órakor a templomba vonult és a 37-ik dicséret 2 első versének eléneklése után *Újj István* lahmóci lelkész, eddigi helyettes esperes állott a szószékre s imadkozott áhitattal és alkalmoszerűséggel. Lejövén a szószékről, a gyülekezet elénekelte a 74. dicséret 3 versét. Ez megtörténvén, nagy csöndben felállott *Bernáth Elemér* egyházmegyei gondnok s kijelentette, hogy az esperesi állásra az egyházmegyei gyülekezetek szavazatainak többségével *Hutka József* bánóci lelkész, eddigi főjegyző választatott meg s mielőtt a tulajdonképeni közgyűlés megalakulna és kezdetét venné, az új esperest kell hivatalába beiktatni s felkérte a tisztikart és a megválasztottat, hogy az Űrasztalát állják körül. Erre a tisztikar az Űrasztalát körülállván, Bernáth Elemér gondnok felhívta a megválasztott esperest az eskü letételére, mire az esperes az esküt letette.

Ez után az egyházmegyei gondnok az új espereshez a következő beszédet intézte:

Szívélyesen üdvözlöm a Nagytiszteletű urat, mint immár egyházmegyei hivatalos eskütétellel megerősített esperesét s mint az egyházi ügyek intézésében elnöktársamat.

Mielőtt azonban a Nagytiszteletű Esperes úr elnöki székét elfoglalná, engedje meg, hogy tisztebelől kifolyólag, ez ünnepélyes alkalomból némely dolgokról megemlékezzem.

Azok között a tényezők között, a melyeken a mi evangéliom szerint reformált egyházunk nyugszik, főleg három dolog az, a mely annak erejét adja s a mely alapját képezi feltékenyen őrzött önkormányzatunknak.

Az első, az a szerencsés alkotás, a mely a világi elemet bevonta az egyházi ügyek intézésébe. Nagy, igen nagy erkölcsi és anyagi erő rejlik ebben az intézkedésben; mert egyrészt a világi elem közvetlen befolyása buzdítja a hívekben a vallásosságot s az egyháziasságot, másrészt anyagi áldozatok hozatalára serkenti a tagokat. Ez a szervezet teremtette meg egyházi alkotmányunkban a papi és a világi kettős elnökséget az egész vonalon, az egyházközségtől kezdve fel a conventig és a zsinatig. De ez az együttes működés egyszersmind jelzése annak, hogy egyházi ügyeink intézésében csak úgy érhetünk el sikert, ha a világi elem és papi elem közt megvan a teljes összhang és egyetértés, s ha a vezető tagok s közvetlenebb a két elnök között az összhang nincs megzavarva.

Örömmel jelezhetem, hogy azon hosszú idő alatt — bizony már több mint 20 éve — a mióta szerencsém van ennek az egyházmegyének gondnoki tisztét betölteni az összhang és a jó egyetértés köztem és elnöktársaim között soha megzavarva nem volt. Ismervén a Nagytiszteletű úrnak nézeteit, annak a reményemnek adhatok kifejezést, hogy ez az egyetértés mi közöttünk is állandó lesz.

A másik tényező az igazi szabadelvűség és felvilágosodás, a mely a mi egyházi életünket minden irány-

ban áthatja. A mi evangéliom szerint reformált egyházunk a szabad vizsgálódás elvét követi, a mi egyházunk nem a sötétségre és a hívek vakbuzgóságára, hanem az értelmiségre s a világosságra van alapítva. A tiszta erkölcs és vallásosság ápolását ily irányban akarjuk gyakorolni, ily szellemben akarunk hitelveinkkel hatni: a szívre és az értelemben.

A harmadik tényező a tiszta hazafiság, a mely soha ellentétbe nem jön a haza érdekével. A mi vállalkunknak itt a haza földjén van az alapja, a hazai földben van a gyökere. Elmondhatjuk a szózat nagy költőjével: „E nagy világon e kívül nincsen számodra hely.” Mi első sorban magyarok vagyunk s a haza határain túl senkitől és emmi hatalomtól — legyen az egyházi vagy világi — utasítást el nem fogadunk s idegenből egyházi ügyeink intését irányítani nem engedjük. A mi ref. egyházunk nem jöhet oly ellentétbe — mint azt sajnos tapasztaltuk lent az ország déli részén s itt megyénkben fent északon, hogy a vallás és egyházi hatalom érdeke, a haza jól felfogott érdekével nyílt összeütközésbe jött. Mi keblünkbe vésztük a másik nagy költő mondását; „A haza minden előtt.”

E három tényező s annak a szelleme irányítsa és vezesse a Nagytiszteletű úr működését mindig és mindenben, s eddigi hivatalos működése garantiát nyújt nekünk arra nézve, hogy a jövőben is ily szellemben fogja egyházmegyénk kormányrúdját vezetni. Egyházunk, mint minden ízében igazán magyar egyház, itt a felvidéken a más ajkú nemzetiség közepette, valóban missziót teljesít, őrállója a magyarságnak; ez őrállomásnak a Nagytiszteletű úr egyik vezére, ne engedje soha, hogy e védbástyán csorba essék.

És most a Főtiszteletű tiszáninneni egyházkerület szabályzata értelmében átnyújtom a Nagytiszteletű úrnak a felső-zempléni ev. ref. egyházmegye esperesi hivatalának pecsétjét, mint a hűségnek, megbízhatóságnak hivatalos jelvényét. Használja azt szellemi és testi erőben békével évek hosszú során, egyháza és hazája javára!

Most pedig felhívom Tiszt. Péter Mihály helyettes egyházi főjegyző urat, hogy az egyházmegye részéről a Nagyt. Esperes úrhoz üdvözlő beszédét tartsa meg.

Alólirott, mint h.-főjegyző fordult ezután az espereshez, őt az egyházmegye közönsége nevében a következő beszéddel üdvözölte:

Nagytiszteletű s Tekintetes Egyházmegyei Közgyűlés! Nagytiszteletű Esperes úr!

Azon ünnepélyes actus után, melynek szemtanui és hallói voltunk, midőn Gondnok úr ő méltósága, Nagyt. urat, a felső-zempléni egyházmegyébe kebeleztetett gyülekezetek szavazatainak többsége által megválasztott esperesnek jelentette ki, melynek következtében Nagyt. Esperes úr esküvel is kötelezte magát a felső-zempléni ev. ref. egyházmegye esperesi hivatalának hű betöltésére és Gondnok úr ő méltóságának ezt követő szívélyes szavai után, melyeknek kíséretében a Nagyt. úrnak az esperesi hivatal pecsétjét is átadta, nekem jutott, szabályrendeletünk értelmében azon kiváló szerencse, hogy Nagyt. esperes urat, életének, egyházmegyénk történetének e nevezetes pontján, az egyházmegye nevében üdvözöljem.

Nagyt. Esperes úr! Diszes, de nagyon súlyos és felelősségteljes azon állás, melylyel Nagyt. urat az egyházmegye gyülekezeteinek bizalma megajándékozta. Diszes és súlyos volna ez Nagyt. úr még akkor is, ha egyházunk hajója teljesen csendes vizeken haladna, mert egy ev. ref. egyházmegye esperesétől így is megkívántatnék mindazon sok és nemes

tulajdonság, melyek őt méltán elsővé teszik az egyenlők között, vagyis megkívántatnék a törhetlen hit, a szilárd akarat, lankadatlan munkakedv, a közönségesnél szélesebb ismeret, a tiszta látás, a nemes jellem, az éjjeli és nappali, örökös az egyház anyagi és szellemi, erkölcsi ügyei felett, hogy az a hajó, melyre annyi ezer ember lelki kincse és üdve van bízva, biztos révpartot érhesse.

De ki ne látná, ki ne tudná, hogy egyházunk hajója nem haladhat oly nyugodtan, oly biztonságban, mint mi szeretnők. Nem akarok, nem is szokásom Nagyt Esperes úr. tulsötét színekkel festeni, mert az árny mellett meglátom a fényt is, de az kétségtelen, hogy e hajónak emitt zátonyok állják útját. E zátonyok a materialisztikus felfogás, a hitközöny vagy éppen a hitetlenség sokszor saját egyházunk kebelében. Nincs annyi olaj lámpánkban, mint őseinkében volt; nem ragyog úgy hitünk csillaga, mint az övéké; nincs kezünkben a biztos iránytű, melyet ők mindig maguknál tartottak. E miatt a hajó régi útját eltévesztettük.

Amott pedig, ki ne látná ismét, amaz ádáz habok ostromolnak bennünket. Talán éppen hitünk gyengesége miatt feltámadt régi ellenünk ismét nagy erővel. Szóval kívül és belül ezer akadályokkal kell megküzdenünk. Ily körülmények között — nem habozom kimondani Nagyt. Esperes ur — kétszeres mértékével az erőnek, a buzgalomnak, kell bírniok azoknak is, a kiket a közbizalom vezéri szerepre hívott, kormányrúd mellé állított, mint azoknak is, a kik csak az egyszerű, a közkatona szerepét töltik be. E szempont lebegett egyházmegyénk előtt, midőn ama súlyos próba után az esperesi szék betöltéséről kellett gondolkoznia és e szempontnak, úgy hiszszük, erősen érezzük, igazán megfelelt, midőn a gyülekezetek szavazatainak többsége által Nagyt. urat e díszes esperesi székbe ültette.

Igen, mert Nagyt. ur élete nyitott könyv a gyülekezetek szemei előtt. 19 év óta, mint lelkésze gyülekezetének, vezeti azt és sokszor nehéz viszonyok között is teljes virágzásra juttatta. Számos évekig volt e mellett Nagyt. ur egyház és iskolalátogató, tanügyi bizottsági jegyző, később aljegyző, legújában egyházmegyei főjegyző. Mindenütt tehetségeiről, páratlan szorgalmáról, erényéről, tapintatosságáról és szerető szívéből szolgáltatott egyházmegyénk előtt tanubizonyságot.

A felső-zempléni ev. ref. egyházmegye gyülekezetei egyfelől az érdemet akarták jutalmazni, midőn Nagyt. Esperes urat a díszes esperesi székbe emelték, másfelől pedig úgy gondolkodtak és méltán, hogy ez az eredményes mult záloga a sikeres jövőnek. És mi erősen hiszszük, hogy Nagyt. Esperes ur felső-zempléni egyházmegyénk hajójának kormányrúdját szerencsés és biztos kézzel fogja vezetni nemcsak a Scilla és Charibdis zátonyai, hanem a feltörő hullámok között is.

A mi pedig minket illet Nagyt. Esperes ur — minthogy keveset érhet el a vezér hű munkatársak nélkül, minthogy anyaszentegyházunk is elbukhatik hithű lelkes tagok nélkül: méltóztassék meggyőződve lenni, hogy e szent és nemes munkában ott leszünk Nagyt. ur oldala mellett, erőnkkel, szívünkkel. Egy percig sem hiszszük ugyan, hogy a 20-ik század elején, — anyaszentegyházunk — mely egy a szabadelvűséggel és a magyar haza jól felfogott érdekeivel és — a sötétség tábora között erősebb összeközesre kerülhetne a dolog, de ha — ez bekö-

vetkeznék — méltóztassék meggyőződve lenni, ott leszünk mindnyájan anyaszentegyházunk ostromlott kerítésein, oltárai mellett; mindenesetre pedig ott leszünk, a hol magvakat kell szórni az evangéliom földjébe, a szívekbe, a hol bört és olajat kell önteni a sebekbe, vagyis ott leszünk a ksendes és boldogító munka mezején is.

És ez a kölcsönös és tevékeny munka bizonynyal megtermi gyümölcsét, anyaszentegyházunkat, közelebbről felső zempléni ev. ref. egyházmegyénket bizonynyal fel fogja virágoztatni.

És ez lesz Nagyt. Esperes urnak is, nekünk is igazi örömről és jutalmunk. Az anyaszentegyház legfőbb igazgatója és vezére a Jézus Krisztus szelleme és lelke lebegjen a Nagyt. Esperes ur felett minden tekintetben. Az Uristen áldja meg minden munkáiban, erővel, tudományval, szeretettel. Felső-zempléni ev. ref. egyházmegyénk hasznára sokáig éljen.

A beszédekre Hutka József esperes röviden válaszolt, megköszönvén a bizalmat, pár lelkes szóval magát új szolgálatára felajánlotta. Most a tisztikar székeibe vonult és a gyülekezet ismét egy alkalmi énekverset énekelt el, melynek utolsó sorainál az új esperes a szószékre lépett s elmondotta lapunk más helyén egész terjedelmében olvasható székfoglaló beszédjét, mely mint tiszta evangéliumi, helyes irányt jelölő, szépen kidolgozott s ügyesen előadott beszéd a jelen volt közönségre igen nagy hatást gyakorolt. Nem kevésbé hatott meg minden jelenlétű az esperesi beiktatásnak egész szertartása, komoly ünnepélyességénél, egyszerűségénél és szépségénél fogva. Dicséret illeti azokat a kik az esperesi beiktatásnak e szép és felemelő módját megtalálták és megalkották. Az esperesi beiktatás után ismét egy énekvers következett, az egész gyülekezet kivonult a templomból s pár percz múlva kezdetét vette a közgyűlés.

Gondnok úr ő méltósága rövid beszéddel a közgyűlést megnyitotta s indítványozta elsőben is, hogy az imént lefolyt actus egész terjedelmében az elhangzott beszédekkel együtt jegyzőkönyvünkben megörökíttessék. Az indítvány elfogadtatott. Bejelentette továbbá a hazánkat és ref. egyházunkat Szilágyi Dezső halálával ért súlyos veszteséget. Szilágyi Dezső a tiszta szabadelvűségnek lévén egyik nagytudományú, törhetlen bajnoka, a dunamelléki egyházkerületnek nagyra hivatott gondnoka, halála most, a mikor az ő kiváló jellemére, tudására, lángelméjére a súlyos politikai helyzetben, és felekezeti viszonyok közt, kétszeres szükség lett volna, a ki majdnem páratlanul hivatott volt a félelmesen előnyomuló ultramontanizmust megfékezni, hazánkra és egyházunkra egyaránt nagy csapás. Indítványozta, hogy nagy érdemei örökíttessenek meg jegyzőkönyvünkben és a dunamelléki egyházkerülethez és Csathó Ferencz kur. tanácselnökhöz, mint az elhunyt nagy férfiú rokonához pedig intéztessék részvétirat. Az indítvány egyhangúlag elfogadtatott. Megemlékezett még a gondnok azon veszteségről is, mely egyházmegyénket Isaák János sok éven át vil. tanácsbíró halálával érte, ki a puritán ref. hazaszerető és kötelesség tudó férfiaknak volt mintaképe. Azon indítvány, hogy érdemét hasonlóképp örökítsük meg jegyzőkönyvünkben és családjához intézzünk részvétiratot, mint szintén az is, hogy Ujj István h. esperesnek is, a ki az esperesi hivatal teendőit, több mint fél éven át szorgalmasan vitte, szavaztassék jegyzőkönyvi elismerés, elfogadtatott.

Olvastatott az esperesi jelentés, mely szintén két

vesztéséről emlékezik meg elsőben is, az egyik *Babarek Dániel* volt n.-ráskai lelkész, a másik, *Lukács Mihály* volt vásárhelyi tanító halálával érte egyházmegyénket. Emlékük jkönyvben fog feljegyeztetni.

Tudja Mihály deregnyői lelkész s dékán, megválasztott t. bírónak jelentetvén ki, a hivatalos esküit letette. *Sütő Kálmán nádasdi lelkészt Miglész, Soltész Gyula kis-ráskai lelkészt, K.-Azar Stankovics Lajost* N.-Ráska választván lelkészévé mindhármok választása megerősítettet.

A tanítói állomásokon a következő választások történtek s nyertek megerősítést, illetőleg bekebelezést: *ifj. Berecz Károly* Kis-Azarra, *Berecz Ottó* Migléczre, *Botka Gyula* Kis-Toronyára, a két utóbbi a hivatalos esküt is letette. Megemlékezett az esperesi jelentés még két dologról. Az egyik, hogy *Stefán Mihály* csernahói lelkész szeme világát elvesztette, lelkészi szolgálatok végzésére képtelen s indítványozta, hogy állomása, Csernahó jelöltesse ki káplántartó helynek. A közgyűlés utasította a lelkészt és presbyteriumot, hogy ezt önmaguk kérjék és okolják meg, kellően felszerelt folyamodványukban, mert a közgyűlés nincs tisztán tájékozva a helyzetről. A másik, hogy Gyarmathy Soma b.-ujlaki lelkésznek tűzvész által minden takarmánya és szemes élete elpusztult. Az esperes azon intézkedése, hogy az illetőnek utólagos beleegyezés reményében 150 koronát utalt ki az egyházmegyei tárból, mint segélyt, helyben hagyatott. Harsányi István s.-a.-ujhelyi s.-lelkész kérvénye s mellékletei alapján az egyházmegyébe bekebelezetett. A megválasztott lelkészek és tanítók díjleveleit az egyházmegye megerősítette. Tudomásul vétetett, hogy a migléczi egyház papi lakja, mely nagy költséggel és díszesen épült, már teljesen készen és befejezve áll, továbbá Bernáth Gyulának és nejének, a kik a m. jessztrebi iskola céljaira belhelyet adtak, jegyzőkönyvi köszönet szavaztatott.

Fontosabb és tárgyalás alatt volt ügyek még a következők. A megüresedett *kazsui* egyházra vonatkozólag, melynek betöltése a lélekszám szerfelett csekély volta miatt kétséges volt, — az egyházmegye Dókus Gyula és Kádár János küldöttségi tagok jelentése alapján úgy intézkedett, hogy azon lelkészi állomás betöltesse, de csak 3 év múlva s ezen idő lelkészi jövedelme egyházfentartási alap teremtésére fordítandó, ha azonban a hívek időközben egyházfentartási alapról valamikép gondoskodnának, az állomás előbb is betölthető. Addig Kazsut a hardicsai helyettes lelkész gondozza, kinek fizetése lesz Kazsu részéről 100 frt és az özvegy részéről Hardicsáért a törvényben megállapított.

Csernahóra, hol az egyház hívei a cserzésből befolyt, de az egyházat és annak hivatalnokait illető jövedelmet magok közt szétosztották és azóta minden határozat dacára vissza nem fizették, egy küldöttség fog menni a lelkész és presbyterium költségére, mely megállapítja, ki mennyit vett el azon pénzből és az rajtok rendes úton behajtatik.

A felső-borsodiaknak „Zsinati teendőink” című átírt kiadatott a lelkészértekezletnek. A főjegyző választás kitűzetett, novemberig a szavazatok beadandók.

Sok apró, de a közönséget kevésbé érdeklő ügy tárgyalatott még az egész nap folyamán. Kötelességet mulasztanék, ha meg nem említeném, hogy az egész közgyűlést, annak minden tagját, Szemere Géza lasztoméri földbirtokos és főgondnok látta el fényes ebéddel, a mely kitűnő áldozatkészségért e helyben is kifejezem az egyházmegye nevében köszönetemet. Az

ebéden köszöntőket mondtak *Péter Mihály* az elnökségért, Fejes István Szemere Gézáért, a hithű protestáns ősök derék utódjáért, és egész családjáért. Szeretné mondá, ha ezek a mi protestáns uraink, a kiknek elődei készek voltak elmenni az egyházi és polgári szabadságért a börtönökbe is, — örökké virulnának. Bernáth Elemér a házi asszonyért. *Hutka* az egyházmegye közönségéért, id. Berecz Károly, bereczkii tanító a Dókusokért ivott áldomás pohárt.

Péter Mihály.

Az abauji egyházmegye őszi közgyűlése és lelkészi értekezlete.

Egytívé foglalom a két tudósítást, főképen azért, mert a lelkészi értekezleten tárgyalt fontosabb ügyek tárgyai voltak az egyházmegyei közgyűlésnek is, így a határozatok egymás mellé állítva, annál könnyebben áttekinthetők.

Mindkét gyűlés szokott helyünkön, Kassán tartatott meg; az értekezlet aug. 26-án, a közgyűlés 27-én és 28-án. Alapszabályszerű dolog, hogy az értekezlet a gyűlés előtti napon tartassék, de az értekezlet kezdetűl a praktikus szempontok figyelembevételével kitűzött időpont most is későinek bizonyult, mert az idő előrehaladottsága miatt egyes ügyeket nem lehetett oly behatóan tárgyalni, a mint szeretnénk volna.

Az értekezleten Idrányi Ferenc egyházmegyei tanácsbíró elnökölt, a ki erős prot. szellemtől áthatott szép beszéddel nyitotta meg a gyűlést. A megnyitó-beszéd méltó helyet foglal el elnökünknek eddig elhangzott többi beszédei között. Azután bejelentette a tiszti karnak megbízatása letelése folytán történt lemondását. Az értekezlet újabb három évre, közfelkiáltással megint az eddigi tisztviselőket választotta meg.

A mi megyénk lelkész-egyesületét is azok a kérdések foglalkoztatták, a melyek más megyékben, sőt mondhatjuk, hogy a magyarországi összes protestánsoknál felszínen vannak. Sérelmeink, bajaink s azok orvoslási módja. Az 1848. évi 20. t.-c. teljes életbeléptetését óhajtjuk, követeljük. A lelkész-egyesület megkereste a hivatalos egyházmegyét, hogy ez óhajunk megvalósítására, felsőbb hatóságaink útján, tegyen lépéseket. Az egyházmegye — e megkeresés folytán — felkéri az egyházkerületet, hogy a magas kormányt sűrgesse meg a liberalismus által sugalt emez 53 éves ígért beváltására. Mert bizony a kérdéses törvény, mind e mai napig, csak ígért számba mehet. Nem hallgathatom el, hogy úgy az értekezleten, mint a közgyűlésen is, e kérdés tárgyalásánál két irányzat volt észlelhető. Jellemezhetném úgy, hogy az egyik a haladás feltételűl az eddigi helyzet megváltoztatását tartja; a másik szeretne ugyan haladni, de lépni nem mer. „Egyik jogokat követel, másik kegyvel is megelégszik.” Egyik a törvény 1 §-ára, a teljes egyenjogúságra helyezi a súlyt, másik a 3 §-ra támaszkodva, megelégednék az államsegély felemelésével. Az egyházmegye határozata is inkább ez utóbbi felé hajlik, míg az értekezlet az előbbi irány híveül tűnt fel.

Az 1903-ban összeülendő zsinat tárgyainak előkészítése is szóba jött. Az értekezlet ez ügyet — már csak az idő rövid volta miatt is — nem tartotta megvitathatónak, hanem azt az indítványt terjesztette fel az egyházmegyére, hogy az egy szűkebbkörű bizottságot hatalmazzon fel ennek a tárgyalására, kijelölvén mégis a maga részéről a főbb elveket, a melyeket figyelembe veendőknak tart. Ezek a lelkészi állomások új osztályozása és a minősítés revideálása; az egyházi adózás gyökeres rendezése a már összegyűjtött adatok alapján,

lehetőleg a progressiv adórendszer életbeléptetésével; végül a lelkészi nyugdíj-intézet felállítása. És csakugyan az egyházmegyei közgyűlés ily értelemben határozott, megbízván a tanácsbírói kart, hogy e tárgyban készítenő munkáját, mint az egyházmegye véleményét terjesztsze a kerület elé. Felhívta egyszersmind a lelkészeket és mindazokat, a kik az egyház ügyei iránt érdeklődnek, hogy indítványaik, javaslataikat, az esperes útján terjesztsék e bizottság elé.

A belmissiói egyesület kérdésében lelkész-egyesületünk azt az álláspontot foglalta el, hogy külön belmissiói-egyesületre nincs szükség. Azt valljuk, hogy a most úgynevezett „belmissiói munkásság“ nélkül, — a mit egyszerűbben „kötelességteljesítésnek“ nevezhetünk, — a lelkész nem felelhet meg hivatásának. Mégis a kívánt célt nem alapszabályokkal körülhatárolt egyesület által gondoljuk elérni, hanem úgy, ha mindenki a körülményeket megfigyelő bölcs alkalmazkodással igyekszik a nála letett talentumokat kamatoztatni. Aztán meg felesleges is az az egylet. Hiszen annak munkaköre összesen egyrészt a már meglevő lelkész-egyesületek munkakörével, másrészt meg az egyházi értekezletekével. Erre, egyházi értekezletre van inkább szükségünk. Örömmel is csatlakozott lelkész-egyesületünk a felső-borsodi egyházmegye azon indítványához, hogy az egyházkerületi lelkész-értekezlet felállíttassék. Csakhogy mi azt nem egyedül lelkészi, hanem egyházi-értekezletté óhajtjuk tenni, a mely t. i. kívánatos alkalom lenne a világiakra nézve is prot. voltuk mellett tanúbizonyságot tenni. Az egyházmegyei közgyűlés szintén osztotta ezt a felfogást s mindkét ügyben ily értelmű felterjesztést küld a kerületre.

Az 1889. évben végzett hittanhallgatók által elvett „mustármag“ a mi megyénkben is kikelt, de itt másféle gyümölcsöt termett, mint a vetegetők tervezték. A lelkész-egyesület az egyházlátogatók által akarta az egyes lelkészeket felhívni, hogy adjon kiki, saját elhatározása szerint, a főiskola szükségeire annyit és addig, a mint épen jónak látja. Nem tartotta ugyanis az egyesület magát arra jogosítottnak, hogy kötelezőleg mondja ki az adakozást, mint a gömöri lelkész-egyesület tette. Az egyház látogatás által évente beszédendő összeg a főiskola közszükségletére lett volna fordítandó. Az egyházmegyei közgyűlés más indítványt fogadott el. Mintha néminemű bizalmatlanság nyilatkozott volna meg a főiskola iránt, a mit példákkal is igyekeztek indokolni; egyesek meg szinte rózsás színbe tüntették fel a főiskola anyagi helyzetét. Ezért aztán az egyházmegye azt a határozatot mondta ki, hogy 2000 koronás alapítványt tesz, a melynek kamatai felett a rendelkezési jogot magának tartja fel. Az alapítványi összeg összegyűjtésére nemcsak a lelkészeket, de az egyházmegye világi tagjait is megkeresi. A főiskolára nézve lesz-e aztán ez segítség, vagy van-e egyáltalában annak anyagi segélyre szüksége; a tudósítónak nem feladata ezek felett elmélkedni. Vajha csakugyan azoknak lenne igazuk, a kik a segélyezést egészen feleslegesnek tartják. (?? Szerk.)

Ez általános érdekű tárgyakon kívül más ügyeket is végzett úgy a lelkész-egyesület, mint az egyházmegye. Előbbi a fiókkörök munkásságát vette tudomásul, beterveztett jegyzőkönyveik alapján, indítványokat tárgyalta. Az egyházmegye meg a lelkész és tanító változásokat erősítette meg. Új lelkész beerősítés egy volt, Csenyétére. Ez az egyház már régebbi idő óta próbálgatja lelkészi állomását betölteni. Megkísérlette a meghívást, hirdetett pályázatot, eredménytelenül. Most végre az ott hivataloskodó helyettes lelkészt, Dékán Lajost választotta meg egyhangúlag. Az egyházmegye ráadta jóváhagyását

a választásra. Tanító változás is több volt. A tanító hiány még mindig sok panaszra ad okot. Hogy a hiány némileg megszűnjék, egyházmegyénk már régebben megengedte, hogy a hol a kántori funkciókat van kinek végezni, ott nőtanítók is alkalmazhatók legyenek. Most még ezen az elven is tágitott. A körülmény által kényszerítve, egy esetben olyan helyen is megengedte a nőtanító alkalmazását, a hol a tanítónak minden vasárnap önállóan kell istentiszteletet végezni, a lelkész egyik egyházban, a tanítónő másikban lévén elfoglalva a társ-egyházak közül. Minthogy most nőtanítót választottak, az istentiszteletek sorrendje is változást szenved. A lelkész végzi az istentiszteletet abban az egyházban, a hol díjlevél szerint következik, a hol pedig a tanítónak volna a sor, ott nem lesz istentisztelet. A nyíri-komlósi egyház van ebben a helyzetben, de hogy a hívek is mindnyájan beleegyeznek-e ebbe a megoldásba, az még kérdés.

Az egyházmegyei bíróságnak is volt dolga. Résszint fegyelmi, részint közigazgatási ügyet nyolczat tárgyalta. Bizony voltak azok között aprólékosok is. Fizetés megosztás, díjlevél magyarázat, betűhöz való ragaszkodás. Az egyházmegye bölcsesége mindenikben igyekezett a megnyugvásra vezető utat megtalálni. A fegyelmi ügyek közül kettőt tartok érdemesnek megemlíteni. Egyik a volt nyíri tanítónak, Kapéri Ferencznek ügye, a ki egyébiránt az egyházat és egyházmegyét is jó előre itt hagyta; hanem azért ügye tárgyalatott. Nem egyebet cselekedett ez a tanító úr, mint hogy az egyházmegye által megbízott körlátogatók előtt bezárta az iskolát s kijelentette, hogy azokat az egyéneket, — egy lelkészt és egy tanítót, — nem ismeri el maga felett ellenőrzőül. A mint a jelek mutatják, eljárásának az volt az indító oka, hogy iskoláját a két körlátogató a mult éven nem kitűnőnek, hanem dicséretesnek minősítette. A bírósági tárgyaláson is erősen hangsúlyozta a tanító úr, hogy az egyházmegyét ő nem akarta megsérteni, csak azt a két látogatót nem bocsátja be soha iskolájába. A bíróság megdorgálásra ítélte, az ítélet az esperesi elbocsátóban is kitéendő lévén.

Másik fegyelmi ügy a pányoki gondnok ügye volt, a ki a biblia magyarázásában botlott meg. A mint az ügy előadója szépen és részletesen kifejtette, népünk a bibliát nemcsak olvassa, de hogy olvasottságának tanújelét is adja, összejövetelek alkalmával, egymásközt, kérdéseket is tesznek fel abból, annak eldöntésére, ki jártasabb az irásokban. A pányoki bibliai kurátor is, egy, ott látogatóban levő tanítóhoz, kérdéseket intézett a bibliából. A tanító úr, talán hogy a felelet elől kitérhessen, rávezette a gondnok figyelmét a Hoseás próféta könyve II. részének elején foglaltakra. Nosza kapott a gondnok az új tudományon s az olvasottakat magára Istenre vonatkoztatva, igenis emberies magyarázatokkal tárgyalta a szakaszt a korcsában. Ezért hivatalvesztésre ítéltetett, a tanítót felmentette a bíróság. Az ügy, felebbezés folytán, az egyházkerületre is felkerül. Némelyek az esetből kifolyólag, holmi „approbált bibliát“ is emlegettek, nem gondolva meg, hogy onnan már csak egy lépés van az „Index“-ig.

Hiányos lenne tudósításom, ha meg nem emlékezném a szeretetnek és ragaszkodásnak arról a nyilvánulásáról, a melylyel az egyházmegye esperesét, Révész Kálmánt üdvözölte, a ki hosszas betegség és súlyos operáció kiállása után ismét teljes szellemi erővel vezette a tanácskozásokat. Az ő és elnök társa, Meczner József gondnok tapintatos és bölcs vezetésének lett az eredménye, hogy a több, mint 40 számból álló tárgysorozat, a bírósági ügyekkel együtt egy nap csaknem mind le-

tárgyaltatott, másnapra csak a kevés számú domesztikai kérvény elbírálása és a jegyzőkönyv hitelesítés maradt.

Megszokott dolog már, hogy a gyűlés tagjai köz-ebédre gyűlnek össze. Most is úgy történt. Az ebédén felköszöntőkben sem volt hiány. Egy felköszöntőből azt is megtudtuk, hogy egyik lelkészársunk bíróság elé volt hurcolva a miatt, mert „szent“ István-király napját nem ünnepelte meg, sőt azon mezei munkát végeztetni is merészelt. Megjegyzendő, hogy tisztán kálvinista községben. Az első fokú hatóság elmarasztalta, a kir. törvényszék teljesen felmentette. Sokunkra nézve tanulságos volna az egész ügyet ismerni, legalább megtudnánk, hogy a „jog, törvény és igazság“ kormányzata alatt van-e jogunk a törvényben bízni igazságunk védelmére.

Sz. B. I.

A tornai ev. ref. egyházmegye őszi közgyűlése.

A tornai ev. ref. egyh. megye őszi közgyűlését aug. hó 27-én tartotta meg, nagyszámú vendég s az egyházmegye lelkészi s tanítói karának jelenlétében.

Ragályi Géza esperes buzgó imája után, melyben tanácskozásunk az igazságnak s bölcseségnek lelkét kérte, Lakatos Miklós egyh. megyei gondnok a gyűlést megnyitja, örömeinek advan kifejezést, hogy a gyűlést alkotó tagok s vendégek ily szép számmal gyűltek össze.

Ezután Ragályi Géza esperesi jelentését olvasta fel, melyből örömmel győződünk meg, hogy tavaszi e. megyei gyűlésünk idejétől egyh. megyénk hajója béken, minden nagyobb hullámveréstől menten haladt a cél felé, csupán egy ízben zavartatva meg egy ultramontan érzelmi állami anyakönyvvezető által Sziliczen, hol egy házasulandó vegyes par, tisztán az anyakönyvvezető rábeszélésére, reversalist adott a róm. kath. egyház javára. A reversalis okmányt nem a szolgabíró állította ki, hanem egy arra illetéktelen közege, mely dolog épen ezért most a belügyminisztérium előtt van elbírálás végett.

A hivatalnoki karban többféle változás történt. A Zsóka György elhalálása folytán megüresedett világi tanácsbírói hivatalra dr. Ovary Pál tornai járásorvos; a Simon Endre eltávozásával megüresedett papi tanácsbírói hivatalra pedig Tóth Kalmán komjátii lelkész választatott. A Kapossi György jabloncai lelkész elhunytával megüresedett lelkészi hivatal Bogdányi József varbói helyettes lelkésszel töltetett be, a ki hivatalába be is erősítettett.

Elszomorító tapasztalat, hogy tanügyünk hanyatlak. Ennek oka más nem lehet, mint a tanítók gyakori változása és az, hogy több helyen, mint: Zsarnón, Ajban, Teresztenén, Sz.-Ardóban, Égerszögön, Szin-Petriben tanító nincs. Sőt, hogy ha ottan-ottan sikerül is egy-egy egyháznak áldozatok árán tanítót nyerni; ezek megelégszenek azzal, hogy a tanítói hivatalt levélben elfogadják s az adósságtörlesztésre, vagy költségre adott pénzt elköltik, de helyöket el nem foglalják s a megpumpolt egyházak fája néznek a tanítók erkölcsi hegyi vára felé „se pénz, se posztó!“ Az egyh. kerületeknek jó lenne egy szigorú s az egyházak kijátszását megakadályozó szabályrendeletnek a zsinat elé terjesztése által — magukat közbevetni.

Az egyh. megye területén több helyen iskola, tanítói s paplakás építése vállott szükségessé. Körte-lyesen a paplak egészen az ujkori igényeknek megfelelőleg épített ki, azon 4000 koronából, melyet Gróf Andrássy Dénes és neje szívük nemes sugallatát kö-

vetve adományoztak a szegény egyháznak. Az a csaknem ujonnan épült paróchia is egy emlékmű lesz a sok közül, mely szavaknál fényesebben hirdeti időtlen időig a szegények eme jöltevőinek nemes szívét, humánus gondolkodását s fejedelmi bőkezűségét.

Becskeháza tanítói lakot, s tantermet épít a kerületi pénztárból e célra kapott 10 év alatt törlesztendő kölcsönből, Zsarnó pedig 4 év alatt köteles új tantermet építtetni, ha lesz miből!!

Ugyancsak az esperesi jelentés jelzi, hogy néhai Lovass Sámuel volt szilicei lelkész, esperes s helyettes-püspök emlékszobra, melynek költségét a lelkészek s az egyházak több év alatt rakták össze, — a szilicei temetőben felállíttatott. Ünnepeyes átvételére egy szűkebb körű bizottság küldetett ki, az elnökségen kívül Katona László világi tanácsbíró, s Szabados László körtevéyesi lelkész személyében.

Az esperesi jelentés szerint egyh. megyénk lelkészi karának javadalmát 1200 koronáig 5505 kor. s 63 fillérrel pótolta a kongrua.

Ezután esperes Fodor György perkupai lelkész szólítja fel id. Kapossi György jabloncai lelkész s volt esperes életét méltató emlékeszéd megtartására.*

A gyűlésnek legfontosabb tárgya volt a f.-borsodi e. megyének minden egyh. megyéhez megküldött indítványa a „zsinatunk legfontosabb teendői.“ Erre vonatkozólag a lelkészi értekezlet nyújtott be munkálattot, a melyet e. m. gyűlés egyértelműleg elfogadott. E szerint a f. borsodi egyházmegye pontokba foglalt indítványai közül teljes egészében elfogadtatott a 3., 4., 6., 13., 14., 15. pont, kihagyandó a 10 és 11 pont. A többi pont bizonyos módosításokkal elfogadható. E szerint az e. m. az 1. pontot csak annyiban tartja elfogadhatónak, hogy legyen egy confirmációi kis káté s képezdék, középiskoláink s theol. akadémiáink növendékei képeztessenek erősebb vallásos szellemben s legyen minden egyházkerületnek felsőbb leányiskolája. De megtoldandó ezzel; legyen Tanítónőképző intézete is. A 2-ik pontjából a papi egyenruhára vonatkozó részt törölni véleményezzük. Az 4. pontnál kihagyandó az egyöntetű egyh. fegyelmi szabályrendelet. A 7. pont egybecsatolandó a 12-ik ponttal s ily formán lenne szövegezendő: „Mondja ki a zsinat, hogy addig is, míg az 1848. XX. t. c. a maga betűszerinti értelmében hazánkban megvalósíttatnék, ugy a rendes, mint a rendkívüli egyházi adó a méltányosságnak megfelelőleg s lehetőleg az állami egyenes adó arányában rendezendő. De ezen egyházi adó a kisbirtokosoknál az egyenes adó 50%-nál, nagybirtokosoknál 25%-nál, föld, házosztály s iparadót nem fizetőknél 1 koronánál nagyobb nem lehet. A mennyiben pedig a szükséglet ezen adózáshoz kielégítést nem nyerne, az illető egyházak az országos közalapból s az állam által egyházi adó csökkentésére a közalapnak adandó évi 100 ezer koronából nyernének kielégítést. A földön kívül eddig természetben teljesített fizetés pénzre változtatassék át mindenütt s évnegyedenkint vagy félevenként a gondnok által előrefizettesék a lelkésznek vagy tanítónak.“

12. pont gyanánt felveendő, hogy kerestessék meg az országgyűlés, hogy az eddigi államsegély a hazai ev. reformált egyház részére, egyházi adó csökkentésére 100 ezer koronával felemeltessék s ezenkívül az állam iskolai célokra 10 éven át a magyarországi prot. egyházak részére évenként 1 millió koronát adna át tőkeképzés céljából, a melynek kamatai-

* Az emlékeszédet közölni fogjuk.

ból 10 év múlva az állam kezelése alá nem ment prot. népiskolák s felsőbb tanintézetek folyton emelkedő szükségletei nyernének kielégítést. A mely tőke vagyon azonban az 1848 évi XX. t.-c. életbeléptetésével ismét az állam tulajdonába menne át.

A 8. pont helyett, mint a mely a mostani bajokat csak részben kisebbítené, a teljesen szabad lelkészválasztás iktatná törvénybe. Mig a 9. pontból csak annyi maradna meg, „állíttassék fel az országos ev. ref. lelkész nyugdíjintézet, minden lelkészre nézve egyenlő díjkötelezettséggel és jogigénnyel.”

Mindezeket pedig a következő indokolás alapján véleményezi egyházmegyénk: Az 1. pontban foglalt azon indítványt, hogy hazai összes népiskoláinkban egy legyen minden használandó népiskolai tankönyv, törlendőnek tartjuk azért, mert ez nem lenne egyéb, mint az egyházkerületek által eddig élvezett tanszabadság konfiskálása. Nem helyes azért sem, mert nem született még olyan elme, mely oly tankönyvet tudna szerkeszteni, mely minden egyházkerület lelki szükségletének megfelelően s minden tanító sikerrel alkalmazhatná; s bezárná e törekvés az utat az egyes egyh. kerületek irodalmi köreinek üdvös versenye előtt. E pont indítványából törlendőnek tartjuk azt is, hogy leendő papjaink és tanítóink képeztesseink inkább a gyakorlati életre. Sőt ellenkezőleg! magasabb, tudományosabb képzetésök mellett a gyakorlati élet is szem előtt tartandó, mert hiszen a gyakorlati életre képzésből még nem következik, hogy annak az egyházi hivatalnoknak erősebb hite is lesz.

Hogy minden egyh. kerületnek, felsőbb leányiskolája mellett Tanítónőképző intézete is legyen, azért tartjuk szükségesnek, mert hiszen a tanítói hivatalok betöltetlen maradnak, miután elegendő növendék nem lép a képezdekbe s rövid időn megérjük azt is, hogy oklevél nélküli tanítókat ideiglenesen sem alkalmazhatunk. Ekkor bezárhatjuk iskoláinkat. Mig ha tanítónőképző intézet van, a hiány pótolható. Mert a tanítónőképző intézet felállítása ellen felhozott azon ok, hogy azért ne állítsunk ilyenmű intézetet, mert a vizsgázott tanítónők közül most is sokan alkalmazás nélkül vannak, — okul el nem fogadható. Mert hiszen, ha oklevél nélküli tanítókat nem alkalmaznánk, az okleveles tanítónők helyhez jutnának s tanügyünk csak nyerne, mert az okleveles tanítónőknek 400, illetve 500 frt fizetése levén, ez idejét iskolájának szentelheti, míg az oklevél nélküli tanító államsegélyt nem nyerhetve, 150—200 frt fizetésen nyomorog családos-tól, a megélhetés gondja úzván mindenüvé, csak épen az iskolába nem. Meg aztán jó lélekkel, hogy is alkalmazhatnák ref. egyházaink ez idő szerint a Szathmárról s más kath. vagy pedig állami tanítónőképző intézetből kikerült nőket, mikor alig van biztosíték az illetőknél arra nézve, hogy tiszta hamisítatlan ref. szellemben is vannak nevelve. De szükségesnek tartjuk a tanítónőképző intézet felállítását azért is, mert ha a felsőbb leánynevelő intézetek minden kerületben felállítatnak, mi a saját leánynevelő intézetünknel beálló szükségletet időről-időre, a kerületi tanítónőképző intézet volt növendékeivel szeretnénk betölteni mint a kik előttünk növekedvén fel, kellő biztosítékaink, hogy tiszta evangyéliumi szellemben növekedtek.

A 2. pontból kihagyandónak tartjuk a kötelező egyenruha viselést, mert pápistás ize van s idők folytán talán a külön papi rend kiformalására vezetne, ellentétben az egyetemes papság elvével. Azt pedig tagadjuk, hogy a mi tekintélyünket a sokféle, de min-

dig tisztességes öltözék lerontaná, sőt baj lenne, ha ez az egyenruha szerezne meg tekintélyünket.

Az 5 pontból kihagyandónak véleményezzük az egyöntetű egyh. fegyelmi szabályrendeletet, mely míg egyik helyen javító eszköz, másutt talán békéltelenség s a vallásunktól való elidegenedés forrásává lehetne. A szt. irás ujszövetségi része, a lelkész buzgósa, tapintata, erélyessége, mindenütt meg fogják mutatni a helyes egyh. fegyelmezést. Ezek nélkül a tulajdonok nélkül ugy sem lenne az a szabályrendelet más mint „kés a gyermek kezében.”

A 6. pont a 12. ponttal egybekapcsolandó azért, mert mindkettő az egyházi adózás kérdésével foglalkozik. S hogy a nagybirtokosok egyházi adója 200 koronánál több nem lehet, törlendőnek tartjuk azért, mert prot. elv, hogy „a kinél többet teszek le, többet is kívánok attól.” Méltányosnak tartjuk azonban, hogy 25% egyházi adóval is csak akkor terheltesseink, ha a szükséglet a tervezett egyházi adó reformja után (7. pont) nem fedezhető másképen.

Uj pont gyanánt azért kívánjuk telvenni a fel-emelt államsegély kérdését, mert iskoláink fenntartása hova-tovább nagyobb terheket rak vállainkra s még azon iskolák is, melyeket eddig megtartottunk, idővel a fokozottabb követelményeknek, egyházaink s iskoláink szegénysége miatt nem fognak megfelelhethetni s így lassankint összes protestáns iskoláink államosítását vonná maga után, míg ellenségeink a római katolikus iskolákat fenntartva, vallásunk megsemmisítésére a talajt tervszerűleg előkészíthetnék. Az állam a tervezett 8 milliós prot. sorsjegy-kölcsönnel ugy is fiaskót vallott s ha 10 év alatt 5 millió frtot, vagyis 1 millió koronát adna évenként tőkeképzés céljából, iskolai alapra, részben fölmentetnék azon tehertől, mely az évenkénti államosítással időről-időre előáll; részben szolgálatot tenne Magyarországnak, mert hiszen a különböző vallású nemzetiségek közt még mi vagyunk egyedül, a kik biztosan állunk. De meg ez a 10 évi segély nem igen bontaná meg az állam pénzügyi egyensúlyát s ha az 1848. XX. t.-c. életbe lép, önmagának gyűjtene vele az állam tőkevagyonot.

Az eddig élvezett segélynek 100.000 koronával való felemelése egyházi adó csökkentése céljából azért szükséges, mert hűveinkre a 120—250% egyházi adó már elviselhetlen s a legnagyobb veszedelem innen fenyeget.

A 10. pont azért hagyandó ki, mert a tanítók országos bizottsága által a miniszteriumhoz benyújtott kérvényben ezen kérdés sikeresebben van megoldva.

A 11. pont pedig azért törlendő, hogy a nagy bajjal, keserőséggel összehozott tőke vagyona ref. Sionunknak így a mint kezeltetik, bár keveset jövedelmez, de kellőleg biztosítva van, míg ha iskoláknak, kerületeknek s megyéknek kiköltöztetnék, rendeltetésének nem felelhetne meg. Csak egy tekintetet kell vetni az iskolák, kerületek számadásaiba, mennyi mindenütt a kamathátralék, megment bennünket attól, hogy állításunkat hosszadalmasan bizonyígtassuk. (? Szerk.)

Ezek után több kisebb házi dolgot és segélykérő íveket tárgyalván le az egyházmegyei gyűlés, az elnökök s tanácsbírói kar köziz. bírósággá alakulván át, egy régi egyh. kerületi kölcsönrel üzőtt egyházi visszaélés megtorlására, a gyűlés szétoszlott.

Jegyző.

Az ungi ev. ref. egyházmegye őszi közgyűlése.

Az ungi ev. ref. egyházmegye f. évi augusztus hó 27-én tartotta meg őszi közgyűlését a *felső reviscei* egyházban. Annak dacára, hogy ez egyházközségünk majdnem a megye szélén fekszik, így az oda való eljutás sokunkra nézve fárasztó is volt, az érdeklődés hiánya miatt nem panaszkodhattunk, mert a gyűlést alkotó tagok eléggé szép számban voltak jelen.

A reggeli istentisztelet megtartása után, a melyen Csomár Béla, ez alkalommal bekebelezett segéd-lelkész végezte a papi szolgálatot, esperesünk buzgó imádságban szívünket, lelkünket megegyeszer Istenhez emelve, egyházmegyénk gondnoka magvas és tanulságos beszédével, melynek hirlapi közététele közóhajként kimondott, a gyűlés kezdetét vette.*

Tárgyalt ügyeink közül a közérdekieket a következőkben jelzem:

A vakbuzgóság, a felekezeti türelmetlenségnek ev. ref. egyházunkkal szemben tanúsított elkeseredett küzdelmét nap-nap után sajnosan látjuk és érezzük. Ha az órállókban megvan is az igyekezet és buzgóság az ellen visszaverésére, — ezt ugyan tévesen igen sokszor kétségbe vonják, e mellett is igen nagy szükség van arra, hogy a hitbuzgóság mentől nagyobb lángra gyújtassék egyházunk tagjainak kebelében. Különbféle az eszközök, a melyekkel az elérhető; de azok között kétségkívül első helyen áll a női szíveknek egyházunkhoz való minél szorosabb oda kapcsolása. Ev. ref. egyházunk egyeteme ezt már régen belátta, ugyanazért a hol csak az anyagi körülmények megengedték, igyekezett felsőbb leányiskolákat létesíteni, hogy az ilyenmő más felekezetű intézetek helyett leányaink saját iskoláinkban, a saját hitelveink szellemében való nevelésben részesüljenek.

Egyházmegyénk is már régebben foglalkozott a tervvel, hogy itt, e más felekezetekkel szemben igen exponált részén édes magyar hazánknak, egy felsőbb leány-növeldét állít fel; de a megvalósítás az anyagi ügyek miatt mindezideig késett.

E célra való alapunk, a Komjáthy Béla egyházmegyei gondnok által adományozott 1000 frton kívül, vajmi csekély volt; csekély most is, de a nemes ügy iránt való lelkesedés megnövelte azt. A Pálóczy-Horváth-alapból a lelkészek az őket illető részből egyhangulag megszavaztak négy éven át 1000—1000 koronát; nemes vetélytársként oda állottak szeretett tanító barátaink is s az azon alaptól őket illető részből, szintén egyhangulag, hasonló áldozatot hoztak; nem különben az egyházak is — szintén a maguk részéből — még pedig azok is szintén egy értelemmel. A lelkészek, tanítók és egyházak adománya négy éven át 3000—3000 korona alapot biztosít a leánynevelő intézetnek; helyiségül pedig az egyházmegye tulajdonát képező ungvári Horváth-féle ház jelöltetett ki.

Igy állván a dolog, egyházmegyénk kimondotta, hogy felsőbb leány-növeldéje első osztályát már e f. év szept. elején megnyitja. Előállott a kérdés, hogy hol? A helyiségül kijelölt ház bérbe van adva s e célra tetemes átalakítást is igényel. E kérdésnél a közoktatás ügyeért lángoló vall. és közoktatásügyi miniszterünk jött segítségünkre, ki egy év folyamára, a most épített ungvári állami iskola pompás épületében egy tantermet volt kegyes e célra átadni, a mely tényeért fogadja itt is hálás köszönetünket.

A csecsemő hát megszületett. Legyen rajta Istennek megáldó kegyelme, hogy fejlődjék, növekedjék s idővel teljesen megizmosodjék anyaszentegyházunk terjesztésére s dicsőségére:

A vallásos buzgóság egy másik megnyilatkozása a kereszti leány-egyház tagjainak mozgalma. Ők Finkéhez tartoznak; ott lakik lelkészük, ott van a templom, a hová kell istentiszteletre járniok. Úgy de ez télben s az őszi és tavaszi sárvíz idején rájuk nézve nagyon nehéz dolog úgy, hogy az időjárás kellemetlenségei miatt sokszor le kell mondaniok arról, hogy lelki szükségüket ki-elégíthessék. Elhatározták tehát, hogy templomot építenek s preorantiát szerveznek.

Már a tavaszi gyűlésünk alkalmával kérelmezték, hogy e tervük kivitelét engedné meg az egyházmegye. Akkor az ügynek a hely színén való megvizsgálására egy küldöttség kéretett fel. A küldöttség jelentését e gyűlésünkre beadta, melyben a kereszti híveink kérelmének megadását javasolja annyival is inkább, mert azok mindent a saját erejükből kívánnak tenni, e mellett az anyaegyházhoz való kötelezettségük megváltoztatását sem kívánják s azt továbbra is teljesítik.

Egyházmegyénk a midőn a vallásos buzgóság megnyilatkozását jól eső örömmel fogadta, kimondotta, hogy ha a kereszti hívek a templomépítéshez megkívántató kellő tervet és költségvetést bemutatják, a templom-építésre engedélyt fog adni.

A felső-borsodi indítvány, hogy kerületi értekezletek tartassanak, egyhangulag elfogadtatott.

Az egyházmegyei egyházi értekezlet javaslata folytán kimondja egyházmegyénk, hogy illetékes útján kérelmezi; a) az 1848. XX. t.-cikk végrehajtását; b) a papi fizetések után korpótlékok adását; c) a liturgia egyöntetűvé tételét.

Mindhárom indítvány annyira fontos, hogy azoknak megvalósításáért való törekvésünket indokolni e helyen feleslegesnek tartom.

Egyházkerületi képviselőkül megválasztottak az elnökség, Szabó József, Virág József papi-, Minay István, Stépán László, Szabó Lajos világi tanácsbírák és Homoki Antal egyházi főjegyző.

Volt még sok, szorosabban csak reánk tartozó ügy: a pontosan kidolgozott, terjedelmes tanügyi bizottsági jelentés; tanító változás; tanítói nyugdíjazásról való jelentés; egyes egyházak ügyes-bajos dolgai; ezek azonban a nagy közönséget nem érdeklik, így az azokról való referálást feleslegesnek tartom.

Magyar Bertalan.

Bajaink fő forrása és teendőink.

(Folytatás és vége.)

Én megvallom, hogy az állami adó-alapon kirovandó százalékos adózás felett előnyt adok az osztályba sorozásnak, mert a vagyoni adó átlagot, a személyi-adóval összehozva, tartom a mi viszonyainknak legjobban megfelelő adózási-kulcsnak. Lehetne megállapítani, mint a közalapnál van, s a mint tudom a hadmentességi adónál az állam is alkalmaz egy minimális és egy maximális egyházi adótételt. A két tétel közé eső fokozatok valamelyikébe osztatnék aztán be minden adózó személyi és vagyoni viszonyainak megfelelően. S hogy miért óhajtanám az adózást inkább osztályba sorozás, mint állami adó százalékos alapján? azt is elmondom.

Legelsőbbben is azt a 20—40 ezer korona állami adót fizető úri hitsorsosunkat, hogy az 50, vagy 25 százalékos adózási kulcs mellett 10, vagy 20 ezer, esetleg 10 vagy

* A gondnoki megnyitót legközelebb adjuk.

5 ezer kor évi egyházi-adót fizessen; a legtöbb esetben nem tudnánk reábirni. Sportra, fényűzésre bőven jut; de egyházat, iskolát segélyezni úri módon, ez ma csak nagyon kevesek sajátja. Avagy nem a legközelebbi zsinaton hangzott e el, az egyházi-adózás rendezése közben, egy oszlopok főurunk ajkairól: „az egyház minden fiát egyenlő áldásban részesíti, tehát illő is, hogy egyformán viselje terheit mindenki!” És maradt minden a régi, a 245 §. megszületett a régi gyakorlat szentesítésére. Ugy szintén br. Bánffy Dezsőről is olvastam a lapokból, hogy elment kezét szorítani Sándor Pálhoz a romániai zsidók érdekében kifejtett segély-gyűjtő munkálkodásáért; de azt még nem olvastam és nem is hallottam, hogy Sándor Pált utánozni próbálta volna valaki a főuri körökben szegény eidélyi hitsorsosai érdekében, kiket pedig szintén a román elem szorongat és nagyon is rászorultak a segélyezésre. Más oldalról pedig a százalékos adózási-kulcs mellett a napszámos osztály, mely egyházunk fentartó elemének nagy hányadát képezi, teljesen felszabadulna minden egyházi teherviselés alól és terhe átszállana részben arra a kisebb, néhány hold földdel bíró gazda-közönségre, kik mostan is roskadoznak a különféle állami, törvényhatósági, községi, egyház-iskolai közvetlen és közvetett rendes és rendkívüli adók terhe alatt. Míg az osztályba sorozás útján a nagyobb birtokos is kevesebbet viselne állami-adószázalékánál, viszont a munkás osztály is részesülne bizonyos hányadig az egyházi terhekben.

Hogy az osztályba sorozott adózási rendezkedést, az 1848. évi XX. t.-cikk életbeléptetésével kapcsolatosan én miként gondolnám, szíves türelmökkel arra is előadom röviden nézetemet:

Az egyes egyházközségekben, egy általános összeírás alkalmával, — mint ezt 1898-ban csináltuk — megállapíttatnék az egyházi, iskolai szükséglet évi összege, melyben a lelkészi, tanítói fizetések és minden személyi járandóságok, a dologi kiadásokkal egyetemben, bentfoglaltatnának. Az adófékönyv alapján kimutattatnék, hogy hivaik mennyi egyenes állami, föld, jövedelmi, tőke és házadót fizetnek évenként. A kivett állami egyenes-adók összegének 25%-a állapíttatnék meg aztán a gyülekezet fizetés képes tagjaira kirovandó egyházi-adóul. Ez az összeg, a zsinat által meghatározott osztályokba való beosztással, a vagyoni és személyi viszonyok szerint vettetének szét a fizetőkötelesekre. És ha az így megállapított és kivett összeg, az egyház és iskola, másnemű, ily célra felhasználható jövedelmeivel együtt, nem volna elég a szükséglet fedezésére, akkor és a szükséglet arányában jönné az államsegély, mely az 1848. évi XX. t.-cikk életbeléptetésének folyamánként adatnék. Az ily értelmű segélyezés teljesen megfelelő volna a Wekerle által 1894-ben ígért felekezeti államsegélyezés fokozott mértékben való felemelésének. Viszont nem vonná magával az 1848. évi XX. t.-cikk merev, szószerinti végrehajtásával elkerülhetlenné váló szekularizációt; és mégis elég tétetnék, ránk protestánsokra vonatkozólag is, a törvény szellemének. De kevesebb kezelési nehézségekkel járna az államra is a mai különféle segélyezési rendszereknél. Más oldalról vége szakadna a különféle címeken és megalázkodást követelő módokon kérvényezni rendelt mai, önbecsérzetünket támadó, egyetemes egyházi, középiskolai, lelkész-kongruai, tanítófizetés és ötödéves-korpótlékra osztott segélyezési formáknak. Mert az 5 vagy 10 éves ciklusra megállapítandó egyházi, iskolai összes felekezeti államsegély évi, vagy félévi részletekben egyházi főhatóságaink kezébe utalványoztatván, püspökeink útján

folyósíttatnék az a szükséglet arányában az egyházak és iskolák részére. Végre adózó hivaik terhe is arányosabban oszlanék meg. Mert, ha ad is az állam jelenleg lelkészi-kongrua kiegészítést, tanítói-fizetés kikerekítést, ötödéves korpótlékot: mindazonáltal hivaik teherviselésén könnyítve nincs, mert az egyházi teherviselés kulcsa ma is a régi: néhol 100, néhol 200, esetleg több százaléka az állami adónak.

Ettől az intézkedéstől, adózási viszonyaink ilyen forma rendezésétől várnám én egyházunk sülyedni kezdő hajójának emelkedését, a protestáns egyházi élet felvirulhatásának kezdetét. Ha rendezve lesz adózási rendszerünk; ha a szocialista követelések által támasztott benső forrongás, az arányosabban megosztó teherviselés és az államsegély olajcseppjeivel lecsendesíttetnek: akkor kívülről támadó ellenségeinkkel bátran felvehetjük a küzdelmet és sikeresen is fogunk harcolni, különösen ha világi nagyjaink is segítenek a vezérszázlót magasan lobogtatni és az áldozatkészségben is előljárnak. Ekkor már sikeres lesz a belmissió, a lelkész képzés magasabb színvonalra emelése, a vallás-erkölcsi összejövetelek, a gyermek istenitiszletek tartása meghozzák a hozzájuk fűzött reményeket; de addig nem segítenek a mai bajainkon. Mert tapasztaljuk az életben, hogy minél nehezebb a megélhetés, minél nyomasztóbbak a terhek, annál jobban sülyed népünknek az erkölcs és bágyad a hit.

Tisztelt Értekezlet! midőn szíves türelmököt megköszönöm, egyszersmind kérem, hogy az általam felvetett kérdéseket eszmecsere tárgyává tenni méltóztassanak.

Halászy József.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Nagy Pál gömöri esperes jubileuma.** Szeptember 2-án bensőséges ünnepélynek volt színhelye a tornallyai ev. ref. egyház temploma és lelkészlaka, a melyekben Nagy Pál gömöri esperest ünnepelték, a kit az isteni gondviselés 70 évvel áldott meg, a 70 évből 50 évet töltött immár egyházi hivataloskodásban s ebből 20-at fordított egyházmegyéje kormányának vezetésére. Csaknem teljes számban voltak jelen az egyházmegye lelkészi és világi előljárói, a kik mindnyájan tudtak egy-egy szívből jövő üdvözléssel járulni a jubilánshoz. Ott voltak az ág. ev. is, a kik a testvéri szeretetet és békeséget ünnepelték, — ott voltak még a r. kath. közül is azok, a kik az „eretnek” pásztorral mernek egy asztal mellett ülni. A szívek és lelkek ölelkezése volt a Nagy Pál jubileumának főjellemvonása. A „Sárospataki Lapok” is csatlakozik az ünnepelt kiváló férfiú üdvözlőéhez s szívből kívánja, nyugodjék meg továbbra is a gondviselés hűséges kegyelme az Úrnak hűséges szolgáján, anyaszentegyházunknak tevékeny munkásán, sárospataki főiskolánknak melegkeblű barátján.

— **A felsőszabolcsi ev. ref. egyházmegye ősi gyűlése** szept. 30. és okt. 1—2. napjain fog végbemenni Kis-Várdán. A gyűlés több tárgyai esperesi jelentés, az 1848. XX. t.-cz. megvalósításának sürgetése, a közalap kezelésére javaslat, jelentések illetőleg indítványok a zsinattartás, a próchiális könyvtárak, a csonka és kegy év ügyében.

— **István király napja** miatt, hogy a protestánsok nem ünnepeltek, most is nagy az ultramontánok panasza! Régi dolog ez már nagyon. Őseinket is bántották érte, mi is elviseljük a gyalázásokat, a melyekkel megtámadnak ugyanazért a dologért a mi ellenségeink, a kiknek több István király, mint az Idvezítő Jézus Krisztus, a kinek halála napját nem

ünneplik ünneplésben kimerülő r. kath. atyánkfiai. De hát hagyjuk ezt! Feltűnő azonban, hogy még a liberálisnak tartott „Pesti Hírlap” is okvetetlenkedik az aug. 23-iki számban „Nemzeti ünnepeink” cím alatt egy hírecskét bocsát meg s egyebek között, ha nyíltan nem is, de a sorok között megvádolja a protestánsokat, hogy még a nemzeti lobogót sem tűzik ki, a mire nézve példaként hozza fel a *karcagi* ev. ref. főgimnáziumot, „a melynek igazgatója nem tűzette ki a trikolort s mikor a polgármester kitűzette, az igazgató visszavétette s csak mikor a „katholikusok zúgni kezdtek” lett a zászló ismét látható!” . . . Ez a *karcagi* eset minket protestánsokat igen érdekel. Jól emlékszünk rá, hogy a miniszteri ünnepnapok című cikkben már rámutattunk arra, hogy a *zászló kitűzés kérdése* még bajt fog hozni a fejünkre, vagy pedig alkalmazkodni kell a meggyőződés megtagadását követelő kívánságához. Nos? . . . a karcagi főgimnázium zászlóját már a *polgármester* tűzette ki! * Az ev. ref. tornyokra majd a plebánus urak maguk fogják kitűzni ad majorem Dei gloriam! . . . De szép is lesz az és milyen felséges vallás és lelkiismeret-szabadság! És ezt a protestáns nagyok csinálták. Tisza és társai.

— **Theológiai tanfolyam lelkészek részére.** *Erlangenben* szept. 30-tól okt. 5-ig theol. kurzust fognak tartani a lelképásztörök részére, ha lesz 25 jelentkező. Felolvasást fognak tartani: *Ewald* a keresztyénség lényegéről és a theológia feladatáról; *Ihmels*: a naponkénti bűnbocsánatról és *Lotz* az Ezsaiás 40—66. fejezeteiről.

— **A kecskeméti ev. ref. jogakadémián** az 1901—1902-ik iskolai év 1-ső felében 8 rendes és 8 magántanár fog előadást tartani, még pedig a kötelezett tantárgyaknak évfolyamonkénti következő beosztásával: az 1-ső éven 3 tanár előad 3 tárgyat heti 17 órán; a II-ik éven 4 tanár 4 tárgyat ad elő heti 20 órán; a III-ik éven 3 tanár előad 4 tantárgyat heti 22 órán, a IV-ik év 4 tantárgyat 4 tanár adja elő heti 22 órán. A nem kötelezett tantárgyak száma: 9, heti 15 órán, tehát a 18 tanár 24 tantárgyat ad elő heti 96 órán.

— **Az ev. szövetség 14-ik nagygyűlése.** A gróf Winczingerode vezetése alatt álló német ev. „Bund” ez évi nagygyűlése *Boroszlóban* lesz október 8—11. napjain a következő programmal: 8-ikán este, találkozás, délelőtt és délután a vidéki flókegyletek küldötteinek tanácskozása; 9-ikén: délelőtt tanácskozások; d. u. gyűlés a Maria-Magdolena templomban, a hol a gyűlés tagokat üdvözlí *Matz* lelképásztor, — innen együttesen átmennek az Erzsébet templomban, a hol dr. *Reinhard* Miksa prédikál; este nyilvános gyűlés, a melyen dr. *Witte* professor ezt a kérdést fejtegeti: „Az ev. szövetség küzdelmi feladatai és a ker. szeretet-kötelesség,” *Lachmann* kirchbergi lelkész pedig felolvasást tart ilyen címen: „Útazási tapasztalatok a francia országi evangyéliomi mozgalmakról.” 10-ikén külön tanácskozományok; majd: a nyílt nagygyűlés Winczingerode-Bodenstein elnöklete alatt, üdvözlések. Előadás *Mirbt* marburgi professortól ezen a címen: „A centrum párt türelmi ajánlata.” D. u. disz-ebéd; este tanácskozás s előadás: *Leuschner*-től az új szövetség protestáns jelleméről, *Mahnert*-től: az ausztriai ev. mozgalmakról, *Meyer*-től, a zwickauai superintendenstől pedig a zárbeszéd fog elhangzani. 11-én az elnökség, és választmány tanácskozása; kirándulások.

— **Mi a közműveltség?** Erre a kérdésre a „zöld püspök,” gróf Majláth Gusztáv sugalmazottja, a gyulafehérvári „Közművelődés” a következő választ adja: *a protestánsokat a szeretet vigéceinek nevezni, mert a protestáns pásztorok kocsonyaszerű rezgő anyagok, a kik hiveiknek s a világnak tremolálnak a szeretetről, de valójá-*

ban a vad gyűlölet mesterei: a protestánsok irodalmát ércelménynek titulálni; a protestánsok akaratait tudatlanságból eredő s azzal párosult rossz akaratnak nyilvánítani; a protestánsokat a legképtelenebbül rugdolózóknak tartani; a protestáns írókra citálni Izaiástól: nem fogta-e el fejét a betegség? . . . A ki nem hiszi, ám olvassa el a nevezett ujság ez évi 35-ik számát!

— **Megszivlelendő eljárás a gyakorlati egyházi életre vonatkozólag.** Az erdélyi ev. ref. egyházkerületi állandó igazgató-tanács meggyőződésén arról, hogy az *illeték-egyenérték* kérdésében nélkülözhetetlen egy olyan irodalmi műnek kézen forgása, a mely e tekintetben teljes és kimerítő tájékozást nyújt, *Dr. Szabó Sándor*, sárospataki jogtanárnak „Pénzügyi kódex” című könyvének I. kötetét, mint a mely éppen az említett adó-ügygyel foglalkozik, a legmelegebben ajánlotta az egyházi és iskolai előjáróságoknak megszerzésre. Követendő ez az eljárás szerintünk azért, mert évről évre nagy érdekek forognak kockán az illeték-egyenértéknél, a mely érdekeknek megvédését a nevezett könyv egész kimerítőleg adja elő. Együttal azt is köztudomásra hozzuk, hogy *Dr. Szabó Sándor* jogtanár úr teljes készséggel szolgál felvilágosítással s útbaigazítással egyházkerületünk gyűlekezeteinek, lelkészeinek s tanítóinak mindennemű adóügyi kérdésekben.

— **A németországi prot. belmissió XXXI-ik kongressusa.** Eisenachban szept. 23—26. napjain fog végbemenni a német prot. belmissiónak 31-ik közgyűlése a következő tárgysorozattal s programmal: 23-án a központi választmány ülése d. u. 5 órakor; 6 órakor istentisztelet, a melyen *Dr. Förtsch* prédikál Mellingenből (Szászországból), estve 8 órakor ismerkedési találkozó 24-ikén d. e. 9 órakor a nagy gyűlés, a melynek megnyitóját *Gaebel* tartja Berlinből; előadás *Seeborg* berlini professortól ily címen: „Luther viszonya kora erkölcsi és szociális szükségleteihez s ennek jelentősége napjainkban”; d. u. 4 órakor disz gyűlés, a melyen előadást tart *Behrmann* hamburgi senior a „Luther-bibliáról és a német népről.” Estve 7 órakor istentisztelet, a melyen prédikál *Dibelius* dresdai superintendens, — ezután 8^{1/2} órakor a központi választmány zárt ülése. Ezzel egyidejűleg nyilvános esteli összejevetel, a melyen ezt a kérdést tárgyalják: belmissiói képek Thuringiából. 25-én konferenciák, még pedig felolvasást tartanak azokon: *Koblinski* eislebeni superintendens a foglyok körül való lelképásztorkodásról; *Stammeler* halléi professor a polgári törvénykönyvről és a belmissióról; *Schreiber* brémai misszióinspektor a diakonissák teendőiről a jövőben; *Streetz* koischwitzi superintendens a keresztyén gyülekezetek feladatairól az egyházzal s annak belmissiójával szemben. — Közébéd (1 teríték 2 марка 50 fillér). Estveli istentisztelet *Bachmann* nürnbergi prof. prédikálásával. Nyílt estveli gyűlés, a melyen a tárgy ez: feladataink a tengerészekkel, a pincérekkel s cselédekkel szemben. 26-ikán választmányi zárt ülések. II. nagy-gyűlés, a melyen a művészet szabadságáról értekezik *Dr. Künzel* professor. Bezáró istentisztelet d. u. 6 órakor *Lohr* kasseli fősuperintendens prédikálásával.

— **Vetőmagvak hamisítása.** Budapestről jelenti tudósítónk, hogy Budapest főváros közigazgatási-bizottsága a napokban tartott ülésén *Deutsch* Gyula budapesti nagy kereskedő hamisítási ügyével foglalkozott. *Deutsch* hangzatos ígéretekkel szóta a vidéki gazdaközönség nyakába a különböző gazdasági vetőmagvakat, melyek a legtöbb esetben silányak, illetve ügyes hamisítások voltak és természetesen az a gazda, a ki az ő magvaiból vásárolt és azt vetette el, érzékenyen károsodott. Leginkább a lóhere magvakkal manipulál, mert ez az üzlet

* Megjegyezzük hogy a zászló végre sem volt, igen helyesen, kitűzve. Szerk.

nagyon jövedelmező volt. A magyar lóheremag csiraképessége ugyanis több, mint 90%, ő pedig a kitűnő lóhere magot olyan silány amerikai maggal keverte, a melynek a csiraképessége csak 6%-ot tesz ki. Az elvetett magot már nem lehet megvizsgálni és így hiába panaszkodott a gazdaközönség — Deutsch Gyulára nem volt rábizonyítható bűnös manipulációja. Az idén kora tavasszal azután váratlanul vizsgálatot tartottak Deutsch Gyulánál, a melynek során konstatálták, hogy 32 zsák amerikai magot pár nap alatt megrendelőinek szétküldött és azonkívül az üzletében és a közraktárakban nagy mennyiségű ilyen magot találtak. A hamis lóheremagot elkobozták és a vizsgálatot ellene megindították. A közgazdasági bizottság Deutsch Gyulát, tekintve, hogy a magyar magkereskedelem jóhírnevének a külföld és a vidéki gazdaközönség előtt való megrontására törekedett, hogy a vidéki gazdáknak a hamisítással érzékeny károkat okozott, és végül, hogy vető mag hamisításért egy izben már büntetve is volt tizenöt napi elzárásra, 800 korona pénzbüntetésre és a költségek fizetésére ítélte. Ebből az esetből is láthatja a gazdaközönség, hogy mennyire óvatosságnak kell lennie a vető mag vásárlásánál, mert a lelketlen kereskedők érzékenyen megkárosíthatják, és épen ezt elkerülendő feltétlenül szükségük van a gazdáknak arra, hogy teljesen megbízható magkereskedőnél szerezzenek be szükségletüket. Ez az eset kell, hogy óvatosságra intse a gazdákat. —H.)

— **Szemelvények az „Alkotmány” értesítő ismertetéséből.** A 189-ik számban ez olvasható: A kolozsvári piarista főgimnáziumban volt 400 tanuló, köztük katolikus 364; keresztény 32; zsidó gyermek mindössze 4 volt. Tehát . . . tiszta levegőjű gimnázium. — Az ungvári kir. kath. főgimnáziumban az első öt osztály mindegyike két párhuzamos osztályból állott. Az ifjúság száma 543 volt, római kath. 147; g. kath. 189; keresztény 47; zsidó 160 darab. Borzasztó! Ezek mind a kath. tanulmányi alap költségén tanulnak. Ezek miatt kellene a párhuzamos osztályok. Valóban tűrhetetlen állapot, a min elvégre is változtatni kellene. A 194-ik számban ezt írja Gyürki Ödön értesítő ismertető: az esztergomi érseki tanító-képző intézetben »tankönyv Kiss Áron Módszertana (?)« zsidó ide is befurakodott már egy darab, de azért azt is taníttatták? . . . A győri kath. tanító intézetben is volt »zsidó . . . egy egész.«

— **Az egyházi és lelkesi jövedelmek szaporítása.** Ily című munkát szándékozom közrebocsátani; el merem mondani, hogy a nehéz feladatot gyakorlatilag, egyszerűen, az egyetlen gyorsan gyümölcsöző módon oldom meg benne. A munka lehető olcsósága végett nem bocsátok ki előfizetési felhívást, hanem hogy a nyomtatandó példányok száma felől tisztába jöhessek, ez úton kérem fel az igen tisztelt lelkész és a szintén érdekelt tanító urakat s más érdeklődőket, hogy vevő szándékukat szíveskedjenek levelező lapon velem mielőbb közölni. Tájékoztatom megjegyzem, hogy munkám ára alig lesz több 1 koronánál és októberben lehetőleg megjelen. Kiváló tisztelettel: Széki Ákos, Tab (Somogy m.)

— **Wolafka hatása a debreceni oktatás ügyre.** A mi dicsekedésünkben, Debrecen városában, az ultramontánizmus egy ügyes világfiával végezteti a térítés munkáját, a kinek a protestáns előkelők szerint »minden igen jól áll« akár mit végezzen is, jól áll s dicsőség számba megy még az is, ha a mulató kompániában ő a tánc-ingerlő, a mint erről a debreceni országos középiskolai tanár-egyesületi gyűlésen jelen voltak tanúskodni ország-világ előtt. Nos hát ez az ügyes »világ-fi« a debreceni oktatás ügyre a következő hatást

gyakorolta, a mint azt a „Mi asszonyunkról nevezett Szegény Iskola-nővérek vezetése alatt álló Debreceni Svétits-Intézet” 1900—1901-ik évi értesítője bizonyítja, a melyben ezek olvashatók: az elemi iskolába járt 115 növendék, köztük protestáns 15. A felső leányiskolába járt 208 növendék, protestáns 39. A tanítónő-képzőnek 85 növendéke volt, köztük 12 protestáns. Az egész intézetbe . . . 73 protestáns és 59 zsidó járt. És erről az eredményről méltán írja Gyürky Ödön az »Alkotmány« 196-ik számában: »Az intézet nagy buzgalommal, lelkesedéssel ápolja a katolikus szellemet a nagy protestáns város közepette.« . . . Vajjon nem volna-e érdemes dolog utána járni, hogy miféle protestánsok lettek foglyai az »elegáns« gyóntató atyának?

— **Lélek-vásárlás.** Nemcsak a »Magyar Szó«, ez a protestáns ügyeket egész lélekkel védő s szolgáló politikai lap, hanem egyebek között a »Magyar Hírlap« is megemlékszik immár, még pedig a »Székely Lapok« útján a pókai ev. reformátusok ellen elkövetett gyaláztatós merényletről, a melynek Szabó György nagy-ernyei plébánus ur az oka. Míg csak a »Magyar Szó« szólt erről az ügyről, nem akartunk róla tudomást venni, mert némely hittestvéreink, talán épen e lapok olvasói közül a legtöbben célzatosságnak veszik az említett laptól való egy és más cikk átvételét, noha épen ebben az ügyben egész bátran járhattunk volna el, mert maga Teleki József lelkészársunk emelt szót a lélek-vásárlás ellen. De nem tettük, mert vartunk, hogy mi fog történni, különösen a politikai hatóság részéről! . . . Most már megemlékszünk erről a tényről, mert ideje szót tenni. A dolog lényege ez: a pókai atyafiak vásároltak hitelszövetkezetük útján egy gőz cséplő-gépet, a melynek vételénél az ágens 5000 koronáig megcsalta a járatlanokat, a kik között volt az ev. ref. lelkész is. A megcsaltak mindenfelé fordultak segélyért s egyebek között segélyző gyanánt, költséget nyújtóként jelentkezett a sáromberki r. kath. gondnok útján a nagy-ernyei plébánus ur: Szabó György, de kikötve azt, hogy a költségtérítők r. katolikusokká tartoznak lenni! S a fűhöz-fához kapkodók közül 20 ev. református család elment Szabó urhoz s miután megtárgyalták együtt az üzletet, bejelentették a kitérést! De közben a hitelszövetkezet rendezte a dolgot s nem volt szükség a lélek-vásárló úr pénzére! Ennek az lett a következménye, hogy a plébánus urnál megfordult emberek meggondolták a dolgot s nem voltak hajlandók most már a kitérést befejezni. Igen ám, csak hogy a plébánus ur érdemeket akart szerezni s rajok igen az atyafiakra, hogy tartoznak kitérni, illetőleg visszatérni (!! persze oda, a hol soha sem voltak!), mert különben baj lesz! Őt család csakugyan meg is ijedt s újra jelentkezett Teleki József lelkésznél . . . Ez sem volt elég a legalább kanonoki stallumra áhítózó üzlet-férfinak, hanem kapta magát s misét ment tartani az őt családnak Pókára! Csak hogy rossz helyet választott, mert Gede András uram udvarába ment nagy kiöltözötten, a honnan szép szerével, a tudósítás szerint »karóval« kitesékeltek a kénytelen volt más helyet keresni, de ott sem sikerült »misézni«, mert a falu fellazadt s a jegyző távozásra inté a nagy férfit, a ki ezúttal megfogadta a jó tanácsot s elment, hogy a pénzzel csalogatás munkáját tovább folytassa. Folytatja is, mert valóban kapott r. kath.-sá lételeért költsön fejében 60 koronát özv. Somodi Jánosné, 17 koronát ifj. Bálint Mihály! . . . Ennyi a pókai lélek-vásárlási ügy lényege! Van dolga a politikai hatóságnak is, de van dolga mindenkinek fölött a becsület, tisztesség és vallás-erkölcsiség emberének! Az ilyen eljárás teljesen méltó ahoz az egyházhoz, a

melynek elve: *mindenkit minden módon beszorítani a mi aklunkba!* . . . Hát a kiknek tetszik közülünk az ilyen „galans” eljárás: tessék nyiltan megdicsérni, mi csak undorodásunknak adunk, adhatunk kifejezést az ilyen lélek-vásárlás fölött. Csak a közel multban volt meghurcolva egész gonosz módon, az igazság csúfos arcúverésével, a tények elferdítésével a sárospataki főiskola tanári kara, hogy kerítő szerepet tölt be, (az igaz, hogy beszámíthatlan ember részéről, a ki a nyílt felhívásra, hogy kik közülünk a kerítők, nevezze meg személy szerint őket: nagy bölcsen hallgat, mert jobb általánosságban vádolni, mint személy szerint gyalázní s becsületében sérteni, a mihez nem jezsuita tempóra van szükség, hanem az igazság birtoklására, mint a támadás jogosult alapjára!): nos most az egyedül idvezítő egyház van a vádlottak padján, még pedig *igazi* okok alapján! . . . De hát ez már megszokott valami! Hogyan is állana fel az az egyház, ha nem így járnának el nagy emberei? Hanem a tisztességes ember ezt mondja az ilyenre: gyaláza!

— A sárospataki ev. ref. főiskola akadémiájának tanrendje az 1901—902. iskolai év első felére. A)

A vallás- és egyháztudományi szakon: 1.

Radácsi György, rendes tanár, előadja: 1. *A héber nyelvet*, heti 3 órán. 2. *Ó-szövetségi írásmagyar-
zatul Jól profeciáját*, heti 2 órán. 3. *Új-szövetségi írásmagyar-
zatul a Galatához írott levelet*, heti 2 órán. 4. *Az ó-szövetségi Kánon történetét* (Isagogika), heti 3

órán. 2. **Dr. Tüdös István**, rendes tanár, ez évi szakelnök, előadja: 1. *A ker. erkölcsant*, (történeti rész), heti 3 órán. 2. *A ker. dogmatikát* heti 3 órán. 3. *A ker. dogmák történetét*, heti 3 órán. 4. *Dogmatörté-
neti szemináriumot* tart heti 1 órán. 3. **Novák**

Lajos, rendes tanár, a főiskola lelkésze, ez évi akadémiai és közigazgató, előadja: 1. *A homiletikát*, heti 3 órán. 2. *Az egyházjogot*, heti 3 órán. 3. *Gyakorlati
theol. szemináriumot* tart heti 2 órán. 4. **Rohoska**

József, rendes-tanár, előadja: 1. *A vallás-történetet*, heti 4 órán. 2. *Az új-szövetségi kánon-történetet*, heti 3 órán. 3. *Az új-szövetségi görög nyelvet*, heti 2 órán. 4. *Új-szövetségi szemináriumot* tart heti 1 órán. 5. **Zo-**

ványi Jenő, rendes-tanár, előadja: 1. *A ker. egy-
ház-történelemből a reformáció előtti kora* heti 4 órán. 2. *A magyar protestantizmus történelmét*, heti 3 órán. 3. *A theológiai encyklopaediát*, heti 2 órán. 4. *Egyház-
történelmi szemináriumot* tart heti 1 órán. 6. **Pásztor**

Sámuel, főiskolai ének- és zene-tanár vezetése alatt, az egész theol. ifjuság részére: *Gyakorlati éneklés*, heti 1 órán. B) **A bölcsészeti szakon:** 1. **Szinyei**

Gerzson, rendes tanár, főiskolai könyvtárnok, előadja: 1. *A magyar irodalom-történelemből*, Tompa és Petőfi költszetét heti 4 órán. 2. *A neveléstant* (általános rész), hetenként 2 órán. 2. **Dr. Székely György**,

rendes-tanár, előadja: 1. *A bölcsészeti történetét* (Új-kor) heti 4 órán. 2. *A philosophiai encyklopaediát*, heti 4 órán. 3. *Az aesthetikát* heti 2 órán. 4. *A német nyelvet* tanítja heti 2 órán. 3. **Rohoska József**, theol.

rendes-tanár tanítja: *Az angol nyelvet* heti 2 órán. 4. **Dr. Rácz Lajos**, gimn. rendes-tanár, tanítja: *A francia nyelvet*, heti 2 órán. 5. **Dr. Kun Zoltán**,

főiskolai orvos előadja: *A közegészségtant*, heti 2 órán. C) **A jog- és államtudományi szakban:** 1. **Szánthó Gyula**, a jog- és államtudományok

doktora, a római jog nyilvános rendes tanára, előadja: 1. *A római jogot* (Institutiók), heti 8 órán. 2. *A római örökösödési jogot* (special-collegium) heti 2 órán. 2. **Ballagi Géza**, a jog- és államtudományok dok-
tora, a Magyar Tud. Akad. levelező tagja, stb., a politika,

magyar közjog és encyklopaedia nyilvános rendes-tanára, előadja: 1. *Az alkotmány- és kormányzati-politikát*, heti 5 órán. 2. *A bevezetést a jog- és államtudományokba*, heti 2 órán. 3. *A politikai irodalom-történetét*, (special-coll.) heti 2 órán. 4. *A nemzetközi jogtörténetét*, heti 1 órán.

3. **Finkey József**, a jogtudományok doktora, ügyvéd, a peres és perenkívüli eljárás, a váltó és ke-
reskedelmi jog nyilvános rendes tanára, előadja: 1. *A peres- és perenkívüli eljárást*, heti 5 órán. 2. *A kereske-
delmi- és váltójogot*, heti 6 órán. 4. **Zsindely**

István, a jogtudományok doktora, képesített egye-
temi magántanár, a jogtörténet és egyházjog nyilvános rendes tanára, ez évi prorektor, előadja: 1. *Az egyház-
jogot*, heti 7 órán. 2. *A magyar alkotmány- és jogtörté-
netet*, heti 7 órán. 5. **Finkey Ferencz**, a jog-
tudományok doktora, képesített egyetemi magántanár,

ügyvéd, a jogbölcsészeti és büntetőjog nyilvános rendes tanára, előadja: 1. *A jogbölcsészeti*, heti 6 órán. 2. *A büntetőjogot* heti 5 órán. 3. *Büntetőjogi szemináriumot* tart heti 1 órán. 6. **Meczner Sándor**, a jogtu-
dományok doktora, ügyvéd, a magyar és osztrák magán-
jog és a bányajog nyilvános rendes tanára, ez évi

prodékán előadja: 1. *A magyar magánjogot*, heti 5 órán. 2. *Az osztrák magánjogot*, heti 6 órán. 7. **Illyefalvi**

Vitéz Géza, a jog és államtudományok doktora, ügyvéd, a magyar közigazgatási jog és a statisztika nyilvános rendes tanára, előadja: 1. *A magyar közigaz-
gatási jogot*, heti 5 órán. 2. *A legújabb kor történetét*,
heti 4 órán. 3. *Franciaország közigazgatását*, (spec. coll.)

heti 1 órán. 8. **Szabó Sándor**, az államtudomá-
nyok doktora, képesített egyetemi magántanár, a nem-
zetgazdaság és pénzügytan és a magyar pénzügyi jog nyilvános rendestanára, ez évi dékán, előadja: 1. *A nemzetgazdaságtant*, heti 5 órán. 2. *A magyar pénzügyi
jogot*, heti 5 órán. 9. **Kun Zoltán**, az összes

orvostudományok doktora, főiskolai orvos, előadja: *A közegészségtant*, heti 2 órán.

— Egy kis őszinteség nyilatkozott meg a „Magyar Állam” ez évi 189-ik számában, a mikor is egy ev. ref.-sa leendő prémontrei papról volt szó, a kiről ezt mondja a nevezett lap: „A protestánsok nem sokat nyernek az ilyen hitehagyókkal, a kiket csak az állás visz közéjük, de nem a meggyőződés, mely már akkor sem él bennök, a mikor a szerzetbe lépnek.” Vajjon nem őszinte nyilatkozat-e ez abból a szempontból, hogy vannak szerzetesek, a kik nem meggyőződésből azok? S vajjon őszinte nyilatkozat-e abból a szempontból is, hogy míg a r. kath. egyház tagjai, addig a meggyőződés nem számít, csak ott szaporítsák a számot? Néha ott is van egy-egy igaz szó!

Hibaigazítás. Halászy Józsefnek lapunkban adott becses közleményébe egy kijavítandó hiba csuszott be, t. i. nem a *tenger*, hanem a *tengerész-legendáját* alkalmazza magyar ref. egyházunkra.

— **A hesseni tartomány grófné kitérése.** A magyar politikai lapok is hozták a híret annak, hogy Anna, hesseni hercegnő róm. kathólizált. Természetesen a magyar ultramontán lapok is, épúgy, mint a külföldiek, ujjongtak s ujjongnak e fölötti örömlükben. Pedig hát egy 65 esztendő nőnek a megnyerése, a kinek évek hosszú során át r. kath. volt a környezete, a kinek udvarmestere s annak egész családja, udvar-hölgye, sőt egész udvari környezete r. kath. vallású! nem olyan nagy dolog, hogy a fölött igen lehetne örvendezni!

— **Hány szentté avatás jött át a XX. századra a r. kath. egyházban?** Erre a kérdésre a ritus congregatió így felelt legközelebb kiadott katalógusában: 287 függőben levő beatificatio és kánonisatio úgy van ő szentsége előtt!

A sárospataki ev. ref. főiskola
tulajdonát képező, néhai Mudrány
András szegi „Pótklos” szőlőjében
termett 1889. évi Aszú borok palackon-
ként áruba bocsátatnak.

Félliteres palack ára . . . 3 korona.
Első rendű nehéz aszú-félliter 4 korona.

Megrendelések: „A sárospataki fogyasztási és értékesítő szövetkezet”-hez, mint a főiskola bizományosához intézendők.

Debreceni Bertalan,
főiskolai jogigazgató.

Lővy József fia |László Adolf|

könyvkereskedése, zenemű készlete, papir- és
írószer raktára **Miskolczon.**

Ajánlja jól felszerelt raktárát a **Sárospataki Irodalmi Kör** összes népiskolai kiadványaiból.

Eggházi és iskolai nyomtatványok

a Kogutovicz-féle magyar földrajzi intézet
összes fali abroszait, debreczeni és budapesti
Zsoltárok minden kötésben; a közoktatásügyi
kormány által előírt népiskolai tantervek ál-
landó készlete. Könyvjegyzékek szíves meg-
keresésre ingyen és bérmentve.

22—6

Árú-minták ingyen!

Első rendű úri ruha szabóság

készen és mérték szerint

Szántó Mór és társa Miskolczon

a m. kir. földmívelésügyi minisztérium szerződött szállítóinál.

Legnagyobb mérték szerint s divatosan készítő osztály. Polgári és egyenruhákra külön szakavatott mester. Mindennemű papi ruhák készítése a főtisztelű papság részére.

Olcsó árak! Kifogástalan és becsületes kiszolgálát! Üzleti elvünk: a ki készpénzért vásárol, nem fizeti túl az árakat!

22—6

Divatkép bérmentve!

Vasuti menetrend.

2—3

Sárospatakról indul:

Szerencs—Debrecen—Miskolc— Bánréve—Budapest-felé.	S.-a.-Ujhely—Kassa—Mező-La- borc—Máramaros-Sziget-felé.
Reggel gyorsvonat . 7 ⁴³ órakor.	Reggel személyvonat 6 ¹⁹ órakor.
Délután személyvonat 12 ³¹ „	Délután gyorsvonat 12 ⁴³ „
„ gyorsvonat 4 ¹⁶ „	„ személyvonat 4 ²⁵ „
Estve vegyesvonat . 9 ³¹ „	Estve gyorsvonat . 8 ⁰² „

Sárospatakra érkezik:

Budapest—Bánréve—Miskolc— Debrecen—Szerencs-felől.	Máramaros-Sziget—M.-L.-borc— Kassa—S.-a.-Ujhely-felől.
Reggel vegyesvonat 6 ¹⁸ órakor.	Reggel gyorsvonat . 7 ¹¹ órakor.
Délután gyorsvonat 12 ⁴² „	Délután személyvonat 12 ³⁰ „
„ személyvonat 4 ²⁴ „	„ gyorsvonat 4 ⁵ „
Estve gyorsvonat . 8 ⁰¹ „	Estve vegyesvonat . 9 ³⁰ „

Felölös szerkesztő: **Dr. TUDÓS ISTVÁN.** Szerkesztőtársak: **ELLEND JÓZSEF** és **Dr. SZÉKELY GYÖRGY.**

Sárospatak. Nyomtatta Steinfeld Jenő az ev. ref. főiskola betűivel.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postal
székküldéssel egész évre 10
korona, félévre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrés
oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: „A sárospataki főiskola tanári karának felirata a tiszáninneni ev. ref. egyházkerülethez a főiskola függetlensége és versenyképessége céljából tett alapítvánnyal kapcsolatban.” — „Komjáthy Béla ungi egyházmegyei gondnok gyűlést megnyitó beszéde.” — *Dr. Rácz Lajos*. „Az évről vizsgálatokról.” — *Novák Lajos*. „Imádság az iskolai esztendő kezdetén.” — *Szuhaý Benedek*. „A felső-borsodi egyházmegye őszi közgyűlése.” — *E. J.* „A főiskola igazgató-tanács szeptemberi ülése.” — *Hézer Emil*. „Az alsó-zenpléni ev. ref. egyházmegye lelkesíti értekezlete.” — „Vegyes közlemények.” — „Pályázat.” — „Hirdetések.”

A sárospataki főiskola tanári karának felirata a tiszáninneni ev. ref. egyházkerülethez a főiskola függetlensége és versenyképessége céljából tett alapítvánnyal kapcsolatban.

A tanári kart a legmélyebb hálára indította a főtiszteletű egyházkerületnek ama kegyessége, a mellyel a tanári fizetések rendezését a legnagyobb áldozattal, a Vay-Mocsáry-alap nagy részének e célra felhasználásával megkezdette; az a buzgó áldozatkészség pedig, mellyel prot. közönségünk egyik legszegényebb, de a nemes eszmék iránt mindenkor legáldozatrakészebb osztálya, lelkeszi karunk, megmozdult, hogy főiskolánknak szorongatott anyagi helyzetében segítségére jöjjön, sőt az, hogy itt-ott hangok emelkedtek egy újabb Vay-Mocsáry-alapítvány összehozására: a tanári kar háláját és ragaszkodó, hűséges szeretetét tettekre ragadták és arra az elhatározásra birták, hogy a főiskola javára alapítványt tegyen. Hadd legyen az soha nem múló szeretetének, hálájának és a protestántizmus eszméihez való rendíthetetlen hűségének még a sirokon túl is élő tanubizonyosága és, ha a kegyelem istene úgy akarja, hadd legyen az az a termékenyítő példa, melynek másokat is magával kell ellenállhatatlanul ragadnia!

Midőn ezt tisztelettel bejelenteni és felajánlani szerencsénk van, bátrak vagyunk alapítványunk célját, természetét, összehozásának módzatait a nagytiszteletű és tekintetes igazgató-tanácsnak, illetőleg a főtiszteletű egyházkerülettel megismertetni a következőkben. Célja: a főiskola önállóságának és versenyképességének biztosítása. Megajánlottunk idáig reá tiz éven át, havonként pénztári levonások útján törlesztendő 7530 koronát. A begyűlő összegeket a

tanári kar a törlesztés ideje alatt maga kezeli erre a célra kiküldött bizottságával s a tiz év lejártával kamatok kamatjával s az alapító-levéllel együtt a főiskolai pénztárnak átszolgáltatja. A főiskolai pénztár az átadástól számítva 50 éven át tartozik a kamatok kamatait tovább tőkésíteni; 50 év leteltével pedig az így előállott tőkének fele, illetőleg annak kamat jövedelme a főiskola közszükségeire felhasználandó, másik fele pedig újra tőkésítendő; és így tovább az idők végéig.

Midőn elhatározásunkat ezekben a nagytiszteletű és tekintetes igazgató-tanácsnak, illetőleg a főtiszteletű egyházkerületnek elfogadás végett tisztelettel előterjesztjük, egyszersmint teljes tisztelettel felkérjük, hogy addig is, míg tanári karunk az alapítványi összeget maga kezeli, számadásunkat méltóztassék évenként bekérni és felülvizsgálni; másrésről pedig méltóztassék a főiskolai pénztárt utasítani a törlesztési részletek beszedésére.

Nagytiszteletű és tekintetes igazgató-tanács! Midőn a fent ismertetett módokon az egészben véve csekély, de jó szívből jövő áldozatot meghozzuk, az a gondolat vezet bennünket, hogy most, mikor egyes nagyok forintjaira nem számíthatunk — vajha meghazudtolná aggodalmunkat már a közeljövő! — nekünk, tehetetlen, kicsiny embereknek a garasai teremtsék meg újra iskolánk jövőjét, biztosítsák jövő dicőségét! És erre lehet is alapos reményünk. A régi, sötét idők lovagjai sírjaikból kikelve, habár ártottak, de használtak is nekünk, a szabad gondolkodás és a vele azonos protestántizmus várainak, mert öntudatra, tetterre, összetartásra és áldozatra serkentettek. És mi hiszszük, erősen hiszszük, hogy a magyar protestáns nagy közönségnél, a közelebbi napok eseményeitől ilyen hangulatba terelve, egy, főiskolánk érdekében el-

Lapunk jelen számához 4. iv melléklet van csatolva.

hangzó esdő szó nem találta siket fülekre, a minthogy nem talált legközelebb akkor sem, mikor hallhatatlan emlékű főgondnokunk, Vay Miklós báró, jogakadémiánk érdekében próbálta ki a protestántizmus hagyományos áldozatkészségét. Hisszük, erősen hisszük, hogy a pataki főiskola szelleme, megszentelt történelmi hivatása és hagyományai újra hódítani fognak és nem fog akadni széles e hazában olyan prot. ember és különösen pataki diák, a ki meg ne hozná a tőle telő legnagyobb áldozatot, hogyha illetékes helyről azt hallja, hogy a pataki főiskola korszerű fejlődésében veszélyeztetve van, mert nincsenek arányban jövedelmei az idők és saját nagyságának követelményeivel. Hisszünk, erősen hisszünk a nagy eszmék, a szent elhatározások magával ragadó, tettekre bíró erejében és épen azért hisszünk a prot. közönségnek és az egykori tanítványoknak, a nagyoknak és a kicsinyeknek segítségével egy nagyobb összeg összehozásában s ilyen módon, azt a Vay-Mocsáry-alapítvány szellemében kezelve, egy újabb fejedelmi alapítvány megteremtésének a lehetőségében, mely a főiskola jövőjét, fejlődését és önállóságát úgyszólván századokra biztosíthatná!

Korunk eszmékért hevülő áldozatkészségének ily nagyszabású monumentumához akarjuk mi, Istennek jóvoltából immár nem is a legelső követ odaállítani. Azért ha a nagytiszteletű és tekintetes igazgató-tanács, illetőleg főtiszteletű egyházkerület eszménket helyesli, reményeinkben osztozik, bátrak vagyunk szolgálatainkat e nagy cél érdekében ünnepiesen felajánlani.

Istennek áldását kérve főiskolánkra és a nagytiszteletű és tekintetes igazgató-tanács és a főtiszteletű egyházkerület bölcs elhatározására, maradtunk

Sárospatakon, 1901. szeptember 9.

a nagytiszteletű és tekintetes igazgató-tanácsnak alázatos szolgálói a sárospataki főiskola tanárai és azok nevében:

ifj. Mitrovics Gyula,

Novák Lajos,

a közisk. szék jegyzője, mint előadó.

ez évi közigazgató.

Komjáthy Béla ungi egyházmegyei gondnok gyűlést megnyitó beszéde.

Ismét egybegyűltünk, hogy az ország törvényei és egyházi alkotmányunk alapján jogainkat gyakoroljuk és kötelességeinket teljesítsük. Jogunk hiteléinknek megfelelőleg irányítani; köteleességünk egyházunk ellen intézett minden támadást visszaverni.

Valahányszor részt vettem egyházi gyűléseinkben jól esett tapasztalnom, úgy magamnál, mint a gyűlekezet minden tagjánál, hogy nemcsak vallásos ér-

zülettel jelentünk meg, de egyuttal elhoztuk magunkkal hazánk és fajunk iránt való szeretetünket hogy az adjon irányt és az szabjon határt egyházi ügyeink vezetésében is.

Történelmi tény, hogy elődeink is mindig összeegyeztették vallásuk és hazájuk iránt való köteleességeket.

Nincs példa egyházunk történetében az ellenkezőre.

A mi vallásunk összeforrt a magyar nemzeti érdekekkel.

Nyugodt önérzettel hivatkozhatunk tényekre, hogy a mi kis felekezetünk mindig, és néha nagy időszakon át csaknem egyedül volt biztos eszköze, a haza meg mentésének, a szabadság megtartásának és a magyar faj megerősítésének.

Azok az érdemekben gazdag férfiak is, kik hazánk és fajunk érdekében oly sokat tettek és küzdöttek, bár nem tartoztak a mi hitfelekezetünkhöz, mindenkor a mi hitfelekezetünknel keresték és találták fel a talajt, melyen a haza, a faj érdekében biztosan mozoghattak.

Az a hitfelekezet, a melyből elődeink kiváltak különösen szervezeténél fogva nem volt és nem lehetett alkalmas eszköz a nemzeti érdekek előmozdítására.

Nem a hitelvek felett akarok ezzel sujtó kritikát mondani, mert azt mindenkinél tiszteletben tartom. A protestáns szellem megköveteli mások hitelveinek tiszteletben tartását.

A szabadvizsgálgatás és szabadfűrkészés talaján épült egyház ha tévedésnek is tart sokat, mit mások vallanak és hisznek, azért a hívőket nem botránkoztatják meg hitökben.

A hitfelekezet, a melyből elődeink kiváltak, szervezeténél fogva lehetett és volt is államalkotó tényező, de sohasem volt és lehetett államfenntartó tényező.

Nem volt különösen ott a hol mint nálunk is, csak fajunk megerősödése képezte az önálló állam talpkövét.

Annak a hitfelekezetnek nem is volt soha — szervezeténél fogva — ily hivatása és nem lehetett ily törekvése, hiszen hazánktól és fajunktól idegen forrásokból merítette irányát, akaratát.

Mint egyetemes vallás, merev dogmáival mindenkor, de főképp szervezetével, a cosmopolitismus útján haladt. Nem ismert határt, nem ismert nemzetet.

Meggyőződésem szerint ez volt egyik főoka felekezetünk életre kelésének.

A protestántizmus mindenütt úgy a vallási, mint a lelkiismeret és politikai szabadság hirdetője volt. Nálunk e kettős és egybeforrt irányzata által még nemzet mentő feladattal is bír.

Meggyőződésem szerint azok az egyházszervezeti visszaélések, a melyek világszerte a reformációt megteremtették és magának a reformációnak ténye csak alkalmul szolgáltak elődeinknek, hogy hazánk és fajunk előhaladásának korlátait tághassák.

Elődeink igen jól ismerték a helyzetet, a történelem megtanította őket, s belátták, hogy bár az egyetemes vallás szerezhethet ugyan a hívőknek lelki nyugalmat, vezetheti őket az erény útján, megtaníthatja őket isten és embertársaik iránt való köteleességeikre, de szervezeténél fogva a nemzeti feladatok megoldásában csak akadályul szolgál.

Fölismerték, hogy azon egyház szervezete — a mi különben egy mesteri és páratlan emberi mű — csak

a vezetők hatalmának talaja. Az egyesek és testületek hatalma pedig mindig és mindenütt mások szabadságán épülhet fel.

Meggyőződés, hogyha elődeink az egyetemes vallás szervezetében kellő biztosítást és megnyugvást találtak volna, hogy az a faji megerősödésnek a felvilágosodottságnak, a szabadságnak nem szolgál akadályul, akkor nem hódított volna hazánkban oly rohamosan tért a reformáció.

Bármennyire vonzotta is őseinket a hitelvek világossága, szükséges volt, azon meggyőződésnek is feltámadása, hogy az új vallás nemcsak a vallási, de a polgári élet terén is a világosság felé vezet.

Ismerték a helyzetet azonban azok is, kik az egyetemes vallás szervezetének vezetői voltak, tudták, érezték, hogy az új vallás az ő hatalmoknak és minden hatásuknak ellenlábas.

Ennek természetes következménye volt az, hogy önmagok erejével s ha kellett a világi hatalom felhasználásával támadtak ellenünk. Századokon át ádáz tusát kellett vívunk nem az egyetemes vallás hívói-vel, de szervezetének, hatalmát féltő vezetőivel.

A történelem bizonyítja, hogy a tusában, mindazok, kik a nemzeti megerősödés és szabadság hívei voltak, ha nem tartoztak is felekezetünkhöz, ha erős meggyőződés kötötte is őket az egyetemes valláshoz — felismervén törekvéseinknek hazát, szabadságot védő voltát — mindenkor a mi segítségünkre voltak.

Mondjuk ki nyíltan: a mi őseink félelmet nem ismerő hithűsége, haza és faj szeretete mindig ébrenlétben tudta tartani a szabadelvű és felvilágosodott közvéleményt.

Ennek a közvéleménynek köszönhetjük, hogy az együtt érző, együtt működő reakció és ultramontanismus nem érthette el kitűzött célját.

Még azt sem lehet mondani, hogy az actió szült reakciót, tehát csak a reformáció után és azzal szemben viselkedtek az egyetemes egyház vezetői az önállást és szabadságot veszélyeztetett módon. Meg volt az mindig mióta nemzetünk a ker. hitet elfogadta.

Egész készséggel elismerem, hogy az egyetemes egyház, melynek kebeléből kiléptünk, nagy tényező volt a magyar állam megalapításában. Abban az időben az állam csak a kereszténységben található szilárd és biztos alapot. De viszont állítom, hogy az egyetemes egyház szervezetének vezetői, már akkor midőn részt vettek a magyar állam alapításában, nyomban feléje igyekeztek emelkedni.

A magyar nemzet a keresztyénség átvétele után is ragaszkodott hazája függetlenségéhez; bár hithű maradt, mégis az egyházi szervezet részéről intézett mindennemű támadást visszavert, a mi hazája függetlensége ellen irányult.

Veszélyes volt abban is az egyetemes egyház szervezete a magyar államra nézve, hogy minden önálló gondolkozást, felvilágosodottságot igyekezett elnyomni és ebben, ha önmaga nem tehetette, a hasonló célra törekvő világi hatalomnak segédkezett.

Nagyon jól mondja Guizot egyik munkájában: „A katolikus egyház vezetői mindig szószólói és védelmezői voltak a despotizmusnak, úgy a vallási, mint a polgári életben! . . . Valahányszor a hatalom és a szabadság között politikai biztosítékról volt szó, ha intézményeket akartak biztosítani a szabadság védelmére, a katolikus egyház vezetői mindig a despotizmus mellett törtek lándzsát. Példaképen néhány történeti tényről emlékezzünk fel:

VII. Gergely pápa, dicső multú László királyunk-

nak, kit szent László néven ismerünk — nyíltan megírta: „az egyház fejét az Isten fejedelemsévé tette a világ összes országai lelett és senkit sem vett ki hatalma alól.“ Megtagadta tehát az ország önállóságát. Hála a Gondviselésnek, László királyunkat, bár hitbuzgó volt, de hazafi maradt s az egész nemzet helyeslése mellett útasította vissza a megkísérlett hatalom — túlkapást.

V. Celesztin pápa, 1294-ben, Magyar ország ellenére, meghallgatása nélkül, önhatármilag magyar királyllyá koronázta Martell Károlyt. A hithű magyarok azonban nem hajoltak meg ezen hazájok önállósága ellen intézett merénylet előtt.

VIII. Bonifác pápa megtagadta a magyar nemzet király választási jogát, két Károlyt is akart a nemzetre tukmálni s hogy célját elérje, egyházi átok alá vetette azokat, kik III. Endrét királyllyá választották. Büszkén hivatkozhatunk arra, hogy a magyarok — bár jó katolikusok voltak, azok maradtak, — ellenálltak a jogtalan törekvésnek.

Egész tömegét hozhatnám fel a történelmi tényeknek, melyek mind azt bizonyítanák, hogy a katolikus hierarchia a maga önző céljaival mindig ellentétben állt hazánk és fajunk jogos érdekével.

A katolikus hitelvekhez hűen ragaszkodó Nagy Lajosnak, Hunyady Jánosnak és Mátyásnak erélye volt szükséges arra, hogy a hierarchiának meg-megújuló támadásai visszaveressenek, Támadni tudott a hierarchia, de védeni nem, ha csak önérdéke azt nem parancsolta.

Emlékezzünk vissza azon hosszas harcokra, a melyeket nemzetünk a törökökkel megvívni kénytelen volt.

Az egyetemes egyház vezetői biztatták a küzdelemre a nemzetet, s bár nagy hatalom és vagyon birtokában voltak, segítségünkre azonban nem jöttek. Ezer sebből vérzett a nemzet a katolikus hirtért, a kereszténységért. A katolikus egyház feje parancsolta a küzdelmet s a nemzet visszautasította a törökök által felajánlott barátságot, habár az talán egy jobb jövőnek lett volna alapja, de V. Pál pápa, midőn önérdéke úgy kívánta, kész volt szövetséget kötni a török szultánnal.

Ha az egyetemes egyház hierarchiájának hatalmi túlkapásai ellen indokolt volt Wald Péternek, majd Wikliff és Husz János fellépése: ha örömmel üdvözölte a világ minden szabadon gondolkozó embere Luther, Melancton, Zwingli és Kálvin bölcs tanait, mennyivel inkább helyesebb volt az, midőn őseink szabadulni igyekeztek a hierarchia hatalma alól.

A mi őseink, midőn a reformációt elfogadták, azzal, — nemcsak a hitelvek terén keresték és leltek világosságot, nemcsak az igaz krisztusi vallást akarták követni, de egyúttal nemzeti politikát is csináltak. Érezték, tudták, hogy egy nemzetnek legnagyobb ereje, ha nemzeti vallása van. Többet ér az minden hadvezérnél, államférfiúi bölcseségnél és hadseregnél.

Oroszországot az teszi nagygyá, hatalmassá és félelmetessé, hogy nemzeti vallása van. VIII. Henrik angol királyt annak tudata vezette, midőn Rómától elszakadt.

Hogy őseink a protestáns vallást nemzeti vallássá akarták tenni, tehát annak elfogadásával nemzeti politikát csináltak, bizonyítéka az, hogy Bécsben a protestantizmus ellen harcot egy értelműnek tartották a magyar alkotmány elleni harccal.

A mohácsi vész után a katolikus klérus ve-

zetői nyomban csatlakoztak az osztrák házhoz, hűtanácsadói lettek, tehát részesévé váltak a magyar faj ellen megindított küzdelemnek. Bizony-bizony fehér hollóként jelenik meg önállóságunk küzdterén Széchényi Pál.

A Kolonics-féle törekvések ellen vallás különbség nélkül minden magyar állást foglalt. Az ország katolikus papsága azonban, a hierarchia nyűgében és nyomása alatt, vagy nem tett semmit, vagy szemet húnyt.

Midőn 1840-ben a nemzet felvilágosodott közvéleménye kívánta, hogy a Dráván túl is birjanak polgári jogokkal a protestánsok, az ellen nyomban sikra szálltak nem a katolikus hívők, hanem az ultramontánizmus képviselői.

1852-ben midőn nyílt parancsesal léptette életbe a bitorló hatalom az osztr. polg. törvénykönyvet, a kath. egyház vezetői nem átalították az „osztrák császárhoz” folyamodni azért, hogy ez hatalmi szavával mondja ki: „a vegyes házasságok csak kath. papok előtt legyenek megköthetők.”

Midőn Rauscher, bécsi bibornok, a hatalmi szóval megalkotott egységes birodalom részére a házassági jog tételeit kidolgozta, az ultramontánizmus hívei egész készséggel megjelentek a bécsi konferencián. Ne feledjük, hogy a concordatum, mely ellentétben állott törvényeinkkel, tiltakozás nélkül lépett életbe.

Mindezek szomorú tények, de ezek nem csak nekünk fájnak, hanem azoknak is, kik lelkök erős meggyőződésével ragaszkodnak a kath. hitelvekhez de azért látják az ultramontánizmus nemzetellenes irányát.

A kath. Ausztriában a katolikusok által hozott 1868. évi iskolai törvény hatályát Rüdiger linzi püspök megtagadta, mert az ellenkezett a clérus nézetével. És ezért a pápától dicséret levelet kapott.

Németországban merészen vágják szemébe az államhatalomnak: oportet obidere Deo magis, quam hominibus. És mindezek nem a katolikus egyház dogmáiból, hanem a hierarchia túlkapásaiból erednek.

IX. Pius hirhelt Syllabusának 80 tétele alatt kimondotta: „az egyház és Isten ellen bünt követ el, ki azt állítja, hogy a pápa tartozik kibékülni, összeférni a haladással, szabadelvűséggel és az új polgáriassal.”

IX. Pius Syllabusának 23. tétele alatt kimondja: „egyházi átok alá esnek, kik azt állítják, hogy valamelyik pápa túllépte hatáskörét.” A Borgia Sándor-féle rémalakok tehát helyesen cselekedtek.

Mindezeket nem azért hoztam fel, hogy a kath. vallást követő testvéreink ellen bárkit is ingerelni akarnék. Nem kések kijelenteni, hogy a felekezeti viszálykodás felköltése hazánk elleni bűn.

Ismerem hazánk társadalmi életét, hogy a kath. vallás követői épen olyan hívei a haza önállóságának, a nemzet jogainak és a magyar faj megerősödésének, mint mi vagyunk. En csak arra akartam rámutatni, hogy a klérikalizmus, mely nem azonosítható a katolikus hittel, mily törekvéseket táplált a multban és mire törekszik ma. Törekvésem éberré tenni a veszélylyel szemben mindazokat, kik előtt első a haza.

Tudom lesznek olyanok, kik azt fogják állítani, hogy ezen beszéd a katolikus vallás ellen irányul, pedig ez nem igaz. Kath. testvéreink hazafisága iránt nagy hódolattal viseltetem. Az 1790. t.-cikket nem a pötestánsok alkották meg.

Az 1848. XX. t.-c. az egész ország akarata volt Felszólalásom azok ellen szól, akik akár önös

indokokból, akár korlátolt felvilágosodottságuk folytán feledik hazájok iránt való kötelezettségeiket. Támadni akarom azokat, kik összetévesztik a vallást az ultramontánizmus hatalmi törekvéseivel.

Támadni akarom azokat, a kik üldöznek mindent, a mi a protestantizmus szellemével megegyezik, kik hol nyílt, hol alattomos módon a jogegyenlőség, a szabadság ellen irtó háborút indítottak, kik örjögésőkben még országunk féltékenyen őrzött integritását sem kímélik.

Szükségképen előtolul a kérdés, helyes volt-e ezeket, a miket elmondtam, nekem elmondani. En azt hiszem igen, mert az a harc, mit századok óta folytattak ellenünk, nem aludt el s talán soha sem volt intenzívebb, mint most. Ki nem ismeri a veszélyt, nem védekezhethet... Ki kicsinli a veszélyt, az immi-nensebbé teszi.

A harc folyik ellenünk, sikra szállt a hatalom, a vagyon és az emberek korlátozása.

Melletünk van az igazság és a szabadság szeretet.

Ők a sötétség, mi a viradat. Kérem azokat, kik velem együtt itt összegyűltek, legyünk bátrak szembeállni a veszélylyel, a szembenálló ellenséggel és ne csak védjük magunkat, de igyekezzünk az ellenünk irányult támadások talaját ingataggá tenni.

A gyávaság csak az ellenséget teszi merészebbé. A tétozás az erőtlenséget mutatja. A közöny a biztos megsemmisülés.

A nagyon is pozitív irányban haladó túlhatalmas ellenséggel szemben nekünk is hasonló harcot kell folytatni. Mi magunk mellett fogjuk találni, mint szövetséges társakat, a többi felekezetek haza és szabadságszerető részét. Követelnünk kell az 1848. évi törvények végrehajtását. Ennek kivívása lesz az alap, a melyen felépíthetjük a felvilágosodottság és szabad elvűség épületét.

ISKOLAI ÜGY.

Az évváró vizsgálatokról.

(Folytatás.)

A többi vizsgálati módokról ezek után kevés mondani valóm van. Minél közelebb áll valamely intézet vizsgálati rendszere akár egy, akár más tekintetben az itt vázolt eljárásmódhoz, annál kevésbé felel meg a felsorolt okokból, a paedagogiai követelményeknek s annál sürgősebben rászorult a reformálásra; s minél távolabb áll ettől a képtől, annál jobban tisztában van a gymn. oktatás céljával s az évváró vizsgálat feladatával, s annál jobban megbecsüli a tanár nagyfentőségű munkáját. A mi különösen az állami rendtartásban megállapított s intézeteink jelentékeny részétől is, itt-ott némi módosítással, elfogadott vizsgálati eljárást illeti, ezzel azért nem tudok megbarátkozni, mert egyrészt a vizsgálat nagyon sivár képet nyújt, ha azon nagyobb részben az elégtelen vagy gyöngébb tanjegyű növendékek felelnek, — ez nem nagyon épületes látvány a nagy közönségre nézve, mely leginkább gyöngé, ingadozó feleleteket hall az egyes tudományágakból; de másrészt a folytonos feleltetéssel a tanárnak nincs is úgyszólván alkalma bemutatni a maga egyéniségét, a maga módszerét s a vizsg. bizottságnak is kevésbé nyílik alkalma kellő ítéletet formálni arról, hogy az osztály növendékei az illető tárgyból mennyire közelítették meg a kiszabott tancélt; végül következtelen-

séget látok abban, hogy a gyöngébb tanulókra nézve az érdemjegyért való küzdelem a nagy nyilvánosság előtt, annak feszélyező hatása alatt megy végbe, míg a jobb tanulók érdemjegyére az esetleges vizsgálati feleletnek nincs semmi befolyása; ellenkezőleg elfogadhatóbb volna a dolog, de szerintem erre sincs szükség, a tanjegyek semminemű megállapítása nem tartozik a nyilvános vizsgálatra.¹

Mi hát az évvizsgálat feladata? — az elmondottak után könnyű lesz e kérdésre feleletet adnunk. Az évvizsgálat nem a növendékekért van, — készletségük, előhaladásuk megítélésére ez nem célszerű eszköz, a mi pedig a *promótiót* illeti, erre nézve az egész éven át tanúsított magaviselet és igyekezet dönt, s ennek megállapítására csak szakemberek és pedig az intézet munkájában benne élő szakemberek illetékesek; de a vizsgálat még kevésbé van a *tanárért*, a tanár ellenőrzése céljából, e céljának a vizsgálat semmiképen nem felel meg s azt más, megfelelőbb eszközökkel kell helyettesíteni. Az évvizsgálatnak csak egy célja lehet: az a *szülék s tanügybarátok* (ide értve az egyházi s városi hatóságot is) kedvéért van; az előbbieknél alkalmas arra, hogy gyermekeik feleletét egy vagy több tárgyból meghallgathassák, azok értelmes előadásában gyönyörködjenek, a tananyag feldolgozásával s a gyermekekkel való bánásmóddal megismerkedjenek, — az utóbbiaknak bepillantást enged az iskola körében folyó komoly munkába, e munka sokféle ágazatába, feltár előttük egy-egy jelentős fejezetet valamely tudományszakból, bemutatja a tanítás módszerének egy-egy szép s érdekes részletét.² A nyilvános vizsgálat egy-egy alkalom a szüléknek s tanügybarátoknak az iskolával való érintkezésre, iránta való érdeklődésük fölkeltesére, illetőleg fokozására. Ha ez az évvizsgálat feladata — nem tudom, el méltóztatnak-e ezt fogadni, de nekem ez a meggyőződése, — akkor az évvizsgálatnak ehhez képest kell alakulnia s illetőleg véghez mennie. Akkor nincs szükség arra, hogy az évvizsgálat 4—6—9 napig tartson, hanem elegendő lesz erre a célra egy, vagy a záró-ünnepélyvel együtt két nap;³ mennyi idővesztéstől s hiábavaló fáradtságtól kíméljük így magunkat, könnyen belátható! Akkor nincs szükség 7—10 vizsg. bizotts. elnökre, kik napokon keresztül vezessék a vizsgálatot és ítéljenek előttük sok részben ismeretlen dolgokról. Akkor nincs szükség arra, hogy minden osztályban, minden tanuló minden tantárgyból feleljen; teljesen elegendő lesz, ha minden tanuló egyszer-kétszer felel, sőt ott, hol nagyobb a tanulói létszám, ez se lesz okvetlenül szükséges, hanem első sorban azok fognak felelni, kiknek szülei, rokonai jelen vannak. Akkor nincs szükség arra, hogy a növendékek hónapokig csak a vizsgálatra tanuljanak s mindent bémagoljanak, a mi eléjük kerül, hanem a könyv nélküli ismétlés helyét az összefoglaló, értelmező ismétlés fogja elfoglalni; akkor sok esetben nem a véletlen fog dönteni a tanulók promótiója fölött, nem is külső tényezők protectiója.

E vizsgálat *kétféle módon* mehet végbe; vagy úgy, hogy minden osztályban sorra vesznek minden tárgyat

s mindenikből felel 5—6 növendék, vagy úgy, — mint a hogy Németországban divatozik — hogy minden osztály vizsgázik 1—2 tárgyból és pedig mindenik osztály többnyire más-más tárgyból s azokból aztán az osztály minden tagja felel. A vizsgálaton az egész tanári kar jelen van s éppen azért egyszerre csak egy, legfőleg 2 szakaszban folyhat a vizsgálat. Miután kíváncsok, hogy a vizsgálat a legjobbat producálja, a mire az intézet képes, nem lesz okvetlenül szükséges, hogy minden tanár szerepeljen, hanem a kezdő s kevésbé ügyes tanárok föl is menthetők a vizsgálaton való föllépéstől. A fölveendő tárgyakat az igazgatóság részint a szereplő tanárookra való tekintettel választja meg, részint abból a szempontból, hogy a közönségnek az iskolai munkából lehetőleg szemléletes, nem nagyon egyoldalú képet nyújtson. A tanár arra fog törekedni, hogy tárgyból egy összefüggő kisebb szakaszt mutasson be, nem pedig csupa töredéket. A tantárgyaknak nem okvetlenül kell osztályonként váltakozniuk, sőt célszerű lesz, ha vagy ugyanaz a tantárgy mutattatik be több egymást követő fokozaton, tehát mintegy fejlődésében, előhaladásában, vagy a különböző tárgyak benső összefüggése, egymáshoz való kapcsolódása táratik a hallgatók elé (görög, latin nyelv és irodalom, ókori történet stb.). A vizsgálaton a fő nem annyira a kikérdezés, mint az oktatásnak, az oktatás menetének, az oktatás képének bemutatása, úgy, hogy a vizsgálat egy összefoglaló ismétlő tanóra képét fogja magán viselni, de persze lehetőleg *mintaszerű* alakban.⁴ A tanár igyekezni fog a tananyag feldolgozásában, kezelésében való módszerét, a növendékekkel való bánásmódját a legkedvezőbb oldalról bemutatni. Éneklés, költői vagy szónoki darabok előadása szintén helyet foglalhat a vizsgálat pontjai közt, de e célra csupán oly darabok veendők föl, melyek mintegy beletartoznak a tárgyalt tananyag keretébe.

Ez lenne a nyilvános évvizsgálat. Hát a *promotio* hogyan történjék? s különösen a bukandók osztályozását egymaga a tanár intézze-e? A *promotio*, mint már említém, a tanári kar belkörü tiszte, arra csak a tanári kar illetékes. De mivel megtörténhetik, hogy népesebb osztályban s kevesebb óraszámú tantárgy mellett a tanár — kivált ha a tantárgyak úgy el vannak egymástól szakgatva, mint Patakon, hol a V. osztályban minden tantárgyat külön tanár tanít s a VI-ikban is csak 1 tanár tanít 2 tantárgyat — nem képes minden növendékét eléggé kiismerni s így nem tudja kellő biztossággal megállapítani, hogy mi oknak tulajdonítsa gyöngébb feleletöket, mondom, az ily tanár, hogy semmiképen ne vádolhassa önmagát azzal, hogy talán nem helyesen ítelt meg egyes növendékeket s így igazságtalan volt irántuk, midőn *elégtelen* tanjegyet adott nekik — szívesen fogja venni, ha az ilyen bukandókat az iskolai év utolsó hetében a rendes tanórán egy vegyes tanári bizottság kihallgatja, mely az igazgató elnöksége alatt az osztálytanárból s esetleg az illető tantárgy más szaktanárából állana. E bizottság állapítaná aztán meg a bukandó vagy gyöngé tanuló tanjegyet s illetőleg azt, hogy elsajátították-e kellőleg az illető osztály tananyagát vagy nem, s így előbb mehetnek-e vagy nem! Az ilyen bizottsági megvizsgálás eljötté vennie a tanárt a szülék részéről érhető minden elfogultsági vagy önkényességi vádnak is, de egyúttal annak is, hogy más, *külső* érdekelttség szerepeljen a tanjegyek megállapításánál, valamint annak is, hogy a dologhoz kevésbé értő laikusok döntsének

¹ E vizsgálatot súlyosan elítéli Tóth Kálmán „Iskolai vizsgálatok” című főttebb idéztem értekezésében (42. l.), elítéli s elvetendőnek, illetőleg módosítandónak tartják az orsz. középiskolai tanáregyesület körei, melyek a múlt évben csaknem egyhangulag ellene szavaztak (lásd a budapesti, pápai, udvarhelyi tanári kör tárgyalásait).

² K. Schmid, Encyclopaedie etc. Bd. VIII. S. 170, 174.

³ Heidelbergben, hol 1898. július végén jelen voltam az évvizsgálaton, a nyilvános vizsgálat 29-én, a záró-ünnepély 30-án folyt le.

⁴ K. Schmid, Encyclopaedie etc. Bd. VIII. S. 175—176.

ily fontos kérdésben. E vizsgáztatás elég alapos lenne, mert egy-egy növendékre 10—15—20 percetszentelhetne s szakférfiak vezetése alatt állana — e bizottság ítéletében mind a tanár, mind az előjáróság teljes mértékben megnyugodhatnék, az utóbbi különösen azért, mert az igazgató az ő bizalmának letéteményese, az iskola egész szellemi életének őre, ki minden tanár munkásságát a legközvetlenebbül ismeri s így tudja, ki mily mértékben dolgozta fel a tananyagot, mily mértékben tette azt a növendékek sajátjává, — de másfelől ismeri részint az évközi látogatásokból, részint a helyettesítésekéből, részint az írásbeli dolgozatok s az osztálykönyvek átnézéséből a növendékeket is eléggé, s így a 2 tényező ismerete alapján — hozzávéve az egész gymnásium tananyagában való otthonosságát, hozzá higgadságát, tanügyi tapasztalatait — egészen illetékes arra, hogy az ilyen gyöngye előmeneteli növendékek vizsgálatán döntő bíról szerepeljen, s egyfelől a szaktanárok esetleges túlbuzgalmát mérsekelje, merevségét enyhítse, másfelől a tanügy követelményeit szem előtt tartva, a túlságos elnézést megátolja s így az intézet egyenletes előhaladását eszközölje. Az igazgató részrehajlatlansága, igazságossága ellent fog állani egyfelől az esetleges tanári egyoldalúságnak, mely csupán a maga tárgyát nézi s nincs tekintettel az egészre, s másfelől a zülöi mindenféle kívánságoknak, előterjesztésének. Nagyobb intézeteknél, hol az igazgató nagyon túl van halmózott adminisztratív teendőkkel s így a növendékeket se ismerheti eléggé, célszerűen helyettesítheti az osztálytanár. A többi vagyis a jobb előhaladású növendékek megítélését, azt hiszem, minden skrupulus nélkül rábízhatja, a mint már legtöbb tanintézetünkben rá is bízta, az előjáróság a működő tanároknak, illetőleg a tanári konferenciára. Megjegyzem még, hogy a promotionális vizsgálatnak, hogy az semmiképen ne fűghessen a szerencsétől, nem szabad egy kis részletkérdésből állania, hanem lehetőleg az egész évi tananyagot át kell ölelnie, hogy kitűnjék, mely szerint a tanuló abban kellőleg otthon van.⁵ Biztos tudás, a benső összefüggés értéke, folyamatos előadás — ezek lesznek megítélésének kritériumai. A főlebbvitelre való szavazásnál, illetőleg az osztályozásnál a tanároknak szavazatukat nem az egyes szaktárgyak, hanem a szellemi színvonal, az általános értelmi fejlettség szempontjából kell adniok, de természetesen a hanyagságnak vagy egyes tantárgyak leskارتolásának nem szabad tápot nyújtaniok!

(Folyt. köv.)

Dr. Rácz Lajos.

TÁRCA.

Imádság az iskolai esztendő kezdetén.

Gondviselő Felség! Jóságos Istenünk! Nincs semmi a mindenségben, a mit Te tisztán ne látnál; nincs semmi, a mit bölcseséggel jó végre nem igazgatnál. Látod futását a temérdek égi testeknek, lassú vánszorgását a kicsi féregnek; szédítő pályáján amaszt, parányi fészében emezt Te irányítod, Te igazgatod. Látod, mert indítod, vezérléd ösztönét a légi szárnyasoknak, midőn vándorútra kelnek s völgyön, hegyen, tengereken új hazájok felé igyekeznek. Látod az úttalan vándor szive vágyát, mikor ösvényért és pihenő helyért eseng; látod magas önértet a biztos

pálya emberének, midőn célja felé bátran előretart; látod mindezeket s az általad ki mért határokig vezetgeted.

Óh, de látod, előrelátod Te a véget is. Látod, hol és mikor hajlik lejtőre a pálya; hol és mikor következik a vég; hol és mikor szünik meg futása az égi testeknek, vánszorgása a féregnek, röpkölése a madárnak, vergődése a vándornak, önértete a küzdőnek; látod, mert semmi sincs a nagy mindenségben, nincs a természeti, nincs a szellemi világban, a mit bölcs gondviseléssel nem Te vézelelnél.

De mit láthatunk mi, tükör által látó, tapogatózó emberek? Mit a játszi gyermek, mit a vidám ifjú, a kiknek szemei többnyire csak külső fényen, látszaton csüggenek!? És mit, mi, a már korban érettek és megélemedettek, kiket tapasztalataink belső kincsek keresésére és gyűjtésére tanítottak? . . . . Homályt, bizonytalanságot s még jó, ha homály és bizonytalanság közt lelkünk iránytűje folyvást Te rád mutat s Tőled szerez fényt és irányt, melyek nélkül földi, égi sorsunk egyképp bizonytalan.

Hadd függesszük hát Rád lelki szemeinket, hadd támaszszuk Reád sorsunkat, éltünket állandóan, Atyánk! Hadd forduljunk Feléd most is, midőn iskolai esztendőnk kezdetén egyikünk sem tudja, mit reménylhet ennek folyásától s mi vár reá ennek végeztével? Nem tudhatjuk, tartós lesz-e egészségünk és igyekezetünk, lesz-e sikere, áldása fáradozásunknak? Nem tudhatjuk: mehetünk-e előbb szívünk-lelkünk nemesítésében, tudományban, jó erkölcsben? Nem tudhatjuk: nem ejt-e törébe alacsony szenvedély, nemtelen indulat? Nem tudhatjuk: nem alszik-e ki végképpen szellemi, erkölcsi fényünk, vagy éltünk lámpája? Nem tudhatjuk, hogy a sáfarkodásunkra bízott kincsek: a tudomány szabadsága, az ősi, szép erkölcs, vallásunk, hazánk szerelme, az ezekért küzdő, áldozó indulat növekszenek-e, vagy megapadnak közöttünk? Nem tudhatjuk: dicsekedésünkkel lesz-e ez az új év, vagy gyalázatunkká?!

Isten, édes Atyánk! Ezért óhajtjuk mi, hogy a szívünk-lelkünk Rád legyen függesztve ebben az új esztendőben. Óh, így világosság lesz előttünk a homály is, bizonyosság a bizonytalanság is; így tántorgás nélkül halad elő köztünk a gyenge és erős, jó útra tér a tévedező, bátorra lesz a kishitű és a csüggedő; mert így szemeink látókká, hajlamaink, indulataink engedelmesekké, Hozzád s parancsolataidhoz ragaszkodók lesznek s még ha próbáltatás érne is bennünket, még ha egyben-másban vereséget szenvednénk is: nem tekinthetnők egyébként, mint akaratos s bölcseséged nyilvánulásának.

Serkenj fel hát lélek, serkenj fel szív bennünk s támaszszátok ügyeteket: a jó igyekezetet, a lélek buzgását, az Úr szolgálatát a gondviselő, jóságos Istenre; támaszszátok ügyeteket Ó rá, mert az Ó fényében, Ó általa jön a segedelem és az áldás becstelen munkálkodásunkra! Ó legyen a bizodalunk, erősségünk mindnyájunknak! Ó tanácsoljon, vezessen, Ó áldjon meg mindnyájunkat ez új-esztendőben! Amen.

Jó Istenünk, Atyánk! Hittel, bizalommal szoltunk hozzád e reggelen, iskolai évünk nagy reggelén. Óh! add, hogy hittel, bizalommal munkálkodjunk ennek folyamában; hittel, bizalommal mondjunk neked hálát majd végeztével is. Amen.

Novák Lajos.

KÖZÉLETÜNK.

A felső-borsodi egyházmegye őszi közgyűlése.

Egyházmegyénk szokásos közgyűlését szept. 5—6. napjain a *laki* félreeső egyház kebelében tartotta meg *Vadászy Pál* esperes és *Ragályi Béla* egyházmegyei gondnok elnöklete alatt. S dacára, hogy zuhogó eső ömlött nyakunkba, a közgyűlés népesnek mondható, a mennyiben intéző férfaink teljes számban jelentek meg.

A nagy költséggel megújított templom (ez is a vándor-gyűlésezés haszná) fogadta keblére a gyűlés tagjait, hol közénekklés és *Pataky János* bánfalvi segéd-lelkész áhítatos imája és esperes rövid fohásza után *Ragályi Béla* egyházmegyei gondnok rövid, de helyzetünket nagyon is jellemző beszéddel nyitotta meg a népes közgyűlést, megemlékezve a Szilágyi Dezső elhunytáról s ezzel a hazát és a protestántizmust ért pótolhatatlan veszteségről.

Az esperesi félévi jelentés felolvasása után be-erősítették mint tanítók: *Kovács Gusztáv* Bánhorvátra, *Tóth László* Bánfalvára, *Jakó Irma* Szilvára, *Tóth Kálmán* Lakra; ez utóbbi ideiglenesen; végül *Vágó Pál* Felső-Barcikára. Tudomásul vétetett a *Kazay Sándor* maklári lelkész Lászlófalvára meghívás útján történt megválasztása is; de amennyiben a törvényes 14 nap még nem telt el: beerősítése jövő gyűlésünkre halasztatott.

Ezután *Bárczay László* világi főjegyző olvasta fel az edelényi lelkézi értekezlet jegyzőkönyvét, melynek különösen azon pontja ragadta meg a közfigyelmet, — melyben az 1848. XX. t.-cikk történeti előzményeiről van szó, — melynek tárgyalása alkalmával *Miklós Ödön* tanácsbíró és országgyűlési képviselő — *Szuhay Benedek* papi főjegyzőnek jegyzőkönyvi köszönetetind ítványozva, — megragadó szónoklatával oly lelkesedéssel beszélt e fontos törvény előzményeiről, ennek végrehajtásáról, a megvalósítás követeléséről, hogy egyházmegyénk egyhangulag elhatározta, hogy napi rendben lévő legfontosabb kérdésünk az 1848. XX. t.-cikk végrehajtásának megsürgetése érdekében feliratot intéz a felettes egyházi hatóságok útján az összeülendő országgyűléshez, — mely felirat megszerkesztésével *Szuhay Benedek* papi főjegyző bízott meg. Láttuk *Miklós Ödön* volt államtitkár felszólalásából azt, hogy világi jobbaink — a nagy idők nagy embereinek eszméi, gondolatai iránt nemcsak fogékonysággal bírnak — de, ha kell, ki is mernek állani a küzdelem színterére, hogy hitvallást tegyenek a magyar nemzeti egyház önállóságáért, szabadságáért, jobbra fordulásaért égő szerelmökről. Láttuk e tárgyilagos felszólalásból azt, hogy a gyűjtő szónoklat miként villanyozza fel a közönséget, midőn nem kerülgetve, de reámutatva igaz meggyőződéssel kimondta ez emlékezetes szavakat: »A nélkül, hogy türelmetlenséggel vádoltatnánk, hozzánk illő férfias nyíltsággal és bátorsággal kell síkra szállani a könnnyel és vérrel kivívott s törvényes alappal bíró szent jogok megvalósításáért, — mert a protestántizmus több százados története hazánkban elválaszthatatlanul össze van forrva a magyar haza szabadsága és függetlensége nagy gondolatával. S hogy célunkat elérjük, jogaink teljes tudatában föl kell rázni aléltágából nemcsak a prot. közvéleményt, hanem az igazi szabadelvűek bármely felekezeten lévő kipróbált bajnokait is, — hogy egygyé forrva, a felekezeti türelmetlenség tüzeit eloltva meg-

teremthessük a vallásfelekezetek közötti teljes egyenlőséget és viszonyosságot!

A felirat így hangzik:

Főtiszteletű egyházkerületi közgyűlés!

Azon üdvös mozgalom, mely az 1848. XX. t.-c., tehát a nagy idők egyik legnagyobb alkotása, megvalósítása érdekében országszerte megindult, a mi lelkünket sem hagyhatta hidegen. Sőt mélyen át-érezve mai elszomorító helyzetünket, midőn a negyvenes évek halhatatlan emlékü nagy alakjaira s azok között Borsodvármegyénk nagynevű képviselőire, egy *Pálóczyra*, *Szemerére* s azok küzdelmeire, alkotásaira emlékezünk, úgy gondoljuk, hogy nekünk van okunk is, jogunk is, hogy e szentesített törvényben lefektetett elvek megvalósítását azzal a férfias nyíltsággal kérjük, mely a protestántizmusnak vele született sajátja.

El nem szabad feledünk soha, hogy a protestántizmus multja, a magyar haza szabadságáért, alkotmányáért vívott küzdelmei történetének legfényesebb lapjait díszíti. Mert a mi hitvallásunk a lelkiismereti szabadság, egyenlőség, testvériség hitvallása. Egyházunk, mint magyar nemzeti egyház, e magyar földön született, ennek eszméiből táplálkozott s a hazáért küzdött és vérzett még hitcikkelyeinek védelmi harcában is mindenkor. Iskoláink, mint a nemzeti szabadság és egyetemes felvilágosodottság zászlóvivői, közel négy századon át hintgették a haza jövődő polgárai szívébe a vallásosság tüzétől élesztett honszerem ígét és saját keserves fillerein neveltek önfeláldozásra kész honpolgárokat hazánknak és hitvallásunknak egyaránt.

Ezeket, mint történeti tényeket elfeledni nem szabad! S ha most a szentesített törvény végrehajtásáért felemeljük szavunkat s kérjük a nemzet törvényhozó testületét, hogy a törvény gyakorlati megvalósításával s keresztúlvitelével méltányolja a multban önzetlenül teljesített szolgálatainkat. ezt tesszük azért, mert a magyar nemzet fenmaradását és a szabadelvűség diadalát akarjuk; mert vérzik szívünk, hogy az a romlatlan magyar faj, mely gerince ma is a magyar nemzeti állam testének, pusztulni kezd, és nem bírván az óriási egyenlőtlen egyházi terhet elviselni, keres magának olyan vallást, olyan földet, mely sem nem nemzeti, sem nem magyar.

Az egyenlőség kimondott nagy elve mellett, egyenesen a magyar nemzet fenmaradása követeli tehát, hogy a mi vallásfelekezetünk is olyan közjogokban és anyagi ellátásban részesüljön az állam részéről, mint a még ma is uralkodni akaró r. kath. vallás. Mert abban a meggyőződésben vagyunk, hogy az 1848. XX. t.-cikk, melynek eltörlését sem a kor-szellem, sem a hazánkban létező felekezetközi viszonyok meg nem engedik, nem állhat ott továbbra is merő gúnyjául a tényleges állapotoknak!

A nélkül, hogy türelmetlenséggel vádoltatnánk kívánatos, — ha csak multunkat megtagadni nem akarjuk, — hogy az önkormányzati joggal bíró egyházi közgyűlések, mint egy ember álljanak az 1848. XX. t.-cikk kibontott zászlója alá. És se gyávaság, mely az ellenséget teszi merészebbé; se széthúzás, mely az erőket gyöngíti; se közöny, mely minden nemes küzdelemnek biztos sírja, ne kösse le ma lelkünket; hanem a szabadelvű eszméknek bármely felekezethez tartozó kipróbált bajnokait zászlónk alá

szólítsa, egyetértéssel, összetartással követeljük a törvények mielőbbi végrehajtását, oly módon, hogy a főtiszteletű egyházkerületi közgyűlés felírva a konventre, ez mint legfőbb intéző testületünk — átérzve a kérdés jogosultságát — kérje és követelje az egyedül megmentő 1848. XX. t.-c. megvalósítását!

Ezután Szuhay Benedek, mint bizottsági előadó olvasta fel terjedelmes munkáját az egyházlátogatásban követendő rendtartásról és használandó kanonikus kérdésekről. Ezeknek vezérgondolatuk az, hogy az egyházlátogatásnak a gyülekezetek hit és vallás erkölcsi életére, iskolai ügyeire, az egyházak szervezete és vagyoni állapotára jövőben miképen kell kiterjeszkedni. A közgyűlés köszönetet mondva a bizottságnak, egyértelműleg elhatározta, hogy a kérdőpontokat elfogadja s hogy ebben a fontos kérdésben is egyöntetűség legyen, fölterjeszti a főt. egyházkerületi közgyűlésre is tárgyalás, esetleg elfogadás végett. S ha felettes hatóságunk ez ügyben — mint tette 1825-ben — érdemileg nem határozna, akkor egyházmegyénk saját kebelében a kérdőpontokat 1000 példányban diósgyőri papírra kinyomatja oly módon, hogy az ív fele részére jönnék a kérdések, fele részére pedig írva a hivatalos feleletek.

Majd ismét Bárczay László olvasta fel a tanügyi bizottság jelentését, mely örvendetes képet nyújt a f.-borsodi népiskolák szellemi és anyagi állapotáról. S ha mégis itt-ott baj, hiány, mulasztás van, annak inkább szegénységünk, mint jóakaratom az oka. Ez ügygyel kapcsolatban megerősítettet a „Felső-borsodi ref. Tanítói Énekkar“ alapszabálya, mely kötelez minden tanítót az énekkarba való belépésre s állást foglaltunk a kántortanítók nyugdíj ügyének méltányos elintézése tárgyában.

A scontrók letárgyalása után nagyobb vitát eredményezett az alacska és bábonyi lelkészek panaszos kérvénye, melyben különösen az első jelenti, hogy a tisztán ref. vallású községben a jegyző és bíró aug. 19-én kidoboltatta, hogy „szent“-István napján senki ne merészeljen mezei munkát végezni s a jegyző tényleg egy széna-gyűjtésre menő embert visszaparancsolt. Hosszas vita után, melyben résztvettek Bárczay László, Bartha Mihály és Szuhay Benedek, közgyűlésünk következő határozatot hozta: „Közgyűlésünk, bár tisztelettel hajlik meg mindama törvények előtt, melyek a nemzet törvényhozó testületében alkotmányos uton hozva, királyi szentesítést nyertek; bár jól tudja, hogy e nap nemzeti ünnepé emeltetett a közel múltban, melyen az ipari zörgő munkának szünetelni kell; de minthogy önkormányzati joggal bíró református egyházegyetemünk csak azokat az ünnepeket fogadhatja el, melyeket az alkotmányos zsinat részére megállapított, e nap pedig még ilyenül nincs általa elfogadva, s hogy jövőben hasonló vallásügyi sérelmek ne történjenek, tisztelettel megkeresi közgyűlésünk Borsodvármegyei Alispáni hivatalát, hogy amennyiben a törvény a mezei munkát e napon sem tiltja, — a vasárnap megünneplése, illetve megrontása pedig még csak ellenőrzésben is alig részesül — s miránk protestánsokra kényszer ünneplést senki nem parancsolhat, — saját hatáskörében — a felekezetek közötti békét és a lelkiismereti szabadságot tartva szem előtt — intézkedni méltóztatnék, hogy némely községi bírák és jegyzők ne hiáborgassák a protestáns felekezetek hitbeli meggyőződését s jövőben csak a törvény megengedett korlátai között maradjanak.“

Özöd templomot, Szilvás 12000 korona költséggel kettős tantermmel és lakású iskolát szándékozván építeni, amannak 300 korona segélyt utalványoz közgyűlésünk a Baldácsy-alapítványból s az országos segélygyűjtés

érdekében is megtette ajánlatát; emezt pedig utasította, hogy a szükséges lépéseket az építkezési összeg előteremtése és a polgári hatóság engedélye kieszközölése végett tegye meg.

Sok helyen nem törvényszerű a tanterem és nincs okleveles, sőt semilyen tanító. E kérdés foglalkoztatta közgyűlésünket. A nép nagyobb és újabb egyházi adót meg nem bír: így a népoktatás a kor igényeihez mért felvirágoztatására nézve nem lehet más eszközünk, mint az 1848. XX. t.-cikk végrehajtása. Hol tanító nincs, utasított a lelkész a népiskola vezetésére is.

A Sárospatakon szept. 24-én tartandó kerületi közgyűlésre elnökségen kívül, mint képviselők kiküldettek: *Palesó Károly, Bodnár István* papi-, *Székrenyessy Árpád* és *Gr. Vay Tihamér* világi tanácsbírák.

Jövő tavaszi közgyűlésünk helyéül *Ziliz* tűzetett ki.

Miután az egyházi adóreform kérdésében elfogadta közgyűlésünk „Zsinatunk legfontosabb teendői“ című körirat 7. pontját; a jól végzett munka öntudatában közös ebédre gyülekeztünk. Először *Szuhay Benedek* az elnökséget; *Miklós Ödön* rendkívül hatásos felkészítőben, megemlékezve itt is az 1848. XX. t.-cikk szükségességéről, fejtegetve a szabadelvűség és a függetlenség magasztos gondolatát, életeti, az egyházmegye minden rendű és rangú tagjait, élén az esperessel. *Barna Gyula* Ragalyi Béláért, *Bartha Mihály* Miklós Ödönért, *Vadász* a világi elemért, *Tóth Menyhért* azokért a képviselőkért emelt poharat, a kik bármely párthoz tartozzanak is, akarják az 1848. XX. t. cikk végrehajtását, *Nagy Sándor* tanítói elnök a f.-borsodi lelkészekért.

Több kevésbé fontos bírósi ügy is foglalkoztatta a f.-borsodi egyházmegyei bíróságát. Volt egy fegyelmi is, — mely az illető tanító hivataltól való elmozdításával végződött.

Úgy a zöld, mint a fehér asztalok mellett történt felszólalások folytán a mi lelkünkben azon jól eső hit támadt, hogy ha imádozt magyar hazánk protestáns közönsége kivétel nélkül a szabadelvűség szolgálatába állva s ügyének a más felekezetek jobbjait is megnyerve, egy szívvel-lélekkel akarja magasztos célját elérni: akkor a megindított küzdelem előbb utóbb diadalt arat. Adja Isten, hogy úgy legyen!

Szuhay Benedek,
egyházmegyei főjegyző.

A főiskolai igazgató-tanács szeptemberi ülése.

A sárospataki főiskola igazgató-tanácsa e hó 10-én, az új iskolai év ünnepélyes megnyitása után, tartotta meg őszi rendes gyűlését *Fejes István* egyházi és *Dókus Gyula* világi algonoknok elnöke alatt. A sok, komoly megfontolásra váró, a főiskola anyagi és szellemi ügyeit igen is mélyen érintő kérdések és teendők megbirálása és eldöntése előtt az igazgató-tanács egyházi elnöke őszinte szavakkal üdvözölte a tagokat. És a szeretet, az őszinte bizalom s az igazi elismerés hangján üdvözölte közöttük különösképen *Nagy Pál*, tornallyai lelkészt és gömöri esperest, abból az alkalomból, hogy a gondviselés kegyelme megadta érne munkás életének hetvenedik s papi működésének ötvenedik évfordulóját. Ennek a nagy időnek nagy munkái s nagy fáradságai közepette három évtizednél hosszabb időt szentelt főiskolánknak is, mint a kormányzó testület tagja s mint olyan, kinek az érette való szerető és feltű buzgólkodás lelkének nemes gyönyörűsége vala. Az ég kegyelmét s áldá-

sos munkasságát sokszorosan megjutalmazó jóságát kérte az igazgató tanács Nagy Pál ezutáni életére is.

A gimnáziumi igazgató jelentése szerint a gimnáziumba eddig beiratkozott növendékek létszáma, a múlt évekhez képest, kissé megfogyott. De az alsóbb osztályok így is zsúfoltak, úgy, hogy a két első gimn. osztály mellett lévő párhuzamos szakaszok mintájára a harmadik és negyedik osztály mellé is kívánatosnak, sőt tanügyi követelésnek látszanék ilyen párhuzamos szakaszok szervezése. Egyfelől azonban tanerő hiányában, másfelől pedig az iskola anyagi viszonyaira való tekintetből, az igazgató-tanács ennek a kíváncsolomnak ez idő szerint nem tehet eleget.

A tandíjmentességeikért, a tápintézetű jótéteményes helyek és az alapítványok elnyeréseért beadott folyamodványok elintézése után az igazgató-tanács a következő fontosabb kérdésekben hozott határozatokat.

A theologiai tanári kar véleménye alapján a helybeli tanító-képezdei vallásoktatásnak állandó tanerővel való végeztetése kérdését függőben kívánja hagyni addig az ideig, a míg a gimnáziumi párhuzamos osztályok szervezete, hosszabb ideű tapasztalat után, állandó jellegűt vesz fel s a konvent is megoldásra jut a káthetái állások szervezési s javadalmazási kérdésében. Ugyanennek a tanári testületnek előterjesztése kapcsán a Budapesten felállítandó protestáns theologiai fakultás kérdésében azt a véleményét fejezi ki, hogy a törvények erejében gyökerező felekezeti jogegyenlőség elvénél fogva joggal követelhetnők az állam részéről ennek a fakultásnak a nevezett egyetemmel kapcsolatos felállítását, de e jogos követelmény teljesítése esetében is komoly fontolásra veendő a vidéki theol. akadémiák azutáni sorsa s azok mai decentralizációjában rejlő vallásos és tudományos ereje és jelentősége. Miért is az említett jogegyenlőség folyamánaképpen inkább a budapesti egyetemmel kapcsolatos káth. theol. fakultás felosztását kell követelnünk. Ennek a nagy jelentőségű kérdésnek részletes megvitatásába azonban nem bocsátkozott, hanem a zsinati tárgyak közé való felvételét kéri.

A Vay-Mocsáry-alapítvány két felé választásának kérdésében a kerületi pénzügyi választmány által, a főiskolai jogigazgató részvételével, készített felosztási tervet elfogadásra ajánlja a kerületi közgyűlésnek. — Örömmel vette tudomásul, hogy a földművelésügyi miniszter a főiskola királyhegyi szőlőjét a szerződés lejártá előtt, már a folyó évi szűret után visszabocsátja a főiskola birtokába, ha a főiskolai pénztár ennek a szőlőnek kiadási és bevételi különbözetét kiegyenlíti.

A közoktatásügyi miniszter egyházkerületünknek azt a határozatát, hogy a főiskolai tanárok korszerűen rendezett korpótlékait egyelőre, a főiskola anyagi viszonyaira való tekintetből, csak az idősebb, nyugalomba vonuló tanárok részére folyósítja, nem hajlandó respektálni s a nyugdíj-jogosultság alapösszegébe beszámítani. Azzal indokolja emez eljárását, hogy a nyugdíjtörvények egyik határozata értelmében csak az a fizetés-emelkedés lehet nyugdíj-jogosult, mely tényleg a tanári kar egészére kiterjed. Igazgató-tanács egyházkerületünk útján felvilágosítani kívánja a minisztert, hogy a felemelt korpótlékoknak az említett módon való folyóvá tétele nem kivételes, nem a tanári kar egyik-másik tagjának személyéhez kötött intézkedés, hanem rendszer, a mely a főiskola mindenik idősebb, nyugalomba vonuló tanárát egyaránt megilleti. A korpótlékok rendszere különben is öt éven belül általánosan életbe lép. Ha azonban a közoktatásügyi miniszter e felvilágosítás után is megmaradna határozata mellett, igazgató-tanács azzal a javaslattal fordul az egyházkerületi közgyűléshez, hogy

az 1992-ik év kezdetével a felemelt tanári korpótlékok, tekintettel a nyugalomba vonuló tanárok fontos anyagi érdekeire, az egész vonalon, még a főiskolai pénztár időleges megterhelhetése mellett is, folyósíttassanak.

A főiskolai tanári karnak azt az áldozat-készségét, melylyel a Vay-Mocsáry-alapítvány szellemében, a főiskola függetlenségeinek megóvása céljából, alapítványt tettek s az alapítványi összeg összehozására tíz évi kötelezettséget vállaltak magukra, az igazgató-tanács meglel ismeréssel fogadta. Az alapítványt azzal a kéréssel terjeszti az egyházkerületi közgyűlés elé, hogy azt a nagy és nemes gondolatot, mely a már is több helyen áldozatra sarkalta a főiskolánk függetlenségéért lelkesedők érzelmeit, a maga részéről is szeretettel karoja fel.

Megjelölte a főiskola elhunyt tanárai felett tartandó emlék-beszédek idejét. Varga Lajosért a közeledő őszi kerületi közgyűlés s P. Nagy Gusztávért a júniusi vizsgák alkalmával gyűjtjük meg a hálás megemlékezés szövegét. A nagy elődök utódai a következő iskolai év kezdetén fogják székfoglaló értekezéseiket megtartani.

A görög-pótló tanfolyam kérdésének s a tanári kar amaz előterjesztésnek tárgyalása mely a szabadkézi rajz tanítására vonatkozik, a februári ülésre maradt. Előbbi azért, mert annak felállítása esetében is e szükséges intézkedésekkel amúgy is megkéstünk, utóbbi pedig, mert az előterjesztés némely javaslata a főiskola évi költségvetésére is tartozik. — A gimnáziumban a mértani rajz tanítását az igazgató-tanács állandó tanárral kívánja végeztetni, miért is felhívta a gimn. tanári kart e tanszék rendszeresítésére vonatkozó javaslatának előterjesztésére,

E. J.

Az alsó-zempléni ev. ref. egyházmegye lelkészi értekezlete.

Husz értekezleti tag jelenlétében Sárospatakon tartott meg. Többeket visszatartott az a körülmény, hogy a gesztelyi ref. templom felavatási ünnepélye 8-ára esett s miután az táncmulatsággal volt összekötve, az ifjabb papi nemzedék nem volt hajlandó a kedélyes mulatságot komoly értekezlettel felcserélni.

Az értekeztet 9 órakor vette kezdetét. Hosszú és érdekes vitára nyújtott alkalmat az egyházi adó kivétel módosztatának a kérdése. A szónokok egy része azt hangoztatta, hogy a rendkívüli nehézségekkel járó kérdés olyatén megoldása, miként az a felső-borsodi indítványban előadva van, nagy felfordulást idézni elő az egyházak életében, nemcsak azért, mert az százados gyakorlat által megcsontosított rendszert változtat meg, hanem főként azért, mert a termények, szolgáltatások pénzértékben való beszolgáltatásának törvényhozásilag elrendelése megzavarná azt a békés egyetértést, mely a gyülekezet és egyházi tisztvisetők közt általában fenn áll; és pedig az által zavarná meg, hogy a pénzbeli adó a polgári hatóság segélyének igénybe vétele nélkül a legtöbb helyen nem lehetne behajtani. Ismerték ugyan az adó-reform szükségét, de azt óhajtanák, hogy a zsinat ne egyszerre és rohamosan léptesse életbe a készpénz fizetési rendszert, hanem mondja ki azt: hogy bizonyos határidő pl. tíz év alatt köteles minden egyház a természetben teljesített egyházi adókat pénzértékre átváltoztatni s ezeknek kezelését felelősségteljes s anyagi biztosítékkal bíró pénztárosra bízni.

A többség elfogadta a felső-borsodi indítványnak azt a tételét, mely általánosságban s időhatár megállapítása nélkül azt mondja: a behivatalnoknak minden-némű fizetése a földbirtokon kívül, készpénzben vetendő

ki. A részletekre nézve a következő javaslatot terjeszti elő: 1. Az egyházi adókivetés történhetik állami egyenes adó után, vagy ha az egyháztagek ezzel megróva nem volnának, — a családfők után, úgy azonban, hogy a birtokosok nemcsak a birtok után százalékokban kifejezett egyházi adót, hanem a vagyon nélküli családfőkre kivetett alapadó mennyiségét is kivétel nélkül tartoznak megfizetni.

2. Az egyházi adó sohasem lehet magasabb az egyenes állami adó ötven százalékánál.

3. Az általánosságban kirótt egyházi adószázalék teljes megfizetése kivétel nélkül minden egyháztageot kötelez, miért is az évi adó mennyiségének maximumja nem határozható meg számbelileg, a mennyiben ezt egészen a kivetési kulcs és az egyesek állami adó összege fogja meghatározni.

4. A kivetés százalékát minden egyházközség évről évre szükségleteinek megfelelőleg önmaga állapítja meg.

A zsinat elé terjesztendő tárgyak gyanánt a felsőborsodi indítványban jelzett tételeket az értekezlet elfogadta, ezek mellé azonban a maga részéről négy újabb pontot csatol, nevezetesen: az 1898-ik évben őszi közgyűlésünk jegyzőkönyvének 14. sz. alatt jegyzett indítványa, mely a zsinati törvény 248. §-ának módosítását és kiegészítését tárgyalja; ugyanazon jegyzőkönyvünk 19. pontja alatt az 1897. évi őszi egyházkerületi gyűlés 102. sz. alatt hozott határozat, illetve megbízás alapján a »paphallgatás korlátozása céljából készített javaslatot; melyek a kerületi gyűlés által is elfogadtattak és a zsinati tárgysorozatba felvételre rendeltettek.

A zsinat elé terjesztendő harmadik tárgy; az öntűz-biztosítás, mely a magyarországi összes ref. egyházak épületeinek tűzbiztosítását, hasonlólag a nagy uradalmak öntűzbiztosítási intézményeihez, egységes házi kezelés alá kívánja venni.

A negyedik a zsinati törvények a polgári hatóságok segélyének igénybevételeéről szóló rendelkezésének oly módon való kibővítése, hogy az egyházi bíróság által hozott ítéletek, ha azok pénzbírságra vonatkoznak, a polgári hatóság segélyének kikérésével is végrehajthatók legyenek.

A lelkeszi nyugdíj-kérdését az értekezlet ezúttal még nem óhajtja felvetni, a mennyiben egyházkerületünknek a conventben e kérdésnél elfoglalt álláspontját helyesnek és megokoltnak találja.

A tanítói nyugdíj ügyében a kormányt arra bírni óhajtja, hogy a mennyiben egyházunknak a kántori és tanítói teendők általában elválaszthatlanok s szíves gyakorlat folytán egymással összeforrtak, a kántori illetmények is számíttassanak be a nyugdíjba.

A gömöri egyházmegyének a sárospataki főiskola segélyezése tárgyában készített indítványát oly módosítással fogadja el, hogy minden lelkes önként ajánlja fel évi adományait s e célból az egyház vagyonosabb tagjai is megkeresendők. Az évi adományokat az egyház látogatás szedje be.

Végül tárgyalás alá került a »Sárospataki Lapok« »Tudósító«-jának egyházmegyénkkel közelebbről egyházmegyei gyűléseinkkel szemben tanúsított viselkedése.*

Értekezletünk nem tartja helyesnek, hogy a míg más egyházmegyék gyűléseinek a folyamáról az egyházmegyei gyűlések illetékes tényezői kizárólag a tárgyilagosság hangján referálnak, addig a mi egyházmegyei gyűlésünk lefolyása mindig a kritikus szemüvegén

keresztül van az olvasó közönség elé állítva. A kritika jogosultságát senkisésem vonja ugyan kétségbe, ha azt személyes rokonszenv vagy ellenszenv nem vezeti, de a kritikának hangja és modora ellen a józslás szempontjából lehet kifogást emelni, különösen akkor, ha ferde világításban látja a tényeket, minek következtében a való tényállás eltorzul.

Hogy egyházmegyénket »Tudósító« ily elbánásban részesíti, azt a következő adatok bizonyítják: Ha a gyűlés gyors lefolyású, akkor »Tudósító« szerint: átfutottak a tárgyakon, ha lassúbb menetű, nem voltak előkészítve a tárgyak. Ha több képviselőt küld a bodrogközöből a kerületre, mint hegyaljai és harangodvidékit, akkor látszik, hogy a bodrogközöb megint együtt szavaztak. Ez utóbbi állítás úgy tűnteti fel egyházmegyénket, mintha itt két hadilábon álló tábor állana egymással szemben, a mi, ha úgy volna, megzavarná a nyugodt benső alkotást és építést. Értekezletünk határozottan visszautasítja az efféle vádak. Egyházmegyénk papsága a mint elítéli azt az ellentétet, mely az egyes körök között évtizedek előtt fenállott, épúgy tiltakozik azon felfogás ellen, mely a múlt idők bűneit a jelennek akarja betudni, sőt a mai nemzedéket is ugyanazon bűnben leledzőnek állítja. Azt hisszük, hogy mi vagyunk, kik a kerítésen belül állunk s tisztább világosságban látunk hivatva legjobban megítélni: hogy s miként, mily mederben kormányoztasék az egyházmegye hajója, hogy zátonyra ne jusson. Bizzuk ezt kormányon ülő férfiainkra, kik kívülről jövő tanács nélkül is tudják, hogy miként kell cselekednünk.*

Hézszer Emil,
ért. jegyző.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozás.** A magyar protestáns egyháznak ismét nagy vesztesége van, a mely közelebbről ág. hitv. ev. testvéreinket érinti, de velők együtt mélyen sújtja mindazokat, a kik a szabadságnak, a szabadelvűségnek, a szabad vizsgálódásnak, a politikai felül-emelkedettségnek a hívei. *Pulszky Agoston* halt meg élete 55-ik évében szeptember 11-én. A vallás- és közoktatásügynek államtitkára volt a nagy minisztérium idejében. — a budapesti m. kir. tudomány egyetemnek rendes professora volt, a mely minőségben is derekasan viselte magát. A magyar törvényhozás képviselőházának régi, munkás tagja. Európai műveltség, a közönséges népszerűsködést nem kedvelő, magatartás, a szabadelvűségért s egyházaért való olthatatlan lelkesedés jellemezték, a melyekkel, — szomorú dolog! — nem sok jó barátot, csak tömérdek ellenfelet szerzett magának. Sirjára azonban a nemes ellenfelek is leteszik elismerésük s részvétük virágait s a viharok felköltésében munkás Pulszky Agoston dobogni megszűnt szíve felett ez az igazi emékezés biznyságlele. Legyen áldott emlékezte!

— **Színei Gerzson** sárospataki akad. tanárt a m. kir. kereskedelemügyi miniszter a sárospataki agyagipar iskola elnökévé nevezte ki.

— **Év megnyitó ünnepély a sárospataki főiskolában.** Az 1901—1902-ik iskolai év ünnepélyes megnyitása szept. 10-én volt a sárospataki főiskolában. Reggel 8 órakor az ima-teremben gyülekeztek össze tanári kar s tannló ifjúság, valamint az előljáróság kö-

* Boldog és irigylendő állapot, hogy ilyen valami is lehet értekezleti tárgy!

Szerk.

* Tehát hallgatni és hallgatni! És akkor minek a sajtó, minek egyáltalán az írás, az olvasás?!

Szerk.

zúl a következők: Fejes István és Dókus Gyula aligondnokok, Nagy Pál, Tóth Dániel, Szabó Endre, Kérészy Barna és Bálint Dezső egyházi igazgató-tanácsosok. A „Szent Isten noha néked. . .” kezdetű előének s a 37-ik dicséret 2 versszakának eléneklése után, a mely a Simon József II-od éves theológus ifjú orgona kíséréte mellett ment végbe, *Novák Lajos* főiskolai lelkész mondotta el lapunk más helyén olvasható buzgóságteljes, gondolatokkal terhes s Isten áldó és megsegítő kegyelmét esdő imádságát, a melylyel az áhitatoskodó lelkek a magasba emelkedhettek. A 37-ik dicséret végső versszakának elzengése után ismét *Novák Lajos*, most már mint a főiskola ez évi akadémiai s közigazgatója, emelt szót, hogy üdvözölje a főiskola tanuló ifjúságát az új iskolai év kezdetén s egyúttal lelkőkre kösse mindazokat a jó tanácsokat a melyeknek követése által sem maguknak, sem a főiskolának kárt és veszedelmet nem okozhatnak. Az érett tapasztalat igazságait tárta ékes nyelven az ifjúság elé, a mely megérthette, hogy az az egészséges közszellem, a melyről az igazgató megemlékezett, föltétlenül szükséges, ha az ifjúság nem akarja magát már most megsemmisült reménységnek tekintetni a szülők, a tanárok, az egyház s a haza részéről! Vajha valóban megértenék s szívökre vennék a beszéd igazságait s megfogadván, boldogan töltött iskolai esztendővel bizonyítanak a jó uton való haladást! Az igazgató beszéde után az előjáróság nevében *Fejes István* aligondnok szólott, megemlékezve Erzsébet királyné haláláról s aztán szívesen kérte a tanári kart, hogy mint eddig, úgy ebben az évben is a régi hűséggel, lelkiismeretességgel, buzgósággal, lelkesedéssel vezesse a tanulók seregét, és végül atyailag figyelmeztette a nagyobb és kisebb növendékeket, hogy vegyék szívökre az igazgató intelmeit s tanuljanak szorgalmasan, növekedjenek a nemes erkölcsökben Isten, haza s az emberi társadalom dicsőségére. . . . Ezzel a szívből jött intéssel s szíves kéréssel végződött az évmegnyitó ünnepély, a mely után az előjáróság tanácskozássra gyűlt egybe, az ifjúság pedig szétszözlött, hogy az új esztendőt Isten segítségével megkezdje, folytassa s majd be is végezze. — Előjáróság és tanári kar közös ebédrel is megünnevelte az évmegnyitót, a mely találkozón a szívek megnyitak, a nyelvek megeredtek s boldog reménység színeivel festetten mutatkozott a jövőnek képe! . . . Istennek áldása legyen alma-materünkön!

— A sárospataki főiskola tanári karának lapunk első helyén közölt feliratát tisztelettel ajánljuk olvasóink figyelmébe és pártfogásába, mint a főiskola iránt való munkás-szeretet megnyilatkozását, a melyet a tanári kar a következő 10 évig tartó évi adományokkal létesített: Ballagi Géza, Buza János 50—50 kor., Tóth István 50 koronát egyszer s mindenkorra; Dr. Szabó Sándor 34 kor.; Radácsi György, Finkey Ferencz, Meczner Sándor, Rohoska József, Novák Lajos, Székely György, Illyefalvi Vitéz Géza, Kovácsy Sándor 30—30 kor.; Szinyei Gerzson 25 kor.; Tüdös István 24 kor.; Ellend József, Zsoldos Benő, Ifj. Mitrovics Gyula, Kun Zoltán, Maklár Pap Miklós, Debreczeni Bertalan, Finkey József, Csontos József, Rác Lajos, Pásztor Sámuel, Zombori Andor, Domby László, Szinyei Endre 20—20 kor.; Szívos Mihály, Kiss Elek, Zombori Emőd 12—12 kor. Hiányoznak a névsorból: Szánthó Gyula, Zsindely István és Novák Sándor.

— Az erdélyi püspöki cím kérdésében a képviselőház utolsó érdemleges gyűlésén a *kérvények* kapcsán történelmi deducióval állt elő Wlassics Gyula vallás- és

közülatügyi miniszter. Felfogását az „Alkotmány” igen helyeselte, a protestáns képviselők? . . . azok is! Ugyan mi különbség volt a néppárti képviselők s a protestáns vallású törvényhozók helyeslése között? Olyan kérdés, a melyre méltán várhatnánk feleletet, ha a mi „nagy embereink” olyan nagy távolságban nem állának tőlünk, mint, a milyenben állani tetszelegnek! . . . Lapunk barátai a néppárti s a protestáns helyeslés között, a mely a Wlassics miniszter felfogását kísérte, a következő különbséget állapítják meg: a néppárt helyeselt, mert a zöld püspök szarvát növelte a „cím-kérdés”-nek klerikális elintézése, a protestánsok helyeselték, mert „nagy politikusok.” Lelkők rajta! . . . Hát Kolozsvár Sándor és Pokoly József, mint szólnak a *Pauler Gyula* miniszterileg megdicsért történelmi levezetéséhez? . . . Persze, persze, a miniszter urnak könnyű dolgozni, mert más kutat s bár gyöngéden tudtára adják, hogy szerencsétlen kezű lesz ebben a kérdésben, a kutatást végző tudós érdemes munkáját nem hagyja elveszni, hanem honorálja gróf Majláth Gusztáv Károly gyula-fehérvári latin szertartású püspök úr címjének „erdélyi”-re kibővítésével. Bizony méltó honorárium! Miniszteri. magyar miniszteri bőkezűség! Hogy az igazság rovására, hogy a felekezeti jogegyenlőség eszmájének a megsértésével történik: az nem tesz semmit. S hogy a magyar sajtó, egyetlen organumot (M. Szó) kivéve, csak dicséri a minisztert: az a magyar közvélemény alakulásának sajátos bizonyossága. Nem az igazság, hanem a hatalom dönt! Az erdélyi püspöki cím kérdése mindezeket szomorúan illusztrálja. Saját szegyenünket pedig csak fitogtassuk, hiszen a magasabb erkölcsiség politikai világában ez is megjárja! (n.)

— Tanító-egyleti közgyűlés. Az alsó-borsodi ev. ref. tanító-egylet ez évi rendes közgyűlése szeptember 25-én lesz *Mező-Csáthon*, a következő tárgysorozattal: 1. Istentisztelet a templomban; 2. Elnöki jelentés *Tóth Elektől*; 3. Javaslatok az iskolai szakfelügyelet és vizsgálatok reformálása tárgyában: *Marosi Lajostól*; 4. Emlékbeszéd *Fűry Lajos* volt eger-lövői tanító felett: *Fogarassy Jenőtől*; 5. Paedagógiai felolvasás: *Kalas Barnától*; 6. Bíráló-bizottsági jelentés: *Fogarassy Jenőtől*; 7. Indítványok; 8. Tisztújítás. A gyűlés a templomban lesz. Közébed ára 2 kor. 40 fillér, a jelentkezések *Tóth Elek*hez intézendők.

— Ékes megtisztelése a protestánsoknak az erdélyi püspöki cím kérdésében. Minthogy sok protestáns hit-testvérünk abban a meggyőződésben él, hogy a róm. kath. egyház némely tagjaival prot. részről folytatott vitákban a prot. fél többnyire nem „udvarias,” nem „művelt” hangot használ, jónak látjuk az egészen történelmi s felekezetközi helyzeti természetű erdélyi püspöki cím kérdésében kapott ékes megtisztelést közölni olvasóinkkal, az ultramontán körökben nagy szerepet játszó „Egyházi Közlöny” 37,ik számából, ahol a következőleg szólnak: „Az erdélyi püspök. Végre-valahára hivatalosan is elintézték az erdélyi püspöki cím kérdését. Protestáns atyáinkfiai oly nagy vehemenciával és apparátussal támadták meg az erdélyi püspököt címe viseléséért, hogy országos kavarodástól kellett már tartani. Sőt tudjuk, hogy már a saját szuperintendensöket is erdélyi püspököknek szólítgatják túlbuzgó protestáns atyáinkfiai Nagy kíváncsisággal várták a végleges döntést. Megjött. A kultuszminiszter az egész ország színe előtt kijelentette, hogy az erdélyi püspök cím teljes joggal megilleti az erdélyi r. kath. püspököt. Történelmi fejtegetéssel támogadta érvelését. No de, mit nekik a jog, és történelem. Különben is idétlen gondolkodásra vall az egész hajsza, nem hogy maguknak használjanak

vele, de ha lehet, a kath. egyháznak ártsanak. Oh te protestáns szent egyszerűség, de nyakadba nőtt már a sok sallang közt a cím-kórság is. Mert biz „püspökségek” csak üres cím alap nélkül, miben sem különbözik a szinpadi prelaturától, míg a katolikusoké isteni rendelésen s apostoli küldetésen alapuló hivatal! Vagy a lelkiismeret szüksége úz benneteket elveitek, rátok erőszakolt szent meggyőződéseitek ellenére is hasonlóvá, talán ezután ismét egyenlővé is lehetni az anyaszentegyházzal, a melytől az apáca szöktetés momentuma szakított el véglegesen? . . . Vagy pedig csörgő sapka kell a bolondnak? — Aligha nem. . . Tessék élvezni!

— **Imfámis erkölcsi felfogás.** Van egy ultramontán lap „Egyházi Közlöny” a címe, Schmiedt Ferenc a szerkesztője. Ebben a 37-ik számban egy igen-igen tanulságos cikk olvasható ez alatt a cím alatt: „Pap és lelkiatya”, a melyben konkrét eset alapján ugyanám nagy dicsérettel van elhalmozva az a pap, a ki lelkiatya is, mert hiveinek igazán lelkipásztora, jóltevője, orvosa, bírása, valóban mindene! S a mikor ezt a példányképet, név elhallgatással bemutatta, a jezsuita morál virágjaként ezt az embertelen megjegyzést teszi az illető író: „Csupán egy hiba van, . . . hogy ez a példa-ember, az igazi lelkiatya — evangélikus.” No már ennél infámisabb erkölcsi felfogás nem lehet.

— **A debreczeni ev. ref. főiskola akadémiai fakultásának tanrendjét** az 1901—1902-ik iskolai év első felére, a következőkben ismertetjük: a *theol. szakon* előadnak: Balogh Ferenc egyh. tört. (heti 6 óra) és dogmatört. (3), Csiky Lajos Ker. erkölccstan (4), Egyház szónoklattan (4), gyakorl. biblíamagyarázat (2), szónoklati gyakorlatok (2), Dr. Erdős József új szöveg. (4), új szöveg. görögnyelv (2), új szöveg. isagógika (3), Sass Béla: ó-szöveg. theol. (3), ó-szöveg. exegesis (4), héber nyelvtan (3), Erős Lajos Szimbólika (3), vallásbölcsestan (3), theol. encykl. (3). — A *jogi szakon*: Dr. Kovács Sándor római jog (8), Justinian Instit. (1) Dr. Karsa István osztr. magánjog (6), magyar magánjog (5), Dr. Bacsoni Lajos, magyar közigazgatási jog (4), államszámviteltan (3), közgazdasági igazgatás (2), Dr. Ozory István, büntetőjog (5), bűnvádi eljárás (5), Dr. Bartha Béla, magyar pénzügyi jog (5), nemzetgazdaságtan (5), Dr. Kérészy Zoltán, egyházi jog (7), gyakorlatok az egyházi jog köréből (1), magyar alkotmány és jogtörténet (7), Dr. Helle Károly perrendtartás (5) váltó és kereskedelmi jog (6), Dr. Haendel Vilmos Bevezetés a jog és államtudományokba (2), Alkotmány és kormányzati politika (5), bányajog (3). — A *bölcsészeti szakon*: Balogh Ferenc angol nyelvtan (5), Dr. Erdős József németnyelv és irodalom (2), Öreg János, bölcsészeti encyklopaedia (2), neveléstan (2), módszertan (1), jogbölcsestan (6), francia nyelv (4), Ferenczy Gyula: legújabb kor története (4), diplomatika (2), Dr. Tüdös Kálmán törvényszéki orvostan (2), közegészségügy (2), Mácsay Sándor, egyház és művészet (2). Előad tehát a *theologiai szakon* 5 tanár 15 tantárgyat heti 49 órán; a *jogi szakon* 8 tanár 19 tantárgyat heti 86 órán; a *bölcsészeti szakon* előad 6 tanár, 12 tantárgyat, heti 34 órán. Összes előadó: 17, összes tantárgy 46, heti óraszám 169.

— **Evangéliumi keresztyénség** cím alatt Szabó Aladár, budapesti theol. tanártársunk, vezércikkben a szerkesztő, Szóts Farkas az „Egyház” rovatban vegyesközlemény alakjában tesz szót a „Prot. Egyh. és Isk. Lap” 36. számában mindazokat a véleményeket, felfogásokat, a melyek egyházmegyei gyűléseken, lelkész-értekezleteken elhangzottak s határozatokká emelkedtek az országos evangéliumi belmissiói-egyesületről.

A belmissió elsőrendű harcosa magasabb szempontból veszi az egész ügyet, a szerkesztő a gyakorlati élet egyes jelenségeivel kapcsolatban akarja az ellenkezőket megfogni s ezen a ponton Szabó Aladár és Szóts Farkas mintegy a fejünkre olvassa, hogy ime Sárospatakon van nő-egylet, Szathmáron van Lorántffy Zsuzsanna-egyesület, itt van ilyen, ott van olyan társaság, a melyek *társadalmi* úton dolgoznak, a belmissiót megértvén s azt nem azonosítván a cura pastorálisal . . . Hát mi nem akarjuk elrontani tisztársaink kedvét, még abban sem leszünk izgágák, hogy kedvüket rajtunk töltsék, sőt rossz néven sem vesszük, ha fejünkre olvasnak, mert az *igazság* ezt is megköveteli! Az ellen azonban tisztársainknak se legyen szavuk, ha mi is *igazságot* olvasunk a fejükre. Igazság pedig az, hogy a belmissiónak akár, elvben, akár gyakorlatban olyan értelmezése, hogy a magyar ev. ref. egyház a maga egészében egy holt-tetem, a mely mellett az azt alkotó tagoknak lehet mégis egy mozgalmas, egy áldásos, egy élő életet élni, más szóval: *hogy én, mint budapesti ev. ref. egyháztag a semmivel* legyek egyenlő, de mint *belmissió-egyleti tag* minden legyek: ez az értelmezés semmiképen sem fogadható el. Sztrobbantották-e a budapesti ev. ref. egyházat, annak presbitériumát? Szilassy Aladár, mint *kálvinista egyháztag* kevesebbet ér az ifjúsági egyesület elnökénél? . . . Aztán meg ne csúdjunk csavarjunk! Az egyleteskedés olyan szervezettel, a minőt ajánlanak, a melyben *utazgató titkárok*, vagy igehirdetők, vagy nem tudom én mifélék szerepelnek: mását fogja létesíteni a *hivatalos egyház-nak*. Ez a belmissió hiveinek a céljuk? . . . Vajjon lehet-e, kell-e erőszakolni a vallásos érzést? Vajjon a *compelle* elvnek bármily alakban való érvényesülése nem rossz gondolat-e s nem rosszabb cselekedet-e? . . . Hogy pedig lángoló buzgalmában esett tévedéseit nem vagyunk hajlandók méltányolni sem Szabó Aladárnak, sem senki fiának, hogy a protestáns prédikatori állást nem vagyunk hajlandók azonosítani a lélekfogdosással, hogy a minduntalan való „Uram! Uram!” kiáltóást nem tartjuk a „szüntelen imádkozás” evangéliumi nyilatkozat megvalósításának, mert az imádkozás nem a szavakban, nem a külső jelekben, nem a bibliai locusokban, hanem nemes érzésekben s cselekedetekben áll: ezt úgy gondoljuk, mint igazságot, senki sem vonja kétségbe! . . . A dolog summája pedig ez: ám alkossanak együletet a belmissió hivei annyit, a mennyit csak akarnak, de magát anyaszentegyházunkat még is becsüljék meg!

— **A jezsuiták ellen írni egy-e a r. kath. egyház ellen való irással?** Németországban ezt a kérdést maga a világi törvény döntötte el, a midőn kimondotta: „*téves felfogás a jezsuiták rendjét a róm. kath. egyház intézményének venni s a rend elleni iratokat a r. kath. egyház ellen irányulóknak ítélni.*”

— **Megkapta a maga nevét!** Ezt a hangzatos szótlamot portálja a „Religió” a II. félévi 18-ik számában a „Los von Rom” mozgalomra nézve, állítván, hogy az egész mozgalmat igen helyesen nevezte Dr. Gröber az osnabrücki nagy német gyűlésen „*Hin zu Berlin*” mozgalomnak. Hát tisztelt ellenfeleink: a „*Hin zu Berlin*”-nek nincsen éppolyan találó ellenkifejezése? Az egész ultramontán világ „*Hin zu Rom*” jelszóval van eltelve! Vajjon nem az-e a törekvésük a magyar ultramontánoknak, hogy Róma legyen a magyar politika irányítója? Ha az ausztriai mozgalmak csak most viselik a „*Hin zu Berlin*” jellegét: akkor a hivatalos r. kath. világnak nincs joga szólani, mert az kezdettől fogva „*Hin zu Rom*”-t emleget s igyekszik megvalósítani!

Pályázat.

A szatmár-németi-i ev. ref. egyház tanácsa pályázatot hirdet a lemondás folytán megüresedett s.-lelkész-tanítói állásra.

I. Évi járulékok:

1. A városi közpénztárból havonkénti részletekben előre fizetve	1000 K.
2. Az egyházi pénztárból évnegyedenként utólagos részletekben.	50 K.
3. 27 ² / ₃ azaz huszonhét és kétharmad köbméter kemény hasábos tűzifa a város által beszállítva, melyből a tanterem is fűtendő levén, így a tanítót illető, tehát személyi célra használható legalább is husz köbmétert tevő mennyiség értéke	120 K.
4. Minden predikációs vagy orációs halottól a kikisérési díj 2 K. az általa mondandó beszéd tartás díja 6 K., így az összes évi stóla	160 K.
5. Lakbér a városi közpénztárból	400 K.
Összesen: 1730 K. azaz egyezerhét-százharminc korona.	

II. Köteleességek:

1. Az elemi V—VI-ik floszt. tantervszerű tanítása.
2. Minden vasárnap délután s az ugynevezett canonika órákon templomi lelkészi szolgálat. — A pályázati kérvények s szolgálati bizonyítványok az ev. ref. lelkészi hivatalhoz 1901. szeptember 29-ig adandók be. — A megválasztott állomását október 4-én elfoglalni köteles, s a tanév bevégezte előtt el nem hagyhatja. — A sz.-németi-i ev. ref. egyházi tanács 1901. szept. 8-án tartott gyűlésének 191. sz. határozatából

Szatmár-Németi, 1901. szept. 9.

Dr. Korbai Károly,
főgondnok.

Pótor Dániel,
ev. ref. lelkész.

HIRDETÉSEK.

Sok kitüntető okirat.

Állandó minta-harang
Ungváron.

Magyarország legrégibb harangöntődéje,

Kis-Geöczben (Ungmegye). — Alapított 1795-ben.

Alulírott tisztelettel hozom a mélyen tisztelt közönség b. tudomására, hogy bármilyen súlyú harangok készítését avagy régi harangok átöntését elvállalom, harangsoportozatokat teljes összhangban vagy egyes harangokat az előre meghatározott hangnem szerint.

Különösen felhívom a mélyen tisztelt közönség figyelmét arra, hogy harangjaim nemes fehér ércből készülnek, erős és kellemes mól hangjukkal a közönség tetszését mindenütt a legnagyobb mértékben kiérdemelték és a millenniumi kiállításon is a szép összhang és kitűnő anyagért nyert kitüntetést harangöntődéim. Továbbá ajánlom új modern saját szabadalmam szerint készült vas harangfelszereléseimet, valamint régi harangoknak vaskoronával való átszerelését és teljes vasállványokat. A legolcsóbb ár és legmesszebb menő jótállás mellett.

Kiváló tisztelettel

15—8

Baktai Egry Ferencz.

Lincolni törzsgyárunk a világ legnagyobb
locomobil- és cséplőgép-gyára.

Részletes árjegyzék kérés
sára ingyen és bérmentve
küldetnek.

2- és 3-vasúti alkák és minden egyéb gazdasági gépek.

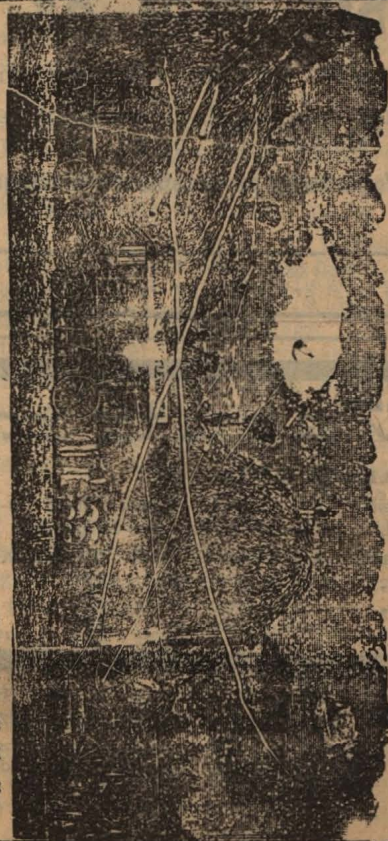

legjobb szarvógépek,
szecskavágók, répvágók,
kukorica-morzsolók,
daráló, gyümölcs-
egyetemes acél-alkák.

"Columbia-Drill"

Locomobil és gőzcseplő p-készletek
továbbá jármű-éséplőgépek, jármű-éséplőgépek, tisztító-
aratógépek, szénakályvok, boronák.

2¹/₂ és 12 lóerős,
szalmakaszálók,
koncnyozók, kaszáló-
4

Clayton & Shuttleworth
mezőgazdasági gépgyárakosok
Budaörs Vágykút
alatt a legújanyosabb árak mellett ajánlatnak:

A sárospataki ev. ref. főiskola tulajdonát képező, néhai Mudrány András szegi „Poklos” szőlőjében termett 1889. évi Aszú borok palackonként áruba bocsátatnak.

Félliteres palack ára . . . 3 korona.

Első rendű nehéz aszú félliter 4 korona.

Megrendelések: „A sárospataki fogyasztási és értékesítő szövetkezet”-hez, mint a főiskola bizománnyosához intézendők.

Debreceni Bertalan,
főiskolai jogigazgató.

Lövy József fia |László Adolf|

könyvkereskedése, zenemű készlete, papir- és
írószer raktára **Miskolczon.**

Ajánlja jól felszerelt raktárát a **Sárospataki Irodalmi Kör** összes népiskolai kiadványaiból.

Egyházi és iskolai nyomtatványok

a Kogutovicz-féle magyar földrajzi intézet
összes fali abroszait, debreczeni és budapesti
Zsoltárok minden kötésben; a közoktatásügyi
kormány által előírt népiskolai tantervek al-
landó készlete. Könyvjegyzékek szíves meg-
keresésre ingyen és bérmentve.

22—7

Árú-minták ingyen!

Első rendű úri ruha szabóság

készen és mérték szerint

Szántó Mór és társa Miskolczon

a m. kir. földmívelésügyi minisztérium szerződött szállítójánál.

Legnagyobb mérték szerint s divatosan készítő osztály. Polgári és egyenruhákra külön szakavatott mester. Mindennemű papi ruhák készítése a főtiszteletű papság részére.

Olcsó árak! Kifogástalan és becsületes kiszolgálat! Üzleti elvünk: a ki készpénzért vásárol, nem fizeti túl az árakat!

22—7

Divatkép bérmentve!

Vasuti menetrend.

3—3

Sárospatakról indul:

Szerencs—Debrecen—Miskolc— Bánréve—Budapest-felé.	S.-a.-Ujhely—Kassa—Mező-La- borc—Máramaros-Sziget-felé.
Reggel gyorsvonat . 7 ⁴² órakor.	Reggel személyvonat 6 ¹⁰ órakor.
Délután személyvonat 12 ⁵¹ „	Délután gyorsvonat 12 ⁴⁸ „
„ gyorsvonat 4 ¹⁶ „	„ személyvonat 4 ²⁵ „
Estve vegyesvonat . 9 ³¹ „	Estve gyorsvonat . 8 ⁰² „

Sárospatakra érkezik:

Budapest—Bánréve—Miskolc— Debrecen—Szerencs-felől.	Máramaros-Sziget—M.-Laborc— Kassa—S.-a.-Ujhely-felől.
Reggel vegyesvonat 6 ¹⁸ órakor.	Reggel gyorsvonat . 7 ⁴¹ órakor.
Délután gyorsvonat 12 ⁴² „	Délután személyvonat 12 ³⁰ „
„ személyvonat 4 ²⁴ „	„ gyorsvonat 4 ¹⁵ „
Estve gyorsvonat . 8 ⁰¹ „	Estve vegyesvonat . 9 ³⁰ „

Felelős szerkesztő: **Dr. TUDÓS ISTVÁN.** Szerkesztőtársak: **ELLEND JÓZSEF** és **Dr. SZÉKELY GYÖRGY.**

Sárospatak. Nyomtatta Steinfeld Jenő az ev. ref. főiskola betűivel.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szétküldéssel egész évre 10
korona, félévre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrés
oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: *Sajóparti.* „Tisza Kálmán és a protestáns autonomia.” — „Novák Lajos akadémiai- és közigazgató évmegnyitó beszéde a sárospataki főiskolában.” — *Dr. Rácz Lajos.* „Az évváró vizsgálatokról.” — *Szuhaý Benedek.* „Az 1848. XX. t.-cz. történeti előzményei.” — „Tisza Kálmán főgondnok megnyitó beszéde a dunántúli egyházkerület őszi közgyűlésén.” — *Balogvölgyi.* „Templomavatás Ujfaluban.” — „A magyar protestáns irodalmi társaság miskolci vándor-gyűlése.” — „Vegyes közlemények.” — „Hirdetések.”

Tisza Kálmán és a protestáns autonomia.

A forrongás, nyughatatlanság és minden ehez hasonló természetű jelenségek jegyében úszó közéletnek egyik legnevezetesebb pontja az, a melyen Tisza Kálmán áll, mint a protestáns autonomiának a védője, ápolója, dédelgetője és talán-talán új életre is hívni akarója!

Tisza Kálmán új köntösben! Köntösben a mely régi színű, pápatens kori díszítésű, talán kurucos sujtással is ki van verve!

Nemde nagy dolog, új dolog, mely méltó az érdeklődésre?

S miben nyilatkozik meg ez a tagadhatatlanul élet-elevenítő jelenség?

E lapok olvasói jól tudják, hogy a protestáns theologiai fakultásnak a budapesti egyetemen való szervezése kérdésében indult meg Tisza Kálmán újkori szereplése, a melylyel már foglalkoztunk is, mint elfogadhatlan felfogást feltűntető iránynyal. Most, a mult héten, folytatódott az 1848. XX. törvénycikre vonatkozólag kifejezett véleményében, a mely a dunántúli ev. ref. egyházkerületi gyűlésen határozattá is emelkedett s hogy ez mit jelent, arról elmondom véleményemet, még pedig a Tisza Kálmán véleménye szó szerinti közlésével kapcsolatban, hogy ferditéssel vagy félremagyarázással ne vádoltassam.

Ez a protestáns autonomiát védő Tisza-féle vélemény az 1848. XX. t. cz.-re vonatkozólag így hangzik,

„Ezen nagy fontosságú kérdésben kötelességemnek tartom én is egész őszintén, leplezetlenül elmondani nézetemet. Nem akarván félreértetni, legelőször is azon kezdem, hogy az 1848. XX. t.-cz.-ben kimondott egyenlőségnek és viszonyosságnak teljes mértékben valószínűsítéséhez hűségesen hozzájárulok. De miként lehet érvényesíteni a 3-ik szakaszban tett ígéretet, a mely ha az én meggyőződésem szerint úgy a mint ott van, szószserinti értelmében létesíttetnék, a magyar ref. egyház autonomiája el lenne temetve. Nekünk mi kell? Nekünk minden esetre először is fel kell tartanunk az összeköttetést a hívek és a lelkészek között és fenn kell tartani azt az érzést a mi híveinkben, hogy az egyháznak ők is alapítói, tagjai, fenntartói,

mert ha ez az érzet megszűnnék, meggyőződésem szerint megszűnnék az egyháznak mostani alakjában való fenmaradása. Azért olyan módot kell keresni, a mely mellett egyházunk autonomiája megtartható legyen. En emlékszem azon igen szép szellemre, — bár akkor nagyon fiatal voltam, — a mely az 1848.-iki törvényhozást vezette, de arra is emlékszem, hogy azon törvényhozásban épen azok a kik az egyházi és iskolai ügyekben irányadók voltak és maga az a szép lélek báró Eötvös József: a francia mindent centralizáló, mindent az állam kezibe vivő iskolának voltak a követői, de ott az egyház lelkész és tanítója nem az egyháznak, hanem az államnak voltak hivatalnokai. No! erre senki sem vágyakozik, pedig ez volna a logikai következés, hogyha minden terhet az állam visel, akkor mindenben az állam parancsol. Így tesz Anglia és Észak-Amerika is. Hát ennek folytán s mert így fogom fel a helyzetet, én a magam részéről lényegében, talán egészében is ajánlom elfogadásra az előadói véleményt, t. i. hogy az egyház szükségletei s a meglevő fedezet összeirandók s a hiányzó fedezet a törvényhozás által megállapítandó államszegélyből pótlandók. Ennek alapján először fenntartatik az erkölcsi összeköttetés az anyagi hozzájárulás által ezentúlra is lelkész és hívek között, azután pedig megtörténik az egyházi adó reform, a mely a túlságos és nehezen elviselhető terhet leszállítja. Ha hiány lesz a teher és fedezet között, az a hiány az állam által fedezendő, nem évenkénti kegyadományyal, hanem törvényben biztosított összeggel. Erre helyezem én a fősúlyt, mert míg az adományt minden évben megszavazhatja vagy elvonhatja az államkormány: addig az állam által adott összeget nem, olyan, mely rendszer változás által visszavonható volna. Csak azt kívánom még megjegyezni, hogy annak az adóreformnak azt a kiszámítást meg kell előznie, és azt is megjegyzem még, hogy a konvent két éve igyekszik adatokat szerezni, hogy kiszámíthassa: mennyi az adó és mi a szükséglet, hát támogassuk a konventet, mert még eddig semmi, vagy meg nem bízható adat jutott annak a kezébe. És csak arra kívánok még figyelmeztetni, hogy okvetlenül szükséges ezen kívánságra belevenni azt, a mi az indítványban van, mert ha az államkincstár érdeke másként lehetetlenné teszi: fokozatosan léptesse életbe a teljes segélyt, de ezek a fokozatok is legyenek a törvényben meghatározva. Ha az állam háztar-

tás egyensúlya megzavartatnék: mi lenne a magyar állam tekintélyéből, politikai helyzetéből és ennek folytán a mi egyházunkból is! Mert csak így lehet célt érni, míg a törvénycikk egész terjedelmében való végrehajtásával nem. Jogfeladás az általam ajánlott módban nincs, mert ha csakugyan akarjuk, hogy autonómiánk fennmaradjon: meg kell nézni elődeink cselekedetét 1848-ban, a kik meghallgattattak s mert látták, hogyha mindezt az állam venné át, az autonómia nagy veszélyben volna: nem fogadták el úgy, a mint a minisztérium proponálta és csak ennek köszönhetjük, hogy 59—60-ban meg tudtuk védeni az autonómiát!

Ugy-e bár Tisza Kálmán új köntösű, autonómikus ruhájú egyénként mutatkozik be! Egyénként, a ki a tál lencséért az új szülöttségi jogot nem adja el! Egyénként a ki arra int és figyelmeztet: protestánsok az autonómiát ne hagyjátok.

Welche wendung!

Hát Tisza Kálmán csakugyan autonomistává lett? Az a Tisza Kálmán, a ki politikai életben neki juttatott s engedett nagy idő tartam alatt a mennyei autonómiát a főispáni onnipotentia által meghamisította, tönkretette; az a Tisza Kálmán, a ki a középiskolák államsegélye kérdésében a protestáns autonómiát az állami beavatkozás által örök időkre megbénította s teremteni segített egy olyan rettenetes állapotot, melyben újjal mutogatunk egymásra: te szabad vagy és független, te pedig államsegélyesként szolgálsz, állami tanterv szerint, állami beosztással s állami kedvezménynyel, hogy aztán az a különbözőség olyan nyílt leleplezésekre vezessen, a minőkkel épen a Tisza Kálmán pápai iskolájának egyik tanára ország-világ előtt jónak látott előállani! Az a Tisza Kálmán autonomista, a ki a protestáns püspökök főrendiházi tagságánál, a kongruánál is minden más kérdésnél az állami befolyást hangsúlyozta?!

Hihetetlen dolog!

És mégis igaz, mert hiszen valóban szóról-szóra ezt mondja: *a protestáns autonómiát ne adjuk fel!*

Hát én teljes tisztelettel ugyan, de épen olyan nyíltan is: kimondom, hogy a Tisza Kálmán autonomistaságában semmiképen sem tudok bízni.

Annak a Tisza Kálmánnak az autonomistasága nem készpénz, nem valódi igazság, a kinek mindig ez volt az elve mióta a magyar szabadelvű pártot létesítette: *a nemzeti szellemű kormányval szemben nincs ok a protestánsok féltékenykedésére s érzékenykedésére, sem a bizalmatlankodásra, mert a nemzeti kormány és a protestáns egyház egyet akar s a protestáns autonómia nem lehet akadály a nemzeti kormány működésének!*

Föggondnok Tisza Kálmán kegyelmes Uram! a vagy-vagy kérdése ellenállhatlanul előtérbe tolakodik nagyméltóságod régi és mostani álláspontjával szemben! És előtérbe tolakodván, ezt az elutasíthatlan kérdést kell feltennünk: *váltakoztak a nagyméltóságod vezető szerepről való lemondása óta a politikai viszonyok s ma a protestáns autonómiát kell a kormány ellen szegezni fegyverként?* De hát akkor: mit keres Tisza Kálmán az autonomista a protestáns autonómia szertartásának hangoztatásával a kormány pártban?

Nyíltan szólva: a szín-vallást akarnám látni! Bizalmatlan Tisza Kálmán a kormányval szemben? Akkor tessék ezt kimondani s ragadja kezébe a régi zászlót! Ha nem bizalmatlan: mit jelent az autonómia védelmének emlegetése?

Politikai fordulataskodásra nincs szükségünk. Arra legkevésbé van szükségünk, hogy épen Tisza Kálmán

politikai szín változásai nyomakodjanak lelkünkre. Neünk nyílt őszinte és igaz jellemre van szükségünk nem olyanra, a kit az ultramontán lapok kísérnek dicő és magasztaló szóval azért, mert nem kívánja az 1848. XX. t.-cz. végrehajtását!

Aztán meg az az államsegély! Ugyan nem érzi-e Tisza Kálmán, hogy a népiskolák államsegélye egészen veszedelmes helyzetet teremtett? Azt pedig nem illik állítania Tisza Kálmánnak, hogy minket megkérdeneznek az államsegélynél! Hát az 1898. XIV. törvénycikk alkotásakor megkérdeneztek-e? . . . No és akkor az autonómiát nem látta veszedelemben forgónak a föggondnok úr?!

Ki merem mondani, hogy a Tisza Kálmán-féle autonomikus felfogás nem a protestáns egyház talajából nőtt ki, hanem valamelyes *politikai sakk-húzás* céljával történt annak kinyilatkoztatása, a mely mint ilyen nem veendő készpénzül!

Föggondnok úr! próbálja már egyszer elhagyni a politikát akkor, a mikor a protestáns egyházzal van szó. Próbálja meg vérbeli protestáns lenni s nem magas politikában utazni, mikor életünkéről van szó!

Sajóparti.

ISKOLAI ÜGY.

Novák Lajos
akadémiai- és közigazgató évmegnyitó
beszéde a sárospataki főiskolában.

Nemes tanuló ifjúság!

Szeretett tanítványaink!

A tanári kar nevében szívből köszöntöm Önöket az új iskolai év kezdetén. Köszöntöm szíves „Isten hozott”-tal; köszöntöm azzal a fohászszerű óhajattal, hogy bemenetelők ebbe az új esztendőbe Istentől megáldott legyen, legyen áldott majd kimenetelők is!

Ebben az ünnepélyes pillanatban, midőn szívünk-lelkünk az áhitat érzelmeiben ringatódzik még, nem is üdvözölhetem Önöket mással, mint ismételt áldáskívánnal; nem üdvözölhetem mással, mert hiszen a munkálkodás, a melyet most együttesen kezdünk, nem egyéb, mint folytonos áldáskeresés, így hát folytonos istentisztelet. Előhaladás, siker, eredmény, boldogulás, mind oly fogalmak, a melyek csak alkatrészei az áldás fogalmának. Ezért mondja a közpéldabeszéd: „Emberé a munka, Istené az áldás.”

Nemes tanuló ifjúság! Isten áldását más úton, mint az Isten útjain, más eszközökkel, mint istenes, ha úgy tetszik becsületes, nemes eszközökkel keresni nem szabad. Azt nem mondom, hogy nem lehet más úton és más eszközökkel is; ámde akkor azt is ki kell itt nyomban mondanom, hogy az így elért eredmény nem is áldás s még kevésbé Istennek áldása. Lehet váratlan szerencse, lehet kiravaszzkodott, lehet kiereszkolt eredmény, egy szóval martalék; de erre, ne feledjék Önök, megint a közpélda-szó mondja ki az igaz ítéletet: „Eből gyúlt szerdéknek, eből kell elveszni”; és éppen ezért, mi, az Önök tanárai, nemcsak tanítjuk Önöket, hanem ítéljük is s hogy igazán ítélhessük, igaz úton vezetjük, igaz eszközökkel támogatjuk; a szerencse vadászatnak, a könnyelmű boldogulásnak útjait pedig gondosan eltorlaszoljuk. Igen, mert mi önöket nemcsak tanítani, hanem nevelni is akarjuk. Arra törekszünk mi, hogy Önöket ne csak tudományra, hanem erkölcsre és

jellemre nézve is erősekké tegyük. Bajnokokká, az élet nagy bajvivóivá akarjuk Önöket képezni; akarjuk, hogy Önök ott kint az életben egytől-egyig diadalmas harcosokként állják majd meg a helyöket.

Szomorú dolog lenné, ha Önök nem ezt akarnák s még szomorúbb, ha erre a célra léhán, felületesen, vagy örökös nógatás között készülnének elő. Szomorú dolog lenne, ha csupán a bizonyítványért, ezért a belépti jegyért fáradnának s még szomorúbb, ha ezt is csak mesterkedésekkel, a dolog könnyebb végének keresésével igyekeznének megszerezni. A legszomorúbb pedig az lenne, ha az efféle úzérkedést, sőt szédelgést önmaguk el nem ítélnék s el nem távoztatnák maguktól és maguk közül.

Nemes tanuló ifjúság! Önök már többnyire ismerik, ismerniök kell, hogy mi az a közszellem s hogy minő erős, ellenállhatatlan befolyása van annak bármely téren s így az iskolai életben is. Mi, az Önök tanárai, részünkről mindent megteszünk arra nézve, hogy a főiskola közszelleme állandóan a régi, a kipróbált közszellem, a szabad tudományosság, a lelkiösméreti szabadság, a munkában és vallásosságban nyilvánuló erkölcsös élet és a tündöklő magyar hazafiság szelleme legyen és megteszünk arra nézve is mindent, hogy ez a közszellem az Önök közszelleme is legyen. Jogunk és kötelességünk ezt tenni, mert hinnünk kell, hogy Önöket ez a szellem vonzotta ide; mert különben mi értelme lenne annak, hogy Önök ide, a főiskola falai közé, e közszellem erjesztő műhelyébe sereglettek! Legyenek hát meggyőződve arról, hogy ez a közszellem éppúgy elvégzi majd átalakító munkáját Önökben is, mint a hogyan elvégezte az Önök századokon át idesereglett elődeiben.

Nemes tanuló ifjúság! A miről eddig szóltam, az a tanári közszellem, vagy a mi egyre megy, a főiskola közszelleme. Ámde közszelleme nemcsak a tanári karnak van: van közszelleme a tanuló ifjúságnak, van közszelleme Önöknek, e főiskola tanuló ifjúságának is. Mily boldogok lehetnénk mi, ha ebben a pillanatban elmondhatnók, hogy itt, a mi főiskolánkban az ifjúságot ugyanaz a közszellem élteti, a mi bennünket, a tanárokat! De fájdalom! nem mondhatjuk el egészen; nem mondhatjuk el, hogy az Önök közszellemével teljesen meg lennének elégedve. Káros, kóros irányai vannak az Önök közszellemének. Engedjék meg, hogy egyet-mást felemlítsek, sőt, ha lehet, el is távolítsak azok közül!

Ilyen mindjárt az a hiedelem, sőt már meggyőződéssé, sőt már uralkodó hatalommá rögzött szokás, hogy Önök azt a tanuló ifjút becsülik, csak annak hódolnak, nagyinak csak azt tartják, a ki minél kevesebbet tanul s mégis mindenkor tud; a ki istenadta erős elméjével, erőfeszítés nélkül is, szinte játszva éri el a sokak által irigyelt eredményt; ellenben azt, a ki bár kevesebb istenadta talentummal, de megfeszített szorgalommal, éjet, napot egyesítő kitartással küzd az eredményért, Isten áldásáért, megmosolyogják, kigúnyolják, sőt megvetik. Nem így, nem így, nemes tanuló ifjúság nem így! Mert a kitartó szorgalom erős akaratra mutat és ez nem kisebb ajándéka az Istennek, mint a jó, könnyű felfogás; nem kisebb az, sőt még nagyobb, mert míg emez léhává és elbizakodottá, amaz kitartóvá, önfegyelművé növeli az ifjút s míg amannak könnyen szerzett tudomány, kincse az áll, a mit megint a közmondás beszél: „könnyen jöttél, könnyen mentél, a hogy jöttél, úgy elmentél”: addig emez állandóan bírja is azt, a mit kitartó munkával szerzett; amazokból lesznek az életben a kötelességeket hanyagoló, kényelmes emberek, emezekből a kötelességtudók, a lelkiösmeretesekek; amazokból a gán-

csolók, emezekből az alkotók. Itt hát az ideje, nemes tanuló ifjúság, hogy ez a káros és kóros irány, a közszellemnek ez a ferde kinövés eltávolíttassék; itt az ideje, hogy az ifjúsági közszellem e tekintetben is a tanári kar közszellemébe beilleszkedjék, abba a közszellembe, mely örömeiből nyújt pálmát és előismerést a kitartó szorgalomnak, mint a talán tüneményes, de egyúttal felületes csillogásnak. Igazítsák meg a közszellemnek e ferde irányát s így illeszkedjenek be *tanulmányi* tekintetben a főiskola közszellemébe!

De van megigazítani való erkölcsiség tekintetében is, nemes tanuló ifjúság! A nyers indulatok, durva kedvtelések kora, — Istennek hála! — rég elmúlt már s nem ösmerős, még kevésbé szokásos már az ifjúság kebelében; nemesebb ízlés, tisztultabb, miveltebb erkölcsi felfogás vonult be az ifjúsági közszellembe; de bevonult azok mellett több kóros irány is, az erkölcsnek és jellemnek több beteges kinövés. Ott van már az Önök közszellemében is a mai kor élvezet-szomjas iránya, a tiltott, vagy túlzott kedvteléseken való kapkodás s mellé az az ügyeskedés, mely a mohóságot leplezgeti ugyan, de annál rejtettebb úton, annál mesterkétebb eszközökkel igyekezik kielégíteni s ráadásul jön az őszinteségihiány, a jellemnek az a betegsége, mely a becsületes, férfias beösméréstől, a felelősségérzettől idegenkedik. Káros, kóros, átkos egy irány ez, nemes tanuló ifjúság s ha ezt még idején el nem távoztatják, végképen megronthatja köztük az erkölcsi közszellemet. Ez az irány nekünk, az Önök tanárainak nem irányunk; az ilyen közszellem nem a mi szellemünk és a főiskoláé se volt az soha, mert ez mindig a komoly, szigorú erkölcsiségnek, a kálvinista puritanizmusnak szellemét szolgálta s azt szolgálja ma is. Állítsák hát vissza Önök ezt a közszellemet maguk között az erkölcsiség terén s így illeszkedjenek be e tekintetben is a főiskola közszellemébe!

Végül csak egyet még! A tanulói pálya, melyet Önök itt, a főiskolában megfutnak, szellemi, erkölcsi téreken halad ugyan, de eszközei részben anyagiak. S hogy az anyagi eszközök bölcs felhasználása, az azokkal való okos gazdálkodás mennyire összefügg mind a tanulmányi előhaladással, mind az erkölcsi jellemmel s általán a közszellemmel, mi sem mutatja világosabban, mint az, hogy ez egymagában is megrontója lehet mind az előhaladásnak, mind a közszellemnek. De legvilágosabban mutatja ezt az a vészes irány, a mely már az Önök közszellemébe is beékelődött, nemes ifjúság. Rosz gazdálkodás folyik Önök között szinte az egész vonalon. Azokkal az anyagi javakkal, a melyeket szülőiktől, e főiskolától kapnak, vagy a melyeket önmaguk szereznek, sokan, igen sokan visszaélnak, könnyelmű költsékezésbe, tékozlásba merülnek. Hát nem tudják azt Önök, nemes ifjak, hogy hová vezet ez az út itt, az iskolában, de még inkább ott kinn az életben? Itt az iskolában tanulmányaik, életfentartásuk fennakadásához látszólag, de valóban a jellem megromlásához, a könnyelműséghez és lelkiösmeretlenséghez. A már itt megromlott ifjú még romlottabb lesz kint az életben, az életnek százsorta nehezebb, ezerszerte csábítóbb viszonyai közt és míg itt, az iskolában csak a szülék, csak az iskola javait tékozlotta el, ott kint hozzányúl a másokéhoz is s oda kerül az erkölcsileg elzúllottak, a törvény által megbélyegzettek, a társadalomból kiűzöttek közé . . . . El hát e vészes iránytól, nemes tanuló ifjúság, el a közszellemnek e megtévedésétől, mert ez nem szelleme ennek a főiskolának, a mely azt akarja, hogy Önökből egyénenként és összesen jellemes emberek legyenek, a kik egytől-egyig emberül állják meg a helyüket ott kint az életben gazdálkodás, takarékság tekintetében is. Igen, tanulják

meg e főiskolától, hogy a vagyon, a takarékoság is kitűnő eszköze a jellemképzésnek; tanulják meg e főiskolától az anyagi eszközökkel való okos bánásmódot, a takarékoságot, a gazdálkodást, e főiskolától — mondom — mely éppen ennél a jellemvonásnál fogva van abban a helyzetben, hogy midőn önmagát fenntartja, Önöket is dajkálhatja. De éppenezért kérem Önöket, hogy e tekintetben is illeszkedjenek be a főiskola közszellemébe.

De legyen elég ezúttal! Azt mondtam, hogy Önöket nemcsak tanítani, hanem nevelni akarjuk; azt akarjuk, hogy diadalmas bajnokokká lehessenek ott kint az életben. Aztán azt kívántam, hogy ehhez Önöknek is hozzá kell járulni és e végből meg kell javítaniok a kóros irányokba tévedt ifjúsági közszellemet. Ennek eszközei pedig az ernyedetlen szorgalom s a szorgalmak sok megbecsülése; a feddhetetlen, tiszta erkölcsiség, a nyílt, egyenes jellem s aztán az anyagi eszközökkel való okos gazdálkodás és takarékoság.

Előre hát ebben az irányban, ezzel a szellemmel, mert ez tartozik a főiskolának hamisítatlan közszelleméhez! Előre az Isten szent nevében, a tiszta tudomány, a feddhetetlenség, a haza és emberszeretet jelszavával! Hadd legyen így ez az egész iskolai év folytonos áldáskeresés, folytonos istentisztelet. Az Úr jókedve nyugodjék Önök felett ennek folyásában.

Most pedig az iskolai évet, főiskolánkban a 371-iket, ezennel megnyitom.

Az évváró vizsgálatokról.

(Folytatás.)

Ime, így él az én lelkemben a főlebbviteli és az évváró vizsgálat képe! Lássuk már most az ellene felhozható ellenvetéseket, mert semmi újítást nem lehet a fennálló, a hagyomány szentesítette intézményekkel való kemény harcz nélkül létesíteni.

Első ellenvetés, főként a konvent vizsgálati rendjét követő intézetek előjárása részéről az lesz, hogy így jövőben a tanárok kiesnek az előjáróság ellenőrzése, bírálata alól, s nem lesz, a mi őket lelkesebb, lelkiismeretesebb munkásságra sarkalja, kényszerítse. Milyen bántó ellenvetés! mintha a ref. tanárt csak a vizsgálati ellenőrzés ösztönözné becsületes munkára s nem az intézet, a protestantismus, a felvilágosodás, a művelődés magasan szárnyaló eszméi iránt szívében égő szeretet és lelkesedés! mintha az eddigi vizsgálat hatályos eszköz volna a tanár ellenőrzésére, holott egy lelkiismeretlen tanár pár hó alatt is praeparálhatja annyira növendékeit, hogy a censor szemeit elkápráztassa s különben sem magas igényeit kielégítse! mintha nem fordultak volna elő esetek a múltban, a régi vizsgai rendszer fénykorában, hogy egyes tanárok az iskolai évnél akár felét is elpazarolták!

Mi, az új vizsgálati rendszer hívei, egy szóval se mondjuk, hogy nincs szükség hatályos ellenőrzésre s nincs szükség rendszeres, tervszerű vezetésre! Bizonyára mind a kettőre szükség van, mert mindnyájan emberek, gyöngeségekkel felruházott emberek vagyunk, — de ez ellenőrzést másutt tessék keresni! Ilyen ellenőrzési módok lennének a következők: *a)* a tanár gondos megválasztása és pedig lehetőleg pályázat¹ útján; a pályázatnál módjában van az előjáróságnak oly tanárt választani, kinek kiváló szakképzettsége s eddigi sikeres és lelkiismeretes működése garantiája a további

sikeres és lelkiismeretes működésnek, sőt a sikeres működés lehető biztosítása végett még egy *próba-évet* is ki kellene kötni. *b)* Az intézetben folyó munkának, a tanítás menetének gyakoribb megtekintése az előjáróság, az igazgató-tanács részéről; néhol e szép jogot, a mi egyúttal kötelesség is,² az igazgató-tanács tagjai egy csöppet se gyakorolják, pedig ez úton volna inkább alkalmuk meggyőződni a tanár tanításbeli ügyességéről, a növendékekkel való bánásmódjáról, így nyeréneek teljes bepillantást az iskola munkájába. *c)* Leghathatósabb ellenőrzési mód azonban az igazgatónak vezető és ellenőrző hatalommal való felruházása; mert az, a mi ma egyes intézeteknél (pl. Sárospatakon) történik, hogy az igazgató nem egyéb, mint az igazgatói iroda vezetője s a fegyelmi ügyek kezelője, tarthatatlan állapot; az igazgatónak egyúttal szellemi vezetőnek is kell lennie, ki mindig tudja, hogy az egyes tanár mit végez és hogyan végez, ki a különböző tantárgyak és tanerők közt az összhangot, az egyensúlyt fentartja, ki tapasztalt tanár lévén, a kezdő tanároknak nemcsak felügyelője, hanem egyúttal vezetője, útbaigazítója lesz, ki részint gyakori hospitálásai, részint az egyes tanárok helyettesítései révén az elvégzett tananyagot³ s a növendékeknek az egyes tantárgyakban való előmenetelét kellően ismeri s így a tanárnak a növendékek megítélésében megnyilatkozó esetleges egyoldalúságát mindenkor megcorrigálhatja. En úgy képelem, hogy e 3 mód⁴ gondos és figyelmes alkalmazása bőven pótolni fogja az évváró vizsgálaton eddig gyakorolt vagy gyakorolni vélt ellenőrzést.

Második ellenvetés az új vizsgálati rendszer ellen az lehet, hogy az nagyon is kiszolgáltatja a növendékeket a tanároknak, a tanárok önkényének vagy elfogultságának, ha hiányzik az osztályozástól az elfogulatlan bíráló, ki az egész iskola-ügyet magasabb szempontból tekinti. Láttuk már, mélyen t. Közgűlés! hogy ez a bíráló sem nem elfogulatlan, mert majd mindig elfogult a növendékek javára, sem nem magasabb, hanem inkább alacsonyabb szempontból, t. i. a gyakorlati élet szempontjából, tehát idegen szempontból tekinti s ítéli meg a növendékek készülségét. Aztán hibás dolog a tanárt úgy tüntetni fel, mint a kivel szemben a növendéknek okvetetlenül védelemre van szüksége. A tanár azzal, ha a kiszabott s eltanított tananyag elsajátítását megköveteli, még nem ellensége a tanulónak, különben is száz közül 99 azt mondja magában, hogy — sajnos — távol maradt a kitűzött céltól, tehát szó se lehet túlszigazott követelményekről! S még itt is egy méltányos tanár se fogja növendékeit ugyanazon mérték szerint megítélni, hanem a gyöngébb tehetségűeknél jóval alábbszállítja a mértéket s csak azt buktatja meg, a ki ezt a mértéket se üti meg. De tegyük fel, hogy téved a tanár a növendék megítélésében: ennek nem a mostani vizsg. bizott. elnök lesz a jogos correctora, hiszen minden pályán azt látjuk, hogy a főülbíráló, ellenőrző hatóság mindenütt az illető szak magasabb képzettségű, magasabb tapasztalatú tagjaiból alakul (igazságügyi, orvosi tanács, ügyvédi kamara, közigazgatási bíróság), — s csak a tanári

¹ A zsinati törvény (483. §.), illetőleg konvent (1894 évi j. k. 72 p.) rendelkezésein kívül a sárospataki főiskola *kormányzati rendszabályai* határozottan kimondják (14. §. d.), hogy „az igazgató-tanácsosok . . . a tanórákat időnkint meglátogatják.”

² Sárospatakon, nem lévén osztálykönyv, az igazgató csak az iskolai értesítőbe történt bejegyzésből tudja meg, hogy az egyes tanár tárgyából micsoda részt tanított s abból mennyit végzett el.

³ Negyediknek vehetnők talán még — a tisztántúli egyházkerület példájára — a középiskolai felügyelői állás szervezését.

⁴ Sárospatakon ritkán hirdetnek pályázatot, sőt a tanári kar javaslatát se mindig kéri ki a tanárválasztásnál.

pálya, a tanári működés lenne laikusok ítélkezése alá helyezve? Érdekes különben, hogy a szorgalomdíjak odaítélésénél megbízunk a tanári karban, — pedig itt talán inkább vezethetné őket részrehajlás, ellenben az osztályozásnál nem, a mi más szavakkal azt teszi, hogy a jutalomra érdemes növendékeket a tanári kar jól kitudja szemelni, de a javításra vagy visszamaradásra érdemeseket nem. Hol itt az igazság? Különben én úgy vélem, hogyha a tanár kissé szigorú a növendékek iránt, ez kisebb hiba, mert forrása a tudomány és a tudományos pálya megbecsülése, s mert ezzel előre készíti őket az élet rideg harcára, — mint a vizsg. bizott. elnököktől eddig alkalmazott túlságos elnézés, melynek forrása a tudomány kellő nem becsülése, s főleg a hazánkban annyira dúló betegség: a tehetetlenségnek *protectionis* való elővitele. Nemcsak az orvosnál származik abból nagy baj, ha kellő képzettség nélkül bocsátják ki az iskolából, hanem minden pályánál drágán fizeti azt meg a társadalom, ha nem kellően képzett, nem eléggé fegyvermeztett gondolkodású, nem erős karakterű, szellemi munkára nem eléggé ki-nevelt egyének töltik be az állásokat. Az iskolának feladata e társadalmi kór ellen küzdeni; szomorú, ha az iskola vezetői akadályozzák abban!

Harmadik ellenvetés az lehet, hogy minek az egyes tanintézeteknél eddig divatozott különféle vizsgálati módokat eltörölni s a vizsgálatot egyenlősíteni? hadd őrizze meg mindenik intézet ebben is a maga karakterét, hiszen korunk úgyis annyit eltörölt már az egyéni jellemvonások közül a maga nivelláló törekvésével! Mi a mult iránt teljes tisztelettel viseltetünk, jól tudjuk, hogy a multon épül fel a jelen, hogy a multból merítjük erőnket, s hogy hagyományok, emlékek nélkül rideggé, gépiesé válnék az élet, — de másfelől azt is tudjuk, hogy minden intézmény csak azon talajon tenyészhet, a melyből kinőtt s ha ennek összes életkörülményei megváltoztak, annak magának is meg kell változnia. Miért adtak fel intézeteink egymás után, szép lassan, annyi régi szokást, eljárásmodot, a miket addig követtek? mert azok nem fértek össze a korszellemmel s nem elégitették ki többé az előhaladt igényeket! Így vagyunk a vizsgálati módszerrel is; az czélszerű lehetett régen, de ma, midőn a tanterv, a tanári qualificatio annyira meg van határozva, midőn a szakrendszer az iskolában egyre erősebb tért hódít, midőn egyre több tekintettel vagyunk a növendék egyéniségére s midőn nem az emléttetést tartjuk fődolognak, — túlhaladott álláspont! Minden oly intézményt meghagyhatunk, mely nem áll útjában egy jobb s helyesebb intézménynek, s minden oly intézményt el kell törölnünk, melynek semmi egyéb jogcíme nincs a létezésre, mint hogy régi. A mult ösztönző példái szolgálhat, de nem szabad, hogy tekintélyével agyon nyomjon s szabad mozgásunkban gátoljon bennünket! Ha mindig csak a multa tekint, akkor sohase haladhatott volna elő az emberiség!

Negyedik ellenvetés: a prot. tanintézetek össze vannak forrva a nagy közönséggel s éltető elemök a nyilvánosság. Igaz, de e czélból ezentúl is meg lesz a nyilvános évváró vizsgálat, meg az évváró ünnepély, meglesznek a többi iskolai ünnepélyek; a nyilvánosság csak annyiban fog némi megszorítást szenvedni, hogy az osztályvizsgálatok ezentúl nem 4—6—9 napig, hanem 1—2 napig tartanak s az intézeti előjárók nem folynak be a tanjegyek megállapításába. Én azt hiszem, magok a vizsgálatra kijelölt előjárók se fogják rossz néven venni, ha ezentúl felényi vagy negyedrésznyi időt kell a vizsgálaton eltölteniök; ezt onnan sejttem,

hogy Patakon a 18 igazgató-tanácsos mellé pár év előtt még öt pótló vizsgáló-biztost kellett kinevezni, mert az igazgató-tanácsosok nem jelentek meg oly számmal a vizsgálatokon, hogy mindenik osztályba jutott volna vizsgáló-biztos, — de ebből egyúttal azt is következtetem, hogy nem nagy súlyt helyeznek az osztályozásban való részvételre. Nem szabad azt föltennünk, hogy csak a részletes vizsgálat vagy a tanjegyek megállapítása fűzné nagyjainkat az egyes tanintézetekhez!

Ötödik ellenvetés: ha a vizsgálat nem fog osztályozással járni, elesik egy nagyon hatályos eszköz a tanulók ambíciójának fokozására, t. i. a nyilvános kitüntetés ösztönző ereje. Ezt beismerem, de ennek elvesztét nem sajnálom, mert szerintem ez legalább is annyi hátránnyal jár, mint haszonnal. Az ifjú gyermeket könnyen hiúvá s elbizakodottá teszi a nyilvános kitüntetés; ezzel karöltve jár gyöngébb társainak lenézése s viszont ezek részéről az irigykedés. Kár az élet harczát, versengését már az iskolába bevinni! Ha eltörölte minden tanintézet a helyi elsőséget az iskolában, az utóbbi kitüntetést is mellőzhetjük! Ne kitüntetésért, hanem magáért a tudományért tanuljon a tanuló! az ilyen mesterséges izgató szer azonnal megszűnik hatni, mihelyt a várt jutalom elmarad vagy nagyon is biztosan ölébe hull. Sőt némelyek szerint az volna a kíváncsi, ha év végén egyszerűen promotió volna, minden osztályozás nélkül; a hanyagokra, gyöngékre pedig rejicio.¹

(Vége köv.)

R.—s.

TÁRCA.

Az 1848. XX. t.-cz. történeti előzményei.

(Folytatás.)

Utolsó indítvány volt, hogy a borsodi előterjesztés, mint sem sérelem, sem kíváncsi e helyen mellőztessék el. Mellőzni kívánta 21 megye. Ellenkezőleg 23 megye mellőzni nem kívánta. Így tehát a borsodi előterjesztés nem mellőztetett!

Nagy és hosszantartó még másnapra is (aug. 2.) terjedő vitát eredményezett a felirat szövegezése. Egyik ezt ajánlotta, másik azt. A vitákat e tárgyban Nagy Károly (Gömör) oly tartalmú szerkesztése fejezte be: „A K. K. R. R. az országos választmánynak jelen tárgyát törvényes jogokkal ellenkezőnek kimondó véleményében nem osztozhatnak; azonban Borsodmegye előterjesztésének tárgyalását ezúttal mellőzni kívánván. annak érdemére nézve részint az előleges sérelmekben részint az 1835. dec. 30-án kelt feliratban kifejtett elveikhez ragaszkodnak!”

E szövegezést a káptalani követeken kívül mindenki elfogadta.

Ily előzmények után került a borsodi indítvány az 1848. augusztus 17. és 18. napjain tartott CXIX. és CC. országos ülés elé, mely a rendi napló 5 kötetének 5 és következő lapjain olvasható.

Az elnök minden nagyobb utat mellőzni kívánt. Nem úgy a káptalanok követői, a kik az eddigi eredményekkel teljesen nem voltak megelégedve. Mindjárt B. Rudnyánszky Sámuel esztergomi és Szathmáry Antal kalocsai főkáptalan követje szólt érdemileg a dologhoz.

¹ Lásd Waldapfel János előadását „A középiskolai osztályozás és vizsgálat rendszeréről“ a II. országos és egyetemes tanügyi kongresszuson. Napló, 2. rész, 742—43 lap. (Budapest, 1898.)

Támadja Borsodot mindkettő; sőt ez utóbbi az egyházi javak secularisatiójának még a gondolatától is irtózva kimondja: „Avagy bizhatik Borsodmegye követe, hogy ma megtámadtatván birtokom, holnap az övé meg nem támadtatik?! Borsodmegye egy tollvonással akarja azt megszüntetni mi több századokon törvényesen fenállott, felforgattatván pedig, annak gyászos következményeit századok sem lennének képesek orvosolni.”

Ily csipős hangon tartott bevezetés előzte meg a *Radvánszky Antal* zólyomi követ nagy érdekű beszédjét, mely az összes beszédek közül magasan kiemelkedik ugy tartalmánál, mint nyomon járó érvelésénél és nyugodt hangjánál fogva. Beszéde valódi szónoki remekmű megvilágítván e nagy fontosságú tárgyat egész mivoltában. Védelmébe veszi Borsodmegyét. Kimondja, hogy a papi jószágok status javak, az állam azzal szabadon rendelkezhetik s ha akarja birtok helyett készpénzt ad a papoknak fizetésül. A fontos kérdést *status politikai és egyházi szempontból* kívánja taglalni.

E rendelkezést sürgeti:

1. *A papi jószágok eredeti célja.* Gondolatmenete következő: Célja volt Istvánnak a pogány vallásról a keresztyén hitre téríteni a népet. Pénz nem lévén, földbirtokot adott a papoknak. A pogány nép már megtért: így az ajánlatnak is meg kell szűnni. De mert a keresztyén vallásra való térés már kezdete volt a népnevelésnek: következőleg szót. István szándéka a népnevelés előmozdítása volt. Azt mondják különösen a papok, hogy a térítgetésnek ma sincs vége. Ez a leggyengébb ok! Szt. István csak a pogányokat kívánta megtéríteni, nem a keresztyéneket. Azt mondják, hogy a katolicizmusnak a protestantizmustól őrizkedni kell. Ez a farkas és bárány meséje, mert az erős a gyöngétől nem félhet. A cél el van érve; így joga van a törvényhozásnak a jószágokat közhasznú, kivált népnevelési célokra fordítani.

De ezen rendelkezést kívánja: *a papi jószágok természete.* Hosszasan bizonyítgatja a nemesi és papi birtok között lévő különbséget, kimondván, hogy az egyházi személy nem tulajdonosa a birtoknak, csak haszonélvezője. A fejedelem a birtokot senkitől el nem veheti rövid úton, sem szét nem oszthatja, másnak nem adhatja; ellenben az egyházi személytől elveheti, másnak adhatja. Idéz sok példát a történelemből.

De igazolja: *a törvény.* Idézi az 1548. 12., 1548. 6., 1550. 19., 1504. 26., 1555. 15., 1723. 71. t.-cikket. Idézi II. Ulászló 2 decretumát, Kálmán első decretumának 15 fejezetét. Sőt az 1832 ik országgyűlés is rendelkezett; s ezen rendelkezési elv ő Felsége által is elismertettet.

De igazolja: *a status érdeke.* A sok szükség azt parancsolja, hogy az állam jövedelmeit szaporítsa s kivált a népnevelést bármi költséggel karolja fel.

Majd egyházi szempontból véve bírálat alá e fontos kérdést: először *egyházi adatokkal*, 2-szor *az egyház érdekével és az osztó igazsággal*, 3-szor *az egyházi rend szent hivatásával* bizonyítgatja tételeinek igazságát. A bibliából idéz: „Senki nem szolgálhat” stb. „Az én országom nem e világból való!” Így gondolkozott Julianus cardinalis. Maga, az 1421. esztendei prágai synodus, vagy a tridenti zsinat kimondja, hogy az egyházi rend világi jószágokkal ne foglalatoskodjék. De ezt parancsolja *az egyház érdeke és az osztó igazság is.* Most igen aránytalanul vannak megosztva az egyházi javak. Többet végeznek a 4—5000 frt. fizetéssel bíró falusi plébánusok, mint a 30—40,000 frt. jövedelemmel rendelkező kanonokok, nem is szólva a dúsgazdag püspökökről, a kik 2—500,000 frt jövedelemmel is ren-

delkeznek. A kath. papok sokat, a prot. papok pedig semmit sem kapnak az államtól. Az egyház jószágok nélkül el lehet; miért ne lehetne el a papság is! Adassék nekik készpénz. De ezt kívánja az *egyházi rendnek szent hatása is.* A ki gazdálkodik, annak érülköznie kell a néppel. Ha a papok nem lennének gazdák, akkor nem történt volna Zólyom vármegyében az a hallatlan eset, hogy egy plébánus azért tagadta meg egy gyermekágyból fellábadt nőtől a beavatást, mert pap dolgára nem járt. Ha a papok készpénzfizetéssel lennének ellátva: nem történt volna ismét Zólyom vármegyében azon botrányos eset, hol az illető plébánus hívének tetemeit munkabéri tartozása miatt eltemetni vonakodott s nem is jött ki, hanem a holtak tulajdon édes atyja temette el, hol piszkolódó szóvalások történtek a sír felett, a hol pedig az emberi szíveknek ki kellene békülni. Pártolja szívvel-lélekkel a borsodi indítványt.

Szuhay Benedek.

(Folyt. köv.)

KÖZÉLETÜNK.

Tisza Kálmán főgondnok megnyitó beszéde a dunántúli egyházkerület őszi közgyűlésén.

Főtiszteletű egyházkerületi közgyűlés!

Bármennyire óhajtom is az egyházkerület idejét kimélni, mégis lenetetlennek tartom a mai időben, hogy ha, bár nem is hosszú, — de cinöki megnyitó beszédet ne tartsak. Rövid leszek, mert ama tárgyak közül, amelyekre kiterjeszkedni akartam több, részint a püspöki jelentés alapján, részint indítványképpen szóba kerül. Ezekre vonatkozó nyilatkozataimat, ha szükséges lesz, akkorra tartom fenn. Ilyen például az a veszteség, mely egyházunkat érte a dunamelléki egyházkerület főgondnokának elhalálózásával, melyet különben a püspöki jelentés terjeszt elő, és ilyen, hogy a megbeszélendő tárgyakkal, ha nem is legfontosabb, de mindenesetre egyik legfontosabbikát említem, az 1848. XX. törvénycikk végrehajtása iránti határozás.

Most általánosan akarok beszélni *egyházunknak helyzetéről.* Tagadhatatlan az, hogy bár — hála Istennek, a nyomasztó vagy erőszakos elnyomatásnak ideje végképpen lejárt, mégis mondhatjuk, hogy vannak olyan veszélyek, melyek egyházunk terjeszkedését, fennállását, felvirágzását kezdik veszélyeztetni. Készarva mondom: kezdik, mert ámbár a veszély nem oly nagy, hogy folytonosan jajgatnunk, sópánkodnunk kellene, de tartom azért mégis olyannak, amelylyel szemben teljes erélylyel, nyugalommal, buzgósággal működünk nekünk is kötelességünk. Tudjuk azt, hogy ha megszüntek is az erőszakos eljárások éppen ama egyház részéről is, melynek védelmében akkor azok érvényesültek, vannak más módok, amelyek nem járnak lármával, amelyek nem kívánnak vért, de amelyek útján behatolva az egyes családok körébe, ott az egyházunk iránti hitbuzgóságot igyekeznek megingatni. Ezenkívül vannak a nazarénusok, a baptisták; e révén is veszünk híveinkből. Vannak azután a nem egészen helyesen reverzálisoknak nevezett: *gyermekelőre elígérések*, melyek általában veszteséggel járnak. Ez utóbbiakat szokás az új egyházpolitikai törvények terhére róni fel.

Bocsássanak meg, t. uraim, ez nem igazság. Ki ne tudná azt, hogy reverzálisok adattak nagy számmal az új törvény előtt és ki ne tudná azt, mily nagy mérvet öltött az új törvények előtt az elkeresz-

telési eljárás, attól a perctől fogva, midőn a legfelső ítélőszék, a Kuria döntvénye kimondotta, hogy az elkeresztelés nem képez a büntető törvény által sujtatható vétséget. Ha tehát valamely szaporulat van is, és azt hiszem, hogy van, bár konstataálni nem lehet, miután ezekről nincsenek kimutatható adataink, de legfőlegb e szaporulat az, amely az új egyházpolitikai törvények folytán előállottnak mondható.

De mindezek ellen nekünk védekeznünk lehet és pedig nem váddal, vagy szép hangzású és tartalmat alig rejtő szavaknak világ elé való dobásával, de mindezek ellen küzdeni csak folytonos munkával lehet; mert minden nagyobb baj között talán legnagyobb az elhídegülés, a közöny egyházi ügyeink iránt.

Hogy ezt sikerrel legyőzhessük, két mód van: az egyik a *cura pastoralis* folytonosan való fentartása. A multban voltak némelyek, sőt vannak most is, akik ezt elégnek tartják. Ezután a másik mód a *belmisszió-egyletek alakítása*. Én megvallom, igen nagy sajnálattal konstatalem, hogy igen sokan ellentétet látnak e kettő között. Némelyek azt mondják a *cura pastoralis* semmi, csak az ilyen egyletek után lehet haladni; mások azt mondják, ezekre nincs szükség, elég a *cura pastoralis*, sőt ezen belmisszió-egyletek életbeléptetésével kivétetik a jog az egyházi hatóság kezéből. Bocsánatot kérek, én ellenkező nézetben vagyok. Én azt tartom, ha segíteni akarunk a bajon, a két eszközt együtt, karöltve kell használni. Hiszen uraim! a belmissziói egyleteknek van módjuk az egyes, egyházunkhoz tartozó hívők családi körében is befolyást gyakorolni, mit a lelkész vagy éppen nem, vagy legalább is nehezen tehet, mert ha tekintjük, egyes városokban, ahol nagy a világi intelligencia, egy ilyen egylet alakul a lelkész segítségével nélkül, vagy éppen annak mellőzésével, alig fog célt érni; hanem azon kell lenni, hogy minden egyházban, ahol eddig nincs ily belmisszió egylet, alakuljon. Ahol pedig egyházainkban a lelkész veszi kezébe a dolgot, vezet, élére áll ennek a belmisszió ügyeinek, én azt hiszem, el lesznek az ellentétek simítva és belátva, hogy azok valóban nem léteznek. Mindazok, a kik a *cura pastoralis* sürgetését akarják, fogjanak kezét mindkettőnek létesítésére, mert sem az egyik, sem a másik egymagában nem állhat fenn.

Én nem ellenezném részemről, sőt mint helyesen alakult dolgot üdvözlénem, egy országos belmissziói egylet felállítását is. Ez az országos belmisszió-egylet nem akarhatna rendelkezni, nem akarhatna intézkedni; mert nem szabad akarni rendelkezni; hanem ennek útján összeköttetést lehet minden egyházban a megfelelő egyletek közt létrehozni, annyiban, hogy az eredményekről értesíti valamennyit, másfelől a belmisszió-egyletek közlik azon adatokat, amelyeknek birtokába jutnak a bel-, mint a külföldi egyletek működéseiről tájékozódni a központi misszió-egyletnek a feladata; aztán az *egyes helyeken alakult missziók* dolga, a szerzett adatok alapján felhasználni azt az eszközt, a mely ott legjobbnak mutatkozik. Hisz alig van értelmes népünk közt egyház, a hol a lelkész nem bírna ily egyletet állítani, mely kivált téli időben vallásos felolvasásokat tartana és ne tudna odahatni, hogy oda öregek és fiatalok egyaránt járjanak és vezettessenek helyes irányba, kik az eltévedés előtt állanak. Az egyletek a hitbuzgalmat a játékonysággal együtt az egyes családokba is bevitetik: ott ahol szegénység van, a játékonyságot, de mindenüvé a hitbuzgóságot.

Én azt hiszem, hogy sok menyasszony van, akinek ha idejében saját köréből való, általa ismert tényekkel elébe teszik, hogy mi az a gyermek-előreeligerés, mi-

előtt még megszületett, igen sok van, ki nem teszi meg azt a lépést és remélem és hiszem, ép úgy a fiatal emberről, hogy éppen ily módon fog tenni.

Ezeket kívántam én ez alkalommal röviden megjegyezni. Én csak azt kérem, hogy addig is, míg ily országos egylet alakulna, mert hiszen azt bevárni nincs szükség, használjuk fel a következő téli napokat és a hol csak lehet, alakítsunk egyleteket azon célokra, melyeket bátor voltam előadni; egyházas, hitbuzgó felolvasásokat tartsunk, nemcsak vasárnapi prédikációkat, melyek úgy is megvannak, de azon kívül a hosszú téli esték eltöltésére a hitbuzgóságot terjesztő erkölcsi felolvasásokat, másfelől törekednünk kell, mint az imént röviden jeleztem, ily úton a családok belsejében mutatózó bajok elhárítására.

Én meg vagyok győződve, hogy ha így járunk el, minden származható veszély elmúlik, hogy magunk is talán csudálkozni fogunk az eredményen, hogy ezen eszközhöz előbb hozzá nem nyúltunk. Ez természetesen nem lehet közgyűlési határozattá, nem is azért voltam bátor előadni. De igen kérem, méltóztassanak ezen igazán szívem mélyéből és egyházam ügyei iránt való aggodalmam sugalmazta szavaimat arra méltatni, hogy fontolóra vegyék.

Templomavatás Ujfaluban.

A vadvirágos Balogvölgy kellő közepén, alig egy kilométernyi távolsagra a „Pósa bácsi“ falujától: remek Radnóth helységétől, egy parányi kis falucska húzódik meg szerényen a Rimaszécstől Balog felé vezető útvonal mentén. A község *Ujfalu* nevet visel, minden más melléknév nélkül (mintha csak szerénysége tiltakoznék a hívságos divat: az *előnév* viselése ellen). Terjedelmét, lakosainak számát tekintve nem nagyobb, mint egy középszerű alföldi tanya. Van benne talán vagy 40—50 lakóház; e házakban lakik össze-vissza 120—125 lélek. Hanem ebből aztán 118 lélek kálvinista, még pedig a legjavából: erős hitű, egyházát rajongásig szerető, áldozatkész derék nép. Magán életében egyenes, becsületes, mint minden igaz magyar kálvinista nép széles e hazában.

Ujfalu egyháziilag az ősrégi *materhez, Zsipez* tartozik, ennek a filiája. A vallásosság, a hithűség oly erős e kised gyülekezet szívében, mintha csak a néhai való jó *Szentkirályi Andrásnak*, az egykori zsip-újfalusi martir-papnak szelleme lengené ott körül ma is a szíveket; vagy mintha a divatját élő anyagias korszellem nem méltatta volna e maroknyi népet arra, hogy beférközzék hozzájuk, — meghagyta náluk, nem rabolta el tőlük a vallásosság szülte édes boldogságot.

E nép vallásosságának, egyházszeretetének igazi fokmérője — a dicséretes templomlátogatás mellett — az a bámulatos áldozatkészség, mely az Ur hajlékának megépítése körül nyilatkozott meg. Maga a templom tulajdonképen a 70-es évek elején épült (írott feljegyzés nincs róla), majd 1884-ben csinos tornyot építettek hozzá. 1892-ben a meglevő kisebb harang mellé egy 150 kg. súlyu nagyobb harangot öntettek 600 korona értékben. A mult évben 240 korona költséggel, a templomot körülfutó csinos léczkerítést készítették; végül az év nyarán 400 koronát fordítottak a templom belső berendezésére: új, kényelmes, a szemnek is tetszetős ülőszékek készítettettek, a szószék és templom-menyezet izlésesen kifestetett. A templom építés összes költségei 14290 koronát tesznek ki, s ez az összeg — 800 korona segélypénz leszámításával

— mind-mind ennek a maroknyi népnek önként összerakott filléreiből került ki. Csupán ez évben 400 koronát meghaladó összeg gyűlt be Isten dicsőségére, s így a templom-berendezés költségeit teljesen fedezte a hívek önkéntes adománya.

Ennek a közel 30 évig készült, díszes kis templomnak felavatási ünnepélyét tartottuk meg szept. 15-én, a közeli falvakból összesereglett nagyszámú hívek jelenlétében. Maga az ünnepély a szokásos módon, fenséges egyszerűséggel ment végbe.

Nagy Pál esperesünk személyesen nem jöhetvén el, az ő megbízásából Vattay László rimaszécsi lelkész e. m. főjegyző mondotta — a gyülekezeti éneklés után — a felavató imádságot. A Vattay imája nemcsak szívből fakadott, de úgy éreztük, hogy mindnyájunk szívén keresztül repült fel, eget keresve a magasságba. Könnyező szemekkel találkozott tekintetem, midőn az imádság szava elhangzott. A felavató ima után (mely az urasztala előtt mondatott el) Komjáthy István zsip-újfalusi lelkész lépett a szószékre, s prédikált I. Kir. VIII. 27. 30. alapján, egyszerű szavakkal, de megkapó hévvel fejtegetvén ama kérdést, hogy „miért kell a keresztyéneknek templomokat építniük.” Ezután Varga Antal bákai lelkész állott ki az urasztala elé, s mondott egy szépen kidolgozott urvacsoraszózatot és imádságot majd ugyanő osztotta a kenyeret az urasztalához járuló hívek tekintélyes seregének, míg a bor-kiosztást Pósa Lajos radnóthi lelkész végezte, a ki aztán az utó-agendát és bezáró imát is mondotta. Keresztelés, esketés nem volt, s e miatt kissé hiányosnak látszott a más különben lélekemelő szép ünnepély.

Én megvallom, úgy vagyok vele, hogy nem tudom: örüljek-e szívbéli örvendezéssel, midőn egy párnyi kis gyülekezetnél — mint az újfalusi — ekkora nagy áldozatkészséget látok; avagy elszomorodjam azon, hogy a mi szegény református magyar népünknek ily önmeztagsággal, ily szerfeletti erőfeszítéssel kell szent örökségét: egyházát fentartani?! De egy bizonyos: az, hogy bámulom ennek a jó népnek egyházszerető nagy szívét!

Ti nagy hangú, telt zsebű pópista atyafiak, eljöhettek a kicsi Újfaluba — tanulni nagy áldozatkészséget! Balogvölgyi.

A magyar protestáns irodalmi társaság miskolci vándor gyűlése.

Annak a nagy erőnek, a mely a protestántismusban, mint a reformáció szülöttjében, szelleménél, irányánál, céljainál fogva rejlik, elmaradhatlan következménye volt az, hogy egy decennium leforgása után olyan pillanat következik be, a minő bekövetkezett a protestáns irodalmi társaság ötödik vándorgyűlésén, a mely Miskolc városában szeptember 19 és 21-ik napjain zajlott le. E pillanat pedig: az ágostai és helvét hitvallású magyar evangélikusok szívének összedobbanása s az unio eszméjének hangoztatása nem csupán hétköznapi, hanem egyúttal ama magasabb értelemben, hogy a reformáció által evangéliumi alapra visszavitt keresztyénség a népek és nemzetek között a *treuga Deit* van hivatva létesíteni! A reformáció két hatalmas hajtása, a lutheránus és kálvinizmus van hivatva arra, hogy ezt életre hívja, az egyik a művészies elemnek a kultusz szempontjából való nagyobb méltánylásával, a másik ama szabadság hangsúlyozásával, a mely az emberi lélek-

nek elidegeníthetlen tulajdona s a mely még az istenség mélységeit is vizsgálja.

Nekünk, a kik ott voltunk a miskolci gyűlésen, úgy tetszett, hogy ez a két felekezet van hivatva arra, hogy magában a gyülekezeti életben is: *ma is* érvényesüljön, mert különben az emberiség haladása, fejlődése s tökéletesedése egyszer s mindenkorra be van végezve. Ismételjük: *ma is*, mert *ma* széles e hazában azt harsogja az ellenfél, hogy leáldozott az eretnekek napja, holott a protestántizmus ereje épen a nyomott viszonyok között *jobban* tartozik érvényesülni. Szenvedés szülte, a lélek szenvedése; szenvedés táplálta: a lélek ellenségeinek hatalmától eredett szenvedés és szenvedés juttatja teljes diadalra, mert az idvesség fejedelme is szenvedett s így nyert diadalmat!

* * *

Ámde a közintézményeket nemcsak így kell vizsgálni! A mi magyar prot. irodalmi társaságunkat épen a miskolci gyűlés alkalmából abból a szempontból is szemügyre kell venni: vajjon előbbre vitte-e az a társaság ügyét?

Boldog örvendezéssel hirdetjük: igenis előbbvitte, mert a közérdeklődésnek, a figyelemnek olyan mérve mutatkozott immár, a mely egy a teljes diadallal.

Ha felhívtuk a többi vándorgyűléseken a figyelmet, ezen már *lekötöttük* s teljesen a magunkévá tettük! Mert vegye tudomásul mindenki, hogy nem csupán *kíváncsiság* jelentkezett Miskolc városa, Borsod-megye, a tiszai ág. hitv. ev. és a tiszáninneni ev. ref. egyházkerület hívei részéről, a mikor eddig még soha nem látott módon látogatottak voltak választmányi, köz- és disz gyűléseink, hanem igen is a legnagyobb mérvű érdeklődés azért, hogy megtudják, a mai viszonyok között van-e elegendő erőnk az ellenséggel szembe szállani!

S mi azt is tudjuk, mert láttuk, hallottuk és tapasztaltuk, hogy igenis meggyőződtek a megjelentek valamennyien arról, hogy van elegendő *erőnk*, csak tudjunk vele élni.

Ezek az eredmények a miskolci gyűlésnek eltagadhatlan ékes bizonyosságai s társaságunk év lapjain arany betűkkel lehetnek följegyezve.

Most pedig adjuk át a szerepet a krónikásnak a ki híven beszámol az irodalmi társaság két napos gyűléséről.

* * *

Miskolc városa teljes zászlódíszszel fogadta vendégeit, a kiknek száma sok százra rúgott, mert a társaság tagjai közül nemcsak a jelentkeztettek, hanem mások is ott voltak, a kik az utolsó órákban gondolták rá magukat az eljövételre. S mindnyájunkat kellemben lepett meg, hogy a képviselő-választási mozgalmak kellő közepén is teljes érdeklődéssel fordultak a miskolciak felénk. Ennek okát magán, a társaságon kívül, abban is kereshetjük, hogy maga a rendező-bizottság az egyes albizottságokat olyan kiváló tagokból állította össze, a kiknek működése maga volt a biztosíték a sikerhez.

A vendégek szept. 19-én d. e. 10 órától este 8 óráig érkeztek s a Budapest felől jövő délelőtti gyorsvonat hozta Gyuróc Ferenc elnököt, a kinek s társaságának fogadását Soltész Nagy Kálmán polgármester és Radványi István ág. hitv. egyházmezei felügyelő végezték, szíves Istenhozottal fogadván őket. A választ Gyuróc Ferenc mondotta az ő ékes szóló ajkával.

A kettős és négyes fogatok egész nagy sora vitte a városba a vendégeket, a kik, mielőtt lakásaikra

mentek volna, az ág. ev. egyház templomudvarán gyülekeztek, a hol Kun Bertalan ev. ref. püspök köszöntötte őket azzal a szívből eredő jókívánattal, hogy míg Miskolcon tartózkodnak: a szeretetnek, a barátságának melege hevítse mindnyájukat s a testvéri érzésből fakadó virágokkal ékesítsék a társaság működését. A 84-ik életévét betöltött agg embernek szava messze csengett s áldáskívánása, mintha a már megnyert áldást hintette volna a szívekre. Méltó válaszzal itt is Gyurác Ferenc szolgált, kifejezést adván abbéli örömének, hogy e helyen a két prot. egyház tagjai olyan testvéri szeretettel vannak eltelve, a mely példaképen ragyog széles e hazában s épen erre van szükség, hogy az irodalmi társaság sikerrel működjék, mert e nélkül nincs erő. a mely a társaság tagjait összeforraszthatná, közös célú munkálkodásra bírhatná.

A fogadás után eloszlottak a vendégek lakásaikra s megkezdték a távoli vidékekről jövő Miskolcot megismerni, utcán és az Avason, megállapodván mindenkinek a tekintete az avasi templomon, a mely mintha mondotta volna: századoknak beszélő bizonyosságát nézitek bennem, a ki láttam az ellenséget, a mely töletek, protestánsoktól el akart rabolni s egy Szepessynek kellett karddal megvédelmezni, hogy a kulcs az ellenség kezébe ne kerüljön. S aztán megnyugodott mindenkinek a tekintete az utolsó magyar szabadságharc bajnokának, a magyar nemzeti érzés s szabadság világhírű hősének, Kossuth Lajosnak a szép szobrán, a melynek környékét gyönyörű parkkal díszítette a város közönsége.

Délután 3 óra után az irodalmi társaság választmányi tagjai gyűltek egybe, hogy a gyűlés ügyeit előkészítsék. Az ág. hitv. ev. egyház tanács terme volt a gyűlési hely, a melyben az ugynevezett Török könyvtár van elhelyezve. A választmány budapesti tagjai közül úgy 8—9; a vidékiek közül 20—25 jelent meg, bizonyosságul annak, hogy a vándorgyűlések még a választmány működésére is jótékony hatással vannak, legalább a tagok megjelenését illetőleg.

A választmányi gyűlés tudomásul vette a titkári jelentést az 1900-ik évi kiadványokról, valamint az 1901-ik évekről is, az utóbbiak között immár a Házi Kincstár II-ik darabja is napvilágot látott, valamint post discrimina! — a hercegszöllősi kánonok és egyéb kánonok gyűjteménye is! Még ez évben meg fog jelenni Luther három reformátori írata. Megjelent a Koszorú vállalat újabb tíz füzet, a melyeknek szerkesztői s írói tiszteletdíját most is Hegedűs Sándor világi elnök adta! Hálás elismerés és köszönet érte! A jövő évi kiadványok programjáról az előbbi évek alkotásaival való összehasonlítás keretében nyilatkozott a titkár s nyilatkozata tudomásul vétetett, csupán a Kálvin Intitutiója kiadásának kérdésénél kellett szavazással dönten, miután egész érdemleges vita folyt le e tekintetben, a melyben részt vettek: Kecskeméthy, Zoványi, Bartók, Szabó, Radácsi, Nagy Károly, Strop, Balogh Ferenc. Az egész nagy vita arra viendő vissza, hogy az Intitutió fordítása nem a *jelen évben* fog megjelenni, hanem a jövőben, holott *ebben* az esztendőben kellett volna kiadni, hiszen ime a Luther 3 írta már novemberben kezeink között lesz. A választmány többsége méltányolta a fordítók és revisorok munkáját és 1902-ben kiadja fordításukat. Jövőre jó lesz ügyelni arra, hogy a hercegszöllősi kánonok s ez az ügy valamiképen példák ne legyenek! A parókhíalis könyvtárak ügyében örömmel jelentette a titkár,

hogy a nagy-szalontai ev. ref. egyházmegye kimondotta azok létesítését, s tudomásul vétetett Zoványi Jenőnek az előterjesztése, hogy a heves-nagy-kunsági ev. ref. egyházmegye is így határozott. Ezzel kapcsolatban Szabó Aladár a presbiteriumok megkeresését indítványozta, a melylyel szemben Fejes István a tiszáninneni szabályzat egészen helyes rendelkezéseire hivat fel a figyelmet! Az alapszabályok revízióját bemutatta a titkár, de a munkálatot majd külön gyűlésen fogja a választmány tárgyalni. Tudomásul vétetett s nagy örömmel fogadtatott a *hódmezővásárhelyi* ev. ref. egyh. presbitériumának meghívólevele a jövő évi vándorgyűlés ott tartására. Az indítványok során a múlt évi Hamvas-féle és a mostani, a Raffay Sándoré került elő. Az előbbi az egyh. történeti adatok felkutatását, ez utóbbi a theol. szaktudományok művelését célozza. Fejes István örömmel üdvözölte a Raffay javaslatát, a melyhez Szabó Aladár, Révész, Schneller és Balogh Ferenc is hozzá szólottak s végül is egy bizottságnak adatott ki véleményezés végett. A bizottság tagjai Zsilinszky Mihály, Balogh Ferenc, Masznyik Endre, Farkas József és Révész Kálmán, Végül előkerült az amerikai kálvinisták két átirata, a chicagói egyház tagúl jelentkezett, a másik a Nyitrai-Hornyánszky ügyet jelentette be, a mely szerint az amerikaiak csak Nyitrai Emil útján kapják a társaság kiadványait, kéri azért hogy az amerikai ev. ref. lelkészek is bizományosokul szerepelhessenek. A titkárra bízott az ügy elintézése.

Már elmúlt a választmányi gyűlésre kijelölt idő a mikor a tárgysorozatot letárgyaltatott s egy félórai szünet után a közgyűlés ugyanazon a helyen kezdetét vehette.

Zsúfolásig megtelt a közgyűlési tagokkal a tanácskozási terem, sőt a folyosóra is szorultak tagok, a kik nem fértek be. Bizonyosság a vándorgyűlés mellett! A gyűlést Gyurác Ferenc nyitotta meg egy igazán hatalmas beszéddel, a mely a protestantismus dicsőítése s a protestáns autonómia dicsérete volt. Elragadólag szólt mindkét irányban s meg-megújuló éljenzés és taps bizonyítá, hogy megértették hallgatói, a kik között ott voltak: Kun, Kiss, Antal és Bartók ev. ref.; Baltik, Sárkány és Zelenka ág. ev. püspökök; Zsilinszky, Simonfy, György Endre stb. stb., sokan, nagyon sokan, a mint már jelezte. A hatalmas beszéd elhangzása után a világi elnöki szék elfoglalására Tisza Kálmánt kérte fel Gyurác Ferenc s a közgyűlés az öreg embert megillető tisztelettel fogadta el a dunántúli ev. ref. egyházkerület főgondnokát Hegedűs Sándor helyetteséül s bizonybizony ez a tisztelet volt, úgy gondoljuk, magának Tisza Kálmánnak is lelkéhez szóló s nem az az éljenzés, a melylyel némelyek a politikust akarták körülvenni, azzal tetszelegvén maguknak, hogy így jobban tisztelik az öreg embert!

A közgyűlés tárgysorozata a továbbiakban a következő: tudomásul vétetett az 1900-iki számadás, valamint az 1901-ik évi költségelőirányzat. Amabban az évben Bevétel volt: 13712 kor. 63 fill. Kiadás: 11211 kor. 54 fillér; Emelben a szükséglet: 13025 kor. 44 fill. a fedezet 14140 kor. Rettenetesen sok a hátrálék! Pártfogó tagsági díj után kamatban: 100 kor: alapító tagok tartoznak kamatban: 1240 kor. rendes tagok tagság díjban 6360 kor. és pártoló tagok tagsági díjban 3852 kor. Összesen 11552 kor, Valósággal megszégyenítő állapot! Hét alapító tagot törölt is a közgyűlés! S hány tagot láttunk azért je-

len a miskolci gyűlésen, a ki adós, de a kedvezményeket nem resteli orca pirulással igénybe venni! Bizony-bizony az önértetnek egy nemére szükség volna némely tagtársaknál!

Tudomásul vette a közgyűlés, hogy a Koszorúból immár 35690 példány kelt el, 5000-rel több múlt évínél és hogy 600 lelkész árúsítója van. Sok a múlt-hoz képest, kevés ahhoz viszonyítva, a mennyinek lennie kellene! A tisztújítás megtörtént a régi tisztviselők megtartásával, működésüknek elismeréssel s köszönettel való kitüntetésével. A választmányi tagok fele kisorsoltatott s a kisorsoltak ismét megválasztottak. Szilágyi Dezső és Pulszky Ágoston emléke megörökített s a Szilágyi helyére a választmányba *Darányi Ignác* választott be. Darányi üdvözlő sürgönyének felolvasása s Gyurác Ferencz imádsága után végetért a közgyűlés, a melynek jegyzőkönyvét Antal Gábor és Sárkány Sámuel hitelesítik.

* * *

Az ismerkedési estély ama pont a vándorgyűléseken, a mely a barátság, a személyes rokonszenv megnyilatkozására szolgál. Most így volt. A koronaszálloda u. n. alsó étterme zsúfolásig megtelt közönséggel s zene mellett, barátkozással folyt az ismerkedés hosszabb, rövidebb ideig, a szerint, a mint kinek-kinek mennyire volt szüksége. Dunántúli tisztáninnenivel, erdélyi a gömörivel, dunai a zemplónivel ölekezett. A benső ember őszinte megnyilatkozásának pillanatai az ilyenek s a testvéri érzések egymásra való találásának alkalmai.

* * *

A vándor gyűlés másodnapján reggel 9 órakor az avasi ev. ref. templom volt az a hely, a hol a magyar protestáns világ találkoztott adott egymásnak. Istenitisztelet által szoktuk nagygyá és fényessé tenni gyűlésünket, így volt most is. Megtelt az ősi templom, férfi és nő, világi és lelkészi személyekkel s zúgott-búgott az orgona, — kegyes lélek adománya! — míg a gyülekezést tartott. Aztán felzendült: „E gyülekezeten, mely e helyre telepedett . . .” s hömpölygött a buzgóság árja a kegyes érzésekkel eltelt szíveknek forrásából, énekelvén a gyülekezet a 37. dicséretet is. Majd hangzott a miskolci uri és polgári dalárda remek karéneke, Pogány és Beregszászy urak hatalmas duettjével s aztán imádkozott *Sárkány Sámuel* bányakerületi ág. hitv. ev. püspök, nagy buzgósággal s lelkesedéssel, a mely még kézlejtésekre is ragadta. Áldást kérő fohászatát bizony-bizony áhitattal mondhatta utána mindenki s úgy láttuk, hogy mondta is. Orgona szóló következett ezután Lányi Ernő, miskolci zenedei igazgatótól s ezt követte *Novák Lajos* sárospataki theol. tanár egyházi tanítása a nehéz kóros ifjúról szóló evangéliomi történetről, a mely beszéddel úgy előadás, mint alkotás tekintetében példát adott az ehez értőknek. Vonatközösai a mai beteges állapotokra, gyengeségünk érzete, hitetlenségünk apostrofálása s ebből folyólag származó tehetetlenségünk: mind-mind mesterrileg volt előtérbe állítva. Hogy kissé hosszú volt az előadás: ronthatta a hatást, de nem csökkentette a mű belső értékét. A 37. dicséret utolsó versszakának elzengetésével végetért az istenitisztelet, a mely lélekben és igazsággal folyt le. A miskolci dalárdák elismerést érdemlőleg szerepeltek s a társaság köszönettel adózott nekik. A Károlyi alapra persely gyűjtés volt, a mely mintegy 800 koronát eredményezett. Szép, de hát még több is lehetett volna, ha, a mint láttuk, a báró Prónay Dezső

példáját legalább kis részben s kis mértékben mások is követték volna!

* * *

Az istenitisztelet után a másik egyház temploma fogadta magába a gyűlés tagjait és az érdeklődő közönséget, t. i. az ág. hitv. ev. egyház imaháza. A szép, sőt igen izléses templomoltár előtti részén volt elhelyezve a zöld asztal, a mely mellett ültek: Hegedűs Sándor, Gyurác Ferencz, báró Prónay Dezső, Léway József, báró Vay Béla, Kun Bertalan, Kiss Áron, Zelenka Pál, báró Radvánszky Béla, Bartók György, Radványi István, a székekben a többiek, a karzatokon elegáns női közönség. Először Gyurác F. szava hangzott fel, a melylyel megnyitotta a közgyűlést, majd báró Vay Béla és Zelenka Pál üdvözlők a társaságot, a melynek nevében Hegedűs Sándor köszöntö meg a szíves üdvözlőket s egyúttal megtartá szokásos programbeszédét is, mint egyébkor a társaságot ajánlván a nagy közönség pártfogásába, hogy ne 1300, hanem 13 ezer és egymillióháromszázezer tag legyen benne! A lelkes beszédet zajos tetszésnyilatkozatok kísérték, a mi természetes dolog is volt, mert e beszéd ellenállhatatlan ereje alól senki sem vonhatta ki magát, a miről mindenki meggyőződik, mihelyt a beszédet elolvassa, a melyet a következő számunkban közlünk. A titkári jelentés örömdetes tudomásul szolgált, — a báró Prónay Dezső alkalmi beszédét: a protestáns szabadságról és láthatatlan egyházzal szünni nem akaró éljenzéssel fogadta a közönség, s ha arról van szó, hogy a protestantizmusban az ellentétek elenyészessenek, azok az ellentétek, a melyeknek a vizsgálódás szabadságából önként elő kell állaniok, akkor Prónay beszédje egy remek-mű, a melynek értékét mi sem ronthatja le. Más kérdés, hogy azok az ellentétek megszüntetendők-e? A szeretet és gyűlölet szembeállítását helyes a fény és árny ellentétéképen, de hát az ember olyan gyarló s még a báró úr is ellene van a szegény sajtó világnak! . . . De nem rontjuk a beszéd hatását! Egy lelkes szózat volt az, a melyet ellenfeleinknek kell legjobban megérteniök! . . . Léway József következett ezután s elmondta, elzengte ékesen megírt, gyönyörűséges vallásos költeményét, a mely e címet viseli: „Az apostolok.” Mi nem szólunk e költemény nevééről, csak hatásáról beszélünk, a mely olyan volt, hogy strófák, sőt vers-sorok között tört ki a tetszés viharos zaja, hol éljenzéssel, hol taps-viharral! Az agg költő alig győzte fogadni az elismerést, a melylyel elhalmozták őt a mai költészet egyik legszebb alkotásáért.

S ezután már nem is volt, nem is lehetett egyéb hátra, mint köszönet-szavazás a közönségnek, a szereplőknek és ezzel végetért a díszgyűlés! . . . Szép volt, lelkes volt. Adja az Isten, hogy hatásos, eredményes is legyen!

* * *

A gyűlésezést befejezte a nagy ebéd a Koronaszállodában. Közel 400 ember ült a fehér asztalok mellett s élvezte a miskolczi vendégszeretetét s az annak folytán támadt érzéseket kifejező pohárköszöntőket. Felköszöntőt mondtak Hegedűs Sándor a királynak; Bizony Ákos Hegedűsre, Kun Bertalan báró Prónayra és Tiszára; báró Prónay Zelenkára és Kunra, Dr. Markó az unióra, Gyurác a nőkre, Simonffy Soltész N. Kálmánra, Miklós Ödön Léwayra s ajánlotta a borsod miskolci fiók-egylet megalkotását, Bartók György Zelenkára, báró Vay Béla a házára, báró Podmaniczky Géza, Balogh Ferenc stb. Szép sorozat s mennyi gyöngy, mennyi kincs mindenik beszédben! Mintha sok is lenne a beszéd! Talán kevesebbet a beszédből s többet a cselekedetből.

* * *

Ékes dolog volt a miskolci gyűlés. Bizonyágtétel saját magunkról magunk s a világ előtt! Ne féljete! Az Úr velünk van!

Ezzel legyen megszentelve a miskolci gyűlés egész sikere!

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Meghívó.** A sárospataki ev. ref. főiskola, a főtiszt. tiszáninnen egyházkerületi közgyűléssel kapcsolatosan néhai Wurga Lajos theol. tanár emlékeztetének e f. hó 25-én, reggeli 8 órakor, a főiskola templomában, Radácsi György theol. tanár által tartandó emlékbeszédrel áldozik. Erre a kegyeletes alkalomra a m. t. közönséget tisztelettel meghívja. Sárospatak, 1901. szeptember 18-án az igazgatóság.

— **Egyházkerületi közgyűlés.** A *dunamelléki* ev. ref. egyházkerület őszi közgyűlése okt. 18-ikán kezdődik Budapesten a főgimnázium tanácstermében. Gyász-ünnepélyt is tartanak Szilágyi Dezső emlékére, valamint lelkész-avatás is lesz, mégpedig az első okt. 15-én, ez utóbbi 20-án.

— **Üzenet a „Sárospataki Lapok“ tudósítójától az alsó-zempléni főjegyző úrnak.** A szerkesztő úr kegyes. engedelmeivel azt üzenem a főjegyző úrnak, hogy akárkinek joga levén egy általa végighallgatott s nézett gyűlésről benyomásokat szerezni s ha azoknak kifejezést ad, az még nem „crimen tractuale.“ S ha véletlenül „Tudósító“ ad kifejezést benyomásainak, mint annak idején maga az alsó-zempléni egyik-másik jegyző: az ismét nem égbekiáltó dolog. Csak az a fő, hogy *igazat* írjon. Ha nem *igazat* referáltam valamikor: ám tessék leszorítani a referáda írás teréről, azt hiszem a szerkesztő úr sem haragszik meg azért, ha a hat nótárius úr valamelyike tudósítja, csak az a fő, hogy *igaz tudósítás* legyen. A főjegyző úr is irt már kritikás cikket, mért ne írhatna más is? Vagy talán az alsó zempléni tractus „ne nyúlj hozzám“ s „ne bánts“ virág? . . . Hogy pedig tanácsosál ne szolgálják a kormányrúd mellett levőknek? . . . ezt ők mondják meg, ha van rá okuk. De hogy esetleges hibákra ne lehessen figyelmeztetni: ezt csak az mondhatja, aki az alsó-zempléni egyházmegye nagy tehetségű, kiváló buzgóságú s példás lelkesedéstől vezetett gondnokának valamikor ilyen formán tett nyilatkozatát: büszke vagyok rá, hogy a kerület legderekabb lelkészeiből álló egyházmegyének vagyok a vezetője, világi gondnoka így magyarázza: az alsó-zempléni egyházmegye minden tekintetben és mindenkor olyan, hogy az maga a megtestesült rend, pontosság, maga a tökéletesség! Ha a főjegyző úr ezt állítja: akkor természetesen a figyelmeztetés jogtalan, mert a tökéletest a tökéletlen, a hibátlan a hibás nem jogosult inteni s figyelmeztetni! Végül még csak egyet! Hogy az alsó zempléni tudósítások kritikai szelleműek, míg a többiek nem: ez csak nem ok arra, hogy Tudósítót agyon nyomja akár a főjegyző úr, akár a tractus? . . . Mert a sablontól eltérék: halálra szánt legyek? Tessék főjegyző úr tessék alsó-zempléni tractus: példány-tudósítást adni! A kritikámmal szemben kifejezett visszautasítást nem fogadom el akkor, a midőn *igazat* irtam! Tudósító.

— **Tisza Kálmánt dicsőítik az ultramontánok.** Lapunk más helyén közöljük a dunántúli ev. ref. egyházkerület főgondnokának, Tisza Kálmánnak azt a beszédét, a melylyel az 1848. XX. t.-cz.-re vonatkozólag fejti ki álláspontját. Ezt a Tisza-féle felfogást a

„Magyar Állam“ így honorálja: a józan felekezeti politikus mondotta el vele, hogy az államtól várható tálcenésért nem lesz tanácsos lemondani az első szülöttségi jogról, melyet politikailag éppen Tisza Kálmán kormányzatában sikerült az ország felett biztosítaniok . . . nemzeti tekintetből van szükség arra, hogy minél több intézménye legyen társadalmunknak az alkotmányos jogérzék ápolására s ez érdemben a protestánsok autonómiájára joggal számított az ország. (Máskor pedig azt mondják, hogy ez az autonómia az állami élet akadályá Szerk.) Tisza Kálmán állás foglalásának politikai súlya van . . . Tisza Kálmán a reversálisokkal már megbékült s a kura pasztorálissal és a belmissziói munkássággal óhajtja a protestánsok veszteségeit pótolni . . . Ez ellen sem lehet elvileg kifogásunk, sőt ez tiszteségesebb eljárás, mint az elkeresztelés volt. (210-ik szám.) Ez a dicséret sokat jelent ott, a hol a politika a döntő elem. S ha Tisza Kálmánt, a politikust dicséri az ultramontán sajtó, az a protestánsok veszedelmét jelenti. Mert az ultramontánok csak azt dicsérik és helyeslik, a mi nekik jó. Nekik jó a Tisza beszédje s álláspontja: nekünk eo ipso nem lehet jó. Hiszen az ultramontán világban csak a klérus javát célzó munkásság nyer dicséretet, ha tehát ott dicséret hangzik Tiszára, az csak az ultramontánok javára való működést jelentheti! Ajánljuk Tisza Kálmán ő kegyelmességének, hogy politikai súlyú beszédet csak a protestáns elem által helyeselt irányban mondjon, mert akkor a *haza* javát munkálja! . . . Öreg embernek, politikai súlyú beszédben mért ne adhatnának a fiatalok is tanácsot, ha még mindig az öregek politikusok! (—ó. l.)

— **A hollandiai kormány válságát és képviselő-választást a magyar ultramontánok úgy tették fel, mint a kálvinizmus hanyatlását.** Az ok pedig az, hogy *Kuyper Ábrahám* a miniszter elnök, a ki professzorságából emelkedett erre az állásra, miniszteriumban 3 helyet engedett az ultramontánoknak. *Kuyper* eljárása politikai, a melynek kényszerítője elől, ha nem akarja az egész uralmat átengedni az ultramontánoknak, nem zárkozhatott el. Hogy pedig az ultramontánok emelkedtek: az annak az erkölcselenségnek tudható be, a melylyel azok minden ügyet kezelnek s mely a hollandiai kálvinistákat is el tudták itt ott tántorítani s csábítani. Nagyra vannak ellenfeleink ezzel az eséssel, a mely a Kálvinistákat érte! Hát mikor Belgiumban a liberális párt volt uralmon? . . . Annyi azonban bizonyos, hogy a jezsuiták erkölcselensége ime még azt is eredményezheti, hogy a kálvinisták is megbabonáztatnak! vajjon nem találnak-e hazánkban is ilyen politikusokat?

— **Rabulisztika.** Ez alatt a cím alatt a „Magyar Állam“ (Σ) jegyű írója, a ki minduntalan azon van hogy fejetejére állított okoskodásokkal lepje meg a világot, a 206-ik számban Komjáthy Béla ungi egyházmegyei gondnok beszédét vette tühegyre s arra az alkalomra rabulisztika kifejezést, a melynek bizonyágai közül, természetesen a szigmás úr rabulisztikájából! hadd mutassunk be ne hányat, mint az ultramontán okoskodás virágát! Már a bevezetés is ilyen, a mikor a rabulisztikát abban találja, hogy mi protestánsok különbséget teszünk az ultramontánok és a »katholikus testvérek« között! Persze ez a különbségtétel rabulisztika, mert igazság. Vajjon nem nagy különbség van-e Hortoványi József és pl. Csáky Albin között? S mert az ultramontán Hortoványi József és a vallásos érzésében u. n. róm. kath. Csáky gróf között ezt a különbséget észreveszszük és meg is teszszük, ez rabulisztika? . . .

Rabulisztikának mondja szigma-betű, hogy mi különbséget tévén az ultramontán és a kath. között; miért nem engedjük a katolikus címet használni, miért nevezük a mellöket verőket rögtön ultramontánoknak, holott azok csak kath.? . . . Ugyan-ugyan rabulista úr, nem veszi észre, hogy ez a beszéd nem igaz beszéd? Hát neveztük-e a tiszteletreméltó vallásos érzést valamikor ultramontánizmusnak? Nem! Hanem igenis ultramontán az önök táborában mindenki, a ki a pápizmus, a papság hatalmát akarja érvényesíteni, azt akarja nagygyá, mindenek felett valóvá tenni, hogy a papság legyen minden mindenkiben, a pápa parancsoljon a világnak! . . . De hiszen ezt önök, ultramontánok jobban tudják, mint mi, hogy mit akarunk, csak hogy titkolódzni akarnak, vagy az igazságot akarják elhallgatni! . . . , Hogy igazolja a rabulisztikát, a mely ama különbségtételben jelentkezik, azt emlegeti fel, hogy sok ádáz támadás volt s van a róm. kath. vallásos szokásai ellen, főleg »szent« István napja megülése, a búcsújárások, a bőjt, a temetői kultusz, és sok más miatt . . . Vajjon igaz-e ez? Nem! mert a támadás vicem pro vice történt! Hát a támadó fél nem a róm. kath. egyház, a mely ereje tudatában lépten nyomon ott van mindeütt, ahol az »eretnekek« ellen tenni lehet? Hát a támadást nem a róm. kath. egyház intézi ellenünk folytonosan, hogy mi az emberiség fekélye vagyunk, a reformáció »dögvész«? . . . S ha mi a támadást visszaverjük ha az igazságot olyan erővel kezeljük, hogy annak fénye mellett az ultramontán seregördögi volta nyilván valóvá lesz: ez rabulisztika? . . . Nem! . . . Rabulisztika a szigma író szerint, hogy a magyar ultramontán nem magyar! . . . Persze, persze ez az ultramontánok legfájóbb, legsebezhetőbb oldala! Hogy az ő hazafiságukat kérdésbe merjük tenni! Hogy az ő nemzeti voltukat kétségbe merjük vonni! No még ilyet, mikor ők a magyarságukat római pápasági törekvésekkel is bizonyítják, mikor ők magyar honfúságukat pápai nyilatkozatokkal erősítgetik, mikor ők előbb pápisták, mint magyarok! . . . S jellemző, hogy ilyen nem hazug tartalmú nyilatkozattal ütök el a dolgot: „már magában véve is non sens, hogy magyar ember más lehetne, mint magyar,“ mintha bizony a róm. kath. egyház épen a nem magyar magyaroknak egész légióját ne tudná felmutatni azokban a rendekben, a melyekben magyarokul szerepelnek a nem magyarok! . . . Ugy-e bizony a ra-

bulisztika ott van a »Magyar Állam« hasábjain, ott van az ultramontánoknál, a kik szép színben tetszelegnek, az igazság köpenyébe burkolóznak, de csúf a természetök s hazug a tartalmuk! . . . Az olyan visszautasítás, a minőben Komjáthy Béla ungi egyh. m. gondnokot részesíti (Σ) a mikor azt mondja a magyarság dolgában az ultramontánok ellen nyilatkozó észrevételre: »a reformátusoknál majd háromszor akkora magyar katolikuság ilyen megrágalmazása . . . egyenesen perfid cselekedet«: tisztességes gondolkodású egyéneknek semmit sem jelent, legfőlebb azt árulja el, hogy (Σ) úgy tud viselkedni, mint a fővárosi tudósítások szerint némely tolvajok, t. i. hogy *tolvajt* kiált s maga az alatt szépen megúgrik . . . Ez a rabulisztika!

Lövy József fia [László Adolf]

könyvkereskedése, zenemű készlete, papir- és
írószer raktára **Miskolczon.**

Ajánlja jól felszerelt raktárát a **Sárospataki
Irodalmi Kör** összes népiskolai kiadványaiból.

Egyházi és iskolai nyomtatványok

a Kogutovicz-féle magyar földrajzi intézet
összes fali abroszeit, debreczeni és budapesti
Zsoltárok minden kötésben; a közoktatásügyi
kormány által előírt **népiskolai tantervek** ál-
landó készlete. Könyvjegyzékek szíves meg-
keresésre ingyen és bérmentve.

22—8

Árú-minták ingyen!

Első rendű úri ruha szabóság

készen és mérték szerint

Szántó Mór és társa Miskolczon

a m. kir. földmivelésügyi minisztérium szerződött szállítójánál.

Legnagyobb mérték szerint s divatosan készítő osztály. Polgári és egyenruhákra külön szakavatott mester. Mindennemű papi ruhák készítése a főliszteletű papság részére.

Olcsó árak! Kifogástalan és becsületes kiszolgálát! Üzleti elvünk: a ki készpénzért vásárol, nem fizeti túl az árakat!

22—8

Divatkép bérmentve!

Felölös szerkesztő: **Dr. TUDÓS ISTVÁN.** Szerkesztőtársak: **ELLEND JÓZSEF** és **Dr. SZÉKELY GYÖRGY.**

Sárospatak. Nyomtatta Steinfeld Jenő az ev. ref. főiskola betűivel.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel egész évre 10
korona, félre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrés
oldal 4 korona.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: „Hegedűs Sándor beszéde a Prot. Irod. Társaság miskolci gyűlésén. — Dr. Rácz Lajos. „Az évszázó vizsgálatokról.“
— Lévy József. „Az apostolok.“ — „A tiszáninneni ev. ref. egyházkerület őszi közgyűlése.“ — „Irodalom.“ —
„Vegyes közlemények.“ — „Pályázat.“ — „Szerkesztői üzenetek.“ — „Hirdetések.“

Hegedűs Sándor beszéde a Prot. Irod. Társ. miskolci gyűlésén.

Azon szíves és lekötő üdvözlő beszédekre, a melyekkel a fenkölt szónokok a Prot. Irod. Társ. tagjait e helyen üdvözlötték, a legmelegebb hálával és köszönettel felelek.

Azok az eszmék, melyek az üdvözlő beszédekben kifejezést nyertek, élnek és működnek mi bennünk is. Sőt a két protestáns felekezetnek közreműködését tulajdonképpen mi testesítettük meg. Irodalmi társulatunk egyetlen tényén, irodalmi vállalatunk egyetlen kiadványán sem lehet észrevenni, hol van a kálvinista és hol a lutheránus. Irodalmi vállalatunk minden sorában az igazi protestáns szellemnek az az egyesülése nyilvánul, a mely a felekezeti válaszfalakat csak addig tartja fenn, míg azokra az erőgyűjtés szempontjából szükség van, azontúl pedig különbséget nem ismer köztünk a keresztény szeretet.

És ha most öntudattal és reményekkel bontom ki szárnyaimat, megvallom őszintén, először történik, mert bár alapításunk óta és szabályaink értelmében országos társulat vagyunk, de fájdalom, országosan elismerve nem vagyunk, országosan támogatva megépen nem. Eleinte még közgyűléseinken is a közönnyel, vagy legalább is a kételyvel kellett küzdeni, de hála Istennek, a mai gyűlés is bizonyítja, a környezetem jelentősége, a közönség részvétele is kétségtelenül mutatja, hogy ezen az időn túl vagyunk. Apostoli munkát végeztünk, mert kevesen voltunk és nagy feladatra vállalkoztunk. Abban a mértékben közelítjük meg feladataink megoldását, a mily mértékben hitbuzgóságunk fokozódik, munkásságunk lankadatlanul lesz.

Ezt a hitbuzgóságot, ezt a lankadatlanságot, ezt az önfeláldozást csak önök adhatják meg tisztelt hölgyeim és uraim, csak önök, mert csak akkor, ha látjuk, hogy nem kösziklára hull a mag, a melyet hintünk, csak akkor, ha a vetés, melyet annyi gonddal ápolunk, felvirágzik, akkor van reménységünk, akkor van önértetünk, hogy a munka, a mit végeztünk, nem meddő, hogy működésünk a protestantizmus javára s a haza javának előmozdítására szolgál. Már pedig e kettőt, vallásunk és hazánk javát egymástól sohasem szoktuk és sohasem engedjük elválasztani.

Nehéz volt helyzetünk és most még nehezebb, mint volt eddig. Nehéz volt azért, mert a közönnyel küzdünk, habár meg volt az az önértetünk, hogy bízunk ügyünk sikerében és nem aggódtunk annak sorsa felett. Most azonban nemcsak közönnyel küzdünk, hanem a kételyekkel és aggodalmakkal is kell küzdenünk. Mintha meg lenne támadva az az önértet, az a kitartás, a kétségtelen hit, a melylyel a protestantizmus annyi megpróbáltatáson, annyi nehézségen keresztül küzdötte magát.

Mi az oka ennek, miből magyarázzuk ezt. Nem akarok sötétebben rajzolni, nem akarok itt politikával foglalkozni, de azt hiszem, úgy látom, hogy mégis önmagunkban van a hiba, mert szokatlan jelenséggel találkozunk. Eddig hozzá voltunk szokva, hogy mi dolgozunk egyházunkban, világi és egyházi előjárók, környezetünkben pedig mindenütt csendes áhitatosság és tétlenség volt. Most azonban megmozdultak a nagy tömegek és egyházak mind, mert érzik azt, hogy e talaj csak munkásság által tartható meg, hogy most már dolgozni kell nemcsak az előjáróknak, hanem az intelligenciának és a tömegeknek is.

És mi protestánsok, kik mindig a népért és néppel dolgoztunk, most esnénk kétségbe, most haboznánk feladataink és kötelességeink felett? Azt én lehetetlenségnek tartom!

Hiszen nem mondom, hogy a fegyverek mindig azonosak, nem mondom, hogy a felfogások mindig nemese, de a tulsó táborban is épen az történik, a mit mi csinálunk. Igen! megmozdítják a népet, agítálnak a nép között az egyház és hit érdekében. Elismerem, hogy sok dolog ezen túl megy, sok fegyver nem illik ide, de ennek megítélése, elbírálása nem ide tartozik. Meg akarom magyarázni azt a természetes jelenséget, a melylyel szemben vagyunk, hogy zavarba ne jöjjünk. Nem történik egyéb, mint hogy kizsákmányolják az ébredő hitbuzgóságot és kihasználják a mutatkozó hitszomjúságot. Hát kérdem azt, hogy a hitbuzgóságot, a hitszomjúságot miért ne zsákmányolnók ki mi is? Ez volt mindig a feladatunk és célunk.

A mi egyházunk, családunk, országunk a változott viszonyok között a felmerült nehézségeket, ha még úgy elítéli is, ha helytelennek tartja is, de sajnos, nem eléggé találja föl magát közöttük. Valljuk meg, hogy egy kissé nehézkesek vagyunk. Már pedig, ha

Lapunk jelen számához 1/4 iv melléklet van csatolva.

19

meg leszünk rontva, a magunk hibájából leszünk meg-rontva. Nincsen olyan fegyver, melyet ne lehetne le-fegyverezni, nincs olyan nehézség, a mit ne lehetne legyőzni a hit dolgában, csak a lépéseket kell megtol-dani, a munkásságot fokozni, a kitartást erősíteni és az önbizalmat emelni. És mi a mi főerőnk, nekünk, protestánsoknak? A felvilágosodás, a melyet, a mily mértékben terjesztünk az értelmiség és a nép között, abban a mértékben hódít ott hitünk. A protestáns a szótól, a betűtől, a tudománytól nem félt soha. Mindig elve volt a felvilágosodás és a változott viszonyok-hoz való bölcs alkalmazkodás. A külföldi protestántiz-mus ennek köszönheti hódító erejét és hatalmas felvi-rágóását. Ettől a feladattól nekünk sem szabad visszariadni, ennek a feladatnak meg kell felelnünk nekünk is.

A Protestáns Irodalmi Társaság épen azért, hogy ezt a feladatot teljesíthesse, a maga szerény eszközei-hez mértén kiterjesztette kiadványait mindazon körökre, a hol ebből a szempontból arra szükség volt. Mi ku-tatjuk a multat, hogy küzdelmeinkből erőt merítsünk, elmegyünk a néphez azzal a 250,000 füzetrel, hogy erkölcsi érzékét emeljük és hitét megerősítsük. Most szükségét érezzük annak, hogy a nőkhöz férjünk, mert a ki bírja a nőt, bírja az egyházat is és megindítot-tunk egy vállalatot, a mely protestáns női olvasmá-nyokat tartalmaz. Akarjuk, hogy minden anyának az asztalán legyen az, hogy minden leánynak iskolai könyve mellett álljon; mert hitünk az, hogy azok a betűk, a melyek ott összeszorítva vannak, azok a be-tűk életet adnak, lelket öntenek és a ki azokból a forrásokból merít, annak lehetetlenség, hogy hitében megtántorodjék. És hogy közvetlenül a forrásokhoz vesszük hiveinket, megindítottuk Kálvin és Luther iratainak kiadását. Talán abból az őserőből, abból a lelkesedésből, a mi ezekben le van téve, talán abból a lüktetésből mindenki fog érezni valamit, mikor e műveket elolvassa és ennek következtében megerősö-dik hitében és kétségtelenül megmarad abban, terjesz-tője lesz annak, a mint a nagy alapítók azt felfogták és intendáltak. Mert tisztelt gyülekezet, ne essünk két-ségbe a felől és ne legyen kétségünk a felett, hogy korunk nehéz feladatai, nehéz megélhetési viszonyai, erős erkölcsi válságai, borzasztó megpróbáltatásai kö-zött, a melyeknek ki vagyunk téve, az értelmiség és nép egyaránt, sokszorosan sokkal inkább szükség van a hitre, az evangéliomra, mint valaha.

Hogy ha a vasárnapi harangszó hangja minden-kiben, szegényben és gazdagban, műveltben és művel-letlenben ugyanazt az érzést kelti fel és egyformán vezeti Istenhez, mit kell tennünk, hogy a harang hangja a köznapokon, az élet zajában is mindig hangozzék fü-lébe? És ha el tudjuk érni azt, hogy az élet viharai-ban épen akkor, mikor a legnagyobb zaj van körülünk, mikor szívünk erősebben lüktet, mint rendesen, miért ne érhetnők el, hogy ilyen körülmények között a leg-erősebb megpróbáltatások közt a nép hallja azt a ha-rangot és ne tévelyedjék el a hit útján. Az élőszó most már nem elég, papi prédikáció teljesen elégtelen. Most mindenkinek apostolnak kell lennie és az igazi protes-táns szellem abban van, hogy a papok segítségére ott vannak a világiak, ott vagyunk mindnyájan és részt veszünk nemcsak az egyház kormányzatában, de egy-úttal a cura pastoralisban és belmissióban is. A vallá-sunk az egyetemes papság elvét vallja, a mely szerint nemcsak papjainkra vannak bízva hiveink és azok üd-vössége és sorsa, hanem mindnyájunkra. Ha látjuk őket eltévelyedni, nem küldhetjük a papot. Arra idő nincs. Ha látjuk őket kétségbeesni, nem mondjuk, hogy

majd vasárnap a templomban vigasztalást talál. Min-denütt momentán segítségre van szükség és ha látja bárki oldala mellett hitsorsosa kétségbeesését, zavarát, erkölcsi eltompulását, az Istentől való eltérését és Krisztusról való megfélekedezését, akkor bűnt követ el, ha nem karolja mindjárt fel maga, ha nincs mindjárt segítségére, annak az embernek, abban a formában, a melyben teheti. Mert, ha mi nem vagyunk azonnal se-gítségére, az a szomjuhozó ember megiszik bármely üdítő italt, még ha a fanatizmus salakja van is bele-keverve, megiszsza, mert érzi, hogy az élet kemény megpróbáltatásai között vagy elpusztul, vagy üdü-lnie kell.

Nem beszélek én a többi feladatokról. Hogy mi-képen történik a cura pasoralis, az ifjusági egye-sületek, a jótékony-sági. vagy nő-egyletek útján, hogy mi a nők feladata, ezeknek az áldott teremtetéseknek, a kiknek szíve lüktetése sok protestáns és más fele-kezetekbe is bevilágított: azt tapasztaljuk a közélet-ben. Nézzük meg az életrajzokat és meggyőződhetünk arról, hogy abban a szerencsés helyzetben vagyunk, hogy nemcsak papjaink, nemcsak világi férfaink, de a nők is apostolaink lehetnek, mert hitünk oly egy-szerű és hiveink annyira korán be vannak avatva abba a konfirmáció által, hogy az életnek sem csábításai, sem nehézségei, sem boldogsága nem törli ki keblök-ből azt, a mit gyermekkorukban tanultak. Ha a felnőtt nem feledi azt az ígét, a melyre kisdéd korában az anyja tanította és konfirmációkor lelkésze oktatta, mi-kor hitünket megérté és ha ezt is beviszi az élet vi-haraiba, akkor nem félhet a megkísértésektől és meg-próbáltatásoktól. Most csak arra kérem a tisztelt gyü-lekezetet, hogy Irodalmi Társaságunkat a maga műkö-désében erősítse, és támogassa. Legyenek meggyőződve, hogy minden betű, a melyet megsokszorosítunk, mind-megannyi szárnyra kelt apostola hitüknek, minden szó a felvilágosodást viszi a keblekbe, minden sor vigaszt tartalmaz, minden lap erőt ad a küzdelemre és kitar-tásra és megóv a megtántorodástól. És ha megtízsze-rezhetjük, jelen állapotunkkal szemben, meg vagyok győződve, erős várat emelünk sok felé a nép javára, a nők javára, a protestantizmus javára, a felvilágoso-dás és hazánk javára.

Pedig hitünk kielégíti és boldoggá teszi nemcsak a népet, de a legnagyobb tudóst is. Hiszen csak a napokban vesztettük el két nagy emberünket és mintha a gondviselés, az isteni mindenhatóság itt is együtt tar-tott volna bennünket, az egyiket elvette a kálvinistáktól, a másikat a lutheránusoktól. És mégis Szilágyiban és Pulszkyban közös veszteségünk van. Ott voltam holt-testüknél, láttam koponyájukat kihűlni, bámultam, hogy a tudomány azon gazdag tárháza, az eszmék küzdő tábora, a pezsgő gondolkodás és kitartó lelke-sedés, a mely sajátjuk volt, egy lehelletre miképen szűnik meg. De ez a lehellet nem a hit fátyláját oltja el, hanem ennek lángját fokozza, mert tanubizonyság arra, hogy a különböző feladatok és nehéz viszonyok között ők sohasem feledkeztek meg az egyházzól. És ha kétegy merült fel az iránt, hogy a hit és tudomány mikép fér össze, ezzel a két névvel szolgálhatunk.

Én, tisztelt gyűlés, azt hiszem, hogy túl mennék ha-táskörömön és túl mennék azon szerény álláson, a melyet itt elfoglalom és túl mennék az illendőségen, ha ennek a közgyűlésnek feladatunkat tovább magyaráz-nám. Sietek azért beszédem végéhez.

Egy legendához fordulok. A római legenda szerint Nero üldözései közepette Péterben megingott a hit és távozni akart Rómából. Mikor ment az úton, a félho-

mályból egy hang hallatszott: „Quo vadis.“ Erre megrettent és visszatért Rómába feladatának teljesítésére. Nekünk feladatunk, hogy úgy készítsük magunkat és úgy készítsük hitsorsosainkat, legyenek azok gazdagok, vagy szegények, öregek, vagy fiatalok, hogy el ne tévelyedjenek, vagy ha eltévedtek, meghallják a szót: „Quo vadis“? és legalább akkor legyen erejük visszatérni az igaz útra. Nekünk feladatunk azt az erkölcsi érzéket, azt, a tiszta hitet, azt a hitbuzgóságot és azt a felvilágosodott felfogást, mely a protestantizmust mindig jellemezte és annak nagy sarkkövét képezte, nekünk feladatunk ezt elszórni mindenütt, mint porszemet a hazában, nyomtatványban és élőszóval, hogy, mint a porszem, a levegőbe vegye be magát és mindenki beszívja és oly természetesnek találja, mint magát a légzést. Azért mindnyájan úgy teljesítsük a kötelességeinket, hogy ha megkérdik: „Quo vadis“? — azt mondhassuk: megmaradtunk Uram, a te úton és azon másokat is megtartottuk. Ugy legyen!

ISKOLAI ÜGY.

Az évváró vizsgálatokról.

(Folytatás és vége).

Hatodik ellenvetés: A tanulók az ilyen vizsgálatra, minthogy annak az osztályozásra semmi befolyása nincsen, nem készülgetnek kellő komolysággal, a vizsgálat előtt nem tanulgatnak, nem ismételnék, minek természetes következménye az, hogy a vizsgálatok gyarlón folynak. Nem értem ez ellenvetést! ha minden tantárgyból folytak a harmadik időszakban az összefoglaló ismétlések s azokra a növendékek rendszeren készültek, napról-napra, óráról-órára: hogyan lehetséges az, hogy pár nap múlva, a nyilvános vizsgálaton már ne tudjanak? De különben az általam contemplált vizsgálaton a könyvnélküli tudás aránylag csekély szerepet fog játszani s a tanár nem annyira feleltetni fog, mint az oktatásról képet mutatni.

Hetedik ellenvetés: A növendékek 7 éven keresztül rendszeresen megszokván a vizsgálatot kellő komolyságúnak, elhatározó eredményűnek nem tekinteni, a 8-ik év végeztével teendő érettségi vizsgálatot se veszik azzal a szigorúsággal, melyet ennek a vizsgálatnak természete megkíván; pedig kíváncs volt, hogy az előző évek szigorúan vett nyilvános vizsgálatai erre a legfontosabb gymn. vizsgálatra mintegy fokozatosan előkészítenék a növendékeket.* Megvallom, kissé különösnek találom, hogy 7 éven keresztül csak azért gyakoroljunk valamit, hogy azt a növendék a 8. évben komolyan vegye! hiszen lehetetlen, hogy az a növendék, a ki érettségre áll, ne igyekezett volna információt szerezni az előző évi érettségi vizsgázóktól az érettségi vizsgálat természetéről, lefolyásáról s lehetetlen, hogy ahhoz ne szabná magát! Hisz' ez alapon abban se lehetne megbiznunk, hogy növendékeink az akadémián vagy egyetemen az előadásokat jegyezni képesek lesznek, minthogy erre a gymnasiumban rászorítva, ránevelve nem voltak. S azt is mondhatom tapasztalatból, hogy a szigorú osztályozó vizsgálatokhoz való hozzászokás nem tart vissza egyes érettségi vizsgálatot tevő növendékeket attól, hogy egyes tantárgyba vagy annak egyik-másik részletébe — akár könnyel-

műség, akár az időből való kikopás miatt — bele se nézzenek! Nálunk általános az a tapasztalat, hogy növendékeink tekintélyes része az érettségi vizsgálatnál, nem használja föl eléggé a rendelkezésére álló időt.

En, ellenkezőleg, nagy hasznót várok a javasoltam promoveáló vizsgálatról az érettségi vizsgálatra. Az érettségi vizsgálaton, mint tudjuk, többnyire általános, összefoglaló kérdéseket szoktak föladni; sok érettségi kormányképviselő egyáltalában nem engedi, hogy a növendék a tankönyv egyes §-át fújja. Ez ma a növendékekre igen nagy nehézségekkel jár, mert nincsennek reá az előző éveken előkészítve; ma ugyanis az osztályvizsgálatokon mindig csak §-ok elmondása járja, mert a fő a folyékony előadás. Ellenben, ha a promoveáló vizsgálaton az egész tananyag áttekintése fog szerepelni, könnyebben fognak e feladattal az érettségi vizsgálaton is megbirkózni¹ s nem fog előfordulni, hogy egy eléggé szorgalmas tanuló például e kérdésre: „mutassa ki a magyar-lengyel érintkezések, összeköttetések fonalát!“ — absolute ne tudjon felelni.

* * *

Végére értem felolvasásomnak. Kétféle vizsgálati tervemmel, sajnos, nem tudtam eleget tenni *Paulsen* azon kívánalmának, hogy „*examina non esse multiplicanda praeter necessitatem*“,² mert, bármint gondolkoztam rajta, a kétféle vizsgálatot nem tudtam egybe venni; ez ugyanis vagy a kettő összeolvasztásával járt volna, de ennek ellenállt azon erős meggyőződés, hogy a nyilvános évváró vizsgálat nem lehet osztályozó vizsgálat, — vagy a kettő közül egyiknek feláldozásával, de erre se tudtam elhatározni magamat, mert a kifejtettem okokból mind a kettőt szükségesnek tartom. Reám nézve tehát itt csakugyan a *necessitas* esete forog fenn.

El kell árulnom javaslatomnak egy hátrányát, azt, hogy az előterjesztettem kétféle vizsgálat nem *ujdolog*. Találkozunk ugyanis mindakettővel Németországon, azzal a kis különbséggel, hogy ott a Versetungsprüfungon az osztály minden tagja többnyire minden tárgyból felel; találkozunk velök a 18. század második felében honi prot. tanintézeteinkben, melyek „tartottak évenként egy vagy két nyilvános vizsgálatot osztályozás nélkül válogatott ifjakkal; tetszés szerinti számú zárt jellegű vizsgálatot vagy ellenőrzés vagy az ismeretek pontosabb kipuhatólása kedvéért osztályozó jelleggel;“³ — ott van e kétféle vizsgálat az 1777-iki *Ratio Educationis*-ban s ott az 1849-iki „*Organisations-Entwurf*“-ban — s a legközelebb lefolyt iskolai évben is e rendszer szerint tartotta két református tanintézetünk: a *h.-m.-vásárhelyi* és a *m.-vásárhelyi* főgymnasium évváró vizsgálatát. Ha csak azt tartanók jónak, a mi új, akkor javaslatom okvetlenül a bukott ügyek közé tartoznék; de én éppen abból merítem egyik főérvemet, hogy e vizsgálati rendszer már ki van próbálva s nem egy helyen bevált.

Indítványom a következő:

„Mondja ki a m. t. közgyűlés, hogy az évváró vizsgálatoknak a jelen előadásában kifejtett elvek alapján való egyöntetű és korszerű reformját kívánatosnak és szükségesnek tartja!“

¹ Ugyanigy vélekedik Baresa János kartársam is idézett cikkében.

² W. Rein, Encykl. Handbuch etc. Bd. v. 2. S. 572.

³ Dr. Tóth Kálmán „Iskolai vizsgálatok“, 31. Megvolt régebben e kétféle vizsgálat az erdélyi ev. ref. gymnasiumokban is, mint Molnár Károly sz.-udvarhelyi tanár előadásából látjuk (1900. május).

* Mind a két ellenvetést dr. Pruzsinszky Pál említi a „*Prot. Egyh. és Isk. Lap*“ 1900. évf. 23. számában.

Megköszönve szíves türelmüket, bátor vagyok javaslatomat a mélyen tisztelt közgyűlés becses figyelmébe ajánlani, tisztelettel kérve, hogy azt elfogadni, határozattá emelni s ennek megvalósítása érdekében az ev. ref. egyetemes tanügyi-bizottsághoz fölterjesztést tenni méltóztassék!

Dr. Rácz Lajos.

* * *

A felolvasást az egyesület tagjai figyelemmel hallgatták s befejeztével a felolvasót megéljenztek. A felolvasás nyomában kifejtett élénk eszmecserét a következőkben ismertetjük:

Barcsa János (H.-Nánás): Nem ért teljesen egyet a felolvasóval, mert az osztályvizsgálatot és az érettségi vizsgálatot együtt kellene tárgyalni és pedig azért, mert a mostani vizsg. rendszer mellett nemcsak összhangot nem talál az osztályvizsgálatok és az érettségi vizsgálat közt, hanem ellentétet lát köztük. A mai osztályvizsgálatnál nincs biztosíték arra, hogy a növendék összefoglalja szerzett ismereteit, míg az érettségi vizsgálaton ily összefoglaló képet kell nyújtania; tehát összhangzatba hozandó a kétféle vizsgálat és pedig úgy, hogy az osztályvizsgálat összefoglaló ismétlésből álljon. Ha a növendék már az I. osztálytól kezdve tudja, hogy neki ily vizsgálatot kell tennie, hozzászokik és nem fog félni a vizsgálattól.

Dr. Pallagi Gyula (K.-Ujszállás): A felolvasás megvilágítja a kérdést teljes nagyságában, alkalmat ad olyan embernek is, ki azt nem tanulmányozta, arra, hogy a dolog lényegébe belásson; ez alapon a javaslatot is elfogadhatjuk. A részletekre vonatkozó tervezeteket, úgy látja, maga a felolvasó se tartja teljesen kialakultaknak. A nyilvános vizsgálatot elejteni nem lehet, ez veszedelmes volna.

Sinka Sándor (Debrecen): Az indítványhoz hozzájárul; a felolvasás a sokféle vizsgálati módoknak összefoglalása, rendszerbe szedése. Felolvasó érinthette volna azt a kérdést is, hogy szükségesek-e a nyilvános évfáradó vizsgálatok? Szívesen hozzájárul az indítványhoz, mert az tarthatatlan állapot, hogy annyiféle vizsgálat van; sürgezzük a ma fennálló évfáradó vizsgálatok egyöntetű és korszerű reformját!

Soós József (K.-Ujszállás): A felolvasó olyan kérdést érintett, mely mindnyájunkat a legközelebről érdekel; az indítványt ell kell fogadnunk. A felolvasó a mai egy vizsgálatból kettőt akar csinálni; szóló szerint szükség van a nyilvános évfáradó vizsgálatra. Fölterjesztést kell tennünk a közvizsgálatok átalakítása tárgyában, arra törekedve, hogy ezek a közvizsgálatok ne az intézet körén kívül álló egyének túlságos befolyásával, hanem szakemberek minél nagyobb bevonásával tartassanak meg.

Dóczi Imre egyesületi elnök: A hallott előadást komoly megfigyelésen alapuló, igen okos dolognak tartja, 25 évi tanárkodása alatt ő is teljesen ahhoz hasonló megfigyeléseket, tapasztalatokat szerzett s a hazai és külföldi vizsgálati rendszerek összevetése után ő is mindig hasonló eredményre jutott. 1891-ben oly irányú indítvánnyal lépett fel az egyetemes tanügyi-bizottságban, hogy kéressenek fel az egyes tanintézetek vizsgálati rendszereik betérjesztésére, hogy aztán a bizottság hozzálasson egy egyöntetű javaslat megalkotásához, — de aztán a bizottság mintegy megszűnt, mert 1900-ig ülést nem tartott. Csak most elevenedvén föl a bizottság, először az égetőbb kérdésekkel kellett foglalkoznia, de ha mi most konkrét javaslattal nem járulnánk is hozzá, e kérdést úgyis tanulmányra tárgyává tenné. Ugyanazért keressük meg az egyetemes tanügyi-bizottságot, hogy hozza e kérdést felszínre s tegyen lépéseket az egyetemes konvent útján annak szabályozása iránt. Ő egyenesen ajánlana e tanulmányt és a benne fölvetett eszméket az egyetemes tanügyi-bizottság szíves figyelmébe.

Dr. Gulyás István (Debrecen): Kevésnek tartja az előadás nyomán azt a javaslatot, melyet a felolvasó előterjesztett, mert az előadás nagyon kidomborította azt a helytelen

eljárást, mely szerint az iskolán kívül álló tényezők nagy befolyást gyakorolnak az osztályozásra. Azért az indítványt a következővel óhajtja kipótolni: „fejezze ki a közgyűlés azt a nézetét, hogy a közvizsgálatoknál a növendékek évfáradó osztályzatának megállapításánál csakis a tanári kar határozhat!”

Dr. Nagy Zsigmond (Debrecen): Abban egyet ért a felolvasóval, hogy ő se akar a nyilvános vizsgálatnak osztályozó jellegét adni, de abban nem ért egyet, hogy a felolvasó kétféle vizsgálatot akar, mert az utolsó időszak úgyis csupa vizsgálat, mert nincs új tananyag és az osztályozás most is a tanári kar teljes felelőssége mellett megy végbe az igazgató elnöklele alatt. Szerinte szoros összefüggésben van a vizsgálat kérdése azzal a mozgalommal, mely az iskolai év harmados felosztását a régi, fél éves beosztással akarja fölcserélni; az utóbbi helyesebb, mert akkor az ember egy-egy félesztendő munkáját lezárja és a második fél évben intenzívebben foglalkozhatik a kiszabott tantárgyval; az most igazságtalanság, hogy a két időszak tananyagát egy harmadra szorítjuk össze az ismétlésnél.

Benkő Imre (N.-Kőrös): Hozzájárul az elnöki propositióhoz, elfogadja az előadói javaslatot, csak egy mondatot kíván kihagyni, azt, hogy „a jelen előadásban kifejtett elvek alapján,” mert egy hallásra nem tud állást foglalni az előadó előadásának egyes részleteihez.

Elnök, köszönetet mondván előadónak munkálatáért, ily irányban mondja ki a határozatot.

TÁRCA.

Az apostolok.

Forr a világ! s én forrongó zajában
A szent hajdan korára gondolok,
Előttem a távol ködfátyolában
Feltűnnek a szegény apostolok.
Harc vár reájuk, a harc végtelen;
Számuk csekély, kezük fegyvertelen.

A mester lelke ott lebeg körülök
S szózatja hangzik: „óh ne féljete!”
A hol ketten vagy hárman egybegyűltek
Nevemben: ott leszek közöttetek.”
S elárad rajtok egy csodás erő,
Lelket bátorító, szíveket nyelő.

S el nem tiporja Róma s Jeruzsálem,
Sötét pogányság rémes börtöne,
Se kinpad, se szörnyű halál-nem:
Viraszt felettök Istennek őrszeme,
Porukból új, meg új élet fakad,
És szül örökké hű utódokat.

Még halljuk a zúgó szél zendülését,
Mely hajdan őket úgy meghihleté,
Tüzes nyelvek hatalmas csendülését
Nagy eszmék harcain mindenfelé.
S mikor hitünkért a láng fellobog,
Köztünk járnak az apostolok.

Bennünket óh! bizony nem hagytak ők el!
Itt él velünk láthatlan szellemök,
A zsarnok önzés elvakult erővel
Hiába kél csatára ellenök:
Magvát a szellem biztosan veti,
Azt földi fegyver el nem ölheti.

Apostol a földhöz tapadt szegény is,
Kire a sors rehez ígát rakott;
Verejtékes minden órája, mégis
Az Urnak bir szentelni egy napot,
Apró családját körbe ülteti
S a bibliából olvasgat neki.

A költő is, ha lantja nem hizelgés,
Üres ábránd s hiúság hangszere,
Mi volna más, mint egy ujjá teremtés
Apostola, tanító mestere?
Ki mindig csendes magányba énekel,
A föld porából ég felé emel.

Lángzó szívű küzdelmes bajnokokkal
A jég szívek együtt nem érzenek
S patvarkodva mondják „ezek bizonynyal
A szabadság borától részegek . . .“
Óh, szent mámor, mely zord felhők alatt,
Mérges nyilak közt is bátran halad!

Előttünk a tágas mező kitérve,
Az aratásra ért gabona sok;
Kevés a munkás — a mezőn a nyájra
Leselkednek az éhes farkasok;
Kezünk ha rest s az őrzők alszanak,
Nem üdvözítenek a jámbor szavak.

Pihenni nincs idő . . . a fejsze immár
A fáknak gyökerére vettetett,
Egyes törzsek kidőlte sem kicsiny kár,
Egész erdő veszt azzal életet.
Az új sarjat sem biztosítja más,
Csak védelem, csak gondos ápolás.

Hajónk ádáz hullámokkal csatároz,
Ostromolják a viharos szelek,
De nem rendül hitünk, a régi árboc,
Az Ur lelke jár a vizek felett,
Ő benne bízunk, benne bízni jó
S révpartra ér a hányt-vetett hajó.

S fenn hirdetjük a szeretet ígét,
Az ész s a lelkiismeret jogát
Készek buzgón s hiven követni végig
Az ősök vérszentelt nyomdokát,
Szívünket nem bénítja félelem:
Erőt ad a cél, sőt a küzdelem.

A napfényben lengő zászlónkra írva,
Két szó tündöklök: Isten és haza!
Ez a gyöngéket is csodákra bírja,
S a szenvedőknek drága vigasza . . .
Művét a sors végezze általunk:
E kettőért együtt élünk, halunk. Lévaý József.

KÖZÉLETÜNK.

A tiszáninnyi ev. ref. egyházkerület őszi közgyűlése.

„A sárospataki tanári kar áldozatkészségének s a főiskolához való ragaszkodásának a jegyében úszott a mi mostani őszi közgyűlésünk!“ Ezekkel a szavakkal adta meg Kun Bertalan, a mi szeretett s tisztelt püspökünk, a tiszáninnyi kerület mostani gyűlésének a kritikai méltatását, a melyre büszkék lehetnek

a megdicsérték is, de sokkal büszkébbek a kerület ama tagjai, a kik soha sem szűntek meg nemesen gondolkodni a tanárokról! A sárospataki főiskola a tiszáninnyi kerület prognostikonjának elengedhetlen feltevése. E nélkül a kerületet senki sem ismerheti igazán és behatóan! E főiskola tanári karát pedig úgy megismerni, a mint most bemutatkozott, a melyért az öreg ember ajkának dicsőítésre kellett nyílnia: olyan mozzanat, a mely méltó a kerülethez, a főiskolához s az igaz emberekhez!

Ha semmi más nem történt volna ezen a kerületi gyűlésen, csupán annyi, a mennyit a püspök elismerő szavai feltüntetnek: akkor is méltó lett volna az összeövetel, mert egy nagy és örök időkre szóló cselekedetet véghezvinni: ez maga is elegendő egy gyűlési tárgynak. Természetesen volt még egyéb is, volt más tárgy is, a melyekről a tárgysorozat nyomán a következőket írhatjuk:

Kun Bertalan buzgó imádságát áhítattal mondotta el az egész gyülekezet, a mely összegyűlt volt a főiskola templomában. Áldás és segély kérés volt az imádság, dicsőítése a gondviselésnek, hogy mindaddig velünk volt s nem hagyta el hívőinek táborát, sőt megerősítette, hogy legyen világosság s igazság, a szeretet és békeesség hirdetője az evangéliumi keresztyén anyaszentegyháznak minden igaz és hű fia!

A megnyitó imádság után a világi elnökség tisztjének teljesítésére Bernáth Elemér felső-zempléni egyházmegyei gondnokot kérte fel, aztán megemlékezett a Szentpétery Sámuelért királyi kitüntetéséről, valamint a Nagy Pál gömöri esperes nem rég lefolyt jubileumi ünnepélyéről. Mindkét derék munkás és méltó büszkeségünk iránt a kerület is örömmel adott kifejezést szerencse s jókívánatainak, míg a Szilágyi Dezső elhunyt felett a kegyelet és emlékezés érzéseiből fakadt részvétének adott jegyzőkönyvi hangot.

A gyűlés tagjainak igazolása közben tudomásul vétetett külön jegyzőkönyvi felterjesztés útján is: Hutka Józsefnek felső-zempléni esperessé választása. Szívélyesen üdvözölték a legifjabb esperest. A jelen voltak névsora körülbelül a következő: elnökök: Kun Bertalan és Bernáth Elemér; jegyzők: Radácsi Gy., Czinke I., Vattay L., Finkey József és Ferencz; az egyházmegyeik részéről: Abaujbold: Idrányi Ferencz helyettes esperes, Meczner József gondnok; Kovács B., Ujj János és József, Csoma J. Naményi Gy., Dobozy P.; A.-Borsodból: Tóth Dániel esperes, Solyom Gy., Bodolay István, Maklár Károly, Fodor Pál, Szathmáry Király Pál és Pappszász Lajos; A.-Zemplénből: Keresztúry József esperes, Meczner Béla gondnok, Bálint Dezső, Tóth Lajos, Gecsei Péter, Meczner András, Szinyei Gerzson, Dr. Kovács Gábor; Felső-Borsodból: Vadász Pál esperes, Bodnár I., Palesó Károly, gróf Vay Tihamér; Felső-Zemplénből: Hutka József esperes, Ujj István, Tudja M., Péter Mihály; Nemes L., gróf Lónyay Gábor; Gömörből: Nagy Pál esperes, Sághy Sándor, Ruszkay Gyula, Pósa Lajos, Tornából: Ragályi Géza esperes, Arday J. Dániel, Tóth Kálmán, Dr. Óváry Pál; Ungból: Szabó Endre esperes, Homoki Antal, Virág J., Szabó J., Stépán László. Tanácsbírák: Nagy Ignác, Debreczeni B.; a főiskola képviselőjében: Fejes I., Novák L., Szinyei Endre; a miskolci gimn. részéről: Jármay József; a rimaszombati gimn. részéről: Veress Samu; hallgató közönség végül a főiskolai tanári kar csaknem teljes számban, valamint a főiskolai akadémiai ifjúság is nagy részben. Sőt vendégek is voltak: Baksay

Sándor, a solti egyházmegye esperese és id. Mitrovics Gyula debreczeni lelkész.

Első sorban a „skontró“ került tárgyalás alá s a képezdei vallás-tanárság ügye függőben hagyatni határozatott mindaddig, míg a főiskolában a külön vallástanárság vagy a parallel-osztályok kérdése véglen meg nincs oldva.

Nagy vita támadt rögtön a második kérdésnél, a prot. theol. fakultást illetőleg a tanári kar ismert véleményével szemben, az igazgató-tanács felfogása is tárgyalás alá került. Szóltak az igazgató-tanács felfogása mellett: Fejes István, Tóth Dániel, Czinke; a tanári karé mellett Radácsi, Zoványi s a tárgyalás végén maga a világi elnök. A kérdésnek az egyházmegyékhöz való letételét indítványozták s sürgették Czinke, Vadászi és Vataj László. Ezt mondták ki csakugyan: nagy meglepetésükre mindazoknak, a kik ezt a kérdést immár eldöntöttnek s megértnek gondolták és hitték. A tavaszi kerületi gyűlésig az egyházmegyek tárgyalják e kérdést s majdan határoz a kerület is! Volna, lehetne egy-két szavunk már most az igazgató-tanács felfogására, de míg szórul-szóra nem ismerjük, addig tartózkodunk az ítélet-mondástól.

A Warga-féle egyháztörténeti mű kérdése skontróban marad tavaszig; a Vay-Mocsáry-alap elkülönítéséről szóló javaslat elfogadtatott; a miskolci felsőbb leányiskoláról szóló felügyelő-bizottsági s igazgatói jelentés tudomásul vétetett s Szombathy Kálmán-nak a Dr. Halász Sándor helyére próbaévesül való alkalmazását helybenhagyta a közgyűlés, a mely egyúttal abban a kérdésben is döntött, a melyet éppen Dr. Halász Sándor intézett volt a kerülethez, t. i., hogy a nevezett tanár tankönyvének tovább való használata felől a felügyelő-bizottság határozzon, a mely ki akart térni e kérdés elől; egyúttal utasított a nevezett bizottság arra is, hogy jövőre a tankönyvek dolgában a zsinati törvények szerint járjon el. A tanári fizetések rendezéséhez hozzájárult a gyűlés s megállapított az igazgató fizetése is, korpótlékkal együtt 4600 koronában.

Skontróban marad a tavaszi gyűlésig a kerületi szabályrendeletek gyűjteményének összeállítása; ellenben a népiskolai vallástani kézi könyvek átdolgoztatásának ügye még ilyen elintéztet nem kapott, legalább a tárgyalás során nem. Tudomásul szolgált a főiskolai Bárczy-alapról szóló jelentés, a mely szerint az alapnak 252 koronányi kamatja az 1901-ik évre nincs fölhasználva. A lelkészi nyugdíjintézetre vonatkozólag egy tájékoztató munkálat készült, a melynek általános határozatai semmiképen sem alkalmasak arra, hogy a kérdést dülőre juttassák.

A sárospataki főiskoláról szóló jelentések az igazgató-tanács jegyzőkönyve nyomán kerültek tárgyalás alá. A legközelebbi nyugdíjazásokkal kapcsolatos rendezés alá került a korpótlékok ügye, még pedig oly módon, hogy Fejes István indítványára kimondotta a kerület, hogy a felemelt korpótlékok 1902 január 1-én életbe lépjenek. Ezzel a határozattal eleje van véve annak, hogy a kultuszminiszternek speciális elbírálásai legyenek. Tudomásul vette; nem: elismeréssel s nagy örömmel fogadta a kerület a tanári kar alapítványát, a melynek felterjesztését bizonybizony meghallgathatta volna a közönség, a mely mintha tüntetni akart volna, e pontnál nagy csoportokban kezdett kivonulni. Bernáth Elemér világi gondnok szerint: „őszinte elismerésnek kell megnyilatkoznia ezzel az alapítvánnyal szemben, mert a

tanári kar még most sincs úgy fizetve, a hogy kellene s mégis anyagilag is hű fiúként viselkedik, pedig szellemileg mindenét erre az oltárra teszi fel áldozatul.“ Külön jegyzőkönyvi pontban örökítendő meg — úgymond — ez a tény! S külön kell megemlékezni a megelőzőkről is, melyek kapcsán a mozgalom szervezését keresztül kell vinni, hogy Fejes szerint, meglegyen ragadva az alkalom, a melyet kár volna elszalasztani. A tanári kar hivatott fel azért a mozgalom szervezése ügyében egy javaslat készítésére, a melyet az igazgató-tanáccsal karöltve aztán hamarosan életbe is fognak léptetni. A halogatásnak itt nincs helye, mert a lelkeket akkor kell megragadni, a mikor a lelkesedés tüze megérinti azokat. Később gyűjtogatni kell, míg most a meggyújtott lángból kell egyszerűen magasztos erkölcsi célra lopkodni. Meglopni a szíveket az adakozás szent érzelmével. Meglopni úgy, hogy a szívekhez férközzünk s a szívek megindulnak, s az akarat tettekben jelentkeznek majdan! Bizonyosság erre a magyar ev. ref. tanárok Nestorának, Baksay Istvánnak a példája, a ki a gyűlést követő ebéd alatt rögtön csatlakozott a mozgalomhoz s 200 koronát ajánlott fel az új Vay-Mocsáry alapra! Bizonyosság rá egyik lelkész társunk, a ki éppen most 10 koronát adott a célra, majd „máskor is és többet is“ kijelentéssel!

Tudomásul vette a kerületi gyűlés, hogy a sárospataki főiskolában a szükséges párhuzamos osztályok erre az iskolai évre is beállítottak; hogy Zombory Andor és Illyefalvi Vitéz Géza tanároknak oklevelük megszerzésére újabb határidő adatott; hogy Novák Sándor helye, míg katonai kötelezettségének eleget nem tesz, fenntartatik. Kimondotta a kerület az igazgató-tanács ajánlatára, hogy a főiskolai királyhegyi szőlőt az államtól a bérleti idő letelte előtt visszaváltja 3597 kor. 74 fill.-nyi összeg lefizetése által. Tudomásul vétettek a miskolci s rimaszombati igazgatók jelentései s ez utóbbi helyről beérkezett ama szóbeli jelentés fölött, hogy egy tanárt megfelelő minősítés nélkül nevezett ki a miniszter az illető tanzsékre, napi rendre tért, miután az ilyen kérdés ilyen módon nem tárgyalható. Mindenesetre jellemző dolog azonban, hogy a miniszter klasszika-philológiára nem képesített egyént is kinevez, holott pályázat hirdettétvén, ilyen eljárásra nem lett volna szűksége s így nem kellett volna magát pellengérré állítani. Tudomásul vétettek a különböző kultusz-miniszteri leiratok s azok során főleg a miskolci főgimnáziumra vonatkozó leirat, a mely szerint Bihary Ferencz rendes tanárnak neveztetett ki. Az új tátrafüredi prot. templom építésének számadása elfogadtatott, úgy szintén elfogadta s megerősítette a gyűlés a miskolci főgimnázium „módosított rendtartási s fegyelmi szabályzatát“, miután Jármy József igazgató-helyettes kijelentette, hogy lényegileg nincs a régihez képest semmi újítás, csupán a helyi viszonyok követelte átalakítás. Az igazgató-tanács egyes elnökségére vonatkozólag történt felszólalásnak nem volt eredménye s így marad továbbra is a régi állapot, t. i. hogy egy elnöke van az igazgató tanácsnak, a régi u. n. „iskolai kormányzó.“

A budapesti „nagy-pénteki ev. ref. Társaság“ persely-gyűjtésre felvétel; a Baldácsy-alap jegyzőkönyve tudomásul szolgált, valamint a különböző választásokról szóló tudósítás is az egyházmegyékhöz.

Szeptember 24-ikén, a gyűlés első napjának délelőttjén eddig tartott a tanácskozás, a melyet köve-

tett szokásos közebed több pohárköszöntőnek az elmondásával. Kun Bertalan, Fejes I. Bernáth Elemér, Baksay Sándor és István, Vattay László, id. Mitrovics Gyula, Novák Lajos stb. stb. mondtak pohárköszöntőt.

Bíróági ügyet 7-et tárgyalta a kerületi bíróság, 3 fegyelmit, 4 közigazgatásit.

Szeptember 25-ike délelőttjén végződött a gyűlés, jelen lévén előbb a közönség a reggel 8 órától 10-ig tartott emlékünnepeken, a melyet néhai Wurga Lajos emlékének szenteltek tanár társai, tanítványai s tisztelői.

E másodnap gyűlésen fontosabb tárgyak voltak: a város-újfalu iskolai államosításának kérdése; zsinati tárgyak megállapítása s a zsinati munkálatok előkészítése céljából egy nagyobb bizottság kiküldése, a melyben felszólalás folytán theologiai tanárok is lesznek; több egyházmegyének az 1848. XX. t.-c. életbe léptetésére vonatkozó felterjesztése, a melyet szintén konventi s zsinati tárgyalás tűzték ki. — Az egyházmegyékhez tétetett le az egyházlátogatás kérdőíveinek megállapítása. A tanítók változásával kapcsolatban kimondatott, hogy a kerületi szabályzat esetleg fegyelmi eljárással is végrehajtandó. Az ev. ref. tanárok országos egyesületébe a kerület alapító tagul lépett be. Ifj. Antalfy László újabb 300 kor. segélyt kapott. A Dobó-féle egyháztörténet írkák ajánlatnak. Dr. Szabó Sándor sárospataki jogtanár „Pénzügyi Kodex” című műve 600 kor. segélyben részesült.

Legyen áldásos a kerületnek minden intézkedése s határozata!

IRODALOM.

* **Rohoska József:** „*Erasmus és a reformáció Luther előtt*” című tanulmánya, a melyből e lapokban bő szemelvény jelent volt meg, mint első zsebéje az ifjú tanár nagyobb irodalmi munkásságának, az olvasó közönség figyelmét minden tekintetben megérdemli. A 83 oldalra terjedő tanulmányban az írói önállóság jelei tagadhatlanul megnyilatkoznak; a tárgyhöz tartozó történeti s egyéb adatok csoportosítása avatott kézre vall; a tanulmány főalakjával szemben az előszeretettel indokoltan mutatkozik s az apologetikus eljárás nem rontja az összhangot. Bár Erasmusnak a működését, a teljesség szempontjából, nemcsak a Luther előtti reformáció keretében, hanem éppen a valódi reformáció körében is óhajtható lett volna bemutatni, hogy az egész humanista alakja állt volna az olvasó előtt, mindemellett a munka elegendő vonásokat tartalmaz az egész Erasmus megismeréséhez. Szívesen fogadható zálog és biztosíték e tanulmány az író további működése felől. Az 1 kor. 60 fillérért megszerezhető füzetet olvasóink s az érdeklődők hathatós pártfogásába ajánljuk. (—n.—l.)

* **Tóth Lajos** bessei ref. tanító; „*Az írva-olvasás új tanmódja*” cím alatt egy nagy 8° alakú s 44 oldalra terjedő igen érdekes s hasznavehető munkácskát bocsátott közre, a melyet a legmelegebben ajánlunk a gyermekek tanításával foglalkozóknak. A szerző egész határozottsággal ellenenyilatkozik annak, hogy a hangot múltó értékű jelekkel kellene kapcsolatba hozni és a leghatározottabban sürgeti s ajánlja azt a módszert a mely a hangokat maradandó értékű betűkkel köti össze. A mimikának ellensége, mint kizárólagos hang és betű tanítási módszernek, e helyett a tárgy szerint való tanítást sürgeti, a gyermekek lelkének olyan lekötésével,

a mely közel áll természetükhöz s a melynek hatása alól nem vonhatják el magukat. Mint érdekes kísérlet, a melynek hasznos eredménye is lehet, hiszen éppen azon fordul meg az ilyen irányú kísérletezés becsé, méltó a megismerésre. Ár: a könyvecskének 1 korona. Kapható szerzőnél, vagy Hornyánszky Viktor-nál Budapesten.

* **Borsod-vármegyei földrajz-történelmi irka.** Szerkeszti: *Mózes Imre* községi tanító: kiadja: *Lővi József* fia könyvkereskedő Miskolczon. Az u. n. helyi vonatkozású irkának egy ügyesen szerkesztett csinos kivitelű faja a nekünk beküldött borsodmegyei irka, a melynek példányain Kun Bertalan, Tompa Mihály, Szemere Bertalan, Tárkányi Béla arcképei s rövid életrajzai, továbbá a diósgyőri várrom, az ózdi vas és acélgyár lenyomatai foglalnak helyet. Ezt a vállalatot is épűgy, mint a már egyszer felemlített Dobó-féle „Protestáns irka”-kat melegen ajánljuk a szak-férfiak, a tanító urak pártfogásába.

* **Szabályrendeletek és határozatok a tiszántúli ev. ref. egyh. kerület gimnásiumaira vonatkozólag.** Egy 89 lapra terjedő füzetet állított össze a fenti címen a magyar protestáns tanügynek kiváló munkása *Dóczy Imre*, mint a tiszántúli ev. ref. egyházkerület gymnasiumi felügyelője. Tartalmazza mindazt ez a gyűjtemény, a mi a gimnáziumokat illetőleg főhatóságilag megállapított. Ott vannak a nagy körültekintéssel készített *igazgatói-utasítás*, maga az igazgató-tanácsi szervezet; a kerületi felügyelőről szóló szabályzat, a *tanári esküvöl, a tanuló oktatásáról*, stb. stb.-ről szóló határozatok s szabályzatok, a melyeknek mindenike egy-egy becses adalék a tiszántúli ev. ref. tanügy fejlődése szempontjából. És bár az erős és tömeges s-ba szédesnek nem vagyunk barátjai, mert a lelket kívánjuk működtetni s a lélek által kívánunk hatni, ezt az eljárást mégis helyeseljük. t. i. hogy szabályzatokkal iratnak körül a teendők azok részére, a kik vezetőkkül, nevelőkül hívatnak el, mert ez által a *kötelesség teljesítés* legalább a s-ok határai között föltétlenül végbe megy. Ez pedig elengedhetlen föltétel a nevelés-oktatás ügynél. *Dóczy Imre*nek ez a gyűjteménye becses adalék s minden tanügyi férfiú haszonnal forgathatja!

* **Előfizetési felhívást** bocsátott közre *Mindszenti Imre* sajtó-kazai ev. ref. lelkész „*Krisztus mindenkiben*” című alkalmi és közönséges egyházi beszédek *III-ik kötetére*. Bizalommal fordul tisztársaihoz, hogy mint eddig, úgy most is támogassák. Az új kötetnek nemcsak címe, de iránya s szelleme is a régi. 32 egyházi beszéd lesz a kötetben, körülbelül 14 ívnyi terjedelemben. Előfizetés bérmentes küldéssel 2 kor. 80 fillér. Előfizethetni szept. 30-ig. A kötet októberben jelenik meg. Ajánljuk t. olvasóink támogatásába.

* **Lázár István** nagy-enyedi ev. ref. főgimnáziumi tanárnak különböző irányú s alkalmi beszédeit, tárcá-cikkeit kiadta a nagy-enyedi „Közérdek” című lap szerkesztősége ily cím alatt: „*Jó és rossz napok*.” Összesen 34 beszéd, úti-rajz, elmélkedés, borongás stb. stb. van a kötetben, a mely 173 oldalra terjed s 2 koronáért kapható. A szerző írói talentumát bajos dolog volna ezekből a kiadott dolgokból megállapítani. Apróságok, alkalmi gondolatok összehalmozásai ezek, a melyeken azonban a figyelmes szemlélő s olvasó előtt keresztülszűrődnek az író mindazon kvalitásai, a melyeknél őt úgy tekinthetjük, mint egy teljesen universalis műveltségű, mély érzésű, lelkesülni s lelkesíteni tudó egyént, a kinek tudományos készsége a klasszikusok világából a modern világban is könnyen forgolódóvá teszi át. Formásan tud írni. Kár, hogy

olykor-olykor a napi politika egyes kérdéseit is tagolja s még nagyobb kár, hogy az István király napja ünnepétől való tartózkodásunk okát, mint protestáns ember sem tudja s akarja méltányolni. Az olvasásra méltó munkát ajánljuk t. olvasóink figyelmébe.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Warga Lajos**, volt sárospataki theol. tanár emlékezetét ujtá fel a tiszáninneni egyházkerülettel együtt a főiskola tanári kara s ifjúsága szept. 25-én. Ekkor tartott ugyanis a halhatatlan emlékü tanár feltett emlékbeszédet *Radácsi György*, az elhunyt tanítványa s hosszú időn át szeretett kartársa. Az emlékünnepélyt a főiskolai ifjúsági énekgyűlés nyitá meg, beleringatva a megjelentek lelkét az emlékezés érzelmeibe. Ezután olvasta fel Radácsi György emlékezését, a melyben Warga Lajos élettörténetét a szerető tanítvány és kartárs érzelmeivel tárta fel hallgatói előtt, bemutatva a gyermek, ifjú s a férfiú Warga Lajost, a kinek mindenkor a komolyság, szerénység és példányszerű munkásság voltak kiváló jellemvonásai. Az emlék-beszéd jellemzésétől tartózkodunk, hadd élvezze azt t. olvasóink előre közölt méltatás nélkül, miután írója szíves volt lapunk részére átengedni. Az emlék-beszéd felolvasása után ismét az énekgyűlés zengett gyász-éneket s annak elhangzása után elszólt a résztvevő közönség, a melynek soraiban az elhunyt családjának s rokonának tagjai közül hárman voltak jelen. Legyen áldott a Warga Lajos emlékezete!

— **Baksay István**, nyugalmazott tanár, a magyar protestáns tanárok közszeretében s tiszteletben álló Nestora, 200 koronával járult a sárospataki főiskola új *Vay-Mocsáry-alapítványához*. Ugyancsak erre a célra *Tudja Mihály* deregnyői ev. ref. lelkész 10 koronát juttatott kezünkhöz. Fogadják mindketten hálás köszönetünket!

— **Lelkész-képesítési vizsgálat** volt szept. 25-én Sárospatakon. Betegség miatt elmaradt s.-lelkésztől, *Lőkös Sándortól* vette fel a vizsgáló-bizottság a II. képesítési vizsgát, a mely jó sikerrel végződött.

— **A sárospataki tanárok alapítványáról** az »Egyetértés« a szept. 22-ki számban ezeket írja: »Dicsérettel emlékezünk meg a sárospataki tanárok e tétéről, mely remélhetőleg utánzókra is talál a protestánsok körében. Most ez az igazi útja annak, hogy az iskola útján a magyar közművelődésnek szolgálatot hozzanak és nem az, hogy ha elfogyott a garas, azonnal az államhoz fordulnak.«

— **Belmissiói értekezlet Miskolcon.** A magyar protestáns irodalmi társaság miskolci gyűlésének lezajlása után, talán mintegy expiatiojául némelyek szerint egy és más dolgoknak, a belmissió érdekében fáradhatlanul fáradozók tartottak egyet-alakítási célzattal egy érdekes értekezletet az ev. ref. főgimn. tornacsarnokában nagy számú női közönség jelenlétében. Az elnöki asztal mellett ott lattuk: báró Prónay Dezsőt, Tisza Kálmánt, Antal Gábort, Gyurac Ferencet, Szilassy Aladárt, Szóts Farkast és Desseffy Emmát. Az értekezlet énekléssel kezdődött, a melyben azonban a gyülekezet nem tudott résztvenni s az értekezlet végén sem tudott éneklésre hangolódni, úgy hogy csak az ág. hitv. ev. orgonasz. énekelt a harmonium mellett, két fiának a támogatásával. Az első tárgy Desseffy Emma felolvasása volt a belmissióról, tapasztalatainak

gazdag tárházából összeszedetve egy csokorra valót, hogy buzdítsa a nőket a belmissióra, vasárnapi iskolák alapítására kötőkék, estélyek és a többiek rendezésére a lelkek megnyerése céljából. Felolvasása nyomtatásban szét is osztatott s a közönség olvasva hallgatta. Kissé szokatlan eljárás volt, de hát egy rajongó belmissió ember megfektette nekünk ezt az eljárást ilyen magyarázattal: »hát a prédikációt nem nyomtatják ki és mégis elpredikálják?!« Az ilyen érvelés előtt természetesen meg kell hajólnunk! Az első felolvasást követte a második arról a tanulmány-útról, a melyet *Szilassy Aladár* tett volt Amerikában a vasárnapi iskolák s főleg az ifjúsági egyesületek ügyének megismerése céljából. Bámúlato eredmények s állapotok rajzolásával foglalkoztatta elménket, a mely azonban mintha ezt mondhatta volna velünk: Eldorádó ama tájék a mi állapotainkhoz mérten s boldog nép, a mely műveltségénél s gazdagságánál fogva annyi áldozatot hozhat ilyen célra. Mindkét felolvasónak köszönetet szavazott az értekezlet, a mely egyúttal azt is meghallgatta, hogy az országos belmissiói egyletről miképen vélekednek a hivatalos testületek. 14 véleményt mutatott be Szilassy Aladár, a melyek közül 8 ellenzi, 6 úgy a hogy helyesli a tervezett országos egyletet. Épen ezen a címen indult meg aztán az a vita, a mely itt-ott kicsapott medréből, mert a rajongás hívei olyan érveket dobtak fel, a melyekre a józan észnek lehetetlen volt legalább közbeszólólag erős visszavágással nem felelni. A kérdés most is az volt, a mi Pozsonyban: *kell-e országos belmissiói egylet?* Elsőként *Nagy Károly* kolozsvári theol. tanár szólott s az alapszabályt főleg 3 szempontból vette bonckés alá, kijelentvén, hogy am alakuljanak u. n. belmissiói társaságok különböző címeken s azokat am kösse össze valamely országos szervezet, talán évenkénti kongresszus, a minőre utal esetleg épen Tisza Kálmán pápai beszéde: ez ellen nincs kifogása, de hogy más természetű országos társaság legyen, az ellen egész határozottsággal tiltakozik. *Tisza Kálmán* első felszólalása pápai beszédének magyarázata volt, úgy azonban, hogy azt még kevésbé érthetővé tette s épen ez szolgált ürügyül arra, hogy másodszor is szóljon s ekkor már közvetítő indítványt terjeszsen elő, t. i. hogy a központban élők adjanak felvilágosítást, útbaigazítást a belmissió dolgában, tanácsal is szolgáljanak minden irányban s ha ily módon lesz eredmény: azt egy országos szervezetben egyeítsék! Szóltak *Gyurac Ferenc* a nők apostrofálásával, *Szabó Aladár* az egész mozgalom lelke, a kinek mintha lankadnának szárnyai, mert így szólott egyebek között: »én nem bánom bármi lesz is, megtettem kötelességemet!« S a vége ez értekezletnek? az lett, hogy tényleg most nem alakult meg az országos belmissiói egylet! . . . Pedig a hallgatóságban ugyanám követelték Kecskeméthy István, Gergely Antal, Hamar István, Bartha Mihály s úgy vettük észre, a budapesti ifjúsági társaságoknak némely küldöttei! . . . S ez a második sikertelen próbálkozás mit jelent? azt, hogy *országossá* ne akarják tenni azt, a mi *helyi* tartozik lenni! Mert hát azt csak senki sem tagadja, nem tagadhatja, hogy a belmissiónak nincs létalapja ott, a hol az *evangélium* nem hat? Ha én mint prédikátor nem hatok semmi képen: mint belmissionárius hatni tartozom föltétlenül? . . . Hát a hol az egyház gondoskodik szegényeiről, gyámoltalanjairól, a gyermekekről. adván kenyeret, hajlékot, ruházatot, taníttatási költséget, tanszereket, bibliát, Koszorú-füzeteket: ott is a budapesti belmissiói egylet alakítandó meg? . . . A vasárnapi iskolakra bírjuk rá a közönséget, az ismétlő iskolákat pedig nem bírjuk keresztülvinni? . . . Kérdések, a melyekkel szá-

molnia kell az életben hatni akarónak! . . . Tőlünk egészen távol áll az egész mozgalom kicsinylése, csúfolása, vagy gúnyolása! Isten ments ettől! De hát éppen mi protestánsok akarnánk mindent, hogy közönséges kifejezést használjunk: egy kaptára húzni? . . . Ne szertelenkedjünk az egyleteskedéssel!

— **Miert tartják a protestánsok szeptemberben kerületi gyűléseiket?** Eszünk ágában sem volt ezt a kérdést fölvetni, mert olyan megszokott valami gyűléseink tartásának ideje, hogy szinte felesleges okos embernek tűnődnie ebben az irányban. Ámde vannak oktan két labú lények is e világon s éppen e hazában, a kiknek nem lévén egyéb dolguk, mint a protestánsok gyanúsítása, ezt a kérdést is felvetették s meg is feleltek rá. Ugyanis azt mondják az ultramontánok az „Alkotmány” hasábjain a szept. 17-ki számban: „*hogy a protestánsok épp most tartják kerületi gyűléseiket, az se véletlen, hanem éppen a fögöndnak urak taktikája, kik mindig a felekezeti séget vetik a kathólikusok szemére, most pedig politikai beszédeket tartanak egyházi gyűléseiken, tele panaszszal és vádaskodással azon nyilvánvaló szándékból, hogy a protestáns választókat felekezeti párt küzdelemre tüzeljék . . .*” Tehát vegyük tudomásul, hogy ezután az ultramontánoktól kérjünk tanácsot s engedélyt kerületi gyűléseink tartására! Igen, mert ez a r. kath. egyház által részünkre fenntartott szabadság és egyenlőség. Vajjon a protestáns »türelmesek« nek tetszik-e ez?

— **A választási harc.** Országszerte, még a legkisebb községben is, az egész lakosság figyelme a küszöbön levő választások felé irányul. Az egész ország fel van lobogózva a különböző jelöltek zászlóival, mindenfelé izgatottak a kedélyek és lázas mohósággal lesik a választási eseményekről érkező újabb híreket. A ki ezekről gyors és megbízható tudósítást akar olvasni, az csak egy lapból elégítheti ki kívánságát a legteljesebb mértékben. Ez az újság az Egyetértés, mely a választások alkalmából egész külön választási hírszolgálatot rendezett be s melynek minden száma tele van a legújabb és leghitelesebb tudósításokkal az egész ország választási mozgalmairól. Az októberi negyedévben kezd meg az Egyetértés *Eötvös Károly* remek tárcasorozatát a nazarénusokról, mely hivatva van országszerte méltó feltűnést kelteni. E mellett az Egyetértés többi rovatai épp oly érdekesek, épp oly részletesek és épp oly változatosak, mint egyébkor s a küszöbön levő évnegyed alkalmából jobb lapot nem ajánlhatunk a közönségnek, mint az Egyetértést, melynek kiadóhivatala (Budapest, IV. ker., Papnövelde-utca 8.) szívesen küld mutatványszámot mindenkinek, a ki ily kérelemmel hozzá fordul. Az Egyetértés előfizetési ára 1 hónapra 3 kor. 60 fillér, negyedévre 10 kor.

— **Magyarország népiskolái az utolsó népszámlálás adatai szerint.** Hazánk népoktatási intézeteinek száma az 1900-ik évi népszámlálás szerint 1.413, a mely vármegyénként a következőleg oszlik el: 100 on alúl van népiskola Brassóban (16 van), Csíkbén (98), Esztergomban (79), Mosonban (30) és Túróciban (86), tehát 5 vármegyében 100—150 között találunk népiskolát a következő helyeken: Árva (108), Beszterce (124), Csanád (101), Fogaras (113), Győr (132), Hajdú (106), Kisküküllő (110), Liptó (103), Ugocsa (114), összesen 9 helyen. 7 megyében 150—200 között van a népiskolák száma, u. m.: Csongrád (185), Háromszék (176), Heves (183), Hont (184), Udvarhely (154), Zólyom (165), Komárom (172). 10 megyében 200—250 között mozog a népiskolák száma, nevezetesen; Bars (210), Békés (214),

Fejér (242), Szolnok (209), Máramaros (231), Szathmár (247), Szepes (248), Tolna (222), Torda-Aranyos (209), Ung (243). 250—300 között van a népiskola 8 megyében, t. i. Abauj (281), Alsó-Fehér (251), Bereg (268), Borsod (284), Maros-Torda (265), Sáros (286). Sopron (274), Szilágy (296). 11 megye területén (300—350 között váltakozik a népiskolák száma, nevezetesen Arad (321), Gömör (314), Hunyad (316), Kolozs (334), Nagy-Küküllő (300), Nógrád (312), Pozsony, (330), Szabolcs (302), Szolnok-Doboka (330), Torontál (340), Veszprém (302). 2 megyében 350—400 között van népiskola, t. i. Temesben (376), Trencsénben (387). 4 megyében 400—450 között van népiskola: Baranya (416), Krassó-Szörény (424), Somogy (412), Zala (411). Ugyancsak 4 megyében 450—500 között van népiskola: Bács-Bodrog (454), Nyitra (470), Vas (486) és Zemplén (468). Két megyében 500-on felül van: t. i. Pestmegyében (570) és Biharban (584). Legtöbb népiskola van tehát ez utóbbi helyen, t. i. Biharban s legkevesebb Brassóban: 76. Ha Budapestet is oda vesszük a maga 161 iskolájával Pestmegyében, akkor ez foglalja el az első helyet, mert 741 népiskola esik a területére.

SZERKESZTŐI ÜZENETEK.

H E Tudósítónak üzenetére szóló elmélkedésemet vettem. De kérlek tájékoztass fölőle, hogy melyik rovatunkban adjuk. Ha nem volna ellene kifogásod, a vegyesbe szántam. A Tudósító és Szerkesztő azonosítására irányuló megjegyzés igen veszedelmes, mert a szerkesztőség titkait érinti, a melyeket te mint volt szerkesztő, bizonyára tudsz is, akarsz is tisztelni. Ámde, mert úgy látjuk, hogy erre alapítod az egész elmélkedést, kénytelenek leszünk adni s megjegyzésünket mi sem hallgatjuk el. Rendkívül csodálkozom rajta, hogy olyan kritikáért, a minőt Tudósító gyakorolt, ti, a kiktől hasonlót én magam nem egyszer hallottam, egyszerre feltámadok! Hát a mikor Cz. irt u. n. „jóizú” referádákat s boszúsággal vegyes nevetéssel olvastátok, akkor nem volt megsértve senki sem? . . . Más mérték! Más izlés. Akkor hallgattatok, most a komoly kritika baj! . . . No dehát ennek, tudjuk mi igen jól, *így kell lenni!* Hogy miért? . . . azt is tudjuk! Mert ha őszinte lenne az eljárás, szemtől-szembe is megmondhatták volna a támadók, mi bántja őket? A sárospataki theol. tanárok talán lelkeszi-jellegűek s mint ilyenek az alsó-zempléni lelkeszi értekezletre is hivatalosak lehetnének s ha hivatalos lettem volna, bizony ott tárgyaltam volna veletek. No de ez megint más kérdés! — **B. I.** A jövő héten megkapod a már régebben kért könyvet. — **T. J.** A theológusok számát talán a következő számban közlöm, ha mindenünnen összeszedtem az adatokat. — **R. L.** Az új állomás ügye, hogy áll? Van-e újabb bizonyosság, a mely kedvező?

Pályázat.

A f.-borsodi egyházmegyébe bekelezett *szakácsii* ev. ref. egyház lelkész-tanítói állására, melynek évi jövedelme jelenleg 404 korona 66 fillér, államsegélyvel 1200 korona s így a IV-ik osztályba tartozik, pályázat hirdettetik.

Pályázati kérvények folyó év október hó 25-ig nagytt. Vadász Pál esperes úrhoz (Sajó-Zentpéter) küldendők.

Miskolcz, 1901 szept. 27.

Kun Bertalan,

ev. ref. püspök.

HIRDETÉSEK.

A milleniumi kiállításon kitüntetve!

Sok elismerő és
kitüntető okirat.

Állandó minta-harang
Ungváron.

Magyarország legrégibb harangöntődéje,

Kis-Geöczben (Ungmege). — Alapított 1795-ben.

Alulírott tisztelettel hozom a nagyérdemű közönség b. tudomására, hogy elvállalok mindenféle súlyu harangok készítését, előre meghatározott hangnem szerint, *nemes, fehér ércből*, mely régi gyakorlaton alapuló összetét szerint készül és hangja lágyabb, zengzetesebb, mint minden más ércnek.

Felszerelve harangokat forgatható, saját találmányú, szabadalmazott vaskoronával, mely a tornyot nem ingatja meg és harangozáshoz nagyon kevés erő igényel.

Készíték vas harang-állványokat és régi harangokat új modoru koronákra átszerelve.

Nem tetsző harangot több heti kipróbálás után is feltétlenül visszaveszek és az előzetes költségeket visszatérítem.

15—9

Kiváló tisztelettel

Baktai Egry Ferencz.

Lóvy József fia |László Adolf|

könyvkereskedése, zenemű készlete, papir- és
írószer raktára **Miskolcson.**

Ajánlja jól felszerelt raktárát a **Sárospataki Irodalmi Kör** összes népiskolai kiadványaiból.

Egyházi és iskolai nyomtatványok

a Kogutovicz-féle magyar földrajzi intézet
összes fali abroszait, debreczeni és budapesti
Zsoltárok minden kötésben; a közoktatásügyi
kormány által előírt **népiskolai tantervek** al-
landó készlete. Könyvjegyzékek szíves meg-
keresésre ingyen és bérmentve.

22—9

A sárospataki ev. ref. főiskola tulajdonát képező, néhai Mudrány András szegi „Poklos” szőlőjében termett 1889. évi Aszú borok palackonként áruba bocsáttatnak.

Félliteres palack ára . . . 3 korona.

Első rendű nehéz aszú félliter 4 korona.

Megrendelések: „A sárospataki fogyasztási és értékesítő szövetkezet”-hez, mint a főiskola bizományaához intézendők.

Debreceni Bertalan,
főiskolai jogigazgató.

Árú-minták ingyen!

készen és mérték szerint

Első rendű úri ruha szabóság

a m. kir. földmivelésügyi minisztérium szerződött szállítóinál.

Legnagyobb mérték szerint s divatosan készítő osztály. Polgári és egyenruhákra külön szakavatott mester. Mindennemű papi ruhák készítése a főisztelelű papság részére.

Szántó Mór és társa Miskolcson
Olcsó árak! Kifogástalan és becsülettel kiszolgál! Üzleti elvünk: a ki készpénzért vásárol, nem fizeti túl az árakat!

22—9

Divatkép bérmentve!

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postal
székküldéssel egész évre 10
korona, félévre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrés
oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: Dr. T. I. „Az új képviselőház és a protestánsok.” — Dr. Mitrovics Gyula. „A sárospataki főiskola tanári karának előterjesztése a rajztanítás s ezzel kapcsolatos kérdések ügyében.” — Szuhay Benedek. „Az 1848. XX. t.-cz. történeti előzményei.” — Kerekes József. „Kun Ábrahám emlékezete.” — Hésser Emil. „Elmélkedés az alsó-zempléniieknek s azok főjegyzőjének szóló „Üzenet” felett” — „Vegyes közlemények.” — „Hirdetések.”

Az új képviselőház és a protestánsok.

Mikorra e sorok napvilágot látnak, csekély kivétellel megvannak választva a „tisztá választás” jegye alatt azok az egyének, a kik hazai törvényhozásunknak u. n. képviselő-házát fogják alkotni az 1901-től 1906. terjedő idő alatt. Ebből az alkalomból, mielőtt mások megelőzhetnének, szükségesnek tartjuk egy és más dolognak az elmondását, mert jobb időszzerűleg kifejezést adnunk esetleges óhajainknak, várakozásunknak, mint azzal vádoltatni, hogy soha sem szóltatok, holott tudvalevő dolog, hogy néma gyermeknek még az anyja sem érti szavát. A mikor azonban egy ilyen alkalomból felszólalunk mi protestánsok, soha sem akar az egyéb, mint intés, figyelmeztetés lenni ama nagy kötelességekre, a melyeket a magyar állam még mindig nem teljesített velünk protestánsokkal szemben, a kiknek honmentő és fenntartó munkásságukat nem lehet elég csak szóval dicsérni, hanem tettel is erkölcsi kötelesség bebizonyítani.

Protestáns álláspontot nem állapítottunk meg a képviselő választások zajlási időszaka alatt. Nem pedig egy egészen természetes és könnyen érthető okból. Abból t. i., hogy mindazokat az elveket, a melyeket a *tiszta szabadelvűség* címe alatt hamisítatlanul hirdetnek a képviselőjelöltek s képviselők, mi, mint protestánsok, feltétlenül valljuk, hisszük, hirdetjük és követjük, de ezeknek az elveknek hirdetésére, épen a politikai mozgalmak rendesen iszappal és salakkal is járó árjába való belevonásával, nem vállalkozhattunk, hogy a protestantizmus tiszta zászlóját be ne mocskoltassuk s a protestantizmus, mint politikai faktor, ne lehessen esküdt ellenségünknek rágalom táblája. Míg a hivatalos r. kath. egyház, bármennyire tiltakoznak is ellene, egész nyakig belemerült a politikai árjába, az ultramontanizmust képviselő néppártot semmiképen sem lehetvén elválasztani az egyedül idvezítő egyháztól: addig a protestáns egyház most is, mint mindig, távortartotta magát mindattól, a mit az egzentiák tudománya, a politika csábos s ingoványos területén a r. kath. egyház véghez vitt. És ez egészen természetes dolog, mert a r. kath. egyház mint ilyen operál mindenkor és mindenben: ellenben a protestáns egyházak testületileg soha sem ártják

magukat a politikába. Az *egyén*, a protestáns egyén érvényesül s érvényesülésének vannak jó és rossz következményei a protestáns egyházat illetőleg, — ellenben a r. kath. egyház, mint egyház ártja magát mindenbe s akar magának élet-halál fölötti uralmat s hatalmat biztosítani! Ezért volt nevetséges s lesz mindenkor nevetséges az az állítás, hogy protestáns néppárt alakul ad notam r. kath. néppárt. Ez soha sem volt s nem is lesz!

Nem adtunk kifejezést politikai kíváncsainknak a korteskedés ideje alatt az említett okból: most a nemsokára összeülő új országgyűlés előtt bátran elmondhatjuk, a korteskedésnek vádjá nem érhetvén bennünket, mindazt, a mit várhatunk, kérhetünk az új képviselőháztól, annak szabadelvű tagjaitól.

Nem sok az, a mit várunk s kérünk az új országgyűlés képviselőházától. Csupán *jogegyenlőséget* kérünk a protestáns egyházak s azok hívei részére!

Jogegyenlőséget várunk s kérünk a szó igaz értelmében! Azt a jogegyenlőséget, a mely politikai tekintetben mégis megvan immár úgy a hogy; a mely társadalmi szempontból, — eltekintve a még mindig fennálló korlátoktól, a melyek a mult idők nehezen eltüntethető emlékjelei gyanánt szerepelnek, — mégis érvényesül napról-napra, nem levén ma már gyakorlatban az a főúri dölly, a mely annak idején a táncmulatságok alkalmával a mánás-hölgyek kézfogását a zsebkendő csücskének oda nyújtásával végeztette a polgári osztályból való nőkkel szemben. Ma már, hála Istennek, a demokratikus eszmék és elvek uralkodnak s ha itt-ott van is határsértés, az a közvélemény ítélőszéke előtt rögtön repositióban részesül, bizonyosság rá gróf Károlyi István esete, a ki a per-tuért kérdőre vonta képviselőtársát, a kit különben ő per-tuként szólított s a közvélemény az arisztokratikus viselkedés fölött pálcát tört.

Ha van jogegyenlőség a politikában, — a társadalmi életben, — ha ma már az eddig lenézett zsidók is, igen helyesen, számottevő tényezők a politikában is, a társadalomban is: akkor jogegyenlőségnek, még pedig a legtisztább, a legnemesebb, a legigazibb jogegyenlőségnek kell lenni *egyházi*, illetőleg *vallásos tekintetben is*. A lelkiismeret szabadságának a jogegyenlőség paizsa alatt kell virágoznia! A vallás-szabadságnak egyenlő jogok élvezete és egyenlő kötelességek teljesítése által kell érvényesülnie!

Ne mondja azt nekem senki, hogy e hazában teljes lelkiismereti szabadság, föltétlen vallás-szabadság uralkodik, mégpedig a jogegyenlőség paizsa alatt! Százszor is, ezerszer is mondom, hogy ezen a mi imádott magyar földünkön oly sok keserű megpróbáltatás után, annyi viharok kiállása, elviselése után, annyi könnyek s vérnek folyása után is csak nolle-velle van lelkiismeret és vallásszabadság, a jogegyenlőség hangoztatásával kapcsolatban pedig semmiképen sincsen!

Köztudomású dolgokat emlegetek fel, de a melyeknek felemlgetése mostani célzatommal egyenesen együttjár s épen ezért ismétlés mellett is nyomtétkosak.

Vallás-szabadság, lelkiismereti függetlenség e hazában csak nolle-velle van, mert a hatalmas klérus befolyása alatt még mindig számít bármely állami hivatal betöltésénél az, hogy kicsoda milyen vallású! Számít, mert, ám tessék bárkinek utána nézni, vajjon megfelel-e akár a protestánsok, akár az izraeliták u. n. szellemi műveltségének az az arány-szám, a melylyel képviselve van úgy az egyik, mint a másik vallás-felekezet az állami hivatalokat betöltők létszámában? Mert azt ne fogadja el senki sem kész-pénz gyanánt, a mit „A dekatholizált egyetem” című röpirat írója állít már régtől fogva, t. i. hogy a budapesti kir. tud. egyetemen a róm. kath. tudósok csak jövevények! Talán ez az egyetlen állami intézményünk az, a melynél valóban az arravalóság, a tudományos készültség a döntő, — de, hogy még itt is van jelentősége a vallásfelekezetiiségnek, bizonyosága az az egyszerű körülmény, hogy sokszor még izraelitát is szívesebben neveznek ki egyetemi professornak, főleg ha titkon ígéretet tesz r. kath.-sá lételére, mint protestáns vallású tudóst! A bíróságoknál, pénzügyigazgatóságoknál, még a középiskolai tanári állásoknál is, ám számolja össze bárki, vajjon nem a r. kath. egyének dominálnak-e nemesak azért, mert ez idő szerint mégis csak ők vannak többen e hazában, hanem azért is, mert őket inkább kinevezik!

Ámde ez még nem a legfőbb sérelem! Van ennél nagyobb is, a melynek orvoslását egész joggal várhatjuk a XX-ik század első magyar képviselőházától, a melybe kétségkívül kellett olyan elemnek is bevonulnia, a mely a vallás és lelkiismeret szabadságát a jogegyenlőség védelme alá fogja helyezni, ezt első és legszentebb kötelességének fogja ismerni s oda áll döngetni ama kapukat, a melyeken belől az államvallás uralkodik legalább eszmeileg s a honnan folyton-folyvást kísérletek tételnek arra, hogy a régi idők teljesen visszajöjjenek s a klérus uralkodjék végetlen hatalommal. Akadnia kell immáron embernek, a ki kész a klérust ostromolni s ország-világ előtt kikiáltja, hogy a klérus az akadály a még mindig e hazában a vallás és lelkiismeretszabadság jogegyenlőség alatt való virágzásának. Mert azzal tisztában kell lennünk, hogy míg a klérussal, annak minden rendű tagjaival úgy nem teszünk, mint a francia törvényhozás, addig e földön nem lesz, nem lehet igazi vallás-szabadság!

És épen ezen a ponton várjuk a legnagyobb jogorvoslást az új képviselő-háztól. Mert végre-valahára itt az ideje annak, hogy törvényhozásunk maga lássa át, hogy *nem jogegyenlőség alatt viruló vallás-szabadság van ott, a hol a r. kath. egyház állami, országos és királyi kegyuraság alatt él, míg a protestánsok és mások saját véres verejtékükből tartják fel magukat.*

Soha sem fogom elhinni azt, hogy ha mi egyenlő bánásmódban részesülnénk e hazában a r. katholikussal, ha mi épen olyan védelemben részesülnénk, mint ők: *kiapadna a protestáns áldozatkésztség forrása.* Nem hiszem, mert a r. kath. atyafiak áldozatkészségét bárki is láthatja, pedig ugye-e bár ott nincs arra szükség, hiszen a magyar állam bőven gondoskodik minden szükséglet kielégítéséről.

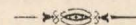
Azt várjuk, azt kell várnunk nekünk protestánsoknak az új képviselőháztól, hogy a *jogegyenlőséget* fogja életbeléptetni a vallásfelekezetekre nézve az 1848. XX. t.-cikkben lefektetett örök igazságok szerint! Utóvégre is a kérdés immár megérett, a haladás fokozatos, a magyar állam kiépülése hatalmas arányokban történik, még abban a viszonyban is, a melyben él Ausztriával. Ilyen körülmények között egyáltalán nem szabad a honpolgárok között a jogegyenlőséget lehetetlenné tenni épen a vallás szempontjából.

Már meg kellett érlelődnie a kérdésnek minden gondolkozni tudó egyén lelkében, hogy vajjon lehetséges-e az, hogy a magyar r. kath. egyház tovább is prosperáljon a magyar állam bőkezűségéből, míg a magyar protestánsok nélkülözzenek, szűkölködjének a magyar állam szűkmarkuságából. Az nem jog, nem törvény és nem igazság, hogy a magyar állam az egyik egyház híveit dédelgesse, karon hordozza, a másik egyház tagjait pedig veszni. tönkremenni engedje. Honpolgár és honpolgár között nincs és nem lehet különbség, ha van jogegyenlőség s legkevésbé szabad lenni különbségnek épen vallásos tekintet miatt.

Várjuk azért az új képviselőháztól, hogy annak nagy szabadelvű táborából, u. n. kormánypárti és igazi 48-as tagjainak seregéből végre-valahára majd csak akad egyén, a ki ezeket az igazságokat elmondja s elmondván: a képviselőház nagy többsége a szükséges változtatást véghez viszi s a *jogegyenlőséget* vallásos tekintetben is életbe lépteti.

Boldog várakozásban vagyunk, hogy az 1901—1906-iki országgyűlésről ez lesz majd a sokat jelentő jellemzés: *életbeléptette az 1848. XX. t.-cikket.*

Ügy legyen!

ISKOLAI ÜGY.

A sárospataki főiskola tanári karának előterjesztése a rajztanítás s ezzel kapcsolatos kérdések ügyében.

Nagytiszteletű és tekintetes Igazgató-tanács!

A nagytiszteletű és tekintetes igazgató-tanács a juniusi ülések jegyzőkönyvének 35. pontjában a rajztanárt meg méltóztatott bizni avval, hogy „a rajzterem kellő felszerelésére s általában a rajz módszeres tanítására vonatkozó tervezetet készítsen s azt a köziskolai szék útján igazgató-tanács elé terjessze.”

A köziskolai szék a legkimerítőbb lelkiismeretességgel óhajtván e fontos megbízatásban eljárni, a kérdés tárgyalását a gimnáziumi székhez tette át, az pedig Zombory Emőd rajztanár elnöksége mellett Novák Sándort és ifj. Mitrovics Gyulát, mint előadót, bízta meg e munkát elkészítésével. A bizottság munkálatait a köziskolai szék magáévá tevén, azt a következőkben van szerencsénk előterjeszteni:

Ha jól értettük a nagytiszteletű és tekintetes igazgató-tanács felhívását, feladatunk két részből áll;

az egyik a szabadkézi rajztanítás anyagának beosztása s módszerének körvonalozása, a másik pedig a rajzterem kellő felszereléséről szóló tervezet-készítés.

Nagytisztelendő és tekintetes igazgató-tanács! az anyagnak mind a terjedelmét, mind a beosztását, mind feldolgozásának a módszerét minden iskolai tárgynál első sorban az a cél határozza meg, amit az illető tárggyal elérni akarunk, ami a középiskolai tárgyak sorába való felvételét jogossá teszi. Azért röviden a rajzoktatás célját kell körvonaloznunk.

A középiskolai szabadkézi rajzoktatásnak hármas célja van. Első és mindenképpen felett való célja környezetünknek s különösen a természetnek *pontos megfigyelésére való rászoktatás*; második az *aesthetikai érzés művelése* s végül harmadik és pedig talán a legkevesebb fontos célja a *kézügyességnek a fejlesztése*. Első tekintetre paradoxonnak tetszik az az állításunk, hogy a kézügyességet gyakorló és kívánó iskolai tárgynak csak utolsó helyen célja ennek a kézügyességnek a kifejlesztése; azonban röviden lesz szerencsénk véleményünket igazolni. Ugyanis egyetlen tárgy sincs olyan a középiskolába bevezetett tudomány-ágak között, amelyik a megfigyelő képesség kedvező fejlődésére hatna kiválóan, hanem leginkább csak vagy a képzelő erőt, vagy a kedélyt, vagy az akaraterőt és itélő képességet művelik. Így pl. a kedélyéletet fejlesztik a vallás-tudomány és az irodalmak; az itélőképességet a nyelvek, a történelem és a mennyiségtudomány; a képzelő tehetséget ismét az irodalmak, a rajz és a jól megválasztott szépirodalmi olvasmányok. A mennyiség és természettudomány, úgyszintén a természetrajz is, még leginkább foglalkoztatják a megfigyelő képességet, de mégis inkább csak *felhasználják* azt, semmint *fejlesztik*. A fizikai mutatóválnál meg kell a növendéknek figyelnie azt a természettüneményt, amit valami eszközzel előhívunk, de semmi sem kényszeríti, hogy apróra megismerje az azt előállító gépezet minden részletét, vagy az előkészületek minden mozzanatát. Szükséges is, kívánatos is volna, meg is tesz a tanár mindent, hogy mi se kerülje ki a diák figyelmét, de elvégre is nincs semmi kényszerítő eszköz hatalmában, hogy minden egyes növendék erre kikerülhetetlenül rászorítson. Ugyanez a helyzet a méréseknél. Itt pontosan föl kell már venni minden szöveget, minden oldalt, minden elhajlást; de a megfigyelés határa és terjedelme itt is nagyon szűk, mert csak a kiterjedésre, a testi nagyságra vonatkozik s a többi jellemző tulajdonságot, amiknek összessége annak képét, annak valóságát alkotja, mind mellőzi, mint mellékezt figyelmen kívül hagyja. Így hát, mint megfigyelés, a mérés is csak egyoldalú és felületes, bármily pontos legyen is különben geometriailag. A természetrajzi leírások még legjobban felhasználhatók e célra, de hogy mégis mily kevés eredménnyel járnak, mutatják azok a hiányok, tökéletlenségek, amik még egy jobb tanuló ily nemű megfigyelésében is találhatók, amikor benyomásairól kell számot adnia. Röviden: a középiskolai tárgyak közt még a leggyakorlatabbak, még a demonstrációkra legalkalmasabbak is kezelhetők és megérthetők felületesebb megfigyelések mellett is, annyira, hogy ezek egyáltalában nem szoktathatnak pontos, kimerítő, mindent észrevező megfigyelésre, holott más részből minden tudományt csak olyan fő vihet előbbre amelynek megfigyelésében szigorú következetesség és minuciozus pontosság uralkodik s amelynek figyelmét a leglényegtelenebb részletek és mozzanatok sem kerülnek ki.

Epen ezt biztosítja a rajzolás. Ha a gyermek egy sík lapot, vagy egy kockát, vagy fadarabot, vagy egy

falevelet lerajzolni akar, annak legkisebb részletét sem hagyhatja figyelmen kívül. Még szembevetőbb ennek az elvnek az igazsága, a rajzolás magasabb fokain. Ha az egyik, vagy másik állatnak a lábszárait kurtábbra, vagy hosszabbra veszi, az már többé nem lesz az az állat s önmagát figyelmezteti tévedésére; míg a természetrajzi élő szóbeli előadásnál beszélhet valamely állatról a nélkül, hogy minden részletéről szólna. Ezért valljuk azt, hogy a rajzoktatás célja első sorban a helyes és pontos szemléletre szoktatás, egyszóval a helyeslátás.

Hogy másodsorban az aesthetikai műveltség sokkal általánosabb követelménye és sokkal elengedhetetlenebb kiegészítő része általános műveltségünknek, mint maga a rajzolási ügyesség: ez szerény véleményünk szerint bizonyításra sem szorul.

Miután ezek szerint a valóság pontos megfigyelése, illetőleg az erre való szoktatás, vagyis a helyes látásra való tanítás első sorban főcélja a rajzoktatásnak, ebből következik annak a tételnek is az igazsága, hogy csakis a valóság szemléltetésével éz rajzoltatásával lehet ezt a célt elérni. A rajztanítás sikerének elengedhetetlen feltétele tehát épen a fent teljes tisztelettel előadottak alapján az, hogy a *mintalapok teljesen mellőztessenek s a rajzolás már a kezdő fokon is a valóság után történjék*. Hiszen a ceruza kezelését, a vonalak hajlítását, épen úgy be lehet gyakorolni, hogy ha a könyv sarkának, vagy egy négyszögű mértani lapnak a rajzolásával gyakorolja, mintha a rajzlapról nézi le a növendék. Ha egy parkett lapon levő idomokat rajzoltatjuk, vagy egy színezett terracotta padló-kocka színes geometriai díszítését festetjük le vele, épp úgy adott, kész vonalakat kap, mint a rajzlapnál, tehát feladata semmivel sem lesz nehezebbé. Igaz ugyan, hogy a valóság után készült iskolai rajz sohasem lesz olyan szabatos és csinos, mint a mit a mintalapról ugyszólván lecopiroznak, s ez a tanítás e módjának értékét a felületes vagy laikus szemlélő előtt kérdésessé teszi; de ilyen módon munka közben mégis rá volt utalva a rajzoló a valóság pontos tanulmányozására. Ugy van a rajzoló itt e dologgal, mint az írásbeli dolgozatoknál; ott sem olyan kifogástalan az a dolgozat, ami a növendék többé kevésbé önálló alkotása, mint az olyan, amelyik idegen segítséggel, vagy épen másolás útján készült. Külső sikere tehát ennek a módszernek kevesebb lesz, ellenben meglesz egy nagy előnye, az nevezetesen, hogy a növendék már a kezdő fokon is a valóságot nézi s nem toljuk növendék és valóság közé választó falul a mintalapot. Magasabb fokon, ha a több irányban kiterjedt testeket is sík lapokról *másoltatjuk* a növendékekkel, száraz, gondolkodást nélkülöző, másoló, gépies munkát végeztetünk vele, a valóság egészen elvész szemei elől és csak holt vonalakat húzgál. Hogy így a rajzolás egészen céltévesztett dolog és hogy az ilyen féle rajzolásnak nincs a középiskolában, de sehol sem, semmi jogosultsága, a fentiekből természetesen következik, mert hiszen a növendéknek nem egy rajzlap lenézésére, de a valóság (természet, műtárgy, milieu, gép) megfigyelésére van szüksége az életben és az iskolában.

Ami már most az anyagnak folyamónként való beosztását illeti, erre nézve a következőkben van szerencsénk tiszteletteljes véleményünket elmondani.

(Folyt. köv.)

Dr. Mitrovics Gyula.

TÁRCA.

az 1848. XX. t.-cz. történeti előzményei.

(Folytatás és vége.)

A mélyen járó beszéd erejét és hatalmát ellensúlyozni az elnök próbálkozott. Finom körültekintéssel, nyomon járó ellenvetésekkel cáfolta előtte szóló állításait s kimondja: a papi jószágokat törvény szerint elvenni nem lehet. (Tehát törvény által fogjuk elvenni közbe kiált Szentkirályi Mór). A birtok nem egyes papoknak adatott, de az anyaszentegyháznak. Ily értelemben szólt B. *Sztojka Imre* máramarosmegyei és *Lipthay Antal* pozsonyi káptalan követe. Ez utóbbi kivált hevesen támadja Borsodot: „Indítványa — mondja ingerülten — a tulajdon jog megsértése. Nem haladást mutat ez, de a mult század mindenek leromboló, felforgató véleményét erősíti meg. Épen olyan tulajdona az egyház az ő javainak, mint a nagy-enyedi collegium, melyet Bethlen Gábor olyan gazdagon ajándékozott; mint a sárospataki, vagy a debreceni collegium s épen oly joggal bírja azokat, milyennel bírják a világi urak az övéiket.“ Végül így szól: „Tartsuk tiszteletben azon elveket, melyek nélkül a társadalom végcélját el nem érheti, ha a tulajdon, melynek biztosítása a status végcélja, megsértetik: a polgári társaságban nincs üdv, nincs boldogság, nincsen valódi haladás. Legyünk igazságosak, ha szabadok akarunk lenni.“

Még másnap aug. 19-én is folyt a tárgyalás. Az elnök arra kérte a követeket: sokat már e kérdésben ne beszéljenek, mert a tárgy teljesen ki van merítve! De nem így gondolkozott *Szathmáry Antal* a kalocsai főkáptalan követe. Hosszasan cáfolta Zólyom követét. Idéz törvényeket, említi a püspökök nagy lelküségét. Inti a forradalom következményeire a követeket. Veszedelemesnek mondja a borsodi indítványt és — utóbb communismusra, egyenlőségre vezetne; arra vezetne, hogy a vagyonostól, a takarékostól vegyük el vagyonát és osszuk el egyenlően a kevesebbkel bírókkal, pazarlókkal, egyszóval, hogy a lex agraria divatba hozassék!“

Erre *Palóczy* felelt: „A clérus — ugymond — sisakkal jön egyszerre, midőn mások ellenvetést tesznek. A borsodi indítványon pedig annyira megütközött a clérus, hogy azt sem tudja, mi foglaltatik benne!“ Sorra cáfolja az ellenvetők érveit. Az Angliára hivatkozó elnöknek mondja: „Angliában a dúsgazdag papság nincs elszigetelve a nemzettől, mert, a mennyiben a gazdag angol papok atyák is: össze vannak olvadva a nemzettel és a vallási dolgokban sincsennek külső hatalmasság (Róma), hanem önkirályuk alatt.“ Halom számra idézve a törvényt, a borsodi indítványt átadja: „a haza, az utókor és a közvélemény további rostálgatásának. Mert a mely dolgot, vagy indítványt a haza, a közvélemény, az igazság és méltányosság pártolandanak: annak diadala kivívására semmi szónoklatra nincs szükség. Átadja azzal a férfias bizodalommal, hogy bár az Istennek, a nemezisnek igaz ítéletei, gyakran elkésnek ugyan, de soha el nem maradnak: és szükség, hogy a jelen és utókor vigyázzon a clérusra!“

Bezerédy Miklós tartalmas, de nagyon csipős beszédjére *Szentkirályi Mór* pestmegyei követ felelt. Elmés, kellemes minden részletében s a papok által felhozott hasonlatokra viszont hasonlatokkal felel. „A régi világban — ugymond — mikor még a világi javak kevesebb kezekben voltak, azon világban, mely a nagy

vétkek és erények világa volt, nem sokat törődtek az emberek a világi javakkal, hanem ha jól befűtötték a papok a poklot: birtokaiknak felét is hajlandók voltak oda adni, sőt néha egészen is s még gyermekeik és maradékaik rovására is gazdagították az egyházat; de most már ez nem úgy van! Mert az anyagi kérdésekbe veti magát az egész világ kifejlődésének iránya és ezen irányból a főt. urak kivenni a világot nem fogják, mert maguk is a világi javakért harcolnak életre-halálra!“ „Nem a törvény, de a nép tekintetéből szükséges a statusnak az egyházi javak felett rendelkezni.“ „Az embertelen stóákat és gyűlöletes fizetéseket meg kell szüntetni.“ „Addig előmenetelt egy kath. káplán sem remélhet, míg minden emberi érzés és szellemi tendencia ki nem öletett kebléből és ameddig ő magát vakeszköznek lenni be nem bizonyította a felső clérus kezében.“ Továbbá a veszprémi káptalan nagyródmű követe hivatkozott azon mondásra: „*beatius est dare, quam accipere*,“ tehát még a helyett, hogy most jószágokból valami elvétessék, még többet kellene nekik adni és ők T. K. R.! annál boldogabbak lennének. Én megfordítom a dolgot, t. i. minthogy a papok, mint az egyházi kormányoknak is tagjai, következképp kik az egyház irányában közvetlen szolgálataiknál fogva nagyobb érdemeket tesznek, mint mi nyomorult világiak tehetünk, nagyobb boldogságra is tarthatnak számot, minthogy: „*beatius est dare, quam accipere*,“ tehát ne hárítsák el ezen boldogságnak nemét is, melylyel minthogy mi nem úgy hisszük és valljuk, minket akarnak terhelni!“

Végre az elnök kérésére csak röviden felelnek meg: *Tomsányi József*, *Beöthy*, *Huszár Károly* és *Klauzál Gábor* csongrádi követ. Ez utóbbi röviden előadja utasítását: „Az egyházi rend kezénél lévő jószágokat küldöm bizottmányként tekintik. és miután a törvény világosan rendeli, miszerint más közhasznú célokra fordíttassanak a papi jószágok: ennek következtében még ezen országgyűlésen hozassék törvény, melynek erejénél fogva számadásra szoríttassanak a papok, hogy mikép felelnek meg azon célnak, melyet a törvény az egyházi javakra nézve kitűzött.“

Végre az elnök végzésül kimondja: „E szerint a többség a kerületi határozat mellett van!“

Igy tehát a kerületi határozat a K. R. országos ülésében is megerősítettén, így került a mélt. főrendek elé, hol az aug. 21-én vétetett tárgyalás alá, mint az országos sérelmek és kívánatok V-ik osztálya.

Itt Hubay József kir. személynöki ítélő mester olvasta fel a 128-ik pontot és a rendeknek arra tett észrevételeiket.

E kérdéshez *Lonovics József* csanádi püspök és *Kopácsy József* hercegrímás szólaltak. Álláspontjuk ugyanaz, a mi a káptalan követeinek volt. Egyoldalú s jobbra az ő általok elhangoztatott törvényekre hivatkoznak, a nélkül, hogy meg tudnák dönteni azon véleményt, hogy a papi javak felett a status rendelkezhetik jogosan és szabadon.

A főrendi válasz, mely az aug. 26-ik országos ülésben olvastatott fel: *mellőzendőnek véli a borsodi előterjesztést*. Innen a kerületi ülésre lett áttéve, mely aug. 29-én *Palóczy* azon felszólalása után: „hogy e tárgy jelen állapotában jövődő feltámadásig nyugalomba helyeztessék“ következő határozatban állapodott meg: „A 128-ik pontra nézve a Karok és Rendek előbbi üzenetükben foglalt nyilatkozatok és elveik mellett maradnak — különben pedig részükről kinyilatkoztatják: hogy ezáltal a jelen pont feletti értekezéseiket ezen országgyűlés idejére nézve berekesztetteknek tekintik.“

A Palóczy által említett feltámadás ideje hogy itt van-e már, ki tudna erre biztos feleletet mondani?

* * *

Hogy aztán az 1845. és következő évek országgyűlései mily lázas sietséggel munkálkodtak, hogy végre valahára törvénybe iktathassák az 1848-ik örök időkre szóló alkotásokat, melyek a szabadság, egyenlőség, testvériség felséges eszméit írták Magyarországszíve táblájára: azt tudjuk mindnyájan. Százados mulasztások valósultak meg egyszerre s törvényei oly magasan állanak, hogy hazánknak, sőt az egész emberiségnek még évezredekig keresztül sem lehet más célja, mint a szabadság, egyenlőség, testvériség gondolatainak megvalósítása. Ily lelkesedés, az emberi és felekezeti jogoknak ily tiszteletben tartása és egyenlővé tétele eredményezte az 1848. XX. t.-cz. törvénybe iktatását, hogy ennek igazi megvalósításáért harcoljanak a későbbi korok is.

Hogy a secularizatorra gondoltak-e a nagy idők nagy emberei e törvény alkotásakor, midőn kimondják, hogy: „a törvényesen bevett vallás felekezeteire nézve különbség nélkül a tökéletes egyenlőség és viszonyosság állapíttatik meg” (1848. XX. t.-cz. 2.) vagy: „a törvényesen bevett vallásfelekozetek összes egyházi és iskolai szükségletei közálladalmi költségen láttassanak el” (1848. XX. t.-c. 3. §.) annak vitatásába nem bocsátkozom, bár a kérdés fölött tartott tanúságos eszmecsere arra enged következtetni!

De e törvény kötelező erejét érezte az állam 53 esztendő óta, sőt az 1849. évi költségelőirányzatba e §. végrehajtása címén 500,000 frtot vesz fel. S mit tagadjuk: egy arasznyi lépést tett is az állam e törvény megvalósítása felé! Hogy a teljes egyenlőséget és viszonyosságot úgy *közjogi*, mint *anyagi* tekintetben mikép érti az állam a vallásfelekozetekre nézve s miből gondolja kielégíteni az állami javakban szűkölködő bevett prot. vallásfelekozeteket: az az állam dolga. Nekünk csak az a jogos kívánságunk, sőt követelésünk, hogy minket szegény protestánsokat is tegyen egyenlővé úgy *közjogi*, mint *anyagi* tekintetben a még mindig uralkodó róm. kath. vallással. E jogos követelés az 1848. XX. t.-cikkben gyökerezik, mely felé törekedni, melynek megvalósítását sürgetni mindenkor legmagasztosabb joga lehet nemcsak a prot. közvéleménynek, de azon szabadelvű és más felekezetű egyéneknek is, kik az emberiség haladását kívánják, az egyházak és iskolák fontos szerepét el is ismerik az államok életében.

Évszázadok nyomorúsága, üldöztetése és vérzivataros küzdelme minket megtanított a türelemre. De a jogainkról való lemondásra, hitünk és múltunk megtagadására nem fog megtanítani még évezredek nyomorúsága és küzdelme sem. Csak az egyházi terhek alatt roskadozó népet feltjük! Csak a nemzeti szabadság és alkotmány legerősebb védbástyáinak, a prot. egyházak és iskoláknak összeomlása tölt el bánatos érzéssel bennünket!

Mit hoz reánk a jövő: az az Isten kezében van! Mikor lesz megvalósítva az 1848. XX. t.-cikk a maga betű szerinti értelmében: az a jövő titka! Csak a hamisítatlan nemzeti és egyházi történelmet tanulmányozni, önkormányzati jogainkról soha semmiért le nem mondani, az 1848. XX. t.-cikk megvalósítását követelni s ezek mellett Istenben és önmagunkban bízni soha, de soha meg ne szünjünk: akkor bizonyára az Isten is megsegít!

Szuhay Benedek.

NEKROLÓG.

Kun Ábrahám emlékezete.

Egy széles körben ismert, sok viszontagságon átment hosszú élet mécsé vetett véglobbot ez év február 13-án reggeli kilenc órakor. Kun Ábrahám a miskolci ev. ref. egyház főgimnáziumának nyugalmazott tanára, Borsodvármegyének volt levéltárnoka tért meg aludni nagy álmát. Jól tett vele a szabadító Isten! A szelíd megnyugvás érzete tölti be lelkemet, midőn e sorokat írom. Pihenni vágyott már régen, buzgó fohászokban kérve felszabadítását sulyos keresztje alól, melyet az öregség rakott gyenge vállaira. Annyi vesztéseket kellett elsíratnia, hogy szemeinek világa aludt ki miatta. Első felesége, szép gyermekei egymás után hűltak hideg síri ágyra; (és hogyan hűltak!) áldott lelkű második neje halála már öreg szívére borított örökös gyászt. Elborúl szívem, ha végig gondolom életének csapásait. Arcára hűltak az áldott nap tüzes sugarai, de ő csupán érezte, de nem látta a fény forrását. Kedves gyermekei, jó emberei beszéltek hozzá, de ő nem hallotta meg azokat. Oh! Ő nem ma halt meg, ez csak bevégezése volt a halálnak, csak elköltözés.

Kun Ábrahám született Miskolcon 1822. nov. 1-én tekintélyes iparos szülőktől. Tanulmányait Miskolcon kezdte, Sárospatakon folytatta és végezte be. Mint régebben szokásban volt, ő is kiment három éves rektornak Ároktőre s onnan választották meg szülőföldére Miskolcra előbb elemi tanítónak, majd 1849-ben az ev. ref. gimnázium első osztályába tanárnak. Ezt vezette aztán 1868-ig kiváló szeretettel és elismeréssel. Ekkor alapított családot, Noszticius Máriával kelt egybe 1851. évben, kitől épen a családi örömök várása rabolta el mindjárt az első év multán. Aztán Vörösmarthy Máriának esküdött örök hűséget 1855-ben kivel a legboldogabb házaseletet élte 49 évig.

Kifáradva nem a munka, hanem a sors sulyos csapásai alatt, nyugodalmasabb állással óhajta felcserélni szép, de terhes hivatalát, 1868-ban Borsodvármegye levéltárnoka lett s az is volt 1888-ig, a mikor az évek sulya, az aggkor gyengesége parancsolóan lépett fel vele szemben, s pihenésre utasította azt, kinek a tevékenység életfentartó eleme volt. Pihenni ide jött közénk, gyermekei közül a legkisebbhez, talán a legkedvesebbhez, ki atyai szívének Bénéjminja volt, bátyjainak elvesztése után. Megérkezése azonban keserű bánat napja lett reá nézve, mert épen temetésére érkezett forrón szeretett nejeének, ki őt az ide költözésben megelőzte volt.

Az ezutáni évek kevés örömet nyújtottak már öreg szívének. A multak édes és bánatos emlékeitől töltték be életét, melynek egyetlen boldogságát talán kedves fia gondviselése képezte, kihez az ápolásban szeretett leánya csatlakozott olykor-olykor, a mikor épen idehaza lakott. Ezeknek karjaiban érte utól a csendes halál is, mely rég óhajtott szabadítóként érkezett. Négy gyermeke maradt: Géza (Sajószentpéteren), Ilona (Debrecenben), Erzsébet és István (Poroszlón), a kik kegyelettel őrzik a jó apa emlékét. Most már együtt nyugoszik jó nejeével. Temetése február hó 15-én volt nagy sokaság részvétele mellett, imádságot és halotti beszédet alólírott, mint egyik tanítványa, mondott.

Hát azok, emlékeznek-e még róla, ha még élnek közülök, a kik annyiszor felkeresték vendégszerető

háza? Hát az ezekre menő fiatalság, azok a múzsafiak, a kiket szeretettel szoktatott és jóssággal vezetett a tudomány forrásához, megemlékeznek-e kegyelettel róla, midőn e sorokat olvassák, vagy midőn halálának híre hozzájuk elér? Én is egy vagyok e seregből, hálás tisztelettel hajtom meg fejem emléked előtt, szívem mélyéből mondok neked köszönetet a többiek nevében is jószágodért, hűséges fáradozásodért szeretett kedves öreg tanárom! Legyen áldott emléked! Legyen könnyű a földhantja feletted! Nyugodjál békén! Isten veled!

Kerekes József.

KÖZÉLETÜNK.

Elmélikedés az alsó-zemplénieknek s azok főjegyzőjének szóló „Üzenet“ felett.

Szeretek tanulni magamnál nagyobbaktól, kisebbektől egyaránt. Nemcsak a tanácsot, hanem az „Üzenet“-et is meghallgatom; akár van arra szükségem, akár nincs; ha aztán azzal szemben nekem is megvan a magam egyéni véleményem, felfogásom, — a mely lehet hogy különleges és nem sablonszerű — rendszerint ki is szoktam fejezni szóban vagy írásban.

Természetes, hogy ez hálátlan mesterség, mert itt is beválik az a példabeszéd: „Szólj igazat, betörök a fejed.“

Igen ám! De nagy kérdés: mi az igazság? Pilátus óta majd két ezred év telt el, s ez alatt a filozofusokat ép úgy foglalkoztatta ez a kérdés, mint a karaibi szigetek lakóit. A feleletet mindenkor, mindenki saját egyéni felfogásának megfelelőleg adta meg.

„Tudósító“ is erre az igazságra hivatkozik, úgy olvasom ki a nekem szóló üzenetből, hogy ő az igazságot mindenek fölé helyezi.

Eltekintve attól, hogy az igazság relativ fogalom, felvelem azt a kérdést, hogy: mind szép-e az a mi igaz? és ami igaz, eo ipso szép; hát az igazságnak csak az anyagja minden, az alakja semmi?

Az igazság — szerintem — olyan, mint az a márvány darab, mely alakatlanul kihengerítve a bányából értéket képvisel, de meg lesz az érték számszorozva és ezerszerezve, midőn abba a génus által homlokra csókolt művész vésője életet lehel.

Nem mellékes dolog, hogy az igazság is mily alakban jelenik meg.

Harlitt azt mondja: hogy az író modora nemcsak értelmének, de érzelmének kriterionja. Ugyanő jegyzi meg: „Egy és ugyanazon esemény két különböző személy által elmondva, a modorok különféleségénél fogva vagy hangos kacagásra fakasztja az egész asztalt, vagy egy arcvonást sem változtathat meg az egész társaságban.“

Ez áll nemcsak az élőszóval való előadásra!

Henry Ward Beecher említi fel: hogy egy öreg és fiatal quaker szónoklatokat tartottak a nép előtt: az előbbi rendszerint magával ragadta a hallgatóságot, az utóbbit pedig meghajigálták. Egyszer a fiatal quaker megkérdezte az öregőt: hogy mi az oka annak, mikor ők mind a ketten ugyanazon dolgokat prédikálják, mégis oly különböző eredményeket érnek el? Az öreg így felelt: Megmondom, Te azt mondad: „ha úgy és így tesztek meg lesztek büntetve.“ Én pedig így szólok: „Barátim, ha *ti nem* fogtok így és így tenni, nem lesztek büntetve.“

Mind a ketten egyet mondtak, de nagyon különböző módon mondták.

Ezeket csak azért hoztam fel, hogy meggyengítsem az erejét a Tudósító ur üzenetében található nagy axiómának: „Csak az a fő dolog, hogy igazat mondjon.“

Nem, nemcsak az a fő dolog, hanem hogy: *miként* mondja el.

A „miként“ ép oly lényeges, mint maga az igazság. Egy ügyetlen színész Shakespeare legragyogóbb részleteit agyonlapítja; egy Kean a legagyafurttabb ostobaságot, mint a legmagasabb életbölcseletet mutatja be.

Az igaz, hogy e „miként“ felett nagyon sokat lehetne vitatkozni. Mert elkezdve a M. Tud. Akadémia „Budapesti Szemléjé“-től a mucsai „Világ Tárogató“-ig ennek a „miként“-nek óriási nagy variációjával találkozunk. S bátorkodom bevallani, hogy ezek a variációk az én izlésemmel nem találkoznak, mert például: a „Budapesti Szemlé“-ben az a legközelebb lefolyt szótár pör, a Gyulai Pál ur szerkesztői megjegyzéseivel, a mint nem alkalmas arra, hogy a Tud. Akadémia iránt a közvéleményben megingott bizalmat és tiszteletet emelje, épúgy az akadémiai vezetés nyomán járó kisebb és nagyobb tekintélyű fővárosi és vidéki hírlapok az aestheticát nem egyszer sarkokba dobják a hangzatosság és hatás kedvéért.

Pedig hát minden a nyilvánosság terén dolgozó embernek szem előtt kellene tartania, Dr. Johnson mondását: „Uram! egy embernek nincs több joga sértést *mondani*, mint olyat *elkövetni*, nincs több joga egy másikkal gorombáskodni, mint azt *leverni*.“

Természetes tehát, hogy úgy az igazság megállapításánál, mint annak alakba öltöztetésénél az egyéni jellem s felfogás erősen kidomborodik; úgy hogy egy bizonyos tény, elv, vagy igazság mindig egyénileg átszűrve jelenik meg a világ előtt. Ezért nem tartom e kérdésben célravezetőnek a vita megindítását.

De van még mondani valóm. Ne méltóztassék elfeledni, hogy azok a nehézményezett kifejezések nem egyes személyekre, hanem egy tekintélyes erkölcsi testületre vonatkoztak s nem egy ember, hanem az egyházmegyei papság szóltat fel ellenük.

Igaz, hogy voltaképen ez nem változtat a dolgon, mert úgy az egyes egyén, mint az azokból alakult testület megkövetelheti, hogy vele szemben Dr. Johnson szerint írt állítását ne hagyják figyelmen kívül.

Burns Róbert Edinburg utcáján szóba állott és kezét fogott egy napszámmossal, amiért aztán egy barátja nagyon megróta. Erre Burns azt válaszolta: „Barátom én nem a bekecshez, sem a csizmába gyűrt nadrághoz beszéltem . . . hanem az emberhez a ki benne volt.“

Hát itt is nemcsak maga az a testület, s nemcsak azért, mert annak erkölcsi jellege van, várja meg az ugynevezett társadalmi udvariasságot, hanem azok az egyének is, a kik abban benne vannak. Miért is ne vegye rossz néven Tudósító azt, ha én nagyon közönségesnek tartom az ilyen kifejezéseket: „az alsó-zempléni tractus ne nyulj hozzám, ne bánts virág.“ Ez egészen az izlés dolga ugy-e? Az pedig már régi igazság, hogy a felett vitatkozni nem lehet.

Ha jól emlékezem, közleményemben egyetlen kifejezés sem volt olyan, mely arra engedne következtetni, hogy az alsó-zempléni egyházmegyéjét a tökéletesség példányképének tartom, mire való tehát oly kérdéseket állítani elém, amelyekre absurdum volna feleletet adni!

Azokat a bizonyos kritikás cikket, melyeket egyszer-mászor kibocsátottam, kár volt felemlíteni. Magam nem hozakodtam volna elő velök. Requiescant in pace! De ha már felszínre kerültek, csak annyit jegyzek meg, hogy arra a legrosszabb alkalmat választották meg.

Miről is beszélünk most? Arról, hogy mi az igazság? És hogy ez az igazság mindennek felett való.

Tudósító azt hangsúlyozza „Üzenet“-ében három helyen s garmond betűvel kiemelve, hogy a fő: az *igaz*.

Legyen úgy! Dehát nekem is vannak tapasztalataim, hogy az igazságot, vagy azt, a mit én tartok annak, nem mindenki tartja annak.

Hja! Persze ez más! Magasabb szempontok! Magasabb érdekek!

Nem is vonom kétségbe, hogy vannak ilyenek. Meggyőztetem arról, hogy mikor a szó, beszéd zavart, kellemetlenséget idéz elő, hallgatni sokkal okosabb. Hallgattam.

Még egyet! A papi értekezletről beküldött közleményt igaz, hogy a főjegyző írta: hivatalos kötelességéből kifolyólag. De a jegyző egyszerűen referens volt. Feljegyezte a felhozott dolgokat, a „Tudósító” ur ellen felhozott érveléseket; azokat tette közzé; úgy amint egyik-másik ajkáról elhangzott; nem tódítva, nem színezve

Ezt csak azért mondom, hogy amint Tudósító jogot formál — helyesen! — ahoz hogy kritikai véleményét mindenkor és mindenkiel szemben elmondhassa, úgy a viszonyosság elvéből kifolyólag lesz szíves megengedni, hogy az egyházmegye szintén elmondhassa a maga véleményét és megjegyzéseit azokra a közleményekre, a melyek az ő beléletével foglalkoznak, sőt elmondhassa egyben-másban, egyszer-máskor a főjegyző is.*

Hézsér Emil.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Dr. Ballagi Géza** sárospataki jogtanárt az *olasz-lisztkai* választó kerület országgyűlési képviselőjévé választották e hónap 2-ik napján. A mikor örömmel közöljük e hirt, egyúttal kifejezést kell adnunk abbeli meggyőződésünknek is, hogy a választó kerület nagy többségének bizalmát ezzel a választással nem csupán a Dr. Ballagi Géza személyét tüntette ki, hanem azt a főiskolát is, a melynek körében a képviselővé választott professor 26 esztendőn át dúsán kamatoztatta a nála letett talentumokat. Megbecsülése e választás annak a tanári karnak is, a melynek köréből való Dr. Ballagi Géza, a kinek személyében a protestáns szabadelvűségnek minden föltételét megtaláljuk.

— **Országgyűlési képviselők a tiszáninneni ev. ref. egyházkerület köréből.** Az 1901—1906-iki országgyűlési ciklus alatt egyházkerületünkben a következő férfiak foglalnak helyet a képviselőházban: 1) Dr. Ballagi Géza sárospataki jogtanár; 2) Dókus Ernő felső-zempléni egyházmegyei tanácsbíró s főiskolai igazgató-tanácsos; 3) Komjáthy Béla ungi egyházmegyei gondnok; 4) Farkas Ábrahám gömöri egyházmegyei gondnok; 5) Sturmán György alsó-borsodi egyházmegyei tanácsbíró; 6) Dr. Szalay László egyházkerületi főjegyző; 7) Ragályi Béla felső-borsodi egyházmegyei gondnok; 8) Bizony Ákos egyházkerületi ügyész; 9) Fáy István.

— **A „Magyar Állam” és a sárospataki főiskola igazgató-tanácsának véleménye az egyetemi theol. fakultás kérdésében.** A sárospataki főiskola igazgató-tanácsának tudvalevőleg az a véleménye, hogy az egyetemi prot. theol. fakultás kérdésében a jogegyenlőség eszméjének akkor lesz elég téve, ha egyáltalán semminemű theol. fakultás nem fog szerepelni az egyetemen s így a *meglevő r. kath. fakultás is megszüntetendő.* Erről a véleményről a „Magyar Állam” a 220-ik számában ezeket írja: „A választási mozgalmak hevében jó családok lehet

az olyan indítvány, mely a tiszáninneni ev. ref. kerület közgyűlése előtt megfordult, t. i. hogy most már ne prot. theol. fakultást állítsanak a budapesti egyetemen, hanem egyenesen töröljék el a kath. theol. fakultást is. Mintha az csak úgy mehetne, a hogy hóbortos ötleteik percében az idea kihabzik megkámforodott agyukból, t. uraim! Hát nem is voltak mindnyájan olyan megbomlott észjárásúak, mint az igazgató-tanács, ki is kerülték a radikális kérdést, mint a tudós Fejes István, a ki szakszerűen csak a Budapesten felállítandó theol. fakultás kérdésével foglalkozott. Éppen e fakultás felállításának nehézségét használta a nagytekintetű ref. tanács arra, hogy a legkönnyebb végét fogja a dolognak és — eltörlését kérje a budapesti theol. fakultásnak. . . Hands off! Kiáltjuk oda ennek a megtántorodott kapzsi hadnak. Nem tudnak már mértéket tartani fosztogató vágyaikban? Valóban a jogérzéknek szégyenletes kimulása ez azokban, a kik folyton jogot, törvényt, egyenlőséget emlegetnek. Persze, hogy egyenlőség lenne az, ha eltörlnék a kath. theol. fakultást; de egyenlőség az is, hogy házunk nincs, hát robbantsuk fel a másét is, hiszen ha parlagon maradt a földünk, égenszük fel másnak a termését is. A budapesti egyetem alapja éppen a theológiai és filozófiai fakultás. Királyilag szentesített alapítvány, még pedig nagy alapvagyonnal, mely vagyon egyedül az alapítványé s nem az államé, s éppen nem az osztzkodni akaró ref. uraké. Miért akarják a rablás könnyebb útját választani a folyton jogállamnak kürtölt államban? Ott van a debreceni egyetem gyűjtött alapja, miért nem sietnek azt megvalósítani? . . . Egyelőre keressenek más táplálékot gyötrő éhségüknek.” — Ez a felfogás minket közelebbről azért érdekel, hogy a tisztelt ultramontanizmus a *jogegyenlőségről* semmiképen sem akar tudni s hallani!

HIRDETÉSEK.

Lóvy József fia [László Adolf]

könyvkereskedése, zenemű készlete, papir- és

írószer raktára **Miskolczon.**

Ajánlja jól felszerelt raktárát a **Sárospataki**

Irodalmi Kör összes népiskolai kiadványaiból.

Egyházi és iskolai nyomtatványok

a Kogutovicz-féle magyar földrajzi intézet

összes fali abroszait, debreczeni és budapesti

Zsoltárok minden kötésben; a közoktatásügyi

kormány által előírt **népiskolai tantervek** ál-

landó készlete. Könyvjegyzékek szíves meg-

keresésre ingyen és bérmentve.

22—10

* A vitát bezárjuk annak kijelentésével, hogy a „Sárospataki Lapok” soha sem mondhat le arról a jogról, a mely hozzátartozik egész életéhez, t. i. hogy *kritikát* gyakoroljon akár egyesek, akár testületek felett Ezt, úgy gondoljuk, megértik Alsó-Zemplénben is, a hol a kritikát gyakorolják, de gyakoroltatni, úgy látszik nem hajlandók megengedni.

Árú-minták ingyen!

Első rendű úri ruha szabóság

készen és mérték szerint

Szántó Mór és társa Miskolczon

a m. kir. földmivelésügyi minisztérium szerződött szállítóinál.

Legnagyobb mérték szerint s divatosan készítő osztály. Polgári és egyenruhákra külön szakavatott mester. Mindennemű papi ruhák készítése a főtiszteletű papság részére.

Olcsó árak! Kifogástalan és becsületes kiszolgálat! Üzleti elvünk: a ki készpénzért vásárol, nem fizeti túl az árakat!

22—10

Divatkép bérmentve!

Clayton & Shuttleworth

Bánrét

68.

Václav

Budapest

Václav

68.

Václav

Budapest

Václav

68.

Václav

Budapest

Václav

68.

Václav

Budapest

Václav

68.

Václav

Budapest

Václav

68.

Václav

Budapest

Václav

68.

Václav

Budapest

Václav

68.

Václav

Budapest

Václav

68.

Václav

Budapest

Václav

68.

Václav

Budapest

Václav

68.

Václav

Budapest

Václav

68.

Václav

Budapest

Václav

68.

Václav

Budapest

Václav

68.

Václav

Budapest

Václav

68.

Václav

Budapest

Václav

68.

Václav

Budapest

Václav

68.

Václav

Budapest

Václav

68.

Václav

Budapest

Václav

68.

Václav

Budapest

Václav

68.

Václav

Budapest

Václav

68.

Václav

Budapest

Václav

68.

Václav

Budapest

Václav

68.

Václav

Budapest

Václav

68.

Václav

Budapest

Václav

68.

Václav

Budapest

Václav

68.

Václav

Budapest

Václav

68.

Václav

Budapest

Václav

68.

Václav

Budapest

Václav

68.

Václav

Budapest

Václav

68.

Václav

Budapest

Václav

68.

Václav

Budapest

Václav

68.

Václav

Budapest

Václav

68.

Václav

Budapest

Václav

68.

Václav

Budapest

Václav

68.

Václav

Budapest

Václav

68.

Václav

Budapest

Václav

68.

Václav

Budapest

Václav

68.

Václav

Budapest

Václav

68.

Václav

Budapest

Václav

68.

Václav

Budapest

Václav

68.

Václav

Budapest

Václav

68.

Václav

Budapest

Václav

68.

Václav

Budapest

Václav

68.

Václav

Budapest

Václav

68.

Václav

Budapest

Václav

68.

Václav

Budapest

Václav

68.

Václav

Budapest

Václav

68.

Václav

Budapest

Václav

68.

Václav

Budapest

Václav

68.

Václav

Budapest

Václav

68.

Václav

Budapest

Václav

68.

Václav

Budapest

Václav

68.

Václav

Budapest

Václav

68.

Václav

Budapest

Václav

68.

Václav

Budapest

Václav

68.

Václav

Budapest

Václav

68.

Václav

Budapest

Václav

68.

Václav

Budapest

Václav

68.

Václav

Budapest

Václav

68.

Václav

Budapest

Václav

68.

Václav

Budapest

Václav

68.

Václav

Budapest

Václav

68.

Václav

Budapest

Václav

68.

Václav

Budapest

Václav

68.

Václav

Budapest

Václav

68.

Václav

Budapest

Václav

68.

Václav

Budapest

Václav

68.

Václav

Budapest

Václav

68.

Václav

Budapest

Václav

68.

Václav

Budapest

Václav

68.

Václav

Budapest

Václav

68.

Václav

Budapest

Václav

68.

Václav

Budapest

Václav

68.

Václav

Budapest

Václav

68.

Václav

Budapest

Václav

68.

Václav

Budapest

Václav

68.

Václav

Budapest

Václav

68.

Václav

Budapest

Václav

68.

Václav

Budapest

Václav

68.

Václav

Budapest

Václav

68.

Václav

Budapest

Václav

68.

Václav

Budapest

Václav

68.

Václav

Budapest

Václav

68.

Václav

Budapest

Václav

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szétküldéssel egész évre 10
korona, fél évre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrészes
oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: Papp István. „Széll Kálmán és az 1848. XX. törvénycikk.” — Dr. Mitrovics Gyula. „A sárospataki főiskola tanári karának előterjesztése a rajztanítás s ezzel kapcsolatos kérdések ügyében.” — Fodor György. „Emlékbeszéd.” — Pósa Lajos. „Gyászbeszéd a Pósa bácsi’ édesanyjának koporsója felett.” — Rácz Gyula. „A felső-szabolcsi ev. reform. egyházmegye őszi közgyűlése.” — „Vegyes közlemények.” — „Pályázatok.” — „Hirdetések.”

Széll Kálmán és az 1848. XX. törvénycikk.

A protestáns esoterikus sajtónak nemcsak az a kötelessége, hogy tudomásul vegye miként gondolkoznak éppen azok, a kik hivatottak törvényjavaslatot tenni, hanem igenis az is kötelessége, hogy a magyar államférfiak mindama nyilatkozatait kellő megfontolással, higgadtsággal s komolyan mérlegelje, amelyek a magyar protestáns egyház jövő fejlődésére, alakulására irányulnak, akár régi elvnek a megvalósításáról legyen szó, akár valamely új eszmének valóra válását akarják eszközölni. Ez a kettős gondolat és felfogás adatja kezünkbe a tollat, a midőn Széll Kálmánnak, a magyar nemzet ez idő szerint való miniszterelnökének arról a nyilatkozatáról van szó, a melyet egy politikai lap szerkesztője előtt tett volt az 1848. XX. törvénycikkről. Tudomásul venni a nyilatkozatot és egyúttal azt megfontolás tárgyává is tenni: elengedhetlen kötelességünk, annyiival is inkább, mivel e helyen, éppen az előző számban, volt szó az új képviselő házról s a protestánsoknak azzal szemben fennálló várakozásáról, a melynek teljesülése bizony-bizony semmi másban nem jelentkezhetik, mint éppen az 1848. XX. t.-cikk végrehajtásában, a melyre vonatkozólag igen helyesen van a kérdés oda állítva, hogy a XX-ik század első magyar képviselőházában akadnia kell embernek, a ki ebben a tekintetben a lépést megteszi s felszólalásával az ügyet dűlőre juttatja.

Egészen jól társul azért e lapok előző számában kifejtettekben annak a nyilatkozatnak tudomásul vétele s tárgyalása, a melyet Széll Kálmán miniszterelnök tett.

Széll Kálmán miniszterelnöknek a nyilatkozata röviden, a mint azt tette, a következő:

A jog, törvény és igazság az 1848. XX. törvénycikk végrehajtását is követeli, a mely elől nem zárkozhatni el s e törvényt, a mely egyaránt vonatkozik a római katolikus és a protestáns egyházak igényeire, annak idején végre kell hajtani. Nem kitérni e feladat elől célja annak, hogy a kivihetőség módzatairól kell gondolkozni, hanem a gyakorlati politika követeli ezt. A gyakorlati államférfi elismerheti elvben a törvény végrehajtásának kötelezettségét, de éppen ezért a kivihetőség okából számot kell vetni az adott körülményekkel. Az 1848. XX. t.-cikket a maga teljességében mereven és rövid idő

alatt nem lehet végrehajtani, mert az ország erejét egyszerre megterhelni ily feladattal nem lehet. A kormánynak itt is szem előtt kell tartania a fokozatosság elvét. A protestáns egyházak támogatását már megkezdte az állam az iskolák segélyezésével és a protestáns lelkészi kar kongruájával. Ezt a támogatást kell folytatni, mert az „egyenlő igazság“-nak kell érvényesülnie, a melynél fogva a protestáns egyházi és iskolai szükségletek kielégítését nem hagyhatni a maga teljes súlyával a protestáns egyház híveinek vállain. De az 1848. XX. t.-cikkben egyaránt benne foglaltatik a r. kath. egyház szükségleteire való tekintet is és így az egyenlőség elve szerint ennek a kérdése is figyelembe veendő. Hogy miképpen lesz ez a kérdés megoldva: ma még nincs róla tiszta kép, de bármiképpen fog is eldőlni, az adása-nesze elv nem fog érvényesülni s az egyházak autonómiájának megnyirbálása nem megy végbe; nem lesz az 1848. XX. t.-cikk végrehajtása jó alkalom arra, hogy a protestáns egyházak benső szervezetükből származó ereje gyöngítést szenvedjen. Két szempontnak kell érvényesülnie: a törvénynek és a kivihetőségnek.

A gyakorlati politikus felfogása ez, a mely felfogás oda néz a kivihetőségre, mint a melytől függ magának a legjobb törvénynek az értéke is. Mert lehet bármily üdvös, bármily áldásos törvényt hozni, a mely aztán a végrehajtás útján áldástalanná s károkozató szülővé válik. A világtörténelemnek nem egy lapján van az följegyezve, hogy a törvényhozók nemes intenióit s magának a törvénynek igazán magas elveit a végrehajtó közegek megcsúfolták s a föld sárával kenték be.

Egyáltalán nem vehetni hát rossz néven a gyakorlati politikai Széllnek azt a felfogását, hogy a kivihetőség, jobban mondva a végrehajtás az a punctum saliens, a melylyel jóelőre tisztába kell jönni, hogy eleje vétessék egyszer s mindenkorra bárminemű visszaélésnek. Sőt éppen az volna politikátlan eljárás a miniszterelnök részéről, ha akár az állam, akár a protestáns egyházak jogainak figyelembe nem vételével, hamarosan belemenne, csak úgy hebehurgya módon, ennek a kérdésnek az elintézésébe, ámbár ez a kérdés a mi felfogásunk szerint már régen egészen jól elintéződhetett volna, t. i. ha a protestáns egyházak ép olyan édes gyermekeknek tekintetnek az állam által s részéről, mint a r. kath. egyház. De hát már ma ezen túl vagyunk éppen saját hitünk miatt, akár az 1883. XXX. t.-cikket, akár az 1898.

XIV-iket vegyük tekintetbe, a melyek mindenikénél valósággal magunk ajánltuk az államnak, hogy *jogot mennél többet* biztosítson magának, mert Tisza Kálmánnak s társainak az volt akkor a véleményük, hogy a *magyar nemzeti kormány* szemben minél kevesebb ellentállást kell kifejtetni. Ma persze Tisza Kálmán is az autonómiát hirdeti, mintha nemzeti kormány 1898 óta nem volna!

A kivihetőség, a végrehajtás a fő Széll Kálmán nyilatkozatában, a melynek azt a részét, a mely a meddő idők után bekövetkezett új korszak egyik legnagyobb alkotását méltányolja: bátran úgy vehetni, mint a 48-as törvényhozás dicsőítését, a mi bizonybizonny becsületére válik Széll Kálmánnak.

De hát a kivihetőség, a végrehajtás . . . ez az a nagy kérdés, a mely előtt megállunk mindannyian, noha, mint említők, nekünk megvolna a kellő s egészen igaz feltételünk, és noha magának Széll Kálmánnak is megvan a felvétele a *fokozatosság* fogalmában. És úgy hiszszük sokaknak megvan a maga tervezete, felfogása, de hát olyan nehéz azzal előállni, mert valami lidérc-nyomás alatt állunk valamennyien, talán félünk valamely bekövetkező rossz idő rossz szellemétől, talán félünk valamely politikai fordulattól, a melynek az volna, az lehetne a következménye, hogy a nemzeti egyházak feloszlanak. Elég az hozzá, hogy magát a végrehajtást bizonybizonny nem tudják kellőképen sem elveiben körvonalozni, sem gyakorlatilag úgy megállapítani, hogy abban teljesen belenyugodhatnánk.

Mi ennek az oka? Olyan kérdés, a melylyel jó lesz idejekorán leszámolni.

Nekünk úgy tetszik, hogy általában véve nem más, mint az az érthetetlen helyzet, a mely ma egészen érvényesül a *teljes vallásszabadság és egyenlőség* elveinek törvénybe iktatásával s gyakorlatilag való meg nem valósulásával. Azaz, — beszéljünk nyíltan és őszintén — e hazában van az alkotmányos élet sánczain belől élő olyan hitfelekezet, a melynek papjai urak, elsőszülöttségi joggal rendelkezők, — vannak ugyancsak az alkotmányos élet sánczain belől élő olyan hitfelekezetek, a melyek autonómiával rendelkezve, amazzal a hitfelekezettel szemben az uraság dolgában alábbvalók, az u. n. önállóság és szabadság szempontjából pedig magasabban járók, — és vannak aztán felekezetek az alkotmányos élet sánczain belől is, kívül is, a melyek urasággal sem rendelkeznek, autonómiával sem dicsekesznek, hanem élnek, élnek szabadon, mindannak a jognak az előnye nélkül, a melyet akár az elsőszülöttség, akár az autonomia biztosít és juttat.

Vagyis a lelkiismeret-szabadság abban az értelemben, hogy Istenét szabadon imádja bárki is: meg van e hazában, de az egyház-, a felekezet-szabadság, a jogegyenlőség szempontjából nincsen meg. Alkothatnak egyházat, felekezetet mindazok, a kik csak akarnak, csupán szabályzataikat kell bemutatniok az államkormánynál, de az alkotott egyházak s hitfelekezetek azokkal a jogokkal, előnyökkel nem rendelkeznek, a melyek akár a róm. kath. egyházzal járnak együtt, mint ős egyházzal, akár a protestánszal, mint autonómikus egyházzal.

Itt keresendő már az 1848. XX. t. c.-nek az az oldala, a mely a végrehajtás szempontjából teljesen kifogástalan, megtámadhatatlan legyen!

Széll Kálmán miniszterelnök azt az oldalt a *fokozatosságban* gondolja, de hát ez a fokozatosság mit jelent a róm. kath. egyház javára?

Ezzel a kérdéssel oda ütünk az egész ügynek a fejére! Igen, mert hát ugyanám hangsúlyozza a miniszterelnök a róm. kath. egyházat is, mint a melyre szintén vonatkozik az 1848. XX. t. c.

Hát hogyan vonatkoznék, — nagyon is vonatkozik — mert hát valóban az a kérdés, hogy az 1848. XX. t. c.-et miképen lehet megoldani a róm. kath. egyházra való vonatkozás nélkül?

Annak, hogy az 1848. XX. t. c. ma sincs megvalósítva, — hogy csak fokozatosan akarják életbe léptetni, nem más az oka, mint egyenesen a magyar róm. kath. egyház, a mely a maga supponderáns voltát mindig előtérbe helyezi, valahányszor olyan valamiről van szó, a mely talán belemagyarázható az 1848. XX. t. c. szellemébe, abba a szellembe, a mely épen a róm. kath. vallásnak államvallási jellegét szüntette meg.

A magyar róm. kath. egyházra nézve az 1848. XX. t. c. csak veszteséget jelenthet és jelent annál az egyszerű oknál fogva, hogy ő tőle csak *elvenni* lehet, adni pedig nem, nem, még autonómiát sem, mert az a róm. kath. püspöki és papi egyházrendszer mellett *contradictio in adjecto*, valóságos fából csinált vaskarika.

Nos hát ezzel a róm. kath. egyházzal szemben a fokozatosságot miben keressük? Adhatunk-e többet neki, mint a melylyel bír? Nem. Adhatunk-e nagyobb javadalmat egy-egy püspöknek, mint a melylyel bír? Nem. Lehet-e nagyobb, több kiváltsága a klerusnak, mint a milyennel rendelkezik? Nem. Csak kisebbíthető.

Ellenben a protestáns egyházakkal szemben van *fokozatosság* s kell lenni fokozatosságnak a többi egyházakkal szemben is, a mennyiben *egyházi és iskolai* szükségleteik vannak!

Itt kell a *fokozatosságot* jól megkülönböztetni s nem egyszerűen csak úgy venni a dolgot, hogy ez a fogalom jó idő-pótló valami.

Megállapítani az *egyházi és iskolai* szükségletet. Mi az egyház? Mi az iskola? Volt-e eddig? Ha volt: miből élt? Ha a magyar állam tartotta fel, a mint fentartotta, a róm. kath. egyházat: ugyan mit adjon neki továbbra is? Ha a magyar államnak a protestáns egyházak egy fillérjébe sem kerültek: hogy megmaradjunk, ezután az államnak kell fentartásunkról gondoskodni, különben nincs jogegyenlőség! Ha van más egyház — a minthogy van! — számot kell vetni: vajjon egyházi jellegű-e hát s vajjon abban az egyházi szolgálat végzésére hivatottak olyanok-e, mint a magyar nemzeti műveltséggel rendelkező protestáns lekipásztorok? Mert e ponton is tisztán kell látni. A pázmánitát, a római collégistát, vagy mit tudom én kit: ugyan mi címen fogadjam el magyar egyház pásztorának, mikor nem magyar nyelven tanul s nem magyar intézet körében nyeri képzettségét! Az izraelita hitszónokok ügye is így bírálendő el. Vajjon magyar hitszónok-e az, a ki Boroszlóban, Berlinben készül a magyar hitszónokságra! Csak tájékoztassa magát a miniszter elnök úr Wlassics Gyula által, hogy milyen is az a lelkész-képzés? A protestáns egyházak ezen a téren is annyit tesznek, a mennyit maga a művelt nyugat tesz az ő egyetemecivel!

Vajjon a római kath. egyház szempontjából csakugyan van-e, lehet-e követelésnek helye? Nincs és nem lehet. Vajjon van-e, lehet-e követelése pld. az izraelita egyháznak, a mely lelkész-képző intézetet nem tart fel (a budapesti rabbi nevelő-intézet igen megbírálandó épen az egyház szempontjából!!)

általában felső- és középiskolát sem állított, csak népiskolát kezd újabban szervezni? . . . . Nincs s nem lehet! . . . Ellenben a protestánsok a magyar nemzeti kulturát önfeláldozással szolgálták s szolgálják, a kire egymagukra szólhat tulajdonképen az egyházi és iskolai szükségletek fedezésére irányuló 48-as intézkedés.

No de hát ezt mi nem akarjuk így! Mi az igazságot s a méltányosságot sürgetjük. Ha a miniszterelnök úr is így akar eljárni, ha ez a főeszméje: lélekben üdvözljük s munkatársaiul szívesen ajánlkozunk. Csak a fokozatosságot ne fogásnak vegye és a *meglevő jogokat ne tekintse úgy, mintha azok nem volnának meglevők!* Ha autonómiánk az, a mi jogunk: ám legyen autonómiája minden egyháznak, ha lehet. Ha a róm. kath. egyház előjogos: ám legyen előjogos mindenki, illetőleg előjogokkal ne rendelkezék egyik egyház sem!

El kellett ezeket mondanunk a Széll Kálmán miniszterelnök nyilatkozatára azért, hogy a protestánsokkal tisztában legyen, mint, a kiken semmi tekintetben sem múlik az 1848. XX. t.c. végrehajtása, ha az igazság és méltányosság határai között marad.

Papp István.

ISKOLAI ÜGY.

A sárospataki főiskola tanári karának előterjesztése a rajztanítás s ezzel kapcsolatos kérdések ügyében.

(Folytatás és vége.)

Három csoportba volna szükséges osztani a növendékeket és az anyagot is: *kezdőkre, haladókra és haladottabbakra*, külön-külön heti két órával, mert nagy tömegnél nem lehet egyénenként foglalkozni velők, már pedig ez, épen a rajztanításnál, nélkülözhetetlen. Az anyagbeosztás pedig az volna, hogy a kezdők rajzolnának síkidomokat, a haladók szabályos testeket, a haladottabbak épületdiszleteket, emberi és állati testrészeket, egész állatokat, embereket stb. Az utolsó fokon, a növendékek képességei különbözők lévén, a haladás elé természetesen nem lehet határokat szabni. Az utolsó fokon volna beillesztendő, még pedig több év teendői közé, a különböző művészeti korszakok jellemző motívumainak rajzoltatása és ismertetése, s általában élőszóbeli magyarázatok keretében, kiemelkedő nagy alkotásaiban való rendszeres ismeretése. Az egyik fokról a másikra való átmenet, előmozdítás szintén az egyes növendékek egyéni képességétől és haladásától függene. A részletekre nézve azonban sem az anyag beosztását, sem a módszert illetőleg nem kívánunk, de nem is lehet szabályokat felállítani épen azért, mert egyesek előhaladása, ugyanazon fokozaton is, rendkívül különböző lehet s egyiket a másik miatt szükségtelen volna visszatartani a továbbmenetelben, annyival is inkább, mert mindenik külön kaphatja, ugyiszólván már a második lépésnél, feladatát.

Még csak azt óhajtjuk tisztelettel fölemlíteni, hogy ez a beosztás összevág a mértani rajz anyagának beosztásával. Ott is első éven sík idomokkal, s másodikon testekkel foglalkoznak; csak hogy ott elméletileg, elvontan, emitt a maga konkrét valóságában állanak az idomok, vonalak és szögek a növendékek előtt. Mi sem gátolja hát, hogy a kéregpapirból amugy

is kivágott idomokat, vagy parkett mintákat már kezdő fokon ne rajzolhassák a növendékek.

Miután így azon tisztelettel teljes véleményünknek voltunk bátrak kifejezést adni, hogy a növendékek három csoportban s hetenkint 2—2 órán képeztesse, már ez is szükségessé teszi, hogy külön rajztanári szék állíttassék fel. De szükségessé teszi ezt az is, hogy ha kellő súlyt akarunk fektetni mind a geometriai, mind a szabadkézi rajzra, akkor ezek a tárgyak külön embert kívánnak meg. A geometriai rajz ugyanis oly nehéz és elvont tárgy a tanítás azon fokain, a melyeken be van vezetve, hogy annak sikeres tanítása a legképzettebb és leggyakorlottabb szakembert kívánja meg.

Mielőtt ezek után rátérnénk magának a tulajdonképeni felszerelésnek kérdésére, legyen szabad elmondanunk véleményünket a mai rajzteremről. Világítás szempontjából a lehető legjobb helyen fekszik, mert az éjszakai világítás a legkívánatosabb. Nagysága is elegendő, tekintetbe véve, hogy három csoportra, kezdőkre, haladókra, haladottabbakra (heti 2—2 órán) óhajtánók osztani a szabadkézi rajz tanulóit és mert a görögptől tanfolyamok látogatóinak száma sem volna magasabb egy felgimnáziumi osztály növendékeinek a felénél. Alkalmatlan azonban, hogy az ablakok nagyon keskenyek s a széles ablaklecek s a vastag falak a fénysugarakat többszörösen szétszórják és felfogják, pedig a szabadkézi rajztanításnak ennél a módjánál, melyet ajánlani bátrak voltunk, fő dolog, hogy a rajzolandó testre és a rajzlapra (kartonra) teljesen zavartalan, tiszta fénysugarak essenek, lehetőleg hűen ahhoz, amint a szabad természetben kapjuk. Egy síkban történvén az ábrázolás, itt csak contourokkal és árnyékokkal adható vissza a testek domborúata; ezért, ha a lerajzolásra kitett tárgy — szobor, vagy relief — nem kap tiszta világítást, vagy azt több oldalról pld. egymástól távolabb eső, a fénysugarakat nem egyesítő ablakokból, tehát a természetestől eltérőleg több fényforrásból kapta, az árnyékkal való domborítás, ábrázolás lehetetlenné válik, mert a testnek egyszerre több oldala lévén megvilágítva, a növendékeknek oly nehéz és bonyolult világítási effectussal gyűlik meg a baja, aminővel gyakorlott művész is nehezen tud megbirkózni, kezdő rajzolóknak pedig egyszerűen lehetetlenné teszi feladatát s ha olyan, amilyen képet ad is, elszokik a tárgyak igazi képének ábrázolásától, egyszóval a hű rajzolástól. Egészen más dolog ugyanis a kész vonalakat vinni át egyik rajzlapról, mint mintáról a másikra, és más plastikus testeket rajzban visszaadni, hol a másolónak egy síkban és vonalak alakjában kell kifejezni azt, ami a három irányú kiterjedésű térben és testek alakjában van előttünk.

Ha tehát a nt. és tek. igazgató-tanács kegyes lesz elfogadni a plastikus testek utáni rajzolás elvét — amire vonatkozó kérelmünket voltunk bátrak fenntebb előadni — akkor méltóztatik majd igazat adni nekünk abban, hogy a rajzteremnek, mai alakjában, mint egyáltalában mindenféle teremnek, ami nem zárólag erre a célra épült, a világossága sem nem elegendő, sem nem helyes beosztású, miután egy ablakban, még ha a zavaró mellékvilágosságtól függőnyel védekezik is, csak egy ember dolgozhat, bármily tágas legyen is a terem máskülönben. Ugy véljük azonban, hogy a mai rajzterem aránylag nem nagy költséggel átalakítható volna. Az éjszakai falmezőt ugyanis két pillérrel három mezőre kellene felosztani, a pillér-közoeket pedig keskenylecű s egész a plafonig menő ablakokká átalakítani. Azt hisszük, hogy azok

a vassínek, melyek a boltozatot tartják, ideiglenesen könnyűszerrel feltámaszthatók, azután pedig egy felülről alkalmazott, vas keresztgerendával állandóan feltarthatók. Így elérhetnők, hogy a fény kellő magasságról — s ne csak oldalról — essék a rajzolt tárgyra; azt, hogy teljes fényben fog úszni az egész terem; s végül, hogy a terem keskenyebb oldalaival párhuzamosan alkalmazandó függönyök segítségével annyi és olyan nagyságú fülkét és annyi fényforrást lehet csinálni, amennyire épen szükség van.

A mi magát a felszerelést illeti, bátrak vagyunk megjegyezni, hogy az elválaszthatlan a mai szépművészeti és az annyira kíváncsított történelmi és philológiai múzeum ügyétől, valamint a görög-pótló tanfolyam kérdéséről, amelynek „sine qua non“-ját épen egy jól felszerelt és tervszerűen fejlesztett történelmi műtörténeti és philológiai múzeum képezi. Ezek tehát mind egyesítendőek s a mai szépművészeti múzeumban levő ily nemű tárgyak átvándorolnának a rajzterembe és csak, ami ebben hiányzik, azt kellene újból beszerezni. Alább közlendő költségvetésünkbe nem is vettük fel azokat a tárgyakat, melyek a mai szépművészeti múzeumban feltalálhatók. Viszont azonban az új beszerzéseknél sem szabad tisztán a rajztanítás szükségleténél megmaradni. Épen azért jegyzékünk első sorban úgy állítottuk össze, hogy az kiinduló pontját képezze az említett szükségletek tervszerű kielégítésére irányuló beruházásoknak is. Összeállítottunk azonban egy szerényebb költségvetést is, tisztán a rajztanítás céljaira (a szépművészeti múzeum tárgyait azonban itt is meglevőknek s felhasználandóknak tekintjük,) hogy a nt. és tek. igazgató-tanács minden irányban tájékozódhassék.

I. Rajzszerter szűkséglete:

1. 21, 24, 25, 27—31, 33—35 sz. stilizált növénydíszek 80 kr-ral	8.50
2. 37—39. Építészeti párkány minta á 1 frt	3.00
3. 46—49. Akanthus levél á 1 frt	4.00
4. 50. Akanthus levél (olasz ren. ékítmény)	2.00
5. 51—53. Olasz ren. ékítmény stíl. madaral és emberfejjel á 1 frt.	3.00
6. 54. Görög ékítmény pálmával s indákkal	0.80
7. 57—59. Góth s ren. ékítmény á 1 50	4.50
8. 60. Ren. bútorrészlet	2.50
9. 63	4.00
10. 64—65. Építészeti forma á 3 frt	6.00
11. 78. Antik kéz	0.80
12. 81. Láb Michel Angelotól	1.00
13. 83—84. Láb és lábszár. Gyermektő. á 250	5.00
14. 85. Fiatal satyr	4.00
15. 86. Homeros mellszobra	3.50
16. 87. Három gyermekfej (magas dombormű)	3.00
17. 91. Oroszlánfő	0.50
18. 92. Góth ékítmény	1.20
19. 95. Góth ékítmény	1.00
20. 103—109. Olasz ren. pillérdisz á 2 frt	14.00
21. 110—115. „ „ „ á 1 frt	6.00
22. 118. Olasz ren. négyzetes mező	3.00
23. 120. Ugyanaz virágvázával	3.00
24. 121. Olasz ren. ékítmény torzfejjel	2.50
25. 150. Német ren. ékítmény	3.00
26. 151—159. Német ren. ékítmény á 0.50	4.50
27. 180—193. Homlokrész ebédülő asztalhoz (XVII. sz.) Mező egy templomi karzatszékről (XVII. sz.) á 1.50	3.00
28. 196. Roccoco disz	1.00

Átvitel: 98.30

Áthozat: 98.30

29. 197. Gyermekkoponya	3.00
30. 198. Férfikoponya	3.50
31. 206. Minerva	5.00
32. 212. Hermes	6.00
33. 216. Dante	2.00
34. 242. Tryton (modern francia)	0.40
35. 243. Németalföldi tál	1.50
36. 250. Középkori tál	2.00
37. 251. V. Károly sisakja	3.00
38. 264. Kanna, római disztárgy	1.50
39. 618. Római costume-alak (Mich. Ang.)	6.00
40. 621. Diskus-dobó	1.80
41. 670. Tál Minerva alakkal, római disztárgy	2.00
42. 671. „ Hercules „ „ „	1.20
43. 672. „ Luna fejjel „ „ „	0.80
44. 685. Mécs, hazai római lelet	0.60
45. 691—694. Kő- és bronz-balták á 0.50	2.00
46. 234. Anatómiai egész alak	4.00
47. 521. „ fej	4.00
48. 337. Mértani testforma á 30 kr. (13 db.)	3.90
Öntvényekért megy összesen	142.50
Öt darab szekrényért	150.00
15 darab consol	40.00
60 „ rajzolóhoz szükséges kar nélküli szék	180.00

Összes költségek: 665.00

Ha azonban, amit nem tudunk eléggé hangsúlyozni s amit a legteljesebb tisztelettel ismételtlen kérünk, a történet s philologia tanítására is méltóztatnának tekintettel lenni, még a következő öntvények beszerzése volna első sorban kíváncsított:

II.

1. 89. Rabszolga (Michel Angelo)	8.00
2. 166, 177, 178. Spanyol ren. mező-ékítmény. Holland karyatid (nő és férfi alak) á 2 frt	6.00
3. 213. Demosthenes	4.00
4. 215. Voltair	2.00
5. 224. Pompeii Venus	1.00
6. 226. „ asztalláb	3.00
7. 253—254. Attila kincse	1.00
8. 256. Görög edény fülekkel	1.80
9. 276. Román füleskorsó	1.00
10. 279. Krisztus sírbatétele (Donatello)	1.00
11. 280. Kettős alarc	0.50
12. 286. „ „ „	0.50
13. 293. Ö „ felsége	15.00
14. Arany J.	10.00
15. 378. Beatrix, Mátyás neje	4.00
16. 393. Achilles pajzsa	4.00
17. 418—419. Göthe Bethoven halotti maszkja	1.60
18. 431. Vestaszűz	2.50
19. 540. Góth-zárókő	1.00
20. 543. „ oszlopfő-részlet	1.00
21. 546. „ szobortartó, szárnyas bikával	2.50
22. 548—550. Góth szobortartó János, Máté, Márk jelképével á 2,50	7.50
23. 551. Párkánydísz	1.50
24. 552—555. Vizokádó á 2 frt	4.00
25. 570. Pallas Athenne (Vatikán)	6.00
26. 574. Hermes (Paraxiteles)	6.00
27. 577. Ares (antik)	4.00
28. 606. Medusa (Glyptotok)	2.00

Átvitel: 102.40

Áthozat: 102.40

29. 625—638. Herodotos. Thukydides, Cicero, Julius Caesar, Archimedes, Aristoteles, Pompeius, Traianus, Sokrates, Sophokles, Aristophanes, Euripodes, Tiberes Claudius, Epikuros à 4 frt 56.00
30. 639—647. Kilenc db. töredék a Parthenonról (Pheidias) 16.00
31. 663. Kandelaber (Pompeji) 5.00
32. 664. Római fasces 2.00
33. 678. Görög színház (szétszedhető) 30.00
34. 679. Diana-templom 35.00
35. 680. Római stylus 0.30
36. 681. „ kanál 0.30
37. 683—684. Katonai okmányok 4.00

Összesen: 251.00

A két összeg együtt kitesz 916 frt 00 krt, mihez hozzá járulna még az állványokra, függönyökre s a tanítás kezdő fokain nélkülözhetetlen keramit- és parkettlapok s más, mértani idomok és díszítések beszerzésére szükséges összeg s így az összes felszerelési költségek körülbelül ezer forintban volnának előirányozhatók.

Amint méltóztatik látni, a történelmi s philológiai múzeum lehető teljessé tétele egyelőre nem is kívánna tulságos magas összeget; olyan magasat legalább nem, hogy azt, némi utánna járással s helyes finanszírozással folyósítani ne lehetne. Az öntvényeket ugyanis a budai paedagogium műhelyének árjegyzékéből válogattuk ki, az pedig állami tulajdon lévén, a bevásárlásnál a legnagyobb coulantériára számíthatunk, mind az árak megállapításánál, mind a fizetési feltételek meghatározásánál. Mi ugyanis úgy képzeljük tervünk pénzügyi keresztülvitelét, hogy az összes költségeket 5 évre osszuk be s így, legfőleg 200 forint esvén egyes tendőre, azt talán a mostani nehéz viszonyok mellett is be lehetne illeszteni a főiskola költségvetésébe, oly formán, hogy a kijelölt tárgyakat azért egyszerre beszerezhetnők. Ez nemcsak azért óhajtható, mert a philológiai, történelmi és szabadkézi rajz-tanítás terén egy régóta érzett hiányon egyszerre segítene, hanem főleg azért is, mert nagy tömegben az áraknál mindig lehet számítani a lehető legelőnyösebb ajánlatokra, annnyival is inkább, mert a sárospataki főiskola költségvetésébe fölvevett tétel idegenekkel szemben is, mindig készpénz erejével és értékével bír.

Azonban ezer forint mégis tetemes összeg ahhoz, hogy valaki, még inkább egy erkölcsi testület, mely kétszeres felelősség alatt áll, láthatatlan dolgokért adja ki. Kíváncs voltna azért, ha akkor, amikor ez az összeg részben, vagy egészben folyóvá tehető, a nagytiszteletű és tekintetes igazgató-tanács a rajztanárt kiküldené a budapesti középiskolák s különösen az ebben a tekintetben mintaszerűnek mondható VII. ker. gimnázium és a Ludoviceum, valamint egy vidéki új katonai iskola rajztermének s gyűjteményének megtekintésére s a gipszöntvények személyes kiválogatására. Tapasztalatból mervén állítani, hogy ily tanulmányutakra a kormány kedvezményes vasúti jegyeket bocsát még magánjellegű egyéneknek is a rendelkezésére, reméljük, hogy ez nagyobb költség nélkül volna megtehető. Ha tisztelettel teljes kérésünk meghallgattatnék s a szépművészeti múzeumnak történelmi s philológiai gyűjteményé bővítését is méltóztatnék kegyesen elhatározni, kíváncs voltna, ha a rajztanárhoz még egy olyan tisztársunk is csatlakozhatnék, aki mind a történelmi, mind a philológiai, mind (a görög-pótló

tárgyak közül) a művészettörténeti oktatás érdekeit és szempontjait is képviselné, legalább a budapesti tanulmányúton. A kiküldöttek azonban azzal a joggal volnának felruházandók, hogy a keretek megtartásával, egészben ragaszkodva a fent közölt jegyzékhez, személyes felelősség és elszámolás mellett tapasztalataik szerint azon, az egyes tantárgyakat illetőleg kisebb változtatásokat tehessenek.

Nagytiszteletű és tek. igazgató-tanács! Erősen érezzük mi, hogy egy prot. tanári karnak sohasem szabad megfélekeznie szellemi kíváncsainak és szükségleteinek megállapításainál sem intézetének anyagi helyzetéről, nem különösen most, mikor épen a tanári kar helyzetének javítására megtett intézkedések a főiskola pénztárát a legnagyobb mértékben megterhelik. Nem szabad azonban megfélekezni a paedagogia érdekeiről sem, épen a szóban forgó kérdésnél, melynél a nt. és tek. igazgató-tanács bölcsesége látta szükségesnek a rajzszertár felszerelését kezdeményezni. Nem szabad volt megfélekezni arról a kapcsolatról sem, mely a rajzszertár s a többi rokongyűjtemények között áll fenn, nem annyival kevésbbé, mert *főiskolánk hagyományos szelleme, Comenius emléke követeli, hogy ne tanítsunk oly dolgokról, melyekkel növendékeinket szemlélet alapján megismertetni, nem áll hatalmunkban.* Épen azért, hogy újból el ne maradjunk, azt is leszünk bátrak kérni a nt. és tek. igazgató-tanácstól, hogy a rajzszertár s a vele kapcsolatos gyűjtemények folytonos gyarapítására, attól az időtől kezdődőleg, amikor a törlesztés utolsó részlete is kiutalványoztatott, évenként legalább 50 frtot is méltóztatassék a költségvetésbe állandó tételül fölvenni. Ez szükséges lesz a most közölt lajstom pótlására is, mert, hogy gyűjteményünk csak megközelítőleg is teljes legyen, a szépművészeti múzeum gyűjteményének pótlásául, szükséges még állatszobrokat, fényképeket, papírmaske alakokat, használati s természeti tárgyak (kút kávék, edények kapuzatok, csak megközelítőleg is teljes legyen, szükséges még házak stb) utánzatait, színezve és színezetlenül beszerezni. Ezek után ajánlván magunkat a nt. és tek. igazgató tanács tapasztalt jóindulatába, maradtunk alázatos szolgálai a köziskolai szék nevében

ifj. Mitrovics Gyula
jegyző, mint előadó.

TÁRCA.

Emlébeszéd

id. Kapossy György jablonczai lelkész s volt tornai esperes felett.
Tartotta Fodor György e. m. aljegyző a Tornán 1901. aug. 27-én
összeült őszi e. m. gyűlés alkalmával.

*Tisztelt gyászoló gyülekezet!
Szomorodott szívű kedvesek!*

Április 9 én a jabloncai temető dűledező fejfái s korhadt fakeresztei közül mély bánattal, a multakon elmerengő gondolatokkal tértünk haza, siratva egy újonnan felhantolt sírlakóját, megvigasztalódva mégis, hogy a ki ott pihen, 4 és fél évi testi lelki haldoklás után végre nyugalmat talált. Ez újonnan felhantolt sírlakója Nagytiszteletű id. Kapossy György jabloncai lelkész e. megyénknek több éven át al-, majd főjegyzője s tanácsbírája, végre esperese volt.

Egy férfi, ki ifjúsága éveit hazájának, férfi kora teljes erejét családjának s egyházának. alkonyra hajlott élet idejét egyházmegyénknek, egész életét a szűkebb határok közzé szorított emberiségnek, nekünk ál-

dozta. Tehát volt okunk a bánatra, volt okunk a könyezésre.

Nekem mégis úgy tetszik T. Gyülekezet, hogy mikor az az utolsó kapa föld ráborult a sírhalomra, azok a könyvek nem az elköltözöttért folytak, a vergődő bánat sóhajtása nem az e. m. egykori órállóját, hanem egy nagy eszmének a függetlenségnek, a szabadságnak, a prot. élet főalkatelemének porba omlott zászlóvivőjét s egykori harcosát illették volna!

Igen, igen! A mikor egy szép kornak, a szabadságnak elaggott bajnokai, a kötelességek teljesítésében áldozatra is kész hősei a természet törvénye szerint nyugalomra térnek, nekem úgy tetszik, mintha csillag hullna, beborúlna s sötétség lepne el a hegyeket, völgyeket, mintha a sírnak minden egyes göröngye azt kopogná: »hagyjatok fel a reménnyel,“ mintha a hősök eltűnével halaványodnék a szabadság fénye is, mintha minden ásonyi földdel, mely a koporsóra hull, mélyebben lenne eltemetve a nemzeti nagyság édes reménye.

Más idők, más emberek! Régi dicsőség, függetlenség, emberi jogok, nemes erények, a lelkiismeret szabadságának harcedzett fia helyett, dicstelen jelen, a szolgaság jármába betört, emberi méltóságát önérzetét levetkezett, úzérkedő, a legmagasztosabb eszmények szolgálatáért is hasznót húzó unokák kigúnyolása a legszebb erényeknek, megvetése a veríték által szerzett tisztességes megélhetésnek, utánzása az erkölcsiséget sokszor arcba köpdőső hatalmasoknak, elfeledése a legnemesebb kötelességeknek, elferdítése a legmagasztosabb isteni igazságoknak. Harc minden ellen, a mi mocskotalan, sárral dobálása a fenségesnek. Ez a mai kor képe. Oh mily jól esik ilyenkor, szívünk keservében, reményünknek csüggedezésében oda zarándokolni azokhoz az egyszerű sírokhoz, melyek jeltelenül is, dicsőségről, szabadságról, magasztos erények megtestesítőiről beszélnek. Es ekkor én úgy érzem, mintha a síron és göröngyein keresztül ezt a vigasztaló, ezt a bátorító hangokat hallanám: *»meggyilkoltak, eltemettek; meg nem haltam — feltámadtam; nem maradtam koporsóban, élek, élek, élek!«* Tompa.

A jabloncai egyszerű temető zarándok hely lesz nekünk, mert megtanít az bennünket bátorságra a hazáért, türelemmel, önmegadással párosult munkára családunkért s reménységre egyházunkért.

* * *

Szabadság! Ki tudna téged méltólag megénekelni? Zsarnokság! Ki tudna téged kellőleg megbélyegezni? Két óriási hatalom. Amaz isten által belénk oltva. Emmez emberektől reánk tolvá. Csoda-e, ha mikor a zsarnokok láncza már elviselhetetlen, Istentől öröklött jogáért az ember mindent áldozik, vagyont, vért, életet.

Nekünk is volt ilyen időnk! De mennyi, de mennyi! S csodálatos! nálunk a szabadság fényes csilloga rövid időn mindig vérözönbe fult. Pedig tudtunk túrni is, szenvedni is, áldozni is. De nem úgy soha, mint 54 évvel ezelőtt. A zsarnokság irtózatós nyomása alatt nemzetünk haldokolt s ellenségeink már-már, bukott nemzetünk sirja felett, a halotti tort ülték volna meg, mikor elhangzott a fölkiáltás, bérce, völgyet bejárva Kárpátoktól Adriáig: *»Talpra magyar hi a haza! Rabok legyünk vagy szabadok?«*

Kinek szíve lelke, helyén volt, hogy maradhatott volna az odahaza? Ki érezte a zsarnokság bilincseit s hallotta a jövő, a szabadság dalát, hogy maradhatott volna az az iskola-falak között, vagy a csendes enyhet nyújtó családi körben? Börtön lett volna az, rettenetes börtön, százszorta kínosabb a véres halálnál! Csak

ki a harcmezejére, hadd hallatszék az ágyú dőre; a trombita hangja; kardok villámlása, vérték csattanása, földnek dübörgése, mind-mind édes zene, mikor rabláncait tépi egy ébredő nemzet. Óh szent lelkesültség varázsoló hatalma, győző ifjú szívnek gyönyör ittassága, hervadhatlan babér ékes koronája, méltók voltak azok az ifjú hősök reátok!

Es aztán elhullott a nemzet virága s a szabadság zöldelő fája helyett városokon, halmokon sötét bitófa állott. Győzött a zsarnokság, mert sok édes gyermek élt e honban, de háromannyi mostoha, kik rég szedték rá a judáspénzt. . . . a kikben küzdő nemzetünkre, a tíz csapás nehezedett. (Tompa.) És e küzdelem még sem volt haszontalan, ebből fakadt ki e nemzetnek bár viharterpelt, de mégis terebélyes szabadság fája.

A szabadság-harc leveretése után, midőn sokakra halál, sokra láncz s börtön éje borult, az üldözött vadként menekülőknél hol lett volna természetesebb menedék, mint a szülei háznál, vagy az iskolákban. De a bosszúálló zsarnokság vérszomjas bérencei itt is fölkeresték ama hősöket, kik előtt a harcmezején megállani nem tudtak. Jaj volt a felismert bujdosóknak, de jaj a hajléknak is, hová fáradt fejüket lehajtották. A kit szerettünk azt kerülni kellett. De elvégre kialudt a bosszú szomja is. A tudomány csarnokai megnyitottak mindenki előtt s ki végig küzdött egy életet a hazáért, arra más feladat várt, élni is kellett annak, élni egy szűkebb körért, a családért.

* * *

A bujdosás után, ott hagyva az iskola falait megkezdődött a fészék rakás. A hős, ki vakon rohant a pusztító ágyú tűz közé, játszva életével, halált szórva, halált várva, hogy csak rab ne legyen, önként hódol meg a legnagyobb hatalom, a szerelem lelke előtt. Családot alapít s mintha csak reá irta volna a költő enyelgő versét: *»szerelemnek boldogságnak csendes kis tanyája, hogy elbuvál a bokornak ernyős zugójába.«* Távol a nagy világ zajától, erdős bércek alján, melyek felett a Sóllyomkő mintegy ór viraszt, csörgedező patak partján, zöldellő bokrok, virágos mezők mellett találja meg a hős a valódi enyhet adó családi otthont, a melynek csendjét nemsokára felferi a szülei szívnek pótolhatatlan fiókák édes csicsergése, kik mint Horác mondja (Marcellusról): *»mint a fa hallgató évek leforgása alatt nőnek észrevétlenül.«* Oh szülei szeretet megmérhetlensége, oh szülei boldogságmegmérhetlen tengersége. Ily gyönyörű, ilyen boldogságról, mégis csak érdemes volt harcolni! Es érdemes harcolni továbbra is ama paizsos férfival a szükségkel, a mely bizony-bizony megszokott vendég; érdemes túrni, munkálkodni, hogy azok a szeretett gyermekek mint a Sceva fiai sebben és mezitelen ne járjanak. Gyermeküknek, virágainak, gyümölcsösének, méheinek szenteli ideje nagy részét, építgetve e mellett egyházában az Isten országát. Reá illenek a virágok halhatatlan költőjének eme magára vonatkozó szavai: *»virágos kis kertemnek közepén, árnyas méhesben ülök, élek én, kiket megápol, öntözget kezem, virágaimat kéjjel szemlélgetem.«* (Tompa.)

Igen tisztelt Gyülekezet! Szomorodott szívű kedvesek! ti tudjátok, hogy a természet rajongó szeretete volt lelkének főtulajdonsága, talán szíve is ettől az áldott természettől tanulta a jóságot, lelke ettől kapta az üdéséget, kedélye az enyelgő kedvességet. Élte szerény, csöndes magános. Dobszóval, vak lármával nem dicsért. Erényének cégére nincsen, a merre járt csend volt és nyugalom. (Reviczky Gyula.) Ily lelki-tulajdonok mellett, szerető és szeretett népes család körében nem volt elviselhetlen a kálvinista papi sze-

génység. S mikor élte alkonyra hajlott már, nem kellett attól tartania, hogyha kedveseit itt találna hagyni, nem maradna más, csak az ismeretes papi hagyomány: egy sereg neveletlen gyermek s egy jó csomó régi könyv.

Gyermekeit fölnevelte becsülettel, tisztességgel, meg volt munkáiért az édes jutalom. S ki kötelességeit mindig oly híven teljesíté egyházi téren is, nem maradhatott iránta az sem háládatlan.

* * *

Oda állította ez egyházmegye első őrállójának, hogy a ki eddig sikerrel küzdött, kormányozza most már az e. m. hajóját. De mintha a sors megsokallotta volna a jutalmat. Mikor hajónk örvénybe és szirtek közzé jutott, a mi kormányosunk már összeroskadott. A világos átható észre, mely oly sokszor játszott mint a napsugár, mély sötétség borult. Pedig most kezdődött még el a pokoli harc, a társadalom minden rétegében megindítva, harc a szabadság, jólét, békeség és boldogság ellen. Valódi pokoli őrült tánc. „*Miről ember valaha jajgatott, itt zúg, üvöltöz gyötrő forgatagja, itt zakatol, nyílal, pusztít Salamon undora, Jób istenátka, Jeremiás próféta jajgatása, Babel zavart nyelve, sátán tusája, Dante pokla, mind a világba zárva.*“ (Revicky Gyula.) És ez őrült tusa között mintha hallanám annak az egyszerű jabloncai temetőnek lakóját: „*Árboz voltam, a hajó, szirteken hogy törve lön, partra vetve jel levék a kietlen temetőn.*“ Igen jel a bátorságnak, a soha nem lankadó munkának, a haza, család és egyház szeretetének jele, mely, zugjon bár a vihar, ingatlanul áll; felette mint örökké lángoló szövétnak e fénysugár: „*reméljete.*“ Ha vész üvölt, ha fergetek csattog, elzárándoklunk majd arra az egyszerű temető helyre. dűledező fejfák, korhadtt fakeresztek közé s fejünk s térdünket meghajtva kérünk világkormányzó: adj hazánknak boldogságot, egyházunknak felvirágozást!

T. Gyülekezet! A fejedelem érdemeleket, a bankár kincseket, a pápás egyház jól jövedelmező stallumokat osztogat híveinek. A mi ajándékunk egyedül az elismerés, s ezt is rendesen jó későn, a halott sírjára tehetjük. Leteszszük mi is boldogult szellem, lelked porhüvelyének sírjára az elismerés koszorúját; hős, jó és igaz valál. Ne háborítsa álmód semmi sem!

Id. Kapossi György jabloncai lelkész született Szinben (Torna m.) 1829-évben, hol apja református lelkész volt. Gimnáziumi tanulmányait Miskolcon kezdte és végezte oly kitűnő credménynyel, hogy széniornak is megválasztották. E kitüntető állást azonban 1848-ban fegyverrel cserélte fel, midőn az alig 19 éves kis termetű ifjú a miskolci honvédszászló alá esküdött s szolgálta a hazáját egész Világosig s hadnagyi ranggal bocsátattott el. A világosi fegyverletétel után egy ideig a szülei háztól távol a rokonoknál bujdosott. Majd Sárospatakra ment, hol a theol. tanfolyamot kitűnően végezte. Három évig az aszalói egyházban viselt tanítói hivatalt, a hol annyira megnyerte a nép szeretetét, hogy általuk sokáig emlegettetett, mint egyik legjelesebb tanítójuk.

Lelkészképesítési vizsgái letevése után először, az akkori tornai esperes Lovass Sámuel mellett Sziliczen, majd elaggott édes atyja mellett Barkán viselt kápláni hivatalt, kinek halála után 1863-ban rendes lelkésszé is megválasztották. Innen 1869-ben Jabloncára hívatott meg, hol 32 évi buzgó pásztorkodása után, az egyház tagjaitól s a más vallásuak által is tiszteltetve, szeretve ez év április 6-án meghalt. 1876. évben a tornai ref. egyh. megye főjegyzőjévé, 1886-ban tanácsbírájává, 1896-ban esperesévé lett elválasztva, de már az 1896. okt.-ben Sárospatakon tartott egyh. kerületi gyű-

lésről betegen tért haza. Elme-betegségéhez még szélhűdés is járult, s mint élő halott kínlódott ez év április 6-ig, mikor kínaitól megváltá a halál. Özvegye s 5 gyermeke maradt. Azok közül a legnagyobb leánya Gyarmathy József volt esperesnek özvegye, egyik fia pedig if. Kapossi György égerszögi lelkész.

Gyászbeszéd a „Pósa bácsi“ édes anyjának koporsója felett.*

— Radnóth, 1901. szept. 4-én. —

Gyászoló halotti gyülekezet!

A harcnak vége lett. Az ádáz küzdelem, mely heteken, hónapokon keresztül folyt az élet és halál angyala között, egy jó öreg asszony meleg szíve felett, — az a kemény tusa, melynek láttára megremegett bennünk a lélek: véget ért, lecsillapult immár. Győztes lett az erősebb: a halál. S a mező, hol a bős csata folyt, olyan nagyon sötét, oly igen szomorú!

Te vagy az a gyászos harcmész, te meghidegült szülei kebel; te vagy az a szomorú csatatér, te összetört, megszakadt édes anyai szív! . . . Óh és az a szép virág, mely belőled fakadott, melynek színét, illatát egy világ bámulta, csodálta, gyönyörködött benne: csakugyan áldozatul esett volna a rettenetes harcnak, letiporva semmivé lett volna? Óh hát az a szentséges érzelem, az édes anyai szív mélységes szerelme, itt volna örökre lezárva e szűk koporsóba? Hát nem egyéb, mint csalóka ábránd, a mit az ihletett ajkak zengenek:

„Te szent, magasztos, élő szeretet,
Te lobogó láng a világ felett!
Anyai szívben édes érzelem.
Egyetlenegy, legtisztább szerelem!
Te a világnak legszebb csillaga,
Ki nem alszol, le nem hullasz soha!?”

(Pósa.)

Hát nem egyéb, mint üres hang, a mit a szent könyv mond, hogy „a szeretet erősebb, mint a halál, keményebb, mint a koporsó?” Fényes, de hiú ábránd, tündöklő, de tűnő délibáb ez, és semmi más!

Óh mily lesújtó, mily kétségbeesítő volna, ha ez így lenne! Óh mily felemelő, mily boldogító a tudat, hogy ez nincsen így! Nincsen így, mert hábr

„ . . . minden mulandó
Mindörökké sir a harangszó
S hábr „a föld mindent betemet”
De „a dal él, meg a szeretet”

(Pósa.)

Nincsen halál, nincs enyészet, mert Jézus él, mi is élünk!”

* * *

T. h. gy.! Egy szerény hajléknak egyszerű lakóját, egy 76 évet élt öreg falusi asszonyt temettünk mi most. Néhai Pósa Antal özvegye, szül. Kovács Mária ker. nőtestvérünk kihült porait zárja magába ez a gyászos koporsó. — Olyan egyszerű, igénytelen volt egész életében; és mi mégis virágkoszorúkkal ékesítettük fel, holtá után, koporsóját. — Oly hosszú időn át élte napjait kis házikójában, rideg egyedüliségében: és mi ily nagy számban jöttünk most össze hajlékának udvarán, végtiszteletére. Falusi magányát csak nagy ritkán hagyta

* Pósa Lajosnak, a volt sárospataki diáknak s e múltjával mindig boldog emlékezéssel dicsekedő költőnek gyászában ily módon, e gyászbeszéd közlésevel óhajtunk résztvenni mi a költőnek őszinte tisztelői.

Szerk.

el míg élt, akkor is kevés időre: és ime ravatala körül itt állanak sokan, nagy városoknak, messze vidéknek lakosai is; s a haza fővárosából, sőt e hon minden tájáról elküldötték a nagyok, a kimagasló egyéniségek lelkök áldó fohászait ez összetört szívre. — Elérte az idvezült nő az életkor ama határát, mely az embervilág számára kimérve van, sőt megajándékozta őt a jó-ságos Teremtő néhánynyal a kegyelem éveiből is: és mi mégis — különösen az a két összeforrt szív — úgy szerettük volna még meg sokasítani élet-napjait. — Bevégzett élet volt már a boldogult nőé; félben hagyott kötelességek nem kiáltanak vádlólag utána, — védtelen kicsiny árvák szálnalmas csoportja nem állja körül e koszorúval fedett ravatalt: és mi mégis — különösen pedig az a szeretetben összeforrt két szív — zokogó siralommal, fájdalomtól elszorult kebelvel borulunk le rája.

Idvezült szellem! te égbe röptél nemes lélek! ha lenézel onnan a magasból reánk, e gyászoló csoportra s úgy találod, hogy a te igénytelen egyszerűségeddel, a te egész lényeddel, egész életeddel nem öszhangzó ez a mi gyásztisztességtételünk, melylyel rombadólt por-sátorod előtt áldozunk: óh bocsáss meg nekünk, te egyszerű nemes lélek! Bocsáss meg nekünk, mert lelkünk azt mondja, szívünk azt dobogja, hogy e hazának minden fia, minden leánya azt hangoztatja, hogy bűnt, nagy bűnt követnénk el, ha másképen cselekednénk. S a szív dobbanása, a lélek benső szent ösztöne, százezrek, milliók helybenhagyó szava nem lehet bántó rád nézve; nem lehet bűn Isten előtt . . .

* * *

T. h. gy.! Az isteni bölcs végzet — az én hitem szerint — már születésünkkor egy könyvet, egy általunk olvashatatlan, titkos betűkkel írott könyvet rejt kinek-kinek bölcsőjébe. E könyvbe van beleírva az ember életének története. A jó Isten megengedte a föld gyermekének, hogy ő maga is írjon e könyvbe, s bizony némelyek a nyert szabadságot arra használják fel, hogy visszaélnek vele, s nemcsak írják, de olykor be is mocskolják e könyv hófehér, tiszta lapjait. — Az én képzeletem szerint két lapja van csupán ez életkönyvnek. Az egyikre íratik mindaz, a mi bűn és szenvedés, harc és küzdelem, gyötrődés és aggodalom, keserűség és csalódás; a másik lapon pedig ott ragyog mindaz, a mi erény és jutalom, jólét és boldogság. — ott fénylenek a valóra vált édes vágyak, szép remények . . . Az egyik halandó életkönyvébe keveset ír az isteni örök végzet is, meg ő maga is; míg ellenben a másik életkönyv lapjai sűrűn teleírva, s bizony — jól tudjuk — főképp az a lap, melyen a prófeta szavai szerint, írva vannak „sírások, nyögések és jajsók!” (Ezék. II. 10.)

T. h. gy.! Abba az életkönyvbe, mely Istenben boldogult ker. nőtestvérünknek osztályrészül jutott, fellette sok lón irva mind a küzdelemből, mind a jutalom-ból, — mind a fájdalom-ból, mind a boldogságból. Nem rajzolom, csak érintem mind a kettőt. Kicsi gyermek volt még, midőn elveszítve a kenyérkereső jó apát, megízlelte az árvaság keserű falatját; árvasága vetett árnyat arca rózsáira a viruló hajadonkorban is . . . Házaselete kevés virágot, sok töviset termelt . . . Két gyermeke közül eltemette, elsíratta korán az egyiket . . . Jöttek aztán a kinzó kétségek, töprengések sok-sok napjai a megmaradott egyetlen fiúért, a ki elhagyva az ősi hajlékot, el a szülőföldet, „a kis kerek-erdőt, a virágos völgyet,” ott küzdött verejtéket hullatva a nagy világ poros útján; küzdött hírért, dicsőségért, borostyá-nért, halhatatlanságért . . . Óh mennyi kétség, mennyi

aggodalom hosszú időközön át a törékeny nő, a szerető anya szívében: Isten csodája, hogy meg nem szakadt belé!

És mikor aztán megérte az időt, hogy elébe állott homlokán a kiküzdött babérkoszorúval és ő átölelte, megcsókolta, örömkönyben megfürösztötte azt a koszorúzott fejet; — a mikor eljött az idő, hogy a szerett fiut egy ország népe vette körül rajongással, mikor „Kárpátoktól Adriáig lelkesültek örökszép dalán;” mikor megérte azt az időt, hogy a dicsőségnek ama fény-özönéből, mely a nagygyá lett fiu fejét övezé, száz meg száz sugár verődött vissza az ő redővel vont homlokára is, — mikor így szólott hozzá édes gyermeke!

„Ha koszorú borítja fejemet;
Sietve szállok hozzád, jó anyám!

— — — — —
Dicsőségemnek fényes hajnalán!”

(Pósa.)

Majd midőn megérte azt az óhajta várt időt is, hogy ott láthatta fiának oldala mellett azt a jó-ságos angyali lelket, a kivel ők így szólították meg egymást: „édes menyem!” — „édes anyám!” Óh mily földfeletti öröm, mennyi nemes, szent büszkeség, mennyi dicsőség egy anyai szívnek! Isten csodája, hogy meg nem hasadt belé! . . .

Idvezült halott! Bizony sokat, nagyon sokat irt a végzet a te életed könyvébe, s midőn most a halál angyala lezárta a teleirt könyvet, mily nyugodtan, mily bátor lélekkel léphetted át ama sokak által rettegett határmegyét: a halál kapuját, hiszen te az Isten választottja voltál, kinek már életedben felállítá fiad — a magáé mellett — a halhatatlanság oszlopát, megépíté azt igazi drágakövekből! szerető nagy szívének egy-egy darabjából. Enyészet nem fogja, vihar le nem dönti, rohanó századok meg nem emészti e gyémánt oszlopot, melyre szülötte jó fiad, aranytollal, lángbetűkkel e két szót irta csak: „Édes Anyám!”¹⁾

Es te áldott angyali lélek! Ki oly bámulatos önfeláldozással gondozgattad, becézgetted, ápolgattad azt a jó öregasszonyt, hitvesed anyját: el ne feledd soha ama szívet megindító, magasztos pillanatot, midőn az a már-már hidegülő kéz szeretettel megsimogatta arcodat. Im' ez volt a jele, záloga, hogy az a kéz áldást hint feléd a boldog örökkévalóságból is! Te pedig mondd, hogy

„Az a szív, melynél egy se lángol hőbben,
Kün porladozik majd hideg temetőben.
Áldja meg az Isten a haló porát is!
Altató dalt zengjen sirján a madár is!

(Pósa.)

Jertek, imádkozzunk:

Hatalmas Felség, bölcs és nagy Isten! Alázattal borulunk le előtted e koporsó mellett, mely nemcsak mulandóságot, enyészetet hirdet nekünk, hanem a Te nagyságodat beláthatatlan bölcsességedet és jó-ságodat is prédikálja.

Te indítottad meg, édes Atyánk! annak a szívnek dobogását, mely oly tenger sok próbáltatást, de ugyanannyi örömet is érzett e földi hazában. Te vezetted őt, az idvezültet, a küzdelmek, a kétségek és aggodalmak sivatag pusztáján keresztül az elégtelt boldogság, a lelki nyugalom ígért földére. A te választottad volt ő, Szent Istenünk! hogy az ő nemesen érző szívetől szakadjon, általa szülessék meg az a férfiu, kit édes szavu próféta-ként küldötték hozzánk, e haza gyermekeihez, hogy ihletett ajakkal hirdesse a szépnek, jónak, igaznak az istenfélelemnek és hazaszeretnek szent ígeit! A Te

¹⁾ Pósa egyik legjobb költeménykötetének címe: „Édes Anyám.”

akarata volt az, mennyei jó Atyánk! hogy midőn a gyenge nő betöltte nemes és dicső hivatását, melyet elébe szabta: visszatérjen lelke Te hozzád, a ki adta volt; elhívén őt magadhoz egy tisztességtől, szeretettől körülvett szép életnek késői alkonyán!

Légy áldott, óh áldásoknak atyja! mindazon kegyelemért, melylyel a Te szolgálóleányodat befejeztél! Légy áldott még a megpróbáltatásokért is, melyek által őt az örökkévalóság számára megéreltetted! Testének csendes pihenést az anyaföldben, lelkének örök üdvöt a magas egekben Te adj óh minden jóknak adója!

Vigasztalást is esdünk Tőled Istenünk! vigasztalást a hálás jó fiu, a gyöngéd lelkű menny és mindnyájunk fájó szívsebére! Óh halld meg imánk; halld meg jó Atyánk! szent Fiad, a Jézus nevében esdünk előtted! Amen.

* * *

Idvezült ker. nőtestvérünk! Életedben sokat imádkoztál, templomban és magányodban a szent könyvből. Szeretteid egy imádságoskönyvet helyeztek el koporsódba, szíved fölé.²⁾ Érezze meg imádságos lelked, ott a tulvilágon, hogy abból a könyvből itt az élők földén százezrek, milliók imádkoznak hitfelekezeti különbség nélkül. Milliók imáját — semmi kétség — meghallgatja a jó Isten! . . .

Elbocsátunk, hideg halott! aludj, aludj; Isten veled! Amen.

Pósa Lajos
radnóthi lelkész.

KÖZÉLETÜNK.

A felső-szabolcsi ev. reform. egyházmegye őszi közgyűlése.

A felső-szabolcsi ev. ref. egyházmegye őszi közgyűlését a szokott helyen, Kisvárdában tartotta meg, szept. 27—28. napjain, Görömbey Péter esperes és Gencsy Albert gondnok elnöklete alatt. Meglehetősen számmal jelentek meg lelkészek — de a világi elemből annál kevesebben jöttek el, a minek megvolt a maga természetes oka, mert a küszöbön levő országos képviselő-választás tartotta őket vissza bizonyára, s lehet, hogy az a körülmény is, melyszerint az október 1 és 2-ára meghirdetett e. megyei gyűlést, éppen az orsz. képviselő választásoknak ez időre lett meghatározása miatt, pár nappal előbbre kellett kitűzni. Volt pedig a gyűlésnek sok és igen fontos tárgya, a mely megérdemelte az érdeklődést.

Már 26-án a délelőtti órákban, a tanácsbírói kar tárgyalta a segélykérvényeket, délután pedig a gyűlési tárgyak előkészítése végett a nálunk szokásos előtanácskozás tartott meg.

A gyűlés első napjának reggelén 9 órakor a városi ref. templomban gyülekeztünk össze, hol buzgó éneklés után, esperes a szokott áhitattal és buzgósággal mondotta el a megnyitó imádságot, az mely lelkeinket felemelte az áldások Isténéhez, kérve erőt és segédelmet, jó igyekezetű és szent munkálkodásunkra.

Azután a szokásos helyen megkezdett a gyűlés s a 74 számot feltüntető tárgysorozat tárgyalása. A megjelentek számbavétele s az elmaradtak igazolása után, a nagy többséggel s lelkesedéssel megválasztott Erdélyi Imre ramocsaházi lelkész, mint egyházi aljegyző tette le az esküt s foglalta el

hivatalát. Nagy örömet keltett Vay Péter világi tanácsbíró azon nyilatkozata, hogy 30 éve viselt bizalmi állásától, melytől nagy elfoglaltságára való hivatkozással a mult gyűléskor írásban lemondott, az iránta megnyilatkozott szeretetével fogva megválni nem fog, hanem az eddigi hűséggel igyekszik továbbra is egyházunk szent ügye körül forgolódni. Lelkes éljenzéssel adózott a gyűlés e nyilatkozatra.

Az esperesi időszaki jelentés olvastatott azután. Szilágyi Dezső elhunyt alkalmából egyházmegyénk részvét iratot küld a dunamelléki egyházkerülethez. Lelkészekül beerősítették: Fényes-Litkébe Cseh Zoltán; Papra Hagymási Ferencz. A Szakolyba meghívás útján megválasztott Ablonczy László ellen felebbezés adatott be, s ez ügyben a rendkívüli bíróság fog dönteni.

A dombrádi fényes egyház, miután elaggott lelkésze nyugdíjaztatott, lelkész-választás előtt áll, s az új lelkésznek a jövő év január első napján el kell foglalni állomását, a mult gyűlés határozata folytán. Mind addig a választással nem törődtek, mert előbb a régi lelkészi fizetést akarták majd felényire leszállítani. Ezt igazolja a beterjesztett új díjlevél, mely szerint a lelkésznek, az eddigi 6484 koronára értékelt fizetés helyett — elvevén a földbirtokot is, adni akarnak 4000 koronát, nyolcz hold földet és a stólat. Közgyűlés megütöközéssel vette tudomásul az eljárást, s a törvénynek ilyen megsértését, s kimondotta, hogy a lelkészi díjlevelet megszakítani nem engedi, annyi engedményt meg teszen, hogy miután a Tiszaszabályozás következtében a földek értékükben növekedtek, de a vízszabályozási költségek is nagy mérvben emelkedtek, az 1886-ik évig fizetett állam adókat és vízszabályozási költségeket fizesse az egyház ezután is, az 1886-ik évről eredő szaporulatot pedig a lelkész. Ha az egyház ebbe bele nyugodni nem akarna, a lelkészválasztás a régi díjlevélre fog elrendeltetni.

Elismeréssel értesült közgyűlés, a berceli ref. egyháznak azon kegyeletes határozatáról, hogy boldogemlékű lelkipásztorának: Gonda Baláznak sírjára saját költségén méltó síremléket állíttat.

A lelkészi fizetések állami kiegészítése véglegesen rendeztetett egyházmegyénkben.

A tavaszi egyházkerületi közgyűlés, több féle irányban hívta fel az egyházmegyét határozat-hozatalra; így először a zsinat tartás tárgyában. Zsinati tárgyakul felvételni határozott az erdélyi egyházkerület különleges állásának megszüntetése; a kultusz egyöntetűvé tétele; a feltétlen szabad lelkészi választás annak kimondásával, hogy választó csak az írni, olvasni tudó egyháztag lehet. A ki a házasságkötésnél reverzálist ad, presbiter nem lehet, keresztelés, esketés, urvacsoara, konfirmáció egyöntetűvé tételük, s e két utóbbi megszabott időben végeztessék; a konvent tagjai a presbitériumok által választassanak, a mai rendszer megszüntetendő, mert mint egyik jelesünk (dr. Heiszler József) mondja: „a mai konvent nem egyéb, mint egyházkerületi delegáció; a presbiteri elv szent hagyaték, apostoli örökség, tiszteletre méltó égi hitbizomány, melyet sértetlenül kell átadni a jövő nemzedéknek.” A lelkészek joga az egyház anyagi ügyei körül szabatosan körül irandó. Az országos közalap tőkéinek központi kezelése helyett, az egyházmegyénkinti kezelés hozandó be. Az egyházi adózásra nézve kívánjuk, hogy minden korszerűtlen fizetési adó-nem eltöröltessék; a személy adó egy koronában lenne megállapítandó a családban élő minden husz éven felül levő családtagra, a többi szükséglet állami adó arányában vetetnének ki, de az az állami adó 25 száltoziját meg nem haladhatja. A köznevelési és közoktatási szervezetet az eddigi mérvben fentartatni kívánjuk.

A kerület azon kívánságára, hogy külön iskolai alapokat létesítsünk, melyből a szegényiskolák segíyezhetők lennének, s ne lennének kénytelenek államosítani, kimondatott, hogy ily alap teremtmése szükségtelen, mert az iskolákat az egyház

²⁾ Az „Édes anyám“ c. költemény-kötetnek egy diszpéldányát tették a halott szívére.

külön testjének nem tartjuk. Ugyancsak a kerület óhajt a lelkész csonka és kegyeleti évre nézve véleményyt. Miután az esperesi kar javaslata a mi egyházmegyénkben szokásos gyakorlattal, sőt szabályzatunkkal teljesen egy, vagyis, hogy a lelkész halálától számítva a csonka és kegyeleti év együtt 6 hónapig tart, külön határozatot hozni nem kíván, az esperesi kar javaslatát elfogadja, annak egyöntetűvé tételét kívánja, s a végett az egyházmegyénk szabályzatát a kerületre felterjeszti, s kéri azt a zsinati tárgyak közé felvételni.

A népiskolai tanterv revisióra vonatkozó s megbízás folytán készült javaslat elvben elfogadtatott, s átdolgozásával a tanügyi bizottság elnöke lett megbízva.

A főtiszt, püspöki hivatalnak a vallás-tanításnak a más felekezetű iskolába járó növendékek tanításáért megállapítandó díjazására nézve kimondatott, hogy miután sem az egyes egyházak, sem az egyházmegyék e célra semmit sem adhatnak, felkérjük a konvent utján a magas kormányt, hogy azt állam segélyből ezközlje. Egyházmegyénkben három ilyen felsőbb iskola van u. m. nyíregyházi és n.-kállói gymnasium; kiskvárdai polgári iskola.

Az 1848. XX. t.-cz életbeléptetésére vonatkozólag Nagymáté Albert e. m. főjegyző egy igen szépen indokolt javaslatot, mint indítványt terjesztett be a mely teljes egészében elfogadtatott. Főbb pontjai ezek: Elérkezettnek látjuk az időt arra nézve, hogy nevezett törvény azonnal, ha teljes egészében nem is, de legalább akként legyen életbe léptetve, hogy a reform, egyházak minden egyes gyülekezetének szükségletei, az országos törvény által később meghatározandó módon megállapítván s ebből a fedezetül szolgáló egyházi jövedelmek levonatván, az így mutatkozó hiány fedezésére, egy törvényhozással állandóan megállapított s az ev. ref. egyház rendelkezése alá bocsátott összeg szolgáltatás ki, évenkénti állami ellátásképen. a magyarországi ev. ref. egyház részére.

Vas Mihály e. megyei pénztárnok által megbízása folytán készített munkálatot, a konvent gazdálkodására nézve közgyűlés elismeréssel fogadta el és az abban kifejtett dolgokat teljesen magáévá tette s kívánja, hogy a kerület kérje fel a konventet, hogy ezután tőke-segélyek csak a közalap tőkéből adassanak, a régiek pedig a letétben levő záloglevelek tervszerű értékesítése, s a kisorsolt záloglevelek árának felhasználásával konvertáltassanak, anyagi érdekeink kockáztatása nélkül. A közalap tőkái ne csak földhitelintézeti záloglevelekbe fektetessenek, hanem készítsen tervezetet a konvent, hogy a közalap egyházainkat, iskoláinkat, saját érdekeink kockáztatása nélkül, kérelmezés esetén, állapotukhoz mérve, s előmenetelüket felségelő kölcsönökben részesíthesse, s a kölcsön nyújtást terjessze ki, ha majd a tőke ereje engedi, megfelelő biztosítékot nyújtó hitsorsosainknak is. A nagy gonddal készített s a konvent eddigi gazdálkodását feltűntető munkát, mely már azóta a „Debreczeni Prot. Lap“-ban megjelent s teljes egészében közzé téve lett kétszáz példányban, külön lenyomatban fog egyházmegyénk által elkészíttetni, s az a magyarországi ev. ref. egyházmegyék Elnökségéhez s szakembereinkhez meg fog küldetni, hozzájárulás s hasonló eljárás végett.

A parochiális könyvtárra vonatkozó s lelkész egyesületünk által elfogadott javaslatot, egyházmegye a kerületre felterjeszti.

A zsinat-tartás tárgyában a felső-borsodi e. megye által áttett javaslatot közgyűlés testvéri érzélemmel fogadta, de miután e tárgyban maga is megtette javaslatát, azt bővebben tárgyalni nem tartotta szükségesnek.

Örömdetes tudomásul szolgált az egyházmegyei leányinternátusi bizottság azon jelentése, hogy a Nyíregyházán létesítendő leányinternátusi épület építése megkezdett, a munkálat 26—360 korona díj mellett kiadatott, mely intézkedés helyben hagyatott.

Az ibrányi ref. egyház 259 hold földet szándékozik venni az Idrányi féle birtokból. A vételre, mint a 77 ezer

korona $6\frac{1}{2}\%$ -os kölcsön felvételére az engedélyt kérte. A bemutatott szerződés folytán, s mert a vétel az egyházra előnyös, az engedély megadatott, s a kölcsönnek az egyház ingatlanaira leendő bekebelezése engedélyeztetett. Azonban a magas kamatlábú kölcsön felvétele csak ideiglenesen lesz engedélyezve s utasított az egyház olcsóbb kölcsön vevésére.

Bákán az iskola-építés, mely a tiszai járás főszolgabírája által támasztott sokféle akadály miatt oly sokáig húzódott, végre befejezést nyert. Az építési költségeknek a hívekre lett kivetése megerősített.

Ugyanazon egyháztól mint sérelem jelentetett be, hogy a főszolgabíró megtagadta 3 egyháztagtól a hátrány tartozás behajtását azért, mert a lelkész díjlevelét hozzá be nem terjesztette. Az esperes megbízott, hogy Vidovich László tiszai járás főszolgabírája ellen, ki a mi autonómikus jogainkba avatkozott, s az egyház által szabályszerűen kiállított s az esperes által megerősített kimutatást hitelesnek el nem ismerte, ezen tulkapás miatt tegyen ellene feljelentést a közigazgatási bizottságnál s utasítsa arra, hogy egyházi törvényeinkben biztosított jogainkkal szemben felülbírással ne éljen.

Kérccsen immár nincsen sem lelkész, sem tanító. A hívek az állás betöltésére nem igyekeznek. Elhatározatott, hogy az állami fizetés kiegészítést nyert lelképásztori állás mielőbb betöltendő. A hívek utasítottak, hogy az iskolát felépítsék, tanítót válasszanak s annak fizetését kérjék az államtól. Ha az egyház ennek eleget nem tesz, felhatalmaztatott az esperes, hogy egy nyugdíjazott, de munkaképessé lett lelkész-társunkkal az állomást hivatalból töltsse be.

Az esperesi évi jelentés a számvérőszéki, tanügyi bizottság jelentése, díjlevelek, eladások, vételek, kérvények stb. megerősítése, engedélyezése s a bírósági ügy letárgyalása után a gyűlés véget ért.

Rácz Gyula.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozás.** Dr. Öreg János debreceni akadémiai tanárt s ez évi igazgatót nehéz próbára tette az Ur, elvevén tőle szeretett hitves-társát: *Baly Jankát*. Legyen az Ur kegyelmes a megpróbált szívekhez, az elhunyt nőnek pedig adjon csendes nyugodalmat a hosszú földi szenvedés után.

— **Október 6-iki ünnepély Sárospatakon.** A sárospataki főiskola tanuló ifjúsága, mint minden évben, ezuttal is ünnepélyt rendezett az aradi tizenhárom vértanu emlékezetére. Azonban a tanuló ifjúságnak csak igen csekély része jelent meg a főiskola imatermében, a többiek rideg közönytartással tartották magukat távol az ünnepeléstől. Lehet, hogy ez csak muló jelenlenség és valami véletlennek a következménye, a mi nem igen jogosít bennünket fel arra, hogy az ifjúság lelki világa és cynikus érzülete felett pálczát törjünk, mindamellett is figyelmeztetnünk kell ifjúságunkat arra, hogy ha hazafias ünnepélyt rendez, tartsa becsületbeli kötelességének is azon megjelenni. Hová lett az a kor, mikor a pataki ifjúság önmagát fegyelmezte első sorban mikor a kötelességmulasztókat önmaga bélyegezte meg és nyujtotta a maga megvetésével! Az ünnepi beszédet Dr. Illyefalvi Vitéz Géza tartotta szép költői hasonlatokban bővelkedő érzéstől áthatott beszédben emlekezvén a vértanukról. Figyelmet keltett Sörös János joghallgató a maga lendületes komoly és tartalmas odájával, melyet Nagy Béla hittanhallgató szavalt és Nyitrai Lajos a maga szavaló jártasságával és rutinjával. A főiskolai énekkar is adott elő hazafias dalokat, de meg látszott rajta, hogy tagjai nem tanulták össze kellőképen.

— **Lelkészválasztás.** A rozsnói ujonnan szervezett ev. ref. missiói egyház lelkészévé október 6-ikán Réz László homonnai missionárius választatott meg meghívás után. Az új gyülekezet egy kipróbált erőt kap életbelépése alkalmával, a ki missionáriusi működésével teljes elismerést aratott előjárói előtt. Üdvözljük Réz Lászlót új fontos helyén is s gratulálunk a rozsnóiak szerencsés választásához.

— **Fejes István,** mint az egyetemes énekügyi bizottság elnöke „*Gyűjtemény a magyarországi református egyház megújítandó énekeskönyvéből*” cím alatt egy hatalmas kötet művet adott ki, a melylyel, úgy gondoljuk, elhatározó lépést tehet ev. ref. egyházunk énekeskönyvének korszerű reformja felé. A régóta vajdó énekeskönyv revízió most már ott van, hogy jóakarattal, komoly és méltóságos kritikával, a fenti ügyszökhöz méltó buzgatommal és lelkesedéssel az egyik kérdés megoldható. Annyi buzgóság és lelkesedés mindenki annyi hivatottság a munkások részéről, a mennyit Fejes István egymaga tanúsít ebben a munkában: diadalra viheti rövid idő alatt az új énekeskönyvnek ügyét. Mikor az új énekeskönyvnek mintegy az első példányát szemléljük a Gyűjteményben s a mikor annak megbírlására minden oldalát méltóságteljes tárgyalására a hivatottakat felkérjük, egyúttal tisztelettel hajtjuk meg lobogónkat a Fejes István munkássága előtt, a kinek nevéhez fűződik ez a nagy, igen nagy vállalkozás, a kinek adassék meg a gondviselés kegyelméből az a boldogság, hogy maga mondhasa el az új énekes könyvről: nekem nem kis részem van a műalkotásban!

— **Kegyeletes emlékünnepe.** Magyarország egyetemes Nagypéntekén folyó hó 6-ik napján a tornai ev. ref. egyházmegye Sziliczen emlékünnepeket rendezett. néhai boldog emlékezetű Lovass Sámuel emléksobrát e napon adta át az emlékezetnek. A kis Torna papjai, mintha csak a nemzet golgotájához seregelnének, már a korai órákban gyülekeztek. Az egyházközség gyász öltött. A háromszínű alkotmányos zászlókat, gyász lobogó váltotta fel, hirdette e nap nagy jelentőségét és fontosságát. Mindenki talpon volt, várva a harangok megkondulását. — Megtörtént. — Tódult mindenki az ur hajlékába, hol minden csupa gyász, merő sötét fátyol. Lelki szemeink, mintha nemcsak helyi szobrunkra, hanem Arad felé is belátnának, imázó ajkainkon keresztül rezdül, felzeng: Uram a töredelmes szívet te szerzed, soha az engedelmes lelket meg nem veted! — folyik, uszik, elérzékenyülve, míg nem könnyekbe tör Mózes ama szép énekére: Az embereket te meghagyod halni. És azt mondd az emberi nemzetnek: Legyetek porrá, Kik porból lettetek! . . . Ily elkészült érzületek között lép a szószékre Körtvélyes új lelkésze Szabados László, ki XXIII-ik zsoltár 1-ső verse alapján: „Itélj meg engem óh Isten! beszél tüzzel, hévvel, lelkesedéssel és buzgósággal. Templomból kijövet az egész tömött gyülekezet a temetőkertbe vonult, hol a Lovass emlékszóbor körül csoportosulva Péter József szőlősdaró lelkész vázolta a megboldogult életrajzát. Mindenre, a legkisebb részletekre kiterjedő emlékbeszéd mindenkire nagy hatással volt. — Lovass Sámuel született Szőlősdarón 1804. Előbb berzétei, majd 1836-ban szilicei lelkész. 33 éven át tornai esperes, és helyettes püspök. Míg nem 50 évi lelkészkedése után 1886-ik évben jobb létre szenderült. Szobrát a tornai egyh. megye, barátok és tisztelők emelték, a mely dr. Katona László egyh. m. tanácsbíró terve után Chisnyóvízen készült. Majd Ragályi Géza esperes adta át a szobrot, melyet a helybeli lelkész egyszerű szavakkal vett át egyházközsége nevében megőrzés végett. A kegyeletes ünnep azzal ért

véget hogy az ünneplő gyülekezet tömött sorban vonult a csak néhány lépéssel távolabb eső pár évvel ezelőtt mindnyájunk fájdalmára elhalt néhai boldog emlékezetű Gyarmathy József lelkész-esperes sirjához. Felejthetetlen kegyelet, tiszta hű szeretet örködik. Öröngyala ez annak, ki sohasem hervadó virágokkal, szomorú rózsákkal, friss koszorúkkal disziti. Maga és árváinak könnyeivel locsolgatja, ápolgatja. — Örökdjék felettök, mindkettő felett az örökkévalóság hatalmas szelleme. — A kedvesek fájdalma enyhüljön a megnyilatkozott meleg kegyeletben. N. I.

— **Tanrend a pápai ev. ref. theol. akadémián.** Az 1901—1902-ik iskolai év I-ső felében a pápai ev. ref. theologiai akadémián előadnak: *Németh István* 4 tantárgyat (ó-szöv. biblia, ó és új-szöv., exeges és héber nyelv) heti 11 órán; *Dr. Horváth József* 5 tárgyat (Bölcsészettört., neveléstört., németnyelv és természet filozófia, elemző mértan, determináns elmélet) heti 12 órán; *Dr. Antal Géza* 5 tantárgyat (Dogmatika, Valástan, új-szöv. nyelvészet, angol nyelv, dogm. seminárium) heti 12 órán; *Thury Etele* 4 tárgyat (Egyh. tört., egyh. jog, encykl. és egyh. tört. semin.) heti 10 órán; *Csizmadia Lajos* 4 tantárgyat (ó-szöv. bevezetés, Liturgika, bibliai földrajz és régiségtan) heti 10 órán; *Dr. Steiner József* előadja a közegészségtan heti 2 órán és *Holbok Ede* gazdaságtant tanít heti 4 órán. E szerint előadnak összesen 7-en 24 tantárgyat heti 61 órán.

P á l y á z a t o k.

I.

Az alsó-zempléni ev. ref. egyházmegyébe kebelezett *makkos-hogykai* lelkészi állomására pályázat hirdettetik.

A lelkészi javadalom 770 korona, kongruával 1200 korona.

Pályázati határidő 1901. november 5.

Az állomás a választás után azonnal elfoglalható.

A pályázati kérvények Kereszturi József alsó-zempléni espereshez küldendők Semjénbe. u. p. Kis-Rozvány.

II.

Az abauji egyházmegyébe kebelezett *pamlényi* ev. ref. lelkész-tanítói állomásra, melynek javadalma a tandíjon kívül, államsegélylyel 1200, illetve 1600 korona, pályázatot hirdetnek.

A pályázati kérvények f. évi november hó 5. napjáig Révész Kálmán espereshez Kassára küldendők.

III.

Az abauji egyházmegyébe kebelezett *szkárosi* ev. ref. egyház lelkészi állomására, melynek javadalma, államsegélylyel 1200, illetve 1600 korona, pályázatot hirdetnek. A pályázati kérvények f. évi november hó 5. napjáig Révész Kálmán espereshez Kassára küldendők.

Miskolc. 1901. október 5.

Kun Bertalan
ev. ref. püspök.

HIRDETÉSEK.

Lővy József fia |László Adolf|

könyvkereskedése, zenemű készlete, papir- és
írószer raktára **Miskolczon.**

Ajánlja jól felszerelt raktárát a **Sárospataki
Irodalmi Kör** összes népiskolai kiadványaiból.

Egyházi és iskolai nyomtatványok

a Kogutovicz-féle magyar földrajzi intézet
összes fali abroszeit, debreczeni és budapesti
Zsoltárok minden kötésben; a közoktatásügyi
kormány által előírt **népiskolai tantervek** ál-
landó készlete. Könyvjegyzékek szíves meg-
keresésre ingyen és bérmentve.

22—11

A milleniumi kiállításon kitüntetve!

Sok elismerő és
kitüntető okirat.

Állandó minta-harang
Ungváron.

Magyarország legrégibb harangöntődéje,

Kis-Geöczben (Ungmegye). — Alapított 1795-ben

Alulírott tisztelettel hozom a nagyérdemű kö-
zönség b. tudomására, hogy elvállalok mindenféle
súlyu harangok készítését, előre meghatározott hang-
nem szerint, **nemes, fehér ércből**, mely régi
gyakorlaton alapuló összetét szerint készül és hangja
lágyabb, zengzetesebb, mint minden más ércnek.

Felszerelve harangokat forgatható, saját talál-
mányú, szabadalmazott vaskoronával, mely a tor-
nyot nem ingatja meg és harangozáshoz nagyon
kevés erő igényel.

Készítek vas harang-állványokat és régi haran-
gokat új modoru koronákra átszerelvek.

Nem tetsző harangot több heti kipróbálás után
is feltétlenül visszaveszek és az előzetes költségeket
visszatérítem.

15—1

Kiváló tisztelettel

Baktai Egry Ferencz.

Árú-minták ingyen!

Első rendű úri ruha szabóság

készen és mérték szerint

Szántó Mór és társa Miskolczon

a m. kir. földmivelésügyi minisztérium szerződött szállítóinál.

Legnagyobb mérték szerint s divatosan készítő osztály. Polgári és egyenruhákra külön szakavatott
mester. Mindennemű papi ruhák készítése a főtisztelű papság részére.

Olcsó árak! Kifogástalan és becsületes kiszolgálat! Üzleti elvünk: a ki készpénzért vásárol, nem
fizeti túl az árakat!

22—11

Divatkép bérmentve!

Vasuti menetrend.

2—3

Sárospatakról indul:

Szerencs—Debrecen—Miskolc— Bánréve—Budapest-felé.	S.-a.-Ujhely—Kassa—Mező-La- borc—Máramaros-Sziget-felé.
Reggel gyorsvonat . 7 ⁴² órakor.	Reggel személyvonat 6 ¹⁰ órakor.
Délután személyvonat 12 ³¹ „	Délután gyorsvonat 12 ⁴⁸ „
„ gyorsvonat 4 ¹⁶ „	„ személyvonat 4 ²⁵ „
Estve vegyesvonat . 9 ³¹ „	Estve gyorsvonat . 8 ⁰² „

Sárospatakra érkezik:

Budapest—Bánréve—Miskolc— Debrecen—Szerencs-felől.	Máramaros-Sziget—M.-Laborc— Kassa—S.-a.-Ujhely-felől.
Reggel vegyesvonat 6 ¹⁸ órakor.	Reggel gyorsvonat . 7 ⁴¹ órakor.
Délután gyorsvonat 12 ⁴² „	Délután személyvonat 12 ³⁰ „
„ személyvonat 4 ²⁴ „	„ gyorsvonat 4 ¹⁵ „
Estve gyorsvonat . 8 ⁰¹ „	Estve vegyesvonat . 9 ³⁰ „

Felelős szerkesztő: Dr. TUDÓS ISTVÁN. Szerkesztőtársak: ELLEND JÓZSEF és Dr. SZÉKELY GYÖRGY.

Sárospatak. Nyomtatta Steinfeld Jenő az ev. ref. főiskola betűivel.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szétküldéssel egész évre 10
korona, félévre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrés
oldal 4 korona.

— MEGJELNIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: „Dr. Heiszler József.” — *Sütő Kálmán.* „A reformáció emléknepje, legyen magyar nemzeti ünnepnap.” — *Nagy Sándor.* „A történelem tanításának fontossága a népiskolában, tekintettel az alkotmánytanra.” — *Versényi György.* „Tompá vallásos költészete.” — „Irodalom.” — „Vegyes közlemények.” — „Hirdetések.”

Dr. Heiszler József

1818—1901.

Négy egyházkerületünk látta az ő égfelé törő lelkének lángolását és — meghalt egy félreeső falu csendes parókhiájában, szinte rideg egyszerűségben és magánosságban, mint egy remete. Mélységes tudása, hegyeket is megmozgató hite, írói termékenysége, tanári, papi, szónoki jelességei a legelső helyre prae-destináltak közöttünk és — úgy halt meg, mint köz-katona; kifáradtan, az élettel betelten, mint az ó-szövetségi patriarkha s nagy, szent eszményeinek rom-jai felett való búslakodás közben, mint a bibliai Predikátor.

„Minden hanyatlík . . . minden hanyatlík, a mit egykor virágozni láttam s virágzásának örvendeztem” — mondta ő f. év július 3-án a felső-szabolcsi tisztársai által tiszteletére rendezett örömnepben. — „Valóban nem óhajtanám újra kezdeni az életet s kezdem érteni a bölcsét, a ki mondá: jobb a halálnak napja a születésnek napjánál; kezdem érteni az apostolt, a ki óhajtott feloszlatni és lenni az ő Krisztusával. Valóban a megholt és feltámadott Krisztus a mi egyetlen menedékünk és biztosítékunk az élet minden körülményeiben. Megyek tehát én is tovább keresni ama jobb hazát, hol több a világosság, több az igaznak, szentnek és jognak tisztelete, hol több az Isten!”

És elment f. hó 16-án. Csalódottan, meggyötört szívvel, lelkének megtépett szárnyain; . . . így hagyta itt ezt a viszontagságos földi világot, de teljes reménységgel, hogy a felbomlott földi sátor helyett örök-kevaló lakása leszen Istennél, a mennyben.

Nehéz, küzdelmes földi pálya jutott a Dr. Heiszler József osztályrészeül bizonyynyal.

A több világosság, több igazság voltak életének vezérlő csillagai s küzdenie, birkóznia kellett a sötétséggel, a jogtalansággal s nem kerülhette ki a félre-

értetést, a meg nem értetést, akár csak az ó-szövetség prófétái.

Szakított, mint az apostol, családjának hagyományával, a testtel és vérrel, hogy ölelhesse a meny-nyei világosságot és az igazságot, a mely szabadokká tesz — és éreznie kellett, hogy a világosság és igazság útján is göröngyök vannak s a látható egyház legtisztább alakja sem égi angyalok szövetkezése.

Lerázva magáról a pápás egyház bilincseit, egész szenvedélylyel, az érett férfiú erős akaratával, a kiforrott tudós összes tudásával harcolt a Kálvin egyházának diadaláért és fájt neki, hogy nem támadt körülte pünkösti lelkesedés és a legtöbben nem bírták követni Istentől ihletett lelkének szárnyalásait.

Nehéz, küzdelmes földi pálya jutott Dr. Heiszler Józsefnek valóban!

Azt hitte, hogy a kik hivatalosak, azok hivattak is s hogy a kik a Kálvin zászlója alá esküdtek, azoknak az utolsó jottáig kell harcolniok a kálvini egyház igazságaiért . . . és fokozódó keserőséggel látta a presbyteri egyház erős kőfalainak megrepedezését, a réseket a kálvinegyház alkotmányán s a prot. autonómia bátyáinak ingadozását.

Mi láttuk, egész anyaszentegyházunk látta az ő busulásának gerjedéseit; hallottuk prófétai lelkének intelmeit s jó bizonyosságok lehetünk mellette, hogy az Ézsaiás lelke támadt fel benne: a kérlelhetlen, a rendíthetlen, az egyszer igazaknak ismert elvekhez mind halálíg hű és nem alkuvó.

Aldott legyen az Isten, hogy elküldte Őt, hogy nekünk adta Őt s hogy dús szellemének reánk hagyott kincseivel örökségre méltatott bennünket, a min nem fog a rozsdá és penész s hogy életével, küzdelmeivel, csalódásaival és keserőségeivel példává tette

előttünk s intelműl állította elénk és egész anyaszent-egyházunk elé.

Nyugodjék áldásban az ő Krisztusának kebelén s találja meg Istennél a mennyben, a mit nem adhatott meg neki a föld, az ember, a család, a társadalom és az anyaszentegyház, a melynek prófétája volt.

A reformáció emléknapja, legyen magyar nemzeti ünnepnap!

Az 1848. XX. t.-cz. 2. §-ában kimondott, s a bevett vallásfelekezetekre vonatkozó teljes és tökéletes egyenlőségi és viszonyossági elv közjogi és anyagi téren való megvalósításáért folytatott eszmeharcban protestáns részről a többek közt az a nézet is kifejezésre jutott, hogy a vallásegyenlőség elvének folyománya, természetes, sőt szükségszerű következménye az is, hogy amiképen a tisztán róm. kath. jellegű Szent István napját az államhatalom kezelői hivatalosan megünneplik: azonképen a reformáció emléknapját, mint a többi bevett protestáns felekezetek ünnepét, szintén hivatalosan megünnepeljék, tanúbizonyságot téve ezáltal is arról, hogy e hazában nincs többé államvallás, s az államhatalom birtokosai az egyenlőségi elvet hovatovább komolyan veszik.

Ha István király napja tényleg tisztán mint róm. kath. ünnep szerepelne, akkor a fennebbi nézet és kívánság jogosultságát lehetetlen volna elvitatni. Azonban István király napja bármily sérelmével is a többi bevett felekezetek vallásos érzületének és bármily határozatlan formában is, ha csak úgy közbevetőleg is, mégis törvényileg nemzeti ünnep nevet visel, s annak tekintetik. Így hát bármily fájdalmasan esik is, de a tárgyilagosság szemüvegén bírálva a dolgot, azon nézetnek kell kifejezést adnom, hogy okt. 31-ikét vagyis a reformáció emlékünnepe ma még nem állíthatjuk oda István király mellé, a két ünnepnapot ma még egyenértékűnek nem tarthatjuk, s a reformáció emléknapjának hivatalos megünnepeléséhez ma még annyi jogigényt nem tarthatunk, azt annyi joggal nem követelhetjük, mint amily joggal ünneplik hivatalosan István király napját. Nem, mert a reformáció emlékünnepe még mindig nem nemzeti ünnep a vallásegyenlőség hazájában!

Csak az a kérdés, hogy jól van-e ez így! Csak az a kérdés, hogy megegyezik-e a vallásegyenlőség eszméjével, hogy míg a róm. kath. szentnek, a keresztyénség hazánkban elterjedése, megszilárdítása érdekében kétségkívül sokat tett István királynak nevenapját, az eddig kizárólag róm. kath. ünnepet nemzeti ünneppé avatva hivatalosan megünneplik, addig a reformáció emléknapjáról a kormány, a törvényhozás, szóval a hivatalos magyar állam nem vesz tudomást, s azt olybá tekint, mint akármely köznapot!

És erre már bizvást felelhetjük, hogy ez így nem jól van, ez a vallásegyenlőség eszméjével meg nem egyezik, sőt a vallásegyenlőség elvéből a reformáció emléknapjának István király mintájára nemzeti ünneppé való tétele, s hivatalos megünnepelése egyenesen következik.

Eltekintve attól, hogy a keresztyénség behozatalát, helyesebben azonban elterjedését, megszilárdulását e hazában, egy róm. kath. ünneppel, egy róm. kath. szent ünnepelésével hozza a törvény összeköttetésbe, amikor annak emlékünnepe István király napjára teszi, s eképen egy addig kizárólag r. kath. ünnepnek ad nemzeti jelleget, mely körülmény már magában véve is a reformáció emléknapjának mint eddig tisztán felekezeti ünnepnek is nemzeti ünnepé tételét indokoltá, jogosultá sőt szükségszerűvé teszi a vallás egyenlőség szempontjából: eltekintve ettől, jogosan követelhetjük a reformáció emléknapjának nemzeti ünnepé tételét, s aztán hivatalos megünnepelését a vallásegyenlőség elvére hivatkozással azért is, mert a reformáció behozatala, elterjedése semmivel sem kisebb jelen-

tőségű állami és nemzeti szempontból, mint az István király korabeli keresztyénség behozatala. Valamint honmentő és nemzetfenntartató munkát végzett ez az erkölcsök megszelidítése, nemesítése, s a folytonos harcok teréről a csendes munka tűzhelyéhez szolítása, szoktatása által: époly honmentő és nemzetfenntartó, s a nemzeti művelődésnek addig nem ismert hatalmas lendületet adó hivatást teljesített a protestantizmus az egyéni, hit és lelkiismereti szabadság hirdetése s ezáltal a nemzeti szabadság iránt való érzék folytonos ébrentartása, nemzeti egyházi szervezete, s mert érdekei mindenkor azonosak voltak a haza érdekeivel: a vallási és nemzeti szabadságnak véres csatákban való megannyi dicső védelme, a népnevelésügynek hatalmas felkarolása, a róm. kath. egyházak nemes versenyre kényszerítése iskolák, nyomdák felállítására, a nemzeti nyelv művelése, terjesztése, a szabadvizsgálódás elvének hangsúlyozása, s ezáltal a léleknek a tekintély elve járma alól való felszabadítása, a kultúra, a magasabb tudományok hatalmasabb lendülete által, nem is szólva a protestantizmus magasztos erkölcsi elveiről, melyek ideális krisztusi tisztaságukban napfényként tündöklének az erkölcsi világ egén. Mindezek elvitáztatlan érdemei a protestantizmusnak, s bizonynyal méltók arra, hogy a hamisítatlan történelem könyvében, s az emberi emlékezet tábláján felírva ragyogjanak; de egyszersmind méltóvá teszik a protestantizmust is arra, hogy e hazánkra és nemzetünkre ily sok áldást terjesztő ev. keresztyénség behozatalának, elterjedésének emlékünnepe épúgy nemzeti ünneppé avatassék a szabadelvűség jegyében dolgozó kormány és törvényhozás által a jogot törvényt és igazságot hirdető kormányzat égis alatt a törvényben biztosított vallásegyenlőség folyományaként, mint az István király korabeli keresztyénség behozatalának, megszilárdulásának emléknapja.

Avagy talán az István király ünneplésével az egyetemes keresztyénség behozatala, tehát a protestantizmus is ünnepeztetik?

Bocsánatot kérünk, de ezt az érvelést el nem fogadhatjuk. Mert bár igaz, hogy akkor egy akolban voltunk, de nem vagyunk most. És most ugyan külön egyházat képezünk, de vallásegyenlőség van közöttünk. Ennek pedig követelménye és következménye az, hogy ha az állam a pápas keresztyénség behozatalát nemzeti ünneppé avatta, avassa azzá az ev. keresztyénség behozatalát is! A pápas keresztyénség s az ev. keresztyénség behozatalát egy kalap alá venni egy füst alatt, s épen István király napján lehetetlen megünnepelni a vallásegyenlőséget, s a történelmi igazság sérelme nélkül. Hisz a hamu alá temetett ev. világosságnak nemzetünk keresztyénné létele után mondhatni egy félezred év után sikerült csak ismét fényre derülnie! Ezt a tényt amazzal azonosítani lehetetlen. Mert bár keresztyénség ez, keresztyénség az, de az egyik pápai, a másik evangéliomi. Ha amaz nemzeti ünnepként ünnepeztetik, ünnepeztetnie kell annak is a vallásegyenlőség nevében! Hogy amaz a nemzet úgyszólván egésze, ezt pedig egy része vette fel; az a vallásegyenlőség többször hangsúlyozott, a reformáció emléknapjának nemzeti ünnepé tételére vonatkozó követelményét meg nem semmisíti, el nem enyészeti.

Mintha csak hallanám az ellentábor gúnyolódását, hogy hiszen akkor a zsidóság recepcióját, vagy nem tudom én mi-jét, is nemzeti ünneppé kell avatni, mert az is bevett felekezet, s a bevett felekezetek között egyenlőség van. Igaz, hogy egyenlőség van a bevett felekezetek között, de az is igaz, hogy bármily jó hazafiak is általánosságban zsidó honfitársaink, de a protestantizmus több százados honmentő és honfenntartó munkájával talán mégis csak nem lehet összehasonlítani az ő egyébként értékes szolgálataikat.

Úgy gondolom azért, hogy csak a vallásegyenlőség egyik következményét vonom le és állapítom meg, midőn azt mondom, hogy az István király korabeli keresztyénség példájára a protestantizmus honmentő és honfenntartó érdemeinek elis-

meréseül és méltatásaként a reformáció emlékünnepe is nemzeti ünnepé teendő és hivatalosan megtartandó.

De ha már jogosnak és méltányosnak, s a valláseggyenlőség elvéből folyónak tartjuk a reformáció emlékünnepe nemzeti ünnepé avatását, s követeljük ennek hivatalos megtartását, akkor véglegesen döntenünk kell arra nézve is, hogy mely napon tartandó hát meg a reformáció emlékünnepe? Mert sajnos erre nézve még mai napig sincs egyöntetűség a protestantizmus körében. A reformátusok okt. 31-ike előtt való vasárnap, a lutheránusok okt. 31-ike után való vasárnap ünneplik; ott is, itt is akadnak, akik okt. 31-ikét tartják, míg az iskolák kivétel nélkül e napot ünneplik. Dönteni kell erre nézve, mert míg egy határozott naphoz nincs kötve a reformáció emlékünnepe megtartása, addig hogyan is kívánhatjuk annak nemzeti ünnepé tételét, hivatalos megünneplését? Magunk kényszerítenénk így bele az államot, hogy döntsön e kérdésben, s ő határozza meg a reformáció emlékünnapját, amely azonkívül, hogy bizonyos mérvű jogfeladást jelentene, hogy úgy mondjam nevetséges helyzetbe is hozna bennünket. Az én szerény nézetem az tehát, hogy a legközelebbi mindkét zsinatnak határozottan és egyértelműleg kellene a kérdést törvény által szabályozni, és pedig úgy, hogy október 31-ike tétessék a reformáció emlékünnepevé.

Azt mondják némelyek, hogy tartózkodnunk kell az ünnep kreálástól! Én azonban azt hiszem, hogy ha egyáltalán méltónak tartjuk a reformáció emlékünnapjának megünneplését, nem szabad idegenkednünk annak egy határozott naphoz való kötésétől. Sokkal szebb és lélekemelőbb az úgy, ha e világtörténeti eseményt a reformáció összes hívei egyszerre ünneplik. A napja pedig legyen okt. 31. Ha e napot tartjuk a reformáció fő kiinduló pontjának: e napot kell a reformáció emlékünnepevé tennünk. Hisz 1517 okt. 31-hez oly közel esik a reformáció eszméinek hazánkban való hódítása, térfoglalása, hogy ha a keresztyénség behozatalának megünneplését lehetett István király napjához fűzni, nem volna szentségtörés a reformáció emlékünnapját sem okt. 31-re tennünk. Nagy világtörténeti vagy nemzeti benső átalakulási folyamatokat, melyek hosszabb idő munkái oly mozzanatokhoz szoktak kötni, melyek annak sorsára döntő befolyással voltak.

Vajjon a keresztyénségnek hazánkba való behozatala István királyi kezdődött-e! Nem voltak-e már akkor is keresztyének e haza földén. mikor eleink azt meghódították? És bejövetelükkor nem csatlakoztak-e hozzájuk ilyenek? És a magyaroknak ker. vallásra térése nem még Géza fejedelem István atyja alatt kezdődött-e? S nem csupán szent László és Kálmán király alatt fejeződött-e be? S mégis azért, mert István király alatt, s az ő buzgolkodása folytán történt a nemzet keresztyénné lételének a legnagyobb átalakulási folyamata: ime a keresztyénség behozatalának felvételének emléke István király napjához köttetik! Hát a 48—49-iki események egy nap művei voltak-e? Mégis a márc. 15-höz tudta kötni a nemzeti közérzés e nagy napok emlékezetét. Épígy lehet kötni a reformáció emlékét okt. 31-hez, és sokkal inkább ehez, mint akár az előtte, akár az utána való vasárnaphoz.

A következő zsinat az ev. épügy, mint az ev. ref. hadd iktassa azért törvénybe okt. 31-ikét, a reformáció emlék napjaként. A szabadelvű kormány, és a többségében szabadelvű törvényhozás pedig hadd tegye nemzeti ünnepé e napot, hogy az mint ilyen foglaljon helyet a valláseggyenlőség elvéből folyó s az 1848. XX. t.-cz. megvalósítására irányuló jövődő liberális törvényalkotások között, a bevett vallásfelekezetek közötti egyenjogúság megvalósításának koronájaként.

Sütő Kálmán.

ISKOLAI ÜGY.

A történelem tanításának a fontossága a népiskolában, tekintettel az alkotmánytanra.*

Ok és okozat a legkisebb történet is, éppen úgy mint a világtörténelem vagy egy nemzet történelme; hiszen a világ történelem vagy egy nemzet történelme is ezeknek, t. i. ok- és okozatoknak a láncolata; éppen azért a legegyszerűbb történet is képző, nemesítő vagy undorító (de akkor is nevelő) hatással bír nemcsak az egyedre, hanem a zömre nézve is; nemcsak a kisebbekre, a tanulókra, hanem a felnőttekre is. Hát még a világtörténelem! Hiszen csak ha egynehány történetet említünk is fel: Babylon és Ninive fénye és bukása; az egyiptomiak, a görögök, Róma, a pún háború (ahol a nők hajaikból fonják a hajókötelet, mert készebb a nép mind városa porába temetkezni, mintsem hazáját elhagyni) a népvándorlás a francia forradalom, sat. ki ne tudná, ne gondolná, hogy ezeknek a történeteknek az előadása, a tudása micsoda hatással van az ember, — közelebb a kis ember, a tanuló, a népiskolai növendék lelkére, szívére! Jelen esetben, mellőzve a világtörténelmet, a magyar történelem tanításának a fontosságáról kívánok szólni, mint közelebb fekvőről, mint amelylyel egybe lehet vetni az alkotmánytant.

Én megvallom, hogy nehéz népiskolai kérdésnek tartom a kézalattit, ha azt vesszük, hogy itt olyan tételről kellene talán ívszámra beszélni, amit három szóval meglehet fejteni. Miért fontos a magyar történelem tanítása a népiskolában? Mert magyarok vagyunk.

Előttem áll az ezredéves tölgy, a szép Magyarország; hosszan, messze kiterjed lombkoronája, viruló erőben, szabadon, s békében: (óh hány vihart látott, hány csalogány zengett üde illatánál) tetszést, bámulatot kelt. De minő méltóság ez, ha csak jelen állapotát veszed fontolóra! Menj vissza a maghoz, melyből életre kelt; kísérd figyelemmel, mint küzdött a viharral; nézd, hogy egyik másik ágát miként zúzta le a villám; (a haragvó Isten ostora, mert pártoskodtunk; a vad ellenség dühe; s mint nőtt új helyére: *előttem áll nagysága*. Mi vagy te kedves gyermekem! Azt mondod, hogy magyar vagy: akkor ismerned kell nemzedet bölcsőjét, ismerned kell gyermek, ifjú és tetterős férfi korát; jöjj, megtanít erre a magyartörténet. Mit érnél azzal a tudattal, hogy van magyar nemzet! Olyan forma volna az, mintha valaki csak annyit tudna magáról, hogy ő most pl. 30 éves és a 30 év előtti életéből egy jöttát sem ismerne.

Eleven csirával búvik ki a növény az alaptalajból, de ne érintse csak az ég harmata, esője; ne érje a nap verőfénye és hagyj befolyás nélkül; hoz-e majd gyümölcsöt! Test- és lélekkel jön a gyermek a világra.

Erős test, nagy lélek azonban a befolyástól függ. Erős test, nagy lélek: szabadság, míveltség, így áll előttünk a magyar nemzet; honnan ismerjük a befolyást, ami a durvább anyagot nemesítette, s a homályos szellemet fényre derítette! A magyar történelem nyújtotta ezt nekünk, s az nyújtotta a kisebb-

* A felső-borsodi ev. ref. tanító-egyletben jutalmat nyert pályamunka. Szerk.

beknek, az fogja nyújtani az utódoknak. Hogy lett a magyar szabad és mívelt: megtanuljuk a történelemből; és a magyar alkotmánytan is arra mutat vissza. Jó, s balsorsban élt e nemzet, százados vihar is lepte hazáját, (török-uralom) rabigát húzott a szabadságra született magyar . . . s most él és szabad! Csak dicső férfiak tartották kezökben, sokszor a nemzet életét, nemzetmartyirokká lettek, mint egy-egy újkori megváltó. Lánglelkű bajnokok őrizték a nemzet szellemét, az édes anyanyelvet, mely nélkül a haza, mint lélek nélkül a test, végpusztulásra vár. Honnan ismerjük ezeket? A magyar történelemből!

Egy magyar embernek érzelmek világa nemes fénnyel van tele; hazaszeretet lángja ég szíve oltárán; szilárd a jelleme; el van határozva igaz magyar lenni; a nemzeti szellemet, a nemzeti szokást, a nemzeti nyelvet: a nemzet drága kincsét, a legdrágább birtokát bálványként tisztelni; és a szent földet, ezt az igéret-földet vérig, utolsó lehelletig védelmezni: ezek minősítik a magyar embert. Aki ezekkel nem bír, az nem tanult ember és igaz magyar ember lenni; tiszta tükör volt pedig előtte a magyar történet; legyen is az, mert akkor jaj nekünk!!

Két irányú kérdés megfejtésével igyekszem ezt igazolni:

Az első kérdés ez: Miért fontos a magyar nemzet történetének a tanítása a népiskolában? . . . A második pedig így hangzik: Miért kell kapcsolatba hozni a magyar alkotmányt a magyar történelemmel?

Bár előre ki lehetne nyilatkoztatnom, hogy egy magyar tanító, aki csak az eddig elmondottakat, mintegy az előszobában előadottakat veszi is bonczkés alá: már is tudja és érzi, hogy miért kell a magyar történelmet tanítani.

Tanítani kell a magyar történelmet népiskoláinkban azért

- a) mert magyarok vagyunk;
- b) Mert magyaroknak kell lennünk!
- c) Mert magyarok vagyunk.

A haza és történet fogalmát Horváth Mihály így írja: A haza sem nem pusztán fogalom, sem nem csupán azon föld, melyet, bizonyos határok között, a nemzet jelenleg magáénak nevez. A haza összetett lény, melynek van teste és lelke is. Testét képezi a talaj, melyen születünk, a faj, melyhez tartozunk, a nyelv, melyen első gondolatainkat és érzelmeinket kifejezni tanultuk; a hegyek, síkok, folyamok, melyek e földrésznek főjellegét képezik. Lelkét pedig teszik az emlékezetek, szokások és erkölcsök, a mondák és regék; a viszontagságok, remények és bánatok, melyek fajunkat közösen illetik; azon szellemi és erkölcsi tőke, mely e hazában lakott nemzedékek munkálkodásainak, életének eredménye, más szóval maga a haza története."

Itt áll a növendék előtt az ő szülőföldje; sík-ságán hányszor ment már ő keresztül, hányszor nézte a ringó aranykalász tengert, a szép délibábot; vagy a másik, a felföld gyermeke, jár a hegyes-halmos vidéken, hallgatja az erdő szivvidámitó zenéjét, a kristály-patak andalító csörgedezését, szedi a völgyi virágot, úzi a százszínű pillangót, énekel a zümmögő bogárnak: tudja, érzi, hogy az ő szülőföldje egy rész abból a szent földből, amelyet Magyar hazának neveznek; egy ága vagy gallya amaz ezredéves tölgynek, a szép Magyarországnak. És ha nem tudná, ha nem érezné!?

Azért, akkor kell neki tanítani a magyar történelmet!

Látja a haza térképét, látja képzeletben az egész Magyarországot, beleilleszti az ő szülőföldjét, s tudja, tudja, hogy ez magyar birtok.

De hogyan lett ez az ország, hogy nőtt, izmosodott oly erőssé, szabaddá ez az ezredéves tölgy! Meg kell tanítani neki a hazai történelmet; el kell vezetni ahhoz a maghoz, amelyből kikelt; végig kell vezetni egy ezredév minden phasisán, amelyekben a haza terjedésére, fejlődésére, emelésére, hanyatlására, a nemzet virágzására vagy süllyedésére rászolgáló okokat lelki szemei előtt látja elvonulni.

(Folyt. köv.)

Nagy Sándor.

TÁRCA.

Tompa vallásos költészete.

Sok nagy papja volt a mi anyaszentegyházunknak, de oly igaz, meleg szeretettel alig csügünk valakin, mint a hírneves költő-papon, Tompa Mihályon. A szép természetnek mesteri festője. Hiszen kora gyermek-ségétől annak búve-bája igézte meg lelkét. Gyermek-ségét Igricziben, egy borsodmegyei tündérszép faluban töltötte. Mintha a természet megakarta volna mutatni, hogy lehet egy kis helyen százféle szépséget központosítani. Sárospatakon tanult, szünetidején ki-kijárogatva Zemplén szép tájaira. Majd a vadregényes felvidéken Eperjesen nevelősködött. Aztán Gömör kies halmos részében lett pap. Bején, Keleméren, Hanván. Hogyne ismerte volna, hogyne szerette volna a természetet. De a ki a természetet ismeri és szereti, annak szívében fel kell fakadnia az Isten iránt való szeretet üde forrásának. Ez a szeretet vezette Tompát a papi pályára.

Volt egy finom lelkű úri nő Bónis Barnabásné szül. Pogány Karolina. Nagy gyönyörűséggel olvasta a Tompa verseit. A mi soha sem történt még poétával, száz hold földet hagyományozott neki végrendeletében. De nehogy ilyen csoda essék, hogy száz holdas költő kevélykedjék Magyarországon, az örökösök kiperelték. Hisz ez úri hölgy *gyöngéden* Tompa kis fiának hagyományozott. Az pedig hirtelen elhalt. Tehát nincs örökös, nincs örökség. Mikor Tompát Bejére papnak választották, ez a jó asszony felkereste levelével. Kérdi: hogy van? hogy érzi magát új hivatalában? Az erre feleletül küldött költői levélben gyönyörűen festi Tompa a papi élet szépségeit:

Hol a szép Gömör halmos képet ölt,
Csendes magányban él hű tisztelő!
Lant és biblia, e két szent barát,
Karján ringatja boldogan magát.
Az én pályám szép, ámbar nem ragyog:
Én az egyszerű nép őre vagyok!
Enyém jó- és balsorsának fele,
Örülök, sírok részvevőn vele.
S az elhagyott népet, mi isteni,
Növelni, oktatni, deríteni!
Kisdéd születik, s hogy boldog legyen
Én fohászkodom érte szívesen;
Dobogó szívé szép menyasszonyát
Elhozza az ifju felebarát,
És szívem elfogul öröm miatt
Az ünnepélyes esküszó alatt.

Kihez már a nyugalmas est közel
A haldokló ágyához megyek el;
S ki lehull, mint fájáról a haraszt,
A temetőbe kikisérem azt.
Ekkép velem rokon, barát a nép:
Nemes barátnőm! pályám nemde szép?

Ismerte és szerette a népet. Hisz ő maga is a nép gyermeke. Öreg szülei egyszerű, munkás, becsületes földművelők voltak. Mellettök nevedekett. Épen azért nagyon jól tudta: mikor, mint kell beszélni, hogy épületes legyen, hogy a gyülekezet szívéhez szóljon. A templomi szolgálat nála nem volt kötelesség, hanem gyönyörűség. Egy helyütt így dalol:

Harangoznak... menjünk az úr házába!
Oh hívek, jertek, jertek el!
A jobb élet előérzelme hat meg,
Ha sok nép együtt énekel.
Aranytenger van a mennyégben,
Szent tengere az énekeknek:
Aranypatak mi énekünk,
Rengő hullámai velünk
Mennybe folynak, mennybe sietnek.

Egyik legszebb költeménye:

A gyülekezetben.

Cseng, zug még a harangok öble,
A hang, távol széthömpölyögve,
S mint szarvas a szép, hús forrásra,
Siet a nép a szent tornácba.
Betölti a pitvart, a házat,
Az arcokon hit és alázat...
S a szívre, melynek mélye zajlék,
Csendet, békét lehelt a hajlék.

Ül ifju, vén s hallgatva szót vár...
Majd fölzeng a királyi zsoltár;
A nép együtt van, együtt érez
Szólván az ég s föld Istenéhez;
Fejét mélyen kezébe hajtva:
Imába olvad szíve, ajka;
Az Ur előtt lelkét kitölti.
S megtisztul, szentül, a mi földi.

Imádkozik, hogy az örök felség szent országa la-
kozzék nálunk; szentelje és áldja meg lelkünket, de ne
vonja meg tőlünk a földi jót se; ha vesszője sujt,
tisztítson meg a nyomorban; hordjuk békén a kereszt-
tet; vezessen szent keze; segítse a gyengét, a méltat-
lanul szenvedőt; hordozza és védje a bujdosót; száll-
jon a szegény kórok ágyához; vigyen szabadulást a ra-
boknak s a halállal tusakodóknak.

S mély csende visszatér a háznak,
Helyökről a hívők kiszállnak;
Meghallák s a világba vivén,
Elmójök jár folyvást az ígén;
És szerte, sikra, bércre tartván,
A nyáj mellett s az ekeszarván,
Erősen állnak, hogy kövessék:
Egy jövő, egy hit, egy szövetség!

Az ige a szövetség, mely világít az éjszakában.
(Szövetség.)

(Folyt. köv.)

Versényi György.

IRODALOM.

* **Előfizetési felhívás.** „A Borsodi és Gömöri Trac-
tusban, a mostani időkben található Ekklesiának
télül lerajzoltatott formája s balétája 1798.” című verse-
ket óhajtanám sajtó alá rendezni. A címben nincs ugyan
említve, de egy áthidaló vers után az abauji egyhá-
zak is meg vannak énekelve. És mivel az akkori
beosztás egészen más volt, mint a mostani, a kerü-
letünkben levő egyházak legtöbbjéről, 239-ről szól a
nóta. E költői erővel s jóízű humorral írott versek
ugyis mint korrajz, ugyis, mint irodalmi becses
bíró munka megérdemlik, hogy az elkallódástól meg-
mentsük. Ki az írója? Nem tudom. Nagy köszönettel
venném, ha valaki közölné velem. A munka terjedelme
úgy nézem 4—5 nyomtatott ív lesz. Előfizetési ára
1 korona, mely összeget ez év végeig kérek hozzám
küldeni. Megjegyzem, hogy legalább 120 előfizetőre
van szükségem, hogy kinyomatható legyen; továbbá,
hogy a tiszta jövedelmet a sárospataki tanári nyugdíj-
intézet részére beszolgáltatam és ellenőrzésül az előfi-
zetők névsorát a Lapokban közölni fogom. Aldozunk
a kitűnő humorista emlékének és szelleme üde ter-
mékét óvjuk meg az enyészettől! Tomor (Abauj-
Torna postahely) Papp József ev. ref. lelkész.

* **Fejes István** sátoraljaujhelyi ev. ref. lelkész,
mint az egyetemes énekügyi bizottság elnöke, kiadta
ama gyűjteményt, a mely a program szerint át-
dolgozott s újonnan írt énekekből alakult. A gyűjte-
mény kiadójának hálás elismerésre méltó működé-
séről már megemlékeztünk a legközelebbi alkalom-
mal, e helyen a gyűjtemény tartalmáról számolunk
be addig is, míg részletes ismertetést adhatunk. Van
a gyűjteményben: I. *program szerint átdolgozott zsol-
tár*: 103 darab (megjegyzendő, hogy a 8-ik, 20., 22.,
23., 33., 38., 46., 61., 72., 77., 96., 102., a 130., a
138-ik zsoltárok 2—2 alakban vannak bemutatva,
míg a 84. és 89. zsoltárok 3 szor 3-szor szerepelnek
átdolgozásban). II. *programmon kívül átdolgozott*: 21
zsoltár, tehát összesen: 124 zsoltár. III. *A magyaror-
szági énekeskönyvből dicséret* van: kezdő ének: 9;
dicséret: 89, összesen: 98; IV- *Az erdélyi énekes könyv-
ből*: kezdő ének: 5 dicséret: 33, összesen: 38. V. *Új
ének* van: 97. Összesen tehát 357 drb. közül kell a
komoly bírálatnak megállapítania amaz énekeket, a
melyek méltóképen szolgálhatnak az evangéliom
szerint reformált magyarok istendicsőítő áhitatosko-
dásának eszközeiül. Kérjük ezúttal is az arra hiva-
tottakat a bírálat elvégzésére.

* **Dr. Boros György** kolozsvári unitárius theol.
tanártól egy érdekes és értékes alkalmi füzet jelent
meg: „A kolozsvári unitárius kollégium irásában és ké-
pekben, az új kollégium megnyitásának emlékére”
cím alatt, a melyben képekkel ellátva mutatja be a
régie és az új unitárius iskolát. A tartalmasabb részt
azok az élet- és jellemrajzok adják a melyek János
Zsigmondról, Dávid Ferenczről és a többiekről szó-
lanak. Ez utóbbinak életrajzában ez a kifejezés ra-
gadta meg figyelmünket. „A Dávid Ferencz neve a
befejezett teljes reformációt jelenti,” a minek igazsága
ellen, úgy gondoljuk, maguk az unitáriusok tiltakoz-
nak legjobban, vallván velünk azt, hogy a mint maga
a keresztyénség a tökélesedő élet, tehát nem egy befe-
jezett valami, épenúgy a keresztyénséget leghebbeben
visszatükröző reformáció is nem befejezett, hanem
folyton élő, előbbre haladó s tökéletesedő folyamat.

De hát van orthodoxia ott az unitárius körökben is! A csinos alkalmi füzet ára 1 korona!

* **Olajág** cím alatt a budapesti „Lorántffy Zsuzsánna egyesület” október 1-ső napján „a magyar evangyéliumi keresztyén nők lapja”-ként egy havonként megjelenő belmissiói folyóiratot indított meg Vargha Gyuláné szerkesztésében. Az első füzetben Lorántffy Zsuzsánna arcképe, mint melléklet foglal helyet, a szöveget pedig a következő cikkek adják: Szabolcska Mihálytól költemény „Olajág” címmel, a mely az olajágnak jelképes jelentését adja elő mesterkéletlen sorokban. Szabó Aladár prózáját ír „Az ékszerekről”, az örök szeretet gyűrűjéről, az Isteni kegyelem karpereceiről, az élet koronájáról s a könyvek gyémántjairól. Sántha Károly verset ad „Olajág” cím alatt, hivatgatván a nőket is a bárkába, az egyházba, hol a galamb szájában az olajág reménységnek a forrása, Vargha Gyuláné prózában mutatja be a „keresztyén nők” életét és munkásságát, a melyek egyik legkiválóbb képviselője Lorántffy Zsuzsánna. Lorántffy Zsuzsánna életrajzát adja rövid vonásokban Molnár János, a ki mintegy lehellétszerűleg szól a dicső emlékü fejedelmi hölgy életéről. Vasárnapi iskola cím alatt s ennek érdekében ír egy rövid közleményt „Egy vasárnapi iskolai tanítónő”, a ki röviden arra fekteti a súlyt, hogy a Lorántffy Zsuzsánna egyesületben hetenként egyszer vasárnapi iskolai oktatásra való textus magyarázati előkészületi órák tartassék, ha pedig ezeken az órákon valaki nem jelenik, nem jelenhetik meg: az az „Olajág”-ban közölt magyarázatokat használja fel. Négy magyarázat-minta csatolva is van a füzet-hez, a melynek felerészét épen ez a négy írás-magyarázat alkotja. Hogy mit érnek? . . . Tudja Isten! Annak az ajakán, a ki megírja s megírta azokat, a ki öntudatosan cselekszik: sokat érnek! De a belmissiói sáfároknál, s tudatlanoknál, az intéző misszionáriusoknál csak neveltséget szülők a nagy képüsködés miatt! . . . Ha az úr ily módon építi az ő országát, kiesoda szólhatna ellene? De hát a ker. evangyéliumi alap nem Lorántffy Zsuzsánna alap! S vajjon a kálvinistaság hol jelentkezik?

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozások.** A magyar protestáns világnak egy nagy alakja hunyta örök álmra szemeit Dr. Heiszler József dombrádi ev. ref. lelkész személyében, a kinek irodalmi működése mély nyomokat hagyott mindazon a téren, a hol tollával szolgálta anyaszent-egyházunkat, a mint erről a lapunk első helyén levő emlékezés tanúskodik. Mi e pár sorban csupán annak a meggyőződésünknek akarunk kifejezést adni, hogy Dr. Heiszler József azóta, hogy a protestáns egyházba lépett s szelleme felszabadult a róm. kath. egyház lelket fojtogató bilincsei alól, a lélek életnek, a szabad gondolkodásnak, a bölcsészeti világnézetnek olyan bajnokává lett, aminővel csak dicsekedni, csak büszkélkedni lehetett a magyar protestantizmusnak. Büszkélkedett is épen a sárospataki főiskola, a melynek szellemét átvette a megboldogult férfiú s itteni tanárkodása minden tekintetben dicsekedéssé vált reánk nézve. A „Sárospataki Lapok” épúgy, mint annak idején a „Sárospataki Füzetek” Dr. Heiszler Józsefben a legkitünőbb munkaerőt bírta s koporsójára és sírhalmára e lapok is könyvet hullat s az elismerés koszorúját mély részvétellel helyezi el. Ha a róm. kath.

egyház egész tüntetéssel állítja össze épen napjainkban a convertiták névsorát: mi protestánsok az egy Dr. Heiszler Józseffel leszállítjuk annak a tömegnek értékét, a melylyel ellenfeleink dicsekesznek . . . . . Legyen áldott, örökre áldott a Dr. Heiszler József emlékezete. — Vitányi Bertalan szerencsi ügyvédet, az alsó-zempléni ev. ref. egyházmegye világi főjegyzőjét október 17-ikén súlyos csapás érte az . . . . . rendeléséből, a ki elküldött halál angyalával elragadta mellőle élettársát: Hanák Erzsébetet. A megboldogult nő a hitvestársak, az édes anyák igazi minta képe volt, a kinek a szerető szíve átölelve tartotta mindazokat, akiket az Úr neki adott volt. A súlyosan megpróbált férjnek s az édes anyjukat elvesztett gyermekek mélységes bánatát enyhítse a vigasztalás Istene, a megboldogult nőnek sirhalma felett pedig órkodjék a hű és hálás kegyelet és szeretet.

— Szilva János tállyai ev. ref. tanítót megható ünnepély körében bocsátották előljárói s tisztelői 40 évi tanítóskodás után a jól megérdemelt nyugalomba. Október 6-ikán egyház és város, legrégibb és legújabb tanítványainak serege köszöntötte a nyugalomba vonulót. Az egyház nevében; Dr. Szabó Gyula főgondnok, a volt tanítványok részéről: Rác Gábor m. kir. honvédszázados, a nagy közönség nevében Hézszer Emil ev. ref. lelkész üdvözölték. A volt tanítványok 400 kor. értékű ajándéktárggyal kedveskedtek; a közönség szónoka az ő felsége által adott „jubileumi érdemrendet adta át, Zempléni Árpád ismert költő pedig, mint volt tanítványa, egy kedves költeménynek az öreg úrhoz intézésével adott kifejezést ünnepi érzelmeinek. Eljen még sokáig a nyugalmazott tanító s a nyugalom napjait aranyozzák be a multnak édes emlékei!

—s.—

— Czinke István rimaszombati ev. ref. lelkész még szeptember 24-ikén, a tiszáninneri egyházkerület őszi gyűlése alkalmával 200 koronás alapítványt tett a sárospataki főiskola új Vay-Mocsáry alapítványa javára. A midőn a főiskoláért való lelkesedésből fakadó áldozatkészségnek eme szép bizonyosságáról jelentést teszünk, egyuttal azt is jelezzük, hogy az alapítványt Czinke István tisztársunk a főiskolai tanárok példájának követésével tette, fizetvén 10 éven át évi 20—20 koronát.

— Baksay István rimaszombati nyugalmazott gimn. tanár az új Vay-Mocsáry alapításra tett s már ki is fizetett 200 koronás alapítványának növeléséről is gondoskodott oly módon, hogy alapítványát élte végeig évi 100 koronával fogja növelni. Adja a gondviselés, hogy minél több éven át fizethesse évi járulékát!

— Figyelemre méltó nyilatkozat Polónyi Géza volt országgyűlési képviselőtől. Az okt. 2—11. napjain tartott országos képviselő választási mozgalmakban Polónyi Géza országszerte ismert. hosszú időn át szerepelt képviselő Hajdú-Szoboszló városában kisebbségben maradt az ottani polgármesterrel szemben. A bukkást Polónyi úr, a ki tudvalevőleg nagy liberális, de egyuttal nagy ultramontán is, a ki az egyh. politikai időszakban bizonyosságot is tett, a ki verte a mellét, hogy ő ilyen meg olyan elfogulatlan törvényhozó, de mindig elárulta ultramontán voltát, abban a búcsúlevélben, a melyet volt választóihoz intézett, a kálvinista egyházi és világi vezető egyének vallási gyűléstének tudja be, egész határozottan ezt írván: „mélyen elszomorodott az a féktelen szenvedélyvel szított és fájdalom termékeny talajra talált gyűlölet, mely róm. kath. vallásom ellen az ev. reform. világi és egyházi

vezetői részéről már huzamosabb idő óta és tervszerűleg hirdetett, 15 évi képviselőkódésnek becsületes munkája, annak összes eredményeivel kevés volt arra, hogy katolikus vallásom elleni izgatásnak sikerét csak mérsékelje is . . . Figyelemre méltó okulás ez nekem, talán az lesz a hitsorsosaimnak is! . . . Tehát fenyegetés az ev. ref. ellen! . . . Lám: milyen derék emberek voltak azok a szoboszlóiak, míg Polónyit választották meg: milyen hitványak, mihelyt nem őt küldik képviselőnek. No de azért! Megbánják azt a kálvinisták.

— Szíves kérelem a »Sárospataki Lapok« Nagytiszteletű Szerkesztőségéhez! A főiskolai énekkar bár mikor szívesen elviseli a kritikát, de a mult számban közölt, s a valósággal ellenkező megjegyzéssel szemben — egész tisztelettel mégis arra kérjük a Nagyt. szerkesztő urat, hogy máskor *szakértő kritikust* méltóztassék kirendelni a tudósítás megírására! Mely kérésünk után kiváló tisztelettel maradtunk, Sárospatakon 1901. okt. 18-án. A főiskolai Énekkar.

— Kérelem. Mindazokat, kik a Nagyváradon létesítendő ev. ref. tanítóképző-intézet javára kibocsátott gyűjtőleveket ez ideig vissza nem juttatták: tisztelettel kérjük, hogy a f. évi december hó 31. napjáig a nagyváradi ev. ref. egyház főgondnoki hivatalához azokat még abban az esetben is megküldeni méltóztassék, ha a nagyfontosságú célra a gyűjtés nem sikerült volna.

— „Érmelléki első szőlőoltvány-telep Nagy-Kágya“ hirdetését a t. cz. olvasó közönség szíves figyelmébe ajánljuk. 1—4.

— Olaszország római katolikus püspökségének száma és az olasz r. kath. lapok mennyisége. A salzburgi „Kirchen Zeitung“ adatai szerint van Olaszországban 274 egyházmegye s ugyanannyi püspökség. Ebben a nagymennyiségű egyházmegyében nem kevesebb, mint 201 r. kath. lap jelenik meg, még pedig 30 napilap, hetilap 93, két heti 7, havi 56, kéthónaponkénti 12, egy évben egyszer 1 s egy évben 2-szer 2. Rómában 2 napilap van, 7 heti, összesen pedig 34 ultramontán sajtó vállalat.

— Budapest középiskoláinak népessége. Fő- és székes városunkban, a gyakorló iskolát nem számítva összesen 16 középiskola van; gimn. 9, reáliskola 5, nőgimn. 1, magángimn. 1. Ezekben az iskolákban beiratkozott az 1901—1902-ik iskolai évre: a gimn.-ba 6549, a reáliskolákba: 2988, összesen: 9537. Vallás tekintetében r. kath. és izraelita jár legtöbb e 16 intézetbe, amazok száma: 4041 (42·3%) emezeké: 3948 (41·6%). Az ev. református tanuló ifjak percentben 9·6-ot mutatnak fel a gimnáziumban és 397-et a reáliskolákban.

— Ultramontán kizárólagosság okt. 6-ikának nemzeti megünneplésében. A „Magyar Allam-“nak (*) jegyű írója ugyanám elhajította a sulykot, a midőn okt. 9. számában ezt írja: konstatáljuk, hogy „egyedül a kath. egyház rótta le kegyelet adóját a nemzeti ügyünk martírjai iránt.“ október 6-ikán. Hát ez (*) úr vakmerő meghamisítása az igazságnak. A mise mondás még nem kizárólagos kegyelet adó, sőt ha a misét abból a szempontból vesszük, a miből kell venni, azt éppen nem is nevezhetjük kegyeleti adó-lerovási szer tartásnak, mert egy, a gyülekezet által nem értett szertartás, nem lehet a gyülekezet emlékeztetése! Legfőlebb csak intencionaliter! . . . A helyi szokások szerint ev. ref. gyülekezetekben is tartattak emlékünnepek, pl. Miskolczon. Nincs jogalap a nemzeti ünnep kizárólagosságára.

HIRDETÉSEK.

20-1

Szőlőoltványok

szokványminőségben.

A legkiválóbb 42 bor- és csemegefajokban fajtisztán, teljes jótállással.

Élőkerítés.

Gleditschia csemeték és magvak. *Uradalmaknak, községeknek három évi törlesztésre is adatnak.*

Óriás tövisű, igen gyorsan fejlődő sövénynövény. Ez az egyedüli, melyből oly örökös kerítés nevelhető pár év alatt, rendkívül csekély kiadással, melyen nemhogy ember, de semmiféle állat, még az apró nyulak sem hatolhatnak át. Minden rendeléshez rajzokkal ellátott ültetési útastítás mellékeltek. Ezer csemete elég 200 méterre. — Ára 6 frt (12 korona).

Diócsemeték. Oriási jövedelmet biztosító voltánál fogva, ennek tenyésztése számos gazdaságban az utóbbi időben rendkívül elterjedt.

Színes nyomatu főárjegyzék ingyen és bérmentve küldetik minden rendelési kötelezettség nélkül. Az árjegyzésen kívül még egy olyan könyvet kap ezzel, ki azt címére ingyen és bérmentve küldetni kéri, mely nincsen az a ház, vagy család a hol annak tartalmát haszonra ne fordítanák, városon falun, pusztán, gazdag vagy szegény családnál egyaránt. Így még azoknak is igen érdekében áll, kik rendelni semmit nem akarnak mert benne számos oly közlemények foglaltatnak, melyek mindenkinek nagy szolgálatot tesznek. Cim:

„Érmelléki első szőlőoltvány-telep“
Nagy Gábor Nagy Kágya, u. p. Székelyhid.

Lóvy József fia |László Adolf|

könyvkereskedése, zenemű készlete, papir- és

írószer raktára **Miskolczon.**

Ajánlja jól felszerelt raktárát a **Sárospataki**

Irodalmi Kör összes népiskolai kiadványaiból.

Egyházi és iskolai nyomtatványok

a Kogutovicz-féle magyar földrajzi intézet

összes fali abroszait, debreczeni és budapesti

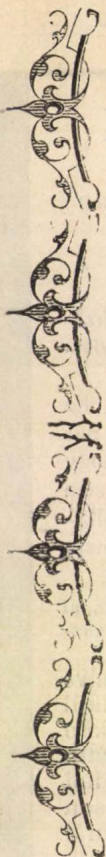
Zsoltárok minden kötésben; a közoktatásügyi

kormány által előírt **népiskolai tantervek** ál-

landó készlete. Könyvjegyzékek szíves meg-

keresésre ingyen és bérmentve.

Lincolni törzsgyárunk a világ legnagyobb
locomobil- és cseplőgép-gyára.

Részletes díjjegyzék kiad-
ásra ingyen és bérmentve
küldetnek.

18-16

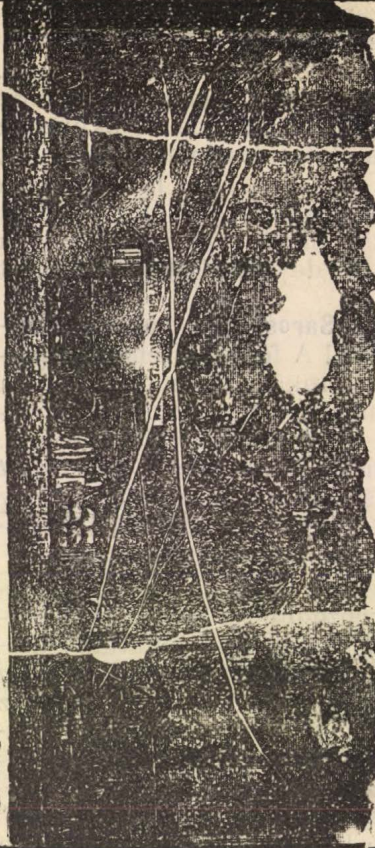
2- és 3-vasúti eke és minden egyéb gazdasági gépek.

"Columbia-Drill"
legjobb sorvetőgépek,
szecskavágók, repavágók,
kukorica-morzsolók,
darálók, gránát-malmok,
egyetemes acél-ekék.

Locomobil és gőzcseplő gép-készletek
továbbá kárpály-cseplőgépek, lámpa-cseplők, tisztító-rosták,
aratógépek, szénagyújtók, boronák.

2 1/2 egész 12-1600 ft.
szalmakazalógép,
konkolyozók, kazalók.

Clayton & Shuttleworth
mezőgazdasági gépgyárak
Budapest Váci körút
63. sz. alatt a legújanyosabb áruk mellett ajánlatuk:

Árú-minták ingyen!

Első rendű úri ruha szabóság

készen és mérték szerint

Szántó Mór és társa Miskolcson

a m. kir. földmivelésügyi minisztérium szerződött szállítóinál.

Legnagyobb mérték szerint s divatosan készítő osztály. Polgári és egyenruhákra külön szakavatott mester. Mindennemű papi ruhák készítése a főtisztelű papság részére.

Olcsó árak! Kifogástalan és becsületes kiszolgálás! Üzleti elvünk: a ki készpénzért vásárol, nem fizeti túl az árakat!

22-12

Divatkép bérmentve!

Vasúti menetrend.

3-3

Sárospatakról indul:

Szerencs—Debrecen—Miskolc— Bánréve—Budapest-felé.	S.-a.-Ujhely—Kassa—Mező-Lu- borc—Máramaros-Sziget-felé.
Reggel gyorsvonat . 7 ⁴² órákor.	Reggel személyvonat 6 ¹⁹ órákor.
Délután személyvonat 12 ³¹ "	Délután gyorsvonat 12 ⁴³ "
" gyorsvonat 4 ¹⁶ "	" személyvonat 4 ²⁵ "
Estve vegyesvonat . 9 ³¹ "	Estve gyorsvonat . 8 ⁰² "

Sárospatakra érkezik:

Budapest—Bánréve—Miskolc— Debrecen—Szerencs-felől.	Máramaros-Sziget—M.-Laborc— Kassa—S.-a.-Ujhely-felől.
Reggel vegyesvonat 6 ¹⁸ órákor.	Reggel gyorsvonat . 7 ⁴¹ órákor.
Délután gyorsvonat 12 ⁴² "	Délután személyvonat 12 ³⁰ "
" személyvonat 4 ²⁴ "	" gyorsvonat 4 ¹⁵ "
Estve gyorsvonat . 8 ⁰¹ "	Estve vegyesvonat . 9 ³⁰ "

Felelős szerkesztő: Dr. TUDÓS ISTVÁN. Szerkesztőtársak: ELLEND JÓZSEF és Dr. SZÉKELY GYÖRGY.

Sárospatak. Nyomtatta Steinfeld Jenő az ev. ref. főiskola betűivel.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postal
székküldéssel egész évre 10
korona, félévre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrés
oldal 4 korona.

— MEGJELLENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: Nagy Jenő. „Mire irányuljon törekvésünk a zsinati előmunkálatok alkalmával.” — Nagy Sándor. „A történelem tanításának fontossága a népiskolában, tekintettel az alkotmánytanra.” — Révész Kálmán. „A borsodi és abauji traktus verses leírása.” — Versényi György. „Tompai vallásos költészete.” — N.-r. „A veskői templomavatási ünnepély.” — Földváry László. „Adalékok a tiszáninneni egyházkerület történetéhez.” — „Vegyes közlemények.” — „Hirdetések.”

Mire irányuljon törekvésünk a zsinati előmunkálatok alkalmával?

A figyelmes szemlélő előtt semmiképen sem tűnik az, hogy országsszerte foglalkoznak immár hitünk osztályosai a zsinati dolgokkal és kérdésekkel, egész jókora tömeggé válván immáron az a sokféle indítvány, előterjesztés, javaslat, határozat és a többi, a melyek egyházmegyénként, kerületenként, talán még konventileg (!) is és mindenek fölött egyénileg termelődtek ama szabadságnál fogva, a melylyel a protestáns hitű hívei rendelkeznek. Van valakinek egy valamire való gondolata, valamely nem közönséges eszméje; foglalkozik valaki a közügyekkel, a napi kérdésekkel s elméje megterhesül közjóra irányuló tervekkel, gondolatokkal, előjáró vezér-férfi valaki s állását, helyzetét komolyan fogja fel: mind, de mind kötelességének ismeri most már az ev. ref. zsinathoz való készülődés címe alatt közre adni felfogását, véleményét, indítványát és tervét, várván jó reménységgel, hogy egyik-másik gondolata majd csak beválik.

Jól és helyesen van ez így! Hadd örüljünk ki a közfelfogás, az általános vélemény lehetőleg minden kérdésben. Szóljon mindenki, a mint szólnia adta; álljon elő mindenki, a kinek van elméjében szikra, a melyből égő tűz támadhat, hogy fénye világítsa, melege hevítsen ebben a közönyös korban, a mikor élet-elixirekkel dolgoznak testi és lelki orvosok egyaránt. Ha sokan szólottak már eddig is: szólnak ezután még többen, szóljunk mindnyájan, akik oda állítottunk anyaszentegyház falaira vigyázóként akár lelkipásztorok, akár világiak, akár közlegények, akár vezérek legyünk. A kötelességünk mindnyájunknak egy: *védni, óvni, építeni, erősíteni evangéliumi református anyaszentegyházunkat, hogy azon a pokol kapui se vegyenek diadalmat.* Azt az anyaszentegyházat, a mely a láthatatlan, a lelki világnak hordozója és képviselője, a mely emberekből áll, de tökéletesedésre igyekező emberekből, a kik a hitnek, a vallásos meggyőződésnek egyéni erejét s hatalmát tartják ama fundamentumnak, a melyen a Krisztus országa felépül az Atya dicsőségére!

Ezzel a gondolattal eltelve adok kifejezést én is, szerény közkatona anyaszentegyházunknak,

azoknak a gondolatoknak, a melyek a zsinati előmunkálatok alkalmával lelkemben fakadnak. Előálllok pedig e gondolatokkal azért, hogy véleményt cseréljünk épen a fölött a nagy kérdés fölött: *mire irányuljon a mi törekvésünk zsinati előmunkálataink készítésekor?*

Távol áll tőlem a szerénytelen gondolat, hogy a mit én előadok, az zsinórmértékül szolgálhat. Hanem igenis vallom azt, hogy meg kell állapítanunk ideje korán azokat a főbb irányokat, a melyek megvalósítására kell igyekeznie bekövetkezendő zsinatolásunknak, ha azt akarjuk, hogy meddő, hiábavaló működést ne végezzünk. Mert nincs annál nagyobb boldogtalanság, mintha egy egész anyaszentegyház nincs tisztaban teendőivel, megvalósítandó terveivel. S mert úgy látom, hogy vezér-gondolat nem akar felszínre kerülni, mert azt tapasztalom, hogy elágazó, sokfelé vergődő irányban nyilatkoznak egyházmegyék, kerületek, különböző felfogású egyének: szükségesnek ítélem, hogy legalább *nagy általánosságban két fő eszmét jelöljek ki, mint olyat, a mely felé irányulnia kell zsinati előkészületi munkálkodásunknak.*

Előre kijelentem, hogy a két fő eszme: *szellemi és anyagi* érdekeink védelméről s ápolásáról szól; nem rettentvén engemet az utóbbinak felvetésekor az ellenfeleink részéről támadható amaz ellenvetés, a mely a Krisztus anyaszentegyházának szellemi voltával nem tartja összeegyeztethetőnek az anyagi érdek emlegetését.

Az én egyéni meggyőződéseim szerint mindannak a szellemi, lelki irányú javaslatnak, indítványnak, a mely zsinati tárgyul szolgál: egy célban kell összepontosúlnia, abban t. i. hogy a *kálvinista öntudatot* kifejezze, hogy a *hitfelekezeti álláspontot* két-sébevonhatlan módon érzékeltesse.

Nem félek attól, hogy e ponton félreértetem, nem, mert úgy látom, hogy ott a nagy világban, a melyet életnek nevezünk, már érzik azt, hogy a magyar kálvinista öntudat nem jelentkezik teljes erővel, a kálvinista hitfelekezeti álláspont nem érvényesül kellőleg.

Nos hát minden indítvány, a mely szellemi irányzatú, ezt a hiányt, ezt a fogyatkozást pótolja, mert ha a róm. kath. egyház ma sokkal inkább ki-domborítja felekezetiiségét, — ha ág. ev. testvéreink

ken sokkal jobban meglátszik — igen helyesen! felekezeti törekvésük: akkor mi ev. reformátusok miatt legyünk közpréda felekezeti öntudatunk hanyatlása által?

Vagy talán azt vetik ellen, hogy nekünk nem lehet, nem szabad a felekezeti álláspont hangsúlyozása által a *nemzet-egységre* bomlasztólag hatni? . . Hát az ilyen ellenvetésnek nincs komoly alapja akkor, a midőn a többi felekezetek hittani álláspontja érvényesül s akkor, a mikor a mi felekezeti működésünk s a nemzeti élet egybevág, minden ponton fedezi egymást! Hogy pedig éppen mi magunk állítunk fel korlátokat anyaszentegyházunk érdekeinek, lelki, szellemi jogainak érvényesülése szempontjából: ez egy az öngyilkossággal, a mit pedig keresztyén ember józan észszel soha sem követ el. Nem olyan kis kérdés ez, a melylyel könnyűszerrel leszámolhatna az ellenvetések embere! Ha érvényesülhet az egyik felekezet önállósága, hittudata: miért kell a másikénak szunnyadnia, vagy éppen eltemetkeznie?

Ti mindnyájan, akik dolgoztok, munkálkodtok, a kik sáfárkodtok anyaszentegyházunk dolgaiban: ne téveszszétek szem elől a hitfelekezeti jelentőséget, tiszta kálvinista öntudatunkat, hamisítatlan hitfelekezeti álláspontunkat! Mellőzzetek mindent, a mi a kálvinizmus lelkével ellentétes; tartsatok távol mindent, a mi az evangéliummal nem fér össze! Az egyéni hitnek a mi körünkben való érvényesülése abban találta fontosságát, hogy az összeillő azzal, a mit tiszta kálvinizmusnak nevezünk s egy azzal, a mit a Krisztus prédikált. Ne kísértsen meg hát senkit sem a pápás szertartások egyik-másika, (mint pl. dr. Hajnal Istvánt a halottak ünnepe), se ne háborítson meg a külsőségeken való kapdosás. (a mint a belmisszió némely hívei öntudatlanul esnek ebbe a hibába), se ne tartóztasson fel felekezeti álláspontunk hangsúlyozásában ellenfeleink támadása, (mint pl. Tisza Kálmánt mindég zsenirozta kálvinista volta a kálvinista egyház védelmében!): hanem igenis törhetlen akarattal hassunk közre, hogy a felekezeti öntudat érvényesüljön, — a kálvinista embert ország-világ megismerje.

Hogy erre szükség van, hogy ezt munkálni kell, azt az eddigiek után felesleges bizonyítgatnom s ismétlésekkel nem is teszem dolgomat nehezzé s talán elérhetetlenné. Ha valakinek kételye volna ez irányban a fogyatkozás felől: azt utasítom az életre s abban az iskolákra, a melyek ellen lépten-nyomon az a kifogás művelt és műveletlen egyének részéről: *nem olyan kálvinistákat nevelünk ma, mint a régi időkben!* . . Na hát neveljünk igaz, szilárd, tántoríthatlan kálvinistákat s hogy ezt akarjuk, ezt végezzük: ezért van szükségünk arra, hogy zsinati előmunkálatainknak u. n. szellemi oldalában föltétlenül érvényesítsük *kálvinista öntudatunk emelésére s hitfelekezeti álláspontunk kidomborítására irányuló törekvéseinket!*

A másik eszme, a mint említém, tisztán *anyagi* jellegű, anyagi körben mozgó, a melylyel azonban bátran előállhatok én is, mindenki, mert é világról lévén szó, e világban való szerepelhetésünk feltételeinek a megállapítását kell munkába vennünk baráttal s ellenséggel szemben egyaránt.

Arról van szó, hogy a magyar kálvinista egyháznak a megélhetése épúgy biztosíttassék, mint a többi egyházaké. Azaz: nekünk a mi zsinati előmunkálatainkban egy pillanatra sem szabad szem elől tévesztenünk azt, hogy hazai nemzeti életünk és felekezeti életünk egybe tartozván, egymást fedezvén: a két élet között a megélhetési feltételek ne legye-

nek egymással küzdők, egymást lehetetlenítők s így az állammal, a hazával szemben határozottan arra az álláspontokra kell helyezkednünk, a mely a mostani kormányelnök jog, törvény és igazság elveit velünk szemben is megvalósítja!

Egyenlő ellátásban részesítendő e hazában minden ember vallásfelekezeti különbség nélkül! A vallásos meggyőződés ne legyen akadály a haza földjén senki boldogulásának! Olyan elv ez, a mely ellen csak a fanatizmusnak lehet kifogása, meg annak a kizárólagosságnak, a mely mindent magának követel és foglal le.

Az egyházak tagjainak teher-hordozását az állam, az egyenlő jog szempontjából tartozik elbírálni s ezen az alapon soha semmi körülmények között sem engedhető meg az államrésztől az, hogy honpolgárai között a teherviselés egyenlőtlenül, méltánytalanul, jogtalanul és igazságtalanul legyen kiosztva. Azaz: az államnak mégis csak tudomást kell arról vennie, hogy polgárai milyen élet-körülmények, viszonyok között élnek, minő egyházi, iskolai, állami kulturális terheket hordoznak, mert különben az állam élet gépezetének a működése nem lehet zavartalan, nem lehet határozott. Mert azt egy igazi államférfi soha sem vallhatja: kiszípolozni az államot alkotó tagok egy részét, here módra élni hagyni a másikat. A ki ilyen elvet vall, az az állam-élet teljes megsemmisülésének egyengeti az útját, mert a nagyobb erővel rendelkezőnek kiszolgáltatja a kisebbet s ezzel beláthatlan következményű társadalmi harcnak nyitja meg a zsilipjeit. Erről tanuskodnak az európai társadalmat fenyegető szocialis és egyéb mozgalmak.

Ilyen körülmények között ugyan mi a mi kötelességünk? Ha az állam maga nem hajlandó a mi tarthatatlan helyzetünkről tudomást venni, ha a lépések, a melyeket állapotaink szanalása céljából tesz, nem kielégítőek, ha tétovázó, ha bátortalan, ha határozatlan: legyünk mi bátrak, határozottak s mondjuk szemébe az államnak: te nem teljesíted velünk szemben azt a kötelességet, a melyet olyan nagy mértékben teljesítesz a róm. kath. egyházzal szemben.

Itt van az ideje annak, hogy az anyagi ellátás dolgai rendeztessenek. Jam ardet Ucalegon! Napról-napra fogy az erő, a mely eddig fenntartott. Eddig a saját erőnk volt erősségünk, most a változott viszonyok más erő igénybevételét követelik, a melyről lemondani, a mely ellen tenni: gyilkossági merénylet. Az államnak egyenlő eljárást kell tanúsítani minden jó polgárával szemben. Ha a róm. kath. egyház nem állam-segélyes, hanem jogos hasonélvező, miért kell a többi egyháznak segélyezettnek lenni? Ha a róm. kath. egyház mindenben jogot élvező, miért kell a többinek csak segélyre utaltnak lennie?

Az azért a mi kötelességünk éppen a zsinati előmunkálatoknál, hogy egész határozottan körvonalozzuk álláspontunkat az állammal szemben fennforgó igényeinkről, ne ingadozóan, tétovázólag, hanem teljes határozottsággal állapítsuk meg: mik az igényeink, követeléseink, azoknak teljesítése miként történhetik!

Ne az állam-segély eszméje kísértsen közöttünk, hanem annak a *jognak érvényesítése*, a mely minden honpolgárnak elévülhetlen tulajdona azzal a kötelességgel kapcsolatban, a melyet fáradhatlanul teljesít az állammal szemben. Ha mindig csak *segélyezettek* leszünk: a jogunk kegyelmi jellegű lesz. Értsük meg végre valahára saját jövőnk követelményeit, a melyek nem *segélyre*, hanem *jogra* intenek!

Anyagi ügyeink rendezésének eszméje is egye-
sítsen bennünket, s zsinati előmunkálataink során
erről se feledkezünk meg. Csakhogy öntudatosan, ha-
tározottan, minden kétséget kizárólag. Legyen egy
értelem, egy állás-ponton jutás közöttünk. Harcoljunk
az érvek fegyverével s a jobb, az igazabb érv hadd
diadalmaskodjék!

Ez a két gondolat, a melyet figyelmükbe kíván-
tam ajánlani mindazoknak, a kik a zsinati tárgyak-
kal immár foglalkoznak. Ajánlom megszívlelésüket!

Nagy Jenő.

ISKOLAI ÜGY.

A történelem tanításának a fontossága a
népiskolában tekintettel az alkotmánytanra.

(Folytatás.)

Magyar föld van lába alatt, magyar szó cseng
füleibe a levegőn, óh még az ég is magyar felette;
tudnia kell, ismernie kell, hogy hogyan lett ez a
szent föld a mienk és hogyan a mienk most, ezer év
után! Aki a magyar történelmet tanulja, látja, hogy
az ezredéves tölgynek, (óh bárcsak sohase támadna
benne önemésztő féreg!) Magyarországnak, hogy lett
a magja elvetve, hogy kelt az ki, hogy nőtt mint cse-
mete, hogy lett terebélyes fa, hogy termett gyümölcsöt,
hogy hány vihar érte, hány féreg élösködött rajta, mi
táplálta ezer éven át, mi tartotta fenn máig, hogy él
az, s látja, hogyan élhet még egy másik ezer évig!?

Nagy dolog az, ha valaki tudja, érzi, hogy neki
egy háza van, a melyet ő apjáról örökölt; van egy
sajátja, amelyről azt mondhatja: ez az én házam;
amelyben van az ő világa, az ő élete, amelyhez
csak szentségtelen kezek nyulhatnak! Milyen ha-
tással van az a gyermekre, ha hallja atyjától vagy
nagyatyjától, hogy miként szereztek ők ezt a házföl-
det, miként építettek rá hajlékot, mikor rongálta meg
tűzvész vagy árvíz, de mert a fundamentuma erős
volt, végképpen meg nem semmisíthette; miként
védelmezték elődei, miként lett újjá, erőssé, sat? Ha
hallja ezeket a gondolkozni kezdő gyermek: eszébe
veszi és megtartja azokat; lelke jövőbe néz s látja,
hogy mit kell neki tenni, ha ez a ház majd az ő
öröke lesz; ha annak tűzfalát neki kell erősítenie,
fedelét javítgatni, vagy egészen megújítani; külső,
belső tartósságára és tisztaságára gondot fordítani.
Nagy dolog, nagy dolog, ha valakinek saját háza
van; azt csak az tudhatja, érezheti legjobban, akinek
nincs, akinek vándorolni kell; azok, a *házatlanok* tud-
ják azt legjobban értékelni. De mi ez ahhoz képest,
ha valaki tudja, érzi, hogy neki *házája* van. Ház és
háza: rokon fogalmak; egyik egy családnak a tulaj-
dona, a másik egy nemzetnek a birtoka, amely nem-
zet sok család összessége. Hát a *házatlanok*? Miért
kezdenék én annak a rajzolásába, hogy mit tesz az:
Szabad hazával birni! Képtelen vagyok én arra; el-
mondhatom én is, mint az ének költő, az Isten nagy-
ságáról énekelve:

„Én, ha fényben mártanám is ecsetem . . .
Felséges voltodnak árnyékát sem festhetem!”

Én, ha a szabadság, a hazaszeretet szent tüzénél
gyújtánám is meg fáklyámat: nem volnék képes
megvilágítani azt a mondást: Szabad hazám!

Ennek a hazának minden gyermeke (kis fiúk
és kis leányok, kik majdan felnőnek) magyar földön
született; magyar földön építve a ház, amely az első,
enyhe meleget zárolta körül; magyar földön ringott
a bölcsője, magyar föld szolgáltatta az eledelt és italt:
óh tanulja meg hát minden növendék hazánk törté-
netét; annak születését, (keletkezését) nevedését,
mai állapotát; tanítani kell kétszeres buzgalommal a
nemzetiségi helyeken, hogy tudják, hogy érezzék ők is,
hogy Magyarország az övék is, hogy ők is magya-
rok; hogy e nagy világon e kívül nincsen számukra
hely.

Nem időzöm tovább ennél a részletnél, hanem
kimondom még egyszer, hogy igen fontos a magyar
történelem tanítása a népiskolákban azért, mert ma-
gyarok vagyunk. Mint elől jeleztem: bármely nemzet
történetének a tanítása vagy a világtörténelem tudása
is igen nagy haszonnal jár már a népiskolában is,
— természetesen megfelelő keretben, — úgy az alaki
mint tartalmi képzést illetően; de százszor előre a
magyar nemzet történetével, a magyar iskolában;
mert „Extra Hungariam non est vita; si est vita:
non est ita!”

Aki nem tudja, hogy ez a haza az övé is,
hogy ez tulajdon birtok, véren szerzett örökség; aki
nem érzi, hogy mi az a saját, az az édes anyám: az
könnyen eladja azt, az könnyen elhagyja azt, kíván-
dorol messze; óh az könnyen ezt kiáltja: „Ubi bene,
ibi patria!” Aki érzi, hogy mi az a Magyarország,
ha az számkivettetének: keserűbb életet ki élhetne
nála!? A határon térdén állva csókolná a haza szent
porát; óh ha az ilyen, hazájából csak egy száraz
falevelet nyer is: drága talizmánként szívében rejti
el, s hány csókkal hinti azt; bizonyítják ezt a kibuj-
dosott honfiak megannyi levelei és sóhajai.

Nem akarhatom, hogy az egyes esetekre utal-
jak, amelyek a magyar történelem fonalán kínálko-
znak annak a bizonyítására, hogy mi magyarok va-
gyunk, hogy ez a föld a mienk, hogy nincs más több
ezen a sárteken, hisz akkor a magyar történelmet
kellene leírnom elejétől végig; hanem én a magyar
tanítóság nemes érzékére appellálok, amely tudja
és akarja használni az anyagot, a jeleneteket, a tör-
téneteket, a történeteket a nagy cél, a szent cél
javára. Kísérje siker, áldás igaz munkánkat!

2. Azért kell tanítanunk a magyar nemzet tör-
ténétét, azért fontos annak a tanítása a népiskolában,
mert magyaroknak, igaz magyaroknak kell lennünk!

„Minden ember legyen *ember* és *magyar*,
Akit a föld hord, s egével betakar;
Egymást értve, boldogítva ily egy nép
Bármí vészszel, bizton, bátran szembe lép.”

Ezt kívánja, ezt óhajtja a nagy költő Vörös-
marty! Mit lehetne kívánni mást édes hazafiak!
Embernek és magyar embernek lenni!

Egy tiszta tükör a magyar történet, amelyben
a növendék láthatja, azokból a nagyszerű események-
ből, azoknál a nagy alakoknál, hogy milyen az em-
ber és milyen az igaz magyar ember, s milyennek
kell lennie! Szóval a magyar történelem megtanítja
a növendéket arra, hogy kell embernek s magyar
embernek lenni.

(Folyt. köv.)

Nagy Sándor.

TÁRCA.

A borsodi és abauji traktus verses leírása, 1798.

Papp József tomori lelkészársamnak a mult számban közölt előfizetési felhívása folytán indítatva érzem magamat, hogy az általa kiadni szándékolt munkáról és annak szerzőjéről elmondjam mindazt, a mit eddig meg tudnom sikerült.

Az abauji és borsodi egyházmegyék verses leírása 1798-ban, tehát még akkor készült, midőn a tiszáninneri egyházkerület csak négy (abauji, borsodi, zempléni és ungi) egyházmegyére volt felosztva; tehát az ez időbeli abauji és borsodi egyházmegyék magukban foglalták a mai két borsodi, gömöri, abauji, tornai egyházmegyét és még a mai alsózempléni egyházmegyének is több egyházat. Ennélfogva ez a verses leírás a tiszáninneri egyházkerület egyházainak több mint felét megéneklí.

A pasquillusnak nevezett verses leírás, költői szempontból, alig ér valamit. De megbecsülhetetlen, mint közvetlen szemlélet után írott hű korrajz, melyben a kedélyesség mellett nagyon sokszor jelentkezik a keserű humor is. Az egyháztagek önkényének kiszolgáltatott, a „papmarasztás” rettentő intézménye által hányt-vetett akkori vándorló papságnak éles jajkiáltása hangzik e versekből, melyeknek olvasásakor még a nevetés közben is fáj az ember szíve.

A munka legnagyobb részét egy ember írta, amint azt a többször előjövő azonos képek, hasonlatok és kifejezések, valamint az egész művön átvonuló egyöntetűség bizonyítják. Csak néhány strófát pótolhatott bele, az eredeti mű alakjában és szellemében, egy-egy másoló.

A pasquillus abauji része 1798 második felében készült, mert a büdi (Illés Dániel), hejczei (Regisz János) és gönc-ruszkai (Négyesi Lajos) papok — kiket a vers megnevez — 1798 febr. 20-án a baktai egyházmegyei gyűlésen rendeltettek ezen egyházakba s ez év Szent-György napja után (ápr. 24) foglalták el új állomásukat. A következő 1799 évben pedig már megtörtént az egyházkerületnek új (hét egyházmegyére) felosztása. A borsodi tractus leírása pedig, mint a szövegből azonnal kitetszik, elébb készült, mint az abauji egyházmegyéé; ennél fogva a borsodi rész megírását 1797 végére, vagy 1798 elejére tehetjük. A borsodi és abauji rész után kitett dátumok az illető másolatok* befejezésének idejét jelzik.

Szerzője az érdekes pasquillusnak *Tóth János*, 1796—1804-ig, tehát e verses mű írásakor is léhi (abaujmegyei) lelkész, a mint ez azonnal kitűnik a Léhről írott négy sorból, hol a szerző első személyben beszél magáról. Hányatott életéről a következő részleteket sikerült az abauji ev. ref. egyházmegye levéltárából meg tudnom.

Vámosi Tóth János, született 1754 december 26-án; előneve után következett Sajó-Vámoson. Sárospatakra ment 1764-ben, hol 1773-ban lett tógátus. Iskolái végzetével Tisza-Nánára ment rektornak, hol három évig, tehát 1784-ig maradt. Ez a körülmény azt bizonyítja, hogy kitűnő tanuló volt, mert a tiszá-nánai elsőrendű rektorságot csak ilyenek nyerhették el. Azután külföldi akadémiákra akart menni de a háborús világ miatt Bécs-

nél tovább nem juthatott, s itt töltött el két esztendő. Hazajövé, három éven át (1786—89) valószínűleg magán-nevelő volt, míg végre Szalay Sámuel püspök beleegyezésével, 1789-ben, a tornamegyei Jabloncára ment levitának. Azután 1792—94. szadai rektor, 1794—96. csobádi, 1796—1804. léhi, 1804—1807. zsujtai lelkész volt, hogy milyen nyomorult helyzetben, azt nemcsak a megnevezett egyházakról adott leírása, de a hivatalos egyházlátogatási jegyzőkönyv is bizonyítja, melyben az 1799. évről ezt olvassuk: „A léhi prédikátor szívesen marasztatik, de mind lakóhajléka, mind ennek egész tájéka alkalmatlan lévén, kívánna más ecclával providéáltatni.” Bizonyára ebből az időből és épen tőle való ezen — Abaujban szájról-szájra járó — csupa e hangzóval írott furcsa vers is:

„Mestere Léhnek

Esde keservvel esperesének:

Terhes nékem Léhen az élet.

Tenne el engem erre Beretre,

Keserves képem telne kerekre,

Telve kenyérrel lenne személyem,

Hét gyerekével vén feleségem.”

Természetesen, maga sem volt hibák nélkül. A tanult, ambitiosus, önértékes embert a nyomorúságok elkeseredetté, önféjvé, sőt összeférhetetlenné tették. Egyházi felsőségével is gyakran ujjat húzott. 1807-ben Pusztaluba rendelik, de ő e helyett Beszterbe megy, miért úgy ő, mint a beszteri hívek erősen megdorgáltatnak. 1809-ben Szent-Andrássra rendeli az egyházmegye, de ő ennek dacára Beszterben marad. Itten meg felesége miatt gyűlik meg a baja. Már az 1812. évi egyházlátogatás alkalmával követelik a beszteri hívek, hogy a prédikátor uram felesége ne botránkoztassa meg őket; 1814-ben pedig azt jegyzi meg a visitatio, hogy „egész megkeményedéssel meghatározták magokat itt (Beszterben) a hallgatók, hogy a tiszt. úr feleségének orvosolhatatlan erkölcselensége miatt megtéssék a változtatást.” Az 1814. tavaszi egyházmegyei gyűlés erre Mészáros András rendeli Beszterbe papnak; Tóth Jánosnak pedig, hogy hajlék és kenyér nélkül ne maradjon, meg kell elégednie a szurdoki tanítósággal, mert papság többé nem jut neki. Szurdokon legfeljebb két évet tölthetett, mert 1816 tavaszán már Lengyel Jézsef foglalja el helyét.

Szegény Tóth János élte végére peregrinussá lett, a könyörülő halál azonban csakhamar megszabadítja az életnek rá nézve igen súlyos terhetől. A kassai egyház hallotti anyakönyvéből egész hitelességgel meg tudjuk, hogy 1817 december 27-én fejezte be sokat hányatott életét.

„1817 december 27-én Tiszt. Vámosi Tóth János, hivatal nélkül volt predikátor, 64 éves, erre utazván keresztül s itt megbetegedvén, nem tudatik micsoda nyavalyában, a hostáton, a régi iskola épületében virradóra 3 óra tájban megholt, olyan nagy szegénységben, hogy a nemes ekklézsia költségén temettetett el. Mind a rendes predikátor, mind a tiszt. káplán jelen lévén az utolsó tisztességtételen, szok temetvén el, énekszóval, dec. 28-án.”

A kassai régi (ma már bezárt) református temető egyik besüppedt sirhalma alatt piheni tehát szegény Tóth János az élet temérdek hányattatásait.

*

Végül csak azt jegyzem meg, hogy négy egykorú, illetőleg közelkoru (egyenként nem teljes, de egymást kiegészítő) másolatból, szigorú egybevetés és bírálat alapján igyekeztem helyreállítani a ma már megsemmisült, vagy legalább is lappangó eredeti szöveget. Lényegtelen eltérések mind a négy másolatban nagy számmal fordul-

* Egyik másolatnak címe ez: A borsodi traktusban találtatott minden eklézsiának tél-túl lerajzoltatott formája, balétája. Kiadatott 1798-ban, leíratott 1810-ben, Fonyban, nemes Török András által. A abauji rész előtt pedig ez áll: „Az igazmondás nem emberszólás. Költ Bak havának 99-ik napján 1798-ban.” (Bak-hava — December).

nak elő, ezeket azonban nem láttam szükségesnek feltüntetni, hanem azt a szöveget tartottam meg, a melyet eredetinek s leghelyesebbnek gondoltam, Nehány lényeges eltérést vagy változatot azonban, csillag alatt, megjegyeztem.

* * *

Az egész szöveg az itt közlött bevezetéssel együtt, már 1898 óta sajtó alá készítve áll nálam. De hát egyik nap ellensége a másiknak, kiadni mindedig nem tudtam. Örülök rajta, ha Papp József kollegám átvállalja a kiadás terhét, s ha vállalata anyagilag biztosítva lesz, a legszivesebben adom rendelkezésére az általam kritikailag megállapított szöveget.

Révész Kálmán.

Tompa vallásos költészete.

(Folytatás.)

A szép új templomot, mely az ónak helyén épült, csodálkozással nézi. De lelke mégis fájdalmat érez, hogy tán csak világi pompa épít; míg buzgalom, hit romba dől. Csak a régi küszöb van az új épületben.

Ugy tetszik, a nyom most is ott van.
Hívó igaz néptől taposva;
Ugy tetszik, mintha ott ragyogva
A könny áldásos cseppje, melyet
A hála vagy bűnbánat ejtet:

Vajha a régi küszöbön újra istenhez lenne a népnek útja.

Legyen, mint volt, a ház szegényes,
S a szív érényben gazdag, fényes;
Legyen villámban, dörömbölésben
A hit, mint szikla, rendületlen!

(A szent küszöb.)

Gyűlöli a nyegleséget. Annál inkább, ha papban látná. *Tanács* című költeményében elkeseredve szól arról, hogy ma mindenütt csalás, hazugság látható. Az elv: nem *tenni* de *látítani* csak! Gúnyosan mondja:

Mint pap, csak azt mondja mindig: óh! óh!
S forgasd az égre a szemed
Sohajts hosszúkat, mint a fuvó . . .
S a hívek lelkét megveszed!
Csak szót, szót, lengőt, pengőt: cifrát . . .
Csak füstöt, nem zsarátnokot:
S megeléged a híresség nyitját
S a nyegleséget áldhatod.

De aztán így végzi:

Tanuld meg e leckét barátom:
Nem *lenni*, de *látítani* csak,
És boldog leszesz a világon
Uralkodol királyilag,
A tudományban nagy haszon van,
Aranyat érő szók ezek,
Kövesd, ha tetszik: — Én azonban
Nem követem, bár elveszek!

Neki igaz szív, igaz hit kell. Ilyen szívvel a természet, a mező is szentegyház, melyben a virágokat, az imádkozó népet hívja a kis harang, a pacsirta éneke. (*Tavaszi pimplók.*)

Pedig ez a költő sokat, nagyon sokat szenvedett. A természet fogékony szívvel áldotta meg, hogy gyönyörűségét találja az életben. De a sors elborította fájdalmakkal. Mintha Isten, kinek útjai végére mehetetlenek, próbára akarta volna tenni az ő nagy hitét. Gyermekek és ifjú kora örömtelen, nélkülözésekkel, küzdelmekkel teljes. Meleg szíve a családi élet boldogságáért sóvárgott. *Beteltem* című versében mondja:

Csendes boldog családi élet,
Feléd, feléd sóhajtozom

S aztán:

Eddig még úgy is mit sem adtál,
Adj sors, egy kedves nőt nekem;

Ki jó s rosszban osztozva híven
Kísérjen át az életen!
Ki lágy kezével megtörölje
Munkában izzadt homlokom

Majd reménykedik, hogy ad az Isten egy helyecskét, hol megrakja fészket. Pogány Karolinához írott levelében is így szól:

Midőn estennen megtérvén haza,
Nem fogad váró lény meleg szava;
Vagy fenn virasztok csendes éjszakán,
S nincsen velem, csak a késő magány;
Megvallom ekkor úgy fáj valami! . . .
Annyit szeretnék, tudnék mondani,
A családélet boldog keble ez,
Melyért borongva lelkem epedez.

Meg is találta, kit szíve oly vágyódva keresett. Feleségével, Zsoldos Emiliával, példás, boldog családi életet élt. Boldogságuk növekedett, mikor kis fiók született. A költő maga ment vele az Isten házába, könnyek közt keresztelt meg, buzgón imádkozván mosolygó kisdédéért s halvány arcú hazájáért. De a gyermek korán elhalt, szülei nagy fájdalmára. Piros pünkösöd napján, vigan mosolyg a föld, a tiszta kék ég; vidáman megy templomba az ájtatos nép, hogy elmélkedjék a legelső pünkösöd csodás történetén. De vele emésztő lángnyelven a mély fájdalom beszél:

Hová nézzek? szeretteimből
Egyik beteg, másik halott,
Nem enged álmodni annak a kín,
Emez végkép elszunnyadt.
Ott a bús zaj, itt a halál csend
Egy kép sebet vág lelkemen . . .
Kórágyn fekszik szenvedő nőm,
Terítőn kedves gyermekem.

(Pünkösöd reggelén.)

De majd megnyugodtak. Isten, ki elvette egyiket, adott helyette másikat. A kis fiú szépen növekedett, nagy gyönyörűségére szülőinek. S mikor legtöbb örömként telt benne, hirtelen beteg lett, elpusztult az is. Eből a fájdalomból nem birt kiépülni. Porig sujtotta, haláláig siratta. Majd felesége lett beteg. Ennek életéért remegett. A gyenge asszony csak megélt, bár bénán, süketen. Most a költő szeme fájdult meg. A megvakulás réme fenyegette. Meggyógyult. Ekkor szívtagulást kapott. Évekig szenvedte a legirtózatossabb majdnem megörlítő kínokat, míg eljött a szabadító, várva várt halál.

S e folytonos csapások meg nem törték hitét. Egy pillanatra megkapta szívét a kétkedés. Szépen mondja a költő:

A kétkedés, a barna denevér,
Hozzám jöve és szárnyára vett;
Földet, tengert bejára vélem,
S felhőkön túl emelkedett.
Most zugó örvények felette
Függünk, mint a sirály;
Majd tapogatva tévelyegtünk
Hideg barlang homályainál . . .
De elfáradtam, s visszavágytam én
Csendes lakodba égi hit!
Csendes lakodnak tűzhelyénél
A béke lángja melegít.

(Harangszó, IV.)

Azt vallja hogy:

Ki vesz sokat, mindent, mi drága itt:
Hitét ha őrzi, őrzi őt a hit.
Az atok elhal, tart az ima még,
Míg a föld kódós, fent derült az ég
Siralmak völgyén, vad kietlenen,
Hol ember nincs már, Isten megjelen.

(A gyászoló.)

Lorántffy Zsuzsánna emlékezetében is különösen kiemeli, hogy:

Míg földi tisztét vitte híven.
Lelkét a vallás emelé.

Igy fut a földről fényes ivben
A szivárvány az ég felé.

Hálát ad az Istennek érte, mert nagy csodás történetekben az ő kezére ismerünk. Vihar, örvény fenyegette nem egyszer egyházunk bárkáját, de az Úr a szélvész megdorgálván, parthoz vivé az árbocot. Adott, míg elfolyt három évszáz, hív őrállót, pásztort, vezért s bízunk, hogy ilyen mindig támad a vallásért, az Istenért.

Adott ki fáklyaként világolt,
S oszlott, foszlott az éji rém . . .
Ki szaggatá a sűrű fátyolt . . .
Mely függe milliók szemén.
Adott, kik a lélekszabadság
Sulyos békóit tördelék,
Kiknek, hogy hitök mehtagadják,
A máglya és bárd nem volt elég!
Sokszor gyermek, vagy gyöngye nővel
Eszközle nagy történetet;
A kis Dávid parittyakővel
Végzé, a mért kiküldetett.
Az Úrnak utain titok van . . .
Oh ember, azt szívedbe véd! I
És kicsinyekben és nagyokban
Imádd a bölcs gondviselést.

Épen így Zrinyi Ilona, mindentől elhagyattva, Istenben bízik:

Csak ontom könnyemet, de tartom hitemet,
Hogy a próbán megálljon;
S míg újra bízhatom, enyémnek mondhatom
Kedves fiam s leányom:
Őket én Istenem, pártfogom s mindenem,
Oltalmazda ajánlom!

(Zrinyi Ilona keserve)

Ha ernyedni látja a hitet, Isten házába gyűlvén a nép az újév ünnepén, új szívet, új lelket kér a jó Istentől. (Új-évkor) S megrázóan rajzolja a hitetlen ember haldoklását, kinek nem volt hite, nem Istene; gyűlölte, marta önfaját, nem érezvén a mindenható szeretetet. Vagy a hívőt játszó hitetlent, ki haldokolva úgy remeg! (Haldokló mellett.)

(Folyt. köv.)

Versényi György.

KÖZÉLETÜNK.

A veskóci templomavatási ünnepély.

Még ott mereng lelkem Balogvölgyinek meleg rokonszevből írott sorain, mit csak pár héttel ezelőtt olvashattunk e lapok hasábjain, hol egy gömöri kicsiny filia „Ujfalu“ templomszeretete s áldozatkészsége nyeri meg a méltó elismerés koszorúját.

Lelkem merengéséből biztató remény gyümölcsei teremnek, mikor látom, hogy ama legnemesebb téren a legkissebbek is versenyre kelnek s Ujfalu után a veskóci leány-egyház érdemeiről zenghetne ének. Igen! Ha szívem érzelmeit képes volna leírni tollam, dicső himnusz szóllana rólad — kicsiny Veskóc. Sőt hiszem, hogy pusztán a tények felsorolása magában is buzdító, lelkesítő leend mindannyiunkra.

Az ungi ev. ref. egyházmegyében a cseppelyi anyaegyházhoz tartozó veskóci leányegyház 272 lelket számlál. E kis egyház néhány évvel ezelőtt rozszant iskolája helyett egészen új iskolát épített tanítói lakkkal és a szükséges melléképületekkel. Mely nagymérvű építkezés, mondhatni: minden anyagi erejét kimerítette az egyháznak; de annál inkább fokozta a jó érzésű hívek buzgóságát, mely abban összpontosult, hogy az alkalmatlan helyen új templomot építsenek. Ezért mindenekelőtt szép magas fekvésű belhelyet vesznek a község közepén, aztán, hogy az írás tanácsától, mely azoknak adatik, kik templomot akarnak építeni, el ne

térjenek, a szükséges pénz és anyagok megszerzésén buzgólkodnak és pedig ebben az anyagi világban bámulatos eredménnyel. Így történt, hogy 1900. jun. 5-én a templom alapköve letéttetett s ugyanazon év november havában az építkezés be is fejeztetett, csak a templom belső berendezése volt hátra. A nagylelkű adományozások, melyek e szent cél megvalósulását lehetővé tették a következők voltak: Ó felsége magánpénztárából 220 kor., Veskóc község összes lakosai (valláskülönbség nélkül) a részökre fordított regále váltságot 3250 kor., az ungi egyházmegye 2000 kor., a veskóci református vallásuak önkéntes megajánlása 4820 kor., gombföltételkor történt adakozások 600 kor. bs, a mit, mint legfőbbet kell említenem, az összes faanyagot a kincstári erdősegből a magas kormány volt kegyes ajándékozni, melynek kifuvarozását azon kis egyház tagjai, hol mindössze 20 fogattal rendelkeznek, örömet teljesítették, holott kő, téglá, mész, homok stb., miknek legnagyobb része mértföldekről szállítatott, hatszázhuszonhat fuvar vett igénybe. Ily lelkes buzgóság következtében ez év folyamán szept. végén a templom belső berendezése is teljesen elkészülvén, a szentelés már okt. 6-án megtartható lett volna, mely azonban a nemzeti gyász-napra való tekintetből nem ekkor, hanem okt. 13-án tartatott meg. Magasztos, lélekemelő ünnepély volt e nap, nemcsak magára Veskócra, hanem az összes jelenlévőkre is.

A kellemetlen idő dacára, már előző este csoportonként gyülekeztek a mi* háromszorosan törhetetlen lelkű kálvinistáink Pályin, Szeretva, Lucska, Revisce vidékéről, kiknek idősebbjei önhibájokon kívül bár nem is tudnak magyarul; de ellenállhatatlan vágy ragadja őket, hogy testtel, lélekkel jelen legyenek ott, hol a magyar vallás egy-egy nagyobb szabású ünnepet ül. 13-án reggel 8 órakor pedig a sáros, de jól kövezett úton a község mindkét végéről egy más úton jöttek a kocsik nő és férfi vendégekkel, úgy, hogy 1/210-re egyetlen hajlék sem volt Veskócon vendég nélkül, sőt az új templom már kora reggeltől tömve volt éneklők seregével. 10 órakor, midőn, ha a hivatalosak nem mind is, de a választottak teljes számmal megérkeztek, kezdetét vette az istenitisztet; miután a kis egyház számarányának bőven megfelelő diszes templom átengedett az előkelőbb vendégeknek. A templomban nem férő gyülekezet pedig az átellenben levő udvart avatta ez alkalomból Istennek házává.

A buzgó éneklés kint és bent egyszerre vette kezdetét. Az ének elhangzása után a templomban Szabó Endre esperes lépett a szószékbe s remekül szerkesztett alkalmi imádság szárnyain emelte lelkünket Istenhez. Az ima végeztével Komjáthy Gábor ungvári lelkész tartott egyházi beszédet, II. Kor. XII. 9. (Az én erőm erőtlenség által végeztetik el) textus alapján. Tagadhatatlan, hogy e kiváló szónok ajkáról elhangzott, költői képekben gazdag merev igazságok az összes hallgatóság lelkében hatást idéztek elő, mind a mellett kíváncsian volna, hogy midőn elleneink nem erővel, fegyverrel törnek, hanem a bizalom, a béke alapjával közelednek felénk, hagynók pihenni a két élő fegyvert. Ezután Szőlőssy Ferenc, mokcsai lelkész keresztelt egy kisdedit közmegelegedéssel, mely ellen hitem szerint, csak a Mitrovics lelke kiált vétót az alkalmosszerűség szempontjából. Keresztelés után Szűcs István salamoni lelkész agendázott lélekből jött lélek-

* Szives örömet kitérnénk reá, hogy e kifejezést indokoljam, de nem tartozván ide, mellőzöm, azonban valamikor még lehet, hogy szólunk róla.

hez szóló mély érzéssel. Mely szertartás, mint a gyülekezetenél külsőségben is megnyilatkozó — bizonyára az ünnepély fénypontját képezte, tekintve, hogy több, mint 800 hívő járult az Ur szent asztalához, kiknek sorát számosan összegyűlt világi urak kezdték — és a szintén szép számmal megjelent lelkészi kar zárta be. Esketés — esketendő pár nem léte miatt — nem volt. Föl kell még említenünk, hogy az ez alkalommal történt adakozásokból és az esteli mulatságból mint egy 800 korona bevétele volt az egyháznak, az úrasztalára és szószékre pedig 3 drb. nagyon szépen arany fonállal himzett terítőt kapott az egyház, jelenben Ungvaron lakó, de vaskóci születésű nőktől.

S ha ezután megjegyezzük, hogy az izlésesen készült s kifogástalanul felszolgált közebédnél a jobbnál jobb dikciókból mindenki megkapta az ez alkalomból őt illető részt, így Komjáthy Béla, egyházmegyei gondnok eltette a más vallású vendégeket, Szabó Endre esperes, a vaskóci egyház áldozatkész tagjait s azok közt első helyen Aszalay József gondnokot, mint a ki anyagi tekintetben vezetője s így megteremtője volt annak, hogy Vaskócon templomszentelési örömművet tartottunk, Minaji István tanácsbíró eltette az ügyek szellemi vezérét, Szőlőssy Gyulát, a vaskóci filiális egyház fáradhatatlan munkás lelkészét; Szőlőssy Gyula az egybe sereglett vendégeket, Tóth Lajos Komjáthy Gábort, az ünnepély kitűnő szónokát; Komjáthy Gábor pedig a jelenlevő nőkért üritett poharat stb. stb. és a mit fentebb kellett volna megjegyeznünk, hogy a templomon kívül levő gyülekezetnek Kozma József szelmenczi lelkész prédikált szívből, lélekből, ezzel teljes képe áll előttünk a vaskóci templom-szentelésnek.

Mindamellettt érzem, hogy ha az alábbi egyszerű, de sokat mondó tragikus esetet föl nem jegyezném, úgy a vaskóci templom-szentelés ép azt a fénysugárt nélkülöznél, mely e képet a legtisztább világításban tünteti fel.

A közebéd végeztével halljuk, hogy zúgnak a harangok templomba hivogatólag. Nem tudom, hogy más hogy volt vele, hisz a szívekbe csak a mindenható lát; de hiszen többen voltunk, kik, csak a harangozás végét vártuk, hogy mi is ott legyünk a hivek buzgó seregében. Azonban a harangzúgás szakadatlanul tart. Már az a hihetetlen hír is szárnyra kelt, hogy nincs pap, mely hír azonban erősen valótlannak bizonyult s hangzott is azonnal: kettő is van! De hát a harangzúgás nem szűnik. Igen-igen, nagy sokára juthatott Szabó István bési lelkésznek az a szerencse, hogy a szószékbe mehetett. Az a hosszú harangzúgás pedig nem ok nélkül volt. Nevezetesen halottja volt a vaskóci egyháznak. Egy vallásos buzgóságú öreg nő — több, mint 90 éves — úgy tudom: özv. Böszörményiné, évek óta sinlett, évek óta készült ama jobb hazába. Hja! De „édes a világ és jó nekünk szemeinkkel nézni a napot.“ A valódi lélek szerinti vágy: ama szerető Atyához jutni, csak akkor támad, akkor valószínű, ha azt a fő boldogságát találja fel a lélek, mely után úgy vágyott, hogy annak valóulásáért az ő élete is nem drága ő neki. Simeon csak akkor mondja: „Most már Uram, bocsásd el a te szolgádat, mikor szemei meglátták az Idvezitőt.“ Szegény Böszörményiné, csak azért könyörgött: addig éltesse az Ur, míg a templom elkészül, hogy ő annak a felszentelését meglássa, meghallja, meg is mondta, hogy őtet akkor ágyastul kivigyék az udvarra, hol a szomszéd Isten házából minden szót hallhasson, hogy így aztán nyugton meghallhasson. Vágya teljesült. Ki nem vitték

ugyan, — ablakot nyitottak, melyen át az édes, biztató szent igék fülébe hangzottak, melyen át Istenhez küldött sóhajai egekbe jutottak s míg az Ur szolgájának ajkáról hangzottak az életnek ígéi, addig a szomszédban a halál angyala csöndesen susogta a vallásos lelkű szelid haldoklónak: Szent óhajtásodért nagy jutalmat nyertél.

Vágyad beteljesült; most már semmi sem fáj.

Jójj keblemre! Jójj! Nyugodjál itt békén. N. r.

MULTUNK.

Adalékok a tiszáninneni egyházkerület történetéhez.

(Folytatás.)

II.

Notata circa Templum occupatum *Pálfalvense*.

Háborús és zűrzavar idők miatt meg nem lakhatván az szegénység Pálfalvának mostani és rendszerént való helyét útas voltára nézve: onnan az úttól feljebb ki mentenek lakni ugyan az pálfalvai határba, nem messze egy völgybe.

Az helység kívül megérvén úgy jöttek vissza a régi falu helyre; a holott is egy parányi kőrakás volt in limine circiter egy ölnyi hosszára és szélire, melyet kápolnának lettek lenni mostan állítanak, ahoz ragasztottak kőből és fából szegénységekhez képest s úgy csinálták azon templomocskát circiter lehet 60 esztendeje. Míg azt a templomocskát meg nem építették is, hozzájuk mint filiába eljárt Jánosibul az református predikátor könyörgésre, keresztelese és praedikációra, csak éppen communio nem administráltatott, ott helyek nem lévén, de a nép a három eklézsiában, u. m. mater Jánosi s filiális Bellény és pálfalvai eklézsiában feles is volt, most is oda jár Jánosibul könyörgésre, praedikációra, keresztelese, sőt communióra is.

Ezen 1749-ik esztendőben Juliusban derék kaszálláskor foglalták el a templomocskát, a midőn a falu út csinálni kinn volt, ily formán: Török Imre uramnak kuktája bútt be az ablakon s ő nyitotta ki az ajtót, a pléhet levették az ajtóról, a Praedikáló széket kifordították s legörgették a partról, lakatot vetettek reá s keresztet szögeztek rá fából és valamiképen rézbőlvalót a közepire. Azóta náluk van a templom, de néha két hónapig se mennek bele s tovább se.

Jártak ugyan néha bele, de a mint observáltatott, ott vele levő barátnál Doboczi páternél mesterestül és füleki barát Miklós nevűnél egyeb pap nem volt, s formalis Consecrátiót — hogy körül vesszőkkel illetve csapattatott volna — nem observáltak.

A falunak felét bírja N. Patay Kristóf úr özvegye Doroffy Judith fiával, Koós István urammal, Koós András uramtól való fiával; úgy Patay László, Kristóf és Sámuel fiaival; — más felét pedig bírja Török Imre uram és Török András árvái.

III.

Tehtetes Urak, kegyes Jóltevőink!

Minémű s hányféle kegyetlenség s üldözésnek módját és sok méltatlanságot kellett szenvednünk eleitől fogva csak egyedül a vallás gyűlöléséből a Mgos gróf egri Nagy-Praeposttól: a kik közelebb láthatják, ismerhetik és tudhatják ezeknek nagyságát. De hogy igazabb és

világosabb legyen az ő Nagysága sokszori erőszakitéle, embert is meghaladó kegyetlensége: igazán semmit többet nem tévén hozzája, ekképen szedtük rendbe azoknak számát és terjesztjük a könyörülő szívűek elébe. Ugyanis:

1-o. Midőn folydogálna az 1774-dik esztendő, Szent-Iván havának 11-dik napján a Mgos uraság Polgár városában lakó Tisztartója sűrű sokasággal titkon elkészült nagy erővel Helységünkbe bejövén, házainknak becsüléséhez s foglalásához kezdett, midőn Biráink nem is gondolhatnának efféle történetekről; de majd sok háznak foglalások után megtudván e veszedelmes dolgot, a nép részszerint sirással, részszerint könyörgéssel, az értelmesebbek pedig Felséges királyunk kegyelmességéhez támaszkodó ellentállással megakadályoztatták több háznak foglalásában. E törvényes magunk oltalmazásáért e következett reánk, hogy ugyanazon folyó esztendőben Karácsony havának 20-dik napján a Mgos uraság Fiscálisa kijövén közinkbe, egybegyűjtötte Biráinkat, és az akkor helységünkben levő német katonákkal árestomba hányatta, fegyveres kézzel őket őriztette, szekérre hányatta és kötözve Eger városába vitette, az holott őket sanyaru fogságra, tömlőre hányatta, két hétig ottan sanyargatta. Birák nélkül levén szegény helységünk, a Contractióban levő katonaság a szegény köznépet külön-különbféle módon sanyargatta, pusztította. De

2-o. Az 1775-dik esztendőben az özvegyek siralmas árváikkal, kiket mind az Isten, mind a természet a könyörületesség céljául tett, lettenek az eő Nagysága rút kegyetlenségének prédái, mert házaikból kiverette, édes férjektől reájok maradt örökségüktől megfosztotta s már most gyámol nélkül, hajlék nélkül itt is, amott is mások falaik alatt keservesen kínlódnak, kik eő Felségét a Tettes vármegyét mint szintén életekben férjük szolgálták Ennekfelette

3-o. Ugyanezen esztendőben helységünkben lakos nemes Uraiméktől földet, rétet — hogy ne élhetnének — elszedett, és ámbár a Felséges királyi Resolutio mellett még eddig, ha mind nehezen is, de csakugyan megmaradtak: de a most folyó esztendőben Szent-György havának 24-dik napján eő Nagysága helységünkbe bejövén, ily parancsolatot adott szóval nekik: „Senkivel semmit nem gondolok, magatokra gondot viseljete, mert itt többé nem teletek; ha menni nem akartok, magam hordatlak ki benneteket; de nem csak ti nem laktok, hanem senki ti közületek.” Ugyanakkor vallásunkat becselenítette, templomunkat lóistállónak mondotta; azon alkalmatossággal tizenhét vagy több esztendő leányokat, de árvákat, megfogatott, szekérre rakatta, erőszakkal Eger városába vitette. Már most közelebb

4-o. Hol ijesztéssel, hol ígérekkel a római hitre mindeneket kényszerítvén, mert a kiket kényszerített reá nem állottak, vagy született vallásukat elhagyni nem akarták, házaikból kibecsültette s kiverette, noha ilyenek közül találtatott egy olyan, a ki egész házhelyes Urbarialista volt s egész erővel szolgálta mind eő Felségét, mind a Tts vármegyét. Sőt hogy kegyetlenségének egész mértéke legyen, negédségből vagyis inkább vallásunknak engesztelhetetlen természeti gyűlöléséből, a Contribuensek között majd legtehetősebb gazdának házát az ő pápista új lakosaival levágatta, elpusztította, melyért kénytelenített más vármegyébe által menni s lakásra való helyet keresni. Mindezek minekünk igen keservesek, de mégis

5-o. Ime ez legszenvedhetetlenebb, hogy Szent-György havának egyik napján egynehány szakaszból álló parancsolatokat adott ki írásban az árvák aránt, melyekben láttatik valamit cselekedni az árvák iránt ki-

adott Felséges királyi parancsolatoknak ereje szerint; de szóval kiadott Parancsolatja többet tart s nagyobbakat foglal magában mindezeknél is, t. i. akár férfiak akár leányok, akár szolgák vagy szolgálók akármennyi esztendősek, ámbátor húsz, huszonöt vagy többek is legyenek, conscribáltassanak s Eger városába vitessenek. Sőt az olyan sorsú árvák is, a kiknek atyjok vagy anyjok vagyon, ámbátor tehetősek legyenek mind az özvegy atyák s anyák, de gyermekeiktől megfosztassanak és Egerbe vitessenek. Mindezeknek conscriptiójokra a bírák kényszerítettnek 46 pálcának büntetése alatt s még az egri tömlőccel fenyegetéssel is; de mindezekről meg nem rettenvén, még eddig a conscriptiót elmulatták s falu pecsétje alatt az eő Nagysága kívánsága szerint ki nem adták.

Ezek a mi szívünknek igaz fájdalmai: ezeknek megenyhítéseért esedezőnk az igaz Isten mellett nagyobb erővel munkálkodható jó keresztyéneknek s közelebb a Tettes uraknál, a mint hogy szegény helységünket kegyességükbe s okos vigyázásukba a midőn reménykedéssel is ajánlanánk, maradtunk Palkonyán 1776-ik esztendőben Szent-Iván havának 26 dik napján. A Tettes uraknak alázatos szolgálai palkonyai bírák s közönségesen.

(Folyt. köv.)

Közli:

Földvári László.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozások.** A legmélyebb fájdalommal és a legőszintébb részvétellel jelentjük mi mindazok — kik a *Sárospataki Lapok* körül akár mint szerkesztők, akár mint nyomdász és szedők foglalatostokunk — lapunk olvasó közönségének, hogy felelős szerkesztőnknek Dr. Tüdös Istvánnak egyetlen fiu gyermekét Pistikét kiragadta övének karjai közzül a rideg, kérlelhetetlen halál. A legönfeláldozóbb szülei ápolás, nappali és éjjeli virasztás hasztalan volt. A kedves kis gyermeknek beteg ágya körül — ki alig volt még négy éves — remény és kétség óh hányszor váltakoztak mindnyájunknak szívében, kiket a szülékhez rokoni vagy baráti kötélekek fűznek. Hogy lestük és vártuk a kezelő orvosnak jelentését! Hát hasztalan, a kór csirája — melyet állítólag Miskolcra hozott volna a gyermek magával — erősebb volt mint a legnagyobb nagyszülei, szülei, rokoni, baráti szeretet. — A temetés, sarlachos beteg lévén a kis fiu, folyó hó 20-án a sárospataki temetőben történt. Nyugodj békével te jó, te áldott, szelid szép szőke szemű gyermek, az angyalok vettek maguk közzé, kikhez már a földön annyira hasonlítottál, ti pedig szülők nyugodjatok meg Isten akaratában. „Nem gyógyíthat meg más, mint ki megsebhett.” — Ugyanazon éjjel, október hó 18-án, melyen a kis Tüdös Pistike felszállt az angyalok közzé, egy másik kiváló, nemes gondolkodású és érző vallásos szívű férfiú életének a fáklyája is végkép kialudt. *Matusz József* mezőkövesdi aljárásbíró, életének legszebb szakában harminc éves korában meghalt. Nemesak kiváló hivatalnok volt, telve magasra törekvéssel, hanem páratlan férj, jó fiu, szerető testvér, családlás, vallásos és egyházához forrón ragaszkodó lélek. Mikor tavasszal egyetlen kis fiát elvesztette, nagynénje a nem rég elhunyt Matusz Katalin példájára azt tervezte, hogy fiának emlékezetét egy a *mérai* egyház javára teendő alapítvánnyal fogja megörökíteni. A halál hamar és hirtelen elragadta, tervét azonban a kétszeres csapás által mélyen lesújtott,

vigasztalhatatlan nemes szívű özvegye szül. Harangi Margit meg fogja válósítani. Holtestét Mezőkövesdről Mérára szállították s a családi sírboltban helyezték örök nyugalomra. Legyen édes síri álma annak, kit mindenki szeretett, ki soha senkinek nem vétett; bánatba merült özvegye pedig ki benne mindenét elvesztette, enyhüljön és találjon vigasztalást a lélek italában, a vallásos hit és reménységben. Hisz az ő élete sem vesztet el örök bú s gyász miatt! Tanuljon hinni, reményleni, hogy ha elvesztette férjét *itt*, majd feltalálja *ott* s nyugodjék meg az Ur akaratán. sz.

— **Nyílt levél Tóth Pál igazgató-tanár Urhoz.** Kedves Barátom! A mikor én Kun Abrahám kedves tanárunk nekrológját a „Sárospataki Lapok“-nak beküldöttem, megvalloam — gyengülő egészségem miatt — nem is gondoltam többre, nem gondoltam — legalább egyelőre — arra, hogy az ő nyugvó helyét, hálás kegyeletünk bizonyosságú sírkövel jelöljük meg. Most azonban, miután te, mint minden szépnek és jónak úttörője, nemes szíved s fenkölt lelked önkéntes adományát küldötted hozzám e célra, mint az ő hálás tanítványa: kötelességemmé tetted, hogy én mint e helyen lakó tanítványa vegyem kezembe ez ügyet és ne hallgassak el. Édes Barátom! Midőn az általad küldött 10 koronát e helyen köszönettel nyugtatom s a magam 10 koronáját hozzá csatolva, 20 korona alappal elindítom kérő ívemmet, szívesen kérem mindazokat, kik a Kun Abrahám volt miskolci tanár emléke iránt némi kegyelettel viseltetnek: szíveskedjenek az ő Poroszlón felállítandó szerény síremlékére csekély adományaikat hozzám küldeni. Az adományokat nyugtázni fogom. Szíves üdvözléssel vagyok és maradok Poroszlón, 1901. október 23. tisztelő barátod *Kerekes József*, ref. lelkész.

— **Személyi változások a közoktatásügyi minisztériumban.** Hamen Ottó dr., volt kolozsvári egyetemi tanár tankerületi főigazgató s 1897. óta a közoktatásügyi, minisztériumban a középiskolai ügyosztály vezetője, a kiváló filologus és pedagógus, egészségi okokból, megvált miniszteri tanácsosi állásától. A király buzgó és sikeres szolgálataért elismerésben részesítette. — *Finácz Ernő* dr., miniszteri osztálytanácsos neves pedagógiai író, ki a közelmúltban is nagy tudással megírt monografiával gazdagította tanügy-történeti irodalmunkat, ő felsége által a budapesti tudomány-egyetem egyik üres neveléstani tanszékére nyilvános rendes tanárnak kineveztetett.

— **Egyházkerületi közgyűlés.** A tiszántúli ev. ref. egyházkerület őszi közgyűlése november 20 s következő napjain fog végbemenni. A főbb tárgyak a következők: zsinati egyházmegyei vélemények; csonka és kegyeleti év kérdése; paróchiális könyvtárak; tanügyi előterjesztések, a debreceni főiskola ügyei.

— **Egyházkerületi tanácsbíró-választás.** A tiszántúli ev. ref. egyházkerület egyik lelkészi tanácsbírójává *Eros Lajos* debreceni theol. tanár választatott meg, 717 szavazatból 516 esvén reá. A tiszántúli egyházkerület választásához, magának a megválasztott kartársnak is, szívesen gratulálunk.

— **Egyházkerületi jegyzőválasztás.** A tiszántúli egyházkerület lelkészi aljegyzői állására, a mely az Elek Lajos eltávozásával üresedett meg, *Sass Béla* debreceni theol. tanár választatott meg 528 szavazattal. A kitüntetett kartársat szívesen üdvözljük.

— **Október 31-ikét** a sárospataki főiskola ez évben kettős mértékben ünnepli. Délelőtt isteni tiszte-

let, délután emlékűnnepély lesz. Az elsőn az imádságot Novák Lajos, a főiskola lelkésze mondja, az utóbbin Csontos József tartja az emlékbeszédet.

— **Válasz az énekkarnak.** Főiskolánk akadémiai ifjakkból álló énekkara mód felett megharagudott az október 6-iki ünnepélyről lapunk 41-iki számában közölt rövid tudósításomnak azon megjegyzéseért, hogy az általa előadott énekdarabokat a tagok nem tanulták össze kellőképen s a nélkül, hogy tudná kilétemet, egyszerűen és apodiktice tagadja, hogy az a megjegyzés megfelel a valóságnak és megtagadja a kritikához való illetékességemet, a szakértelmet. Hát tisztelt énekkar! vegye tudomásul, és tanulja meg, hogy ezzel a dolgot nem lehet ám elütni, így a kritikát — akár dicsérő akár ócsárló legyen is az — nem lehet ám elhallgattatni! Én nagyon jól tudom azt, hogy az énekkar tagjai rengeteg időt fordítanak azon énekdarabok betanulására, melyekkel a nyilvános szerepléshez készülnek. éppen ezért a sárospataki énekkarral szemben, mint eddig, úgy most is magasabb mértéket alkalmaztam, mint más ifjúsági dilettans énekkarokkal szemben szokás. Most szívesen és szeretettel fejteném ki a tagoknak, hogy véleményem szerint miben tévedtek az illető énekdarabok előadásában, vagy mennyiben nem felelt meg előadásuk az általam támasztott kritikusi igényeknek. Azonban ezt azon elvemnél fogva, hogy a kritika csak akkor jogosult és hasznos, ha azok, kiket illet művészek és közönség tanulnak belőle, most nem tehetem, mert az énekkar *eleve megtagadva szakértői voltomat*, semmi hajlamot sem mutat, hogy kritikámat hasznára fordítsa. A műélvező közönség kedvéért talán lesz még alkalmam kimutatni, mennyiben vagyok szakértő és mennyiben nem. Azonban egyet megmondhatott volna az énekkar, mielőtt tiltakozó megjegyzését és lapunk szerkesztőségéhez kérését benyújtotta. Azt, hogy a kritikára legkevesebb joguk van maguknak az énekkar tagjainak. Az ember, hogy ugyanazon pillanatban művész, gyakorló vagy előadó művész és művészetének kritikusa is legyen, az a művészet minden terén, különösen a zene és éneknél *lélektani képtelenség*. Tehát azt hogy az énekkarnak mennyiben sikerült az előadás, azt nem maga az énekkar fogja megbírálni, hanem maga a közönség és a kritikusok. Azután a harag igen rossz tanácsadó s én teljes joggal állíthatom, hogy az énekkar azon állítása nem felel meg a valóságnak, hogy ő szívesen veszi a kritikát, mert különben nem haragudnék. Tehát én nemcsak állítok, de bizonyítok is. Ugy látszik az énekkar tagjai ifjú elbizakodottságukban inkább azt tartják magukról, a mit az Ur Madáchnál mond Lucifernek, hogy „Csak hódolat illet meg, nem bírálat.“ Mivel pedig mi ezt az elvet nem helyeslehetjük, alkalom-adtán jövőre majd részletesebben is fogunk foglalkozni, minden személyeskedés nélkül, az énekkar előadásainak zene-aesthetikai bírálatával, tekintet nélkül arra, tetszik-e az énekkarunknak, vagy nem, elismeri-e szakértelmünket, vagy nem. Ezt a nagy közönség kedvéért is, vagy nekem, vagy másnak a „Sárospataki Lapok“-ban meg kell tennünk.

Tudósító.

— **Iskolalátogatók.** A vallás- és közoktatásügyi miniszter a tiszáninneni ev. ref. egyházkerületben a sárospataki és a miskolci főgimnáziumokban *Géresi Kálmán* debreceni tankerületi főigazgatót s a rimaszombati főgimnáziumban *Dunay Ferenc*, besztercebányai tankerületi főigazgatót bízta meg a folyó iskolai évben az állami főfelügyelet gyakorlásával.

— Az egyetemmel kapcsolatos prot. theol. fakultás kérdésében a budapesti ref. theol. akadémia tanári kara abban a véleményben van, hogy a fakultás szervezése több szempontból nem kívánatos. Kívánatosnak tartja azonban Budapesten internátussal ellátott, teljes, egyetemes református főiskola szervezését, mely fakultási joggal ruháztatnék fel.

— A középiskolai évvégi vizsgálatok mai módját tartalmazó és tanulmányos vita keretében tette megbeszélés és vita tárgyává a középiskolai tanár-egyesületnek debreceni köre. A fontos kérdéshez hozzászóló valamennyi tanárfiú egyértelműen vallotta, hogy úgy az állami, mint a felekezeti intézeteknek mai vizsgálati eljárása s egész vizsgálati rendszere tarthatatlan s ezekkel az egész középiskolai tanárság elégedetlen, miért is a *gyökeres reform sürgősen szükséges*. Csak örvideni tudunk a tanácskozásnak ritka egyértelműséggel hozott eme határozatait, mert hisz, Lapunk csak a közel múltban is ezeknek a véleményeknek volt szószólója. Az új, a helyesebb vizsgai rend képe azonban nem alakulhatott ki a körnek ezen az értekezletén. Nem egy oldalról hangzott el u. i. az a vélemény, hogy bár a vizsgálati rendszer a maga mai alakjában céljatevésztett intézmény, de a vizsgát a tanintézeteknek egészen belkörü, tanulmányi ügyévé tenni, még sem lenne tanácsos. A nyilvános vizsgálatoknak történelmi tradíciójuk van, összekötő kapcsok ezek a család, a társadalom és az iskola között s az intézetek alapítványaik egy részéhez ezek révén jutottak. A mai vizsgálati rendszer reformja kétségtelenül nagy, de egyszerűsödőn égetően sürgős feladat is. Jó megoldása középiskolai oktatásunk elöbbségének egyik biztosítója lesz.

— Tanulmányi kirándulás. Gimnáziumunk VIII-ik osztályának 27 növendéke Kiss Elek és Ellend József tanárok vezetése alatt a hó 18—20-án tanulmányi kiránduláson voltak. Megtekintették Kassát, a honnan a Kassa-Szin vasut-vonalon és a Jósua-völgyön át az aggteleki cseppkő-barlang természeti szépségeinek megtekintésére rándultak. Innen a Sajó-völgyön Ozdára mentek, ahol a technika modern alkotásaival dicsekedő ózdi vasgyár berendezését és munka-menetét szemlélték meg s végül összehasonlítás céljából megtekintették a nagyobb méretű, diósgyőri vasgyárat. Tanítványaink a tanulmányi kirándulásról szép emlékekkel s értékes és tanulságos tapasztalatokkal tértek haza.

— Magyar Szó. Ide s tova már két esztendeje, hogy a Magyar Szó megindult, nem támogatva, de nem is függve semmiféle politikai vagy gazdasági érdekesoporttól. Egy nagy publicisztikai feladatot vállalt magára: a meg nem alkuvó szabadelvűség és magyarság képviselőjét. Ebben az egyetemes feladat körben szinte magától állott elő annak a szüksége, hogy keressük az érintkezési pontokat a protestantizmussal, mint — különösen hazánkban — a szabadelvű világnézet és a nemzeti eszme nemcsak hivatott, de választott képviselőjével. Nem kényelmes feladatra vállalkoztunk. Sándorokat védünk, amelyeket mindenki elhagyott és sándorokat ástunk, védelemre és támadásra, amelynek mi voltunk a napi-sajtóban első és egyetlen katonái. De nem panaszkodunk föl küzdelminket. Megkaptuk a legfényesebb elismerést. Aki ellensége a szabadelvűségnek, a ki ellensége a magyarságnak, aki ellensége a protestantizmusnak; az mind ellenségünk lett nekünk, s ádáz dühvel támadt és támadt erkölcsi és anyagi létünk megrontására. Meggyanusítottak, megrágalmaztak, s igyekeztek tőlünk elvonni a megélés feltételeit. Mi azonban haladtunk a magunk útján és haladtunk tovább. Hogy igaz uton járunk, bizonyosságunk van rá. Küzdelmünkben segítségünkre volt az ítéletben meg nem téveszthető nagy magyar közönség, amely felismerte, hogy a mit mi felekezeti politikát csinálunk; az nemzeti politika. A nemzeti sajtóban a Magyar Szó volt az első, mely a magyar nemzeti eszme s protestantizmus ügyének kapcsolatait felfogta s ennek a történelmi igazságnak hangot adott. Abban a léha korban, mikor mindenki leborul minden földi hatalom bálványá előtt, mi vállalkozunk rá, hogy a közgondolkodásban restauráljuk a protestantizmus

s a szabadelvű magyar nemzeti állam elválaszthatatlan kapcsolatának eszméjét. Ha egyebet nem sikerül is vala elérnünk, mint azt, hogy módot és alkalmat adunk a nemzetnek az e gondolatallal való foglalkozásra, s hogy a protestantizmus nemzet- és államfentartó voltát sikerült az elhomályosítottágból kiemelnünk; ez maga oly siker, amelyre önzettel tekinthetünk vissza. Hogy ma már nem csodálattal hajlunk meg az infulák előtt, hogy kritikus szemmel vizsgáljuk azt a hatást, melyet a római egyházak Rómával szemben való függő viszonya nemzeti életünkre gyakorol, s hogy a köztudatba kezd mindinkább átmenni az az igazság, hogy a nemzeti államnak szükségképeni kiegészítője a nemzeti egyház; mindezekért mi becsülettel, bátran, kitartóan harcoltunk — s hála a protestáns lelkes kar segítségünkre jött buzgó seregének — nem éppen eredmény nélkül. Sikerült elérnünk azt, hogy a protestantizmus és az állam közti viszony kérdése újra a napi aktualitások sorába került. Az igazság, amelynek szószólóul vállalkoztunk, rákényszerítette az intra dominium levő ellenfél is, hogy az elfelejtettnek hitt pert újra kicsomózza s megállapítottnak vélt jogai értéke felül új vitába bocsátkozzék. Ezért magáért érdemes volt küzdenünk. Hiszen íme, elértük azt, hogy a lelkiismereti szabadságnak s a nemzeti eszmének azt a pörét, melyet az általános elernyedés már-már elejtett, mi kiemeltük az elposványodásból és megmentettük a jövő számára. Ami bennünket illet, mi résen leszünk, hogy meg is nyerjük. Ez a mi nagy elvi diadalunk. De sikereket jegyezhetünk fel az egyes részlet-kérdésekben is. Mikor a Magyar Szó megindult, a kongrua-törvény aludt, s a legjobb uton volt arra, hogy a leányzó ama klinikai különlegességek sorában kerüljön, akik esztendőig alusznak, s valószínűleg meg is halnak. Abban az időben volt ez, mikor a klerikalizmus és liberálisizmus ölekezése azzal a perverz ingerléssel fokozta még a maga gyönyörűségét, hogy Bánffy rugdosta. A kongrua-kiegészítést váró lelkesek sirtak, panaszkodtak, de senki sem hallgatott rájuk. Ekkor szólt meg a Magyar Szó. Élesen, erősen, kiméletlenül. De meg volt a haszna. A kormány megemlékezett elfelejtett kötelességéről. A kongrua kiutalványozása megkezdődött. Eleinte lassan ment, késedelmesen, mint mikor valaki a zsebéből keresgéli a koldusnak a krajczárt. De mi nem hagytuk a dolgot. Ott tartottuk a napirenden. Kellemetlenkedtünk, támadtunk, kényszerítettük az egész napi sajtót, hogy az ügygel foglalkozzék, s kényszerítettük a kormányt, hogy teljesítse kötelességét. S ha most — amint hisszük — bekövetkezik az, hogy a jövő évben a kongrua-kiegészítés már nem 600, hanem 700 forint erejéig, és 1903-ban 80 forint erejéig fog kiutalványoztatni, ebben bizonyos érdemet tulajdonítunk magunknak is, akiknek sikerült a protestáns lelkesek jogkövetelő szavát egy hatalmas szózatá tömöríteni. Az erdélyi püspök címkérdését szintén mi emeltük ki az agyonhallgatásból. A napi sajtó semmi hajlandóságot sem mutatott rá, hogy foglalkozzék ez ügygel, mely a szegény protestantizmus s a többé hatalmon nem lévő Bánffy felperessége alatt folyik a gazdag klérus s a hatalmas kormány ellen. Az ügy — hogy úgy mondjuk — egyezséggel végződött. Az erdélyi püspök címet meghagyták a gyulafehérvári r. kath. püspöknél, de elvi jelentőségét miniszteri nyilatkozatokkal letördelték. Sikerült volna-e ennyit is elérni, ha a protestáns álláspontnak, mely a törvény és az igazság álláspontja, nincs a napi sajtóban is egy eleven, harcias, az ellenfél a megvonulás taktikájából kizavaró és mérkőzésre kényszerítő képviselője. Napirenden tartottuk a hitoktatás dolgában való egyenlő állami elbánás kérdését. Felhívtuk a figyelmet arra a veszedelemre, mely a magyar közoktatást az idegen apdék beözönlése folytán fenyegeti, és sürgöttük ennek ellensúlyozása végett, még pedig nem visszhang nélkül, hogy a protestánsok maguk állítsanak leányiskolákat és tanítóképző-intézeteket. Sikerült végre egy hatalmas kórusban csoportosítanunk azt a követelést, hogy az 1843. XX. t.-cz. hajtassék végre. Legyen meg a teljes közjogi egyenlőség és viszonyosság. S legyen meg a vallásfelekezetek közt az a vagyoni egyenlőség is, hogy egyházi és iskolai szükségleteink fedezéséről az állam költségében legyen gondoskodás. Innen is, onnan is hajigálónak ellenünk. Puskával is, de meg mérgezett nyíllal is. Elülről is, hátulról is. Akik azonban nem féltünk megkezdni a harcot, nem ijedtünk meg, mikor azt folytatni kell. Mi tovább is hű és rettenthetetlen kifejezői maradtunk a protestáns közvéleménynek, amely a protestantizmus nemzeti jelentőséget s a törvény erejét a maga teljes értéke szerint becsülve, a fizetést teljes valutában követeli. Így gondolkodánk mi s azt hisszük: így gondolkodik velünk együtt minden olyan protestáns, akit a közdolgok megítélésében nem személyes tekintetek vezetnek. Azért bizalommal kérjük fel t. Uramat, kegyeskedjék ösmerősei körében odahatni, hogy a „Magyar Szó”-ra előfizessenek. Hogy elérhessük a nagy célt, hogy végezhessek a feladatot, a melynek szolgálatára a protestantizmus érdekében vállalkoztunk, szükségünk van rá, hogy minél nagyobb közönség álljon minél tömörebben az egész protestantizmus a hátunk mögött. Még egyszer ismétljük: mi nem hasznat keresünk, de módot arra, hogy küzdhesünk tovább. Meghozva a magunk részéről annyi áldozatot, a mennyi csak tőlünk telik, azt hisszük, jogunk van számitani a protestáns közönség támogatására. Nem resteljük bevalani, erre a támogatásra szükségünk van. Akiké ma a hatalom, a kiknek nem kedves a szabadelvűség, se az evangéliom szerint való tiszta keresztyénség, azok mind küzdenek ellenünk, s bizony-bizony

el kellene hullanunk a harcban, ha azok, a kikért küzdünk, mellénk nem állanak. S viszont a „Magyar Szó”-ra szüksége van a protestantizmusnak, mert hisz ez idő szerint ez az egyetlen napi-lap, mely a protestáns világ-nézetet általában s a protestáns törekvéseket különösen hazánkban kifejezésre juttatja. Harcban vagyunk, szükségünk van a katonákra. Ezért kérjük, szíveskedjék a „Magyar-Szó-t” ismerősei körében terjeszteni, s a táborát megnövelni. Protestáns lelkészeknek, tanfériaknak, s minden rendű tisztviselőnek leszállított előfizetési árak. Egész évre 28 kor. helyett 20 kor., fél évre 14 kor. helyett 10 hor., negyed évre 7 kor. helyett 5 kor., egy hónapra 2 kor. 40 fill. helyett 1 kor. 70 fillér. Kiváló tisztelettel a „Magyar-Szó” szerkesztősége Budapest, VI., Teréz-körút 3. sz.

— **Krónika** Ez alatt a cím alatt az „Alkotmány”, 251-ik számában A. (uer István) úr gyalázatos módon apostrofálja a magyar kálvinistákat abból az alkalomból, hogy szó van az idegen szerzetesek ide való bevándorlásáról s az ellen szót emelünk. Auer úr így szól: „... Miért tiltakoznak zsidó és protestáns lapjaink előre az ellen, hogy a hazájukból kikergetett franciák, már mint az onnan utazó francia barátok — esetleg — Magyarországra kérjenek bebocsátást. Azt mondják, hogy ezek a szerzetesek idegenek. Nagyszerű! És azok a skót lelkészek, tanárok, kik idejönnek Magyarországra, hogy protestáns vallás révén megakadályozzák hitsorsosaik elmagyarosodását, nem idegenek? És azok a protestáns lelkészek, a kik Ausztriából idecsődülnek, hogy a „Los von Rom” féle felforgató tanokat hirdessék, nem idegenek? ... Hát mindez arcátlanul való elfordítás az igazságtól. Mert a skót protestáns lelkészek, profeszszorok önálló, szervezeti működést nem folytatnak s mert Magyarországon „Los von Rom”-os ausztriai protestáns álképek nem peregrálnak. Vegye tudomásul az „Alkotmány” is Auer úr is, hogy az ilyen alacsony fogások pápai áldás mellett is „csizmadia-fogásoknak” bizonyulnak. A protestánsok pedig nyugodtan veszik az ilyen hitvány s alaptalan ráfogásokat!

— **„Érmelléki első szőlőoltvány-telep Nagy-Kágya”** hirdetését a t. cz. olvasó közönség szíves figyelmébe ajánljuk. 2—4.

— **Hogy mond a néppárt nem igazat?** Az országgyűlési képviselőválasztások eredményével az ultramontán had semmiképen nincs megelégedve, noha fennlen hirdeti, hogy ime a „felséges nép” vele van. Hogy pedig kevés számmal szaporodott tagjainak serege a törvényhozás házában, annak okát az „Alkotmány” ez évi 249-ik számában a liberális kormány által létesített: „Antikatholikus szövetséget” működésében mutatja ki, állítván, mint az igazsággal homlok egyenes ellenkező dolgokat a következőket: „Széll mindent elkövetett a néppárt kiirtására. A néppárt ellen szövetséget kötött a... protestánsokkal. A protestánsokat annyira felbujtogatta ez a liberális kormány, mely a vallásbékét beszéli, hogy a legtűrelmetlenebb felekezeti harcot vívták a katolicizmus ellen lelkészeik, tanítók és gondnokaik, kik egyik egyházi gyűlést a másik után tartják, hogy az egész protestantizmust a néppárt ellen mozgósítsák”.... Tudjuk e mi protestánsok mind ezt? Kicsoda az közülünk, a kivel a kormány így tett? Hol van az az egyházmegye, vagy kerület, a mely a választásokra vonatkozólag jelszót adott ki? De hát ez a hazudás is „ad majorem Dei gloriam” történik!

— **Hány izraelita van a világon?** A „Jewish Year Book” kimutatása szerint az izraeliák összes száma: 11.242,665 lélek. Ezek közül Európában lakik: 9.351,730; Ázsiában él: 368,000; Afrikában: 403,800; Amerikában: 1.103.135 és Ausztráliában: 16,000 lélek. A lakosság 30%-át alkotják Marokkóban, míg Belgiumban 0.06% a lakosság létszámához képest a zsidóság.

Lóvy József fia [László Adolf]

könyvkereskedése, zenemű készlete, papir- és

írószer raktára **Miskolczon.**

Ajánlja jól felszerelt raktárát a **Sárospataki Irodalmi Kör** összes népiskolai kiadványaiból.

Egyházi és iskolai nyomtatványok

a Kogutovicz-féle magyar földrajzi intézet összes fali abroszait, debreczeni és budapesti Zoltárok minden kötésben; a közoktatásügyi kormány által előírt **népiskolai tantervek** állandó készlete. Könyvjegyzékek szíves megkeresésre ingyen és bérmentve.

22—13

Teljesen megjelent

a

„Theologiai Ismeretek Tára,”

az összes vallás- és egyháztudományi tudnivalók betűrendes tárháza, melyet dr. Antal Géza, pápai theologiai tanár, — Rácz Kálmán, theol. licentiat, pápai főgimnáziumi tanár, — Révész Kálmán, kassai esperes-lelkész és dr. Tüdős István, sárospataki theologiai tanár közreműködésével **Zoványi Jenő**, sárospataki theologiai tanár szerkesztett és adott ki. A 3 kötetből álló s összesen 1296 kéthasábos lapra terjedő, sűrű nyomású munkának megrendelési ára bérmentes küldéssel együtt 18 korona, mely a szerkesztő-kiadóhoz előlegesen és közvetlenül küldendő be. A munka külön megálapítandó feltételek mellett részletfizetésre is kapható. *Segédlelkészek 16 koronáért, hittanhallgatók 15 koronáért rendelhetik meg.* 1—1

20-2

Szőlőoltványok

szokványminőségben.

A legkiválóbb 42 bor- és csemegefajokban fajtisztán, teljes jótállással.

Élőkerítés.

Gleditschia csemeték és magvak. *Urada-maknak, községeknek három évi törlesztésre is adatnak.*

Óriás tövisű, igen gyorsan fejlődő sövénynövény. Ez az egyedüli, melyből oly örökös kerítés nevelhető pár év alatt, rendkívül csekély kiadással, melyen nemhogy ember, de semmiféle állat, még az apró nyulak sem hatolhatnak át. **Minden rendezéshez rajzokkal ellátott ültetési útastás mellékeltek.** Ezer csemete elég 200 méterre. — Ára 6 frt (12 korona).

Diócsemeték. Oriási jövedelmet biztosító voltánál fogva, ennek tenyésztése számos gazdaságban az utóbbi időben rendkívül elterjedt.

Színes nyomatu főárjegyzék **ingyen és bérmentve** küldetik minden rendezési kötelezettség nélkül. **Az árjegyzésen kívül még egy olyan könyvet kap ezzel, ki azt címére ingyen és bérmentve küldetni kéri, mely nincsen az a ház, vagy család a hol annak tartalmát haszonra ne fordítanák, városon falun, pusztán, gazdag vagy szegény családnál egyaránt. Így még azoknak is igen érdekében áll, kik rendelni semmit nem akarnak, mert benne számos oly közlemények foglaltatnak, melyek mindenkinek nagy szolgálatot tesznek. Cím:**

„Érmelléki első szőlőoltvány-telep“
Nagy Gábor Nagy Kágya, u. p. Székelyhid.

A millenniumi kiállításon kitüntetve!

Sok elismerő és
kitüntető okirat.

Állandó minta-harang
Ungváron.

Magyarország legrégibb harangöntődéje,

Kis-Gecőzben (Ungmege). — Alapított 1795-ben

Alulírott tisztelettel hozom a nagyérdemű közönség b. tudomására, hogy elvállalok mindenféle súlyu harangok készítését, előre meghatározott hangnem szerint, **nemes, fehér ércből**, mely régi gyakorlaton alapuló összetét szerint készül és hangja lágyabb, zengzetesebb, mint minden más ércnek.

Felszerelék harangokat forgatható, saját találmányú, szabadalmazott vaskoronával, mely a toronyt nem ingatja meg és harangozáshoz nagyon kevés erőt igényel.

Készíték vas harang-állványokat és régi harangokat új modoru koronákra átszerelék.

Nem tetsző harangot több heti kipróbálás után is feltétlenül visszaveszek és az előzetes költségeket visszatérítem.

15—11

Kiváló tisztelettel

Baktai Egry Ferencz.

Árú-minták ingyen!

Az őszi és téli idényre
ajánl

22—13

Szántó Mór és társa Miskolcon

Őszi és téli öltönyöket. — Átmeneti kabátokat (Double, Ulster és Raglán) — Havelock ujjakkal és ujjak nélkül. — Télt kabátok és Városi bundákat. — Gazdasági kabátokat szövet vagy szőrme béléssel. **Eredeti dán iramszarvas kabátokat** flanell vagy szőrme béléssel.

Nagy választék gyermek- és fiú-öltönyökben
Minták és árjegyzékek kívánatra ingyen és bérmentve. — *Vidéki megrendeléseknél elegendő mértéknek egy kabátnak a beküldése.*

Divatkép bérmentve!

Felölös szerkesztő: **Dr. TUDÓS ISTVÁN.** Szerkesztőtársak: **ELLEND JÓZSEF** és **Dr. SZÉKELY GYÖRGY.**

Sárospatak. Nyomtatta Steinfeld Jenő az ev. ref. főiskola betűivel.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel egész évre 10
korona, félévre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrés
oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: *Tiszáninneni.* „A felső-szabolcsi ev. ref. egyházmegye a konvent ellen.” — *Nagy Sándor.* „A történelem tanításának fontossága a népiskolában, tekintettel az alkotmánytanra.” — *Versényi György.* „Tompá vallásos költészete.” — *Földvály László.* „Adalékok a tiszáninneni egyházkerület történetéhez.” — „Irodalom.” — „Vegyes közlemények.” — „Hirdetések.”

A felső-szabolcsi ev. ref. egyházmegye a konvent ellen.

A nélkül, hogy dicsekedni akarnánk, egész bátran kimondhatjuk, hogy kezdettől fogva a „Sárospataki Lapok” volt az, a mely éles szemmel, még élesebb ellenőrzéssel viselkedett azzal a testülettel szemben, a melyet ev. ref. egyetemes konventnek neveznek. Sok, nagyon sok ok volt arra, hogy a tiszáninneni egyházkerületnek ne legyen valami túlságos rokonszenve az iránt a testület iránt, a melyben a „politikuskodás” volt a háttér a kormányok inye szerint való cselekvésben s az öngyilkosságra való hajlandóság mutatkozott minden olyan kérdésben, a hol az autonómia érdekei s jogai léptek fel követelőleg. Hogy mindannyiszor, valahányszor a konvent megérdemelte, e lapok hasábjain erős kritikában részesült, azt e helyen nem szükséges bizonyítgatnom, mert az eddigi évfolyamok hallgatóságosan is a konvent ellen szólnak, ha tetemre hívást rendezek.

És ez a mi viselkedésünk, sajnos, nem tudott, nem birt iskolát teremteni. Évről-évre, ciklusról-ciklusra maradt a konvent az, a mi volt s mi, a „Sárospataki Lapok” egyedül voltunk a támadók, a merész kritikusok, a kiknek be’ sokszor szemünkre vetették: elégedetlen kurucok saját hittestvéreik között is!

Azonban a mi elégedetlenkedésünk még sem volt nyomtalanul eltűnő! A merész. a bátor hang, a melynek az igazság tudata volt a forrása, az újabb időben mintha erőtt kölcsönzött volna a többi egyházi lapoknak is. egyszer-másszor szó hallatszott s bírálat jelentkezett a Tiszák, Szászok, Dégenfeldek nyomása alatt nyögő konvent ellen, a hol Tiszántúl kezét fogva Erdélylyel: agyonnyomja az egész böles testületet, mert hiába izgat Tiszáninnen, hiába ostromol Dunamellék s kárbaveszett Dunántúl alkalmazkodása ott, a hol „sententiae numerantur” s nem az igazság érvényesül.

Annak bizonyosságául, hogy a konventtel semmiképen sem elégedhetünk meg minden tekintetben, tehát, hogy a bírálat jogosult és igazolt, a legkézzelfoghatóbb adalékot a felső-szabolcsi ev. ref. egyházmegye szol-

gáltatja az ez évi őszi gyűlésen, a hol Vas Mihály egyházmegyei gyámintézeti pénztárnok egy olyan javaslattal állott elő, a mely minden, csak nem hizelgés a konventre nézve, — minden, csak nem dicseget, — minden, csak nem magasztalás. Erős és okos, jogosult és igazolt állásfoglalás a konvent ellen, a melynek meg kell hallania a támadást s az igazság nevében tennie is kell!

Mily oldalról is támadja meg a felső-szabolcsi egyházmegye a konventet? . . . Arról az oldalról, a hol a működése a legkényesebb!

Valahogy azt ne gondoljuk, hogy az egyházpolitikai oldalról! Oh ezen a ponton mi kritizálók nem mehetünk eléggé előre s nem támadhatunk soha elég erősen és itt nincs is feltűnés! Nincs, mert a magas politika agyon nyomja a mi jajsztót hallató keblünket.

A támadás a domesztikai tőkék kezelésének kérdésénél van a konvent ellen intézve, kapcsolatban a magyar földhitelintézet viselkedésének bírálatával, a mely a földhitelintézeti záloglevelek vásárlásában nyilatkozik meg.

A mikor elolvastam ezt a javaslatot s elolvastam utána az egyházmegyei határozatot, a mely szerint az egyházmegye teljesen hozzájárul a javaslattevő felfogásához s a konventnek gazdálkodási politikáját megváltoztatandónak mondják: megtapogattam magamat, vajjon én vagyok-e én, a ki ezeket olvastam onnan a tiszántúli kerület egyik egyházmegyéje jegyzőkönyvi kivonatából? . . . Igen, mert ez olyan támadás, a mely erős és okos, — jogosult és igazolt s így a nyaka körül jár a konventnek, a mely ön-maga ássa alá saját egyháza anyagi helyzetét.

Miről is van szó? Arról, hogy Vas Mihály felső-szabolcsi egyházmegyei gyámintézeti pénztárnok javaslatot adott az országos közalap tökesegelyezési eljárásának megváltoztatása és a konvent kezelése alatt álló vagyonnak kikölcsönzések útján leendő gyömölcsötetése tárgyában és e javaslatának indokolásában kézzel foghatólag bizonyítja be a konvent eddigi eljárásának helytelenségét s egyetemes ev. ref. egyházunkra káros voltát.

A kézzelfogható bizonyítékok az indokolásban, a mi olvasásunk szerint a következők: a tökesegélyt

a konvent nem a közalap tőkéjéből adja, hanem az 5% biztosítását a kerületekkel biztosíttatja a kerületek pénzével akkor, a mikor a közalap maga 4%-al van kamatoztatva s ennek az eredménye az, hogy „az évi kamat-jövedelemnek csaknem $\frac{1}{4}$ -e elpusztul” s e mellett a kerületek is csaknem válságos helyzetbe sodortatnak. Hogy ez az eljárás nem helyes, igazolja Vas Mihály, illetőleg az ő felfogását helyeslő egyházmegye azzal, hogy ha a konvent a közalap tőkéjét használja fel a tökesegélyezésre, ennek az lett volna a következménye, hogy már a *folgó évben* 38,179 korona újabb segélyt folyósíthatott volna. — Annak pedig, hogy ez így történt, t. i., hogy ilyen rossz gazdálkodás ment és megy végbe a közalap vagyonával, mi az oka? . . . Az, hogy a *magas konvent az egyházi közvagyonot csak magyar földhitelintézet 4%-os záloglevelekbe tartja befektethetőnek.*

Tehát egy gazdálkodási elv a konvent részéről, a mely földhitelintézeti záloglevelek vásárlásában nyilatkozik meg! Hogy ez így van, igazolja az a körülmény, hogy van a konvent kezelése alatt a földhitelintézetnél: 3,933,612,91 korona vagyonunk s ebből 3,721,400 korona 4%-os záloglevelekben áll!

De hát lehet-e ez ellen kifogást emelni? Vajjon származik-e abból baj és veszedelem, ha ilyen gazdálkodás van?

A magyar földhitelintézet zálogleveleinek értékét nem bántja a jóság és szelídség szempontjából a felső-szabolcsi egyházmegye. A mi egészen természetes dolog, mert azok a záloglevelek jók is, értékesek is! Csakhogy van egy nagy baj! A záloglevelek értéke föltétlenül ingadozásnak van kitéve s ez az ingadozás igen veszedelmes a mi ev. ref. közvagyonunkra!

Ezt a veszedelmet és bajt kézzelfoghatólag igazolja a felső-szabolcsi egyházmegye akkor, a midőn a jelen évi konventi jegyzőkönyv szerint záloglevelért fizettek: 211,263 koronát s ugyanakkor az érték a zálogleveleknél csak 201,000 korona volt, igen, mert a névérték kisebb lett: 10,263 kor. 77 fillérrel! Hogy ez így van, bizonyítja még az is, hogy a múlt esztendő folyamán a földhitelintézeti záloglevelek legmagasabb árfolyama 94,75 korona volt, míg a közalap 105,10 és 125,81 koronás árfolyamot fizetett a 100 koronás névértékű záloglevélre, — tehát egy olyan cursus alkalmával vásárolt maga a földhitelintézet a közalap részére zálogleveleket, a mikor az árfolyam horribilis magas volt s rövid idő múltával épenazért nagyot is esett.

Ez a vád igazolt és a közalap azért nem tesz semmit a helyzet változtatása érdekében.

Vajjon kell-e ezekhez kommentár?

Nem! A mi erős kritikánk ime igazoltta vált. Baj, kárhozatot, veszedelmet szülő baj, hála Istennek, még nincs, de hát baj az is, hogy *kevesebb vagyonunk van, mint a mennyi lehetne s a mennyinek lenni kellene egy okos gazdálkodás mellett!*

Nem a közalap vezetősége ellen szólunk, hanem a konvent ellen, a mely elvetette a Mocsáry indítványát, — lehetlenné tette a kerületi és egyházmegyei kezelést, azok helyett a központi vezetést állapította meg a földhitelintézet javára és előnyére. A sárospataki főiskola nem volt olyan biztos kölcsönvevő, mint a földhitelintézeti záloglevél vásárlási akció! S az eredmény? a veszteség!

Üdvözljük a felső-szabolcsiakat bátor fellépésükért. Ennek be kellett következnie s hogy a Tiszán-

túl következett be, azt az isteni gondviselés különös munkájának tekintjük. Most már szóljon a Tisza- és Dégenfeld tábor! . . . A tiszántúli kerületi gyűlés határozatát érdeklődéssel várjuk!*

Tiszáninneni.

ISKOLAI ÜGY.

A történelem tanításának a fontossága a népiskolában tekintettel az alkotmánytanra.

(Folytatás.)

A magyar történelem tanítása világosítja az értelmet, nemesíti a kedélyt, szilárdítja a jellemet, erősíti az akaratot, táplálja az emlékezetet, élénkíti a képzeletet, ápolja a *haszaszeretetet*. Ilyen értelemben beszél a módszertan a magyar történelem tanításának a hasznáról; s én vagy bárki mondhatnék-e egyebet!?

a) Világosítja az értelmet. Minden történelem ok és okozat (lásd elől) ha látja a növendék ezeket; ha okoskodik, itél, következtet; látja, hogy ennek így kellett lenni, annak meg úgy, s az, máskor, hasonló körülmények között úgy fog lenni: ki tagadhatná a történelem értelem fejlesztő hatalmát! Látja, hogy az igazság, ha ezerszer elnyomatott is, mégis utoljára diadalra jutott; látja, hogy az ármány csak ideig-óráig ül a polcon, de végtére a porba sújtatik (Vid, Fridrik, Johanna, Cilley, Garay, Ujlaky): akkor ért, itél és gondolkodik.

b) Nemesíti a kedélyt. Egy történetnek vonzó, lelkes előadása, hasonló érzelmekre hangolja a növendék kedélyét; leolvashatta már ezt minden tanító növendéke arczáról, kisugározta ezt a szem, a lélek tükre. Ha a honfoglalásról, vagy a tatárjárásról, vagy Nagy Lajosról, vagy *Hunyady László* kivégeztetéséről, vagy Mátyásról, Dobóról, a szabadságharcról beszél: látnom lehet és kell a hangulatot, mely az osztály kedélyét uralja, s a mély, hallgató figyelem alatt csaknem szívök dobogása hallható.

c) Szilárdítja a jellemet. Látja az erényt és a bűnt, a sok szószegést: (I. Endre öcsésének igéri a trónt; II. Endre igéri, hogy az öröklött kincset atyja kívánalma szerint használja; V. László megigéri, hogy Cilley halálát nem bosszúlja meg; Akmed, hogy Losoncit sértetlenül bocsátja szabadon: megkötetik a szegedi béke, s nyomban megszegetik; mit ígért a bécsi, nikolsburgi, linci béke, s mégis szükség volt az 1790—91. országgyűlés törvényeire is . . . Látja, hogy tartják meg szavukat a honszerző magyarok, (amelyet vérükkel is megpecsételnek;) látja, hogy a magyar hű marad koronás királyához, (Napoleon csalogatása,) sat. sat.: ha ezeknek a dolgoknak a kellő előadása, kifejtése és méltatása után sem szilárdul a jellem: akkor talán sohasem.

d) Erősíti az akaratot. Látja, hogy István mint terjeszti a keresztyén vallást; I. Béla, hogy védi azt a pogány vallás visszaállítását követelőkkel szemben; mint megy Imre öcsese táborába; mint építi, állítja helyre IV. Béla az országot; hogy cserél ruhát Szécsi Dezső. Kemény Simon; hogy viaskodik Dugovics; hogy megy szembe Hunyadi ezer veszéllyel; látja Zrinyit, Bocskait, Bethlent, Rákóczyt, Battyánit, Kossuthot, s az aradi 13 vértanút; látja százszor és többször harcolni a maroknyi magyart vad csordákkal szemben: erősödni kell az akaratának. Látnia kell

* A szóban forgó munkát legközelebb közölni fogjuk. Szerk.

számtalanszor: „És tudod az erő micsoda: akarat, Mely előbb vagy utóbb, de borostyánt arat!” Arany.

e) Táplálja az emlékezetet. Tanulja, hogy mikor volt a honfoglalás, kik szerezték ezt a szent hazát, ki volt az első magyar király; mikor volt ez, mikor volt az? sat. No annak a bizonyításánál, hogy a történelem gyarapítja s a népiskolai tantárgyak között legfőképen gazdagítja az emlékező tehetséget: nem sokat kell időznünk, hisz' a történelem a legfőbb emlézni való tantárgy a népiskolában.

f) Élénkíti a képzeletet. Maga előtt látja mintegy az eseményeket, az alakokat. Látja lelki szemei előtt, hogy kötöttet a vérszerződés; látja, hogy volt Béla elibe téve a korona és a kard és hogy választotta Béla a kardot; látja Imrét öcsese táborába menni; látja a tatárpusztítás képét; vadaknak, irtóztatóknak látja azokat a tatárokat; látja a forró víz és tűzpróbát; látja, hogy ugrat Lajos a Silaro folyóba Szeredai Ferenc után; látja I. Ulászló fejét a póznán; elképzeletli magának Hunyadyt, Kinizsit, Zrinyit; elgondolja, hogy hajtja Szolimán, a mohácsi vész után, a rabláncra fűzött kétszáz ezer magyart; látja az egri nőket: látja a veres sapkás honvédeket, látja a bitót: ekkor, s ilyenkor képzelő tehetsége erősödik. Ezért megbecsülhetlenek a történelmi képek.

g) Ápolja a hazaszeretetet. Szándékosan hagyta ezt utoljára; mert hiszen okosnak, értelmesnek lenni; szilárd jellemmel, erős akarattal birni; az emlékezet tárházát megtöltve mutathatni; (aki semmire sem emlékszik, semmit sem tud,) élénk képzelő-tehetséggel ékeskedni: ezek mind azt mutatják, hogy ki az *ember*!?

De mi mutathatja azt, hogy *magyar* ember!?

Mi más, mint a hazaszeretet.

Ezért kell főképen, s mindenek felett a magyar történelmet tanítani, hogy minden ember magyar ember legyen! Oh ki ne látta volna gyermekkorában mikor egy általa tudott madárfészekhez közeledett, az anya madár lázas repkedését egyik közeli galyról a másikra; ki ne hallotta volna jajveszéklő csiripelését, mintha csak azt akarta volna kérő, esdő hangon mondani: „jaj ne bántsátok, jaj az az enyém, jaj ott fiacskáim pihennek!” Ki ne látta volna, vagy ne gondolta tűzvész vagy árvíz idején, mint védi a sajátját mindenki, mint képes egy ember több embernyi erővel dolgozni, hogy védje, megőrizze a maga otthonát!?

Oh, aki a magyar történelmet végig tanulta, látja azt a sokszor sisiphusi munkát, a melylyel szegény hazánk védelmezte magát; látja azokat a titáni alakokat: és a hazaszeretet szent érzése tölti el szívét, lelkét; oda kell működni a tanítónak, hogy az úgy legyen növendékeinél!

Hazaszeretet: gyűjtő név ez, mely alá összefoglalható minden honfiúi és honleányi erény: önfeláldozás, vagyon-feláldozás, a törvények tisztelete, engedelmesség, bátorság, vitézség, hűség, alkudni nem tudás, szótartás; egyenlőség, testvériség; (hol a haza gyermekei egymást testvérként szeretik) oh minden erényt magában foglal ez a szó: hazaszeretet.

Meg kell tanulnia a történelemből a növendéknek, hogy a hazának, mint a háznak gondját kell viselni; feletle őrködni, arra áldozni, azt építeni. szóval azt fenntartani pénzzel, észszel, kézzel, vérrel. Mennyi, mennyi kép tárul a növendék elé ezeknek az erényeknek a nemes vonásait felismerhetni.

Önfeláldozás: Szécsy Dezső, Kemény Simon, Szondy, Losoney, Zrinyi, Kossuth és azok a honvé-

dek, kik tűz, vas, bitó által végeztettek ki, vagy a kibujdosás keserű kenyerét ették. s nevüket letörölhetlen betűkkel vésték fel a történelem lapjaira.

Vagyon-feláldozás: Tökölyi, Rákóczy, Beresényi.

Törvénytisztelet: a véreskü, örökösödési törvény, a korona leányágra szállása.

Bátorság, vitézség: a magyar történelem minden lapján.

A történelem az élet tanító mestere; összeköti a multat a jelennel és jövővel: a mult erényeit és hibáit elénkbe tárja: eszünket, szívünket az erény követésére és a bűn megvetésére hajtja. Bizony, a ki a multon nem okúlt, annak jelene szomorú, jövője pedig bizonytalan. Oh, ezek, mindezek benne vannak a magyar történelemben; mint ércbe, gránit-sziklába vágott írások azok, hogy az utódok olvassák, okuljanak, megtartsák vagy megvessék!

Tanítsuk azért mi tanítók, igazán és jól tanítsuk a magyar történelmet: mert

„Ki multjára érzéketlen!

Jövőjére érdemetlen!”

Szabadság, anyanyelv! oh hányszor állt tűzbévészbe édes hazánk érted: mutasd meg magyartörténelem ezt drága növendékeinknek, hogy szabadságukért, hogy nyelvükért ezer poklon keresztül is készek legyenek átmenni!

Tanítsuk a magyartörténelmet és én kimondom, hogy az írás, olvasás és szám, mint alapvető tudományokon kívül első tantárgya a magyar nemzeti iskolának: a magyar történelem.

(Vége köv.)

Nagy Sándor.

TÁRCA.

Tompa vallásos költészete.

(Folytatás.)

Ő az imádságban talál vigasztalást. Elmélkedés és buzgó áhítat a nyugalom réve. (*Nyugalom réve.*) Azt mondja:

Tűrj és remélj! Elmélkedjél, imádkozz!
Hadd térjen a beteg lélek magához.

Hited galambja zöld olajággal tér vissza a mennyből, békét, csendet hoz lelkedre (*Olajág.*) De nem henye, munkátlan imádságot érti.

Szorgalom s imádság külön-külön meddő,
S boldogságot, áldást hoz együtt a kettő.
Ezen függjön mindig az ember figyelme:
Tisztes munka, jó rend az úrnak félelme.

(A világlátás.)

Az *árverésen* című költeményében is a rokonszenvesen rajzolt uri nőről, kire szíve rezgős mélabúval emlékezik, azt mondja:

Vallásos volt az úrnő s ájtatos,
De sok fájdalma is vala
Fájó szívére írt ha nyert, nyere
Imádkozásnak általa.
Melyre lehajtá égő homlokát,
Ha könnyes szemmel Istent kérte,
Itt imádkönyve.

Sőt a szegény, árva hortobágyi bojtár is, a ki nem járhat az Isten házába, nem taníhatta senki imádkozni, a pünkössti harangszó kondultára, így szól:

Imádkozz, te rózsám, a jó istennek
Aztán gyere, templom után csókolj meg;
Eszem azt az imádságos kis szádát.

(Télen nyáron pusztán az én lakásom.)

A költő szíve mély *hálával* van tele Isten iránt:

Oh jertek a reggelnek idején,
Szent buzgóságnak szárnyai
Ragadjátok lelkünk a menny felé,
Hová úgy óhajt szállani.
A fényes nappalnak láttára
Hévílvén tisztelet s hála.
Hadd buzogja ki, a mit érez.
Oh vigyék jó Istenéhez!

A reggeli nap első sugarára, hála buzog fel szívében. A világosság Istenétől, ki a földnek fényt, harmatot ad lelkünknek is: a hit világát s az erény harmatját.

(Reggel).

Ki a virágnak illatot,
A szívnek érzeményt adott:
Övé az illat és az ének,
Nagy ünnepén a néma éjnek,
Mely megnyitá a dús virágkehelyt,
S a dalszülő kebelt.

(Éji violák).

Magasztalja Isten nagyságát.

Útadban nagyok írva vagy!
S a kis ember rövid életében.
Búvárkodván titkod tengerében,
Bár ne értse: érzi lelke — s nagy.

(Éji kép.)

Bámulja az erős Isten csodaművét, mely nagy, szép s egyedül igaz. (A tavaszhoz.) Leborul a roppant világ alkotója előtt. (Téli reggelen.) A felséges hatalom Isten dicsőségét zengi, ki keblében a hárfát felhúrozza, hadd zengjen éneke vissza rá. (Harangszó, II.) Az Úr erős, de igaz. S ha nyomorral sújt, jó is, bölcs gondjába foglal mindent, mi van: nagyot, kicsinyt. (1863.) Minden az ő akarata. Meg kell nyugodnunk benne, ha nem is érthetjük mindig. (Isten akarata.) Sőt azt mondja:

Jól tetted, hogy fájdalomt adtál,
Hogy bűt küldtél a bű helyéről.
Lelkem könyűimnek vizében,
Mint a gyolcs, megtisztul, fehérül.

(Harangszó, VII.)

Nem is lehet gátlani Isten útját. (Herodes.) Mindenünnen az ő léte ragyog félénk.

Teremtő Isten! hová tekintsek,
Hol ne lássam hatalmatod?
A fényes napban, a porszemben
Te megdicsőítéd magad!
Égen és földön mindenütt.
Dicsőséged lángfénye süt.
Bámultam a végtelen tengert,
S fűszálon függő harmatot;
Hozzám a búsult menny dörgése,
S a méhedongás elhatott.
Néztem a vulkán égő poklába,
A fénybogárkat simogattam;
Hallám a vihar szárnyát zúgni,
S az ért kalászt zizegni halkan...
S — teremtő Isten! földön, égen,
Léted kiáltá minden nékem!

(Harangszó I.)

Az ő jóságától jön hozzánk béke és öröm. (Estve.)

Az Úr bölcs, jó, ő adja nekünk
Az édest, keserűt;
Amazt fogadd hálaadással,
Ezt gyáván ne kerüld!

(Az esztendő végén.)

Szeretetet kelt benne a legfőbb szeretet, mert:

Miként a tenger mindenfelől
Körül fogja a szigetet,
Körül fogod te a világot,
Isten, legtisztább szeretet!

(Harangszó VI.)

Tavaszzal című versében is így dalol:

Vidúl a föld ábrázatja,
A jó Isten megmutatja,

Néked ember, hogy szeret,
Adván újra kenyeret:

Az ő szeretete áldást áraszt reánk; e nélkül hasztalan a munka; a kéz mienk, az áldás Istené. (Gróf Mikó Imréhez.) S a jóságos, szerető Istennél mindig kész a bűnbocsánat. (Bűnbocsánat.) Mi is bocsássunk meg az ellenünk vétkezőknek, mert:

A gyűlölség két élő kard, gyilkos fegyver.
Te is sérülsz, ha mást azzal kezded megver.
A lélekben élő féreg, öröklő seb,
Jaj, a kinél a szeretet nem erősebb!

(Feddőzés).

A mi könyörületes jó atyánk gondot visel mindnyájunkra. (Harangszó III.) El nem hagyja az árvákat özvegyeket. (Én.) Ő a szabadító Isten, a ki kivezeti börtönükből a szenvedő rabokat is. (Karácsonykor. A gályarab fohásza.)

(Folyt. köv.)

Versényi György.

MULTUNK.

Adalékok a tiszáninneni egyházkerület történetéhez.

(Folytatás.)

IV.

Teljes bizodalommal való Drága nagy jó Uram!

Az mult esztendőbeli Instantiánknak beadásától fogvást a filialisaink dolgaiban nemhogy csendességünk volna, sőt naponként újabb-újabb parancsolatok érkeznek a Consiliumtól, melyek mellett nyomtatunk is. Nevezetesen az alatt még oda fel voltunk, a *sajó-keszi* predikátorunk *Lenke* és *Kövecses* nevezetű helységekben lett kijárásáért 100 Rhnes ftokban convineáltatott és szeptemberben exequáltatott is. Mivel pedig azon parancsolatban egyedül a Predikátor tiltatott el a kijárástól, a nép pedig egy Plebánusnak sem vettetett alája: tehát bemenvén hozzá a Materbe a hallgatói, azoknak mind keresztelt, mind őket copulálta. Most már a Consilium parancsolatja mellett az iránt tettek investigatiót, hogy azoknak a helységbelieknek sine indultu Plebani assistált, melyre félünk, hogy újabb actio alá vétettetik.

Azonkívül a *rimaszécsi* predikátor ellen is már felmenetelünkkor folyván a processus, Decemberben tartott törvényszékünkön propter excursionem convineáltatott. Ennek valának 5 filiai, u. m. *Jene*, *Susa*, *Zádorháza*, *Iványi* és *Czakó*. — Most actu folynak a *jánosi* és *kisfaludi* predikátorok ellen; az elsón *Pál-falva* és *Bellény*, a másodiknak *Feledbe* való kijárásáért, a kik is itt hasonló büntetés alá fognak vetetni amazokkal, ha csak onnan felyül nem fog valamelyes remédiumok érkezni.

Ujabban de dato 24 Apr. 1780. sub Nro 2618 érkezett a Consilium parancsolatja 4 filialisunk iránt; ez már arravaló, hogy ők ezek között egyben, t. i. *Zádorfalvába* (melyis egészen tiszta vallásunkon levő nemességtől lakatik) Missionariust Consilium parancsolatja mellett akarván most bevinni: *Imola*, *Alsó-Szuha*, *Triss*, *Poszola* és több körülötte levő helységek alája vettessenek. Méltóztasson az Ur ezeknek neveken a beadott instantiakat megújítani, és — ha lehetséges — valamely vigasztalást szerezni; különben itt a Klerus torkában minden órán suppressáltunk. Vala oly gondolatunk is, hogy — a beadott instantiánk azon okból seponáltatván, mert sub no-

mine communi adattatott legyen — ezen helységeknek mindenikéből egy-egy embert felküldenénk, a ki egy kis modificatióval ugyanazon instantiánkat adná be singillative; nem tudom, jó lenne-e? kikérem azért az Úr opinióját.

E mellett tudva van az Úrnál, hogy mi is *királyiak* miképpen fosztattunk meg a publicum exerciti-umtól. Azután, leginkább Asszonyom-Anyám idős és erőtelen volta miatt udvari papot hozattam házamhoz; de ezt a Clerus megorrolván, a Consilium előtt deferáltak, hogy papot proprio auctoritate hozattam és a népet házamhoz admittalom, melyre parancsolat mellett investigatiót tevén, azt subdole és nemis helységünkben vitték véghez, melyben nevezet szerint három személyt tettek ki, hogy istentiszteletre bejár hozzám. Egyiket egy éltes özvegy Compossessor asszonyt, a ki is esztendő alatt két vagy három ízben vala legfeljebb asszonyom-Anyám látogatására; másodikat egy asszonyt, a postilimos kocsisom feleségét, a ki is ugyancsak az udvarom kerítésében lakik.

De minémű expressiókkal éltek, bölcsen meglátogatja az Úr; ennek relatiója alkalmatosságával 15 praesensis tartatott generalis gyűlésünkön kettőt instáltam, u. m. elsőben, hogy a relatio addig ne menjen fel, míg én is meg nem hallgattatom, s e végre pro contra-investigatióne a Szolgabíró küldessen ki; vagy 2. ez meg nem engedtetvén, azon kitett tanúk a Ns vármegye előtt authenticáltassanak, tudván azt, hogy ottan is világosságra jön ártatlan elárultatásom. De egyik sem applacidáltatott, hanem csak azon módon, a hogy beadatott, küldetik most fel; — méltóztasson azért ebben nevemmel egy Raepresentatiót tenni, minemű inségben legyünk, hogy még csak még sem akarnak hallgatni, azt felelvén, hogy nincsen az a parancsolatban, hogy meghallgattassunk, és lesz időnk a processusban magam mentségére. Ebből által lehet látni, minémű inségben legyünk, és hanemha a Felséges udvar könyörül rajtunk, soha sem lesz csendességünk; azt fel sem veszik, hogy a delatiókkal becselenítettünk.

Ezenkívül in civilibus Ns Abauj vármegyének *Miglész* nevű s általunk bírattatott helységében gróf Csáky Antalnén még 1771-ben igen nagy violentiát tevén, aztat mind asszonyom-Anyám, mind az Újhelyi akkori Harmincados Pégay uram, condividens atyánkfia nevében violentialis Processusa akarván revindicalni, most in Aprili a procedens Ord. Vice-Ispány Keltz Antal úr előtt a processusokban triumphaltunk; de a törvény szerint intra Dominium engedtetett meg a grófnének az apellata. Minthogy pedig azon Ns vármegyében igen sok revísióra való apellátus Processusok vagynak, úgy, hogy ha series szerint mennének, három esztendő múlva sem várhatnánk revísióját: ezen adnectált instantiánk mellett egy acceleratoria parancsolatot kívánnánk azon Ns vármegyére hozatni. Kérem azért az urat, méltóztasson ezen dolgomat is promoteálni.

A *szuhaírók* tavaly megégett templomuk megépíttetése végett noha még télben felment az Investigatio, mai napig sem jött reá Resolutio; annál fogva sürgetését alázatosan recommendálom.

Tapasztalt úri favoriba ajánlott vagyok alázas szolgálja Losonezy László m. pr. Királyi 29. junii 1780.

(Folyt. köv.)

Közli:
Földvári László.

IRODALOM.

* **Szinyei József** „*Magyar írók élete és munkái*“ című vállalatából megjelent a 69-ik füzet, mint a VIII. kötet 5-ik füzte, a melyben a „Markovics-Máté“ név közé eső írók élete és működése van feldolgozva. Az irodalomtörténet kedvelőinek s mindazoknak, a kik csak valamit is adnak a magyar tudományosságra, nélkülözhetetlen ez a vállalat, a melyet épen ezért a legmelegebben ajánlunk most is épúgy, mint egyéb alkalommal. Megjelenik egy évben 6 füzet, egy-egy füzet ára 1 korona.

* **Fülöp József** körmendi ev. ref. lelkésztől, az ifjabb lelkészi nemzedék egyik legszorgalmasabb, leg-lelkesebb s legképzettebb tagjától legközelőbb ilyen című tankönyv jelent meg: „*Bibliai ismertetés*“ szent történetekkel, gimnáziumok, polgári fiú- és leányiskolák I és II. osztályai számára. II. ik átdolgozott kiadás. Ára kötve 1 kor. 20 fill. Szombathely, Bertalanffy József könyvnyomdája. 1901. A középiskolai új vallástani tantervhez van-e alkalmazva, vagy pedig általános érdeket szolgálólag van-e megszerkesztve a könyv, azt az író maga nem árulja el, mi pedig megállapíthatjuk, hogy nem, mert annak az általános elvnek, a mely a gimn. vallásoktatás I és II. osztályára vonatkozó részét illeti, a keresztúlvitelével nem találkozunk benne. Amde ez általánosságban nem baj. E könyvecske inkább a polgári iskolák részére való s azokban igen sikeresen használható, mert világos nyelven, könnyedén és határozottan van megírva. Erre a célra egész készséggel ajánlhatjuk az illető vallás-oktatók figyelmébe.

* **Szivós Béla** *Ocska történetek*, Budapest, Hornyánszky V. kiadása 1901. 8° 169 l. ára 2 korona. Az író régi jó és kedves ismerősünk a Vasárnapi ujságból, a melyben jóízű, magyaros elbeszéléseivel, korrajzaival, leírásaival szokott megjelenni. A kéz alatti kötet darabjai is jó részben ott jelentek meg. A ki szereti a jó ízű humort, kedveli a törül met-szett magyar alakok bemutatását s szívesen elmereng a falusi élet derűs-borús epizódjain, az élvezettel olvashatja e kötetet, a melyben 10 hosszabb, rövidebb lélekzetű elbeszélés foglal helyet. Ajánljuk t. olvasóink figyelmébe.

* **Hermann. Ethik.** (V. rész, II. kötet) Tübingen 1901. (IX. 200 l. 8° ára 3 kor. 40 fill.) Régen várt teljes munka ez, a melyben az író annak az álláspontnak a híve, a mely szerint az embernek föltétlenül igazi lelki közösségben kell élnie emberbarátaival s ez által mindenkinek benső önállóságra kell jutnia. Hogy ez az álláspont önmegtágadást, a természetű vágyak s viszonyok legyőzését követeli meg: az bizonyos s hogy a szeretet elvének kell a lelki viszonyban érvényesülnie, az is föltétlenül igaz. Műve folytatása régebbi munkájának, a mely a vallásnak a világismerethez, az erkölcsiséghez való viszonyáról szólt. Ez a munka annak a tételeit mintegy összegezi s teljes kifejezésre juttatja.

* **Jegyzőkönyvek.** Az *abauji* ev. ref. egyházmegye őszi gyűlése jegyzőkönyvét *Új József* főjegyző szerkesztette. Tartalmából jól esőleg sugárzik felénk az első pont alatt foglaltaknak jelentősége, a melyek az esperessel szemben érzett szeretetet s ragaszkodást olyan bensőségesen juttatják kifejezésre. Érdekes a 11. pont, a mely a belmissióról, a 13-ik, a mely az 1848. XX. t.-cz.-ről, a 14-ik, a mely a sárospataki

javára való adakozásról szól. Az első a belmissiói egylet ellen szól, a második a nagy törvény végrehajtását sürgeti, a harmadik pedig ezt mondja: „... közgyűlés... kívánatosnak és óhajthatónak tartja, miszerint egy alapítvány létesítése által a sárospataki főiskolának felvirágoztatása előmozdításuk, ez okból utasítja az egyház látogatókat, miszerint egy ily alapra leendő adakozás céljából úgy a lelkészeket, mint az egyházakat, nem különben világi férfainkat minden alkalommal buzdítsák és hívják fel, a megajánlandó segélyeket szedjék be s az egyházmegyei pénztárba helyezték el. A mint pedig az e címen befolyandó összegek a 2000 kor-át elérik, annak mikénti elhelyezése s fenti célra felhasználása felett egyh. megyénk fog intézkedni.“ Ez a határozat az egyh. megye alapítvány-tételének az intencióját árulja el, a mely egész bátran megállhat a mellett a mozgalom mellett, a melyet a főiskolai tanárok indítottak az 1889 és 1890-ben végzett hittanhallgatók mustár-mag törekvéssel kapcsolatban. Birósági ügyről a jegyzőkönyv 7-ről szól. 4 közigazgatási és 3 fegyelmi ügyben. — Az alsó-borsodi ev. ref. egyházmegye ez évi őszi gyűlésének jegyzőkönyvét Szalóczy Pál főjegyző becsátotta közre. A jegyzőkönyvből egy rendezett, életviszonyaiban kifogástalan egyházmegye tükröződik vissza, a hol ha vannak is fogyatkozások, azok rövid idő alatt orvosolhatók. Az esperesi jelentés, a tanügyi bizottsági előterjesztés, az egyházmegyei lelkészértekezletnek az egyh. megyei gyűlés által elfogadott indítványai a jegyzőkönyvnek kiemelkedő pontjai.

* **Peti Lőrinc**, *bürius-várad*i ev. ref. lelképásztortól megjelent „*Egyházi beszédek*“ című kiadvány I. kötete. 29 egyházi beszéd van a kötetben, a mely 230 oldalra terjed s ára 3 korona. Kapható a szerzőnél *Büriusön*, u. p. Gyöngyös-Mellék. Somogy-megye. Ismertetéséről gondoskodunk.

* **Protestáns-Szemle. 8-ik füzet.** A miskolci vándorgyűlésről szól prot. irodalmi társaságunk szemléjének 8-ik füzet, tartalmazván mindazokat a beszédek s ténykedésről szóló feljegyzéseket, a melyek ott elhangzottak s végbementek. Tartalmas füzet, élvezettel, nagy lelki gyönyörűséggel olvashatjuk mindnyáján. Amde ez a dícséret nem gátol abban, hogy hibát is fedezzünk fel, vagy legalább is fogyatkozást. És sajnáljuk, hogy rögtön a gyűlés krónikásának beszámolója ellen kell kifogást emelnünk, a ki mintegy a napisajtó munkásainak hamaros nyélbeütésével végzi munkáját. Nekünk a szemlében levő ilyen könnyű krónikázás nem tetszik. Többet, tartalmasabbat, bizonyos tekintetben komolyabbat, a társaság ügyeinek, egész életének jellemzésébe mélyebben behatoló tudósítást várunk a krónikástól s nem egyszerűen a sietve összeírt s pillanatnyi benyomásokból keletkezett referátát. Mert más az, ha mi, mint újság *sietünk* gyors tudósítást adni, s más az, ha *idő multával*, a történt dolgok felett való elmélkedéssel írunk meg valamit. Aztán meg azok a *betétek*, az üdvözlő szónoklatok! Vajjon Krónikás azoknak a közbeszúrásáért is kapta-e a honoráriumot? Ha igen: akkor pazarlásig bőkezűsködik társaságunk! Pedig takarékoskodnia kell! A titkári jelentés lelkesítő hangja ugyanam tetszik, de sajnosan nélkülözzük belőle az *ad hominem* szólást kerületekre és egyházmegyékre, lelkészekre s profesorokra, gondnokokra és másokra! Bizony unos untalan kell utaznunk önmagunkra, hogy megértsék hitünk eselédei. Innen, ebből a társaságból egyetlen ág. hitv. ev. és egyetlen ev. ref. egyénnek sem volna szabad s nem is szabad hiányoznia!

A titkár úr bizonyára megért minket! A közgyűlési jegyzőkönyvből kár volt kihagyni a jelen voltak névsorát, hiszen ifjú Maklár Károly lelkészársunk s az egyik budapesti hitoktató kollegánk a feljegyzést hűségesen végezték! Ennyi a kifogásunk. A jó ügy érdekében mondtuk el, talán jövőre használhatunk vele, ha figyelünk rájuk. A tagnévsor kimutatásban a *hátralékok tömege szégyenpirt* hoz arcunkra! Rettentetes dolog! Hát így akarjuk mi a harcot megharcolni? S aztán még hozzá világ szerint jó módúak is adósok! Mi ez? ... S volt, a ki azért a társasági vándorgyűlés előnyeit végig élvezte! ... Bizonyára ezekre szólt e lapok megjegyzése a tudósításban! Ajánljuk e füzetet is, a többi is, az egész társaságot is olvasóink támogatásába. (i. n.)

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Reformációi ünnepély Sárospatakon.** A sárospataki főiskola, mint eddig, úgy ez évben is a lélek bensőségével ünnepelte a reformáció 384-ik évfordulóját. Délelőtt nyolc órakor az egész tanári kar és tanuló ifjúság az iskola templomába vonult, hol Novák Lajos, főiskolai lelkész adott kifejezést Isten iránt való hálás érzelmeinknek és ragadta lelkünket ég felé alkalmi imádságával. Kár, hogy a zenei instrumentumnak, az imateremben elhelyezett kis orgonának hibás volta most is, mint máskor, némileg zavarta hangulatunkat. Ideje volna már azt, egy más megfelelő orgonával kicserélni. Azután délután 2 órakor következett az ünnepély folytatása. Itt a reformáció jelentőségét theologiai és egyházi szempontból Csontos József, gimnáziumi tanár fejtegette tartalmas emlékbeszédében. Nyitrai Lajosnak, Molnár Istvánnak és Nagy Béla hittanhallgatóknak szavatai egyformán jól sikerültek. Különösen Nagy Béla aratott sikert Bihari K. ismeretes Gályarab című költeményének hatásos szaválásával, megmutatva, hogy a szavalónak tisztán a hang modulatioval is teljes hatást lehet elérni. Az énekárnak az utolsó előadása sikerült legjobban, a Gályarab énekét új átírásban nemes egyszerűséggel, szabatosan adta elő, épígy sikerült a Zwingli énekének az előadása is, míg a Luther énekébe a bassz-szólamnak hangbeli gyengesége miatt nem tudott elég erőt, fenséget önteni, bár a kitűnő vezetés és a törekvés ebben is kellőleg érvényesült. (Sz.)

— **A Magyar Protestáns Irodalmi Társaság.** nov. 15-én d. u. 5 órakor a ref. főgimnázium könyvtár termében (Lónyay-utca 4. sz., II. em.) igazgatóválasztmányi ülést tart, a következő tárgysorozattal: Pénzügyi-bizottság újjászervezése. — Alapszabályok revideálása. — Konvent egy „Koszorú“ füzet iratását kéri. — Jövő évi kiadványok tervezete. — Bizottságok előterjesztései. — Presbyteriumok megkeresése a parókhális könyvtárak ügyében. — Három amerikai magyar ref. lelkész panaszja. — Titkári jelentések. — Esetleges indítványok.

— **Nyilvános köszönet.** Fogadják mély hálámat és köszönetemet mindazok a nemes szívű ember-barátok, kik közről és távolról részvét-nyilatkozatokkal oszlattak ama bánatot, a mely a családomat ért súlyos megpróbáltatásból származott az Úr akaratja szerint. Az Úr kegyelme őrökdiék mindnyájunk felett!

Sárospatak, 1901. okt. 31. Dr. Tüdös István,
theol. tanár.

— **Levelék a jezsuiták erkölcsstanáról.** Ily címen megjelent az a cikk-sorozat külön lenyomatban is, a melyet felelős szerkesztőnk a „Magyar Szó“ politikai lapban közölt. Ara a 82 oldalra terjedő kiadványnak

1 kor. 50 fillér. Kapható Dr. Tüdös Istvánnál Sáros-Patakon.

— **Írásbeli tételek a sárospataki theol. akadémián az 1901—1902. évben tartandó alap- és lelkészképesítési vizsgálatokra.** I. *Alapvizsgálata:* 1. Jákób végrendeletének (Genézis XLIX.) isagógikai méltatása. 2. Pál apostol megtérése történelmi és pszichológiai szempontból. 3. A gallicanismus története. II. *Első lelkészképesítési vizsgálatra:* 1. Egyházi beszéd irandó a II. Timóth. 1. r., 7. verse felett: „Nem adott nekünk az Isten félelemnek lelkét, hanem erőnek és szeretetnek és józan elmének lelkét.” 2. A pásztori levelek eschatológiája. 3. Az isten-bizonyítékok jelentősége. 4. Jogosult-e az a felvétel, hogy a IV. evangéliom krisztológiája azonos a synoptikus evangéliomok krisztológiájával? III. *Második lelkészképesítési vizsgálatra:* 1. Gyakorlati írásmagyarázatok irandók a következő szent írásbeli helyek felett: a) V. Móz. XXIV. 19—21; b) Josue XIV. 6—14; c) Jób IV. 12—19; d) Préd. XII. 1—9; e) Máté V. 17—20; f) Máté XIX. 16—22; g) Márk I. 40—45; h) Márk IV. 26—29; i) Lukács V. 17—26; j) Ján. XIV. 2—6; k) Róm. VIII. 1—9. 2. A Helvét Hitvallás egyházjogi elvei. 3. Az erdélyi protestantizmus helyzete a Leopoldinum diploma kiadásától a türelmességi rendeletig. *Figyelmeztetés.* A dolgozatok 1902. május 1. napjáig adandók be a dékáni hivatalhoz. Az alapvizsgálatra állók egy tételt kötelesek kidolgozni. Az I. lelkészképesítési vizsgálatra jelentkezők mindenike köteles az egyházi beszédet megírni, beadni s megtanulni, mert az a szóbeli vizsgálaton előadandó. A 2—4. tételek egyike dolgozandó ki. A II. lelkészi vizsgálatra állók valamenynyien tartoznak a 12 írásmagyarázatot elkészíteni, beadni s megtanulni. A 2—3. tételnek egyike dolgozandó ki.

— **Legujabb kori adalék a jezsuiták erkölcstanához.** Van Rómában egy hivatalos pápai folyóirat, a mely havonként szokott megjelenni ilyen címen: „*Annalecta Ecclesiastica*” s szerkesztője Cadene Felix. Ebben szoktak közölni úgy a pápai, mint az u. n. kongregációi végzések. A juniusi számban a 276—277-ik lapon egy *lelkismeretbeli ügyben* hozott congregacionális végzés olvasható, a mely végzést még 1901. márcz. 11 én hoztak volt s a mely így hangzik: „*Titius megkérdi jegyesét, Caját, a kit valaki valamikor megejtett volt, hogy szűz-e? A menyasszony miután a gyónás alkalmával felmentést kapott bűne alól, esküvel erősítve állítja, hogy a fornicatio bűnében nem leledzik. Mikor az esküvé napja eljött, a vőlegény ismétli a kérdést, kijelentvén, hogy csak abban az esetben veszi el menyasszonyát, ha az érintetlen. A nő ismét állítja, a mit először mondott; a házasságkötés végbement s az első nap múltával a férj elhagyta a nőt. Kérdés: a nő helyesen járt-e el? . . . Először helyesen járt el, hiszen honnan tudhatta volna azt, hogy a vőlegény a testi tisztaságot a házasság föltételül tekinti? . . . De másodszorban is jól járt el, hiszen bűne alól feloldozást nyert, csupán azt kellett volna tennie, hogy a kérdést kikerülje, hogy reservatio mentalissal kellett volna élnie.*” . . . Hát hogy ez tisztességes, becsületes és erkölcsileg kifogástalan felfogás volna, ezt mi soha senkinek sem fogjuk elhinni. S ha az igazságnak minden fegyverét harcba visszszük ez ellen az erkölcstelen felfogás ellen: azon nincs miért megütköznie annak, a ki az erkölcstelenséget velünk együtt kész is, köteles is lábbal tiporni.

— **„Érmelleki első szőlőoltvány-telep Nagy-Kágya”** hirdetését a t. cz. olvasó közönség szíves figyelmébe ajánljuk.

3—4.

HIRDETÉSEK.

Lóvy József fia |László Adolf|

könyvkereskedése, zenemű készlete, papir- és

írószer raktára **Miskolczon.**

Ajánlja jól felszerelt raktárát a **Sárospataki Irodalmi Kör** összes népiskolai kiadványaiból.

Egyházi és iskolai nyomtatványok

a Kogutovicz-féle magyar földrajzi intézet
összes fali abroszait, debreczeni és budapesti
Zsoltárok minden kötésben; a közoktatásügyi
kormány által előírt **népiskolai tantervek** állandó készlete. Könyvjegyzékek szíves megkeresésre ingyen és bérmentve.

22—14

Szőlőoltványok

szokványminőségben.

A legkiválóbb 42 bor- és csemegefajokban
fajtisztán, teljes jótállással.

Élőkerítés.

Gleditschia csemeték és magvak. **Urada-**
maknak, községeknek három évi tör-
lesztésre is adatnak.

Óriás tövisű, igen gyorsan fejlődő sövénynövény. Ez az egyedüli, melyből oly örökös kerítés nevelhető pár év alatt, rendkívül csekély kiadással, melyen nemhogy ember, de semmiféle állat, még az apró nyulak sem hatolhatnak át. **Minden rendelethez rajzokkal ellátott ültetési útastítás** mellékeltek. Ezer csemete elég 200 méterre. — Ára 6 frt (12 korona),

Diócsemeték. Oriási jövedelmet biztosító voltánál fogva, ennek tenyésztése számos gazdaságban az utóbbi időben rendkívül elterjedt.

Színes nyomatu **főárjegyzék ingyen és bérmentve** küldetik minden rendelési kötelezettség nélkül. **Az árjegyzésen kívül** még egy olyan könyvet kap ezzel, ki azt címére ingyen és bérmentve küldetni kéri, mely nincsen az a ház, vagy család a hol annak tartalmát haszonra ne fordítanak, városban falun, pusztán, gazdag vagy szegény családnál egyaránt. Így még azoknak is igen érdekében áll, kik rendelni semmit nem akarnak, mert benne számos oly közlemények foglaltatnak, melyek mindenkinek nagy szolgálatot tesznek. Cím:

„**Érmelleki első szőlőoltvány-telep**”
Nagy Gábor Nagy Kágya, u. p. Székelyhid.

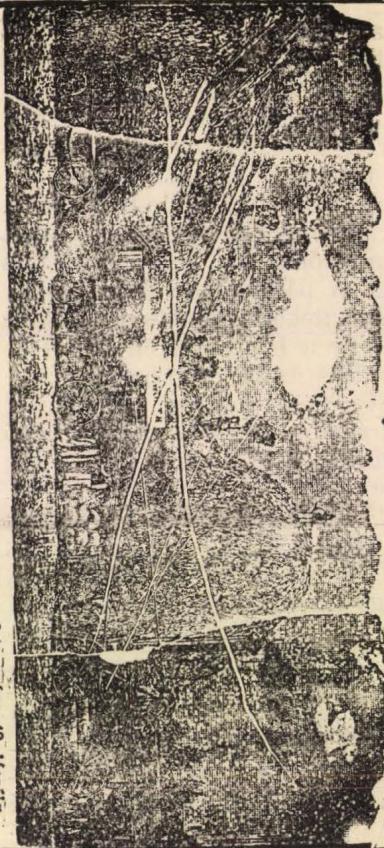

18-17

Clayton & Shuttleworth

mezőgazdasági gépgyárosok
Budapest Váci-körút 68. sz.

által a legújanyosabbi traktorkok mellett ajánljuk:

Locomobil és gőzcseplő-p-készletek
Bovábbá jármű- és cséplőgépek, lóheré-cséplők, tisztító-posták, konkó-nyolók, kaszáló- és aratógépek, szénagyutatók, boronák.

2 1/2 egész 12 lóerős, szalmakaszáló, konkó-nyolók, kaszáló- és aratógépek, szénagyutatók, boronák.

"Columbia-Drill"
legjobb sorvetőgépek, szecskavágók, répvágók, kukorica-nyolók, kaszáló- és aratógépek, szénagyutatók, boronák.

2- és 3-vasúti okék és minden egyéb gazdasági gépek.

Részesen árjegyzék, kirendelt anyag és lóheré-cséplők, tisztító-posták, konkó-nyolók, kaszáló- és aratógépek, szénagyutatók, boronák.

Lincolni törzsgyárunk a világ legnagyobb locomobil- és cséplőgép-gyára.

Árú-minták ingyen!

22-14

Az őszi és téli idényre ajánl

Szántó Mór és társa Miskolcon

Őszi és téli öltönyöket. — Átmeneti kabátokat (Double, Ulster és Raglán) — Havelock ujjakkal és ujjak nélkül. — Télt kabátok és Városi bundákat. — Gazdasági kabátokat szövet vagy szőrme béléssel. **Eredeti dán iramszarvas kabátokat** flanell vagy szőrme béléssel.

Nagy választék gyermek- és fiú-öltönyökben
Minták és árjegyzékek kívánatra ingyen és bérmentve. — Vidéki megrendeléseknél elegendő mértéknek egy kabátnak a beküldése.

Divatkép bérmentve!

Felölös szerkesztő: Dr. TUDÓS ISTVÁN. Szerkesztőtársak: ELLEND JÓZSEF és Dr. SZÉKELY GYÖRGY.

Sárospatak. Nyomtatta Steinfeld Jenő az ev. ref. főiskola betűivel.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel egész évre 10
korona, félévre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrés
oldal 4 korona.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: Gömöri. „Hol az igazság?” — Nagy Sándor. „A történelem tanításának fontossága a népiskolában, tekintettel az alkotmánytanra.” — Versényi György. „Tompai vallásos költészete.” — Novák Lajos. „Imádság a reformáció emléknapiján.” — Csik Dániel. „Ima a reformáció emlékünnepe.” — Földváry László. „Adalékok a tiszáninneni egyházkerület történetéhez.” — „Irodalom.” — „Vegyes közlemények.” — „Pályázat.” — „Hirdetések.”

Hol az igazság?

— Kérdés az ultramontánokhoz, a kik e hazában laknak.

Kénytelenek vagyunk ezzel a kérdéssel fordulni a magyar róm. kath. egyház tagjaihoz, mint a kik a legilletékesebbek a válasz adásra, mert igazán nem tudjuk, nem bírjuk megállapítani, hogy hol az igazság!

Nem tudjuk megállapítani, hogy az ultramontánoknak van-e igazságuk, vagy pedig azoknak a r. kath. atyafiaknak, a kik nem tartják okvetlenül szükségesnek az igazsággal szembe szállva nyilatkozni a róm. kath. egyház által élvezett jogokat illetőleg, a r. kath. egyház javára biztosított kivételes állásokról s a r. kath. egyház által kiváltságosan birtokolt országos és állami vagyont illetőleg.

Ugyanis két, egymással homlokegyenest ellenkező felfogás jelentkezik a magyar r. kath. egyház körében azt a helyzetet illetőleg, a melyben az u. n. ősmagyar egyház éli napjait. Az egyiknek az ultramontánok a propagálói, a kik a „Magyar Állam”-ban ilyen nyilatkozattal merészkednek előállni: a magyar római katolikus egyháznak nincs meg a polgári jogúsága [egyen jogúsága! talán] a többi felekezetekkel szemben. A másik felfogásnak pedig a magyar római katolikus főpapság által dédelgetett, támogatott s klerikális érzelmeiről nevezetes, „Budapesti Hírlap” a hirdetője, a mely a maga királyi kiadványában föltétlenül hirdeti a polgári egyenjogúság nem léte miatt panaszkodókkal szemben, hogy „ma olyan katolikus evolúció van Magyarországon, mint régen nem volt, legfőleg Pázmán idejében.”

Hol az igazság? Ki mond igazat? Hortoványi-é, Rákossy Jenő-é?

Eldöntendő kérdés s a feleletet maguk az ultramontánok adják meg, ha mernek s tudnak igazat mondani! Mert merni is és tudni is kell igazat mondani akkor, a mikor a klérus által támogatott Rákossy Jenővel szemben kell az igazságot megállapítaniok.

Mert e helyen bizony nem várhatjuk az ultramontánok részéről a feleletet, noha a szabad sajtó elvénél fogva bátran tehetne cikk-vizitét az eretnek újságban is bármely klerikális író s bizonyára sem a szerkesztőnek, sem az olvasó közönségnek nem volna

ellene kifogása;* mert még abban az esetben is, ha ilyen vízethez jutnánk klerikális részről, kötelességünk volna újabb kérdezősködéssel fordulni az ultramontánokhoz, hogy vajjon, hol is hát az igazság, ott-e a hol a r. kath. egyházat szolgáló állapotban fetregőnek állítják, ott-e a hol diadalmas evolúciót élvezőnek tüntetik fel: jónak tartjuk a feltett kérdésre magunk adni meg a feleletet. Nem érezzük magunkat feszélyezve e felelet adással, hogy az ultramontánokhoz van intézve a kérdés s ime mi válaszolunk rá, nem, mert az okot eléggé megállapítottuk, a mely erre a lépésre bír.

Hol az igazság?

Föltétlenül ott s azok részén, a hol s a kik ezt hirdetik: a mai magyar róm. katolicizmus olyan szellemű, irányú s törekvű, mint régen volt, legfőleg a Pázmán idejében! Sőt hozzátehetjük ezt is, a mi ugyancsak a „Budapesti Hírlap” nyilatkozata: „új idők élednek a magyar katolicizmusra, nyilván újból kezdődik a XVIII. évszáz mágnás püspökeinek korszaka,” a mi hogy mit jelent, épen az igazság dönti el.

Az igazság pedig az, hogy a magyar róm. kath. egyház mindannak az érdemleges előjognak, kiváltságnak, kitüntetésnek, hatalomnak, befolyásnak a birtokában van ma is, a melylyel az előtt rendelkezett. Igen, mert a mint azt e lapok már nem egyszer kimutatták, sehol semmiben sem rövidült meg a magyar római katolikus klérus működési tere, közjogi állásai fenntartottak, törvényhozási jogai épségben vannak, az uralkodó házzal való benső összeköttetés szálai nem ereszkedtek meg; földben, pénzben, értékpapírosban ma semmivel sem kisebb a kor viszonyokhoz képest a vagyon akár a primási palotában, akár a rozsnyói püspökségben, mint volt ezelőtt akkor, a mikor. A falusi plebániák lakói ma is épen olyan urak, primipilusok, mint régenten s bizony a családi élet terheinek viselése alatt most sem roskadoznak.

Hanem egy vesztesége mégis van a magyar róm. kath. egyháznak s ez fáj a legjobban, ezért törnek a haladás ellen, az átkozott liberalizmust ezért illetik napról-napra a legválogatottabb becs-

* Nekem nem! Tudom, hogy az olvasó közönségnek sem! Szerk.

mérlelssel s ez: a más vallásos meggyőződésük lelki dolgaiba való beavatkozás jogának elvesztése! Mert nagy dolog ám az, hogy ezen a magyar földön immár szabad vallás-gyakorlat van! Nagy dolog ám az, hogy többi nem *religiones toleratae* gyanánt szerepelnek a többé keresztyén vallásfelekezetek, hanem *religiones acceptae* a nevük, sőt még azok a zsidók is, a kik eddig ember számba sem vették, ma már szabad vallás-gyakorlattal dicsekesznek s fajuknak megfelelő módon érvényesülnek az egész társadalmi s politikai életben!

Ez a nagy, az igen nagy vesztesége a magyar róm. kath. egyháznak, hogy nem áll hatalmában a lelkeknek az isteni dolgokban parancsolni, a lelki jobbságságot nem képes visszaállítani!

Amde olyan evolúció van folyamatban, a mely Pázmán korára emlékeztet s a mágnás püspököknek előtérbe nyomulása az újabb kori u. n. ellenreformációnak veti előre árnyékát?!

Hát úgy van! S épen itt érvényesül már a Rákossy Jenő lapjának az igazmondása: a magyar róm. kath. egyház a régi lelkiismeret feletti hatalom visszaszerzésére irányítja minden működését, mert nem elég az a hatalom, a melylyel rendelkezik kiváltságaival, vagyonával, a melyet a magyar állam engedett át haszonélvezetre: hanem parancsolni akar nekem, a kálvinistának is, neked az unitáriusnak is s neked, a zsidónak is, mert csak egy vallás van: a róm. kath. vallás, mert csak egy próféta van e mulandó világban: a római pápa, a ki előtt térdet-fejet kell hajtania minden halandónak, ha jó szántából nem, hát kényszerítetten, mert hiszen az utóljára is mindegy a pápa ő szentségének, meggyőződéséből tisztelik-e őt, vagy pedig parancsszóra s az egyháznak is teljesen mindegy igaz hívő-e valaki, vagy pedig arra kényszerített, hogy misét hallgasson, gyónjon s búcsút járjon!

Ez az igazság s itt az igazság!

Vajjon meri-e azt állítani bármely ultramontán, hogy neki nem célja a más vallásúakat minden úton-módon a róm. kath. egyház aklába terelni? ... Vajjon nem kötelessége-e minden plebánusnak a prozelitikodás? Vajjon nem az-e az érdem, hogy minél több lelket fognak?

Mert eleddig, az újabb időkig ezt a munkát nem tudták talán kellő sikerrel végezni, de mert a törvényes reversálisok járása óta a lélekfogdosás igen sikeresnek mutatkozik: hát ime elérkezett az idő olyan evolúciónális folyamatra, a mely a Pázmán korára emlékeztet!

Oh ti szemforgató, szűnyogot megszűrő, elefántot lenyelő jezsuiták, ne akarjátok az igazságot a napfény mellett is éjféli sötétségbe öltöztetni! Oh ti fehérre festett koporsóhoz hasonló, ne akarjátok megcsalni az egész világot, mert még vannak s vagyunk az igazságot tiszta és ép szemmel látók!

Ez az én válaszem a kérdésre, hogy hol az igazság s kiknek van igazságuk! Az ultramontánoknál nincs s nem is lehet igazság, mert náluk a szembe-kötödsdi a főcél, hogy a világot megcsalják! Az igazság ott van, a hol hirdetik, hogy a magyar r. kath. egyház ma a Pázmán korára emlékeztetőleg működik.

Ez pedig sokat, mindent jelent reánk nézve! Jelenti a kárhozatot, a végveszedelmet, mert a Pázmán kora után jött a gyász-tized! Ki áll érte jót, hogy az idők nem ismétlődnek?

Vigyázzunk és imádkozzunk!

Gömöri.

ISKOLAI ÜGY.

A történelem tanításának a fontossága a népiskolában tekintettel az alkotmánytanra.

(Folytatás és vége.)

Miért kell és hogyan kell kapcsolatba hozni a magyar alkotmányt a magyar történelemmel?

a) Mert a magyar alkotmány a magyar történelem gyermeke.

b) Mert az osztatlan iskolánál időt nyerünk vele a célt nem kockáztatjuk.

a) A magyar alkotmány a magyar történelem gyermeke.

Hát mi az alkotmány? Azt mondja egy meghatározás, hogy: „Alkotmány a törvények összesége.” Magyar alkotmány a magyar törvények összesége. Ha ez igaz, hát hol találhatjuk fel a magyar törvényeket másutt, mint a magyar történelemben? Hol találhatjuk meg a magyar alkotmány keletkezésének, fejlődésének, jelentőségének, hasznának és a mai állapotának a történetét és kimutatását, mint a magyar történelemben; hisz’ az alkotmánytan a történelemnek, szerintem gyermeke vagy testvérje, de mindenesetre a legközelebbi osztályos atyafija.

b) Mert az osztatlan iskolánál időt nyerünk az egybekapcsolással, s a célt nem kockáztatjuk. Aki ismeri a tiszáninneri ev. ref. iskolák számára előírt, s kötelező tantervet, tudja, hogy abban az osztatlan iskola óratervében (lásd Tanterv, A. óraterv, 5 lap.) nincs Alkotmánytan felvéve, nincs rá idő osztva; ami bizonyára nem azt jelenti, hogy az osztatlan iskolákban nem kell tanítani alkotmányt, hanem hogy azt egybe kell kapcsolni valamelyik tantárggyal. Lehetne olvasókönyv alapján is, de hogy legközelebbi rokonával, a történelemmel egybe kell kapcsolni: bizonyítja az a körülmény is, hogy kérdésbe van téve. És én azt mondom, hogy előnyösen egybe lehet kapcsolni a történelemmel és a cél nem lesz kockáztatva, azt azonban nem tagadhatom, hogy nagyobb az eredmény ott, ahol az Alkotmánytan tanítására külön idő jut, de meg kell alkudnunk a viszonyokkal, s jobb a kevesebb a semminél.

Igyekszem kimutatni, hogy véleményem szerint miként lehet a kettőt kapcsolatba hozni, anélkül, hogy a tört. tanításának az eredménye veszélyeztetnék és alkotmánytani ismeretek is közöltessenek.

Evégből felsorolom az Alkotmánytan tételeit, természetesen nem mindet; mert ezt feleslegesnek is tartom, de meg minden tanítótársam ki tudja keresni azokat a pontokat, ahol történelem és alkotmánytan érintkeznek,

Családi élet: az ősmagyarok családi életénél vagy Árpád családjából való királyoknál említendő meg; a családhoz tartozik a cseléd is.

Gyámság és gondnokság; II. István, IV. László, V. László, II. Lajos, Martinuzzi: János Zsigmond gyámja.

Honpolgári jogok; személyes szabadság: az aranybullánál; akkor csak a nemes embert nem volt szabad elfogni megidézés és elítélés nélkül, ma senkit sem szabad jogtalanul háborgatni; vagy a jobbság eltörlésénél,

Vagyonbiztonság: I. István a tolvajokat, rablót megbüntette; ma is törvény védi a vagyont.

A vallásszabadság: a prot. vallásszabadsága biztosításánál.

Honpolgári kötelességek: Hányszor tanulja a növendék, hogy itt ennyi, ott ennyi volt a magyar sereg; bárhol fel lehet említeni, hogy ma minden 21 éves ép férfi tartozik katona lenni. 21—42., illetve 18—42. aki nem lehet katona (testi és lelki fogyatkozása miatt) hadmentességi adót fizet.

Az adófizetés; hány király uralkodásánál tanulja, hogy adókat vetett ki: Róbert Károly, Mátyás, I. Leopold.

Iskoláztatás: Mária Thérézia intézkedéseinél. Idegen, hogy lehet hon polgár; a betelepítésekénél: II. István, II. Géza, IV. Béla.

Megye. Főispán. Koronázás: I. István uralk.

Ország: Árpád fejedelem alatt: a Kárpátoktól Adriáig, a Morva folyótól az erdélyi havasokig.

Alkotmány; a pusztaszeri szerződés, az aranybulla, sat.

Alaptörvények mindenik a maga helyén.

Országrészek: mindjárt a kezdetnél: Magyarország történetéről tanulunk; itt van Magyarország térképe; itt vannak a társ országok.

Igazságszolgáltatás: III. Károly alatt, a bíróságokról. I. Mátyás, II. József.

Rögtön ítélő bíróság: I. László szigorú törvényei a tolvajok, rablók ellen.

Bányaügy Róbert Károlynál.

Országgyűlés. Hány király tartott országgyűlést!? ott felemlíteni, s pár szóval megvilágítani.

Miniszterium: az első felelős független magyar miniszteriumnál.

Képviselőház, közös ügyek, delegáció: mindenik a maga helyén.

Az alkotmánytan tételei közül egy néhányat a földrajzzal kell egybekapcsolni: Község, községi előjáróság járás sat.

Nem a száraz paragraphusokat ismerő, czitáló, tudákos emberre van szüksége a nemzetnek, hanem törvénytudó és tisztelő becsületes hazafira, aki ha élvezi a honpolgári jogokat: szívesen, kényszer nélkül hozzájárul a honpolgári kötelességekhez is.

En hiszem, hogyha összhangzásba hozzuk mindenütt, —a megfelelő helyeken, — a magyartörténelmet az alkotmánytan egybevágó tételeivel és az ismétlésnél kissé kibővitjük, miután külön tanóra rá nincsen: alkotmányunkról fogalmat adhatunk növendékeinknek, s a legszükségesebb tudnivalók napi rendre kerülnek.

Ime ezekben óhajtottam kimutatni a magyar történelem tanításának a fontosságát a népiskolában, s igyekeztem kapcsolatba hozni a hazai történelmet a magyar alkotmánytannal.

Vallom, hogy itt nem sokat kell beszélni a tanítónak, hanem sokat érezni, még pedig igazán, s magyaráni, s ezt a nemes érzést át kell plántálni, és megerősíteni a növendékek szívébe, lelkébe. Adja Isten, hogy úgy legyen!

Nagy Sándor.

TÁRCA.

Tompa vallásos költészete.

(Folytatás és vége.)

Éljünk az ő törvényei szerint. Mint a madár nyert gyors szárnyakat, lelkünk szárnya a szabadakarat. Tölünk függ a jó és rossz tevése. (Harangszó IX.)

A buzgó, hívő költő lelkére rá-ráfuvall az elmúlás gondolata. Egy helyütt így énekel:

Halkan járjatok, ne beszéljete! ...
Hadd nyugodjon a haldokló beteg;
Imé a természet halálra vál,
Eltépett, sárgult koszorúinál;
Lehull fájáról a zöld lomboszat.
Mi ünnepélyes, fájó pillanat! ...

Terepély fádön, óh lét és idő!
Levélként emberek milliója nő;
Ott együtt lakik az ősz és tavasz,
Ez a levél hull, most zöldül ki az.
Ágaidról az elmúlás szele
Ha fog fuvallani le ...?

(Harangszó X.) Ép úgy végig rezeg a mulandóság méla hangja *A vén harangozó* című költeményén is. De e borongó hangulaton áttör a halhatatlanságba vetett hite. Csak néha vetődik lelkére egy pillanatra a kétség árnya.

És ha majd lefekszem síri nyoszolyámba,
Nem kísérnek-e le földi szenvedésem?
Csukva lesz örökre két szemem? vagy egykor
Felnyitom s ha úgy van: mily világ vidékén?

A fáktól kérdi:

Mondjátok, igaz-e, a mit' a szív érez,
Óhajtozva érez, jobb pillanatában?

(Küzdés.) Máskor a titkos betűjű csillagokhoz szól

Óh fényetek ne tűnjék még el,
De töltsétek be hit s reménnyel,
Hogy ha e testet levetem,
Kétség s titok föl lesz derítve,
Most tükrömben, majd színről-színre
Leend látásom odafenn.

S bár légyen itt gyötrelmes életem,
Csak bizzam, hogy majd ott elérem
Az örök élet vizeit,
A hol megenyhül szomjuságom,
Mely úgy epeszt s öl a világon:
Nyugodt — s boldoggá tesz a hit.

(Éjjel.) De barátja sirjánál biztos hittel szól a jövő életről:

Üdvöz légy, új életnek vágya!
Te biztos úti levelem.
Utánad én a jobb világot,
Tudom, hogy meglelem.

(Harangszó. XI.)

A széki pusztán című költeményében pedig, Recsky Benedek sirjánál mélézva, a világokhoz szól:

Nyíljatok, nyíljatok! csendes nyári estén
A halhatatlanságról beszélünk veletek.
Ti is le vagytok a sötét földhöz kötve.
Még is ég felé száll az illat, lelketek!

Más helyütt mély meggyőződéssel hirdeti:

A porba tér, mi por,
A halhatatlan Istenhez siet.
Valóság lesz remény, vágy, sejtetem,
Mélység, titok megnyitja kebelét.
Mi a halál? új élet útja ez,
Holott tartóst nyerünk törekenyért,
S bibort öltünk a szennyes rongy helyett!

(Haldokló mellett.) S mily szépen dalolja a halhatatlanságba vetett hitét az *Őszi képek* negyedikében:

Hegyen-völgyön melen bolygok én
A halvány ősznek idején.
Oly bús az érzés, mely kihoz
A völgy beteg virághoz!
S miként a tó csendes vízében
A sárgult fák hű rajzban állnak:
Borongó lelkem, tüköre
A haldokló ősz fájalmának!

Lám a virágoltó szép kikelet
Mindent csak a halálnak ültet!

S melyet gonddal fona:
A hús liget zörgő harasztban áll;
Ah nem borúl rám többé árnyinál
Lágy szenderülés alkonya.

Szivem, ti hervatag virágok, levelek!
Úgy fáj, úgy vérzik értetek!
Fájdalmat hoztatok nekem;
És mégis én
Lehullástoknak idején,
E fájdalmat úgy szeretem!
Mely a természet haldoklásán
Lelkemet mélyen áthalthatja!
Miként világos tükör, annak
Halhatatlanságát hűn mutatja!

Végső perceiben utolsó levelét is avval végezte
benső barátjához, Arany Jánoshoz:

A lélek él, találkozunk!

S rettenetes kinjai közt, a mint csak egy-egy csendesebb perce akadt, lázasan dolgozott utolsó könyvében, az *Olajágón*. Elmélkedések, fohászok és imák, nők számára. Nem tulajdonképeni imádságos könyv ez, hanem egy szép, becses vallásos olvasmány, tele nemes gondolatokkal, melegséggel, áhitattal és költészettel. Ezt hagyta gyöngéd emlék gyanánt, végső ajándéku, szeretett hitvesének. *Nőmnek* című gyönyörű ajánló költeménnyel vezeti be. Meghatóan búcsúzik a haldokló költő kedvesétől. Nagy szenvedései közt is hálás szívvél ismeri el, hogy Istentől sok jót, áldást nyerének. Az elválást egyiköknek meg kell kezdeni s ez mindig csak bús lehet.

S a bús is enyhül. Mely tennap gyötört.
A szenvedés kész csillapúlni ma.
Segélje az idő orvos kezét
Foglalkodás, elmélkedés, ima.
Fohászat bocsásd az égbe fel,
Mely annyi sebre enyhít harmatoz,
S a lelki béke olajága lesz,
A mit hited fehér galambja hoz.

Ha úgy tetszik, hogy minden elveszett,
S már a reménnyel is ha felhagyánk,
Van még, ki hozzád nyájasan beszél,
A vallás, a mi édes jó anyánk.
Hivan: ki fáradt s megterhelve van,
Kinek az élet új, új harcot ad,
Ígés és nyújt vigaszt, könnyebbülést...
Ennek keblébe rejtés bús arczodat!

Túrj s légy erős, minő te lenni tudsz,
Ki könnyűvé teszed a nehezét;
Kinom sulyával az örvény fölött
Mi tart fenn engem? Lelked s kis kezéd
Áldás reá! De légy ten gyámod is,
Tartson fel a hit, bizalom, erély!
Nem lesz magad, kísér, óv szellemem
S Isten veled marad; ne félj, ne félj!

Biztatja, hogy hajóljon meg a változhatatlan előtt.
A köny is, mint a mosoly, megszűnik egyszer. Az élet rövid.

Rövid, de csak e földi élet az,
E fájdalom — s csalódással rakott,
Ne ezt, amazt tekintsd lelkem fele,
Mely tiszta fénnnyel int felénk amott!
Szeretted már mind ott várunk reád,
S hozzánk felszállnod nem leend nehéz.
Hol hervadást nem lát a koszorú,
Mit Isten a hűvek fejére tész.

Hittel, Istenbe vetett bizodalommal szenvedte át e földi életet; hittel, Istenbe vetett bizodalommal hunyta le szemeit az örök életre. S ha örök becsű költeményeit olvassuk, a mi szívünkben is megered, a jószág forrása, hitünk új erőre kél, megizmosul s Istenhez szárnyal egyre föl. Vajha mentül többen, mentül többször olvasnók!

Versényi György.

Imádság a reformáció emléknapiján.

— 1901. október 31. —

Isten, Te folyvást teremtő lélek, Te folyvást újító, folyvást megelevenítő szent erő! Léteünk azóta édes, sorsunk azóta biztató, a mióta Téged Atyánk-nak nevezünk, Atyánkként szeretünk. Imádságod is azóta eledel lelkünknek, azóta méltó hozzánk is, mert lélekben s igazságban közeledhetünk Te hozzád s töredék szavakkal is többet mondhatunk Neked, mint az előtt véghetetlen beszédekkel, bonyodalmas szertartások között mondogattak az emberek.

Óh! de, Atyánk, olykor mi sem bírjuk rövid szavakba foglalni imádó érzelmeinket; olykor úgy el-elárasztja bensőnket nagyságod, hatalmad, bölcsességed és jóságod átérezésének édessége, hogy ömledésekben buzoghat ki csupán annak valamelyes teljessége. Mikor lelkünk — mint a béceket járó sas egy-egy orom fölé — felszáll csudás, nagy tetteid elgondolására s tisztább magaslatról tekint végig hozzánk való olthatatlan szerelmednek hosszú láncolatán: csuda-e, ha érzelmeink görgeteggé válnak s akként özönlenek elő ajkainkon, mint a magaslatról lerohanó patak, a mely párává tördelt habjait hatalmas zugás közt eregeti vissza, fel a magasságba! Csuda-e, ha ekkor érzelmeink merészekké lesznek s rohamosabb lendülettel repülnek Te hozzád! Csuda-e, ha most is, e nagy ünnepnapon, midőn az ezzel kezdődött új világteremtés emlékeitől meg hatva Hozzád emlékedünk: önkénytelenül is megoldódik nyelvünk s ajkainkon szinte gáttalanul özönlik ki magasztalásod és dicséreted!?

Dicséret és magasztalás neked, Isten, Te folyvást teremtő! Dicséret és magasztalás a testi világért, a mindenség hibátlan rendjeért, tökéletes szépségeért, isteni hatalmad isteni műveért, mely magában is elme-hódítóan, szívetbilincselőn, ellenállhatatlan igazsággal hirdeti nagyságodat, hatalmadat, bölcseségedet és jóságodat. Hozsánna Neked, Alkotó!

Dicséret és magasztalás Neked, Te folyvást újító! Dicséret és magasztalás a láthatatlan mindenségért, a lelki világért, annak csudálatos világosságaért, elgondolhatatlan gazdagságaért, folyton-folyó tökélyesbüléseért, az atyaság, — a Te atyaságod, — a fiúság, — a mi fiúságunk szeretetteljes országaért, melyet fiad által még a teremtett világnál is nagyobbak, dicsőbbnek és boldogítóbbnak alkottál; hiszen abban inkább csak műveddel, alkotásaidal, óh, de ebben Te önmagad, mint teremtőnk és Atyánk boldogítasz minket! Hozsánna Neked, Te lelki világot alkotó!

Dicséret és magasztalás Neked, folyvást elevenítő szent erő! Dicséret és magasztalás azért, hogy amit egyszer elkezdted, azt isteni erőddel bámulatos módon, néha titkos, olykor kicsiségnek látszó eszközökkel folyvást előbbviszed s egyik bizonyosságot a másra halmozod, hogy szünetlenül terjed köztünk szent Fiad országa, Isten gyermekeinek családja, hogy mind többen, egyre többen ösmérünk és szeretünk Téged, Atyánkat s akaratom cselekvése legfőbb célja gyermekeid földi életének. Hozsánna hát Neked, Te folyvást elevenítő, újjászülő, megszentelő erő!

És aztán dicsérjen, magasztaljon Téged, óh jó Atyánk, annyi intézményed, oly sok eszközöd közt az a világ megújító isteni szellem is, a mely tespedésbe merült nemzedékek, tévutakon bolyongó századok kihalása után ismét lehelleni kezdett az idők

új teljességében, a reformációnak nevezett világátalakulásban; hadd dicsérjen, magasztaljon Téged ez a szellem, követői által, mi általunk; hiszen munkáiban mindig dicsőít az Téged, első fuvallásán kezdve időtlen-időkéig:

Számlálgassuk-e, óh Atyánk, e szellemnek hódító erejét, embert átforgató, intézményeket alkotó, világot meggyőző mindenhatóságát? Alámerüljünk-e lelkünk mélyeire, drága gyöngyeiért a bilincseiből megoldott lelkiösméret szent önérzetének? Felrepüljünk-e tán a gondolat szárnyas világába és ottan és onnan mutogassuk-e a nemes bátorságot, mely tekintélyt önmaga felett csak egyet ösmer s az az egy is Te vagy, Te, a gondolatok egyedüli teremtetője, ura, ha akarod nevetője, ha akarod megsegítője és megáldója! Előszámláljuk-e vívmányainkat is, a melyeket ez a szellem azok között, a kik befogadták, vallási és polgári téreken, tudományban, közművelődésben, a közérkölciségben megteremtett? Vagy tán azt soroljuk elő, hogy azok is, a kik útjában állottak ennek a szellemnek, a kik azt, — mint egykor szent Fiadat — már a bölcséjében halálra keresték, sokszorosan megüldözték, számtalanszor keresztre feszíték, — még azok is nyomról-nyomra foglyúl esnek mindenható erejének? Oh, nem, Atyánk! Oh, nem! Csak áldunk és magasztalunk Téged e szellemért, — a lelkiösmereti, a vallási, a polgári, a tudomány, — és előhaladásbeli szabadságnak szellemeért! Áldunk, imádunk Tégedet, hogy minket is ennek befogadóivá, tette, áldozatra kész hordozóivá méltattál; csak áldunk, imádunk úgy is, mint az ennek fényétől vezérelt keresztyén világnak, úgy is, mint az ettől lelkesített kicsi magyar egyháznak hivei, tagjai; áldunk, imádunk, jó Atyánk és Te fogadd kegyelmesen e szellemhez utolsó dobbanásáig hű szívünknek hódolatát, imádatát!

S aztán hallgasd meg még, Atyánk, Te rád támaszkodó, bizalmas és rövid kérésünket! Tégy minket mind erősebbekké, minél buzgóbbakká, egészen diadalmassá e szellem szolgálatában; óh, tégy olyanokká, mint hitbeli őseinket, kik, ha kellett, ésszel, kik, ha kellett szívvel, ha Te úgy rendelted, könnyel és tűréssel, mikor úgy akartad, életük, mindenük feláldozásával is küzdöttek e szellemért, e szellem diadalmáért; tégy egyenként mindnyájunkat, kik e napon hozzád ily lélekkel imádkozunk, apostoli, reformátori buzgalmú keresztyénekké, hogy hadd keresztkedjék meg általunk a világ az istenfiúság, emberi méltóság, szentség, embertestvériség tüzenek keresztségével! Hadd legyen már valahára mindenki keresztyén, ki a Krisztus nevét vallja; hadd higgye és élje végre mind a világ szent Fiad tudományának, életének, halálának mindenkire elégséges evangéliomát!

Atyánk, a mit Te kezdettél, Te végezd be! Vezérelj be minden embert Fiad evangéliomi házába, az Isten országába! Amen.

Novák Lajos.

Ima a reformáció emlékünnepén.

— Miskolc, 1901. okt. 31. —

Mindenható Isten, mennyei jó Atyánk! Földi életünknek minden egyes napja a te örök hatalmadnak, gondviselő jóságodnak fényes tanúbizonysága. Odakint a nagy természet ölen, minden színe vesztett lombra, minden megsárgult levélre a te mindenható kezéd írta fel az enyészet törvényét. Ide bent a

szívünk mélyén a te örök szerelmedről, kifogyhatlan kegyelmedről beszél minden megszentelt érzélem, minden kegyeletes emlék. Oh bizony, a te hatalmad mindenre elégséges! Elégséges arra, hogy a pusztá, a letarolt mezőséget tavasz nyitán ismét zöld szőnyeg borítsa, — elégséges arra, hogy a lelki világban is az eltiport, eltemetett nemes eszmék új életre ébredjenek s nehéz küzdelmek után bár — végre mégis diadalmat arassanak, Ime ma is — az őszi hervadás idején szent hitünknek győzedelmi napját, a lélek tavaszát ünnepeljük, azért gyülekeztünk egybe, hogy itt, bemutassuk neked — szívünk hálaáldozatát!

Te, a ki mindentudó vagy, Te tudod csak: milyen hosszú időkön át állott letarolva hit és erkölcsi életünk téres mezeje! Te láttad, hogy amaz örökkéélő fát, szent fiadnak tiszta tudományát, mint tördelték meg időnként gyarló emberi kezek, mint foszták meg legszebb lombjaitól, mint zárták el éltető levegőjétől, kristálytisza forrásától, ellenben mint raktak reá mesterséges, színes virágokat, érzékekre ható külső ékességeket a nélkül, hogy a letépett, enyhetható lombot árnyas levelekkel pótolhatták volna. Te láttad, hogy tévelygő emberi vélekedésből miként vertek bilincseket az általad szabadságra teremtettt lélekre, hogy meggátolják ennek szabad szárnyalását. Te láttad, mint távolodott tőled folyton-folyvást saját képmásod, az ember — elfeledvén lélekben és igazságban való imádasodat és járt vala sötétségben, vakon követve emberi találmányokat. Oh jó Atyánk! szomorú ősz volt ez a lelki világban!

De eljött az idők teljessége. Ezelőtt 384 évvel felhoztad az igaz hit és tiszta erkölcs ama fényes napját, melytől oszlott a sötétség, — kibocsátád lelked s megújult a földnek színe és lett világosság és lett tavasz, a lélek tavasza. Igen a Te mindeneket megáldó és megszentelő lelked vezérelte, segítette a mi dicső hitelődeinket, kik meggyújtván az igaz hit s világosság szövétnekét — bevilágosítának a lélek éjszakájába, leronták a lelki zsarnokok megvihatatlannak képzelt szikla várait. *A te erőd végezteték el* óh Atyánk *az ő erőtlenségükben* s így történt, hogy felszabadították — nemcsak, hanem az emberiség közkinsévé is tették az evangéliomot, mely „*Istennek hatalma minden hívőnek idvességére*” s ebből kiáradó erő, mint sebesen zúgó szélnek zendülése, megérinté a sziveket, meghódítá a lelkeket és támada új élet a romok felett, *új ég és új föld* a lelki világban, benépesítve, szívet boldogító magasztos eszmékkel az emberi haladást, tökéletesedést közjólétet célzó nemes intézményekkel, melyek után oly régóta vágyott az igazságot éhező és szomjúhozó lélek. Oh légy áldott mindezekért kegyelmes Istenünk és ha szent Felségednek úgy tetszik, ha böles céljaiddal nem ellenkezik: légy tovább is őrizője, oltalma és erőssége protestáns Sionunknak! Ujítsd meg időnként kegyeletes emlékezetét előttünk azoknak, a lángszellemeknek, kik örökös lelki fegyverzetben harcra készen állottak, szent hitök igazságaiért tűrték megaláztatást, szenvedték zúgolódás nélkül a börtön, a verpad, a gálya gyötrelmeit, mert életük sem volt drága a Krisztusért.

Dicső példájukon taníts bennünket is, hogy a nagy ősöknek méltó utódai legyünk és ha az élet sötétségének vezérei ismét ellenünk támadnának, ha újra tusakodnunk kellene a hatalmasságokkal: mint a *világosság fia* járjunk világossághoz illő öltözetben és rendületlenül megálljuk helyünket — egy szívvel-lélekkel hangoztatván ez igéket: „*Nem adott az Isten*

nekünk félelemnek lelkét, hanem erőnek, szeretetnek és józan elmének lelkét" így bár háborúságot szenvedünk, de abban el nem hagyatunk, megaláztatunk, de el nem veszünk, mert erős várunk nekünk az Isten és paizsunk ellenség ellen! Amen.

Csik Dániel.

MULTUNK.

Adalékok a tiszáninneri egyházkerület történetéhez.

(Folytatás.)

V.

Ferenc, Isten és az apostoli szék kegyelméből egri püspök, szalai Barkóci gróf, Palóc örökös ura, Heves és külső Szolnok vármegyék örökös főispánja és Császári királyi apostoli felsége benső titkos tanácsosa és a két személyes tábla Assessora. A Krisztusban kedves Praepostoknak, Apátoknak, fő- és al-espereseknek, az eklézsiák plebánusinak, az oltárok és kápolnák káplánjainak és minden más egyházi embereknek, valamint a községi nótáriusoknak, postamestereknek, a kik ezen fő egyházmegyében és a mi egri püspökségünk lelki igazgatása alatt állanak és élnek, a Krisztusban szereteteinknek és nekünk engedelmességek erősen kötelezetteknek jelen levelünkkel örök üdvöt az Urban.

Szentszékünk fiskálisa Nt. Szabó Márton személye szerint tett jelentést nálunk arról, hogy bizonyos *Rakai János* nevű helv. confessioju Miniszter a hazai törvények és egyházi szent végeztések ellenére, s a kegyelmes kir. resolútiókat és megyei tilalmakat semmibe véve, a zemplénmegyei *Kis-Csécs* községben átalakodottan végzi a felekezete szerinti isteni tiszteletet és egyéb functiókat. Minthogy pedig vakmerősége nem csupán az 1731-ik évben circulariter publikált kir. kegyelmes resolútióval s egyéb törvényekkel és decretumokkal, melyek az akatholikus predikátorok szolgálatát csak az artikulás helyekre szorítják, ellenkezik, hanem a törvényes parochusoknak a szent canonok és hazai törvények által megállapított jogainak is derogál, valamint a lelkeknek is nyilvános veszedelmével van összekötve: elől nevezett exponens személyesen azon alázatos kéréssel keresett meg, hogy nevezett *Rakai János* ellen idéző levelünket kiadni méltóztatnánk. Miután pedig kérelmezőnek jogos kívánata nem volt megtagadható, és másként is minden ilyes ügyek összes appertinentiáikkal a hazai és egyházi törvények szerint az egyházi szentszékre néznek és tartoznak: annál fogva az általatok tett szent és üdvös fogadalom alapján s excommunicatióval büntetés terhe alatt meghagyjuk és parancsoljuk, hogy a mennyiben közületek bárki is jelen levelünkkel megkerestetik, nevezett *Rakai János* nak azonnal utánna nézzen, és azt ha tulajdon lakásán vagy szokott tartózkodási helyén megtalálhatja, személyesen a ránk következő 1749. év febr. 27-ikére hozzánk megidézzék akként, hogy előttünk Egerben a jelzett napon megjelenni tartozik és köteles, hogy szoros számot adjon az előbocsátott dolgokról, s a törvényesen megejtett kihallgatás után tőlünk az ítéletet és igazságot meghallja. Tudtára adandó az ekképen megidézettnek mindenesetre, hogy az előjegyzett napon akár megjelenik előttünk, akár nem: mi a minket megkeresett félnek instantiájára azt fogjuk

tenni, a mit a jog és igazság dictál. Kelt püspöki városunkban Egerben 1748. December 30. Ferencz egri püspök.

(Folyt. köv.)

Közli:

Földvári László.

IRODALOM.

* **Borsos István**, a pápai ev. ref. főiskola könyvtárnoka eléggé nem dicsérhető munkát végzett s eléggé nem követhető példát mutatott akkor, a midőn ev. ref. anyaszentegyházunk egyik erős várának, a pápai főiskolának a könyvtáráról katalógust készített, a dunántúli ev. ref. egyházkerület és a pápai főiskola előljárósága pedig olyan példát mutattak e katalógus kiadásával, a melyet a többi kerületeknek és főiskoláknak is követniök kell épen most, a mikor az ellenség irodalmi téren szorongat s hatalmával, vagyonával ellenállhatatlan erőt képvisel. Az elfogulatlan világnak tudtára kell adnunk ily módon is, hogy a mi szegénységünk s irodalmi gazdagságunk, könyvtári bővülködésünk sokkal fölötte áll annak a gazdagságnak, a melyet ellenfeleink vagyonos papjainál találunk a könyvek számának csekélységével összekötve. A pápai főiskola könyvtárának nyomtatott katalógusa épen jókor jelent meg ebben a tekintetben s ellenfeleink bizony-bizony nagyot nézhetnek arra a gazdagságra, a mely a pápai főiskolának tulajdona a maga értékes könyvtárában. A katalógus elején levő könyvtár történet maga is egy értékes dolgozat Borsos Istvántól, a kiteljes készletséggel adta magát arra, hogy alma máterjének szolgáljon s dicsőségét öregbítse. Érdekes ez a könyvtár történet, a melyet méltó volna külön lenyomatban is közreadni, hadd lenne nagy körben ismeretes, mint a sárospataki főiskola könyvtárának története, a melyet Színyi Gerzson irt meg avatott tollal. Fel van tüntetve e történetben az a hagyományos kezelés és gyarapítás, a mely a régi időkben a mi főiskoláinkban a szervezetnél fogva mintegy természetes volt. Ki van mutatva a gyarapodásnak minden mozzanata, főleg pedig az, hogy kik gyarapították a könyvtárat nagyobb mennyiségű és értékesebb könyvekkel. — Beszámol a történet a könyvtár rendezésének a módjával is, elárulván, hogy a magyar nemzeti múzeum könyvtárának a rendszerét vitték keresztül. Szak beosztás van, a melynél aztán a könyvek nagysága szerint az elkülönítés is érvényesül. A szakok betűsorosan vannak beosztva úgy, a mint a nyomtatott katalógus mutatja, kivéve a Tóth Ferenc és a Kerkápoly-könyvtárt, a melyek külön és önállólag kezelendők, — ám a katalógus ezt a két könyvtárat is betűrendben mutatja be. Van írott szak-katalógus, mint a nyomtatottnak alapja. Ez az írott szak katalógus, a történet szerint, nem folyó számok szerint van beosztva, hanem a számok ugrálnak azért, hogy a gyarapodás is beilleszthető legyen. Egyébképen a szakok a következők: I. Encyklopédia (Szótár, Folyóirat, Lexikon, Könyvészeti munka.) II. Nyelvtudomány és szépirodalom (Magyar nyelvtudomány és szépirodalom; Modern nyelvek és szépirodalmak; Görög és latin nyelvtudomány.) III. Történet (Egyetemes-, Hazai-történet; a magyar országgyűlés nyomtatványai.) IV. Földrajz (Földrajz, utazások; Térképek.) V. Matematika (Mathematika; Műépítés.) VI. Természettudományok (Természettudomány; Physika, vegytan; Gazdá-

szat, Egészségtan) VII. Paedagógia (Nevelés-tudomány, Iskolai értesítők.) VIII. Jog. (Jogtudományok, Allamtudományok; Philosophia.) IX. Theológia. (Bibliák; Exegesis; Egyháztörténet; Dogma-Moral; Gyakorlati Theol; Jegyzőkönyvek.) Régi magyar nyomtatványok. Hazai idegennyelvű nyomtatványok 1711-ig; ősnymtatványok és kéziratok. Mind ebből pedig van mű 12,508 darab 27088 kötetben, a mint ezt a 731-ik lapon levő kimutatásból olvashatni, a mely kimutatás főbb pontjai ezek: Szótár van 137 mű 184 kötetben; folyóirat-ujtság 98—1019; lexikon 59—494; könyvészeti munka 45—99; magyar nyelvtudomány 788—1642; modern nyelvek 658—1030; görög és latin nyelv 1118—1298; egyetemes történet 752—1599; hazai történet 528—930; fizika 319—560; nevelés-tudomány 545—832; philosophia 658—924; jog- és államtudomány 1247—2030; theologia 3437—4626; (exegesis 785—949; egyháztörténet 614—791; hittan-erkölcstan 974—1095; gyakorlati theol. 1066—1791.) Ősnymtatvány van 9 mű 3 kötetben, kézirat: 210—237. A munkának *betűsoros* névjegyzéke is van. Ismételjük, a mit mondottunk: eléggé nem dicsérhető munkát végzett Borsos István s egyúttal eléggé nem követhető példát mutatott ő maga is, meg felsősége is. Elismerés mindnyájuknak, itt a nyilvánosság előtt!

* **Értesítés a „Debreczeni Lelkészi Tár” ügyében.** A S. Szabó József kollégiumi tanár szerkesztésében megjelenő „Debreczeni Lelkészi Tár Gyakorlati ev. ref. Papi Lexikon” sajtó alatt van és jövő év elején fog megjelenni több, mint 40 munkatárs dolgozatával. A mű már mint első kötet is befejezett egész lesz és külön is kapható. Ezen első kötet terjedelme körülbelül 40 ívből fog állani. Ára 6 kor.; kötvé 7 kor. Előzetesen is megrendelhető a kiadónál: Telegdi K. Lajos utóda Eperjesy István könyvkereskedésében Debreczenben.

* **Jegyzőkönyv.** Az ungi ev. ref. egyházmegye ez évi őszi közgyűlésének jegyzőkönyve *Homoki Antal* főjegyző szerkesztésében jelent meg. Tartalmából kiemelkedik a *Komjáthy Béla* gondnoki megnyitó beszéde, a mely a protestáns öntudat méltó kifejezése. Jelentős pontok a 21-ik, a melyben a tanítói kar megállapodása van közölve, hogy az ungvári ev. ref. polgári leányiskolára 4000 koronát szavaz meg, illetőleg a Horváth Mária-alapítványból nyerendő segélyből ennyit juttatnak a nevezett iskolára. E tett maga a legnagyobb dicséret. A 22-ik pont, a melyben meg az egyházak ugyanilyen tartalmú megállapodása van feltüntetve. A 23-ik, a mely a tanügyi bizottság elnökének, Szabó Józsefnek nagy körültekintéssel írt jelentését foglalja magában stb. stb. Birósági ügyről 3-ról szól a jegyzőkönyv, mindhárom kisebb fontosságú közigazgatási ügy, sőt az egyik nem is birósági ügy, a melynek helye sincs a jegyzőkönyvben, mert egyszerű felebbezési bejelentés.

* **Előfizetési felhívást** hirdet *Jámbor Lajos* békési ev. ref. tanító „*Hívő lelkek vezérlője*” című vallásos költemény kötetére, a mely új esztendőre jelenik meg 10 ívnyi terjedelemben. A nemcsak jó nevű, de valóban hivatott irodalmi munkás támogatását szívesen ajánljuk t. olvasóink figyelmébe. A kötetre nov. 30-ig fizethetni elő 3 koronájával.

* **Jancsó Sándor** nagy-enyedi ev. ref. lelkész és képesített theol. tanár „*Egyházi beszédek*” cím alatt egy kötetnyi munkát adott ki. „Hirnevesebb külföldi egyházi szónokok” bemutatását végzi a kötet, a mely elé néhai Molnár Albert kolozsvári theol. tanár írt volt ajánló sorokat. A kötetnek, ha jó fogadtatásban részesül, folytatása is leend. Tartalma 20 ünnepi és alkalmi és 10 kö-

zönséges egyházi beszéd Terjedelme nagy 8°-ban 251 lap. Ára 4 korona. Kapható Stein János könyvkereskedésében Kolozsvárt. Ismertetni fogjuk.

* **Mindszenti Imre** sajtó-kazai ev. ref. lelkész 3-ik kötetét bocsátotta közre „*Krisztus minden mindenkben*” cím alatt megírt prédikációnak. E harmadik kötet 32 egyházi beszédet foglal magában 180 lapra terjedőleg. A jó nevű prédikátor prédikációinak eme 3-ik kötete 3 koronáért kapható a szerzőnél. Ismertetésével nem maradunk adósak.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozás.** A sárospataki főiskola tanuló ifjúságának s abban különösen a theológiát hallgatók seregének egy minden tekintetben derék, nemes törekvő, kötelességeit híven teljesítő s hivatása magaslatára emelkedett tagját szolítja el az Úr november 7-ik napján *Szabó József* III-ad éves hittanhallgató személyében. Még csak az imént, szept. 27-én alapvizgázott jeles sikerrel, még csak most volt az énekkarral temetni, október 17-én Tállyán, a honnan a szülei házhoz tért a szüreti szünidőre, Pthügyre s csak feltűnést keltett meg nem jelenése az új szorgalomszak kezdetén, de nem is támasztva aggodást, hogy talán végső elmaradás az oka késlekedésének s íme ma már halott s a temetőkert csendes lakója. Orvúl odalopódzott testébe a betegség s a szülék jajszava, esengése s imádkozása már csak a halálra szánt gyermek felett hangzott, a kinek életerejét az agy-tífusz rövid idő alatt megsemmisíté. A jó gyermeköket sirató szülék keservében osztályosak vagyunk mi, a sárospataki főiskola szellemi munkásai s forró könyccseppel áldozunk a korán elhunyt derék ifjú emlékének, a kinek végtisztességtételén megjelent a theológiai s az egész főiskolai tanári kar képviselőjében Rohoska József theol. tanár, Pásztor Sámuel énektanár vezetése alatt az énekkar 14 tagja, a kik gyászdalok zengedezésével búcsúztak el ifjú társuktól, a theológiai ifjúság s az irodalmi önképző-társulat képviselőjében két-két ifjú, a kik közül Pósa Péter III-ad éves theológus ifjú síri beszédben vett búcsút a szülők immár letört reményétől, a pályatársak szeretett barátjától. — Nyugodjék az ifjú halott csendesen, legyen síri álma édes és boldog!

— **Október 31-ikét**, mint a reformáció emlékünnepét széles e hazában kisebb-nagyobb ünnepélyességgel több helyen megünneplik hittestvéreink. A protestáns iskolák mindenütt ünnepeltek most is, mintha éreznék, hogy nekik kell amaz erjesztő kovásznak lenni, a mely átjárja a magyar társadalmat, hogy *élet, igaz, tisztességes, mocskos nélküli, tettetés nélküli élet* fejlődjék ki, a melyet nem titkos hatalom intéz, nem pápai erő mozgat, hanem nyílt és őszinte beszéd, érzés és cselekedet jellemez. Őh a protestantizmus szellemének hatására napról-napra nagyobb szükségünk van s örvendez a mi lelkünk, hogy ezt a szükséglet pótolják az iskolák s magok a gyülekezetek is mindenütt, a hol arra az alkalom kedvező. Csak tovább ezen az úton! Az igazságnak győznie kell! A mi Istentől született, meggyőzi a világot!

— **Reformációi emlékünnep a miskolci ev. ref. főgimnáziumban.** Egyszerű keretben ugyan, de mégis lélekemelő módon folyt le a reformációi emlékünnepély a miskolci ev. ref. főgimnázium díszes tornacsarnokában okt. 31-én d. e. 10 órakor kezdődőleg. Jelen voltak Kun Bertalan püspök, Tóth Dániel esperes, Horváth Lajos, Lévy József, Mikuleczky István, Pataky Sándor stb. igazgatótanácsosok és a mi igen természetes, a tanári kar és a prot. tanuló ifjúság teljes számban. Az ünnepély a 70-ik dicséret első versének, mint közéneknek élénklésével vette kezdetét. Ének után Csik Dániel,

vallásánár mondott alkalmi imát — melyet az ifjúsági vegyes kar előadásában Tóth Ferenc énektanár vezetése és harmonium kíséréte mellett Luther (Bach Sebestyén kidolgozásában) éneke követett. Majd Kiss Lajos tanár tartott tartalmas és lendületes alkalmi beszédet, élénk színekkel rajzolva különösen a hierarchia túlkapasai folytán előállott középkori szomorú állapotokat. Ezután Ruszkay István VIII. oszt. tanuló szavalt szép sikerrel Lévay Józsefnek »Az Apostolok« című költeményét, mely után ismét az ifjúsági vegyeskar adta elő a Lévay József-féle »Gondviselő jó atyám vagy« kezdetű éneket Lányi Ernő kidolgozásában. Még egy szavalt volt Tóth József VIII. oszt. tanulótól, ki Szuhay Benedek alkalmi költeményét adta elő jó hatással s aztán befejező közénekül következett a 70 ik dicséretnek »Tarts meg minden időben« kezdetű verse. Méltó záradékát, ugyszólván koronáját képezte az ünnepélynek Kun Bertalan püspök úrnak programmon kívül a tanári karhoz és tanulóifjúsághoz intézett kegyes beszéde, melyben míg egyrészt saját és az előjáróság örömeinek adott kifejezést a látottak és hallottak felett, másrészt a jövőre nézve is vezér elvül jelölte meg a valóságos szellem ápolását s a prot. öntudat lehető ébrentartását. A beszéd általában nagy hatást keltett. Ezzel kapcsolatban jelzem, hogy a felső leányiskolában is megtartott az ünnepély, a hol is Sólyom Gyula segédlelkész intézeti hittanár mondotta az alkalmi imát, míg az alkalmi beszédet Szombathy Kálmán, ujonnan választott tanár tartotta. A növendékek szép énekekkel szerepeltek Ruttkay Menyhért énektanár vezetése mellett. Végül megjegyzem, hogy a gyülekezet még okt. 27-én ünnepelte volt meg a reformáció évfordulóját az avasi templomban, mely ez alkalommal zsufolásig megtelt. Az ünnepélyes istenitiszteletet Kun Bertalan püspök végezte, és a gyülekezet legtöbb tagjának szemében ott ragyogott az örömköny, mely szólt nemcsak a nagy idők nagy embereinek, hanem a 84 évet betöltött püspök-lelkésznek is, ki teljes testi és lelki erőben hirdethette a nagy nap örömeit és áldásait. (Tudósító).

— **Sírkő felavatási ünnepély Bercelen.** 1901. okt. 31-én, a reformáció, a lelkiismereti szabadság új életre kelésének évforduló napján, lélekemelő, magasztos, szép ünnepély folyt le a berceli ev. ref. temetőben. Hat évvel ezelőtt gyászba öltözött a berceli ev. ref. egyház; elvesztette az igazi papot, a hűséges pásztort, dicsekedését s büszkeségét: elvesztette Gonda Balázst, a kinek sirja mindez ideig jeltelenül állott. Azorban a Gonda Balázs nagy lelkének a hatása sokkal mélyebbre jutott az ő híveinek szívében, semhogy őt ily hamar el tudták volna feledni. De nem is lehetett, mert a Gonda Balázs vezetése újjá teremtette, erőssé, izmossá tette a berceli egyházat; a híveket pedig, lelkileg, a régi „alacsony helyekről“ tisztább, magasabb légkörbe emelte és az egyháznak hitben, jó erkölcsökben, józan értelemben növekedett tagokat hagyott hátra örökül. Ám a berceli egyház közönsége fényes tanubizonyságot tett nagy papjának áldásos működése mellett, mikor áldozott a kegyelet oltárán és szeretett hű pásztorának sírján márvány-emlékszólopot emelt. Ez emlékkő ünnepélyes felavatása okt. 31-én történt meg, a mikor a megboldogultnak szerettei, a környékbeli papság, Görömbei Péter esperessel élükön s a berceli egyház hívei a lelkészlaktól kiindulva, a harangok folytonos zugása közben vonultak ki a nagy pap sírházához. A közönség együttes bevezető éneklése után Görömbei Péter esperes mondott meghatottan, meghatóan szép imát, imádatra bírva mindannyiunkat ama jószágos mennyei Atya iránt, a ki vezérő, nagy lelkeket ad időnként az ő népének. Buzgó fohászában áldást kért a nyugvó szent porokra, áldást a hálás gyülekezet minden egyes tagjára. Esperesünk gyönyörű imája után Andrassy Kálmán buji lelkész lépett az

emlékkő elé s aztán az ő ékes szólásával, mélységes eszmegazdagságával, elragadóan bizonyította be előttünk, hogy az a hideg, néma kő beszél és kiált, épen úgy, mint a hogy beszél és kiált az a két kőtábla a „tiz igével; a hogy kiált a József köve; a mint kiáltanak ma is az Idvezítő által felmutatott ama kövek, a melyekre hivatkozott utolsó jeruzsálemi utjában a farizeusok ellen és a mint kiált az a kő, a melyet az Úrnak anyaga hárított el a Krisztus Jézus sírjáról! E beszéd hatása alatt úgy éreztük, mintha már is megelevenült volna az a mozdulatlan kő s mintha éreztük volna annak a nagy férfiúnak szíve lüktetését, a ki szíve minden dobbanásával áldást tudott terjeszteni maga körül és mintha a metsző őszi szél zúgását már is tulharsogta volna annak a kőnek beszélő kiáltása... E remek beszéd elhangzása után a Gonda Balázs hivatali utódja, Korocz József jelenlegi berceli lelkész, szintén emelkedett hangulatú beszéd kíséretében, az egyháztanács és a gyülekezet nevében koszorút tett a sírkőre s lelkesülten tett fogadást arról, hogy a nagy előd, a nagy pap emlékezetét az által kívánják leghívebben megőrizni, hogy az egyházat, úgy szellemi mint anyagi tekintetben, az általa kijelölt irányban haladva építik tovább. Még a résztvevő közönség buzgó éneklése következett és ezzel a lélekreható, több mozzanatában könyekre indító, igazán magasztos ünnepély véget ért. Az a nap Bercelen, a mint kifejezést is nyert: a Gonda Balázs apotheosisa volt. Legyen áldott emlékezete, legyen áldott hálás gyülekezete!

Vass János.

— **A dunamelléki ev. ref. egyházkerület és az 1848. XX. törvénycikk.** A dunamelléki ev. ref. egyházkerület ez évi őszi gyűlése a 1848. XX. t.-cikkre vonatkozólag a következő határozatot hozta, a melyet a kerületi értekezleten Petri Elek theol. tanár indítványozott volt: „Egyházkerületi közgyűlés kimondja, hogy egyházunk autonómikus szervezetének teljes fenntartásával, az 1848-iki XX. t.-cz. végrehajtását elodáztatatlannál szükségesnek tartja. Ennek folytán megkeresi az egyetemes konventet, hogy tekintettel az egyházi adóval túlterhelt gyülekezeteink válságos helyzetére, az egyházi adózás rendezése céljából szükséges előmunkálatokat megtenni, zsinati törvényhozás útján az egyházi adóreformot megoldani; továbbá az egyház közigazgatási, valamint kulturális szükségleteit az egyházkerületek felterjesztése alapján szamszerűleg megállapítani, s a mutatkozó hiány fedezetéül az 1848-iki XX. t.-cikk szellemében egyszer s mindenkorra szóló országos törvényben megállapítandó állami dotáció kieszközlésére a kívánt lépéseket megtenni kegyeskedjék...“ Ezt a határozatot a dunamelléki kerületi közgyűlés főleg Tisza Kálmán egyházkerületi tanácsbíró hozzájárulása mellett iktatta jegyzőkönyvbe.

— **A dunamelléki ev. ref. egyházkerület határozata a belmisszió kérdésében.** A belmisszió kérdésében a dunamelléki ev. ref. egyházkerületi értekezlet Szóts Farkasnak a következő indítványát emelte határozattá. Az Egyházkerületi Értekezlet kimondja: Tekintve az evangéliumi belmisszióknak úgy a keresztyén valláserkölcsei élet emelésére, mint a református egyháziasság fokozására kiható nagy fontosságát; tekintve az Egyházi Törvény 50. §. b) alatti eme rendelkezését: „az egyházkerületi közgyűlés gondoskodik a valláserkölcsei élet ápolásáról, a netalán mutatkozó hiányok és visszaélések megszüntetéséről;“ tekintve végre azokat a számos belső és külső szorongatásokat, a melyeknek úgy az egyesek, mint a gyülekezetek valláserkölcsei és református egyházi élete napjainkban több oldalról ki van téve: egyházkerületi közgyűlésünk határozatilag kimondja, hogy a belmissziói munkásság szervezésére és rendszeres gyakorlására kiváló gondot fordít. E végből: 1. Az összes gyülekezetek lelkipásztorainak melegen ajánlja az egyházkerületi közgyűlés: a) hogy a helyi viszonyok és a mutatkozó szükség szerint az egyes belmissziói munkaágakat megindítani és azok gyakorlását rendszeresen vezetni lelkipásztori

kötelességeknek ismerjék; b) hogy különösen a konfirmált ifjúságot, mint a mely a valláserkölcsei kísértéseknek és veszedelmeknek leginkább ki van téve, *ifjúsági egyesületbe* való tömörítés útján és ott a biblia olvasatása és magyarázása, valláserkölcsei felolvasások tartása, énekkarok szervezése, bibliák és vallásos iratok terjesztése, egyetemesebb belmissziói célok támogatása stb. stb. által rendszeres valláserkölcsei gondozás alá vegyék. 2. Az összes gyülekezetek presbiterit és minden buzgóbb tagját felkéri az egyházkerületi közgyűlés, hogy lelkipásztorként az ingadozó gyülekezeti tagok, a szegények, betegek, keresetképtelenek és különösen az ifjúság valláserkölcsei gondozására irányzott munkásságában, továbbá a cégesebb bűnök elleni küzdelemben teljes buzgósággal támogatni igyekezzenek. 3. Az egyházmegyét felkéri a közgyűlés, hogy saját hatáskörükben a belmissziói tevékenységet minden alkalmas eszközzel előmozdítani szíveskedjenek, s e végből: a) minden egyházmegyei közgyűlés szervezzon belmissziói bizottságot, a mely a belmissziói tevékenységre felügyeljen, ezt tanácsaival és utasításaival irányítsa s különös gondot fordítson arra, hogy a gyülekezetek és a tehetősebb egyháztagok az egyetemesebb célú és érdekű belmissziói intézményeket, egyesületeket és törekvéseket lehetőleg anyagilag is támogassák; b) az esperes urakat különösen felkéri arra, hogy canonica visitatio alkalmával vegyék számon, minő egyháztársadalmi tevékenységet fejtettek ki a gyülekezetek lelkészei és többi előljárói a valláserkölcsei és egyházi élet emelése végett. 4. Az egyházkerületi közgyűlés a belmissziói munkásság irányítása végett tanácsadó hatáskörrel egy öttagú belmissziói bizottságot szervez. 5. Az egyházkerületi közgyűlés felkéri a maga elnökségét, hogy e határozatának a lelkészekre és a presbiteriumokra vonatkozó 1. a) b) és 2. pontjait egy buzdító körlevélben — még a közgyűlési jegyzőkönyv megjelenése előtt — minden gyülekezettel közölni szíveskedjék; a lelkészeknek pedig kötelességévé teszi, hogy a körlevelet a presbiteriumokban felolvassák s ezzel a munkát megindítsák.

— **A macklári ev. ref. lelkész missziói útja.** Az a.-borsodi ev. ref. egyházmegyéhez tartozó *macklári* egyház buzgó és fáradhatatlan lelkipásztora: *Kazai Sándor*, a *fűzes-abonyi és vidéke* protestáns hívekről nem feledkezett meg a reformáció évfordulati napján sem, mert felkereste őket s a fűzes-abonyi vasúti állomás II.-od osztályú díszes várótermében istentiszteletet tartott nekik úrvacsoraosztással egybekötve, melyen az andornoki ev. ref. tanító is, mint énekeztető, szívesen működött közre. Az isteni tiszteleten a vasúti alkalmazottak s más társadalmi állásban levők 25-en jelentek meg, a kik közül 18-an (12 férfi, 6 nő) úrvacsorával is éltek. A fűzes-abonyi missziói istentisztelet iránt az érdeklődés mind jobban-jobban növekszik s általános az óhaj az istentiszteletek tartásának szaporítása iránt, a mi azonban a lelkész elfoglaltatása miatt nem történhetik meg, a kinek magának esik a legkeserűbben az, hogy ebben az évben csak nagypénteken és husvétkor jelenhetett meg az „el-szórt csontok között.“ (ó.)

— **A karcagi ev. ref. gimnázium tanári kara** a „Petőfi“ önképző kör közreműködésével ez évben is megülte az okt. 31-iki ünnepélyt a reformáció emlékére; mely alkalommal igen nagy számú közönség jelenlétében *Fazekas Gyula* gimn. vallástanár felolvasá-
ban előadta a reformátorok életét, egyszersmind elmondta, hogy ő még ellenségeink érdemeit sem takarja el vagy mocskolja be, hanem méltányolja, ezen okból hosszasan tárgyalta V. Károly érdemeit. Az ünnepélyt emelte még két szavaltat (Tüdős Lőrinc és Varga Antal VI. o. tanulóktól) és két ének (az ifj. énekkartól) melyek után Madarász Imre ev. ref. lelkész és országgyűlési képviselő úr még egy néhány szóval buzdította az ifjúságot. (M. B.)

— **Tankönyv-engedélyezés.** A közoktatásügyi miniszter *Dezso Lajos*, sárospataki tanító-képző intézeti igazgatónak a „Sárospataki Irodalmi Kör“ kiadásában megjelent *Olvasó-könyveit* az elemi népiskolák II. osztálya, III és IV. osztálya és V—VI. osztálya számára az engedélyezett elemi népiskolai tankönyvek jegyzékébe felvette. (=)

— **„Ermelléki első szőlőoltvány-telep Nagy-Kágya“** hirdetését a t. cz. olvasó közönség szíves figyelmébe ajánljuk. 4—4.

— **Münchenben** a protestánsok száma az ottani dékán, *Kahl* jelentése szerint, a melyet a tartományi zsinathoz nyújtott be: 68562 lélek. Ezelőtt öt évvel: 57478 volt a lelkek száma.

Pályázat.

Az alsó-borsodi ev. ref. egyházmegyébe kebeleztet macklári lelkészi hivatalra pályázat hirdettetik. Jövedelme kongruával pótolva 1200 korona.

A pályázati kérvények f. év december 1-ső napjáig Tóth Dániel esperes úrhoz Miskolcra küldendők.

Kun Bertalan,
ev. ref. püspök.

HIRDETÉSEK.

Szőlőoltványok

szokványminőségben.

A legkiválóbb 42 bor- és esemegefajokban fajtisztán, teljes jótállással.

Élőkerítés.

Gleditschia csemeték és magvak. **Uradal-maknak, községeknek három évi tör-lesztésre is adatnak.**

Óriás tövisű, igen gyorsan fejlődő sövénynövény. Ez az egyedüli, melyből oly örökös kerítés nevelhető pár év alatt, rendkívül csekély kiadással, melyen nemhogy ember, de semmiféle állat, még az apró nyulak sem hatolhatnak át. **Minden rendeléshez rajzokkal ellátott ültetési útastás mellékeltek.** Ezer csemete elég 200 méterre. — Ára 6 frt (12 korona).

Diócsemeték. Oriási jövedelmet biztosító voltánál fogva, ennek tenyésztése számos gazdaságban az utóbbi időben rendkívül elterjedt.

Színes nyomatu főárjegyzék ingyen és bérmentve küldetik minden rendelési kötelezettség nélkül. **Az árjegyzéken kívül még egy olyan könyvet kap ezzel, ki azt címére ingyen és bérmentve küldetni kéri, mely nincsen az a ház, vagy család a hol annak tartalmát haszonra ne fordítanak, városon falun, pusztán, gazdag vagy szegény családnál egyaránt. Így még azoknak is igen érdekében áll, kik rendelni semmit nem akarnak, mert benne számos oly közlemények foglaltatnak, melyek mindenkinnek nagy szolgálatot tesznek. Cím:**

„Ermelléki első szőlőoltvány-telep“
Nagy Gábor Nagy Kágya, u. p. Székelyhid.

Lövy József fia [László Adolf]

könyvkereskedése, zenemű készlete, papir- és
írószer raktára **Miskolc**on.

Ajánlja jól felszerelt raktárát a **Sárospataki
Irodalmi Kör** összes népiskolai kiadványaiból.

Egyházi és iskolai nyomtatványok

a Kogutovicz-féle magyar földrajzi intézet
összes fali abroszait, debreczeni és budapesti
Zsoltarok minden kötésben; a közoktatásügyi
kormány által előírt **népiskolai tantervek** ál-
landó készlete. Könyvjegyzékek szíves meg-
keresésre ingyen és bérmentve.

22—15

A millenniumi kiállításon kitüntetve!

Sok elismerő és
kitüntető okirat.

Állandó minta-harang
Ungváron.

Magyarország legrégibb harangöntődéje,

Kis-Geócsben (Ungmegye). — Alapítatott 1795-ben

Alulírott tisztelettel hozom a nagyérdemű kö-
zönség b. tudomására, hogy elvállalok mindenféle
súlyu harangok készítését, előre meghatározott hang-
nem szerint, *nemes, fehér ércből*, mely régi
gyakorlaton alapuló összetét szerint készül és hangja
lágyabb, zengzetesebb, mint minden más ércnek.

Felszerelék harangokat forgatható, saját talál-
mányú, szabadalmazott vaskoronával, mely a tor-
nyot nem ingatja meg és harangozáshoz nagyon
keves erőt igényel.

Készítek vas harang-állványokat és régi haran-
gokat új modoru koronákra átszerelék.

Nem tetsző harangot több heti kipróbálás után
is feltétlenül visszaveszek és az előzetes költségeket
visszatérítem.

15—14

Kiváló tisztelettel

Baktai Egry Ferencz.

Árú-minták ingyen!

Az őszi és téli idényre ajánl

22—15

Szántó Mór és társa Miskolcon

Őszi és téli öltönyöket. — Átmeneti kabátokat (Double, Ulster és
Raglán) — Havelock ujjakkal és ujjak nélkül. — Télt kabátok és
Városi bundákat. — Gazdasági kabátokat szövet vagy szőrme béléssel.
Eredeti dán iramszarvas kabátokat flanel vagy szőrme béléssel.

Nagy választék gyermek- és fiú-öltönyökben
Minták és árjegyzékek kívánatra ingyen és bérmentve. — *Vidéki
megrendeléseknél elegendő mértéknek egy kabátnak a beküldése.*

Divatkép bérmentve!

Felelős szerkesztő: **Dr. TUDÓS ISTVÁN**. Szerkesztőtársak: **ELLEND JÓZSEF** és **Dr. SZÉKELY GYÖRGY**.

Sárospatak. Nyomtatta Steinfeld Jenő az ev. ref. főiskola betűivel.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel egész évre 10
korona, fél évre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrés
oldal 4 korona.

— MEGJELNIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: k.—r. „Felekezeti irodalom.” — *Tóth Lajos*. „Két nyílt kérdés a magyar királyi vallás- és közoktatásügyi miniszteriumhoz.” — *Révész Kálmán*. „Egy adat Dr. Heiszler József életéhez.” *Csontos József*. „Alkalmi beszéd a reformáció 381-ik évfordulóján a sárospataki főiskolában.” — *Dr. Pallaghy Gyula*. „Az ember szellemi fejlődése.” *Korocz József*. „Vas Mihály javaslata az országos közalap kezelése tárgyában a felső-szabolcsi ev. ref. egyházmegyében.” — „Jelentés a békés-bánati ev. ref. egyházmegye konfirmációi katekézisének pályázatának eredményéről.” — *Földváry László*. „Adalékok a tiszáninneni egyházkerület történetéhez.” — „Irodalom.” — „Vegyes közlemények.” — „Szerkesztői üzenetek” — „Hirdetések.”

Felekezeti irodalom.

Valóban az ellentétek Magyarország egyes hitfelekezetei között régen voltak annyira kiélesítve, mint éppen napjainkban, mióta az egyházpolitikai törvények megvalósultak s mióta a politikában a hitfelekezeti párt, a néppárt megalakult és érvényesíteni törekszik magát minden téren. Bizony látva ez állapotokat az egyházpolitikai törvények nagynevű megalkotóinak ajkáról mint a nagy tragoediák drámai hőseinek ajkáról önkénytelenül lebömbölhet el ez a fölkiáltás: „Nem ezt akartam én!” Hiszen az ellenkező kezd bekövetkezni, ha így halad a magyar társadalom s ha ugyan a jelek nem csalnak; mint a mit ők akartak.

Mert mit akartak megvalósítani a szabad vallás gyakorlaton kívül e törvénynek nagynevű megalkotói?! Az egységes magyar nemzeti társadalmat, hogy többé a hit, a vallás ne válassza el egymástól az embereket, hanem legyenek *egyek* a hazafiúi érzésben, a magyar haza szeretetében, a közös nemzeti és művelődési célok vállvetve és egyesült erővel való megvalósításában... A békét akarták, s ime kezd kísértetni a kulturharcz, a felekezeti háboruszkodás, villongásnak a réme!

En nem hiszem, hogy elfogulatlan ember akadna széles e hazában, a ki a protestánsokat vádolhatná efféle törekvésekkel. Hiszen protestantizmus és szabadelvűség ma is egyet jelentenek s a protestáns ember ha kell — ma is fölébe tud emelkedni az egyoldalú felekezeti szempontnak.

Ámde a katolicizmus megmozdult s nemcsak annak egy töredéke, a néppárt és az ultramontánok, hanem az a maga egészében félreismerhetetlen jeleit adja annak, hogy az egyoldalú katolikus szempontot úgy az anyagi, mint a szellemi művelődés minden terén érvényre juttatni akarja, hogy így, a mint azt *Gömöri* lapunk mult számában mondja, a lelkek felett való hatalmat ismét visszaszerezhesse.

Nemrég zajlott le Budapesten a II-ik katolikus kongresszus. Igaz, hogy az ezen résztvevő, illetőleg az ezt vezető tudós püspökök nem engedték meg, hogy az ultramontánok és a néppárt harcosai nagyobb szerephez jussanak, de ők is helyeselték azon férfiak-

nak előadásait, kik azt hangoztatták, hogy a katolikusok tömörüljenek minden téren, nemcsak a tudomány és hírlapírás terén, nemcsak a közgazdaság és kereskedelem terén, hanem még a szépirodalomban is. Hisz ezt már részben eddig is megtették katolikus atyáink! Ezért akarják katolizálni teljesen a budapesti tudomány-egyetemet, vagy akarnak új katolikus egyetemet felállítani, az oktatást minden vonalon felekezeti akarják tenni; ezért a szorosabb értelemben vett hittani vagy hitvédelmi folyóiratokon kívül még más tudományos katolikus szempontú folyóiratokat is adnak ki, milyen a *Katolikus Szemle*, a *Bölcsészeti Folyóirat*, a *Katolikus Paedagogia* stb. Sőt még a szépirodalmat is katolizálni akarják. Már is van egy katolikus szépirodalmi lapjuk a *Kapossi József* által szerkesztett *Magyar Szemle*, mely kizárólagosan csak katolikus izü és szellemben irt szépirodalmi termékeket vesz fel közlendői közzé, sőt egy munkatársat már át is térített az izraelita vallásról az egyedül üdvözítő kath. hitre. És nemcsak *Vörösmartyt* akarják a maguk számára lefoglalni, hanem most a kongresszuson azt is elhatározták, hogy anthológiát készítenek tisztán kath. írók szépirodalmi műveiből. Helyesen tette *Gömöri*, hogy figyelmeztetett bennünket a *Rákosi Jenő* esti lapjának azon kijelentésére, hogy „ma olyan kath. evolúció van Magyarországon, mint régen nem volt, legfeljebb *Pázmán* idejében”, mert ez valóban és szinte megdöbbentően igaz.

Természetesen akadnak egyes hangok a magyar sajtóban, a melyek szintén elítélik a katolikusoknak ebbeli törekvéseit. A *Pesti Hírlap*, a mely nem egyszer találóan koppintott már rá az ultramontánok és klerikálisok körmére, november 8-iki vezércikkében szintén pálcát tör ezen törekvés felett. „Nagy hiba volt kimondani, hogy még a szépirodalmat is konfesszionálják.” A *Pesti Hírlap* ezt lehetetlennek is tartja, mi nem tartjuk annak. Hisz például a XVI. századbeli magyar irodalom jórészt vallásos, felekezeti volt. De egyezünk a *Pesti Hírlap* cikkirőjével azon kívánságban, hogy ne legyen soha felekezeti irodalom. *Legyen az csak nemzeti irodalom. Egységes kapcsa a magyar nemzeti szellemnek minden felekezeti árnyalat nélkül.* Ne szakgassuk el a magyar lelket egyes darabjaira hitfelekezetek szerint, holott a legkülömbö-

zőbb hitfelekezethez tartozó nagy írók (Petőfi, Arany, Vörösmarty) oly harmonikus módon tudták nemzetünk kulturkincsét gyarapítani."

Hát ezek megszívlelendő, igaz szavak. Azt azonban már kérdeznünk kell a Pesti Hirlap derék cikk-írójától, hogy miért vonja aztán később a katolikusokkal a protestánsokat is egy kalap alá, elítélve a protestáns irodalmi társaságot is?! Hisz mi protestánsok ilyesmit sohse akartunk. A protestáns irodalmi társaság és annak folyóirata a Protestáns Szemle tisztán csak a protestáns vallásos irodalom intenzívebb művelésére alakult; nekünk nincsenek protestáns bölcseleti folyóirataink, szépirodalmi szemléink, stb. Nekünk, hála Istennek, vannak nagy költőink, íróink, de ezek egyuttal az egész nemzetei. Kizárólagos jogot hozzájuk nem formálunk. Sőt mi nem is akartuk eddigelé a szépirodalmat eszköznek felhasználni tisztán vallásunk és egyházunk céljainak szolgálatában, bár nekünk is harcolnunk kell nemcsak szóval, hanem tollal is a magunk igazaiért.

De mi nem is a Pesti Hirlappal akarunk polemizálni. Ránk nézve a lényeges az, hogy a katolicizmus az anyagi és szellemi kulturának minden tényezőjéhez hozzányúl; azt fegyverül veszi kezébe, hogy harcoljon a lelkek felett való uralomnak megszerzéseért. Mi ezt a harcot nem nézhetjük tétlenül. Öntudatra kell ébrednünk s e harcot a rendelkezésünkre álló eszközökkel ellensúlyoznunk kell. A feleketi felfogást ne vigyük be a szépirodalomba, de más téren szerzett eddigi pozícióinkat nem szabad feladnunk, különösen pedig protestáns egyházi és tudományos irodalmunk föllendülésére minden anyagi és szellemi erőinket latba kell vetnünk! Mi nem bontjuk meg a magyar társadalomnak és művelődésnek egységét, de nem szabad engednünk, hogy a szellemi művelődés egyes ágai terén a katolikusok bennünket túl szárnyaljanak.

Vigyázzunk, imádkozzunk és dolgozzunk.

k.—r.

ISKOLAI ÜGY.

Két nyílt kérdés a magyar királyi vallás- és közoktatásügyi minisztériumhoz.

Nagyméltóságú miniszter úr!

Engedje meg, hogy e sorok írója kellemetlenkedik két nyílt kérdésnek a felvetésével s mindkettőt az egyedül idvezítő egyházra vonatkozólag teszi fel, várván a felvilágosítást, az esetleges megnyugtatót a minket, magyarokat, annyira jellemző türelmességgel, hosszú időre terjedő várakozással, különösen akkor, a midőn épen a r. kath. egyházzal van szó, a mely neánts virág ott, a hatalmon lévők előtt s csak kényszerűségből, a világhaladásnak kikerülhetetlen nyomására történnek olyan intézkedések, a melyek talán a r. katolicizmus ellen szólanak, de végeredményileg annak javát előidézők, a mint ezt épen a magyarországi u. n. egyházpolitikai törvények hatása fényesen, de mindenestre *szomorúan* is — igazolja.

A két kérdés pedig a következő: 1. Miként szerez a magyar vallás- és közoktatásügyi minisztérium tudomást a róm. kath. egyház papneveldeinek működéséről?

2. Miként engedhető az meg, hogy a zárdák, akár magán, akár társaságbeli intézeteknek tekintessenek, ki legyenek vonva az általános tanfelügyelet alól?

Kérdéseim indoklására a következőket vagyok bátor elmondani:

Mikor egy-egy iskolai esztendő elvégződik s minden felől érkeznek az érdeklődőkhöz az *iskolai értesítők*, a melyekből az azokkal foglalkozó képet alkot magának az illető tanintézetéről, az az által teljesített munkálkodásról, a tanárok s tanítványok egy esztendei szorgalmatoskodásának eredményeiről s megállapítja az intézetnek helyét abban a nagy fontos-ságú életben, a melyet magyar iskolai kulturának/nevezünk, mondom, mikor egy-egy iskolai esztendő végeztével az értesítők megjelennek: a magyar róm. kath. úgy nevezett papneveldekről ilyen tudósítások sohasem kerülnek a nyilvánosság elé.

Hogy a magas minisztérium miként vesz tudomást ezekről a szemináriumokról, azoknak működéséről, a magyar r. kath. egyház leendő papjainak a tanulmányozásáról, jövőendő életpályájukhoz való készsülődésükről, bizony ilyen körülmények között el sem tudom képzelni, pedig hát a magyarországi közoktatásügyi miniszternek talán illenék s illik tudni azt, hogy mit és miként végeznek a szemináriumok!

De nem csak a minisztériumnak, hanem mindenkinek joga van ahhoz, hogy tudomást szerezzen a magyar r. kath. egyház papneveldeinek működéséről, mert ha a protestáns tanintézetek egytől-egyig a nagy nyilvánosság kritériuma előtt állanak, s boldog-boldogtalan itéletet mondhat felettök: akkor más intézetek sem lehetnek kivételek s mindent el kell követnie a magyar közoktatási kormánynak, hogy minden tanintézet tárva legyen a nyilvánosság előtt!

Ismételjük a kérdést: miként vesz tudomást a miniszter úr a róm. kath. papneveldek működéséről, a melyet széles e hazában senkinek sem áll hatalmába megismerni?

A zárdák, részint mint alsóbbrendű, részint mint felsőbb fokú népiskolai intézetek a királyi tanfelügyelők felügyelete alatt tartoznak állani, a mint a mi protestáns népiskoláink egytől-egyig ki vannak téve a tanfelügyelő urak látogatásának, jegyzőkönyvezésének és a többinek. Természetesen a királyi tanfelügyelő uraknak arról is tudomást kell venniök, hogy a vallásos oktatás miként megy végbe s az esetleg más vallású tanulók miként láttatnak el lelki gondozással?

Nos? a zárdáknál a királyi tanfelügyelő uraknak szeme elől el van rejtve a vallásoktatás dolga. Ha pedig nincsen: akkor a magyar vallás- és közoktatásügyi minisztérium beleegyezéssel történik az, hogy a prot. vallású zárdai tanulók prot. vallásoktatásban nem részesülvén a vallásoktatásból a tanulás eredménye mégis megvan a bizonyítványban! Mi alapon s jögon?

Vajjon a zárdák olyan intézmények-e a miniszter úr szerint, a melyeknek kiváltságaik vannak; a melyekbe a más vallású hitoktatók be nem léphetnek s a melyekből a prot. vallású növendékek hitoktatójukhoz ki nem mehetnek? Hát van *kiváltságos* közoktatási intézet, a melynek állam által engedélyezett proselitáskodás a foglalkozása? És Wlassics Gyula miniszter ur ezt megengedhetőnek, ezt az állapotot fentartandónak tartja?

Kérdésem tehát itt is határozott: a zárdák kir. tanfelügyelet alatt állanak-e vagy nem?

Nagyméltóságú miniszter úr! Ártatlan két kérdés, a melyet bátor vagyok feltenni s nagy becsű

figyelmébe ajánlani, tisztelettel várván felvilágosító nyilatkozatát, a melyre szükségünk van, a kik a magyar kultúrának a nyilvánosság előtt szereplő munkásai vagyunk s a kiknek működését egészében épen a miniszter úr hivatott megítélni, ha hazai közoktatásügyünkről bármikor is jelentést akar tenni.

Nem kételkedem, hogy kérdéseim felett nem fog a közoktatásügyeket féltő gonddal ápoló miniszter napirendre térni, de ha csalódnám: lesz rá gondom, hogy e két kérdés sok más kérdéssel együtt felszínen tartassék s ha a szükség úgy kívánja: az országgyűlésen is szóba kerüljön. Igen, mert a közoktatásügynek nem lehet, nem szabad semmi tekintetben sem r. kathólikus egyházi célt szolgálni, hanem *hazai* közügyet!

A miniszter úr tisztelője:

Tóth Lajos.

TÁRCA.

Egy adat Dr. Heiszler József életéhez.

Habent sua fata libelli.

Pár évvel ezelőtt egy régi nemesi udvarházat bontogatott a munkások csákánya. Az új, grófi tulajdonos egy modern kastélyt építtetett a régi kuria helyén. A lebontott ház padlásán sok-sok elfakult régi levél hevert, melyeket felkapott a kegyeletlen szél s ide s tova szórt, akár a pozdorját. A falu r. kath. plébánosa épen arra járván, egyet-kettőt elfogott a röpke levelek közül s mivel elolvasásuk után úgy látta, hogy azok engem talán érdekelni fognak, szíves előzékenységgel hozzám jutatta őket. Így került birtokomba a nemrég elhunyt nagyérdemű Dr. Heiszler Józsefnek egy levele, kihez írta, azt nem mondom meg, mert igen fájó hurokat érintenek. A levél azonban annyira érdekes, hogy érdemesnek látom közreadni.

*

Dombrád, Jul. 21. 1873.

Tekintetes Úr!

Tisztelt barátom uram!

Tapasztalt barátságos hajlama, azon tisztelettel párosult bizalmat ébresztette bennem, hogy egy fontos ügyben közbenjárásáért esedezzem.

A kassai papi állomás megüresedvén, annak betöltésére magamat felajánlanám, ha a kassai ref. egyház intelligenciáját reá lehetne bízni a conventiónak mellőzhetetlen javítására. Ujhely, az utolsó papválasztáskor fixumát 12 száz forintba emelte. E példát Kassa épen azért nem hagyhatja méltánylás nélkül, mert egyházi és papi állása, egy püspöki városban kényesebb.

Bár az én itteni fizetésem, mezei gazdálkodással együtt 3000 új forintba emelhető, de egy oly városban, mint Kassa, 12 száz forint fixummal szívesebben laknám. Meguntam a mezei gazdálkodással együttjáró bosszúságokat.

Tisztelt Barátom Uramhoz tehát azon kérelemmel járulok, méltóztassék a kassai intelligenciát képviselni a korszerű javításra oly módon, hogy a célba vett javítás terhe csak addig nyomakodnék az egyházra, míg, az egyenjogúság alapján, a prot. egyház szükségait fedezni, a görög egyháznál már dívó Congrua által, az állam magára venné. Ily kötésszerű kijelentés mellett az egyházat azon esetre csak 800 frt terhelné, a többi az állam pótolná. Ezt a tisztántúli super-

intendencia nem kéri, hanem már követeli az egyenjogúság alapján.

De, másodszor, a fizetést javítást nemcsak bizonyos időre, hanem bizonyos egyénre nézve is lehet kizárólagossá tenni, s így azon egyén halálával az egyház ismét a 800 frtos fixum mellett állapodhatik meg, ha addig körülményeik nem javultak volna.

E tárgyról T. Kleviczky ügyvéd úrnak már tudomása van.

Azt hiszem, ha az intelligentia a javítás szükségét 12 száz frtra belátja, könnyű lesz azután a presbyteri tanács előtt is keresztülvinni, miután a kassai egyház becsületének fentartása áldozatok nélkül nem eszközölhető.

Ha mind ez eszközölve lesz, akkor szolgálomat szívesen felajánlanám azon előtttem igen kedves vidéki város ref. egyházának.

Kérelmemet s magamat nagyrabecsült barátságos hajlamaiba ajánlva, maradtam teljes tisztelettel
Tekintetes Ur,
Tisztelt Barátom Uramnak

alázatos szolgálója:

Dr. Heiszler József.

*

A felkért úri egyén bizonyára meg is tette a kívánt lépéseket. A tudós és Doktor Ferenczy katedrájában nem is lett volna méltatlan utód a szintén tudós és Doktor Heiszler. Azonban a kassai ev. ref. egyház akkori körülményei nem engedték meg a kívánt fizetésemelést; de meg az egyház vezető férfainak és egész közönségének hajlandóságát már előbb a dr. Ferenczy temetésén annyira megnyerte az ékesen szóló szepsii pap, Béki Sámuel, hogy egyhangú lelkesedéssel őt ültették a dr. Ferenczy örökébe. Mikor aztán a közszeretettel övezett Békit a hamvai egyház akarta elhódítani, akkor történt meg a papi fizetés fixumának 1200 forintba emelése, a mit a feladatát ismerő s papjait mindig megbecsülő egyház később tekintélyes összegű személyi pótlékkal is növelt.

Révész Kálmán.

Alkalmi beszéd a reformáció 384-ik évfordulóján a sárospataki főiskolában.

Tisztelt ünneplő Gyülekezet!

Idestova négyszáz esztendeje annak, hogy e napon egy egyszerű, de ihletett szerzetes barát, lelke benső tüze által hajtva cselekedni merészelt, meggyőződésének, illetőleg tanulmányainak eredményét 95 tételben kiszegelte a wittenbergi vártemplom ajtajára. E 95 tétel a bünbocsánat erejére és módjára vonatkozott s célja nem volt több, mint a kérdéses tárgyat tisztázni s az arról alkotott hamis és téves fogalmat kijavítani.

És még is e 95 tétel kifüggesztése volt az első dörgés és villámlás, mely jelezte a közelgő zivatart, melynek következménye a levegő megtisztítása, a reformáció volt.

Csekély kezdetből, csekély erővel, nagy eredményeket csak úgy lehet elérni, ha az igazság a szövetséges, mely magába már világváltoztatásra képes nagy hatalom. De nemcsak ez, hanem az idő és hely, személyek, vallásos es politikai állapotok is mind közreműködtek, hogy a megindított mozgalomban az erkölcsi erő diadalra jusson. Vigasz és megnyugvás után vágyott a lelkiismeret, mert az egyházi állapot teljesen

*

felzablatta és megzavarta. Luther fellépése teljesen a kor szüksége volt.

A keresztyén vallás alapja a szeretet. Jézus azt tanította, hogy szeressétek az Istent, szeressétek magatokat, szeressétek felebarátaitokat, szeressétek még ellenségeiteket is. Valamit akartok, hogy emberek cselekedjenek ti veletek, azt cselekedjétek ti is azokkal. E szent eszméket a keresztyén vallás nem valósította meg, sőt minél jobban távozott az emberiség időileg Jézustól, annál messzebbre tért le az igaz útról, mert hamis eszmék és hamis próféták után indult. A leg-hamisabb eszme a papuralom, mely arcülverése a Jézus egyszerű, de páratlanul magasztos eszméinek. A papuralom s annak minden intézménye nem hogy áldást hozott volna az emberiségre, hanem kerékkötője volt minden jóra való előhaladásnak.

Az egyház nemhogy a Jézus magasztos eszméinek, az Isten a szeretet országának megalapításán fardozott volna, de a mint hatalomra jutott, a dogmák készítésére fordította minden tevékenységét, azután pedig midőn ezt kiépítette, a róm. kath. theokrátiában a régi pogány és zsidó papuralmat elevenítette meg, de rendszeresebben és következetesebben. A jézusi egyszerű tanok: a szeretet, a testvériség és lelkiismereti szabadság nem hogy testet öltöttek volna, de a hivatalos egyház épen ezek ellen tört egész erejével s irtó háborút indított minden mozgalom ellen, mely a hierarchia érdekének útjában állott. A ki mozdulni mert, a ki gondolkodni bátorkodott, a kinek lelkét nem nyugtatta meg az egyház sivár dogmarendszere s lelketlen papuralma, szóval, a ki a gyámság alól szabadulni próbált: arra átkot zúgott a szeretet vallásának főpapja, melynek nyomában keresztes hadak kelnek útra s a szeretet vallásának jele alatt városokat, virágzó vidékeket taposnak szét. Majd megtelepedik az inquisitio, mely örök szégyenfoltja nem csak a keresztyén katólikus egyház, de az egész emberiség történetének.

A hierarchia kifejlődése csak úgy volt lehetséges, hogy a keresztyén egyház letért az igaz útról s hamis vezetők után indulva mindjobban eltávozott a Jézustól, a hit és keresztyéni élet elfajult, meghamisított. Jézus azt tanította, hogy az Isten lélek, a kik őt imádják, illő, hogy lélekben és igazságban imádják. S e helyett az egyház külső istentisztelete ceremóniák tömkelege lett, melynél semmi tekintet az értelemre. A szeretet-vendégség egyszerű, de lélekben felemelő s igazán szereteten alapuló egyházi cselekményét az idők folyamán a mise váltotta fel, a melyről soha meg nem érthető módon azt tanították, hogy ezzel az ember Isten színe előtt bűneiből bűnöket törleszt. A Jézus nevét hiába keressük, imádságban éneken nem hozzászólnak, az ő eszményi alakja nagyrészen eltűnik s Mária lép előtérbe, kinek tisztelete erősebb és kultiváltabb, mint magáé az istené. Máriát követi a szentek légioja, mely méltó helyét foglalja el a görög és római mithológikus apró isteneknek. Vajjon nem volt-e kardinális tévedés és tévelygés az, hogy ereklyékkel árasztották el az egész keresztyén világot, a józan ész meggyőződésének lábbal tiprásával csodatevő erőt tulajdonítottak az élettelen tárgyaknak s csalták velük a hívő keresztyéneket? De legnagyobb visszaélés a jubileumokkal s a bűnbocsánattal volt, mert ennek célja a hívek megzsébelése volt. Azzal nem törődtek, hogy ezzel a keresztyének erkölcsi felfogását a legrútábbúl tönkre teszik s az egyházat bűnnel fertőztetik meg. El lehet képzelni, milyen lehetett a keresztyén ember erkölcsi érzete, kinek házá-

hoz vitték a bűnbocsátó levelet s úgy kínálták, hogy ha vesz magának belőle, nem csak az eddigi, de még az ezután következő bűnei is megbocsáttatnak.

Sötét és kétségbeejtő kép ez. És e képet csak a teljesen vakok nem látták és azok, a kik nem akarták látni.

Ily körülmények közt lépett fel e napon, 1517. október 31-én Luther Márton az ő 95 tételével, mely kiindulási pontja lett a hitújításnak. Előtte is voltak már, kik az igazság tiszta világa felé törekedtek, de a mozgalom előbb nem sikerült, vagy a téves eszközök miatt, vagy a kedvezőtlen viszonyok miatt. A mit tett Luther Németországban, ugyanazt cselekedte Zwingli és Kálvin Schwájceban s folytatták lelkesült, az igazságért mindent elszenvedni kész követőik Európá-szerte.

A reformátorok meg voltak arról győződve, hogy a római egyház a benső vallásos kedélyeknek eszményi vágyait többé nem képes kielégíteni, a mi azt jelentí, hogy a keresztyén vallás eddigi útja nem vezetne a Jézus által hirdetett isten országához. Vissza kell tehát térni az elhagyott ösvényre, melyről a keresztyén vallás félrecsapott, melyről letévelyedett.

Nem tartozik feladatunk körébe ezuttal ismertetni a vallásújítás egyes cseményeit, csak azokra az eredményekre fogok röviden reámutatni, melyek a reformáció folytán napjainkban az emberiség közkincsévé lettek és azokra az elvekre, melyeket a reformáció felszínre hozott s a világ-fejlődés alaptényezőivé tett.

(Folyt. köv.)

Csontos József.

Az ember szellemi fejlődése.

Ha hinni lehet a komoly történelemnek, úgy az *igazság* mindenkor nagy becsben és tekintélyben állott az emberiség előtt. A görög arany időkben, a legsötétebb középkorban, vagy a 48-as idők szabadságos aerája alatt egyaránt. S hogy mindazáltal oly nehezen érik ki, nehezen fogadtatik el általánosan valamely igazság, annak még is csak az emberiség az oka.

S nem egyébért, hanem azért, mert az igazat nem tudja öröktékű biztossággal felismerni. A mely cimen emel mai nap egy oltárt, ugyanazon cimen dönti azt le holnap, csakhogy akkor már bálványnak vallja. A kinek netalán kételye támadna ez állítások való volta iránt, — olvasson historiát.

Mi is e rövidke cikkelyben egy legújabbkori készítésű oltárnak a sebtiben vázolt körvonalait akarjuk bemutatni, olyannak, melyet évezredek át féltve őrzött bálvány helyére emelt a modern tudomány.

„Ismerd meg magadat!” — régi híres mondás, melyet talán a legragyogóbb emlékéül számítanak a görög bölcsességnek. E fölfogás mindenkor nagy tekintélyben állt. Pogány és keresztyén bölcselőknek színe-java látta benne a tudós alfáját és omegáját. S mégis az ember igazi mivoltáról szóló ismeret kínos lassúsággal vonszolta előre magát mindenkor. Egy „noli me tangere” jellemű alapnézet állotta útját az igazi haladásának. Ez a nézet az volt, a mely az embernek bárminő más földi lénnyel való rokonságát a priori képtelen, istentagadó állításnak bélyegezte. Hogy így van, mutatja az, mert e fölfogás megdölte mindjárt rohanó sebességgel vitte előre az emberismeretnek kétségtelenül igen becses tudományát.

Ez a kérdés az immár lehanyatlott XIX. században tisztázott véglegesen. Még eleven emlékezetben élnek a Darwin-háború kemény viadaljai. De a csata elmúlt már s ha folyik még valahol, csupán rejtett, nehezen hozzáférhető rúgókban, mint valódi háborúknál is történni szokott, hogy a legyőzötteknek egy-egy kicsiny félrehúzódt csapata meg-megtámadja a közelébe jutó ellenfél őrszeit vagy portyázó csoportjait. A *fejlődési elmélet* immár kitűzte győztes lobogóját az emberi tudás egész országa felett. Fejlődött, lassan alakult minden, a mi van, egyszerűbb lett idők jártával bonyolult, tökéletlenből fejlett tökéletesebbé és halad, változik, alakul ma is és haladni és változni, alakulni és tökéletesedni fog végnélkül, örökké.

Egy lélektan ugyan fejlett ki s közkeletűvé vált meglehetősen; ez a felnőtt ember lelki tüneteinnek a leírásával foglalkozik, *psychológia* a neve. Azonban ez a lélektan így magában csak leírás; lélekrajznak lehetne inkább mondani, mint a hogy van természetrajz, mely a természet három országának leírását vallja céljául. Ha a fejlődési elv szempontjából nézzük a lélek ismeretének kérdését, úgy ez csupán fejezet lehet az egész munkából, mert a fejlődés előzményt tételez föl, a minék pedig itt nyoma sem látszik. Ez a közönséges lélektan rendszerint a teljesen kialakult, kész ember lelki világának a tartalmát öleli fel. Beszél az agyvelőről, az ideg-rendszerről, az érzetéről, a képzetekről s a szellemi birodalom három nagy országáról, az érzésről, az értelemről, az akaratról. S midőn ezeket kimerítette, föladatát megoldottnak találja. A helyes útra törekvő lélektannak meg kellene kísértenie valamieskével, a mennyivel t. i. lehetséges, visszafelé indulni az okok láncolatán. Ily törekvés, ha a bűvár elég komoly készüléttel lát a kutatáshoz, egyéb tudományos mezőkön is, ritkán szokott siker nélkül maradni. Bizonyos végső okot ugyan talán soha, egy kérdésnél sem talál meg az ember, de ama millió láncszem közül, mely ez okhoz vezet, kettőt-hármat minden évszáz földeríthet. Nos, annak az igazi lélektannak, a mely ezen elv szerint, mintegy a fejlődési elmélet szövétnekének világánál lesz megírva, még csak nyomai vannak a világ litteratúrában.

De ezek a nyomok gazdag ismeretforrásokhoz vezetnek, olyanokhoz, hogy szinte hajlandó volna az ember a becsüket nagyobbra tenni, mint amaz összes megtakarított s féltve őrzött régi kincsekét.

Két nagy forrás nyílik fel itt a fürkésző elme előtt. Egyik az állatlélektan. Az a tudomány, a mely tanulmányozza az állatok lelki világát s megállapítja az abban föllépő tüneteményeket és azoknak törvényeit. Másik a fejlődő egyén lélektana. Az a tudomány, a mely a fogamzás pillanatától kezdve állapítja meg egész élete végéig a növekvő ébrény, majd cseesemő, gyermek s aztán ifjú lelki életének jelenségeit s e jelenségek törvényeit. S ez a két gondolat: 1) hogy az állatoknak is van lelki világuk s ez a lelki világ csak fokbeli különbséget mutat föl az emberével szemben, nem pedig elvit; 2) hogy a megfogant egyén e percztől kezdve, hol lassabb, hol gyorsabb haladással, az állatoknál megszokott szellemi fokozatokon keresztül, úgy szólván ugrás nélkül emelkedik föl a felnőtt ember lelki színvonalára, az a két gondolat avatja igazi tudományyá a lélektant, mivelhogy ez és csupán ez képesíti, hogy tárgyat oknyomozóan, tehát tudományos módszerrel tanulmányozhassa.

(Folyt, köv.)

Dr. Pallaghy Gyula.

KÖZÉLETÜNK.

Vas Mihály javaslata az országos közalap kezelése tárgyában a felső-szabolesi ev. ref. egyházmegyében.

Az egyetemes konvent által, a 11 évvel ezelőtt nagy aggodalmaskodások között megindított tőkesegélyezési eljárás, országos közalapunk leghatékonyabb és legaldásosabb munkásságának bizonyult. De ha a segélyezés végrehajtását mélyebben vizsgáljuk, fájdalommal kell arról meggyőződnünk, hogy egyáltalán nem helyes azon intézkedés, hogy a közalap nem saját tőkéjéből adja a segélyt, hanem akkor, midőn tőkéje 4%-ot jövedelmez, 5%-os kamat biztosítása mellett, az egyes egyházkerületeket *kényszeríti arra*, hogy jobban jövedelmezethető tőkéjükből folyósítsák, a kebelükhöz tartozó egyházaknak, a segélyeket. S így, a mig egyrésről, helytelen pénzügyi politikából, az évi kamatjövedelemnek csaknem $\frac{1}{4}$ -e elpusztul, addig másrésről, az egyházkerületek gazdálkodását s előmenetelét is megbénítja ez intézkedés. Sőt immár, a mi egyházkerületünket is azon helyzetbe sodorta, hogy a további segélyigények kielégítésére nem képes.

Hogy mily nagy mérvű a közalap vesztesége, kellő világításban láthatjuk azt, az első tekintetre, ha csupán a folyó évben, tőkesegélyre kiutalt összeget tekintjük is meg. Ugyanis a közalap jövedelmének felosztásánál, a folyó évben tőke, helyesebben: tőkekamat-segélyre folyósított 87,270.82 kor. Ez megfelel 5%-al, 1,745,400 korona tőkének. De ha ezen tőke kamatát, hanem azon tőkét magát fizette volna ki a közalap, amely neki 4%-al számítva, e 87,270.82 koronát jövedelmezi, akkor 2,181,750 korona tőkesegélyben részesítette volna, már arra nagyon is rá utalt s várakozó egyházainkat, vagyis 436,350 koronával több segélyt folyósíthatott volna, ugyanazon költségelőirányzat mellett. Ami a mi szegény helyzetünkön fogva, nagyon is jelentékeny összeg. Hogy mily nagy összeg ez, igazolásul rámutatok arra, hogy az 1899-ik évben megállapított segélyezési terv szerint, 541 egyház részére 2,143,580 korona tőkesegély szükséglet lett megállapítva. Ebből kielégítést nyert már 1,745,400 korona. Kielégítésre vár tehát még 398,180 korona. A folyó évben folyósítva lett 9150 korona tőkesegély, kamattöbblettel 183,000 korona újabb tőkesegély adatott ki. Ha ilyen léptekkel halad a segélyezés, akkor még 2 év nem elegendő ahhoz, hogy a már megállapított segélyezési terv keresztül vitessék. Ellenben ha a saját tőkéjét használta volna fel a közalap, akkor a f. évben, már nemcsak az eddig megállapított segélyezési terv lett volna keresztülvive, de 38,170 korona újabb segélyt is folyósíthatott volna. S nem jutott volna abba a kényszer-helyzetbe, hogy az egyes egyházak kielégítésénél, a tervtől eltérjen, s oly módon siettesse a segélyre várók kielégítését, hogy az egyiknek-másiknak tervbe vett segélyt, jelentékenyen megcsorbítsa s így megbénítsa azon egyházakat is, amelyek a tervbe vett tőkesegély által óhajtott céljaikat elérhették volna.

De különben is ki mondaná helyes gazdálkodásnak azt, ha valaki szükségleteinek fedezésére 5% kölcsönt venne fel, akkor, amidőn neki megvan ahhoz a megfelelő tőkéje és az ő tőkéje csak 4%-ot jövedelmez. Mi ez eléggé nem helytelenséget s csakis kényelmi szempontokkal indokolható gazdálkodás által, évről-évre, egy igen tekintélyes tőkének jövedelmének 25%-át vesztegetjük el. S hogy mily összeget dobáltunk el a lefolyt 11 év alatt, szolgáljon arra megvilágosításul a folyó év, midőn a folyósított 87,270.82 kor. 5%-os kamatból 1% vagyis 17,454 korona teljesen sárba dobott pénz. Hasonló sárba dobott pénz a megelőző 10 év alatt kifizetett tőkekamat-segély $\frac{1}{5}$ -e. Oh pedig, különösen mi lelkészek,

nagyon jól tudjuk, mily nehéz azokat a filléreket összekovácsolni!

Azonban ez még nem elég, hogy maga a közalap nagy veszteséget szenved évről-évre, a mostani tökesegélyezési eljárással; de ez a gazdálkodás maga után vonja azt is, hogy az egyházkerületek közvagyonja is csönkül; mert, köztudomás szerint, egyházkerületeink, legalább 6%-ra gyümölcsöztetik tőkéiket. De az 5 egyházkerület által, immár 1,745,400 kor. kifizetett tökesegély, csak 5%-ot jövedelmez. Így a kényszer helyzet folytán, ezek is elvesztenek 1%-ot évről-évre. S a folyó évben, az ő veszteségük is 17454 kor. Nagyon is szegény anyaszentegyházunk közvagyonának vesztesége tehát, a tökesegélyezés helytelen keresztülvitele miatt a folyó évben 34908 kor. Hova vezet ez, ha így gazdálkodunk? S milyen áldás lett volna az, szegény egyházunkra, ha az évről-évre így eldobott pénzösszeg, javunkra értékesítették volna? Nagyon itt az ideje, hogy egyházaink, egyházmegyéink s egyházkerületeink hangosan kiáltásák a konventnek, hogy változtassa meg gazdálkodási rendszerét! Különben is ha az egyházkerületek, a tökesegélyek folyósítása céljából, aggodalom nélkül rendelkezésre bocsátották szegény egyházainknak tőkéik tekintélyes részét, dacára annak, hogy ezen tőkék csekélyebb jövedelmet hoznak, mint a mennyi más úton elérhető volna: a konventnek sincs oka az aggodalomra, hogy a tökesegélyekbe fektesse vagyonja egy részét már csak a magasabb jövedelem elérhetése céljából is. S teheti ezt ma már annál nyugodtabban, mert köztudomásulag, a törlesztési részletek teljes pontossággal fizettetnek a segélyezett egyházak által.

De hát mi is ennek a gazdálkodási rendszernek az alapja? Tudomásom szerint azon dogmává csontosodott elv, hogy a mi anyaszentegyházunk közvagyonja, csak magyar földhitelintézeti 4%-os záloglevelekbe fektethető. Abba ásatott el, a közalap vagyonához hasonlóan a Jordán alap, ugyszintén a lelkészi gyámintézeti alap is. Ugy hogy ez évi jan. 1-én a Magyar földhitelintézetnél levő 3,939,612'91 kor. vagyonunkból 3,721,400 kor. volt 4%-os záloglevelekben. Azt elismerem, hogy ez a gazdálkodási rendszer nagyon kényelmes, mondhatni semmi gondot nem igényel; de ugys jövedelmez, mint a hogy a kényelmes gazda birtoka szokott jövedelmezni. A mi szegény sorsunkhoz nem illik ez a túlságos kényelem.

A Magyar földhitelintézet zálogleveleinek jóságát, szoliditását kétségbe vonni nem lehet, nem is akarom. De azt kétségbe vonom, hogy vagyonunkat, még értékpapirokba is, nem lehetett volna-e gyümölcsözőbben elhelyezni? De hogy e vagyon a folyvást fenyegető közgazdasági krízis bekövetkezése esetén hova törpül, ha azt pénzre akarjuk beváltani: olyan halandó nincs, a ki azt megmondhatná. Hiszen, ha csak az 1900. évi áringadozást tekintjük is meg, bizony nem a legkellemesebb érzést költheti fel bennünk, hogy p. o. a Magyar földhitelintézet 4%-os záloglevelei 1900. január 2-án 91,75 kor. árfolyammal voltak jegyezve, 1900. évi november 2-án pedig 89,75 kor. árfolyammal. Tehát már novemberben 5 koronával kevesebbet ért minden 100 korona névértékű záloglevelünk. S ez a mi kis vagyonunknál, potom 186,070 kor. veszteséget jelent. Ma pedig 91,50 koronán jegyzik azt a tőzsdén; s így még mindig 3 kor. árfolyam különbözet áll fenn, a mult évi január 2-iki árfolyammal szemben. Bocsánatot hérek, de kénytelen vagyok kinyilvánítani, hogy a mi nyomorral küzdő egyházaink tökesegély-kötvényei is birnak olyan benső értékkel, mint e záloglevelek. Sőt merem állítani azt is, hogy az ezekben fektetett vagyon, az utolsó fillérig reális értékkel bír.

Nem hallgathatom így el, azon, így távolról különösen nekünk laikusoknak nagyon is szembeszökő körülményt, hogy a folyó évi konventi jegyzőkönyv tanúsága szerint (136—137 lap) kiadatott az első félévben záloglevelekért 211,263 korona 77 fillér. Ezzel szemben szaporodott, a közalap záloglevél állománya 201,000 korona értékkel. Ráfizettünk tehát 10,263'77 koronát. Hasonlóképpen, a második félévben kiadott zálogle-

velekért 36,737'89 korona. S ezzel szemben, záloglevél állományunk 29,200 korona értékkel növekedett. (145 lap.) Ráfizettünk tehát erre is 7,537,89 koronát. S így összesen, az 1900 évben vett 230,200 korona értékű záloglevélre, a közalap ráfizetett 17,801,66 koronát. Az ily szembeszökő dologra nézve, mindenesetre felférne némi magyarázat, mert hát ennek a vagyonnak ügyeit szerintem, nemcsak a konventnek van joga vizsgálni, hanem jogunk van mindnyájunknak. Lehetetlennek tartom, hogy itt valami tévedés ne legyen, mert hiszen a mult évi legmagasabb árfolyam csak 94,75 korona volt. A mi vételünknel pedig, az első félévben kereken 105,10 korona a második félévben 125'81 korona esik 100 korona névértékű záloglevélre. Nagyon érthetetlen ez, de a számadás tételei kétségtelenül így beszélnek. S ha bármi okból így is van a dolog, akkor e jelentékeny tőkének előre eldobtuk csaknem 2 évi kamatát. Ellenben, az országos lelkészi gyámintézet javára vásárolt 159,000 kor. értékű záloglevélért, már csak 150,559'19 kor. fizettetett ki; tehát kevesebb volt az ára, a névértékénél 8,440'81 koronával. Esik egy 100 kor. névértékű papírra 94,68 kor. S ebben már nem találok megütközni valót.

De rá kell így mutatnom, egy másik, sajátoságos körülményre is. A Magyar földhitelintézet, tudomásom szerint, tőkénnek zálogleveleibe való fektetését, minden ellenőrzés nélkül maga eszközözi. Az ő érdeke az, hogy papírjaiért minél többet kapjon! a mi érdekünk pedig, ellenkezőleg az, hogy minél olcsóbban vásároljuk. Mindenesetre kíváncs voltam tudni, hogy a magyar földhitelintézet, ezt a két ellentétes érdeket, hogy egyeztetni össze? Azt csak nem lehet hinnünk hogy a maga kárára. Igaz, hogy a vétel ellenőrzésére, érdekeink megóvása végett, könnyű volna kinevezni egy bizottságot. De még akkor is fennmarad az a kérdés, nem volna-e ez a pénz, máshol, gyümölcsözőbben elhelyezhető? És én véleményem szerint, nemcsak hogy más útja is van a gyümölcsöztetésnek, de egyházunk közérdeke is egyenesen követeli azt.

Amint már fentebb rámutattam, ott van a tökesegély. Vigye keresztül a konvent, mindennek előtt annak konvertálását, hogy maga is megszabaduljon 1%-os kamattehertől, s a kerületeket is megmentsse 1%-os kamatvesztéstől. Követeljen be inkább az egyházaktól 1½%-os tőketörlesztési járulék helyett 2%-ot s szolgáljon ez a ½%-os különbözet veszteségtartalékalapul. Mindjárt kész egy nagy változás, egy jelentékeny vagyoni lendület. Hiszen ha csak egy kicsit gondolkozunk is felette, be kell látnunk, hogy tarthatatlan az a gazdálkodási eljárás, a mi a tökesegélynél követtetik. Továbbá: vegye fel a közalap a tőkéjének kikölcsönzése ügyében megindult mozgalomnak 1899-ben elejtett fonálát. Adjon az egyházaknak és iskoláknak amortizációs kölcsönöket. Öntsön életet abba a holt tőkébe. Nagyszabású lendületet adhat ez által egyházaink fejlődésének, de nem csekély mértékben, magának a közalapnak is, mert ily módon felkölti a most nem tapasztalható érdeklődést azon egyházainkban is, a melyek most zúgolódással viselik annak terheit, nem remélve maguk számára semmi viszonzószolgálatot, tudván, hogy ők, vagyoni viszonyaik miatt, segélyben nem részesülhetnek. 4%-os kölcsön, amelynek megszerzésére nem kellene eldobni 15—20%-át a nyerező tőkének, segély számba menne még módosabb egyházainknál is. Hány helyen olvasztaná az fel, a most dermesztő közönyt s hívná létele a most szunyadó egyháztársadalmi életet! Az én hitem szerint, nagy horderejű tevékenységet, pezsgő életet teremtene az a csaknem 4 millió korona vagyon, mely a konvent kezelése alatt áll. ha a terhek viselése alatt megszibbadt, elfáradt egyházaink, abból üditő italt meríthetnének; 4%-os, ott a hol indokolt kamatmentes kölcsönök 1—2%-os, évjáradékszerű tőketörlesztéssel kombinálva, módot adnának még a szegény egyházaknak is ahoz, hogy rozoga épületeiket ujakkal pótolják, vagy rendbe szedjék s jövedelmező földvagyonot szerezzenek. Amiről ma, fájdalom, álmodniok is alig lehet, mert a nehezen meg-

szerezhető drága kölcsönökhöz nincs sem kedvük, sem módjuk nyulni egyházainknak. Épen a napokban olvastam, a bányai ág. ev. egyházkerület gyűlésről szóló tudósításban, hogy az ág. ev. egyetemes egyháznak, az aszódi leánynevelő intézetnél 6000 korona kamatmentes kölcsöne van. Ha evangélikus atyánkfiai nem riadnak vissza a kölcsönadásoktól, mi, hasonlóan nem volnánk-e képesek annak módját ejteni? Nem hiányoznak, a mi konventünk tagjai közül sem, a nagy pénzügyi kapacitások, akiknek megvan a széles ismeretük s tehetségük ahhoz, hogy a kölcsönzés módozatait s feltételeit megjelöljék. S ezt már nagyon követelik tőlünk a fentebb vázolt egyházi közérdekek. A pénz külföldben sem arra való, hogy ládába zárjuk, vagy a földbe ássuk azt. Világosan beszéljünk erről, a talentumokról szóló, oly igen ismeretes példázat. S szerény véleményem szerint, ez a segélyezési mód, t. i. a kölcsönnyújtás, létesíthető is volna, egyházi hatóságaink szerveinek felhasználásával, minden költséges szervezet nélkül. — Ne legyünk tovább érdemesek a „gonosz és rossz szolgálta” névre. Be kell végre látnunk, hogy ma az is elvétetik tőlünk, amink van. S megvallom, én reám szinte megdöbbentő benyomást tett az a rideg magatartás, amit a konvent, a folyó évi gyűlésében, a sárospataki főiskola kérelmével szemben tanúsított.

De hát mit is akart ez a főiskolánk! Előadván a maga nehéz helyzetét s a kibontakozásra irányuló terveit, azok keresztúlviteléhez 600,000 korona kölcsönt kért. Megajánlotta azon 4% kamatot, melyet a tőke most jövedelmez. Ajánlott megfelelő jelzálogos biztosítékot. S a válasz a 22. sz. határozat szerint ez: „egyetemes konventünk, régebbi elvi határozataira hivatkozással, a kölcsön megadását ez esetben is megtagadja.” Hát nem egyetemes egyházi érdek az, hogy anyaszentegyházunk ideáljainak ez ősi fészke, a rohanó idő által megrongált s a nagy célokkal szemben meggyöngyült vára megerősítették? Hát előbb való egy kényelmi elvi határozat fenntartása, mint egy ilyen főiskolánk minden áldozat nélkül való felsegélése? Nagy kár, hogy eszükbe nem jut vezető férfiainknak, hogy az ilyen eljárás, nagyon is alkalmas eszköz arra, hogy a közalap iránt még inkább fokozódjék az a közöny, amely miatt annyira panaszos szót emeltek már. Nekem legalább úgy tűnik fel ez a dolog, mintha az éhező gyermek rimankodnék az apjához, hogy adj kenyeret, mert éhen halok s az apa azzal utasítaná el: nincs darab kenyérem; az egészet meg értem nem szegem meg. S amint égbe kiáltó bűne volna az az apának, úgy menthetetlen eljárása az, az egyetemes konventnek is, hogy nem segít ott, ahol módjában van segíteni, anélkül, hogy egy fillért is kockára tenne. Meg kell szegni azt a kenyeret! Sok, sok éhező gyermeke nyomorog az egyetemes egyháznak!... Ne legyen az a kenyér egy mozdulatlan kődarab továbbra is, hanem legyen életadó, új erőt keltő táplálék! Ez annak a vagyonnak az igazi rendeltetése.

Ezek előadása után javaslom, hogy kérje fel egyházmegyénk, hozandó határozatával, az egyházkerületi közgyűlést, hogy hasson oda:

1. hogy az országos közalap jelenleg dívó tökesegélyezési eljárása változtattassék meg. Az újabb tökesegélyek, csakis a közalap tőkevagyonából folyósíttassanak; a régiek pedig, a letétben lévő záloglevelek tervszerű értékesítése s a kisorsolt záloglevelek árának felhasználásával konvertáltassanak, amilyen sürgősen csak keresztül vihető az, anyagi érdekeink kockáztatása nélkül.

2. Oldja fel a konvent azon határozatát, mely szerint a kezelése alatt álló tőkésíthető vagyont, egyedül magyar földhitelintézeti záloglevelekbe fekteti; s készítsen tervezetet arra nézve, hogy a közalap egyházainkat és iskoláinkat, saját érdekeinek kockáztatása nélkül, kérelmezés esetén, állapotukhoz mért s előmenetelüket felsegítő kölcsönökben részesíthesse. S a kölcsönnyújtást terjeszsze ki, ha majd a tőke ereje engedi, megfelelő biztosítékot nyújtó hitsorsosainkra is.

E javaslatra a f.-szabolcsi egyházmegye ezt a határozott hozta.

Egyházmegyénk a nagyfontosságú, alapos és minden részletre kiterjedő indokolással ellátott indítványt egész terjedelmében elfogadja s mint saját határozatát s legmelegebb óhaját elfogadás végett, indokolásával együtt, a főtiszteletű egyházkerületi közgyűlésre felterjeszteni határozza, azon kérelemmel, hogy a főtiszteletű egyházkerület, az alaposan megokolt indítványt, szintén magáévá tevén, egész súlyával igyekezzék a magas konventnél odahatni, hogy a közalap pénzei, a kellő óvatosság szemmel tartása mellett gyümölcsözőbben legyenek elhelyezhetők s a tökesegélyezés is nagyobb mérvben legyen áldására szegénységgel küzdő egyházainknak. S végül, egyházkerületeink is felszabaduljanak a tökesegélyezések folyósításától s a kényszerű 5% helyett gyümölcsözőbben helyeztessék el nagy és fontos célokat szolgáló tőkéiket.

Elhatározza egyszersmind egyházmegyénk, hogy indítványtevőnek, alapos munkálataért köszönetet szavaz s végül azt is kimondja, hogy az ügy nagy fontosságára való tekintettel a javaslatot, indokolásával együtt 200 példányban ki nyomtatja és a magyarországi összes ev. református egyházmegyéknek pártolás és hozzájárulás céljából, úgyszintén a főtiszteletű tiszántúli egyházkerület tagjainak s a többi kerületek elnökségeinek s ev. ref. egyházunk pénzügyi szakembereinek is megküldi.

Ezen határozat, az indítvány indokolásával együtt, tisztelettel felterjesztendő a főtiszteletű egyházkerületre.

Kiadta Bercelen, 1901. évi október 3-án.

Korocz József.
e. m. aljegyző.

Jelentés a békés-bánati ev. ref. egyházmegye konfirmációi káté pályázatának eredményéről.

Értesítés és jelentés gyanánt azokról a konfirmációi kátékról, melyek a békés-bánati ev. ref. egyházmegye vallásos iratokat terjesztő egyesületéhez, mint pályamunkák beadattak, a következőket közöljük az érdekeltekkel s a nagy közönséggel.

Az egyesület elnökéhez tíz pályamunka nyújtott be. Ezek egy három tagú bíráló-bizottság által tüzetesen megbiráltattak. A bizottság hangsúlyozni kívánja, hogy a pályázók mindnyájan érdemesek arra, hogy törekvéseik méltánnyal említettessenek. Tekintve azonban, hogy az ily nemű pályamunkáknál az egyéni felfogásban érvényesülő *tanmód, illetőleg módszer* az, mire a fősúlyt helyezni célszerű, ki kell mondanunk, hogy az a dolgozat, melyben a helyes módszer lép előtérbe, még akkor is ki emelkedik társai közül, ha talán némi tekintetben szegényebb volna is a többinél. Mert a konfirmációi oktatásnak az a feladata, hogy áthidalás legyen az iskola és gyakorlati élet között. Zárópontja ez az elemi iskolai vallásnevelésnek s egyszersmind bevezetés a gyülekezetbe a predikációhoz és sákramentumokhoz. A konfirmándusokat tehát nem rideg katechizmusi formákkal és fogalmi meghatározásokkal kell terhelniük, hanem a *bibliának állandóan kéznél tartásával* különösebb érdekeltiséget keltve vezetni be a gyakorlati vallásosság ama szent világába, melyek központja és eszményképe az Ur Jézus Krisztus. Nem szabad felednünk, hogy a mi ev. ref. egyházunk tulajdonképeni hit- és erkölcsana a *Jézus Krisztus*; s hogy így az ő személye s az ő életében megnyilatkozott vallás, a mi vallásunk. Nem valami elvont tanrendszer tehát ez,

hanem élet, a bennünk élő Krisztus élete az Istenben és a felebarátinkkal való szent közösségben. S ha ez így van, akkor kimondhatjuk hogy a megfelelő tanmódot az találta el, a ki mellőzi a lélekölő formákat, fogalmi meghatározásokat s ezek helyett arra törekszik, hogy magából az isteni eszménykép életéből vonja ki azokat a tudni valókat, a melyek ily módon megszentelő erővé válnak a tanítványok szívében.

A bíráló-bizottság egyértelmű nézete szerint ezen általános elveknek, a beadott tíz pályamunka között leginkább az felelt meg, a melyeknek jeligéje: „*Légy ítélőm Uram.*“ A részletes kidolgozásban azonban ennek is vannak fogyatkozásai, a melyek miatt a pályázatban kitett abszolút becsűséget nem üti meg. Ki emelte még a bizottság a „*Tudom, kinek hittem*“ jeligével ellátott művet is, mint, a mely dícséretet érdemlő szeretettel és lelkesedéssel adja elő tárgyát, de épen irányának szónokias, nehézkes voltánál fogva az itt kívánt célnak meg nem felelhet. Így az 500 kor. pályadíjat ez idő szerint egy írónak sem ajánlja kiadni.

Mindezen véleményt az egyesület közgyűlése is magáévá tette; s felhívni határozta a pályaművek íróit, hogy műveiket december 1-ig, Szabó János esperestől vegyék vissza. Egyszersmind felhívja az egyesület, úgy a mostani pályázókat, mint minden érdekelteket, hogy az egyesület által most *újra hirdetett pályázatban* vegyenek részt. A pályázati határidő 1902. február 1. A pályaművekre tett észrevételek kikérhetők az egyesület jegyzőjétől: Fekete Gyula, nagykikindai ev. ref. lelkésztől. Az új pályaműveknél is abszolút becsű munka jutalma 500 korona. A pályamunkák H.-M.-Vásárhelyre Szabó János, espereshez küldendők.

Szabó János,
esperes, a vallásos iratokat
terjesztő egyesület elnöke.

Fekete Gyula,
az egyesület jegyzője.

MULTUNK.

Adalékok a tiszáninneni egyházkerület történetéhez.

(Folytatás és vége.)

VI.

Tekintetes nagy jó Uram!

Hogy az úr Isten az Urat Isten háza hasznos szolgálatjára és Isten dícsőségének előmozdítására s oltalmazására hosszasan éltesse, egész szívvel kívánom.

Elhiszem s nem is kételkedem, hogy a Tettes úr előkegyelme előtt tudva nem volna az én sok változásokon általment szomorú állapotom és sorsom; ha egyébként nem is, megtudhatta a Tettes úr Szirmay István uram előkegyelme leveléből, mi okokra nézve a filiálisokba kijárásomért Nt. Abauj vármegye által 200 Khf. rontokban convincáltattam; melyre nézve nagy alázatosan instálom a Tettes urat, mint kegyes nagy jó patronus urat, hogy a Felséges udvornál méltóztassa dolgomat promoveálni, és ha lehetséges azon conviciót rólam elhárítani. Tséts 1857 die 26 ápril. igaz kész szolgálja Jenei Mihály, a ns refta tsétsi eklézsiának mostani predikátora. (Dunam. egyház. levéltára C. c. köteg 172. sz. a. Ugyanott a Csécsi egyházra vonatkozó okmányok 160—171 sz. a.)

Közl:

Földvári László.

IRODALOM.

* Eötvös Károly munkáiból megjelent az V. és VI. kötet, mindkettőnek ára 4—4 korona. Az V-ik kötet címe: „*Magyar alakok.*“ a VI-iké „*Emlékezések*“; amaz 316, emez 340 oldal terjedelemmel. A magyar alakok száma: 30; az emlékezésekben pedig szó van a régi elmúlt időről, a nagy év (1848.) apró emlékeiről és Deák Ferenczről. Az V-ik kötetben szereplő magyar alakokról szóló előadás épűgy visszaemlékezés, mint a VI-ik kötet tartalma. — a különbség a kettő között az, hogy az V-ik kötet tartalma valóban alakok köré fonódik, ellenben a VI-iknak emlékezései szétszóródók, több irányuak vonatkozásaikban, személyeiket, hőseiket tekintve. Egyaránt becses, egyaránt kabinet-alkotás abban az értelemben, a hogy az az Eötvös Károly stílusa, jellemzése. kor-viszonyok ismerete, páratlan humora, tősgyökeres magyar ízlése szerint létrejöhet. Nincs kivetni való egyetlen egy vonás sem, egyetlen rajz sem, mert mindeniken átszűrődik az igazság. Szólhat valaki a képek vonásainak terjengőssége, talán túlerős volta ellen, de az igazságot senki sem vonhatja kétségbe. a melynek kifejezést ad z illető előadás. Hogy mily céllal írja mindazokat, a miket megír; hogy mire akar hatni akkor, a mikor a nagy évről, a nagy embereiről szól, őszintén elárulja ez a nyilatkozat: „*bizonyosan akad ifjú lélek, a ki szent gyönyörűséget talál visszaemlékezéseim tarlózatán,*“ a mint a VI-ik kötet 145. lapjain olvasható, Szent gyönyörűséget nyújtani a múltakra való visszaemlékezés által, a magyar alakok bemutatásával, olyan írói törekvés, a melynél ideálisabbat nem ismerünk s hogy épen az ifjú lélekre való hatásban óhajtja, akarja ezt Eötvös elérni, olyan pátriarchális felfogás, a mely előtt tisztelettel hajlunk meg. E köteteket, úgy érezzük, az ultramontán sajtó sem utasítja az indexre, hiszen még a magyar ruházatban is a plébánusok szerepelnek magyar papokul, — persze, hogy nem a főpapok, noha azok között is akadt nem egy, a ki a magyar ruhát viselte. — a kálinisták pedig bizony nem veszik, nem vehetik rossz néven, hogy a kétfejű sas címer használatát rájuk bizonyítja abból az időből, a mikor a türelem korszaka elérkezett s a valásszabadság hajnala felpirkadt, a melynek az lón a hatása, hogy a hála érzelmei a kétfejű sasnak kipingálásában s címer gyanánt való használásában nyertek kifejezést. Hogy aztán a protestáns s különösen kálinista körben a kétfejű sas gyűlölt lett mindenképen, arra bizony-bizony nagy életbölcseiséggel mondja Eötvös Károly: „*Mennyit kellett vétkezniök az ország ninisztereinek száz év óta, hogy e hangulatot (a mely még a Gott erhalte szöveget is tanította a kálinista népiskolákban!) kiverjék a magyar kálinista nép szívéből. És a kétfejű sást a kálinista tornyok tetejéről. Ezt ugyan kiverték alaposan!*“ A két kötet gazdag tárháza mindannak, a mit a magyar táblabirói genialitás az irodalomban létesíthet. Mert mi Eötvös Károlyban azt a táblabirót látjuk, a kiben mindazok a kiváló szellemi tulajdonságok mintegy összpontosúlnak, a melyek a régi magyar idők annyi jeles táblabiráiban külön-külön jelentkeztek volt, a melyek aztán elmaradoztak, eltűntek magukkal a táblabirákkal, azoknak elmúlt korával. A mult nagy időknek édes, bűbajos szavú krónikása szól hozzánk e két kötetben, a kinek visszaemlékezései derűs és borús hangulatot támasztanak az olvasó lelkében s ezért az olvasó hálával köszönti az író, a ki belemarkol a szívébe s annak érzéseibe boldogságot sugároz. A munka ki-

adója a Révai testvérek irodalmi intézete Budapesten, VIII. ker. Üllői-út 18. szám alatt. Külön ajánlást a fentiek után, úgy gondoljuk, nem kell csatolnunk e sorokhoz! (n.)

* **Hézszer Emil** tályai lelkész s egyházmegyei papi főjegyző szerkesztette az alsó-zempléni ev. ref. egyházmegye ez évi őszi közgyűlésének, a mely augusztus 27-ikén tartatott, a *Jegyzőkönyvét*, a melyből kiemelkedik az e lapok olvasói által ismert gondnoki beszéd, *Meczner Bélától*, — kár hogy a jegyzőkönyvi pont fejében vagy határozatában nincs semmi jele annak: az egyházmegye hogyan fogadta a sok tekintetben *érdekes* beszédet! Gyászkeretes pontban van megörökítve Szilágyi Dezső emléke, valamint a Kolozsvári István és Ábrahám Gyula emlékezete. Kissé különösnek tartjuk a 37-ik és a 48-ik pontokat, főleg ez utóbbit abból a szempontból, hogy az augusztus 27-ikén tartott közgyűlés jegyzőkönyvébe belekerül a szept. 9-iki lelkész-értekezlet határozata s még hozzá a *közgyűlési* tárgyakról szóló egyéb határozatokat megelőzve. *Arteni* értjük, de nem helyeseljük. Egyébként a jegyzőkönyv gondos szerkesztésű. — Ára 1 kor. 30 fillér. (l.)

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **A magyar protestáns lelkipásztorok mozgalma a búrok érdekében.** Egyszerű, de lelkes; nem nagynevű, de megmérhetlenül nemes érzésű emberek a magyar protestáns lelkipásztorok s így nem csodálkozhatni azon, hogy lelkők nemességében bízva, arra támaszkodva: kérelemmel mertek a nagy és dicső angol nemzet uralkodójához, VII. Eduárd királyhoz, fordulni a fokföldi búr nép érdekében, a mely ellen az angol nemzet immár több, mint két éve folytat háborút. A kérés szövegét írása a „Magyar Szó” szerkesztőségének volt a gondolata s maga a szöveg is, úgy vesszük észre, a „Magyar Szó” becsületes, nemes s dicsőséges munkája. Olyan fenséges modorban, a becsületesen érző szívet annyira megnyerő hangon, a protestáns felvilágosodottságból folyó népjogokat annyira tisztelő felfogással van ama kérés szövegét írva, hogy méltóvá teszi annak íróját a protestáns világ legteljesebb elismerésére. A kérés ellen semminemű világpolitikai ok nem szólhat, mert kérni, esedezni emberi jog s a méltatlanul szenvedők érdekében e joggal élni: kötelesség. Vajha úgy volna, hogy a magyar protestáns lelkipásztorok kérés szövege meghallgattatnék!

— **Zsilinszky Mihály jubileuma.** Ágostai hitvallású evangélikus testvéreink egy nagy emberüket ünneplik e napokban: a bányai egyházkerület felügyelőjét: *Zsilinszky Mihályt*, a ki 40 év óta szolgálja immár egyházát, hazáját, a magyar közoktatásügyet és a magyar irodalmat. Mi őszinte és igaz testvérekül részt kérünk ez örömmünepélyből s az egyszerű, szürke profeszorból a főispáni állásba, onnan a magyar közoktatásügyi minisztérium államtitkári hivatalába emelkedett honpolgárt, a nem sokra becsült tanári katedrából az előkelők, a nagynevűek s nagybirtokosok által betölteni szokott egyházkerületi felügyelői állásba emelt egyháztagot, a történeti irodalomnak egyik legkiválóbb munkását ezzel a köszöntéssel köszöntjük áldásos és közhasznú munkássága 40-ik évfordulója alkalmából: *sokasodjék meg ezután is rajta a kegyelem Istenének lelki és testi áldása sok-sok időn át!*

— **A magyar filozófiai társaság**, mely a filozófiai tudományok intenzívebb művelése és szélesebb körben

való terjesztése céljából ez év tavaszán alakult meg, folyó hó 3-ikán tartotta második választmányi gyűlését elnökének, Emmer Kornél lakásán. Az értekezletnek főtárgya a Magyar Tud. Akadémia által felajánlott anyagi segítség igénybe vétele, módosztatának megbeszélése volt, egyben elhatározta a választmány, hogy folyó hó 24-ikén ünnepélyes díszgyűlést tart, melyen a társaság egyik alelnöke Dr. Böhm Károly kolozsvári egyetemi tanár fog felolvasást, Dr. Ranschburg Pál pedig „Felfogásbeli tévedésünk törvényszerűségéről” fog népszerű értekezést tartani. A díszgyűlés napján jelenik meg a társaság közleményeinek első füzeté s a megjelentek között is szét fog oszlatni. Evi tagsági díj hat korona, mely Jász Géza pénztárnokhoz küldendő, tagsági jelentéseket Dr. Bokor Józsefhez, az Egyetértés szerkesztőségébe vagy Lázár Béla titkárhoz (Rottenbiller utca 46.) kell beküldeni. (Sz.)

— **Nyílt levél Pásztor Sámuel főiskolai énektanár úrhoz.** A „Sárospataki Lapok” f. évi 41-ik számában „Október 6-iki ünnepély Sárospatakon” cím alatt leírt közleményben ez áll a többek között: „a főiskolai énekkar is adott elő hazafias dalokat, de meglátszott rajta, hogy tagjai nem tanulták össze kellőképen.” Hát ez bizony erősen megnyomott tollal írott kritika, a mi szokatlanul és igen lehangolólag hat mindnyájunk lelkére, a kik a „pataki kórus” régi jó hírnevére is apellálva, érzékenyen veszünk minden legkisebb hírt, a mi e sok édes ifjúkori emlékekkel megáldott örök-ifjú erkölcsi kis testületet érdeklőleg világgá bocsátatik. Épen azért feltűnő előttem — és hiszem, a nagy közönség előtt is — azon leverő hír, hogy a multjára méltán büszke sárospataki énekkar szellemi niveau-ja oly váratlanul és oly meglepő gyorsasággal aláhanyatlott. Hiszen eddig, valahányszor alkalmam volt szereplését hallani, mindannyiszor az élvezett gyönyörében fűrdette meg a lelkemet és másokét is; most a Warga Lajos gyászemlék-ünnepélyén is kifogástalan szabatossággal szerepelt és e föllépésével szerzett babérai alig néhány nap múlva — október 6-iki szereplésével — már elhervadtak volna? E kérdéssemmel nem épen a hír valódisága ellen szólok, hanem e gyors változás feletti csodálkozásomnak adok kifejezést. Miután e közlemény lényegileg természetes kapcsolatba hozható a tanár úr szakszerű működésével: engedje meg azon kérdést intézнем hozzá, mint az énekkar ez időszertinti vezéréhez, hogy csakugyan úgy áll-e a dolog a mint a fent irt *tudósítás* közli? mert ha annak az állítása megfelel a valóságnak: kérnünk kell az énekkar régi jó hírnevének, erkölcsi integritásának megóvása szempontjából, hogy e mindnyájunkra viszáson ható bajt megszüntetni szíveskedjék; ha pedig a tudósító úr szakértelem nélküli kritikát gyakorol — a mire a 42-ik számban az énekkar nyilatkozata enged következtetni: — rántsák le a leplet a lapnak sem használó ezen kritikusról, hogy ki lehet az, ki a keblünkhöz forrott kis kört ok nélkül bántja, erkölcsi önérzetét sértegeti? Mert az ilyen bírálatok ha alap-talanok, igen alkalmasok arra, hogy az énekkar tagjainak buzgóságát, lelkesedését lehűtsék, s a szakszerű haladás processusát a főiskola hírnevének is hátrányára megakadályozzák. Még ha talán úgy állna is a dolog, a mint a *tudósító* közli, akkor sem tartom eljárását tapintatosnak, mert tartozott volna figyelemmel lenni az énekkar iránt, hogy talán véletlenségből ejtett hibájára a tanár úr útján vagy más módon bizalmasan figyelmeztesse; nem kellett volna mindjárt a piacra vinni, nem, mert az ilyen természetű közlemény sem az énekkarra nézve nem építő hatású, sem a nagy közönségre nem kíváncsító, sem a lap belértékét nem emeli. De úgy látszik, hogy a *tudósító* úr következetesen meg akar maradni e kritikai irányánál, mert a legújabb számban (44) már a hangnemek szerinti részletezésbe is bele megy, azt mondván, hogy a „bass-szólamnak hangbeli gyengesége miatt” nem volt meg a kívánt hatás, bár a vezetés kitűnő volt. Én nem tudom ki a tudósító, de bárki

legyen is az, arra kérem, hogy, habár egész tisztelettel ismerem is el a kritizálási jogát, szabadságát — ne vigyünk mindjárt minden legkisebb dolgot a nyilvánosság elé, mert a közönség előtt több irányú találgatások közt még az a kérdés is felvetődik, hogy vajjon nem egyik kéz bántja-e a másikat? nem alkalmazható-e a költő ezen mondása: „Nem nem az ellenség, ön fia vágta sebé!?” A latin példabeszéd is azt mondja: nequid nimis, semmit túlságosan. Tisztelettel levén S.-Szentpéteren nov. 5. 1901.

Vadász Pál
ref. lelkész esperes.

Válasz Nagytiszteletű Vadász Pál ur levelére. Mint a ki az inkriminált tudósításokat irtam a következőket válaszolom: 1. Az illető kritikusnak leleplezésére szükség nincs, mert az első október 6-iki tudósítás alól tévedésből maradt el nevemnek kezdőbetűje, de már a 31-iki ünnepélyről szóló tudósítás alatt ott van s így a lap olvasó közönsége vagy tudja vagy sejtetheti a kritikus kilétét. 2. Én méltányolom Nagytiszteletű urnak aggodalmait, mert hisz ezek az énekkar iránti szeretetéből fakadnak, de talán rólam is fel lehet tételni, hogy lelkesedem a sárospataki iskolaért, annak minden intézményeért, így az énekkarért is. De október 6-iki azon megjegyzésemből, hogy az énekkar tagjai a darabot még nem tanulták össze kellőképpen, azt következtetni, hogy vagy az énekkar egyáltalában rossz, vagy a kritikus ok nélkül sértetet, legalább is elhamarkodott ítélet, s egyik sem felel meg a valóságnak. 3. Aztán ha hiba lenne az, ha önmagunk sebesítgetnénk egymást a Nagytiszteletű ur által idézett költői szólam szerint, viszont az is hiba volna, ha az ellenkező túlságba esnénk, a mivel már némelyek vádolnak is bennünket, hogy a sárospataki főiskola, annak intézményei, sőt a saját magunk dicséretében, magasztalásában túlságba megyünk egész az émelyítő határig. Az én nézetem az, hogy dicsérjenek bennünket inkább mások, magunkkal és intézményeinkkel szemben éljünk önbírálattal, mit kellő tapintattal még a nyilvánosság előtt is meg lehet tenni, még pedig alkalmazzuk magunkkal szemben a szigorú mértéket. Hisz ha folyton dicsőítjük magunkat, egyszerűen csak elhiszük, hogy tökéletesek vagyunk, az ebből folyó önhiúság pedig határozottan szárnyát szegi minden előhaladásnak, magasabbra törekvésnek. Nem Nagytiszteletű ur! nekünk bírálunk kell nemcsak az énekkart, hanem egyéb intézményeinket is s szemünk előtt mindig egy eszménynek kell lebegni, melyet még csak ezután érünk el. „Ignoti nulla cupido”, hogy én is idézzem a latin közmondást. Igaz, hogy a kritika némelyeknek, a túlérzékenyeknek fáj, de használhat is. Szóval mi a kritika jogát senki kedvéért fel nem adhatjuk. A Nagytiszteletű ur elvi felfogását és ízlését az enyémtől nagy úr választja ugyan el, de ha az ő álláspontjára helyezkedem is, annyit a menyit én mondtam az énekkarról, mindig meg lehet mondani. Miután én nem sértettem, a Nagytiszteletű ur fejére szórt vádjait alaptalanoknak kell nyilvánítanom.*

Dr. Székely György.

— Mi a németországi r. katolikusok legnagyobb baja?

Nyilván érdekes kérdés, különösen ha azt is tudjuk, hogy a magyar ultramontánok únosuntalan emlegetik, hogy a protestáns türelmetlenség megöli Németországban a r. katolikusokat, a kik semmiképe sem élvezik a lelkiismereti szabadságot, a melyet a protestánsok olyan nagy „garra” emlegetnek. . . Nos hát a németországi róm. katolikusoknak minderről a bajáról s veszedelméről mit sem tudnak a németországi r. katolikusok, a kiknek a legnagyobb baját, az „Augsburgi Őrálló” című újság csupán abban látja s állapítja meg, hogy *nincsen német ultramontán éle-lap!*

— **Ev. ref. vallás-tanítás kegyesrendi főgimnáziumban.** Ugy emlékszünk, hogy a „Prot. Egy. és Iskolai”
A Vadász Pál ur nyílt levelére Pásztor Sámuel tiszttársam, mint a kihez a levél intézve van, a következő számban fog választ adni. Sz. Gy. szerkesztőtársam e választ főleg abból a szempontból közlöm, hogy a leleplezési művelet ödiósus volt-e háborgassa a közönséget.
Szerk.

Lap” valamelyik legközelebbi évfolyamában említés volt téve arról, hogy a *sátoralja-újhelyi* államszegélyes kegyesrendi főgimnáziumban még az olyan türelmes, a felekezeti békét valóban szívvel-leléssel védő ev. ref. lelkésznek sem engedik meg a vallás-tanítás céljából a bemenetelt, a minő Fejes István, az országszerte ismert költő-lelkész. Mi ezzel szemben a törvényes álláspontot hangsúlyoztuk, követelvén a sátoralja-újhelyi főgimnáziumba az ev. ref. vallás-tanár bebocsátását. Hogy melyik felfogásnak lett következménye az, hogy az 1901—1902-ik iskolai év elejétől kezdve a *sátoralja-újhelyi ev. ref. vallás-tanár bent tanít a kegyesrendi főgimnáziumban*: nem tudjuk, de a tényt magát örvendesen vesszük tudomásul s ha az „Alkotmány” nak nincs inyére, ám fogja perbe a nevezett tanító-rendet, annak újhelyi igazgatóját s ha ez sem elég: a magyar nemzeti államot, a mely ilyen okos és természetes dolgot megtűr a maga területén. (6.)

— **A sárospataki főiskolai ifjúság szegénységi bizonyítványa.** Ezzel a hangzatos, sokat jelentő címmel tiszteli meg az ultramontán hírlapírói gárda az „Alkotmány” nov. 12-ik számában a sárospataki főiskola ifjúságát azért, hogy az a „Nemzeti Ideál” című klerikális fércelményért nem hajlandó lelkesülni, hanem tudtára adja a szerencsétlen gondolkozású budapesti egyetemi ifjúságnak, hogy a tisztességes érzésű, művelt nevelésű ifjúnak lehet, sőt kötelessége sovínisztának lennie, de nem szabad reverenda alá bűjt hősként, viselkednie az u. n. „akatholikus” vallásúakkal szemben. A sárospataki főiskola ifjúságának becsületére válik az ilyen felfogásért az ultramontánok részéről kapott szegénységi bizonyítvány, — az volna a nagy szegény, ha elismerési s kitüntetési diplomát kapna a fekete lovagoktól!

— **Budapest, az adakozó.** Az ország fővárosát gazdagnak, igen gazdagnak mondják, csupán az a kifogás ellene, hogy éppen úgy van, mint London, t. i. hogy a nagy gazdagságnak külső ellentéte is napi renden van, sőt a szegénység az, a mely Budapest lakosságának nagy többségénél uralkodó. Mi volna természetesebb annál, hogy a gazdag főváros a szegénység ellen tegyen lépéseket, kenyeret osztogasson, menházakat építtessen és a többi. De hát ezt nem teszi, hanem mást: *patrónusa a róm. kath. egyháznak* (persze, mert Budapest, ez a fogalom: r. kath. a thomismus szerint!) 100,000 koronát ad az idegenből oda települni akaró *Lazaristáknak*, a kiknek kicsi a gráci terrenum, a nagyobb pedig csak a boldog Magyarországon kaphatja meg. Tehát a patrónus Budapest dús-gazdag, a 100 ezer koronát csak úgy hajigálja a szerzeteseknek, ellenben a főváros az koldus szegény, tisztviselői kevés fizetésűek, lakosainak jó része koldus, mint önmaga! Ezt az ellentétet tessék megmagyarázni! . . . S mert a „kálvinista” Eötvös Károly mert tiltakozni, sőt felebbezni a koldús főváros patronusságával összeegyeztethetlen pazarlás ellen, a mely idegen egyének gazdag ellátására irányul, nosza van hajsza a lelketlen protestánsok ellen, a kik sajnálják a szerzetesektől a betevő falatot! . . . Jaj be gyalázatos erkölcsi felfogás ez ott a túlsó táborban! . . . S Budapestre milyen szegény, hogy ennek a felfogásnak megnyilatkozására alkalmat adott!

— **Ultramontán pökhendiség.** A közéletnek mindig azok a jelenségei a legvisszatartóbbak, a melyekben a pökhendiség jelentkezik. S ha aztán ez épen a vallásos s felekezeti szempontok előtérbe tolasával történik, akkor az a mozzanat áll elő, a melynek erkölcsi tartalmat a legnagyobb rokonszenv sem tulajdoníthat. A magyar ultramontán sajtó s annak főfő harangozója, az „Alkotmány” immár elérte ezt a fokot, a mit bárki is megállapíthat, ha figyelmére méltatja a nov. 3-iki számban olvasható következő „politikai széljegyzetet”

Árú-minták ingyen!

Az őszi és téli idényre
ajánl

22—16

Szántó Mór és társa Miskolcon

Őszi és téli öltönyöket. — Átmeneti kabátokat (Double, Ulster és Raglán) — Havelock ujjakkal és ujjak nélkül. — Télt kabátok és Városi bundákat. — Gazdasági kabátokat szövet vagy szörme béléssel. **Eredeti dán iramszarvas kabátokat** flanell vagy szörme béléssel.

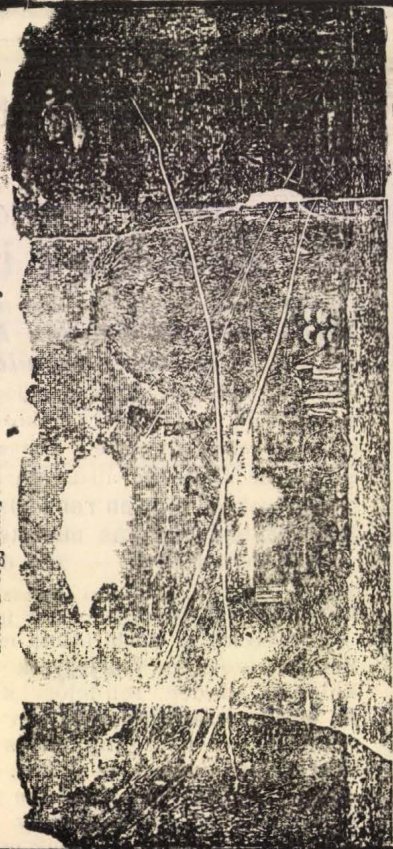
Nagy választék gyermek- és fiú-öltönyökben
Minták és árjegyzékek kívánatra ingyen és bérmentve. — Vidéki megrendeléseknél elegendő mértéknek egy kabátnak a beküldése.

Divatkép bérmentve!

81—81

Clayton & Shuttleworth
mezőgazdasági gépgyárosok © Budapest

által a legújanyosabbi áruk mellett ajánlatnak:

Locomobilit és gőzcseppek ip-készletek
továbbá jármű-éséplőgépek, lóhere-éséplők, tisztító-rosták, aratógépek, szénagyújtók, boronák.

2 1/2 egész és félszék, szalmakaszalók, konkó yozók, kaszáló-és

Columbia-Drill

legjobb sorvetőgépek, szeszkavágók, répvágók, kukorica-morzsolók, daráló, gránát-malmok, egyféle mos asztal-ekék.

2- és 3-vasú ökek és minden egyéb gazdasági gépek.

Részletes árjegyzékek kiad-
nára ingyen és bérmentve
küldetnek.

Lincolni törzsgyárunk a világ legnagyobb
locomobil- és cséplőgép-gyára.

Felelős szerkesztő: Dr. TUDÓS ISTVÁN. Szerkesztőtársak: ELLEND JÓZSEF és Dr. SZÉKELY GYÖRGY.

Sárospatak. Nyomtatta Steinfeld Jenő az ev. ref. főiskola betűivel.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel egész évre 10
korona, fél évre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrészes
oldal 4 korona.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: Dr. Tüdös István „A budapesti királyi tudomány-egyetem hallgatóinak legújabb botrányos cselekedetei.” — Sütő Kálmán. „A r. kath. nagy gyűlés pápas igazságai.” — „Egy tervezet az ev. ref. lelkész-képzés céljából.” — Csontos József. „Alkalmi beszéd a reformáció 384-ik évfordulóján a sárospataki főiskolában.” — Dr. Pallaghy Gyula. „Az ember szellemi fejlődése.” — Révész Kálmán. „I. Rákócy György és a parochialis könyvtárak.” — Tiszaháti. „Szecessió kép a gyakorlati egyházi élet köréből.” — „Vegyes közlemények.” — „Hirdetések.”

A budapesti királyi tudomány-egyetem hallgatóinak legújabb botrányos cselekedetei.

Abból a féltékeny aggodalomból, a melylyel viseltetni tartozunk mindnyájan, a kik magyarok vagyunk, a magyar közoktatásügy iránt, a legnagyobb rész kétségtelenül a budapesti királyi tudomány-egyetemre esik, mint hazánk első közoktatásügyi intézetére, a melyet ott akarnánk, ott szeretnénk látni, tanárai s tanuló ifjúsága által egyaránt, a műveltség és tudomány európai hírű művelői között.

Ez az óhajítás a tanárokat illetőleg annyira, a mennyire teljesül, mert vannak olyan kiváló képviselői ennek az első közoktatásügyi intézetnek, a kik felveszik a versenyt a művelt nyugattal s helyet foglalnak a külföldi leghíresebb tudósok között, — tehát az európai hírség e tekintetben megvan.

Ellenben attól a lehető legtávolabb állunk, hogy a budapesti királyi tudomány-egyetemet hallgatói tegyék európai hírűvé abban az értelemben, a mint az óhajítandó lenne, t. i., hogy a legkomolyabb tudományos törekvés, a hivatásból folyó köteleességteljesítés, a példányszerű, kifogástalan magaviselet, a tisztességnek s a társadalmi műveltségnek olyan foka érvényesüljön közöttük, a melylyel elismerést arassanak s ennek az elismerésnek híre elterjedjen a külföldre is, hogy ime a „cigányok és kanászok” hazájának első tanuló ifjúsága olyan, a melynek világra szóló elismeréssel lehet adózni.

Az, hogy ezt az óhajítást sokan túlzónak, elérhetetlennek, megvalósíthatatlannak ítélik, nem töri meg előttem azt a bűvös fényt, a melylyel idealisan meg tudom rajzolni azt a magas hivatást, a melyet teljesíteni tartozik az ország első közoktatási intézetének ifjúsága s ha nem tudjuk megvonni azt a magas kört, a melyben forgolódnia kell ennek a nemzet reménynek, sokat, mindent ígérő jövődöntő, akkor ám üssék rá a megalégedés, a helybenhagyás bélyegét arra az állapotra, mint valódira, a melynek botrányos mozzanatai hírével most tele van a hazai és a külföldi sajtó.

Botrányos cselekedetek, a melyek arcunkba szöktetik a vért s pirulva, nagy szégyennel szólunk

azokról, a kik azokkal megbélyegezték a budapesti királyi tudomány-egyetem hírnevét, a melynek szeplőtlen-ségét a tanuló ifjúság szent lelkesedéssel tartozik védelmezni, mert ha foltot, moeskot ejt azon a hírneven: a saját egyéni becsületén s jellemén ejtette a foltot is, a moeskot is.

Nem is egy, de három az a legújabb botrányos cselekedet, a melylyel foltot ejtettek a budapesti királyi tudomány-egyetem tisztességén s jó hírnevén tanuló itjai. Az egyik botrány-hős a Budapest fővárosát megkárosító Egri Kecskeméthy Győző; a másik a jogi első alapvizsgán tanáraival szembeszálló Bischitz Endre; a harmadik egy asztal-társaság, — tagjai mind egyetemi hallgatók, — a mely a festőművészek ellen indított mozgalmat. A neveket emlékezésnek s megrovásnak okáért jegyzem fel.

Ezek a botrányhősök mind egyetemi polgárok s az első fizetett hivatalnok, alkalmazottja volt a fő- és székesvárosnak, vezérlojze annak az ifjúsági pártnak, a mely a „nemzeti” névvel büszkélkedett s a kereszt-botrányossal szaporította az egyetem anná-leseinek lapjait, — a második még eleddig nem szűnt meg polgára lenni az egyetemnek, a melynek egy pár tanárát lelövélssel fenyegette azért, mert a vizsgáját nem nyilvánították sikerültnek s a harmadik — egy egész csoport! — a budapesti társadalmi életnek döntő tényezőjeként szerepel olyan kérdésben, a melynél a hivatásosok között is nagy közbevettetés vagyon, mert a művészek becsét nem olyan könnyű megállapítani, mint a hogyan azt a „Szemere Miklós asztaltársaság” nagyratörő és mégis letörő s letörendő tagjai gondolják.

Nekem úgy tetszik, hogy mind a három botrány-nak előbb vagy utóbb, ilyen vagy olyan alakban, természetsszerűleg, sőt szükségszerűleg be kellett következnie a budapesti királyi tudomány-egyetemen, a melynek állami szervezete s autonomikus joga egymással nem tud, nem bír összeformni s a melynek körében az a szükséges ellenőrzés és fegyelmezés, a mely nélkül iskoláztatás nem képzelhető, még csak névről sem ismeretes. Ott, a hol a kellő ellenőrzés ilyen, vagy olyan alakban nem érvényesül, — ott, a hol a fegyelmezésnek nincs megadva az a módja, a melylyel a hallgatót az atyát helyettesítő professor megfékezhetné, — ott, a hol nem a tudományos ko-

molyság zászlója alatt egyesülnek még a jobbak sem, hanem az újabb idők bizonyossága szerint a reverenda a jelszó, a r. kath. mester legény-egyletek zászlója a hivatogató lobogó, — ott, a hol a nemzeti ideált engedik megcsúfolni a nemzeti géniusznak a nemzetalkotó tagok szétrobbantására való felhasználásával, — ott, a hol a tudományyszomjú ifjúság a bor-, sör- és kávéházak forrásainak buzogását hallgatja s a tanárokat névről is alig ismeri, személy szerint pedig egyáltalán nem, — ott, a hol rendszerré vált az, hogy a hallgatók inkább napi dijasok, irnokok, ügyvédi és másfajta irodák alkalmazottjai, mint egyetemi hallgatók, — ott, a hol immáron egészen nevetségesség számba megy annak követelése, hogy a hallgató állandóan Budapesten lakozzék, mikor a vidéken is egész bátran lehet budapesti joghallgató, — ott, a hol mindezek megtörténhetnek, én nem csodálkozom rajta, hogy a legújabb botrányok is végbementek.

Nagyméltóságú, méltóságos, nagyságos és főtisztelendő budapesti királyi tudomány-egyetemi professor urak! Önök valamennyien, egyenként és összesen, arra köteleztettek, hogy számoljanak lelkiismeretüknek is, de számoljanak a magyar közönségnek s társadalomnak is mindarról, a mi a vezetésök alatt álló királyi tudomány-egyetem hallgatóival történik! A botrányok fokozódnak, — a botrányos szereplések bővülnek s az egyetem jó hírneve csorbúl, foltosodik. Nem látják elérkezettnek az időt arra, hogy a botrányok véget érjenek? Nem érzik a szükségét annak, hogy a királyi tudomány-egyetem tanulóit első sorban és kizárólag tanulóknak kell minősíteni? Nem érzik a szükségét annak, hogy az egyetemi szabadságot szabadossággá tevőkkel szemben az atyai szigort kell életbe léptetni?

Nem folytatom tovább a kérdések feltevését, — nem, mert meg vagyok róla győződve, hogy a mint nekem, a vidéki szürke professornak, hivatásból folyólag az a felfogásom, hogy a *tanuló ifjúnak* első sorban *tanulónak* kell lennie: úgy önök is ott a magasban ugyanennek a felfogásnak hódolnak, különben félreismerik az iskolázást.

Lehet, hogy vidéki meggyőződésemet s tanítói felfogásomat kikacagják a nagyméltóságú, méltóságos, nagyságos és főtisztelendő budapesti magyar királyi tudomány-egyetemi professor urak: de ez nem változtat a dolgon, azon, hogy a botrányt mi nem nevezhetjük, nem nevetjük ki, hanem szinte a kétségbeesés örvényeihez közel állva kiáltozunk: a tanítás és tanulás becsülete, — a magyar nemzetnek még a budapesti királyi tudomány-egyetem professorainak esetleges nem bánomsága által sem kockáztatható jövődjé megmentendő azoktól a botrányoktól, a melyek a szeggyen és gyalázat porával vonják be a magyar közoktatási intézetek legelsőjének a címerét!

Mert a rossz példa vonzóbb, mint a jó, — mert a könnyelműség virágai jobban termelődnek, mint a komolyságéi, — mert a központnak áramlásait megérzik a központon kívüliek is és mert már minékünk is kezdenek szomorú és keserves tapasztalataink lenni a tanuló ifjúság könnyelmű, felületes gondolkozása felől, nekünk, a kik színről-színre, kívülről s belülről ismerjük a gondjainkra bizottakat, a kiket nem nagyságunk előretolásával, hanem az édes atyai szeretet megnyerő s lebilincselő érzelmeivel karolunk s támogatunk: mindezeknél fogva kérve-kérem az arra hivatottakat, ne engedjék semmi tekintetben sem botrány-fészekké válni a budapesti királyi tudomány-

egyetemet, hanem tegyék azt dicsőséges intézetté, a melyek ifjúsága büszkeségünk legyen komolysága, nemes törekvése s tudományossága által.

Dr. Tüdös István.

A r. kath. nagygyűlés págás igazságai.

Nem tartozik ugyan szorosán tárgyunkhoz a kath. nagygyűlés céljairól szólni, mert tulajdonképen arra vállalkoztam, hogy megjegyzésekkel kísérem, s kellő világításba helyezzem a közelebb lefolyt kath. nagygyűlésen elhangzott págás igazságokat: mindazáltal úgy vélem, hogy nem lesz sem érdektelen, sem felesleges, sem tárgyamtól messze eső megemlíteni azt is, hogy a kath. nagygyűlések célja az elnöki megnyitó szerint nem egyéb, mint állandóan egységes szervezetbe olvasztani a kath. társadalmat a világi elem szervezése és vezetése, s az arra egyedül alkalmas püspöki kar irányítása mellett, hogy így az államélet folyása abba az irányba tereltessek, melyet az ekként szervezett, vezetett és irányított kath. társadalom számára kijelöl. Szükséges pedig az ily szervezkedés nemcsak azért, mert az államélet nem mindig gravitál a kath. társadalom által kijelölt irányba, hanem azért is, mert annak helyes megítélését, hogy „meddig haladjanak a béke ösvényein, és hol térjenek át az önérzetes önvédelem útjára, hogy a kath. társadalom összetartási akciójából mikor váljék küzdelem?” csakis egy így összealkotott kath. társadalom teszi lehetővé, és pedig azon feltétel alatt, ha „készségesen alá veti magát az arra egyedül hivatott faktor, a püspöki kar irányításának.”

Nem érdektelen, nem felesleges, és tárgyamtól sem messze eső ezt felemlíteni, mert ime azonkívül hogy úgy maga a cél, mint annak indokolása gondolkozóba ejtheti a liberáliszmus minden igaz barátját; s főleg minket protestánsokat a legkomolyabb meggondolásra és vigyázatra int: egyzersmind tartalmaz págás igazságokat is.

A püspökök irányítása, s a világiak vezetése alá helyezett kath. társadalom szervezésének nyíltan bevallott célja ugyanis nem más, mint az állami életnek kath. szellemű irányítása; tehát rekatholizáció az állami élet terén is a kath. társadalom bevonásával; küzdelem minden oly irányzat ellen, mely e törekvéssel ellentétben áll, tehát liberáliszmus, protestantizmus, haladás ellen; ellenben törekvés arra, hogy a maradás, a reakció üljön diadalt; elvonassék az éltető levegő a többi vallásfelekezetektől, az államvallás visszaállíttassék, s végleg kiépüljön és megszilárduljon a „Regnum Marianum.” Nem az érvekkel, nem a meggyőzés fegyvereivel való küzdelem készül itt, hanem erőszakos, tehát jogtalan befolyásolása az állami élet vezetőinek egy e célra szervezett kath. társadalom útján, oly irányú intézkedésekre, melyek azt eredményezzék, hogy e haza földjén minden más felekezet lába alól elvonassék a talaj, a megélés lehetősége, hogy e haza földjén többé ne imádhassa kiki szabadon Istenét, ne követhesse lelke szabad meggyőződését, s a lelki szolgaság halotti tort üljön a lelki szabadság felett.

Nohát ez az, ami minden igaz barátját a liberáliszmusnak és haladásnak, de főleg bennünket protestánsokat méltán gondolkozóba ejthet, komoly megfontolásra, éber vigyázatra int, és arra ösztönöz, hogy a testi fegyverekkel szemben ragadjuk meg sokszoros erővel ama lelki fegyvereket, amelyek az Isten lelkének ereje által erősek a nagy erősségnek leromboltatásukra. Ragadjuk meg, s küzdjünk hittel, hittel az igazság diadalában, az evangéliom csodatévő hajalmában, mindeneket újjászülő erejében, örök életre hivatottságában, tökéletes bizonyossággal azíránt, hogy annak győznie kell, ha szinte a világ minden hatalmasai szöveteznének is ellene, mert „az evangéliom Istennek hatalma.”

Nagyon is közeli érdekel hát bennünket a kath.

nagygyűlések bevallott célja, de nem kevésbé tartalmaz pápas igazságokat is.

Mert vajjon nem pápas igazság rejlik-e a katolikus nagygyűlés által szervezett és vezetett és a püspökök által irányított kath. társadalom teszi lehetővé annak helyes megítélését, hogy meddig haladjanak a béke ösvényén és mikor térjenek az önértékes önvédelem útjára?! Vajjon hát mi az a tünet, az a jelenség az állami, vagy társadalmi élet nyilvánulásaiban, mely a kath. egyház megtámadásra engedne következtetni, s amely jogosulttá, indokolttá tenné az önvédelmi harcra való készülést? Vajjon nem az 1848. XX. t.-c. végrehajtásának sürgetését tekintik-e annak? S egy igazságos és szentesített törvénynek a végrehajtása, mely az egyenlő jogot akarja a bevett felekezetek között életbeléptetni a kath. felekezet jogállapotának, törvényes jogainak sérelme nélkül: elegendő ok lehet-e arra, hogy ez által a kath. egyház megtámadva lássa önmagát, s önvédelemre szervezkedjék, küzdelemre készüljön? Avagy talán egyéb tünetet lát, mely a kath. egyház aláaknázását, felrobbantását sejteti? Valóban sehol sem látunk ily jelenséget, de a protestantizmus elnyomását mindenütt. De azért a kath. társadalmat szervezni kell önvédelemre, küzdelemre, mert az egyenlő jog érvényesítése, a haladás elve, a valláskülönbség nélkül való közboldogság bizonyára már magában véve is megtámadása a kath. egyháznak, ellenkezik a kath. ker. szeretet isteni törvényével, és a haza boldogságaival. Ugyan mi ez, ha nem pápas igazság?! (Folyt, köv.) Sütő Kálmán.

ISKOLAI ÜGY.

Egy tervezet az ev. ref. lelkész képzés céljából.

Az érdeklődőknek a szeme bizonyosan megakadt azon a tervezeten, a melyet Dr. Szabó Aladár budapesti ev. ref. theol. tanár s igazgató adott a vezetése alatt álló tanintézet 1900—1901-ik évi értesítőjében. Hogy ez a tervezet azonos-e, nem-e, azokkal a megjegyzésekkel s észrevételekkel, a melyeket Szabó Aladár, ha jól emlékszem, a „Hajnalban“ban közölt volt, nem áll módomban megállapítani, de nincs is rá szükség, legfőleg abból a szempontból volna érdekes, hogy megállapíthatnók változott-e azóta felfogása s ha változott: milyen irányban s milyen szellemben?

Tervezetét méltónak tartjuk a megismertetésre annál az egyszerű oknál fogva is, hogy lassan-lassan bekövetkezik annak az ideje, hogy az 1886-iki theol. tanterven változtatást tegyünk, de méltó megismerni a tervezetet azért is, mert nem ez az egyetlen, a mely az újabb időben napvilágot látott, hiszen Pokoly József kolozsvári ev. ref. theol. tanárnak is volt nem régiben egy javaslata, a mely szerint 3 év lehetne a theológiai kurszus s hogy az értesítő első helyén foglal helyet, ezzel az van elárulva, hogy számot tart az észrevételre, sőt a figyelemre, talán mint ellentéte a Pokoly-félenek, talán mint azt javalló. De méltó a megismerésre főleg azért, mert ezzel talán megnyithatjuk az útját az eszmecserének a theol. szakoktatás jövődjére vonatkozólag.

E tervezet szerint a theológiai oktatásnak, illetőleg ev. ref. lelkész-képzésnek a theol. akadémián két részből kell állania, t. i. az első két éven az elő-

készítő tanfolyamból, az utolsó két éven a szakrendszert megvalósító kursusból, amott a bibliai jártasság megszerzése s a magyar protestáns egyház-történelem egészen részletes megismerése volna a végzendő kötelesség, emitt pedig a csaknem szabad tetszés szerint való theol. tudomány ág intensív elsajátítása.

Tehát bibliai ismeret s protestáns egyháztörténet elsajátítás olyan mértékben, a minő csak lehetséges két hosszú esztendőnek a tartama alatt, a melyet az említett két tárgy mellett legfőleg nyelv-tanulás, theológiai művek olvasása, tájékozás-szerzés a ker. egyházi történet, a systematikus theologia és a gyakorlati theológia mezején egészítene ki a munka körben. És aztán az alapvizsga letétele után a III. év elején választana a theológiai ifjú: vagy exegetikai, vagy egyháztörténelmi és külmisioi, vagy systematikai theológiai (egyúttal bölcészeti), vagy gyakorlati theológiai, egyúttal paedagógiai és belmisioi szakot.

A tervezetnek első részletét, az előkészítő tanfolyamot a tervező sokszorosan megokolja, minden oldalról megvilágosítja, ajánlja egész lelkesedéssel, hogy szinte megfogja az embert álláspontja hívének. Ez utóbbit, a szakrendszert ellenben csak röviden világítja meg, a következőleg: „Milyen fenséges kilátások theológusra és tanárra egyaránt! A theol. tanár a felső fokon igazán tudományos előadásokat tarthatna. A theológus a felső fokon teljesen átadhatná magát annak, a mi iránt igazi vonzalommal viseltetik... Nincs kétségem az iránt, hogy a szakrendszer áldásai a protestáns lelkészek theológiai képzettségének és tudós érdeklődésének erősödésében mihamarább nyilvánulnának. A mostani rendszer tömkelegében alig van ifjú, a ki igazán érdeklődést és kedvet nyerne theológiai tudós kutatásra...“

Ez az utóbbi részlet pedig az, a melynek bővebb kifejezését, indokolását várnunk kell, mert az elsővel tisztában lehetünk mindnyájan, — de ez utóbbinak gyakorlati keresztülvitele fölől kétségben kell lennünk. Ha ezért a kérdést ki akarjuk fejteni, lássuk e szakrendszer gyakorlati alkalmazásának módját is, hogy a tervezettel érdem szerint foglalkozhassunk.

TÁRCA.

Alkalmi beszéd a reformáció 384-ik évfordulóján a sárospataki főiskolában.

(Folytatás.)

A reformáció által új keresztyén egyház jött létre, új hit, új erkölcs és új közintézmények keletkeztek. A speieri gyűlésen történt tiltakozás után a reformatió összes irányai egy egyetemes fogalom alá kerülnek. Protestánsoknak, tiltakozóknak nevezi őket a régi rendszer. És soha nem felelt meg jobban véletlenül adott név a benső tartalomnak, mint a protestáns szó. Mert igen is tiltakozás az egész reformatió. Protestálás a római keresztyénség ferdeségei s különösen a papuralom ellen.

A római egyház magáról azt tanítja, hogy egyedül üdvözítő és csálhatatlan. A reformatió nem követel magáról ily jelleget, hanem azt tanítja, hogy az egyház maga lthatatlan, az evangyéliomi egyház csak egy eszmény, melyet az egyes külső egyházak különböző eszközökkel igyekeznek lehetőleg megvalósítani. Tagja ennek mindenki, ki Istent lélekben és igazságban imádja és a Krisztusban veti hitét és reménységét. Tehát mindenütt van egyetemes keresztyénség, hol Krisztust hívó, benne reménykedő, egymást szerető emberek vannak. Nincs különbség a különböző felekezeti emberek között, egyik úgy, mint a másik részese lehet úgy az üdvösségnek, mint a kárhozatnak. E tan kiindulási pontja volt a reformatiónak s egyik legszebb tanítása. E tanítás mellett lehetővé válnék a türelem a másképp gondolkozók iránt, a békességes együttélés a különböző felekezetek között, a Jézus végtelenül szerető lelkének megértése és követése. Ez volna az igazi keresztyén egyház, mely Jézustól ered. De sajnos, hogy e tanítás az életben nem öltött testet. Maga a reformatió se valósította meg. Mert az új látható egyházak a mint megerősödtek, maguk is azt hitték, hogy az üdvnek kizárólagos tulajdonosai, azt képzeltek, hogy egyedül ők tanítják az igazat s türelmetlenek lettek maguk is és jogbitorlók. Pedig a reformatió nem felel meg céljának, ha ezt az elvet megtagadja. Ha a protestantismus is arra az áldatlan álláspontra helyezkedik, melyet szemére vet a katolicismusnak, ha az embertársakban nem az embert, de a vallásfelekezetet nézi: akkor csak annyi történt, hogy a látható keresztyén egyházban több felekezet jött létre, mely állapot igen sok meghasonlásnak és gyötrelmek lett kuforrásá.

A hittan dolgában az a vezéreszme vezette a reformatiót, hogy a hitre nézve egyedüli tekintély a biblia. Szép vezéreszme, de az alkalmazható eszközök, a lélek látási képessége különböző embernél különböző. Ez fejt meg, hogy tisztán bibliai alapon állva egymástól nagyon eltérő hittan fejlődhetik ki. Mert a biblia egy rengeteg nagy erdő, melyben mindenki megtalálja a maga botját, melylyel magát védi s ellenfelét leverni igyekszik. A biblia szószertinti magyarázójától, Luther-tól kezdve fel a tiszta tekintetű Zwingliig az emberi gondolkodás, tanulmány, tapasztalat, mivelttség mértéke szerint a bibliának annyi sokféle értelmezése lehet, hogy a priori ki volt zárva ezen az alapon az egységes fejlődés. Hanem ebben nincs semmi rossz dolog. Az egység, a bevégeztség a változhatatlanság azt jelentené, hogy ki van zárva a fejlődés lehetősége. Pedig a protestantismus a szabad gondolkodás jegyében született; s jogosulatlan a születése, ha megtagadja a fejlődést és szabad gondolkodást. Mert a reformatió egyik legnagyobb vívmánya a lelkiismereti szabadság, mely évszázadokra kiható eszköze az emberiség fejlődésének nemcsak a vallás terén, hanem a polgári élet minden viszonyában.

Ha e téren szénézünk s vizsgáljuk a reformatió óta lefolyt eseményeket, azt látjuk, hogy a szabadelvűség védelme alatt egészen új fejlődést vett az irodalom, az emberi gondolkodás. A szabad vizsgálódás, a kritika letörte a béklyókat, melyeket a régi rendszer rakott az emberi szellemre. De azt is látnunk kell, hogy az emberi készítményeket igen sokszor ruházták fel a változhatatlanság jellegével s ott is, a hol az erők egyesítése életérdeke lett volna a külön harcolóknak, a dogmakülönbség miatt egymásnak békejobbot nem tudtak adni, vagy a nyújtott kezét ridegen visszautasították. Véleményem szerint a reformatió

természetén ejtett sebet, ki a dogmakülönbség miatt a protestans egyházak egyesítésének útját nehezítette, pláne elháríthatlan akadálylyal eltorlaszolta.

(Folyt. köv.)

Csontos József.

Az ember szellemi fejlődése.

(Folytatás és vége.)

Haeckel biogenetikai alaptörvénye a testi élet tanában nagyon megszokott és mindennapi igazság immár; a lelki élet tanában még kevesen foglalkoztak vele, noha úgy látszik, itt is éppenannyi joga van mindennapivá lennie.

Ez a törvény azt mondja: az állati ébrény kialakulása közben átfutja mindazon fejlődési fokokat, a melyeken a faj, a melyhez tartozik, már előzően áthaladt. A tudományos nyelv ezt így fejezi ki: az ontogenesis recapitulálja a phylogenesist.

Hogy ez valóban így van, aránylag kevés megfigyelés alapján észrevehető; ezt szinte első hallásra hajlandó kész igazságnak tekinteni mindenki, a ki csak a tudományos megfigyelés legelső elemein túl van. Kétely még inkább támad benne később, mikor egyes váratlan vagy érthetetlen esetek bukkannak fel előtte. Mert a recapitulatio sok ilyent tartalmaz. Törvényeit fölismerni egyáltalán nem könnyen teljesíthető feladat. Ez egy egész tudomány maga. A legélesebb elméjű természetvizsgálók is meglehetősen csak az abc-je körül járnak még e kérdésnek. Talán lesz alkalmunk még valamikor e tárgyról kissé bővebben emlékezni meg. Ezuttal, mint jeleztük, csak hirtelenében vázolt contouret akarunk szeme elé állítani az érdeklődő olvasónak. Nincs egyéb szándékunk, mint figyelmet ébreszteni e gondolatok iránt, a melyek az emberismeret tudományát, ezt a kezdetét és koronáját minden idők tudományának, vannak hivatva újja teremteni

Sorszám	Az értelmi fejlődés eredménye	Psychologiai fok.	Az emberi fejlődés foka.
1	protoplasmaticus mozgások	protoplasma-lény	tojás és magsejt
2			
3			
4			
5	idegtelen alkalmazkodások	egysejtű szervezetek	ébrény
6			
7			
8			
9	részben ideges alkalmazkodások	ismeretlen állatok valószínűen cselenteráták, talán kihaltak	ébrény
10			
11			
12			
13	Ideges alkalmazkodások	coelenteráták	születés
14			
15			
16			
17	Élvezet és fájdalom	tüskebőrűek	1 hét
18	Emlékezés	rovarlárvák	3 hét
19	Elsőrendű ösztönök	puhányok	7 hét
20	Érintkezési associációk	rovarok, pókok	10 hét
21	Az utód megismerése másodrendű öszt.		
22	Hasonlósági associációk	halak és magasabbrendű héjasok	12 hét
23	Ész		14 hét
24	Személyek fölismerése	c-úszók fejlődúak	4 hónap
25	Eszmé közlése		5 hónap
26	Szavak megértése, álmok, Mechanismusok megértése	madarak	8 hónap
27		vérengzők, rácsalók, kérődzők	10 hónap
28	Eszközök használata	majmok, elefánt	12 hónap
29	Határozatlan erkölcsi érzék	emberszabású majmok, kutya	15 hónap

Romanes, kiváló angol psychologus megkísérti mintegy táblázatos sorozatba foglalni a legjellemzőbb lelki nyilvánulások megjelenését az embernél, elkezdve fejlődése legkezdetén, s melléje párhuzamba állítani a különböző állatok kifejtett példányainak életműködését. Érdekes kettős sor keletkezik így; s az eredmény tagadhatatlanul plaustibilis, azt hiszem, már első tekintetre. (L. táblázat.)

S ettől kezdve már semmi más élettől meg nem közelítettten halad az ember az elvonás, az általánosítás, eszmélkedés, öntudatos gondolkodás fokozatain.

A gondolatbeli, vagy legalább afféle neműnek látszó tüneteket megfelelően gazdagodó sorban kísérik az érzés fajtái. Elsőnek lép színre a meglepetés, a félelem a rovarbáboknál, gyűrűállatoknál, aztán a nemi ösztön nemi kiválás nélkül (19 fok) majd szülei hajlam, társas érzés, nemi kiválás, vágy (20) féltékenység, boszankodás, játék (21), hajlandóság (22), rokonszenv (24), büszkeség, érzékenység, szép iránt való érzék, ijedelem (25), bánat, gyűlölet, kegyetlenség, jóindulat (26), bosszuvágy, harag (27), szégyen, megbánás, pajkosság (28), s így tovább föl a társas és vallásos érzelmek egész magaslatáig.

Nemde érdekes egy kísérlet!

Mint a hogy a hajdan önálló, külön az emher kedvéért teremtett földet Kopernikus végképen beillesztette az „egkek boltjai alatt forgó világok” természetes rendjébe, úgy illeszkedik most ime bé a teremtett élő világ egyetemes rendjébe, noha annak koronájául mégis, az ember.

A csecsemő alig több mint egy év, illetőleg szabatosabban számítva (9 meg 15) 24 hónap alatt megfutja ama kifejlődési fokok egész sorát, a melyet a többi összes állatok legkifejlettebb példányai föl tudnak mutatni

... Nem tudjuk, lesz-e módunkban még a becses lap n. é. olvasó közönsége előtt elmélkedni erről a kérdésről, de úgy véljük, e pár szóban sikerült sejtetnünk legalább ama nézetünket, hogy az emberi lélek megismerésének, a lélektanok igazi alapköveit képezik az állat-lélektan és a csecsemő lélektan, hogy továbbá az emberi lélek épügy lassan és fokról-fokra fejlődő valami, mint bármilyen más élő a világon. A csecsemő-lélektant nyomon követi a gyermek-lélektan, ezt ismét a serdülés és az ifjúkor lélektana, körülbelül a 17—20 éves korig, a honnan már normális viszonyok közt azoknak a lelki törvényeknek az uralmát lehet számítani, a melyek, mint ez idő szerint leginkább ismert adatai e tudománynak, tankönyvekben és iskolákban, képiesen szólva, közkezen forognak.

Dr. Pallaghy Gyula.

I. Rákóczy György és a parochialis könyvtárak.

Egyházkerületünkben már szervezve vannak, de még felállítva nincsennek a lelkészi, vagy parochialis könyvtárak; a többi egyházkerületekben is most van szőnyegen a szervezés kérdése. Ezzel kapcsolatban érdekesnek tartom felemlíteni, hogy több, mint 250 évvel ezelőtt, I. Rákóczy György fejedelem, a református egyházak és iskolák nagy patronusa, már tett oly rendelkezést és adományt, mely egyenesen a lelkészi könyvtárak felállítását célozta.

Nevezett dicső emlékü fejedelem, György fiához, Dézsén, 1642. június 29-én írott levelében, a következőket írja: „Fejérvárról Kone András oda fog három

láda könyvet küldeni; kettei lesznek püspök uram Postillája, egyikben-egyikben 100, száz exemplár; ennek egyik ládáját számon adassad Pécsvárad uram kezében s mi szónkkal ő kegyelmének parancsolt meg, osztassa el ő kegyelme ajándékon ezeket Buda, Kecs-kemét, Kőrös felé való, religiönkon levő ecclesiákban, úgy, hogy ne az papé, hanem az falukban vagy városokban levő ecclesiáé legyen, ha szintén az papok az szokás szerint változnának is, de az könyvek el ne idegenedjenek azoktól az helyektől, az hova rendeltetnek. Valamennél nevezetesebb faluk, városok vannak az holdolt-ságon, mindenikben küldjön ő kegyelme; ha mi azoktól megmarad, ott a partiumban ossza el ő kegyelme. Az más két ládát küldd Patakra, a praefectus kezében.”

Nagyon természetes, hogy e másik két ládában levő könyveken a sárospataki főiskolai tanulók és a tiszavidéki ekleziák osztottak. „Püspök uram, Postillája” cím alatt Geleji Katona István erdélyi püspöknek „Praeconium Evangelicum” című két kötetes hatalmas munkáját kell érteni. Az első kötet 1638-ban, a második 1640-ben jelent meg Gyula-Fejérváron, a fejedelem nyomdájában és költségével. Ma már az első kötetből 21, a másodikból 16 példány ösmerős. A többieket megsemmisítette „injuria temporum et incuria hominum,” vagyis az idők viszontagsága és az emberek gondatlansága. A sárospataki főiskola könyvtárában mindkét kötet fellelhető. Révész Kálmán.

KÖZÉLETÜNK.

Szececssiók kép a gyakorlati egyházi élet köréből.

— A felső-szabolcsi ev. ref. egyházmegye nagytiszteletű esperesének, s papi testületének becses figyelmébe ajánlv. —

Napjainkban mindenben divat a „szececssió.” Ez nyilatkozik nemcsak a képes-levelező lapok ezereféle tarkaságában, hanem az öltözetben, művészetben, politikában, erkölcsökben, sőt mutatkozik immár egyházi életünk terén is.

Ime egy „sececssió” kép egyházi életünkből!

Úgy hallottam, (nem tudom jól értesültem-e?), hogy a felső szabolcsi egyházmegye legközelebb tartott gyűléséből azon kérdést intézte a kebelébe tartozó, hitben gyenge zsurki gyülekezet előjáróságához, hogy: mivel ott a polgári házasság behozatala óta, házassuló hitfeleink részéről az egyházi házasságkötés sok esetben mellőztetik, milyen úton és módon gondolja és ákarja a presbytérium ezen vallástalanságra való szokásnak tovább terjedését megakadályozni, illetve a házassuló feleket arra bírni, hogy az egyházi házasságkötést ne mellőzzék?! . . .

Az egyházmegyének ezen kérdésére a zsurki gyülekezetnek lelkipásztora Cs. J. a közel multban már megadta „de facto” a feleletet, a midőn fogadott leányát P. B.-át, a felsőszabolcsi egyházmegye egyik nyugdíjazott papjának, P. S.-nek leányát egy róm. kath. férfihoz férjhez adta. Szemei előtt tartva az egyházmegyei határozatot gondoskodott, hogy az ifjú pár a polgári házasságkötés után — zsurki szokás ellenére — „egyházi áldásban” is részesüljön. Mivel pedig mindenben divat a „sececssió” (a divattól pedig a zsurki paróchián elmaradni nem szoktak), az egyházi házasságkötésre a Tisza tulsó partján Csapban székelő pápista plebánost hívta meg; aki nem feledkezve meg amaz apostoli intésről: „a jó alkalmat

áron is megvegyétek,“ egy pillanatig sem vonogatta magát, hanem minden késelem nélkül megjelent a zsurki ref. parochián és az új párra reá adta az *egyedül idvezítő egyház* áldását, ugyanazon egyház ceremóniái szerint. De várjunk csak! így még nem elég „*secessió*“ a kép! A polgárilag megkötött házasság előtt is történt valami, de nem a zsurki ref. parochia *nádfedeles kis házikójában*, hanem a nyiregyházi közjegyzői hivatalban, a hol a *menyasszony* P. I. felső-szabolcsi nyugdíj élvező ref. lelkésznek, Cs. J. zsurki ref. lelkész által a ref. hitben nevelt leánya magáról reversálist adott, illetve eladta — örök áron — születendő gyermekeit az *egyedül idvezítő* róm. kath. egyháznak.

Hogy mindezek ekként történtek (követendő példaként a zsurkiaknak), annak élő tanubizonyosága a csapi plebános, írott bizonyosságát pedig bárki olvashatja az eperjeskei anyakönyvvézetői hivatal házassági anyakönyvében.

Tudjuk, hogy az Ur Jézus, akinek a zsurki ref. lelkész is hivatalos, de méltatlan szolgája, botrányt okozókra, ama szigorú ítéletet mondja a Máté szerinti ev. V. r. 13 és 30-ik versében: Ha jobb kezed megbotrántoztat téged, vágd el és vesd el tőled, mert jobb neked, hogy tagjaid közül egy elveszszon, hogy nem mint egész tested a gyehennára vettessék. „Ha a só megizetlenül, nem jó azután semmire, hanem, hogy kivetessék és megtapodtassék.“

Nagytestületű Esperes úr! Felső szabolcsi ev. ref. papi testület! A zsurki gyülekezet lelkipásztora lett a botrántozás köve mi közöttünk! lett a megizetlenült só, a maga gyülekezetében! Nem lett-e hát méltó arra, hogy kimondassék felette ama jézusi ítélet?!

A történetek után — szerintem — azon a téren, ahol munkára hívatva volt, már csak egy tenni valója van, t. i. *elvonulni onnét* terjedelmes kemecsei birtokaira, „*olvasót*“ pergetni.* Tiszaháti.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozások.** Flórián Jakab eperjesi ág. hitv. ev. főgimnáziumi nyugalmazott tanár, pénztárnok és könyvtáros élete 72-ik esztendejében nov. 20-án meghalt. Közel egy félszázadon át volt lelkes és buzgó munkása egyházának s hazájának s a jó lelkek áldó emlékezete kísérté sírjába. — Tóth Lajos kemencei ez év folyamán nyugalmazott ev. ref. tanító, nov. 19-én elhunyt. 35 esztendőn át volt hűséges és fáradhatlan tényezője anyaszentegyházunk iskolai életének s sok-sok tanítványának lelkében fog élni emlékezete... Legyen az elhunytaknak csendes nyugalomuk s majdan boldog ébredésük.

— **Kérő szózat.** Lőrinczfalva, Heves megyében egy újonnan telepített nagyközség. Ezelőtt TiszaHalász néven volt ismeretes évkönyveinkben. Közvetlen a Tisza jobb partján boldog vala e község, míg a romboló 1878. évi tiszai áradat tönkre nem tette hajlékaikat, szegényekké önmagukat, kifosztva mindenökből: *romba döntve kisdied templomukat, mi azóta sem épülhetett újra.* Bárha szorgalmas ref. hivei részint adomány, részint áldozatkészségük folytán ma egy csinos kis templomépítési alapnak a tulajdonosai, de ez elégtelen arra, hogy abból egy korszerű új templom létesüljön. Ezért kénytelen annyi idők

óta egy kisdied iskolaszobában szorongva dicsérni Istent. Huszonhárom évig templom nélkül lenni... egy jobb sorsra méltó vallásos gyülekezetnek... érzitek-e kegyes Jóltevők a lőrinczfalvai ref. kis egyház árvaságát? Ha igen, értsétek meg őt szívetekben megindulva szorongó szükségai között! Lám! megérté a főtiszteletű méltóságos Konvent is esdő szózatát, midőn országos gyűlésre ajánlá őt temploma újból építhetése ügyében; minek csak úgy lehet megszívlelhető eredménye, ha legfőbb egyházi testületeink egyikének eme nagy jóindulatát, a ti nemes szívből származott hitbuzgó szívvel és lélekkel adott kegyes adományaitok tetőzi be s koronázza meg. Útnak bocsátjuk hát esdő szózatunkat hozzátok kegyes Jóltevők a szeretet Istenének nevében ama szíves kérésünk mellett, indítson Isten titeket bőséges alamizsnálkodásra (2. kor. 9. r. 5—7. v.). Ne feledjétek el, hogy a jó cselekedetekben való áhatatossággal kerestetik a tisztesség (Rom. 11. 7—10.). Ne feledjétek el, hogy jobb adni másnak, hogy nem venni (Csel. XX. 35.). A lőrinczfalvai ev. ref. egyház hiveinek megbízásából Lőrinczfalva, 1901. november havában Béky János, ev. ref. lelkész. Bede Imre, egyh. gondnok. A segélyért folyamodó ev. ref. egyház, mely templomától, elemi csapás által megfosztott, a hitsorsosok szíves figyelmébe és szeretetébe ajánlatik. Miskolcz, 1901. október 25-én. Tóth Dániel, a-borsodi ev. ref. esperes. Kun Bertalan, tiszáninneri ev. ref. püspök.

— **Ev. ref. teológiai akadémiáink vesztesége.** Az 1901—1902. iskolai év első felében öt theol. akadémiánkra a következő arányban iratkoztak be a hallgatók: Budapestben van 49 theológus; Debrecenben 87; Kolozsváron 74; Pápán 41; Sárospatakon 71. Évfolyamonként a létszámot ez a statisztikai kimutatás tünteti fel, a zárjelben levő számok az 1900—1901. iskolai év második felének adatait jelentvén:

	I. éves	II. éves	III. éves	IV. éves	Osszesen
Budapest . . .	16(12)	8(14)	15(11)	10 (9)	49(46)
Debrecen . . .	30(25)	22(17)	17(19)	18 (8)	87(69)
Kolozsvár . . .	27(21)	21(17)	17 (9)	9 (9)	74(56)
Pápa	17 (6)	7(12)	12 (8)	5 (6)	41(77)
Sárospatak . . .	11(23)	27(23)	19(16)	14 (8)	71(80)
Összesen :	101(87)	85(83)	80(58)	56(40)	322(268)

E kimutatás szerint általában a létszám emelkedés állapítható meg a múlt iskolai év utolsó felének létszámához viszonyítva — még pedig az I., a III. és a IV. évfolyam hallgatóinál.

— **A sátoralja-új helyi ev. ref. egyházban felolvasások vannak** hetenként, a melyeknek célja a hitébresztés, a hitszilárdítás és a hazaszeretet erősítése. A paróchia diszes tanácssterme, a hol a felolvasások tartatnak, mindig zsúfolásig megtelik és intelligens úri közönség soha sem hiányzik. — Az első felolvasás okt. 31-én volt a *reformatio emlékére*, a következő programmal: 1. Gyülekezeti ének 37. dics. 1. v.; 2. Ima Fejes István lelkésztől; 3. Megnyitó beszéd. Fejes Istvántól; 4. Luther éneke. Előadta az egyházi énekkar Szalay Béla, kántortanító vezetése mellett; 5. Felolvasás a reformatióról. Tartotta Harsányi István s. lelkész; 6. Legyen világosság. Szalay Károlytól. Szavalt: Juhász Jenő VIII. gimn. tanuló; 7. Reformatio emléknapon mondandó ének az új énekeskönyvhöz kiadott gyűjteményből Felolvasta: Fejes István; 8. Gyülekezeti ének 70. dics. 7. v. A második, nov. 7-iki felolvasás műsora a következő volt: 1. Gyülekezeti ének XLII. zs. 1. v.; 2. Imát mondott Harsányi István; 3. Felolvasás a reformatio elterjesztéséről Magyarországon Miksa király uralkodásáig. Tartotta Harsányi István; 4. Szavalt Nádházy Bertalan VIII o. tanuló; 5. Szalay Béla kántortanító mutatta be az új énekeskönyvhöz kiadott Gyűjteményből a „Sírásd meg, sírásd meg bűneidet

* Ez a felszólalás a „Debreceni Prot. Lap“-ban is megjelent. Szerk.

őh ember" kezdetű nagyszombati éneket sólóban; 6. Magyarország, Költemény Sántha Károlytól. Előadták Nagyváthy Zs., Orosz Ilona, Dobza Margit, Brezovszky Anna, Balla Mariska és Székely Ilona polg. iskola IV. o. növendékek; 7. Az „Ó! mindenütt jelenlévő" kezdetű szép új vasárnapi éneket szavalta Harsányi István; 8. Gyülekezeti ének 155. dics. 6., 7. v. A harmadik, nov. 14-iki felolvasó estély a következőkép folyt le: 1. Közös gyülekezeti ének. 159. dics. 1. v; 2. Imádkozott Harsányi István s.-lelkész; 3. Felolvasást tartott külföldi tanulmányutjáról Harsányi István; 4. Kiss Józseftől „Gedővár asszonyá"-t szavalta Nyeiczkey Antal VIII. o. tanuló; 5. Sztáray Mihálynak 10-ik zsoltárát énekelték négy hangra: Szalay B. kantor vezetése alatt Juhász Jenő, Vágó Gyula, Nádházy B., Zombory D. VIII., Nyeiczkey A., Nagy Andor VII. o. tanulók; 6. Juhász Elza II. o. növendék szavalta Rédiger Géának „Legyetek könyörületsek" című költeményét; Téglássy Gabriella pedig Mentovich F. költeményét „A harang"-ot; 7. az új énekeskönyvhöz kiadott Gyűjteményből Harsányi István szavalta el a „Hála Isten estve van már" kezdetű esteli éneket; 8. Befejezte a felolvasást a 159-ik dicséret 5. versének közös eléneklése. — A felolvasások november, december, január és február hónapokon keresztül minden csütörtökön d. u. 5 órakor tartatnak. (h.)

— A sárospataki főgimnázium tanulóinak létszáma.

Az 1901—902-ik iskolai évre a sárospataki ev. ref. főgimnáziumba a következőleg iratkoztak be a növendékek osztályonként és vallás felekezet szerint:

	ev. ref.	ág. ev.	r. kath.	g. kath.	g. n. c.	izr.	össze- sen
I A	35	1	5	—	—	4	45
I B	36	1	5	1	—	1	44
II A	35	—	6	2	—	3	46
II B	31	2	7	1	—	5	46
III	61	1	3	1	—	5	71
IV	59	—	5	—	1	4	69
V	41	1	2	1	—	7	52
VI	48	—	1	—	—	6	55
VII	26	—	4	—	—	—	30
VIII	27	—	1	—	—	3	31
Összesen	399	6	39	6	1	38	489

Ezek szerint a református vallású növendékek ennek a létszámnak 81,6%-át s a más vallás-vallásfelekezetűek 18,4%-át teszik; a kath. vallásuak 7,9 és az izraeliták 7,8%-kal szerepelnek.

— Wolafka a pápai tekintély és szentség ellen.

A 2-dik magyar r. kath. gyűlésen, a mely nov. 4—8-ig tartott volt s a melyen a Zichy Nándorok s Majláth püspökök által vezérelt ultramontanok pápás voltokról, a melyet különben is jólismert a magyar közönség, tettek hitvallást, — ezen a r. kath. nagygyűlésen egyebek között a debreceni galáns főpap is szerepelt, beszélvén a pápa tekintélyéről, szabadságáról s a r. kath. kötelmeiről az egyházzal és a pápával szemben. Es a makáriai püspök úr ilyen nyilatkozatra mert vetemedni a szentséges, legszentségesebb atya jellemzésével: „Mi a pápa? Ember, a ki születik; a ki tanul; a ki botlik; a ki fölkel; a ki végre meg is hal". . . Nem v. püspök úr! Ez nem az a pápa-fogalom, a melynek megtestesülése előtt önök térdreborúlnak. Ez a felfogás protestáns, a mely a pápát *halandó* lénynek, tévedésnek kitett lénynek ismeri. Vagy talán ön is így gondolkozik a debreceni levegőben?... Derék dolog!

— **A pax jubileuma.** Ez alatt a cím alatt a mult hetekben nagyszabású és lendületes vezércikkek jelentek meg a politikai lapokban, dicsérvén, magasztalván és dicsőítvén a pax jel-szó kiadóját: *Vaszary Kolos-t*, a ki 10 esztendő óta az „ország főpapja" és a „béke" fen-

tartója. Bizony-bizony nagy mérvű elfogultság, meg-lehetős fokú lelki sötétség kell ahhoz, hogy a hivatalos r. kath. egyház főemberét a *valódi béke* apostolának tekintse valaki, a mikor az illető főembernek ex offo kötelessége harcolni és küzdeni mindaz ellen, a mi nem r. kath. A lefolyt 10 esztendőnek a történelmét hamisítják meg azok, a kik a pax-jelszónak érvényesülését hirdetik. Vajjon a szabadelvű irányzat ellen nem ez alatt az idő alatt létesült-e a kizárólagos felekezet politikai párt, a néppért? . . . S vajjon tett-e az ellen Vaszary Kolos olyan lépéseket, hogy az a néppárt visszavonúljon fogantatása helyére? . . . Ugy-e bizony nem? . . . De hát a politikai lapok csodálatosan bizonytalan és ingadozó emlékező tehetségűek, — vagy talán inkább szépet tevő természetűek a nagyok és hatalmasok udvarában szolgálók példájára. . . A mint XIII. Leó semmiképen sem a béke pápája, épen úgy Vaszary Kolos sem a béke magyar primása. Meg-tévesztésre való mindkét cím s sajnos, a magyar politikai lapok többsége meg is téved!

— **Válasz Nagytiszteletű Vadász Pál esperes úr nyílt levelére.** Mélyen érzem s nagyon értem Nagytiszteletűséged főiskolánk s annak intézményei iránt melegen érdeklődő lelkének megbotránkozását annyi-val is inkább, minthogy az a bizonyos ítélet több másban is hasonló megütközést keltett. Engedje meg azonban, ha az ügynek sok tekintetben kényes természete miatt lehetőleg röviden válaszolok, bármennyire csábító is több irányban, főleg az *izlés* és *tapintat*, a kritika jogosultságának határai körül ejtett elvi kijelentések hasonló fejtegetésekre. Aláírhathatnám p. o. Nagytiszteletű úrnak azt a kijelentését, hogy: „az ilyen természetű közlemény sem az ének-karra nézve nem építő hatású, sem a nagy közönségre nem kívánatos, sem a lap belértékét nem emeli." Felhozhatnék pld. egy aradi esetet, a mikor egyik hírneves dalárda egyik országos nevű zeneköltőnk ünnepeltetése alkalmával teljesen tönkretette a megtisztelt férfinak szerzeményét, pedig csak gondolható, hogy nagyon is elkészülhetett a szereplésre, s mégis a nyilvános kritikát teljesen elhallgattatta a jó izlés, a tapintat, és illendőség. De hát az a kérdés, vajjon itt történt-e valami, a mi rászorult a takargatásra, a jóakarátú elnézésre? Történt-e talán egy bántó gixer, valami szégyenletes hangzavar, a mi a lesújtó kritikának alapjául szolgálhatott? Nem; itt tulajdonképen nem is zenei hibáról, hanem valami mulasztási hibáról esik szó; mintha „a tagok nem tanultak volna össze kellőképen"; tehát a kar — állítólag — készületlenül lépett a nyilvánosság elé, a mi nagy hiba egyesnél is, még nagyobb akármilyen testületnél, s ha ez csakugyan igaz volna, megérdemelné énekkarunk a tapintatos komoly figyelmeztetést, esetleg talán a kiméletlen nyilvános megszégyenítést is. De hát, Nagytiszteletű úr, vajjon ez a hiba nem olyan volna-e, melynek észrevevéséhez nem kellene zenekritikus nagyob képzettség sem, nem olyan e, mely feltűnő volna a patakinál kevésbé intelligens közönség előtt is? És... legyen meggyőződve Nagytiszteletű úr, hogy én a szereplésben olyan hibát, mely a készültségére vallana, nem fedezhettem fel. Pedig ezúttal én is csak a hallgatók közt voltam s a hibát beismerni nem szégyenleném. En azonban ebben az esetben teljes értékű tanúságot nem tehetek. Állithatom ugyan, talán más is elismeri rólam, hogy én szorongó lelki-ismerettel gondolok mindenkor az énekkar által elérendő sikerre, nem magamért, nem is pusztán az énekkarért, hanem főleg a főiskola tisztességéért.

Talán tudják rólam, hogy nehéz helyzetekben nem szoktam az énekkart magára hagyni, csak olyankor, mikor szereplésében teljesen bízhatom. Ime, a kérdéses napon is egészen aggodalom nélkül hagytam őket maguk erejére. És mondhatom, hogy sem ama lesújtó ítéletet megelőzőleg, sem azóta nem akadt senki, a ki szükségesnek látta volna engemet akár egyenesen, akár csak sejtetve figyelmeztetni olyanféle botrányos hibára. Nem, sőt előttem mindjárt az ünnepély után számosan fejezték ki megelégedésüket; a Nagytiszteletű úr levele után meg ennek az előkelő közönségnek, mondhatnám legkiválóbb tagjaitól kaptam háborgó lelkemre ilyen megnyugtatót: „Sokunk nevében megirhatja Nagytiszteletű esperes úrnak: nyugodjék meg, mert az énekkarokt. 6-án is, meg 31-én is az volt, a ki a Wurga Lajos gyászemlék ünnepélyen.” Talán ez elég tanúság az énekkarért méltán aggódóknak; mert ebből az az egy egészen bizonyos, hogy a lesújtó ítélet *nem a jelen volt közönségnek ítélete*. Tudjuk mi azt, Nagytiszteletű úr, hogy mind egyes egyének, mind egyes társulatok, a kik és a melyek a nyilvánosság elé lépnek, tehát énekkarunk is a kritikával mindig szemben állnak. Még arra is *el lehet készülvé* énekkarunk, hogy néha nem érdemlett bírálatban részesülhet; de arra, hogy kebelbeli ember, kebelbeli lapban igazságtalan ítélettel terhelje, *sohasem lehet elkészülvé*. Nt. Esperes úr! A főiskolai énekkar még eddig becsülettel kiállotta a kritikát és én nem félttem attól ezután sem! Csakhogy legyen az a kritika tárgyilagos, igazságos, a melyből csakugyan okulást lehet meríteni. *Ne dicséregessen senkit ott, a hol arra nincs komoly alap, mert az könnyen veszedelmessé lehet azokra nézve, a kikben hajlandóság van az elbizakodásra; de viszont az igazat se ferdítse el, s ne igyekezzék minden áron hibát keresni ott, a hol egyáltalában nincs!* Énekkarunk és főiskolánk iránt tanusított meleg érdeklődéséért fogadja Nagytiszteletű Esperes úr mindnyájunk hálás köszönetét! Melyek után kiváló tisztelettel maradtam Sárospatakon 1901. nov. 22-én.

Pásztor Sámuel
főiskolai ének- és zenetanár.

— **Válasz Pásztor Sámuel urnak.** Pásztor kollégám nem elégszik meg sem az énekkarnak, sem Nagytiszteletű Vadász urnak adott válaszzal, hanem a vitázó felek közzé lépve, *biróként* folytatja ezt a már meddővé vált polémiát. Most már sajnálom a teret, melyet ez lapunkban lefoglalt, azért csak röviden válaszolok. Pásztor úr elfogulatlan bíró ez ügyben nem lehet, mert érdekelt fél, mert október 6-iki megjegyzésem által tulajdonképen ő érezte magát sértve. Am hivatkozik azon közönség véleményére, mely az illető ünnepélyen jelen volt s egyik *legkiválóbb tagjának* nyilatkozatára. Nem tudom, ki lehet ez a közönségnek legkiválóbb tagja, azonban legyen szabad vele szemben egy olyan másik férfiúnak nyilatkozatára hivatkoznom, a ki épen olyan kiváló tagja volt az ott jelenlevő közönségnek s a ki a közönség véleményét is *épp oly jól szokta* ismerni. Nem négy szem közt, hanem többek előtt jelentette ki a polémiát említve, hogy *nekem annyira igazam volt*, hogy a nagyközönség is abban a véleményben oszlott szét. Így tehát csak úgy állapíthatnánk meg, hogy kinek van igazsága, ha Pásztor kollégám megszavaztatná az ott jelenlévő embereket. Tehát Pásztor úr azzal, hogy a nagy közönségre hivatkozik, az elvi vitát nem vitte előbbre semmivel. *De a maga számára erkölcsi bizonyítványt állít ki, hivatkozva szorongó lelkiismeretére s arra, hogy*

mikor szokta magára hagyni az énekkart, engem pedig alaposan és sértően eláztatni törekszik. Hivatkozik az izlésre, tapintatra, a kritika jogosultságának határait, sőt azt is szemem közzé vágja, hogy *én az igazságot elferdítettem.* A kritikára nézve már előbbi két válasszomban megtettem röviden észrevételeimet, *izlést, tapintatot nem akarok s nem is tanulhatok* Pásztor urtól utóbbi rút gyanúsítását, hogy t. i. *ferdíték* — felháborodással *útasítom vissza.* **Dr. Székely György.**

— **Az országgyűlési 1848-as és függetlenségi Kossuth-párt és az 1848. XX. t. cikk.** Az 1901—1902. évi országgyűlés u. n. választfelirati működésében, a mely a trónbeszédre adandó válasz megírásában nyilvánul, sokat jelentő a Kossuth-pártnak választfeliratában az 1848. XX. t.-cikkre vonatkozó következő részlet: „Az 1848-ik évi XX. t.-cikk végrehajtását nyomtatékosan sürgetnünk kell mert, ettől várjuk, hogy a tökéletes egyenlőség és viszonyosság alapján a vallásfelekezetek békéjét állandóvá tegye és megelégedésüket megteremtse.” Ez a pont ebből a választfeliratról annyira kihozta sodrából az ultramontánokat, hogy nap-nap után támadást intéznek a Kossuth-párt ellen, a mely ily módon *felült az éhes protestánsoknak!* Az igazságra igyekvőknek túl kell az ilyeneken esni, mi pedig megszoktuk már a becsémrlést azoktól, a kiknek nincs sem jog-, sem igazságérzetük.

— **Jogakadémia Miskolczon.** Borsodvármegyét és főleg Miskolcz városát nagy mértékben izgatja, — jó értelemben véve e kifejezést! — az *eperjesi ág.* hitv. ev. jogakadémiának Miskolczra való áthelyezési terve, a melynek megvalósítása érdekében Miskolcz városa állítólag *ingyen telket* s tekintélyesebb évi *segélyt* hajlandó adni. A kérdés, hogy Miskolcon legyen jogakadémia, nem új. A terv ebben az alakban azonban új s a bekövetkező fordulásokról meg fogunk emlékezni.

— **Lelkész-választás.** Az alsó-borsodi egyházmegyéhez tartozó *harsányi* gyülekezet hívei november 18-án meghívták lelkészöklül *ifjú Solyom Gyula* miskolci s.-lelkészt. Az ifjú lelkipásztor és gyülekezet szép frigyén legyen az Urnak áldása!

— **A franciaországi r. kath. nők és a politika.** Azóta, hogy Franciaország levegőjét megtisztította, vagy legalább tisztítás alá vette a Waldeck-Rousseau kormány, az ultramontánok mindent elkövetnek, hogy a pápai politikát érvényesítsék s talán újra azt az időt idézzék vissza, a melyben vérnyomok jelöltek a r. kath. uralmat. A legmodernebb fogása a franciaországi ultramontán seregnek az, hogy az asszonyokat tüzeli bele a politizálásba s u. n. *asszony-liga* létesítését veszi munkába. A liga alakításhoz az első lépést már meg is tették s a vezér-nő *du Cuverville* admirális neje, a ki a következő fogadalom letételére kötelezi politikus társnőit: fogadom és becsületemet kötöm le, hogy legalább 20 olyan választót verbuválok, kik becsület szavokra kötelezik magukat, hogy csak a liga jelöltjére szavaznak... Hja! a gyóntató-széknek nagyobb hatása van a francia nőkre, mint a férfiakra, a kik a „Magyar Állam” szerint ugyanám szégyelhetik, hogy hazájukat az asszonyok mentik meg... Milyen megható dolog az a párisi asszony-liga!

— **A „Magyar Hírlap”** tizenegy esztendő óta folyvást jobban és jobban összefor a nagy magyar közönséggel. Állandóan képviseli a közönség minden nemes érdekét, s így eszményi célokat szolgál, egyforma hűséggel, változhatatlan kitartással. Pártérdekhez kötve sincsen. Minden sorában teljesen független. Bajnoka az igazságnak

bárki részen van is az igazság. A politikája mindenekelőtt tősgyökeres magyar s ezzel kapcsolatban szabadelvű a szó legtisztább értelmében. Továbbá demokrata is, ahogy a jogegyenlőség rendíthetetlen harcosához illik. A mai magyar irodalomnak büszkeségei azok, akikből a Magyar Hírlap gárdája áll. Mindenre, ami napilap keretében állandó munkakör: kiváló szakemberek adják a Magyar Hírlap-nak java szellemi erejüket. Tárcarovata magas irodalmi színvonalon van. Értései mindig a leggyorsabbak s mindig megbízhatók. Karácsonyi ajándékkul egész kis könyvtárral lepi meg állandóan közönségét, még pedig teljesen díjtalanul. Ebben az ingyen könyvtárban legnevesebb hazai íróink s a leghíresebb külföldi írók művei szerepelnek. Az ajándék-könyvek közül máris megkapták az előfizetők mutatóványul: Bársony Istvánnak: „A királytigris” és Abonyi Árpád: „A pavlinéi csoda” című eredeti pompás új regényeit. A több kedvezmény közül kiemelendő, hogy a Magyar Hírlap előfizetői jóval olcsóbban kapják az Ország-Világ című kitűnő illusztrált folyóiratot, mint különben kapnák s kedvezményes áron juthatnak az előfizetők a Képes gyermek-laphoz. A Magyar Hírlap előfizetési ára félévre 14 kor., negyedévre 7 kor., egy hónapra 2 kor. 40 fillér.

— **A sárospataki főiskola köréből.** Az 1901—1902. iskolai évre a főiskolai *ifjúsági énekkar* a következő tisztségviselőkkel végzi működését: felügyelő tanár: Pásztor Sámuel; kar-elnök: Farkas István IV. éves hittanhallgató; alprecentor: Tóth Kálmán III. éves hittanhallgató; főénekesek: Pásztor István IV. h. h., Molnár István III. h. h. Pósa Péter III. h. h. Tariska Sándor II. éves hittanhallgató. A *jogász-egylet* vezetőse a következő: tanárelnök: Dr. Szabó Sándor jogi dékán; ifj. elnök: Apostol Emil IV. éves, alelnök: Szánthó Elek III. éves, pénztárnok: Mízsák József III. éves, ellenőr: Kanta Sándor II. éves, jegyző Nagy Zsigmond I. éves, könyvtárnok: Kocsis Géza II. éves; bizottsági tagok: Györy György, Dadics Lyubomir, Nagy Károly, Sörös János, Maklár Sándor, Moskovics Mór, Udvarhelyi Béla és Mikola Gyula. A *hittanhallgatók egyletének* tisztségviselői kara a következő: felügyelő: Dr. Tüdös István theol. dékán; ifj. elnök: Beke András IV. éves, alelnök-ellenőr: Farkas István IV. éves, titkár: Pósa Péter III. éves, pénztárnok: Sarkadi Nagy Antal II. éves, jegyző: Molnár István III. éves, könyvtárnok: Tóth Kálmán III. éves, választmányi tagok: Pásztor István, Kőrössy Sámuel, Kun Zoltán és Szabó László. Az egylet pályakérdései a következők: 1. Bibliai kép. Dija 20 kor.; 2. Vallásos elbeszélés. Dija 20 kor.; 3. Adventi imádság. Dija 20 kor.; 4. Egyházi beszéd. Máté V. r. 43—44-ről. Dija 30 kor.; 5. A Leviticus és Deüteronomiumban előforduló törvények rokonsága és különbsége. Dija 30 kor.; 6. A kryptis és kenosis vita dogmatörténeti jelentősége. Dija 30 kor.; 7. Erkölestani érvek a párbaj ellen. Dija 30 kor.; 8. Az úrvacsora kiosztásának módzatai (ideje, helye) a magyar prot. zsinatok végzései szerint, az egyes különböző módzatok bírálatával. Dija 30 kor.; 9. Exegetálja a pályázó a Pál apostol

Római levél 8-ik fejezetét; 10. Vitakérdés: Az egyházi szónoklattan elvi, anyagi és alaki részekre való felosztása miféle érvekkel támogatható, vagy ostromolható. Dija 20 korona. — Az *ifjúsági olvasó-egylet* tanárelnöke Radácsi György theol. tanár; ifj. elnök Kocsis Géza II. jh.; jegyző Sörös János III. jh.; könyvtárnok Farkas István IV. th.; pénztárnok Tóth Kálmán III. th. — *Ifjúsági zene-egylet* tanárelnöke Dr. Meezner Sándor jogtanár; ifj. elnök Bakó Károly II. th. — A *torna-egylet* tanárelnöke Dr. Illyefalvi Vitéz Géza jogtanár; ifj. elnök Györy György IV. jh.; alelnök Keresztessy Lajos II. jh.; pénztárnok Kocsis Géza II. jh.; jegyző Kőrössy Sámuel III. th. — Az *ifjúsági egylet* elnöke Tóth István főiskolai szénior; alelnökök Beke András IV. th. és Apostol Emil IV. jh.; jegyző Sörös János III. jh.; pénztárnok Maklár Dániel III. jh.; lapszerkesztők Tóth István szénior, Sörös János és Moskovics Mór joghallgatók.

HIRDETÉSEK.

Lövy József fia [László Adolf]

könyvkereskedése, zenemű készlete, papir- és
írószer raktára **Miskolc**zon.

Ajánlja jól felszerelt raktárát a **Sárospataki Irodalmi Kör** összes népiskolai kiadványaiból.

Egyházi és iskolai nyomtatványok

a Kogutovicz-féle magyar földrajzi intézet
összes fali abroszait, debreczeni és budapesti
Zsoltarok minden kötésben; a közoktatásügyi
kormány által előírt **népiskolai tantervek** állandó készlete. Könyvjegyzékek szíves megkeresésre ingyen és bérmentve.

22—17

Vasuti menetrend.

2—3

Sárospatakról indul:

Szerencs—Debrecen—Miskolc—Bánréve—Budapest-felé.	S.-a.-Ujhely—Kassa—Mező-Laborc—Máramaros-Sziget-felé.
Reggel gyorsvonat . 7 ⁴² órákor.	Reggel személyvonat 6 ¹⁹ órákor.
Délután személyvonat 12 ³¹ „	Délután gyorsvonat 12 ⁴⁸ „
„ gyorsvonat 4 ¹⁸ „	„ személyvonat 4 ¹⁵ „
Estve vegyesvonat . 9 ³¹ „	Estve gyorsvonat . 8 ⁰² „

Sárospatakra érkezik:

Budapest—Bánréve—Miskolc—Debrecen—Szerencs-felől.	Máramaros-Sziget—M.-Laborc—Kassa—S.-a.-Ujhely-felől.
Reggel vegyesvonat 6 ¹⁸ órákor.	Reggel gyorsvonat . 7 ⁴¹ órákor.
Délután gyorsvonat 12 ⁴² „	Délután személyvonat 12 ³⁰ „
„ személyvonat 4 ²⁴ „	„ gyorsvonat 4 ¹⁵ „
Estve gyorsvonat . 8 ⁰¹ „	Estve vegyesvonat . 9 ³⁰ „

20-6

Szőlőoltványok

szokványminőségben.

A legkiválóbb 42 bor- és csemegefajokban
fajtisztán, teljes jótállással.

Élőkerítés.

Gleditschia csemeték és magvak. *Urada-
maknak, községeknek három évi tör-
lesztésre is adatnak.*

Óriás tövisű, igen gyorsan fejlődő sövénynövény. Ez
az egyedüli, melyből oly örökös kerítés nevelhető pár
év alatt, rendkívül csekély kiadással, melyen nemhogy
ember, de semmiféle állat, még az apró nyulak sem
hatolhatnak át. **Minden rendezeshez rajzokkal ellá-
tott ültetési útastás mellékeltek.** Ezer csemete
eléig 200 méterre. — Ára 6 frt (12 korona).

Diócsemeték. Oriási jövedelmet biztosító voltánál
fogva, ennek tenyésztése számos gaz-
daságban az utóbbi időben rendkívül elterjedt.

Szines nyomatu **főárjegyzék ingyen és bérmentve**
küldetik minden rendelési kötelezettség nélkül.
Az árjegyzésen kívül még egy olyan könyvet kap
ezzel, ki azt címére ingyen és bérmentve küldetni
kéri, mely nincsen az a ház, vagy család a hol
annak tartalmát haszonra ne fordítanák, városon
falun, pusztán, gazdag vagy szegény családnál
egyaránt. Így még azoknak is igen érdekében áll,
kik rendelni semmit nem akarnak, mert benne szá-
mos oly közlemények foglaltatnak, melyek min-
denkinek nagy szolgálatot tesznek. Cím:

„Érmelléki első szőlőoltvány-telep“
Nagy Gábor Nagy Kágya, u. p. Székelyhid.

A millenniumi kiállításon kitüntetve!

Sok elismerő és
kitüntető okirat.

Állandó minta-harang
Ungváron.

Magyarország legrégibb harangöntődéje,

Kis-Geóczen (Ungmege). — Alapított 1795-ben.

Alulírott tisztelettel hozom a nagyérdemű kö-
zönség b. tudomására, hogy elvállalok mindenféle
súlyu harangok készítését, előre meghatározott hang-
nem szerint, **nemes, fehér ércből,** mely régi
gyakorlaton alapuló összetét szerint készül és hangja
lágyabb, zengzetesebb, mint minden más ércnek.

Felszerelve harangokat forgatható, saját talál-
mányú, szabadalmazott vaskoronával, mely a tor-
nyot nem ingatja meg és harangozáshoz nagyon
kevés erőt igényel.

Készíték vas harang-állványokat és régi haran-
gokat új modoru koronákra átszerelve.

Nem tetsző harangot több heti kipróbálás után
is feltétlenül visszaveszek és az előzetes költségeket
visszatérítem.

15-13

Kiváló tisztelettel

Baktai Egry Ferencz.

Árú-minták ingyen!

Az őszi és téli idényre ajánl

22-17

Szántó Mór és társa Miskolcon

Őszi és téli öltönyöket. — Átmeneti kabátokat (Double, Ulster és
Raglán) — Havelock ujjakkal és ujjak nélkül. — Télt kabátok és
Városi bundákat. — Gazdasági kabátokat szövet vagy szőrme béléssel.

Eredeti dán iramszarvas kabátokat flanel vagy szőrme béléssel.

Nagy választék gyermek- és fiu-öltönyökben

Minták és árjegyzékek kívánatra ingyen és bérmentve. — *Vidéki
megrendeléseknél elegendő mértéknek egy kabátnak a beküldése.*

Divatkép bérmentve!

Felelős szerkesztő: Dr. TUDÓS ISTVÁN. Szerkesztőtársak: ELLEND JÓZSEF és Dr. SZÉKELY GYÖRGY.

Sárospatak. Nyomtatta Steinfeld Jenő az ev. ref. főiskola betűivel.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel egész évre 10
korona, félévre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrészes
oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: *Sütő Kálmán.* „A r. kath. nagy gyűlés pópás igazságai.” — *k. r.* „Középiskolai reformtörekvések.” — *Csontos József.* „Alkalmi beszéd a reformáció 384-ik évfordulóján a sárospataki főiskolában.” — *Rácz Gyula.* „A tiszántúli ev. ref. egyházkerület őszi közgyűlése.” — *Péter Mihály.* „Régi temetési énekek.” — „Irodalom.” — „Vegyes közlemények.” — „Hirdetések.”

A r. kath. nagygyűlés pópás igazságai.

(Folytatás.)

Vajjon nem pópás igazság-e az, hogy ezt a re-katholizáció szolgálatába állítandó társadalmi szervezetet az arra egyedül alkalmas pópóki kar irányítása alá kell helyezni?

Szervezni egy harcra kész r. kath. társadalmat, azt odaállítani a világi elem (értsd: klerikális főurak) vezérlete alá, e szervezettől feltétlen engedelmességet kívánni, s mikor a pópóki kar Rómából jött parancs szerint kiadja a jelszót: gondolkodás nélkül egy emberként támadni az állami életet irányító liberális szellem, az annak érdekeit szolgáló szabadelvű törekvések ellen, s annak nyugodt fejlődését, a haladás elvének érvényesülését megakasztani: mi egyéb ez, mint vak eszközzé aljasítani az Isten képére teremtetett embereket, s nemcsak a r. kath. társadalmat, de ennek közvetítésével az állami életet a pópóki kar önkényének, s mert ezt Rómához hűség eskü köti, Róma céljainak kiszolgáltatni?! Az Isten képének ily elhomályosítása az emberen, s a hazafiságnak ily értelmezése: mi egyéb ugyan, mint pópás igazság?

Mindezek azonban csak tágabb értelemben vett pópás igazságok. Hangzottak el szorosabb értelemben vett pópás igazságok is a r. kath. nagygyűlés további folyamán, nem is említve a legszorosabb értelemben vett pópás igazságokat: Oltári szentség tana stb.

Hogy a liberálisizmus híveit a janicsárokhöz hasonlította ott egy szónok, akik anyjuk, az egyház ellen tórtek, s meggyalázzák a keresztet, legfeljebb mosolylyal fogadjuk. A r. kath. sajtó kisebbsége felett esett zokszó is csak épen annyi megjegyzésre bir, hogy még a liberális kormányt támogató politikai lapjaink is legnagyobb részt klerikális irányban működnek. De foglalkozunk azzal az állítással, mely azt mondja, hogy „katholicizmus és kereszténység egy s feje a pápa” mert ez már olyan kirívó pópás igazság, amelyet hallgatással mellőznünk nem lehet.

Gróf Zichy Nándor volt az, aki ezt a nyilatkozatot tette. És ugyanő mondotta előbb, hogy „a felekezetenélküliség nemcsak a katholicizmus, de a ke-

reszténység sérelme.” És ez a beszéd nemcsak a Z. N., de a r. kath. pópókók felfogásának is hű kifejezője volt, mert hisz szónokot e beszédeért a r. kath. pópókók sorra üdvözölték. Valóban érdemes hát ezzel a felfogással kissé bővebben foglalkoznunk.

Ki ne látná már első tekintetre is azt a benső ellenmondást, a mely Z. N. idézett szavaiból kiált felénk? Előbb azt mondja, hogy a felekezetenélküliség nemcsak a katholicizmus de a „kereszténység” sérelme, itt tehát a kettőt különválasztja, és hallgatólaga a „kereszténység” keretébe a prot. felekezeteket is befogadja, a felekezetenélküliséget nemcsak a katholicizmus, de az egész „kereszténység” sérelmének tüntetvén fel. S hogy a „kereszténység” kifejezéssel nem egyszerűen a r. katholicizmust akarta más, terjedelemben egyenértékű szóval helyettesíteni, az világosan kitünik abból, hogy a „kereszténység” kifejezést fokozatkép használta, amidőn a felekezetenélküliséget nem csupán a kath. de a „kereszténység” sérelmének tüntette fel. tehát általánosabb, egyetemesebb sérelmet kívánt kifejezni. Míg tehát egyfelől elismeri, hogy a „kereszténység” fogalmában a prot. kereszténység is benne foglaltatik, addig másfelől a kereszténység vagy mint ő mondja: „kereszténység” fogalmából, keretéből a prot. kereszténységet kizárja, amikor azt mondja, hogy „katholicizmus és kereszténység egy,” mert hisz tudvalevő, hogy r. katholicizmus és protestantizmus két különböző dolog, s hogy a kettő egy és ugyanaz volna, azt maga a r. kath. egyház sem hiszi, mert különben nem titulálna bennünket most eretnekeknek, majd a kath. egyház eltévedt fiainak. Kizárja, mert mintegy azt mondja, hogy a r. katholicizmus képezi a kereszténységet és csakis a r. katholicizmus, s minden, ami a r. katholicizmus körén kivülesik, kivülesik a kereszténység körén is.

Ha pedig a protestantizmust is a r. katholicizmus-hoz tartozónak vallja, épen azon elnevezés által is, hogy a protestánsok a r. kath. egyház eltévedt fiai: akkor meg nincs semmi értelme annak a fokozatnak, mely abban a mondásban nyilvánul, hogy „a felekezetenélküliség nemcsak a katholicizmus, de a kereszténység sérelme.” Nincs értelme, mert a kereszténység sérelme kifejezés itt a r. katholicizmusénál nagyobb körre kiterjedő sérelmet akar jelenteni. ami érthetetlen volna, ha kereszténység és r. katholicizmus egy és

ugyanaz volna, mint ezt Z. N. a püspökök jóváhagyása és meleg üdvözlése mellett állítja.

Avagy talán csak azt kell az alatt érteni, hogy a r. katholicizmus az igazi keresztyénség, annyira, hogy a katholicizmus fogalmában az igazi keresztyénség fogalma teljesen ki van merítve? Oh akkor hát ez már tiszta világításba helyezi, hogy mit céloz ez a törekvés, mely vissza akarja állítani a regnum Marianumot. Akkor hát nem csalt, sőt újabb igazolást nyert az a sejtelmünk, hogy ez a jelszó voltaképen nem egyéb, mint rideg és szűkkeblű felekezeti érdekek takarója; nemcsak az antiszemitizmus, de az anti-protestantizmus szülötte; zsidók és protestánsok leigázni akarásának előhírnöke, célbavéve a néppárt által beugratni szándékolt protestánsok, s főleg prot. ifjúság közreműködésével; nem egyéb, mint a keresztyén Magyarországnak ultramontán szellemben vezetése, a r. katholicizmus egyeduradalmának visszaállítására.

Bármint értelmezze azonban Z. N. és a püspökök, vagy a r. kath. egyház a keresztyénség kifejezést, annyi bizonyos, hogy a körül valóságos tojás táncot jár. Mikor Szent István napjának a megünnepléséről van szó, akkor a protestánsok keresztyén voltára hivatkozva követeli annak egyházi megünneplését. Mikor a keresztyénség Magyarországra való behozatalának 900 ados évfordulója megünnepléséről volt szó, akkor tisztán magát tekintette keresztyénnek, s azt az ünnepet kizárólag a maga részére foglalta le. Mikor a ker. Magyarország helyreállítását hangsúlyozza: hivatkozva a protestánsok ker. voltára, azokat is be akarja vonni az akcióba. S mikor a vallásegyenlőség törvénybe iktatott nagy elvének a prot. keresztyénekkel szemben való megvalósításáról van szó az egyenlő jog, a törvény és igazság nevében: akkor az ellen kézzel lábbal hadakozik, megghusítására minden lehetőt elkövet. Pedig hát a 48. XX. végrehajtása szintén a ker. Magyarország megerősödését jelentené. Igen! De nem pápás értelemben, mert „katholicizmus és keresztyénség egy” tehát küzdeni kell ellene! Valóban ez is pápás igazság!

(Vége köv.)

Sütő Kálmán.

ISKOLAI ÜGY.

Középiskolai reformtörekvések.

A mi tanügyi irodalmunkban is méltán feltűnést keltett az a *levél*, melyet Ribot francia psychologus és bölcseztan, egyike Franciaország legelőkelőbb és legismertebb tudós férfiainak, Franciaország közoktatásügyi miniszteréhez intézett. A híres *Temps* című folyóirat külön kiadásban közölte ezt a levelet, mely kitűnően világítja meg azokat a vezéreszméket, melyeken a francia középiskolák tervezett reformjának alapulnia kell. Ribotnak ebben a levélben kifejezésre jutó törekvése nálunk magyaroknál sem egészen új, a mennyiben Ribot a latin nyelvnek középiskolai domináló szerepét támadja nagy erővel és kitűnő érvekkel, s rámutat azon nálunk is előforduló tényre, hogy a latin nyelv és irodalom tanítására fordított erővel és idővel sem az abban elért eredmény, sem ennek az eredménynek értéke, gyakorlati haszna nem áll arányban. Ribotval a francia képviselők tanügyi bizottsága is egy véleményen van s egyengeti útját

egy szélesebb körű középiskolai reformnak. Ime így érik meg az eszme lassanként, az az eszme, hogy a latin nyelvre és irodalomra alapított, u. n. humanisztikus gimnázium ma már nem felel meg közműveltségünk modern szükségleteinek, hogy a classicus tanulmányoknak oly mértékben való erőszakolása, mint azt a renaissance-világnézetéből fakadó humanisztikus gimnázium még mai napig is teszi, gyümölcstelen és meddő kísérlet, mely mellett az általános műveltségnek ma már sokkal értékesebb elemeit, előbbvaló feladatait hanyagoljuk el.

Ez az egyik reform, melyről röviden meg akarunk emlékezni. A másik nem Franciaországból származik, hanem itthon egy magyar ember fejében fogamzott meg s ez alatt értjük Dr. Heinrich Gusztávnak a paedagógiai társaságban tartott felolvasását, mely époly életrevaló eszméknek, reformnak csiráit volna hivatva elvetni s a mely a középiskolák felügyeletére vonatkozik. Nem tudjuk Heinrich a maga eszméivel mennyi sikert ér el, de nem hallgathatjuk el azt a megjegyzésünket, hogy nálunk az önálló eredeti alkotások, bármely téren, a tanügy, a művészet, irodalom, igazságügy stb. terén, nem valami nagy népszerűségnek örvendenek, míg az *idegen* azonnal hódít, utánzásra és követésre talál s gyakorlati megvalósulásba megy át. Azt hiszem, példákat említeni, szinte felesleges.

Nézzük az első, a Ribot reformját. Ennek alap-gondolata az, hogy a középiskolát tagolni kell s szélsőbb tagozatában ne szerepeljen a *latin*. A jelenlegi tantervtől eltérően Ribot azt hozza javaslatba, hogy a tulajdonképeni középiskolai tanfolyam két részre osztassék, az első négy évfolyamból álljon, az anyanyelven kívül latin és görög nyelvvel, de a görög csak a második évben kezdődne. A második rész a felső osztályok, melyek három évfolyamból állnának, a mi 7 és 8-ik osztályunknak felelnének meg, hármas szétágazást mutatnának, ugymint: a) a görög-latin irányú osztályokat, az irodalmi szekciót, b) az élőnyelvek tanfolyamát és c) a reálműveltség osztályait. A három irány közt a tanulók tetszésük szerint választhatnak. A görög nyelv a második, harmadik és negyedik évben, bármely szekciót választana később a tanuló, mindenki egyaránt kötelező. Az élőnyelvek (angol- és német nyelv) hetenként 3 és 2 órában taníttatnának.

Három év teljesen elegendő a latin nyelv elemeinek elsajátítására és paedagógiaiilag nem helyes, hogy túlságosan sok tantárgyat kevernek össze és kezdenek meg egyszerre. A három év mellett nyilatkoztak már illetékes szakemberek, a Port Royal mesterei, Bossuet, Talleyrand, Mirabeau és napjainkban J. St. Mill. (lásd bővebben Matskássy József tanulmányát a Magyar Nemzet tanügyi mellékletén.)

Tehát Ribotnak is az a nézete, hogy az általános műveltséghez és a felsőbb egyetemi tanulmányokhoz teljesen elegendő a latin nyelvnek három esztendei tanulása. Csakhogy akkor szakítanunk kell az eddig követett módszerrel, azzal a lassan haladó módszerrel, hol a grammatizálás és írásos gyakorlatok oly nagy tért foglalnak el. Manapság már nem azért tanuljuk a latin nyelvet, hogy azon írjunk vagy beszéljünk, hanem, hogy a latin írókat olvashassuk. S nem túlzott követelés, hogy a tanuló három évi tanulás után folyékonyan olvashassa Caesart, Cicerot, Titus Liviust. Ha manapság azt vesszük észre, hogy

sok tanuló még hat évi tanulás után sem képes erre, ez annak a következménye, hogy sok időt fecsérelnek el.

Ime ezek a Ribot levelének főbb gondolatai. Hogy a mi nézetünk mennyire egyezik a Ribotéval, legyen szabad e lapok 1897-iki évfolyamának 9. számában megjelent „a középiskolai tanterv-revisió kérdéséhez” című cikkünkre hivatkozni, hol mi a latin nyelv középiskolai tanítására a franciáknál egygyel több évet, *négy évet* szántunk s azt mondtuk, hogy ha a jogásznak ez nem volna elegendő, tanulja bővebben e nyelvet az akadémián és egyetemen, a római katolikus egyház meg csak nem kívánhatja, hogy kedvéért mindenki tanuljon és tudjon latinul. Azzal végeztük akkor cikkünket, hogy a classikus nyelveket, köztük a latint közműveltségünk lényegesebb kára nélkül szűkebb korlátok közzé kell szorítanunk. Ebben a nagyobb irodalmi, nemzeti és erkölcsi nevelésben látnánk mi közoktatásügyünk jobb jövőjének biztosítékát, az új ezredévnek, a XX. századnak új középiskoláját.

Ugyanazokat a gondolatokat, melyeket mi cikkünkben megpendítettünk, fejezi ki a maga módján Tóth Géla is a Pesti Hírlap egyik vasárnapi (október 27-iki) tárcájában. E tárcáról elmondhatjuk, hogy az a mai középiskolai latin nyelvtanításnak művészileg sikerült *szatirája*, azért érdemesnek tartjuk, hogy annak legalább egy részét e helyen is közreadjuk.

„A gymnasium ma is akkora súlyt vet a deák nyelvre és annyi időt szentel neki, mint ha még most is a latinul tudás volna a tudomány alphája. Mert nélküle nem lehet egy lépést sem haladni: deák minden könyv, a törvények, a história, az orvosi ismeretek kincsesháza. S majdan deákul kell szólnia és írnia a kis tanulóknak is. Az időben a latin nyelvet afféle Berlitz-módszerrel tanították. Beszélni kellett az iskolában deákul s a ki nem beszélt, felcsapták. E methodusnak csakugyan az lett a foganatja, hogy mindenki tudott diákul beszélni. A eszismadiamesterek is, noha csak két-három iskolát jártak ki. Már hogy aztán milyen volt az a beszéd, más kérdés. A hungarizmusok s egyéb barbarizmusok tengere volt, s azok a deákos emberek ép úgy nem értették a klasszikusokat, mint minek Horatiusig, Tacitusig csak a tudósok emelkedtek akkor is.

„A mai nyolcesztendei grammatika nyaggyatásnak csak az a haszna van, hogy aki philologus akar lenni, hát azon az alapon tanulhat tovább. Ezt a hasznát nem szabad csekélylenünk. Kisebb haszna az, hogy a katolikus növendékpapok ugyancsak e tudásuk révén sajátítják el négy év alatt azt a papi deákságot; bár olyan szózatot is hallottam már, hogy jobb volna, ha azok a fiatal theológusok semmit se tudnának, s ott a seminariumban kezdenék a deák szó tanulását elejéről, élő szóval. Az bizonyos, hogy a magyar pap, ha nem autodidacta, ama theologiai deák tudományával soha sem fogja megérteni a klasszikusokat; de még azok az orvosok sem, akik műszókin-esők segítségével fölviszik a boncolási jegyzőkönyvek latin nyelven való szerkesztéseig. Isten mentsen tőle, hogy e komoly és jóakarató urakat csúfolni akarjam; de félő, hogy deák tudományuk nem sokkal ciceróibb a gyógyszerészekénél, akik tudják ugyan, hogy a titkos értelmű MDS.: *misce, da, signa*, hanem azért ezt a három, imperativusba pónált igét bizony nem igen konjugálnák az összes tempusokon és modusokon végig egy lélekzetre. Erre minden okos ember

azt mondja: nem is a konjugálás a gyógyszerész dolga. Szent igaz; de akkor minek gyötörtte magát és másokat a grammatizálással? Elmult az az idő, mikor a pharmaceutáknak is deákul adtak elő minden tárgyat és deák volt minden könyvük.

„A régi iskola hagyományai közül csak az az egy anachronismus maradt meg, hogy a gymnasium legfőbb célja a latin nyelvre való tanítás. Ezért ragadja magához az idő és az erő sajnosan nagy részét a grammatika, mely még a nyolcadik osztályban is uralkodik; mert ki meri azt mondani, hogy az érettségire készülő fiúk között már nincs, aki a latin nyelvtan ellen vétene! Haj, dehogy nincs! S ha a Horatius magyarját a legjobb tanuló is csak praeparatió, mi segítségével szorítja ki, ugyan ki beszélhet komolyan klasszikus műveltségről vagy akár a hosszú munkának valami igazi lélekbeli foganatjáról. *A régi iskola hagyományai közül azonban eltűnt az örök érték: a józan gondolkodás, az ítélet és a helyes világszemlélet propaedeutikája.* A részletezés helyett a böles összegezés. *A filozófiai hatás az oktató részéről. Ma mintha csak minden tanár apró szakembereket akarna képezni már az alsó osztályokban is.* A gyermek tehetsége, eleven eszűsége nem mentség, ha kisül róla, hogy nem tanulta meg ezt vagy azt az adatot; rossz tanuló, punctum. A régiek meg éppen arra vetettek minden súlyt: okos fiú-e a deák? Tud-e gondolkodni? S azon voltak, hogy tudjon. Ebből az iskolából nem kerültek ki olyan encyklopaedikus csodagyerekek, akik — kivált az érettségi vizsgálat táján — zavarba ejthetik az egész akadémiát, annyi frissen beszédett név, képlet, évszám és minden van a fejökben: de ez az iskola adta nekünk azokat az erős elméjű magyar embereket, a kik a gimnáziumban úgy szólván csak azt tanulva meg, hogy miként kell majd tanulni: valóban megtanultak mindent s alkotó erők lettek a magyar kultúrában. Az csak afféle szójárás, hogy ők klasszikus műveltségű emberek voltak. Azok is voltak; jobban tudván deákul, mint a mai nemzedék, élvezték azt a nagy gyönyörűséget, hogy eredeti hatálmokban és fényökben olvassák a római remekeket. Hogy ez a gyönyörűség igen nagy lehet, arról gondolom, hogy vesztessék tartok mindenkit, a ki Dantét, Shakespearet, Molièret, Goethét csak fordítások révén ismerheti. *A traduttore — traditore* nem igaz; fényes lelki ajándék a jó fordítás is; de csak akkor igazi művészi örömünk, ha az eredetit csak viszontlátjuk benne.

„A francia középiskola a jövőben a modern nyelvekre fogja vetni a fősúlyt. Talán még mi is megérjük, hogy érettségit tett ifjaink között lesznek akik tudnak vagy legalább jól értenek franciául és németül; de az iskola révén, nem mint ma van, hogy a legtöbb tanár azt mondja: vagy tud már valamit a deák valahonnan s akkor lehet valamire menni vele; vagy nem tud, s akkor hiába minden fáradozás. Az iskolának az ábécétől fogva kell megtanítania a modern idegen nyelvre a legszittyább gyereket is. Ennek pedig csak egy módja van: a folytonos beszéd és fordítás, még a grammatika, e tulajdonképpen pusztá elmélet ismerete előtt. Az anyánktól sem grammatikából tanultunk magyarul s mégis tudunk; s ez a módszer egy csöppet sem gátolta, hogy annak idején magyar grammatikát is tanuljunk. Az iskolai nyelvtanítás, ahogy ma van, nem tudom, hányadszor mondom: keserves idővesztegetés.”

(Folyt. köv.)

—k. —r.

TÁRCA.

Alkalmi beszéd a reformáció 384-ik évfordulóján a sárospataki főiskolában.

(Folytatás.)

A hittannál ezerszeresen többet ér s az emberiség életébe a legmerészebben belevág a keresztyén ember erkölcsi életének szabályozása. Ha a reformáció megelégedett volna azzal, hogy erejét kifárasztotta volna a hittan tisztaságára való törekvéssel, félmun-kát se végez. De a reformátorok e térre is kiterjesztették figyelmüket s lelkiük egész hevével törekedtek arra, hogy a midőn a r. kathólicismus kétes értékű, inkább látszatra és ön mításra szolgáló elemeitől megtisztították az egyházat, ugyanakkor a keresztyén egyház és a keresztyén élet erkölcsileg is javúljon, ujja szüllessék. Mivel pedig még kívánságnak is képtelenség az, hogy a nagy tömeg egyszerre egész új életre térjen, a reformátorok az iskola segítségével törekedtek egészen új nemzedéket nevelni, olyat, melynek keblébe be van oltva a tiszta evangéliom s azzal összhangzóan fejlődik egész erkölcsi élete. Ennek pedig legfőbb eszköze a buzgó és példás életű lelkipásztor. Ezek képzése képezte tehát első és legfőbb gondját az összes reformátoroknak. És e téren, általában az iskola terén oly tevékenység indult meg mindenütt, hova az evangéliom tiszta világa elhatott, hogy a reformáció által a felvilágosodás, a tudomány, a szellemi élet felvirágozott s így az erkölcsi élet is javulásnak indult. Sok helyen az erkölcsi élet javulására az egyházi hatóságok is sokat tettek. A nép erkölcsi nevelése végett még a családi élet körébe is mélyen belemélyültek s a legszigorúbb örködéssel vigyáztak a hívek vallásossága és erkölcsi élete felett. Sokszor a polgári életmód, a foglalkozás is a vallás és erkölcs felügyelete alá került.

És a reformátorok buzgó törekvése nem maradt eredménytelenül, az új egyházak erkölcsi életében örvenderes változás állott be. Az előtt Európa-szerte el volt terjedve a vallási közöny, a hitetlenség és erköcs-telenség. A reformáció helyreállította az őszinte és benső vallásosságot s javította az erkölcsi életet. A lutheránus egyházak erkölcsi életét a benső istenfélelem, a családi élet tisztasága, a felsőség iránti engedelmség jellemzik. Ezekkel együtt a buzgó egyháziasság, de gyszersmind a másképen gondolkozók iránti elfogult türelmetlenség. Egészen más irányban fejlődött a reformált egyház erkölcsi élete. Sok országban, így pl. nálunk Magyarországon befolyással volt fejlődésére a szigorú fegyelmet tartó presbiteriumok örködése, és az a sok harc, mely a vallásért és a vallásszabadsággal összeforrt politikai szabadságért folyt. Egyenesen ezeknek eredménye a keresztyén hősiesség, a megingathatlan szilárd jellem, az egyenes őszinteség, a polgári és családi élet komolysága és tisztasága. Azonban a kalvinista egyház is belement olykor a türelmetlenségbe, bár mindig hajlandóbb volt a másképen gondolkozókat békejobbal kínálni meg, hajlandóbb volt mindig kezdeményezni a békét, mint a lutheránus egyház elfogadni azt.

Ma már persze sok másképen áll. A kötelékek megeresztve, a modern idők szele szabadon fú. Az erkölcsi komolyság züllőfélen. Lehet, hogy nem tart sokáig, lehet, hogy a korviszonyok sokáig nem fognak kedvezni az erkölcsi élet tisztulásának. De történetjék

bármí, az örök és megdönthetlen tétel, hogy erkölcsi komolyság és tisztesség nélkül nem ér semmit a valósi élet.

A protestantizmus eltér a r. kathólicismustól a kormányzat dolgában is. Miután legerősebb támadása épen a papuralom ellen volt, annak megdőlésével, annak mindan hatalma az egyházra szállott, de azt a legtöbb helyen az egyház csak államhatalomra támaszkodva gyakorolhatta.

A reformációnak egyik legfontosabb elve volt e kérdésnél az egyháznak és államnak teljes elválasztása. És — bevallhatjuk — ez volna mindenütt az ideális állapot. Nem úgy gondolkozott a reformáció az államról, mint a római keresztyénség, mely az államot alárendelni s absorbeálni akarta a középkor eseményeinek tanúsága szerint, s hogy meg nem tette, az azon múlt, hogy az állam diadallal kiállotta az ostromot s visszaverte az egyház támadásait. A protestantizmus az államot is Isten által rendelt erkölcsi testületnek tekinti, melynek feladata és célja ugyanaz, a mi az egyházé. De az államhatalmat és egyházat a reformáció a gyakorlati életben nem tudta egymástól elválasztani. mert a legtöbb helyen tényleg csak az államhatalom, a polgári hatóság biztosította az egységet, a jó rendet. A lutheri egyház konszistoriuma és a kálvini egyház presbyterialis szervezete egyaránt az államra támaszkodik s ha többet nem is, de annyit feltétlenül vár, hogy működésében az állam megvédelmezzze.

Az egyház szervezete tekintetében legfontosabb az egyetemes papság eszméjének megvalósítása, mely kivált a ref. egyházakban annyira kifejlődött, hogy a papságot a világi elemtől különálló, a közönséges emberi társadalomból kiszakított rendnek, plane kivált-ságos rendnek soha sehol se ismerték el. És ez így helyes. Ha irtózáttal gondolunk a papuralom hárhozatos következményeire, minden kísérlet, minden lépés afelé: a tiszta, helyes és következetes protestantizmus ellen való merénylet.

A vallási élet terén az istentisztelet érezte meg legjobban a változtatást. Az a tapasztalat, hogy a keresztyén egyházban az istentisztelet az idő folyamán egészen elvesztette minden építő hatását, s a templom tisztán a képzelmet és érzékeket foglalkoztató lelketlen szertartások színhelye lett, melyben volt mit bámulni, de a melyből nem értettek semmit: a eformátorokat arra indította, hogy az istentiszteletet egyszerűbbé, érthetőbbé s ezek által épületesebbé igyekezzenek tenni. A cultusz fontosságát nagyon megértették s valamennyinél feltalálható a törekvés a lehető legkielégítőbb formát találni meg.

(Folyt. köv.)

Csontos József.

KÖZÉLETÜNK.

A tiszántúli ev. ref. egyházkerület őszi közgyűlése.

A tiszántúli ev. ref. egyházkerület, ez évi őszi rendes közgyűlését Debrecenben, nov. 20—23. napjain tartotta meg a főiskola nagy termében. Kiss Aron püspök és gr. Dégenfeld József főgondnok ketős elnöklete alatt az egybegyűlt tagok élénk érdeklődése mellett. A tárgyalandó ügyek roppant halmozát jelenté a nyomtatott tárgysorozat, mely közügyek voltak kiváló fontossággal bírók is, a melyeknek tárgyalásánál már előre sejteni lehetett a nagyobb vitákat.

A gyűlés a püspök buzgó imájával kezdődött meg, a mely után ugyancsak Püspök úr a következő szavakkal nyitotta meg a gyűlést: „Üdvözlöm — úgy mond — a mostani gyűlésünkre megjelent tagokat s legmelegebb szeretettel, e reám nézve nevezetesen nap reggelén, a mely nappal léptem be életem 87-ik évében. Hálára nyílik ajkam az Isten jósága iránt, a ki ezt nekem megengedte élni.” — Kegyelettel emlékezik meg azután elhunyt jeleseinkről u. m. Szilágyi Dezső, volt kerületi főgondnokról; Farkas Antaltól, kerületünk sok éven át buzgó világi főjegyzőjéről s kerületi tanácsbíróról; Szarka Boldizsár, volt esperesről; Dr. Heiszler József lelkészről, mint a prot. egyház egyik fényes csillagáról és Rác Miklós lelkészről, kiknek érdemeik jegyzőkönyvünkben örökíttetnek meg.

Ezekután kerületünk Főgondnoka igaz melegséggel üdvözölte ősz Püspökünket abból az alkalomból, hogy ma lépett be életének 87-ik évébe s Isten áldásának kérése mellett indítványozta, hogy jegyzőkönyvünk lapjain is megörökíttessék. Ugyanez alkalomból, a főiskola részéről dr. Öreg János főiskolai igazgató mondott szívélyes üdvözlőt és áldáskívánásokat.

A gyűlési tagok számbavétele után elhatározott, hogy első nap délután a segély-egyleti, második nap délután pedig a bírósági gyűlések tartatnak meg.

A dr. Farkas Antal halálával és Puky Gyula lemondásával megüresedett világi tanácsbírói állásokra a szavazás 1902. év márc. 1-ére elrendeltetett.

Erős Lajos tanácsbíró és Sass Béla aljegyző a szokásos esküdt letették s magukat az anyaszentegyház érdekében való munkálkodásra felajánlották.

Közalapi végrehajtó bizottsági tagúl Zsigmond Sándor esperes-főjegyző választatott meg.

Olvastatott a lelkész-képességi vizsgákról szóló jelentés. Mig arról örömdetesen vett tudomást közgyűlés, hogy a második lelkész-képességi vizsgát tevők szép sikerrel vizsgáztak; annál szomorúbban érintette a jelentés második része, hogy az első vizsgára jelentkezők közül csak háromnak sikerült a vizsga, hatnak pedig nem. — Ennek okát az igazgatótanács abban látja, hogy a IV. éves hittanhallgatók vagy az iskolában alkalmaztatnak köztanítóul, vagy kibocsátatnak segéd-lelkészekül s a vizsgákra el nem készülnek, vagy készülhetnek. Jövőre, a ki január 15-éig és június 20-ig a félévi vizsgákat rendesen és sikeresen le nem teszi, — ha külön alkalmazást nyert volna is — egész iskolai évét elveszti.

Az esperesi kar előterjesztései folytán a püspöki tiszteletdíj 5800 koronáról 10000 koronára emeltetett fel, melyet részben a Baldácsy-alap, részben a közgazgatási pénztár fog fedezni.

A Nyíregyházán létesítendő f.-szabolcsi egyházmegyei leány-internátusra megszavazott építési segélyből 2000 korona, már a jövő évben folyóvá tétetik, miután az építkezés folyamatban van.

A csonka és kegyeleti évet illetőleg az esperesi kar javaslatát tette magáévá közgyűlés, miután az egyházmegyek is nagy részben hozzájárultak — a kegyeleti év csak 6 hónapig tart a lelkész halála után, de ez idő alatt, a kongruában nem részesített lelkészek helyett, a káplán fizetését, az egyházmegyei pénztárak adják.

A paróchiális könyvtárak felállítására nézve az egyházmegyek határozata emeltetett érvényre, mely szerint minden egyház köteles a prot. irodalmi társa-

ság tagjává lenni és annak kiadványai fogják képezni a könyvtár alapját.

Zsinattartás tárgyában, a részletek mellőzésével azon határozat lett kimondva, hogy az egyházmegyek által felterjesztett tárgyak és pedig a főbb elvek felállításával terjesztetnek fel, a zsinati előkészítő bizottsághoz. Ezek a következők:

1-ször A zsinat presbyteri elv fentartása az egész zsinaton keresztül vezetve, a presbyterium jogainak és kötelességeinek szabatos meghatározásával, jogkörének tágításával, hogy az a lelkésznek a lelkigondozás körül munkatársa, segítője legyen.

2-ször A lekipásztori teendőknek a változott viszonyok szerint zsinati megállapítása.

3-szor. Lelkeszi fizetés rendezése, nyugdíj felállítás, a lelkész-választás új alapra fektetése.

4-szer. Segéd-lelkészek jogkörének megállapítása.

5-ször. Tanítók, kántorok viszonya egyházhhoz, hatósághoz, választásokról törvény készítése.

6-szor. Az egyházi adózás rendezése, egybekapcsolva az 1848-iki XX. t.-cikk szellemében kieszközölendő állami dotációval, mely országos törvénnyel biztosítandó; s azon hiány, mely az egyháznál fedezetet nem talál, fedezendő az állam által, és ez a viszony az egyház teljes önkormányzatának épségben tartását nem érinti és a segélyösszeg az egyház egyeteméhez adandó.

Azon indítvány, hogy az erdélyi egyházkerület különleges viszonya szüntettessék meg, 26 szavazattal 24 ellenében, elvettetett.

Ugyancsak indítványoztatott, hogy a közalapi járulékok, osztályonként emeltessenek, a mely szavazat alá bocsátatott, de egyhangulag mellőztetett.

A mult gyűlésen indítványozott iskolai alaplétesítése tárgyában, a kerület nem látja szükségét az intézkedésnek.

A pancsovai ev. ref. egyház halálját fejezi ki a temploma újítására kibocsátott részkötvények beváltásáért.

A nagypénteki ref. társaság templomi hirdetés iránti kérelme az egyházak jóakarató pártfogásába ajánlatik.

A debreceni főiskola igazgató tanácsának jegyzőkönyve tárgyalatott ezek után, melyből értesült a kerület az újonnan megválasztott tanárokról, u. m. Zalányi János, dr. Szeremley Béla és dr. Csűrös Ferenc megválasztásáról. Nevezettek a hivatali esküt letették s nevökben Zalányi János mondott köszönetet s ajánlotta magukat a kerület jóakaratu figyelmébe.

Azután a gazdasági tanács intézkedései tárgyalattak. Mint nevezetesebb adományok említendők: Keszi Hajdu Lajosé ki 17 hold földet hagyott az iskolának; az 1891-ben érettségét tett ifjak tíz éves találkozásának emlékére 155 koronát adtak össze a szépművészeti múzeum számára; özv. Hegyi Mihályné úrnő 600 koronát a hittanszéki önképzőkörnek, hogy nevezett összeg kamata azon ifjúknak adassék, a ki évenként a gályarabok emlék-oszlopánál tartja az ünnepi beszédet. Nevezett úrnőnek ez újabb adománya is fényes bizonyossága az ő nemesen érző szívének. Jámor Ferenc az énekkarnak adományozott 6000 koronát. Mindezen adományokért elismerő köszönet szavaztatott. Gazdasági jegyzőül a nyugdíjazott Elek Lajos helyett dr. Bartha Béla jogtanár választatott meg.

A gazdasági-tanács azon jelentését, hogy miután a kerület 400,000 korona összeget adott már ki saját tőkéiből tőkesegélyre, a melynél kamatvesztesége

négyezer korona, többé segély ne adassék, egyhangulag tette magáévá közgyűlés s ez irányban felirat intéztetik a magas konventhez.

Dr. Baconi Lajos jogtanár betegsége szomorúan vétetett tudomásul s az igazgató-tanács által engedélyezett egy évi szabadság idő, helyben hagyatott.

Dr. Szabó Sándor s. pataki jogtanár „Pénzügyi kodex című” munkájának pártolása az esperesi kar figyelmébe ajánlatott.

Tudomásul vétetett a „Fonciére- pesti biztosító intézet azon jelentése, hogy a vele kötött tűzbiztosítási kötvények határ ideje 1903. jan. 1-én lejár. Felhatalmaztatott az Elnökség, hogy valami nagyobb kedvezmény kieszközlése mellett a szerződést további 10 évre hosszabbítsa meg s arról jelentését a következő gyűlésre terjessze be.

Ezután a Ritók Zsigmond e. m. gondnok és királyi táblai Elnök által készített, s már előre ki-nyomatott, 88 §-ból álló „Birósági ügyviteli szabályzat” tárgyalatott, s úgy általánosságban mint csekély módosítással részleteiben is elfogadtatott s a munkálát készítőjének elismerő köszönet szavaztatott.

Gazdasági tanács a főiskola „tisza-dadai” birtokának eladására kért engedélyt, mely alig 2%-ot jövedelmez. Utasított nevezett tanács, hogy a jövő gyűlésre tüzetes jelentést adjon arról, hogy minő feltételek mellett lehetne azt az ingatlant értékesíteni s mennyivel lenne az eladás előnyösebb.

Helyben hagyatott a kollégiumi pénztár által beterjesztett jövő évi költségvetés, a mely XIV. csoportba van beosztva. Kollégiumi vagyon összege 6.191,194 kor. 10 fill.

Nagyobb vitát és élénkebb érdeklődést keltett a főiskola igazgató tanácsának felterjesztése a főiskola korszerű fejlesztéséről. Ezek főbb elveiben a következők: 1. A tanári korpótlékok életbe léptetése 50%-al, az 1902-ik évben, melynek alapjául szolgálja az új épített pénztár 12700 koronát kitevő tőke összege. 2. A gymnasiumban az 1902-ik évtől kezdve még egy tanszék állíttassék fel. 3. A könyvtári dotáció két ezer koronával felemeltessék. 4. Ilyen elsőrendű szükség még a helyiségek kérdése. A főiskola egész épülete csak tanítási és hivatalos helyiségekül lenne felhasználandó. Az iskolai bentlakás szüntessék meg, s a népiskolák telepíttessenek ki. A főépületen semmi bontás sem engedélyezhető, nehogy az meggyengüljön. A könyvtár czéjára átadandó lenne az éneketem, s a mellette levő helyiségek. Egy nagyszabású internátus felállítása és életbe léptetése, mely a fűvész kertben emelendő új épületben lenne elhelyezve. Az internátus 3-as osztályú lenne u. m. akadémiai 150 tanulóval, a gymnasium 250 tanulóval és a tanítóképezdei az összes növendékekkel. Az akadémiai internátusban a felügyeletet egy tanár vagy lelkész végezné 2000 frt fizetés és megfelelő pótlékért. A gimnáziumban és tanítóképezdében az esküdt felügyelők esetleg hittanhallgatók végeznék a felügyeletet. A felügyelet egy bizottságra bíztnék. Nem valami nagy úri internátust kell azért képzelni, hanem olyat, mely szegény tanulók számára való. Ilyen elsőrendű szükség gyanánt említetik még a zsúfoltság, mert az első osztályba most is három osztályba való növendék van felvéve. Így újabb parallel osztály felállítására van szükség, vagy kellene egy új gimnáziumot felállítani államsegélyből. Felkérendők lennének Debrecen város és az egyház, hogy nagyobb segélyvel járulnának a tanszékek fentartásához. Az internátus állami kölcsönből lenne felépítve s a régi épített

pénztár 120,000 korona tőkekészlete is felhasználható lenne; a téglá anyagot adná a város s az egyház is adna némi segélyt. A vitát Uray Imre gondnok vezette be, a ki után Tisza István gróf szállott mindketten elejtendőnek mondván a korpótlék ügy rendezését, a mikor azt még maga az állam sem rendezte végképen s maga az igazgató tanács elismeri, hogy vannak fontosabb első rendű szükségek. Dóczy felügyelő, Sinka igazgató és többek hozzászólása után szavazattöbbséggel a határozat úgy lesz kimondva, hogy: „A tanári korpótlékok további rendezése azon ideig elodáztatik, míg az internátus felépül s életbe léptetetik. 2. Egy új tanszék felállítása elfogadtatott. A népiskolai könyvek árulásáért a László Albert által adott 2000 korona, a könyvtár részére a jövő évtől folyósítatik. 3. A bentlakás és népiskolák kitelepítése, az internátus létesítésére nézve mielőbb ebben végleges határozat hozatnék — felkérletett elnökség, hogy ez irányban a szükséges és részletes építési terveket, költségvetést, a fedezetről való jelentést készíttesse el s a várost és egyházat hívja fel, hogy mivel járulhatnának a tervezett dolgokhoz.

A debreceni főiskolában, a gymnasium és tanítóképezdében tett látogatás és vizsgákról szóló jelentések s ez utóbbi iránt miniszteri elismerés, örvedetesen vétettek tudomásul.

A tanítóképezdében a növendékek száma hála Istennek oly számra nőtt — kétszáz növendékkel felül — hogy az igazgatóság, az első osztályban a párhuzamos osztály felállításáról való gondoskodást ajánlja a kerületi gyűlés figyelmébe. Miután csak 139 jótéteményes képezdésnek lehet a főiskolában helyet adni, a mostani növendékek közül 67-en a városon helyeztetek el.

Helyben hagyatott dr. Ferenczy Gyula könyvtárnok azon jelentése, hogy a főiskolai könyvtárból kint levő könyvekért a felelősséget magára vállalja s a beterjesztett irat levéltárba tétetni rendeltetett. Az igazgató-tanács felhivatott, hogy a könyvtári szabályzatot a jövő gyűlésre készítse el.

Gulyás István gym. tanár egy párbaj ügyből kifolyólag öt napi államfogházra ítéltetett, s az ítélet meghozatala után az iratok áttétettek a kerületi közgyűléshez. Többek felszólalása után, — a párbaj kényszerítő körülményeinek figyelembe vétele mellett az eset, szavazat többséggel, sajnosan vétetett tudomásul, de kimondatott az is, hogy ez a minősítési táblázatába bejegyeztessék.

Jász-n.-kun-Szolnok megye alispánja bejelentette hogy a karczagi gymn. István kir. napján a nemzeti lobogót ki nem tűzette, egyúttal kéri hogy rendeltessék el annak nemzeti ünnepeken való kitűzése. E különös jelentés és kérelemre azzal felelt közgyűlés, hogy irattárba tétetni rendelte.

A konvent felhívása után az egyházmegyék beterjesztették, a más felekezetű iskolába járó reform. növendékek vallásos oktatásáról szóló táblás kimutataisaikat és jelentéseiket, a melyek is segély ügye céljából a konventhez terjesztettek fel.

Dr. Helle Károly jogi dékán azon indítványa, hogy a m.-szigeti jogakadémia is épenugy adjon évenként jelentést, a tanügyi bizottság útján, mint a debreceni, egyhangulag elfogadtatott.

Hosszabb időt vett igénybe a harmadik napon az Andaházi-Szilágyi nevelő-intézet gondnokának és felügyelő bizottságának jelentése és felterjesztése. Azt kérték ugyanis, hogy engedessék meg az alapító házából, mely a piac legszebb helyén van, de nem

elég kényelmes s tisztán alig tartható, a Vértessy-féle távolabb levő lakásba való átköltözés, mely szintén az intézeté, de keveset jövedelmez, míg a másik ház jó áron lenne értékesíthető. A vita bezárása után, igen nagy szavazattöbbséggel a tervezett kitelepítés leszavaztatott s utasított a bizottság, hogy adjon kimutatást az alap összes vagyonáról s arról, hogy azt miképen lehetne jövedelmezőbbé tenni. Az intézet ingatlanának a legújabbban eszközölt becslés szerinti értéke 208,000 korona. Az alap költségvetése szerint bevétel 13,634 kor., kiadás 11,602 korona; pénzmaradvány 2032 korona.

A hajdu-böszörményi ref. egyház ujonnan létesített leányiskolájának felállítását, mely egyetlen ref. polgári iskola a kerületben, örömmel vette tudomásul a közgyűlés, s úgy az egyház, mint a városnak elismerést köszönetet szavaz. Püspök urat pedig felkérte, hogy a nyilvánossági jog megadása végett a vallás- és közoktatásügyi minisztériumhoz irjon fel.

A nagybányai egyházmegye a törvénytelenül együtt élőkre nézve törvényes intézkedést kérvén, kimondatott, hogy ez ügyben a lelkészek fejtsenek nagyobb buzgóságot s munkát, de külön törvényhozási intézkedést nem kértek a törvényhozástól, a konvent útján.

Ugyanazon egyházmegye kérte, hogy a más-hová költözött református egyének, ha házasság czéljából anyakönyvi kivonatot kérnek, arról a kiállító lelkész illetékes lelkész társát mindenkor értesítse. A zsinati tárgyak közé soroztatni határoztatott.

A felső-szabolcsi egyházmegye felterjesztése a konvent gazdálkodásáról, olyan szépen kihagyatott a tárgysorozatból, mintha abban semmit megszívlelni való sem lett volna. Vagy talán magasabb érdekek parancsolták annak kihagyását? Hogy tudnám én, de ki is tudná megmondani?!

A sok adásvételi ügyek, fizetéslevelek megerősítésén kívül volt 9 közigazgatási, 9 fegyelmi bírósági ügy, melyek közül kiemelendőnek tartom a füzes-gyarmati lelkész-választás ellen beadott felebbezést, a melyben a határozat az lett, hogy az ügy újabb pótlás végett visszatétetik az egyházmegyére. A gyűlést megelőző napon különös hatást tett a szemlélőre az a mintegy hatvan tagból álló monstre deputatio, mely a püspök úrnál járt, kérve a füzes-gyarmati lelkész-választás megsemmisítését, mert — hogy súlyt is adjanak a megjelenésnek — kinyilatkoztatták, hogy ha a kérelmük nem teljesítettnek unitáriusokká lesznek. — Szomorú dolog, hogy ilyenről is kell emlékeznünk, hogy tudósításunk hű és teljes legyen. — A gyűlés négy napi folytonos munkálkodás után, 23-án befejeztetett. Rácz Gyula.

ker. rendes képviselő.

MULTUNK.

Regi temetési énekek.

Néhai T. Nzetes Csebi Pogány Klára asszonynak, néhai T. N. Vzló Lónyay Lónyay Zsigmond ur elmaradott kegyes özvegyének s kisedet unokátskájának utolsó tisztességeknek megadására íratott s el is mondatott Halotti énekek 1787. Die 17a x bris.

Első predikatio előtt mondandó Ének.

Jézusom hív, készülj lelkem
Halálos iv sérti testem,
Boldog vagyok, Hogy lelkemet
Neki szenteltem éltetem.

Kinek élte A' Jézusnak
Van szentelve; Az haláltól,
Koporsótól semmit sem fél,
Tudván, hogy öröme fel kél.

Minden hívek e világon
Jövevények; Maradandó
Nem mulandó városokat
Kivánják égi házakat

Oda mennek Halál útján
Ha úgy élnek, Hogy hitekkel
Mint kezekkel, A' Jézushoz
Ragaszkodnak, mint fő paphoz.

Benne bíztam Én míg éltem
Óhajtottam Véle lenni
Hozzá menni, Reménységem
Van, hogy megadja kérésem

Pausa.

Világ maradj magadnak, Tőled búcsút veszek
Im helyet mennyben adnak, Égi lakos leszek,
Földi nyomorúságot s Nyughatatlanságot
Cserélek dicsőséggel
Testet lelkiséggel, földet éggel.

Óh! mely nagy boldogságban lések hát az Égben
Mennyei polgárságban s örök dicsőségben,
Szinről-szinre az Istent, s mind azt a mi csak szent
Látni fogom s ekképen
Boldog lések éppen, Mindenképpen.

Második predikatio előtt mondandó Ének.

Óh keserves jajszó! Mindnyájan meghalunk
Mind gazdag, mind szegény koporsóba szállunk;
Óh fájdalom Eljött már halálom
Halál ellen nincs semmi oltalom.

Az igaz kegyesség hasznos kereskedés
A mennyei felség ehhez engesztelés
Nincs sérelme, Haláltól félelme
Mert Jézusa minden hiedelme.

Boldog az óra, melyen el kell mennünk
A mennyei szóra Jézushoz költöznünk
Mert mindennél Jobb lenni székinél
Jézusunknak vigadni színénél.

Második predikatio után mondandó Ének.

Csak addig élhetünk, A' meddig életünk
Ura-akarja;
Ha számos napokra Méltóztatt, azokra
Által tész karja
Ha pedig úgy rendelte
Hogy csak rövid időt élünk, Hamar földbe térünk.

Az ur tetszésére, Szent végezésére
Mutat e holt is
Menni kell mindennek, Ha tetszik Istennek,
Ez egypár holt is
Eljövén végórája
Idős és tsecsemő korban, Hullanak a porban.

Oh szomorú óra! Ez egy koporsóra
 Gyászos fejeket
 Mely sok sírók hajtják s zokogva óhajtják
 Eltűnt kincseket.
 Ez szülője felett síri
 Amannak kisdéd magzatja Holt meg, azt siratja.
 Adj bőv kegyelmet, A' sebhedt szíveket
 Atyánk gyógyítsad
 A hervadt testeket, Nyugtasd meg lelkeket
 Hozzád szólítsad
 Minket is úgy igazgass
 Hogy a hol van legfőbb Jussunk, Végre oda jussunk.

A' sirba tételkor mondandó Ének.

Mindnyájan csak el enyészünk
 Porra lészünk, vég búcsút vészünk
 Ez is, kit borít e setét bolt
 Világtól búcsút vevén megholt
 Romlandó, mulandó, halandó volt.

Lelke a mennyben lakozik
 Mulatozik és vígadozik
 Megadatott neki az a kints
 A melyben semmi gyötrellem nincs
 Gyötrellem, sérelem, félelem nincs.

Teste a földben tétetik
 Helyeztetik, Eltemettetik,
 Hidegült teste nyugalmat vár
 Minden teteme hervadoz már
 Hervadoz, ingadoz, romladoz már.

A gróf Lónyay család deregnyői levéltárában
 levő eredeti után közli: Péter Mihály.

E régi énekeket a következő levél kíséretében
 bocsátotta rendelkezésünkre Péter Mihály barátunk:
 Nagytiszteletű szerkesztő úr!

Kedves barátom!

Gr. Lónyay Gábor, f.-zempléni tanácsbíró úr, szivességéből néhány napon át a család deregnyői levéltárában kutatván: nagyon sok az irodalmat érdeklő és gazdagító becses anyagnak jutottam birtokába, melyeket, majdan megillető helyeiken közölni fogok. Számos adatot találtam, melyek az egyháznak történetére tartoznak s annak egyes helyeinek a világitására szolgálnak. Ezeket is napvilágra hozom egyházi lapjainkban. A jelen alkalommal néhány temetési éneket adok közre becses lapunkban. Ezeknél ugyan sokszorta érdekesebb dolgokat is alkalmam lesz a közönséggel megismertetni, de úgy gondoltam kár volna íróasztalomba zární e pár éneket is: lévén nálunk most nagy a buzgóság az énekek gyűjtése terén. Hadd lássa a közönség; mily temetési énekek hangzottak el ezelőtt, több mint száz évvel a koporsók felett. A ki ugyanis figyelemmel átolvassa e pár darabot, látni fogja, hogy jobb temetési énekeink ha vannak is, bibliai zamattól és keresztyéni erőttől duzzadó alig van ma is, sőt a második predikáció után mondandóról bátran állíthatjuk, hogy valóságos remeke a temetési énekeknek. Ki írta ezeket, meg nem mondhatjuk, mivel a szerző neve hiányzik, de valószínűleg valamely jelesebb lelkésznek erre az alkalomra írott szerzeménye. a mint a cím elárulja. Ugy kérhette el a szerzőtől Lónyay Zsigmond az özvegy főúr; azon Lónyay Zsigmond, a ki egyik közvetlen

egyenes őse volt Menyhértnek, a miniszterelnöknek. Alkalmam lesz majd ezen Lónyay Zsigmondtól közrebocsátani egy XV. szakaszból álló, s gyermekeinek írott regulákat, mely 1765-ben íratott s a főúr kívánsága szerint csak halála után bontatott fel, a mely regulák vallás erkölcsi szempontból birnak becsesél.

IRODALOM.

* **Zoványi Jenő Theologiai Ismeretek Tára** vállalatának utolsó füzetét megkapván, immár az egész 3 kötetes munkáról beszélhetünk. Magyar prot. irodalmunkban még mindig arra kell számítani azoknak, a kik olthatatlan lelkesedéssel forgolódnak az irodalomban, hogy nemcsak dolgozniok kell, hanem egyúttal saját maguknak kell a Maecenás szerepet is vinniök. Zoványi Jenő azok közé tartozik, a kik ebben a kettős szerepben is törhetlen erővel sáfárkodnak talantumaikkal. Hogy ezért a legnagyobb elismerésre méltó, ezt csak az elfogult ember vonhatja kétségbe. Ez a 3 kötetes munka, a melyet magyar prot. irodalmunkban nyereségnek kell is, lehet is tekintenünk s a melyet a Zoványi Jenő áldozatkészségének s fáradhatlan munka-kedvének köszönhetünk, mint irodalmi alkotás, hogy mit ér?... azt megmondottuk már nem egyszer mi is, megmondották mások is. Külföldi vonatkozású részleteiben szerencsés átültetése a Holtzmann-Zöpfel-féle munkának, tekintet nélkül a dogmatikai álláspontra, a mely csak itt-ott jelentkezik a maga élességében; magyarországi vonatkozású cikkeiben pedig a szerkesztőnek nagy tájékozottságával, mély történelmi tudásával, a viszonyok, adatok s személyek ismeretével elsőrendű alkotás, a melynek értékét nem csökkentí az itt-ott jelentkező subjektivitás, sőt talán épen az ad történetírasi becset. Olyan szükséges ez az ismeret-tár minden protestáns egyházi hivatalos viselő egyénre nézve, mint a mindennapi kenyér. Sokunknak nem volt s nincs is módunkban a nagy lexikonokat megvenni, a melyek olyan, a milyen felvilágosítás talán nyújthatnak egyházi s theologiai dolgokban is, ezt azonban mindnyájan megszerezhetjük s amire szükségünk van, hogy rövid úton felvilágítást nyerjünk. mindazt megtaláljuk benne. Hogy nem hibátlan, nem fogvatkozások nélkül való, mint emberi munka, ez sem, ezt maga a szerkesztő is kimondja „utószavában” a melyben kifejezést ad abbéli reményének, hogy lesz talán idő, a mikor egy pótfüzetben kipótolhatók lesznek a fogvatkozások, vagy pedig talán egy új kiadással válik lehetségessé a tökéletesbbités. A munka úgy is, a mint van, ismételjük, értékes s nagy szükségét és hiányt pótló, a melynek kinyilvánításával elismerésünknek akarunk kifejezést adni. E mellett azt is kívánjuk, hogy a befektetést is nyerve vissza talán épen egy új kiadással, a melyet a parochiális könyvtárak szervezése meg is indíthatna. Az egész munka ára 18 korona.

* **Jegyzőkönyvek.** Radácsi György egyházkerületi papi főjegyző szerkesztésében jelent meg a tiszáninneri ev. ref. egyházkerület ez évi őszi közgyűlésének jegyzőkönyve a megszokott rendben, mintaszerű fogalmazásban egybeállítva, úgy, hogy az olvasó mintegy megelevenedni érzi a gyűlés lefolyását egy-egy határozat olvasása alkalmával. Megjegyzésünk a lelkeszi minősítésre volna, de ez már nem a jegyzőkönyvre tartozik. — **Péter Mihály** papi aljegyző s h.-főjegyző állította egybe a felső-zempléni egyházmegye őszi közgyűlésének jegyzőkönyvét, a melynek tartalmában jelentős az a részlet, a mely az új esperes beiktatásáról szól. Jelentős pedig ez

a részlet azért, mert az új beiktatási eljárás gyakorlati kipróbálásának ez az első kísérlete. A jegyzőkönyv ügyesen szerkesztett.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozás.** *Bódogh Kálmán*, Bódogh Tamás emődi ev. ref. lelkész 5 éves kis fia, rövid betegség után elhunyt. Adjon az Isten vigasztalást és megnyugvást a megszorodott szíveknek, a kis halottnak pedig legyen csendes nyugalma,

— **Főjegyző választás.** A *felső-zepléni* ev. ref. egyházmegye lelkészi főjegyzőjévé a gyülekezetek összes szavazatával: *Péter Mihály* aljegyző választott meg. A kitüntetéshez gratulálunk.

— **A Magyar Protestáns Irodalmi Társaság** választmánya, a mint a *hivatalos* jellegűnek minősíthető tudósításból (Prot. Egyh. Isk. Lap. 47. sz.) olvashatjuk, nov. 15-én Zsilinszky Mihály üdvözlésével kezdte meg kitűzött tárgyainak letárgyalását, újjá szervezvén a pénzügyi választmányt (tagjai lettek: Hegedüs Sándor elnök, Dr. Ballagi Géza, Horváth Sándor, Perlaky Elek, Petri Elek, és Szilassy Aladár), elvégezvén s közgyűlési jóvá hagyás alá terjesztésre elkészítvén az *alapszabály* revízióját, (főbb változások ezek: alelnökségek, vidéki központok szervezése; a Szemlében az egyháztörténeti emlékek részére külön számmal évenként 10 innyi rész lefoglaltatik;) megállapítván a jövő évi kiadványokat. Minderről a hivatalos tudósítást a *vidéki* prot lapok is megkaphatták volna! (—s.—)

— **Értesítés.** Több oldalról irányult kérdezősködésre tisztelettel tudatom a t. olvasókkal, hogy a „Visky lányok” című munkám 2-ik kiadásából (76 oldal), melyben t. i. a ref. egyház némely specialitásai, mint az akad. promotio, papmarasztás, legatio, supplicatio stb. vannak regényes köntösben az örök feledéstől megmentve — még korlátolt számú példánnyal (270 drb.) rendelkezem, melyeket felényire leszállított árban, 40 fillérért megküldhetek bérmentve a t. megrendelőknél. Szíves rendeléseiket Moha-Keresztesre kéri Babay Kálmán, ev. ref. lelkész.

— **Nyilatkozat.** A nagytiszteletű Vadász Pál eszperes úrnak adott válaszom után az énekkarnak okt. 6-iki szereplésével kapcsolatban nyilvánosságra jutott Sz.-Gy.-féle megjegyzésekre egyáltalában *nem reflektálok*. A közönség jó ízlése és helyes ítélete az elmondottak után el fogja már találni melyik részen van a szigorú igazság. Sárospatakon 1901. nov. 30-án. Pásztor Sámuel.

— **Végszó a fentebbi nyilatkozathoz.** P. S. úr nyilatkozatának más czélja nem lehet, mint az, hogy övé legyen az utolsó szó, mert a nagy közönség e nélkül a felhívás nélkül is állást foglalhat pro vagy contra. Én P. S. úrnak már két ízben válaszoltam s ezentúl is fentartva a kritika jogát, vele sem most,

sem a jövőben ebben az ügyben szóba nem állok. Mit is mondott Goethe? Dr. Székely György.

— **Kérdés a tiszáninneni ev. ref. egyházkerület főtiszteletű püspöki hivatalához.** Legyen szabad tisztelettel azt kérdezni a főtiszteletű püspöki hivataltól, hogy mióta áll az, és hol vagyon megírva az, hogy első osztályú egyházba pályázati minősítéssel bíró lelkész vagy segédlelkész abban az esetben, ha theologiai tanárrá lesz, a visszavettettek közé tartozik? Erre a kérdésre adandó felvilágosító felelet nélkül nem tudom megérteni azt, hogy a f. évi őszi kerületi gyűlés jegyzőkönyvében közölt lelkészi minősítési táblázatban, R. J. theol. tanárunk miért, mi okból szerepel a 2-odik osztályba minősítettek között? Holott ő 1896-ban tett második képesítő vizsgálatot, úgy ezt, mint az első jeles eredménnyel, minél fogva a Zsinati törvény 185. §. utolsó kikezdése értelmében már 1901. júniusában 1-ső osztályú lelkésszégre volt minősítése. Ha nem nézzük meg jól a törvényt, könnyen tévedésbe ejthet bennünket a 187. §. 1-ső kikezdése, mely szerint „theologiai rendes tanárok legalább egyévi rendes tanári szolgálat után II. osztályú, két év után I. osztályú egyházba választhatók.” Ez a szakasz azonban egyáltalában nem alkalmazható akkor, a mikor az I. osztályú képesítettség már különben is megvan; nem alkalmazható a jelen esetben R. J. theol. tanárra sem, a kinek I. osztályú képesítettsége 1901. június hó vége óta ugyancsak megvan, — mert: a 190. §. szerint „egyszer megnyert minősítési fokozatát bárki csak lelkészi jellege megszűntével veszítheti el.” — Nem gondolható pedig az, hogy a theol. tanársággal a lelkészi jelleg megszűnik. Sárospatakon, 1901. nov. 28. Teljes tisztelettel. Egy érdeklődő.

— **Helyreigazítás.** E lapok 47-ik számában „A róm. kath. nagygyűlés pápas igazsága” című cikkben a 999-ik lapon az első kikezdésben bizonyos értelemszavará kihagyás történt. Ehez képest ott az első sor eme szavai után: „a kath. nagygyűlés által” ez olvasandó: „széleskörű tömörülés önvédelmi céljában, illetőleg a cél azon indoklásában, hogy csakis a világiak által szervezett” stb. amint következik S. K.

Állattömés.

T. c. vadász urak figyelmébe ajánlom a kitömési árjegyzékeket. Mindenféle szárnyas és emlős állat kitömését jutányosan számítom, a mellett a vadászebek időmítését is csak tiszta faj vizsla legyen. — A szeles vadászeb kitanítását is elvállalom, válaszra bélyeget kérek mellékelni.

Hancsel Venczel és Fia,
Sárospatakon.

Vasuti menetrend.

3-3

Sárospatakról indul:

Szerencs—Debrecen—Miskolc—Bánréve—Budapest-felé.	S.-a.-Ujhely—Kassa—Mező-Laborc—Máramaros-Sziget-felé.
Reggel gyorsvonat . 7 ⁴² órákor.	Reggel személyvonat 6 ¹⁰ órákor.
Délután személyvonat 12 ³¹ „	Délután gyorsvonat 12 ⁴³ „
„ gyorsvonat 4 ¹⁶ „	„ személyvonat 4 ¹⁵ „
Estve gyorsvonat . 9 ³¹ „	Estve gyorsvonat . 8 ⁰² „

Sárospatakra érkezik:

Budapest—Bánréve—Miskolc—Debrecen—Szerencs-felől.	Máramaros-Sziget—M.-Laborc—Kassa—S.-a.-Ujhely-felől.
Reggel gyorsvonat 6 ¹⁸ órákor.	Reggel gyorsvonat . 7 ⁴¹ órákor.
Délután gyorsvonat 12 ⁴³ „	Délután személyvonat 12 ³⁰ „
„ személyvonat 4 ²⁴ „	„ gyorsvonat 4 ¹⁵ „
Estve gyorsvonat . 8 ⁰¹ „	Estve gyorsvonat . 9 ³⁰ „

20-1

Szőlőoltványok

szokványminőségben.

A legkiválóbb 42 bor- és csemegefajokban
fajtisztán, teljes jótállással.

Élőkerítés.

Gleditschia csemeték és magvak. **Uradal-
mának, községeknek három évi tör-
lesztésre is adatnak.**

Óriás tövisű, igen gyorsan fejlődő sövénynövény. Ez
az egyedüli, melyből oly örökös kerítés nevelhető pár
év alatt, rendkívül csekély kiadással, melyen nemhogy
ember, de semmiféle állat, még az apró nyulak sem
hatolhatnak át. **Minden rendezéshez rajzokkal ellá-
tott ültetési útastítás mellékeltek.** Ezer csemete
elég 200 méterre. — Ára 6 frt (12 korona).

Diócsemelék. Oriási jövedelmet biztosító voltánál
fogva, ennek tenyésztése számos gaz-
daságban az utóbbi időben rendkívül elterjedt.

Szines nyomatu főárjegyzék ingyen és bérmentve
küldetik minden rendelési kötelezettség nélkül
**Az árjegyzéken kívül még egy olyan könyvet kap
ezzel, ki azt címére ingyen és bérmentve küldetni
kéri, mely nincsen az a ház, vagy család a hol
annak tartalmát haszonra ne fordítanak, városon
falun, pusztán, gazdag vagy szegény családnál
egyaránt. Így még azoknak is igen érdekében áll,
kik rendelni semmit nem akarnak, mert benne szá-
mos oly közlemények foglaltatnak, melyek min-
denkinek nagy szolgálatot tesznek. Cím:**

**„Érmelléki első szőlőoltvány-telep“
Nagy Gábor Nagy Kágya, u. p. Székelyhid.**

Lövy József fia |László Adolf|

könyvkereskedése, zenemű készlete, papir- és
írószer raktára **Miskolczon.**

Ajánlja jól felszerelt raktárát a **Sárospataki
Irodalmi Kör** összes népiskolai kiadványaiból.

Egyházi és iskolai nyomtatványok

a Kogutovicz-féle magyar földrajzi intézet
összes fali abroszait, debreczeni és budapesti
Zsoltárok minden kötésben; a közoktatásügyi
kormány által előírt **népiskolai tantervek** ál-
landó készlete. Könyvjegyzékek szíves meg-
keresésre ingyen és bérmentve.

22-18

Árú-minták ingyen!

Az őszi és téli idényre

ajánl

22-18

Szántó Mór és társa Miskolcon

Őszi és téli öltönyöket. — Átmeneti kabátokat (Double, Ulster és
Raglán) — Havelock ujjakkal és ujjak nélkül. — Télt kabátok és
Városi bundákat. — Gazdasági kabátokat szövet vagy szőrme béléssel.
Eredeti dán iramszarvas kabátokat flanel vagy szőrme béléssel.

Nagy választék gyermek- és fiú-öltönyökben
Minták és árjegyzékek kívánatra ingyen és bérmentve. — *Vidéki
megrendeléseknél elegendő mértéknek egy kabátnak a beküldése.*

Divatkép bérmentve!

Felolós szerkesztő: **Dr. TUDÓS ISTVÁN.** Szerkesztőtársak: **ELLEND JÓZSEF** és **Dr. SZÉKELY GYÖRGY.**

Sárospatak. Nyomtatta Steinfeld Jenő az ev. ref. főiskola betűivel.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szétküldéssel egész évre 10
korona, félévre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrés
oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: Sütő Kálmán. „A r. kath. nagy gyűlés papás igazságai” — Dr. Székely György. „Középiskolai reformtörékvések.”

— Csontos József. „Alkalmi beszéd a reformáció 381-ik évfordulóján a sárospataki főiskolában.” — „Irodalom”

— „Vegyes közlemények.” — „Hirdetések.”

A r. kath. nagygyűlés papás igazságai.

(Folytatás és vége).

Vajjon nem papás igazság-e az, hogy a „kereszténység” feje a pápa? Ha a katolicizmus és kereszténység tényleg egy volna: akkor nem szólnánk e tétel ellen. De mint a fentebbiekből látszik, a kath. egyház sem fogja fel azt ily mereven, hisz a pápa fennhatóságát elvileg a protestánsokra is kiterjeszti, a tárgyi igazság is az, hogy a protestánsok is keresztények. Már pedig amióta a gondviselés kegyelme kivezérelte a kereszténység egy részét a pápai szolgálat házából a protestantizmusba, de nem egyszersmind a ker. hit közösségéből: azóta mikor történt meg az az előttünk ismeretlen esemény, hogy a prot. kereszténység a pápa fennhatóságát elismerte volna? Avagy a kath. egyház jobban tudja, hogy ki a mi prot. egyházunk feje, mint mi magunk. Neki nagyobb hivatottsága, jogosultsága van annak megítélésére, hogy kit tartunk, kit ismerjünk el mi a saját, egyházunk fejének, mint nekünk magunknak? Értsék meg már végre valahára, hogy „mi Istennek fiai vagyunk a J. Krisztusban való hit által”, nem pedig embereknek szolgálai!

És ha katolicizmus és kereszténység egy; és ha a protestantizmus a katolicizmusban kimerített kereszténység fogalmának körén kívül esik: miként lehetne akkor a pápa a protestáns egyház feje is?

És ha a kath. egyház akár elismeri a protestantizmus ker. voltát, akár a katolicizmus fogalmában kimerítettnek látván a kereszténységet, a protestantizmust ker.-nek el nem ismeri: mégis azért, dacára annak, hogy a protestantizmus a pápa fennhatóságát nem ismeri el, és dacára az észszerűségnek, mely kizárja, hogy a pápa nem ker. felekezetnek is feje lehessen, holott csak a kereszténység fejének mondatik hívei által is; mondom, ha dacára mindennek a kath. vallás e pápa fennhatóságát a protestantizmusra is kiterjeszti: mi egyéb ez megint, mint papás igazság?

És nem papás igazság-e az is, hogy elmúltak azon idők, mikor azt hangoztatták, hogy szabad a kutatás, szabad a vizsgálódás? Tehát az emberek

felelték volna újra a szentírás szavait: „A léleknek mindent szabad vizsgálni, még az Istenség mélységeit is.” Ti szabadságra teremtettetek. „Mindeneiket megvizsgáljatok, ami jó, azt megtartsátok?” Nem! A szabad kutatás elve fennen ragyog, általa az emberi szellem csodákat teremt, de mert a reakciónak természetes óhajta, hogy a haladást valamiképpen megakaszthassa, s visszafordíthassa a világ kerekét: azért mintegy szuggerálja a világnak, hogy a szabad kutatás és vizsgálódás elve lejárt a magát! Valóban ez is papás igazság.

Hát az mi, amit Hornig Károly mondott, amikor egyebek között így szólott: „Ebben a hazában a ker. műveltséget mi megvédtük és fenntartottuk egy évezreden át, ebben a hazában, melynek leghívebb fiai mi vagyunk?” Hát a protestánsok bizonyosan pogány szellemben működtek, kezükben az evangéliummal, és nem a ker. szellem megtartásán, hanem annak megsemmisítésén fáradoztak? És a kath. hitnek bizonyára specialis sajátsága az, hogy a leghívebb hazafiságra minden más vallásos felet képesít, s a protestánsok a hazafiságnak azt a mértékét nem is üthetik meg sohasem, csak épen azért, mert nem kathólikusok?! Hát hisz igaz, hogy meg vagyunk irva: „Senki sem szolgálhat két úrnak” — és mi protestánsok vagyunk azok úgy e, akik két úrnak tartozunk szolgálni: a pápának és a királynak, és e két úr sokszor ellenkező parancsára hallgatunk? „Historia est magistra vitae, et lux veritatis!” Ez a historia pedig azt bizonyítja, hogy a legjobb hazafiság nincs a kath. valláshoz kötve, és hogy a magyar protestánsokat a hazafiságban még sohasem előzte meg senki, de a hivatalos kath. egyház Bécs szekerét annál többször tolt, amikor, am azok a magyar szabadságért, nemzeti önállóságért a kath. vallású hazafiakkal együtt ontották vérüket. Valóban Boesky, Bethlen és Rákóczy szabadságharcjai nem azt bizonyítják, hogy a legjobb hazafiság a kath. hithez van kötve, annak a kizárólagos tulajdonát képezi. Sőt azt látjuk, hogy a kath. hit igen sok esetben hátrányára szolgált a jó hazafiságnak. Ime Pázmán ugyanam kath. volt, s mégis ő azt kath. hitével összeegyeztethetőnek találta, hogy jobban gyűlölje prot. vallású magyar honfitársait, mint szeresse hazáját, fáját és nemzetét, különben nem mondtotta volna, hogy „inkább legyen az or-

szág rókák és farkasok tanyája. mint eretnekek lakhelye." Amit később ugyan oda módosított, hogy ő ezt csupán a saját érseki birtokaira értette, de ha úgy volna is, ez csupán a terjedelmen, de a lényegen mit sem változtat. És Kollonics is képes lett volna Magyarországot németté és koldussá tenni, csak hogy katolikussá tehesse. A nemzet gerincének, törzsének a legnagyobbbrészt magyar protestánsoknak delegátum judiciumok, eperjesi vértörvényszék, máglyák, gályák, templom, iskola, paplak foglalások által való szívtörő üldöztetései mi kiszámíthatlan, s pótolhatatlan kárt és veszteséget okoztak a haza és nemzet ügyének, és ime mindez összeegyeztethető volt a kath. hazafisággal.

És ha Hornig mindezek mellett is a kath. hitel köti össze a legjobb hazafiságot, s a kath. hitet a képzelhető legjobb hazafiság „conditio sine qua non”-jának tekinti: ez ismét csak pápas igazság.

Még csak azt akarjuk megjegyezni, hogy Hornig lendülettel szólván az egyház és haza szeretetéről, azt így indokolja: „mert mi magyar katolikusok vagyunk, és azok akarunk maradni.” Tehát előbb magyar, azután katolikus. De aztán rögtön megfordítja a dolgot: „De épen azért, mert mi katolikusok,” megint utána: „mert mi magyar kath. vagyunk: ragaszkodunk a pápához”, aztán jön: a „királyhoz.”

Micsoda kínos vergődés ez! Melyiket szeretem, melyiket szeretem? Utoljára is a pápát jobban, mert sok csürés csavarás után az jön előre, utána a király. Mivelhogy tér és idő korlátai miatt nem lehet egyszerre kiírni vagy kimondani mindakettőt: kénytelen-kelletlen elsőbbséget kell adni az egyiknek, s a szív igaz érzésének nyilvánosságra kell jönnie, nem lehet eltitkolgatnia. Óh! áruló korlátai a térnek és időnek! S itt egy újabb beigazolást nyer az előbbi állításom, hogy a legjobb hazafiságnak a kath. hittel való összecsatolása: pápas igazság.

A kath. nagygyűlés lefolyása, s az ott elhangzott pápas igazságok csak azt a meggyőződést érlelhetik meg bennünk, hogy a legéberebb órállásra van szükségünk, mert abból nyilvánvaló, hogy társadalmi úton szervezkedik a kath. egyház a liberális-mus, protestantizmus, haladás és ezzel azonos természetű szent eszmék megbuktatására. A pápas igazságokkal szemben kezünkbe kell venni az evangéliumot, és az abból kisugárzó igazságokat még a házak tetejéről is prédikáljuk, hogy annak nemes magvai megtermékenyítsék a lelkeket, s adjon irányt mindezeknek a helyes ösvényen való haladásra, a Krisztus szellemében való érzésre, gondolkodásra és cselekedetre, hogy így a kizárólagosság és türelmetlenség által célba vett nemzetrontó és nemzetbontó törekvés meghiusuljon, s a közboldogság szilárd fundamentumot nyerjen.

Sütő Kálmán.

ISKOLAI ÜGY.

Középiskolai reformtörekvések.

(Folytatás.)

A Tóth Béla cikkéből fentebb közölt idézetben tulajdonképpen három dolog foglaltatik. Először hibáztatja a latin nyelvnek mai lélekölő grammatika szerinti tanítását, másodsor a mai iskolát azért, mert növendékeit ellátja ugyan szakismeretekkel, de ezek-

ben nincs meg az összefoglalás, az egységbe olvadás, s azért nem tanítja meg őket gondolkodni; harmadszor azt ajánlja, hogy mint a francia középiskolákban, nálunk is inkább a modern nyelvekre fektessék a jövőben a főszólyt. Tekintsük ezeket a kívánalmakat egyenként. Az elsőre nézve föltétlenül igazat adunk Tóth Bélának. S sajátságos, Dr. Lőte József a kolozsvári tud. egyetem ez idei rektora majdnem szóról-szóra azt mondja, a mit Tóth Béla s ugyanazon módszert ajánlja a latin nyelv tanításának sikeresebbé tételére. Bokor az Egyetértés nov. 17-iki tanügyi cikkében „Mit tanuljunk hát a franciáktól” francia mintára azt ajánlja, hogy a nyelvek tanítását ne osztályok szerint végezzük, hanem külön csoportokban függetlenül az osztályoktól „Ennek a kívánalomnak az a világszerte szerzett tapasztalat ad magyarázatot, hogy a tanulók különféle tehetséggel és előkészítettséggel lépnek a középiskola osztályaiba. Nem minden tanuló tanulja egyenlő sikerrel az idegen nyelveket. Egy részök fogékonyabb a nyelv iskolai tanulására, mint a másik. A fogékonyabb tanulók gyorsan haladnak a nyelvben, a közepes nyelvtelenségek lassabban, végre egy részök alig mutat föl eredményt. Ezek a különböző tehetségű tanulók, egy és ugyanazon osztály körében csak terhei egymásnak. Akadályozzák a tanítás sikerét. Az osztály eredményének színvonalát pedig teljesen alászállítják.”

Tóth Bélának a mai iskola ellen emelt ama másik vádjában, hogy az nem tanítja meg növendékeit gondolkodni, hogy hiányzik a filozofiai hatás az oktató részéről, hogy csak részletezés folyik s nincs meg a bölcs összegezés — szintén sok igazság van. Ennek oka, én legalább úgy tapasztaltam, az, hogy a legtöbb középiskolában a tanárok mereven elsáncolják magukat szaktudományuk területén, tanártársikkal s azoknak szakmájával egyáltalában nem, vagy csak igen csekély részben törődnek s ez sokszor annyira megy, hogy az ugyanazon tantárgyat tanítók között sincs érintkezés, megbeszélés, a minek következménye aztán nemcsak az, hogy még módszerük és még technikus terminusaik is különböznek, hanem az is, hogy aztán Bábeli zűrzavar támad a gyermekek fejében s a különböző elvek, módszerek között igazán nem tudnak eligazodni. Ebből a szempontból s ilyen körülmények között én inkább ahhoz a nézethez csatlakoznám, hogy a tanár a maga tantárgyát lehetőleg több osztályon át tanítsa, a mire esetleg nem volna szükség abban az esetben, ha ugyanazon tantárgy összes tanárai egyöntetű eljárásban és módszerben állapodnának meg.

A gymnasiumi, állami épügy, mint a felekezeti tantervhez csatolt *utasítások* szépen utalnak arra, hogy egy-egy középiskolának *szerves egészek, élő organismusnak* kell lenni s hathatósan sürgetik az u. n. koncentraciót, egyrészt az összegezést, másrészt azt, hogy a tanárok a tantárgyak között törekedjenek *kapcsolatokat* létesíteni. Az állami utasítások egyik szép helye így szól: „A nevelés ügyében, hol a személység érdemétől kell várni a legjótékonyabb hatást, kétségkívül csakis káros kísérlet volna, parancs után járó egyöntetűségre kényszeríteni a tanárok eljárását. De annál szükségesebbnek kell vallani, hogy *maguk a tanártestületek át legyenek hatva azon meggyőződéstől, hogy közös munkában fáradoznak*, hogy minden egyes tanár buzgalmanak eredménye társainak kiegészítő munkálkodásától van feltételezve. Ha nem tud minden egyes a közös cél érdekében, mind a tárgyak felfogásban, mind a követendő tanmenetre

nézve nemes önmegtagadással meghajolni az összesség határozatai előtt, meg nem valósúlhat teljesség és részleteiben a tananyag megfelelő és életrevaló szervezete. *A módszeres értekezleteknek, melyek helyes irányítását az igazgatók legszebb tisztének kell tekinteni, jut a feladat e közösség tudatát ápolni és az általános tanterv szellemében az eljárás módjait meghatározni.*"

Az állami tantervet és utasításokat az 1883-iki középiskolai törvény után alkották meg s innestova húsz év múlva sajnosan kell bevallanunk, hogy az utasításoknak ez a része a legtöbb középiskolára nézve írott malaszt maradt s a gyakorlati életben nem valósult meg. Én legalább igen sok középiskolát ismerek, a hol a módszeres értekezletek tartását vagy feleslegesnek tartják, vagy azzal nem törődnek. Hogy általában véve nemcsak a tantárgyak közötti kapcsolatok teremtése hiányzik, hanem az *összegezés*, a filozófiai hatás és *egységesítés* is középiskoláinkban, annak egyik oka tagadhatatlanul az *egyetem* tanárképzésében is rejlik, a mely szaktudásokat akar nevelni csupán, de újabb időben tanítványait nem látta el kellő filozófiai és pedagógiai ismeretekkel. Régebben, mikor a második év végén kellett a paedagógiából és filozófiából alapvizsgálatot tenni, a tanárjelöltek két évig foglalkoztak e tárgyakkal s az eredmény is némileg jobb volt, remélhetőleg a jövőben is az egyetem nagyobb gondot fog fordítani jelöltjeinek fil. és paed. kiképzésére.

A harmadik kívánsága Tóth Bélának a mai középiskolával szemben az, hogy a francia mintájára nálunk is nagyobb gondot kell ezután fordítani az élő idegen nyelveknek, a francziának és németnek tanítására. Ne csak tanulják ezeket a nyelveket az iskolában, hanem *tanulják is meg* a növendékek. Nézetünk szerint legalább az egyiket a kettő közül a magyar fiuknak okvetlen el kellene sajátítaniuk a középiskolában. E tekintetben a francia vagy a német deák előnyösebb helyzetben van a magyarnál. Az ő anyanyelve egy nagy irodalomnak és kifejelett önálló kultúrának nyelve, idegen nyelv tudása nélkül is boldogul, míg nálunk a magasabb tudományos készséget igénylő hivatásokban és pályákon *alig*. Az is tény, hogy a modern kultúra ma már tulszárnyalta az ókori klasszikust s hogy ma már a magyar deáknak is *nagyobb értéket* képvisel egy modern élő nyelvnek tudása, mint a holt klasszikusainak.

Terünk nem engedi, hogy tovább időzzünk a Tóth Béla által felvetett kérdéseknél. Visszatérve a francia középiskolai reformra, abból még egy nagy tulajdonképpen eldöntetlen, illetőleg nehezen eldönthető paedagogiai kérdést hámozhatunk ki azt. t. i. egységes legyen-e középiskolai nevelésünk vagy pedig többféle, több irányban szétágazó; aztán egy és ugyanazon középiskolában csináljunk e tagozatokat, vagy pedig azt folytonosnak tekintsük. A magyar középiskola erről az oldaláról a francziához viszonyítva Bokor következőleg nyilatkozik fent idézett cikkében:

„Eddig ugyanis azt tettük, hogy eleve megalkottott teóriák alapján, támogatva a szomszéd németiség ilyen természetű eszejárásával is, középiskoláinkat egységes összefüggésben építettük föl az első osztálytól a nyolcadikig. Azt mondtuk hogy ilyen egységes berendezéssel tudunk csak kifogástalan tantervet alkotni, mely fokról fokra, évről-évre, mind a teljes középiskola bevégezéseig, rendszeresen táplálja a tanulók értelmi és erkölcsi erejét. Az egységes menetű, gulaként felépített középiskolát a világért tagozatra

nem bontottuk volna. Ebbeli intézkedésünknek pedig nem volt más alapja, mint a teória, mely a gyermek lelkének harmonikus képzéséért csakis e föltétel mellett volt hajlandó kezességet vállalni.

Igaz ugyan, hogy a kezességgel járó felelősségre senki sem vállalkozott, még oly esetben sem, mikor a gyermek cum lege artis futotta végig az egységes középiskolát. Ez a körülmény mindössze a divatos pedagógia szavahihetőségét tette gyanussá. De annál csúfosabbá tette a teoretizálók mesterkedését az a tény, hogy tanítványaiknak két harmada időközben otthagyta a középiskolát, úgy, hogy az első osztályba beirt például 60 gyermek közül jó, ha 20 jutott el az ugynevezett érettségi vizsga révpartjára. A többi időközben elszökött, ki szakiskolába, ki életfoglalkozásra. Ez pedig így megy kibeszélhetetlen évek hossza sora óta. Az 1896-iki ezredévi kiállításon rajzokban is kimutatva láttuk középiskolai osztályainknak évenkénti alábbszállását. Az egységes tantervek védőinek minderre csak egy válaszuk volt az, hogy ne tessék a tanulóknak elhagyni idő előtt az iskolát, vagy ha mégis elhagyják, a lelki harmonijukban tapasztalt kárt maguknak tulajdonítsák! Ily teoretikus felfuvalkodottsággal beszéltünk mi az élet követelményeiről.

A franciák szerényebbek nálunk. Ők adnak valamit az élet követelményeire. Középiskolai reformterkvéseiknek egyik legnevezetesebb, minket igen közel érdeklő jelensége az, hogy kilenc osztályból álló középiskoláikat, úgy a latin, mint a modern középiskolát három tagozatra különítik. Az 1—3, 4—6, a 7—9 osztály külön-külön tagot alkot, mindegyik végén promoteáló vizsgálattal egybekötve. A tagozatokra osztásnak oka pedig éppen az a tapasztalat, hogy a tanulók közül a 12, a 15 éves korban sokan otthagyják a középiskolát. Ezeknek az érdekeiről, hogy mégis valami kerek műveltséget vigyenek magokkal, okvetlen gondoskodni akarnak.

Az egészen természetes, hogy ily tagozás mellett nem lehet szó egységes, az egész középiskolát megosztatlanul végig futó tantervről. Ennél a teoretikus ábrándnál többre becsülik azonban a tapasztalat kétségszövedékesen tanulságait.

De azért azt sem kell hinni, hogy a három tagra osztott francia középiskola híján volna egybefoglaló áttekintésnek. Nincs híján. Megfordítva éppen a francia középiskolák történeti fejlődése teszi lehetővé, hogy ez az összefoglalás meg legyen. Ezt eszközlik a francia középiskolák tanulmányi felügyelői, a kik az igazgató mellett az intézet szellemi részét vezetik s a merev tanterveket az életre alkalmazzák. Ezek a francia tanulmányi felügyelők teszik meg azt a kimondhatatlan üdvös hatást, hogy középiskoláikban a tanterv hajlékonyságot nyer, s iskolánként az élet és tapasztalat kívánalmaihoz simul.

Bokoron kívül mások is vannak abban a véleményben, hogy a középiskola ne legyen egységes, hanem oszljon egyes csoportokra. Így Dr. Schwarcz Arthur ideg orvos a budapesti gyakorló iskola által tartott legutóbbi szülői értekezleten a tagoltságban, a különféle csoportokban látná a túlterhelésnek ellen-szerét. „Baj, — szerinte, hogy az iskola nem individualizál, nincs eléggé tekintettel az egyes gyermek sajátos hajlamaira, képességeire. Ha erre tekintettel volna, sokkal kevésbé fenyegetné az ifjúságot a túlterhelés veszélye, mert a mire a gyermeknek hajlama van, azt könnyen és kedvvel tanulja, abban tehát nem egy könnyen lehet őt túlterhelni, ellenben

a hajlamaival és képességével ellentétes tárgy unatja, fárasztja, megterheli. Az egységes középiskola még jobban uniformizálna s még kevésbé individualizálna, mint a mai iskola. (I. Tanár-Egyesületi Közöny 9. sz.)

Bizony ez egy igen nagy, megszívlelendő kérdés, a mely sokunkat gondolkodásra, eszmélkedésre készíthet, mielőtt az egységes középiskolára nézve állást foglalnánk. E kérdés megérdemli, hogy vele alkalomadtán külön is foglalkozzunk.

Ezek után áttérünk a Heinrich G. cikkének ismertetésére, a mely a középiskolai felügyeletről szól.

(Vége köv.)

Dr. Székely György.

TÁRCA.

Alkalmi beszéd a reformáció 384-ik évfordulóján a sarospataki főiskolában.

(Folytatás és vége.)

Az értelem, az épülés szempontjából korszakalkotó ujtás a nép anyanyelvének alkalmazása, mely által a templomba járó egész figyelmével áldozhat vallásos érzelmeinek s megértve a hallottakat, az Istentisztelet az ő okulására szolgálhat s erkölcsi érzelmeit javíthatja. E javítás, illetőleg változtatás által a szószék a felnőttek tanítószéke lett s ki tudná kimutatni azt az erkölcsi és művelődési hatást, melyet azóta a szószék a keresztyén egyházban teljesített. A lutheri és kálvini irány között a két reformátor egyéni sajátosságának megfelelően különbség van a kultuszban is. Mert Luther mindazt megtartotta a templomban a római istentiszteletből, a mit a szentírás nem tilt, Kalvin ellenben mindazt elvetette, a mit a szentírás nem parancsol. De abban megegyeznek, hogy az Istentisztelet központjává a tanítást tették, mely után legfontosabb rész az ima és az ének, melyekkel a hívő cselekvőleg vesz részt az Istentiszteletben. Különösen a reformált egyházak Istentiszteletének színhelye nem is nevezhető a régi értelemben vett templomnak, csak imaháznak, mely kívül belül egyszerű, egyszerű mint a milyen az első keresztyének összegyülekező helye lehetett. Nincs semmi cifraság, nincsenek zajos fényes szertartások: de az egyszerűség magasztos, mint az Isten szabad temploma, a nagy természet. Az egyszerű ima Istenhez vezeti Istent kereső lelkünket, az ének szárnyain szinte emelkedni érezzük keblünket, az okos tanító praedicatio pedig utat mutat az erkölcsi élet mezején.

Az istentisztelet egyszerűsége nem jelenti azonban az egyszerűség izléstelenségét. A praedicatio legyen tartalmas, szívet-lelket melegítő, az ének és ima nemesen egyszerű, lehetőleg művészi. Mert ha a tanítás tartalmatlan, se a szívet, se a lelket le nem köti, az ima csak lemorzsolása a kötelességnek, az ének izléstelen, akkor nem csoda, ha a mai kor fejlettebb izlése kifogásokat emel a reformált egyház Istentisztelete ellen. Ugy érzem, hogy e téren épen ellentétben a római istentisztelettel, több gondot kellene fordítani a kedély foglalkoztatására, az érzelem felkeltésére.

A reformáció, mint szellemi forradalom nem maradt tisztán a vallási élet határai között, hanem hatásában az emberiség fejlődésének minden mozzanatában ott találjuk azt. Ott látjuk az állami fejlődés terén, a politikai életben, ott a társadalom alakulásainál s későbbi nagy eszméknek, világ átforgató gondolatoknak is csirá-

ját képezi. Mert a reformáció az emberiség örök haladása, az emberiség boldogulásának eszköze.

Államok vannak, melyek létrejövetelüket a reformációnak köszönhetik, népek vannak, melyeknek a boldogulást, a függetlenséget a reformáció által beszívtott szabad szellem hozta meg. Mert a reformáció nemcsak a vallás terén élő tiltakozás, hanem tiltakozás minden abszolút hatalom ellen, mely nem egyéb, mint a népek szabadsága ellen elkövetett merénylet. Mert a reformáció maga a szabadság, az egyenlőség, a testvériség, mely az emberiséget megállani nem engedi, hanem a fejlődés után előre hajtja. A népek mindennemű előhaladásában a reformáció szelleme nyilatkozik meg, mert a reformáció maga a gondolatszabadság, a műveltség fáklyája, maga a lelket adó óserő, az örök fejlődés.

Álljunk meg most már ünneplő gyülekezet a reformáció hatásának vizsgálásánál. Azt kértem elérte-e célját a reformáció, avagy inkább azt, hogy megvalósította-e mindazt, a mit akart, az egyház újjáteremtését? A feltettkérdésre a felelet nem lehet egyéb, mint az, hogy a reformáció csak részben érte el célját. Igaz, hogy erkölcsi és szellemi erejével nagy dolgokat vitt ki, s a művelődés terén, az emberiség fejlődésénél mint mozgató erő mind nagyobb és nagyobb körben működik s szelleme még azokat is hódítja napról-napra, kik a világot, az emberiséget mozdulatlanak szeretnék látni: de az is igaz, hogy még nagyon sok hiányzik a végcél, az Isten országának a földön való megvalósításáig.

* * *

Jézus azt jósolta: léssen egy akol és egy pásztor. Ki mondja meg, mikor lesz ez? Ha egymást nem fogjuk szeretni, sohasem lesz. De ha vallási életünkben csak a Jézust igyekszünk követni, az ő végtelenül szerető lelkét megérteni, ha nem azt kérdezzük, hogy mit hiszel, hanem azt nézzük, ki mennyire közelíti meg tetteivel az emberiség örök példányképét, a Jézust, akkor — hiszem és elképzelem, — hogy a szeretet alapján Jézus pásztorsága alatt mind együtt lehetünk. A gondviselő és mindent igazgató Isten segítsen, hogy minél előbb együtt lehessen az emberiség.

Csontos József.

IRODALOM.

* **Papp Lajos** debreceni főiskolai szénior „Emlék könyv” cím alatt egybeállította az 1901. okt. 31-ikén a debreceni főiskola körében tartott reformációi emlék ünnepélyen elmondott beszédeket, előadott költeményeket. Szép és értékes füzet, a melynek közrebo- csátását Kiss Aron püspök áldozatkészsége tette lehetővé.

* **Szinnyei József**, Magyar írók élete és munkái című, a magyar tudományos akadémia által támogatott vállalatából megjelent a 70-ik füzet, a mely a VIII. kötet 6. füzeté s tartalmazza azoknak az íróknak életleírását s műveik feljegyzését, a kiknek nevei a *Mátéfy* és *Medgyes* szavak közé esnek. A tartalmas füzet ára 1 korona. Megrendelhető Hornyánszky Viktorál Budapesten.

* **Felhívás.** Az 1902-ik év január havában „Gyakorlóiskola” cím alatt egy pedagógiai folyóiratot óhajtunk megindítani. Diesterweg szerint egy képezde annyit ér, mint amennyit ér a vele egybekötött gyakorlóiskola, Jóllehet Diesterweg ezen mondását sokszor félreértették, még többször félremagyarázták; mindazáltal helyesen értelmezve mégis ez a mondás

képezi a tanítóképzés első igazságát. Mert hiábavaló a képezdei osztályokban minden elméleti tudás, ha annak a gyakorlatban való keresztülvitele hibás vagy hiányos. Különösen a tanítóképezdek növendékeinek nem eléggé érett kora parancsolólag követeli, hogy a pedagógiai elméletnek a gyakorlatban való megszilárdítása már a képezdében lehető körülményességgel és alapossággal megtörténjék. Tanítói pályánkon többször éreztük a képezdei elmélet és a gyakorlóiskolai praxis közötti összefüggés fogyatékos voltát s törekedtünk erőnknek mértékéhez és az adott körülményekhez képest az összefüggést, az egységet helyreállítani. Ezen törekvésünk eredményének közlésére, a további munka feldolgozására, kartársainknak e munkába való belevonására látszott szükségesnek egy oly folyóirat megindítása, mely a főntebb körvonalozott célt tűzi zászlójára. Érezzük, hogy nehéz feladat megoldására vállalkoztunk. Tudjuk, hogy nehéz egy új iránynak ösvényt taposni. De ha körütekintünk tanítóképzésünk mezején, s látjuk azt az ürt, mely a tanítóképzés elméleti és gyakorlati része között tátong, ha látjuk, hogy az életbe kikerült ifjú tanító többször a véletlenre van bízva a továbbképzés munkájában; ha látjuk, hogy épp a jobbák a tanmódszerben való kételkedés folytán miként vergődnek a leleményeskedés utvesztőjében: akkor lehetetlen tétlenül maradniok azoknak, akiknek élethivatásuk a mai kor színvonalán álló tanítók kiképzése. Ily gondolatok és érzelmek vezérelnék bennünket a fent jelzett folyóirat megindítására. A fentiekhez képest folyóiratunk programja nagy vonásokban a következő: 1. A pedagógiai ismereteknek a gyakorlati kivitellel való összhangzatba hozása. Megfigyelés és kísérletezés a gyakorlóiskolában. 2. Az oktatás- és módszertan szabályainak a lélektani törvényekkel való szorosabb kapcsolatba hozása. 3. Az egyes tantárgyak módszerének történeti fejlődésében való megvilágítása, történeti alapra fektetése. 4. Az összes népiskolai tárgyakból mintatanítások közlése. 5. A tanító-képzés színvonalának külső és belső eszközökkel való emelése. 6. Az alsó-és középfokú oktatás közötti határvonal lélektani alapon álló megállapítása. 7. A tanítóképzéssel kapcsolatos külföldi mozgalmak figyelemmel kísérése. 8. A tanítóképzés külső életére vonatkozó vegyes krónika. A folyóirat (július és augusztus kivételével) minden hó 15-én legalább 3 ívnyi terjedelemben jelenik meg. Előfizetési ára egy évre 8 korona, félévre 4 korona. Az előfizetések és előfizetési jelentkezések folyó évi decz. 31-ig a felelős szerkesztő nevére, Sárospatakra küldendők. Sárospatak, 1901. decz. hó. Főszerkesztő: Dezső Lajos tdk. igazgató. Felelős szerkesztő: Balogh Kálmán áll. gyakorlóiskolai tanító.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Az Irodalmi Kör** f. hó 14-én d. u. 2 órakor Nt. Fejes István úr elnöklete alatt közgyűlést tart a „Sárospataki Lapok” további kiadásának tárgyalása végett, melyre a tagok tisztelettel meghívotnak.

— **A középiskolák államsegélye.** A közoktatásügyi miniszternek jövő évi költségvetési tervezete szerint református középiskoláink a következő mérvben részesednek állami segélyben: A békési gimnázium 16, a budapesti 36, a csurgói 31, a gyöngyi 7, a hajdunánási 10, hódmező-vásárhelyi 28, a karcagi 10, a kecskeméti 18, akisújszállási 32, a kolozsvári 20, a marosvásárhelyi 12, a m.-szigeti 32, a mezőtúri 20, a miskolci 30, a nagy-kőrösi 22, a pápai 32, a rimaszombati 32, a s.-sz.-gyöngyi 32, a szászvárosi 23, a szatmári 30. a sz.-udvarhelyi 24 s a zilahi gimnázium 30 ezer korona segélyben fog részesülni az

1902. évre. Összesen tehát 22 gimnáziumunk 532 ezer korona segélyt fog kapni. A kun-szentmiklósi, a halasi és a bősörményi ref. gimnázium nincs felvéve a rendes államsegéllyel ellátott gimnáziumok közé, mert az államsegélyre vonatkozó szerződésük valószínűleg még nincs végleg megkötve. — Ezenkívül 13 ág. ev. gimnázium 328, a kolozsvári unitárius gimnázium 32 ezer, 29 róm. kath. gimnázium 256600 s 11 törvényhatósági, illetőleg községi középiskola 149 ezer korona államsegélyben fog részesülni. (e.)

— **Antal Gábor** dunántúli ev. ref. püspök az egyházi adózás ügyében *próba-eljárás* eszközöltetése céljából *adó-kulcs* rendszert állapított meg egyházkerületére részére. Ennek az adó-kulcsnak a főbb pontjai ezek: legyen *személyi* és *vagyon* adó-alap; amaz *minden egyháztagnál* feltalálható s mindenkinél *egyenlő* tartozik lenni, — az utóbbi *jövedelem aránylagos az állami adóhoz viszonyítva*. A személyi adót mindenki fizetné, a ki 20-ik életévét betöltötte s munkaképes *férfit*, illetőleg *nő* (tehát férfit is, nő is egyaránt!) tekintet nélkül az illető egyháztag önállóságára, családtag voltára, adót fizető s vagyonnal rendelkező voltára. — kivéve, ha tényleges katoná. Itt a maximális adó 2 korona lenne személyenként. A vagyoni adót a következő osztályba sorozás szerint lehetne kivetni:

Osztály	Kinek állami adója K.-ban	Fizetne egyházi adóba
I.	1—5	2
II.	5—10	4
III.	10—20	7
IV.	20—30	10
V.	30—50	14
VI.	50—65	18
VII.	75—100	22
VIII.	100—150	28
IX.	150—200	34
X.	200—300	40
XI.	300—500	50
XII.	500—750	70
XIII.	750—1000	100
XIV.	1000—1500	140
XV.	1500—2000	180
XVI.	2000—felül	200

A kinek, mint vagyoni adózónak 3 vagy több 12 éven aluli gyermeke van, vagy 2 gyermeke eleminél magasabb iskolába jár, vagy birtokát állami adója 10-szeresénél nagyobb adósság terheli: egy osztállyal lejjebb adózónak minősítendő. Ime egy pozitív indítvány!

— **Miniszteri rendelet a joghallgatók VIII-ik féléve tárgyában.** A vallás- és közoktatásügyi miniszter legközelebb a következő elvi jelentőségű határozatot adta ki: Az 1889. XXIV. t.-cz.-ben foglalt kedvezményre való jogosultság igazolására nézve kiadott 42884/901. számú körrendelet értelmezése tárgyában értesítem az érdekelteket, hogy az idézett körrendelet célja azon visszaélés meggátolása, hogy egy éves önkéntesnek besoroztatott, azután a tényleges szolgálat alól bármely okból felmentetett, de ajánlati lapja birtokában maradt (mire már volt példa) ezen ajánlati lap révén igénybe vegye a végbizonyítvány hét félév után való kiadásának kedvezményét. Fent idézett körrendelet helyes értelmezése tehát az, hogy az ajánlati lap csak oly joghallgatóknál fogadandó el az 1889. XXIV. t.-cz.-ben foglalt kedvezményre való jo-

gosultság igazolásául, a kiknek még nem lehet katonakönyvük, vagy tiszti kinevező okmányuk, tehát azoknál is, a kik bár hetedik szabályszerű jogi félévüket besoroztatásuk évének október 1-je után végzik be, de besoroztatásuk alkalmával még állományba nem vétettek, vagy állományba vétettek ugyan, de katonakönyvvel nem láttattak el. Természetes, hogy azok, a kik az 1889. XXVI. t.-cz.-ben foglalt kedvezményt már teljesített egyéves önkéntesi szolgálat czimén igénylik, jogosultságukat csakis katonai (honvéd) igazolványi könyvvel, esetleg tiszti igazolványi okmánnyal és nem ajánlati lappal igazolhatják. Nem forog fenn tehát nehézség arra nézve, hogy azon joghallgatók, a kik 1901-ben, vagy még előbb egyéves önkénteseknek besoroztattak, de tényleges szolgálatuk megkezdését egy későbbi évre halasztották és ennek megfelelően állományba nem vétettek, vagy katonai (honvéd) igazolványkönyvvel nem láttattak el, 1901. december havában az 1889. XXIV. t.-cz.-ben foglalt kedvezménnyel nyerjék ki végbizonyítványukat.

— **Készülődés a zsinathoz.** Az ev. ref. egyetemes konvent zsinati előkészítő-bizottságához, a melynek tagjaiul annak idején a következők küldettek ki: Szilágyi Dezső, Kovács Albert, Antal Gábor, Molnár Béla, Bárány Dezső, Dr. Bartók György, Bernáth Elemér, Fejes István, Gróf Dégenfeld József és Zsigmond Sándor [konv. jegyzők 61. p.] a jövő év első napjáig kell a kerületeknek a zsinati tárgyakat bejelenteni, a meglevő törvényen eszközölendő módosításokra rámutatni stb. A tiszáninneni kerületnek ebben az irányban megbízott küldöttsége, t. i. hogy a zsinati tárgyakat állapítsa meg, a már beterjesztett egyházmegyei s egyéb indítványokat, szedje össze a módosítandó törvényszakaszokat jelölje meg, e hónap 5-ik napján végezte el a reá ruházott kötelességet, a midőn is a kiküldöttek [Fejes István, Mecner Béla, Debreceni Bertalan, Radácsi György, Novák Lajos, Czinke István, Dr. Finkey József, Vattay László, Dr. Tüdös István és Dr. Finkey Ferenc] Sárospatakon valamennyien egybegyűlvén, a következőkben állapodtak meg: a vallásegyenjogúság és sérelem címe alatt zsinati tárgyakul megjelöltetnek ezek az országos ünnepélyek alkalmával megszűntetendő a róm. kath. egyház kizárólagos szereplése, — a tábori lelkészek között megfelelő számú ev. ref. vallásúak alkalmaztassanak a róm. kath. tábori püspök [vicarius] alá való rendeltsége megszüntetésével — a róm. kath. s bármely jellegű tanintézetekben tanuló ev. ref. vallású növendékek vallásoktatásának semminemű akadályai ne legyenek, — állami és egyéb közintézeteknél az apácáknak alkalmazása szüntettessék be, — úgy a férfi, mint a női szerzetes rendek tagjainak e hazában való letelepedése törvényileg rendeztessék s a jezsuita rendnek, az ország törvényei ellenére e hazában való működése lehetlenné tétessék, — az egyetemi theologiai fakultások kérdésének megoldása az állam-kormánytól sürgetendő, — az 1848. XX. t.-c. egyházi és iskolai szükségleteink fedezése szempontjából az állam által végrehajtandó, autonómiánk sérelme nélkül s az egyház meghallgatásával [ez utóbbinak hangsúlyozását ama körülmény tette szükségessé, hogy sem a középiskolai 1883-ki, sem a tanítói fizetések kiegészítéséről szóló törvény, sem az 1898. XIV. t.-c. meghozatalakor a meghallgatás nem történt meg, pedig magának a kormánynak a nyilatkozata szerint mindezek az 1848. XX. t.-c. részletes beváltásai!], — a prot. püspökök és főgondnokok főrendi tagsága általánosíttassék,

— az 1868. 53. t.-c. 12 pontja visszaállíttassék, ezt sürgesse a zsinat, mert a felekezetek közötti békességnek, egyetértésnek ez az egyetlen feltétele, a mely az állami anyakönyvvezetés mellett most már minden akadály nélkül érvényesülhet stb. stb. A módosítások az egyes törvény-szakaszok feltüntetésével ajánlatnak. A jegyzőkönyvet, mihelyt lehet, közétesszük.

— **Paedagógia lap Sárospatakon.** Dezső Lajos sárospataki állami tanítóképző-intézeti igazgató fő- és Balogh Kálmán sárospataki állami gyakorló iskolai tanító felelős szerkesztésében a jövő év január havától kezdve „*Gyakorló Iskola*” cím alatt egy paedagógiai folyóirat fog megindulni, a melynek előfizetési felhívását (l. „Irodalom”-rovat) ajánljuk az érdeklődők figyelmébe.

— **Válasz Érdeklődőnek.** A lelkész-minősítési táblázat R. J. theol. tanárra vonatkozó adata, a mint a főtisztelendő püspöki hivataltól nyert értesítésből kitűnik, *elnézésnek* az eredménye s azt mint *tévedésen alapulót* kell tekinteni.

— **Dicséret, elismerés és buzdítás.** A modern reversális útján végzett lélek-fogdosás nagy eredményei arra birták immár az ultramontanokat, hogy nyilvános dicsérrettel és elismeréssel adózzanak a lélek fogdosóknak, a mint ez nyilván kitetszik a „*Magyar Állam*” ez évi 270. számában a következő pontjából: „a házassági statisztikának megnyugtató eredményét tudomásul véve, a lelkészkedő papság buzgalmát méltán dicsérhetjük a múltért, de, hogy a jövőben se váljék kárunkra az egyházpolitika, nem szabad e buzgalomnak hanyatlani.” Ezzel a nyilvános dicsérrettel, elismeréssel szemben minékünk ugyan micsoda szavunk lehet azokhoz a lelkésztársainkhoz, a kiknek nembánomsága, közönyössége miatt és folytán van az ellenfélnek dicsérni valója? — Maguk adják meg a feleletet azok, a kiknek szorongó lelkiismeretük most már igazán szólhat: mea culpa, mea maxima culpa!

Lövy József fia [László Adolf]

könyvkereskedése, zenemű készlete, papir- és

írószer raktára **Miskolcson.**

Ajánlja jól felszerelt raktárát a **Sárospataki Irodalmi Kör** összes népiskolai kiadványaiból.

Egyházi és iskolai nyomtatványok

a Kogutovicz-féle magyar földrajzi intézet
összes fali abroszait, debreczeni és budapesti
Zsoltárok minden kötésben; a közoktatásügyi
kormány által előírt népiskolai tantervek állandó készlete. Könyvjegyzékek szíves megkeresésre ingyen és bérmentve.

TÜDŐBÁJOK GYÓGYITHATÓK!

(Krónikus katarrhusok és tüdővész.)

Statistikai följegyzések szerint Németországban a tüdővészesek száma körülbelül 1 1/2 millió, melyből évenként körülbelül 180.000 ember esik áldozatul. A magyarországi statisztika pedig ennél még borzasztóbb képet tár elénk. Még rövid idővel ezelőtt min denkit, kit ezen borzasztó betegség meglepett, menthetlenül elveszettnek tartottak és csak az utóbbi években nyertük azon meggyőződést, hogy a gyógyulások nem is oly ritkák. Minden esetre kedvező viszonyok és körülmények szükségeltetnek a gyógyulás eléréséhez, lett légyen az akár a beteg szervezetének, akár pedig a célravezető gyógymód alkalmazásának követelménye.

Azon kérdés, hogy a tuberculózis ragadós-e, sokáig vita tárgyát képezte. Ujabb időben azonban azon eredményre jutottak, hogy a betegség magában véve nem, hanem az arra való hajlandóság a gyermekekre átszármaztatik: a zaj hogy a szervezeti hibák öröklöttek át, mi által a fertőzés kellő alapot kap. Világos tehát, hogy a fertőző anyag oly ágyban vagy ruházatban található fel, melyben előzőleg egy tüdővészese egyén halt el, igen könnyen átszármazhatik annak gyermekeire, különösen ha azok öröklött szervhibák következtében már hajlandósággal bírnak. Azért is szükséges a beteg által használt helyiségeket, nemkülönben annak kópetét az orvos által adott utasítás szerint gondosan fertőtleníteni.

És mégis, ha más védőeszközünk a fertőző kór ellen nem volna, az emberiség nem 1/7 része pusztulna bele, hanem összessége, mivel naponta, hol a levegő, hol pedig a táplálék útján veszi be a tüdővész bacillusait.

A szorgos figyelő, ha nem is orvos, tapasztalhatja, hogy a természet talál utat-módot arra, hogy majdnem minden, a szervezetre káros befolyást ellensúlyozni, sőt csírájában elfojtani képes.

Példa reá az égetett seb, melynél a természet egyszerű gyógyhatánya alatt oly anyag képződik az elhaló és újból fejlődő szövetek által, hogy az oly védőpajzsot képez, milyent maga az orvostudomány sem volna képes oly célszerűen alkalmazni. Mert a természet a káros hatányokat csodálatosképen kiválasztja és kiküszöböli a szervezetből és pedig izzadság útján vagy gyomor és belek útján, avagy a veséken át. Csodálatos volna tehát, ha a szervezet nem bírna a tüdővész bacillusaival megküzdeni. És bir is megküzdeni.

Tudvalevő dolog, hogy azon helyen, hol a légsző számos kis ágakcákra — az ugynevezett bronchiákra — oszlik, melyek a tüdőbe vezetnek és együtt a tüdőkötszövettel a tüdőt alkotják, — fekszik két mirigy: az ugynevezett bronchialis és tüdőmirigy, melynek működéséről és feladatáról az orvostudomány sokáig nem volt

tisztában. Most azonban dr. Hoffmann tanár vizsgálataiból már tudjuk, hogy azok egy „speciális nedvet“ választanak ki, mely nedv a fertőző csírákat, s így a tüdővész bacillusait is, még mielőtt a tüdőbe érve, ott romboló hatását kifejtené, tönkre teszi. Már most oiy egyénnél, hol ezen mirigyek öröklött, avagy veleszületett gyengeség, nemkülönben physikai hatányok által működésükben gátolva vannak s ez által a szükségelt nedvet elegendő mennyiségben kiválasztani nem képesek, hozzá még az is, ha a tüdő akár meghűlés, por vagy bármi más idegen anyag behatása által meg van támadva mi által ellentállási képessége gyengült, meg van könnyítve a tüdővész bacillusainak a tüdőbe való behatása s így előbb-utóbb kifejezheti romboló hatását: a tüdővész kifejlődését.

Mint láttuk, a két tüdőmirigyből kerül ki azon nedv, mely tönkre teszi a tüdővész bacillusait. Miután pedig az emlős-állatokban is feltalálhatók ezen mirigyek és ugyanazon feladatot teljesítik, mint az emberi szervezetben, ebből kifolyólag kísérleteket tettek ilyen anyagot mesterségesen oda vezetni, a hol arra a szervezetben szükség van és ez által gyógyulást közvetve létre hozni.

Miután a tudományos kutatások ezi-
rányban eredményeiben igazolták fentebbi feltevést, nagyban készítették ezen nedvet és „Dr. Hoffmann-féle Glandulen“ czimén forgalomba hozták. Mindezen állítások lentebb igazoltnak a leghíresebb orvosok által, kik leginkább foglalkoztak tüdőbetegek gyógykezelésével. Ez azonban csak egy része a nagy eredményeknek.

Még az esetben is biztos győgyeredményt tudunk elérni a „Dr. Hoffmann-féle Glandulen“ használatával, midőn a kór már előrehaladott állapotban van. Ugyanis a tuberculosus gyuladós góczok olyatén módon gyógyulnak, hogy a további tuberculosus táp elfojtatik és maga a szervezet betokolja a már meglevő tuberculosus góczot egy mészréteggel, melyet maguk a véredények készítenek. Ez újabb bizonyítéka annak, hogy a természet is mily nagy gyógyhatány akkor, midőn a kór elveszti hatalmi fölényét a szervezeten. Mindezek után joggal nevezhető a dr. Hoffmann-féle Glandulen a természet gyógyhatányának, a mennyiben a természetet segíti akár és kőrnemző anyag ellen való küzdelmében; az által, hogy új erőt vezet hozzá, hogy a kórral megküzdvé, azt legyőzze.

A „Dr. Hoffmann-féle Glandulen“, mint az egészséges állati szervezetnek része, teljesen ártalmatlan, míg sok más szer (vegyi szer), melyet mint a tüdővész elleni szert ajánlanak, többé-kevésbé erős mérgek és ezen hatásokban legalább annyira ártalmasak az emberi szervezetre, — anélkül azonban, hogy a tüdővést gyógyítanak, — mint maga a tuberculosus bacillus, amennyiben biztos gyomorhajokat

idéznek elő s ez által csak a szervezetet gyengítve, elősegítik a tüdővész rohamos kifejlődését.

A „Dr. Hoffmann-féle Glandulen“-nál különösen kiemelendő azon tény, hogy bármely gyógyszerrel adagolható, mert egyik a másikat működésében nem gátolja. Nem okoz semminemű mégherheleket, a mi azonban ne indítsen senkit arra, hogy a kezelő orvos elől annak használatát eltítkolja. Mert ez nem kuruzsló szer, melyet a tudományos világ előtt titkolni kell. Sőt az orvos uraknak egy egész füzet tudományos értekezlet és bírálat áll rendelkezésre ezen szerről. Az egész szer nem áll egyébből, mint a zsirtalanított, megszártított és por alakká készített egészséges juhbronchialis mirigyéből, mely tejszukorral comprimálva, tabletta-alakban jön a forgalomba. Mindegyik tabletta 0.25 gramm súlyú és tartalmaz 0.05 gramm porrá zúzott bronchialis-mirigyet (Glandulen), mely 0.25 gramm friss mirigyanyagnak és 0.20 gramm tejszukornak mint vivőszernek felel meg.

A ki ezen szert orvosi receptre (vény) nélkül a gyógyszerárban kéri (majd minden gyógyszerárban kapható), ügyeljen arra, hogy olyan üvegben kapja, mint alanti rajz mutatja, mivel más megkísérlettek más szerrel, hasonló névvel hamisítani és forgalomba hozni. Ilyen hamisítványokat — mint az egészségre ártalmasokat — a legerélyesebben vissza kell utasítani. A hol esetleg a „Dr. Hoffmann-féle Glandulen“ nem kapható, ott forduljanak a gyár főelárúsitójához: (Török József gyógyszerész, Budapest VI., Király-utca 12.), kinél gyári árban beszerezhető. Megrendelésnél czélszerű az összeg előleges beküldése.

Ára egy üvegnek 100 tablettával 5.50 korona
" " " 50 " 3.00 "

Előnézet.

Figyeljen ezen védjegyre.

A „Dr. Hoffmann-féle Glandulen“ csakis ilyen üvegben jön forgalomba, mint ezt a minta-rajz mutatja.

Dr. Hoffmann utóda
vegyi gyára.

Meerane, (Szászországban).

Kezelő orvosok nyilatkozatai.

Orvosi bizonyaltok:

Dr. Dosing Hermeskeili kerületi orvostól.
Kíváncsára készséggel kijelentem Önnek újól, hogy a „Glandulen“ szerével elért sikerekkel töltötte meg vagyok elégedve. Valamennyi betegségi symptomák szűnőfélben vannak. A hőmérsék a normalisra visszazállt. A köhögés megszűnt. Hőrgi légzése idő szerint már nem diagnosztizálható.

Dr. Braun Herbsteini orvostól. Az Ön „Glandulen“ tablettáit makacs rekedtség és köhögés ellen igen jó eredménnyel használtam. Kellmetlen mellékkörülmények soha sem léptek fel. Azokat a előtt esetekben mindig használni fogom és kártársaimnak is a legmelegebben ajánlhatom.

Dr. Heusmann Cannesi (Riviera) orvostól. A „Glandulen“-szer igen hatásos gyógyszernek bizonyult tüdővész és tüdőkatarhus esetében. Alkalmazása mellett egyhamar szűnik a láz, az éjjeli izzadások elmaradnak, az étvágy feltünően javul és a köhögés által zavart éjjeli nyugalom helyre áll. Ezen gyógyhatány ez idő szerint az egyedüli orvos a tüdővész gyógykezelésénél.

Dr. Kohn F. gyakorló orvostól Bécs. Már az első 100 Tabletta használata után meglepően változik a kórkép. A köhögés enyhébb. A hőrgi légzés sokkal ritkább és gyengébb. Általános állapot jobb, az erők gyarapodóban és további két hónap leforgása után legnagyobb örömmre a beteg egészen helyre volt állítva. Köhögés és köpedék egészen megszűnt. A hőrgi

légzés szintén elmúlt. Tuberculosus bacillus az egész szervezetből eltűnt. Éjjeli izzadás és lázmentes állapot. Testsúly 6 kilogrammally gyarapodva.

Dr. Wicke Wüsteseibersdorf ból. Egy tanító nejeinek, kinél kifejezetten tüdőcsúsz beszűremkedés, lesóványodás, éjjeli izzadás és köhögést konstátáltam, 30 napig „Glandulen“-t adagoltam és a nő állapota feltünő módon javult, úgy hogy teljesen jól érzi magát. Súlyban egy hónap alatt 4 kilogrammot nyert.

Dr. Hellberg O. Hudiksvallban. (Svédország.) A Dr. Hoffmann-féle „Glandulen“-tabletták a legjobb és egyszerűbb az egyedüli gyógyszer tüdővész ellen, mely a betegséget biztosan megakadályozza és gyógyulást okoz.

Árú-minták ingyen!

Az őszi és téli idényre

22—19

ajánl

Szántó Mór és társa Miskolcon

Őszi és téli öltönyöket. — Átmeneti kabátokat (Double, Ulster és Raglán) — Havelock ujjakkal és ujjak nélkül. — Télt kabátok és Városi bundákat. — Gazdasági kabátokat szövet vagy szőrme béléssel. **Eredeti dán iramszarvas kabátokat** flanell vagy szőrme béléssel.

Nagy választék gyermek- és fiú-öltönyökben
Minták és árjegyzékek kívánatra ingyen és bérmentve. — *Vidéki megrendeléseknél elegendő mértéknek egy kabátnak a beküldése.*

Divatkép bérmentve!

A millenniumi kiállításon kitüntetve!

Sok elismerő és
kitüntető okirat.Állandó minta-harang
Ungváron.Magyarország legrégibb
harangöntődéje,

Kis-Geöczben (Ungmegye). — Alapított 1795-ben.

Alulírott tisztelettel hozom a nagyérdemű közönség b. tudomására, hogy elvállalok mindenféle súlyu harangok készítését, előre meghatározott hang-nem szerint, **nemes, fehér ércből**, mely régi gyakorlaton alapuló összetét szerint készül és hangja lágyabb, zengzetesebb, mint minden más ércnek.

Felszerelve harangokat forgatható, saját talál-mányú, szabadalmazott vaskoronával, mely a tor-nyot nem ingatja meg és harangozáshoz nagyon kevés erőt igényel.

Készíték vas harang-állványokat és régi haran-gokat új modoru koronákra átszerelvek.

Nem tetsző harangot több heti kipróbálás után is feltétlenül visszaveszek és az előzetes költségeket visszatérítem.

15—14

Kiváló tisztelettel

Baktai Egry Ferencz.

20—8

Szőlőoltványok

szokványminőségben.

A legkiválóbb 42 bor- és csemegefajokban
fajtisztán, teljes jótállással.

Élőkerítés.

Gleditschia csemeték és magvak. **Uradal-maknak, községeknek három évi tör-lesztésre is adatnak.**

Óriás tövisű, igen gyorsan fejlődő sövénynövény. Ez az egyedüli, melyből oly örökös kerítés nevelhető pár év alatt, rendkívül csekély kiadással, melyen nemhogy ember, de semmiféle állat, még az apró nyulak sem hatolhatnak át. **Minden rendeléshez rajzokkal ellá-tott ültetési útastítás mellékeltek.** Ezer csemete elég 200 méterre. — Ára 6 frt (12 korona),

Diócsemeték. Oriási jövedelmet biztosító voltánál fogva, ennek tenyésztése számos gaz-daságban az utóbbi időben rendkívül elterjedt.

Színes nyomatu **főárjegyzék ingyen és bérmentve** küldetik minden rendelési kötelezettség nélkül. **Az árjegyzésen kívül még egy olyan könyvet kap ezzel, ki azt címére ingyen és bérmentve küldetni kéri, mely nincsen az a ház, vagy család a hol annak tartalmat haszonra ne fordítanak, városon falun, pusztán, gazdag vagy szegény családnál egyaránt.** Így még azoknak is igen érdekében áll, kik rendelni semmit nem akarnak, mert benne szá-mos oly közlemények foglaltatnak, melyek min-denkinek nagy szolgálatot tesznek. Cím:

„Érmelléki első szőlőoltvány-telep“
Nagy Gábor Nagy Kágya, u. p. Székelyhid.

Felelős szerkesztő: Dr. TUDÓS ISTVÁN. Szerkesztőtársak: ELLEND JÓZSEF és Dr. SZÉKELY GYÖRGY.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szétküldéssel egész évre 10
korona, félévre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KOZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrés
oldal 4 korona.

— MEGJELNIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: *Ry.* „A párbaj.” — *Bokor József.* „Levél a középiskolák „egységes” volta kérdésében” — *Dr. Székely György.* „Középiskolai reformtörekvések.” — *Kalassay Sándor.* „Thekla cselekedetei.” — *Görömböi Péter.* „Válasz a szecesiós képre.” — *Patay Károly.* „Könyvismertetés.” — *K. E.* „Multunk.” — „Irodalom” — „Vegyes közlemények.” — „Pályázatok.” — „Hirdetések.”

A párbaj.

Ez a szerencsétlen középkori divat, mintha halálós órái felé közelegetne. A kicsinyek ezreinek tiltakozása, a bölcsenek, a higgadtaknak meg-megújuló kárhóztatása, okos könyvek komoly elmélkedése mind hiába való volt már századok óta; az isten ítéltszerű igazságszolgáltatásnak ez a boldogtalan maradványa csak élt és pusztított közöttünk egyéneket és erkölcsöket.

A ferde gondolkodású társadalomnak bizonyos körei sehogysem bírtak a hősködő s az egyéni bátorságot és legénységet is mutogató viaskodásról lemondani s nem ritkán odaállottak a győztes háta mögé és megkoszorúzták azt bátorító elismerő szóval, dicséretekkel. Felszínes műveltségű, a látszathoz élő úri leányok mámoros érzések között legeltették szemeiket az összevagdalt képű leventéket; léha, henye édesanyák magok is édes mosolylyal helyeselték vitézkedő fiaiknak az olympiai játékokra emlékeztető vakmerőségét; katonáék pedig — az ő külön erkölcsük szerint — a főfő erények körében ünnepelték a párosharcot, annak minden rettenetességével egyetemben.

A becsületet másban kereső kisebbség hiába jajdult fel egy-egy szomorú kimenetelű párbaj-esetnél; a sajtó is hiába szörnyülködött, hiába pattogtatta ostorát: — a rossz divat csak élt, élősködött itt közöttünk, itt a mi keresztyén társadalmunkban, a mely pedig olyan igen szeret eldicsekedni néha-napján a maga istenszerető cselekedeteivel s szentlélek sugalta áldozataival.

Nemcsak élt, de terjedt s kapósabbá lett szinte naponként. — A nagyobbaktól eltanulták a kisebbek, az előkelőktől a kevésbé előkelők s megesett, hogy akadtak némelyek, a kik számalommal néztek le arra a kivételes halandóra — a szegény papra — a kinek nincs megengedve a párbaj gyönyörűségének élvezete . . . Így volt valóban!!

De végre, mintha a mérték kezdene immár betelni. A legmagasabb körökben, a koronások parancsoló seregében is új vélemény van kiforradóban az oly sok időn át igézetesnek vélt párbajozásról . . . Valahára!

Ki ne olvasta volna örvendező lélekkel, hogy a

németek ifjú császára is megsokallotta már azt a temérdek nyegleséget, azt a sok üres, tüntető hengegetést, a mi az idők folyamán a párbajozáshoz hozzá tapadt és minduntalan szaporodott?! Még nagyobb örömeinkre lehet, hogy a mi szeretett királyunknak a nehéz tapasztalatok iskolájában izmosodott bölcsessége szintén ítélletté vált a divatos kórság ellen, a mit — e jelek után — alig lehet majd a hősiség dicsfényével övedezgetni s a veszni indult, vagy megtámadott becsület köpenyege gyanánt magunkra szedni.

De mégis . . . mintha ezek a koronás tilalmak is mindhiába valók lennének — itt, mi nálunk, Kárpátoktól Adriáig.

Ime olvassuk, megdöbbenéssel olvassuk — s hinni sem akarunk a szemeinknek — hogy a „jog, törvény és igazság” hármas jegye alatt gyűléskező honatyáink rá se hederítenek a Ferencz Józsefek és Vilmosok tiltakozásaira; hanem mintha semmi sem történt volna a nagy világban: — úzik tovább becsület-szerző kedvteléseiket elannyira, hogy a legduhajabb német *bursch* is megirigyelhetné országra szóló hősködsüket.

Nevetségesnek mondanók, ha nem volna olyan nagyon számalmas és megdöbbenő! Ott a törvény házában, a hol a párbaj-tiltó §. született s a hol a jogról, igazságról, becsüleiről, bűnről, ennek büntetéséről s büntetése módjáról mindeneket meggyőző bölcseséggel kellene köz-érvényes fogalmakat alkotni s a honnan a tisztességtudásból s minden szépből és jóból leckéket kellene hallanunk, a miket nem követni s a miknek nem egedelmeskedni szinte lehetetlenség legyen; ott a magyar képviselő házban egymást érik a párbajra való kihívások — ad majorem rei publicae salutem!

Sajátságos megfélekedezés valóban! Benn a karzatokon ott lesi a főváros közönsége s mindenek felett a nemzet úgynevezett virága — az egyetemi ifjúság a honatyák szavait, mozdulatait s példaadó fogásait. Künn a kenyér után esengő nép megkeseredett csoportja várja, hogy mi történik oda benn az ország javáért, a nép jobb léteért, a nagyobb igazságért — és hallják a benn és künn levő kíváncsiak egyaránt hogy gyermekes, unaloműző, fehér asztalhoz illő, cimboráskodásra valló közbekiáltások miatt — kardra, pisztolyra kényszerítgetik egymást s a folyosókon, a

pártkörökben, a vendéglőkben éppen csak úgy beszélnek róla, mint valami szükséges, rendes dologról, a mi nélkül szinte nem is volna teljes a honatyák munkálkodása és tisztessége.

És így van ez még a *tiszta választások* után is!

Mi szűrődött ugyan meg a tiszta választások révén!? A jog, törvény és igazság-tisztelet lett-e nagyobb; a bölcsesség lett-e mélyebb; az emberszeretet lett-e hódítóbb; a becsület lett-e féltettebb? Mi változott ugyan, ha a honatyák ma is csak úgy úzik ingerkedő közbeszólásaikat s ha ma is csak olyan legényesen érzékenyek, — mint az előtt?!

Nem volna semmi szólásunk ehez az oda rekedt rossz szokáshoz, ha aztán azt a tiltott gyümölcsöt a még iskolákba járó ifjuság is meg nem áhitaná. De hát megáhitja. — Hja, a magasból látszó példa messze veti a fényét és árnyékát egyaránt! Az egyetemi ifjuság bőven szolgáltatja a bizonyságokat arra nézve, hogy ő a honatyák közül éppen azokat választja minták gyanánt, a kik talán maguk sem akarnak mintaként szolgálni. Türelmetlen, akadékoskodó, élöket és holtakat ítélő, merész, csipkedő, izetlenkedő, párbajozó, becsületkérdéseket hajhászó, mint némely honatyá!! A tudomány?! — Mit ott a tudomány, ha az ember honatyává lehet diploma nélkül is s hirre vergődhetik — a közbeszólások és párbajok által is?!

És aztán ez a nagy példákön induló ifjuság beleviszi a honatyák egy némelyikének virtusát a maga gyűléseibe, be a tantermekbe s élesíti a nyelvé a társain, a kik esetleg másként merészkednek vélekedni, vagy — no még más felekezethez is számitanak; közbekiáltoz a tanároknak, a kik talán nem az ő szájuk ize szerinti tanokat hirdetnek; s pisztolyt ragad a vizsgáló bizottságra, a mely elég rideg az ő tudatlanságának méltányolásában, és gyűléseket rendez és verekedési alkalmakat támaszt, szájhősködik, mert ilyenféleképpen lát — a törvényesinálók házában is.

A fővárosi divat aztán, mint ragályos nyavalya szétárad a vidék kisebb-nagyobb iskoláiba és ott is támadnak párbaj-hősök, botos, duhaj legények, pofozkodó fráterek s tanár rettegető daliák — a tudomány és jó erkölcs nagyobb dicsőségére!

Ki ne üdvözlőné azért a Ferencz Józsefeket és Vilmosokat örvendezve, a kik — úgy látszik — nem akarják túrni sokáig, hogy a katonai erkölcsök színe alatt a polgári társadalomba és onnan az iskolákba bele egye magát a méreg, a fekély s a kik nem igen hajlandók többé megengedni, hogy a koronákra való hivatkozással is divat maradjon köztünk a párbaj s azzal együtt a párbajnak temérdek hitvány oka — a becsületről elharapózott hamis fogalmakkal egyetemben.

Nem lehet az, hogy a magyar képviselők tartósan süketek maradjanak a trónokról elhangzó károztatásokkal szemben. És ha egyszer megérjük, hogy az ország házában nagyobb lesz az egymás megbecsülése s tisztultabb nézetek szülemenek a kötelességekről s a honatyá-névvel járó tennivalókról és a magas helyre állítottak önmegtartóztatásáról, önmérsékléséről: — akkor lehetetlen, hogy az egyetemi ifjuság s majd az ezek nyomán vitézkedő mindenrendű iskolák ifjusága is fel ne eszméljen és meg ne lássa a maga eszményképeit a nemzet atyáiban — a tiszta választású, tiszta, nemes és törvényes gondolkodású képviselőkben.

Szeretjük hinni, hogy a párbajozás végórája közeledik s e boldog tudatban már is édesedik a tanári s tanítói hivatal terhe, mert a párbaj-divat

megszűnésével következni kell a lassú, de teljes kijózanodásnak, a szent eszmények tiszteletének.

Ugy legyen!

Ry.

ISKOLAI UGY.

Bokor József levele a középiskolák „egységes” volta kérdésében.

Budapest, 1901. dec. 9.

Igen tisztelt barátom!

A sárospataki Lapok 49-ik számában „Középiskolai reformtörökvések” című cikkében rólam, illetőleg az Egyetértésben közölt egyik cikkemről is szives volt megemlékezni.

Ez a megemlékezés s a hozzá fűzött magyarázat készlet arra, hogy magam mondjam meg, hogy mi értelmet tulajdonítok annak az „egységes” jelszónak, melyről egy-negyed század óta gyakran esik szó középiskolai reformtörökvéseink között. Verba valent, sicut numi. Ez áll nemcsak értékükre, hanem kopásukra is. Az „egységes” jelszó kezd elkopni. Én pedig súlyt helyezek arra, hogy értelme visszaállítassék eredeti jelentésében. Súlyt helyezek arra, hogy ez a visszaállítás első sorban a Sárospataki Lapokban történjék meg, melyhez engem, post tanta discrimina rerum, még mindig gyöngéd kötelékek fűznek.

Azt írja Ön föntemlített cikkében: „Visszatérve a francia középiskolai reformra, abból még egy nagy, tulajdonképpen eldöntetlen, illetőleg nehezen eldönthető paedagogiai kérdést hámazhatunk ki, azt t. i.: egységes legyen-e középiskolai nevelésünk, vagy pedig többféle, több irányban szétágazó; aztán egy és ugyanazon középiskolában csináljunk-e tagozatokat, vagy pedig azt folytonosnak tekintsük.”

Erre következik a cikkemből való idézet, melynek végén Ön így ír tovább: „Bokoron kívül mások is vannak abban a véleményben, hogy a középiskola ne legyen egységes, hanem oszljon egyes csoportokra. Így dr. Schwarcz Arthur ideg orvos a budapesti gyakorló iskola által tartott legutóbbi szülői értekezleten a tagoltságban, a különféle csoportokban látná a túlterhelésnek ellenszerét. Az egységes középiskola még jobban uniformizálna s még kevésbé individualizálna, mint a mai iskola.”

Ez az utóbbi magyarázat koptatja „az egységes középiskola” értelmét, legalább azért, melyet én eredeti tisztaságában megőrizni óhajtanék, s a melyben Ön is, a megelőző kikezdésben, még használta.

Magyarán megmondva: én egy középiskolát sürgetek, vagyis a 10—18 évköze eső polgári-, reál-, és gimnáziumi néven ismert iskolafajokat egy és ugyanazon mederbe óhajtom terelni. Ezt a nézetet most nem indokolom. Ugyanis okvetlenül szükségesnek tartom, hogy ennek az egy középiskolának közepén tagozata legyen, ha nem kettő, mint a francia 9 osztályos középiskolákban, legalább egy. Ellene mondok tehát, minden egységes, vagy mint ön szerencsésebb szóval nevezi: „folytonos” tanfolyamnak, amilyenre 1879-ben kiszítették nálunk a gimnáziumi tantervet, amilyenül még e tanterv legutóbbi, immár hatodik revizlója is megmarad, s amilyennek akarják megcsinálták a polgári iskolai körök a tervezett 7 osztályú polgári iskolát.

Én tehát két lényeges pontban protestálok mostani középiskolai rendszerünk ellen. Protestálok a több fajta, bármily nevű, a 10—18 éves kor szolgálatában álló, a köz-, és nem szakműveltség megadására hivatott iskolák ellen. Másodszor protestálok az olyan középiskola ellen, mely a tantervet folytonosnak csinálja meg, mind a nyolc vagy kilenc évi tanfolyam számára s a tagozódást bármilyen oknál fogva megszünteti.

Tudom, hogy nézetemmel, ha nem is teljesen elsietgetve, de kisebbségben vagyok. De éppen oly jól tudom,

hogy a többségben levők nap-nap után keserves tapasztalatokat szereznek, és ezek a tapasztalatok a sok fajta, folytonos tanfolyamú középiskolák rovására esnek. Az én csigaházamból nyugodtan nézem a francia középiskolák tagozatait, a német reformiskolákat, melyek előbb-utóbb elhozzák t. ellenfeleim számára a vihart. Ha ehhez veszem még azt, hogy a mostani közoktatásügyi miniszter jelszava: „az egységes jogosítás,” mint valami Damoklesz-kard ott lebeg az uralmon levő párt felett, még csöndes örömem is van. Az az örööm, hogy majd ha összedől mostani mesterséges pedagógiai gépezetünk, a magyar közművelődés megleli tovább fejlődésének természetes útját.

Ön elég fiatal ahhoz, hogy ezt az időt megérje.
Bokor József.

* * *

Örömmel vettük és közöljük az érdekes levelet, bár bizonyos tekintetben elébe vág azon ígérletünknek, hogy ezt a kérdést külön tanulmány tárgyává fogjuk tenni. Akkor majd részletesen felépítjük mi is közoktatásügyünk egész rendszerét, a mikor az olvasónak alkalmá lesz az összevetésből megállapítani mennyiben egyezünk Bokor József ural és mennyiben nem.

Dr. Sz. Gy.

Középiskolai reformtörekvések.

(Folytatás és vége.)

Heinrich G. cikke, mely az *Egyetértés* tárcájában jelent meg, a középiskolai felügyeletet, a főigazgatói intézményt bírálja s az erről adott rövid, de igen találó és élethű, minden ferdtetés nélkül való tükörképnek fogva minden tekintetben megérdemli, hogy annak főbb eszméit reproducáljuk s mi is pár szerény megjegyzést fűzzünk ahhoz.

A mi véleményünk szerint is a főigazgatói intézmény általánosságban rossz s nem létesítette és létesíti azokat az eredményeket, a melyeket felülről ahhoz fűztek, a melyeket attól a közvélemény méltán elvárhatna s el is vár. S ennek nemcsak maguk a személyek az okai, vagyis Heinrich szerint is nem annyira a személyekben van az ok, mint a rendszerben. „A főigazgató mai tanügyi rendszerünkben felügyelő, ellenőr, paedagógiai tanácsadó és mindenek fölött posta. A róla szóló szabályzat értelmében felelős a felügyeletére bízott iskolának anyagi és szellemi állapotáról, az igazgató és tanárok működéséről, az ifjuság erkölcsi és tanulmányi haladásáról. Hogy ez képтелenség az első pillanatra is érthető. Mert micsoda eszközök állnak neki rendelkezésére, hogy ezt az óriási felelősséggel járó munkakört betöltse? Évente egy négy napra terjedő látogatás, esetleg (de minél ritkábban) az érettségi vizsgálaton való elnöklés, no meg rengeteg írka-fírka, melyet az iskolától kap és elolvasva továbbítani köteles.”

„A főigazgató felelős arról, — mondja tovább Heinrich, — hogy egy osztályból a másikba csak olyan tanulók menjenek fel, kik az előző osztály penzumát el-sajátították. Kérdem, hol van hazánkban iskola, a hol e föltevésnek, a tanulóknak csak legalább a fele is, megfelelne? Hisz a latin és német tanítás teljességgel csődöt mondott; a görög nyelvről kár beszélni; a magyarban és történelemben igen gyarló az eredmény stb. „Hol volt a főigazgató, mikor állapotaink e lejtőre jutottak, — kérdi Heinrich.

Igen nagy baj és kártékony szerintünk is az, a mit Heinrich tovább említ, hogy t. i. az egyes főigazgatók semmiféle érintkezésben, nexusban nincsennek egymással s kiki a saját felfogása és ízlése szerint, a többi főigazgatóktól és kerületektől teljesen elszigetelve intézi a saját kerületének ügyeit.

„Hogy az ország különböző tankerületeiben igen különböző szokások divnak, az a mai rendszernél könnyen érthető, hiszen X. északi Magyarországon nem is sejti, hogy Y. délen hogyan intézi el a dolgokat Mert a főigazgató is gondolkodó ember és a maga meggyőződése és eszejárása szerint érvényesíti a szabályzatok és rendeletek holt betűjét.”

Hát én a magam részéről a többek között erre a körülményre is vezetem vissza országos középiskolai oktatásunknak egyik igen jellemző tulajdonságát. Azt t. i. hogy a közoktatásügyünk által elért eredményben igen nagy és ríktóan feltűnő az *egyenlenség*. Az állami és felekezeti tantervek megszabják úgy az egyes tantárgyakban, mint a tantárgyak összesége által elérendő készültségnek vagy eredménynek minimumát s mind a mellett is mit tapasztalunk? Azt, hogy ezt a minimumot is a különböző helyeken más és másképen fogják fel, hogy némely helyen ezt a minimumot még lejjebb szállítják. Innen van aztán az, hogy a követelmények között az egyes iskolák szerint óriási a különbség dacára, az azonos állami vagy felekezeti tantervnek s hogy némely intézetben felényi készültséggel is átgázolhat a tanuló az egyes osztályokon, sőt még az érettségien is, mint másutt. És fájdalom ma már nemcsak a tanulók, hanem a szülők is jórészt tudják, mert tapasztalják, hogy hol gázolhat át kedvelt magzatuk legkönnyebben a középiskola osztályain s ez a könnyebbség, a tanítás vagy a követelmények alacsonyabb volta nemhogy elriasztásúl, hanem inkább vonzó eszközül szolgál rájuk nézve. Nézzük csak meg, a gyengébb felfogású tanulók, mihelyt egyszer egy intézetben megbuktak — hogyan keresik a másik könnyebb iskolát, hogyan vándorolnak még ma is. Természetes, hogy az ilyen iskolákba aztán todulnak is s azok némelyek felfogása szerint *virágoznak*. Példákat nem akarok én sem felemlíteni, pedig nem volna nehéz a saját tapasztalaimból kifolyólag. A tanárokat sokszor a színvonal leszállításában támogatják az iskola fentartók vagy az illető városnak közönsége, a mely az intézet népességét a város és a lakosok industriális érdekeivel is összefüggésbe hozza. Kérdem Heinrich G.-val hol van a főigazgató akkor, mikor a színvonalat a tanárok leszállítják az egyes tantárgyakban vagy sokszor a tantárgyak összeségében is? — Igaza van Heinrichnek, hogy a tanárok és az igazgató, ha akarják — igen könnyen kijátszthatják a mai rendszer mellett a legszemesebb főigazgatót is!

Ekképen feltárva a főigazgatói intézménynek és az arra vonatkozó rendszernek félszegeit, cikkének második részében azt adja elő Heinrich G., hogy miképen lehetne ezeket a bajokat orvosolni, mikép kellene a főigazgatói intézményt átalakítani, hogy az üdvös és hasznossá váljék középiskoláink és azok tanáira nézve.

„A fődolog, mondja Heinrich hogy a mai rendszerrel szakítsunk. És itt két elvhez jutunk, mely a továbbiakban irányadóul szolgálhat. Először: Az iskola anyagi és szellemi, erkölcsi és tanulmányi állapotáról az igazgató felelős és ezt a felelősséget nem oszthatja meg senkivel, mert megosztott felelősség megszűnik felelőség lenni. Második: Iskoláinknak első sorban és a legnagyobb mértékben nem szakfelügyeletre, hanem kiváló szakférfiak jóakaró, készséges közreműködésére van szükségük. Ezek nem felügyelők lennének. A mennyi ellenőrzésre a tanári testület éz az igazgató szorúl, azt minden nehézség nélkül elvégzi a központi kormány, mely ma is kormányoz, határoz, dönt. A főigazgató legfőbb tiszte, hogy a tanárnak működését úgy az iskolában, mint az irodalomban szaktudománya szempontjából elő-

segítse, mélyítse, értékesebbé tegye, ha lehet, őt paedagogiai munkájában is irányítsa. Hogy ez ekképen megvalósuljon, az két további intézkedést tenne szükségessé. Az igazgatókat fel kellene menteni az iskola gazdasági ügyeinek vezetésétől, a pénz kezeléstől, s meg kellene szüntetni azt a beteges és céltalan papirfogyasztást, melyre ma el van ítélve. Aztán a főigazgatókat legalább nagy részket az ország középpontjába Budapestre kellene áthelyezni, hol aztán a központi kormány organumává lennének és *testületileg* dolgoznák fel a középiskolák ügyeit és az ügyosztály vezetőjének utasításai szerint járnának el.

Ime főbb vonásokban a Heinrich G. által ajánlott rendszer a középiskolák felügyeletére nézve. Ezt mi annyira sokkal, jobbnak megfelelőbbnek tartjuk a réginél, hogy nem habozunk kimondani, hogy Heinrich szinte a *Kolumbusz tojását találta meg középiskoláink ezen oldalára vonatkozólag*. Mi az egészben csak egy hibát látunk. Heinrich a *szaktudást* dicsőítve egy kissé leszóllja az *encyclopaedikust*. Pedig e kettőre e két féle tudásra egyformán szüksége van úgy középiskolai tanárainknak, mint a középiskola vezetőinek, irányítóinak. Előbbi cikkünkben is említettük, hogy mai tanárképzésünk egyik hibájának tartjuk, hogy a szakszerűség mellett a leendő tanárokat nem látja el kellő paedagogiai és philosophiai ismeretekkel. Ha a főigazgató is a *szaktudománynak* olyan egyoldalú buvára és képviselője lesz, milyennek Heinrich gondolja, ki fog gondoskodni, az összefoglalásról, az összegezésről, az egybefoglaló áttekintésről? Sejtjük ugyan, hogy ezt a tisztet Heinrich az igazgatókra bízna, a ki az iskola lelke, tanártársai vezetője a *paedagogia és a tudomány munkása lehetne* de ezt a szempontot jobban ki kellett volna emelnie. Aztán a paedagogiai módszereket sem szabad kicsinylenünk, mert hiszen sok tanárt ismertünk már ki értékes munkása volt szaktudományának s a mellett igen sikertelen volt mint tanár.

Ez az egy kifogás azonban nem ronthatja az egésznek értékét. Reméljük és elvárjuk Heinrich Gusztávtól, hogy minden tekintélyét, minden erejét és képességét latba veti, hogy szép terve ne maradjon a papiroson, hanem hogy az minnél előbb meg is valósuljon. Nem úgy ismerjük, mint a ki az akadályoktól visszariadna, mikor ilyen fontos közügyről van szó.

Dr. Székely György.

TÁRCA.

Thekla cselekedetei.

— Új-szövetségtörténeti ismeret közlés. —

Általánosan elfogadott s tudott nézet és álláspont az, hogy az új szövetség kamarkus könyvein kívül nagy számban vannak úgy nevezett apokrif iratok, a melyek ugyanazokkal az eseményekkel foglalkoznak, a melyekkel a új szövetség ihletett könyvei.

Ezek közül az iratok közül sok alig érdemel ugyan figyelmet, de sok rendkívül érdekes s Luther szerint „nem egyenlők az Istennek igéjével, de hasznos az olvasásuk.”

Időről-időre új és új példányokat fedeznek fel ezekből az iratokból a könyvtárak por lepert polcain. Így körülbelül 15 évvel ezelőtt felfedezték az „*Apostolok tanításait*” és „*Péter evangéliumát*” A közel multban pedig „*Thekla cselekedeteit*” találták fel,

a melyet eddig csak egy legenda nyomán ismertünk de a melyről nem tudtuk, hogy ez a *Pál cselekedeteinek* egy részét képezi.

Az iratot Dr. Schmidt Károly német theológus fedezte fel s először a „*Neue-Heidelberger Jahrbücher*”-ben tette közzé. Dr. Schmidt egyiptomi utazása alatt, hol régiségtani tanulmányokat tett, Kairoban több papyrust talált, a melyek egy jól ismert legendát öleltek fel Thekla cselekedeteiről. A papyrusokat, a melyek kopt nyelven vannak írva, a heidelbergi egyetem könyvtára szerezte meg s a tudós ujjra megkezdte vizsgálódásait és pedig azoknak a tudományos segédeszközöknek a felhasználásával, a melyeket Egyiptomban nélkülöznie kellett. A vizsgálódás eredménye az lett, hogy Schmidt bebizonyította, hogy a papyrusok tényleg „*Thekla cselekedeteit*” tartalmaznak, de nem mint önálló iratot, hanem mint a Pál cselekedeteinek egy részét. Dr. Schmidt után a következőkben közöljük ez az érdekes apokrif iratot.

Mig Pál Jeoniumban, az Onesiforus házában tanított, egy leány Thekla, kinek anyját Theocleianak nevezték s a ki el volt jegyezve egy Thamyris nevű férfúnak, éjjel és nappal az ablaknál ülve figyelte Pálnak tanítását a szüzességről és soha nem hagyta el az ablakot. Majd mikor látta, hogy sok asszony és leány megy be a házba, hol Pál predikált, ő is vágyott arra, hogy méltónak találtsék a Pál gyülekezetében való megjelenésre s a Krisztus evangéliumának hallgatására, Pált még nem látta, csak a hangját hallotta.

Miután Thekla nem távozott el az ablaktól, anyja elküldött Thamyrisért, ki örömmel jött, mert azt hitte, hogy Thekla már övé lesz a házasság által.

„Hol az én Theklám? Így szólt Thamyris Theokleiahoz. Erre Theokleia ezt felelte: Thamyris egy kellemetlen dolgot kell veled közölnöm. Thekla három nap és három éjjel nem állott fel az ablaktól, se nem eszik, se nem iszik, szüntelenül s gyönyörködve hallgatja azt az idegent, a ki csalékony és érthetetlen tudományt hirdet. Oh Thamyris, ez az ember felzavarja Iconium nyugalmát, mert Theklád épen úgy, mint a többi leányok és ifjak, fel keresik őt, a ki azt tanítja, hogy egy az Isten s hogy mértéketlenül kell élni. Leányom oda van szögezve az ablakhoz, mint egy pók s úgy látszik, hogy e tanításra elragadtatott a vágytól és rettenetesen szenved. Jöjj és beszélj vele, mert ő a tied.

Völegénye, anyja és a szolgálk igyekeztek nyájaskodással, igéretekkal és szemrehányásokkal lebeszélni. De hiába. Végre Thamyris dühösen felugrott s kifutott a házból. Az utcán Pálnak két ellenségével találkozott, kik azt tanácsolták neki, hogy jelentse be az apostolt az előljáráságnak mondván: „Ő akadályozza a fiatal embereket a házasságban és a leányokat a férjhez menésben, mert azt tanítja, hogy csak így neyerhetik meg a feltámadást. Jelentsd be őt *Castolius* kormányzónak, hogy ő elidegeníti a népet az Istenektől a keresztyének új tudományára s ha tönkre tetted őt, vedd férjhez Thekládat.”

Igy érkezett meg Thamyris egy nagy izgatott tömeggel az elé a ház elé, a melyben Pál predikált s a sokaság kiáltozni kezdett: „Le a varázslóval, ki elesábitja asszonyainkat! Majd nagy lármával a proconsul háza elé vonulnak.” „Ez a csavargó idegen tiltja leányainknak a férjhezmenést,” kiáltozák. Most Pál az ő tanítását védőbeszédét ezzel fejezte be: „En csak azt tanítom, a mit Isten kijelentett ne-

kom! Micsoda rosszat követtem el?“ Castolius elrendelte, hogy az apostol őrizet alá tétessék, míg a nép lecsendesül.

A következő éjszaka Thekla elhagyta házát, megvesztegette a börtönőrt, s bement Pálhoz, kinek lábaihoz borult s bilincseit csókolgatta. Néhány nap múlva Pált törvényszék elé állították s a sokaság újra kiáltotta: „Varázsoló ő! Száműzetésbe vele! S a kormányzó a legjobbnak találta, ha Pált megosztorozza s kitiltja a városból.

Mig Pál kihallgatása folyt, Castolius alkalmat vett magának arra, hogy Theklát emlékeztesse, szigorúon kifejezéssel arra a kötelességre, a melylyel jegyese iránt tartozik. Mikor pedig a leány erre semmit se felelt, sőt elragadtatva Pál apostolra tekintett, anyja haragra lobbanva felkiáltott.

„Máglyára vele. ki elfeledi kötelességét!

Egessétek meg a házasságnak ellenségét a cirkuszban, hogy legyen elrettentő példája minden nőnek!“

A csöcselék erre a cirkuszba vonszolta áldozatát . . . Theklát levetkeztetik, máglyára helyezik, de mikor a láng már a gerendát nyaldosta, földrengés reszkettette meg a falakat, zápor ömlött alá az égből s az így támadt zavarban Thekla kimenekült a városból . . . Az úton egy üres sírban találkozott Pállal és barátjaival, a kiket kiűzték a városból. A hova mégysz — mondja az apostolnak, — én is oda megyek s kéri őt, hogy keresztelje meg. Pál ezt a kérést nem teljesíté egy ideig. Így mentek át Syriai-antichába.

Itt Theklát egy gazdag polgár az első látásra megszerette. Miután nagy összeg pénzért se sikerült neki Theklát Páltól megvásárolni, megpróbálta erőszakkal elragadni őt. Thekla kétségbeesésében ruháit megszaggatá s porba tiporta koszorúját, melyet Syria alkormányzójától kapott. Ezért a bűnéért a bíróság arra ítélte, hogy a cirkuszban vadállatok elé vettessék. Tryphaina egy nő, a ki a császári házzal rokonságban állott, a ki csak az imént vesztette el egyetlen leányát, megszánta Theklát s a kormányzó engedélyével lakására vitte s ott tartotta addig míg az ítélet végrehajtása el következett, mert ezt még ennek a nőnek nagy befolyása se volt képes elhárítani.

Igy Thekla a cirkuszba vitetett. Minden antiochiai nő bár könnyezett és részvételt volt eltelve, még is elment a nagy épületbe. Legelőször egy nőstény oroszán jelent meg az arenában, de a helyett hogy bántotta volna Theklát, még a többi vadállatok ellen is védelmezte, míg azok az oroszánra rá nem rohantak s fel nem falták. Thekla az alatt a harc alatt kétségbeesésében megemlékezett arról, hogy ő még nincs megkeresztelve, ezért az arena közepéről elfutott s beugrott abba a medencébe, a mely telve volt tengeri szörnyetegekkel, miket arra használták, hogy ezekkel pusztították el azokat, a kik ilyen halálra voltak ítélve az antiochiai nép nagy mulattatására. A karzaton levő, megrémült asszonyok kiáltozásai között, kik azt hitték, hogy Thekla egy borzasztóbb halálnak lesz az áldozata, Thekla kiúszott a vízből s rettentő állatok közül egy se bántotta, s mosolyogva emelkedett fel a vízszíneire abban a tudatban, hogy most már megkereszteltetett.

Mire a néző közönség női része ostromolni kezdte a kormányzót, ki a játékot maga vezette, hogy bocsássa Theklát szabadon. Hiába. A martyrnőt újra a cirkusz porondjára vitték s más vadállatokat bocsá-

tottak reá. De a nők illatszeres üvegeiket, kenőcsös dobozaikat illatszereiket, a melyeket maguknál hordoztak, a vadállatokra hajigálták s ezek annyira meglepődtek, hogy nyugodtan maradtak s nem támadták meg Theklát.

Tryphaina, a császári házból való nő egészen elbágyadt s ez a körülmény arra indítá a kormányzót, hogy e jelenetnek véget vessen, mert végre is félt attól, hogy a római kormány kérdőre vonja e kegyetlen látványosság miatt, ha annak folyama alatt egy a császárhoz tartozó nő esik bajba. Így lett Thekla szabad s Tryphaina ismét lakására vitte. Majd miután Páltól engedélyt nyert a tanításra, több tartományt bejárt Thekla és sok népet térített meg. Igen időskorában halt meg egy barlangban, közel Seleuciahoz.

Ref. Church. Messenger. 1900. 33. szám után
Bridgeport Conn. Kalassay Sándor.

KÖZÉLETÜNK.

Válasz a Szececssiós képre.

Azzal a nyugalommal olvastam e becses lapok 47. számában a „Tiszaháti“ által felhozott odiosus zsurki ügyet, melylyel a méltatlanul megtámadott ember szokott megállani, midőn kötelességét a viszonyok s a lehetőség korlátai között tőle lehetőleg s állásából folyólag teljesítette. Epen azért igen röviden s a tényekre hivatkozva fogok e téren „Tiszaháti“-nak s az ügy iránt érdeklődőknek válaszolni. A továbbiakat majd fegyelmi bíróság fogja intézni. Erre nézve most és itt szintén csak annyit, hogy az eljárást a törvények értelmében megindítottam.

A mi azt illeti, hogy Zsurkon a házasságra lépők az egyházi szertatást következetesen mellőzi, az e. m. gyűlés már az 1898. évi esperesi jelentésem alapján akként intézkedett, hogy e baj és egyháziatlan eljárás okainak megvizsgálására s a tévedzők felvilágosítására küldöttséget menesztett ki a zsurki egyházba. Midőn a baj újabban is ismétlődött, a f.-szabolcsi ev. ref. e. megye közgyűlése, ugyancsak a tisztelettel alólirott esperesnek, az e. megye 1900. évről összeállított jelentése alapján az alább olvasható határozatot hozta:

I. Vallás-erkölcsi állapot.

i) esketést mellőzték Mihálydiban, hol egy vegyes házasság nem esküdött és Zsurkon 3 esetben.

Határozat:

Az i) pont alatt érdekelt egyházak lelkészei az E. T. értelmében éber őrködéssre figyelmeztetnek. Különösen felhívják a zsurki egyház előjárósága és presbytériuma, hogy presbyteri gyűléseikben tárgyalják ez elszomorító rendetlenségnek az okát és annak megszüntetésére minden lehetőt tegyenek s eljárásukról tegyenek jelentést 1902. január 1-ig az esperesi hivatalhoz.

Ime a második intézkedés. Az 1902. jan. 1-je még nem jött el; de ha Isten életemet megtartja, — s ha Tiszaháti az ügyet nyilvánosan nem szelöltette volna is — én jan. 1-én túl minden biztonnyal kérdőre vontam volna a zsurki egyház lelkészét és presbytériumát; így pedig természetesen még szigorúbban fogom — ha élek — őket ellenőrizni.

A mi pedig a kérdésnek — hogy én is a „Tiszaháti“ által használt kifejezéssel éljek e szomorúan, keserűen mulatságossá tett dolognál — „secessió“ részletét illeti, arra nézve csak azt nyilatkoztathatok s válaszolhatom, hogy: igenis. A meny-nyire csak tehetem, az E. T. által előmbe irt kötelességeim szerint (E. T. 135—143 és 162 §-a, valamint a 165 §-a d. pontja) igyekszem én figyelemmel kísérni a lelkészek magán és családi életét is s alig is van olyan lelkéstartársam, kinek örömét és baját részletesen s közvetlen, személyes tapasztalom alapján, ne ismerném. Tudtam azt is, hogy Cs. J. lelkéstartársam, mint zsurki lelkész s mint gyermektelen ember, házánál tartotta sógorának, P. J. nyug. ibrányi lelkésznek növendék leánykáját; sőt az 1900-ik év június havában az egyházlátogatás alkalmával, találkoztam is ott vele; sőt úgy távolról hallottam azt is, hogy Cs. J. nevelt leányát férjhez adta; de azokról az elszomorító, botrányos körülményekről, melyeket „Tiszaháti“ a nyilvánosság előtt feltárt, megvallom, hogy tudomásom nem volt, a hozzájuk való nagy távolság miatt alig is lehetett; no meg az igazat megvallva, ref. lelkipásztorról illet fel sem tételeztem, sőt könnyen még el sem hittem volna; de hogy tudomásomra hozta, köszönettel adózom „Tiszaháti“-nak érte és sietek úgy őt, mint az érdeklődő t. közönséget e részben is megnyugtatni, hogy az eljárást e tekintetben is megindítottam s úgy Cs. J. zsurki lelkészt, mint P. J. nyug. ibrányi lelkészt nyilatkozatra hivatalosan felszólítottam. Hogy mi lesz eljárásomnak az eredménye? megtörténtek-e azok a botrányos dolgok a kérdéses nevelt leánynak férjhez menetelénél és esketésénél, melyeket e becses lapokban, „Tiszaháti“ részletesen leír? (melyeknek valódiságában én egyelőre nem kételkedem, de mégis a vizsgálattól kell annak kiderítését feltételeznem,) megtörtént-e különösen a születendő gyermekek eligérése stb. stb. azt mind a komoly, körültekintő s alapos vizsgálat fogja kideríteni. Ennek megejtéséig úgy „Tiszaháti“ mint az érdeklődő olvasókat türelemre és várakozásra biztatással kérem.

Meg kell még jegyeznem, hogy időközben, míg t. i. a „Tiszaháti“ felhívásai e becses lapban megjelentek, nt. Porzsolt Ádám úr, t.-szentmártoni lelkész s e. megyénk egyik érdemes tanácsbírája, a zsurki esetet hozzám, hivatalosan, komolyan, térfias nyíltsággal szintén bejelentette s az ügy megvizsgálására figyelmemet felhívta. Őszintén megvallom, hogy igen jól esett volna lelkemnek, ha „Tiszaháti“ is (ha ugyan lelkész rejtezik az álnév alatt) azon testvéri érület viszonzásául, a mely-lyel én lelkéstartestvéreim iránt viseltetem, őszintén, nyíltan és férfiasan, mint azt nt. Porzsolt Ádám t. barátom cselekedte, saját neve alatt intézte volna hozzám a fenforgó ügyben a felhívást. Midőn ilyen visszaélések, visszaállások, szabálytalan, törvény- és rendeletellenes dolgoknak jövünk tudomására, sohasem kell elrejtőznünk, sohasem kell félünk az érdekelt emberek, a tiltott úton járó hűtlen pástörök tekintetétől.

Addig is, míg az ügy a maga rendes, törvényes útján elintéztetnék, Isten velünk!

Nagy-Kálló, 1901. decz. 1. Görömbei Péter.
f.szabolcsi esperes.

KÖNYVISMERTETÉS.

Sz. Kiss Károly „Bibliai képek,“ „Rövid és népszerű bibliai magyarázatok.“

Egyházi beszéd irodalmunkra, termékenység tekintetében, nem lehet panaszunk. Minden esztendő hiven, elmaradhatlanul meghozza a maga gyümölcseit. Nincs év, a melyben 3—4 szerző munkájával ne gazdagodnék egyházi beszéd irodalmunk. S így is van ez jól. Magyar népünk mindenképpen felett a beszédet, a szónoklatot szereti. Szerette a multban, a szenvedések átviharzott napjaiban.

Igy van ez máshol is bizonynyal, nem csak itt a Garam melléken, hol, mint egyházmegyénk évkönyvei feljegyzik, a mikor Gyülekezeteink eltöröltetének, templomaink elvételének: a megmaradt két legkisebb gyülekezet temploma nem volt képes befogadni a 10-ik faluból is összegyülekezett híveket. Ma is egy-egy ünnepélyesebb actus, vagy temetés összehozza a híveket a tractus egyik szélétől, a másikig. Alig van gyülekezet, melyből egy-két tag meg nem jelent volna.

Hallgatni... gyönyörködni... élvezni szeretnek és kívánnak ezek! Elégítsük meg hát őket, adjunk nekik lelki táplálékot, eledelt, tápláljuk őket válogatott eledellel. S épen erre a célra szolgálnak egyházi beszédeink. Nagy, igen nagy szükség van ezekre. Mert nem tudunk ám mindnyájan inspiráció folytán rögtönözni, áhitatos imákat, vagy elragadó szónoklatokat teremteni, sőt még csak készíteni sem s én részemről inkább mondom el másnak jól megkészített, kellőleg elsajátított, átgondalmazott beszédjét, mint amagamét, ha érzem, sejtem, hogy az alig üti meg a mértéket s kétségben hagy az iránt, ha vajjon kielégíteni alkalmas-e a hallgatóink igényét?

Van is hál' Istennek különösen a délelőtti isteni tiszteletekre, elegendő választék. Annál kevesebb volt s van azonban a délutánokra. Egyházi törvénykönyvünk a biblia magyarázatokat irván elő, a Garzó-féle e nemből kifogástalan jóakarattal, buzgósággal szerkesztett mű. Amde nagyrészen száraz, sőt sokszor nehezen érthető, nehezen tud hozzáférni hallgatóink érzéséhez, szívéhez s a mellett ugyanegy könyvnek, szakírónak sokszor hónapokon keresztül magyarázása, a legszebb tárgyat is nem egyszer unottá teszi még önmagunk előtt is.

Ezen kíván segíteni szerzőnk, midőn egy-egy rövidebb, vagy hosszabb szentírás helyet kiválaszt a sok drága gyöngy közül s hallgatói előtt most egyik, majd másik bibliai részt magyarázza, fejtegeti. Most egy-egy ó testamentomi kép, a kegyes Ábrahám, az istenfélő Lóth, a szenvedő Jób, a jószívű sareptai özvegy alakja tárul a halgató elé buzdító, lelkesítő példaként s elrettentő például az Akhábok, Jezábele alakja; majd az új-szövetségből meríti tárgyát, változatosan állítván elének a történeti könyvek kimagasló eseményeit.

Magyarázatai nem egyszer megkapó, a legtöbb-ször élvezetes beszédek magaslatáig emelkednek. A II., IV., XIV., XVIII., XX., XXIV., XXIV., XLV., LII., LIII. számúak a mellett, hogy épülésre, tanításra kiválóan alkalmasak, igazi lelki élvezetet nyújtanak a hallgatóknak, valamint az igehirdetőnek. Mert azt hiszem, más is úgy érez, miként én, hogy egy

egy szépen kidolgozott, a figyelmet lebilincselő tárgy nem csupán a közönségnek, de a szónoknak is lelki-gyönyörűséget szerez!

Az LV. és LIX. számú pedig amaz a 42-ik zsoltár, emez a 134-ik dicséret feletti magyarázat, igazi gyöngyei nemesak e füzetnek, de egyházi beszéd, illetve bibliai magyarázati irodalmunknak. Megkapó rajzolása az istenbeni bizalomnak és hitnek, a szenvedések között is megőrzött s a mai lágyeleg ivadékok hitre, lelkesedésre buzdító hithez, megerősítéshez ragaszkodásnak.

Nyelvezete mindenütt igazi népszerű, tartalmas, velős, keresetlen. Nem keresi a hatást... külső csillogást s épen azért közvetlenül hat... egyenesen megtalálja az utat a hallgatók szívéhez.

Itt-ott egy-egy erős, realisticius színezés, elhalgatott, de azért sejtetett kirívóbb részletezés mint a Jákob házassága V. magyarázatból álló II-ik résznek 39-ik lapján; Pál Korintusban címűnek 153-ik lapján vagy az egész „Mikor meg vénülünk” címűn keresztül húzódik... elmaradhatott volna talán s ezek hiánya bizonynyal növelné a mű értékét, becsét.

Egy kis túlzás, de bizonynyal poetica licentia az „önzetlenség és megelégedés” címűben e szónoki kitörés: „Ugyan mutassatok egy könyörületes gazdagot nevezetek meg, mondjátok meg: él-e még, vagy rég meghalt? hadd írjuk fel nevét örök emlékezet okáért?”

De e néhány fogyatkozás, melyet nagy nehezen tud felfedezni s még inkább, megróni az olvasó, egyáltalán nem rontja el a könyv értékét. Csak olyanok ezek, mint úszó falevelek a víz sima tükrén. Lehet, hogy sokan észre sem veszik s természetesnek találják azt, én nekem azonban szemet szúr, mint hófehér ruhán a reá hullott por!

Igazán csak porszemek inkább e csekély, számot semjtető fogyatkozások, illetve hibák... maga az egész, szép, értékes, hasznos mű, a ki használja bizonynyal elmondja elsőtől utolsóig... egész a 60-ikig, mert ennyi magyarázatból áll e kötet s még két alkalmi beszédből. Károli Gáspár felett tartott emlékbeszéd az egyik, az 1791-ik 26. t.-c. százéves emlékünnepevényén elmondott a másik... mindkettő méltán sorakozik amazok mellé.

Jó lélekkel ismertetem s ajánlhatom lelkész-társaimnak e munkát, mely hézagot pótol s csak nyeresége egyházi irodalmunknak. Már maga a szerző neve, tevékenysége, eddigi munkái is elegendő biztosíték s ajánló levélez újabb munkája mellett, mely egyébként kapható szerzőnél Nagy-Igmádon-Komáromm. 5 korona előleges beküldése mellett.

Azon reménynyel zárom be ismertetésemet, hogy nem végeztem felesleges munkát, midőn a bibliai képeket, illetve magyarázatokat a legmelegebben ajánlhatom lelkész társaimnak s az érdeklődő világiaknak.

Patay Károly,
ev. ref. lelkész.

MULTUNK.

Egy adat a paróchialis könyvtárak történetéhez.

Hogy a paróchialis könyvtárak eszméje nem új keletű, bebizonyította Révész Kálmán e lapok 47. számában. Az ő általa említett adaton kívül újabb időben is van nyoma a paróchialis könyvtáraknak. Az abauji egyházmegye minden egyházában meg-

kellene lenni egy „Áhitatosság” Óráji” c. könyvnek, a melyet az 1833. évben Szűts Lajos, Székesfejérvármegye első alispánja ajándékozott. A könyv minden darabjának még a kötése is egyenlő; hátára rányomva, „Ab: (auji) Tract: (us) és a tulajdonos egyház neve. Első lapján ez a bejegyzés: „Ezen könyvet Ttes Nzetes Szűts Lajos Ur Ttes Ns Sz. Fejér Vármegye akori első Al-Ispánja kegyes ajándékából, tellyes használsbeli jussal és szabadsággal birják időről-időre a' Helv. Vt. követő... Ns Eklésia Predikátori 1834. esztendő Februárius' —ik Napjától fogva.” A bejegyzést az egyházlátogatóság ezközölte, a mit igazol, hogy a bejegyzés keltezése más-más napra esik s a mennyire utána tudtam nézni, összevág ez a látogatás megjelenésével. A használatra vonatkozólag egyik példánynál ezt a feljegyzést találtam:

„Ezen könyv használsáról szőlő Egyházi Főbb Rendelések a' Csétsi Gyűlésben, melly tartatott 1833. Eszt. Mártz. 20 és 21-ik Napjain.

1. Tíz példányok lévén ezen Könyvből a Nagy Lelkü Úrtól Egyh.-Megyénk részére ajándékozva, melyek darab számra 80-at tesznek, minek utánna E.-Megyénk is 80 Eklésiából áll, adasson minden Eklésia Predikátorinak egy-egy darab.

2. Magában érthető, hogy a szomszédok, a' nekik jutott daraboknak felcserélése által az egész 8 darabból álló munkát használhatják.

3. Hogy mindaz által a' felcserélgetés által valamellyik darab el ne tévedjen, kiki a' neki jutott darabot, a' minden esztendőbe előforduló Látogatáskor tartozik az Eklésiai Jegyzőkönyvekkel előmutatni, és hogy előmutatta, a' felől tartoznak az E. Látogatók Jegyzőkönyvökbe említést tenni.

4. Ki ki a' neki jutott darabnak úgy gondját tartozik viselni, hogy ha mi hiba a' Könyvön esik, kötése vagy Levele szakad, azt tulajdon Költségén lesz köteles a Könyvkötő által újíttatni.

5. Erre nézve akárkinek is, még szomszéd Tiszt Társának is, tsak a Nyugtató mellett lesz tanácsos e könyvet más Helységbe kiadni.

6. A változás idején, mikor egy Paróchiáról másra költözik által a Predikátor, ezen Könyvet az Eklésiai Jedző Könyvekkel tartozik az utánna következőnek hagyni, ki ezt kezéhez vévén, magára veszi egyszersmind az erről szóló felelet terhét is.

Lásd a Kolláti Köz-Gyűlés Jegyző-Könyve 6-ik sz. a.

Ezeket a rendeléseket megtartották egy ideig, de hogy újabb időben úgy a lelkészek, mint az egyházlátogatók megfeledeztek arról, azt is tudnám bizonyítani; a minek az lett a következménye, hogy a nagy lelki adományozó ajándéka sok egyházban elkallódott.

K. E.

IRODALOM.

* Gross. Glaube, Theologie und Kirche. Tübingen. Schnürlein. 1900. VI. 125. 8°. 2 M. Négy fejezetből álló érdekes, gondolatokban s eszmékben gazdag munkácska, a melynek első részlete (1—34) a kételyről beszél, mint a mely mindenkinél előálló vallásos élet jelenség, kérdézközdővén mindenki a felől: van-e Isten? Mi az Isten? van-e lehetősége annak, hogy meggyőződést szerezzünk Isten létéről? ... S a kételyt a szerző szerint az a belső megérintés, vonzódás oszthatja el, a melyet vallásos érzésnek nevezünk a

Krisztus munkássága által. A második részlet (35—71) azzal foglalkozik, hogy vajjon ez az eredmény atörténeti Krisztus személyével összeköttetésében áll-e, a kit Istennek neveztek? A harmadik fejezet (72—102) azt a kérdést tárgyalja, hogy vajjon a theologia tudomány-e s egyáltalán a theologia művelhető-e tudományos modorban? Feleletül adván ezt: az exegesis és a történet tudomány a theológia körében is, ellenben a dogmatika és erkölcstan nem, annál az oknál fogva, hogy a dogmatika tartalma, a hit, subjektív dolog, valamint az erkölcsiség is, a melyek éppen azért tudományos modorban nem dolgozhatók fel, hanem csak a személyes élet-viszony jelenségei gyanánt veendők. Az utolsó rész (103—124) az egyház és egyházak fogalmát dolgozza fel, az egyház alatt az eszmeit, az egyházak alatt a történeti szervezeteket értvén. Mindezek a kérdések azonban végeredményileg inkább *izgatók*, mint *építők*.

* **Zapletal.** *Der Totemismus und die Religion Israels.* Freiburg (Schweic) Universitätsbuchhandlung XIII. 176. 8°. 8 Frank. Ellenirát ez a tartalmas könyv Smith R. W. ellen, a ki a totemismust a zsidó vallásban is feltalálhatónak, sőt érvényesülőknek nyilvánítja, a melylyel szemben Z. az ellenkezőt vitatja, még pedig elég sikeresen, a nélkül azonban, hogy a kérdést megoldaná, a minthogy ez nem is lehetséges annál az oknál fogva, a mely homályt von minden régi dologra. De vallástörténeti szempontból minden kutatás és kísérlet nagy jelentőségű, mert annak a benső érzésnek, amelynek *vallásosság* a neve, történeti alakulásai igen fontosak.

* **Zimmermann.** *Elohim.* Tanulmány az izráelita vallás és irodalom történet köréből, vallásbölcseleti adalékkal s egy pentateuch-tabellával. Berlin. Mayer és Müller. 1900. Ára 2 márka. Egy nem nagy terjedelmű, csupán 83 oldalra terjedő tanulmány ez a munka, de vonzó, érdeklődést keltő tárgyánál fogva s figyelmet érdemlő kidolgozásában, noha azt a kérdést, hogy mit is jelent hát a *többszám*ban jelentkező héber isten-név, Zimmerman sem tudja nagyobb biztonsággal, elfogadhatóbb okadatolással igazolni, mint a minővel más tanulmányozók alapították meg felvételüket. De így is érdekes kis tanulmány, a melyet a biblia theológusok haszonnal forgathatnak.

* **Dr. Lasch.** *Die Theologie der Pariser Schule.* Berlin 1901. Schwetske u. Sohn (VI. 67. 8°) Egy egészen érdekes iratka, a melyben a párisi két nagy protestáns theológusnak, *Sabatiernek* (meghalt ebben az évben) és *Ménégosz*-nak a felfogása, mint *symboló-fideismus* van bemutatva. értvén a „symbolismus” alatt azt a tanrendszert, a mely Sabatiernek híres művében, az „Exquisse . . .”-ben nyert kifejezést. a *fideismus*” alatt pedig azt a nézetet, a mely a Ménégosz tanrendszereben a *megigazulás* dogmáját állítja előtérbe. Lasch a Sabatier elvét, a symbolismust, mint *alaki-elvet* hangszolyozza követhetőnek, míg a *fideismus* alatt az *anyagi elvet* érti. A kettőt összekötve: *symboló fideismus*nak nevezi s ezt az elnevezést védi Lobstein s társai ellen. A symbolismust a 12—47-ig, a fideismust a 47—57-ig terjedő lapokon mutatja be.

* **Zemplén naptara az 1902-ik évre.** Szerkesztette Dongó Gy. Géza. 19-ik évfolyam. Ára 80 fill. A zemplénmegyei specialis érdekeket hiven szolgálja, az eddigi keretben, ez a naptár még a szépirodalmi részben is, a hol vagy megyei vonatkozású tárgyak dolgoztatnak fel, vagy a megyéhez tartozók iratai. Több rendbeli kifogást emelhetnének a megyei kimutatások ellen de, e helyen nem vagyunk illetékesek e részben

nyilatkozni. A Szinyei Gerzsontól közölt „Lorántffy Zsuzsánna” című cikkely a „Sárospataki Lapok” ez évi folyamában jelent volt meg. (L. 10—11. számok.)

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozás.** A békés-csabai ág. hitv. ev. Rudolf főgimnázium nyugalmazott igazgatója: *Horváth János* élete 78-ik évében elhunyt. Hosszas és kinos betegségben töltött 7 évi nyugalom után legyen a sirban csendes és zavartalan pihenése.

— **Lelkész-választás.** A tornai ev. ref. egyházmegyéhez tartozó *barka-lucskai* gyülekezet hívei dec. 1-ső napján meghívás útján *Lükő Istvánt* választották meg lelkészököül. Isten áldása legyen a gyülekezeten is, az új lelkipásztoron is.

— **A „sárospataki református Nőgyűlés”** folyó hó 8-ikán tartotta harmadik rendes közgyűlését Buza Jánosné elnöklete alatt. A közgyűlés legfőbb tárgya az egylet felévi működéséről s vagyoni állapotáról szóló választmányi jelentés volt, melyből felemlítjük a következőket: A lefolyt fél év alatt állandó havi pénzsegélyben s temetési költségekben részesítet az egylet 15 egyént s ezek között kiosztott 218 koronát. Állandó napi élelemmel ellátott 3—4 munkaképtelen egyént s ezek részére egy fél év alatt kiszolgáltattott 732 adag ételt s feállása óta 1968 adagot. Méltónak tartjuk felemlíteni a jelentésből azt is, hogy a naponként kiszolgáltattott eleség az egylet pénztárát egy filérrel sem terhelte, mert azt az egyletnek 32 buzgó tagja időnként ajánlotta fel. Az iskolai év elején 15 iskolás gyermeket látott el az egylet a legszükségesebb tanszerekkel. Intézkedett a választmány arról is, hogy a téli időszak beálltával azok a szegényebb gyermekek, a kiket ruházatuk hiányossága gátolna az iskola járásban, az egylettől kellő ruházatot kapjanak. A ruha együttes kiosztása helyett, azonban célszerűbbnek látta, ha minden gyermek külön ruháztatik fel, mert így az egylet jótékonyága kevésbbé lesz feltűnő. A tanyákon és szórványokban esetleg más felekezet iskolájába járó ev. ref. vallású gyermekek részére felajánlotta az egylet a szükséges vallástani könyveket, énekes könyvet és új testamentumot- Elhatározta továbbá, hogy a nép iskolából már kikerült leányok részére ez évben is megnyitja a díjnélküli varróiskolát, melyben a tanításra az egylet elnökén kívül 4—5 tag szívesen ajánlkozott. Czélszerűnek tartja ezt az egylet azért, mert meggyőződött, hogy az így összegyűjtött leánykák nem csak a kézi munkában tettek szép előhaladást hanem gondolkozásuk, az emberekkel való érülközésük és vallásos érzésük is sokat nemesedett. A népkönyvtár, mely eddig 95 kötetből áll, a téli időszakra az egyház hívei részére minden díj nélkül ismét megnyitotta. Szeptemberben az egylet céljaira tombola játékot rendezett a választmány, melynek tiszta készpénzbevétele volt eddig 93 kor. 20 fillér, de a bevétel a kint levő követelésekkel együtt valószínűleg 180 koronára fog emelkedni. A pénztári számadások megvizsgálásából kitűnt, hogy az egylet vagyona jelenleg 1199 kor. 55 fill., melyből 50 koronát az ev. ref. egyház kezel. A buzgó pénztárnoknak dr. Tüdös Istvánnának a közgyűlés jegyzőkönyvileg mondott köszönetet. Egy megható szép jelenet is folyt le a közgyűlésen. Most egy éve az egylet elhatározta, hogy olyan protestáns vallású nőcselédek részére, a

kik hosszabb ideig hűségesen és tisztességesen élve szolgálnak egy helyen, évenként egy császári aranyat tűz ki elismerő jutalmul. Az első aranyat most adta ki az egylet nyilvánosan a közgyűlésen, Füzy Juliánnának, a ki 16 év óta állandó hűséggel szolgálja ugyanazt a családot s erkölcsi magaviselete ellen házi asszonya tanúsága szerint legkisebb kifogás sem tehető. Az egylet elnöke szép szavak kíséretében adta át az aranyat a kitüntetett cselédnek, nem jutalmul, hanem mint az egylet méltó elismerésének jelét, melylyel másokra is buzdítólag óhajtana hatni. A Warga-féle alapítvány kamatait egy szegény asszony két gyermekének felruházására kívánta fordíttatni a közgyűlés. Megemlítjük még végül, hogy a választmány, jelentése melyet az egylet titkára állított össze, megemlékezett a „Protestáns Irodalmi Társaság” Miskolcon tartott gyűléséről is s előadván az ott történeteket jelezte, hogy protestáns egyházunk érdekében erős összetartásra és nagy hitbuzgóságra van szükség, mert ha közönyösök és nem kellő éberek leszünk, az ellenünk indított erős áramlattal szemben nem leszünk képesek dicsőséggel megállani. Protestáns egyházunknak lelkesedni, imádkozni és áldozni tudó anyákra van szüksége, a kik a gondjaikra bizott családot is ezekkel a szép tulajdonságokkal ruházzák fel. A közgyűlés végén bemutatta az egylet titkára a Protestáns Irodalmi Társaság népies kiadványait, melyekből a tagok tüstént nagyobb mennyiségűt megvásároltak. (b.)

— A s.-a. ujhelyi ev. ref. egyház rendes csütörtöki felolvasó-estéi egyre nagyobb és fokozottabb részvételnek örvendenek. A legutóbb tartott felolvasó-esték iránt különösen nagy érdeklődés nyilvánult. A nov. 28-iki összejevetel programja a következő volt: 1. Gyülekezeti ének; 2. Ima Harsányi István lelkész-től; 3. Egy bujdosó ref. gyülekezet a XVI. században. Irta és felolvasta Rokoska József theol. tanár; 4. Berzsenyi „Fohász”-a vegyes karra irta Sz. Nagy József, előadták Szalay B. vezetése alatt: Székely Sándorné, Gárdonyi Józsefné, Bartók Kamilla, Szigethy Lidia, Nagyváthy Anna, Lábos Béla, Bakos Elek és Mester Dezső. 5. Bosnyák Zsófia (Tompai) Szav. Bakos Elek. Ezenkívül egy quarett és 2 szavalat, melyeket a szereplők mind nagy hatással adtak elő. A legutóbbi decz. 5-én megtartott összejevetel pedig ilyen műsorral folyt le: 1. Gyülekezeti ének, 2. Ima Harsányi István s. lelkésztől, 3. A nőkérdésről felolvasta Harsányi István. 4. Az apostolok, költemény Lévy Józseftől. szavalta Juhász Jenő gym. VIII. o. t. 5. „Az Urnak napja” ez. ének; előadták Szalay Béla vezetése alatt Lábos Béla, Bakos Elek, Mester Dezső és Csizy Béla. 6. Jézus és a nép (Tompai M.) szavalta Somogyi Bertalan V. o. t. 7. Egy új adventi ének előadta: Szabó Mariska polg. isk. növ. 8. Gyül. ének. (i. zs. b.)

— Belgium szerzeteseiről legközelebb egy igen tanulságos röpirat jelent meg, a melynek adatai sorából érdemes megismernünk a következőket: 1846-ban 1779 rendház volt Belgiumban 11968 rendtaggal, a kik közül nem belga, tehát idegen volt 2000 tag. 1900-ban 2221 rendházban 37684 rend tag élt, a kiknek $\frac{1}{5}$ volt idegen, mert időközben a honpolgárságot igyekeztek megszerezni a bevándorlottak is. Vagyunk volt 1900-ban ingatlan 730 millió frank értékű, ingó 306 millió frank értékű, tehát összesen 1036 millió frank értékű vagyon, A holt kéz holt!

— A jezsuita járás eredménye Sárospatakon. Bizonyára emlékeznek még olvasóink arra, hogy

Sárospatakon is fordultak meg prédikáló és gyóntató jezsuiták, a kik állítólag nem kisebb befolyásra, mint a Herceg Windisch-Grätz Lajosnéra ütötték fel sátorukat ezen a nevezetes helyen. Akkor a közvetlen hatás abban jelentkezett, a mint értesültünk volt, hogy egy eszelősnek tartott egyén az egyedül idevité egyházba tért át a protestánsból. Ámde a hatás nemcsak akkor jelentkezett, hanem jelentkezik most is, a mikor az új seprőről tartott igazság Gruska Lajosról, a jelenlegi, még nem installált plebánusnál is jelentkezik. Kezd jól seperni az eretnekek ellen. Ime a bizonyosság a következő, nekünk beküldött kis közleményben: „A felekezeti türelmetlenség szellőjét mintha éreznők már Sárospatakon is. Gruska Lajos helybeli róm. kath. plebánus a felügyelete alatt álló alsóhatári iskolában, a református egyház kérésére nem engedte meg, hogy a prot. növendékeinket hitoktatásban részesítse. E nyilatkozathoz akkor, amikor megemlítjük azt, hogy a róm. kath. hitoktató főiskolánkban év tizedek óta háborítás nélkül oktatja hit-sorsosait: commentárt nem fűzünk.”

— Ingyenes karácsonyi ajándék! Hát ez bizony egy kissé furesán hangzik a mai pénzhiányos világban. Pedig igaz! A Pesti napló Magyarország e legrégibb és legegőbb napilapja kedveskedik vele előfizetőinek. All pedig ez az ajándék egy értékes kötetű és gyönyörű diszműből, a Költők Albumából, a mely közel fél száz költő műveiből közöl válogatott szemelvényeket, holtészetünk gyöngyeit, lelki gyönyörűségét minden művelt magyar embernek. A diszmű, mely először a Lampelt Róbert cs. és kir. udvari könyvkereskedésének kiadásában 56 korona bolti áron) jelent meg, s a melyet Dr. Radó Antal a Kisfaludy-Társaság tagja szerkesztett, a Pesti Napló ez új kiadásában a tavalyi Himfy Albumnál jóval nagyobb formában, gazdagon illusztrálva és rendkívül diszes, jelentékenyen bővített kiadásban fog megjelenni. A Költők Albumát a Pesti Napló új kvartkiadásában minden állandó előfizető karácsonyi ajándékul megkapja. És megkapja díjtalanul az is, aki ez év bármely napjától egy félévre megszakítás nélkül fizet elő a Pesti Naplóra.

P á l y á z a t o k.

A f.-zempléni egyházmegyébe kebelezett harsádicsai ev. ref. egyház lelkészi állomásra, melynek évi javadalma congruával 1200 — illetve 1600 korona — pályázat hirdettetik.

Pályázati kérvények 1902. január hó 7-ik napjáig Nagytiszt. Hutka József, f.-zempléni esperes úrhoz Bánócra (u. p. u. o.) küldendők.

Miskole, 1901. december hó 11.

Kun Bertalan,
ev. ref. püspök.

A felső-zempléni egyházmegyébe kebelezett kisráskai és hegyi ev. ref. társ egyházak lelkészi állomására, melynek évi javadalma, kongruával 1200 — illetve 1600 korona — pályázat hirdettetik.

Pályázati kérvények 1902. január hó 7-ik napjáig Nagytiszt. Hutka József esperes urhoz (Bánóc u. p. u. o.) küldendők.

Miskole, 1901. december 13.

Kun Bertalan
ev. ref. püspök.

HIRDETÉSEK.

Lövy József fia |László Adolf|

könyvkereskedése, zenemű készlete, papir- és
írószer raktára **Miskolczon.**

Ajánlja jól felszerelt raktárát a **Sárospataki
Irodalmi Kör** összes népiskolai kiadványaiból.

Egyházi és iskolai nyomtatványok

a Kogutovicz-féle magyar földrajzi intézet
összes **fali abroszait**, debreczeni és budapesti
Zsoltárok minden kötésben; a közoktatásügyi
kormány által előírt **népiskolai tantervek** ál-
landó készlete. Könyvjegyzékek szíves meg-
keresésre ingyen és bérmentve.

22—20

20—9

Szőlőoltványok

szokványminőségben.

A legkiválóbb 42 bor- és csemegefajokban
fajtisztán, teljes jótállással.

Élőkerítés.

Gleditschia csemeték és magvak. **Uradal-
maknak, községeknek három évi tör-
lesztésre is adatnak.**

Óriás tövisű, igen gyorsan fejlődő sövénynövény. Ez
az egyedüli, melyből oly örökös kerítés nevelhető pár
év alatt, rendkívül csekély kiadással, melyen nemhogy
ember, de semmiféle állat, még az apró nyulak sem
hatolhatnak át. **Minden rendeléshez rajzokkal ellá-
tott ültetési útastás mellékeltetik.** Ezer csemete
elég 200 méterre. — Ára 6 frt (12 korona).

Diócsemeték. Oriási jövedelmet biztosító voltánál
fogva, ennek tenyésztése számos gaz-
daságban az utóbbi időben rendkívül elterjedt.

Színes nyomatu **főárjegyzék ingyen és bérmentve**
küldetik minden rendelési kötelezettség nélkül.
Az árjegyzéken kívül még egy olyan könyvet kap
ezzel, ki azt címére ingyen és bérmentve küldetni
kéri, mely nincsen az a ház, vagy család a hol
annak tartalmát haszonra ne fordítanak, városon
falun, pusztán, gazdag vagy szegény családnál
egyaránt. Így még azoknak is igen érdekében áll,
kik rendelni semmit nem akarnak, mert benne szá-
mos oly közlemények foglaltatnak, melyek min-
denkinek nagy szolgálatot tesznek. Cím:

„**Érmelléki első szőlőoltvány-telep**“
Nagy Gábor Nagy Kágya, u. p. Székelyhid.

Árú-minták ingyen!

Az őszi és téli idényre

ajánl

22—20

Szántó Mór és társa Miskolcon

Őszi és téli öltönyöket. — Átmeneti kabátokat (Double, Ulster és
Raglán) — Havelock ujjakkal és ujjak nélkül. — Télt kabátok és
Városi bundákat. — Gazdasági kabátokat szövet vagy szőrme béléssel.
Eredeti dán iramszarvas kabátokat flanel vagy szőrme béléssel.

Nagy választék gyermek- és fiú-öltönyökben
Minták és árjegyzékek kívánatra ingyen és bérmentve. — *Vidéki
megrendeléseknél elegendő mértéknek egy kabátnak a beküldése.*

Divatkép bérmentve!

Felelős szerkesztő: **Dr. TUDÓS ISTVÁN.** Szerkesztőtársak: **ELLEND JÓZSEF** és **Dr. SZÉKELY GYÖRGY.**

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel egész évre 10
korona, félvre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 18 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrés
oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: A szerkesztőség. „Előfizetési felhívás a „Sárospataki Lapok“ XXI. évfolyamára.” — „A karácsonyi csillag” — Szombathy László. „Tanítóképzésünk reformja.” — *quis*. „Reflexi” a megdicsért róm. katolikus plebánusokról szóló közleményre.” — Szabó József. „Könyvismertetés.” — „Külföld.” — „Irodalom” — „Vegyes közlemények.” — „Hirdetések.”

Előfizetési felhívás

a

„Sárospataki Lapok“

XXI. évfolyamára.

Kitűzött elveihez hiven forgolódtott immár húsz esztendőn át a „Sárospataki Lapok“ a körül az oltár körül, a mely a hamisítatlan protestantismusé, egyházi és iskolai ügyekben egyaránt. Hiven teljesítette a kitűzött céllal együttjáró köteleességeket, a függetlenség és szabadság egyéni jogainak teljes mértékben való igénybevétele mellett, a melynek eredménye lőn az, hogy az u. n. hivatalos eljárásokkal szemben ezeken a lapokon jelentkezett a szabad vélemény nyilvánítás s mintegy példányképeül szolgáltunk a bátorságnak, az igazság leplezetlen kimondásának.

A protestantismus egyházi és iskolai ügyeinek való szolgálatot, az ezekhez tartozó köteleességek teljesítését vajjon meg lehet-e szüntetnünk? Nem egyszer s mindenkorra szóló é a mi hivatásunk e földön: küzdeni a tökéletesedésért, keresni az Isten országát s annak igazságait? E magyar hazában s ennek véráztatta földjén nem örök-e elkötelezettségünk, hogy az emberiesség eszméit az Isten, haza s ember szeretet cselekedeteivel meghonosítsuk, meghonosítani igyekezzünk?

A „Sárospataki Irod. Kör“ úgy van meggyőződve, hogy mint protestáns tanárok, lelképásztorok s tanítók testülete, semmiképen sem vonúlhat vissza arról a munkaterről, a melyen eddig a „Sárospataki Lapok“ útján szolgálta a protestantismust, általa a haza, az egyház és iskola ügyeit, — nem vonúlhat vissza különösen most, a midőn ellenfeleink minden erejüket összeszedve küzdenek ellenünk s hajlandók még a poklot is harcba szólítani, hogy az eretnekség, a római pápa által „pestis“-nek nevezett protestantismus kiirtassék. Nem vonúlhat vissza most, a mikor az ellenséggel folytatandó harc mellett, benső építési munkák sokasága is igénybe veszi erőnket, készülődvén egy új zsinathoz, a mely arra lesz hivatva, hogy a tapasztalat kipróbált igazságainak törvénybe iktatása által erősítse

minden ponton ezt a mi evangéliom szerint reformált magyar anyaszentegyházunkat. Maga a zsinati előkészület, a törvénytervezetek, javaslatok ismertetése, bírálatok s e közben a helyes irány kimutatása, a megoldandó feladatok kitűzése, a megoldás módjainak megállapítása s ezeken felül a magyar protestantismusnak még mindig adós magyar állammal szemben jogos kívánalmainknak körvonalozása s ez által egy biztos jövő alapjának megvetése: egyenként is olyan kérdések, a melyekért, ha nem volna „Sárospataki Lapok“, meg kellene azt teremteni.

Csak általánosságban vázoltuk ama feladatokat, a melyek a közel jövőben várakoznak ránk, hogy foglalkozzunk velők s megoldásukat elvégezzük. De ez az általános jelzés is meggyőzhet mindenkit, a ki protestáns, a: felől, hogy van hivatásunk s van jogcímünk a fennmaradásra.

Ámde nem tagadhatjuk, hogy e hivatásnak, ennek a fennmaradáshoz való jogcímnek az elismerése nem csupán a „Sárospataki Irodalmi Kör“-ön, s annak tagjain, hanem sokkal inkább e lap barátain, jóakaróin, támogatóin, előfizetőin s munkatársain fordul meg, a kiknek húzódozása, távolmaradása bizony megcsúfolhatja mindazt, a minek, mint igazságnak, kifejezést adtunk.

Szeretettel, tisztelettel fordulunk azért mindazokhoz, a kik megérteni s átérezni tudják is és akarják is mindazt, a minek kifejezést adtunk: siessenek szellemi s anyagi támogatásukkal a „Sárospataki Lapok“ XXI. évfolyamát biztosítani, hogy a reá váró feladatokat teljesíthesse. A múltat ismerik, a jelenben benne élnek: e kettő alapján a jövőtől sem vonhatják meg a támogatást. Az igazságért harcolunk: az igazság zászlóját nem hagyhatja senki cserben!

Sorakozzunk minél többen, hogy úgy szellemileg, mint anyagilag sikeresen fussa XXI-ik évfolyamát a „Sárospataki Lapok“, a melynek előfizetési ára:

Egész évre . . .	10 kor. — fill.
Fél évre . . .	5 „ — „
Negyed évre . . .	2 „ 50 „

Sárospatak, 1901. december 20.

A szerkesztőség.

Lapunk jelen számához egy 1/2 iv melléklet van csatolva.

A karácsonyi csillag.

Pásztorokat és bölceket vezetett egykor egy csillag ama helyhez, a hol a szegény, szelíd és alázatos király született, a kihez annyi édes és boldog reménységet fűztek a kiválasztottak ama nép sokaságából, a melyet az emberi nemzetség nevelőjéül rendelt volt a világok felett uralkodó isteni hatalom és bölcsesség.

Együgyűek és bölcek, egyszerű érzésű s emelkedett gondolkozású emberek járultak a csillag vezetése mellett ama bölcsőhöz, a melyben egy kisded aludta édes álmát, a ki lett élete s igazságai, igéje s halála által az emberiség megváltója, idéztetője, szentsége, váltsága. örök üdve s boldogsága.

S a csillag ragyogása, tündöklése mellett olyan isteni ama dicsőítő, békeséget s örömet hirdető ének, a mely az angyali seregek ajakáról hangzik: „Dicsőség a magasságos menyeknek az Istennek, békeség a földön s az emberekhez jóakaratt!” Bűbájos világkorszak, a melyben mennyei ragyogás, égi fény az útmutató, angyalok ének zengedezése a kísérő!

Pásztorok és bölcek vajjon észreveszik-e ma ama karácsonyi csillag ragyogását? Együgyűek és bölcek, egyszerű érzésű s emelkedett gondolkozású emberek sietnek-e ma hódolatot, tiszteletet bemutatni a karácsonyi királynak?

Az élet, ez a nagy színész, a melynek arculata olyan változó, olyan sok színű, — az élet, ez a nagy csábító, a melynek ezer meg ezer kísértő áll rendelkezésére, hogy vonja, taszítsa az élőket, — az élet, ez a kiismerhetlen folyam, a melynek vannak feneketlen mélységei, zátonyai, lágyan esobogó patakjai, halálos örvényei: mintha sietve sietne feleletet adni a kérdésekre s egyenként mutatni be alakjait ama karácsonyi csillag fénye mellett, a melynek *szeretet* a neve.

S a karácsonyi csillag fénye mellett ott látjuk azokat, a kik az Istent szeretés ruhájába öltözötten sietnek a bölcsőhöz s imádságukkal árulják el, hogy farizeus és publikánus még ma is van, mert ime az egyik kérkedve útál igaz voltára, a másik törődött szívvel kér kegyelmet, az egyik már megigazult, meg is szentelődött az égiek és földiek között elengedhetlen összekötő kapcsot képező, fényes állásával, külső pompájával mennyei sergeket utánnzó szolgák szertartásokkodása következtében, a másik pedig az evangélium hirdetőjével együtt kér áldást magára, övéire, az emberiségre.

A karácsonyi csillag ragyogása mellett ott látjuk az önszeretet munkásait, a kiknek egyike lelke gondolatait, szíve érzemeit nemesíti, másika a világhoz idomítja; a kik közül az egyik magához ölel érzelmeiben sokakat, hogy szíve boldogsággal legyen tele, a másik távoltartja még azokat is, a kik neki adattak.

És ott láthatjuk ama csillag tündöklő fénye mellett a felebaráti szeretet megnyilatkozását a részvét, a segély nyújtásban, a keserv könyveinek letörlésében, az ügyefogyottak támogatásában, de ott van az ellenkép is, a mely a szeretettel szemben a harag, a gyűlölet, a boszúállás, az ellenségeskedés, a romlottság munkáinak sorozatát állítja elénk,

Miért van, hogy a *szeretet* krisztusi eszméje még mindig nem uralkodik a lelkek felett? Ama karácsonyi csillag fényének ragyogására: miért nem dobog a

szív Isten, magunk s embertársaink iránt való igaz szeretettől!

Kérdések, a melyekre a karácsonyi történet nem ad, nem adhat feleletet, hanem annál inkább utasít az okok kutatására, az események mérlegelésére, a melyek egytől-egyig mind elvonulhatnak lelki szemünk előtt, hogy az igazságot megismerjük.

Vajha a karácsonyi történet emlékének szentelt ünnepnapok rábírának mindnyájunkat, hogy ama csillagot keressük, megtaláljuk s magunkévá tegyük, a melynek igaz *szeretet* a neve. Oh beh boldogok volnánk valamennyien, minő fenséges összhang jelentkeznék egész életünkben!

Ama karácsonyi csillag fénye ragyogjon felettük!

ISKOLAI ÜGY.

Tanítóképzésünk reformja.

A magyar népoktatásügy szerencsésebb irányú fejlesztésének szempontjából megnyugtató jelenségnek tartom a magyar népoktatásügy hivatalos lapja a „Néptanítók Lapja” által az újabb időben meghonosított ama szokást, hogy minden időszakos tanügyi kérdésben tárgyilagos vélemény nyilvánításra hívja fel hazánk tanügyi munkásait. Tanítóképzésünk reformjának felszínre vetett kérdése régóta foglalkoztatja már a tanügyi közvéleményt, keresi, kutatja az immár elodázhatlannak látszó reform helyes alapját és célszerű kiindulási pontját. Azok, kik e kérdésben a tanügyi lapok hasábjain immár elmondták véleményeiket, csaknem mindnyájan megegyeznek abban, hogy ez az intézmény mai állapotában nem maradhat meg tovább, de a kivitel módozataira nézve sokszor egymással homlokegyenest ellenkező álláspontra helyezkednek.

A kérdés föl van vetve, lehetőleg célszerű megoldást követel annyival is inkább, mert ez hazánk kulturális fejlődésének alapját fogja lerakni a jövőre nézve. A milyen a tanító, olyan az iskola, képzettsége, egyszerűsége az általa nevelt nemzedékre mindig ráüti a maga jellegzetes bélyegét.

Figyelemmel kísérve eme fontos kérdésben eddig felszínre került véleményeket, azt találtam, hogy a felszólalók csaknem mindannyian a tanítói pályához megkívántató előképzettséget tartják kevésnek, avagy a képzőintézet eddigi évfolyamait 1—2 évfolyammal kívánják megtoldani, míg a reform alapjává a gyakorlatiasabb irányú képzést óhajtják tenni az egész vonalon.

Készséggel csatlakozom a közvélemény ama felfogásához, hogy tanítóképzésünk reformjának az említett szempontok legyenek az irányadók, mert nekünk gyakorlatilag jártas, művelt tanítók nemzedékére van szükségünk, a kik minden nemes és szép eszméért hevülni és lelkesülni tudjanak, a kik a népnek igazi nevelői, vezetői lehessenek. En azonban mai tanítóképzésünket nem tartom annyira rosznak, hogy a mai szervezetet alapjában megingató reformok terére lépni multhatatlanul szükséges volna. A Ratio Educationis óta tanítóképzésünk fejlődésének folyamán lényeges változásokon ment keresztül; ma már, mint szakiskola, törvényileg meghatározott előképzettsége és 4 évfolyama mellett korántsem érdemli meg azt a kemény ítéletet, a mely ennek az intézménynek célszerűségét és életrevalóságát mai

szervezete mellett föltétlenül megtagadja. Hangoztatják egyre sürűbben, hogy kevés a tanító szellemi intelligenciája, a minek okát minden nagyobb gondolkozás nélkül az előképzettség csekélységében igyekeznek feltalálni. Eltérvén az igazságtól, ha tagadnám, hogy a tanítóság között a hideg közönyösséget, az eszményi célok megvalósításához szükséges munkakedv és lelkesedés hiányát sohasem tapasztaltam volna. Okát én is a tanítóság *egy részének* csekély képzettségében, még kevesebb hivatásszeretetében keresem és találok fel, de nem vagyok hajlandó ezt az okot általánosítani s a tanítóság egyetemére kiterjeszteni. Nem pedig azért, mert a tapasztalat arról győzött meg, hogy a négy középiskolai avagy polgári iskola osztályában szerzett előképzettségre a tanítóképző minden nagyobb akadály nélkül építhet tovább, föltéve, hogy a képzőintézeti növendék is komolyan fogja fel föladatát; szorgalmának, igyekezetének értékét mérlegelni tudja és becsülni is megtanúlja. Minden egyes tisztviselői karnak — még a legmagasabb előképzettség mellett is — megvannak a maga szorosabb értelemben vett napszamosai, kik minden ideális lelkesültség nélkül, gépiesen végzik rendes napi munkájukat. És ha a tanítóság között is vannak ilyen köznapi lelkek, miért keresnők ennek okát, épen csak itt, abban a négy polgári, középiskolai előképzettségben? Avagy nem sokan vannak-e a magyar tanítói karban olyanok, kikre büszkeséggel mutathatunk, pedig az előképzettség itt is egy és ugyanaz? De hát, ezekből az iskola falai között sem hiányzott a komoly törekvés, vagy épen egy tiszteltreméltó mult áll hátuk mögött, telve a kiképzésre irányzott ideális küzdelemmel, a hivatásszeretetből fakadó lángoló lelkesedéssel.

A törvény rendelete világosan megszabja a tanítóképző intézetek kebelébe való belépés előképzettségét. De kérdem, megtartják-e azt mindenütt? Felleljen meg e kérdésemre a köztapasztalás, a mely számtalan kivételt mutathat fel. Én is tudok eseteket, hogy a növendék elemi iskolai képzettséggel vétetett fel; az meg nem is tartozik a ritkaságok közé, hogy alig pár évi polgári vagy középiskolai osztály elvégzése és rendkívül alacsony mértékre szabott fölvételi vizsgálat után a csakugyan csekély előképzettségű növendék szerencsésen bejutott a képzőintézetbe. Ne beszélgezzünk azért 6 polgári vagy középiskolai előképzettségről, míg a törvény által előírt minimális előképzettséggel is könnyedén leszámolunk. Az ilyen kivételes intézkedések teremtik meg aztán azt az egészségtelen, maradi szellemet, mely a tanítóság egy részét uralma alatt tartja és a tanítóság egyetemének szellemi intelligenciájáról kedvezőtlen képet mutat. A társadalom közvéleménye a kivételes eseteket is szívesen általánosítja; elég, ha ebben a tiszteltreméltó erkölcsi testületben csak egy elenyészően kis százalék viselje is méltatlanul a tanító nevet, azt a szégyenfoltot, a mely e kevesek nevéhez tapad, az egész testületnek éreznie kell.

Visszatérve értekezésem tulajdonképeni kiinduló pontjához, a tanítóság általános műveltségét én is föltétlenül emelni kívánom, de szerény véleményem szerint itt valami nagyobb átalakító reformra egyáltalában nincsen szükség, mert ez a tanítóképző intézményének mostani keretében könnyen megvalósítható. E végből első sorban is arra van szükség, hogy a törvényileg meghatározott előképzettség szigorúan betartassék a fölvételek alkalmával, másodszorban pedig arra, hogy a képzőintézetek az általá-

nos műveltség nyújtását ott folytassák, a hol azt a IV. polgári, vagy középiskolai osztály abbahagyta. A képzőintézetek tanárai e felett csak a közelmúltban folytattak élénk eszmecserét s végtelen csodálkoztam azon, hogy a többség a mai tanítási rendszer mellett nyilatkozott, a mely rendszer a népiskolába való legelemibb ismeretek közlését is felölelte a képzőintézetek tantervében.

Hányan voltak és vannak olyanok, a kik a középiskola felsőbb osztályaiból léptek át a képzőintézet kötelékébe, a kinnél úgy az alap, mint a képesség is meg lett volna az általános műveltséghez tartozó ismeretek fokozatos elsajátítására, de a mai rendszer mellett ennek a továbbképzésnek eszközét hiába keresték a képzőintézet falai között. Én p. o. a számtanból egyenletekről, számtani és mértani haladványokról is tanultam már a középiskola V-ik osztályában, de a következő évben, mint a tanítóképző intézet I. éves növendéke ismét a legegyszerűbb összeadás tanítására lettem szorítva. Nos hát, hol itt a rendszer, hol itt a tervszerűség? Tessék a képzőintézeteknek a továbbképzés fonalát ismét ott venni fel, ahol az félbeszakadt, építeni tovább a megkezdett alapra, akkor bizonyára nagyobb lesz a tanítóság ismeretköre, képzettsége, nagyobb lesz általános műveltsége és szellemi intelligenciája is!

A tanítóképzés mai rendszerének egyik hibája gyanánt említik fel továbbá azt, hogy a képzőintézetek nincsenek kellő tekintettel a leendő tanítók gyakorlatias irányú kiképzésére. Hát kérem, ez a képzők mai tanítási rendszere mellett teljesen érthető is. Az ismeretek közlése a legegyszerűbb és legelemibb dolgokkal veszi kezdetét. A képzőintézet évfolyamai alatt azonban általános műveltséget nyújtó ismeretekre kell a növendéknek szert tennie, sőt a paedagogia körébe tartozó ismereteket is el kell sajátítania. Nem csodálkozhatunk azon, ha ily óriási anyaghalmoz mellett a gyakorlatias képzésre kevés idő marad. Ha azonban a szigorúan betartott előképzettség, mint alapra építenek tovább, akkor az általános műveltséghez megkívántató ismeretek mértékét is jóval magasabbra emelhetik, és még e mellett is jóval több idő fog jutni a gyakorlatias irányú képzésre.

(Vége köv.)

Szombathy László.

KÖZÉLETÜNK.

Reflexió a megdicsért r. kath. plebánusokról szóló közleményre.

A „Sárospataki Lapok“ 49-ik számában a „Dicséret, elismerés és buzdítás“ című vegyes közleményben a „Magyar Állam“-ból a lelkészkezdő róm. kath. papságnak az egyházpolitikai törvények körül kifejtett buzgalmát dicsérő közlemény idéztetvén, arra a következtetésre jut az író: hogy a vegyes házasságokról szóló statisztikai adatoknak reánk nézve kedvezőtlen volta a mi lelkészeink „nem bánomságának és közönyösségének“ tudható be.

Nem érzem magam hivatva arra, hogy védelmére keljek annak a lelkész karnak, a mely felett ily könnyedén pálcát lehet törni. Azt sem állítom, hogy egyáltalán ne találkoznának olyanok a mi papjaink sorában, a kik a gazdálkodás gyönyörűségeit

előbbre nem helyezik a cura pastoralis gyakorlásánál. Hiszen nincsen szabály kivétel nélkül. Nevetséges lenne azt állítani: hogy a mi papságunk olyan tökéletes embereknek osztálya, a hol mindenki, mindenkor szigorú pontossággal és egész lélekkel végzi kötelességét; elannyira, hogy magánhasznát és érdekeit is alárendeli annak. Minden tulszásban igazságtalanság van.

Meg vagyok győződve arról, hogy a lélekfogdosás nagy eredményei csak részben és pedig csak kisebb részben róhatók fel lelkészeink rovására. Alításmat példákkal fogom bebizonyítani.

Eszem ágában sincs, hogy kárhoztassam a közlemény íróját kifejezett gondolataért; annyiival is inkább mivel ez nem új. Nem kisebb emberek, mint Tisza Kálmán és Mecner Béla az idei őszi gyűlésen, elnöki megnyitó beszédjükben ugyanezt a gondolatot fejezték ki. Lehet, hogy más alakban és simábban, de a tartalom a lényeg ugyanaz.

Pedig hát ennek a bajnak, — melynek végeredménye hiveink számának fokozatos alászállása lesz — az alapja más és mélyebben fekvő körülményben keresendő.

A protestáns lelkész nem gyakorolhat olyan befolyást hívének lelki és kedélyvilágára, mint a róm. katolikus. Nekünk nincs gyóntató székhelyünk és purgatóriumunk. Itt van az alap.

Óriás hatalom ez! Uralmát érzi az úrtól az utolsó napszámosig, minden igaz hívő róm. katolikus. A világtörténetnek nem egy lapjai a gyóntatószékben teremtettek meg. Nemzetek sorsára volt irányadó s döntő befolyású. Hogyne érvényesítené tehát hatalmát most, midőn arról van szó: hogy az országos állami törvények hatálya és védelme alatt saját bástyáit erősítgesse s ellenlábasától mind több-több tért hódítgasson el s lassan, de következetes munkával ezt a földet Regnum Mariánum országává alakítsa át. Igaz, hogy tulajdonképen ma is az, — intézményeiben, hivatalos alakjában, külső megjelenésében; de legalább elvileg és a törvény betűje szerint még nem az. De hogy azzá legyen, minden vonalon erősen dolgozik a klerikális tevékenység.

Heckáplán, aranygyapjas vitéz, bucsútjáró meztelános fehér cseléd; reitraitben szent gyakorlatokat tartó mágánás asszony, épúgy, mint a „Rózsafüzér“-i, „Szent szív“-i, „Szent László“-i, „Szent István“-egyletek — hátuk mögött egy hatalmas védbástyával: a magas klérussal — mind egy célra törnek, arra, hogy a jezsuitismus elveivel és annak támogatásával mielőbb annyira meggyengítsék a magyarországi kálvinista egyházat, hogy az, mint számottevő tényező ne szerepelhessen. Sőt, ha a körülmények úgy kívánják, még segédcapatokat is mozgósítanak a budapesti „Nemzeti ideál“-okért hevülő egyetemi ifjúság személyében.

Tagadhatatlan, hogy ez elég erős, elég sokoldalú és intenzív mozgalom, melynek kell, hogy sikerei legyenek.

Hát a protestánsok ezzel szemben milyen tevékenységet fejtenek ki, miként készülnek a védelemre? Semmit és sehogy.

Vezérférfiaink minden egyes riadó felhangzása-kor az ismert struc politika üdvöztető voltát hirdetik; látszólagos béke jelszava alatt és annak kedvéért önértékünknek elhallgattatását, a támadások elől való kitérést, vagy megfutamodást írják elő számunkra, önmaguk is jó példával járván elől eme nemes erények gyakorlásában. Elismerem, hogy mindezek szép és nemes erények, — a magok helyén gyakorolva és

alkalmazva; de tagadom, hogy ezekkel egyházunk javára és előnyére eredményeket lehetne kivívni; sőt azt is tagadom, hogy ilyen alkalmazkodási politika mellett, minőt a konvent is követ, képesek legyünk útját szegni a naponként feltűnő lélek vadászoknak és egyéb visszaéléseknek.

Én — megvallom — kezdettől fogva nem rokonszenveztem az egyházpolitikai törvényekkel. Gyarló eszemmel nem tudtam felfogni azt, hogy ha a protestánsok századon át küzdöttek a reversális ellen s végre is nagy nehezen kivívták annak eltörlését, miért kelljen nekünk ugyanazt az átkos és gyűlölt reversálist rajongva üdvözlönnünk, csak azért, mert a liberalismus zászlója és cégje alatt vonult fel a sorompók közé? Valljuk meg: álliberalismus kergetett bennünket a kendőzött és kifestett arcú szabadelvűség karjai közé! Most már ugyan hiába minden bűnbavallás! Volt elég szópocskálás! Beszéljen a tett! Így gondolkoztam magamban.

Azon kezdtem a dolgot, hogy a szószékből közhírré tettem, hogy azok, a kik vegyes házasságra szándékoznak lépni, első sorban jelentsék be ezt, hivatalomnál és azután a plebánián. Felhívásomnak eleget tettek. Detöbb esetben annyira előkészítve jöttek hozzám a felek, hogy hasztalan volt minden intés, rábeszélés és fenyegetés. A „Rózsakoszorú“ munkája volt ez. Itt már 12 éves korában beoltják szívébe, hogy szeretni csak róm. katolikus szabad s ha mást szeret, azt kötelessége saját hitének megnyerni. Tehát már innen is elkéstem.

Reversális esetek fordultak elő. Ekkor zsinati törvényeink alapján felállítottam az egyház tanácsai bíróságot. A feleket beidéztük. kihallgattuk, elítéltük.

A bírósági tárgyalás elég alapos volt. Négy vádlott volt megidézve, ezek kihallgatása hat órát vett igénybe. Mind szánta-bánta bűnét; egyháza elárulását. De hát azt a reversálist visszaesínálni többé nem lehetett. A bíróság két árnyalatot képvisel: a szigorú kálvinismust és az alkalmazkodást. Az előbbi az egyházból való kirekesztéssel kívánta sújtani a vádlottakat; azzal érvelvén: hogy miután utódaik elveszték a mi egyházunkra nézve, miután a reversális aláírásával megtagadták hitüket, mint botrányköveket nem szabad megtérni az egyházban. Az nekünk nem okozott aggodalmat, hogy zsinati törvényeink ily nemű büntetést nem ismernek. Az a törvény hibája. Mi ítélünk. Az ítélet ellen felebbezni lehet. A felsőbb hatóság az első fokú bíróság ítéletét feloldja. Az nem tesz semmit. Az egyházból való kirekesztés bélyege rá lesz sütvé homlokára a hittagadónak.

A másik árnyalat nagyon alkotmányos álláspontra helyezkedve úgy vélekedett: hogy az egyház-tanácsai bíróság más büntetést nem szabhat ki, mint a mit zsinati törvényeink előírnak. Ez az irány győzött. A vádlottak dorgálásra ítéltettek s köteleztettek arra: hogy születendő gyermekeiket református szellemenben neveljék; ref. iskolában taníttassák, s csepegtessék beléjük azt a gondolatot, hogy ő nekik 18 éves korukban reformátusoknak kell lenniök. Miután a kötelező ígéretet letették, az egész eljárásról felvett jegyzőkönyvet aláírták.

Mindezt csak azért mondtam el, hogy alkalmam legyen bebizonyítani, amit fentebb állítottam, hogy t. i. csak nagyon kis részben írható a reversálisok folytán szenvedett veszteségünk a mi papságunk terhére. Bebizonyítom ezt a felvett vallomási jegyzőkönyvekből.

(Vége köv.)

— quis. —

KÖNYVISMERTETÉS.

Vélemény az új Ének-gyűjteményről.

— Ajánlva az énekügyi-bizottság szives figyelmébe —

Megbízatásomhoz* képest igyekeztem a Fejes István által nagy műgonddal s hosszú évek hangya szorgalmával összeállított Énekgyűjteményt úgy egészében, mint részleteiben kellő figyelemmel áttanulmányozni.

Most tehát erkölcsi kötelességemnek ismerem e nagybecsű munkálatra vonatkozó megjegyzéseimet, jóakarató észrevételeimet az igaz őszinteség hangján elmondani.

Talán fölemlítenem is felesleges, hogy tollamat se rokon, se ellenszenv nem vezeti; mert a szerkesztő a szerzők nevét finom tapintattal elhallgatta s eként szabadságot biztosított minden egyes érdeklődőnek a hozzászólásra.

Nem titkolhatom, hogy sok gondot, sok lelkiismeretes kombinálást, sok mérlegelést igényelt a nagy mű áttanulmányozása; de azt is jól esik kimondanom, hogy a ráfordított idő, munka sok szellemi élvezettel lett megjutalmazva. Igyekeztem minden egyes műnek kifürkészni tartalmát, külalakját stb. s arra a komoly meggyőződésre jutottam, hogy itt oly kincses bányával állunk szemben, a melyből jóízűséggel, finom tapintattal s kellő szaktudással egy, — beláthatatlan időkre szóló szép művet lehet összeválogatni s eként — hitem szerint — egy régi szép álmunk fog végre valahára megvalósulni.

* * *

A gyűjtemény áll a kezdő énekeken kívül 125 zsoltárból és 211 dicséretből, összesen 336 énekből. Tehát mennyiség tekintetében is elég gazdag. Van miből válogatni.

Most állapodjunk meg elsőbben is a zsoltárok mellett.

A zsoltárok kevés kivétellel nagy mű gonddal, szépen vannak átdolgozva. Vannak közöttük közepesek, de vannak jók, szépek, sőt egészen klasszikus átdolgozások is. Nézetem szerint könnyű szerrel ki lehet belőlük gyönyörű 50—60 darabot válogatni.

Miért épen csak ennyit? Először is egyszerűen azért, mert, ha a Szenczi M. Albert-féle 150 zsoltár fordításból — számításom szerint — mindössze is 40—45 darabot fogadott el a gyakorlati élet s ez teljesen elégnek bizonyult majdnem egy hosszú századon át a lelki szükséglet kielégítésére, bizonyára a jövő idők számára is elég lesz 50—60 darab.

Másodszor azért, mert valljuk meg őszintén, a 150 zsolt. nagy része csak idem per, idem, ismétlés, néhány szép vallásos eszmének variálisa. Tehát az a sok felesleges ismétlés, tulterjeszkedés egy új Énekes-könyvben csakis a quantumot növelné a tartalom rovására.

* * *

Most lássuk a Gyűjtemény II. részét, a dicséreteket. A dicséretes átdolgozása is kisebb-nagyobb szerencsével szintén jól sikerült. Itt is találkozunk oly középszerűekkel, melyeknek eredeti gyértartalmát nem voltak képesek költőink eléggé megtermékenyíteni. Ámde vannak szépek, lendületesek, sőt ódai fenszárnyalásuk is. Ezek közül is bátran fel-

vehető szerintem 140—150 oly kitűnő darab, mely a magasabb műigényeket is képes lesz kielégíteni.

Hogy miért épen csak ennyi? Talán sikerülni fog bebizonyítanom. Először is azért, mert a régi 238 darab dicséretből is — számításom szerint — alig száz darabot fogadott el a gyakorlat, Jövőre tehát 140—150 bizonyára fedezni fogja a szükségletet. Továbbá azért, mert egy rakás, közepes színvonalon álló, tehát a közhasználatba soha át nem menő ének legfőleg is, mint privát olvasmány szerepelne felesleges sallang gyanánt. Mi lenne aztán ennek a következménye? Bizonyára az, hogy a szükségtelen túlterjeszkedés arányában a mű árát is oly magasra kellene feleltárazni, hogy sok szegény család nem volna képes a könyvet beszerezni.

Én tehát számot vetve úgy a lelki szükséglettel, mint a gyakorlati élet követelményeivel, teljesen elégnek vélek a zsoltárból 50—60 s a dicséretekből 140—150, összesen 190—210 darabot s néhány kezdő éneket. Ezekből aztán — sejtelmem szerint — oly forma Énekeskönyv állana elő, mint az előttem fekvő Gyűjtemény $\frac{3}{4}$ -ed része. Nem túl sok, de elég s a mi fő: így lehetne aztán az ára is mérsékelt, s a mi mindennél főbb: mind megannyi, úgyszólván szemenszedett gyöngyszem lenne minden egyes darabja.

Igaz, hogy régi Énekeskönyvünk 388 darabból, néhány kezdő énekből s ráadásul 24 imádságból áll — és még sem nagyobb formatum, mint a kezünk alatti Gyűjtemény.

Ennek egyszerű oka az az elévült, ósdi eljárás, hogy a tenger versszakok egyes sorai nem egymás alá, hanem egymás után vannak írva, persze a külső csin rovására s a falusi diktáló gyermek nagy konfuziójára — papírkimélet tekintetéből. Tehát üzleti, kicsinyes szempontból. Jól esik látnom, hogy a Gyűjteményben ez az ízléstelen, ósdi forma el lett ejtve.

* * *

Most áttérek a részletezésre.

Az átalakított zsoltárok közt csakis egyet, a 119-ik úgynevezett alfabethikus zsoltárt találtam olyannak, a mely mostani alakjában sem tartalom, sem forma tekintetében nem üti meg azt a mértéket, a melyet a gyakorlati élet egy jó énektől megvár, megkövetel.

All ugyanis ez a zsoltár 46 versszakból, tehát 276, mond 276 éneksorból. Holott az egész, terjedelmes mű mindössze is néhány szép vallásos gondolatnak a variációja, tehát merő ismétlés az ABC kedvéért. Ha erősebb szólamban akarnám jellemezni, talán úgy is mondhatnám, hogy ez az erőltetett Alfabethikus forma: mesteremberes színezetű. Próbáljuk meg csak bilincseiből kiszabadítva, a fölösleges mellékhatásokat róla lenyesegetni: azonnal egyike lesz a legsikerültebb énekeinknek.

Megkísérlettem. Az eredmény ez: Meghagynának találtam az 1, 3, 4, 25, 26, 36, 37, 38, 39, 40, 41, összesen 11 versszakot azért, mert a mű tartalmát csakis ennyiben látom teljesen kifejezve. Bár még így is akad meg benne gondolatismétlés. Ámde a nyelvezet, rímelés ezekben kifogástalanul szép, tehát több, mint valószínű, hogy ez a zsoltár ily rövidített alakban nem fog majd az új Énekeskönyv lapjain használatlanul, eltemetve heverni.

A Dicséretes közt kifogásolom a 167-iket „Jer lássuk az Ur keresztjét!” Tudjuk ugyanis, hogy ezt az éneket, melyben Jézus szenvedésének története

* Esperestől nyert megbízatás értendő alatta.

van lapidarisan lerajzolva, Urvacsorázáskor, tehát a legfontosabb, legünnepélyesebb alkalommal szoktuk énekelni, még pedig elejétől végig. Ennek tehát kifogástalanul korrektnek, sőt magas színvonalon állónak kellene lenni. Kénytelen vagyok azonban kimondani, hogy az új átdolgozás sem jobb az eredetinel. Az egész mű csakis versbeszedett próza stb.

Véleményem szerint egy ily nagyszabású s mélyen megható drámai jelenet teljesen megérdemléné azt, hogy drámai erővel s lendülettel lenne feldolgozva.

Ha festő művészeinknek oly bámulatosan nagyszerű conceptiókban sikerült ezt a jelenetet megörökíteni, legyen szabad remélnem, hogy jeles énekköltőink közt is fog találkozni valaki a ki föllekesül, tollat ragad s az ihlettség alkotó pillanatait sikerrel fogja felhasználni e nagy probléma megoldására.

A 236-ik (6-évi) nehézkes járású dicséret helyett szintén óhajtanék egy oly ujat, eredetit, mely az alkalom melancholikus hangulatához illőleg több költői erővel s nagyobb fenszárnyalással lenne megalkotva.

Ez egyike a leghálásabb témáknak s nézetem szerint minden nagyobb erő kifejtés nélkül lenne megtermékenyíthető.

A duplumok — legalább az én szerény műzélésem szerint — annyira jól sikerültek, hogy némelyiket csakis sorshuzás útján tudnám klasszifikálni. Kár érte, hogy majd az új Énekeskönyvből egyiknek eo ipso mindenütt ki kell maradni. Hiába, ott már az erőmérkőzésnek semmi helye többé.

Különösen kíváncsi voltam a németből átvett (úgyhiszem Kleist-féle) régi, vasárnapi énekek aklimatizálására és az eredeti új énekekre. Sok élvezettel olvastam, mérlegeltem mindegyiket. Most tehát szinte jól esik elmondani rólok legalább általános vonásokban véleményemet.

A németből átvett kompozíciókat réges-régen eredetiben is olvastam. Excerptámba jellemzésül a következő észrevételt jegyeztem be róluk: „Szép, ragyogó tollal, magas fantáziával írt művek, de kissé világias színezetűek, tulterjengősök s sok bennök a fantazmagoria.” Véleményem ma is ugyanez! Épen ez jellemzi a régi magyar fordítást is, s ezért csakis néhány frappánsabb versszakot fogadott el belőlök a gyakorlat.

A mostani új átalakítás azonban egészen jól sikerült.

A németes túltengésnek, terjengőségnek, fantazmagoriának itt már semmi nyoma. A mi belőlök ügyes kezekkel át van alakítva, az bizonyára ékességére fog válni az új Énekeskönyvnek.

Nunc venio ad fortissimum. Lássuk az új énekeket!

Őszintén megvallom, hogy holmi felületes információk folytán némi aggodalommal fogtam az eredeti új énekek tanulmányozásához. S most konstátalom, hogy se az informálásnak, se az annak alapján támadt aggodalomnak nincs semmi komoly alapja. Sőt minél tovább haladtam előre tanulmányomban, tárgyam iránt annál jobban érdeklődtem; mert lépten-nyomon fel-felcsillámlottak itt előttem oly műkincsek, a milyenek után már régóta sóvárgott lelkem. Remélem, így lesznek vele mások is.

Tagadhatlan, hogy az eredeti énekek között is megakadnak oly közepeszerű szárnypróbálgatások,

melyeket az utolsó ítélet rostája bizonyára ki fog hullatni. Amde határozottan hiszem, hogy a műnek nagyobb része elvégre is kiváló díszére fog válni az új Énekeskönyvnek s dicsőségére minden egyes szerzőnek. Utinam verus vates sim!

Hogy mely darabok lennének aztán úgy az eredeti művekből, mint az átalakításokból kiválasztandók: én erre nézve ezúttal semmiféle véleményt meg nem kockáztatok. Hanem igenis megkockáztatom az általam legpraktikusabbnak vélt következő indítványt:

„Az öt egyházkerületben, tehát széles e hazában hál'istennek sok jeles szakemberünk van. Szemljen ki ezekből az Énekügyi bizottság, vagy ha úgy tetszik, az elnökség legjobb belátása szerint legalább is 12 szakfőúr. Ossza ki közöttök felülbírást, kiválogatás s helyesbítés végett a Gyűjtemény összes darabjait. Egy-egy egyénre mindössze is 28 jutna belőle.

Az ekként felparcellázott, alaposan átvizsgált, kiválogatott s minden aprólékos részletben kijavított művekből aztán, aránylag igen rövid idő alatt ki fogna kerülni az óhajtvá várt új Énekeskönyv.

Tehát, mint minden nagyobb szabású munkálatnál, itt is fődolognak, sőt a mű sikerére conditio sine qua non-nak tartom a munkafelosztás elvének alkalmazását. Hiába egy szál ember erejét ily nagy munkálat végrehajtása messze túlhaladná, figyelmét kimerítené stb. s általában az egész munkálat létesítését késleltetné.”

Jóakarátú indítványomat ismételve is ajánlom a t. Énekügyi-bizottság szíves figyelmébe.

* * *

Most már áttérek az egyes, javítást igénylő aprólékos hibák elsorolására.

Tisztelettel megjegyzem azonban, hogy én csakis figyelemébresztés végett fogok azok közül néhányat feltüntetni. A többi majd kutassák fel s helyesbítések a munkálat végleges tanulmányozásával megbizottak.

A Gyűjteményben ez a szó: „bölcsesség” majd nem kivétel nélkül mindenütt két „s”-sel szerepel. Elemezzük fel! Tőszó: bölcs, segéd, vagy kötőhangzó „e” képző „ség.” Összetéve lesz belőle: „bölcsesség” Tehát nem „bölcsesség”.

A 227. lapon „magasztal” két „l”-lel s a 227. lapon „utána” két „n”-nel van szedve. Tehát „utána” is, mint a „bölcsesség” nyújtott szó gyanánt szerepel, holott egyiksem az. Elemezzük fel nyelvtanilag! Névutó: „után” birtokos személyrag: „a” Összetéve lesz belőle: „utána.”

Találtam továbbá többoly verssort, ahol vagy a rím, vagy a cezura hibás, vagy pedig a metrum, hol megszökik, hol egy lábbal megrövidül. Pl. 200. l. 6 v.-ben „ellenség” helyett „ellenségem” áll, a 7-ik strófa első sora egy lábbal kevesebb. A 287. l. 3-ik sorában „dicséred” helyett „dicsérjed” s a 9-ik sorban „betöltünk” helyett „betöltenünk” stb.

Vannak versszakok, hol számnév után a főnév többesben áll. 180. l. 1. v. „sok lelki jókkal.” A 155. dics. 3-ik versszakában ez a kifejezés: „Bocsásd meg minden bűneinket, melytyel ma is megbántottunk téged” nyelvtanilag nem helyes. Nem jobb volna-e így: „Bocsásd meg oh Uram gyermekeid vétkeit. Ne nyomja lelkünket sötét árnyékként.”

Találtam a könyvben pár oly lényegesebb sajtó hibát is, melyek a nyelvérzékre szerfelett kellemetlenek. Például a 197. l. 3. v. szakában szóról-szóra ez áll: „Kegyelmednek köszönhetem készséget a jóra.”

Talán *készségem*?! A 199. lapon: „E világon, ha bejáróm minden *utat* is annak.” Talán „*útját*”, vagy „*utát*”?! A 208. lapon: „Hogy téged s a Jézust féljünk.” Nem jobb volna-e így — hogy se a tárgyas, se a tárgyatlan igeragozás ellen ne vétsünk, de a Scilla és Charibdis közt mégis szerencsésen átevezhessünk: „*Hogy egyedül téged féljünk.*” A 195. l. 4. sorban: „*Kár ne érjen,*” „*meg ne essünk.*” oly sikamlós kifejezés, a melynek értelme bizonyos trivialis fogalom kifejezésére van népünknel lefoglalva. Hoszszú tapasztalásból ismerve a nép játszi humorát, előre is tudom, hogy azonnal készen lenne rá a megfelelő kadenciával. Itt tehát. ha más kifejezési formát nem akarnánk keresni, a „*meg*” igekötő kicserélésével könnyen lehet a szó értelmén változtatni. Mondjuk tehát „*el ne essünk*” s rögtön eltűnik a kétértelműség s a sikamlós kadenciák gyártására nem lesz megadva az alkalom.

Továbbá az e féle kemény szólamok: No minden népek! Fordulj hozzám már! Hallgass meg már Könyörülj rajtam már! stb. sem a verssorok kitöltésére nem alkalmasak, sem a tárgy méltóságához nem illők. Az én szerény műérzőkem ezen nógató, imperatív kifejezések helyett másokat, szelídebbeket, szalonképeket óhajtana alkalmazni.

Hibás fogalmazásnak tartom a 37. l. 8. sorának ezt a passusát: De én már nagy kergetésük, törvétesük megadással *hallgatom*. Talán fogadom. Mert hallgatni csakis a szót, hangot lehet, de a *kergetést*, *törvelést*, szenvedni, *fogadni* kell.

Szintén hibás a 93. lapon ez a passus: „*Utaidat követik mindenkor*” e helyett: „*Utadat követik mindenkoron.*” Legalább a rim és mérték határozottan kívánják ezt a módosítást.

A 96. lapon kétszer is előfordul ez a szó: „*alázatom.*” Nem épen rossz, de a népnyelvben szokatlan.

A 118. lapon a 2-ik zsoltárban épen háromszor is előfordul a „Krisztus” név. Ez, valljuk meg őszintén a zsoltárokból legalább is *anachronismus*.

Hogy a Szenci M. Albert fordításban is előfordul, az a szó alkalmazásának jogosultsága mellett nem bizonyít semmit. Téves precedens. Én legalább 34. éves lelkészi pályámon semmiféle egzegetálással se birtam egyes bibliás-embereimet ennek helyességéről meggyőzni. Személyem iránti figyelemből nem feszegették tovább a dolgot, de arcukról leolvastam, hogy kielégítetlenül távoztak el tőlem.

Vannak nekünk a Messiás kifejezésére elég találó szavaink, pl. *Megváltó*, *Idvezítő*, tehát alkalmazzuk ezeket, de Krisztus nevének szerepeltetése a zsoltárokból ismételve is mondom: *anachronismus*.

Egyes szerzők túlhajtása, túlbuzgósága miatt céltévesztett eljárás lenne tőlünk újabb vitás kérdésekre szolgáltatni vele alkalmat.

Záradékkul még egy rövid észrevételt!

Arra a sok oldalról hangoztatott kérdésre, hogy miként és mi úton-módon lehetne majd az új Énekeskönyvet minden zökkenés nélkül a gyakorlati életbe bevezetni, rövid feleletem ez: Hát épúgy, mint a N. L. temetési énekeit bevezettük. Miután meggyőződünk a munkálat jóságáról, mindjárt az első alkalomra kiválogattuk belőle a legszebb, a legszívhezszólbóbb darabokat. Népünknek nagyon megtetszett. Így folytattuk tovább s mindig fokozottabb sikerrel. Most már rövid pár év alatt népünk annyira megszerette, hogy talán elégedetlenségének adna kifejezést, ha az ő kedves halottját nem ezekkel a bána-

tosan is oly szép s hangulatkeltő énekekkel temetnénk. Ecce fiat applicatio.

Az új énekekből is kiválogatjuk majd a legszebbeket s megteszszük velők a bemutatást. Azok bizonyára megfognak tetszeni. Felköltik a közérdeklődést s utánok fokozatosan meg fog tetszeni az egész Énekes-könyv

Hiába a *jónál* mindig többet ér a *jobb* s a szép, lendületes, korszerű műalkotás az ujdonság varázsával fogja meghódítani a szíveket.

* * *

Ime ezekben volt szerencsém megbízatásomnak megfelelni. Valeat, quantum valere potest. Azt hiszem, hogy a Gyűjtemény jeles szerkesztőjét, — aki immár élete javarészét szentelte ezen századokra szóló nagy mű megalkotására — az elsorolt apróságok is érdekelni fogják s remélem, fel is fogja azokat használni további nemes céljaira.

Nagy lelki örömömre szolgálna, ha annak az óhajta várt nagy műnek minél korekább s mentül előbbi létesítését, legalább jóakaratomnak ezen kicsiny homokszemeivel is sikerült volna előmozdítani.

Sz. J.

K Ü L F Ö L D.

Külföldi protestáns theologiai tanrendek az 1901—1902-ik év teli semesterére.

Basel. Schmidt: új szöv. exeg. (3) új szöv. semin. (2) dogmatikai semin. (2). Orelli: ó szöv. exeg. (4), izráel tört. (3), ó-szöv. gyak. (2). Duhm: vallástört. (4), ó-szöv. bölcészet (3), ó szöv. gyakorl. (2). Bolliger új-szöv. exeg. (4), dogmat. (3), katekh. (1), Bornemann: gyakorl. theol. (4), homilet. gyak. (2), missziói problém. (1). Böhringer: egyh. tört. (2), Ágost. hitv. (1). Bertholet: Ó-szöv. exeg. (3). Handmann: belmissió (2), pastor. theol. (2). Mezger: dogmat. (5), új-szöv. exg. (2), dogmat. gyakorl. (2). Riggensbach: Pál apostol élete és levelei (2), apostol. tört. (1). Wernle: egyh. tört. (7). Goetz: patristika (3). Bruckner: egyh. tört. sem. (2), apostoli tört. (1). Vischer: új-szöv. kánon-tört. (3), Ritschl élete (3).

Berlin. Strack: Ó-szöv. isagógika (4), ó-szöv. exeg. (4), héber grammatika (2), aram grammatika (1) talmud magyarázat (1), zsidó intézmények (1). Gunkel: Ó-szöv. isag. (4), ó-szöv. exeg. (4), ó-szöv. gyakorl. (2), Jézus példázatai (2). Benzinger: Ó-szöv. exeg. (4), Izráel tört. (4), Palesztina földrajza (1). Gróf Bandissin: Ó-szöv. theológia (4), a régi izraeliták polgári élete (1), ó-szöv. gyakorl. (2). Runze: Új-szöv. exeg. (3 $\frac{1}{4}$), vallásbölcészet (2), ethika történet (1). Weiss: Új-szöv. exeg. (5), új-szöv. semin. (2). Pfeiderer: Új-szöv. exeg. (4), hittan (5). Schleiermacher, theológiája (1). Soden: Jézus élete (4), katekhetikai semin. (2). Kaftan: Új-szöv. theol. (4), dogmatika (4), rendszeres theol. semin. (2). Deutsch: Egyh. tört. (4), egyh. tört. gyakorl. (2). Harnack. Egyh. tört. (4), Új szöv. isagógika (4), egyh. tört. semin. (2), bevezetés az egyh. törtébe. (1). Seeberg: Dogmatört. (4), ker. ethika (4), rendszeres theol. gyakorl. (2), a ker. vallás alap igazságai. (1). Müller: ev. templomok. (2), ker. műemlékek (1). Schmidt: kopt. ker. szövegek (2). kéziratok kopt nyelven (2), repetitorium az ós ker. egyh. történethez (2). Wobbermin: orthodox prot. dogmatika (2), az újabb theol. rendszere. (2), rend-

szeres theol. gyakorl. (2). Beth: a rationalismus tört. (2), symbolikai gyakorl. (1^{1/2}). Kleinert: homiletika és katechetika: (4), homil. seminárium (3), ó-szöv. exeg. (1).

(Vége köv.)

IRODALOM.

* Nyilatkozat és egyéb is. Györy Vilmos egyházi beszédei III. kötetének megjelenése iránt, úgy az evangélikus mint a ref. tisztársak közül többen, részint személyesen, részint levélileg tudakozódnak atyámnál, Margócsy József, losonci ev. lelkésznel, mint aki a II-ik kötet összeállítója volt. Miután betegeskedése a mult hetekben ágyba kényszeríté, azt a megbízást nyertem tőle: jelenteném ki egyházi lapjainkban, hogy mihelyt a II-ik kötetből annyi példány fogy el, a mennyinek ára a kötet kiállítási költségeit fedezi, a kiadó Kókai Lajos budapesti könyvkereskedő (Károly-utca 6. sz.) kész azonnal a III-ik kötet kinyomását eszközölni, annál is inkább, mint-hogy az ezen következő kötetbe (Pünkösttől adventig) szóló beszédek atyám már összeállította, De annak a kijelentésével is megbizott, hogy elvárta volna az illető sürgetőtől, ha a II. kötet némely helytelen ismertetőjét annak idején felvilágosításaikkal helyesbitik s ez által a venni szándékozó közönséget a kötet megrendelésére buzdítják, Elmondhatták volna ugyanis, hogy a ki egy evangélikus lelkész beszédkötetét ismertet, szerezzen mindennek előtt tájékozást az alapigéknek megtekintése által, hogy azok perikopai egymásutánban vannak rendezve; mert ha igen, úgy nincs helyén ama megjegyzés, hogy a tárgyak nem folynak kellő sorrendben. Továbbá az egyik ismertető egy-két szónak, vagy kifejezésnek régies használatát kifogásolja. Az ily helyet tudta volna a szerkesztő más — a jelenlegi újabb irodalom szavával helyettesíteni; ám Györy elismert író lévén, annak szavait, kifejezéseit bolygatni kegyeletértés lett volna, tudván azt, hogy az író korának megfelelő szavaival fejezi ki gondolatait. A kinek 20—30 év multán valamely szó nem tetszik, szabadságában áll izlésének megfelelő szóval felváltani azt. — Végül a kötet árát, az 1 frt. 50 krt sokalták meg, holott van beszéd irodalmunkban nem egy kötet, a melyben csak 10 beszéd foglaltatik s ára 80 kr. Tessék már most ezzel szemben számítást tenni összehasonlítva azt a Györy-féle kötettel, a mely 34 mind kitűnő, remek beszédet tartalmaz s eredménykép látni fogják, hogy e beszédek egyére 9 krcár esik. Ha így pénzügyi szempontból is kedvezőleg lett volna feltüntetve a Györy-féle beszédek II. kötet, a kelendőség ez akadály is eltűnik s ez idő szerint a III. kötet megjelenése felől nem kellene interpellációkat intézni a szerkesztőhöz. Így helyesbítve az ismertetést, ragadja meg ez, a venni szándékozók figyelmét s elősegíthetik a kiadás folytatását. Hány kitűnő egyházi író beszédjeinek kiadása maradt félbe! az élők közül Filó Lajos, Szász Károly, Könyves Tóth Kálmán, Fejes István és sok másoké. — S miért? — a kelendőség hiánya miatt s bizony — egyházunk, egyházi életünknek, irodalmunknak nagy karára. Így van a *Protestáns egyházi beszédgyűjtemény* című Margócsy József volt irsai, most losonci evangélikus lelkész által szerkesztett szakközlöny sorsa is. Második év folyamában ez is megszűnt s példányaival nem úgy áll a dolog, a mint ezt a debreceni könyvkereskedő árjegyzéke állítja, hogy azok első kötetei mind elfogytak; de úgy, hogy ezek szerkesztője Margócsy J. az év elején a következő felhívást intézte a tisztársakhoz: „A könyvkereskedőknél többen tudakozódtak az általam kiadott egyházi beszédgyűjtemény iránt. Mint-hogy ezeknél már nem kaphatók, én pedig még néhány példánnyal rendelkezem, a mielőbbi jelentkezőknek megküldhetem azokat leszállított áron, részletfizetésre is, csak a megrendelő levélben határozzák meg a részletfizetés teljesítésének határidejét. Kapható pedig: I. kötet, melynek bolti ára 1 frt

40 kr., most 1 frt., II. kötet, bolti ára 1 frt 40 kr., most 1 frt, III. kötet, bolti ára 1 frt 40 kr., most 1 frt, IV. kötet, bolti ára 1 frt 40 kr., most 1 frt, V. kötet, bolti ára 1 frt 50 kr., most 1 frt. Hazafias elmélkedések I. kötete, melynek bolti ára 2 frt, most 1 frt. Protestáns alkalmi beszédgyűjtemény I. kötete, melynek bolti ára 1 frt 40 kr., most 1 frt. II. kötete bolti ára 1 frt 40 kr., most 1 frt. III. kötete, bolti ára 1 frt 50 kr., most 1 frt. E kötetekben találhatók Székács püspöktől az ország egykori papjától, Máday püspöktől, a pátenkor hősétől. Sárkány bányakerületi püspök, Györy Vilmos egykori orosházi, majd pesti, Poszvek egyetemes főjegyzőtől, Horváth Sándor főesperes pesti lelkésztől, Zelenka, Geduly, Trstvánszky, Garzó gyomai, Görömbei, Lukácsfi, Holles, Bognár, Török. Lagler, Simonidesz és sok jeles szónokainktól beszédek. Azt hihetné az ember, hogy tisztársaink kaptak rajtok. Dehogy! 500 példányban lettek nyomtatva, ámde 100 példány most is ott hever a losonci evangélikus paplak valamely zugában — porlepetten. Ennyit az interpellációkra tiszteletteljes válaszul, a melylyel boldog ünnepeket kíván atyja nevében is *Margócsy István* vizesréti ev. lelkész.

— **Weis. Beichtgebot und Beichtmoral der. röm. katholischen Kirche.** 8° 142. M. 0.60 1901. St. Gallen und Leipzig. Egy rendkívül érdekes és tanulságos polemikus írat, a melynek tartalmát eléggé elárulják a következő fejezetek, mint a hirhedt Liguori morálra vonatkozók: tudja-e a r. kath. nép, hogy minő gyalázatos visszaélést űz Liguori az esküvel? . . . tudják-e a házasságra lépni akaró felek, hogy a Liguori morálja szerint mit követelhetnek s várhatnak egymástól? tudják-e a röm. kath. férfiak, hogy a Liguori morálja r. kath. nőket lelkiismeretükben megzavarja s a házasság szentségének megsértésére vezet? Tudják-e a röm. kath.-ok, hogy a Liguori s mások morálkönyve a lopást megengedett dolognak tünteti fel? tudja-e a röm. kath. nép, hogy papjainak szemérem érzete ki lesz irtva a morál theológia által? Vannak-e erkölcstelen kérdések a gyóntatás alkalmával? lelki orvos-e a gyóntató atya? gyalázatos visszaélés a bűnbánat szentségével, hazugság és képmutató a gyóntató székben . . . A szerző ó-katholikus plebánus, tehát *igazat* ír!

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozások.** Gróf Ráday Gedeon, a békésbányai ev. ref. egyházmegyének csak az imént lemondott gondnoka, élete 72-ik évében elhunyt. Európai hírű ember volt a nagy magyar alföldet fenyegető „szegény legények” veszedelmének megszüntetése által, a melyben igazságossága, erélye, megközelíthetetlen jelleme s bátorsága voltak eszközei. Nekünk, ev. reformátusoknak igaz emberünk volt, a kinek minden csepp vére egyházunkért, ennek virágzásáért buzgott. Előbb a baranyai egyházmegyének, 24 esztendőn át pedig a békésbányaiaknak volt örökre felejtethetlen világi állású vezetője, a kinek nevéhez fűződik a bányai missziói kálvinista egyházak alapítása, a melyeknek létesítésével a hazaszeretet s a faj-ragaszkodás nyilatkozott meg részéről, mint a ki tudta, hogy a kálvinisták által lehet a nemzet testét legjobban erősíteni. Áldva emlegetik emlékét ama telepítvények magyarjai, s kálvinistái. Legyen is áldott, örökre áldott emlékezete. — **Gróf Gyürky Ábrahám**, a drégely-palánkai ev. ref. egyházmegye gondnoka, elhunyt élete 65-ik évében decz. 15-ikén — Meczner Bélát, az alsó-zempléni ev. ref. egyházmegye köztisztviselőjében s szeretetben álló gondnokát s egész családját, valamint széles kiterjedésű rokonságát mély gyászba döntötte egyetlen fiának, *Meczner Ferenc* m.-szigeti joghallgatónak hirtelen elhunyt. A még csak 21 éves fiatal embernek mindene megvolt, a

mire szüksége lehetett. Szülői rajongó szeretettel vették körül, két nővére odaadással csüngött rajta, rokonai édes reménységgel, boldog örvendezéssel néztek jövője elé, mint a Meczner József és Béla által képviselt családi ág örökösének a jövője elé, a ki arra lesz hivatva, hogy a nevet fenntartsa s az édes atya és nagybátya által jelzett úton előbb-előbb haladjon. Ám az ifjúnak rossz szelleme azt súgta, hogy szakítsa szét annak a szeretetnek kötelékeit, a melylyel övének szíve iránta telve volt, hiusítsa meg mindama reményt, a melynek beváltására elkötelezett volt s egy sötét pillanatban, a dec. 15—16-iki éjféلكor saját kezét emelte maga ellen s a szív, a melyet annyian szerettek s a mely nem bírta, nem akarta azt megérezni, megszűnt dobogni. Az Úr legyen kegyelmes és irgalmas bírása a szomorú véget ért ifjúnak, a fájdalomban vergődő, szívök keservében így kiáltó szülőknek: „kinek van olyan bánatja, mint nekünk?“, adjon a közrészvét által is vigasztalást a vigasztás egyetlen forrása. A gondviselés őrizze meg a szülőket ilyen bánattól s az ifjuság lelkétől űzze távol a kisértőt, a mely az életet követeli áldozatul.

— A **Sárospataki Irodalmi Kör** folyó hó 14-ikén Maklár Pap Miklós elnöklete alatt közgyűlést tartott. Elnök meleg szavakkal emlékezett meg Kapitány Jánosról, ki az irodalmi körnek eleitől kezdve buzgó és munkás tagja volt. Ezután a Sárospataki Lapok ez évi szerkesztőjének, Dr. Tüdös Istvánnak a lemondó levele olvastott fel, mely a szerkesztő buzgósága, a lap körül kifejtett lankadatlan tevékenysége iránti őszinte elismerés mellett tudomásul vétetett. Ezt követte a pénztárnok jelentése a kör anyagi helyzetéről. E jelentés leverő adatai dacára a kör kimondotta a lap fenntartásának szükségességét s szerkesztőtől teljes bizalommal ismét dr. Tüdös Istvánt kérte fel. Ugyancsak ragaszkodásának adta jelét a kör Maklár Pap Miklós iránt, ki a másodelnöki terhes teendőktől szabadulni óhajtott, a kör önzetlen és meleg ragaszkodásának, bizalmának azonban engedett s a másodelnök teendők végzésére ismételten vállalkozott. A felolvasások kérdése jött aztán szóba s kimondotta a közgyűlés, hogy a felolvasások folytatását óhajtja s a kivitel módzatainak megállapításával a másodelnököt bizta meg. A közgyűlés végül új tagokat vett fel; Fülöp József körmendi ev. ref. lelkészt, Szombathy László dobosinai áll. polg. isk. tanárt és ifj. Fövenyessy Bertalan szikszói ev. ref. tanítót sorozta tagjai sorába. (cs.)

— A **sárospataki főiskolai jogászegylet** f. hó 9-én tartott rendes közgyűlésén *tiszteletbeli* tagjává választotta a jogakadémia kiváló tanárát, *Dr. Finkey Ferencet*. A jogászegylet e ténye által külsőleg is kifejezte azt az őszinte szeretetet s azt a nagy tiszteletet, a melylyel dr. Finkey Ferenc iránt viseltetik. (á. l.)

— **Néhány szó egy politikai lap érdekében.** A „Magyar Szó“ című politikai napi lap szerkesztősége egy kérés körlevelet bocsátott közre a protestáns lelkészekhez, a melyben előfizetést, előfizetők gyűjtését kéri, különben a lap kénytelen lesz bevégezni pályafutását. A körlevelet mi is megkaptuk s ez indít arra, hogy néhány szót szóljunk a nevezett lap érdekében, abban a meggyőződésben lévén, hogy ezzel egyúttal a saját protestáns érdekeinkért is szót emelünk. A ki nem vak és nem süket, az látja is, hallja is mindazokat a dolgokat, a melyek e hazában az ultramontanizmus cselekedetei, hatásai, befolyásai révén napról-napra történnek s a melyek minden téren egy célt szolgálnak: a klerikalizmus diadalra segítését. A ki tud figyelni s meg tudja érteni a jeleket: az tisztában van azzal, hogy a magyar nemzet történetének ama időit akarják a fekete lovagok előidézni, a melyekben erővel kényszerítettek mindenkit az ostya imáadására, a kép-tiszteletre, a búcsújárásra s a mikor a levegő sem volt más, mint pápai

eszköz az „intrare“ érdekében. Ám gondolkozzunk e fölött mindnyájan, éppen mi protestánsok, a kik napról-napra látjuk, hogy a reversális hajsza-sport kedvelői mi mindent elkövetnek ellenünk, hogy a lelkek fogdosása már akkor megtörténjék, a mikor az a lélek még meg sem teremtetett. Ám vegyük észre azt az igazságot, a mely a papismus katonáinak ellenünk való sorakoztatásából kiált felénk! És ha mindezt tudjuk, érezzük, — ha minderről meggyőződünk: akkor aztán valljuk be őszintén és komolyan, hogy mindezeknek modern ellensúlyozásul, akkor, a midőn az ultramontanok nap-nap után a sajtóban is mindent elkövetnek ellenünk s valósággal gyűlöletet szítanak velünk szemben olvasóik lelkében: föltétlenül szükség van egy olyan politikai lapra, a melynek a nyelvét nem kötötték meg a főpapok, tollát nem vásárolták meg az üzletet vezető, hanem meggyőződés szerint mondja az igazat a maga leplezetlen voltában, soha sem szépitve, de mindig férfiasan kinyilatkoztatva. A „Magyar Szó“ ilyen lap s azt fenntartani saját érdekünkben teljesítendő erkölcsi kötelesség! Ennyit akartunk modani. Sapienti pauca!

— Adakozási felhívás a gégényi ev. ref. egyház templom építésére.

Kegyes Jóltevők! Régen emészt bennünket egy édes vágy, hogy roskatag, elavult, parányi templomunk helyett újat s a kor kívánalmainak megfelelőt építsünk. De a legerősebb paizsos férfit, a szegénység, folyvást utunkat állja, s nem engedi forró vágyaink teljesülését. Maroknyi gyűlekezet vagyunk. Mindössze 111 egyházi adófizető hívünk van s ezek közül 27 olyan, a ki semmi állami adót nem fizet. 107-nek 0—20 korona közt van az állami adója; s összesen ezek csak 873 korona 16 fillér állami adót fizetnek. — S mindössze 7 olyan egyháztagunk van, a kiknek 20 koronán felül van az állami adójuk. Ezek közül is 4 külbirtokos. E maroknyi gyűlekezetre, feltárt szegénységénél fogva, a rendes évi teher is nyomasztó nagy; az állami adónak 123⁰/₁₀-a. Ezen kívül, hogy az építkezéshez közelebb jussunk, 10 évre, rendkívüli adót vetettünk ki, ami az évi terhet csaknem 300⁰/₁₀-ra emeli, az állami adóhoz viszonyítva. Oly teher ez, e szegény népre, hogy noha készséggel vállalták azt magukra gyűlekezetünk tagjai: mindazáltal aggódunk, hogy a folyvást nyomasztóbbá váló gazdasági viszonyok miatt is, ez évtizedes teher, a buzgó hitéletre nem fog-e bénítólag hatni? S bizonymélán kiállhatnak fel híveink az apostollal: „Felette, igen erőnk felett megterhelteztünk vala, annyira, hogy életünk fölül is kétségbe esnénk.“ (II. Kor. I. 8.) De vajha legalább már ez öngyilkosságig menő áldozat mellett célhoz juthatnánk! Azonban úgy vagyunk már, mint a fáradt vándor, ki látja bár a helyet, a hová törekszik, de minden erőfeszítése dacára sem bir önerejéből oda vánszorogni; Országos közalapunktól 12000 korona tökesegélyt kértünk s elő is voltunk arra jegyezve. De a nagyszámú kérelmezők miatt, csak 600 koronával elégítettünk ki. E körülmény a legreménytelenebb helyzetbe sodort bennünket, éppen akkor, midőn azt hittük, hogy óhajításunk már teljesülni fog. Utolsó menedékünkhöz, a könyörülés szívéhez fordulunk azért, segedelemért esedezvén. Kegyes Jóltevők! Bizonytal ti, egyen-egyen, buzgó áhitattal csüggtök a zsoltáriró szavain: „Óh seregeknek Istene, Mely kedves gyönyörűsége. A te szerelmes hajlékodnak.“ Mi, fájdalom helyzetünkben, csak kesergések között vehetjük ajkainkra a szent szavakat. Templomunk nyomorúságos állapota lenyűgözi lelkünknek szárnyait. Szeretettel esedezünk azért hozzátok, segítetek kivergődni nehéz helyzetünkből! Hiszen egy-egy templom felépítése általános emberi érdek: mert a szeretetnek, a tisztá erkölcsök emez örök ideáljának legdúsabban termő veteményes kertje az. Az emberi szívek nemesítése, az emberi lelkek tökéletesítése s Istenhez vezérelése, a templomok által eszközölhető leghathatósabban. S ki ne ismerné el közületek, hogy irtózat volna e földi élet, ha templomok nem volnának. Mert hiszen kétségtelen az, hogy éppen a templomok azok, amelyek féken tartják s irtogatják az emberi vad

szenvedélyeket. Ne keményítsétek meg azért, a ti szíveteket, bizodalmas kiáltásaink előtt! A szeretet szent tüze serkentse adakozásra a ti szíveteket s támogassátok szegény gyülekezetünket, szent törekvésében! Segítsetek, hogy hadd zendüljön meg mielőbb a mi építendő templomunkban a hálaének; s a ti jó cselekedeteitek által dicsőíthessük abban mielőbb a mennyei Atyát! Ne, óh ne szégyenüljön meg, a mi, bennetek helyezett reménységünk! Jusson eszetekbe, midőn eső sorainkat olvassátok, a szentírás szava: „A ki követi az igazságot és az adakozást, nyer életet, igazságot és tisztességet.” (Péld. XXI. 21.) „A szentek szükségére adakozók legyetek!” (Róm. XII. 13.) „Az Isten pedig, az ő hatalmassága szerint megcselekedheti, hogy a ti jó kedvetekből való adakozásoknak haszna, ti reátok térjen, hogy mindenkben, mindenkor, amennyire szükséges bővölködvén mindennel való jótéteménnyel bővölködjek.” (II. Kor. IX. 8.) „Mert nem hamis az Isten, hogy elfelejtkezzék a ti cselekedeteitekről, a ti fáradságos szerelmekről melyet mutatottok az ő nevében, hogy t. i. szolgáltak és szolgáltok a szenteknek.” (Zsid. VI. 10.) A kegyes adományokat, postatakarékpénztári befizetési lappal kérjük hozzánk juttatni! Mi pedig nem fogunk késni, köszönetünk mellett nyugtázni azt, Isten áldását és segítő kegyelmét kérjük jöltevőinkre. Mezőssy Gusztáv, ev. ref. főgondnok, Vas Mihály, ev. ref. lelkész.*

— **Vallásügyi statisztikai adatok 1900 ról.** Abban a jelentésben, a melyet a magyar kormány a magyar nemzet minden irányú életműködéséről szokott újabb időben készíteni, nem kis jelentőségű a vallásügyi állapotokról szóló részlet, a melyből közöljük a következő adatokat: *kilépés* (de nem *kitérés*) történt 1346 esetben, 708 férfi és 638 nő részéről az összes vallásfelekezetekre vonatkozólag. Ebből az 1346 esetből 544 esik a görög-keleti egyházra; 358 az ág. hitv. ev.-ra; 290 az ev. ref.-ra; 145 a r. kath.-ra. A kilépés oka egyházi adó volt 960 esetben, lelkésszel való viszálykodás: 66 esetben. A *keresztelési* esetek szempontjából a következők az érdekes adatok: r. kath. keresztelés történt a születések 99·98%-ban, — tehát alig valami nem részesült keresztelésben, a mi a szükségből való keresztiséggel áll összeköttetésben; g. kath.-nál megkereszteltek 97·42 %-ot; g. keletiekénél: 96·31 %-ot; ág. hitv. ev.-nál 98 %-ot; ev. ref.-nél 97·54 % s az uni unitáriusoknál 82·20 %-ot. *Házasság kötésnél* megáldásban részesült a r. kath.-oknál 97·62 %; a g. kath.-nál 86·52 %; a g. keletinél 88·36 %; az ág. hitv. ev.-nál 96·97 % az ev. ref.-nél 95·34 %. Az *áttéréseknél* szerepelt összesen 6324 egyén, a kiknek a nagyobb része a r. kath. egyházba jutott; az ev. ref. egyház vesztesége 891; az ág. hitv. ev. egyházé 303. Az *istentisztelet nyelvét* illetőleg az unitáriusoknál teljesen magyar az állapot; az ev. ref. egyházban 99·05 % magyar (?) a r. kath. egyházban 55·24 %; a g. kath.-nál 6·95 %; a g. keletinél 0·52 %; az ág. hitv. ev.-nál 22·81 %.

— **Több önértetre volna szükségünk.** Ez alatt a cím alatt az „Ev. Egyházi Szemle” 12-ik számában egy kis közleményt olvastunk, a melyre egyik ág. hitv. ev. lelképásztor társunk külön is felhívta volt figyelmünket, kérvén, hogy adjuk közre ama kis figyelmeztetőt. Eleget teszünk a kérésnek, mert úgy gondoljuk, hogy van abban valami, hogy az *önértelet* védjük, óvjuk s mutassuk meg, különben lelképásztori hivatásunkat nem teljesíthetjük úgy, a mint kellene. A jelzett közlemény így hangzik: „Több önértetre volna szükségünk és pedig úgy az ág. h. e., mint a ref. egyháznál. Különösen hazánkban volna erre nagy szükség, a hol a r. kath. egyház undorító gögjét ugyancsak érezteti. Nem régen olvastuk, hogy a pápistává lett ref. grófot Lónyay Ele-

mért zemplérmegyei körútja alkalmával T. M. ref. lelkész üdvözölte. Nem hisszük, hogy ez üdvözlés alkalmával leckét mert volna adni a nemes grófnak a hithűségről, mert így még csak indokoltak találtuk volna a ref. paphoz nem méltó szereplést. Nem képzeljük, hogy egy pápista plébános ennyire meg tudná magát alázní és bókolni egy convertita grófnak. Nekünk éreztetni kell azokkal, kik hitüket külső ok miatt hagyták el, hogy ezen tettük miatt reánk nézve nem léteznek.” [Szükségesnek tartjuk magára a történetre vonatkozólag megjegyezni, hogy] az üdvözlés *Stefánia* őfenségének szólt s nem a konvertita grófnak, a kivel szemben T. M. lelkész-társunk nagyon is jól tudja kötelességét s bókolni semmiképen sem bókolt az őseitől elszakadt Lónyaynak, a kivel szemben a családnak volnának tenni valói s a mint pl. tudomásunk van arról, hogy a Vatikánban Pázmány-nyá lenni készülő Vay Péterrel egy báró Vay Elemér szóba sem áll: így a Lónyayokról is ezt kellene hallanunk Lónyay Elemérrel szemben! Szerk.]

— **A M. Protestáns Irodalmi Társaság tagjaihoz.** Társulatunk tagjai ebben az esztendőben nagyon lanyhán fizetik a tagdíjukat. Az 1901. évben esedékes tagdíjaknak ez ideig még a felerésze sem folyt be, pedig immár itt van az esztendő vége. E miatt a nyomdai számlákat, az írói díjakat és egyéb költségeket nem képes pontosan fizetni a Társaság, mert a tőkék kamatjából a kiadásoknak egy harmadrészét se lehet fedezni. Ez okból tisztelettel és bizalommal kérjük tagtársainkat, hogy 1901. évi tagdíjaikat a hó végéig szíveskedjenek beküldeni a társulat pénztárába. A mult és előző évekről való hátrálékosokat egyenként is felszólítottuk, hogy egyenlítsék ki tartozásukat. Sajnos, hogy ennek a sürgetésnek eddig még csekély az eredménye. Budapest, 1901. decz. 18. *Szöts Farkas* titkár, *Bendl Henrik* pénztárnok.

— **Írni-olvasni tudók százaléka néhány országból.** Általánosan elfogadott eljárás az, a mely szerint valamely ország műveltségét megállapítják, hogy az írni-olvasni tudók számát %-ban fejezik ki s minél nagyobb az a %, a mely az u. n. analfabétekre esik, annál műveletlenebb az ország. Hadd álljon itt egy pár országról a következő kimutatás:

Angliában	ír-olvas:	92 %	analfabét	8 %
Ausztriában		61		39
Belgiumban		86		14
Dániában		100		—
Egy. államokban		92		8
Franciaországban		86		14
Hollandiában		90		10
Irlandban		79		21
Magyarországban		57		43
Németországban		99		1
Olaszországban		52		48
Oroszországban		20		80
Romániában		20		80
Skóciában		91		9
Spanyolországban		37		63
Svédországban		100		—
Szerbiában		20		80

— **A sárospataki főiskola köréből.** Az akadémiai ifjúság magyar irodalmi önképző-társulata Dr. Tüdös István tanárnok vezetésével 20 taggal folytatja működését. Pályakérdései közül lejárta a kisebb költemény, a *humoreszk* és a *beszély*, ez utóbbi ismételt kitűzetett, a kisebb költemény díját két költeményével *Farkas Dezső* I. éves joghallgató nyerte el, a humoreszkre tűzött díjat pedig *Nemes Béla* II.-od éves joghallgató nyerte meg. Szavazati verseny volt dec. 17-ikén, a melyen a komoly tárgyú költemény előadásáért *Batta Miklós* II. hitanhallgató és *Nagy Elemér* I.-s éves joghallgató 8—8 korona díjat nyertek, a víg szavazat nyertese pedig *Farkas Dezső* joghall-

* A kegyes adományok nyugtázását lapunkban fogja az egyház végezni. Szerk.

gató lett. — A főiskola tanuló ifjúsága december 19-én délután bocsiatott haza szünidőre. a visszatérés ideje 1102. jan. 2-ik napja. Az előadások és tanítások: jan. 3-ikán kezdődnek.

— **Magyar Hirlap** második decenniumát élén, szolgálja a haza ügyét. Alapja a teljes függetlenség; iránya a megalkuvást nem ismerő szabadelvű demokrácia; bástyája az igazság; íze, zamata, lelke, éltető ereje a tiszta magyarság. Minden, a mi nemzeti érdek, a Magyar Hirlap szent ügye egyszersmind. Minden, a mi becsületes ügy, ha vonatkozásba hozható a közérdekkel: számíthat a Magyar Hirlap odaadó támogatására. Egyetlen önzése van a Magyar Hirlapnak az a vágy, hogy a magyar nemzeti érzésekkel ékeskedő művelt közönségnek tessenek! hogy kivegye részét minden oly munkából, mire, mint a nyilvánosság organuma, a haza javáért joggal és kötelességszerűleg vállalkozhat. A Magyar Hirlap munkatársai elsőrangú írók és hirlapírók. Egy-egy tekintély mindegyik a maga szakmájában. A Magyar hirlap politikája egyenes, őszinte, hazafias, magyar nemzeti és szabadelvű. Szépirodalma magas színvonalon álló. A Magyar Hirlap kedvezményei, a melyekből előfizetőnek kedveskedik, páratlanok a magok nemében. Karácsonykor egy egész ingyen könyvtárt kapnak az előfizetők. Egyéb kedvezményeket is bőven ad előfizetőknél a Magyar Hirlap. Egy értékes szépirodalmi képes hetilaphoz, a Várady Antal szerkesztésében megjelenő Ország Világhoz is kedvezményes áron jutnak előfizetőink. A Képes Gyermekeket szintén kedvezményes áron rendelhetik meg előfizetőink: negyed évenként egy koronáért. A Magyar Hirlap előfizetési ára fél évre tizennégy kor. (7 frt), negyed évre hét kor. (3 frt 50 kr.), egy hónapra két korona és negyven fillér (1 frt 20 kr.). Kiadóhivatala Budapesten, V. Honvédtér 10. sz. van.

HIRDETÉSEK.

Lövy József fia [László Adolf]

könyvkereskedése, zenemű készlete, papir- és írószer raktára **Miskolc**zon.

Ajánlja jól felszerelt raktárát a **Sárospataki Irodalmi Kör** összes népiskolai kiadványaiból.

Egyházi és iskolai nyomtatványok

a Kogutovicz-féle magyar földrajzi intézet összes fali abroszait, debreczeni és budapesti Zoltárok minden kötésben; a közoktatásügyi kormány által előírt népiskolai tantervek állandó készlete. Könyvjegyzékek szíves megkeresésre ingyen és bérmentve.

22—21

Ritka alkalom

kiváló magyar műveknek rendkívül leszállított áron való beszerzésére!

Ráth Mór

köz tudomás szerint több, mint négy évtizeden át száz és száz oly művel gazdagította irodalmunkat, melyekről a jó öreg Toldy Ferencz irodalmi kézikönyvében azt írja, hogy azok irodalomtörténetünk legfényesebb lapjain vannak megörökítve!

A kiadót az aggkor árnyai nyugalomra és arra intik, hogy kiadói tevékenységét immár az elkerülhetlen actualis és folytatolagos művekre szorítsa. Elhárította tehát kiadásai készleteinek tetemes és többnyire való-

ban elévülten becsü részét tetemesen leszállított áron ajánlani fel a művelt könyvbarátoknak, kulturális, nép és más nyilvános könyvtáraknak, kasszinóknak, önképzőköröknek stb. Ezen művek jegyzéke, mely a mai irodalmi túlproductió és hajsza áramlatában is méltó a könyvbarátok figyelmére és mely számos ünnepi ajándékokra alkalmas értékes műveket — első kiadásokban és oly fényes diszkóteésekben, a minők a könyvpiacra sohasem jutottak — is tartalmaz, komoly reflexióknak bérmentve rendelkezésére áll.

Ez alkalommal ajánlom a közönség pártfogásába **könyvkereskedésemet** is, melyet 1857-ben az abszolutizmus legsötétebb germanizáló éveiben annyi veszélyek és üldözések között, mint magyar nyelvű, de világirodalmi üzletet alapítottam. Ezen üzletem állandó szállítója a nagy országos központi és számos vidéki könyvtárnak és az ország minden osztályú intelligenciájának jóakarásával, bizalmával, sőt barátságával folyton dicsekedhetik.

Sok évi szívélyes viszony Páris, London, Róma, Német-

ország, úgy fővárosunk legelőkelőbb kiadóival, képessé teszi könyvkereskedésemet a mai nagy concurrentiával is megküzdeni, ide értve a bel- és külföldi antiquáriusokat is, illykép jó lélekkel biztosíthatom a t. közönséget, hogy minden irodalmi megbízás a legszolidabban, legjutányosabban és a legszigorúbb lelkiismeretességgel intéztetik el!

Ráth Mór,

Budapest, Haas-palota.

Vasuti menetrend.

3—1

Sárospatakról indul:

Szerencs—Debrecen—Miskolc—Bánréve—Budapest-felől.

S.-a.-Ujhely—Kassa—Mező-Laborc—Máramaros-Sziget-felől.

Reggel gyorsvonat .	7 ⁴² órákor.	Reggel személyvonat	6 ¹⁸ órákor.
Délután személyvonat	12 ³¹ „	Délután gyorsvonat	12 ⁴³ „
„ gyorsvonat	4 ¹⁶ „	„ személyvonat	4 ²⁶ „
Estve vegyesvonat .	9 ³¹ „	Estve gyorsvonat .	8 ⁰² „

Sárospatakra érkezik:

Budapest—Bánréve—Miskolc—Debrecen—Szerencs-felől.

Máramaros-Sziget—M.-Laborc—Kassa—S.-a.-Ujhely-felől.

Reggel vegyesvonat	6 ¹⁸ órákor.	Reggel gyorsvonat .	7 ⁴¹ órákor.
Délután gyorsvonat	12 ⁴² „	Délután személyvonat	12 ³⁰ „
„ személyvonat	4 ²⁴ „	„ gyorsvonat	4 ¹⁵ „
Estve gyorsvonat .	8 ⁰¹ „	Estve vegyesvonat .	9 ³⁰ „

A millenniumi kiállításon kitüntetve!

Sok elismerő és
kitüntető okirat.

Állandó minta-harang
Ungváron.

Magyarország legrégibb harangöntődéje,

Kis-Géczenben (Ungmegye). — Alapított 1795-ben

Alulírott tisztelettel hozom a nagyérdemű közönség b. tudomására, hogy elvállalok mindenféle súlyu harangok készítését, előre meghatározott hangnem szerint, *nemes, fehér ércből*, mely régi gyakorlaton alapuló összetét szerint készül és hangja lágyabb, zengzetesebb, mint minden más ércnek.

Felszerelve harangokat forgatható, saját találmányú, szabadalmazott vaskoronával, mely a tornyot nem ingatja meg és harangozáshoz nagyon kevés erőt igényel.

Készíték vas harang-állványokat és régi harangokat új modoru koronákra átszerelvek.

Nem tetsző harangot több heti kipróbálás után is feltétlenül visszaveszek és az előzetes költségeket visszatérítem.

15—15

Kiváló tisztelettel

Baktai Egry Ferencz.

0—20

Szőlőoltványok

szokványminőségben.

A legkiválóbb 42 bor- és csemegefajokban fajtisztán, teljes jótállással.

Élőkerítés.

Gleditschia csemeték és magvak. *Uradalmaknak, községeknek három évi törlesztésre is adatnak.*

Óriás tövisű, igen gyorsan fejlődő sövénynövény. Ez az egyedüli, melyből oly örökös kerítés nevelhető pár év alatt, rendkívül csekély kiadással, melyen nemhogy ember, de semmiféle állat, még az apró nyulak sem hatolhatnak át. **Minden rendelethez rajzokkal ellátott ültetési útastás mellékeltek.** Ezer csemete elég 200 méterre. — Ára 6 frt (12 korona).

Diócsemeték. Oriási jövedelmet biztosító voltánál fogva, ennek tenyésztése számos gazdaságban az utóbbi időben rendkívül elterjedt.

Színes nyomatu **főárjegyzék ingyen és bérmentve** küldetik minden rendelési kötelezettség nélkül. **Az árjegyzésen kívül** még egy olyan könyvet kap ezzel, ki azt címére ingyen és bérmentve küldetni kéri, mely nincsen az a ház, vagy család a hol annak tartalmát haszonra ne fordítanak, városban falun, pusztán, gazdag vagy szegény családnál egyaránt. Így még azoknak is igen érdekében áll, **kik rendelni semmit nem akarnak**, mert benne számos oly közlemények foglaltatnak, melyek mindenkinek nagy szolgálatot tesznek. Cím:

„Érmelléki első szőlőoltvány-telep“
Nagy Gábor Nagy Kágya, u. p. Székelyhid.

Árú-minták ingyen!

Az őszi és téli idényre ajánl

22—21

Szántó Mór és társa Miskolcon

Őszi és téli öltönyöket. — Átmeneti kabátokat (Double, Ulster és Raglán) — Havelock ujjakkal és ujjak nélkül. — Télt kabátok és Városi bundákat. — Gazdasági kabátokat szövet vagy szőrme béléssel. **Eredeti dán iramszarvas kabátokat** flanell vagy szőrme béléssel.

Nagy választék gyermek- és fiú-öltönyökben
Minták és árjegyzékek kívánatra ingyen és bérmentve. — *Vidéki megrendeléseknél elegendő mértéknek egy kabátnak a beküldése.*

Divatkép bérmentve!

Felelős szerkesztő: **Dr. TUDÓS ISTVÁN.** Szerkesztőtársak: **ELLEND JÓZSEF** és **Dr. SZÉKELY GYÖRGY.**

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szétküldéssel egész évre 10
korona, fél évre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrés
oldal 4 korona.

— MEGJELNIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: A szerkesztőség. „Előfizetési felhívás a „Sárospataki Lapok XXI. évfolyamára.“ — „Számadás.“ — Szombathy László. „Tanítóképzésünk reformja.“ — Rohoska József. „A baurismus és a legújabb theológia.“ — Péter Mihály. „Tóth Lajos.“ — quis. „Reflexio a megdicsért róm. kathólikus plebánusokról szóló közleményre.“ — Pataki Pál. „Reformátusok értekezlete Tiban 1901. dec 15.“ — Szász János. „Adjunk templomot a bukovinai csángó magyar reformátusoknak.“ — T. I. „Graf von Hoensbroech: Das Papsthum in seiner social-kulturellen Wirksamkeit.“ — „Külföld.“ — „Vegyes közlemények.“ — „Pályázat.“ — „Hirdetések“

Előfizetési felhívás

a

„Sárospataki Lapok“

XXI. évfolyamára.

Kitűzött elveihez hiven forgolódott immár húsz esztendőn át a „Sárospataki Lapok“ a körül az oltár körül, a mely a hamisítatlan protestantismusé, egyházi és iskolai ügyekben egyaránt. Hiven teljesítette a kitűzött céllal együttjáró kötelességeket, a függetlenség és szabadság egyéni jogainak teljes mértékben való igénybevétele mellett, a melynek eredménye lőn az, hogy az u. n. hivatalos eljárásokkal szemben ezeken a lapokon jelentkezett a szabad vélemény nyilvánítás s mintegy példányképeül szolgáltunk a bátorságnak, az igazság leplezetlen kimondásának.

A protestantismus egyházi és iskolai ügyeinek való szolgálatot, az ezekhez tartozó kötelességek teljesítését vajjon meg lehet-e szüntetnünk? Nem egyszer s mindenkorra szóló é a mi hivatásunk e földön: küzdeni a tökéletesedésért, keresni az Isten országát s annak igazságait? E magyar hazában s ennek véráztatta földjén nem örök-e elkötelezettségünk, hogy az emberiség eszméit az Isten, haza s ember szeretet cselekedeteivel meghonosítsuk, meghonosítani igyekezzünk?

A „Sárospataki Irod. Kör“ úgy van meggyőződve, hogy mint protestáns tanárok, lekipásztörök s tanítók testülete, semmiképen sem vonúlhat vissza arról a munkaterről, a melyen eddig a „Sárospataki Lapok“ útján szolgált a protestantismust, általa a haza, az egyház és iskola ügyeit, — nem vonúlhat vissza különösen most, a midőn ellenfeleink minden erejüket összeszedve küzdenek ellenünk s hajlandók még a poklot is hareba szőlítani, hogy az eretnokség, a római pápa által „pestis“-nek nevezett protestantismus kiirtassék. Nem vonúlhat vissza most, a mikor az ellenséggel folytatandó hare mellett, benső építési munkák sokasága is igénybe veszi erőnket, készülődvén egy új zsinathoz, a mely arra lesz hivatva, hogy a tapasztalat kipróbált igazságainak törvénybe iktatása által erősítse

minden ponton ezt a mi evangéliom szerint reformált magyar anyaszentegyházunkat. Maga a zsinati előkészület, a törvénytervezetek, javaslatok ismertetése, bírálata s e közben a helyes irány kimutatása, a megoldandó feladatok kitűzése, a megoldás módjainak megállapítása s ezeken felül a magyar protestantismusnak még mindig adós magyar állammal szemben jogos kívánalmainknak körvonalozása s ez által egy biztos jövő alapjának megvetése: egyenként is olyan kérdések, a melyekért, ha nem volna „Sárospataki Lapok“, meg kellene azt teremteni.

Csak általánosságban vázoltuk ama feladatokat, a melyek a közel jövőben várakoznak ránk, hogy foglalkozunk velök s megoldásukat elvégezzük. De ez az általános jelzés is meggyőzhet mindenkit, a k protestáns, a felől, hogy van hivatásunk s van jogcímünk a fennmaradásra.

Ámde nem tagadhatjuk, hogy e hivatásnak, ennek a fennmaradáshoz való jogcímnek az elismerése nem csupán a „Sárospataki Irodalmi Kör“-ön, s annak tagjain, hanem sokkal inkább e lap barátain, jóakaróin, támogatóin, előfizetőin s munkatársain fordúl meg, a kiknek húzódozása, távolmaradása bizony megcsúfolhatja mindazt, a minek, mint igazságnak, kifejezést adtunk.

Szeretettel, tisztelettel fordulunk azért mindazokhoz, a kik megérteni s átérezni tudják is és akarják is mindazt, a minek kifejezést adtunk: siessenek szellemi s anyagi támogatásukkal a „Sárospataki Lapok“ XXI. évfolyamát biztosítani, hogy a reá váró feladatokat teljesíthesse. A múltat ismerik, a jelenben benne élnek: e kettő alapján a jövőtől sem vonhatják meg a támogatást. Az igazságért harcolunk: az igazság zászlóját nem hagyhatja senki cserben!

Sorakozzunk minél többen, hogy úgy szellemileg, mint anyagilag sikeresen fussa XXI-ik évfolyamát a „Sárospataki Lapok“, a melynek előfizetési ára:

Egész évre . . . 10 kor. — fill.

Fél évre . . . 5 „ — „

Negyed évre . . . 2 „ 50 „

Sárospatak, 1901. december 20.

A szerkesztőség.

Számadás.

Egy nap még s aztán az emberi számítás az 1901-ik évet lezárja, hogy az isteni gondviselés kegyelméből megkezdje az 1902-iket.

Ezen a forduló ponton, a mikor a vallásos érzésekkel nem sokat törődök is mintegy öntudatlanul tévednek arra a gondolatra, hogy a lefolyt esztendő napjai s az az előtt elmúlt időnek száz és ezer évei semmiképen sem tulajdoníthatók az emberi nemzetségnek sem egyszerű eltelésükben, sem hatásukban, hanem igenis a gondviselés volt az, a melynek védő szárnyai alatt ama múlt idők elvégeztettek, — ezen a forduló ponton, a mikor egyikünk is, másikunk is édes és bús emlékeinek szentel egy-egy pillanatot s egy rövid tekintéssel átsuhan lelkével a 365 nap történetei felett: vajjon nem természetes-e, ha számadást végezünk arról, a mi a magyar protestáns egyház életében végbement? Jó gazda szokását követjük ezzel s talán-talán anyagot is szolgáltatunk arra, hogy elmélkedjenek a magasan ülők ama teendők felett, a melyeknek elvégzése nélkül boldogabb jövő, boldog új esztendő nem következhetik be s nem várakozhatik reánk.

Mert a számadásnak igaznak kell lennie, ámitásnak s áltatásnak nincsen helye adatai között, azért ne tűnjék fel senkinek, ha inkább a *kedvezőtlen* események lépnek előtérbe az 1901-ik esztendő leírásánál, haladást, előbbremenetelt, boldogulást állapítani meg minden áron, szemben a kézzelfogható tényekkel, olyan eljárás volna, a mely egy maga valótlanná tenné számadásunkat.

Fejlődünk-e hát, előbbre mentünk-e vajjon az 1901-ik esztendőben mi magyar protestánsok? Akár szellemi, akár anyagi tekintetben van-e valamely kiemelkedő alkotásunk? A vallásos érzés buzgóságának vannak-e századokra szóló nyilvánulásai? Szeretet-művekkel odaléptünk-e az ősök nyomába, a kiknek nevét a késő századok is áldva emlegetik?

Mintha sottogás kélné feleletül e kérdésekre s a sottogásból ez hangzanék ki: vajjon az *egyszerű kötelességteljesítés* nem elég-e? Mintha a régi kor emlékein csüngő emberek dorgáló szavai hangzanának: *a régiak csak kötelességet teljesítettek*, ma már ti protestánsok is *érdemeikről beszéltek*?

Hát nekem nincs is több és egyéb kívánni való, mint az, hogy *kötelességteljesítés* tündököljék a részünkről számadásunk lezárásakor. Amde hol vannak amaz adatok, a melyek arról tanúskodnak, hogy hű szolgák voltak az előjárók, hű sáfárok voltunk egyen-egyen és mindnyájan, a kik a protestáns névnek is szereztünk újabb becsületet, a protestáns léleknek a tüzet is belevittük a társadalomba a kor szelleme szerint?

Mi ment végbe a magyar protestáns egyház életében a lefolyó 1901-ik évben?... *Kötelességteljesítés*?

Volt, hogyne lett volna kötelességteljesítés, hiszen mégis csak éltünk valahogy s ebben a „*valahogy*”-ban a kötelességteljesítés is benne van.

Amde nekem úgy tetszik, hogy a lagymatagság, az élet-nélküliség, a robotszerűség az, a mely felénk kiált a XX-ik század első esztendejének viselt dolgaiból, mint munkásságunk bizonyága.

Csak egyre, egyetlen-egyre hivatkozom: a magyar római katolikus egyháznak az 1901-ik év em-

lékezetes esztendeje lett, a melyben a *klerikális szellem diadalának jelei félreismerhetlenül oda vannak írva a törvényhozás évkönyveibe*, mint memento arra, hogy a magyar államnak számot kell vetnie azzal, hogy a klerikalizmussal döntő küzdelem vár reá, a mely nélkül a nemzeti állam fejlődése nem várható s a klerikalizmusra mért halálos csapás nélkül a népek, közelebbről a mi magyar népünk boldogulása nem fog bekövetkezni.

Kérdem: ezzel a tagadhatlanul meglevő s a klerikalizmus diadaláról beszélő helyzettel szemben mit tettünk mi protestánsok, hogy ennek bekövetkezését meggátoljuk, lehetetlenné tegyük? Mit teszünk egyáltalán, ha arról van szó, hogy az ultramontanizmus ellen szóljunk, írjunk s tegyünk tettel is?

Ugy-e bizony nem egyebet, mint ezt hangoztatjuk unos-untalan, ezt hirdetjük szünös-szüntelen: *türelem!*?

Nos? . . . és ezzel az egyszóval talán ki is fejezhetem, talán el is végezhetem számadásomat az 1901. évről, a melyben kötelesség teljesítésünk, életünk, egész működésünk ezzel nyert kifejezést: *tűrünk!*

Ugy van, *tűrünk*. *Tűrünk* a magyar állammal szemben a hazáért mindent s *tűrni* fogunk mindent, mert a hazáért sok mindent elbir az emberi szív, — de *tűrni* a klerikalizmusért, hogy annak szarvai növekedjenek a mi türelmünk által, nem lehet kötelességünk!

Van a magyar protestantizmusnak szíve is, lelke is, a mely megérzi s megérti, hogy a *hazáért* mikor kell mindent végezni, de a *türelem* krisztusi erényét végezni a *türelmetlenséggel* szemben: olyan meggondolatlan cselekedet, a mely nem méltó se szívünkhöz, se lelkünkhöz. Az Idvezítő meg is dorgálta, meg is korbácsolta a templomot megfertőztető árusokat. Mi gyarló halandók a *türelmetleneket türelemmel engedjük türelmetlenkedni*?! Ha *érdemet* akarnak a protestánsok szerezni, dacára az érdem protestáns ellenes voltának, ám szerezzenek, — de ne az *egész*-nek, hanem csak *egyeseknek*. Vagyis szóljunk nyíltan: ti főembereink a ti *türelmességetek* ám legyen a ti *érdemeitek*, de ne juttassatok a *türelem* által fedezett klerikális *türelmetlenségből* mindnyájunknak, a kik ime számadást végeztünk, kénytelenek vagyunk önmagunkat vádolni, magunkkal szemben elégedetlenkedni!

Türelmi kötelesség! Ez az 1901-ik év zárszámadása. — Vajjon kielégítő-e?

Gondolkozzunk fölötte! Más is tegyen számítást!

ISKOLAI ÜGY.

Tanítóképzésünk reformja.

(Folytatás és vége)

E helyen teljes őszinteséggel kijelentem, hogy én a túlhajtott gyakorlatiasságnak barátja nem vagyok. A gyakorlóiskola szerintem csak arra való, hogy a leendő tanító munkásságának előképeül szolgáljon, de többé-kevésbbé mesterként tanítási eljárása mellett végtelen távol áll az igazi gyakorlati élettől, a melynek ezerféle baja a tanítónak erejét és tehetségét oly sokszor próbára teszi. Legalább én nem szeretném, nem óhajtanám, ha a Mária Terézia korabeli szervezethez hasonlóan mindenben a gyakorlatiasságot és hivatásszerűséget állítanák előtérbe, míg ezzel szemben az általános műveltség gondozását és

emelését elhanyagolnák. Egy szelidlelkű, kellő műveltséggel bíró tanító bizonyára a gyakorlat terén is kellőleg érvényesül; értelmessége, nemes erkölcsi érzülete az iskolai élet kis világában is a célszerűbbnek látszó intézkedések meghonosítására fogja őt ösztönözni. Ne értsen félre senki! Én nem beszélek a gyakorló iskolák ellen, csak azt kívánom jelezni, hogy én az életet tartom az igazi gyakorló iskolának, csak ez képes igazán megadni a gyakorlatias irányú képzést; amaz mint minta-iskola csak előképül szolgálhat, de egy leendő tanító gyakorlatiasságára döntő hatással nincs.

A tanítók képesítésének mai rendszere igen könnyen lehetővé teszi azt, hogy kevés képzettséggel bíró egyének jussanak a tanítói pályára. Egyes felekezeti képzőintézetek valóságos visszaélést űznek a tanítói képesítésnek ő reájok is kiterjesztett jogával. Némelyek ezek közül, különösen a tanítóihiány nagyon is érezhető hatása alatt, valóságos oklevél gyárakká lettek, hol minden előképzettségre való tekintet nélkül évről-évre nagy számban állították ki az *államérvényes* tanítói okleveleket. Kikopott mestereberek, kik elég merészek voltak arra, hogy egy iskola szellemi vezetőjéül vállalkoztak, 1—2 évi szolgálat után épen olyan érvényes oklevélnek jutottak birtokába, mint a milyet mások csak több évi kemény küzdelem után képesek csak megszerezni. Tudok esetet, hogy egy felekezeti képzőintézet 6 hétig tartó tanfolyam alapján tömegesen képesített ily egyéneket csak azért, hogy ezek is minél előbb részesülhessenek az oklevélhez kötött államsegély jótéteményeiben. Nem a XIX-ik század elejéről beszélek, hanem annak végéről, a midőn a szakképzettséget minden tisztviselői pályán szigorúan megkövetelték, csak épen a tanítói pálya az, a mely legkönnyebben lehet avatatlanoknak, kétes értékű egyéneknek menedékhelye.

Mit várhat aztán a népoktatásügye, a társadalomnak a tanítószág közhasznú működése iránt régen megállapodott közvéleménye az ilyen, a tanítói kar közé mintegy erőszakosan becsempészett egyénektől? Bizony kevesen akadnak ezek közül olyanok, kik hivatásuk szentségét, földadatuk nagyságát megérteni képesek volnának, de még kevesebben olyanok, kik önképzés útján pótolnák képzettségök hiányait.

Hát azt főlemlítem-e, hogy vannak olyan felekezeti képzőintézetek, a melyekből a leendő tanítók az államnyelv ismerete nélkül kerülnek ki a magyar népoktatásügy szolgálatába, a hol aztán csak rombolnak, de nem építenek; iskolai, társadalmi működésüknek semmi köze sincs a magyar nemzeti szellem terjesztéséhez, ápolásához, a mely pedig a tanítószágnek legnemesebb feladata, legszentebb kötelessége? A magyar nyelv ugyan a tanításnak törvény szerint kötelező tárgya volt az idegen nyelvű képzőintézetekben is, de oly csekély gondozásban, kevés jóakarattal és tiszteletben részesült, hogy a népoktatási törvény meghozatala után 10 év múlva új törvényalkotást tett elkerülhetetlenné. A viszonyok azonban ma is kevés javulást mutatnak, hiszen nem egyszer találkozunk olyan tanítók neveivel, a kik a különböző nemzetiségi mozgalmakban vezérszerepet visznek. Szerintem itt van szükség reformra első sorban, mert itt fontos nemzeti érdek forog kockán. Miért is járnánk a fellegek közt, miért is bolygatnánk meg alapjában a tanítóképzés mai rendszerét, mikor még a mai törvényes keret sincs beépítve?

Nem kívánom az 1868. 38. t.-c. 13. §-ában kör-

vonalozott jogkörét a felekezeteknek érinteni. Legyenek felekezeti képzőintézetek továbbra is, hiszen azon csak örülni lehet, ha az állam és felekezet egymással vetélkedve szolgálja hazánk kulturáját. Különösen a mi ev. ref. felekezeti képzőintézeteink, míg egyrésztől szervezet tekintetében is igyekeztek az állami képzők színvonalára emelkedni, addig másrésztől mint a multban, úgy a jelenben is a nemzeti szellem ápolására, megerősítésére törekednek. De mégis kívánatosnak, sőt szükségesnek tartom, hogy a tanítói képesítés jogát tegyük ki a képzőintézetek kezéből kivétel nélkül s azt továbbra az e célra szervezendő s helyenként szétszórta felállított országos vizsgálóbizottság gyakorolja. Így megoldanók a tanítók egyetemes képesítésének kérdését, de elérnők azt is, hogy a tanítói pályáról az oda nem való elemek véglegesen kiszoríthatnának. Teljes hitem és meggyőződése, hogy ez nagy mértékben emelné a tanítószág paedagogiai képzettségét, szellemi intelligenciáját, társadalmi tekintélyét. De meggyőződésem az is, hogy olyan tanítók nemzedéke kerülne ki az országos vizsgálóbizottság sűrű rostáján keresztül az életbe, a kiknek hivatás szeretetében, ideális lelkesedésében elég biztosítékát látom a cselekvő és akaró szellem időnként megnyilatkozó munkásságának, tevékenységének.

Ezeket kívántam a tanítóképzés reformjára vonatkozólag elmondani. Mielőtt azonban értekezésemet befejezném, ismételten hangsúlyozni kívánom, hogy a képzőintézetek mai szervezetét alapjában megintgató reformoknak az ideje még nem érkezett el. A képzőintézetek évfolyamát, vagy a növendékek előképzettségét emelni csak egy későbbi kor lesz hivatva, a mely a szegyetlen 300 frtos minimum eltörlésével a tanítószág tisztességes megélhetési föltételét törvényileg fogja biztosítani.

Dobsina.

Szombathy László.

TÁRCA.

A baurismus és a legújabb theologia.

Nem lehet azt állítani, hogy az őskeresztýén-ségre vonatkozó Baur-féle elmélet egyáltalában minden túlzástól ment, de az már bizonyos, hogy történelem-konstrukciója, tehát az, a mi benne fődolog, az eddigi összes elméletek között a legelfogadhatóbb, legkorrektebb, legmegnyugtatóbb. Miért? Szerintem különösen azért, mert a páli levelekből, tehát az őskeresztýénség történetére vonatkozó legmegbízhatóbb okmányokból indul ki. Ha az u. n. négy főlevél, a miket Baur föltétlenül hiteleseknek tartott, csakugyan hiteles, a mint hogy ezt a hitelességet megdönteni eddig még senkinek sem sikerült: úgy az a legújabb theologiai irányzat és történelem-elmélet, a mely „a bauri alapgondolatot túlságosan szűknek” találja; és a mely tagadja azt, hogy az ősegyház alakulásának, forrongásának legfőbb tényezője a két ellentétes vallásos párt küzdelme volt, — csupán hypothesisekre, nem pedig történeti bizonyítékokra épít.

Ennek a legújabb theologiai irányzatnak történelem-konstrukciója — a melynek hazánkban *Raffay Sándor* „Jakab és Pál” című értekezésében (Protestáns Szemle 1901. X. 733—44.) nyíltan hívóvá szegődött — a legnagyobb zavarokra és ellenmondásokra

vezet. Mindenekelőtt az új-szövetségi iratok *harmonizálására* törekszik (ugy-e bár az inspiráció-tan érdekében?); de ugyanekkor az *evolúcióhoz* folyamodik (ennek aztán a konzekvenciáit is le kellene ám vonni!), a mi már minden harmoniát tönkretesz, sőt az új-szövetség egyes iratait annyira szétszórja egymástól, hogy pl. a páli leveleket legalább is a 2-ik században leszünk képesek valahol föltalálni.

Raffay Sándor „Jakab és Pál”-ja beszélő bizonyossága az említett nagy ellenmondásnak. Jakab és Pál apostoloknak a hitre, cselekedetekre és megigazulásra vonatkozó tanait egymással egybevetvén, a két apostol felfogása között levő ellentétet tagadja, azt el akarja simítani s köztök összhangot igyekszik feltüntetni. Végül aztán arra a konklúzióra jut, hogy a Jakab és Pál között való ellentétre következtetni teljesen alaptalan, mert „*itt nem polemiával, hanem a fejlődés természetes alakulásaival állunk szemben.*” (Nesze neked inspiráció: természetes alakulás). Ez az állítás már az, a mi beláthatatlan bonyodalmakra vezet az őskereszténység történetének bűvárlatában. En egyáltalában nem zárkozom el annak a lehetősége elől, hogy a Pál theológiája a Jakab theológiájával szemben (föltéve, hogy a Jakab-féle levél korábbi keletű) *csupán csak* magasabb fejlettségi fok, vagy előhaladottabb álláspont, nem pedig ellentét vagy polemia — hiszen ha a történeti kutatás ezt megdönthetetlenül ki fogja mutatni, hiába is zárkóznom el előle — azonban ez kikerülhetetlenül arra a következtetésre fog vezetni, hogy a páli levelek nem az első században keltek, így azokat nem Pál írta, azok tehát egytől-egyig mind hamis levelek. Miért? Azért, mert a fejlődési processusnak ama két stádiuma között, melyeknek egyikét Jakab, másikat Pál képviseli, lehetetlen csak 5–10 vagy 20–30 évet is felvenni. *Ahoz, hogy a kereszténység theológiában vagy akármiféle más theológiában, vagy akármiféle más tudományban, elméletben, felfogásban a fejlődés olyan új alakulatot tüntessen föl, a mint azt Jakabbal szemben Pálnál látjuk, ahhoz, mondom, idő és pedig hosszú idő kell: a kérdés tárgyát képező esetben legalább is egy évszázad.*

A Baur-féle történet-elmélet ostromlói, az új-szövetségi iratok harmonizálására törekvő új theológusok a maguk elméletével egyenesen a hyperkritika malmára hajtják a vizet. Akkor, a mikor a baurismust végképen le akarják járatni, oda állanak — lehet, hogy ártatlanul, mit sem sejtve, de mégis — a Bauer Bruno, Loman, Pierson, van Maanen gárdájába s egész jóhiszeműleg támogatóivá válnak majd azoknak a tanoknak, a melyek között az is ott van ám, hogy *Jézus és Pál* nem történeti személyek, hanem csak mythikus vagy epikus alakok. Hogy aztán mindez, hogy fér majd össze amaz új theológusok különben meglehetősen orthodox felfogásával, azt el sem tudom képzelni.

Harnack és társai ünnepelt theológusok, de inkább divatos, mint alapos theológusok; és hogy Weinelnak a bauri alap gondolat már „*túlságosan szűk*”, az is inkább (bocsánat a kifejezésért) nyegle és divatos, mint komoly és alapos nyilatkozat; mert, hogy Baur óta „*az őskereszténység életére vonatkozó ismereteink annyira kibővültek volna*” — azt tisztelettel tagadom; ha bővültek is, vagy jobban mondva, módosultak, inkább a zseniális és alapos *Pfleiderernek* és elvtársainak mélyreható bűvárlatai következtében módosultak. Ám higgyék azt az ünnepelt német theológusok, hogy ők nagy dolgokat vittek véghez, az az ő dolguk. De azért, mert németek és mi kénytelenek vagyunk *sokszor* a németek után haladni, nem szükség

nekünk *mindig* a németek után haladnunk. Nem szükség pedig épen olyan úton követni őket, a mely út nemhogy kibontakozásra vezetne, de még beljebb visz a labirintusba.

Félreértés kikerülése végett megjegyzem végre, hogy én nem állítom s nem is hiszem azt, hogy Baur és iskolája az őskereszténység történeti kérdéseit végérvényesen megfejtette volna; nem! de arról meg vagyok győződve, hogy a *történeti* kutatásnak legegészségesebb alapját ő vetette meg s az egy-mással szemben álló két fő keresztényen párt fölvételével ő mutatta ki a leghelyesebb irányt, azt, a mely felé kell haladnunk s folytatnunk a nyomozásokat tovább és tovább. A paulinismus és petrinismus harcának nyomai az új szövetségnek minden lapján megvannak, meg a Jakab-féle levélben is, még az inspiráció árán! A harmonizálással semmire sem megyünk, legfeljebb összekuszáljuk az őskereszténység történetét, a mi azonban megoldásra soha sem fog vezetni.

Rohoska József.

NEKROLÓG.

Tóth Lajos.

1843–1901.

Fonjuk meg közösen a halotti koszorút. Abauj, a hol született s meghalt, eltemette; Zemplén, a hol életének javát, virágzó korát élte el, legalább ennyit áldozzon neki. Hogy épen én vállalkozom erre, annak az az oka, hogy még talán az u. n. kortársai és barátai közül is alig ismerte jobban valaki, mint én. Mikor szív és elme a legfogékonyabb, a gyermek és a serdülő ifjúkorban láttam őt, érülköztem vele legelőször és az akkor alkotott ítéletet, hogy Tóth Lajos ritka ember volt, ma higgadtabb észszel, tisztultabb izléssel sem változtatom meg. Szalóci tanító volt gyermekkoromban. Isten háta megett kicsi község. A mi falunk, Deregyő, központ. Erős egyházilag is. Másképen is kivált a mellette levő kis fészkektől. Bőszámú intelligencia, főként az uraság révén. De nem az a léha, vadászó, madarászó, pöfékelő elem, a milyen a legtöbb falusi értelmiség. Bizonyos szellemi életet élő népség ez. Az urasági nagy könyvtár, melybe szabad volt a bemenet, megnevesíti az intelligenciát, szóval egyenes értelemben vett modern életet éltünk. A kassaista, a bécsi katona-növendék, a patakista, az urasági nevelő, a gazdasági gyakornokok, a pap, a tanító, még az ispánok is valóságos dözsölést vittünk végbe olykor a könyvekben. Ezt a sok tudományt persze ki is kellett adni. Szerkesztettünk hát élclapot. A skizzeit rajzolta a kassaista, a vezércikkeit írtam már-már én, a vicceit ellestük *Tóth Lajostól*. Igen, mert hát előbb azt kellett volna mondani, hogy az a rettenetes eleven-ség pezsgés vonzó hatással volt a kis fészkek unalmas lakóira s különösen oly szellemes emberre, miként *Tóth Lajos*. Jött is gyakran. Délutánokon rendszeren kint ültünk mondjuk a parochia előtti térség kiemelkedő részén, honnan be lehet látni majdnem az egész falut. Ím', mit látnak szemeink: *Tóth Lajos* jött. Természetesen gyalog. Kezében hosszú görbe bot, önmaga vágta, párgolta és hajlította. Szalon ruhában jött, de a mely nem került ki művészi kézből. De az alak, a mely a ruhában volt, az aztán hatalmas, megtermett. Sőt a fejet kellett megnézni. A nagy fejről, a széles koponyáról s kiálló diószínű sötét szemekből első tekintetre mély értelem sugárzott ki.

Rendesen ilyenformán kezdte: „Eljöttem hozzátok, mert az ember Szalókon beszélni is elfelejt.” Pedig de-hogy. Mindnyájan együttvéve sem tudtunk úgy beszélni, mint ez a falusi tanító. Ez a kitűnő mesélő, előadó tehetség volt egyik Istentől adott talentuma. Arany gyönyörűen festi a beszédbe való belemelegedést, midőn azt mondja, hogy hasonló a patakhhoz, mennél tovább megy, annál inkább dagad. Előbb mintha kedvetlenség látszott volna rajta; mint a szövő asszony eresztí a fonalat a vettélőből készülő vászonba. De ha belemelegedett, gyönyörűség volt hallgatni. Rend, logika a beszédben, melyet fűszerezett az élet sava, borsó, a sziporkázó élc, humor. A készülő vászonba leleményesen és nagy hirtelenséggel beledobott olykor egy két ezüst szálát az ő ragyogó szellemessége tárházából.

És nemcsak egyszerű mesélő, de határozottan sokoldalú ember is volt. A legelvontabb tudományos, nehéz társadalmi, egyházi kérdésekhez annyi természetes észszel, oly okossággal szólott, hogy kérdésbe kellett tenni, hol szerzi ezeket az ismereteket. Ott, a hol a zseni szokta. Néha könyvekből, mások társalgásából. De bárhonnan is, az ilyen Istentől adott talentum mindig előnyben van a többi felett, mert azonnal meglátja a dolgok legjellemzőbb tulajdonságait. És épen azért ez az egyszerű falusi tanító kedvelt volt a legelőkelőbb körökben is. A legdistingváltabb társaságban oly zavartalanul, oly jól érezte magát, mintha egyebütt sem lett volna, csak a szalonokban s egyebet sem tett volna, mint ezek lakóinak szerzett volna derült perceket. Egy-adomája közkézen forgott. Valósággal szálló igeként szállt erre-arra.

Ha úgy ír, mint beszél — a legkitűnőbb írók egyike lesz. Időnként megjelent ugyan egy-egy cikk, s mindenik elég élvezetes volt. De azért már írni nem tudott úgy, mint beszélni; gyakorlat teszi a mestert. A legkitűnőbb szellem is az az írói téren, a mi a közszőrületlen gyémánt. Nagy elmék remek művein kell a léleknek kicsiszolódni. Van-e ehhez módja egy falusi tanítónak? Így maradt a szóbeszéd mesterének, és ezzel is sok gyönyörűséget és örömet szerzett igen sok embertársának.

De most veszem észre, hogy mint tanítót egy szóval sem méltattam. Hát mintha előttem állott volna, míg írtam, s előbb láttam meg benne az embert, mint a tanítót.

Jó, közepes tanító volt mindig. Kérdeztük tőle egyszer, tán épen ott Szalókon: miért nem csinál mintaiskolát? Mind éreztük, mi adja a kérdést ajkunkra. A tehetségébe vetett közös bizalmunk.

Szokott humorával felelt: „Miért? Azért, hogy a paraszt feljelentsen? Ha írni tudna, mindjárt feljelentene.”

Már ezen nem nevettünk; metsző hidegség volt a felelet. Észrevette, hogy igazolnia kell magát. „Komo-lyak vagytok, hát beszélek én is komolyan.” Bevezetett az iskolába.

Nézzétek itt van 12 gyerek. Mikor jöttél te fel Terka? A kis gyerek feláll. Mikor a hó leesett. Hát te Gyurka? — mutat a másikra. Másnap, mikor a sertést megöltük. Hát te Pista? Új év után, hogy ide jöttünk lakni. A legtöbb, közel a félidőhöz jött fel. Hát nem lehet a mulasztásokat büntetni? kérdeztük. Lehetne, próbáltuk is, büntettünk is, fizettek is, sirtak is, de higyjétek meg, majd kiesett a szívünk. Egyik ruhátlan, másiknak könyve nincs, harmadik beteges, éhségtől elcsigázott. Hogy lehet ott modern színvonalú iskola.

Itt a terem 40 gyerekre való, tanköteles csak 12 van. A kályhába sok fa kén, de nem jut bele csak kétszer 12, az is vékony. Számológátok össze a plust, a minust! Így beszélt. Igazat adtunk neki. Mert a tanító

csak fél ember arra való eszközök nélkül. Mikor következik be a népnevelésnek az az állapota, melyet fellelkesült szívvel magunk elé képzelünk? A mai körülmények közt soha. Radikális újításokra volna itt szükség.

Mint levita: népének valódi barátja volt, nemcsak Szalókon, de másutt is. Okos tanácsot adni, segíteni mindig tudott. Mindig is igaz bizalommal fordultak hozzá. Jóindulatáért szerették nagyon. A tanítóságnak vezetője volt. A tanító-egyesületekben mozgó, számító lélek. A megyén és az országos gyűléseken a legtöbbször képviselő. Mindenütt élvezetes szónok.

Pár évvel ezelőtt szenteltük fel a kis-azari új iskolát. Meghívtam Kemencéről, a hol ekkor volt az ünnepélyre. Nagy szerepet szántam neki a fehér asztalnál. De rá nem ismertem. Még az a robustus termet. De már nem az a szellem, nem az a kedély. A réGINEK csak árnyéka. A melyhez olyan igen értett, még csak egy dikciót se mondott. A helyett csendesken elbeszélgette, hogy mint készül nyugdíjba stb. Hát a nyugdíjat meg is kapta. De nem élvezhette. A testén rágódó betegség ágyba döntötte, és meg is ölte. Előbb Kassán vejénél tartózkodott, majd Hutkán testvérénél feküdt betegen, végre meghalt Vilmányban rokonainál. Ott is temették el. 35 évig munkálkodott az Úr szőlőjében szép eredménynyel, még tovább vidította a társaságot. Méltán hullottak azért barátainak, tanítótársainak könnyei, a kik a temetés után *Tóth István* vizsolyi tanító indítványára elhatározták, hogy sírja fölé közadakozás útján emlékoszlopot állítanak. Nyugodjék békével.

Életrajzi adatai különben a következők:

Született Pálházán 1840-ben Atyja volt Tóth József, anyja Kiss Erzsébet. Hét élő testvérei közt ő volt a negyedik. Tanult atyja keze alatt, később az 50-es években Sárospatakon, hol a 8 osztályt elvégezte. 1861-ben Görgőre ment 3 éves rektóriára. 74-ben megnősült, elvevén Gellei Margitot, Tornamegye egykori alispánjának leányát, kitől egy leánya származott, most Kastély Gyula kassai lakos neje. Görgő után Vilmány, majd Buzita következett. E helyen lakása alatt jegyzői oklevelet is szerzett. Abaujból átjövén Zemplénbe, itt a következő helyeken tanítószkodott: Bánóc, Málca, Szalók. Majd nem sokkal ezelőtt ismét visszavitte sorsa Abaujba, előbb Garbóc-Bogdányon, legutóljára Kemencén hordozta az igát. 1900 év őszén nyugdíjba vonult, azóta pedig folyton betegeskedett, míg a jelen év nov. 19-én meghalt Vilmányban rokonai körében. Ugyanott temették el fájó részvét mellett.

Péter Mihály.

KÖZÉLETÜNK.

Reflexió a megdicsért r. kath. plebánusokról szóló közleményre.

(Folytatás és vége)

Az esetek a következők:

B. L. azt vallja, hogy mikor menyasszonyát megkérte, a menyasszony azt mondta neki, hogy előbb a főurhoz kell elmenniök együttesen, majd ő fogja megmondani, hogy hozzá mehet-e? A plébános ur egy könyvet vett fel, abból azt a *törvényt* olvasta fel: hogy előbb el kell menniök a szolgabírói hivatalhoz, hol alá kell írniök egy levelet, melyben az lesz megírva, hogy minden gyermekök róm. kath. vallású legyen. Hát bizony ez rossz törvény: mondta a főurnak. Hiába, ha törvény hát törvény. Azzal bo-

csátotta el őket. hogy másnap csak úgy hirdetheti ki őket, ha azonnal elmennek a szolgabíróhoz s hozzák onnan az írást. Ugy cselekedtek.

Ez esetben a r. kath. egyházi törvény úgy szerepel, mint országos. Az elkövetett vétség: csalás, ámitás.

S. J. kőmives előadja, hogy jegyesével öt évig volt viszonyban, ez alatt soha szóba sem került a váláskülönbség. A jegyváltás után — mikor már a városházánál is hirdelve lettek — egyszer csak azzal áll elő a menyasszony hazajöve a gyónásról, hogy addig semmi se lehet az esküvőből, míg a vőlegény reversálist nem ad magáról; mert a plebánus ur azt mondta, hogy ha reversális vétele nélkül kálvinista vőlegényhez megy, öt többé meg nem gyóntatja, sem öt magát, sem születendő gyermekeit el nem temeti. A botrányt kikerülendő kénytelen volt reversálist adni.

D. Zs. z . . i születésű leány lakik R . . filiában tiszta r. katolikus nép közt. Elmondja: hogy mikor az ottani szokásnak megfelelőleg jelentkezett vőlegényével együtt a plebánus urnál, hogy a templomban hirdesse ki őket, azt az utasítást kapták, hogy a mostani törvény szerint addig nem lehet őket kihirdetni, míg a szolgabírónál meg nem jelennek s onnan egy írást nem hoznak. Ők bementek a szolgabíróhoz, valamit aláíratnak vele, de nem tudja, hogy mi volt annak a tartalma, mert nem olvasták fel.

Figyelmeztettem, hogy reversálist irt alá. Tagadta s kijelentette, hogy ha úgy volna, semmisítessem meg a reversálist, inkább felbontja az eljegyzést. Elküldtem a szolgabíróhoz, hogy úgy, amiként előttem, ott is adja elő a maga dolgát, s kérje vissza az aláírt okmányt.

Másnap sirva panaszkolta, hogy kikergették a hivatalból, azt mondva: hogy ő belőlök ne üzzön bolondot.

Ekkor irtam a szolgabíróhoz, követeltem a reversális megsemmisítését.

A szolgabíró válaszában tudatta, hogy miután a lány nem jelentette ki ő előtt azt, hogy a reversálist meg akarja semmisíteni, az én kívánságomnak nem tehet eleget.

Erre vonatkozólag a lány előadta, hogy az átadott levél elolvasása után a szolgabíró szörnyű mérgeesen és kiabálva hozzá ment. Ő megrémülve reszketett, azt se tudta, mit beszélt s mikorra jött ki a hivatalból.

Azt hiszem, hogy ez a három eset is elég annak bizonyítására, hogy hiába örködik s vigyáz a mi lelkipásztori karunk; hiába tartaná nyájának minden darabját számon; kerülő utakon, nem épen tisztességes módon és eszközökkel itt is, amott is, ma is, holnap is, el fognak rabolni egy-egy gyengébb hívét.

A klerikálisokat lélekfogdosó munkájokban hatalmasan segíti az anyakönyvvezetők és szolgabírák világi serege. Igaz, hogy ezeket a hivatalokat nem a néppárt hívei töltik be általában. Vannak itt számosan protestánsok. Csakhogy a két fél hívei nem egyformán járnak el. A r. kath. vallású tisztviselő hivatalos kötelességének ismeri buzgólkodni, rábeszélni egyháza érdekében. A prot. vallású: nem mer az uralkodó vallás kárára agitálni. Valószínű is, hogy fegyelmi eljárás alá kerülne.

Különböző erők és fegyverek mérkőznek össze ebben a harcban, az eredmény előre látható; ugyanaz,

mi a természeti világban a faji kiválás és fennmaradás öröktörvénye: az erősebb győz, marad, a gyengébb elpusztul.

Csak az a kérdés: milyen erő? Számbeli, szellemi, erkölcsi? És az is kérdés: hogy ezek közül a korszellem melyik iránynyal rokonszenvez; melyiket becsüli többre, melyiket segíti győzelemre? quis.

Reformátusok értekezlete Tibán 1901. dec. 15.

A címben jelzett napnak délutáni 2 órájára konferenciára lettem meghíva Tibára. A meghívóban a konferencia céljává egy református templom építése feletti eszmecsere lett kitűzve, a mely templom Tibán, esetleg Szobránczon épülne fel.

Tiba, Szobráncz közvetlen szomszédságában, az Ungvár-Nagymihályi útvonalon fekszik. A falu, de maga ez az egész vidék is egy pár szóval leírva: pápista, orosz és tót. Az egész útvonalon mindössze két őrállomásunk van: Lucska és Ungvár. E két hely volna hivatva örködni Ung megyének egész hegy vidéke felett. Lucska már a névkönyvekben is úgy van feltüntetve, mint vagy 22 községnek missiói központja. Hány község lehet még a Vihorlát lankásain vagy völgyeiben eldugva. a hol ha nem több is, de egy-két református lélek megakad? Szegény misszionárius! Olvasom az egyházkerületi missiói bizottság megrovását, hogy tótul tanítja a vallást Vajha adna neki a missiói bizottság legalább még két lábat, hogy még több helyen taníthatná tótoknak tótul a vallást! Ungvár nem missiói központ. De az lehetne már magáért Ungváért is, hol erősebben ostromoltatik ref. egyházunk, mint bárhol másutt. Az lehetne még inkább a felette elterülő vidékéért, hol Berezna, Perecseny felé, közel 60 kilométer távolságig egy egészen új világ keletkezett gyárakkal, szolgabírói, járásbírói, csendőrségi. erdészeti hivatalokkal, vasuti állomásokkal, előkelő református közönséggel, a kiket az ungvári lelkész látogat meg olykor az ungi egyházmegye csekély támogatása mellett, a nélkül, hogy a konvent még csak tudomást is szerezne a missiónak ezen igazi talajáról.

Egy a szerencse. Az, hogy az Isteni gondviselés ezekre az elhagyatott helyekre el-elhelyezett egy-egy hitbuzgó protestáns uri családot, a kiket az ólálkodó farkasok megkörnyékezní nem is merészelnek, s a kiknek hithűsége valóságos vár ebben a tenger pusztaságban.

Ilyen őrálló család volt Tibán már évtizedek óta a Szathmáry, később Patay család, melynek épen jelenlegi feje, özv. Patay Gyuláné szül. Szathmáry Király Anna nagymenyasszony volt az, a ki a jelzett értekezletre hívta meg közelben lakó hitsorsosait. Nevét — ez legszebb dicsérete — a nagy világ, közelebbről e Lapok olvasó közönsége is, alig ismeri talán azért, mert közöttünk leghívebb tanítványa a Mesternek: *ő szélylyel jár és jótessz.*

Itt egy elhagyott nyomorultat táplál élte fogytáig, ott árvákat neveltet, s juttat biztos kenyérhez. itt leégett falvakat segít újra építeni, amott az Ur oltárát rakja meg gazdag ajándékokkal; most itt gyűjti maga köré nagyszámú cselédségét, hogy megajándékozza őket azzal, a mi nekik legkedvesebb: fizetés emeléssel, holnap már szülőföldjét, Miskolcot keresi fel, hogy az áldott emlékü anyja által alapított

fillér egyletben évről-évre 80 gyermeket ruházzon fel téli melegruhával, közben nem feledkezik meg a nagy Babilonról sem, hol a vallásosság ébresztgetésére, a zúllni indult lelkek megmentésére alakult intézmények bőkezű pártfogójukat ismerik ő benne. A vallásosság, egyháziasság ősi erénye családjának. Itt még érvényesül a régi szép szokás: az étkezést imával kezdeni meg, hálaadással rekeszteni be; itt épen azért mert templomuk nincs, be lett hozva az u. n. házi isteni tisztelet, a melyet a háznál most nevelői majd titkári minőségben alkalmazott segédlelkészek vasárnaponként végeztek, melyre a család tagjain kívül a belső családseg. ref. részének is meg kellett jelenni.

Ez az úrnő volt az, a kinek meghívását vettük.

A meghívottak közül megjelentek az értekezleten: Csuhá Istvánné, Novoszelicki Edéné, Pataki Pálné urasszonyok, Szóráth János ügyvéd, Tomesányi István főszolgabíró, Stépán László járásbíró, Naményi István főfűző igazgató, szobránci lakosok; Köröskényi Béla körjegyző ribnyicei lakos, Szakál István, Móró Gábor ref. lelkészek, továbbá Vajnatináról, Szobránc-Komorocról a ref. hívek.

Özv. Patay Gyuláné megnyitván az értekezletet, egy lebilincselő beszédben tárja elénk szívének vágyát, régi óhaját, hogy Tibán egy ref. templom építtessék. Az emberi kebelnek, gyötörtetve az élet nehézségeitől, ellenállhatatlan vágya Istennel társalogni, s ha ezt saját hitének templomában nem teheti, fellekeri az idegen felekezetek templomát, lassan-lassan meg is szereti azt, míg teljesen beolvad annak kebelébe. Így pusztulnak, így vesznek el az ilyen helyeken előbb egyesek, aztán egész családok. Templomra van szükségünk, a hol kielégíthessük keblünk áhitatossági vágyát, a hol egymás hite által erősödünk anyaszentegyházunkhoz való ragaszkodásunkban. Kijelenti az értekezlet előtt, hogy ő a cél érdekében nem annyira áldozatot, mint inkább jóakaratot, apostoli buzgóságot kíván s azt, hogy minden intelligens református egyén legyen a távollakó lelkészeknek segítő társa a cura pastoralis gyakorlásában.

E megnyitó beszéd mély nyomokat hagyott a jelenlevők lelkében. Egyhangúlag hozták meg a határozatot: Templomot építenek. Ennek helyéül kijelölték a Patay Gyuláné által felajánlott 2—3 hold területet Tibá és Szobránc közt az állami útvonal mellett. Az építés céljaira maga Patay Gyuláné 2000 koronát, az értekezleten megjelent úrnők és urak a másik 2000 koronát ajánlották fel. Ez összeggel a templom építése már biztosítva van. De tekintettel arra, hogy a templom pap nélkül nem felel meg hivatásának, s a lucskai lelkész ezután sem járhat többször istentiszteletet tartani, mint eddig: elvben kimondták, hogy önálló lelkésség alakítására is töreksenek s e célból a templommal egy idejűleg lelkész lakot is építenek. Együttal egy bizottság küldetett ki Stépán László, Tomesányi István, Szóráth János és Hegedűs István személyében, melynek feladata a további források keresése, az önállóvá alakulandó egyház határainak körvonalozása, a felső hatóságokhoz a szükséges bejelentések és kérvények megszerkesztése.

Adja Isten, hogy siker koronázza törekvésüket. Szobránc járási székhely hála istennek igen szép számú ref. intelligenciával, a szobránci főfűző évenként körülbelül 2000 fő vendéggel, s a környékbeli falvakban szétszórva élő esontokkal: bizony-bizony égető szükség van itt egy ref. központ alakítására. S az értekezlet akkor, midőn egyenesen köz-

gyűléssé alakult át és kimondta az önálló egyházzá alakulást, megválasztotta a gondnokot és presbiteriumot, idő előtti ugyan, de mégis jó munkát végzett, mert anyaszentegyházunk erejét gyarapítani, életképességét mutogatni mindenestre üdvös dolog. A mozgalom élén álló személyek akaratereje és társadalmi sulya pedig kezesség arra nézve, hogy amihez kezdettek, azt be is végézik.

Pataki Pál.

Adjunk templomot a bukovinai csángó magyar reformátusoknak!

Bukovinából csángó református testvéreink közül az andrásfalvi egyház lelkésze e szegény és kicsiny, mindössze 371 lelket számláló gyülekezet templom-építésére Magyarországon belügyminiszteri engedéllyel (103869. sz.) könyöradományokat gyűjt. Az a szent ügy, melyet ő képvisel felekezeti, de egy-szersmind nemzeti ügy, kétszeres mértékben méltó tehát arra, hogy minden magyar és minden református, főként pedig minden magyar református ember támogatásában részesüljön.

Ha már Magyarország — fájdalom — nem hozhatja meg számkivetett véreinknek s bennök a magyar nemzetnek is azt az áldozatot, hogy őket az idegenből, osztrák földről hazatelepítse; ezt az erős székelyfajt, mely nemzetiségéhez bámulatos szívós kitartással ragaszkodik, megteszi a magyar társadalom legalább azt, hogy biztosítja magyarságuk életgyökerét: az egyházat, a templomot. A bukovinai csángók adták e hazának 1883—84-ben Hertelendyfalvát, Székelykevét, Sándoregyházát, a dévai telepet s azóta ismét úgy megszorodtak, hogy képesek újabb rajokat bocsítani az édes anyának, e hazának rendelkezésére, erősítésére. Ennek a magyarságnak, ennek az erős nemzeti érületnek az istápolója, a lelke az iskola és a templom és természetszerűleg első sorban a református templom. Ez pedig a magyar társadalomnak eddig mindig elfeledett mostoha gyermeke volt. Míg a róm. kath. csángóknak mindenütt: Andrásfalván, Hadikfalván, Istensegítsen, Józseffalván tetemes 17—20000 forint költséggel társadalmi úton önkényes adakozásból díszes templomot építettünk, addig a számszerint is kisebbségben levő reformátusokat teljesen magukra hagytuk abban a szép és szent, de nagyon nehéz küzdelemben, melyet egyházuk és iskolájuk, vagyis a mi egyet jelent, magyarságuk megtartásáért a koloniák megalakulása óta nemes kitartással, lángoló lelkesedéssel és odaadó hűséggel önzetlenül vívtak és vívnak. Lelkészüket megmutatta nekünk is azt a templomot, melyet az előtt 70 évvel fából, zsindelyezett falakkal építettek és a mely már annyira megrongált, alapjában elkorhadt, falaiban szétrepedezett, hogy a politikai hatóság bezárással fenyegetőzik, mert félő, hogy istentisztelet idején egyszer csak összeomlik.

Az a hatvan család, melynek átlag alig van egyebe 3—4 hold földnél és egy sereg apró magyarnál, soha sem építhet a maga erején templomot; hiszen egyház és iskola fenntartásra most is 5—6 frtot fizet, pedig a pap évi fizetése 50, a tanítóé 32 forint.

Templom nélkül maradjon hát ez a maroknyi magyarság vagy azt várjuk, hogy a német környőről jön meg rajta? Nem szabad kiállítanunk magunkról azt a szegénységi bizonyítványt, hogy az egyetemes magyar társadalom áldozatkészségem képes, vagy

talán nem akar nemzeti jutalomképen andrásfalvi testvéreinknek egy szerény, de állandó jellegű templomot építeni, hogy abban tovább is magyar szívből magyar nyelven imádhassák a magyarok Istenét. Emeljünk kalapot az érdem előtt! A nemzeti hűséget jutalmazza meg a magyar nemzet! Nyissuk meg szívünket, erszényünket, siessünk segítségükre derék csángóinknak, hogy azt a nemes harcot, melyet eddig oly szépen, annyi kitartással, oly megható hűséggel folytattak hitükért, vallásukért, magyarságukért, folytassák ezután is becsülettel, küzdjenek rendületlenül, maradjanak magyarok és szeressék e hazát?

Adományokat e nemes célra szívesen elfogad közvetit és készséggel nyugtáz e lap szerkesztője.

Szász János,
ev. ref. lelkész.

KÖNYVISMERTETÉS.

Graf von Hoensbroech: Das Papsthum in seiner social-kulturellen Wirksamkeit. I. B. 1900. Leipzig. 8° 683. S. 12. M.

Megigértük volt, hogy ezt a munkát, a mely a tudományos irodalomnak Németországon is becsületet szerzett, részletesebben is ismertetni fogjuk, nem elégedvén meg az „Irodalom” rovatban adott rövid megemlékezéssel. Ezt az ígéretet a következőkben váltjuk be.

E hatalmas munka mintegy tovább folytatása azoknak az irodalmi alkotásoknak, a melyeket szerző, a volt jezsuita, a pápaságról, a jezsuitákról, az ultramontánokról stb.-ről irt volt. Mintegy összegezése ama nagy kérdés szempontjából a pápasággal összekötött jelentkező róm. kath. szervezet működésének: vajjon társadalmi s műveltségi tekintetben hatást, erkölcs nemesítő hatást idézett-e elő, vagy pedig az átok járt nyomán mindenütt, a hová a pápaság, az ultramontánizmus betette a lábát?!

Nekünk, e sorok írójának, magunknak, is megvan a felfogásunk e kérdésre adandó felelet gyanánt s ha aztán akad, a ki színről-szinre ismeri azt a pápaságot, katonaságát, a jezsuita rendet s az is annak a meggyőződésének ad kifejezést, hogy a pápaság nyomaiban áldás sehol sem fakadt: felfogásunk igaz volta csak megerősödik.

De lássuk, mit is tartalmaz ez a hatalmas könyv?

Maga az *előszó* egy, az igazságot rendkívül erős hangú nyilatkozattal kifejező jellemzés magára az íróra s tárgyára vonatkoztatva. „A mit e könyvben írok, az már évtizedek óta égette a lelkemet. Az igazság mind jobban erősödő fuvallata a parazsat lobogó lánggá hevítette, a mely tüzet lövell mindenfelé. A róm. kath. vallás, ez a régi ultramontán rendszer... körülöttem porrá s hamuvá lett reám nézve s mentesség, szabadulás nem volt. Amde *szabad emberré* lenni: ez lehetséges volt. Az lettem.”

S ez a *szabad ember*, a jezsuiták körmei közül kiszabadult ember ad immár kifejezést az igazságnak, a mely, mint jellemzés, a papismusra föltétlenül ráillik. Mondván ebben az *előszó*ban ezeket is: a pápaság, a mikor azt állítja, hogy isteni, Jézustól, a keresztyénség alapítójától nyert szervezettel dicsekszik még pedig kibővítve a hit és erkölcs dolgaiban való

teljes csalatkozhatatlansággal: a világtörténelem legnagyobb, legveszedelmesebb és legeredményes hazugságát létesítette, a melyet ezer más hazugsággal vesznek körül védelmezői s minden hazugság egy célt szolgál: az ultramontánizmus hatalmának előmozdítását... (VII. l.) Mert maga a papság, az *isteni* pápaság a kezdete és vége az ultramontánizmusnak, a mely politikai erőre emelkedést erőszakol s a mely ellen mindent el kell követni széles e föld kerekességén, ha az emberiség haladását, boldogulását óhajtjuk s akarjuk.

A 14 oldalra terjedő *előszó* után következik a mű bevezetése az 1—13 oldalakon, ezt követi az 1-ső könyv (mert a mű *könyvekre*, 1-re oszlik) a mely a *pápaságot s az inquisitiót mutatja be* 9 fejezetben, bemutatván külön a spanyol s a római inquisitiót s szólván az inquisitio áldozatainak számáról francia, németalföldi, németországi, római, spanyol területen. A II-ik könyv tartalmát a *pápaság* és a *tév-hit* egymáshoz való viszonyainak a bemutatása képezi, a melyben szól különösen az *ördög hit* ről s az ezzel összekötésben jelentkező csalásokról, ámtásokról, a mint ezt legújában a Taxil-féle csalás is igazolta. A III-ik könyv a *pápaság és boszorkányok* viszonyát tartalmazza, az áldozatok kimutatásával, a kik ennek rettentő voltáról tanuskodtak. Az utolsó (IV) könyv a *pápaság felelősségéről* értekezik mindazokra a dolgokra nézve, a melyek az idő folyamán a *tév-hit*, az *ördögről* szóló hit s a boszorkány hit következtében történtek a világon. Mert minden arra viendő vissza, a kinek hatalma alatt, beleegyezésével, jóváhagyásával mentek végbe mind az inquisitiónak, mind az *ördögűzésnek*, mind a boszorkányoktól való megszabadulásnak a szeretetet örökre megbélyegző kárhazatos tényei.

Olvasóink melyik részből kívánnak mutatványt a szerző álláspontja megismerése céljából?

Bármely könyvből adnánk is mutatványt, az eredmény egy lenne: Hoensbroech grófot olyannak ismernők, a ki az igazságot meg meri s meg akarja mondani Mert vajjon az arról való megemlékezés, hogy az *ördög* által, a gonosz szellemek által megtartaknak egésznek seregét gyógyíttatta már az idő folyamán a r. kath. egyház s e gyógyításnak az lett a következménye, hogy nem pusztult el a gonosz szellem, sőt ezer meg ezer sátán foglalt helyet egy-egy szerencsétlen lélek testében és szívében: nem azt bizonyítja-e ez, hogy a kellemetlen igazságtól nem fél a szerző?

Amde bennünket mégis az érdekel legjobban, hogy a *felelősséget* miként állapítja meg? Hiszen az inquisitio ellen váltig tiltakoznak az ultramontánnak, hogy a r. kath. egyháznak tulajdonittassék! Hát gróf Hoensbroech tisztán és nyíltan mondja a vádat: az inquisitio minden kinjának s gyötrelmének oka kizárólag és egyesegyedül a pápaság mert az inquisitio egészen pápai szervezet s intézmény volt s működésében teljesen a Krisztus helytartójának a parancsa szerint járt el, mert a dominikánusok s franciskánusok inquisicionális szereplése a pápaság tudta nélkül sem történt s annak a beleegyezésével történvén a szellemi közönség a pápa és az úr elvei között nyilvánvaló s mert az ereklekséggért hozott halálos ítéletek okai mindig a pápák voltak, a kik egyúttal az inquisicionális tanokat is létesítették, mert maguk gondoskodtak a véredek dolgának sikeréről bulláik és bréveik által. Hogy az *ördög* és gonosz-szellem tan létesítése nem tagadható még az ultramontánok ré-

széről sem, mert az exorcismus megvan s a tömjénezéssel ördögöt űznek a leghatározottabban: ez bizonyosság gróf Hochensbroech mellett, hogy igazat ír.

Igaz e könyvnek minden szava s egy-egy kapácsütés minden állítása a fehérre festett koporsóra!

T. I.

K Ü L F Ö L D.

Külföldi protestáns theologiai tanrendek az 1901—1092-ik év teli semesterére.

(Folytatás és vége).

Bern. Marti: ó-szöv. theol. 3, ó-szöv. exeg. 4, héber nyelv gyak. 4, Steck: új-szöv. kánontört. 5, új-szöv. exeg. 3, prot. egyház költészet 1, semin. 2. Barth: új-szöv. exeg. 2, egyh. tört. 7, semin. 2. Lüdemann: bölcsészettört. 4, dogmatört. 4, dogmatika 2, semin. 2. Joss: homiletika 3, homilet. gyak. 7. Hadorn: egyház tört. 2, Jézus halála az új-szöv.-ben 1. Lauterburg: paedagógia 2, gyak. theol. semin. 2. Hess-Rüetchi: egyh. zene gyakorl. 2—8.

Bécs. Frank: dogmatika 7, theol. encyklop. 3. Loesche: egyház- és dogma-tört. 10. Feine: új-szöv. kánontört. 5, hermeneutika és görög nyelv 2, Jézus élete 3. Skalsky: egyh. jog 5, homiletika 4, homil.-gyakorl. 1, egyh. jogi gyakorl. 1. Sellin: ó-szöv. kánontört. 5, héber grammatika 3, ó-szöv. exeg. 2. Zimmermann: vallás-bölcsész. 1. Halmel: a theol. története a 19-ik században 1.

Bonn. Bratke: ker. egyh. tört. 4, apostoli hitvallás 1, Eusebius 1. Goebel: Új-szöv. isagóg. 4, új-szöv. exeg. 2, új-szöv. gyakorl. 2. Grafe: paulinismus 4, új-szöv. gyakorl. 2. König: Ó-szöv. exeg. 4, ó-szöv. isagógika 4, deuteronom kan. helyek 2. Lietzmann: egyh. tört. 5. patristikai gyakorl. 2. Meinholt: izráel vallás tört. 4, ó-szöv. exeg. 4, zsidó olvasmányok 1. Meyer: apostolok kora 2, új-szöv. apokrif iratok 1. Ritschl: Dogmatika 4, Luther élete és tana 1, dogmatört. semin. 2. Sachsse: gyakorl. theol. 4, Jézus példázatai 2, a ker. ség lényege és a modern kultúra 1, katech. semin. 2, homiletikai semin. 2. Sell: a porosz egyh. tört. az új században 2, dogmatört. 4, egyh. tört. semin. 2. Siefert: ethika 4, új-szöv. exeg. 2, rendszeres theol. gyakorl. 2. Simons: gyakorl. theol. 4, homil. elő gyakorl. 1. Katech. elő gyakorl. 1. Weinel: a Lukács ev. a synoptikus parallel helyekkel 4, Jézus és kora 1.

Boroszló. Arnold: Szilézia ev. egyh. története Nagy Frigyesig 1, egyh. tört. 5. Kawerau: homil. semin. 2, katech. semin. 2, gyakorl. theol. 5, pedag. tört. 2, ev. pogány missiói tört. 2. Müller: egyh. tört. sem. 2, egyh. tört. 5, dogmatört. 5. Cornill: Ó-szöv. semin. 2, ó-szöv. exeg. 5, ó-szöv. biblika 5. Schmidt: rendszeres theol. gyakorl. 2, dogmatika 5, új-szöv. exeg. 5, encyclop. 2. Wrede: Új-szöv. gyakorl. 2, choral és oltár ének-gyakorl. 1, új-szöv. kánontört. 5. Hase: egyh. tört. 2. Löhr: Ó-szöv. exeg. 6. Schulze: dogm. semin. 1, dogmatika 5. Juncker: Új-szöv. exeg. 5.

Erlangen. Zahn: Új-szöv. theol. 5, új-szöv. exeg. 4, új-szöv. semin. 2. Kolde: egyh. tört. 5, dogmatört. 5, új-szöv. semin. 2. Caspari: gyakorl. theol. 4, népiskolai nevelés és oktatásban 2, homil. és katechetik. semin. 4. Ewald: új-szöv. exeg. 5, dogmatika 5. Lotz: ó-szöv. exeg. 4, ó-szöv. kánontörténet 5, ó-szöv. semin. 2. Müller: dogmatika 6, új-szöv. kánontört. 4, új-szöv.

semin. 3½. Wiegand egyh. tört. 7, egyh. tört. semin. 2. Koeberle: ó-szöv. exeg. 4, ó-szöv. gyak. 1.

Genf. Chantre: egyh. tört. 4. Montet: ó-szöv. exeg. 2, héber nyelvi semin. 2, izráel. története 1, theol. olvasmányok 4, arab nyelv 2, arab irodalom-története 2, bibl. régiség 2. héber nyelv 2. Martin: új-szöv. exeg. 4, új-szöv. kursiv olvasás 1, theol. encykl. 1. Frommel: ker. apologetika 4. Balavoinie: erkölcsstan 3, erk. gyak. 1. Doret: homiletika 1. homil. gyakorl. 1. Nikole: új-szöv. exeg. 2. Rochrich: gyak. theol. 1.

Giessen. Stade: ó-szöv. kánontört. 5, ó-szövet. exeg. 4. Kattenbusch: dogmatört. 5, prot. theol. tört. 2. Krüger: egyh. tör. 5. Baldensperger: új-szöv. exeg. 3, új-szöv. tört. 2. Drews: gyakorl. theol. 5, gyak. semin. 2. Holtzmann: Jézus élete 3, ker. ség és társadalom 2, Köhler: állam és egyház 2, egyh. tört. semin. 2.

Göttingen. Schultze: erkölcsstan 5, ó-szöv. exeg. 4, homilet. semin. 2. Knoke: gyakorl. theol. 5, pedag. tört. 2, pedag. rendszer. 2. homilet. semin. 2, katek. semin. 1. Smend: ó-szöv. kánon tört. 5, ó-szöv. semin. 2. Tschackert egyh. tört. 8, missió tört. 2, ker. jótékonyosság tört. 1. Bonwetsch: dogmatörténet 5, symbol. 4, egyház tört. semin. 2. Wellhausen: ó-szöv. exeg. 4, arab nyelv 4. Schürer: új-szöv. exeg. 4, új-szöv. kánontört. 5, új-szöv. semin. 2. Althaus: dogmatört. 5, perikópák 2, Jézus személyisége s élete főbb problémái 1, rendszeres theol. semin. 2, liturg. semin. 2, katech. semin. 11. Bousset: új. szöv. exeg. 5, a ker. lényege 2. Rahlefs: ó-szöv. exeg. 4, héber gramm. 7. Otto. a 19. sz. theol. és bölcs. 2, Haeckel világképe 1.

Greifswald. Riedel: ó-szöv. exeg. 2, vegyes előadást mináhból 1. Ottli: ó-szöv. exeg. 4, ó-szöv. theol. 2, ó-szöv. gyak. 1. Haussleiter: új-szöv. exeg. 4, új-szöv. theol. 2. Kropatscheck: új-szöv. exeg. 2, dogma. tört. 2. Cremer: Jézus története 5, dogmatika 10 (?). Kögel: Jézus életirői Strausz óta 1, új-szöv. exeg. 4, Schultze: egyh. tört. 5, egyh. tört. részlet 1. Bosse: egyh. tört. 5. Zöckler: dogmatört. 5, theol. tört. Kanttól Ritschlig 3. Nathusius: gyakorl. theol. 5, missiótan. 1.

Halle-Wittenberg. Haupt: apostoli kor. tört. 3, új-szöv. exeg. 5, új-szöv. gyak. 2. Hering: gyakorl. theol. 5, homil. gyakorl. 6. Köhler: symbolika 5, új-szöv. gyakorl. 2, rendszeres theol. gyakorl. 2. Kautzsch: ó-szöv. kánontört. 6, ó-szöv. exeg. 4, ó-szöv. gyakorl. 2. Loofs: egyh. tört. 5, dogma. tört. 5, egyh. tört. semin. 2. Reischle: dogmatika 6, új-szöv. exeg. 2, dogmatikai semin. 2, a predikáció viszonya a dogmatikához 2, katechetikai gyak. 2. Warneck: ev. missió tört. 3, mis. semin. 2. Rothstein: ó-szöv. és misnach gyakorl. 4, ó-szöv. exeg. 6, ó-szöv. semin. 2. Voigt: prot. sekták tört. 1, egyh. tört. 5, dogmatört. gyakorl. 1. Lütgert: új-szöv. theol. 5, új-szöv. semin. 2. Clemen: a ker. hittan elleni támadások 1, új-szöv. exeg. 5. új-szöv. kánontört. 5, új-szöv. gyakorl. 2. Ficker: egyh. tört. 5. Stange: Luther theológiája 2, hitelvi könyvek 2, Steuernagel: ó-szöv. exeg. 4, ó-szöv. theol. 5, héber grammatika 4. Scheibe: Schleiermacher élete s működése 1, vallásbölcsész. 2, dogmatikai repetitorium 2. Lang: a német prot. keresztyén élet tört. a pietizmusig 2. Hollmann: új-szöv. exeg. 5.

Heidelberg. Merx: ó-szöv. theol. 5, ó-szöv. exeg. 4, ó-szöv. semin. 2. Hausrath: egyh. tört. és semin. 5. Bassermann: liturg. 2, homilet. 3, lelkipásztorkodásban 1, liturg. semin. 1, homil. semin. 3½, katech. semin. 1. Lemme: dogmatört. 5, symbol. 4, dogmatört. semin. 1. Troeltsch: dogmatört. 5, theol. encykl. 2, rendszer. theol. semin. 2. Deismann: új-szöv. exeg. 6, új-szöv. semin. 2. Kneucker: héber grammat. 4, exeg. dogm.

semin. 2. Grützmacher: egyh. tört. 4. új-szöv. exeg. 3. új-szöv. repet. 2. Wolfrum egyházi zene tört. 1, zeneelmélet s gyakorlat énekkel s orgonázással összekötve 3. Schmithenner: homilet. semin. 1, gyakorl. írásgyázat 1. Rohrhurst: katech. gyakorl. 1, népiskolai szervezet 2.

Jéna. Siegfried: nem ad elő. Seyerlen: homil. s katech. 6, a ker. dogmat. tört. 5, katech. semin. 1. Nippold: ker. vallás- és egy.-történet 6, összehasonlító vallás-tört. 1, egyh. tört. semin. 2. Hilgenfeld: új-szöv. exeg. 6, új-szöv. bevezetés 6, új-szöv. semin. 2. Wendt: új-szöv. exeg. 4, dogmatika 7, dogmatikai semin. 2. Baentsch: ó-szöv. exeg. 5, ó-szöv. theol. 5, héber gyakor. 2. Dobschütze: új-szöv. exeg. 5, exeg. semin. 2. Thümmel: gyakorl. theol. 3, homil. semin. 2. Lipsius: prot. theol. tört. 2, az Isteni hit tudományos alapja 1. dogmatikai semin. 2.

Kielben előadnak: Klostermann: ó-szöv. semin. 4, ó-szöv. exeg. 4, ó-szöv. kánontört. 5. Schubert: dogmatört. 4, egyh. tört. gyakor. 4. Baumgarten: homilet. katech. gyakor. 5, lelképásztorkodástan 4. Mühlau: új-szöv. exeg. gyakorl. 2, új-szöv. exeg. 6, új-szöv. bibliai theol. semin. 2. Schaefer: dogmatika 5, rendszeres theol. semin. 2. Titius: elmélkedés s beszélgetés a bűnről 2, új-szöv. exeg. 2, Luther teológiája 2, vallásbölcsezet 3. Eichorn: egyh. tört. 5, pápaságtört. 2, dogmatört. gyakorl. 2. Schell: dogmatikai gyakorl. 2, új-szöv. exeges. 2.

Königsberg. Jacoby: ker. predik. tört. 1, gyakorl. theol. 5, gyakorl. theol. semin. 2. Benrath: missió tört. 1, egyh. tört. 4, egyh. tört. semin. 2. Dorner: theol. semin. 4, erkölcsan 5. Kühl új-szöv. theol. semin. 2, új-szöv. exeg. 7. Giesebrecht: ó-szöv. semin. 2, ó-szöv. exeg. 9. Ecke: rendszer. theol. szemín 2, dogmatika 5. Achelis ós-ker irod. tört. 1, új-szöv. exeg. 4. Lecius: egyh. ének tört. 1, prot. theol. tört. 4. Hoffmann: új-szöv. exeg. gyakorl. 2. Lackner: lithván nyelvi semin. 6. Grzybowski: lengyel nyelvi semin. 6.

Lausanne. Vuilleumier: ó-szöv. exeg. 3, ó-szöv. kánontört. 1, ó-szöv. gyakor. 2, izráel története 4. Chapuis: új-szöv. kor története 2, új-szöv. kánontört. 1, új-szöv. exeg. 3, új-szöv. gyakorlatok 3, új-szöv. semin. 1, prot. theol. története Schleiermachertől—Ritschlig 2. Dandiran: ker. egyh. tört. 4, dogmatört. 2, luth és ref. symbolika 2. Emery: ker. erkölcsan 5, symbolika gyakorl. 1. Paschaud: homiletika 3, szöveg magyarázatok 2, hom. és catech. gyakorl. 2. Fornerod: vallástörténet 2. Rapin: zene aesthetika: 1. Narbel: az ázsiai missio története 1. Chavan: egyh. tört. 1.

Lipcse. Kirn: Dogmatika 5 óra, új-szöv. theol. 5, dogmatikai szemín. 2, a theológusok egyletében tudományos gyakorlatok 1 $\frac{1}{4}$. Luthardt nem ad elő. Fricke: Ker. erkölcsan 4, héberekhöz írt levél exegesis 4, új szöv. semin. 2, a lausitzi lelkész-egyletben új szöv. biblia theol. és homiletikai szemín 1 $\frac{1}{2}$. Hofmann: paedagogia és a paedagogia története 5, paed. semin. 1. Brigger: Egyh. tört. 6, dogmatört. 5, egyh. tört. semin. 3. Hauck: Egyh. tört. 8, a ker. művészet története 2, egyh. tört. gyakorlatok 2. Rietschel: Gyakorl. theol 5, a ker. szeretet munkásság 2, homil. semin. 2, katechetikai gyakorl. 2. Heinrici: Evangéliumi történet 4, új-szöv. exeg. 4, biblica theol. semin. 1, új-szöv. theol. semin. 2, a theol. egyletben új-szöv. gyakorl. 1. Kittel: Ó-szöv. exeg. 4, ó-szöv. kánontört. 5, ó-szöv. semin. 3. Gregory: új-szöv. kánontört. 4, az Úr imádsága magyarázata 1, új-szöv. exeg. gyakorlatok 3. Guthe: ó-szöv. exeg. 4, ó-szöv. biblia theol. 4, ó-szöv. gyakorl. 4. Schnedermann: dogmatika 5, új-szöv. exeg. 4, új-szöv.

gyakorl. 1 $\frac{1}{2}$, dogmatikai gyakorl. 1 $\frac{1}{2}$. Thieme: theol. erkölcsan 4, symbolika 2, dogm. repetitorium 2. a lausitzi lelkész egyletben 2. Dalman: az ó-szöv. költészet magyarázata s a héber metrika 2, a bibliai aram-nyelv 2, palasztnai nép-szokások 1, ó-szöv. gyakorl. 1 $\frac{1}{2}$. Kunze: symbolica 5, új-szöv. exeg. 4, dogm. gyakorl. 1, theol. gyakorl. a Student-Vereinben 1 $\frac{1}{4}$. Böhmer: a ker. erkölcsan története 2, a ker. missió a német kolóniákon 1, egyh. tört. gyakorl. 2. Hölscher: katechetikai semin. 2.

Marburg. Hermann: dogmatika 4, symbol 4, Achelis: liturgika és poimenika 5, Luther katechismusai 4, homil. semin. 2, katechetikai semin. 2. Jülicher: új-szöv. exeg. 4, egyh. tört. semin. 2. Budde: ó-szöv. kánon tört. 4, ó-szövet. exeg. 2, ó szöv. semin. 1. Mirbt: egyh. tört. 4, a róm. kath. egyh. tört. a 19. században 2, missió a német kolóniákon 1. Weiss: új-szöv. biblia theol. 5, új szöv. exeg. 4, új-szöv. semin. 1. Cremer: dogmatika 4, perikopa magyarázat 2, dogmatika gyakorl. 2. Kraetzschmar: ó-szövet. exeg. 5, héber nyelv semin. 4. Bauer: új-kori válogatott egyházi beszédek olvasása és tárgyalása 2, keresztyén régészeti gyakorlatok 1. Rade: dogmatört. 5. Knopf: új-szöv. exeg. 2, ó-szöv. gyakorlatok 2.

Rostock. Schulze: dogmatika 5. apostolok élete s tana 5, repet. 2. Noesgen: új-szövet. exeg. 10, egyet. hitvallások 1, exeg. semin. 1. Hashagen: gyakorl. theol. 4, ev. paed. 4. homilet. semin. 4. Walther: dogmatört. 5, egyh. tört. 5, dogmatört. semin. 1. Volck ó-szöv. exeg. 4, ó-szöv. biblica theol. 4, ó-szöv. sem. 1. Galley: dogmatört. semin. 1, assyr-babiloniai ásatások 1.

Strasburg. Holtzmann: új-szöv. biblica theol. 5, hermeneutika 1, új-szöv. szemín. 1. Novack: ó.-szöv. exeg. 5. ó szöv. semin. 2. Lobstein: Symbolika 5, Jézus életének modern előadásai 1, rendszeres theol. semin. 1, Spitta: új-szöv. exeg. 6, homilet. semin. 3, egyházi zene 3. Lucius: egyh. tört. 6, egyh. tört. semin. 1. Smend: homil. 3. cura pastor. 3, homil. katech. semin. 3. Ficker: dogmatört. 5, egyh. tört. repetit 2, egyh. tört. gyakorl. 1. Mayer: dogmatika 5, dogm. semin. 1. Beer: Izr. tört. 5, ó-szöv. semin. 1. Anrich: egyh. tört. 5.

Tübinga. Buder: új-szöv. exeg. 3, Schleiermacher dogmatikája 3. Grill: ó-szöv. exeg. 3, ó-szöv. biblica theol. 5. Gottshick: erkölcsan 4, homil. katech. 5, homil. semin. 2. Häring: dogmatika 5, új-szöv. exeg. 4, dogmatikai semin. 1. Schlatter: dogmatika 5, egyh. tört. 4, új-szöv. semin. 2. Hegler: egyh. tört. 9, egyh. tört. gyak. 2. Holl. dogmatört. 5, egyh. tört. 3. egyh. tört. semin. 2. Volz: izr. tört. 3.

Utrecht. I. I. P. Valetton: Ó-szöv. exegesis 2, Ó-szöv. isagógika 2, Izráel vallása története 1, héberfordítási gyakorlatok 1. G. H. Lamers: vallásbölcsezet 2, vallástörténet 2, az Istantan története 1. I. M. S. Baljon: új-szöv. exegesis 2, új-szöv. isagógika 2, Apostoli Atyák művei 2. S. D. Van Veen: Egyháztörténet 2, dogmatörténet 2. T. Cannegieter: Hollandi prot. egyh. története 2, egyház jog 2, dogmatika 2. H. Van Leenwen: Gyak. theologia 3, szónoklati gyakorlatok 2, Biblica theologia 2.

Zürich. Kesselring: új-szöv. exeg. 4, új-szöv. gyakorl. 2, a ker. szeretet munkásságának elmélete 2, katechetikai gyakorl. 2. Christ: Dogmatika 5, Schleiermacher dogmatikája 2, a predikáció tört. 1, dogm. gyak. 2. Ryssel: ó-szöv. exegesis 6, ó-szöv. messiatikus helyek 2, arab nyelv 2. Schulthess-Rechberg: dogmat. 4, prot. tanfoglalmak 4, dogm. tört. gyakorl. 2. Egli: egyh. tört. 5, ker. régészet 1, egyh. tört. semin. és gyakorlatok 4. Schmiedel: a theol. hivatása s tanulmányozása 2. új-

szöv. grammatika 2, az apostoli kor krisztológiája 2. Furrer: vallástörténet 4. Meili: katechetika 2, homiletikai gyakorl. 2^{1/2}, gyakorl. lelkészeti semin. 2, a világnézetek küzdelme 1. Kappeler: új-szöv. exeg. 2, új-szövet. kánontört. és gyakorl. 2. Rüegg: új-szövet. exegesis 4.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Lelkész választás.** A *homonnai* ev. ref. missiói egyház lelkipásztorává december 22-én egyhangulag Janka Károly kovács-vágási lelkészt választották meg. A szerencsés választáshoz gratulálunk a gyülekezetnek, Janka Károly tisztársunknak pedig áldást kérünk leendő munkájára.

— **Ev. ref. tanító, a ki reversalist adott.** Az alsó-borsodi egyházmegyében a *zsurki*hoz hasonló eset tartja egy idő óta izgatottságban a kedélyeket. A mező-keresztes egyház kántor-tanítója, Csatári János Dévaványán egy r. kath. vallású nővel nov. 17-én házasságra lépve, születendő gyermekeinek a r. kath. vallásban való nevelésére kötelezte magát a kisújszállási közjegyző előtt kötött egyezségben. Csak a nyáron történt, hogy az a.-borsodi egyházmegyei lelkész-értekezlet egyik körének azon indítványát, hogy a r. kath. egyház részére reversalist adó vegyes házaspár egyházi megáldását tagadjuk meg, mint a szabadelvű felfogással merőben ellenkezőt, visszautasította; engedékenységnünk, vagy úgynevezett szabadelvűségünknek, melyet azonban én bátran merészelek *nembánomságnak* nevezni, egy kimaradhatatlan gyümölcse ez a kántor-tanító úr ténye is. Kíváncsian várta az érdeklődők serege, épen az országos botrányt okozó zsurki.eset idején, vajjon mitévő leszen az egyházmegyei elnökség? Megbántott vallásos érzésünk várta a kibékítést. Hála Istennek! anyaszentegyházunk ellen elkövetett merényletéért a kántor-tanító úr elvette már méltó jutalmát. Házasságra lépése után 8 nappal már fel volt függesztve hivatalától, 30 nappal rá, dec. 17-én pedig az a.-borsodi egyházmegye fegyelmi bírósága elmozdította hivatalától. Az eset különösen felháborította M.-Keresztes lakosságát, melynek körébe Csatáry nem is merészelte elhozni a feleségét, sőt ő maga is csak fizetésének felvétele végett jelent meg az egyházközségben; mint halljuk az egyházmegyei bíróság ítélete nagy meglepéssel töltötte el a mező-keresztes egyház híveit. Jellemző, hogy az elítélt felebbezett! (ó—1.—)

— **Benedek Elek s társai az ev. ref. lelkészekről** abból az alkalomból, hogy Petri Elek, Horváth Sándor, Haypál Benő a „Magyar Szó“ mellett pártolólágy nyilatkoztak, jónak látják részint a „Magyarság,“ részint a „Hazánk“ hasábjain világgá kürtölni azt, hogy a *prot. lelkésznek csak az egyházi szolgálat és semmi más a kötelessége.* Azaz: Benedek úr szerint ő megelégszik azzal, ha kereszttel, temet, megáld a családjában az ev. ref. lelkész, ennél többet nem kíván, sőt nem is enged meg. Azért nevezetes dolog ez, mert ugyanez a Benedek Elek az ultramontán plebánus, apát, kanonok s püspök urakat nem szorítja csupán a gyóntató-székre, hanem jogosultaknak hirdeti *lapvezetésre* s politizálásra is. Különös mérték épen ev. ref. vallású embertől, a kinek tudnia kell, hogy az *egyházi szolgálatról eltekintve,* az ő lelkipásztora épen olyan ember, mint ő! . . . Hogy a Petri Elek s társai ellen való kirohanás méltatlan a jó nevű íróhoz, a kit nem szívesen látunk Kaciányi Géza társaságában, a ki mindent ócsárol, a mi protestáns, azt őszintén kimondjuk. Hogy pedig a „Magyarság“-ért nem lelkesülünk, annak az okát B. E. Bartók Lajosban keresse!

— **Az Irodalmi Kör** legközelebbi közgyűléséről szóló tudósításból kimaradt, hogy a másodelnök ajánlása mellett Mészáros József negyedi ev. ref. lelkész és Kovács Alajos negyedi ev. ref. tanító is felvették a Kör rendes tagjaul.

— **Meghívó.** Sárospatak város közönsége és a főiskolai ifjúság 1902 január 12-én d. u. 3 órakor a főiskolai imateremben a Sárospatakon felállítandó *Kossuth-szobor* javára felolvasási ünnepélyt rendez, a melyen felolvas *Eötvös Károly* országgyűlési képviselő s mellette közreműködnek az ünnepély műsorának ellátása céljából: *Debreceni Jolán, Hidegkővy Margit, Rimánócy Ella* úrhölgyek, *Dr. Lengyel Endre, Dr. Mecner Sándor* urak, a főiskolai ének- és zenekar s több szavaló. Ez ünnepélyre s az azt követő esteli táncmulatságra tisztelettel meghívja az érdeklődő közönséget a rendező bizottság.

— **A magyar r. kath. klérus és a polgári házasság kötés.** Hogy a klerikálizmus soha sehol sem tette meg azt, hogy az állam törvényeit tisztelettel vette volna körül s meghajtotta volna fejét a törvény igazsága előtt, ez köztudomású dolog, hiszen a *kánon-jog* és az *állam-jog* nem békülhetnek ki, mert amaz csak a róm. kath. vallású *embert* ismeri embernek, emez pedig az *állami polgárt* tartozik védeni s ápolni, tekintet nélkül hitvallására. Hogy a magyar állam 1894. XXXI-ik t.-cikkét sem tisztelik a klerikálisok, ezt már igen-igen sokszor állítottuk, ámde a klerikálisok mindannyiszor visszautasították ezt az állításunkat. Most aztán *nyíltan* adja *Molnár János* néppárti tribun úr a következő utasításokat, kérvén a „lelkész urak szíves figyelmét“ azokra: 1. Iskolában és szószéken hirdetendő, hogy a polgári házasságkötési mozzanathoz nem kell tisztességes ruhában menni, ha pedig a házasságkötést végző tisztviselő követelődzik, fel kell jelenteni az anyakönyvi felügyelőnél, mert *jogtalanul* jár el, ha pedig a feljelentésnek nincs fogantatja: néppárti képviselőhöz kell fordulni, a ki majd interpellálja a belügyminisztert; 2. Kitanítandók a házasulandók s tanúik, hogy a jegyzőkönyvet ne írják alá, ne, ha követelik is, mert a vallásos meggyőződésre hivatkozhatnak s ha aztán az aláírás megtagadásáért az anyakönyvvezető nem adna Tanúsítványt, soh'se törődjenek vele, adjanak a tanúk bizonyítványt s erre a bizonyítványra eskethetnek a lelkész urak, a kiknek hajuk szála sem görbül meg, mert hiszen úgy is a polgári kötés után történik ez az eljárás. Különben, ha itt is panasz lehet, ne késsenek a lelkész urak a feladással, az interpelláló képviselő mindig kéznél lesz. De a feljelentést a lelkész urak ne *maguk* tegyék, hanem csak *tétesék* . . . Mi erre azt mondjuk: nem tisztességes s főleg nem „pap“-hoz illő a Molnár János úr utasítás adása!

— **Miért nem bocsátják be a r. katolikus tanintézetbe a protestáns vallás-tanítókat?** A sárospataki u. n. tanyai népiskoláról adott tudósítás, úgy a maga igaz voltában, kellemetlenül érintette az érdekelteket s nagyra emelkedni akarókat, a kiknek egyike a „Felső Vidék“ című lapban ontja ki szíve bánatát s egész komolyan *okát* adja annak, hogy *miért nem mehetnek be a prot. vallástanítók semmiféle r. kath. tanintézetbe.* Méltó a tárgy fontosságánál fogva egész terjedelmében megismerni az ide vonatkozó következő fejtegetést: „nem felekezeti türelmetlenségből, hanem önvédelemből történik,“ még pedig azért, mert „a mi hitvallásos iskoláinkban fészület, szentkép vagy más ily dolog szokott lenni, . . . ezeket mi tiszteletben tartjuk, kegyelettel őrizzük és . . . fáj a mi vallásos kegyeletünknek, ha valaki azt megsérti,“ — a protestánsok pedig „nemcsak ezeket a tárgyakat, de a mi kegyeletünket, tiszteletünket sem szokták kimélni, — nem elégsznek meg azzal az elvi kijelentéssel, hogy vallás elveik tiltják a fészületet, a képek, a bold. szűz tiszteletét, hanem a leg-

szereztelenebb hangon bírálgtják a mi kegyeletünket s a bírál-
lat még hozzá az igazságtól is nagyon messze távozik, elmond-
ják, hogy mi a bold. Szűzet, a szenteket imádjuk, hogy mi
bálványimádók vagyunk, mert képeket, ereklyéket imádunk, hogy
ez ostobaság, vakbuzgóság, bálványimádás . . . Annyit talán . . .
csak elvárhatnánk, hogy a mi kegyeletünkről legalább hideg
tisztellel, a társadalom által elfogadott udvariás hangon be-
széjének. Fájdalom ehhez még nem volt alkalmunk a protes-
tánsoktól hozzá szokni. Már most mit szólnának hozzá, ha
bemennék a lakásukba, s ott az édes anyjuk vagy apjuk,
avagy jó barátjuk arcképére elmondanám, hogy ez ostobaság,
nevetséges egy emberi tákolmányt, egy képet megbecsülui,
tisztelőben tartani? Kidobnának a lakásukból és többé oda
be nem ereszténnék. Nohát mi az utóbbit tesszük meg, nehogy
kénytelenülve legyünk az előbbi gorombaságot elkövetni, mert
a protestánsok ugyanazt teszik velünk, mikor az alatt a feszü-
let, meg szent kép alatt ugyanazt mondják el rólunk. . . . És
végre . . . a bibliában . . . sz. János II. levelében a 7-ik vers-
ben ezt olvasom: Ha valaki jön hozzátok és ezen tanítást nem
hozza, ne fogadjátok őt be a házba . . . Nekem a szabad ku-
tatás elve alapján jogom van úgy értelmezni, hogy a protes-
tánsokat, a kik nem a mi tanításunkkal jönnek oda, ne bo-
csássuk be az iskolába . . . Hát mi, az u. n. protestáns tü-
relmetlenség képviselői, tisztelettel felkérjük a türelmes protes-
tánsokat, hogy erre az okra adjanak megfelelő jellemzést! . . .
Mi majd elmondjuk a magunkét, de hát a türelmesség embe-
reit hadd halljuk! Méltó ez a jezsuita okadatolás az elbánásra!

— A klerikalizmus garázdálkodása Debrecenben.

A gavallér főpapnak. Woiaka Nándornak édes-mázos
beszédjé, jezsuita simasága, a szép nem iránt tanúsított
figyelme ime termi a gyümölcsöket a legnagyobb ma-
gyar kálvinista városban. Nem egyébről sutognak, sőt
immár nyíltan beszélnek Debrecenben, mint arról, hogy
gróf Dégenfeld József hajdúmegyei s debreceni főispán-
nak a főispánságról történt lemondása egész határozott-
sággal a klerikalizmusnak a következménye, a mely
nincs megelégedve azzal sem, hogy Debrecen városából
van *róm. kath. vallású* képviselő is, bár a volt főispán
úr igen élére állította a felekezeti érdekeket . . . Sőt
aztán a volt főispán ellen talán még korteskedtek is,
szavaztak is a fekete lovag alkalmazottjai s befolyásolt-
jai, mikor arról volt szó, hogy a gróf úr a városi kép-
viselő testületbe bejusson. S csak kicsi hijsa volt, hogy
el nem bukott . . . Mi tudjuk azt is, hogy a politika,
az a magasabb is közrejátszott a főispáni állásról való
távozásban, valamint a kérlelhetlen kormánypárti ellen-
történt szavazásban: de minden esetre jele az időnek,
hogy egy Dégenfeld gróffal szembe mer immár szállni
a jezsuita gárda, a mely ellen tömörülni, jól mondja a
„Debr. Prot. Lap,” nagyon is itt az ideje. Ámde szük-
séges ott a nagy tiszántúl kerületben a mi hittestvéreink-
nél a politikai húzavonás megszűntetése is, a mely ne
állítsa egymással szemben sem az egyházi szolgálatokat
végzőket, sem a világi foglalkozásúakat. Az erőszakos
kormánypárti gróf Dégenfeld legyen *igazságos*, s ne párt
politikus! A klerikalizmus ellen pedig a gerundiumok
hazájának embereit vajjon kell-e tüzelnünk innen a
Bodrog vidékéről? . . . Nem hiszszük, mert sokkal többre
becsüljük a várost is, ama főiskolát is, sem minthogy
feltennők, hogy erre szükségük volna. Csak azt mond-
juk: értsük meg egymást! A jezsuiták ellen harcot kell
folytatni minden vonalon s lehetetlenné kell tenni a fe-
kezte lovagokat!

— Nyilvános köszönet és nyugtázás. Kegyes ado-
mányok a Gégényben (Szabolcsmegye) építendő ev. ref. új
templomra: Bárány Podmanický Gézáé 100 kor., özv.

Hegyi Mihályné 50 kor., kabai ev. ref. egyház (Hajdúmegye)
2 kor., Horkai Barna székelyi (Szabolcsm.) ev. ref. lelkész
gyűjtő ivén: Horkai Barna 1 kor., N. N. 1 kor., Tóth Mik-
lós 40 fil., Orosz József 20 fil., Molnár Mihály 20 fil., Sipos
Gusztáv 20 fil., Sipos Károly 40 fil., Tóth József 20 fil.,
Rádi Mihály 40 fil., N. N. 40 fil., összesen: 4 kor., 40 fil.
Vásárhelyi István, uj-banovci (Szerémmegye.) ev. ref. lelkész
gyűjtő ivén: Vásárhelyi István 1 kor., Johann Jordán 1 kor.,
N. N. 40 fil., Nicolaus Naduh 1 kor., Riesz Jakab 40 fil.
Huber Konrád 60 fil., Hoffmann Ádám 40 fil., Karl Blum
40 fil., Karl Blum 60 fil., Filipp Hebel 1 kor., Filipp Hebel
jun 60 fil., Andreás Stieb 40 fil., Ádám Hofmann 1 kor.,
Wilhelm Huber 40 fil., Filipp Stark 40 fil., Ádám Hoffmann
1 kor., Heinrich Stark 50 fil., Heinrich Schunk 1 kor., 10
fil., Jakab Huber 50 fil., Heinrich Stock 50 fil., Jakab Enx
j. 60 fil., Mathias Enx 50 fil., Y. Wiltwenser 40 fil., Filipp
N. 40 fil., Karl Gilbert 40 fil., összesen: 16 kor., Kábel József
kiliti (Somogym.) ev. ref. lelkész gyűjtő ivén: kiliti ref. egy-
ház 10 kor., Dömötör Kálmán 1 kor., kiliti község 2 kor., Nagy
János 1 kor., össz.: 11 kor., Nagy István kémeri (Szilágym.) ev.
ref. lelkész gyűjtő ivén: kémeri ref. egyház 2 kor., Nagy István
1 kor., összesen 3 kor., Jákó ref. egyház (Szabolcsm.) 4 kor.
Pótor Elemér olcsva-apáti (Szatmárm.) ev. ref. lelkész gyűjtő
ívő: Pótor Elemér 1 kor., Német Sándor 40 fil., Kósa Sán-
dor bíró 1 kor., Bende György 40 fil., Szabó György 20 fil.,
Szabó Sándor 60 fil., Kósa Árpád 40 fil., Bende József 20
fil., Szabó Imre 20 fil., Bende Gábor 40 fil., K. K. 40 fil.,
Szabó Menyhért 40 fil., N. N. 40 fil., N. N. 20 fil., Szabó
József 20 fil., S. Szabó József 20 fil., Kósa Menyhért 1 kor.,
Kristin István 20 fil., Szabó József 20 fil., Kósa Bertalan 1
kor., Barta Gábor 30 fil., Borbás József 40 fil., Szabó György
50 fil., Kósa Ferenc 40 fil., összesen 10 kor., 70 fil., Barta
József ugornyai (Szatmárm.) ref. lelkész 1 kor., Barta And-
rás kis-kerekii (Biharm.) ref. lelkész gyűjtő-ívén: N. N. 1 kor.,
kis-kerekii ref. egyház 4 kor., Vári András 1 kor., N. N., 30
fil., összesen 6 kor., 30 fil. Naprágyi ref. egyház (Gömörm.)
1 kor., Gömöri Péter selyebi (Abaujm.) ref. lelkész gyűjtő-
ívén: a selyebi ref. egyházból 4 kor., 32 fil., dobozi ref.
egyház (Fehérm.) 1 kor., tiszta-szalóki ref. egyház (Jász-N.-K.-
Szolnokm.) 2 kor., tiszta-tarjáni ref. egyház (Borsodm.) 4 kor.,
Illyefalvi ref. egyház (Háromszékm.) 1 kor., Csököli ref. egy-
ház (Somogym.) 1 kor., Nagy Sándor, csököli lelkész 1 kor.,
bihar-udvari ref. egyház (Biharm.) 2 kor., dadi ref. egyház
(Komáromm.) 1 kor., N. N. dadi lakos 20 fil., bakonszegi
ref. egyház (Biharm.) 10 kor., Szele György bakonszegi ref.
lelkész 1 kor., szomodí ref. egyház (Komáromm.) 2 kor., bo-
dófalvai ref. egyház (Krassó-Szörénym.) 10 kor., aradi ref.
egyház 2 kor., búcsi egyház 4 kor., új-sóveí ref. egyház s
lelkész 3 kor., Szabó József bárándi (Biharm.) ref. lelkész gyűjtő
ívén: Szabó József 3 kor., Futó János 1 kor., Báránd község 2
kor., Futó Mihály 40 fil., Ajtai T. 40 fil., Majos Elek 40
fil., Nagy Illés 30 fil., bárándi ref. egyház 3 kor., összesen
10 kor., 50 fil., Dombi Vince nagyfalui (Baranyam.) ref. lel-
kész 2 kor., nagyfalui ref. egyház 3 kor., Janka Károly
kovács-vágási (Abaujm.) ref. lelkész gyűjtő ivén: a hívektől
4 kor., Janka Károly 50 fil., Hajdú Albert szatmár-udvari
lelkész gyűjtő-ívén: Szőke B. 1 kor., Szőke Kálmán 20 fil.,
Valaki 20 fil., püspök-ladányi ref. egyház (Hajdúm.) 1 kor.

— Egyetértés. Harminchatodik évfolyamát kezdi e lap
az 1902-ik évben. E nagy idő bizonyítja, hogy fenállása a
nemzet érdekében áll. Legnagyobb, legértelmesebb s igazán
nemzeti lapnak ismerte el a művelt magyar olvasó közönség.
Íránya a jövőre is változatlan marad. Független minden párt-
tól. Nem egyik vagy másik pártnak, hanem az egész nemzet-
nek gondolkodását tolmácsolja. Szabadellvű, erős magyar s az
ország függetlenségére törekvő. Ausztriával szemben az önálló
és történelmi nagy Magyarországot igyekszik visszavívni. Osz-
talyérdeket nem ismer s a felekezetiességet üldözi. A gazda-

* A mi bibliánkban a 10-ik versben.

közönség érdekeit s a nemzeti ipart és kereskedelmet egyaránt, védelmezi. *Tisztviselőink* jólétének s függetlenségének nagy érdekeiért első sorban száll síkra, *Tandráink s tanítóink* nemes munkálkodásában a nemzet jövődjének biztosítását látja. *Történelmi egyházaink* minden igaz érdekét szívén viseli. A külföldről beszívargott klerikális és gyűlölködő szellemet kiirtani törekszik. *Ellenzéki lap*. A kormányt szigorúan ellenőrzi és bírálja, de nem személyeskedik. A pártok és kormányférfiak becsületét nem támadja. Tárgyilagos és igazságos. De mást, mint magyar érdeket nem ismer. *Egyetlen lap*, mely az országgyűlés tárgyalásait igazán és kimerítőben közli. A közgazdasági kérdéseket bőven és elfogulatlanul tárgyalja. A hírszolgálatban pontos, gazdag és tisztességes. *Szépirodalmi* tartalma páratlan. Itt jelennek meg a tiszta magyarság legnagyobb írójának *Eötvös Károlynak* remek művei. Most kezdi meg a „*Nazarénusok*” című nagy művét. A múlt század negyvenes éveinek korrajza lesz ez. Oly mű, mely gyönyörrel és bámulattal tölt el mindenkit s melynek párját a külföldi irodalom se ismeri. Azután jön a *Balaton körüli utazás folytatása*, továbbá *Gróf Károlyi Gábor titkos följegyzései s a Bakony erdeje*. Korszakos művek mind. Az új év alkalmából jobb lapot nem ajánlhatunk a közönségnek, mint az Egyetértést, melynek kiadóhivatala (Budapest, IV. ker., Papnövelde-útca 8.) szívesen küld mutatványszámot mindenkinek, a ki ily kérelemmel hozzá fordul. Az Egyetértés előfizetési ára 1 hónapra 3 kor. 60 fil., negyedévre 10 kor.

— **Kérelem.** Tisztelettel kérjük lapunk barátait, hogy az előfizetést kegyeskedjenek megújítani. E célra postautalványt mellékelünk a jelen számhoz.

A kiadóhivatal.

Boldog új évet kívánunk lapunk t. barátainak és olvasóinak.

P á l y á z a t.

A szeghalmi ev. ref. segéd-lelkészi állásra.
Fizetés:

1. Kézpénz: *négyszáznyolcvan* korona az egyház pénztárából havonként előre fizetve.
2. Lelkészről stóla címén *egyszázhusz* korona.
3. A lelkészlakon újonnan épített csinos szoba, teljesen beújírozva, fűtéssel és világítással.
4. A lelkésznel mosatáson és ágyneműn kívül *teljes ellátás*.

Az állomás azonnal elfoglalandó.

Pályázók alulírott lelkésznel jelentkezzenek.

Szeghalom, 1901. decz. 23

Técsy József
ev. ref. lelkész.

1—2

Egy jókarban levő rövid zongora
jutányos áron eladó. Bővebbet a lap
kiadóhivatala. 1—1

Ritka alkalom

kiváló magyar műveknek rendkívül leszállított áron való beszerzésére!

Ráth Mór

köztudomás szerint több, mint négy évtizeden át száz és száz oly művel gazdagította irodalmunkat, melyekről a jó öreg Toldy Ferencz irodalmi kézikönyvében azt írja, hogy azok *irodalomtörténetünk legfényesebb lapjain vannak megörökítve!*

A kiadót az aggkor arnyai nyugalomra és arra intik, hogy kiadói tevékenységét immár az elkerülhetlen actualis és folytatolagos művekre szorítsa. Elhárította tehát kiadásai készleteinek tetemes és többnyire való-

ban elévületlen becsü részét tetemesen leszállított áron ajánlani fel a művelt könyvbarátoknak, kulturális, nép és más nyilvános könyvtáraknak, kasszinóknak, önképzőköröknek stb. Ezen művek jegyzéke, mely a mai irodalmi túlproductió és hajsza áramlatában is méltó a könyvbarátok figyelmére és mely számos ünnepi ajándékokra alkalmas értékes műveket — első kiadásokban és oly fényes díszkötésekben, a minők a könyvpiacon sohasem jutottak — is tartalmaz, komoly reflektánsoknak bérmentve rendelkezésre áll.

Ez alkalommal ajánlom a közönség pártfogásába **könyvkereskedésemet** is, melyet 1857-ben az abszolutizmus legsötétebb germanizáló éveiben annyi veszélyek és üldözés között, mint magyar nyelvű, de világirodalmi üzletet alapítottam. Ezen üzletem állandó szállítója a nagy országos központi és számos vidéki könyvtárnak és az ország minden osztályú intelligenciájának jóakarattal, bizalmával, sőt barátságával folyton dicsekedhetik.

Sok évi szívélyes viszony Páris, London, Róma, Német-

ország, úgy fővárosunk legelőkelőbb kiadóival, képessé teszi könyvkereskedésemet a mai nagy concurrentiával is megküzdeni, ide értve a bel- és külföldi *antiquariátusokat* is, ilyképp jó lélekkel biztosíthatom a t. közönséget, hogy minden irodalmi megbízás a legszolidabban, legjutányosabban és a legszigorúbb lelkiismeretességgel intéztetik el!

Ráth Mór,

Budapest, Haas-palota.

Vasuti menetrend.

3—2

Sárospatakról indul:

Szerencs—Debrecen—Miskolc—Bánrére—Budapest-felé	S.-a.-Ujhely—Kassa—Mező-Laborc—Máramaros-Sziget-felé.
Reggel gyorsvonat . 7 ⁴² órákor.	Reggel személyvonat 6 ¹⁹ órákor.
Délután személyvonat 12 ³¹ „	Délután gyorsvonat 12 ¹³ „
„ gyorsvonat 4 ¹⁶ „	„ személyvonat 4 ⁵ „
Estve vegyesvonat . 9 ³¹ „	Estve gyorsvonat . 8 ⁰³ „

Sárospatakra érkezik:

Budapest—Bánrére—Miskolc—Debrecen—Szerencs-felől.	Máramaros-Sziget—M.-Laborc—Kassa—S.-a.-Ujhely-felől.
Reggel vegyesvonat 6 ¹⁸ órákor.	Reggel gyorsvonat . 7 ⁴¹ órákor.
Délután gyorsvonat 12 ⁴² „	Délután személyvonat 12 ³⁰ „
„ személyvonat 4 ²⁴ „	„ gyorsvonat 4 ¹⁵ „
Estve gyorsvonat . 8 ⁰¹ „	Estve vegyesvonat . 9 ³⁰ „

Lővy József fia |László Adolf|

könyvkereskedése, zenemű készlete, papir- és
írószer raktára **Miskolczon.**

Ajánlja jól felszerelt raktárát a **Sárospataki
Irodalmi Kör** összes népiskolai kiadványaiból.

Eggházi és iskolai nyomtatványok

a Kogutovicz-féle magyar földrajzi intézet
összes fali abroszait, debreczeni és budapesti
Zsoltárok minden kötésben; a közoktatásügyi
kormány által előírt **népiskolai tantervek** ál-
landó készlete. Könyvjegyzékek szíves meg-
keresésre ingyen és bérmentve.

22—22

20—1

Szőlőoltványok

szokványminőségben.

A legkiválóbb 42 bor- és csemegefajokban
fajtisztán, teljes jótállással.

Élőkerítés.

Gleditschia csemeték és magvak. **Uradal-
maknak, községeknek három évi tör-
lesztésre is adatnak.**

Óriás tövisű, igen gyorsan fejlődő sövénynövény. Ez
az egyedüli, melyből oly örökös kerítés nevelhető pár
év alatt, rendkívül csekély kiadással, melyen nemhogy
ember, de semmiféle állat, még az apró nyulak sem
hatolhatnak át. **Minden rendeléshez rajzokkal ellá-
tott ültetési útastítás** mellékeltek. Ezer csemete
elég 200 méterre. — Ára 6 frt (12 korona),

Diócsemeték. Óriási jövedelmet biztosító voltánál
fogva, ennek tenyésztése számos gaz-
daságban az utóbbi időben rendkívül elterjedt.

Szines nyomatu **főárjegyzék ingyen és bérmentve**
küldetik minden rendelési kötelezettség nélkül
Az árjegyzésen kívül még egy olyan könyvet kap
ezzel, ki azt címére ingyen és bérmentve küldetni
kéri, mely nincsen az a ház, vagy család a hol
annak tartalmát haszonra ne fordítanák, városon
falun, pusztán, gazdag vagy szegény családnál
egyaránt. Így még azoknak is igen érdekében áll,
kik **rendelni semmit nem akarnak**, mert benne szá-
mos oly közlemények foglaltatnak, melyek min-
denkinek nagy szolgálatot tesznek. Cím:

„**Érmelléki első szőlőoltvány-telep**“
Nagy Gábor Nagy Kágya, u. p. Székelyhid.

Árú-minták ingyen!

Az őszi és téli idényre ajánl

22—22

Szántó Mór és társa Miskolcon

Őszi és téli öltönyöket. — Átmeneti kabátokat (Double, Ulster és
Raglán) — Havelock ujjakkal és ujjak nélkül. — Télt kabátok és
Városi bundákat. — Gazdasági kabátokat szövet vagy szőrme béléssel.
Eredeti dán iramszarvas kabátokat flanel vagy szőrme béléssel.

Nagy választék gyermek- és fiú-öltönyökben
Minták és árjegyzékek kívánatra ingyen és bérmentve. — *Vidéki
megrendeléseknél elegendő mértéknek egy kabátnak a beküldése.*

Divatkép bérmentve!

Felölös szerkesztő: **Dr. TUDÓS ISTVÁN.** Szerkesztőtársak: **ELLEND JÓZSEF** és **Dr. SZÉKELY GYÖRGY.**

Sárospatak. Nyomtatta Steinfeld Jenő az ev. ref. főiskola betűivel.